INDHOLDSFORTEGNELSE

		Side
Indledning		1
I.	Udkast til Lov for Færøerne om Havgers Styrelse og Drift	7
II.	— - Lov for Færøerne om Hegn og Markfred	45
III.	— - Lov for Færøerne om Udskiftning	81
IV.	— - Lov om Ændring i Lov om de færøske Landkommuners Styrelse af 28. Februar 1872	123
V.	— - Lov for Færøerne om Grandestævne m. m.	125
VI.	— - Lov for Færøerne om Landvæsenskommissioner	139
VII.	— - Lov for Færøerne om Forandring i Udstykningslovgivningen m. m.	147
VIII.	— - Lov om Matrikulering af de faste Ejendomme paa Færøerne m. v	155
IX.	— - Lov for Færøerne om Vands Benyttelse m. m.	169
X.	— - Lov om Salg af de Præsteembederne paa Færøerne tillagte Ejendomme.	179
XI. a.	— - Lov angaaende Statens Fæstegods paa Færøerne	195
b.	— - Lov for Færøerne om Fæstegodsets Overgang til Selvejendom	255
	— - Lov om Salg af den Del af Statens Fæstegods paa Færøerne, der er tillagt Embeds- og Bestillingsmænd som en Del af deres Løn	264
XII.	— - Lov om Oprettelse af en Husmandsbank paa Færøerne	267
XIII.	— - Ordning af en Landboskole paa Færøerne	279
XIV.	Betænkning om Planteavlsforsøg paa Færøerne	291
XV.	Udkast til Lov for Færøerne om Jagt, Fuglefangst m. m.	303
XVI.	Betænkninger om Kulbrydning paa Suderø	315

Indholdsfortegnelse til tillægget

FORSLAG OG BETÆNKNINGER

AFGIVNE AF

DEN FÆRØSKE LANDBOKOMMISSION

NEDSAT I HENHOLD TIL LOV AF 13. MARTS 1908

KØBENHAVN
TRYKT HOS J. H. SCHULTZ A/S
1911

Nærværende Kommission er nedsat i Henhold til Lov om Nedsættelse af en færøsk Landbokommission af 13. Marts 1908, saalydende:

§ 1.

Til Fremsættelse af Forslag til Ændringer i den færøske Landbolovgivning nedsættes der en Kommission med Sæde i Thorshavn, der sammensættes paa følgende Maade: Lagtinget vælger af hvert Præstegæld 1 Medlem og 1 Suppleant. Justitsministeriet beskikker 2 Medlemmer samt 1 Suppleant, der i en af disses Forfald indtræder i hans Sted.

§ 2.

Kommissionen, der selv vælger sin Formand og Næstformand, fører en Forhandlingsbog over, hvad der ved hvert Møde forhandles og vedtages.

§ 3.

Kommissionens Virksomhedsomraade omfatter saadanne Landbosager, som Justitsministeriet eller Lagtinget maatte henvise til samme, angaaende hvilke Sager Kommissionen har at afgive Betænkning og fremsætte Forslag. Endvidere kan Kommissionen fremkomme med Betænkning og Forslag vedrørende andre Landbospørgsmaal, som den selv maatte finde Anledning til at optage til Behandling.

§ 4.

Kommissionen er berettiget til af enhver Embeds- og Bestillingsmand at forlange sig meddelt alle de Oplysninger, som den maatte finde fornødne til det den overdragne Hverv. Meddeles saadanne Oplysninger skriftlig, betales disse med sportelmæssige Gebyrer.

§ 5.

Kommissionen skal have tilendebragt sit Arbejde inden 1. Juli 1910, til hvilken Tid den skal have afgivet endelig trykt Betænkning med tilhørende Forslag.

§ 6.

Kommissionens Medlemmer tillægges der 4 Kr. i Dagpenge for hver Mødedag under Forudsætning af, at de give Møde. De Medlemmer, for hvilke Rejse til Thorshavn eller andetsteds paa Færøerne udkræves i Kommissionens Anliggender, erholde tillige 4 Kr. i Dagpenge for hver Dag, Forretningen nødvendiggør vedkommendes Fraværelse fra Hjemmet, samt derhos Rejseudgifter efter derover til Amtet indgivet og af

dette godkendt Regning. Til Afholdelse af ekstraordinære Udgifter maa Justitsministeriets Samtykke indhentes.

§ 7.

De i foregaaende Paragraf omhandlede Dagpenge m. m. saavel som andre i Anledning af Kommissionsarbejdet medgaaende Omkostninger afholdes paa samme Maade som fastsat ved Lov om en ny Skyldsætning paa Færøerne af 29. Marts 1867 § 12. Dog vil den Odelsjorden paahvilende Del af Omkostningerne være at udrede af Midler, hvorover Lagtinget har Raadighed, efter Tingets nærmere Bestemmelse.

Til *Medlemmer* af Kommissionen har Lagtinget den 21. September 1907 valgt:

Tiltrædende Fæster *Samuel Jacob Jacobsen* af Nordøre,
Lagtingsmand, Sysselmand *T. J. Petersen* af Fuglefjord,
— Kongsbonde *Johan C. F. Dam* af Kollefjord,
— — *J. Patursson* af Kirkebø,
— Odelsbonde *D. P. Michelsen* af Midvaag,
— Trøejer *J. H. Poulsen* af Skopen,
Odelsbonde *Hans Chr. Larsen* af Porkere.

Til *Suppleanter* har Lagtinget under s. D. valgt:

Tiltrædende Fæster *Michel Fr. Olsen* af Svinø,
Forpagter *Simon Thorkildshoj* af Næs,
Husmand *Johannes Djurhuus* af Kollefjord,
Trøejer *Elieser Andreasen* af Thorshavn,
Tiltrædende Fæster *Harald Rasmussen* af Midvaag,
Lagtingsmand, Kongsbonde *J. M. Hentze* af Sand,
Odelsbonde *Joen Pauli Poulsen* af Kvalbo.

Da tiltrædende Fæster *Samuel Jacob Jacobsen* af Nordøre allerede før Kommissionens Sammentræden var afgaaet ved Døden, indtraadte i hans Sted Suppleanten, tiltrædende Fæster *Michel Fr. Olsen* af Svinø, i Kommissionen.

Ved Skrivelse af 25. Marts 1908 har Justitsministeriet beskikket som *Medlemmer* af Kommissionen Amtmand *C. Bærentsen* og Landbrugskonsulent *R. C. Effersøe* og som *Suppleant* Sorenskriver *J. C. Helms*.

Ved Skrivelse af 1. December s. A. har Justitsministeriet bifaldet, at Sorenskriver Helms antages som Kommissionens *Sekretær*.

Til Kommissionen er ved dens første Sammentræden af *Justitsministeriet* henvist følgende Sager:

1. Forslag til Lov om nogle Landboforhold paa Færøerne.
2. Forslag til Lov om Tillæg til Lov af 4. Marts 1857, hvorved Udstykning af det private Jordegods paa Færøerne søges indskrænket.
3. Forslag til Lov om Forandringer i Lov Nr. 56 af 13. April 1894 angaaende Afhændelse af Trøer og Grundstykker af Statens Fæstegods paa Færøerne.
4. Forslag til Lov om Afhændelse af Statens Fæstegods paa Færøerne.
5. Forslag til Lov for Færøerne om Godtgørelse for Grundforbedringer og Bygningsforetagender paa Statens Fæstegods samt om Laan til mindre Jordbrugere.

Samtidig er af *Lagtinget* til Kommissionen henvist følgende Sager:

6. Sagen om Salg af det Præsteembederne og Provsteembedet tilhørende Jordegods.
7. Spørgsmaal om Ændring i Jagtlov af 23. April 1897 vedrørende Fredning af Harer.
8. Spørgsmaal om Fredning af Plantningsarealer og Haver.

Senere har *Justitsministeriet* henvist til Kommissionen:

9. Spørgsmaalet om Ejendoms- og Brugsretten over samt Udnyttelsen af Vandkraften i de færøske Elve (henvist ved Skrivelse af 4. Maj 1908).
10. Andragende fra Kongsbonde J. Patursson af Kirkebø om Statstilskud til Forarbejder og Udvidelse af den private Forsøgsdrift i Kirkebø (henvist ved Skrivelse af 5. Oktober 1908).
11. Spørgsmaal vedrørende et Andragende fra en Gruppe franske Kapitalister om Koncession paa at udnytte de paa Suderø værende, tidligere af Grev d'Ornano udnyttede Kullejer (henvist ved Skrivelse af 24. December 1908).

Endvidere har *Lagtinget* i sin Samling i 1908 henvist til Kommissionen:

12. To Andragender om Forandring i de gældende Bestemmelser om Fredning af Lomvier og om Maageunger.
13. Andragende fra Forstanderskabet for Kvalbø Sogns Kommune om Eneret for Kommunen til Kulbrydning i den Suderø Sognepræsteembede tilhørende Havge »Prestfjall« (Præstfjæld).

Kommissionen, der sammentraadte den 23. April 1908 og i sit første Møde valgte Amtmand C. Bærentsen til Formand og Sysselmand T. J. Petersen til Næstformand, var derefter samlet til den 30. s. M. Man underkastede i denne Samling de til Kommissionen henviste Sager en foreløbig Behandling og foretog tillige et almindeligt Gennemsyn af den færøske Landbolovgivning samt nedsatte forskellige Udvalg til nærmere at bearbejde Sagerne og fremsætte foreløbige Forslag vedrørende disse.

Kommissionen har derefter været samlet til længere Møder i 1909: Marts—April (35 Dage), Juni (15 Dage), August (17 Dage) og November—December (26 Dage); i 1910: Januar-Marts (42 Dage) og November—December (32 Dage), og endelig til afsluttende Møder i April 1911 (13 Dage) og i indeværende Maaned (9 Dage). Desuden have de af Kommissionen nedsatte Udvalg saavel som enkelte Medlemmer og Sekretæren udført forskellige dem overdragne Arbejder mellem Samlingerne.

Kommissionen maa beklage, at det ikke har været den muligt at afslutte sine Arbejder inden det i Loven af 13. Marts 1908 § 5 angivne Tidspunkt. Grunden hertil er, at det, efterhaanden som Kommissionens Forhandlinger skred frem, viste sig, at de den paalagte Opgaver krævede et langt større og vanskeligere Arbejde, end man sikkert ved Forhandlingerne om Loven af 13. Marts 1908 forudsatte. Den gældende færøske Landboret er efter Kommissionens Mening mangelfuld paa saa mange Punkter, at man ikke har troet at kunne fremsætte Forslag til delvise Reformer, men har ment at maatte tage Landbolovgivningen i dens Helhed op til Gennemsyn. Dette blev saa meget mere nødvendigt, som det viste sig umuligt at indpasse Reformforslag i de gældende Loves Bestemmelser. En Gennemarbejdelse af den gældende Ret vanskeliggjordes imidlertid i høj Grad ved den Omstændighed, at de ældre Loves Forarbejder for største Delen ikke forelaa i nogen let tilgængelig Form og maatte opledes ved ret vidtløftige Arkivundersøgelser. Men selv bortset herfra har Omfanget af de Lovarbejder, som ere paalagte Kom-

I.

Udkast

til

Lov for Færøerne om Havgers Styrelse og Drift m. m.

Første Afsnit.

Styrelsen.

Kapitel 1.

Havgestævne.

§ 1.

I Fælleshavge er den øverste Myndighed hos Havgestævnet.

Ved »Fælleshavge« forstaas i denne Lov Havge, som er i Sameje mellem 2 eller flere Ejere. Under »Ejer« indbefattes i denne Lov ogsaa Fæster af Kongsjord og Tjenestemand, der som saadan besidder Tjenestejord (derunder Præsteenke, som besidder Anneksgaard).

§ 2.

Havgestævnet sammenkaldes med mindst 8 Dages Varsel (jfr. dog §§ 4, 20, 22 og 25); det skal sammentræde, naar Bestyrelsen finder det nødvendigt, saavel som naar Havgens Røgtere eller en Fjerdedel af Ejerne eller saa mange, som eje en Fjerdedel af Havgens Marketal, forlange det. Sammenkaldelsen paahviler Bestyrelsen, om saadan er til, og ellers den Ejer eller Havgerøgter, som ønsker Stævnet sammenkaldt. Saafremt det holdes samtidig med Grandestævne, er Sysselmanden pligtig at lede Forhandlingerne paa Havgestævnet, og Dagen for dettes Afholdelse berammes da efter Bestemmelsen i Grandestævnelovens § 5, sidste Stykke. Ellers ledes Forhandlingerne af en Ordstyrer, valgt blandt og af de tilstedeværende Ejere med Stemmeflerhed; falde Stemmerne ved Valget lige, gør Lodtrækning Udslaget. Om Forhandlingen og Afstemningen gælde Reglerne i Grandestævnelovens §§ 8 a, 9—12 og 14.

§ 3.

Havgestævnet kan træffe Afgørelse i ethvert Havgens Drift og Udøvelsen af de fælles Rettigheder vedrørende Anliggende, som ikke ved Lovgivningen er henvist til anden Afgørelse.

Det kan fastsætte Regler for Ejernes Færdsel i Havgen, jfr. Hegnslovens § 41.

Kapitel 2.

Bestyrelse.

§ 4.

Ejes Fælleshavge af mere end fem Ejere, skal den have en Bestyrelse, bestaaende af tre eller fem Medlemmer efter Havgestævnets Bestemmelse. Havgestævnet vælger Bestyrelsen; henholdsvis to og tre Medlemmer vælges med Stemmeflerhed efter Marketal, medens henholdsvis et Medlem og to Medlemmer vælges med Stemmeflerhed efter de stemmendes Antal. Stævnet skal sammenkaldes med mindst 14 Dages Varsel. Ordentligt Valg afholdes hvert andet Aar i Maanederne September til December. Tjenestetiden regnes fra 1. Januar. Enhver Ejer, som bor i den Bygd, hvortil Havgen hører, er pligtig at modtage Valg; det samme gælder Opsidder for Ejer, som bor uden for Bygden. Vedkommende Havges Røgtere kunne, selv om de ikke ere Ejere, vælges til Medlemmer af Bestyrelsen. Den, der har fyldt 60 Aar, er fritagen; ligesaa kan den, der har været Medlem i fire Aar, undslaa sig for at modtage Valg i de næste fire Aar; men disse Fritagelser gælde dog kun, naar nogen anden er pligtig at modtage Valg.

Bestyrelsens Medlemmer ere hver for sig ansvarlige for, at Havgestævnet i betimelig Tid sammenkaldes til Valg af Bestyrelse, og at Valgets Udfald inden 14 Dage meldes til Sysselmanden, som fører Fortegnelse over de modtagne Anmeldelser. Er ingen Bestyrelse til, paahvile de nævnte Pligter den største i Bygden boende Lodsejer.

§ 5.

Bestyrelsen skal vælge en Formand og en Næstformand. Den skal varetage Havgens regelmæssige Drift og drage Omsorg for, at denne foregaar saaledes, at Ejernes Tarv i alle Maader iagttages. For at Bestyrelsen kan tage gyldig Beslutning, kræves, at over Halvdelen af dens Medlemmer stemmer for Beslutningen. Bestyrelsen tager Bestemmelse om Tillæg og Slagt af Faar. Den sørger for, at Afgrøftning og alt andet nødvendigt Arbejde i Havgen udføres i rette Tid og paa nyttigste og sparsommeligste Maade. Den paaser, at enhver paagældende efterkommer sin Pligt, og kan paa den forsømmeliges Bekostning lade Arbejdet udføre ved lejede Folk.

I alle disse Tilfælde skal den overlægge Sagen med Havgens Røgtere. Den fører Tilsyn med, at disse overholde deres Pligter.

§ 6.

I Forhold til Trediemand (derunder ogsaa enkelt Ejer, der vil gøre en ham tilkommende Ret gældende mod Fælliget, eller omvendt) kan Bestyrelsen i alle Anliggender, der vedrøre Havgen som et Fællig, optræde paa dettes Vegne. Den kan saaledes i deslige Anliggender sagsøge og sagsøges paa Fælligets Vegne og i det hele repræsentere Fælliget for Retten saavel som for Forligs-, Udskiftnings-, Landvæsens- og Overlandvæsenskommissionen. Er ingen Bestyrelse valgt og anmeldt til Sysselmanden, staar det den, som vil søge Fælliget, frit for at søge, hvem han vil, af Havgens Ejere paa Fælligets Vegne.

§ 7.

I Forhold til Havgens Ejere er Bestyrelsen at anse som Fuldmægtig. Ligesom Bestyrelsen derfor har at rette sig efter de Forskrifter for Driften, som Havgestævnet

vedtager, saaledes har den at sammenkalde Havgestævnet, naar vigtigere Anliggender forefalde, og skal altid gøre det, naar der er Spørgsmaal om Søgsmaal af eller imod Fælliget.

§ 8.

Bestyrelsen skal føre Regnskab over sin Forvaltning af Havgens Pengemidler og gøre Rede og Rigtighed derfor. Herfor er hvert enkelt Medlem af Bestyrelsen ansvarligt. Regnskabet skal aflægges for hvert Kalenderaar, senest inden 1. Februar i det følgende Aar, og skal forelægges paa Havgestævne inden 14 Dage derefter.

Kapitel 3.

Havgerøgtere.

§ 9.

For hver Havge skal der være mindst 1 Havgerøgter. For Fælleshavge fastsætter Havgestævnet Havgerøgternes Antal og Løn og vælger dem; Valget foretages med Stemmeflerhed af Ejere og Brugere efter Marketal. Har Havgestævnet ikke truffet disse Bestemmelser, paahviler det Bestyrelsen at træffe dem.

§ 10.

Havgerøgterne skulle forestaa Faarenes Røgt, Fjældgangene og Mærkningen samt alt andet Arbejde i Havgen. De have at paase, at Bestemmelserne om Havgens Besætning og Bestemmelserne om Fred i Havgen (jfr. Hegnslovens §§ 20—22, 26—29, 31, 41—43) overholdes, og at omvendt Havgens Besætning ikke trænger ind paa fremmed Ejendom, saaledes at deraf kan opstaa Tab eller Ansvar for Havgens Ejere. De tage Bestemmelse om Tillæg og Slagt, naar Ejer eller Bestyrelse ikke har gjort dette.

§ 11.

Havgerøgterne ere i deres Tjeneste Ejerne ansvarlige og skulle rette sig efter de Forskrifter, som gives dem af Havgestævnet eller Havgens Bestyrelse. De skulle paa den enkelte Ejers eller Brugers Forlangende meddele ham Forklaring om de dem betroede Faars Antal og Tilstand samt Røgt i Havgen m. m.

§ 12.

Havgerøgter skal i Reglen opsige sin Tjeneste inden den 1. September, men han kan dog ikke fratræde sit Hverv, forend Fjældgang efter Avlsvæddere er endt, medmindre han forlader Bygden eller Omstændighederne gøre ham det umuligt at vedblive sin Tjeneste.

Andet Afsnit.

Besætningen.

Kapitel 4.

Faar.

A. Faarenes Mærkning.

§ 13.

I enhver Havge skal bruges et bestemt Mærke for alle til Havgen hørende Faar eller, om fornødent, flere Mærker for forskellige Flokke af Faarene i Havgen. Samme Mærke maa ikke bruges i to Havger paa samme Ø.

§ 14.

Sager, som angaa Mærkers Forandring, skulle først forhandles ved Grandestævne. Sysselmanden har derefter at forebringe dem for Amtmanden til Afgørelse.

§ 15.

Ingen anden end Havgens Røgtere maa befatte sig med paa egen Haand at mærke Faar.

§ 16.

Moderfaar, som ikke hører til Havgen, men ved Fjældgang er kommet imellem dens Faar, skal ved Fjældgangen betegnes med et Baand (sloður, helsi), naar det ikke med Sikkerhed vides, at dets Lam har faaet ret Mærke.

B. Avlsvæddere.

§ 17.

Avlsvæddere skulle af Havgerøgterne udvælges blandt de bedste, som findes i Havgen. Der udtages dertil 1 Vædderlam for hver 33 eller 1 ældre Vædder for hver 40 Moderfaar i Havgen.

Tillægges færre, skulle Havgerøgterne snarest muligt anmelde det for Sysselmanden, som undersøger, om nogen bærer Ansvar derfor.

C. Ejendomsforholdet med Hensyn til Faarebesætningen.

§ 18.

I Fælleshavge skal, naar ikke andet er vedtaget i Henhold til § 20, hele Faarebesætningen være i Sameje (felag) mellem alle Ejere i Forhold til deres Marketal. Besætningens Storrelse fastsættes af Havgestævnet. Faarene skulle følge Jorden ved al Overdragelse og Arv; de kunne ikke ved Udlæg skilles fra Jorden.

§ 19.

Selv om Besætningen er i Sameje, kan Havgestævnet dog tillade Havgerøgter at holde et vist Antal Faar i Havgen som Vederlag for hans Arbejde, ligesom en Ejer med Havgens Bestyrelses Samtykke kan lade enkelte Faar midlertidig græsse i Havgen.

§ 20.

Særeje (kenning) til Faarebesætningen eller til Dele af den er kun tilladt under følgende Betingelser:

1. Vedtægt derom skal være oprettet paa Havgestævne, sammenkaldt med mindst 3 Maaneders Varsel. Til gyldig Beslutning kræves, at den er vedtagen af saa mange stemmeberettigede, som tilsammen udgøre mindst:
   a) to Trediedele af samtlige stemmeberettigedes Antal og
   b) Halvdelen af hele Havgens Marketal.
2. Vedtægten skal indeholde Bestemmelse om, hvor stor Besætning der sættes for hele Havgen, og om der skal være Særeje for hele Besætningen eller kun for en Del af den, og da hvilken.
3. Vedtægten skal endvidere indeholde Bestemmelse om:
   a) at Røgten skal besørges af Havgerøgtere, valgte af Havgestævnet eller Bestyrelsen, jfr. § 9;
   b) at de enhver Ejer særlig tilhørende Faar — foruden det for Havgen bestemte Mærke (§ 13) — skulle have Særmærker, der skulle godkendes af Sysselmanden, førend de bruges,
   c) at Avlsvæddere skulle udtages forlods og godtgøres Ejeren af vedkommende efter Vurdering.

§ 21.

Havgens Røgtere skulle straks angive for Sysselmanden alt imod § 20 stridende Særeje i Faarebesætningen.

§ 22.

Særeje kan igen ophæves ved Vedtægt, oprettet paa Havgestævne, sammenkaldt med mindst 3 Maaneders Varsel. Til gyldig Beslutning kræves, at den er vedtagen af saa mange stemmeberettigede, som tilsammen udgøre mindst:

a) Halvdelen af samtlige stemmeberettigedes Antal og
b) en Trediedel af hele Havgens Marketal.

§ 23.

Naar Særejet ophører, skulle de Ejere, som ikke have fuld Besætning, købe af dem, som have Faar tilovers, indtil alle have Faar i Forhold til deres Marketal. De Faar, som saaledes sælges og købes af Havgens Ejere indbyrdes, betales med fuld Værdi. Tvistes Parterne om Værdien, fastsættes den ved lovligt Skøn.

§ 24.

Vedtægt om Indførelse eller Ophævelse af Særeje skal tinglæses senest ved første Ting, der holdes efter Forløbet af tre Maaneder efter Vedtægtens Oprettelse eller, saafremt Vedtægten paaklages ved Landvæsenskommissionen, efter dens endelige Godkendelse.

Skøde eller andet Overdragelsesdokument vedrørende Jord i Havge, hvor Særeje gælder, skal angive, hvor mange Særejefaar der følge med Jorden. Undlades det, skal der ved Tinglæsningen gives Dokumentet Retsanmærkning.

Ved Fæsteforandring eller Overdragelse af Tjenestejord i Havge, hvor Særeje gælder, skal, naar den fratrædende Besidder ejer Odelsjord i samme Havge, hans hele Faarebesætning fordeles lige paa al hans Jord efter Marketal.

Kapitel 5.

Heste.

§ 25.

Antallet af Havgens Besætning af Heste fastsættes af Havgens Ejer eller, om det er Fælleshavge, af Havgestævne, sammenkaldt med mindst 1 Maaneds Varsel. Beslutter Havgens Ejer (Havgestævnet), at Besætningen skal være større end 1 Hest for hver Mark Jord, skal Beslutningen snarest muligt meldes til Sysselmanden. Denne sorger for, at Bekendtgørelse derom sker i de nærmestliggende Bygder ved Opslag eller paa anden brugelig Maade. Uanset den af Havgens Ejer (Havgestævnet) ifølge første Punktum tagne Bestemmelse kunne Ejerne af Bygdens Havger i Forening ved Vedtægt paa Grandestævne bestemme, at der i Bygdens Havger skal kunne holdes indtil 1 Hest for hver Mark Jord.

Føl under 1 Aar medregnes ikke i fornævnte Henseende.

§ 26.

Lodsejer i Fælleshavge kan udleje sin Ret til Hestehold. De enkelte Lodsejere kunne selv afgøre, om Besætningen skal være i Særeje eller i Sameje mellem nogle eller alle Lodsejere.

§ 27.

Sysselmanden skal hvert Aar ved Grandestævne i hver Bygd affordre Bygdemændene Oplysning om, hvor mange Heste der holdes i Bygden, og i hvilke Havger de holdes, og derom gøre Tilførsel i Politiprotokollen. Enhver, der holder Hest i nogen Havge i Bygden, skal da, saafremt nogen Lodsejer i saadan Havge kræver det, opgive, med hvilken Ret han holder Hesten.

Kapitel 6.

Gæs.

§ 28.

Bestemmelse om, hvor vidt det skal være tilladt at holde Gæs i Havgen, (derunder om Antal, Betaling m. v.) tages af Havgens Ejer (i Fælleshavge Havgestævnet).

Tredie Afsnit.

Forskellige Bestemmelser om Havgens Drift.

Kapitel 7.

§ 29.

I Fælleshavge tilkommer Udøvelsen af Retten til Faarehold, Hestehold og Gaasehold i Havgen saavel som af alle andre til Havgen knyttede Rettigheder, om hvilke ikke andet i Lovgivningen er bestemt, enhver Ejer i Forhold til hans Marketal.

I samme Forhold fordeles Indtægt og Udgift ved al fælles Brug af Havgen eller dertil knyttede Rettigheder saavel som alt derved forefaldende Arbejde.

§ 30.

Hvert 10. Aar skal der ved Sysselmandens Foranstaltning paa Grandestævne vælges Mænd til at befare ethvert Markeskel for Bygdens Havger. De vælges af og blandt Havgernes Ejere og Brugere, for hver Havge med Stemmeflerhed efter Marketal. Foretages intet Valg, udnævnes de af Sysselmanden.

Mændene skulle snarest muligt derefter ved Samgang befare Havgernes Markeskel. Tiden for Forretningen bestemmes i Tilfælde af Uenighed af den ældste af Mændene. Efter Befaringen skulle de hver især underrette de paagældende Havgers Ejere (i Fælleshavge Bestyrelsen, om saadan er til) om Udfaldet af Befaringen; skulde der under denne vise sig Tvivl om, hvor rette Markeskel er, maa Mændene ikke træffe nogen Afgørelse herom.

Udgiften ved Markeskels Afsætning og Vedligeholdelse fordeles lige mellem de tilgrænsende Havger.

§ 31.

Havgerøgterne skulle med Aftensvarsel foretage Tilsigelse til de vedkommende til alt Arbejde i Havgen, medmindre anderledes er bestemt af Havgestævnet; med samme Varsel skulle de give Samgangsbud til de paagældende Grander, medmindre anderledes er vedtaget mellem disse og Havgens Ejere.

§ 32.

Ejerne af Bygdens Havger i Forening kunne uden for Thorshavn ved Vedtægt paa Grandestævne afgøre, hvor mange Hunde der maa holdes i Bygden. Hund, som mod saadan Vedtægt holdes, saavel som Hund, der selv gaar ud i Marken og jager eller bider Faar, eller som tre Gange gør Skade paa Havges Faar eller tre Gange træffes strejfende om i Havgen, skal, naar nogen Havgeejer i Bygden kræver det, straks holdes indelukket eller lænket.

§ 33.

Skade, som Hund gør paa Havges Faar, skal dens Ejer erstatte. Herfra undtages alene den Skade, som Hund første og anden Gang gør, hvor den lovligt bruges.

Fjerde Afsnit.

Havgens Græsningsret for Faar paa Indmark.

Kapitel 8.

§ 34.

Græsningsretten for Faar paa Bø eller anden Indmark tilkommer i Tiden fra den 25. Oktober til den 14. Maj overliggende Havges Ejer, medmindre anderledes lovligt er fastsat.

§ 35.

Anses Forandring i Græsningstiden ønskelig eller nødvendig, bliver Sagen i Mangel af mindelig Forening at afgøre ved Landvæsenskommissionen.

Forlængelse af Græsningstiden om Vaaren kan ske med Samtykke af saa mange, som eje eller bruge to Tredjedele af den paagældende Indmark (beregnet efter Skattemarker), ligesom Forkortelse af Tiden baade om Vaaren og om Høsten kan foretages, naar saa mange samtykke, som eje eller bruge to Tredjedele af den eller de græsningsberettigede Havger (beregnet efter Marketal). Saadan Afvigelse gælder dog kun for den enkelte Vaar eller Høst og ikke for længere Tid end 2 Uger.

§ 36.

Græsningsretten kan saavel af Grundejeren som af Havgeejeren kræves afløst, naar det paagældende Areal agtes benyttet til Træplantning eller Anlæg af Have eller Fisketørringsplads eller lignende med Græsningen uforenelig Brug. Afløsningen sker mod fuld Erstatning i Penge af Græsningsrettens Værdi.

§ 37.

Spørgsmaal om, hvorvidt Afløsning kan kræves for et Areal, som agtes benyttet til Træplantning, afgøres af vedkommende kommunale Styrelse. Tvistes der ellers om, hvorvidt Afløsning kan kræves, eller er der Tvist om Erstatningens Størrelse, afgøres Sagen ved Voldgift af 2 Mænd, een valgt af hver af Parterne. Har den ene Part ikke inden 4 Uger efter dertil at være opfordret valgt sin Voldgiftsmand, har den anden Part Ret til at vælge begge Mændene. Disse vælge en Opmand, førend de paabegynde Forretningen; ere de uenige om hans Valg, vælges han af Sognekommissionen.

Voldgiftskendelsen kan inden 4 Uger paaklages for Landvæsenskommissionen.

Femte Afsnit.

Udøvelse af begrænset Brug i Havgen.

Kapitel 9.

Sommergræsning for Kvæg.

§ 38.

Havgens Ejer — eller, om det er Fælleshavge, Havgestævnet — kan for Havgens Vedkommende afgøre, hvem der maa lade Kvæg græsse i Havgen, og om der skal ydes Vederlag for Græsningen, samt i saa Fald træffe de nærmere fornødne Bestemmelser om Vederlagets Størrelse m. v. Finder nogen sin Ret krænket ved saadan Bestemmelse, kan han paaklage den ved Landvæsenskommissionen. Det samme gælder, hvor to eller flere indbyrdes tvistes om Tilværelsen eller Omfanget af deres Græsningsret i Havge, dog at i saa Fald tillige Havgens Ejer (i Fælleshavge Bestyrelsen) vil være at indkalde som Part.

Kapitel 10.

Tørveskær.

§ 39.

I Tørvejord, som ikke er udskiftet mellem de til Torveskær deri berettigede, maa enhver af disse kun skære Tørv til fornødent Husbrug.

Hvad enten Tørvejord er udskiftet eller ej, kan Havgens Ejer (i Fælleshavge Havgestævnet) foreskrive Regler for Tørveskærsrettens Udøvelse, som dog ikke maa stride mod denne Lovs Bestemmelser, og ligesaa fastsætte Vederlag for Tørveskær i Havgen. Den, der finder sin Ret krænket ved saadan Bestemmelse, kan paaklage den for Landvæsenskommissionen.

§ 40.

Enhver, der skærer Tørv i Havge, skal gøre det saaledes, at der tilføjes Havgen saa lidt Skade som muligt. Navnlig skal han afgrave Grønsværet forsvarligt, saaledes at Græsvæksten ikke lider mere Skade end højst nødvendigt; han skal derhos aflede Vandet fra Tørvegravene, naar det ellers vilde blive staaende, og ikke lade Tørv eller anden opgravet Jord blive liggende spredt paa Græsset. Tørvegraven skal derhos straks ordentligt tildækkes med det afgravede Grønsvær.

§ 41.

Sysselmanden skal i Tiden fra 1. Juli til 15. November, saafremt Havgerøgter eller Ejer i Havgen fører Klage over Tørveheders Behandling, og, om ingen Klage fremkommer, da med højst 5 Aars Mellemrum, befare Tørvehederne med tiltagne Vidner for at efterse, om de behandles forsvarligt. Befaringen tillyses med Aftens Varsel ved Tilsigelse til Havgerøgterne i vedkommende Havge og Bekendtgørelse i den Bygd, hvortil Havgen hører.

Findes Tørveheder uforsvarligt behandlede, paalægger Sysselmanden den paagældende under Dagbøde at afhjælpe de forefundne Mangler inden en af ham fastsat Frist. Havgens Røgtere ere pligtige til at følge Sysselmanden til Eftersynet og til at paavise Tørvehederne; de ere ligeledes pligtige til efter Sysselmandens Forlangende at paase, at de af ham givne Paalæg i Henseende til Manglers Afhjælpning efterkommes, og i modsat Fald at anmelde det til ham.

Med Hensyn til Tørvehederne ved Thorshavn har det sit Forblivende ved de derom gældende Regler; Ændringer i disse kunne foretages af Justitsministeriet efter Lagtingets Indstilling.

§ 42.

Ret til Tørveskær kan af Havgeejer eller anden Ejer af Jord, hvori Andenmand har Tørveskær, kræves afløst, hvis det skønnes nødvendigt eller af overvejende Vigtighed for Grundens hensigtsmæssige Benyttelse eller Fredning, at Rettigheden ophører. Saafremt der ikke til Erstatning kan udlægges den tørveskærsberettigede Tørvejord, der er nogenlunde lige saa bekvemt beliggende for ham som den, han hidtil har haft Ret til at bruge, eller som er af saa meget større Mægtighed, at det opvejer en muligt mindre bekvem Beliggenhed, er Afløsningen desuden betinget af, at Tørveskærsretten skønnes at være af mindre Betydning for den paagældende. Afløsningsmaaden saavel som Vederlagets Størrelse bestemmes ved Skøn (§ 45); dog er det den tørveskærsberettigede forbeholdt at kræve Afløsning i Penge.

§ 43.

Kan Afløsning ikke ske efter disse Regler, skal der, om nogen af Parterne forlanger det, træffes Bestemmelser, sigtende til at forebygge Tvist imellem Parterne, saasom ved at begrænse Feltet for Rettens Udøvelse. Ved saadan Ordning af Forholdet iagttages, at Retten ikke formindskes, og at dens Udøvelse ikke gøres i nogen følelig Grad besværligere for den tørveskærsberettigede eller byrdefuldere for Ejeren.

§ 44.

Den tørveskærsberettigede kan kræve Afløsning, naar følgende fire Betingelser ere til Stede:

1. at den Jord, hvori han har Tørveskær, gøres til Genstand for Opdyrkning,
2. at en for ham betryggende Ordning overensstemmende med § 43 ikke lader sig gennemføre,
3. at det enten for Brugens Udøvelse eller for dens fremtidige Bevarelse skønnes nødvendigt, at Rettigheden afløses, samt
4. at der uden væsentlig Ulempe for Ejeren kan udlægges den tørveskærsberettigede saadan Tørvejord som angivet i § 42, andet Punktum.

Kan saadan Tørvejord ikke udlægges, kan den tørveskærsberettigede, naar de 3 førstangivne Betingelser ere til Stede, fordre Afløsning i Penge.

§ 45.

Tvist om, hvorvidt Afløsning kan kræves, eller om Erstatningens Art og Størrelse, afgøres — og Fastsættelse af Ordning efter § 43 sker — ved Voldgift eller eventuelt af Landvæsenskommissionen i Overensstemmelse med § 37.

§ 46.

Enhver i Henhold til §§ 43 og 45 truffen Ordning af Forholdet mellem Ejer og tørveskærsberettiget kan efter ti Aars Forløb forlanges undergivet ny Prøvelse efter samme Regler. Det samme gælder Ordning, truffen under Udskiftning i Henhold til Udskiftningslovens § 44.

Sjette Afsnit.

Straf og Paatale. Rettergangsmaade. Lovens Ikrafttræden.

Kapitel 11.

§ 47.

Overtrædelser af denne Lovs §§ 4, 15, 16, 17, 20, 21, 25, andet Punktum, 27, sidste Punktum, 30, andet Stykke, 31, 32, andet Punktum, 39 og 40 straffes med Bøder fra 2 til 25 Kr. og i Gentagelsestilfælde indtil 50 Kr.

Ved Overtrædelse af § 15 idømmes tillige en Tillægsbøde af 2 Kr. for hvert Lam, som uberettiget er mærket, og ved Overtrædelse af § 17 en Tillægsbøde af 4 Kr. for hver Vædder, som er tillagt mindre end foreskrevet.

Ved Overtrædelse af § 32, andet Punktum, skal den skyldige tillige tilpligtes under Tvangsbøde at dræbe den paagældende Hund eller skaffe den bort fra Bygden.

Ved Overtrædelse af § 39 eller § 40 kan den skyldige, om Havgens Ejer (i Fælleshavge Bestyrelsen) nedlægger Paastand derpaa, — hvortil der skal gives ham Lejlighed, — i Gentagelsestilfælde under skærpende Omstændigheder tillige dømmes til at have forbrudt sin Tørveskærsret i den paagældende Havge.

Alle Bøder efter denne Lov tilfalde vedkommende Sogns Hjælpekasse. Ved Overtrædelse af § 20 skulle tillige de Faar, som ulovligt holdes i Særeje, være forbrudte til samme Kasse.

§ 48.

Straffesager, som anlægges efter denne Lov, behandles som offentlige Politisager ved Sysselets Politiret. Anke kan ske til Amtets Overpolitiret. Ved Overtrædelse af §§ 16, 31, 32, andet Punktum, og 39 kan Paatale kun finde Sted, naar den begæres af nogen vedkommende Havgeejer, og ved Overtrædelse af §§ 15 og 17 kun, naar den begæres af nogen, der er Ejer i Havge paa den paagældende Ø.

§ 49.

Tvistigheder angaaende de i Loven omhandlede Rettigheder og Forpligtelser behandles efter Loven om Landvæsenskommissioner.

§ 50.

Ved »Grandestævneloven« forstaas i denne Lov »Lov for Færøerne om Grandestævne m. m. af .....«; ved »Hegnsloven« forstaas »Lov for Færøerne om Hegn og Markfred af .....«; ved »Udskiftningsloven« forstaas »Lov for Færøerne om Udskiftning af .....«; ved »Loven om Landvæsenskommissioner« forstaas »Lov for Færøerne om Landvæsenskommissioner af .....«.

§ 51.

Denne Lov træder i Kraft den..... Fra samme Dag ophæves Lov om Ordningen af de til Havgevæsenet paa Færøerne hørende Forhold af 23. Februar 1866 saavel som alle Bestemmelser, der ere i Strid med nærværende Lov.

Register.

	§§	§§
Første Afsnit.		
Styrelsen		1—12
Kapitel 1.		
Havgestævne	1—3	
Kapitel 2.		
Bestyrelse	4—8	
Kapitel 3.		
Havgerøgtere	9—12	
Andet Afsnit.		
Besætningen		13—28
Kapitel 4.		
Faar:		
A. Faarenes Mærkning	13—16	
B. Avlsvæddere	17	
C. Ejendomsforholdet med Hensyn til Faarebesætningen	18—24	
Kapitel 5.		
Heste	25—27	
Kapitel 6.		
Gæs	28	
Tredie Afsnit.		
Forskellige Bestemmelser om Havgens Drift.		
Kapitel 7		29—33
Fjerde Afsnit.		
Havgens Græsningsret for Faar paa Indmark.		
Kapitel 8		34—37
Femte Afsnit.		
Udøvelse af begrænset Brug i Havgen		38—46
Kapitel 9.		
Sommergræsning for Kvæg	38	
Kapitel 10.		
Tørveskær	39—46	
Sjette Afsnit.		
Straf og Paatale. Rettergangsmaade. Lovens Ikrafttræden.		
Kapitel 11		47—51

Bemærkninger til foranstaaende Lovudkast.

Den gældende »Lov om Ordningen af de til Havgevæsenet paa Færøerne hørende Forhold« af 23. Februar 1866 hviler paa et Forslag til en »Anordning om Havgebrug paa Færø«, som udarbejdedes af en ved Skrivelse fra det danske Kancelli af 13. Juni 1840 nedsat Kommission, hvis Betænkning og Forslag (afgivne den 22. August 1844) ere trykte i Tillægget Side 165—236. Dette Forslag var Genstand for indgaaende Drøftelse fra forskellige Sider gennem en lang Række af Aar (se Tillæg Side 157—164), inden det udkom som Lov, og behandledes bl. a. i 5 Lagtingssamlinger (1854, 1857, 1860, 1861 og 1865). Der blev under disse Forhandlinger foretaget en stor Mængde Ændringer i Forslaget — navnlig var dette Tilfældet under Lagtingets Behandling af Sagen i 1854 (se Tillæg Side 258—277) —, men disse Ændringer havde dog gennemgaaende ikke nogen særdeles indgribende Karakter og gik i det væsentlige ud paa at føre Forslaget tilbage til de gennem Sædvanen hævdvundne Forhold paa saadanne Punkter, hvor Forslaget havde fjernet sig fra det bestaaende. Det kan saaledes siges, at Lovens Bestemmelser i det hele gik ud paa (som det udtaltes af Justitsministeriet ved Lovforslagets Forelæggelse for Rigsdagen i Samlingen 1864—65, se Tillæg Side 158—159): »at ophæve de i den ældre Lovgivning endnu bestaaende, men i Praksis ikke overholdte Regler, at lempe de endnu gældende Regler efter de paa Øerne indtraadte forandrede Forhold og Anskuelser samt at ordne de Regler, der have udviklet sig ved Skik og Brug, og tillægge dem den fornødne Lovskraft«. Ligesom Loven ifølge det anførte i det hele havde nær Tilknytning til den gennem Sædvanen fæstnede Opfattelse hos Befolkningen om den rette Ordning af de Forhold, som Loven omhandler, saaledes har den ogsaa i den Tid af snart et halvt Aarhundrede, i hvilken den har virket, vist sig i mange væsentlige Punkter at slaa til. Et Vidnesbyrd herom er det ogsaa, at der ved senere udkomne Love kun er blevet foretaget Ændringer i underordnede Dele af Loven af 1866, nemlig ved Loven om Oprettelse af Landvæsenskommissioner af 1. April 1891, som dog nærmest kun gaar ud paa at udvide den i Havgelovens Kapitel 12 omhandlede dømmende Kommissions Virksomhed og at tilføje forskellige, dels udfyldende, dels lidet ændrende Regler til Forskrifterne i Havgelovens nævnte Kapitel, samt ved Loven om Grandestævne af 1. April 1891, hvis Øjemed — for saa vidt angaar de i Havgeloven omhandlede Forhold — ogsaa nærmest var at udfylde dens Forskrifter. I øvrigt har Lovgivningen indskrænket sig til ved Loven om Ødelæggelse af Ravnens Yngel af 11. Marts 1892 og Loven om Hesteavlens Fremme af 30. Marts 1892 at give nye Forskrifter om Forhold, der ikke umiddelbart berøre de i Havgeloven omhandlede.

Ogsaa nærværende Kommission er ved sit Gennemsyn af Loven kommen til det Skøn, at den allerstørste Del af dens Bestemmelser fremdeles ere egnede til at bestaa. Selv paa saadanne Punkter, hvor Kommissionen, *hvis* det havde drejet sig om at foreslaa Nyordning af ikke tidligere ved Loven og Sædvanen fæstnede Forhold, mulig vilde have fundet det rigtigere at stille andre Forslag, har man ment at burde vise Tilbageholdenhed. Man har herved navnlig haft for Øje, at det i Forhold af denne Beskaffenhed, som gribe dybt ind i en Befolknings gennem Aarhundreder tilvante Erhvervsmaade, er af Vigtighed, at Loven ikke afviger altfor stærkt fra det, som Befolkningen gennem lang Tids Brug er bleven vænnet til at anse som det rette.

Det saaledes anførte har imidlertid ikke kunnet forhindre, at Kommissionen paa mange enkelte Punkter har fundet at maatte

foreslaa Ændringer i Havgelovens Regler. Medens man med Hensyn til den nærmere Begrundelse af de forskellige Forslag skal henvise til de Bemærkninger, som man nedenfor har knyttet til Lovudkastets enkelte Paragraffer, skal man paa dette Sted fremhæve nogle Betragtninger, som have mere almindelig Rækkevidde.

For det første har det ikke kunnet være andet, end at forskellige *Forhold*, som berøres af Havgeloven, *have forandret sig i den forlobne Tid*, og at Kommissionen har maattet stille Forslag om nye eller ændrede Regler paa saadanne Punkter. Man skal saaledes nævne de i Udkastets §§ 36—37 og 42—46 indeholdte Regler om Afløsning og Begrænsning af visse Brugsrettigheder over Andenmands Ejendom. Men dernæst har Kommissionen i det hele haft sin Opmærksomhed henvendt paa, saa vidt Omstændighederne tillade det, at søge at indføre *Lempelser i det fra ældre Tid bestaaende Fællesskab*. Det er vistnok en langt overvejende Opfattelse hos dem, der kende de færøske Landboforhold, at Fællesskabet ved de Baand, det paalægger den enkeltes Virksomhed, medfører mange uheldige Følger, og at det er ønskeligt at fjærne Fællesskabet, hvor det ikke er nødvendigt, og hvor det kan hæves uden alt for stort Anstød mod tilvante Opfattelser. Ved sit Gennemsyn af Havgeloven er Kommissionen kommen til den Anskuelse, at der er forskellige ikke uvæsentlige Forhold, ved hvilke Loven gaar videre end fornødent i at opretholde Fællesskab, og særlig gælder dette formentlig i en Klasse af de Tilfælde, hvor der er Fællesskab for hele *Bygden*. Kommissionen har foreslaaet dette Fællesskab hævet, for saa vidt angaar Gaasehold og Sommergræsning for Kvæg (se Bemærkningerne ved Udkastets Kapitler 6 og 9), medens man derimod har fundet det nødvendigt at opretholde Bygdefællesskabet ved Bestemmelsen af, hvor mange Hunde der maa holdes i Bygden (§ 32), og til Dels ved Bestemmelsen af, hvor mange Heste der kunne holdes (indenfor en Grænse af 1 Hest for hver Mark) i Bygdens Havger (§ 25, 1ste Stykkes sidste Punktum).

Hvor Fællesskabet ikke helt kan hæves, har Kommissionen bestræbt sig for at indsætte en *afgørende og ordnende Myndighed*, som kan være nogenlunde *let tilgængelig for Parterne*, idet det efter Kommissionens Mening er af Vigtighed, at de interesserede have Lejlighed til uden for store Formaliteter at faa deres Retsforhold klarede og ordnede. Under saa indviklede Fællesskabsforhold, som der ofte findes i vore Bygder, kan det ikke undgaas, at de forskellige Personers Interesser tit støde sammen; hyppig blive saadanne Konflikter, endskønt de i og for sig rejse sig af Smaating, til stor Fortræd, fordi de ikke blive afgjorte, men hver Part bliver staaende paa sin Mening, og Striden kan da ofte gribe videre om sig til Omraader, som egentlig ikke fra Begyndelsen have været berørte af den. Det gælder derfor meget om at anvise Befolkningen en Vej til at faa slige Tvistigheder afgjorte, og man maa i denne Henseende efter Kommissionens Mening hellere slaa noget af paa Fordringerne til den afgørende Myndigheds Kompetence end paa dens lette Tilgængelighed. Den i Havgeloven anviste Myndighed (Landvæsenskommissionen) er det efter den hidtil gældende Ordning altfor kostbart at søge, naar det ikke drejer sig om betydeligere Interesser, og selv om man (som Kommissionen foreslaar i Udkast til Lov om Landvæsenskommissioner) indfører Lettelser i Adgangen til at benytte den nævnte Kommission, vil der dog blive en Del Tilfælde tilbage, hvor Udgiften og Ulejligheden ved at søge den ikke staar i rimeligt Forhold til Tvistens Genstand. Kommissionen foreslaar derfor at indføre *Voldgift* ved Afgørelsen af forskellige mindre betydelige Sager (Udkastets §§ 37 og 45—46) med Forbehold af Ret til at paaklage Voldgiftsafgørelsen for Landvæsenskommissionen. Man har det Haab, at denne, ganske vist mindre fuldkomne, Afgørelsesmaade i mange Smaasager vil vise sig brugelig, og at den endog mulig med Tiden vil kunne udvides til andre Arter af Sager end dem, i hvilke Kommissionen har foreslaaet den bragt til Anvendelse.

Endelig har man, for saa vidt angaar *Styrelsen af Fælleshavger* (ɔ: Havger, som ere i Sameje mellem to eller flere Ejere), foreslaaet at ordne Styrelsen paa en noget anden Maade end hidtil ved dels at udsondre Ejerforsamlingen fra Grandestævnet under Navn af »Havgestævne«, dels at samle den daglige Drift hos en faatallig Bestyrelse. Man har ved denne Omordning tænkt at bidrage til, at Fælligets Styrelse kan foregaa paa en mere virksom Maade end ved den nuværende, meget tungt arbejdende Styrelsesform. Herom henvises i øvrigt til Bemærkningerne nedenfor ved Udkastets første Afsnit.

Med Hensyn til Lovudkastets Indhold maa sluttelig bemærkes, at en Række af Havgelovens Forskrifter om Forholdet imellem Havger indbyrdes, vedrørende Grænseoverskridelser, Hegn m. m., er udskudt til det af Kommissionen udarbejdede Udkast til Lov om Hegn og Markfred,

hvor de efter deres Indhold høre hjemme. Det vil mulig forekomme mange, som ere vante til at bruge den gældende Havgelov, noget fremmed, at disse Forhold ere udskudte af Lovudkastet; men det har vist sig, at et Forsøg paa at bibeholde Hegns- og Fredsbestemmelserne i Havgeloven, for saa vidt de angaa Havgerne, og optage dem i et særskilt Lovudkast, for saa vidt de angaa Indmarken, vilde være næsten uigennemførligt og i bedste Fald vilde lede til at splitte Bestemmelser om væsentligt ensartede Forhold. Nærværende Lovudkast indeholder derfor nærmest kun Bestemmelser om Havgens *indre* Forhold og er overensstemmende hermed betegnet som angaaende »Havgers Styrelse og Drift m. m.«

Ved Ordningen af Lovstoffet har Kommissionen fundet at maatte følge et noget andet System end det i Havgeloven anvendte. Idet man til Udgangspunkt har taget Havgen som en for sig bestaaende Ejendom (tilhørende enten een Ejer eller flere Ejere), har man i første Afsnit (§§ 1—12) optaget Bestemmelserne om Ejendommens *Styrelse*, i andet Afsnit (§§ 13—28) Bestemmelserne om Ejendommens *Besætning* af Faar, Heste og Gæs, hvorefter man i tredie Afsnit (§§ 29—33) har samlet forskellige Bestemmelser om Ejendommens *Drift*. I fjerde og femte Afsnit har man optaget Bestemmelserne om de Havgen vedrørende *Servitutforhold* af almindeligere Betydning, nemlig dels (i §§ 34—37) Servitut, som tilkommer Havgen overfor fremmed Ejendom (Vintergræsningsret), dels (i §§ 38—46) Servitutter, som tilkomme andre (faste Ejendomme eller Personer) overfor Havgen (Sommergræsning for Kvæg og Tørveskær). Endelig er i femte Afsnit (§§ 47—51) samlet Bestemmelserne om *Straf og Paatale samt Rettergangsmaade m. m.*

Om de enkelte Bestemmelser i Udkastet skal man bemærke følgende:

Første Afsnit (Styrelsen).

Bestemmelserne i dette Afsnit indeholde Reglerne om *Havgens Styrelse*.

For saa vidt angaar Havger, der ejes af een Ejer, behøves ingen særlige Regler om Styrelsen (bortset fra Bestemmelserne i Kapitel 3 om Havgerøgtere), idet det er en Selvfølge, at Ejeren paa egen Haand træffer de Bestemmelser om Havgens Drift, som han selv finder formaalstjenlige (naturligvis med de Begrænsninger, som Hensynet til Trediemands mulige Rettigheder, f. Eks. Servitutrettigheder, maatte paalægge ham). Herom gælde altsaa den almindelige borgerlige Rets Regler. Anderledes derimod, naar Havgen er i Fællig mellem to eller flere »Ejere« (hvorunder i denne Sammenhæng ogsaa maa medregnes Kongsfæstere for deres Fæstes og Tjenestemænd for deres Tjenestejords Vedkommende). Her udfordres særlige Regler, ved hvis Fastsættelse der maa tages Hensyn til de almindelige landboretlige Forhold, saaledes som de nærmere bestemmes af det imellem de enkelte Andelsejere bestaaende Fællesskab. Den gældende Lovgivning kender paa dette Omraade i det væsentlige kun een afgørende Myndighed, nemlig Grandestævnet. Kun svage Spor findes der i Havgelov 1866 til en Organisation af den *enkelte* Havges Ejere (se Havgelovens §§ 44—45).

Denne Styrelsesform lider efter Kommissionens Mening af betydelige Ulemper. For det første bidrager allerede den Omstændighed, at den enkelte Havges Anliggender forhandles paa Grandestævnet, hvor ogsaa andre Personer end den paagældende Havges Ejere have Ret til at være til Stede (som Andelshavere i andre til Grandestævnedistriktet hørende Havger, som Deltagere i Fællig af andre Arter, f. Eks. Herligheder, eller blot som Husfædre i Bygden), til at forstyrre Forhandlingerne om den enkelte Havges Forhold, som dog i Virkeligheden (bortset fra de Tilfælde, hvor Lovgivningen har anerkendt Fællesskabsforhold, der omfatte flere Havger, se f. Eks. Havgelovens §§ 24 og 59 m. fl.), ere andre end Havgens Ejere uvedkommende. Men dernæst er det (hvor der findes et ikke helt ubetydeligt Tal af Andelsejere) uhensigtsmæssigt for Driften af Havgen, at der til at tage Beslutninger af nogen Betydning kræves Samvirken af en stor Del af samtlige Ejere. Det medfører under den nugældende Ordning, at Beslutninger i Reglen kun kunne tages een Gang aarlig, og dette endda kun under Iagttagelse af de for Grandestævneveddtægter foreskrevne besværlige Former med Hensyn til Anmeldelse inden en vis bestemt Tid m. v. Selv om man — som af Kommissionen foreslaaet i Udkast til Lov om Grandestævne m. m. § 6 — indfører overordentlige Grandestævner, som kunne holdes til enhver Tid af Aaret, bliver der dog i alt Fald meget store Ulemper tilbage.

Naar da det Spørgsmaal rejses, paa

h vilke Maader og under hvilke Former de r kan indføres Ændringer, som i nogen Grad kunn e bøde paa de med ethvert Fællesskab uadskilleligt forbundne Hindringer for en kraftig og virksom Drift, ligger det nær at søge overført paa det heromhandlede *tvungne* Erhvervsfællig lignende Styrelsesformer som dem, der gennem den økonomiske Udvikling have vist sig formaalstjenlige i de *frivillige* Sammenslutninger af erhvervsmæssig Karakter, og da navnlig Aktieselskaber. I disse er Styrelsen regelmæssig ordnet saaledes, at den øverste Myndighed er hos Forsamlingen af samtlige Aktionærer, Generalforsamlingen, medens den daglige Ledelse af Forretningerne er lagt i Hænderne paa en eller flere Personer, en Bestyrelse. Det er noget lignende Former, Kommissionen foreslaar indført for Fælleshavgers Styrelse.

Et Grundlag for saadanne nye Former haves i Virkeligheden i den gældende Ordning, hvorefter den øverste Myndighed i Havgens Sager er hos samtlige Ejere paa Grandestævne, medens den daglige Drift i en Del af Havgens Anliggender er betroet (og efter Loven *skal* betroes) »Søjdemænd«. Hvad der kræves til en videre Udvikling af disse tilvante Styrelsesformer, er egentlig kun, *at* Ejernes Forsamling udsondres fra Grandestævnet til en særlig Forsamling, og *at* der imellem denne og »Søjdemændene« indskydes et nyt Led, en Bestyrelse.

At saadanne Ændringer i den gældende lovbundne Ordning ogsaa kunne gennemføres med Held, føler Kommissionen sig forvisset om. Hvad for det første angaar Spørgsmaalet om at udsondre Havgens »Generalforsamling« fra Grandestævnet, vil den væsentligste Betænkelighed formentlig være den, at man mulig vil nære Frygt for, at Ejerne ikke uden den vante Ledelse af Sysselmanden ville være i Stand til at forhandle og afstemme under ordnede Former. Kommissionen mener dog, at der ikke er særlig Grund til at nære en saadan Frygt. Naar Loven foreskriver — som Kommissionen foreslaar i Udkastets § 2 — *at* Sysselmanden, saafremt Havgens Generalforsamling holdes samtidig med Grandestævne, er pligtig til at lede Forhandlingerne, og — som man foreslaar i Udkast til Lov om Grandestævne m. m. § 20 — *at* de under saadan Ledelse oprettede Vedtægter skulle have Gyldighed som Grandestævnevedtægter, antager Kommissionen, at det vil gaa saaledes, at Ejerne i de Tilfælde, hvor de ikke mene at magte Ledelsen, ville paakalde Sysselmandens Bistand. Man antager, at dette for mange Havgers Vedkommende navnlig vil ske i Begyndelsen, efter at de foreslaaede nye Regler ere traadte i Virksomhed, men at Ejerne efterhaanden ville blive vante til at forhandle og afstemme paa egen Haand. I alt Fald vil det, naar Loven affattes som ovenfor omtalt, staa Ejerne frit for at benytte sig af Sysselmandens Ledelse.

Hvad dernæst angaar Spørgsmaalet om Oprettelse af en Bestyrelse til at varetage den regelmæssige Drift ved Siden af Søjdemændene og som disses overordnede og Tilsynsmænd, kan Kommissionen ikke antage, at Gennemførelsen vil støde paa videre praktiske Vanskeligheder. Navnlig vilde det være uberettiget, som en Indvending imod en saadan Institution, at paaberaabe sig den Omstændighed, at man ikke indførte den ved den gældende Havgelov. Forholdene paa Færøerne have siden Havgelovens Udstedelse paa mange Omraader gennemgaaet en betydelig Udvikling, og navnlig er Befolkningen baade gennem det kommunale og det økonomiske Liv paa forskellige Maader bleven opdraget til selv at styre sine Sager. Naar ikke allerede Havgeloven indførte en særskilt Bestyrelse for den enkelte Fælleshavge, kan dette desuden simpelthen skyldes den Omstændighed, at man ikke dengang mente, at der var *Trang* dertil. Men det maa erindres, at Livsforholdene paa Færøerne i Datiden vare langt mere enkle end nu; de forskellige Menneskers Livskaar og Erhvervsforhold vare langt mere ens; Befolkningens Tankesæt var i en ganske anden Grad end i Nutiden vendt mod Landbruget som Hovederhverv; Nutidens Specialisering af Næringsvejene var ukendt; og Befolkningen var paa en helt anden Maade end nu knyttet til Hjembygden. Alt dette forklarer, at Datiden kunde, ja maatte se anderledes paa disse Forhold end Nutiden.

Kapitel 1 (Havgestævne).

Til § 1.

Paragraffen indeholder de fornødne almindelige Bestemmelser om Havgens Generalforsamling, som man foreslaar benævnet »Havgestævne«. Deltagerne i dette ere ifølge § 2 i Slutningen, der bl. a. henviser til § 8 a. i Udkast til Lov om Grandestævne m. m., »enhver i Ejendommen lodtagen Ejer«. Med Hensyn til Stemmerettens Udøvelse af andre end Ejerne gælder (ligeledes ifølge § 2 i Slutningen) § 9 i Udkastet til Grandestævnelov, ligesom endelig dettes §§ 10—12 om Betingelserne

for Tilvejebringelse af gyldige Beslutninger og § 14 om Anfægtelser af Beslutninger, ogsaa ere gældende for Havgestævnet. Dette er saaledes i Virkeligheden i det væsentlige kun forskelligt fra Grandestævnet deri, at ingen uden Havgens Ejere have Ret til at være til Stede, og at Forhandlingerne ikke behøve at ledes af Sysselmanden.

Paragraffens andet Stykke, som angiver Betydningen af Ordene »Fælleshavge« og »Ejer« i Udkastet, behøver formentlig ingen Forklaring.

Til § 2.

Paragraffen angiver først det almindelige Varsel for Sammenkaldelse af Havgestævne, som man foreslaar sat til mindst 8 Dage (jfr. saaledes Havgelov 23. Februar 1866 § 44). Dette Varsel vil i mindre vigtige Sager formentlig i Reglen være tilstrækkeligt, medens man i visse særegne Tilfælde har foreslaaet et længere Varsel. Ved Bestemmelserne i Paragraffens første Punktum har man i øvrigt foreslaaet, at der gives ret vid Adgang for samtlige interesserede til at faa Havgestævnet sammenkaldt.

Med Hensyn til Paragraffens andre Bestemmelser kan man henvise til det ovenfor anførte.

Til § 3.

Havgestævnet kan selvfølgelig kun træffe Afgørelse om *Fælligets* Drift og Udøvelsen af de *fælles* Rettigheder, hvorimod det er afskaaret fra at tage Bestemmelse om Trediemands Ret og Pligt overfor Fælliget saavel som om den enkelte Ejers særlige Rettigheder og Pligter overfor dette (se i sidstnævnte Henseende nærværende Udkasts § 29). Skulde Havgestævnet overskride sin Myndighed, kan § 14 i Udkast til Lov om Grandestævne m. m. bringes til Anvendelse.

Med Hensyn til Bestemmelsen i andet Punktum henvises til Havgelov 23. Febr. 1866 § 55 og Udkast til Lov om Hegn og Markfred § 41, hvorefter Vedtægt om Ejernes Færdsel i Havgen kun kan oprettes paa Havgestævne, som ledes af Sysselmanden.

Kapitel 2 (Bestyrelse).

Til § 4.

Man foreslaar, at der, naar Fælleshavge ejes af mere end *fem* Ejere, *skal* være en Bestyrelse. Det er en Selvfølge, at Fastsættelsen af, hvor mange Ejere der kan være, uden at der behøves en Bestyrelse, beror paa et Skøn; men Kommissionen antager dog, at man, selv om Tallet maaske kan sættes noget højere end 5, dog ikke gerne bør overskride dette Tal betydeligt. Antallet af Bestyrelsens Medlemmer foreslaar man sat til et ulige Tal, 3 eller 5, saaledes at Valget imellem disse Tal overlades til Havgestævnet. Endvidere foreslaar man, at henholdsvis 2 og 3 Medlemmer vælges med Stemmeflerhed efter Marketal, medens henholdsvis 1 og 2 Medlemmer vælges med Stemmeflerhed efter de stemmendes Antal; man mener nemlig, at det er naturligt, at der paa dette Punkt gives de større Andelshavere i Havgen, for hvem en ordentlig og regelmæssig Drift maa antages at have væsentlig Betydning, en vis Forret.

Det foreslaas, at Havgens Røgtere skulle kunne vælges til Medlemmer af Bestyrelsen, selv om de ikke ere Ejere, idet det sikkert ofte vil findes hensigtsmæssigt, navnlig maaske i mindre Havger, at optage Røgterne, der paa Grund af deres Bestilling maa have særligt Kendskab til Havgens Faarebrug, i Bestyrelsen.

Naar det i Paragraffens andet Stykke foreslaas, at Bestyrelsesvalg skal meldes til Sysselmanden, og at denne skal føre Fortegnelse over de modtagne Anmeldelser, skyldes det særlig Hensynet til, at Trediemand ifølge Udkastets § 6 bør kunne blive bekendt med, hvem der udgør Havgens Bestyrelse.

Om Paragraffens øvrige Bestemmelser er det formentlig ikke fornødent at bemærke noget.

Til § 5.

Paragraffen angiver Bestyrelsens almindelige Stilling og Pligter. I sidstnævnte Henseende har man (i 4de Punktum) optaget Bestemmelserne i Havgelov 23. Febr. 1866 § 70 (se herom Tillæg Side 215, 242, 256, 263, 273, 303) og (i 6te Punktum) sammes § 43, 2det Punktum (se herom Tillæg Side 197–198, 261, 299), saaledes at de derefter »Søjdemændene« paahvilende Hverv ere overførte til Bestyrelsen.

Til § 6.

Det er formentlig naturligt, at Bestyrelsen i Forholdet udadtil repræsenterer Fælliget, og dette vil bl. a. tjene til betydelig Lettelse i alle Tilfælde, hvor der er Spørgsmaal om Fælligets Optræden for Retten eller for de i andet Punktum nævnte Kommissioner.

Bestemmelsen i sidste Punktum har man anset for nødvendig for Trediemands Skyld, da det for ham kan være vanskeligt at faa Oplysning om, hvem der til enhver

Tid ere Ejere i Havgen, og det desuden i de Tilfælde, hvor Bestyrelse burde have været valgt i Henhold til § 4, første Punktum, synes naturligt, at Følgerne af Forsømmelse ikke bør ramme Trediemand. Det behøver formentlig ikke at siges, at den Ejer, som søges paa Fælligets Vegne, er ansvarlig overfor dette, saafremt han ikke sørger for at indhente Havgestævnets Bestemmelse med Hensyn til den Maade, paa hvilken Fælliget skal optræde i Sagen.

Til § 7.

Ved de i Paragraffen foreslaaede Bestemmelser er der formentlig givet de i Havgen interesserede tilstrækkelig Betryggelse imod, at Bestyrelsen skal kunne paaføre Fælliget Skade eller Tab ved egenraadig Optræden.

Til § 8.

Om Reglerne i denne Paragraf skal man kun bemærke, at man har fundet det hensigtsmæssigt, at Kalenderaaret sættes som Regnskabsaar for Havgen, idet Tiden omkring Nytaar vil være et Tidspunkt, paa hvilket Indtægter og Udgifter lettest ville kunne opgøres, ligesom det umiddelbart derefter følgende Tidsrum er et saadant, i hvilket det store Flertal af Ejerne kan paaregnes at være hjemme.

Kapitel 3 (Havgerøgtere).

Man foreslaar det i Havgelov 23. Februar 1866 brugte Udtryk »Søjdemænd« ombyttet med »Havgerøgtere«, hvilken Benævnelse formentlig dels ligger noget nærmere ved dansk Sprogbrug, dels er nok saa betegnende for de paagældendes Hverv, der ikke blot omfatter Faarenes Røgt, men ogsaa andet Arbejde i Havgen (se § 10).

Til § 9.

Man har i Paragraffens første Punktum bibeholdt Reglen i Havgelov 23. Februar 1866 § 43, 1ste Punktum (se herom Tillæg Side 197—198, 261, 299), hvorefter der for *alle* Havger (ogsaa saadanne, som kun ejes af een Mand) skal være Havgerøgter (Søjdemand), idet dette paa forskellig Maade er af Interesse for Nabohavgernes Ejere, der bør have Adgang til (selv eller ved deres Havgerøgtere) at henvende sig til Havgerøgteren, f. Eks. i de Tilfælde, hvor Faar fra en Havge komme ind paa en anden Havges Grund (jfr. Udkast til Lov om Hegn og Markfred §§ 26 o. ff.).

Bestemmelserne i andet Punktum ere optagne efter Havgelov 23. Februar 1866 § 44 (se herom Tillæg Side 198—199, 240, 254, 261, 299). Dog har man ment, at der bør sondres *imellem* Bestemmelsen om Havgerøgternes Antal og Løn *og* selve Valget af dem. Medens der i førstnævnte Henseende ikke skønnes at være Grund til at følge anden Regel end den sædvanlige Bestemmelse om Beslutninger paa Havgestævne (se nærværende Udkast § 2, sidste Punktum, sammenholdt med Udkast til Lov om Grandestævne m. m. §§ 10—12), har man derimod ment, at Valget bør foretages paa samme Maade som i Havgelovens § 44, 2det Punktum, fastsat, nemlig med Stemmeflerhed af Ejere og Brugere efter Marketal, idet det er fundet rimeligt at give de større Andelshavere — som særlig interesserede i Faarebruget — dette Fortrin.

At de her omhandlede Bestemmelser bør træffes af Bestyrelsen, naar Havgestævnet ikke har taget Beslutning derom (se Paragraffens sidste Punktum), følger af Bestyrelsens hele Stilling. Det bemærkes, at man ved »Stemmeflerhed efter Marketal« har forstaaet »Stemmeflerhed efter *hele* Havgens Marketal«, hvoraf altsaa vil følge, at Bestyrelsen maa foretage Valget, saafremt ikke paa Havgestævnet Stemmer, der repræsentere mere end Halvdelen af Havgens Marketal, afgives paa en eller flere af det Antal Havgerøgtere, der ifølge Havgestævnets Beslutning skal vælges.

Til § 10.

Havgerøgternes Tjenestepligter angives i denne Paragraf, som har sin Kilde i forskellige Bestemmelser i Havgelov 23. Februar 1866, hvilke man har fundet det mere hensigtsmæssigt at samle paa eet Sted. Se saaledes Lovens § 43, 1ste Punktum (se herom Tillæg Side 197—198, 261, 299) og § 70, 2det Punktum (se Tillæg Side 215, 242, 256, 263, 273, 303) = nærværende Paragrafs 3die Punktum. I Paragraffens 2det Punktum er optaget en samlende Regel om deres Pligter med Hensyn til Forholdet over for Naboer, svarende til den Grundsætning, som indeholdes i de af Havgelovens Bestemmelser, som ere overførte til de i Parentesen angivne Forskrifter i Udkastet til Lov om Hegn og Markfred.

Til § 11.

Svarer til Havgelov 1866 § 43, sidste Punktum (se herom Tillæg Side 197—198, 261, 299).

Til § 12.

Svarer til Havgelov 1866 § 45 (se herom Tillæg Side 199, 241, 261—262, 270,

299), dog at man har fundet det heldigere at sætte den regelmæssige Opsigelsestid til 1. September (i Stedet for 29. September), da det er ønskeligt, at Havgens Ejere faa en passende Tid til at se sig om efter en ny Havgerøgter.

Andet Afsnit (Besætningen).

I dette Afsnit har man (med forskellige Ændringer, hvorom nedenfor) optaget de i Havgelov 1866 indeholdte Bestemmelser om Havgens Besætning af Faar, Heste og Gæs, for saa vidt de angaa Forholdet indadtil, altsaa vedrøre Havgens Drift. Derimod har man af de Grunde, som ere angivne ovenfor i de almindelige Bemærkninger til Lovudkastet i det hele, overført til Udkast til Lov om Hegn og Markfred dem af de nævnte Bestemmelser, som vedkomme Havgens Forhold til andre Havger (navnlig Nabohavger). Endelig ere Bestemmelserne i 3die Kapitel af Havgelov 1866 »om Kogræsning m. m.«, af Grunde, som anføres nedenfor ved § 38, overførte til denne Paragraf.

Kapitel 4 (Faar).

A. Faarenes Mærkning.

Til §§ 13—16.

Bestemmelserne om Mærkning af Havgens Faar, som i Havgelov 1866 ere spredte paa flere Steder, nemlig i §§ 10—14 (se herom Tillæg Side 182—183, 240, 250, 261, 294) og §§ 52—53 (se Tillæg Side 202—203, 241—242, 262, 271, 300), har man foretrukket at samle paa eet Sted, idet derhos den nævnte Lovs §§ 11 og 14, som indeholdende blot midlertidige Bestemmelser, ere udeladte. Ligeledes har man udeladt det sidste Punktum i § 53, hvis Bestemmelse (som opstillende en uafbevislig Formodning om, at der i et vist Tilfælde ikke foreligger »mislig Omgang«) næppe er rigtig, idet Spørgsmaalet formentlig bør afgøres efter de i hvert enkelt Tilfælde foreliggende Omstændigheder. — Havgelovens § 15 er med nogle Ændringer optagen i Udkast til Lov om Hegn og Markfred § 28.

B. Avlsvædderе.

Til § 17.

Svarer til Havgelov 1866 § 9 (se herom Tillæg Side 181, 240, 250, 260—261, 268, 293—294), dog saaledes, *at* Straffebestemmelsen i dennes sidste Punktum er udeladt, da der ikke ses at være nogen Grund til at undtage det der omtalte svigagtige Forhold fra Straffelovens almindelige Bestemmelser desangaaende; *at* de øvrige Straffebestemmelser (til Dels med nogen Ændring) ere overførte til Udkastets § 47; samt *at* Paragraffens næstsidste Punktum er overført til Udkast til Lov om Hegn og Markfred § 42 Nr. 1.

Benævnelsen »Springsøjd« (færøsk: brundseyður) har man ombyttet med »Avlsvædder«.

C. Ejendomsforholdet med Hensyn til Faarebesætningen.

I §§ 18—24 har man (med nogle, dog mindre betydelige, Ændringer og Tilføjelser) optaget Havgelovens Bestemmelser om »Fællig« og »Kending«. Spørgsmaalet om, hvor vidt disse Bestemmelser ere rigtige, har, som bekendt, i tidligere Tid været Genstand for megen Tvivl og Strid (se herom Tillæg Side 61, 69, 73—77, 112, 116, 157, 214—215, 217—230, 256—257, 263—264, 273—274, 276, 303—305, 309).

Kommissionen har ikke fundet Anledning til at tage Spørgsmaalet op til ny Undersøgelse, idet man forudsætter, at det — ligesom ved de tidligere Lejligheder, hvor det har været omhandlet — ogsaa i Nutiden vil være umuligt at tilvejebringe Enighed om nogen *almengyldig* Regel angaaende denne Sag, og man har derfor fundet at burde foreslaa, at de i Havgeloven indeholdte Regler herom i alt væsentligt bibeholdes fremdeles.

De i Havgeloven benyttede Betegnelser »Fællig« og »Kending« har man af sproglige Grunde foreslaaet ombyttede med Betegnelserne »Sameje« og »Særeje«, med Tilføjelse af de færøske Benævnelser »felag« og »kenning«.

Til § 18.

Svarer til Havgelov 1866 §§ 69 og 71, hvorhos man til den sidstanførte Paragrafs Regel om »Overdragelse« for Tydeligheds Skyld har tilføjet »Arv og Udlæg«.

Til § 19.

Svarer til Havgelov 1866 § 73, sidste Punktum.

Til § 20.

Svarer til Havgelov 1866 § 73, 1ste Punktum, § 74 og § 75 med følgende Ændringer:

a) Medens § 74 kræver, at der skal oprettes skriftlig Kontrakt om Særeje (»Kendingskontrakt«), har man foreslaaet, at Bestemmelse om Særeje, ligesom andre Bestemmelser om Havgens Drift, tages paa Havgestævne; men af Hensyn til denne Bestemmelses indgribende Betydning foreslaar man, at det paagældende Havgestævne skal

være sammenkaldt med mindst 3 Maaneders Varsel.

b) Bestemmelsen i § 75, Litr. c., om, at Avlsvæddere (der skulle udtages forlods) skulle godtgøres Ejeren af vedkommende *in natura* efter Vurdering, foreslaar man ændret ved, at de fremhævede Ord udelades, da det hyppig vil være forbundet med Vanskelighed at udrede Erstatningen in natura, og Ejeren synes at kunne staa sig lige saa vel ved at modtage *Penge*vederlag.

c) Straffebestemmelsen i § 75, sidste Punktum, er udeladt af lignende Grunde som den under Udkastets § 17 omtalte Straffebestemmelse i Havgelov 1866 § 9, sidste Punktum.

d) Endelig er Bestemmelsen i § 75, tredie sidste Punktum, udeladt som overflødig, og samme Paragrafs næstsidste Punktum som bortfaldet ved Tiendens Ophævelse (Lov 1. April 1908).

Til § 21.

Overensstemmende med Havgelov 1866 § 73, næstsidste Punktum, dog saaledes, at dettes *Straffe*bestemmelse er overført til Udkastets § 47 (med Ændring i Henseende til Bødens Størrelse). Dette sidste gælder ogsaa Straffebestemmelsen i § 73, tredie sidste Punktum.

Til § 22.

Havgelov af 1866 indeholder vel en *Forudsætning* om, at Særeje (kenning) igen kan ophæves ved Kontrakt (se Lovens § 76 og § 77, 1ste Punktum), men mangler enhver Bestemmelse om, under hvilke Betingelser det kan ske. Kommissionen foreslaar i saa Henseende, at der følges samme Fremgangsmaade som ved Indførelse af Særeje, dog saaledes, at der til Ophævelsen kun kræves Tilslutning fra en noget mindre Del af Havgens Andelsejere (½ af Antallet *og* ⅓ af Marketallet).

Til § 23.

Overensstemmende med Havgelov 1866 § 77 (med blot redaktionelle Ændringer).

Til § 24.

Paragraffens første Stykke svarer i det væsentlige til Havgelov 1866 § 76. Da man i Udkastets §§ 20 og 22 har sat Havgestævnevedtægt i Stedet for den i Havgelov 1866 omhandlede »Kendingskontrakt« og Kontrakt om Ophævelse af Kending, har det dog været nødvendigt at ændre Bestemmelsen om Tinglæsnings*fristen*.

Andet Stykke er overensstemmende med Havgelov 1866 § 78, dog med den Ændring, at Bestemmelsen i dennes 2det Punktum om, at et Overdragelsesdokument, som mangler Angivelse af, hvor mange Særejefaar der følge med den paagældende Jord, »anses . . . ikke som lovlig Adkomst«, er udeladt, for at der ikke skal gives Anledning til den Misforstaaelse, at et sligt Dokument er at anse som fuldstændig ugyldigt.

I sidste Stykke indeholdes endelig en Bestemmelse, svarende til Havgelov 1866 § 79, sidste Punktum. Dennes første Punktum har man derimod udeladt her, da den ikke vedkommer Forholdet imellem Havgens Ejere indbyrdes, men kun Forholdet mellem Formand og Eftermand paa de paagældende Fæste- og Tjenestejorder og derfor hører hjemme andetsteds (se for Fæstegodsets Vedkommende Udkast til Lov angaaende Statens Fæstegods paa Færøerne § 4 og for Præste- og Anneksgaardenes Vedkommende Reskript 17. April 1816).

Kapitel 5 (Heste).

Bestemmelserne i Havgelov 23. Februar 1866 Kapitel 4 »om Hestehold (Rossehold)« have ikke — som den største Del af Lovens øvrige Bestemmelser — deres Oprindelse fra det »Forslag til en Anordning om Havgebrug paa Færø«, som udarbejdedes af den under 13. Juni 1840 nedsatte Kommission, men fra et særligt, af Lagtinget i 1855 vedtaget »Udkast til Lov om Rossehold« (se Tillæg Side 280—291), der senere optoges som 4de Kapitel i det af Lagtinget i 1861 vedtagne »Forslag til Lov om Havgebrug paa Færøerne« (se Tillæg Side 295—298) og derfra gik over i Havgelov 1866. Kapitlets Bestemmelser bære ogsaa paa mange Punkter Præg af en anden Oprindelse end Havgelovens øvrige Forskrifter og ere ved Indføjelsen i denne ikke ret blevne sammenarbejdede med den. Ved Gennemsynet af denne Del af Havgeloven har Kommissionen fundet Anledning til i Formen at foretage ret indgaaende Ændringer, medens dog Indholdet i *Hovedpunkterne* er bibeholdt uforandret.

Da alle Bestemmelser om Forholdet til Nabohavger (paa en enkelt Undtagelse nær, se Udkastets § 25, 4de Punktum, og de dertil nedenfor knyttede Bemærkninger) i Overensstemmelse med de almindelige Grundsætninger, som ere fulgte ved nærværende Lovudkasts Udarbejdelse, ere overførte til Udkast til Lov om Hegn og Markfred, og da man ved Henvisning til de foreslaaede almindelige Regler om Havgestævne og Grandestævne (se Bemærkningerne til nærværende Udkasts § 2 i Slutningen og til Udkast til Lov om Grandestævne m. m.) har kunnet undgaa de vidtloftige Regler i Havgelov 1866 Kapitel 4 om Fremgangs-

maaden ved Tilvejebringelsen af Bestemmelser om Hesteholdet, har man kunnet give de i nærværende Kapitel optagne Bestemmelser en meget simplere og kortere Form, hvorved Reglerne formentlig ere blevne lettere at overskue og tilegne sig.

Sluttelig bemærkes, at man ikke har ment at burde optage Lov om Hesteavlens Fremme af 30. Marts 1892 til Revision og saaledes har tænkt sig denne bibeholdt.

Til § 25.

Paragraffens Bestemmelser svare efter deres Indhold ganske til Havgelov 1866 § 24, 1ste Punktum, § 25, 1ste Punktums 1ste Led, og § 29.

I Spidsen af Bestemmelserne har man dog (som første Punktum) stillet (hvad der ogsaa efter Havgelov 1866 er Hovedreglen, skønt det i Formen nærmest fremtræder som en Undtagelse) Bestemmelsen om, at Størrelsen af Havgens Besætning af Heste fastsættes af Havgens Ejer, i Fælleshavge Havgestævnet, idet man — navnlig af Hensyn til udenbys Ejere — har foreslaaet, at Havgestævnet i disse Sager skal sammenkaldes med mindst 1 Maaneds Varsel.

Med det andet og det tredie Punktum (der ere overensstemmende med Havgelov 1866 § 25, 1ste Punktum, 1ste Led) maa sammenholdes Udkast til Lov om Hegn og Markfred § 29, 2det Stykke, hvori den særlige Bestemmelse i Havgelov 1866 § 25, 1ste Punktums 2det Led, er optagen.

I det fjerde Punktum af nærværende Paragraf har man optaget Havgelov 1866 § 24, 1ste Punktum, hvorefter det paa *Grande*stævne kan bestemmes, at der i *Bygdens* Havger skal kunne holdes indtil 1 Hest for hver Mark Jord, uanset hvilken Bestemmelse den enkelte Havges Ejer træffer. Man har herved taget Hensyn til, at Ejendomsretten til Andelene i en Bygds forskellige Havger — navnlig i de Bygder, hvor der er megen Odelsjord — tit kan være fordelt saaledes, at een Ejer ikke har 1 Mark Jord i nogen *enkelt* Havge. Han vil da, selv om han mulig i to eller flere Havger *tilsammen* har mere end 1 Mark Jord, kunne blive afskaaret fra at holde Hest, naar Havgestævnet i en eller flere af de paagældende Havger beslutter, at der ikke skal holdes Heste i den eller de Havger. Da Kommissionen finder, at det af almindelige landbrugsmæssige Hensyn er ønskeligt, at den enkelte Ejer, naar han i Bygden har 1 Mark Jord, skal kunne faa Adgang til at holde Hest, mener man, at Sagen bør kunne forelægges Grandestævnet til Afgørelse paa den i Paragraffens fjerde Punktum angivne Maade.

Det behøver formentlig ikke at siges, at Grandestævnet ifølge den anførte Regel *kun* kan bestemme *Antallet* af Heste (indtil 1 Hest for hver Mark Jord), hvorimod Grandestævnet intet kan afgøre om, *i hvilken Havge* den enkelte Ejer kan lade sin Hest græsse; med andre Ord: Bestemmelsen gaar *ikke* ud paa at indføre Fælles*græsning* af Heste i Bygdens Havger, men kun at bemyndige Grandestævnet til at tage Fællesbestemmelse om Antallet (indenfor den ovennævnte Grænse af 1 Hest pr. Mark Jord). *Hvor* den enkelte Ejer kan holde Hest, bliver da en Sag for sig og maa afgøres efter Lovudkastets almindelige Regler, jfr. §§ 26 og 29. Har en Ejer altsaa i en bestemt Havge ikke 1 Mark Jord, maa han ordne sig ved hos andre Ejere i *den* Havge at leje eller tilbytte sig Ret til ogsaa at benytte *deres* Ret til Hestehold, hvorved han da kan skaffe sig Raadighed over saa stor en Andel i Hesteholdet, at den giver ham Ret til at holde 1 Hest (eitt rossafrælsi).

I Overensstemmelse hermed giver § 29 i Udkastet til Lov om Hegn og Markfred Bestemmelse om Hest, som kommer ind »i fremmed Havge« (ikke: i fremmed Bygds Havge), hvoraf altsaa følger, at Havgens Ejere have Ret til at forlange Heste fjernede, som tilhøre Personer, der ikke enten selv eje eller have lejet eller tilbyttet sig Ret til at holde Heste i *den* Havge.

Da man ikke kan skønne, at der er særlig Grund til for disse Sagers Vedkommende at bibeholde Afstemning *alene* efter Marketal, har man udeladt Reglen herom, hvoraf saaledes vil følge, at Afgørelsen maa ske efter de almindelige Regler om Grandestævnebeslutninger (jfr. Udkast til Lov om Grandestævne m. m. § 13, 2det Stykke, sammenholdt med §§ 10—12).

Bestemmelsen i Paragraffens sidste Stykke er i sit Indhold ganske overensstemmende med Havgelov 1866 § 29, hvorefter Føl under 1 Aar regnes som et Tilbehør til Hoppen.

Til § 26.

Svarer til Havgelov 1866 §§ 26 og 27.

Til § 27.

Overensstemmende med Havgelov 1866 § 31. Den i dennes 2det Punktum givne Ret for Medejerne i den *enkelte* Havge til at afkræve den, som holder Hest i *den* Havge, Oplysning om hans Ret dertil, har man dog udvidet til at gælde Ejerne i *alle* Bygdens Havger med Hensyn til Hestehold i *hvilken som helst* af disse. Saadan

Oplysning kan nemlig være af Interesse for alle Havgeejerne i Bygden, dels med Hensyn til Anvendelsen af Bestemmelsen i Udkastets § 25, første Stykkes sidste Punktum, dels i det hele med Hensyn til Opretholdelse af god Orden i Hesteholdet i Bygdens Havger, fordi det er forbundet med Vanskelighed at holde Hestene indenfor den enkelte Havge.

Kapitel 6 (Gæs).

Til § 28.

Bestemmelserne i Havgelov 1866 Kapitel 5: »om Gaasehold«, fandtes heller ikke i det af Kommissionen af 13. Juni 1840 udarbejdede Udkast til Anordning, men indkom under Sagens Behandling i Lagtinget (se det af dette i 1861 vedtagne Lovforslag, Tillæg Side 298).

Ved de nævnte Bestemmelser er der oprettet et vidtrækkende *Fællesskab for hele den paagældende Bygd*, omfattende baade dens Indmark og Udmark, idet Spørgsmaalet, om det skal være tilladt at holde Gæs i Bygden, hvor og under hvilke Betingelser Gæssene maa holdes, hvor længe de kunne være i Indmarken, og naar de kun skulle holdes i Udmarken, skal afgøres ved Vedtægt, der er »bindende for alle i Bygden«, naar $^2/_3$ af Stemmer efter Marketal stemme derfor.

Kommissionen kan ikke finde Grund til at bibeholde Forskrifter, som i saa stort Omfang give en Del af Bygdens Marketalsejere Ret til at træffe Bestemmelse for hele Bygden. Det maa for det første efter Kommissionens Mening anses for uheldigt, at Vedtægten binder Personer, som ikke have Stemmeret ved dens Afgørelse (f. Eks. Trømænd), og man vilde under alle Omstændigheder kun kunne finde det rigtigt at give Grandestævnet en saa vidtrækkende Myndighed, som Havgelov 1866 § 36 hjemler, saafremt der ogsaa tillagdes andre end Marketalsejerne Stemmeret for Indmarkens Vedkommende. Men en end væsentligere Indvending forekommer det Kommissionen, at man med Føje kan fremsætte mod hele det Princip, som ligger til Grund for Havgelovens Bestemmelser. Kommissionen mener, at man ved Overvejelsen af Reformer i den færøske Landboret fremfor alt bør stræbe efter at ophæve ethvert ikke strengt nødvendigt Fællesskab og, hvor Fællesskabet ikke helt kan hæves, bør søge det indskrænket saa meget, som Forholdene tillade. Det her foreliggende Omraade er et saadant, hvor det efter Kommissionens Mening meget vel gaar an at begrænse det bestaaende Fællesskab ganske betydeligt. For at bibeholde Fællesskabet i den Udstrækning, som Havgelov 1866 § 36 hjemler, maatte man formentlig kunne godtgøre, *at* Gaaseholdet er et for Bygderne særdeles vigtigt Erhverv, og *at* det ikke kan trives uden et saadant Fællesskab. Ingen af Delene lader sig, saa vidt Kommissionen kan skønne, paavise. At det første ikke er Tilfældet, kan formentlig allerede ses deraf, at der er mange Bygder, hvor Gaasehold efter Havgelov 1866 § 36 ikke er tilladt. I øvrigt fremgaar det allerede af denne Lovbestemmelses Forskrift om Stemmeretten, at man ikke ved Lovens Overvejelse har set med særdeles gunstige Øjne paa Gaaseholdet; i Reglen er det nemlig de mindre Lodsejere, som finde deres Interesse i at holde Gæs, og ved at kræve Tilladelse hertil fra $^2/_3$ af hele Marketallet (altsaa som Regel fra de større Lodsejere) viser Loven, at den ikke vil aabne Adgang til Gaasehold, medmindre Forholdene i Bygden stærkt tale derfor. Men selv om man vil se bort fra det saaledes anførte, kan det i alt Fald ikke, saa vidt Kommissionen kan se, paastaas, at Gaasehold ikke kan drives uden under saa vidtstrakt Fællesskab, som Havgelov 1866 § 36 hjemler.

Man mener ifølge det foran udviklede, at for det første Fællesskabet mellem 1) Indmark og 2) Udmark i Henseende til Gaasehold bør ophæves, og at hver af disse Dele af Bygdens Areal bør behandles for sig.

ad 1. Hvad *Indmarken* angaar, bør der formentlig skelnes imellem, om den a) ligger i Fællig i den i Udkast til Lov om Udskiftning § 2 angivne Betydning, altsaa enten fuldstændigt »Sameje« (§ 2 a) eller »Ejendomsblanding« (§ 2 b) eller b) dette ikke er Tilfældet.

ad b. I sidstnævnte Tilfælde — altsaa hvor de forskellige Indmarkslodder ligge saaledes i Forhold til hinanden, at hver Ejer uden uforholdsmæssig Byrde kan frede og paa formaalstjenlig Maade benytte sin Ejendom —, skønnes der ikke at være nogen som helst Grund til at opretholde noget Fællesskab, hvorimod den enkelte Lodsejer bør kunne raade frit over, om han vil holde Gæs paa Lodden, og om han vil taale andres Gæs paa den.

ad a. Ligger Indmarken derimod i Fællig, vil Gaasehold ikke i Almindelighed kunne drives paa formaalstjenlig Maade, medmindre der finder Fællesgræsning Sted, og det bør da formentlig bero paa Lodsejerne, om de mene at finde deres Regning ved Fællesgræsning. Kommissionen foreslaar derfor (i Udkast til Lov om Hegn og Markfred § 39) Forholdet ordnet saaledes,

at Fællesgræsningen vel er Regel, naar intet modsat forlanges, men at den skal hæves, naar $^1/_3$ af Ejerne eller Brugerne *eller* saa mange, som eje eller bruge $^1/_3$ af den paagældende Indmark (beregnet efter Skattemarker), ved Vedtægt paa Grandestævne forlange, at Fællesgræsningen skal ophøre.

ad 2. Hvad dernæst *Udmarken* angaar, skønnes der ikke for dette Forholds Vedkommende at være Grund til at opretholde Fællesskabet imellem de forskellige Havger, idet der næppe er særdeles Vanskeligheder forbundne med at holde Gæs nogenlunde indenfor den enkelte Havges Grænser. Som en Følge heraf foreslaar Kommissionen i § 28, at den enkelte Havges Ejer (i Fælleshavge Havgestævnet) skal være berettiget til at tage alle Bestemmelser om, hvor vidt det skal være tilladt at holde Gæs i Havgen, og i saa Fald hvor mange, hvad der eventuelt skal betales som Vederlag derfor, m. v.

Med Hensyn til Fremgangsmaaden i Tilfælde af, at Gaas kommer ind paa ulovlig Grund, henvises i øvrigt til Bestemmelserne i Udkast til Lov om Hegn og Markfred, navnlig §§ 20—21, 23—25 og 31, 2det Stykke.

Tredie Afsnit (Forskellige Bestemmelser om Havgens Drift).

Kapitel 7.

I dette Afsnit har man optaget nogle Bestemmelser, som vedkomme Havgens Drift i Almindelighed uden at kunne henføres til de tidligere Afsnit i Loven.

Til § 29.

Paragraffens Bestemmelser udtale egentlig kun den — efter hele det Forhold, hvori de forskellige Andelsejere i Fælleshavge staa til hverandre, selvfølgelige — Sætning, at deres Retsstilling er *lige*, og at derfor alle økonomiske Fordele og Byrder tilkomme og paahvile dem i Forhold til deres Marketal i Havgen. Dette er ogsaa Grundsætningen i Havgelov 1866 (se f. Eks. dennes § 3 i Slutningen, § 26, § 40, § 69, 1ste Punktum, m. fl.), men er i den nævnte Lov ingensteds udtalt som *almindelig* gældende Regel. Man har fundet at burde foreslaa en saadan almindelig Regel indsat i Loven, bl. a. for at gøre opmærksom paa den deraf følgende Begrænsning af Havgestævnets Myndighed ifølge Udkastets § 3, 1ste Stykke.

Til § 30.

Svarer til Havgelov 1866 § 3, 3die og 4de Punktum, og § 4 (se herom Tillæg Side 169—170, 239, 246—247, 260, 292, 307), til hvilke Bestemmelser man foreslaar føjet nogle Regler til Tydeliggørelse af forskellige Punkter. Det foreslaas saaledes, at Sysselmanden paa Embeds Vegne skal foranstalte Valget af Mændene og, om fornødent, vælge dem. Det er nemlig Kommissionen bekendt, at den i Havgelov 1866 § 3, 3die Punktum, foreskrevne Befaring af Markeskel ikke alle Vegne foretages regelmæssig, og Kommissionen formener, at det er af Vigtighed at sørge for, at dette sker, for at den for Freden imellem Havgerne vigtige Fastsættelse af Markeskellene stadig kan holdes vedlige. Endvidere foreslaas det, at Valget skal foregaa for hver Havge ved Stemmeflerhed efter Marketal (en Regel herom savnes i Havgelov 1866), ligesom man foreslaar nogle nærmere Regler om Fremgangsmaaden ved Befaringen.

Den sidste Bestemmelse i Paragraffens 2det Stykke har man indsat for Sikkerheds Skyld, for at Mændene kunne være opmærksomme paa, at det ikke tilkommer dem at træffe nogen *Afgørelse* af mulig Markeskelstvist, men kun at henlede Ejernes Opmærksomhed paa Sagen (jfr. ogsaa Havgelov 1866 § 4).

Reglen i Paragraffens sidste Stykke er efter Kommissionens Forstaaelse af Reglen i Havgelov 1866 § 3, sidste Punktum, i Overensstemmelse med denne og forekommer i alt Fald Kommissionen rigtig (naar f. Eks. de to tilgrænsende Havger ere henholdsvis 6 og 8 Marker, skal Udgiften ikke deles imellem Havgerne i Forholdet $^6/_{14}$ og $^8/_{14}$, men i Forholdet ½ og ½, hvorefter den Halvdel, som falder paa *hver* af Havgerne, skal deles efter dens Marketal, jfr. Udkastets § 29, 2det Stykke).

Til § 31.

Svarer til Havgelov 1866 § 48, 1ste Punktum (se herom Tillæg Side 200—201, 241, 254, 262, 270, 300), hvis Regler imidlertid ere noget utydelige, hvorfor man har foreslaaet Bestemmelserne affattede lidt anderledes for at afskære Tvivl. Straffebestemmelsen i Havgelov 1866 § 48, 2det Punktum, foreslaar man udeladt, jfr. den almindelige Straffebestemmelse i Udkastets § 47, 1ste Stykke.

Til § 32.

Reglerne i denne Paragraf svare efter Indholdet i det væsentlige til Havgelov 1866 § 59, 1ste Punktum, § 61, § 63, sidste

Punktum, og § 64 (se om §§ 59—66 Tillæg Side 206—209, 242, 255, 262—263, 271—272, 301—302, 308).

Da det er af Vigtighed for hele Bygdens og ikke alene den enkelte Havges Faarebrug, at der hersker Orden i Hundeholdet, har man ment, at for dette Omraade det Fællesskab for hele Bygden, som Bestemmelserne i Havgelov 1866 § 59, 1ste Punktum, opretholde, fremdeles er nødvendigt. Man foreslaar derfor, at Bestemmelse om Antallet af Hunde i Bygden ligesom hidtil træffes ved Vedtægt paa Grandestævne (idet dog Regelen i Havgelov 1866 om, at Afstemningen alene skal foregaa efter Marketal, foreslaas afløst af de almindelige Regler i Udkast til Lov om Grandestævne m. m. §§ 10—12). For Thorshavns Vedkommende har man dog — da en stor Del af de ved Byen liggende Trøer ere vinterfredede, saaledes at der ikke der græsser Faar paa Indmarken — ikke ment, at der er Grund til at bibeholde Havgelovens Regel, der her formentlig ikke svarer til sit Øjemed og i lang Tid heller ikke er bleven bragt til Anvendelse.

Paragraffens 2det Punktum indeholder — i kortere Udtryk — Bestemmelser, som svare til Havgelov 1866 § 61, 1ste Punktum, § 63, sidste Punktum, og § 64. Bestemmelsen i § 63, sidste Punktum (»Gør Hunden tredie Gang Skade«) foreslaas dog (i Overensstemmelse med, hvad der formentlig er Bestemmelsens rette Mening) begrænset til det Tilfælde, at Hunden gør Skade *paa Havges Faar*. Endvidere har man anset det for overflødigt at udtale, at det af Havgeejeren fremsatte Krav om, at Hunden gøres uskadelig, skal foretages vidnefast, da det er en Selvfølge, at den paagældende, hvis Hundens Ejer nægter, at Kravet er fremsat, maa bevise dette. Endelig foreslaar man Havgelovens Regel om, at den paagældende Hund skal »afskaffes«, ændret saaledes, at det er tilstrækkeligt, at Ejeren holder Hunden indelukket eller lænket, da der herved haves Sikkerhed nok for, at den ikke gør Skade, og da det kan være haardt for Ejeren, at han ubetinget skal »afskaffe« Hunden. Naar Havgeejerens Krav, som anført, begrænses til, at han kan forlange Hunden holdt indelukket eller lænket, er det en Selvfølge, at han intet Krav kan stille med Hensyn til Hunde, der, som Havgelov 1866 § 61, sidste Punktum, udtrykker det, »bestandig holdes i Lænke« eller indelukkede, hvorfor man har anset det for overflødigt at optage den anførte Bestemmelse i Havgelov 1866 i nærværende Udkast.

Straffebestemmelserne i Havgelov 1866 §§ 61 og 64 foreslaar man udeladte, idet Overtrædelse af Udkastets § 32, andet Punktum, i dettes § 47 er henført under den almindelige Straffebestemmelse i Paragraffens 1ste Stykke, der altsaa vil finde Anvendelse, naar Hundens Ejer ikke efter Paakrav holder den indelukket eller lænket. I Udkastets § 47, 3die Stykke, indeholdes derhos en Bestemmelse om, at Hundens Ejer, naar han overtræder § 32, andet Punktum, tillige skal tilpligtes under Tvangsbøde at dræbe den paagældende Hund eller skaffe den bort fra Bygden. Den i Havgelov 1866 § 61, 4de Punktum, indeholdte Regel (som stammer fra Forordning 2. April 1698 § 8, 1 °, se Tillæg Side 60 og 207—208), hvorved der er givet Havgeejeren Beføjelse til at tage sig selv til Rette ved at dræbe Hunden, kan man ikke finde det rigtigt at bibeholde, da den kan give Anledning til Misbrug og Dyrplageri. Ved Udkastets § 48, 3die Punktum, er der givet vedkommende Havgeejere let Adgang til Retsbeskyttelse ved hos Sysselmanden at forlange offentlig Politisag anlagt imod Hundens Ejer, og i øvrigt er Bødesatsen i Udkastets § 47, 1ste Stykke, saa rummelig, at Hundens Ejer kan rammes med følelig Straf.

Til § 33.

Paragraffens Bestemmelser svare til Havgelov 1866 § 63, 1ste og 2det Punktum. Dog foreslaar man (i Overensstemmelse med, hvad man ovenfor ved Udkastets § 32 har bemærket med Hensyn til Bestemmelsen i Havgelov 1866 § 63, sidste Punktum) Regelen begrænset til »Skade, som Hund gør paa Havges Faar«, idet Spørgsmaalet om Erstatning for anden Skade maa afgøres efter den almindelige borgerlige Rets Regler. Ordene i Havgelov 1866 § 63, 1ste Punktum, »efter lovligt Skøn« ere udeladte som overflødige. Udtrykkene i samme Paragrafs 2det Punktum, »under Fjældgang, Røgt eller Samkvem i den Havge, hvor de lovlig bruges« foreslaar man ændrede til: »hvor den lovligt bruges«, da Reglen maa finde Anvendelse ikke alene i Havgen i *stræng* Forstand (Udmarken), men ogsaa i Indmarken, naar Faarene ere der.

Bestemmelsen i Havgelov 1866 § 65, 1ste Sætning, er udeladt, da den indeholdes i Udkastets § 33, 1ste Punktum.

Sluttelig bemærkes, *at* Bestemmelsen i Havgelov 1866 § 66 er udeladt som overflodig, da Udkastets §§ 32 og 33 ere anvendelige paa alle Hunde; *at* Bestemmelserne i Havgelov 1866 § 59, sidste Punk-

tum, er overflødiggjort ved den almindelige Regel i Udkastets § 11, 1ste Punktum, samt *at* de Forhold, som omhandles i Havgelov 1866 § 59, 2det Punktum, § 60, § 62 og § 65, 2den Sætning, ere behandlede i Udkast til Lov om Hegn og Markfred, da de ikke vedkomme den enkelte Havge, men Forholdet til Nabohavger (se det nævnte Udkasts § 41 i Slutningen og § 43).

Fjerde Afsnit (Havgens Græsningsret for Faar paa Indmark).

Medens de hidtil omhandlede Bestemmelser i Lovudkastet vedrøre den Havgeejeren tilkommende Benyttelse af Havgen, har man i nærværende fjerde Afsnit optaget Bestemmelserne om den *Udvidelse* af Havgeejerens Rettigheder, som fremkommer ved, at der i visse Tilfælde til Havgen er knyttet en *begrænset Brugsret* (Servitutret) *over anden Ejendom*, bestaaende i Ret til at lade Havgens Faar græsse om Vinteren paa Indmark (Vintergræsningsret). Endelig behandles i femte Afsnit (Udøvelse af begrænset Brug i Havgen) de *Indskrænkninger* i Havgeejerens Beføjelser til at bruge Havgen, som opstaa ved, at der kan tilkomme *andre Personer* visse *begrænsede Brugsrettigheder over* Dele af *Havgen*, nemlig i Form af *Ret til Sommergræsning for Kvæg* og *Ret til Torveskær*.

Herved maa dog mærkes, at det i »Fælleshavger« meget vel kan være (og ofte er) saa, at den Person, som er Ejer af »den tjenende Ejendom« (ɔ: den Indmarkslod, paa hvilken Vintergræsningsretten udøves), tillige er Andelsejer i »den herskende Ejendom« (ɔ: den Havge, for hvis Faar der haves Vintergræsningsret paa den paagældende Indmark). Dette er imidlertid ved Betragtning af *Retsforholdet* en *tilfældig* Omstændighed, der ikke bør fordunkle den rette Opfattelse, som er den, at Havgeejerne som et Interessentskab paa den ene Side og Ejeren af den tjenende Indmarkslod paa den anden Side staa hver for sig som selvstændige Modparter i det paagældende Retsforhold. Det er af Vigtighed skarpt at fastholde denne Opfattelse, fordi det deraf følger, at Tvist imellem Havgeejerne paa den ene Side og Indmarkens Ejer paa den anden Side er et *Retsspørgsmaal*, som ikke kan afgøres af Havgestævnet eller Grandestævnet.

Paa tilsvarende Maade forholder det sig, naar der er Spørgsmaal om de i femte Afsnit omhandlede begrænsede Brugsrettigheder i Havgen. Det kan i disse Tilfælde i Fælleshavger hyppig være saa, at den Person, som er (eller paastaar at være) Indehaver af Brugsretten, *tillige* er Andelsejer i Havgen. Men ogsaa her er dette, betragtet med Hensyn til *Retsforholdet*, en *tilfældig* Omstændighed, der ikke medfører nogen Forpligtelse for den paagældende til at underkaste sig Havgestævnets Afgørelse; han staar tværtimod med sin (virkelige eller paastaaede) *selvstændige* Ret, hvis Tilværelse og Udstrækning kun kan afgøres af vedkommende offentlige Myndigheder som en *Retstvist*, under hvilken han staar som den ene Part og Havgeejernes Interessentskab som den anden.

Kapitel 8.

De Spørgsmaal, som vedrøre Retten til at lade Havges Faar græsse om Vinteren paa Indmark, bleve meget indgaaende drøftede under de Forhandlinger, som gik forud for Udstedelsen af Havgelov 1866 (se Tillæg Side 170—177, 239, 246—250, 260, 267—268, 275, 276, 292—293, 307), og bleve derefter afgjorte ved Bestemmelserne i Lovens §§ 5—7, hvilke Kommissionen ogsaa har lagt til Grund for sine Forslag i Udkastets §§ 34—38.

Til § 34.

Havgelov 1866 § 5 tager vel som Udgangspunkt for sine Forskrifter om Vintergræsningen den Regel, at denne (i Mangel af anden Overenskomst mellem Lodsejerne) skal »rette sig efter det, som fra gammel Tid har været Brug i Bygden«, men Paragraffen bestemmer umiddelbart derefter, at der i alle Bygder, hvor Græsningsretten ikke er ordnet ved »Dom eller andet tinglæst Dokument«, skal tages faste Bestemmelser om Bøgræsningen enten ved Kontrakt eller ved den i Lovens 12te Kapitel anordnede Kommissions Afgørelse. Der fastsættes endvidere en Frist af 2 Aar efter Lovens Bekendtgørelse, inden hvilken Kontrakt skal være afsluttet eller Indkaldelse til Kommissionen udtagen, og som Virkning af, at dette ikke sker, udtaler Loven, at »ellers Fællesskabet er hævet og Græsningsretten i underliggende Bø eller anden dyrket Jord tilhører overliggende Havges Faareejere«. Som en Følge heraf maa der altsaa i hver enkelt Bygd for længst være truffet Afgørelse af Sagen (enten ved ældre »Dom eller andet tinglæst Dokument« eller ved Overenskomst eller Kendelse eller i Henhold til den nys anførte almindelige Regel i Lov 1866 § 5). Kommissionen foreslaar derfor at ud-

trykke Forholdet saaledes, at »Græsningsretten for Faar ..... tilkommer ..... overliggende Havges Ejer, medmindre anderledes lovligt er fastsat«.

Et Spørgsmaal, som ikke er afgjort i Havgelov 1866, er derimod, hvilken Udstrækning Vintergræsningsretten har, nemlig om den er en *Eneret* til Græsning, eller om Ejeren af den paagældende Indmark (i Kraft af sin Ejendomsret) har Beføjelse til, sideordnet med Vintergræsningsretten for Havgeejeren, at benytte Indmarken til Græsning for sine Husdyr. Meningerne om dette Spørgsmaal ere noget delte indenfor Kommissionen. Om eet er denne dog enig, nemlig at Indmarkens Ejer *ikke* har Beføjelse til at lade sine *Faar* græsse paa den paagældende Indmark i den Tid, i hvilken den skal ligge til Græsning for anden Havges Faar; men der er ikke Enighed om, hvor vidt Indmarkens Ejer er beføjet til at lade *andre Husdyr* græsse paa Indmarken i Vintertiden. Saa vidt Kommissionen har erfaret, hersker der med Hensyn til dette Forhold noget afvigende Sædvaner og Anskuelser i forskellige Dele af Landet, og man mener derfor, at Loven ikke bør slaa nogen almindelig Regel fast, men at Spørgsmaalets Afgørelse i de enkelte forekommende Tilfælde bør overlades til Landvæsenskommissionen, som formentlig i sin Afgørelse bør lade sig væsentlig bestemme af, hvad der — som Havgelov 1866 § 5, 1ste Punktum, udtrykker det — »fra gammel Tid har været Brug i Bygden«. Denne Kommissionens Opfattelse er det, som har foranlediget den til at foreslaa Retten betegnet som »Græsningsret*ten* for *Faar*«, hvori man har villet udtrykke, dels at *alene* Havgeejeren har Ret til at græsse Faar paa den paagældende Indmark, dels at Spørgsmaalet, om denne Ret udelukker Indmarksejeren fra at lade andre Kreaturer græsse paa Indmarken, ikke i Loven er afgjort.

Medens Havgelov 1866 (i § 5, 1ste og sidste Punktum, samt § 7, 1ste Punktum) betegner det Areal, hvorover Græsningsretten haves, som »Bø eller anden dyrket (opdyrket) Jord«, har man foreslaaet at betegne det som »Bø eller anden Indmark«, idet det med Hensyn til Spørgsmaalets Afgørelse ikke i og for sig har nogen Betydning, om Jorden er dyrket eller ej.

Bestemmelsen i Havgelov 1866 § 6, hvorefter tinglæst Dokument angaaende Græsningsretten skal oplæses af Sysselmanden hvert 10de Aar paa Grandestævne, har man ikke troet at burde foreslaa bibeholdt. *Virkningen* af denne Oplæsning er nemlig i Loven højst uklart betegnet. Det siges vel, at Oplæsningen »skal anses for en gyldig Fornyelse«, men hermed er dog, som den følgende Sætning i Lov 1866 § 6 viser, ikke ment, at det ved det paagældende Dokument stiftede Retsforhold skal bortfalde, saafremt Oplæsning ikke finder Sted (hvilket ogsaa vilde være i høj Grad stridende mod almindelige Retsgrundsætninger), og det ses ogsaa af Motiverne til Lovbestemmelsen (Tillæg Side 173), at Hensigten med Oplæsningen kun er at henlede de vedkommendes Opmærksomhed paa Retsforholdet, for at de kunne faa Anledning til, om fornødent, at søge den bestaaende Brug ændret. Kommissionen skønner ikke, at der er tilstrækkelig Grund til at bibeholde Bestemmelsen, som mulig nok i tidligere Tid, da Brugen af Skrift var mindre udbredt blandt Befolkningen, kunde være paa sin Plads, men ikke i Nutiden synes nødvendig.

Med Hensyn til det Tidsrum, for hvilket Græsningsretten i Almindelighed haves (fra 25. Oktober til 14. Maj), har man ganske henholdt sig til den gældende Regel i Havgelov 1866 § 7, 1ste Punktum.

Til § 35.

Om det i denne Paragraf omhandlede Forhold gjorde der sig ved Forhandlingerne om Havgelov 1866 meget forskellige Meninger gældende (se Tillæg Side 174—177, 239, 248—250, 260, 267—268), og Spørgsmaalet afgjordes til sidst paa den i Havgelov 1866 § 7, 2det Punktum, angivne Maade, hvorefter Sagen, saafremt Forandring i den lovbestemte Græsningstid fra 25. Oktober til 14. Maj anses ønskelig eller nødvendig i en Bygd, og Parterne ikke kunne komme til Enighed derom, skal afgøres ved den i Lovens 12te Kapitel omhandlede Kommission (nu: Landvæsenskommissionen).

Den saaledes i Havgeloven fastsatte Bestemmelse er efter Kommissionens Mening ikke ganske tilstrækkelig. Den rammer vel visse Tilfælde, hvor der kan være Trang til en Ændring af Lovens almindelige Regel, men lader andre Tilfælde uberørte. Der maa, som under Forhandlingerne om Havgelov 1866 udviklet (se navnlig Tillæg Side 174—177), skelnes imellem to forskellige Forhold, som kunne bevirke, at Lovens almindelige Regel ikke strækker til. For det første ere de stedlige Forhold i de forskellige *Bygder* meget forskellige, saaledes at den Græsningstid, der er fastsat ved Loven, i een Bygd endog er rigelig, men i en anden er for knap.

For dette Forholds Vedkommende kan man hjælpe sig med den i Havgelov 1866 § 7, 2det Punktum, indeholdte Regel, hvorefter der kan træffes *faste* Bestemmelser om anden Græsningstid end den normale. Men for det andet kunne Vejrforholdene, som bekendt, veksle meget fra det ene *Aar* til det andet. Navnlig kan det om Vaaren stille sig saaledes, at det for Havgen er en Sag af yderste Vigtighed, at Faarene ikke behøve at forlade Indmarken til den i Loven fastsatte Tid, 14. Maj. Omvendt kunne Vejrforholdene om Høsten være saa gunstige, at Faarene vel kunne holdes i Udmarken udover den 25. Oktober. For disse, ikke ved Stedernes forskellige Beskaffenhed, men ved Aarenes skiftende Vejrlig bestemte Forhold passer Reglen i Havgelov 1866 § 7, 2det Punktum, ikke, idet det under saadanne Forhold selvfølgelig er nødvendigt, at der haves Adgang til med kort Varsel at træffe vekslende Bestemmelser i de forskellige Aar. Hvor vanskeligt det er at løse Spørgsmaalet ved en *almindelig* Regel, fremgaar vistnok tydeligst af de forskellige Løsninger, som Medlemmerne af Kommissionen af 13. Juni 1840 foreslog, og som efter nærværende Kommissions Mening nærmest godtgøre, at Opgaven ikke *kan* løses paa den Maade. Der bliver da, saa vidt Kommissionen kan skønne, ikke anden Udvej end at aabne Adgang for de to Parter i Retsforholdet (Havgeejeren paa den ene Side og Indmarkens Ejer eller Ejere paa den anden Side) til med saa faa Omstændigheder som muligt at træffe *Aftale* for det enkelte Tilfælde, og det er herpaa, at de i Udkastets § 35, 2det Stykke, foreslaaede Regler gaa ud. Naar man foreslaar, at der gives Adgang til om Vaaren baade at forlænge og forkorte Græsningstiden, men om Høsten kun at forkorte den, skyldes det, at man antager, at der om Høsten ikke lettelig vil være Trang til Forlængelse, og at det Offer, som fra Indmarkens Side bringes om Vaaren (paa hvilken Aarstid det er af størst Vigtighed for Havgeejeren at kunne faa Tiden forlænget, men en saadan Forlængelse paa den anden Side vil kunne være meget byrdefuld for Indmarksejeren), er saa stort, at det er tilstrækkeligt til at veje op imod, at Havgeejeren om Høsten ubetinget nødes til at holde sine Faar i Udmarken indtil den fastsatte almindelige Tid.

Ved den i den foreslaaede Bestemmelse angivne Regel for, hvor stor en Del henholdsvis af Indmarkens og Havgens Besiddere der skal give Samtykke til Afvigelsen, antager man, at det vil opnaas, at der vises Imødekommenhed, naar Nødvendigheden kræver det. Da der foreslaas givet *Brugerne* af Indmarken og Havgen Ret til at tage Bestemmelse paa Ejernes Vegne, vil Aftalen, om der ellers er god Villie, kunne tilvejebringes i Løbet af ganske kort Tid, idet alle de vedkommende i Reglen ville være til Stede i Bygden.

Til § 36.

De foran omhandlede Bestemmelser om Vintergræsningsretten angaa Forhold, som allerede findes behandlede i Havgelov 1866. I Udkastets §§ 36 og 37 kommer Kommissionen derimod ind paa et ikke i den gældende Lovgivning omhandlet Spørgsmaal, nemlig om (og da paa hvilken Maade) Vintergræsningsretten kan afløses uden begge Parters Samtykke. For et enkelt Tilfældes Vedkommende indeholder Lovgivningen Bestemmelser om *frivillig* Afløsning af Retten, nemlig med Hensyn til Trøer, afhændede fra Statens Fæstegods (jfr. Lov om Afhændelse af Trøer m. m. af 13. April 1894 § 3), og foreskriver herom, at Afløsningen — foruden at vedtages af Trøejeren og Fæsteren — skal billiges af Godsbestyrelsen og Landvæsenskommissionen; om dette Forhold henviser man i øvrigt til § 34 i Udkast til Lov angaaende Statens Fæstegods med de dertil knyttede Bemærkninger.

Om Spørgsmaalet vedrørende *tvungen* Afløsning af Vintergræsningsretten, altsaa efter den ene Parts Begæring, skal man bemærke følgende:

Et *Mindretal* indenfor Kommissionen (Bærentsen og Effersøe) har den Opfattelse, at Lovgivningen bør aabne *almindelig* Adgang til at faa Retten afløst efter Indmarksejerens Begæring, selvfølgelig imod fuld Erstatning. Mindretallet henviser til, at nyere Landbolove i alle Lande, saa vidt Mindretallet bekendt, give Ejeren Ret til at fordre Afløsning, og finder, at Forholdene paa Færøerne — hvor Jordens Dyrkning paa Grund af de ugunstige klimatiske Forhold kræver forholdsvis større Arbejde end under lunere Himmelstrøg — snarest give større Anledning til, naar Jordejeren ønsker det og er villig til at betale, hvad det koster, at indrømme ham Ret til at kræve den paa hans Jord hvilende Hæftelse fjernet. Mindretallet lægger ogsaa af Grunde, som ikke vedkomme Landboretten i snævreste Forstand, Vægt paa, at der indrømmes Grundejeren Afløsningsret, idet det mener, at det af almindelige samfundsmæssige Hensyn er vigtigt til Styrkelse af

Ejerens Selvstændighedsfølelse, at han har Bevidstheden om at kunne frigøre sin Jord for den omhandlede Hæftelse, naar han mener at have Raad dertil.

Flertallet (Kommissionens øvrige Medlemmer) mener derimod, at det, saaledes som Jordens Dyrkning foregaar paa Færøerne for Tiden — og formentlig vil foregaa i en overskuelig Fremtid —, ikke i Almindelighed kan siges at være af afgørende Betydning for Indmarkens Ejer, at der gives ham Ret til at forlange Vintergræsningsretten afløst, og at det paa den anden Side efter de Forhold, man for Øjeblikket kan overskue, maa antages, at en almindelig Afløsning i mange Tilfælde vil berede Havgeejeren de allerstørste Vanskeligheder, idet han, selv om der gives ham et skønsmæssigt fastsat fuldt Vederlag i Penge, vil have ondt ved for saadant Vederlag om Vinteren at skaffe sine Faar Foder, som svarer til, hvad de faa ved at græsse paa Indmarken. Flertallet er ogsaa overbevist om, at det store Flertal af Indmarksejere ingenlunde føler Trang til Aflosning af Vintergræsningsretten, og at et Forslag herom derfor kun i ringe Grad vil vække Tilfredshed hos dem, medens det sikkert vil møde bestemt Modstand hos det langt overvejende Flertal af Havgeejerne. Desuden mener Flertallet — og for en Del af Flertallet er dette Hovedgrunden —, at det, at Ejeren af Indmark kan forlange tvungen Aflosning af Vintergræsningsretten for Faarene, vil virke som en Hindring for yderligere Opdyrkning af Udmark, idet Havgeejerne ville stille sig endmere uvilligt overfor Begæring om Opdyrkningsjord, naar de kunne vente, at denne ogsaa bliver unddraget Faarene til Vintergræsning.

Det ovennævnte *Mindretal* har vel ikke ved det af Flertallet saaledes anførte kunnet finde sig overbevist om sit Standpunkts Urigtighed, og tror, at dette vil vinde stærkere og stærkere Tilslutning, efterhaanden som Tiden gaar og Befolkningen kommer til klarere Indsigt om, at Jordens Frigørelse for hemmende Baand fremmer dens formaalstjenlige Udnyttelse, og at de i Faarebrug særlig interesserede lige saa vel her som i andre Lande kunne ordne sig uden at lægge Beslag paa deres Naboers Jord i en stor Del af Aaret. Men Mindretallet har ikke villet rejse Strid om dette Spørgsmaal, idet Mindretallet erkender, at der er andre Opgaver, hvis Løsning er endnu mere paatrængende for det færoske Landbrug, og det har derfor ikke ment at burde forme sin Opfattelse i et særligt Forslag.

Bestemmelserne i Udkastets §§ 36 og 37 fremtræde saaledes som den samlede Kommissions Forslag, der gaar ud paa, at der gives begge Parter — baade Grundejeren og Havgeejeren — Ret til at kræve Vintergræsningsretten afløst i visse *særlige* Tilfælde. Afgrænsningen af disse har man ikke ment at kunne fastslaa ved nogen aldeles bestemt Regel, idet man tror, at det vil være rigtigst at overlade Afgørelsen til Skøn i hvert enkelt Tilfælde. Det bemærkes dog, at Kommissionen ikke antager, at Havgeejeren efter den gældende Lovgivning har Ret til at modsætte sig, at Vaaningshuse, med hvad dertil hører, opføres paa den paagældende Indmark, idet det formentlig ingen Sinde har været Sædvane at kræve eller yde Erstatning for Vintergræsningsretten i slige Tilfælde. Man har derfor ikke fundet at burde foreslaa, at der i Udkastet indføres nogen Regel for saadanne Forhold, saa meget mindre som den Erstatning, der i hvert enkelt Tilfælde kunde tillægges Havgeejeren, vilde blive saa lille, at den næppe vilde staa i Forhold til Udgiften ved dens Fastsættelse. Noget anderledes stiller Sagen sig derimod formentlig, hvor der er Tale om *større* Arealer, der agtes benyttede til andet Brug end almindelig Dyrkning som Mark, f. Eks. Træplantning, Anlæg af Have eller Fisketørringsplads eller lignende (hvorunder man ogsaa har tænkt sig indbefattet det Tilfælde, at et vist Areal paa een Gang indtages til samlet Bebyggelse med Vaanhuse og Tilbehør). I saadanne Tilfælde vil det Tab, som paaføres Havgeejeren ved Arealets Indtagelse til den særlige Brug, kunne være forholdsvis saa stort, at Billighed taler for at give ham Erstatning, og at Omkostningerne ved dennes Bestemmelse ville være af underordnet Betydning.

Med Hensyn til de 2 først omhandlede Tilfælde (Træplantning og Haveanlæg) henvises i øvrigt til det nedenfor som Bilag aftrykte Andragende fra Bestyrelsen for »Plantningsforeningen for Færøerne«, hvilket Andragende efter Forslag af vedkommende af Lagtinget i 1907 nedsatte Udvalg (hvis Betænkning ligeledes findes aftrykt nedenfor) er oversendt til Kommissionen.

Til § 37.

Paragraffen indeholder Bestemmelserne om, paa hvilken Maade det vil være at afgøre, om Afløsning kan kræves, og hvad der skal ydes i Erstatning. I førstnævnte Henseende foreslaar man, for saa vidt angaar Areal, som agtes benyttet til Træ-

plantning, Afgørelsen overladt til vedkommende kommunale Styrelse, der formentlig vil være den Myndighed, som er bedst egnet til at veje de forskellige Hensyn imod hinanden, medens man i øvrigt foreslaar, at Afgørelsen i Mangel af mindelig Forening træffes ved Voldgift, hvilken sidste Afgørelsesmaade man foreslaar anvendt i alle Tilfælde, hvor der er Uenighed om Erstatningens Størrelse. Man foreslaar, at Opmand for Voldgiften, hvis Voldgiftsmændene ikke kunne enes om hans Valg, vælges af Sognekommissionen, idet dette formentlig baade vil sikre et upartisk Valg og medføre mindst Ulejlighed og Bekostning.

At Voldgiftskendelsen bør kunne paaklages for Landvæsenskommissionen (se Paragraffens sidste Stykke), anbefaler sig formentlig ved Hensynet til at betrygge Parterne mod mulig Vilkaarlighed og at sikre nogenlunde ensartede Afgørelser.

Femte Afsnit (Udøvelse af begrænset Brug i Havgen).

Kapitel 9 (Sommergræsning for Kvæg).

Medens man med Hensyn til, hvad der er at anføre om Bestemmelserne i Udkastets femte Afsnit i Almindelighed, kan henvise til de ved Indledningen til Udkastets fjerde Afsnit ovenfor gjorte Bemærkninger, skal man her begrunde de Forslag, som Kommissionen stiller vedrørende det i Kapitel 9 omhandlede Forhold, nemlig Sommergræsning for Kvæg. Dette Forhold — tillige med Tyreholdet — behandles i Havgelov 1866, Kapitel 3 (§§ 17—23). Af de herhen hørende Bestemmelser i Havgelov 1866 har Kommissionen for det første af nærværende Udkast udeladt Bestemmelserne om Tyreholdet (§ 18 og § 19, 1ste Punktum — til Dels — samt 4de Punktum), hvilket man har omhandlet i Udkast til Lov om Grandestævne m. m. § 1 Nr. 2, § 8 Litra b. samt § 13, 2det Stykke, jfr. §§ 10—12, og man skal henvise til disse Bestemmelser med de dertil knyttede Bemærkninger. Dernæst har man (af de Grunde, der ere anførte ovenfor i de til nærværende Udkast i dets Helhed gjorte Bemærkninger) udeladt Bestemmelserne i Havgelov 1866 §§ 22—23 og henviser med Hensyn til de deri omhandlede Forhold til Udkast til Lov om Hegn og Markfred §§ 20 og 29 m. fl.

De øvrige i Havgelov 1866, Kapitel 3 indeholdte Bestemmelser (se herom Tillæg, Side 183—194, 240, 251—253, 261, 268—270, 275, 294—295, 308) fastsætte følgende Ordning af Køernes Sommergræsning i Havgen:

1) Det omhandlede Anliggende er et *Bygden* vedkommende Fællesskabsforhold*).

2) Der *skal* for enhver Havge, som afgiver Sommergræsning for Kør, fastsættes et bestemt Antal Kør, som maa uddrives uden Vederlag, og som fordeles efter det Marketal, enhver ejer eller bruger i Bygden (§ 17).

3) Fastsættelsen sker paa Grandestævne. Loven udtaler ikke, hvad der kræves til gyldig Beslutning (jfr. Ordene i § 19, 2det Punktum: »Den Overenskomst, som indgaas mellem de vedkommende, *som mødes*« og i § 19, 5te Punktum: »Kan *Forening* ikke paa den her anførte Maade opnaas«), idet det navnlig er uklart, om der kræves Enstemmighed eller kun Stemmeflerhed, og i sidste Tilfælde, om denne skal regnes efter Antal af Stemmer eller Marketal, og da atter, om det er det repræsenterede eller det hele Marketal, der skal tages i Betragtning. Ifølge Analogien af § 18 og flere andre Bestemmelser i Havgelov 1866 maa det formentlig nærmest antages, at Lovens Mening er, at der til gyldig Beslutning fordres Stemmeflerhed af hele Bygdens Marketal.

4) Opnaas ikke gyldig Grandestævnebeslutning, sker den under Nr. 2 ommeldte Fastsættelse ved den i Lovens Kapitel 12 omhandlede Kommission (nu: Landvæsenskommissionen).

5) Den, hvem Ret til at uddrive Kor i en Havge uden Vederlag nægtes, kan paatale sin formentlige Ret ved den nævnte Kommission.

6) For Kør, som uddrives over den faste Besætning, *skal* der erlægges Havgeleje, hvis Størrelse bestemmes af Havgens (altsaa ikke Bygdens) Ejere eller Brugere paa Grandestævne ved Stemmeflerhed efter Marketal.

7) Naar nye Tror indtages til Dyrkning, skal det skriftlig fastsættes, hvorledes de Kor skulle sommergræsses, som vinterfødes af de opdyrkede Tror.

*) Dette fremgaar vel ikke tydeligt af de (ogsaa i øvrigt uklare) Bestemmelser, som indeholdes i § 19, men synes nærmest at maatte antages ifølge Udtrykkene i § 17, 2det Punktum (»det Marketal, han ejer eller bruger *i Bygden*«).

Den under Nr. 7 anførte Bestemmelse er vistnok i Reglen bleven overholdt, men i øvrigt antager Kommissionen, at Havgelovens ovennævnte Forskrifter meget hyppigt ikke ere blevne gennemførte, og at saaledes det af Loven opstillede System for hele Forholdets Ordning i mange Bygder kun har virket højst ufuldkomment. For det første er det vistnok ret almindeligt, at der — uanset det under Nr. 2 anførte Paabud — ikke er bleven truffet nogen Bestemmelse om den faste Besætning af Kør, som maa uddrives uden Vederlag (neytaskipan), — og hertil kan muligvis Uklarheden af Lovens Bestemmelser i § 19 have medvirket. Tillige er det vistnok et ikke ualmindeligt forekommende Forhold, at der — uanset det under Nr. 6 anførte Paabud — ikke af vedkommende Havges Ejere eller Brugere er truffet Bestemmelse om Havgeleje for de Kør, som uddrives over den faste Besætning.

Disse Forhold, hvis enkelte Aarsager man ikke skal forsøge at udrede, men som i det hele kunne føres tilbage til den fælles Grund, at der ikke indenfor de paagældende Bygder og Havger er følt Trang til at anvende Lovens Forskrifter, kan Loven ikke bøde paa, da den ikke har anvist — og fornuftigvis heller ikke har kunnet anvise — noget virksomt Tvangsmiddel imod Ejerne i de Bygder og Havger, som ikke følge dens under Nr. 2 og 6 nævnte Paabud. Men dette vil da i Virkeligheden sige det samme som, at det hele af Havgeloven anviste System er forfejlet, idet det ikke kan gennemføres ved Tvang og ikke bliver almindelig gennemført frivillig. Det forekommer derfor Kommissionen, at man helt bør opgive dette System, og det saa meget mere som det forudsætter et hele Bygden omfattende Fællesskab, der ikke er nødvendigt og derfor — som alt andet unødvendigt Fællesskab — bør hæves eller saa vidt muligt indskrænkes. I Stedet for Havgelovens Ordning foreslaar Kommissionen da at ordne det omhandlede Forhold som et simpelt Retsforhold *imellem* Ejeren af Havgen, hvori Græsningsretten haves (eller paastaas) *og* den eller dem, som have (eller paastaa at have) Græsningsret i den paagældende Havge for deres Kør, saaledes at Tvist om Sagen afgøres af Landvæsenskommissionen, se nedenfor.

Til § 38.

Den i Paragraffens første Punktum udtalte Regel, hvorefter Havgens Ejer (i Fælleshavge Havgestævnet) kan for Havgens Vedkommende træffe de nærmere angivne Bestemmelser om Kvægs Græsning i Havgen, vil næppe i Almindelighed vække Tvivl. Tænker man sig, at den paagældende Havge er en saadan, som alene hører under en enkelt Ejers Raadighed, er Sætningen saa indlysende, at den endog er selvfølgelig. Men den er ikke mindre rigtig i saadanne Tilfælde, hvor andre Personer have (eller paastaa at have) en vis Brugsret over Havgen, gaaende ud paa at græsse deres Kvæg i den om Sommeren. Er Retsforholdet af *lidet indviklet* Beskaffenhed (man tænke sig f. Eks., at det kun er en enkelt Person, som overhovedet gør Paastand paa at have saadan Brugsret i en Havge, som ejes af en anden enkelt Person), vil den ovenanførte Sætning formentlig heller ikke vække Tvivl. Men er dette saa, vil der heller ikke være Grund til at bestride Sætningen, hvor Forholdet er mere indviklet eller mulig endogsaa særdeles kompliceret (man kan f. Eks. tænke paa saadanne Forhold, som omhandles af Kommissionen af 13. Juni 1840 i dennes Betænkning, Tillæg Side 184—185); dette betyder blot, at det Retsspørgsmaal, som skal klares, er mere vanskeligt, eller endog at der i Sagen foreligger *flere* sidestillede vanskelige Retsspørgsmaal, men kan aldrig bevirke, at selve Retsforholdet forandrer *Art*. Er der saaledes under Sagen Uenighed, ikke imellem Havgens Ejer og det *samlede* Sæt af Modparter (f. Eks. naar der imellem alle Parter er Enighed om, at Havgens Ejer er forpligtet til at taale, at et vist bestemt Antal Kør græsser i Havgen), men reelt imellem to (eller flere) Sæt af Modparter (f. Eks. naar der i det omtalte Tilfælde er Uenighed om, hvorledes det uomtvistede samlede Antal af Kør skal fordeles imellem to eller flere Sæt af Personer), vil Tvisten dog altid formelt stille sig saaledes, at der af de forskellige Personer, som paastaa sig græsningsberettigede, maa nedlægges Paastand *imod* Havgens Ejer paa, at han kendes forpligtet til at taale, at Græsningsretten udøves af *de* Personer i *det* Forhold og af *de* andre Personer i *det* Forhold o. s. v., thi det er over *hans* Ejendom, den paastaaede Ret skal udøves.

Af det anførte vil formentlig ses, at den af Kommissionen i § 38 foreslaaede Regel er den, som angiver Vejen til de her omhandlede Spørgsmaals Afgørelse. Saa længe Havgens Ejer ikke træffer Bestemmelser, som krænke nogens Ret, kan han raade frit. Men finder nogen sin Ret krænket, anviser § 38, 2det Punktum, ham den Vej, han kan gaa, nemlig at klage til Landvæsenskommissionen. Herved vil man paa den

simpleste Maade — og den eneste Maade, som kan give virkelig Beskyttelse for Retten til begge Sider — naa den Løsning, som i hvert enkelt Tilfælde tiltrænges. Loven kan ikke yde private Personer mere end (passende let) *Adgang* til *selv* at hævde deres Ret; den kan ikke *tvinge* dem til at faa deres Retsforhold klaret, og det er ved at gøre et Forsøg paa at løse den sidste Opgave, at Havgelov 1866 har fejlet.

Den i § 38, 2det Punktum, angivne Vej kan lige saa fuidt benyttes, naar der i Realiteten er Uenighed imellem græsningsberettigede indbyrdes, jfr. Paragraffens 3dje Punktum.

Ved Udkastets § 38 er kun fastsat den *Form*, under hvilken Spørgsmaal om Græsningsretten kunne afgøres, men intet udtalt om, hvilken Ordning der i *Realiteten* vil være at fastslaa i de forskellige Bygder og Havger. Det er med velberaad Hu, at Kommissionen har afholdt sig fra at stille noget Forslag herom, thi (som allerede udtalt af vedkommende Lagtingsudvalg i 1854, se Tillæg Side 269) Forholdene i de forskellige Bygder og Havger kunne fra gammel Tid være meget afvigende, og der kan ogsaa i senere Tid være truffet højst forskellige Ordninger paa de forskellige Steder. Da de paa saadanne Maader stiftede afvigende Retsforhold selvfølgelig maa respekteres, er det umuligt i Loven at angive nogen almindelig Regel, gældende for alle Steder.

Ogsaa med Hensyn til den her omhandlede Brugsret kan der rejses Spørgsmaal om, hvor vidt den skal kunne *afløses* uden begge Parters Samtykke. Herom bør der dog formentlig ikke i Almindelighed kunne blive Tale, saa længe man ikke kommer ind paa almindelig tvungen Afløsning af Vintergræsningsret i Indmark (se ovenfor ved § 36), og Kommissionen stiller derfor intet Forslag derom. Kun for en enkelt (omend ganske vist praktisk betydningsfuld) Klasse af Tilfælde har man i Udkast til Lov om Udskiftning foreslaaet tvungen Afløsning af Sommergræsningsret, nemlig naar Udmark (eller en Del deraf) udskiftes sammen med Indmark (se det nævnte Udkast § 45) eller udskiftes for at indlægges til Opdyrkning (se Udkastets § 83, 2det Stykke); men om disse Forslag skal man henvise til, hvad man har bemærket ved de anførte Bestemmelser i det paagældende Udkast.

Kapitel 10 (Tørveskær).

Om dette Kapitels Emne indeholdes nogle Bestemmelser i Havgelov 1866 §§ 41—42 (svarende til nærværende Udkasts §§ 40—41). Det har imidlertid forekommet Kommissionen, at der tiltrænges forskellige Forskrifter dels om Benyttelsen af Tørveskær (Udkastets § 39), dels om Afløsning af Retten eller Ordning af Forholdet imellem Ejer og Bruger (Udkastets §§ 42—46). Derimod har Kommissionen lige saa lidt ved disse Forhold som ved de i Kapitel 9 behandlede villet indlade sig paa at foreslaa Regler om, *hvem* Tørveskæret tilkommer; thi om dette Retsforhold gælder det i endnu højere Grad end om Sommergræsningsretten for Kvæg, at det er ordnet paa forskellige Maader i de forskellige Bygder, saaledes at det er umuligt at angive Forholdet ved nogen almindelig Regel. Afgørelsen maa derfor afhænge af de Omstændigheder, som i hvert enkelt Tilfælde oplyses.

Til § 39.

Den i Paragraffens første Punktum indeholdte Bestemmelse er ny i færøsk Lovgivning, men har sit Forbillede i § 121 i Norsk Lov om Udskiftning m. v. af 13. Marts 1882 (jfr. Indstilling af norsk Kommission af 23. Oktober 1875 angaaende Udskiftningsvæsenet Side 103—104) og har forekommet Kommissionen at egne sig vel til Overførelse til Færøerne, idet der sikkert ogsaa her er Trang til en Forskrift, som kan hemme ødselt og hensynsløst Tørveskær og opfordre de tørveskærsberettigede til at sørge for, at bestaaende Fællesskab hæves og enhver faar, hvad der tilkommer ham, udlagt for sig. Erfaringen viser, at man i Almindelighed gaar varsommere frem, hvor Tørvejorden er udskiftet.

Paragraffens andet Punktum er ligeledes en i færøsk Lovgivning ny Bestemmelse, der dog, for saa vidt angaar Reglen om, at Havgeejeren kan fastsætte Vederlag for Tørveskær i Havgen, har Tilknytning til bestaaende Sædvane, idet det, som bekendt, paa mange Steder er Skik at kræve saadant Vederlag (torvskatt). Naar man endvidere har foreslaaet at give Havgeejeren Ret til at foreskrive Regler for Tørveskærsrettens Udøvelse, ligger det i, at de i den gældende Lovgivning (Havgelov 1866 §§ 41—42) indeholdte Forskrifter om, paa hvilken Maade Tørveskær skal udøves, og om Bødeansvar for Overtrædelse af disse Forskrifter ikke have vist sig tilstrækkelige til at værne Havgen imod Misbrug, og det

er overhovedet vistnok ugørligt ved almindelige Lovregler at træffe Bestemmelser herom, passende for alle Tilfælde, da Havgernes Forhold i disse Henseender kunne være meget forskellige. Der tiltrænges derfor vistnok mange Steder *særlige* Bestemmelser, og det synes da at være den simpleste Fremgangsmaade at overlade det til Havgeejeren, som er den, der først og fremmest lider Skade ved, at Tørveskæret udøves hensynsløst, at stille sine Krav. Naar der gives den tørveskærsberettigede Adgang til at faa Berettigelsen af Havgeejerens Forskrifter prøvet ved Landvæsenskommissionen, er han sikret imod vilkaarlig Behandling, og det kan vel ogsaa antages, at der ret hurtig hos Kommissionerne vil uddanne sig en vis Sædvane med Hensyn til deslige Sagers Afgørelse, saa at den kan tjene Havgeejerne og de tørveskærsberettigede til Rettesnor i ensartede Tilfælde. Ogsaa naar Havgeejeren fordrer Vederlag for Tørveskæret, bør der være Adgang for den tørveskærsberettigede til at faa Fordringen prøvet ved Landvæsenskommissionen, der da vil undersøge, om den paagældende mulig har Ret til vederlagsfrit Tørveskær, eller hans Ret er en saadan, at han kun er forpligtet til at yde et bestemt begrænset Vederlag, o. s. v.

Til § 40.

Svarer til Havgelov 1866 § 41 (se herom Tillæg Side 196—197, 240, 261, 298—299), hvis Bestemmelser man dog har foreslaaet ændrede lidt for tydeligere at fremhæve, at den paagældende er forpligtet til at tage ethvert muligt Hensyn til Havgeejerens Interesse i, at Græsvæksten bevares uforkrænket.

Til § 41.

Paragraffens Bestemmelser svare i Hovedpunkterne til § 42 i Havgelov 1866 (se herom de ved § 40 anførte Steder i Tillægget). Dog foreslaar man, at Sysselmandens Eftersyn henlægges til Tiden fra 1. Juli til 15. November, og at det paalægges ham paa Embeds Vegne — selv om der ikke er ført Klage — at befare Tørvehederne med højst 5 Aars Mellemrum. Denne Ændring har omtrent samme Begrundelse som den ovenfor omhandlede Bestemmelse i Udkastets § 39, 2det Stykke, idet Kommissionen finder, at den hidtil gældende Ordning, hvorefter Sysselmanden kun efter Begæring af Ejer eller Havgerøgter skal tilse Tørvehederne, ikke har virket tilfredsstillende. Grunden hertil kan vel for en Del have været den, at de paagældende nødig ville udsætte sig for andre Bygdemænds Misfornøjelse og derfor maaske undlade at fremsætte Klage, selv om der er Anledning dertil; og det forekommer derfor Kommissionen rigtigst at paalægge Sysselmanden at udøve Tilsynet uden Hensyn til, at der ingen Klage er fremsat, — saa meget mere som uforsvarlig Omgang ved Tørveskær let kan medføre næsten ubodelig Skade paa Græsvæksten eller Tørvejorden. Befolkningens Tilvækst gør det formentlig ogsaa nødvendigt paa mere virksom Maade end hidtil at paase, at ikke Efterslægten skal blive ringere stillet end nødvendigt.

Desuden foreslaar man tilføjet nye Bestemmelser om Tillysning af Sysselmandens Befaring og om Forpligtelse for Havgens Røgtere til paa forskellig Maade at yde Bistand ved Tilsynet, hvorhos man endelig foreslaar den i Havgelov 1866 § 42 fastsatte Takst for Dagbøden (8 Skilling) ophævet, saaledes at Sysselmanden kan fastsætte den efter Skøn om, hvad der er passende og nødvendigt. Straffebestemmelsen i Havgelov 1866 § 42, 2det Punktum, er udeladt, idet den almindelige Straffebestemmelse i Udkastets § 47, 1ste Stykke, er gjort anvendelig paa Overtrædelser af Udkastets §§ 39 og 40, hvorhos man i Udkastets § 47, 4de Stykke, har tilføjet en formentlig tiltrængt Bestemmelse om, at Tørveskærsretten ved grove Misbrug kan forbrydes. Endelig er den særlige Ankefrist i Havgelov 1866 § 42, 3die Punktum, ophævet, jfr. Udkastets § 48.

Bestemmelsen i Paragraffens sidste Stykke (med Hensyn til hvilken henvises til de kgl. Resolutioner af 21. December 1827, 14. August 1833, 18. August 1850 og 14. Februar 1877 samt Justitsministeriets Skrivelse af 30. Marts 1868) svarer til Havgelov 1866 § 42, sidste Punktum, hvortil kun er føjet, at Ændringer i de nævnte administrative Bestemmelser forudsætte Indstilling af Lagtinget.

Til § 42.

I §§ 42—46 har Kommissionen stillet Forslag til Bestemmelser om Afløsning af Tørveskærsrettigheder og om Ordning af Forholdet mellem Ejer og Bruger. Om dette Spørgsmaal har Kommissionen modtaget den som Bilag nedenfor aftrykte Henstilling fra Thorshavns Byraad af 13. Marts 1909.

Den gældende Lovgivning indeholder kun een Bestemmelse, som kan medføre en tvungen Afløsning af de omhandlede Rettigheder, nemlig Lov om Udskiftning

af Fælleshavger af 4. Marts 1857 § 8 (jfr. § 4 i Slutningen), som bestemmer, at det, naar Udskiftning indrømmes af Landvæsenskommissionen, skal ved dennes Kendelse afgøres, »hvorledes der da bør forholdes med Hensyn til Kogræsning, Tørveskær og øvrige Havgerettigheder, hvorom der efter Lokalforholdene kan være Tale«. Denne Regel er imidlertid ikke tilstrækkelig til at bortrydde de Hindringer for Opdyrkning, som Tørveskærsrettigheder kunne lægge i Vejen, og faar navnlig ingen Betydning, hvor den paagældende Havge ikke er Fælleshavge. Overhovedet haves der ikke i Lovgivningen Hjemmel til at foretage Afløsning uden i Forbindelse med en (frivillig eller tvungen) Udskiftning, hvorfor de paagældende staa uden Retsmidler, naar f. Eks. Udskiftning er foretagen saaledes, at bestaaende Tørveskærsrettigheder ere forbeholdte, men det senere viser sig, at Opdyrkerens og den tørveskærsberettigedes Interesser stode sammen.

Kommissionen skønner ikke rettere end, at der er god Grund til at indrømme Afløsning, naar Brugsforholdet bliver utaaleligt enten for den ene eller den anden Part, eller almindelige Samfundshensyn stærkt tale for Afløsning. Imidlertid bør Lovgivningen dog gaa varsomt frem i dette Forhold, fordi det tit drejer sig om en for Brugeren næsten uundværlig Ret, og Kommissionen har derfor kun turdet foreslaa Afløsning tilstaaet efter *Ejerens* Begæring, naar denne maa skønnes at have betydelig Trang til Afløsning, og dette endda kun, saafremt Afløsningen kan ske med særlig Hensyntagen til Brugerens Interesser.

Nærværende Paragraf (som har taget sit Forbillede i norsk Lov om Udskiftning m. v. af 13. Marts 1882 §§ 89—91, jfr. vedkommende Kommissions Indstilling, Side 88 o. ff.) indrømmer Afløsningsret for »Havgeejer eller anden Ejer af Jord, hvori Andenmand har Torveskær«. Det er herefter i og for sig ligegyldigt, om Jorden er Indmark eller Udmark (og allerede den Omstændighed, at det i et foreliggende Tilfælde kan være tvivlsomt, om Jorden er at henregne til Indmark eller Udmark, taler for ikke at opstille forskellige Regler for Afløsningen); noget andet er, at den første af Kommissionen foreslaaede Afløsningsbetingelse faktisk hyppigst vil foreligge, naar det drejer sig om Jord, som er eller agtes indtagen til Indmark (Trø). I saa Henseende foreslaar man, at Afløsning kun kan kræves:

1. hvis det skønnes nødvendigt eller af overvejende Vigtighed for Grundens hensigtsmæssige Benyttelse eller Fredning, at Rettigheden ophører, *samt*
2. hvis der *tillige*
   a) *enten* til Erstatning kan udlægges Brugeren Tørvejord, som maa antages at være af samme Værdi for ham som den, der begæres frigjort for Brugsretten (se nærmere Paragraffens 2det Punktum),
   b) *eller* Tørveskærsretten skønnes at være af mindre Betydning for Brugeren.

Kommissionen antager, at der ved disse Bestemmelser vil blive delt nogenlunde ligelig imellem de modstaaende Interesser; men man foreslaar yderligere tillagt Brugeren ubetinget Ret til at forlange Vederlag i Penge, for det Tilfælde, at han ikke finder at kunne staa sig ved et ham tilbudt Vederlag i anden Tørvejord.

Til § 43.

Med de i § 42 angivne Afløsningsbetingelser vil der dog altid blive en Række Tilfælde, hvor Afløsning maa nægtes, men hvor der ikke desto mindre er Trang til en *Ordning* af Forholdet mellem Ejer og Bruger. Ofte vil Forholdet nemlig være det, at der i den Jord, hvorpaa Brugsretten hviler, er større eller mindre Strækninger, hvor der vel, naar Brugeren vil gaa til det yderste, *kan* skæres Tørv, men hvor dette er uøkonomisk, fordi Jorden har betydelig større Værdi som Dyrkningsjord end som Brændsel. Ligeledes kan Forholdet stille sig saaledes, at der for Brugeren ingen væsentlig Ulempe er ved først at benytte en vis Strækning af Arealet til Torveskær, for senere, naar Tørvejorden dér er opbrugt, at tage fat paa en anden Strækning. I slige Tilfælde foranlediger den Omstændighed, at den gældende Lovgivning ikke aabner nogen Adgang til alene efter den ene Parts Begæring at faa Forholdet ordnet, idelige Stridigheder, og Kommissionen formener derfor, at Bestemmelser som de i § 43 foreslaaede (hvis Forbillede er norsk Udskiftningslov 13. Marts 1882 § 92, jfr. vedkommende Kommissions Indstilling Side 90) ville kunne gøre god Nytte.

Til § 44.

I nærværende Paragraf foreslaas der givet *den torveskærsberettigede* Ret til at kræve Afløsning under visse nærmere angivne Betingelser. En saadan begrænset Afløsningsret udgør det naturlige Modstykke til den Ejeren ved § 42 indrømmede Ret og forekommer Kommissionen nødvendig til Sikring af Brugerens Interesser.

Det maa nemlig erindres, at han, naar Jorden, hvori han har Tørveskær, gøres til Genstand for Opdyrkning, kan blive ret ilde stillet. Lovgivningen indrømmer ham overhovedet intet Retsmiddel, saa længe hans Rettighed kun er *truet*. Først naar den virkelig er *krænket*, kan han skride ind, og da igennem almindeligt Sagsanlæg, under hvilket det baade kan være særdeles vanskeligt for ham at godtgøre, at der virkelig foreligger en egentlig Retskrænkelse, og ogsaa vil kunne være saa besværligt for ham at komme til sin Ret, at han maaske vil betænke sig to Gange paa Sagsanlæg. Endelig vil han ikke gennem et saadant kunne opnaa det, som mulig under de foreliggende Forhold maa stille sig som det ønskeligste for ham, nemlig en Afløsning. Paa den anden Side bør en saadan ikke kunne foretages, saa længe der ved mindre vidtgaaende Midler kan skabes Sikkerhed for Brugeren, og det bør derfor altid først forsøges, om ikke en *Ordning* af Retsforholdet kan foretages ifølge § 43. Endelig maa det som Betingelse for, at Brugeren kan kræve Retten ombyttet med Tørveskær i anden Jord, af Hensyn til Ejeren kræves, at den kan udlægges Brugeren uden væsentlig Ulempe for Ejeren. Kan derimod saadan Tørvejord ikke skaffes, bør Brugeren kunne kræve Afløsning mod et Pengevederlag.

Paa disse Betragtninger ere Paragraffens Bestemmelser byggede (jfr. i øvrigt norsk Lov om Udskiftning m. v. af 13. Marts 1882 § 93 samt vedkommende Kommissions Indstilling Side 90—92).

Til § 45.

Det er nødvendigt, at der aabnes Parterne en let tilgængelig Adgang til at faa Afløsning eller Ordning fastsat, da Sagernes Beskaffenhed i Almindelighed vil kræve, at de ikke koste for meget i Tid eller Penge, og man foreslaar derfor ogsaa her (ligesom i § 37) anvendt Voldgift med Ret til at paaklage Voldgiften for Landvæsenskommissionen.

Til § 46.

Det er en Selvfølge, at en saadan Ordning af Brugsforholdet, som omhandles i § 43, ikke kan være uforanderlig, da baade Erfaringen kan godtgøre, at den er mindre hensigtsmæssig, og ogsaa selve de ydre Forhold kunne forandre sig i Tiden. Man foreslaar derfor, at Sagen skal kunne tages op til ny Prøvelse efter 10 Aars Forløb (jfr. norsk Lov om Udskiftning af 13. Marts 1882 § 98), og at det samme skal gælde den lignende Ordning af Brugsforholdet, som omhandles i Udkast til Lov om Udskiftning § 44.

Sjette Afsnit (Straf og Paatale. Rettergangsmaade. Lovens Ikrafttræden).

Til § 47.

Medens Havgelov 1866 har knyttet sine Straffebestemmelser til de enkelte af Lovens Forskrifter, for hvis Overtrædelse Straf er fastsat, har Kommissionen fundet det hensigtsmæssigere at samle Straffebestemmelserne paa dette Sted. Endvidere har man fundet det rigtigere i Stedet for de lovbestemte Bøder, som Havgeloven i et stort Antal af Tilfælde foreskriver, at foreslaa Bøderne fastsatte med saadan Rummelighed, at der aabnes Adgang for de dømmende Myndigheder til at tage Hensyn til de i hvert enkelt Tilfælde foreliggende, formildende eller skærpende Omstændigheder.

De særlige i Paragraffens 2det Stykke fastsatte Tillægsbøder svare ganske til, hvad der er bestemt i Havgelov 1866, § 52, 2det Punktum, og § 9, 4de Punktum.

Om Bestemmelserne i Paragraffens 3die og 4de Stykke samt 5te Stykkes sidste Punktum er talt ovenfor ved §§ 32, 41 og 21.

I 5te Stykkes første Punktum foreslaar man, at alle Bøder tillægges vedkommende Sogns Hjælpekasse (i Overensstemmelse med, hvad der er fastsat forskellige Steder i den nyere Lovgivning).

Til § 48.

Jfr. Havgelov 1866 § 80, 1ste Punktum. I Paragraffens sidste Punktum har man indsat tydeligere Regler om Paatalen, end der findes i Havgelov 1866, der navnlig i flere Tilfælde lader det uklart, om offentlig Sag kan anlægges uden Begæring af nogen forurettet.

Til § 49.

Jfr. Havgelov 1866 § 80, 2det Punktum, og Lov om Oprettelse af Landvæsenskommissioner af 1. April 1891 § 1.

Bilag 1.

Til Lagtinget.

Bestyrelsen for »Plantningsforeningen for Færøerne« tillader sig herved paa Foreningens Vegne og i Henhold til derom vedtagen Beslutning paa den aarlige Generalforsamling den 18. April d. A. ærbødigst at andrage hos det høje Lagting om at faa udvirket, at det fremtidig maa blive tilladt at vinterfrede saavel større som mindre Arealer, der dels ere og dels blive indlagte til Beplantning og Havebrug her paa Færøerne, samt at denne Fredning, naar det gælder Statens Fæstegods, maa ske uden andet Udlæg for dem, der tager de paagældende Arealer ind under Kultur, end hvad der medgaar til Køb af Jorden paa sædvanlige Vilkaar — altsaa uden Vinterfredningsret.

Ved de Forsøg i Træplantning, som nu i en længere Aarrække ere gjorte her paa Øerne, er man naaet saa vidt, at man tør fastslaa, at forskellige Sorter som Røn, Løn, Pil og forskellige Naaletræer kunne gro heroppe. Disse Smaaforsøg ere udførte i Haver, der dels fuldstændig ere anlagte med Træplantning for Øje, dels som kombinerede Træplantnings- og Blomster- samt Køkkenvæksthaver. Og er man med Hensyn til Dyrkning af Køkkenvækster ogsaa naaet til at fastslaa, at meget, som nu maa indføres fra Udlandet, med Fordel lader sig dyrke her. Samtlige disse Haver har været lukkede for Faar paa alle Aarets Tider, idet der gennem Sædvane og ved Fæsterens Velvillie er opnaaet Vinterfredning for saadanne mindre Arealer.

Som det høje Lagting bekendt, har det danske Hedeselskab siden 1903 ladet udføre en Del Forsøg med Beplantning af Udmarksarealer paa Færøerne. Og da disse Forsøg, der ere udførte dels med Støtte fra Lagtinget, dels fra de stedlige Kommuner og Private, har vist sig at give, i hvert Fald for en Del Træsorters Vedkommende, ret gode Resultater, har man flere andre Steder fulgt Eksemplet og anlagt mindre Beplantninger, som alle ledes af Hedeselskabet. Der er ligeledes i de senere Aar anlagt efter Forholdene ikke faa Haver, dels med æstetiske, dels med økonomiske Hensyn for Øje, og Interessen for Havebrug og Beplantning har i den senere Tid taget et overordentlig stort Opsving her paa Øerne, særlig da det er gaaet op for Befolkningen eller Folk i Almindelighed, at disse Ting ere af stor Betydning for Øernes Opkomst baade som forskønnende paa Omgivelserne og med Hensyn til det materielle, idet Haverne efterhaanden indgaa som et mange Steder ikke uvigtigt Led i Landbruget, og Træplanterne med Tiden ville give Brændsel, hvilket muligvis en Gang med Tiden vil faa en Del Betydning.

Men samtidig med, at Interessen for disse her nævnte Plantninger synes at være i stærk Tiltagende, kommer ogsaa Hindringerne, der stille sig i Vejen, og blandt disse Vintergræsningen, at springe mere i Øjnene.

Af foranstaaende Grunde har Plantningsforeningen, der er stiftet med Havebrugets og Plantningssagens Fremme for Øje, anset det som sin Pligt at tage Initiativet til at søge tilvejebragt en Ændring i disse Forhold, og er det vort Haab, at det høje Lagting vil modtage vort Andragende med Velvillie.

Thorshavn, den 9de August 1907.

Ærbødigst

Dione Isaksen. **Sven Lützen.** **A. Degn.** **M. A. Winther.**

Bilag 2.

Udvalgsbetænkning.

Bestyrelsen for Plantningsforeningen for Færøerne har indgivet Andragende om, at Lagtinget vil udvirke, at det maa blive tilladt at vinterfrede saavel større som mindre Arealer, der indlægges til Beplantning og Havebrug, samt at saadan Fredning, for saa vidt angaar Statens Fæstegods, maa ske uden særligt Vederlag.

Undertegnede Udvalg, til hvilket Andragendet er henvist, tillader sig at bemærke følgende:

Udvalget erkender den Betydning, som Træplantning og Havebrug kan faa paa Færøerne, men kan paa den anden Side ikke være fuldt ud enigt med Andragerne i, at det for Tiden er nødvendigt at tilvejebringe Bestemmelser, hvorefter Vinterfredning skal kunne fremtvinges, idet det formentlig som Regel ikke vil støde paa Vanskeligheder for dem, der ønske Arealer til det nævnte Brug, at faa Ret til Vinterfredning. Saa vidt bekendt, er der flere Steder paa Færøerne anlagt Haver, uden at vedkommende har haft nogen Udgift af at opnaa Vinterfredningsret.

Det er en Selvfølge, at et tilfredsstillende Udbytte af Beplantning og Havebrug bl. a. er betinget af, at Faarene til alle Tider holdes borte fra de Arealer, hvor den Slags Brug drives, men naar dette — som Udvalget formener — uden Vanskelighed kan opnaas frivilligt, er saadant at foretrække fremfor tvungen Afstaaelse, hvorved der let vil kunne bevirkes en Del Misfornøjelse.

Hvad angaar Spørgsmaalet om vederlagsfri Vinterfredningsret for Kongsgodsets Vedkommende, da maa Udvalget formene, at saadant ikke let vil kunne lade sig gennemføre, idet Fæsterne maa antages at have Krav paa Erstatning for deres Brugsret af den samlede til deres Fæste hørende Jord, hvilken Betragtningsmaade vistnok er anerkendt ved Salg af saavel Grundstykker som Arealer til Opdyrkning af Fæstegodset.

Imidlertid kunde der være Grund til at lette Folk Adgang til Erhvervelse af Arealer i det nævnte Øjemed saa meget som muligt, men Udvalget skal ikke komme nærmere ind paa, hvorledes dette kan lade sig ordne, men mener at burde foreslaa, at denne Sag bliver behandlet i den Kommission, som eventuelt vil blive nedsat til at tage den færøske Landbolovgivning i sin Helhed under Overvejelse, og foreslaar:

»Nærværende Sag henvises til Behandling i den Kommission, som eventuelt vil blive nedsat til Overvejelse af den færøske Landbolovgivning.«

I Udvalget angaaende den færøske Landbolovgivning.

Lagtingssalen, den 31te August 1907.

T. J. Petersen, Ordfører. **Johan C. F. Dam.** **Oliver Effersøe.**

J. Patursson. **J. M. Hentze.**

Bilag 3.

Thorshavns Byraad, den 13de Marts 1909.

Til den færøske Landbokommission.

I Henhold til Vedtagelse paa et i Gaar afholdt Byraadsmøde tillader man sig herved ærbødigst at gøre en Henstilling til Landbokommissionen om at udarbejde Forslag til Lovregler om Afløsning af Tørveskærsrettigheder, da disse Rettigheder, i hvert Fald her ved Byen, danner en Hindring for Opdyrkningen.

I Forbindelse hermed tillader man sig at henlede Opmærksomheden paa det ønskelige i, at det ved Lov bliver forbudt at skære Tørv paa Steder, hvor Marken ikke kan taale saadan Brug uden at blive ødelagt.

P. B. V.

M. A. Winther,

Fmd.

II.

Udkast

til

Lov for Færøerne om Hegn og Markfred.

Kapitel 1.

Hegn.

§ 1.

I Indmark kan Nabo af Nabo kræve Hegn for Heste og Kvæg.

§ 2.

Imellem Indmark og Udmark kan Udmarkens Ejer kræve Hegn for Heste, Kvæg og Faar. Hegnspligten paahviler Indmarken.

Ved Vedtægt paa Grandestævne kan det (selv om Udmarkens Ejer ikke kræver Hegn) bestemmes, at Hegn mellem Indmark og Udmark skal være fælles for flere eller alle Indmarkslodder i Bygden. Stemmeberettigede ved Afstemning over Forslag til saadan Vedtægt ere Ejerne af de paagældende Indmarkslodder. Er Forslag til saadan Vedtægt fremsat, men ikke endelig vedtaget paa Grandestævne, kan enhver stemmeberettiget, som har stemt for Forslaget, føre Sagen videre til Behandling efter §§ 45—50. Ved Sagens Afgørelse vil det i Særdeleshed være at tilstræbe, at Hegnsforholdet ordnes paa den for alle Indmarksejerne hensigtsmæssigste og billigste Maade.

§ 3.

Imellem Udmark og Udmark kan Nabo kræve Hegn af Nabo, saafremt han godtgør, at Hegnet for begge Ejendomme vil være af overvejende Nytte i Forhold til Bekostningen, eller at den bestaaende Tilstand medfører en uforholdsmæssig Ulempe for hans Ejendom. Om Hegnet skal frede for Kvæg og Heste eller tillige for Faar, afgøres i Tilfælde af Tvist af Hegnssynsmændene.

§ 4.

Hegnspligt indbefatter saavel at opføre Hegn som at bringe bestaaende Hegn i lovlig Stand og at vedligeholde det.

Hegnspligt bortfalder, hvor Naturforhold gøre det overvejende vanskeligt at opføre eller vedligeholde Hegn, eller Bekostningen vil være uforholdsmæssig mod Nytten, samt hvor Ejendomme i Indmarken ligge saaledes i Forhold til hverandre, at Hegnet vil faa en uforholdsmæssig Længde i Forhold til Loddernes Størrelse.

§ 5.

Om en Strækning efter denne Lov skal anses som Indmark eller som Udmark, afgøres af den Myndighed, som i det foreliggende Tilfælde har at afgøre den Sag, for hvilken Spørgsmaalet har Betydning.

§ 6.

Ejendomme, som adskilles ved Vej, have ingen gensidig Hegnspligt, medmindre der haves Adgang til ved Anbringelse af Led over Vejen (jfr. § 15) at faa Ejendommene fredede mod hinanden ved Opførelse af eet Hegn. Dog er den, som i dette Tilfælde vil hegne langs Vejen for sin Ejendom, ikke pligtig at deltage med Naboen i fælles Hegn eller Led.

De foranstaaende Regler finde ikke Anvendelse paa Ejendomme, som adskilles ved Driftevej for Kvæg (geil). I dette Tilfælde kan enhver Ejer af Ejendom, som støder op til Vejen eller ligger saa nær ved den, at han udsættes for at lide Skade ved Mangel af Hegn, kræve Hegn mod Vejen. Hegnspligten paahviler alle disse Ejere samt de Ejere, som benytte Vejen som Driftevej.

§ 7.

Naar Nabo kan kræve Hegn af Nabo, skulle de sammenstødende Ejendomme tage hver sin Halvdel deraf. Dog skal den, der ikke selv forlanger Hegn eller Forandring af bestaaende Hegn, og som godtgør, at denne Bestemmelse vilde uforholdsmæssig betynge ham, nyde saadan Formindskelse i sin Hegnspligt, som findes billig. Hvor Hegnspligten ved retsgyldig Overenskomst eller Afgørelse er ordnet paa anden Maade end i denne og foregaaende Paragraf bestemt, har det derved sit Forblivende.

§ 8.

I alle Tilfælde, hvor efter denne Lov Deling af Hegn eller Afstemning skal foregaa efter Skattemarker, bliver den umatrikulerede Del af Indmarken (derunder ogsaa Lejetrøer, for saa vidt fornødent til Hegns Deling) at taksere paa den i Udskiftningslovens § 6 ommeldte Maade; Omkostningerne derved afholdes som angivet i den nævnte Lovs § 61 i Slutningen.

§ 9.

Pligten til at deltage i fælles Hegn bestemmes for Udmark efter gammelt Marketal, for Indmark efter Skattemarker. Naar Hegn om Indmark flyttes, skal det dog ikke paahvile Lodsejer at vedligeholde længere Hegn i Forhold til hans tidligere Andel i Indmarken, end denne Andel nogen Sinde har haft at vedligeholde. Saa længe Lodsejerne ikke have fordelt Hegnsbyrden imellem sig, ere de een for alle og alle for een ansvarlige for Opførelse og Vedligeholdelse af det dem paahvilende Hegn. Ved Deling af fælles Hegn for Indmark, som gør tidligere fælles eller særskilt Hegn overflødigt, vil der være at tage tilbørligt Hensyn til, om de, hvem Pligten til at holde det tidligere Hegn paahvilede, kunne siges at tage Del i Opførelsen af det nye Hegn, saasom ved at Sten eller andet Materiale fra det gamle Hegn benyttes i det ny, eller ved at Ejeren af det gamle Hegn har overført sin Hegnspligt til andre, f. Eks. som en Del af Vederlaget for tidligere Udmarksjord, der lægges indenfor det nye Hegn.

Den, som har opført nyt Hegn, kan fordre det synet af Hegnssynsmændene og kræve Afgørelse af, om en Del af det fremtidig bør vedligeholdes af Ejere af indenfor liggende Hegn, som ved hans Hegn bliver overflødigt.

For Hegn langs med Driftevej for Kvæg (geilargarður) fordeles Hegnspligten efter frit Skøn paa de i § 6, sidste Punktum, nævnte Ejere.

Ejer af Udmark, hvorpaa der hviler Græsningsret, kan, naar Hegn mod anden Udmark maa antages alene eller delvis at være nødvendiggjort ved Græsningsretten, kræve, at de græsningsberettigede i tilsvarende Forhold (helt eller for en Del) skulle overtage den ham paahvilende Hegnspligt, medmindre andet er bestemt eller maa antages forudsat ved Rettighedens Stiftelse. Afgørelsen træffes i Tvisttilfælde af Hegnssynsmændene; antages Hegnspligten at burde fordeles, sker Fordelingen efter frit Skøn.

Enhver deri interesseret kan kræve Kendelse af Hegnssynsmændene om, hvorvidt, og i bekræftende Fald hvorledes, fælles Hegn bør underkastes ny Deling under Hensyn til forandrede Forhold. Saadan ny Deling kan dog kun kræves med mindst 10 Aars Mellemrum.

§ 10.

Ved Deling af Hegn bør enhver saa vidt muligt faa sin Del i eet sammenhængende Stykke. Den større Byrde, som Beskaffenheden af nogen Strækning maatte medføre, udjævnes ved tilsvarende Afkortning i Længde. Blive hegnspligtige ikke enige om Delingen, afgøres den paa den i §§ 45—50 angivne Maade. Naar Delingen er foregaaet, bestemmes det, i fornødent Fald ved Lodtrækning, hvilket eller hvilke Stykker enhver skal overtage. Ingen Strækning maa være kortere end 6 Meter; de, hvem mindre Stykker maatte tilkomme, lægges i passende Fællig, saaledes at de overfor Tredjemand een for alle og alle for een blive ansvarlige for Hegnsstrækningens Opførelse og Vedligeholdelse. De, der have Hegnsstrækninger i Fortsættelse af hinanden, kunne indbyrdes indgaa Overenskomst om fælles Hegnshold, saaledes at de overfor Tredjemand blive ansvarlige som nys angivet. De enkelte Hegnsstrækninger skulle af Hegnssynsmændene (§ 44) mærkes med indhugget, paamalet eller paa anden Maade varigt anbragt Nummer. Synsmændene have i deres Protokol (§ 44) at indføre Fortegnelse over Delingen, hvorved ogsaa senere Ændringer blive at anmærke. Omkostningerne ved Deling og Mærkning m. m. fordeles paa samtlige Deltagere i Hegnet i samme Forhold som Hegnspligten.

§ 11.

Komme hegnspligtige ikke overens om Tiden, inden hvilken Hegn skal være fuldført, bestemmes den af Hegnssynsmændene.

§ 12.

Om Hegn er lovligt, bestemmes i Tilfælde af Tvist af Hegnssynsmændene under Hensyn til, om Hegnet skal frede for Heste og Kvæg eller tillige for Faar.

§ 13.

Pigtraad maa ikke anvendes til Hegn mod Nabo uden dennes Samtykke.

Det er forbudt at benytte Pigtraad til Hegn indenfor en Afstand af 2 Meter fra alfar Vej; ligeledes er det forbudt at bruge Pigtraad til Hegn andensteds paa saadan Maade, at Mennesker eller Dyr lettelig ere udsatte for at lide Skade.

Overtrædelse af disse Bestemmelser straffes med Bøder.

§ 14.

Hegn sættes i Grænseskellet. Intet Hegn maa lægges længere ind paa Naboens end paa egen Grund og ikke over en halv Meter. Nabo kan ikke modsætte sig, at det hele Hegn eller Dele deraf lægges paa hans Grund, naar det er uomgængelig fornødent, dog mod Erstatning. Elv, Klippe eller andet, der freder for samme Slags Husdyr, hvorfor Hegn skal frede, anses som lovligt Hegn.

§ 15.

Naar der i Hegn findes Led, som er fælles for Naboer, indgaar det i Fordelingen af Hegnsbyrden, og der tages derved Hensyn til den større Bekostning ved Leddets Opførelse og Vedligeholdelse efter Forskrifterne i § 10. Skønnes Led ikke at kunne indgaa i Fordelingen, holdes det i Fællesskab. Led paa almindelig befaret Vej skal være saaledes indrettet, at det med Lethed kan aabnes og lukkes.

Paa offentlig Vej maa intet Led opsættes, medmindre vedkommende kommunale Myndighed tillader det. Denne Myndighed foreskriver i saa Fald tillige Leddets Bredde og øvrige Indretning; lignende Forskrift kan ogsaa af den kommunale Myndighed gives for Led, som allerede forefindes paa offentlig Vej. Overtrædelse af Bestemmelsen i dette Stykkes første Punktum eller af de af den paagældende Myndighed givne nærmere Forskrifter straffes med Bøder.

§ 16.

Hegn i Indmark eller mellem Indmark og Udmark skal holdes i lovlig Stand til enhver Tid, hvori Jorden ikke efter de gældende Bestemmelser (derunder ogsaa Bestemmelse, som træffes for enkelt Vaar eller Høst i Henhold til Havgelovens § 35, 2det Stykke) skal ligge aaben for Græsning af den Slags Husdyr, for hvilke det skulde hegne. Hegn mellem Udmark og Udmark skal holdes i lovlig Stand i den Tid, der for ethvert enkelt Tilfælde bestemmes af Hegnssynsmændene, enten ved Hegnets Opførelse eller senere, om Tvist opstaar om Tiden.

§ 17.

Saafremt Naboer enes om, at deres gensidige Hegnspligt skal ophæves, indskrænkes eller udvides udover, hvad der i denne Lov er bestemt, skal saadan Aftale kunne træffes for indtil 10 Aar ad Gangen. Vedrører Aftalen Jord, som bruges af nogen anden end Ejeren, er den ikke gyldig, førend Ejeren har tiltraadt den.

§ 18.

Enhver af Bygdens Hegnssynsmænd er pligtig til efter Anmeldelse fra Nabo (eller, om det er fælles Hegn for Indmark, tillige fra hvilken som helst Lodsejer i Indmarken) straks at efterse Hegn, der paastaas ikke at være i lovlig Stand. Finder Synsmanden da, at det er nødvendigt straks at istandsætte Hegnet, skal han opfordre den, der efter hans Skøn er hegnspligtig, til at foretage saadan Istandsættelse, som skønnes at maatte foretages straks. Efterkommes denne Opfordring ikke uopholdelig, have Synsmændene at foranstalte det fornødne Arbejde udført paa den hegnspligtiges Bekostning. Tvistes der om, hvem der er hegnspligtig, vil dette Spørgsmaal derefter være at afgøre efter Reglerne i §§ 45—49.

§ 19.

Hvor Ejer og Bruger ere forskellige, hæfte de een for begge og begge for een for alt pligtigt Arbejde vedrørende Opførelse og Vedligeholdelse af Hegn. Kongsfæster og Tjenestemand, der som saadan besidder Tjenestejord, (derunder Præsteenke, som besidder Anneksgaard) regnes i denne Lov lige med Ejer.

Kapitel 2.

Ansvar for Husdyr.

§ 20.

Enhver, som, uden at dertil er Hjemmel, tøjrer eller driver Husdyr ind paa anden Mands Jord eller skaffer det Adgang ved at aabne Led eller bryde Hegn ned eller tøjre

det saa nær ved Naboens Jord, at det kan naa ind paa denne, straffes med Bøder, for saa vidt Forholdet ikke efter sin øvrige Beskaffenhed medfører højere Straf.

Den, der mod vedkommende kommunale Myndigheds Forbud tøjrer Husdyr paa den til offentlig Vej hørende Grund eller saa nær, at det kan naa ind derpaa, saavel som den, der imod saadant Forbud lader sit Husdyr græsse paa den til offentlig Vej hørende Grund, som er lovlig frahegnet hans Ejendom, straffes med Bøder.

Den skyldige skal derhos i de ovennævnte Tilfælde yde fuld Erstatning for al af hans Forhold foraarsaget Skade.

Bestemmelsen i nærværende Paragrafs 1ste Stykke finder ikke Anvendelse paa Ejer i Indmark, som ligger indenfor fælles Hegn, naar han for at drive ulovlig løsgaaende Dyr ud gennem det fælles Hegn maa drive det over Andenmands Jord, for saa vidt han har anvendt fornøden Omhu for at gøre saa lidt Skade paa fremmed Jord som muligt.

§ 21.

Hvo som, uden at dertil er Hjemmel, driver anden Mands Husdyr ind paa sin Jord, straffes med Bøder. Med lige Straf anses den, som forsætlig uhjemlet løser anden Mands tøjrede Husdyr eller aabner Fold eller lukket Mark for det, hvorhos han er pligtig til at erstatte Ejeren af det saaledes løsgaaende Dyr, hvad denne har maattet udrede i Skadeserstatning og Godtgørelse for Foder og Pasning, samt Tabet ved Afsavnet af Dyret.

§ 22.

Husdyr, som er farligt for Mennesker, maa ikke holdes løsgaaende paa noget Sted, som grænser til alfar Vej og ikke er tilbørlig indhegnet. Overtrædelse heraf straffes med Bøder.

§ 23.

Kommer Hest, Kvæg, Faar, Ged eller Svin, uden at dertil er Hjemmel, ind paa fremmed Ejendom i Indmark, skal Dyrets Ejer erstatte den Skade, det tilføjer, være sig paa Afgrøde i Mark, Eng, Græsgang, Have m. v. eller paa Plantninger, Grøfter, Veje, Broer og deslige eller paa andre Husdyr. Det samme gælder Fjerkræ (Duer ikke derunder indbefattede), som kommer ind i anden Mands Have eller Korn-, Kartoffel- eller Roemark eller besaaede Græsmark, og Gaas, som kommer ind i anden Mands uslaaede Græsmark.

Er Dyret vanefuldt, skal dets Ejer desuden bøde fra 1 til 20 Kr.

Fra ovenstaaende Regel undtages Tilfælde, hvor den skadelidende har forsømt sin Pligt til at hegne for den paagældende Slags Dyr, medens Dyrets Ejer enten ikke har saadan Hegnspligt eller har opfyldt sin Hegnspligt. I de Tilfælde, hvor Hegnspligt bortfalder (jfr. §§ 4, 6, 7 og 17), har Dyrets Ejer altsaa Ansvar, som om der var lovligt Hegn.

§ 24.

Skyldes det Tredjemands Forsømmelse (være sig ved Undladelse af at holde Hegn i pligtig Stand, ved at aabne Led eller andet Lukke o. lign.), at Dyret i de i forrige Paragraf ommeldte Tilfælde er kommet ind paa fremmed Grund, skal den paagældende erstatte Dyrets Ejer alt, hvad han i den Anledning har maattet udrede til Jordens Ejer. Have flere Personer udvist saadan Forsømmelse som foran nævnt, og det

ikke straks med Sikkerhed kan oplyses, hvilken af Forsømmelserne der er Aarsag til Dyrets Indtrængen paa den fremmede Grund, kan Dyrets Ejer gøre saadant Erstatningskrav gældende mod, hvem han vil, af de paagældende.

§ 25.

I alle Tilfælde, hvor Husdyr har gjort Skade paa fremmed Ejendom, kunne begge Parter kræve Skaden fastsat ved Skøn af Hegnssynsmænd (§ 44) ved Henvendelse til disses Formand (§ 51).

I de i §§ 20 og 23 nævnte Tilfælde kan Jordens Ejer, naar Ufreden er foregaaet paa en Tid, da Jorden ikke er frossen eller snedækket, kræve følgende Erstatning, selv om Skaden ikke kan paavises:

1) 40 Øre for Hest, Kvæg, Svin eller Ged;
2) 15 Øre for Faar;
3) 5 Øre for Gaas;
4) 3 Øre for andet Fjerkræ.

Dette gælder dog ikke for Unger af de under Punkt 3 og 4 nævnte Husdyr, saa længe Ungerne ere under 2 Maaneder gamle.

Naar flere Dyr, tilhørende samme Ejer, ved samme Lejlighed ere komne ind paa fremmed Ejendom, kan den samlede Erstatning for upaaviselig Skade ikke overstige

a) 5 Kr. for Heste, Kvæg, Svin, Geder eller Faar;
b) 1 Kr. for Gæs;
c) 25 Øre for andre Fjerkreaturer.

§ 26.

Kommer Faar, uden at dertil er Hjemmel, ind i fremmed Havge, bør det, hvis det vides at høre hjemme i Nabohavgen, drives tilbage til den. Er dette vidnefast sket saa ofte, at Faaret deraf kan skønnes at gaa mere i denne Havge end i den Havge, hvortil det hører, enten af den Tid, Faarene gaa paa Vinterhavge, eller af den Tid, de gaa paa Sommerhavge, skal det bortskaffes til første almindelige Slagtetid, efter at dette vidnefast er krævet paa vedkommende Ejers eller Havgerøgters Bopæl, saa betids, at han har haft Tid til at afværge den ulovlige Gang. Bortskaffes Faaret ikke til den Tid, skal han erstatte Omkostningerne ved dets Transport til ham. Kommer saadant Faar tilbage til samme Havge, er det forbrudt, saaledes at to Tredjedele tilfalde det offentlige og en Tredjedel Ejeren af den Havge, i hvilken det har gaaet. Vildt Faar (vargur), som løber over Markeskel og forstyrer Nabohavgens Faar, skal tæmmes eller bortskaffes til næste Høst, efter at det vidnefast er forlangt paa vedkommende Ejers eller Havgerøgters Bopæl; sker dette ikke, er Faaret forbrudt, som ovenfor bestemt.

Under Vinterhavge i denne Paragraf indbefattes ogsaa Indmark, paa hvilken Faar har haft Græsningsret, jfr. Havgelovens § 34.

§ 27.

Hører Faaret ikke hjemme i Nabohavge, skal det snarest muligt oplyses ved Bud til Ejeren eller hans Havgerøgter, som er pligtig til at afhente Faaret senest til næste almindelige Fjældgang. Sker dette ikke, blive Reglerne i foregaaende Paragraf, 3. og 4. Punktum, at anvende.

Vides det ikke, hvor Faaret hører hjemme, behandles det efter Reglerne i § 28, sidste Punktum.

§ 28.

Hvis Strid eller Tvivl opstaar om, til hvilken Havge et Lam hører, som træffes umærket ved Fjældgang om Høsten, skal det tilfalde den Havge, i hvilken det forefindes. Faar, som er umærket eller saa skødesløst mærket, at Sysselmanden og to af ham tilkaldte uvillige Mænd erklære Mærket for ukendeligt, behandles, om Ejeren er uvis, som Hittegods.

§ 29.

Kommer Hest, uden at dertil er Hjemmel, ind i fremmed Havge, skal Dyrets Ejer betale Græsningsgodtgørelse, saafremt han ikke afhenter det inden 8 Dage efter, at han fra Havgens Ejer har faaet Bud om at hente det. Græsningsgodtgørelsen udgør 20 Øre daglig, regnet fra Budets Afsendelse. Havgens Ejer er berettiget til, hvis han ikke sender Bud til Dyrets Ejer, eller hvis denne ikke henter det inden de nævnte 8 Dage, at lade Dyret bringe til dets Ejer, og denne skal da herfor godtgøre ham dobbelt Skydsbetaling for den Vejlængde, det er blevet bragt. Det samme gælder for Kvæg, dog at Græsningsgodtgørelsen udgør 10 Øre daglig, og at Transport af Dyret godtgøres Havgens Ejer med et passende Beløb, som i Tilfælde af Tvist om Beløbets Størrelse kan fastsættes af Hegnssynsmændene. Bringes Hest 3 Gange i Løbet af 4 Uger til dens Ejer, betaler denne i Græsningsgodtgørelse for det løbende Aar 12 Kr.

Hører Hest, som kommer ind i fremmed Havge, hjemme i en Havge, hvis Besætning udgør mere end 1 Hest for hver Mark Jord (jfr. Havgelovens § 25), betaler Hestens Ejer foruden de ovenangivne Beløb 2 Kr. for hver Gang, Hesten bringes til ham.

Dyrets Ejer er derhos i alle Tilfælde pligtig til at godtgøre Omkostningerne ved Budsendelse til ham.

Er Dyrets Ejer ukendt, træder offentlig Bekendtgørelse i Bygden ved Opslag eller paa anden paa Stedet brugelig Maade i Stedet for Budsendelse til Ejeren; vides det, i hvilken Bygd Dyret hører hjemme, skal Bekendtgørelse tillige ske i denne Bygd.

Den, som uhjemlet lader sine Kør malke i fremmed Havge, bøder hver Gang 2 Kr.

Naar Havgens Ejer har Pligt til at hegne for den paagældende Slags Husdyr, men har forsømt denne Pligt, tilkommer der ham ingen Godtgørelse efter Paragraffens første og andet Stykke.

§ 30.

Naar Ejer og Besidder ere forskellige, træder Besidder i Ejers Sted med Hensyn til Pligten til at vogte Husdyr. Det Ansvar, som er forbundet med, at nogens Husdyr kommer ind paa fremmed Ejendom, indtræder ogsaa, naar Dyret indkommer paa dets Ejers Ejendom, for saa vidt denne er i andens Besiddelse.

Kapitel 3.

Indsættelse af Husdyr.

§ 31.

I alle Tilfælde, hvor der efter de foranstaaende Bestemmelser tilkommer Jordejeren Erstatning for Skade af fremmed Husdyr eller Godtgørelse for Budsendelse til Ejeren eller for Bekendtgørelse eller Dyrets Græsning og Transport, kan Jordejeren indsætte Dyret. Træffer han Dyret paa Tredjemands Grund, kan dets Ejer ikke derfor modsætte sig Indsættelsen.

Ligeledes kan Gaas, som træffes i fremmed Havge, indsættes. Ustækket Gaas betragtes som Vildt.

§ 32.

Naar nogen indsætter fremmed Husdyr, og han veed, hvem det tilhører, skal han derom straks underrette Ejeren eller dennes Folk. Bliver han ikke inden 3 Døgn bekendt med, hvem Ejeren er, besørger han Indsættelsen bekendtgjort ved Opslag eller paa anden paa Stedet brugelig Maade. Bekendtgørelsen skal ske i den Bygd, hvor Indsætteren bor; veed han, i hvilken Bygd Dyret hører hjemme, skal den tillige ske i denne Bygd. Han skal forsvarlig røgte Dyret og fodre det efter Aarstidens Beskaffenhed, men maa ikke bruge det. Han har Ret til at benytte Mælken af indsat Malkekvæg mod Fradrag i Indløsningssummen efter § 33.

§ 33.

Ejer af indsat Husdyr har ikke Ret til at fordre det tilbage, førend han har betalt Omkostningerne ved Budsendelse og Bekendtgørelse, Dyrets Røgt og Fodring samt Erstatning for Skade og de øvrige i § 31 nævnte Beløb eller stillet Sikkerhed for Betaling inden 14 Dage. Opnaas ikke Enighed om Indløsningssummen, kunne begge Parter kræve den afgjort ved Skøn af Hegnssynsmænd (§ 44) ved Henvendelse til disses Formand (§ 51). Finde Mændene, at den fordrede Indløsningssum har været ubillig, kunne de som en Del af Skønnet bestemme, at den, der indsatte Dyret, i det hele eller for en Del erstatter Omkostningerne ved Forretningen, dog i intet Tilfælde mere, end den tilkendte Indløsningssum udgør.

§ 34.

Den, som har indsat fremmed Husdyr og iagttaget Bestemmelserne i § 32, er berettiget til at lade det sælge ved Auktion (jfr. § 35), naar 14 Dage eller, med Hensyn til Hest, 4 Uger ere forløbne, uden at Ejeren har meldt sig. Fristen regnes fra Indsættelsesdagen, saafremt det vides, hvem der ejer Dyret, men ellers fra første Bekendtgørelse om Indsættelsen. Samme Ret tilkommer den, der har indsat Dyret, hvis Ejeren har meldt sig, men der derefter er forløbet 3 Dage, uden at han har indløst det eller, hvis der er Tvist om Indløsningssummen, begæret denne bestemt ved Skøn; ligesaa, naar 3 Dage ere forløbne, efter at Indløsningssummen er bestemt, uden at Indløsning er paafulgt. Den, som indsatte Dyret, tager sig betalt af Salgsbeløbet for Indløsningssummen og senere hafte Udgifter. Overskuddet leveres Politiet (Landfoged, Sysselmand, Sognefoged), som har at udbetale det til Dyrets Ejer, saafremt denne melder sig inden 1 Aar efter Indsættelsen; melder han sig ikke inden denne Frist, tilfalder det vedkommende Politikasse.

§ 35

De i § 34 ommeldte Auktioner foretages i Thorshavn eller paa Sted, hvor Sysselmand eller Sognefoged er bosat, af Politiet og ellers af en af Forstanderskabet med Amtmandens Godkendelse dertil ansat Mand. Om Forpligtelsen til at modtage saadan Ansættelse gælde Reglerne i denne Lovs § 44.

Auktionen bekendtgøres med 24 Timers Varsel. Saafremt den afholdes af Politiet, sker den til Politiprotokollen uden Vederlag; ellers foretages den til en af Forstanderskabet til saadant Brug autoriseret Protokol, der bekostes af vedkommende Sogn, og mod et Vederlag af 50 Øre. Den, der afholder Auktionen, skal tiltage som Vidne en uberygtet Person; til denne betales 50 Øre.

Er det optagne Dyr efter en af Politiet eller en Hegnssynsmand foretagen Vurdering (som vil være at udføre uden Vederlag) af saa ringe Værdi, at end ikke Bekendtgørelsesudgifter kunne ventes at blive dækkede ved dets Bortsalg ved Auktion, bortfalder denne saavel som Bekendtgørelsen efter § 32, og Dyret bliver Indsætterens Ejendom.

§ 36.

Er Husdyr indsat og dets Ejer ikke kendes, kan det overleveres til Politiet (Landfoged, Sysselmand, Sognefoged), som har at tage sig af det, og det bliver da i øvrigt at behandle efter Forskrifterne i foregaaende Paragraffer. Er det at befrygte, at Omkostningerne herved vilde blive uforholdsmæssige mod Dyrets antagelige Værdi. kan Politiet for ethvert enkelt saadant Tilfælde bestemme, hvorledes der bør forholdes med Dyret.

§ 37.

Har den, der har indsat fremmed Husdyr og beholdt det i sin Varetægt, undladt at iagttage Forskrifterne i § 32, jfr. § 35, sidste Punktum, kan Ejeren kræve det udleveret ved Landfogdens eller Sysselmandens Foranstaltning uden noget Vederlag for hafte Omkostninger eller forvoldt Skade.

§ 38.

Naar den, der har indsat fremmed Husdyr, udleverer det mod Indløsning, kan han ikke senere søge yderligere Erstatning. Det staar den, der har lidt Skade af fremmed Husdyr, frit for ved Rettergang (§ 52) at gøre sit Krav paa Erstatning gældende, dog ikke for mere end Dyrets Værd med Tillæg af Sagens Omkostninger. Er Skaden forvoldt af Faar, som hører til Besætningen i Fælleshavge (jfr. Havgelovens § 1), kan Erstatningskravet gøres gældende mod ethvert Medlem af Havgens Bestyrelse (eller, om saadan ikke findes anmeldt til Sysselmanden, mod enhver Lodsejer i Havgen), hvorefter den paagældende er berettiget til atter at søge sit Udlæg godtgjort ved Udpantning hos Dyrets Ejer eller, hvis han ikke kan findes, hos alle Havgens Ejere i Forhold til deres Marketal.

Det ovenfor omhandlede Erstatningskrav maa være paatalt inden 6 Maaneder fra den Tid, Skaden blev tilføjet.

Omkommer indsat Husdyr ved Hændelse, har den, som indsatte det, intet at fordre hos Ejeren.

De ovenangivne Indskrænkninger i den skadelidendes Adgang til Erstatning og i Tiden for sammes Paatale gælde ikke i de i denne Lovs §§ 20 og 21 ommeldte Tilfælde.

Kapitel 4.

Fællesgræsning af Kvæg, Gæs og Heste paa Indmark.

§ 39.

Fællesgræsning af Kvæg og Gæs paa Indmark, som ligger i Fællig (jfr. Udskiftningslovens § 2), maa ikke finde Sted, naar enten en Tredjedel af Ejerne eller Brugerne eller saa mange, som eje eller bruge en Tredjedel af Indmarken (beregnet efter Skattemarker), ved Vedtægt paa Grandestævne forlange Fællesgræsningen (enten af Kvæg eller af Gæs eller af begge Slags Dyr) ophævet. Om Fællesgræsning af Heste paa saadan Mark kunne Bestemmelser træffes ved Vedtægt paa Grandestævne (jfr. Grandestævnelovens § 13, jfr. §§ 10—12); Stemmeret ved Afstemning over Forslag til saadan Vedtægt tilkommer alle Indmarkens Ejere.

Kapitel 5.

Færdsel paa Andenmands Grund.

§ 40.

Den, som uden Nødvendighed eller uden dertil erhvervet Hjemmel gaar over anden Mands Indmark, bøder fra 50 Øre til 4 Kr. Er Forseelsen begaaet af Barn under

14 Aar med Vidende af Forældre eller dem, der træde i Forældres Sted, anses disse, som om de selv havde begaaet den ulovlige Handling.

Med samme Bøde som ovenfor angivet straffes den, der ikke tillukker anden Mands Port eller Led (derunder ogsaa Port eller Led i fælles Hegn), som han har aabnet, selv om Husdyr ikke derved kommer ind paa anden Mands Ejendom.

§ 41.

Den, som, uden at dertil er Hjemmel, gaar udenfor ret Bygdevej i Havge, hvor han ikke er Lodsejer, eller i Fælleshavge, for hvilken Vedtægt om Lodsejernes Færdsel er oprettet paa Havgestævne under Sysselmandens Ledelse (jfr. Havgelovens § 3), bøder fra 1 til 4 Kr.; gaar han ulovlig med Hund, fordobles Bøden.

§ 42.

Gang gennem fremmed Havge er tilladt i følgende Tilfælde:

1. Havgerøgter har Ret til at søge efter sin Havges Faar, naar han hver Gang underretter en af den anden Havges Røgtere derom saa betids, at de kunne følges ad eller mødes ved Markeskel, og naar han fører sin Hund i Baand.
2. Enhver har Ret til om Dagen at søge efter sin Hest eller sit Kvæg, naar han forud melder det til en af Havgens Røgtere. I øvrigt kunne Bestemmelser herom træffes ved Vedtægt af Ejerne af Bygdens Havger i Forening paa Grandestævne (jfr. Grandestævnelovens §§ 1 og 13).
3. Enhver er berettiget til at hente sine Tørv; dog skal han gøre det om Dagen og gaa ad den almindelige Vej.
4. Gang til fjernereliggende Havge, Fuglebjerg eller anden Udmark, som den paagældende eller den, i hvis Ærinde han gaar, ejer eller har Brugsret over, er tilladt, for saa vidt den hjemles ved det, som paa ethvert Sted er gammel Skik og Brug. Om saadan Færdsel i øvrigt skal være tilladt, afgøres af Landvæsenskommissionen, saafremt Parterne ikke i Mindelighed enes derom eller blive enige om Sagens Henvisning til Voldgift.

Dagen regnes i de i Punkt 2 og 3 anførte Tilfælde om Sommeren (det er: fra den 14. April til den 31. August) fra Klokken 5 om Morgenen til Klokken 9 om Aftenen og om Vinteren (det er: fra 1. September til 13. April) fra om Morgenen, naar Dagsskæret begynder, til om Aftenen, naar det ender.

§ 43.

Gang med Hund gennem fremmed Havge er tilladt, naar den sker ad ret Bygdevej, og naar Hunden føres i Baand. Naar en Flok Faar skal drives gennem fremmed Havge, er det tilladt at bruge løse Hunde dertil, dog mod fuld Erstatning for den Skade, de afstedkomme i Havgen. Mod samme Erstatning kunne ligeledes de til Røgt og Fjældgang i fjernereliggende Havge nødvendige Hunde føres løse frem og tilbage igennem fremmed Havge. Hvorledes Havgerøgter i øvrigt skal føre sin Hund, naar han maa gaa gennem fremmed Havge for at komme til sin egen, afgøres som fastsat i § 42 Punkt 4, sidste Punktum.

Kapitel 6.

Hegnssagers Behandling.

§ 44.

For hvert Sogn eller efter Lagtingets Bestemmelse for Dele af et Sogn bliver der at ansætte 3 Hegnssynsmænd. De udnævnes for 4 Aar ad Gangen af Forstander-

skabet (i Thorshavn Byraadet). Enhver Jordbruger er pligtig til at modtage Udnævnelse, medmindre han har opnaaet en Alder af 60 Aar. Den, som i mindst 4 Aar uafbrudt har været Synsmand, skal dog ikke være pligtig til at modtage ny Udnævnelse som saadan før efter Udløbet af et lige saa langt Tidsrum som det, hvori han har varetaget dette Hverv. Begærer nogen sig fritagen for at modtage Udnævnelse, afgør Forstanderskabet (Byraadet), hvorvidt hans Begæring kan tages til Følge. Forkastes Undskyldningen, kan den udnævnte forelægge sin Begæring om Fritagelse for Lagtinget.

Ingen Synsmand kan, saafremt nogen af Parterne gør Indsigelse derimod, deltage i en Forretning, naar han er beslægtet eller besvogret med nogen af Parterne saa nær som Søskendebarn eller personlig er interesseret i Sagen. Er nogen Synsmand af saadan Grund eller ved lovligt Forfald forhindret, har Sognekommissionen (Byraadet) at udnævne en anden i hans Sted.

Synsmændene have, saa snart deres Udnævnelse er dem meddelt, til Forstanderskabet (Byraadet) at indsende en skriftlig, højtidelig Forsikring, efter en af Amtmanden fastsat Formular, om, at de efter bedste Evne med Upartiskhed ville udføre deres Hverv. Deres Forretninger indføres i en for Sognets Regning anskaffet og af Forstanderskabet (Byraadet) autoriseret Protokol, af hvilken paa Begæring meddeles Udskrifter mod Betaling af 50 Øre for Arket, hvilken Betaling ogsaa ydes, naar Udskriften ikke fylder et helt Ark.

Synsmændene vælge selv en af dem til Formand.

Protokollen opbevares hos Formanden, som besørger Forretningerne indførte og Udskrifterne meddelte inden 24 Timer efter, at de ere begærte og Betalingen for dem ydet.

For selve Udførelsen af Forretningen tilkommer der hver af Synsmændene en Betaling af 1 Kr. for hver halve Dag, beregnet til 6 Timer, hvilken Betaling ogsaa ydes, naar Arbejdet medtager kortere Tid.

Synsmændene ere pligtige til ogsaa at udføre Forretninger i Nabodistrikt, naar de i dettes Synsmænds Forfald dertil begæres. I saa Fald tilkommer der dem foruden ovennævnte Godtgørelse hver 10 Øre pr. løbende Kilometer paa Hen- og Hjemrejse til Lands, medens Befordring til Søs, for saa vidt saadan er fornøden, maa ydes dem af den, der begærer deres Tjeneste, og i modsat Fald godtgøres dem af ham.

Forstanderskabet (Byraadet) kan afskedige Synsmændene; dog staar det den, der er afskediget imod sin Villie, frit for at forelægge Sagen for Lagtinget. Naar Lagtinget ikke er samlet og Sagen ikke kan udsættes, til Lagtinget træder sammen, er Amtmanden bemyndiget til at træffe Afgørelse saavel i dette Tilfælde som i det Tilfælde, der omhandles i denne Paragrafs 1ste Stykke.

§ 45.

Den, der finder Anledning til Besværing over et Hegns Tilstand eller Beskaffenhed (udenfor det i § 18 omhandlede Tilfælde) eller ønsker nyt Hegn rejst eller et ældre Hegn ombyttet med en anden Art af Hegn, uden herom at have kunnet opnaa mindelig Overenskomst med vedkommende, har desangaaende at indgive en skriftlig Begæring til Formanden for Distriktets Synsmænd. Denne har derpaa uopholdelig at beramme en Aastedsforretning og at forsyne Begæringen med Paategning om Tiden til Forretningens Afholdelse samt med en Indkaldelse til de paagældende om at overvære samme. Begæringen med disse Paategninger bliver derpaa ved Foranstaltning af den, som har begæret Synet, paa den for Stævninger foreskrevne Maade eller ved tvende uberygtede Personer at forkynde for den anden Part, saaledes at denne faar mindst 2 Gange 24 Timers Varsel. Ere

flere end 5 Personer Parter i Sagen, kan Formanden tillade, at Forkyndelsen sker ved Opslag i Bygden. Den, som lovlig er varslet til at møde ved Forretningen, men udebliver uden at anmelde gyldigt Forfald, maa tilskrive sig selv, at Sagen afgøres uden nogen Hensyn til det, som han maatte have kunnet fremføre.

§ 46.

Forretningen foretages af Distriktets tre Synsmænd i Forening. Ligger Hegnet i Skellet mellem to Distrikter, udføres den af Formanden i hvert Distrikt i Forening med den af begge Distrikters Synsmænd, som Formændene ved Lodtrækning dertil udtage. Ved Forretningen skulle Synsmændene lade sig det være magtpaaliggende at fremstille Forholdene klart for de paagældende og søge tilvejebragt Forlig mellem dem, naar det lader sig gøre. Opnaas Forlig, indføres dette i Protokollen og underskrives af de vedkommende. Kan Forlig ikke opnaas, optages Sagen til Kendelse, som afsiges snarest muligt, senest inden Forløbet af 3 Dage, og tilføres Protokollen med en Begrundelse af Kendelsen samt underskrives af Synsmændene.

Kendelsen afsiges efter Stemmeflerhed; ere alle tre Synsmænd af forskellig Mening, bliver Formandens (eller, naar to Formænd deltage, den ældste Formands) Stemme den afgørende.

Ved Slutningen af hvert Møde underskrives Protokollen af Synsmændene.

§ 47.

Hvad enten Sagen afgøres ved Forlig eller Kendelse, maa den trufne Afgørelse i hvert af de nedenfor nævnte Tilfælde indeholde Oplysning om de for sammes Vedkommende fremhævede Punkter:

1. Naar nyt Hegn skal rejses:

Om Hegnets Højde og øvrige Beskaffenhed, samt af hvem og inden Udløbet af hvilken Frist det foreskrevne Arbejde skal udføres, og hvorledes der bliver at forholde med Hegnets fremtidige Vedligeholdelse;

2. Naar et ældre Hegn skal forandres eller ombyttes med et nyt:

Om de under Nr. 1 ommeldte Punkter, samt hvorledes der skal forholdes med det ældre Hegns Forandring eller Borttagelse, hvem der skal iværksætte det herhenhørende Arbejde, og hvorvidt der herfor skal gives nogen Godtgørelse, og i bekræftende Fald af hvem Godtgørelsen skal ydes, samt dens Størrelse og Betalingstid;

3. Naar et brøstfældigt Hegn skal udbedres:

Hvorledes, af hvem og inden Udløbet af hvilken Frist det foreskrevne Arbejde skal udføres.

§ 48.

Synsmændene have i Kendelsen at træffe Bestemmelse om Udredelsen af Forretningens Omkostninger, som i Almindelighed ville være at paalægge den, som Kendelsen gaar imod. Afgøres Sagen ved Forlig, skal dette indeholde Bestemmelse om, hvorledes Omkostningerne blive at udrede.

§ 49.

Enhver af Parterne staar det frit for inden 3 Uger efter Kendelsens Forkyndelse at indbringe den for Landvæsenskommissionen, ligesom den ved Kendelse af Landvæsenskommissionen trufne Afgørelse, for saa vidt Sagen ikke indskrænker sig til Anke over Vedligeholdelsesmangler, igen vil kunne indbringes for Overlandvæsenskommissionen. Med Hensyn til Sagernes Indankning for og Behandling ved Landvæsenskommissionen og Overlandvæsenskommissionen bliver at forholde efter Reglerne i Loven om Landvæsenskommissioner.

§ 50.

Naar der for Hegnssynsmændene af rette vedkommende føres Klage over, at den, som det efter Forlig eller Kendelse i Henhold til de foregaaende Regler paahviler at udføre noget Hegnsarbejde, ikke har efterkommet sin Forpligtelse i denne Henseende ved Udløbet af den dertil indrømmede Frist, afgøre Hegnssynsmændene uden Appel, om Klagen er begrundet. Med Hensyn til Parternes Indkaldelse til denne Forretning, hvem der skal afholde den, hvorledes Afgørelsen træffes, samt med Hensyn til Betalingen for den, forholdes efter de ovenstaaende Forskrifter. Findes Klagen begrundet, foranstalter Formanden for Synsmændene det manglende Arbejde udført for vedkommendes Regning. For at møde ved Arbejdets Aflevering til den paagældende Part tilkommer der ham Betaling efter § 44. Udgifterne ved disse Forretninger udredes af den af Parterne, hvem Afgørelsen er gaaet imod.

I Mangel af Betaling paa Anfordring af de til Arbejdets Udførelse medgaaende Omkostninger kunne disse inddrives ved Udpantning.

Samtlige øvrige Udgifter, som flyde af Anvendelsen af denne Lovs 1ste og 6te Kapitel, saasom Betaling for udførte Arbejder, Erstatninger eller Omkostninger ved Sagernes Behandling o. s v., kunne ogsaa inddrives ved Udpantning.

Kapitel 7.

Behandling af Sager om Ansvar for Husdyr og af Straffesager. Lovens Ikrafttræden.

§ 51.

Naar Skøn i Henhold til § 25 eller § 33 er forlangt hos Formanden for Synsmændene, har denne snarest muligt at tilkalde en af Distriktets andre Synsmænd og Ejeren af det Dyr, som har foraarsaget Skaden, samt den skadelidte og derefter at afholde Skønsforretningen. Er nogen Synsmand forhindret i at deltage i Forretningen, forholdes der, som angivet i § 44, andet Stykke.

§ 52.

Straffesager, som anlægges efter denne Lov, behandles som offentlige Politisager, men paatales — udenfor de i § 13, 2det Stykke, og § 22 omhandlede Tilfælde — kun, naar nogen forurettet begærer det. Søgsmaal til Erstatning efter §§ 20, 21, 33 og 38 behandles som private Politisager, men den forurettede kan, naar offentlig Sag anlægges i Anledning af det paagældende Forhold, kræve Erstatningsspørgsmaalet paakendt under den offentlige Sag under de sædvanlige for Erstatningskravs Inddragelse under offentlig Straffesag gældende Betingelser. Er det under Sagen omhandlede Forhold foregaaet udenfor Sydstrømø Præstegæld, vil Sagen være at behandle ved Sysselets Politiret. Anke kan i alle Tilfælde ske til Amtets Overpolitiret.

§ 53.

Bøder efter denne Lov saavel som Udbyttet af Konfiskation efter §§ 26 og 27 tilfalder Hjælpekassen for det Sogn, i hvilket Forseelsen eller Ufreden er foregaaet.

§ 54.

Ved »Havgeloven« forstaas i denne Lov »Lov for Færøerne om Havgers Styrelse og Drift m. m. af.....«; ved »Udskiftningsloven« forstaas »Lov for Færøerne om Udskiftning af.....«; ved »Grandestævneloven« forstaas »Lov for

Færøerne om Grandestævne m. m. af .....«; ved »Loven om Landvæsenskommissioner« forstaas »Lov for Færøerne om Landvæsenskommissioner af..... .....«.

§ 55.

Denne Lov træder i Kraft den....., fra hvilken Tid Norske Lovs 3—12—16 til 23, 6—20—4, og hvad der ellers strider mod denne Lov, ophæves.

Register.

			§§
Kapitel	*1.*	Hegn	1—19
—	*2.*	Ansvar for Husdyr	20—30
—	*3.*	Indsættelse af Husdyr	31—38
—	*4.*	Fællesgræsning af Kvæg, Gæs og Heste paa Indmark	39
—	*5.*	Færdsel paa Andenmands Grund	40—43
—	*6.*	Hegnssagers Behandling	44—50
—	*7.*	Behandling af Sager om Erstatning for Skade ved Husdyr og af Straffesager. Lovens Ikrafttræden	51—55

Bemærkninger til foranstaaende Lovudkast.

Den gældende Lovgivning om Hegn og Markfred er dels i sin Form uheldig, idet de enkelte Bestemmelser findes spredte paa mange forskellige Steder, saaledes at det er vanskeligt for Lægfolk at komme til Kundskab om, hvad der er gældende Ret, dels efter sit Indhold ganske utilstrækkelig til at skaffe Landbrugerne den for deres Arbejde nødvendige Fred.

Ved en Oversigt over de gældende Bestemmelser maa der skelnes imellem Forholdet i Udmark og i Indmark.

For **Udmark** findes en Række Regler i Havgelov 23. Februar 1866.

Om Fastsættelse af *Markeskel* mellem Havger gives Bestemmelser i §§ 3—4, som navnlig angive Maaden, paa hvilken Skellet skal betegnes og Trætte afgøres, samt foreskrive, at alle Markeskel skulle befares af dertil valgte Mænd hvert 10de Aar, for at de rette Skel ikke skulle gaa i Glemme.

Om *Hegn i Udmark og mellem Indmark og Udmark* indeholder Lovens § 39 Bestemmelser, som dog ere meget ufuldstændige (se Bemærkningerne til nærværende Lovudkast § 2).

Et større Antal Forskrifter giver Loven om *Fred i Havgen*, se saaledes §§ 8, 9, 47, 49—51 (Faar, der findes i fremmed Havge), §§ 22—23 (Ko, som ulovlig holdes til Græsning i fremmed Havge eller malkes i en Havge, hvor den ikke hører hjemme) §§ 25, 28, 32, 33, 35 (Hest, der holdes til Græsning i fremmed Havge eller dog træffes der), § 38 (Gaas, som kommer ind paa fremmed Bygds Udmark eller Indmark) samt §§ 54, 56, 58 og 60 (Menneskers Færdsel i Havge).

For **Indmark** maa Reglerne derimod søges i Chr. V's Norske Lov 3—12—16 til 23. Efter disse Regler (der omtrent ere enslydende med deres Kilde, Magnus Lagabøters Landslov, Landslejebalken Kapitel 29—34; se herom og om den ældre Ret: Brandt: Den norske Retshistorie I. Side 213—216) er det Hovedgrundsætningen, at enhver *Jordejer* er *forpligtet til* ved Hegn *at værge sin Jord mod fremmede Husdyr*, men kan fordre, at Naboen deler Hegnspligten med ham. Forsømmes Hegnspligten, kan Jordejeren ingen Erstatning fordre for den Skade, hans Jord lider ved fremmede Dyr, medens han maa erstatte al Skade, som hans egne eller andres Dyr foraarsage hos Naboer, der have deres Hegn i Orden.

Hvad der skal forstaas ved *lovligt Hegn*, er i 3—12—16 angivet for 4 forskellige Arter af Gærder. Af disse er ingen anvendelig paa Færøerne, men det maa formentlig antages, at Hegn af anden Beskaffenhed kan anses for lovligt, hvis det er nogenlunde lige saa betryggende som de i Loven angivne. »Fjæld, Mose eller Vand« skal regnes for Gærde, »mens det kan hegne«, men Jordejeren maa bære Tabet, hvis det i noget Tilfælde viser sig, at de nævnte naturlige Hegn ikke ere i Stand til at holde Dyr ude eller inde.

Om det Tilfælde, at Hegn afbrydes af alfar Vej, bestemmer 3—12—18, at der skal gøres Led paa Hegnet og selvlukkende Port (Grind) anbringes deri.

Tiden, i hvilken Hegn skal være i lovlig Stand, fastsættes i 3—12—17 til Tidsrummet fra Korsmesse om Vaaren (3. Maj) til Calixti Dag (14. Oktober), saaledes at der St. Halvards Dag (14. Maj) skal holdes Grandestævne for at efterse, om Hegnene ere lovlige (se i øvrigt om disse Bestemmelser Tillæg Side 174 og 434 nederst).

Fordelingen af Hegnspligt imellem Naboer bestemmes i 3—12—19, hvorefter hver af Naboerne, hvis det drejer sig om Opførelse af nyt Hegn, skal »gærde, som han haver Jord til«*), og Hegnet skal i Henhold

*) Dette forstodes oprindelig i Norge saaledes, at hver af Naboerne tog Hegn efter sin Gaards Størrelse ɔ: Matrikulskyld (Marketal), men Retsopfattelsen ændredes efterhaanden derhen, at hver skulde tage halvt Hegn uden Hensyn til Matrikulskyld.

til denne Regel deles imellem de paagældende (om fornødent ved Lodtrækning), saaledes at den af dem, som ikke vil hegne, bliver pligtig at »oprette al den Skade, deraf kommer«.

Loven indeholder *ingen Bestemmelse om, for hvilke Arealer dens Regler gælde*, men det blev i Tidens Løb i Norge fastslaaet, at de kun gjaldt i Indmark, og dette endda ikke, hvis Indmarken ligger i »Tejgebytte« (d. v. s. det, som i Udkast til Lov om Udskiftning § 2 b. er betegnet som »Ejendomsblanding«), altsaa hvor de enkelte Ejeres Lodder ligge splittede ad mellem hverandre.

Ansvar for Husdyr omhandles i 3—12—20 til 23, jfr. 6—20—4, hvis Bestemmelser kunne sammenfattes i følgende Hovedregler:

1) Den, som har sit Hegn *i lovlig Stand*, har Ret til Erstatning for den Skade, som han *bevislig* har lidt af fremmede Husdyr. Har han derimod forsømt sin Hegnspligt, har han ingen Ret til Erstatning hos Dyrets Ejer, uden Hensyn til, af hvad Art Dyret er; og hvis andres Dyr gennem hans ulovlige Hegn kommer ind paa Tredjemands Grund, skal han »oprette al den Skade, som den, der Fæet ejer, derover vederfares« (3—12—20 og 23).

2) »Vanefuldt Kvæg, som plejer at bryde Gærder eller springe derover«, og hvis Ejer er advaret om at ho'de det hjemme (3—12—21), saavel som »Svin eller andet Bofæ, som kommer over eller gennem nogens lovlige Gærder, fordi Ejermanden ikke haver ladet vogte det tilbørligen« (3—12—23), kan *indsættes*, naar det kommer i fremmed Indmark. Dennes Ejer kan i saa Fald kræve Godtgørelse for Foder efter Billighed samt Erstatning for Skaden; dog er det Betingelse, *at* baade Skaden og Indsættelsen ere vidnefaste, og *at* Skaden i Mangel af Enighed mellem Parterne vurderes af to skellige Mænd, samt *at* Indsætteren samme Dag sender Bud til Dyrets Ejer. Udløses Dyret ikke inden den femte Dag, »da beholder han det, som indtog, og være dermed betalt for al Skaden«.

Det vil let ses, at disse Regler for Indmarkens Vedkommende ere meget ufyldestgørende. Da Loven, som ovenfor omtalt, ikke indeholder nogen Bestemmelse om, for hvilke Arealer dens Regler om Hegnspligt ere gældende, giver den rig Anledning til Uenighed om, hvorvidt en vis Strækning er undergiven Hegnspligt, og dette bliver saa meget mere skadeligt, som Loven efter det ovenanførte lader Hegnspligt og Vogtningspligt følges ad, saaledes at Dyrets Ejer, hvor ingen Hegnspligt er, heller ikke har Vogtningspligt. Det kan saaledes under Lovens Tavshed være særdeles omtvisteligt, om dens Regler ere anvendelige paa en vis given Indmarksstrækning eller ikke, idet den Retsudvikling, som i Norge førte til at anse dens Regler for uanvendelige paa Indmark, der ligger i Tejgebytte, selvfølgelig ikke umiddelbart kan overføres som gældende for vore Forhold, men denne Uklarhed er i høj Grad uheldig for det praktiske Liv. Ligeledes kan det — idet Lovens Forskrifter om, hvad der er lovligt Hegn, ikke umiddelbart kunne anvendes hos os — ofte være omtvisteligt, om et vist Hegn kan stilles ved Siden af de i Loven nævnte Arter af Hegn; ogsaa dette er uheldigt for Markfreden, dobbelt uheldigt fordi Jordejerens Ret til Erstatning for lidt Skade helt er afhængig af, om han har opfyldt sin Hegnspligt. Det samme gælder Reglerne om »Bofæ«, som »kommer over eller gennem nogens lovlige Gærder, fordi Ejermanden ikke haver ladet vogte det tilbørligen« (3—12—23). Gælder dette, for at tage et for færøske Forhold nærliggende Tilfælde, f. Eks. Faar, som fra Havge kommer over »lovligt« Gærde ind paa Indmark? Og hvad kræves der til at vogte disse Dyr »tilbørligen«?

Den gældende Rets Regler om Indmark ere saa utydelige og ufuldstændige, at det ikke kan undre, at de i det virkelige Liv hos os have været saa at sige uden Værdi, og at mangen færøsk Jordbruger sikkert ikke engang veed, at Loven dog giver ham *nogen* Beskyttelse for hans Indmark. Loven er, praktisk talt, gaaet i Glemme.

Denne Retstilstand har maaske ikke tidligere været følt som særdeles mangelfuld. Hertil har det vel dels bidraget, at Hovedvægten i vort Landbrug i tidligere Tid langt mere end nu laa paa Faareavl, dels at de i denne særlig interesserede Personer (Havgeejerne) i de fleste Tilfælde vare de samme som Indmarksejerne. Men disse Forhold ere ikke længere i samme Grad til Stede. Der er nu en talrig og stedse tiltagende Klasse af Jordejere og -brugere, som ikke (eller dog kun i forholdsvis ringe Maal) ere lodtagne i Havgen, og hvis Interesse derfor væsentlig maa falde paa Indmarksbruget; og selv bortset herfra er der en voksende Sans for dette Brugs Betydning, en stigende Erkendelse

af, at der ogsaa i Indmarksbruget — til Trods for de umilde klimatiske Forhold, som den færøske Jordbruger har at kæmpe med — er Mulighed for betydelige Fremskridt. Kommissionen har ikke fundet det tvivlsomt, at Lovgivningen har en Pligt til at støtte Indmarksbruget, og at en af de virksomste Maader, paa hvilke det kan ske, er ved at skaffe *Markfred:* uden Fred ingen virkelig Fremgang.

Det er ikke *blot* Landbrugshensyn, som bør føre til Ændringer af den gældende ufuldkomne Lovgivning. Ogsaa almindelige samfundsmæssige Hensyn lede til det samme Resultat. Ved Siden af mange Overgreb vises der rundt omkring i vore Bygder en langt større Hensynsfuldhed i Naboforhold, end den uklare og svage Lovgivning tvinger til at vise; og hvis det ikke var saa, vilde Tilstanden for længe siden være bleven følt som uudholdelig. Men ihvorvel dette Forhold tjener til Ros for Befolkningen, er det dog ikke det, den enkelte Mand har Krav paa. Han bør kunne forlange, at Lovgivningen stiller ham saaledes, at han ikke er afhængig af sine Naboers mere eller mindre gode Villie, men har *Ret* til Fred og Midler til at hævde den. Skønt det i dette Forhold efter Sagens egen Natur ofte er *smaa* Forurettelser, det drejer sig om, saa kunne disse under snævre Forhold ofte gøre lige saa megen Fortræd som store.

Endelig skal man som en Omstændighed, der gør ny Lovgivning om de her omhandlede Forhold paakrævet, nævne den Forbindelse, der er imellem Markfreds- og Udskiftningslovgivningen.

I et andet af Kommissionen udarbejdet Lovudkast foreslaar man aabnet Adgang til ved gennemført Udskiftning at faa Indmarken samlet, saaledes at den enkelte Ejer — i Stedet for, som det i mange Bygder nu er Tilfældet, at have sin Jord liggende spredt rundt i Bygdens Indmark — kan faa den samlet paa eet Sted eller nogle faa Steder. Men en Betingelse for, at saadan Udskiftning kan blive til virkelig stor Gavn, er det, at der skaffes Markfred; i modsat Fald vil den let kunne blive en Skuffelse, og mange Erfaringer fra andre Lande, hvor Udskiftning er sket, vise klart, at intet er mere skæbnesvangert for Udskiftningens Fremgang end manglende Markfred. Disse Foranstaltninger — begge sigtende til det samme Maal: at skaffe Jordbrugeren bedre Arbejdskaar — ere nøje sammenhængende.

Spørgsmaalet om Tilvejebringelse af nye Bestemmelser til bedre Sikring af Markfreden blev løselig berørt under Forhandlingerne om Havgelov 23. Februar 1866 (se Tillæg Side 210—211, 242, 255—256, 263, 272). Senere har det været drøftet i Lagtinget i Aarene 1896—1902, og der udarbejdedes forskellige Forslag, som dog ikke bleve endelig vedtagne (se Lagtingsberetning 1896 Side 1—6; 1897 Side 80—87; 1899 Side 11—12; 1900 Side 56—61; 1901 Side 57; 1902 Side 100); ved den sidste Forhandling blev Sagen udsat indtil videre.

Ved sin Overvejelse af Sagen har Kommissionen særlig haft sin Opmærksomhed henvendt paa den danske og norske Lovgivnings Bestemmelser.

De *danske* Love om Emnet ere Lov om Hegn af 6. Marts 1869 og Lov om Mark- og Vejfred af 25. Marts 1872 (se herom L. C. Borup: Den danske Landboret. 1880. Side 358—391; V. Ingerslev: Haandbog for Landvæsenskommissærer. 1872. Side 358—388; og om den ældre Ret: J. Mandix: Haandbog i den danske Landvæsensret. 1813 II. Side 240—269).

De gældende Loves Hovedgrundsætninger ere følgende:

1) Enhver er pligtig til paa alle Aarets Tider at holde sine Husdyr paa sit eget; komme de paa fremmed Grund, har dennes Ejer Ret til at optage dem.

2) Enhver Jordbruger er pligtig til, naar den paastødende Nabo forlanger det, mod ham at sætte og vedligeholde halvt lovligt Hegn.

3) Vogtningspligt og Hegnspligt ere uafhængige af hinanden, saaledes at Vogtning ikke kan erstattes af Hegn eller omvendt. Enhver Jordejer er berettiget til Erstatning for Skade, som fremmede Husdyr gøre paa hans Ejendom, uden Hensyn til, om han har Hegn om denne eller ej, eller til, om Hegnet er i forsvarlig Stand.

Lovligt Hegn er ifølge Lov 1869 dels forskellige i Lovens § 1 angivne Arter af Hegn (hvoraf fremhæves Stengærder, 2¼ Alen høje — Jordbeklædningen ovenpaa medregnet —, saavel dobbelte som enkelte, de sidste med forsvarlig Jordvold), dels ifølge Lovens § 2 ethvert andet Hegn, som er tilstrækkeligt til at frede mod løsgaaende Kreaturer, som ikke ere uvane (Hegn af Jern, Staaltraad, Tjørn eller desl.)

Hegnspligtens Fordeling angives i Lovens §§ 3—4 og 7, hvorefter Nabo tager

halvt Hegn mod Nabo. Har nogen større Hegnsbyrde, som ikke grunder sig paa Overenskomst eller anden særlig Adkomst, kan han kræve, at hans Nabo skal overtage Vedligeholdelsen af den Del af Hegnsstrækningen, som overstiger Halvdelen, naar han paa denne Del har opført lovligt Hegn, og dette er i god Stand efter at have staaet i mindst 3 Aar. Enhver af Naboerne skal saa vidt muligt have sit Hegnsstykke i en samlet Strækning.

Naar nyt Hegn rejses eller ældre Hegn ombyttes med et andet Hegn, skal det ny Hegn altid rejses saaledes, at Skellinien falder midt i Hegnet (§§ 5 og 11).

Led paa offentlig Vej skal være tilstrækkeligt bredt og derhos være stærkt og vel hængt, saa at det med Lethed kan gaa op og i, og forsynet med saadant Lukke, at det af ridende kan aabnes og lukkes, uden at disse behøve at stige ned af Hesten (§ 12).

Hegnsspørgsmaal afgøres af *Hegnssynsmænd* under Appel til Landvæsenskommissionen. Dog skal Sagen, for saa vidt den angaar Ombytning af et ældre Hegn med en anden Art af Hegn, straks henvises til Landvæsenskommissionen. Hvis nogen af Parterne paastaar, at noget Punkt i Hegnssagen skal afgøres paa en fra den almindelige Hegnslovgivning afvigende Maade, skal Spørgsmaalet herom indbringes for Domstolene. Om Hegnssynsmænd og Behandlingen af Hegnssager henvises i øvrigt til nærværende Udkasts §§ 44—50, hvis Bestemmelser i alt væsentligt stemme overens med Forskrifterne i Lov 1869 §§ 13—22.

Om *Ansvar for Husdyr* handle Bestemmelserne i Lov 1872, hvorefter Dyrets Ejer skal betale *Erstatning* for al Skade, som det gør paa Andenmands Grund, være sig paa Afgrøde eller paa Tørvemoser, Klit, Hegn, Plantninger, Grøfter, Veje, Broer o. desl. eller paa andre Husdyr (§ 1). Enhver, som vil gøre Paastand paa Erstatning for saadan Skade, skal inden 3 Dage forlange Skaden vurderet af 3 Vurderingsmænd (som kunne være de samme som Hegnssynsmændene og i alt Fald vælges paa lignende Maade som disse); endvidere skal han inden 3 Dage efter Vurderingen kræve Erstatningen betalt af Dyrets Ejer, saafremt det vides, hvem og hvor denne er, og, naar Ejeren nægter at betale, inden 3 Dage derefter gøre Skridt til Sagsanlæg og fremme Sagen hurtigst muligt. Oversiddes de nævnte Tidsfrister eller fremmes Sagen ikke tilbørlig, mister han Retten til Erstatning (§ 2).

Enhver Jordbruger har Ret til at *optage* fremmede Husdyr, som træffes paa hans Grund (§ 3), og beholde Dyret, indtil dets Ejer godtgør ham Optagelsespenge (fastsatte forskelligt for forskellige Slags Husdyr) og Erstatning for Foder og Røgt (§ 4). Derimod kan han *ikke* gøre Dyrets Udlevering afhængig af, at Ejeren betaler ham Erstatning for den af Dyret tilføjede Skade. Veed Optageren, hvem og hvor Dyrets Ejer er, skal han inden 12 Timer efter Optagelsen underrette ham om denne. Kendes Ejeren ikke, og han ikke melder sig inden 24 Timer, skal Anmeldelse foretages til Sognefogden (i Købstæderne Politiet), som bekendtgør Optagelsen paa den paa ethvert Sted brugelige Maade. Forsømmes Underretning eller Anmeldelse, taber Optageren al Ret til Erstatning for Foder og Pasning og skal erstatte Ejeren Afsavnet af hans Dyr (§ 5). Indløses det optagne Dyr ikke af dets Ejer inden 24 Timer efter, at denne har faaet Underretning om Optagelsen, eller inden 3 Dage efter, at den er bekendtgjort, bortsælges Dyret ved offentlig Auktion, som afholdes af Sognefogden (i Købstæderne Politiet), hvorefter Optageren har Ret til af Auktionsbeløbet at faa godtgjort alle Udgifter (derunder ogsaa Erstatning for den af Dyret foraarsagede Skade). Er Auktionsbeløbet ikke tilstrækkeligt hertil, beholder Optageren sin personlige Fordring mod Dyrets Ejer paa Dækning af de nævnte Udgifter. Giver Auktionen derimod Overskud, tilfalder dette de fattiges Kasse (Hjælpekassen) i Sognet, saafremt Ejeren ikke melder sig inden Aar og Dag. Er Dyret af saa ringe Værdi, at det efter Sognefogdens Skøn ikke vil dække Omkostningerne ved Bekendtgørelse, bliver det uden videre Optagerens Ejendom (§ 6).

Lykkes det ikke at optage Dyr, som ere komne ind paa fremmed Grund, kan dennes Ejer kræve Ufredsbøder af Dyrets Ejer, udgørende lige saa meget, som Optagelsespengene vilde have udgjort. Svin, Faar, Lam, omstrejfende Hunde og Fjerkreaturer kan Jordbrugeren, naar han forgæves har forsøgt at optage dem, fjerne fra sin Grund, paa hvilken Maade han bedst veed og kan, og saafremt Dyret derved kommer til Skade eller omkommer, kan dets Ejer ikke kræve Erstatning, men kun forlange det beskadigede eller dræbte Dyr tilbage (§ 7).

Særlige Bestemmelser indeholdes i Lovens §§ 8—10 om de Tilfælde, hvor Mennesker ulovlig færdes paa Andenmands Grund eller drive Husdyr ind derpaa eller drive Andenmands Husdyr ind paa sine Jorder.

Den *norske* Lovgivnings Forskrifter indeholdes i Lov om Jords Fredning af 16. Maj 1860 (hvis §§ 30 og 31 ere blevne uvæsentligt ændrede ved Lov om visse Slags hittet eller indsat Bofæ af 22. Maj 1869) samt Lov om Pigtraads Anvendelse til Gærde af 14. Juli 1893*).

Endvidere er der ved Lov angaaende Indskrænkning i Adgangen til at slippe Hingste, Tyre, Gedebukke og Springvæddere paa Bejte af 9. Maj 1896 givet Adgang for Herredsstyret (Kommunalbestyrelsen) til ved Vedtægt (efter Begæring af mindst ¼ af Lodsejerne i fælles Græsgang) at fastsætte, at intet Dyr af de nævnte Arter, som ikke paa den Maade, som Vedtægten bestemmer, er godkendt som Avlsdyr, maa slippes til Græsning paa den paagældende G æsgang.

Spørgsmaal om Ændringer i Loven af 16. Maj 1860 har gentagne Gange været rejst og er blevet behandlet i en Kommission, som i Februar 1902 fremsatte et Lovudkast (se »Forslag fra den parlamentariske Landbrugskommission til Lov om Vogtepligt, Gærdehold og Skade ved Husdyr m. v.«, Kristiania 1902). Indtil Slutningen af Aaret 1910 er imidlertid ingen ny Lov herom udkommet.

Til Oversigt over Loven af 16. Maj 1860 hidsættes følgende fra den nysnævnte Kommissions Betænkning hentede Fremstilling (jfr. i øvrigt W. S. Dahl: Norges Landnæringsret, 1882, Side 59—93; Fr. Brandt: Norsk Tingsret, 1892, Side 361—371; H. Scheel: Norsk Tingsret, Side 233—236).

*Mangler ved den ældre Lovgivning.***)*

Disse Regler vare i sig selv ikke synderlig tilfredsstillende og led derhos af den Mangel, at de ikke vare heltud sikre uden i de Punkter, hvori de grundede sig paa Højesteretspræjudikater fra det 19de Aarhundrede. Navnlig følte det som lidet stemmende med Jordbrugets voksende Udvikling, at der var lagt saa stærk Vægt paa, hvorvidt den, der havde lidt Skade ved Andenmands Kvæg, havde sine Gærder i lovlig Stand. Dette følte dobbelt urimeligt derved, at Gærder af den Art, som i Loven vare angivne som gyldige, paa mange Steder af Mangel paa Materialier ikke kunde opføres, hvilket gav et vidt Spillerum for Tvistigheder om, hvorvidt den skadelidende havde opfyldt sin Gærdepligt, hvorhos selv lovligt Gærde omtrent aldrig beskyttede mod den Art af Bofæ, som anretter størst Skade, nemlig Geder, og paa mange Steder heller ikke mod Faar. De Regler, som gjaldt om Pligten til at vogte Bofæ, som ikke holdtes af almindeligt, lovligt Gærde, vare temmelig utydelig affattede og ikke egnede som Retsgrundlag i Spørgsmaal, som efter deres Art rettest skulde løses uden Domstolenes Hjælp. Reglerne om Indsættelse af Husdyr vare meget ufuldstændige o. s. v. Manglerne ved den bestaaende Retstilstand vare temmelig almindelig anerkendte, og paa Stortinget i 1857 fremkom der 4 Andragender fra forskellige Kanter af Landet om en Forandring i Gærdelovgivningen eller om en helt ny saadan. Dette ledede til Nedsættelse af en kongelig Kommission til Udarbejdelse af Forslag til ny Lov; denne Kommission afgav i 1859 sit Forslag, som er Grundlaget for den gældende Lov af 16. Maj 1860.

Loven af 16. Maj 1860 om Jords Fredning.

I denne Kommissions almindelige Begrundelse hedder det:

»De to Hovedsætninger, som i denne Materie opstilles, den ene, at enhver faar beskytte sin Jord, den anden, at enhver faar passe sit Kvæg, have deres naturlige Anvendelse, den første under lidet udviklede, oprindelige Forhold, den anden under meget udviklede Forhold. Spørgsmaalet er, hvorvidt Jordbruget og Forholdene her i Landet befinde sig paa det Standpunkt, at den sidstnævnte af disse Hovedsætninger ubetinget bør have Overvægten. Vi have ikke været i Tvivl herom.« — — — »Vi ere enige i, at en ny Lov i denne Materie bør hvile paa den Hovedsætning, at enhver, som har Bofæ (Hest, Ko, Svin, Faar, Ged), skal vogte det,

*) Loven er saalydende: § 1. Formænd og Repræsentanter kan ved Vedtægt, stadfæstet af Kongen, for Kommunens Omraade bestemme, i hvilken Udstrækning og i hvilken Højde over Jorden Pigtraad kan anvendes til Gærde. Saadan Vedtægt bliver at bekendtgøre paa sædvanlig Maade og træder ikke i Kraft for 6 Maaneder efter Bekendtgørelsen. § 2. Overtrædelse af Vedtægt, givet i Medhold af nuværende Lov, straffes med Bøder indtil Kr. 100.00, der tilfalder vedkommende Kommunekasse, hvorhos det ulovligt opsatte Gærde under Dagsmulkt bliver at borttage. Sagen paatales af det offentlige efter de om Politisager gældende Bestemmelser.

**) D. e. Chr. V's Norske Lovs paa Færoerne endnu gældende Regler i 3—12—16 til 23.

saa at det ikke urettelig kommer ind paa Andenmands Ejendom, dog at han, om han til Opfyldelse af Vogtningspligten vil gærde, kan kræve, at hans Nabo deltager i Gærdets Opførelse og Vedligeholdelse.« Paa dette fra den ældre Retstilstand afvigende Princip er altsaa Loven af 1860 bygget.

Loven indeholder fire Kapitler: 1. Om Gærder. 2. Om Ansvar for Bofæ. 3. Om indsat Bofæ. 4. Forskellige Bestemmelser.

1. Om Gærder.

I *Gærdepligtens Udstrækning* gjorde Loven ikke væsentlige Forandringer. Naboer kunne kræve Gærde af hinanden i *Indmark* samt mellem *Indmark og Udmark*. Pligten til Gærdehold omfatter Pligt saavel til at opføre Gærde fra nyt af som til at bringe ældre Gærde i lovlig Stand og til at vedligeholde det. Mellem *Udmark og Udmark* kan Gærde kun kræves, hvor der tidligere har været saadant. Ellers kan Gærde i Udmark ikke kræves opført fra nyt af eller forandret til at frede for andet Slags Bofæ end hidtil, medmindre det ved Skøn godtgøres, at Foretagendet for begge Ejendomme vil være af overvejende Nytte i Forhold til Bekostningen (§§ 1 og 2). Gærdepligt *bortfalder*, hvor Naturforhold gøre Gærdeholdet overvejende vanskeligt, eller hvor Bekostningen vil være uforholdsmæssig i Forhold til Nytten, hvor Gærdet vilde være til væsentlig Hinder for en Naturherlighed, saasom Laksefiskeri, samt i Tejgebytte, hvor dette ikke er udskiftet saa fuldstændig, som Udskiftningsloven giver Adgang til at kræve. Naar saadanne Tilfælde forekomme i Indmark eller mellem Indmark og Udmark, indtræder fuld Vogtningspligt i Gærdepligtens Sted (§§ 3 og 4). Mod Almenning gælder ingen Gærdepligt, og de græsningsberettigede maa erstatte Skaden, saafremt deres Bofæ kommer ind paa fremmed Ejendom. Adskilles to Ejendomme ved Vej (§ 6), have de Gærdepligt mod hinanden, saafremt nogen af Ejerne har lovlig Adgang til at opføre Port over Vejen, hvilket i Reglen kun er Tilfældet ved Bygdeveje. Dog kan her den ene Nabo gærde for sin egen Ejendom langs Vejen og er da ikke pligtig til at deltage med den anden i fælles Gærde- eller Porthold. Er der ikke Adgang til at opføre Port over Vejen, have Ejendommene ingen gensidig Gærdepligt og anses med Hensyn til gensidigt Ansvar for Bofæ, som om der mellem dem var lovligt Gærde, for saa vidt Vejen gaar gennem Indmark paa begge Sider.

Bruger af Ejendom, som ikke er særskilt skyldsat, har ikke selvstændig Ret til at kræve Gærde eller Pligt til at opføre eller vedligeholde saadant mod Nabo (§ 5).

Om *Gærdepligtens Fordeling* handler §§ 7—12. Sammenstødende Ejendomme tage hver sin Halvdel af fælles Gærde uden Hensyn til Skyld. Hvor Gærdepligten er anderledes fordelt ved Udskiftning, Dom eller andet retsgyldigt Grundlag, har det derved sit Forblivende. Vilde halv Gærdepligt uforholdsmæssig betynge Ejer af Udmark, kan Gærdeholdet for hans Part ved Skøn formindskes, forudsat at han ikke selv kræver Gærde (§ 7). Ved Deling af Gærde skal enhver saa vidt muligt have sin Del i et sammenhængende Stykke. Gøre Naturforhold Gærdeholdet tungere paa en Strækning end paa en anden, udjævnes dette ved Afkortning i Længde (§ 10). Ejendomme, som ligge i Fællesskab, betragtes i Forhold til Nabo som een Ejendom, men indbyrdes bestemmes Ejernes Ret til at kræve og Pligt til at deltage i Gærdehold mod Nabo efter det Forhold, hvori de have Del i Fællesskabet, saaledes at, hvor Stemmerne staa lige, gælder deres Stemme, som ville, at der skal gærdes (§ 8). Ved Udskiftninger kan Retten fastsætte de enkelte Ejendommes Gærdepligt uden Hensyn til Halveringsreglen (§ 9), og ved Ejendomsdelinger kan Gærdepligten kræves fordelt saaledes, at enhver faar at gærde for egen Jord (§ 11). Den Tid, til hvilken Gærderne skal være færdige, bestemmes i Tvisttilfælde ved Skøn (§ 12).

Hvad der udfordres til *lovligt Gærde*, bestemmes i §§ 13—15. Gærde er lovligt, naar det er 1¾ Alen højt og saa tæt og stærkt, at det freder for *Hest, Storfæ* og *Faar*. Kongen kan efter Herredsstyrets Andragende bestemme, at *Faar* skulle følge de samme Regler som *Geder* og *Svin* (se Kapitel 2 om Ansvar for Bofæ), saa at Gærde altsaa er lovligt, naar det blot freder for Hest og Storfæ; Gærdets Højde kan paa samme Maade forordnes øget til to Alen. Reglerne for Gærde gælde ogsaa for *levende Hegn*. *Grøft* anses som lovligt Hegn, naar den er 1½ Alen dyb, 2½ Alen bred samt paa den ene Side forsynet med en Jordvold eller andet tæt Hegn i 1½ Alens Højde. Elv, Fjæld og deslige kunne efter Omstændighederne anses for lovligt Gærde. Gærde skal sættes i Grænseskællet; hvor det er fornodent, kan Gærde mod Erstatning helt eller delvis lægges kun paa den ene Ejendoms Grund.

Er Gærde i Ustand, og den gærdepligt-

tige ikke inden et Døgn, efter at han vidnefast er tilsagt af Nabo, som udsættes for Skade, gaar i Gang med at istandsætte Gærdet og fortsætter dermed uden Afbrydelse, kan Naboen efter Skøn, som under Lensmandens Bestyrelse afgives af to Mænd, lade Arbejdet udføre for den forsømmeliges Regning og inddrive Beløbet ved Udpantning (§ 18).

Gærde skal holdes i lovlig Stand til enhver Tid, hvori Jorden er aaben (ufrossen) og skikket til Græsning, dog mellem Udmark og Udmark kun i Tiden fra 30. April til 14. Oktober (§ 16). Naboer kunne komme overens om at ophæve eller indskrænke Gærdepligten for deres Ejendomme, i hvilket Fald enhver af dem, om intet andet er aftalt, med Hensyn til Ansvar for Bofæ betragtes, som om der var lovligt Gærde mellem deres Ejendomme. Omvendt kunne de ogsaa træffe Aftale om at udvide Gærdepligten. Saadanne Aftaler gælde i 10 Aar ad Gangen (§ 17). Hvor Ejer og Bruger ere forskellige, holder Nabo sig, hvad Gærdets Opførelse angaar, til Ejeren, og hvad Vedligeholdelse angaar, til Ejer og Bruger *in solidum*. Bruger af Andenmands Jord skal erstatte Ejeren hans Udlæg til lovbestemte Gærders Opførelse med $^1/_{40}$ aarlig foruden lovlige Renter. Hvor een ejer Grunden og en anden Skoven, paahviler Gærdepligten Grundejeren. Hviler der Græsningsret paa en Skov, og Gærdet antages udelukkende eller hovedsagelig at være til Fordel for den græsningsberettigede, kan Ejeren kræve, at denne helt eller delvis overtager Gærdeholdet; i Tvisttilfælde afgøres Gærdepligten ved Skøn (§§ 19 og 20).

Som det vil ses, følger der af de i dette Kapitel indeholdte Regler ingen *Vogtningspligt i bogstavelig Forstand* i de Strækninger, hvor Gærdepligt ikke finder Sted, eller for de Husdyrs Vedkommende (Ged, Svin og betingelsesvis Faar), for hvilke lovligt Gærde forudsættes ikke at skulle frede. Lovens Regel maa siges at være, at den giver Dyrets Ejer Valget, enten han vil vogte Ged, Svin (og Faar) samt der, hvor Gærdepligt ikke finder Sted, andet Bofæ, og derved forudsætningsvis hindre det i at beskadige fremmed Ejendom, eller han vil undlade Vogtning og bære den Risiko, som Gærdeloven har fastsat for de forskellige Arter af Tilfælde, hvori Bofæ kommer ind paa fremmed Grund, hvilken Risiko dog selvfølgelig ogsaa kan indtræde, om Vogtning finder Sted. At Vogtningspligt dog saa at sige er et latent Princip i Loven, fremgaar deraf, at Ejer af Bofæ altid er ansvarlig for visse Arter af saadant og ikke kan fri sig fra dette Ansvar ved at opfylde sin Gærdepligt, samt deraf, at han er skyldig til Erstatning, ogsaa naar hans Bofæ gør Skade i Strækning, hvor Gærdepligt ikke finder Sted.

2. Om Ansvar for Bofæ.

I Ansvaret for Bofæ er der tre forskellige Grader efter Dyrets Art.

a) For *Ged* er Ansvaret ubetinget uden Hensyn til Aarstid, Strækning eller Gærdepligt. Kommer Ged ind paa fremmed Ejendom, er Ejeren *altid* erstatningspligtig og skyldig til Bøder fra 2 til 40 Kr. Kommer Ged ind i Have, som er omgivet af lovligt Gærde, kan den dræbes paa Stedet (§ 21).

b) Kommer *Svin* ind paa fremmed Ejendom, er Ejeren ligeledes pligtig til at erstatte Skaden uden Hensyn til Aarstid, Strækning eller Gærdepligt, men ifalder ikke Bøder, medmindre Skaden sker paa Indmark i den Tid, da Gærdepligt finder Sted. Bøderne ere i saa Fald 80 Øre—20 Kr. (§ 22).

c) For *Hest* og *Storfæ* gælde detaillerede Regler (§ 24.) Komme disse ind paa fremmed Ejendom til Tid eller Sted, hvor Gærdepligt ikke finder Sted, erstattes alene Skaden. Sker dette derimod til Tid og Sted, hvor Gærdepligt finder Sted, skal Dyrets Ejer, saafremt dette er vanefuldt, eller han selv har forsømt sin Gærdepligt, medens Grundens Ejer har opfyldt sin, foruden Erstatning ogsaa udrede Bøder fra 2 til 40 Kr. Har vel Dyrets Ejer, men ikke Grundejeren opfyldt sin Gærdepligt, kan den sidste intet Ansvar gøre gældende. Have begge opfyldt eller begge forsømt deres Gærdepligt, erstatter derimod Dyrets Ejer Skaden og udreder i første Tilfælde, saafremt Dyret er vanefuldt, Bøder fra 2 til 40 Kr. Ejer een Jorden, en anden Dyret, en tredje det ulovlige Gærde, udredes Erstatningen og Bøder som foran nævnt af Gærdets Ejer; er Gærdet lovligt, udreder dets Ejer Erstatning, men bøder kun, saafremt Dyret er vanefuldt. Hvor Ansvaret for Bofæ er det samme, som om der var lovligt Gærde — nemlig hvor saadant paa Grund af Naturhindringer ikke kan opføres, hvor Ejendomme adskilles ved ikke afstængelig Vej, og hvor Naboer have aftalt Lettelser i gensidig Gærdepligt — udredes Erstatning og, saafremt Skaden sker i den Tid, da Gærdepligt ikke hviler, ogsaa Bøder. Drives Dyret ad offentlig Vej og kommer ind paa fremmed Ejendom, har Dyrets Ejer at erstatte Skaden, og hvis det sker paa Indmark med lovligt Gærde langs Vejen, at udrede Bøder af Beløb som foran nævnt.

Reglerne om Ansvar for Hest og Storfæ, som kommer ind paa fremmed Ejendom, kunne altsaa sammenfattes derhen, at Dyrets Ejer altid maa betale Erstatning, undtagen hvor Grundejeren, men ikke han selv, har forsømt sin Gærdepligt. Videre maa han betale Bøder, naar Skaden sker til Tid eller Strækning, hvor Gærdepligt finder Sted, og *derhos* enten Dyret er vanefuldt, eller hvor han har forsømt sin Gærdepligt, medens Grundejeren har opfyldt sin, eller hvor Gærdepligten bortfalder, saa at Forholdet betragtes, som om der var lovligt Gærde.

For *Faar* gælde, som nævnt, i Almindelighed Reglerne for Hest og Storfæ, men dette kan efter Andragende fra Herredsstyret forandres saaledes, at der for Faar bliver gældende samme Regler som for Svin. Bødernes Størrelse er i første Fald fra 40 Øre til 20 Kr. (§ 23).

Erstatningen skal, selv om Skaden ikke kan paavises, til Tid og Sted, hvor Gærdepligt finder Sted, ikke sættes lavere end 40 Øre for Hest, Storfæ, Svin og Ged og 13 Øre for Faar, men kan paa den anden Side ikke gøres gældende for mere end Dyrets Værdi (§ 25).

Gærdelovens Bestemmelser om Straf og Erstatning komme alene til Anvendelse, hvor ingen særskilt Brøde, forsætlig eller uagtsom, er at lægge Dyrets Ejer til Last. Er saa Tilfældet, komme Straffelovens Regler til Anvendelse. hvorhos Grundejeren her ikke har Ret til nogen Minimums-, men heller ikke er bunden til nogen Maksimumserstatning.

Dyrets Besidder træder med Hensyn til Vogtningspligten i Ejerens Sted, og naar Bofæ kommer ind paa sin Ejers egen Ejendom, som er i en andens Besiddelse, er Ansvaret det samme, som om der var Spørgsmaal om fremmed Ejendom (§ 34).

Til disse Regler om Bofæ slutter sig Reglen i § 38 om Fjerkræ. Kommer saadant — med Undtagelse af Duer — ind i Andenmands Have eller tilsaaede Ager, eller Gaas i Andenmands uslaaede Eng, maa Ejeren foruden Erstatning udrede Bøder fra 40 Øre til 8 Kr.

I alle Tilfælde, hvor der efter Gærdeloven tilkommer Grundejeren Erstatning for Skade ved fremmed Bofæ eller Fjerkræ, *kan han indsætte og tilbageholde Dyret* til Sikkerhed for Erstatningen. Herfra undtages alene Hest, som i Sætertiden kommer ind paa fremmed Sæterejendom, hvor der ikke er lovligt Gærde, for saa vidt Dyrets Ejer har Græsningsret i den tilstødende Strækning (§ 26). Indsættelsesretten gælder ogsaa, hvor Straffeloven kommer til Anvendelse i Stedet for Gærdeloven (§ 27).

3. Om indsat Bofæ.

Naar Bofæ er *indsat*, skal Grundejeren straks derom underrette Dyrets Ejer. Bliver han ikke inden 3 Døgn bekendt med, hvem Ejeren er, skal Indsættelsen bekendtgøres fra Kirkebakken, paa Tingsted og for Hests Vedkommende tillige i almindelig læst Tidende. Foregaar Indsættelsen paa Sæter, skal Underretning ske til mindst et Par af de nærmeste Sætere. Fremmed Bofæ skal forsvarlig røgtes og fodres efter Aarstiden, men maa ikke bruges (§ 28). Iagttages ikke disse Forskrifter, tabes Retten til Erstatning (§ 32).

Dyrets Ejer kan ikke fordre det tilbage, førend han har betalt Omkostningerne ved Bekendtgørelsen, Dyrets Røgt og Fodring samt Erstatning for Skade, eller stillet Sikkerhed for Betalingen inden 14 Dage. Finder Dyrets Ejer den forlangte Indløsningssum for høj, kan han fordre den bestemt ved Skøn. Melder Ejer af indsat Bofæ sig ikke inden 14 Dage (eller for Hests Vedkommende inden 4 Uger) efter Underretning eller Bekendtgørelse, kan den, som indsatte Fæet, lade det sælge efter de om tvungne Auktioner gældende Forskrifter; det samme gælder, om Ejeren ikke har indløst Dyrene inden 3 Dage, efter at Indløsningssummen er bestemt. Er Indsættelse foregaaet i Sætertiden, kommer den Tid, som forløber indtil Sætertidens Ophør, ikke i Betragtning. Den, som har indsat Fæet, kan af Salgsbeløbet tage sig betalt for Indløsningssummen og senere Udgifter; det overskydende leveres til Lensmanden, som atter udbetaler det til Fæets Ejer eller, om denne ikke kendes, behandler det som Udbytte af solgt Hittegods. Optageren er ogsaa berettiget til, om Ejeren ikke kendes, straks at overlevere Dyret til Lensmanden, som behandler det paa den foran angivne Maade. Saafremt Omkostningerne antages at ville blive uforholdsmæssige mod Dyrets Værdi, kan Lensmanden, om det gælder Svin, Faar eller Ged, selv bestemme, hvorledes der med Dyret skal forholdes, medens han, om det gælder Storfæ, skal indhente Fogdens Bestemmelse (Lov af 22. Maj 1869, som har forandret Gærdeloven, for saa vidt som den foreskrev, at Fogdens Bestemmelse skulde indhentes for alle Arter af Bofæ).

Til Trods for, at Indsættelsesretten i Loven er betegnet som en sekundær Rettighed, som følger Retten til Erstatning, ere alligevel Lovens Regler formede saaledes, at

Adgangen til at kræve *Skøn i Gærdelovens Former er afhængig af, om Dyret er indsat eller ikke.* Ifølge § 33 staar det den, som har lidt Skade ved fremmed Bofæ, »frit for ved sædvanlig Rettergang at gøre sit Krav paa Erstatning gældende, dog ikke for mere end Dyrets Værd«. Denne Bestemmelse, som ikke er klart affattet, kunde lede Tanken hen paa, at den skadelidende i alle Tilfælde havde frit Valg mellem umiddelbart Skøn i Gærdelovens Former og sædvanlig Rettergang. Men at saa ikke er Lovens Mening, fremgaar af § 29, som er Hovedlovstedet angaaende Optagelse af Skøn over Skade paa Ejendom: »Ejer af indsat Bofæ har ikke Ret til at fordre det tilbage, førend han har betalt Omkostningerne o. s. v. Finder *Fæets Ejer* sig misfornøjet med den fordrede Indløsningssum, kan *han* æske den bestemt ved Skøn,« o. s. v.

Lovstedet nævner kun Fæets Ejer, ikke den skadelidende Grundejer.

Hvor Indsættelse ikke er foregaaet, er Grundejeren henvist til at faa Skaden bestemt ved Skøn, optaget under almindelig Rettergang, det vil sige Skøn af fire Mænd under Sorenskriverens Ledelse efter forudgaaende Forligsbehandling og Stævning.

Den, som mod Indløsning udleverer indsat Bofæ, kan ikke senere søge yderligere Erstatning. Selv om den skadelidende gør sit Krav gældende ved almindelig Rettergang, maa Erstatningspaastanden ikke overstige Dyrets Værd. Saadan Fordring maa ogsaa være paatalt inden 6 Maaneder efter Skadetilføjelsen (§ 33). Indskrænkningen i Erstatningskravet saavel som den korte Forældelsesfrist har sin Grund i, at Gærdeloven i sin Helhed danner en Undtagelse fra de almindelige Regler om Retten til Skadeserstatning, hvorfor de indskrænkende Bestemmelser heller ikke gælde, saafremt der er noget at lægge Dyrets Ejer til Last, som f. Eks. kan paadrage ham Ansvar efter Straffeloven.

4. Forskellige Bestemmelser.

4de Kapitel indeholder følgende Regler for Mark, som ligger i Sameje:

Naar Indmark ligger i Fællesskab eller Tejgebytte, maa der, naar en Lodsejer modsætter sig det, ikke ske Fællesgræsning om Vaaren. Vedkommende Lodsejer maa da underrette de øvrige inden 30. April Aaret i Forvejen. Fremkommer der ikke Krav paa, at Fællesgræsning ikke skal finde Sted, og Lodsejerne heller ikke paa anden Maade forenes, maa Fællesgræsning ikke finde Sted i Indmark efter 30. April. Om Høsten maa, naar Lodsejerne ikke anderledes forenes, ingen udøve Fællesgræsning i Indmark, førend Avling af Hø, Korn og Kartofler er bragt i Hus; den, som utilbørlig udsætter Indhøstningen, maa erstatte det Tab, de øvrige derved lide (§ 35). De foran anførte Bestemmelser gælde ogsaa i Forholdet mellem Husbond og Husmand og i det hele i Forholdet mellem Ejer og Bruger af Dele af Ejendom, dog saaledes, at Husbond og Ejer kan kræve, at der ikke skal finde Fællesgræsning Sted om Vaaren (§ 36).

Saafremt Lodsejere i fælles Græsgang ere enige om det Antal af Bofæ, enhver af dem har Ret til at have i Græsgangen, medens en Lodsejer finder dette stærkere belagt, end det til gensidig Gavn bør være, kan han kræve Skøn over det Antal Bofæ af enhver Art, hvormed Græsgangen for Fremtiden bliver at belægge, hvilket Antal bliver at fordele paa de græsningsberettigede efter deres Anpart i Græsgangen. Saadant Skøn bliver gældende i 10 Aar, medmindre usædvanlige Naturbegivenheder i Mellemtiden have Indflydelse paa Græsgangen (§ 37).

Videre er der fastsat Bøder fra 80 Øre til 4 Kr. for den, som i den Tid, da Gærdepligt finder Sted, uberettiget gaar over Andenmands Indmark (§ 39); ligesaa for den, som til samme Aarstid ikke tillukker Andenmands Port, som han har aabnet; Bøderne erlægges, selv om Bofæ ikke derved kommer ind paa fremmed Ejendom (§ 40).

De Skøn, som i Loven ere anordnede, afgives under Lensmandens Bestyrelse af to Mænd. Lensmanden deltager ikke i Skønnet. Mændene tages af det saakaldte »engere Udvalg« (§ 18 i Lov af 28. August 1854) og udmeldes af Fogden (eller nu af Sorenskriveren); Varsel gives som om Varsel til Forligskommissionen bestemt (i Almindelighed 5 Dage efter Lov af 4. Juni 1892). Overskøn, som maa forlanges inden 4 Uger, afgives af 4 Mænd under Sorenskriverens Bestyrelse (§ 41).

I to Tilfælde er Mændenes Opnævnelse ved Sorenskriveren erklæret overflødig, nemlig naar Indløsningssum for indsat Bofæ skal bestemmes (§ 29). Mændene, som maa være mandtalsførte Retsvidner, tilkaldes i dette Tilfælde af Lensmanden. Paa samme Maade forholdes, naar Nabo vil istandsætte Gærde paa forsømmelig Nabos Bekostning (§ 18); Mændene have her at bestemme Omkostningerne ved Istandsættelsen, hvilket Beløb, som foran nævnt, kan inddrives ved Udpantning. I sidstnævnte Tilfælde er Skønnet ikke Genstand for Overskøn eller særskilt Paaanke, hvorimod Kendelse, afsagt under Udpantningsforretningen, kan paa-

ankes til Underretten, enten alene eller i Forbindelse med Skønsforretningen.

Loven gælder ikke alene for Landdistrikterne, men ogsaa i Købstæderne for Have, Ager, Eng og aaben Mark, som findes inden disses Grænser. Raadstueskriveren (d. e. i de fleste Tilfælde Magistraten) træder da i Lensmandens Sted som Bestyrer af Skøn.

Om den *svenske* Lovgivning om Hegn og Markfred (der i væsentlige Punkter har været Kilden til den norske Lov af 1860) og om den *finske* og *svejtsiske* Lovgivning gives Oplysninger i den ovennævnte norske Kommissions Betænkning Side 22—27 og 29—31.

Kommissionen har fundet den norske Lov af 16. Maj 1860 vel egnet til at tjene til Forbillede for en ny Lovgivning for Færøerne om Hegn og Markfred, og man har paa mange Punkter troet at kunne foreslaa dens Bestemmelser — med større eller mindre Ændringer — optagne i det af Kommissionen udarbejdede Lovudkast. Ved dettes Affattelse har man i øvrigt taget Hensyn til de udførlige Oplysninger, som i Kommissionsbetænkningen af 1902 gives om de ved Lovens Anvendelse i Praksis indvundne Erfaringer om forskellige Mangler og Uklarheder i Loven af 1860.

Ved Siden deraf har man i vidt Omfang benyttet de danske Love af 1869 og 1872. Medens disse Loves Bestemmelser om Hegnspligt og Ansvar for Husdyr, paa Grund af Færøernes afvigende Naturforhold og i mange Henseender mindre fremskredne Landbrug, ikke i det hele kunne overføres hertil, har man derimod fundet deres Regler om Sagernes Behandling særdeles skikkede til med ubetydelige Lempelser at gøres anvendelige paa Færøerne, idet de navnlig synes at give Adgang til en betydeligt billigere, hurtigere og simplere Fremgangsmaade end den norske Lovs Bestemmelser herom.

Endelig er det en Selvfølge, at Kommissionen i videst muligt Omfang har optaget de allerede i den nugældende færoske Lovgivning indeholdte Bestemmelser om Fred i Udmarken.

Til Lovudkastets enkelte Paragraffer bemærkes følgende:

Kapitel 1 (Hegn).

Til § 1.

I §§ 1—3 omhandles Betingelserne for at kræve Hegn, idet § 1 omhandler Hegn i Indmark, § 2 Hegn imellem Indmark og Udmark og § 3 Hegn imellem Udmark og Udmark (jfr. Norsk Lov 1860 §§ 1—2).

Nærværende Paragraf opstiller som Regel for Forholdet i Indmark, at Nabo kan kræve Hegn af Nabo, dog kun for Heste og Kvæg. Denne Regels Rigtighed vil næppe i Almindelighed blive bestridt; men den kan selvfølgelig ingenlunde hævdes med saadan Strenghed, at den er uden Undtagelse. I mange Tilfælde vil Reglens Gennemførelse nemlig medføre urimelige Udgifter, der ikke staa i Forhold til den Nytte, som Hegnet vil gøre, idet de enkelte Indmarkslodder ligge saaledes splittede imellem hverandre, at det ikke kan betale sig at opføre og vedligeholde Hegn. Herom henvises til Bemærkningerne nedenfor ved Udkastets § 4, 2det Stykke. Paa den anden Side vil der dog — allerede som Forholdene ere nu — være mangfoldige Tilfælde, hvor Reglen meget vel kan gennemføres, og i endnu højere Grad vil dette gælde, naar man kommer til almindelig Indmarksudskiftning, saaledes at hver Ejer faar sine Lodder samlede paa eet Sted eller dog faa Steder.

Naar man kun foreslaar at give Ret til at kræve Hegn for Heste og Kvæg, men ikke for andre Husdyr, navnlig Faar, ligger det i, at der, som Forholdene ere, ikke for Ejerne *i Almindelighed* vil være Trang til andet Hegn, og man har derfor ment, at det bør paahvile den Ejer, som holder Husdyr af anden Slags, selv alene at bekoste det nødvendige Hegn eller lade Dyrene vogte eller tøjre.

Til § 2.

Det i nærværende Paragraf omhandlede Spørgsmaal har ogsaa tidligere været rejst (se Tillæg Side 194, 210—211, 255—256, 263, 272, 298, 435—436) og behandles i Havgelov 23. Februar 1866 § 39, som bestemmer, at »[Gærder i Havgen, saasom Ratter, Bovl og Nøjdegærder,] Gærder omkring Bøen [og i Heimruster, saasom Geil] skulle vedligeholdes forsvarligen, saaledes som de have været fra gammel Tid«, hvorhos det fastsættes, at Forandring eller Flytning af gamle [Ratter og] Gærder eller Opførelse af nye kan bestemmes ved Be-

slutning paa Grandestævne, naar over Halvdelen af *Havgepartens* Marketal stemmer derfor.

Det vil imidlertid let ses, at de anførte Forskrifter om Forandring eller Nyopførelse af Hegn ere meget utilfredsstillende, for saa vidt angaar »Bogærder« (Hegn imellem Indmark og Udmark), idet de forudsætte, at de interesserede paa begge Sider alle høre til *samme* Havge, saaledes at Spørgsmaalet altsaa er et alene den enkelte Havge vedkommende indre Anliggende. Derimod bliver Lovbestemmelsen uanvendelig i alle de mangfoldige Tilfælde, hvor der staar forskellige Ejeres Interesser imod hinanden, f. Eks. hvor Indmarken (som det næsten overalt er Tilfældet) er bleven forøget ved Indtagelse af Trøer, og i saadanne Tilfælde have de, der have haft Sans for Fremskridt og villet virke for Opførelse af »søjdehøjt« Hegn om Indmarken, været vanskeligt stillede. I en Del Tilfælde har man dog hjulpet sig, f. Eks. ved at bringe Grandestævnelov 1. April 1891 § 3 til Anvendelse; men ogsaa dette har, naar der ikke i Bygden har været langt overvejende god Vilje til Stede, været forbundet med forskellige Ulemper.

Der kan efter Kommissionens Mening ikke være Tvivl om, at der her er endog stærk Trang til ny Bestemmelser, som kunne ordne Forholdet.

Ved den nærmere Overvejelse af Sagen frembyder sig først det Spørgsmaal, *hvem der kan kræve Hegn*. Dette maatte efter de *nugældende* Regler om Ansvar for Husdyr stille sig til en vis Grad tvivlsomt. Da Havgens Ejer nemlig kun under særlige Betingelser (jfr. 3—12—21 og 23) er pligtig at betale Erstatning for den Skade, som Havgens Besætning og navnlig dens Faar hændelig tilføjer Indmarken, er hans Fordel af Hegnet i det væsentlige begrænset til, at hans Faar derved holdes borte fra Indmarken og ikke behøve at drives bort derfra [aktast] (Havgelov 1866 §§ 67—68), og som Følge heraf vilde der maaske ikke findes at være særlig Grund til at tillægge Havgeejeren Ret til at kræve Hegn om Indmarken. Indmarksejerne, som maa sørge for at holde Havgens Husdyr fra at gøre Fortræd paa Indmarken, ere derimod i høj Grad interesserede i at faa opført Hegn om den, og der maatte som Følge heraf ved Ordningen af Forholdet fornemlig tages Hensyn til, om der fra Indmarksejere fremsattes Krav om Hegn.

Ganske anderledes stiller Sagen sig derimod, naar man, som Kommissionen foreslaar (se de ovenstaaende almindelige Bemærkninger samt, hvad der nedenfor anføres ved §§ 23 o. følg.), skærper Lovens Regel om Ansvar for Husdyr saaledes, at ogsaa Havgens Ejer har regelmæssigt Ansvar for den Skade, som dens Dyr gøre i Indmark. I saa Fald er det kun simpel Retfærdighed, at der gives Havgeejeren Ret til at stille Krav om Hegn, da det selvfølgelig vil være ham ganske umuligt at *vogte* Havgens Husdyr saaledes, at de ikke komme i Indmarken.

Kommissionen stiller som Følge deraf i nærværende Paragrafs 1ste Punktum det Forslag, at Udmarkens Ejer skal kunne kræve Hegn for Heste, Kvæg og Faar.

Det andet Spørgsmaal bliver da, *hvem Hegnspligten bør paahvile*.

Udgangspunktet for Besvarelsen af dette Spørgsmaal tager Kommissionen i den i Udkastets § 7 foreslaaede almindelige Regel om Hegnspligts Fordeling imellem Naboer indbyrdes, nemlig at hver tager sin Halvdel af Hegnet (jfr. ogsaa Grundsætningen i Norske Lovs 3—12—19). Det følger heraf som den *teoretisk* rigtige Regel ogsaa for det her omhandlede Forhold, at Indmark og Udmark skulle opføre hver sin Halvdel af Hegnet. Ligesom imidlertid de i § 7, 2det og 3dje Punktum, opstillede Undtagelser fra den ovennævnte almindelige Regel ville medføre, at denne *faktisk* meget sjælden vilde blive fuldtud anvendelig i Forholdet mellem Indmark og Udmark, saaledes føre forskellige i dette Forhold gældende særlige Omstændigheder til end yderligere Begrænsninger af Hovedreglen. Naar man skal veje Indmarkens og Udmarkens gensidige Hegnspligt, maa det nemlig tages i Betragtning, at Udmarkens Hegnspligt bør formindskes (og Indmarkens i tilsvarende Grad forøges) af Hensyn til Trøer, indlagte af Udmarken, idet Indmarkshegnet ved saadan Indlæggelse i Reglen vil blive forlænget og Udmarkens Evne til at bære Pligten formindsket, ligesom endelig Havgens Ejer ved at tillade Indlæggelse af nye Trøer maa forudsættes ikke at have villet paatage sig (i sin Egenskab af Havgeejer) Del i Hegnspligten over for Trøerne. Overhovedet maa det antages, at Havgens Ejer altid i Tidens Løb, naar nye Trøer indlægges, vilde vælte den Havgen paahvilende Hegnspligt fra sig over paa dem, som indlægge Trøerne, ved at betinge sit Samtykke til Indlæggelsen af, at de paatage sig Havgens Hegnspligt. Den teoretisk rigtige Regel herom vilde da kun føre til, at Trøejerne, som repræsenterende den hegnspligtige Havge, aldrig vilde kunne faa udjævnet deres Hegnspligt ved For-

deling paa samtlige Indmarksejere; og da dette Resultat dels (idet den mest byrdefulde Del af Hegnspligten i Tidens Løb er Pligten til Vedligeholdelse) vilde føles som en Uretfærdighed, dels medføre vanskelige Undersøgelser om, hvorledes det hele Forhold var opstaaet (jfr. Udkastets § 7, 3dje Punktum), har Kommissionen foretrukket helt at fritage Udmarken for Hegnspligt. Til Fordel herfor kan ogsaa anføres, at Indmarksejerne ved de i §§ 23 o. følg. foreslaaede nye Regler om Ansvar for Husdyr ville opnaa et saa betydeligt Fremskridt, at det vel kan forsvares at paalægge dem det forholdsvis mindre Offer, som der her er Tale om.

Bestemmelserne i Paragraffens 2det Stykke omhandle Indmarksejernes gensidige Rettigheder og Pligter med Hensyn til Hegn mellem Indmark og Udmark. Det siger sig selv, at det vilde være en Urimelighed, om Pligten skulde paalægges *alle* Indmarkslodder saaledes, at *hver enkelt* af disse, naar Udmarkens Ejer krævede Hegn, skulde hegnes for Heste, Kvæg og Faar. Men en omtrent lige saa stor Ubillighed vilde det være at paalægge de *yderstliggende* Lodder hele Hegnspligten, hvorved de indenfor liggende Lodder blev fri. Det drejer sig her om en *fælles* Fordel, som bør tilvejebringes ved fælles Ofre, og man foreslaar derfor Sagen ordnet gennem Grandestævnevedtægt paa nærmere i Paragraffens 2det Stykke angiven Maade (med Hensyn til hvilken endvidere bør mærkes Bestemmelserne i Udkast til Lov om Grandestævne m. m. § 2 Nr. 3 og § 13, 1ste Stykke, sammenholdt med §§ 10—12 og 14), — dog saaledes, at Sagen, saafremt den ikke bringes til Ende ved Vedtægt, kan føres videre til Behandling efter Udkastets §§ 45—50 ved Hegnssynsmændene og Landvæsenskommissionen.

Til § 3.

Om Hegn mellem Udmark og Udmark bestemmer Havgelov 1866 § 39, sidste Punktum, at, naar Ejeren af en Havge (eller, hvis det er Fælleshavge, saa mange af Ejerne, som repræsentere over Halvdelen af dens Marketal) kræver Hegn for *Kor* af Nabohavge, skal det afgøres af Landvæsenskommissionen, om Hegnets Opførelse er nødvendig og udførlig, i hvilket Tilfælde Nabohavgens Ejere skulle være pligtige til *enten* at deltage i Hegnets Opførelse efter Marketal *eller* holde Røgter til Koerne. Om Hegn for andre Husdyr (Faar, Heste) haves derimod ingen Bestemmelser i Lovgivningen.

Kommissionen finder, at der er Grund til at udvide den gældende Regel saaledes, at Ejeren af Havge faar Adgang til at rejse Spørgsmaal om Hegn ogsaa for Heste og Faar. Dels er det nemlig ikke udelukket, at Forholdene i Havgebruget paa sine Steder kunne ændres saaledes, at der kan blive Trang til saadant Hegn, dels er der nu Adgang til meget billigere Hegnsmidler (Traadhegn), end man kendte paa Havgelovens Tid. Man mener dog, at der bør stilles ret strenge Betingelser for Retten til at kræve Forandring af den bestaaende Tilstand, og foreslaar derfor (i Overensstemmelse med Norsk Lov 1860 § 2), at Bevisbyrden lægges paa den, som kræver Hegn, saaledes at han skal godtgøre, at Hegnet for *begge* Ejendomme vil være af *overvejende* Nytte i Forhold til Bekostningen, eller at den bestaaende Tilstand medfører en *uforholdsmæssig* Ulempe for hans Ejendom (jfr. med Hensyn til den sidstnævnte Betingelse Grundsætningen i Havgelov 1866 § 39, sidste Punktum). Ligesom man forudsætter, at de paagældende Myndigheder snarere kunne paaregnes at ville anvende for stor end for ringe Varsomhed i at *paalægge* ny Hegnspligt i de omhandlede Tilfælde, saaledes maa det ogsaa erindres, at de i Bestemmelsen i Udkastets § 7, 2det Punktum, ville have Beføjelse til efter ret frit Skøn over Forholdene i det enkelte Tilfælde at *fordele* Hegnspligten imellem de to Nabohavger, og man tror derfor, at der ikke er Grund til at frygte for, at den i Udkastets § 3 foreslaaede Ret vil virke til Byrde for den Nabohavge, som ikke selv kræver Hegn.

I øvrigt ville Reglerne i § 3 ikke blot kunne bringes til Anvendelse, hvor der er Spørgsmaal om at opføre nyt Hegn eller forstærke bestaaende Hegn, men ogsaa, hvor den ene Nabo kræver Nedlæggelse af bestaaende Hegn eller dettes Ændring til at være mindre stærkt eller højt, idet Sagen i begge Tilfælde (jfr. § 4, 1ste Stykke) maa afgøres efter de samme Regler; men i det sidstnævnte Tilfælde vil allerede den Omstændighed, at der *er* en vis bestaaende Tilstand, medføre, at der paa Forhaand er nogen Formodning for dens Nødvendighed, saa at det vil være forholdsvis lettere for den, som kræver dens Bevarelse, at godtgøre, at de i § 3 nævnte Betingelser for Hegnspligten ere til Stede.

Til § 4.

Paragraffen angiver først (i Overensstemmelse med Norsk Lov 1860 § 1, 2det Stykke) Hegnspligtens Indhold og i For-

bindelse dermed Tilfælde, hvor Pligten bortfalder. Medens de 2 førstnævnte af disse (svarende til Norsk Lov 1860 § 3 a.) kunne forekomme baade i Indmark og Udmark, er der ved den sidstnævnte Klasse af Tilfælde taget Sigte paa de Indmarksforhold, som i Norsk Lov 1860 § 3 c. betegnes som »Tejgebytte« (svarende til, hvad der i Udkast til Lov om Udskiftning § 2 b. benævnes »Ejendomsblanding«). Man har foretrukket i selve Loven at nævne de Omstændigheder, af hvilke Hegnspligtens Bortfald formenes at burde afhænge. I øvrigt vil Spørgsmaalet om disse Omstændigheders Tilstedeværelse i hvert enkelt Tilfælde komme an paa et Skøn.

Til § 5.

Svarer til Regelen i Udkast til Lov om Udskiftning § 71, jfr. Norsk Lov om Udskiftning af 13. Marts 1882 § 115. Det er næppe muligt i Loven at give en udtømmende, for alle Tilfælde passende Regel om, hvad der er Indmark eller Udmark.

Til § 6.

Paragraffens første Stykke svarer til den i Norsk Udkast af 1902 foreslaaede Affattelse af Regelen i Norsk Lov 1860 § 6 (med Hensyn til dennes Regel om det gensidige Ansvar for Husdyr henvises til nærværende Udkasts § 23, 3dje Stykke). Bestemmelserne følge ligefrem af, *at* Ejeren af hver af de til Vejen stødende Ejendomme (da der efter de nugældende Regler ikke paahviler *Vejen* Hegnspligt, og da Kommissionen ikke finder at burde stille Forslag om saadan) er *nødt* til at hegne for sig, hvis der *ikke* kan anbringes Led paa Vejen, og *at* han, selv om Led *kan* anbringes, bør have *Ret* til at hegne for sig selv, da han ellers ikke vil kunne sikre sig imod, at hans Husdyr komme ind paa Vejen og derfra maaske ind paa fremmed Grund, eller at andres Dyr fra Vejen komme ind paa hans Grund.

Ved den i 2det Stykke omhandlede Slags Vej, som ikke tjener den almindelige Færdsel, men kun er til for Kvægdriftens Skyld, nemlig Driftevej for Kvæg (færøsk: geil), finder Kommissionen derimod ingen Betænkelighed ved at foreslaa, at der paalægges selve Vejen Hegnspligt. Den Ordning, som man foreslaar, er i Overensstemmelse med den almindelige Regel om, at Nabo kan kræve Hegn af Nabo, og at begge have lige Hegnspligt; dog har man anset det mindre paakrævet at give de Ejere, som benytte Vejen som Driftevej, Ret til at kræve Hegn. Om Fordelingen af Hegnspligten henvises til § 9, 3dje Stykke.

Til § 7.

Regelen i Paragraffens 1ste Punktum er stemmende med selve Grundsætningen om Naboers lige Ret til at kræve Hegn af hinanden, og bør derfor finde Anvendelse i de samme Tilfælde, hvor denne Sætning kan anvendes. Regelen maa dog lide nogen Lempelse (som i andet Punktum angivet) til Fordel for den, som ikke kræver Hegn eller Forandring af bestaaende Hegn. Den i andet Punktum givne Bestemmelse overlader det til frit Skøn, *hvor* stor Formindskelse i Hegnspligten der i hvert enkelt Tilfælde bør være Tale om, og svarer derved formentlig bedre til det praktiske Livs Krav end den uforanderlige Regel i Havgelov 1866 § 39, sidste Punktum; den vil ogsaa kunne bidrage til, at der ikke rejses Krav om Hegn, uden hvor Forholdene virkelig nødvendiggøre det.

I Modsætning til Norsk Lov 1860 § 7, med hvilken nærværende Paragraf ellers i alt væsentligt er overensstemmende, er Bestemmelsen i 2det Punktum anvendelig baade i Indmark og Udmark, idet Kommissionen har ment, at der i *alle* Tilfælde bør aabnes Adgang til Skøn, hvorved der ogsaa kan tages Hensyn til de forskelligartede Forhold, som kunne gøre sig gældende i de i Udkastets § 4 i Slutningen omhandlede Tilfælde.

Med Hensyn til Bestemmelsen i Paragraffens sidste Punktum bemærkes, at der ved »Overenskomst« ikke blot sigtes til skriftlige Kontrakter, men ogsaa til mundtlige Aftaler, for saa vidt de kunne tilstrækkelig bevises.

Til § 8.

Da der ifølge §§ 2 og 39 samt § 9 ved Afstemning og Hegnsdeling, for saa vidt angaar Indmark, regnes efter de enkelte Lodders virkelige (relative) Værdi i Skattemarker, bliver det nødvendigt eventuelt at taksere de umatrikulerede Lodder.

Til § 9.

Bestemmelserne i nærværende Paragraf angaa Fordelingen af Hegnspligten *indenfor* Fællig, altsaa imellem dettes Medlemmer indbyrdes. I denne Henseende skelnes imellem, om Fælliget er Udmark, i hvilket Tilfælde Deling efter gammelt Marketal vil give en retfærdig Løsning, eller det er Indmark, hvor Delingen maa ske efter Taksation af de enkelte Lodder (jfr. § 8).

Ved Opførelse af nyt eller Flytning af ældre fælles Hegn om Indmark maa der dog tages Hensyn til forskellige Forhold, som bør bevirke Afvigelse fra den

almindelige Regel om lige Deling i Forhold til Skattemarker, i hvilken Henseende man i 1ste Stykkes 2det og 4de Punktum har søgt at paapege de Hensyn, der bør være de ledende.

Regelen i 2det Stykke er i Virkeligheden kun en Anvendelse af den almindelige Grundsætning i 1ste Stykke om, at fælles Hegn bør deles imellem dem, for hvem det er til Nytte.

I det i 3dje Stykke omhandlede Tilfælde vil det næppe være muligt i Loven at angive de forskellige Hensyn, der bør tages ved Hegnspligtens Fordeling, hvorfor man foreslaar denne overladt til frit Skøn.

Med Bestemmelserne i 4de Stykke (hvormed kan jævnføres Norsk Lov 1860 § 20 og Norsk Udkast 1902 § 12) er det tilsigtet at aabne Adgang til en retfærdigere Fordeling af Hegnspligten i det i Havgelov 1866 § 39, sidste Punktum, omtalte Tilfælde (Markeskelshegn for Kør imellem 2 Havger), end denne Bestemmelse tillader.

Regelen i Paragraffens sidste Stykke er bygget paa samme Grundsætninger som Bestemmelserne i 1ste og 2det Stykke og tilsigter at give Adgang til regelmæssig Fordeling af Hegnspligten, efter som Forholdene i Tidens Løb forandre sig.

Til § 10.

Bestemmelserne i Paragraffens 1ste—4de Punktum ere overensstemmede med Norsk Lov 1860 § 10, hvorhos man i den følgende Del af Paragraffen har tilføjet forskellige Bestemmelser, sigtende til at holde god Orden i Hegnets Vedligeholdelse og lette Hegnssynsmændene Varetagelsen af det dem ved Udkastets § 18 paalagte Hverv.

Ved de foranstaaende Regler om Hegnspligten og dens Fordeling maa mærkes Bestemmelserne i Udkast til Lov om Udskiftning § 33.

Til § 11.

Jfr. Norsk Lov 1860 § 12.

Til § 12.

Saavel i Norsk Lov 1860 § 13 som i Dansk Lov om Hegn af 6. Marts 1869 §§ 1—2 er der givet detaillerede Regler om, hvad der forstaas ved lovligt Hegn. Kommissionen har imidlertid antaget, at det er rigtigere at overlade Afgørelsen til Skøn i hvert enkelt Tilfælde, idet det under Hensyn til de meget forskellige stedlige Forhold næppe vil være muligt i Loven at give almindelige Regler derom uden at begrænse dem ved vidtrækkende Undtagelsesregler, hvis Anvendelighed dog maatte afhænge af Skøn.

Til § 13.

Jfr. Norsk Lov om Pigtraads Anvendelse til Gærde af 14. Juli 1893.

Kommissionen antager, at der er Grund til at forbyde Anvendelsen af Pigtraad til Hegn imod Nabo uden dennes Samtykke, og at Pigtraad overhovedet ikke bør tillades benyttet til Hegn, naar der er nærliggende Fare for, at Mennesker eller Dyr kunne lide Skade derved. Man foreslaar, at Overtrædelser straffes med Bøder (om Paatalen se Udkastets § 52, 1ste Punktum).

Til § 14.

Jfr. Norsk Lov 1860 § 14, hvis 4de Punktum dog er udeladt.

Til § 15.

Jfr. Norsk Lov 1860 § 15. I Stedet for dennes sidste Punktum foreslaar man i 2det Stykke optaget Regler om Opsætning og Indretning af Led paa offentlig Vej.

Til § 16.

Jfr. Norsk Lov 1860 § 16. Dennes Bestemmelse vedrørende Hegn mellem Udmark og Udmark foreslaar man ændret saaledes, at Tiden i hvert enkelt Tilfælde fastsættes af Hegnssynsmændene.

Til § 17.

Jfr. Norsk Lov 1860 § 17, saaledes som den er foreslaaet affattet i Norsk Udkast 1902 § 7.

Til § 18.

For at Hegn skal kunne gøre Nytte, er det nødvendigt, at der haves Midler til at sørge for, at det til enhver Tid holdes tilbørlig vedlige. Hertil sigte Paragraffens Bestemmelser. Man har fundet det rigtigst at paalægge Hegnssynsmændene selv at lade det *fornødne* Arbejde udføre, hvis den, som foreløbig skønnes at være hegnspligtig, ikke gør det, saaledes at det derefter undersøges, hvem der er hegnspligtig, hvis der er Tvist herom. Jfr. i øvrigt Bestemmelsen i § 50, sidste Stykke, om Udgifternes Inddrivelse ved Udpantning.

Til § 19.

Jfr. Norsk Udkast 1902 § 11. At fritage Brugeren for Pligten til Opførelse af Hegn (saaledes som i Norsk Lov 1860 § 19) har man ikke fundet heldigt, da det gør det vanskeligt for de i Hegnets Opforelse interesserede at komme til deres Ret, naar Ejeren f. Eks. bor uden for Bygden. Hvorledes Ejer og Bruger *indbyrdes* ville fordele Hegnspligten imellem sig, maa være Tredjemand uvedkommende. Bestemmelsen i 2det

Punktum har man fundet at burde tilføje for ikke unødigt at inddrage det offentlige i Hegnstvistigheder.

Kapitel 2 (Ansvar for Husdyr).

Til § 20.

Den gældende Lovgivning indeholder (bortset fra de Tilfælde, hvor Chr. V.s Norske Lov 3—12—21 til 23 og 6—20—4 og 5 samt Straffelovens Bestemmelser kunne komme til Anvendelse) kun et Par enkeltstaaende Forskrifter om Tilfælde, hvor en Person ulovlig driver Husdyr ind paa fremmed Grund, jfr. Havgelov 1866 § 22 (om Ko, som ulovlig holdes til Sommergræsning i Havge), § 28 (om Hest, som ulovlig holdes til Græsning i Havge) og § 35 (om Hest, som drives ind i fremmed Havge).

Kommissionen har i nærværende Paragrafs 1ste Stykke optaget Bestemmelserne i Dansk Lov 1872 § 9, dog saaledes, at Straffen er sat til Bøder (i Stedet for Bøder eller simpelt Fængsel), for saa vidt Forholdet ikke efter sin øvrige Beskaffenhed medfører højere Straf (f. Eks. efter Straffeloven).

I 2det Stykke har man (efter Dansk Lov 1872 § 11, 8de Stykke) optaget Bestemmelser til Beskyttelse for offentlig Vej, idet man dog i alle Tilfælde har foreslaaet Bødeansvaret betinget af forudgaaende Forbud af vedkommende kommunale Myndighed, og i det sidstomhandlede Tilfælde tillige af, at Vejarealet er lovlig frahegnet den paagældendes Ejendom.

I Paragraffens sidste Stykke foreslaar man Undtagelsesbestemmelser for saadanne Tilfælde, hvor det til Overholdelse af Markfreden er uundgaaeligt at berøre Andenmands Jord.

Til § 21.

Overensstemmende med Dansk Lov 1872 § 10. I den nugældende Lovgivning haves (med de i Bemærkningerne til § 20 nævnte Undtagelser) ingen anden Bestemmelse om sligt Forhold end Havgelov 1866 § 35 (om Hest, som ulovlig drives ind i den paagældendes egen Havge).

Til § 22.

Jfr. Dansk Lov 1872 § 11, 9de Stykke.

Til § 23.

Medens §§ 20—22 omhandle Tilfælde, hvor Dyrets ulovlige Tilstedeværelse paa den paagældende Ejendom paaviselig skyldes menneskelig Virksomhed, gaar Udkastet i de følgende Paragraffer over til at omhandle Tilfælde, hvor Forholdet enten ikke umiddelbart kan føres tilbage til Menneskers Virksomhed som Aarsag, eller dette i alt Fald ikke i den foreliggende Sag kan paavises.

Om disse Tilfælde har den nugældende Lovgivning kun Bestemmelserne i N. L. 3—12—21 til 23 og 6—20—4 og 5 samt for *Udmarks* Vedkommende de i Indledningen til de almindelige Bemærkninger til Lovudkastet nævnte Bestemmelser i Havgelov 1866. Følgen heraf er, som det ovenfor er omtalt under Fremstillingen af den nuværende Retstilstand, at *Indmarken* i høj Grad savner Beskyttelse imod Ufred af Husdyr. At der er Trang til nye Regler, har ogsaa fuldt ud været erkendt under de i Lagtinget i Aarene 1896—1902 førte Forhandlinger om Tilvejebringelse af en Lov om Fred i Indmarken; men de Bestemmelser, som optoges i de da udarbejdede Lovudkast (se navnlig det sidste Udkast i Lagtingsberetning 1900 Side 59—61), vilde efter Kommissionens Mening langt fra være tilstrækkelige til at skabe den nødvendige Fred i Indmark, idet Udkastene anerkendte meget vidtrækkende Undtagelser fra den almindelige Pligt til at holde sine Husdyr paa sit eget, og navnlig i stort Omfang undtog Havgens Besætning af Faar, Kvæg og Heste, idet disse, naar de kom ind paa Indmark, kun skulde falde ind under Lovens Bestemmelser, »naar det *bevisliggøres*, at de have trængt over eller igennem lovligt Hegn«.

Kommissionen finder det utvivlsomt, at man, naar man virkelig vil skabe Fred i Indmarken, maa tage den Konsekvens, at *Reglerne maa være ens, enten de paagældende Dyr komme fra Indmark eller Udmark.* Tabet for den skadelidende Indmarksejer er det samme i begge Tilfælde, og det synes vanskeligt at finde nogen rimelig Grund til at give ham mindre Beskyttelse imod f. Eks. en stor Havgeejer, hvis Faar trænge ind fra Havgen og ødelægge Frugterne af Indmarksejerens Arbejde, end imod andre Indmarksejere, der mulig langt daarligere have Raad til at erstatte Skaden. Den Omstændighed, at de i Lagtinget behandlede Lovudkast lægge *Bevisbyrden* paa den skadelidende Indmarksejer og forlange, at han skal godtgøre, at Dyrene fra Havgen ere trængte over eller gennem lovligt Hegn, gør Indmarksejerens Stilling meget vanskelig, da det i mange Tilfælde vil være ham ganske umuligt at oplyse, ad hvilken Vej Dyrene ere komne ind i Indmarken.

Ved den nævnte eller lignende Indskrænkninger vilde der gøres et saa væsentligt Brud paa Princippet om Indmarksejerens Krav paa Markfred, at han under visse Forudsætninger endog vilde være daarligere stillet end efter de gældende Regler i Chr. V.s Norske Lov, for ikke at tale om, at Loven vilde give den færøske Indmarksbruger en langt ringere Beskyttelse, end den nyere Lovgivning nogensteds i de nordiske Lande sikrer ham.

Nærværende Udkast opstiller følgende Hovedregler om Ansvar for hændelig Skade i Indmark ved de i Udkastet omhandlede Husdyr:

1) Dyrets Ejer skal erstatte Skaden, medmindre den skadelidende har forsømt sin Hegnspligt *og* Dyrets Ejer enten ikke har Hegnspligt eller har opfyldt sin Hegnspligt, se § 23, jfr. § 25.

2) Skadeserstatningen kan ikke overstige Dyrets Værd (eventuelt med Tillæg af Sagsomkostninger), se § 34 og § 38, 2det Punktum.

3) Har Tredjemand foraarsaget, at Dyret er kommet ind paa fremmed Grund, skal han erstatte Dyrets Ejer, hvad denne har maattet udrede til Jordens Ejer, se § 24.

Anvendes disse Regler paa Tilfælde, hvor Havges Faar har gjort Skade i Indmark (selvfølgelig paa en Tid, da Havgen ikke har Græsningsret i Indmarken), bliver Reglen altsaa, at Faarets Ejer er erstatningspligtig, medmindre den skadelidende *selv* har overtraadt sin Hegnspligt (ved f. Eks. ikke at holde sin Del af det fælles Indmarkshegn i tilbørlig Stand); er det derimod en tredje, hvis Forsømmelse af Hegnspligten har foranlediget, at Dyret er kommet paa ulovlig Grund, kan Faarets Ejer igen søge Erstatning hos ham. Ved disse Regler udøves der formentlig ikke nogen Ubillighed imod Udmarkens Ejer, idet denne ved den ham i Udkastets § 2, jfr. § 18, givne Ret til at kræve og fremtvinge, at Indmarken holdes tilbørlig hegnet, og ved sin Ret til Erstatning hos den forsømmelige hegnspligtige, har tilstrækkelig Betryggelse imod, at hans Dyr komme ind i Indmarken, eller i alt Fald imod, at han lider varig Skade derved.

Med Bestemmelserne i Udkastets § 23 maa i øvrigt jævnføres Dansk Lov 1872 § 1, 2det Punktum, samt Norsk Lov 1860 §§ 24 og 38. Man har fulgt den sidstnævnte Lov ved kun at paalægge Ejeren Ansvar for *visse* i Loven nævnte Arter af Dyr, i Stedet for den danske Lovs Regel, hvorefter han har Ansvar for *alle* Husdyr. I øvrigt har man ment, at der bør skelnes imellem de i Paragraffens 1ste Punktum nævnte Dyr (Hest, Kvæg, Faar, Ged, Svin), for hvilke Ansvaret ikke betinges af, hvad den paagældende Indmarkslod benyttes til, og Fjerkræ (Duer dog ikke derunder indbefattede), for hvis Vedkommende man har antaget, at noget mildere Bestemmelser maa være tilstrækkelige til at beskytte Jordens Ejer mod al virkelig Skade.

De nævnte Loves Bestemmelser om Bøder og Optagelsespenge har man ikke troet at burde optage, idet man har ment, at der ved at paalægge Dyrets Ejer Erstatningsansvar vil skaffes Jordens Ejer nogenlunde tilstrækkelig Beskyttelse, og at de nye Bestemmelser om Ansvar for Dyrets Ejer ikke bør affattes med større Strenghed end helt nødvendigt. Dog har man for det Tilfælde, at Dyret er vanefuldt (jfr. N. L. 3—12—21), foreslaaet anvendt Bødestraf.

Til § 24.

Man henviser til de ovenfor ved § 23 gjorte Bemærkninger.

Til § 25.

Medens Norsk Lov 1860 § 29 kun tillægger *Dyrets* Ejer Ret til at kræve Skøn til Vurdering af Skaden, og det endda kun, hvis Dyret er blevet indsat, har man (i Overensstemmelse med Norsk Udkast 1902 § 24) foreslaaet at give *begge* Parter saadan Ret i alle Tilfælde, da Jordens Ejer hyppig kan være interesseret i at faa Skadens Værdi fastslaaet hurtigt, inden dens Spor forsvinde.

Saafremt der i Loven ikke indrømmedes Jordens Ejer Ret til en vis mindste Erstatning uden Vurdering, vilde Følgen let blive, at der i mange Tilfælde, hvor kun ubetydelig Skade er sket, *enten* slet ikke vilde blive Spørgsmaal om Erstatning (fordi Jordejeren nemlig ikke vilde paatage sig den dermed forbundne Ulejlighed) *eller* ogsaa vilde paaføres Dyrets Ejer en forholdsvis betydelig Udgift, nemlig baade til Omkostningerne ved Vurderingen og til Erstatning af Skaden. Man har derfor fundet det hensigtsmæssigt at optage Bestemmelser, svarende til de i Norsk Lov 1860 § 25, jfr. Norsk Udkast 1902 § 24, indeholdte Regler om Erstatning for upaaviselig Skade.

Til § 26.

Reglerne i §§ 26—29 angaa de Tilfælde, hvor Husdyr komme ind paa fremmed Ejendom i *Udmark*, og ere i alt væsentligt overensstemmende med de nugældende Forskrifter i Havgelov 1866.

Bestemmelserne i § 26 svare til Havgelovens §§ 8, 49 og 51 (se herom Tillæg Side 177—181, 201—202, 240, 250, 260, 262, 270, 293, 300, 307). Man har dog ment, at det i § 8 foreskrevne Varsel (»om Vinteren for Faste, om Sommeren før Olaidag, eftersom den ulovlige Gang finder Sted paa Vinterhavge eller Sommerhavge«) bør ændres saaledes, at Opsigelsen skal ske »saa betids, at han« (vedkommende Ejer eller Havgerøgter) »har haft Tid til at afværge den ulovlige Gang«, samt at Opsigelsen lige saa vel bør kunne rettes til Ejeren selv som til hans Havgerøgter. Ordene i Havgelovens § 8: »enten om Sommeren eller om Vinteren« foreslaar man (i Overensstemmelse med, hvad der antages at være Lovstedets Mening) ændrede til: »enten af den Tid, Faarene gaa paa Vinterhavge, eller af den Tid, de gaa paa Sommerhavge«.

Endvidere foreslaar man den i § 8 indeholdte Bestemmelse om, at Faaret, saafremt det ikke efter foretagen Opsigelse bortskaffes til første almindelige Slagtetid, skal være forbrudt, mildnet saaledes, at Ejeren i saa Fald skal erstatte Omkostningerne ved dets Transport til ham, og at det først forbrydes, hvis det derefter kommer tilbage til den paagældende Havge. Man antager, at denne (med Havgelovens § 51 overensstemmende) Ordning vil give tilstrækkelig Beskyttelse i Forholdet mellem Nabohavger.

Paragraffens sidste Stykke har man tilføjet for Tydeligheds Skyld.

Til § 27.

Overensstemmende med Havgelov 1866 §§ 50—51 (se herom Tillægget paa de ved § 26 anførte Steder), til hvis Bestemmelse man (i sidste Stykke) har føjet en, i øvrigt selvfølgelig, Regel om, at Faar, hvis Havge ikke kendes, skal behandles som Hittegods.

Til § 28.

Svarer til Havgelov 1866 § 15 (se herom Tillæg Side 183, 201—202, 240, 241, 251, 254—255, 261, 262, 268, 271, 294). Denne Lovbestemmelse mangler dog Forskrift om, hvorledes der skal forholdes med Faar, som er under 2½ Aar gammelt, og Kommissionen foreslaar derfor at behandle alle *Faar*, om hvilke det hverken kan oplyses (gennem Mærke), til hvilken Havge de høre, eller (paa anden Maade), hvem der ejer dem, som Hittegods.

Til § 29.

Bestemmelserne i Paragraffens 1ste Stykke svare til Havgelov 1866 § 32 (se herom Tillæg Side 281, 283, 284, 287, 290, 297) med nogle Ændringer og Tilføjelser. Man har nemlig, da det for Havgens Ejer tit kan være meget byrdefuldt og endog bekosteligt at optage Hest, som gaar ulovlig i hans Havge, ment, at der bør gives ham Valget imellem at optage Dyret og at sende Bud til dets Ejer (hvis han da veed, hvem og hvor denne er) om at hente det, samt at der i sidste Tilfælde bør ydes Havgens Ejer en Græsningsgodtgørelse, som kan være nogenlunde tilstrækkelig til baade at holde ham skadesløs og at bevæge Dyrets Ejer til at hente det. Endvidere har man ment, at der bør indrømmes Havgens Ejer lignende Midler til at faa fjernet ulovligt gaaende *Kvæg*, idet dog Godtgørelsen til Havgens Ejer for Græsning og Dyrets Transport til dets Ejer foreslaas sat noget lavere.

Endelig foreslaar man den i Havgelov 1866 § 32, sidste Punktum, fastsatte Græsningsgodtgørelse for det løbende Aar (»et middelgodt Slagtelam eller dets Værdi«) omsat til et Pengebeløb.

Paragraffens 2det Stykke svarer til Havgelov 1866 § 25, 2det Led (se herom Tillæg Side 285, 286, 289—290, 296, 308).

Paragraffens 5te Stykke er overensstemmende med Havgelov 1866 § 23 (se herom Tillæg Side 193—194, 261, 295).

Til § 30.

Jfr. Norsk Lov 1860 § 34 (Norsk Udkast 1902 § 26).

Kapitel 3 (Indsættelse af Husdyr).

Medens Dansk Lov 1872 paa den ene Side tillægger den skadelidende Grundejer Ret til *fuld* Erstatning for Skade hos Dyrets Ejer, selv om Erstatningen overstiger Dyrets Værdi, giver Loven ham paa den anden Side ikke Ret til for Erstatningen at holde sig til *Dyret*, idet han, naar han har optaget det, skal udlevere det til dets Ejer imod Betaling af Optagelsespenge og Erstatning for Foder og Pasning samt Bekendtgørelsesomkostninger og altsaa er henvist til at anlægge særlig Erstatningssag imod Dyrets Ejer, for saa vidt angaar den

af Dyret anrettede Skade. Kun hvis Ejeren ikke melder sig, og det derfor bliver nødvendigt at sælge Dyret ved Auktion, har den skadelidende Ret til af Auktionsprovenuet at blive fyldestgjort for sin Fordring paa Erstatning for Skade.

Norsk Lov 1860 begrænser derimod Grundejerens Ret saaledes, at han under ingen Omstændigheder (heller ikke ved Anlæg af særlig Erstatningssag), bortset fra de Tilfælde, hvor Straffelovens Bestemmelser komme til Anvendelse, kan fordre mere af Dyrets Ejer end dets Værd, men giver ham til Gengæld Ret til for den ham tilkommende Skadeserstatning at holde sig til Dyret ved at indsætte det og beholde det, indtil han er bleven fyldestgjort.

Kommissionen finder det utvivlsomt, at den i det øvrige Kongerige gældende Ordning ikke egner sig til at overføres til Færøerne. Her, hvor de stedlige Forhold lægge store Hindringer i Vejen for Sagsanlæg — navnlig hvor det drejer sig om smaa Beløb —, kan der ikke være Tale om at henvise Jordejeren til at anlægge særlig Erstatningssag; det gælder tværtimod om at finde en Ordning, hvorved Mellemværendet imellem de to Parter kan opgøres uden stor Omstændighed, og Kommissionen finder, at den norske Lovs Regler i Hovedtrækkene maa antages at være vel anvendelige hos os. Det maa ogsaa erindres, at der her, hvor de enkelte Dyr gennemgaaende have en langt mindre Værdi end i det øvrige Kongerige, ikke er nær saa stor Betænkelighed ved at indrømme den skadelidende Tilbageholdessesret over Dyret. I Overensstemmelse med den i Norge (og ligeledes i Danmark før Lov 1872, se Rigsdagstidende 1871—72, Tillæg A. Sp. 1549) gældende Ordning mener Kommissionen ogsaa at burde foreslaa Jordejerens Ret overfor Dyrets Ejer i Tilfælde af Sagsanlæg begrænset til Dyrets Værdi (dog med Tillæg af Sagsomkostninger), idet man antager, at et større Ansvar for Dyrets Ejer vilde føles som ubilligt, navnlig da det drejer sig om ved Loven at paalægge ham nyt Ansvar, som han hidtil har været fritaget for.

Til § 31.

Ved Bestemmelsen i Paragraffens 1ste Punktum henvises til Norsk Lov 1860 § 26. Dennes Regel om, at Jordejeren kan indsætte Dyret, naar han har Ret til Skadeserstatning efter den nævnte Lov, foreslaar man dog paa den ene Side *begrænset* til de Tilfælde, hvor de foranstaaende Bestemmelser (altsaa derunder ikke indbefattet § 43 og end mindre Bestemmelser i andre Love) hjemle hans Krav, men paa den anden Side *udvidet* til de Tilfælde, hvor Jordejeren ikke har Ret til Erstatning for egentlig Skade, men derimod til Godtgørelse for Budsendelse til Ejeren (§§ 26, 27, 29) eller for Bekendtgørelse (§ 29) eller Dyrets Græsning (§ 29) og Transport (§§ 26, 27, 29). Ogsaa i den sidstnævnte Klasse af Tilfælde gælder, hvad der ovenfor er anført om, at det vilde være særdeles byrdefuldt for Jordejeren, om han skulde være henvist til Sagsanlæg.

Regelen i Paragraffens 2det Punktum er tilføjet for at henlede Opmærksomheden paa, at den Omstændighed, at den skadelidende bemægtiger sig Dyret paa Tredjemands Grund, ikke berettiger *Dyrets Ejer* til at modsætte sig Indsættelsen; noget andet er, at den paagældende Tredjemand har *sin* mulige Ret forbeholden imod den, der saaledes betræder hans Grund. At den skadelidende ikke har Ret til at bemægtige sig Dyret, naar han træffer det paa dets Ejers egen Grund, har man fundet det overflødigt at sige.

Medens man ikke har fundet tilstrækkelig Grund til at foreslaa paalagt Ejeren af *Gaas*, som træffes i fremmed Havge, Erstatning for Skade eller Græsningstab, har man dog ment, at Havgens Ejer bør have Ret til at sikre sig imod Dyret ved at indsætte det, se Paragraffens 2det Stykke, første Punktum. Det sidste Punktum svarer til Havgelov 1866 § 38, sidste Punktum.

Til § 32.

Som Norsk Lov 1860 § 28 med nogen Ændring i Bestemmelserne om Kundgørelsesmaaden. Det sidste Punktum er tilføjet efter Norsk Udkast 1902 § 28.

Til § 33.

I det væsentlige som Norsk Lov 1860 § 29, dog med den ved § 25 omtalte Ændring,at begge Parter kunne forlange Skøn.

Til § 34.

Som Norsk Lov 1860 § 30 med mindre væsentlige Ændringer i første og sidste Punktum.

Til § 35.

I Hovedpunkterne som Dansk Lov 1872 § 6, 1ste og 3dje Stykke.

Til § 36—37.

Jfr. Norsk Lov 1860 §§ 31—32.

Til § 38.

Som Norsk Lov 1860 § 33. Dog antager man, at der foruden det til Dyrets Værd

begrænsede Erstatningskrav bør tilkomme den skadelidende Ret til at faa Erstatningssagens Omkostninger dækkede af Dyrets Ejer.

Er Skaden forvoldt af Faar, som hører til Besætningen i Fælleshavge (ɔ: Havge, som er i Sameje mellem to eller flere Ejere), vil den erstatningsberettigede, saafremt han ikke tilfældigvis har faaet fat paa det eller de Dyr, som har foraarsaget Skaden (hvilket selvfølgelig tit vil falde vanskeligt), kunne være ilde stedt med sit Erstatningskrav, navnlig hvis Havgens Faarebesætning helt eller delvis er i Særeje (kenning); thi medens han ofte vil kunne oplyse, til hvilken *Havge* Dyret eller Dyrene høre, vil det være særdeles vanskeligt for ham at godtgøre, *hvem af Lodsejerne* i Havgen der ejer det eller de paagældende Dyr. Da det nu synes aabenbart, at den Omstændighed, at ikke een men flere Personer eje vedkommende Havge, ikke bør stille den skadelidende ringere, foreslaar man paa den i 2det Punktum nærmere angivne Maade at paalægge vedkommende Havgeejere solidarisk Ansvar overfor ham, med Adgang for den, der udreder Erstatningen, til atter at faa sit Udlæg godtgjort hos Dyrets Ejer eller, hvis han ikke kan findes, hos sine Medejere i Havgen.

Kapitel 4 (Fællesgræsning af Kvæg, Gæs og Heste paa Indmark).

Til § 39.

Fra ældre Tid har det, som bekendt, været almindeligt i mange Bygder, at Kvæget, navnlig om Efteraaret, har været holdt løsgaaende til Græsning paa Indmark, som ligger indenfor fælles Hegn og i »Ejendomsblanding« (se Tillæg Side 434). Lignende Fællesgræsning har været sædvanlig i alle Lande, hvor det gamle Landsbyfællesskab har hersket, og saaledes ogsaa i de nordiske Lande, og den er endnu brugelig mange Steder i Norge, hvor imidlertid Forholdet til en vis Grad er blevet reguleret ved Lov 1860 § 35. Hos os næres der sikkert i stigende Grad Ønske om at komme bort fra Fællesgræsningen, og Kommissionen mener, at der bør aabnes Adgang for Indmarksejerne til at træffe Bestemmelse om dette Forhold saavel som om Fællesgræsning af Gæs i Indmarken. Man foreslaar derfor, at Fællesgræsningen for *Kvæg* og *Gæs* (enten for den ene eller begge Slags Dyr) skal ophæves, hvis dette forlanges af $^1/_3$ af Ejerne eller Brugerne *eller* saa mange af disse, som eje eller bruge $^1/_3$ af Indmarken, beregnet efter Skattemarker. At man saaledes foreslaar givet Mindretallet et vist Fortrin, staar i Forbindelse med, at Kommissionen anser det for et Fremskridt, at der ved Fællesgræsningens Ophævelse tilvejebringes større Fred i Indmarken. Se i øvrigt Bemærkningerne til § 28 i Udkast til Lov om Havgers Styrelse og Drift m. m.

Med Hensyn til Fællesgræsning af *Heste* paa saadan Indmark, som ligger i Fællig, antager Kommissionen derimod, at man bør stille sig noget mildere, fordi Hestene i Reglen ere ret faa og kun komme i Indmarken i den egentlige Vintertid, hvor det gør forholdsvis mindre Skade. For dette Forholds Vedkommende foreslaar man derfor at give Adgang til at ordne det ved Grandestævnevedtægt under de sædvanlige for saadanne Vedtægter gældende Betingelser.

Kapitel 5 (Færdsel paa Andenmands Grund).

Den gældende Lovgivning indeholder ingen Bestemmelser til Forhindring af unødig Færdsel af Mennesker paa Andenmands Grund i *Indmark*, hvorimod der i Havgelov 1866 findes en Del Forskrifter om Færdsel i *Udmark* (se nedenfor). Kommissionen har i alt væsentligt bibeholdt de sidstnævnte Forskrifter og foreslaar disse udfyldte med en formentlig nødvendig Regel om Færdsel i Indmark.

Til § 40.

Jfr. Dansk Lov 1872 § 8 og Norsk Lov 1860 §§ 39—40. Den i sidstnævnte Lov gjorte Sondring imellem, om Ufreden sker paa den Tid, da Marken er ufrossen eller skikket til Græsning, eller paa anden Tid, finder man ikke paa sin Plads, da Færdsel over Indmarken ogsaa i Vintertiden kan være skadelig, naar den sker nogenlunde hyppig, og da Reglen er vanskelig at haandhæve for Jordejeren, naar han skal godtgøre, i hvilken Tilstand Jorden var paa det paagældende Tidspunkt. I Norsk Udkast 1902 § 45 er den omtalte Sondring ogsaa foreslaaet hævet.

Til § 41.

Svarer til Havgelov 1866 § 54, 1ste Punktum, samt §§ 55, 58 og 62 (se herom Tillæg Side 203—204, 206, 208, 216—217, 242, 255, 262, 263, 271, 276, 301—302), idet man dog har foreslaaet de i §§ 58 og 62 fastsatte Bøder (henholdsvis 2 Kr. og 4 Kr.) noget ændrede.

Med Hensyn til Bestemmelserne i Havgelov 1866 § 54, 2det og 3dje Punktum,

henvises til det af Kommissionen udarbejdede Udkast til Lov om Ændring i Lov om de færøske Landkommissioners Styrelse af 28. Februar 1872.

Bestemmelserne i Havgelov 1866 § 57 (se herom Tillæg Side 205, 206, 242, 255, 262, 271, 301) foreslaar man udeladte, da de deri omhandlede Forhold alene vedkomme Ejeres og Brugeres Færdsel i Fælleshavge, hvori de selv ere lodtagne, og saaledes synes bedst egnede til at ordnes ved Havgestævnevedtægt.

Til § 42.

Paragraffen omhandler Tilfælde, hvor den almindelige Regel i § 41 ikke gælder.

Ad. 1. Stemmer med Havgelov 1866 § 47 (se herom Tillæg Side 199—200, 241, 254, 262, 270, 300).

Ad. 2. Jfr. Lovens § 56 a. (se herom Tillæg Side 204—206, 242, 255, 262, 271, 276, 277, 301, 308), hvis Regel man foreslaar gjort gældende ogsaa med Hensyn til at søge efter *Kvæg* (jfr. med Hensyn hertil Lovens § 56 c.), idet man tillige foreslaar de i Lovbestemmelsens 1ste og 2det Punktum hjemlede Undtagelser ophævede. Da det omhandlede Forhold i øvrigt er af den Beskaffenhed, at det synes bedst egnet til at ordnes efter de enkelte Bygders Skik og Brug, foreslaar man det overladt til Ordning ved Grandestævnevedtægt for Bygden.

Ad. 3. Som Lovens § 56 b.

Ad. 4. Som § 56 c., dog at »Gang efter Kør« er behandlet i nærværende Paragrafs Punkt 2, hvorhos man, da den gældende Lovbestemmelse mangler en Regel om Afgørelsen, naar der ikke kan opnaas »fælles Overenskomst« foreslaar Sagen for dette Tilfælde henlagt til Landvæsenskommissionen (eller, hvis Parterne kunne blive enige derom, til Voldgift). Ordene »har været Skik og Brug« foreslaar man, for Tydeligheds Skyld, ændrede til »er gammel Skik og Brug«.

Paragraffens sidste Stykke svarer ganske til Havgelov 1866 § 56, sidste Punktum.

Til § 43.

Paragraffen angiver Tilfælde, hvor det er tilladt at gaa med Hund igennem fremmed Havge, jfr. ogsaa Udkastets § 42, Punkt 1.

Første til tredje Punktum stemmer i det væsentlige med Havgelov 1866 § 60 (se herom Tillæg Side 207, 242, 263, 271, 276, 302, 308); dog mener Kommissionen, at der bør skelnes imellem Færdsel ad »ret Bygdevej« (første Punktum) og anden Færdsel (andet og tredje Punktum). I det første Tilfælde finder man, at det er heldigere, at Hunden føres i Baand (»fastur«) end hildet (»í haftið«). Ordene i § 60, 1ste Punktum, i Slutningen »naar ikke anderledes er vedtaget« ere udeladte, da der ikke synes at være nogen Grund til at give Grandestævnet Myndighed til at forbyde Færdsel med Hund ad ret Bygdevej, naar Hunden er i Baand.

Andet Punktum svarer ganske til Havgelov 1866 § 60, 2det Punktum. Derimod foreslaar man i tredje Punktum den i § 60, 1ste Punktum, givne Regel, for saa vidt angaar Gang gennem fremmed Havge med de til fjernereliggende Havges Røgt nødvendige Hunde, ændret saaledes, at det er tilladt at føre disse *løse*, mod at der betales fuld Erstatning for al Skade, som de afstedkomme i Havgen. Naar Hundene nemlig skulle føres, tit en lang Vej, paa den Maade, som Havgelovens § 60, 1ste Punktum, foreskriver (»fastir ella í haftið«), blive de let saa trætte, at de ikke ere tjenlige, naar de komme til Maalet, ligesom de paa Hjemvejen kunne blive saa udmattede, at det grænser til Dyrplageri.

I Paragraffens 4de Punktum foreslaar man Havgelovens Regel i § 59, 2det Punktum (se herom Tillæg Side 206—207, 262, 302), hvorefter det skal afgøres ved Grandestævnevedtægt for Bygden (med Stemmeflerhed efter Marketal), hvorledes Havgerøgterne skulle føre deres Hunde med sig, naar de ere nødte til at gaa gennem fremmed Havge for at komme til deres egen, ændret saaledes, at Spørgsmaalet, hvis der ikke kan tilvejebringes Enighed imellem de to Havgers Ejere (eller disse ikke enes om at lade Sagen afgøre ved Voldgift), skal afgøres ved Landvæsenskommissionen. Man mener nemlig, at Sagen nærmest maa betragtes som et Retsspørgsmaal, som det ikke er rigtigt at lade afgøre af et Flertal.

Kapitel 6 (Hegnssagers Behandling).

Til § 44.

Paragraffens Bestemmelser svare til Dansk Lov 1872 § 13, hvori man kun har foreslaaet saadanne mindre væsentlige Ændringer, som enten nødvendiggøres af stedlige færøske Forhold eller dog formentlig ikke tiltrænge Forklaring. Mændenes Funktionstid foreslaas sat til 4 (i Stedet for 3) Aar for ikke at have for hyppigt Personskifte.

Til §§ 45—50.

Som Dansk Lov 1869 §§ 15—16, 18, 19, 2det Stykke, 20 og 21 med forskellige mindre betydelige Ændringer, af hvilke

man kun skal fremhæve, at man har fundet det heldigst at lade Hegnssynsmændene og Landvæsenskommissionen paakende *alle* under Sagen fremkommende Spørgsmaal.

Kapitel 7 (Behandling af Sager om Ansvar for Husdyr og af Straffesager).

Til § 51.
Jfr. Dansk Lov 1872 § 14.

Til § 52.
De foreslaaede Rettergangsregler sigte i det hele til at gøre Fremgangsmaaden saa simpel og lidet bekostelig som muligt.

Til § 53.
Medens Bøder og Udbyttet af Konfiskation ifølge Havgelov 1866 § 93, jfr. §§ 8 og 51, tilfalde vedkommende Distrikts almindelige Fattigkasse, foreslaar man saadant tillagt Sognets Hjælpekasse.

III.

Udkast

til

Lov for Færøerne om Udskiftning.

Første Afsnit.

I hvilke Tilfælde og af hvem Udskiftning kan kræves.

Kapitel 1.

§ 1.

Ejendomme, som ligge i Fællig, kunne kræves udskiftede.

§ 2.

Ved Fællig forstaas i denne Lov, at

a. hver enkelt Ejers særskilte Andel ikke er betegnet, men Ejendomsgenstanden benyttes vekselvis eller samtidig af de forskellige Ejere (Sameje), eller at
b. de forskellige Ejere vel hver have sine særskilte Stykker, men disse ligge saaledes i Forhold til hinanden, at hver Ejer ikke uden uforholdsmæssig Byrde kan frede eller paa formaalstjenlig Maade benytte sin Ejendom (Ejendomsblanding).

§ 3.

Udskiftning kan dog ikke kræves fremmet, naar den efter de stedlige Forhold skønnes at ville være utjenlig eller forbunden med overvejende Ulempe, eller naar den findes ikke hensigtsmæssig at kunne foretages uden samtidig Udflytning, og denne ikke lader sig iværksætte.

§ 4.

Ret til at kræve Udskiftning tilkommer Ejer. Bruger kan ikke kræve Udskiftning, ej heller modsætte sig Udskiftning, som kræves af Ejer. For Fæstegods tages Bestemmelse af Godsbestyrelsen, for saa vidt denne er enig med paagældende Fæster, men i modsat Fald af Justitsministeriet. For Tjenestejord træffes Bestemmelsen af vedkommende Minister.

Andet Afsnit.

Udskiftning af Indmark og af Udmark i Forbindelse med Indmark.

Kapitel 2.

Fremgangsmaaden ved Udskiftningen.

§ 5.

Udskiftning af Indmark foretages af en særlig Udskiftningskommission, bestaaende af en af Justitsministeriet beskikket Formand og to ved Lodtrækning dertil udtagne Medlemmer af Overlandvæsenskommissionen (jfr. § 8).

§ 6.

Begæring om Udskiftning af Indmark rettes til Sysselmanden og maa være underskreven af Ejere af mindst en Tiendedel af det samlede Marketal i Bygdens Indmark (i Udflytterbygd mindst en Tiendedel af Indmarkens Ejere). Er nogen Del af Bygdens Indmark umatrikuleret, foranlediger Sysselmanden den, naar saadan Begæring foreligger, snarest muligt underkastet en Taksation, hvorved den ansættes til Skattemarker. Lejetrøer inddrages ikke under Taksationen. Denne foretages efter Regler, som fastsættes af Justitsministeriet, og udføres under Sysselmandens Ledelse af ham og to i Bygden boende, af Forstanderskabet dertil udnævnte Mænd. Sagen sættes derefter af Sysselmanden under Forhandling og Afstemning paa næste Grandestævne i Bygden.

For at Sagen videre kan fremmes, maa Begæringen paa Grandestævnet vedtages af Ejere, som tilsammen eje mindst en Tredjedel af Skattemarketallet i Bygdens Indmark (derunder ikke medregnet Lejetrøer). Bestaar Bygden af Hovedbygd og Udflytterbygd, er det dog tilstrækkeligt, at Begæringen vedtages for en af disse, og Udskiftningen omfatter i saa Tilfælde kun denne.

§ 7.

Efter Grandestævnets Slutning indsender Sysselmanden Udskiftningsbegæringen med alle dertil hørende Aktstykker til Amtmanden. Skønner denne, at de formelle Betingelser for Udskiftningens Fremme ere til Stede, godkender han Begæringen; i modsat Fald afviser han den; Afvisningen kan inden 8 Uger efter dens Kundgørelse i den paagældende Bygd paaklages til Justitsministeriet af enhver Ejer af Indmark i Bygden.

§ 8.

Godkendes Udskiftningsbegæringen, beskikker Justitsministeriet en Landinspektør som Formand for Udskiftningskommissionen, hvorhos Amtmanden udtager dens to andre Medlemmer ved vidnefast Lodtrækning blandt Overlandvæsenskommissionens Medlemmer. Har nogen af de saaledes udtagne lovligt Forfald, udtages en anden i hans Sted paa samme Maade.

Vedkommende Sysselmand er pligtig at være til Stede ved Udskiftningskommissionens Forhandlinger, saa længe den finder det nødvendigt, og at give den alle fornødne Oplysninger.

I hvilke Tilfælde Formanden og de andre Medlemmer samt Sysselmanden skulle eller kunne fratræde Forretningen paa Grund af personligt Forhold til Sagen eller Parterne, afgøres af Udskiftningskommissionen efter Reglerne om Dommere.

Der tilkommer Udskiftningskommissionens Formand og andre Medlemmer samt Sysselmanden fri Befordring og for hvert Døgn, der medgaar til Rejse og til

Ophold paa Udskiftningsstedet, Dagpenge af 4 Kr. for hver. Det samme gælder de Mænd, der foretage den i § 6 ommeldte Taksation.

§ 9.

Udskiftningskommissionens Formand berammer Forretningen til en bestemt Dag paa Aastedet. Berammelsen kundgøres i det til retslige Bekendtgørelser paa Færøerne bestemte Blad med mindst 3 Maaneders Varsel og bringes derhos til Kundskab i vedkommende Bygd ved Opslag og paa anden hensigtsmæssig Maade; Sysselmanden skal, om Formanden forlanger det, besørge Berammelsen udfærdiget og bekendtgjort.

§ 10.

Til den berammede Tid sammentræder Kommissionen paa Aastedet. Først undersøges, om der er materiel Adgang til at foretage Udskiftning (jfr. §§ 2 og 3). Derimod kan der ikke for Kommissionen rejses Spørgsmaal om Rigtigheden af Udskiftningsbegæringens Godkendelse (§ 7, jfr. §§ 4 og 6). Hvis der nægtes Forretningen Fremme, eller hvis der mod rejst Indsigelse tillægges den Fremme, afgives Beslutning herom ved motiveret Kendelse.

§ 11.

Maa Forretningen udsættes, og dette sker paa ubestemt Tid, afgøres og tilkendegives det før Mødets Slutning, paa hvilken Maade Berammelsen af nyt Møde vil blive kundgjort, og Kundgørelsen maa finde Sted senest fjorten Dage før den berammede Tid.

§ 12.

Udskiftningskommissionen kan for den Tid, Forretningen varer, underkaste Lodsejerne de Indskrænkninger i Jordens Brug, som Hensynet til Udskiftningens hensigtsmæssige Fremme findes at paakræve (jfr. § 39).

§ 13.

Grænserne for Udskiftningsomraadet blive, saa vidt fornødent, at undersøge og beskrive, og det skal paases, at Omraadet ved lovlige Skel og Mærker adskilles fra Naboejendomme. Ligeledes maa Grænserne indbyrdes mellem Lodsejerne bringes paa det rene, hvorhos de gensidige Rettigheder samt de Fælliget eller nogen enkelt Del af samme paahvilende Brugsbyrder søges nøjagtig oplyste.

Ere Grænserne mod Naboejendomme uhensigtsmæssige, bør Udskiftningskommissionen søge ved mindeligt Mageskifte at tilvejebringe mere hensigtsmæssige Grænselinier. Lykkes det ikke at opnaa mindeligt Mageskifte, har Udskiftningskommissionen Myndighed til, naar det skønnes at kunne ske uden Ulempe for Naboen, at regulere Grænserne i saadant Omfang, som findes at være nødvendigt for en hensigtsmæssig Udskiftning.

§ 14.

Udskiftningsomraadet skal altid boniteres og opmaales, og geometrisk Kort optages derover. Fremgangsmaaden ved Boniteringen og Kortlægningen fastsættes af Justitsministeriet.

§ 15.

Naar samtlige forberedende Arbejder ere tilendebragte, opgøres en foreløbig Udskiftningsplan, som forelægges de tilstedeværende Lodsejere og andre vedkommende til Drøftelse. Efter at der i Planen er gjort de Forandringer, hvortil de fremkomne Bemærkninger maatte give Anledning, foretages Udlodning.

§ 16.

Naar det findes hensigtsmæssigt, kan Udskiftningskommissionen, saafremt ingen af vedkommende Lodsejere derimod gør Indsigelse, afslutte en Udskiftning delvis, saaledes at hver afsluttet Del med Hensyn til Fuldbyrdelse og Anke betragtes som en selvstændig Forretning.

§ 17.

Umiddelbart efter Udskiftningens Slutning kundgøres Forretningen paa Aastedet eller paa den Lodsejers Bopæl, som Udskiftningskommissionen bestemmer. Tiden for Kundgørelsen skal, saa vidt Omstændighederne tillade, forud paa hensigtsmæssigste Maade søges gjort bekendt blandt Lodsejerne.

§ 18.

Udskiftningsforretningen indføres i en Protokol, der anskaffes for Amtsrepartitionsfondens Regning og autoriseres af Amtmanden. Det er denne overladt at bestemme, at der skal benyttes særskilt Protokol for enkelt Forretning.

I Protokollen anføres navnlig alle endelige Paastande, Vedtagelser og Afgørelser.

Et bekræftet Uddrag af Protokollen, indeholdende alt, som har blivende Betydning, skal snarest muligt efter Forretningens Slutning udfærdiges af Formanden, som sender Uddraget tillige med Kortet til vedkommende Sysselmand til Berigtigelse af Jordebogen. Uddraget fremsendes derefter af Sysselmanden, forsynet med Angivelse af Matrikelnummer for Ejendommene, til Tinglæsning, hvorefter det overleveres en af Lodsejerne til samtlige Lodsejeres Afbenyttelse. Protokollen opbevares af Sysselmanden.

For Udskrifter og Aktsbeskrivelser af Udskiftningskommissionens Forhandlinger betales Afgift efter Loven om Retsafgifter.

Kapitel 3.

Udskiftningens Omfang og Fuldstændighed.

§ 19.

Udskiftningskommissionen kan under Udskiftningen medtage saa meget af den tilstødende eller nærliggende Udmark, som der anses for nødvendigt for hensigtsmæssigt Skifte af Indmarken.

§ 20.

Endvidere kunne tilstødende eller nærliggende Udmarksstrækninger inddrages under Udskiftning af Indmark, naar Forslag derom af en Parthaver i den paagældende Udmark indgives til Udskiftningskommissionen inden 14 Dage efter det i § 9 omhandlede Aastedsmøde.

Efter Forslagets Modtagelse har Udskiftningskommissionen at foranledige afholdt Grandestævne eller Havgestævne (jfr. § 79) til Foretagelse af Afstemning herom. Vedtages noget Forslag ved Grandestævnet (Havgestævnet) af saa mange Parthavere som fastsat i § 80, har Udskiftningskommissionen at bestemme, hvor vidt den paagældende Udmarksstrækning helt eller delvis skal inddrages under Udskiftningsomraadet.

Forslag, der indkomme til Udskiftningskommissionen efter den ovenfor angivne Tid, kunne med Kommissionens Billigelse tages i Betragtning og overgives til Grandestævnets (Havgestævnets) Behandling og Afgørelse efter Reglerne i 2det Stykke.

Fjernereliggende Udmarksstrækning kan under Iagttagelse af de ovenfor angivne Regler inddrages under Udskiftning af Indmark, saafremt nogen Parthaver i denne er villig til helt eller delvis at ombytte sin Andel af Indmarken med saadan Udmarksstrækning.

§ 21.

Saafremt der under Udskiftningsforretning angaaende Udmark (§§ 79—80, 83—86) fremsættes en med § 6, 1ste Punktum, stemmende Begæring om Udskiftning af Bygdens Indmark, udsættes Forretningen, indtil det er afgjort, om Indmarken skal udskiftes, i hvilket Tilfælde en saadan Del af Udmarken, som Udskiftningskommissionen skønner hensigtsmæssigt, inddrages under Udskiftningsomraadet.

§ 22.

Den kommunale Styrelse kan fordre, at et af den angivet Areal af Udskiftningsomraadet, dog højst to Hundrededele af dettes Areal, skal afstaas til Kommunen. Vederlaget for det, der saaledes fordres afstaaet, fastsættes ved Taksation paa den i § 4 i Lov Nr. 69 af 7. Maj 1881 foreskrevne Maade, dog at Overskøn kan forlanges af Kommunen og af enhver Lodsejer indenfor Udskiftningsomraadet. Vederlaget tilfalder den paagældende Ejer, hvis han ønsker at modtage Penge i Stedet for Jord, og ellers Fælliget; i sidste Fald fordeles det af Udskiftningskommissionen mellem alle i Fælliget lodtagne i samme Forhold som deres Andele i Fælliget, beregnede efter Boniteringsværdien.

§ 23.

Under Udskiftningen kan, saa vidt fornødent findes, inddrages enhver indenfor Udskiftningsomraadet liggende Ejendom, om end denne ikke selv befinder sig i noget Fællesskab. Indenfor Udskiftningsomraadet anses Ejendom at ligge, selv om den ikke paa alle Kanter er omgivet af de Ejendomme, der ere Genstand for Udskiftning.

§ 24.

Samtlige de under Udskiftningen inddragne Ejendomme skulle søges fuldstændig udskiftede. Skønnes saadan fuldstændig Udskiftning af hele Omraadet eller af en Del af samme efter de stedlige Forhold at være umulig eller uhensigtsmæssig, skal dog Fællesskabet opløses, saa vidt det er muligt og findes tjenligt.

Kapitel 4.

Delingsgrundlaget.

§ 25.

I Tilfælde af Sameje skiftes efter Marketal, for saa vidt ikke Lodsejernes Andele ere bestemte ved andet Forholdstal, eller for saa vidt der ikke tilkommer nogen af Lodsejerne særegne Rettigheder i Samejet.

§ 26.

I Tilfælde af Ejendomsblanding skiftes uden Hensyn til Marketallet, saaledes at hver Ejer faar igen tilsvarende til, hvad han afgiver. Dog kan ogsaa i dette Tilfælde Marketallet lægges til Grund for Udskiftningen, naar samtlige Lodsejere derom ere enige.

Kapitel 5.

Udlodningen med dertil hørende Bestemmelser.

§ 27.

Den Lod, der tildeles hver Ejer (for saa vidt Statens Fæstegods angaar, hvert Fæste), udlægges saa vidt muligt samlet, og naar nogen Ejer faar flere Lodder, bør Grunden dertil udtrykkelig angives.

Naar Raadigheden over et Grundstykke deles eller forbliver delt, skal det i Forretningen udtrykkelig anføres, hvilken af Rettighedshaverne der fremtidig skal være Ejer af Stykket. De øvrige Rettigheder i samme blive da at betragte som Brugsrettigheder.

§ 28.

Hver Lod bliver at afgrænse med varige og tydelige Mærker, saasom indhugne Kors i Klippe, store Stene eller nedsatte Mærkestene. Hver Linie betegnes med mindst tre Mærker. Grænselinierne med Angivelse af deres Retning blive nøjagtig at beskrive. Ligeledes bliver, saa vidt muligt, den indbyrdes Afstand mellem Grænsemærkerne at angive samt Mærkerne selv at aflægge paa Kortet.

§ 29.

De fornødne Veje udlægges og beskrives; derhos bestemmes det, hvorledes der skal forholdes med Hensyn til deres Anlæg, Vedligeholdelse og Benyttelse.

§ 30.

Ligeledes træffes, om fornødent, Bestemmelse i Henseende til Vands Benyttelse, Molleplads, Nøstegrund, Fisketørringsplads, Landingssted, Fiskeri, Drivtang o. a. l. For saa vidt saadanne Herligheder ere Genstand for Udskiftningsbehandling, bør de, hvis det uden Skade for nogen kan ske, fortrinsvis udlægges i Sammenhæng med den Ejendom, hvortil de høre.

§ 31.

Der bør gives den kommunale Styrelse Lejlighed til under Udskiftningen at fremsætte de Bemærkninger, hvortil den finder Anledning, angaaende Veje, Landingssteder, Byggepladser o. lign.

§ 32.

Findes der indenfor Udskiftningsomraadet vandsyg Mark, som er skikket til Dyrkning, da maa, hvis det for Udskiftningens Skyld anses nødvendigt, de fornødne Afløbsgrøfter udstikkes og Bestemmelse træffes om disse Grøfters Anlæg og Vedligeholdelse.

Opstaar Spørgsmaal om at aflede Vand over Nabogrund, udfører Udskiftningskommissionen ogsaa de i saa Henseende fornødne Mæglingsforsøg og Skøn.

§ 33.

Endvidere tages Bestemmelse om Hegnspligten og dens Fordeling. I førstnævnte Henseende følges Forskrifterne i Hegnslovens §§ 1—4 og 6 (dog uden Grandestævnes og Hegnssynsmænds Mellemkomst). Ved Fordelingen gaas efter frit Skøn under Iagttagelse af det tidligere mellem Lodsejerne for saa vidt bestaaende Forhold.

Det paases, at hver Lodsejer saa vidt muligt faar at hegne for egen Ejendom og i sammenhængende Strækning; støder noget ham tidligere paahvilende Stykke af Hegn til andre Ejendomme, søges det overført til disse mod Udjevning andet Steds. Afgiver nogen Hegn, og der paa den Strækning, som for Eftertiden tilfalder ham, enten intet Hegn findes eller ringere Hegn, tillægges der ham Erstatning.

Er det for at kunne fordele Hegnspligten mellem Lodsejerne indbyrdes fornødent, har Udskiftningskommissionen Myndighed til at ordne Hegnsforholdet mellem Fælliget og Naboejendom.

§ 34.

Skiftes uopdyrket eller mindre vel dyrket Jord mod opdyrket eller bedre dyrket, bliver Dyrkningsvederlag at bestemme og sættes efter Omstændighederne i Jord, Penge eller andet, saasom Arbejdshjælp, Gødning eller midlertidig Overladelse af et Jordstykke. Vælges Arbejdshjælp, Gødning eller anden Naturalydelse, bør dog altid Penge alternativt sættes saaledes, at Yderen har Valget.

§ 35.

Skiftes fri Lod mod en med Brugsret betynget Lod, bør Erstatningen, for saa vidt Byrden er stedsevarende, ikke sættes i andet end foroget Lod, saafremt saadan Erstatningsmaade hensigtsmæssigt lader sig anvende.

§ 36.

Afgiver Lodsejer mere Tørvejord, end han faar igen, sker Udjævning paa den Maade, Udskiftningskommissionen bestemmer.

§ 37.

Har Lodsejer af udyrket Samejemark indlagt noget Stykke, som han har ryddet og opdyrket, og Indlæggelsen kendes uhjemlet, kan Udskiftningskommissionen, hvis det findes billigt, enten lade ham beholde Stykket, mod at der tillægges de andre Lodsejere forholdsvis tilsvarende Stykker af Marken, eller tilstaa ham passende Dyrkningsvederlag.

§ 38.

Med Hensyn til Loddernes Tiltrædelse, som overalt ellers, hvor det er fornødent, har Udskiftningskommissionen at sætte en vis Frist eller visse Frister, inden hvilke dens Bestemmelser under retslig Tvang skulle fuldbyrdes eller efterkommes. Fristerne maa ikke sættes nærmere Forretningens Slutning end 3 Maaneder, medmindre samtlige vedkommende deri samtykke.

§ 39.

Samtidig med Udlodningen har Udskiftningskommissionen, saa vidt nødvendigt anses til at afværge Forrykkelse af den bestaaende Tilstand, Myndighed til nærmere at bestemme, hvilke Indskrænkninger i Henseende til Loddernes Brug Lodsejerne skulle være underkastede, indtil Udskiftningen er traadt i Kraft.

Overtrædelse af de i Henhold til nærværende Paragraf eller § 12 givne Bestemmelser straffes med Bøder og paatales, naar det forlanges af nogen vedkommende, politiretsvis af det Offentlige.

§ 40.

Paa Steder, hvor der er Fare for Elvebrud, Stenskred eller lignende, skal Udskiftningskommissionen, saafremt der ikke ved selve Udlægget er taget Hensyn dertil, saa vidt muligt bestemme, hvorledes der skal forholdes, om Skade sker, og navnlig, hvorledes Skaden i paakommende Tilfælde skal fordeles mellem Lodsejerne.

Kapitel 6.

Behandling af Brugsrettigheder under Udskiftning.

§ 41.

Berører Udskiftning Lejer eller anden Bruger, bliver Forholdet mellem ham og Ejeren, saa vidt fornødent, at ordne af Udskiftningskommissionen.

§ 42.

Er Jord bortlejet (eller paa anden Maade overladt til Brug) for Brugerens Livstid eller for et Tidsrum, hvoraf mere end 25 Aar er tilbage, skal Udskiftningskommissionen, saa vidt det findes tjenligt for Udskiftningen, ved Mægling mellem Ejer og Bruger søge Jorden afhændet til Brugeren. Det samme gælder, naar intet sikkert kan oplyses om Brugstidens Længde, men Udskiftningskommissionen skønner, at Brugsforholdet maa formodes at være indgaaet for saadan Tid som ovenfor angivet.

Er Jorden i det nævnte Tilfælde i Sameje, kunne Ejerne af $^2/_3$ af det i Jorden lodtagne Marketal træffe Bestemmelse med bindende Virkning for alle Lodtagerne om Jordens Afhændelse til Brugeren. Afhændes den ikke til Brugeren, bliver den under Udskiftningen i alle Henseender at behandle som en særskilt Ejendom, men den bør saa vidt muligt ved Udlodningen lægges i Sammenhæng med Lod, der udlægges til Brugeren som hans Ejendom. Saadan Jord maa efter Udskiftningen ikke udstykkes eller paa anden Maade deles uden Amtmandens Samtykke, som kun maa meddeles, naar Trang til Byggegrunde eller hensigtsmæssig Sammenlægning med Nabolodder taler derfor.

Er Jorden i det anførte Tilfælde ikke i Sameje, vil Udskiftningskommissionen, naar særlige Omstændigheder tale derfor, kunne udlægge den i Sammenhæng med Ejerens Lod.

§ 43.

Bestemmelserne i §§ 41—42 om Brugsrettigheder finde ikke Anvendelse paa Fæsterettigheder paa Statens Fæstegods.

§ 44.

Anses det fornødent til hensigtsmæssigt Skifte, har Udskiftningskommissionen Myndighed til at flytte en ikke med Besiddelse forbunden Brugsrettighed fra et Sted til et andet, at begrænse Feltet for dens Udøvelse, at fastsætte Brugsmaaden og overhovedet at ordne Forholdet mellem brugsberettiget og Ejer, — alt for saa vidt ske kan, uden at Rettigheden formindskes eller dens Udøvelse i nogen følelig Grad gøres besværligere for Rettighedshaveren. I Overensstemmelse hermed kan saadan Brugsrettighed overføres fra det hele Fællig til en enkelt eller enkelte af de udskiftede Lodder saavel som fra en Lod til en anden.

§ 45.

Kan hensigtsmæssigt Skifte ikke opnaas ved saadan Ordning af Brugsforholdet som i forrige Paragraf omhandlet, kan Udskiftningskommissionen afløse den paagældende Brugsrettighed. Afløsningsmaaden bestemmes efter frit Skøn. Dog kan, hvis Rettigheden findes at være uundværlig for Rettighedshaveren, Afløsning kun ske ved, at der udlægges ham en til Rettighedens Værdi svarende Andel af Fælliget, der giver ham Adgang til en Brug, som i det væsentlige er ensartet med den, han tidligere havde. Ret til Sommergræsning for Kør kan, om fornødent, afløses med passende Andel af Fælliget eller, saafremt den græsningsberettigede foretrækker det, med Vederlag i Penge. Med Hensyn til Afløsning af Tørveskærsrettigheder følges Grundsætningerne i Havgelovens §§ 42 og 44.

Bestemmelserne i denne Paragrafs første Stykke finde ikke Anvendelse paa Ret til Vintergræsning for Faar i Indmark. Med Hensyn hertil lægges de i Bygden bestaaende Forhold til Grund ved Udskiftningen, men det vil i Tilfælde af Tvist være at afgøre af Kommissionen (jfr. § 47), paa hvilke Strækninger af Indmarken og til hvilke Tider Græsningsretten skal kunne udøves.

Fremsættes der under Udskiftning Begæring om Afløsning af Græsningsret for Faar i Indmark (Havgelovens § 36) eller om Afløsning af Tørveskærsret (Lovens §§ 42 og 44) eller Ordning af Forholdet imellem Ejer og tørveskærsberettiget (Lovens § 43), træffer Udskiftningskommissionen de Afgørelser, som ved Havgelovens §§ 37 og 45 ere henlagte til Voldgiftsmænd og Landvæsenskommission.

Kapitel 7.

Udflytning.

§ 46.

Skønner Udskiftningskommissionen, at Udflytning væsentlig vil fremme hensigtsmæssig Udskiftning, kan den, saafremt Midler dertil ere bevilgede af Statskassen, tilstaa Udflytningshjælp, der dog ikke maa overstige Halvdelen af Omkostningerne ved Huses Flytning. Ved Afgørelsen af, om saadan Hjælp bør tilstaas, samt af dens Beløb og Fordeling, tages Hensyn til Udflytningsomkostningernes Størrelse saavel som til vedkommende Lodsejeres Kaar og øvrige Forhold. Kommissionen kan, naar den ikke selv mener at have tilstrækkelig Indsigt, tilkalde bygningskyndig Bistand ved Beregningen af Omkostningerne; de dertil medgaaende Udgifter medregnes til Udskiftningens Omkostninger.

Kapitel 8.

Afgørelse af Retstvistigheder.

§ 47.

Opstaar der under Udskiftning indenfor Fælliget eller med udenforstaaende Tvist angaaende Grænser, Ejendomsret, Brugsret eller andet lignende, og det for Udskiftningens Skyld er nødvendigt, at Tvisten afgøres, da har Udskiftningskommissionen at mægle Forlig og, saafremt Tvisten ikke derved bilægges eller overlades til Voldgift, at afgøre den ved Kendelse, efter at de Oplysninger, som anses fornødne og hensigtsmæssigt kunne erhverves, ere tilvejebragte. Hører Tvisten ifølge den øvrige Lovgivning under Landvæsenskommissionens Paakendelse, træder Udskiftningskommissionen i den nævnte Kommissions Sted.

Under Behandlingen af saadan Tvist fratræder Landinspektøren og tiltræder Sysselmanden som Formand for Kommissionen.

§ 48.

Anser Udskiftningskommissionen det fornødent, forinden Kendelse afsiges, at faa Vidneforklaringer, udfærdiger Formanden efter Overlæg med de tvistende Parter en Indkaldelse, hvori Tvistens Genstand tydelig betegnes. Indkaldelsen besørges af Formanden forkyndt med et af ham fastsat Varsel for vedkommende Vidner og Parter; Forkyndelsen for Parterne kan ske ved Opslag eller paa anden sædvanlig Maade i den eller de vedkommende Bygder. Vidner, der bo eller opholde sig paa Færøerne, ere pligtige at give Møde paa det Sted, hvor Kommissionen holdes. Der tilkommer Vidner, der maa tilbagelægge mere end 7 Kilometer for at naa til Kommissionen, fri Befordring og Dagpenge af 2 Kr. for hvert Døgn, der medgaar til Rejse og til deres Ophold ved Kommissionen. Parterne kunne fremstille andre Vidner end de af Formanden indkaldte.

§ 49.

Ved Kendelsen, som afgives snarest muligt og senest inden 14 Dage efter Optagelsen, bestemmes, hvilken Forudsætning der, for saa vidt det omtvistede angaar, skal lægges til Grund for Udskiftningen (eller — i de i § 47, 2. Punktum, nævnte Tilfælde — hvorledes Tvisten afgøres), og Udskiftningen udføres derefter i Overensstemmelse med Kendelsen, uden Hensyn til, om nogen af Parterne erklærer sig misfornøjet med den.

Kapitel 9.

Anke og Gennemsyn.

§ 50.

Udskiftning saavel som derunder afgiven Kendelse, Skøn og Bestemmelse kan indankes til Prøvelse ved Overlandvæsenskommissionen.

§ 51.

Forinden Udskiftningen — det være sig i sin Helhed eller delvis — er afsluttet, kan Anke ikke finde Sted. Herfra undtages dog de Tilfælde, hvor Nabo eller nogen, der ikke er erkendt som Lodsejer eller brugsberettiget, vil indanke falden Kendelse.

§ 52.

Ankefristen er tre Maaneder, regnet i det ovennævnte Undtagelsestilfælde fra Kendelsens Forkyndelse, men ellers fra Forretningens Slutning. Oprejsning kan ikke finde Sted. Inden Fristens Udløb maa skriftlig Begæring om Indankningen være indkommet til Sorenskriveren.

§ 53.

Naar betimelig Anke er sket, stilles Udskiftningens Afslutning eller Ikrafttræden i Bero. Herfra undtages dog de i § 39 omhandlede Brugsforskrifter.

§ 54.

Under Sagens Behandling ved Overlandvæsenskommissionen er den Landinspektør, som har været Formand for Udskiftningskommissionen, pligtig at være til Stede og give alle fornødne Oplysninger; har han Forfald, beskikker Justitsministeriet en anden Mand med tilstrækkelig teknisk Uddannelse i hans Sted.

Med Hensyn til Varsel forholdes som for Udskiftning bestemt. For Forretningens Udførelse gælde ligeledes de samme Regler som ved Udskiftning, for saa vidt de ere anvendelige. Dog kunne Fristerne sættes nærmere Forretningens Slutning end i § 38 bestemt.

§ 55.

Den ankende skal senest ved Forretningens Begyndelse, saa snart dertil gives ham Lejlighed, fremsætte sine Ankeposter. Overlandvæsenskommissionen har foreløbig ikke at anstille Undersøgelse i videre Udstrækning, end fornødent for at erholde det paaklagede oplyst og rettet. Findes det da, at den ankende ingen Grund har til Anke, bliver Udskiftningen at stadfæste. Findes det derimod, at Forandring i nogen af de paaklagede Henseender bør gøres til den ankendes Fordel, kunne de Lodsejere, som ved Forandringen ville lide Tab, kræve, at Undersøgelsen udstrækkes saa langt, som det er nødvendigt for at bringe paa det rene, om ikke Udskiftningen i nogen tilsvarende Henseende ogsaa bør forandres til deres Fordel, og Forholdet ordnes i saa Fald efter Overlandvæsenskommissionens bedste Skøn, uden Hensyn til, om den ankende derved i det hele bliver slettere stillet end ved Udskiftningen.

§ 56.

Opstaar der for Overlandvæsenskommissionen Tvist om Grænser, Rettigheder og deslige, som ikke er fremkommet ved Udskiftningen eller ikke der har faaet sin Afgørelse, har Overlandvæsenskommissionen, saafremt Tvisten ikke kan bilægges eller overlades til Voldgift, at paakende den, for saa vidt dens Afgørelse vil have Indflydelse paa det, som er Forretningens Genstand.

§ 57.

Med de Lempelser, som følge af de i §§ 52—56 givne Forskrifter, behandles Sagen i øvrigt efter de sædvanlige Regler om Sagers Behandling ved Overlandvæsenskommissionen og om deres Indankning for Højesteret, jfr. Loven om Landvæsenskommissioner.

§ 58.

Antager Lodsejer, at der ved Udskiftning er indløbet Fejl i Kortet, Beregningerne eller Maalingsarbejderne, kan han inden tre Maaneder fra Forretningens Slutning forlange Gennemsyn hos Justitsministeriet, der lader Gennemsynet udføre ved en anden Landinspektør. Findes ved Gennemsynet Fejl, som have haft mærkbar Indflydelse paa Udlodningen, paalægger Ministeriet vedkommende Landinspektør inden en vis Frist at rette de paapegede Fejl og derefter i Medfør af de foretagne Rettelser at foranstalte Udlodningen omgjort.

Forlangende af Gennemsyn standser ikke Udskiftningens Ikrafttræden. Foranlediger Gennemsyn Omlodning, kan Omlodningen og de under den trufne Bestemmelser saavel som Udskiftningen for øvrigt, for saa vidt den er berørt af Omlodningen, paaankes inden tre Maaneder fra Omlodningens Slutning.

For Gennemsyn betales til den Landinspektør, som foretager det, fra 10 til 100 Kroner efter Justitsministeriets Skøn.

Kapitel 10.

Omkostningernes Udredelse.

§ 59.

Statskassen udreder den Godtgørelse, som tilkommer Landinspektør, Sorenskriver, Sysselmand og Medlemmer af Udskiftningskommission og Overlandvæsenskommission, med Undtagelse af Halvdelen af Dagpengene under Arbejdet paa Aastedet. Alle andre Omkostninger ved Udskiftningsforretning udredes af Fælligets vedkommende; den Del deraf, som falder paa Statens Fæstegods, bæres af vedkommende Fæstere.

Udgifterne ved den i § 6 omhandlede Taksation indgaa i Omkostningerne ved Udskiftningen, hvis Udskiftningskommission nedsættes; i modsat Fald udredes de med Halvdelen af Amtsrepartitionsfonden og Halvdelen af vedkommende Kommune.

§ 60.

De Omkostninger, der ikke afholdes af Statskassen, udredes udelukkende af den, som har forlangt Forretningen, naar hans Forlangende findes aabenbart ubeføjet, eller naar der nægtes Forretningen Fremme paa Grund af en ham tilregnelig Formfejl. Det samme gælder ved Anke til Overlandvæsenskommissionen de nævnte Omkostninger, naar Udskiftningen ved Overlandvæsenskommissionen ikke bliver væsentlig forandret, saasom ved Omgørelse af Delingsplanen eller ved et forholdsvis ikke ubetydeligt Tillæg til nogens Lod.

§ 61.

Ellers fordeles de nævnte Omkostninger mellem Lodsejerne. Med Hensyn til Fordelingen opføres følgende vejledende Regler:

a. Til Grund bliver under almindelige Omstændigheder at lægge, i Tilfælde af Sameje, det gamle Marketal eller det andet Forholdstal, hvorefter der maatte være skiftet, og i Tilfælde af Ejendomsblanding Skattemarketallet.
b. Berøres en Ejendom kun for en Del af Udskiftningen, gives der vedkommende Lodsejer et forholdsmæssigt Afslag.
c. Eftersom Udskiftningen skønnes at medføre større eller mindre Fordel for Lodsejer, kan hans Andel forhøjes eller nedsættes. Er nogen Ejendom, der ikke selv ligger i Fællig, i Henhold til § 23 inddraget under Udskiftningen, skal dens Ejer være fri for al Deltagelse i Omkostningerne.
d. Har nogen væsentlig Del af Udskiftningskommissionens Tid været optaget af Tvistighed, der udelukkende eller hovedsagelig vedkommer enkelt Lodsejer, kan der paalægges denne et passende forøget Ansvar.

§ 62.

Berøres Brugsret af Udskiftning, kan der paalægges den en Del af Omkostningerne, fastsat skønsmæssig efter Brugsrettens Værdi og den Forøgelse, denne har vundet.

§ 63.

De Omkostninger, som ikke paahvile Statskassen, udredes forskudsvis af Amtsrepartitionsfonden. De opkræves hos Skyldnerne sammen med det første Aarsbidrag til Fonden, som forfalder til Betaling efter Forløbet af 1 Aar fra Udskiftningens Slutning, medmindre Lagtinget tilstaar afdragsvis Betaling af Beløbet; i Tilfælde af manglende Betaling kunne de inddrives ved Udpantning.

§ 64.

Er der under Forretningen opstaaet Retstvist, og vedkommende Kommission skønner, at Parterne eller den ene af dem har haft rimelig Grund til at rejse Retsspørgsmaalet, og at det ikke kan tilregnes vedkommende, at Forholdet er blevet eller forblevet uklart, kan Kommissionen bestemme, at Omkostningerne ved Tvisten eller en Del af dem skal afholdes af Amtsrepartitionsfonden.

§ 65.

Betalingen for Gennemsyn og for dermed forbunden Befaring af Aastedet udredes af den, som har forlangt det, hvis Gennemsynet ikke leder til Omlodning; i modsat Fald udredes den saavel som Omlodningsudgifter af Statskassen, med Regres for denne til vedkommende Landinspektør.

§ 66.

Af den, som forlanger Gennemsyn, kan kræves enten Forskudsbetaling af eller betryggende Sikkerhedsstillelse for den Del af Omkostningerne, som efter foreløbigt Overslag antages at ville falde andre end Statskassen til Last.

§ 67.

Bliver Fordelingen af Omkostningerne ved Udskiftningen, efter at Betaling allerede er ydet, forandret ved Overlandvæsenskommissionen, har denne paa Forlangende at træffe de i saa Henseende fornødne Bestemmelser.

Kapitel II.

Forskellige Bestemmelser.

§ 68.

Udskiftningskommissionen fastsætter, hvor mange Skattemarker hver af de ved Udskiftningen udlagte Ejendomme udgør. Den har i dette Øjemed at foranledige de hidtil umatrikulerede Jorder, som indgaa under Udskiftningen, ansatte i Skattemarker paa den i § 6, andet og tredje Punktum, angivne Maade. De nærmere Regler for Fremgangsmaaden herved fastsættes af Justitsministeriet.

§ 69.

Naar nogen af de ved Udskiftning i Henhold til denne Lov fremkomne Jordlodder senere udstykkes, paahviler det Erhververen af udstykket Parcel at anmelde Udstykningen til Sysselmanden, der foranlediger, at Skattemarketallet fordeles mellem Parcellerne overensstemmende med de af Justitsministeriet fastsatte Regler. Sysselmanden berigtiger derefter Jordebogen og giver Overdragelsesdokumentet Paategning om den frasolgte Parcels Skattemarketal og Matrikulbetegnelse.

Førend disse Paategninger foreligge, maa Overdragelsesdokumentet ikke antages til Tinglæsning.

§ 70.

Retten til at kræve eller fuldbyrde Udskiftning kan ikke fraskrives. Ligesaa er Overenskomst ugyldig, hvorved Hindring opstilles for fuldstændig eller hensigtsmæssig Udskiftning.

§ 71.

Om en Strækning er at anse som Indmark eller som Udmark, afgøres i Tvivlstilfælde af vedkommende Kommission.

§ 72.

Naar Lodsejer eller brugsberettiget, hvis Lod eller Brugsret er behæftet eller beslaglagt, ved Udskiftning faar Vederlag i Penge, maa Beløbet ikke udbetales ham, medmindre han dertil erhverver alle vedkommendes Samtykke. Den, der har at udrede Vederlaget, kan fri sig for Ansvar ved at nedlægge Beløbet hos Sysselmanden, som igen indsætter det i et af Justitsministeriet dertil godkendt Pengeinstitut. Her bliver det staaende, indtil det paa lovlig Maade er afgjort, hvem der har at modtage det.

Hvorledes der i Tilfælde som nævnt skal forholdes med Udflytningsbidrag, bestemmes af Udskiftningskommissionen.

§ 73.

Ere Lodder, som ved Udskiftning samles til een Ejendom, pantsatte til forskellige, skal der under Udskiftningen søges tilvejebragt Overenskomst om Forholdet imellem de enkelte Panthavere. I Mangel af saadan Overenskomst bliver det indbyrdes Retsforhold at afgøre af Domstolene efter Lovgivningens almindelige Regler.

§ 74.

Hvad det ved offentlig Udskiftning er paalagt Ejer eller brugsberettiget at udrede, hviler, naar Tinglæsning har fundet Sted, som Hæftelse paa Ejendom eller Brugsret

foran Hæftelser, der samtidig eller senere tinglæses. Saadan Hæftelse skal udslettes af Pantebogen, naar 10 Aar ere forløbne fra dens Tinglæsning, for saa vidt Tinglæsningen ikke er fornyet. Fornyelsen gælder for 10 Aar; Betaling erlægges ikke for den.

§ 75.

Justitsministeriet har Overbestyrelsen af Udskiftningsvæsenet. Det sørger for, at Udskiftningskortene opbevares behørig. Lodsejerne kunne faa Genpart af dem mod Betaling, som fastsættes af Justitsministeriet.

§ 76.

Hvis Ejer eller Bruger ikke i betimelig Tid har udført det ham paahvilende Arbejde med Hensyn til fælles Vej, Vandledning, Grøft eller andet Anlæg, kan der, for saa vidt ikke det fornødne er fastsat af Udskiftningskommissionen, forholdes paa den i Hegnslovens § 50 foreskrevne Maade.

Tredje Afsnit.

Udskiftning af Udmark og af Herligheder, som ere i Fællig.

Kapitel 12.

Mindelig Udskiftning.

§ 77.

Udmark kan udskiftes eller deles i mindre Fællig (Havgeparter) ved mindelig Forening, naar alle vedkommende Ejere ere enige, og naar der erhverves Samtykke fra Brugere, Panthavere, Servituthavere og Indehavere af andre begrænsede Rettigheder i Ejendommen, for saa vidt de berøres af Udskiftningen. Overenskomsten skal oprettes skriftlig og tinglæses. Den skal indeholde en tydelig og nøjagtig Beskrivelse af den enhver (Enkeltmand eller flere Samejere i Fællig) tildelte Ejendoms Beliggenhed, Grænser og Rettigheder. Endvidere skal Overenskomsten indeholde alle fornødne Bestemmelser om Servituter og andre begrænsede Rettigheder; opnaas der ikke Enighed i saa Henseende, kan denne Del af Sagen bringes til Afgørelse paa den i § 83 foreskrevne Maade.

§ 78.

Tilsvarende Regler gælde om Sammenlægning af Havgeparter saavel som om Udskiftning og Sammenlægning af Herligheder eller Brugsrettigheder (derunder Tørveskærsrettigheder), som ere i Fællig.

Kapitel 13.

Offentlig Udskiftning.

§ 79.

Offentlig Udskiftning af Udmark, Herlighed eller Brugsrettighed, som er i Fællig, kan kun kræves, efter at Forslag derom har været behandlet ved Grandestævne eller,

saafremt Sagen kun angaar en enkelt Havge, ved Havgestævne under Sysselmandens Ledelse. Forslaget skal indeholde en almindelig Angivelse af, i hvilken Udstrækning Fælliget ønskes hævet, saaledes navnlig, om Ophævelsen skal gælde hele den fælles Ejendom (Herlighed, Rettighed) eller kun en Del deraf, og da hvilken, samt om Fælliget ønskes fuldstændig ophævet eller delt i mindre Fællig.

§ 80.

Vedtages Udskiftningsforslaget af Parthavere, som tilsammen

enten eje mindst en Tredjedel af Fælligets Marketal (eller, for saa vidt angaar Herligheder eller Brugsrettigheder, ere andelsberettigede for mindst en Tredjedel af Marketallet eller det andet Forholdstal, hvorefter Andelene i Fælliget ere bestemte)

eller udgøre mindst Halvdelen af de i Fælliget lodtagne

eller, — saafremt Forslaget gaar ud paa at indtage Udmarksstrækning til Opdyrkning,

— udgøre mindst Fjerdedelen af Udmarkens Ejere,

kan enhver Parthaver, som har stemt for Forslaget, indbringe Sagen for Landvæsenskommissionen (jfr. dog §§ 19—21); dog maa dette ske inden Aarsdagen efter Grandestævnets (Havgestævnets) Slutning.

§ 81.

Vedtages Forslag om Udskiftning af Herlighed eller Brugsrettighed, som er i Fællig, af Parthavere, som tilsammen

baade ere andelsberettigede for mindst to Tredjedele af Fælligets Marketal (eller det andet Forholdstal, hvorefter Andelene i Fælliget ere bestemte)

og tillige udgøre mindst to Tredjedele af de i Fælliget lodtagne,

kan enhver Parthaver, som har stemt for Forslaget, kræve Udskiftningen iværksat umiddelbart af Sysselmanden (jfr. § 84) uden Landvæsenskommissionens Mellemkomst; dog maa Begæringen herom være indkommen til Sysselmanden inden Aarsdagen efter Grandestævnets Slutning.

Tvistes der, om Betingelserne for at kræve Udskiftningen iværksat umiddelbart af Sysselmanden ere til Stede, kan enhver Parthaver forlange dette Spørgsmaal afgjort af Amtmanden, saafremt han inden tre Maaneder efter Grandestævnets Slutning skriftlig fremsætter saadant Forlangende for Sysselmanden, der da har snarest muligt at indsende Sagen til Amtmanden med sin Betænkning og alle fornødne Oplysninger. Finder nogen Parthaver sig utilfreds med Amtmandens Afgørelse, kan han inden 8 Uger efter dens Kundgørelse i vedkommende Bygd indbringe Spørgsmaalet for Landvæsenskommissionen.

§ 82.

Bestemmelserne i §§ 79—80 finde tilsvarende Anvendelse paa Sammenlægning af Havgeparter, ligesom der med Sammenlægning af Fællig, som vedrøre Herligheder eller Brugsrettigheder, forholdes paa tilsvarende Maade som angivet i §§ 79—81; dog skal Forslaget om Sammenlægning være vedtaget af saa mange Parthavere, som foreskrevet i §§ 80—81, i *hvert* af de Brug, som ønskes sammenlagte.

§ 83.

Om og paa hvilken Maade offentlig Udskiftning og Sammenlægning vil være at foretage (uden for de Tilfælde, hvor den iværksættes umiddelbart af Sysselmanden, jfr.

§ 81), afgøres af Landvæsenskommissionen (med Anke til Overlandvæsenskommissionen, eventuelt Højesteret) i Overensstemmelse med Forskrifterne i Loven om Landvæsenskommissioner.

Ved Sagens Behandling ville Reglerne i §§ 25, 60—62, 69—74 og 76 — samt, naar Udmarksstrækning indlægges til Opdyrkning, §§ 29, 31, 32, 37, 44 og 45 — være at anvende med de Lempelser, som Forholdene gøre nødvendige.

§ 84.

Naar det er blevet endelig afgjort, at Udskiftningen (Sammenlægningen) skal foretages (jfr. §§ 81 og 83), har vedkommende at henvende sig til Sysselmanden med en Udskrift af paagældende Kendelse, Forlig eller Grandestævnebeslutning og at anmode ham om at iværksætte samme. Sysselmanden har derpaa, efter foregaaende Varsel (jfr. Loven om Landvæsenskommissioner § 11, sidste Punktum), at indfinde sig paa Stedet og at udmaale og afsætte til hver af Parthaverne det, som i Henhold til Kendelsen (Forliget, Beslutningen) tilkommer ham. Ved denne Forretning blive §§ 25 og 28 at iagttage, den sidstnævnte Bestemmelse dog med den Lempelse, som følger af, at Kort ikke optages. Fastsættes nyt Markeskel mellem Havger, skal det nøjagtig beskrives i Forretningen, for saa vidt det er knyttet til naturlige Grænselinier, og i andet Fald i Sysselmandens Nærværelse nøjagtig afsættes i hele sin Udstrækning ved Stenvarder med Tørveaske under.

§ 85.

Angaar Udskiftningen Udmarksstrækning, som indtages til Opdyrkning, skal den paagældende Strækning og de enkelte ved Udlodningen udlagte Lodder takseres og ansættes til Skattemarker paa den i § 6, andet og tredje Punktum, angivne Maade, hvorhos Hegnssynsmændene paa Sysselmandens Foranstaltning ville have at træffe Bestemmelse om Hegnspligten og dens Fordeling, baade for den nyindlagte Udmarksstrækning og for den tidligere Indmark, for saa vidt Hegn i eller om denne overflødiggøres af Hegn i eller om den nyindlagte Udmarksstrækning (jfr. Hegnslovens § 9).

§ 86.

Er nogen Parthaver misfornøjet med Udfaldet af Sysselmandens Forretning (§ 84), skal han inden 4 Uger efter dens Slutning henvende sig til Retten og begære udmeldt 3 uvillige Mænd til at foretage en ny Udmaaling og Afsætning. Denne Forretning skal, efter at Sysselmanden og øvrige vedkommende med 14 Dages Varsel derom ere underrettede, foretages inden Udløbet af 8 Uger efter, at Mændene ere udmeldte, hvormed Sagen da skal være afgjort. Mændene faa Betaling efter Reglerne om Synsmænds Betaling i Loven om Retsafgifter.

Dersom de af Retten udmeldte Mænd skulde skønne, at Sysselmandens Udmaaling ikke har været rigtig og nøjagtig, bør de til deres Udmeldelse og Betaling og til mulig fornøden Medhjælp for Mændene medgaaede Omkostninger bæres af samtlige de i det eller de paagældende Fællig lodtagne i Forhold til deres Marketal (eller det andet Forholdstal, som angiver deres Andele i Fælliget); i modsat Fald skal den eller de, der have forlangt dem udmeldte, ene bære de derved foraarsagede Omkostninger.

§ 87.

Ved »Havgeloven« forstaas i denne Lov »Lov for Færøerne om Havgers Styrelse og Drift m. m. af.....«; ved »Hegnsloven« forstaas »Lov for Færøerne om Hegn og Markfred af.....«; ved »Loven om Landvæsenskommissioner« forstaas »Lov for Færøerne om Landvæsenskommissioner af.....«.

§ 88.

Denne Lov træder i Kraft den ....., fra hvilken Dag Lov om Udskiftning af Fælleshavger paa Færøerne af 4. Marts 1857 saavel som alle Bestemmelser, der ere i Strid med nærværende Lov, ophæves.

Register.

		§§	§§
Første Afsnit.			
I hvilke Tilfælde og af hvem Udskiftning kan kræves.			
Kapitel 1			1—4
Andet Afsnit.			
Udskiftning af Indmark og af Udmark i Forbindelse med Indmark			5—76
Kapitel 2.	Fremgangsmaaden ved Udskiftningen	5—18	
— 3.	Udskiftningens Omfang og Fuldstændighed	19—24	
— 4.	Delingsgrundlaget	25—26	
— 5.	Udlodningen med dertil hørende Bestemmelser	27—40	
— 6.	Behandling af Brugsrettigheder under Udskiftning	41—45	
— 7.	Udflytning	46	
— 8.	Afgørelse af Retstvistigheder	47—49	
— 9.	Anke og Gennemsyn	50—58	
— 10.	Omkostningernes Udredelse	59—67	
— 11.	Forskellige Bestemmelser	68—76	
Tredje Afsnit.			
Udskiftning af Udmark og af Herligheder, som ere i Fællig.			
Kapitel 12.	Mindelig Udskiftning		77—78
— 13.	Offentlig Udskiftning		79—86
Lovens Ikrafttræden m. m.			87—88

Bemærkninger til foranstaaende Lovudkast.

Spørgsmaalet om, hvilke Foranstaltninger der kan og bør træffes af Lovgivningen for at standse overdreven Udstykning af de private Jordejendomme paa Færøerne eller, om muligt, faa samlet de enkelte Ejeres mange spredte Indmarkslodder til færre og større Lodder, har igennem lang Tid været Genstand for Forhandling. I Tidsrummet 1832—1852 blev der fra forskellige Sider fremsat Forslag vedrørende denne Sag og foretaget Undersøgelser til Oplysning om, paa hvilken Maade den bedst vilde kunne fremmes (se Tillæg Side 315—316). Ved kongelig Resolution af 17. December 1845 (Tillæg Side 349—351) blev det saaledes besluttet at sende en Landmaaler til Færøerne for at undersøge Spørgsmaalet om, hvorvidt en *almindelig Udskiftning* maatte kunne gennemføres, idet det var Hensigten senere at nedsætte en Kommission med det Formaal at afgive Forslag til Sagens Ordning. Da den paagældende Landmaaler imidlertid døde i Aaret 1846 efter kun at have tilbragt nogle Maaneder paa Færøerne (se Tillæg Side 352), standsedes Sagen foreløbig. Ifølge kongelig Resolution af 26. Marts 1852 (se Tillæg Side 365) sendtes atter en Landinspektør til Færøerne for at undersøge Forholdene og afgav, efter ca. 4 Maaneders Ophold her, i Aaret 1853 en Betænkning, hvis Konklusion gik ud paa, at, »om man end ikke kan betragte en almindelig Udskiftning af Færøerne som en absolut Umulighed, vilde den dog være forbunden med saa overordentlige Vanskeligheder og medføre saa store Udgifter, at den ingen Sinde vilde kunne ventes iværksat« (se Tillæg Side 316, 386, 414).

Efter dette Resultat af Undersøgelsen blev Opmærksomheden henvendt paa *mindre vidtgaaende Foranstaltninger*.

For det første blev det ved Lov, hvorved Udstykning af det private Jordegods paa Færøerne søges indskrænket, af 4. Marts 1857 (se herom Tillæg Side 316—317, 367—400) forsøgt *at lægge Baand paa Udstykningen* af Jorderne ved *dels* at aabne Adgang for Ejerne til ved frivillig Bestemmelse at baandlægge Ejendommene i større faste Brug (§§ 1—16), *dels* at forbyde fremtidig Udstykning af Jord i mindre Dele end hele Gylden, samlet saavel i Bø som i Havge (§ 17) og *endelig* at forbyde at adskille de til Jordejendom knyttede Herligheder derfra (§ 18). — Denne Lov har imidlertid i et væsentligt Punkt fuldstændig forfejlet sin Hensigt, idet dens §§ 1—16 aldrig ere blevne benyttede.

Ved Siden heraf blev der, da Tanken om Tilvejebringelse af en almindelig Udskiftningslov var opgiven, ved Lov om Udskiftning af Fælleshavger paa Færøerne af 4. Marts 1857 (se herom Tillæg Side 401—419) aabnet Adgang til *delvis Udskiftning af Udmark*, hvori flere Ejere ere lodtagne, særlig i det Øjemed at indtage en Del af Udmarken til Opdyrkning.

Med Hensyn til *Samling af de splittede Indengaardsjorder* blev det af Lagtinget i dets i Samlingen 1862 afgivne Betænkning over Sagen om en Omtaksation af Jordejendommene paa Færøerne fremhævet, at det maatte anses rigtigt at foretage særskilt Taksation af Bøen og af Havgen. Tinget bemærkede i denne Henseende, at en af de Hindringer, som mest stille sig i Vejen for Indengaardsjordenes større Samling ved Magelæg, er den, at Bø og Havge høre sammen, og at det er en Betingelse for Indførelsen af et bedre Jordbrug, at saadanne Hindringer saa vidt muligt søges fjernede. Det udtalte derhos, at det vilde være et forberedende Skridt i denne Retning at taksere Bø og Havge særskilt, saa at, hvis Forholdene i Tiden kunde gøre det ønskeligt, at en Adskillelse fandt Sted, denne da kunde ske, uden at der behøvede at foretages nogen Omtaksation (se Rigsdagstidende 1866—67 Tillæg A. Sp. 1245—1246). Den saaledes af Lagtinget anbefalede Foranstaltning blev der-

efter iværksat ifølge Lov angaaende en ny Skyldsætning af Jorderne paa Færøerne af 29. Marts 1867 § 3, 2det Punktum.

Lagtinget har senere i Aarene 1893—1898 (se Lagtingsberetningerne for 1893, Side 74; 1894 Side 78; 1895 Side 49; 1896 Side 64; 1897 Side 87—92; 1898 Side 24—36) behandlet Spørgsmaalet om en Ændring i Lovgivningen, saaledes at det — for at lette Samlingen af Indengaardsjorderne gennem Mageskifte og Køb — fremtidig skal være tilladt at disponere over Bo og Havge hver for sig. Om denne Sag henvises i øvrigt til det af Kommissionen udarbejdede Udkast til Lov om Forandring i Udstykningslovgivningen m.m.

I Forbindelse med den nysnævnte Sag behandlede Lagtinget i Samlingen 1898 Spørgsmaalet om Foretagelse af almindelig Udskiftning af en Bygds Jorder (se det af vedkommende Udvalg udarbejdede Lovudkast §§ 9—12, Lagtingsberetning 1898 Side 26—27).

Nærværende Kommission er ved Overvejelsen af denne Sag kommen til det Resultat, at en for det færøske Jordbrug virkelig betydningsfuld Ændring af Forholdene ikke vil kunne gennemføres uden ved Udskiftning, og at navnlig frivilligt Mageskifte og Køb kun i begrænset Omfang og under særlige Betingelser vil føre til en hensigtsmæssig Samling af Indmarksjorden. I sidstnævnte Henseende vil nemlig den økonomiske Lov om Vekselvirkningen mellem Tilbud og Efterspørgsel virke hemmende, idet den Omstændighed, at enkelte Ejere særlig anstrenge sig for at opkøbe eller mageskifte Indmarksjord til Afrunding og Samling af deres Lodder, i Almindelighed vil medføre en Stigning af Prisen paa de efterspurgte Lodder, som let kan gaa saa højt, at deres Udbytte ikke svarer til Prisen. Men hertil kommer, at det, selv om enkelte igennem frivillige Retshandler opnaa at faa Samling paa deres Jord, dog vil afhænge af Tilfældigheder, om det netop vil lykkes dem at faa Lodderne afrundede paa *hensigtsmæssig* Maade, og om de samlede Lodder faa en for Jordbrug formaalstjenlig Beliggenhed. Endelig vil der ad Frivillighedens Vej aldrig kunne ventes raadet *fuld* Bod paa Indmarkssplittelsen, idet der altid vil blive liggende en hel Del Lodder tilbage i samme Stand som før, og disse ville (efter de Erfaringer, som Jordfællesskabet i alle Lande har opvist) danne Udgangspunkter for ny Splittelse.

Den Indmarkssplittelse, som Landbruget paa Færøerne lider under, er *ikke* noget *for os* særligt Onde, men har sit tilsvarende over hele Skandinavien og i andre europæiske Lande, og det Middel, som alle Steder er blevet brugt til Ondets Bekæmpelse *og har vist sig virksomt*, er Udskiftning. Der kan derfor ikke være Tvivl om, at den samme Fremgangsmaade ogsaa bør indføres hos os, og at den her vil føre til det samme Maal som andetsteds.

Med Hensyn til Udskiftningsvæsenets Udvikling og Virksomhed i forskellige Lande henvises til Tillægget Side 630—77. Som det fremgaar af de der givne Oplysninger, er Udskiftningen i *Danmark* praktisk talt afsluttet for omtrent 100 Aar siden, i *Sverige* i Hovedsagen gennemført i Tiden 1830—1850 og nu i alt væsentligt færdig, medens den i store Dele af *Norge* og *Preussen* endnu er i fuld Virksomhed (de afgørende Love i Danmark Aarene 1781 og 1792; i Sverige 1827; i Norge 1857; i Preussen 1872). I alle Lande har Lovgivningen til at begynde med forsøgt sig frem med lempelige Midler, idet man har været ængstelig for at gribe ind i Besiddelsesforholdene og derfor har prøvet at raade Bod paa Fællesskabets Ulemper ved i videst muligt Omfang at overlade Sagen til frivillige Ordninger ved Lodsejerne selv eller dog et Flertal af dem; men overalt har Erfaringen vist, at det kun er de dybt indgribende Midler, der virkelig forslaa noget. Kommissionen finder det derfor utvivlsomt, at man ogsaa paa Færøerne bør følge den Lære, som andre Landes Erfaringer have givet, og tage det afgørende Skridt ved at aabne Adgang til en efter Nutidens Grundsætninger udført, gennemgribende Udskiftning af Indmark.

Hvad angaar den nærmere Ordning af Udskiftningen, har Kommissionen fundet den norske Udskiftningslov af 13. Marts 1882 særlig egnet til at lægges til Grund. I øvrigt er denne Lov og den forudgaaende norske Lov af 12. Oktober 1857 i vidt Omfang udarbejdede efter Forbillede af den svenske skiftestadga af 4. Maj 1827 (senere ændret ved den nugældende stadga af 9. November 1866), som i mange Punkter var bygget paa den grundlæggende danske Forordning af 23. April 1781. Fremgangsmaaden ved Udskiftningen er derfor i de 3 Lande i Hovedsagen ens, omend de i Tidens Løb indvundne Erfaringer efterhaanden have ført til Ændringer i mange Enkeltheder. Ved Lovudkastets Udarbejdelse har Kommissionen stadig haft sin Opmærksomhed henvendt paa alle 3 Landes Udskiftningsret, idet man overalt har søgt

at prøve de gældende Regler saa nøje som muligt med særligt Hensyn til de færøske Landbrugsforhold.

Lovudkastet falder i tre Afsnit. Af disse indeholder det sidste Bestemmelser om »Udskiftning af Udmark og af Herligheder, som ere i Fællig«, og dets Indhold er i det væsentlige overensstemmende med den nugældende færøske Lovgivnings Forskrifter om de omhandlede Forhold. Det andet Afsnit, som giver Regler om »Udskiftning af Indmark og af Udmark i Forbindelse med Indmark«, har derimod i stort Omfang optaget Bestemmelser fra den norske Udskiftningslov af 13. Marts 1882, lempede efter de færøske Forhold. Endelig indeholder Udkastets første Afsnit (efter den norske Udskiftningslovs Forbillede) nogle almindelige, for al Udskiftning gældende Bestemmelser (jfr. endvidere Udkastets § 83, 2det Stykke, og § 84, 3dje Punktum, hvorved visse Regler i andet Afsnit, med fornødne Lempelser, gøres anvendelige paa de i tredje Afsnit omhandlede Udskiftninger).

Til Lovudkastets enkelte Paragraffer skal man knytte nedenstaaende Bemærkninger:

Første Afsnit (I hvilke Tilfælde og af hvem Udskiftning kan kræves).

Kapitel I.

Til § 1.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 1. Den i denne Bestemmelse opstillede Sondring imellem Land- og Byejendomme finder Kommissionen dog ikke egnet til at anvendes paa Færøerne.

Til § 2.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 2 og Svensk Skiftestadga af 9. Novbr. 1866 § 1. Paragraffen skelner imellem det saakaldte fuldstændige Fællesskab (Sameje), som paa Færøerne forefindes i Udmark (Havge, Herligheder), men sjælden i Indmark, og det ufuldstændige Fællesskab, som hos os er meget hyppigt i Indmark. Dette sidste, som i norsk Ret benævnes »Tejgeblanding« (tidligere »Tejgebytte«) og i svensk Ret »tegskifte«, foreslaar man betegnet som »Ejendomsblanding«.

Til § 3.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 3. Med Hensyn til den Hindring for Udskiftning, som kan opstaa ved, at denne ikke skønnes at kunne foretages uden samtidig Udflytning, henvises til Udkastets § 46. Som udviklet i Bemærkningerne til denne Paragraf, har Kommissionen ikke ment at kunne foreslaa de svenske og norske Loves Regler om *tvungen* Udflytning overførte til Færøerne, og som Følge heraf vil det bero paa vedkommende Lodsejere, om de (eventuelt med Tilskud fra det offentlige til Dækning af de med Udflytningen forbundne Udgifter) frivillig ville paatage sig at flytte deres Huse.

Til § 4.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 §§ 5—6 og Svensk Skiftestadga 1866 §§ 7—8. De i Paragraffens første og andet Punktum opstillede Regler hvile paa den Betragtning, at Udskiftning udgør en saa indgribende Forandring i Ejendomsrettens Genstand, at Ejeren, og kun han, bør have Ret til at fremsætte Udskiftningskrav. Medens denne Regel maa være gældende i Almindelighed, naar Ejer og Bruger ikke ere samme Person, har man ment, at Reglen bør lempes noget, for saa vidt angaar Statens Fæstegods. Efter hele Fæsterens Stilling synes det nemlig rimeligt at tillægge ham en betydelig Indflydelse paa Udskiftningsspørgsmaalet; han vil i Almindelighed være den, som mest indgaaende kender Fæstets Forhold og derfor vil være bedst i Stand til at bedømme en Udskiftnings Nødvendighed og Betydning for Fæstet. Men en *Enc*raadighed ved Sagens Afgørelse finder Kommissionen dog ikke at kunne foreslaa tillagt ham. Spørgsmaalet om, hvorvidt Udskiftning i en Bygd bør fremmes eller ikke, kan efter Omstændighederne være af allerstørste Betydning for Bygden. For Statens Fæstegods vil en *Ind*marksudskiftning derimod ofte kunne være af mindre Vigtighed, da den dertil hørende Jord ikke i Almindelighed er i *den* Grad splittet som Odelsjorden. Det kan derfor i et givet Tilfælde meget vel stille sig saa, at de paagældende Kongsfæstere ikke ville være stemte for Udskiftning, idet de mere have Øje for den øjeblikkelige Ulempe, som de ville have af at maatte ombytte den til deres Fæster hørende Jord med anden, end for den Fordel, som hele Bygden vil vinde af at faa ordnede Indmarksforhold. Vilde man tillægge Fæsterens Nej endelig afgørende Betydning i Udskiftningssagen, vilde derfor Følgen let kunne blive, at Udskiftning i en Bygd standsedes, fordi ved-

kommende Fæstere ikke for deres Vedkommende følte Trang til Forbedring. Man foreslaar derfor Forholdet ordnet saaledes, at Fæsterens Beslutning kun er afgørende, saafremt den tiltrædes af Godsbestyrelsen, men at i modsat Fald Sagen skal forelægges Justitsministeriet til endelig Afgørelse. Herved vil der, saafremt Fæsteren og Godsbestyrelsen ere enige, kunne træffes hurtig Afgørelse af Spørgsmaalet, medens der i andet Tilfælde vil blive Lejlighed til før den endelige Beslutning at fremsætte og begrunde de afvigende Anskuelser. I hvilken Retning Afgørelsen i det enkelte Tilfælde bør gaa, maa selvfølgelig afhænge af et Skøn; men Kommissionen skal dog bemærke, at det formentlig vil være rigtigt, naar vedkommende Fæstere modsætte sig Udskiftning, at tage et meget væsentligt Hensyn til, om der mellem de private Ejere i Bygden er et nogenlunde kraftigt Ønske om Udskiftningens Fremme, og at den Justitsministeriet tillagte Myndighed derfor ellers ikke bør bringes i Anvendelse imod Fæsterens Indsigelse. Som udviklet nedenfor ved § 6, anser Kommissionen det nemlig for en væsentlig Betingelse for, at en Indmarksudskiftning skal kunne blive til virkeligt Gavn for Bygden, at der indenfor denne føles Trang dertil, og at den ikke paatvinges udefra.

Med Hensyn til *Ud*marksudskiftning henvises særlig til § 28 i Udkast til Lov angaaende Statens Fæstegods.

Et Medlem (Patursson) kan slutte sig til foranstaaende Motivering, men maa dog udtale, at han vilde have anset det for berettiget — omend maaske mindre formaalstjenligt —, om Kongsfæsterne fik lige Ret med de private Ejere til at afgive Stemme i Udskiftningsspørgsmaal. Særlig for de Bygders Vedkommende, hvor der hovedsagelig eller udelukkende findes Kongsgods, anser dette Medlem det for mindre paakrævet at overlade Bestemmelsen om Udskiftning til Godsbestyrelsen og Ministeriet. Da der imidlertid ikke i Kommissionen har været Stemning for Paragraffens Affattelse i den anførte Retning, har det nævnte Medlem ikke fundet Anledning til at fremsætte Ændringsforslag herom.

Andet Afsnit (Udskiftning af Indmark og af Udmark i Forbindelse med Indmark).

Kapitel 2 (Fremgangsmaaden ved Udskiftningen).

Efter Norsk Udskiftningslov 1882, Kapitel 2 (§§ 7—10) og Dansk Forordning 1781 § 25 kan Udskiftning foretages ved privat Overenskomst imellem samtlige i de paagældende Ejendomme interesserede —saakaldet »mindelig Udskiftning« —, dog at denne ifølge den norske Udskiftningslov for at kunne hindre senere offentlig Udskiftning i Reglen maa være godkendt af Udskiftningsretten.

Kommissionen har ikke ment at kunne foreslaa Anerkendelse af mindelig Udskiftning, for saa vidt den berører *Indmark*. Udskiftning af denne er meget ofte en særdeles vanskelig Sag, som forudsætter stor Indsigt og Kyndighed samt faglig Uddannelse, idet det er af største Vigtighed, at Beregningen og Vurderingen af, hvad enhver Lodsejer i Forvejen ejer, og hvad han efter Udskiftningen skal have, samt Udlægget af de enkelte Lodder, foregaar med yderste Nøjagtighed, Kyndighed og Upartiskhed. Nu er det vel saa, at Lodsejerne, naar de selv i Mindelighed foretage Udskiftningen, selvfølgelig i Øjeblikket *tro*, at den er rigtig udført, men Erfaringer fra andre Lande vise, at det ikke sjælden, naar der er gaaet nogen Tid efter en saadan Udskiftning, gaar op for en og anden af Lodsejerne, at der dog har været Fejl ved Fremgangsmaaden. Erfaringerne andetsteds vise ogsaa, at intet er skadeligere for Udskiftningens Fremgang end slette og uhensigtsmæssige Udskiftninger. Til at indlade sig paa Udskiftning kræves der hos Lodsejerne en ganske betydelig Viljestyrke, thi hvor store Fordele de end kunne haabe — og med god Grund haabe — at opnaa gennem Udskiftningen, saa er det i alt Fald sikkert, at de i *første* Omgang ville faa Ulejlighed og Udgift ved hele den med Omlægningen af deres Lodder forbundne Ændring af deres vante Arbejdsforhold. Men har Lodsejernes Forventning om Udskiftningens Goder været spændt højt og deres Energi for at fremme den været stor, saa vil deres Skuffelse, hvis det bagefter viser sig, at de ikke faa de ventede Fordele, blive saa meget dybere, og deres uheldige Erfaringer ville i andre Bygder vække Mistillid til hele Sagen. Omvendt er der intet, som i den Grad fremmer Udskiftningssagen som en god og vel udført Udskiftning. Den Tilfredshed, som den skaber

hos de paagældende Lodsejere, naar de ere komne over den første Tids Besværligheder, er den bedste Opmuntring for Naboerne til at følge Forbilledet.

Naar man i Norge ogsaa i den gældende Udskiftningslov har bibeholdt den mindelige Udskiftning, forsvares det ved, at Udskiftningen dér er en gammelkendt Ting, og at der som Følge deraf inden for ethvert større Distrikt findes Mænd, der have deltaget i offentlige Udskiftninger og derved erhvervet sig en særegen Indsigt i saadanne Sager, og som derfor kunne være Folk behjælpelige med at udføre private Udskiftninger med Kyndighed. Hos os, hvor Sagen skal begyndes fra nyt, stiller det sig helt anderledes.

Hvad derimod angaar Udskiftning, som alene berører *Udmark*, har Kommissionen ingen Betænkelighed ved at bibeholde den nugældende færoske Lovgivnings Regler om mindelig Udskiftning; men herom henvises til Bemærkningerne ved Lovudkastets tredje Afsnit (§§ 77—78).

Til § 5.

Foretagelsen af Udskiftningen forudsætter dels almindelig Landbrugskyndighed, dels særlig Uddannelse i de fornødne tekniske Arbejder. Man har troet, at disse Forudsætninger bedst ville fyldestgøres ved den foreslaaede Sammensætning af den paagældende Myndighed, som formenes passende at kunne benævnes »Udskiftningskommission«. Hvervet som Medlemmer af denne foreslaas henlagt til Medlemmerne af Overlandvæsenskommissionen, fordi det i disse Sager ikke saa meget kommer an paa særligt stedligt Kendskab som paa *almindelig* Indsigt i Landbruget. Det er ogsaa af Betydning, at Medlemmerne efterhaanden faa Øvelse i Arbejdet ved at deltage i nogle Udskiftninger, idet dette vil bidrage til at fremskynde den enkelte Udskiftning. Endelig har man ment, at det, da Lodsejernes Tillid til Medlemmernes Upartiskhed er af største Vigtighed, vil være heldigere at overdrage Hvervet til Mænd, valgte for Øerne i det hele, end til Medlemmer af den stedlige Landvæsenskommission.

Til § 6.

Den formelle Fremgangsmaade ved Udskiftningssagens Paabegyndelse falder efter Lovudkastet i tre Dele: 1) den foreløbige Begæring (§ 6, 1ste Stykke); 2) den endelige Begæring (§ 6, 2det Stykke); 3) Begæringens Godkendelse (§ 7).

Kommissionen kommer her ind paa et Spørgsmaal, som i Udskiftningslæren er meget omtvistet og i de forskellige Landes Lovgivninger er løst paa meget forskellig Maade.

Videst gaa den *svenske* og den *norske* Lovgivning (Svensk Skiftestadga 1866 § 3, Norsk Udskiftningslov 1882 § 5), hvorefter *enhver* Ejer af særskilt Brug, der ligger i Fællig, kan kræve Udskiftning *med den Virkning*, at det *hele* Fællig bliver at opløse.

Den *danske* Lovgivning (Forordning 1781 §§ 2—3 og 5) giver enhver Lodsejer i et Fællig Ret til at faa *sin* Andel i Fælliget særskilt udlagt, men med Ret for de andre Lodsejere til at forblive i Fællig, idet der dog samtidig skal udarbejdes Plan for det hele Fælligs Udskiftning og alle Lodsejerne ere forpligtede til at deltage i Udgifterne herved.

Den *preussiske* Lovgivning hyldede tidligere den danske Regel om, at den enkelte Lodsejer kun kunde faa sig selv udskiftet, men dette er senere ændret derhen, at Udskiftningskrav medfører hele Fælligets Opløsning, idet der ved Jord, som er behæftet med Brugsret, f. Eks. Græsningsret, kræves Begæring fra Ejerne af over $\frac{1}{4}$ af Indmarken, beregnet efter Areal, og ved anden Jord kræves Begæring fra Ejerne af over $\frac{1}{2}$ af Indmarken, beregnet paa samme Maade.

Det kunde synes at ligge nær at følge den norske Lovgivnings Regel paa dette Punkt, da det oprindelige Retsgrundlag (Chr. V.s Norske Lov) er fælles og Jordbrugsforholdene i mange Henseender ens. Den anførte norske Regel hviler nemlig oprindelig paa de ogsaa paa Færøerne gældende Bestemmelser i Norske Lovs 3—12—15, hvorefter — naar to eller flere have Mark tilfælles, og de ikke kunne enes om Brugen deraf — Ejendommen skal udskiftes efter blot een Medejers Begæring, »thi den bør at nyde Skifte, som Skifte begærer«; jfr. endvidere med Hensyn til Fremgangsmaaden ved Udskiftningen Bestemmelserne i 5—2—68.

Kommissionen mener dog ikke for Færøernes Vedkommende at turde foreslaa en saa vidtgaaende Ret til at kræve Udskiftning, idet den har ladet sig lede af følgende Betragtninger:

Til *Gennemførelsen* af Udskiftning hører der, som ovenfor omtalt, en betydelig Viljestyrke hos dem, der sætte sig i Spidsen, og det kan allerede af denne Grund være nyttigt, at de hente Modstandskraft i gensidig Støtte (hvis det er mange smaa Ejere) eller i Besiddelsen af en vis, ikke helt ringe Ejendom. Det samme gælder med Hensyn til *Udnyttelsen* af Udskiftningens Fordele.

En Udskiftning er kun et Middel, det *første* Skridt til Forbedring, og maa følges af virksomt Arbejde, hvor det er gavnligt, at flere smaa Ejere kunne staa Last og Brast eller en større Ejer gaa foran. Her spiller ogsaa det ovenfor omtalte Hensyn til Eksemplets Magt ind; en Bygd, hvor Udskiftning er foretagen, men udnyttes daarligt, fordi der i Bygden ikke er gode Foregangsmænd, vil — maaske ubevidst — virke afskrækkende paa andre Bygder, som endnu ikke ere blevne udskiftede, medens omvendt en Bygd, hvor Udskiftningens Velsignelser blive synlige, vil virke mægtigt til hele Sagens Fremme.

Med Hensyn til *Virkningen* af Udskiftningsbegæring mener Kommissionen derimod, at man bør følge den i Norge (saavel som i Sverige og Preussen) gældende og ikke den danske Ordning. Det Apparat, som skal sættes i Bevægelse ved en Udskiftning, er — efter færøske Landbrugsforhold — for stort og bekosteligt til at kunne bringes i Anvendelse ret ofte inden for samme Bygd; og den Omvæltning af Bygdens Forhold, som enhver — ogsaa en delvis — Udskiftning bevirker, er for dybtgaaende til, at man bør sætte det samme Slægtleds Taalmodighed og Resignation paa Prøve mere end een Gang. *Man bør udskifte til Bunds.*

Det første Skridt i Udskiftningssagen bliver *den foreløbige Begæring* (§ 6, 1ste Punktum). Dennes Formaal er kun det rent midlertidige: at faa tilrettelagt Grundlaget for Afstemning imellem Lodsejerne. Man er paa dette Stadium af Sagen nødt til at gaa ud fra noget paa Forhaand foreliggende, i hvilken Henseende Kommissionen foreslaar at gaa efter Bygdens *Marketal* i Indmarken (i Udflytterbygder, hvor dette Grundlag ikke er anvendeligt, dog efter *Antallet* af Indmarksejere) og at lade det være tilstrækkeligt, at der foreligger Begæring fra en Tiendedel. Naar saadan Begæring er indkommet til Sysselmanden, vil denne have at foranstalte den umatrikulerede Del af Bygdens Indmark underkastet en Taksation, hvorved den ansættes til Skattemarker. Lejetroer ville dog ikke være at inddrage under Taksationen, idet de efter Kommissionens Anskuelse ikke bør medregnes ved Afstemningen over Udskiftningsspørgsmaalet (Paragraffens 2det Stykke).

Til Sagens videre Fremme kræves dernæst *den endelige Begæring* om Udskiftning. Man foreslaar i denne Henseende, at Begæringen skal vedtages af Ejere, som tilsammen eje mindst en Tredjedel af Skattemarketallet i Bygdens Indmark. Fastsættelsen af Andelstallet afhænger selvfølgelig af et Skøn. Enkelte Medlemmer af Kommissionen kunde være tilbøjelige til at gaa noget lavere (til ¼), men man er enedes om at blive staaende ved den angivne Brøk, som svarer til, hvad Kommissionen andetsteds i de af den udarbejdede Lovudkast har foreslaaet som Betingelse for at kræve Opløsning af Fællesskab (se saaledes nærværende Udkast § 80 og Udkast til Lov om Hegn og Markfred § 39).

Udskiftningsspørgsmaalet foreslaas behandlet paa Grandestævne; man har tænkt sig, at det ofte kan være rigtigt i dette Tilfælde at sammenkalde overordentligt Grandestævne for at fremskynde Afgørelsen. Man foreslaar, at Begæringen kun skal anses for gyldig, hvis den vedtages *paa Grandestævnet*, og at det altsaa ikke er nok, at der *senere* opnaas Tilslutning fra det foreskrevne Tal. Grunden hertil er, at det, naar Udskiftningsspørgsmaalet er rejst, er af den allerstørste Betydning, at Sagen fremmes uden noget unødvendigt Ophold. Saa længe Sagen staar paa, hindrer den alt Jordarbejde i Bygden, som gaar ud over det ganske sædvanlige, da ingen af Lodsejerne naturligvis under den herskende Usikkerhed tør indlade sig paa andet, idet han ikke veed, om han kan vente at beholde eller miste de Lodder, han har i Besiddelse.

Tiden efter den foreløbige Begærings Fremsættelse indtil Grandestævnet har Kommissionen tænkt sig benyttet til de nødvendige Forhandlinger om, hvorvidt Statens Fæstegods — hvis saadant findes i Bygden — skal tiltræde Begæringen eller ej. Man har dog fundet det unødvendigt at udtale noget herom i Lovudkastet, idet man forudsætter, at de Lodsejere, der særlig interessere sig for Udskiftningens Fremme, ville (om fornødent gennem Godsbestyrelsen) sørge for, at der i Tide indhentes fornødne Erklæringer fra vedkommende Fæstere.

Paragraffens sidste Punktum tiltrænger formentlig ikke Begrundelse.

Til § 7.

Spørgsmaalet om, hvorvidt den endelige Udskiftningsbegæring er i formel Orden, maa af Hensyn til Sagens hurtige Fremme afgøres af en stedlig Myndighed, og man foreslaar denne Afgørelse henlagt til Amtmanden, saaledes at dennes Godkendelse af Begæringen er upaaankelig, medens hans Afvisning af Begæringen kan indankes til Justitsministeriet. Ret til Anke foreslaas tillagt enhver Indmarksejer i Bygden, idet enhver saadan har lige Krav paa at faa Vis-

hed for, om Udskiftningen bør fremmes eller ej.

Ved de Amtmandens (eventuelt Justitsministeriets) Prøvelse underlagte formelle Betingelser er sigtet til de i § 6 angivne, derimod ikke til de i §§ 2 og 3 nævnte Betingelser, hvilke ofte ville kræve stedlig Undersøgelse. For saa vidt § 6 kræver, at de, der tiltræde Begæringen, skulle være *Ejere* af et vist Skattemarketal, bemærkes, at man ikke har tænkt sig, at der absolut skal fordres strengt juridisk, tinglæst Adkomst, men at Sagen bør afgøres efter et Skøn over de foreliggende Oplysninger, idet en minutiøs Undersøgelse, som forsinker Afgørelsen, bør undgaas.

Til § 8.

Naar Udskiftningsbegæringen er godkendt, kan den ikke tages tilbage. Dette følger bl. a. af, at det under hele Sagen er nødvendigt at gaa frem med saa lidt Tidsspilde som muligt, jfr. det foran anførte. Sagen gaar da over til Udskiftningskommissionen, som nedsættes paa den i § 8 angivne Maade. Som Formand for Kommissionen foreslaar man en af Justitsministeriet beskikket Landinspektør. Dette er i Overensstemmelse med den i Norge som i andre Lande, hvor Udskiftningen endnu er i fuld Gang, gældende Ordning, hvorefter en af det offentlige beskikket teknisk uddannet Mand er Formand for Udskiftningsmyndigheden; men medens man i de nævnte Lande paa Grund af det store Antal Udskiftninger, der foregaa, har *fast* ansatte Mænd (i Norge benævnt »Udskiftningsformænd«, se Norsk Udskiftningslov 1882 §§ 12 og 16), bliver det, i alt Fald foreløbig, for Færøernes Vedkommende nødvendigt at beskikke en Formand i hvert enkelt Tilfælde, hvor der bliver Brug for en saadan. Med Hensyn til den paagældende Teknikers Egenskaber finder Kommissionen Anledning til at fremhæve, at man anser det for at være af stor Betydning for hele den færøske Udskiftningssags Fremme, at der træffes et heldigt Valg af vedkommende Tekniker, saaledes at denne ikke blot er i Besiddelse af den almindelige fornødne faglige Uddannelse, men ogsaa har haft Lejlighed til at deltage i Udskiftninger under lignende Forhold som de færøske. Paa det sidste lægger Kommissionen stor Vægt. Det bliver en for det færøske Landbrug særdeles betydningsfuld Opgave, der kommer til at hvile paa denne Mand, og meget kommer til at afhænge af, at han viser sig Opgaven voksen, idet det navnlig ogsaa er af Vigtighed, at de *første* Udskiftninger udføres tilfredsstillende, saaledes at de kunne tjene til at vise Befolkningen Udskiftningens Goder. Paa hvilken nærmere Maade de fornødne tekniske Kræfter kunne tilvejebringes, er et administrativt Spørgsmaal, hvis Besvarelse formentlig ligger uden for nærværende Kommissions Opgave.

Et Medlem (Patursson), som i øvrigt tiltræder de ovenstaaende Udtalelser, ønsker Ordet »Landinspektør« i nærværende Paragraf og de andre Paragraffer, hvor det forekommer, ombyttet med »Formand«.

I Paragraffens 2det Stykke foreslaar man vedkommende Sysselmand tilforordnet Kommissionen til Medhjælp, idet han som stedkendt navnlig vil kunne gaa Kommissionen til Haande med at skaffe Oplysninger om Bygdens Forhold, Ejernes Adkomster m. v. Om de Tilfælde, i hvilke Sysselmanden vil have at tiltræde Kommissionen som dens Formand, henvises til Udkastets § 47.

Bestemmelserne i Paragraffens 3dje og 4de Stykke behøve formentlig ingen Begrundelse.

Til § 9.

Medens Norsk Udskiftningslov 1882 § 16 som almindelig Regel foreskriver, at Berammelsen skal kundgøres for hver enkelt interesseret (jfr. Svensk Skiftestadga 1866 §§ 22—23, hvorefter Berammelsen kundgøres fra Prædikestolen i vedkommende Sogn samt ved særskilt skriftlig Tilsigelse til udensogns boende), har Kommissionen antaget, at saadan Kundgørelse (der ofte paa Grund af det store Antal interesserede vilde blive meget vidtløftig) er unødvendig, da det dog i Reglen ad anden Vej hurtig vil blive bekendt for alle vedkommende, at Udskiftning forestaar, hvorfor det formentlig er hensigtsmæssigere i alle Tilfælde at foretage offentlig Kundgørelse af Berammelsen, som i Paragraffen angivet.

Varslets Længde (mindst 3 Maaneder) er foreslaaet med særligt Hensyn til, at de i Fælliget interesserede maa have en rimelig Tid til at forberede sig paa Udskiftningen ved at fremskaffe Adkomster, overveje Spørgsmaal om mulig tvivlsomme Retsforhold m. v.

Til § 10.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 18. Med Hensyn til de foretagne Ændringer henvises til det ovenfor ved §§ 7 og 9 anførte.

Til § 11.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 19.

Til § 12.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 20. Den foreslaaede Bestemmelse er nødven-

dig for at forhindre, at det bestaaende Forhold skal forrykkes ved mulig Rovdrift af en eller anden hensynsløs og egennyttig Lodsejer. Den anførte Bestemmelse i Norsk Udskiftningslov vedrører kun Skov og Tørvemoser, men man har fundet det rettere at udstrække Udskiftningskommissionens Myndighed til at gælde Jord af hvilken som helst Art, idet det i øvrigt er en Selvfølge, at denne Myndighed kun bringes i Anvendelse, hvor det virkelig er nødvendigt, og at der navnlig ikke bør lægges Lodsejerne Hindringer i Vejen for sædvanlig Brug af Jorden. For Overtrædelser ville de paagældende kunne straffes med Bøder ifølge § 39.

Til § 13.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 21, Svensk Skiftestadga 1866 §§ 44—52 og 56—59, Dansk Forordning 1781 § 2. Udskiftningens vigtigste Formaal er at tilvejebringe Klarhed i den enkelte Lodsejers Ejendomsforhold. Til Opnaaelse heraf er det først og fremmest nødvendigt at faa Rede paa, hvad *hele Fælliget* udgør, at faa ganske nøjagtigt fastslaaet Grænserne for Udskiftningsomraadet *udadtil*. Opstaar der i den Anledning Retstvist, maa denne eventuelt afgøres (jfr. § 47); ere Grænserne sikre, men uhensigtsmæssige, bør de reguleres. Hertil gives Paragraffens 2det Stykke Udskiftningskommissionen Myndighed.

Men endvidere er det selvfølgelig nødvendigt under Udskiftningen at tilvejebringe Vished om, hvor Grænserne imellem *de enkelte Ejeres* Lodder ere, og hvorledes deres indbyrdes Retsforhold i det hele er (jfr. Paragraffens 1ste Stykke, 2det Punktum, samt § 47).

Igennem de nævnte to Foranstaltninger fastslaas altsaa Fælligets og de enkelte Lodsejeres *bestaaende* Retstilstand. Det er denne, som danner Grundlaget for alt det videre Udskiftningsarbejde. Paa den nøjagtige og samvittighedsfulde Udførelse af de omtalte Foranstaltninger beror det, om der tilsidst udkommer et retfærdigt Resultat.

Til § 14.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 22 og Reglement 11. Juni 1859, Svensk Skiftestadga 1866 §§ 38—43 og 64—65, Dansk Forordning 1781 §§ 5 og 7. Medens den nævnte norske Bestemmelse angaar *al* Udskiftning, ogsaa Udskiftning af Udmark *alene*, handles der i nærværende Paragraf kun om Udskiftning, som enten alene omfatter Indmark eller Indmark tillige med Udmark (i Reglen kun en Del af denne, se § 20). Den i den norske Lov opstillede Sondring imellem Indmarks- og Udmarksudskiftning, for saa vidt angaar Opmaaling og Kortlægning, finder her ingen Anvendelse.

Det behøver ingen Forklaring, at Udskiftningsomraadet altid skal *boniteres* og *opmaales*. Disse Foranstaltninger udkræves til at udfinde, hvor stort et Areal hver enkelt Ejers Lodder hver for sig indtage, og hvad Værdi de have. Men et særdeles betydningsfuldt Tillæg dertil er *Kortlægningen*, idet denne sikrer en hurtig og fuldt paalidelig Udskiftning og tillige giver Lodsejerne den Betryggelse, som ligger i, at de baade selv gennem det optagne Kort i Marken kunne overbevise sig om, at Udskiftnings*grundlaget* er rigtigt, og ogsaa have Lejlighed til at faa hele Fremgangsmaaden nøje prøvet ved Anke (§§ 50—57) eller Gennemsyn (§ 58). Kommissionen tillægger disse Hensyn saa stor Vægt, at man ikke har fundet Anledning til at optage den norske Lovs Bestemmelse om, at Udskiftningskommissionen kan beslutte at undlade at optage Kort, — en Bestemmelse, som for øvrigt ogsaa sjælden vilde kunne komme til Anvendelse under de Indmarksudskiftninger, der ville forekomme paa Færøerne.

Den nærmere Fremgangsmaade ved Boniteringen og Kortlægningen er i de forskellige Lande ordnet paa noget afvigende Maade. Da Bestemmelserne derom angaa rent tekniske Forhold, egne de sig ikke til at optages i Loven, hvorfor man foreslaar Justitsministeriet bemyndiget til at udfærdige dem.

Til § 15.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 23, Svensk Skiftestadga 1866 § 92, Dansk Forordning 1781 § 6. Det er nyttigt, at Lodsejere og andre vedkommende faa Lejlighed til at se den foreløbige Udskiftningsplan, førend den fastsættes som endelig, og gøre deres Bemærkninger dertil. Dels ville de derved kunne faa berigtiget mulige Fejl, som maatte have indsneget sig i Planen, dels — og navnlig — vil der blive Lejlighed for Udskiftningskommissionen til at berigtige Misforstaaelser, som maatte være opstaaede hos Lodsejerne, og give Grunde for sit Udkast. Ved den fortrolige og indgaaende Drøftelse af Sagen paa selve Stedet vil mangen Fejltagelse, ja endog Mistro, sikkert paa den bedste Maade blive bragt ud af Verden.

Til § 16.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 24. Bestemmelsen vil navnlig kunne tænkes

anvendelig, naar Udmark udskiftes sammen med Indmark, eller naar en Bygds Indmark væsentlig ligger i flere Hovedafdelinger. I saadanne Tilfælde vil det let kunne hænde, at Arbejdet vedrørende den ene Del af Udskiftningsomraadet er færdigt, inden man endnu er naaet til at afslutte den anden, og det er selvfølgelig af Interesse for Lodsejerne i den færdige Del at faa Ende paa Sagen. Lignende Forhold kan indtræffe, hvor der om enkelte Lodsejeres Stilling er opstaaet Tvist, hvis Afgørelse kun vil berøre dem, thi det vilde da være ørkesløst at lade hele Fælliget vente paa Tvistens Afslutning.

Til § 17.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 25, Svensk Skiftestadga 1866 § 105.

Til § 18.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 26, Svensk Skiftestadga 1866 §§ 105 og 114, Dansk Forordning 1781 § 33.

Kapitel 3 (Udskiftningens Omfang og Fuldstændighed).

Til § 19.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 29, Svensk Skiftestadga §§ 60—63. Paragraffen omhandler saadanne Tilfælde, hvor Hensynet til *Indmarkens* heldige Udskiftning gør det formaalstjenligt at medtage noget af tilstødende eller nærliggende Udmark. Oftest vil det kun dreje sig om ubetydelige Reguleringer af Grænsen imellem Ind- og Udmark. At Udskiftningskommissionen bør have saadan Myndighed som i Paragraffen angivet, tilsiges af Udskiftningens øverste Grundsætning: at skabe klare og simple Besiddelsesforhold.

Til § 20.

Nærværende Paragraf handler derimod om Tilfælde, hvor Indmarken i og for sig vel kan udskiftes uden at medtage noget (eller dog noget væsentligt) af Udmarken, men hvor der *enten* er nærliggende Udsigt til, at Indmarken i en nærmere Fremtid vil blive forøget ved Indtagning af tilstødende eller nærliggende Udmark (Paragraffens 1ste—3dje Stykke) *eller* hvor Inddragelse af fjernereliggende Udmark vil kunne lette Fællesskabets Opløsning (Paragraffens 4de Stykke).

Hvad det førstomtalte Tilfælde angaar, er det indlysende, at det er af stor Interesse, at Udskiftningsomraadet straks udvides til det hele Areal, som enten allerede er eller snart vil blive Indmark, idet der i modsat Fald ved Siden af den gamle, nu udskiftede Indmark opstaar ny, uudskiftet. Udskiftningen bliver da ufyldestgørende, halvgjort Værk, og der vil om kortere eller længere Tid opstaa Ønsker om at faa ny Udskiftning af hele Arealet. Tager man derimod det hele under Skifte straks, vil Bygden opnaa den store Fordel at faa ordnede Forhold, der kunne vare gennem lang Tid.

Kommissionen nærer derfor ingen Tvivl om, at den her omhandlede Paragrafs Bestemmelser ville blive benyttede i stort Omfang i de Bygder, hvor Indmarken er i Tilvækst. Bestemmelserne ville i øvrigt formentlig forstaas uden yderligere Begrundelse. Kun skal man bemærke, at den i 1ste Stykke foreslaaede Frist for Forslagets Fremsættelse er anset nødvendig, for at ikke Udskiftningsarbejdet skal sinkes, og at senere indkommende Forslag derfor kun med Udskiftningskommissionens Billigelse bør kunne komme i Betragtning. At Spørgsmaalet, om og da i hvilken Udstrækning det paagældende Udmarksareal skal medtages under Udskiftningen, maa afgøres af Udskiftningskommissionen, følger allerede af de for Udmarks-Udskiftning gældende Regler (jfr. § 83).

Det andet Tilfælde (Paragraffens 4de Stykke) forekommer, naar der paa Grund af Afstanden ikke er Spørgsmaal om at inddrage den paagældende Udmarksstrækning under Indmarken, men en Parthaver i Indmarken ønsker frivillig at tilbyde et Magelæg, hvorved han giver Afkald paa sin Indmark (eller en Del deraf) imod at faa overdraget en Del af Udmarken som Særeje. At saadant bør kunne iværksættes, naar ellers de sædvanlige Betingelser for Udmarksudskiftning (§ 80) og tillige de særlige, i nærværende Paragrafs 1ste til 3dje Stykke angivne Betingelser ere til Stede, har Kommissionen anset for utvivlsomt, saa meget mere, som en saadan Ordning, hvorved en Parthaver (helt eller delvis) udskilles fra Indmarksfælliget, i Reglen vil være tiltalende for de tilbageblivende Parthavere, hvis Indmark derved vil blive forøget, og i alt Fald vil lette Opgøret indenfor Indmarksfælliget ved at formindske Antallet af de Parthavere, der skulle fyldestgøres ved Tildeling af Indmark.

Til § 21.

Paragraffens Bestemmelser hvile paa samme Betragtninger som Forskrifterne i § 20, hvorfor man kan nøjes med at henvise til det ved denne bemærkede.

Til § 22.

Den norske Udskiftningslov giver (i § 40, jfr. nærværende Udkasts § 30) Adgang til fra Udskiftningen at *undtage* saadanne Arealer, som behøves til fælles Brug. Ligeledes hjemles saadan Undtagelse ved den svenske Lovgivning (Skiftestadga 1866 §§ 66—68) og — i begrænset Omfang — ved den danske Lovgivning (Forordning 1781 § 17, 3dje og 4de Punktum) samt ved den preussiske Lovgivning, der bemyndiger til fra Udskiftningen at undtage saadanne »Fællesanlæg« (gemeinschaftliche Anlagen) som Kalk-, Ler-, Mergel-, Sand- og Grusgrave, Stenbrud, Vandsteder for Kvæg, Vaskepladser for Faar, Blegepladser, Planteskoler, Gymnastikpladser, Tømmerpladser, Tumlepladser for Ungkvæg og Føl, Kirkegaarde o. s. v., idet Udskiftningsmyndigheden efter Forhandling med Lodsejerne baade kan opretholde og udvide bestaaende Anlæg af den nævnte Art og beslutte Oprettelsen af nye Fællesanlæg. Disse blive da henliggende til almindeligt Brug.

Nærværende Kommission har ment, at der bør gives Adgang til ved Udskiftning paa Færøerne at undtage visse Arealer efter vedkommende *Kommunes* Forlangende. Det er en bekendt Sag, at der i mange Bygder er knapt med bekvem Byggeplads, og Plads til Anlæg til offentligt Brug — ikke saa meget fordi Bygden overhovedet ikke har Plads til saadant, som fordi der ofte er Uvillighed hos de private Ejere til at afstaa Jord dertil. Til Ekspropriation i saadanne Øjemed haves der kun Hjemmel i meget indskrænket Grad, nemlig væsentlig kun til Udvidelse af Kirkegaarde (Fr. 23. April 1845, jfr. Lov 4. Januar 1854) samt til Anlæg og Udvidelse af Veje, Havne og Landingssteder og til Jord til offentlige Skoler (Lov 7. Maj 1881), hvorhos tvungen Afstaaelse af Grund til privat Byggeplads kun er hjemlet i den Forstand, at Fæstere paa Statens Fæstegods kunne tvinges til at opgive deres Brugsret til Fordel for private, som have Trang til Byggegrund for Vaanhuse eller Nøster (Lov 13. April 1894 § 8). Følgen heraf er, at Bebyggelsen foregaar planløst og tilfældig, idet Bygningskommissionen, selv om den har den bedste Vilje til at fremme en ordnet Bebyggelse, hemmes af Hensynet til, at de, som ønske at bygge, ikke *kunne* skaffe anden Byggeplads end den, som de paavise overfor Bygningskommissionen; og den planlose Bebyggelse har atter den Virkning, at Bygdens Færdselslinier blive uhensigtsmæssige og Kommunens og de privates Vejudgifter forøges.

Nogen Forbedring af disse Forhold vil Udskiftningen nu sikkert bringe allerede derved, at Vejnettet i Bygdens Indmark i det hele reguleres (jfr. § 31); men en gennemført Ordning af Bebyggelsen, navnlig naar Talen er om Beboelseshuse for dem af Bygdens Indvaanere, som ikke have større Jordbrug og af Hensyn til dette kunne staa sig ved at vælge deres Bopæl paa deres egen Jord, vil dog kun kunne opnaas, naar Kommunen faar Sagen i sin Haand ved at blive raadig over et passende samlet Areal. Foruden Byggeplads vil der i øvrigt meget vel indenfor Bygden kunne være Trang til Areal til et eller andet offentligt Brug.

Det forekommer Kommissionen, at ganske særlige Grunde tale for at give Kommunen Ret til at gribe ind med Ekspropriationskrav, naar dette fremsættes under Udskiftning; thi Afstaaelsen af Arealet vil da ikke *behøve* at ramme den enkelte Lodsejer. Der bør efter Kommissionens Mening nemlig gives denne Lodsejer Ret til at vælge, om han vil foretrække, paa sædvanlig Maade, at faa Penge som Vederlag for den afstaaede Jord eller paastaa denne regnet som tilhørende det hele Fællig, hvorved Tabet af Jorden vil blive fordelt saaledes, at det umulig kan blive følelig for nogen enkelt Parthaver.

Ogsaa ud fra rene *Udskiftnings*grundsætninger synes der Kommissionen at kunne anføres særdeles vægtige Grunde for at tillægge Kommunen en saadan Ret som anført. Naar nemlig Bebyggelsesforholdene i Bygderne ere uheldige, medføre de betydelige Ulemper for Jordejerne f. Eks. ved at friste til ulovlig Færdsel paa Andenmands Grund. Hertil kommer, at Jordejerne, naar der, som foreslaaet, gives Kommunen Ret til Ekspropriation *under* Udskiftningen, ville kunne have saa meget større Grund til at vente, at der i alt Fald en rum Tid *efter* Udskiftningen ikke af det offentlige eller private vil blive stillet Krav til dem om Jords Afstaaelse, — Krav, som de paagældende, selv om de nok formelt kunde afslaa dem, dog maaske ofte vilde have ondt ved i Længden at modsætte sig. Med andre Ord: Ekspropriationen kan let tænkes at bidrage til at naa det samme Maal, som Udskiftningen har, nemlig at skaffe Jordbrugerne Arbejdsfred. Endelig er den Fordel, som Kommunen opnaar ved at faa Raadighed over Jord til Bebyggelse og til offentlige Formaal, jo til sidst en Fordel for alle Bygdens Beboere, ogsaa Jordbrugerne, idet Bygdens Udviklingsmulighed derved styrkes.

Naar man har foreslaaet Afgørelsen henlagt til den kommunale Styrelse og ikke har ønsket at indblande Udskiftningskommissionen i dette Spørgsmaal, er det dels fordi Kommunalbestyrelsen formentlig maa være den Myndighed, der bedst kan skønne over Trangen til Ekspropriation, dels fordi Udskiftningskommissionens Tid vil være fuldt optaget af dens egentlige Opgave, og endelig — ikke mindst — fordi Lodsejernes Tillid til, at Kommissionen kun har for Øje at skifte med streng Retfærdighed overfor hver eneste Lodsejer, ikke bør svækkes ved, at der paalægges den et Hverv, hvis Udøvelse den Lodsejer, hvis Jord fordres afstaaet, mulig ikke vil finde stemmende med hans Interesser. Man har derfor foreslaaet, at ikke Kommissionen, men alene den kommunale Styrelse har at afgøre, *hvilket* Areal (eller hvilke Arealer) der skal afstaas.

Man har antaget, at Grænsen opad for det Areal, som Kommunen kan fordre afstaaet, passende kan sættes til 2 pCt. af hele Udskiftningsomraadets Areal, og at Kommunen ved Erhvervelse heraf i Almindelighed vil faa tilstrækkelig Jord til for en rum Tid at tilfredsstille rimelige Krav. Taksationen foreslaas udført paa den almindelige ved Ekspropriation gældende Maade, dog saaledes at der gives *enhver* Lodsejer indenfor Udskiftningsomraadet Ret til at forlange Overskøn, da alle Lodsejerne eventuelt kunne faa Del i Ekspropriationssummen.

Bestemmelserne i Paragraffens sidste Punktum om, hvem Vederlaget skal tilfalde, ere til Dels begrundede ovenfor, og man skal derfor her endnu kun bemærke, at Reglen om Fordelingen imellem Fælligets Deltagere efter *Boniterings*værdien af deres Andele i Fælliget er bygget paa den almindelige Grundsætning, hvorefter al Fordeling under Udskiftningen maa foregaa, idet det er udelukket at tage Hensyn til den mulig højere Værdi, som enkelte Lodsejeres Jord mulig kan have i Spekulationsøjemed.

Til § 23.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 30, Svensk Skiftestadga 1866 § 78, Dansk Forordning 1781 § 5, næstsidste Punktum. For at Udskiftningen skal kunne gennemføres paa fyldestgørende Maade, kan det blive nødvendigt at inddrage Ejendomme, som ikke selv ligge i Fællesskab. Opstilles ikke denne Regel, vil Følgen blive, at en enkelt Ejendom kan standse Skiftet eller dog medføre, at dette bliver uheldigt, f. Eks. ved at tvinge Udskiftningskommissionen til at udlægge de enkelte Ejeres Lodder paa flere Steder i Indmarken, end de naturlige Forhold gøre nødvendigt, ja man kunde endog tænke sig, at en Lodsejer for at lægge Udskiftningen Hindringer i Vejen faldt paa pro forma at skille sig ved en af sine Lodder. Man mener derfor, at der bør gives Udskiftningskommissionen Myndighed til ogsaa i dette Forhold at handle efter bedste Skøn. At den Lodsejer, der saaledes kun for Udskiftningens Skyld inddrages under denne, fritages for Deltagelse i Omkostningerne, omhandles i Udkastets § 61, Litra c.

Til § 24.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 31, Svensk Skiftestadga 1866 §§ 79—80. Paragraffens første Punktum indskærper kun den almindelige Grundsætning, at Udskiftningen for hver enkelt Ejendoms Vedkommende skal ske saa fuldstændig, som Forholdene i det enkelte Tilfælde tillade. Den i andet Punktum omtalte Undtagelse vil ved Indmarksudskiftning sjælden forekomme.

Kapitel 4 (Delingsgrundlaget).

Til §§ 25—26.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 §§ 33—34, Svensk Skiftestadga 1866 §§ 69—77.

Kapitel 5 (Udlodningen med dertil hørende Bestemmelser.)

Til § 27.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 36. Medens det i Dansk Forordning 1781 §§ 2 og 4 paabydes, at hver enkelt Ejers Lodder skulle samles paa eet eller, hvor dette ikke er muligt, da paa 2 eller højst 3 Steder, bestemmer Svensk Skiftestadga 1866 §§ 87—88, at Sagen, naar »skiftesmannen och gode männen« skønne, at det er nødvendigt at udlægge mere end 3 (i visse Egne 4) Lodder, skal forelægges »Ägodelningsrätten« til Afgørelse. Man har antaget, at der ikke paa Færøerne kan foreskrives noget aldeles bestemt højeste Tal af Lodder, og har derfor troet at burde følge den norske Udskiftningslovs Regel, hvorefter det paabydes Udskiftningskommissionen, naar den tildeler nogen Ejer flere Lodder, da udtrykkelig at angive Grunden dertil. Det er i øvrigt en Selvfølge, at Splittelse af Lodder kun bør tillades, naar Omstændighederne stærkt tale derfor.

Til § 28.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 38, Svensk Skiftestadga 1866 § 104.

Til § 29.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 39, Svensk Skiftestadga 1866 § 102, Dansk Forordning 1781 § 9. En af de Fordele, som Udskiftning kan bringe en Bygd, er Omlægning af dens Veje, saaledes at Lodsejerne faa bekvem og selvstændig Adgang til deres Jord, medens Vejene i Bygderne, som bekendt, nu ligge i temmelig tilfældige Retninger, ofte saaledes, at de kun daarlig kunne benyttes til Transport, navnlig med Hest. Udskiftningens Opgave bliver her at lægge de enkelte Lodder saaledes i Marken, at Vejene blive saa korte og jævne, som Terrainforholdene tillade, og at ingen Lodsejer skal passere Andenmands Jord for at komme til sin. I Forbindelse med Bestemmelserne om det første Anlæg af Veje maa der tages Bestemmelse om deres Vedligeholdelse og Benyttelse, hvorved der bliver at tage Hensyn til, hvilke Lodder der have Nytten af den enkelte Vej.

Ved Bestemmelserne om Vejnettet maa Udskiftningskommissionen samarbejde med den kommunale Styrelse (se § 31), for at Færdsels- og Markvejene kunne passe til hverandre.

Til § 30.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 40, Svensk Skiftestadga 1866 §§ 66—68, Dansk Forordning 1781 § 17, 3dje og 4de Punktum. Der findes i saa godt som alle Bygder visse Brug, som igennem Vedtægt eller (oftere) igennem lang Tids Hævd ere fastslaaede som tilkommende hele Bygdens Fællig eller visse Dele deraf. Om saadanne Forhold maa der under Udskiftningen tages Bestemmelse, som efter Omstændighederne vil kunne gaa ud paa, at Herligheden fremdeles forbliver i Fællig (hvor da Regler maa gives om den fælles Benyttelse), eller at den udskiftes imellem de berettigede, eller at en enkelt bliver Ejer og de andre faa Ret til Medbenyttelse (hvor da Bestemmelser maa træffes til Betryggelse af Brugsretten). Nogen bestemt Anvisning paa, hvorledes Sagen bør ordnes, kan efter Forholdenes Forskellighed ikke gives, og her (som paa saa mange andre Punkter) kan Loven derfor ikke andet end overlade Udskiftningskommissionen frit Skøn.

Til § 31.

Der vil under Udskiftningen paa mange Maader blive Lejlighed til Nyordning eller Ændring af Færdselsforhold o. l. i Bygden (jfr. §§ 22, 29, 30), hvorom den kommunale Styrelse bør have Adgang til at udtale sig, eventuelt træffe Bestemmelse.

Til § 32.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 41, Svensk Skiftestadga 1866 § 67, Dansk Forordning 1781 § 24. Om de Spørgsmaal, der med Hensyn til de i Paragraffen omhandlede Forhold kunne fremkomme, henvises i øvrigt til Udkast til Lov om Vands Benyttelse m. m., i hvis § 13 de ellers til Vandsynsmændene henlagte Hverv under Udskiftning ere foreslaaede overdragne til Udskiftningskommissionen.

Til § 33.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 42, Dansk Forordning 1781 §§ 10—14. Medens det i Henseende til Hegnspligtens *Bestemmelse* foreslaas, at Udskiftningskommissionen skal følge Forskrifterne i Udkast til Lov om Hegn og Markfred §§ 1—4 og 6, kan der under de højst forviklede og mangeartede Forhold, som ved en vidtløftig Udskiftning ville kunne gøre sig gældende, med Hensyn til Hegnspligtens *Fordeling* ikke bestemmes andet end, at Kommissionen skal handle efter frit Skøn med Iagttagelse af det imellem Lodsejerne hidtil bestaaende Forhold. Dette sidste er i øvrigt ikke andet end en simpel Anvendelse af den ledende Udskiftningsgrundsætning, at hver Lodsejer, naar det hele er gjort op, skal have faaet samme Ejendomsværdi, som han havde i Forvejen, og da Bestemmelserne om Hegnspligtens Fordeling i Udkast til Lov om Hegn og Markfred gaa ud fra samme Grundsætning om, at de bestaaende Rettigheder vel kunne omsættes, men aldrig nedsættes i Værdi, ville de nævnte Bestemmelser ogsaa under Udskiftning kunne tjene til Vejledning.

Til § 34.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 34, Svensk Skiftestadga 1866 § 100. Det kunde synes, at de i nærværende Paragraf omhandlede Spørgsmaal ikke behøvede at behandles særskilt, men kunde afgøres under *Boniteringen* af Jorden. En nærmere Overvejelse af Sagen vil imidlertid gøre det klart, at der er en væsentlig Forskel imellem de Spørgsmaal, som afgøres under Boniteringen, — disse vedkomme nemlig *varige* Egenskaber ved Jorden, — og de her omhandlede, der alene vedrøre Egenskaber, som skyldes det paa Jorden anvendte Arbejde og ofte ere af den Beskaffenhed, at de (efter kortere eller længere

Tids Forløb) atter gaa tabt. Medens derfor Boniteringsforskelligheder indgaa i de *faste* Værdier, som under Udskiftningen maa lægges til Grund, maa de her omtalte, ved Jordens bedre eller slettere Dyrkning fremkomne, Forskelligheder behandles efter deres vekslende Beskaffenhed, d. v. s. der maa fastsættes Dyrkningsvederlag. Hvori dette bør bestaa, er i Udskiftningslæren omtvistet, og Spørgsmaalet findes afgjort paa forskellig Maade i de forskellige Udskiftningslove. Den teoretisk rigtige Løsning er vel, at Vederlaget altid sættes i Penge, eftersom Dyrkningen har kostet Penge (eller Arbejde, som har Pengeværdi) og det vil koste Penge (eller Arbejde, som kan ansættes i Pengeværdi) at faa den uopdyrkede Mark opdyrket. Men i Praksis kan denne Regels Anvendelse falde besværlig, da personlige Forhold kunne bevirke, at en Lodsejer enten daarlig kan udrede Penge eller har liden Glæde af at faa Penge, som han efter Stedets Forhold ikke kan gøre sikker Regning paa at kunne omsætte til Arbejde, Gødning eller lignende.

Man skønner derfor ikke rettere end, at den gældende norske Udskiftningslov har ramt det rette ved, ligesom den svenske Skiftestadga, at give Udskiftningskommissionen frie Hænder, idet der derved navnlig vil være Lejlighed til at tage Hensyn til de vekslende stedlige og personlige Forhold. Paragraffens sidste Punktum har kun til Hensigt at give Udskiftningskommissionens Bestemmelse saadan Form, at Modtageren kan være sikker paa, at dens Udførelse, om fornødent, kan fremtvinges uden Vanskelighed.

Til § 35.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 44. Bestemmelsen er en Anvendelse af Grundsætningen om, at alt Fællesskab saa vidt muligt bør hæves.

Til § 36.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 36. Ogsaa med Hensyn til det i nærværende Paragraf omhandlede Forhold (der i øvrigt som Regel kun vil forekomme i Udmarksstrækning, der udskiftes sammen med Indmark) ville Forholdene i de enkelte Tilfælde kunne stille sig paa meget afvigende Maade, hvorfor Afgørelsen maa overlades til Udskiftningskommissionen.

Til § 37.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 46, hvis Motiver, der paa dette Punkt lige saa vel kunde være affattede med færøske Forhold for Øje, udtale, at det er et meget hyppigt indtrædende Tilfælde, at enkelt Lodsejer af den fælles Udmark paa egen Haand har indlagt Stykker til Opdyrkning. »Har han, som i Reglen vel hænder, gjort det i god Tro i Henhold til gammel slap Praksis, er det strengt at tage Stykkerne fra ham og samtidig at nægte ham al Erstatning for de anvendte Dyrkningsomkostninger; mere eller mindre alle Lodsejere ville, naar man gransker efter, i Tidens Løb have gjort det samme, og de, hvis Indlæg række saa langt op i Tiden, at de ikke kunne røres, synes ikke billigen at burde have den yderligere Fordel, at de uden Vederlag faa nyde godt af de senere udførte Dyrkningsforetagender«. Jfr. i øvrigt Dansk Forordning 1781 § 17, 1ste og 2det Punktum, Svensk Skiftestadga 1866 § 74.

Til § 38.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 47, Svensk Skiftestadga 1866 §§ 107—108. Da Ankefristen er 3 Maaneder (se § 52), kunne Fuldbyrdelsesfristerne ikke sættes kortere, medmindre alle vedkommende frafalde Anke; men paa den anden Side kan det være nødvendigt at sætte længere Frist navnlig med Hensyn til de nye Lodders Tiltrædelse, da det beror paa, naar Skiftet sluttes, om Ankefristens Udløb falder paa en for Loddernes Tiltrædelse belejlig Aarstid. (Den i Norsk Udskiftningslov § 47 opstillede Undtagelse i Henseende til Udskiftningsomkostningerne er udeladt, da nærværende Udkast i § 63 har foreslaaet de Omkostninger, som ikke paahvile Statskassen, udredede forskudsvis af Amtsrepartitionsfonden).

Til § 39.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 48. Bestemmelserne ere (ligesom Forskriften i Udkastets § 12) nødvendige for at sikre Udskiftningens Gennemførelse imod at blive forvansket ved hensynsløs Benyttelse af de nye Lodder fra hidtilværende Lodsejeres Side.

Til § 40.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 49. Paa saadanne Steder, hvor de i Paragraffen omhandlede Naturbegivenheder kunne frygtes, maa der ved Udskiftningen tages Hensyn til den derved opstaaende Fare for, at Forholdet imellem Lodsejerne senere kan blive forrykket. Hvorledes der i det enkelte Tilfælde bør gaas frem, vil ganske afhænge af de foreliggende Forhold, idet der maa tages Hensyn til Farens større eller mindre Sandsynlighed og den mulige Skades formodede Omfang, og der vil i Betragtning heraf kunne være Tale om enten at lade

den for Faren udsatte Strækning fremdeles forblive i Fællesskab (hvilket dog kun bør ske, naar anden Ordning ikke lader sig iværksætte) eller at give vedkommende Ejer større Lod paa Grund af den Risiko, han er udsat for, eller endelig udlodde uden Hensyn til Faren og fastsætte, hvorledes Skaden, hvis den indtræffer, skal fordeles.

Kapitel 6 (Behandling af Brugsrettigheder under Udskiftning).

Bestemmelserne i nærværende Kapitel omhandle dels (i §§ 41—43) Brugsrettigheder, der ere forbundne med Besiddelse af den paagældende Ejendom (Lejerettigheder o. lign.), dels (i §§ 44—45) andre Brugsrettigheder (partielle Servituter).

Medens der med Hensyn til den første Klasse af Rettigheder, der regelmæssig ville være stiftede paa bestemt begrænset Tid, ikke vil blive Spørgsmaal om Rettens Afløsning, ville derimod de i §§ 44—45 nævnte Rettigheder, der ere mere begrænsede i Omfang, men paa den anden Side kunne lægge Fællesskabets Ophævelse betydelige Hindringer i Vejen derved, at de ofte ere stedsevarende, efter Omstændighederne kunne være af saadan Beskaffenhed, at Hindringen bør og kan ryddes af Vejen ved Brugsrettens *Afløsning* (§ 45), og for begge Klassers Vedkommende vil det til Sikring mod fremtidig Tvist kunne være nødvendigt at træffe en *Ordning* af Forholdet mellem Ejer og Bruger eller Servituthaver (§§ 41—42, 44, 45, 2det Stykke).

Til § 41.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 50. Som Bestemmelser, det kan blive fornødent at træffe til Ordningen, kan nævnes Forskrifter om Anvendelse af Dyrkningsvederlag (§ 34) og Iværksættelse af Udflytning samt Fordeling af Udflytningsbidrag (§ 46). Om Deling af Omkostningerne ved Udskiftningen indeholdes særskilt Bestemmelse i Udkastets § 62.

Til § 42.

Medens der ved *de* med Besiddelse forbundne Brugsrettigheder, som kun ere stiftede for kortere Tid, ikke tiltrænges yderligere Bestemmelser end Reglen i § 41, stiller Forholdet sig anderledes med *langvarige* Brugsrettigheder. Disse ville nemlig paa Grund af den Tid, i hvilken de kunne paaregnes at ville vedvare, kunne lægge Udskiftningen betydelige Hindringer i Vejen, og tillige vil der paa Grund af Brugsforholdets Øjemed og Parternes personlige Stilling være at tage et særligt Hensyn til, at Brugeren ikke paa Grund af Udskiftningen udsættes for Tab. Ganske særlig gælder dette de Brugsforhold, der ere indgaaede med Hensyn til de saakaldte »Lejetrøer« (Udmarksstrækninger, som enten i uopdyrket eller — sjælden — delvis eller endog fuldt opdyrket Tilstand ere bortlejede af Udmarkens Ejer [eller, hvis Udmarken er i Sameje, af dens Ejere i Forening] til Brugeren, i Reglen paa dennes og hans eventuelle Enkes Livstid).

Der vil ved saadanne Brugsforhold kunne gaas frem paa to principielt forskellige Maader.

For det første vil Udskiftningen kunne foretages uden alt Hensyn til Brugsforholdet, saaledes at det bortlejede Areal altsaa behandles som Tilbehør til Ejerens andre Lodder (eller, hvis Arealet er i Sameje, som Tilbehør til hver enkelt Samejers andre Lodder i det Forhold, hvori Ejerne ere lodtagne i Samejet). Denne Ordning er den, som nærmest frembyder sig ved Jævnførelse med de Forhold, som ellers under Udskiftningen gøre sig gældende, og som kunne føres tilbage til Grundsætningen om, at Udskiftningen først og fremmest har til Formaal at klargøre de enkelte Ejeres Retsforhold. Vælges imidlertid denne Fremgangsmaade, maa der ved Udskiftningen træffes *midlertidige* Bestemmelser til Ordning af Forholdet mellem Brugeren og Ejeren (eller det samlede Antal af Ejere). I denne Henseende har den norske Udskiftningslov § 51 givet nærmere Anvisning, som formentlig i Hovedtrækkene er rigtig. Dens Anvendelse vil dog, som det let vil ses, medføre ganske betydelig Forhaling af Udskiftningens *endelige* Gennemførelse, idet den midlertidige Ordning kan blive langvarig, og Reglerne ere kun fuldt retfærdige mod Brugeren (og hans Arvinger) i saadanne Tilfælde, hvor det ved Forholdets Stiftelse har været forudsat, at det endeligt skulde ophøre paa et bestemt Tidspunkt (f. Eks. ved Brugerens og hans Enkes Død). Har derimod Forholdet fra Begyndelsen været indgaaet paa Tid (f. Eks. Brugerens og Hustrus Livstid), men med den stiltiende Forudsætning paa begge Sider, at der skulde være en Adgang for Brugeren eller hans Arvinger til at fortsætte Brugsforholdet, vil man ved at udskifte alene efter Ejendom og henvise Brugsforholdet til blot midlertidig Ordning tilintetgøre eller dog i høj Grad forringe Brugerens og hans Arvingers Udsigt til Brugens Fortsættelse, og navnlig vil dette gælde, hvor

det lejede Areal var i Sameje, men ved Udskiftningen fordeles mellem samtlige Ejere, saaledes at dets Splittelse kun opsættes indtil det oprindeligt fastsatte Tidspunkt for Brugens Ophør.

Kommissionen er ved de anførte Betragtninger kommen til den Overbevisning, at det i Almindelighed vil være rigtigst at behandle de omtalte Lejetrøer som særskilte Ejendomme under Udskiftningen. Dels vil nemlig Forhalingen af Udlodningens endelige Ikrafttræden ved den førstomtalte Fremgangsmaade kunne blive til stor Ulempe, navnlig naar der (som ofte er Tilfældet) er flere Lejetrøer af samme Havge, som altsaa vilde falde tilbage til Fælliget og komme til endelig Udlodning paa forskellige Tidspunkter, dels vil der formentlig kun ved at behandle Lejetrøer som særskilte Ejendomme kunne tages tilbørligt Hensyn til den mere eller mindre berettigede Forventning, som Brugeren efter Forudsætningen ved Lejeforholdets Oprettelse kan have haft om dets Fortsættelse for hans Arvinger.

Kommissionen har saa meget mere troet at burde tilraade den anførte Ordning, fordi det vistnok i de fleste Tilfælde faktisk er Kontrahenternes Mening med de omtalte Lejeforhold, at de, hvis ikke noget uforudset indtræffer, skulle fortsættes ogsaa udover Brugerens og hans Hustrus Livstid, og fordi det i saadanne Tilfælde vil føles som en stor Ubillighed (navnlig hvis Trøen var uopdyrket ved Lejeforholdets Stiftelse), om Arvingerne ved at miste Brugen gaa glip af Udbyttet af deres Arveladers Arbejde. Endelig har man troet, at Lovgivningen i et saadant Forhold, hvor der staar en stærkere og en svagere Part imod hinanden, bør vise særlig Varsomhed for ikke at tilsidesætte den svagere Parts Interesser.

Paa det saaledes anførte ere Bestemmelserne i § 42 grundede.

Hvad for det første angaar Spørgsmaalet, paa hvilke Brugsforhold Paragraffens Forskrifter ville komme til Anvendelse, har man søgt at udtrykke Reglen saaledes, at der gives Udskiftningskommissionen Myndighed til at udøve et vist Skøn, saaledes at den ikke er bunden til at kræve sikkert Bevis for, hvor lang Brugstiden er.

Det forekommer Kommissionen, at det ofte vil kunne være tjenligt for Udskiftningen, at det lejede Areal overgaar til Brugeren som hans Ejendom, og man foreslaar det i saa Tilfælde paalagt Udskiftningskommissionen at mægle mellem Ejer og Bruger til Opnaaelse af det nævnte Resultat.

I øvrigt sondres der imellem, om Jorden er i Sameje eller ikke.

Er Jorden i Sameje (altsaa Lejetrø, indtaget af en Fælleshavge), bør der formentlig kunne træffes Bestemmelse om dens Afhændelse til Brugeren, selv om ikke *alle* Ejerne ere enige derom, og man foreslaar da Ejerne af $^2/_3$ af det i Jorden lodtagne Marketal bemyndigede til at træffe Bestemmelse paa Fælligets Vegne. Overgaar Jorden imidlertid ikke til Brugeren som Ejendom, bør den ikke behandles som Tilbehør til de enkelte Samejeres Lodder; thi i saa Fald vilde det være næsten sikkert, at disse eller i alt Fald en Del af dem ved Brugsforholdets Ophør vilde hæve det, og under alle Omstændigheder vilde Brugerens Arvinger blive langt ringere stillede ved at faa Brugen af Smaastumper af de enkelte Samejeres Lodder, ligesom denne »Brugsblanding« i sig selv vilde være en lignende Uting som den »Ejendomsblanding«, der hæves ved Udskiftningen. Af Hensyn til Brugerens og hans Arvingers Interesser foreslaar man derfor, at Arealet skal udlægges som særskilt Ejendom, men saa vidt muligt lægges i Sammenhæng med Lod, der udlægges til Brugeren som hans Ejendom, samt at det ikke tillades Ejerne at udstykke Arealet uden efter særlig Tilladelse af Amtmanden og under særegne Betingelser.

Er Jorden derimod ikke i Sameje, foreslaar man den i Almindelighed udlagt paa den fornævnte Maade, dog saaledes, at den, naar særlige Omstændigheder tale derfor (f. Eks. naar Brugeren er gammel og uden nære Arvinger), kan udlægges i Sammenhæng med Ejerens Lod.

Til § 43.

Denne Bestemmelse tiltrænger formentlig ikke Begrundelse.

Til §§ 44—45.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 §§ 52—53. Udskiftningen bør ikke gribe ind i de her omhandlede Brugsrettigheder mere end fornødent. Kan Skiftet gaa sin uforstyrrede Gang og Fællesskabet hæves, uden at de behøve at rokkes, har Udskiftningskommissionen intet at gøre med dem; er det derimod for Skiftets Hensigtsmæssighed nødvendigt at røre dem, bør Kommissionen i første Række ordne og regulere dem; og kun, hvis dette ikke formaalstjenligt lader sig gøre, bør den skride til at afløse dem. Med Hensyn til Afløsningsmaaden maa Udskiftningskommissionen have frit Skøn, men man har dog i Tilfælde, hvor Brugen er uundværlig for den brugsberettigede, fundet

at burde foreslaa lignende Begrænsning som den norske Udskiftningslov § 53, sidste Punktum.

Den i nærværende Paragrafs 4de Punktum givne Regel om Afløsning af Ret til Sommergræsning for Kør svarer til, hvad der sker i Praksis ved Landvæsenskommissionens Udskiftning i Fælleshavger i Henhold til Udskiftningslov 4. Marts 1857 § 8, jfr. § 4 i Slutningen, idet man dog har ment at burde give Adgang for den græsningsberettigede til, om han ønsker det, at faa Retten afløst med et Pengevederlag.

Bestemmelserne i Paragraffens andet Stykke gøre den Indskrænkning i Udskiftningskommissionens Afløsningsmyndighed, at denne ikke skal kunne anvendes paa Ret til Vintergræsning for Faar i Indmark. Om denne Begrænsning ere Kommissionens Medlemmer ikke fuldt enige, idet et *Mindretal* (Bærentsen og Effersøe) mener, at den principielt burde udgaa, saaledes at de almindelige Regler i Paragraffens første Stykke bleve anvendelige ogsaa paa den nævnte Ret. Mindretallet har imidlertid ikke fundet det rigtigt at udforme sin Opfattelse i et Ændringsforslag, og saavel Flertallet som Mindretallet kunne, til Begrundelse af deres Stilling til Spørgsmaalet, indskrænke sig til, hvad de have anført i Bemærkningerne til Udkast til Lov om Havgers Styrelse og Drift m. m. § 36.

Hele Kommissionen er enig om den sidste Del af andet Stykkes sidste Punktum, hvorefter Udskiftningskommissionen vil have at ordne Forholdet mellem Ejer og græsningsberettiget.

Paragraffens sidste Stykke har Anvendelse paa saadanne Tilfælde, hvor Afløsning eller Ordning ikke for Udskiftningens Skyld er nødvendig, men begæres af nogen ifølge Havgelovens anførte Bestemmelse dertil berettiget.

Kapitel 7 (Udflytning).

Til § 46.

Ved forskellige Bestemmelser i de nordiske Udskiftningslove (Dansk Forordning 1781 §§ 21—23, Svensk Skiftestadga 1866 §§ 95—99, Norsk Lov 1882 §§ 55—61) har man dels søgt at opmuntre til Udflytning af Lodsejere i saadanne Tilfælde, hvor Flytningen vil lette Udskiftningen, dels endog (saaledes svensk og norsk Udskiftningslov) givet Udskiftningskommissionen Myndighed til, om fornødent, at paabyde Udflytning. Det er let at forstaa, at Udskiftning i mange Tilfælde vil blive i høj Grad vanskeliggjort, naar ikke en eller nogle af Lodsejerne flytte ud; tit bo Ejerne samlede i en eller flere Husgrupper, medens deres Ejendomme ere spredte omkring over hele Fælliget i smaa Stykker, og Udskiftningen vil da blive mindre fordelagtig og Driftsudgifterne betydeligt forøgede, hvis ikke hver Lodsejer kommer til at bo paa sin Lod.

Nærværende Kommission har dog ikke dristet sig til at foreslaa Bestemmelser om *tvungen* Udflytning.

For det første kunde saadanne Bestemmelser, med Udskiftningskommissionens bedste Vilje, komme til at ramme den, hvem Udflytningspaabud blev givet, ret haardt, da det er meget vanskeligt at vurdere de enkelte Ejeres Skikkethed til at flytte ud og umuligt at forudse personlige Forhold, som senere kunne indtræde og gøre det byrdefuldt for den paagældende at bo for sig selv. Men dertil kommer, at, som bekendt, særdeles mange Jordbrugere paa Færøerne have — og, som Livsforholdene her ere, *maa* have — andet Erhverv, navnlig Fiskeri, og at man derfor ved Overvejelse af Spørgsmaalet om Udflytningstvang er nødsaget til ikke alene at se Sagen fra et Landbrugsstandpunkt. Kommissionen antager derfor, at man hos os bør give Afkald paa Tvang og nøjes med Opmuntring og Hjælp, paa samme Maade som den danske Forordning af 23. April 1781 §§ 21 o. følg., og man antager, at de bevilgende Myndigheder ikke ville være uvillige til her, som det skete i det øvrige Kongerige, at tilstaa passende Hjælp til Udflytning. Idet de nærmere Betingelser for Tilstaaelsen af saadan Hjælp maa afhænge af, hvad der maatte blive fastsat ved den eventuelle Bevilling, har Kommissionen i nærværende Paragraf angivet, hvilke Regler man har tænkt sig, at der passende kunde foreskrives. Man har antaget, at Hjælpen i alt Fald ikke bør overstige Halvdelen af Omkostningerne ved Huses Flytning, idet det er rimeligt, at vedkommende Lodsejer selv afholder en passende Del af Udgifterne.

Kapitel 8 (Afgørelse af Retstvistigheder).

Bestemmelserne i nærværende Kapitel svare i Hovedpunkterne til Forskrifterne i Norsk Udskiftningslov 1882 §§ 62—64 og afvige for øvrigt kun lidet fra, hvad der hidtil har gældt om Udskiftningssagers Behandling ved Landvæsenskommissionen. I Overensstemmelse hermed gaar Udkastet navnlig (i § 47, 1ste Punktum) ud paa,

at alle *for Udskiftningens Skyld nødvendige* Afgørelser af Retstvistigheder saavel mellem Parthaverne i vedkommende Fællig som med Personer, der staa udenfor dette, skulle træffes af Udskiftningskommissionen. Af praktiske Grunde foreslaar man endvidere (i § 47, 2det Punktum) at lade Udskiftningskommissionen træde i Landvæsenskommissionens Sted med Hensyn til alle under Udskiftningen opstaaende Tvistigheder, som ifølge Lovgivningen høre under den sidstnævnte Kommissions Paakendelse. I *disse* Tilfælde har Udskiftningskommissionens Kendelse (ligesom Landvæsenskommissionens Kendelse) altsaa fuld Retskraft; men *ellers* tilkommer der den (paa samme Maade som, naar Landvæsenskommissionen under Udmarks-Udskiftning afsiger Kendelse om Forhold, som ikke ved Lovgivningen ere henlagte under dens Afgørelse) kun *begrænset Retskraft*, idet den kun afgør, »*hvilken Forudsætning der*, for saa vidt det omtvistede angaar, *skal lægges til Grund for Udskiftningen*«, hvorved altsaa ikke er udelukket, at den, som ikke er tilfreds med Kommissionens Afgørelse, kan søge endelig Dom om Retsforholdet ved Domstolene. Noget andet er, at de stridende Parter i Almindelighed ville lade det bero ved Kommissionens — eventuelt Overlandvæsenskommissionens — Afgørelse, og at denne paa Grund af den under Udskiftningen stedfundne Undersøgelse af Retsforholdet i Reglen kan formodes at være rigtig, saaledes at det vil være uden Nytte for nogen af Parterne at angribe den ved Domstolene; endelig vil det ogsaa let kunne indtræffe, at den Parthaver i Fælliget, hvem Kommissionens Afgørelse maatte være gaaet imod, dog ikke vil finde sig foranlediget til at forfølge sin Paastand videre ved Domstolene, fordi han, omend misfornøjet med det enkelte Punkt, alligevel er tilfreds med Udskiftningen i det hele.

Til § 47.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 62 samt det ovenfor anførte med Hensyn til Paragraffens 2det Punktum. Da Landinspektøren i Reglen ikke vil være saa vel inde i de stedlige Forhold som Sysselmanden og desuden vil have fuld Anvendelse for sin Tid til de egentlige Udskiftningsforretninger, foreslaar man, at Sysselmanden i Sager om Retstvistigheder tiltræder Kommissionen som Formand i Landinspektørens Sted, paa samme Maade som ved Landvæsenskommissionssager (jfr. Udkast til Lov om Landvæsenskommissioner § 2).

Til § 48.

Jfr. Udkast til Lov om Landvæsenskommissioner § 7, 2det Stykke, og § 12, 2det Punktum, samt Norsk Udskiftningslov 1882 § 63.

Til § 49.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 64, til hvis Bestemmelser man har føjet en Regel om, at Kendelse skal afsiges snarest muligt og senest inden 14 Dage efter Optagelsen. Den sidste af Paragraffens Bestemmelser, hvorefter Udskiftningen vil være at udføre i Overensstemmelse med falden Kendelse, *uden* Hensyn til, om nogen af Parterne erklærer sig misfornøjet med den, er af praktiske Grunde nødvendig, idet ellers en Part vilde kunne standse og forhale Udskiftningen i det uendelige ved stadig at rejse Retsspørgsmaal og forfølge dem videre ved Anke til Overlandvæsenskommissionen og Sagsanlæg ved Domstolene.

Kapitel 9 (Anke og Gennemsyn).

Til § 50.

Medens den norske Udskiftningslov § 65 hjemler Prøvelse af en Udskiftning enten ved Underretten eller ved Overudskiftning eller ved Overskøn, har man fundet det simplere at foreslaa, at Prøvelse i alle Tilfælde (undtagen med Hensyn til de i § 58 omtalte, rent tekniske Spørgsmaal) skal foretages af Overlandvæsenskommissionen.

Til § 51.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 66. Med Hensyn til Begrundelsen af Reglen i Paragraffens 1ste Punktum henvises til, hvad ovenfor er anført ved Udkastets § 49. Det der berørte Hensyn finder imidlertid ikke Anvendelse, hvor en udenforstaaende vil anke, da hans Anke ikke vil standse Udskiftningens Udførelse, hvorfor der i dette Tilfælde ingen Hindring er for, at Anke kan ske før Udskiftningens Slutning. Med Hensyn til delvis Slutning af Udskiftning henvises til § 16.

Til § 52.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 67. Af Hensyn til Vigtigheden af, at Lodsejerne snarest muligt faa Vished om, hvorvidt Udskiftningen vil træde i endelig Kraft eller ej, har man ment at maatte foreslaa, at der ikke i disse Sager (saaledes som i Landvæsenskommissionssager, se Udkast til Lov om Landvæsenskommissioner § 8) kan bevilges Oprejsning.

Til § 53.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 68. Man har ment at burde følge den anførte Bestemmelse, idet det, hvis man fastsatte, at Anken kun havde opsættende (suspensiv) Virkning paa Udskiftningen, *for saa vidt* denne berøres af Anken, dog i mange Tilfælde vilde være særdeles vanskeligt for den eksekverende Myndighed, hvis Bistand blev paakaldt til Udskiftningens Gennemførelse, at afgøre, hvilke Punkter i Udskiftningen der berøres af Anken og hvilke ikke.

Den norske Lovs Undtagelsesbestemmelse om Udskiftningens Omkostninger har man udeladt, jfr. Bemærkningerne ved § 38.

Til § 54.

Bestemmelserne i Paragraffens 1ste Stykke ere foreslaaede, fordi det er ønskeligt ved Sagens Behandling, at Overlandvæsenskommissionen har Lejlighed til at forhandle med den Landinspektør, som har ledet Udskiftningen, og i alt Fald er nødvendigt, at den har teknisk Bistand.

Med Hensyn til Bestemmelserne i 2det Stykke henvises til Norsk Udskiftningslov 1882 § 72, 2det Stykke.

Til § 55.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 73. Bestemmelserne i Paragraffens 1ste til 3dje Punktum tiltrænge formentlig ikke udførlig Begrundelse, idet det navnlig er indlysende, at Appellanten maa være pligtig til straks at fremføre alle sine Ankeposter, da ellers Forhaling vilde indtræde. Bestemmelserne i Paragraffens sidste Punktum ville ved første Øjekast mulig synes at stride mod ellers gældende Regler om Forholdet imellem Under- og Overinstans. Den hele Udskiftning er imidlertid saa nøje sammenhængende, at det vilde føles som en Ubillighed, hvis det, naar den ankende fik Medhold i sin Paastand, nægtedes andre Parthavere, som maaske kun, fordi de vare tilfredse med Udskiftningens *samlede* Udfald, havde afholdt sig fra Anke, at fremkomme med Paastand om, at Udskiftningen til Gengæld bør forandres til deres Fordel, jfr. f. Eks. det Tilfælde, at Appellanten har anket over for lav Bonitering af en eller flere af hans Lodder og heri har faaet Medhold ved Overlandvæsenskommissionen, men at andre Lodsejere derimod nu ville anke over for høj Bonitering af andre af Appellantens Lodder.

Til § 56.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 74. Bestemmelserne ere anvendelige uden Hensyn til, om det skyldes eller ikke skyldes Fejl hos Udskiftningskommissionen eller nogen Lodsejer, at den for Overlandvæsenskommissionen fremførte Tvist ikke er fremkommet ved Udskiftningen eller ikke dér er bleven afgjort. Af Hensyn til Udskiftningsinstitutionens Formaal, hurtigst og grundigst muligt at skabe Klarhed og Orden i Lodsejernes Retsforhold, vil man nemlig ikke her kunne holde sig strengt til, hvad almindelige Rettergangsregler vilde medføre, men maa lade Realitetshensynet være det, der behersker hele Proceduren i Ankesagen.

Til § 57.

Se Bemærkningerne ved § 50.

Til § 58.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 76. Svensk Skiftestadga 1866 § 109, Dansk Forordning 1781 § 29, 1.—4. Punktum (nu Lov 30. December 1858 § 12). Det her omhandlede Gennemsyn vil mulig sjælden blive bragt til Anvendelse, allerede fordi Lodsejerne i Reglen af Mangel paa teknisk Indsigt ikke ville opdage tekniske Fejl, selv om saadanne foreligge, og maaske vil Gennemsynet endnu sjældnere føre til, at der findes Fejl af nogen Betydning. Selve Muligheden af, at Gennemsyn kan begæres, vil imidlertid virke som en Betryggelse for Lodsejerne, idet vedkommende Landinspektør derved anspores til at vise den yderste Nøjagtighed, og i alt Fald synes det rimeligt at aabne Lodsejerne Adgang til denne billige Maade at faa en Del af Sagen prøvet paa, i Stedet for at de skulde være henviste til altid at indanke Sagen for Overlandvæsenskommissionen.

Kapitel 10 (Omkostningernes Udredelse).

Til § 59.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 77. Hvis Lodsejerne skulde bære en større Del af Udskiftningsomkostningerne, vilde det blive saa følelig for dem, at det sikkert vilde afskrække fra at begære Udskiftning, endog hvor Forholdene i sig selv i høj Grad opfordre dertil, og man har derfor foreslaaet Forholdet ordnet paa samme Maade, som i den norske Udskiftningslov bestemt. Selv med den foreslaaede Fordeling af Udgifterne vil den Anpart af disse, som falder paa Fælliget, blive følelig, og det maa desuden erindres, at Lodsejerne paa Grund af Udskiftningen ville faa andre Udgifter, der ikke direkte kunne medregnes under Udskiftningens Omkostninger, og at de ofte

bagefter ville blive nødte til at sætte sig i ikke ubetydelige Udgifter til nye Arbejder.

Bestemmelserne i Paragraffens sidste Stykke formenes ikke at tiltrænge særlig Begrundelse.

Til § 60.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 78. Med Hensyn til Forskriften i Paragraffens 2det Punktum bemærkes, at man har fundet det rimeligt, at en Appellant, hvis Anke ikke fører til *væsentlig* Forandring af Udskiftningen, bør betale Ankesagens Omkostninger, da letsindig eller væsentligt ubeføjet Anke af en Udskiftning paa Grund af Ankens vidtrækkende Virkning for alle i Fælliget lodtagne (jfr. § 53) er en Ting, som ofte er af langt større Betydning end Appel af en almindelig Retssag imellem enkelte Parter og derfor bør medføre følelige Følger for den ankende.

Til §§ 61—62.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 79—80. Disse Paragraffers Bestemmelser ville formentlig forstaas uden videre Begrundelse.

Til § 63.

Jfr. Udkast til Lov om Landvæsenskommissioner § 14 med dertil knyttede Bemærkninger. Man har derhos i nærværende Paragraf henvist til Muligheden af, at Lagtinget vil tillade Skyldnerne at betale Beløbet afdragsvis, hvortil der formentlig vil kunne være Anledning i saadanne Tilfælde, hvor Omkostningerne ere forholdsvis betydelige, og hvor det derfor vilde blive særlig følelig for Skyldnerne at betale dem paa een Gang.

Til § 64.

Den foreslaaede Bestemmelse svarer til § 18 i Udkast til Lov om Landvæsenskommissioner, og man kan derfor henvise til, hvad der er anført i Bemærkningerne til den nævnte Paragraf. Man har imidlertid ment, at det i de i nærværende Lov omhandlede Sager vil være mere praktisk (og tillige uden Betænkelighed) at overlade Afgørelsen til vedkommende Kommission, der igennem Sagens Behandling vil være i Stand til at bedømme, om Omstændighederne tale for at fritage den paagældende (helt eller delvis) for at udrede Omkostningerne ved Tvisten.

Til §§ 65—67.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 §§ 82—84, hvis Bestemmelser om Forskudsbetaling af Omkostninger ved Udskiftning og om den særlige Eksekutionsfrist for Udskiftningsomkostningerne man dog efter den i Udkastets foranstaaende Bestemmelser (se navnlig § 63) foreslaaede Ordning af Omkostningsspørgsmaalet ikke har fundet Anledning til at optage.

Kapitel 11 (Forskellige Bestemmelser).

Til § 68.

Det er en Selvfølge, at de Ejendomme, som fremkomme gennem Udskiftningen, maa ansættes i Skattemarker, for at Jordebogen derefter kan berigtiges, og man foreslaar dette Hverv overdraget til Udskiftningskommissionen, som vil have hele det dertil fornødne Materiale ved Haanden. Om Berigtigelsen af Jordebogen henvises i øvrigt til Udkastets § 18.

Til § 69.

Det har været Genstand for nøje Overvejelse indenfor Kommissionen, om der i Lovudkastet bør optages noget Forbud mod atter at *udstykke* de ved Udskiftningen udlagte Ejendomme. Det kan synes at være urimeligt, at intet saadant Forbud opstilles. Man kan — ikke uden Føje — fremhæve, at der, naar der for Udskiftningens Skyld er blevet paalagt Lodsejerne betydelige Byrder og Indskrænkninger og paaført baade dem og det offentlige antagelige Udgifter, ikke bør være Adgang for uforstandige eller letsindige eller endog modvillige Lodsejere til at omgøre Udskiftningen ved, maaske kort Tid efter, igen at splitte deres Lodder ad. Man kan gøre gældende, at det uden Udstykningsforbud vil kunne gaa saaledes, at det hele Arbejde i Løbet af maaske et eller to Slægtleds Levetid vil blive ganske spildt gennem ukloge Udstykninger. Kommissionen miskender ikke disse Grundes Vægt. Naar man ikke des mindre har troet at burde undlade at foreslaa Udstykningsforbud, skyldes det særlig den Betragtning, at man ved i Loven at indføre et saadant mulig vil afskrække en og anden fra overhovedet at gaa med til at begære Udskiftning, idet han vel vil ønske sine Lodder samlede, men dog vil nære Betænkelighed ved at paalægge sig og sine Arvinger en Pligt til fremdeles at holde Ejendommen samlet *i det Omfang*, som Lovens Udstykningsforbud foreskriver. Man har endvidere ikke troet at kunne se bort fra, at, navnlig saa længe Udskiftningssagen er ny og uprøvet paa Færøerne, ville

sikkert mange Ejere nære Betænkelighed ved overhovedet at indlade sig paa Udskiftning; og jo stærkere en saadan binder Ejerne, des flere ville sikkert de Ejere være, hvis Betænkeligheder blive saa kraftige, at de modstaa alle de udskiftningsvenliges Overtalelser og Bevisgrunde.

Kommissionen har saaledes troet, at det *for Udskiftningssagens egen Skyld* er rigtigst at give Afkald paa Udstykningsforbud. Men hertil kommer, at man nærer den Overbevisning, at Udskiftningen selv vil være det bedste Middel til at hemme fremtidig overdreven Udstykning. Man føler sig sikker paa, at der i en Bygd, hvor Stemningen har været stærk nok til at bære Udskiftningen over den Modstand, som gammel Vane, Ængstelighed overfor Forandringer, Kærlighed til den arvede Jord o. lign. i mange Tilfælde vil rejse, og hvor Lodsejerne (med eller mod deres Vilje) alle have maattet bringe Ofre for at faa de splittede Lodder samlede, idet de have haft Udskiftningens Byrder og Omkostninger at bære, — i en saadan Bygd vil der ogsaa være Vilje til at bevare, hvad der gennem Udskiftningen er opnaaet. Det ligger i Sagens Natur, at der, saa længe Indmarken endnu er i Ejendomsblanding, vil være en Tendens til stadig større og større Splittelse, fordi Lodderne ofte ere saa smaa, at Ejeren ikke kunne se, at det gør stort til Sagen, om de blive delte i endnu mindre Dele. Men omvendt vil det være, naar der ved Udskiftningen er skabt samlede, afrundede Ejendomme; der opstaar da en Tendens til at holde disse samlede. Der er vistnok ogsaa noget overdrevent i Frygten for, at der kun skal gaa forholdsvis kort Tid hen, inden Forholdene atter blive omtrent de samme som før Udskiftningen; i alt Fald synes andensteds foretagne Undersøgelser at godtgøre, at Udskiftningens Virkning tværtimod maa paaregnes at ville gøre sig gældende i *meget* lang Tid [1]).

Medens hele Kommissionen er enig i det foranførte, mener et *Mindretal* (Effersøe), at det er rigtigt at opstille en *midlertidig* Forskrift om, at Udstykning kun maa ske efter særlig Tilladelse, for at forhindre, at der kort efter Udskiftningen, — medens Sindene hos enkelte hæftige Udskiftningsmodstandere maaske endnu ere ophidsede, og inden de gamle, daarlige Splittelsesvaner ere glemte, — skal ske uforstandige Udstykninger, som mulig endog kunne tænkes at blive foretagne ligefrem paa Trods. Mindretallet stiller derfor følgende *Ændringsforslag* til nærværende Paragraf:

1) Som nyt første Stykke indsættes:

»De ved Udskiftning i Henhold til denne Lov dannede Indmarkslodder maa i de første 10 Aar efter Udskiftningens Fuldbyrdelse kun udstykkes med Tilladelse af Amtmanden, hvilken kun kan gives, naar Omstændighederne tale derfor.«

2) Ordene »Naar nogen ..... paahviler det« ændres til: »Naar nogen Udstykning af de ovenomhandlede Lodder finder Sted i det nævnte Tidsrum eller senere, paahviler det«.

De øvrige Bestemmelser i Paragraffen — sigtende til at holde Orden i Matrikulen og sikre dennes Overensstemmelse med Skøde- og Panteregistrene — tiltrænge formentlig ikke videre Forklaring.

Til § 70.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 114, Dansk Forordning 1781 § 25, næstsidste Punktum, og § 34.

Til § 71.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 115 samt Udkast til Lov om Hegn og Markfred § 5.

Til § 72.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 § 116.

Til § 73.

Det er som bekendt hyppigt, at de enkelte en Ejer tilhørende Lodder ere pantsatte til forskellige Panthavere, og der opstaar i saa Tilfælde, naar Lodderne samles til een Ejendom, Spørgsmaal om Panthavernes indbyrdes Forhold. Man har ment, at Spørgsmaalet bør søges løst ved Mægling af Udskiftningskommissionen, men lykkes det ikke at tilvejebringe Overenskomst mellem de paagældende, maa Spørgsmaalet afgøres ved Domstolene, idet det, som værende af rent juridisk Natur, ikke egner sig til at afgøres af Udskiftningskommissionen.

Til §§ 74—76.

Jfr. Norsk Udskiftningslov 1882 §§ 117—119.

[1]) Se de meget lærerige Oplysninger hos Hüser: Die Zusammenlegung der Grundstücke. Berlin 1905. Side 8—12.

Tredje Afsnit (Udskiftning af Udmark og af Herligheder, som ere i Fællig).

Kapitel 12 (Mindelig Udskiftning).

Til §§ 77—78.

Paragraffens Bestemmelser svare ganske til de nugældende Regler i Lov om Udskiftning af Fælleshavger af 4. Marts 1857 § 4, sidste Punktum, og § 15 (se herom Tillæg Side 401—419) samt Lov om Ordningen af de til Havgevæsenet hørende Forhold §§ 1—2 (se Tillæg Side 168—169, 239, 244—246, 259—260, 265—266, 276, 292, 307), hvilke Regler man kun har søgt at udtrykke paa en tydeligere og fuldstændigere Maade, hvorhos man (i § 78) har foreslaaet dem udvidede til at gælde Udskiftning og Sammenlægning af Herligheder eller Brugsrettigheder (derunder Tørveskærsrettigheder), som ere i Fællig.

Med Hensyn til Fæstegods og Tjenestejord maa med nærværende Paragraffer jævnføres Udkastets § 4, 3dje og 4de Punktum, hvorefter Godsbestyrelsens, eventuelt vedkommende Ministeriums, Samtykke kræves til Udskiftningen.

Kapitel 13 (Offentlig Udskiftning).

Ogsaa Reglerne i dette Kapitel stemme i alt væsentligt med den gældende Rets Forskrifter, med enkelte i det følgende omhandlede Ændringer og Tilføjelser. De gældende Forskrifter efterlade navnlig paa flere Punkter en Del Tvivl[1]), som man

[1]) Se den nedenanforte Skrivelse af 26. Juni 1905 fra Amtmanden over Færøerne til Sysselmanden for Sando Syssel:

»Hr. Sysselmanden har i Skrivelse af 24. April d. A. anmodet om Amtets Fortolkning af de gældende Lovbestemmelser om Udskiftning af Fælleshavger paa følgende Punkter:

1. Ifølge Udskiftningsloven af 4. Marts 1857 kan der kun foretages Udskiftning af en Fælleshavge uden Landvæsenskommissionens Mellemkomst, naar samtlige Lodtagere ere enige derom. Er der ved Grandestævnelov af 1. April 1891 gjort Indskrænkning heri, og kan en Beslutning om Udskiftning af en Havge tages paa Grandestævne efter sidstnævnte Lovs § 2 a. med den i dens § 7 omhandlede Stemmeflerhed med den Virkning, at Udskiftningen kan foretages uden Landvæsenskommissionens Mellemkomst?

2. For saa vidt Punkt 1. besvares bekræftende, skal da en saadan Grandestævnebeslutning for at være gyldig indeholde Bestemmelser om, hvorledes der skal »forholdes med Hensyn til Kogræsning, Torveskær og øvrige Havgerettigheder, hvorom der efter de lokale Forhold kan være Tale« (Udskiftningslovens § 8), og om, at Udskiftningen skal udfores af Sysselmanden (Lov om Oprettelse af Landvæsenskommissioner af 1. April 1891 § 11)?

3. Er Landvæsenskommissionen ved sin Kendelse berettiget til at forandre eller omforme en paa Grandestævne oprettet Vedtægt eller — for saa vidt Punkt 2 besvares bekræftende — en Beslutning om Udskiftning af en Fælleshavge, der indankes for den i Henhold til Grandestævnelovens § 10, eller er den udelukkende henvist til enten at erklære den for gyldig eller — f. Eks. fordi anden Mands Rettigheder ville krænkes, eller fordi det er undladt at optage de i Punkt 2 omhandlede Bestemmelser, — at ophæve den som ugyldig?

4. Ere de, der have faaet en saadan Beslutning som den i Punkt 1 omhandlede vedtagen paa Grandestævne med den i Lovens § 7 omhandlede Stemmeflerhed, berettigede til at indbringe Begæring om Udskiftning for Landvæsenskommissionen, selv om Forslaget ikke har faaet den i Udskiftningslovens § 6 fastsatte Stemmeflerhed?

Efter Amtets Formening maa de stillede Foresporgsler besvares saaledes:

ad 1. Nej. Ogsaa efter Grandestævnelovens Givelse kan Udskiftning af Fælleshavger kun, naar samtlige Lodtagere ere enige, foretages uden Landvæsenskommissionens Mellemkomst, jfr. Udskiftningslovens §§ 4 og 15.

ad 2. Bortfalder altsaa.

ad 3. Landvæsenskommissionen kan omforme Grandestævnevedtagelse om Udskiftning, for saa vidt den er i Strid med »Kogræsning, Torveskær og øvrige Havgerettigheder«, jfr. Udskiftningslovens § 8; hvis Vedtagelsen i øvrigt er i Strid med Tredjemands Ret, kan Landvæsenskommissionen kun ophæve den, — helt eller delvis, alt eftersom den helt eller delvis er i Strid med Tredjemands Ret.

ad 4. Nej.

Det ovenfor antagne stottes paa folgende Grunde:

a. *Afstemningsreglerne* i Grandestævnelovens § 7 ere kun udfyldende, d. e.: de finde kun Anvendelse i saadanne Tilfælde, hvor ikke den i øvrigt gældende Lovgivning foreskriver andet. Dette fremgaar *dels* af selve Paragraffens Indledning (»Hvor ikke anderledes i Lovgivningen er fastsat«), *dels* af Forhandlingerne om Grandestævneloven saavel i Lagtinget som i Rigsdagen. Hvad *Lagtingets Forhandlinger* angaar, faldt der under Behandlingen i *1883* noget modstridende Udtalelser om, hvorvidt § 7 kun burde være udfyldende (se saaledes Beretning S. 13, Sp. 1. Linie 13 f. o. og ff.: S. 19, Sp. 2, Linie 20 f. o. og ff., Linie 3 f. n. og ff.; S. 20, Sp. 1, Linie 7 f. o. og ff., Linie 14 f. o. og ff.), og der vedtoges endelig (ved Navneopraab

ved at sammenarbejde Bestemmelserne har søgt at hæve.

Til § 79.

Bestemmelsen finder Anvendelse ved Udskiftning af »Udmark, Herlighed eller Brugsrettighed«.

Begrænsningen af disse Tilfælde udadtil (imod Indmark) maa ifølge Udkastets § 83, 2det Stykke, jfr. § 71, afgøres for den enkelte Sag af vedkommende Kommission. Grænserne imellem Udmark paa den ene Side og Herlighed eller Brugsrettighed paa den anden Side ville efter Lovudkastets Bestemmelser kun faa Betydning ved Anvendelsen af § 81 og maa da afgøres efter hvert enkelt Tilfældes Omstændigheder (af Sysselmanden, Amtmanden og Landvæsenskommissionen).

Paragraffens Regler svare i øvrigt til de nugældende Bestemmelser (Udskiftningslov 4. Marts 1857 § 4; Grandestævnelov 1. April 1891 § 1) med den Ændring, *at* Sager, der alene angaa en enkelt Havge, foreslaas udsondrede til Behandling paa Havgestævne (jfr. herom Udkast til Lov om Havgers Styrelse og Drift m. m. §§ 1—3) under Sysselmandens Ledelse, samt *at* de

---

med 10 Stemmer mod 6, S. 20, Sp. 1) et Ændringsforslag (Nr. 11 b., Side 18) gaaende ud paa at tilføje til Paragraffen en ny særlig Regel om Udskiftning og Deling af Fælleshavger. Under Behandlingen i *1884* udtalte derimod Udvalget (Beretn. S. 1, Sp. 1), at det vilde være heldigt, at Lovforslaget »indskrænkede sig til at supplere de i den gældende Lovgivning givne Bestemmelser om Grandestævne og følgelig undgik ethvert Forslag til Forandring i de gældende Love«. Udvalget foreslog i Overensstemmelse hermed § 7 indledet med den nu i Loven brugte Sætning (»Hvor ikke anderledes i Lovgivningen er fastsat«), og efter at der under den mundtlige Forhandling i Tinget var faldet en Del Udtalelser i Tilslutning til Udvalgets Standpunkt (S. 3, Sp. 2, Linie 20 f. o. og ff., Linie 29 f. o. og ff.; S. 4, Sp. 1 — Bemærkningerne ad § 2 —; S. 5, Sp. 2, Linie 4 f. o. og ff., Linie 1 f. n.; S. 6, Sp. 1, Linie 1 f. o. og ff.; S. 7, Sp. 1, Linie 7 f. n. og ff.), vedtoges Paragraffen som af Udvalget foreslaaet (enstemmig med 17 Stemmer). Dette Standpunkt fastholdtes i det hele under Forhandlingerne i *1885*, blot med den ene Ændring, at § 7, sidste Punktum (om Afstemningen ang. det i Jagtlov 9de Februar 1854 § 6 omhandlede Tilfælde) tilføjedes (Beretn. S. 9, Sp. 2; S. 11, Sp. 1; S. 13, Sp. 2).

Under Behandlingen i *Rigsdagen* skete der vel Forandring med Hensyn til Paragraffens Afstemningsregler, men ikke med Hensyn til dens Omraade. Det udtaltes tværtimod udtrykkelig under Forhandlingen, at den kun er udfyldende (Rigsdagstidende 1890—91, Folket. Sp. 3364, Landst. Sp. 1173).

Ligesom saaledes en Undersøgelse af selve Grandestævneloven og de forud for den gaaende Forhandlinger fører til det Resultat, at den nævnte Lov ikke har ophævet de i Udskiftningsloven indeholdte Bestemmelser om, hvad der udkræves for, at en gyldig Beslutning om Udskiftning af en Fælleshavge skal kunne blive tagen (Udskiftningslovens § 6), saaledes forudsættes disse Bestemmelsers fortsatte Bestaaen ogsaa i Trolov 13. April 1894 § 9, sidste Punktum, der *undtagelsesvis* giver *Justitsministeriet* Ret til »uanset de i Lov af 4. Marts 1857 § 6 foreskrevne Bestemmelser« (d. e.: uanset at der ikke for Udskiftning er afgivet Stemmer af saadan Vægt eller Antal, som Lov 1857 § 6 foreskriver) at indbringe Sag om Udskiftning, i det Øjemed at tilvejebringe Tvær eller Noste- eller Husegrunde, for Landvæsenskommissionen.

b. Hvad angaar *Virkningen* af en gyldig vedtagen Grandestævnebeslutning om Udskiftning, bemærkes, at der i det oprindelige, i 1883 Lagtinget forelagte Forslag til Lov om Grandestævne med tilhørende Motiver ikke findes nogen som helst Antydning af, at Grandestævneloven skulde fortrænge Udskiftningsloven, navnlig ikke af, at Beslutningen (udenfor det i Udskiftningslovens §§ 4 og 15 omhandlede Tilfælde, hvor alle vedkommende ere enige om Udskiftningen) skulde kunne iværksættes uden Udskiftningskommissionens (Landvæsenskommissionens) Mellemkomst. Under Behandlingen i *1883* fremkom der vel forskellige Ændringsforslag, gaaende ud paa at gøre Forandringer i de bestaaende Regler om Udskiftning og Sammenlægning (hvilke Forslag bl. a. motiveredes — se saaledes Beretn. S. 20, Sp. 1, Linie 14—19 f. o. — ved, »at det var meget besværligt at gaa til Udskiftningskommissionen med ethvert Spørgsmaal, hvorom der ikke kunde opnaas fuld Enighed; derfor havde Udvalget foreslaaet, at et stort Flertal kunde tage Bestemmelse herom«). Men selv fra Forslagsstillernes Side faldt der dog Udtalelser, der gik ud paa, at »Meningen var ikke, at der ved Grandestævnet skulde opnaas andet end en Udvej til at faa Sagen bragt ind for Udskiftningskommissionen« (S. 16, Sp. 2, Linie 8—11 f. o., Linie 17—21 f. n.). Og, som ovenfor omtalt, stillede Lagtinget sig i *1884* og senere paa det af Udvalget i 1884 anbefalede Standpunkt »at undgaa ethvert Forslag til Forandring i de gældende Love«, hvilket Standpunkt ogsaa allerede i 1883 var blevet stærkt hævdet af enkelte Talere (se navnlig Forhandlingerne om § 7 Side 19—20; se endvidere Forhandlingen om § 2 i Beretn. 1884, Side 4).

Det antages ifølge det anførte, at Betydningen af, at der paa Grandestævne vedtages Beslutning om Udskiftning, ikke er den, at Udskiftningen umiddelbart kan iværksættes, men (udenfor Tilfælde af fuldstændig Enighed, jfr. Udskiftningslovens §§ 4 og 15) kun, at Sag om Udskiftning kan indbringes for Landvæsenskommissionen. Herimod strider det ikke, at Grandestævnelovens § 2 siger, at der paa Grandestævne kan oprettes Vedtægter, som skulle være *bindende* for alle Lodtagere, angaaende Udskiftning og Deling af Fælleshavger, idet Ud-

uklare Regler i Grandestævnelovens § 1 om Udskiftning og Sammenlægning af Fællig foreslaas opløste i forskellige Forskrifter (§§ 80—82), saaledes at Fremgangsmaaden for hver enkelt Klasse af Sager angives.

Til § 80.

Ifølge Udskiftningslov 4. Marts 1857 § 6, jfr. Havgelov 23. Februar 1866 § 2, kan Sag om Udskiftning af en Fælleshavge indbringes for Landvæsenskommissionen, naar Forslag derom er vedtaget af saa mange Parthavere, som mindst *enten* eje ½ af Havgens Marketal *eller* udgøre ¾ af Parthavernes samlede Antal. Kommissionen mener, at Adgangen til at rejse Udskiftningssag ved disse Bestemmelser er sat alt for snæver, og at der ikke kan være nogen Betænkelighed ved at nedsætte Betingelserne, idet det navnlig maa erindres, at det kun drejer sig om at faa *prøvet* af Landvæsenskommissionen, om Fælliget kan og bør ophæves, medens *Afgørelsen* i alle Tilfælde ligger hos Kommissionen. Man foreslaar derfor, at de angivne Betingelser ændres saaledes, at der som almindelig Regel kun kræves Tilslutning af ⅓ af Marketallet *eller* ½ af Parthavernes An-

---

skiftningsbeslutningen virkelig *for saa vidt* er bindende for alle Lodtagere, at den tvinger dem til at finde sig i, at Sagen indbringes for Landvæsenskommissionen, jfr. ogsaa, at Paragraffen (ligesom § 7) forbeholder Iagttagelsen af »de Regler, som .... i øvrigt ere foreskrevne ved den gældende Lovgivning«.

Den øvrige Lovgivning indeholder intet, der kan svække det ovenfor antagne. Loven om Oprettelse af Landvæsenskommissioner af 1. April 1891 udtaler sig overhovedet kun paa eet Punkt om Betingelserne for at indbringe Sager for Landvæsenskommissionen, idet den i § 3 foreskriver, at en Grandestævnebeslutning, der paaankes til Kommissionen (i Henhold til Grandestævnelovens § 10), skal være paaklaget senest 8 Uger efter dens Vedtagelse; men denne Bestemmelse vedkommer ikke det her foreliggende Spørgsmaal, da det ikke her drejer sig om at paaanke en Grandestævnebeslutning om Udskiftning, men om at søge den fremmet. Med Hensyn til Betingelserne for at indbringe Sager for Kommissionen henholder Loven sig i øvrigt (i § 1) til den tidligere gældende Lovgivning (Udskiftningsloven af 1857 og Havgeloven af 1866) i Forbindelse med Grandestævneloven. — Heller ikke Trolovens § 9 indeholder noget, der strider imod det ovenfor antagne. I sit 2det Punktum udtaler denne Lovbestemmelse ganske i Almindelighed, at Sag om Udskiftning, i det særegne Tilfælde som Paragraffen omhandler, skal behandles efter Grandestævne- og Udskiftningslovene. Hvad dens 3dje Punktum angaar, er den deri indeholdte Regel forenelig *baade* med den ovenfor antagne Opfattelse, at Udskiftning, hvor ikke Enighed mellem *alle* de i Havgen berettigede (Ejere og Servitutbavere m. v.) er tilvejebragt, kun kan ske gennem Landvæsenskommissionen, *og* med den ovenfor bestridte Opfattelse, at Udskiftning kan foretages i Henhold til en af et Flertal paa Grandestævne vedtagen Beslutning, idet det efter begge disse Opfattelser er noget særegent (som ikke uden særlig Lovhjemmel kunde antages), at Justitsministeriet kan indbringe Udskiftningsspørgsmaalet for Landvæsenskommissionen uden Hensyn til, hvor stort Marketal eller Antal Kongsgodset og de Odelsejere, som maatte have stemt for Udskiftning, repræsentere. De Bemærkninger, hvormed vedkommende Lagtingsudvalg (hvis Forslag den Form, som Trolovens § 9 fik, skyldtes) begrundede sine Ændringsforslag (Beretn. 1893, Side 11, 16, 23), ere ligeledes forenelige med begge Opfattelser, og det samme gælder Justitsministeriets Motiver til § 9 i det Rigsdagen forelagte Lovforslag (Rigsdagstidende 1893—94 Tillæg A., Spalte 2941).

Hovedreglerne om Udskiftning af Fælleshavger blive altsaa efter det foran udviklede:

1. Hvis alle Ejere og Besiddere ere enige, og der tillige er givet Samtykke af andre, som maatte have nogen Rettighed i Havgen, kunne de selv ordne alt Udskiftningen vedkommende (Udskiftningslovens § 4), naar de blot iagttage Udskiftningslovens § 15.

2. I alle andre Tilfælde maa Spørgsmaalet, *om* Udskiftning skal foretages, og *hvorledes* den i bekræftende Fald skal ordnes, afgøres ved Landvæsenskommissionen; men Sagen kan kun indbringes for denne, efter at

a) Sagen har været forhandlet paa Grandestævne (Udskiftningslovens § 4, Trolovens § 9), og
b) Udskiftning er vedtagen af saa mange Lodtagere, som repræsentere mindst *enten* Halvdelen af Havgens Marketal *eller* tre Fjerdedele af Antallet af Lodtagere (Udskiftningslovens § 6). Fra den under b. angivne Betingelse er Justitsministeriet fritaget, naar det begærer Udskiftning i Henhold til Trolovens § 9.

Udførelsen af Udskiftningen sker uden for det under Nr. 1 nævnte Tilfælde altid ved Sysselmanden (Landvæsenskommissions-Lov 1891 § 11, jfr. Udskiftningslovens § 12).

I øvrigt tilføjes, at Landvæsenskommissionen selvfølgelig selv bestemmer sin Kompetence, saaledes at Amtets ovenstaaende Besvarelse af Deres Forespørgsler altsaa kun er at betragte som vejledende.«

tal. I det særlige (omend maaske faktisk hyppigste) Tilfælde, at Forslaget gaar ud paa at indtage Udmarksstrækning til *Opdyrkning*, mener Kommissionen, at der bør være særlig let Adgang til at ønske Landvæsenskommissionens Afgørelse. Oftest vil det vel i slige Tilfælde være de mindre bemidlede Parthavere, som ønske, at der skal indlægges en Del af Havgen til Opdyrkning, og Kommissionen finder, at Opdyrkningens Fremme er af saa overordentlig Betydning for det færøske Samfund, at man ikke bør lægge Hindringer i Vejen for, at de mindre Lodsejeres Ønsker om Opdyrkningsjord kunne komme til *Prøvelse*. Man foreslaar derfor, at det i det angivne særlige Tilfælde skal være tilstrækkeligt til at fore Sagen frem for Landvæsenskommissionen, at Forslaget støttes af ¼ af det samlede Tal af Parthaverne.

For Tydeligheds Skyld er Udtrykket i Udskiftningslov 4 Marts 1857 § 6 »de« (ɔ: de Parthavere, som ønske Udskiftningen), som strengt taget maaske bør forstaas saaledes, at de alle fremdeles skulle være enige om at fore Sagen videre, ændret derhen, at det, naar først Forslaget paa Grande- eller Havgestævnet er vedtaget af et tilstrækkeligt Tal af Ejerne, er nok, at en enkelt af disse begærer Sagen prøvet af Landvæsenskommissionen.

Endelig har man foreslaaet, at der sættes en Frist af 1 Aar til Sagens Indbringelse for Landvæsenskommissionen. En saadan Fristbestemmelse savnes i den gældende Lovgivning.

Med Hensyn til de Tilfælde, i hvilke Sagen ifølge §§ 19—21 ikke vil være at indbringe for Landvæsenskommissionen, henvises til Bemærkningerne til de anførte Paragraffer.

Ved Lov om Afhændelse af Trøer og Grundstykker af 13. April 1894 § 9 er der undtagelsesvis givet Bemyndigelse for Justitsministeriet som Repræsentant for Statens Fæstegods til for Landvæsenskommissionen at indbringe Spørgsmaalet om Udskiftning af Fællig, hvori Fæstegodset er lodtaget, i Opdyrkningsøjemed eller med det Formaal at tilvejebringe Huse- eller Nøstegrunde, uanset hvor mange Stemmer der paa Grandestævnet ere afgivne for Udskiftningsforslaget. Denne Undtagelse har man foreslaaet opretholdt i Udkast til Lov angaaende Statens Fæstegods paa Færøerne § 32.

Til § 81.

Medens Spørgsmaalet, om og paa hvilken Maade Udskiftning vil være at foretage, for Udmarks (Havges) Vedkommende *altid* og for Herligheds og Brugsrettigheds Vedkommende *som Regel* bør afgøres af Landvæsenskommissionen, jfr. § 83, har man antaget, at denne Fremgangsmaade for de sidste Tilfældes Vedkommende undertiden vil være for bekostelig i Forhold til de Værdier, der er Tale om, og at der derfor her bør være Adgang til at springe Landvæsenskommissionen over, naar Udskiftningen er vedtagen af et overvejende Flertal af Parthaverne. Om den Maade, paa hvilken man foreslaar Sagen iværksat, kan man indskrænke sig til at henvise til Paragraffens Bestemmelser, ved hvilke man kun skal bemærke, at der ved de i 2det Stykke indeholdte Regler om Adgang for enhver Parthaver til at faa Spørgsmaalet om, hvorvidt Betingelserne for at forbigaa Landvæsenskommissionen ere til Stede, prøvet af Amtmanden og eventuelt af Kommissionen selv, formentlig er givet al nødvendig Betryggelse imod Misbrug.

Til § 82.

Paragraffens Bestemmelser gaa ud paa at gøre de foranstaaende Regler i §§ 79—80 anvendelige paa Sammenlægning af Fællig (jfr. i øvrigt herom Havgelov 23. Februar 1866 § 2 og Grandestævnelov 1. April 1891 § 2 b., jfr. § 7).

Til § 83.

Med Hensyn til de i Paragraffens 2det Stykke anførte Bestemmelser henvises til disse og de ovenfor ved dem gjorte Bemærkninger.

Til § 84.

Svarer til de nugældende Regler i Udskiftningslov 4. Marts 1857 § 12, 1ste og 2det Punktum, Havgelov 23. Februar 1866 § 3, 1ste og 2det Punktum, samt Lov om Landvæsenskommissioner af 1. April 1891 § 11, sidste Punktum.

Til § 85.

Bestemmelserne sigte til stadig at holde Matrikulen i Orden ved, at nyindlagt Indmark straks optages i den, og at sørge for, at der straks tages fornødne og formaalstjenlige Bestemmelser om Hegnspligten og dens Fordeling.

Til § 86.

Svarer til Reglerne i Udskiftningslov 4. Marts 1857 § 12, 4de—6te Punktum, og § 13, 2det Punktum.

IV.

Udkast

til

Lov om Ændring i Lov om de færøske Landkommuners Styrelse af 28. Februar 1872.

Lov om de færøske Landkommuners Styrelse af 28. Februar 1872 § 19, første Punktum, affattes saaledes:

Forstanderskabet har at drage Omsorg for, at de egentlige Bygdeveje ere betegnede med tilbørlige Stenvarder, og at saavel Bygdevejene som Gaderne i selve Bygderne ere i en saadan Stand, at de forsvarlig kunne befares, samt at Broer og Landingssteder vedligeholdes.

Bemærkninger til foranstaaende Lovudkast.

I Lov om Ordningen af de til Havgevæsenet hørende Forhold af 23. Februar 1866 § 54 bestemmes det, at ingen, der ikke i den nævnte Lovs Bestemmelser har særlig Hjemmel dertil, maa gaa i nogen fremmed Havge undtagen ad de rette Bygdeveje. I Forbindelse dermed foreskriver Lovbestemmelsen, at de nævnte Veje derfor bør betegnes med Stenvarder, der opføres og vedligeholdes af hele den Bygd, hvortil Havgen hører, i Forhold til Marketal, samt at alle Spørgsmaal om disse Varders Antal, Størrelse og Betegning m. v., afgøres af Sysselmanden, hvis Kendelse kan forandres ved Amtmandens Resolution.

Det forekommer Kommissionen, at den sidste Del af Lovbestemmelsen (om hvis Motiver m. v. man henviser til Tillæg Side 203—204, 255, 262, 271, 276, 301) ikke længere er tidssvarende, og at hele det omhandlede Anliggende bør henføres til det kommunale Vejvæsen, og man har derfor udarbejdet nærværende Lovudkast. For Thorshavns Kommunes Vedkommende har man ikke troet, at der er Anledning til at stille Forslag om Ændring i den gældende Kommunallov af 27. Maj 1908.

V.

Udkast

til

Lov for Færøerne om Grandestævne m. m.

§ 1.

Paa Grandestævne kan der under Iagttagelse af de Regler, som indeholdes i nærværende Lov eller ere foreskrevne ved den øvrige Lovgivning, oprettes:

1) Vedtægter om Brugen af Jordejendomme og Herligheder, som ere i Fællig, og om hvis Brug der ikke ifølge Lovgivningen skal træffes Bestemmelse af Havgestævne eller paa anden særlig Maade;
2) Vedtægter om, hvad der skal betales til Tyrehold i vedkommende Bygd;
3) Vedtægter om saadanne Forhold, som i øvrigt ved Lovgivningen ere henlagte under Grandestævnets Afgørelse (jfr. Havgelovens §§ 25, første Stykke, sidste Punktum, 30 og 32; Hegnslovens §§ 2, 39 og 42 Punkt 2; Udskiftningslovens §§ 6, 79—81; Lov om Vands Benyttelse m. m. af .... §§ 4 og 5; Lov om Jagt, Fuglefangst m. v. af.... §§ 2 og 5; Lov om Ødelæggelse af Ravnens Yngel af 11. Marts 1892 § 1; Lov om Hesteavlens Fremme af 30. Marts 1892 § 1).

De under Punkt 1 og 2 nævnte Vedtægter ere bindende for alle i vedkommende Sag stemmeberettigede (jfr. § 8). De under Punkt 3 omhandlede Vedtægter ere bindende i det Omfang, som er angivet i de paagældende Lovbestemmelser.

§ 2.

Ligeledes kan der paa Grandestævne oprettes Vedtægter til Ordning af saadanne indre Bygdeforhold, som have almindelig Betydning for Beboerne uden dog at henhøre under den kommunale Forvaltning. Deslige Vedtægter have imidlertid ikke forbindende Kraft, førend de ere godkendte af Amtmanden (jfr. § 15).

§ 3.

Grandestævne afholdes i hvert Grandestævnedistrikt for sig. Forandring i den bestaaende Distriktsinddeling kan, for saa vidt over Halvdelen af den eller de vedkommende Bygders Husfædre fremsætte Begæring herom paa Grandestævne, foretages af Amtmanden efter Indstilling af Sysselmanden.

§ 4.

Ordentligt Grandestævne afholdes i Maanederne Januar eller Februar eller, saafremt Vejrforhold eller lignende maatte hindre dette, da snarest muligt derefter. For

at en Sag skal kunne afgøres paa ordentligt Grandestævne, skal den være anmeldt for Sysselmanden inden det foregaaende Aars 1. December eller dog saa tidlig, at den har kunnet bekendtgøres efter Reglerne i § 5.

§ 5.

Sysselmanden har at bekendtgøre, hvilke Sager der for ham ere anmeldte til Foretagelse ved det ordentlige Grandestævne. Bekendtgørelsen skal mindst 3 Uger før Grandestævnet bringes til almindelig Kundskab i de til Grandestævnedistriktet hørende Bygder ved Opslag eller paa anden paa Stedet sædvanlig Maade. I Bekendtgørelsen skal tillige omtrentlig angives, paa hvilke Dage Sysselmanden kan ventes at være i de forskellige Bygder.

Hvor Godsbestyrelsens Samtykke skal indhentes, har Sysselmanden mindst 3 Uger før Grandestævnet at give Landfogden fornøden Meddelelse om Sagens Foretagelse paa Grandestævne.

Selve Dagen for Grandestævnets Afholdelse bliver derefter, for saa vidt nogen Sag er anmeldt til Forhandling, af Sysselmanden at foranstalte bekendtgjort i de paagældende Bygder med mindst Aftens Varsel paa den efter de stedlige Forhold hensigtsmæssigste Maade.

§ 6.

Overordentligt Grandestævne kan afholdes til enhver Tid af Aaret, for saa vidt der ikke derved paaføres det offentlige nogen Udgift. For at en Sag skal kunne afgøres ved overordentligt Grandestævne, skal den af Sysselmanden være bekendtgjort paa den i § 5, første Stykke, foreskrevne Maade med mindst 3 Ugers Varsel (samt, om fornødent, være anmeldt for Landfogden med samme Varsel). Dagen for Grandestævnets Afholdelse bekendtgøres, som i § 5, sidste Punktum, angivet.

§ 7.

Forhandlingerne paa Grandestævne ledes af Sysselmanden efter en af Bygdens Husfædre ved simpel Stemmeflerhed vedtagen Forretningsorden og indføres i Sysselets Politiprotokol. Ved Mødets Slutning oplæses Protokollen; og efter at det oplæste er blevet godkendt, underskrives den af Sysselmanden med to af ham blandt de tilstedeværende tiltagne Vidner. Der tillægges Vidnerne samme Vederlag som Retsvidner, hvilket udredes af Kommunens Kasse. Enhver stemmeberettiget kan faa Udskrift af Protokollen mod det i Loven om Retsafgifter fastsatte Vederlag for Udskrifter.

Forretningsordenen og de indgaaede Vedtægter indføres ved Sysselmandens Foranstaltning i en for Kommunens Regning anskaffet Grandestævnebog for det vedkommende Distrikt. Vedtægten indføres i Bogen inden 1 Maaned efter, at det er endeligt afgjort, at Vedtægten skal træde i Kraft. Bogen skal ligge til Eftersyn hos Skydsskafferen eller paa et andet af Sysselmanden fastsat passende Sted.

§ 8.

Stemmeret paa Grandestævne tilkommer:

a) i de i § 1 Nr. 1 omhandlede Sager enhver i Ejendommen lodtagen Ejer (ved Herlighed enhver Parthaver i Fælliget);
b) i de i § 1 Nr. 2 nævnte Sager enhver i Bygden bosat Koejer;
c) i de i § 1 Nr. 3 omhandlede Sager de i de paagældende Lovbestemmelser angivne Personer;
d) i de i § 2 nævnte Sager enhver i den enkelte Sag interesseret Husfader.

§ 9.

Kongsfæster og Tjenestemand, som besidder Tjenestejord, udøver den Ejer tilkommende Stemmeret, medmindre andet er foreskrevet. Anden Bruger kan kun stemme paa Ejers Vegne, hvor dette særlig er fastsat. Ellers kan ingen stemme for andre uden efter skriftlig Fuldmagt.

§ 10.

I de i § 1 Nr. 1 nævnte Sager kan Beslutning tages ved Sagens første Behandling, naar den vedtages af stemmeberettigede, som tilsammen udgøre mindst:

a) Halvdelen af de mødende stemmeberettigedes Antal og
b) Halvdelen af de mødende stemmeberettigedes Marketal samt
c) en Tredjedel af hele Marketallet.

Ere de stemmeberettigedes Andele i Fælliget bestemte ved andet Forholdstal end Marketal, finder det paagældende Forholdstal tilsvarende Anvendelse.

Har Beslutningen ikke opnaaet det under c. angivne Stemmetal, vil Sagen, saafremt der ikke er mødt stemmeberettigede, som udgøre Halvdelen af hele Marketallet, og saafremt saa mange stemmeberettigede, som angivet under a. *eller* b., forlange det, være at udsætte til en anden Behandling ved overordentligt Grandestævne eller ved næste ordentlige Grandestævne, hvor Beslutningen da bliver at anse som vedtagen, naar den opnaar saadant Stemmetal som angivet under a. *og* b. I Bekendtgørelsen (§§ 5 og 6) om Sagens anden Behandling skal dette udtrykkelig bemærkes.

§ 11.

Staa Stemmerne, beregnede efter Antallet (§ 10 a.), og Stemmerne, beregnede efter Marketallet (§ 10 b. og c. eller — ved anden Behandling — § 10 b.), imod hinanden, er Sagen bortfalden, medmindre saa mange stemmeberettigede, som angivet i § 10 a. *eller* § 10 b., paa selve Grandestævnet fremsætte Krav om, at Sagen skal afgøres ved Voldgift.

§ 12.

Er Voldgift forlangt ifølge § 11, vil der paa Grandestævnet være at vælge 1 Voldgiftsmand med Stemmeflerhed, beregnet efter de stemmendes Antal, og 1 Voldgiftsmand med Stemmeflerhed, beregnet efter de stemmedes Marketal. Voldgiftsmændene vælge en Opmand, førend de paabegynde Forretningen; ere de uenige om hans Valg, vælges han af Sognekommissionen. Enhver i Bygden boende Jordbruger, som ikke har fyldt 60 Aar, er pligtig at modtage Valg som Voldgiftsmand eller Opmand.

Voldgiftskendelsen skal afsiges inden 4 Uger efter Grandestævnet og uopholdelig meddeles Sysselmanden. Den har samme Gyldighed som en Grandestævnevedtægt, dog kun for Tidsrummet indtil Firemaanedersdagen efter det ordentlige Grandestævne i det andet derefter følgende Kalenderaar.

§ 13.

Reglerne i § 10, første Stykke, finde tilsvarende Anvendelse ved Behandlingen af de i Hegnslovens § 2, andet Stykke, omhandlede Sager (dog saaledes, at Skattemarketal, beregnet efter Lov Nr. 70 af 23. April 1897 § 6, træder i Stedet for Marketal).

Reglerne i §§ 10—12 finde tilsvarende Anvendelse ved Behandlingen af de Sager, som omhandles i § 1 Nr. 2 (dog saaledes, at Antal af Kor træder i Stedet for Marketal), Havgelovens § 25, første Stykke, sidste Punktum, Hegnslovens § 39, andet Punktum, (dog

saaledes, at Skattemarketal, beregnet efter Lov Nr. 70 af 23. April 1897 § 6, træder i Stedet for Marketal) og § 42 Punkt 2, Lov om Vands Benyttelse m. m. af .... §§ 4 og 5 samt Lov om Jagt, Fuglefangst m. v. af .... §§ 2 og 5.

§ 14.

Anser Sysselmanden en paa Grandestævne i Overensstemmelse med §§ 10—13 oprettet Vedtægt for lovstridig, stiller han den i Bero, selv om ingen Indsigelse fremkommer imod den, hvorefter han uopholdelig har at indstille Spørgsmaalet til Amtmandens Afgørelse. Ved denne Afgørelse har det sit Forblivende, medmindre Sagen indbringes for Landvæsenskommissionen inden 8 Uger efter, at Amtmandens Afgørelse er kundgjort i vedkommende Bygd.

Saafremt ellers nogen finder sig brøstholden ved en saadan Vedtægt og derfor agter at bestride dens Gyldighed, kan han i Løbet af 8 Uger efter den Dag, da Beslutningen er vedtagen (eller, saafremt Sagen er afgjort ved Voldgift, i Løbet af 8 Uger efter den Dag, da Voldgiftskendelsen er afsagt), indbringe Spørgsmaalet derom for Landvæsenskommissionen. Vedtægten bliver i saa Fald at stille i Bero, indtil Sagen ved Kendelse er bleven endelig afgjort.

§ 15.

Vedtægter angaaende de i § 2 omhandlede Bygdeforhold kunne oprettes ved simpel Stemmeflerhed, dog saaledes, at der til en gyldig Beslutning udfordres, at mindst en Tredjedel af samtlige stemmeberettigede Husfædre har stemt for Sagen.

Indsigelser imod Vedtægten skulle fremsættes for Sysselmanden inden 4 Uger efter dens Oprettelse. Efter denne Frists Udløb skal Sysselmanden indsende Vedtægten med sin Erklæring til Amtmanden, som har at godkende Vedtægten, saafremt han finder, at den egner sig dertil, og samtidig at bestemme, til hvilken Tid den skal træde i Kraft.

§ 16.

For hver af de paa Grandestævne oprettede Vedtægter bliver der ved Sysselmandens Foranstaltning af og iblandt de i Sagen stemmeberettigede at vælge en eller flere i Distriktet bosatte Mænd til at føre Tilsyn med, at de i Vedtægten fastsatte Bestemmelser blive overholdte, samt gøre Anmeldelse til Sysselmanden om begaaede Overtrædelser af Vedtægten. Valget foretages paa Grandestævne ved Stemmeflerhed, beregnet efter de stemmendes Antal, for 4 Aar ad Gangen. Foretage de stemmeberettigede intet Valg, vælger Sysselmanden en eller flere Tilsynsmænd. Enhver, der ikke har fyldt 60 Aar, er pligtig at modtage det paa ham faldne Valg, men kan undslaa sig for at modtage Genvalg, førend lige saa lang Tid er forløben som den, hvori han har udført det omhandlede Hverv.

§ 17.

Overtrædelser af de paa Grandestævne oprettede Vedtægter blive, for saa vidt der ikke ifølge den øvrige Lovgivning er forskyldt anden Straf, at straffe med Bøder af indtil 25 Kroner, som tilfalde Sognets Hjælpekasse.

Bestaar Overtrædelsen i Undladelse af at udføre skyldigt Arbejde, Istandsættelse eller lignende, vil efter vedkommende Tilsynsmænds Paastand tillige den forsømmelige være at tilpligte at udføre Arbejdet under en daglig Bøde eller Tilsynsmændene at kende berettigede til at lade det udføre paa hans Bekostning.

Erstatning for Udlæg ved paa den forsømmeliges Vegne at udføre skyldigt Arbejde m. m. kan inddrives ved Udpantning, naar Bestemmelse herom er optagen i Vedtægten, og denne er stadfæstet af Amtmanden.

Med samme Straf, som i første Stykke angivet, anses Voldgiftsmænd og Opmand for Overtrædelse af de dem ved § 12 paalagte Pligter, samt de efter § 16 ansatte Tilsynsmænd for forsætlig Forsommelse af den dem paahvilende Anmeldelsespligt.

§ 18.

Sager, der anlægges i Anledning af de i § 17 ommeldte Overtrædelser, behandles af vedkommende Sysselmand som offentlige Politisager og kunne paaankes til Amtets Overpolitiret. Paatale kan kun finde Sted efter Anmeldelse fra de i § 16 omhandlede Tilsynsmænd, eller naar den begæres af nogen anden, der er interesseret i den paagældende Vedtægt.

§ 19.

Med Hensyn til de enkelte Forretninger, der foretages paa Grandestævne og ikke ere omhandlede i denne Lov, har det sit Forblivende ved de i saa Henseende gældende Regler.

§ 20.

Bestemmelserne i § 8 a. samt §§ 9—12 og 14 ville ogsaa være at anvende paa Sager, der behandles paa Havgestævne i Henhold til Havgelovens Bestemmelser derom. Har Sysselmanden ledet Havgestævnets Forhandlinger, ville §§ 17—18 være at anvende med Hensyn til Vedtægter, oprettede paa Havgestævne. Havgens Bestyrelse overtager for saadanne Vedtægter det i § 16 ommeldte Hverv, medmindre Havgestævnet beslutter, at det skal overdrages til særlige Tilsynsmænd; med disses Valg m. v. forholdes i saa Fald efter § 16.

§ 21.

Ved »Havgeloven« forstaas i denne Lov »Lov for Færøerne om Havgers Styrelse og Drift m. m. af.....«; ved »Hegnsloven« forstaas »Lov for Færøerne om Hegn og Markfred af.....«; ved »Udskiftningsloven« forstaas »Lov for Færøerne om Udskiftning af.....«.

§ 22.

Denne Lov træder i Kraft den....., fra hvilken Dag Lov om Grandestævne paa Færøerne af 1. April 1891 ophæves.

Bemærkninger til foranstaaende Lovudkast.

Loven om Grandestævne af 1. April 1891 har, saa vidt Kommissionen har erfaret, i mange Henseender virket tilfredsstillende, og man har derfor ikke fundet nogen Betænkelighed ved i Hovedsagen at lægge Loven til Grund for de af Kommissionen foreslaaede Bestemmelser om denne for det færøske Jordfællesskab saa vigtige Indretning. Ligesom det imidlertid er en Selvfølge, at Udkastet har maattet foreslaa den gældende Lovs Regler ændrede paa de Punkter, hvor andre af Kommissionen udarbejdede Lovudkast have gjort saadanne Ændringer fornødne, saaledes har man ogsaa paa en Række andre Punkter ment at maatte foreslaa Ændringer i og Tilføjelser til de gældende Regler om Grandestævne-Institutionen, fordi Erfaringen efter Kommissionens Skøn har godtgjort, at Reglerne ikke i alle Henseender have svaret til Lovens Hensigt. Idet man med Hensyn hertil skal henvise til de nedenstaaende Bemærkninger ved Udkastets enkelte Paragraffer, skal man her kun tilføje den mere almindelige Bemærkning, at Kommissionen ved Overvejelse af Loven i det hele har ladet sig lede af den Grundbetragtning, at det ved disse Forhold i fremtrædende Grad gælder om at søge Forholdene ordnede saaledes, at de uundgaaelige Ulemper ved alt Fællesskab saa vidt muligt hemmes, og at man gør det tvungne Interessentskab, som Andelshaverne maa finde sig i, saa ligt de frie Erhvervs-Interessentskaber, som Forholdene tilstede. Ved Siden heraf har man anset det for sin Opgave at søge Reglerne gjort mere let overskuelige og let haandterlige i det praktiske Liv.

Om de enkelte Paragraffer bemærkes følgende:

Til § 1.

Paragraffen indeholder Bestemmelserne om, hvilke *Vedtægter der kunne oprettes* paa Grandestævne, *uden* at deres Gyldighed er afhængig af *Øvrighedens Stadfæstelse*, hvorimod § 2 omhandler saadanne Grandestævne-Vedtægter, som kun faa forbindende Kraft, naar de godkendes af Amtmanden.

Under *Nr. 1* omhandles en Del af de Vedtægter, som indbefattes af Lov 1. April 1891 § 2 a, nemlig Vedtægter om *Brugen* af Jordejendomme og Herligheder, som ere i Fællig. Herved maa imidlertid mærkes, at der i det af Kommissionen udarbejdede Udkast til Lov om Havgers Styrelse og Drift m. m. Kapitel 1 og 2 er indført 2 nye Myndigheder vedkommende den enkelte Havge, nemlig Havgestævne og Havge-Bestyrelse, til hvilke Beslutninger, som alene vedkomme Driften af den enkelte Havge, ere henlagte. Herved indskrænkes Grandestævnets Omraade, for saa vidt angaar de under Nr. 1 nævnte Forhold, i det væsentlige til Beslutninger om Brugen af a) Fælleshavge i de enkelte Tilfælde, i hvilke Havgestævne og Havge-Bestyrelse ikke have Myndighed til at træffe Afgørelse, b) andre Jordejendomme, som maatte være i Fællig, og c) Herligheder, som ere i Fællig. Imellem de under b og c nævnte Tilfælde er der ifølge Sagens Natur ingen skarp Grænse, men da Reglen om Grandestævnets Kompetence for begge Tilfælde er den samme, vil der formentlig ikke under Lovens Anvendelse opstaa nogen Vanskelighed derved.

De øvrige i Lov 1. April 1891 § 2 nævnte Forhold, nemlig a) Udskiftning og Deling af Fællig og b) Sammenlægning af Fællig, behandles i Udkast til Lov om Udskiftning Kapitel 13, jfr. nærværende Udkasts § 1 Nr. 3.

Nr. 2 er affattet paa Grundlag af § 18, jfr. § 19, i Havgelov 23. Februar 1866, hvorefter »Bestemmelser om Tyrehold« skulle træffes paa Grandestævne for enhver Bygd med Stemmeflerhed efter Marketal (se herom Tillæg Side 191—192, 240, 261, 270, 275, 295). Kommissionen har dog ikke ment at kunne anbefale, at de anførte Bestemmelser i Havgeloven bibeholdes uforandrede.

For det første have de nemlig en Rækkevidde, der formentlig strækker sig længere end fornødent og navnlig giver Fællesskabet en større Indflydelse paa Enkeltmands Forhold end tilbørligt. Saaledes som Lovbestemmelsen i Havgelovens anførte Forskrifter lyder — og som den ogsaa i Brugen anvendes — kan Grandestævnet f. Eks. fastsætte, at en enkelt Ejer eller flere Ejere efter Omgang skulle være forpligtede til at holde Tyr for Bygden. En saadan Tvang mod Enkeltmand kan Kommissionen ikke finde stemmende med Nutidens Forhold, og man foreslaar derfor Grandestævnets Myndighed paa dette Omraade begrænset til, at det kan bestemme, hvad der skal *betales* til Tyrehold i Bygden. En videregaaende Myndighed for Grandestævnet er efter Kommissionens Mening ikke nødvendig, idet det, naar Betalingen sættes til en passende Størrelse, ikke kan betvivles, at en formaalstjenlig Ordning af Tyreholdet kan tilvejebringes.

Der kan spørges, om man ikke kunde gaa videre, end Kommissionen har foreslaaet, nemlig til helt at ophæve det tvungne Fællesskab paa dette Omraade og overlade Tyreholdet til fri Organisationer, saaledes som det andetsteds er Tilfældet. Man har dog ikke turdet gaa saa vidt, navnlig fordi den overalt paa Øerne stedfindende Sommergræsning af Kør i Udmarken vil lægge særlige Vanskeligheder i Vejen for, at fri Organisationer kunne virke tilfredsstillende, idet det næppe vil kunne undgaas, at enkelte Koejere af Efterladenhed eller endog af Modvilje ville unddrage sig Organisationen.

Man er saaledes bleven staaende ved den foreslaaede Ordning, der ganske vist paalægger den enkelte Ejer en Pligt til at indtræde i den hele Bygden omfattende Tyreforening, men dog kun i den Form, at han bliver forpligtet til at yde Pengebidrag til den, og man har tænkt sig, at Udkastets Ordning vil kunne bane lempelig Vej for en fremtidig friere Organisation af hele dette — for Kvægavlens Udvikling i øvrigt særdeles vigtige — Forhold.

Det andet Punkt, i hvilket Kommissionen ikke har troet at kunne følge den gældende Regel, angaar Stemmeretten i disse Sager, der i Havgelovens § 18 er tillagt Marketallet. Denne Regel stemmer efter Kommissionens Skøn ikke med Nutidens Forhold, idet der efter den Opdyrkning, som efter Havgelovens Tid har fundet Sted rundt omkring i vore Bygder, saa at sige overalt findes en talrig Klasse af Koejere, som enten have intet eller dog kun forholdsvis ubetydeligt Marketal, men ikke des mindre kunne være i højeste Grad interesserede i den rigtige og gavnlige Ordning af Bygdens Tyrehold.

Man foreslaar derfor Stemmeretten i disse Sager tillagt enhver i Bygden bosat Koejer (se Udkastets § 8 b), saaledes at Antallet af Kør ved Afstemningen træder i Stedet for Marketal (se Udkastets § 13, 2det Stykke).

Under *Nr. 3* nævnes saadanne Forhold, som i øvrigt ved Lovgivningen ere henlagte under Grandestævnets Afgørelse. Herom henvises til de under Nr. 3 særlig nævnte Lovbestemmelser.

Bestemmelserne i Paragraffens sidste Stykke tiltrænge formentlig ikke nærmere Begrundelse. Indholdet af første Punktum er i Realiteten overensstemmende med den tilsvarende Regel i Lov 1. April 1891 § 2, som man kun har givet et andet Udtryk, hvorved det fremhæves, at Vedtægternes Gyldighed har samme Rækkevidde som Stemmeretten.

Til § 2.

Overensstemmende med Lov 1. April 1891 § 3 med et Par rent sproglige Ændringer.

Til § 3.

Overensstemmende med Lov 1. April 1891 § 1, kun med den Forandring, at Reglen om Tidspunktet for Grandestævnets Afholdelse er udeladt (se Udkastets §§ 4 og 6).

Til §§ 4—6.

Den gældende Regel omtaler kun Afholdelse af Grandestævne een Gang aarlig, nemlig paa Sysselmandens første Omrejse i Sysselet. Kommissionen mener imidlertid, at der er al Grund til at aabne Adgang til Afholdelse af Grandestævne ogsaa paa andre Tider af Aaret, og stiller derfor Forslag om, at der foruden det ommeldte Grandestævne (som man foreslaar benævnt »ordentligt« Grandestævne) skal kunne afholdes »overordentligt« Grandestævne (se Udkastets § 6). Man kan ikke skønne rettere, end at der i mange Tilfælde vil kunne være Anledning til saadanne overordentlige Grandestævner. Selv bortset fra de Tilfælde, hvor Spørgsmaal herom vil kunne opstaa i Henhold til den af Kommissionen foreslaaede Bestemmelse i Udkastets § 10, 3dje Stykke, kan der meget vel udenfor den almindelige Grandestævnetid opstaa uforudsete Forhold, som det ikke er heldigt at lade henstaa uordnede i længere Tid. Overhovedet er den bestaaende Regel om Grandestævnetiden efter Kommissionens Mening en af de ikke faa Regler i den gældende Land-

boret, som ved deres Stivhed bidrage til at lægge Hindringer i Vejen for en efter vekslende Omstændigheder naturlig afpasset Ordning af Landboforholdene. Efter sit Begreb er Grandestævnet i det væsentlige ikke andet end en (af det offentlige kontroleret) Generalforsamling af Lodtagerne i det paagældende Fællesskab, og ligesom der aldrig næres Tvivl om det rigtige i, at der i Aktieselskaber o. lign. er Adgang til at holde overordentlige Generalforsamlinger, saaledes turde det samme gælde ved den her omhandlede Forsamling, Grandestævnet.

Det er en Selvfølge, at der med Hensyn til overordentlige Grandestævner, ligesaa vel som med Hensyn til det ordentlige Grandestævne, bør træffes betryggende Forholdsregler til at sikre, at de interesserede faa Lejlighed til at møde (eller lade møde) og gøre deres Stemmeret gældende; men herfor er der med de Meddelelses- og Samfærdselsmidler, som i Nutiden staa til Raadighed, ikke noget til Hinder.

Idet der i Henhold til disse Betragtninger sondres mellem ordentligt Grandestævne (§§ 4—5) og overordentligt Grandestævne (§ 6), gives der i *§ 4* Regler om Tiden for det ordentlige Grandestævne og om, inden hvilken Frist Sager skulle være anmeldte for Sysselmanden for at kunne afgøres paa Grandestævnet. I disse Henseender holder Udkastet sig i det væsentlige til den nugældende Ordning; dog foreslaas det at angive Aarstiden noget nøjere, end det er sket i Lov 1. April 1891 § 1, og Anmeldelsesfristen (1. November) foreslaas — bl. a. af Hensyn til de siden 1891 meget forbedrede Samfærdselsforhold — udskudt til 1. December, saaledes at dog Sager, der anmeldes senere, kunne afgøres, saafremt de ere anmeldte tidsnok til, at de have kunnet bekendtgøres med det i Udkastets § 5 foreskrevne Varsel af 3 Uger før Grandestævnet.

I *§ 5* indeholdes Reglerne om Bekendtgørelse vedrørende det ordentlige Grandestævne. Herved har man i alt væsentligt bibeholdt Reglerne i Lov 1. April 1891 § 5; dog har man ment, at det er nok, naar Bekendtgørelse sker mindst 3 Uger før Grandestævnet (i Stedet for, at Lov 1891 § 5 sætter Fristen til 1. Januar), hvorhos Bekendtgørelsesmaaden (i Lov 1891 »Læsning til Kirkestævne og efter Omstændighederne tillige gennem vedkommende Skydsskaffer«) er lempet saaledes, at den kan ske »ved Opslag *eller* paa anden paa Stedet sædvanlig Maade«.

I *§ 6* gives endelig Regler om overordentligt Grandestævne, der ere ganske tilsvarende til Reglerne om det ordentlige, bortset fra Tiden, i hvilken Henseende det foreslaas, at det kan afholdes til enhver Tid af Aaret, for saa vidt der ikke derved paaføres det offentlige nogen Udgift (hvorved navnlig sigtes til Udgifter ved Sysselmandens Befordring).

Til § 7.

Paragraffen er noget nær enslydende med Lov 1. April 1891 § 9. Det foreslaas dog (for at afskære mulig Tvivl) at udtale, at Sysselmanden kan tiltage to Vidner blandt de tilstedeværende, hvorhos der foreslaas tillagt Vidnerne samme Vederlag som Retsvidner, hvilket udredes af Kommunens Kasse. Endelig foreslaas der i Slutningen af Paragraffen tilføjet en Bestemmelse om Tidspunktet for Vedtægters Indførelse i Grandestævnebogen og om dennes Fremlæggelse til Eftersyn.

Til § 8.

Paragraffen indeholder Reglerne om, hvem der har Stemmeret i de forskellige paa Grandestævnet forekommende Arter af Sager. Medens der med Hensyn til Litr. b henvises til Bemærkningerne til Udkastets § 1 Nr. 2, skal man i øvrigt blot bemærke, at Reglerne under Litr. a og d efter deres Indhold ere ganske overensstemmende med de gældende Regler i Lov 1. April 1891 § 6, 1ste og 2det Punktum.

Til § 9.

Reglerne ere i Realiteten overensstemmende med de gældende Bestemmelser i Lov 1. April 1891 § 6, 1ste og 3dje Punktum.

Til §§ 10—12.

Det i disse Paragraffer omhandlede Spørgsmaal, nemlig hvilket Stemmetal der kræves til Vedtagelse af en gyldig Beslutning, var under de Forhandlinger, som gik forud for Udstedelsen af Lov 1. April 1891, et af de mest omtvistede Punkter i hele Loven. Det afgjordes tilsidst ved et Kompromis mellem de modstridende Anskuelser, men det kan efter Kommissionens Mening ikke siges, at Loven har givet nogen heldig Løsning af Vanskelighederne. Til Forklaring af Forholdet skal man bemærke følgende:

I det Rigsdagen oprindelig forelagte Regeringsforslag gik Reglen ud paa, at »hvor ikke anderledes i Lovgivningen er fastsat, udfordres til gyldig Beslutning i de Sager, som omhandles i denne Lovs § 2 a« (svarende til nærværende Udkasts § 1 Nr. 1 med de i Bemærkningerne hertil anførte Afvigelser) »Stemmeflerhed efter det paa Grandestævnet repræsenterede

Marketal, dog saaledes, at Ejere eller Brugere af mindst $^1/_3$ af Marketallet maa have stemt for Sagen«. Den saaledes foreslaaede Bestemmelse begrundes i Anmærkningerne til Lovforslaget paa følgende Maade (se Rigsdagstidende 1888—89 Tillæg A Sp. 2976—2979):

»I det Lagtinget i sin Tid forelagte Regeringsforslag var det bestemt, at til en gyldig Beslutning i Jordfællesskabssager skal der, hvor ikke anderledes i Lovgivningen er bestemt, udfordres Stemmeflerhed efter Ejendommens hele Marketal, idet man herved gik ud fra, at paa de mange Steder i Havgeloven, hvor der forlanges Stemmeflerhed efter Marketal, er Meningen det hele og ikke blot det paa vedkommende Møde repræsenterede Marketal. Denne Regel, der i sig selv formenes at stemme bedst med de her omhandlede Forholds Natur, vilde ogsaa være tilstrækkelig, naar man turde gaa ud fra, at Lodtagerne i den paagældende Ejendom altid personlig eller ved Repræsentant vilde møde ved Grandestævnet. Men da en saadan Forudsætning langt fra vilde holde Stik, og det formentlig hverken vilde være praktisk eller principrigtigt — hvad man i øvrigt tidligere har været inde paa, jfr. Kancskr. til Færø Amt af 22. Novbr. 1836 — at paalægge og direkte fremtvinge en Pligt til at give Møde, vilde en saadan Bestemmelse, naar den stod alene, meget ofte føre til, at ingen gyldig Beslutning vilde kunne tages paa Grandestævnet, fordi det fornødne Stemmeflertal efter Marketal ikke vilde kunne afgives. Da Loven altsaa med en saadan Regel vilde forfejle sin Hovedbestemmelse, at skaffe Vedtægter til Veje, føjede man derfor efter daværende Amtmand Finsens Indstilling, som en subsidiær Regel for det Tilfælde, at Hovedreglens Stemmetal ikke var naaet, den Bestemmelse til, at Vedtagelsen skulde være gyldig, naar $^2/_3$ af de i Ejendommen lodtagne, som eje eller bruge mindst $^1/_3$ af dens Marketal, have stemt for Sagen. Foruden altsaa herved at udvide den faktiske Mulighed for gyldige Beslutninger, ønskede man tillige herigennem at give det ofte store Antal Ejere af smaa Andele, der ved Hovedreglen vare saa godt som udelukkede fra Indflydelse overfor de store Andelsejere, nogen Indflydelse, hvad der saa meget mindre kunde være nogen Betænkelighed ved, som de større Andelshavere ved at møde og afgive deres Stemmer altid vilde have det i deres Magt at værne om deres Interesser. Endelig tilføjedes det i Regeringsforslaget, at denne Afstemningsmaade ogsaa skulde gælde, hvor der i Havgeloven er foreskrevet Afgørelse ved Stemmeflerhed efter Marketal.

Lagtinget, der med Justitsministeriet var enigt i, at Bestemmelsen om Stemmeflerhed efter det hele Marketal var upraktisk, naar den stod alene, var imidlertid af den Mening, at det vilde være lige saa upraktisk at søge Manglen afhjulpen paa den i Regeringsforslaget foreslaaede Maade, idet det nemlig vilde være forbundet med meget store Vanskeligheder, ja undertiden endog ligefrem umuligt paa Grandestævnemødet at faa Ejernes Antal oplyst. Tinget gik derfor en anden Vej, nemlig i Sager efter § 2 a kun at forlange Stemmeflerhed efter det repræsenterede Marketal, dog at Ejere eller Brugere af mindst $^2/_3$ af hele Marketallet skulle have stemt for. I Sager efter § 2 b foreslog Lagtinget derimod at kræve $^2/_3$ af hvert Brugs hele Marketal. De interesserede Personers Antal er der saaledes slet ikke tillagt nogen Vægt. Havgelovens Afstemningsregler har man til Gengæld ikke villet gribe ind i, men har ladet dem forblive gældende paa deres Omraade.

Denne Lagtingets Vedtagelse bevægede Amtet til paa ny i 1885 at forelægge Sagen for Tinget, idet det foreslog en hel ny Afstemningsregel, hvorefter der skulde fordres Stemmeflerhed blandt de mødende stemmeberettigede i Forbindelse med Stemmeflerhed efter det paa Mødet repræsenterede Marketal, dog ikke under henholdsvis $^1/_3$ og $^2/_3$ af det hele Marketal, eftersom Sagen hører til de i § 2 a eller § 2 b nævnte. Dette Forslag vandt imidlertid heller ikke Tingets Bifald, idet man mente, at denne Afstemningsmaade ingenlunde vilde lette men tvertimod vanskeliggøre Tilvejebringelsen af Vedtægter. Erfaringen udviser nemlig, at de store og de smaa Andelsejeres Interesser ofte kollidere, idet det ikke sjælden er eller troes at være i de sidstes Interesse at forebygge den regelbundne Orden ved Udøvelsen af det fælles Brug, der dog i Virkeligheden tjener det hele bedst. Den foreslaaede kombinerede Stemmeflerhed vilde derfor sjælden naas. Derimod tiltraadte Tinget, der i øvrigt fastholdt sin i 1884 vedtagne Afstemningsregel, et samtidig stillet Forslag af Amtet om at gøre Paragraffen anvendelig paa det i Jagtloven af 9. Februar 1854 § 6 omhandlede Tilfælde (Overenskomst mellem Grundbesidderne med Hensyn til Fuglefangst i Urer, Fuglebjerge m. m.).

Ved Indsendelsen af Lovforslaget har Amtet endelig gjort et nyt Forslag, gaaende ud paa, at der, som i Regeringsforslaget, principaliter skal forlanges Stemmeflerhed

efter det hele Marketal, og in subsidium, hvis dette ikke opnaas, $^2/_3$ af de mødende stemmeberettigedes Stemmer, derunder Stemmer fra mindst $^1/_3$ af hele Marketallet.

Man har imidlertid ment at kunne blive staaende ved den af Lagtinget gentagende fastholdte Regel. Det kunde vel ved første Øjekast synes ubilligt at betage et maaske stort Antal Besiddere af smaa Andele al væsentlig Indflydelse paa de her omhandlede Vedtægter overfor maaske en enkelt eller nogle enkelte Besiddere af store Andele; men det maa erindres, at der her er Tale om Ejendomsforhold, i hvilke det formentlig er naturligt, at Andelenes Størrelse, hvor der skal træffes Bestemmelse, og der maa vælges mellem kolliderende Villier, faar den afgørende Vægt. Den Indflydelse, der i Regeringens Forslag var tiltænkt de smaa Andelshavere, er i Virkeligheden ogsaa saare ringe, og tilsigtede, som bemærket, i første Række indirekte at fremtvinge Møde af de store Besiddere, hvilket Maal jo ogsaa naas ved efter Lagtingets Forslag at lægge Vægten paa det repræsenterede Marketal.«

Det af Regeringen fremsatte Forslag vandt ikke Rigsdagens Tilslutning, og det endelige Udfald af Forhandlingerne blev Reglen i Lov 1891 § 7, som foreskriver, at der (hvor ikke anderledes i Lovgivningen er fastsat) til gyldig Beslutning i de her omhandlede Sager udfordres, at der for Beslutningen skal have stemt mindst

a. Halvdelen af de mødende stemmeberettigede *og*
b. Halvdelen af det repræsenterede Marketal *samt tillige*
c. mindst $^1/_3$ af hele Marketallet.

Den saaledes gældende Regel er, som det let ses, meget virksom, naar det gælder at *forhindre*, at Beslutning tages, og den kan *for saa vidt* siges at dele Sol og Vind lige imellem de mulig modstridende Interesser hos de større og de mindre Andelshavere i Fælliget. Men denne Lighed er kun vunden paa Bekostning af den *fælles* Interesse, som *alle* Andelshavere i Virkeligheden have i, at Beslutning dog tages i saadanne Tilfælde, hvor det for Fælliget i dets Helhed er nødvendigt eller nyttigt, at der tages Bestemmelse, — og det maa stærkt fremhæves, at det her gælder Spørgsmaal om *Brugen* af Fælliget, altsaa meget hyppig Tilfælde, hvor det, i al Almindelighed set, maa forudsættes, at Fælligets Deltagere i høj Grad ere interesserede i, at Bestemmelse i en eller anden Retning tages. Lovens Regel fører let til, at Forhandlingerne ende i et dødt Punkt, som det viser sig umuligt at komme udover.

Dette følger for *det første* af, at Loven kræver Stemmeflerhed *baade* beregnet efter de mødende stemmeberettigedes *Antal og* beregnet efter deres *Marketal*. I saadanne Tilfælde, hvor større og mindre Andelshaveres Interesser staa skarpt overfor hinanden, ville hyppigt de modstaaende Anskuelser drage hver til sin Side, og — som det ofte gaar under en Forhandling, hvor der ikke er Sikkerhed for ad en eller anden Vej at naa til en virkelig *Afgørelse*, — ville de stridende ensidige Opfattelser let under Forhandlingen tilspidses i Stedet for at komme hinanden i Møde.

For det andet er der efter Kommissionens Mening ved Reglen om, at mindst $^1/_3$ af hele Marketallet skal have stemt for Beslutningen, tillagt de større Andelshavere en altfor vidtgaaende Magt, idet de blot ved at udeblive eller undlade at stemme hyppigt ville kunne hindre Beslutning. Lovens Regel maa formentlig søge sin Begrundelse i en Forudsætning om, at de større Andelshavere paa Grund af deres antagne større virkelige Interesse i Fælligets Trivsel regelmæssig ville møde og deltage i Afstemningen; men denne Forudsætning har efter Kommissionens Erfaringer ingenlunde slaaet til. Tværtimod er det vistnok ikke ualmindeligt, at Forslag vise sig ikke at kunne gennemføres, fordi der ikke paa Grandestævnet er repræsenteret et tilstrækkeligt Marketal.

De to omhandlede Forhold udgøre, saa vidt Kommissionen skønner, væsentlige Hindringer for, at Loven kan virke efter sin Hensigt til at tilvejebringe Beslutninger om Driften af Fællesejendomme. Det ligger nu vel i Fællesskabets egen Natur, at der altid maa være forbundet adskillige Vanskeligheder med at tilvejebringe Beslutninger; der vil nødvendigvis ofte imellem Deltagerne i Fælliget være forskellige Meninger om den rette Brugsmaade, og de forberedende Forhandlinger ville altid kræve en Del Tid. Enhver Fællesdrift vil derfor efter sin Natur virke langsommere end Enkeltmands Drift. Men under alle Omstændigheder bør Loven formentlig søge at lægge sine Forskrifter om Fælligets Drift saaledes til Rette, at der — naar alle Forhandlinger ere tilendebragte, og der derunder har været givet de forskellige Opfattelser og Interesser Lejlighed til at gøre sig tilstrækkeligt gældende — til sidst aabnes Vej til en virkelig Afgørelse, og at ikke alle nye Beslutninger hindres.

Ved den nærmere Udvikling af, paa

hvilke Maader Kommissionen har tænkt sig, at der kunde raades Bod paa de Hindringer, som Grandestævnelovens her omhandlede Forskrifter formentlig stille i Vejen for en nogenlunde let Adgang til at træffe Bestemmelser i Sagen om Brug af Fællig, skal man først dvæle ved den sidst omtalte Bestemmelse, hvorefter der ubetinget forlanges Tilslutning af $^1/_3$ af hele Marketallet. Denne Regel, hvis Hensigt selvfølgelig er at forhindre, at der i Fælligets Anliggender tages Beslutning af et Antal Andelshavere, som maaske tilsammen kun eje eller bruge en lille Del af Fælligets Marketal, gaar efter Kommissionens Mening videre, end Hensigten kræver. Hvad Andelshaverne hver for sig have Krav paa, er formentlig kun, at de *ved at møde og stemme* kunne gøre den Indflydelse gældende, som tilkommer hver især af dem i Forhold til hans Andel, og det synes saaledes at maatte være tilstrækkeligt, at der gives de større Andelshavere Sikkerhed imod, at der uden deres Nærværelse tages overilede Beslutninger, — med andre Ord: den Adgang, som ved den omtalte Bestemmelse gives de større Andelshavere til at *forhindre* Beslutning, bør ændres saaledes, at de kun kunne forhale Beslutningen og saaledes fremtvinge en fornyet Drøftelse og Afstemning, under hvilken de kunne komme til Stede.

Hvad dernæst angaar den først omtalte Bestemmelse i Grandestævneloven, hvorefter Beslutning kun kan tages, naar mindst ½ af det paa Grandestævnet repræsenterede Antal *og* Marketal stemmer for Beslutningen, gaar ogsaa denne Bestemmelse videre, end Kommissionen kan finde det stemmende med Forholdene. Ved at opstille Fordringen om Tilslutning *baade* fra Halvdelen af Antallet af de mødende *og* fra Halvdelen af det paa Mødet repræsenterede Marketal forudsætter Loven *dels*, at der hyppigt vil være Uenighed imellem de større Andelshavere, som væsentlig veje ved deres Marketal, og de mindre, som hovedsagelig virke ved deres Antal under Afstemningen, *dels* at begge Parter have *lige* Ret. Begge disse Forudsætninger ere efter Kommissionens Mening rigtige, men de ere — som ovenfor omtalt — førte ud i en saadan Følgestrenghed, at begge Parter ere udsatte for at lide Tab og Skade ved, at ingen Beslutning tages. Opgaven maa formentlig være at søge et Middel til at afgøre den saaledes foreliggende Strid imellem de ligestillede Parter, og Kommissionen mener, at dette lettest og billigst vil ske ved, at Stridspunkterne afgøres ved Voldgift, dog saaledes, at Afgørelsen kun faar en i Tid begrænset Gyldighed, og at Spørgsmaalet altsaa paa ny kan indbringes for et følgende Grandestævne. Herved vil der formentlig *dels* raades Bod paa den for Fælliget i dets Helhed mest fremtrædende Ulempe ved den hidtidige Ordning, nemlig at denne let kan hindre Vedtagelsen af Beslutninger, hvis Betydning kun strækker sig til et bestemt afgrænset Tidsrum, *dels* vil den foreslaaede Voldgiftsafgørelse formentlig kunne bevirke, at de stridende Parter allerede under Forhandlingen paa Grandestævnet gøre sig Umage for ikke at stille for vidtgaaende og ensidige Krav, da ingen af Parterne forud kan vide, i hvilken Retning Voldgiftsafgørelsen vil gaa.

Paa disse Betragtninger ere de i Udkastets §§ 10—12 foreslaaede Regler byggede.

Hovedreglen for Afstemningen indeholdes i § 10, 1ste Stykke, hvorefter Beslutning i de i § 1 Nr. 1 nævnte Sager kan tages ved Sagens *første Behandling*, naar den vedtages af stemmeberettigede, som tilsammen udgøre mindst ½ af de mødende stemmeberettigedes Antal *og* ½ af deres Marketal *samt* $^1/_3$ af hele Marketallet. Herved har man saaledes fulgt de herhen hørende Regler i Lov 1. April 1891 § 7, dog med den Afvigelse, at man har ment, at Reglen bør anvendes i *alle* Sager om fælles Brug, og at de ved den første Sætning i Lov 1891 § 7 (»hvor ikke anderledes i Lovgivningen er fastsat«) forbeholdte afvigende Regler i den øvrige Lovgivning bør ophæves. Der skønnes nemlig ikke i Forholdenes Natur at være særlig Grund til for Sager af denne Beskaffenhed at have forskellige Afstemningsregler, som dels ere vanskelige at tilegne sig og huske og dels i deres Anvendelse kunne volde en Del Tvivl.

Den i § 10, 2det Stykke, foreslaaede Regel tiltrænger formentlig ikke Forklaring.

I § 10, 3dje Stykke, indeholdes dernæst de af Kommissionen foreslaaede nye Regler om *anden Behandling*, der — som det vil ses — kan kræves, naar Beslutningen ikke har opnaaet Tilslutning fra $^1/_3$ af hele Marketallet, og naar der ikke er mødt stemmeberettigede, som tilsammen repræsentere ½ af hele Marketallet (er nemlig ½ af Marketallet repræsenteret, maa det antages, at en anden Behandling vil være frugtesløs). Krav om anden Behandling kan rejses *enten* af ½ af *de mødendes* Antal *eller* af ½ af *de mødendes* Marketal, og ved den anden Behandling kan da Beslutning tages, uden Hensyn til, hvor stor en Del af det samlede Marketal de mødende re-

præsentere, naar Beslutningen vinder Tilslutning fra ½ af de mødendes Antal *og* Marketal. Ved disse Regler samt ved Bestemmelsen i § 10, sidste Punktum, er der formentlig givet tilbørlig Betryggelse imod, at nogen af de interesserede Parter kan overrumples.

§ 11 angiver Betingelserne for Afgørelse ved Voldgift, og § 12 den nærmere Fremgangsmaade ved Voldgiften samt dennes Rækkevidde.

Betingelserne for Voldgift ere ifølge § 11:

a. at Stemmerne, beregnede efter Antallet, og Stemmerne, beregnede efter Marketallet, staa imod hinanden,
b. at Voldgift forlanges enten af ½ af de mødende, beregnet efter Antal, eller af ½ af de mødende, beregnet efter Marketal.

ad a. Herved sigtes ikke blot til saadanne Tilfælde, hvor det ene Parti foreslaar eet, det andet et andet, men ogsaa til de Tilfælde, hvor det ene Parti stiller et Forslag, men det andet Parti modsætter sig dette.

ad b. At begge Partier maa have lige Ret til at kræve Voldgift, følger af det ovenanførte, hvorefter de maa formodes at have lige Interesse i Sagen og lige Kyndighed i den. Kravet maa fremsættes paa selve Grandestævnet, for at der ikke skal indtræde Forhaling.

Med Hensyn til Bestemmelserne i § 12, 1ste Stykke, skal man indskrænke sig til at henvise til Paragraffens Regler, hvorved kun bemærkes, at man har foreslaaet at lade Sognekommissionen vælge Opmanden, fordi dette formentlig vil være det nemmeste og billigste og i øvrigt fuldt betryggende.

§ 12, 2det Stykke, foreskriver, at Voldgiftskendelsen skal meddeles Sysselmanden, fordi denne selvfølgelig maa blive bekendt med den lige saavel som med en Grandestævnevedtægt, idet han bl. a. maa have Lejlighed til at paase dens Lovlighed (jfr. Udkastets § 14, 1ste Stykke). Naar det siges, at Kendelsen »har samme Gyldighed som en Grandestævnevedtægt«, sigtes der bl. a. til Bestemmelserne i Udkastets § 14, 1ste og 2det Stykke.

Med Hensyn til Slutningsbestemmelsen i § 12 bemærkes, at man har ment, at Voldgiftskendelsen vel bør have Gyldighed i en vis Tid, men dog kun saaledes, at Andelshaverne i Fælliget faa Lejlighed til at tage Sagen op igen, naar der er forløbet en passende Tid til, at den har kunnet underkastes yderligere Drøftelse imellem disse indbyrdes.

Til § 13.

Paragraffens Bestemmelser gaa ud paa at overføre de i §§ 10—12 indeholdte Regler om Betingelserne for Tilvejebringelse af Grandestævnevedtægter paa de i Paragraffen ommeldte Sager, med de ved Forholdenes Forskellighed nødvendiggjorte Lempelser, med Hensyn til hvilke man tror at kunne indskrænke sig til at henvise til selve Bestemmelserne.

Til § 14.

Overensstemmende med Lov 1. April 1891 § 10 med de Lempelser, som foranlediges ved de nye Regler i Udkastets §§ 10—13.

Man har derhos i denne Paragraf optaget Bestemmelsen i Lov om Landvæsenskommissioner af 1. April 1891 § 3, 2det Punktum, der formentlig hører bedre hjemme paa dette Sted.

Til § 15.

Overensstemmende med Lov 1. April 1891 § 8 med nogle Redaktionsændringer.

Til § 16.

I denne Paragraf har man optaget Reglerne i Lov 1. April 1891 § 11 med følgende Ændringer:

a. Det er tilføjet, at Valg af Tilsynsmænd skal foranstaltes af Sysselmanden paa Embeds Vegne, og at han, saafremt de stemmeberettigede ikke foretage noget Valg, selv skal vælge en eller flere Tilsynsmænd.

b. Funktionstiden foreslaas forlænget til 4 Aar, hvilket man har fundet hensigtsmæssigt for at undgaa for hyppigt Personskifte.

Til § 17.

Som Lov 1. April 1891 § 12, idet man (i 2det og 3dje Stykke) har tilføjet Bestemmelser om Fremgangsmaaden i Tilfælde af, at Vedtægten overtrædes ved, at skyldigt Arbejde, Istandsættelse eller lignende ikke udføres (jfr. til Dels Udpantningslov 30. Marts 1894 § 1 Nr. 5 i Slutningen). — Endvidere foreslaas Bøderne for Overtrædelser af Grandestævnevedtægter tillagte Sognets Hjælpekasse (i Stedet for Stedets almindelige Fattigkasse), hvorhos Voldgiftsmænd og Opmænd foreslaas undergivne samme Straf som Tilsynsmænd, naar de overtræde deres Pligter efter Udkastets § 12.

Til §§ 18—19.

Som Lov 1. April 1891 §§ 13—14.

Til § 20.

Med Hensyn til Paragraffens første Punktum henvises til, hvad der bemærkes ved de i Kapitel 1 i Udkast til Lov om Havgers Styrelse og Drift m. m. indeholdte Regler om Havgestævne, jfr. navnlig § 2 i Slutningen.

Ved Paragraffens andet Punktum gøres Straf- og Rettergangsbestemmelserne i §§ 17—18 anvendelige paa Vedtægter, der ere oprettede paa Havgestævne under Sysselmandens Ledelse. I saa Tilfælde haves der nemlig i Sysselmandens Tilsynspligt (jfr. Udkastets § 14) samme Betryggelse for Vedtægtens Lovlighed som ved en Grandestævnevedtægt, hvorimod det selvfølgelig ikke gaar an at knytte Bødeansvar til andre Havgestævnevedtægter.

Bestemmelserne i det tredje Punktum tiltrænge formentlig ikke Begrundelse.

VI.

Udkast

til

Lov for Færøerne om Landvæsenskommissioner.

§ 1.

Overlandvæsenskommissionen for Færøerne bestaar af Sorenskriveren som Formand og 4 andre Medlemmer. Disse udtages for hver enkelt Sag (eller, naar flere Sager skulle behandles samtidig, for disse Sager i Forening) ved Lodtrækning (jfr. § 9) blandt 12 af Lagtinget efter Forholdstalsvalgmaaden valgte Overlandvæsenskommissærer, der skulle være fuldmyndige, uberygtede, vederhæftige, paa Færøerne bosatte Mænd, der have dansk Indfødsret. De vælges paa 6 Aar. Genvalg kan finde Sted. Den, som har fyldt 60 Aar, kan undslaa sig for at modtage Valg; begærer ellers nogen sig fritagen, afgør Lagtinget, om hans Begæring bør tages til Følge.

§ 2.

Landvæsenskommissionen for hvert Syssel bestaar af Sysselmanden som Formand og 2 andre Medlemmer. Disse udtages for hver enkelt Sag (eller, naar flere Sager skulle behandles samtidig, for disse Sager i Forening) ved Lodtrækning (jfr. § 5) blandt 6 af Lagtinget efter Forholdstalsvalgmaaden valgte Landvæsenskommissærer, der skulle være fuldmyndige, uberygtede, vederhæftige, i Sysselet bosatte Mænd, der have dansk Indfødsret. Om deres Funktionstid, om Genvalg og om Fritagelse for at modtage Valg gælde de i § 1 anførte Regler.

§ 3.

De af Lagtinget valgte Overlandvæsens- og Landvæsenskommissærer have, saa snart Valget er dem meddelt, til Lagtinget at indsende en skriftlig, højtidelig Forsikring, efter en af Justitsministeren fastsat Formular, om, at de efter bedste Evne med Upartiskhed ville udføre deres Hverv.

§ 4.

I hvilke Tilfælde Formanden eller de øvrige Medlemmer af Kommissionerne skulle eller kunne fratræde Forretningen paa Grund af personligt Forhold til Sagen eller dens Parter, afgøres af vedkommende Kommission efter Reglerne om Dommere.

§ 5.

Den, som ønsker en Sag indbragt for Landvæsenskommissionen, har derom at indgive skriftlig Begæring til Sysselmanden, som paa Forlangende meddeler den paa-

gældende Bevis herfor. Sysselmanden udtager derefter ved vidnefast Lodtrækning 2 af Sysselets Landvæsenskommissærer til at tiltræde Kommissionen. Har nogen af de saaledes udtagne Forfald, udtages en anden af Kommissærerne i hans Sted paa samme Maade. Have flere end 4 af Landvæsenskommissærerne Forfald, indberetter Sysselmanden dette til Amtmanden, som ved vidnefast Lodtrækning blandt et andet, af ham bestemt Syssels Kommissærer udtager 1 eller 2 Medlemmer til at tiltræde Kommissionen. Sysselmanden berammer dernæst efter Aftale med Kommissionens øvrige Medlemmer Forretningens Afholdelse og udfærdiger Indkaldelse dertil med Angivelse af Tid og Sted for Sagens Behandling; denne bor altid henlægges til den Bygd, hvortil Sagen nærmest hører.

§ 6.

Indkaldelsen maa Rekvirenten med mindst 14 Dages Varsel lade bekendtgøre ved Opslag eller paa anden sædvanlig Maade i den eller de vedkommende Bygder efter den af Sysselmanden derom i Indkaldelsen givne Anvisning. Særlig Underretning om Sagens Foretagelse skal derhos af Sysselmanden meddeles Landfogden i de Tilfælde, hvor Godsbestyrelsens Samtykke efter de gældende Bestemmelser skal indhentes.

§ 7.

Naar Kommissionen er traadt sammen, bør den saa vidt muligt uafbrudt fortsætte Sagens Behandling, indtil alle fornødne Oplysninger ere tilvejebragte, særlig ved at høre Parterne og, om fornødent, befare Aastedet.

Findes det fornødent at faa Vidneforklaringer, udfærdiger Sysselmanden efter Overlæg med vedkommende Parter en Indkaldelse, hvori Tvistens Genstand tydelig betegnes. Sysselmanden fastsætter Varslet og besørger Indkaldelsen forkyndt for Vidnerne og Parterne; Forkyndelsen for Parterne kan ske ved Opslag eller paa anden sædvanlig Maade i den eller de vedkommende Bygder. Vidner, der bo eller opholde sig paa Færoerne, ere pligtige at give Møde paa det Sted, hvor Kommissionen holdes. Parterne kunne fremstille andre Vidner end de af Sysselmanden indkaldte.

Kommissionen kan ogsaa, for saa vidt den finder Anledning dertil, tilkalde sagkyndig Bistand.

Kommissionen har at mægle Forlig mellem Parterne. Viser Forligsprøven sig at være forgæves, optages Sagen til Kendelse, der afsiges inden 6 Uger efter Optagelsen, idet Parterne, samtidig med Optagelsen, saa vidt muligt underrettes om Tid og Sted for Kendelsens Afsigelse.

§ 8.

Er nogen af Parterne utilfreds med Landvæsenskommissionens Kendelse, skal det staa ham frit for inden 3 Maaneder fra Afsigelsen at indanke den for Overlandvæsenskommissionen. Naar 3 Maaneder ere forløbne, kan Paaanke ikke finde Sted uden Oprejsningsbevilling, der meddeles af Amtmanden, men kun naar den paagældende fremfører en antagelig Grund for, at Anken ikke i rette Tid er iværksat, og der ikke er hengaaet længere Tid end 6 Maaneder fra Kendelsens Afsigelse. For denne Bevilling, der udfærdiges ved simpel Skrivelse, betales ingen Afgift.

§ 9.

Begæring om Anke indgives skriftlig, ledsaget af Aktsbeskrivelse af Landvæsenskommissionens Forretning, til Sorenskriveren, som derpaa, efter at have meddelt Attest om, at Anke er begært, ved vidnefast Lodtrækning udtager 4 Overlandvæsenskommissærer til at tiltræde Overlandvæsenskommissionen. Har nogen af de saaledes udtagne Forfald, udtages en anden Overlandvæsenskommissær i hans Sted paa samme Maade.

Sorenskriveren udfærdiger dernæst efter Aftale med de øvrige Medlemmer Indkaldelse til Overlandvæsenskommissionen. Indkaldelsen tilstilles den ankende til Forkyndelse overensstemmende med Reglerne i § 6 samt for Medlemmerne af den Landvæsenskommission, der har paakendt Sagen i 1ste Instans.

§ 10.

I øvrigt forholdes med Hensyn til Sagens Behandling, Optagelse og Paakendelse ved Overlandvæsenskommissionen efter de samme Regler som ved Landvæsenskommissionen, jfr. § 7, hvorved bemærkes, at Parterne ikke ere pligtige at fremlægge Situationskort for Overlandvæsenskommissionen, hvis Medlemmer derimod, naar det begæres, eller Sagen efter deres eget Skøn fordrer det, skulle befare Aastedet. Parterne kunne uden Bevilling for Overlandvæsenskommissionen fremlægge nye Bevisligheder og føre nye Vidner.

§ 11.

Overlandvæsenskommissionens Kendelser ere endelige. Dog staar det den Part, der vil anke over, at Overlandvæsenskommissionen har afgjort Punkter, der ligge uden for Landvæsenskommissionens Omraade, eller afvist Sager, der ligge indenfor dens Omraade, frit for at indanke Kendelsen for Højesteret, der da kun vil have at afgøre, om Overlandvæsenskommissionen har været kompetent eller ikke, og efter Omstændighederne helt eller delvis at ophæve Kendelsen og at afvise Sagen fra eller henvise den til Landvæsenskommissionen, men i øvrigt ikke at indlade sig paa Sagens Realitet.

§ 12.

Der tilkommer Landvæsenskommissionens og Overlandvæsenskommissionens Medlemmer fri Befordring samt for hvert Døgn, der medgaar til Rejse og til selve Forretningen, Dagpenge af 4 Kr. for hver. Der tilkommer Vidner, der maa tilbagelægge mere end 7 Kilometer for at naa til Kommissionen, fri Befordring og Dagpenge af 2 Kr., beregnet som ovenfor. Tilkaldte sagkyndige tilkommer der foruden fri Befordring en Godtgørelse, hvis Størrelse fastsættes af Kommissionen.

§ 13.

Statskassen og Amtsrepartitionsfonden betale, hver med Halvdelen, de nødvendige Udgifter til Befordring af Kommissionens Medlemmer samt Dagpenge til disse med Undtagelse af Dagpengene for den Tid, selve Forretningen varer. Har imidlertid en Part ved tilregnelig Formfejl eller aabenbart ubeføjet Paastand foranlediget Møde, der har medført Udgift til Befordring eller Dagpenge, vil Udgiften være at paalægge ham ved Kommissionens Kendelse.

§ 14.

Andre Sagsomkostninger end de i § 13 omhandlede udredes forskudsvis af Amtsrepartitionsfonden. I Kendelsen skal bestemmes, af hvem og med hvilke Beløb de skulle udredes. De opkræves hos Skyldnerne sammen med det første Aarsbidrag til Fonden, som forfalder til Betaling efter Kendelsens Afsigelse; i Tilfælde af manglende Betaling kunne de inddrives ved Udpantning.

§ 15.

Af den, som forlanger Indkaldelse af Parter eller Vidner, kan kræves enten Forskudsbetaling af eller betryggende Sikkerhedsstillelse for den Del af Omkostningerne, som efter foreløbigt Overslag antages endelig at ville falde andre end Statskassen og Amtsrepartitionsfonden til Last.

§ 16.

Paalægges det ved Kendelsen nogen af Parterne at udrede Sagsomkostninger eller andre Pengebeløb, skal der i Kendelsen fastsættes en fra sammes Afsigelse regnet passende Betalingsfrist, efter hvis Udløb Beløbet efter en simpel Udskrift af Kendelsen kan inddrives ved Eksekution paa sædvanlig Maade.

Paalægges det nogen af Parterne at foretage noget, skal der i Kendelsen træffes Bestemmelse om den Tvang, der skal anvendes for at faa det udført, samt den Frist efter Kendelsens Afsigelse, inden hvilken det skal ske. Er det derefter bestemt, at en et Fællesbrug vedrørende Handling skal udføres ved Sysselmanden, — hvilket altid skal fastsættes, hvor Kendelsen gaar ud paa Foretagelsen af en Udskiftning eller Sammenlægning, — har vedkommende Part at henvende sig til Sysselmanden med en Udskrift af Kendelsen. Sysselmanden skal derpaa snarest muligt foretage Forretningen, efter først at have bekendtgjort denne med 14 Dages Varsel efter Reglerne i § 6. Der tilkommer Sysselmanden en Godtgørelse af 2 Kr. for hver Dag, Forretningen nødvendiggør hans Fraværelse fra Hjemmet, foruden fri Befordring. Disse Udgifter, saavel som Udgiften til den nødvendige Medhjælp, udredes efter Reglerne i § 14 i Henhold til en af Sysselmanden affattet Opgørelse, som fremlægges til Eftersyn i vedkommende Bygd; Klage over, at Opgørelsen er urigtig, kan i Løbet af 4 Uger efter Fremlæggelsen indbringes for Amtmanden, ved hvis Afgørelse det har sit Forblivende.

§ 17.

De til Brug for Landvæsenskommissionerne og Overlandvæsenskommissionen nødvendige Protokoller anskaffes for Amtsrepartitionsfondens Regning og autoriseres af Amtmanden. For Udskrifter og Aktsbeskrivelser af Kommissionernes Forhandlinger betales Afgifter efter Loven om Retsafgifter, hvilke tilfalde Formanden i den Kommission, hvorfra de begæres, og kunne inddrives ved Udpantning.

§ 18.

Amtmanden kan tilstaa en Part, hvis Trang og Værdighed i Forbindelse med Sagens Vigtighed og Begrundethed giver Anledning dertil, Fritagelse for at betale alle eller en Del af de ham paahvilende Udgifter ved Sagens Behandling saavel for Landvæsenskommissionen som for Overlandvæsenskommissionen, saaledes at Beløbet udredes af Amtsrepartitionsfonden.

§ 19.

Denne Lov træder i Kraft den ..... Fra samme Dag ophæves Lov om Oprettelse af Landvæsenskommissioner paa Færøerne af 1. April 1891.

Bemærkninger til foranstaaende Lovudkast.

Ved Gennemsyn af Loven om Oprettelse af Landvæsenskommissioner af 1. April 1891 har Kommissionen kun fundet Anledning til at fremsætte Forslag til saadanne Ændringer og Tillæg, som ikke gribe dybt ind i den hidtil gældende Ordning. Denne har i den siden Lovens Udgivelse forløbne Aarrække, saa vidt Kommissionen skønner, i det væsentlige virket tilfredsstillende, og Kommissionens Opmærksomhed har derfor navnlig været rettet paa at søge indført saadanne Forbedringer, som kunne bevirke en *lettere Adgang til Retshjælp* ved Benyttelse af Landvæsenskommissionens og Overlandvæsenskommissionens Mellemkomst. Herom henvises til de særlige Bemærkninger til Udkastets §§ 13 og 18. Ved Siden deraf har man foreslaaet indført nogle Ændringer i den gældende Ordning vedrørende Medlemmernes Valg, samt nye Bestemmelser om deres Kvalifikationer og om Udtagelsen af de i den enkelte Sag medvirkende Medlemmer; herom henvises til Bemærkningerne til Udkastets §§ 1—4. Endelig har man paa forskellige Punkter foreslaaet Forandringer i de hidtil gældende Regler om Sagernes Behandling. Det nærmere herom vil fremgaa af nedenstaaende Bemærkninger til Udkastets enkelte Paragraffer.

Til § 1.

Ifølge Lov 1. April 1891 § 2 bestaar Overlandvæsenskommissionen af Sorenskriveren som Formand og 4 af Lagtinget valgte Mænd, i hvis Forfald Kommissionen tiltrædes af 4 ligeledes af Lagtinget valgte Suppleanter, hvis Følgeorden ifølge Praksis fastsættes af Lagtinget ved deres Valg. Denne Ordning frembyder ifølge Kommissionens Mening den Ulempe, at ved Valget uvedkommende Hensyn kunne tænkes at gøre sig gældende, ligesom Ordningen ogsaa kan føre til, at den Byrde, som Hvervet paalægger Medlemmerne og Suppleanterne, i særlig Grad kommer til at hvile paa enkelte Mænd. Den sidste Betragtning vil faa forøget Vægt, naar man, som det af Kommissionen foreslaas i Udkast til Lov om Udskiftning § 8, henlægger Hvervet som Medlemmer af Udskiftningskommissionen til Overlandvæsenskommissionens Medlemmer. Man foreslaar derfor, at Ordningen ændres derhen, at der vælges et Antal Overlandvæsenskommissærer, imellem hvilke 4 Medlemmer for den enkelte Sag udtages ved Lodtrækning. Endvidere foreslaar man af Hensyn til den betydelige Forøgelse af det Overlandvæsenskommissærerne paahvilende Arbejde, som vil flyde af Bestemmelserne i Udkast til Lov om Udskiftning §§ 8 og 50, at Tallet af Kommissærer forøges til 12 (i Stedet for 4 Medlemmer og 4 Suppleanter). Endelig foreslaas det — for at forhindre, at mulige ensidige partimæssige Forhold inden for Lagtinget skulle beherske Valget —, at dette sker efter Forholdstalsvalgmaaden.

Foruden disse væsentligere Forandringer i den hidtidige Ordning foreslaar Kommissionen tillige tilføjet Bestemmelser om, hvilke Egenskaber Kommissærerne skulle have, og om Betingelserne for at fritages for Valg.

Til § 2.

Af til Dels lignende Grunde, som anført ved § 1, foreslaar man Landvæsenskommissionerne for de enkelte Sysler omordnede saaledes, at der i Stedet for 2 Medlemmer og 4 Suppleanter (med fast af Lagtinget bestemt Rækkefølge) vælges 6 Landvæsenskommissærer for hvert Syssel, imellem hvilke 2 Medlemmer for den enkelte Sag udtages ved Lodtrækning. De øvrige i § 2 foreslaaede Ændringer og Tilføjelser til den hidtil gældende Bestemmelse i Lov 1. April 1891 § 2 finde ligeledes deres Begrundelse i de ved Udkastets § 1 anførte Bemærkninger.

Til § 3.

Bestemmelsen har intet tilsvarende i Lov 1. April 1891. Det har forekommet Kommissionen naturligt, at de paagældende

Mænd (ligesom forskellige andre til lignende Hverv valgte) afgive en saadan Forsikring som angivet.

Til § 4.

Den foreslaaede Regel (om hvis Anvendelse der i øvrigt næppe i Praksis har været Tvivl) er tilføjet for Tydeligheds Skyld.

Til § 5.

Paragraffens Bestemmelser ere overensstemmende med Lov 1891 § 3 med de Ændringer, som følge af, hvad der ved §§ 1 og 2 er anført om Medlemmernes Udtagelse ved Lodtrækning for den enkelte Sag. Dog er det (i Overensstemmelse med, hvad vistnok sædvanlig finder Sted) tilføjet, at Kommissionens Formand skal træffe Aftale med de øvrige Medlemmer om Forretningens Afholdelse, ligesom der (ligeledes i Overensstemmelse med gældende Praksis) er tilføjet en Bestemmelse om Fremgangsmaaden i Tilfælde af Forfald blandt saa mange af Sysselets Kommissærer, at det tilbageblivende Tal ikke er tilstrækkeligt til, at Kommissionen kan sættes. Det er en Selvfølge, at Amtmanden, saafremt Sysselmanden har Forfald, maa konstituere en anden Mand i hans Sted.

Bestemmelsen i Lov 1. April 1891 § 3, 2det Punktum, er overført til Udkast til Lov om Grandestævne m. m. § 14.

Til § 6.

Lov 1. April 1891 § 4 er kun foreslaaet ændret derhen, at der gives Kommissionens Formand Frihed til at bestemme Bekendtgørelsesmaaden (»ved Opslag *eller* paa anden sædvanlig Maade«) i Stedet for, at den gældende Regel paabyder Bekendtgørelse »ved Læsning til Kirkestævne« (hvilken Kundgørelsesmaade det næppe er rigtigt at fastholde som lovpaabudt) »*og* i øvrigt paa anden sædvanlig Maade«.

Til § 7.

De i Lov 1. April 1891 § 5 indeholdte Regler om Sagens Behandling ved Landvæsenskommissionen ere bibeholdte, dog med nogen Ændring, for saa vidt angaar Tilvejebringelse af Vidneforklaringer.

Meget hyppigt vil Sagen kunne afgøres, uden at der bliver Brug for Vidneforklaringer og af Hensyn til den Ulejlighed for Vidnerne og den Udgift for Parterne, som vil flyde af, at Vidner indkaldes, har Kommissionen fundet det mindre rigtigt, som i Lov 1891 § 5, 3dje Punktum, fastsat, at give Parterne en ubetinget Ret til at fordre saadan Indkaldelse. *Om* Vidner behøve at indkaldes, og *hvem* der i saa Fald bør indkaldes, vil ofte bedst klares ved en forudgaaende Forhandling imellem vedkommende Parter og Sysselmanden (eller eventuelt den samlede Landvæsenskommission) om, hvad det er, som er omtvistet og kan ventes oplyst gennem Vidner; og det kan vistnok ventes, at Loven ved at henvise Parterne til at søge en saadan forudgaaende Forhandling vil kunne forebygge en Del unødvendig Vidtløftighed og Udgift. Hertil sigter den foreslaaede Bestemmelse i Paragraffens 2det Stykkes 1ste Punktum.

En anden Mangel ved den gældende Lov er det, at den ikke indeholder nogen særlig Regel om, hvorledes Varselet til Vidnerne skal fastsættes, og at der savnes en Bestemmelse om Fremgangsmaaden ved Indkaldelse af Parterne. Kommissionen foreslaar derfor (i 2det Stykkes 2det Punktum), at Sysselmanden fastsætter Varslet til Vidnerne og besørger Indkaldelsen forkyndt for Vidner og Parter, samt at Indkaldelsen kan forkyndes for Parterne ved Opslag eller paa anden sædvanlig Maade i den eller de vedkommende Bygder.

Reglen i 2det Stykkes 3dje Punktum sigter til at gøre den tilsvarende Regel i Lov 1. April 1891 § 5, 2det Punktum (»Vidner kunne *uden Hensyn til deres Værneting* tilkaldes til at give Møde paa det Sted, hvor Kommissionen holdes«) tydeligere ved at begrænse den til »Vidner, der *bo eller opholde sig paa Færøerne*«.

I sidste Stykke er det ubetingede Paabud i Lov 1. April 1891 § 5, sidste Punktum, hvorefter Parterne samtidig med Sagens Optagelse til Kendelse skulle underrettes om Tid og Sted for Kendelsens Afsigelse, lempet derhen, at dette kun skal ske »saa vidt muligt«. Hyppig vil Landvæsenskommissionen nemlig ikke ved Sagens Optagelse med Sikkerhed kunne udtale sig om, hvor lang Tid den vil behøve for at komme til Ende med Kendelsen, og man vil da mulig være udsat for, at Kommissionen for Sikkerheds Skyld sætter Afsigelsen til et senere Tidspunkt, end det ved Sagens nøjere Overvejelse viser sig at have været nødvendigt. Med Nutidens Meddelelsesmidler vil Landvæsenskommissionen let efter Optagelsen kunne tilstille Parterne fornøden Underretning. Man antager derfor, at det i Virkeligheden vil kunne fremme Sagens hurtige Afgørelse, at den gældende Regel lempes som ovenangivet, idet det forudsættes som en Selvfølge, at Kommissionen, saafremt den ikke ved Optagelsen har givet Parterne den fornødne Meddelelse, underretter dem snarest muligt om, naar og hvor Kendelsen vil blive afsagt. At saadan Underretning

ikke behøver at rettes til hver *enkelt* i den paagældende Sag interesseret Person, men vil kunne ske f. Eks. ved Opslag i den eller de vedkommende Bygder (jfr. § 6 og § 7, 2det Stykke) eller eventuelt ved Meddelelse til vedkommende Havges Bestyrelse (jfr. Udkast til Lov om Havgers Styrelse og Drift m. m. § 6), har man fundet det ufornødent at tilføje.

Til § 8.

Overensstemmende med Lov 1. April 1891 § 6 med et Par sproglige Ændringer.

Til § 9.

Overensstemmende med Lov 1. April 1891 § 7, kun med 1) et Par sproglige Ændringer, der ikke behøve Begrundelse, 2) Indførelse af Lodtrækning imellem Overlandvæsenskommissærerne (jfr. Bemærkningerne til § 1) samt 3) en Tilføjelse i Paragraffens 3dje Punktum, hvorom henvises til Bemærkningerne til Udkastets § 5.

Til §§ 10 og 11.

Overensstemmende med Lov 1. April 1891 §§ 8 og 9. Med Hensyn til Bestemmelsen i § 10 om, at Overlandvæsenskommissionens Medlemmer i visse Tilfælde skulle befare Aastedet, bemærkes, at man har forudsat, at Bestemmelsens Formulering ikke ubetinget gør det nødvendigt, at *alle* Medlemmerne skulle deltage i Befaringen (det kan bl. a. være, at et eller nogle Medlemmer i Forvejen kende de stedlige Forhold tilstrækkelig nøje).

Til § 12.

I denne Paragraf er optaget Reglerne i Lov 1. April 1891 § 10, 1ste, 2det og 4de Punktum, med følgende Ændringer:

1. Dagpengene til Kommissionernes Medlemmer ere satte til 4 Kr. pr. Dag, idet man maa skønne, at den hidtil gældende Takst (2 Kr. pr. Dag) ikke, saaledes som Forholdene have forandret sig siden 1891, mere giver de paagældende nogenlunde tilstrækkelig Skadesløsholdelse.

2. Efter den nugældende Regel beregnes Dagpengene »for hver Dag, Forretningen nødvendiggør deres (Medlemmernes) Fraværelse fra *Hjemmet*«. Herefter er det imidlertid tvivlsomt, om der tilkommer et Medlem, som bor paa Stedet, hvor Forretningen holdes, Dagpenge, og da det formentlig er billigt, at saadanne tillægges ham, eftersom hans Tidsspilde kan være lige saa stort som et andetsteds boende Medlems, foreslaar man Formuleringen ændret saaledes, at Dagpengene beregnes »for hvert Døgn, der medgaar til Rejse og til selve Forretningen«.

3. Medens Lov 1. April 1891 § 10, 2det Punktum, lader Vidners Ret til Dagpenge bero paa, om de »maa give Møde udenfor deres Syssel« (hvorved der altsaa paa den ene Side gives uden for Sysselet boende Vidner saadan Ret, selv om de kun have en kort Rejse til det Sted, hvor Vidneforklaringen aflægges, medens paa den anden Side Vidner, der bo i Sysselet, altid ere afskaarne fra at faa Dagpenge, uagtet de meget vel kunne have en lang Vej at rejse for at afgive Forklaring), foreslaar man den saaledes bestaaende Ulighed ophævet ved, at der i alle Tilfælde gives Vidnet Ret til Dagpenge, naar det »maa tilbagelægge mere end 7 Kilometer for at naa til Kommissionen«.

4. Bestemmelsen i Lov 1. April 1891 § 10, 3dje Punktum, hvorefter en Part kan kræve Amtmandens Afgørelse af, om der er forlangt Dagpenge for et for stort Antal Dage, foreslaas udeladt. Man formener nemlig, at Spørgsmaalet rettest bør afgøres af vedkommende Kommission selv, hvorved dog ikke er udelukket, at Amtmanden kan og bør nægte Anvisning af overflødige Udgifter til Dagpenge og Befordring (jfr. Ordet »nødvendige« i Udkastets § 13, 1ste Punktum), for saa vidt de ellers vilde falde det offentlige til Last.

Til § 13.

Ifølge Lov 1. April 1891 § 10, sidste Punktum, skal »den Godtgørelse, der tilkommer Medlemmer af Landvæsenskommissionen og Overlandvæsenskommissionen samt Vidner«, fordeles saaledes, at »den Del, der tilkommer dem for Fraværelse udenfor Hjemmet udover den Tid, selve Forretningen varer, reparteres efter Marketal paa samtlige de i Sagen interesserede«, medens Resten af den nævnte Godtgørelse altsaa vil være at henregne til Sagens almindelige Omkostninger.

Kommissionen skønner imidlertid ikke rettere end, at den anførte Bestemmelse i en væsentlig Grad gør det vanskeligt for de i *Landbosager* interesserede at naa til en (mulig med fuld Føje paakrævet) Ordning af Retsforhold eller Afgørelse af Retsspørgsmaal. Behandlingen af disse Sager medfører, som Erfaringen viser, tit forholdsvis betydelige Udgifter, hvilket dels hidrører fra den Maade, hvorpaa de retsafgørende Myndigheder ere sammensatte (Kommissioner, som bestaa af flere, paa forskellige Steder bosatte Mænd, hvis Rejse til og Ophold ved Kommissionen foranlediger ret store Omkostninger til Befordring og Dagpenge), dels fra Sagernes særegne Beskaffen-

hed (det drejer sig hyppig om Ordning af meget indviklede og tvivlsomme Retsforhold, som maa undersoges paa selve Aastedet). Ofte gaar det sikkert saa, at Kommissionens Medvirkning ikke paakaldes, alene fordi de interesserede frygte de dermed forbundne Udgifter, og Følgen bliver da, at et maaske ikke uvigtigt Landboforhold bliver liggende uordnet eller omtvistet, tit til Ulempe i Bygden, som en Kilde til Uenighed og Fortræd.

Efter Kommissionens Mening er det en Sag af stor Vigtighed for de færoske Landboforholds heldige Udvikling, at der aabnes en *nogenlunde let Adgang til Retshjælp*. Det er ikke nok, at Landbolovene ere saa klare og tydelige, som Omstændighederne tillade, — der vil dog, saaledes som vore Landboforhold nu engang ere og i en overskuelig Fremtid sikkert ville vedblive at være, altid blive en Mængde Forhold, hvis Ordning frembyder Vanskeligheder og Tvivl og derfor paakræver Medvirkning af offentlige Myndigheder. Kommissionen mener, at det offentlige er i høj Grad interesseret i, at der ikke blot paa Papiret er saadanne Myndigheder, men at disse ogsaa virkelig benyttes, naar der er Trang dertil.

Man foreslaar derfor i § 13, at det offentlige (Statskassen og Amtsrepartionsfonden, hver med Halvdelen) skal bære de nødvendige Udgifter til Befordring af Kommissionens Medlemmer samt Dagpenge til disse med Undtagelse af Dagpengene for den Tid, selve Forretningen varer, — dog saaledes, at de ellers det offentlige paahvilende Udgifter skulle af Kommissionen paalægges den Part, der ved tilregnelig Formfejl eller aabenbart ubefojet Paastand har foranlediget Udgifterne.

Paa samme Betragtning hviler Bestemmelsen i Udkastets § 18, hvorom nærmere nedenfor.

Til § 14.

Den foreslaaede Bestemmelse sigter til at lette Inddrivelsen af de Omkostninger, som ikke ifølge § 13 endelig afholdes af det offentlige, ved at fastsætte, at de skulle udredes forskudsvis af Amtsrepartionsfonden, saaledes at Forskudet tilbagebetales Fonden ved at opkræves hos Skyldnerne sammen med det første Aarsbidrag til Fonden, som forfalder til Betaling efter Kendelsens Afsigelse, og i Tilfælde af manglende Betaling kan inddrives ved Udpantning. Ved denne Fremgangsmaade vil man undgaa den hidtil i mange Tilfælde nødvendige besværlige *særskilte* Opkrævning af en Mængde Smaabeløb hos mange forskellige Personer.

Til § 15.

Svarer (med de ved den nye Bestemmelse i Udkastets § 13, 1ste Punktum, foranledigede Ændringer) til Lov 1. April 1891 § 10, 5te Punktum, idet man dog finder det tilstrækkeligt, at vedkommende stiller betryggende Sikkerhed.

Til § 16.

Paragraffen er i alt væsentligt overensstemmende med Lov 1. April 1891 § 11; dog har man (foruden nogle blotte Redaktionsændringer) 1) udeladt dennes 2det Punktum (der er overført til Udkastets § 14, sidste Punktum), hvorhos man har 2) udvidet Bestemmelsen i dens 4de Punktum om, at Udskiftning altid skal iværksættes af Sysselmanden, til ogsaa at gælde Sammenlægning, og endelig har man 3) i Paragraffens Slutning tilføjet en — formentlig hensigtsmæssig — Regel om Opgørelsen og Afholdelsen af Udgifterne ved Sysselmandens Forretning.

Til § 17.

Som Lov 1. April 1891 § 12 med en sproglig Ændring i 2det Punktum (»Afgifter efter Loven om Retsafgifter« i Stedet for »Gebyrer efter Sportelreglementet«).

Til § 18.

Det forekommer Kommissionen selvfølgeligt, at der bør kunne bevilges fri Proces i Landvæsenskommissionssager, og man har derfor optaget den foreslaaede Bestemmelse, som er overensstemmende med § 26 i den for det øvrige Kongerige gældende Lov om Landvæsenskommissioner af 30. December 1858.

VII.

Udkast

til

Lov for Færøerne om Forandring i Udstykningslovgivningen m. m.

---

§ 1.

Det skal fremtidig, ved Overdragelse af privat Jordegods, være tilladt at adskille Indmark og Udmark og med de af § 2 flydende Begrænsninger at udstykke Indmark og Udmark.

§ 2.

Ved Overdragelse af privat Jordegods i matrikuleret Bø eller Havge skal det være forbudt at udskille mindre Dele end en Gylden, beliggende i samme Taksationsnumer, medmindre det ved Paategning af Sysselmanden paa vedkommende Dokument er oplyst, at Overdragelsen tjener til hensigtsmæssig Afrunding af Erhververens Lod i vedkommende Taksationsnumer, eller Overdragelsen sker til Bebyggelse eller anden Anvendelse udenfor Landbruget, og dette fremgaar af Overdragelsesdokumentet.

§ 3.

Naar privat Jord i Havge, Bø eller Trø overdrages, uden at derved nødvendiggøres ny Skyldsætning i Henhold til Lov om Matrikulering af de faste Ejendomme paa Færøerne m. v. af....., skal Overdragelsesdokumentet indeholde fornødne Oplysninger om det overdragnes Marketal og Taksationsnumer eller Navn, saavel for Havges og Bøs som for Trøs Vedkommende. Naar Trølodder overdrages i Forbindelse med Jord i Havge eller Bø, skal dette altid særligt nævnes i Overdragelsesdokumentet. Ere foranstaaende Regler ikke iagttagne, foranlediger Retsskriveren den fornødne Tilføjelse paafort Dokumentet.

§ 4.

Det skal være forbudt at skille de til Jordegodset i Indmark og Udmark hørende Herligheder fra Jorden undtagen i Overensstemmelse med de gældende Regler om Udskiftning og Aflosning.

§ 5.

Ved særskilt Overdragelse af Indmark eller Udmark følge de henholdsvis til Indmark og Udmark knyttede Herligheder Jorden.

Hvor ikke særlige Retsforhold medføre Afvigelse, følge med Indmark i gammel matrikuleret Bø følgende Herligheder: Jordehval, Fugl, Drivtang, Drivtømmer og Græsningsret for Kør i Havgen, og med Udmarken: Tørveskærsret, Feitilænder og Vintergræsningsret for Faar paa Indmarken.

Hvor ved Indlæg af Trø særlige Rettigheder, saasom Ret til Græsning af Kør i Havgen, maatte være tillagte Trøejeren, følge saadanne Rettigheder Trøen.

§ 6.

Bestemmelserne i Lov, hvorved Udstykning af det private Jordegods paa Færøerne søges indskrænket, af 4. Marts 1857 §§ 1—18 ophæves.

§ 7.

Dokumenter, der efter den hidtil gældende Ret skulde tinglæses ved Tinget for Suderø Syssel, skulle fremtidig med fuld Retsvirkning kunne tinglæses ved det ordinære Ting i Thorshavn.

§ 8.

Denne Lov træder i Kraft d.....

Bemærkninger til foranstaaende Lovudkast.

De nugældende Regler om Udstykning af Jord paa Færøerne ere af højst forskellig Karakter, eftersom det drejer sig om Udstykning af privat Jord eller Udstykning af det i offentlig Eje værende Jordegods (Fæstegodset, det beneficerede Jordegods).

Den sidstnævnte Art af Jord har som Helhed været udenfor Omsætningen, idet Jorderne i større eller mindre Ejendomme have været i Besiddelse af Fæstere eller Tjenestemænd, og Afhændelse af Dele af Ejendommene er sket efter ganske særlige Regler, se Lov om Afhændelse af Husegaardstrøerne ved Thorshavn af 19. Januar 1863, de kgl. Resolutioner af 24. Maj og 10. Juni 1876 om Salg af mindre Arealer af Fæstegaardenes Indmark og Udmark, og især Trøloven af 13. April 1894, jfr. nu nærværende Kommissions Udkast til Lov angaaende Statens Fæstegods §§ 27 o. flg.

I disse Bestemmelser, hvis Hensigt har været at skaffe — især ubemidlede — Jord til Opdyrkning og til Bebyggelse m. v., indeholdes en Del Udstykningsregler, se saaledes Husegaardslovens §§ 5 og 6, Trølovens § 5 og Udkastets §§ 29 og 35, der navnlig gaa ud paa at bevare Brug af en vis mindste Størrelse.

Disse Udstykningsregler have været forskellige fra de Bestemmelser, der gjaldt det private Jordegodses Udstykning, og dette har sin Grund i, at Ejendoms- og Besiddelsesforholdene med Hensyn til den private Jord have været meget afvigende fra, hvad der gjaldt for det offentlige Jordegods.

Den private Jord har for Indmarkens Vedkommende været ejet og brugt i Smaalodder, liggende splittede rundt omkring, og har været Genstand for Køb og Salg, Arveudlæg og Pantsætning stykkevis.

Et Begreb om en Ejendom med et nogenlunde fast Jordtilliggende har ikke kunnet fæstne sig i det private Jordegods, især ikke for Indmarkens Vedkommende.

Hvorledes den private Indmark paa Færøerne som Følge af stykkevis Salg, Arvedeling o. s. v. nu ligger hen, splittet i Smaalodder, veed enhver, der har mindste Kendskab til færøske Landboforhold.

Ulemperne ved disse Besiddelsesformer ville først afhjælpes ved en Udskiftning af Indmarken, hvorved hver Ejers Smaastykker samles i en enkelt Lod eller dog ganske faa Lodder.

Om disse Forhold henvises i det hele til Bemærkningerne til Udkastet til Lov om Udskiftning.

Saa længe man ikke ansaa Tiden kommen til en almindelig Udskiftning af den færøske Jord, maatte man naturligvis, hvis man ikke vilde havne i ganske urimelige Ejendomsforhold, søge at dæmme noget op for den herskende Tilbøjelighed til at sønderdele Jorden, især Indmarken, og man naaede da, efter langvarige Overvejelser og Forhandlinger — hvorom henvises til Tillægget Side 313 o. flg. — til Bestemmelserne i Lov af 4. Marts 1857, hvorved Udstykning af det private Jordegods paa Færøerne søges indskrænket.

Loven søgte at naa sit Maal ad to Veje, nemlig 1) ved at søge at skabe samlede Landejendomme af en vis Størrelse (§§ 1—16), og 2) ved at forbyde Afhændelse m. v. af Jord i Bø og Havge i mindre Dele end en Gylden (§ 17).

Lovens Tanke at anspore Ejerne til ved Deklaration at træffe Bestemmelse om, at en Ejendom fremtidig skulde forblive samlet, er ikke slaaet an; thi der findes ikke et eneste Eksempel paa, at Bestemmelserne i Lovens §§ 1—16 ere anvendte. Grunden har formentlig været den, at det, saa længe Indmarken laa splittet i Smaalodder, ikke føltes naturligt at betragte de en enkelt Ejer tilhørende Smaalodder som en samlet Ejendom.

Bestemmelsen i Lovens § 17 har derimod haft sin Betydning, idet den maa antages at have holdt igen paa en alt for stor Tilbøjelighed til at udstykke. Naar Bestemmelsen alligevel næppe har virket helt heldigt, skyldes dette dels nogen Uklarhed i Lovordene, og dels, at Reglen om en Gylden som absolut Minimum for, hvad der maa være Genstand for Køb og Salg, var noget vel formel og ikke bøjelig nok.

Hvad denne sidste Indvending angaar, maa det erindres, at Køb og Salg af et Jordstykke i Indmarken under en Gylden ingenlunde behøver at betyde en forkastelig Udstykning af en Indmarkslod. Det *kan* efter Omstændighederne tværtimod betyde, at Indmark samles, jfr. saaledes det Tilfælde, at Ejeren af en Indmarkslod køber 10 Skind Jord, der støder til hans Lod, medens Afhænderen ikke ejede Indmark i Nærheden. Man ser let, at saadant Salg ikke burde forbydes.

Fejlen ved Bestemmelsen paa dette Punkt er formentlig den, at Loven kun nævner et rent abstrakt Forholdstal — »mindre Dele end hele Gylden« — i Stedet for at tage Sigte paa de konkrete Jordstykker og sige: Det forbydes at sælge mindre Stykker end hele Gylden, *hvis* derved bevirkes Splittelse af Indmark. En saadan Udtryksmaade vilde naturligvis forudsætte en Tillægsregel om, hvorledes det i hvert enkelt Tilfælde skulde undersøges, hvorvidt en given Afhændelse medførte Ejendomssplittelse.

Det hjalp ikke, at § 17 kun forbød at »udstykke« Jord i mindre Dele end hele Gylden, thi det var umuligt for Retsskriveren, der skulde paase Bestemmelsens Overholdelse, af Skøder og andre Dokumenter at se, hvorvidt der var Tale om en »Udstykning«, thi Dokumenterne angive kun Marketallet, f. Eks. 10 Skind, og sige ikke, *hvilke* 10 Skind, og *hvor* disse 10 Skind ligge, og herpaa kommer netop alt an.

Den ovenfor berørte Uklarhed i Ordene i Udstykningslovens § 17, der forbyder »til særlig Ejendom at udstykke Jord i mindre Dele end hele Gylden, *samlet saa vel i Bø som i Havge eller Havgepart*«, har bevirket, at Bestemmelsen i Praksis er bleven anvendt paa en Maade, som man ved Lovens Givelse næppe havde tænkt sig. Man har forstaaet Reglen i § 17 om, at Jorden skulde forblive samlet »saavel i Bø som i Havge eller Havgepart«, som forbydende, at Jordstykker, f. Eks. til Bebyggelse, solgtes fra Indmarken, og at Stykker af Udmarken, f. Eks. Trøer, solgtes fra denne.

Af Justitsministerens Forestilling til Kongen af 2. Marts 1857 om Stadfæstelse af Udstykningsloven, se Tillægget S. 399, fremgaar imidlertid, at det ikke har været Tanken, at saadanne Salg skulde være forbudte, og at Meningen kun har været, at man ikke maatte afhænde »hele Bøen fra Havgen eller hele Havgen fra Bøen«, en Grundsætning, hvis Rigtighed dengang var almindelig antaget paa Færøerne. Paa dette sidste Punkt har man imidlertid mere og mere ændret sin Anskuelse, og Spørgsmaalet om Adskillelse af Bø og Havge har i senere Aar atter og atter været drøftet i Lagtinget, se Lagtingsberetning for 1893 S. 74 o. flg., 1894 S. 80, 1895 S. 49, 1896 S. 64, 1897 S. 87 o. flg. og 1898 S. 24 o. flg.

I Lagtingssamlingen 1898 vedtoges et større Lovforslag, der, foruden at give Adgang til særskilt Salg af Bø og Havge, gav Regler om Udstykning, Udskiftning af Indmarken m. v. Lovforslaget, der i Tingets Indstilling til Justitsministeriet i øvrigt betegnedes som ufuldstændigt, og i hvilket særlig Udskiftningsreglerne ganske vist kun vare meget løst antydede, blev ikke fremmet til Lov.

Forslagets Hovedtanke var, som i Indstillingen anført, at søge Indmarksjorden (i Lagtingsberetningen staar S. 35, 2den Spalte, Linie 11—12 f. o. fejlagtig »Udmarksjorden«) samlet ad Frivillighedens Vej ved at tillade særskilt Salg af Indmark og Udmark. Det havde vist sig, at det paa Grund af Lovens Bud om, at Bø og Havge skulde følges ad i Overdragelse, var vanskeligt for en Mand, der interesserede sig for Indmarksbrug, at erhverve sig et større, samlet beliggende Areal. Andre Ejere, der maaske nok kunde være villige til at sælge eller magebytte deres tilstødende Indmarkslodder, hvis disse kunde overdrages særskilt, viste sig ofte utilbøjelige til at afstaa Indmarksstykkerne, naar den dertil hørende Andel i Udmarken skulde følge med. Dette gjaldt i særlig Grad de Ejere, hvis Hovedinteresse var knyttet til Udmarksbruget, og ganske særlig de udenbygds Ejere.

Disse Ejere ville som Regel have meget ringe Interesse for deres i fremmed Bygd liggende Indmarksjord, hvis Dyrkning de overlade til en Opsidder paa Stedet, der sædvanlig beholder Udbyttet deraf og kun giver Ejeren Indtægten — i Slagt, Uld m. v. — af Udmarksandelen.

En saadan Ordning, der kan være — og hyppig er — gensidig, idet en Ejer, der bor i Bygden A. og ejer Jord i Bygden B., bytter Indmark med en Ejer i B., der ejer Jord i Bygden A., betyder i Vir-

keligheden, at Indmarken er overdraget særskilt, men ganske vist uden Oprettelse af noget Overdragelsesdokument, da dette strider mod Loven. Hvor megen Uklarhed i Ejendomsforholdene i Indmarken der følger af dette Forhold, er almindelig bekendt.

Ved at tillade, at Indmark sælges særskilt, vilde man gøre det lettere dels at samle Indmarken paa indenbygds Ejeres Hænder og dels at samle større Indmarkslodder.

En Adskillelse af Indmark og Udmark vil dernæst gøre det lettere at tilvejebringe særlige Indmarksbrug med Hovedvægten paa Jordens Dyrkning og Mejeridrift og særlige Udmarksbrug med Hovedvægten paa Faareavl. Der kan vel være Grund til at tro, at nogen Specialisering indenfor Landbruget paa visse Steder kan være paa sin Plads, saa meget mere som den enkelte Landmands Interesse kan gaa i særlig Retning, og hans Drift derfor kan ventes at blive mere energisk, naar han kan samle sine Kræfter om det bestemte Arbejde, der ligger bedst for ham.

Af disse Grunde har Kommissionen ment at burde optage Tanken om at tillade Adskillelse af Indmark og Udmark, ikke blot saaledes, at det tillades at afhænde Stykker af Indmarken til Bebyggelse og lignende, og at det tillades at sælge Udmarksstykker, saasom Trøer, særskilt, men ogsaa saaledes, at det tillades helt at adskille Indmarks- og Udmarksbruget.

Naar Forslaget gaar ud paa at tillade en total Adskillelse, vil det være nødvendigt at fastsætte, hvilke Rettigheder der skulle følge med Indmark og med Udmark ved Afhændelse. Hertil sigte nogle Bestemmelser i Udkastets § 5.

Ved Overvejelse af Spørgsmaalet om, hvor vidt der var Grund til at foreslaa Ændringer i de gældende Udstykningsregler indenfor henholdsvis Indmark og Udmark, er Kommissionen kommet til den Anskuelse, at det vilde bære betænkeligt at gøre nogen gennemgribende Forandring i det tilvante.

Da Kommissionen har udarbejdet et vidtloftigt Udskiftningsforslag, som i første Række sigter til at afhjælpe de af Indmarkens overdrevne Splittelse følgende Ulemper, har man anset det for uhensigtsmæssigt at stramme Udstykningsreglerne overfor det i Fællesskab — helt eller delvis — liggende Jordegods, idet man har frygtet for, at det ringere Gode, man ved skærpede Udstykningsforbud mulig vilde kunne opnaa, kunde blive en Hindring for Opnaaelse af det langt betydeligere Gode, Udskiftningen.

Man har ment at burde blive staaende ved den gamle Regel i Udstykningslov af 4. Marts 1857 § 17 om en Gylden som laveste Grænse for Salg, dog saaledes, at man har gjort Reglen mere bøjelig, idet der dels hjemles Undtagelser fra Hovedreglen, naar det i givet Tilfælde oplyses, at Salget i Virkeligheden ikke betyder Splittelse af Jord, men netop hensigtsmæssig Afrunding af Erhververens Jord, dels gives udtrykkelig Ret til Salg af Byggegrunde, Trøer m. v., se herom Bestemmelser i Udkastets §§ 1—3.

Med Hensyn til Udstykning af Jord, der ikke ligger i Fællesskab, saasom selvstændige Trøer, udskiftede Landejendomme og Ejendomme udenfor Landbruget, henvises til Bemærkningerne til Kommissionens Udkast til Lov om Matrikulering, især til Udkastets § 12.

I det foreliggende Udkast har man dernæst foreslaaet nogle Regler om Indholdet af visse Overdragelsesdokumenter, sigtende til at tydeliggøre, hvad der indbefattes i Overdragelsen. Saadanne Regler vare mindre nødvendige tidligere, da det var givet, at alt Tilliggende i Bø og Havge fulgte med.

Endelig foreslaar man udtrykkelig at ophæve de aldrig anvendte Regler i §§ 1—16 i Udstykningsloven af 4. Marts 1857 og at give en enkelt, i løsere Forbindelse med Udkastets Emne staaende, Tinglæsningsregel.

Med Hensyn til de enkelte Paragraffer bemærkes følgende:

Til § 1.

Paragraffen angiver Hovedreglen for Udstykning af privat Jordegods, nemlig at det er tilladt at skille Indmark og Udmark og — med en vis Begrænsning — at udstykke Indmark og Udmark.

Til § 2.

Begrænsningen af Udstykningsfriheden gælder ifølge Bestemmelsen kun »privat Jordegods i matrikuleret Bø eller Havge« under den nugældende Jordebog; thi kun saadant Jordegods betegnes ved Taksationsnumer og sælges i Mark, Gylden og Skind.

Saa snart ved Udstykning Jord udgaar af den gældende Jordebog til den ny Matrikul, komme andre Udstykningsregler til Anvendelse, nemlig Reglerne i Udkast til Matrikuleringslov § 6.

Paragraffens Udstykningsregel er altsaa paa en Maade en Overgangsregel, der af sig selv forsvinder efter Udskiftningens Tilendebringelse, man ganske vist en Overgangsregel, der er beregnet paa at skulle gælde i en rum Tid.

Hovedreglen er den, at der ikke maa overdrages Jord i mindre Dele end en Gylden i samme Taksationsnumer. Naar man kun har nævnt »Overdragelse«, har det ikke været Meningen at udelukke nogen Adkomstmaade, men man er gaaet ud fra, at alle Adkomstmaader omfattedes af Ordet. Da Bø og Havge ere særskilt takserede, følger det af Udtryksmaaden, at mindste Maal for Overdragelse er 1 Gylden i Havge *eller* i Bø, ikke som hidtil i Havge *og* Bø.

Undtagelse fra Hovedreglen finder Sted, 1) naar Sysselmanden attesterer, at Overdragelse af mindre Dele end 1 Gylden tjener til hensigtsmæssig Afrunding af Erhververens Lod, og 2) naar Overdragelsen sker til Bebyggelse eller anden Anvendelse udenfor Landbruget.

Om disse Regler henvises i øvrigt til de indledende Bemærkninger.

At Trøer kunne frasælges Jorden i Bø eller Havge, mener man fremgaar af Hovedreglen i § 1, sammenholdt med Undtagelsesreglen i § 2, der er begrænset til Jord i Bø eller Havge.

Til § 3.

Man foreslaar at give bestemte Regler for, hvad et Overdragelsesdokument angaaende privat Jord i Havge, Bø eller Trø skal indeholde. For Øjeblikket er Forholdet det, at et Overdragelsesdokument som Regel kun lyder paa, at der overdrages f. Eks. 2 Gylden i den og den Havgepart og den og den Indengaardsjord; i visse Bygder, hvor Indmarken ikke er særlig benævnt, tilmed kun paa 2 Gylden i den og den Havge, ja endog kun i den og den Bygd, f. Eks. »2 Gylden Jord paa Eide i Søndermandshavgen«, »2 Gylden Jord i Haldersvig«.

Man har ikke plejet nærmere at specialisere den solgte Jords Bestanddele, særlig ikke Tilliggende af Trø. Da man nu giver fuld Frihed til at skille Jordens Hovedbestanddele ad, vil det være nødvendigt i Overdragelsesdokumenterne nøje at angive Overdragelsens Genstand, og man har ment det rigtigt ved Lovordene særlig at henlede Opmærksomheden herpaa.

Reglerne i § 3 angaa kun Afhændelser indenfor den gældende Jordebogs Rammer. For de Tilfælde, hvor ved Overdragelse Jord gaar over til den ny Matrikul, findes Reglerne om nærmere Betegnelse af det overdragne i Udkast til Matrikuleringslov.

Til § 4.

Man har ment det rigtigt som Hovedregel at opretholde det gamle Forbud i Udstykningslov 4. Marts 1857 § 18 om, at Herlighederne ikke maa skilles fra Jorden, hvortil de have hørt. Grunden hertil er især, at man ved at tillade særskilt Overdragelse af Herligheder (Jordehval, Fugl, Drivtang o. s. v.) vilde end yderligere forvikle Ejendomsforholdene i Bygderne.

Da Lovgivningen paa nogle Steder har tilladt Udskiftning eller Afløsning af Herligheder, har man naturligvis her maattet tage fornødent Forbehold i saa Henseende. Som Regler, der hjemle Udskiftning og Afløsning af Herligheder, kan nævnes Udkast til Lov om Udskiftning §§ 45 og 79, Udkast til Lov om Havgers Styrelse og Drift m. m. § 42 o. flg. og Udkast til Lov om Salg af de Præsteembederne tillagte Ejendomme § 12.

Til § 5.

I Konsekvens af Reglen i forrige Paragraf foreslaas her, at Indmarks-Herligheder ved Overdragelse af Indmark følge denne, og at Udmarks-Herligheder følge Udmarken.

Dernæst foreslaas angivet, hvilke Herligheder der *som Regel* (»Hvor ikke særlige Retsforhold medføre Afvigelse«) følge med henholdsvis Indmark og Udmark. Reglens Indhold stemmer i Realiteten med Lagtingets Forslag af 1898, se Lagtingsberetning 1898 S. 30, ad § 2, men afviger i Formen. Man har ment det klarere udtrykkelig at nævne de enkelte Rettigheder i Loven end at nøjes med en Henvisning til Jordebogen og Taksationsprotokollen.

At der i enkelte Bygder gælder Afvigelse fra Hovedreglen — i Vestmanhavn saaledes med Hensyn til Jordehvalen —, er der formentlig taget tilstrækkeligt Hensyn til ved Bestemmelsens Formulering.

Naar der ved Indlæg af Trøer maatte være tillagt Ejeren som saadan Rettigheder i Havge eller Bø, synes det at være naturligt, at saadanne Rettigheder følge Trøen ved Overdragelse.

Til § 6.

Med Hensyn til Grundene for, at §§ 1—16 i Udstykningslov foreslaas hævede, henvises til de indledende Bemærkninger. At §§ 17 og 18 i samme Lov ligeledes foreslaas ophævede, følger af, at deres Regler

delvis ere forandrede ved nærværende Udkast.

Til § 7.

Bestemmelsen, der staar i en løsere Forbindelse med Udkastets øvrige Indhold, er et Tillæg til Tinglæsningsreglerne i Udstykningslov 4. Marts 1857 § 19.

Da Tingene paa Suderø ifølge Lov (Nr. 52) af 1. April 1896 § 1 kun afholdes 4 Gange aarlig med Mellemrum af fra 2 til 4 Maaneder, føles det som en Ulempe, at Skøder, Panteobligationer m. v. — for slet ikke at tale om Bekendtgørelser om borgerligt Ægteskabs Indgaaelse — for Suderøs Vedkommende kun kunne tinglæses saa sjælden.

Man har søgt at afhjælpe denne Mangel ved at foreslaa, at saadanne Tinglæsninger kunne ske ved det ordinære Ting i Thorshavn, der som Regel holdes 2 Gange om Maaneden.

VIII.

Udkast

til

Lov om Matrikulering af de faste Ejendomme paa Færøerne m. v.

Kapitel 1.

Almindelige Regler om Skyldsætning, Matrikulering, Sammenlægning og Udstykning.

§ 1.

De faste Ejendomme paa Færøerne, der ikke omfattes af den hidtil gældende Jordebog, skulle snarest muligt underkastes Værdsættelse og ansættes i Skattemarker.

§ 2.

Den i Henhold til Lov angaaende Indførelse af en ny Skyldsætning af Jordejendommene paa Færøerne m. m. af 23. April 1897 gældende Jordebog forbliver i Kraft for det deri omhandlede Jordegodses Vedkommende, men afløses efterhaanden af en ny Matrikul i Overensstemmelse med de nedenfor angivne Regler og de Regler, der indeholdes i Lov for Færøerne om Udskiftning af ..... §§ 6, 68, 69 og 85 og i Lov om Salg af de Præsteembederne paa Færøerne tillagte Ejendomme af..... § 20.

§ 3.

Ikke særskilt skyldsatte Tvær eller Tvparter, der ved Lovens Ikrafttræden udgøre selvstændige Ejendomme, eller som senere maatte blive overdragne til selvstændig Ejendom, ansættes i Skattemarker, saaledes at et Areal, der i opdyrket Tilstand kan afgive Sommer- og Vinterfoder for en Ko, sættes til 1 Skattemark. Der regnes ikke med mindre Dele end $^1/_{10}$ Kofoder eller $^1/_{10}$ Skattemark, idet mindre Dele afrundes opad.

§ 4.

Ikke særskilt skyldsatte Arealer, der benyttes som Byggegrunde, Haver, Fisketørringspladser, til industrielle Anlæg eller lignende udenfor Landbruget, ansættes, for saa vidt de ved Lovens Ikrafttræden udgøre selvstændige Ejendomme eller senere maatte blive overdragne til selvstændig Ejendom, i Skattemarker, saaledes, at et Areal af 2500 m^2 sættes til 1 Skattemark. Der regnes med hele Hundreder af Kvadratmeter, idet Arealer under 50 m^2 bortkastes og Arealer mellem 50 og 100 m^2 afrundes til 100 m^2. Ejendomme under 50 m^2 ansættes til 0 Skattemark.

§ 5.

Som selvstændige Ejendomme regnes ved Skyldsætning efter §§ 3 og 4 ogsaa Jordstykker, der ere overladte i Brug paa længere Tid end 20 Aar eller paa Brugers og Enkes Livstid.

Som selvstændige Ejendomme regnes ikke Trøer eller Trøparter, der tilhøre Ejerne af Jordegods, der omfattes af den hidtil gældende Jordebog, og bruges i Forbindelse dermed.

§ 6.

Ved Matrikulering af Trø (§ 3) og af Byggegrunde m. m. (§ 4), indtagne af Jord, der omfattes af den ældre Skyldsætning, finder for Statens Fæstegodses Vedkommende ingen Afgang af Skattemarketal Sted for den Ejendom, hvoraf Trøen, Byggegrunden m. m. er indtagen (Hovedparcellen).

For anden under den ældre Skyldsætning omfattet Jords Vedkommende finder Afgang i Hovedparcellens Skattemarketal heller ikke Sted, medmindre dette forlanges af Hovedparcellens Ejer. I saa Fald foretages særlig Værdsættelse af Hovedparcellen, hvorunder denne ansættes i Skattemarker efter Reglerne i denne Lovs § 3, for saa vidt angaar Indmark, og efter Reglerne i Instruks for Taksationskommissionen paa Færøerne af 10. April 1867 § 6, for saa vidt angaar Udmark, idet 1 Skattemark ansættes lig med 1¼ Normalmark, og saaledes, at der ikke regnes med mindre Dele end $^1/_{10}$ Skattemark, idet mindre Dele afrundes opefter.

§ 7.

Ved Skyldsætning iagttages, at de samme Ejer i samme Bygd tilhørende Arealer, der benyttes til Landbrug, skyldsættes under eet, uden Hensyn til, om de ligge samlede eller ej.

Dog kan Ejeren forlange et saadant Jordstykke særskilt skyldsat, naar det udgør en hensigtsmæssig selvstændig Ejendom og kan skyldsættes for mindst ½ Skattemark.

Naar flere under eet skyldsatte Lodder ere forskelligt behæftede, opføres dog hver særskilt skyldsat Lod med særskilt Mærke og med Angivelse af særskilt Skattemarketal under den fælles Hoved-Matrikulbetegnelse.

Lige med Ejer regnes i her omhandlede Henseende Besiddere af Tjenestejord og Fæstere af Statens Jordegods.

Foranstaaende Regler ville ogsaa være at følge ved Skyldsætning i Henhold til Lov for Færøerne om Udskiftning af..... § 68. Hvis ved Grænseregulering ifølge nævnte Lovs § 13 Jord skulde blive sammenlagt med Jord fra fremmed Bygd, følger det mindre Areal Hovedejendommen og inddrages under dennes Matrikulbetegnelse.

§ 8.

Ved Skyldsætning af Jord under Udskiftning, jfr. Lov for Færøerne om Udskiftning af..... §§ 6, 68 og 85, foregaar Værdsættelsen af Indmark og Udmark henholdsvis efter de i nærværende Lovs § 3 og de i Instruks for Taksationskommissionen paa Færøerne af 10. April 1867 § 6 angivne Regler, idet 1 Skattemark sættes lig med 1¼ Normalmark. Der regnes ikke med mindre Dele end $^1/_{10}$ Skattemark, idet mindre Dele afrundes opefter.

§ 9.

De nærmere Regler om Indretningen af Skattebøgerne og Skøde- og Panteregistret paa Grundlag af den nye Matrikul gives af Justitsministeren.

§ 10.

En Ejer af flere særskilt matrikulerede Ejendomme kan forlange disse sammenlagte, saaledes at de fremtidig betragtes som een Ejendom og opføres paa samme Blad i Skattebogen, naar de ere beliggende i samme Bygd, grænse til hverandre og bruges under eet.

Saadanne Ejendomme kunne endvidere af Ejeren forlanges samlede paa samme Blad i Skøde- og Panteregistret, naar de enten ere ubehæftede eller alle vedkommende give deres Samtykke dertil.

Den Ejer, der ønsker Sammenlægning, har til Sysselmanden at indsende en i to Vitterlighedsvidners Overværelse underskrevet Deklaration herom. Efter paa Stedet at have anstillet Undersøgelse af Forholdene, meddeler Sysselmanden skriftlig Andrageren, om hans Begæring, for saa vidt angaar Notering i Skattebøgerne, kan tages til Følge eller ej. Tages Andragendet til Følge, forsynes Deklarationen med Attest herom af Sysselmanden og indsendes, efter at Berigtigelsen af Skattebogen har fundet Sted, i fornødent Fald til Retsskriveren, der afgør, om Sammenlægning i Skøde- og Panteregistret kan finde Sted, og i bekræftende Fald antager Deklarationen til Tinglæsning.

Sysselmandens Afgørelse kan paaklages til Amtmanden.

For Sysselmandens Virksomhed ved Ejendommes Sammenlægning tilkommer der ham en Betaling af 2 Kr., der udredes af Rekvirenten.

For Tinglæsning af Deklaration og Overførelsen i Skøde- og Panteregistret betales efter Loven om Retsafgifter.

§ 11.

Ejendomme, der ere sammenlagte efter Reglerne i forrige Paragraf, kunne kun adskilles under Iagttagelse af Reglerne om Udstykning.

§ 12.

Naar en særskilt skyldsat Ejendom agtes udstykket ved Overdragelse af Dele deraf til selvstændig Ejendom eller til Brug paa længere Tid end 20 Aar eller paa Brugers og Enkes Livstid, skal Skattemarketallet fordeles mellem Parcellerne ved Skyldsætningskommissionen.

Denne Regel gælder dog ikke ved Udstykning af Statens Fæstegods, saa længe Hovedparcellen opretholdes som Fæste, i hvilket Fald Hovedparcellen beholder hele Ejendommens tidligere Skattemarketal, og de fraskilte Parceller ansættes til nyt Skattemarketal, jfr. § 6, 1. Stk.

Ved Fastsættelse af Parcellernes Skattemarketal følges i øvrigt Reglen i § 6, 2. Stykke, sidste Punktum.

Om Skattemarketallets Fordeling gives af Kommissionen Paategning paa Overdragelsesdokumentet, der derefter indsendes til Sysselmanden, der giver det Paategning om Parcellens Matrikulbetegnelse og berigtiger Skattebogen. Uden saadan Paategning maa Dokumentet ikke antages til Tinglæsning.

§ 13.

I ethvert Adkomst- eller Behæftelsesbrev, der angaar særskilt skyldsat Ejendom, skal for Fremtiden denne betegnes ved sit Matrikul-Nummer, ligesom Skattemarketallet skal angives. Er dette ikke iagttaget, foranlediger Retsskriveren den fornødne Tilføjelse paaført Dokumentet.

§ 14.

Ved enhver Skyldsætningsforretning skulle Ejendommens Grænselinier afsættes med varige og tydelige Mærker, saasom indhugne Kors i Klippe, store Stene eller nedsatte Mærkestene. Hver Linie skal betegnes ved mindst 3 Mærker.

Grænselinierne med Angivelse af deres Retning blive nøjagtig at beskrive. Ligeledes bliver, saa vidt muligt, den indbyrdes Afstand mellem Grænsemærkerne at angive samt Mærkerne at angive paa Kortet.

Omkostningerne ved Mærkernes Anbringelse udredes af vedkommende Ejere, om fornodent efter et af Kommissionen fastsat Forhold.

Kapitel 2.

Skyldsætning af hidtil umatrikuleret Ejendom.

§ 15.

Den i Henhold til nærværende Lovs § 1 stedfindende første Skyldsætning og Matrikulering ledes af en af Justitsministeren beskikket Formand med Bistand af Skyldsætningsmænd (Skyldsætningskommissionen).

§ 16.

Formanden skal være Landinspektør eller en anden i Landmaaling og Kortlægning kyndig Mand.

Til Medhjælp for Formanden kan af Justitsministeren antages Assistenter, kyndige i Landmaaling.

Assistenterne handle paa Formandens Vegne og paa hans An- og Tilsvar.

§ 17.

Formanden leder Matrikuleringsarbejdet, udfører Opmaalingen, Kortlægningen og Arealberegningerne og er Protokolfører i Skyldsætningskommissionen, jfr. dog § 19, sidste Punktum, samt besørger dennes Korrespondance.

§ 18.

Skyldsætningskommissionen bestaar, foruden af Formanden, for Landdistrikternes Vedkommende af 3 Skyldsætningsmænd, der vælges for hvert Præstegæld af Lagtinget blandt Mænd, boende i Præstegældet, som fyldestgøre Betingelserne for at være Medlemmer af Landvæsenskommissionerne. Til at fungere i disses Forfald udnævner Lagtinget 3 Suppleanter, der fyldestgøre de ovennævnte Betingelser.

For Thorshavns Vedkommende bestaar Skyldsætningskommissionen, foruden af Formanden, af 3 Skyldsætningsmænd og 3 Suppleanter, der vælges af Byraadet, ere bosatte i Thorshavn og fyldestgøre de ovennævnte Betingelser.

Lagtinget og Byraadet bestemmer, i hvilken Orden Skyldsætningsmændene og Suppleanterne skulle indtage Forsædet under Værdsættelsesforretningerne.

Skyldsætningsmændene have uden Formandens Medvirken at foretage Værdsættelse af Jord overalt, hvor ikke Skattemarketallet ligefrem følger af Ejendommens geometriske Maal, jfr. § 4.

Ved Afstemning angaaende Værdsættelse gør i fornodent Fald den fungerende Formands Stemme Udslaget.

§ 19.

Opstaar der under Matrikuleringsarbejdet Tvist angaaende Grænser eller deslige, og det for Arbejdets Skyld er nødvendigt, at Tvisten afgøres, har Skyldsætningskommissionen at mægle Forlig og, saafremt Tvisten ikke derved bilægges eller overgaar til Voldgift, at afgøre Tvisten ved Kendelse, efter at de Oplysninger, som anses fornødne og hensigtsmæssig kunne erhverves, ere tilvejebragte. Under Behandlingen af saadan Tvist fratræder den faste Formand og tiltræder Sysselmanden som Formand og Protokolfører for Kommissionen.

§ 20.

Anser Kommissionen det fornødent, forinden Kendelse afsiges, at faa Vidneforklaringer, udfærdiger Formanden efter Overlæg med de tvistende Parter en Indkaldelse, hvori Tvistens Genstand tydelig betegnes. Indkaldelsen besørges af Formanden forkyndt med et af ham fastsat Varsel for vedkommende Vidner og Parter. Vidner, der bo eller opholde sig paa Færøerne, ere pligtige at give Møde paa det Sted, hvor Kommissionen holdes. Der tilkommer Vidner, der maa tilbagelægge mere end 7 Kilometer for at naa til Kommissionen, fri Befordring og Dagpenge af 2 Kr. for hvert Døgn, der medgaar til Rejse og til deres Ophold ved Kommissionen. Parterne kunne fremstille andre Vidner end de af Formanden indkaldte.

§ 21.

Ved Kendelse, der afsiges snarest og senest inden 14 Dage efter Optagelsen, bestemmes, hvilken Forudsætning der, for saa vidt det omtvistede angaar, skal lægges til Grund for Skyldsætningen. Arbejdet gaar da frem i Overensstemmelse med Kendelsen uden Hensyn til, om nogen af Parterne erklærer sig misfornøjet med den.

§ 22.

I hvilke Tilfælde Formanden og de øvrige Medlemmer skulle eller kunne fratræde Forretningen paa Grund af personligt Forhold til Sagen eller Parterne, afgøres af Kommissionen efter Reglerne om Dommere.

§ 23.

Den faste Formand og hans Assistenter lønnes med fast Løn af Staten, der tillige bekoster deres Rejse til og fra Færøerne samt de fornødne Kontorudgifter. Det hertil medgaaende Beløb bevilges ved de aarlige Finanslove.

I Dagpenge tilkommer der Formanden og Assistenterne samt Sysselmanden hver 4 Kr. for hvert Døgn, der medgaar til Rejse paa Færøerne og til selve Forretningen.

Der tilkommer Skyldsætningsmændene samme Dagpenge af 4 Kr. daglig, naar Arbejdet paa en Dag fortsættes 4 Timer eller derover, men ellers 2 Kr.

Endelig tilkommer der samtlige Kommissionens Medlemmer fri Befordring.

Dagpengene og Befordringsudgifterne udredes af Jordebogskassen, dog saaledes at Halvdelen af Beløbet paalignes de skyldsatte Ejendomme efter Skattemarketal og godtgøres nævnte Kasse i Løbet af 5 Aar med en Femtedel aarlig.

§ 24.

Forinden Matrikuleringsarbejdet efter § 1 paabegyndes i en Bygd, udsteder Formanden med 14 Dages Varsel en offentlig Bekendtgørelse, der indrykkes i det til offentlige Bekendtgørelser paa Færøerne autoriserede Blad og opslaas i vedkommende Bygd, indeholdende Angivelse af Tid og Sted for Forretningens Paabegyndelse. Enhver Ejer eller Bruger af en Ejendom, der omfattes af Matrikuleringsarbejdet, er berettiget til at give

Møde for Skyldsætningskommissionen og for denne fremsætte sine Bemærkninger. Kommissionen kan af Ejerne og offentlige Myndigheder forlange sig meddelt enhver til Arbejdets Fremme hensigtsmæssig Oplysning. Udskrift af offentlige Protokoller meddeles Kommissionen uden Betaling.

§ 25.

Paa fastsat Tid og Sted møder Kommissionen og paabegynder, efter at have fastsat, hvilke Ejendomme der ville være at inddrage under Matrikuleringen, Opmaalingen og Værdsættelsen. Over Arbejdet føres en Protokol for hvert Syssel. Opdyrket og bebygget Jord skal kortlægges i Maalestok $^1/_{2000}$, Byen Thorshavns Grund dog i Maalestok $^1/_{1000}$.

§ 26.

Naar Matrikuleringen i en Bygd — derunder indbefattet Thorshavn — er tilendebragt, fremlægges Matrikulen i Udskrift hos Skydsskafferen, i Thorshavn paa Byraadskontoret, til Eftersyn i 3 Maaneder, hvorom offentlig Bekendtgørelse, angivende den Dag, fra hvilken Matrikulen er fremlagt, sker paa den i § 24 angivne Maade.

§ 27.

Inden Udløbet af den i forrige Paragraf angivne Frist af 3 Maaneder staar det enhver, der mener, at hans Ejendoms Værdsættelse er for høj, frit for at indanke Skyldsætningen for en Overskyldsætningskommission, der bestaar af Sorenskriveren som Formand, Skyldsætningskommissionens Formand og 3 Medlemmer af Overlandvæsenskommissionen, valgte af Amtmanden.

Sagens Behandling for Overskyldsætningskommissionen foregaar efter de ovenfor i §§ 19 til 22 angivne processuelle Regler. Særskilt Varsel til Skyldsætningskommissionen er ufornødent. Overskyldsætningskommissionen afgør endelig Sagen, hvorefter Matrikulen berigtiges.

§ 28.

Den saaledes tilvejebragte Matrikul tilstilles i Udskrift vedkommende Sysselmand og Sorenskriveren.

Protokollerne og Kortene afleveres til Opbevaring i Amtsarkivet.

§ 29.

Omkostningerne ved Overskyldsætningskommissionen, derunder Dagpenge til Medlemmerne 4 Kr. daglig for hver Møde- eller Rejsedag samt Befordringsudgifter, udredes af Jordebogskassen.

Kommissionen kan dog, naar en Klage findes aabenbart ugrundet, ved Kendelse paalægge den ankende et bestemt Bidrag til Omkostningerne. Saadanne Bidrag inddrives ved Udpantning.

Kapitel 3.

Den ny Matrikuls Udvidelse og Vedligeholdelse.

§ 30.

Skyldsætning af Jord, som finder Sted, efter at de i Kapitel 2 omhandlede Skyldsætningskommissioner have afsluttet deres Arbejde, foretages — for saa vidt den ikke sker ved særlige Kommissioner — af Sysselmanden i Forening med 2 af vedkommende Forstanderskab dertil for 3 Aar ad Gangen udnævnte Mænd. Hvis nogen af de udnævnte Mænd er forhindret, ere Medlemmerne af Landvæsenskommissionen og Hegnssynsmænd, der bo i den paagældende Kommune, pligtige at fungere.

§ 31.

For saadan Skyldsætning betales for hver Forretning 4 Kr., nemlig til Sysselmanden 2 Kr. og til hver af Skyldsætningsmændene 1 Kr. Betalingen erlægges af Rekvirenten.

§ 32.

Føler nogen sig brøstholden ved noget under Skyldsætningsforretningen afgivet Skøn, staar det ham frit for inden 14 Dage efter Forretningens Slutning hos Retten at begære udmeldt 4 Overskønsmænd, der endelig afgøre Sagen.

Til hver af Overskønsmændene betaler Rekvirenten 1 Kr., hvilket Beløb dog godtgøres ham af Jordebogskassen, naar Skyldsætningskommissionens Skøn underkendes til hans Fordel.

§ 33.

Skyldsætningsforretningen indføres i en særskilt, hos Sysselmanden beroende Protokol, der autoriseres af Amtmanden og bekostes af Amtsrepartitionsfonden.

§ 34.

Hver tiende Aar foretages ved en af Justitsministeren beskikket kyndig Mand en Opmaaling og Kortlægning af den i det forløbne Tiaar udstykkede Indmarksjord og til Opdyrkning eller Bebyggelse indtagne Udmarksjord. De hertil medgaaende Udgifter udredes af Jordebogskassen i Henhold til Bevilling paa Finansloven.

§ 35.

Hvis der ved den i forrige Paragraf omhandlede Opmaaling konstateres Fejl i den skete Skatteansættelse, berigtiges Skattebøgerne og Skøde- og Panteregistrene i Overensstemmelse hermed.

§ 36.

De nærmere Regler for den tiaarige Opmaaling og Kortlægning, der sigter til at fuldstændiggøre og berigtige Matrikulkortene, foreskrives af Justitsministeren.

Kapitel 4.

Matrikuleringens Omfang, Skattepligt m. m.

§ 37.

Undtagne fra Matrikulering ere Grunde, der ere udlagte til Kirker, Kirkegaarde, offentlige Pladser, Veje, Gader samt Ejendomme, der tilhøre det offentlige og benyttes til offentligt Brug. Grunde, der henligge til almennyttigt Brug, kunne af Justitsministeren fritages for Skattepligt.

§ 38.

Skattepligt for de efter nærværende Lovs Regler skyldsatte Ejendomme indtræder fra Begyndelsen af første Skatteregnskabsaar, efter at Ejendommens Skattemarketal er endelig fastsat.

§ 39.

Denne Lov træder i Kraft den.....

Bemærkninger til foranstaaende Lovudkast.

Den nugældende færøske Jordebog, der udarbejdedes i Henhold til Lov angaaende en ny Skyldsætning af Jorderne paa Færøerne af 29. Marts 1867, og som i Henhold til Lov (Nr. 70) af 23. April 1897 § 1 traadte i Kraft Olaidag 1899[1]), omhandler — skønt Loven af 1867 § 1 udtaler, at »samtlige Jorder paa Færøerne« skulde skyldsættes — langtfra alle færøske Grundejendomme. Loven af 1867 nævnte nemlig i § 3 som Genstand for Vurdering kun »Hver enkelt Jord eller Jordstykke, som navngives i den ved Sorenskriver-Embedet beroende Jordfortegnelse, eller som udgør et selvstændigt Brug indengaards eller udengaards, hvadenten samme ejes af een eller flere«.

Som Følge heraf skyldsattes kun det egentlige »Jordegods« i Bø og Havge — hvilket udgjorde Sorenskriveriets Jordfortegnelses eneste Indhold — samt en Del Trøer, der da alt bestod som selvstændige Brug, hvorimod senere opstaaede Trøer og alle Grundejendomme, der ikke benyttedes i Landbruget, staa helt udenfor Jordebogen, saaledes f. Eks. største Delen af Ejendommene i Thorshavn og de andre større Bygder.

Det føles som en Urimelighed, at alle disse udenfor Jordebogen staaende Ejendomme, hvoraf en Del ere opstaaede ved Udstykning fra skyldsat Jord i Indmark eller Udmark, ikke tage deres Del af den Jordegodset paahvilende Skattebyrde, der vedvarende i sin fulde Udstrækning ligger paa det tilbageblevne af den skyldsatte Jord, og det er en følelig Mangel, at alle disse uskyldsatte Ejendomme ikke have faaet deres Folier i Skøde- og Panteregistrene, især da med Forretningslivets Udvikling en hel Del Byejendomme dels ere stegne saa betydeligt i Værdi og dels i langt større Omfang end tidligere ere blevne Genstand for Pantsætning.

Kommissionen har anset det for absolut nødvendigt, at Jordebogen udvides til ogsaa at omfatte de hidtil uskyldsatte Ejendomme, saa at disse kunne blive opførte i Skøde- og Panteregistrene. Under de nuværende Omsætningsforhold synes det at være uforsvarligt, at saa at sige alle Forretningsejendomme og egentlige Byejendomme staa helt udenfor Skøde- og Panteregistrene.

Ved Overvejelserne af, hvorledes man skulde udfylde de Huller, den gældende Jordebog frembyder, kom man til det Resultat, at det rigtige vil være foreløbig *at* bibeholde den gældende Jordebog for de i den omhandlede Ejendommes Vedkommende, saa længe som de henligge under de nuværende Besiddelsesformer — som Regel i Sameje for Udmarkens Vedkommende og i Ejendomsblanding for Indmarkens Vedkommende —, og *at* tilvejebringe en ny Matrikul for de nu bestaaende, af Fællesskabet udskiftede Ejendomme — navnlig Trøer og Byggegrunde — samt *at* lade Ejendommene fra den gamle Jordebog overgaa til den ny Matrikul, efterhaanden som disse udskiftes af Fællesskabet og blive selvstændige Ejendomme.

Da den ny Matrikul skulde blive en Fortegnelse over egentlige Ejendomme — ikke, som den nugældende Jordebog, en

[1]) Om Forarbejderne til den nævnte Skyldsætning henvises til:

a) vedrørende Lov 29. Marts 1867: Rigsdagstidende 1866—67: Landst. Tid. Sp. 581, 606—610, 1299—1322, 1642—44; Folket. Tid. Sp. 4198—4200, 4978—80, 5253—54; Tillæg A. Sp. 1237—58, 1575—80.

b) vedrørende Taksationen: Protokol over den i Henhold til Lov angaaende en ny Skyldsætning af Jorderne paa Færøerne af 29. Marts 1867 foretagne Taksation af bemeldte Jorder. København 1873.

c) vedrørende Lov 23. April 1897: Landst. Tid. 448, 499—506, 531—32, 561, 1672—73; Folket. Tid. Sp. 3965—72, 6109—11, 6200; Tillæg A. Sp. 3785—3810; Tillæg B. Sp. 2093—94; Tillæg C. Sp. 167—72, 1179—84, 1215—16.

Fortegnelse over visse tilfældige Jordstykker uden Hensyn til Ejendomsforholdet —, har Kommissionen ment det rettest ved Skyldsætningen at gaa ud fra et noget andet Udgangspunkt end ved Taksationen efter Loven af 29. Marts 1867 og navnlig som Regel vurdere hver enkelt Ejers Jord i samme Bygd under eet uden Hensyn til, om den maaske maatte bestaa af flere enkelte Lodder.

En saadan Fremgangsmaade har man fulgt i Norge, hvor Ejendomsforholdene paa saa mange Maader ligne de færøske.

Om den nugældende Jordebogs Mangler og om forskellige den norske og færøske Matrikul vedrørende Forhold henvises i det hele til nogle i Tillægget Side 625—630 trykte Bemærkninger, hentede fra en af Sorenskriver Helms i 1908 til Justitsministeriet indgiven Beretning, samt til Kaptajn D. Bruuns Afhandling i Tillægget Side 592 o. flg.

Hvorledes Kommissionen i øvrigt har tænkt sig Matrikuleringsarbejdet udført og Matrikulen fremtidig vedligeholdt, vil fremgaa af de nedenstaaende Bemærkninger til de enkelte Paragraffer i Udkastet.

Kapitel 1 (Almindelige Regler om Skyldsætning, Matrikulering, Sammenlægning og Udstykning).

Til §§ 1 og 2.

Paragrafferne angive Hovedlinierne for den nugældende Jordebogs Afløsning af en ny. Herom kan i det hele henvises til de indledende Bemærkninger.

Til §§ 3—5.

Paragrafferne 3 og 4 indeholde Hovedreglerne for, hvorledes Skyld-Enheden skal fastsættes. § 5 indeholder en nærmere Forklaring paa et enkelt Punkt og en Begrænsning af Reglerne i §§ 3 og 4.

De Ejendomme, der foreslaas optagne i den ny Matrikul, ere »Ikke særskilt skyldsatte Trøer eller Trøparter« (§ 3) og »Ikke særskilt skyldsatte Arealer, der benyttes som Byggegrunde, Haver, Fisketørringspladser, til industrielle Anlæg eller lignende udenfor Landbruget«.

Det har ved disse Ord været Tanken at ramme alle Ejendomme udenfor den gamle Jordebog, for saa vidt de ere »selvstændige« i den Forstand, som § 5 angiver. Af denne Paragraf fremgaar, at Trøer og Trøparter, der bruges som Tillæg til Jordegods under den gældende Jordebog, ikke skulle gaa ud af denne og overgaa til den ny Matrikul. Først naar Trøer fraskilles Jordegodset og blive egne Brug, har man ment, at de bør særskilt skyldsættes.

Skyld-Enheden har man med Hensyn til *Trøer* ment at finde i *Aars-Kofoderet*, idet man foreslaar at sætte dette lig med 1 Skattemark eller 1,000 Kroners Værdi.

Dette betegner kun en ringe Afvigelse fra den Skyldsætnings-Enhed, der benyttedes ved Taksationen af Indmark ifølge Loven af 1867. I den i Medfør af Loven affattede Instruks for Taksationskommissionen af 10. April 1867 § 6 fastsattes nemlig, at »Som Udgangspunkt ved Værdiansættelsen bestemmes, at en Mark, hvis Indengaardsdel afgiver 1½ Kofoder«, (o: Vinter-Kofoder) »og hvis Udengaardsdel afgiver 10 Slagtesøjd af middel Godhed samt et til dette Antal svarende Kvantum Vaaruld, ansættes til en Værdi tilsammen af 800 Rdl. eller hver Del for sig 400 Rdlr.« Paa Grundlag heraf indsatte Taksationskommissionen Begrebet *1 Normalmark = 400 Rdlr. (800 Kr.)*, idet den gik ud fra, »at, hvor Bøen afgiver 1½ Kofoder, vil der aarlig kunne holdes en Malkeko paa dette Kvantum Foder. Indtægten af en Ko vil, lavt anslaaet, kunne ansættes til en Brutto-Indtægt af 24 Rdlr. aarlig, og 10 Slagtelam af Middelgodhed med den tilhørende Vaaruld til det samme Beløb; naar en Tredjedel fradrages som Arbejdsløn, vil Netto-Beløbet blive 16 Rdlr. eller 4 pCt. af 400 Rdl., som er det Beløb, hvortil en Normalmark ifølge Loven skal ansættes« (se Taksationskommissionens Forhandlingsprotokol Side 4). Ved Taksationen anvendtes Enheden »Normalmark« i øvrigt kun som en »Mellemregnings-Enhed«, idet den endelige Værdiansættelse skete i *Penge* i Henhold til Lov 29. Marts 1867 § 3, hvorefter Jorderne »blive at ansætte til en bestemt Pengeværdi«. — Ved den paa Grundlag af Taksationen foretagne *Udarbejdelse af den ny Jordebog* i Aarene 1890—95 benyttedes derimod *Begrebet »Normalmark«* i en anden Betydning, nemlig som Betegnelse for *Jord af takseret Værdi 1,000 Kr.* (jfr. de ved Justitsministeriets Skrivelse af 2. August 1890 fastsatte »Regler til Iagttagelse ved Udførelsen af Skyldsætningen af Jordegodset paa Færøerne« Post 4 i Slutningen, se Rigsdagstidende 1896—97, Till. A., Sp. 3801—02, Lagtingsberetning 1896 Side 13, jfr. Lagtingsberetning 1887 Side 15, 1889 Side 5, 8, 13), og endelig ombyttedes ifølge Lov Nr. 70 af 23. April 1897 § 2 *Navnet* »Normalmark« = 1,000 Kr. med Udtrykket »*Skatte-*

mark« (jfr. Lagtingsberetning 1896 Side 10, 26, 28). Forholdet *imellem* den *oprindelige* (Taksationens) Normalmark *og* den *senere* (Jordebogens) Normalmark, Skattemarken, er altsaa = $^{800}/_{1000}$.

Man har ment, at det for Matrikulens Udarbejdelse er af Vigtighed at have saa fast et Udgangspunkt som muligt, og har troet at finde et saadant ved at sætte 1 Aarskofoder = 1 Skattemark = 1,000 Kr.

For selve Skatten har en ringe Forskel i Udgangspunktet kun liden Betydning, idet der ifølge Lov (Nr. 62) af 1. April 1908 § 3 af 1 Skattemark kun svares 80 Øre aarlig i Kongs- og Matrikulskat, og Skatten til Amtsrepartitionsfonden f. T. udgør 1 Kr. 50 Øre pr. Skattemark.

Ved Skyldsætning af *Byggegrunde* og *andre Ejendomme udenfor Landbruget* (§ 4) er man gaaet bort fra Vurderingsprincippet og har foreslaaet at lægge en *Areal-Enhed* til Grund, og at ansætte *2,500* m² til *1 Skattemark eller 1,000 Kr.* Ogsaa her har det praktiske Hensyn været det overvejende, idet man, da Ejendommene alligevel skulle opmaales, har ment helt at kunne undgaa en Vurdering af Grundstykkerne, en Vurdering, der vilde være forbundet med en Del Vanskeligheder og dog gennemsnitlig ikke vilde blive synderlig retfærdigere end en Skyldsætning, der gaar lige ud fra Arealet. Ved at sætte 1 Skattemark til 2,500 m² regner man med en Gennemsnitsværdi af 40 Øre pr. Kvadratmeter eller ca. 16 Øre pr. Kvadratalen. I Forhold til Kongs- og Matrikulskatten vil denne Skyldsætningsmaade betyde, at der af et Areal af 2,500 m² (ca. 6,450 Kvadratalen) svares en Skat af 80 Øre, og af et Areal af 250 m² (ca. 645 Kvadratalen) 8 Øre aarlig.

Man har ment det rigtigt ved Skyldsætningen ikke at regne med for smaa Brøker og for Trøers og anden Indmarks Vedkommende at lade Grænsen nedad blive $^1/_{10}$ Skattemark eller en aarlig Kongs- og Matrikulskat af 8 Øre. Det maa herved erindres, at en enkelt Ejers flere Lodder i samme Bygd ifølge Udkastets § 7 som Regel skulle skyldsættes under eet, og at man ved Ansættelsen til Kofoder vel praktisk talt aldrig vil kunne benytte finere Grader end $^1/_{10}$ Kofoder. Hvor langt man vil gaa ned, er naturligvis meget en Skønssag.

Ved Byggegrunde m. v. har man foreslaaet, at Arealer under 50 m² ansættes til 0 Skattemark, og at man i øvrigt kun regner med hele Hundreder af Kvadratmeter, idet Arealer under 50 m² bortkastes og Arealer mellem 50 og 100 m² afrundes til 100 m². Et Areal af 840 m² reduceres saaledes til 800 m² og sættes til en Værdi af 320 Kr. og aarlig Kongs- og Matrikulskat af 25,6 Øre, afrundet 26 Øre, medens et Areal af 860 m² forhøjes til 900 m² og sættes til Værdi 360 Kr., Kongs- og Matrikulskat 28,8 Øre, afrundet 29 Øre.

Til § 6.

Paragraffen giver Regler om, hvorledes der ved ny Skyldsætning af Ejendomme ved deres Overgang fra den gamle Jordebog til den ny Matrikul skal forholdes med Skattemarketallet for den Jord, hvorfra disse Ejendomme ere udstykkede (Hovedparcellen). Her skelnes mellem Fæstegodset og Odelsgodset, idet man har foreslaaet, at Fæstegodsets Skattemarketal skal være uberørt af den ny udskilte Ejendoms Skyldsætning, og at det samme skal gælde Odelsgodset, medmindre Ejeren af Hovedparcellen forlanger Reduktion i dennes Skattemarketal.

Ved disse Regler tilsigtes at undgaa en vidtløftig Vurdering af Hovedparcellen, blot fordi en — maaske ganske ringe — Del af den samlede Ejendom skal skyldsættes under den ny Matrikul.

Naar man for Fæstegodsets Vedkommende har foreslaaet at gøre Hovedreglen ubetinget, staar dette i Forbindelse med den Omstændighed, at Lejeafgiften af Fæsterne ved selve Loven (jfr. nu Lov 23. April 1897 § 4 og Udkast til Lov angaaende Statens Fæstegods paa Færøerne § 8) er sat i Forhold til Skattemarketallet, og Erstatningen for Tab af Jord ydes Fæsterne paa anden Maade, jfr. Reglerne om »Afhændelse fra Fæstet« i sidstnævnte Udkast, navnlig §§ 31 og 32.

For Odelsgodsets Vedkommende synes der derimod at være Aarsag til at aabne Ejeren af Hovedparcellen en Adgang til at faa dennes Skattemarketal nedsat gennem en ny Vurdering. Man er gaaet ud fra, at en saadan Vurdering, paa Grund af de Omkostninger, den vil volde Ejeren, kun vil blive forlangt, naar betydeligere Dele af Ejendommen skulle overgaa til den ny Matrikul. Ved en saadan Vurdering af Hovedparcellen har man foreslaaet at anvende Reglerne i § 3 for Indmarks Vedkommende — altsaa 1 Kofoder = 1 Skattemark, og for Udmarkens Vedkommende at fastsætte Skattemarketallet efter Reglerne i Instruks for Taksationskommissionen paa Færøerne af 10. April 1867 § 6, saaledes at de i denne Bestemmelse nævnte Normalmarker — Udengaardsjord, der aarlig afgiver mindst 10 middelgode Slagtelam — ansættes til Skattemarker efter Forholdet

1¼ til 1, hvilket altsaa vil sige, at et Udmarksstykke, der kan afgive 12½ saadanne Lam aarlig, sættes til 1 Skattemark eller 1,000 Kr.

Til § 7.

For at gøre den ny Matrikul saa simpel som muligt og for saa vidt gørligt at lade de enkelte Matrikul-Numre betegne naturlig samlede Ejendomme — uanset at disse maatte bestaa af flere Lodder — har man foreslaaet, at »de samme Ejere i samme Bygd tilhørende Arealer, der benyttes til Landbrug, skyldsættes under eet, uden Hensyn til, om de ligge samlede eller ej«. Hermed har man ganske brudt med Princippet for Skyldsætningen i Henhold til Lov 29. Marts 1867 § 3, hvorefter Genstanden for Vurderingen var de Jordstykker, som navngaves i Sorenskriveriets »Jordfortegnelse«, uden alt Hensyn til, om disse Jordstykker ejedes af een eller flere. Man har fulgt Hovedreglen i norsk Ret om at skyldsætte alle en Ejers enkelte Lodder, der tilsammen udgøre et selvstændigt Brug, under eet (se norske Love af 17. August 1818, især § 29, og 6. Juni 1863).

Det maa herved erindres, at der her ikke er Tale om en Omvurdering af Lodderne i den gamle Indmark, men om Vurdering af Trøer og Trøparter, der ere udskilte af Fællesskabet i Bø og Havge, og udskiftede Ejendomme.

Som Undtagelse fra Hovedreglen om, at alle den enkelte Ejers Landbrugslodder i samme Bygd skyldsættes under eet, har man i Paragraffens 2det Stykke hjemlet særskilt Skyldsætning af enkelte Jordstykker, der danne relativt selvstændige Ejendomme. Den her nævnte Minimumsgrænse, ½ Skattemark, er naturligvis noget vilkaarlig valgt.

I Paragraffens 3dje Stykke foreslaas en Regel om en særskilt Underbetegnelse for Jordlodder, der ere særskilt behæftede, hvilket sigter til at bevare Klarheden i Skøde- og Panteregistrene, jfr. her Reglen i Udkastets § 10, 2det Stykke.

I sidste Stykke af § 7 foreslaas, at de ovennævnte Grundregler for Skyldsætning efter »Ejendomme« ogsaa skulle iagttages ved Skyldsætning under Udskiftning.

Paragraffens øvrige Regler tiltrænge næppe yderligere Forklaring.

Til § 8.

Reglerne svare til dem, der ere foreslaaede i § 6, 2det Stykke.

Til § 9.

Man har ment, at der ikke i selve Loven bør gives Detailregler om Formen for Skattebøger og Skøde- og Panteregistre, men at det er rigtigst at overlade dette til administrativ Ordning paa Grundlag af de Erfaringer, der utvivlsomt paa disse Punkter ville indvindes under det første Skyldsætningsarbejde.

Til § 10.

Reglerne ere i de store Træk hentede fra norsk Ret, jfr. Lov 15. Juni 1878 §§ 1 og 2.

Paragraffen omhandler det Tilfælde, at flere Ejendomme, der hver især ere skyldsatte under den ny Matrikul, samles under samme Ejer. Det findes da at være en naturlig Følge af Reglen i § 7, 1ste Stykke, at Ejeren kan forlange Ejendommene sammenlagte under fælles Matrikulbetegnelse i Skattebøgerne og endvidere i Skøde- og Panteregistrene, naar de ere ubehæftede, eller naar alle vedkommende, d. v. s. Panthavere, Brugere, Servituthavere o. s. v., samtykke deri. Den foreslaaede Fremgangsmaade vil formentlig findes naturlig.

Til § 11.

Paragraffen angiver Følgen af en Sammenlægning af flere Ejendomme til een, nemlig, at en Adskillelse kun kan ske efter Reglerne for Udstykning. Disse Regler angives i næste Paragraf.

Til § 12.

I Paragraffen gives kun Regler om Udstykning af særskilt skyldsat Ejendom, d. v. s. en Ejendom, der er optaget i den ny Matrikul. Reglerne om Udstykning af Ejendomme, der henhøre til den gamle Jordebog, og som ogsaa efter Udstykningen for alle Parcellers Vedkommende vedblive at høre under denne, findes i Kommissionens Udkast til Lov for Færøerne om Forandring i Udstykningslovgivningen m. m. § 2.

Ved Drøftelse i Kommissionen af Spørgsmaalet om Udstykning af Landejendomme har der været noget delte Meninger om, hvor vidt det vilde være rigtigt at forbyde Udstykning under et vist Minimum eller at kræve offentlig Approbation paa eller Tilladelse til Udstykning. Man har vel været af den Overbevisning, at Landbruget vilde tjenes bedst ved, at de enkelte Ejendomme opretholdtes i en saadan Størrelse, at de, alene eller dog i Forbindelse med Bierhverv for Ejeren, kunde være tilstrækkelige til en Families Underhold, men man har fundet det betænkeligt yderligere at begrænse den bestaaende Ret til Udstykning, især ved Arveskifte, da man derved vilde komme i Strid med en endnu

herskende almindelig Opfattelse her paa Øerne; og man har især ment, at Bevidstheden om, at Udstykning fremtidig vanskeliggjordes, vilde vække megen Betænkelighed hos Befolkningen ved at gaa ind paa Tanken om en almindelig Udskiftning af Fællesskabet, idet Udskiftningen da langt mere vilde faa Præget af et endeligt, uigenkaldeligt Skridt.

For ikke at lægge det store Fremskridt, Udskiftningen, Hindringer i Vejen, har man ment det rettest at opgive Tanken om Udstykningsforbud.

Man skal herved bemærke, at man ej heller i norsk Ret, — saa vidt vides —, har andre Regler om Udstykning end dem, der gives i de gældende Bestemmelser om en vis formel Fremgangsmaade ved Skylddeling — som skal finde Sted ved Udstykning (jfr. Frd. 18. December 1764, Lov 28. Maj 1845 og Lov 4. Juli 1884), — og Bestemmelsen i norsk Udskiftningslov 13. Marts 1882 § 103 om, at Skylddeling ikke maa finde Sted, naar Udstykning vil medføre ny Indmarkssplittelse.

Med Hensyn til en mulig Overførelse til Færøerne af den sidstnævnte norske Regel om Forbud mod Skabelse af ny Indmarkssplittelse gælder, hvad ovenfor er bemærket om Udstykning i det hele. Man har frygtet, at et Forbud paa dette Punkt skulde skærpe Betænkelighederne ved Gennemførelse af Udskiftningen, og har derfor ment at burde vise Tilbageholdenhed. Man har stolet paa, at den almindelige Opfattelse, naar først Jorderne ere udskiftede, hurtig vil vende sig, saa at man indser Fordelene ved at bevare Indmarken samlet, og at et Forbud mod senere Splittelse derfor i Reglen vil være ufornødent.

Af ovennævnte Grunde har man ment det tilstrækkeligt at foreslaa Regler, der sigte til at bevare Ordenen i Matrikulen og Skøde- og Panteregistrene, idet man foreslaar, at Skyldsætningsforretning skal afholdes ved enhver Udstykning, og at Parcelskøder ikke maa antages til Tinglæsning, naar der ikke foreligger Bevis for, at Fordeling af Skattemarketallet mellem Parcellerne er sket ved en Skyldsætningsforretning, jfr. Frd. 18. Decbr. 1764. Man har troet, at selve den foreslaaede nødvendige Medvirken af det offentlige ved Udstykning faktisk vil lægge et Baand paa alt for vidtrækkende Udstykning.

Om de foreslaaede Regler i Paragraffens 2det og 3dje Stykke henvises til Bemærkningerne til § 6.

Til § 13.

Den foreslaaede Regel, der har sit Forbillede i dansk Lov om Købstædernes kommunale Beskatning af 11. Februar 1863 § 9 og norsk Lov 6. Juni 1863 § 37, tiltrænger formentlig ingen nærmere Begrundelse.

Til § 14.

I det hele som en tilsvarende Regel i Udkast til Lov om Udskiftning § 28 med Tilføjelse af en Bestemmelse om Omkostningernes Udredelse.

Kapitel 2 (Skyldsætning af hidtil umatrikuleret Ejendom).

Til §§ 15—18.

Man foreslaar at lade den første Skyldsætning af den hidtil umatrikulerede Jord foretage af Kommissioner, bestaaende af en for alle Kommissionerne fælles Formand og 3 Medlemmer for hvert Syssel samt 3 Medlemmer for Thorshavn. Man har ment det nødvendigt, at Formanden er Landinspektør eller anden i Opmaalingsarbejde specielt sagkyndig Mand, især da det i § 25 foreslaas, at opdyrket og bebygget Jord skal kortlægges,

Man har ment, at den teknisk kyndige Formand bør have Overledelsen af Arbejdet overalt paa Øerne, men til Medhjælp have nogle Assistenter, saa at Arbejdet kan gaa for sig samtidig paa flere Steder.

De øvrige Medlemmer af Kommissionen (Skyldsætningsmændene) har man foreslaaet valgt af Lagtinget eller for Thorshavns Vedkommende af Byraadet. Deres Arbejde skulde især være det mere skønsmæssige, Ansættelse i Kofoder o. s. v.

De øvrige Regler om Skyldsætningsmændenes Valg, personlige Egenskaber m. v. ville formentlig findes naturlige.

§ 19—22.

Paragrafferne give Regler om Kommissionernes Befojelse til at paakende Tvistigheder, hvis Afgørelse findes nødvendig for Arbejdets Fremgang. De foreslaaede Regler svare ganske til Bestemmelserne i Udkastet til Udskiftningslov §§ 47—49 og § 8, 3dje Stykke, hvortil henvises.

Til § 23.

Da den første almindelige Skyldsætning i saa høj Grad sigter til at varetage Statens Interesser i ordnede Jordebogsforhold, har man ment det rigtigst at foreslaa, at Statskassen udreder fast Løn til Formanden og hans Assistenter samt be-

koster deres Rejse til og fra Færoerne og de fornødne Kontorudgifter.

I øvrigt foreslaas Medlemmerne og Assistenterne vederlagte med Dagpenge (4 Kroner daglig med en vis Begrænsning for Skyldsætningsmændenes Vedkommende), der ligesom Udgifterne til Befordring foreslaas udredede af Jordebogskassen med Halvdelen og med Halvdelen ved Ligning paa de skyldsatte Ejendomme i Lighed med Reglerne i Lov om Skyldsætning paa Færoerne af 29. Marts 1867 § 12.

Til §§ 24—26.

De i Paragrafferne foreslaaede Regler for den formelle Fremgangsmaade ved Skyldsætningen, der formentlig ville findes naturlige, stemme i Princippet med Regler Dansk Lov om Købstædernes kommunale Beskatning af 11. Februar 1863, jfr. dennes §§ 5 og 7, og i Norsk Lov 6. Juni 1863 § 39. Med Hensyn til den foreslaaede Maalestok for Kortene henvises til de norske »Regler til Vejledning ved Udskiftningsforretninger« af 11. Juni 1859 § 14, med Bemærkning at den sædvanlige Maalestok ved Udskiftning af Indmark formentlig er $^1/_{2000}$.

Til §§ 27—29.

Man har ment det rettest at give Ejere Adgang til at indanke en Skyldsætning, som anses for høj, og at lade saadan Anke ske til en særskilt Overskyldsætningskommission, der saaledes vil blive en Slags Revisionskommission, jfr. Lov 29. Marts 1867 § 4, uden dog at have til Opgave at gennemgaa hele den ny Matrikul.

En egentlig Revisionskommission har man anset for unødvendig, da det faglige Element — i Modsætning til Taksationskommissionen i Henhold til Loven af 1867 — er repræsenteret i Skyldsætningskommissionen, og man har derfor nøjedes med at give Adgang til Revision, naar Skyldsætningen i givet Tilfælde omtvistes.

Man har ment det naturligt at lade Anken afgøre af Sorenskriveren og 3 Medlemmer af Overlandvæsenskommissionen, der ere vante til lignende Forretninger, i Forening med Skyldsætningskommissionens Formand (Landinspektøren). At lade den sidste deltage i Afgørelsen er formentlig praktisk, da han lettest kan lægge Sagen til Rette, forklare Skyldsætningskommissionens Opfattelse o. s. v., og da han vel sjælden vil være interesseret i at fastholde den stedfundne Skyldsætning, idet det formentlig især vil blive det af Skyldsætningsmændene uden hans direkte Medvirkning afgivne Skøn, som paaklages. At samme Mand findes i to Kommissioner, der i Instansfølge behandle samme Sag, er kendt i norsk Udskiftningsret, jfr. Udskiftningslov af 13. Marts 1882 § 11.

Man har fundet det rigtigt at foreslaa, at Statskassen bærer Udgifterne ved Overskyldsætningskommissionen, dog saaledes, at der kan paalægges den ankende, hvis Klage findes aabenbart ubegrundet, et bestemt Bidrag til Omkostningerne.

Kapitel 3 (Denny Matrikuls Udvidelse og Vedligeholdelse).

Til §§ 30—36.

Paragrafferne omhandle det regelmæssige Skyldsætningsarbejde, der stadig maa finde Sted, efter at den første Kommission har fuldført sit Arbejde med Anlæg af den ny Matrikul, til Forøgelse af Matrikulen som Følge af Udstykninger, ved Overgang fra den gamle Jordebog o. s. v.

I Lighed med Udkast til Udskiftningslov § 6 har man foreslaaet at henlægge dette Arbejde til Sysselmanden med Bistand af to af vedkommende Forstanderskab dertil udnævnte Mænd, for hvilke sidste i Tilfælde af Forfald Medlemmer af Landvæsenskommissionerne og Hegnsynsmænd kunne fungere.

Klage over afgivet Skøn foreslaas afgjort ved Overskøn af 4 af Retten udmeldte Mænd.

I øvrigt har man bestræbt sig for at gøre Fremgangsmaaden saa simpel og billig som muligt.

Da de ved den første Skyldsætningskommission tilvejebragte Matrikulkort stadig bør holdes stemmende med de til enhver Tid foreliggende Ejendomsforhold, og man ikke har ment at kunne fordre Landmaalerassistance ved hver enkelt Udstykning, har man — i § 34 — foreslaaet periodiske Opmaalings- og Kortlægningsarbejder foretagne. Af Hensyn til de dermed forbundne Omkostninger, som man har ment at burde foreslaa udredede af Statskassen, har man indskrænket sig til at foreslaa disse Opmaalings- og Kortlægningsarbejder udførte hvert tiende Aar.

Til §§ 37—39.

Man har i Lighed med den i det øvrige Kongerige gældende Ret, jfr. saaledes Lov

11. Februar 1863 § 4, foreslaaet, at visse offentlige Ejendomme undtages fra Skyldsætning. Man har dernæst ment det rigtigt at foreslaa, at Grunde, der henligge til almennyttigt Brug — men som ere skyldsatte —, specielt kunne fritages for Skattepligt. Man har herved tænkt paa Arealer, der benyttes til Planteskoler, til private Sygehuse o. lign.

Skattepligtens Indtræden efter Skyldsætning har man i § 38 foreslaaet at sætte til Begyndelsen af første Skatteaar efter den endelige Fastsættelse af Ejendommens Skattemarketal.

IX.

Udkast

til

Lov for Færøerne om Vands Benyttelse m. m.

§ 1.

Hvor ikke særlige Retsforhold, Lov eller Sædvane medføre Afvigelse, har Grundejeren som saadan Raadigheden over det Vand, der findes i Indsø, Aa eller mindre Vandløb indenfor Ejendommens Grænser.

Adskilles to eller flere Ejendomme af Vand, regnes Midtstrømslinien for Grænse, hvor ikke særlige Retsforhold medføre Afvigelse.

§ 2.

Ligger Ejendom i Sameje, tilkommer Raadigheden over det paa Ejendommen værende Vand samtlige Lodtagere. Medejerne ere dog ikke berettigede til at modsætte sig den enkelte Ejers Raaden over Vandet, naar saadan Raaden ikke frembyder nogen Hindring for de øvriges Benyttelse af Vandet.

§ 3.

Vedtægt om Benyttelse af Vand paa Ejendomme i Sameje kan oprettes paa Grandestævne (Grandestævnelovens § 1 Nr. 3) og paa Havgestævne (Havgelovens § 2) under Sysselmandens Ledelse. Vedtægt om Tørlæggelse af eller Regulering af Vandstanden i Indsøer er dog ikke gyldig uden Stadfæstelse af Amtmanden.

Stemmeberettigede paa Havge- eller Grandestævne ere samtlige vedkommende Ejere.

§ 4.

Vedtægt om Fiskeri i Indsø eller Vandløb paa Ejendomme i Sameje kan oprettes paa den i forrige Paragraf angivne Maade.

Vedtægt over Fiskeri i Indsø eller Vandløb, der ligger paa Grænsen af to eller flere Ejendomme, kan, for saa vidt Vedtægten tilsigter at gælde udover Grænsen for den enkelte Ejers Raadighed (jfr. § 1, 2det Stykke), oprettes ved enslydende Vedtagelse af samtlige Ejere (Enkeltmand eller Ejerlag) af vedkommende tilgrænsende Ejendomme. Tilstødende Indmarkslodder, der ligge i Ejendomsblanding (Udskiftningslovens § 2 b.), betragtes i denne Henseende som een Ejendom. Opnaas ikke Enighed om saadan Vedtægt, kan Sagen indbringes for Landvæsenskommissionen, der, naar overvejende Grunde tale derfor, kan stadfæste en Vedtægt, der er tiltraadt af mindst Halvdelen af Ejerne (Enkeltmand eller Ejerlag).

Naar Vedtægt om Fiskeri i Overensstemmelse med de i første og andet Stykke givne Regler er oprettet eller stadfæstet, skal Udskrift af Vedtægten fremlægges til almindeligt Eftersyn i 3 Maaneder hos Skydsskafferen i paagældende Bygd eller Bygder og hos vedkommende Sysselmand, hvorom Bekendtgørelse opslaas i samme Bygder og indrykkes mindst een Gang i det til offentlige Bekendtgørelser paa Færøerne autoriserede Blad. Bekendtgørelsen skal foruden Oplysning om Stedet, hvor Vedtægten er til Eftersyn, indeholde en Bemærkning om, at Vedtægten vil blive forbindende for alle, hvis der ikke inden 3 Maaneder fra Bekendtgørelsen i Bladet gøres Indsigelse mod dens Gyldighed.

Enhver, der mener, at hans Ret krænkes ved Bestemmelser i saadan Vedtægt, har inden ovennævnte Tid at fremsætte sin Indsigelse for Landvæsenskommissionen, der da ved Kendelse afgør Sagen.

Fremkommer inden nævnte Tidsfrists Udløb ingen Indsigelse mod Vedtægtens Gyldighed, er den forbindende for alle.

Om Vedtægtens Ikrafttræden udstedes Bekendtgørelse, der indrykkes mindst een Gang i det ovennævnte Blad.

§ 5.

Ingen maa uden særlig Adkomst til anden Mands Skade forandre eller standse Vands naturlige Løb, selv om det sker ved Foranstaltninger paa egen Grund. Om Skade for nogen kan befrygtes, afgøres ved Skøn efter nedenstaaende Regler.

§ 6.

Enhver, der har Raadighed over Vand, kan dog uden Ansvar foretage Arbejder, der sigte til at bortrydde Hindringer for Vandets regelmæssige Løb eller til at skaffe Vand sit regelmæssige Løb igen, naar Forstyrrelse heri har været fremkaldt af Naturbegivenheder. I sidste Tilfælde maa imidlertid Arbejdet paabegyndes inden et Aar efter den skete Forstyrrelse af det ældre regelmæssige Forhold og fortsættes uden unødent Ophold.

§ 7.

Enhver, der ønsker at foretage Arbejder ved Vand, hvorover han har Raadighed, jfr. §§ 1—2, kan begrænse sit Ansvar over for anden Mand, der kan være udsat for Skade ved Foranstaltningen, ved inden Arbejdets Paabegyndelse at lade afholde Skøn over Arbejdets Forsvarlighed ved Vandsynsmændene (jfr. § 15). Disse have i en Kendelse at bestemme, hvor vidt det paatænkte Arbejde helt eller delvis kan udføres, eller om det kun kan udføres paa visse Vilkaar eller paa en vis Maade, der da fastsættes.

Udføres Arbejdet i Overensstemmelse med den afsagte Kendelse, og viser det sig dog at medføre Skade, erstattes denne kun, naar Skaden indtræder i Løbet af 5 Aar efter Arbejdets Fuldførelse, eller Skaden er forvoldt med Forsæt eller ved grov Uagtsomhed.

Paabegyndes saadant Arbejde uden Afholdelse af Skøn, kan enhver, der kan paavise rimelig Grund til at befygte Skade derved, forlange Skøn afholdt paa Bekostning af den, der lader Arbejdet udføre. Saa snart Skøn er begæret, skal Arbejdet standses og maa ikke fortsættes, førend dette ved Kendelse er tilladt.

§ 8.

Ønsker en Ejer at foretage Anlæg i Sø eller Vandløb, der ligger paa Grænsen til Naboejendom, saaledes at der for Anlæggets Skyld maa udøves Raaden over Vandet udover Midtstrømslinien, skal han opfordre Naboejendommens Ejer til at deltage i Anlægget.

Er denne uvillig hertil, eller opnaas ikke Enighed om Vilkaarene, kan den, der

ønsker Anlægget udført, begære Vandsynsmændenes Skøn om, hvor vidt det kan tillades ham alene at lade Anlægget udføre.

Hvis Vandsynsmændene skønne, at aldeles overvejende Grunde tale for, at Anlægget udføres, bestemme de i en Kendelse, at det tillades Rekvirenten alene at udføre Anlægget, og fastsætte Betingelserne herfor, derunder Vederlaget til Naboejeren. Vederlaget kan sættes til en aarlig Afgift, der følger Ejendommen og kan inddrives ved Udpantning.

I Kendelsen skal sættes en bestemt Tidsfrist for Varigheden af den meddelte Tilladelse, hvilken Tidsfrist ikke uden tvingende Grunde bør være længere end 20 Aar. Kendelsen skal dernæst udtrykkelig indeholde, at Rekvirenten er ansvarlig for enhver Skade, der voldes Naboejeren som Følge af det skete Anlæg.

En saadan Kendelse kan af enhver af Parterne indankes for Landvæsenskommissionen.

§ 9.

Spildevand fra industrielle Anlæg, Sygehuse, Sanatorier o. desl. maa ikke ledes ind paa fremmed Grund uden efter Regler, der fastsættes ved Skøn af Vandsynsmændene.

Det kan altid fordres, at Afløb af Vand fra saadanne Steder sker i lukket Rørledning.

§ 10.

Ejer, der ikke bekvemt kan aflede skadeligt eller overflødigt Vand, derunder Spildevand, over egen Jord, har Ret til at lede Vandet i anden Mands Grøft eller Vandløb, naar dette kan ske uden Skade for denne.

Kan Ejer ikke aflede saadant Vand fra sin Grund uden ved at grave Grøft eller lægge Ledning over anden Mands Grund, kan saadant tillades ved Kendelse af Vandsynsmændene og paa de Vilkaar og mod det Vederlag, som disse bestemme, naar Nytten ved saadan Foranstaltning i betydelig Grad overvejer de dermed følgende Ulemper.

Vederlaget kan fastsættes til en aarlig Afgift, som følger Ejendommen.

Arbejdet ved Anlægget og senere regelmæssig Vedligeholdelse skal udføres paa den Tid af Aaret, som Vandsynsmændene efter indhentet Erklæring fra Grundejeren bestemme.

§ 11.

Enhver er berettiget til at lede Vand til sin Grund fra fremmed Grund, naar dette kan ske uden Skade for dennes Ejer og uden Fare for Oversvømmelse o. desl.

Gravning af Grøfter eller Lægning af Ledninger i saadant Øjemed over fremmed Grund kan kun ske efter Reglerne i § 10, 2det—4de Stykke.

§ 12.

Hvor Jord er i Sameje, er enhver Ejer pligtig til efter Marketal at deltage i de Fælliget paahvilende Udgifter ved Udførelse af Arbejder vedrørende det Fælligets Raadighed undergivne Vand saavel paa Fælligets som paa fremmed Grund. Udgifter til fælles Arbejder vedrørende Grænsevand (§ 3) fordeles lige mellem Ejerne af de tilgrænsende Ejendomme.

§ 13.

Skal Spørgsmaal om Vands Benyttelse og Ledning afgøres i Forbindelse med Udskiftning, varetages de i nærværende Lov til Vandsynsmændene henlagte Hverv af Udskiftningskommissionen, jfr. Udskiftningslovens § 32.

§ 14.

Broer eller andre Anlæg i eller over Vandløb skulle indrettes saaledes, at de saa lidt som muligt hindre Vandets naturlige Løb.

Naar saadant Anlæg skal ske, kan enhver i Vandløbet interesseret foranledige Skøn om Anlæggets Forsvarlighed i den her omhandlede Henseende.

Er Anlægget foretaget i Overensstemmelse med Skønnets Forskrifter, bortfalder alt Ansvar for Skade, som ikke er forvoldt med Forsæt eller ved grov Uagtsomhed.

§ 15.

De i denne Lov omhandlede Skøn udføres af de ifølge Hegnslovens § 44 udnævnte Hegnssynsmænd, der i deres Virksomhed for Afgørelse af de i nærværende Lov omhandlede Forhold benævnes Vandsynsmænd.

Om Synsmændenes Inhabilitet og Forhindring ved Forfald gælder fornævnte Lovs § 44, 2det Stykke, og om deres Betaling og Virksomhed i Nabodistrikt samme Paragrafs 6te og 7de Stykke.

Naar Skønnet kun angaar Forhold i et Synsdistrikt, foretages det af Distriktets 3 Synsmænd i Forening.

Angaar Skønnet Forhold, der berøre to Distrikter, foretages det af Formanden i hvert Distrikt i Forening med den af begge Distrikters Synsmænd, som Formændene ved Lodtrækning dertil udtage.

Angaar Skønnet Forhold, der berøre 3 eller flere Distrikter, foretages det af 3 Synsformænd, eventuelt udtagne ved Lodtrækning blandt samtlige vedkommende Distrikters Synsformænd.

Med Hensyn til Begæring af Skøn, Sagens Berammelse, Indkaldelsens Forkyndelse, Fremgangsmaaden under selve Forretningen, Fastsættelse af Omkostningerne og Sagens Indbringelse for Landvæsenskommissionen forholdes i øvrigt som i fornævnte Lovs §§ 45, 46, 48 og 49 angivet.

§ 16.

Overtrædelse af nærværende Lovs §§ 5 og 9 straffes med Bøder indtil 20 Kr. I Gentagelsestilfælde kunne Bøderne stige indtil 100 Kr.

§ 17.

Straffesager angaaende Overtrædelse af denne Lovs Forskrifter og af Vandsynsmændenes (eventuelt Landvæsenskommissionens eller Overlandvæsenskommissionens) Forbud behandles som offentlige Politisager og udenfor Sydstrømø Præstegæld ved Sysselets Politiret.

Paatale sker kun, naar nogen forurettet begærer det.

Bøderne tilfalde Hjælpekassen for det Sogn, hvor den forurettede hører hjemme.

§ 18.

Enhver Grundejer er pligtig at taale, at de Nivelleringer, Opmaalinger og andre Forarbejder og Undersøgelser, som ere fornødne til Foretagelse af et Anlæg ved Sø eller Vandløb, udføres paa hans Grund, og at de fornødne Mærker anbringes og forblive staaende der. Dog skal Foretagelse af saadanne Arbejder forud være godkendt af Formanden for Distriktets Vandsynsmænd, ligesom der mindst 1 Dag forud skal gives vedkommende Grunds Bruger Meddelelse om Arbejdets Foretagelse.

Den ved saadanne Arbejders Foretagelse forvoldte Skade skal fuldt erstattes. Beløbet fastsættes eventuelt ved Skøn af Vandsynsmændene.

§ 19.

Fæster af Statens Jordegods og Tjenestemand eller Præsteenke, der som saadan besidder Tjenestejord, regnes i denne Lov lige med Ejer.

Hvor Ejer og Bruger ere forskellige, udøver Brugeren — i Mangel af anden Vedtagelse — for sin Brugstid den Ejeren tilkommende regelmæssige Raadighed over Vand, ligesom de Ejeren i saa Henseende paalagte Pligter paahvile Brugeren for hans Brugstid, idet dog Ejeren overfor Tredjemand hæfter solidarisk med Brugeren.

Erstatning for Tab af Jord tilfalder Grundejeren, der godtgør Brugeren 3½ pCt. aarlig af Beløbet for hans Besiddelsestid.

§ 20.

Det har sit Forblivende ved Bestemmelserne i Fiskerilov for Færøerne af 14. April 1893 § 1, for saa vidt angaar Fiskeri i fersk Vand, og ved Bestemmelserne i Lov for Færøerne om Vandledninger af 1. April 1909.

§ 21.

Ved »Havgeloven« forstaas i denne Lov »Lov for Færøerne om Havgers Styrelse og Drift m. m. af .....»; ved »Hegnsloven« forstaas »Lov for Færøerne om Hegn og Markfred af .....«; ved »Udskiftningsloven« forstaas »Lov for Færøerne om Udskiftning af .....«; ved »Grandestævneloven« forstaas »Lov for Færøerne om Grandestævne m. m. af .....«.

§ 22.

Denne Lov træder i Kraft den .....

Fra samme Dag ophæves de Bestemmelser i Norske Lovs 5—11, som maatte stride mod denne Lov.

Bemærkninger til foranstaaende Lovudkast.

Man har hidtil paa Færøerne savnet samlede Lovregler om Benyttelse af Vand i Indsøer og Vandløb. Hvor der ikke i Norske Lovs Bestemmelser i 5—11 og i spredte Lovbud, saasom Fiskerilov for Færøerne af 14. April 1893 § 1 og Lov for Færøerne om Vandledninger af 1. April 1909, fandtes Regler for enkelte Tilfælde, har man derfor været henvist til at hjælpe sig med den Vejledning, der kunde udfindes ved Betragtninger angaaende selve Grundejendomsrettens Indhold, Forholdets Natur og Vedtagelser indenfor enkelte Ejerlag.

Man har ogsaa savnet særlige stedlige Organer, der kunde virke ledende, ordnende og afgørende, hvor Tvivlsspørgsmaal ved Vands Benyttelse opstod, og Følgen har været, at Forholdene mange Steder laa uordnede hen og afstedkom Usikkerhed og Strid mellem Naboer.

Det er paa Færøerne ikke særdeles store Interesser, der knytte sig til Benyttelsen af de ferske Vande. De Hovedhensyn, man har haft for Øje ved Udkastets Affattelse, have navnlig været Hensynet til Fiskeriet, til Vandkraftens Udnyttelse og til Vands Ledning i Landbrugets Interesse.

Man har ment at kunne indskrænke sig til i selve Loven at fastslaa et ringe Antal Hovedregler og at henvise en stor Del Detailbestemmelser til at fastsættes ved stedlige Vedtægter og ved Forhaandsskøn af offentlig beskikkede Skønsmænd under Appel til Landvæsenskommissionerne. Man har ment, at der paa den Maade bedst vilde kunne tages Hensyn til de mange lokale Forskelligheder, som frembyde sig ved Ordningen af disse Forhold.

I de Hovedprincipper, Udkastet har fastslaaet, findes ikke mange Afvigelser fra den gældende Ret, og Bestræbelserne have navnlig været rettede mod at udforme og tydeliggøre Reglerne.

Væsentligt nyt er dog Indforelsen af et Forhaandsskøn ved sagkyndige Mænd før Paabegyndelsen af Anlæg, der mulig kunde medføre Skade for anden Mand. Man har herved fulgt Principperne i norsk Vandløbslovgivning, især Lov om Vasdragenes Benyttelse af 1. Juli 1887. Tanken med at hjemle Adgang til Foretagelse af saadant Forhaandsskøn, der angiver Grænserne og Vilkaarene for paatænkte Anlæg og begrænser den med Anlægget i visse Henseender forbundne Risiko, er naturligvis, at man vil hjælpe den virksomme og driftige Mand, der ønsker paa en eller anden Maade at udnytte Vand, hvorover han har Raadighed, til at udføre sit Arbejde uden at være hindret ved Usikkerhed med Hensyn til de Forpligtelser, han mulig kunde paadrage sig, eller den Risiko, han mulig kunde løbe overfor anden Mand, der kunde tænkes at blive udsat for Skade som Følge af Anlægget.

Med Hensyn til de enkelte Paragraffe bemærkes følgende:

Til §§ 1 og 2.

Disse §§ indeholde Hovedreglerne om, hvem *Raadigheden over ferske Vande* tilkommer. Man har med Flid undgaaet at bruge Ordet »*Ejendomsret*« *til Vand*, idet man har villet undgaa forskellig Tvivl, der derved kunde opstaa, og har ment, at man ved at bruge Ordet Raadighed netop rammer, hvad det i en Lov om Vands Benyttelse kommer an paa, nemlig Adgangen til at gøre sig Vandet tjenligt.

I *§ 1* er som Hovedregel — hvorfra naturligvis særlige Retsforhold, Lov eller Sædvane kan medføre Afvigelse — fastsat, at Raadigheden over Vand paa en Ejendom tilkommer *Grundejeren som saadan*, hvilket stemmer med den gældende Ret, jfr. især Norske Lov 5—11—5, der ogsaa indeholder den Regel, der nu foreslaas i Paragraffens

2det Stykke, nemlig Reglen om Midtstrømslinien som Grænse mellem Ejendomme, der adskilles af Vand.

Om Brugers Raadighed over Vand findes Bestemmelserne i § 19.

I *§ 2* er Grundsætningen fra § 1 nærmere udformet for det Tilfælde, at Ejendom ligger i Sameje, idet det er sagt, at Raadigheden tilkommer *samtlige Lodtagere*. Dette maa forstaas paa den Maade, at Raadigheden — hvor denne ikke, saaledes som i Paragraffens sidste Punktum for Tydeligheds Skyld er sagt, kan udøves af enhver Ejer uden Hindring for Medejernes Ret — udøves efter Regler, fastsatte paa Havge- eller Grandestævne i Overensstemmelse med Reglerne i § 3, og i Udkast til Lov om Grandestævne m. m. § 13, 2det Stk., jfr. §§ 10—12.

Til §§ 3 og 4.

Paragrafferne indeholde Regler om Oprettelse af Vedtægt om *Benyttelse* af Samejevand (§ 3) og Vedtægt om *Fiskeri* i Samejevand eller Grænsevand (§ 4).

Med Hensyn til Indholdet af *§ 3* henvises til det ovenfor til § 2 anførte og bemærkes, at det formentlig følger af Grandestævnelov af 1. April 1891 §§ 2 og 3, at Vedtægt om Benyttelse af Vand ogsaa nu kan oprettes paa Grandestævne. Som Følge af Indholdet af Udkastet til Lov om Havgers Styrelse og Drift m. m. har man tilføjet Bestemmelse om, at Vedtægt kan oprettes paa Havgestævne, dog under Sysselmandens Ledelse.

Til Vedtagelse om Tørlægning af Indsøer eller Regulering af disses Vandstand har man paa Grund af saadanne Foranstaltningers videregaaende Betydning ment at burde kræve Stadfæstelse af Amtmanden.

Afstemning foregaar efter Reglerne i Grandestævnelovens § 13, 2det Stk., jfr. §§ 10—12.

Reglerne i § 3 angaa kun *Samejevand*. Reglerne om en fælles Benyttelse af *Grænsevand* findes i Udkastets § 8.

Reglerne i *§ 4* om Fiskerivedtægter angaa derimod baade Samejevand og Grænsevand, idet dog Bestemmelserne for de to Klasser af Vand paa Grund af Forholdenes Forskellighed maa afvige noget fra hinanden.

Ved Samejevand kan det overlades til Samejerne paa Havge- eller Grandestævne at bestemme Vedtægtens Indhold, da dette jo ligefrem følger af Samejets Karakter, men ved Grænsevand — der ikke ligger i Fællig, idet de tilstødende Ejendommes Ejere kun øve Raaden til Midtstrømslinien, — maatte der, i Mangel af udtrykkelige Regler, til enhver Raaden for den enkelte udover hans egne Grænser kræves Samtykke fra samtlige medinteresserede.

Her kræves altsaa ikke ifølge Sagens egen Natur Tilstedeværelse af Regler for en Fællesraaden, idet Følgen af, at saadanne Regler savnes, blot vil blive, at enhver maa holde sig paa sit eget. Men man har skønnet det gavnligt at skabe Muligheden for en saadan Fællesraaden. Under Overvejelserne af, hvorledes man skulde søge ordnet et ønskeligt Samarbejde mellem de flere, hver især af hverandre uafhængige, Ejere, havde man Tanken henvendt paa Muligheden af at betragte de her omhandlede Grænsevande som Fællig mellem de tilstødende Ejendomme og at overføre Principperne om Vedtagelse paa Grandestævne paa Ordningen af Fiskeriet (saavel som paa Spørgsmaalet om anden Fællesraaden over Vandet, jfr. § 8); men man veg tilbage derfra, dels fordi det ikke vilde stemme med Kommissionens paa mangfoldige andre Steder fastholdte Standpunkt: ikke at skabe nyt Fællesskab, og dels fordi der i saa Fald vilde nødvendiggøres et System af Regler for Afstemning mellem saadanne Ejere, som i og for sig alle burde have lige Ret.

Man har anset det for rigtigere i Tilfælde, hvor ikke alle vedkommendes Enighed kunde opnaas om en Ordning, at lade Landvæsenskommissionen gribe ind, saaledes at der dog kun gives den Myndighed til at stadfæste en Vedtægt, der er tiltraadt af mindst Halvdelen af Ejerne. Ved Ejere forstaas her naturligvis Indehaverne af de tilstødende Ejendomme, hvad enten disse besiddes af Enkeltmand eller af et Ejerlag, saaledes at en Særejers Stemme vejer lige saa tungt som et Fælligs. Hvad Fælligets Beslutning bliver, afhænger naturligvis af en Afstemning inden for Fælliget.

Man har ment det retfærdigt at betragte tilstødende Indmarkslodder, der ligge i Ejendomsblanding (jfr. Udkast til Lov om Udskiftning § 2 b.), som udgørende et Fællig, saa at de tilsammen udgøre een Stemme.

Naar en *alle Ejere* forbindende Vedtægt er oprettet eller stadfæstet efter de i Paragraffens første og andet Stykke givne Regler, kan det imidlertid tænkes, at ogsaa andre end tilstødende Ejere — f. Eks. Bygdens andre Beboere — have et Krav paa at høres, da de ifølge Lov (jfr. Norske Lov 5—11—1), Sædvane eller anden Adkomst kunne have Ret til at deltage i Fiskeriet. Paragraffens Slutning giver derfor Regler, sigtende til, at saadanne

Rettigheder kunne gøres gældende, inden en endelig Vedtægt, der forbinder *alle*, kan træde i Kraft.

De foreslaaede Regler om Vedtægtens Fremlæggelse til Eftersyn, Bekendtgørelse herom og om Landvæsenskommissionens endelige Afgørelse af Sagen ville formentlig findes naturlige.

Til §§ 5 og 6.

Reglen i *§ 5* er i Hovedsagen den gamle i Norske Lov 5—11—7 indeholdte Grundsætning, hvortil man efter Mønsteret i Norsk Lov om Vasdragenes Benyttelse af 1. Juli 1887 § 7 har føjet den i øvrigt ret selvfølgelige Bestemmelse om, at man ej heller har Ret til *paa egen Grund* at foretage Foranstaltninger, der kunne volde anden Mand Skade ved Forandring eller Standsning af Vandets naturlige Løb.

Reglen om, at det ved Forhaandsskøn kan afgøres, om visse Foranstaltninger ere egnede til at volde andre Skade, er ligeledes hentet fra norsk Ret.

Bestemmelsen i *§ 6* er en nærmere Begrænsning og Forklaring af Reglen i § 5 for det Tilfælde, at Naturbegivenheder have forandret Vands naturlige Løb. Den fastslaar, hvad man skal forstaa ved »Vandets naturlige Løb«, og at derved ikke sigtes til det *ny* Løb, Vandet maatte faa ved indtrædende Naturbegivenheder, saasom Nedstyrtning, voldsom Flom o. s. v.

Først naar saadant nyt Løb har faaet en vedvarende Karakter ved at have bestaaet i et Aar, indtræder atter Hovedreglen i § 5 til Værn for det ny Løb.

Til § 7.

Om denne Paragrafs Bestemmelser henvises i det hele til de indledende Bemærkninger. Reglen i 2det Stk., der har sit Forbillede i Norsk Lov 1. Juli 1887 § 7, indeholder en Begrænsning af Risikoen ved Anlæg, der sigter til at udnytte Vand. Dels bortfalder Ansvar for Skade efter 5 Aars Forløb, og dels maa det anses som en Følge af Reglen, at det af Skønnet billigede Anlæg ikke kan forlanges borttaget eller omgjort, selv om det skulde volde andre Skade.

At Ansvaret for Skade i § 8 er fastsat langt strengere, følger af, at der i det dér omhandlede Forhold er udøvet en Raaden paa *fremmed* Retsomraade.

Til § 8.

Her henvises i det hele til Bemærkningerne om Grænsevande ved § 4. Man har ogsaa her fundet det rimeligt at skaffe en Ejer, der ønsker at kunne udøve en Raaden over Vand, der gaar ud over den sædvanlige, en Adgang hertil, selv om Naboejerens Samtykke ikke kan opnaas.

I Overensstemmelse med lignende Regler i norsk Ret har man foreslaaet, at vedkommende først skal søge Samarbejde med Naboejerne, og at han, hvis Enighed ikke opnaas, kan indbringe Sagen for Vandsynsmændene, der under Appel til Landvæsenskommissionen afgøre Sagen ved Kendelse, hvorved skal tages Hensyn til, om aldeles overvejende Grunde tale for, at Anlægget udføres selv uden Naboens Samtykke.

Til § 9.

Reglen, der skyldes sanitære Hensyn, trænger næppe til nærmere Forklaring.

Til §§ 10 og 11.

Paragrafferne angaa Afledning og Tilledning af Vand over fremmed Grund og give — efter norsk Mønster i Lov af 1. Juli 1887 §§ 32—34 og 38 — under visse Betingelser Ret til efter Kendelse af Vandsynsmændene at grave Grøft og lægge Ledning over anden Mands Grund.

Man har ment at burde tilstede saadan Disposition — mod Erstatning — over fremmed Jord, naar efter Vandsynets Skøn »Nytten ved saadan Foranstaltning i betydelig Grad overvejer de dermed følgende Ulemper«. Afledning og Tilledning af Vand over fremmed Grund uden Disposition over denne, altsaa f. Eks ved Benyttelse af alt bestaaende Grøfter, foreslaas tilladt, naar det kan ske uden Skade for den fremmede Grunds Ejer og uden at volde anden Ulempe. Herom vil eventuelt kunne optages Skøn paa Forhaand.

Til § 12.

Reglen, der er en Følge af den fælles Raadighed over Vand, tiltrænger formentlig ingen nærmere Begrundelse.

Til § 13.

Det er formentlig naturligt og nødvendigt, at Spørgsmaal om Vands Benyttelse og Ledning, der opstaar under Udskiftning, afgøres af Udskiftningskommissionen, jfr. ogsaa Udkast til Lov om Udskiftning § 32.

Til § 14.

Reglen, der har sit Forbillede i Norsk Lov af 1. Juli 1887, er formentlig naturlig og tiltrænger næppe yderligere Forklaring udover det, som er anført i de indledende Bemærkninger og ovenfor ved § 8.

Til § 15.

Man har — for ikke at skabe nye Ombud — henlagt de i Loven omhandlede Skøn og Afgørelser til Hegnssynsmændene, der formentlig ville være fuldt kompetente i disse Sager.

Med Hensyn til den processuelle Fremgansmaade har man i det hele fulgt Udkastet til Lov om Hegn og Markfred med nogle Lempelser i 3dje—5te Stykke, der foranlediges ved, at de her omhandlede Sager kunne berøre større Kredse.

Til §§ 16 og 17.

Der henvises til Bestemmelsernes Indhold, der formentlig vil findes naturligt.

At Bøderne efter § 16 i Gentagelsestilfælde ere satte saa højt som til 100 Kr., ligger i, at der kan blive Tale om ret alvorlige Forseelser.

Til § 18.

I det væsentlige som Bestemmelsen i Dansk Vandløbslov af 28. Maj 1880 § 80. Man har ment at burde tilføje, at Forarbejders Udførelse paa fremmed Grund forud skal være godkendt af Vandsynsmændenes Formand.

Til § 19.

Reglerne ere formentlig naturlige og stemmende med det Resultat, hvortil man vilde komme ved Anvendelse af de almindelige Regler om Forholdet mellem Ejer og Bruger. At saavel Ejer som Bruger gøres ansvarlige for Pligters Opfyldelse, stemmer med Reglen i Udkast til Lov om Hegn og Markfred § 19.

Til §§ 20—22.

Tiltrænger formentlig ingen nærmere Forklaring.

X.

Udkast

til

Lov om Salg af de Præsteembederne paa Færøerne tillagte Ejendomme.

§ 1.

De Ejendomme, hvormed Præsteembederne paa Færøerne ere beneficerede, og det Staten tilhørende Fæstegods, der er bortfæstet til Indehavere af Præsteembeder, sælges efter de i denne Lov givne Regler.

§ 2.

Ejendommene afhændes, naar vedkommende Besidder til den i § 3 omhandlede Kommission fremsætter Begæring derom. For Anneksgaardenes Vedkommende kræves Samtykke fra den i Embedet værende Præst. Saafremt Enken ikke bor paa Færøerne, vil hun have at befuldmægtige en derboende god Mand til at repræsentere hende i alle Bortsalget af Anneksgaarden vedrørende Anliggender.

Ved Embedsledighed skal det opstilles som Kaldsbetingelse, at Salg kan finde Sted ~~efter Naadensaarets Udløb~~ naar som helst Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet efter Indstilling fra Kommissionen anser Tidspunktet dertil belejligt, og uanset, om der fra den tiltrædende Besidder er fremkommet Begæring om Bortsalg.

§ 3.

~~Til at lede Arbejdet ved~~ Ejendommenes Bortsalg nedsættes Kommissioner, bestaaende af 5 Medlemmer. Af disse udnævner Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet 1 Medlem (med 1 Suppleant) for samtlige Præstegæld og Lagtinget 2 Medlemmer (med 2 Suppleanter) for hvert Præstegæld. Udnævnelsen sker for 8 Aar, men kan fornyes for samme Tidsrum. Den, som har været Medlem i 8 Aar eller har fyldt 60 Aar, kan kræve sig fritagen; begærer ellers nogen sig fritagen, afgør den udnævnende Myndighed, om hans Begæring kan tages til Følge. Endvidere tiltrædes Kommissionen af Provsten og vedkommende Sognepræst; i de Tilfælde, hvor Provsten enten som saadan eller i sin Egenskab af Sognepræst er Beneficiarius, eller hvor Præstekaldet er ledigt, konstituerer Biskoppen en Sognepræst som femte Medlem. Det af Ministeriet udnævnte Medlem forer Forsædet i Kommissionen.

Forinden Medlemmerne af Kommissionen tiltræde deres Hverv, ville de have at afgive til Protokollen en skriftlig Forsikring om, at de ville udføre deres Hverv efter deres fulde Overbevisning og bedste Skønnende.

Kommissionens Afgørelser træffes efter Stemmeflerhed.

§ 4.

Kommissionernes Medlemmer tillægges der 4 Kr. i Dagpenge for hver Mødedag under Forudsætning af, at de give Møde. De Medlemmer, for hvilke Rejse udkræves i Kommissionernes Anliggender, erholde tillige 4 Kr. i Dagpenge for hver Dag, Forretningen nødvendiggør vedkommendes Fraværelse fra Hjemmet, samt derhos Rejseudgifter efter derom til Amtet indgivet og af dette godkendt Regning.

Kommissionerne have Ret til at antage ~~fornøden~~ lønnet Medhjælp til Kontorarbejde samt til Opmaaling og andre Arbejder, som ~~kræve særlig Uddannelse~~.

Alle Udgifter ved Kommissionerne afholdes forskudsvis af Statskassen og refunderes af Salgsudbyttet for hver enkelt Gaard efter nærmere Bestemmelse af Ministeriet for Kirke og Undervisningsvæsenet.

§ 5.

Kommissionen skal ved Salget ikke alene tage Hensyn til vedkommende Embedes Tarv, men i lige Maade til Landbrugets Interesser og det almene Vel i det hele taget.

Inden Salg foretages, skal der efter Forhandling med vedkommende Forstanderskaber udarbejdes Planer, omfattende alt det paagældende Jordegods med tilhørende Bygninger. Planerne indføres i en Protokol, som til dette Brug autoriseres af Amtmanden. Hver Plan, der i Protokollen underskrives af alle Kommissionens Medlemmer, skal angive den Minimumspris, som for det paagældende Tidspunkt maa anses passende for hver enkelt Parcel.

Denne Minimumspris vil være at ansætte dels under Hensyn til Embedets hidtidige Indtægt af Jorden, dels under Hensyn til det antagelige Nettoudbytte af samme. Om fornødent, vil en ny Ansættelse af Minimumsprisen være at foretage hvert 5te Aar.

Den i Planen vedtagne Deling i Parceller kan fraviges, naar det maatte vise sig ønskeligt for Fuldbyrdelsen af Salget eller af Hensyn til almennyttige Formaal, f. Eks. Kommuners Erhvervelse af Arealer til Vejanlæg, Landingssteder eller Byggepladser o. l.

§ 6.

Efter at Salgsplanen er vedtagen, udsteder Kommissionen Bekendtgørelse om Salget. Naar derefter Tilbud indkomme parcelvis lydende paa mindst 10 pCt. over Minimumsprisen, kan Kommissionen med Enstemmighed vedtage Salg. Bydes der 25 pCt. over Minimumsprisen, og intet højere underhaands Tilbud for Tiden kan opnaas, kan Salg besluttes med Stemmeflerhed. Ellers vil der være at afholde Auktion, og de ved Hammerslaget opnaaede Priser ville da af Kommissionen kunne approberes, selv om de for enkelte Parceller eller endog for hele den til vedkommende Kald hørende Ejendom ikke svare til den ansatte Minimumspris. I sidste Tilfælde maa der dog ved tidligere stedfundne Salg være opnaaet Overpriser, som fuldt ud dække Underskuddet (jfr. § 22, sidste Stk.), hvorhos Approbationen i dette Tilfælde kun kan vedtages ved enstemmig Kommissionsbeslutning.

Kommissionen kan med Stemmeflerhed tage Beslutning om fornyet Auktion, dog ikke flere end 2 Gange inden for et Tidsrum af 5 Aar.

§ 7.

For Ejendommenes Bortsalg gælde endvidere de i §§ 8—17 angivne Hovedregler.

§ 8.

Fra Salget kan undtages enten alle eller en Del af de til Embedet hørende Bygninger samt Have og saa megen Jord, som kan yde Foder til een eller to Kør.

§ 9.

Indmarken vil være at dele i Lodder, der kunne udgøre selvstændige Brug af passende Størrelse for den paagældende Bygd.

Udmark bør, saa vidt Forholdene i vedkommende Bygd tilstede det, sælges som samlede hensigtsmæssige Brug. Afhændelse kan ske saavel til Enkeltmand som til flere til Fællesdrift. Naar Salg af Udmark sker til Fællesdrift, bør der i Reglen ikke tilstedes Andele under $^1/_{10}$ Skattemark og over 1 Skattemark, saafremt derved antageligt Bud kan opnaas. Ved Salget tages fornødent Forbehold angaaende Tørveskær. Arealer, der egne sig til Opdyrkning, sælges særskilt i passende Lodder.

§ 10.

Saavel af Indmark som af Udmark kan uden Hensyn til Størrelsen afhændes Grundstykker til Bebyggelse, offentlige Veje, Landingssteder, Kirkegaarde, Haver, Fisketørringspladser eller andet industrielt Brug, samt Arealer, der kunne tjene til en hensigtsmæssig Afrunding eller Supplering af andre Lodder, som ved Deklaration undergives denne Lovs Bestemmelser angaaende almindelig Udskiftning (jfr. § 11) og angaaende Udstykning (jfr. § 20, 1ste Stk.). Udlejede Trostykker kunne ligeledes uden Hensyn til Størrelsen sælges særskilt. Indbyggere af den Bygd, i hvilken eller i Nærheden af hvilken den til Bortsalg stillede Ejendom er beliggende, bør have fortrinsvis Adgang til Køb. En og samme Køber kan af de ifølge Planen udlagte Parceller ikke faa flere af samme Art, naar nogen anden Køber melder sig med antageligt Bud.

§ 11.

For de ifølge nærværende Lov solgte Arealer (eller Arealer, som ved Deklaration dermed ere forenede) skal Justitsministeriet have Ret til at forlange Udskiftning og deltage i Afstemning derom (jfr. Lov om Udskiftning af .... § 6).

§ 12.

Med Hensyn til Herligheder og Rettigheder samt den til Jorden hørende Besætning skal Kommissionen, naar Beslutning om Salg er tagen, have fri Raadighed til at træffe de Bestemmelser, som den maatte finde hensigtsmæssigst.

Jorden sælges saa vidt muligt fri for fremmede Brugsrettigheder og Servitutter.

§ 13.

De frasolgte Lodder i Indmark og udskiftet Udmark skulle opmaales og saa vidt muligt kortlægges. Grænserne skulle beskrives og tydeligt betegnes i Marken.

§ 14.

Ved Salget af Ejendommene skal der tilkomme Opsiddere og Opdyrkere af Lejetroer, samt deres Bo og Arvinger, fuld Erstatning for alle paaviselige Grundforbedringer, som de eller nogen, i hvis Ret de maa siges at være indtraadte, have udført paa vedkommende Ejendom, medmindre Kommissionen skønner, at de allerede ved Lettelse i Lejen eller lign. have faaet Erstatning. Opdyrkere af Lejetroer og de, som maa siges at være indtraadte i deres Rettigheder, skulle være berettigede til at faa Troloddene overdragne for Minimumsprisen (med Fradrag af Erstatning for Forbedringer), dog saaledes, at de under ingen Omstændigheder behøve at udrede mere end 250 Kr. pr. Hektar.

Brugere af Lejetrøer skulle have fortrinsvis Adgang til at købe vedkommende Trø. De skulle, indtil den kontraktmæssige Lejetid er udløben, være berettigede til at besidde Trøen paa de omkontraherede Vilkaar. Opsiddere samt deres Bo og Arvinger skulle, for saa vidt Brugen af vedkommende Ejendom i en Aarrække har udgjort en væsentlig Del af deres Erhverv, have fortrinlig Adgang til at købe en af de Parceller, hvori Ejendommen af Kommissionen maatte blive delt.

For Arealer, som ere udlejede af den Del af Statens Fæstegods, der er tillagt Præsteembeder, gælde Bestemmelserne i Lov angaaende Statens Fæstegods paa Færøerne af ..... § 43.

§ 15.

Amtskommunen og derefter den Sognekommune, hvori Ejendommen ligger, skal have Forkøbsret til Arealer eller Brugsrettigheder, som det findes ønskeligt at erhverve i almennyttige Øjemed; dog i Tilfælde af Sammenstød med den Besiddere af Lejetrøer og Opsiddere tilkommende fortrinlige Adgang til Køb kun, naar de til enhver Tid gældende Regler om Ekspropriation kunne finde Anvendelse.

§ 16.

De i §§ 14 og 15 nævnte fortrinsberettigede skulle have Adgang til at afgøre Købesummen ved en Forskrivning med 1ste Prioritets Panteret i det solgte og lydende paa 6 pCt. (Rente og Afdrag) i 28 Aar. Andre Købere, der bo i Bygden eller inden et Aar flytte dertil, kan det tilstedes at afgøre indtil $^2/_3$ af Købesummen ved en saadan Forskrivning mod 6 pCt. i 28 Aar. Udenbys Købere betale kontant.

§ 17.

Kommissionen skal arbejde hen til, at Salget af de enkelte Parceller ordnes samtidig, og at der ikke kommer til at ligge uafhændelige Dele igen, efter at Salget af Gaardens øvrige Jord er fuldbyrdet.

I øvrigt skal Afhændelsen fremmes snarest muligt, efter at Beneficiarius har fremsat Begæring om, at der maa blive foretaget Salg.

Kommissionen fastsætter Salgsvilkaarene med de fornødne Bestemmelser angaaende Jordens Indgærdning, Fredning, Anlæg af Veje og disses Vedligeholdelse, Adgang til og Benyttelse af Elve og Vandløb, Brugsrettigheder og Servitutter.

Skødet udstedes af Amtmanden og Provsten.

Alle af selve Salget flydende Omkostninger udredes af Køberen.

§ 18.

Udførligere Bestemmelser om Kommissionens Arbejdsmaade kunne fastsættes ved en af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet efter Lagtingets Indstilling udfærdiget Instruks.

§ 19.

De i nærværende Lov omhandlede Ejendomme eller Dele af samme maa ikke uden kongelig Bevilling sælges eller bortlejes til andre end Personer, der have dansk Indfødsret.

§ 20.

Naar særlige Omstændigheder tale derfor, kan Amtmanden give Tilladelse til Udstykning ved Salg, Arveskifte eller paa anden Maade. Ellers maa ingen Udstykning af de ifølge denne Lov solgte Ejendomme eller af Arealer, som ved Deklaration (se § 10) dermed ere forenede, finde Sted, og Amtmanden maa ikke, medmindre Almenvellet kræver det, give Tilladelse til Splittelse af hensigtsmæssige Indmarksbrug. Som Udstykning

anses enhver Overdragelse til Brug af nogen Del af Ejendommen for længere Tid end 20 Aar.

Om Tilladelse til Udstykning gives en Paategning paa Parcelskødet, hvilken Paategning angiver Parcellens Andel i Skattebyrden. Skødet forevises Landfogden til Berigtigelse af Jordebogen og erholder hos ham Paategning om Parcellens Matrikulbetegnelse. Førend disse Paategninger fra Amtmanden og Landfogden foreligge, maa Parcelskødet ikke antages til Tinglæsning.

§ 21.

Udstykning i Strid med § 20 straffes med Bøder af indtil 500 Kr.

Ny Overtrædelse anses at foreligge og fornyet Bødeansvar paadrages, naar den ulovlige Tilstand ikke er bragt til Ophør senest et Aar efter Afsigelse af endelig Dom eller Vedtagelse af Bøde i en Sag angaaende Overtrædelse af de her omhandlede Forbud.

Bøderne tilfalde Statskassen. Sagerne behandles som offentlige Politisager.

§ 22.

De ved Salget indvundne Købesummer samt de ifølge § 16 indkommende Renter og Afdrag ville være at indbetale til Færø Amt og Provsti, som for hvert Præstekald for sig vil have at administrere de indbetalte Pengesummer efter Regler, som fastsættes af Ministeriet. Af Købesummerne for hver af de i § 1 ommeldte, til Statens Fæstegods hørende Ejendomme vil der dog forlods være at indbetale til Statskassen et Beløb, svarende til 25 Gange den Ejendommen paahvilende aarlige Lejeafgift til Statskassen.

Midlerne anbringes saa vidt muligt ved Udlaan i Jordegods paa Færoerne eller ved Indkøb af Værdipapirer, alt efter de til enhver Tid gældende Regler for Udlaan af umyndiges og offentlige Stiftelsers Midler.

Af de ved Salget indvundne Midler udbetales, indtil anderledes ved Lov bestemmes, til vedkommende Beneficiarier i hver halvaarlig Termin 2 pCt. af det Beløb, der svarer til den af Kommissionen ansatte Minimumspris for de solgte Parceller, med Tillæg af 1 pCt. af den Overpris, som ved Salget maatte være opnaaet. Derhos skal, for saa vidt tilstrækkelig Overpris er opnaaet, efter at Administrationsomkostningerne ere dækkede, af Rentebeløbene ydes Tilskud til Præstekald, som ved Salget maatte have faaet Underskud (jfr. § 6).

§ 23.

Denne Lov træder i Kraft den .....

Bemærkninger til foranstaaende Lovudkast.

Fra gammel Tid have Præsterne paa Færøerne faaet en betydelig Del af deres Løn ved Indtægten af Jordegods, der var tillagt Embederne.

Præsternes Indtægter af Embedsjorden maa antages i sin Tid at have været ret betydelige; men efterhaanden som det færøske Landbrug i det hele gik tilbage og Arbejdskraften til at drive Jorden, især paa Grund af Udviklingen af Fiskeriet fra Hjemmefiskeri med Baad til Havfiskeri fra Skibe, blev sparsommere og kostbarere, gik Præsternes Udbytte af deres Jord i ikke ringe Grad ned, samtidig med, at Udgiften til det daglige Liv steg, og der opstod da her, som andetsteds, Ønsker om, at det kunde tillades Præsterne at sælge Embedsgodset og faa Vederlag i Udbyttet af den Kapital, der indvandtes ved Salget.

Præsternes Ønsker om Afhændelse af Gaardene faldt til Dels sammen med Ønsker hos den Del af Befolkningen, der ikke ejede Jord, eller kun liden Jord, og mente at kunne erhverve saadan paa gode Vilkaar ved Salg af Præstegaardene. Efterhaanden som Befolkningens Tal voksede, steg Efterspørgslen efter Jord, og Prisen paa den Jord, der overhovedet var i Handelen, Odelsjorden — der knap udgør Halvdelen af den færøske Jord —, gik saa højt op, at Udbyttet blev for ringe. Der opstod da Ønske om at lade den i offentlig Eje værende Jord, Fæstegodset og Præstegaardene, indgaa i Omsætningen.

For Fæstegodsets Salg traadte Hensynet til Fæsternes Ret i Vejen, naar Talen var om frit Salg af Fæstegodset som Helhed, og man bødede da paa den herskende Trang til Jord ved at give Adgang til Kob af Lejetrøer og til at købe Dele af Fæsternes uopdyrkede Udmark til Opdyrkning (Trælovgivningen).

For Salg af Præstegaardene og den Del af Fæstegodset, der var henlagt til Præsternes Brug, traadte intet saadant Hensyn hindrende i Vejen, idet tværtimod selve Besidderne maatte antages at dele Ønskerne om Salg.

Spørgsmaalet om Salg af Præstegaardene fik fastere Form, da samtlige færøske Præster (med Undtagelse af Provsten) i 1890 indgik med Andragende til Færø Amt og Provsti om, at der gaves dem Tilladelse til at afhænde den deres Embeder tillagte Jord (Lagtingsberetning 1890, S. 4).

Andragendet begrundedes ved, at der som Følge af daarlige Aar og Vanskelighed ved at faa den fornødne Arbejdskraft havde fundet en betydelig Nedgang Sted i Præsternes Indtægt af deres Jord, og gik ud paa, at det tillodes dem at sælge Jorden — med Forbehold af den Embederne tillagte Fæstejord og saa megen anden Jord, at der paa denne kunde holdes to Kør, — og at Købesummen sattes fast som en de enkelte Kald tilhørende Kapital, hvis Renter udbetaltes Præsterne eller Præsteenkerne. Andragerne gik ud fra, at Afhændelsen kunde ordnes administrativt.

Færø Amt og Provsti anbefalede i Skrivelse af 19. Juni 1890 til Stiftsøvrigheden (Lagtingsberetning 1890 S. 6) Andragendet, men udtalte, at Afhændelse af Præstegaardene, der maatte betragtes som Statens Ejendom, formentlig maatte hjemles ved Lov.

Ved Skrivelse af 4. August 1890 fra Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet tilstilledes Sagen Færø Amt, for at Lagtingets Erklæring kunde blive indhentet.

Lagtinget tiltraadte i det hele Tanken om Salg af Godset — ogsaa i Samfundets Interesse —, men indskrænkede sig i øvrigt, da det var af den Anskuelse, at Sagen ikke behøvede nogen Lov for at gennemføres, til at foreslaa nogle Grundsætninger for Afhændelsen, se Udvalgsbetænkningen i Lagtingsberetningen 1890 S. 7.

Tinget indstillede, at Salg skete gennem Amt og Provsti efter Indstilling fra Beneficiarius og efter forudgaaet Bekendtgørelse.

Det foresloges at lade en Kommission for hvert Præstegæld, bestaaende af 3 af Lagtinget valgte Mænd, vedkommende Sognepræst og Provsten som Formand, forud fastsætte en Minimumspris pr. Mark (eller halv Mark) i hver Havgepart, og at lade Kommissionen for hver Gaards Vedkommende skønne om, hvor stort Tilliggende af Jord der burde forbeholdes Præsten (Enken), om Indmark og Udmark skulde kunne sælges særskilt, om visse Herligheder burde forbeholdes Beneficiarius m.v.

Man udtalte, at Salg — for at undgaa for megen Udstykning af Godset — fornemtlig ikke burde finde Sted i mindre Dele end ½ Mark og — for at Jorden kunde komme mindre bemidlede Folk til gode — ikke i større Partier end 1 til 2 Marker.

Af Købesummen skulde indtil Halvdelen kunne forblive indestaaende mod 1ste Prioritet i Ejendommen til en aarlig Rente af 3½ pCt.

Der toges særlige Forbehold overfor de af Jorderne indlagte Trøer til Fordel for deres daværende Besiddere, og endelig foresloges, at de ved Salget indkomne Penge skulde forvaltes som særlig Fond under Stiftsmidlerne.

Efter at Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet havde gjort sig bekendt med Lagtingets Indstilling, udarbejdedes i Ministeriet et »Udkast til Forslag til Lov om Tilladelse til Salg af det Præsteembederne paa Færøerne tilhørende Jordegods«, der opsendtes ved Skrivelse af 16. Juni 1891 til Forelæggelse for Lagtinget (se Lagtingsberetning 1891 S. 75).

Regeringens Lovudkast, der kun angik Salg af det beneficerede Gods — altsaa ikke det visse Præster tillagte Fæstegods —, indeholdt ikke store Afvigelser fra de af Lagtinget anbefalede Grundsætninger. Af forandrede Regler kan anføres, *at* Kommissionen i Stedet for 3 af Lagtinget valgte Medlemmer fik 2 af Lagtinget valgte Medlemmer og 1 af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet valgt Medlem, *at* en Tredjedel af Købesummen skulde omsættes til en mod 1ste Prioritet i Ejendommen indestaaende Bygafgift, at erlægge med Penge efter Sjællands Stifts Kapitelstakst, medens en Fjerdedel af Restkøbesummen kunde forblive indestaaende mod Prioritet efter Bygafgiften til en aarlig Rente af 4 pCt., og *at* Købesummen skulde administreres af Færø Amt og Provsti.

Kommissionens Opgave skulde efter Lovudkastet være at udarbejde en *Salgsplan* for hvert Præstegæld, indeholdende Bestemmelser om 1) hvor megen Jord der vilde være at forbeholde Embedet for at afgive Foder til 2 à 3 Kør, eventuelt et Antal Faar, 2) hvorvidt visse Rettigheder, saasom Tørveskærsret, burde forbeholdes Embedet; 3) den laveste Pris pr. Halvmark, for hvilken Jorden burde sælges, 4) hvorvidt Indmark og Udmark burde sælges særskilt, og 5) hvor vidt der maatte være Anledning til fra Salget at undtage visse Udmarksstykker, der egnede sig til Opdyrkning.

Saadanne Salgsplaner tænktes at have Gyldighed i 15 Aar, og efter dette Tidsrums Udløb skulde, hvis Beneficiarius ønskede det, en ny Salgsplan udarbejdes.

Ministeriet forbeholdt sig Ret til under særegne Omstændigheder at afvige fra Salgsplanen.

I Henhold til Salgsplanen skulde saa de enkelte Salg ske, efterhaanden som Tilbud indkom, paa nærmere Approbation af Ministeriet.

Som ufravigelige Regler opstilledes, *at* Salg ikke maatte ske i mindre Dele end ½ Mark og ikke i større Stykker end 2 Marker, hvad enten Indmark og Udmark solgtes samlede eller adskilte, *at* Jorden skulde sælges tiendefri, og *at* fuld Faarebesætning skulde medfølge, undtagen naar Indmark solgtes alene eller Udmarksstykker solgtes til Opdyrkning.

Under Behandlingen i Lagtinget billigede man i det hele Tanken om Salg, idet der dog fra et enkelt Medlems Side ytredes Frygt for, at Prisen paa Odelsjorden skulde synke, naar pludselig Præstegaardenes 150 Marker Jord blev udbudte til Salg. Man imødegik denne Indvending ved at gøre opmærksom paa, at det jo ikke var Meningen at sælge alt Godset paa een Gang, men i Tidens Løb, naar Embedernes Indehavere saa Lejlighed til *fordelagtigt* Salg.

De Indvendinger, der i øvrigt rejstes mod Udkastet, drejede sig især om, hvor vidt det var heldigt kun at give Præsterne *Ret* til at sælge, og om, hvor vidt der ikke burde gives yderligere Regler til Værn paa den ene Side mod de solgte Ejendommes senere Splittelse ved Salg, Arvedeling o. s. v. og paa den anden Side mod Skabelse af for store Brug ved Forening af flere af de solgte Ejendomme paa Enkeltmands Haand.

I førstnævnte Henseende blev det foreslaaet, at det, naar en vis Pris kunde opnaas, skulde gøres til *Pligt* for Præsterne at sælge.

Ved Afstemningen om Forslagets enkelte Paragraffer bleve to af disse udstemte, uden at noget andet sattes i Stedet, og man vedtog derefter et Forslag om at indsende Udkastet, saaledes som det forelaa,

til Ministeriet med Anmodning om, at et nyt Udkast maatte blive udarbejdet og forelagt Tinget. I en af 7 Medlemmer underskrevet Mindretalsindstilling fremhævedes udtrykkelig, at Lagtingets Afstemning ingenlunde kunde betragtes som et Udtryk for, at Tinget ikke billigede Salgstanken, idet tværtimod et stort Flertal var stemt for Salg, naar dette kunde ske paa en Maade, hvorved baade Embedernes og Befolkningens Interesse varetoges. Man henledte især Opmærksomheden paa, at det formentlig vilde være ønskeligt, at det foreskreves, at Salg *skulde* ske, naar en vis ved Vurdering fastsat Pris kunde opnaas, og at en Grund til, at Sagen ikke fremmedes af Tinget til Vedtagelse af et Udkast, var den, at man var uenig om, hvor vidt det var rigtigt i en Særlov som den foreliggende at tage Bestemmelse om Adskillelse af Bø og Havge, og om Reglerne for fremtidig Udstykning, Spørgsmaal, der netop da drøftedes paa bredere Grundlag i Tinget.

Der fremkom i de nærmeste Aar efter 1891 intet nyt Forslag om Afhændelse af Præstegodset i det hele, hvorimod i 1894 — efter Trølovens Ikrafttræden — Spørgsmaalet rejstes om Afhændelse af Trøer af Præstegodset, idet nogle Trøbesiddere i Viderejde Bygd androg Lagtinget om at virke hen til, at Præstegaardstrøerne kunde afhændes efter lignende Regler som dem, der ved Trølov af 13. April 1894 vare indførte for Trøer af Statens Fæstegods, jfr. Lagtingsberetning 1894 S. 65 o. følg.

Det af Tinget nedsatte Udvalg anbefalede i sin Betænkning af 3. September 1894 en Henvendelse til Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet om administrativt at ville begunstige de bestaaende Trøers Salg til Besidderne og i Tilfælde af Embedsledighed at give Trømændene Lejlighed til at erholde Trøerne til Eje paa lignende Vilkaar som efter Trølov af 13. April 1894. Dette Forslag vedtoges af Lagtinget, som endvidere besluttede at anmode det nævnte Ministerium om ved Embedsledighed at forbeholde sig Ret til at afhænde Stykker af de Præsteembederne tillagte Havger til Opdyrkning paa lignende Vilkaar som efter Lov af 13. April 1894.

Ministeriet svarede i Skrivelse af 21. September 1895, at det ikke vilde kunne indgaa paa den foreslaaede Ordning.

Derpaa hvilede Sagen om Præstegodsets Salg i en Aarrække, indtil Færø Amt og Provsti i en Skrivelse til Lagtinget af 9. August 1906 henstillede atter at optage Spørgsmaalet om Afhændelse af Gaardene til Drøftelse paa Grundlag af Forslaget af 1891 (se Lagtingstidende 1906 S. 222).

Tinget naaede kun at behandle Sagen flygtigt og vedtog efter Forslag af det nedsatte Udvalg, der ganske sluttede sig til Tanken om Godsets Bortsalg, at udsætte den til det følgende Aar.

I 1907 anmodede det nedsatte Udvalg Sorenskriver Helms om at være sig behjælpelig med Affattelse af et Lovudkast, men naaede ikke at tage endelig Stilling til det af Sorenskriveren udarbejdede Udkast, der i visse Henseender afveg fra Forslaget af 1891, og Udvalget anbefalede da Tinget, som havde sluttet sig til Ønsket om Nedsættelse af en færøsk Landbokommission, at indhente Kommissionens Betænkning, inden Sagens Behandling fortsattes (se Lagtingsberetning 1907 S. 172).

Det af Sorenskriveren udarbejdede Forslag, der ikke er trykt, da det kun foreligger i en Udvalget underhaanden tilstillet Koncept, indeholder nogle Ændringer i og Tilføjelser til Forslaget af 1891, i hvilken Henseende især skal fremhæves:

1) Det foresloges at gøre Kommissionen permanent, saa at dens Opgave ikke blot blev at planlægge Salget i Almindelighed, men ogsaa at lede de enkelte Salg. Det foresloges at tillade den at antage lønnet Assistance til Opmaaling, Kortlægning og lignende Arbejde.

2) Det foresloges at lade den af Beneficiarius engang udtalte Begæring om Salg være uigenkaldelig, saa at han altsaa ikke senere kunde modsætte sig et af Kommissionen billiget Salg.

3) Der opstilledes en Række Hovedregler for Salgene, hvoriblandt især kan fremhæves som nye:

a) Salg af Indmark skal saa vidt muligt ske i samlede Lodder, der egne sig til Indgærdning under eet.

b) Trøer, Byggegrunde og Arealer, der tjene til naturlig Afrunding af Naboers Lodder, kunne sælges uden Hensyn til Areal eller Marketal.

c) Frasolgte Lodder i Indmark og udskiftet Udmark skulle opmaales, kortlægges og deres Grænser beskrives og afsættes i Marken. Skattemarketallet fordeles paa Parcellerne.

d) Købesummen fastsættes i hvert enkelt Tilfælde efter Vurdering under Hensyn til Pris i Handel og Vandel. Hvor flere Tilbud foreligge om Køb af samme Jordstykke, afholdes Auktion. Ved Fastsættelse af Købesummen for Lejetrøer gives der Lejeren og hans Arvinger Afkortning i Købesummen, svarende til det paa Trøens Opdyrkning anvendte Arbejde.

e) Jorden sælges saa vidt muligt fri for fremmede Brugsrettigheder og Servitutter.

4) Der foresloges Bestemmelser om, at de solgte Ejendomme ikke maatte udstykkes uden særlig Tilladelse af Færø Amt, hvilken Tilladelse ikke skulde kunne gives, naar Udstykningen vilde skabe Indmarkssplittelse. Disse Regler skulde ogsaa gælde Udstykning til Brug. Overtrædelse skulde medføre Bødeansvar.

Kommissionen, som har været enig i at anbefale Bortsalg af Præstegodset med Forbehold af mindre Jordtilliggende til Have og til Fodring af en eller to Kør, har til Grund for sine Forhandlinger lagt Udkastet af 1891 og det af Sorenskriver Helms i 1907 udarbejdede Udkast og har optaget adskillige Regler fra begge, idet man har taget fornødent Hensyn til forskellige i andre af nærværende Kommission foreslaaede Udkast nedlagte Principper.

Man har ment det rettest under Udkastet at inddrage al den Jord, der er henlagt til Præsteembederne, altsaa ogsaa den *Fæstejord*, der er tillagt de to Præstekald paa Strømø. Et Mindretal (Effersøe) har dog foreslaaet denne Fæstejord solgt i Henhold til Reglerne i dette Mindretals Særforslag om Salg af den Del af Statens Fæstegods, der er tillagt Embeds- og Bestillingsmænd, jfr. dette Forslag, der er trykt som Bilag til »Udkast til Lov om Fæstegodsets Overgang til Selvejendom«.

Maalet for nærværende Udkast har været dels at skaffe Præstekaldene et tilstrækkeligt Vederlag ved Salget af Jordegodset og dels at skaffe især den omboende Befolkning Jord i Eje, udlagt i samlede Lodder af en saadan Størrelse, at de kunne bestaa som selvstændige Landbrug.

Hvorledes man i det enkelte har tænkt sig Sagen ordnet, vil fremgaa af Bemærkningerne til de enkelte Paragraffer.

Som Bilag følger en Oversigt over de de enkelte Præstekald tillagte Ejendomme, indeholdende Oplysninger om deres Marketal, Skattemarketal, Taksation, Bygninger, Besætning m. v.

Med Hensyn til de enkelte Paragraffer bemærkes følgende:

Til § 1.

Genstand for Afhændelse efter denne Lov er ifølge Paragraffens Indhold: Præstegaardene, Anneksgaardene, den Embederne tillagte Fæstejord samt Trøer indlagte af ovennævnte Jord.

Til § 2.

I første Stykke fastsættes Regler for *de ved Lovens Ikrafttræden værende Besiddere* (Præster eller Enker), og bestemmes, at Gaardene i deres Besiddelsestid kun afhændes ifølge deres Begæring. Man har ment det rigtigt ved Salg af Anneksgaardene at kræve den i Embedet værende Præsts Samtykke, da Afhændelsen kan faa Betydning for ham. Reglen om, at en Enke, der ikke bor paa Færøerne, skal have en her bosat Fuldmægtig, er foreslaaet af rent praktiske Grunde.

Andet Stykke handler om Salg *efter Embedsledighed* og foreskriver, at Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet efter Indstilling fra Salgskommissionen kan beslutte, at der skrides til Salg — selvfølgelig efter de gældende Bestemmelser om Prisen o. s. v. —, naar Naadensaaret er udløbet. Det følger formentlig af Reglens Formulering, at der her kun er Tale om den Jord, der besiddes af *Præsten*, saa at Jord, der besiddes af en Præsteenke, altid kun kan sælges med hendes Samtykke.

Ved denne Regel har man ment tilstrækkelig at varetage Samfundets Interesse i, at Præstegodset virkelig bringes i Handelen.

Til §§ 3 og 4.

Man har — i Overensstemmelse med Forslaget 1907 — ment det ønskeligt, at samme Mand virker som Formand for alle Kommissionerne for de enkelte Præstegæld, idet Arbejdets Ledelse derved formentlig vil blive dygtigere og Arbejdet mere ensartet. Det foreslaas at lade denne faste Formand udnævne af Ministeriet. De øvrige Medlemmer af Kommissionerne blive efter Udkastet — ligesom efter Forslaget 1907 — 2 af Lagtinget valgte Mænd samt vedkommende Sognepræst og Provsten.

Kommissionernes Opgave vil, ligesom efter Forslaget 1907, blive baade planlæggende og ledende, idet de skulle træffe alle Bestemmelser vedrørende de enkelte Salg.

Det foreslaas at tillade Kommissionerne at benytte lønnet Medhjælp til Kontorarbejder, Opmaaling og andre Arbejder, der kræve særlig Uddannelse.

De øvrige Regler tiltrænge næppe videre Forklaring.

Til § 5.

Man har ment det hensigtsmæssigt udtrykkeligt at henlede Salgskommissionernes Opmærksomhed paa deres dobbelte Opgave, nemlig baade at skaffe Præsterne rundelig Erstatning for den afstaaede Jord

og at sørge for, at Landbrugets Interesser tjenes ved Ordningen af Salgene.

Grundlaget for Salgene er, ligesom i Forslaget af 1891, Salgsplaner, der forud udarbejdes af Kommissionerne, idet man har antaget, at der herved vil komme bedst System i Afhændelsen, og at man bedst derved undgaar at beholde en Del spredt og ringe Jord tilbage til Embederne, jfr. § 17.

Ved Udarbejdelse af Salgsplanerne har man foreslaaet, at der angives en Minimumspris for de enkelte Parceller, ansat under Hensyn til Embedets hidtidige Indtægt af Jorden og til det antagelige Nettoudbytte af Parcellerne. Da Forholdene kunne forandre sig, foreslaar man, at Minimumsprisen om fornødent fastsættes hvert 5te Aar. Om Nødvendigheden af en Omvurdering ville Kommissionerne selv have at skønne. Betydningen af den fastsatte Minimumspris fremgaar af § 6.

Det er fundet rigtigst at give Kommissionen Adgang til at fravige den vedtagne Salgsplan, naar dette maatte vise sig ønskeligt af Hensyn til Salget eller af almennyttige Grunde.

Naar det foreslaas, at Salgsplanen skal udarbejdes efter Forhandling med vedkommende Forstanderskab, skyldes det bl. a., at Sognekommunen ifølge § 15 skal have Forkøbsret til visse Arealer eller Brugsrettigheder, jfr. ogsaa Reglen i § 5, sidste Stykke, og § 10 om Afhændelse af Arealer til Veje, Landingssteder, Byggepladser og Kirkegaarde.

Til § 6.

Paragraffen indeholder Reglerne om Fastsættelsen af Købesummen ved de enkelte Salg.

Der kan sælges saavel underhaanden som ved Auktion. Underhaanden kan sælges 1) ved enstemmig Vedtagelse, naar der bydes fra 10 til 25 pCt. over Minimumsprisen, og 2) ved Stemmeflerhed, naar der bydes 25 pCt. over Minimumsprisen eller mere.

Indkommer intet Tilbud, eller indkommer kun Tilbud, der ikke byder 10 pCt. over Købesummen, eller vedtages et højere Tilbud ikke, afholdes Auktion, og der kan da approberes et Bud, der ikke naar Minimumsprisen, naar alle Kommissionens Medlemmer ere enige deri, og der tidligere ved Salg af Jord — fra samme eller et andet Præsteembede, jfr. § 22 i Slutningen — er indvundet et Overskud, der dækker Underskudet.

Af sidstnævnte Regel og Henvisningen til § 22 vil ses, at det ikke er Tanken, at hele Overskudet ved Salget fra et enkelt Embedes Jord ubetinget skal komme samme Embedes Indehaver til Gode. Man har fundet det rimeligt, at Uligheden i de opnaaede Priser for de forskellige Gaarde udjævnes ved af Overskudet af en Gaard at henlægge en Del til Besidderen af en Gaard, der ikke har kunnet sælges med lignende Fordel.

Reglen i § 22, 1ste Stykke, om Købesummernes Administration særskilt for hvert Præstekald maa altsaa forstaas med den nævnte Begrænsning.

Da samtlige Kommissioner have fælles Formand, og Provsten ligeledes deltager i alle Forhandlinger, ville Kommissionerne altid kunne have Rede paa, hvorvidt man i givet Tilfælde har et Overskud andetsteds fra at regne med til Dækning af et Underskud.

Til §§ 7—17.

Heri indeholdes forskellige Hovedregler for Ejendommenes Salg til Vejledning for Kommissionerne, for største Delen hentede fra Udkastene af 1891 og 1907.

Om *§ 8* er talt ovenfor.

§ 9 indeholder Hovedreglerne for Størrelsen af de enkelte Parceller. Paragraffen forudsætter, at Indmark og Udmark kan sælges hver for sig. Med Hensyn til *Indmarkslodder* har Kommissionen kun at paase, at de faa en saadan Størrelse, at de kunne udgøre *selvstændige Brug*.

Udmarken foreslaas — for saa vidt den ikke sælges til Opdyrkning — solgt i større, for Faareavl hensigtsmæssige Dele. Man har ment, at det ved Salg af Udmark til Faareavl ikke burde udelukkes — snarere tilstræbes — at sælge større Arealer til flere, der agtede at drive Havgen i Fællig, idet Fællesdrift i Havge utvivlsomt frembyder visse Fordele,bl. a. ved formindskede Driftsomkostninger, og tillader Folk med smaa Midler at blive Deltagere i Havgebruget. Man har ment det rigtigt, naar Havge sælges til Fællesdrift, at sætte en Grænse, saavel opad som nedad, for Størrelsen af de Arealer, der tilfalde Enkeltmand, og er efter en Del Forhandling bleven staaende ved en Grænse nedad af $^1/_{10}$ Skattemark og opad af 1 Skattemark, hvilket svarer til et omtrentligt aarligt Havgeudbytte af fra 1 til $12^1/_2$ Slagtelam, jfr. herved Instruks for Taksationskommissionen paa Færøerne af 10. April 1867 § 6 og Udkast til Lov om Matrikulering § 6, 2det Stykke.

Naar Indmark sælges, og naar Ud-

mark sælges til Enkeltmand, har Kommissionen ikke — saaledes som tidligere Forslag — ment at burde fastsætte nogen bestemt Grænse opad eller nedad for Ejendommenes Størrelse, da det næppe er muligt i Loven at fastsætte en Regel, der passer overalt. Medens det i mange Bygder kunde være ret naturligt at lade Grænsen opad for Havgebrug være f. Eks. to Skattemarker, vil en saadan Regel i andre Bygder kunne virke højst uheldigt. I en Bygd som Sydredal paa Strømø f. Eks., hvor der er 16 Marker Havge, vilde det være praktisk uigennemførligt at holde paa en Grænse opad af 2 Skattemarker, endsige 1 Skattemark. Der vilde formentlig ingen Købere melde sig, da Forholdene paa Stedet føre med sig, at Beboerne ere nogenlunde udelukkede fra andet Erhverv end Landbruget, og en Familie kun vilde faa et meget tarveligt Udkomme ved at have Brugen af indtil 2 Skattemarker Havge som *eneste* Levevej. I hvert Fald er det højst usandsynligt, at 8 eller 16 Købere vilde melde sig for at faa 2 eller 1 Skattemark Havge paa dette Sted, og skulde dette trods alt ske, vilde det være saa at sige umuligt at skaffe disse Folk Bopladser paa Stedet.

Man har derfor ment det rettest at overlade til Kommissionerne at fastsætte Ejendommenes Størrelse *i disse Tilfælde* og blot fordre, at Indmarkslodder faa en for *selvstændige* Brug i den *paagældende* Bygd *passende* Størrelse, og at Udmark skal søges solgt som *hensigtsmæssige* Brug.

Ved disse Regler i Forbindelse med Reglen om, at *Andele* i Fælleshavge kunne gaa ned til $^1/_{10}$ Skattemark, har man ment at tage alle de Hensyn, som en hensigtsmæssig Ordning af Salget kræver, idet man paa den ene Side har holdt paa hensigtsmæssige samlede Brug og derved varetaget Landbrugsinteresser, paa den anden Side gjort det muligt for Smaafolk at faa Del i Havgebruget, og endelig varetaget Præstekaldenes Tarv ved at give et saa vidt Spillerum med Hensyn til Loddernes Størrelse, at der altid vil findes Ejendomme efter Købernes Smag, saa at Priserne kunne ventes at blive antagelige.

Man har ment det rettest ved en særlig Bestemmelse at henlede Kommissionernes Opmærksomhed paa at tage Forbehold angaaende Tørveskærsrettigheder.

I *§ 10* nævnes en Del Tilfælde, hvor Salg kan ske uden Hensyn til Arealets Størrelse. Disse Regler behøve næppe nærmere Forklaring.

Man har lagt en Del Vægt paa Bestemmelsen i næstsidste Punktum om, at *indenbygds Købere* skulle have fortrinsvis Adgang til Køb. Naar man foruden Indbyggere i den Bygd, *i hvilken* Ejendommen ligger, tillige har nævnt Indbyggere i en Bygd, *i Nærheden af hvilken* Ejendommen ligger, har man ved det sidste Udtryk sigtet til Køb af Jordstykker, der ligge fjernt fra den Bygd, hvortil de høre, men nær ved en Nabobygd, hvorfra Jorden med større Fordel vil kunne drives. Med Hensyn til fjernere boende Købere bemærkes, at man ikke har anset det heldigt, at Jord erhverves af Folk fra fjernere Bygder, der maa lade Jorden drive af andre. Maalet med Salg af disse Jorder er jo netop bl. a. at skabe selvstændige Ejendomme, der dyrkes af deres *Ejere* og derfor dyrkes bedst.

Reglen i *§ 11* sigter til at lette almindelig Udskiftning i Bygden, eller rettere til ikke at skabe en tidligere ikke bestaaende Vanskelighed for Udskiftningen.

I *§ 12* har man foreslaaet at give Salgskommissionerne en vidt gaaende Myndighed overfor de til Ejendommen hørende Rettigheder og Herligheder og har ment det rigtigst i saa Henseende at stille Kommissionerne aldeles frit, saa at de kunne ordne disse Forhold paa den i hvert enkelt Tilfælde hensigtsmæssigste Maade.

Saa vidt muligt bør Jorden sælges fri for fremmede Brugsrettigheder og Servitutter.

Herved sigtes naturligvis ikke til Rettigheder, der øves paa Præstegodset af udenforstaaende Ejere, hvilke Rettigheder der ikke gives Kommissionerne Myndighed til at afløse. Hvis saaledes Bygdens Beboere have Ret til Tørveskær i Præstehavgen eller Vintergræsningsret for Faar fra anden Havge paa Præstegaardens særlige Indmark, kunne disse Rettigheder ikke skaffes bort uden ved Overenskomst eller ifølge de sædvanlige Afløsningsregler, jfr. Udkast til Havgelov § 42 og Udkast til Udskiftningslov §§ 45 og 79. Derimod skal Kommissionen kunne sælge *Præstegaardens* Indmark fri for Græsningsret for *Præstegaardshavgens* Faar, og denne Havge fri for Tørveskær af Indmarkens Købere og for Sommergræsning af disses Kør.

Selvfølgelig vil Prisen for det solgte afhænge af, hvilke Rettigheder og Forpligtelser der følge med de solgte Parceller, og det vil formentlig blive nødvendigt for Salgskommissionen ved Fastsættelse af Minimumspriserne, jfr. § 5, at angive, under hvilke Forudsætninger i Henseende til Rettigheder og Byrder disse Priser ere fastsatte.

Reglen i *§ 13* svarer til Bestemmelserne i Udkast til Udskiftningslov § 28 og i Udkast til Lov om Matrikulering m. v. § 14.

§ 14 indeholder Reglerne om den Retsstilling, der ved Godsets Bortsalg tilkommer Opsiddere samt Opdyrkere af Lejetrøer og Brugere af samme, der ikke ere Opdyrkere eller indtraadte i Opdyrkeres Rettigheder.

Man har fundet det stemmende med Billighed, at Opsiddere og Opdyrkere af Lejetrøer samt deres Bo og Arvinger faa fuld Erstatning for paaviselige Grundforbedringer, udførte af dem, for saa vidt de ikke alt skønnes paa anden Maade at være vederlagte for deres Arbejde. Dette gælder baade, naar de selv købe, og hvis de maa fratræde Besiddelsen.

Det er formentlig en Selvfølge, at de bestaaende Lejemaal og Forpagtningskontrakter maa respekteres, og at Kommissionen — i Mangel af Overenskomst — kun kan benytte den Ret til Opsigelse, som Kontrakterne maatte hjemle. Kommissionen vil da kunne komme i den Stilling først at kunne sælge, naar Lejetiden er udløbet, eller at maatte sælge med Forbehold af det bestaaende Brugsforhold.

Formentlig ville dog baade Opsiddere og Brugere af Lejetrøer benytte sig af den fortrinlige Adgang, Forslaget hjemler dem til Køb af Dele af Ejendommen eller Trøen.

Man har foreslaaet, at alle *Brugere* af Lejetrøer skulle have saadan fortrinsvis Adgang til at købe Trøen, og at *Brugere, der ere Opdyrkere,* eller som maa siges at være indtraadte i Opdyrkeres Rettigheder (jfr. Trølov 13. April 1894 § 1 i Slutningen og Udkast til Lov angaaende Statens Fæstegods paa Færøerne § 43), skulle kunne købe Trølodderne for Minimumsprisen ifølge Salgsplanen efter Fradrag af Erstatningen for Forbedringer, dog saaledes, at de aldrig skulle betale mere end 250 Kr. pr. Hektar (hvilket Areal nogenlunde maa antages at svare til et Kofoder). Med Hensyn til *Opsiddere* foreslaar man, at disse — og deres Bo og Arvinger — skulle have fortrinsvis Adgang til Køb af en Del af den Ejendom, de have brugt, saafremt de i en Aarrække have haft en væsentlig Del af deres Indtægt af Brugen. Fra Købesummen drages eventuelt ifølge det ovenfor bemærkede Erstatningen for Grundforbedringer.

Naar de Vilkaar, man ved de her omhandlede Ejendomme har ment at kunne byde Købere af Trøer, gennemgaaende ere ringere end de Vilkaar, der bydes Erhververe af Trøer af *Statens Fæstegods,* hidrører dette naturligvis fra, at man ved Salget tillige har maattet varetage Præstekaldenes Interesser i en rimelig Pris for den afstaaede Jord.

For saa vidt angaar bortlejede Arealer af den Del af Statens Fæstegods, som er tillagt Præsteembeder (i Nord- og Sydstrømø), maa Brugeren selvfølgelig have samme Adgang til at blive Ejer, som ved udlejede Arealer af andet Fæstegods, hvorfor den fornødne Bestemmelse herom er tilføjet i Paragraffens sidste Stykke.

Det vil formentlig findes naturligt, at man i *§ 15* har forbeholdt Amtskommunen og derefter vedkommende Sognekommune en Forkøbsret til visse Arealer, hvilken Ret dog over for Trøbesidderes og Opsidderes fortrinsvise Adgang til Køb kun kan udøves efter de gældende Regler om Ekspropriation.

Bestemmelserne i *§ 16* om Købesummernes Erlæggelse begunstige især de ovennævnte til Køb fortrinsberettigede og derefter Købere, der bo i Bygden eller flytte dertil inden et Aar. De lempelige Betalingsvilkaar, der bydes disse Købere, ville formentlig gøre det muligt for ubemidlede at erhverve sig Jord og dog ikke — da Priserne for disse Købere ere satte saa lavt — medføre nogen Risiko for Præstekaldene. At udenbygds Købere, hvilket altsaa vil sige Købere, der ikke foreløbig agte at flytte til Bygden, skulle betale hele Købesummen kontant, vil formentlig findes naturligt; det synes nemlig ikke ønskeligt, at Jord købes for at drives af Forpagtere. Det er selvstændige Brug, man har ønsket at skabe.

Reglerne i *§ 17* ville formentlig ikke trænge til Forklaring.

Til § 18.

Man har fundet det hensigtsmæssigt ikke i selve Loven at optage Detailregler om Salgskommissionernes Arbejdsmaade, men at foreslaa saadanne fastsatte af Ministeriet i en Instruks efter Lagtingets Indstilling.

Til § 19.

Man har fundet det rigtigt i Lighed med f. Eks. Regler i Norsk Lov om Statsborgerret af 21. April 1888 § 9 at foreslaa, at Personer, der ikke have dansk Indfødsret, ikke uden kongelig Bevilling kunne erhverve de her omhandlede Jorder til Ejendom eller til Brug. Man har herved især haft for Øje at hindre, at Arealer uden videre skulde kunne erhverves af Udlændinge for at bruges til større industrielle Anlæg eller i Sportsøjemed, til Jagt, Lystfiskeri og lignende.

Virkningen af en Retshandel i Strid med Bestemmelsen vil ikke være selve

Retshandelens Ugyldighed, men den, at man — hvis ikke en kongelig Bevilling senere godkender det skete — kan fremtvinge Ejendommens Afhændelse, jfr. H. Scheel, Norsk Tingsret S. 303. Det maa, selv uden udtrykkelig Omtale i Loven, formentlig anses som en Følge af Bestemmelsen, at en Aftale eller Kontrakt om en Overdragelse i Strid med Loven ikke kan kræves fuldbyrdet, jfr. Norsk Lov 21. April 1888 § 11.

Til § 20 og 21.

Kommissionen har anset det rigtigt at foreslaa Regler, sigtende til at hindre uhensigtsmæssig Udstykning af de oprindelige Parceller, og har derfor foreslaaet, at Ejendommene kun kunne udstykkes ifølge Amtets Tilladelse, og at saadan Tilladelse, hvis Udstykningen vil medføre Splittelse af hensigtsmæssige Indmarksbrug, kun kan gives, »naar Almenvellet kræver det«, altsaa efter Ekspropriationsprincipper.

Man har ment, at Overdragelse til Brug for længere Tid end 20 Aar bør undergives samme Regler som Salg, jfr. herved Regler i Udkast til Lov om Matrikulering m. v. § 5.

Naar man ved disse Ejendomme har foreslaaet at begrænse Udstykningsfriheden, medens man ikke har dristet sig til at foreslaa lignende Regler i Udkastene til Udskiftningslov og Matrikuleringslov, ligger dette dels i, at de Ejendomme, der agtes skabte ved den foreslaaede Lov, til Dels ere en paa Færøerne ny Art af Ejendomme, hvorfor særlige Udstykningsregler ikke ville komme i Strid med nedarvede Forestillinger, dels og navnlig i, at man her ikke behøver at nære Frygt for, at Udstykningsforbud skal modarbejde Udskiftningen; thi for disse Ejendommes Vedkommende ligger Retten til at tage Bestemmelse om Udskiftning jo efter Udkastets § 11 i Justitsministeriets Haand.

De foreslaaede Regler om Fremgangsmaaden ville formentlig findes naturlige. De maa i øvrigt suppleres med Reglerne om Skyldsætning efter Udstykning, jfr. Udkast til Lov om Matrikulering § 12.

For at overholde de givne Regler om Udstykning har man anset det nødvendigt at foreslaa Straf for Overtrædelse. Man har foreslaaet, at Bødernes Maksimum sættes saa højt som til 500 Kr., og at ny Bøde paadrages for Opretholdelse af den ulovlige Tilstand, fordi man har ment, at man kun derved virksomt kunde ramme en egentlig Spekulation i Overtrædelse af Loven.

Til § 22.

Reglerne ville for det beneficerede Godses Vedkommende formentlig ikke behøve yderligere Forklaring udover, hvad der er bemærket ved § 6.

Med Hensyn til det Præstekaldene tillagte Fæstegods synes det at være rimeligt, at Staten faar udbetalt den kapitaliserede aarlige Lejeindtægt, — som har udgjort Statens eneste Interesse i denne Art af Fæstejord, — og at Resten af Købesummen tilfalder Præstekaldene.

Bilag.

Oversigt

over

det Præsteembederne paa Færøerne tillagte Jordegods af beneficeret Jord og Fæstejord.

Præstegæld	Gaardene	Gammelt Marketal			Jordens Taksationsværdi			Bygningers Værdi[2]	Besætning[3]	
		Mk.	Gl.	Sk.	Indmark[1]	Udmark	Tilsammen		Køer	Faar
					Kr.	Kr.	Kr.	Kr.		
Norderøerne	1. Præstegaard i Viderejde....	12	»	»	12,480	20,290	32,770	3,400	19	340
	2. Anneksgaard i Viderejde ...	4	»	»						
Østerø	1. Præstegaard i Næs[4]).....	24	»	»	14,340	13,200	27,540	3,200	10	375
	2. Anneksgaard i Tofte	7	»	»	9,490	8,160	17,650	1,510	6	185
Nordstrømø.	1. Præstegaard i Kvivig.....	7	8	»	5,010	8,440	13,450	830	6	160
	2. Fæstejord i Kvivig	1	4	»	670	1,340	2,010			
	3. Anneksgaard i Kollefjord ...	4	»	»	4,510	7,000	11,510	925	7	140
	4. Fæstejord i Kollefjord[5]) .	4	8	»	2,160	»	2,160			»
Sydstrømø..	1. Præstegaard i Sydredal	16	»	»	5,920	15,090	21,010	[6])	5	200
	2. Anneksgaard i Nordredal ...	9	12	»	4,800	15,730	20,530	[6])	4	250
	3. Fæstejord i Sandegærde[5])	2	»	»	1,080	»	1,080	[6])	»	»
Vaagø	1. Præstegaard i Midvaag	8	8	»	12,980	7,970	20,950	2,600	10	260
	2. Anneksgaard i Midvaag.....	6	»	»	9,700	7,680	17,380	200	10	180
Sandø	1. Præstegaard i Sand.....	10	»	»	8,550	8,060	16,610	2,000	10	310
	2. Anneksgaard i Sand.....	5	8	»	2,760	6,330	9,090	70	5	275

Præstegæld	Gaardene	Gammelt Marketal			Jordens Taksationsværdi			Bygningers Værdi[2]	Besætning[3]	
		Mk.	Gl.	Sk.	Indmark[1]	Udmark	Tilsammen		Koer	Faar
					Kr.	Kr.	Kr.	Kr.		
Suderø	1. Præstegaard i Kvalbø.....	12	8	»	12,990	6,460	19,450	9,576	4	80
	2. Kapellan- og Anneksgaard i Vaag.....	10	4	»	9,300	5,950	15,250	»	»	90
	3. Beneficeret Jord i Porkere	2	»	»	3,180	1,150	4,330	150	»	24
Provsteembedet	Provstegaard i Andefjord ...	11	8	»	9,740	10,370	20,110	410	8	220

[1]) Herunder takserede Trær.
[2]) Herunder ikke Præsteboligen. Værdien er anslaaet.
[3]) Angivet omtrentlig.
[4]) Det gamle Marketal i Udmarken er 20 Marker.
[5]) Kun Indmark.
[6]) Oplysninger mangle.

Sammendrag.

Beneficeret Jord	Jordens Taksationsværdi		
	Indmark	Udmark	Tilsammen
	Kr.	Kr.	Kr.
Norderøerne	12,480	20,290	32,770
Østerø.....	23,830	21,360	45,190
Nordstrømø	9,520	15,440	24,960
Sydstrømø	10,720	30,820	41,540
Vaagø	22,680	15,650	38,330
Sandø	11,310	14,390	25,700
Suderø	25,470	13,560	39,030
Provsteembedet .	9,740	10,370	20,110
I alt...	125,750	141,880	267,630

Fæstejord	Jordens Taksationsværdi		
	Indmark	Udmark	Tilsammen
	Kr.	Kr.	Kr.
Nordstrømø	2,830	1,340	4,170
Sydstrømø	1,080	»	1,080
	3,910	1,340	5,250

XI. a.

Udkast

til

Lov angaaende Statens Fæstegods paa Færøerne.

---

§ 1.

De til Statens Fæstegods paa Færøerne hørende Ejendomme blive, for saa vidt de ikke overgaa til Selvejendom, at overdrage i Fæste efter de i denne Lov indeholdte Regler (jfr. dog § 42).

Fæstets Tiltrædelse.

§ 2.

Ved Fæstets Tiltrædelse skal der overleveres Fæsteren et af Landfogden udstedt Fæstebrev, hvori anføres Fæstets Tilliggende (med Marketal og Skattemarketal), de dertil hørende Bygninger og mulige andre Inventarier samt den medfølgende Besætning. Fæstebrevet skal tillige indeholde en Angivelse af, hvad Fæsteren har at svare Staten i Indfæstning og Leje, samt hvilken Aftægt der paahviler Fæstet. For saa vidt der maatte være gjort særlige Forbehold eller Indskrænkninger i den Fæsteren ellers i Almindelighed tilkommende Brugsret, skulle slige Forbehold og Indskrænkninger tydelig angives i Fæstebrevet.

Fæstebrevet, der udfærdiges efter en af Justitsministeriet foreskreven Formular, skal tinglæses inden et halvt Aar efter Udstedelsen. Udgifter ved Udstedelsen og Tinglæsningen afholdes af Fæsteren.

§ 3.

De til Fæstet hørende Bygninger og andre Inventarier skulle overleveres Fæsteren ved en Synsforretning, som afholdes af to Mænd, af hvilke den fratrædende Fæster (eller, hvis han er død, hans Bo eller Arvinger) udnævner den ene, den tiltrædende Fæster den anden. Sysselmanden har at overvære Forretningen og ved denne at varetage det offentliges Tarv samt at vejlede Synsmændene og føre Forretningen i Pennen.

I Forretningen skulle Bygningerne nøjagtig beskrives med Angivelse af deres Maal; endvidere skal det anføres, af hvilke Bygningsmaterialier hver enkelt Bygning bestaar, og i hvilken Tilstand den er, og ved hver Mangel skal det ansættes, hvor meget dens Istandsættelse med Arbejdsløn og Materialier vil koste.

Saavel den fratrædende (eventuelt en befuldmægtiget for hans Bo eller Arvinger) som den tiltrædende Fæster kunne kræve Aftens Varsel til at overvære Forretningen.

Blive Synsmændene ikke enige, vælge de en Opmand, og kunne de ikke enes om hans Valg, udmelder Sysselmanden en Opmand.

Beskrivelse af Synsforretningen skal vedhæftes Fæstebrevet.

Forretningens Omkostninger afholdes af den tiltrædende Fæster.

§ 4.

Saavel fratrædende som tiltrædende Fæster og Godsbestyrelsen kunne kræve Synsforretningen udstrakt til at indbefatte den til Fæstet hørende faste Besætning samt de Moderfaar, som ud over den pligtige Besætning findes paa Fæstet. Er Besætningen ikke fuldtallig til Stede efter Fæstebrevets Lydende, skulle Synsmændene afgive Skøn over, hvilken Erstatning der herfor paahviler den fratrædende Fæster. Paa samme Maade skulle Synsmændene, saafremt Besætningen af Moderfaar er større end den pligtige, skønne over, hvilket Vederlag der tilkommer den fratrædende Fæster for de overtallige Moderfaar. Erstatningen vil i begge Tilfælde være at fastsætte til, hvad det efter Aarstiden og efter almindelige Priser i Handel og Vandel, men dog med billigt Hensyn til begge Parter skønnes at kunne paalægges Skyldneren at betale.

§ 5.

Endvidere kunne fratrædende og tiltrædende Fæster saavel som Godsbestyrelsen kræve Synsforretningen udstrakt til saadanne Grundforbedringer, hvorfor der af Statskassen er ydet Godtgørelse. Mændene ville i saa Fald have at skønne, om der foreligger Vedligeholdelsesmangler, som den fratrædende Fæster er ansvarlig for, og hvilken Aabod han skal svare.

Endelig kunne de samme Parter forlange, at der afholdes Syn over Hegn og Led, som det paahviler Fæstet at vedligeholde. Synet foretages af Hegnssynsmændene (Hegnslovens § 44), der afgive saadant Skøn som i første Stykke, sidste Punktum, ommeldt.

§ 6.

Almindelig Fardag i Fæsteforhold er Olaidag (29. Juli). Sker Fæstetiltrædelse til anden Tid af Aaret, kunne saavel fratrædende som tiltrædende Fæster kræve afgjort ved Skøn efter §§ 3—4, hvorledes Indtægter (derunder Uld, Lam, Foder m. v.) og Udgifter (derunder Skat og Lejeafgift) ved Fæstet efter Billighed ville være at dele mellem dem.

Fæsterens Rettigheder og Pligter.

§ 7.

Fæsteren er berettiget til at bruge Fæstet med dettes Tilliggende, Besætning, Bygninger m. v. paa saadan Maade, som stemmer med sædvanlig og forsvarlig Brug af Ejendommen. Han udøver den Fæstet tilkommende Jagtret og Fiskeriret. Han kan benytte den til Fæstet hørende Tørveskærsret og Kulbrydningsret til Husbrug. Han kan for indtil 3 paa hinanden følgende Aar af sin Besiddelsestid bortleje Jagtret, Fiskeriret, Fuglebjerge, Tørveskærsret eller anden til Ejendommen hørende Herlighed og indtil en Femtedel af Fæstets Indmark. Til yderligere Lejemaal kræves Godsbestyrelsens Samtykke (§ 39). Fæsteren har Ret til at sælge Sten, Sand, Tang, Tørv, Kul og lignende i saadant Omfang, som stemmer med tilbørlig og vanlig Benyttelse af Ejendommen.

Han skal holde Indmarken i forsvarlig Stand og — saa vidt det staar til ham — sørge for Havgens tilbørlige Drift. Han maa ikke lade noget af Fæstets Tilliggende fakomme det uden Hjemmel, men skal i paakommende Tilfælde melde Sagen til Godsbestyrelsen.

§ 8.

Fæsteren skal betale alle af Fæstet gaaende Skatter og Afgifter. Han betaler derhos til Statskassen Indfæstning og Lejeafgift efter Lov (Nr. 70) af 23. April 1897 § 4.

§ 9.

Fæsteren er pligtig at vedligeholde den til Fæstet hørende Besætning og de tilhørende Bygninger og andre Inventarier i forsvarlig Stand til enhver Tid. Forgaa Bygninger m. v. ved Brand, Storm, Fjældskred eller lignende, er han ansvarlig for deres Genopførelse.

Justitsministeriet kan tillade, at Fæsteren afkøber Staten Bygninger og andre Inventarier, som ikke skønnes at være nødvendige til Fæstets hensigtsmæssige Drift. Kan det paavises, at heromhandlede Bygningers Værdi udelukkende eller i væsentlig Grad skyldes Fæsterens eller hans Formænds private Udlæg, nedsættes Købesummen i Forhold dertil.

Der skal oprettes en Statens Fæstegods indbefattende gensidig Forsikring mod Bygningsskade af saadan Art som nævnt i første Stykke. Enhver Fæster er pligtig at indtræde i Forsikringen og underkaste sig de Bestemmelser, som fastsættes for den ved Vedtægt, der udfærdiges af Justitsministeriet. Det kan i Vedtægten bestemmes, at Forsikringen tillige skal kunne omfatte de Fæsterne privat tilhørende Bygninger, Redskaber og Indbo, samt at alle Forsikringsbidrag skulle kunne inddrives hos Deltagerne efter samme Regler, som gælde for Betalingen af de af Fæsterne gaaende Lejeafgifter.

§ 10.

Godsbestyrelsen kan, naar saadant findes fornødent, lade foretage Syn til Oplysning om Opfyldelsen af den Fæsteren efter § 9 paahvilende Vedligeholdelsespligt. Synet foretages efter Reglerne i §§ 3—4 (dog saaledes, at den ene Synsmand udnævnes af Godsbestyrelsen); Udgifterne derved afholdes af Statskassen. Mændene have at sætte en vis Frist eller visse Frister, inden hvilke Manglerne skulle være afhjulpne. Overskrides nogen saaledes sat Frist, kan Godsbestyrelsen lade Manglerne afhjælpe paa Fæsterens Bekostning, saaledes at Udgiften derved inddrives hos ham ved Udpantning.

§ 11.

Skulde Fæsteren misbruge eller vanrøgte Fæstet, dets Tilliggende eller Bygninger m. v. i saadan Grad, at det efter uvillige, landbrugskyndige, af Retten udmeldte Mænds Skøn udsætter Fæstet for væsentlig Forringelse, vil Fæsteren under en af Godsbestyrelsen imod ham anlagt Sag være at dømme til Fæstets Fortabelse til Fordel for næste berettigede, medmindre han inden en af Retten fastsat Frist fuldstændig opretter Skaden. Sagen kan anlægges ved Ejendommens Værneting.

Godtgørelse for Grundforbedringer m. m.

§ 12.

Udfører Fæsteren paa Fæstet Grundforbedringer eller Bygningsforetagender, som det ikke ifølge Loven og det ham meddelte Fæstebrev er hans Pligt at udføre, og som forøge Fæstets Driftsværdi, skal der ydes ham Godtgørelse af Statskassen derfor paa de i nedenstaaende §§ 13—15 angivne Vilkaar.

§ 13.

Godtgørelsen er betinget af, at Arbejdet er udført efter en Plan, der er godkendt af Justitsministeriet. Med Planen, som indsendes gennem Godsbestyrelsen, skal følge

et Overslag over Bekostningen og en lovformelig Synsforretning over det paagældende Jordstykkes eller den paagældende Bygnings Tilstand.

Naar Grundforbedringen eller Byggeforetagendet er tilendebragt, optages paany en Synsforretning saavel med Hensyn til det udførte Arbejdes Beskaffenhed som til Vurdering af den Værdiforøgelse, den paagældende Foranstaltning har medført for Fæstet. Denne Forretning indsendes derefter gennem Godsbestyrelsen til Justitsministeriet tillige med de fornødne Oplysninger om medgaaede Udgifter samt den fornævnte Plan.

Godtgørelsen kan udbetales, naar der foreligger en fuldført Grundforbedring eller Bygning, der opfylder de i §§ 12—14 stillede Fordringer, selv om ikke hele det i den godkendte Plan ommeldte Arbejde er tilendebragt.

§ 14.

Godtgørelsen maa ikke overstige den Bekostning, som det paagældende Foretagende har medført for Brugeren, heri medregnet et passende Vederlag for muligt personligt Arbejde, og heller ikke den Værdiforøgelse, der ved Grundforbedringen eller Byggeforetagendet skønnes at være bleven Fæstet til Del. I Erstatningssummen bliver at fradrage de Beløb, som indkomme ved Salg af ældre Bygninger, der ved Opførelsen af ny Bygninger maatte blive overflødige, og som derfor sælges til Nedbrydning til Indtægt for Statskassen.

Samtidig med Godtgørelsens Udbetaling forhøjes den aarlige Leje af Fæstet i 35 Aar med et Beløb, som er lig 5 pCt. af den ydede Erstatning.

Skønnes den Værdiforøgelse, det paagældende Foretagende vil medføre for Fæstet, kun at ville blive dette til Del for et begrænset Tidsrum, kan Justitsministeriet bestemme, at Lejeforhøjelsen kun skal vedvare i et tilsvarende Antal Aar, mod at den forhøjes til et saadant Beløb, at Godtgørelsessummen ved sammes Erlæggelse, foruden at forrentes med 3½ pCt. aarlig, tillige ved Udløbet af den fastsatte Tid vil være tilbagebetalt. Fæsteren kan, om han ønsker det, betale større Afdrag end oven angivet, dog kun med fulde Hundreder af Kroner (medmindre hele det tilbagestaaende Beløb betales) og med 3 Maaneders Opsigelse til en Juni eller December Termin.

De nyopførte Bygninger blive som Staten tilhørende at optage paa Fæstets Inventariefortegnelse og blive derefter i et og alt at behandle efter de samme Regler som de ældre Inventariebygninger, saa længe indtil Godtgørelsen er fuldt afbetalt.

§ 15.

De i § 13 ommeldte Synsforretninger foretages af to Mænd, af hvilke Godsbestyrelsen vælger den ene og Fæsteren den anden. Kunne Mændene ikke blive enige, vælge de en Opmand, og kunne de ikke forenes om dennes Valg, beskikker Retten en Opmand. Af Omkostningerne ved Synsforretningerne afholder Fæsteren Halvdelen, og Statskassen den anden Halvdel.

§ 16.

Fæsteren (eller dennes efterlevende Ægtefælle, som besidder Fæstet, jfr. § 17) kan bestemme, at indtil Halvdelen af de Afdrag, som han (hun) betaler ifølge § 14, skal anses som et den tiltrædende Fæster ydet Arveforskud, der bør komme til Afkortning i hans Arv, og bliver der hermed i alle Henseender at forholde i Overensstemmelse med Forskrifterne i Forordning af 21. Maj 1845 §§ 10—13, jfr. Lov om denne Forordnings Udvidelse til Færøerne af 4. Januar 1854.

Efterlevende Ægtefælles Ret. Aftægt.

§ 17.

Dør Fæsteren, har en efterlevende Ægtefælle (Enke eller Enkemand) Ret til, uden nyt Fæstebrev og uden at betale Indfæstning, at beholde Fæstet for sin Livstid, medmindre der findes en Fæstearving, som er Efterkommer af den afdøde Fæster (§ 19), men ikke af den efterlevende Ægtefælle, i hvilket Tilfælde Arvingen kan kræve at tiltræde Fæstet ved sit fyldte 21. Aar.

§ 18.

Ved Fæsteledighed kan det paalægges den tiltrædende Fæster at yde Aftægt til den fratrædende og dennes efterlevende Ægtefælle eller, hvis det er efterlevende Ægtefælle, som fratræder Fæstet, til denne samt under særlige Omstændigheder til Børn af den afdøde eller fratrædende Fæster eller efterlevende Ægtefælle. Aftægten skal fastsættes ved en af Godsbestyrelsen godkendt Kontrakt; den skal som Regel sættes til bestemte Penge- eller Naturalydelser (foruden mulig fri Bolig, om hvilken Kontrakten da skal indeholde fornødne tydelige Bestemmelser) og kun undtagelsesvis til en vis Brøkdel af Fæstets Bruttoindtægt.

Den saaledes paalagte Aftægt bortfalder ikke ved ny Fæsteledighed.

Fortrinsret til Fæstet.

§ 19.

Ved Fæsteledighed skal der tilkomme sidste Fæsters ægte Afkom Fortrinsret til at faa Ejendommen i Fæste i følgende Orden:

1) ældste Søn, men er denne død, da hans Afkom;
2) er intet saadant, da yngre Søn og hans Afkom;
3) ere Sønner eller deres Afkom ej til, da ældste Datter og hendes Afkom;
4) ere ej heller saadanne til, da yngre Datter og hendes Afkom.

Er der Børn af forskellige Ægteskaber, er kun det Kuld, fra hvis fædrene eller mødrene Frænder Fæstet er kommet, fortrinsberettiget.

§ 20.

Er der ved Fæsteledighedens Indtræden intet ægte Afkom af sidste Fæster i Live, skal den have Fortrinsret til Fæstet, som sidste Fæster, hvis han frivillig fratræder Fæstet, udpeger eller, hvis han er død, har udpeget ved Testamente, dog under Betingelse af, at Godsbestyrelsen godkender hans Bestemmelse.

§ 21.

Foreligger ingen saadan Bestemmelse som nævnt i § 20, eller godkendes den ikke af Godsbestyrelsen, tilkommer der sidste Fæsters ægte Søskende og deres ægte Efterkommere Fortrinsret til Fæstet, saaledes at fædrene Fæste tilfalder samfædre Søskende og deres Afkom, mødrene Fæste tilfalder sammødre Søskende og deres Afkom.

§ 22.

I de ovenfor nævnte Tilfælde gaar Broder og hans Afkom fremfor Søster og hendes Afkom; ældre gaar for yngre; ældre Linie gaar for yngre Linie. Er den nærmeste død, træde hans Efterkommere, en efter anden, i hans Sted.

Imellem de i § 21 nævnte fortrinsberettigede skal dog den have Forrang, som sidste Fæster, hvis han frivillig fratræder Fæstet, udpeger eller, hvis han er død, har udpeget ved Testamente.

§ 23.

Adgang til at faa Fæste er i alle Tilfælde betinget af, at den paagældende ikke ved Dom er funden skyldig i nogen i den offentlige Mening vanærende Handling uden at have faaet Æresoprejsning, samt at vedkommende overfor Godsbestyrelsen kan godtgøre, at han har fornøden Duelighed til at forestaa Fæstet. Ere disse Betingelser ikke til Stede, gaar Fæstet over til den næste berettigede; dog kan Justitsministeriet, naar den førstnævnte Betingelse mangler, tillade, at Spørgsmaalets Afgørelse udsættes i indtil 7 Aar, saaledes at Fæstet i Mellemtiden overdrages en dertil skikket Person til midlertidig Brug. Ingen kan samtidig være Fæster af mere end eet Fæste.

§ 24.

Den, der mener sig fortrinsberettiget til et Fæste, kan, naar Fæsteledighed er indtraadt, kræve afgjort ved Dom under en af ham mod Landfogden anlagt Sag, om der, under de i § 23 angivne Betingelser, tilkommer ham Fortrinsret; dog maa Sagen rejses inden 6 Maaneder efter Fæsteledighedens Indtræden og derefter forfølges uden Ophold.

§ 25.

Den ovenfor fastsatte Fortrinsret skal ikke være til Hinder for, at Fæstet eller Dele deraf afhændes efter de Bestemmelser, som ere eller blive trufne ved Lov, ligesom den ej heller skal være til Hinder for, at der foretages Deling af Fæstet imellem to eller flere næstberettigede (jfr. § 26).

Deling af Fæstet.

§ 26.

Deling af Fæste kan foretages efter Justitsministeriets Bestemmelse efter indhentet Betænkning fra Landvæsenskommissionen. Den kan ske saavel paa Foranledning af Godsbestyrelsen som efter et af Fæsteren fremsat Ønske, men kan uden Fæsterens Samtykke først træde i Kraft ved Fæsteledighed. Ved Delingen vil der være at tage særligt Hensyn til, at der derved skabes hensigtsmæssige Landbrug. Den nærmest berettigede har Ret til at vælge, hvilken af Lodderne han ønsker.

Afhændelse fra Fæstet.

§ 27.

Justitsministeriet skal, efter Indstilling fra Godsbestyrelsen, være berettiget til at afhænde større eller mindre Grundstykker af Fæstegodsets Indmark eller Udmark.

Uden Fæsterens Samtykke kan afhændes:

1. Grundstykker, der agtes benyttede til Byggegrunde med fornødent Tilliggende eller til Udvidelse af Byggegrunde eller deres Tilliggende, naar Trang dertil efter indhentet Betænkning fra vedkommende Sognekommission skønnes at være til Stede;
2. Udmarksjord, som maatte findes egnet til Opdyrkning, med eller uden Bebyggelse, for saa vidt vedkommende Ansøger ifølge de foreliggende Oplysninger efter Justitsministeriets Skøn er saaledes stillet, at det maa antages at være af væsentlig økonomisk Betydning for ham at erhverve Opdyrkningsjord for den i § 32 angivne Pris.

For de under Punkt 2 nævnte Arealers Vedkommende skal dog, hvis Fæsteren modsætter sig Afhændelsen, Betænkning indhentes fra Landvæsenskommissionen, som navnlig vil have at udtale sig om, hvor vidt den ny Benyttelse maa antages at være mere værdifuld end det tidligere Brug, og hvor vidt Afhændelsen vil lægge Hindringer i Vejen for Fæstets Drift i dets nuværende Tilstand eller vil hindre en fremtidig hensigtsmæssig Ordning og Udvidelse af Fæstets Drift eller Deling af Fæstet i flere Udmarksbrug.

Ved Anlæg af Nybygder skal i alle Tilfælde Betænkning indhentes fra Landvæsenskommissionen og den kommunale Styrelse.

Om Arealet er at betragte som Indmark eller Udmark, afgøres af Justitsministeriet.

§ 28.

Kan en Afhændelse af Arealer, over hvilke der ønskes disponeret efter § 27, ikke ske uden forudgaaet Udskiftning, skal Justitsministeriet være berettiget til, efter at Sagen har været forhandlet ved Havgestævne (Grandestævne), at indbringe Begæring om Udskiftning for Sysselets Landvæsenskommission, jfr. Udskiftningslovens §§ 79 og 83.

§ 29.

Udmarksjord til Opdyrkning (Trø) afhændes ikke i mindre Stykker end, at hvert enkelt af disse i opdyrket Stand kan afgive Sommer- og Vinterfoder til 1 Ko; ejer Køberen i Forvejen Jord i Bygden, kan der tillægges ham saa meget, at han tilsammen faar et Sommer- og Vinter-Kofoder (beliggende paa eet Sted eller, hvor Omstændighederne særlig tale derfor, paa flere Steder), saafremt han ved behørig tinglæst Deklaration sammenlægger de paagældende Jorder, saaledes at de fremtidig ville være at behandle som en samlet Ejendom, der er underkastet Bestemmelserne i denne Lovs § 35.

Personer, der ikke opfylde de i § 27, Punkt 2, angivne Betingelser, skulle, med Undtagelse af Fæsteren selv, kun have Adgang til at faa Opdyrkningsjord, hvor der findes rigeligt af dyrkbar Udmark, og de bør i saa Tilfælde som Regel henvises til Arealer af tarvelig Beskaffenhed.

§ 30.

Købesummen for Jorden fastsættes af Justitsministeriet i Henhold til en Vurderingsforretning, foretagen af to Mænd, af hvilke Godsbestyrelsen vælger den ene og Køberen den anden. Kunne disse Mænd ikke blive enige, vælge de en Opmand, og kunne de ikke forenes om dennes Valg, udmelder Retten en Opmand.

Til Vurderingsforretningen benyttes Skema, som fastsættes af Justitsministeriet.

Der skal gives Fæsteren Lejlighed til at overvære Forretningen og under den at fremsætte sine Bemærkninger.

Saavel Fæsteren som Køberen kunne inden 4 Uger efter Forretningen indanke den for Landvæsenskommissionen.

§ 31.

Angaar Vurderingsforretningen Opdyrkningsjord, vil det ved Forretningen være at bestemme, hvor stort et Areal der efter Jordstykkets Beliggenhed, dets Beskaffenhed i Henseende til Jordsmonnets Dybde og Art samt Vandafledningsforhold m. m. behøves til i opdyrket Stand at afgive et Aarskofoder.

Skønner Godsbestyrelsen, at Ansøgeren opfylder de i § 27, Punkt 2, angivne Betingelser, vil der ved Vurderingsforretning over Opdyrkningsjord endvidere være at afgive Skøn over:

1. hvor stort et aarligt Græsningstab Fæstet maa antages at ville lide ved Afhændelsen,
2. om denne maa antages at ville paaføre Fæstet andre vedvarende Ulemper eller Indtægtstab, samt

3. om Fæstets Besidder ved Afhændelsen maa antages at ville faa øjeblikkelige Udgifter eller Tab.

De under 1—3 ommeldte Tab m. m. ansættes i Penge, saaledes at det for de under 1—2 nævnte Ulemper angives, hvor stor den aarlige Indtægtsnedgang kan antages at ville blive.

Ved Vurderingsforretning over andre Arealer end Opdyrkningsjord, og over Opdyrkningsjord udenfor det i andet Stykke nævnte Tilfælde, ansættes Jorden til fuld Værdi efter Dagens almindelige Priser i Handel og Vandel.

§ 32.

Købesummen for Opdyrkningsjord udgør ved Afhændelse til de i § 27, Punkt 2, nævnte Personer højst 100 Kroner og mindst 40 Kroner for et Aarskofoder; indenfor disse Grænser tages der Hensyn til, om Jorden er af bedre eller daarligere Beskaffenhed. Af den saaledes fastsatte Købesum tillægges der Fæsteren forlods en af Justitsministeriet bestemt Erstatning for de i § 31, Punkt 1—3, omhandlede Ulemper, saaledes at der for de under Punkt 3 ommeldte udbetales ham Erstatningens fulde Beløb og for de under Punkt 1 og 2 nævnte Ulemper et Beløb, lig 12 Gange den aarlige Indtægtsnedgang. Erstatningen kan kun under særlige Omstændigheder overstige Halvdelen af Købesummen.

I alle andre Tilfælde tilfalder Halvdelen af Købesummen Fæsteren.

Den Del af Købesummen, som ikke tillægges Fæsteren, skal, saafremt det paahviler Fæstet at afdrage Godtgørelse efter § 14, 2. og 3. Stykke, afskrives som Afdrag paa denne, men i øvrigt frugtbargøres efter Justitsministeriets nærmere Bestemmelse, saaledes at den til enhver Tid værende Fæster oppebærer Renterne. Fæsteren skal derhos, naar han kan paavise, at han paa Fæstet har udført Foranstaltninger, som enten have almindelig landbrugsgavnlig Betydning eller have givet Fæstet en varig Værdiforøgelse, have Ret til at faa udbetalt en saa stor Del af Beløbet, som efter Godsbestyrelsens Skøn svarer til de hafte Udgifter.

Køberen betaler alle Omkostninger ved de ovenfor omhandlede Afhændelser.

§ 33.

For Opdyrkningsjord (Trø), som afhændes fra Statens Fæstegods, gælde de i §§ 34—38 indeholdte særlige Regler.

§ 34.

Med Ejendomsretten følger hverken Rettighed til Græsning af Kvæg i Havgen eller anden til Besiddelse af matrikuleret Bø knyttet Rettighed eller Herlighed. For saa vidt Trøen støder op til Stranden, har Trøejeren som saadan ingen Raadighed over denne.

Der forbeholdes Fæstet sædvanlig Vintergræsningsret for Faarene, hvilken Ret dog kan afløses, enten straks ved Afhændelsen eller senere, ved frivillig Overenskomst mellem Fæsteren og Trøejeren. Skal Afløsningen gælde for bestandigt eller dog for en længere Tid end Fæsterens og efterlevende Enkes Besiddelsestid, kan den ikke ske, medmindre tillige Landvæsenskommissionen skønner, at Afløsningen vil kunne finde Sted uden nogen væsentlig Skade for Fæstet, og Godsbestyrelsen meddeler sit Samtykke. Vederlaget for Afløsningen fastsættes i dette Tilfælde af Landvæsenskommissionen; Halvdelen deraf tilfalder Fæsteren, medens den anden Halvdel anvendes efter Bestemmelserne i § 32, næstsidste Stykke.

§ 35.

Ingen Trø eller Trøpart maa deles eller udstykkes uden Amtmandens Samtykke (jfr. dog § 36), hvilket ogsaa skal gælde, naar 2 eller flere Trøer ved Sammenlægning

ere komne til at udgøre et enkelt Brug. Udstykningen bør som Regel kun tillades, hvis en hensigtsmæssig Jordregulering eller Samling af Trøparter maatte gøre det ønskeligt, eller der maatte være Trang til Byggegrunde. Dersom den, der ejer en Del af en Trø, vil sælge den, skal den, for saa vidt den er under 1 Kofoder, tilbydes den eller dem, der eje den øvrige Del af Trøen, som da skulle være berettigede til at fordre sig Trøparten overdragen for den højeste Pris, som nogen anden vil give for den. Naar en Trø er bleven bebygget, skal Huset og Trøen forblive en samlet Ejendom, saa at særskilt Overdragelse af en af Delene ikke uden Amtmandens Samtykke maa finde Sted hverken ved Gave, Køb, Skifte eller i andre Maader.

Som Udstykning anses enhver Overdragelse af nogen Del af Trøen til Brug for længere Tid end 20 Aar.

§ 36.

Naar Kommunalbestyrelsen formener, at det almene Vel kræver det, skal der af Trøen afstaas de efter Kommunalbestyrelsens Skøn nødvendige Arealer til Benyttelse til Byggegrunde med fornødent Tilliggende og til Udvidelse af Byggegrunde eller deres Tilliggende. Med saadan tvungen Afstaaelse forholdes efter Reglerne i §§ 2—4 i Lov Nr. 69 af 7. Maj 1881. Af Vederlaget for de afstaaede Arealer, der betales af Kommunen, udredes forlods fuld Erstatning for Vintergræsningsret og andre Servitutter; Resten tilfalder Trøejeren. Har Kommunen ikke inden fem Aar efter Afstaaelsen atter endelig afhændet de paagældende Arealer for en Pris, der højst maa udgøre en Tredjedel mere end det af Kommunen betalte Vederlag, bortfalder Afstaaelsen af de ikke afhændede Arealer, hvorhos Trøejeren og vedkommende servitutberettigede beholde det oppebaarne Vederlag.

§ 37.

Trøen kan ikke pantsættes til andre end den i Lov om Oprettelse af en Husmandsbank paa Færøerne af . . . . . omhandlede Bank.

§ 38.

Naar Trøen eller Dele af den (med Undtagelse af Arealer, som afstaas eller ere afstaaede i Henhold til § 36) afhændes eller falde i Arv til andre end Livsarvinger eller Ægtefælle, skal der svares en Afgift af 10 pCt. Afgiften beregnes efter Reglerne i Forordning af 8. Februar 1810 § 2, dog saaledes at der forlods som afgiftsfri fradrages den Værdi, som Arealet har til Benyttelse som Landbrug. Denne Værdi ansættes af Forstanderskabet (i Thorshavn af Ligningskommissionen), hvis Afgørelse i Løbet af 1 Maaned kan indankes til Lagtinget (i Thorshavn til Overligningskommissionen).

I øvrigt ville Forskrifterne i Forordning af 8. Februar 1810 §§ 7—10 være at anvende med Hensyn til den ovennævnte Afgift. De fornødne nærmere Bestemmelser om Afgiftens Opkrævning og Tilsynet dermed m. v. træffes ved kongelig Anordning efter Lagtingets Indstilling.

Afgiftsbeløbet tilfalder vedkommende Kommune. Det maa kun anvendes til Anlæg eller Forbedring af Veje eller Landingssteder.

Forskellige Bestemmelser.

§ 39.

Fæsteren kan med Godsbestyrelsens Samtykke bortleje Stykker af Fæstets Areal saavel i Indmark som i Udmark. Lejetiden maa dog ikke strække sig ud over Lejetagerens og hans Enkes Livstid eller et bestemt Tidsrum, højst 50 Aar.

For saa vidt angaar Bortlejning af Stykker af Fæstets Udmark til Opdyrkning,

skal hvert enkelt Stykke have saadan Størrelse som angivet i § 29, hvorfor der før Lejemaalets Godkendelse skal foretages Syn over Arealet efter Reglerne i § 31, 1ste Stykke; dog kan Godsbestyrelsen, saafremt vedkommende Kommunalbestyrelse skønner, at der efter de stedlige Forhold er vanskelig Adgang til Opdyrkningsjord, godkende Udlejning af mindre Trøstykker end foran nævnt.

Fremleje af de her omhandlede Arealer maa ikke finde Sted; dog kan vedkommende Kommune paa Pladser, hvor der er vanskelig eller sparsom Adgang til Opdyrkningsjord, men i øvrigt gode Vilkaar for Bebyggelse, leje Opdyrkningsjord og fremleje den til Udstykning og Bebyggelse i mindre Dele efter en af Lagtinget godkendt Plan. De enkelte Brug maa dog udgøre mindst $^1/_5$ Hektar.

§ 40.

Godsbestyrelsen kan for indtil ti Aar ad Gangen indrømme andre end Fæsteren Ret til Tørveskær til fornødent Husbrug i Fæstets Udmark, dog saaledes, at der ikke derved maa gøres Indgreb i Fæsterens og Eftermænds Adgang til Tørv til Husbrug. Uden Fæsterens Samtykke kan saadan Tørveskærsret kun indrømmes Personer, for hvem den maa anses for at være af væsentlig økonomisk Betydning. De til saadant Tørveskær udviste Arealer skulle tydelig afmærkes. Tilladelsen skal betinges af, at den paagældende efter Godsbestyrelsens Skøn omgaas tilbørlig med Tørveskæret. Lejen for Tørveskæret fastsættes af Godsbestyrelsen og tilfalder Fæsteren. Godsbestyrelsens Bestemmelse kan af Fæsteren paaklages for Justitsministeriet.

§ 41.

Enhver Køber eller Lejer af Trø eller Tropart af Statens Fæstegods er forpligtet til inden 5 Aar efter Skødets eller Lejekontraktens Dato omkring Troen eller Troparten at opføre og vedligeholde lovligt Hegn for Heste, Kvæg og Faar. Opføres Hegnet ikke inden den fastsatte Tid, bortfalder Køberens eller Lejerens Ret over Arealet, og betalt Købesum eller Leje forbrydes. Denne særlige Hegnspligt bortfalder dog, saafremt og saa længe Troen eller Troparten hegnes for Heste, Kvæg og Faar ved fælles Hegn om Indmark i Henhold til Hegnslovens Forskrifter derom.

Ved Salg eller Udlejning af andre Arealer end de i første Stykke nævnte kan der paalægges Køberen eller Lejeren yderligere Hegnspligt, end der paahviler ham efter Hegnslovens Bestemmelser.

§ 42.

Denne Lov omfatter tillige de Fæstegaarde, hvis Brug er henlagt til Embeder eller Bestillinger, saaledes at, hvad der i Loven er fastsat om Fæsteren, skal gælde vedkommende Tjenestemand, dog med følgende Lempelser i de nedenanførte Bestemmelser:

1. Der udstedes ikke Fæstebrev (§ 1) og betales ikke Indfæstning (§ 8) ved Ejendommens Tiltrædelse.
2. Tjenestemanden er ikke forpligtet til selv at drive Ejendommen (§ 7), men den skal i andet Fald bortforpagtes ved en af Justitsministeriet godkendt Forpagtningskontrakt.
3. Ved Misbrug eller Vanrøgt af Ejendommen (§ 11) skal Tjenestemanden være underkastet de Bestemmelser, som Justitsministeriet i den Anledning maatte finde fornødne.
4. §§ 16—26 finde ikke Anvendelse.
5. Afhændelse fra Ejendommen (§§ 27 og følgende) kræver i intet Tilfælde Tjenestemandens Samtykke. Købe- og Afløsningssummer (§§ 32 og 34) tilfalde ubeskaarne

Statskassen, hvorimod der afkortes 3½ pCt. aarlig deraf i Lejen, saa længe den paagældende Gaard er henlagt til Embedet eller Bestillingen.

6. Bestemmelse om Afhændelse af nogen af de paagældende Ejendomme i dens Helhed træffes ved særlig Lov, jfr. dog § 1 i Lov om Salg af de Præsteembederne paa Færøerne tillagte Ejendomme af . . . . .

§ 43.

Saadanne Arealer, som allerede ere eller fremtidig maatte blive overladte andre end Fæsteren til Brug, kunne, saafremt ikke en modsat Bestemmelse er truffen ved Lejemaalets Indgaaelse, overgaa til Selvejendom efter Reglerne i §§ 1—2, jfr. § 11, i Lov om Afhændelse af Trøer og Grundstykker fra Statens Fæstegods paa Færøerne af 13. April 1894, samt Reglerne i nærværende Lovs § 32, 2., 3. og 4. Stykke, §§ 34—38 og § 41.

§ 44.

Ved »Hegnsloven« forstaas i denne Lov »Lov for Færøerne om Hegn og Markfred af . . . . .«; ved »Udskiftningsloven« forstaas »Lov for Færøerne om Udskiftning af . . . . .«.

§ 45.

Denne Lov træder i Kraft den . . . . .

Fra samme Dag ophæves:

de hidtil gældende Bestemmelser i Norske Lovs 3. Bogs 14. Kapitel, for saa vidt Statens Fæstegods angaar;

Forordning om Handelen paa Færø og andet Landet vedkommende af 30. Maj 1691 § 9;

Forordning angaaende adskilligt Agerdyrkningen og Tjenestefolk med videre paa Færø vedkommende af 21. Maj 1777 § 1;

Lov, indeholdende nogle Bestemmelser om Adgang til Kongsfæste paa Færøerne af 25. Februar 1871, dog saaledes, at den ifølge Loven stiftede Fortrinsret til et Fæste fremdeles forbliver gældende;

Lov om Godtgørelse for udførte Grundforbedringer m. v. paa Statens Fæstegods paa Færøerne af 12. April 1892, idet nærværende Lovs § 14 ogsaa bliver at anvende paa tidligere udbetalte Godtgørelser, saaledes at disse forrentes med 3½ pCt. aarlig fra Lovens Ikrafttræden, medens Resten af den ved Udbetalingen fastsatte aarlige Ydelse beregnes som Afdrag, hvorhos nærværende Lovs § 16 finder Anvendelse paa Afdrag, som efter denne Lovs Ikrafttræden betales paa ældre Godtgørelse;

Lov om Afhændelse af Trøer og Grundstykker fra Statens Fæstegods paa Færøerne af 13. April 1894 (jfr. dog nærværende Lovs § 43);

samt alle Bestemmelser, der stride imod nærværende Lov.

Bemærkninger til foranstaaende Lovudkast.

Spørgsmaal om Ændringer i de for Statens Fæstegods paa Færøerne gældende Regler have været under Forhandling igennem et længere Tidsrum, uden dog at være bragt til nogen fuldstændig Afslutning.

Forhandlingerne have navnlig vedrørt to forskellige Foranstaltninger, nemlig:

1) Fæstegodsets Overgang til Selvejendom.
2) Afhændelse af Dele af Fæstegodsets Indmark og Udmark til andre end Fæsteren, særlig til Bebyggelse og Opdyrkning.

Den sidstnævnte Foranstaltning er gennemført ved Lov om Afhændelse af Trøer og Grundstykker fra Statens Fæstegods paa Færøerne af 13. April 1894. Om denne Lov og dens Forarbejder skal man henvise til de Bemærkninger, som fremsættes nedenfor ved nærværende Lovudkasts Afsnit om »Afhændelse fra Fæstet« (§§ 27—38).

Den førstnævnte Foranstaltning blev bragt paa Bane af Rentekammeret i 1787 (se Tillæg Side 85—86) og 1845 (se Tillæg Side 350), uden at der dog foretoges videre til dens Fremme. Senere har Sagen været drøftet af Lagtinget i Samlingerne 1876, 1877, 1879 og 1880, i hvilket sidste Aar der vedtoges et Forslag til Lov om Afhændelse af det Staten tilhørende Fæstegods paa Færøerne (se Lagtingsberetning 1880 Side 22—36, jfr. Beretning 1879 Side 25—27; se endvidere Tillæg Side 679—711). Det ommeldte Lovforslag blev dog ikke fremmet, og Lagtinget vedtog i 1887 at stille Sagen i Bero, indtil den nye Matrikul var traadt i Kraft (se Lagtingsberetning 1887 Side 9, 11, 21). I 1891 vedtog Lagtinget — under Behandlingen af Sagen om Afhændelse af Opdyrkningsjord fra Fæstegodset — at anmode Justitsministeriet om at forelægge Lagtinget et Lovforslag desangaaende og samtidig et Lovforslag om Fæstegodsets Overgang til Selvejendom, paa Grundlag af, hvad der herom var forhandlet og vedtaget i Tinget til forskellige Tider (se Lagtingsberetning 1891 Side 136, 139).

Ved i November 1893 at forelægge Rigsdagen det Lovforslag, som laa til Grund for den ovennævnte Lov af 13. April 1894, udtalte Justitsministeriet sig om det her omhandlede Spørgsmaal paa følgende Maade (se Rigsdagstidende 1893—94 Tillæg A. Sp. 2932):

»Naar der skrides til en Reform i Retning af Selvejendoms Fremme for de færøske Trøbesidderes Vedkommende, frembyder det Spørgsmaal sig naturligt, om der ikke samtidig burde træffes Foranstaltninger til selve Fæstegodsets Overgang til Selveje. I længere Tid har i Virkeligheden ogsaa Lagtinget behandlet disse tvende Spørgsmaal under eet, og Justitsministeriet, der betragter Kongsfæsternes Overgang til Selvejere ikke alene som noget i sig ønskeligt, men som en Reform, hvis Iværksættelse kun er et Tidsspørgsmaal, har tidligere været tilbøjeligt til at mene, at Trøsagens Ordning burde udsættes, til den kunde behandles i Forbindelse med et Lovforslag om Fæstegodsets Salg. Naar man har opgivet dette Standpunkt, er det ikke alene af Hensyn til Lagtingets gentagende fremsatte indtrængende Ønske om, at Trøsagen maatte blive ordnet uafhængigt af hint andet Spørgsmaal, men ogsaa fordi man i Virkeligheden erkender, at den efter det ovenanførte ønskelige Løsning af Trøspørgsmaalet ikke længere bør udsættes, navnlig ikke efter et om end beslægtet, saa dog ingenlunde i uadskillelig Forbindelse med denne Sag staaende Spørgsmaal, hvis Løsning for Tiden frembyder langt større Vanskeligheder end hin. Baade formenes nemlig det nuværende Tidspunkt at være ugunstigt for et Køb fra Kongsfæsternes Side, og der er paa Færøerne stor Dissens med Hensyn til de Vilkaar, paa hvilke Salg bør ske, saavel som med Hensyn til Spørgsmaalet om selve Foranstaltningens Belejlighed i det hele. Denne Reform vil derfor næppe for det første kunne gennemføres, og da det formentlig er saa langt fra, at dens Gennemførelse vil præjudiceres ved en Trøreform, at den formentlig netop lettere vil kunne iværksættes, naar en Ordning af Trøforholdene først foreligger, har man ment at burde tage denne for sig, saa meget mere, som man netop i de senere Aar paa Lagtinget, hvor Anskuelserne tidligere ogsaa i denne Sag have staaet skarpt over for hinanden, ved gensidige Indrømmelser er kommet til en større Grad af Enighed end før.«

Efter at den nye Skyldsætning ved Lov Nr. 70 af 23. April 1897 var sat i Kraft fra Olaidag 1899, blev Sagen paa ny rejst i Lagtinget og behandlet i dettes Samlinger 1899 og 1900 (se Lagtingsberetning 1899 Side 1—8, 1900 Side 1—15, Tillæg Side 711—732), og Tinget vedtog i den sidstnævnte Samling et Forslag til Lov om Afhændelse af det Staten tilhørende Fæstegods, hvilket Forslag af Justitsministeriet er henvist til Kommissionen.

Der er om denne Sag ikke Enighed imellem Kommissionens Medlemmer.

Et *Mindretal* (Effersøe) har den Anskuelse, at Selvejendom af principielle Grunde bør indføres paa Statens Fæstegods. Mindretallet mener, at fri Ejendom er den Besiddelsesform, der er bedst egnet til at fremme Landbruget; kun den er i Stand til at bibringe Besidderen den levende Interesse, der i Landbruget som i andre Erhverv er den bedste Drivfjeder, og kun fri Ejendom er i Stand til at bringe Jorden paa den *dygtigstes* Haand. Mindretallet henviser til, at man andetsteds, navnlig ogsaa i de Lande, der ligge os nærmest (Danmark, Norge, Skotland), af al Magt har stræbt og stræber at fremme Selvejendom i Landbruget, og at denne Institution har vist sig at bidrage mægtigt til Landbrugets Opkomst. Mindretallet kan ikke skønne, at Forholdene paa Færøerne advare imod at følge andre Landes Eksempel; tværtimod mener det, at der paa Færøerne — med et køligt og fugtigt Klima, vanskelige Arbejds- og Afsætningsforhold og flere andre Hindringer for et lønnende Landbrug — er endnu *større* Grund til at tilraade Selvejendoms Indførelse i videste Omfang. Dette Mindretal slutter sig derfor i Princippet fuldstændig til det af Lagtinget i 1900 vedtagne Lovforslag.

Et andet Mindretal (Dam, Larsen, Olsen og Patursson) mener ikke at kunne tage et saa afgjort Standpunkt i Spørgsmaalet om Fæstes eller Selvejendoms Fortrin. Dette Mindretal har den Opfattelse, at Landbruget paa Færøerne vel kan drives under begge Besiddelsesformer, og at det mulig endog kan have sin Fordele, at disse virke ved Siden af hinanden. Det kommer alt an paa, hvorledes disse Former benyttes, og — med Hensyn til Fæsternes Stilling — hvilket Indhold Lovene om Fæstegodset have, og hvorledes de udøves. Saafremt Lovgivningen indeholder tilstrækkelige Regler til at sikre Fæsteren i hans Brug, eller — selv uden saadanne Regler — saafremt Fæsterens Brug respekteres af Administrationen, da er efter Mindretallets Mening Fæsteforholdet meget vel brugeligt endnu en rum Tid. Skulde derimod enten Lovgivningen eller Administrationen ændres saaledes, at Fæsteren følte sig utryg i sin Brug af Fæstet, da vilde efter Mindretallets Mening den Tid kunne indtræffe, hvor — naar Sagen ses fra Bondestandens Synspunkt — det Spørgsmaal kommer under Overvejelse, om det er nødvendigt at forlade den hidtilværende Besiddelsesform, Fæstet, og gaa over til en ny Form, Selvejendom. Dette Mindretal mener altsaa, at begge Besiddelses*former* i og for sig kunne egne sig for Landbrugsvirksomheden, men at Vægten maa lægges paa de nærmere *Betingelser* for disse Besiddelsesformer. Mindretallet finder det nemlig indlysende, at Spørgsmaalet ikke kan stilles saaledes: om Selvejendom eller Fæste er at foretrække, men at det ene og alene kommer an paa, hvilke *Vilkaar* Besidderen kommer til at arbejde under. *Kan* Fæsteinstitutionen ordnes saaledes, at Fæsteren under den faar trygge Arbejdskaar, da tale efter Mindretallets Mening vægtige Grunde for at lade denne gennem Aarhundreder hævdvundne Institution bestaa. Mindretallet har overhovedet den Opfattelse, at man bør være varsom med Forandringer i bestaaende Ordninger, saa længe disse ikke have vist sig at være utjenlige. Paa den anden Side mener dette Mindretal, at Fæsteinstitutionen kan tænkes at udvikle sig saaledes, at Fæsterens Kaar blive altfor lidet betryggede, og at Bondestanden derfor kan komme til at staa over for Valget imellem *denne* Fæsteordning og Selvejendom. Med Hensyn til dette Valg mener Mindretallet, at Selvejendom har den Fordel, at Ejeren over for *Staten* er stillet som enhver anden Ejer i Riget og derfor, naar Spørgsmaalet om Indgreb i hans Ret rejses af Hensyn til Samfundets formentlige Interesser, vil have den Betryggelse, der ligger i, at han kan vente at blive behandlet efter de i det øvrige Rige anvendte Grundsætninger og ikke efter mulige stedlige Stemninger, — med andre Ord, at han vil nyde den Beskyttelse, som Bestemmelsen i Grundlovens § 82 om Ejendomsrettens Ukrænkelighed giver[1]). Men til den anden Side

---

[1]) Den sidste Sætning ønsker Patursson udeladt.

er Ejeren selvfølgelig udsat for en Risiko, som Fæsteren er fri for; han kan, naar Uheld indtræffer, blive udsat for, at Ejendommen gaar tabt for ham, og hvis Betingelserne for Fæstets Overgang til Selvejendom stilles saaledes, at Erhvervelsen af Ejendomsretten bliver byrdefuld, og navnlig hvis Købesummen for Fæstet sættes højt, er det for dette Mindretal et meget tvivlsomt Spørgsmaal, om ikke Ejendomsrettens Fordele købes for dyrt.

Ud fra sit ovenanførte Standpunkt har Mindretallet, — uagtet det tror, at Forholdene vedrørende Statens Fæstegods ved nærværende Lovudkast ere i den Grad tilfredsstillende ordnede, at der foreløbig ikke er Trang til andre Bestemmelser end dem, der indeholdes i Lovudkastet[1]), — dog ment, at der fra Kommissionen ogsaa bør foreligge et Forslag om Fæstegodsets Overgang til Selvejendom, saaledes at det kan tjene til Grundlag for Lovgivningsmagtens Bestemmelse, naar den mener, at Tiden er inde til at realisere Selvejendomstanken. Til dette Formaal anbefaler Mindretallet det nedenfor aftrykte Udkast til Lov om Fæstegodsets Overgang til Selvejendom, hvilket Udkast er en Bearbejdelse af det af Lagtinget i 1900 vedtagne og af Justitsministeriet Kommissionen forelagte Lovforslag.

Et Medlem af Mindretallet (Patursson) ønsker dog for sit Vedkommende at tilføje, at han ikke i alle Enkeltheder kan tiltræde Principperne i det nævnte Lovforslag, men — naar der skulde blive Spørgsmaal om at forlade den i nærværende Lovudkast (med de af ham foreslaaede Ændringer til dette) indeholdte Ordning — hellere vilde gaa en noget anden Vej, nemlig saaledes at der gaves Fæstebesidderen Adgang til en Afløsning af den Fæstet paahvilende Leje, men da denne Tanke ikke har fundet Tilslutning inden for Kommissionen, har det nævnte Medlem anset det for unyttigt at arbejde videre derpaa.

Et tredje Mindretal (Bærentsen, Michelsen, Petersen, Poulsen) tror, at Fæstegodsets Overgang til Selvejendom er en for Tiden utilraadelig Foranstaltning. Uden at komme ind paa nogen almindelig Undersøgelse af Spørgsmaalet: Fæste eller Selvejendom, skal dette Mindretal udtale, at efter dets Anskuelse kan hver af disse Besiddelsesformer være god under givne Forhold. Mindretallet tror imidlertid, at den færøske Fæsteinstitution har saa væsentlige Fordele, at den i alt Fald efter de Forhold, som man for Tiden kan overskue, er vel tjenlig. Landbrug paa Færøerne er af forskellige Aarsager, som det er unødvendigt at nævne, lidet lønnende og kan ikke bære høje Driftsudgifter, og derfor passer netop Fæsteinstitutionen med de lave Afgifter, der paahvile Fæsteren, efter Mindretallets Mening særdeles godt til Forholdene. Anderledes vil det derimod uundgaaelig blive, naar man gaar over til Selvejendom. Hvilke Bestemmelser end Loven træffer for at hindre Stigning af Ejerens Udgifter til Forrentning af Gæld, saa vil dog Forholdet mellem Ejerens Arvinger indbyrdes nødvendigvis føre med sig, at den Arving, som overtager Ejendommen, kommer til at tilsvare sine Medarvinger en Pris, der er nær dens virkelige Værdi i Handel og Vandel. Man kan vel i Loven om Fæstegodsets Overgang til Selvejendom søge at modvirke dette Resultat ved at bestemme, *at* Ejendommen af Staten skal overdrages for en lav Købesum, *at* Ejendommen i et vist Tidsrum ikke maa belaanes udover en vis Grænse, o. l., *at* den Arving, som overtager Gaarden, skal faa en vis Del af dens Værdi forlods, — alle saadanne Bestemmelser ville dog kun kunne *forhale* det endelige Resultat, maaske for et Slægtled eller lidt længere, men aldrig forhindre, at det tilsidst indtræder. Forholdet vil derfor blive det, at Forskellen imellem den Pris, for hvilken Staten afhænder Ejendommen, og dennes Værdi i Handel og Vandel, udjævnes gennem Arv og altsaa i Virkeligheden tilfalder det første Slægtled. De Udgifter, som det næste Slægtled da vil faa at bære, ville efter Mindretallets Mening let kunne blive for tunge i Forhold til det Udbytte, som Ejendommen kan ventes at give.

Naar der da paa den anden Side spørges, hvilke Fordele det er, som opnaas ved Overgang til Selvejendom, maa Mindretallet fremhæve, at enhver Lov herom formentlig maa give Adgang til at tage meget vidtgaaende Forbehold til Sikring af den ubemidlede Klasses Adgang til at faa Opdyrkningsjord og Byggegrunde. Toges nemlig ikke saadanne Forbehold, vilde der begaas en stor Uret mod den ubemidlede Befolkning. Nu have vel alle de Forslag, der hidtil ere fremsatte om Fæstegodsets Afhændelse, indeholdt Bestemmelser, hvorefter der ved Salget kunde tages Forbehold med Hensyn til Arealer, som det i

---

[1]) Jfr. dog for Paturssons Vedkommende de af ham foreslaaede Ændringer og Motiverne til disse.

en eller anden Henseende kunde antages at være af Interesse for det offentlige at have Raadighed over; men hermed er jo ikke afgjort, hvad Forbeholdet i det enkelte Tilfælde bør gaa ud paa. Mindretallet antager nærmest, at man ved Salgene i Reglen for at være paa den sikre Side vilde undtage ret betydelige Arealer: men i saa Tilfælde vilde Fæsterens Fordel ved at blive Selvejer i høj Grad forringes. Sattes imidlertid Forbeholdet i det enkelte Tilfælde for snævert, saaledes at Erfaringen senere viste, at der var stærkere Trang til Jord for ubemidlede, end man ved Salget havde forudsat, vilde det føles som særdeles utilfredsstillende, og Mindretallet kan vel tænke sig den Mulighed, at det offentlige da blev nødt til, for at hjælpe den ubemidlede Klasse, at tilbagekøbe Jord, selvfølgelig for dennes fulde Pris. Fra hvilken Side Sagen end ses, vilde det efter Mindretallets Mening paa dette Punkt være en i mange Tilfælde næsten uløselig Opgave at ramme den rette Grænse.

Endelig skal Mindretallet fremhæve, at der, saa vidt dets Erfaringer strække sig, næppe hos Fæsterne føles nogen Trang til at faa Fæsteinstitutionen ophævet, og end mindre næres der hos den almindelige Befolkning Ønsker herom.

Mindretallet har af de ovenanførte Grunde ment det rigtigt at arbejde hen til en *Omordning* af den nuværende Fæsteinstitution, idet Mindretallet har troet, at en saadan Omordning baade har sin Berettigelse i den Omstændighed, at de for Tiden gældende Regler derom foreligge i en lidet overskuelig Form, og ogsaa vil kunne raade Bod paa forskellige Mangler ved den nuværende Ordning.

Dette Mindretallets Standpunkt har det andet Mindretal (Dam, Larsen, Olsen og Patursson) sluttet sig til (saaledes som det fremgaar af dets ovenstaaende Bemærkninger).

Ogsaa det første Mindretal (Effersøe) tiltræder nærværende Lovudkast, der efter hans Mening er egnet til at sættes i Kraft *samtidig* med, at der ved det nedenstaaende Udkast til Lov om Fæstegodsets Overgang til Selvejendom aabnes Adgang for de Fæstere, som ønske det, til at erhverve Fæstet til Ejendom, og i alt Fald ogsaa efter hans Opfattelse indeholder Fremskridt i Forhold til den nugældende Ordning.

Lovudkastet fremtræder altsaa som *den samlede Kommissions Forslag*, om end med noget forskellig Begrundelse.

Med Hensyn til de almindelige Grundsætninger, hvorpaa Lovudkastet er bygget, skal man bemærke følgende:

Kommissionen er i det hele gaaet ud fra de for Tiden gældende Regler om Statens Fæstegods. Disse ere imidlertid, som det vil ses af de nedenstaaende Bemærkninger til Udkastets enkelte Paragraffer, spredte i en Mængde forskellige Lovbestemmelser, dels i Chr. V.s Norske Lovs 3dje Bog, 14de Kapitel, dels i særlige færøske Love. En Del af disse Regler ere efter Kommissionens Mening ikke længere tidssvarende, og andre trænge formentlig til Ændringer paa forskellige Punkter. Ved Siden af Lovreglerne har der igennem lang Praksis uddannet sig sædvansmæssige Regler.

Lovudkastet tilsigter at samle de gældende Regler og at ændre og udfylde dem paa de Punkter, hvor saadant er fundet fornødent. De nye Regler i Udkastet kunne i det hele siges at gaa i Retning af at sikre Fæsterens Retsstilling, idet det, for at han kan arbejde med Ro og Lyst, efter Kommissionens Mening er nødvendigt, at han kan føle sig tryg i sin Brugsret; og i samme Øjemed har man foreslaaet de gældende Regler om Fortrinsret til Fæstet udvidede saaledes, at Fortrinsretten, indenfor den Fæsteren nærmeststaaende Kreds af Personer, følger de sædvanlige arveretlige Regler, selvfølgelig med den Forskel, der følger af, at kun een kan blive Fæster.

De gældende Regler om Afhændelse fra Fæstet (som nu indeholdes i Lov om Afhændelse af Trøer og Grundstykker af Statens Fæstegods af 13. April 1894) har man underkastet et Gennemsyn, som har ført Kommissionen til om disse Forhold at foreslaa en Del nye Bestemmelser, navnlig sigtende til, paa en skarpere Maade end Loven af 1894, at fastslaa Fæsterens og Samfundets gensidige Retsforhold.

Til Lovudkastets enkelte Paragraffer skal man knytte den nedenstaaende Begrundelse:

Til § 1.

Paragraffen udtaler, at de paagældende Ejendomme, for saa vidt de ikke overgaa til Selvejendom eller efter allerede nu trufne Bestemmelser ere henlagte som Tjenestejord for Embeds- eller Bestillingsmænd, ere undergivne *Fæstetvang*, d. v. s. at de skulle bortfæstes efter de i Lovudkastet indeholdte Regler. Nogen

Bestemmelse om Fæstetvang indeholdes ikke i den gældende Lovgivning, der kun *forudsætter*, at de paagældende Ejendomme blive bortfæstede, jfr. navnlig Fr. 30. Maj 1691 § 9, men det har aldrig i Praksis været betvivlet, at Fæstegodset i Almindelighed er Fæstetvang undergivet, og Undtagelse herfra er kun gjort i de enkelte Tilfælde, i hvilke Fæstegaarde (før Grundloven af 1849) ere blevne bestemte til Brug for Tjenestemænd som en Del af deres Løn.

Fæstets Tiltrædelse.

Til § 2.

Lovgivningen bestemmer, at der skal udstedes *Fæstebrev* (Bygselseddel), se N. L. 3—14—25; Fr. 30. Maj 1691 § 9 (og dennes Kilde, Anordning 16. April 1673 § 1; Tillæg Side 39); Fr. 21. Maj 1777 § 1 (Tillæg Side 87); jfr. ogsaa Sportelreglement 30. Marts 1836 § 58. Med Hensyn til *Indholdet* af Fæstebrevet fastsætter N. L. 3—14—25, at deri skal angives »Gaardens og Pladsens Lejlighed af Landskyld og Takst samt Bygselens Summa«, hvorhos Fr. 30. Maj 1691 § 9 foreskriver, at Fogdens Gebyr (1 Rdl. af hvert Fæstebrev, jfr. N. L. 3—14—7: »een Støvlehud eller een Rigsdaler, hvilket Bonden selv deraf begærer at udgive«) skal indføres i Fæstebrevet; se endvidere Sportelreglement 30. Marts 1836 § 72, hvorefter Fogdens Gebyr for Udstedelsen af Fæstebrevet — der ifølge Reglementets § 58 nu udgør 4 Kr., naar Fæstet er 1 Mark Jord eller derover, men i modsat Fald 2 Kr. — skal anføres paa Fæstebrevet med Tal og Bogstaver.

Ifølge Praksis indføres i Fæstebrevet Fæstets gamle *Marketal* (og, efter at Lov Nr. 70 af 23. April 1897 er traadt i Kraft, tillige dets *Skattemarketal*); endvidere anføres de *Bygninger* og andre *Inventarier*, som høre til Fæstet, og som det derfor paahviler Fæsteren at vedligeholde, samt den faste *Besætning* af Kreaturer (innistøda), der ifølge de fra ældre Tid for hvert enkelt Fæste gældende Regler skal findes paa Fæstet, ligesom Fæstebrevet endelig angiver, hvilken *Aftægt* der paahviler Fæstet, og hvad der skal svares til Staten i *Indfæstning* og *Leje* (jfr. Lov Nr. 70 af 23. April 1897 § 4). Derimod angiver Fæstebrevet ikke specielt, hvilke Jorder der høre til Fæstet, idet Fæstet blot nævnes i almindelige Udtryk som »den Gaard, som hans Fader og Formand før ham haft haver« eller lign.

I Frdn. 21. Maj 1777 § 1 er det foreskrevet, at »alle Kongens Lejlændinger efterdags skulle i deres Bygselbreve udtrykkelig tilpligtes, under vedbørlig Straf, ej alene forsvarlig at dyrke, hvad Jord der allerede maatte være optagen til Kornavling ved deres Gaarde og Pladser, men endelig efter hvert Steds Lejlighed og Omstændighed efterhaanden at se endnu mere Kornland optaget.«

Endvidere er det ved Rentekammer-Skrivelse af 8. Marts 1845 bifaldet, at der i alle Fæstebreve indføres en Bemærkning om, at Fæsteren skal være pligtig at finde sig i de Forandringer og Omdelinger, som ved en almindelig Udskiftning af Jordegodset maatte findes hensigtsmæssige, ligesom det ved Rentekammer-Skrivelse af 12. Juli 1845 fastsættes, at det i alle fremtidige Fæstebreve udtrykkelig skal bemærkes, at det alene beror paa Godsadministrationen, dels hvorvidt Brugsrettigheden skal ophøre for de allerede etablerede Bosteder paa Fæstet, dels om saadanne Steder i Fremtiden maa oprettes paa Fæstejorderne.

Fæstebrevet udstedes af Landfogden (jfr. N. L. 3—14—7). Før Udstedelsen paahviler det Landfogden at indhente Amtmandens Resolution om, til hvem og paa hvilke Vilkaar Bortfæstningen i det enkelte Tilfælde skal foregaa (jfr. utrykt Skrivelse fra Rentekammeret til Amtmanden over Færøerne af 11. Juli 1826, hvorved det fastsættes, at Amtmanden fremtidig tager Bestemmelse om Bortfæstningen af fæsteledige Jorder, hvortil ingen efter Frdn. 30. Maj 1691 er fæsteberettiget).

Foruden disse for alle Fæstebreve gældende Regler kan der for enkelte Fæster være truffet særlige Bestemmelser, hvorved den Fæsteren ellers tilkommende Brugsret er bleven indskrænket (jfr. som Eksempel kgl. Resol. 30. Marts 1831 Punkt 6; Tillæg Side 145, 149—151 og 425) og der er forbeholdt Staten som Godsejer Dispositionsret over noget af Fæstet eller dets Tilliggende. Der findes ingen Lovbestemmelse, hvorved Administrationens Beføjelse til ved Fæsteledighed at tage sligt Forbehold er blevet fastsat eller begrænset. I Praksis har Administrationen altid anset sig berettiget til at tage Forbehold, hvor en offentlig Interesse er ment at paakræve det, og det selv i saadanne Tilfælde, i hvilke den fratrædende Fæster har efterladt sig en Søn, som altsaa ifølge

Frdn. 30. Maj 1691 § 9 har haft Fortrinsret til Fæstet (jfr. ogsaa Udtrykkene i Indenrigsministeriets Skrivelse af 25. Marts 1850: »Frdn. 30. Maj 1691 ikkun hjemler ældste Søn for sin Person, men ej hans Linie, en, *dog kun indskrænket*, Fæsteretighed«).

Ved Affattelsen af Fæstebrevet følges i øvrigt en meget gammel Formular (se de Tillæg Side 754—758 aftrykte Fæstebreve). Spørgsmaalet om Ændring af denne har i sin Tid været rejst (utrykt Rentekammer-Skrivelse af 28. August 1841) men stilledes i Bero (ved utrykt Rentekammer-Skrivelse af 4. Februar 1843).

Fæstebrevet (Bygselseddelen) skal ifølge N. L. 3—14—25 tinglæses »paa næste Ting efter, om den skal være den bygslendes til Nytte«; jfr. endvidere Rentekammer-Skrivelse 11. Februar 1843, der bestemmer, *at* Reversal-Fæstebrev ligesom hidtil ikke skal udstedes, *at* Fæstebrevet skal læses ved det næste Vaarting i vedkommende Syssel (nu, ifølge Lov Nr. 52 af 1. April 1896, ved det næste ordinære Ting henholdsvis i Thorshavn og i Suderø Syssel), samt *at* Paategningen om Tinglæsningen ikke skal indføres i den ved Landfogedembedet førte Fæsteprotokol. Tinglæsningsgebyret er fastsat ved Sportelreglement 30. Marts 1836 § 29, jfr. Kanc. Skr. 16. Februar 1843 Punkt 3. Foruden dette og Fogdens Gebyr for Fæstebrevets Udstedelse ifølge Sportelreglement 30. Marts 1836 § 58 har Fæsteren endvidere ifølge Fundats for Amtsfattigkassen af 28. August 1767 § 1, jfr. Lov om Fattigvæsenet af 10. April 1895 § 13, Litra c., at betale en »frivillig Gave« efter eget Godtbefindende til »den kommunale Understøttelseskasse« for vedkommende Sogn, saafremt Fæstet udgør 2 Marker Jord eller derover.

Ved Affattelsen af Udkastets § 2 har Kommissionen i det væsentlige fulgt de nugældende, ovenfor anførte Regler. Dog har man tilføjet, at Fæstets *Tilliggende* skal angives i Fæstebrevet, idet der, efter at den nye Jordebog er sat i Kraft ved Lov Nr. 70 af 23. April 1897, ikke er noget til Hinder for at anføre Tilliggendet ved dets Matrikul-Numre. Endvidere er det foreslaaet at bemyndige Justitsministeriet til, om det findes rigtigt, at foreskrive en ny Formular for Fæstebrevene i Stedet for den nu benyttede, hvis gammeldags, halvt danske, halvt oldnorske Affattelse med dens forældede Paalæg til Fæsteren (jfr. f. Eks. Bestemmelsen om Hørighed og Lydighed), stammende fra Bestemmelser som kgl. aabent Brev af 2. November 1559 (Tillæg Side 22) og N. L. 3—14—10 i Slutningen, vel kan trænge til en Afløsning. Endelig har man foreslaaet Fristen for Fæstebrevets Tinglæsning fastsat til et halvt Aar efter Udstedelsen.

Første Stykkes sidste Punktum svarer vel i *Formen* til den gældende Praksis, idet det ikke her antydes, at Administrationens Ret til i Fæstebrevet at gøre særlige Forbehold i den Fæsteren ellers i Almindelighed tilkommende Brugsret er *begrænset*. Dette følger imidlertid af de efterstaaende Bestemmelser i Lovudkastet, i hvilke man har angivet Fæsterens Rettigheder og Pligter, og navnlig af § 25, hvorefter Deling af Fæstet og Afhændelser fra dette kun kunne ske i de Tilfælde, i hvilke *Loven* bestemmer det, og hvorefter den i §§ 19—24 omhandlede Fortrinsret kun viger for *Loven*. At Kommissionen har ment saaledes at burde foreslaa Administrationens Myndighed begrænset til de Tilfælde, i hvilke *enten* ingen efter Loven fortrinsberettiget findes *eller* der ved Lov træffes særlig Bestemmelse, staar i Forbindelse med den Grundanskuelse, paa hvilken Kommissionens Forslag ere byggede, og som man ovenfor har udviklet i de almindelige Bemærkninger til Lovudkastet, nemlig at Fæsteren, saa vidt almindelige Samfundshensyn tilstede det, bør sikres i sin Brugsret, og at han i sin Udøvelse af denne og med Hensyn til dens Overgang til Arvinger bør stilles saa nær en Ejer som muligt.

Til § 3.

Den gældende Lovgivning paabyder ikke, at der skal afholdes Syn ved Fæstets Overlevering. I Praksis er der imidlertid gennem lang Tid altid ved Fæsteforandring blevet foretaget Syn over de til Fæstet hørende Bygninger. Naar Fæsteren frasiger sig Fæstet i levende Live (»oplader« det) til Fordel for Arving eller anden, foranlediger han selv Synet foretaget. Det udføres af Sysselmanden med to af ham tiltagne Vidner, som efterse de Bygninger, der ifølge Inventariefortegnelsen skulle følge med Fæstet, og paase, om de ere vel vedligeholdte (i »aabodsfri« Stand), og i modsat Fald ansætte den Erstatning (»Aabod«), som den fratrædende Fæster skal yde for Manglerne.

Paragraffens Regler gaa ud paa at fastslaa den saaledes gældende Praksis med nogle Tilføjelser og Ændringer. Dels

har man saaledes foreslaaet Synets Øjemed angivet nøjere og et vist Varsel fastsat for Synets Berammelse, dels har man foreslaaet Valget af Synsmænd overladt til de to Parter (fratrædende og tiltrædende Fæster), saaledes at der, om Synsmændene ikke blive enige, skal vælges en Opmand (af dem eller, hvis de heller ikke kunne enes derom, af Sysselmanden), og at Sysselmanden skal overvære Forretningen og varetage det offentliges Tarv samt vejlede Synsmændene og føre Forretningen i Pennen (om Betalingen henvises til Sportelreglement 30. Marts 1836 § 62). Reglen i Paragraffens næstsidste Stykke om, at Beskrivelse af Synsforretningen skal vedhæftes Fæstebrevet, har man fundet det rigtigt at tilføje.

Til § 4.

Over Fæstets Besætning foretages der ikke regelmæssig ved det offentliges Foranstaltning Syn ved Fæstets Tiltrædelse, hvorimod det bliver den fratrædendes og tiltrædendes egen Sag, om de finde Syn nødvendigt, ligesom selvfølgelig Godsbestyrelsen i Kraft af sin almindelige Tilsynspligt kan kræve Syn. Den foreslaaede Regel i Udkastets § 4, første Punktum, er overensstemmende hermed.

I øvrigt skelner Paragraffen *imellem* 1) den faste Besætning (af Faar, Kør, Heste, Gæs), som skal findes paa Fæstet, *og* 2) de Moderfaar, som udover denne findes dér.

De *nugældende* Regler herom ere følgende:

1. Den faste Besætning skal den fratrædende Fæster selvfølgelig svare til; mangler der noget i Antallet, maa han betale Erstatning derfor efter sædvanlige Regler, altsaa eventuelt efter Skøn af uvillige Mænd.

Saafremt omvendt den paa Fæstet værende Besætning er større, end den ifølge Fæstebrevet skal være, maa der atter sondres imellem a) Besætningen af Moderfaar og b) anden overtallig Besætning.

ad b. Med Hensyn til den sidstnævnte ere saavel fratrædende som tiltrædende Fæster frit stillede, idet der ikke er nogen Pligt til at aflevere eller overtage de overtallige Dyr.

ad a. Hvad derimod angaar Besætningen af Moderfaar, paalægger den gældende Lovgivning (Havgelov 23. Februar 1866 § 71 og § 79) begge Parter at lade de overtallige Faar (avlopsseyður; i Havgeloven og Reskript 17. April 1816, kaldet »Overløbssøjd«) følge Fæstet, saaledes at altsaa den fratrædende ikke kan nægte at aflevere dem og den tiltrædende ikke har Ret til at vægre sig ved at overtage dem. Med Hensyn til *Betalingen* for de overtallige Faar har Lovgivningen (Havgelov 1866 § 72 og § 79) ligeledes grebet ind ved at foreskrive, at hvert af dem skal betales med 3 Kr. i Norderøernes, Østerø, Strømø og Vaagø Sysseler og 2 Kr. i Sandø og Suderø Sysseler (se herom Tillæg Side 162—163, 216, 229—230, 303, 308, 309).

Paragraffens andet, tredje og fjerde Punktum ere i de fleste Henseender overensstemmende med de saaledes angivne Regler, men afvige fra disse derved, at der ikke foreskrives *fast* Betaling for de overtallige Moderfaar, men at Betalingen for manglende eller overtallige Dyr i alle Tilfælde skal fastsættes ved Skøn.

Spørgsmaalet om, hvilken Betaling der skal ydes for overtallige Faar, var under Forhandlingerne, der gik forud for Havgelov 1866, omtvistet (se Tillæg Side 162—163). Medens der før denne Lovs Udstedelse ifølge Sædvane (grundet paa Analogien af Reskript 19. August 1757 § 3, se Tillæg Side 74) betaltes henholdsvis 48 Skilling pr. Stk. nordenfjords og 40 Skilling pr. Stk. søndenfjords, foreslog Kommissionen af 13. Juni 1840 i sit Udkast §§ 75 og 86 (Tillæg Side 216 og 229) Betalingen forhøjet til 1 Rdl. nordenfjords og 80 Skilling søndenfjords, idet Kommissionen samtidig oplyste, at den daværende almindelige Pris om Høsten for et Faar med fuldvoksent Lam i det mindste var 3 Rdl. Naar Kommissionen dog foreslog Betalingen fastsat lavere, anførte den til Støtte herfor, at »den tiltrædende Bonde, som har Fæstepenge at udrede, Bygninger, Kør, Baade og Avlsredskaber at købe, let vilde komme i en altfor daarlig pekuniær Forfatning, dersom han skulde betale Faarene, af hvilke han fornemmeligen har sin Indtægt, nærmere ved deres virkelige Værdi«, men fremhævede paa den anden Side, at den hidtil fulgte Praksis »er ubillig mod Sælgeren og, hvor der i en Kongsbondes Stervbo er flere Arvinger, mod disse.« Medens Kommissionens Forslag vedtoges uforandret af Lagtinget i 1854 (Tillæg Side 263), vedtog Tinget i 1861 med 8 Stemmer mod 7 et Forslag om, at de overtallige Faar skulde betales med fuld Værdi, som i Mangel af mindelig Forening mellem Parterne skulde fastsættes ved Skøn (Tillæg Side 303); Tingets Mindretal foreslog derimod at sætte Betalingen til hen-

holdsvis 1 Rdl. 48 Sk. og 1 Rdl. 16 Sk. Efter forskellige Forhandlinger (hvorom Oplysninger ville findes Tillæg Side 162—163) vedtog Lagtinget i 1865 den Bestemmelse, som indsattes i Havgelov 1866 § 72.

Nærværende Kommission kan ikke finde det rigtigt at bibeholde den i Havgeloven fastsatte Betaling. I alt Fald maatte denne, naar Hensyn tages til Nutidens Priser, forhøjes meget betydeligt; men Kommissionen anser det overhovedet for uheldigt at fastslaa en vis Betaling ved Loven. Følgen af, at Loven sætter en lav Takst, hvorefter den fratrædende Fæster skal overdrage de overtallige Faar, vil nemlig lettelig blive den, at Fæsteren ikke anvender al Flid og Bekostning paa at holde Havgens Besætning saa talrig, som den under virkelig god Drift bør være, og navnlig, at han tit vil betænke sig paa at ofre Penge paa at forbedre *Kvaliteten* af Besætningen, f. Eks. ved at anskaffe særlig gode Tillægsdyr. Da han aldrig kan vide, naar han kan komme til at fratræde Fæstet, vil han, hvis han har andre Arvinger end den, der efter almindelige Regler er nærmest til at overtage Fæstet, trykke sig ved at anvende særlig Udgift paa Faarebesætningen, for ikke at vise Ubilligbed imod de andre Arvinger, som kun ville faa en uforholdsmæssig lav Godtgørelse. Lovens lave Takst virker som en Hindring for Fremskridt i Faarebruget og opmuntrer til at holde dette paa et lavt Jævnmaal. Kommissionen mener, at man paa dette som paa andre Punkter i Fæstevæsenet bør stræbe hen imod at stille Forholdet saa ligt fri Ejendom som muligt, og foreslaar derfor den faste Takst afskaffet.

Man har ikke overset, at den faste Besætning af Moderfaar (innistoða) paa de forskellige Fæster staar i meget afvigende Forhold til Fæsternes Størrelse, idet den paa nogle Fæster er høj, paa andre meget lav, og at Afskaffelsen af den faste Takst for de sidstnævnte Fæsters Vedkommende kan medføre, at den tiltrædende Fæster kan faa temmelig meget at udrede til den fratrædende; men man mener ikke, at dette bør veje op imod den Skade, som den faste Takst kan medføre for Fæsternes Faarebrug i det hele. I øvrigt har man i Paragraffens sidste Punktum foreslaaet det paalagt Skønsmændene at fastsætte Erstatningen med billigt Hensyn til begge Parter, saaledes at de dog særlig bør overveje, hvad det herefter kan paalægges Skyldneren at betale.

Til § 5.

Paragraffens Bestemmelser ere nye, men hvile paa lignende Grunde som §§ 3—4, idet begge Parter saavel som Godsbestyrelsen formentlig have Krav paa at faa afholdt Syn over, hvad der overleveres med Fæstet.

Til § 6.

Ogsaa denne Paragrafs Regler ere nye. N. L. 3—14—39 bestemmer, at Fæsteren, naar han vil flytte, skal opsige før Jul med 1 Aars Varsel, og 3—14—40 fastsætter første Fardag til »13. Dag efter Jule-Helligt er ude«, og sidste Fardag til 3. Maj. Disse Bestemmelser passe imidlertid ikke paa Færøerne, hvor Lejeafgiften forfalder til Betaling Olaidag, 29. Juli (se Lov Nr. 40 af 30 Marts 1894 § 15; jfr. tidligere Anordning 16. April 1673 § 4, Tillæg Side 39; Forordning 30. Maj 1691 § 10, Tillæg Side 56; Udpantningslov 29. Marts 1867 § 6), medens Landskylden ifølge N. L. 3—14—16 forfaldt til Betaling Juleaften (i visse Tilfælde Kyndelmisseaften). Overhovedet har der i det Fæsteforhold, som gælder hos os, og hvor næsten altid Fæstet gaar over til Søn eller dog nær Slægtning, medens der ikke i meget lange Tider har været Spørgsmaal om en Fæsters Opsigelse af Fæstet, ikke været — og er næppe heller fremtidig — Trang til Bestemmelser om Fardag i anden Forstand end med Hensyn til Opgørelsen imellem fratrædende og tiltrædende Fæster af Fæstets Indtægter og Udgifter. Det hænder imidlertid undertiden, at der imellem de to Parter opstaar Meningsulighed om Opgørelsen, og Kommissionen finder det for saadanne Tilfælde heldigst at henvise Parterne til voldgiftsmæssig Afgørelse, som i Paragraffen foreslaaet. Sker Fæstetiltrædelsen paa selve Olaidag (hvad maaske vil være sjældnere), er der næppe Brug for Voldgiftsafgørelse, idet det da bliver en Selvfølge, at den fratrædende Fæster har at betale det forløbne Aars Lejeafgift og Skat og til Dækning heraf maa være berettiget til de allerede faldne Indtægter (derunder Vaaruld), — dog under Betingelse af, at han ikke har oppebaaret Indtægter *forud* for endnu ikke faldet Udbytte af Fæstet.

Fæsternes Rettigheder og Pligter.

Til § 7.

I nærværende Paragraf har man søgt at angive Fæsterens almindelige Ret og Pligt med Hensyn til Fæstet. Hovedreglen

herom findes i første Punktum, som bestemmer, at han har Ret til at bruge Fæstet med dets Tilliggende, Besætning, Bygninger m. v. paa saadan Maade, som stemmer med sædvanlig og forsvarlig Brug af Ejendommen. Videre kan hans Beføjelse ikke gaa, aldenstund han ikke er Ejer. De følgende Regler tilsigte ikke at være udtømmende; de ere kun Anvendelser af Hovedreglen i særlige Tilfælde, hvor der, hvis Loven var tavs, mulig kunde rejses Tvivl om hans Brugsret og dens Udstrækning, og ere i Hovedsagen stemmende med gældende Ret og Sædvane. Med Hensyn til Bestemmelsen i Paragraffens første Punktum kan saaledes henvises til N. L. 3—14—6, der giver Fæsteren Adgang til ved Domstolene at søge Beskyttelse for sin Brugsret imod Jorddrotten (bortset fra det for offentligt Fæste upraktiske Tilfælde, som omhandles i 3—13—1, hvor Jorddrotten selv bliver husvild); jfr. endvidere særlig med Hensyn til Paragraffens andet Punktum Lovens 3—14—27, hvorefter Jorddrotten ikke uden Fæsterens Samtykke maa fratage ham Fiskeri eller anden Herlighed, »som der haver ligget til da han fæste Gaarden bort«, samt 3—14—28 om Fæsterens Forret til af Jorddrotten at leje nyt Fiskeri, som oprømmes paa Fæstet, og 3—14—38, hvoraf modsætningsvis fremgaar, at Fæsteren har den almindelige Jagtret.

Paragraffens tredje Punktum giver Fæsteren Ret til at benytte den til Fæstet hørende Tørveskærsret og Kulbrydningsret *til Husbrug*. Om disse Forhold findes i Chr. V.s N. L. ingen umiddelbart anvendelig Regel; men den foreslaaede Bestemmelse er overensstemmende med den paa Færøerne hidtil fulgte Brug, som formentlig har søgt Støtte i Grundsætningerne i Lovens 3—14—34 til 37, og Kommissionen skønner ikke, at der er Grund til at give Fæsteren nogen videregaaende Ret paa disse Punkter.

Bestemmelserne i fjerde Punktum angaa midlertidig Overladelse til Andenmand af Dele af Fæstets Indmark eller Herligheder. Den gældende Lovgivning indeholder om lignende Forhold kun Bestemmelserne i Fr. 30. Maj 1691 § 9, som foreskriver, at det ikke er Fæsteren tilladt at drive sit Fæste ved Opsidder, og N. L. 3—14—33, der forbyder ham at give andre end »sin Søn og Tjenestemand, som ikke selv haver Ager og Eng«, Lov at saa hans Jord, »og ikke heller dem, uden han haver Affaldsjord, det er: det han kan miste uden Skade«. Et ikke sjælden forekommende Tilfælde er det dog, at Fæsteren overlader en Part af Fæstet enten til en fratraadt Fæster (som Erstatning for Aftægt) eller til sin ældste Søn, inden denne overtager Fæstet, saaledes at Brugeren forholdsvis udreder Skat og Lejeafgift (se herom Lunddahl i Tillæg Side 456). Ogsaa hænder det, at en Fæster overlader en eller anden jordløs Mand et mindre Stykke Jord til at dyrke Kartofler i eller for kortere Tid overdrager Andenmand at tage Fugl i Fuglebjerg, som hører til Fæstet, o. l. Saadanne Dispositioner rammes ikke af Forbudet mod at drive Jorden ved Opsidder, hvorimod det mulig er tvivlsomt, om de i alle Tilfælde holde sig indenfor de i N. L. 3—14—33 angivne Grænser.

Kommissionen finder, at der er Grund til udtrykkelig at tillægges Fæsteren saadan Dispositionsret som i Paragraffens fjerde Punktum angivet, idet der med Hensyn til Fæstets Bevaring i uforringet Stand ikke synes at være nogen Betænkelighed ved de omhandlede Dispositioner.

Bestemmelsen i Paragraffens femte Punktum er en Anvendelse af Hovedreglen i første Punktum.

Paragraffen i det hele og navnlig dens andet Stykkes første Punktum indeholder — ved at paalægge Fæsteren *selv* de omhandlede Pligter — i sig det gældende Forbud i Fr. 30. Maj 1691 § 9 imod at drive Fæstet ved Opsidder. Medens der ikke kan være Tale om at bibeholde den gældende Regel i Fr. 21. Maj 1777 § 1 om Fæsterens Pligt til at indtage ny Jord til Kornland — en Bestemmelse, der næppe nogen Sinde (i alt Fald ikke i umindelige Tider) har eksisteret uden paa Papiret —, og ej heller om at fastholde den anførte Lovbestemmelses Regel om Pligt for Fæsteren til at dyrke Korn paa sin Indmark, maa det derimod selvfølgelig være Fæsterens Pligt at drive Fæstet forsvarligt. For saa vidt angaar Havgen, er han, hvis det er en Fælleshavge, imidlertid ikke eneraadig, og det kan derfor ikke paahvile ham mere end, »saa vidt det staar til ham«, at sørge for Havgens tilbørlige Drift.

Andet Stykke sidste Punktum er overensstemmende med den gældende Regel i N. L. 3—14—29.

Til § 8.

Overensstemmende med de nugældende Regler. Om Forfaldstiden for de paagæl-

dende Ydelser se Lov Nr. 40 af 30. Marts 1894 § 15.

Til § 9.

Bestemmelserne i Paragraffens første Stykke stemme med den nugældende Ret. Hvad Pligten til at vedligeholde *Besætningen* angaar, følger den af Fæstebrevenes Vilkaar i Henhold til de gamle Regler om, hvad der hører til innistøda ved hvert enkelt Fæste. Med Hensyn til *Bygninger* og andre Inventarier fastsætter N. L. 3—14—30 til 32 en nærmere angiven Fordeling imellem Ejer og Fæster af Ansvaret for hændelig Skade; men disse Regler kunne ikke anses anvendelige paa det færøske Fæstegods, idet Fæsteren her ifølge en fra gammel Tid bestaaende Sædvane antages at være ubetinget ansvarlig for Bygninger.[1]) Kommissionen finder ikke at kunne foreslaa nogen Ændring i den saaledes gældende Regel derhen, at nogen Del af Risikoen lægges over paa Staten som Fæstegodsets Ejer, hvorimod man, da det er uheldigt, at den *enkelte* Fæster bærer Risikoen, i Paragraffens tredje Stykke foreslaar denne fordelt paa *samtlige* Fæstere ved Oprettelsen af en tvungen gensidig Forsikring. Man foreslaar i denne Henseende, *at* enhver Fæster skal være pligtig at indtræde i Forsikringen og underkaste sig de Bestemmelser, som fastsættes for den ved Vedtægt, der udfærdiges af Justitsministeriet, samt *at* Forsikringen kan udvides til ogsaa at omfatte de Fæsterne privat tilhørende Bygninger, Redskaber og Indbo. Da den Fare, hvorfor de enkelte Forsikringsgenstande ere udsatte, er spredt paa en Mængde forskellige Steder, maa det antages, at Forsikringsbidraget for den enkelte kan sættes meget lavt. Paa den nærmere Ordning af en saadan Forsikring finder Kommissionen det ikke fornødent at indlade sig.

Bestemmelserne i Paragraffens andet Stykke svare til gældende Praksis.

Til § 10.

Til Kontrol med, at den i § 9 omhandlede pligtige Vedligeholdelse sker, maa der kunne foretages Syn. Ifølge den gældende Praksis paahviler Tilsynet Landfogden med Sysselmændene som stedlige Tilsynsmænd; men der er ikke i Lovgivningen foreskrevet nærmere Regler om, hvorledes et for Fæsteren afgørende Syn skal foranstaltes (hvorfor dette altsaa maa ske ved to af Retten udmeldte Mænd), ligesom der heller ikke er givet Regler om Afhjælpning af forefundne Mangler. Kommissionen foreslaar derfor de i nærværende Paragraf indeholdte Bestemmelser desangaaende, hvorved i øvrigt bemærkes, at man har forudsat, at Syn kun vil blive foretaget, naar der paa Grund af Mangler, oplyste gennem Landfogdens og Sysselmændenes Tilsyn, findes særlig Anledning dertil.

---

1) Da den Fr. Gabel tilstaaede Forlening af Færøerne ophævedes i 1709, og Øerne overgik til at bestyres direkte under Kronen, nedsattes der ved kgl. Ordre af 25. Juni 1709 en Kommission til at undersøge Øernes Tilstand i det hele. I Kommissionens Betænkning af 18. Juni 1710 (i Rigsarkivet og Amtsarkivet) hedder det om det ovenfor omhandlede Forhold saaledes (Fol. 34): »Alt hvis Driveved eller -tømmer, som driver til Land, og intet Mands-Værk er paa, saasom hugget, savet, boret, skaaret eller brændt, eller udi andre Maader, hvad det være kan, haver Indbyggerne, som det enten paa Søen finder, eller paa hvis Grund det kommer, Lejlændinger saavel som Odelsmænd, til Dato beholdt, saa længe dessen Længde ej er 20 Alen, mens hvis som er 20 Alen langt og derover, bliver ligesom andet Vrag, stort og smaat, vurderet til Eders Kongelige Majestæt; Hvorimod Eders Majestæts Bønder altid haver maatte holde og endnu holder Eders Kongelige Majestæts Huse vedlige, om de end raadner af Alder, *item* om de af Fjældskred eller Vind bortdrives, som Lovens *Art.* 30 (*Pag.* 508) ommelder; .....

Det haver til Dato ikke været sædvanligt, at Bønderne nogle af Præstegaardens Huse haver holdt vedlige, mens Præsterne selv det maa gøre. Ja endel Præster saavel som Bønder bygger selv Huse for sine egne Penge og Bekostning, som deres Arvinger efter dennem arver og enten efter Loven afbryder eller til *Successor* sælger.«

Det af Kommissionen saaledes oplyste Forhold synes dog i et længere Tidsrum i første Halvdel af det 19de Aarhundrede at være blevet glemt, og som Følge heraf tilstod Rentekammeret i en Række af Tilfælde Fæstere større eller mindre Beløb til delvis Dækning af Udgifter ved Istandsættelse af Bygninger efter Skade, som disse havde lidt ved Storm, Fjældskred Brænding, Ildsvaade o. l. Efter at Godsbestyrelsen imidlertid var bleven opmærksom paa den ovenstaaende Udtalelse af Kommissionen af 1709, blev det ved (utrykt) Rentekammerskrivelse af 11. Februar 1842 resolveret, at efter det saaledes oplyste kunne Lejlændinger paa det færøske Fæstegods ikke have Krav paa Understøttelse til Istandsættelse af deres Fæstebygninger enten formedelst Ælde eller i Ulykkestilfælde. I Overensstemmelse hermed ere efter den Tid Andragender om saadan Understøttelse blevne afslaaede af Rentekammeret og senere af Justitsministeriet. Den ovennævnte Skrivelse blev efter Rentekammerets Ordre bekendtgjort ved Tingene og paa Grandestævne i alle Bygder.

Til § 11.

Lovgivningen indeholder (bortset fra den i N. L. 3—14—34 indeholdte, men ikke paa Færøerne direkte anvendelige Regel, hvorefter den Fæster, som hugger i den til Fæstet hørende Skov »saa groft, at Dommeren og uvillige Lagrettemænd kunne kende, at Gaarden deraf mærkelig svækkes«, skal miste sin Gaard) ingen Bestemmelse om Fæstets Fortabelse paa Grund af Fæsterens Misbrug af Fæstet, dets Tilliggende eller Bygninger m. v. Det kan desuagtet næppe betvivles, at Misbrug eller Vanrøgt af Fæstet m. m., som udsætter dette for væsentlig Forringelse, allerede efter den gældende Ret vil kunne medføre Fæsterettens Fortabelse ved Dom i Henhold til Lovgivningens almindelige Grundsætninger og Analogien af N. L. 3—14—34. I alt Fald mener Kommissionen, at der bør være Adgang til, som et yderste Middel mod en Fæster, som skulde vise et for Fæstets Bevarelse faretruende Forhold, at faa ham dømt fra Fæstet; dette kan bl. a. blive nødvendigt af Hensyn til de næste Arvingers Interesser. Man stiller derfor de i nærværende Paragraf indeholdte Forslag. For øvrigt forudsætter Kommissionen, at der, ligesom der ikke i umindelig Tid har været anlagt Fæstefortabelsessag paa Færøerne, heller ikke fremtidig uden i yderste Nødstilfælde vil blive Tale derom.

Godtgørelse for Grundforbedringer m. m.

Til §§ 12—15.

Bestemmelserne svare til de nugældende Regler i Lov Nr. 63 om Godtgørelse for udførte Grundforbedringer m. v. paa Statens Fæstegods paa Færøerne af 12. April 1892 §§ 1—4 med nogle Ændringer, der til Dels ere hentede fra det af Lagtinget i 1906 vedtagne og af Justitsministeriet til Kommissionen henviste Udkast til »Lov om Godtgørelse for Grundforbedringer og Bygningsforetagender paa Statens Fæstegods samt om Laan til mindre Jordbrugere« (se Lagtingstidende 1906 Side 128—130). Disse Ændringer ere (foruden nogle rent redaktionelle):

a) I § 14 har man foreslaaet Rentefoden, der efter den ovennævnte Lov er 4 pCt., nedsat til $3^1/_2$ pCt., hvilket er overensstemmende med den i flere nyere Love med lignende Formaal fastsatte Rente, jfr. saaledes Love om Fiskerilaan af 5. Maj 1905 og 1. April 1910 samt Lov om Oprettelse af Husmandsbrug af 30. April 1909.

b) Loven af 1892 fastsætter som det normale, at Beløbet ikke afdrages. Kommissionen finder denne Ordning uheldig og mener, at Fæsteren gennem et passende Tidsrum bør amortisere Beløbet, for at Fæstet med Tiden kan frigøres for Rentebyrden. Man foreslaar derfor (i § 14, 3dje Stykkes første Punktum) som yderste Afdragstid 45 Aar, hvortil med en Rentefod af $3^1/_2$ pCt. svarer en aarlig Ydelse af 5 pCt.

c) I § 14, tredje Stykkes sidste Punktum, er foreslaaet tilføjet en Bestemmelse, hvorved der gives Fæsteren Ret til paa nærmere angiven Maade at betale større Afdrag end de pligtige, idet der formentlig bør indrømmes ham Adgang til, om han ønsker det, at frigøre Fæstet tidligere, end ved Godtgørelsens Udbetaling fastsat.

d) Endelig har man i Slutningen af § 14, fjerde Stykke, foreslaaet indsat en Bestemmelse, hvorefter Bygninger, der ere opførte med Godtgørelse af Statskassen, kun skulle behandles som Inventariebygninger (som Fæsteren altsaa er pligtig at vedligeholde, jfr. Udkastets § 9) »saa længe indtil Godtgørelsen er fuldt afbetalt«. Naar dette er sket, skønnes der nemlig ikke længere at være Grund til at betragte Bygningen som tilhørende Staten, der har faaet sit Udlæg igen.

Til § 16.

Paragraffen er overensstemmende med det ovennævnte, af Lagtinget i 1906 vedtagne Lovudkasts § 5. Kommissionen finder det fuldkomment rigtigt, at der aabnes Adgang til at bestemme, at en Del af de Afdrag, som betales efter § 14, skal betragtes som Arveforskud til den tiltrædende Fæster. Denne vil nemlig, naar han overtager Fæstet, kunne staa sig ved, at dette er blevet forbedret, og paa den anden Side medfører Hensyn til Billighed imod hans Medarvinger, at disse nyde nogen Udjævning ved Arvens Beregning. Da imidlertid Godtgørelsen igennem den Nytte, som den har gjort, førend den tiltrædende Fæster overtager Fæstet, delvis er kommen den tidligere Fæster til gode, finder man det rigtigt, at Bemyndigelsen til at bestemme, at Afdragene skulle betragtes som Arveforskud, begrænses saaledes, at kun højst Halvdelen af Afdragene kan regnes som Forskud (som i Lagtingets Lovudkast § 5 foreslaaet).

Bestemmelserne i det nævnte Lovud-

kasts § 6 gaa ud paa, *at* Reglerne i dets § 5 ogsaa skulle finde Anvendelse paa saadanne Afdrag, som ere betalte paa Godtgørelser, der ere ydede i Henhold til Lov Nr. 63 af 12. April 1892, og *at* deslige Godtgørelser blive at behandle efter Bestemmelserne i Udkastets § 3 om Forrentning og Afbetaling af de i Henhold til Udkastet ydede Godtgørelser, saaledes at de betragtes som forrentede med 3 pCt. aarlig fra Udbetalingsdagen. Kommissionen har optaget lignende Bestemmelser i nærværende Udkasts § 45, idet man dog, overensstemmende med § 14, har lagt en Rentefod af $3^1/_2$ pCt. til Grund og kun ment at kunne foreslaa denne lavere Rentefod beregnet fra den Dag, da nærværende Udkast maatte træde i Kraft som Lov.

Efterlevende Ægtefælles Ret. Aftægt.

Til § 17.

Efter den gældende Lovgivning maa det antages, at kun Mænd kunne blive Fæstere (hvilket ogsaa altid har været overholdt i Praksis), og Spørgsmaalet om efterlevende Ægtefælles Retsstilling opstaar altsaa efter den hidtil gældende Ret kun for en Fæsters *Enke*. Med Hensyn hertil foreskriver N. L. 3—14—11, at »Enken skal beholde den Gaard, hendes afdøde Mand lejet haver, saa længe hun sidder Enke og gør, saasom hernæst tilforn sagt er« (ɔ: betaler Lejeafgiften aarlig i rette Tid og ikke hugger Skoven til Upligt, jfr. 3—14—10 og 34 i Slutningen); »men dersom hun vil giftes, da skal den, som hende ægter, fæste Gaarden af Jorddrotten«. Overensstemmende hermed udtaler Fr. 30. Maj 1691 § 9, at den ældste Søn efter sin Faders Død maa ubehindret nyde Gaarden for Fæste, »hvor Enken sig ej igen vil gifte og Gaarden ej selv besidde«; jfr. endvidere Lov Nr. 33, indeholdende nogle Bestemmelser om Adgang til Kongsfæste paa Færøerne, af 25. Februar 1871 §§ 1 og 2, som forudsætte, at der kun er Spørgsmaal om en Fæsters Enke, og at Fæstet regelmæssig overdrages hendes nye Mand, og som ud fra denne Forudsætning afgøre Retsforholdet imellem den afdøde Fæsters og den nye Fæsters Sønner.

Disse Regler give altsaa Enken og hendes nye Mand fortrinlig Adgang til at beholde Fæstet forud for den afdøde Fæsters Sønner, saaledes at disse først kunne komme i Besiddelse af Fæstet, naar baade Enken og hendes nye Mand enten ere døde eller have frasagt sig Fæstet. (Efter den før Lov 25. Februar 1871 gældende Praksis maatte de endog staa tilbage for den nye Fæsters Sønner; men paa dette Punkt indførte den nævnte Lov en Ændring, hvorom nedenfor ved § 19).

Kommissionen finder ikke de ovenanførte Regler heldige og tror, at de bør ændres saaledes, at *Slægtens* Ret stilles mere i Forgrunden. De hos den færøske Befolkning nedarvede Anskuelser om Fæsteforholdet gaa uden Tvivl ud paa, at Fæstet bør bevares indenfor samme Slægt, og naar dette i Kraft af de førnævnte Regler undertiden ikke er sket, idet en ny Slægt er kommen ind i Fæsteretten, er det sikkert blevet følt som en Ubillighed imod den gamle Slægt. Kommissionen kan ikke skønne rettere end, at Lovgivningen bør tage Hensyn til den omtalte nedarvede Anskuelse. Ved Ordningen af Fæsteforholdet bør man formentlig, — saa vidt dets Beskaffenhed som et Brugsforhold tilsteder det, og saa vidt ikke almindelige Samfundshensyn nødvendiggøre Indskrænkninger —, stræbe hen til, at Fæsteren kan have en lignende Sikkerhed som en Ejer for, at hans Brug af Ejendommen ikke anfægtes, og at den efter hans Død eller Fratrædelse gaar over til nære Slægtninge eller andre Personer, for hvem han kan have Lyst til at arbejde. Jo mere løs og usikker Fæsterens Retsstilling gøres, og jo mindre Betryggelse han har for, at Fæstet og de Forbedringer, han ved sit Arbejde tilfører det, efter hans Død komme hans nærmeste til Gode, des mere svækkes hans Lyst til at ofre Arbejde og Udlæg paa Fæstet. Kommissionen stiller derfor i §§ 19—24 Forslag til nye Arvegangsregler i Fæsteforholdet, og i Overensstemmelse med de samme Betragtninger, som ligge til Grund for disse Forslag, maa man formene, at den efterlevende Ægtefælles Ret til at beholde Fæstet ikke bør udstrækkes længere, end det kan formodes at være stemmende med, hvad en Fæster *i Almindelighed* maa antages med Føje at ønske.

I Henhold til, hvad der foreslaas i §§ 19—24, hvorefter saavel Mand som Kvinde kan blive Fæster, foreslaar man i nærværende Paragraf samme Regel fastsat for Fæsterens efterlevende Ægtefælle, hvad enten det er Enke eller Enkemand, saaledes at i begge Tilfælde den efterlevende kun faar Ret til at beholde Fæstet for sin Livstid, og dette endda ikke, hvis der findes en Fæstearving, som er Efterkommer af den afdøde Fæster, men ikke af den efterlevende Ægtefælle selv, i hvilket Til-

fælde der foreslaas givet Arvingen Ret til at tiltræde Fæstet ved sit fyldte 21de Aar.

Ifølge de saaledes foreslaaede Regler vil den efterlevende Ægtefælle være berettiget til at beholde Fæstet for Livstid, hvis der enten ingen Fæstearving er, eller denne ikke er Efterkommer af den afdøde Fæster. I dette Tilfælde synes det naturligt og maa ogsaa antages at stemme med den afdøde Fæsters Ønske, at den efterlevende ikke fortrænges af Fæstearvingen; men der er selvfølgelig intet til Hinder for, at Lovens Bestemmelse, hvis Ægtefællerne ere enige derom, tilsidesættes ved et fælles Testamente (jfr. § 20 og § 22, sidste Stykke). Samme Regel synes ogsaa at følge af Slægtskabsforholdets Natur, naar Fæstearvingen er Efterkommer af begge Ægtefæller, idet det vilde være stødende, om han (hun) skulde have Adgang til at fjerne en af sine egne Forældre eller Bedsteforældre fra Besiddelsen af Fæstet. Er derimod Arvingen den afdøde Fæsters, men ikke den efterlevende Ægtefælles, Efterkommer, er hans Stilling formentlig en saadan, at han bør kunne kræve at tiltræde Fæstet, naar han er kommen i den Alder, at han kan bestyre det. Man foreslaar Alderen fastsat til 21 Aar, fordi det i Almindelighed maa anses for heldigt, at Fæsteren allerede som ung begynder sit selvstændige Arbejde.

Da den efterlevendes nye Ægtefælle ifølge de i § 17 foreslaaede Regler er udelukket fra at faa Fæste, saa længe der findes nogen, som efter Reglerne i §§ 19—23 er arveberettiget, ville de i Lov 25. Februar 1871 omhandlede Spørgsmaal om Rangforholdet imellem to Fæsteres Sønner ikke fremtidig kunne opstaa; men man har i § 24 foreslaaet forbeholdt Adgang til Domstolene for dem, som maatte formene, at de ifølge den hidtil gældende Lovgivning have erhvervet Fortrinsret til at tiltræde et Fæste, hvorhos man i § 45 har foreslaaet den ifølge den anførte Lov stiftede Fortrinsret fremdeles holdt i Kraft.

Til § 18.

Ifølge den paa det færøske Fæstegods gennem lang Tid fulgte Sædvane forbeholdes der en fratrædende Fæster eller Fæsterenke Aftægt, som i Regelen sættes til $^1/_5$ af Fæstets samtlige Indtægter for den fratrædendes og hans Hustrus Livstid »uden Arbejde eller Afgift deraf at svare«, og paa samme Maade $^1/_{10}$ til den længstlevende af dem. I særlige Tilfælde er der forbeholdt Aftægt til andre, f. Eks. afdød eller fratrædende Fæsters Barn, naar dette paa Grund af Legems- eller Aandssvaghed har været ude af Stand til at underholde sig selv. Aftægten sikres ikke ved særlig Kontrakt, men ved et i Fæstebrevet optaget Forbehold derom.

Kommissionen foreslaar i Paragraffens første Punktum de i Praksis gældende Regler om *Adgang* til Aftægt bibeholdte, men man mener, at den hidtil brugte *Form* for Aftægten, hvorved denne sættes til en vis Brøkdel af Fæstets Bruttoindtægt, er mindre heldig, baade for Aftægtsfolkene, som derved blive alt for afhængige af Fæsterens Flid og Driftighed, og for Fæstesteren, der ved den Kontrol, som Forholdet paalægger ham, bliver mindre frit stillet i sit Arbejde, ligesom den endelig let kan føre til Meningsulighed imellem Yder og Nyder om, hvor vidt denne faar, hvad der tilkommer ham. Man foreslaar derfor, at Aftægten i Almindelighed skal sættes til bestemte Penge- eller Naturalydelser, foruden mulig fri Bolig, og at den skal ordnes ved en af Godsbestyrelsen godkendt Kontrakt. I øvrigt maa Forholdet vedrørende Aftægten selvfølgelig først og fremmest bero paa den fratrædende, hvis denne er saaledes stillet, at han (hun) efter Loven har Ret til at vedblive Besiddelsen af Fæstet, idet den paagældende i saa Fald saavel over for den tiltrædende Fæster som over for Godsbestyrelsen kan betinge sin Fratræden af, at Aftægtsforholdet ordnes efter hans Ønske; om Godsbestyrelsen og den tiltrædende da mene at kunne gaa ind paa hans Krav, maa være Genstand for Forhandling.

Fortrinsret til Fæstet.

Ved Fr. 30. Maj 1691 § 9 er det, som ovenfor ved § 17 omtalt, fastsat, at det skal »den ældste Søn efter sin Faders Død, hvor Enken sig ej igen vil gifte og Gaarden ej selv besidde, tilladt være, den ubehindret for Fæste at nyde og, saa længe han Kongens Rettighed deraf udreder, beholde«.

Den anførte Lovbestemmelse omtaler egentlig kun det Tilfælde, at Spørgsmaalet om Sønnens Fortrinsadgang til Fæstet rejses *ved* Faderens *Død*, men giver ingen direkte Regel for det Tilfælde, at Spørgsmaalet opstaar allerede *før* Faderens Død, nemlig naar han ønsker at fratræde Fæstet (jfr. herom Indenrigsministeriets Skrivelse af 25. Marts 1850) eller forbryder det, eller at det rejses senere *efter* Fade-

rens Død, naar Enken, efter i nogen Tid at have besiddet Fæstet, fratræder eller dør, eller naar Fæstet, efter at hun har indgaaet nyt Ægteskab, og Gaarden har været bortfæstet til hendes anden Mand, paa ny bliver ledigt ved, at denne fratræder eller dør, uden at efterlade Søn (se herom nu Lov 25. Februar 1871 § 2). Efter Lovstedets Affattelsesmaade og af det selv angivne Hensigt er det imidlertid formentlig berettiget at anvende dets Analogi paa *beslægtede* Tilfælde, idet de samme Grunde, som føre til, for det i Lovbestemmelsen direkte omhandlede Tilfælde, at udpege en bestemt Arving som den, der skal have Fortrin til at overtage Gaarden, ogsaa føre til at give en bestemt Arving Fortrinsret, naar Spørgsmaalet opstaar paa et tidligere eller senere Tidspunkt, saavel som naar den ældste Søn ikke er skikket eller villig til at overtage Fæstet. I Praksis er Analogien af Fr. 30. Maj 1691 § 9 ogsaa i vidt Omfang bleven fulgt, og det har saaledes sikkert aldrig været betvivlet, at den ældste Søn ikke fortaber sin Fortrinsadgang derved, at Enken i nogen Tid besidder Fæstet.

Spørgsmaalet, om Søns Fortrinsret ved hans Død overgaar til hans Søn, altsaa sidste Fæsters *Sønneson*, har i nogle Tilfælde været rejst, men er i alle disse af vedkommende Myndighed besvaret benægtende[1]) under Paaberaabelse af (som det udtrykkes i de nedenanførte Skrivelser af 25. Marts 1850 og 26. August 1854), at »Fr. 30. Maj 1691 § 9 kun hjemler ældste Søn for sin Person, men ej hans Linie, en, dog kun indskrænket, Fæsterettighed«, hvorhos der i den sidstnævnte Skrivelse tillige er henvist til, at Fæsterens ældste Søn var afgaaet ved Døden, forinden det omhandlede Fæste var opladt.

Naar Fæsterens Enke gifter sig igen, og hendes nye Mand efter at have overtaget Fæstet dør eller fratræder, efterladende sig Søn, medens der ogsaa lever Søn af den tidligere Fæster, opstaar det Spørgsmaal, hvem af disse der skal være fortrinsberettiget. I ældre Tider antoges det vistnok at følge af Fr. 30. Maj 1691 § 9, at den *tidligere* Fæsters Søn havde Fortrinet, men der toges dog i ganske enkelte Tilfælde udtrykkeligt Forbehold herom i det den nye Mand meddelte Fæstebrev. Efter at man imidlertid senere var kommen til den Opfattelse, at Fortrinsretten ikke kunde støttes paa den anførte Lovbestemmelse (se om dette Spørgsmaal en Betænkning af Generalprokurøren af 4. August 1852; Reskriptsamlingen Side 272), blev det (efter 1811) almindelig Sædvane i slige Tilfælde at optage et saadant Forbehold i det nye Fæstebrev; men denne Praksis ophævedes atter ved Skrivelse fra Indenrigsministeriet af 23. Marts 1854 (utrykt), hvorved Ministeriet, som efter Indholdet af Fr. 30. Maj 1691 § 9 ansaa Enken for uberettiget til at faa en saadan Bestemmelse indført i Fæstebrevet, udtalte, at der for Fremtiden vilde være at forholde efter den nævnte Lovbestemmelse, saaledes at Sønnen af den *sidste* Fæster blev fortrinsberettiget til Fæstet. Lagtinget tog heraf Anledning til i 1869 at indstille til Justitsministeriet, at der maatte blive udvirket en Ændring i Fr. 30. Maj 1691 derhen, at der kunde *forbeholdes* den afdøde Fæsters Sønner fortrinlig Adgang til Fæstet, selv om Enken fik Sønner i sit nye Ægteskab. Efter at et i Overensstemmelse med denne Indstilling affattet Lovudkast var blevet forelagt Lagtinget i 1870, udvidede Tinget sit tidligere Forslag, idet det udtalte, at det langt mere vilde stemme med den færøske Befolknings Ønsker, om den nye Lov kom til at gaa ud paa, at der i det omhandlede Tilfælde ligefrem *skulde* tilkomme den afdøde Fæsters Sønner Fortrinsret, hvorfor Lagtinget foreslog Lovudkastet ændret i Overensstemmelse hermed. Efter forskellige Forhandlinger paa Rigsdagen[2]) afgjordes Sagen ved Lov Nr. 33 af 25. Februar 1871. Ifølge denne

---

[1]) Se saaledes (utrykt) Rentekammer-Skrivelse af 27. Februar 1841 og Indenrigsministeriets Skrivelse af 25. Marts 1850, begge vedrørende Tilfælde, hvor en Fæster ønskede at oplade Fæstet til sin næstældste Søn, efter at hans ældste Søn var død, efterladende sig en Søn, samt (utrykte) Skrivelser fra Indenrigsministeriet og Justitsministeriet henholdsvis af 26. August 1854 og 17. April 1902, begge vedrørende Tilfælde, hvor Fæsteren var død og havde efterladt en Søn, der senere ligeledes var afgaaet ved Døden, efterladende en Søn, og hvor Fæsterens Enke nu ønskede at oplade Fæstet til en yngre Søn, der var *nulevende* ældste Søn af Fæsteren.

[2]) Se Rigsdagstidende for 1870—71, Landstingstidende Sp. 30, 87—88, 319—28, 615—19, 2054—56; Folketingstidende Sp. 1018—24, 1077—81, 1134—35, 2735—43, 3123—29; Tillæg A. Sp 953—56; Tillæg B. Sp. 409—14, Tillæg C. Sp. 107—08, 289—92, 307—08.

Lov tilkommer der den tidligere Fæsters Sønner Fortrin fremfor den nye Fæsters Sønner i de Tilfælde, hvor 1) Enken først har indgaaet Ægteskab efter Lovens Udstedelse (§ 1), eller hvor 2) der ved Fæsteledighedens Indtræden enten ingen Sønner er af det nye Ægteskab eller dog ingen, der er født før Lovens Kundgørelse, medens der 3) i andre Tilfælde forbeholdes den tidligere afdøde Fæsters Søn Adgang til ved indtrædende Fæsteledighed at søge afgjort ved Dom, om der ifølge den tidligere gældende Lovgivning tilkommer ham nogen Fortrinsret fremfor den nye Fæsters Sønner til at overtage Fæstet under Forudsætning af, at han af vedkommende findes skikket dertil, dog at Sagen maa rejses inden 6 Maaneder efter Fæsteledighedens Indtrædelse og derefter forfølges uden Ophold (§ 2). Endelig fastsætter Loven, at i de Tilfælde, hvor den nye Fæsters Afkom har faaet eller faar Fæste fremfor den tidligere Fæsters, skal den saaledes forbigaaede komme i fortrinlig Betragtning til at erholde et andet Kongsfæste, til hvilket ingen anden enten ifølge Loven eller ifølge de sædvanlige Regler har særlig Adkomst (§ 3).

Ved Siden af de Regler, som saaledes enten ere umiddelbart fastsatte ved Lov eller maa antages at følge af Lovens Grundsætninger, har der imidlertid gennem *Sædvane* uddannet sig visse Regler for, til hvem Fæstet i andre Tilfælde bør overdrages, og den sidst omtalte Lov af 25. Februar 1871 § 2 anerkender Berettigelsen af disse »sædvanlige Regler«. Deres Indhold findes intetsteds skriftlig fastslaaet, men de kunne formentlig udtrykkes omtrent saaledes, *at* Fæstet saa vidt muligt bør søges bevaret indenfor Slægten og kun bør overdrages til ikkebeslægtede, hvis særlige Forhold (f. Eks. Adoptions- eller Plejebarnsforhold) tale derfor, men *at* der fornemmelig bør tages Hensyn til den afdøde eller fratrædende Fæsters eller Fæsterenkes Ønske. I øvrigt er det et paa det færøske Fæstegods forholdsvis sjælden indtræffende Tilfælde, at Fæstet overgaar til andre end Søn eller dog allernærmeste Slægt, se den i Tillægget Side 752—753 aftrykte Oversigt over Familieforholdet imellem fratrædende og tiltrædende Fæster i Aarene 1706—65 og 1811—1910, hvorefter Forholdet har stillet sig saaledes:

Fæstet overgaaet til:	Antal Tilfælde.
Søn	891
Sønnesøn eller Dattersøn	19
Svigersøn	116
Stedsøn	23
Adoptivsøn	2
I alt...	1,051
Broder, Brodersøn eller Søstersøn	40
Besvogrede (undt. Sviger- eller Stedsøn)	12
Fæsterens Enkes anden Mand	62
Personer i intet eller uoplyst Familieforhold til forrige Fæster	109
Tilsammen...	1,274

Kommissionen tror, at det er rigtigt at lovfæste de sædvansmæssige Regler, og har derfor stillet de i §§ 19—20 indeholdte Forslag om Arvegangen. Efter den hidtil, i alt Fald igennem lang Tid, fulgte Praksis maa det vistnok erkendes, at Godsbestyrelsen har vist Agtelse for Slægtens berettigede Krav og den fratrædende Fæsters Ønske; men der kan ikke des mindre være nogen Utryghed hos de vedkommende, forklarlig derved, at det dog ikke er noget egentligt Retskrav, de have, som kan gøres gældende for Domstolene. Kommissionen finder det heldigere at søge den mulig tilstedeværende Utryghed fjernet ved *at* sætte Lovregler i de sædvansmæssige Reglers Sted og *at* give de vedkommende Ret til at søge deres mulige Fortrin til Fæstet haandhævet ved Domstolene.

Et særligt Forhold, som i Arvegangen ved de færøske Fæster spiller en stor Rolle, fremkommer derved, at der ikke ved Loven er tillagt Sønnesøn, men kun Søn Fortrinsret. Dette har nemlig til Følge, at Fæsteren tit, for at sikre Fæstet for sin ældste Søns Søn, fratræder og gaar paa Aftægt tidligere, end han efter Alderens Krav er nødt til. Hvis han udsætter sin Fratræden, og den ældste Søn da dør før Faderen, vil nemlig Fæstet efter Fr. 30. Maj 1691 § 9 gaa over til en yngre Søn (saaledes som det ogsaa virkelig undertiden er sket, se de Side 219, Anm. 1, omtalte Tilfælde), og den ældste Søn vil derfor ganske naturlig være nødt til, saafremt han selv har en Søn, at bede sin Fader om at oplade Fæstet til ham for Sønnesønnens Skyld. At Aftægtsforholdet indtræder forholdsvis tidligt, kan vel i Mangel af de fornødne Oplysninger om Fæsternes Alder ved Fæstets Fratrædelse ikke nøjere godtgøres, men Kommissionen antager efter sine Erfaringer, at det er Tilfældet, og det synes at stemme vel med, hvad der

kan udledes af Tabellen Tillæg Side 752—753, hvorefter Fæstet af de 891 Tilfælde, hvor det er overgaaet til afdød Fæsters Søn, er blevet fæsteledigt ved Fæsterens Fratræden i 622 Tilfælde, men ved hans Død kun i 53 Tilfælde (eller — hvis man hertil vil medregne de Tilfælde, hvor Fæsteledighedens Indtræden efter Fæsterens Død er bleven opsat ved, at Enken er bleven siddende paa Fæstet — i 269 Tilfælde).

Det forekommer Kommissionen rigtigere, at der tillægges *Linien*, ikke blot den enkelte Person, Fortrinsret. Vel *kan* dette have til Følge, at i et givet Tilfælde en mindreaarig Person er Arving ved Fæsteledighedens Indtræden, men dette vil dog altid være sjældnere, og *som Regel* maa det antages, at det vil styrke de paagældendes Lyst til at arbejde paa Fæstet, naar de kunne føle sig knyttede til det gennem Arveret for dem og deres Efterkommere. Denne Ordning vil tillige forhindre, at Sønnesøn af ældste Linie paa Grund af Tilfældigheder tilsidesættes for yngre Søn, og vil i det hele formentlig bidrage til, at Fæsteren ikke gaar paa Aftægt i en alt for tidlig Alder.

Til § 19.

Paragraffen omhandler Fæstets Overgang til *Efterkommere* af sidste Fæster og finder Anvendelse ved al Fæsteledighed, ikke alene (som Fr. 30. Maj 1691 § 9) ved Fæsterens Død. Bestemmelserne behøve i øvrigt næppe videre Forklaring.

Til § 20.

Har Fæsteren ingen Efterkommere i Live, bør der formentlig tillægges ham Ret til selv at tage Bestemmelse; men man foreslaar dog, at denne skal godkendes af Godsbestyrelsen, for at ikke Lovens Regel skal blive misbrugt, f. Eks. til at forlokke en gammel eller svagelig Fæster til at overlade Fæstet.

Til § 21.

Kan hverken § 19 eller § 20 finde Anvendelse, idet Fæsteren ikke har Efterkommere og ikke har udpeget nogen Arving, finder man det rimeligt, at Fæstet gaar over til hans Søskende og deres Afkom, saaledes at det, hvis der er Søskende af to eller flere Ægteskaber, tilfalder henholdsvis samfædre eller sammødre Søskende og deres Afkom, eftersom Fæstet er fædrene eller mødrene.

Til § 22.

Bestemmelserne ere til Dels begrundede ovenfor og tiltrænge i øvrigt formentlig ingen Forklaring.

Medens man i sidste Stykke foreslaar at give Fæsteren Ret til indenfor den i § 21 nævnte Arveklasse at vælge Arvingen efter eget Ønske, har man derimod ikke ment, at saadan Ret bør tillægges ham med Hensyn til den første Arveklasse (§ 19); der tilkommer ham ifølge den gældende Lovgivning ingen Ret til at vælge mellem Sønner, og man antager, at det for Familiens indbyrdes Forhold ikke vil være ønskeligt at give Fæsteren Ret til at vælge imellem sine Efterkommere.

Til § 23.

Efter nugældende Sædvane (jfr. ogsaa Lov Nr. 33 af 25. Februar 1871 § 2, 2det Punktum) kræves det i alle Tilfælde til at overtage Fæstet, at den paagældende af Godsbestyrelsen findes skikket dertil, d. v. s. at han har den fornødne legemlige og aandelige Udvikling, hvilket i Almindelighed oplyses ved Erklæring af Sysselmanden eller af to troværdige Landbrugere. Kommissionen foreslaar at bibeholde den gældende Regel og tillige at betinge Fortrinsretten af, at vedkommende ikke ved Dom er funden skyldig i nogen i den offentlige Mening vanærende Handling uden at have faaet Æresoprejsning (dog saaledes at Spørgsmaalets Afgørelse eventuelt kan udsættes i indtil 7 Aar). Med Hensyn til den sidstnævnte Betingelse har der ifølge dennes Beskaffenhed ikke udviklet sig nogen egentlig Sædvane, men det har dog vistnok altid været antaget, at Adgang til Fæste fortabes i slige Tilfælde, eller at der i alt Fald maa hengaa nogle Aar, førend Adgangen kan genvindes.

Den i sidste Punktum indeholdte Bestemmelse om, at ingen samtidig kan være Fæster af mere end eet Fæste, har i meget lang Tid været fulgt sædvansmæssigt; noget andet er, at to Fæster, naar de tilfalde samme Person, selvfølgelig kunne sammenlægges, saaledes at de fremtidig udgøre eet Fæste.

Til § 24.

Som ovenfor udviklet, bør der efter Kommissionens Mening tillægges vedkommende Ret til at søge afgjort ved Dom, om han har Fortrinsret til Fæstet, og hertil sigte Paragraffens Bestemmelser.

Til § 25.

Medens Kommissionen antager, at der bør tillægges Fæsteren saavel som den til Fæstet arveberettigede Uafhængighed af *Øvrigheden* indenfor de ved Loven anviste Grænser, finder man dog ikke, at Fortrinsretten bør udstrækkes saa vidt. at den skal kunne hindre *Lovgivningsmagten* i at tage Bestemmelse om Fæstegodset eller Dele deraf. Paragraffens Regler forbeholde derfor Lovgivningsmagten at tage Bestemmelse om Afhændelse af Fæstet eller Dele deraf, idet det da maa blive Genstand for nærmere Afgørelse i den eventuelle Lov, paa hvilke Betingelser og paa hvilken Maade Afhændelsen kan ske, ligesom ogsaa, om der skal tillægges den fortrinsberettigede Erstatning, og da hvilken. Paa samme Maade udtales det i Paragraffen, at Fæstet kan deles imellem to eller flere næstberettigede efter de Regler, som indeholdes i Udkastets § 26 (eller — selvfølgelig — i Lovbestemmelser, som senere maatte træde i disses Sted).

Deling af Fæstet.

Til § 26.

Ved Frdn. 30. Maj 1691 § 9 bestemmes følgende: »Og skal ingen Jord der paa Landet herefter deles eller bortfæstes udi mindre Dele end, at jo hver Person faar seks Mark deraf at besidde, og de Jorder, som nu udi mindre Dele kan være delte, skal herefter, naar deres Besiddere enten ved Døden afgaar, eller Jorderne udi andre Maader lovligen bliver ledige, ved Lejlighed samles, og andre, som næst hosliggende Jorder besidder, tilbydes« (om denne Bestemmelse og dens Kilde, Anordning 16. April 1673 § 10, se i øvrigt Tillæg Side 38, 41, 49, 51, 56).

Den sidste Del af Lovbudet, hvorved Sammenlægning af Fæster under 6 Mark paabydes, er aldrig bleven gennemført (se Tillæg Side 457), idet Sammenlægning af Fæster kun rent undtagelsesvis har fundet Sted (saaledes ved en utrykt Skrivelse fra Indenrigsministeriet af 12. Juni 1854 om Sammenlægning af et Fæste i Kvalbø og et Fæste i Kvalvig).

Lovbudets første Del, hvorved det forbydes at dele Fæster i mindre Dele end 6 Marker, er gentagne Gange blevet fraveget (ogsaa *før* Grundloven af 5. Juni 1849); men saa vidt det har kunnet oplyses, har der i de Tilfælde, hvor Hovedparcellen ved Delingen er bragt ned under 6 Marker Jord, foreligget Samtykke fra Fæsterens ældste Søn eller ingen fæsteberettiget Søn eksisteret.

Kommissionen antager, at man bør afløse den gældende Regel, som allerede af den Grund er uheldig, at det gamle Marketal, hvoraf Regelens Anvendelse er afhængig, som bekendt kan være yderst forskelligt. Om et Fæste egner sig til at deles med Fordel, beror ganske paa de stedlige Forhold, og man foreslaar derfor, at der i alle Tilfælde indhentes Betænkning fra Landvæsenskommissionen om Sagen. Skønt der i de Tilfælde, hvor Deling hidtil er sket, synes at have foreligget Begæring derom fra den nuværende Fæster og Samtykke fra nærmeste Arving, mener Kommissionen dog ikke, at Delingen *ubetinget* bør gøres afhængig af, at saadan Begæring og Samtykke er til Stede. Der findes vistnok paa det færøske Fæstegods Ejendomme, som vilde kunne ventes drevne med større Fordel, hvis de vare noget mindre, og man bør derfor formentlig ikke udelukke Godsbestyrelsen fra at rejse Spørgsmaalet om Deling.

Paragraffens øvrige Bestemmelser tiltrænge formentlig ikke Forklaring.

Afhændelse fra Fæstet.

Afhændelse af Arealer af Fæstegodset bevilgedes i tidligere Tid, *naar Fæsteren gav sit Samtykke,* ved særlig kongelig Resolution for hvert enkelt Tilfælde. En enkelt Afhændelse af større Omfang, nemlig af Øen Lille Dimon, er dog sket ifølge Lov (af 12. Februar 1852). Spørgsmaalet om den formelle Fremgangsmaade i dette Tilfælde var paa Indenrigsministeriets Foranledning forinden blevet forelagt Statsraadet, der kom til den Beslutning, at Afhændelsen omfattedes af Grundlov 5. Juni 1849 § 51 (den gennemsete Grundlov 28. Juli 1866 § 47), hvorefter ingen Staten tilhørende Domæne maa afhændes uden ifølge Lov, og denne Beslutning blev bifaldet ved kongelig Resolution af 2. Marts 1851 (se Rigsdagstidende 1851—52, Tillæg Sp. 56).

Da Andragender om Afhændelser af mindre Grundstykker af Fæstegodset bleve hyppigere, blev der ved kongelige Resolutioner af 24. Maj og 10. Juni 1876 (i Færøsk Lovsamling 1901, Side 409—410) givet Justitsministeriet en almindelig Bemyndigelse til efter Brevveksling med Finansministeriet at foretage Afhændelse af mindre Arealer af Fæstegodset, saavel i Udmark som i Indmark, paa de samme Vilkaar, som det var blevet Skik. Disse

Afhændelser, som senere ere blevne meget almindelige, foregaa *med Fæsterens Samtykke* (medmindre Fæsteren undtagelsesvis ved Forbehold i det ham meddelte Fæstebrev er bleven forpligtet til at finde sig i Afhændelserne) og saaledes, *at* Købesummen fastsættes paa Grundlag af en Vurdering, foretagen ved to Mænd, af hvilke Godsbestyrelsen (eller Sysselmanden paa dens Vegne) vælger den ene og Køberen den anden, og *at* en Del — i Reglen en Fjerdedel — af Købesummen tillægges Fæsteren som Vederlag for hans Brugsret, medens Resten indbetales i Statskassen.

Videregaaende Afhændelser er der først blevet Lovhjemmel til at foretage ved Lov om Afhændelse af Trøer og Grundstykker fra Statens Fæstegods paa Færøerne af 13. April 1894, der navnlig bemyndiger Justitsministeriet til under visse Betingelser og i et vist Omfang, selv *uden Fæsterens Samtykke*, at bevilge Afhændelse. Da denne Lovs Bestemmelser ligge til Grund for Kommissionens Forslag i §§ 27—35, 39, 41 og 43, vil man til de enkelte af disse Paragraffer knytte de Bemærkninger, som man finder det fornødent at gøre om den nugældende Lovs Enkeltheder; men man skal her omtale nogle Hovedpunkter, i hvilke Kommissionens Forslag afvige fra Loven af 1894.

Den omtalte Lov[1]) havde til Hovedformaal *dels* at sikre Besidderne af Trøer og Trøparter samt Nøste- og Husegrunde, der allerede før Lovens Udstedelse vare overdragne andre end Fæsteren til Brug, ved at give dem Adgang til at erhverve Ejendomsret over det paagældende Areal, se Lovens Afsnit I., §§ 1—7, *dels* at give Administrationen en »ved Hensynet saavel til Fæstegaardenes og deres Besidderes som til Almenvellets Tarv i det hele nærmere betinget og begrænset« Bemyndigelse til at afhænde Arealer af Fæstegodset til Bebyggelse (Nøste- og Husegrunde) og til Opdyrkning (Trøer), se Lovens Afsnit II., §§ 8—13.

For saa vidt angaar Lovens første Afsnit, der havde Hensyn til allerede tidligere stiftede Brugsrettigheder, og som for en meget stor Del af disse har haft den af Loven tilsigtede Virkning, at medføre deres Overgang til Selvejendom, finder man ingen Anledning til Bemærkninger.

Hvad dernæst Lovens andet Afsnit angaar, gaa Hovedbestemmelserne i §§ 8—10 og § 11 ud paa, at Afhændelse kan ske *dels* af a) *Nøste- og Husegrunde*, naar Trang dertil er til Stede, *dels* af b) saadanne *Arealer* af Fæstegodsets Andel i Udmarken, som maatte befindes egnede *til fremtidig Opdyrkning* saavel med som uden Bebyggelse, og som uden væsentlig Skade for Fæstets Drift skønnes at kunne endelig fraskilles dette. Afhændelsen kan foretages ogsaa uden vedkommende Fæsters Samtykke, dog at der i saa Fald med Hensyn til de under *b.* nævnte Arealer skal indhentes Betænkning fra Sysselets Landvæsenskommission og ved Anlæg af Nybygder tillige fra den kommunale Styrelse.

Købesummen, som i de under *a.* nævnte Tilfælde bestemmes paa Grundlag af en Vurderingsforretning (se nærmere Lovens § 2, 3dje Stykke), medens den for de under *b.* omhandlede Arealer ved Loven er fastsat til 50 Kr. for 1 Sommer- og Vinterkofoder, indgaar i alle Tilfælde i Statskassen, som godtgør vedkommende Fæster og hans Enke for deres Besiddelsestid 4 pCt. aarlig af Købesummen ved Afkortning i den Fæstet paahvilende Lejeafgift.

Det er en bekendt Sag, at der om selve Grundsætningerne i Loven af 1894 saavel som om flere af Lovens Enkeltbestemmelser gjorde sig en betydelig Meningsulighed gældende under de Forhandlinger, som gik forud for Lovens Udstedelse. Navnlig formentes det fra den ene Side med Hensyn til Bondestandens Interesser, *at* Loven vilde kunne føre til, at man i dens Anvendelse gik disse for nær, og *at* den Fæsteren tillagte Skadesløsholdelse ikke var tilstrækkelig og især ikke var fastsat nøjagtigt nok til at kunne omfatte de forskellige mulige Tab for Fæsteren, medens det fra anden Side anførtes, *at* Loven ved de Begrænsninger, den sætter for Administrationens Myndighed til at afhænde Arealer af Fæstegodset, ikke giver Adgang til at foretage Afhændelse i alle Tilfælde, hvor Samfundets Interesse virkelig kræver det.

Kommissionen har ment, at det ved en Lov af det Indhold og med det Formaal, som Loven af 1894 har, er af største Be-

---

[1]) Med Hensyn til Lovens Forarbejder henvises til Rigsdagstidende 1893—94, Landst. Tid. Sp. 359—61, 422—25, 480—84, 504—05, 1723; Folket. Tid. Sp. 1661—64, 4877—80, 4926; Till. A. Sp. 2919—44; Till. B. Sp. 33—34, 1793—94, 2053—54; Till. C. Sp. 139—46, 669—76, 1015—16; Lagtingsberetning 1893 Side 1—24; 1891 Side 119—39; 1889 Side 65—75; 1887 Side 9, 11, 21; 1879 Side 1—25.

tydning, at de modstaaende Interesser — Fæsterens og Samfundets — afvejes nøje imod hinanden. Skønt det nu klart fremgaar af det paagældende Lovforslags Motiver, at Regeringen ved Forslagets Affattelse har lagt stærk Vægt paa, at hverken den ene eller anden Interesse blev traadt for nær, har Kommissionen dog af den ovenanførte Grund ikke kunnet undlade at underkaste Spørgsmaalet den nøjagtigst mulige Prøvelse med særligt Hensyn til de siden Lovens Udstedelse gjorte Erfaringer.

Kommissionen anser det for utvivlsomt, at Loven af 1894, for saa vidt den hjemler Afhændelse *imod* Fæsterens Vilje, maa betragtes som tilladende en *Ekspropriation* af hans Brugsret i Kraft af Grundlovens § 82. Under Lagtingets Forhandlinger om Sagen i 1893 ses ganske vist vedkommende Udvalgs Flertal at have været inde paa den Tanke, at Fæsterens Ret over *Udmarken* kun er af en stærkt begrænset Karakter, idet det navnlig formenes, at hans Ret »strækker sig kun saa vidt, som Staten i Egenskab af Ejer ikke disponerer over den uopdyrkede Havge,« og at, naar Staten »vil dette ved at give Ret til Bosættelse, maa Fæsteren og hans Enke (eller ældste Søn med Ret til at succedere) vige og har kun Ret til Opdyrkning og Uddrift« af Kreaturer i den, »for saa vidt denne Ret ikke kommer i Strid med Statens Ejendomsret og Statens Raadighed over den uopdyrkede Jord«. Ligesom imidlertid Justitsministeriet i Skrivelse af 4. Juli 1891 [1]) til Amtmanden over Færøerne har hævdet en modsat Opfattelse af Fæsterens Brugsret over Fæstets Udmark, saaledes maa ogsaa nærværende Kommission tage Afstand fra det paagældende Udvalgsflertals ovenanførte Tanke. Uden at man her skal indlade sig paa nogen dyberegaaende Drøftelse af det omhandlede Retsspørgsmaal, skal man blot bemærke, at Kommissionen bestemt maa holde for, at Staten, hvorledes det end maatte stille sig med dens *Ret* til imod Fæsterens Vilje at afhænde Dele af Fæstet, under alle Omstændigheder ikke *bør* foretage saadanne Afhændelser uden imod fuld Erstatning til Fæsteren. Lige saa vigtigt som det er, at Staten, naar Nødvendigheden kræver det, kan forlange, at Fæsterens Brugsret skal vige for Samfundets højere Ret, lige saa vigtigt er det paa den anden Side, at Fæsteren kan have den sikre Følelse af, at hans Brugsret er lige saa vel beskyttet, ogsaa over for hans Jorddrot, Staten, som enhver anden Ret over fast Ejendom. Dette er af største Betydning for hans rolige Arbejde, og da Samfundet selvfølgelig er interesseret i Landbrugsvirksomheden paa en saa stor Del af Færøernes samlede Areal, som Fæstegodset udgør, er det af stor Vigtighed for det færøske Samfund i det hele, at Fæsteren nyder Sikkerhed i sin Brug af Fæstet. Det forekommer Kommissionen, at selve Statens Dobbeltstilling, som Jorddrot og som Samfundsmagt, paa det stærkeste opfordrer til en nøje Prøvelse, for at Staten ikke ved Udøvelsen af sin Ekspropriationsret skal komme til at give Fæsteren nogen som helst Beføjelse til at tro sig forurettet, og Kommissionen er endog tilbøjelig til at antage, at Staten, hvor der er Tvivl, hellere maa give Fæsteren for meget end for lidt.

Idet Kommissionen paa Grundlag af det saaledes anførte formener, at Lovens Opgave er at søge Erstatningen til Fæsteren fastsat saaledes, at den virkelig maa siges at være *fuld* Erstatning, skal man bemærke, at det Grundlag, paa hvilket Loven af 1894 har bestemt Erstatningen, formentlig ikke altid er holdbart. Naar nemlig Købesummen for Opdyrkningsjord (Trø) i *alle* Tilfælde er fastsat til 50 Kr. for 1 Aars-Kofoder, kan denne Regel vel anbefale sig ved sin lette Anvendelighed i Praksis, men denne Fordel opnaas kun ved, at Regelen er en ret grov Gennemsnitsregel, ved hvilken der ingenlunde tages

---

[1]) I den anførte Skrivelse hedder det saaledes:

»Ved hertil at indsende et af Lagtinget i 1889 ved tredje Behandling paragrafvis vedtaget Forslag til Lov om Overgang til Fæste af de paa Statens Fæstegods indlagte Trøer . . . har Hr. Amtmanden . . . indberettet, at Lagtinget ved Sagens endelige Behandling i den nævnte Samling vedtog at indsende bemeldte Lovforslag i den da foreliggende Stand til Ministeriet med Anmodning om, at dette vilde udtale sig om, hvor vidt det overhovedet vilde kunne gaa ind paa den deri indeholdte Tanke . . ., samt særlig om, hvor vidt Trøer efter Ministeriets Opfattelse kunne fordres indlagte til Opdyrkning, selv imod vedkommende Fæsters Samtykke.

Saaledes foranlediget skulde man . . . til behagelig Efterretning og Bekendtgørelse for Lagtinget tjenstlig melde . . . . Naar endelig Lagtinget har ønsket Ministeriets Udtalelse om, hvor vidt Trøer af Fæstegodset fremtidig kunne faas til Opdyrkning selv imod vedkommende Fæsters Nægtelse, da maa dette Spørgsmaal efter den nu gældende Lovgivning besvares benægtende . . .«

Hensyn til, at Tabet for Fæsteren *kan* være yderst forskelligt, alt eftersom Arealet er af bedre eller ringere Bonitet, eller der paa Grund af særlige Ulemper for Fæsteren paaføres ham andet Indtægtstab end det mulige Græsningstab, ligesom det endelig *kan* være, at Arealets Afhændelse paafører Fæsteren øjeblikkelige Udgifter eller Tab f. Eks. til Flytning af Hegn eller »rætt«. Kommissionen stiller derfor (i § 31) Forslag om Indførelse af særlige Vurderingsregler, sigtende til at oplyse Tabet for Fæsteren i det enkelte foreliggende Tilfælde.

Men dernæst forekommer det Kommissionen, at den *Form*, under hvilken Loven af 1894 tillægger Fæsteren Erstatning, nemlig ved at give ham og hans Enke for deres Besiddelsestid Afkortning i Lejeafgiften med 4 pCt. af den fastsatte Erstatningssum, heller ikke er tilstrækkelig til at passe paa alle mødende Forhold, idet der navnlig ikke herved er taget Hensyn til, at Fæsteren, som ovenfor omtalt, *kan* lide andre Tab end det vedvarende Græsningstab, som formentlig er lagt til Grund for den i Loven af 1894 fastsatte Normalkøbesum. Man formener derfor, at der ogsaa med Hensyn til Erstatningens *Fordeling* bør indføres mere elastiske Regler, og stiller herom Forslag i § 32.

Fremdeles maa Kommissionen anse anse det for tvivlsomt, om det — selv bortset fra det sidst omtalte Forhold — overhovedet er heldigt at bibeholde det nysnævnte Princip i Loven af 1894, hvorefter der aldrig *udbetales* Fæsteren nogen Del af Købesummen, men kun godtgøres ham 4 pCt. aarlig Rente af denne for hans og Enkes Besiddelsestid. Disse Renter ville aldrig for nogen enkelt Fæster udgøre mere end næsten umærkelige Beløb, og det maa sikkert antages, at Fæsterne sætte liden Pris paa dem. Kommissionen maa anse det som en heldigere og navnlig for Fæsteren langt mere tilfredsstillende Ordning, at der straks udbetales ham en Del af Købesummen, og da man mener, at Staten ved Vurderingen af sin Ejendomsrets og Fæsterens Brugsrets forholdsmæssige Andel i Ejendommens Værdi — navnlig ogsaa i Betragtning af den Fæsterens Slægt allerede ifølge nugældende Lov og Sædvane tilkommende (juridiske eller moralske) Ret til at fortsætte Brugsretten — bør tage ethvert billigt Hensyn, foreslaar man i § 32, 1ste og 2det Stykke, at der (som Regel) tillægges Fæsteren Halvdelen af Købesummen til Udbetaling straks.

Hvad endelig angaar den Del af Købesummen, som ikke efter dette Forslag straks udbetales, og som altsaa maa regnes som tilhørende Staten som Jorddrot, kan der ikke efter Kommissionens Skøn være Spørgsmaal om noget Krav mod Staten. Man mener dog, at vægtige Hensyn tale for at lade den komme Fæstet som saadant til gode. Man antager, at de forholdsvis smaa Beløb, som det mellem Aar og Dag drejer sig om, for Statskassen som saadan ere af rent forsvindende Betydning, hvorimod de vel kunne gøre god Nytte ved at anvendes til Fæstets Forbedring. Herpaa hviler Kommissionens Forslag i § 32, 3dje Stykke.

Ved de ovenfor omhandlede Forslag har Kommissionen søgt at sikre *Fæsteren*, hvad der tilkommer ham, nemlig fuld Erstatning for den ham fratagne Brugsret. Men endnu staar det tilbage at besvare Spørgsmaalet om, hvor vidt Loven af 1894 har givet *Samfundet*, hvad det har Krav paa. I denne Henseende sætter Loven med Hensyn til *Byggegrunde* (Nøste- og Husegrunde) ingen anden Betingelse end, at Trang hertil er til Stede, og herimod finder Kommissionen intet væsentligt at indvende. For saa vidt derimod angaar *Opdyrkningsjord* (Trø), betinger Loven *baade* frivillig *og* tvungen Afhændelse af, 1) *at* Jorden er egnet til Opdyrkning, og 2) *at* den kan skilles fra Fæstet uden væsentlig Skade for dettes Drift, hvorhos *tvungen* Afhændelse yderligere betinges af, 3) *at* der forinden indhentes Betænkning fra Landvæsenskommissionen og, hvis der er Tale om Anlæg af Nybygd, tillige fra vedkommende kommunale Styrelse.

Med Hensyn til den sidstnævnte Betingelse finder Kommissionen, at der, hvad enten der er Spørgsmaal om frivillig eller tvungen Afhændelse, altid før Anlæg af Nybygd bør indhentes Betænkning fra Landvæsenskommissionen og den kommunale Styrelse. Da den Grund, der har motiveret den omhandlede Bestemmelse, nemlig at det ikke kan »anses for heldigt, at der opstaar mange bebyggede Trøer uden paa saadanne Steder, hvor ikke alene Jorden selv er egnet dertil, men hvor der tillige haves Adgang til andet Erhverv, idet Trøen alene kun rent undtagelsesvis vil være tilstrækkelig til en Families Underhold« (se Rigsdagstidende 1893—94, Tillæg A. Sp. 2931), er lige anvendelig ved frivillig og tvungen Afhændelse, antager man, at Lovens Affattelse paa dette Punkt nærmest skyldes en Uagtsomhed. Man

foreslaar den fornødne Ændring foretaget (se § 27, næstsidste Stykke).

Hvad dernæst angaar den under Nr. 2 anførte Betingelse, nemlig at det paagældende Areal kan skilles fra Fæstet *uden væsentlig Skade for dettes Drift*, maa Kommissionen formene, at dette i en vis Henseende gaar Fæsteren vel nær, og paa den anden Side dog ikke tilfredsstiller Samfundets berettigede Krav.

Naar der nemlig i den *enkelte* foreliggende Sag bliver Spørgsmaal, om Betingelsen er til Stede eller ej, ville vedkommende Myndigheder (Godsbestyrelsen og Landvæsenskommissionen) ofte have meget vanskeligt ved — over for Andragerens og Fæsterens modsatte Paastande — med nogen Sikkerhed at fastslaa, om netop *dette* Areals Fraskillelse fra Fæstet skader dets Drift *væsentligt*, og i Reglen maa det vel formodes, at Svaret, naar Talen er om en enkelt eller et Par Trøer, vil blive benægtende. Men ikke des mindre kan det endelige Resultat i Tidens Løb, naar først det ene og derefter det andet Areal fraskilles, blive, at Fæstet til sidst dog er blevet væsentligt forringet. Dette staar i Forbindelse med den Omstændighed, at Loven af 1894 i Praksis er kommen til at virke noget anderledes, end man vistnok ved dens Udarbejdelse tænkte sig. Som det fremgaar af Udtrykkene i Lovens § 10 (»De paagældende Arealer overdrages, *efterhaanden som Begæring derom fremkommer* osv.«), var det nærmest Tanken, at der, navnlig naar der er Tale om saadanne Havger, som ligge i Fællig imellem Fæstegods og anden Jord, og hvor altsaa Staten først efter forudgaaet Udskiftning kan disponere over sin Andel, paa Forhaand skulde udlægges et *større* Areal, hvoraf baade de øjeblikkelige og fremtidige Ansøgere kunde tilfredsstilles. Men dette er ikke det i Praksis sædvanlige Tilfælde. I Reglen foreligger Sagen saaledes, at der hverken paa Grandestævnet eller hos Landvæsenskommissionen er Stemning for at udstrække Udskiftningen *stort* længere, end fornødent til at tilfredsstille den øjeblikkelige Trang til Opdyrkningsjord, — og dette gælder af letforstaaelige Grunde især i saadanne Havger, hvor den til Opdyrkning egnede Jord er knap, eller hvor Opdyrkningen kan antages at medføre Indskrænkning i eller dog Ulemper for Køernes Sommergræsning, — altsaa netop i saadanne Tilfælde, hvor Spørgsmaalet om, hvor vidt Arealets Indtagelse til Opdyrkning vil medføre væsentlig Skade for det eller de interesserede Fæsters Drift, ligger nær. Som Følge af disse Forhold vil det sidstnævnte Spørgsmaal allerhyppigst fremkomme, hvor der kun er en enkelt Ansøger eller faa Ansøgere om Opdyrkningsjord, og vil derfor oftest ikke — som Loven synes at have forudsat — blive rejst een Gang for alle, men flere Gange efter hverandre, — muligvis med det ovenfor omtalte Resultat, at Skønnet hver Gang kommer til at gaa ud paa, at for *denne* Gang kan det ansøgte Areals Fraskillelse ikke gøre væsentlig Skade for Fæstets Drift. Fæstet er herved udsat for, saa at sige, at smuldre bort.

Men den omtalte Betingelse er ikke blot til liden virkelig Betryggelse for Fæstet, den virker til den anden Side som en Hindring for Opdyrkning i Tilfælde, hvor det netop er i Samfundets Interesse, at Opdyrkning finder Sted. Hvad Samfundets Tarv i *saadanne* Tilfælde kræver, er, at Opdyrkning fremmes *enten* af Fæsteren *eller* af andre, men fremfor alt, at den fremmes; og det er, fra dette Standpunkt set, et underordnet Spørgsmaal, om netop dette tilfældige Fæste bevares i væsentlig samme Skikkelse. Det afgørende maa derimod være, om Afhændelsen, rent *landbrugsmæssig* betragtet, er heldig for Samfundet eller ej. Er den dette, bør Afhændelsen kunne tilstedes, naar Fæsteren er enig deri; *og* er den, der søger om Jorden, *tillige* en saadan Person, som ifølge sine personlige Egenskaber kan paaregnes at være skikket til at opdyrke Jorden, men efter sin økonomiske Stilling maa antages at være ude af Stand til uden Statens Hjælp at skaffe sig Opdyrkningsjord, — da er Samfundet formentlig fuldt berettiget og efter Omstændighederne forpligtet til at gribe ind med sin Ekspropriationsmyndighed, *selv* om det paagældende Fæstes Drift maatte lide derved, men under den ufravigelige Betingelse, at der ydes Fæsteren fuld Erstatning.

Ligesom Kommissionen ovenfor har ment at burde udtale, at den i Loven af 1894 givne Erstatningsregel er en altfor grov Gennemsnitsregel, der mangler den fornødne Udvidelighed, saaledes mener Kommissionen efter det nylig anførte, at Loven ved at betinge saavel frivillig som tvungen Afhændelse af, at denne ikke er til væsentlig Skade for Fæstets Drift, gaar for summarisk til Værks og derved kan komme til i sin Anvendelse at gøre Fortræd til begge Sider. Man stiller (i § 27, 3dje sidste Stykke) de efter Kommissionens Skøn fornødne Forslag til mere detaillerede Regler om Betingelserne for tvungen Af-

hændelse, medens man med Hensyn til frivillige Afhændelser ikke kan finde det nødvendigt at anvise Justitsministeriet særlige Betingelser, idet man forudsætter som en Selvfølge, at baade Ministeriet og Godsbestyrelsen ville iagttage alle nødvendige Hensyn, selv om Fæsteren er enig i Afhændelsen.

Endelig skal man som en sidste Mangel ved den gældende Lov nævne, at denne —skønt dens Motiver overalt forudsætte, at der kun til Fordel for ubemidlede Personer kan blive Spørgsmaal om Afhændelse af Opdyrkningsjord — dog i sin Tekst ingen Betingelse stiller i denne Henseende.

Ved Lovens Anvendelse i Praksis har dette, hvor der er Tale om *tvungen* Afhændelse, formentlig ikke haft uheldige Følger, idet der, saa vidt Kommissionen bekendt, ikke i noget Tilfælde er bleven foretaget Afhændelse af Opdyrkningsjord til bemidlede Personer imod Fæsterens Vilje; men i en anden Henseende er Lovens Tavshed paa dette Punkt uheldig, idet den ved at fastsætte en ensartet lav Pris af 50 Kr. for 1 Aarskofoder *enten* helt udelukker bemidlede fra, endog med Fæsterens Samtykke, at erhverve Opdyrkningsjord (hvortil der dog ikke synes at være nogen Grund, naar de blot betale Jorden med dens fulde Værdi og ikke fortrænge mindre bemidlede) *eller* tillader dem, med Fæsterens Samtykke, at købe Jorden for den lovbestemte lave Købesum (hvortil der er, om muligt, endnu mindre Grund). Lovens Regler ere med andre Ord ogsaa paa dette Punkt formentlig ikke tilstrækkeligt afpassede for de forskellige mødende Tilfælde, og Kommissionen stiller derfor (i § 27, Punkt 2, § 29, 2det Stykke, og § 31, sidste Stykke) Forslag til Ændringer, gaaende ud paa, *at* tvungen Afhændelse af Opdyrkningsjord kun kan finde Sted til ubemidlede Personer, *at* kun disse kunne erhverve Jorden for en i Loven indenfor en vis Ramme fastsat Købesum, samt *at* andre Personer have (en nærmere begrænset) Adgang til med Fæsterens Samtykke at erhverve Opdyrkningsjord for dennes fulde Værdi.

Til § 27.

Der foreslaas i Paragraffens første Punktum givet Justitsministeriet en almindelig Bemyndigelse til, efter Indstilling fra Godsbestyrelsen, at afhænde større eller mindre Grundstykker af Fæstegodsets Indmark eller Udmark.

Ved den ovenfor omtalte kgl. Resolution af 24. Maj 1876 er der tillagt det nævnte Ministerium Bemyndigelse til (efter Brevveksling med Finansministeriet) at tillade Afhændelser af uopdyrkede Stykker af den til Fæstegaarden »Husegaard« ved Thorshavn tilhørende *Udmark*, og ved den kgl. Resolution af 10. Juli 1876 bemyndiges Justitsministeriet til paa samme Maade at tillade Afhændelse af »*mindre* Stykker af den Staten tilhørende *Fæstejord* paa Færøerne«. Den sidstnævnte Resolution angaar altsaa baade Indmark og Udmark og anvendes ogsaa idelig i Praksis ved Salg af Byggegrunde o. l. af Indmarken. Det beror derfor antagelig paa en Unøjagtighed, at Lov 13. April 1894 § 13 synes at forudsætte, at Justitsministeriets Afhændelsesmyndighed ifølge de nævnte kgl. Resolutioner kun omfatter Fæstegodsets Udmark.

Medens Ministeriet efter de gældende Regler saaledes kan afhænde *mindre* Arealer af Ind- og Udmark, men *større* Arealer af Indmarken kun kunne sælges ifølge særlig kgl. Resolution, og *større* Arealer af Udmarken kun, naar de særlige Betingelser i Lov 13. April 1894 ere til Stede, gaar Forslaget ud paa at meddele Justitsministeriet en almindelig Salgsbemyndigelse. Kommissionen antager, at der ikke vil kunne være nogen Betænkelighed derved, naar Bemyndigelsen knyttes til de i Lovudkastet foreslaaede Bestemmelser.

I Paragraffens andet Stykke angives de *Undtagelsestilfælde*, i hvilke Afhændelsen kan ske, selv om vedkommende Fæster modsætter sig den. Med Hensyn til disse Regler bemærkes:

ad 1. Reglen er overensstemmende med Lov 1894 § 8, 1ste Led, idet man dog foreslaar den udtalt i noget mere omfattende Udtryk, saaledes at den ogsaa indbefatter Tilfælde, hvor der er Trang til fornødent Tilliggende til Byggegrunde eller til Udvidelse af Byggegrunde eller deres Tilliggende, hvorhos man foreslaar, at der til Oplysning om, hvor vidt der er virkelig Trang til en tvungen Afhændelse, indhentes Betænkning fra vedkommende Sognekommission (hvilket allerede ifølge gældende Praksis hyppig sker).

ad 2. Bestemmelsen i Lov 1894 § 8, 2det Led, er ændret i Henhold til de ovenstaaende almindelige Bemærkninger ved, at det paa den ene Side stilles som udtrykkelig Betingelse, at vedkommende Ansøger er ubemidlet, men at paa den anden Side Hensynet til, om Afhændelse er til væsentlig Skade for Fæstets Drift, bortfalder.

Med Hensyn til det sidste Punkt har man derimod i Paragraffens 3dje Stykke stillet Forslag om, at tvungen Afhændelse

(ligesom efter Lov 1894 § 8, 2det Stykke) kun maa ske, efter at Landvæsenskomissionens Betænkning er indhentet, hvorhos man har foreslaaet det nærmere præciseret, hvad det er, som ved Afgørelsen af Spørgsmaalet om Tvangsafhændelsens Berettigelse særlig bør komme i Betragtning. Herom henvises i øvrigt til de foranstaaende Bemærkninger, hvilket ogsaa gælder Bestemmelsen i Paragraffens 4de Stykke.

Da Spørgsmaalet om, hvor vidt et Areal i givet Tilfælde er at betragte som Indmark eller Udmark, efter Omstændighederne kan stille sig tvivlsomt og næppe kan løses ved nogen almindelig Lovbestemmelse derom, foreslaar man Afgørelsen overladt til Justitsministeriet (jfr. lignende Bestemmelser i Udkast til Lov om Hegn og Markfred § 5 og Udkast til Lov om Udskiftning § 71).

Til § 28.

Svarer i det væsentlige til Lov 1894 § 9. Medens imidlertid denne Bestemmelse tillægger Landfogden paa Fæstegodsets Vegne *Stemmeret* paa Grandestævne ved Udskiftningssagens Behandling, har man foretrukket at udelade denne Regel. Da nemlig Udskiftning af en Del af en Havge ikke *kan* vedtages paa Grandestævne (eller Havgestævne, jfr. Kommissionens Forslag i Udkast til Lov om Havgers Styrelse og Drift §§ 1—3 og Udkast til Lov om Udskiftning § 79), men altid maa afgøres af Landvæsenskommissionen, naar ikke alle Andelsejerne ere enige, og da man (ligesom Lov 1894 § 9, 2det Stykke) i nærværende Paragraf foreslaar, at der gives Justitsministeriet ubetinget Ret til at indbringe Udskiftningssagen for Landvæsenskommissionen, *uden* Hensyn til, om Udskiftningsforslaget har opnaaet det ellers foreskrevne Stemmetal paa Grandestævnet (Havgestævnet), er Landfogdens Stemmeret uden nogen reel Betydning. Bestemmelsen synes derfor kun at kunne være til Fortræd ved at fratage Fæsteren den ham ellers ifølge Lovgivningen (jfr. Grandestævnelov 1. April 1891 § 6, 1ste Punktum, og Udskiftningslov 4. Marts 1857 § 4, jfr. § 5, samt Kommissionens Forslag i Udkast til Lov om Grandestævne m. m. § 9, 1ste Punktum, jfr. § 20, og Udkast til Lov om Udskiftning § 4) tilkommende Stemmeret og mulig lade ham føle sig tilsidesat. Det synes Kommissionen langt rigtigere at lade Fæsteren have fri Adgang til at udtale sig og stemme i Sagen, og det maa da blive Genstand for videre Overvejelse af vedkommende Myndigheder (Godsbestyrelsen, eventuelt Justitsministeriet), hvor vidt de mene at burde tiltræde Fæsterens Mening eller ej.

Ligeledes har Kommissionen ment at burde udelade Bestemmelsen i Lov 1894 § 9 om, at *Justitsministeriet* indbringer Sagen til Forhandling paa Grandestævnet (Havgestævnet). Dette tjener i Virkeligheden kun til at forsinke og vidtløftiggøre Sagens Behandling. Kommissionen foreslaar Sagen behandlet *principalt* efter de *sædvanlige* Regler om Udskiftning, saaledes at den kan føres videre til Landvæsenskommissionen, hvis der paa Havgestævnet er tilstrækkeligt Stemmetal for dens videre Fremme (enten af private Ejere alene eller af disse og Fæstegodset eller dette alene, saaledes at for Fæstegodsets Vedkommende Fæsteren *og* Godsbestyrelsen ere *enige* om at fremme Udskiftningssagen, jfr. Udkast til Lov om Udskiftning § 4). Skulde imidlertid Udskiftningssagens Fremme *ikke* vinde den efter de sædvanlige Regler nødvendige Tilslutning, foreslaar man *subsidiært* Justitsministeriet bemyndiget til desuagtet at føre Sagen frem for Landvæsenskommissionen. Kun i det sidste Tilfælde er der formentlig Grund til, allerede paa dette Stadium af Sagen, at inddrage Ministeriet i Forhandlingerne.

Til § 29.

Lov 1894 § 10 bestemmer, at Trøer eller Trøparter ikke maa afhændes »i mindre Stykker, end at hvert enkelt af disse i opdyrket Stand kan afgive Sommer- og Vinterfoder til 1 Ko eller tjene til at udbringe et Kofoder«. Denne Bestemmelse har man foreslaaet optaget i nærværende Paragrafs 1ste Stykke med nogen nærmere Udformning af Enkeltheder, om hvilke det formentlig ikke er fornødent at bemærke videre.

Paragraffens 2det Stykke indeholder en Bestemmelse om bemidlede Personers Adgang til at erhverve Opdyrkningsjord, der er begrundet ovenfor i de almindelige Bemærkninger til dette Afsnit af Loven.

Er det Fæsteren selv, som ønsker at erhverve Opdyrkningsjord til privat Ejendom, ser Kommissionen ikke nogen Grund til, selv om han ikke økonomisk er mindre velstillet, at nægte ham saadan Jord. Med Hensyn til den Pris, han maa betale for den, henvises til § 31, sidste Stykke, jfr. § 32, 2det Stykke, hvorefter han, hvis han ikke selv hører til de i § 27, Punkt 2, nævnte ubemidlede Personer, maa betale

Jorden med Halvdelen af dens fulde Værdi i Handel og Vandel.

Til § 30.

Paragraffens 1ste Stykke er overensstemmende med de (ifølge Lov 1894 § 2, jfr. § 10, næstsidste Punktum, samt, for saa vidt angaar Arealer, der afhændes med Fæsterens Samtykke efter kgl. Resolution 10. Juni 1876, ifølge Praksis) gældende Regler. Til disse har man (i 2det og 3dje Stykke) foreslaaet føjet en formentlig hensigtsmæssig Bestemmelse om, at der ved Vurderingsforretningen skal benyttes et af Justitsministeriet fastsat Skema, samt en Bestemmelse om, at Fæsteren — hvad der i øvrigt er selvfølgeligt og vistnok ogsaa altid iagttages i Praksis — skal have Lejlighed til at være til Stede ved Forretningen og under denne at fremsætte de Bemærkninger, som han maatte finde Grund til.

Medens der ifølge de hidtil gældende Regler ikke haves Adgang til noget Overskøn, hvortil der ved de smaa Arealer, om hvilke der hidtil har været Spørgsmaal, heller ikke har været Trang, har Kommissionen ment, at der, da Vurderingsforretningen efter nærværende Lovudkast kan komme til dels at angaa større Arealer, dels at berøre Spørgsmaal af principiel Betydning (f. Eks. ved Bestemmelsen af Fæsterens Tab efter § 31, Punkt 1—3, eller ved Afgørelse af Værdien af Dele af Stranden o. lign.), er Grund til at aabne Adgang til Prøvelse af Vurderingen. Man foreslaar derfor, at der gives baade Fæsteren og Køberen Ret til i Løbet af 4 Uger at indanke Forretningen for Landvæsenskommissionen. Man har ikke været blind for, at denne Adgang *kan* misbruges, men man antager, at Bestemmelserne i §§ 13 og 14 i Udkast til Lov om Landvæsenskommissioner, hvorefter Kommissionen efter frit Skøn kan paalægge den ankende endog alle Omkostningerne ved Sagens Behandling, vil give tilstrækkelig Betryggelse imod, at Anke i de heromhandlede Tilfælde sker, medmindre det drejer sig om større Interesser.

Til § 31.

Nærværende Paragraf angiver Vurderingsforretningens *Formaal*. I saa Henseende skelnes der imellem, om den angaar a) Opdyrkningsjord eller b) anden Jord.

ad b. I *sidste* Tilfælde vil Vurderingen gaa ud paa at oplyse Jordens fulde Værdi efter Dagens almindelige Priser i Handel og Vandel.

ad a. I *første* Tilfælde vil det med Hensyn til Anvendelsen af Bestemmelsen i § 29 være at oplyse, hvor stort et Areal der behøves til i opdyrket Stand at afgive et Aarskofoder (i hvilken Henseende man i Paragraffens 1ste Stykke har henledet Opmærksomheden paa de Forhold, der især komme i Betragtning). I øvrigt sondres der atter imellem, om 1) Ansøgeren er bemidlet eller 2) han opfylder de i § 27, Punkt 2, angivne Betingelser (med Hensyn til hvilket Spørgsmaal Godsbestyrelsens Skøn *foreløbig* maa være afgørende).

ad 1. Er Ansøgeren ikke en Person, paa hvem § 27, Punkt 2, finder Anvendelse, maa han betale Jorden med den fulde sædvanlige Pris, hvorfor Vurderingen maa gaa ud paa at oplyse denne.

ad 2. Saafremt Ansøgeren derimod er ubemidlet i den Forstand, som § 27, Punkt 2, angiver, vil der efter Sagens Natur og i Overensstemmelse med de Grundsætninger, som indeholdes i Lov 13. April 1894, være Grund for *Staten* som Jorddrot til af sociale Hensyn at sætte Prisen lavt, og Kommissionen foreslaar derfor (i § 32) Købesummen sat til mindst 40 Kr. og højst 100 Kr. for et Aars-Kofoder. Hvis man imidlertid — saaledes som Loven af 1894 — vilde sætte Erstatningen til *Fæsteren* i et vist, af Loven angivet Forhold til Købesummen, vilde der, som udviklet ovenfor i de almindelige Bemærkninger ved Indledningen til nærværende Afsnit af Lovudkastet, ofte ikke blive ydet Fæsteren *fuld* Erstatning, og man maa derfor søge at udfinde denne ved Vurdering. Hertil sigte Bestemmelserne i Paragraffens 2det og 3dje Stykke, ved hvilke man i øvrigt næppe har nødigt at tilføje videre Forklaring.

Til § 32.

Som ved § 31 bemærket, føre sociale Hensyn til, naar Ansøgeren er ubemidlet, at sætte Købesummen for Opdyrkningsjord lavt. Om dette Princip er der sikkert ingen Uenighed.

Hvad derimod angaar den *nærmere* Bestemmelse af Købesummen, kan der være nogen Tvivl. Loven af 1894 § 10 er gaaet den Vej at sætte Prisen ens i alle Tilfælde, nemlig til 50 Kr. for et Aarskofoder. Dette begrundes i Lovens Motiver (Rigsdagstidende 1893—94 Tillæg A. Sp. 2941—42) ved Henvisning til de ved tidligere Afhændelser fra Udmarken i Praksis fulgte Regler, og disse vare atter byggede paa den Sædvane, som havde ud-

dannet sig i Lejeforhold om Trøer, og hvorefter der *sædvanlig* svaredes en aarlig Leje af 2 Kr. Endvidere støtte Lovens Motiver den anførte Prisansættelse derpaa, at det overhovedet er en Forudsætning for Jordens Adskillelse fra Fæstet, at dettes Drift ikke lider væsentlig Skade.

Ligesom imidlertid den i Lovens Motiver paaberaabte Norm for *Trølejen* vel var sædvanlig fulgt, men dog ingenlunde altid (som det ogsaa oplyses i Motiverne Sp. 2936), idet tværtimod Lejen for Jord, der var særlig god eller paa Grund af Stedets Forhold særlig efterspurgt, hyppig er bleven sat højere, saaledes er det ogsaa en Selvfølge, at der, naar Afhændelsesretten udvides til ogsaa at omfatte Jord, hvis Fraskillelse fra Fæstet kan være til Hinder for dettes Drift i den nuværende Skikkelse, maa sættes en noget mere udvidelig Regel for Købesummens Bestemmelse. Den i Lov 1894 § 10 fastsatte Normalpris svarer nærmest til en lav Gennemsnitspris for Havgejord af middelmaadig Bonitet, og det er efter Kommissionens Mening fuldkommen rigtigt at sælge saadan Jord særlig billigt, da Opdyrkerens Arbejde paa den er meget besværligt. Men er Jorden af bedre Bonitet, vil Opdyrkningen være langt mindre besværlig og mere lønnende, og det i des højere Grad, jo mere Boniteten stiger; Opdyrkeren vil derfor meget vel kunne staa sig ved at give højere Pris for Jorden end 50 Kr. pr. Kofoder. Denne lovbestemte Pris stiller de enkelte Opdyrkere ulige, og den vil tillige i Praksis kunne bevirke, at vedkommende (Fæsteren og de paagældende Myndigheder) ville vige tilbage for overhovedet at tillade eller tilraade Salg af god Jord for en saa lav Pris, hvorved denne altsaa under visse Forhold — og det netop saadanne, under hvilke der er særlig Grund til at *fremme* Jordens Opdyrkning — vil kunne bidrage til at *hemme* den.

Kommissionen mener ifølge det anførte, at der bør fastsættes en vis Ramme, indenfor hvilken Købesummen bør bestemmes, saaledes at der tages Hensyn til, om Jorden er af bedre eller daarligere Beskaffenhed. Kommissionen har været inde paa at foreslaa bestemtere Regler om Prisansættelsen, navnlig saaledes, at Prisen sættes i omvendt Forhold til det Areal, der behøves for at udbringe et Aarskofoder, men man er kommen til det Resultat, at saadanne fastere Regler mulig i Praksis ville komme til at virke uheldigt, saa meget mere som Boniteringen (Ansættelsen til Kofoder) ikke kan ventes at ville blive foretaget efter ganske ensartede Grundsætninger overalt. Man er derfor bleven staaende ved det i § 32, 1ste Punktum, stillede Forslag, hvorefter Justitsministeriet vil have at fastsætte Købesummen indenfor Grænserne 40 Kr. og 100 Kr.

Et *Mindretal* (Effersøe og Patursson) mener, at de ovenfor anførte Betragtninger maa føre til at sætte Købesummens Grænse opad højere end 100 Kr., og at ogsaa denne Grænse let kan tænkes i Virkeligheden at blive til Skade for Opdyrkningen, idet man, naar der er Tale om *god* Jord, vil vige tilbage for at afhænde den for en Pris, der er langt under dens virkelige Værdi. Mindretallet mener derfor, at det ogsaa er i Køberens Interesse, at den højeste Grænse sættes i et nogenlunde passende Forhold til Værdien af god Opdyrkningsjord. Mindretallet stiller i Henhold hertil det *Ændringsforslag*, at Tallet »100« i Paragraffens anden Linie forandres til »200«.

De følgende Regler i Paragraffen angaa *Fæsterens Erstatning*. Man foreslaar denne bestemt saaledes, at der udbetales ham Erstatning for de i § 31, Punkt 3, omhandlede øjeblikkelige Tab, medens der for den under Punkt 1—2 nævnte varige Indtægtsnedgang betales ham et Beløb, svarende til 12 Gange den aarlige Indtægtsnedgang; man antager nemlig, at Fæsteren ved straks at faa et saadant Beløb udbetalt vil vinde fuld Skadesløsholdelse, hvad enten han nu vil anvende Beløbet til Forbedringer paa Fæstet eller til andet.

Medens man antager, at Halvdelen af Købesummen i Almindelighed vil være tilstrækkelig til Afholdelse af den i Paragraffens 2det Punktum ommeldte Erstatning, har man dog — for det Tilfælde, at dette under særlige Omstændigheder skulde vise sig ikke at slaa til —, i det 3dje Punktum foreslaaet at bemyndige Justitsministeriet til, om fornødent, at tillægge Fæsteren en større Erstatning.

Paragraffens andet Stykke er begrundet ovenfor i de almindelige Bemærkninger.

I Paragraffens tredje Stykke har man optaget det ligeledes i de almindelige Bemærkninger omhandlede Forslag, gaaende ud paa, at den Del af Købesummen, som ikke udbetales Fæsteren, frugtbargøres og paa nærmere angiven Maade benyttes til Bedste for Fæstet eller til Støtte for Foranstaltninger paa dette, som have almindelig landbrugsgavnlig Betydning.

Paragraffens sidste Stykke er overens-

stemmende med Lov 13. April 1894 § 4, sidste Punktum, jfr. § 10.

Naar Kommissionen ifølge det ovenanførte foreslaar at ophæve den ved Lov 1894 § 10, jfr. § 4, 3dje Punktum, hjemlede Adgang for Køberen til at afgøre Købesummen ved at udstede Panteobligation til Statskassen, staar dette i Forbindelse med, at man ovenfor har stillet Forslag om, at Fæsteren straks holdes skadesløs for de Tab, han lider ved Afhændelsen. I Udkast til Lov om Oprettelse af en Husmandsbank paa Færøerne § 23 har man imidlertid foreslaaet optaget en Bestemmelse, hvorefter der af den nævnte Bank kan ydes Laan til Køb af Udmarksjord af Statens Fæstegods, saaledes at Laanet kan udgøre hele Købesummen. Herved vil Køberen faa samme Lettelse ved Købesummens Berigtigelse som den, der er tillagt ham ved de ovennævnte Bestemmelser i Lov 1894.

Til § 33.

I §§ 34—38 har man stillet Forslag om særlige Regler, gældende for Opdyrkningsjord, som afhændes fra Statens Fæstegods. Medens §§ 34—35 ere hentede fra tilsvarende Regler i Loven af 1894, ere Bestemmelserne i §§ 36—38 nye.

Til § 34.

Bestemmelserne i Paragraffens første Punktum stemme overens med den første Bestemmelse i Lov 1894 § 3. I andet Punktum har man optaget en Regel, hvorved Stranden unddrages Trøejerens Eneraadighed. Stranden betragtes efter den almindelige Retsopfattelse paa Færøerne som et Fællig — sædvanlig tilhørende hele den paagældende Bygds Marketal —, og selv om dette i et givet Tilfælde ikke er saa, finder man dog, at Trøejeren ikke bør have anden Raadighed over den til Trøen stødende Strand end den, som enhver anden Beboer af Bygden kan udøve. Der knytter sig nemlig ofte betydelige og særlige Interesser til Ejendomsretten over Stranden, og der synes ikke at være Grund til at give Trøejeren, som i Reglen vil have købt Trøen billigt og har faaet den *til Opdyrkning*, Del i den mulige tilfældige Værdistigning af den til Trøen hørende Strand.

Paragraffens andet Stykke er overensstemmende med de i Lov 1894 § 3 indeholdte Bestemmelser om Vintergræsningsret og dennes Afløsning, idet dog Vederlaget for Afløsningen foreslaas fordelt i Overensstemmelse med Reglerne i § 32, 2det og 3dje Stykke, saaledes at altsaa Halvdelen tilfalder Fæsteren, medens den anden Halvdel anvendes efter Bestemmelserne i den nævnte Paragrafs 3dje Stykke. Til Begrundelse af den saaledes foreslaaede Ændring henvises til de ovenstaaende almindelige Bemærkninger ved nærværende Afsnit af Lovudkastet.

Den i Udkastet indeholdte Affattelse af Paragraffens 2det Stykke foreslaas af et *Flertal* (Dam, Larsen, Michelsen, Olsen og Petersen).

Et *Mindretal* (Bærentsen, Effersøe og Poulsen) mener derimod, at der bør gives Adgang til tvungen Afløsning af Vintergræsningsretten efter Trøejerens Begæring, og stiller derfor *Ændringsforslag* om, at Paragraffens andet Stykke affattes saaledes:

»Der forbeholdes sædvanlig Vintergræsningsret for Faarene. Denne Ret kan dog afløses (enten straks ved Afhændelsen eller senere) i sin Helhed eller delvis (for en bestemt Tid af Aaret eller en vis Del af Trøen):

a) ved frivillig Overenskomst mellem vedkommende græsningsberettigede og Trøejeren, hvilken Overenskomst for Fæstets Vedkommende dog kun gælder for Fæsterens og efterlevende Ægtefælles Besiddelsestid;

b) efter Trøejerens Begæring ved Kendelse af Landvæsenskommissionen, naar den skønner, at Afløsningen er af væsentlig Betydning for Trøens Dyrkning, samt tillige, at den kan ske uden nogen væsentlig Forringelse af Græsningsretten, eller at Forringelsen dog fuldt kan opvejes af et Vederlag. Afløsningen kan indrømmes enten for et vist Aaremaal eller for bestandigt. Vederlaget kan i begge Tilfælde enten sættes til en bestemt Pengesum eller til en aarlig Ydelse af Penge eller Naturalier, hvilken Ydelse da kan inddrives ved Udpantning. Vederlaget tilfalder for Fæstets Vedkommende Fæsteren.«

Mindretallet mener, at der er god Grund til at indrømme tvungen Afløsning, betinget og begrænset paa den i Ændringsforslaget angivne Maade. Hvilken Mening man end kan have om almindelig Adgang til Tvangsafløsning af Vintergræsningsret (se herom Bemærkningerne til § 36 i Udkast til Lov om Havgers Styrelse og Drift m. m.), forekommer det Mindretallet, at der ikke kan være nogen som helst Betænkelighed ved de af det foreslaaede Bestemmelser. Mindretallet er overbevist om, at Landvæsenskommissionerne ville gaa forsigtigt frem, naar Afløsningsspørgsmaalet

rejses, og nøje overveje det enkelte Tilfældes Omstændigheder. Navnlig lægger Mindretallet Vægt paa, at der aabnes Adgang til *delvis* Afløsning, idet der derved vil blive givet Trøejeren nogen Sikkerhed for at kunne dyrke i alt Fald en Del af Trøen i Fred eller at faa Fred i en vis Del af den Tid, i hvilken Græsningsretten ellers kan udøves efter Loven.

Mindretallet formener endelig, at den af det foreslaaede Afløsningsform, hvorved der eventuelt kan fastsættes aarligt Vederlag, i Penge eller Naturalier, er anbefalelsesværdig.

Et andet *Mindretal* (Patursson), der i det væsentlige slutter sig til det førstnævnte Mindretal, ønsker dog Ændringsforslaget formuleret noget anderledes, idet i Punkt b Ordene »samt tillige ..... opvejes af et Vederlag« ønskes ombyttede med: »samt tillige, at det fastsatte Vederlag for Afløsningen fuldt ud kan opveje Forringelsen af Græsningsretten«, hvorhos Ordene »Vederlaget kan« ønskes ombyttede med: »Vederlaget, der ved tvungen Afstaaelse altid skal være fuld Erstatning, kan«. — Ordet »Fæstets« ønskes derhos forandret til »Kongsfæstets« (2 Steder), og Ordet »Fæsteren(s)« ønskes ændret til »Besidderen(s)«.

Til § 35.

Som Lov 1894 § 5, idet man dog foreslaar dennes Bestemmelse om, at Udstykning af Trøer paa 1 Kofoder eller derunder kun kan tillades under visse Betingelser, udvidet til alle Trøer uden Hensyn til Størrelse (allerede fordi Bestemmelsen efter dens nuværende Affattelse forudsætter, at det ved ethvert Udstykningsandragende oplyses, om Trøen er over eller under 1 Kofoder), men til Gengæld begrænset til kun at gælde »som Regel«. Tillige foreslaar man (i Paragraffens sidste Punktum) for at forhindre Omgaaelser af Udstykningsforbudet tilføjet den nærmere Bestemmelse, at enhver Brugsoverdragelse af nogen Del af Trøen for længere Tid end 20 Aar skal betragtes som en Udstykning.

Til § 36.

Ligesom der i § 27, Punkt 1, er aabnet Adgang til tvungen Afløsning af Fæsterens Brugsret i Tilfælde, hvor der er Trang til Byggegrunde m. m., saaledes bør der efter Kommissionens Mening gives lignende Adgang til tvungen Afstaaelse af Arealer af Trøer i samme Øjemed, idet det offentliges Krav paa, at de fornødne Arealer til Byggegrunde m. m. kunne blive til Raadighed, formentlig bør gaa forud for Trøejerens Ret til at beholde det ham til Opdyrkning overdragne Areal (paa samme Maade som det ifølge § 27, Punkt 1, gaar forud for Fæsterens Brugsret). For imidlertid at forhindre, at Kommunen skal fordre afstaaet større Areal, end der er fornødent til at tilfredsstille den i en nærmere Fremtid sandsynlige Trang, eller skal benytte det afstaaede Areal til Grundspekulation, foreslaar man i Paragraffens sidste Punktum indført en Tvangsbestemmelse, hvorefter det afstaaede Areal skal afhændes videre inden 5 Aar og højst maa sælges for Ekspropriationssummen med Tillæg af $^1/_3$, hvilket Tillæg formentlig vil være tilstrækkeligt til at dække Kommunens Udgifter til Vejanlæg m. v.

Til § 37.

Efter Loven af 1894 er der intet til Hinder for, at Køberen af en Trø pantsætter den, om det skal være Dagen efter, og der er derved givet ham Lejlighed til at indvinde en af Loven selvfølgelig ikke tilsigtet Fordel — i Virkeligheden paa Statens og Fæsterens Bekostning —, da Jorden i Handel og Vandel ofte har betydeligt større Værdi end dens Købesum. Kommissionen kender Tilfælde, hvor saadan Pantsætning er sket, om ikke straks, saa dog kort Tid efter Overdragelsen fra Staten, og under Forhold, hvor det har ligget nær at antage, at Køberen allerede før Overdragelsen har tilsigtet Pantsætningen. Man finder det utvivlsomt, at slige Transaktioner ere Misbrug af Loven af 1894, og at de fremtidig bør søges forhindrede. Man foreslaar derfor, at Pantsætning ikke gyldig kan ske til andre end den i Udkast til Lov om Oprettelse af en Husmandsbank paa Færøerne omhandlede Bank, hvorved der vil opnaaas Sikkerhed for, at Trøen kun belaanes i bestemt afgrænsede Øjemed, som kunne stilles ved Siden af selve Formaalet med Statens Overdragelse af Trøen, nemlig at yde Støtte til Oprettelse af smaa Jordbrug.

Til § 38.

Paragraffens Bestemmelser sigte til at søge Trøen bevaret for Opdyrkerens nærmeste Slægt og at hindre, at den drages ind i den almindelige Omsætning, eventuelt som en Spekulationsgenstand. De have for saa vidt et lignende Formaal som § 37.

Man foreslaar i Paragraffen fastsat en Afgift af 10 pCt. (beregnet paa nærmere angiven Maade), som skal udredes, naar Trøen eller Dele af den afhændes eller falde i Arv til andre end Livsarvinger eller Ægtefælle, idet man dog,

for ikke at beskatte Trøejerens Flid og Driftighed, foreslaar den Værdi, som Arealet har til Benyttelse som Landbrug, forlods fradraget som afgiftsfri. Da det Beløb, som Ejeren udover denne Værdi indvinder ved Afhændelsen, skyldes en af hans Arbejde uafhængig Værdistigning, er det formentligt billigt, at en Del deraf afgives til Samfundet. Afgiftsbeløbet foreslaas tillagt vedkommende Kommune, dog saaledes, at det ikke maa anvendes til Afholdelse af almindelige kommunale Udgifter, men kun til Anlæg eller Forbedring af Veje eller Landingssteder, hvilke Foretagender i fremtrædende Grad ere egnede til at støtte Erhvervslivet i Kommunen, derunder ogsaa særlig Landbruget.

Forskellige Bestemmelser.

Til § 39.

Bestemmelserne i Paragraffens første Stykke ere overensstemmende med gældende Praksis (jfr. Rentekammer-Skrivelse 12. Juli 1845 og Lov 13. April 1894 §§ 1 og 11).

I andet Stykke har man som Hovedregel optaget den gældende Bestemmelse i Lov 1894 § 11, hvorefter Trøer, der udlejes af Statens Fæstegods, skulle udgøre (eller tjene til at udbringe) 1 Aarskofoder. Som Undtagelse herfra har man imidlertid ment at burde foreslaa Godsbestyrelsen bemyndiget til at godkende Udlejning af mindre Trøstykker end foran nævnt, saafremt vedkommende Kommunalbestyrelse skønner, at der efter de stedlige Forhold er vanskelig Adgang til Opdyrkningsjord.

Lagtinget har i Samlingerne 1905 og 1906 (se Lagtingstidende 1905 A. Side 61—64, 146—155, 183—184, B. Side 179—183: 1906 Side 123—128) behandlet det her berørte Spørgsmaal og i 1906 derom vedtaget et Lovforslag (se Bilag 5 til Lagtingstidende 1906), som af Justitsministeriet er henvist til nærværende Kommissions Overvejelse. Kommissionen mener, at der ved Spørgsmaalets Afgørelse bør skelnes imellem Salg og Bortlejning af Opdyrkningsjord. Forholdene i forskellige Egne ere nemlig — som ogsaa fremhævet under Lagtingsforhandlingerne — yderst afvigende, idet der visse Steder findes rigelig og let tilgængelig Opdyrkningsjord, medens den paa andre Steder er knap, og Loven bør derfor formentlig lempes efter de forskellige Steders Omstændigheder. Paa de førstnævnte Steder ses der nu ikke at være noget til Hinder for at følge den i Loven af 1894 fastsatte Regel for det enkelte Brugs Størrelse. Da Lovens Princip, nemlig at Bruget skal være saa stort, at Brugeren kan holde en Ko paa det uden at være afhængig af Havgeejerens Velvilje, forekommer Kommissionen aldeles beretiget, foreslaar man at fastholde Princippet, hvor der er Tale om straks at *afhænde* Trøen. Paa Steder med nogenlunde rigelig Opdyrkningsjord vil der nemlig i Reglen ikke være særlig Vanskelighed ved at skaffe Staten tilstrækkelig Jord til, at den gennem Salg kan tilfredsstille Opdyrkningstrangen, idet Jorden, hvis den paagældende Havge ligger i Fællig mellem Staten og private Ejere, eventuelt vil kunne blive til Raadighed gennem en Udskiftning.

Er der derimod efter Stedets Forhold ringe Adgang til Opdyrkningsjord, og denne ligger i Fællig mellem Staten og private Ejere, vil Udskiftning hyppig støde paa Vanskeligheder. Selv bortset herfra, og selv om Staten i det foreliggende Tilfælde forud er Eneejer af vedkommende Havge, mener Kommissionen, at der i de nævnte Tilfælde er Grund til at fravige Lovens Princip, idet dette *da* maa antages at være uigennemførligt. Men man skønner i saa Tilfælde, at der ikke lader sig opstille nogen aldeles bestemt Grænse for Loddernes Størrelse. I det af Lagtinget i 1906 vedtagne Lovforslag var der sat en Grænse nedad af 1 Vinterkofoder, selvfølgelig ud fra den Betragtning, at Trølodden skal benyttes til Kohold, og at Brugeren om Sommeren kan hjælpe sig ved at leje Græsning af Havgeejeren. Kommissionen finder dog ikke, at man, naar man først mener at maatte fravige Grundsætningen i Loven af 1894 om Trøens Tilstrækkelighed til *selvstændigt* Kohold Aaret rundt, med videre Sikkerhed kan gøre noget andet Princip gældende, idet Forholdene paa visse Steder ere saadanne, at der ikke engang kan skaffes 1 Vinterkofoder til dem, der trænge dertil. I slige Tilfælde bliver der da formentlig ikke andet for end at søge at hjælpe dem, man *kan* hjælpe, f. Eks. ved at skaffe dem Jord at dyrke Kartofler og Roer i. Kommisssionen foreslaar derfor ingen laveste Grænse for den enkelte Lods Størrelse, naar der er vanskelig Adgang til Opdyrkningsjord, men man maa paa den anden Side fremhæve, at den i § 29 indeholdte Regel bør gennemføres, hvor Forholdene paa nogen Maade tillade det.

Bestemmelserne i Paragraffens tredje Stykke sigte til at afhjælpe Jordtrangen paa Steder med gode Erhvervsvilkaar, men ringe Adgang til Opdyrkningsjord, gennem Udlejning fra Staten til Kommunen og fra denne igen til private Personer. Kommis-

sionen antager, at Opgaven herved i adskillige Tilfælde vil kunne løses paa en særdeles heldig Maade.

Til § 40.

Bestemmelserne i nærværende Paragraf hvile paa lignende Grunde som § 27, Punkt 1 og 2. Paa visse Steder vil ubemidledes Trang til Tørveskær nemlig kunne tilfredsstilles af Fæstegodset, og Kommissionen finder, at der i saadanne Tilfælde er Føje til at give Godsbestyrelsen Myndighed til at indrømme Tørveskærsret, under de i Paragraffen nærmere angivne Vilkaar, selv uden Fæsterens Samtykke. Tilladelsen bør dog, for at sikre imod Misbrug, formentlig kun gives for indtil 10 Aar ad Gangen.

Til § 41.

Paragraffens første Stykke, 1ste og 2det Punktum, svarer til de nugældende Regler i Lov 1894 § 6, 1ste Punktum, jfr. § 10, hvilke Regler man foreslaar udvidede til at gælde Lejetrøer (for hvis Vedkommende der i øvrigt i de brugelige Lejekontrakter altid paalægges Lejetageren Pligt til at opføre og vedligeholde Hegn for Heste, Kvæg og Faar, seyðhøgur garður eller, som Loven af 1894 betegner det, »søjdehøjt Gærde«).

Bestemmelserne i Lov 1894 § 6, 2det og 3dje Punktum, jfr. § 10, har man foreslaaet optaget i nærværende Paragrafs første Stykke, 3dje Punktum, i en Form, der er lempet efter de i Udkast til Lov om Hegn og Markfred indeholdte Bestemmelser (jfr. navnlig dettes §§ 2, 9 og 19).

I Paragraffens andet Stykke stiller man Forslag om, at der ved Salg eller Udlejning af andre Arealer end Trøer eller Trøparter kan paalægges Køberen eller Lejeren yderligere Hegnspligt, end der paahviler ham efter Hegnslovens Bestemmelser. Dette maatte i øvrigt ogsaa antages uden nogen saadan Bestemmelse som den foreslaaede, men man har optaget Bestemmelsen for Tydeligheds Skyld og for at udelukke Tvivl.

Til § 42.

I nærværende Paragraf har man optaget de Undtagelsesregler, som *enten* allerede nu gælde *eller* af Kommissionen foreslaas gjorte gældende for de til Statens Fæstegods hørende Ejendomme, hvis Brug er henlagt til Embeder eller Bestillinger. Med Hensyn til de foreslaaede nye Regler bemærkes:

ad 2. Det foreslaas, at Ejendommen, saafremt den ikke drives af Tjenestemanden selv, skal bortforpagtes ved en af Justitsministeriet godkendt Forpagtningskontrakt. Kommissionen finder, at det baade for Driften af de paagældende Ejendomme er tjenligst og for begge Parterne i Brugsforholdet heldigst at komme bort fra det hidtil i Regelen benyttede Opsidderforhold.

ad 3. Bestemmelsen i § 11, hvorefter det herunder omhandlede Spørgsmaal over for en Fæster skal afgøres ved Dom, kan ikke finde Anvendelse, naar Brugeren er Tjenestemand, hvorimod man foreslaar denne undergiven Justitsministeriets Bestemmelse om, hvad der vil være at foretage.

ad 5. Der tages ved de paagældende Tjenestemænds Beskikkelse i Regelen lignende Forbehold som det i første Punktum angivne. Det andet Punktum svarer til Lov 13. April 1894 § 12, 2det Punktum, med den Ændring, at man har forudsat en Rentefod af $3^1/_2$ pCt. (jfr. tilsvarende Bestemmelse i § 14).

ad 6. Et *Mindretal* (Effersøe) har fremsat et særligt Udkast til „Lov om Salg af den Del af Statens Fæstegods paa Færøerne, der er tillagt Embeds- og Bestillingsmænd som en Del af deres Løn", hvilket Udkast er aftrykt nedenfor (Side 264). *Flertallet* (Kommissionens øvrige Medlemmer) har ikke kunnet tiltræde det nævnte Udkast, idet det mener, at den *Præsteembederne* tillagte Fæstejord bør sælges efter de Regler, der indeholdes i Udkast til Lov om Salg af de Præsteembederne paa Færøerne tillagte Ejendomme, jfr. dette Udkasts §§ 1, 14, sidste Stykke, og 22 (Side 179 o. følg.), medens Flertallet med Hensyn til de Fæstegaarde, der ere tillagte *andre Tjenestemænd*, finder det rettest, at særlige Love i hvert enkelt Tilfælde ordne eventuelt Salg, idet der formentlig paa denne Maade bedst vil kunne tages Hensyn til de forskellige Forhold, som kunne gøre sig gældende ved de enkelte Gaarde.

Til § 43.

Man foreslaar de gældende Regler, hvorefter Arealer, som ere overdragne andre end Fæsteren til Brug, kunne overgaa til Selvejendom, fremdeles bibeholdte med de Ændringer, som følge af, at Bestemmelserne i §§ 4—7 i Lov 13. April 1894 ved nærværende Lovudkast foreslaas ophævede og afløste af de i § 43 i Slutningen anførte Bestemmelser. Man foreslaar derhos udtrykkelig udtalt, at der ved Lejemaalets Indgaaelse kan tages Forbehold om, at Brugeren ikke kan vente at

faa Jorden til Ejendom, men i øvrigt er det en Selvfølge, at Brugeren, selv om intet saadant Forbehold er taget, ikke har noget ligefremt Krav paa Afhændelse til ham, — Afgørelsen maa altid bero paa det enkelte Tilfældes Omstændigheder.

Til § 45.

Ved nærværende Paragrafs Bestemmelser finder man det kun fornødent at bemærke, at den ifølge Lov 25. Februar 1871 stiftede Fortrinsret til et Fæste selvfølgelig forbliver uberørt af de nye Regler i nærværende Lovs §§ 19—22, og at dennes §§ 14 og 16 formentlig bør gøres anvendelige paa de efter Lov 12. April 1892 udbetalte Godtgørelser paa den i nærværende Paragraf nærmere angivne Maade (se i øvrigt Bemærkningerne til §§ 16 og 17 i Slutningen).

Ændringsforslag

(af *Patursson*)

til foranstaaende Udkast til Lov angaaende Statens Fæstegods paa Færøerne.

1. Udkastets Titel ændres til »Udkast til Lov angaaende Kongsgodset paa Færøerne«.

Til § 1.

2. Ordene »De til Statens Fæstegods paa Færøerne hørende Ejendomme blive, for saa vidt de ikke overgaa til Selvejendom,« ændres til: »Kongsgodset paa Færøerne bliver, for saa vidt det ikke overgaar til Selvejendom,«.

3. Til § 2 (og Overskriften over denne Paragraf):

a) Ordene »Fæstet(s)« og »Fæsteren« ændres til: »Ejendommen(s)« og »Besidderen«.

b) 3dje Punktum (»For saa vidt ..... Fæstebrevet«) udgaar, og i Stedet derfor indsættes: »I Fæstebrevet vil ligeledes være at anføre Hovedindholdet af Besidderens under §§ 7, 8 og 9 nævnte Rettigheder og Pligter. Ved indtraadt Fæsteledighed kan der gøres særlige Forbehold eller Indskrænkninger i den Besidderen ellers i Almindelighed tilkommende Besiddelsesret, og slige Forbehold og Indskrænkninger skulle tydelig angives i Fæstebrevet.«

Til § 3.

4. Ordene »Fæstet« og »Fæster(en)« ændres til: »Ejendommen« og »Besidder(en)«.

Til § 4.

5. a) Ordene »Fæster« og »Fæstet« ændres til »Besidder« og »Ejendommen«. b) Ordene: »og Godsbestyrelsen« i 1ste Linie udgaa.

Til § 5.

6. Ordene »Fæster«, »Fæstet« og »Godtgørelse« ændres til: »Besidder«, »Ejendommen« og »Laan«.

Til § 6.

7. Ordene »Fardag i Fæsteforhold« ændres til »Tiltrædelsesdag for Kongsgodsets Besiddere«. Ordene »Fæstetiltrædelse«, »Fæster« og »Fæstet« ændres til: »Ejendommens Tiltrædelse«, »Besidder« og »Ejendommen«.

8. I Overskriften over § 7 ændres Ordet »Fæsterens« til »Besidderens«.

Til § 7.

9. Paragraffen affattes saaledes:

»Besidderen er berettiget til at nyde, bruge og beholde Ejendommen fra Fjæld til Fjære med Herligheder og Rettigheder indengaards og udengaards, med Besætning, Bygninger m. v., saaledes som hans Arvelader og Formænd den før ham lovlig have indehaft. Han kan for indtil 3 paa hinanden følgende Aar af sin Besiddelsestid bortleje Jagtret, Fiskeret, Fuglebjerge, Tørveret eller anden til Ejendommen hørende Herlighed, og indtil en Femtedel af Ejendommens Indmark. Til yderligere Lejemaal kræves Godsbestyrelsens Samtykke (§ 39). Besidderen har Ret til at bortsælge Sten, Sand, Tang, Tørv, Kul m. v. i saadant Omfang, som stemmer med tilbørlig og vanlig Brug af Ejendommen. Han maa ikke lade noget af Ejendommens Tilliggende frakomme den, men skal dog være berettiget til med Justitsministeriets Samtykke, efter Indstilling fra Godsbestyrelsen og i Henhold til denne

Lovs Regler (se §§ 27 og 39) at overdrage i Leje eller afhænde til Selvejendom større eller mindre Grundstykker af Kongsgodsets Indmark eller Udmark.«

Til § 8.

10. Ordene »Fæsteren« og »Fæstet« ændres til »Besidderen« og »Ejendommen«.

Til § 9.

11. a) *principalt* (hvis Mindretallets øvrige Ændringer til Lovudkastet tiltrædes): Paragraffen affattes som i Udkastet foreslaaet, dog at Ordene »Fæster(-en, -ens, -ne)« »Fæstet(s)« og »Statens Fæstegods« ændres til »Besidder(-en, -ens, -ne)«, »Ejendommen(s)« og »Kongsgodset«, hvorhos i sidste Linie Ordet »Fæsterne« ændres til »Ejendommene«.

b) *subsidiært* (hvis Mindretallets øvrige Ændringer til Lovudkastet ikke tiltrædes): Paragraffens sidste Stykke udgaar, og første Stykkes 2det Punktum affattes saaledes: »Forgaa Bygninger m. v. ved Brand, Storm, Fjældskred eller lignende, og Skaden ikke skyldes udvist Forsømmelighed fra Besidderens Side, er Staten ansvarlig for Bygningernes Genopførelse.« (Der foretages derhos de under a. angivne Ændringer i de der anførte Benævnelser).

Til § 10.

12. a) I tredje Punktum indsættes efter Ordet »Manglerne«: »for Bygningers og Inventariers Vedkommende«.

b) Ordet »Fæsteren(s)« ændres til »Besidderen(s)«.

Til § 11.

13. a) Ordene »misbruge eller vanrøgte Fæstet, dets Tilliggende eller Bygninger m. v.« ændres til »ved Vanrøgt eller Misbrug forringe Ejendommen«.

b) Ordene »væsentlig Forringelse« ændres til: »saadan Forringelse, at denne ikke kan afhjælpes uden ved særlige ekstraordinære Foranstaltninger«.

c) Efter Ordet »Godsbestyrelsen« indskydes: »efter Samraad med Besidderens nærmeste Paarørende«.

d) Ordene »Fæsteren« og »Fæstet« ændres til: »Besidderen« og »Ejendommen«.

14. Overskriften over § 12 ændres til: »Laan til Grundforbedringer m. m.«.

Til § 12.

15. Ordene »Fæsteren«, »Fæstet(s)« og »Godtgørelse« ændres til: »Besidderen«, »Ejendommen(s)« og »Laan«.

Til § 13.

16. Ordet »Godtgørelsen« og »Fæstet« ændres til »Laanet« og »Ejendommen«.

Til § 14.

17. a) Ordene »Godtgørelsen(s)«, »Godtgørelsessummen«, »Brugeren (Fæsteren)« og »Fæstet(s)« ændres til »Laanet(s)«, »Laanesummen«, »Besidderen« og »Ejendommen(s)«.

b) I sidste Stykke udgaa Ordene: »som Staten tilhørende«.

Til §§ 15—18.

18. Ordene »Fæstet(s)«, »Fæster(en)« og »Fæsteledighed (ny Fæsteledighed)« ændres til: »Ejendommen(s)«, »Besidder(en)« og »Fæsterskifte (nyt Fæsterskifte)«.

19. Overskriften over § 19 ændres til »Fæsteret«.

Til § 19.

20. a) Ordene »Fæsteledighed«, »Fæsters« og »Fæstet« ændres til »Fæsterskifte«, »Besidders« og »Ejendommen«.

b) Ordene »Fortrinsret til at faa Ejendommen i Fæste« og »fortrinsberettiget« ændres til: »Fæsteret til Ejendommen« og »fæsteberettiget«.

Til §§ 20—22.

21. Paragrafferne affattes saaledes:

»§ 20.

Er der ved Fæsterskiftets Indtræden intet ægte Afkom af sidste Besidder i Live, gaar Fæsteretten over til sidste Besidders ægte Søskende og deres Efterkommere, saaledes at fædrene Besiddelse tilfalder samfædre Søskende og deres Afkom, mødrene Besiddelse tilfalder sammødre Søskende og deres Afkom.

Imellem de her nævnte fæsteberettigede skal dog den have Forrang, som sidste Besidder, hvis han frivillig fratræder Ejendommen, udpeger eller, hvis han er død, har udpeget ved Testamente.

§ 21.

Indtræffer der ved en Besidders Fratrædelse Fæsteledighed, saaledes at der ingen fæsteberettiget findes i Henhold til §§ 19 og 20, har den fortrinsvis Fæsteret til Ejendommen, som sidste Besidder, hvis han frivillig fratræder, udpeger eller, hvis han er død, har udpeget ved Testamente, dog under Betingelse af, at Godsbestyrelsen godkender hans Bestemmelse.

§ 22.

I de ovenfor nævnte Tilfælde gaar Broder og hans Afkom fremfor Søster og hendes Afkom; ældre gaar for yngre; ældre

Linie gaar for yngre Linie. Er den nærmeste død, træde hans Efterkommere, en efter anden, i hans Sted«.

Til § 23.

22. Paragraffen affattes saaledes:

»Adgang til at faa Kongsfæste er betinget af, at den paagældende over for Godsbestyrelsen i Henhold til Sædvane kan godtgøre, at han har Duelighed til at forestaa Ejendommen. Er denne Betingelse ikke til Stede, gaar den ham tilkommende Fæsteret over til næste berettigede. Er den nærmest berettigede umyndig paa Grund af Alder, skal Ejendommen foreløbig bestyres paa hans Vegne ved en af Godsbestyrelsen dertil godkendt Person. Besidderen skal bo paa Ejendommen, og ingen kan samtidig være Fæster af mere end eet Kongsfæste.«

Til § 24.

23. Ordene »fortrinsberettiget til et Fæste« ændres til: »fæsteberettiget til en Ejendom«; Ordene »Fæsteledighed« og »Fæsteledighedens Indtræden« ændres til: »Fæsterskifte« og »Overdragelsen«.

Til § 25.

24. Paragraffen affattes saaledes:

»Den ovenfor fastsatte Fæsteret skal ikke være til Hinder for, at Kongsgodset, efter Bestemmelser, som blive trufne ved Lov, kan overdrages Besidderne til Selvejendom, ligesom den ej heller skal være til Hinder for, at der foretages Deling af et Kongsfæste mellem to eller flere næstberettigede (jfr. § 26).

Den omhandlede Fæsteret skal heller ikke være til Hinder for, at der ifølge Bestemmelser, der ere eller blive trufne ved Lov, afhændes Dele af Ejendommen, naar Almenvellet kræver det eller dennes Værdi ikke væsentlig forringes.«

Til § 26.

25. Overskriften over Paragraffen ændres til: »Deling af Ejendommen«, og Paragraffen affattes saaledes:

»Deling af Ejendommen kan foretages paa Foranledning af et efter fælles Overenskomst mellem fratrædende og tiltrædende Besidder fremsat Ønske, naar den tiltrædende er Fæstearving som direkte Efterkommer af fratrædende Besidder (jfr. § 19).

Naar sidste Besidder ikke efterlader sig direkte Efterkommere (jfr. § 20), kan Deling foretages paa Foranledning af et af ham (hende) fremsat Ønske.

Ved Fæsteledighed (jfr. § 21) kan Deling foretages saavel paa Foranledning af Godsbestyrelsen som efter et af fratrædende Besidder fremsat Ønske.

De nærmere Bestemmelser om Delingen, hvorved der vil være at tage særligt Hensyn til, at der ved denne skabes hensigtsmæssige Landbrug, træffes af Justitsministeriet efter indhentet Betænkning fra Landvæsenskommissionen. Den nærmest berettigede har Ret til at vælge, hvilken af Lodderne han ønsker.«

Til § 27.

26. Overskriften over Paragraffen ændres til: »Afhændelse fra Ejendommen«, og Paragraffen affattes saaledes:

»Naar Afhændelse af større eller mindre Grundstykker af Ejendommens Indmark eller Udmark ikke kan finde Sted i Henhold til § 7, sidste Punktum, skal Besidderen efter Indstilling fra Godsbestyrelsen, med Justitsministeriets Samtykke, kunne tilpligtes at afhænde:

1. Grundstykker, der agtes benyttede til Byggegrunde med fornødent Tilliggende, for saa vidt Kommunalbestyrelsen formener, at det almene Vel kræver det.
2. Udmarksjord, som maatte findes egnet til Opdyrkning, med eller uden Bebyggelse, for saa vidt vedkommende Ansøger ifølge de foreliggende Oplysninger efter Justitsministeriets Skøn er saaledes stillet, at det maa antages at være af væsentlig økonomisk Betydning for ham at erhverve Opdyrkningsjord for den i § 32 angivne Pris.

For de under Punkt 2 nævnte Arealers Vedkommende skal dog, naar Besidderen modsætter sig Afhændelsen, Betænkning indhentes fra Landvæsenskommissionen, som navnlig vil have at udtale sig om, hvor vidt den nye Benyttelse maa antages at være mere værdifuld end det tidligere Brug, hvor vidt Afhændelsen vil lægge Hindringer i Vejen for Ejendommens Drift i dens nuværende Tilstand eller vil hindre en hensigtsmæssig Ordning af Ejendommens Drift eller en Deling af Ejendommen i flere Udmarksbrug, og om, hvor vidt det almene Vel maa formenes at paakræve, at den omhandlede Afhændelse finder Sted.

Ved Anlæg af Nybygder skal i alle Tilfælde Betænkning indhentes fra Landvæsenskommissionen og den kommunale Styrelse.

Om Arealet er at betragte som Indmark eller Udmark, afgøres af Justitsministeriet.«

Til § 29.

27. Paragraffens sidste Stykke affattes saaledes:

»Personer, der ikke opfylde de i § 27, Punkt 2, angivne Betingelser, skulle, med Undtagelse af Besidderen selv, kun have Adgang til at faa Opdyrkningsjord med Besidderens Samtykke, og de bør i saa Tilfælde som Regel henvises til Arealer, hvortil der ikke er stærk Efterspørgsel.«

Til § 30.

28. a) Ordene »Godsbestyrelsen« og »Fæsteren« ændres til »Besidderen«.

b) Tredje Stykke (»Der skal ... Bemærkninger.«) udgaar.

Til § 31.

29. a) Ordet »Fæstet(s)« ændres til »Ejendommen(s)«.

b) Sidste Stykke affattes saaledes:

»Ved Vurdering af Opdyrkningsjord og andre Arealer ansættes Jorden til fuld Værdi i Handel og Vandel. Angaar Vurderingsforretningen Opdyrkningsjord inden for det i andet Stykke nævnte Tilfælde, bliver samme at nedskrive til Halvdelen af Jordværdien.«

Til § 32.

30. a) Tallet »100« i Linie 2 ændres til »200«.

b) Efter Ordet »Beskaffenhed« i Slutningen af første Punktum tilføjes: », dens Beliggenhed m. v.«.

c) Ordene »Fæster(en)« og »Fæstet« ændres til: »Besidder(en)« og »Ejendommen«.

Til § 39.

31. Ordene »Fæsteren« og »Fæstets« ændres til: »Besidderen« og »Ejendommens«.

Til § 40.

32. Paragraffen affattes saaledes:

»Hvor der i et Fæstes Udmark findes betydelig Tørvejord, kan Godsbestyrelsen, naar særlig Trang dertil er til Stede, og det skønnes, *at* yderligere Tørveskær kan finde Sted uden væsentlig Skade for Fæstet, *at* de Rettigheder, Fæsteren har til Tørvejordens Udnyttelse i Henhold til § 7, bibeholdes, samt *at* Tørveskæret kan ske uden særlig Hinder for fremtidig Opdyrkning eller hensigtsmæssige Udmarksanlæg, for ti Aar ad Gangen indrømme andre Ret til Tørveskær i Fæstets Udmark.

Saadan Tørveskærsret maa uden Fæsterens Samtykke kun overdrages til Personer, for hvem det er af væsentlig økonomisk Betydning at erholde Tørv til Husbrug. De til saadant Tørveskær udlagte Arealer skulle tydelig afmærkes.

Lejen for de her omtalte Tørveskærsrettigheder, der tilfalde Fæstebesidderen, bestemmes af Godsbestyrelsen. Godsbestyrelsens Bestemmelse kan af Parterne paaklages for Justitsministeriet.«

Til § 42.

33. a) Ordene »Fæstegaarde« og »Fæsteren« ændres til: »Gaarde« og »Fæstebesidderen«.

b) I Punkt 2 ændres Henvisningen »(§ 7)« til: »(§ 7 og § 23, sidste Punktum)«.

Til § 43.

34. Paragraffen affattes saaledes:

»Det har sit Forblivende ved Bestemmelserne i §§ 1 —5, jfr. § 12, i Lov om Afhændelse af Trøer og Grundstykker fra Statens Fæstegods paa Færøerne af 13. April 1894, for saa vidt angaar saadanne Arealer, som allerede før den nævnte Lovs Ikrafttræden vare overladte andre end Fæsteren til Brug.«

Motivering af foranstaaende Ændringsforslag.

Almindelige Bemærkninger.

Jordbrug, væsentlig Kvægavl, har fra Landnamstiden og indtil sidste Halvdel af forrige Aarhundrede været Færøernes Hoved næringsvej.

I de sidste halvhundrede Aar har den direkte Indtægt af Fiskeriet imidlertid langt oversteget Udbyttet af Jordbruget. Grunden hertil maa snarere søges i en stærk Fremgang inden for Fiskeriet end i egentlig Tilbagegang i Jordbruget.

Endskønt Jordbruget nu staar i anden Række, yder det dog endnu et betydeligt Bidrag til Befolkningens Underhold. Der er heller ikke Tvivl om, at der her i Landet er naturlige Betingelser til Stede for et lønnende Jordbrug. Disse naturlige Betingelser ville dog først rigtig kunne udnyttes efter Gennemførelsen af en Landbolovgivning, der giver størst mulig Adgang til Iværksættelse af de for de stedlige Forhold mest hensigtsmæssige Reformarbejder.

Omtrent Halvdelen af hele Landets

Jordegods er Kongsgods. Det udgør et Areal paa ca. 12 Kvadratmil og besiddes af over 300 Brugere (Kongsbønder). Paa Godset holdes en Besætning paa ca. 50,000 Faar (foruden Lam) og 2—3,000 Stkr. Kvæg og Heste.

Foruden de oprindelige Indehavere af Kongsgodset, Kongsbønderne, lever der paa Godset en Del Husmænd, der drive smaa Husmandsbrug (Trøer). Et saadant Brug (Trø) bestaar kun af Indmark og afgiver som Regel Underhold til 1—2 Kør.

Da Kongsgodset udgør saa omfattende en Del af Øernes samlede Jordareal, er følgelig det færøske Samfund i sin Almindelighed stærkt interesseret i, at dette Gods arbejder under de heldigst mulige Produktionsbetingelser. Betydeligt over Halvdelen af den samlede Landbrugsproduktion (Kvægavls- og Jordbrugsprodukter) stammer fra Kongsgodset, herunder iberegnet de paa Kongsgodset indtagne Trøer.

Desforuden ere dog den danske Statskasse, de færøske Kongsbønder og Trømænd i særlig Grad interesserede.

Statskassens, før Kronens, Interesser i det færøske Kongsgods have siden Reformationen væsentlig bestaaet i Inkassation af den paa Godset hvilende Skat og Leje. For Tiden udgør den aarlige Leje og Indfæstningsafgift ca. 14,000 Kr.

Desuden indgaar i Statskassen en mindre varierende Sum for frasolgte Jordparceller.

Staten har som Regel ingen Udgifter haft af dette Jordegods.

Saa længe Staten faa eller ingen Udgifter har af Jordgodset, fraregnet Administrationen (den har næppe heller haft betydelige Udgifter ved Overtagelsen af Forvaltningen deraf), vil dens almindelige Interesse i det færøske Jordbrugs Trivsel medføre, at den ikke kræver forøgede Ydelser af Kongsgodset. Det maa snarere siges at ligge i Statens Interesse at formindske sin direkte Indtægt af Godset, saa at der kunde anvendes større Midler til Forbedring af det. Godsets nuværende primitive Tilstand fordrer nemlig et overordentlig stort Arbejde og en betydelig Kapital, for at dets Produktion skal kunne bringes op til sin naturlige Højde.

Hvad angaar Statens Interesse i Godsets umiddelbare Forvaltning, da kan denne, i Betragtning af de særlige Forhold, ikke anses for at være af særlig statsøkonomisk Betydning. Det færøske Kongsgods fungerer ikke som et Aktiv i Statsregnskabet, og vilde man betragte Staten som den virkelige Driftsherre, og Amtmand og Landfoged som dem, der havde at forvalte de ca. 300 Ejendomme, hvoraf Godset bestaar, da indses det let, at et saadant System var meget lidt i Overensstemmelse med moderne Begreber om en fornuftig Besiddelsesform for Landejendomme.

Statens Interesse i det færøske Kongsgods kan derfor formentlig hverken ligge i dettes Betydning som Statsbesiddelse eller som betydningsfuldt Skatteobjekt. Det er derimod i Statens Interesse, at Godset kommer det færøske Samfund i Almindelighed og dets Besiddere i Særdeleshed saa meget som muligt til gode.

Speciel Betydning har Godset for Øernes Kongsbondestand. Som det fremgaar af Tingbøgerne, har største Delen af de færøske Kongsgaarde været i samme Slægts Besiddelse i de sidste Par Hundrede Aar. Kongsgaardene have saaledes været ansete og anses endnu i Henhold til gældende Ret og Sædvane som Slægtsbesiddelser, se bl. a. Forordning af 30. Maj 1691 § 9. Adkomstretten til Gaardens Jordareal, Besætning, Bygninger og Rettigheder har været sikret ældste Søn lige siden 1691, og selve Forordningens Fremkomst tyder paa, at det dengang har været en gammel Sædvane, som Bønderne paa Grund af formentlige Indgreb i deres sædvansmæssige Besiddelsesadkomst have set sig nødsagede til at faa lovfæstet.

Det er givet, at en saa fast Besiddelsesform som ovenfor omtalte har sin store Betydning, særlig inden for det færøske Samfund, hvor en stor Del af Befolkningen nu søger sit Hovederhverv som Fiskere.

Skønt Kongsbønderne i Henhold til Retsregler og Sædvane skulde kunne føle deres Stilling fuldt ud betryggende, er det dog en Kendsgerning, man ikke kan se bort fra, at der hersker en betydelig Utryghed inden for Standen. Denne Utryghed fremkommer derved, at Bønderne som Følge af enkelte foretagne formentlige Indgreb i deres Rettigheder føle sig mindre sikre paa Besiddelses- og Dispositionsretten over deres Gaarde med Tilliggender og Herligheder.

Det er givet, at enhver Utryghed vedrørende Besiddelsesretten over en Ejendom maa have de skadeligste Følger for vedkommende Ejendoms rationelle Drift. Hvis der derfor ved dette Lovforslags Gennemførelse kan skaffes den nødvendige Tryghed, maa dette antages at kunne blive Hovedhjørnestenen, hvorpaa Halvdelen af det færøske Landbrug kan bygge sin nu saa haardt tiltrængte Udvikling.

De nuværende og særlig de fremtidige Trøbesidderes Interesse i den lovmæssige

Ordning af det færøske Kongsgods er ligeledes af indgribende Betydning. Der er i nærværende Lovudkast givet Adgang for disse Nyerhververe af Kongsjord til at erholde Jord direkte gennem Ekspropriation paa meget gunstige Vilkaar.

Det er indlysende, at Bondestandens og Trømændenes Interesser i mangt og meget kunne tænkes at gaa imod hinanden, men derved, at Staten, som foreslaaet i Lovudkastet, renoncerer paa en Del af de direkte Indtægter, som maatte fremkomme ved den her foreslaaede Vekselvirkning mellem Bøndernes og Trømændenes Udnyttelse af Kongsjorden, vil det formentlig vise sig at være betydelig lettere at give Lovudkastet en Form, hvorefter Bøndernes og Trømændenes Interesser kunne sammenarbejdes.

Mindretallet har i alt væsentligt kunnet slutte sig til Kommissionens Lovudkast og Betænkning vedrørende dette Gods, men har dog ment af Hensyn til lidt afvigende Anskuelser i enkelte Spørgsmaal at burde fremsætte ovenstaaende Ændringer.

Mindretallets Stilling er altsaa denne, at det tiltræder Kommissionens Lovudkast, men finder, at dette vilde vinde ved yderligere at optage de her foreslaaede Ændringer.

I øvrigt mener Mindretallet, at det vilde være særdeles ønskeligt, om der, inden de Kongsgodset vedrørende Lovforslag ophøjes til Lov, foreligger en Redegørelse for Kongsgodsets Tilblivelse og Historie — noget, som Kommissionen ikke har haft Tid til at beskæftige sig med.

Til de enkelte Ændringsforslag bemærkes følgende:

ad 1. Kommissionen foreslaar ikke nogen væsentlig Ændring i Henseende til Godsets Besiddelsesform. Den sidste Landbokommission (Taksationskommissionen i Henhold til Loven af 29. Marts 1867) anvendte Betegnelsen »Kongsjord« paa det her omhandlede Gods, og samme Benævnelse (»Kongsjord« eller »Kongsgods«) har gennem Tiderne vundet Hævd i den almindelige Sprogbrug. I Henhold hertil finder Mindretallet det mindre nødvendigt — saaledes som sket i Lovudkastet — helt at sløjfe denne Betegnelse og i Stedet derfor udelukkende at benytte Udtrykket »Statens Fæstegods«. Konsekvensen heraf vilde være, at Godsets Besiddere, i Stedet for den hidtil anvendte Betegnelse »Kongsbønder« eller »Kongsfæstere«, fremtidig benævnedes »Statsfæstere«; men dette vilde i mange Tilfælde vise sig vildledende, idet der i det øvrige Rige findes Statsfæstere, hvis Besiddelsesform er overordentlig forskellig fra den Stilling til Staten, som de færøske »Statsfæstere« i Henhold til Flertalsforslaget komme til at indtage.

I Overensstemmelse med Udtrykkene i Lovudkastets Titel har Flertallet i Lovudkastets enkelte Paragraffer anvendt Ordet »Fæste« som Betegnelse for den enkelte Gaard eller Ejendom, og Ordet »Fæster« som Betegnelse for Gaardens eller Ejendommens Indehaver.

Af Taksationskommissionens Opgivelser fremgaar det, at alle middelstore og store Ejendomme af her omhandledeGods paa selve Stedet betegnes som *Gaarde*, jfr. f. Eks. »Uppi-stovu-garður«, »Soylugarður«, »Heygagarður« o. s. fr. Kommissionen selv benytter baade Udtrykket »Gaard« og »Fæste« eller »Kongsfæste«. Daglig Sprogbrug saavel som Lovsproget har hidtil betegnet den enkelte Ejendom som: Kongsgaard, Kongsfæste, Fæste, Brug, Gaard eller Ejendom.

Mindretallet formener, at dets Forslag, der gaar ud paa i Lovudkastet at benytte Udtrykket »Ejendom«, bedst forener de Begreber, der indbefattes i forannævnte forskellige Betegnelser.

Taksationskommissionen anvendte baade »Besidder«, »Kongsfæster« og »Fæster« som Betegnelse for den enkelte Ejendoms Indehaver. I Lovsproget ere samme Betegnelser anvendte. Godsbestyrelsen har benyttet, og benytter endnu, i skriftlige Henvendelser til Godsets Indehavere udelukkende Betegnelsen »Kongsbonde« som Betegnelse for den Besidder, der i Øjeblikket indehar Ejendommen, og »Fæstearving« for den nærmeste berettigede Slægtning (ældste Søn). I den almindelige Sprogbrug betegnes Ejendommens Indehaver, bortset fra de allermindste Brug, som »bóndi« eller »kongsbóndi« og næstberettigede (ældste Søn) som »tilstundandi bóndi« eller som den, der er »borin til garðin«.

Som samlet Udtryk for disse gængse Benævnelser anser Mindretallet det for rigtigst at anvende Ordet »Besidder« som Betegnelse for den enkelte Ejendoms Indehaver.

Ordet »Fæster« anvendt alene med Udelukkelse af alle andre Betegnelser kan misforstaas, eftersom den samme Betegnelse anvendes i det øvrige Rige paa Livsfæstere, medens de færøske »Fæstere« snarest maatte betegnes som »Arvefæstere uden Ret til at sælge eller pantsætte«.

De ovenanførte Bemærkninger til Be-

grundelse af Udtrykkene »Kongsgods«, »Ejendom« og »Besidder« gælde ligeledes Ændringsforslagene Nr. 2, 3 a, 4, 5 a, 6, 7, 8, 10, 11 a, 12 b, 13 d, 15, 17 a, 18, 20 a, 28 a, 29 a, 30 c, 31 og 33 a.

ad 3 b. I den nuværende Formular for Fæstebrevene, der med ubetydelige Variationer har været enslydende, i ethvert Fald fra 1676, se det som Bilag nedenfor aftrykte Fæstebrev fra 1676, findes anført Hovedindholdet af Besiddernes Rettigheder og Pligter. Selv om Lovgivningsmagten i en eventuel Fæstelov optager Bestemmelser om alle Kongsgodset vedrørende Forhold, er det dog troligt, at Bønderne fremdeles ønske at se Hovedindholdet af deres Rettigheder og Pligter anført i Fæstebrevet. Dette vil da som hidtil have den Betydning for Indehaveren, at, medens Bestemmelserne i Fæsteloven til enhver Tid kunne forandres ved Lov, saa kunne disse Forandringer dog ikke gøres gældende over for den enkelte Besidder, om de ere i Modstrid med dennes Fæstebrev, medmindre Besidderen frivillig indgaar paa Forandringen (jævnfør bl. a. Tillæg Side 145—149). Dette har sin store Betydning i Henseende til at betrygge Kongsfæsterens Stilling som Landbruger. Den Besidder, som i Kraft af sit Fæstebrev indehar Ejendommen, bør kunne vide sig betrygget imod alle Forbehold og Indskrænkninger, der ikke vare hjemlede ved den Lov, som gjaldt, dengang han overtog Ejendommen, og ligeledes bør han kunne vide sin nærmeste Arving berettiget til at overtage Ejendommen paa de samme Betingelser, paa hvilke han selv har besiddet den. Saavel fra et Landbrugsstandpunkt som fra et statsøkonomisk Standpunkt set kan der kun tænkes Afvigelser foretagne herfra, naar Hensyn til Samfundets Vel kræver Indskrænkninger eller Forbehold indførte, og da bør det ske ved en Lov, som giver fuld Erstatning og stiller alle Kongsfæstere lige.

Man kan vistnok med Rette gaa videre og sige, at, naar Samfundets Vel kræver en Lov, der gør Indskrænkninger i Driften af Halvdelen af det færøske Jordegods, da bør denne Indskrænkning rigtigere omfatte alt færøsk Jordegods, altsaa foruden Kongsgods tillige Odels- og Præstegods. En yderligere Adgang til Ekspropriation af Kongsgodset end den, der indeholdes i nærværende Lovudkast, kan næppe tænkes at virke til Samfundets Bedste, medmindre den tillige kommer til ogsaa at omfatte det øvrige Jordegods.

Mindretallet maa derfor fraraade, at der gives Adgang til ved Lov at gøre Forbehold og Indskrænkninger gældende for de her omhandlede Ejendomme *enkeltvis*. En saadan Bestemmelse vil foraarsage en almindelig Utryghedsfølelse hos Besidderne, idet ingen Besidder i saa Fald vil kunne føle sig sikker paa, at den Omtanke, hvormed han har omfattet Ejendommen, og den Kapital og det Arbejde, han har nedlagt deri, komme ham eller hans Arvinger til gode.

Naar der paa en Ejendom er indtraadt Fæsteledighed, d. e. naar der i Henhold til nærværende Lovudkasts Bestemmelser ingen arvefæsteberettigede Efterkommere findes, og Gaarden saaledes vil være at oplade til en Fæster, som ikke er en paarørende af den tidligere Besidder, er der i Paragraffen aabnet Adgang for Lovgivningsmagten til at gøre eventuelle Forbehold og Indskrænkninger i Besiddelsesretten, og saadanne Forbehold og Indskrænkninger bør da anføres i Fæstebrevet.

Ordet »fæsteledig« anser Mindretallet det for rigtigst at anvende i samme Betydning, som det har i den almindelige Sprogbrug, nemlig som Betegnelse for en Ejendom, hvortil der i Henhold til Lov og Sædvane ikke findes adkomstberettiget Besidder (Fæstearving). Almindelig Sprogbrug kender ikke til, at en Gaard er fæsteledig, naar der til samme er Fæstearving.

ad 5. b. Det forekommer Mindretallet unødvendigt at give Godsbestyrelsen Adgang til at forlange Syn over Besætningen, hvilket ikke hidtil har været brugt.

ad 6. Med Hensyn til Udtrykket »Laan« (i Stedet for »Godtgørelse«) henvises til Bemærkningerne nedenfor ad 14.

ad 7. Ordet »Fardag«, der ikke før har været anvendt i Sprogbrugen vedrørende Kongsgodset, foreslaar Mindretallet afløst af »Tiltrædelsesdag«, som formentlig mere betegnende, idet det direkte giver Udtryk for, at den nye Besidder tiltræder Ejendommen, medens »Fardag« egentlig betyder, at den hidtilværende Besidder farer fra (forlader) Ejendommen, noget, der som Regel slet ikke finder Sted under de færøske Fæsterskifter. I de allerfleste Tilfælde bor den fratraadte Besidder fremdeles paa Gaarden, ja, indtager ofte, selv efter at den tiltrædende har faaet Fæstebrev paa Ejendommen, endnu i en Aarrække den tilvante Stilling som Leder af Ejendommens Drift.

ad 9. I Forordningen af 30. Maj 1691 § 9 bestemmes, at ældste Søn maa Gaarden »ubehindret for Fæste nyde og, *saa længe han Kongens Rettighed deraf udreder, beholde*«. Norske Lovs 3—14—10 bestemmer, at »Den, som haver fæstet en Jord, han

skal beholde den saa længe, som han kan bevise at have taget sit Aaremaal«.

I alle Fæstebreve findes omtrent enslydende Bestemmelse om, at den tiltrædende Fæster maa Gaarden »nyde, bruge og beholde til Fjælds og Fjære med Lutum og Lundum, ligesom hans Fader og Formænd det før ham brugt og haft have«.

I nærværende Paragraf har Kommissionen foreslaaet indført Bestemmelserne om Besidderens Rettigheder til og Dispotionsret over den tilfæstede Ejendom. Medens Lovudkastet i sin Helhed maa siges bl. a. at have til Hensigt at betrygge Kongsfæsternes Stilling, formener Mindretallet, at Flertallets første Punktum »Fæsteren er berettiget til at *bruge* Fæstet o. s. v.« ikke tilstrækkelig udfylder de Bestemmelser, der indeholdes i foranførte Forordning, Norske Lov og Fæstebrevet. Mindretallet har derfor foreslaaet en Ændring heri, som anses at ligge nærmere de nugældende Bestemmelser i Henseende til Besiddelsesrettens Omfang. Den i Flertallets Forslag indeholdte Begrænsning af Retten til at bruge Fæstet, nemlig, at vedkommende skal bruge dette »paa saadan Maade, som stemmer med sædvanlig og forsvarlig Brug af Ejendommen«, foreslaar Mindretallet at lade udgaa, for det første fordi Grundbetingelsen for, at Kongsfæsteren har kunnet »nyde, bruge og beholde« Fæstet, hidtil har været den, at han udredede »Kongens Rettighed« (Lejen), og dernæst fordi det formentlig er unødvendigt i denne Paragraf at indføre en mere almindelig Udtalelse om Besidderens Pligter, naar de enkelte Pligter udførlig omhandles senere i denne og efterfølgende Paragraffer.

Flertallets 2det Punktum: »Han udøver den Fæstet tilkommende Jagtret og Fiskeriret«, foreslaas udeladt, da disse Rettigheder indbefattes under Mindretallets 1ste Punktum: at »bruge Ejendommen med Herligheder og Rettigheder«, jfr. Fæstebrevenes Bestemmelse og Norske Lovs 3—14—27: »Ingen Landdrot maa tage noget Fiskeri *eller anden Herlighed* fra sin Lejlænding, som der haver ligget til, da han fæste Gaarden bort, medmindre Bonden det samtykker«.

Flertalsforslagets 3dje Punktum: »Han kan benytte den til Fæstet hørende Tørveskærsret og Kulbrydningsret til Husbrug«, foreslaas ligeledes udeladt. Nærmere Motivering heraf vil findes i Motiverne til Ændringsforslag Nr. 32. Her skal kun anføres, at Flertalsforslaget om Besidderens til Husbrug indskrænkede Ret til Tørv og Kul ikke synes at være helt i Overensstemmelse med den Besidderen samtidig tillagte, om end betingede, Ret til *Salg* af Tørv og Kul.

Norske Lovs 3—14—29 bestemmer: »Lejlænding maa ikke, enten ved Forligelse eller i andre Maader, lade frakomme noget af den Gaards Tilliggelse, som han fæstet haver«. Ifølge denne Bestemmelse o. fl. af lignende Art, der ikke udtrykkelig bleve hævede ved Trøloven af 13. April 1894, har Besidderen ikke alene haft Ret til at modsætte sig Afhændelse af Fæstegodsets Arealer, men det har været en ham paalagt Pligt at paase, at Ejendommen ikke ved Afstaaelser led nogen Forringelse.

Nu foreslaar nærværende Lovudkast som Grundbestemmelse at ophæve Besidderens Pligt til at modsætte sig Afhændelse og i Stedet derfor paalægge Besidderen Pligt til Afhændelse. Mindretallet formener derfor, at det i og for sig er mindre nødvendigt at bibeholde den gamle Bestemmelse om, at Besidderen ikke maa lade noget af Fæstets Tilliggende frakomme det uden Hjemmel, naar det virkelige Forhold dog bliver dette, at Besidderen skal lade Arealer frakomme Fæstet med Hjemmel. Skulde Besidderen uden Hjemmel lade noget af Ejendommens Tilliggende frakomme denne, da vil Godsbestyrelsen, selv om Bestemmelsen ikke findes anført, kunne drage ham til Ansvar for en saadan Handling og eventuelt faa ham dømt efter § 11.

Mindretallet har dog bibeholdt forannævnte Bestemmelse, men samtidig fundet det rigtigt allerede i nærværende Paragraf at indføre en Del af de i Lovudkastet foreslaaede nye Bestemmelser vedrørende Besidderens Stilling til Afhændelse fra Ejendommen. Den Rettighed, som Lovudkastet faktisk foreslaar tillagt Besidderen til Afstaaelse, skønner Mindretallet rettest bør anføres i denne Paragraf, som i særlig Grad omhandler Besidderens Rettigheder.

Det af Flertallet i 2det Stykkes første Punktum foreslaaede Paabud om, at Besidderen »skal holde Indmarken i forsvarlig Stand og — saa vidt det staar til ham — sørge for Havgens tilbørlige Drift«, foreslaar Mindretallet at lade udgaa. Paabud af lignende Art (jfr. de ældre Bestemmelser om at opdyrke til Ager og Eng) ville formentlig kun blive af liden Betydning. Mangler vedkommende Besidder Evner eller Indsigt, eller har han ikke Forstaaelse af den Betydning, der for ham personlig ligger i, at Ejendommen drives forsvarlig, da vil et i almindelige Udtryk holdt Lov-

paabud næppe kunne antages at tjene som Drivfjeder.

ad 11. Saa vidt Mindretallet bekendt, er der ingen Lovbestemmelse, der ophæver Norske Lovs 3—14—30 og 31. I »Færøsk Lovsamling« findes ingen saadan Bestemmelse optaget, lige saa lidt som i de siden dens Udgivelse udkomne Love. I Fæstebrevene findes heller ikke noget, der tyder paa en saadan Ophævelse.

Norske Lovs 3—14—30 bestemmer: »Alle de Huse paa Gaarden var, der Lejlændingen fik den, skal han holde ved Magt, tække dem vel, og holde dem draabeløse; han skal holde Torfvelle, Vindskeder og Krografter, og skjule saa om, at der ikke kommer Slagregn paa Væggene. Er Hus saa forvaret, da svare han ikke til, der paabor, om Hus raadner af Alder.... Tager Fjældskred Hus bort, eller Vind bortdriver det, da svarer ikke Lejlændingen dertil«. I Norske Lovs 3—14—31 udtales: »Hvor ingen Huse findes paa Gaarden, eller og de ere nedraadnede, der skal Jorddrotten selv lade bygge nødvendige Huse eller forene sig derom med Lejlændingen; men dersom Huse ved Vaadeild afbrænde, imidlertid en Lejlænding er paa Gaarden, da bør Lejlændingen at føre Tømmer og al Tilfang paa Toften til slige Huse, som før stode, og Jorddrotten at bekoste dem at opbygge.«

Under Kommissionens Arbejde er det oplyst, at der i Amtsarkivet findes en Rentekammer-Resolution, som stadfæster en i 1710 afgiven Kommissionserklæring (nævnte Kommission var vistnok ensidig valgt og bestod vistnok heller ikke af uvillige Mænd). Denne Resolution, der i ethvert Fald for Tiden er fuldstændig ukendt for Befolkningen, kan dog næppe antages at kunne ophæve Norske Lovs Bestemmelser. Den nævnte Kommissions Ræsonnement om, at det Drivtømmer, der tilfalder hver enkelt Ejendom paa Færøerne, skal ækvivalere Jorddrottens Pligter over for Bygningerne paa Lejlændingsgodset, synes at være meget umotiveret. I Norge, hvor der hørte Skov til de fleste Lejlændingsgaarde, og hvor Lejlændingen havde frit Tømmer til Bygningernes Vedligeholdelse, se Norske Lovs 3—14—34, dér skulde alligevel Jorddrotten sørge for Husenes Genopførelse, medens paa de færøske Gaarde, som alle uden Undtagelse manglede Skov, dér skulde Lejlændingen selv overtage Ansvaret for al Bygningsskade imod at erholde det umærkede Drivtømmer! Kommissionen maa saaledes have vurderet det færøske umærkede Drivtømmer til højere Værdi end den Værdi, den norske Lejlænding kunde udbringe af Gaardens Skov! Det er i ethvert Fald for Tiden saaledes, at det kun er et lille Faatal af Kongsejendomme, for hvilke det ilanddrevne umærkede Tømmer (»bóndatrø«) har nogen Betydning, medens det for de allerfleste Ejendommes Vedkommende er af yderst ringe eller slet ingen Værdi.

Den nævnte Rentekammer-Resolution har vistnok derfor været lidet paaagtet, saaledes at der af og til er indtruffet Tilfælde, hvor Administrationen dels har ydet Bidrag til Genopførelse af Bygninger og dels fritaget Besidderen for Ansvar for Genopførelse. Paa den anden Side kan der paavises mange Tilfælde, hvor Hus er »nedraadnet af Alder«, »bortdrevet af Vind« eller »afbrændt ved Vaadeild«, og hvor Besidderen selv (Kongsbonden) har bekostet det genopført. Motivet hertil har formentlig været, at de færøske Kongsbønder som Arvefæstere have ment at staa i et fastere Besiddelsesforhold og derved ogsaa et større Ansvarsforhold til hele Ejendommen, deri medregnet Bygningerne, end de Lejlændinge, for hvem Norske Lov egentlig blev given (Norske Lov blev først ved Reskript 12. Maj 1688 udvidet til at gælde for Færøerne).

Lov om Godtgørelse for udførte Grundforbedringer m. v. paa Statens Fæstegods paa Færøerne af 12. April 1892 har helt forbigaaet Assurancespørgsmaalet. Dog er det særlig, efter at denne Lov kom til Anvendelse, og mange Nybygninger, til Dels forholdsvis kostbare, ere blevne opførte, af Betydning at komme til Klarhed herom.

Mindretallet er ikke i Tvivl om, at Forholdet for Øjeblikket er det, at Besidderen er ansvarsfri over for al Bygningsskade, som kan henføres under Norske Lovs 3—14—30 og 31, og Mindretallet ser i denne Ansvarsfrihed et stort Gode, som Kongsbondestanden i Almindelighed maa sætte megen Pris paa.

Hvis det imidlertid gennem nærværende Lovudkast skulde lykkes at fæstne den færøske Kongsbondes Rettigheder saaledes, at hans Stilling blev mest muligt lig den frie Ejers Stilling, saa vil den naturlige Følge heraf blive, at Kongsbondestanden samtidig bør gaa ind paa at overtage Pligter, der før have paahvilet Jorddrotten (Staten). Mindretallet ser fuldt vel, at Forpligtelsen til at forsikre imod Skade ved Storm, Fjældskred, Brænding, Ildebrand o. lign., særlig under den nuværende lette Adgang til Opførelse af kostbare Nybygninger, kan blive forholdsvis byrdefuld for

Besidderne. Til Trods herfor mener Mindretallet, at det vil være i Besiddernes Interesse at paatage sig Forsikringspligten, *saafremt* de Betryggelser for Besidderen kunne opnaas, som indeholdes i de af Mindretallet foreslaaede Ændringer til dette Lovudkast. I andet Tilfælde tør Mindretallet derimod ikke tilraade at ophæve Norske Lovs Bestemmelser om Ansvar for Bygningsskade paa Kongsgodset.

ad 13 a.—c. Saa vidt vides, er der ikke i Generationer indtruffet det Tilfælde, at en Besidder er fradømt Ejendommen, og der har hidtil formentlig heller ikke eksisteret nogen direkte Lovhjemmel til at fradømme en Besidder den ham tilfæstede Ejendom. Naar Kommisisonen imidlertid nu har fundet det tjenligt at foreslaa indført en Bestemmelse om, at Godsbestyrelsen kan gøre Ansvar gældende over for en Besidder, som i høj Grad vanrøgter Ejendommen, saa maa man dog — i Betragtning af, at det er en ny, hidtil ukendt Bestemmelse, der indføres, — saa vidt muligt tage de nødvendige Forholdsregler imod, at en saadan Paatale foregaar utidig.

Det forekommer Mindretallet, at det er at give Godsbestyrelsen en alt for stor Formynderret over for Besidderne, om den alene skal kunne paabyde Sagsanlæg imod Besidderen. Hertil kommer, at det ikke alene er Godsbestyrelsen, der er interesseret i, at Ejendommen ikke vanrøgtes. I Henhold til nærværende Lovudkasts Bestemmelser er den nærmeste arveberettigede i endnu højere Grad interesseret i Ejendommens velordnede Drift. Mindretallet mener derfor, at Godsbestyrelsen kun bør kunne skride til Sagsanlæg efter Samraad med Besidderens næstpaarørende. Endvidere finder Mindretallet, at Besidderen ikke bør kunne sagsøges til Fæstefortabelse uden i saadanne Tilfælde, hvor han skønnes at udsætte Ejendommen for en saadan Forringelse, at denne ikke kan oprettes uden ved ekstraordinære Foranstaltninger. Flertallets Forslag, hvorefter Paatale kan ske, naar Besidderen udsætter Fæstet for »væsentlig Forringelse«, anser Mindretallet for temmelig vidtgaaende. Saa længe Ejendommen ikke lider saa betydelige Indskrænkninger, at Eftermanden bebyrdes alt for meget deraf, maa det væsentlig blive Besidderens private Sag, hvorledes han forestaar Ejendommen.

ad 14. Mindretallet foreslaar her (saavel som under Nr. 15—17) Ordet »Godtgørelse« ombyttet med »Laan«, idet det ikke kan se, at der er Tale om nogen Godtgørelse. Dette vilde forudsætte, at Besidderen (saaledes som det sker i mange Forpagtnings- og Fæsteforhold) virkelig fik sine Udlæg godtgjorte, saaledes at Beløbet hverken forrentedes eller afdroges; men hvad der her er Tale om, er et ganske almindeligt Laan, der forrentes og afdrages efter nærmere fastsatte Regler. Var der Tale om en Godtgørelse, maatte denne indgaa som en Forbedring, der forøgede Ejendommens Værdi. Godtgørelsens Yder (her Staten) vilde saa efter en Tids Forløb, naar Kapitalanbringelsen havde givet Ejendommen en større Ydeevne, kunne beregne sig en højere Afgift af samme. Kunde Besidderne opnaa en virkelig Godtgørelse, som altsaa hverken skulde forrentes eller afdrages, vilde vistnok alle og enhver bestræbe sig for at opnaa en saadan for enhver udført Grundforbedring m. m. af Betydning. Det bedste Bevis for, at Besidderne ikke have anset de hidtil gældende Regler for hjemlende Adgang til Godtgørelse (og formentlig heller ikke ville anse de her foreslaaede Regler for givende Adgang til Godtgørelse), er den Mængde Grundforbedrings- og Byggeforetagender, der nu udføres mellem Aar og Dag, uden at Besidderne ansøge om at blive delagtige i oftomtalte »Godtgørelser«.

ad 19 og 20 b. Forordning 30. Maj 1691 § 9, hvorefter »ældste Søn ..... maa Gaarden ..... ubehindret for Fæste nyde«, fremkom efter Befolkningens Ønske om, at Gaarden ved Fæsterskifte skulde sikres ældste Søn. Efter Fæstebrevenes Ordlyd lige fra 1676 faar tiltrædende Besidder (ældste Søn) overdraget Fæstet i hele dets Omfang, at nyde, bruge og beholde (med lutum og lundum), ligesom hans Fader og Formænd det før ham brugt og haft have. I umindelige Tider er vistnok intet Tilfælde indtruffet, hvor Administrationen har benægtet ældste Søns Ret til sin Faders Fæstegaard. Det af Godsbestyrelsen anvendte Ord »Fæstearving« og den almindelige Sprogbrugs Udtryk »borin til garðin« ere ogsaa betegnende for ældste Søns Ret til at tage Gaarden i Besiddelse, naar Faderen ønsker at fratræde samme.

I Henhold hertil, og da Lovudkastet, som foran ommeldt, gaar ud paa at betrygge Besiddernes Stilling (hvilket bl. a. giver sig Udtryk i de af Kommissionen foreslaaede Regler for Arvefølgen, der ikke hidtil have eksisteret i Lovform), formener Mindretallet, at Ordet »Fortrinsret« ikke giver den ønskelige Sikkerhed for næste berettigede. Mindretallet foreslaar derfor dette Ord ombyttet med Udtrykket »Fæ-

steret«, idet Mindretallet holder paa, at den ældste Søn, eller nærmeste Slægtning, tillagte Ret til at overtage Ejendommen ikke alene bør være en Fortrinsret, men at den bør være en ubetinget Ret. En Fortrinsret giver ganske vist vedkommende Fortrin til at overtage Ejendommen fremfor nogen anden, *hvis* den bortfæstes; men finder Lovgivningsmagten, at Gaarden ikke bør bortfæstes, men anvendes paa anden Maade, saa vil denne Fortrinsret vise sig at være betydningsløs.

Mindretallet kan vel tænke sig Tilfælde, hvor det kunde være ønskeligt, om Samfundet eller en Kommune gennem Lovgivningsmagten paa en nem Maade kunde erhverve en Ejendom, f. Eks. til en Fattiggaard, en Landbrugsskole, til Udparcellering eller i andet almennyttigt Øjemed. Hertil maa dog bemærkes, at Lovgivningsmagten for det første, uden at behøve at angribe Bøndernes Kongsgods, har det i sin Magt at disponere over en Del gode Gaarde til almennyttigt Formaal, om saa skulde findes fornødent, nemlig de Embeds- og Bestillingsmænd tillagte Gaarde. Men for det andet vil Lovgivningsmagten, selv med den af Mindretallet foreslaaede Retsstilling for den nærmest berettigede, meget vel kunne faa Adgang til Fremme af forannævnte almennyttige Foretagender paa de egentlige Kongsgaarde, nemlig gennem Ekspropriation. Ret til Ekspropriation fra Kongsgodset til Fordel for Bebyggelse og Oprettelse af Husmandsbrug er allerede foreslaaet i Lovudkastet; Deling af en Ejendom kan ogsaa finde Sted; og ny Lov kan bestemme Kongsgodsets Salg. En Fattiggaard, Landbrugsskole eller Foretagender af lignende Art vil det formentlig heller ikke volde særlig Møje for Lovgivningsmagten at faa iværksat, selv med Bibehold af Fæstearvingens ubetingede Ret. Selv om man gaar ud fra, at denne Fæsteret i et Tilfælde vil vanskeliggøre, ja maaske umuliggøre Erhvervelse af en for Øjemedet særlig velskikket Ejendom, saa vil det Tab, som det offentlige lider derved, ikke paa langt nær kunne sammenlignes med det statsøkonomiske Tab, der maa blive en Følge af, at Halvdelen af de færøske Jordegodsbesiddere føle sig utrygge med Hensyn til deres Efterkommeres Arveret til den Ejendom, hvorpaa de skulle ofre deres Arbejdskraft, og hvori de skulle nedlægge en større eller mindre Del af deres Formue, som den bedste Indsats til Frugtbargørelse af Eftermandens Arvedel.

ad 21. Mindretallet maa formene, at det ikke er i fuld Overensstemmelse med nærværende Lovudkasts Aand og Befolkningens almindelige Opfattelse af Arvefæsteretten, naar Flertalsforslaget giver Besidderen Tilladelse til at bortfæste Gaarden til fremmede, selv om saa nære Slægtninge som Søskende eller deres Efterkommere ere i Live. Mindretallet foreslaar derfor, at Arveretten ogsaa skal gælde disse, dog saaledes, at det skal staa Besidderen frit for ved Testamente at bestemme, hvilken af de her omhandlede nærmest berettigede der skal have Fortrinsret til at overtage Ejendommen. Mindretallet kan ikke finde nogen rimelig Grund til at give Tilladelse til, at en Gaard, som maaske i flere Hundrede Aar har været i samme Slægts Besiddelse, skal bortfæstes fra Slægten, saa længe der findes saa nære Slægtninge som Brødre eller Søstre eller deres Efterkommere.

Først ved indtraadt Fæsteledighed, hvor der ingen paarørende findes i Henhold til §§ 20 og 21, anser Mindretallet det for rigtigt, at Besidderen faar fuld Testationsret, under Godsbestyrelsens Godkendelse (jfr. § 22).

ad 22. Om der end kan være noget tiltalende i, at Kongsgods (betingelsesvis) ikke kan overgaa til en Person, som har gjort sig skyldig i en i den offentlige Mening vanærende Handling og ikke har faaet Æresoprejsning, saa kan Mindretallet dog ikke tiltræde Flertallets Forslag desangaaende, og det af følgende Grunde:

a. En saadan Bestemmelse har, saa vidt vides, ikke eksisteret i de 3—400 Aar, Kongsgodset som saadant har bestaaet, uden at der, saa vidt Mindretallet bekendt, er fremkommet nogen uheldige Følger deraf, enten for enkelt Person eller Samfundet.

b. Skulde en saadan Bestemmelse anses absolut nødvendig over for ellers adkomstberettigede til en af de her omhandlede Ejendomme, da formenes det at være ikke mindre nødvendigt, at samme Betingelse stilles for Nyerhvervelse af Kongsjord i Henhold til §§ 27 o. flg. Da Kommissionen ikke har fundet dette nødvendigt (endskønt der her kan være Tale om Ekspropriation af Besidderens Ret), synes det Mindretallet inkonsekvent at stille saadan Betingelse over for en Person, som allerede i Henhold til gældende Bestemmelser, der yderligere stadfæstes ved nærværende Lovudkast, har gammel Slægtsret til at overtage sine Fædres Besiddelse.

c. I Henhold til § 11 kan Besidderen dømmes til Fortabelse af sin Besiddelsesret, hvis han utilbørlig vanrøgter Ejendommen. Dette maa formentlig anses for tilstrækkeligt, saa meget mere som Lovudkastet

ingen Bestemmelse indeholder om, at de eksproprierede Jorders Besiddere (Trømænd) ved Vanrøgt kunne dømmes til at fravige disse.

d. Slægtsretten, som nærværende Lovudkast bygger en Del af sine Grundregler paa, kan forskertses.

Nægtes det Fæstearvingen at overtage Ejendommen i Henhold til Paragraffens Bestemmelser, og den paagældende er den eneste efter Loven berettigede, saa vil Ejendommen ved Fæsterskifte selvfølgelig gaa over til fremmede. Den Mulighed ligger ganske nær, at »den næste berettigede«, som omhandles i Flertalsforslaget, først fremkommer, efter at Ejendommen er gaaet over paa fremmede Hænder. Det forekommer Mindretallet, at der i et saadant Tilfælde vil blive begaaet en Uretfærdighed. Man kan f. Eks. tænke sig, at Ejendommen har været i samme Families Besiddelse i 2—300 Aar eller mere; saa indtræffer det Tilfælde, at samme Slægts eneste adkomstberettigede har begaaet en Forbrydelse, og først efter længere Tid (vedkommende har imidlertid ikke faaet Æresoprejsning, og Gaarden er gaaet over til fremmede) faar vedkommende en Søn. Denne (der meget vel kan blive en udmærket Samfundsborger) er da — alene paa Grund af Faderens Forseelse — afskaaret, baade for sig selv og sine Efterkommere, fra at indtage sin slægtsberettigede Plads paa den Ejendom, som hans Forfædre i umindelige Tider have indehaft.

Den af Mindretallet foreslaaede Ordning, at under nærmeste adkomstberettigedes Mindreaarighed skal Ejendommen bestyres af en af Godsbestyrelsen dertil godkendt Person, trænger formentlig ikke til nærmere Motivering.

Bestemmelsen om, at Besidderen skal bo paa Gaarden (jfr. Frd. 30. Maj 1691 § 9: »I øvrigt skal det ikke tillades nogen herefter at fæste en Gaard eller Jord, som han ikke selv bruger, for at sætte en Opsidder derpaa«) bør bibeholdes. I §§ 7 og 39 synes den fornødne Adgang til Undtagelse herfra at være given.

ad 24. Naar § 25 bestemmer, at Fortrinsretten »ikke skal være til Hinder for, at Fæstet eller Dele deraf afhændes efter de Bestemmelser, som ere eller blive trufne ved Lov«, mener Mindretallet, at dette Udtryk er alt for lidt markeret. Der maa efter Mindretallets Mening indføres fastere Bestemmelser om, i hvilken Udstrækning Arveadkomstrettens Omfang kan begrænses ved Lov. Mindretallet anser saaledes ikke Flertallets Bestemmelse om, at Fæsteretten ikke skal være til Hinder for Salg af Kongsgodset i Almindelighed, altsaa til hvem som helst, for formaalstjenlig. Efter hidtil gældende Bestemmelser kan der næppe tænkes gennemført en almindelig Salgslov for Kongsgodset uden ved Salg til Besidderne, og dette Forhold mener Mindretallet bør bibeholdes og lovfæstes i den Form, som er foreslaaet i dets Ændringsforslag. Skal der ved nærværende Lovudkast hjemles Lovgivningsmagten Adgang til ved ny Lov at bestemme Salg af Kongsgodset, eventuelt til højstbydende, da ser Mindretallet ikke rettere end, at alle de andre Bestemmelser, som indeholdes i Lovudkastet til Betryggelse af Besiddernes Stilling, ville tabe deres Værdi. Nærmere Motivering heraf anses ufornøden. Her skal kun paagepes, at den Magt, som efter Flertallets Forslag lægges hos Øernes raad- og lovgivende Repræsentation, let vil kunne blive en Magt, som de forskelligt interesserede Dele af Befolkningen gennem deres Repræsentanters Valg jævnlig ville komme til at strides om at sidde inde med. Er der saa for Alvor opstaaet Tvistigheder, vil Utrygheden hos Besidderne straks gøre sig gældende og kan vanskelig ophøre, førend Salg har fundet Sted enten i den ene eller anden Form. Mindretallet kan heller ikke indse, at en saadan Ret til Udstedelse af en ny Lov om Salg af Godset, f. Eks. til højstbydende, er nødvendig. Naar der i Paragraffen gives Adgang til 1) ved Lov at afhænde her omhandlede Ejendomme til Besidderne, 2) at dele Ejendommene, og 3) at det ved Lov tillades, naar Almenvellet kræver det, at afhænde Dele af de enkelte Ejendomme, saa skønner Mindretallet ikke rettere end, at en endnu videre gaaende Handlen med disse Ejendomme ikke vil være i Samfundets Interesse. For et Gods, der er bundet saaledes som Kongsgodset, som bl. a. i sin Grundform hverken maa sælges eller pantsættes, kan det ikke anses for formaalstjenligt at give Adgang til, at dette Gods med eet Slag, ved en Lov, kan forandres til frit Salgs- og Købegods uden Hensyn til førværende Besiddelsesform og førværende Besiddere.

ad 25. Deling af nogen af de her omhandlede Ejendomme har hidtil ikke fundet Sted uden med ældste Søns Billigelse. Dog ere særlig i de sidste Tiaar flere Gaarde blevne delte.

Mindretallet anser det ufornødent at forandre den hidtil gældende Bestemmelse og kan ikke, som af Flertallet foreslaaet, tilraade at give Adgang for Godsbestyrelsen

til at tage Initiativet til Deling og kan heller ikke tilraade, at fratrædende Fæster kan bestemme, at Deling skal finde Sted, selv i Tilfælde, hvor ældste Søn modsætter sig en saadan Deling.

Det har efter gældende Bestemmelser (jfr. foran citerede Bestemmelse i Forordn. af 30. Maj 1691) og Fæstebrevenes Indhold været den almindelige Opfattelse hos Befolkningen, at ældste Søn ved sin Fødsel var berettiget til ikke alene at overtage Dele af sin Faders Gaard, men derimod hele Ejendommen »fra Fjæld til Fjære, med lutum og lundum, inden- og udengaards«. Mindretallet anser det ikke for rigtigt at svække ældste Søns Stilling. Denne ældste Søn hidtil tilkommende Ret er en hævdvunden Ret, som i sin Tid er lovfæstet som et vigtigt Led til Betryggelse af hele Fæsteforholdet.

Som før nævnt, har det i de sidste Aar været ret almindeligt, at Deling af Kongsgaarde har fundet Sted. Dette viser, at Deling er mulig, selv under den nuværende, af Mindretallet bibeholdte Lovordning, og Mindretallet finder ikke, at der er Anledning til at give Adgang til yderligere Deling end, hvad nu finder Sted. Mindretallet indrømmer, at der ganske enkeltvis kan indtræffe Tilfælde, hvor det kunde være heldigt, om fratrædende Besidder ene havde det i sin Magt — under Justitsministeriets Sanktion — at tage Bestemmelse om Gaardens Deling eller Overdragelse til en anden af Børnene end ældste Søn. Saadanne Undtagelsestilfælde kunne dog ikke formaa Mindretallet til at fravige Regelen om ældste Søns Medbestemmelsesret.

Den yderliggaaende Adgang til Deling, som Flertalsforslaget indeholder, kan medføre, at Deling af Gaarde netop for Tiden bliver foretaget i en større Udstrækning, end det er tjenligt for den færøske Bondestand i al Almindelighed.

Det bør haves i Erindring, at den færøske Bondestand har været saa at sige helt afskaaret fra at tilegne sig faglig Uddannelse. Resultatet heraf (sammenvirkende med Færøernes Afgrænsethed fra de os omliggende Lande, hvor Landbrugsudviklingen er gaaet frem med Kæmpeskridt i de sidste Generationer) har været, at en stor Del af Befolkningen endnu ser med samme Øjne paa f. Eks., hvilken Arbejdskraft der udfordres til at drive en Gaards Indmark og Udmark, som Forfædrene for Generationer tilbage gjorde,. Naar nu Tilfældet er dette, at Huskarlelønnen i Løbet af de sidste 30—40 Aar paa Grund af det tiltagende Skibsfiskeri er steget i en saadan Grad, at der paa den samme Gaard, hvor der før holdtes 3—4 eller flere Huskarle, nu næppe haves Raad til at holde en Karl, saa at Bonden selv maa udføre det meste Arbejde personlig, saa er det forstaaeligt nok, at man hører det almindelige Udraab, at de færøske Bøndergaarde ere for store, de bør deles.

Gaar man lidt nærmere ind paa Forholdet og faar undersøgt, hvor stor en Besiddelse det saa i det hele taget drejer sig om, saa vil det vise sig, at selv paa de største færøske Kongsgaarde overstiger den dyrkede Mark næppe for nogen Gaards Vedkommende et Areal af 50 Tdr. Land. Kun et Par Gaarde kunne endda siges at naa saa langt op; de mellemstore og store Gaarde have et opdyrket Areal, der varierer mellem 8 og 20—30 Tdr. Land.

Ganske vist er det saa, at der til disse Gaarde hører Udmarksarealer af betydelig Udstrækning; men da disse fornemmelig benyttes til Græsgange, og det netop er Kommissionens Opfattelse, at Udmarksbruget maa drives som store Brug enten i Form af Enkeltmands større Besiddelse eller derved, at mindre Besiddere slutte sig sammen til et større Fællig, saa kan det ikke være for Udmarksbrugets Vedkommende, at man anser Gaardene for at være for store.

Hvad kan da være Aarsagen til, at man anser en Indmark paa fra 8 til 20—30 op til allerhøjst 50 Tdr. Land for en alt for stor Indmark for en færøsk Bondegaard? — Dette bunder i, at Befolkningen regner med, hvor meget en Mand kan naa at dyrke *med Haandkraft.*

Det er ganske rigtigt, at der til en forsvarlig Dyrkning med Haandkraft, Transport af Gødning og Avl i »Løb« (Bærekurve) o. lign. fordres et Folkehold af 4—5 Karle, hvor man nu daarlig mener at have Raad til at holde 1 Karl.

Men ingen erfaren Landmand, der har haft Lejlighed til at følge med i Udviklingen paa Landbrugets Omraade, kan betvivle, at en Indmark af heromhandlede Udstrækning nemt maa kunne drives endog meget forsvarlig af 1—2 Mand, naar Nutidens Hjælpemidler, som dyrisk eller mekanisk Kraft, tidsmæssige Redskaber og Maskiner og Økonomibygningernes mere praktiske Indretning, tages i Brug. Det maa tværtimod anses for givet, at de færøske Gaarde snarere med Fordel kunde have en betydelig større Indmark end den nuværende, end omvendt.

Her skal dog ikke forbigaas det meget vigtige Moment, at det færøske Landbrug

ikke har fulgt med i den almindelige Landbrugsudvikling, der er foregaaet i vore Nabolande, men i mange Henseender endnu staar paa et primitivt Standpunkt. Dette Forhold medfører, at det som Regel ikke vil være muligt uden med forudgaaende store Bekostninger og efter længere Tids Forløb at tage nogen betydelig Del af forannævnte Hjælpemidler i Brug. Alene Rydning af Sten, Afgrøftning og Planering af de nuværende Indmarker, maa udfordre en betydelig Indsats i Form af Haandkraft. For saa vidt tiltrænges der altsaa endnu for en kortere eller længere Aarrække, efter de forskellige Indmarkers Beskaffenhed, en hel Del Folkekraft selv til et Indmarksbrug paa 8—20 Tdr. Land; men man bør erindre, at denne Trang til Folkekraft kun er *midlertidig*. Naar Indmarken først er ryddet, planeret og afgrøftet, Avlsbygningerne blevne tidsmæssig indrettede, nødvendige Vejanlæg foretagne, m. v. — med andre Ord, naar Ejendommen er bragt op i nutidssvarende Kultur, — da vil den menneskelige Arbejdskraft kunne indskrænkes til et Minimum i Forhold til, hvad de fleste Ejendomme nu kræve.

Efter Mindretallets Formening bør man derfor ikke udvide den nuværende Frihed til Gaardenes Deling, førend Befolkningen ved Erfaring gennem Landbrugets nødvendige Udvikling har vundet den fulde Forstaaelse af, at det i Nutiden ikke gaar an at regne med Begreber, der skyldes et længst tilbagelagt Stadium i Landbrugsudviklingen, men at man maa regne med Nutidens Begreber med Hensyn til den Drivkraft, der efter færøske Forhold er nødvendig til Dyrkning pr. Td. Land.

Mindretallet gaar ud fra, at Spadekultur ikke bør være Idealet for det færøske Landbrug. Spadekultur kan være paa sin Plads paa de smaa Jordlodder, paa Trøerne, og paa Steder, hvor Terrænforholdene vanskeliggøre Dyrkningen. Men det færøske Samfund i Almindelighed og det færøske Landbrug i Særdeleshed kan ikke være tjent med, at der sættes to Mand til Opspadning af et Areal god kultiveret Mark, som en Mand med Plov og et Par Heste kunde udrette det samme Arbejde paa, eller at der sættes en lignende Arbejdsstyrke til Afhøstning af en Kornmark, som denne ene Mand med Mejemaskine og samme Antal Heste kunde afhøste i samme Tid. Det indses ikke, at det kan kaldes Fremskridt, hverken statsøkonomisk eller landøkonomisk set, at der gives Adgang til at udstykke en saadan Pløjemark eller Mejemark som omhandlede saa smaat, at der kun blev Brug for en halv Plov eller en halv Mejemaskine, med andre Ord saa smaat, at det ikke kunde betale sig at anskaffe Ploven og Maskinen, fordi Jorden var delt i saa »hensigtsmæssige Brug«, at Foraarsarbejdet og Indhøstningsarbejdet for de enkelte Brugs Vedkommende kunde udføres af een Mand, naar han blot var i Besiddelse af sin Spade og sin Le.

En anden Grund for Mindretallet til ikke foreløbig at udvide Adgangen til de færøske Gaardes Deling er, at de færøske Landejendomme uden for Kongsgodset og det beneficerede Gods som Regel ere Smaabrug. Det er Kommissionens Forslag, at det beneficerede Gods skal udstykkes i Smaabrug. Skulle nu ogsaa Kongsgaardene let kunne deles, vil den middelbare Følge deraf sandsynligvis blive, at den færøske Landbrugerstand noget nær bliver en samlet Stand af Smaabrugere. Mindretallet finder det mere heldigt, om den færøske Jordbrugerstand som hidtil bestaar baade af større og mindre Besiddere.

Selv under det nuværende færøske Landbrugs lidet udviklede Tilstand kan det paavises, at de større Landejendomme ikke staa tilbage for de smaa i Henseende til Ejendommenes forsvarlige Drift. Det kan ligeledes paapeges, at vedrørende Landbrugsfremskridt har det som Regel været de større Brug, der ere gaaede i Spidsen og have udredet de største Udgifter for at indvinde Erfaringer.

Mindretallet mener i det hele taget, at der ved Bestemmelserne i §§ 7 og 27—38 er givet den for Tiden nødvendige Adgang til Afhændelse af Parceller fra Hovedejendommen, og at man med Hensyn til selve Ejendommens Deling ikke bør gaa videre end, hvad der hidtil har været Sædvane.

Hvis Hovedbestemmelsen for Ejendommens Deling lægges hos den fratrædende Fæster, formener Mindretallet endvidere, at dette let vil føre til, at der opstaar Familietvist. Er der foruden ældste Son flere Brødre, og disse ikke have søgt andet Erhverv uden for Hjemmet, er det let forstaaeligt, om disse, naar Bestemmelsesretten er lagt i Faderens Haand, ville paavirke denne til at lade Deling foregaa. Fremsættes et saadant Ønske, kan Faderen ikke godt nægte det, hvis han ikke er i Besiddelse af privat Formue, thi Retfærdighed vil kræve, at han overlader hver enkelt af sine Sønner lige stor Andel. Der kan under saadanne Omstændigheder meget let tænkes det Tilfælde, at den fratrædende Fæster meget maatte ønske, at den hidtilværende

Bestemmelse angaaende ældste Søns Ret fremdeles maatte gælde.

ad 26. Den naturligste Form for Afhændelse af Arealer fra heromhandlede Ejendomme er den, der inden for Lovens Ramme kan foregaa ved frivillig Overenskomst mellem Ejendommens Indehaver (Besidderen) og den, der skal indtræde som ny Besidder af den udskilte Parcel.

En saadan frivillig gensidig Overenskomst byder saa mange Fordele saavel for Afhænder og Overtager som for vedkommende Bygds Forhold og derved Samfundet i sin Helhed, at den i nærværende Lovudkast i alle Henseender bør begunstiges fremfor den tvungne Afstaaelsesform.

De ældre Fæstebreve indeholdt et Paalæg til Besidderen om at »forliges vel med Grander og Naboer«. Skønt dette Paalæg maa ses i Forbindelse med mange andre af Datidens Forskrifter til vedkommende, hvorefter denne havde at te sig i sin Stilling i Samfundet, saa kan der dog ikke ses bort fra, at »godt Naboskab« fremdeles har sin store Betydning inden for det Samejeforhold og særlig det Samvirkeforhold, der vedblivende vil eksistere omkring i Bygderne, selv efter at de nu paatænkte Landboreformer ere gennemførte.

Begunstiges den tvungne Afhændelsesform paa den frivilliges Bekostning, vil det vanskelig kunne undgaas, at den Tendens, der altid delvis vil være til Stede til »Bygdeuenighed«, vil faa ny Næring. Mindretallet mener, at de Fordele, der herved tilsigtes, ikke opveje de Ulemper, der uundgaaelig ville melde sig under Former, som vanskeliggøre, ja til Dels umuliggøre det i Landbolovudkastene forudsatte Samvirkeforhold. Mindretallet mener derfor, at der i denne Paragraf bør indføres Bestemmelser (eller henvises til Bestemmelser), der mest muligt begunstige den frie Afhændelsesform. I denne Henseende har Mindretallet foreslaaet, at hele første Stykke i Flertalsforslagets § 27 udgaar, og at der i Stedet for Flertalsforslagets 2det Stykke i Paragraffen henvises til Bestemmelsen i Mindretalsforslaget § 7, sidste Stykke. Forskellen bliver da denne, at Flertallets Udkast lægger den altovervejende Bestemmelse om Afhændelsen ind under Justitsministeriet og Godsbestyrelsen, medens nærværende Ændringsforslag tager Sigte paa, at der tillægges Ejendommens Indehaver, Besidderen, Fæsteren, *Rettigheden* til Afhændelse, dog med Justitsministeriets Samtykke. Fra alle Sider er man vistnok enig om Gavnligheden af i Almindelighed at lette Adgang til Afhændelse til Opdyrkning m. v. af Parceller paa Kongsgodset. At den frivillige Afstaaelse fra Besidderens Side vil falde lettere og personlig være ham mere tiltalende, naar han selv paa Basis af Loven og sit Fæstebrev sidder inde med Rettigheden til Afhændelse, maa anses for givet. Mindre Ulemper, ja selv nok saa store, der som Følge af Afhændelsen kunne tænkes at blive uundgaaelige for Ejendommens Drift, eventuelle Tab, som Besidderen og Efterkommere direkte ville lide ved Afhændelsen, vil Besidderen, under den af Mindretallet foreslaaede Ordning, lettere sætte sig udover, end naar Førstehaandsretten til Afstaaelse ikke beror hos ham personlig.

Mindretallet tvivler ikke om, at mange Afhændelser, som efter Mindretallets Forslag kunne gennemføres ad Frivillighedens Vej, ikke lade sig gennemføre uden ved tvungen Afstaaelse, om Flertallets Udkast til denne Paragraf ophøjes til Lov.

Vedrørende de Bestemmelser om tvungen Afhændelse, som omhandles i denne Lov, er der ikke nogen Uoverensstemmelse til Stede mellem Flertallet og Mindretallet, fraregnet Udtrykket i Ændringsforslagets første Stykke: »skal Besidderen efter Indstilling fra Godsbestyrelsen, med Justitsministeriets Samtykke, kunne tilpligtes at afhænde«, hvilket Udtryk foreslaas indsat i Stedet for Flertalsforslagets første Stykke.

Ændringen fremtræder for at klargøre, at det er vedkommende Besidder, der tvinges til at afstaa sin og sine Arveefterkommeres Fæstejord til Fordel for Samfundet. Tvangsudøvelsen er lagt i Administrationens Haand ogsaa efter Mindretallets Forslag, saa at dens Interesse i den Henseende i Realiteten er varetaget paa lignende Vis som i Flertalsudkastet. Hertil kommer, at det naturlige Forhold maa være dette, at det er vedkommende Ejendomsindehaver (der ifølge Loven og sit Fæstebrev besidder den samlede Ejendom for sig og Efterkommere), der afstaar den Ejendom, han er i lovformelig Besiddelse af. Lovudkastet fordrer Ministeriets Samtykke til enhver Afhændelse, saa at Administrationen til enhver Tid kan have Indseende med, at der ikke foretages overdreven Afhændelse. I andre Henseender kan Mindretallet ikke skønne, at Justitsministeriet og Godsbestyrelsen ere interesserede i den frivillige Afhændelse.

ad 28. Ved Synsforretning i Henhold til § 3 har Kommissionen anset det fornødent, at den Besidder, der fratræder heel Ejendommen, vælger den ene af de to

Synsmænd, medens Ejendommens nye Overtager (næste berettigede) vælger den anden.

Det forekommer Mindretallet, at, naar det anses for rigtigt, at Besidderen kan gøre sin direkte Indflydelse paa denne Synsforretning gældende gennem Valg af den ene Synsmand, saa maa samme Ret ogsaa kunne tillægges Besidderen ved en Forretning, afholdt i Henhold til nærværende Paragraf. I første Tilfælde (efter § 3) vil Skønnet komme til at gaa ud paa at bestemme den Erstatning, Besidderen personlig skal modtage eller udrede; i sidste Tilfælde bliver der som Regel kun skønnet over, hvilken Erstatning Besidderen eller Besiddelsen skal erholde. De direkte interesserede ere i begge Tilfælde Afhænderen paa den ene Side og Overtageren (tiltrædende Fæster eller Køber) paa den anden Side. Skal den ene Part gennem Valg af den ene Vurderingsmand lægge sit Lod i Vægtskaalen til Fordel for sine Interesser, bør der ogsaa tillægges den anden Part samme Ret.

Den Udvej kunde tænkes mulig, at Forretningen efter § 30 udførtes af uvillige, af Retten udvalgte Mænd eller af en særlig Vurderingskommission. At Mindretallet ikke har optaget en saadan Bestemmelse, skyldes alene Betænkelighederne ved den deraf følgende større Bekostelighed for Parterne.

Alene Indførelsen af tvungen Jordafstaaelse fra Kongsgodsets Besiddere efter saa udstrakt Maalestok, som nærværende Lovudkast bestemmer, er et saa stort Indgreb i Besiddelsesretten, at Mindretallet finder Anledning til at paapege, at det næppe vil være formaalstjenligt at gøre yderligere Indgreb ved at fratage den til Afstaaelsen tvungne Fæster al lovformelig Ret til at medbestemme Erstatningen for den foretagne tvungne Fraskillelse, *naar* Lovgivningen dog samtidig giver Fratageren fuld lovlig Ret til selv at medbestemme Erstatningsvilkaarene for den af ham erhvervede Ejendom.

At Mindretallets Forslag skulde medføre, at Erstatningsbeløbet blev for højt ansat, er udelukket, eftersom dette i alle Tvisttilfælde skal bestemmes af en af Retten udmeldt Opmand og i sidste Instans af Landvæsenskommissionen.

Efter Kommissionsforslaget angaaende Erstatningssummens (Købesummens) Anvendelse er Administrationen i Henhold til § 4 og § 32 ikke direkte interesseret, hverken ved Overtagelses-Synsforretningen i Henhold til § 3 eller ved Afhændelses-Vurderingsforretningen i Henhold til § 30.

ad 29 b. og 30 a.—b. Mindretallet foreslaar, at Jorden ved Vurderingsforretningen altid ansættes til fuld Værdi i Handel og Vandel, men at Halvdelen af denne Værdi i det i § 31, 2det Stykke, nævnte Tilfælde forlods afskrives (som udgørende det Bidrag, som Statskassen yder til det omhandlede sociale Formaal: at skaffe ubemidlede Opdyrkningsjord), og at Købesummen inden for den tilbageblivende Halvdel fastsættes til højst 200 Kroner og mindst 40 Kr. for et Aarskofoder, saaledes at der imellem disse Grænser tages Hensyn til, om Jorden er af bedre eller daarligere Beskaffenhed, dens Beliggenhed m. v. Paa denne Maade, mener Mindretallet, vil der kunne tages alle fornødne Hensyn.

ad 32. Norske Lovs 3—14—34 bestemmer: »Skov maa Lejlændingen nyde til fornøden Brændeved, Bygningstømmer og Gaards Brug, og derforuden saa meget Tømmer eller Trælast, som hans halve Landskyld beløber .....«. I Artikel 35 udtales: »Næver skal en Lejlænding ikke afflaa at sælge uden saa meget, som han behøver at købe nødtørftig Salt for til sit Hus .....«. Artikel 36 bestemmer: »Tjære maa en Lejlænding ikke mere brænde, end han behøver at brade sin Baad med, hvor Skoven kan derved beskadiges; men hvor der findes Stubber og Rødder, maa han brænde saa meget deraf bekommes kan«. Endelig fastsætter Artikel 37: »Lejlænding maa uden Jorddrottens Samtykke ikke give nogen Forlov at hugge i den Skov, som ligger til hans Gaard, mere end tre Læs Ved og to Læs Skav til hans Fæ; men Jorddrotten maa give Lov til saa meget, som han vil, dog at Lejlændingen faar ikke Skade deraf imod deres Forord og Bygselbrev«.

I Henhold hertil har Lejlændingen følgende Rettigheder til at drage sig Skoven til Nytte, nemlig Ret til: 1) fornøden Brændeved; 2) det nødvendige Bygningstømmer; 3) Tømmer til Gaardsbrug; 4) saa meget Tømmer til Salg, som hans halve Landskyld beløber; 5) Næver til Salg for Husholdningssalt; 6) Tjære til sin Baad; 7) alle Stubber og Rødder; 8) at overlade anden Mand tre Læs Ved og to Læs Skav. Jorddrotten har Ret til at hugge saa meget, han vil, dog at Lejlændingens ovennævnte Rettigheder ikke derved beskæres.

Skov hører ikke til det færøske Kongsgods, men man har ment, at Bestemmelserne i Norske Lovs Skovparagraffer delvis kunde anvendes over for Kongsgodsets Tørvejord (torvheiðar).

Taksationskommissionen har beregnet Tørvejorden som en til Ejendommen hørende Herlighed i Lighed med Drivtømmer,

Tang, Fugl o. lign., hvis Indtægt tilfalder Besidderen.

Under Hensyn til det foranførte mener Mindretallet, at Besidderens Ret til Udnyttelse af Tørvejorden ikke indskrænker sig til Afbenyttelse alene til Husbrug.

Den norske Lejlænding har ikke alene Ret til det nødvendige Brænde i Ejendommens Skov, men han har desuden Ret til paa mange andre Maader (se foran) at drage sig Skovens Indtægt til Nytte, hvoriblandt særlig maa fremhæves, at han har Lov at sælge saa megen Trælast, som hans halve Landskyld beløber.

I det af Mindretallet stillede Forslag til Affattelse af nærværende Lovudkasts § 7 ere de nærmere Regler for Besidderens Udnyttelse af Tørvejorden angivne. Mindretallet mener, at det er rigtigst, at Godsbestyrelsen ikke kan give uvedkommende Ret til Tørveskær, førend Besidderens i § 7 hjemlede Ret er varetaget (jfr. Bestemmelsen i Norske Lovs 3—14—37 i Slutningen, om Jorddrottens Retsstilling).

Ogsaa af Hensyn til fremtidig Opdyrkning til Indmark og Udmarkens Kultivering til Græsgang maa det anses for at være af stor nationaløkonomisk Betydning, saa meget som muligt at skaane den færøske Tørvejord, som i de sidste Generationer er aftaget betydeligt. Bestemmelserne i Havgelovs-Udkastets §§ 39—41, i Forbindelse med de i denne Paragraf tagne Forbehold for Udnyttelsen, formenes i nogen Grad at kunne komme til at virke beskyttende, paa samme Tid som der dog under fornøden Kontrol gives Ret til begge Sider.

---

*Afskrift af Fæstebrev**).

Kongl. Maj. Amtmand udi Færø Hr. Friderich von Gabels Fuldmægtige, Jeg Christoffer Heidemand kender, og med dette mit aabne Brev vitterliggør, at jeg paa højst bemeldte Hans Kgl. Maj. Vegne haver fæstet og bygget, saasom jeg hermed fæstet og bygget haver til C. P. 12* Marker Jord beliggende i K*gaard i Stromø. Indstøden herpaa er 2 Kør og 1 Hest, 220 Faar, at nyde, bruge og beholde baade til Fjælds og Fjære, udengaards og inden, med Lutum og Lundum, saasom hans Fader P. C.* det før hannem brugt og haft haver, imedens og al den Stund de der bygger og bor, forbedrer Huse og Gaard, udgiver sin Rettighed udi timelig og tilbørlig Tid, findes Kongl. Majts. Ombudsmand hørig og lydig og forliges vel med Grander og Naboer, og haver han givet udi Gaardfæstning fire og fyrretyve Gylden. Sammeledes at han holder sin gamle Fader udi Agt og Ære, som en from Søn bør at gøre. Forbydendes derfor alle og enhver paa højst bemeldte Hans Kgl. Maj. Vegne at gøre forudnævnte C. P. herudi nogen Hinder og Forfang i nogen Maade, under deres Faldsmaal. Til Vidnesbyrd haver jeg trykt Signet her under for og med egen Haand underskrevet.

Actum Thorshavn den 22. Februar A. 1676.

Christoffer Heidemand.
(L. S.).

Kommissionens Flertal

har ikke fundet Anledning til nogen udførlig Imødegaaelse af de ovenanførte, af Mindretallet fremsatte Ændringsforslag og de dertil knyttede Bemærkninger, men har anmodet Kommissionens Formand om kortelig at angive de Grunde, der have bevæget Flertallet til ikke at antage de nævnte Forslag. I Henhold hertil bemærkes følgende:

Med Hensyn til de allerfleste af Forslagene har Flertallet ment, at de ere uden væsentlig Betydning for Lovudkastets reelle Indhold. Dette gælder navnlig de Forslag, der gaa ud paa at ombytte forskellige i Udkastet brugte Betegnelser med andre, efter Mindretallets Mening mere træffende eller korrekte Udtryk, som »Kongsgodset« (i Stedet for »Statens Fæstegods«), »Ejendom« (i Stedet for »Fæste«), »Besidder« (i Stedet for »Fæster«), »Fæsterskifte« (i Stedet for »Fæsteledighed«). Kommissionens Flertal lægger ikke stor Vægt paa, om det ene eller det andet Udtryk benyttes. Lovudkastet har i det hele brugt de Benævnelser, som den nyere færøske Lovgivning har anvendt, og Flertallet maa ganske henstille, om der maatte være Grund til at gøre Ændringer deri, omendskønt Flertallet vedvarende er af den Mening, at de ere nok saa betegnende som de af Mindretallet foreslaaede. Det forekommer Flertallet, at disse til Dels endog snarest ere egnede til at tilsløre det virkelige Retsforhold, f. Eks. naar »Fæste« og »Fæster« foreslaas ændrede til »Ejendom« og »Besidder«. Hvad særlig angaar Udtrykket »Fæsteledighed«, som Mindretallet kun vil have anvendt, naar der ikke findes nogen fortrinsberettiget til

*) Personnavne, Stednavne samt Talopgivelser ere forandrede i Afskriften.

Fæstet, men ellers ønsker erstattet med Ordet »Fæsterskifte«, kan Flertallet ikke erkende, at almindelig Sprogbrug paa Færøerne kun betegner et Fæste som »ledigt«, naar der ingen er, som efter almindelige Regler har Adkomst til at overtage det; den almindelige Sprogbrug er næppe helt fast paa dette Punkt, og i Lovsproget benyttes Udtrykket »Fæsteledighed« netop om Tilfælde, hvor der findes endog flere adkomstberettigede (se Lov Nr. 33 af 25. Februar 1871 §§ 1—2).

Noget lignende gælder Mindretallets Forslag (under Nr. 6, 14—17) om at betegne det Beløb, som af Statskassen ydes Fæsteren til Dækning af Udgifter ved Bygningsforetagender og Grundforbedringer paa Fæstet (Lovudkastets §§ 12—15, jfr. Lov Nr. 63 af 12. April 1892), som »Laan« i Stedet for »Godtgørelse«. Da der ikke er Meningsforskel om Bestemmelsernes Indhold, har Navnet lidet at betyde, men i øvrigt er »Godtgørelse« formentlig et nok saa rammende Udtryk som »Laan« for det omtalte Vederlag, hvortil Fæsteren har en lovhjemlet *Ret*.

I øvrigt bemærkes følgende ved de nedenanførte Ændringsforslag:

ad 3 b. Flertallet har ikke tænkt sig, at *Fæstebrevet* skal indeholde nogen Opregning af Fæsterens almindelige Rettigheder og Pligter. Om disse bør han søge Oplysning i *Loven*. Det kan ikke erkendes, at Fæsterens (eller hans Arvingers) Retsstilling i nogen Maade betrygges ved, at Fæstebrevet gentager Lovens Regler om hans almindelige Rettigheder og Pligter.

ad 9. Flertallet skønner ikke, at Mindretallets Forslag til Affattelse af § 7 giver klarere Udtryk for Fæsterens hele Retsstilling end den tilsvarende Paragraf i Lovudkastet, og finder tværtimod, at den af Mindretallet foreslaaede Affattelse, navnlig af Paragraffens første og sidste Punktum, i betænkelig Grad er skikket til at give Anledning til at opfatte hans Ret som en (ganske vist begrænset) Ejendomsret. Herpaa har Flertallet ikke kunnet gaa ind, idet det har anset det for rigtigt helt igennem at fastholde, at Fæsteren kun har en Brugsret (omend en meget vidtgaaende og arvelig Brugsret) over Fæstet, og Flertallet har derfor navnlig ikke fundet det rigtigt, som foreslaaet af Mindretallet i Paragraffens sidste Punktum, at tillade Fæsteren (med Justitsministeriets Samtykke) at foretage Afhændelse af Dele af Fæstet.

ad 11. Over for det af Mindretallet anførte er det formentlig tilstrækkeligt at henvise til, hvad der ovenfor er bemærket til Motivering af Lovudkastets § 9.

ad 13. Afvigelserne imellem Mindretallets Forslag og Lovudkastets § 11 synes lidet væsentlige. Som i Motiverne til Paragraffen antydet, har ogsaa Flertallet tænkt sig, at Bestemmelsen kun bør bringes til Anvendelse i ekstraordinære Tilfælde, og man har forudsat, at dette navnlig vil ske, naar Fæsterens Adfærd er af den Beskaffenhed, at de nærmeste Arvingers Interesser bringes i Fare.

ad 19. Det har forekommet Flertallet, at Udtrykket »Fortrinsret« (»fortrinsberettiget«) er en rigtig Betegnelse for Arvingens Ret. Der er næppe nogen stor Realitetsforskel imellem Mindretallets og Flertallets Standpunkter, idet ogsaa Flertallet mener, at der, saafremt Lovgivningsmagten skulde beslutte sig til at disponere over et Fæste i et eller andet offentligt Øjemed, med Tilsidesættelse af nærmeste Arvings Ret, bør ydes Erstatning i Henhold til Grundsætningen i Grundlovens § 82; men medens Mindretallet vil, at der allerede i nærværende Lovudkast bør indsættes Bestemmelser, som kunde binde en fremtidig Lovgivningsmagt, har Flertallet anset dette for overflødigt, idet man har fundet at kunne forudsætte som selvfølgeligt, at Lovgivningsmagten til enhver Tid vil vide at øve fuld Retfærdighed. Denne Bemærkning gælder ogsaa Ændringsforslag Nr. 24 til Lovudkastets § 25.

ad 21. Flertallet har, som omtalt ovenfor i Motiverne til Lovudkastets §§ 19—25, ment, at det vil være bedst for Fæsterens virksomme Drift af Fæstet, at han i arveretlig Henseende stilles saa lige med den frie Ejer, som Brugsforholdets Beskaffenhed overhovedet tillader, og det har derfor maattet fastholde, at Fæsteren ikke bør *bindes* til at efterlade Fæstet til Søskende eller deres Afkom. Den saaledes af Flertallet foreslaaede Ordning er efter dets Anskuelse ogsaa i meget god Overensstemmelse med den almindelige Opfattelse hos Befolkningen.

ad 22. Flertallet lægger ikke særdeles Vægt paa det af Mindretallet først omtalte Bestemmelse i Lovudkastets § 23, men maa dog fremhæve, at Spørgsmaalet har *noget* større Betydning, naar der, som foreslaaet i § 24, gives Adgang til at kræve Domstolenes Beskyttelse for Fortrinsretten, end det har under den hidtil gældende Ordning, hvorefter den kun kan gøres gældende ad administrativ Vej og det er overladt Administrationen (Justitsministeriet) at be-

dømme, om vedkommende »findes skikket« til at overtage Fæstet (jfr. Lov Nr. 33 af 25. Februar 1871 § 2, 2det Punktum).

Hvad Mindretallets Forslag i 3dje Punktum angaar, har Flertallet forudsat, at den foreslaaede Ordning (der stemmer med gældende Praksis, jfr. Indenr.-Min. Skr. 17. Oktober 1855) ogsaa fremdeles vil blive fulgt; men man har antaget det for unødvendigt at optage nogen udtrykkelig Bestemmelse derom i Lovudkastet.

Bestemmelsen i det sidste Punktum af Mindretallets Forslag om, at Fæsteren skal bo paa Ejendommen, er ogsaa Flertallet enigt i, men man har antaget denne Regel for indbefattet i de af Flertallet i Lovudkastets § 7 optagne Bestemmelser (som ogsaa anført i Motiverne til den nævnte Paragraf).

ad 24. Der henvises til Bemærkningerne ved Ændringsforslag Nr. 19.

ad 25. Flertallet er enigt med Mindretallet i, at Deling af et Fæste ingenlunde altid er tilraadelig, men man kan ikke skønne, at Mindretallets Forslag i højere Grad end Flertallets er egnet til at forhindre uheldige Delinger, og navnlig ikke, at den nærmeste fortrinsberettigedes Samtykke til Delingen i og for sig er noget væsentligt Bevis for dens Tilraadelighed. Mindretallets Bemærkninger synes ogsaa at godtgøre, at den hidtil fulgte Praksis (hvorefter ældste Sons Samtykke har været forlangt) ikke har forhindret, efter Mindretallets Anskuelse, uheldige Delinger af Fæster, og der synes da ikke at opnaas nogen Betryggelse ved, som af Mindretallet foreslaaet, at udvide den gældende Praksis saaledes, at der fremtidig skal fordres Samtykke, ikke blot af Søn, men af enhver Efterkommer, som er nærmest fortrinsberettiget.

ad 26. Flertallet har, som omtalt ved Ændringsforslag Nr. 9 (til § 7), af principielle Grunde ikke troet at kunne gaa ind paa, at der gives Fæsteren Tilladelse til (med Justitsministeriets Samtykke) at afhænde Dele af Fæstet, idet Afhændelsesretten bør være hos Ejeren (med Fæsterens Samtykke eller — i de i § 27 nævnte særlige Tilfælde — ogsaa uden hans Samtykke), men ikke hos Fæsteren. Bortset fra dette Punkt (jfr. Indledningen til Mindretallets Affattelse af § 27) ses der ikke at være nogen væsentlig Forskel imellem Mindretallets og Flertallets Affattelse af Paragraffen, og Flertallet har derfor ikke kunnet se, at dets Forslag (der i øvrigt i Princippet er stemmende med de nugældende Regler i Trolov 13. April 1894 § 8 og de kgl. Resolutioner af 24. Maj og 10. Juni 1876) kan faa saadanne Følger som de, der antydes i Mindretallets Bemærkninger til Ændringsforslaget.

ad 28. Heller ikke ved dette Ændringsforslag synes Mindretallet at afvige i noget væsentligt Punkt fra Flertallet. Ved den af dette foreslaaede Ordning (der stemmer med gældende Ret og supplerer denne paa et enkelt Punkt, se § 30, 3dje Stykke) er der taget Hensyn til, at det formentlig er naturligt, at Godsbestyrelsen, som repræsenterende Ejeren (Staten), vælger den ene Vurderingsmand; og naar Fæsteren, som foreslaaet i Paragraffens 3dje Stykke, faar Sikkerhed for at kunne overvære Forretningen og under den at fremsætte sine Bemærkninger, vil han have fuld Adgang til at gøre sine Interesser gældende, inden Købesummen fastsættes af Justitsministeriet.

ad 32. Flertallet har ikke ved det af Mindretallet anførte kunnet finde sig overbevist om, at de i Lovudkastets § 40 foreslaaede Bestemmelser i nogen Henseende gaa Fæsteren for nær. Flertallet forudsætter i øvrigt, at der vises tilbørlig Forsigtighed ved Administrationens Anvendelse af Bestemmelserne, og at der navnlig ikke indrømmes fremmede Tørveskærsret uden i saadanne Tilfælde og under saadanne Betingelser, at Jorden ikke benyttes uøkonomisk (jfr. ogsaa § 40, 4de Punktum).

XI b.

Udkast

til

Lov for Færøerne om Fæstegodsets Overgang til Selvejendom.

---

§ 1.

Det Staten tilhørende Fæstegods skal, for saa vidt det ikke besiddes af Embeds- eller Bestillingsmænd, naar Besidderne fremsætte Begæring derom, overgaa til Selvejendom paa følgende Vilkaar. Fra Retten til at købe undtages dog den, der er kommen i Besiddelse af Fæstet ved at indgaa Ægteskab med en Enke eller Enkemand, hvis Ægtefælle har faaet Fæstet ved sædvanlig Arvegang og har efterladt sig Børn, medmindre paagældende Besidder faar Samtykke til Købet fra den, der er fæsteberettiget i Henhold til Lov angaaende Statens Fæstegods paa Færøerne af .... § 19, eller fra vedkommendes Formynder.

§ 2.

Følgende bortlejede Arealer følge ikke i Købet med Ejendommen:

a. Trøer og Trøparter, naar de ere indlagte af Lejeren, eller denne ved Arv eller paa anden Maade er indtraadt i Opdyrkerens Rettigheder, saavel som naar Lejeren efter Godsbestyrelsens Skøn staar i et saadant Forhold til Trøen eller Trøparten, at han bør stilles i Klasse med de førnævnte Besiddere.
b. Bebyggede eller ubebyggede Grundstykker.

Disse Arealer undtages kun fra Afhændelse sammen med Ejendommen, for saa vidt Lejeren er villig til at købe dem. Erklærer han sig villig hertil, bliver vedkommende Trø, Trøpart eller Byggegrund forinden Ejendommens Salg at afhænde til ham overensstemmende med de gældende Regler.

Lejemaal, som ere indgaaede med Hensyn til Trøer eller Trøparter, der afhændes sammen med Ejendommen, berøres ej af dennes Salg.

§ 3.

Naar en Fæster indgiver Begæring om at faa Fæstet overdraget til Selvejendom, underretter Amtmanden den stedlige Kommunalbestyrelse derom.

Justitsministeriet kan ved Overdragelsen tage Forbehold af enhver Art, naar saadanne for det almindelige Vel paakræves. Alle Indskrænkninger, der som Følge af saadanne Forbehold efter Salget maatte blive gjorte i det Skattemarketal, som Skødet lyder paa (jfr. § 4), erstattes med fuld Værdi i Handel og Vandel. Erstatningen bestemmes ved en Synsforretning i Henhold til Lov angaaende Statens Fæstegods paa Færøerne af .... § 30.

Begæringer om at faa til Købs Byggegrunde eller Havgestykker til Opdyrkning blive, for saa vidt de indkomme inden 8 Maaneder fra den Dag, Amtmanden har tilskrevet Kommunalbestyrelsen om Fæsterens Andragende, at behandle efter Reglerne i fornævnte Lov. Til Havger, der skønnes at kunne udgøre flere selvstændige Brug, bør der forbeholdes dyrkbare Arealer, hvorpaa der, naar disse Havger blive delte, kan indrettes Indmarksbrug for de Lodtagere, som ikke faa Del i den gamle Bø.

Efter at Fæsteren er gjort bekendt med Betingelserne for Overdragelsen af Fæstet til Selvejendom, staar det ham frit for at frafalde sin Begæring derom, og de af denne foranledigede Forbehold i Henhold til nærværende Paragraf ville da bortfalde.

§ 4.

Ved Bestemmelsen af Købesummen nedsættes forlods Fæstets Skattemarketal i et saadant Forhold, som efter Justitsministeriets Bestemmelse svarer til den Forringelse, som Fæstet lider ved de ifølge §§ 2 og 3 tagne Forbehold. Købesummen udgør 25 Gange den aarlige Lejeafgift (7 Kr. 6 Ø. pr. Skattemark), der paahviler Fæstets nedsatte Skattemarketal, med Tillæg af Indfæstningen (5 Kr. 98 Ø. pr. Skattemark). Er Lejeafgiften bleven forhøjet som Følge af modtagen Godtgørelse for Grundforbedring eller Bygningsforetagende, lægges Godtgørelsen eller den Del deraf, som ikke er tilbagebetalt, til den ovennævnte Købesum.

§ 5.

Køberen skal være berettiget til helt eller delvis at afgøre Købesummen ved for samme at udstede en rentebærende Forskrivning til Statskassen med 1ste Prioritets Panteret i Ejendommen. Forskrivningssummen bliver at forrente og afdrage med seks Procent af det oprindelige Beløb aarlig i 28 Aar, saaledes at heraf beregnes fire Procent i aarlig Rente af den til enhver Tid skyldige Kapital og Resten udgør Afdrag. Dog er Køberen til enhver Tid berettiget til, efter en i det mindste fire Uger forudgaaet Anmeldelse, at betale hele det skyldige Beløb paa een Gang.

§ 6.

Det solgte Fæstegods skal fremdeles være Justitsministeriets Bestemmelse undergivet ved Afstemning i Tilfælde af begæret Udskiftning.

§ 7.

Udstykning af det solgte Fæstegods maa kun finde Sted med Amtmandens Samtykke og efter Anbefaling af Syslets Landvæsenskommission, under Hensyn til, at de forskellige Brug ikke blive mindre end, hvad der kan anses for passende Jordbrug som Hovednæringsvej for en Familie. Dog skal denne Bestemmelse ikke være til Hinder for Afhændelse af Havgestykker til Opdyrkning af et Sommer- og Vinterkofoders Størrelse eller af Arealer til Benyttelse for en eller anden særlig Næringsdrift uden for det almindelige Landbrug samt for Afhændelse af Byggegrunde, hvilke sidste dog kunne udsondres alene med Amtmandens Samtykke.

Andragendet indgives til Amtmanden, der om fornødent foranlediger Landvæsenskommissionsforretningen afholdt samt foranstalter, at hvert af de udsondrede Brug

ansættes i Skattemarker og kommer til at svare den forholdsmæssige Andel af den Skat, der før har hvilet paa Ejendommens samlede Skattemarketal. For saa vidt Staten i Henhold til nærværende Lovs § 5 har Pant i Ejendommen, iagttager Amtmanden det fornødne med Hensyn til Statens Pantesikkerhed.

§ 8.

De i Henhold til denne Lov af Fæsteren erhvervede Ejendomme maa i de første 28 Aar efter deres Overgang til Selvejendom af Besidderen i levende Live kun sælges, bortlejes eller afhændes til Livsarvinger samt til de i § 7, 1ste Stykke, 2det Punktum, nævnte Købere. I det nævnte Tidsrum maa de heller ikke pantsættes til andre end Staten eller offentlige Pengeinstitutter, der ved kongelig Bevilling maatte faa Tilladelse til i den nævnte Tidsfrist at give Driftslaan til de her omhandlede Selvejere. Er Ejendommen pantsat til Staten, udkræves Justitsministeriets Samtykke til yderligere Behæftelse. Ved Arveskifte kan der dog i Ejendommen gives Pant til Medarvinger. I øvrigt kan Justitsministeriet, naar Omstændighederne tale derfor, gøre Undtagelser herfra.

Efter de nævnte 28 Aar kan der i de omhandlede Ejendomme ikke gøres Udlæg for Gæld, der er stiftet inden denne Tidsfrists Udløb, udover de i denne Paragrafs 1ste Stykke omhandlede Behæftelser.

Fremmede Staters Undersaatter maa hverken i de ovenfor omhandlede 28 Aar eller senere, indtil anderledes bestemmes, købe, leje eller tage Pant i Ejendommene eller Dele deraf, ej heller i Inventarium eller Besætning, medmindre de dertil have erhvervet kongelig Bevilling.

§ 9.

Den Selvejerbønder i Danmark ved Forordninger af 13. Maj 1769 og 22. November 1837 hjemlede særegne Testationsret tillægges ogsaa Selvejere paa Færøerne, for saa vidt angaar Ejendomme erhvervede i Medfør af nærværende Lov; dog kan der i Henhold hertil ved Testamente disponeres over enhver Lod, som udgør mindst 1 Skattemark i samlet Brug. Herved ophæves, for saa vidt angaar de i denne Lov omhandlede Ejendomme, den i Lov af 4. Januar 1854 om Udvidelse af Forordningen af 21. Maj 1845 til Færøerne indeholdte Modifikation, gaaende ud paa, at de i Forordningens §§ 25 og 26 indeholdte Bestemmelser om Selvejerbønders Testamenter bortfalde.

Gaar en testamentarisk Bestemmelse ud paa Deling af et samlet Brug, ere Landvæsenskommissionens Anbefaling og Amtmandens Approbation nødvendige. Disse kunne imidlertid indhentes efter Testators Død; men i Tilfælde af, at Tilladelsen bliver nægtet, bortfalder Testamentet, medmindre der er indsat subsidiære Bestemmelser til at træde i Stedet.

Foreligger der intet Testamente ved en Ejers Død, er enhver af Arvingerne, naar Ejendommen udgør mindst 4 Skattemarker, berettiget til at faa Landvæsenskommissionen tilkaldt til at skønne om, hvor vidt Ejendommen egner sig til at dele i flere selvstændige Brug. I bekræftende Fald skal først Enken og derefter den næste af Arvingerne, som ifølge gældende Fæsteregler vilde have været fortrinsberettiget have Ret til at erholde dens Hovedparcel, hvorefter de andre Arvinger i samme Orden udvælge de øvrige Parceller. I benægtende Fald har den, der ifølge denne Bestemmelse er berettiget til Hovedparcellen, Ret til hele Ejendommen. Den, som efter disse Bestemmelser tager Ejendommen, dens Hovedparcel eller en anden Del deraf i Arv uden foreliggende Testamente, skal som Vederlag til Boet ikke udrede mere end $^3/_4$ af den paagældende Jords Værdi, hvilken i Tilfælde af Tvistighed bestemmes af 3 af Retten udnævnte uvillige Mænd.

§ 10.

Den, som i Modstrid med denne Lov udstykker, sælger, bortlejer, afhænder eller pantsætter nogen af de her omhandlede Ejendomme eller Dele deraf, ifalder en Bøde til Statskassen af indtil 500 Kr. Den som uden lovlig Hjemmel tager bemeldte Ejendomme eller Dele deraf i Besiddelse som Ejer eller Lejer, skal ved en efter Domstolenes Skøn passende Dagmulkt tvinges til at fravige Besiddelsen, ligesom ogsaa en Panthaver fortaber sin Panteret.

§ 11.

Straffesager efter denne Lov behandles som offentlige Politisager.

Bemærkninger til foranstaaende Lovudkast.

Udkastet er, saaledes som anført ovenfor i de indledende Bemærkninger til Udkast til Lov angaaende Statens Fæstegods paa Færøerne, Udtryk for den Ordning, som *et Mindretal* af Kommissionen (Dam, Larsen, Olsen og Patursson) tror at kunne anbefale *subsidiært* som Grundlag for Lovgivningsmagtens Bestemmelse, naar den maatte finde Tiden kommen til at realisere Tanken om Fæstegodsets Overgang til Selvejendom.

Et andet Mindretal (Effersøe) anbefaler derimod *principalt* nærværende Lovudkast til Gennemførelse (med forskellige af dette Mindretal nedenfor foreslaaede Ændringer).

Til Udkastets enkelte Paragraffer bemærkes følgende:

Til § 1.

Bestemmelserne i Paragraffens første Punktum ere overensstemmende med § 1 i det af Lagtinget i 1900 vedtagne Forslag til Lov om Afhændelse af det Staten tilhørende Fæstegods paa Færøerne (se Tillæg Side 730). Kun har man paa dette Sted som overalt i Lovudkastet undladt at benytte Betegnelsen »Gaarde« om de paagældende Ejendomme, da en Del af disse efter deres Størrelse ikke rettelig kan benævnes Gaarde.

I andet Punktum har man tilføjet en Bestemmelse, sigtende til at forhindre, at en Person ved at indgaa Ægteskab med en Besidders efterlevende Ægtefælle skal fortrænge den afdødes Børn fra at erhverve Ejendommen.

Mindretallet *Effersøe* finder, at Overgang til Selvejendom ubetinget bør fremmes i saadanne Tilfælde, hvor der ved Fæsteledighed ikke findes nogen fæsteberettiget, idet dette Medlem mener, at Selvejendom i alle Tilfælde er en for Jordens Benyttelse heldigere Besiddelsesform end Fæste og derfor bør gennemføres, naar enten vedkommende til Fæstet berettigede ønsker det (saaledes som i Paragraffens første Stykke) eller ingen berettiget er til.

Endvidere mener det nævnte Medlem, at det vil være nødvendigt, at Lovudkastets Bestemmelser suppleres med en Instruks om den nærmere Fremgangsmaade ved Lovens Gennemførelse[1]).

Dette Medlem foreslaar derfor, at Ordene »paa følgende Vilkaar« i Paragraffens tredje Linie udgaa, og at der som nyt sidste Stykke i Paragraffen tilføjes:

»Findes der ved en Fæsters eller hans eventuelle Enkes Død ikke nogen fæsteberettiget, skal vedkommende Ejendom, efter Justitsministeriets Bestemmelse med eller uden Mellemkomst af Salgskommissionen, afhændes efter de Regler, som angives i Lov af . . . . . om Salg af den Del af Statens Fæstegods paa Færøerne, der er tillagt Embeds- og Bestillingsmænd som en Del af deres Løn. I alle andre Tilfælde iværksættes Salget efter de nedenfor fastsatte Bestemmelser, der ville være at supplere med en af Justitsministeriet efter Lagtingets Indstilling udfærdiget Instruks.«

---

[1]) Instruksen tænkes bl. a. at skulle indeholde nærmere Regler om Fremgangsmaaden ved Salget, derunder Bestemmelser om, hvorledes der skal skaffes Oplysninger angaaende:

1. Hvilke Forbehold der kunne anses paakrævede for det almene Vel (Opdyrkningsjord, Byggepladser, Arealer til Havneanlæg, Landingssteder o. l.).
2. Hvor vidt paakrævet Fraskillelse bør ske straks eller efter at Overdragelse af Ejendommen (Hovedparcellen) har fundet Sted.
3. Hvor vidt ny Matrikulering af Ejendommen paa Grund af Værdiforringelse kan anses nødvendig.

Ved ovennævnte Lov om Salg af det Embeds- og Bestillingsmænd tillagte Fæstegods sigtes til det af samme Mindretal (Effersøe) foreslaaede »Udkast til Lov om Salg af den Del af Statens Fæstegods paa Færøerne, der er tillagt Embeds- og Bestillingsmænd som en Del af deres Løn«, hvilket Lovudkast med Motivering findes aftrykt nedenfor. Dette Udkast har ikke fundet Billigelse hos Resten af Kommissionens Medlemmer, der have ment, at den Præsteembederne tillagte Fæstejord bør sælges efter de Regler, der angives i Udkast til Lov om Salg af de Præsteembederne paa Færøerne tillagte Ejendomme, jfr. dette Udkasts § 1, medens man med Hensyn til Salg af de øvrige Fæstegaarde, der ere tillagte Embeds- og Bestillingsmænd, har ment det rettest, at særlige Love i hvert enkelt Tilfælde ordne Salget (se Bemærkningerne til § 42, Punkt 6, i Udkast til Lov angaaende Statens Fæstegods).

Til § 2.

Overensstemmende med § 2 i Lagtingets Forslag af 1900 (se vedkommende Udvalgsflertals Bemærkninger hertil, Tillæg Side 720 og 730).

Til § 3.

Paragraffen er i det væsentlige overensstemmende med § 3 i nysnævnte Forslag (se Tillæg Side 721 og 730).

I Paragraffens første Stykke har man dog foreslaaet Bestemmelsen om, at Amtet skal udstede Bekendtgørelse om den fra Fæsteren fremkomne Begæring, ændret til, at Amtet skal underrette den stedlige Kommunalbestyrelse om Begæringen. Herved vil det formentlig bedre opnaas, at alle paa Stedet boende interesserede kunne faa Lejlighed til at gøre deres Interesser gældende, idet Kommunalbestyrelsen ved Underretningen opfordres til at tage sig af Sagen.

I andet Stykke (svarende til Forslaget af 1900 § 3, 3dje Stykke) har man foreslaaet Ordet »Tab« ændret til »Alle Indskrænkninger i det Skattemarketal, som Skødet lyder paa«, idet det for Erhververen afgørende formentlig maa være det Skattemarketal, han har erhvervet, jfr. Bestemmelsen om Købesummens Ansættelse i § 4.

Tredje Stykke (svarende til Forslaget af 1900 § 3, andet Stykke) er ændret ved, at det sidste Punktum er udeladt. Den deri indeholdte Bestemmelse finder man overflødig, idet Justitsministeriet ifølge Reglerne i andet Stykke kan tage ethvert ønskeligt Forbehold ved Salget og saaledes ogsaa bestemme, at en vis Del af Ejendommen ikke skal overdrages Fæsteren til Selvejendom. Paa den anden Side har man som nyt sidste Punktum i dette Stykke foreslaaet tilføjet en Bestemmelse om, at der, naar den paagældende Havge skønnes at kunne udgøre flere selvstændige Brug, bør forbeholdes dyrkbare Arealer, hvorpaa der, naar Havgen deles, kan indrettes Indmarksbrug for de Lodtagere, som ikke faa Del i den gamle Bø. Hvis saadant Forbehold ikke tages, vil det nemlig kunne blive særdeles vanskeligt i Fremtiden i saadanne Tilfælde at danne virkelig formaalstjenlige samlede Brug.

Paragraffens sidste Stykke er overensstemmende med § 3, sidste Stykke, i Forslaget af 1900.

Mindretallet *Effersøe* foreslaar, *at* Ordene »underretter Amtmanden den stedlige Kommunalbestyrelse derom« i Paragraffens anden Linie ændres til: »udfærdiger Amtmanden fornøden Kundgørelse om det forestaaende Salg«, og (i Forbindelse dermed), *at* Ordene i tredje Stykke, tredje Linie: »tilskrevet Kommunalbestyrelsen om Fæsterens Andragende« ændres til: »udstedt Bekendtgørelse om det forestaaende Salg«.

Dette Medlem mener nemlig, at det er heldigere, at der om det forestaaende Salg udstedes offentlig Bekendtgørelse (saaledes som foreslaaet i § 3 i Forslaget af 1900), idet derved alle interesserede faa fuld Adgang til at varetage deres Tarv.

Det samme Medlem foreslaar Paragraffens andet Stykke affattet saaledes:

»Justitsministeriet kan ved Overdragelsen tage Forbehold af enhver Art, naar saadanne for det almindelige Vel paakræves. Tab, som vedkommende Fæstes Køber maatte lide efter Salget som Følge af saadanne Forbehold, erstattes, for saa vidt de angaa Bygninger eller Grundarealer, der erhverves af Staten til offentlige Formaal, med Brugsværdien, hvis der ikke ved Salget er fastsat en bestemt Pris; ellers skulle de erstattes med fuld Værdi i Handel og Vandel. Erstatningen bestemmes ved en Synsforretning i Henhold til Lov angaaende Statens Fæstegods paa Færøerne af . . . . . § 30. Angaar Forbeholdet Arealer, der undtages til fremtidig Opdyrkning, vil Sagen være at forelægge Lagtinget, som da fremsætter bestemt Forslag om Forbeholdets Begrænsning med Hensyn til Tid og Arealomfang.«

Det nævnte Medlem mener, at der ved denne Affattelse af Forbeholdsbestemmelserne tages fornødent Hensyn til alle be-

rettigede Interesser, og at det navnligt er ønskeligt, at Lagtinget faar Lejlighed til at udtale sig om Rækkevidden af eventuelt fornødent Forbehold af Arealer til fremtidig Opdyrkning.

Til § 4.

Paragraffens Bestemmelser afvige fra § 4 i Forslaget af 1900 (se Tillæg Side 721 og 730) i følgende Punkter:

1) Det nævnte Forslag (Litra b. og sidste Stykke) gaar udpaa, at Købesummen skal nedsættes under Hensyn til den Forringelse i Værdi, som Gaarden inden Salget maatte have lidt ved Forbehold, der ere tagne i Henhold til § 3, saaledes at Nedsættelsen bestemmes ved Synsforretning. Man har imidlertid fundet det simplere og klarere at foreslaa Købesummen bestemt saaledes, *at* Fæstets Skattemarketal forlods nedsættes i et saadant Forhold, som efter Justitsministeriets Skøn svarer til den Forringelse, som Fæstet lider ved Forbehold, som maatte være tagne i Henhold til §§ 2 og 3, og *at* Købesummen derefter fastsættes til et vist Antal Gange den sædvanlige aarlige Lejeafgift paa Resten af Fæstets saaledes nedsatte Skattemarketal. Herved opnaas ogsaa, at Fæsteren faar rent Skøde paa et vist Skattemarketal, som bliver hans fri Ejendom.

2) Medens det nævnte Forslag gaar ud paa, at Købesummen sættes til *35* Gange den sædvanlige aarlige Leje (med Tillæg af mulig modtagen Godtgørelse for Grundforbedringer m. m. eller den endnu ikke tilbagebetalte Del af saadan Godtgørelse), foreslaar man Købesummen sat til *25* Gange den sædvanlige aarlige Leje paa Fæstets Rest-Skattemarketal (se under Punkt 1) med Tillæg af Indfæstningen, 5 Kr. 98 Øre pr. Skattemark (samt endvidere med Tillæg af Grundforbedringsgodtgørelse eller dennes Rest, som i Forslaget af 1900).

Man mener nemlig, at det, naar der skal være Spørgsmaal om at lade Fæstegodset overgaa til Selvejendom, er af Vigtighed, at Ejeren ikke til at begynde med kommer til at sidde haardere i det, end han vilde, hvis han var vedbleven at være Fæster. Man antager, at Sagen i det hele bør betragtes fra det Synspunkt, at der ikke egentlig er Tale om *Afhændelse* til Fæsteren, men snarere om en *Afløsning af den Fæstet paahvilende Afgift til Statskassen*, saaledes at Fæstet nu bliver Fæsterens fri Ejendom. Skal Overgang til Selvejendom realiseres, maa man formentlig udelukkende betragte den som en *Foranstaltning til Landbrugets Ophjælpning*, grundet paa den Betragtning, at den fri Ejer ved sin Egeninteresse drives til kraftigere og virksommere Arbejde end Fæsteren. Men det Gode, som den fri Ejers Stilling sikkert i flere Henseender medfører, *kan* ogsaa købes for dyrt, og man tvivler paa, at ret mange Fæstere (bortset fra særlige Tilfælde, hvor vedkommende maaske kan spekulere i en Stigning af Ejendommens Værdi) ville bekvemme sig til et erhverve Ejendommen, naar de skulle sidde med større aarlige Udgifter (til Renter m. m.) end før. Man antager ogsaa, at det for *Statskassen* maa være tilstrækkeligt, at den bliver holdt skadesløs, — hvad den formentlig bliver efter det her fremsatte Forslag, saa meget mere, som Muligheden af en *Forhøjelse* af den nugældende Lejeafgift vel nok kan siges at være til Stede, men dog sikkert maa antages at være saare fjerntliggende. Ved Overvejelsen af Statskassens Stilling til Sagen maa det formentlig ogsaa tages i Betragtning, at Fæstegodsets Overgang til Selvejendom vil fritage Administrationen for en Del Forretninger, og at Statskassen herigennem vil kunne indvinde en maaske ikke helt ubetydelig Besparelse ved Indskrænkning af Embedspersonalet.

Mindretallet *Effersøe*, som i øvrigt er enig i det ovenfor anførte, foreslaar at affatte Paragraffen saaledes:

»Købesummen bestemmes til 190 Kr. pr. Skattemark, dog med følgende Undtagelser:

a. Er Lejeafgiften bleven forhøjet som Følge af modtagen Godtgørelse for Grundforbedring eller Bygningsforetagende, lægges Godtgørelsen eller den Del deraf, som ikke er tilbagebetalt, til Købesummen;

b. Købesummen nedsættes under Hensyn til den Forringelse i Værdi, som Fæstet inden Salget maatte have lidt ved Frasalg eller Forbehold, der ere tagne i Henhold til §§ 2 og 3.«

Det nævnte Medlem mener, at den foreslaaede Affattelse er nok saa klar og kort i Formen som Lovudkastets. I Henseende til Indholdet afviger dette Medlems Affattelse af Paragraffen kun ganske uvæsentligt fra Lovudkastets, nemlig deri, at Købesummen pr. Skattemark er angivet med et rundt Tal (25. 7,06 + 5,98 = 182,48; afrundet opad til 190), og at det (i Litra b) overlades til Skøn, med hvilket Beløb Købesummen bør nedsættes som Følge af Frasalg eller Forbehold efter §§ 2 og 3 (hvad i Virkeligheden ogsaa Lovudkastets Affattelse gaar ud paa).

Til § 5.

I det væsentlige overensstemmende med §§ 5—6 i Forslaget af 1900 (se Tillæg Side 721—722 og 731). Dog foreslaar man, at Køberen skal være berettiget til at afgøre *hele* Købesummen ved Obligation til Statskassen, saaledes at Beløbet forrentes og afdrages i Løbet af 28 Aar, ligesom den i Forslaget af 1900 § 6 indeholdte Regel om Adgang for Køberen til at betale ekstraordinære Afdrag paa sin Gæld til Statskassen er ændret noget (se nærværende Paragrafs sidste Punktum).

Den sidstnævnte Ændring skyldes den Betragtning, at det for Statens Regnskabsførelse mulig vil være ubekvemt at modtage smaa Afdrag, og at Ejeren næppe vil have større Vanskelighed ved gennem et offentligt Pengeinstitut (jfr. § 8, 2det Punktum) at ordne sig saaledes, at han, om han ønsker det, kan afbetale større Beløb.

Den førstnævnte Ændring er motiveret ved, at der formentlig ikke for Statskassen er nogen Betænkelighed ved den nu foreslaaede Ordning, og at der næppe er Anledning til (saaledes som ved Lagtingsforslaget af 1900 § 5, der kun tillader Køberen at afgøre Halvdelen af Købesummen ved Obligation) at hindre mindre velstillede Fæstere fra at erhverve Fæstet til Ejendom.

Mindretallet *Effersøe* mener, at der er Grund til, hvis Ejendommen er under 3 Skattemarker, at yde Køberen den Begunstigelse — i Lighed med, hvad Loven om Oprettelse af Husmandsbrug af 30. April 1909 indrømmer til Støtte for smaa Landbrugere i det øvrige Kongerige —, at han slipper med at forrente Købesummen med $3^1/_2$ pCt. Dette Medlem foreslaar derfor, at Ordene »Forskrivningssummen bliver« ændres til: »For Ejendomme, der udgøre 3 Skattemarker eller derover, bliver Forskrivningssummen«, og at der efter Paragraffens andet Punktum tilføjes som et nyt Punktum: »For mindre Ejendomme kan Forsikringssummen afdrages og forrentes med 5 pCt. i 38 Aar.«

Til § 6.

Bestemmelsen sigter til at forebygge, at Fæstegodsets Overgang til Selvejendom skal kunne lægge Hindringer i Vejen for Udskiftning. Om dette Forhold henvises til Bemærkningerne til § 4 i Udkast til Lov om Udskiftning.

Til § 7.

Er i Hovedpunkterne overensstemmende med § 7 i Forslaget af 1900 (se Tillæg Side 722 og 731).

Da det vilde forhale Udstykningssagens Behandling, om den (som i nævnte Forslag bestemt) skulde forelægges Justitsministeriet, foreslaar man, at Afgørelsen henlægges til Amtmanden og (udenfor Tilfælde, hvor det drejer sig om Afhændelse af Byggegrunde) Landvæsenskommissionen.

Betingelserne for Udstykningstilladelsen ere affattede som i Forslaget af 1900 med nogen yderligere Udformning af Enkeltheder.

Endelig har man tiføjet en Bestemmelse om, at Amtmanden skal paase, at Skatten paa de enkelte Parceller fordeles behørigt.

Til § 8.

Bestemmelserne sigte til *at* bevare Ejendommen i Familien, *at* forebygge, at den i en længere Aarrække efter Overgangen til Selvejendom bringes ud i den almindelige Omsætning (udenfor de i § 7, 1ste Stykkes 2det Punktum, nævnte Tilfælde, hvor særlige Hensyn nødvendiggøre en Undtagelse), samt *at* hindre, at Ejendommen belaanes uden i saadanne Tilfælde, hvor Hensynet til dens formaalstjenlige Drift og til Udløsning af Medarvinger gør Laans Optagelse nødvendig eller ønskelig. Man antager, at de foreslaaede Bestemmelser (der i deres Tanke svare til Reglerne i § 9, jfr. § 8, i Forslaget af 1900, se Tillæg Side 722 og 731) ville være tilstrækkelig virksomme til at sikre imod, at de paagældende Ejendomme gøres til Genstand for Spekulation, og i det hele bevirke, at Fæstegodsets Overgang til Selvejendom foregaar i Ro uden at medføre skadelige Følger for Jordpriser og Kreditforhold.

Paragraffens sidste Stykke svarer til sidste Stykke i Forslaget af 1900 § 9, som man kun har foreslaaet udvidet saaledes, at Forbudet ogsaa omfatter Ejendommenes Besætning og Inventarium.

Til § 9.

§ 8 i Forslaget af 1900 (se Tillæg Side 722 og 731) gør §§ 6—15 i Lov, sigtende til at forhindre Udstykning, af 4. Marts 1857 anvendelige paa de her omhandlede Ejendomme.

Da Kommissionen i Udkast til Lov om Forandring i Udstykningslovgivningen m. m. § 6 imidlertid foreslaar §§ 1—16 i den nævnte Lov ophævede, har man i Stedet derfor foreslaaet, at den i Forordningerne af 13. Maj 1769 og 22. November 1837 samt Forordning 21. Maj 1845 §§ 25

og 26 (der i det væsentlige ere overensstemmende med de anførte Paragraffer i Loven af 1857) hjemlede særegne Testationsret ogsaa skal finde Anvendelse paa Ejendomme, erhvervede i Henhold til nærværende Lovudkast, for saa vidt den Lod, som den testamentariske Disposition angaar, udgør mindst 1 Skattemark i samlet Brug.

Endvidere foreslaar man tilføjet særlige Bestemmelser om *Deling* af de omhandlede Ejendomme, idet man formener, at Deling vel efter Omstændighederne bør kunne tillades, naar enten Testator eller, saafremt intet Testamente foreligger, en af Arvingerne ønsker den, og naar *tillige* Landvæsenskommissionen og Amtmanden skønne, at Deling er hensigtsmæssig. Med Hensyn til den nærmere Fremgangsmaade ved Sagens Afgørelse henviser man til selve Paragraffens Bestemmelser.

Endelig stiller man (i Paragraffens sidste Punktum) det Forslag, at den Arving, som tager Ejendommen, dens Hovedparcel eller en anden Del deraf i Arv *uden foreliggende Testamente*, ikke til Boet skal udrede mere end $^3/_4$ af den paagældende Jords Værdi, saaledes at denne i Tilfælde af Uenighed bestemmes af tre af Retten udnævnte uvillige Mænd. Ved denne Ordning vil det formentlig opnaas, at Arvingen, selv om intet Testamente foreligger, ikke vil blive betynget ved Ejendommens Overtagelse udover, hvad den kan bære.

Til § 10.

Som § 10 i Forslaget af 1900 (se Tillæg Side 722 og 731), dog at man har foreslaaet Bødens Maksimum nedsat fra 1,000 Kr. til 500 Kr., hvorhos man har ment det rigtigere kun at straffe den, som ulovlig udstykker, sælger, bortlejer eller pantsætter Ejendommen eller Dele deraf, men ikke hans Medkontrahent, idet det formentlig er tilstrækkeligt, at dennes Retserhvervelse gennem Domstolene kan gøres uvirksom.

Til § 11.

Som § 11 i Forslaget af 1900.

Med Hensyn til Lovudkastets *Titel* bemærkes sluttelig, at man i Henhold til de Betragtninger, man har fremsat i Bemærkningerne til Udkastets § 4, har ment at burde betegne dettes Formaal som „Fæstegodsets Overgang til Selvejendom“ (ikke: Afhændelse af Fæstegodset).

Udkast

til

Lov om Salg af den Del af Statens Fæstegods paa Færøerne, der er tillagt Embeds- og Bestillingsmænd som en Del af deres Løn.

(Af *Effersøe.*)

§ 1.

Det Staten tilhørende Fæstegods, der er tillagt Præster samt civile Embeds- og Bestillingsmænd som en Del af deres Løn, kan, naar vedkommende Besiddere fremsætte Begæring derom, eller ved første indtrædende Tjenesteledighed sælges efter nedenanførte Bestemmelser.

§ 2.

Til Iværksættelse af Salget skal, hvor det findes fornødent, nedsættes en Kommission, bestaaende af 5 Medlemmer. Af disse beskikker Justitsministeriet 2, hvoraf den ene fungerer som Formand, og Lagtinget vælger 2 Medlemmer, hvorhos Indehaveren af den paagældende Ejendom tiltræder Kommissionen.

Efter at Lagtinget er hørt, kan Ministeriet i de enkelte Tilfælde tage Bestemmelse om Salgets Foretagelse uden Mellemkomst af Kommissionen.

§ 3.

Reglerne i Forslag til Lov om Salg af de Præsteembederne paa Færøerne tillagte Ejendomme skulle, for saa vidt de her kunne finde Anvendelse, ogsaa være gældende ved Afhændelsen af de i nærværende Lov omhandlede Ejendomme, jfr. dog Reglerne i Lov angaaende Statens Fæstegods paa Færøerne af ..... §§ 42 og 43.

§ 4.

De ved Salget indkommende Beløb indgaa i Statskassen.

Erstatningen til vedkommende Tjenestemænd fastsættes ved Finansloven.

Bemærkninger til foranstaaende Lovudkast.

For de Ejendomme, der omhandles i det her foreliggende Lovudkast, er der ikke fra vedkommende Besiddere fremkommet nogen Begæring om Ejendommens Afhændelse, saaledes som Tilfældet var med de Ejendomme, hvormed Præstekaldene ere beneficerede, jfr. Bemærkningerne til Udkastet til Lov om Salg af disse Ejendomme.

Mindretallet *Effersøe* har dog anset det for betimeligt at fremsætte Forslag om deres Salg, da de kun undtagelsesvis drives af selve Indehaverne, der som Regel ikke ere landbrugsinteresserede, end sige landbrugskyndige, medens Brugerne (Opsiddere eller Forpagtere) paa Grund af den løse Besiddelsesform ikke kunne ventes at drage fuld Nytte af Jorden eller anvende Flid og Omkostninger paa dens Forbedring. For øvrigt gælde med Hensyn til de her omhandlede Ejendomme de Betragtninger, der ere fremsatte som Begrundelse for Præstegaardenes Salg.

Til de enkelte Paragraffer bemærkes følgende:

Til § 1.

Tiltrænger formentlig ikke videre Forklaring.

Til § 2.

Som det ses af medfølgende Fortegnelse over Ejendommene, ere nogle af dem af saa ringe Størrelse, at det vilde medføre uforholdsmæssige Omkostninger at lade dem afhænde ved Hjælp af en Kommission. Det foreslaas derfor, at Justitsministeriet, efter at Lagtinget er hørt, skal kunne afhænde disse Ejendomme uden Kommissionens Mellemkomst. I Tilfælde af, at en Ejendom afhændes til en enkelt Køber (f. Eks. en Kommune), vil Kommissionens Medvirken maaske ogsaa kunne anses for unødvendig.

Til § 3.

Ved Salget bør der tages Hensyn til Statskassens Tarv saavel som til Landbrugets Interesser og til det almene Vel i det hele taget. Dette vil formentlig opnaas ved at følge Reglerne i Udkast til Lov om Præstegaardenes Salg. De to sidstnævnte Hensyn vil man formentlig her kunne lade komme til sin Ret i en mere fremtrædende Grad end, hvor det drejer sig om en særlig Institutions økonomiske Forhold. Navnlig vil der her ikke være Betænkeligheder ved at fremme Opdyrkningen paa den i Udkast til Lov angaaende Statens Fæstegods angivne Maade.

Til § 4.

Det maa formentlig anses for rimeligt, at Præsteembederne faa Salgsudbyttet af den dem tillagte Fæstejord (med Fradrag af den aarlige Lejeafgift kapitaliseret); dog er det ikke anset fornødent i Lovteksten at indføre noget direkte Forslag herom, idet Spørgsmaalet rettest menes at burde finde sin Afgørelse ved Finansloven, naar Erstatningen til Tjenestemændene fastsættes.

Fortegnelse

over

den Del af Statens Fæstegods paa Færøerne, der er tillagt Embeds- og Bestillingsmænd som en Del af deres Løn.

Bygd	Indehaver	Skattemarke
Kirkebø	Sysselmanden for Strømø Syssel	16,88
Højvig	Landfogden paa Færøerne	13,92
Sandegærde	Sognepræsten for Sydstrømø Præstegæld	1,08 [1])
Aalekær	Amtmanden over Færøerne	17,39
Kvivig	Sognepræsten for Nordstrømø Præstegæld	2,01
Kollefjord	Samme	2,16 [1])
—	Fysikus for Færøerne	12,21
Sand	Skolelæreren ved Sand Skole	1,07 [1])
Sørvaag	Sysselmanden for Vaagø Syssel	0,80 [1])
	I alt	67,52

[1]) Kun Indmark.

XII.

Udkast

til

Lov om Oprettelse af en Husmandsbank paa Færøerne.

§ 1.

Der oprettes en Bank med Sæde i Thorshavn, hvis Formaal er at yde Laan til ubemidlede mod Kommunegaranti til Erhvervelse, Udvidelse og Forbedring af Husmandsbrug samt til Kommuner til Indkøb og Bebyggelse af Landejendomme, som agtes udstykkede i Husmandsbrug.

§ 2.

Staten tilsvarer de Tab, som Banken maatte lide ved Misligholdelse af Bankens Udlaan fra Laantageres og Garanters Side.

§ 3.

Statskassen tilskyder en Grundfond paa 100,000 Kr. Grundfondens til enhver Tid disponible Kapital gøres frugtbringende saaledes og mod saadan Sikkerhed, som Bankens Bestyrelse med Justitsministerens Godkendelse bestemmer.

Renterne af Grundfonden indbetales aarlig i Statskassen efter Fradrag af Bankens Administrationsudgifter samt af det fornødne Beløb til Udjævning af Forskellen mellem Bankens Renteudgifter og de ved Udlaan i Henhold til § 1 fremkomne Renteindtægter.

§ 4.

Staten garanterer de af Banken med Justitsministerens Samtykke optagne Laan. Banken kan udstede Ihændehaverobligationer, hvis Rentefod bestemmes af Bankens Bestyrelse med Justitsministerens Godkendelse. Det samlede Beløb af Bankens Laanemidler maa ikke overstige 300,000 Kr.

§ 5.

De Bankobligationer, som samtidig udstedes, danne en Serie. Seriens Tilbagebetalingstid, som fastsættes ved Seriens Udstedelse, maa ikke være kortere end 30 og ikke længere end 50 Aar. Tilbagebetalingen foregaar i halvaarlige Terminer paa den Maade, at den i Tilbagebetalingsplanen fastsatte Andel, som stiger saaledes, at Renter og Afdrag tilsammen ved hver Termin udgøre omtrent det samme Beløb, enten udtages ved Lodtrækning og indfris efter Opsigelse med 6 Maaneders Varsel eller opkøbes, for

saa vidt Banken efter Laanekontrakten har Adgang dertil. Banken har derhos i ethvert Tilfælde Ret til ved hvilken som helst Termin efter 6 Maaneders Varsel at betale større Afdrag eller helt at indfri Serien.

§ 6.

Den i § 5 omhandlede Lodtrækning skal foretages saa betimelig, at Opsigelsen kan ske til hvert Aars 1. Januar og 1. Juli. Lodtrækningen foregaar i Thorshavn i Overværelse af Notarius publicus. Opsigelse foregaar derved, at Udfaldet af Lodtrækningen bekendtgøres i Statstidende og i de andre offentlige Blade, som Justitsministeren bestemmer. Ihændehaverne eller Ejerne af de Obligationer, som udtrækkes, have mod at faa Kapitalen udbetalt at tilbagelevere Obligationerne tilligemed Rentekupons for de tilbagestaaende Renteterminer. Efter Betalingsterminen godtgøres ingen Renter, og dersom Ihændehaverne af forfaldne Obligationer ikke ved Forfaldstid melde sig til Modtagelse af Kapitalen, bliver denne staaende som Depositum hos Banken for deres Regning og Risiko.

§ 7.

Banken styres, som en særskilt Afdeling af »Føroya Banki« i Thorshavn, af en Bestyrelse paa 3 Medlemmer, af hvilke Justitsministeren udnævner 1 som Formand, Lagtinget 1 Medlem og Bankraadet for »Føroya Banki« 1 Medlem.

Justitsministeren fører paa Statens Vegne Tilsyn med Bankens Virksomhed, udfærdiger de nærmere reglementariske Bestemmelser for den, anordner den fornødne Revision og deciderer Regnskaberne.

Om Laan til ubemidlede til Erhvervelse, Udvidelse eller Forbedring af Husmandsbrug.

§ 8.

Adgang til at faa direkte Laan efter denne Lov er betinget af, at vedkommende Ansøger har dansk Indfødsret og er ubemidlet (Mand eller Kvinde), og at han (hun) af den i § 10 omhandlede Laanekommission erklæres skikket til at eje, drive og vedligeholde et Husmandsbrug, samt at han (hun) ikke forud ejer saa megen Jord, at denne med Tillæg af den, han ønsker at erhverve, overskrider den nedenfor satte Grænse for et Husmandsbrugs dyrkede Areal samt Laaneværdi.

Som ubemidlet anses den, som behøver et væsentligt Tilskud for at kunne erhverve et Husmandsbrug efter denne Lov og efter Laanekommissionens Skøn ikke ejer en Formue af over 2,000 Kr.

De Ejendomme, til hvis Erhvervelse Laan kan tilstaas, skulle indeholde mindst ½ Hektar opdyrket eller dyrkbar Jord og ikke over 2 Hektar opdyrket Jord, hvorhos deres Laaneværdi (jfr. § 13) ikke maa udgøre over 3,500 Kr., deraf ikke over 2,000 Kr. for Jorden alene.

Laan paa Jord, som er dyrkbar, men væsentlig uopdyrket, bør inden for samme Kommune have Fortrin fremfor Laan paa Jord, som væsentlig er opdyrket.

§ 9.

Foruden Kommunegaranti skal der for de i § 8 omhandlede Laan gives Banken Panteret i Husmandsbruget med Bygninger og disses Forsikringssum.

§ 10.

I ethvert Præstegæld skal der nedsættes en Laanekommission, bestaaende af en Formand og to eller fire andre Medlemmer efter Lagtingets Bestemmelse. Mindst et af Medlemmerne bør være bygningskyndigt. Valget foretages af Lagtinget for 3 Aar ad Gangen. Samtidig vælges et tilsvarende Antal Suppleanter.

Justitsministeren kan efter Lagtingets Indstilling bestemme, at et Præstegæld skal deles i to eller flere Distrikter, saaledes at der i hvert af disse nedsættes en Laanekommission.

§ 11.

Laanekommissionens Formand har at yde Laansøgerne Vejledning ved Laanenes Ordning. Han bør endvidere bistaa ubemidlede med at fremkalde rimelige Tilbud af Jord, som er skikket til Husmandsbrug, og om hvis Salg der kan blive Spørgsmaal. Findes der i Distriktet saadan Jord, tilhørende det offentlige, bør han forhandle om dens Overdragelse til ubemidlede eller til Kommunen for at anvendes overensstemmende med denne Lov, naar saadant ønskes af nogen ubemidlet med de for Laantagere foreskrevne Egenskaber.

§ 12.

Den, som ønsker Laan af Banken til Erhvervelse af et Husmandsbrug, indsender sit til Banken stilede Andragende til Laanekommissionens Formand, ledsaget af en saa vidt muligt udtømmende Beskrivelse af Ejendommen med Bygninger og med Oplysninger om Købesum og øvrige Købebetingelser. Andragende og Beskrivelse affattes efter et af Bankens Bestyrelse fastsat Skema. Hvis der ogsaa ansøges om Laan til Opførelse af nye eller Udbedring af ældre Bygninger, ledsages Andragendet tillige af Plan for Opførelse eller Udbedringer og Overslag over Omkostningerne.

§ 13.

Laanekommissionen sammentræder derpaa og afgiver Udtalelse om, hvor vidt Ansøgeren har de i § 8 fastsatte Egenskaber, saaledes at han bør faa Laan til Erhvervelse af et Husmandsbrug.

Besvares disse Spørgsmaal af Kommissionens Flertal bekræftende (hvorved Formandens Stemme i Tilfælde af Stemmelighed gør Udslaget), befares og vurderes derefter Ejendommen af tre af Kommissionens Medlemmer, hvoriblandt Formanden og mindst een bygningskyndig.

Vurderingen foregaar i Henhold til et af Bankens Bestyrelse udfærdiget Skema, hvorved iagttages, at Ejendommen værdsættes efter, hvad den kan antages at være værd i Handel og Vandel, og med særskilt Værdsættelse af Jorden og af paastaaende Bygninger (Ejendommens Vurderingssum). Er Opførelse af nye eller Udbedring af ældre Bygninger nødvendig, og der ogsaa ansøges om Laan hertil, fastsætte Vurderingsmændene Planen for saadant Byggearbejde og anslaa Udgiften derved (Byggevurderingssum). Disse Vurderingssummer tilsammen udgøre Husmandsbrugets Laaneværdi.

Ved Fastsættelsen af Byggeplanen iagttages, at Bebyggelsen ikke maa være beregnet til mere end een Familie.

Samtidig med Vurderingsforretningen affatte Mændene Erklæring om Ejendommens Skikkethed som Husmandsbrug.

§ 14.

Laanekommissionens Formand sender derefter Laaneandragendet til vedkommende Kommunalbestyrelse, ledsaget af Kommissionens i § 13 omhandlede Udtalelser samt af Vurderingsforretningen. Kommunalbestyrelsen tager derpaa sin Beslutning om, hvor vidt Kommunen over for Banken vil garantere, og i bekræftende Fald for hvor stort et Laanebeløb, samt hvor vidt den opstiller som Betingelse for Garantiens Overtagelse, at Banken for Laanet skal kræve 1ste Prioritets Pantesikkerhed, eller i andet Fald efter hvilke foranstaaende Hæftelser.

§ 15.

Har Kommunalbestyrelsen besluttet, at Kommunen garanterer det ansøgte Laan i det hele eller for en Del, og Laansøgeren i sidste Tilfælde erklærer, at han ønsker Laanet tilstaaet ogsaa efter den foretagne Nedsættelse, tilstiller Laanekommissionens Formand Banken Laaneandragendet tillige med Kommissionens Udtalelser, Vurderingsforretningen og Kommunalbestyrelsens Garantibeslutning.

§ 16.

Laanene kunne tilstaas med indtil $^4/_5$ af Husmandsbrugets Laaneværdi (§ 13). Dog maa Laanet ikke udgøre mere end $^4/_5$ af den virkelige Købesum, med Tillæg af den fastsatte Byggevurderingssum.

§ 17.

Mod Laantagerens behørig tinglæste Panteobligation udbetaler Banken Laanesummen til Kommunalbestyrelsen i rede Penge. Kommunalbestyrelsen udbetaler det af den modtagne Beløb til Laantageren; men den Del af Laanet, som maatte være bevilget til Byggearbejder, udbetales dog først efterhaanden, som Arbejdet skrider frem, under Tilsyn af Laanekommissionens Formand og efter dennes Anvisning.

§ 18.

Laanet forrentes med 3½ pCt. aarlig. Det er afdragsfrit de første 5 Aar og tilbagebetales i de paafølgende 35 Aar i halvaarlige Terminer, saaledes at Renter og Afdrag tilsammen ved hver Termin udgøre omtrent det samme Beløb. Laantageren er berettiget til i de halvaarlige Terminer uden foregaaende Opsigelse at gøre ekstraordinære Afdrag, der dog skulle være delelige med 100, eller helt tilbagebetale Laanet.

§ 19.

Saa længe Husmandsbrugets Gæld til Banken ikke er fuldt indfriet, er Ejeren pligtig at drive det som Jordbrug paa forsvarlig Maade, at vedligeholde Bygninger og Hegn og at holde Bygningerne brandforsikrede for deres fulde Værdi i en af Banken godkendt Brandforsikring, ligesom han ikke uden Samtykke af Banken og Kommunalbestyrelsen kan bortleje nogen Del af Husmandsbruget eller opføre noget Lejehus derpaa. Laanekommissionens Formand fører Tilsyn hermed, idet han er pligtig til mindst en Gang aarlig selv at besigtige eller ved et af Kommissionens andre Medlemmer at lade besigtige de omhandlede Husmandsbrug.

Misligholder Ejeren nogen af disse sine Forpligtelser, indberetter Formanden uopholdelig dette til Kommunalbestyrelsen og Banken. Denne kan da (og skal, hvis Kommunalbestyrelsen forlanger det) opsige Laanet med 6 Ugers Varsel.

§ 20.

De af Banken tilstaaede Laan ere uopsigelige fra Bankens Side, saa længe Laantageren i enhver Henseende nøjagtigt opfylder sine Forpligtelser. Betales derimod de pligtige Terminsydelser ikke til rette Forfaldsdag, eller forringes Pantet saaledes, at det ikke længere afgiver statutmæssig Sikkerhed, eller paadrages der Pantet Restancer af Skatter eller Afgifter, er Banken berettiget til at anse den tilbageværende Rest af Laanet for straks forfalden til Betaling uden Opsigelse.

Betales skyldige Renter og Afdrag ikke i rette Tid, skal der deraf betales 5 pCt. aarlig Rente fra Forfaldsdag, til Betaling sker.

§ 21.

Overdrager Ejeren, førend Gælden til Banken er indfriet, uden Samtykke af Kommunalbestyrelsen og Banken Ejendommen eller nogen Del deraf til en anden, bliver dette af Laanekommissionens Formand uopholdelig at indberette til Kommunalbestyrelsen og Banken, hvilken sidste afgør, om Laanet paa Grund heraf skal inddrages. Inddragelse af Laanet skal i saadant Tilfælde ske, hvis Kommunalbestyrelsen forlanger det; dog kan Laanet ikke paa Grund af Overdragelsen inddrages, naar den nye Ejer af Laanekommissionen erklæres skikket til at drive Husmandsbruget som Jordbrug og i øvrigt har de i § 8 foreskrevne Egenskaber eller er Afhænderens Barn eller Barnebarn.

Sælges Ejendommen ved Tvangsauktion, foranstaltet af Banken eller nogen anden Fordringshaver, til nogen, som har de for Laantagere foreskrevne Egenskaber (§ 8), bliver Laanet, saafremt Kommunalbestyrelsen samtykker, at overføre paa Køberen. Hvor Omstændighederne gøre det særdeles ønskeligt, skal det, hvis Kommunalbestyrelsen samtykker, dog ogsaa tillades, at Laanet for Resten af Afdragstiden eller en Del af denne overtages af en Køber, som ikke har de for Laantagere foreskrevne Egenskaber. Meddeler Kommunalbestyrelsen ikke Samtykke i Henhold til ovenstaaende, bliver Laanet at indbetale.

§ 22.

Foruden de ovenfor omhandlede Laan til Erhvervelse af Husmandsbrug kan Banken yde Laan til Udvidelse eller Forbedring af saadanne Brug. Med deslige Laan bliver der i alle Henseender at forholde efter Bestemmelserne i §§ 8—21, for saa vidt disse kunne finde Anvendelse.

§ 23.

Banken kan yde Laan til Køb af Udmarksjord af Statens Fæstegods til Opdyrkning (Trø) i Henhold til Lov angaaende Statens Fæstegods af ..... § 27 Punkt 2. I dette Tilfælde bevilges Laanet, der kan udgøre hele Købesummen, af Bankens Bestyrelse uden Laanekommissionens Mellemkomst paa Grundlag af den Vurdering, der foretages i Henhold til den nævnte Lovs §§ 30—31. Kommunegaranti kræves ikke. Laanebeløbet indbetales af Banken til Jordebogskassen. Laanet forrentes og afbetales med 6 pCt. i 28 Aar; i øvrigt finde Bestemmelserne i §§ 18 og 20 Anvendelse paa de her omhandlede Laan.

Ønsker den paagældende senere Tillægslaan til Opførelse eller Udbedring af Bygninger paa Trøen, til Hegn, Grundforbedringer o. desl., bliver der med Hensyn til saadant Laan at forholde efter §§ 8—22.

Om Laan til Kommuner til Oprettelse af Husmandsbrug.

§ 24.

Naar en Kommunalbestyrelse for Kommunens Regning agter at indkøbe nogen Ejendom til Udstykning i Husmandsbrug, skal den i § 10 omhandlede Laanekommission efter Samraad med Kommunalbestyrelsen ved Formanden og mindst et af dens øvrige Medlemmer befare den Del af den paagældende Ejendom, som tænkes udstykket, og efter et af Banken udfærdiget Skema beskrive samme, affatte Rids over dens Deling i Husmandsbrug, foreslaa disses Laaneværdi ved Angivelse, paa saadan Maade som i § 13 bestemt, af Ejendommens Vurderingssum og Byggevurderingssum for hvert Husmandsbrug, hvori Ejendommen foreslaas delt, samt foreslaa Fordelingen af den paa denne Del af Ejendommen faldende Købesum paa hvert af disse Brug. Den samlede Kommission behandler derefter Forslaget og fastsætter Laaneværdien, hvorefter Kom-

missionen oversender Sagen til Kommunalbestyrelsen, ledsaget af sin Udtalelse, om og paa hvilke Betingelser Ejendommen bør indkøbes.

§ 25.

Naar Kommunalbestyrelsen har besluttet en Ejendoms Indkøb og Inddeling i Husmandsbrug samt Købesummens Fordeling paa hvert af disse, kan Banken paa Kommunalbestyrelsens Andragende, som ledsages af Plan for Laanebeløbets Anvendelse og af Laanekommissionens Erklæring, tilstaa Kommunen til Ejendommens Indkøb og Bebyggelse et Laan, hvis Størrelse bestemmes efter Reglerne i § 16.

§ 26.

De Husmandsbrug, hvori de af en Kommune efter denne Lov erhvervede Ejendomme udstykkes, skulle af Kommunen overdrages ubemidlede med de i § 8 foreskrevne Egenskaber til Ejendom.

Kommunen selv kan bebygge Husmandsbrugene overensstemmende med den til Grund for Laanet liggende Værdsættelse af paatænkte Bygninger og hertil anvende den tilsvarende Del af sit Laan.

§ 27.

Ønsker en ubemidlet med de i § 8 foreskrevne Egenskaber at erhverve noget af Kommunens Husmandsbrug til Ejendom, sender han Ansøgning herom samt om Laan af Kommunen til Ejendommens Erhvervelse og eventuelt til dens Bebyggelse til Laanekommissionen, som behandler Andragendet og med sin Udtalelse oversender det til Kommunalbestyrelsen til Afgørelse. Bevilges Andragendet, maa Kommunen ikke beregne større Salgssum for det paagældende Husmandsbrug, end der af den af Kommunen erlagte Købesum og eventuelt af Vurderingssummen af Kommunens Byggearbejder falder paa Husmandsbruget. Laanet tilstaas efter Bestemmelserne i § 16 og udbetales efter Regler, som gives af vedkommende Kommunalbestyrelse.

§ 28.

Det ifølge § 27 af Kommunen tilstaaede Laan forrentes og afdrages saaledes som i § 18 bestemt; dog kan Kommunalbestyrelsen fastsætte, at den halvaarlige Ydelse skal indbetales 3 Maaneder før Halvaarsterminens Udgang.

Laantageren er hver Gang berettiget til at betale større Afdrag end de pligtige.

For Laanet skal der gives Kommunen Panteobligation i Husmandsbruget med Bygninger og disses Forsikringssum. Denne Panteobligation kan Kommunen transportere til Banken, som derved indtræder som Laangiver over for vedkommende Husmandsbrugs Ejer under saadan Garanti af Kommunen som for de i Henhold til §§ 8—21 bevilgede Laan bestemt.

§ 29.

Saa længe den paa Husmandsbruget hvilende Pantegæld ikke helt er indfriet, komme de i §§ 19—21 indeholdte Bestemmelser til Anvendelse. Dog blive ved de Husmandsbrug, hvori Kommunen i Henhold til § 28 har Panteobligation, som den ikke har tranporteret til Banken, Misligholdelser alene at anmelde til Kommunalbestyrelsen.

§ 30.

Ere de en Kommune i Henhold til § 25 tilstaaede Laanebeløb ikke inden fem Aar anvendte til Indkøb og Bebyggelse af Ejendomme til Udstykning i Husmandsbrug, blive Laanebeløbene at tilbagebetale Banken. Har en Kommune indkøbt en Ejendom og udstykket den i Husmandsbrug, men samtlige Parceller ikke inden ovennævnte Frist

ere solgte til ubemidlede med de i § 8 foreskrevne Egenskaber, bliver ligeledes den Del af Laanet, som er bestemt at skulle falde paa de usolgte Parceller, Byggevurderingssummen deri medregnet, at tilbagebetale Banken, medmindre Bankens Bestyrelse i særegne Tilfælde indrømmer længere Frist. Modtager Kommunen af sine Laantagere ekstraordinære Afdrag, indbetales disse til Banken.

§ 31.

Ved hvert Aars Udgang afgiver Kommunalbestyrelsen efter et af Banken udarbejdet Skema Beretning til Banken om det forløbne Aars Laanevirksomhed.

Almindelige Bestemmelser.

§ 32.

Gaar et Husmandsbrug ved Dødsfald over til nogen anden end efterlevende Ægtefælle eller Arving, som af Laanekommissionen erklæres skikket til Brugets Overtagelse, kan Garantien for et Bruget i Henhold til §§ 8—29 paahvilende Laan tilbagekaldes af vedkommende Kommune eller Laanet opsiges af Banken med 6 Maaneders Varsel.

§ 33.

Til et Husmandsbrug, hvortil Laan efter denne Lov en Gang er tilstaaet, kan nyt Laan ikke gives (jfr. dog §§ 22—23). Dog kan, naar efterlevende Ægtefælle eller en Arving ved Ejerens Dødsfald overtager Bruget, Tillægslaan overensstemmende med Laanereglerne i §§ 8—29 gives til hel eller delvis Indfrielse af Udløsningssummen for Bruget. Ligeledes kan lignende Tillægslaan gives for den Værdiforøgelse, som et Husmandsbrug har opnaaet ved Opdyrkning af dets udyrkede Jord.

§ 34.

Godtgørelse for Vurderingsforretninger efter denne Lov maa ikke overstige 10 Kr. for hver Forretning; den betales af vedkommende Laansøger.

Den Formændene i Laanekommissionerne tilkommende Godtgørelse for deres Arbejde efter denne Lov fastsættes af Lagtinget og udredes af Amtsrepartitionsfonden. Befordringsgodtgørelse til Kommissionerne udredes af Skydskassen.

§ 35.

Overdragelsesdokumenter og Panteobligationer, som udfærdiges i Anledning af Husmandsbrugs første Erhvervelse og deres Pantsættelse efter denne Lov, kunne tinglæses og Panteattest i samme Anledning udstedes uden Gebyr. Ved Husmandsbrugs første Erhvervelse svares ikke Halvprocentafgift efter Frd. 8. Februar 1810. De af Banken udstedte Obligationer ere fritagne for Stempelafgift.

§ 36.

Enhver laaneberettiget efter denne Lov kan hos Laanekommissionens Formand faa et Eksemplar af Loven og af de i Henhold til denne udfærdigede Skemaer, Forskrifter og Instrukser.

§ 37.

Størrelsen af de Beløb, for hvilke de enkelte Kommuner kunne overtage Ansvar for Laan efter denne Lov, bestemmes for Thorshavns Kommune af Justitsministeren og for Landkommunerne af Lagtinget.

§ 38.

Denne Lov træder i Kraft den .....

Bemærkninger til foranstaaende Lovudkast.

I 1906 vedtog Lagtinget et Forslag til »Lov for Færøerne om Godtgørelse for Grundforbedringer og Bygningsforetagender paa Statens Fæstegods samt om Laan til mindre Jordbrugere« (se Lagtingstidende 1906, Side 128—130). Dette Lovforslag er af Justitsministeriet henvist til nærværende Kommission.

Det ommeldte Lovforslag falder i to Afsnit, af hvilke det første omhandles i Kommissionens Bemærkninger til Udkast til Lov angaaende Statens Fæstegods paa Færøerne, §§ 12—16. Det andet Afsnit (Lovforslagets §§ 7—12) indeholder Bestemmelser om Laan til mindre Jordbrugere, gaaende ud paa, at der af Statskassen skal kunne ydes Laan til Trømænd »til Køb af Jordstykker til Opdyrkning, Dræning, Indhegning, Opførelse af Stalde, Hølader og Beboelseshuse«. I øvrigt kræver Lovforslaget for, at Laan kan tilstaas, dels visse personlige Betingelser hos Laansøgeren, dels en vis Størrelse af den paagældende Ejendom (ikke under 1 og ikke over 4 Vinterkofoder). Laanets Udbetaling, Forrentning og Afbetaling tænkes i Forslaget ordnet i Lighed med de Regler, som indeholdes i Forslagets §§ 2—3 (i det væsentlige svarende til §§ 13—15 i Udkast til Lov angaaende Statens Fæstegods paa Færøerne), hvoraf saaledes følger, at der ikke fastsættes nogen bestemt Grænse for Laanets Størrelse, idet denne tænkes overladt til Justitsministeriets Bestemmelse for hvert enkelt Tilfælde.

Kommissionen mener, at der er Grund for det offentlige til at støtte Oprettelsen af smaa Jordbrug paa Færøerne. Som Forholdene ere for Tiden, er det forbundet med betydelige Vanskeligheder for smaa Jordbrugere at faa Laan og navnlig billige Laan. De herværende offentlige Kasser (forskellige under Lagtinget sorterende Fonds, Færøernes Overformynderi m. fl.), der yde Laan til 4 pCt. aarlig Rente, have kun meget begrænsede Laanemidler. Færø Amts Sparekasses Midler ere ligeledes stærkt begrænsede, og »Føroya Banki« yder i alt Fald for Tiden ikke egentlige Prioritetslaan. Den almindelige Udlaansrente i Sparekassen er ved Prioritetslaan 4½ pCt.

At der er Trang til mere lettilgængelige og billige Laan for mindre Jordbrugere, anser Kommissionen for utvivlsomt. Det første Arbejde ved Opdyrkning af en Trø er ofte yderst besværligt og tynges end mere derved, at Trømanden skal anvende Udgifter til at bygge Hus, opføre Hegn m. m.; tit forsinkes Opdyrkerens egentlige Jordarbejde ved, at han nødes til at anvende sin Tid til andet Arbejde for at skaffe sig Midlerne til at afholde de nævnte Udgifter eller forrente og afdrage Gæld, som han har stiftet til forholdsvis høj Rente. Selv om Jorden allerede er opdyrket, kan der være Trang til Laan til Erhvervelse og Forbedring af den.

Forskellige af Kommissionen stillede Forslag ville mulig bevirke nogen Forøgelse af Trangen til billige Laan til mindre Jordbrugere; saaledes Bestemmelserne i Udkast til Lov om Salg af de Præsteembederne tillagte Ejendomme og Lov om Udskiftning. I Udkast til Lov angaaende Statens Fæstegods § 32 er det forudsat, at Købesummen for Opdyrkningsjord (Trø) fremtidig betales paa een Gang, medens det efter den nugældende Regel (Lov 13. April 1894 § 4) staar Køberen aabent at berigtige Købesummen ved Udstedelse af Obligation til Statskassen, og Kommissionen har tænkt sig, at der i nærværende Lovudkast omhandlede Bank kunde yde Laan til Betaling af Købesummen for Trøer (se Udkastets § 32).

Ved Overvejelsen af, paa hvilken Maade den omhandlede Sag bedst vil kunne ordnes, har man selvfølgelig først og fremmest haft sin Opmærksomhed henvendt paa de i det øvrige Kongerige trufne Foranstaltninger til lignende Formaal, nemlig dels de

saakaldte »Husmandskreditforeninger« (»Kreditforeningen af Ejere af mindre Ejendomme paa Landet« henholdsvis i Jylland og i Østifterne), der ere oprettede ifølge Lov af 28. Maj 1880, dels de Laan, som ydes af Staten til Oprettelse af Husmandsbrug (Lovene af 24. Marts 1899, 22. April 1904 og nu Lov af 30. April 1909). Idet man anser det for ufornødent at indlade sig paa nogen Fremstilling af de for de nævnte Laaneinstitutioner gældende Regler, skal man kun bemærke, at man tror, at det vil være forbundet med ikke ringe Vanskelighed at søge lignende Foranstaltninger indførte paa Færøerne. Hvad først angaar Spørgsmaalet om Ydelse af direkte Statslaan, efter det i Loven af 30. April 1909 fastsatte System, forekommer det Kommissionen, at det vil være vanskeligt at gennemføre en virksom sagkyndig Kontrol baade med Hensyn til, om Laan i det enkelte Tilfælde bør ydes, og ogsaa med de pantsatte Ejendommes forsvarlige Drift. Det siger sig selv, at Centraladministrationen paa Grund af Afstanden ikke kan føre noget effektivt Tilsyn; Kontrollen vilde da i Virkeligheden alene komme til at hvile paa en stedlig Myndighed (Amtskommission eller lignende), men her ville de stedlige Forhold atter lægge Hindringer i Vejen. En *enkelt* Myndighed vilde næppe kunne overkomme Kontrollen, naar denne da — som den bør — skulde være virkelig betryggende; thi Afstanden og Samfærdselsforholdene vilde gøre det umuligt for en enkelt Myndighed at føre et stadigt Tilsyn. Hvis man da paa Grund heraf vilde oprette *flere* stedlige Tilsyn, vilde hvert af disse vel kunne besørge de dets Distrikt vedkommende Laanesager; men dels vilde det hele System derved blive temmelig kompliceret, dels — og navnlig — vilde Ansvaret let spredes alt for meget.

Den Betænkelighed, som man efter Kommissionens Mening maa nære ved til Færøerne at overføre et saadant Laanesystem, som Loven af 30. April 1909 indeholder, kan altsaa kort udtrykkes derved, at Risikoen derved udelukkende vilde falde paa Statskassen, men Tilsynet efter Forholdene maatte spredes paa forskellige stedlige Myndigheder. Kommissionen tillægger denne Betænkelighed stor Vægt, ikke blot (skønt dette selvfølgelig i første Række maa tages i Betragtning) fordi Statskassens Risiko formentlig vanskelig vilde kunne begrænses tilstrækkeligt, men ogsaa fordi det synes Kommissionen, at det ved Ordningen i høj Grad bør tilstræbes, at Laanene ikke blot ere lettilgængelige og billige, men tillige *sunde*.

Hvad dernæst angaar Spørgsmaalet om Indførelse af Kreditforenings-Institutionen paa Færøerne, antager Kommissionen, at ogsaa dette vilde være forbundet med nogen Vanskelighed. Den hele Institution hviler paa Laantagernes solidariske Ansvar, og som Forholdene *endnu* ere paa Færøerne, vil Tanken om dette Ansvar formentlig falde Befolkningen noget fremmed. Om dette Spørgsmaal tør Kommissionen dog ikke udtale sig med saa stor Bestemthed, og man tør ikke afvise Tanken om, at det er muligt at forsøge denne Vej. Ordningen maatte da vel eventuelt blive en noget lignende, som den er i Husmandskreditforeningerne, og navnlig vilde det sikkert være nødvendigt at indføre Statsgaranti for de af Foreningen udstedte Obligationer.

Kommissionen har under Hensyn til de Betænkeligheder, der, som anført, have gjort sig gældende hos den ved Overførelse hertil af Kredit-Institutioner, svarende til de i det øvrige Kongerige benyttede, henvendt sin Opmærksomhed paa den Maade, paa hvilken man i *Norge* har søgt Spørgsmaalet løst. I dette Land har man imødekommet Trangen til Laan til mindre bemidlede, særlig til Tilvejebringelse af egne Hjem, gennem Oprettelsen af en særlig Bank, »Den norske Arbejderbrug- og Boligbank«, oprettet i Henhold til Lov af 9. Juni 1903. Bankens Formaal angives i Lovens § 1, hvorefter den yder Laan 1) (mod en Rente af ikke over 3½ pCt. aarlig) til Tilvejebringelse af »Arbejderbrug« og 2) (mod en Rente af ikke over 4 pCt. aarlig) til Tilvejebringelse af »egne Boliger for ubemidlede«. I begge Tilfælde kan Laan ydes *dels* til *enkelte Personer mod Kommunegaranti*, *dels til Kommuner* (og i det under 2. nævnte Formaal tillige til *Byggeselskaber mod Kommunegaranti*). Ved Lov af 8. August 1908 er Loven af 1903 ændret derhen, at der kan ydes direkte Laan *uden* Kommunegaranti i et særligt Tilfælde, nemlig naar ubemidlede i en *By*kommune ønske Laan til Opførelse, Fuldførelse eller Erhvervelse af egne Boliger i en *Land*kommune; men medens Laan *mod* Kommunegaranti kan gaa op til $^{9}/_{10}$ af Ejendommens Laaneværdi, kunne de nævnte særlige Laan, som ydes *uden* Kommunegaranti, ikke overstige ½ af Laaneværdien.

Kommissionen har troet, at den i Norge gældende Ordning mulig vil kunne findes egnet til — med fornødne Ændringer og Lempelser — at tjene som Forbillede for en lignende Laaneinstitution paa Færøerne. Man skønner, at navnlig Reglen om, at Laan (bortset fra det ovennævnte særlige

Tilfælde) kun ydes til Kommuner eller mod Kommunegaranti, indeholder et særdeles sundt Princip, idet derved den nærmeste Risiko og det nærmeste Tilsyn lægges paa Personer, som baade ere i Stand til at føre virksom Kontrol og selv ville komme til at bære de umiddelbare Følger af, at Kontrollen svigter, ligesom disse Personer (Kommunen) i fremtrædende Grad kunne antages at ville interessere sig for, at berettiget Trang til Laan imødekommes. Ligeledes har Kommissionen fundet, at den norske Lovs System, hvorefter Laanemidlerne tilvejebringes gennem en Bank, som har den endelige Behandling af Laanesagerne, har ikke ubetydelige Fordele, dels derved, at det undgaas direkte at bebyrde Statskassen, dels ved, at den endelige Afgørelse i de enkelte Sager kan henlægges til en stedlig Institution (Bankens Bestyrelse).

Kommissionen har derfor troet at burde søge udarbejdet et Udkast til Organisation af en Laaneinstitution, efter lignende Grundsætninger som de i den norske Lov af 9. Juni 1903 indeholdte, idet man dog har ment, at der ikke efter Forholdene paa Færøerne er særlig Trang til Foranstaltninger til Tilvejebringelse af Boliger for ubemidlede (den norske Lovs Kapitler 4og 5), og at denne Side af Sagen i alt Fald ligger uden for nærværende Kommissions Opgave.

Med Hensyn til det foreliggende Lovudkast skal man endnu bemærke, at det ikke gør Fordring paa at være noget fuldt gennemarbejdet Lovforslag, som kan egne sig til umiddelbart at lægges til Grund for en endelig Lov. Dette Forbehold gælder særlig de i Udkastets første Afsnit (§§ 1—7) indeholdte Regler om Laanemidlernes Tilvejebringelse og Bankens Organisation. Kommissionen har dog ment, at det af den udarbejdede Udkast mulig vil kunne tjene til Grundlag for videre Arbejde i Sagen.

Til Udkastets enkelte Paragraffer skal man bemærke følgende:

Til §§ 1—7.

Jfr. Norsk Lov 9. Juni 1903 §§ 1—11.

Som ovenfor bemærket, kunne disse Paragraffers Regler kun betragtes som indeholdende et Omrids af de Bestemmelser, som Kommissionen har tænkt sig som passende for det omhandlede Laaneinstitut. Bestemmelsen i § 7, hvorefter dette tænkes bestyret som en særskilt Afdeling af »Føroya Banki« i Thorshavn, er indsat, fordi en saadan eller lignende Ordning formentlig vil bidrage til at formindske Bestyrelsesudgifterne.

Til §§ 8—17.

Jfr. Norsk Lov 1903 §§ 12—21.

Af Afvigelser fra den i den norske Lov fastsatte Ordning skal man fremhæve, at man i § 8 har foreslaaet Grænsen imellem ubemidlede og bemidlede sat ved en Formue af 2,000 Kr. (i Norge 1,500 Kr.), hvorhos man har ment, at Grænsen opad for Ejendommens Laaneværdi paa Færøerne bør forhøjes til 3,500 Kr., hvilket formentlig vil svare bedre til Jordpriserne her.

I § 10 har man foreslaaet, at der for hvert Præstegæld (eller, om fornødent, for Dele af et saadant) skal nedsættes en Laanekommission, hvis Medlemmer skulle vælges af Lagtinget.

Medens den norske Lov (ligesom Loven om Oprettelse af Husmandsbrug af 30. April 1909) giver Adgang til at yde Laan indtil $^9/_{10}$ af Ejendommens Laaneværdi, har man ment, at Laanet ikke bør kunne overstige $^1/_5$ af Laaneværdien, idet det formentlig er ønskeligt, at der kun gives Laan til Personer, som selv kunne præstere i alt Fald $^1/_5$ af Ejendommens Værdi.

Til § 18.

Jfr. Norsk Lov 1903 § 7.

Man har fundet det rettest at foreslaa Renten fastsat i Loven til 3½ pCt. (medens den norske Lov bestemmer Renten til »ikke over 3½ pCt.«), hvorhos man har foreslaaet Laanet afdraget i Løbet af 40 Aar (i Stedet for, som efter den norske Lov, 47 Aar).

Til § 19.

Jfr. Norsk Lov 1903 § 23, 1ste og 2det Stykke.

Man har dog antaget, at det bør tillades Kommissionens Formand at overdrage til et andet af dens Medlemmer at besigtige enkelte Husmandsbrug, idet der derved vil kunne spares Befordringsudgifter.

Til § 20.

Med Hensyn til Paragraffens 2det Stykke henvises til Norsk Lov 1903 § 8, 1ste Punktum. Bestemmelserne i det første Stykke tiltrænge formentlig ikke Forklaring.

Til § 21.

Jfr. Norsk Lov 1903 § 23, 3dje og 4de Stykke.

Til § 22.

Jfr. Udkastets § 33.

Det er formentlig naturligt, at der haves Adgang til Laan, ikke blot til den første Erhvervelse af et Husmandsbrug, men ogsaa til dets Udvidelse eller For-

bedring, naar de i øvrigt i Udkastet foreslaaede Laanebetingelser iagttages.

Til § 23.

Det foreslaas i denne Paragraf, at Banken skal kunne yde Laan til Køb af Udmarksjord til Opdyrkning (Trø) af Statens Fæstegods i Henhold til Udkast til Lov angaaende Statens Fæstegods § 27, Punkt 2. Grunden til dette Forslag er angivet ovenfor i de indledende Bemærkninger. Da de Garantier, som i det nævnte Lovudkast kræves som Betingelse for at faa Udmarksjord til Købs, formentlig kunne stilles lige med de i nærværende Udkast foreslaaede Laanegarantier, antager man, at Laanet bør kunne ydes uden Laanekommissionens Mellemkomst, uden særlig Laanevurdering og uden Kommunegaranti. I Lighed med, hvad nu gælder ifølge Lov 13. April 1894 § 4, foreslaar man de her omhandlede Laan forrentede og afdragne med 6 pCt. i 28 Aar.

Reglen i Paragraffens andet Stykke behøver formentlig ingen Forklaring.

Til §§ 24—33.

Jfr. Norsk Lov 1903 §§ 24—31.

Ved Kommuners Erhvervelse af Opdyrkningsjord i Henhold til §§ 24—31 har man haft for Øje, at Erhvervelsen af et større Areal paa en Gang vil frembyde adskillige Fordele. Den, der afgiver Jorden, har mindre Ulemper af en større samlet Afhændelse end af mange mindre Udstykninger med uvisse Mellemrum. Hele Ordningen og Nyttiggørelsen af Arealet i den ny Tilstand lettes ved denne Anskaffelsesmaade. Indhegningen bliver billigere, Ordning af Bebyggelse, Vejanlæg, Vandforsyning m. m. vil ske paa en hensigtsmæssigere Maade.

Man har tænkt sig, at den her omhandlede Erhvervelse af Opdyrkningsjord navnlig vil ske fra Statens Fæstegods, men det er dog ikke udelukket, at der erhverves Jord fra det beneficerede Gods ved dettes Salg eller fra Odelsgods efter Overenskomst med Ejerne. Flere af Kommissionens Medlemmer mene, at der ogsaa burde aabnes Adgang til Ekspropriation af saadan Jord. Man har dog ikke fundet Anledning til at stille formeligt Forslag i saa Henseende, da der næppe for Tiden i Lagtinget vil være Stemning for en saadan Lovregel, og der foreløbig næppe fra nogen Kommune vil blive fremsat Begæring om Ekspropriation.

Til §§ 32—36.

Jfr. Norsk Lov 1903 §§ 40—44.

I § 34 foreslaar man Vederlaget for Formændene i Laanekommissionerne fastsat af Lagtinget og udredet af Amtsrepartitionsfonden, medens Befordringsudgifter for Kommissionerne foreslaas udredede af Skydskassen.

Til § 37.

Overensstemmende med den gældende kommunale Lovgivning.

XIII.

Udkast

til

Ordning af en Landboskole paa Færøerne.

§ 1.

Paa en dertil skikket Landejendom paa Færøerne oprettes der en Landboskole.

§ 2.

Skolens Formaal er at meddele Eleverne Undervisning i Landbrug og Husgerning.

§ 3.

Undervisningen ledes af en Bestyrer og en Bestyrerinde og, om fornødent, ved saadan ekstra Lærerhjælp, som Bestyrelsen maatte finde hensigtsmæssig.

§ 4.

Skolen skal kunne optage mindst 10 Elever. Betingelse for Optagelse er som Regel, at Eleven har fyldt 17 Aar; dog kan der under særlige Forhold optages Elever i en yngre Alder. Ansøgeren skaffer Bevidnelse for godt Helbred, for ikke at lide af smitsom Sygdom, for godt moralsk Forhold og for almindelig gode Skolekundskaber.

§ 5.

Det almindelige Kursus varer fra 1ste November til 31. Marts, Fortsættelseskursuset fra 1. April til 15. Oktober.

§ 6.

Undervisningen er hovedsagelig praktisk og omfatter for *det almindelige Kursus:*

I. I Landbrugsafdelingen.

A. Praktiske Øvelser:

1. Kulturarbejder, saasom Afgroftning, Planering, Pløjning, m. v.
2. Staldtjeneste og Korsel.
3. Kvægets og Mælkens Behandling.
4. Faarenes Røgt og Havgens Behandling.
5. Haandværksarbejder.
6. Arbejdsledelse.
7. Dagbogsføring og Regnskabsføring.

B. Teoretiske Fag:

8. Jordbrugslære.
9. Husdyrlære.
10. Driftsberegninger og Driftslære. } i kort Omrids.

For *Fortsættelseskursuset* (Sommerhalvaaret) vil Undervisningen foruden de for Vinterkursuset anførte Fag endvidere omfatte:

C. Praktiske Øvelser:

11. Foraarsarbejder.
12. Kulturplanternes, særlig Rodfrugternes, Behandling i Væksttiden.
13. Havearbejder.
14. Andre almindelige Landbrugsarbejder.
15. Indhøstningsarbejder.

D. Teoretiske Fag:

16. Landmaaling og Nivellering (med praktiske Øvelser).
17. Tegning.
18. Plantelære.

II. I Husgerningsafdelingen.

Det almindelige Kursus:

E. Praktiske Øvelser:

19. Husholdning; navnlig skal der lægges Vægt paa Oplærelse i en god, sparsommelig, efter Befolkningens Tarv afpasset Husholdningsførelse. Herunder indbefattes: Madlavning, Bagning, Fødemidlernes Behandling og Konservering, saasom Henkogning og Røgning. Endvidere almindelig Rengøring m. m.
20. Husflidsarbejder, fornemmelig Vævning, Strikning og Syning.
21. Kreatur- og Mælkebehandling.
22. Fjerkræavl.

F. Teoretiske Fag:

Eleverne faa sammen med Landbrugseleverne Undervisning helt eller delvis i de under Punkt 8 og 9 angivne Fag samt endvidere i:

23. Husholdningsregnskab.
24. Kort Omrids af Kemi, Fysik og Fysiologi i Anvendelse paa Husgerningen og Husholdningen.

For *Fortsættelseskursuset* (Sommerhalvaaret) vil Undervisningen, foruden de for Vinterkursuset anførte Fag, endvidere omfatte:

G. Praktiske Øvelser:

25. Havearbejder.
26. Grøntsagers Behandling, Anvendelse og Opbevaring.

H. Teoretiske Fag:

Samme Fag som under Punkt 8, 9 og 18 anført. I Plantelære undervises fornemmelig i Forbindelse med Havearbejdet.

§ 7.

a) I Vinterhalvaaret meddeles den teoretiske Undervisning med en Undervisningstid af mindst 150 Timer for Landbrugseleverne og mindst 120 Timer for Husgerningseleverne.

b) I Sommerhalvaaret foregaar den teoretiske Undervisning kun, naar de nødvendige Landbrugsarbejder eller huslig Gerning ikke hindres derved.

c) De praktiske Øvelser foregaa derved, at samtlige Elever deltage i Landbrugsarbejderne eller Grene af samme, samt desuden *efter Tur:* for Landbrugselevernes Vedkommende i 1) Kreaturpleje, 2) Arbejdsledelse og 3) Listeføring, og for Husgerningselevernes Vedkommende i 1) Kreaturpleje, 2) Husflidsarbejder, 3) Værelsernes Renholdelse, 4) Husholdningsøkonomi og 5) Inventarie-, Husholdnings- og Mælkeregnskab.

d) Nærmere Bestemmelser om Undervisningsplanen samt Spise- og Hviletider fastsættes ved Reglement, som stadfæstes af Amtmanden.

§ 8.

Offentlig Afgangsprøve finder ikke Sted. Derimod faa Eleverne ved Afgangen et Vidnesbyrd om deres Dueligheđ og Forhold ved Skolen.

§ 9.

For Kost, Husrum og Undervisning betale Eleverne et Beløb af 25 Kr. pr. Maaned for det ordinære Kursus og 15 Kr. pr. Maaned for Fortsættelseskursuset.

§ 10.

Til Undervisningsmateriel, hvilket forbliver det offentliges Ejendom, bevilges det fornødne Beløb. Som Stipendium kan der tilstaas hver Elev et Beløb af 15 Kr. maanedlig. Som Godtgørelse for Undervisning m. v. bevilges Bestyrelsen et aarligt Beløb af 1000 Kr.

§ 11.

Amtmanden har det nærmeste Tilsyn med Skolen og forelægger en aarlig Indberetning om dens Virksomhed for Lagtinget.

Bemærkninger til foranstaaende Udkast.

Til Kommissionen er ved Lagtingsmændene, Sognepræst A. C. Evensen, Sand, og Sysselmand J. Z. Nielsen, Sandevaag, indsendt det som Bilag nedenfor aftrykte Andragende fra en Del Landbrugere i Sandø og Vaagø Sysseler om Genoprettelse af Forsøgsbruget og Landbrugsskolen i Kirkebø.

Spørgsmaalet om Oprettelse af et Lærested i Landbrug har gentagne Gange været behandlet.

Under Behandlingen af Sagen om Oprettelse af et Dyrlægeembede paa Færøerne i *1875* (se Lagtingsberetning 1882, Side 45—48) udtalte Tinget saaledes overfor Justitsministeriet, »at man gik ud fra, at Dyrlægen vilde faa et ledigt Kongsfæste eller en Del af samme«, hvilket begrundedes ved, »at den eventuelle Dyrlæge tillige bør være kyndig i Landbruget, og at det vilde være særdeles heldigt, om han kunde faa nogen Jord, hvor han praktisk kunde virkeliggøre sin teoretiske Indsigt«.

Disse Betragtninger førte til, at Lagtinget i 1878 til en ung færøsk Landbruger, der »havde opholdt sig 3 Aar som Elev paa en Mønstergaard og en Landbrugsskole«, af Amtsrepartitionsfonden bevilgede »en aarlig Understøttelse af 400 Kr. i 3 Aar til Hjælp ved hans Uddannelse paa Veterinær- og Landbohøjskolen«.

Efter at den paagældende i Efteraaret 1881 havde taget Veterinæreksamen, henstillede Amtmanden i *1882* til Lagtingets Overvejelse, hvilke yderligere Skridt der maatte være at foretage til Oprettelse af et Dyrlægeembede paa Færøerne. Det i Sagen nedsatte Udvalg foreslog Lagtinget at udtale, *at* det fandt det ønskeligt, at der her blev bosat en Mand, der »navnlig var kyndig i Landvæsenet«, saaledes »at samme Mand ved at erholde dertil skikket Jord skulde faa Lejlighed til praktisk at frugtbargøre sin teoretiske Indsigt i Landbrug, Kvægets Opdrætning, Røgt og Pleje, Mejerivæsen m. m.«, men *at* Tinget saa sig ude af Stand til at skaffe nogen saadan Jord og »af Hensyn til Amtets ringe økonomiske Evner og de store Krav, der stadig stilles til Amtsrepartitionsfonden,« heller ikke var i Stand til at yde noget betydeligt Bidrag til den eventuelle Dyrlæges Løn, men højst vilde kunne godtgøre ham 200 Kr. aarlig som Honorar for offentlige Dyrlægeforretninger. Lagtinget vedtog imidlertid (i Henhold til et derom stillet Ændringsforslag) at indskrænke sig til at svare, at det ikke kunde bevilge noget Bidrag til Ansættelse af en Dyrlæge her paa Øerne.

Spørgsmaalet om Oprettelse af en Forsøgs- og Mønstergaard rejstes paa ny i Lagtinget i *1884* (Lagtingsberetn. 1884, S. 45—51), og Tinget vedtog i samme Samling at andrage Justitsministeriet om, at der af Statskassen ydedes det nødvendige Beløb til en Forsøgs- og Mønstergaards Anlæg og Drift, og at anmode Amtmanden om til Sagens Fremme at fremskaffe yderligere Oplysninger til Forelæggelse for Ministeriet.

Efter at Sagen paa Grundlag heraf var bleven gjort til Genstand for nærmere Undersøgelse, foreslog Regeringen i Forslaget til Finanslov for Finansaaret 1886—87 (Rigsdagstidende 1885—86, Tillæg A. Sp. 73—74, 183—184, 697—698, 1277—1280) at oprette en Forsøgs- og Mønstergaard paa den Amtmandsembedet tillagte Gaard Aalekær ved Thorshavn (med Landbrugskandidat R. C. Effersøe som Bestyrer). Til dette Øjemed foresloges bevilget *een Gang for alle* 20,000 Kr. til Grundforbedring m. v. ved Gaarden ved dennes Omdannelse til en Forsøgs- og Mønstergaard, samt endvidere *aarlig* (foruden 900 Kr. som Erstatning til Amtmandsembedet for Afsavn af Gaarden) 1,200 Kr. som Løn til Bestyreren, 300 Kr. til Forsøg og 200 Kr. til Bestyrerens Rejser paa Færøerne i landøkonomisk Øjemed, tilsammen 1,700 Kr. Af Indtægten af Gaarden (der beregnedes til ca. 1,500 Kr. det første Aar og antoges at ville stige til ca. 4,000 Kr. efter 5 Aars Forløb) foresloges der tillagt Bestyreren 30 pCt. af Nettooverskudet

(efter Fradrag af 800 Kr. som svarende til sædvanlig Forrentning af det ovennævnte Beløb af 20,000 Kr.).

Det lykkedes imidlertid ikke Regeringen at gennemføre dette Forslag, idet det blev udstemt i Landstinget, hvis Finansudvalg i sin Betænkning udtalte: »Vi have ikke kunnet overbevise os om, at der er nogen særlig Grund til paa Færøerne at oprette Mønstergaarde, og maa derfor fraraade at bevilge Penge hertil« (se Rigsdagstidende anf. Aar, Landstingstid. Sp. 501, 502, 504; Tillæg B. Sp. 95—96, 115—116, 169—170).

I *1886* og *1889* (se de paagældende Lagtingsberetninger, Side 41—46 og 92—94) behandlede Lagtinget Andragender om Statstilskud til privat Lærested og Forsøgsbrug, men mente ikke at kunne anbefale disse Andragender til Fremme.

I Lagtingets Samling *1892* blev Spørgsmaalet atter fremdraget, hvorefter Tinget (med 14 Stemmer mod 2) vedtog at andrage om, at der af Statskassen søgtes bevilget:

1) et Beløb paa 9,000 Kr. (fordelt paa 6 Aar med 1,500 Kr. aarlig) til Iværksættelse af Forsøg paa Landbrugets Omraade paa Fæstegaarden Kirkebø i Forbindelse med Indretning af en mindre Læreanstalt i Landbrug sammesteds, saaledes at Gaarden drives for Fæsterens Regning med det Maal for Øje, at den efter 6 Aars Forløb kan udvikle sig til et Mønsterbrug, og at Foretagendet gennemføres efter en nærmere angiven Plan;
2) et passende Beløb, der stilles til Godsbestyrelsens Disposition til Understøttelser for ubemidlede Elever, der optages paa den nævnte Læreanstalt, saaledes at der ydes 50 Kr. i det første Aar og 80 Kr. i det andet Aar af Læretiden.

Den ovennævnte Plan for Foretagendet var grundet paa et fra Kongsbonde Johannes Patursson fremkommet og efter Samraad med dertil udvalgte Medlemmer af Lagtinget i forskellige Enkeltheder ændret Tilbud, der i sin endelige Skikkelse gik ud paa at forpligte Fæsteren til følgende Ydelser:

1) inden Udløbet af et Aar at opføre et med Centrifuge forsynet Mejeri af nærmere beskreven Indretning;
2) at anskaffe og vedligeholde en Del nærmere angivne Avlsredskaber og øvrige Inventariegenstande samt Trækdyr;
3) at modtage et begrænset Antal mandlige Elever paa Gaarden til Undervisning, saavel teoretisk som praktisk, i Jordbrugsdrift, Kreaturrøgt og Mejeribrug m. m. og saaledes, at det af Hensyn til sidstnævnte Fag forbeholdes Godsbestyrelsen at bestemme, hvorvidt og i hvilket Omfang Afhændelse af Mælk i uafskummet Tilstand maa finde Sted;
4) aarlig at ryddeliggøre til Plovkultur, og, om fornødent, dræne en Tønde Land af Gaardens Indmark;
5) at anstille Forsøg, efter Landbrugskonsulentens nærmere Anvisning, med forskellige Plantevækster og give Beretning om Udbyttet samt aflægge Regnskab for Omkostningerne derved;
6) aarlig at pløje og besaa mindst 2 Tdr. Land og holde det besaaede Agerland i forsvarlig Kultur;
7) at holde en god norsk Hingst, som, foruden at anvendes til Bedækning af Gaardens Hopper, tillige skal kunne benyttes af andre til Bedækning af deres Hopper mod en vis nærmere fastsat Betaling, samt at afhænde det efter samme paa Gaarden faldne Afkom, for saa vidt det ikke behøves til Fæstets Drift, til eventuelle Købere paa selve Øerne for en nærmere fastsat Minimumspris;
8) at forædle Faarebesætningen ved Indførsel af Væddere af fremmed Race og foretage regelmæssige Badninger af Faarene;
9) inden Udløbet af 3 Aar at indhegne et ca. 1 Td. Land stort Stykke Udmark og paa eller ved dette at opføre en Bygning, der om Sommeren skal afgive Rum til 8 à 10 Stkr. Hornkvæg og om Vinteren indrettes til Opstaldning af ca. 50 Faar, som fodres med Hø.

Tilbudet var begrænset saaledes, at det betingede Statsbidrag (1,500 Kr. aarlig i 6 Aar) helt eller delvis skulde kunne inddrages, saafremt Fæsteren efter Godsbestyrelsens Skøn maatte misligholde de ham herefter paahvilende Forpligtelser.

Justitsministeriet foreslog Lagtingets Andragende imødekommet ved Optagelse af den fornødne Bevilling paa Finansloven for Finansaaret 1893—94, idet det under Post 2 ommeldte Beløb til Understøttelse af fattige Landbrugselever ansloges til 200 Kr. aarlig, og dette Forslag vedtoges af Rigsdagen (se Rigsdagstidende 1892—93, Folketingstid. Sp. 4319; Tillæg B. Sp. 959—964).

I Lagtingets Samling *1898* forelagde Justitsministeriet Tinget Spørgsmaalet om, »hvorvidt og i bekræftende Fald under hvilke Former der efter de siden Forsøgsdriftens Paabegyndelse indvundne Erfaringer skønnes at være Anledning til at søge

udvirket Statstilskud til en Fortsættelse af denne«, hvilket Spørgsmaal Lagtinget besvarede derhen, at det, i alt Fald for Tiden, ikke fandt Anledning til at anbefale, at der søgtes udvirket et saadant Statstilskud. I Forbindelse hermed androg Tinget om, at der, foreløbig for 3 Aar, stilledes et Beløb af 750 Kr. aarlig til Tingets Raadighed for, sammen med 250 Kr. aarlig af Færø Amts Repartitionsfond, at uddeles dels som Godtgørelse for Personer, der vilde lære Folk Brugen af nye Redskaber (Plov, Harve, Vogn o. s. v.) og dels som Opmuntringer til mere fremmelige Jordbrugere. Endelig anmodede Lagtinget Justitsministeriet om at foranledige, at det — efter Erhvervelsen af den fornødne Bevilling paa Finansloven — overdroges en i praktisk Landbrug og i Landbrugsundervisning kyndig Mand under et længere Besøg paa Færøerne at undersøge det herværende Landbrug og derefter fremkomme med Forslag til dets Ophjælpning (se Lagtingsberetning 1898, Side 12—17). Justitsministeriet fandt herefter ikke Anledning til at søge Forlængelse af den 6-aarige Bevilling til Forsøgsbruget, ligesom det heller ikke mente at burde søge udvirket det ovennævnte, af Lagtinget anbefalede Statstilskud paa 750 Kr. aarlig. Derimod søgte Ministeriet en Bevilling i Overensstemmelse med det sidste Punkt i Lagtingets Forslag; men denne Bevilling blev nægtet af Folketinget (se Rigsdagstidende 1898—99, Folketingstidende Sp. 1926—27, 1930—32, 4299, 4303—04; Tillæg B. Sp. 225—227, 451, 1169, 1277).

I Lagtingssamlingen *1900* fremkom der fra Kongsbonde J. Patursson og Landbrugskandidat M. Winther-Lützen et Andragende om Oprettelse af en Landbrugs- og Husholdningsskole (Lagtingsberetning 1900 S. 68—72), og der nedsattes et staaende Udvalg til at forberede Sagen til næste Lagtingssamling. I *1901* behandledes Sagen paa ny i Tinget (Lagtingsberetn. 1901 S. 39—48), der udsatte Sagen til paafølgende Tingsamling som Følge af et fremkommet Forslag om Forening af Landbrugsskolen med Folkehøjskolen. Under den fornyede Behandling af dette Spørgsmaal i *1902* (Lagtingsberetn. 1902 S. 92—94) bortfaldt Sagen, idet den ikke naaede at komme til 3dje Behandling.

Som det fremgaar af foranstaaende, kom Tanken om Oprettelse af en Skole for vordende færøske Landmænd frem i Aaret 1875, men, naar undtages en Periode af 6 Aar — fra 1892 til 1898 —, hvor der ydedes offentligt Tilskud til et privat Forsøgs- og Lærested, staa Færøerne endnu i 1911 lige saa blottede for offentlige Landbrugslæreanstalter, som, dengang Sagen først rejstes i Lagtinget for 36 Aar siden.

Det er næppe nogen Tvivl underkastet, at en af Grundene til, at det færøske Landbrug gennemgaaende staar paa et forældet Standpunkt, er den, at der ikke har været foretaget de nødvendige Skridt til at sikre den landbrugsdrivende Del af Befolkningen let og bekvem Adgang til Erhvervelse af Fagkundskab. Kommissionen maa holde for, at det er paa høje Tid at søge dette uheldige Forhold rettet, og har derfor foreslaaet Oprettelse af en Landbrugs- og Husgerningsskole paa Færøerne.

Som det fremgaar af Udkastet, tænkes Landboskolen anlagt som *privat* Landbrugs- og Husgerningsskole med offentligt Tilskud. Kommissionen ønsker dog ikke derved at fastslaa som sin Mening, at en fuldt ud *offentlig* Skole var mindre ønskelig. Tværtimod. Men da der til Erhvervelse af en passende Ejendom, Bygningers Opførelse, Indkøb af Redskaber og Kreaturer samt Lønning af Lærerpersonale vil medgaa et stort Beløb, ligesom de aarlige Udgifter til en saadan Skole ville blive betydelige, har Kommissionen ment, at Landbrugsskolesagen lettere lod sig gennemføre, bygget paa det mindre bekostelige private Grundlag.

Kommissionen har under Behandling af selve Landbrugsskole-Spørgsmaalet ikke kunnet se bort fra det ønskelige i, at der ogsaa gives Landbostandens Kvinder Adgang her paa Øerne til Uddannelse i landlig Husgerning. Af Hensyn til de større Omkostninger ved Oprettelsen af to særskilte Skoler, en Landbrugsskole og en Husgerningsskole, har Kommissionen foreslaaet en Forening af disse Skoler. En saadan Forening er sket i Norge, bl. a. i Nordre Trondhjems Amt, hvor den angives at have virket tilfredsstillende.

Med Hensyn til Udkastets enkelte Paragraffer bemærkes følgende:

Til § 1.

Det foreliggende Andragende gaar ud paa, at der genoprettes et Forsøgsbrug og en Landbrugsskole i Kirkebø. Uagtet Kommissionen vil kunne anbefale vedkommende Sted som egnet til nævnte Formaals Gennemførelse, har man dog ikke fundet Anledning til at rette nogen Henvendelse til nævnte Steds Besidder om Oprettelse af Skolen sammesteds, idet man ikke har villet foregribe Lagtingets og Bevillings-

myndighedernes Valg af det bedste opnaaelige Sted og de bedste Lærerkræfter.

Til § 2.

Skolens Formaal vil være at aabne Adgang for unge Mænd og Kvinder af Landbostanden til Uddannelse i Landbrugsgerning og Landhusholdning. Foreløbig er der ikke planlagt kortvarige Kursus (8 à 14 Dage) for ældre Landmænd, men Kommissionen mener, at Oprettelse af saadanne, om Ønske herom senere maatte fremkomme, let kan iværksættes efter Lagtingets nærmere Indstilling.

Til § 3.

Da Skolen tænkes at skulle optage baade mandlige og kvindelige Elever, maa der foruden en Bestyrer tillige være en Bestyrerinde. Bestyreren er den samlede Skoles egentlige Leder og specielt Forstander for Landbrugsafdelingen, medens Bestyrerinden forestaar Husgerningsafdelingen.

Til § 4.

Angaaende Elevantallet bemærkes først, at Skolelokaliteterne maa tillade, at der optages mindst 10 Elever. Kommissionen har af to Grunde ment ikke at burde stille højere Krav, dels fordi Skolen af økonomiske Hensyn tænkes dreven i mindre Stil, og dels fordi Anstalten saa vidt muligt bør have Karakteren af et *Hjem* for landlig Ungdom. Der kunde tænkes indført i § 1 en Bestemmelse om, at naar Elevantallet ikke naaede et bestemt Minimum, skulde ingen Skole afholdes. Man har dog anset en saadan Bestemmelse overflødig, da man er gaaet ud fra, at Bevillingsmyndighederne ved Ordningen af Kontraktsforholdet ville sikre sig Opsigelsesret, naar det skulde vise sig, at Skolen ikke svarer til Hensigten.

Til § 5.

Det er vanskeligt at træffe det rette Forhold med Hensyn til Kursusets Varighed. De første Landbrugsskoler i Norge begyndte med en Uddannelsestid paa 2 Aar. Efterhaanden som Udviklingen inden for Landbruget dér har taget større Fart, saaledes at nutidsmæssig Jordbrugsdrift udøves overalt i Bygderne, have de norske Landbrugsskoler, der til at begynde med ogsaa hovedsagelig vare baserede paa Undervisning i praktiske Fag, kunnet sløjfe enten hele den praktiske Undervisning eller største Delen af denne. Den boglige Undervisning har derved kunnet udvides, samtidig med at Undervisningstidens Længde er blevet indskrænket, nu sædvanlig til fra ½ til 1½ Aar.

Hos os mangle vi endnu omkring i Bygderne som Regel Adgang for Ungdommen til i det private Landbrug at tilegne sig den praktiske Uddannelse i tidsmæssige Driftsmaader. Det kunde derfor synes mest formaalstjenligt, at Undervisningstiden ved den her foreslaaede Skole blev sat til to Aar. Dette har Kommissionen dog ikke villet foreslaa, fordi Skolen derved antagelig vilde faa for liden Søgning. Da den færøske Ungdom allerede i en meget tidlig Alder har Adgang til, uden særlig Uddannelse, at søge lønnende Sommererhverv (navnlig ved Skibsfiskeri) og som Følge deraf ikke gerne vil ofre Sommertiden til Erhvervelse af Kundskaber (dette gælder særlig den mandlige Ungdom), har Kommissionen foreslaaet at henlægge Kursuset til Vinteren og give det en Varighed af kun 5 Maaneder. Da en blot nogenlunde fyldig Oplærelse imidlertid ikke kan indvindes paa saa kort Tid — tilmed Vintertid —, og der dog antagelig vil være nogle af Landbrugseleverne, som ønske en fyldigere Uddannelse, er der foruden det ordinære Vinterkursus tillige foreslaaet afholdt et Fortsættelseskursus i de efterfølgende Sommermaaneder.

Til § 6.

Som det fremgaar af Paragraffen, er Undervisningen hovedsagelig tænkt anlagt paa at give Eleverne Øvelser i praktiske Fag. Som Støtte for de praktiske Fag foreslaas der dog medtaget en Del Teori. Det er nemlig en Kendsgerning, at lærelystne Landbrugselever gerne ønske at vide fyldigst muligt Besked om, hvorfor en Ting skal udføres saaledes og ikke anderledes, ligesom en skønsom teoretisk Undervisning i høj Grad bidrager til at vække Elevernes Interesse for deres Gerning.

Til § 7.

Om saavel praktisk som teoretisk Undervisning, Hviletider, Arbejdets Udførelse i Hold, eller enkeltvis efter Tur, foreslaas udarbejdet et detailleret Reglement. Kommissionen har ment det rigtigst, at et saadant Reglement stadfæstes af Amtmanden.

Til § 8.

Ihvorvel en Afgangsprøve med tilkaldte Dommere utvivlsomt for mange Elevers Vedkommende vil virke som en Spore til at anstrænge sig for at tilegne sig saa fyldige Kundskaber som muligt, og skønt et godt Eksamensbevis senere i Livet kan have sin Betydning for vedkommende, er

dog den foreslaaede Skoles Plan holdt inden for saa snævre Rammer, at det maa anses rigtigere, at der, i Stedet for Bevis efter afholdt Prøve, kun gives, om saa ønskes, et almindeligt Vidnesbyrd om vedkommendes Duelighed og Opførsel.

Til § 9.

Betalingen for Kost, Ophold og Undervisning foreslaas sat til 25 Kr. maanedlig for Vinterkursuset. Selv et landligt Kosthold med Indretning og Vedligeholdelse af Opholdsrum, Vask, Brændsel m. v. vil maaske nok blive en Del dyrere. Det antages dog, at Skolen ved den foreslaaede Godtgørelse, med Elevernes Vinterarbejde som Tillæg, kan holdes nogenlunde skadesløs for sine Udgifter. Det samme gælder for Sommerhalvaaret, idet Godtgørelsen for dette Kursus kun er sat til 15 Kr. pr. Elev pr. Maaned. Det resterende Udlæg tænkes ogsaa her indvundet gennem det af Eleverne ydede Arbejde.

Der kan med god Grund være delte Meninger om, hvor vidt en saadan Ordning er rigtig. Det mest tiltalende Forhold vilde selvfølgelig være, at Eleverne betalte fuldt ud, og at deres Arbejde ikke betragtedes som andet end Øvelser og Undervisning. Ved at regne Elevernes Arbejde i Penge (som Vederlag til Skolen) er man derimod udsat for, at Skolens Leder mere lægger Vægt paa at faa de forefaldende Landbrugsarbejder udførte, end paa at bibringe Eleverne Kundskab. Det er væsentlig af Sparsommelighedshensyn, at Kommissionen til Trods for den nævnte Betænkelighed foreslaar, at Elevernes Arbejde delvis medregnes som Erstatning for Skoleopholdet.

Til § 10.

Naar der, som her foreslaaet, tilstaas Elever et Stipendium af 15 Kr. om Maaneden, vil deres personlige Udlæg til Skolen indskrænke sig til 10 Kr. pr. Maaned for det almindelige Kursus, medens Opholdet ved Sommerkursuset vil være vederlagsfrit.

Det anses nødvendigt at yde et saa forholdsvis stort Stipendium, eftersom Sansen for Uddannelse i Landbrugsgerningen endnu ikke er blevet saa almindelig, at unge Mennesker gennemgaaende ville finde, at det svarer Regning at ofre baade Tid og Penge paa Opnaaelse af faglig Kundskab.

Til Lærerpersonalet foreslaas en aarlig Sum af 1,000 Kr. Dette Beløb vil næppe kunne sættes lavere.

Til § 11.

Kommissionen finder det rigtigst, at en fast Institution har Tilsyn med Skolen og danner et Bindeled mellem denne og Lagtinget. Man har derfor foreslaaet, at det nærmeste Tilsyn med Skolen overdrages Amtmanden.

Bilag 1.

Til den af Lagtinget nedsatte Landbokommission.

Det af 25 Beboere paa Sandø og Vaagø til Lagtinget indsendte Andragende om Genoprettelse af Forsøgsbruget eller Landbrugsskolen i Kirkebø, der, sent indbragt som det var, ikke naaede at komme frem til Behandling i indeværende Lagting, og som nedenfor gengives i Afskrift, ønsker vi undertegnede Lagtingsmænd at gøre til vort, idet vi tillader os at tilstille den ærede Landbokommission det til gunstigst Overvejelse. Det vil af Afskriften ses, at nævnte Beboere paa Sandø og Vaagø netop ogsaa har tænkt sig, at deres Andragende vilde havne hos Landbokommissionen.

p. t. Thorshavn, den 2. Oktober 1909.

A. C. Evensen. **J. Z. Nielsen.**

Bilag 2.

Til Lagtinget.

Folk, der har Tro til færøsk Landbrug, har allerede i mange Aaringer med Ængstelse set en øjensynlig Tilbagegang i færøsk Landbrug. Ejerne af de større Brug har stedse større Vanskelighed ved at faa deres Jord drevet med den gamle Driftsmaade, idet næsten al mandlig Arbejdskraft søger til Skibsfiskeriet som det, i hvert Fald tilsyneladende, mere lønnende. Og hvad de mindre Brug og Husmandslodderne angaar, hører det nu mange Steder til det almindelige at se dem forsømte, idet Ejerne for en stor Del tilbringer Sommerhalvaaret paa Skibsfiskeri, og hvad navnlig angaar den yngre Slægt, der allerede fra Konfirmationsalderen hvert Foraar søger til Søs, da vænnes denne næsten ganske af med Landbrugsbeskæftigelse. Og den megen ledige Arbejdskraft om Vinteren kommer kun i meget ringe Grad Jorden til Gode. Beskæftigelsen med Landbrugsarbejdet har tabt sin Anseelse.

Ikke mindst i daarlige Fisketider som nuværende maa man ofte sande det gamle Ord, at det er ikke godt »at hava allan hjallin i sjónum«. Det springer i Øjnene, at Samfundet havde været langt sikrere stillet økonomisk, om Landjorden havde givet mere Udbytte, end den gør. Og at den kan give mere Udbytte, derom synes os ingen Tvivl at være. Hvor megen færøsk Havge kunde ikke med Fordelagtighed dyrkes til Bø? Men hvorledes tænke herpaa, naar den alt forhaandenværende Bø i ikke ringe Grad ligger i forsømt Tilstand?

Men hvorledes hjælpe paa disse uheldige Forhold? Kundskab er alle Fremskridts Moder. Og Kundskab til Arbejdet (og dets rette Rentabilitet) giver gerne Lyst til Arbejdet. Overalt ellers i de omliggende Lande har man i Nutiden Landbrugsskoler, der sikkerlig virker til stor Gavn for de respektive Landes Landbrug; ja, selv paa Island har man flere saadanne. Kun ingen hos os. Men det er vor Tro, at ogsaa hos os vilde en Landbrugsskole have sin Mission.

Vi undertegnede have praktisk erfaret Nytten af den Landbrugsskole eller det Forsøgsbrug, som Hr. Kongsbonde Patursson en kort Tid drev i Kirkebø. Ham skylde vi, at vi har lært Brug af Vogn, Plov, Harve, Centrifuge, Slaamaskine, Brug af Vandkraft i Landbrugets Tjeneste, Tilvirkning af Ost o. m. a. Kun beklage vi meget, at Skolen (Forsøgsbruget) saa hurtig blev nedlagt igen. Det er vor Formening, at var Forsøgsbruget blevet drevet uafbrudt til Dato, havde meget set anderledes ud i færøsk Landbrug.

Ikke mindst det, vi saaledes har lært, — vi føler kun, at det er altfor lidt —, giver os Lyst til yderligere at se Frugter af et Forsøgsbrug eller en Landbrugsskole paa Færøerne.

Vi undertegnede tillader os derfor indtrængende at anmode den ærede Landbokommission om at virke hen til, at Forsøgsbruget eller Landbrugsskolen igen maa blive oprettet i Kirkebø i en nær Fremtid, og søge at formaa Hr. Kongsbonde Patursson til at lede samme og eventuelt knytte andre Kræfter til sig. Stedet selv er vistnok i saa Henseende særdeles velskikket. Og vi formener, at Kongsbonde Patursson utvivlsomt besidder

den fornødne Dygtighed til at lede en saadan Skole. At Skolen ej i sin Tid fik gjort den Gavn, mange havde ventet, skyldtes vistnok forskellige uvedkommende Aarsager og ingenlunde Hr. Paturssons bristende Dygtighed som Landmand.

I Juli 1909.

Anton Chr. Dalsgaard,
Kongsbonde, Skaalevig.

A. V. Dalsgaard,
Skaalevig.

Jakob Jakobsen,
Skaalevig.

Poul J. Jacobsen,
Skaalevig.

Trond Petersen,
Skaalevig.

Clement Clementsen.
Husevig.

Pætur Tróndason,
Skálávík.

Joen Peter Joensen,
Kongsbonde, Sand.

Johan P. Hentze,
Fæstearving, Sand.

Joen Joensen,
Kongsbonde, Sand.

Magnus Johannesen,
Kongsbonde, Sand.

Michael Joensen,
Fæstearving, Sand.

Hans Johannesen,
Sand,

Magnus Olsen,
Odelsmand, Sand.

Chr. J. Davidsen,
Husmand, Sand.

Poul Johannes Poulsen,
Husmand, Sand.

Jógvan A. Jógvansson,
Kongsbonde, Midvaag.

H. C. Joensen,
Ryg, Midvaag.

Harald Rasmussen,
Midvaag.

Joh. Rasmussen,
Midvaag.

Hans Nicolai Niclasen,
Midvaag.

Rasmus Heinesen,
Midvaag.

A. C. Lützen,
Midvaag.

Heine Heinesen,
Midvaag.

Mikkjal á Ryggi,
Midvaag.

XIV.

Betænkning

om

Planteavlsforsøg paa Færøerne.

Ved Skrivelse af 5. Oktober 1908 anmodede Justitsministeriet Amtmanden over Færøerne om at ville indhente Kommissionens Erklæring angaaende et fra Kongsbonde J. Patursson af Kirkebø til Ministeriet indgivet Andragende om Statsstøtte til den private Landbrugs-Forsøgsdrift i Kirkebø.

Det nævnte Andragende, der er dateret 27. Januar 1906, indeholdt, foruden en Redegørelse for de ved den private Forsøgsdrift hidtil indvundne Hovedresultater, et Forslag til Ordning af fremtidige Udmarksforsøg og Indmarksforsøg, saaledes som Andrageren tænkte dem drevne paa den af ham besiddede Fæstegaard i Kirkebø.

Forslaget følger som *Bilag 1.*

Andrageren havde allerede før Indgivelsen af sit Andragende indhentet den som *Bilag 2* aftrykte Erklæring fra Statskonsulent i Plantekultur K. Hansen i Lyngby.

Efter at Justitsministeriet havde oversendt Sagen til Landbrugsministeriet med sin Anbefaling, indhentede sidstnævnte Ministerium de som *Bilag 3—4* aftrykte Erklæringer fra Statens Planteavlsudvalg og det kgl. danske Landhusholdnings-Selskab, men udtalte derefter overfor Justitsministeriet, at Landbrugsministeriet ikke vilde se sig i Stand til at søge de til Sagens eventuelle Fremme fornødne Midler bevilgede, men maatte have det overladt til Justitsministeriet at antage sig Sagen, om dertil maatte findes Anledning.

Kommissionen har efter en foreløbig Drøftelse af Sagen henvendt sig til Hr. Gazet Patursson af Kirkebø, som har gjort Plantekultur til sit Specialstudium og uddannet sig heri i Danmark, Norge og Sverige, og anmodet ham om at fremkomme med et i Enkeltheder udarbejdet Forslag til Oprettelse af en Station for Planteavlsforsøg paa Færøerne.

Fra Hr. G. Patursson har Kommissionen modtaget det som *Bilag 5* aftrykte Forslag, som Kommissionen i det hele kan tiltræde, idet man kun finder Anledning til nedenstaaende Bemærkninger:

Planteavlsudvalget, der passende vil kunne bestaa af 3 Medlemmer, kan sammensættes saaledes, at Lagtinget enten vælger samtlige Medlemmer eller kun et Medlem til sammen med Amtmanden og Landbrugskonsulenten at tiltræde Udvalget.

Forsøgslederen bør formentlig ansættes af Justitsministeriet efter Indstilling fra Planteavlsudvalget. Hans faste Løn kan næppe sættes lavere end 1,000 Kr. med forventet Forhøjelse efter en Tids Forløb. I det første Aar vil han have Tid tilovers, saa at han kan faa nogen Ekstrafortjeneste; men senere vil hans Tid blive mere og mere optaget ved Ledelsen af Forsøgene, ved Regnskabsførsel og Affattelse af Beretningen.

Uden at ville foregribe de Beslutninger, som under Sagens videre Gang maatte blive tagne med Hensyn til Valget af Plads for Forsøgsstationen, skal man meddele, at et Areal, der egner sig til Foretagelse af de *stationære Forsøg*, ifølge Tilbud fra Kongsbonde J. Patursson kan faas for et aarligt Beløb af 50 Kr. for en Hektar. Tillige tilbydes Laderum for en aarlig Leje af 50 Kr. Desuden er Hr. J. Patursson villig til at levere Staldgødning, Ajle og Tang samt fornøden Trækkraft og Avlsredskaber mod at erholde al Afgrøde med Undtagelse af de for Forsøgsbruget nødvendige Læggekartofler samt det avlede Korn og Frø.

Man har ment, at den færøske Forsøgsstation, foruden de Forsøg, som have særlig Interesse for det færøske Landbrug, tillige efter Forslag (eller med Godkendelse) af Statens Planteavlsudvalg burde foretage saadanne *Forsøg, som kunde tjene til Løsning af almene plantefysiologiske Spørgsmaal.*

Udgifterne ved de stationære Forsøg samt Forsøgslederens Løn maa formentlig, hvis Sagen skal have Udsigt til at nyde Fremme, udredes af Statskassen. Derimod ville Udgifterne til *lokale Forsøg* og *Forevisningsmarker* passende kunne bekostes af Lagtinget.

Under de lokale Forsøg kan henføres Nydyrkningsforsøg, som uden Tvivl ville kunne faa stor Betydning for Udvikling af det færøske Landbrug.

Havebrugsforsøg ville ogsaa være af stor Betydning og bør ikke forsømmes, hvis Forsøgslederens Tid tillader det og de nødvendige Midler dertil kunne opnaas.

Udmarksforsøg kunde vel i og for sig være af Interesse, men da de under de forhaandenværende Forhold ikke kunne antages at ville medføre saa store økonomiske Fordele som Indmarksforsøgene, vil man foreslaa foreløbig ikke at anvende Bekostninger derpaa.

Man maa beklage, at det færøske Landbrug ikke har *Fællesorganisationer*, som kunne yde Pengebidrag til de her omhandlede Opgaver. Landbrugenes spredte Beliggenhed, daarlige Samfærdselsmidler, den af en forældet Landbolovgivning følgende uhensigtsmæssige Ordning af Landbruget, i Forbindelse med en i den senere Tid fremkommen overvældende eller ensidig Interesse for Fiskeriet, med flere sammenstødende Omstændigheder, har modvirket Landboorganisationers Fremvækst og Trivsel. Forhaabentlig vil den nærmeste Fremtid bringe en gunstig Forandring i disse Forhold.

Man maa anse det for sandsynligt, at de Forbedringer, som mulig ville følge af de fra Kommissionens Side foreslaaede Ændringer i Landbolovgivningen, ville bidrage til at vække Interesse for Planteavlen og øge Udbyttet af samme.

Oprettelsen af en Forsøgsstation i den nærmeste Fremtid vil derfor være betimelig, og det saa meget mere, som man tør vente, at den Interesse, som vækkes ved Forsøgsstationens Arbejde, vil øve en gavnlig Tilbagevirkning paa Fremskyndelse af Landboreformernes Gennemførelse. Da de fleste Forsøg ere af den Beskaffenhed, at det varer nogle Aar, inden den praktiske Landbruger kan bygge paa de fremkomne Resultater, er dette ogsaa en Grund til at sætte Forsøgsstationen i Virksomhed snarest muligt.

Kommissionen skal i Henhold til det ovenfor anførte stille følgende

Forslag:

Der søges bevilget af Statskassen de nødvendige Midler til Oprettelse af en Forsøgsstation i Plantekultur paa et dertil egnet Sted paa Færøerne.

Tillige søges der af de under Lagtinget sorterende Kasser bevilget et passende Beløb til saakaldte »lokale Forsøg« og Nydyrkningsforsøg.

Bilag 1.

A. Udmarksforsøg.

Til Iværksættelse af Udmarksforsøgene indhegnes der et Areal paa 20 Td. Land, beliggende saa vidt muligt paa eet Sted. Forsøgsmarken maa, for at kunne afgive et typisk Grundlag for de tilsigtede Forsøg, bestaa af Tørvejord, hvor der kan skæres Tørv til Brændsel, af vandsyg Mark, der er mere eller mindre godt afgrøftet efter den nu brugelige færøske Afgrøftningsmetode, og af Mark, der er meget udsat for at forringes af Vejrligets Indflydelse.

Paa denne Forsøgsmark tænkes udført 4 forskellige Hovedforsøg, der kunne inddeles i følgende Klasser:

1. Forsøg paa Tørvemark.
2. Afgrøftningsforsøg.
3. Forsøg til Frembringelse af Plantedække paa goldt Terrain.
4. Engkultivering.

Ad 1. Det er en ubestridelig Kendsgerning, at Tørvegravningen, saaledes som den har fundet Sted i Hundreder af Aar paa Færøerne, i Forbindelse med den dertil hørende Afskrællen af Grønsvær til at tække Tørvestakkene med, i betydelig Grad har bidraget til at forringe Vegetationen paa store Landstrækninger. Der kan paa mangfoldige Steder i Udmarken paavises Arealer, hvor der før har været en forholdsvis rig Vegetation, medens der nu, alene som Følge af et urationelt Tørveskær, kun findes et yderst tarveligt, til Dels ødelagt Plantedække.

Den Tid kan formentlig ikke være meget fjern, da der vil opstaa et almindeligt Ønske om en Tørvefredningslov, men forinden en saadan kan udarbejdes, maa man være nogenlunde klar over, hvorledes Hederne bedst kan bevares, uden at det nødvendige Brændtørvforbrug behøver at indskrænkes altfor meget. Der vil ved Forsøgene være at udfinde Former, hvorefter Tørveskær, altsaa Borttagning af den under Grønsværen værende humusholdige Jord, kan ske, uden at Plantedækket lider derunder. Dette maa kunne gennemføres ved regelret Gravning, grundig Afgrøftning og hensigtsmæssig Behandling af den afskrællede Grønsvær.

Paa de Steder, som, uagtet al Omhu, dels ere og dels maa blive berøvede sit Plantedække, saaledes at Jorden blotlægges, maa der gøres Forsøg med at forandre dens saavel fysiske som kemiske Beskaffenhed, antagelig ved Hjælp af Kalk og en Smule Bearbejdning, saa at den kan blive i Stand til at modtage et nyt Plantedække ved Saaning af dertil passende Planter.

Ad 2. Der anvendes paa sine Steder af Øerne, særlig paa Sandø, endnu et ikke ringe Arbejde paa at holde Havgen vel afgrøftet. Men da hele dette Afgrøftningsarbejde foregaar efter et System, som er det samme som for Aarhundreder siden, og som er karakteriseret ved de mange smaa og grunde aabne Grøfter, hvorved Vandet baade bliver ufuldkomment afledet og tillige Vedligeholdelsen bliver urimelig stor, kan man have grundet Formodning om at indføre Forbedringer i Metoden samtidig med Arbejdsbesparelse.

De Afgrøftningsforsøg, som her skulde blive Tale om, maatte formentlig anlægges efter skotsk Mønster. Paa Skotlands Faaregræsgange er man kommen dertil, at man omtrentlig har kunnet sløjfe de aabne Grøfter, ligesom man dersteds anvender Afgrøftningsredskaber, der efter al Sandsynlighed vilde være bedre skikkede til Vandafledning i de færøske Havger end de nu brugelige.

Ad 3. I den færøske Havge, særlig paa de højere liggende Flader, findes der ikke sjælden større Strækninger, der øjensynlig engang i Tiden have baaret Plante-

dække, men som nu henligge som golde Grus- og Lerstrækninger, hvis Overflade er mere eller mindre dækket med Sten. Sandsynlighed taler for, at der her uden meget store Omkostninger kan frembringes en ny Plantebestand. Dette kan tænkes opnaaet paa den Maade, at de løse Sten, der som Regel ikke ere større end, at de af to Mænd kunne læsses paa en Kærre, henkøres for at oplægges i et mere eller mindre højt Hegn, der lægges vinkelret paa den mest fremherskende Vindretning. Jorden, som er let at bearbejde og i Reglen har en hensigtsmæssig Heldning, oplægges med Plov i Agre af passende Bredde, med saa dybe Agerfurer, som Ploven kan optage. Der forsøges ved Hjælp af Kunstgødning at tage en Afgrøde, og allerede næste Aar udlægges Marken, efter at være besaaet med passende Planter, til Græs. Som det har sin Betydning at komme til Klarhed over, hvorvidt de fuldstændig vegetationsløse Flader have Betingelser for at modtage Plantedække, har det formentlig endnu større Betydning at kunne udfinde Metoder og Midler, hvorved der kunde frembringes en varig og godt sammengroet Plantebestand paa de Engstrækninger oppe paa Fjældsletterne, hvor Vegetationen optræder pletvis (nærmest som Mønstret i et Tæppe). Formentlig vil Tromling om Foraaret, efter at Frosten er gaaet af Jorden, i Forbindelse med Vandafledning og Saaning af Græsarter, kunne føre til et godt Resultat.

Ad 4. Da de færøske Faarepriser endnu ere nede paa et Minimum og en Mængde andre Faktorer influere uheldig paa Driftens Lønsomhed, saa taale de færøske Græsgange ikke at belastes med meget store Udgifter, selv om en forøget Kødproduktion derved kunde blive mulig. Men der er dog næppe Tvivl om, at det selv under de endnu tilstedeværende uheldige Driftsforhold vil være muligt at udfinde Midler til at frembringe en større Ydeevne af de færøske Udmarksenge, som kan betale sig. Til Opnaaelse heraf maa der foretages Forsøg med a) Engvanding, b) Foryngelse af Engen, f. Eks. med Skarpharvning, Tilførsel af Plantenæring (Kalkning), Saaning af Græsfrø, c) Ompløjning af Græsvolden for efter Tilsaaningen at frembringe et helt nyt Plantedække.

Vedrørende disse Udmarksforsøg i Almindelighed, da har jeg et begrundet Haab om, at de ville føre til et godt Resultat, idet jeg sporadisk gennem flere Aar i ca. 1000 Fods Højde over Havet har foretaget Smaaforsøg i flere af de her antydede Retninger, der have tegnet meget lovende.

Jeg har noget udførlig behandlet Spørgsmaalet om Udmarksforsøgene, eftersom disse ville blive af mere lokal færøsk Art.

B. Indmarksforsøg.

I Henseende til Indmarksforsøgenes Art, da ville disse jo i meget komme til at slutte sig nær til de Forsøg, som udføres ved de nordiske Forsøgsstationer. Men da der for det moderne færøske Jordbrugs Vedkommende, som jo endnu er i sin Vorden, absolut før eller senere vil fremkomme lokale Spørgsmaal, der have Krav paa Besvarelse ved en færøsk Forsøgsstation, saa vil det være nødvendigt, at Forsøgslederen stilles nogenlunde frit med Hensyn til Arbejdets Ordning og Omraade.

I Hovedsagen tænkes disse Forsøg at skulle omfatte:

1. Sammenlignende Forsøg med de af Landbrugets Kulturplanter, som kunne anses for at ville blive rentable for det færøske Landbrug.
2. Gødningsforsøg, sigtende til at komme til Klarhed over den mest økonomiske Anvendelse af den forhaandenværende Staldgødning og Tang, og over Lønsomheden ved Anvendelse af Kunstgødning, Grøngødning og Kalkning.
3. Forsøg med Anvendelse af forskellige Jordbearbejdningsmetoder.
4. Forevisningsforsøg, bl. a. for at demonstrere Fordelene ved kunstig udlagt Græsmark, i Forhold til den selvsaaede.

Her skal i Korthed bemærkes, at de Kulturplanter, som hver i sin Art have vist sig at slaa bedst an, ere: færøsk Byg, alm. 6-radet og Stjernebyg, Ligowohavre og sort Fanehavre, lave, amerikanske Ærter, (Kartofler?) Dahlshybrid, King of Swedes, Hundegræs og Musevikke.

Til Indmarksforsøgene vil blive indlagt og indhegnet et Areal af en Tønde Lands Størrelse, desuden ville ogsaa andre Dele af Gaardens Indmark efter Behov stilles til Disposition i Forsøgsøjemed.

I Henseende til den almindelige Driftsordning samt Udgifterne til Driften skal bemærkes:

Undertegnede stiller de nødvendige Jordarealer til Disposition samt holder de almindelige Redskaber, Trækdyr og de til Driften nødvendige Bygninger.

Ved de eventuelle Forsøgs Udførelse vil medvirke en af mine tidligere Elever, enten Landbrugskandidat M. Winther-Lützen eller Agronom Gazet O. Patursson, hvilken sidste for Tiden søger Uddannelse i Plantebrug her ved Landbohøjskolen og senere agter at gøre sig bekendt med Forsøgsvæsenets Praksis i Danmark og Norge, samt ved et Op hold i Skotland at sætte sig ind i Engkulturforholdene der.

Det omsøgte Statstilskud tænkes at omfatte følgende Poster:

A. Udgifter en Gang for alle:

Opførelse af Hegn	1,200 Kr.
Planering, Stensprængning og Afgrøftning af Indmarksarealet	300 —
Anskaffelse af særlige Redskaber og Opførelse af 1 à 2 Materialskure i Udmarken	500 —
	2,000 Kr.

B. Aarlige Udgifter:

Bestyrer- og Assistentløn	1,500 Kr.
Arbejdsomkostninger	500 —
Indkøb af Sædevarer, Gødning m. m.	300 —
	2,300 Kr.

Forsøgsstationernes Virksomhed i indeværende Aar maa hovedsagelig baseres paa at faa udført de forberedende Arbejder, saasom Opførelse af Hegn, Materialskures Bygning og de forberedende Jordarbejder. Derimod vil der først til næste Aar kunne blive Tale om i nogen større Udstrækning at gaa i Gang med at iværksætte de forannævnte egentlige Forsøg. Som Følge heraf vil der derfor i Aar hovedsagelig kun blive Brug for det under A. nævnte Beløb til Udgifter en Gang for alle, foruden en Del Tilsyn og andre tilfældige Omkostninger, som kunne afholdes privat.

I Henhold hertil tillader jeg mig derfor at ansøge det høje Ministerium om, at der af Statskassens Midler for kommende Finansaar bevilges mig et Beløb af 2,000 Kr., som Tilskud til Forarbejder og Udvidelse af den private Forsøgsdrift i Kirkjubø, samt for næste Finansaar og indtil videre et aarligt Tilskud paa 2,300 Kr.

Efter hvert Kalenderaars Udløb vil der være at tilstille Justitsministeriet en detailleret Beskrivelse af Forsøgsstationens Drift og Regnskab for Statstilskudets Anvendelse i det forløbne Aar.

Bilag 2.

K. Hansen,
Statskonsulent i Plantekultur.
Bestyrer af
Forsøgsstationen ved Lyngby.

Den 25. Januar 1906.

Hr. Folketingsmand J. Patursson,
København.

Til Deres hermed tilbagefølgende Forslag om Iværksættelse af en ordnet Landbrugsforsøgsvirksomhed paa Færøerne skal jeg bemærke, at jeg finder det ganske i sin Orden, at en saadan Virksomhed kommer i Stand deroppe paa de fjerne Øer. Det vil være Dem bekendt, at der her nede i Hovedlandet nu i ca. ¼ Aarhundrede har været drevet Landbrugsforsøgsvirksomhed for Statens Regning. Der er ingen Tvivl om, at dette Arbejde alt i alt har bidraget i høj Grad til at vejlede den praktiske Landmand, og at det har sin betydelige Andel i de umiskendelige Fremskridt, vort Landbrug har gjort i samme Tidsrum. At lignende Forsøg — selv i en stærkt begrænset Udstrækning —, planlagte med fornødent Kendskab og Hensyntagen til de særegne stedlige Forhold, vil kunne blive af en tilsvarende Betydning for Landbruget paa Færøerne, er der næppe nogen Grund til at betvivle.

Hvad specielt Planteavlsforsøg angaar, er der, som det vil være Dem bekendt, nylig skabt et Præcedens for Iværksættelse af saadanne Forsøg i isolerede Landsdele, idet der i forrige Rigsdagssamling vedtoges en Bevilling til Udførelse af Planteavlsforsøg paa Bornholm under Henvisning til denne Øs afvigende Klima- og Jordbundsforhold. Selvfølgelig er Forholdene paa Færøerne endnu langt mere afvigende fra Forholdene i Hovedlandet.

Angaaende Forsøgenes Planlæggelse og Udførelse skal jeg kun tillade mig at henlede Deres Opmærksomhed paa, at det formentlig vil være i høj Grad ønskeligt, at dette Arbejde varetages af en behørig uddannet Mand, der er nøje fortrolig med færøske Landbrugsforhold, og som tillige har haft eller kan gives Lejlighed til at sætte sig godt ind i dette Arbejdes tekniske Side her i Landet og om muligt tillige i Norge og Skotland.

Ærbødigst

K. Hansen.

Bilag 3.

Statens Planteavlsudvalg.
Vestre Boulevard 34,
København B.

Den 28. November 1906.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

I Skrivelse af 27. Juli d. A. har det meget ærede Selskab udbedt sig en Udtalelse fra Statens Planteavlsudvalg i Anledning af et med Skrivelsen fremsendt Andragende til Justitsministeriet fra Kongsbonde, Landbrugskandidat J. Patursson om et Statstilskud til Anlæg af Markkulturforsøg i Kirkebø paa Færøerne.

Ved Andragendets og Bilagenes Tilbagesendelse skal Udvalget tillade sig at henlede Opmærksomheden paa, at det af hosfølgende ældre Sager i Selskabet (J. Nr. 22-1-1896, 22-4-1898, 22-1-1899, 22-9-1899, 22-15-1899, 22-2-1900 og 22-9-1900) fremgaar, at der i 6 Aar, fra 1892 til 1898, har været ydet et Statstilskud paa 1,500 Kr. aarlig til en Forsøgsstation i Landbrug — særlig Plantekultur — og en Landbrugsskole paa Kirkebø, men at Tilskuddet efter Lagtingets Forslag inddroges, og at Hr. Patursson senere paa forskellig Maade har søgt at opnaa Statstilskud til andre lignende Foranstaltninger paa Færøerne, men at der ved deres Gennemførelse i det hele synes at have været forbundet ret store Vanskeligheder.

I Betragtning heraf og af, at Udvalget savner det indgaaende Kendskab til færøske Landbrugsforhold, som er nødvendigt for at kunne dømme om Betimeligheden af Statstilskud til Etablering af Kulturforsøg paa Færøerne efter den i Andragendet fremsatte Plan, skal man efter Forhandling med Inspektør Feilberg, Søborg, tillade sig at henstille, at der, forinden videre foretages, gives Landbrugskonsulenten for Færøerne, Landbrugskandidat R. C. Effersøe, Thorshavn, der er nøje fortrolig med Landboforholdene paa Færøerne, Paalæg om og Midler til at foretage en Rejse til Danmark og Norge for at gøre sig bekendt med den i disse Lande iværksatte Forsøgsvirksomhed paa Plantekulturens Omraade, for derefter paa Grundlag af de paa Rejsen indvundne Oplysninger og Erfaringer at fremsætte Forslag til Justitsministeriet om Iværksættelse af Kulturforsøg paa Færøerne: om de Opgaver, der bør tages op til Løsning, om Forsøgenes Anlæg, Ordning og Ledelse, om Stedet for deres Udførelse og om Størrelsen af den Bevilling, der vil kræves, saavel een Gang for alle til Forsøgenes Anlæg som aarlig til deres Drift.

Statens Planteavlsudvalg anser Iværksættelsen af passende Kulturforsøg paa Færøerne for at være af stor Betydning for Fremme af Øernes Landbrug, og Anlæg af saadanne Forsøg er jo ogsaa anbefalet saavel af Justitsministeriet og Færø Amt som af Landbrugskonsulent R. C. Effersøe, Thorshavn, og Statskonsulent K. Hansen, Lyngby, men netop paa Grund af Sagens store Betydning maa Udvalget finde det særdeles vigtigt, at dens Ordning først træffes efter nøje Undersøgelse og Overvejelse af en med de særegne lokale Forhold paa Færøerne fuldt ud fortrolig Landbrugsautoritet, i foreliggende Tilfælde Landbrugskonsulent Effersøe.

Sehested.

H. C. Larsen.

Bilag 4.

Det kongelige danske Landhusholdnings-Selskab.

Kobenhavn, den 10. December 1906.

Til Landbrugsministeriet.

I Skrivelse af 12. Juli d. A. har det høje Ministerium udbedt sig Landhusholdningsselskabets Ytringer om et Andragende fra Kongsbonde, Landbrugskandidat J. Patursson om at erholde et Statstilskud til den private Forsøgsdrift i Kirkjubø paa Færoerne.

I den Anledning har Selskabet brevvekslet om Sagen med Statens Planteavlsudvalg, fra hvilket det har modtaget den hermed fremsendte Erklæring, til hvilken Selskabet kan slutte sig.

De med Ministeriets Skrivelse af 12. Juli d. A. fremsendte 7 Aktstykker tilbagesendes hermed.

F. Friis.

H. Hertel.

Bilag 5.

Af Formanden i Landbokommissionens Udvalg angaaende Forsøgssagen er jeg anmodet om at fremkomme med Forslag til Plan for stationære og lokale Plantekulturforsøg, samt Overslag over de med Forsøgene forbundne Udgifter.

Saaledes foranlediget og under Hensyn til, at der til de faste Forsøg tænkes henlagt et Areal paa 1 Hektar (med Mulighed for Udvidelse til 2 Hektarer), samt under Forudsætning af, at der aarlig (eventuelt hvert 2det Aar) udarbejdes en Arbejdsplan for Forsøgene med detaillerede Bestemmelser for hver Forsøgsrække om Parcelstørrelse, Antal Fællesparceller, Anvendelse af Maaleprøve, Afgrødebestemmelser, Forsøgsrækkens Varighed m. v., skal jeg fremkomme med følgende:

Forslag til Plan

for

I. stationære Plantekulturforsøg.

A. Arts-, Varietets- og Stammeforsøg.

a. *Rodfrugter.* Af Turnips udsaas til Sammenligning Prøver af runde (Dales hybrid, Greystone, Skausa), lange (Yellow Tankard, Weibulls Bortfelder) og flade (rød Braatenæpe, hvid Majnæpe, Mammuth) Former; af Kaalroer Sorterne Shepherds, Throndhjemsk, Bangholm, Laings og Østersundom.

b. *Kartofler.* Der sammenlignes Tidlighed og Udbytte af inden- og udenlandske, tidlige og middeltidlige Sorter (Juli, Beauty of Hebron, Webbs tidlig hvide, Early Puritan, Marius, Magnum Bonum, Richters Imperator og Maerker, samt *snigleplir* [Black kidneys], *snjóflekka* [Snowflake], *rósineplir*, *hvít og myrkareyð eplir* o. a. indenlandske Sorter uden Sortsbetegnelse).

c. *Byg.* Til Sammenligning med 4 Stammer af de færøske Bygvarieteter, alm. 6-rd. Byg og Stjernebyg, udsaas Prøver af 5 udenlandske Sorter (Bjarkø, Trysil, *Hetlandsbygg*, Nordslesvigs Kæmpebyg og en af Svalöfs forædlede Bygsorter).

B. Saatids-, Udtyndings- og Afstandsforsøg, samt Avlsstedsforsøg.

a. Væsentlig som Demonstrationsforsøg anlægges et Forsøg i Turnips med 3 forskellige Saatider i Maj og Juni, 3 forskellige Udtyndingstider og 2 à 3 forskellige Afstande mellem Planterne i Rækken.

b. Prøver af Hundegræs, alm. Rajgræs, Kløverarter, alm. Rapgræs og Hvene fra forskellige Avlssteder — for de to sidstes Vedkommende ogsaa Prøver af færøsk Avl — udsaas til Sammenligning af Overvintringsevne, Varighed og Udbytte.

c. I Sortsforsøget med Kartofler lægges 2 Prøver af færøsk avlet Udsæd til Sammenligning med udenlandsk avlet Udsæd af de samme Sorter. I Varietetsforsøget med Roer udsaas Trondhjemsk Kaalroe efter norsk og islandsk avlet Frø.

C. Forsøg med Grøntfoderblandinger.

Blandinger af Havre, Vikker og Ærter i forskelligt Forhold udsaas til Sammenligning med Havre og Byg i Renbestand.

D. Forsøg med Blandinger af Græsmarksplanter samt Græsningsforsøg.

Dels i og dels tæt ind til det indhegnede Forsøgsareal anlægges et Forsøg med 4 forskellige Blandinger af Græsmarksplanter. Foruden som almindeligt udbyttesammenlignende Forsøg skulde dette tillige tjene til at belyse Spørgsmaalet om Høst- og Vaargræsningens Indflydelse paa Blandingerne i deres Helhed og paa deres enkelte Bestanddele.

E. Iagttagelsesprøver m. m.

Til Iagttagelse udsaas forskellige mindre Prøver af Græsarter, Bælgplanter, Havre-, Byg-, Roe- og Kartoffelsorter, Vinterbyg og Vinterhavre, indenlandske Handelsprøver o. a. (I den almindelige Frøhandel udbydes der ofte Frø af mindre værdifulde Sorter. Dette Forhold har man i det udenlandske Forsøgsvæsen haft sin Opmærksomhed henvendt paa ved at inddrage i de offentlige Forsøg Prøver af saadant Frø). Der foretages Forsøg med Smitning af Bælgplanter (Ærter, Lupin) med Bakteriekulturer, med Dyrkning af Fladnæper paa omploejet Grønjord (Vold) m. m.

F. Frøavl og Forædling.

Der gøres orienterende Forsøg med Frøavl af Turnips og Græsmarksplanter. Ved Udvalg og Renlinieavl søges der dannet for Forholdene værdifulde Stammer af Byg og Græsarter.

G. Gødningsforsøgene

indskrænkes foreløbig til Demonstration af Kunstgødningens Virkning dels i Karkulturer og dels paa Eng, samt forberedende Forsøg med Staldgødning, Tang i fersk og gæret Tilstand, og Fiskeaffald samt Ajle.

Af de i foranstaaende kortfattede Plan nævnte Forsøg skal nogle motiveres med en kort Omtale.

Rodfrugtforsøgene begrundes ved den rimeligvis meget store Betydning, som Rodfrugtavlen efterhaanden vil komme til at faa for det færøske Landbrug. Turnips og Kaalroer er næst efter vore almindelige Græsmarksplanter det færøske Agerbrugs mest aarssikre Kulturplanter, — naar Blæsten har jævnet Bygagrene med Jorden, og Kartoflerne af Blæst og Saltvand i Forening staar sorte og afbladede og paa et for tidligt Tidspunkt standsede i deres Vækst, vokser Roerne uantastet videre til langt ud paa Efteraaret, — og med stigende Priser for Husdyrprodukter og en deraf følgende stærkere Vinterfodring vil Roerne blive en fordelagtig Bestanddel af Foderblandingen. Som Menneskeføde er gulkødede Turnips og Kaalroer desuden fortrinlige, baade sunde og nærende. Vel vil Roedyrkningen under vore Forhold altid blive forholdsvis kostbar, men naar Roeskiftet lægges paa en nogenlunde ugræsfri Mark, og de enkelte Arbejder udføres rettidig, vil Arbejdet i Roemarken ikke blive saa stort, som almindelig antaget. Da de mange mislykkede Roemarker, man overalt ser, foruden uheldigt Sortsvalg væsentlig skyldes for sen Saaning og mangelfuld Udtynding, vil det være af Betydning at faa anstillet de anførte Forsøg. Det kunde i denne Forbindelse nævnes, at Roeavlen efter Sigende tit ødelægges af »Orme«, der hærger snart Bladene snart Roelegemet, samt antydes, at det vilde være en nærliggende Opgave for den, der kommer til at beskæftige sig med Plantekulturforsøgene, at samle Oplysninger om Forekomst og Udbredelse af Plantesygdomme og at anvise Midler til at modvirke disse.

Med den Udbredelse, som Kartoffeldyrkningen har, vilde en, omend lille, Forøgelse af Foldudbyttet, foranlediget ved Dyrkning af bedre Sorter, være af ikke ringe økonomisk Betydning, da Dyrkningen af en god og en daarlig Sort koster det samme Arbejde. For øvrigt vilde en Udvidelse af Kartoffelarealet og en mere alsidig Anvendelse af Kartoflen i Husholdningen formentlig være paa sin Plads. Som bekendt, anvendes Kartoflen i flere andre Lande f. Eks. meget som Bestanddel af forskelligt Bagværk, og der vilde sikkert være adskilligt vundet, om den hos os kunde erstatte noget af det for Tiden saa dyre, men meget tarvelige »Finmel«. I Sortsforsøget vil det være nødvendigt efterhaanden at lade indgaa alle de mere almindelig dyrkede Kartoffelsorter, da der uden

Tvivl mellem disse findes mere eller mindre værdiløse Slags; thi det gælder jo for en Forsøgsvirksomhed om — lige saavel som at paavise de for Forholdene mest rentable Sorter — at udpege mulige under almindelig Dyrkning forekommende Undermaalere.

Endskønt Bygavlen, særlig under de anvendte gammeldags Driftsmaader, maa anses for lidet lønsom, er det dog, med den Udbredelse for Øje, som Bygdyrkningen har og i en lang Fremtid rimeligvis vil vedblive at have, formentlig begrundet at medtage Forsøg med Bygsorter, samt ved Udvalg og Renlinieavl at søge fremdraget for Forholdene værdifulde Stammer. Naar det, som det ikke saa sjælden gør, hænder, at den indenlandske Avl af Byg ikke kan tilfredsstille Behovet til Udsæd, vil det være heldigt at være paa det rene med, hvilken udenlandsk Sort man bør vælge i Stedet for.

Græsmarksforsøgene vil ifølge Forholdenes Natur være dem, der i Fremtiden kommer til at lægge stærkest Beslag paa Forsøgsvirksomhedens Arbejde. Foreløbig bør man væsentlig søge at orientere sig med Hensyn til, hvilke Græsarter og Arter af andre Græsmarksplanter der kan være Grund til at medtage ved Besaaning af Græsmarkerne, og fra hvilke Avlssteder disse bør tages. Foreliggende Forsøgsresultater fra andre Lande viser, hvilken overordentlig stor Indflydelse det har paa Udbyttet af de fleraarige Foderplanter, fra hvilket Avlssted Frøet tages.

Iagttagelsesforsøgene skulde give Vejledning om, hvilke af de udsaaede Smaaprøver der kunde være Grund til at medtage i de egentlige sammenlignende Forsøg. Forsøg med Smitning af Ærter og Lupiner har i de norske Forsøg vist overraskende Resultater. Lupinen vil rimeligvis for fremtidig Nydyrkning kunne blive en Plante af Betydning, dels som Grøngødningsplante og dels (med de forædlede Sorter) som Foderplante.

Til disse Forsøg vil der være Plads paa 1 Hektar Land, saaledes at der kan dyrkes mellemliggende ensartede Afgrøder til Jordens Egalisering. Det vil formentlig, saaledes som her foreslaaet, være begrundet, at man, til at begynde med, hovedsagelig kun medtager de mere enkle og lette Sortsforsøg, selv om andre Forsøg paa Grund af deres Betydning, men som ere mere sammensatte og vanskelige at anstille og som kræve grundig Planlæggelse og Jord i saa høj Kultur, at den først kan haves efter gentagen Dyrkning af Arealet, burde træde i Forgrunden.

Som fremtidige Forsøg skal her (foruden, som allerede nævnt, Forsøg med Besaaning og Behandling af Græsmarker) anføres: Staldgødningsforsøg (Mængde, Anvendelsessted og Maade), lignende Forsøg med Tang og Fiskeaffald samt Ajle, Bearbejdningsforsøg, Forsøg vedrørende forskellig Behandling af Afgrøderne under Væksten, Forsøg med Bekæmpelse af Ukrudt og Plantesygdomme, forskellige Saatidsforsøg, Læggedybdeforsøg med Kartofler, Forsøg med Avl af tidlige Kartofler, Kalkningsforsøg, Engvandingsforsøg, Sædskifteforsøg og Forsøg med Kunstgødning samt Nydyrkningsforsøg.

Den, der er kendt med Forholdene i det praktiske Landbrug, vil vide, at der tit gøres gældende helt modstridende Opfattelser af vigtige Planteavlsspørgsmaal. Slige Spørgsmaal maa det blive Forsøgsvirksomhedens Opgave at klarlægge ved planmæssige Forsøg. Ved sine Rejser i Anledning af de lokale Forsøg vil Forsøgsbestyreren komme til nærmere Kendskab om, hvilke Spørgsmaal det praktiske Landbrug i første Række ønsker Svar paa.

II. Lokale Forsøg.

Endskønt de ved de stationære Sortsforsøg opnaaede Resultater ikke kan fastslaas som gyldige for alle Steder paa Øerne, skal det foreslaas, at man foreløbig kun anstiller lokale Sortsforsøg paa Steder med særlig afvigende Jordbundsforhold, og hvor Dyrkningen af en bestemt Planteart har særlig stor Betydning, f. Eks. sammenlignende Forsøg med Kartoffelsorter paa Sandjorder. Kunstgødningsforsøgene hører ind under de lokale Forsøgs Omraade. Anvendelsen af denne Slags Gødning er dog yderst ringe*) og vil vedblivende være det, saa længe der ikke ved Vejanlæg skabes Betingelser for Nydyrkning i større Udstrækning. Forinden den Tid — man nærer jo Forventninger om, at disse Betingelser vil blive opfyldte —, vilde det være at anbefale at faa udført en Del

*) Herfra danner Hvalguano dog maaske en Undtagelse. For øvrigt støtter de forskellige Udtalelser her fra Øerne om denne Gødningsarts Virkning den Kendsgerning, at uden en vis Viden om Kunstgødning i Almindelighed hos Brugeren og uden den Vejledning, som Forsøg kan give, vil Anvendelsen af Kunstgødning lige saa ofte bringe Tab som Fordel.

orienterende Kunstgødningsforsøg paa forskellige Sider, saa at der paa Grundlag af disse kunde ydes Nydyrkere nogen Vejledning med Hensyn til Art, Mængde og Udbringningstid. Forevisende lokale Forsøg, d. v. s. Forsøg, der i Marken demonstrerer Resultater fra de stationære Forsøg, vil ifølge Sagens Natur først senere kunne anstilles. Nogen Vanskelighed vil Anstillelsen af de lokale Forsøg møde ved det, at der kun findes ganske enkelte Landmænd, som har den nødvendige Kendskab til Udførelse af Markforsøg, — unøjagtig udførte Forsøg bør betragtes som spildt Arbejde —, og ved, at den, der skal bestyre de stationære Forsøg, vanskelig vil faa Tid til Rejser Foraar og Efteraar, naar Forsøgsarealerne skal besaas og høstes.

Angaaende Stedet for de stationære Forsøgs Udførelse skal det anføres, at de Betingelser, der andre Steder stilles til et saadant Areal, vanskelig vil kunne opfyldes under vore Forhold. Dets Beskaffenhed fordres saa ensartet som muligt, baade med Hensyn til Over- og Undergrund. Overfladen skal være jævn og Jordarten typisk for det Omraade, for hvilket Forsøgene skal gælde. En nogenlunde central Beliggenhed lægges der ogsaa Vægt paa. Vel kan man ved en fornuftig Fordeling af Forsøgsparcellerne og ved Anvendelse af Forsøgsleder Larsens Maalestokmetode nogenlunde undgaa den Fejlkilde, der skyldes Jordens Uensartethed, men det skal fremhæves, at den endelige Bestemmelse om Stedet for Forsøgenes Udførelse først bør tages efter nøje Overvejelse.

Forsøgsarealet lejes. Lejemaalet bør være uopsigeligt fra Udlejeren i 20 Aar, medens Lejeren kan opsige med et Aars Varsel.

Forsøgene sorterer under et Planteavlsudvalg. Udvalget fører Tilsyn med Forsøgsvirksomheden og drøfter i Forening med Forsøgsbestyreren den aarlige Arbejdsplan samt tager Bestemmelse om Offentliggørelse af Resultaterne.

Udgifterne til de faste Forsøg vil med den Forudsætning, at Udlejeren af Arealet som Vederlag for at levere den nødvendige Staldgødning, udlaane Trækkraft og Avlsredskaber modtager Afgrøderne, efter at den tilstrækkelige Udsæd er fragaaet, stille sig omtrent saaledes:

A. Udgifter en Gang for alle:

1.	Stenrydning, Torlægning, Spadevending og Pløjning af 1 Hektar*), samt Hegnsætning	800 Kr.
2.	Opførelse af et mindre Redskabsskur og Indretning af Laderum	200 —
3.	Anskaffelse af Materiel	200 —
	I alt...	1,200 Kr.

B. Aarlige Udgifter:

Leje af Jord og Laderum	Kr.
Bestyrerløn	800 —
Til Medhjælp	150 —
Til Stationens Drift	250 —

Efter at de under A. nævnte forberedende Arbejder er foretagne, vil Forsøgsmarken endnu ikke være skikket til at modtage de egentlige Forsøg. Det følgende Aar maa Marken besaas med en ensartet Afgrøde, der forsøgshøstes og vejes parcelvis. Paa Grundlag af Afgrødevejningerne foretages Arealets Inddeling. Til disse Arbejder vil der kun medgaa en Del af de under B. nævnte aarlige Udgifter, hvorfor det skal foreslaas, at de overskydende Pengemidler anvendes til Indsamling af Materiale til Belysning af forskellige Spørgsmaal vedrørende Planteavlen her paa Øerne, bl. a. statistisk Materiale vedrørende Dyrkningsomraadet for de forskellige Kulturplanter, hvilke Sorter der anvendes af de forskellige Arter, forskellige Dyrkningsmaader, Plantesygdomme m. fl. Oplysninger, der indsamles paa i den Anledning foretagne Rejser til forskellige Steder af Øerne.

Til lokale Forsøg foreslaas det indtil videre aarlig at anvende 200 Kr.

Kirkjubø 10. Februar 1910.

Gazet Patursson.

*) Paa det i Indmarken ved Kirkjubø efter et forelobigt Skon bedst egnede Sted til Forsøg.

XV.

Udkast

til

Lov for Færøerne om Jagt, Fuglefangst m. m.

Kapitel 1.

Jagtret og Fangstret.

§ 1.

Jagtretten paa Søterritoriet ved Færøerne er med de i denne Lov fastsatte Indskrænkninger fri for enhver dansk Undersaat.

§ 2.

Jagtretten til Lands tilkommer Grundejeren. Lige med Grundejeren betragtes med Hensyn til Jagtretten Besiddere af Tjenestejord og Fæstere af Statens Jordegods.

Jagtretten paa Indsøer og Vandløb tilkommer den eller dem, der i Medfør af den gældende Lovgivning udøver Raadigheden over Vandet.

Paa Fællig har, hvor ikke Vedtægt eller Sædvane medfører Afvigelse, enhver Ejer lige Jagtret. Vedtægt om Jagtens Udøvelse paa Fællig kan oprettes paa Havge- eller Grandestævne. I saadan Vedtægt kan fastsættes, at der i et Fællig kun til Dels eller slet ikke maa jages.

Stemmeberettigede paa Havge- eller Grandestævne angaaende Vedtægt om Jagt paa Fællig ere samtlige Ejere.

Særskilt Overdragelse af Jagtretten kan kun ske for indtil 10 Aar ad Gangen.

§ 3.

Hvor ikke særlige Retsforhold medføre Afvigelse, tilkommer Retten til Fuglefangst i Bjerge, Urer og lignende Steder, herunder Retten til »omanfleyg«, Ejerne af den gamle matrikulerede Indmark i den Bygd, paa hvis Grund Fuglepladsen ligger. Ret til at tage »hellufugl« tilkommer enhver Beboer af den Bygd, hvortil Pladsen, hvor Fuglen sidder, hører, men ingen uden for Bygden boende.

Lige med Ejere betragtes med Hensyn til Ret til Fuglefangst Besiddere af Tjenestejord og Fæstere af Statens Jordegods.

§ 4.

Hvor ikke særlige Retsforhold medføre Afvigelse, deles Indtægt ved Fuglefangst i Bjerge, Urer og lignende Steder mellem de fangstberettigede (§ 3) efter Marketal.

I samme Forhold deles Udgifter ved Fangsten, derunder til Anskaffelse og Vedligeholdelse af de til Fangsten nødvendige Redskaber.

§ 5.

Vedtægt om Fuglefangst i Bjerge, Urer og lignende i Fællig liggende Steder kan oprettes paa Havge- eller Grandestævne, hvor samtlige i Fælliget lodtagne ere stemmeberettigede.

Kapitel 2.

Fredlysning af Fangstpladser m. m.

§ 6.

Fuglebjerge, Urer, Holme eller lignende Steder samt Ederfuglevarp kunne paa Begæring af enhver fangstberettiget eller Ejer fredlyses med den i § 15 omhandlede Retsvirkning, naar saadant Sted efter Skøn af to kyndige, af Retten udmeldte Mænd findes egnet til Fugleplads eller Ederfuglevarp.

§ 7.

Den, der ønsker et af de i § 6 nævnte Steder fredlyst, har skriftlig til Retten at indgive Begæring om Udmeldelse af Skønsmænd, indeholdende en nøje Angivelse af det paagældende Sted.

Retten har da af egen Drift for Rekvirentens Regning i det til offentlige Bekendtgørelser for Færøerne autoriserede Blad 3 Gange at lade indrykke en Bekendtgørelse om, at der til et nærmere angivet ordinært Ting, mindst en Maaned efter sidste Bekendtgørelse i Avisen, vil blive udmeldt Mænd til i Henhold til § 6 at afgive Skøn om Fredlysningens Hensigtsmæssighed. Bekendtgørelsen bør endvidere opslaas paa offentlig tilgængeligt Sted i de Bygder, der ligge inden for 15 Kilometers Afstand, regnet ad Sovejen, fra det paagældende Steds yderste Grænse, samt desuden i andre Bygder, hvis Beboere skønnes at have særlig Interesse i Jagten i Nærheden af det paagældende Sted. Kun Bekendtgørelsen i Avisen er en Betingelse for Udmeldelsens Gyldighed.

Ved det fastsatte Ting har Dommeren, førend Udmeldelsen sker, at meddele, hvem han agter at udmelde, og at opfordre de mødende, der kunne angive antagelig Interesse i Spørgsmaalet, til at fremkomme med deres Indsigelser mod Udmeldelsen og Bemærkninger om Fredlysningen eller dennes Omfang.

§ 8.

De udmeldte Skønsmænd have i Skønsforretningen at udtale sig om, hvorvidt det i Begæringen betegnede Sted helt eller delvis bør fredlyses, samt fastsætte de Grænser, for saa vidt disse ikke ere angivne i Loven, inden for hvilke Skydning m. m. er forbudt.

Skønsforretningen afholdes efter 2 Dages Varsel til Rekvirenten eller, hvis der er flere, en af disse.

§ 9.

Rekvirenten samt enhver, der kan paavise særlig Interesse i Fredlysningen eller i Jagten i Nærheden af det paagældende Sted, kan i en Maaned efter Skønsforretningens Afholdelse begære Overskøn.

Udmeldelse af Overskønsmænd sker uden foregaaende Bekendtgørelse til første ordinære Ting, efter at Dommeren har modtaget Begæring om Udmeldelsen.

Overskønnet foretages efter 2 Dages Varsel til Underskønsmændene samt Rekvirenterne af henholdsvis Skøn og Overskøn.

§ 10.

Saa snart Skønsforretningen er beskrevet, sendes den af Skønsmændene til Dommeren, der fremlægger og oplæser den i Retten — en Overskønsforretning ved første ordinære Ting efter Modtagelsen, en Underskønsforretning ved første ordinære Ting efter Udløbet af den i § 9, 1ste Stykke, omhandlede Tidsfrist — samt lader den indføre i Skøde- og Pantebøgerne, hvorefter Forretningen tilstilles Rekvirenten gennem Sysselmanden.

Fredningen træder i Kraft, saa snart Sysselmanden, i Overensstemmelse med Lov Nr. 52 om Forandring i Bestemmelserne om Afholdelse af Ting paa Færøerne af 1. April 1896 § 3, ved Grandestævne har fredlyst de paagældende Steder.

§ 11.

Udmeldelse, Fredlysning i Retten og Protokollering sker uden Betaling af Retsafgift.

§ 12.

Naar 10 Aar ere forløbne efter Fredlysningen, kan enhver, der efter Reglerne i §§ 7 og 9 kan forlange Skønsmænd udmeldt, begære afholdt nyt Skøn over, hvor vidt der bør foretages Forandringer i den bestaaende Fredning.

Med Hensyn til saadant Skøn gælde Reglerne i §§ 7—11 med den Tilføjelse, at der af Dommeren og Skønsmændene, om fornødent, skal gives den fangstberettigede (Enkeltmand eller, hvor Fangstretten tilkommer flere, en større Lodtager) særligt Varsel henholdsvis til at paahøre Udmeldelsen og overvære Forretningen.

§ 13.

De i Lov Nr. 52 om Forandring i Bestemmelserne om Afholdelse af Ting paa Færøerne af 1. April 1896 § 3 foreskrevne aarlige Fredlysninger og Ophævelser af saadanne ved Retten bortfalde.

§ 14.

De ved denne Lovs Ikrafttræden fredlyste Steder vedblive at være fredede i Overensstemmelse med Reglerne i § 12 i samme Udstrækning langs Landet som hidtil, men med de Forandringer af Grænsen til Havs, som følge af Reglerne i næste Paragraf.

§ 15.

Ved fredlyst Fuglebjerg maa ingen i Tiden fra 15. Marts til August Maaneds Udgang skyde paa Søen i en Afstand af 2 Kilometer, regnet fra nærmeste Punkt af Fuglebjerget.

Ved fredlyst Ur maa i samme Tidsrum ingen skyde paa Søen i en Afstand fra Uren af 1 Kilometer, regnet paa ovennævnte Maade.

I det ovennævnte Tidsrum maa ej heller skydes inden for de Grænser, som i Henhold til § 8 ere angivne ved Skønsforretningen.

Saa længe Myggenæsholm som Helhed er fredlyst, maa i Tiden fra 25. Januar til 25. Oktober ingen skyde i 2 Kilometers Afstand fra Holmen.

Ved fredlyst Ederfuglevarp maa i Tiden fra 1. Maj til August Maaneds Udgang ingen skyde i 1 Kilometers Afstand fra Varpet. Sidstnævnte Bestemmelse skal dog ikke

være til Hinder for, at den jagtberettigede paa Landjorden skyder Krager, Ravne og andre for Ederfuglen skadelige Fugle.

Inden for de i denne Paragraf omhandlede Grænser og Tidsrum er det forbudt ved unødvendig Tuden med Dampfløjte eller anden unødvendig Støj — derunder støjende Fangstmaader — at forstyrre Fuglens Fred.

Kapitel 3.

Forbudne Fangstmaader.

§ 16.

Det skal ved Fangst af Søfugle være forbudt at sprede Garn paa Landjorden, ligesom det forbydes i Fuglepladserne at drive Fangst paa en saadan Maade, at Fuglepladsernes faste Bestand af Fugle derved udsættes for varig Formindskelse.

Kapitel 4.

Fredning af Vildt.

§ 17.

Overalt paa Landjorden (herunder alle ferske Vande), i Fjorde, Vige og Sunde samt paa Havet, saa langt Søterritoriet gaar, skulle nedennævnte Dyr og Fugle være fredede mod Jagt og Fangst i de for hver især angivne Tider, begge de anførte Dage medregnede:

Hele Aaret:

Ederfuglen (æðan), Storkjoven (skúgvurin), Rypen (rýpan), Stæren (starin, og alle Landfugle, der ere mindre end den, med Undtagelse af Snespurven (snjófuglurin).

Fra 1. Februar til 31. Oktober:

Haren, jfr. dog § 19, Svanen (svanurin), den rødstrubede Lom (lómurin), Graagaasen (grágásin), Knortegaasen (helsingagásin) og Bramgaasen (brangásin).

Fra 1. Marts til 15. September:

Strandskaden (tjaldrið), Regnspoven (spógvin), Brokfuglen (lógvin), Bekkasinen (mýrusnípan), Ternen (ternan) og Skrofen (skrápurin).

Fra 1. Marts til August Maaneds Udgang:

Stokanden (villdunnan), Skalleslugeren (topántin), Tejsten (teistin), Kjoven (tjógvin) og Fjeldduen (bládúgvan).

§ 18.

Den i forrige Paragraf paabudte Fredning omfatter tillige det fredede Vildts Yngel, Æg og Reder. Dog skal det være Ejeren tilladt at borttage eller lade borttage Æg af Ederfugle, til hvilke der er indrettet fredede Rugepladser, under fornødent Hensyn til, at Formeringen ikke forstyrres. Ligeledes skal det være den jagtberettigede tilladt at tage Skrofens Unger.

§ 19.

Forandring i de i dette Kapitel fastsatte Fredningsregler kan gøres ved kongelig Anordning efter Indstilling af Lagtinget.

Inden for et bestemt begrænset Omraade (en Ø eller en Del af en Ø) kan Haren helt fredes for et eller to Aar ad Gangen ved Beslutning af Lagtinget efter Andragende fra et Kommunalforstanderskab, og efter at der er indhentet Erklæring om Sagen fra samtlige Kommunalforstanderskaber paa vedkommende Ø.

Lagtinget kan ligeledes efter Andragende fra et Kommunalforstanderskab fastsætte Fredningsbestemmelser for den tretaaede Maage (ritan) paa bestemte Pladser eller Omraader efter indhentet Erklæring fra de paagældende Kommunalforstanderskaber.

De af Lagtinget fastsatte Fredningsregler skulle ved Amtmandens Foranstaltning kundgøres i det til offentlig Bekendtgørelser paa Færøerne autoriserede Blad.

§ 20.

Intet Vildt — derunder Yngel og Æg —, for hvilket der er fastsat Fredningsbestemmelser, maa i frisk Tilstand falbydes, sælges, indføres eller forsendes førend Dagen efter den paagældende Jagttids Begyndelse og ikke længere end 8 Dage efter dens Udløb.

§ 21.

Justitsministeriet skal være bemyndiget til i videnskabeligt eller almennyttigt Øjemed at indrømme bestemte Personer paa begrænset Tid Fritagelse fra Bestemmelserne i §§ 17 og 18, jfr. § 19.

Kapitel 5.

Straf og Paatale.

§ 22.

Enhver, der uberettiget jager i fredlyst Fuglebjerg, Ur, Holm eller Ederfuglevarp enten med Skydevaaben eller paa anden Maade, eller som der træffes med Jagtredskaber, eller som skyder ind i fredlyst Plads, straffes med Bøder fra 25 til 200 Kr. Den, der i øvrigt uden Hjemmel færdes i fredlyst Fugleplads, straffes med Bøder fra 2 til 30 Kr.

§ 23.

Med Bøder fra 10 til 50 Kr. straffes den, der fanger eller dræber Storkjove, ødelægger dens Rede, borttager eller indsamler dens Æg eller Yngel eller falbyder, køber, indfører eller forsender Fuglen eller dens Æg.

§ 24.

Med Bøder fra 2 til 30 Kr. straffes den, der — jfr. dog § 22 — driver Jagt paa noget Sted, hvor Jagtret ifølge denne Lovs Bestemmelser eller ifølge Vedtægt paa Havge- eller Grandestævne ikke tilkommer ham, eller som uden Hjemmel færdes med Jagtredskaber paa saadant Sted i Ind- eller Udmark, eller som paa fremmed Jagtomraade bemægtiger sig Vildt, som han har saaret paa eget Jagtomraade.

§ 25.

Ligeledes med Bøder fra 2 til 30 Kr. straffes den, der i øvrigt overtræder nogen af de i denne Lov indeholdte Forbudsregler eller nogen i Henhold til denne Lov oprettet Vedtægt eller foreskreven Bestemmelse.

§ 26.

Ved Fastsættelse af Bøderne efter denne Lov betragtes det som skærpende Omstændighed, at den ulovlige Jagt er udøvet af flere i Forening, og at den paagældende forhen har gjort sig skyldig i Jagtforseelse. Er der ved den ulovlige Jagt fanget eller dræbt Vildt, vil paagældende være at idømme i Tillægsbøde: for hver Storkjove 50 Kr., for hver Ederfugl 10 Kr., for hver Hare, Svane, Lom, Graagaas, Knortegaas, Bramgaas og Rype 5 Kr., for hver af de øvrige i § 17 angivne fredede Fugle 2 Kr., og for enhver anden Fugl med Undtagelse af Rovfugle, Krager og Ravne 50 Øre.

Den skyldige er derhos i alle Tilfælde pligtig at erstatte Værdien af det paa Landjorden (derunder ferske Vande) dræbte eller fangne Vildt, for saa vidt det ikke uforværet kan afleveres til rette vedkommende. Det ulovlig dræbte eller fangne Vildt, der ikke tilfalder nogen bestemt Ejer, skal ved Dommen erklæres forbrudt.

Naar nogen, efter to Gange at være straffet for ulovlig Jagt, atter gør sig skyldig deri, kunne endvidere de ved den ulovlige Jagt benyttede Jagtredskaber ved Dommen erklæres forbrudte.

§ 27.

Bøder, der udredes for Overtrædelse af denne Lov, saavel som hvad der maatte indkomme ved Salg af forbrudte Jagtredskaber og Vildt, tilfalder, naar Forseelsen er begaaet paa Landjorden eller ved Skydning ved fredlyst Fugleplads, den kommunale Understøttelseskasse (Lov om Fattigvæsenet paa Færøerne af 10. April 1895, Kap. II.) for det Sogn, hvor Forseelsen er begaaet.

Er Forseelsen begaaet til Søs, tilfalder Bøden Understøttelseskassen i den Kommune paa Færøerne, hvor den skyldige hører hjemme. Er Lovovertræderen i sidste Fald bosat uden for Færøerne, tilfalder Bøden Amtsfattigkassen.

§ 28.

Er Jagtforseelse begaaet af Børn under 14 Aar med Vidende af Forældre eller dem, der træde i Forældres Sted, anses disse, som om de selv havde begaaet den ulovlige Handling.

§ 29.

Det skal være Pligt for de Personer, der som Lodser eller kendte Mænd bistaa fremmede Skibe, at gøre Skibsføreren opmærksom paa de bestaaende Forbud mod Skyden, Tuden med Dampfløjte m. m. udfor fredlyst Fuglebjerg, Ur, Holm eller Ederfuglevarp. Har Lodsen forsømt dette, bliver han at straffe for de Overtrædelser af nævnte Forbud, som begaas af Personer om Bord paa Skibet, inden Lodsen er affærdiget fra dette.

§ 30.

Sager angaaende Overtrædelser af denne Lovs §§ 15—20 og 22 behandles som offentlige Politisager og forfølges, selv om ingen Begæring herom fremkommer. Den, der ved en saadan Overtrædelse mener sig forurettet, kan dog vælge selv at forfølge Sagen som privat Politisag, hvilken Fremgangsmaade ogsaa staar ham selv aaben, hvis det offentlige i givet Tilfælde ikke maatte finde Anledning til at rejse Tiltale.

Alle andre Sager angaaende Overtrædelser af denne Lov behandles som private Politisager. Beføjet til at paatale saadanne Overtrædelser er enhver jagt- eller fangstberettiget, hvis Ret er krænket.

Er der ved en Overtrædelse, som er Genstand for privat Forfølgning, tillige begaaet en Forseelse, der skal forfølges af det offentlige, bliver Sagen, naar dette af den private begæres, som Helhed at behandle som offentlig Politisag.

Paatale efter denne Lov kan ikke finde Sted, naar et Aar er forløbet, efter at Forseelsen er begaaet.

Sagerne behandles uden for Sydstrømø Præstegæld ved Sysselets Politiret, som i private Sager har at mægle Forlig mellem Parterne.

Anke sker til Amtets Overpolitiret.

§ 31.

Denne Lov træder i Kraft den....., fra hvilken Tid Jagtlov for Færøerne af 23. April 1897 og Lov for Færøerne om Storkjovens Fredning af 13. Marts 1903 ophæves.

Bemærkninger til foranstaaende Lovudkast.

Til Lagtinget indkom i dettes Samling i *1907* et Andragende fra nogle Besiddere af Jordegods paa Sydstrømø om *udvidet Fredningstid for Harer*. Vedkommende Lagtingsudvalg fandt ikke tilstrækkelig Grund til at stille selvstændigt Forslag om Forandring i de gældende Fredningsbestemmelser, men foreslog Tinget at anmode »den Kommission, som eventuelt vil blive nedsat til Overvejelse af den færøske Landbolovgivning« om at erklære sig om Forholdet og eventuelt fremkomme med Forslag til dettes Ordning (se Lagtingstid. 1907 Side 168–169).

Endvidere indkom til Lagtinget i Samlingen *1908* et Andragende fra Fiskere i Thorshavn om en Ændring i Jagtlovens Bestemmelser, saaledes *at Fiskere faa Ret til at skyde Lomvier til Agn efter 1. Juli, og at Grænserne for Fuglenes fredede Ynglepladser indsnævres*. I samme Samling indkom et Andragende fra Beboere af Hestø om, *at det maa forbydes at dræbe Maageunger (ritupisur) til Slutningen af August eller Begyndelsen af September*. Ogsaa disse Andragender bleve henviste til Behandling i Landbokommissionen (se Lagtingstidende 1908 Side 175—178).

Efter at Kommissionen saaledes var ført ind paa Drøftelse af Spørgsmaal vedrørende Jagtlovgivningen, ansaa man det for rettest at overveje, om der ikke ogsaa paa andre Punkter skulde trænges til Forandring i Bestemmelserne i den gældende Jagtlov af 23. April 1897.

Da man ved disse Overvejelser kom til det Resultat, at der var Grund til at foreslaa en Del Forandringer i Bestemmelserne om Fredningstiden for Vildt og enkelte andre Ændringer i den gældende Ret, ansaa Kommissionen det heldigst at affatte et helt nyt Forslag til Lov om Jagt og Fuglefangst, for at man i en enkelt Lov kunde have samlet alle de Jagten og Fuglefangsten vedrørende Bestemmelser, der ellers maatte søges dels i Jagtloven af 1897, dels i Lov af 13. Marts 1903 om Storkjovens Fredning og dels i en Tillægslov.

Man har haft saa meget mindre Betænkelighed ved at udarbejde et helt nyt Lovforslag, som det har forekommet Kommissionen, at Jagtloven af 1897 ikke udmærker sig ved særlig klar eller overskuelig Form.

Det foreliggende Udkast er da i det væsentligste en Omarbejdelse af Jagtloven af 1897 med nogle Udeladelser og nogle Ændringer og Tilføjelser, dels fra Storkjoveloven af 1903 og dels af nyt Indhold.

Den Udeladelse, der spiller størst praktisk Rolle, er Udskydelsen af Forbudet i Jagtloven af 1897 § 10 om Jagt paa Lomvier fra 1. Juli til 31. August. Man har ment, at denne Jagt er af stor Betydning for Befolkningen og ikke udsætter Bestanden af Lomvien for saa stor Fare for Formindskelse, at der er Grund til at opretholde et Forbud, som det tilmed i Praksis er ret vanskeligt at overholde.

Af nye Regler kan, foruden Ændring af Fredningstiden for forskelligt Vildt i § 17 og nogen Forøgelse af de fredede Arters Antal, især mærkes Bestemmelserne i § 19 om Lagtingets Beføjelse til efter Andragende fra Forstanderskaber at træffe visse Fredningsbestemmelser, dog stærkt begrænsede baade i Rum og Tid, og til at indstille varige Forandringer i Fredningsreglerne til Fastsættelse ved kgl. Anordning. Man har ment, at det her, hvor det drejer sig om mindre væsentlige Interesser af rent lokal Natur, vil være overflødigt at sætte Lovgivningsmagten i Bevægelse for at opnaa Forandringer. Endelig kan mærkes, at der er foreslaaet en Del nye Regler om Fredlysning af Fuglebjerge m. v., sigtende til at tilvejebringe en for Befolkningen lettere Fremgangsmaade ved Fredlysningen og indeholdende lidt mere indgaaende Bestemmelser paa enkelte Punkter.

Med Hensyn til de enkelte Paragraffer skal anføres:

Til § 1.

Som § 3 i Lov 23. April 1897.

Til § 2.

I Hovedsagen som § 1 i Lov 23. April 1897, men i en noget ændret Affattelse og med nogle klargørende Tilføjelser.

Medens den nugældende Jagtlov giver Hovedreglen om, hvem Jagtretten til Lands tilkommer, den Form, at den lader Jagtretten følge Grunden, hvorved det bl. a. ikke er sagt, hvorledes Brugerens Retsstilling er, har man foretrukket at sige, som i dansk Jagtlov 8. Maj 1894 § 1, at Jagtretten tilkommer Grundejeren og dem, der i Henseende til Jagtret maa regnes lige med Ejere, saa at Jagtret kun kan tilkomme andre i Henhold til Overdragelse fra Ejeren. Man har — i delvis Overensstemmelse med den danske Jagtlovs § 4 — ment det rigtigt at forbyde særskilt Overdragelse af Jagtretten, d. v. s. Overdragelse af Jagtretten uden Besiddelse af Jorden, for mere end 10 Aar ad Gangen. Heraf maa antagelig følge — uden at det behøver særlig at nævnes i Loven —, at Forbehold af Jagtret ved Overdragelse af Jord ogsaa kun er gyldigt i 10 Aar.

I Paragraffens andet Stykke har man foreslaaet en udtrykkelig Regel — hvortil ingen tilsvarende findes i den nugældende Jagtlov — om, hvem Jagtretten paa ferske Vande tilkommer, og har ment det rigtigst at lade Jagtretten tilfalde dem, der i øvrigt have Raadighed over paagældende Vand, jfr. Kommissionens Udkast til Lov om Vands Benyttelse m. m. §§ 1—2.

I Bestemmelsen om Oprettelse af Vedtægt om Jagts Udøvelse paa Fællig har man tilføjet, at Vedtagelse kan ske paa Havgestævne, og udtrykkelig nævnt, at samtlige Ejere ere stemmeberettigede.

Hvorledes Afgørelse sker paa Stævnet, følger af Reglerne i Udkast til Lov om Grandestævne m. m. § 13, 2det Stykke, jfr. §§ 10—12.

Til § 3.

Paragraffen giver Hovedreglen om *Retten til Fuglefangst*, idet den udtaler, at Retten til Fuglefangst i Bjerge, Urer og lignende Steder tilkommer »Ejerne af den gamle matrikulerede Indmark i den Bygd, paa hvis Grund Fuglepladsen ligger«. Dette maa anses at stemme med den gældende Ret og med Grundreglen i Jagtlov af 23. April 1897 § 2, saaledes som denne Regel har fæstnet sig efter Udløbet af den Tidsfrist af fire Aar, som i denne Lovbestemmelse gaves til Fastsættelse af Særregler. At saadanne Særregler, gældende enkelte Steder eller enkelte Forhold, vedvarende respekteres af Loven, vil fremgaa af det i Paragraffens Begyndelse tagne Forbehold om Undtagelse fra Hovedreglen paa Grund af særlige Retsforhold. Ved dette Forbehold er formentlig ogsaa taget fornødent Hensyn til, at ifølge gammel Sædvane Retten til Fuglefangst i en enkelt Bygd, Vestmanhavn, antages at tilhøre Havgens Ejere, jfr. Forhandlingsprotokol for Taksationskommissionen af 1867 Side 42.

I Jagtloven af 1897 § 2 bruges det Udtryk, at Retten til Fuglefangst tilfalder Marketallet — i Bø eller Havge — »i de Bygder, hvortil Fuglepladsen hører«. Man har valgt den ovenfor citerede Udtryksmaade »i den Bygd, *paa hvis Grund* Fuglepladsen ligger« — for derved at fastslaa en Hovedregel ogsaa for det Tilfælde, at der maatte være eller (f. Eks. ved ny Fuglepladser) opstaa Tvivl om, til hvilken Bygd »Fuglepladsen hører«.

Reglerne om »omanfleyg« og »hellufugl«, der stemme med nugældende Ret og ere tagne fra Loven af 1897 §§ 9 og 4, synes naturligst at høre hjemme i § 3, der omhandler Retten til Fuglefangst i Almindelighed.

Til § 4.

Stemmer med Reglen i Jagtloven af 1897 § 2, idet blot i Udkastet Hovedvægten er lagt paa Grundreglen og Forbehold taget med Hensyn til »særlige Retsforhold«.

Til § 5.

Som i Loven af 1897 § 2 med Tilføjelse af »Havgestævne« og Regler om Stemmeretten. Afgørelsen paa Stævnet sker i Henhold til Udkast til Lov om Grandestævne m. m. § 13, 2det Stykke, jfr. §§ 10—12.

Til §§ 6—13.

De i disse Paragraffer indeholdte Regler ere i Formen og i nogle Enkeltheder afvigende fra §§ 4—7 i Jagtloven af 1897, men indeholde intet nyt Princip.

§ 6 er i det hele en Gentagelse af Lov 1897 § 5, blot med lidt andet Ordvalg.

§ 7 indeholder nogle Forandringer i den nugældende Lovs § 6.

Efter sidstnævnte Paragraf har vedkommende, der ønsker en Fugleplads fredet, selv at udstede Bekendtgørelse om, at — og til hvilket Ting — han agter at begære Skønsmænd udmeldte, og sørge for Offentliggørelsen i Avisen og ved Læsning til Kirkestævne. Man har ment at lette de private Arbejdet ved at lade Retten besørge Bekendtgørelsen og de videre fornødne Foranstaltninger efter en skriftlig Begæring fra Rekvirenten, der blot skal indeholde fornøden Betegnelse af de paagældende Lokaliteter. Man foreslaar dernæst at lade Be-

kendtgørelse ved Kirkestævne afløse af Opslag paa offentlig tilgængeligt Sted i de Bygder, der ligge inden for 15 Kilometers Afstand, regnet ad Søvejen, fra paagældende Fugleplads. Man har anset den tidligere Regel om Bekendtgørelse inden for 4 Miles Afstand, — især da denne Afstand ikke skulde regnes ad Søvejen —, for at medføre for meget Besvær til ringe Nytte. Til den faste Regel om Bekendtgørelse inden for 15 Kilometer har man føjet Reglen om, at Bekendtgørelsen desuden skal opslaas i andre Bygder, hvor Beboerne skønnes at have særlig Interesse i Jagten i Nærheden af paagældende Fugleplads. Man har nemlig ment, at lokale Forhold hist og her kunde kræve en videre Offentliggørelse end den normale.

Af rent praktiske Grunde har man dog ment at burde knytte de retslige Virkninger af Bekendtgørelsen til Offentliggørelsen i Avisen.

Reglerne i *§ 8* ere nye, men i øvrigt ret selvfølgelige. De indeholde dels en Angivelse — til Vejledning for Skønsmændene — af, hvad der bør staa i Skønsforretningen, dels en Regel om, at Rekvirenten bør have Varsel til at overvære Forretningen. De Grænser for det fredede Omraade, som skulle fastsættes af Skønsmændene, ville især blive Grænserne til Lands, bag Pynter o. lign., idet Grænserne til Havs ere fastsatte i § 15.

§ 9 indeholder nogle Ændringer i Lov af 1897 § 6, næstsidste Punktum, og tilsigter især klarere at angive, hvem der kan kræve Overskøn; den giver dernæst nogle, formentlig naturlige, processuelle Regler.

§ 10 giver nogle Regler om selve Fredlysningsakten, der formentlig ikke tiltrænge særlig Forklaring. Man har ment det rigtigst først at lade Fredningen træde i Kraft, naar Fredlysningen er bekendtgjort ved Grandestævne, da det maa antages, at Befolkningen først da bliver ret bekendt med Fredlysningens Indhold.

§ 11 er stemmende med den nugældende Regel i Lov 1897 § 6, sidste Punktum, og § 7, sidste Punktum.

§ 12 indeholder den Forandring fra den gældende Ret (Lov 1897 § 7), at nyt Skøn først kan faas efter 10 Aars Forløb (nu 3 Aar), idet man mener at have erfaret, at der ikke er nogen Trang til at begrænse Skønnenes Retsvirkning til et saa kort Tidsrum som 3 Aar. Reglerne om, hvem der kan forlange saadant nyt Skøn, hvad dette Skøn skal angaa, og om den processuelle Fremgangsmaade, afvige i Realiteten kun lidet fra de nugældende Regler i Lov 1897 § 7. Ændringerne skyldes dels, at andre ovenfor berørte processuelle Forskrifter ogsaa maa gælde om de her omhandlede Skøn, og sigte dels til lidt skarpere at angive, hvem der kan begære nyt Skøn.

Bestemmelserne i *§ 13* tilsigte at ophæve den tomme Formalitet, som en aarlig tilbagevendende Fredlysning af Fuglebjerge i Retten paa en bestemt Retsdag maa siges at være, især efter at Vaartingene rundt i Syslerne ere ophørte (Lov Nr. 52 af 1. April 1896 § 2). Paa Tinget i Thorshavn møder saa at sige aldrig — og paa Tinget paa Suderø kun rent lejlighedsvis — nogen, der er interesseret i Fuglebjerge.

Til §§ 14 og 15.

Man har ment det rettest i selve Loven kun at fastslaa det fredede Areals Grænser *til Havs*, hvor en fast og klar Grænse bl. a. kræves af Hensyn til de ikke stedkendte Folk, hvem Loven paalægger Pligter, især Skibsbesætninger, jfr. § 15, sidste Stykke, og § 29, medens det næppe vil være muligt ved en Lovregel at fastsætte de øvrige Grænser paa en saadan Maade, at Bestemmelserne af rent stedlige Grunde hist og her ikke blive urimelige. Visse gode Jagtsteder kunne ligge saa nær fredet Fugleplads, at de rammes af en Regel, der kun tager simple Afstandshensyn, medens det virkelige Forhold kan være det, at Stedet ligger saaledes adskilt fra Fuglepladsen, skærmet ved Øer, Pynter og Klipper, at Jagt, drevet der, i ingen Maade forstyrrer Freden i Fuglepladsen. Man har derfor ment det rettest at lade alle andre Grænser end Grænserne til Havs fastsætte af Skønnet i hvert enkelt Tilfælde jfr. Udkastets § 8. Kun herved ville de forskellige Hensyn retfærdigt kunne afvejes mod hverandre.

§ 14 er en Overgangsregel med Hensyn til de alt fredede Arealer, med Hensyn til hvilke det, — indtil nyt Skøn efter § 12 kræves, — formentlig bør have sit Forblivende ved de ældre Fredningsgrænser undtagen Grænserne til Havs, som fra Lovens Ikrafttræden bør være ens overalt, jfr. Bemærkningerne ovenfor.

§ 15 indeholder — foruden de Forandringer med Hensyn til Grænserne, som ovenfor er berørte — nogle Ændringer i de nugældende Bestemmelser i Loven af 1897 § 8, idet den Afstand fra fredlyst Fuglebjerg — og Myggenæsholm —, inden for hvilken der ikke maa skydes, er sat ned fra ½ Mil til 2 Kilometer, hvilket man har anset for tilstrækkeligt, medens den anden Afstandsafgivelse, en halv Fjerdingvej, er rettet til 1 Kilometer. Man har

dernæst ment det rettest at forbyde unødvendig Støj, særlig unødvendig Tuden med Dampfløjte, ved Fuglepladserne. Herved er en lignende Regel i nugældende Lovs § 9 bleven overflødig. De øvrige Ændringer ere dels af sproglig Natur, dels gaa de ud paa at udelade nogle formentlig overflødige Regler.

Til § 16.

I Hovedsagen som nugældende Lovs § 9 med nogle sproglige Ændringer og med Udeladelse af nogle Bestemmelser — om Støj, »omanfleyg« —, der findes optagne andetsteds i Udkastet, jfr. §§ 15 og 3.

Til §§ 17—21.

De nugældende Fredningsregler i Lov 1897 §§ 10—13 og 16 forekomme Kommissionen dels at lide af nogen Uklarhed, især hidrørende fra de hist og her indskudte Bestemmelser om, *hvor* Fredningen gælder (jfr. Ordene »paa Færøerne... til Vands«, »paa Færøerne nogetsteds«, »saavel paa Fællig som paa Enemærke«). Disse Bestemmelser har man dels fundet overflødige og dels vildledende, da det paa den ene Side synes selvfølgeligt, at Strandskaden m. fl. Fugle (Lov 1897 § 12) maa fredes baade paa Fællig og paa Enemærke, medens denne udtrykkelige Tilkendegivelse paa den anden Side volder Tvivl om, hvor vidt man har Lov at skyde disse Fugle til Søs.

Endvidere har Kommissionen fundet de nugældende Bestemmelser om Fredning mindre let overskuelige.

Man har da foretrukket i Udkastets § 17 først ved en almindelig Regel — i Lighed med den danske Jagtlov 8. Maj 1894 § 17 — at slaa fast, at Fredningsreglerne gælde overalt paa færøsk Territorium, og derefter i en samlet Regel at angive Fredningstiderne for alt fredet Vildt, idet man har sammenarbejdet Reglerne i Jagtloven af 1897 § 11, 12 og 16 med Reglerne i Lov af 13. Marts 1903 om Storkjovens Fredning.

Med Hensyn til det fredede Vildt bemærkes, at man — som nævnt i Indledningen — har ment at burde tillade Jagt paa Lomvien ogsaa ud over 1. Juli og altsaa forbigaa Reglen i Jagtlov 1897 § 10 og ligeledes at frigive Jagten paa Sildemaagen (likkan), medens man derimod har ment at burde give Fredningsregler for Svanen, nogle Vildgæs, nogle Vildænder, Tejsten og Fjældduen i Yngletiden og indtil Ungerne ere helt udviklede.

I Fredningstiden er der foreslaaet den Ændring, at Haren foreslaas fredet fra 1. Februar (nu 15. Februar) til 31. Oktober (nu 30. September). Det er især Fredningstidens Forlængelse om Efteraaret, som man har lagt Vægt paa, da man mener at have gjort den Erfaring, at Harens Unger endnu i Oktober til Dels ere saa uudviklede og lidet sky, at de dræbes i et for stort Omfang. Om en yderligere Fredning af Haren se Udkastets § 19.

I *§ 18* er i Lighed med dansk Jagtlovs § 17, 3dje Stk., givet en almindelig Regel om det fredede Vildts Yngel, Æg og Reder (se Lov 1897 § 11, 12 og Lov 13. Marts 1903 § 1), med nogle Undtagelsesbestemmelser for visse Fuglearter. Undtagelsesreglen om Ederfugles Æg har sit Forbillede i dansk Jagtlovs § 17, 3dje Stk. Reglen om Skrofens Unger er hentet fra Jagtlov 1897 § 12.

Med Hensyn til Reglen i *§ 19* henvises til de indledende Bemærkninger. Tanken om at overlade Ændringer i Fredningsreglerne til Fastsættelse ved kgl. Anordning er ikke ny, men findes — om end inden for noget snævrere Grænser — i den nugældende Jagtlovs § 16.

§ 20 indeholder en Forandring i Loven af 1897 § 13, idet Bestemmelsen er bragt mere i Overensstemmelse med dansk Jagtlov af 8. Maj 1894 § 18, hvis Affattelse har forekommet Kommissionen heldigere. Man har ment at burde tilføje, at Forbudet mod Salg kun gælder Vildtet i *frisk* Tilstand, idet man ikke har villet hindre Salg af f. Eks. frosset eller henkogt Vildt. Endelig har man anset det for tilstrækkeligt Værn mod Overtrædelse af Bestemmelsen, at Sælgeren (ikke, som nu, tillige i Reglen Køberen) belægges med Straf.

Reglen i *§ 21* er i det væsentlige en Gentagelse af Jagtloven af 1897 § 15; dog er Ministeriets Beføjelse til at gøre Undtagelse fra Fredningsbestemmelserne gjort noget videre, idet man har ombyttet Ordene: »i naturhistoriske Samlingers Interesse« med Udtrykkene: »i videnskabeligt eller almennyttigt Øjemed«. Ved at tilføje »almennyttigt« Øjemed har Kommissionen haft for Øje, at det eventuelt burde kunne tillades, at Vildt, f. Eks. Harer, i Fredningstiden indfangedes for at kunne indføres andetsteds.

Til §§ 22—31.

Reglerne om Straf og Paatale indeholde af væsentligere Afvigelser fra Jagtloven af 1897 navnlig disse, *at* Bestemmelserne i Lov 1897 § 19 om Børns Strafbarhed ere ændrede i Overensstemmelse med de nyere herom gældende Regler, hvoraf især følger, at al Straf for Børn under

14 Aar bortfalder, og *at* Sagerne — uden for Sydstrømø Præstegæld — behandles af Sysselets Politiret.

§ 22, 1ste Punktum, svarer — med Udeladelse af et Par formentlig overflødige Ord (»paa Søen eller Forstranden«) — til Lov 1897 § 17, 1ste Punktum, dog at Straffens Minimum, da det skønnes at dreje sig om ret alvorlige Krænkelser, er sat op fra 10 til 25 Kr. Paragraffens 2det Punktum er taget fra Lov 1897 § 14, sidste Punktum, jfr. § 15, 4de Punktum, med en Forhøjelse af Straffens Maksimum fra 20 til 30 Kr.

§ 23 stemmer i det hele med tilsvarende Bestemmelse i Lov om Storkjovens Fredning af 13. Marts 1903.

§ 24, der indeholder Reglerne om Straf for Jagt og Færden med Jagtredskaber paa fremmed Jagtterrain — for saa vidt ikke den strengere Bestemmelse i § 22 er anvendelig — er i Hovedsagen stemmende med Lov 1897 § 17, 3dje Punktum, og en Regel i § 14, 1ste Punktum, jfr. § 15, 4de Punktum.

§ 25 rammer med Straf af Bøder — fra 2 til 30 Kr. (nu fra 2 til 20 Kr.) — alle de ikke ovenfor særlig angivne Forseelser mod Loven, Vedtægter eller ved Anordning fastsatte eller af Lagtinget vedtagne Bestemmelser.

§ 26 er — med nogle sproglige Ændringer og mindre reelle Forandringer — en Gentagelse af Lov 1897 § 17, fra 5te Punktum til Slutningen.

Med Hensyn til Tillægsbøderne bemærkes, at disse for Nedlæggelse af de større Fugle, saasom Svaner, Gæs m. fl., er sat til 5 Kr. for hvert Stykke Vildt, og at Tillægsbøden for Harer — for ikke at have for mange Satser — er nedsat fra 6 til 5 Kr.

Det er dernæst fastsat, — hvad i øvrigt følger af almindelige Regler —, at det ulovlig dræbte eller fangede Vildt skal erklæres forbrudt. Endelig er Bestemmelsen om, at den skyldiges »Jagtredskaber« ubetinget skulle fratages ham, naar han tredje Gang straffes for ulovlig Jagt, forandret til, at det kun er »de ved den ulovlige Jagt benyttede Jagtredskaber«, der konfiskeres, og at denne Konfiskation ikke skal være ubetinget, men overlades til Dommerens Skøn i hvert enkelt Tilfælde, jfr. Ordene »kunne ..... ved Dommen erklæres forbrudte«. Tanken med denne sidste Ordning har været den, at det formentlig kun bør være den professionelle *Krybskytte*, hvis Vaaben bør forbrydes.

§ 27 svarer til Lov 1897 § 18 med nogle sproglige Ændringer og med en Tilføjelse som Følge af den ovenfor berørte Bestemmelse om Forbrydelse af det ulovlig nedlagte Vildt.

Indholdet af *§ 28* er omtalt ovenfor.

§ 29 stemmer med Lov 1897 § 20 med enkelte sproglige Ændringer og med den Tilføjelse, at Lodsen ikke blot er ansvarlig for de af »Skibsføreren« begaaede Overtrædelser, men i det hele for Overtrædelser, der begaas af »Personer om Bord paa Skibet«. Udeladt er Reglen om, at Skibsføreren *ikke* straffes, naar Lodsen straffes, idet man har ment, at Spørgsmaalet om, hvor vidt andre end Lodsen skal straffes, bør afgøres efter almindelige strafferetlige Regler, saaledes at Straffrihed kun indtræder, naar intet som helst dadelværdigt Forhold kan tilregnes vedkommende.

§ 30 stemmer i det hele med Lov 1897 § 21, med Undtagelse af Reglen om, at Sagerne uden for Sydstrømø Præstegæld — hvor praktiske Hensyn tale for den ordinære Politirets Kompetence — behandles af Sysselets Politiret. Man har herved ment at fremkalde en hurtig og let Afgørelse af Sagerne. Da Dommen kan indankes for Overpolitiretten, er Retfærdighedshensynet tilstrækkelig varetaget.

§ 31 ophæver samtlige ældre Jagtlove.

XVI.

Betænkninger

om

Kulbrydning paa Suderø.

a. Om Eneret for Kvalbø Sogns Kommune til Kulbrydning i „Prestfjall" („Præstfjæld").

Lagtinget har i sin Samling i 1908 vedtaget at henvise til Kommissionen det som Bilag aftrykte Andragende fra Forstanderskabet for Kvalbø Sogns Kommune om Eneret til Kulbrydning i »Prestfjall« (»Præstfjæld«).

Med Hensyn til dette Andragende skal man udtale, at Spørgsmaalet om Kulbrydningen i »Prestfjall« — den til Præstegaarden i Kvalbø hørende Udmark — rettest vil finde sin Afgørelse ved den Kommission, som ventelig (jfr. Udkastet til Lov om Salg af de Præsteembederne paa Færøerne tillagte Ejendomme) vil blive nedsat til at forestaa Salget af nævnte Præstegaard. Indtil saadant Salg finder Sted, vil Adgang til Kulbrydning vistnok kunne ordnes paa lignende Maade som hidtil.

For øvrigt skal man dog udtale, at der formentlig ikke vil være Grund til at give vedkommende Sognekommune *Eneret* til Kulbrydningen, hvilken det paa Grund af den i de fleste Bygder stærkt aftagende Beholdning af Tørvejord er af største Interesse at forbeholde Staten eller Amtskommunen.

Skønt Sognets Beboere ogsaa i andre til Kvalbø Bygd hørende Havgeparter have Adgang til Kulbrydning, findes det dog rimeligt, at Kullaget i *en Del* af Præstfjældet — navnlig den Del, hvor Kulbrydning tidligere har fundet Sted — forbeholdes den paagældende Kommune eller dens ubemidlede Beboere til Brug mod en passende Afgift under Forudsætning af, at Driften foregaar paa forsvarlig Maade.

Bilag.

Til Lagtinget.

Da Spørgsmaalet om Salg af de færøske Præstegaarde ved Sagens Behandling i Landbokommissionen er rykket en Del nærmere, har det sin store Interesse for Beboerne af Bygden Kvalbø at henlede det højtærede Lagtings Opmærksomhed paa den Betydning, som Kullene i »Præstfjæld« have for Befolkningen. I denne Anledning tillader undertegnede Forstanderskab sig herved at andrage det højtærede Lagting om, at der ved dets Foranstaltning maa gives Kvalbø Sogns Kommune Eneret til Brydning af Kul i den til Suderø Præstekald hørende Havge »Præstfjæld« med Ret til at borttransportere de udvundne Kul, om det maatte ønskes, ved Anlæg af Glidebane eller Køreveje og som hidtil at henlægge Grus i Havgen fra Kulminerne, samt Grunde til Husebygninger til foreløbig Opbevaring af Kul, mod en passende moderat Betaling, der vil være at fastsætte efter nærmere Forhandling med Forstanderskabet.

Det Brændselsmateriale, som Beboerne af Bygden Kvalbø i en lang Aarrække næsten udelukkende have været henviste til, er Kullene, der, efter de Forsøg man paa flere Steder har anstillet, alene eller i hvert Fald bedst egne sig til Brydning i Præstfjæld. Herfra har man i en længere Aarrække taget sin Kulforsyning, idet Beboerne efter nærmere bestemte Regler have betalt en vis aarlig Leje. Det er en Selvfølge, at Kulmængden i den lange Aarrække, Brydningen har fundet Sted i et saa indskrænket Areal som »Præstfjæld«, betydelig er reduceret, hvilket allerede nu viser sig ved den Vanskelighed — for ikke at sige Umulighed —, man har ved at anlægge nye Gruber. Arbejdet ved Kulbrydningen og Transporten af Kullene er overordentlig besværlig og tillige bekostelig. Ofte maa der i lange Tider arbejdes forgæves, idet Kullagene blive afbrudte af Stenlejer, der kunne være saa haarde, at de maa fjernes ved Sprængning. Alligevel foretrækker man at anskaffe sig det fornødne Brændsel herfra hellere end, med en for den ubemidlede Befolkning maaske uoverkommelig Bekostning, at forskrive Kul fra England. Det er endvidere meget tvivlsomt, hvor længe Befolkningen vil kunne faa tilstrækkelig Kulforsyning fra »Præstfjæld«, og man skal bede de høje Myndigheder, der ville faa med Fastsættelsen af Købesummen at gøre, at have de ovennævnte og andre Omstændigheder ved Kulbrydningen for Øje, naar Salget skal finde Sted.

Hvor vidt de høje Myndigheder, bl. a. af Hensyn til de betydelige Beløb, som Beboerne af Bygden Kvalbø i de mange Aar have betalt i Leje, ville give dem gratis Adgang til Brydning af de i »Præstfjæld« resterende Kullag, er en Henstilling, som man ikke skal undlade at fremsætte til velvillig Overvejelse. I hvert Fald forventer man, at der vil træffes en heldig Ordning af denne for Bygden Kvalbø saa vigtige Sag.

Forstanderskabet for Kvalbø Sogns Kommune, den 28. Juni 1908.

P. F. V.

Ærbødigst

O. N. Skaalum,
Formand.

b. Om Koncession for en Gruppe af franske Kapitalister til at udnytte Kulminer paa Suderø.

I Skrivelse af 24. December 1908 har Justitsministeriet meddelt, at Udenrigsministeriet paa Foranledning af den franske Gesandt i København har anmodet om Oplysning om, hvor vidt et Andragende fra en Gruppe franske Kapitalister om at faa Koncession paa at udnytte de tidligere af Grev d'Ornano udnyttede Kullejer paa Suderø kan ventes imødekommet. Justitsministeriet har tillige meddelt, at det har svaret Udenrigsministeriet, at det ikke finder at kunne tage Stilling til Sagen, førend der foreligger Erklæring fra Landbokommissionen, og har hermed henvist Sagen til Kommissionen.

Under Henvisning til den i Tillægget Side 781—807 aftrykte Oversigt over Kulbrydningens Historie skal Kommissionen tillade sig at udtale følgende:

Efter hvad der foreligger, findes der i Suderøens Fjælde Kullag, som maa anses tilstrækkelige til Færøernes Forsyning med Brændsel gennem adskillige Menneskealdre.

Iværksættelsen af en regelmæssig Minedrift, som kunde afgive Kul til Indbyggernes Behov til rimelige Priser, vilde have stor økonomisk Betydning, saa meget mere som Beholdningen af Tørvejord, der hidtil har afgivet den overvejende Del af det her paa Øerne forbrugte Brændsel, i de fleste Bygder er stærkt paa Vej til at være udtømt. Mange, som ikke mene at kunne afse Penge til Indkøb af de dyre udenlandske Kul, have for længst begyndt at skære ikke alene den egentlige Tørvejord (sur Humus), men benytte ogsaa en Del af det egentlige Muldlag samt Græstørven til Brændsel. Derved blottes den i Forvejen sparsomt dækkede Klippe, mange Steder til uoprettelig Skade saavel for fremtidig Opdyrkning som for Markens Benyttelse til Græsning.

Anlæg af Minedrift for *indenlandsk* Regning vilde af flere Grunde være ønskelig; men da det maaske vil være vanskeligt at skaffe den fornødne Kapital og tekniske Indsigt til en rationel Drift iværksat af et indenrigsk Selskab, tør man vel ikke aldeles udelukke Tanken om Aabning af Driften ved et fremmed Selskab. Et saadant bør dog under alle Omstændigheder stille de bedst mulige Garantier for, at Øernes Indbyggere kunne faa stadig Forsyning af Kul til rimelige Priser. Ej heller kan man se bort fra de Ulemper, der kunne være forbundne med Indførelse af et fremmed Proletariat til Udførelse af Arbejdet i Minerne. Disse Ulemper vil navnlig gøre sig gældende, hvis Foretagendet skulde vise sig at være en Gründeraffære, som begynder en storstilet Drift uden solidt Grundlag, men kan ogsaa forekomme ved et solidt og i økonomisk Henseende velordnet Selskab, som under gunstige Konjunkturer vil beskæftige talrige Arbejdere og i daarlige Tider indskrænker Driften til det mindst mulige.

TILLÆG

TIL

FORSLAG OG BETÆNKNINGER

AFGIVNE AF

DEN FÆRØSKE
LANDBOKOMMISSION

NEDSAT I HENHOLD TIL LOV AF 13. MARTS 1908

KØBENHAVN
TRYKT HOS J. H. SCHULTZ A/S
1911

INDHOLDSFORTEGNELSE

Side

I. **Ældre Love og Bestemmelser om Landboforhold paa Færøerne** ved C. *Bærentsen:*

Retterbod for Færøerne (Söjdebrevet, seyðabrævið) af 28. Juni 1298 1
Aabent Brev af 2. Novbr. 1559 til Undersaatterne paa Færø 22
Aabent Brev af 8. April 1632 anlangendes Præsterne paa Færø 23
Konfirmation af 24. Febr. 1637 paa nogle Bestemmelser i Retterbod af 28. Juni 1298 29
Aabent Brev af 7. Marts 1656 om, at Sognepræsten for Sydströmø Præstegæld maa faa 2 Marker Jord i Sandegærde i Fæste 35
Kongelig Missive af 20. April 1657 til Christopher Gabel, at göre et Mageskifte til Ende med Hr. Jonas Michelssön paa Færø 36
Konfirmation af 27. April 1657 paa ovennævnte Mageskifte 37
Anordning af 16. April 1673 om adskilligt paa Færø 38
Forordning af 30. Maj 1691 om Handelen paa Færøe og andet Landet vedkommende 51
Forordning af 2. April 1698 om Faar og Qvæg samt des Græsning og Vare-Tægt paa Færøe 57
Reskript af 19. August 1757 angaaende adskillige Poster til at hemme den imod Fr. af 2. April 1698 dens 10. Artic. i Svang gaaende skadelige Misbrug med de saakaldede Kendings-Söjd eller Faars Afskaffelse 73
Reskript af 11. Maj 1775 anl. Approbation paa et Reglement angaaende det saakaldte Rosse-Brug paa Færø 78
Forordning af 21. Maj 1777 angaaende adskilligt Agerdyrkningen og Tieneste Folk med videre paa Færøe vedkommende 83
Reskript af 17. April 1816 angaaende Betalingen for Overløbs-Söjd (o: Faar) ved Præstekaldene paa Færøerne 143
Kgl. Resolution af 30. Marts 1831 om en ligeligere Fordeling af en Del af Jordebogsafgifterne af det kongelige Lejlændingsgods paa Færøerne 145

II. **Forarbejderne til Lov om Ordningen af de til Havgevæsenet paa Færøerne hørende Forhold af 23. Februar 1866:**

Indledning 155
Bilag 1. Skrivelse af 22. August 1844 fra den ved Kancelliskrivelse af 13. Juni 1840 nedsatte Kommission 165
— 2. Forslag til en Anordning om Havgebrug paa Færø, udarbejdet af den nævnte Kommission 168
— 3. Skrivelse af 16. Marts 1853 til Indenrigsministeriet fra Amtmanden over Færøerne 237
— 4. Ekstrakt af de Betænkninger, der fra Indbyggerne paa Færø ere indkomne over Forslag til Anordning om Havgebrug 239
— 5. Betænkning af Amtmand C. Dahlerup om det nævnte Forslag 244
— 6. Lagtingets Betænkning af 13. September 1854 over det nævnte Forslag.. 258
— 7. Skrivelse af 30. April 1857 fra Justitsministeriet til Amtmanden over Færøerne 278
— 8. Lagtingets Forhandlinger i 1855 om et Udkast til Lov om Rossehold... 280
— 9. Forslag til Lov om Havgebrug paa Færøerne (vedtaget af Lagtinget i 1861) 292
— 10. Lagtingets Forhandlinger i 1865 om Udkast til Lov om Ordningen af de til Havgevæsenet paa Færøerne hørende Forhold 307

Side

Bilag 11. Oversigt over Paragrafferne i 1) Lov 23. Februar 1866, 2) det af Lagtinget i 1861 vedtagne Lovforslag, 3) det af Kommissionen i 1844 afgivne Forslag og 4) det af Lagtinget i 1855 vedtagne Forslag til Lov om Rosshold 311

III. **Forhandlinger i Tidsrummet 1832—1857 om Udskiftning og Udstykning:**

Indledning 315
Bilag 1. Skrivelse af 22. Maj 1832 fra Amtmanden over Færøerne til Kancelliet. 318
— 2. Forslag (udarbejdet af Amtmand F. F. Tillisch) til nogle Bestemmelser, sigtende til at standse den alt for store Udstykning af det private Jordegods paa Færø 320
— 3. Skrivelse af 18. Juni 1833 fra Rentekammeret til Kancelliet 323
— 4. Votering i Kancellikollegiet ang. det som Bilag 2 trykte Forslag..... 324
— 5. Skrivelse af 28. April 1835 fra Amtmanden over Færøerne til Kancelliet 327
— 6. Fornyet Votering i Kancellikollegiet ang. det som Bilag 2 trykte Forslag 339
— 7. Skrivelse af 18. September 1838 fra Amtmanden over Færøerne til Rentekammeret 345
— 8. Forestilling fra Rentekammeret til Kongen af 16. December 1845 (kgl. Resolution af 17. s. M.) ang. en foreløbig Foranstaltning til Ordningen af de færøske Landboforhold..... 349
— 9. Skrivelse af 19. September 1846 fra Amtmanden over Færøerne til Rentekammeret 352
— 10. Skrivelse af 23. August 1849 fra samme til Indenrigsministeriet..... 353
— 11. Skrivelse af 20. Maj 1851 fra Indenrigsministeriet til Amtmanden 354
— 12. Skrivelse af 25. September 1851 fra Amtmanden til Indenrigsministeriet 355
— 13. Skrivelse af 6. Maj 1852 fra Indenrigsministeriet til Amtmanden 365
— 14. Skrivelse af 12. November 1852 fra Amtmanden til Indenrigsministeriet. 366
— 15. Udkast (udarbejdet af Amtmand Dahlerup) til Lov, hvorved Udstykning af Jordegods paa Færøerne søges indskrænket..... 367
— 16. Erklæring af 28. Januar 1854 fra Landfogden over det nævnte Udkast. 369
— 17. Erklæring af 15. Juni 1854 fra Sorenskriveren over samme Udkast.... 370
— 18. Lagtingets Forhandlinger i 1855 om samme Udkast 376
— 19. Skrivelse af 6. September 1865, hvormed Udkastet af Amtmanden indsendes til Indenrigsministeriet..... 386
— 20. Udkast til Lov, hvorved Udstykning af det private Jordegods paa Færøerne søges indskrænket (forelagt Rigsdagen i 1856)..... 389
— 21. Uddrag af Justitsministerens Forestilling til Kongen af 2. Marts 1857 om Stadfæstelse af nævnte Lov 399
— 22. Udkast (udarbejdet af Amtmand Dahlerup) til Lov om Udskiftning af Fælleshavger..... 401
— 23. Lagtingets Forhandlinger i 1855 om dette Lovudkast 404
— 24. Skrivelse af 6. September 1855, hvormed Udkastet af Amtmanden indsendes til Indenrigsministeriet..... 410
— 25. Udkast til Lov om Udskiftning af Fælleshavger paa Færøerne (forelagt Rigsdagen i 1856)..... 412
— 26. Uddrag af Justitsministerens Forestilling til Kongen af 2. Marts 1857 om Stadfæstelse af nævnte Lov 419

IV. **Nogle Bemærkninger om de færøske Landboforhold** af Kammerraad, Landfoged *J. A. Lunddahl*..... 421

(Indholdsfortegnelse hertil Side 461).

V. **Ejendomsforholdene i Bygden Sand** (med 1 Kort) af *C. Bærentsen*..... 463

VI. **Fra de færøske Bygder** af *Daniel Bruun* 583

VII. **Bemærkninger om Æmner af den færøske og norske Landboret** af Sorenskriver *Chr. Helms*:

Den norske og den færøske Matrikul m. v. 625
Jordfællesskabet og dets Udskiftning 630

Side

VIII. **Kort Oversigt over Udskiftningsvæsenets Udvikling og Virksomhed, særlig i de nordiske Riger,** af *C. Bærentsen:*

Danmark 647
Sverige 658
Norge 666
Tyskland 670
Storbritannien 676

IX. **Lagtingets Forhandlinger om Fæstegodsets Overgang til Selvejendom** (1876, 1877, 1879, 1880, 1899, 1900) 679

X. **Forskellige Oplysninger vedrörende Statens Fæstegods paa Færøerne:**

1. Oversigt over de til Statens Fæstegods hörende Ejendomme 737
2. Oversigt over Forholdet imellem Fæstegods, beneficeret Gods og Odelsgods, bygdevis (efter Jordebogen) 748
3. Oversigt over Familieforholdet imellem fratrædende og tiltrædende Fæstere ved de i Aarene 1706—65 og 1811—1910 stedfundne Fæsteoverdragelser 752
4. Fæstebreve fra 1778—79, 1855 og 1911 754

XI. **Fortegnelse over Havgerne paa Færøerne** (efter Jordebogen). Hermed 1 Kort: Oversigt over Sogne og Havger paa Færøerne 759

XII. **Chr. V.s Norske Lovs Bestemmelser om Hegn og Markfred og om Lejlændinge** 773

XIII. **Oplysninger om Kulbrydningen paa Suderø** 781

Tillæg I.

ÆLDRE LOVE OG BESTEMMELSER

OM

LANDBOFORHOLD PAA FÆRØERNE

VED

C. BÆRENTSEN

Det har hidtil været meget vanskeligt at naa til fuld Forstaaelse af den færøske Landboret. Mange af dennes endnu gældende Forskrifter hvile nemlig paa ældre Love og Bestemmelser, der have været ret utilgængelige; en af de vigtigste (Retterboden af 28. Juni 1298) har end ikke för foreligget paa Dansk, og Forarbejderne til de ældre Love m. m. have for störste Delen ikke været trykte.

Det har været mit Ønske ved denne Samling at tilvejebringe det nødvendigste Stof til Kundskab om vor ældre Landboret, og jeg har derfor medtaget Forarbejderne til de ældre Love, for saa vidt de endnu ere til. Af de (unægtelig meget vidtløftige) Forhandlinger, som gik forud for Fr. 21. Maj 1777, har jeg optaget det meste, fordi de indeholde en Del Oplysninger af Interesse for Færoernes (og særlig det færøske Landbrugs) Historie, og tillige har jeg i Indledningen til Forordningen givet en kort Oversigt over forskellige Foranstaltninger, som Regeringen i den sidste Halvdel af det 18. Aarhundrede foretog til Fremme af Landbruget og andre Næringsveje paa Færoerne. En dybere gaaende Undersøgelse af disse Forhold vilde sikkert kunne fremdrage meget af stor Interesse.

Kun med megen Betænkelighed har jeg ved Retterboden af 1298 indladt mig paa dennes Forhold til almindelig norsk Ret, og jeg maa paa Forhaand bede om en overbærende Bedömmelse af de retshistoriske Bemærkninger, jeg har knyttet til Retterboden.

C. Bærentsen.

			Side
1298	28. Juni	Retterbod for Færøerne (Söjdebrevet, seyðabrævið)	1—21
1559	2. Novbr.	Aabent Brev til Undersaatterne paa Færø.....	22
1632	8. April	Aabent Brev anlangendes Præsterne paa Færø.....	23—28
1637	24. Febr.	Konfirmation paa nogle Bestemmelser i Retterbod af 28. Juni 1298	29—34
1656	7. Marts	Aabent Brev om, at Sognepræsten for Sydström Præstegæld maa faa 2 Marker Jord i Sandegærde i Fæste ..	35
1657	20. April	Kongelig Missive til Christopher Gabel, at göre et Mageskifte til Ende med Hr. Jonas Michelssön paa Færø ..	36
—	27. April	Konfirmation paa ovennævnte Mageskifte	37
1673	16. April	Anordning om adskilligt paa Færø	38—50
1691	30. Maj	Forordning om Handelen paa Færøe og andet Landet vedkommende.....	51—56
1698	2. April	Forordning om Faar og Qvæg samt des Græsning og Vare-Tægt paa Færøe.....	57—72
1757	19. August	Reskript angaaende adskillige Poster til at hemme den imod Fr. af 2. April 1698 dens 10. Artic. i Svang gaaende skadelige Misbrug med de saakaldede Kendings-Söjd eller Faars Afskaffelse.....	73—77
1775	11. Maj	Reskript anl. Approbation paa et Reglement angaaende det saakaldte Rosse-Brug paa Færø	78—82
1777	21. Maj	Forordning angaaende adskilligt Agerdyrkningen og Tieneste Folk med videre paa Færøe vedkommende	83—142
1816	17. April	Reskript angaaende Betalingen for Overløbs-Söjd (ɔ: Faar) ved Præstekaldene paa Færøerne.....	143—144
1831	30. Marts	Kgl. Resolution om en ligeligere Fordeling af en Del af Jordebogsafgifterne af det kongelige Lejlændingsgods paa Færøerne	145—151

Retterbod for Færøerne, given af Hertug Haakon Magnussön

(almindelig kaldet Söjdebrevet, seyðabrævið).

Oslo, den 28. Juni 1298.

Den oldnorske Originaltekst og Oversættelsen til Færøsk ere aftrykte efter Diplomatarium Færoense I. (1907) Side 3—19 med velvillig Tilladelse af Udgiveren, Dr. phil. Jakob Jakobsen, som tillige har gennemset den nedenfor givne Oversættelse til Dansk. Originalteksten er tidligere trykt i Norges gamle Love III. (1849) Side 33—39.

Retterboden findes endnu, i selve den oprindelige Udfærdigelse, i det kgl. Bibliotek i Stockholm. Om de Haandskrifter, i hvilke den er opbevaret, henvises i øvrigt til Diplom. Fær. I. Side XXIV—XXXIV.

Retterbodens Historie omhandles sammesteds Side XIX—XXIV.

Udstederen, Hertug Haakon, Sön af Kong Magnus (Lagabøter), var fra dennes Død (1280) Lenshertug over Oplandene (med Oslo), Færøerne og Hjaltland. Han styrede dette Len med fuld kongelig Myndighed (se Taranger, Udsigt over den norske Rets Historie II. 1. Side 239; P. A. Munch, Det norske Folks Historie IV. 1. Side 546). Ved sin Broders, Kong Erik Magnussöns, Død den 13. Juli 1299 blev han Norges Konge (Haakon V; død i Oslo den 8. Maj 1319, 49 Aar gammel).

Retterboden giver os vigtige Oplysninger om Samfunds- og Retsforhold paa Færøerne for 600 Aar siden.

Vi se, at Folket med Hensyn til Formueforhold faldor i Klasser, hvis Kaar ere yderst ulige. Der har været Mænd, som have haft betydelige Jordejendomme; i andre Tilfælde have Ejendommene (Havgerne, Udmarkerne) været i Fællig mellem mange Ejere; atter andre Personer have været formueløse og ernæret sig ved at leje Jord fra de store Grundejere eller ved at tjene som Tyende. Arbejdskraften har været utilstrækkelig til Behovet; mange Folk have haft Ulyst til at tage fast Tjeneste og foretrukket løsere Arbejdsforhold.

Jordbruget var (ligesom langt senere i Tiden) lidet kraftigt. Faarebruget var det altovervejende Erhverv. Om dette handle langt de fleste (og meget indgaaende) Forskrifter i Retterboden; kun faa og lidet udtömmende Bestemmelser indeholder den om andre Landbrugsforhold. Dette kommer nu vel sikkert for en væsentlig Del af, at Landslovens Forskrifter for saa vidt have været tilfredsstillende; men man kan dog ved at gennemgaa Retterboden ikke undgaa at faa det bestemte Indtryk, at dens overvejende Omtale af Faarebruget maa hidröre fra, at anden Landbrugsvirksomhed i Forhold dertil var Biting. Om egentligt Jordbrug (Indmarksbrug) handle kun Bestemmelserne i Artikel 2 ang. Forholdet imellem Grundejer (Landdrot) og Jordlejer (Lejlænding). Hornkvæg og Heste omtales nærmest i Forbigaaende (Artikel 6, Afsnit 2°; jfr. dog ogsaa Artikel 1, Afsnit 1°).

Forholdene imellem Samejere i samme Udmark og imellem Naboejere i forskellige Udmarker have aabenbart for en stor Del været uordnede og løse. Gennem Retterbodens Forskrifter derom synes vi at kunne se, at Ejendomsforholdene (ligesom Arbejdsforholdene) have været i en Overgang og Udvikling, som har medført grove Misbrug og Ulemper. Mellem Samejere i Udmarks-Fællig har den stærkeste tilegnet sig saa meget, som han kunde overkomme. Der herskede Særeje (i vor nugældende Ret kaldet *kenning*) til Faar (muligvis

var dog Samejo — *felag* — ikke helt ukendt, se Art. 1, 1⁰ Ordene: »Mænd eje *Faar eller* Græsgange sammen«). Den enkelte Lodsejer satte saa mange Faar, Kvæg og Heste til Græsning i den fælles Udmark, som han lystede, uden Hensyn til, hvor stor eller ringe Part han ejede i Udmarken, og hvor stor Besætning denne i sin Helhed kunde føde. De stærkere fordrev de svageres Kreaturer; mange Lodsejere havde vilde Faar, som bragte Forstyrrelse imellem de andre; falsk og mangelfuld Mærkning af Faar og Lam gik i Svang; umærkede Dyr tilegnedes af hvem som helst ved Jagt med Hunde og andre Midler. Hver Ejer holdt de Hunde, han havde Lyst til, og brugte dem i Udmarken, hvad enten de vare tilvænnede til Faareregt eller ej.

Den hele Skildring, som Retterboden saaledes giver, kan kort sammenfattes i dette: et Samejeforhold uden tilstrækkelige Forskrifter, som ordne og begrænse Samejernes indbyrdes Retsstilling.

Ganske det samme gælder Retterbodens Forskrifter om Forholdet imellem Naboejere i Udmark. De uordnede Samejeforhold indenfor den enkelte Udmarksejendom maatte nødvendigvis medføre Uordener ogsaa i Forhold til Naboerne (Grænseoverskridelser baade af Dyr og Mennesker).

Det samlede Billede synes at være: et Samfund, som er under Paavirkning af nye Forhold, der endnu ikke have fæstnet sig og ere blevne lovordnede. Spörges der da, hvilke disse nye Forhold kunne antages at have været, kan der maaske med nogen Sandsynlighed særlig peges paa: 1) Forøgelse af Grundejernes Antal (altsaa med tilsvarende Formindskelse af de enkelte Lodders Störrelse) gennem Arvedelinger og 2) Tilvækst af de frie Mænds Klasse gennem Trældommens Ophør. Antagelig har det ved Landnamet paa Færøerne været enkelte Stormænd, som have delt Landet imellem sig; först efterhaanden som de oprindelige store Ejendomme ved Arvedelinger ere blevne skiftede mellem flere Ejere, har Udviklingen ført til, at Udmarksejendommene ere gaaede over til at besiddes i Fællig af et Antal Samejere. Hvad Trældommens Ophør angaar, da antages den allerede omkring Aar 1200 at være helt forsvunden i selve Norge; men ikke usandsynligt er det dog, at Udviklingen paa Færøerne har været noget langsommere. Desuden maa det have taget en rum Tid, förend de sociale Virkninger af Trældommens Bortfald ere traadte stærkt frem, og navnlig maa dette sikkert have gældt Virkningerne paa Ejendomsforholdene.

Den Antagelse, at det i ikke ringe Maal er Trællenes gradvise Overgang til de frie Mænds Klasse, som har ført til den Samfundstilstand, som danner Baggrunden for Hertug Haakons Retterbod, synes at bestyrkes ved en Del spredte Bestemmelser i denne, der aabenbart tage Sigte paa at bekæmpe de Samfundsonder, som Tilstedeværelsen af en talrig formueløs Klasse har hidført; saaledes Artikel 3 om Løsgængere; Artikel 7 om Forpligtelse for uformuende til at tage fast Tjeneste og ikke sætte eget Bo; Artikel 12, Afsnit 1⁰ om Retsbrud, begaaede af formueløse Personer.[1])

Det siges i Indledningen til Retterboden (»Følgebrevet«), at den er foranlediget af Klager fra Færøerne over, at »Bunaðar-Balken« var mangelfuld. Der kan ikke være nogen Tvivl om, at der derved sigtes til »Landsleje-Balken« i Magnus Lagabøters almindelige Landslov for Norge, hvis Bestemmelser altsaa ikke have været tilstrækkelige for de særegne færøske Forhold. Retterboden nævner paa adskillige Steder »Landsbogen«, »Lovbogen« (som ifølge Art. 1 i Begyndelsen er given af Kong Magnus og vedtagen paa Altinget) eller blot »Bogen«; herved maa efter Tidsforholdene menes den ovennævnte Landslov, der altsaa er vedtagen paa Færøerne af Lagtinget, i Lighed med Vedtagelsen for de forskellige Tinglag i selve Norge

---

[1]) Ganske lignende Forhold som de, der ovenfor ere antagne at have gjort sig gældende paa Færøerne i det her omhandlede Tidsrum, fandtes ogsaa i selve Norge, jfr. saaledes Taranger II. 1 Side 80 ff., 169, hvor det udvikles, at der fra c. 1150 foregaar en stærk Forskydning af Grundbesiddelsesforholdene, idet Landets Bondestand i stadig stigende Maal og med en mod Slutningen af Tidsrummet indtil Haakon V.s Død (1319) tiltagende Fart forvandles fra Selvejere eller Odelsbønder til Lejlændinger. »Overgangen skyldes dels Salg, dels Pantsættelse (Salg med Genkøbsret) og især Sjælegaver til gejstlige Stiftelser. Paa den anden Side gaar Trællestanden fra Kristendommens Indførelse lidt efter lidt over til fri eller halvfri Lejlændinger. Det sidste havde vistnok en betydelig Indflydelse paa Jordbruget, og næppe til dets ubetingede Bedste. Saa længe Trælleväesenet bestod, kunde ikke blot de almindelige Selvejere drive sin Jord med en stor og forholdsvis billig Trælleflok, men ogsaa de större Godsejere drev for egen Regning ikke alene en Hovedgaard, men flere Gaarde, ved Trælles Hjælp, under Opsigt af en ufri Gaardsfoged. Ved Trælleväesenets Ophør bliver den större Gaardsdrift for egen Regning vistnok mindre lönnende, idet Arbejdslönnen stiger. Og inden et Hundredaar efter Trælleväesenets Ophør — den sidste Træl omtales 1180 — har vi allerede Arbejdernød paa Landsbygden."

(1274—76); og da vi endnu have selve den Lovbog, som igennem Aarhundreder har været brugt ved Lagmands-Embedet paa Færøerne (se Dipl. Fær. I. Side XXIV—XXVI), og der i denne Lovbog ikke findes nogen særlig búnaðar-bálkur, men kun Landsloven i sin sædvanlige Skikkelse (i den Redaktion, der gjaldt for Gulatingslagen, den saakaldte »yngre« Gulatingslov), maa det anses for udelukket, at nogen særlig færøsk búnaðar-bálkur nogen Sinde har eksisteret.

Retterbodens eget Indhold viser imidlertid, at det ikke *alene* var i Landsleje-Balken, der var Mangler, idet Retterboden giver Forskrifter, som ændre eller lempe *andre* Bestemmelser i Landsloven (se nedenfor ved de enkelte Artikler i Retterboden).

Retterbodens Kilder ere for en ikke ringe Del Bestemmelser i selve Landsloven, som (til Dels dog med Lempelser) indskærpes til Efterlevelse paa Færøerne. Til en detailleret Udvikling heraf er der ikke Lejlighed paa dette Sted; enkelte Eksempler findes anførte i Noterne nedenfor. At en saadan Indskærpelse kunde være nødvendig, finder sin Forklaring deri, at Landsloven paa adskillige Punkter indførte ny Retsregler. Det er af forskellige Grunde sandsynligt (om end ikke fuldt bevisligt, da den i Dipl. Fær. I. Side 23—25 aftrykte Retterbod af 1273 vist nærmest maa anses for falsk og i alt Fald er upaalidelig), at det var Gulatingsloven (den saakaldte »ældre« Gulatingslov), som gjaldt paa Færøerne før Indførelsen af Magnus Lagaboters Landslov; dette synes ogsaa at stemme vel med, hvad der nedenfor ved forskellige af Retterbodens Artikler er søgt paavist.

Hovedbestemmelserne i Retterboden ere dog af særligt færøsk Indhold og gaa ud paa at ordne de ejendommelige Forhold, som navnlig Jordfællesskabet paa Færøerne har medført i Faarebruget. Om disse Bestemmelsers Kilder kan der kun fremsættes Gisninger. Meget synes dog at tale for, at de maa være grundede i ældre stedlige Vedtægter og Retssædvaner; herfor kan navnlig anføres, at de have vist sig at have en paafaldende stor Levedygtighed (de gjaldt — næsten uforandrede — lige til 1866, og adskillige af dem ere, omend for en Del ændrede og forøgede, i Virkeligheden gældende endnu). Ved Optagelse i Retterboden ere de imidlertid sammenarbejdede med almindelige norske Retsregler (navnlig Strafferets- og Rettergangsregler), saaledes at det er tydeligt, at den Form, under hvilken de fremtræde i Retterboden, skyldes Mænd, som nøje have kendt almindelig norsk Ret.

Hvem der er Retterbodens egentlige Forfatter, kan selvfølgelig ogsaa kun være Genstand for Gisning. Dr. J. Jakobsen tillægger (Dipl. Fær. I. Side XIX—XX) Biskop Erlend Hovedæren for Forfatterskabet, og herfor taler visselig den Omstændighed, at han, som da i 30 Aar havde været Biskop paa Færøerne, maa have haft nøje Kendskab til Landets Forhold, og tillige, at han, ifølge hvad der ellers er bekendt om ham, maa have været en Mand af fremragende Dygtighed. Nærmere ligger det dog maaske simpelthen at holde sig til selve Fremstillingen i Indledningen (Følgebrevet) til Retterboden, som gaar ud paa, *at* Biskop Erlend og Hertugens Udsending, Lagmanden af Hjaltland, paa Folkets Vegne have fremstillet for Hertugen de Mangler, som de fandt ved Landbo-Balken, og *at* Hertugen med sine bedste Mænds Raad har givet en Forordning om de paagældende Forhold og ladet denne nedskrive. Vil man fæste Lid til denne Fremstilling (og hertil synes der at være al Grund), og vil man tillige lægge Mærke til, at Retterbodens Indhold udgör en Forbindelse af stedlige færøske Retsregler (formentlig snarest stedlige Vedtægter og Retssædvaner, jfr. ovenfor) med almindelige norske Retssætninger, en Forbindelse, som udgör een Støbning, — bliver Sammenhængen maaske rettest at opfatte saaledes, *at* der forud for Retterbodens Udfærdigelse er gaaet en Forhandling paa det færøske Lagting, efter hvilken Klager over Landslovens Mangler ere fremsendte til Hertugen, *at* Hertugen derefter har sendt den retskyndige Sigurd Lagmand til Færøerne for at undersøge Sagen, *at* der paany er forhandlet paa Lagtinget derom, hvorved antagelig baade Misbrugene og de herskende Retssædvaner ere blevne oplyste, *at* Biskoppen og Lagmanden dernæst have aflagt Beretning til Hertugen om Forhandlingernes Udfald (og mulig tillige forelagt ham Udkast til Forordning derom), og *at* Sagen tilsidst er bleven endelig bearbejdet af Hertugens retskyndige Raadgivere; mellem disse ligger det vist nærmest at tænke paa Kansleren Aake (om denne se P. A. Munch: Det norske Folks Historie IV. 2. Side 277, 474 m. fl. St. Han havde i lang Tid studeret udenlands, sandsynligvis i Paris; blev omkring 1293 Kansler hos Hertug Haakon og var ogsaa efter dennes Tronbestigelse hans Kansler indtil sin Død omkring 1314. Om Kanslerens Stilling se i øvrigt Taranger II. 1. Side 214 o. ff.).

Originaltekst.

Hakon med guds miskun Noregs hærtugi son M[agnusar] kongs hins koronada sendir (ollum) monnum i Færöyium þæim sem þetta bref sea æda hæyra Q[uediu] G[uds] ok sina. Anlegr fader ok war hin kærazste win. herra Erlendr b[yskup] i Færöyium. ok herra Sigurdr lagmadr af Hiætlande sem ver hafdum till ydar sent tedo oss af almugans halfu vm þa luti sem þæim þotte vm bvnadarbolken askorta. oc af þui (letu ver) i þesse fiogur blaud samansætia þa skipan sem ver hafum med hinna bæzstra manna rade þar agort. æptir þui sem ver ventom at almuganom skal (mest) vera till gagns. En vm kristinsdoms bolken kunnu ver æigi adra skipan a at gera nu at sinni. en han stande æptir þui sem virdulegr herra fader war hin (koronade) let samansætia ok han fæk i hendr herra Erlendi b[yskup]pi ok landzboken sialf wattar. Er þat fulkomet bod wart ok sannr vili at huarotuæggia þesse skip-(an hal)dezt væl ok vanlega at vskaddre sömd konungsdomsens ok wara æptirko-

[ ] i den oldnorske Tekst betegner Udfyldning af Ord, som i Originalhaandskriftet ere forkortede.

( ) betegner Ord eller Bogstaver, som i Originalen ere utydelige eller ulæselige eller mangle.

Færøsk Oversættelse.

Hákun, við guds miskunn Noregs hertugi, sonur Magnusar kongs hins krónaða, sendir ødlun monnun í Føroyun, teim sum hetta bræv síggja edla hoyra, kvøðu guds og sína. Andligur faðir og kærasti vinur vár, harri Edlindur, biskupur í Føroyun, og harri Sjúrður, løgmaður í Hetlandi, sum vær høvdun til tikkara sent, gjørdu víst firi osun oyggjafólksins vegna um teir lutir, sum teim tókti skorta í búnaðarbólkinun (løgbólkinun um landbúnað og landsleigu), og tí lótun vær samanseta í hesi fíra bløð ta skipan, sum vær høvun hará gjørt við besta manna ráði, ettir tí, sum vit vænta, at fólkinun skal vera mest til gagns. Men um kristindómsløgbólkin kunnun vær ikki aðra skipan á gera nú á sinni, enn at hann skal standa ettir tí, sum virðuligur harri faðir vár hin krónaði læt saman seta og fekk í hendur Edlindi biskupi, so sum landsbókin sjálv ber vitni um. Er tað fudlkomið boð várt og sannur vilji, at báðar hesar skipanir skulu haldast væl og vandliga við óskaddari sømd firi kongadømið og ettirkomarar várar, til tann tíð kemur, at vær viljun aðra skipan á gera við vitugasta manna ráði ettir tí sum vær síggjun og gud gevur oss at skilja, at fólkinum má sum mest gagn í verða. Og til sannan vitnisburð lótun vær seta várt innsigli firi hesa skipan, sum gjørd

manda þar till sem ver vilium adra skipan agera med hinna vittrazstu manna rade æptir þui (sem ver seum ok) gud gæfr oss at vndirstanda at almuganom mætte sem mæst gagn at verda. Oc till sanz vitnisburdar leto ver wart insigli firirsætia þessa skipan er (gor var i Os)lo laugardaghen nesta æptir Jonswaku. þa er lidit war fra burdartid wars herra Jhesu Christi M. vettra cc. vettra. niutigir ok atta vetr (a nitianda are) wars hertugadomes. Herra Ake kanceler insiglade. sira Teitr ritade.

En Bardr Petrsson notarius war ritade brefet.

1. Þat er nu þui nøst at þæssir ero þæir lutir er landino ero henttastir. ok minn herra hertoginn hevir iattað oss ok æigi stendr i logbok þæiri er varr en virðuligi herra Magnus kon(un)gr hinn koronadi gaf oss ok menn samþycktu a alþingi. at ef madr gengr i haglendi annarz manz ok ræckr brott fænad hans sva at honum uerþr skadi at sa er halfrar m[erkr] er uerþr gialldi fullrætti þæim er þann fænad a eptir þui sem hann er maðr til. oc halva m[ork] s[ilfrs] konungi. ok bøti aptr fænad pæim sem a annan iamgodan sem adr var. En ef madr kennir þat manni at hann havi verit med hundvm i haglendum hans ok gert honum med þui moti skada bøti eptir laga domi ef vitni ero til. en ef hann kvædr næi vidr syni eptir logvm. ok at þrim dagvm se aðr firir til sagt. ok stefnt þæim sem sað æiga e[ða] haglendi saman til samrættis. En sa er æigi vill koma til samrættis forfalla laust sækr .ij. ærum s[ilfrs] við konung. Enn huervitna þar sem menn æigu sað saman e[ða] haglendi. þa se hundar æigi flæiri en ollum sæmr þæim sem skynsamir ero. ok sæ þæir hundar allir ollum iamhæimmolir.

var í Ósló leygardagin næsta ettir Jóansøku, tá ið lidnir vóru frá føðingartíð várs harra Jesu Kristi túsund og tvey hundrað og átta og níggjutí vetrar (1298 ár), á nítjanda ári hertugadømis várs. Harri Áki kanslari setti innsigli firi, og harri Teitur skrivaði (hesa skipan).

Bárður Pætursson notarius (skrivari) vár skrivaði brævið (hetta filgibrævið).

Tað er nú næst at siga, at hesir eru teir lutir, sum landinun eru hentastir, og sum harri mín hertugin hevir játtað osun og sum ikki stendur í løgbók teirri, ið virðuligi harri vár, Magnus kongur hin krónaði, gav osun, og sum menn samtiktu á altingi:

at um maður gongur i annans manns hagalendi og rekur burt búfæ (kríatúr) hansara, so at honun verður skaði av tí um hálvar markar virði, tá skal hann, ið skaðan gjørdi, gjalda honun fudla bót, ið tað fæið eigir, ettir tí sum hann er maður til, og konginun hálva mørk í silvuri, og bøti so annað og javngott fæ til hansara ið eigir. Men um maður kennir manni um, at hann hevir verið við hundun í hagalendum hansara og gjørt honun á tann hátt skaða, tá skal hann bøta ettir løgligun dómi, um vitni eru til. Men um hann sigir nei til, tá skal sínast ettir lógun, og tríggjar dagar framman undan skal til vera sagt og stevnt teim, ið seyð edla hagalendi eiga, saman í samrætt. Men hann sum ikki vil koma til samrættar og við ongun forfadli, hann skal vera sekur við tveimun oyrun í silvuri til kongs. Men í ødlun støðun, har sum menn eiga seyð edla hagalendi saman, skulu hundar ikki vera fleiri enn adlir skinsamir (vitugir, kønir) menn semjast um, og skal tað vera

ødlun javnheimilt at níta teir hundar adlar.

2. Enn ef madr sitr a iordu mannz. ok er æigi landskylld lokin fyr enn hann færr af iorðinni. þa æignizt landdrottinn loð sina. Enn ef sa maðr sitr a iorðv manz er æigi hefir fe til at luka þa er hann færr af iordinni um varit. þa havi hann lokit alla landskylld at Olafs uoku. ella æignizt landdrottinn loð hans. vttan lodin verði minni enn læigunni hæyrir til. Nu ferr læiglendingr af iorðu enn annarr ferr til. þa vinni huarr a þæirri iorðv sem adr bio a. sua at þeim verdi æigi skadi at sem til færr. En ef menn fara af þeim iordum er þæir hava um vætrinn. sua langt i fra. at þæir gæta æigi sialvir sæð yfir saþgerð sina. ne varðveitt. þa skal sa er til kæmr. gærda um ok gæta. skera ok tina. ok æignazt med þi fiordvng af korni oc halm. En ef skadi er a giorr. bóti þeim er akr a eptir domi kornspell. enn konungi .ij. ørum s[ilfrs].

Men um maður situr á manns jørð og hevir ikki lokið (rindað) landskuld sína, áður enn hann fer av jørðini, tá eigi jarðardrotturin grøði sína. Men um tann maður situr á manns jørð, sum ikki hevir pening til at gjalda, tá ið hann fer av jørðini um várið, tá havi hann lokið adla landskuld sína á Ólavsøku; edla skal jarðardrotturin eiga grøði hansara, uttan grøðin verður minni, enn leiguni hoyrir til. Nú fer leigulendingur av jørð, men annar fer til; tá vinni kvør á teirri jørð, sum hann búði á áður, so at honun, ið til fer, eingin skaði verður í tí. Men um menn fara av teim jørðun, sum teir hava um veturin, so langt burt, at teir kunnu ikki sjálvir síggja ivir akur sín edla varðveita hann, tá skal hann ið til kemur, girða um og gæta, skera og treskja og ognast so fjórðing av kodni og hálmi. Men um skaði verður á gjørdur, bøti han tí manni, sum akurin eigir, ettir dómi kodnspedl, men konginun tveir oyrir í silvuri.

3. Sva ok um þa menn er rækazt a hendr monnum órinda laust. oc sitia þar .v. nótr e[ða] lengr. gialldi konunge .iij. øra sækt. uttan hion fóri at taca ser vist. e[ða] bondi sændi órinda sinna. Fatókir menn allir skulu fara at usækiu biðia sær olmuso. Sua oc þæir menn er inn taka husbændr. þa ero þæir sækir .iij. ørum s[ilfrs] uið konung. aðra .iij. øra þær.

So er næst um teir menn, sum rekast inni kjá øðrun monnun ørindaleysir og sita har fimm nætur edla longur; gjaldi teir kongi tríggjar oyrir í sekt, uttan so er, at tænastufólk fer at taka sær vist edla bóndin sendir tey ørindi síni. Adlir fátækir menn skulu vera ósekir, um teir fara at biðja sær olmussu. So er um menn, sum húsbøndur taka inn til sin; tá eru teir sekir við trimun oyrun í silvuri til kongs, øðrun trimun oyrun til tín.

4. Þat hovum ver oc spurtt vm uvenio þa sem her hevir fram farit i landino. mæirr enn vera skylldi um sauðfænað manna. oc þess avaxtar. oc oss hóvir æigi lengr yfir at þegia. helldr nockur rad a at leggia. oc skorðu vid at setia. at hverr mótti sino una eptir þi sem hann a at logum at hava. at ef .ij. menn e[ða] flæiri. eigv sæð saman

Tað høvun vær eisini frætt um tann óvana, sum fram hevir gingið i landinun, meira enn vera skuldi, um seyðafæ manna og um seyða ávøkst, og sum osun ikki høvir longur ivir at tiga, men heldur at gera nøkur ráð ímóti og seta skorðu við (skipa so), at kvør kann njóta sítt í friði ettir tí, sum hann eigir at hava ettir lógun, —

i æinom haga. oc uilia þæir skera huarn-tuæggia sinn sað. þann fyrst sem omarkadr er. huart sem þat ero lomb e[ða] gamlir saðir. þa hevir þat huer sem tæcr med hundi eda oðrvm vælum huart sem hann a e[ða] æigi. þegar umarkat er. Nu af þi at oss oc skynsamum monnum lizt sua. at þat ma æigi bera varri tign. at nockur olog hefizt upp i landino. ne framgang havi med rangyndvm. þa gerom ver þa græin a oc skipan. at ef maðr vill taka sin lomb. e[ða] gamlan sað þann sem umarkaþr er. þa skal hann fa til .ij. skilrik vitni at þat er hans sauðr. oc þar kenna þæir moðvr til. Enn ef þat fallðrazt honum þa svari sliku firir sem hann ætti ecki i.

5. Nu liggia haglendi saman utan garðs. oc æigv .ij. menn huarr sinn haga, oc gengr sadr or annars haga oc i hins. oc verdr þar hagfastr. oc tell hinn at er þann haga a. þa taci sa sað sinn allan. oc beri i sinn haga. Nu gengr þessi sadr aptr i þann haga er hann var brot or borinn. oc sua annat sinn. oc þriðia sinn. falli þessi saudr ugilldr þeim er a. uttan hann vili taca læigv fyrir haga sinn .xx. almir fyrir sauða m[ork] hueria. Enn ef hann uill æigi læigu taca. þa skal hinn er sað a bioða honum kaup a halvum s. ðinvm við sik. Nu ef hann vill huarki kaupa ne læigu taca. þa fðri hinn sað sinn or haga sær at hagrædum. oc havi or innan .xij. manaða. Nu vill sa er sað a. huarki læigu bioða. ne sælia þeim er hagann a. falli sadr ugilldr sem aðr. Þar skal sað ovan ræka sem hann er hagfastr. oc rættvm upp hallda huerr eptir sauða magni. enn ef oðru visu er giort. bðti konungi .iij. ørum s[ilfrs]. enn hinvm skada bot eptir logvm er saðinn a ef skadi verdr at. Nu ef menn ero at samrætti. oc æigo þar margir menn sað saman. þa merki huerr lamb eptir þui sem a ær til. oc hyggi at hve margr tvilembdr er. oc sua ef ukunnr saðr er i þeirri rætt. þa hyggi sauða menn at huerso margar er at, um tveir menn edla fleiri eiga seyð saman í einun haga, og vilja teir skera báðir kvør sínar seyðir, tann first, sum ómarkaður er, kvørt ið tað er lomb edla gamlir seyðir, tá hevir kvør tað, sum hann tekur við hundi edla øðrun vælun, kvørt ið hann eigir tað edla ikki, tá ið ómarkað er. Nú av tí at osun og skinsomun (vitugun, skilagóðun) monnun tikist so, at tað hóskar ikki sømd vári, at nakað ólag fær framgongd í landinun við órættvísi, so gerun vær ta grein og skipan á, at um maður vil taka síni lomb edla gamlan seyð tann, sum ómarkaður er, tá skal hann fáa tvey skilagóð vitni til, at tað er hansara seyður, og har kenna teir móður til. Men um tað bilar („fallerast") honun, tá skal hann svara slíkt til (gjalda slíkt attur), sum hann átti einki í.

Nu liggja hagalendi saman uttan garðs, og eiga tveir menn kvør sín haga, og gongur seyður úr annans haga í annans og verður har hagfastur, og finnst hann, ið tann haga eigir, at hesun, tá skal hin taka seyð sín adlan og flita í sín haga. Nú gongur hesin seyður attur í tann haga, sum hann var fluttur úr, og so annað sinni og so triðja sinni; tá skal hesin seyður fadla ógildur kjá honun, ið eigir, uttan so er, at hin vil taka leigu firi haga sín, tjúgu alin (í vadmali) firi kvørja seyðamørk. Men um hin ikki vil taka leigu, tá skal tann, ið seyðin eigir, bjóða honun keyp á hálvun seyðinun við seg. Nú um hin vil kvørki keypa edla taka leigu, tá skal hann føra seyð sín úr haganun sær til nítslu og havi haðan úr innan tólv mánaðar. Nú vil hann, ið seyðin eigir, kvørki bjóða leigu edla selja honun, ið hagan eigir; tá skal seyðurin fadla ógildur sum áður. Har skal seyð oman reka, sum hann er hagfastur, og rættun (seyðarættun) skal uppi halda kvør ettir seyðamagni (kvør ettir tí, sum hann eigir av seyði); men um øðrvisi er gjørt, tá skal bøta kongi tríggjar oyrar í silvuri, men hinun, ið seyðin eigir, skaðabót ettir lógun, um skaði verður at. Nú um menn eru í samrætt, og eiga har mangir

lomb hava. oc merki huerri lamb er æigi er gælld. Enn ef æinn huerr mismarkar sað i þessarri rætt. þa havi sa sauð sinn er a. þegar rættar kenningar koma til. ef sa ma sinni æinkunn a koma. e[ða] annan sað iafngoðan. enn sa se engv sækr er mismarkaði i samrætt. Nu æigv menn allir i æinum haga. oc uill æinnhuerr kyrra sinn sað e[ða] flæiri. enn sumir vilia æigi. þa raði sa er kyrra vill. oc bøta vill sitt fæ. enn æigi hinn er spilla uill. Nu rækr sa sinn sauð i rætt er kyrran a. oc kæmr stygr sað̃r i þenna. þa seti nidr oc læypi æigi upp styggum sað̃i i kyrrann. En ef sa læypir upp styggum sað̃i sinvm i hins sauð kyrran. oc giorir honum sua spellvirki oc skada. þa bøti honum fullrætti skada. oc ovundar bot eptir logum. enn konungi .iij. arum s[ylfrs]. oc kyrri þann sað̃ sinn sem eptir er i þæim haga. Nu ef menn ganga eingongr i haga. oc giora ecki mann varan viðr þann sem sauð a i þæim haga. oc mismarkar æinshvers þeirra lamb. oc setr a sina æinkunn. oc voru að̃r umarkat. oc segir æigi þæim til er a. þa hevir hann markat með læynd oc bøti þæim er atti eptir domi. enn konungi .iij. m[orkum] ef virdizt til æyris. enn hvinzka ef minna er. Enn ef hann markar þann sað̃ sem að̃r er markaðr. oc sætr sina æinkunn a ofan a hins er að̃r atti þann sað̃. þa er hann þiofr.

6. Nu ef menn læiða hunda þa i haga, er sað̃bitar ero. oc bita sað̃i þæir. þa bøti aptr hinum er a iamgoða sað̃i sem hann atti. oc bitr hann optarr. bøti sem hann sialfr dræpi. Enn ef þæir hundar uerða sað̃i at skada er menn hava sammenn seyð saman; tá merki kvør lamb ettir tí sum hann eigir ær til, og ansi ettir, kvussu mangar tvílembur eru. Og so um ókunnigur seyður er í teirri rætt, tá ansið seyðamenn ettir, kvussu mangar ærir ið lomb hava, og merkið kvørjari lamb, sum ikki er geld. Men um einkvør mismarkar seyð í hesari rætt, tá skal tann, ið eigir, hava seyð sín, tá ið rættar kenningar koma til (tá ið rætt greiði fæst á), um hann kann koma sínun marki á, edla annan seyð javngóðan. Men hann skal ikki vera sekur, ið mismarkaði í samrætt. Nú eiga menn adlir í einun haga, og vil ein edla fleiri kirra sín seyð, men summir vilja ikki; tá skal hann ráða, ið kirra vil og bøta vil sítt fæ, men ikki hin, sum spidla vil. Nú rekur hann, ið kirran seyð eigir, seyð sín í rætt, og kemur stiggur seyður upp ímidlun; tá skal hann seta niður og ikki loypa stiggun seyði uppí kirran. Menn um hann loypir upp stiggun seyði sínun í hins seyð kirran og ger honun so spedlverk og skaða, tá skal hann bøta hinun fudlar bøtur firi skaðan og øvundarbót ettir lógun, men konginun tríggjar oyrar í silvuri, og kirri hann so tann seyð sín, sum ettir er í tí haga. Nú um menn ganga eingongur í haga og gera ikki mann varan við, tann sum eigir seyð í tí haga, og mismarkar maður (í eingongu) lamb kjá einunkvørjun av hinun og setur sítt mark á, og vóru lomb áður ómarkaði, og sigir hann ikki hinun til, sum eigir, tá hevir hann markað við loynd og skal bøta hinun, ið átti, ettir dómi, men konginun tríggjar merkur í silvuri, um skaðin virðist til oyris; men pískan er tað, um tað er minni. Men um hann markar tann seyð, sum áður er markaður, og setur sítt mark omaná hins, ið áður átti tann seyð, tá er hann tjóvur.

Nú um menn leiða teir hundar í haga, sum seyðbítar eru, og bíta teir seyðir, tá skal bøta hinun, ið eigir, javngóðar seyðir attur sum teir (bitnu), ið hann átti; og bítur hundur oftari, tá skal bøta, sum maður sjálvur drap. Men um teir hundar

þykt at upp skulu ganga. þa bøti sa aptr iamgodan sað hinvm er atti er þessi hundr fylgir. oc varizt sua við at gæyma hundz sins. Enn þat er sæðbitr. er optarr uerþr sæði at skaða enn um sinn e[ða] gengr brot i haga at bita sæði. Enn iskipan i haga skulu menn eptir þi hava sem at fornu hefir uerit. utan menn sæ. at haginn megi meira bera. þa havi sua margan sem þæim semr. oc sua margan sað hverr i hava. sem haga a till. Sua oc vm aðra æign. nvt e[ða] ros[s]. þa skal oc engi flæiri hava. enn adr er skillt manna i millum. hallda oc engi i annars haga utan sialfs sins. enn ef helldr. svari eptir logum.

7. Sva er oc at tala um þa menn er þegar leggiazt i kot. er pæir æigu til æins misseris mat. nu skal engi med minna fe þu saman sætia heðan fra enn með .iij. kyr. enn hverr sem lendir hann uið minna sækr æyri hvarr þæira með konung. enn siolff slumenn aðrir skulu engir vera utan þæir æinir sem æigi fa sær atvinnu til fostrs. sua oc um hion er brot lapazt fra bondvm forfalla lavst skal engi lengr fóða enn .iij. nótr. enn ef lengr fóðir gialldi slikt sem bok mælir um þa menn er annars vinnv menn taka.

8. Nu ef huskarlar bonda hitta hval a havæ ut. oc skera af skip farm. havi þæir av siondung. enn ef þeir flytia hval at landi oskorinn. havi slikt av sem bok mælir. Nu ræka menn hual a land upp. þæir sem æigi eigu iorð firir ovan oc væiða. oc biarga or flóðar mali. havi af fiorðung, sua ok um tre at somu. Enn ef menn finna nat. e[ða] sæði e[ða] annan fenað a havi ut. oc flytia a land. þa skulu þæir hava af fiorðung.

verða seyði at skaða, sum menn hava samtikt, at teir skulu upp ganga, tá skal tann, sum slíkur hundur filgir, bøta hinun, ið átti, javngóðan seyð attur, og varist hann so við at goyma hund sin. Men tað er seyðbítur, sum verður seyði at skaða oftari enn eina ferð edla gongur burt í haga at bíta seyðir. Men skipan í haga skulu menn hava ettir tí, sum av fodnun hevir verið, uttan menn síggja, at hagin kann meira bera; tá havi teir so mangar seyðir, sum teir semjast um, og so nógvan seyð skal kvør í hava, sum hann eigir haga til. So er eisini um aðra ogn, neyt edla ross; tá skal heldur eingin hava fleiri, enn áður er samt manna ímidlun. Halda skal heldur eingin í annans haga uttan sjálvs síns; men um hann heldur, standi han til svars ettir lógun.

So er eisini at tala um teir menn, sum leggjast í smáttu (seta neyðarbúgv), við tað sama teir eiga mat til eitt hálvár. Nú skal eingin herettir seta búgv saman við minni fæ enn við trimun kún; men um nakar fær honun minni land at seta búgv á, skal kvør teirra bøta oyri til kongs. Men eingir aðrir skulu vera sjálvføðslumenn uttan teir einir, sum ikki kunnu fáa sær undirhald til fosturs. So er eisini at siga um tænastufólk, sum leypast burtur frá bóndun uttan forfadl; tey skal eingin føða longur enn tríggjar nætur; men um nakar føðir tey longur, skal hann gjalda slíkt, sum landsbók mælir um teir menn, ið taka annans manns arbeiðsfólk.

Nú um húskadlar kjá bónda hitta kval úti á havi og skera skipsfarm av, tá havi teir sjeynda part av; men um teir flita kval til lands óskornan, tá havi teir slíkt av, sum landsbók mælir. Nú reka menn kval á land, menn sum ikki eiga jørð omanfiri, veiða og bjarga úr flóðarmáli; teir skulu hava fjórðing burtur av. So er um træ somuleiðis. Men um menn finna neyt edla seyðir edla annað fæ úti á havi og flita á land, tá skulu teir hava fjórðing burtur av.

9. Sva er oc um þa menn er her sitia uætrsætr oc bondr bioða hæim til sin (hve) mikit bondr skulu taca með þæim i forgipt a .xij. manoðum. at þæir menn gevi .ccc. er ecki hava mungat oc þo mat slikan sem bondi. Enn sa .cccc. er maldryckio hevir helga daga. oc fostu daga. Enn sa .ccccc. er huerndag hefir mungat.

10. Þat er nu þui nost at ef maðr skipar annars manz haga með sað sinvm. oc vill æigi or lata. þo at hinn mæini er hagann a. þa skal sa er hagann a gera fimt til. oc skal hin fyrri hevia at Olufs uoku fyrri. oc til Andres messo. enn ef þa er æigi or forfalla læst þa æignazt sa þriðiung i sæði hans. er haga a. aðra fimt hefr at Andres messo. oc til fostu. enn ef þa er æigi or forfalla læst. þa æignazt sa .ii. luti i sauði er hagann a. Hin .iij. fimt hefr at fostu oc til Olafsuoku. enn ef þa er enn æigi or. þa æignazt sa þann sað allan er haga a. utan þær naðsyniar banni er skynsamir menn meta til forfalla. oc sua uitu þat nagrannar hans. Nu ef sua virdizt. at þær naðsyniar hava til gengit. at hann matti æigi or fora. þo at hann villdi. þa skal hann hava uerð firir sað sinn þann sem eptir stendr i haga hins. Sva er oc skipat at sa einn er saðr hagfastr i annars haga. er þar hevir uetrar hava. oc þar lembir um varit. Enn þar sem haga mork manna liggia saman. oc saðr gengr hvarr til moz við annan. þa skal sa er ganga uill til markræina. gera þæim orð er til mozt a uið hann. oc gangi baðir saman. Enn ef annar hvarr uill æigi ganga. þa gangi sa er stefndi hinvm i sinn haga. enn æigi hins utan logvatta. Nu ef hann gengr um markræin i annars haga. suari slikv firir sem hann giordi hinvm engi orð. Enn ef æigi ero orð gior. oc gengr þo. þa suari slikri tortrygd sem sa vill a hendi honum hava er hæima sat. oc skada þann allan sem afgerizt hans uppgongu a þæim

So er eisini at siga um teir menn, sum her hava vetursetu og sum bøndur bjóða heim til sín, kvussu mikið bøndur skulu taka í gjald av teim firi tólv mánaðir. Teir menn skulu geva trí hundrað (trí stórthundrað alin í vaðmali), sum ikki hava øl og tó mat slíkan sum bóndi. Men tann skal lata fíra hundrað, sum hevir máldrikkju (drekka til máltíðirnar) halgar dagar og føstudagar. Men tann skal lata fimm hundrað, sum kvønn dag hevir øl.

Tað er nú tí næst at siga frá, at, um maður skipar annans manns haga við seyð sínun og vil ikki úr lata, tóat tað er hinun at meini, ið hagan eigir, tá skal tann, ið hagan eigir, gera fimt til (seta honun vísa freist), og skal hin firra fimtin birja á Ólavsøku firru og ganga til Andrasmessu (tann 30. november). Men um seyðurin tá ikki er úr, og einki forfadl er til, tá ognast tann, ið hagan eigir, triðing í seyði hansara. Onnur fimtin birjar á Andrasmessu og gongur til føstu. Men um seyðurin tá ikki er úr og einki forfadl er til, tá ognast tann, ið hagan eigir, tveir lutir (tveir triðingar) í seyðinun. Hin triðja fimtin birjar á føstu og gongur til Ólavsøku. Men um seyðurin tá ikki enn er úrtikin, tá ognast hann, ið hagan eigir, tann seyð adlan, uttan slík neyðsinjarmál hava forðað hinun, at vitugir menn vilja meta (rokna) tey til forfadla. Og tað skulu nábúgvar hans royna at vita um. Nú um so' ætlast, at tey neyðsinjarmál hava verið, sum gjørdu, at hann kundi ikki føra seyð sín burtur, tóat hann vildi, tá skal hann seta verð firi seyð sín tann, sum ettir stendur í hins haga. So er eisini skipað, at einans tann seyður er hagfastur í annans haga, ið har hevir vetrarstøðu og har lembir um várið. Men har sum hagamarkaskil manna liggja saman og seyður gongur til møtis kvør við annan, har skal tann, sum ganga vil til markaskjala, gera hinun orð, ið eigir til móts við hann, og skulu teir ganga báðir saman. Men um annar teirra vil ikki ganga, tá gangi hann, sum stevndi hinun,

degi oc ovundar bot slika sem logbok vattar. en konungi .iij. ærum s[ilfrs]. Enn ef menn æigu haglenndi saman oc. styggan sað. nv vilia sumir kyrra enn svmir æigi. þa skal sa raða er kyrra uill. oc bóta vill sitt fæ. enn æigi sa er spillir. firir baðvm. ella abyrgizt sa skaðan er æigi vill hæim taca þann sem a verdr sað hans. utan nockur nauðsyn gangi til.

11. Sva hovum vær oc þa skipan a gort. at hvalflystri þæ er vær kollum vagnhogg e[ða] sua mioc rekin at æigi tækr sallti. þa uilium vær þat gæva þæim sem þat land a. er rækr a. firir guðs sakir ok sakir foður vars oc moður. oss til friðar oc farsælldar með þæim hætti at syna skal aðr firir .ij. vattum enn þæir geri nockut rað firir. uttan varir eptirkomendr sæ at þat sæ moti konungdominum.

12. Sua oc þæir menn er skemma goða menn i orðum e[ða] verkum. oc hava ækki til at bóta. oc træysta sua fælæysi sino. at þæir havi slika refsing sem .xij. skynsamir menn dóma logliga til nefndir af rættaranvm. Nu ef maðr er við staddr dæilld manna e[ða] kaupi. oc vill hann æigi vitni bæra logliga til stemndr. gialldi konungi mork s[ilfrs] huerio sinni. þar til er hann bærr.

i sín haga, men ikki í hins uttan lógvitni. Nú um hann gongur um markaskjal inn í annans haga, svari hann tá slíkt firi, sum hann gjørdi hinun eingi orð. Men um eingi orð eru gjørd og hann gongur kortini, tá skal hann svara til slíka mistrúarklagu, sum hann, ið heima sat, vil gera á hendur honun, og firi adlan tann skaða, sum gerst av hansara uppgongu á tí degi, og skal hann svara øvundarbót slíka, sum løgbók váttar (vitnar), men kongi tríggjar oyrar í silvuri. Men um menn eiga hagalendi saman og stiggan seyð, og vilja nú summir kirra, men summir ikki, tá skal hann ráða, ið kirra vil og bøta vil sítt fæ, men ikki tann ið spidlir firi báðun. Edla skal tann, sum ikki vil heim taka, standa honun til svars firi skaðan, sum verður á seyði hansara, uttan okkurt forfadl er til.

So høvun vær eisini ta skipan á gjørt, at tey kvalstikki, ið vær kødlun „vagnhøgg", edla so nógv rikin kvalstikki, at tey taka ikki við salti, tey viljun vær geva honun, sum tað land eigir, har sum tey koma rikin, firi guds sakir og sakir faðir várs og móður, oss til friðar, lukku og framgongdar, tó so, at sína skal áður firi tveimun vitnismonnun, og skulu teir gera ráð harum — uttan so er, at ettirkomarar várir síggja, at tað er ímóti kongadøminun.

So er at tala um teir menn, sum skemma góðar menn í orðun edla verkun og hava einki til at bøta og líta so á peningaloysi sítt; teir skulu hava slíka revsing, sum tólv vitugir menn døma, løgliga til nevndir av rættaranun (honun, sum skal rættinun uppi halda; síslumanninun). Nú um maður er viðstaddur trætumáli manna edla keypi, og vil hann ikki vitni bera, løgliga til stevndur, tá skal hann gjalda kongi mørk í silvuri á kvørjun sinni, til hann ber vitni.

Oversættelse til Dansk af foranstaaende Retterbod af 28. Juni 1298.

Haakon, ved Guds Miskundhed Norges Hertug, Sön af Kong Magnus, hin kronede, sender alle Mænd paa Færøerne, dem, som dette Brev se eller høre, Guds og sin Hilsen. Vor aandelige Fader og kæreste Ven, Herre Erlend, Biskop paa Færøerne [1]), og Herre Sigurd, Lagmand af Hjaltland [2]), som Vi havde sendt til eder, underrettede Os paa Folkets Vegne om de Ting, som dem tyktes at mangle ved Landbo-Balken. Og derfor lode Vi paa disse fire Blade [3]) sammensætte den Forordning, som Vi med de bedste Mænds Raad [4]) have derom givet, efter det, som Vi vente at det skal være Folket mest til Gavn. Men om Kristendoms-Balken kunne Vi ingen anden Forordning give nu for Tiden; men den skal blive bestaaende efter det, som Vor værdige Fader, hin kronede, lod sammensætte og gav Herre Erlend Biskop i Hænde og Landsbogen selv vidner. Det er Vort fuldkomne Bud og sande Vilje, at begge disse Forordninger skulle holdes vel og nöjagtig, med uformindsket Ære for Kongemagten og Vore Efterfølgere, indtil Vi ville anden Forordning give med de forstandigste Mænds Raad [4]) efter det, som Vi se og Gud giver Os at forstaa, at det kan være Folket til mest Gavn. Og til sandt Vidnesbyrd lode Vi Vort Segl sætte for denne Forord-

---

[1]) Om denne se navnlig J. Jakobsen: »Færøske Folkesagn og Æventyr«, Indledning Side IX—XXIII (Kap. I § 9) og Dipl. Færoense I. Side XIX o. ff.

[2]) J. Jakobsen (Dipl. Fær. I. Side XX) og P. A. Munch (Det norske Folks Historie IV. 2. Side 276—277) slutte heraf, at Færøerne paa den Tid havde Lagmand fælles med Hjaltland. Dette synes dog tvivlsomt, da den paagældende tværtimod betegnes som »Lagmand af Hjaltland, som vi havde sendt til eder« (altsaa vel nærmest som særlig Udsending fra Hertugen).

[3]) Retterboden er skreven paa 4 Blade, der i Haandskriftet Nr. 33 kvarto i det kgl. Bibliotek i Stockholm ere indbundne i een Bog sammen med andre Love. »Bogen er skreven af fem forskellige Hænder, for störste Delen fra det 14de Aarhundrede. Norges Landslov (den yngre Gulatingslov) tillige med Retterbøder af Kong Magnus Lagabøter for Gulating, som gaar fra Blad 2 til Blad 71 b, er dens Hovedindhold. Söjdebrevet begynder øverst paa Bagsiden af Blad Nr. 72 og gaar til nederst paa Forsiden af Blad Nr. 75; det optager seks tospaltede Sider. Et Følgebrev, som Hertug Haakon sender Færingerne sammen med Söjdebrevet, og hvori han kundgör for dem denne Forordning og gör Rede for Aarsagerne, staar i Haandskriftet neden under Söjdebrevsteksten paa Bagsiden af Blad 73 og Forsiden af Blad 74. Det er skrevet af Hertugens Skriver (Notarius) Baard Petersson i Kursivhaand paa de brede Rande for neden paa den Maade, at Linierne gaa tværs over begge Sider; hver Linie paa Bagsiden af Blad 73 er ført hele Vejen tværs over, — over til den höjre Rand paa Bagsiden af Blad 74«. (Oversat efter J. Jakobsen i Dipl. Fær. I. Side XXV).

[4]) Jfr. Taranger II. 1. Side 256 o. ff.

ning, som blev givet i Oslo Løverdagen næst efter Sankt Hans' Dag, da ledet var fra Vor Herres Jesu Christi Fødselstid Tolv Hundrede Niti og Otte Vintre, paa Nittende Aar af Vort Hertugdömme. Herre Aake Kansler forseglede. Sira Teit skrev[1]). Men Baard Petersson, Vor Notarius, skrev Brevet[2]).

1.[3]) Det er nu dernæst, at disse ere de Ting, som ere Landet nyttigst, og min Herre Hertugen har tilstaaet os, og ikke staar i den Lovbog, som vor værdige Herre, Kong Magnus hin kronede, gav os, og Mænd vedtoge paa Alting:

At[4]) om Mand gaar i anden Mands Græsgang og bortdriver hans Dyr, saa 1⁰
at han lider saadan Skade, som er en halv Mark værd, da skal han betale Fuldrets-Bod til Dyrets Ejer efter dennes Stand, og en halv Mark Sølv[5]) til Kongen, og bøde

---

[1]) Underforstaaet: »Forordningen«. Titelen »Sira« betegner Skriveren som gejstlig. Kancellipersonalet havde i Reglen gejstlig Uddannelse.

[2]) D. v. s. det foranstaaende »Følgebrev«. Baard Petersson var ansat i Hertug (senere Kong) Haakons Kancelli 1297—1316 (Taranger II. 1. Side 219). »Mellem Klerk og Notarius har der næppe været nogen Kompetenceforskel, men vel en faktisk Forskel i Dygtighed og Erfaring og vistnok ogsaa i Indtægter. Dette flyder allerede deraf, at man avancerede fra Klerk til Notar.« ... »Notarerne, der kaldes »Kongens Notarer«, har sikkert kongelig Udnævnelse, medens Klerkerne muligens var Kanslerens Tjenere« ..... »Paa de norske Kongebreve sætter .... altid Renskriveren sit Navn (N. N. ritaði), hvad enten han er Klerk eller Notar eller ingen af Delene. Dette maa vel have den Betydning, at Skriveren var ansvarlig for Brevets Form« ... »For Brevets Overensstemmelse med Beslutningen havde imidlertid »Forsegleren« det egentlige Ansvar.« (Taranger II. 1. Side 219—221).

[3]) Her staar i den originale Udfærdigelse af Retterboden tilföjet øverst paa venstre Side, efter J. Jakobsens Formening (Dipl. Fær. I. Side XXV) skrevet med Kansleren Aakes Haand: »(H)aq(ui)nus dei gra(cia) manu propria scr(ipsi)mus et signauimus« (det indklammede er utydeligt), [d. e. »Vi Haakon af Guds Naade have skrevet og undertegnet med egen Haand«], og under disse Ord staar Hertug Haakons Monogram (et sammenflettet H og M: d. e. Haakon Magnusson), formentlig sat af ham selv.

[4]) Med Forskrifterne i Afsnit 1⁰ og 2⁰ kan sammenholdes Landslovens almindelige Bestemmelse i VIII. 27, hvorefter forsætlig Ødelæggelse eller Beskadigelse af andres Ting paadrog den skadegörende Fuldrets-Bod eller Avinds-Bod til Ejeren, eftersom Skaden vurderedes til $^1/_2$ Mark Sølv (»Fuldrets-Skade«) eller mindre, samt fuld Erstatning af Skaden efter Skön af 6 forstandige, af Dommeren udmeldte Mænd. Var der ikke Vidner til Skadetilföjelsen, og den sigtede nægtede sig skyldig, skulde han fralægge sig Sigtelsen med séttar-eiðr (Ed med 5 Mededsmænd), hvis det var Fuldrets-Skade, og med lýrittar-eiðr (Ed med 2 Mededsmænd), hvis Skaden var mindre. Jævnfør i øvrigt Brandt: Den norske Retshistorie II. Side 119 og 121—122, hvor forskellige parallele Bestemmelser om Ødelæggelse af anden Mands Husdyr opregnes. Om Begrebet »Fuldret« se Brandt: anf. Værk I. Side 77 o. ff., II. Side 19, 30, 280; Hertzbergs Glossarium i Norges gamle Love V. Side 214.

[5]) 1 Mark (mörk) Sølv betegnede oprindelig 1 Vægtmark (= 215,8 Gram) rent Sølv. Der udmøntedes penningar (senere ogsaa halfpenningar og fjórðungar), af hvilke der gik 240 paa en Mark Sølv, 30 paa en Øre (eyrir) Sølv og 10 paa en Örtug (ertog) Sølv. Mark, Øre og Örtug Sølv betegne altsaa ikke Mønter, men Regningsenheder. Kongerne slog efterhaanden slettere og slettere Mønt, idet først Penningens Vægt og senere dens Sølvholdighed formindskedes. Efter en Møntforandring i Slutningen af Kong Haakon Haakonssöns Regering fik Udtrykket »Mark Sølv« en ny Betydning, nemlig 1 Møntmark = 240 udmøntede Penninge, hvis Værdi i Handel og Vandel selvfølgelig afhang af deres Sølvholdighed. Omkring Aar 1300 var Værdiforholdet, naar det var bedst, 1 : 3, men det forringedes efterhaanden til 1 : 4, 1 : 5 o. s. v., hvorved altsaa Værdien af 1 »Mark Sølv« forringedes i tilsvarende Forhold. Som »rent« Sølv regnedes det engelske Sterlingsølv, som var 14,8-lødigt (d. e. indeholdt 14,8 Vægtdele Sølv og 1,2 Vægtdele Kobber); og da 1 Mark (ɔ: Vægtmark) »rent Sølv« saaledes indeholdt omtrent samme Mængde Sølv som 32 Kroner, kan 1 »Mark Sølv« (ɔ: 240

2⁰ tillige andet jævngodt Dyr som för var, til Ejeren. [a]) Men om Mand sigter [anden] Mand for, at han har været med Hunde i hans Græsgange og paa den Vis gjort ham Skade, da bøde han efter lovlig Dom[1]), om Vidner ere til. Men om han siger nej 3⁰ derimod, da nægte han det efter Loven[2]). [b]) Og tre Dage för skal forud tilsiges og stævnes de, som Faar eller Græsgange eje sammen, til fælles Fold. Men den, som ej vil komme til fælles Fold (medmindre han har Forfald), skal bøde to Øre Sølv til 4⁰ Kongen. [c]) Endvidere, hvor som helst Mænd eje Faar eller Græsgange sammen, da skal der ikke være flere Hunde, end alle de blive enige om, som ere skönsomme, og skulle alle de Hunde være alle lige hjemlede. [d])

---

[a]) *Konf. 1637 § 2 1⁰; Fr. 1698 § 2 1⁰.* [b]) *Konf. 1637 § 2 2⁰; Fr. 1698 § 2 2⁰.* [c]) *Konf. 1637 § 2 2⁰.* [d]) *Konf. 1637 § 2 3⁰; jfr. Fr. 1698 § 8 1⁰ og 5⁰; jfr. Lov 23. Februar 1866 § 59.*

---

møntede Penninge), beregnet efter Forholdet 1 : 3, altsaa i Sølvværdi sættes til $^{32}/_{3}$ eller 10 Kr. 66 Øre. (Lignende Forhold var der i Danmark paa omtrent samme Tid, se Steenstrup i Danmarks Riges Historie I. Side 789). Herved maa imidlertid mærkes, at Sølvets Købeevne (d. e. Værdi i Forhold til Varer) i Datiden var omtrent den 10-dobbelte af, hvad det tilsvarende Pengebeløbs Købeevne er nu, saa at man for at udfinde den virkelige Værdi af et Beløb maa multiplicere det med ca. 10. Paa det daværende Tidspunkt angives 1 Mark Sølv, senere kaldet 1 Mark Sølv forngild (= $^{1}/_{3}$ Mark rent Sølv) at være = 1 kúgildi (kýrlag, kýrverð ɔ: Værdien af en Ko) = 1 hundrað vaðmála (ɔ: 120 Alen Vadmel) = 3 laupar (Løb, Vog à 18 kg) Smör.

Efter det anførte (jfr. Taranger II. 1. Side 127 o. ff. og de der nævnte Skrifter) kunne de i Retterboden brugte Værdibetegnelser tilnærmelsesvis ansættes saaledes:

	Sølvværdi	Smörværdi	Værdi efter Nutidens Smörpriser
	Kr. Ø.	kg	Kr. Ø.
1 Mark Sølv.....	10. 66	54	100.
$^{1}/_{2}$ — —	5. 33	27	50.
3 Øre —	4. 00	20,25	37. 50
2 — —	2. 66	13,50	25.
1 — —	1. 33	6,75	12. 50

Ifølge Debes: Færøernes Beskrivelse (1673 Side 275; 1903 Side 263) beregnedes paa hans Tid Bøder i Mark Sølv paa Færøerne saaledes:

1 Mark Sølv = 2 Gylden 8 Skind færøsk = 2 Rigsdaler dansk (svarer til 376 Skilling Rigsmønt = 7 Kr. 84 Øre Kronemønt).

1 Øre Sølv = 6 Skind færøsk = 24 Skilling dansk (svarer til 47 Skilling Rigsmønt = 98 Øre Kronemønt).

1 Ortug Sølv = 2 Skind færøsk = 2 Skilling dansk (svarer til $15^{2}/_{3}$ Skilling Rigsmønt = $32^{2}/_{3}$ Øre Kronemønt).

Hvilke Værdier i Varer der i Midten af det 17. Aarhundrede svarede til de angivne Værdier i Gylden og Skind, kan ses i Note 2 til Side 16.

[1]) d. e. efter Skön af udmeldte Mænd, se Note 4 til Side 13 samt Brandt II. Side 280.

[2]) d. e. ved Ed med Mededsmænd. Efter (den »ældre») Gulatingslov, som formodentlig var gældende paa Færøerne för Magnus Lagabøters Landslov, var den sigtede i slige Tilfælde berettiget til at fralægge sig Sigtelsen ved Ed, selv om Vidner vare til (se Brandt II Side 250), og Retterbodens Bestemmelse faar da Betydningen af en Indskærpelse af Landslovens almindelige Regel. (Retterbodens Ord »syni eptir logum« kan sproglig betyde enten — som her gengivet — »da skal han nægte det efter Loven« eller — som J. Jakobsen i den færøske Oversættelse — »da skal det paavises efter Loven«, idet »syni« kan være Nutid (forestillende Maade) enten af Udsagnsordet »synja«, nægte, eller af »sýna«, vise, paavise. Af de ovenfor anførte Grunde er den förstnævnte Gengivelse her foretrukken, idet Retterbodens Forskrift derved kommer i god Overensstemmelse med almindelige norske Rettergangsregler; Meningen bliver da: »det er ikke tilstrækkeligt, at den sigtede simpelthen siger nej til Sigtelsen, men han maa benægte den paa den i Loven foreskrevne Maade, ved Ed med Mededsmænd«).

2. Fremdeles, om Mand sidder paa [anden] Mands Jord, og Landskylden ej 1°
er betalt, förend han flytter fra Jorden, da tilegne Jorddrotten sig sin Afgrøde.[1])
Fremdeles, om den Mand sidder paa [anden] Mands Jord, som ej har Gods til at be- 2°
tale med, naar han flytter fra Jorden om Vaaren, da have han betalt hele Landskylden
ved Olafsmesse[2]), — ellers tilegne Jorddrotten sig hans Afgrøde[3]), medmindre Af-
grøden bliver mindre, end der tilhører Lejen.[4]) Nu flytter Lejlænding fra Jorden, 3°
men en anden flytter til; da arbejde hver paa den Jord, som han för boede paa, saa-
ledes at det ikke bliver til Skade for den, som flytter til. Men om Mænd flytte fra
de Jorder, som de have om Vinteren, saa langt bort, at de faa ej selv set til deres
Ager eller passet den, da skal den, som kommer til, hegne og vogte, høste og tærske,
og eje derfor en Fjerdedel af Korn og Halm. Men om Skade bliver gjort derpaa, skal
der bødes til den, som Ageren ejer, Kornspildet efter Dom[5]), men til Kongen to Øre Sølv.

3. Ligesaa ogsaa om de Mænd, som strejfe om til [andre] Mænd uden Ærinde 1°
og opholde sig der fem Nætter eller længere: de skulle betale Kongen tre Øres Bod,
uden [saa er, at] Tjenestefolk rejse for at tage Tjeneste, eller Bonde sender dem i
sine Ærinder. Alle fattige Mænd skulle ustraffet rejse for at bede sig Almisse. Lige- 2°
saa ogsaa de Mænd, som Husbønder tage ind; da ere de skyldige at bøde tre Øre 3°
Sølv til Kongen, men andre tre Øre hine.[6])

---

[1]) Sammenlign den almindelige Regel i Landsloven VII. 1: ábúð jarðar heimilar tekju, en landskyld heimilar lóð og allan áverka (d. e. Lejlændingens Opfyldelse af Pligten til ábúð [at tage Jorden i Brug, dyrke den, vedligeholde Husene osv.] hjemler ham Ret til at sidde paa Jorden til den aftalte Fardag, men Landskyldens [Lejens] Betaling hjemler ham Ret til Afgrøden og sit Arbejdsudbytte). I Overensstemmelse hermed betegner Retterboden Afgrøden som tilhørende Grundejeren (»sin Afgrøde«), saa længe Landskylden ikke er betalt. Efter (den »ældre«) Gulatingslov 72 havde Lejlændingens Forsömmelse af at betale Lejen til den vedtagne Forfaldsdag den meget videregaaende Virkning, at han forbrød sin Lejeret. Vi se derfor atter her Retterboden indskærpe Anvendelsen af almindelig norsk Ret paa et Tilfælde, hvor Magnus's Landslov havde ændret den ældre Ret. Den nye, for Lejlændingen gunstigere Retsregel maatte selvfølgelig have stor Betydning for Lejlændingsklassen, der vandt Tryghed mod at blive drevet fra Hus og Hjem, naar Lejen ikke betaltes i rette Tid. Jfr. i øvrigt Brandt I. Side 286; Taranger IV Side 145.

[2]) Den almindelige norske Regel var, at Landskylden skulde betales inden Sommermaal (14. April), se Landsl. VII. 1; men Retterboden lemper nu denne Regel derhen, at det er tilstrækkeligt, at Lejlændingen har betalt noget af Landskylden, inden han flytter om Vaaren (d. v. s. ved Sommermaal, 14. April); med Resten har han Henstand til 29. Juli. Denne Lempelse maa sikkert forklares ved, at Landskylden i Reglen betaltes med Vadmel eller Uld, og at det i höj Grad var til Lejlændingens Tarv, at han kunde vente med Betalingen, indtil Vaarulden var taget af Faarene (i Juni Maaned). Regelen har bestaaet indtil den Dag i Dag (se Lov Nr. 40 af 30. Marts 1894 § 15, Lov Nr. 70 af 23. April 1897 § 8).

[3]) Fremgangsmaaden var den, at Grundejeren gjorde lögfesta (Arrest), oprindelig ved at rejse Kors over den beslaglagte Afgrøde (krossa lóð fyrir leigu). Lovfæstningen skulde hurtig forfølges ved Sagsanlæg; Betalingen skete ved, at Afgrøden tilvurderedes Grundejeren. Se Brandt II S. 376, Taranger IV S. 298.

[4]) d. e. end den resterende Leje udgör; i saa Fald har nemlig Grundejeren personlig Tiltale til Lejlændingen for, hvad han ikke faar ind gennem Afgrøden.

[5]) d. e. efter Skön af uvildige, dertil udmeldte Mænd.

[6]) Originalen har som sidste Ord »þær«, hvilket J. Jakobsen oversætter ved »til dig« (Dipl. Fær. I. Side 8), idet han forstaar Ordet som sigtende til Biskop Erlend (jfr. endvidere anf. Værk Side XX og XXII). Imod denne Fortolkning maa imidlertid indvendes: 1) den direkte Tiltale til en enkelt Person vilde være ganske usædvanlig i et kongeligt aabent Brev og ogsaa stride imod Retterbodens øvrige Affattelsesmaade; 2) Løsgængeri behandledes ikke i norsk Ret som Forseelse imod Kirken; det vilde derfor være besynderligt

4. Det have Vi ogsaa erfaret om den Uvane, som her er fremkommen i Landet, mere end det burde være, om Mænds Faar og disses Afkom. Og Os sömmer det sig ikke længere at tie dertil, men snarere at tage nogle Bestemmelser om og træffe Foranstaltning til, at hver kunde være til Freds med sit, ifølge det, som han efter Loven bör have. At om to Mænd eller flere eje Faar sammen i en Udmark, og de ville begge slagte hver sine Faar, först dem, som ere umærkede, hvad enten det er Lam eller gamle Faar, da har hver det, som han tager med Hund eller andre Midler, hvad enten han ejer det eller ikke, saafremt det er umærket. Eftersom det nu synes Os og skönsomme Mænd saa, at det kan ikke stemme med Vor Værdighed, at nogen Uorden opstaar i Landet eller faar Fremgang ved Uret, da give Vi den Forskrift og Forordning derom, at om Mand vil tage sine Lam eller gamle Faar, som ere umærkede, da skal han skaffe to gode Vidner paa, at det er hans Faar, og de kende Moder dertil. Men om det mislykkes ham, da skal han have sligt Ansvar derfor, som om han intet ejede deri. [a])

1º **5.** Nu ligge Græsgange sammen udengaards, og to Mænd eje hver sin Udmark, og gaar Faar fra den enes Udmark og ind i den andens og tager fast Ophold dér, og den, som den Udmark ejer, paataler det; da tage hin alle sine Faar og bære
2º til sin Udmark. [b]) Nu gaa disse Faar tilbage til den Udmark, som de vare baarne bort fra, og ligesaa anden Gang, og tredje Gang; da forbrydes disse Faar uden Vederlag til den, som ejer [Udmarken], medmindre han vil tage Leje for sin Udmark, 20 Alen[1]) for hver Mark Faar[2]). Men om han vil ej tage Leje, da skal den, som Faarene ejer,

---

[a]) *Konf. 1637 § 1; Fr. 1698 § 1 1º.* [b]) *Konf. 1637 § 3 1º; Fr. 1698 § 3 1º.*

---

at straffe det med Bøder til Biskoppen, og en saadan usædvanlig Begunstigelse af Kirken vilde ikke være i Overensstemmelse med de af Haakon Magnussön som Hertug og Konge fulgte Regeringsgrundsætninger.

Det synes nødvendigt at antage, at »þær« er en Fejlskrift i Originalen for »þæir« (uagtet det ganske vist er paafaldende, at det andet Hovedhaandskrift, i Dipl. Fær. kaldet B, ogsaa har Formen »þer«). Kun herved synes der at fremkomme ret Sammenhæng i hele Artikel 3, idet dennes Indhold da bliver det ganske simple, at Løsgængere skulle straffes med Bøde af 3 Øre Sølv til Kongen, og at hvis nogen huser dem, skal han ogsaa bøde samme Beløb til Kongen. — Den Kancelliskriver (Sira Teitr), som har renskrevet Retterboden, har paa et andet Sted, lige bagefter, skrevet fejl (og selv rettet Fejlen, se Dipl. Fær. I. Side 8, Noten til Linie 23); og det er let tænkeligt, at en i og for sig ubetydelig Skrivefejl, som þær for þæir, har kunnet undgaa Opdagelse ved Renskriftens Sammenholdelse med det til Grund derfor liggende Udkast.

[1]) d. e. 20 Alen Vadmel. Dette benyttedes paa Færøerne (ligesom i Norge og paa Island) gennem lange Tider som almindeligt Betalingsmiddel, jfr. ogsaa Note 5 til Side 13 samt Artikel 9.

[2]) Betydningen af »Mark Faar« er tvivlsom. — Til Oplysning om Værdiforholdet kan henvises til følgende: 1º. Efter Magnus Lagabøters islandske Landslov (Jónsbók) Købebalken 15 (Norges gamle Love IV Side 308) regnedes 6 (eller efter Omstændighederne 8) Faar lige med Værdien af 1 Ko (kúgildi), hvilken var = 1 Mark Sølv (forngild o: $^1/_3$ Mark rent Sølv, jfr. Note 5 til Side 13). Da 20 Alen Vadmel var = $^1/_6$ Mark Sølv forngild (se den anf. Note), vilde Lejen altsaa udgøre $^1/_6$ af Faarenes Værdi. — 2º. Munkelivs Klosters Brevbog (Diplomatarium Norvegicum XII. Side 163) har følgende Optegnelser fra det 15. og 16. Aarhundrede om Klosterets Jordegods paa Færøerne: [15. Aarh.] Jtem swa mykit godz aghor Munkkaliifs kloster j Förream / Primo Waaghe j Nordhøyiom xiiij mærker jardar ok gaar aff hwarghe mark x alna wadhmaal Ok iij mærker saudhe renther vi gyllene vm aaret / Jtem øyre xij mærker jardar aff hwarghe mark x alna wadhmaal Ok j mark saudhe renter ij gyllene / Jtem marken dyra // [16. Aarh.] Fferøy Anno 1548 / xiiij marc Vaaga oc iij march i saud / xij marc

tilbyde ham Køb paa Halvdelen af Faarene med sig. Nu om han vil hverken købe eller tage Leje; da føre hin sine Faar ud af Udmarken, sig til Fordel, og have dem ude inden tolv Maaneder. Nu vil den, som Faarene ejer, hverken tilbyde Leje eller sælge til den, som Udmarken ejer; da forbrydes Faarene uden Vederlag, som för [sagt]. [a]) Dér skal man neddrive Faarene, hvor de have fast Ophold. [b]) Og hver skal ved- 3°
ligeholde Faarefoldene efter Antallet af sine Faar. Men om anderledes bliver gjort, 4°
da bøde [den skyldige] til Kongen tre Øre Sølv, men til hin, som Faarene ejer, Skadeserstatning efter Loven, om Skade sker. [c]) Nu om Mænd ere ved Fællesfold, og eje 5°
dér mange Mænd Faar sammen; da mærke hver Lam efter, som han ejer Hunfaar, og se efter, hvor mange der have Tvillinglam. Og ligesaa, hvis ukendt Faar er i den Fold; da skulle Hyrderne se efter, hvor mange Hunfaar der have Lam, og mærke et Lam for hvert Hunfaar, som ikke er goldt. Fremdeles, om nogen mærker Faar fejlagtigt i denne Fold, da have den sit Faar, som ejer det, naar ret Oplysning kommer frem, hvis han kan sætte sit Mærke derpaa, eller andet jævngodt Faar. Men den skal ikke være strafskyldig, som mærkede [Faar] fejlagtigt i Fællesfold. [d]) Nu eje 6°
Mænd alle i een Udmark, og vil en eller flere tæmme sine Faar, men nogle ville ikke; da skal den raade, som vil tæmme, og vil bøde om sit Fæ, men ej hin, som vil spilde det. Nu driver den, som har tamme Faar, sine Faar i Folden, og der kommer vilde Faar ind imellem disse; da skal han berolige de vilde Faar og ikke jage dem ind imellem de tamme. Men om han jager sine vilde Faar ind imellem hins tamme Faar, og gör ham saaledes Fortræd og Skade, da bøde han til ham med Fuldret for Skaden, og Avinds-Bod efter Loven, men til Kongen tre Øre Sølv, og tæmme dem af sine Faar, som ere tilbage i den Udmark. [e]) Nu om Mænd gaa alene i Udmark, og 7°
skikke ikke den Mand Bud, som ejer Faar i den Udmark, og mærker fejlagtigt Lam, som tilhører en af dem, og sætter sit Mærke paa det, og vare de för umærkede, og

---

[a]) *Konf. 1637 § 3 2°; Fr. 1698 § 3 2°.* [b]) *Konf. 1637 § 3 3°; Fr. 1698 § 3 3°.* [c]) *Konf. 1637 § 3 4°; Fr. 1698 § 3 4°.* [d]) *Konf. 1637 § 3 5°; Fr. 1698 § 3 5°; Lov 1866 § 53.* [e]) *Konf. 1637 § 4; Fr. 1698 § 5 1°.*

Oyre. oc j marc i saud / j marc Sundbø / j marc j Einars jord / j marc j Mornarkeldo [d. e. Endvidere: saa meget Gods ejer Munkelivs Kloster paa Færøerne: for det förste i Vaag paa Norderøerne 14 Marker Jord, og gaar af hver Mark 10 Alen Vadmel, og 3 Marker Faar, giver i Rente 6 Gylden om Aaret. Endvidere i Øre (o: Bygden Øre, sandsynligvis Nordøre i Vaag Sogn, i hvilken Bygd 2 Marker Jord endnu kaldes kloysturjørð, Klosterjord) 12 Marker Jord, af hver Mark 10 Alen Vadmel, og 1 Mark Faar, giver i Rente 2 Gylden. Endvidere »den dyre Mark (?)« — Færøerne Aar 1548: 14 Marker i Vaag og 3 Marker Faar. 12 Marker i Øre og 1 Mark Faar. 1 Mark i Sundbø. $^1/_2$ Mark i Einars Jord. $^1/_2$ Mark i »Mornarkeldo (?)«]. — 3°. Arent Berntsen: »Danmarks og Norges frugtbare Herlighed« (1656) II. Side 116—118, angiver, at Jordlejen af 1 Mark Jord og ligeledes Söjdelejen af 20 Faar udgör 1 Gylden, samt at 1 Mark Jord i Køb almindeligst gælder 16 Gylden (hvorefter altsaa den aarlige Leje var $^1/_{16}$), hvorhos Taksten for Forholdet mellem Penge og Varer angives saaledes: 1 Gylden = 36 Pd. Fisk, Fjeder, ru Talg, Tran eller Uld, 24 Pd. Smör eller skær Talg, 5 Par hvide Hoser, 4 Par rode do., 4 Lam, 20 Skind, 10 Alen Vadmel. Jfr. i øvrigt Debes: Færøernes Beskrivelse (1673 S. 278—282; 1903 S. 266—269); samt om Værdiforholdet i det 16. Aarh.: N. Andersen: Færøerne 1600—1709 (1895) S. 12. — 4°. Udtrykket »20 Alen for hver Mark Faar« i Retterbod 1298 omskrives i Konf. 24. Februar 1637 § 3 2°. til: »en Gylden for hver Mark Söuder« og i Forordning 2. April 1698 § 3 2°. til: »2 Lod Sølv for 40 Faar«.

De under 2°.—4°. anførte Oplysninger göre det vel sandsynligt, at 1 Mark Faar i det 15.—17. Aarhundrede var = 40 Faar; men sikkert er dette dog ikke, og i alt Fald vil det være forhastet derfra at slutte tilbage til 1298. Navnlig maa det erindres, at

siger ikke den til, som ejer [Lammet]; da har han mærket i Löndom og bøde til den, som ejede [Lammet], efter Dom[1]), men til Kongen tre Mark, om det værdsættes til en Øre, men Rapseri [er det], om det er mindre. Men om han mærker det Faar, som för er mærket, og sætter sit Mærke derpaa ovenpaa hins, som för ejede det Faar, da er han Tyv[2]). [a])

1° **6.** Nu om Mænd føre de Hunde ud i Udmark, som ere Faarebidere, og de bide Faar; da skulle de gengælde hin, som ejer, jævngode Faar, som han ejede. Og bider den oftere, da skal han bøde, som om han selv dræbte. Men om de Hunde, som Mænd have vedtaget, at de skulle gaa op, göre Faar Skade, da skal den, hvem denne Hund følger, yde et jævngodt Faar til den, som ejede det, og agte saa at vogte paa sin Hund. Men det er en Faarebider, som gör Faar Skade oftere end een Gang
2° eller gaar bort ud i Udmarken for at bide Faar. [b]) Men Besætning i Udmark skulle Mænd have efter det, som i gammel Tid har været, medmindre Mænd se, at Udmarken kan taale mere; da maa de have saa mange, som de blive enige om, og hver maa have saa mange Faar deri, som han ejer Udmark til. Ligesaa ogsaa om anden Ejendom, Kvæg eller Heste; da skal heller ingen have flere, end forud er afgjort Mænd imellem; skal ogsaa ingen holde dem i andens Udmark end sin egen; men om han holder, da svare han dertil efter Loven[3]). [c])

1° **7.** Ligesaa er ogsaa at tale om de Mænd, som stifte Fattigmandsbo, saa snart de eje Mad til et Halvaar. Nu skal ingen herefter sætte Bo med mindre Gods end med tre Kør; men enhver, som overlader ham Jord med mindre, da skal hver af dem bøde en Øre til Kongen. Men ingen andre skulle holde eget Hus uden de alene,
2° som ej kunne skaffe sig Udkomme til Livsophold[4]). Ligesaa ogsaa om Tjenestefolk, som

---

[a]) *Konf. 1637 § 5; Fr. 1698 § 6.* [b]) *Konf. 1637 § 6 1°; jfr. Fr. 1698 § 8 4° og 5°; Lov 1866 §§ 63 og 64.* [c]) *Konf. 1637 § 6 2°; Fr. 1698 § 9 1°; jfr. Lov 1866 §§ 17, 22, 24, 32.*

---

det vel er muligt, at den sædvanlige Lejes (Landskylds) Forhold til den lejede Tings Værdi har forandret sig i den mellemliggende Tid (i Norge var Landskylden saaledes indtil den sorte Død 1349—50 meget höj, men gik derefter langt ned, se Taranger II. 1. Side 303; IV. Side 148 og 207—08, og det er antagelig gaaet ligesaa paa Færøerne). Den af J. H. Schröter (Samling af kgl. Anordninger m. m. Færøerne vedkommende [1836] Side 10, jfr. Side 149) givne Forklaring, hvorefter 1 Mark Söjd i 1298 skal være = 40 Faar, er næppe paalidelig.

[1]) d. e. efter Skön af uvildige Mænd.

[2]) Efter Landsloven IX. 10 ansaas a) Tyveri under 1 Øres Værdi som *hvinnska* (Rapseri), der straffedes med Bod af 1 Øre til den bestjaalne og 2 Øre til Kongen, hvorhos Gerningsmanden blev Mindremand. b) Tyveri til Værdi af 1 Øre indtil $^1/_2$ Mark (= 4 Øre) straffedes: 1ste Gang med Bod af 3 Mark til Kongen eller, i Mangel deraf, Hudstrygning; 2den Gang med Bod af 6 Mark eller, i Mangel deraf, Hudstrygning og Brændemærke paa Kinden; 3die Gang med ubetinget Hudstrygning og 6 Marks Bod; 4de Gang med Livsstraf. c) Var det stjaalne til Værdi af $^1/_2$ Mark indtil 1 Mark, straffedes Gerningsmanden 1ste Gang med Bod af 13 Mark 8 Ørtuger til Kongen eller, i Mangel heraf, med Døden; 2den Gang ubetinget med Livsstraf. d) Var det stjaalne endelig af 1 Marks Værdi eller derover, forbrød Tyven 1ste Gang alt sit Gods og skulde straffes med Legemsstraf efter nærmere Bestemmelse af Sysselmanden; 2den Gang forbrød han al sin Ejendom og Livet med. Se Landsloven IX. 1; Brandt, II. Side 98—99. — Som det vil ses, straffer Retterboden falsk hemmelig Mærkning af Faar med 3 Marks Bod, altsaa med Straffen for 1ste Gang begaaet egentligt Tyveri af laveste Grad.

[3]) d. v. s. Landnam ifølge Landsloven VII. 20 jfr. 21 (se ogsaa Chr. V.s Norske Lov 1—22—17).

[4]) Disse Bestemmelser havde selvfølgelig til Hensigt at sikre Jordejerne den fornødne Ar-

løbe bort fra Bønder uden Forfald; dem skal ingen underholde længere end tre Nætter; men om han underholder dem længere, betale han det, som Lovbogen melder om de Mænd, som tage andres Arbejdsfolk.

8. Nu om Bondes Huskarle hitte Hval ude paa Havet, og skære Skibsladning 1° af den, da skulle de have en Syvendedel deraf; men om de føre Hval til Lands uskaaren, da skulle de have saadant deraf, som Lovbogen melder[1]). Nu drive Mænd 2° Hval op paa Land, de som ikke eje Jorden derovenfor, og dræbe og bjærge den op over Flodmaalet; da skulle de have en Fjerdedel deraf[1]). Ligesaa ogsaa om Træ paa 3° samme Maade. Men om Mænd finde Kvæg eller Faar eller andet Husdyr ude paa 4° Havet, og føre det til Lands, da skulle de have en Fjerdedel deraf.

9. Ligesaa er ogsaa om de Mænd, som her sidde i Vintersæde og Bønder byde hjem til sig; hvor meget Bønder skulle tage i Vederlag af dem for tolv Maaneder: At de Mænd skulle give tre Hundrede, som ikke faa Øl, men dog saadan Mad som Bonden. Men den fire Hundrede, som faar Drikke til Maaltiderne paa Helligdage og Fastedage. Men den fem Hundrede, som hver Dag faar Øl[2]).

10. Det er nu dernæst, at om Mand besætter anden Mands Udmark med sine 1° Faar, og vil ikke føre dem ud derfra, endskönt den, som Udmarken ejer, forbyder det[3]), da skal den, som Udmarken ejer, fastsætte Frist. Og skal den første begynde ved den første Olafsmesse [d. e. 29. Juli] og [gaa] til Andreasmesse [d. e. 30. November]; men om de da ikke ere ude af Udmarken, og Forfald ikke er til Stede, da skal den, som Udmarken ejer, blive Ejer af en Tredjedel af hans Faar. Den anden Frist begynder ved Andreasmesse [d. e. 30. November] og [gaar] til Fasten; men om de da ikke ere ude af Udmarken, og Forfald ikke er til Stede, da skal den, som ejer Udmarken, blive Ejer af to Dele af Faarene. Den tredje Frist begynder ved Fasten og [gaar] til Olafsmesse [d. e. 29. Juli]; men om de da endnu ikke ere ude af Udmarken, da skal den, som Udmarken ejer, blive Ejer af alle de Faar, medmindre saadanne Nødstilfælde forhindre det, som skönsomme Mænd regne for Forfald, og hans

---

bejdskraft til deres Landbrug. Lignende Lovbud findes fra en langt senere Tid i Forordning 21. Maj 1777 § 8 (ophævet ved Plakat 11. November 1846).

Bestemmelserne staa i en mærkelig Modsætning til, hvad der gjaldt i den norske Lovgivning paa den Tid. Medens den *færøske* Retterbod søger at modarbejde, at Fattigfolk sætte eget Bo, og henviser dem til at tage Arbejde hos de større Jordejere, bestræbte den *norske* Lovgivning i samme Tidsrum sig for at opmuntre Opdyrkning ved at indrömme en vis Tids Skattefrihed for Rydningsmænd (se Taranger II. 1. Side 82—83, jfr. endnu Chr. V.s Norske Lov 3—12—7 og 8).

[1]) Hermed kan sammenholdes Bestemmelserne i Landsloven VII. 64 (i alt væsentligt overensstemmende med Chr. V.s Norske Lov 5—12), jfr. Brandt I. Side 266—267.

[2]) De anførte Talstörrelser 300, 400, 500 betyde henholdsvis 360, 480 og 600 Alen Vadmel (se Note 5 til Side 13). I Norge regnedes paa det daværende Tidspunkt 1 mánaðarmatr (d. e. 1 Maaneds Kost) = 1 Løb Smör (se Taranger II. 1. Side 124, Note 2 og Side 133), hvilket ifølge det i Note 5 til Side 13 angivne Værdiforhold mellem Smör og Vadmel stemmer ganske godt med Retterbodens Takst. Hermed kan ogsaa sammenlignes den i Dipl. Fær. I. Side 27—28 optagne Regel om »Tingfarertold« fra omkring Aar 1400.

[3]) Originaltekstens Ord: »þo at hinn mæini« kunne *sproglig* betyde enten: »skönt det er til Skade for ham« (saaledes J. Jakobsen i den færøske Oversættelse) eller »skönt han forbyder det« (saaledes som ovenfor gengivet). Da den i Lovbestemmelsen omtalte uberettigede Brug af den fremmede Ejendom imidlertid *altid* maa være til Skade for dennes Ejer, synes den sidstanførte Gengivelse at burde foretrækkes. Lovbudets Mening bliver da, at Udmarkens Ejer *først* skal fremsætte *privat* Indsigelse imod (meina) den ulovlige Brug, og hvis dette ikke hjælper, skal han nedlægge lovformeligt Forbud

Naboer ligesaa vide det. Nu om det skönnes saa, at saadanne Nødstilfælde have stødt til, at han ikke kunde føre [sine Faar] ud, skönt han vilde, da skal han have Vederlag for dem af sine Faar, som staa tilbage i hins Udmark. Ligesaa er ogsaa foreskrevet, at kun det Faar har fast Ophold i andens Udmark, som dér har Vinter-
2° græsgang, og dér læmmer om Vaaren. [a]) Men hvor Mænds Udmarksgrænser støde sammen, og Faar gaa til Møde imod hverandre, da skal den, som vil gaa til Markeskel, skikke den Bud, som ejer til Møde imod ham, og skulle de begge gaa sammen. Men om den ene af dem ikke vil gaa, da gaa den, som stævnede den anden, i sin Udmark, men ikke i den andens uden lovlige Vidner. Nu om han gaar over Markeskel ind i andens Udmark, da have han sligt Ansvar derfor, som om han ikke skikkede hin Bud. Men om Bud ej ere skikkede, og han dog gaar, da svare han til slig Mistillids-Klage, som den, der sad hjemme, vil føre mod ham, og al den Skade, som sker af hans Gang paa den Dag, og slig Avinds-Bod, som Lovbogen vidner, men til Kongen tre
3° Øre Sølv. [b]) Men om Mænd eje Græsgange sammen og vilde Faar, og nogle ville tæmme dem, men nogle ikke, da skal den raade, som vil tæmme, og vil bøde om sit Fæ, men ej den, som spilder det for dem begge; ellers skal den, som ikke vil tage [Faarene] hjem, svare til den Skade, som sker paa hins Faar, medmindre noget Nødstilfælde indtræffer. [c])

11. Ligesaa have Vi ogsaa givet den Forskrift, at de Hvalstykker, som vi kalde „vagnhögg“ [1]), eller som have drevet saa længe, at de ikke tage mod Salt, dem ville Vi give til den, som ejer det Land, som de drive op paa, for Guds Skyld og Vor Faders og Moders Skyld, Os til Fred og Fremgang, paa det Vilkaar, at det skal vises først for to Vidner, og de skulle tage nogen Bestemmelse derom, — medmindre Vore Efterfølgere se, at det er imod Kongemagten.

1° **12.** Ligesaa ogsaa de Mænd, som krænke gode Mænd i Ord [2]) eller Gerninger,

---

[a]) *Konf. 1637 § 7; Fr. 1698 § 4; jfr. Lov 1866 § 8.* [b]) *Konf. 1637 § 8; Fr. 1698 § 7 1°; jfr. Lov 1866 §§ 6, 47, 54.* [c]) *Konf. 1637 § 9; jfr. Fr. 1698 § 5 2°.*

---

med Fastsættelse af Frist (gera fimt til). Forbudet skulde formentlig ske i Form af lögfesta (se herom Brandt II. Side 375 o. ff., Taranger IV. Side 298). »Fimt« betyder oprindelig »Frist af 5 Dage« (jfr. f. Eks. fimtar-stefna, Chr. V.s Norske Lov 1—4—7: »femte Stævne, som er fem Nætters Stævne«), men betyder paa dette Sted aabenbart »Frist« ganske i Almindelighed (se i øvrigt J. Jakobsen i Dipl. Fær. I. Side XLII).

[1]) *vögn* betyder: Spækhugger (delphinus orca). Vagnhögg er altsaa Stykker, som en Spækhugger har hugget eller bidt ud af en Hval. Til Forstaaelse af Lovstedet maa det erindres, at ifølge Landsloven Kongen ejede Hvaler af over 18 Alens Længde, som fandtes drivende paa Havet, medens Hval, som drev op paa Land, tilfaldt Grundejeren og Kongen, hver med det halve, uden Hensyn til Hvalens Størrelse (Landsloven VII. 64, jfr. endnu samme Regler i Chr. V.s Norske Lov 5— 12—1 og 4). Ifølge den ældre Lovgivning (Gulatingslov 149) gjaldt samme Regel om Hval, som drev op paa uden gaards Jord, medens Grundejeren uden Afkortning ejede Hval, som drev op paa inden gaards Jord. Hertugen lemper nu den nye (for Grundejeren ugunstigere) Ordning i Landsloven ved for de i Artikelen omhandlede mindre Hvalstykker at afstaa Grundejeren sin Halvdel; men for at sikre mod Misbrug paalægges det Grundejeren at tilkalde Vidner (jfr. Landslovens Forskrift, der er optagen i Chr. V.s Norske Lov 5—12—2). — Grunden til den sidste Betingelse i Artikelen (»medmindre — Kongemagten«) var selvfølgelig, at Hertugen som Lensfyrste ikke havde Myndighed til at bortskænke Kongemagtens Ret med endelig bindende Virkning for Kongen.

[2]) Landsloven IV. 23—25 fastsatte for Ærekrænkelser Straf af 4 Marks Bod til Kongen og Fuldrets- eller Halvrets-Bod (efter Krænkelsens Beskaffenhed) til den krænkede.

og have intet at bøde med, og trøste sig saa til deres Uformuenhed: at de skulle have slig Revselse, som tolv skönsomme Mænd dömme, lovlig udmeldte af Retshaandhæveren [1]). Nu om Mand er til Stede ved Mænds Trætte eller Køb, og vil han ej af- [20]
give Vidnesbyrd, lovlig tilstævnet, da betale han Kongen en Mark Sølv hver Gang, indtil han afgiver [Vidnesbyrd] [2]).

---

[1]) d. e. Sysselmanden (om dennes Stilling, særlig ogsaa til Retsvæsenet, se Taranger II. 1. Side 244 o. ff.). Denne Embedsmand (i Norge i Reglen hørende til Höjaristokratiet) havde Sysselet til Len og maa ikke forveksles med de senere færøske Sysselmænd; til disse svarede Datidens Lensmænd (Taranger II. 1. Side 254), der vare Sysselmandens Ombudsmænd og udnævntes af ham. Det maa sikkert antages, at Færøerne have udgjort eet Syssel.

[2]) Retterboden udtaler altsaa her Vidnepligten som en almindelig Borgerpligt uden Hensyn til Vidnesbyrdets Genstand. Medens dette i Nutiden vel vil forekomme saa selvfølgeligt, at det maaske nærmest vil vække Forundring, at Retterboden omtaler det, stod Sagen helt anderledes for Datidens Bevidsthed. Efter den ældre Lovgivning (Gulatingsloven), som maa antages at have gældt paa Færøerne för Indførelsen af Magnus Lagabøters almindelige Landslov, var man ikke pligtig at aflægge Vidnesbyrd om det, man tilfældig havde erfaret, idet Vidnepligten indskrænkede sig til 3 Tilfælde, nemlig at man enten fra först af har været tilkaldt ved Retsforholdets Stiftelse eller umiddelbart efter er blevet skudt til Vidne (skírskotat, d. v. s. udtrykkelig opfordret til at mærke sig, hvad der er foregaaet) eller skal aflægge Vidnesbyrd om, hvad der er forhandlet i Retten. Heri indførte imidlertid Landsloven den vigtige Ændring, at Vidnepligten gjordes til almindelig Borgerpligt, selv om Vidnet ikke er skírskotat, under en Bod af 1 Mark Sølv til Kongen, jfr. Brandt II. Side 233. Det er denne Regel, som Retterboden her indskærper (jfr. Ordene »er til Stede ved« [altsaa uden Hensyn til, om han er tilkaldt eller skírskotat eller tilfældig har været til Stede ved] »Trætte eller Køb«).

Artikel 12 danner en naturlig Afslutning paa Retterboden, idet det maatte være af største Vigtighed for den virkningsfulde Haandhævelse af dens Forskrifter, at der gjaldt almindelig Vidnepligt, ogsaa med Hensyn til tilfældige Erfaringer, og at formueløse Personer, hvem altsaa Pengebod ikke kunde ramme, kunde straffes med anden Straf i Stedet derfor.

[3]) Her staar i den originale Udfærdigelse af Retterboden tilföjet: »Et ego Ako domini ducis Norwegie cancellarius s..scripsi manu propria. hic in fine.« [d. e. Og jeg, Aake, Norges Herre Hertugs Kansler, har underskrevet med egen Haand her i Slutningen].

Aabent Brev til Undersaatterne paa Færø.

Roskilde, den 2. November 1559.

Registre over alle Lande (i Rigsarkivet) VII. 513. Norske Rigsregistranter I. 277.

Frederik den Anden osv.

Göre alle vitterligt, at efterdi vore og Kronens Bønder og Tjenere paa Vort Land Færø haver ladet berette for os, hvorledes de storligen haver været besværet af de Fogder, som Landet i Befaling haft haver, saa at naar nogen Mand haver fæst sin Gaard og den bygget, forbedret og ved Magt holdt haver, da have Fogderne uden al skellig Aarsag udsat ham af Gaarden og den lejet og fæstet en anden; da paa det at fornævnte vort Land Færø saa meget des ydermere maa forbedres, og vore Undersaatter der sammesteds mue blive ved deres Næring og Bjæring, have vi af vor synderlige Gunst og Naade undt og tilladt, og nu med dette vort aabne Brev unde og tillade, at naar nogen af vore og Kronens Bønder og Tjenere paa Færø fæster nogen Gaard af vor Foged, som der sammesteds Befaling haver, da skal han den have, nyde, bruge og beholde, emeden og al den Stund han samme Gaard bygger, forbedrer og ved Magt holder, og udgiver hans Landgilde i tilbørlige Tid, og vor Foged paa vore Vegne hører og lyder, og i alle Maader skikker sig, som en tro Undersaat bör at göre.

Aabent Brev anlangendes Præsterne paa Færø.

Odense, den 8. April 1632.

Aftrykt efter Norske Registre (i Rigsarkivet) V. 66. Norske Rigsregistranter VI. 380.

Se endvidere Debes: Færøernes Beskrivelse (1673 S. 299; 1903 S. 286); J. Begtrup: Nogle Oplysninger til nærmere Kundskab om Færøerne (1809) S 21 o. ff.; N. Andersen: Færøerne 1600—1709 (1895) S. 321, 323, 348—349, 351—352, 388. Hos Debes og Begtrup (samt i den færøske Tingbog og den færøske gejstlige Mødeprotekol, se Andersen S. 331 Note 2) angives, at det aabne Brev er dateret Koldinghus 23. April 1632; men med denne Datering er i Norske Registre det efterfølgende i Registrene indførte Brev betegnet, og der foreligger da maaske en Forveksling ved Kancelliets Ekspedition af det til Færøerne sendte Eksemplar af det aabne Brev af 8. April.

Som Bilag er nedenfor aftrykt: [1]) Ansøgning fra de færøske Præster af 1. Juli 1631 (i Rigsarkivet) og [2]) en Erklæring (uden Dato og Underskrift) over Ansøgningen (sammesteds).

Paa Bagsiden af Ansøgningen findes følgende Ekspeditions-Paategning: »Færøe presters supplication / om tiende och offer / $^1/_4$. fattige. aff. uuild (? utydeligt) / offer it schind vdyctig. / NB. om presterne Ringe / 2 om bønderne de der tien- / de formuende / fogden erklere sig her / paa«.

Den udaterede Erklæring maa sandsynligvis være afgivet af Fogden Mads Christensen Gullandsfar (Foged paa Færøerne 1620—44, se Andersen S. 30, 218). Det i Erklæringen indeholdte Forslag er optaget uforandret i det kgl. aabne Brev, endog saaledes, at Fejlskrifter ere medtagne. Ordet »Jordleje« i Stedet for »Jord« (Fejlskrift i Erklæringen under »Norderø«) er saaledes gaaet over i det aabne Brev; og paa 5 andre Steder, hvor Erklæringen (rigtig) har Ordet »Jord«, er dette i Norske Registre forandret ved at tilføje »—leje« (over Linien). — Præsten paa Sandø, Jens Jensen Skiffue (ɔ: Skive), har i Erklæringen ved Fejlskrift faaet Navnet »Siffue«; ligesaa i det aabne Brev. — Koncipisten af det aabne Brev har ellers (rigtig) udeladt Erklæringens Angivelser af den Leje, der svaredes til Kronen af de paagældende Jorder, Faar, Kør og Heste; men ved Gaarden i Norderdal (Sydströmø) har han fejlagtig medtaget Ordene »er Smör $3^1/_2$ Vaag«.

Christian den Fjerde osv. Göre alle vitterligt, at eftersom menige Præstemænd paa Færø sig underdanigst beklager, at de ikke have, som de til deres Nødtörft kan underholdes af, da have vi af synderlig Gunst og Naade undt og bevilget dennem efterskrevne Hjælp: Hr. Hans Gabrielssön Færø paa Norderø, Unnegærde, Jordleje 4 Mark, Faar 125; Hr. Hans Ganterup paa Østerø, Op—i—Heie, Jord 7 Mark, Faar 61; Hr. Hans Rasmussön Færø paa Strömø, Norderdal, Jordleje 5 Mark, Kør $3^1/_2$ og $4^1/_2$ Mark 1 Fjerd. Jord, er Smör $3^1/_2$ Vaag, Faar 120; Hr. David i Kvievig, for —

Hjemen-aa, Jordleje 6 Mark, Faar 105[1]); Hr. Jens Jenssön Siffue paa Sandø, Sandegaard og Bro, Jordleje $5^1/_2$ Mark, Faar 48; Hr. Rasmus Sörenssön [paa] Vaagø, Kalveleje, Jordleje 6 Mark, Heste 1, Faar 220; Hr. Hans Hanssön paa Suderø, Gjoveraa, Jordleje 5 Mark $1^1/_2$ Fjerd., Kør 1, Heste 1, Faar 48. Hvilken fornævnte Hjælp de og deres Efterkommere til evig Tid skulle have til Underholdnings Forbedring for deres Kalds Ringheds Skyld. Thi forbyde vi alle og enhver dem herimod, eftersom forskrevet staar, Forhindring eller i nogen [Maade] Forfang at göre, under vor Hyldest og Naade.

---

[1]) Denne Gaard blev mageskiftet med en Gaard i Kjelnæs (Kollefjord) ved Missive af 20. April 1657 og Konfirmation af 27. s. M.

Bilag 1.

Ansøgning af 1. Juli 1631 fra Præsterne paa Færøerne til Kansler Christian Friis.

Velbyrdige og strænge Ridder, Herr Christian Frijs til Kragerup, Kong. Maj.ts Kansler, Gejstlighedens øverste Regenter og Beskærmere, næst Gud og kong. Maj.t udi Dannemark og Norge, og vor naadige Øvrighed, ønsker Evangelii Tjenere paa Færø Guds Naade og Fred, Velsignelse, Glæde og Salighed, himmelske Ære og Herlighed, ved og formedelst vor eneste Fredfyrste og Livsens Hertug, Jesum Christum, samt vor ydmyge Hilsen tilforn.

Velbyrdig og strænge Herr Kansler, vor allernaadigste Herre og Konning haver af kristelige Magnificens og Rundhed naadigst undt og givet Evangelii Tjenere udi sine Riger og Lande, at de af al Tiende skal have den tredie Part, og at de derforuden maa have tre Gange Offer om Aaret til deres Livs Ophold og Nødtörftighed. Mens eftersom saadant af Indbyggerne her paa Færø ikke bliver efterkommet, mens modvilligen forsömt, da sker vi fattige Mænd herudi forkort, og kunne derfore udi denne besværlige Tid ikke nære eller opholde vore fattige Hustruer og Börn uden allerstörste Armod og Elendighed.

Thi hvad Tienden er anlangendes, saa parterer og deler Indbyggerne den udi fire Parter, af hvilke fire Parter de den ene indeholder hos dem selve under det Skin, at de den distribuerer og udbytter til de arme; mens omendskönt saa var, da er det jo tilbørligt, at om de vil give de fattige noget udi Guds Navn, de da giver af deres eget, og ikke af det, som hører kong. Maj.t til og af hans Maj.t er tillagt Guds Ords Tjenere. Dernæst, hvad Offer er anrørendes, da giver vore Sognefolk os ikkun een Gang Offer om Aaret, og da baade lidet (hver Kommunikant, enten han er fattig eller rig, saa giver han ikkun 1 Skinds Værd, og det saa godt som tiltvungen) og dertil udygtige Vare, for hvilken vi enten lidet eller intet kunne bekomme, saa at vi fattige Mænd sætter til Gud, hvad Armod vi maa lide her paa Landet, maa drikke Vand og Bland, nødes til at fortære undertiden det, som den elendigste Betler udi andre Lande skulde lade staa ufortæret. Mens hvor sure vi fortjener vor arme Føde, med Løben og Strippen til Lands og Vands, undertiden med allerstörste Livsfare, det skyder vi til Gud i Himmelen og til vor kære Øvrighed, kong. Maj.ts Fuldmægtige her paa Landet, som det noksom er bevidst.

Vi have anmodet kong. Maj.ts tro Forvalter her over fornævnte Færø, ærlig og velagte, Mads Christenssen, at han os herudi skulde forhjælpe. Hvortil han og haver gjort sin störste Flid med Admonitioner og Formaninger paa sæt Ting og Stævne til den menige Almue, at de os skulle give vor Rettighed; mens Indbyggerne ville ikke lade sig dertil bevæge, at de sig efter Ordinansen skulle dirigere. Alene efter gammel Sædvane ville de sig forholde, med mindre (sige de) end vi derpaa kunne os forskaffe nogen vis Besked fra den höje Øvrighed, hvorfore vi fattige Ministerii Tjenere eders velb. Magnificens vil have ydmygeligen suppliceret og paa det allerunderdanigste ombedet, at eders velb. Fromhed hos vor allernaadigste Herre og Konning (cui deus ex alto benedicat) vilde forhjælpe, at vi herpaa et naadigt Svar kunne bekomme, paa det vi kunne vide, om vi os efter Ordinansen skulle forholde eller ej, eller og at eders velb. Magnificens udi andre Maader til rundeligere Underholdning os vilde forhjælpe.

At eders velb. Fromhed vilde dog for Guds Skyld anse vor Armod og den ringe Underholdning, hvilken eders Velb. baade af kong. Maj.ts Tiende, som her kommer af Landet, naar den i syv Parter bliver divideret (thi saa mange Præstekald er her paa Landet), og desligeste af hans Maj.ts Landsfoged kan erfare. Vi fattige Mænd göres nu gammel og tunge en Part til at rejse, og havde vel Medtjenere behov, mens vi kan ikke formaa at holde dem, formedelst vor Indkomst er saa saare ringe. Vi tviler slet intet derpaa, at eders velb. Fromhed os jo herudi forhjælper til det bedste, og denne vor Supplikats udi den bedste Mening exciperer og optager. Den evige og trofaste Gud skal eders velb. Fromhed disse og andre saadanne Velgerninger imod sit hellige Ords Tjenere udi de himmelske Bolige rigeligen og vel belönne, udi hvis Beskyttelse og Beskærmelse vi eders velb. Fromhed, med eders velb. Frue og velb. Börn og Blodsforvandte vil have til Sjæl og Liv evindeligen befalet.

Skrevet paa Kapitel udi Thorshavn paa Færø den 1. Juli Anno 1631.

Eders Velb. underdanigste Tjenere

Jens Jenssen Skiffue p. Hans Gabrielssen Færø.

Rasmus Christenssön Gantrup. Hans Rasmussen Ferøe.

Hans Hanssen Hardi.

Om Kansleren Christian Friis til Kragerup se H. F. Rördam i Biografisk Leksikon V. 409 o. ff. (født 1581; Kansler $^1/_{12}$ 1616 til sin Død $^1/_{10}$ 1639). Naar de færøske Præster henvendte sig til ham, gik de ikke til den urette Mand. Han var bekendt for den Nidkærhed, hvormed han som Kansler støttede aandelig Virksomhed og navnlig søgte at hjælpe paa Præsternes Kaar (»man har endnu den af saa mange betydningsfulde Hverv optagne Kanslers egenhændige Udkast til en Række Kongebreve, bestemte til at yde Præsterne i de slettest aflagte Kald nogen Forbedring i deres Indkomster«; Rördam anf. Værk V. 412).

Som Privatmand ydede han frivillig Sognepræsteembedet i sit Fødesogn, Farstrup, hvor han ejede Hovedgaarden Vaar, Erstatning for Tiende af denne Gaard (hvilken Afgift de adelige Sædegaarde var fri for) ved at udlægge Sognepræsten en Gaard (Rördam S. 413), — altsaa noget lignende som det Tillæg, der blev ydet de færøske Præster af Kronen, som Erstatning for manglende Tiende og Höjtidsoffer, ved Aabent Brev af 8. April 1632.

Bilag 2.

Erklæring over foranstaaende Ansøgning.

Eftersom menige Præstemænd udi Færø haver suppliceret til Herr Kansler anlangendes deres megen ringe og fattige Vilkaar, de haver til deres Livs Ophold der udi Landet, og at Herr Kansler for Guds Skyld og saadan deres Elendighed vilde forhjælpe dennem hos hans Maj.t at hans Maj.t af kongelig Gunst og Naade naadigste vilde bevilge og dennem tillade nogen videre Benaadning, end som de tilforne haver af hans Maj.t til deres Præstegaarder. Hvilket jeg ikke veed anderledes kunde ske, end om hans Maj.t af kongelig Mildhed og Rundhed naadigste vilde unde og dennem bevilge efterskrevne Jorder og Faar fri, til det, som de tilforne havde til Præstegaarderne, som de selver den største Part deraf til Leje haver, og haver aarligen givet hans Maj.t Leje og Landskyld af, hvilket kunde være de fattige Mænd til al som störste Hjælp til deres Underholdning aarligen.

Fortegnelse paa efterskrevne Jorder og Faar.

Norderøø, J Wnnegierde,
Herr Hans Gabrielssen, Ferøø,

Jordeleje	4	Mk.	
er	2	Gl.	
Faar	125		
er	6	Gl. 5 Sk.	er..... 8 Gl. 5 Sk.

Østerøø, op j Heie,
Herr Rassmus Gantherop,

Jord	7	Mk.	
er	3½	Gl.	
Faar	61		
er	3	Gl. 1 Sk.	er..... 6½ — 1 —

Strømøø, Norderdall,
Herr Hans Rassmussen, Ferøø,

Jord	5	Mk.	
er	2½	Gl.	
Kør 3½ og 4½ Mk. 1 Fjerding Jord er Smör	3½	Vog	
Faar	120		
er	6	Gl.	er..... 13½ — 5 —

Quieuigh for hiemen Aa,
Herr David, er død,

Jord	6	Mk.			
er	3	Gl.			
Faar	105				
er	5	Gl.	5	Sk.	
			er	8	Gl. 5 Sk.

Sandøø, Sande Gaard, og Bro,
Herr Jens Jenssen, Siffue,

Jord	5½	Mk.			
er	5	Gl.			
Faar	48				
er	2	Gl.			
			er	7	— » —

Wogøø, Kalffue Leie,
Herr Rassmus Söffrenssen,

Jord	6	Mk.			
er	4½	Gl.			
Heste ...1, er	5	Sk.			
Faar	220				
er	11	Gl.			
			er	15½	— 5 —

Suderøø, Gioffuer Aa,
Herr Hans Hanssen,

Jord	5	Mk.	1½	Fjerding	
er	3½	Gl.	5	Sk.	
Kør...1, Heste...1, er	½	Gl.			
Faar	48				
er	2	Gl.			
			er	6	— 5 —

Summa over forskrevne Jorder og Faar:

Jord	43½	Mk.	½	Fjerding	Skylder aarligen til hans Maj.t forskrevne Jorder og Faar og er 65½ Gl. 6 Sk.
Kør	4½				
Heste	2				
Faar	727				

Hver Gylden beregnet til ..... 37 Lybs skilling.

Konfirmation paa nogle Bestemmelser i foranstaaende Retterbod af 28. Juni 1298.

Antvorskov den 24. Februar 1637.

Aftrykt (med moderniseret Retskrivning) efter Norske Registre (Rigsarkivet) VI. Fol. 2—6.

Tidligere trykt i Lucas Debes: Færøernes Beskrivelse, København 1673, Side 263—273 (formentlig efter den trykte Udgave af Konfirmationen, jfr. Debes Side 199), jfr. et i Thorshavn 1903 udgivet Optryk (med moderniseret Retskrivning) af det anførte Værk Side 251—261 Mellem Debes's Tekst og Teksten i Norske Registre er der en Del (dog mindre væsentlige) Afvigelser. Fra Debes's Tekst er i nærværende Aftryk optaget (med Betegnelsen [ ]) Kongens Titulatur og Artikeltal, hvilke ikke findes i Norske Registre.

Ved Sammenligning af den i Konfirmationen optagne Tekst med Haandskrifterne af Retterboden af 1298 (se Dipl. Fær. I. Side 3—22) vil det ses, at det ikke er den originale Tekst (Haandskr. A), som er lagt til Grund, men den i Haandskr. B. indeholdte Bearbejdelse af Retterboden, idet derhos kun de 9 første Artikler i B. ere medtagne; de øvrige Artikler (10—16), der ikke handle om Faarebrug, ere derimod udeladte. Af væsentlige Afvigelser mellem A. og B., som ere gaaede over i Konf. 1637, kan nævnes, at A. § 5. 7°. fastsætter en Bøde af 3 Mark Sølv, men B. § 5 en Bøde af 3 Øre Sølv for falsk hemmelig Mærkning af Faar, og at A. § 10. 2°. forbyder Gang over Markeskel »uden lovlige Vidner«, medens B. § 8 udelader disse sidste Ord og saaledes ubetinget forbyder al Gang over Markeskel. Fra Konf. 1637 ere de samme Afvigelser gaaede over i de tilsvarende Bestemmelser i Fr. 2. April 1698 § 6 og § 7. 1°.

Den i Konf. 1637 givne Tekst bærer i øvrigt paa mange Steder Præg af, at man har misforstaaet Sproget og Sammenhængen i den ældre, til Grund lagte Tekst.

[Vi Christian den Fjerde, med Guds Naade Danmarkes, Norges, Vendes og Gotes Konning, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn og Dytmersken, Greve udi Oldenborg og Delmenhorst etc.] Göre alle vitterligt: Eftersom menige Vore kære Undersaatter paa Vort Land Færø underdanigst af Os haver været begærendes, at Vi dennem naadigst *confirmere* og stadfæste ville en Forordning om deres Faar, som fordum Konger udi Norge dennem givet haver, lydendes Ord for Ord, som efterfølger:

Haagen, med Guds Naade Norriges Hertug, Kong Magni den kronedes Sön, sender alle Mænd, de som dette Brev se eller høre, Guds Hilsen og sin aandelige og den kæreste Ven, Herr Elender, Biskop paa Færø, og Herr Siguert, Lagmand af Hetland, som Vi have til eder sendt, at stille den Trætte mellem Almuen om de Poster, som dennem paa Bonytte-Balken fejlede, og for den Aarsage haver Vi ladet

disse fire Blade sammensætte om den Skiben og Söude-Handel, som Vi haver med Vores fornemste Mænds Raad paagjort, som Vi veed, at Almuen skal bedst til Gavn være. Men om Kristendoms-Balken kan Vi paa denne Tid ikke andet tilgøre, uden at han skal staa ved Magt, som Vor Herre Fader den kronede lod sammensætte, og fik Herr Ellender Biskop det i Haand, som Landsbogen selv udviser. Er dette Vort fuldkommelig Bud og sande Vilje, at hver skal holde denne Skiben eller Söude-Handel vel og i Agt, at Vi eller Vores Efterkommere ej derover kommer i Foragt, indtil Vi ville göre en anden Skiben, med Vores fornemste Mænds Raad, som Gud give Os at forstaa, at Almuen maatte mest komme til Gavn. Til sande Vidnesbyrd, da lader Vi Vore Indsegle for denne Skiben, som er gjort i Opslo Løverdagen næst efter S. Hans Uge, da forleden var fra Fødsels-Time Jesu Christi et Tusinde og fyrretyve Vintre[1]), i Vores Hertugsdoms nittende Aars Regering. Herr Achi Canceller indseglede, Siret Tritter digtede[2]) denne Skraa, og Bordu Pedersön *Notarius* skrev Brevet.

[Den I. Artikel].

At kende Söud.

Saa have Vi og spurgt om ond Vane, som været haver i Landet, mere end være skulde, om Söud, og Os haver ej burdt at lade saa staa, mens heller, at hver skal lade sig nöje med sit, eftersom han med Loven bör at eje. Nu om to Mænd eller flere ejer Söud tilsammen i en Hage, og begge ville slagte sin Söud, den först, som ikke er mærket, enten det er Lam eller gammel Söuer, og haver det, som hver tager, enten med Hund eller med andre Raad, enten han ejer det eller ej. Nu om det saa er, at Os tykkes, og flere gode Mænd, at det bör saa ej tagen være, paa det at ingen Ulov skal begyndes i Landet, da göre Vi saadan Skiben og Ordning paa, at om Mand vil tage sine Lam og gamle Söuer, som umærkede ere, da skal han fly sig to Vidne skelrig, som vidne, at det er hans Söu, og kende Moderen dertil[3]). Brøster dem saadanne Vidne, da svare sligt derfor, som de ejede intet deri [a]).

[II.].

Om Mand jager Söuden i Ret.

1° Nu om Mand gaar i anden Mands Mark eller Hage og jager bort hans Kvæg, hannem til Skade, saa det halv Mark værd er, gælde Fuldret til den, som Hagen ejer, som han er Mand til, og Kongen halv Mark Sølver, og bøde Kvæget igen jævngodt [b]).

---

[a]) *Retterbod 1298 § 4; Fr. 1698 § 1 1°.* [b]) *Rb. 1298 § 1 1°; Fr. 1698 § 2 1°.*

---

[1]) Om den her indløbne Fejl i Aarstallet se Debes (1673 Side 196—198; 1903 Side 190—192).

[2]) Debes: »Sire Theytter dikterede«.

[3]) Det sidste Ord er ved aabenbar Fejlskrift gentaget i Norske Registre.

End om Mand skylder Mand derfor, at han haver været i hans Hage eller Mark og gjort hannem Skade, bøde Skaden, om Vidne er til, eftersom lovlige Dommere derom afsigendes vorder, eller dølger[1]) med lovlig Ed, som seks forstandige Mænd kender for godt, [a]) og tre Dage tilforne tilsagt, og stævne dennem, som Söuder og Hagen ejer hannem[2]) til Samret, det er det Gærde, som de plejer at jage deres Faar udi; den, som ikke kommer forfaldeløst, bøde Kongen to Øre Sølv. [b]). Nu hver vide det, dersom Mand ejer Söud og Hage sammen, da have ikke flere Hunde, end de forstandigste Mænd samtykke, og skulle de Hunde, som samtykt bliver, være dem alle til Gavn. [c]).

[III.].

Om Söud, som gaar ulovlig, at afskaffe.

Nu ligger Mark tilsammen uden Gaarden, og ejer tvende Mænd hver sin Hage eller Mark, og gaar Söuden af den enes Hage og i den andens, og er der hagefast, eller gaar der altid, og den, som Hagen ejer, vil det ikke lide, men taler derpaa, da tage den sin Söud, som ejer, og bære den alsammen i sin egen Hage af den andens Hage. [d]). Nu gaar denne Söud i samme Hage igen anden Gang og tredje Gang, da skal den Söud være ugild for den, som Söuden ejer, uden saa, at den, som Hagen ejer, vil tage Leje for den Mark, som Söuden gaar paa, en Gylden for hver Mark Söuder, men vil han ingen Leje tage, da skal den, som Söuden ejer, byde hannem Køb paa halv Söuden. Nu vil han ikke købe, ej heller tage Leje, da den, som Söuden ejer, at have sin Söud al af den andens Hage med god Lempe, og det inden 12 Maaneder. Nu vil den, som Söuden ejer, ikke byde Leje, ej heller sælge den halv Söuden, som Hagen ejer, da falde den Söud ugild. [e]). Der skal man jage Söuden ned til Retten, som han er hagfaster, [f]) og hver holde Retten oppe, eftersom han haver Part i Söuder. Dersom anderledes bliver gjort, bøde Kongen tre Øre Sølv, og den anden Skadebod, som Skade fik, efter Loven. [g]). Ere Mænd sammen i Samret, det er det Gærde, som de jage Faarene i tilsammen, da mærke hvert Lam, eftersom han ejer Moder til sine Lam; og se til, hvor mange der haver to Lam, saa, om der er nogen fremmede Faar i den Ret. Da skal Söudemændene se til, hvor mange der have Lam, og mærke hver „ehr“[3]) sit Lam, saa mange som haver Lam og ere ikke geld. Men om nogen mismærker nogen Söud i Samretten[4]), da have den sin Söud, som ejer, det første den bliver ret kendt, eller anden Söud[5]) jævngod; thi den er intet brøstfældig, som mismærker i Samret. [h]).

---

[a]) *Rb. 1298 § 1 2⁰; Fr. 1698 § 2 2⁰.* [b]) *Rb. 1298 § 1 3⁰.* [c]) *Rb. 1298 § 1 4⁰; jfr. Fr. 1698 § S 1⁰ og 5⁰.* [d]) *Rb. 1298 § 5 1⁰; Fr. 1698 § 3 1⁰.* [e]) *Rb. 1298 § 5 2⁰; Fr. 1698 § 3 2⁰.* [f]) *Rb. 1298 § 5 3⁰; Fr. 1698 § 3 3⁰.* [g]) *Rb. 1298 § 5 4⁰; Fr. 1698 § 3 4⁰.* [h]) *Rb. 1298 § 5 5⁰; Fr. 1698 § 3 5⁰.*

---

[1]) Sikkert Fejlskrift i Norske Registre for »dølge« (saaledes Debes).
[2]) Debes: »sammen«.
[3]) Saaledes Norske Reg. Det kan vel formodes, at der i det fra Færøerne indsendte Udkast har staaet »ehr« = færøsk »ær« o: Hunfaar (overensstemmende med den oprindelige oldnorske Tekst: »oc merki huerri lamb er ægi er gælld« o: og mærke et Lam for hvert Hunfaar, som ikke er goldt). I Debes's Tekst staar »een«.
[4]) De 2 sidstanførte Ord ere udeladte hos Debes.
[5]) Hos Debes: »Bud« (sikkert Trykfejl).

[IV.].

Om vild Söud.

Nu ejer Mænd vild Söud sammen i en Hage, og nogle ville göre sine Söud spage, og nogle ville ikke, da skulle de raade, som spage ville deres Söud og bøde om sit, frem for de andre, som spilde vil for dennem begge. Nu reger den sin Söud, som ejer spag Söud, og der kommer vild Söud udi, da sætte sig neder [1]), og ej slipper vild Söud udi den spage; men slipper han vild Söud udi hins spage, da bøde hannem derfor fuld Ret og Avindsbod efter Loven, og Kongen tre Øre Sølv, og spage da hver sine Söud, som er efter i Hagen. [a]).

[V.].

Om nogen gaar alene i andens Hage.

Om nogen Mand ganger i Hagen og gör den ej Bud eller varer hannem ad, som Söud ejer i samme Hage, og mærker han nogen der Söud eller Lam, og sætter sit Mærke derpaa, som ikke var mærket tilforne, og siger dem ikke til, som ejer, da haver han mærket i Löndom, og bøde til den, som ejede, efter Dom, Kongen tre Øre Sølv, om det er Øres Værd, mens er det mindre, da være mindre Mand. End mærker han Söud, som tilforne er mærket, og sætter sit Mærke oven paa dens Mærke, som ejede tilforne, da er han Tyv. [b]).

[VI.].

Om Hunde.

1⁰ Om nogen tager de Hunde i Mark eller Hage med sig, som bider nogen Mands Söud, da give den, som Söuden ejer, jævngod Söud igen; end bider han oftere, bøde som han det selv slog ihjel. Nu om de Hunde, som samtykte ere, skader nogen Söud, da skal den Mand, som Hunden følger, give lige god Söud igen, og give siden god Agt paa sin Hund. Det er skadelige Hund, som mere end een Gang bider Söud,
2⁰ og som selver ganger bort at bide Söud. [c]). Der skal være saa mange Söud udi Hagen, som af gammel Tid været haver, uden at man kan se, at Hagen kan mere føde, da have de saa meget, som de kan forliges om, og ej mere paa hver sin Mark, hverken Söud eller Nød, end man kan kende ret at være, og holde det i sin egen Hage, og ikke en andens, eller svare derfor efter Loven. [d]).

---

[a]) *Rb. 1298 § 5 6⁰; Fr. 1698 § 5 1⁰.* [b]) *Rb. 1298 § 5 7⁰; Fr. 1698 § 6.*
[c]) *Rb. 1298 § 6 1⁰; jfr. Fr. 1698 § 8 4⁰ og 5⁰.* [d]) *Rb. 1298 § 6 2⁰; Fr. 1698 § 9 1⁰.*

---

[1]) Debes: »under«.

[VII.].

Om Fimt eller Forbud paa Söud.

Om Mand lader sin Söud nøres eller tilvokse udi anden Mands Hage eller Mark, og vil ej aflade, endog den, som Hagen ejer, vil det ikke lide, da skal den, som Hagen ejer, lade göre Forbud paa samme Söud. Det förste Forbud skal ske fra Sankte Olufs Uge og til Sankte Anders Dag; er den Söud ej da af Hagen, forfalde-løst, da skal den, som Hagen ejer, eje Treding i samme Söud. Det andet Forbud er fra Sankt Anders Dag og til Faste; er den Söud ej da af, forfalde-løst, da skal den, som Hagen ejer, eje de to Parter af samme Söud. Det tredie Forbud eller Fimt er fra Faste til Sankt Olufs Uge; er den Söud ej da af, forfalde-løst, da beholde den, som Hagen ejer, al Söuden, uden der haver været stor Nød paa Færde, at han ej maatte føre sin Söud af, endog han vilde; saa skal den, som Hagen ejer, have Værd for sin Hage. Den Söud er hagefast i den Hage, som han[1]) faar Lam udi, og er der sammesteds om Vinteren. [a])

[VIII.].

Om, hvorledes man skal gaa i Hagen.

Dersom nogen Mands Mark eller Hage ligger tilsammen, og den enes Söud gaar til den andens lige imod, da skal den, som vil gaa til Markeskellet, göre den Bud, som ejer til Møde med hannem, eller lige med hannem, og gaa saa baade til-sammen. Vil den ene ikke komme eller gaa, da gaa sig den, der gjorde den anden Bud, i sin egen Hage, og ikke i den andens. Men dersom han gaar om Markeskellet, og i en andens Hage, stande den anden til Rette, ligesom han havde ikke gjort hannem Bud; men om han ej haver gjort hannem Bud, og gaar alligevel, da stande den anden til Rette, som hjemme var, eftersom han giver hannem Sag, og al den Skade, som af hans Gang skete den Dag, og Avinds-Bod efter Lovbogen, og Kongen tre Øre Sølver. [b])

[IX.].

Om at spaggöre Söuden.

Om man ejer Hage eller Mark tilsammen, og derpaa er vild Söud, og en Part vil spaggöre Söuden, og somme ville ikke, da skulle de raade, som ville spaggöre sin Söud, og bøde vil om sit Fæ, og ikke de, som spilde vil for dennem begge, eller stande for al Skade, som deraf kan komme, alle til Rette, som ej vil spaggöre, for-uden at stor Nødvendighed haver tildraget. [c])

---

a) Rb. 1298 § 10 1°; Fr. 1698 § 4. b) Rb. 1298 § 10 2°; Fr. 1698 § 7 1°. c) Rb. 1298 § 10 3°; jfr. Fr. 1698 § 5 1°.

---

[1]) Debes: »hun«.

Da ville Vi dette forskrevne, udi alle sine Ord, Punkter og Artikler *confirmeret*, samtykt og stadfæst have.

Forbydendes alle og enhver fornævnte Færø Indbyggere herudi, eftersom forskrevet staar, at hindre eller i nogen Maader Forfang at göre, under Vor Hyldest og Naade.

Givet paa Vort Slot Antvorskov den 24. *Februarii* 1637.

Aabent Brev om, at Sognepræsten for Sydströmø Præstegæld maa faa 2 Marker Jord i Sandegærde i Fæste.

København, den 7. Marts 1656.

Norske Registre (i Rigsarkivet) IX. 555. Norske Rigsregistranter XI. 492. Jfr. Begtrup: Nogle Oplysninger til nærmere Kundskab om Færøerne (1809) S. 25—27; Schrøter: Samling af kgl. Anordninger og andre Dokumenter Færøerne vedkommende (1836) S. 18—19; Andersen: Færøerne 1600—1709 (1895) S. 294, 390—391.

Frederik den Tredje osv. Göre alle vitterligt, at eftersom Os elskelige, hæderlig og vellærde Hr. Lucas Jacobssön, Guds Ords Tjener i Thorshavn paa Vort Land Færø, hos Os underdanigst har ladet anholde og begære, Vi naadigst vilde bevilge og tillade, at han og hans Efterkommere, Præster sammesteds, tvende Marker Jord, kaldes Sandegærd, beliggendes straks hos Havnen, til Fæste maatte bekomme, da have Vi naadigst bevilget og tilladt, saa og hermed bevilger og tillader, at fornævnte Hr. Lucas Jacobssön og hans Efterkommere, Præster sammesteds, maa herefter, indtil paa videre naadigst Anordning, fornævnte tvende Marker Jord til Fæste bekomme, dog at de deraf den sædvanlige Afgift aarligen udi rette Tid yder og leverer, under denne vores Benaadnings Forbrydelse. Forbydende alle og enhver imod det, som forskrevet staar, Hinder eller i nogen Maade Forfang at gøre under Vores Hyldest og Naade.

Kongelig Missive til Christopher Gabel, at göre et Mageskifte til Ende med Hr. Jonas Michelssön paa Færø.

København den 20. April 1657.

Norske Tegnelser (i Rigsarkivet) X. 24. Norske Rigsregistranter XII. 41. Jfr. Andersen: Færøerne 1600—1709 (1895) S. 377.

Frederik den Tredje osv. Vor Gunst tilforn. Eftersom Os elskelige, hæderlig og vellærd Hr. Jonas Michelssön, Guds Ords Tjener paa Vort Land Færø, underdanigst til Magelaug er begærendes noget Vores og Kronens Jord og Ejendom, beliggendes paa fornævnte Færø udi Kjellernæs Sogn, hvorimod han underdanigst erbyder sig igen til nöjagtig Vederlag til Os og Kronen at ville udlægge en Plads ved Kvievik, som hannem tilforne forundt er, da bede Vi dig og naadigst ville, at du med hannem om samme Mageskifte paa Vores naadigste Ratifikation med forderligste til Ende görer.

Konfirmation paa ovennævnte Mageskifte.

København den 27. April 1657.

Norske Registre (i Rigsarkivet) X. 20. Norske Rigsregistranter XII. 46. Ved dette Mageskifte blev altsaa den ved Aabent Brev af 8. April 1632 Sognepræsteembedet i Nordströmø Præstegæld tillagte Gaard i Kvivig ombyttet med den nu Embedet tilliggende Gaard ved Kjelnæs i Kollefjord.

Frederik den Tredje osv. Göre alle vitterligt, at, eftersom Os elskelige Christopher Gabel haver efter Vores naadigste Befaling og Behag med hæderlig og vellærd Hr. Jonas Michelsen, Guds Ords Tjener paa Færø, mageskiftet nogle Vores og Kronens Jorder paa Vort Land Færø beliggendes, hvorpaa han hannem sit Brev givet haver, lydendes Ord fra Ord, som følger:

Kendes jeg underskrevne Hs. kgl. Maj.ts Omslagsforvalter og Kammerskriver og hermed vitterlig gör, at jeg paa höjstbemeldte min allernaadigste Herre og Konnings til mig udgivne Missive, dateret Københavns Slot den 20. April næstforleden, samt derpaa følgende naadigste Ratifikation, til hæderlig og vellærd Mand Hr. Jonas Michelssön, Guds Ords Tjener paa Færø, til Mageskifte endelig udviser og overdrager nogen af höjbemeldte Hs. kgl. Maj.ts og Kronens Jord og Ejendom, beliggendes udi Kielsnes Sogn paa fornævnte Land Færø, som Oluf Hanssön haver udi Brugning, imod Vederlag ved hans sidste Benaadnings Præstegaard udi Quievik sammesteds beliggende, saaledes at han samme Jord og Grund imod forbemeldte hans Vederlag med des fra Arildstid tilliggende Rettighed maa tilbørlige[n| indtage, bruge og beholde uden nogen Forhindring, dog at Landfogden Johan Heidemann sammesteds haver paa höjstbemeldte kgl. Maj.ts og Kronens Vegne ved samme Mageskiftes Forhandling Indseende, at Hs. kgl. Maj.t og Kronen derfor kan være uden Skade. Des til Vidnesbyrd haver jeg med egen Haand underskrevet og mit sædvanlige Signete her nedenfore trykt. Datum København den 25. April Anno 1657.

(L. S.) Christopher Gabel.

Da haver Vi paa underdanigst Ansøgning og Begæring forbemeldte Mageskifte udi alle sine Clausuler og Punkter fuldbyrdet, konfirmeret og stadfæstet, saa og hermed fuldbyrder, konfirmerer og stadfæster. Forbydende osv.

Anordning om adskilligt paa Færø.

København den 16. April 1673.

Anordningen er tidligere trykt i sin Helhed i C. P. Rothe: Kong Christian V.s skrevne Befalinger og Anordninger eller Reskripter for Norge, Island, Færøerne og de Indiske Besiddelser (København 1777—78) I. Side 200—209. Spredte Bestemmelser i den findes gengivne paa forskellige Steder hos N. Andersen: Færøerne 1600—1709 (København 1895). Anordningen er her aftrykt efter Koncept i Rigsarkivet og Norske Registre XII. 656 sammesteds.

Til Grund for Anordningen ligger Betænkning (udateret; i Rigsarkivet) af en ved kgl. Ordrer af 27. November og 10. December 1672 nedsat Kommission. Om dennes Sammensætning se Andersen: anf. Værk S. 88; dens Forhistorie og Forhandlinger ere omhandlede udførlig sammesteds S. 84—104. Ved de enkelte Paragraffer i Anordningen kan eftersees følgende Steder i det nævnte Værk: § 1 (218—219, 340—341), §§ 2—5 (219—220), § 6 (354, 357—358, 363), §§ 7—8 (89, 103), § 9 (220, 248—250, 279—282), § 10 (280), § 12 (355—356, 358, 363), § 13 (351, 361, 364), § 14 (362, 364). Se endvidere J. Begtrup: Nogle Oplysninger til nærmere Kundskab om Færøerne (1809) S. 38—46.

I øvrigt henvises til følgende nedenfor aftrykte Aktstykker (alle i Rigsarkivet):

1) Uddrag af de færøske Udsendinges første Andragende til Kongen af 18. Oktober 1672 (vedrørende Anordningens § 1);

2) et af Udsendingerne til Kommissionen indgivet Forslag af 16. December 1672. Dette Forslag, som i Uddrag er gengivet hos Andersen S. 279 og 300, fortjener at kendes i sin Helhed som indeholdende Anskuelser, der i flere Henseender vare forud for deres Tid. Det er værd at lægge Mærke til, at medens de færøske Udsendinges Ønsker i næsten alle andre Punkter bleve tagne til Følge ved Kommissionens Betænkning og Kongens Afgörelse (Anordningen af 16. April 1673), blev kun eet (og det et forholdsvis underordnet) Punkt af det nævnte Forslag medtaget (nemlig Punkt III. 3, der ligger til Grund for Adg.s § 10). Resten af Forslaget er aabenbart forekommet Kommissionen (og Kongen) for vidtgaaende, og navnlig kan det sikkert formodes, at det Forslag om et vist kommunalt Selvstyre (ved »Stænderne« paa Færøerne), der indeholdes i Punkt III. 9, ikke har vundet Bifald hos Enevoldsregeringen (Kommissionsbetænkningen forbigaar det i Tavshed).

3) Uddrag af Kommissionens Betænkning (vedrørende Anordningens §§ 1, 10, 12 og 13).

Af Anordningens Bestemmelser er *§ 12 endnu gældende.* §§ 1, 10 og 13 ere optagne i den endnu gældende § 9 i Forordning 30. Maj 1691. — De øvrige Paragraffer ere ophævede eller ikke længere anvendelige (§ 3 er optaget i Fr. 30. Maj 1691 § 3; §§ 4—6 i samme Fr.s §§ 10—12; §§ 7—8 i dens § 1. — § 14, 2det Led er ophævet ved Reskript 10. November 1843).

Vi Christian den Femte, af Guds Naade Konge til Danmark og Norge osv. Göre alle vitterligt: at Vi af sær kongelig Omhu for samtlige Vores Undersaatters Velstand og Bedste paa Vort Land Færø, til at forekomme adskillig Misbrug og Uorden, som hidindtil der paa Landet skal være gangen i Svang, allernaadigst haver for godt eragtet, udi efterskrevne Poster følgende Anordning, indtil Vi anderledes tilsigendes vorder, at göre, nemlig:

1. Jordfæstning.

At af hver Mark Jord skal herefter, og indtil Vi anderledes tilsigendes vorder, tre færøske Gylden og ej videre udi Fæste gives; og til at betage, hvis herimod til Underslæb maatte kunne paafindes, maa den ældste Sön efter sin Faders Død, hvor Enken sig ej igen vil gifte og Gaarden ej selv besidde, den ubehindret for Fæste nyde og, saa længe han Vores Rettigheder deraf udgörer, beholde; da og Fogden sig med sin gamle Oppebørsel skal lade nöje, nemlig med en Daler af hver Fæstebrev, uden noget andet at fordre, eller under Navn af Skriverpenge, for Dreng, eller i andre Maader at antage, og skal hellis for desto bedre Rigtighed og Efterretning i Fæstebrevene indføres, hvad i saa Maader udgives.

2. Skind-Maal.

Paa Skind ville Vi at saadan billig Maal skal sættes, at nordenfjords, naar Skindet er fem Kvarter langt, efter at Halsen er indbukket, og fire Kvarter bredt midt paa, naar det, i lige Maade efter Halsen indbukket, er midt sammenlagt, skal det for lovlig holdes. Og paa Suderø, Sandø og Dimen, naar det, paa forskrevne Vis lagt, findes et halv Kvarter stekkere, og lige saa meget smallere, skal det for uvraget og ulasteligt passere.

3. Vægt.

Paa det ingen med ubillig Vægt skal besværes, ville Vi, at den almindelig Skat, som enhver i Bogen staar indskreven for, annammes ikkun med to Pund Overvægt paa Vaagen, undtagen af Fisk, hvoraf tre Pund til Overvægt paa hver Vaag skal betales.

4. Naar Søde- og Jordleje skal ydes.

Sødelejen skal in Majo eller Junio ydes, mens Jordlejen og Skatten ved Olaj. Dog hvo til første Termin alt kan afbetale, den stande saadant frit forre, og Fogden da pligtig at være alt at annamme og rigtig Quittance derpaa at give, og derudi stykvis specificere Varene, og ved hvad Vægt de bleve annammede, og om for deres Ringheds Skyld noget mere blev betalt, og hvorudi saadant skede.

5. Om Odels-Leye (!) og Vargetold (!) til Fogderne.

Med Ollesleyen (!)*) og Vargetolden (!), som i forrige Tider skal have været en frivillig Gave, hvilken Landsaatterne efter Evne og egen Tykke til Fogderne haver

*) I Norske Registre »Odelsleyen«; i de færøske Udsendinges Ansøgninger og Kommissionsbetænkningen »Oollesleye« eller »Ollesleye«.

udgivet, mens nu af dennem som en Rettighed fordres, skal saaledes herefter, og indtil Vi anderledes tilsigendes vorder, forholdes, nemlig at ingen til slig Udgift skal være forpligtet, mens at stande i enhvers fri Ville, om han Fogden noget i saa Maader og hvad han hannem godvilligen vil forære; hvorimod Fogden ej heller til noget Gæstebud eller Tractement skal være forbunden.

6. *Om Arveskifter.*

Hvad Arveskifter angaar, skal dermed, saa vidt de verdslige vedkommer, efter Vores elskelige kære Herr Farfaders, salig og höjlovlig Ihukommelses, Kong Christian den fjerdes Reces, tredie Bog sekstende Artikel, i alle Maader forblive, og Fogderne sig ej videre Ret, end derudi meldes, tilholde; mens med Gejstligheden skal det efter deres dennem allernaadigst forundte Privilegier, indtil paa anden Anordning, forholdes.

7. *Handel med fremmede forbydes.*

Handelen med fremmede skal Indbyggerne der paa Landet, under Straf, som Vores höjlovlige elskelige kære Herr Faders Anno 1669 udgangne Brev omformelder, aldeles være forbuden, naar og saa længe de, som ere betroede og beskikkede til at forsyne Landet, fornøden Provision af de behøvende Vare der til Stede have liggende, eller og Skiberumme med behørig Levnedsmiddel om Aaret for Midtsommer did forsendes og ankommer.

8. *Naar Forraad af fornødne Vare til Landets Provision fattes.*

Mens hvis saadan Forraad og Skibe skulde hænde at fejle, da efter at först hos Fogden eller den, som for Handelen til Efterligger eller Købmand er forordnet, om de nødtörftige Vare er gjort Ansøgning, og der intet formedelst Mangel bekommet, maa det forskrevne Vores Undersaatter tilladt være, i saadanne uformodelige Tilfælde og deraf foraarsagede Nød, med fremmede at handle, saa vidt de til deres Føde og endelig Ophold uomgængelig kan behøve.

9. *Indseende med Matrikulskattens Opbørsel; item om Skansens Forsyn og Bøsser at holde.*

Hellis, eftersom bemeldte Vores Undersaatter allerunderdanigst haver været begærendes, at dennem allernaadigst maatte tillades at have Indsyn med, hvorledes Matrikulskatten der paa Landet opbæres og udgives, og derhos allerunderdanigst foreslager, paa hvad lideligere Manér de formener Skansen der at kunne forsynes, og end ydermere anholder, at de for nogle paalagde Bøsser allernaadigst maatte forskaanes; da, hvad Opsynen med Matrikulskatten angaar, ville Vi, det dermed efter den Anordning, som höjstbemeldte Vores höjlovlige Herr Fader derom gjort haver, indtil Vi anderledes tilsigendes vorder, skal forblive. Med Soldaternes og Skansens Forandring skal det og til en bekvemmeligere Tid, og indtil Os anderledes derom godt synes, fremdeles bero. Mens anlangende de paalagde Bøsser, hvormed de af Officereren plejer at exerceres, maa det stande enhver frit for, samme at beholde eller afskaffe, saa at, paa det den Bekostning og anden paafølgende Umagelighed, som derved foraarsagedes,

kunde ophøre, ingen til saadan Øvelse herefter, og indtil Vi anderledes tilsigendes vorder, skal være forbunden, undtagen de paa Torshavn ved Skansen, som indtil paa anden Anordning deres sædvanlig Gevær med Tilbehør skal vedligeholde, og af Officereren, som den mageligste og belejligste Tid for dem dertil skal tage, og hellis, uden nogen Forærings Affordring eller Antagelse, föjeligen og forsvarligen med dennem handle, uden Modtvillighed sig lade øve og derudi undervise.

10. Jords Deling.

Ingen Jord der paa Landet skal herefter, og indtil Vi anderledes tilsigendes vorder, deles eller bortfæstes i mindre Dele, end at jo hver Person faar seks Mark deraf at besidde, og de, som nu i mindre Dele kan være delt, skal herefter, og naar det uden nogens Fortryk ske kan, ved Lejlighed samles.

11. Hvad Officererne fremdeles maa nyde.

Officereren maa og skal fremdeles, og indtil Vi anderledes tilsigendes vorder, af Amtet og Købmanden nyde, hvis deraf sædvanligen plejer at bekommes, paa det Matrikulskatten i saa Maader Landet kan falde og komme desto lideligere.

12. Præste-Enker om Anneks-Gaarder.

Eftersom Præsterne der paa forskrevne Vort Land Færø i Særdeleshed allerunderdanigst anholder om, at deres Anneks-Gaarder, som dennem Anno 1632 allernaadigst ere blevne tillagde, maa Præste-Enkerne, naar de ikke i Kaldet forsynes, følge, da have Vi efter saadan allerunderdanigst Ansøgning og Begæring allernaadigst bevilget og samtykt, saa og hermed, indtil Vi anderledes tilsigendes vorder, bevilger og samtykker, at enhver afgangne Præstes Enke maa, saa længe hun Enke forbliver og sig hellis skikkeligen og uden Forargelse forholder, og med mindre den efterkommende Præst paa lideligere Maader med hender anderledes kan forenes, Anneks-Gaarden der i Kaldet uforment nyde og beholde. Og dersom tvende Enker i et Kald skulde hændes at komme, da dele de sig halvt i saadan Anneks-Gaardens Indkomst; dog skal samme Anneks-Gaard, naar ingen Enke mere er, Præsten igen tilkomme, og hannem alligevel, imedens Enken det nyder, ej tilladt være i den Sted ny eller anden Tillæg at søge.

13. Præstebørn om Bøndergaarde.

End eftersom bemeldte Vores Præster der paa Færø allerunderdanigst ere begærende, at deres Börn lige ved de andre Landets Indbyggere maa ledige Bøndergaarde, som bortfæstes bör, i Fæste bekomme, da bevilger Vi i lige Maade hermed, at de samme Ret herudinden med andre verdslige der sammesteds, naar de hellis Jorderne selv besidde ville, tilbørligen maa nyde, dog saa at ingen derved præjudiceres, udstødes eller fortrykkes.

14. Suderøens Præst ang.

Endelig eftersom Sognepræsten paa Suderøen hos Os allerunderdanigst haver været ansøgendes, at Uldtienden i Østerøs Syssel hannem for aarlig Afgift og Betaling

maa forundes, da have Vi hannem, indtil Vi anderledes tilsigendes vorder, allernaadigst bevilget, at han paa Torshavn af Fogden ti Voger hvid, toen og uforfalsket Uld maa bekomme, og det med tyve Gylden, den halve Part i Smör og den anden halve Part i Hoser og Fisk, betale. Og saasom samme Kald og Præstebolig, sær med farlige Rejser, sær med anden Usikkerhed i urolige Tider, megen Besværlighed skal være undergiven, maa og skal i saadan Henseende Præsterne der paa Stedet til andre ledige Præstekald der paa Landet, naar de det begærer, og det lovligen ske kan, og de forhen i Lærdom og Levnet ustraffelige ere befunden, fremfor andre befordres og forfremmes.

Derefter samtlige vedkommende sig allerunderdanigst haver at rette, ladendes det ingenlunde.

Givet paa Vort Slot København den 16. April: Anno 1673. Under Vor kongelig Haand og Signet.

Christian.

(I Slutningen af Koncepten staar tilføjet: »Hans Excellencis Hr. Griffenfelds ordre«).

Bilag 1.

Uddrag af Ansøgning af 18. Oktober 1672.

Allernaadigste Herre og Arve-Konning.

Til Fortrøstning paa hans kongl. Maj.ts allerstörste forekommende Naade og kongl. Løfte haver vi, hans kongl. Maj.ts allerunderdanigste Tjenere og Undersatter udi Færø, gejstlig og verdslig, allerunderdanigst forfattet disse höjtrængende almindelige Besværinger over hans kongl. Maj.ts Landfoged udi Færø, Söfren Pedersen, med allerunderdanigste Begæring, at hans kongl. Maj.t allernaadigst vilde lade sig befalde, dennem at formilde og forandre.

Först haver det en Tid lang, særdeles udi Landfogedens Söfren Pedersens Tid, været alt for streng med Gaardfæstningen, thi i den Sted man i forrige Tider haver givet for hver Mark Jord til Fæste en færøske Gylden, og Fogden selv en gammel Daler efter Loven, da er denne gammel Daler saa forøget, at somme giver ud en stor Del af det, de have samlet; og andre, som ej Middel have, laane og sætte sig udi saadan Gæld, som de sent eller aldrig kunne betale, hvorudover det er vor allerunderdanigste Begæring, at hans kongl. Maj.t allernaadigst vilde befale, at ingen Bonde mister sin Gaard uden lovlig Dom efter Loven og Recessen, og at Bonden ej giver mere til Fæste end, som gammelt udi Landet haver været, nemlig en færøske Gylden for hver Mark Jord at fæste; eller og, paa det saadant kunde udgaa til kongl. Maj.ts Bedste for saadan sin store Naade, erbyde vi allerunderdanigst at give for hver Mark Jord til Fæste to Gylden færøske. Men paa det saadant ej mere herefter skal misbruges, bede vi allerunderdanigst allernaadigst at maatte forordnes, at kongl. Maj.ts Landfoged annammer Fæstepengene udi tvende Dannemænds Nærværelse og indfører udi hvert Fæstebrev, hvor meget man til Fæste haver givet, og Mændenes Navn til Vidnesbyrd, og Landfogeden aleneste lader sig nöje med sin gammel Daler efter Loven og Recessen. Skriverdrengen, som udi denne Fogeds Tid haver opbaaret en Rigsdaler til Skriverpenge, aleneste gives et Par Hoser for sin Umag. Og paa det al Misbrug og Underslæb kan forekommes, bede vi allerunderdanigst, at, efter höjlovlig Konning Christian den 4des Reces, den afdøde Bondes Sön eller næste Arving maatte allernaadigst være næst til at fæste Kongens eller nogen anden Jorddrottes Gaard, og dersom nogen bliver befunden med hemmelige Skænk den anden at udstikke, eller til Fæstningen at erlange, da den at have forbrudt sin Gaard. Og dersom nogen Tvistighed bliver befunden imellem dennem, som efter Recessen formener sig berettiget til Bygselen, da Lagmanden med gode Dannemænd at dömme, hvo Gaarden skal fæste.

— —

(I Ansøgningen klages i övrigt over forskellige andre Misbrug, som Fogden har begaaet, nemlig; [2]) vilkaarlig Vragning af Faare- og Lammeskind, der ydes som Betaling af Landskyld og Skat; [3]) Fordring om ubillig Overvægt paa andre Varer, som ydes til samme Öjemed; [4]) Nægtelse af at modtage tilbudt Landskyld og Skat til Forfaldstid (for at aftvinge

Skyldnerne Foræringer); [5]) Forlangende om »Oellesleye« og »Wargetold«, uagtet disse Ydelser ikke ere paabudte; [6]) Indblanding i Arveskifter. Jfr. de herimod rettede Bestemmelser i Anordning 16. April 1673 §§ 2—6).

København, den 18. Oktober Anno 1672.

Eders kongl. Maj.ts allerunderdanigste Arveundersaatter og tropligtige Tjenere

Lucas Jacobsön Debes m. p. p.

Hans Hansen. Johannes Joensen.

Samtlige Stændernes udi Færø deres deputerede.

Bilag 2.

Forslag af 16. December 1672.

Allerunderdanigst Forslag, hvorledes udi Thorshavn ikke aleneste Skansen uden stor Landsens Tynge kan repareres, mens endog nok Folk holdes til Skansens Defension, aldeles uden Landsatternes Bekostelse og til Kongl. Maj.ts Interesses Forøgelse.

I. Eftersom Landsfogederne paa Færø, siden der er först begyndt at göres Skanser udi Thorshavn, haver en efter anden Skansen forandret efter deres eget Tykke, Landet ikke til en ringe unyttig Besværing, hvorfor det var allerunderdanigst at ønske, at efterdi det höjvise Krigs-Kollegium haver i Aar hensendt en Person at udse Steden, hvorledes udi Thorshavn Skansen ret kunde bygges til god Defension, der da allernaadigst engang blev gjort en vis Anstalt med Skansens kontinuerlig uforanderlig Form.

II. Eftersom Fogederne en Tid lang til saadan Skansens Bygning haver forskrevet hver Menneske fra sit Hus, at arbejde Skansen, det fattige Folk til stor Bekymring med at forsömme deres fattige Hustruers og Börns Underholdning. Endelig haver Landsfogeden Söfren Pederssen allerunderdanigst forhvervet en allernaadigste Befalning, at gives aarlig Matrikulskat af Indbyggerne, at holde Soldater for til dette Værk, hvorved det fattige Folk udi Henseende til deres Formue mere besværes, og Værket mindre fortsættes, eftersom lidet Folk kan holdes for de Penge, og for den Løn, de deraf bekomme kunde, ikke udstaa at arbejde hver Dag, hvorfor Skansen snarere, lettere og med mindre Besværing kunde repareres, dersom kongl. Maj.t allernaadigst forordnede, at hver syvende Mand fra 16 til 50 Aar udgjordes over alt Landet til at arbejde paa Skansen, og de seks, som hjemme sidde, imidlertid at føde og klæde den syvende, som arbejder, og dermed Matrikulskatten at være ophævet.

III. Eftersom det er fornøden, at der maa være Folk nok til Skansens Defension, og det fattige Land kan ikke udstaa, aarligen ved Kontribution at holde saa mange Folk, som fornøden göres, hvorudover fra Begyndelsen det Folk, som haver boet udi Thorshavn, haver opvartet Skansen og derfor nydt nogen liden Frihed af Indbyggerne ved nogen Ulds Samling, indtil Anno 1666 Landsfogeden Söfren Pederssen haver allerunderdanigst forhvervet en allernaadigst Befalning, at Indbyggerne skulle give en vis Matrikulskat til at holde Soldater for, hvilke Penge han mest haver udgivet til det Folk, som boede paa Steden, og saare faa taget til Hjælp af Landet, hvorved Defension lidet er forbedret, da dog kongl. Maj.t udi ingen sine Befæstninger giver sine Borgere Besoldning, men hvervede eller udskrevne Soldater, eftersom han dog haver sine Borgere som sine tro Tjenere uden Besoldning til Defension, naar Nøden trænger. Om Söfren Pederssen ellers haver haft nogen privat Nytte heraf, veed han bedst selv. Herforuden haver han forhvervet Lönnens Forbedring for den, som skulde være udi Konstabelens Sted under Styk-Löjtnants Titel, saa og Skriveren hannem ved et naturligt Baand forbunden og i det Embede sat i Steden for den anden Skriver, endnu levende, hvorved Middel til at holde Soldater for meget forringes. Hvorfor vor allerunderdanigste Forslag er baade til at holde Folk nok, saa og Officererne at besolde uden Landets Tynge, hans kongl. Maj.t endogsaa til Fordel.

1. Först saa er Almindingen ved Thorshavn saa bebygt, at der lidet flere Folk kunne bygge dér. Derfor var det fornøden, kongl. Maj.t vilde allernaadigst göre almindelig og fri for enhver, at bo og bygge paa den Gaard, som ligger under Thors-

havn, kaldet Husegaard (bestaaende udi 8 Marker Jord, hvis Afgift til kongl. Maj.t kan aarligen beløbe sig til 10 Gylden eller noget lidet mere derover) med tilhørende Have; desligeste allernaadigst vilde paa samme Maade göre almindelig og give fri at bygge paa for alle og enhver et Stykke Have straks ved Thorshavn, kaldet Fløten, liggende til Kirkeby Gaard, hvorpaa kan gaa Inventari-Faar 250, hvis Betalning eller Landskyld er aarlig til kongl. Maj.t $12^1/_2$ Gylden udi gode Vare. Og Bonden paa Kirkebø Gaard at formindskes udi sin Indstød-Søed eller Inventarii-Faar 250 Faar, fordi han mister den Grund fra sin Gaard; dog herudi undtagen 2 Marker Jord, liggende udi samme Flötten-Have, som er af höjlovlig udi Hukommelse Kong Frideric den tredje privilegerede til Sognepræsten udi Thorshavn for sædvanlig aarlig Afgift.

2. Dernæst allernaadigst at gives denne Frihed, alle de, som nu bo udi Thorshavn, og alle unge Folk, gifte og ugifte, som ville sætte sig ned omkring Thorshavn at bygge og bo, dennem af Landsfogeden, uden al Gave og Skænk, at skulle tilmaales ikke alene en vis Grund at sætte fornøden Huse paa, men endog et Stykke Land dertil, udi Storlighed som en færøske Mark Jord, og derhos at nyde udi Haven fri Torreskur (!) og Græsgang for deres Kvæg. Dernæst uforment at maa købe saa meget, de kunne betale, af Købmændene og Kompagniens Skibe, at forvandle og forhandle igen, sig til Profit. Alle, som kunne Handtværker, alene at maa sælge til anden der paa Steden enten bosiddende eller ankommende deres Hænders Arbejde, saasom Jernværk eller anden, og ingen uden forboendes at göre dem nogen Indpas, medmindre de af egen Ladhed forsömmer saa meget at arbejde, som købes, at enhver der ikke kan faa sin Fornødenhed. Alle, som øver sig udi Skytteri, at maa nyde fri uden nogen Halvpart at give til Landet, under hvis Forstrand eller paa hvis Skær de skyde nogen Sælhund. Herforuden at stande dem fri for at søge Uld hos Bønderne, og alle andre paa andre Steder boende det at være forment. Ingen, være sig Landsfogeden eller andre, at bruge dennem til deres Arbejde eller Roen uden for Betalning, meget mindre at nøde dem dertil, og ingen at være forbunden til noget Arbejde, Flytning eller Føring, uden saa vidt Landsloven og Ordinansen tilholder. Endelig at hans kongl. Maj.t allernaadigst vilde tillægge denne store Naadesforsikring, at dersom de udi Fremtiden kunde eftertænke noget sig til Opbyggelse, da hans kongl. Maj.t allernaadigst vilde vide at ramme deres Gavn og Bedste efter Tiden og Lejligheden. Endeligen til des mere bekvemme Vaane-Pladser for Skansens Skyld, da Husegaards Bø (det er den Jord, som hidindtil er dyrket, bestaaendes udi 8 Marker Jord) den at ødelægges til bekvemme Vaane-Pladser, des nærmere at være hos Skansen; og naar Bøen ikke forslaar længer, da udvises Folket Vaane-Pladser paa andre Steder udi Husegaards og Flötten Have. Og som det fattige Folk haver ikke Midler, straks at betale Tømmer til Huse, da Købmændene at være forpligtet at borge dem nogen Tid, indtil de efterhaanden kunne betale.

3. Som dog mange uforstandeligen ikke skulde ville flytte til Thorshavn at bo, og mange Bøndersönner stræber efter, at de kunde faa Gaardene sönderdelet efter Forældrene, at de kunne bo derpaa, hvilket indtil denne Dag haver været Færøs störste Skade og, dersom det saaledes skal kontinuere, vil blive hendes total Ruin; hans kongl. Maj.t allernaadigst da vilde befale, at unge Folk over al Færø, som allerede er gifte, eller herefter sig giftendes vorder, og ikke haver 2 Mark Jord, enten til Odel eller Leje, at sidde paa, de skulle forföje sig til Thorshavn og bo der; og de, som samme deres Jord af dennem annamme — er det Lejejord, da over kongl. Maj.ts Rettighed give særdeles dennem noget aarligen, som Landsfogeden kan billigst kende, — er det Odelsjord, da de, som leje det, at give Ejermændene, som de indbyrdes kunne akkordere. Herforuden at være allernaadigst forbudet, herefter ingen Gaard i Færø at byttes mindre sønder end til 6 Marker, og derimod igen anbefales, at de, som mindre ere, de efterhaanden at samles tilsammen igen, naar det lovligen kan ske, at ingen Mand eller Enke derfra trænges.

4. Paa det kongl. Maj.t kan komme til sin Betalning for sin Interesse af Husegaard og Fløten, da enhver, som bor nu udi Thorshavn og sig herefter der nedsættendes vorder deromkring, at give aarligen 4 Skind udi Skat til kongl. Maj.t. Kan saaledes Interessen i Steden for Afgiften af overskrevne Gaarder blive tripleret og ydermere forøges inden kort Tid.

5. Alle, som bo omkring Thorshavn, ydermere for denne deres Frihed aarligen at holde Vagt udi Skansen og passe paa udi Skansen, om nogen fiendtlig Tilfald skede, til al Defension, hvorudover enhver, som der nu bor og herefter sig bo-

sætter, at gives deres Gevær udi egen Forvaring af Landsfogeden, og af Sorenskriveren udi en særdeles indbunden Bog rigtig til Efterretning indføres ved Aar og Dag enhver Mands Navn, paa hvad Sted han bygger, og hvad Jord efter sin Sted der ligger til hans Hus, hvor meget Gevær han haver annammet, og det uden nogen Skriverpenge i nogen Maade; og derpaa allernaadigst befales, at hver Mark Jord bliver ved sit Hus og ikke deles iblandt Arvingerne, men den, som er dygtigst af hans Sönner eller Arvinger, at besidde Huset med Jorden, og Jorden ikke at falde udi Arv, men aleneste Huset, hvorimod Medarvingerne tager anden Betalning. Geværene ellers, som enhver bliver levert, enhver at svare til, at de leveres lige gode tilbage igen, enten naar han for Alderdom ikke kan bære dennem længer eller og ved Døden afgaar; og dersom der da er nogen Mangel paa dem, eller noget forkommet, da ved Øvrigheden at tages fuldkommen Værdi udaf Boet til at købe lige saa god anden Gevær for.

6. Disse Gevær uden kongl. Maj.ts Bekostning kunde saaledes bringes til Veje. Bøsserne, som maa endelig være Snaphaner, findes en Del paa Steden, af kongl. Maj.t did hensendt; rester en Del, kunde købes for hvis Penge af Matrikulskatten efter rigtig Regnskab bliver til overs paa Foraaret, da disse ny antagne unyttige Soldater igen allernaadigst bliver kasserede; Resten siden kunde de fattige Indbyggere købe, efter at hans kong. Maj.t kasserede de Bøsser, som Fogden unytteligen og til Skade haver paalagt Indbyggerne over alt Landet. Og paa det Landet ej skal forfordeles med Købet udi det, som endog tjener til Kompagniens Bedste, da at sættes en vis Værdi, som hver Snaphane der uden nogen Gevinst uden Skade kan sælges, nemlig for 3 Gylden Stykket; efterdi Kompagniet haver aarligen den bedste Nytte af dette Værk, ved deres Vares des sikre Bevaring, da burde Kompagniet billigen efterhaanden at give Side-Geværene dertil. Morgenstjernerne kan og sagte Landet købe efterhaanden, naar der blev sat en ret Takst paa dennem som paa Bøsserne; og paa det Folket med Lyst kan holde Bøsserne fikse og bruge dennem sig til Nytte, da af Købmanden hver Pund groft Krudt at sælges for 5 Skind, og et Pund fint Krudt at sælges for 6 Skind, og en Mark Bly for et Skind.

7. Paa det der kan være et exerceret Folk til at tage imod Fienden, og Stykkerne udi Skansens Rundeler kunne med dygtige Personer være forsynede imod Fiendens Anfald, da at udvælles af Landsfogeden 2 bekvemme Mænd, og Styk-Löjtnant at øve dennem med Stykkerne at lade og ret at skyde, at de som Handtlanger kunne være hos Stykkerne, og dersom flere synes at gøres fornøden, dennem ogsaa at lære at omgaas med Stykker. Der findes og den gamle Konstabel, hvilken kan ogsaa tages til Hjælp saasom en Underkonstabel for en maadelig Løn. Dernæst Styk-Löjtnant at mønstre Folket og exercere det udi deres Hand-Gevær en Gang hver Maaned om Sommeren, paa bekvemme Tider, at de ikke forsömme deres Næring; og paa det han kan have Hjælp hertil, da findes der en Engelskmand, som haver bosat sig der paa Steden, ved Navn Rolff Rabbissen, som haver været en Soldat af sin Ungdom op, da den allernaadigst at forordineres til en Medhjælp som en Kommendør over Soldaterne, hvis Embede kunde være med en Parti af Soldaterne at afværge Landgang, om den skede nogensteds der omkring, og ellers i Skansen at kommandere Soldaterne, imidlertid Styk-Löjtnant haver med Stykkerne at bestille, men begge at forholde sig efter Landsfogedens Order.

8. Lönnen at erlange til Officererne, da var det allerunderdanigst at ønske, at nogles Lön maatte menageres, udi Henseende til det fattige Lands Uformuenhed, saa og til de Friheder, de hermed bekommer, til at nære sig uden Skat og Tynge, endog til den liden Möje, de haver der paa Steden for mange Penge, endeligen til Tæringen der i Landet, som falder der lettere end paa andre Steder. Hvorfor det var opbyggeligt, at med Lönnen saaledes allernaadigst blev forordnet:

Styk-Löjtnanten at gives af Købmanden efter Sædvane aarligen 52 Gylden for sin Kost; af kongl. Maj.ts Foged aarligen efter gammel kongl. Benaading 20 Gylden; og af Landet 30 Gylden; er tilsammen 100 Gylden. Herforuden at tilmaales hannem 4 Marker Jord udi Husegaards Have, og derhos at nyde Halvparten af Faarene, som kunne avles udi Haven. Underkonstabelen at tilmaales 2 Mark udi Husegaards Have og nyde Fjerdeparten af Faarene udengaards, og derforuden aarligen 20 Gylden af Landet. De tvende Handtlangere at tilmaales hver 1 Mark Jord udi Husegaards Have, og begge at nyde Fjerdeparten af Faarene udengaards. Skriveren, Batskæren, Kommanderen over Soldaterne at afdeles hver 4 Marker Jord udi Fløten Have, og enhver at

nyde Tredingen af Faarene, som kan avles udi Fløten Have, og derforuden at gives til Lön af Landet enhver 30 Gylden. Og som der bor en Enke og en gammel Mand paa de 6 Marker Jord paa Husegaard, og miste nu deres Gaarder, da allernaadigst at anordnes, at Landsfogeden drager Omsorg, at de med det förste befordres til andre Gaarder, hvor det uden nogens Fortrykkelse ske kan, og midlertid aarligen deres Skade at oprettes af Landsatterne efter billig Taksering ved Stænderne.

9. Paa det Pengene til dette forskrevne kunde bringes til Veje, kongl. Maj.t da allernaadigst vilde tillade og anordne, at Landsfogden med Stænderne, og de med hannem, overlægger, Tid efter anden, hvorledes disse Penge kunne bedst forskaffes, nu mer, nu mindre, ligesom Udgiften udkrævede, og Stænderne at have Indseende med, at med Udgiften retteligen omgaas.

10. Var det meget opbyggeligt til Næring for dette Folk, dersom hans kongl. Maj.t allernaadigst foruden et velbeskikket Commercii-Compagnie vilde forordne et Fisker-Compagnie og derhos bevilge Indbyggerne udi Færø, gejstlige og verdslige, at rede deri med den fjerde Part; thi derved kunde en Part, som der bor paa Steden og nogen Middel have, rede i med. Andre kunde lade sig hyre at fiske; andre kunde have deres Næring af Skibsfolket, naar Skibene laa udi Havn, etc.

Ved dette allerunderdanigste Forslag kunde ikke aleneste Skansen, naar den blev ret funderet, holdes ved lige og defenderes endog imod en mægtig Fiende uden stor Bekostning, men endog megen Elende med Tiden kunde borttages udaf Landet, idet Folket allerede saaledes er tilvokset, at der ses ikke snart Middel for dennem at bo paa og nære sig, hvorved der vil opvokse i Landet Løsgængere, Tyve og Floksmænd (det er en sammenrottet oprørske Almue, tiltvungen af deres yderste Fattigdom), og man kan ikke udskrive dennem af Landet og efterlade mange elendige Hustruer og Börn. Unge Karle i Landet lider man stor Mangel paa til Gaardens Dyrkelse, formedelst de ubetænkeligen gifter sig unge, og man kan ikke formene dennem Ægteskab, som af nogle dér er disputeret. At føre en Koloni derifra til Vestindien kan ikke heller ske, naar man betænker deres Diæt og den Klima, de ere vante under. Og dersom dette Værk saaledes allernaadigst for godt og nødvendig anses, da kan ingen Folk mistes af Landet, — ja, naar det bliver ret ført udi Værk, vil vorde med Tiden hans kongl. Maj.t og hans höjlovlige Efterkommere profiterligere end det ganske Færø udi sig selv.

At dette er saaledes vores allerunderdanigste Forslag til hans kongl. Maj.t og hans fattige Land til Bedste, bekende allerunderdanigst vi deputerede Fuldmægtige af Færø med vore Hænder her nedenunder tegnede.

København, den 16. December Anno 1672.

Lucas Jacobsön Debes m. p. p. Hans Hansen. Johannes Joensen.

Bilag 3.

(Uddrag af Kommissionens Betænkning).

ad § 1.

„Disse de færøske udskikkedes förste Angivende Lit. A. bestaar i 3 Poster. Först at de sig beklager over ubillig Fæstes Annammelse, som hidindtil skal være oppebaaret, formenendes, den ordinarie Fæste altid af hver Mark Jord at have været tilforn een færøske Gylden, erbydendes herefter dobbelt at give, allerunderdanigst begærendes, det dermed maatte forblive. 2. At Fæsten i Brevet maatte indføres, hvad enhver gav. 3. At Sönnen altid til Faderens Gaard at fæste maatte præfereres, naar han dertil var dygtig, og Fogden med sin gammel Daler for hver Fæstebrev til Fogde-Rettighed lade nöje.

Hvorom vores ringe Betænkning er, at, eftersom vi haver adskillige forrige Aars Regnskaber gennemset og deraf fornummet, at en færøske Gylden er der til Regnskab ført som en ordinarie Fæste af en Mark Jord, saa kunne vi ikke andet eragte end, hvad mere kan være oppebaaret, haver mere været til Fogdernes Nytte end enten eders Maj.ts eller deres, som med Landet forlent. Holder derfor for tjenlig, baade for eders Maj.t og Landet, at der hlev dennem sat en ordinarie Fæste, nemlig 3 færøske Gylden af hver Mark Jord, og at det gavnlig var, for at forekomme al Paafund, som det kunde krænke, at eders Maj.t allernaadigst vilde anordne, at altid den ældste Sön nød Gaarden for Fæste, saa længe han eders Maj.ts Rettighed kunde udgöre, hvor Enken ikke sig igen vilde gifte eller selv Gaarden besidde, og at Fogden burde nöjes med sin gammel Rettighed, nemlig en Daler af hver Fæstebrev uden noget andet at fordre eller antage, enten under Navn af Skriverpenge eller for hans Dreng eller i andre Maader. Lige eragter vi tjenlig, at det blev i Bondens Fæstebrev indført, hvad Bonden gav, til saa meget bedre Rigtighed."

ad § 10.

„Hvad ellers deres Memorial Lit. H. indeholder, 3. Post, at Gaardene ikke i saa smaa Dele eller Lodder skulle deles, saa eragter vi det Anslag tjenlig, at ingen Jord deles eller bortfæstes i mindre Dele, end at hver Person faar 6 Mark Jord at besidde, og de, som nu i mindre Dele kunne være delt, herefter ved Lejlighed at samles sammen, naar det uden nogens Fortryk kunde ske, hvorover begge Parterne blev hørt og fandt det gavnlig."

ad § 12.

„Præsterne begærer i Særdeleshed ved deres allerunderdanigste Supplikation Lit. E. 1. og E. 2., at, saasom af hans Maj.t salig og höjlovlig Hukommelse er tillagt en Anneks-Præstegaard 1632, at Enkerne da efter Præsternes dødelig Afgang samme Gaarde maatte beholde deres Livstid, naar de ikke bleve forseede i Kaldet.

Saa er derover vores allerunderdanigste Betænkning, at naar prækaveredes, at Præsten derfor ingen Prætension gjorde paa nye Tillæg, kunde det Enken vel for-

undes, saa længe hun levede skikkelig og uden Forargelse, og hun sig ikke igen giftede, medmindre Præsten paa lideligere Manér med dennem kunde akkordere; og dersom der blev to Enker i Kaldet, da dele sig halvt i saadan Indkomst; og naar ingen Enke var, da saadan Gaard da altid følge Præsten."

ad § 13.

„Dernæst begære de, at deres Börn maatte fæste Bøndergaarde, saavel de som Præsterne nu haver i Fæste, som det andre Bønder, naar de bliver ledige.

Herom vores allerunderdanige Mening, at de kan nyde den Ret som andre, naar ingen derved præjudiceres og udstødes."

Forordning om Handelen paa Færøe og andet Landet vedkommende.

Hafniæ die 30 Maji Anno 1691.

Aftrykt efter Originaludgaven af Forordningen (trykt hos Joh. Phil. Bockenhoffer, Kongl. Mayest. og Universit. Bogtrycker).

Til Grund for Forordningen ligger Betænkning (i Rigsarkivet) af en ved kgl. Ordre af 24. Januar 1691 nedsat Kommission. Om dennes Sammensætning og Forhandlinger se Andersen: Færøerne 1600—1709 (1895) Side 120—165.

Af Forordningens Bestemmelser ere § 9 (til Dels) og § 14 endnu gældende. §§ 9—12 ere optagne efter Anordningen af 16. April 1673. Til Begrundelse heraf udtaler Kommissionens Betænkning følgende: »Vi skulde og allerunderdanigst eragte det meget tjenligt for Indbyggerne paa Færø, dersom efterskrevne Anordninger, som den 16. April 1673 allernaadigst, dog ikkun skriftlig, ere udgangen, nu igen bleve publicerede og herefter af de vedkommende tilbørligen iagttagne, nemlig: 1) at der af hver Mark Jord herefter tre færøske Gylden og ej videre udi Fæste blev given, og til at betage, hvis herimod til Underslæb kunde paafindes, kunde det den ældste Sön, efter sin Faders Død, hvor Enken sig ej igen vilde gifte og Gaarden ej selv besidde, tillades Gaarden ubehindret for Fæste at nyde og, saa længe han eders kongel. Maj.ts Rettighed deraf udreder, beholde, og Fogden sig med sin gamle Oppebørsel skulde lade nöje, nemlig med en Daler af hver Fæstebrev, og ikke af hver 1 Mark Jord noget særdeles, uden noget andet at fordre eller noget under Navn af Skriverpenge, for Dreng eller i andre Maade at tage, og kunde det for des bedre Rigtigheds Skyld i Fæstebrevene indføres, hvad som i saa Maader blev udgiven. I det øvrige skulde det ikke tillades nogen herefter at fæste en Gaard eller Jord, som han ikke selv bruger, for at sætte en Opsidder derpaa, dog at ingen fra det Sted, som han nu allerede er bosat paa, derved fortrænges. I lige Maade kunde det og Præsternes Börn der paa Landet bevilges at bekomme ledige Bøndergaarde, naar de bortfæstes, lige ved andre Landets Indbyggere i Fæste, naar de Jorderne selv besidde ville, dog at ingen derved præjudiceres, udstødes eller fortrykkes. 2) Søde-Lejen kunde ydes in Majo eller in Junio, men Jord-Lejen og Skatten ved St. Olai Tider, dog hvo som helst der til förste Termin altsammen kunde afbetale, den skulde det stande frit for, saadant at göre, og Fogden da pligtig at være alt at annamme og rigtig Kvittering derpaa give, og derudi stykvis at specificere Varene, og ved hvad Vægt de bleve annammede, saa og, om for deres Ringheds Skyld noget mere blev betalt, og hvorudi saadant skede. 3) Med Odels-Lejen og Værge-Tolden, som i forrige Tider skal have været en frivillig Gave, hvilken Landsatterne efter Evne og egen Tykke til Fogderne haver udgiven, ande det saaledes forholdes, nemlig, at ingen til slig Udgift skulde være forpligtet, mens at stande i enhvers fri Vilje, om han Fogden noget i saa Maade og hvad han hannem godvilligel vil forære, hvorimod Fogden ikke heller til noget Gæstebud eller Traktament skulde være forbunden. 4) Angaaende Arveskifter, saavel gejstlige som verdslige, da kunde dermed efter eders kongel. Maj.ts allernaadigst udgangne Norske Lov i alle Maader forholdes, og ingen sig nogen Ret videre, end derudi meldes, tilholde. 5) Ingen Jord der paa Landet skulde herefter deles eller bortfæstes i mindre Dele end, at jo hver Person fik seks Marker deraf at besidde, og de Jorder, som nu udi mindre Dele kunne være delt, skulde herefter, naar deres Besiddere enten ved Døden afgik eller Jorderne udi andre Maader lovligen bleve ledige, ved Lejlighed samles og de andre, som næste hosliggende Jorder besidder, tilbydes.«

Wj Christian dend Femte / af Guds Naade / Konge til Danmarck og Norge / de Wenders og Gothers / Hertug udi Sleszvig / Holsten / Stormarn og Ditmersken / Greve udi Oldenborg og Delmenhorst / Giøre alle vitterligt / at / eftersom vore kiære og tro Undersaatter paa Vort Land Færøe haver ved deris der fra Landet udskickede Fuldmægtige til Os allerunderdanigst indgivet adskillige Klagemaal og Besværinger over Land-*Taxten*, Hosers og Ulds Handling / samt Landets Forsyning / med meere / hvor ved de allerunderdanigst formeener sig hidindtil at have været besværget / og Vj saadanne deris Klagemaal og Besværinger ved visse dertil forordnede *Commissarier* allernaadigst haver ladet forhøre / Da / til at ophæve ald Stridighed / som imellem de som Handelen haver / og Indbyggerne der i Landet / i forskrefne Maade kand forefalde / saavelsom og til Handelens desto bedre Fortsættelse / have Vj allernaadigst for got befunden / saa vel der om / som om adskilligt andet / bemelte Vort Land Færøe vedkommende / efterskrefne Anordning at lade udgaa / som Vj allernaadigst ville / at de vedkommende sig i alle maader allerunderdanigst skal efterretlig holde.

1. Skal det Indbyggerne i Færøe / Geistlige og Verdslige / hermed strengeligen og alvorligen forbuden være / Handel med Fremmede at drive / enten af deris Baade i Søen / eller udi andre Maader / under hvad Skin eller *Prætext* det være kunde; Skulle nogen / imod Forhaabning / dermed betrædis / og det hannem lovligen overbeviisis; Da skal hand have sit Embede forbrudt / om hand er Geistlig / sin Bestilling om hand er Verdslig / og sin Gaard om hand er Bonde / og derforuden / efter Sagens Beskaffenhed / som Voris *Mandaters* Overtræder anseeis; Men naar fremmede Skibe ankommer / som fornøden Forfriskning kunde begiere / da skal de sig først paa Torshafn hos Landfogden / eller udi hans Fraværelse hos den Foget / som der udi Landet forbliver / angive / som deris Tilstand skal fornemme / om de ere Handlere / eller og om de nødtørfftig Forfriskning fornøden haver; Og paa det Landet icke nogen Tid skal lide Mangel paa Tilførsel / men udi rette Tijd med alt hvis / som det behøver / tilbørligen og upaaklageligen kand vorde forsynet; Da have Vj allernaadigst anordnet [og] befalet / saasom Vj og hermed anordne og befale / at de som Handelen have / skal tilforpligtet og forbunden være / Aarligen trende Skiberomme / nemlig: Et *in Aprili*, Et *in Majo*, og Et *in Augusto*, her fra Voris Kongel. Residentz Stad Kiøbenhafn til bemelte Færøe at forskicke / med alle de Vare / som udi efterfølgende *Taxt* findes *specificerede*; hvor af ingen Tjd nogen Mangel der paa Landet maa være; I særdelished skal Kornvarene / og hvis andre Vare / som til Lifs Ophold behøvis / med det første og sidste Skiberom fremsendis / paa det de / disbedre *conserverede*, der til Landet kand fremkomme; og maa ingen noget af de udi *Taxten specificerede* Vare negtis / naar hand det med lovlige Vare efter *Taxten* kand betale.

2. Og paa det de som Handelen haver / saavelsom og Indbyggerne / kand være videndis om Prisen / hvor efter Varene der paa Landet skal forhandlis; Saa have Vj / til Handelens dis bedre Rigtighed / allernaadigst anordnet og paabudet / saasom Vj og hermed anordne og paabyde efterskrevne *Taxt* paa Ind- og Udgaaende Vare / som Vj allernaadigst ville / at den Selgende og Kiøbende sig allerunderdanigst skal holde efterretlig / og paa begge Sider uforanderlig følge / over hvilcken *Taxt* ingen / under Varenis Forbrydelse til de Fattige / noget maa aftvinges. Og er da *Taxten* denne:

Taxten paa de Færøeske Vare, som fra Landet føris.

	Gylden	Skind
1 Kippe eller fyrgetive Søvde-Skind	2.	10.
1 Vog Fæder	1.	—
1 Vog smeltet Tallig	1.	10.
1 Vog Ru-Tallig	1.	—

	Gylden	Skind
1 Vog Bug-Fæder	1.	10.
1 Tønde Smør med Træet	10.	—
1 Vog tør Fisk	—	16.
1 Tønde saltet Torsk	3.	—

Blød Fisk selgis som Kiøbmanden og Indbyggerne best kand foreenis om.

1 Tønde Tran paa lovlig Træ	5.	14.
1 Allen Vadmel 2 Allen bred	—	4.
1 Par lovlige Kiøbmands Hoser efter den gamle *Model*	—	3.

	fl.	Sk.
1 Par lovlige Kiøbmands Hoser efter den ny *Model*, som her efter der i Landet skal forarbeydis / hvor af en Hose til de som Handelen haver / og en til Landets udskickede Fuldmægtige / med Voris paasatte Seigl til Efterretning er tilstillet	—	5.
1 Vog hvid vasket Uld	6.	—

Broget Uld selgis som Kiøbmanden med Indbyggerne best kand foreenis / og kand ellers forarbeydis i Hoser af den gammel *Model*.

Og paa det Uld- samt Hose-Handelen dis rigtigere og bedre kand fortsættis / da have Vj allernaadigst for got befunden herhos at anordne og befale / saasom Vj og hermed allernaadigst anordne og befale / at herefter af den gamle *Model* Hoser To fierdeparter / af den ny *Model* Hoser En Fierdepart / og af den hvide vasket Uld *in Natura*, En Fierdepart udi Kramboden / naar noget der kiøbis / skal leveris; Og haver Kiøbmanden altid at holde rigtige Bøger over hvis Vare / som en hver Tjd efter anden udi Kramboden leverer / og meddeele den / som det leveret haver / rigtig Underretning under sin Haand / paa hvis som leveret er / saa tit og ofte hand det er begierendis; Iligemaade skal og Kiøbmanden meddeele en hver af Indbyggerne en Bog med reent Papiir / hvorudi Kiøbmanden / eller den / som udi hans Fraværelse der til antagis / med egen Haand skal skrive *Qvantitet* og *Taxt* ved Dag og *Datum*, Vægt og Maal / hvad slags Vare enhver af Indbyggerne udi Kramboden leverer / og paa samme Maade / hvad slags Vare enhver der imod igien bekommer / paa det enhver ved endelig Afregning med Kiøbmanden / rigtig kand vide hvad Slags Vare / og i særdelished hvor megen Uld / og hvor mange par Hoser af hver Slags / hand leveret haver / og ey meere Uld eller anden *Model* Hoser end efter ovenskrefne *Proportion*, imod sin Villie aftvingis.

Taxten paa de Vare / som til Færøe foris.

	Gylden	Skind
1 Tønde Erter	4.	—
1 Tønde got Rug-Meel	3.	10.
1 Tønde Malt	3.	4.
1 Tønde Rug	3.	4.
1 Tønde Biug	2.	8.
1 Tøn: Skonrogen Brød	3.	10.
1 Tønde Skibs-Brød	2.	8.
1 Tønde Havregryn	5.	—
1 Tønde Boghvedegryn	5.	—
1 Tønde Byggryn	5.	—
1 Tønde Spansk Salt med Træet.	4.	—
1 Tønde Fransk Salt med Træet.	2.	10.
1 Tønde Lyneborger Salt med Landsens Maal-Tønde	4.	10.
1 Tønde Tiære	4.	—
1 Tønde Øll / brygget udi Færøe / med Træet / naar som kun fire Tønder Øll tages efter tre Tønder Malt / og ringere Øl efter *advenant*.	4.	—
1 Tønde Miød	8.	12.
1 Tønde Øll-Edicke	5.	—
1 Ancker fransk Viin	5.	—
1 Ancker Viin-Edicke	4.	10.

	Gylden	Skind
1 Fiæring Hvedemeel	4.	10.
1 Fiæring Sæbe	4.	8.
1 Vaag Jern	2.	—
1 Marck Staal	—	1.
1 Marck Bly	—	1.
1 Skaalpund fint Krud	—	8.
20 Marcker Hamp	1.	—
20 Marcker Humle	1.	—
1 Ancker Fransk Brendeviin	15.	—
1 Ancker Dansk Brendevjn	8.	10.
1 Pot Prydsing	—	6.
1 Pund Tin Manggods	—	6.
1 Pund Cron-Tin	—	10.
1 Pund Kaaber	—	10.
1 Messing-Becken à 12/16 Skind / og undertiden 1 fl. ligesom de ere store til.		
1 Pund Saale-Leder	—	10.
1 Vaag Never Pr:	—	8.
4 Baandstager Pr:	—	1.
6 Splitter Pr:	—	1.
Kiøl og Stavne til en Baad	3.	—
Indveeds-Baand til en Baad	1.	10.

Alle slags Tømmer / stort og smaat / samt Lægter og Dæler efter *advenant*, selgis / som det er got til / efter Foreening.

Kram-Vahre.

	fl.	Skind
1 Pund gault Toback	—	10.
1 Pund præs Toback	—	8.
1 Bog fiin Papir	—	5.
1 Bog *dito* ringere	—	4.
1 fiin Kort	—	3.
1 gemeen Kort	—	2.

	fl.	Skind
1 blaa Hat	—	12.
1 Qvinde-Hue	—	16.
1 Qvinde-Belte	—	16.
1 Krog med Lencke til Beltet	—	6.
1 Par Mands Skoe	1.	12.
1 Par Qvinde-Skoe	1.	4.
1 Par gemeen Bonde Skoe	1.	4.
1 Par Drenge Skoe	1.	—.
1 Par Børne Skoe	—	12.
1 Par Mands- eller Qvinde-Tøfler	1.	4.
1 A. B. C.	—	2.
1 Catechismus Lutheri	—	4.
Andre Psalme- og Bønne-Bøger for sit Værd.		
1 Fortinnet Meszing Skee	—	3.
1 Qvinde Sax	—	3.
1 Splindt Laas	—	8.
1 *dito* mindre	—	6.
Større og mindre efter *Advenant.*		
1 rund Nyre Laas	—	3.
120 Lofte Søm	—	10.
120 Legte Søm	—	14.
100 heele Laase Søm	—	6.
100 halve Laase Søm	—	4.
10. 8 og undertiden 6 Synaale	—	1.
1 Hegte-Ring paa 60 Par	—	2.
1 *dito* af Meszsing	—	3.
4 Allen Staaltraad	—	1.
12 Mort Angeler	—	1.
10 Sey Angeler	—	1.

	fl.	Skind
8 Hys Angeler	—	1.
1 Par gode Uld-Karder	—	12.
1 Pund grof Hiemspunden Traad	1.	12.
1 Pund finere *dito*	2.	—
1 Pund fiin sles Traad	3.	—
1 Pund farved Traad	1.	16.
1 Pund rødt og blaae Ulden Garn	3.	—
1 Lod Silcke adskillige *Coleur*	—	7.
1 Allen brede sorte Silcke-Baand	—	3.
1 Allen smallere *dito*	—	2.
1 Allen røde eller grønne *dito*	—	2.
1 All. sort Silcke *Pometken*	—	2.
1 St. hvide Bendel	—	7.
1 St. farvede *dito*	—	8.
1 All. Ulden Hette Snorer	—	1.
1 All. Silcke Fryntzer vel tycke	—	5.
1 All. Fløyels Border	—	5.
1 gemeen Been-Kam	—	3.
1 gemeen Horn-Kam	—	1.
Klæde / fiint og groft / samt Rask og andet / saa som de best kand foreenis om.		
Læret iligemaade / som de kand forenis om.		
1 god Brynsteen	—	1.
1 Horn Slyre eller Knifskeede	—	3.
Handqverne og Slibe-Steene / som de ere gode og store til.		
Kackelovne og Jern Gryder / ligesaa.		
1 Vog tiæret Bierge-Liim	3.	10.
1 Øl-Tønde med 10 Baand paa for	—	14.

Specerier.

	fl.	Skind
1 Pund got Sucker	—	7.
1 Pund Mandeler	—	6.
1 Pund Peber	—	8.
1 Pund Ingefer	—	6.
1 Pund blaa Rosiner	—	4.
1 Pund Kurve Rosiner	—	2.
1 Pund Corender	—	4.
1 Lod Safran	—	12.
1 Pund Risengryn	—	2.
1 Pund Svidsker	—	1½.
1 Lod Cardemomme	—	2.

	fl.	Skind
1 Lod Nillicker	—	3.
1 Lod Moskate Blommer	—	3.
1 heel Moskat	—	½.
1 Pund hvid Stivelse	—	2.
2 Lod blaa Stivelse	—	1.
1 Pund Spise Kommen	—	4.
1 Pund Dansk Kommen	—	4.
og ellers til hvo som begierer kand.		
1 Rixdaler in *Specie* forundis dem der i Landet for	1.	10.
1 Dansk Fire Marcks Crone for	1.	—

Alle forskrefne Vare / som udi denne *Taxt* ved Maal og Vegt *specificeris* at skulle forhandlis i Færøe / skulle leveris efter det Maal og Vegt / som vi allernaadigst udi Voris derom udgangne Forordning / af *dato* den 1 *Maji* 1683, haver anordnet / hvilcket Kiøbmændene skulle føre med sig til Landet / at hver og een til Fornødenhed der af kand bekomme til kiøbs / hvad dem lyster; Mons Landfogden skal altid derpaa Landet *conservere* et *Original* Maal / at derefter kand forfaris / om det andet / som Daglig er i brug / icke forfalskis eller forandris / hvormed Voris Amptmand og Landfoget skal hafve flittig indseende efter Forordningen.

Kiøbmændene skulle og være forpligtede at tage af Indbyggerne alle deris Vare / efter haanden / som de dennem kand bringe til Veye / naar de ellers for got Kiøbmands Gods eragtis / efter forbemelte *Taxt*, og der imod lade dennem være følgagtig hvis de derfor behøver / icke alleniste naar Skibene ere forhaanden ved Ladestedet / mens der foruden paa efterskrefne Tider /

nemlig: otte eller fiorten Dage for Juul og siden efter Juul / fornemmeligen af dend Fattige / naar de deraf kand have noget samlet / mens naar Varene ej for døgtige erkiendes / skal Landfogden tillige med Rettens Betiente der paa sette en billig *Taxt* / hvormed den Selgende og Kiøbende skal være fornøyet; dog skal forbemelte Voris Indbyggere / det meeste muligt er / beflitte sig paa dygtige Kiøbmands Gods / særdelis hvad Hosene angaar / saa fremt de icke skal være *confisqverede*, og derforuden betale dend tredie Part af samme *confisqverede* Vares Værdi til Hospitalet/ om de forsetlig Viis befindis at lade forarbeyde saadant ringe Gods / som hid indtil skal være skeed.

De Vare som Kiøbmændene ellers ere forpligtede at føre til Landet / skal være dygtige og ulastelige Vare / som eragtis for got Kiøbmands Gods / saa som Voris Indbyggere i Landet icke ere tilladte med Fremmede at handle / og derover kand have Frihed at udvælge sig hvad de ville / og naar Kiøbmændene med deris Vare ankommer / skal de ey maa selge noget deraf / førend de ere lovligen vorden besigtede / Og dersom da iblant saadanne skulle befindis noget enten heel ringe / eller ankommen paa Reisen / da skal Indbyggerne icke være forpligtede det til forskrefne Priis at antage / Mens de derom sig med Kiøbmændene foreene / og hvis de derom icke i Mindelighed kunde *accordere*, skal Landfogden tillige med Rettens Betiente der i Landet self derpaa sætte en vis Priis / som de erkiende det for got og dygtig til / og som de for Os ville være bekiendt om paaklagis / hvormed Kiøbmanden skal lade sig nøye / og der efter saadanne deris Vare til dennem forhandle.

3. Og saasom de / som Handelen haver / sig allerunderdanigst beklager over den Skade / som dennem paa Vægten af Fisk tilføyis / formedelst Fiskens Indtørckning og Fordervelse af Utøy / saa have Vj allernaadigst bevilget / at de maa nyde af Indbyggerne der i Landet tre Skaalpund til Overvægt paa en Vog Fisk / og et Skaalpund paa en Vog Fæder; Men paa alle de øvrige Vare skal aldelis ingen Overvægt givis. Hvad sig Landskylden er angaaende / da skal den med To Pund Overvægt paa Vogen annammis / undtagen af Fisk / hvoraf tre Pund til Overvægt paa hver Vog skal betalis.

4. Med Opsigt ved Kramboden / skal paa den Maade / som hidindtil skeed er / fremdelis forholdis / Nemlig: at Eedsoerne Laugrettismænd dertil forordnis / som dermed tilbørlig Indseende skal have.

5. Saasom Indbyggerne allerunderdanigst haver begiert / at det dennem allernaadigst maatte tilladis enten at sende Gods i Compagniets Skibe for billig Fragt / til deris Børns Underholdning udi Kiøbenhafn / eller og at faa Vexel for hvis billigt kunde være / saa have Vj derudi saaledis allernaadigst anordnet / at de som Handelen haver / skal pligtige være at imodtage hvis Vare Indbyggerne / enten til deris eller deris Børns Gield her i Staden eller Amsterdam at betale / til de som Handelen hafver ville levere / naar der af den tredie Part udi Tallig / Smør / Skind og Fæder / og de Øvrige to Parter i andre lovlige Kiøbmands Vare leveris / og derimod betale paa en af forskrefne tvende Stæder fem Marck Danske for hver Gyldens Vare / til dennem som der *assigneris* paa.

6. Angaaende *Matricul*-Skatten / som til Skandsens Vedligeholdelse der i Landet anvendis / og Indbyggerne sig allerunderdanigst haver over besverget / da have Vi / af sær Kongelig Naade / den saaledis allernaadigst *modereret*, at der af hver Marck Jord af Voris egne Aarlig ickun 3 Skind / og af en Marck Oddels-Jord 5 Skind / herefter udi *Matricul*-Skat skal givis.

7. Saa have Vi og / efter derom allerunderdanigst giorde Ansøgning og Begiering / allernaadigst bevilget og tilladt / at Indbyggerne maa være fri og forskaanede for det nye Gewehr / som Voris udgangne Norske Lov dennem tilholder sig at forskaffe / og i den Sted deris gamle og sædvanlige Gewehr bruge.

8. Med Tienden af Faar ville Vi allernaadigst / at det efter gammel Maneer og Sædvane skal forholdis / saa at intet nyt derimod / Indbyggerne til Besværing / paabyrdis; Og saa som Faarene tit og ofte paa Klipperne skal forkomme / saa at der ingen *Facit* kand giøris paa videre end hvis som slagtis / saa skal der ey Tiendis herefter af videre Faar end de som slagtis; Med Uld-Tienden skal det iligemaade forholdis saaledis / som det af gammel Tid brugeligt været haver.

9. Angaaende Mark-Jordernis Bortfæstelse udi meer bemelte Vort Land Færøe / da ville Vi allernaadigst / at af hver Marck Jord herefter tre Færøske Gylden og ey videre udi Fæste skal givis; og til at forekomme dend Undersleb / som her imod kunde begaais / skal det den ældste Søn / efter sin Faders Død / hvor Encken sig ey igien vil gifte / og Gaarden ey self besidde / tilladt være / dend ubehindret for Fæste

at nyde / og / saa lenge hand Voris Rettighed deraf udreder / beholde / da og Fogden sig med sin gamle Oppebørsel skal lade nøye / nemlig: med en Daler af hvert Fæste Bref / og icke af hver en Marck Jord noget særdelis / uden noget andet at fordre / eller noget / under Nafn af Skriverpenge / for Dreng / eller i andre Maader at tage; Og skal det for disbedre Rigtigheds skyld i Fæste-Brevene indføris hvad som i saa maade bliver udgiven; I det Øvrige skal det icke tilladis nogen herefter at fæste en Gaard eller Jord / som han icke self bruger / for at sette en Opsidder derpaa; dog at ingen fra det Sted / som hand nu allerede er Boesat paa / der ved fortrengis. Iligemaade skal det og Præsternis Børn der paa Landet tilladt være at bekomme ledige Bønder Gaarde / naar de bortfæstis / lige ved andre Landets Indbyggere / i Fæste / naar de Jorderne self besidde ville; Dog at ingen derved *præjudiceris* / udstødis eller fortryckis. Og skal ingen Jord der paa Landet herefter deelis eller bortfæstis udi mindre Deele / end at jo hver Person faar sex Marck der af at besidde / og de Jorder / som nu udi mindre Deele kand være deelte / skal herefter / naar deris Besiddere enten ved Døden afgaar / eller Jorderne udi andre maader lovligen bliver ledige / ved Leylighed samlis / og andre / som nesthosliggende Jorder besidder, tilbydis.

10. Søvde-Leyen skal ydis *in Majo* eller *in Junio*, men Jord-Leyen og Skatten ved St. *Olai* Tider; dog hvosomheldst til første *Termin* altsammen kand afbetale / den skal det stande frjt for saadant at giøre / og Fogden da pligtig være / det alt at annamme / samt rigtig Qvittering derpaa give / og derudi styckviis *specificere* Varene / item / ved hvad Vægt de bliver annammede / saa og om for deris Ringheds Skyld noget meere bliver betalt / og hvorudi saadant skeer.

11. Med Oddels-Leyen og Værge-Tolden / som i forrige Tjder skal have været en frivillig Gave / hvilcken Landsaatterne / efter Evne og egen Tycke til Fogderne haver udgiven / skal det saaledis forholdis / nemlig: at ingen til slig Udgift skal være forpligtet / men stande i enhvers frj Villie / om hand Fogden noget i saa Maade / og hvad hand hannem godvilligen vil forære; hvor imod Fogden icke heller til noget Gæstebud eller *Tractament* skal være forbunden.

12. Angaaende Arveskifter / saavel Geistlige som Verdslige / da skal dermed efter Voris allernaadigst udgangne Norske Lov i alle Maader forholdis / og ingen sig nogen Ret videre / end derudi meldis / tilholde.

13. Og paa det Vj altid kunde komme udi allernaadigst Erfaring om Landets Tilstand herefter / saavelsom og om denne og andre Voris allernaadigst giorde Anordninger af de vedkommende i alle Maader allerunderdanigst og tilbørligen efterkommis / da skal Laugmanden / tillige med Landfogden / eller / i hans Fraværelse / med den Foget / som der i Landet forbliver / hermed allernaadigst anbefalet være / aarligen Landfolcket til Tinge at *examinere* og deris Klagemaal / som de imod Betienterne eller Kiøbmanden kunde have / forhøre / saavelsom og Tingsvidne derefter tage / og det Aarlig med de første hiemgaaende Skibe til Voris Amptmand hidsende / som det siden i Voris Danske Cancellj allerunderdanigst haver at indlevere.

14. I det øvrige ville Vj allernaadigst / at det paa bemeldte Vort Land Færøe / efter Voris allernaadigst udgangne Norske Lov skal forholdis.

Endelig og for det sidste byde Vj hermed og allernaadigst anbefale fornefnte Voris Amptmand og Laugmand / som denne Voris giorde Anordning under Voris Cancellj-Seigl tilskicket vorder / at de den paa alle Tingstæder og andenstæds / hvor fornøden eragtis / strax lader læse og forkynde / og ellers den Anstalt giør / at Exemplarier deraf paa behørige stæder ideligen opslaais / paa det alle og enhver Vedkommende sig derefter allerunderdanigst kunde vide at rette og forholde / og for Skade tage vare.

Givet paa Vort Slot Kiøbenhafn den 30 *Maji Anno* 1691.

Under Vor Kongelig Haand og Signet

Christian.

Forordning om Faar og Qvæg / samt des Græsning og Vare-Tægt paa Færøe[1]).

Hafniæ, die 2. Aprilis Anno 1698.

Vi Christian den Femte / af Guds Naade Konge til Danmarck og Norge / de Venders og Gothers / Hertug udi Slesvig / Holsten / Stormarn og Dytmærsken / Greve udi Oldenborg og Delmenhorst / Giøre alle vitterligt / at vi / efter Voris kiere og tro Undersatters og Indbyggeris paa Vort Land Færøe deris Allerunderdanigste Ansøgning og Begiering / saa vel som og til at forekomme ald Stridighed imellem dennem / angaaende deris Faar og / Qvæg samt des Græsning med videre / allernaadigst have for got befunden derom efterskrevne Anordning at giøre / som Vi allernaadigst ville af alle og eenhver Vedkommende i alle Maader allerunderdanigst at skal efterlevis.

1.

Om at kiende Faar / og hvordan enhver bør at omgaais med Faare- eller Søvde-Handel.

Dersom tvende Mænd eller fleere eje Faar tilsammen udi een Hauge eller 1⁰
Mark / og begge ville slagte deris Faar / og ville tage det første / som ikke er merket / enten det er Lam eller gammel Faar / og hver vil beholde det som hand toeg / enten ved Hund eller ved anden Raad og Middel / enten hand det ejer eller ikke / da bör saadan Tag ej være / og paa det at ingen ulovlig Skik skal begyndis i Landet / da giøris om Faarehandel nu saadan en Skiben og Anordning / at dersom nogen vil tage sine Lam eller gamle Faar og slagte dem / som umerkede ere / da skal hand have to lovfaste Vidner / som vidner at det er hans Yngling og Avel / og kiende Moderen dertil; Brøster eller feyle hannem saadanne Vidner / da er det ligesom hand ejer intet der udi. [a]) Brunde-Søvd / det er Vedern og Veder-Lam / som mand lader 2⁰
gaa om Vinteren at løbe Faarene / skal udvelgis af de beste der findis / og saa mange / som samtlige Mænd / som Hauge-parten eye / kand eragte at giøris fornøden / og skal opsettis til 30 Faar en gammel Veder / og til 20 Faar et Veder-Lam / eller bøde til Kongen for hver Veder-Lam som fattis et Lod Sølv. [b])

[a]) *Rb. 1298 § 4; Konf. 1637 § 1.* [b]) *Ny Bestemmelse i Fr. 1698.*

[1]) Aftrykt efter den trykte Originaludgave af Forordningen. — Som Bilag er nedenfor optaget Forarbejderne til Forordningen (i Rigsarkivet).

2.

Om nogen giør anden Mands Faar eller Qvæg Skade.

1⁰ Gaar nogen i anden Mands Mark eller Hauge / og jager bort hans Qvæg hannem til Skade / saa at Skaden kand eragtis at være 2 Lod Sølv værd / da bøde hand Skaden til den som Haugen ejer fuldret / det er at holde hannem skadisløs / og Kongen 2 Lod
2⁰ Sølv / og bøde Qvæget igien jevngot; [a]) End om mand beskylder eller sigter en Mand / at hand haver været i andens Hauge eller Mark / og giort hannem Skade / bøde Skaden / om Vidne er til / saasom lovlige Dommere derom afsigendis vorder / eller fralegge sig det ved sin egen Eed / som Dommeren og sex forstandige Mænd derom agte for got at være. [b])

3.

Om Faar / som gaae ulovligen / at afskaffe.

1⁰ Ligger Mark eller Hauge tilsammen / og eye tvende Mænd hver sit Haugestykke / og Faarene gaae af den enis i den andens Haugestykke / og ere der Haugefaste / eller gaae der altid / og den som Haugen eyer vil det ikke taale / men anker eller taler derpaa / da tager den sine Faar / som hand ejer og bær dem allesammen
2⁰ af den andens Hauge; [c]) Gaar de samme Faar udi samme Haugestykke igien anden og tredie gang / da bør de Faar at være forbrudte / til den som Haugen ejer / uden saa er / at den som Haugen ejer / vil tage Leje for det Haugestykke / som Faarene gaae paa / 2 Lod Sølv for 40 Faar; Men vil hand ingen Leje tage / da skal den som Faarene ejer / tilbyde hannem den halve Part at kiøbe / vil hand den ikke kiøbe / ej heller tage Leje / da skal den som Faarene ejer / have alle sine Faar af den andens Hauge med god Lempe / og det inden tolv Maaneder; Vil den som Faarene ejer ikke byde den anden Leye / ej heller sælge den halve Part af Faarene til den som Haugen ejer / da er samme Faar forbrudt til den anden. [d])

3⁰ Fælligsmænd skulle jage deris Faar i det Gierde / som de pleye at jage dem
4⁰ udi / hvor de ere Haugefaste og ideligen gaae udi / [e]) og enhver giør samme Gierde og Gierdis-Gaarder færdige / eftersom hand haver Part i Haugen / saa og alle andre Gaarde / som tienlige ere / og af Arilds tid været haver;

Dersom nogen anderledis giør / bøde til Kongen $1^1/_2$ Lod Sølv / og efter Loven til den / som Skaden har faaet. [f])

5⁰ Ere Sam-eyere tilsammen i Samret (det er det Gierde / som alle Medeyere jage deris Faar udi / og ere der overværende) da skal een hver merke sine Lam / eftersom hand ejer Moderen dertil / og see til hvor mange der have to Lam / og om der findis nogen fremmede Faar udi samme Gierde / da skal den rette Hyrde eller Faaremand see til hvor mange der have Lam / og ikke ere gield. Men om nogen mismerker noget Lam i Samret (det er det Gierde hvor Fælligs-Mændene ere tilsammen) da skal den dog have sit Lam / som det ejer / saasnart det bliver ret kiendt / eller et andet Lam jevngot / thi den er ikke brøstfældig / som miszmerker i det Gierde / hvor Fælligs-Mændene ere. [g])

---

[a]) *Rb. 1298 § 1 1⁰; Konf. 1367 § 2 1⁰.* [b]) *Rb. 1298 § 1 2⁰; Konf. 1637 § 2 2⁰.* [c]) *Rb. 1298 § 5 1⁰; Konf. 1637 § 3 1⁰.* [d]) *Rb. 1298 § 5 2⁰; Konf. 1637 § 3 2⁰.* [e]) *Rb. 1298 § 5 3⁰; Konf. 1637 § 3 3⁰.* [f]) *Rb. 1298 § 5 4⁰; Konf. 1637 § 3 4⁰.* [g]) *Rb. 1298 § 5 5⁰; Konf. 1637 § 3 5⁰.*

4.

Om Fimbt eller Forbud paa Faarene.

Om nogen lader sine Faar yngle og opnøre i een anden Mands Hauge eller Mark / og vil ej aflade / enddog den som Haugen eyer / vil det ikke lide; Da skal den / som Haugen ejer / giøre Forbud paa samme Faar: Det første Forbud skal skee fra St. Olufs Uge / og til St. Andreas Dag; ere Faarene og Lammene da ikke af Haugen uden lovlig Forfald / da skal den som Haugen ejer / eje tredie Parten af samme Faar og Lam; Det andet Forbud er fra St. Andreas Dag og til Faste; ere de Faar og Lam da ej aftagne af samme Hauge / da skal den som Haugen ejer / eje de to Parter af samme Faar og Lam. Det tredie Forbud er fra Faste og til St. Olufs Uge; ere de Faar da ej tagene deraf uden lovlig Forfald / da ejer den / som Haugen ejer / alle Faar og Lam / uden der haver været stor Nød paa færde / at hand ej maatte føre sine Faar af Haugen / enddog hand vilde / da skal den som Haugen ejer have fuld værd eller Leje deraf for sin Hauge; Det Faar er Hagefast i den Hauge / som hun yngler og faar Lam udi / og er der sammesteds om Vinteren. [a])

5.

Om Vilde Faar.

Ejer nogle Mænd Vilde Faar tilsammen i en Hauge / og nogle vil giøre sine 1⁰
Faar spage eller tamme / og nogle vil ikke / da skal de raade / som deris Faar ville spaggiøre og rygte dem frem for andre / som ville spilde eller fordærve for begge Parter; Den raader og for sine Faar / som ejer spage Faar / og maa den anden ej slippe vilde Faar iblant de spage / mens dersom hand slipper vilde Faar iblant den andens Spage Faar / da bøde hannem der for ald den skade hand derover kand lide / og Avinds-Boed efter Loven / og Kongen $1^1/_2$ Lod Sølv / [b]) og bør en hver / være sig 2⁰
Kongens eller Odels-Bonde / at spage sine Faar / paa det ingen U-leylighed med u-lovlig Gang skal skee / saa fremt Ley-lændingen ikke vil have forbrudt sit Fæste / og Odelsmanden sine Faar. [c])

6.

Om nogen Mand gaar alleene i een andens Hauge eller Mark.

Gaar nogen Mand i Haugen / og giør ej Bud eller lader advare den / som ejer Faar i samme Hauge / og merker nogen af de andre deris Faar eller Lam / eller setter sit Merke derpaa / som ikke var merket tilforn / og siger det ikke til den / som ejer samme Faar eller Lam / da haver hand det merket i Løndom / og bør bøde til den som det ejede / efter Dom / og Kongen $1^1/_2$ Lod Sølv / om det er halv Lod Sølv værd / og derforuden være mindre Mand; End merker hand Faar eller Lam / som tilforn er merket / og setter sit Merke oven paa den andens Merke / som ejede de tilforn / da er hand Tyv. [d])

---

[a]) *Rb. 1298 § 10 1⁰; Konf. 1637 § 7.* [b]) *Rb. 1298 § 5 6⁰; Konf. 1637 § 4.* [c]) *Ny Bestemmelse i Fr. 1698; jfr. Rb. 1298 § 5 6⁰ og § 10 3⁰.* [d]) *Rb. 1298 § 5 7⁰; Konf. 1637 § 5.*

7.

Hvorledis mand skal gaa i Haugen.

1° Dersom nogen Mænds Mark eller Hauge grændzer tilsammen / og den eenis Faar gaar over Marke-skiel lige imod den andens Faar / da skal den Mand / som vil gaa til Marke-skiel / giør den anden Bud at møde hannem til Marke-skiel / eller gaa lige med hannem / og saa gaa begge tilsammen: Vil den ikke komme eller gaa lige med hannem / da maa den / som giorde den anden Bud / gaa i sin egen Hauge / og ikke i den andens / men dersom hand gaar over Marke-skiel / og i den andens Hauge / da stande den anden til rette / ligesom hand hannem ikke hafde giort Bud / men om hand ikke haver giort hannem Bud / og gaar alligevel / da stande den anden til rette / som hiemme var / eftersom hand giver hannem Sag / og betale ald den Skade / som den Dag af hans Gang skede / og Avinds Bod efter Loven / og Kongen
2° 1½ Lod Sølv; [a]) Ingen maa gaa igiennem en andens Hauge / hvor ingen rette Veje ere / mens skal gaa den rette Lande-Vej fra et Bøjgde-Lav til et andet; Hvo anderledis
3° giør / bøde for hver gang han antreffis to Lod Sølv til Kongen; [b]) De Mænd / som eje Haugen til sammen / enten deris Faar ere i Fællig / eller enhver kand have for sig selv / de skulde holde Samgang / det er de skulle alle om Morgenen gaa tilsammen i Haugen efter deris Faar / og efter at de have taget deris Faar eller Uld / følge tilsammen / om Aftenen hiem igien; Hvem som alleene gaar hiem og ikke vil følge de andre / men skillis fra dem / bøde til Kongen to Lod Sølv. [b])

8.

Om Hunde.

1° Ingen flere Hunde skal holdis / end som af Sysselmanden udi det Syssel / og de bedste Mænd i Bøjgde-Lavet blive samtykte / og for lovlige kiendte / de andre skal af dem afsigis / og af Ejermanden strax afskaffis / og hvo som holder de Hunde / som ikke samtykte / men afsagte ere / bøde til Arrige Hospital to Færøeske Gylden / og Hunden ingen Frihed have / men dræbis af hvem som vil og kand / og derfore
2° være angerløs; [c]) Ingen maa gaa udi eller igiennem sin Medejeris eller anden Mands Hauge / eller fra et Bøjgde-Lav eller Lands-By til et andet med Hund uden til Fieldgang; hvis nogen anderledis med Hunde antreffis / bøde til Kongen to Lod Sølv / og derforuden betale til den anden Skaden / som Hunden ved hans Ulovlige
3° Gang haver giort. [b]) Ikke heller maa den / som Hunden ejer / laane en anden Mand eller Dreng sin Hund / mens forvare den vel / saa at ingen U-lempe dermed / andre til Skade / kand skee; Laaner hand sin Hund bort til en anden / da skal hand straffis derfor / om Skade skeer / ligesom hand det selv hafde giort. [b])

4° Tager nogen Mand de Hunde med sig i Hauge eller Marken / som ere samtykte / og Hundene bide noget Faar / naar de jage dem i Gierde / da skal hand første og anden Gang ikke svare dertil / men bider Hunden tredie Gang / da bør Hundens Eyermand at give jevngot Faar igien / og have saa god Agt paa sin Hund;

---

[a]) *Rb. 1298 § 10 2°; Konf. 1637 § 8.* [b]) *Ny Bestemmelse i Fr. 1698.* [c]) *Ny Best. i Fr. 1698; jfr. Rb. 1298 § 1 4°; Konf. 1637 § 2 3°.*

Det er skadelige Hunde / som selv gaae bort i Marken og bide Faar / hvilke Hunde af Ejermanden strax skal afskaffis / og dersom de ikke blive strax afskaffede / men bide anden Gang / da skal Eyermanden anseeis ligesom hand selv hafde giort Skaden. [a])

Vaar- og Fugle-Hunde skal iligemaade ikke være flere end samtykte ere / og 5⁰
skal de være af det mindste Slags / og skal være dem / ligesom de andre Hunde / alle til Gavns. [b])

9.

Om god Skik i Haugen.

Der skal være saa mange Faar i Haugen / som af gammel Tiid været haver / 1⁰
uden at Mand kand see / at Haugen kand meere eller mindre føde / da have de saa mange / som de derom kand forligis / og ej mere paa hver sin Mark eller Hauge / hverken Faar eller Qvæg / end mand kand kiende ret at være / og holde det i sin egen og ikke i een andens Mark eller Hauge / [c]) hvorfore ingen ej heller skal holde 2⁰
fleere Nød eller Qvæg om Vinteren / end han selv af sin egen Avl kand føde eller føre / og efter Jordens Anpart kand have / og derfor ingen Græs eller Høe kiøbe eller udi andre Maader til sig føre / hans Med-ejere i Haugen til skade / uden hand for den langvarende Vinter trænger om For-Aaret. Hvo sig understaar herimod at giøre / skal have forbrudt samme Nød til den som ejer Haugen / efter bemeldte 4 *Artic:* om Forbud. [d]) De Mænd / som eje Mark eller Hauge tilsammen / som er for- 3⁰
dervet af Vand / og deris Faar deraf hendøe / de skulle være forpligte alle paa een Tid / og efter Jordens Anpart at opskiere samme Hauge Stykke / naar fornøden giøris / og giøre Gravene saa dybe og paa de steder / saa at Vandet kand afløbe; Hvo som ikke kommer / naar hannem af sine Med-ejere tilsigis / og paa sin egen Anpart opgraver i Haugen i tilbørlig Tid / eller har een anden Mand i sit Sted / bøde sine Med-ejere for hver Dag / hand ude bliver $^1/_2$ Lod Søl. [d])

10.

Om kiendinge Søvd / det ere de Faar / som ikke ere i Fællig.

De Mænd / som eje Haugen tilsammen / skulle have alle deris Faar til Fællig / og ikke herefter enhver for sig selv / men de som nu have hver sine Faar for sig selv / og ikke i Fællig / de skulde holde god Skik / saa at ingen opnører flere Faar end hand paa sin Anpart kand tilkomme / og dersom de ej kand forligis / saa at somme vil have dem tilsammen i Fællig / og somme ikke / da maa de raade som ville legge tilsammen i Fællig / dog maa den som mindre haver / end den anden / forskaffe sig saa mange Faar / som paa hans Anpart kand fornøden giøris.

Og skal denne Fællig og Sammenlæg skee inden Aar og Dag fra denne Voris Allernaadigste Anordnings *Publication* / og derefter ingen Faar taalis / som ej ere i Fællig. [d])

---

[a]) *Ny Bestemmelse i Fr. 1698; jfr. Rb. 1298 § 6 1⁰; Konf. 1637 § 6 1⁰.* [b]) *Ny Best. i Fr. 1698; jfr. Rb. 1298 § 1 4⁰; Konf. 1637 § 2 3⁰.* [c]) *Rb. 1298 § 6 2⁰; Konf. 1637 § 6 2⁰.* [d]) *Ny Best. i Fr. 1698.*

Hvorefter alle og enhver Vedkommende sig Allerunderdanigst haver at rette og for Skade tage vare; Thi byde Vi hermed og Allernaadigst befale Voris Ambtmand og Laugmand / som denne Voris giorde Anordning under Voris Cantzeli Seigl tilskikket vorder / at de den paa alle Tingsteder og andenstæds / hvor fornøden eragtis / strax lader læse og forkynde.

Givet paa Vort Slot Kiøbenhavn den 2 *April: Anno* 1698.

Under vor Kongl. Haand og Signet.

Christian.

Bilag 1.

Ansøgning af 19. Februar 1696 fra Lagmanden paa Færøerne til Kongen om en ny Konfirmation af det den 24. Februar 1637 konfirmerede „Söjdebrev".

Stormægtigste, allernaadigste Arve-Konning og Herre.

Saasom salig og höjlovlig i Hukommelse Konning Christian den fjerde haver allernaadigst den 24. Februar 1637 *confirmeret* eders kongl. Maj.ts Indbyggere paa Færø en Forordning angaaende Skibed (!) af Søde Handel, eller deres Faars Røgtelse, og dets Medfart, med videre deraf *dependerende* Handel, som samme Forordning og Brev, hvoraf en *Copie* allerunderd. herhos følger, videre udviser; og som Indbyggernes Velfart beror fornemlig udi deres Faar at conserve (!), hvorom eders kongl. Maj.ts allernaad. udgangne norske Lov eigentlig intet melder, i den Henseende, at den ikke angaar Norges Rige, mens alene Færø, og derfor udelukt af forbemeldte Norske Lov, hvorfor, om ikke stor Uorden skal foraarsages paa Færø, synes uforgribelig, at forbemeldte Forordning paa Færø er ganske umistelig, og uden den bliver det Landet til største Skade og *Ruin*. Thi indflyer jeg udi allerdybeste Underdanighed til eders kongl. Maj.t min allernaadigste Arve-Konning og Herre, og paa samtlig forbemeldte eders kongl. Maj.ts Indbyggeres Vegne allerunderdanigst ere begærendes, at eders kongl. Maj.t allernaadigst ville behage at *confirmere* forbemeldte Søedebref, og at det for des bedre Rigtighed Skyld til alle vedkommendes Efterretning maatte vorde trykt, som den tilforn haver været, og trykte *Exemplarier* deraf at forfærdiges, paa det ingen sig med Uvidenhed herefter skal have at undskylde. Forblivende

København,
den 19. Februar 1696.

Eders kongl. Maj.ts
allerunderdanigste Arve-
Undersaat og Tjenere.

J. H. Weyhe,
Laugmand paa Færø.

Som dette er en special og umistelig Forordning for Færø, saa recommenderes denne Lavmandens allerunderdanigste Ansøgning til allernaadigste Bønhøring.

København, den 20. Februar Anno 1696.

Friederich von Gabell.

Bilag 2.

Reskript af 17. Marts 1696 til Amtmanden over Færøerne, Gehejmeraad von Gabel om en project til en ny Anordning angaaende Faarene paa Færø.

Christian den Femte osv. Vor synderlige Gunst tilforn. Vi tilskikke dig herhos en *Copie* af et af Vores elskelig kære Hr. Farfader, sal. og höjlovlig Ihukommelse, Konning Christian den fjerde, allernaadigst *confirmerede* Sövdebref eller Anordning angaaende Faarene paa Vort Land Færø; og saasom Vores allernaadigste *Confirmation* paa samme Anordning allerunderdanigst er bleven begært, og den paa adskillige Steder er vanskelig at forstaa, saa er Vores allernaadigste Vilje og Befaling, at du straks forordner Laugmanden paa bem.te Færø tillige med nogle af de lovkyndigste Mænd sammesteds til at igennemgaa og med Flid efterse forskrevne gamle Sövdebrev eller Anordning og deraf uddrage hvis som nu efter nærværende Tiders Tilstand og Landets Beskaffenhed kan komme tilpas, med videre, som de til Forandring eller Forbedring derved kan finde at erindre, hvorover de da et allerunderdanigst *project* til en ny Anordning paa en tydelig og forstaaelig Maade haver at indrette og til vores allernaadigste *approbation* med forderligste hidsende.

Dermed sker vor Vilje.
Befalende dig Gud.

København, den 17. Marts 1696.

Bilag 3.

Skrivelse af 8. August 1696 til Kongen fra den til Udarbejdelse af et nyt Söjdebrev nedsatte Kommission.

Efter Eders Kongelig Maj.ts allernaadigste Befaling og Hans Excell: Højædle og Velbaarne Hr. *Friderich von Gabels* derpaa gjorte Anordning her til Færø, haver vi underskrevne med störste Flid og Vindskibelighed igennemgaaet og efterset den hidsendte *Copie* af Konning *Christian* den Fjerde, höjlovlig Ihukommelse, allernaadigst *Confirmerede* Söudebref, eller Anordning om Faarehandel paa Færø, *dateret Anderskov* d. 24. *Februarii* 1637. Og efter Tidens Tilstand og Landets Beskaffenhed forandret og forbedret forbemeldte Söudebref, saa meget efter vores ringe Forstand muligt kunde være at eftertænke, og Almuen i Landet kunde bedst komme til Gavns; og lyder som følger:

[Herefter følger Udkastet, som er overensstemmende med Fr. 2. April 1698, med de i Amtmand Gabels Skrivelse af 25. Marts s. A. foreslaaede Ændringer].

Vi formoder allerunderdanigst, at dette vores Værk og Forretning af Eders Kongl. Maj.t udi Naade bliver optagen og hermed at have allerunderdanigst efterkommet Eders Kongl. Maj.ts allernaadigste Vilje og Befaling. Allerunderdanigst ombedendes, at Eders Kongl. Maj.t det allernaadigst ville *approbere* og *confirmere*, og at *Exemplarier* til alle vedkommendes Efterretning maatte blive trykt. Hvad de indførte Bøder kan være angaaende, det indstiller vi til Eders Kongel. Maj.ts allernaadigste Behag, om at forringere eller formere, med videre derudi kan fejle; Vi forbliver

Eders Kongl. Maj.ts
allerunderdanigste og
tro Arveundersaatter

Thorshavn, d. 8. Augusti A°. 1696.

J. H. Weyhe,
Lagmand.

Morten Mortenssen Höyvig,
Sorenskriver.

Peder Samuelssen Lamhauge. Hendrich Throndessen. Joen Jacobssön.

Nichlass Nichlassen. Thomass Pederssen. Olle Clemmenssen.

Bilag 4.

Skrivelse af 21. Oktober 1696 til Amtmand Gabel fra Lagmanden og Sorenskriveren paa Færøerne.

Höjædle og Velbaarne Herr Gehejmeraad og Amtmand.
Höjgunstige Herre og Patron.

Hans kongl. Majt.s allernaadigste Befaling, saavel som Eders *Excell.s* derover gjorte Anordning, angaaende et Sødebrefs Indrettelse, som her paa Færø kunde være Almuen og Landets Indbyggere til Gavn og Nytte, formener vi allerunderdanigst med dette hosfølgende at have efterlevet; og saasom vi dette Sødebref med al muligste Flid haver overvejet, det samme efter Tidens og Landets Tilstand og Beskaffenhed af yderste Forstand forbedret og forandret; os ogsaa af vores ringe Forstand uforgribelig synes, at dette skulde være Indbyggerne og menige Almue til fælles Gavn og Nytte, hvorfor vi gærne ønske, at det allernaadigst maatte behage vores allernaadigste Herre og Konning samme Brev at *confirmere* (dog efter allerhöjstbemeldte hans Kongl. Maj.t haver forandret hvis hannem allernaadigst kunde behage og godt synes), saa falder til Eders *Excell.*, Herr Gehejmeraad, vores höjgunstige Amtmand, vores underdanige Bön og Begæring, at Eders *Excell.* ville behage, dette hans Kongl. Maj.t at fordrage til allernaadigste *Confirmation*, og at dette med förste Skib igen maatte vorde hidsendt. Vi forbliver stedse igen

Eders *Excell.* Herr Gehejmeraad og Amtmands
underdanige pligtskyldige Tjenere

Thorshavn d. 21. Sbris 1696.

J. H. Weyhe,
Lagmand.

Morten Mortenssen Höyvig,
Sorenskriver.

Bilag 5.

Betænkning af 2. Oktober 1696 fra Sysselmand for Norderøernes Syssel, Hans Hansen.

At kende Søed.

Saa have vi spurgt om ond Vane, som været haver i Landet, mere end være skulde, om Søed, og os haver ej burdt at lade som staa, mens heller at hver skal lade sig nöjes med sit, eftersom han med Loven bör at eje. Nu om to Mænd eller flere ejer Søed tilsammen i een Hauge, da skal allesammen Mændene, som ejer i samme Hauge, göre hverandre Bud, og gaa saa og ræge eller drive tilsammen i Retten. Enten de plukker Uld eller tager Søed til at slagte, da skal de skifte Søed eller Uld, eftersom hver haver Part eller Del i samme Hauge. Eftersom paa somme Steder haver været ulovlig Skik, som mig tykkes at somme haver haft for Kiendige, og derover haver ladet sin Søed tilvokse mere, end dem burde; derfore er det raadeligst, at al den Søed, som gaar i een Haugepart, skal være tilsammen. Da faar Haugen sin Rettighed, Kirken og Præsten sin Rettighed, som dem bör.

Om nogen gaar i anden Mands Hauge.

I lige Maade forbydes alle og enhver at gaa i sin Hauge, enten med Hund eller i andre Maader, uden han gör sin Nabo Bud, som ejer Hauge næst op til hannem. Dersom nogen gör herimod, da straffes i höjeste Maader, som Loven formelder.

Om Søed, som gaar ulovligen, at afskaffe.

Nu om Kongens Søed gaar ind i Odelsmandens Hauge, da skal Kongens Bonde byde Odelsmanden Leje for den Hauge, som Kongens Søed gaar paa. Vil Odelsmanden ikke tage Leje, da skal Kongens Bonde bære sin Søed af Odelsmandens Hauge og ind i sin egen Hauge. Kommer han igen anden Gang eller tredie Gang i Odelsmandens Hauge, da at have Søeden af med god Lempe. I lige Maade, naar Odelsmandens Søed kommer i Kongens Hauge; da straks samme Søed at tages af Kongens Hauge.

Om vild Søed.

End ejer Mand vild Søed sammen i een Hauge, og nogle ville göre sin Søed spag, og nogle ville ikke; da skal de raade, som spæge ville deres Søed, og bøde om sit, fremfor de andre, som spilde ville for dem begge. Nu om nogen er saa dristig og vil slippe vild Søed i spag Søed, da at bøde ligesom for Avinds-Bod.

End ingen maa mærke noget Lam, uden hans Naboer er til Stede; og dersom nogen sætter sit Mærke paa den Søed eller Lam, som mærket er tilforn, da er han Tyv derfore, uden saa er, at den samme Mand, som ejer det Mærke, tilforne er mærket, skærer sit Mærke af, og flyer saa den samme Mand, som Søeden ejer, da at sætte sit Mærke paa Søeden.

Om Hunde.

Tager nogen de Hunde i Mark eller Hauge med sig, som bider nogen Mands Søed, som ikke er samtykt at bruges i Haugen; förste Gang skal Manden advares; bider samme Hund anden Gang nogen Søed, da skal Manden betale, som Hunden ejer, jævngod Søed igen; men bider han tredie Gang, da bødes, ligesom han selv havde slaget Søeden ihjel.

Om Fimbt eller Forbud paa Søeden.

Om Mand lader sin Søed nøres eller tilvokses udi en anden Mands Hauge eller Mark, og vil ej aflade, endog den, som Haugen ejer, vil det ikke lide, da skal den, som Haugen ejer, lade göre Forbud paa samme Søed. Det förste Forbud skal ske fra St. Olai Uge og til St. Anders Dag; er den Søed ej da af Haugen, da skal den, som Haugen ejer, eje Tredingen i samme Søed. Det andet Forbud er fra St. Anders Dag og til Faste; er den Søed ej da af forfaldenløs, da skal den, som Haugen ejer, eje de to Parter af samme Søed. Det tredie Forbud eller Fembt er fra Faste og til St. Olai Uge; er den Søed da ej af forfaldeløs, da beholder den, som Haugen ejer, al Søeden, uden der haver været stor Nød paa Færde.

At dette saaledes af mig underskrevne, kan jeg ikke anderledes forefinde, end som forskrevet staar, *testerer* jeg underskrevne med egen Haand. Norderø udi Bordø i Gerdum: d. 2. *Octobr. Anno* 1696.

Hans Hanssön.
Sysselmand.

Bilag 6.

Betænkning af 12. Oktober 1696 fra Sysselmand for Sandø Syssel, Poul Jacobsen.

I. Om Søede- eller Faare-Skibning.

Saasom det fornemmeste Middel, hvoraf Landets og Indbyggernes Velfærd og Næring hænger, er Faarene, da göres höjelig fornødent at *ordinere* en god og kristen Skik i Landet om samme Faare-Handel og Skibning, at de, som vil leve ærlig, göre ret og holde god Skik, kan hjælpes, de andre dæmpes og straffes. Og som det befindes i Sandhed, og daglig Forfarenhed det udviser, paa mange Steder, at Indbyggerne nu ej kan naa den Skibning med Faarene, som er sat i gammel Tid, men en Del Hager eller Mark bærer og frelser ikkun Halvparten saa mange Faar, somme noget over Halvparten, og naar det forsøges at holde Faarene hen imod den gamle Skibning, falder de af og dør, thi Marken kan det ikke taale; og dertil kan og hjælpe en Del Indbyggernes Forsømmelighed i at opskære og opgrave saadanne Hager og Mark, som fordærves af Vand, naar for megen Regn falder, hvoraf Faarene hendør; en Del ulovlig Skibning af Faar, Nøed og Ross, at de, som lidet haver i Marken, vil ofte holde mere Kvæg og Fænit end de andre, der mere haver; en Del naar de opsætter Gimbrer, det er: vintergammel Faar, i fælles Mark, da sætter mange dem, deres Naboer til Fortræd, paa den Sted, deres Faar gaar, og saaledes fordriver dem i fremmede Folkes Mark, og gør saa begge Skade. Dette kan *remederes* paa denne Maade, at hvor som helst mange ejer Mark og Hage tilsammen, og samme Mark ej kan bekvemmelig deles i to, tre eller flere Parter, da at alle Faarene i samme Mark lægges til Hobe udi et Fællag, og alle, som ejer i samme Mark, hjælper til i betimelig Tid, naar de bliver tilsagt, at røgte og forbedre baade Mark og Faar, hver paa sin Anpart, under tilbørlig Straf. Men hvor slig Deling med Marken vel kan ske, der gör enhver sig sit saa nyttig, som han kan, dog at enhver holder sine Faar, Nøed og Ross i sin egen Hage og Mark, uden Grander anderledes tilforn har været og herefter kan blive indbyrdes forligt derom. Og at der sættes en lovlig og tilbørlig Skibning med Faar og andet udi hver Bygdelag, paa hver Mark og Hage, saa vidt Hagen eller Marken efter de bedste Mænds Samtykke, som i Marken og Hagen ejer, kan taale, og med andre gode Mænd, som veed Markens Beskaffenhed og erkender det ret at være, til Hjemtinget ved deres Ed at bekræfte, og siden af Rettens Betjenter stadfæstes, hvor efter fornævnte Skibning, som saa for Retten bliver gjort, alle og enhver maa rette sig, og ikke formedelst en ulidelig Skiben, som hidindtil er sket, fortrykke sin Næste.

II. Om Fimt eller Forbud paa Faar, Nøed og Ross.

Fimt og Forbud bör at ske, naar nogen enten i fælles eller andres Mark og Hage nører eller lader sine Faar, Nøed og Ross tilvokse, over den vedtagne Skibning, som de bedste Mænd og Rettens Betjenter haver sat, deres Naboer til Betryk og Skade, og at det da bliver forbudt, som de befindes at have over deres lovlige Skibning, som hidindtil i Landet sædvanligt været haver, dog herhos udelukt Præsternes Kirke-Hester udi hver Sogn, eftersom de til deres besværlige Rejser ej kan være betjent med Bøndernes udslæbte Bæster; saa og Sysselmændenes Rejse-Hester, i deres Embedes Forretning.

III. Om Hunde.

Hunde, enten store eller smaa, maa ingen holde uden de, som af Øvrigheden i Landet og de bedste Mænd i hvert Syssel bliver samtykte. De, som slige Hunde ere betroede, skulle vel tage Vare paa dennem, at hverken umyndige eller berygtede Folk gaa med dem i Marken, Naboerne uvitterlig, ej heller de selv alene for Mistanke Skyld, langt mindre rejse med dem fra det ene Bygdelag til det andet, enten for tidlig om Morgenen eller og for sildig om Aftenen eller ud paa Natten. Og skulle saadanne samtykte Hunde være dem alle til Gavns. Dog skulle de, som ville bruge samme Hunde, göre det i betimelig og belejlig Tid, at den, som Hunden hører til, kan have Lejlighed enten selv at følge med, eller en beskeden Mand paa sine Vegne, at der sker ingen Ulempe i samme Gang, og han ej for meget skal hindres i sit eget Arbejde. Ikke heller skal de derfore forsætteligvis göre deres egne Faar vilde, at de kan faa andres Hunde at laane, og formedelst saadan idelig og fortrædelig Overløben udmatte dem til deres store Forsömmelse og Skade, alt under den *prætext*, at de selv maa faa Hund at raade for eller gaa i Marken, naar dem lyster, hvilket Rettens Betjenter, som det vil forstaa, nok kan ændre.

IV. Om spage og vilde Faar.

Alle og enhver bör at holde deres Faar tamme og spage, det meste muligt er, og allermest Kongens Indstøde. De, som det ej vil göre, agtes som de, der ej vil nære sig redelig, men skade andre, og straffes paa deres Fæste, om de ere Lejlændinger, eller have deres Faar forbrudt, om de ere Odelsbønder. I lige Maade, om tvende Mænd eller flere ejer hver sin Mark eller Hage liggendes hos hinanden, og den ene haver spage og tamme Faar i sin Hage, og den anden derimod haver vilde Faar udi sin Hage eller Mark, og de vilde Faar, som gemenlig sker, formedelst deres Vildhed idelig indrender og omløber udi den anden Mands Mark eller Hage, og fordærver hans spage Faar og gör dem ogsaa vilde, som sig hidindtil ofte er tildraget, da maa den, som Skade udi saa Maade lider, lovligen lade hannem advare, at han enten spaggör eller bortskaffer sine vilde Faar af Hagen. Vil han ikke enten spaggöre eller bortskaffe samme ulovlige vilde Faar, men holder dem alligevel vilde, den anden til Besvær, maa hannem vel erkendes Avinds-Bod, og samme ulovlige Faar at være forbrudt til hans Herskab; thi den Skade, en Mand deraf bekommer, at hans eller Kongens Indstøde bliver vild, er en stor Skade, og staar ikke lettelig at oprejse uden ved stor Umage og Omkostning og megen Forsömmelse, saa og Faarenes Formindskelse, som maa tvinges og tæmmes at blive spage igen.

V. Om nogen gaar alene i andens Mark eller Hage.

Enhver ærlig Dannemand kan gaa i sin egen enbytte Hage og Mark, naar han ligger hannem saa belejlig, at han ej haver fornøden at gaa igennem andres Mark. Men savner han nogen af sine Faar, da gange sig hjem igen og sende sine Naboer Bud, at de ville møde ved hans Markeskel paa en bestemt Tid; da tillige med dennem søge efter sine Faar. Men vil han rege og drive sine Faar hjem, som gaar mod andens Markeskel, enten om Vaaren at rykke Ulden af dem, eller om Høsten at tage Lammene og de Faar, som skal slagtes, da skal han skikke sine Naboer Bud Aftenen tilforn, at de og tillige med hannem betids kan være hos Markeskellet, og da skille hver sine Faar fra de andre, at ingen bortdrives af sin egen Mark. Men ejer flere Mænd Hage og Mark tilsammen, da tilstedes ingen, under tilbørlig Straf, alene at gaa bort, uden alle følges ad, som ejer Hagen. Ikke heller maa to eller tre berygtede gaa tilsammen, naar dem lyster, men sige de bedste Mænd til, baade som ejer i Hagen eller Marken, saa og hvis Mark grænser til dem, at ingen Skade skal tilföjes nogen ved saadan ulovlig Gang. Ej heller maa tilstedes nogen at gange bort i Marken, naar de bedste Mænd i Bygdelaget enten ere ude paa deres Fiskeri eller forrejste af By; thi da plejer den störste Ulempe at tildrage sig.

VI. Om Brundsøed.

Brundsøed er Vædder og Vædderlam, som man lader gaa om Vinteren at løbe Faarene, og dem udvælger man af de bedste, man haver. Nu ere der mange karrige og fortrædelige Folk til, som ikke vil lade gaa hverken saa mange, som fornøden göres, som er en Vædder til 40 Faar at løbe, og et Vædderlam til 30, ej heller saa dygtige, som de burde at være, eller af de bedste, de haver, men af de ringeste, og göre dermed et stort Svig imod sine Naboer; thi Brundsøed, hvor den er overflødig, forlader gærne sin egen Hjord, og søger didhen, som liden eller ingen er for. Deraf sker det gemenlig, at den, som sætter mest til af saadan Brundsøed, hans Faar bliver allermest gelde; thi ingen kommer til hannem igen fra hans Nabo, hvilket foraarsager stor Skade og Spilde og burde alvorligen at straffes.

VII. Om Retter at holde ved lige.

Retter ere de Gærder, som Faarene jages udi; dem bör hver at holde i sin egen Hage, om det bekvemmelig ske kan; men hvor mange Hageparter maa bruge fælles Retter, da skal alle holde dem ved lige, som forsvarligt er, og holde saa mange, som fornøden göres, eller svare til al den Skade, deraf kan komme.

VIII. Om man mærker en andens Faar.

Ingen maa sætte sit Mærke paa nogen Mands Faar, hvad heller det er Lam eller gamle Faar, men vil han ræge eller drive sine Faar udi Retten, eller Ratten, saa kaldet paa Færiske, maa han först tilsige sine Naboer, som ejer med hannem i samme Mark eller Hage, saa og hvis Mark der grænser næst til hans Markeskel, og da skille sine Faar fra de andre, og siden drive dem i Ratten. Vil han da mærke sine Lam eller gamle Faar, som umærket er, maa han vel give god Agt paa, om nogen fremmede Faar drives iblandt udi Ratten, og at han ikke mærker de Lam, som hører til de fremmede Faar. Men sker det, at han mærker nogen af de fremmede Lam eller Faar, udi Miskending at han mærker fejl, maa han straks sige den til, som Faarene tilhører, eller samme mismærkede Søeder ejer, saafremt han ej vil agtes som den, der have mærket i Löndom. Men gaar han alene i Marken og ej varer sine Naboer ad og næsthos ejendes, og mærker han nogen deres Faar eller Lam, som umærket er, da agtes som den, der ulovligvis vil tilegne sig andres Gods, og derfor bör at straffes. End skær han det Mærke af, som tilforne var mærket, og sætter sit Mærke derpaa igen, maa han vel anses og straffes som en Tyv.

Hvis anden Uskik onde Folk med Tiden kan begynde og optage, kan hver Steds i Landet sætte til Rette, förend det tager for meget Overhaand.

Actum Skaalevig d. 12. *October* A° 96.

Poffuel Jacobssön.

Bilag 7.

Skrivelse af 25. Marts 1698 fra Amtmand Fr. von Gabel.[1])

Höjædle og Velbaarne, Höjtærede Hr. Gehejmeraad og Broder!

Jeg tilsender Eders *Excellentæ* herhos den *originale* Forretning, som Lagmanden og andre tilforordnede af de bedste Mænd paa Færø haver gjort, anlangendes det saa længe af dennem *desidererte* Söudebref. Sysselmanden i Norderø, Hans Hansen, og Sysselmanden i Sandø, Poul Jacobsen, haver sendt mig deres *aparte* Meninger derhos, som *in originali* herhos følger, hvorudi jeg intet finder, som jo i Lagmandens og hans *adjungerede* Mænds Forretning noksom er *observeret*, undtagen at efter Sysselmandens paa Sandø Anledning (paa det han sine Sandøs Indbyggere, som ere uregerligere end andre, des bedre kan holde i Tømme) maatte sættes udi den 5. *Articul in fine* i Steden for: Spage saa hver sine Faar som ere og findes efter i Haugen, denne *Commination:* Bør enhver, være sig Kongens eller Odelsbonde, at spage sine Faar, paa det ingen Ulejlighed med ulovlig Gang skal ske, saafremt Lejlændingen ikke vil have forbrudt sin Fæste, og Odelsmanden sine Faar. Derforuden synes mig uforgribeligen, godt at skulle være, at efter Sysselmandens paa Norderø hans Anledning der *in fine* af den allersidste *Articul* blev *annecteret* følgende Ord: Og skal denne Fællig og Sammellæg ske inden Aar og Dag fra dette Brevs *Publication*, og derefter ingen Faar taales, som ej er i Fællig. For det øvrige veed jeg intet derhos at erindre, end at jeg stiller det i Eders *Excellences* og de øvrige gode Herrer af *Cancelliet* deres egen Godtbefindende, om ved Indgangen af den kongl. Forordning ej skulde *mentioneres* først og fremmest, at Kongl. Maj.ts Indstød bør overalt paa alle Steder af enhver ved Magt at holdes, som den af gammel Tid været haver, og de, herudi findes forsömmelige, at have forbrudt deres Fæste, *sed omnia submitto meliori judicio* og forbliver Eders *Excellentæes* tjenstberedvilligste

Friederich von Gabell.

P. S. Jeg formoder, at mit Skib, som skal til Færø, bliver sejlfærdig inden 8 à 10 Dage, og vilde jeg være höjligen *obligeret*, om jeg denne *Expedition* kunde faa med samme Skib. Min höjtærede Hr. Broder *observerer* vel i Lagmandens og Sorenskriverens Brev, at de Godtfolk begærer Kongl. *Confirmation* paa deres Forretning, og jeg formoder, det bliver en Kongl. Forordning og Befaling, paa det de Godtfolk ikke skulle fatte Indbildning, at de görer selv Forordninger, og Kongen dem at *confirmere*.

København, den 25. Marts 1698.

---

[1]) Adressaten er formentlig Oversekretæren i det danske Kancelli, Geheimeraad Mathias Moth. Han var i øvrigt, saa vidt vides, ikke i Familie med Gabel (naar denne kalder ham »Broder«, sigtes maaske sigtes til, at ogsaa han var Gehejmeraad).

Reskript til Stiftsbefalingsmand over Island og Færøerne, Greve Rantzau, angaaende adskillige Poster til at hemme den imod Forordningen af 2. April 1698 dens 10. Artic. i Svang gaaende skadelige Misbrug med de saakaldede Kendings-Söjd eller Faars Afskaffelse.

Fredensborg Slot, den 19. August 1757.

Trykt efter Koncept i Rigsarkivet.

Frederik den Femte, osv. Vor synderlige Bevaagenhed tilforn! Ved allerunderdanigste Memorial, dateret den 6. Juli næstafvigt, haver du til Os allerunderdanigst ladet indlevere 2de fra Vort Land Færø under 24. Septembris 1755 og 19. Augusti 1756, dig tilsendte Forslag[1]), angaaende den, imod Forordningen af 2. Aprilis 1698 om Faar og Kvæg samt dets Græsning og Varetægt paa bemeldte Færø, endnu sammesteds i Svang gaaende skadelige Misbrug med de saakaldede Kendings-Söjd eller Faar, at kunne afskaffes, med videre.

Og, som deraf er fornummen, at saavel Lagmanden som Landfogden paa bemeldte Færø, efter foregaaende Overlæg med nogle af de herom kyndigste Landets Indbyggere, have været enige udi, at saadant Forslag, om samme maatte nyde Vores allernaadigste Bifald, vilde geraade ej alene til Vores Tienders rigtigere Erlæggelse end forhen, men endog derved forekommes megen Forurettelse, saa at ingen skulde have billig Aarsag derover at klage. Thi have Vi nu i saadan Anledning allernaadigst funden for godt herom at anordne og befale saaledes, som følger:

1. Alle de Havgeparter paa Færø, hvorudi endnu befindes at være Kending, skal lægges tilsammen i Fællig imellem Lodsejerne, og det saaledes, at hver Havgepart,

---

[1]) De i Reskriptet paaberaabte Aktstykker findes ikke i Rigsarkivet. Om deres Indhold kan kun oplyses, hvad der fremgaar af følgende Tilførsel i Kancelliets Supplik-Protokol for 2det Halvaar 1757: „Kammerherre og Stiftamtmand Grev Rantzau forestiller, at, efter at hosfølgende Forslag Lit. A. fra Lagmand Debes paa Færø var indkommen, har han korresponderet saavel med bemeldte Lagmand som Landfogden for at faa den videre fornødne Oplysning derom, hvorpaa ham vel under 19. August 1756 er tilkommen deres nærmere Forestilling Lit. B., men da han atter fandt fornøden at indhente deres Forklaring om nogle paa Færø brugelige Ord, som findes saavel i Forslaget som i Forordningen af 2. April 1698, hvis rette Forstaaelse ham ikke til fulde var bekendt, saa er deres Forklaring derom ham nu tilkommen, som herhos følger Lit. C.

Af forbemeldte Dokument Lit. B. erfares det, at saavel Lagmanden som Landfogden paa Færø efter foregaaende Konference med nogle af de om denne Handel vittigste Indbyggere paa Færøerne ere enige udi, at om samme deres Forslag maatte af Hans Majestæt blive approberet, vilde det geraade saavel til Tiendernes akkurate Erlæggelse, hvoraf Hans Majestæt tilkommer en Del, som og, at ingen kan have Aarsag at klage, men at al Forurettelse derved kunde forekommes; og altsaa udbeder Stiftamtmanden saa meget mere Hans Majestæts Approbation paa de Poster, som forbemeldte Dokument Lit. B. indeholder. — Herhos de paaberaabte Forslag sub Lit. A., B. og C. anl. Kending-Söjdens Afskaffelse paa Færø".

som har sine gamle udisputerlige Markeskelle, maa sammenblive i et Fællig, hver for sig under sit gamle Mærke.

2. Dette Sammenlæg skal være sket til förstkommende Jul efter denne Vores allernaadigste Anordnings Publikation, paa den Maade: Hver Kendings-Mands Faar for sig, som eragtes Liv-Söjd, skulle tælles, og da alle lægges sammen til en Summa, og saa igen deles iblandt alle Havgens Lodsejere efter Proportion, som enhver er Ejere af Jord til i samme Havgepart, og da ses, hvor mange Söjd enhver fra sig leverer til de andre, der manglede.

3. Prisen paa den Söjd, som saaledes afstaas, skal være: søndenfjords, som er Suderø og Sandø med sine annekterede Øer saavel som og Hestø, Kolterø og Nolsø, ti Skind hver Liv-Söjd, og nordenfjords, som indbefatter de øvrige Øer, Stykket tolv Skind, dog alene udi denne Handel.

4. Dem, som Söjden saaledes overdrages, skal, om de det formaar, den straks betale; hvis ej, skal deres Kreditor, som dem Söjden betroet haver, derfor, til næste Høst og Slagtetid efter, nyde sin sömmelige Betaling af det Slagt, som hans Debitorer paa deres Andel bekomme, indtil afbetalt er, og om det end ej sker förste Aar, da i de følgende.

5. Skulde disse ikke om Prisen forenes, bör de øvrige Lodsejere samme Slagte-Söjd efter Billighed vurdere, hvormed begge Parter skal nöjes.

6. Ingen skal kunne undskylde sig dermed, at han ikke har Söjd over sin Skibning; thi uagtet der er liden eller megen Söjd paa Havgen, skal dog Sammenlæg ske efter ovenanførte 2den Artikel, og ingen Kending herefter taales.

7. Skulde nogen Havgepart herefter understaa at have Kending enten ene eller tillige med Fællig, bör de, som dertil Aarsag ere, have forbrudt saa meget, som samme deres Kendings-Söjd er værd, Halvparten deraf til Os, og den anden halve Del til dem, Sammenlægget begærer, og dog desuden straks lægge sammen i Fællig med de andre, og skal Sysselmændene hermed have nöje Indseende.

8. Ifald ved denne Forandring imellem Indbyggerne skulde opkomme nogen Slags Disputer angaaende Markeskelle, Havgeparternes Storlighed og andet, maa de derom søge deres Sysselmand, som nöje bör undersøge Trætten og decidere dem imellem. Ere de tvistende dermed ej fornöjede, maa de tillige med Sysselmanden andrage deres Sag for Lagmanden og Landfogden, hvilke endelig bör skille Trætten, hvorved det bör forblive, paa det heraf ej skal rejse sig Processer til Indbyggernes Forarmelse.

Derefter du dig allerunderdanigst kan vide at rette og ellers den fornødne Anstalt at göre, at denne Vores allernaadigste Anordning paa behørige Steder til de vedkommendes Efterretning paa Vort Land Færø vorder læst og bekendtgjort, samt i øvrigt derhen at se, at samme af alle vedkommende vorder efterlevet.

Befalendes dig Gud.

Skrevet paa Vort Slot Fredensborg, den 19. Augusti 1757.

Frederik.

I 1773 fremkom 5 Mænd i Gøte paa Lagtinget med Andragende om Tilladelse til at holde deres Faar i Kending. Ved det i den Anledning optagne Tingsvidne fremsattes der Klager over, at der paa Østerø blev holdt for mange Heste og Hopper. Det Vestindiske og Guineiske Rente- samt General-Told-Kammer (under hvilket de færøske Sager dengang hørte) indhentede i den Anledning (8. Januar og 26. Marts 1774) Erklæring fra den konstituerede Amtmand, Hof- og Stadsretsassessor Andreas Bang og (8. Januar 1774) ligeledes fra den daværende Bestyrer af den færøske Handel, Kancelliraad V. A. Hansen (Erklæring af 3. Marts 1774). Amtmanden indsendte (26. Oktober 1774) dels et Forslag fra Lagmanden, Landfogden og Sorenskriveren til Reglement for Hestehold (»Rossebrug«)[1]), dels en Betænkning fra de nævnte Embedsmænd om Fordelene og Manglerne ved Fællig og Kending i Faarebruget. I Henhold til denne Betænkning blev Andragendet fra Gøte afslaaet (Skrivelse 28. Marts 1775). Da Betænkningen endnu kan have nogen Interesse, hidsættes den her:

Pro Memoria! For at se Fællesskabets og Kendingens Fordele eller Mangler i Færø vil en nöjagtig Beskrivelse om alle herved forefaldende Omstændigheder være fornøden. 1mo: Færø er inddelt i Havgeparter, bestaaende af 4, 6, 8, ja 12 Marker Jord. Den gamle Regning har været, at 1 Mark Jord skulde kunne föde 1 Mark eller 40 Faar, hvilket dog ej staar fast, thi visse kan ej föde over 12, andre nærer 100 Faar. Saadan Havgepart har sine Markeskelle fraskilt fra alle andre nærgrænsende; men om ej en Aa, et ubestigeligt brat Fjæld eller andre naturlige Obstacler hindre Faarene at komme fra den ene til den anden, findes ingen Slags Aflukninger eller Gærder bygget imellem dem. Hver maa da vogte sine egne Faar og holde dem fra Naboens Havgepart. Den vidtløftige Strækning af törre og stenrige Fjælde og sumpige Dale, som et saadant Havgestykke, der skal underholde fra 200 til 7 à 800 Faar, bestaar af, ofte en Strækning af nær 2de Mile i Omkreds, gör det altfor bekosteligt, om ej ganske umuligt, for Indbyggerne at indhegne; dog veed enhver, hvad hver Havgepart tilhører, og derefter holder Havgepartens Faar derpaa. I saadan Havgepart kan være 10, 20, ofte flere Lodsejere. Inden dens Grænse er ingen Plads særskilt; det hele Stykke Jord er Fællig. Var det muligt, at hver kunde faa sin Andel udvist især og den aflukke uden den övrige Havgeparts Skade, var Fællig det sidste, der kunde med Grund raades til; da det ej slog fejl, at hver paa denne Fod vilde bedre oppasse sit eget end fælles Gods. Men skönt dette Slags Afsondring stod enhver aaben, bleve dog de derved kombinerede Omkostninger saa store, at det aldrig nogensteds kunde sættes i Værk. Til Oplysning tjener efterfolgende Eksempel. Her statueres en Havgepart bestaaende af 6 Marker Jord; heraf det halve og mere oftest er unyttige Stendynger og Klipper; har altsaa en Strækning af $^1/_2$ Mil fra Søen og op til over Fjældryggen, og $^1/_2$ Mils Længde. Af denne begærer en Mand, som ejer 2de Marker Jord i samme Havgepart, at udsættes og bekomme sin 3die Del. Hvis ellers Havgen paa alle Steder er lige god, bekommer han da fra Fjæld til Fjære $^1/_2$ Mil i Længden og $^1/_6$ Mil i Bredden; thi at tage en Kvadrat i Fjældene, skönt et större Stykke Jord, blev ham unyttigt, da Faarene ej kan leve dér om Vinteren, og af Vinterhavgen kan han ej faa större Stykke, end ham tilkommer, om de Faar, som paa Fjældene om Sommeren af övrige Lodsejere födes, ej skal krepere. Paa saa smalt et Stykke Jord er det ham umuligt at holde sine Faar fra Naboerne uden Hegn; han burde altsaa gjort et Gærde af en Mil og derover.

---

[1]) Se Side 81.

Mange Steder vilde endog baade Stene og Grönsvær (de eneste Hegningsmidler her til Lands) fattes ham. Enhver vil vel spörge om Lön for Umagen og Omkostningen. Naar alt var overstridet, bekom han endelig et Stykke Jord for sig selv, hvorpaa han kunde underholde 40 og flere Faar. Da det dog kan ventes, at saadant Arbejde ej vilde staa ham ringere end et Par Sommeres Forsömmelse af al anden Næring, og nogle Dage for hvert Aar at reparere det nedfaldne, og dog var denne den lovligste og bedste Maade for Kending.

Den omsøgte Kending bestaar udi, at hver af Lodsejerne oppasser sine egne Faar under deres særskilte Mærker.

Denne Kendings Fordel er, at, da hver veed, hvad hans Faar er, oppasser han dem som sin egen Ejendom, følgelig det bedste han kan.

Dens Mangler derimod, at, da hver i saa Fald ser mere paa sin egen end fælles Profit, er den dygtige og lykkelige Havgens Besiddere. Dette gaar saaledes til: Den flittige og maaske mere formuende gaar idelig i Havgen, holder sine Faar til de bedste Pladser, hvor der er mest Græs og mindst Vanskeligheder. Grandens Faar, som ej have det nær saa godt, dø bort; denne derimod er lykkelig med at fremavle sine. Han bliver i samme Proportion rigere, som Naboen hver Dag gaar til agters; forestiller Granderne, at det er bedre, han holder nogle Faar over, hvad ham tilkom, end om Havgen skulde ligge øde; lover at være færdig til at aftage sine Faar, saa snart de andre kan komme sig. Saaledes vokser hans Velstand og Myndighed Aar fra Aar. Hans Grander gör nogle forgæves Forsøg paa at komme af deres forfaldne Tilstand; de faar og til Gave og for Penge nogle unge Faar for at besætte sin Andel; men den lykkelige har förekommet dem; de Faar, som sættes paa Havgen, ere uvante ved Marken; lægge sig paa de angrænsende Havgeparter, hvor de ikke taales, eller dø af Sult, naar de af den velhavende Bondes Faar finder alt afædt; gaar det for groft, göres Granden en og anden smaa Tjeneste for at tie. Endelig er den ulykkelige kommen i saadan Tilstand, at det er raadeligst for ham at være fornöjet med, hvad der sker; han kan ikke undvære den heldiges Hjælp, men da den ej sker omsonst, bliver han, hvad han har været, forurettet og elendig.

Det er virkeligt et moderat Skildreri. Forbyde Gud, at det overalt skulde have været sandt og passende! men at Ondskab endnu har udrettet mere paa sine Steder, er alfor bekendt.

Foruden Tiendens rigtigere Erlæggelse i Fællig end Kending have saadanne Uordener tilskyndet forrige Lagmand og Landfoged at udvirke det kongelige Reskript af 19. Augusti 1757 eller rettere at drive paa den i Söjdebrevet anbefalede Fællig.

Fællig er: at alle Lodsejere i Havgeparten bruger alle derpaa gaaende Faar under eet Mærke; paa Anpart tage lige Skade og Fordel; bör paa Anpart göre, hvad af alle holdes raadeligst; men dog efter benævnte Reskript bör følge de bedste Mænds Raad; paa sine Steder paatage disse sig for en billig Lön paa alles Vegne at røgte og tilse Faarene.

Dens Fordele ere: 1mo: at hver nyder sit efter hans Andel af Jord; 2do: at en Del Arbejde spares derved, at en Mand ofte paa een Dag kan lige saa vel tilse og røgte alle fælles Faar, som om 10 ja 20 Lodsejere gik i Havgen. Hertil kommer, at, da der ej er mere Fordel ved at pleje en Del af Faarene bedre end den anden, nyde de mere Rolighed, og efter udfordrende Nødvendighed holdes nu til eet nu til et andet Sted.

Fælligs Mangler ere: 1mo: hvad der i alle Fællesskaber klages over, at, da ingen har noget, som han kan kalde sit eget, bliver det hele skodesløst behandlet. Fælles Arbejde er altid tungt, Beslutningerne langsomme og Udførelsen lunken. Dette gælder, hvor Havgeparten tilforn har været i Kending; paa de Steder, hvor Fællig bestandig er holdt, har Vane og fælles Fordel til sidst disponeret Gemytterne bedre. 2do: Skönt Faarene her i Almindelighed gaa ude paa Marken baade Vinter og Sommer, gives dog nogle Undtagelser. De fleste Steder i Suderøen kan intet Lam sættes paa, som jo den første Vinter maa holdes i Hus og fødes med Hø. Det er ikke altid, at den indengaards Jord eller Eng er saaledes proportioneret efter Havgen, at, fordi en Mand ejer $^1/_4$ Del af Havgen, han da, uden altfor stort Savn paa sine Kør, skal kunne underholde lige saa mange Lam, som en anden, der har bedre Eng og følgelig mere Hø, kan paa sin Anpart. Den første raader da for at tilsætte flere Lam eller føder dem slet; den sidste derimod beklager sig, at Havgeparten ligger øde for Fællesmændenes Forsömmelse; alt bliver slet fødet og ofte kreperer, naar det kommer paa Græs. Her tænkes, som ved alle øvrige Fællesskaber: Naar alle andre göre sine Pligter, faar jeg lige saavel som de min Andel; forsömme de dem, hvorfor ikke ogsaa jeg? mine egne Kreaturer maa intet afknappes for det fælles Kvæg. 3tio: Visse Steder i Landet, helst i Suderøen, ere Faarene af en langt vildere Natur end de fleste andre Steder. Her maa de ofte drives og straks om Foraaret belægges med Klepper eller Træklodser. Dette gör i visse Maader Fællig noget besværligere. Oppasningen burde være bedre end, hvor Faarene kan drives fri. Træ-

klodserne skulle af Fælligsmændene forskaffes; og klages derfor indbyrdes, at de ej ere saa gode, som de burde være.

Som alle andre menneskelige Indretninger har altsaa Fællig sine Fordele og Mangler. Dog tör vi paastaa, at hine langt overbalancere disse; og er det bevisligt deraf, at, skönt alle Indbyggere ved Reskriptets Publikation lige imodstræbede Fælliget, findes nu ikke uden nogle faa, som skulde ville udtage deres Faar af Fællig igen. Saaledes ere Supplikanterne alene 5 Mænd af Gøte i Østerø, som alle ere dér de bedste Mænd. I visse Bygdelag vil vel ogsaa findes flere ligesindede. Mængden, vil vi tro (om ej aabenbare — af Frygt for de andre — saa dog hemmelig) ønsker Fælligets Haandhævelse. Disse ansøgende have vi efter tilforladelige indhentede Beretninger ej befunden at have mere Grund end andre at undtage fra Reskriptets almindelige Befaling; tværtimod har den 2den og 3dje Mangel i Fællig intet Sted hos dem.

Kunde vi skönt til Flittigheds Opmuntring anse en eller anden större Frihed i Fællesskabet for uskadelig, om ej til almindelig Nytte (saaledes at den, der vilde indefode de ham tilfaldende Slagtelam om Vinteren, maatte ej alene nyde deres Uld om Sommeren, men og Værdien for dem efter Reskriptet foruden deres Affødning næste Aar), saa understaa vi os dog ej at foreslaa dette, i fuld Overbevisning om, at de urolige Gemytter heraf vilde taget des större Anledning at eludere den kgl. allernaadigste Forordning og, skönt i urimelige Paastande, vente Bifald.

Videre veed vi ej for nærværende Tid med eller imod denne Sag at anføre og rekommandere derfor dette til Deres Velbyrdigheds nærmere Betænkning, i stadig Formodning, at de urolige Gemytter tilholdes at efterleve den faldne kongelige allernaadigste Resolution og udgivne Forordning. Skulde de derimod kunne anføre nogle os ubevidste og dog maaske gyldige Raisons for deres Paastand, udbede vi os samme til Eftersyn, da vi ej ville undlade derover at give vores Betænkninger, om samme kunne komme det almindelige til Nytte eller ej.

Thorshavn, d. 8. Augusti 1774.

J. Hveding. W. Hammershaimb. Peder Samuelsen.

Til
Hr. Assessor og Stiftamtmand Andreas Bang.

Reskript til Stiftsbefalingsmand over Island og Færøerne, Thodal, anlangende Approbation paa et Reglement angaaende det saakaldte Rosse-Brug paa Færø.

Kristiansborg Slot, den 11. Maj 1775.

Trykt efter Koncept i Rigsarkivet. Som Bilag er aftrykt de til Grund for Reskriptet liggende Aktstykker (ligeledes i Rigsarkivet).

Christian den Syvende, osv. Vor synderlige Bevaagenhed tilforn! Eftersom Os af en fra Vores Vestindisk-Guineiske Rente- og General-Told-Kammer til Vores Danske Kancelli indkommen Skrivelse er bleven refereret, hvorledes Indbyggerne paa Østerøen paa Vort Land Færø skal fremføde alt for mange Heste og Hopper til Hinder for den øvrige nyttigere Fædrift, i hvilken Anledning den konstituerede Stiftamtmand over bemeldte Færø, Os Elskelig Assessor Andreas Bang, har indsendt et af samtlige Betjente der paa Landet forfattet Forslag til et Reglement, hvorudi bestemmes, hvor mange Heste og Hopper af vedkommende maa holdes, og hvad Mulkt af de overtrædende skal betales, med videre, hvilket Reglement lyder Ord efter andet, som følger:

Forsøg til en Böjgde-Handels Forbedring imellem Indbyggerne her paa Færø, angaaende deres Rosse-Brug.

1. Hvert Böjgdelag skal forblive ved den ældgamle paasatte Rosse-Skiben, medmindre de fleste af Stedets Beboere ved Overlæg af Sysselmanden skulde finde nødigt samme at forandre.

2. Saadanne paasatte Rosse-Skibener skulle af Sysselmanden optegnes og af nogle af de bedste Mænd i Böjgdelaget underskrives, og saa læses til Tinge, da det siden gælder for dem saa fuldt som en Lov.

3. Skulde nogen, efter at saadanne Skibener til Tinge ere blevne læste, holde Rosse over det, de paa deres Antal af Marketal bör at holde, da betale de til hele Böjgdelagets Ejere for hvert Ros over Skiben aarlig Havgeleje 1 Rdl. eller 1½ Gylden i lige gode og lovlige Varer.

4. Skulde saa mange i noget Böjgdelag holde Rosse over deres rette Skiben eller Andel, saa de derover skulde tie til hinandens Uskik, og saadant skulde blive Sysselmanden bekendtgjort, da har han uden Forhaling at indstævne Sagen (for at se Söjden konserveret), og skal da bødes for hvert Ros, som saaledes holdes over Skiben, 4 Lod Sølv til Kongens Kasse.

5. De, som holde Øg eller Hopper, skulle, naar samme faa Føl, betale for Føllet, om det er over Skiben, förste Aar halv Havgeleje, nemlig 15 Skind, men siden aarlig fuld Leje.

6. Kunne noget Böjgdelags Beboere holde den Skik og gode Forening, at de ville have de fornødne Hopper til fælles, og, efter deres Lotters og Lunders Bytte eller paa anden Maade, dele Yngelen dem imellem til Brug samt Salg, om saa skulde hænde, da formenes saadant dem aldeles ikke. Dog, dersom det skulde bevises, at de over Skiben opnørede samme deres Rosse, bör de efter ovenmeldte 4. Post tiltales og straffes.

7. Med hvert Böjgdelags Rosse-Frelsen indbyrdes i deres separate Havgeparter skal forholdes, som det af gammel Tid været haver; og hvor saadan Rigtighed nu mangler, skal der efter den 2. Posts Form oprettes et retsindigt Böjgde-Skik.

8. Naar nogens Rosse gaa ind paa et andet Böjgdelags Havge, da bör samme Rosses Ejere at betale til dem, som Havgen eje eller besidde, 4 Skind for hver Gang, de dem deres Rosse af Havgen hjembringe.

9. Disse ommeldte 4 Skind betaler Rossets Ejermand til den, som bringer hans Ros, naar hans Vej med bemeldte Rosse overgaar ½ Mil til Ejermandens Bopæl, hvorhen han Rossene skal bringe; men overgaar samme 1 Mil, gives 6 Skind; og er det over 2 Mile, betales 8 Skind.

10. For mindre end ½ Mil gives fra 1 til 3 Skind efter Omstændighederne.

11. Findes Rossenes Ejermand uvillig til samme i Mindelighed at betale, men lader sig søge ved Retten, da betaler han desuden en fuld Omkostning til den anden.

12. Vil Havgens Ejere ikke have den Umage og Tidsspilde, stendig at holde dem af sin Havge, da, om han træffer samme Rosse 3de Gange i een Maaned i sin Havge om Sommeren, og hver Gang fører dem til Ejermanden, da tage han selv Havgeleje; thi da agtes de havgefaste om Sommeren; og ligeledes om Vinteren, dersom de 3de Gange i een Maaned i andens Havge antræffes og Ejermanden tilbringes, da tager Havgens Ejere og selv Leje, og desuden tilkommer for bemeldte 3de Gange, være sig Sommer eller Vinter, saaledes som i 9. og 10. Poster forklaret er; uden med saa Skel, at Rossenes Ejermænd uden saadant Bevis godvillig ville give den dikterede Havgeleje, og den anden hans Rosse paa Frelse vil antage.

13. Sommeren regnes i dette Fald, formedelst Rossebrugets Skyld, fra medio Maj til medio November, og den øvrige Del af Aaret regnes til Vinter.

14. Befindes nogen at drive sit eget Böjgdelags Rosse ind paa et andet Böjgdelags Havge, da have Havgens Ejere Ret til at tage samme Rosse til sig og byde Ejermanden dem til Løsning for halv Værd. Lader han 3de Dage gaa forbi, siden det er bleven ham bekendtgjort, inden han dem indløser, være de den anden til fuld Eje, medmindre han kan bevise sit lovlige Forfald.

15. Og da der ikke uden som af en rar Hændelse kan ventes uvedkommende Vidner til saadan en Sags Oplysning, saa antages for lige gyldige Vidner samme Havges Ejere. Og skulde saadan een være alene, og desaarsag indstævne den eller dem, som Rossene i hans Havge inddrev, da, ifald de skulde findes modvillige til samme deres Vidnesbyrds Aflæggelse, forfares med dem efter Forordningen af 3die Martii 1741 dens 4. og 6. Artikler.

16. Ligeledes forholdes og med al anden Rossers Antræffelse i andens Havge, saafremt Rossenes Ejere paastaar Bevis.

17. Naar saadan en Havgeparts Ejere efter Sysselmændenes og de bedste Mænds Tilsigelse ej holder flere Ros, end de bör, og de, uagtet at have gjort sin yderste Flid for at holde Rossene hos sig selv, og dog ej kan holde dem fra at løbe i andre nærgrænsende Havger, da skal dog de næste Grander være forbundne at holde dem efter billig Repartition af Sysselmanden og de bedste Mænd i Sognet for den akkorderede Havgeleje.

18. Skulde nogen i en Havgepart have saa liden Del, at han ikke kunde, og hans Jordbrug heller ikke udfordrede, at han maa holde 1 Ros, skal det være ham tilladt af

Udbyttet at faa sin Del, ham i Ros tilkom, erlagt i Faar, saaledes, at den, der tilkom ½ Rosse-Frelse, og det ej vil bruge, skal i dens Sted nyde 1 Lam à 5 Skind; den, som tilkommer ¼ Ros, skal nyde 2½ Skind i Söjd; og saaledes i Proportion.

19. Naar en Havgepart formedelst Faarenes Affald det ej tillader, hvilket straks da skal gaa an, naar i Havgen ej findes den halve Del af Faar, som ordinær derpaa kan fødes, skal Havgens Ejere ej være forpligtet til dette Udlæg, da Havgeparten i saadanne Aaringer ej nyder Fordel af de sparede Ros.

20. De kongelige Bestaltere i Thorshavn saavel som Rector Scholæ tillades til deres nødvendige Ildebrands Hjembringelse hver sine 2de Rosse, og Sysselmanden i Strömø, om han i Thorshavn er beboende, 1 Ros, samt de kongelige Betjenteres Enker hver sit Ros, naar de holde Hus.

21. Disse Ros reparteres saaledes, at alt Jordegodset paa denne Side Houres Gøtte, det er at sige: i Thorshavn, Kirkebø, Velbestad, Syder- og Norder-Dal, Kalbak, Höjvig og Sund, efter deres Marketal, som af Sysselmanden fastsættes, imodtager, og hver paa sin egen Jord indeholder, de paaløbende Ros, imod at nyde i aarlig Havgeleje 1 Gylden i Croner for hvert Rosse-Frelse.

22. Herforuden skal det ej være forment andre Thorshavns Indbyggere, saasom Smeden, nødvendige Haandværksfolk eller saadanne, som holde store Huse for at indlogere Præster og andre fremmede fra Landet, at nyde Rosse-Frelse efter Sysselmandens billige Tilsigelse i bemeldte Havgeparter, imod at disse sidste dog for hvert Ros betale 1 Gylden 10 Skind i Sølvpenge til den, de efter Repartition nyde Frelse for deres Ros hos. Hvorimod alle, saavel de, som samme Rosse har til Frelse, som alle andre, strængelig forbydes at bruge nogen af saadanne til Frelse tagne Rosse, imod at være underkastede den i Loven dikterede Straf.

23. Da dog ved Törvens Hjemførelse i Thorshavn en Tid oftest af 2 Maaneder medgaar, og Rossene, som høre til Thorshavn, i samme Tid afæde Husegaards Havge, betales, foruden denne fastsatte Havgeleje, til Husegaards Lejlændinger for hvert Ros 10 Skind eller ½ Crone aarlig. Hvormed det dog skal være samtlige rosbrugende Thorshavns Folk tilladt med Lejlændingernes Samtykke, naar de derom kan forenes, at aflukke et i Thorshavns Havge tjenligt Sted, for at holde deres Ros paa, i den Tid, de af dem bruges.

24. Herforuden maatte det være Landfogden, Bartskæren og Sysselmanden i Strömø tilladt, efter forhenværende Skik og Brug, at nyde frit Frelse i alle disse Havgeparter for 1 Ridehest pr. Mand.

Saa give vi Dig hermed til kende, at Vi forskrevne Reglement angaaende det saakaldede Rosse-Brug paa Færø, siden hverken forbemeldte konstituerede Stiftsbefalingsmand, Assessor Bang, eller Vores Vestindisk-Guineiske Rente- og General-Told-Kammer noget derved have funden at erindre, saaledes hermed i alt allernaadigst have approberet.

Derefter du dig allerunderdanigst haver at rette og vedkommende sligt til Efterretning at tilkendegive. Befalende dig Gud.

Skrevet paa Vort Slot Christiansborg, den 11. Maji 1775.

Christian Rex.

Bilag 1.

Pro Memoria! Da det i forrige Aar er blevet til Kammeret indberettet, at Indbyggerne paa Østerøen i Færø fremfødede alt for mange Heste og Hopper, til Hinder for den øvrige nyttigere Fædrift, saa have vi ladet denne Sag der i Landet undersøge; og da os nu af den konstituerede Stiftamtmand, Assessor Bang, ved Skrivelse af 26. Oktober a. p.[1]) er blevet tilsendt et af samtlige Betjente paa Færø forfattet Forslag[2]) til Reglement for Færøerne derom, hvorved vi ligesaa lidet som bemeldte konstituerede Stiftamtmand have fundet noget at erindre, saa have vi ikke kunnet undlade, tjenstligst at tilstille det kongelige Danske Kancelli samme in originali, indladende til Kancelliet, om det ikke saaledes kunde befordres til kongelig allernaadigst Approbation, og udbedende os alene Efterretning om Udfaldet i sin Tid.

Vestindiske og Guineiske Rente- samt General-Told-Kammeret den 28. Martii 1775.

J. G. Moltke. Prætorius. J. Erichsen. Schleth.

Hagerup. Trant.

Til
Det Kongelige Danske Kancelli.

[1]) Se Side 75.

[2]) Forslaget lyder saaledes: »Pro Memoria! Forsog til en Böjgde-Handels Forbedring imellem Indbyggerne paa Færø angaaende deres Rosse-Brug.

[Enslydende med det ved Reskript 11. Maj 1775 stadfæstede Reglement.]

Dette vores underdanigste Forslag, som i det meste kommer overens med det af Østerøens Indbyggere i Aaret 1771 til Lagtinget indleverede Projekt til en bedre Skik for Rossebruget i Færø, rekommanderes til Deres Velbyrdigheds gunstige Approbation og formaaende Understottelse til kongelig allernaadigste Konfirmations Erlangelse. Thorshavn, den 8. Augusti 1774. J. Hveding. W. Hammershaimb. Peder Samuelsen. Til Hr. Assessor og konstitueret Stiftamtmand over Færøerne, Hr. Andreas Bang.

Bilag 2.

Allerunderdanigst Forestilling angaaende et Reglement for det saakaldede Rosse-Brug paa Færø.

Fra det Vestindiske Rente-Kammer er Kancelliet bleven tilskreven, at, som det i forrige Aar var bleven indberettet, at Indbyggerne paa Østerøen i Færø fremfødede alt for mange Heste og Hopper, til Hinder for den øvrige nyttigere Fædrift, have de ladet denne Sag der i Landet undersøge. Og som nu af den konstituerede Stiftamtmand, Assessor Bang, er bleven indsendt et af samtlige Betjente paa Færøerne forfattet Forslag til et Reglement, hvorudi det bestemmes, hvor mange Heste og Hopper af vedkommende maa holdes, og hvad Mulkt af Overtræderen skal betales, med hvad videre derved er at iagttage.

Og Kammeret, som ikke finder noget derved at erindre, har overladt til Kancelliet derpaa at udvirke kongelig Approbation.

Saa skulde Kancelliet indstille det efter Landets Forfatning foreslagne Reglement til allernaadigst Approbation.

Kancelliet, den 20. Aprilis 1775.

Allerunderdanigst

H. Stampe. Luxdorph. P. Aagaard. J. Borch.

Approberes.

Christiansborg, i Geheime-Statsraadet den 27. Aprilis 1775.

in fidem

Luxdorph. P. Aagaard.

Forordning angaaende adskilligt Agerdyrkningen og Tieneste Folk med videre paa Færøe vedkommende.

Fredensborg Slot, den 21. Maj 1777.

Forordningen er her aftrykt efter det originale, af Kongen underskrevne Eksemplar (i Rigsarkivet).

Som Bilag er nedenfor aftrykt Forarbejderne til Forordningen (sammesteds), der bl. a. indeholde en Del Oplysninger om Landbrugsforholdene paa Færøerne i Datiden.

Forordningen udgör et Led i en Række Foranstaltninger, som i Aarene efter 1770 iværksattes af Regeringen til Fremme af Landbruget og andre Næringsveje paa Færøerne. De allerfleste af disse Foranstaltninger førte (af forskellige Grunde, som ikke her kunne udredes nærmere) ikke til noget Resultat og have saaledes kun historisk Interesse som Vidnesbyrd om, at Regeringen havde den bedste Vilje til ogsaa paa Færøerne at søge at fremme den økonomiske Udvikling. Her skal derfor blot i al Korthed nævnes nogle af de Planer og Forslag, som saaledes var fremme:

1) I 1772 indsendte Handelsforvalter Lund til vedkommende Regeringskollegium et Forslag om Oprettelse af et »økonomisk Selskab« paa Færøerne, bestaaende af 6—7 »vittige og redelige Personer«, der skulde have til Opgave at virke for bedre Agerdyrkning, Fiskeri og Fuglefangst, Hvalfangst o. a. m. Det var Tanken, at Lagmandsembedet skulde ophæves og dets Forretninger henlægges til »det økonomiske Selskab«, medens Lagstolgaarden (Stegaard i Sandevaag) skulde sælges og Renterne af Købesummen tillægges Selskabet, hvorhos Køberen af Gaarden skulde finde sig i, at der paa Gaarden foretoges Landbrugsforsøg efter Selskabets Foranstaltning. Da Kancelliet imidlertid fandt det betænkeligt at nedlægge Lagmandsembedet, blev Forslaget henlagt (27. Oktober 1772).

2) I 1773 indsendte Student Jens Christian Svabo et Forslag om Foretagelse af forskellige økonomiske Forsøg. Efter at der var indhentet Erklæring fra Amtet og Landfogden og yderligere Forslag fra Svabo, fastsattes det ved kgl. Resol. 28. Februar 1774, at forskellige af Svabo paatænkte Smaaskrifter til Oplysning for Færingerne maatte trykkes for kongelig Regning, at 2 unge færøske Bønderkarle ligeledes for kongelig Regning maatte sendes til Norge eller Sverige for at lære Agerdyrkning i 2—3 Aar, at en norsk Bondekarl maatte sendes til Færøerne for at undervise saa mange som muligt af Beboerne i Brugen af Plov, og at der maatte udsættes Præmier af 8—10 Rd. til hver af de 4 første færøske Bøndersönner, som havde lært Agerdyrkningen, hvilke Præmier skulde bruges til Plove og andre Redskaber. Der kom ogsaa en norsk Karl (Knud Olsen Ellingsgaard) til Færøerne, hvor han paa Lagmandsgaarden foretog forskellige Forsøg; og 2 Færinger kom til Norge (hos Sorenskriver Falck paa Söndmøre) og Danmark (hos daværende Kancelliraad, Bestyrer af den færøske Handel, senere Konferensraad, Rentekammer-Deputeret V. A. Hansen paa Frydendal). Senere blev ifølge kgl. Resol. 6. August 1778 2 andre Færinger sendte i Lære (hos Sorenskriver Falck og Sognepræst Borrebye paa Bornholm). — Udbyttet af alt dette blev vistnok meget ringe.

3) Til Fuldstændiggörelse af Fr. 21. Maj 1777 blev det ved kgl. Resol. 10. April 1780 bestemt, »1) at Gaardene paa Færøerne, i hvad Udvidelse og Forbedring de end faa, dog ikke skulle blive höjere skyldsatte, i det mindste ikke i den forbedrende Lejlændings og hans Efterkommers Tid, end de nu findes anførte for, alt i Overensstemmelse med Forordningen for Norge af 29. April 1752; 2) at den Norske Lovs 3. Bogs 15. Kapitel i Forening med nys forbemeldte Forordning skal udstrækkes til Færø, efter at först alle de Poster, som kunne egentlig passe sig paa Færø, ved Lagmanden og Landfogden efter derom föjende Foranstaltning ere blevne ekstraherede, under eet samlede og, i hvad Form siden af Kammeret for tjenligst maatte eragtes, autoriserede; 3) at en aarlig Fond af 35 Croner skal allernaadigst udsættes og som Præmier uddeles iblandt de Sysselmænd, i hvis Distrikter det meste tilforn udyrkede Jordsmon findes bragt under Sæd, saaledes at den Sysselmand, i hvis Distrikt det meste saadant Land, ikke mindre end 5 Tønder hvert Aar, findes opdyrket og indhegnet, tillægges 20 Croner, den næstefter, naar det opdyrkede og indhegnede ikke er under 3 Tønder, 10 Croner, og den 3dje, naar det opdyrkede og indhegnede ikke er under 2 Tønder, 5 Croner, hvilke Præmier tilkendes dem hvert Olai Lagting, imod at de opgive, hver for sig, Maalet paa de i deres Sysseler med Kaal, Potatos eller Roer tilsaaede Agre eller Haver, paa det at det derved kan vides, hvad aarlig bliver opdyrket, og skulle disse Angivelser med Lagtingets forbemeldte Eragtning tilstilles Kammeret til Præmiernes Approbation og udstedende Udgiftsordre; 4) at Vores Lejlændinge, som oprydde og dyrke noget Jordsmon, skulle være forsikrede om, at de ikke alene i Overensstemmelse med Forordningen for Island af 15. April 1776, Art. 9, skulle, for saa vidt denne opryddede Jord angaar, nyde 20 Aars Frihed for dem, deres Enker og Arvinger, men og have Haab om, naar der opryddes saa megen Udmarksjord, at en Familie derved kan næres, at saadan Rydningsplads da til en af deres yngre Sönner fremfor til andre skal vorde overladt; 5) at en Præmie for först af 20 Croner skal være forsikret den Lejlænding, som i Aarene 1781, 1782 og 1783 har opryddet og lovlig indhegnet det meste Sædeland, ikke mindre end 2 Tønder, og den, som dernæst kommer ham nærmest, ligeledes en Præmie af 10 Croner, og ville Vi, saafremt Vi se, at disse Præmier have saadanne Virkninger, som befordre Vores allernaadigste Öjemed, være betænkt paa samme efter Omstændighederne at forbedre paa Kammerets nærmere Forestilling; 6) at enhver Odelsbonde maa nyde i Præmie 2 Gylden for hver $^1/_2$ Tønde Udsæd paa nyt optaget og indhegnet Agerland samme Aar, da det tilsaas, og 8 Gylden for hver hel Tønde Udsæd«.

Endvidere blev det ved samme kgl. Resol. tilladt, »at Hans Majestæts Tiendeuld maa fremdeles som hidtil overlades til de fattige i Thorshavn til Oparbejdning«.

Endelig blev det tilladt, »a) at den norske Bondekarl Knud Olsen, imod at han nedsætter sig i Færø, maa ikke alene forundes den ham tilstaaede Lön af 30 Rd. for et Aar over den Tid, som i næstafvigte Aar var udrunden, men at han ogsaa til Hjælp til Bosætning maa beholde, hvad der endnu kan være brugbart af de til ham for Vores Regning anskaffede Plove og Köreredskaber; b) at den færøske Bondekarl Joen Hansen, som af Knud Olsen har ladet sig saa vel undervise, maa, ved at nyde den allernaadigst tilsagte Præmie af 10 Rd., gives Løfte at faa en af Vores gode Gaarde i Fæste, naar samme paa lovlig Maade ledig vorder«.

4) For at faa opfyldt det Løfte, som i Fr. 21. Maj 1777 § 8 var givet om, at duelige nygifte Almuesfolk, som ere trængende, kunne vente, at de, saa vidt muligt er og Landets Lejlighed det tillader, enten skulle faa et Stykke Jord at dyrke eller faa anvist en anden lovlig Næringsvej, blev der indhentet Betænkning fra Lagmand J. Hveding og Landfoged W. Hammershaimb. Disse udtalte (Skr. 26. Sept. 1777), at saadanne Fattigfolk ikke kunde rydde og optage Pladser i Udmarken uden kongelig Understøttelse til Husebygning og Kvægs Anskaffelse; men — (som det hedder i Skr. herom af 13. Maj 1780 fra Det Vestindiske og Guineiske Rente- samt General-Told-Kammer til Det danske Kancelli) — »om og hvor vidt der i Landet maatte findes saadanne Strækninger, hvor dette Slags Nybyggere uden Ejeres eller Lejeres Vægring kunne finde Plads, som, paa hvad Maade de Friheder og Understøttelser, som dem kunne tillægges, bedst kunne være at indrette efter Landets Lejlighed, — dette er endnu ikke noksom blevet oplyst, ikke heller have Betjenterne fundet sig i Stand til derom at give noget bestemt Forslag, men alene i Almindelighed givet deres Tanker til Kende og i övrigt foreslaaet en Kommission i Landet for at undersøge saadant og bestemme det paa hvert Sted efter sammes befindende særdeles Omstændigheder«. Til dette Forslag sluttede ogsaa Amtmanden sig (Skr. 27. Juni 1778), og efter at Kammeret havde foredraget Sagen for Kongen, blev det ved den ovennævnte kgl. Resol. 10. April 1780 bestemt: »Vi ville allernaadigst, at den Post om fattige nygiftes Understøtning og Forhjælpning til Jordbrug osv., maa til nærmere Undersøgelse overdrages en Kommission, bestaaende af Lagmanden, Soren-

skriveren, Sognepræsten, Sysselmanden og 2 paalidelige Bønder paa hvert Sted, hvorom de fornødne Ordrer gennem Kancelliet vorde at udfærdige«. Ved at meddele Kancelliet denne Bestemmelse henviste Kammeret til Fr. 15. April 1776 om Ødegaardes Optagelse i Island, »om noget deraf kunde staa til at anvende paa Færø«.

Der kom meget lidt ud af dette. Fra den sidstomtalte Kommission saas aldrig noget Livstegn; det i Resolutionens Post 2 forlangte Forslag fremkom heller ikke, og de i Posterne 3, 5 og 6 omtalte Præmier kom næppe til Uddeling.

5) Efter forskellige Forhandlinger og Undersøgelser bestemtes det ved kgl. Resol. 2. April 1781, at J. C. Svabo skulde foretage en Rejse paa Færøerne og derefter forfatte en økonomisk Beskrivelse af Landet. Rejsen blev foretaget, og Indberetningerne om den (i 7 Hæfter) bleve afgivne til Kammeret; men det lykkedes ikke Svabo at omarbejde dem saaledes, at de fandtes egnede til at trykkes, og de bleve da utrykte liggende i Arkivet.

6) En Række andre Foranstaltninger bleve dels planlagte, dels ogsaa virkelig udførte, men mislykkedes og maatte (efter at have kostet Statskassen en Mængde Penge) opgives, saaledes Fiskeriforsøg, Forsøg paa Kulbrydning paa Suderø, Tjærebrænding m. m.

7) I denne Forbindelse kan ogsaa nævnes den store Reformplan, som fandt Udtryk i den kgl. Resol. 23. Juni 1790 om forberedende Skridt til Frigivelsen af Handelen paa Færøerne. Der var her Tale om Foranstaltninger til Uldgodsets fordelagtigere Fabrikation, Kulbruddenes bedre Benyttelse, Udmarkernes Uddeling, tidssvarende Indretning af Skolevæsenet, nöjagtig Opmaaling af Øerne, Tilvejebringelse af Fyr- og Lodsvæsen m. m. Det meste af dette blev kun paa Papiret, og ved kgl. Resol. 21. December 1796 blev det efter Ansøgning fra Indbyggerne paa Færøerne bestemt, at den kongelige Enehandel skulde fortsættes indtil videre. Det eneste varige Udbytte af Reformtankerne var egentlig den Opmaaling og Kortlægning af Landet, som blev foretaget af Kommandanten paa Færøerne, Kaptajn Born.

8) Til sidst kan her nævnes, at det var Regeringens Tanke at afhænde Statens Fæstegods til Arvefæste. Rentekammeret tilstillede nemlig Landfoged W. Hammershaimb følgende Skrivelse (24. Marts 1787):

»Da det i Almindelighed er en afgjort Sandhed, at Selvejere, som vide, at deres Börn og Efterkommere kunne høste Frugterne af deres Sved og Möje, kan formodes at göre större Forbedringer paa deres Gaarde end Fæstebønder, saa tror man, at det vilde være fordelagtigt saavel for Kongens Kasse som især for Bondestanden paa Færø, om de Hans kgl. Majestæt dér tilhørende Bøndergaarde enten, naar de bleve fæsteledige, bleve bortsolgte til Ejendom, eller og de nuværende Fæstere paa billige Vilkaar forvandlede til Selvejere. Men forinden nogen endelig Beslutning udi denne Sag tages, ville vi fra Hr. Landfogden, efter den gode Kundskab, som De har om det færøske Jordbrugs lokale Beskaffenhed, forvente et bestemt Forslag om de Vilkaar, med hvilke Hensigten, som er Indbyggernes Velstands varige Befordring, forenet med Fordel for den kgl. Kasse, eller i det mindste uden noget Tab for samme, bedst kunde opnaas.«

Efter Modtagelsen af Landfogdens Svar udformede Rentekammeret sin Plan nærmere i følgende Skrivelse (30. Maj 1789) til Lagmand J. M. Lund og Landfoged W. Hammershaimb:

»Efter vores Skrivelse af 24. Marts 1787 har Hr. Landfogden meddelt os sine Tanker om Maaden, hvorpaa Opsidderne eller Lejlændingerne paa Hans Majestæts Gods kunde blive Selvejere. Ved derefter at tage denne Sag nöjere under Betragtning har man fundet, at her ikke bör blive Spörgsmaal om nogen Købesumma for Gaardene, da Lejlændingernes Börn befrygtelig ved den Lejlighed kunde blive fortrængte af de faa rigere, men at de ligesom Kongens Fæstebønder i Danmark maatte erholde Arvefæste- og Skøde-Breve paa de Vilkaar:

a) At de nuværende Lejlændinger for deres Livstid ikke skulde betale mere end hidtil.
b) At deres Efterkommere skulde erlægge en bestemt taalelig Afgift, som betragtet for dem alle maatte udgöre noget mere end det, de alle nu svare, og hvilken Afgift maatte ansættes og erlægges i samme Slags Vare som hidtil.
c) En bestemt Rekognition skulde svares til Kongens Kasse af hver ny Ejer af Gaarden, hvorfra dog de nuværende Fæsteres Börn skulde være befriede.

Efter denne Plan anmodes Hr. Lagmanden og Hr. Landfogden at overlægge Sagen og derved göre Forslag paa følgende Poster:

1) Der maatte udarbejdes Koncept til et Skøde, og til Vejledning derom, saa vidt det kan passe sig paa det lokale, følger herved et af de Skøder, som meddeles Bønderne paa det Hans Majestæt tilhørende Frederiksborgske Distrikts Gods.

2) Da det er bekendt, at Lejlændingernes Skatter og Afgifter ere overmaade urigtigen ansatte, saaledes at nogle svare noget ganske ubetydeligt i Forhold til Gaardenes Tillæg, medens andre ere stærkt betyngede, saa behöves der en ny Ligning, til hvilken Ende disse Gaarde maatte omtakseres efter Jordernes sande Værdi og i Forhold til de omliggende Odelsjorders Værdi, og den nye Afgift derefter foreslaas. Hvor denne blev höjere end den nuværende, skulde den, som meldt, ikke begynde förend ved de nuværende Fæsteres Död; men hvor den nye Afgift derimod blev lavere end den nuværende, om denne da straks skulde begynde eller ej, vil ankomme paa nærmere Overvejelse. De forskellige Skatter og Afgifter, som disse Lejlændinger nu svare til Kongens Kasse, formenes at kunne samles under eet, dog at de herefter maatte betales i lige saa mange Slags og Varer som hidtil, exempli gratia Skind, Talg og Hoser.
3) Der maatte göres Beregning over det hele, som nu svares, for at derved kunde paaagtes, at den nye Afgift i det hele ikke udgjorde mindre, men heller noget mere, end den nuværende.
4) Ved Sammenligning med de nuværende Indfæstninger maatte Forslaget gaa ud paa den bestemte Rekognition, saaledes at den kongelige Kasse i det hele intet tabte.
5) Forslaget maatte ogsaa gaa ud paa, hvorledes disse Lejlændinge skulde være kvalificerede, forinden de erholdt Skøde, hvorved især maatte komme i Betragtning, at de havde deres Bø eller Indmark indhegnet.
6) Der maatte paases, at enhver Rettighed til Havgen eller Udmarken som de fornødne Vejes Løb og alle slige Ting bleve saa tydelig som muligt bestemte, for at hæve al Anledning til Tvistighed derom blandt Bønderne, naar de först vare blevne Selvejere.
7) Der maatte undersøges og foreslaas, om visse af disse Lejlændinger höjligen behövede Understöttelse for at sættes i Stand til ret at høste Frugterne af sin Ejendom, hvorved især maatte tages i Betragtning:
   a) Bøens eller Indmarkens Indhegning,
   b) saavel Ind- som Udmarkens Grundforbedring ved Stenrydning og skadende Vands Afledning, og
   c) nogle Gaardes Udflytning.

   Disse Understöttelser, saa vidt de ikke kunde bestrides ved de udlovede Præmier, især i Henseende til Gaardenes Udflytning, deres Beløb maatte ej lægges paa nogen enkelt Gaard, men paa det hele, saaledes naar ex. gr. de beløb 1000 Rd., kunde maaske 6 Procent eller 60 Rd. lægges til den förste Afgifts Summa, hvorved Kapital med Renter blev afbetalt i 28 Aar, og siden blev disse 60 Rd. en Indtægt for den kongelige Kasse.
8) Videre maatte tages i Betragtning, om der bör fastsættes Grænser for disse Ejendoms-Gaardes Deling, og i saa Fald gives Forslag paa, hvad i den Henseende burde indrykkes i Skødet.«

Til nogen Endelighed kom denne Sag, som bekendt, ikke. Landfogden indsendte vel en Plan til Udførelse af Rentekammerets Tanker (Skr. 15. April 1793 fra Kammeret til Landfogden); men Gennemførelsen stödte paa Vanskeligheder (formodentlig navnlig den, at der först maatte ske en Omtaksation af hele Fæstegodset). Det sidste, man hører om Sagen, er en Udtalelse af Rentekammeret i en Skrivelse til Kronprins Frederik af 1. Aug. 1807: »Da Ds. kgl. Höjhed naadigst har befalet os at fremsætte, hvad vi formene at kunne befordre Landets« (ɔ: Færøernes) »Gavn, saa bör vi berøre 2de Poster, som vi anse dertil tjenlige: a) at Lejlændingerne paa det kgl. og beneficerede Gods bör søges at forhjælpes til enten at blive Ejere eller Arvefæstere, og b) en ny Matrikul bör indrettes. Det förste have vi længe haft for Öje, men adskillige nu og da indløbne Omstændigheder have standset os, og vi skal ikke undlade paa ny at tage Sagen under Overvejelse. Angaaende Matrikulen, da have Kommandanten og Landfogden allerede tilkendegivet os, at de agte næste Aar at indkomme med deres Forslag, som vi saaledes se i Møde.« (Om det sidste Spörgsmaal henvises til den nedenfor anförte kgl. Resolution af 30. Marts 1831).

Forordning 21. Maj 1777 § 1 er endnu gældende. Derimod blev Fr.s § 8, 1ste Punktum, ophævet ved Pl. 11. November 1846; §§ 2—11 ophævedes ved Tyendelov 16. Februar 1856 § 74; og § 12 er bortfalden ved Lov om Straffen for Løsgængeri og Betleri af 3. Marts 1860.

VI CHRISTIAN DEN SYVENDE, af Guds Naade Konge til Danmark og Norge, de Venders og Gothers, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn og Dytmersken, Greve udi Oldenborg og Delmenhorst, giøre Alle vitterligt, at som Vi ere komne i Erfaring om adskillige paa Vort Land Færøe i Svang gaaende Uordener, og især den der nu saa gængse Uldtryglen og Landstripperie, samt deraf flydende Lediggang og Mangel paa Tieneste-Folk paa Landet, der igien har foraarsaget den i de seenere Tider meget tilvoxne Korn Trang og Agerdyrkningens Aftagelse og Forsømmelse i Landet;

Saa have vi, for saadant i Tide at see forekommet, allernaadigst funden for got hermed at anordne og befale:

1.

Sysselmændene paa Færøe med deres 2de Mænd skal herefter, naar de omreise for at oppebære Vores Uld-Tiende, overalt efterse og anmærke, hvad Jordegods enhver Kongs Leilænding besidder, og hvor stort Stykke han deraf for det Aar har dyrket; befinder han da nogen, som besidder til Agerdyrkning beqvemme Pladser, at have været forsømmelig i at dyrke sin Bøe eller Ager Jord, haver Sysselmanden sligt for Landfogden tilbørlig at angive, som skal være pligtig strax paa lovlig Maade at tiltale den, som sig i saadan Forsømmelse har ladet finde, til derfor at stande til Rette efter Loven; Til hvilken Ende alle Kongens Leilændinger efterdags skulle i deres Bøxel Breve udtrykkelig tilpligtes, under vedbørlig Straf, ei allene forsvarlig at dyrke hvad Jord, der allerede maatte være optagen til Kornavling ved deres Gaarde og Pladser, men endog efter hvert Stæds Leilighed og Omstændighed efter Haanden at see endnu meer Korn-Land optaget. Hvorimod Vore Leilændinger saavelsom andre af Bondestanden i Færøe, som maatte beviises at udviise nogen særdeles Fliid i Landbrugets Drift og Jordens Dyrkning, kunde vente at vorde efter befindende Omstændigheder allernaadigst betænkte enten med Præmier eller andre passende Belønninger og Opmuntringer.

2.

Tieneste-Folk, som befindes og overbeviises at opføre sig skiødesløs, modvillig eller opsætsig i deres Tieneste, skal Hosbonden ei alleene have Magt til af sin Tieneste at bortviise, men de skulle endog efter befindende Omstændigheder straffes enten med Gabestokken, eller med at sidde nogen Tiid paa Vand og Brød, enten i et Udhuus af Hosbondens egne, under Kaldsmændenes eller 2de af Sysselmanden tilsatte Mænds Opsigt, eller i Corps de Guarden ved Skandsen, og skal da i begge Tilfælde de paagaaende Omkostninger af Tienerens indeholdte Løn af Hosbonden udredes.

3.

De som uden lovlig Aarsag, saasom at blive ilde medhandlet af sin Husbonde, forlade deres Tieneste uden lovlig Opsigelse, skal straffes paa samme Maade, og desuden miste den Løn, som er fortient og kunde haves tilgode til den Dag, de saaledes uretteligen begave sig af Tienesten.

4.

Befindes nogen Hosbonde ikke at give sine Tienere, hvad han bør efter deres Foreening, eller ikke at betale dem deres Løn i rette Tiid, da skal vedkommende Sysselmand ved en Politie-Kiendelse give Tieneren Frihed til at forlade sin Tieneste, og tilfinde Husbonden ei alleene at betale Tieneren sin fulde Løn for den Tiid samme skulle have bleven i Tienesten, indtil han, efter foregaaende lovlig Opsigelse, havde været forbunden til at qvitere, men og betale i Mulct til Fattig-Cassen et halv Aars Løn. Paa samme Maade skal den Husbonde ansees, som uden gyldige Aarsager, saasom: Utroeskab, Drukkenskab, Skiødesløshed eller Opsætsighed, bortviiser nogen Tyende af sin Tieneste, førend

rette Fare-Dag, item de, som medhandle deres Tienere ilde og utilbørlig uden lovlig Aarsag, i hvilket Fald Husbonden desuden for sit uskiellige Forhold skal straffes efter Loven.

5.

Saa skal og enhver Husbonde enten selv eller ved vedkommende Sysselmand, paa egen Bekostning, om han ei selv kan skrive, uvægerlig give sine Tieneste-Folk, naar de fra hannem skilles, saadant Skudsmaal, som de have fortient, og derudi udtrykkelig melde deres For- og Til-Navn, Alder, om de ere gifte eller ei, hvorlænge de har været i hans Tieneste, samt hvorledes deres Forhold i samme deres Tieneste har været.

6.

De Hosbonder eller Tienere, som formeene sig at have Føje til at klage over hinandens Forhold, imedens Tienesten vedvarer, eller over ulovlig Bortjagelse eller Undvigelse af Tienesten med videre, have saadant vedbørlig at andrage for vedkommende Sysselmand, som da, tilligemed sine 2de sædvanlige Kaldsmænd, eller, om de ei ere tilstæde, da med Kirkeværgerne i det Sogn, Forseelsen er skeet, strax, og uden andre Formaliteter, end dem Tiid og Leilighed kan tillade, bør at undersøge og paadømme de saaledes mellem Hosbonder og Tienere opkomne Tvistigheder, efter forhen anførte 2den, 3die, 4de og 5te Post. Ligesom han og skal være vedkommende Hosbonder, naar de det begiære, behielpelig i at paagribe de af deres Tieneste ulovlig undvigte Tyende, paa det de efter denne Anordnings Indhold vedbørlig kunde vorde anseete. Findes og nogen Tieneste Tyende uden Grund eller Føje at klage over sin Hosbonde, skal samme straffes efter Omstændighederne med nogle Dages Fængsel paa Vand og Brød, hvorimod den Tiener, som beviiser at lide Fornærmelse af Hosbonden, skal forhielpes til al billig Satisfaction; og skal enhver Hosbonde, saasnart mueligt, til Sysselmanden indberette, saavel, naar nogen af deres Tieneste-Folk undvige af Tienesten, som og naar de selv maatte finde sig beføiede til, formedelst nogen Opsætsighed eller anden Last, at bortviise nogen af deres Tieneste. Til saadan Ende skal enhver Sysselmand føre en Protocoll, som af Laugmanden og Landfogden inden Laugtinget skal forseigles, og ved hvert Aars Laug-Ting oplæses, samt med Laug-Rettens Attest, at den er oplæst, forsynes. Skulde nogen enten Hosbonde eller Tiener finde sig fornærmet ved den af Sysselmanden og medhavende Mænd i et eller andet af fornævnte Fald givne Kiendelse, da stande det ham frit for, dog saasnart muligt, ved Klage, uden noget ordentlig Stævnemaal, til Laug-Tinget at paaanke samme; men befinder Laug-Retten Kiendelsen billig, skulle de ved deres Dom tilbørlig mulctere, eller straffe den indklagende for ubeføjet Paaanke.

7.

Det skal ikke være nogen Tieneste Tyende tilladt af deres Hosbonde at fordre eller imodtage videre Mad-Vahre end deres daglige Kost og Tæring, mindre at foreskrive Hosbonden, hvad Slags Mad og Drikke de ville have, men de bør lade sig nøje med den Mad og Drikke i Landet for Tienere er sædvanlig, uden for eet Maaltiid at fordre meere deraf, end de kan spise. Derimod skal Hosbonderne herefter være pligtige at give deres Tieneste Folk den imellem dem accorderede Løn allene i rede Penge, samt de sædvanlige Klæder in natura.

8.

De af Almuens Folk, som ville indlade sig i Ægteskab, skulle for vedkommende Præst oplyse og gotgiøre, hvorledes de formeene at kunne ernære sig, saasom enten at de af egen Eiendoms eller Fæste-Jord besidde ½ à 1 Mark, eller at de have nogen anden lovlig og tilstrækkelig Nærings Vei, eller og, at de paa begge Sider have i fire Aar eller

længere tient paa Landet, og i samme deres Tieneste efter medbragt Skudsmaal viist Fliid, Troeskab og Duelighed, da de formodes at være i Stand til skikkelig at ernære sig. Saa ville Vi og, saaviit muligt er, og Landets Leilighed det tillader, allernaadigst være betænkt paa, at duelige nyegifte Folk, som ere trængende, enten forskaffes et Stykke Jord at dyrke, eller anviises en anden lovlig Nærings Vei.

9.

Landfogden haver strax og saasnart muligt paa det nøjeste at undersøge de i Thors-Havn Boendes Handtering. Det unge Mandskab, som han da efter saadan Undersøgning ikke skiønner nødvendig at behøves af deres Forældre, skal i Ungdommen viises ud paa Landet for i Tide at lære Landsbye-Væsenet og vænnes til Arbeide. Alle de af Bondestanden, som befindes friske og beqvemme til Arbeide, og ikke allerede have nogen ordentlig, lovlig eller tilladelig Nærings Vei, skal Landfogden alvorlig tilholde at begive sig ud paa Landet for der at søge og antage Tieneste hos dem, af hvilke de forlanges. Iligemaade skal Landfogden tilholde alle andre arbeidsføre og leedige Personer i Thorshavn at forføje sig i antagelig Tieneste enten i Thorshavn, eller i Mangel deraf paa Landet, hvor de maatte forlanges. Befindes nogen, al Advarsel uagtet, modtvillig i at efterkomme hvad dem bydes, haver Landfogden saadanne paa lovlig Maade ved Retten at tiltale til Strafs Undgiældelse, enten med Gabestokken, Fængsel paa Vand og Brød, eller anden vilkaarlig Straf efter Omstændighederne. Og skal slige Sager ved Retten tracteres som Politie-Sager og brevi manu afgiøres.

10.

Ingen, som til Landvæsenet findes dygtige, gifte eller ugifte, maa herefter flytte fra Landsbyerne til Thorshavn for der at nedsætte sig, uden de først ere forsynede med skriftlig Tilladelse dertil af Landfogden og Sysselmanden paa Stædet, ei heller maa nogen saadanne begive sig sammestæds hen for at tage Tieneste endog hos dem, som det ikke her er forbudet at antage slige, uden de forinden have meldet sig hos Landfogden og hos ham ere antegnede. I vidrig Fald skal alle slige Folk forblive paa Landet, og der søge antagelig Tieneste, hvor fornødent er, med mindre de ville underkaste sig den Omgang, som under den herefter følgende 12te Post med Løsgiængere er fastsat.

11.

Sysselmændene skulle, paa det der kunde haves fornøden Underretning om alle de i ethvert Syssel sig opholdendes Handtering, ved deres første aarlige Omreise forfatte, hver over sit Syssel, en ordentlig, nøjagtig og tilforladelig Liste over alle de i hans Syssel sig befindende Tieneste Folk, saavel af Mand- som Qvinde-Kiøn, deres Navne, Alder, Hosbonder, og hvis de ere opsagte, da, om de igien have bekommet Tieneste, og hos hvem. Ligeledes skal i samme Liste antegnes alle de voxne Børn af Almuen, som ere over 16 Aar, men endnu opholde sig hiemme hos deres Forældre. Saa skal og enhver Hosbonde ved Sysselmændenes paafølgende aarlige Omreiser være pligtig for Sysselmanden hver Gang at angive, naar nogen af hans Tieneste Folk enten blive opsagte eller selv opsige deres Tieneste, samt hvor mange Tieneste Folk han da behøver, og om han for samme er forlegen, hvilket alt Sysselmanden udi den saaledes eengang forfattede Liste, tilligemed hvad andre Forandringer med Sysselets Tieneste Folk, saasom ved Dødsfald, Giftermaal og saa videre, kan være skeet, nøjagtig bør at antegne. Og da enhver Sysselmand af den saaledes holdende Liste strax kan oversee, hvem der mangler Tyende, og hvem der er i Stand til at tiene, saa skal han alvorlig tilholde alle i hans Syssel sig be-

findende arbeidsføre og tienstdygtige Folk, som uden Tieneste ligge leedige, og ingen lovlig eller ordentlig Nærings Vei have (og hvis Navne og Alder han derfor i sin førende Liste ogsaa skal have anført) samt alle hos deres Forældre sig opholdende voxne Børn, at begive sig i Tieneste hos de Hosbonder, som mangle Folk. De i saadan Henseende forfattede Lister skulle ei alleene af Sysselmændene paa Begiæring enhver Hosbonde i Sysselet foreviises, og tilkiendegives, hvilke tienstdygtige Folk ledige ere, men endog aarlig til Laugtinget af Sysselmændene fremlægges, samt, om der i Sysselet findes tienestløse Folk, som ingen Tieneste der kunde erholde, da tillige for Laugtinget oplæses, paa det enhver, som mangler Tieneste-Folk, kunde erfare, hvor saadanne vare at bekomme. Skulde da nogen, efter Sysselmandens Advarsel, befindes modtvillig, og ikke vil antage Tieneste, naar samme er at bekomme, men heller vil ligge paa egen Haand, Forældre eller andre til Byrde, da bør Sysselmanden dem paagribe og anholde, samt ved en Politie-Ret, saaledes som i 6te Post forhen er fastsat, ved Dom tilpligte dem at undgiælde som Løsgiængere. Ligeledes bør han ved Dom at paalægge de Forældre en vedbørlig og efter Omstændighederne passende Straf, som uden Føje holde deres voxne Børn hos sig til Ladhed og Lediggang, og forholde dem antagelig Tieneste, naar samme gives.

12.

Alle, endog virkelig fattige og nødlidende, som af en eller anden gyldig Aarsag ere satte ud af Stand til at erhverve Brødet for sig og sine, forbydes herved alvorlig al Landstripperie og Uldtryglen, det være sig under hvad Skin eller Paaskud det maatte, med mindre de først have forsynet sig med deres Sognepræstes og vedkommende Sysselmands Attest om deres virkelige Armod, og med samme melde sig for Landfogden i Thorshavn, som da, efterat han i Følge den ham tillagte specielle Ordre, nærmere haver undersøgt deres Tilstand, og, om de ikke paa anden Maade, i Følge bemeldte Ordre, staae til at hielpe, forsyner dem med behørig Trygle Pas, hvorved han, paa Grund af de befindende Omstændigheder, berettiger dem til at trygle Uld omkring i Landet. Og, da slige Frie-Sedler eller Trygle-Passer ikke maa meddeles nogen tienstdygtige Folk, uden i Tilfælde af beviislig Mangel paa Tieneste, saa skulle slige Personer, uagtet dem Trygle Pas kan være meddeelt, dog altiid, under den for Løsgiængere fastsatte Straf, være pligtige, saafremt de af nogen, i hvem det end kunde være, maatte forlanges, at begive sig i Tieneste. Alle andre ledige og uforskammede Betlere, Mænd eller Qvinder, gifte eller ugifte, som ikke med saadan Trygle Seddel af Øvrigheden ere forsynede, skulle derimod, som Løsgiængere, af Sysselmanden (hvorudi enhver anbefalet paa Landet skal være pligtig ham at assistere) hvor de findes, paagribes, og alt, hvad de have med at fare, dennem fratages til lige Deling mellem Sysselmanden og de Mænd, som han til sin Assistance har opkrævet, og skulle slige Løsgiængere desuden strax, saaledes som i foregaaende 11te Post, om dem, som ikke ville imodtage antagelig Tieneste, fastsat er, efter Befindende dømmes til Arbeide ved Skandsen eller i Corps de Guarden i et halv, eet heel eller fleere Aar efter Omstændighederne, hvilket alt Sysselmanden i den medhavende Protocoll skal indføre, og til Laugtinget foreviise; Saa skal og enhver, som befindes til nogen, der ikke med Trygle-Pas er forsynet, at have givet Uld, være forfalden til 5 Skinds Bøder til Fattig-Cassen, og samme Straf skulle de, som boe ved Far-Sundene, være undergivne, naar de befindes at oversætte slige Tryglere fra en Øe til en anden, uden af dennem at lade sig foreviise Trygle-Seddel, eller, om de reise til Thorshavn, den forhen anbefalede Sognepræstens og Sysselmandens Attest. Skulle disse Bøder ei af den Skyldige godvillig blive betalte, bør samme af Sysselmanden i hvert Syssel, som andre Justitz Sager, indtales;

hvorefter alle og enhver sig allerunderdanigst have at rette; Thi byde Vi og hermed allernaadigst befale Vores Stiftbefalingsmand, Laugmand, Landfoged og andre Vedkommende paa bemeldte Vort Land Færøe, som denne Vores allernaadigste Forordning under Vort Cancellie Segl tilskikket vorder, at de den paa alle Tingstæder og andenstæds, hvor fornødent eragtes, strax lade læse og forkynde; og ellers den Anstalt giøre, at Exemplarier deraf paa behørige Stæder opslaaes, paa det de Vedkommende sig derefter allerunderdanigst kunde vide at forholde og for Skade tage vare;

Givet paa Vort Slot Fredensborg, den 21de Maji 1777.

Under Vor Kongelige Haand og Signet.

Christian Rex.
(L. S.)

O. Thott.

Luxdorph. P. Aagaard.

Bilag 1.

Skrivelse af 15. Februar 1777 fra Det Vestindiske og Guineiske Rente- samt General-Told-Kammer til Det danske Kancelli.

Pro Memoria. Til at forekomme adskillige i Færø i Svang gaaende Uordener, og især den dér saa meget gangbare Uldtryglen og Landstripperi samt deraf flydende Lediggang og Mangel paa Tjenestefolk paa Landet, hvilket altsammen ved de Tid efter anden her til Kammeret indkomne Beretninger er forklaret at have foraarsaget den i de senere Aaringer meget tilvoksne Korntrang og Agerdyrkningens Aftagelse i dette Land, haver forrige konstituerede Stiftamtmand Herr Assessor Bang, efter Kammerets Anmodning til ham samt derefter indhentede Underretninger fra Landet, udarbejdet det herved følgende Forslag til en Politi-Forordning for Færø, og mod hvilket nuværende Stiftamtmand for Landet, Hans Excellence Herr Gehejmeraad Brockenhuus, efter hans derom indhentede og herved ligeledes følgende Betænkning intet haver haft at erindre. Og da nu denne Sag herved allerede er bleven saaledes undersøgt, at videre Oplysning derom fra Færø ej vil være at vente, saa maa vi i Betragtning af, at Færø saa höjligen trænger til saadan Anordning, herved have det Kongelige Danske Kancelli tjenstlig anmodet behagelig at ville besörge Forslaget af Hans Kgl. Majestæt allernaadigst approberet samt derefter publiceret som en Forordning. Dog maa vi herhos til det Kongelige Danske Kancellis nærmere behagelige Overlæg indstille, om ikke, i Hensigt til de nu for Haanden af Kammeret forehavende Foranstaltninger til Jordbrugets Forbedring, kunde den 1ste Artikel tilföjes:

»Til hvilken Ende alle Kongens Lejlændinger efterdags skulle i deres Bygselbreve udtrykkelig tilpligtes under vedbørlig Straf ej alene forsvarlig at dyrke, hvad Jord der allerede maatte være optagen til Korn-Avling ved deres Gaarde og Pladser, men og efter hvert Steds Lejlighed og Omstændigheder efterhaanden at se endnu mere Kornland optaget.«

Ligeledes kunde maaske ved den 10. Art. saavel for andre fra Landet, der ville nedsætte sig i Thorshavn, som og for de Tjenestefolk, der virkelig kunne behöves dertil fra Landet, noget mere tydelig og udtrykkelig fastsættes, at de förste skulle, efter foregaaende Undersøgning, forsyne sig med skriftlig Tilladelse af Landfogden og Sysselmanden paa Stedet, og at ingen Tjenestefolk fra Landet maatte dér antages, — endog af dem, som Artiklerne ikke forbyder at antage saadanne, — uden at de forinden anmeldes hos Landfogden og antegnes hos ham. Skulde ellers det Kongelige Danske Kancelli ved Forslagets nærmere Overvejelse finde deri et eller andet, hvorom nogen ydermere Oplysning eller Overlæg fra Kamrets Side maatte agtes fornøden, skal samme ikke mangle dermed at gaa til Haande med störste Beredvillighed, naar dertil fra Kancelliets Side gives Anledning. — Det övrige i disse Akter, vedkommende et Arbejdshuses Indretning paa Færø og Assessor Bangs derom gjorte Forslag med videre derhen hörende, som en aparte Sag, har Kamret for sig selv taget under Ventilation, saa at Forordningens Udfærdigelse ikke behöver derefter at opholdes.

Bilag 2.

Skrivelse af 13. Marts 1776 fra den konstituerede Amtmand over Færøerne til Det Vestindiske og Guineiske Rente- samt General-Told-Kammer.

Underdanig Pro Memoria. Ifølge General-Told-Kammerets Ordre af 8. Januarii 1774 med vedfulgte Lagmand Hvedings Relation af 13. Septembris 1773, angaaende Landstripperi og Uldtryglen, som herved tilbagefølger[1]), samt videre Ordre af 26. Martii 1774, har jeg ikke alene beordret Landfogden og Sysselmændene at opmuntre Almuen til Agerdyrkningens Forfremmelse, men endog fra alle Landets saavel gejstlige som civile Betjentere indhentet deres Betænkninger om Aarsagerne til den stærke Kornsøgning nu mere end för, om det hyppige Sammenløb til Thorshavn, om Agerdyrkningens Aftagelse i Færø, og om Manglen paa Tjenestefolk, samt enhvers Forslag til de i disse Poster træffende nyttige Forandringer. Og følger herved under Nr. 1 Lagmand Hvedings, Landfoged Hammershaimbs og Sorenskriver Samuelsens givne Betænkning og Forslag; under Nr. 2 Sysselmand Andreas Jacobsens og under Nr. 3—11 Præsteskabets. Sidst i forrige Aar har Landfogden tilsendt mig et Tingsvidne angaaende Uldtrygleriet, Tjenestefolk etc., udstedet efter samtlige Sysselmænds indgivne Besvarelse for Lagtinget den 1. Augusti 1774, som herved følger under Nr. 12.

— — — — — — — — — —

Alt hvad jeg af de i disse Dokumenter indeholdte adskillige Meninger og Betænkninger, efter sammes nöje Overvejelse, kan slutte, er: At Hovedaarsagen til den stærkere Kornsøgning ligger især i Agerdyrkningens Aftagelse og Forsömmelse; denne har igen sin gode Grund dels i Jordbrugernes Forsömmelse, men dels og især i Mangel paa Tjenestefolk for Bønderne, og denne sidste Mangel rejser sig atter dels af de til Tjeneste paa Landet skikkede Personers hyppige Sammenløb til Thorshavn for at ernære sig af Uldtryglen og Lediggang, dels af Mangel paa god Orden og Politi imellem Husbonden og Tjeneren, dels af den urigtige Lönningsmaade, og endelig og dels af unge Folks

---

[1]) Den omtalte Relation lyder i Uddrag saaledes:

»— —

og maa jeg underd. melde, at jeg siden min Ankomst her til Landet har fundet mange Uordener, helt skadelige for Landet, og især med den Mængde Uldtryglere, som strejfer hele Landet om, Mand fra Mand, og det unge og friske Mands- og Kvindepersoner, og har jeg en Gang i en Komplot truffet 8 Stykker. Disse maa nu Landmanden for at undgaa deres Grovheder ej alene give enhver sin Del Uld, men endog föde dem, imedens de dér opholder sig; og er det ved Sundene, maa de endog sætte dem over fra det ene til det andet Land. Dette er og bliver da virkelig Grunden til den Mangel, her er paa Tjenestefolk; thi de, som ej gider arbejdet eller tjent, tager deres Tilflugt til Thorshavn og dér engagere sig til dem, som nogle Aar forud har begyndt paa samme Trygleprofession, og allerede da i den Stand, at de kan modtage 3 à 4 Tjenere til at spinde og binde den Uld, som de forhen ved Omløben har samlet sammen, som og at sende dem om Landet paa sine Vegne. Derimod maa en Del Bønder paa Landet nödes at gaa fra deres Gaarde af Mangel paa Tjenestefolk; og de, der er saa lykkelige at kunne bekomme Tjenere, maa saaledes omgaas dem, at de kan raade og göre, hvad de vil. Thi skulde jeg underdanigst formene, det vilde blive Landet til Nytte, om saavel de civile som gejstlige Betjente blev beordrede at give deres Forslag til et saadant höjst skadeligt Misbrug at forekomme, hvoraf kunde flyde en bedre Orden med Tjenestefolk.«

alt for tidlige, men utidige Giftermaal. Og at disse adskillige Uordner villig række hinanden Haanden til at forøge den nu paaklagede Misbrug, formener jeg i det følgende kendelig at skulle vise. Spörges da:

I. Hvorfor Tilførsel af Kornvarer til Færø er og behøves större nu end tilforn? Saa er vel intet naturligere, end at Kornets Misvækst, Faarenes Død og Aftagelse paa nogle Aar, Folkemængdens Tiltagelse, Høbjærgningens Vanskeligheder (da Høet ofte bortblæser, saa at Bønderne maa slagte deres Kvæg af Mangel paa Foder), Hvalfangstens og Fiskeriets kendelige Aftagelse, jo kan foraarsage, at Indbyggerne nu søge mere Kornvarer end för; ligesom og en Del af Betjenterne i deres Svar anføre disse Grunde til Kornsøgningen, og nogle end ikke vil vide af anden Aarsag dertil at sige, hvilket især er at erfare af Nr. 4, 5—7 og 11. Og maaske udgör den lave Pris, hvorfor Indvaanerne kunne have de fornødne Kornvarer ved Handelen, en af de betydeligste Aarsager til Landbrugets Forfald; i det mindste tror jeg, at det maatte være tjenligt om denne Sag at høre Betjenternes Tanker. Hvor vidt Landprovstens Formodning i sit Svar Nr. 4, at det privilegerede Oplag i Thorshavn hertil ogsaa kunde bidrage noget, kan være grundet eller ikke, skal jeg ikke kunne sige, men maa overlade saadant til höjere Omdömme. Derimod kan jeg ikke bifalde den af Sysselmand Jacobsen i Nr. 2 og af Sognepræsten Hr. Haldansen i Nr. 10 ytrede Tanke, at det store Tilløb til Thorshavn skulde foranledige större Kornsøgning, thi uagtet dette Tilløb (som siden skal vises) vel har mange onde Følger, kan det dog umulig have denne Virkning, saa længe det ikke er troligt, at de overflødige Indvaanere i Thorshavn fortære mere dér end andensteds, hvor de i Færø opholde sig. Men, omendskönt man vel maa tilstaa, at de forhen anførte Aarsager vel kunde göre en Del til, at Kornvarer nu søges mere end för, saa er det dog en Sandhed, at Agerdyrkningens Forsömmelse er en Hovedaarsag dertil; hvori ogsaa de fleste af Betjenterne, og deriblandt de, som raisonnere grundigst, saasom Nr. 3, 7, 9, 10 og nogle af Sysselmændene i Tingsvidnerne Nr. 12 og 13, i deres Svar ere enige. Og om denne Agerbrugets Formindskelse endog alene var at anse som en Biaarsag, saa indses det dog let, at, da de andre forhen opregnede Medaarsager alle ere af den Beskaffenhed, at de dependere af Hændelser, og altsaa ikke ved menneskelig Forsigtighed kan forekommes, man da har saa meget mere Aarsag til at hindre Agerdyrkningens videre Aftagelse, som den eneste Kilde til fornævnte Onde, der er mulig at tilstoppe. Dog kan jeg ikke undlade at vise de ulige Tanker, Betjenterne ere af i Henseende til denne Post, nemlig:

II. Om Agerdyrkningen i Færø er aftaget eller ikke, og, hvis det förste er, da af hvad Aarsager? Nogle, saasom Nr. 2, 4, 5, 7 og 11, ville ikke vide, at Agerbruget er mindre nu end för, men holde for, at, om den end aftager et Sted, saa tiltager den et andet, især i Østerø, Sandø og Syderø, paa hvilket sidste Sted Hr. Pastor Müller i Nr. 11 angiver, at adskillige flittige Personer have opdyrket og indhegnet vilde Marker til Agerland, og til Bevis om denne Tiltagelse beraabe de sig paa Korntienden, da de formene, at Præsterne, Sysselmændene og Kirkeværgerne kan, efter den Korntiende de have faaet, bedst bevidne, at Agerdyrkningen hellere har til- end aftaget. Dog maa de fleste af disse tilstaa, at mange Bønder enten af Ladhed ikke ville, eller formedelst indløbende Vanskeligheder ikke kunne, paapasse og dyrke deres Jord tilbørlig, endskönt de have ligesaa gode Enge som de i Sandø og Syderø, og Engene, skönt de end ikke allesteds ere lige store, dog ere lette at forøge, efterdi Udmarkerne ere store og vidtløftige.

Andre af Betjentene derimod, saasom Nr. 3, 7, 9 og flere, formene, at Agerdyrkningen i Færø forsömmes og kendelig efterhaanden aftager, da endog (efter Nr. 3) mange Stykker Indengaardsjord, som för have været opryddede, nu ligge øde.

Alt, hvad man heraf kan slutte, er dette: at, omendskönt Agerdyrkningen paa nogle faa Steder kan være lige saa god eller bedre end för, den dog nu i Almindelighed i Færø er aftagen til Skade for det almindelige, saavel som for Bonden selv, der herved ikke alene mister sit Korn, men endog den Hjælp i Husholdningen, han skulde have af det större Antal Kvæg, han kunde holde, om han indhøstede mere Hø, og endelig den mere Gødning, han i saa Fald var i Stand til at erholde.

For at raade Bod paa dette Onde, hvortil jeg siden under den foreslagne Anordnings 1ste Post skal føreslaa de tjenlig agtende Midler, bliver det nødvendigt her at undersøge de Grunde, hvoraf samme rejser sig. Jeg formener nemlig, at de sande Aarsager til Agerdyrkningens Formindskelse i Færø bekvemmelig kan inddeles i 2 Klasser:

Nogle ere nødvendige, og andre derimod vilkaarlige, som burde og kunde udryddes eller forebygges. Til det förste Slags regner jeg:

a) Nogle Steders Vanskelighed og Ubekvemhed til Agerbruget, især formedelst deres kolde Beliggenhed og den paa nogle Steder bestandig faldende kolde Sødamp.

b) Mangel paa behørig Gødning, som vel for en Del rejser sig af Kvægets Slagtning for Fodermanglingens Skyld, men fornemmelig af Mangel paa den til Gødning brugelige Drivtang, som paa de fleste Steder ikke uden med.yderlig Besværlighed kan haves; og herimod veed jeg intet Middel at foreslaa, uden det skulde være muligt, som paa andre Steder, at bruge anden kunstig Gødning, hvorom jeg dog, i Mangel af Kundskab om Jordens og Grundens Beskaffenhed paa disse Steder, ikke med Vished kan bestemme noget.

Til de vilkaarlige Aarsager, som kunde afhjælpes, høre især:

a) Mange Bønders Forsömmelse i Henseende til deres Fæstejorders Paapasning og Dyrkelse, da en Del vise en utilladelig Efterladenhed i Agerbruget, og i dens Sted søge at ernære sig enten af Fiskeri eller af Hosebinden som et mageligere Arbejde, til ikke liden Skade for Jordbruget og Agerdyrkningen i Almindelighed (vide Nr. 5, 7, 10).

b) En stor Del Indbyggeres Fattigdom, da de have liden eller ingen Jord at dyrke. Dette Landprovstens Andragende, i Nr. 4, bestyrkes ved Sysselmand Andreas Jacobsens Klage i Nr. 2, hvori han forestiller dels, at mange Bønder end ikke besidde deres Fæstejorder, men bo paa deres Odelsjorder, og dels, at der skal findes de, der har 2de Fæstegaarde og dog ikke hverken af Familie eller af dem selv besidder mere end den ene Gaard, men sættes bort til fremmede for 3dje Parten at arbejde. Og da denne Indretning ej alene aabenbare sigter til Landbrugets Skade, da andre fattige derved lide Nød, idet de udelukkes fra de Næringsveje, de have Ret til, og end ikke nyde Hø til at føde en Ko med, men maa betle behøvende Jord til Kornavlingen af andre, men saadant endog strider lige imod Forordn. 30. Maj 1691, Art. 9, saa skulde jeg herved indstille, om ikke vedkommendes Erklæring over dette Andragende maatte indhentes, paa det der, om samme skulle befindes rigtig, i Tide derpaa kunde raades Bod.

c) Mangel paa behøvende Tjenestefolk for de jordbrugende. Men da nogle af Betjenternes Erklæringer sætte denne Mangel i Tvivl, og jeg derimod er af de Tanker, at samme ej alene, desværre, er til, men endog udgör den betydeligste og mest indflydende Aarsag til Agerdyrkningens Formindskelse, saa skal jeg under følgende Post for sig selv afhandle denne Materie, nemlig:

III. Om Bønderne paa Færø ere forlegne for Tjenestefolk til Agerdyrkningens Vedligeholdelse og videre Forfremmelse? Landprovsten, Hr. Diurhuus, der for det meste ytrer sære Meninger, og fattes ej heller dem af Betjenterne, som til en Del bifalde hans Tanker, tror (vide Nr. 4) ikke, at denne Mangel finder Sted uden hos dem, som behandle deres Tjenestetyende slet, men at de Husbonder derimod, som omgaas deres Tjenestefolk tilbørlig, ikke kan fattes Tjenere. Men deri har han alle de øvrige Betjenteres, endog Sysselmændenes og alle Østerøens Beboeres Forklaringer (vide Nr. 12) imod sig, der alle höjlig besvære sig over denne Mangel, ligesom der og för af andre over samme Post er bleven klaget; og efter saa manges enstemmige Forsikring kan man vel ikke andet end holde det for upaatvivleligt, at denne betydelige Ulejlighed ogsaa virkelig i Færø er til.

For nu at udrydde dette Onde (hvortil jeg ogsaa siden skal foreslaa Midler) nødsages man at oplede dets Kilder. Og saa beklageligt som det er, at disse Aarsager virkelig ere mange, saa vel er det paa den anden Side, at de alle, ved at stifte en god Orden, staa til at hæve.

Aarsagerne til fornævnte skadelige Mangel paa Tjenestefolk formener jeg da at være følgende:

1. At nogle Husbonder omgaas deres Tjenestefolk utilbørlig. Uagtet man ikke heraf med Landprovsten kan slutte, at denne Mangel ikke virkelig er til, saa vil jeg dog med ham gerne tro, at denne slette Behandling kan være en Medaarsag til, at ingen skotter om at tjene de Husbonder, som enten ikke ville eller ikke kunne holde deres Tjenestetyende med tilbørlig Kost og Lön eller præstere dem samme i rette Tid, eller og fordre Arbejde af dem over deres Evne, ja vel og ofte skyde Skylden paa Tjenestefolk for at undskylde deres egen Ladhed. Det er derfor troligt, at slige Husbonder ikke sjælden maa have Mangel paa Tjenestefolk. Herudi ere adskillige af Betjenterne ogsaa enige,

saasom Nr. 4, 7, 11 og Sysselmand Weyhe udi hans og Østerø Syssels Svar Nr. 3 i Tingsvidnet, som herved under Nr. 13 fremlægges.

2. Adskillige Tjenestefolks Selvraadighed, da de ej alene opføre sig slet og fortræden i Tjenesten, men endog, naar de ej begegnes som de selv ville, eller tiltales noget i Tjenesten, løbe de, endog ofte uden foregaaende Opsigelse, af Tjenesten, hvorved Husbonden sættes i en ikke liden Forlegenhed; denne Aarsag anføres i Nr. 3, 7, 8, samt Nr. 1, 4, 5 i Tingsvidnet Nr. 12. Og saadant kan ej andet end foraarsage, at de Husbonder, som elske Fred og sky Fortrædeligheder, hellere undvære og frygte for at have Tjenestefolk, som mere ville regere end adlyde, og altsaa underkaste sig selv en frivillig Mangel af Tjenestefolk, som et mindre Onde.

3. At adskillige af Almuen, helst Husmændene i Thorshavn, holde deres Börn hos sig til Lediggang, skönt de baade ere arbejdsføre og kunne faa Tjeneste; dette bevidner saavel Lagmanden, Landfogden og Sorenskriver Samuelsen i Nr. 1, som og Nr. 5, 7 og endelig Nr. 5 i Tingsvidnet Nr. 12.

4. Mangel af god Politi og af fornødne Tvangsmidler mod genstridige Tjenestefolk, og dem iblandt Forældre, som opføde deres Börn i Ladhed og Lediggang, samt imod dovne og tjenstdygtige Lediggængere. Endskönt ingen af Betjentenes Svar melde noget om denne Grund, saa tror jeg dog, det er ufejlbarligt, at i et Land, hvor der i Almindelighed klages over Lediggængere og Landstripperi, og paa samme Tid over Mangel paa Tjenestefolk, nødvendig maa fattes paa en god Orden imellem Husbonder og Tjenere og paa tilbørlig Opsigt saavel over den saa fornødne Husøkonomi som med de höjst fordærvelige Løsgængere. For hvilket alt der følgelig bör at sættes de fornødne Grænser, da det nu erfares, at samme hidindtil med Frækhed ere overskredne.

5. Den i Færø brugelige, men höjst upasselige Maade at lönne Tjenestefolk paa. Paa det at Bønderne i Færø kunne faa de fornødne Tjenestefolk, som de nu saa ofte mangle, er det nødvendigt, at disse maa have samme Lyst at tjene som Husbonden til at erlange Tjenestefolk. Nu er det vist, at intet kan mindre opmuntre Almuen til at give sig i Tjeneste, og derimod mere afholde dem fra at tjene, end den nu i Færø brugelige, af Lagmanden, Landfogden og Sorenskriver Samuelsen i Nr. 1, under VI. Post beskrevne Lönningsmaade; jeg maa fuldkommen bifalde deres Slutning, at denne Löns Beskaffenhed, da den til Dels bestaar i mere Fødevare, end de daglig fortære, har mange onde Følger, og foraarsager, at de, som kunde og burde tjene, hellere vælge en friere, lettere og mageligere Næringsvej med at ernære sig af Hosefabrikken. Og denne Uorden maa altsaa upaatvivlelig udgöre en vigtig Medaarsag til Vanskeligheden at erlange og beholde Tyende i sin Tjeneste.

6. De alt for hyppige Giftermaal imellem unge Personer af Almuen, uden först at være forsynet med nogen ordentlig og lovlig Næringsvej. Lagmanden, Landfogden og Sorenskriveren beskrive, under 1ste Post i Nr. 1, dette Onde med sine vidt udbredte Følger, meget fuldstændig. Og adskillige af de øvrige Betjentere klage over det samme; af Nr. 3, 4, 8 og 11 erfares, at mange unge og ledigeFolk, som vare mest duelige til Landvæsenet, løbe uden Betænkning sammen i Ægteskab, og det med liden eller slet ingen Formue; de byde da enten Leje for Jordegodser hos Odelsmanden, hvorved de faa et Foder Hø til en Ko at leve af, og for Resten trygle de Uld etc. af andre Folk i Præstegældet, eller og de sætte sig ned i Thorshavn, hvor de ernære sig enten af nogen liden Handel og andet saadant eller af Uldtryglen, hvorved Bønderne og Agerbruget lider saa anseligt Tab, at den, som i Aar har 2 à 3 Tjenere, har derfor ad Aare ingen. Og dette leder mig til de 2de betydeligste Aarsager til Mangel paa Tjenestefolk, nemlig: Det hyppige Sammenløb til Thorshavn, og det i Svang gaaende Uldtrygleri. Jeg tror at have megen Föje til at anse dem for de vigtigste, thi just det, at Tjenestefolk stole paa at finde letteligere og mageligere Levebrød i Thorshavn, eller dog andensteds at kunne ernære sig af Uldtryglen, gör dem selvraadige, virker Ulyst til Tjeneste og opmuntrer dem til utidige Giftermaal, i det sikre Haab, paa en for Landet saa skadelig Maade at erlange et taaleligt Levebrød. — Næsten alle de indsendte Betænkninger ere enige udi:

7. Det unge Mand- og Kvindeköns altfor frække Frihed at sætte sig ned i Thorshavn, og det just fornemmelig de, som vare mest bekvemme til at anvendes ved Landvæsenet. Aarsagerne, hvorfor disse Folk saa hyppig søge til Thorshavn og derimod sky at tjene og forblive i Landsbyerne, ere, foruden de forhen under denne III. Artikels 1ste og 5te Post anførte, denne: at Thorshavn virkelig har adskilligt, som didhen kan lokke dem. De flytte nemlig dertil dels a) for at tjene, da der falder baade bedre Kost og Lön, og desuden mageligere og fornöjeligere Arbejde, end at grave og dyrke Jorden for Bønderne

(vide Nr. 3, 4, 5 og 7), og dette gaar saa vidt, at det (efter Nr. 6 og 11) er den gemene Almue i Thorshavn, som, naar de paa en eller anden Maade have erhvervet sig noget dér, som oftest drager flere ind til sig fra Landet end de fornemmere, og det i den Hensigt, at naar de have disse at passe paa Huset, kunne de selv strippe Landet omkring efter Uld, eller og de i samme Ærinde sende disse deres lade Tjenere ud paa sine Vegne for til sig at tigge den behøvende Uld (vide Lagmand Hvedings Relation af 13de Septbr. 1773). Dels søge de til Thorshavn b) for paa adskillige andre Maader at ernære sig; de kunne dér blive Dragere hos Landfogden, eller Soldater hos Kommandanten, der (efter Nr. 3) skal (ved efter Behag at antage og aftakke Soldater) bestandig trække det bedste Mandskab af Landsbyerne ind i Thorshavn; nogle drive dér en liden Handel og gifte sig derpaa; andre fra Landsbyerne, som allerede utidig have giftet sig og avlet Börn, flytte til Thorshavn for at være nær ved Handelen og faa Korn til Livets Ophold, saa tit de behøve, det de ikke kunne bekomme paa Landet, hvor enhver behøver sit til egen Husholdning, og for Resten ernære sig med at arbejde Hoser, hvortil Ulden maa tigges, samt med at indkvartere de dertil kommende Landsbyfolk, for siden hos dem at have Lejlighed at tigge Uld til deres Hosefabrik som Erstatning for det nydte Logemente (vide Nr. 3, 4, 5, 6, 7, 10 og 11). Sognepræsten Hr. Svaboe har derfor, efter mine Tanker, Ret, naar han i Nr. 3 paastaar, at Thorshavn er en Fristad for Løsgængere, Landstrygere og uforskammede Tryglere; og dette Sammenløb har 2de onde Virkninger 1) at Thorshavn virkelig nu er for stor mod det øvrige Færø, da den nu (efter Nr. 2) er saa opfyldt med Folk, at den aarlig skal udtage af Handelen over 1,300 Tønder Byg, nogle 100 Tdr. Rug, og störste Delen af Ærter og andre Varer. Uagtet det nu vel maa tilstaas, at Thorshavn behøver et temmeligt Antal Beboere til daglig Tjeneste for de kongelige Betjentere dér og ved Handelen sammesteds, samt og for at indkvartere Landsbyfolkene, som dér komme ofte i stor Mængde og behøve ej alene visse Logementer, men endog ofte, formedelst slet Vejr og mange Baades Sammenkomst, maa opholde sig længe dér, saa er det dog unægteligt, at Thorshavn, i Forhold til det øvrige Land, er overfyldt med alt for mange Indvaanere, hvilket vel i et Land er lige saa farligt, som det er skadeligt for det menneskelige Legeme, naar alt Blodet cirkulerer til Hovedet. Men samme Tilløb maa nødvendig foraarsage 2) en betydelig Mangel paa dygtige Tjenestefolk i Landsbyerne, saa at mange Bønder endog af den Aarsag nødes til at gaa fra deres Gaarde, og mange ikke kan faa Agerdyrkningen til fulde fortsat eller deres Afgrøde indsamlet i rette Tid, men samme, af Mangel paa Folk, i Efterhösten af Uvejr ödes og forkommer (vide Nr. 3 og Hvedings forhen allegerede Relation). — Endelig trækkes en anselig Mængde Folk fra Landbrugets Drift ved

8. Det hyppige Landstripperi og Uldtryglen, der i Færø og især i Thorshavn nu har indsneget sig. Allerede for en Del Aar siden er der fra Landet ført Klage over dette Onde; og nu indeholde Betjenternes indsendte Svar næsten alle en almindelig Besværing over det samme. Jeg samler Uldtrygleri og Landstripperi, fordi de ere saa nöje med hinanden forbundne, at den förste (som i Nr. 1 rigtig er anmærket) er en Moder til den sidste; og fordi de, som ernære sig ved Uldtryglen, til Dels ikke ere andet end Landstrygere og Løsgængere, der, om deres Levemaade kan kaldes en Næringsvej, dog ikke ernære sig, som de burde, men paa en for Landet i Almindelighed skadelig Maade.

Denne Uldtryglen sker almindelig ved St. Hans Dags Tider, som den eneste Tid, da man tager forrige Aars Uld af Faarene (vide Nr. 4). Og for at have en fuldkommen Idé om sammes Beskaffenhed og adskillige Arter kan man forestille sig samme paa følgende Maade, nemlig:

Uldtrygleri i Almindelighed bestaar i, at en Del af Landets Indvaanere, især fra Thorshavn af, löbe Landet omkring for at bede de mere formuende om Uld eller, i Mangel deraf, om Skind, Rug, Tælle, Kød etc. — Denne er igen 3 Slags sc.:

1. Uldtryglen in specie ɔ: naar en fattig beder om Uld;
2. Uldbeden ɔ: naar en rigere beder om Uld; og endelig:
3. Uldhandel ɔ: naar lidt foræres igen, eller göres Tjenester for Ulden.

De, som øve denne Trygleprofession, ere adskillige: Nogle ere en Del af deres Tjeneste forløbne Tjenestetyende; endog nogle Tjenestefolk øve Uldtryglen, imedens de ere i Tjeneste, for des snarere at berige sig og ventelig for at have noget at begynde en Hosefabrik med. Andre ere gifte Folk, som Bønderne ikke gerne ville have i Tjeneste, og hvilke, naar de först ere løbne sammen uden at have noget at leve af og dem tilslaas Börn, gribe til dette Middel, da dem fattes anden lovlig Næringsvej. Endnu andre ere ugifte, lade og magelige unge Folk, som hade det sure og haarde Landarbejde. Og endelig-

andre ere de, som bo eller have nedsat sig i Thorshavn, og enten ganske eller til Dels leve af Uldtryglen og Hosebinden. Disse sidste ere igen 2 Slags, nemlig: 1) Thorshavns gamle Almue med deres hos dem opvoksede og opdragne Afkom, som ikke ere tjenlige til Landsbyarbejde, da de dertil ere uvante, medmindre de blive applicerede dertil i Ungdommen, men ere bedst skikkede til Thorshavn. Herhid høre og Soldatesqven og en Del smaa Betjente i Thorshavn, saasom Synsmænd, Dragere ved Landskylden og Handelen, som, naar de for Alder blive aftakkede, ikke kunne leve af deres Lönninger, og hverken selv eller deres Enker kunne leve enten af Jordegodser eller Fiskeri, og derfor have Hosefabrikken som deres eneste Tilflugt; alle disse behøve altsaa Uld for at have noget at leve af, og naar denne ej kan faas hos Præster eller Bønder til Købs, maa de rejse om for at trygle den. 2) Andre gifte eller ugifte, som aarlig flytte til Thorshavn fra Landsbyerne af Ladhed og for at have det mageligere ved Hosebinden, samt for at leve friere ved Uldtryglen.

Foruden at saadan Uldtryglen og det deraf flydende Landstrygeri virker Mangel paa Tjenestefolk, saa er det let at indse (ligesom og de civile Betjenteres og en Del af Gejstlighedens Betænkninger sige det samme), at den, ligesom alt andet Løsgængeri, har mange onde Følger. Ikke desto mindre findes der dog adskillige af Gejstligheden, der anse Uldtryglen som et malum necessarium, der skal have sin store Fornødenhed og ikke kan udryddes, uden at et större Onde skal komme i Stedet, men at sammes Afskaffelse (som Landprovsten udtrykker sig) vilde blive en stor Jammer og Slavestand for mange (vide Nr. 4, 5 og 7). Skal Meningen heraf være, at Landstripperiet aldeles, som det er, skulde vedblive, hvilket man snart skulde slutte af nogle deres Forestillinger, saasom: at mere Ro og Fred stiftes ved at beholde end ved at bryde gammel Vedtægt, hvis Forandring alle sky; at man ej i et saa langt fraliggende Land bör hindre Folk fra at hjælpe hinanden; at Tingen nu ikke kan være anderledes; og at de, som klage over Uldtryglen, bedst selv kunde afskaffe den, saa vidt den er ubillig, ved at give intet, — saa kan vel ingen bifalde dette, der er grundet i et lige saa vrangt som upolitisk Begreb om den ægte Gavmildhed. Er Meningen derimod denne, at Uldtryglen i nogen Maade burde tolereres, men de fornødne Indskrænkninger derfor sættes, saa er jeg, som siden skal vises, ganske af samme Tanker.

Efter at have forestillet disse adskillige Anledninger til Agerdyrkningens Formindskelse i Færø, skulde jeg nu foreslaa:

IV. De til at hæve disse Ulejligheder fornødne Midler. I denne Henseende skulde jeg indstille, om det ikke skulde være tjenligt ved et Reskript til Landet, som paa sædvanlig Maade for Almuen og andre vedkommende kunde bekendtgöres, at fastsætte en almindelig Anordning angaaende Agerdyrkningens Forsömmelse, Tjenestefolk og Husbonder paa Landet, samt Uldtryglen og Landstripperi. Til hvilken Anordning jeg derfor skulde i det følgende göre underdanig Forslag:

Hvad den 1ste anförte Aarsag til Agerdyrkningens Formindskelse angaar, nemlig: at adskillige Bønder ikke dyrke deres Jord, som de burde, saa er det vist, at Agerbruget i Færø kunde meget ophjælpes dels a) ved en bedre Behandlingsmaade, dels b) ved de mange til Kornavling bekvemme, men udyrkede, Pladsers Optagelse, og endelig c) dels ved, at de lade Agerdyrkere bringes til en flittigere Jordbrug af de allerede dyrkede og i Fæste havende Jorder. Til det förste, nemlig en bedre Dyrkningsmaade i Færø at indføre, er allerede, ved den kongelige allernaadigste Resolution af 28. Febr. 1774, angaaende en norsk Bondekarls Oversendelse og færøske Bønderkarles Udrejse, gjort en god Begyndelse, hvilket Forslags Udfald man faar at afvarte, förend noget videre i denne Henseende kan foretages. Betræffende öde Jorders Oprydning, da er allerede saavel ved Norske Lov som ved de senere om Rydning udkomne allernaadigste Forordninger, især Forordn. af 29. April 1752 og 6. Maj 1754, Rydningsvæsenet saa nöje fastsat, at jeg intet dertil finder at lægge, men indstiller alene, om ikke Landfogden kunde beordres at tilholde saavel Kongslejlændingerne som andre Bønder at efterleve de i denne Henseende udgangne Anordninger, indskærpe dem de derved foranstaltede Opmuntringer, og overalt sörge for, at Gaardbrugerne, ved alle Lejligheder, maatte oplyses om deres sande Fordel. Men hvad det 3dje angaar, nemlig Bøndernes Forsömmelse og Ladhed i at dyrke de allerede optagne Jorder, da, endskönt jeg vel tror, at samme til en stor Del vil bortfalde, naar en bedre Orden med Tjenestetyende og Husbonder bliver indført, skulde jeg dog holde det tjenligt at möde dette Onde i Begyndelsen, og derfor indstiller, om ikke den forhen nævnte Anordnings 1ste Post kunde være af dette Indhold:

I. Sysselmændene med deres 2de Mænd bör, naar de omrejse for at oppebære Kongens Uldtiende, efterse og anmærke, hvad Jordegods enhver Kongs-Lejlænding besidder, og hvor stort Stykke han deraf for det Aar har dyrket; befinder han da nogen, som besidde til Agerdyrkning bekvemme Pladser, at have været forsömmelig i at dyrke sin Bø eller Agerjord, haver Sysselmanden sligt for Landfogden tilbörlig at angive, som bör være pligtig straks paa lovlig Maade at tiltale den, som sig i saadan Forsömmelse haver ladet finde, til derfor at stande til Rette efter Loven.

Hvad den 2den Aarsag til Agerdyrkningens Aftagelse betræffer, nemlig at adskillige Bønder ikke besidde deres i Fæste havende Jorder, hvorved andre fattige betages deres lovlige Næringsvej, da kan, efter hvad jeg forhen derom har anmærket, intet derved foretages, förend vedkommendes Erklæring angaaende samme Sags Rigtighed er bleven indhentet.

Men i Henseende til den 3dje af de anförte Aarsager, nemlig Mangel paa fornödne Tjenestefolk, og samme Mangels adskillige Aarsager, da holder jeg for, at disse paa følgende Maade kunde udryddes eller forebygges: For at afværge de sub Nr. 1, 2 og 4 dertil forhen anförte Aarsager, mener jeg følgende Poster burde fastsættes:

II. Tjenestefolk, som befindes og overbevises at opföre sig skødesløs, modtvillig eller opsætsig i deres Tjeneste, skal Husbonden ej alene have Magt til af sin Tjeneste at bortvise, men de skulle endog efter befindende Omstændigheder straffes, enten med Gabestokken eller med at sidde nogen Tid paa Vand og Brød enten i et Udhus af Husbondens egne, under Kaldsmændenes eller 2de af Sysselmanden tilsatte Mænds Opsigt, eller i Corps de Guarden ved Skansen; og bör da i begge Tilfælde de paagaaende Omkostninger af Tjenerens indeholdte Lön af Husbonden at udredes.

III. De, som uden lovlig Aarsag, saasom at blive ilde medhandlet af sin Husbond, forlade deres Tjeneste uden lovlig Opsigelse, skal straffes paa samme Maade, og desuden miste den Lön, som er fortjent og kunde haves til gode til den Dag, de saaledes uretteligen begave sig af Tjenesten.

IV. Befindes nogen Husbonde at give sine Tjenere uforsvarlig Kost, eller ikke at betale dem deres Lön i rette Tid, da skal Tjeneren have Frihed til at forlade sin Tjeneste, og Husbonden være pligtig ej alene at betale Tjeneren sin fulde Lön for den Tid, den skulde have bleven i Tjenesten, indtil han, efter foregaaende lovlig Opsigelse, havde været forbunden til at kvittere, men og betale i Mulkt til Fattigkassen et halvt Aars Lön. Paa samme Maade skal den Husbonde anses, som uden gyldige Aarsager, saasom Utroskab, Drukkenskab, Skødesløshed eller Opsætsighed, bortviser nogen Tyende af sin Tjeneste förend rette Faredag; item de, som medhandle deres Tjenere ilde og utilbörlig uden lovlig Aarsag, i hvilket Fald Husbonden desuden for sit uskellige Forhold bör at straffes efter Loven.

V. Saa skal og enhver Husbonde enten selv eller ved vedkommende Sysselmand, paa egen Bekostning, om han ej selv kan skrive, uvægerlig give sine Tjenestefolk, naar de fra hannem skilles, saadant Skudsmaal, som de have fortjent, og derudi udtrykkelig melde deres For- og Tilnavn, Alder, om de ere gifte eller ej, hvor længe de have været i hans Tjeneste, samt hvorledes deres Forhold i samme deres Tjeneste haver været.

VI. De Husbonder eller Tjenere, som formene sig at have Föje til at klage over hinandens Forhold, imedens Tjenesten vedvarer, eller over ulovlig Bortjagelse eller Undvigelse af Tjenesten, med videre, have saadant vedbörlig at andrage for vedkommende Sysselmand, som da, tillige med sine 2de sædvanlige Kaldsmænd, eller, om de ej ere til Stede, da med Kirkeværgerne i det Sogn, Forseelsen er skeet, straks, og uden andre Formaliteter end dem, Tid og Lejlighed kan tillade, bör at undersöge og paadömme de saaledes imellem Husbonder og Tjenere opkomne Tvistigheder, efter forhen anförte IIden, IIIdie, IVde og Vte Post. Ligesom han og skal være vedkommende Husbonder, naar de det begære, behjælpelig i at paagribe de af deres Tjeneste ulovlig undvigte Tyende, paa det de efter denne Anordnings Indhold vedbörlig kunne vorde ansete. Findes og nogen Tjeneste-Tyende uden Grund eller Föje at klage over sin Husbond, skal samme straffes efter Omstændighederne med nogle Dages Fængsel paa Vand og Brød; hvorimod den Tjener, som beviser at lide Fornærmelse af Husbonden, skal forhjælpes til al billig Satisfaktion; og skal enhver Husbonde, saa snart muligt, til Sysselmanden indberette, saavel naar nogen af deres Tjenestefolk undvige af Tjenesten, som og naar de selv maatte finde sig beföjede til, formedelst nogen Opsætsighed eller anden Last, at bortvise nogen af deres Tjeneste.

Til saadan Ende bör enhver Sysselmand føre en Protokol, som af Lagmanden og Landfogden inden Lagtinget skal forsegles, og ved hvert Aars Lagting oplæses, samt med Lagrettens Attest, at den er oplæst, forsynes.

Skulde nogen enten Husbonde eller Tjener finde sig fornærmet ved den af Sysselmanden og medhavende Mænd i eet eller andet af fornævnte Fald givne Kendelse, da stande det ham frit for, dog saa snart muligt, ved Klage, uden noget ordentligt Stævnemaal, til Lagtinget at paaanke samme; men befinder Lagretten Kendelsen billig, skulle de ved deres Dom tilbørlig mulktere eller straffe den indklagende for ubeføjet Paaanke.

For at sætte den forhen som 5te Aarsag anførte upassende Lönningsmaade paa en rigtigere og tjenligere Fod, er jeg enig med Lagmanden, Landfogden og Sorenskriver Samuelsen (vide Nr. 1), at Tjenestefolks Lön maatte, for at forekomme videre Misbrug, nöjere end hidtil sket er, regleres og fastsættes, i Henseende til Kvaliteten af samme, da den nu alene bestaar i en Krone i Penge, og for Resten i Klæder og Madvarer, hvilket sidste ej alene er unyttigt for Tjenestefolkene selv, men ogsaa skadeligt for Husbonderne. Hvad derimod Kvantiteten af Lönnen angaar, da, omendskönt de sidstmeldte Betjente formene, at samme burde fastsættes til 7 Gylden aarlig for en Karl og 5 Gylden for en Pige, saa har jeg dog ikke dristet mig til, i den Henseende at göre noget Forslag, da jeg holder det betænkeligt at indskrænke Husbonder og Tjenere i saadanne Ting, der i Færø, saavelsom andetsteds, bör dependere af Parternes Konvention eller rettere af den i Landet indførte Sædvane. Jeg formener og, at, naar Husbonder overalt i Færø ved de herefter foreslagne Midler blive forsynede med de fornødne Tjenestefolk, og alle tjenestedygtige ledige unge Folk af Almuen forbuden at ligge paa deres egen Haand, Tjenestefolks Löns Storhed da vil reglere sig selv sikrere end nu, da der er Mangel paa dem, og bedre end ved nogen Lov kan bestemmes. Jeg skulde derfor alene indstille, om ikke Anordningens 7de Post kunde være af følgende Indhold:

VII. Det skal ikke være nogen Tjeneste-Tyende tilladt af deres Husbonder at fordre eller modtage videre Madvare end deres daglige Kost og Tæring, mindre at foreskrive Husbonden, hvad Slags Mad og Drikke de ville have, men de bör at lade sig nöje med den Mad og Drikke, i Landet for Tjenere er sædvanlig, uden for eet Maaltid at fordre mere deraf, end de kan spise. Derimod skal Husbonderne herefter være pligtige at give deres Tjenestefolk den imellem dem akkorderede Lön alene i rede Penge samt de sædvanlige Klæder in natura.

For at forekomme de utidige Giftermaale, der berøve Bondestanden en anselig Del Folk, er jeg ganske enig med Lagmanden, Landfogden og Sorenskriver Samuelsen i det af dem udi Nr. 1 gjorte Forslag. Det kunde vel synes haardt at indskrænke Folks Lyst til Giftermaale, hvortil de maaske hellere maatte opmuntres; men naar det paa den anden Side betænkes, at det kun er uordentlige og ubetænksomme Ægteskaber, og ved hvis Indgang Ægtefolkene ingen Udsigter have for sig til, paa ordentlig og lovlig Maade, at kunne ernære sig selv og opdrage den dem tilslagende Afkom, saa er det ustridigt, at der for saadanne bör sættes de rette Grænser; og omend saadan Indskrænkning kunde maaske give nogen Anledning til Utugt og slige Laster, saa er det dog en Sandhed, at disse Uterligheder, foruden at de, formedelst den derpaa ventende Straf, ikke kunde blive hyppige, dog altid ere et ringere Onde og af mindre Skade for det almindelige end de utidige og ubetænksomme Giftermaale. Jeg kan derfor ikke tage i Betænkning at foreslaa dette som Anordningens 8de Post:

VIII. Ingen af Almuens Folk, som ej for vedkommende Præst kan bevise, at han af egen Ejendoms- eller Fæste-Jord besidder $^1/_2$ à 1 Mark, eller at have nogen anden lovlig og tilstrækkelig Næringsvej, maa tillades at sammenvies, medmindre han ved rigtige Pasbord og Skudsmaale kan godtgöre, at saavel han som Kvindfolket, han vil ægte, haver tjent i 6 Aar eller mere paa Landet, og har faaet gode Skudsmaale, hvor de sig have opholdt.

For endelig at hæve de under Nr. 7 og 8 anførte 2de Aarsager, nemlig det store Indryk til Thorshavn og det i Svang gaaende Uldtryglen og Landstripperi samt den under Nr. 3 anførte Ulejlighed, formener jeg, følgende Anstalter kunde være tjenlige:

IX. Landfogden haver straks og saa snart muligt paa det nöjeste at undersøge de i Thorshavn boendes Handtering. Det unge Mandskab, som han da efter saadan Undersøgning ikke skönner nødvendig at behøves af deres Forældre, bör i Ungdommen vises ud paa Landet

for i Tide at lære Landsbyvæsenet og vænnes til Arbejde. Alle de af Bondestanden, som befindes friske og bekvemme til Arbejde, og ikke allerede have nogen ordentlig, lovlig eller tilladelig Næringsvej, bör Landfogden alvorlig tilholde at begive sig ud paa Landet for der at søge og antage Tjeneste hos dem, af hvilke de forlanges. I lige Maade bör Landfogden at tilholde alle andre arbejdsføre og ledige Personer i Thorshavn at forföje sig i antagelig Tjeneste enten i Thorshavn, eller i Mangel deraf paa Landet, hvor de maatte forlanges. Befindes nogen, al Advarsel uagtet, modtvillig i at efterkomme hvad dem bydes, haver Landfogden saadanne paa lovlig Maade ved Retten at tiltale til Strafs Undgældelse, enten med Gabestokken, Fængsel paa Vand og Brød eller anden vilkaarlig Straf efter Omstændighederne. Og skal slige Sager ved Retten trakteres som Politi-Sager og brevi manu afgöres.

X. Alle og enhver fra Landsbyerne, som til Landvæsenet findes dygtige, gifte eller ugifte, forbydes herved strængeligen at flytte til Thorshavn for der enten at nedsætte sig eller give sig i Tjeneste hos dem, som ingen Jordbrug have; men alle slige Folk bör paa Landet at forblive og der søge antagelig Tjeneste, hvor fornødent er, medmindre de ville underkaste sig den Omgang, som under følgende XII. Post med Løsgængere er fastsat.

Men paa det at der stedse overalt kunde haves fornøden Kundskab saavel om de i Tjeneste paa Landet værende som om alle tjenstdygtige, men ledige Folk af begge Kön, samt hvilke Husbonder der mangle Tyende, holder jeg for, det vil blive nødvendigt, at enhver Sysselmand holder ordentlige Lister over alt fornævnte til fornøden Underretning, da det, naar disse Lister føres paa den Maade, som i følgende Post fastsættes, vil være let for Sysselmanden og vedkommende, med eet at overse det ganske Syssels Tilstand i Henseende til Tjenestefolk og Løsgængere. Jeg har derfor, for hermed at göre et Forsøg og erfare, om samme kunde sættes i Værk, under 26de Juli a. p. præliminariter beordret Landfogden at tilholde nogle af Sysselmændene for det Aar at forfatte slige Optegnelser; og dette har givet Anledning til de i Tingsvidnet Nr. 13 samt i medfølgende Nr. 14 indførte Lister. Da det nu heraf erfares, at dette Middel er aldeles praktikabelt, saa formener jeg, at denne Indretning under Anordningens 11te Post saaledes nöjere kunde bestemmes:

XI. Sysselmændene skulle, paa det der kunde haves fornøden Underretning om alle de i ethvert Syssel sig opholdendes Handtering, ved deres förste aarlige Omrejse forfatte hver over sit Syssel en ordentlig, nöjagtig og tilforladelig Liste over alle de i hans Syssel sig befindende Tjenestefolk, saavel af Mand- som Kvinde-Kön, deres Navne, Alder, Husbonder, og, hvis de ere opsagde, da, om de igen have bekommet Tjeneste, og hos hvem. Ligeledes skal i samme Liste antegnes alle de voksne Börn af Almuen, som ere over 16 Aar, men endnu opholde sig hjemme hos deres Forældre. Saa skal og enhver Husbonde ved Sysselmændenes paafølgende aarlige Omrejser være pligtig for Sysselmanden hver Gang at angive, naar nogen af hans Tjenestefolk enten blive opsagde eller selv opsige deres Tjeneste, samt hvor mange Tjenestefolk han da behöver, og om han for samme er forlegen, hvilket alt Sysselmanden, udi den saaledes engang forfattede Liste, tillige med hvad andre Forandringer med Sysselets Tjenestefolk, som ved Dödsfald, Giftermaal o. s. v. kan være sket, nöjagtig bör at antegne. Og da enhver Sysselmand, af den saaledes holdende Liste, straks kan overse, hvem der mangler Tyende, og hvem der ere i Stand til at tjene, saa skal han alvorlig tilholde alle sig i hans Syssel sig befindende arbejdsføre og tjenstdygtige Folk, som, uden Tjeneste, ligge ledige og ingen lovlig eller ordentlig Næringsvej have (og hvis Navne og Alder han derfor i sin førende Liste ogsaa skal have anført) samt alle hos deres Forældre sig opholdende voksne Börn, at begive sig i Tjeneste hos de Husbonder, som mangle Folk. De i saadan Henseende forfattede Lister skulle ej alene af Sysselmændene paa Begæring enhver Husbonde i Sysselet forevises, og tilkendegives, hvilke tjenstdygtige Folk ledige ere, men og aarlig til Lagtinget af Sysselmændene fremlægges, samt, om der i Sysselet findes tjenesteløse Folk, som ingen Tjeneste der kunde erholde, da tillige for Lagtinget oplæses, paa det enhver, som mangler Tjenestefolk, kunde erfare, hvor saadanne vare at bekomme. Skulde da nogen, efter Sysselmandens Advarsel, befindes modtvillig og ikke vil antage Tjeneste, naar samme er at bekomme, men hellere vil ligge paa egen Haand, Forældre eller andre til Byrde, da bör Sysselmanden dennem paagribe og anholde, samt ved en Politiret, saaledes som i VI. Post forhen er fastsat, ved Dom tilpligte dem at undgælde som Løsgængere. Ligeledes bör han ved Dom at paalægge de Forældre en vedbörlig og efter Omstændighederne passende Straf, som uden Föje holde deres voksne Börn hos sig til Ladhed og Lediggang og forholde dem antagelig Tjeneste, naar samme gives.

For endvidere behørig at indskrænke Uldtryglen og Landstripperi, mener jeg, at samme bör ved et almindeligt Forbud afskaffes, undtagen for de virkelig nødlidende, som ikke paa anden Maade kunne hjælpes. I Henseende til disse skulde hvert Steds Sognepræst med Sysselmanden meddele rette fattige en Attest om deres Armod, hvilken de da skulde forevise for Landfogden for derefter at nyde Almisse af Landets Fattigkasse, i Forhold til deres Trang og Mangel paa fornøden Hjælpemidler. Landfogden maatte da, efter bedste Overlæg, bedömme disse trængendes Tilstand. De iblandt dem, som befandtes aldrende, Krøblinge og ellers aldeles uduelige til Arbejde, maatte af Fattigkassen, efter bemeldte Betjenteres Skönnende, nyde tilstrækkelig Pleje og Underholdning. De af dem derimod, som vare bekvemme til Arbejde, men formedelst et eller andet Uheld eller af virkelig Mangel paa Tjeneste eller anden lovlig Næringsvej ere brødløse, skulde vel og af Fattigkassen nyde Almisse, men Landfogden maatte se derhen, at dem tillige blev givet saadant Arbejde i Hænde, som de vare i Stand til at udrette; og for det øvrige alene skulde de gives Almisse af Fattigkassen; om hvilket alt jeg formener, at Landfogden ved en speciel Ordre burde instrueres. I saadan Henseende skulde jeg agte det tjenligt:

1) at Hans Majestæts Tiendeuld, foruden at en Del deraf (efter det i Nr. 1 under 3dje Post skete Forslag) burde for Betaling overlades de smaa Betjentere og Soldatesqven i Thorshavn, ogsaa til Dels kunde uddeles til disse fattige for en regleret Pris, i Proportion af deres mer eller mindre Trængende; heri er saavel Hr. Svaboe i Nr. 3 som ogsaa Landfogden i sit Promemoria Nr. 15 enige; eller, om dette ikke skulde finde Bifald, der da 2) efter det i Nr. 7 af Hr. Andreas Diurhuus gjorte Forslag, for Fattigkassens Regning maatte købes Hör og til Færø oversendes tillige med Foderokke, som slige fattige da kunde lære sig at spinde. De af bemeldte Hr. Diurhuus tillige foreslagne Væverfabrikkers Fremgang er i et sligt Land alt for uvis og fordrer for mange Anstalter til, at jeg for det förste drister mig til at göre noget Forslag til sammes Indførsel. Derimod skulde jeg mere bifalde 3) det af Lagmanden og Landfogden i Promemoria af 20de Junii a. p. foreslagne Garveri, der kunde sætte mange Hænder i Arbejde og ej alene er af en vissere Nytte for Færøerne, men og synes at medføre en Slags Nødvendighed i Landet. Jeg tænker, at her i Staden vel skulde findes en eller anden fattig Garver, som mod billige Vilkaar paatog sig at forestaa en slig Fabrik i Færø; og Fattigkassen kunde være tjent med at göre Forskud til de derved faldende Indretninger, da derved en stor Del fattige, som af den ellers maatte underholdes, blev satte i Stand at fortjene noget, ligesom ogsaa bemeldte Kasse maatte tilfalde alle de af denne Fabrik kommende Fordele. De, som ikke paa nogen af disse Maader kunde hjælpes, og ej heller af Fattigkassen kunde hjælpes, skulde Landfogden meddele frie Tryglersedler til at rejse omkring i Landet for at trygle Uld. Foruden at disse ikke kunde være mange, saa tror jeg ikke, at saadan Uldtryglen, der er saa indskrænket, kan være skadelig for Landet, da derved Hosefabrikken til en Del kontineres, i hvilken Henseende adskillige af Betjenterne ogsaa have ønsket, at Uldtryglen med de fornødne Indskrænkninger maatte vedblive, saa meget mere som Uldens ringe Pris i Færø gör, at Giverne, naar ikke Uldtryglen er altfor hyppig, føle lidet til, hvad de i saadan Fald bortgive. Det er ogsaa billigt, at de af Færøs Indvaanere, som er i Stand dertil, kontribuere til de fattiges Underholdning, hvilket, efter mine Tanker, i Færø bedst sker ved frivillige Gaver til de af Øvrigheden autoriserede Betlere.

Da jeg af de til Arge Hospital henhørende Dokumenter havde erfaret, at samme havde en Del Værelser, troede jeg, at samme bekvemt kunde bruges som et Hospital og Arbejdshus for ovenmeldte fattige. Men da jeg dels ved nærmere Korrespondance med Betjenterne, dels ved mundtlig Samtale med Landfogden, kom i Erfaring, at samme Bygning nu alene bestaar af 1 Stue, Køkken og Kammer, der bebos af Lemmen og Opsidderen over Jorden paa Hospitalet, Jens Poulsen, og at flere fornødne Værelsers Opbyggelse vilde foraarsage en anselig Bekostning, saa holder jeg for, at man for det förste alene bör lade det blive ved paa för ommeldte Maade at sörge for at forskaffe de brødløse Arbejde. Derimod maa jeg aldeles bifalde den af Landfogden i Nr. 15 foreslagne Daarekistes Indretning og Opbyggelse ved Hospitalet og indstiller, om ikke de derpaa gaaende Omkostninger af Hospitalets Fond burde udredes, da slige usle og elendige Mennesker ikke paa anden Maade kunde hjælpes eller hindres fra at göre sig selv eller andre Skade; maatte Landfogden derfor tillægges Ordre at bringe denne Indretning i Stand, var det i mine Tanker ønskeligt.

Alle andre løse og omløbende Betlere, som ikke med fornævnte Øvrighedens Trygleseddel ere forsynede, skulde af Sysselmændene paagribes og forsendes til Thorshavn, for der en vis Tid at arbejde ved Skansen; og de, som befandtes at have givet

slige uprivilegerede Tryglere noget, straffes; ligesom ogsaa ingen under Straf maatte give dem Fart og Flytning imellem Øerne i saadant Ærinde. For at have de fornødne Tvangsmidler imod arbejdsføre Lediggængere har jeg ogsaa korresponderet med Betjenterne om et Tugthuses Indretning paa Færø; men af Lagmandens og Landfogdens (med Nr. 15 og 17 betegnede) Svar samt af Löjtnant Morraths Betænkning (Nr. 16) erfares, at et saadant Huses Indretning vilde medføre for betydelige Omkostninger, og at derimod en saadan Indretning bedst kunde ske saaledes, som af Landfogden i Nr. 15 under 4de og 5te Post er foreslaaet og af Kommandanten i Nr. 16 approberet, ved at lade slige Folk arbejde i Skansen og ved dens Corps de Guarde, da samme Middel er mindre bekosteligt og lettere at sætte i Værk; og da Indvaanernes Karakter, efter Landfogdens Formening, skal være böjelig, saa skulde jeg tro, at man for det förste kunde sætte dette i Værk, da det er at formode, at ikke mange af Indvaanerne skulde lade det komme til den Yderlighed at underkaste sig ved deres Modtvillighed den dem dér biende Straf, men de fleste snarere, ved faa Eksempler paa Straffens Fuldbyrdelse, vilde lade sig skrække. Jeg skulde derfor indstille, om ikke Lagmanden, Landfogden og Kommandanten maatte tilskrives, at det af dem i den Henseende gjorte Forslag approberes, og dem paalægges at sætte samme i Værk, samt at det foreslaaede Arbejde tillige bifaldes saavel som Opsigten, der bekvemmeligst kunde betros den i Nr. 17 foreslagne Jörgen Lindenschow, og paa den dér foreslaaede Maade, samt, at Indkomsterne og Fordelene, saaledes som de har proponeret, kunde anvendes, hvorimod Hospitalet igen burde göre Udlæg til Redskaber og hvad andet der i Tiden til Arbejdet, efter Opsynsmandens foregaaende Overlæg med Landfogden, kunde behöves, samt Opsynsmandens Lön. Dog holder jeg for, at Landfogden burde betros Overopsigt over denne Indretning samt over sammes Opsynsmand og især se derhen, at denne, da han selv nyder Del i den af Arbejdet udkommende Fordel, ikke skulde paa en umenneskelig Maade drive Lemmerne til at arbejde over deres Evne.

Af foranförte Aarsager formener jeg, at følgende i denne Anledning burde fastsættes:

XII. Alle, endog virkelig fattige og nødlidende, som, af en eller anden gyldig Aarsag, ere satte ude af Stand til at erhverve Brødet for sig og sine, forbydes herved alvorlig al Landstripperi og Uldtryglen, det være sig under hvad Skin eller Paaskud det maatte, med mindre de först have forsynet sig med deres Sognepræstes og vedkommende Sysselmands Attest om deres virkelige Armod, og med samme melde sig for Landfogden i Thorshavn, som da, efter at han, ifølge den ham tillagde specielle Ordre, nærmere haver undersøgt deres Tilstand, og, om de ikke paa anden Maade, ifølge bemeldte Ordre, staa til at hjælpe, forsyner dem med behörig Trygle-Pas, hvorved han, paa Grund af de befindende Omstændigheder, berettiger dem til at trygle Uld omkring i Landet. Og, da slige Frisedler eller Trygle-Passer ikke skulde meddeles nogen tjenstdygtige Folk, uden i Tilfælde af bevislig Mangel paa Tjeneste, saa skulle slige Personer, uagtet dennem Trygle-Pas kan være meddelt, dog altid, under den for Løsgængere fastsatte Straf, være pligtige, saafremt de af nogen, i hvem det end kunde være, maatte forlanges, at begive sig i Tjeneste. Alle andre ledige og uforskammede Betlere, Mænd eller Kvinder, gifte eller ugifte, som ikke med saadan Trygle-Seddel af Øvrigheden er forsynede, skulle derimod som Løsgængere af Sysselmanden (hvorudi enhver anbefalet paa Landet skal være pligtig ham at assistere), hvor de findes, paagribes, og alt, hvad de have med at fare, dennem fratages, til lige Deling imellem Sysselmanden og de Mænd, han til sin Assistance har opkrævet, og skulle slige Løsgængere desuden straks, saaledes som i foregaaende XI. Post, om dem, som ikke ville modtage antagelig Tjeneste, fastsat er, efter Befindende dömmes til Arbejde ved Skansen eller i Corps de Guarden i et halvt, et eller flere Aar efter Omstændighederne; hvilket alt Sysselmanden i den medhavende Protokol skal indføre og til Lagtinget forevise.

Saa skal og enhver, som befindes til nogen, som ikke med Trygle-Pas er forsynet, at have givet Uld, være forfalden til 5 Skinds Böder til Fattigkassen; og samme Straf skulle de, som bo ved Far-Sundene, være undergivne, naar de befindes at oversætte slige Tryglere fra en Ø til en anden, uden af dennem at lade sig forevise Trygle-Seddel, eller, om de rejse til Thorshavn, den forhen anbefalede Sognepræstens og Sysselmandens Attest. Skulde disse Böder ej af den skyldige godvillig blive betalte, bör samme af Sysselmanden i hvert Syssel som andre Justitssager indtales.

Ved disse Anstalter og Anordninger formener jeg, at saavel den stærke Kornsogning som Agerdyrkningens Aftagelse, Sammenløbet til Thorshavn, Mangel paa Tje-

nestefolk samt Uldtryglen og Landstripperiet efterhaanden skulde vorde forebyggede. Jeg har i dette mit underdanige Forslag, dog med de fornødne Indskrænkninger og Udvidelser, saa vidt muligt beholdt de af adskillige af Betjenterne selv gjorte Forslag, efterdi det baade er troligt, at samme ere rettede efter Folkets Tænkemaade, og det desuden er venteligt, at Indvaanerne vil elske og nöje holde over de Indretninger, i hvis Foranstaltning de selv tro at have haft nogen Del. Vel findes der i adskillige af Betjenternes Svar en Del andre Remedia foreslagne, saasom: at Præsterne skulde lempelig afvise dovne og tjenstduelige Folk fra Herrens Bord, indtil de antage billige Vilkaar; at et Register paa slige Folk skulde indsendes til Stiftamtmanden og Biskoppen; at Uldens Pris i Færø skulde forhöjes; at de störste Bøndergaarde skulde deles i to; med andet saadant mere; men da det er forekommet mig, at disse Anstalter var dels upassende, dels ugörlige og dels til deres Hensigt ganske unyttige, saa har jeg aldeles i bemeldte mit Forslag undladt at benytte mig af samme.

Underbilag 1.

Skrivelse af 8. August 1774 fra Lagmanden, Landfogden og Sorenskriveren paa Færøerne til Amtmanden.

Pro Memoria. For at Færø kunde blive forsynet med det nødvendige af Tjenestefolk, udkræves efter vore Tanker følgende Anstalter:

I. Rejser Manglen sig af de altfor hyppige Giftermaal imellem unge Personer af Almuen, som, efter at de ere sammenviede og som oftest tilslaas Börn, ikke kan antages som Tjenestefolk, og maa derfor nære sig, som de kan. De bygger da, om de ej kan faa til Laans eller Købs, en liden Hytte af Graasten, Grönsvær og mer eller mindre Tømmer, hvor de enten i Thorshavn eller paa Landet nedsætte sig for at arbejde Hoser, hvortil den nødvendige Uld, som ej er at faa for Penge, maa trygles, bedes eller for smaa Gentjenester paa anden Maade erlanges. Disse ere uden Redning tabte for Bondestanden, leve usselt og opdrage deres Börn ved Hunger og Sult; men de har Frihed, mageligt Arbejde, og efter engang at være vante til den afknappende Levemaade, hverken for dem selv eller deres Börn ønske bedre Kaar. De indser, at deres Börn sildig eller aldrig bliver ret arbejdsføre, og derfor holder dem hos sig det længste, dem er muligt. Ungdommen kan vænnes til alt, og i deres bedste Alder adopterer de Forældrenes Levemaade. Dette gaar fra Slægt til anden, og den Stand, som efter gode Regulationer virkelig burde styrke Landet og forsyne det med Arbejdsfolk, bliver en Hydra, som tærer det til Marv og Ben. Imidlertid kan denne Almue blive, hvad den burde være, Landets Styrke, gode Hosefabrikører og Fiskere, naar Gud vilde velsigne Landet med Fiskeri, som i forrige Tider, foruden at den blev den bedste Planteskole for gode, haardføre og mange Tjenestefolk, men hertil udkræves efter vore allerunderdanigste Tanker:

1) At ej nogen, som ej kunde bevise for vedkommende Præst, at han af egen Ejendom eller Fæstejord besad ½ à 1 Mark, maatte tillades at sammenvies, uden saa var, at han ved rigtige Skudsmaale og Pasbord beviste, at saavel han som Kvindfolket, han vilde ægte, havde tjent i 6 Aar eller mere paa Landet og havde faaet gode Skudsmaale, hvor han sig havde opholdt. Til hvilken Ende hver Husbonde og, ved vedkommende Sysselmand, skulde paa egen Bekostning, om han ej selv kunde skrive, uvægerlig give Pasbord, naar Tjeneren den efter lovlig Opsigelse forlangede.

2) At disse sidste saavel som øvrige Almue ej maatte holde sine voksne Börn hos sig, men, saa snart de fyldte deres 16de Aar, aarlig for hver Steds Sysselmand ved deres Omrejser angive deres Alder og Navne, for at han, naar nogen meldte sig som Tjenestefolk behøvende, af disse kunde udvælge dem. Disse Lister burde og aarlig af dem til Lagtinget leveres, og dér for alle oplæses. Mindre maatte det være nogen af dem tilladt at holde nogen hos sig som Indsiddere eller Arbejdsfolk, der af de jordbrugende blev forlangt til Tjener eller Pige, alt under efterfølgende Tvangsmidler.

II. Af det altfor frie Uldtrygleri. Dette er Moder til Landstripperiet, en altid fordærvelig Sag, da det baade hindrer de omløbende fra at arbejde og betynger Almuen med Flytninger og andre Udgifter. Men ikke des mindre er en Almue nødvendig, om ej nyttig (mala necessaria maa og taales i en velindrettet Stat). Af en Folkemængde, vel bestyret, opbygges ethvert Land; uden den bliver ikke meget at udrette. Tiden forandres, Meningerne og Fordommene ligesaa. Det er meget muligt, at Færøerne i et halvt Aarhundredes Tid kunne ernære af sin egen Avl alle de Indbyggere, det nu har, og flere. Skulde Almuen uden Nødvendighed formindskes, var den ej saa let at skabe igen. Des-

uden er Hosefabrikken bekendt for et Næringsmiddel, som virkelig geraader Kongens Kasse og Indbyggerne til Fordel. Denne passer sig mindre paa den jordbrugende Landmand end Almuesmanden. Man vil endog tro, at dens hyppige Drift ved Landmanden er til Agerdyrkningens og Jordbrugets Skade. Dette er i Almindelighed om Almuen eller dem, som intet Jordbrug have. Herforuden gives Soldatesquet, smaa Betjentere i Thorshavn, saasom Synsmænd, Dragere ved Landskylden og Handelen; alle disse, naar de for Alder blive aftakkede, og deres Enker. Af deres Lönninger kan de ikke leve, maa altsaa bruge anden Næring. Inddelingen af Jordegodset er meget ulige; herved er intet at vente for saadanne. Fiskerierne ere desværre uvisse, og deres eneste Tilflugt er Hosefabrikken. Imidlertid maa de være i Stand at kobe, hvad de behove at forarbejde af Uld, og slet ikke maatte de tillades at omrejse for at trygle den. Hertil turde vi foreslaa som et godt Remedium:

III. At Hans kgl. Majestæts Tiendeuld, saa vidt den af de smaa Betjentere og Soldatesquet blev forlanget, til dem skulde udsælges, og dem al videre Søgning for Uld være strængeligen forbuden. I haarde Aaringer maatte dem og fremfor andre af Almuen overlades, hvad Skind i Landskylden indløbe.

IV. Den øvrige Almue, som nu er brødløs og ej kan underholdes uden Uldtrygleri, skulde være forbunden til at søge Frisedler af Øvrigheden for at kunne rejse omkring Landet, hvorimod alle tjenstdygtige af dem var forbundne, saafremt de forlangtes, og af hvem det saa var, at begive sig i Tjeneste.

V. Befandtes nogen anden at omrejse for at trygle Uld, skulde de af Sysselmanden, hvori enhver anbefalet paa Landet ham skulde assistere, paagribes og fratages, hvad de havde med at fare, til lige Deling imellem Sysselmanden og de Mænd, som han til sin Assistance har opkrævet; dog skulde Sysselmanden tilforpligtet være, saadanne Forretninger i den foreslagne Protokol at indføre, hvoraf kunde erfares, at ingen under dette Paaskud blev forurettet. Saa skulde og enhver, som befandtes til uprivilegerede at have givet Uld, være forfalden i 5 Skinds Bøder til Fattigkassen her i Landet, som, om ej af den skyldige godvillig blev betalt, af Sysselmanden i hvert Syssel som andre Justitssager burde indtales.

VI. Den brugelige Lönningsmaade for Tjenestefolk er ej altfor passende. Denne bestaar i at give lidet i rede Penge, Resten i Klæder og til Overflod Mad. Alt, hvad en Huskarl faar i Penge, er en Krone, som her kaldes: »oven paa Løn«. Hertil gives aarligen en Sjöstuge eller ulden Tröje af groft Vadmel, en Understuge af finere dito og et Par sorte Vadmelsbukser, — alt vurderet efter gammel Landepris for 2 Gylden 4 Skind, men oftest nu anset for 2 Gylden 10 Skind, og ½ Kohud à 10 Skind. Resten bestaar i Mad, hvoraf en Karl faar Höjtidsdage omtrent ¼ Krop af Lam, törret; og naar Høbjergning etc. stærkere Arbejde forefalder, gives dobbelt—3-dobbelt Kost. Dette er virkelige Udgifter for Husbonden uden at være Tjenerne til nogen Nytte; thi da slige Indtægter falde peu à peu, saa enten skænkes de bort til Bekendtere, som er bosiddende og oftest beslægtede i samme Böjgdelag og (hvad gemenlig sker) Husfolkets Forførere, eller de forpagtes til saadanne for en Slik. Ved denne Handel gives Arbejdsfolk den störste Anledning til at kunne løbe Hus fra Hus, bagvaske Husbonde, Madmoder og andre. Saa indses og let, hvad större Uordener med Utroskab deslige gode Lejligheder kan komme afsted. Hertil lægge nogle et Faar og andre saadanne ekstra Indtægter. Overalt hedder det dog: en Karl tjener kun for en Krone; og hvad Opmuntring denne Lön kan give Folk til hellere at kommanderes som Tjenere til stærkt Arbejde end leve paa egen Haand ved det magelige Hosearbejde, indses let. Blev derimod allernaadigst efterfølgende Anordning gjort, vilde der mindre kunne klages over Lönnen, saa vidt den var mere bestemt, og Husbonden og Madmoderen tillige med Tjenere og Piger oversaa paa een Gang deres Skyldighed imod hverandre, uden at ildesindede Mennesker skulde kunne lokke, da saavel som nu, Tjenestefolk fra hverandre ved at tilbyde dem bedre Vilkaar, som de dog ej er sindede at holde. Der maatte da:

VII. Allernaadigst paabydes, at hver Tjener i aarlig Lön skulde bekomme 7 Gylden; herfra blev afdraget for ovenmeldte Klæder 3 Gylden 10 Skind. En Pige derimod ikkun 5 Gylden, hvoraf hun dog skulde bekomme de sædvanlige Klæder in natura efter Landepris. Videre maatte dem ej være tilladt at fordre eller modtage noget over deres daglige Kost og Tæring, mindre foreskrive Husbonden, hvad Slags Mad og Drikke de vilde have, men lade sig nöje med den Mad, i Landet for Tjenere er sædvanlig, uden for et Maaltid at fordre mere deraf, end de kan spise; og skulde det staa Husbonder og Mad-

mødre frit for, enten de vil uddele hver Tjener sit Kvantum, som hidtil er sket, eller sætte dem alle ved eet Bord for at spise deres Fornöjelse.

VIII. Alle Opmuntringer uagtet, er det dog slutteligt, at egensindige ville nægte at tage Tjeneste, skönt den dem skulde paalægges. Hertil skulde være tjenligt, at i ethvert Syssel blev allernaadigst beskikket en liden Politiret, bestaaende af Sysselmanden, som til sig tog for Assessores enten sine sædvanlige tvende Kaldsmænd eller, om de ej var til Stede, da Kirkeværgerne i det Sogn, Forseelsen skete, og — uden andre Formalier end dem, Tid og Lejlighed kunde tillade, — paadömte Tvistigheder, som faldt imellem Husbonder og Tjenere. Til den Ende skulde hver Sysselmand føre en Protokol, som af Lagmanden og Landfogden inden Lagtinget skulde forsegles og ved hvert Aars Lagting oplæses og med Lagrettens Attest, at den var oplæst, og Decisionerne befundne billige, forsynes. Skönt nu de fleste Straffe bleve vilkaarlige, maatte dog for Tjenestefolks slette Opførsel, smaa Tyverier eller Ulydighed, indrettes et Tugthus, hvori de til Rettelse kunde indsættes. Man vil haabe, at dette med Tiden kan komme i Stand. Forhaanden bleve de eneste Tvangsmidler, som her kunde appliceres, at tildömme slette Tjenestefolk at sidde paa Vand og Brød, enten (som skulde staa i Husbondens eget Valg) i et Udhus af hans egne, under Kaldsmændenes eller 2de af Sysselmanden tilsatte Mænds Opsigt, eller i Corps-de-Guarden ved Skansen, hvor da i begge Tilfælde de paagaaende Omkostninger af Tjenernes indeholdte Lön af Husbonden maatte udredes.

Angaaende det heri ommeldte Tugthus venter vi, at os tilsendes en Fundats for slige Tugthuses Indretninger, og derfore til videre lade vores underdanigste Forslag om samme bero.

Thorshavn, den 8. Augusti 1774.

J. Hveding. W. Hammershaimb. Peder Samuelsen.

Til

Herr Assessor og Stiftamtmand Andreas Bang.

Underbilag 2.

Underdanigste Pro Memoria. Paa Deres Velbyrdigheds af 5. April h. a. naadigste Ordres, os samtlige Sysselmænd af Kgl. Maj.ts Hr. Sorenskriver Samuelsen tilsendt, haver jeg til underdanigste Gensvar at melde følgende, nemlig: At, ifald nogen her fra Landet skal have indsendt den Forklaring, at den större Kornsøgning ved Handelen nu fremfor tilforne, item de manges Indryk til Thorshavn, skal rejse sig af Agerdyrkningens og Jordbrugets Forsömmelse hos Landmanden, nu mere end forhen sket er, — da forsikrer jeg, at samme Angivelse aldeles ikke medfører ringeste Rigtighed. Det er en bevislig Sandhed, at der Aar efter Aar lægges större og större Flid derpaa, naar dertil gives Lejlighed; dog maa tilstaas, at hos en Del Bønder, som have stort Jordbrug og for faa eller ingen Tjenere og derhos bo paa saadanne Pladser, hvor de ikke heller kan bekomme Daglönnere, dér maa samme standse. Thi om de end skulde slæbt dem selv ihjel derover, kan Tingen dog ikke saaledes fuldføres, som den burde. Saa nægtes og heller ikke ganske, at der endnu er nogle Bønder, som ere altfor nachlässige og forsömmelige med deres Fæstejorders Paapasning og Dyrkning; ja ikke engang besidde samme, men bor paa andre Steder, hvor de har Odelsjorder; der findes og de, der have 2de Fæstegaarde, og dog ikke hverken af Familie eller af dem selv besiddes mere end den ene Gaard, men sættes bort til fremmede for 3dje Parten at arbejde. Hvilket mig synes at være som en Overflødighed. I den Sted vi andre fattige sidde med intet og lide Nød, ja ikke engang faar saa meget Hø, vi kunne føde en Ko med; og hvad Jord vi til Kornavlingen her til Dato har brugt, maa være betlet fra andre. Saa at mig synes, at de först ommeldte Bønder, der ikke selv bebor deres Kongsfæstejord, vare ej værdige til at nyde og besidde samme, og de sidst ommeldte ikke burde haft mere end den samme Gaard, de besidder, saa at vi flere kunde bleven hjulpne. Det store Indryk til Thorshavn, da den er saa opfyldt med Mennesker, at de aarlig udtager af Handelen over 1,300 Tønder Byg og nogle Hundrede Tønder Rug, den störste Del af Ærter og Gryn og andre Varer, bliver den rette Aarsag til Kornets stærke Søgning, og til Dels Söjdens Affald nu paa nogle Aar; item Fiskeriet er ganske fraslaget; tilmed har og Kornet nu i nogle Aar faldet meget slet paa mange Steder, særdeles i indeværende Aar og i afvigte Aar, med hastigt og uformodentlig strængt Vejrligt, Agrene forknuste ganske til Bedærvelse, saavel som og en stor Del af Høet, som da bortblæste, hvorover mange her i Landet maatte slagte en hel Del af deres Kør for Mangel af Foder; ligeledes er og Hvalfiskefangsten ganske aftagen, hvorved Landet synes at komme i saa elendige Omstændigheder, som det ikke for rum Tid tilforne har været udi.

Sandevaag i Vaagø, den 5. Oktober 1774.

Andreas Jacobsen.
Sysselmand i Vaagø.

Underbilag 3.

Underdanigst Betænkning om de i Færø forefaldende Uordener, især om det saa meget i Svang gaaende Uldtrygleri, med enfoldig Forslag til saadant skadeligt Ondes Udryddelse.

Kornvarenes mere Behøvende i Landet nu fremfor i forrige Tider, synes ikke at rejse sig af anden Kilde end Agerdyrkningens Forsömmelse. Det er bekendt, at mangfoldige Stykker Indengaardsjord, som af vore Forfædre ere opryddede, ligge nu ganske øde. Herved mister Bonden ej alene sit Korn, men endog det store Tilstød, han kunde vente sig i en daglig Husholdning ved at faa mere Hø og følgelig holde mere af det store Kvæg.

Denne Agerdyrkningens Forsömmelse har for en stor Del sit Udspring fra Mangel af Tjenestefolk; og denne Mangel maa nødvendig igen foraarsages af Ungdommens altfor frække Frihed til at sætte sig ned i Thorshavn, som hidtildags er sket. Thi dersom en Husbond ikke begegner en Tjener (endog naar han mindst fortjener det) med saadan Høflighed, som denne sidste er tilpas, saa siger han straks sin Tjeneste op, og til Flyttetid gifter sig og sætter sig ned i Thorshavn, saa Husbonden maaske mister Tjenestepigen med; thi her stimler just alle hen. Denne Købstadflække synes at være en Fristad for Landløbere og Landstrygere, der ikke har noget at stole paa eller ernære sig ved end deres Landstripperi, deres ublu og uforskammede Beden, nu om Uld, nu om Skind, ru Talg, Kød og andet saadant, da dog den Almægtige har givet saadanne Dagdrivere føre og friske Lemmer, hvormed de kunde fortjene deres Brød og være andre til Nytte, som i Anledning af Mangel paa Folk synes at være ofte mere autoriseret til Bettelstaven. Jeg mener, jeg kan sige det med en god Samvittighed, at denne Folkemængde, som har opfyldt denne liden By, fortærer den halve Del af Tilførslen af Kornvarer.

Det unge Mandskab i Thorshavn, som efter Paaskönnende af Hans Majestæts Hr. Landfoged ikke nødvendig behøvedes af deres Forældre, burde i Ungdommen vises ud paa Landet for i Tide at lære Landsbyvæsnet og vænnes til Arbejde; alle og enhver derimod fra Landsbyerne af forbydes at sætte sig ned i Thorshavn. Saa behøvede Bonden mulig ikke saa meget Korn fra Handelen, da han fik sin Agerdyrkning fortsat, sin Jords Afgrøde indsamlet i rette Tid; da ellers ofte det, han om Foraaret med Möje har arbejdet paa, bliver i Anledning af Mangel paa Folk om Efterhøsten staaende for længe paa Marken, nedslaget og fordærvet af Guds strænge Vejr.

Den ved Garnisonen kommanderende Officer burde det ikke være tilladt efter eget Tykke at antage og afdanke Soldater, og saaledes bestandig trække det bedste Mandskab af Landsbyerne ind i Thorshavn, — ja, disse, der tjener Kongen, burde vel heller ikke være Landstrygere og Tiggere.

Ja, saadant Landstripperi og ublu Tiggeri burde ved et almindeligt Forbud under Mulkt afskaffes, — de undtagen, hvis Fattigdom nødvendig udfordrede det, hvilke burde være forbundne at forsyne sig med deres Sognepræsts Attest; og de, som førte nogen Landstrygere over noget Farsund fra en Ø til en anden, som ikke saadant Pas havde at fremvise, de da i lige Maade at mulkteres.

Thorshavns Indvaaneres Uldmangel kunde for en Del igen oprettes derved, at Hans Majestæts Tiendeuld for en regleret Pris, i Proportion af mere eller mindre trængende, blandt disse blev uddelt. Det synes rimeligt, at Uldens Forhöjelse i Færø til 1 Vog 5 à 6 Gylden skulde give disse Uordener et anseligt Stød. Den liden Værdi, Ulden er i, da man kan købe en Vog af den bedste Uld for 3 Gylden, hvilken, naar den er forarbejdet til Strömper, udgör 10 Gylden, opmuntrer Indbyggerne til at omsmede deres

Agerdyrkningsredskaber til Hosepinde. Jeg taler ikke just om Bønder, der efter Mulighed maa se deres Avling besörget, om de ellers skal leve; men jeg mener smaa Lejlændinge og smaa Selvejere, af hvilke her findes et anseligt Register. Disse udvælger altid det lettere Arbejde for det tyngre; det smager bedre at gaa hen til Gen- og Naboer for at ræsonnere med nogle Hosepinde i Haanden end dyrke Jorden og grave den; ja, saa længe disse faar Ulden saa let, vil de hellere oplære deres Börn i denne Dovenskab end lade dem ud at tjene. Uldens altfor lette Pris er og en Aarsag til Landstrygeriets aarlige Tiltagelse og har en stor Indflydelse i at göre Indbyggerne altfor gavmilde. Just fordi Ulden er i saa liden Estime, derfor veed de ikke paa bedre Maade at slippe af med en Tigger end ved at give ham lidt Uld; og er det silde paa Dagen, saa tager man gærne noget brav til for at være des vissere om at undgaa hans Begæring om Natteleje, hvilket, naar det altfor ofte falder ind, kan være besværligt nok. Blev Ulden sat höjere, saa betænkte nok Indbyggerne sig, og Uldtrygleriet faldt, naar man lod være at give de tryglende.

I allerunderdanigst Ydmyghed skönner jeg paa de Naadestraaler, der falder! paa den Omhu og Forsorg, der i denne Tid vises mod dette Lands fattige Indbyggere! Himlen krone igen de höje vedkommende med deres Bestræbelsers lykkelige Udfald til deres Glæde og vort almindelige Vel!

Jensegærde i Midvaag udi Vaagø, den 3. Junii Anno 1774.

Samuel Christopher Svaboe.
Sognepræst i Vaagø.

Underbilag 4.

Underdanigst Betænkning til höjere Overvejelse over underskrevne Poster, Færø Land angaaende, mig ved Skrivelse af 5. April 1774 höjgunstigst befalede af hans Höjædelhed Hr. Bang, konstitueret Stifts-Befalingsmand over Færø Land.

I. Hvorfor Tilførsel af Kornvarer er og behøves större nu end tilforn? Dette maa visselig forvolde Høbjergningens Vanskeligheder og altsaa mindre Nød; Kornets og Faarenes Misvækst og Affald disse Tider og visse Steder; Hvalfangstens Ophold mange Aar; Fiskeriets Aftagelse; ja, vel og Landets imod forrige Tider bedre Besörgelse, hvorfor Gud, Kongen og hans Mænd være höjeste Tak! Folketallets Tilvoksning gör nok noget; men om det privilegerede Oplag i Thorshavn kan hertil skyde sammen, tör jeg ej fastsætte.

II. Om ikke Agerdyrkningen i Færø formindskes? Agerdyrkningen er endnu ej i ringere Stand end som i forrige Tider; thi om den aftager paa eet Sted, da udvider den sig saa meget mere, og end lidt over, paa et andet Sted. I Østerø hos mig er Tiendekorn ej mindre nu end som för, men hvorledes Agerdyrkning her i Landet bekvemmeligere kan forbedres, er ikke saa let nytteligst at udfinde, helst i Mangel af Agergødningen. Ellers er en stor Hob af Indbyggerne sær fattige, saa de har liden eller ingen Jord at dyrke, og lider ofte Mangel for daglig Føde og Klæder.

III. Hvorfor det unge Kvinde- og Mandkön saa hyppig søger til Thorshavn for at tjene og nære sig dér? De, som andre, søger sig den bedste Fordel, hvor den fareløs er at naa; men hvor mange af begge Kön der ere i Thorshavn, som ere dertil komne fra andre Steder, tör jeg ej uden Udtegnelse gætte mig til. Det, som bringer en Del saadanne Folk til Thorshavn, bliver uden al Tvivl den bedre Lön og Kost, den mageligere Tjeneste; Mandfolkene kan ellers til Dels vorde Dragere hos Landfogden og Forvalteren, andre Soldater hos Kommandanten, og saa videre (hvilket er dem bedre og tilmed fornöjeligere end at tjene hos en Del Bønder udenfor Thorshavn); en Del drive tilmed en liden Handel og fortjener sig saaledes Gevinst, hvorpaa de dér gifte sig og bo.

IV. Om Bønderne paa Færø ere forlegne for Tjenestefolk til Agerdyrkningens videre Fremførelse? Bønderne paa Færø ere saa forskellige. Egentlig kaldes saa Kongens Lejlændinge, der have af Kongens Jord i Fæste. Disse Fæsters Storhed er hel ulig hinanden. Bønderne, som besidder saadant Fæste, er og underskedelige af Forstand og Flittighed. En stor Del af disse Bønder ere prisværdige i Forstandighed, drivende i Arbejde, stræbende for deres Velfærd, samt lönne, koste og medhandle vel deres tro Tjenestefolk. Enhver, som er vidt bekendt derfor, har vel ej stor Mangel paa Arbejdsfolk. Der befindes vel og her igen nogle faa af disse Bønder, som lader alt falde som i Stave hos sig; skyder saa Skylden paa de arme Tjenestefolk, som de dels ej vil holde, dels ej kan eller vil forsvarlig koste og lönne, og altsaa næppe vil nogen give sig i Tjeneste hos saadanne, som siger sig selvt, uden den skulde blive hendömt dertil en vis Tid til Straf for en Slags Forseelse. Men skulde her enten i Thorshavn eller andensteds i Landet indsnige sig en ubillig Mangel ved Misbrug, som i andet, hos ugifte arbejdsføre og bekvemme Folk, Mand eller Kvinde, som kunde faa en ret Tjeneste og burde tage den, og dog hellere vil undfly den og søge Næringshjælp hos Forældre eller andre af Trygleri, eller som vilde begive sig til Thorshavn i Tjeneste, naar dog forsvarlig Tjeneste var at faa i deres eget Præstegæld; — da kunde derimod vel raades Bod saaledes, at de Tjenestefolk behøvende og for forsvarlig Kost og Lön imod tro Tjeneste dem begærende, naar de saaledes ej ere at vinde, anmelde Stedets Præst det, som ej lettelig skulde nogen da Pas eller Skriftesedel meddele til Tjenestes Paatagelse i Thorshavn; thi Soldater og Tjenestefolk, som dér behøves, kunde tages af Thorshavns egne Indbyggere, saa længe nogen dér var, som

ej burde være tjenesteløs, eftersom ingen Agerdyrkere kan dér gives eller er, uden tvende smaa Kongslejlændinger. Endnu videre! De ovenmeldte ugifte arbejdsføre Personer, der ej i billig Maade vilde tjene i sit eget Præstegæld eller andensteds til Agerdyrkningens Forfremmelse, som Løsgængere, skulde Præsterne, efter nogle Ganges Paamindelse derom, lempeligen afvise fra Guds Bord, indtil de forbedrede sig og vilde modtage saadanne nyttige Vilkaar, endog for dem selv, med at göre deres Næste Tjeneste for Gentjeneste, billig Kost, Lön og Medfart; eller og helst paa denne Maade, at saadanne Personer kunde opskrives, og Registret paa dem indsendes til de höje Herrer, Stiftsbefalingsmanden og Biskoppen, hvorved de for vist blev fra denne Uorden afskrækkede.

V. Om Landstripperi og Uldtrygleri kan paa Færø udryddes, især i Thorshavn? Det bedste Middel og vel det eneste til slig Udryddelse (eller rettere sagt Indskrænkelse) bliver, at de i Landet Arbejde manglende fattige Folk bleve givne saadanne Ting til at arbejde, som de baade kunde have Forstand paa og Levebrød af. Denne omspurgte Uldhandel sker om St. Hansdags Tider, som den eneste Tid, da man tager af Faarene forrige Aars Uld. Det kaldes Uldtryglen, naar en fattig beder Uld; naar en rigere beder, faar det Navn af Uldbeden; naar lidt foræres igen for Ulden, bliver det kaldet Uldhandel. Hvilke 3 Slags af en Del udtrykkes helst ved Uldtrygleri, som dog indehaver en stor Fornødenhed, men derhos og sin Misbrug, mest fra Thorshavn, i hvilken By alene findes, som jeg kan slutte, mere end 500 Kommunikanter. Næringsmidlerne paa dette Sted göres og til Dels af lidt Fiskeri og Handelsskab, af Logementers Indkomne og Föjelighed derfor fra Bønderne og andre, som derhen til Negocen og Landskyldboden stedse komme, endog i andre Sysselærinder, saavel som i de nødvendige. Derved kan jeg intet her röre videre denne Gang, som en Udlænding her i Landet, siden jeg har kuns Uldtiggeriets Misbrugs Udryddelse nu alene at paaagte og overveje. Mig synes, jeg stifter mere Fred og Ro ved intet at befatte mig med Landets gamle Vedtægt, hvis Forandring det har Afsky til, end ved at bryde den; thi alle — fra Uldtrygleren af indtil Kapitalisten — her i Landet er blandet sammen ved Slægtskab og Svogerskab; og endskönt visse Folk kunne sværte hine til en blind Fordel i Dag, saa gör de dog i samme Henseende dem hvide igen i Morgen. Vel kunde indskrænkes noget af dette Uld-Betleri, -Beden og -Handel, og det saaledes, at udi Thorshavn fornemmeligen skulde hindres, at ingen herefter maatte letteligen gifte og nedsætte sig i Thorshavn, der ej havde noget vist at leve af. Endelig kan de af Indbyggerne, som anke paa Uldbeden, selv afskaffe den, saa vidt den er ubillig, da de kende over alt Landet næsten hinanden og deres Tilstand, idet de intet give saadanne; men muligt de vil vel have sligt afskaffet, men ej staa derfor i Misgunst hos de uldbedende.

I øvrigt er altfor strængt Paalæg dette Land ganske utaaleligt og det til Ynk knægende. Derfor er Færingernes almindelige Mundheld: Gud lad ingen Forandring komme paa Landet, thi den er os sjælden god. Dermed mene de ikke, hvad der kunde være til Landets sande Fred, Rolighed og Velfærd. Mange endnu paa sine Steder klynke og sörge over Faarenes Fællesskab, som for nogle Aar siden blev ved de stores Søgning overalt i Landet indført. Skulde saadan Uldbeden (som Faarenes Kending og egen Ejen) ligeledes rent afskaffes i dette langt fraliggende og fra andres Hjælp ofte udelukte Land, vilde det blive en stor Jammer og Slavestand for mange, ja! indtil for Barnet i Vuggen. Derfor vilde man gærne se nöje derhen, at man ej skulde, ved at udpille alt for nöje al Misbrug, göre Landets nærværende og tilkommende Indbyggere den Skade i det nødvendige, som var uforsvarligt for Gud og Kongen. Derfra bevare os Gud!

Den almægtige Gud i höjeste Naade velsigne Kongen og hans höje Mænd og böje fremdeles deres Hjærter til dette fattige Lands Bedste i alle Maader! Dette ønsker hjærteligst og alt bevidner paa det underdanigste udi Præstegaarden Næs paa Færø den 31. Maji Anno 1774 i al Sandhed

C. Diurhuus.
Landprovst paa Færø.

Underbilag 5.

I underdanigst Følge den höjgunstigste Befaling af hans Höjædelhed Herr Bang, konstitueret Stiftsbefalingsmand over Færø, dato Kjøbenhavn d. 5. April 1774, og mig af vores velædle Herr Land-Provst d. 28. Maj tilsendt, Færø Land angaaende, indsendes her mine ringe Betænkninger over underskrevne Poster.

1. Hvorfor Tilførsel af Kornvare er större nu end i forrige Tider? Vi erkende med allerdybeste Ærbødighed og Taknemmelighed vor allernaadigste Konges og hans höje Herrers naadige Omhu for os i dette fattige og fra andre Lande langt fraliggende Land, samt saa trofaste Menneskekærlighed til os, at forsyne os med de fornødne Levneds-Provisioner. Men da det nu behøves og tilsendes i höjere Grad end tilforne, især Kornvarerne, og der spörges om Aarsagen dertil, saa synes det, at, saasom den Allerhöjeste har nu i 20 Aar behaget at lade Landet savne den Velsignelse af Hvalfangsten, som tilforne jævnligen gaves og var de fattiges bedste Føde, og Fiskeriet for nærværende Tider overalt, saa vidt mig bekendt, til störste Del slaar fejl, og Faarene paa Marken i disse 3 afvigte Aar af langvarig stærk Sne og Frost paa de fleste Steder i Landet temmelig ere bortdøde, som og vel Tiende-Regnskaberne udvise, — da blive disse manglende Velsignelser den kraftigste Grund til en större behøvende Tilførsel af Kornvarer. Men nu til denne Tilførsels nødvendige Forøgelse kan paa ny tilskrives Guds Veje i Forsynet, som lod forleden Høst ved en halv Nats stærke Storm saa formindske Korn og Hø, at Landet tog Skade for mange Snese Gylden, og derover mange maatte slagte, formedelst Fodermangel, sine Kør, sig selv og deres smaa Börn til stor Mangel paa denne nærværende Sommer-Mælk, ligesom og følgelig befandt Mangel paa Agergødningen til Agerdyrkningens Vedligeholdelse i denne næstafvigte Vaar. Vilde den barmhjærtige Gud igen af Naade velsigne os med ovenmeldte nu savnende Velsignelser, især Hvalfangst og Fiskeri (thi Faarene begynde igen at formeres hist og her), formodes, at der ikke blev saa stor Tilførsel behøvende.

2. Om Agerdyrkning er nu mindre end i forrige Tider? Hvad Agerdyrkningen angaar, da er den i mine allernaadigst anbetroede Sogner ikke aftaget, men tiltaget, hvilket Korntienden beviser; og Folket i mine Sogner ere ikke mindre vindskibelige nu end i forrige Tider med at dyrke deres Jord. Vel tilstaar jeg, at alle ikke ere lige vindskibelige, ligesom ikke alle beboede Pladser ere af lige Beskaffenhed. Thi somme Steder ere meget stejle og besværlige at dyrke; andre Steder er Jorden af den Art, at Kornet sjælden modnes og kommer til sin rette Fuldkommenhed; andre Steder mangler Gødning, thi hvor ikke Tang af Havet kan bekommes, enten drivende paa Landet, eller (som brugeligt er i dette Land) at skæres fra Bunden med Leer, — dér kan ikke blive saa stor Agerdyrkning, altsaa ikke allesteds lige, da Gødning af Køerne alene ikke meget kan forslaa, siden Heste og Faar stedse gaa ude Vinter og Sommer. Men slutteligt, den kunde her, saavel som andre Steder og i andre Lande, forbedres noget ved Flid og Vindskibelighed. Hvilken Forbedring synes bekvemmelig kunde ske paa den Maade, at Sysselmændene med deres 2de Mænd bleve beordrede, ved deres Omrejser for at opbære Kongens Uldtiende, at efterse og anmærke, hvad Jordegods enhver Kongs- eller Odelsbonde besad, og hvor stort et Stykke Land han deraf havde for dette Aar dyrket. Befandtes da nogen at bebo til Agerdyrkning bekvemme og frugtbringende Pladser og have været forsömmelig at dyrke sin Bø eller Agerjord, den da blev tilholdt under Straf at være flittigere, eller og andre flittige Folk, som boede paa saadanne Steder, maatte forundes et Stykke Jord at dyrke af saadanne ej vel dyrkede Pladser, som kunde udvises dem af Øvrigheden, og de beholde Frugten deraf for deres Umage et Par Aars Tid eller længere, som For-

sömmelsen hos den ihændehavende havde været stor til. Sommesteds kunde det vel og ske ved at göre deres Kornmarker större, hvilket og i afvigte Aar paa nogle Steder i mit allernaadigst betroede Præstegæld er sket.

3. Hvorfor saa mange Mænd og Kvinder søge hen til Thorshavn? Udaf mine allernaadigst anfortroede Sogner erindrer jeg ikke, at der i min Tid i 10—11 Aar er kommen flere end 4 Personer til Thorshavn, dog ingen af Sognenes indfødte. Altsaa kan det hyppige Sammenløb af unge Personer til Thorshavn (efter Andrag), som skulde være for en Del Aarsag til Agerdyrkningens Aftagelse og större Tilførsel af Kornvarer, ikke have Sted hos os her i Nordströmø. Hvad Folk fra andre Steder er kommen eller kommer, er mig ikke til fulde bekendt; men det synes, at Thorshavn er alt for folkerigt, da en stor (ja, vel den störste) Del har intet at leve af, uden hvad de faar fra andre. Thi om mig er ret, gives flere Kommunikantere i Thorshavn end i hele Nordströmø Kald. Nu skönnes: alle vil leve, saa længe Gud vil, og altsaa behøve Levneds-Midler. Billigt syntes altsaa, at de kongelige Betjentere i Thorshavn og andre dér boende, som behøver Soldater eller Tjenestefolk, toge dem af Thorshavn; og de arbejdsføre ledige Personer uden Modsigelse under Straf forföjede sig i antagelig Tjeneste, naar de bleve forlangte, — ja, endog ud paa Landet paa billige Maader. Men maaske de lönne bedre sit Folk i Thorshavn end paa Landet; derfor søges dertil. I lige Maade ledige arbejdsføre Personer paa Landet søge om og antage Tjeneste paa billige Maader, hvor fornøden var. Under Straf ingen nogen af Stederne lægge sig i Hus paa egen Haand; eller Forældre til nogle Börn, som lidet eller intet har at leve af, forholde dem antagelig Tjeneste, naar den gives; og den eller de, som befandtes modvillig uden god Grund, deres Navne optegnes; og de her, som i andre Lande, komme i Straf. Heraf flyder da, at Bønderne, saavel som andre, ikke komme til at mangle Folk i deres Arbejde, naar de beflitte sig paa deres Pligters Iagttagelse mod sig selv og deres Tjenestefolk, og de tjenende iagttage deres Pligt; thi begge Stænder ere af Gud etc.

4. Om Uldtrygleri, hvorledes det kan udryddes, helst fra Thorshavn? Da Landet er fra andre Lande langt fraliggende, og altsaa udelukket fra en hastig, ofte behövende, Hjælp hos andre Lande, saa er det, synes mig, en betydelig Post, at man ved en liden Misbrugs Afværgelse vil forvolde Indbyggerne et farligt Hinder fra fællesvis at hjælpe og undsætte hinanden i sædvanlige billige og (oftere, end man kan tænke) fornødne Omstændigheder, som een nu og en anden da kan geraade udi, med at trænge nu til eet, nu til et andet. Hvorfor Uldbeden ikke aldeles kan udryddes, da den sker kuns een Gang om Aaret ved St. Hansdags Tider, og de uldbedende, et Slags af dem, enten har gjort eller lover at göre nogen Tjeneste efter Lejlighed, og kan paa denne Maade her og dér hos en og anden bekendt Ven faa en Gran Uld, heller til Gave end til Kobs. Et andet Slags af dem fra Thorshavn har noget at give derfor igjen og kan kaldes Uldhandlere. Endnu et Slags af dem ere ret fattige og nødlidende, som bede om Uld og kaldes egentlig Uldtryglere, og altsaa synes det ikke mindre ubilligt end vanskeligt rent at udrydde dette Uldvæsen. Tilmed ere fattige og rige, den störste Del angaaende, enten besvogrede eller beslægtede, saa man kan sige: den rige og fattige mødte hinanden etc.

Den almægtige og barmhjærtige Gud böje fremdeles vor allernaadigste Konges og hans höje Mænds Hjærter til den sædvanlige Barmhjærtighed mod dette fattige Land, saa visseligen skal de finde og faa igen al Barmhjærtighed og alle höje Velsignelser til rigeste Belönnelse fra Barmhjærtighedernes Gud i Tiden og i Evigheden.

Kjelnæs Præstegaard, den 8. Juni 1774.

H. Vang.
Pastor til Nordströmø.

Underbilag 6.

Velædle Herr Landprovst!

Til underdanigst Svar paa den Deres Velærværdighed tilsendte Promemoria kan jeg kun lidet melde, saasom jeg holder for, at der er adskillige Aarsager til Uldtrygleri etc. her i Landet; men jeg mener, at Kilderne hertil maa stoppes först i Thorshavn selv, saa at ingen antages fra Landet til Thorshavn enten til Soldat eller Tjenestefolk, især hos de gemene (thi disse, naar de först, enten ved Smaahandel eller ved anden Tjeneste, kan erhverve sig selv noget, drager de flere ind til sig fra Landet end de fornemmere); men der burde ingen antages, uden der gik lige saa mange af lige Dygtighed ud igen i deres Sted. Landfogden, Herr W. Hammershaimb, talte engang om, da jeg var i Thorshavn, at Præsterne ikke burde give slige tjenestesøgende Pas til Thorshavn; jeg har derfor ikke vel villet göre det siden, för jeg först taler med Landfogden. Se, disse og deslige Kilder burde först stoppes hertil i Thorshavn, thi naar den gemene Almue har nogen hjemme at passe paa Huset, saa kan de enten selv eller ved Tjenestefolkene strippe hele Sommeren om Landet efter Uld. Bønderne etc. paa Landet burde ej heller give saadanne deres Uld; men det er en Vane, at de ikke alene giver dem, men maa og koste og logere dem desuden, især naar de har lidt Kram og anden Vare, som de har Lyst til at give dem igen. Men de fattige svage Mennesker, som ikke paa anden Maade kan leve og ernære sig, i Thorshavn eller andensteds boende, burde man derfor ikke nægte at give noget af kristen Kærlighed; men hvo kan altid göre den Forskel? Dette er altsaa min Betænkning, jeg i denne Skynding bedst veed at give herom til videre Eftertanke. Hvormed jeg næst bedste Ønske og flittigste Hilsen til Dem og Deres forbliver, Velædle Herr Land-Provstes ydmyge og ærbødige Tjener

Albert M. Matras.

Onegærde Præstegaard, den 2. Junii 1774.

Underbilag 7.

Underdanigste Betænkning til höjere Eftertanke over underskrevne Poster, Færø Land anbetræffende, mig til Besvarelse den 26. Maj 1774 höjgunstig tilstillede af hans Höjædelhed Herr Bang, konstitueret Stiftsbefalingsmand over Færøerne.

I. Hvorfor Kornvarerne mere nu end tilforne søges, samt de dertil betydeligste Grunde. Efter mit bedste Skönnende er Agerdyrkningens Aftagelse ikke hertil Aarsag. Thi lad være, at en Del Bønder ere efterladende herudi, mere, maaske, nu end tilforne, hvilket jeg ej fastsætter; saa dog er dette en Sandhed, bekendt for mange, at en stor Del af dem ere nu mere vindskibelige og udvide deres Bø og Marker til dessens Brug. Men Hovedgrundene dertil i mine Tanker ere disse, som følger:

1. Folkemængdens Formerelse i Landet, den jeg tror vist at ske, hvoraf flyder, naar Tiderne desuden i mange Ting blive slettere, mere Kornvare maa nødvendig gaa til. Hertil støder og fremmede Nationers Nedsættelse i Landet, hvilke vel behøve ogsaa noget af Landets egne Produkter, saavel som og af Handelsvarerne i Negocen, om de ellers ikke skal krepere, siden deres egen Tilførsel er liden og saa tit slaar dem fejl, hvoraf følger: flere Munde, mere Brød.

2. Hval- og Fiskeriets Aftagelse; thi enhver kan vel slutte, at da denne Velsignelse af begge Slags blomstrede i Landet, behøvede de ikke ret meget af Korn-Varen. Jeg for min Part veed ikke noget af Hvalfangstens Fordele at sige, siden den har ikke indtruffet her i Landet uden i min Ungdom; men Fiskeriet, veed jeg, har saa mærkelig slaaet fejl nu nogle Aar, at der har været paa den 3die Del af Tienden i Østerø 20 til 30 Vogers Forskel, hvilket nødvendig maa foraarsage Kornvarernes stærkere Søgning.

3. Faarenes mærkelige Aftagelse, hvilket er vel en Hovedaarsag til Landets nærværende slette Omstændigheder; thi, som de ere de fordelagtigste, saa tillige bliver deres Formindskelse det betydeligste Tab for Kongen, Negocen samt Landet. Hertil ere disse Aarsager: dels de haarde Vintere i nogle Aar, men mere den lunkne Oppasning paa sine Steder nu fremfor tilforne, siden Indbyggerne have dem paa de fleste Steder sammen i Fællesskab, hvoraf denne Efterladenhed til störste Del rejser sig, saa man kan med Sandhed sige: Fællesskabet har været Hovedaarsagen til disse umistelige og nyttige Kreaturers store Undergang i disse næste Aaringer. Til Bevis vil jeg anføre dette, at hvor der har været i disse ødelæggende Tider eget Ejendoms Brug eller Kending, dér har de dog nogenledes staaet ved Magt, fordi de har faaet Undsætning paa sine Steder i det haardeste Vejr om Vinteren af det indhøstede Hø; da de andre, som har været i Fællesskabet, har maattet ganske savne al saadan Hjælp, hvorover en stor Del har maattet sætte til. Enhver kan og let begribe, at, hvor forskellige Raadgivere ere af ulige Skönsomhed, Duelighed eller Formuenhed, og maaske de mindst dygtige vil raade, dér gaar det ikke efter Billighed altid eller som bedst; thi ofte maa en eller faa have alene Umagen for mange uden at se nogen Udveje for Arbejdets rette Bestyrelse, hvorover de omsider trættes; Modet og Fyrighed falder; Arbejdet og Tilsynen mangler; Fordelen savnes; Skaden öjensynlig ses; Kongen og Landet taber; Elendigheden og Armod tager Overhaand. Anderledes blev det vel, naar hver stræbte for sit eget og saa sit Arbejds og Vindskibeligheds Lön, hvorved han blev opmuntret selv, og andre, som saa Frugterne deraf. Saaledes vilde det gaa uden al Tvivl til med Faarene i Færø, dersom Fællesskabet paa sine Steder blev ophævet, hvor nyttigt kunde eragtes. Den ene vilde da kappes med den anden om Fordelen; Faarenes Mængde tog til, altsaa Føde for Indbyggerne baade af

Kødet og Ulden, som blev overflødigere at udarbejde, derved blev tillige sparet Korn-Varerne, herved vandt baade Kongen og Landet, ingen tabte noget uden altfor stor Misbrug og Underslæb; ja, Voldsomhed og Uret skulde have fri Gænge, hvilket ikke burde ske; men (for Uordeners og Misbrugs Indflydelser) at afskaffe en god og nyttig Brug er ej heller ret, ja saa maatte de bedste og fleste gode Anstalter falde bort. Jeg vilde derfor af mit Hjærte ønske og for de fattige især underdanig bede, at denne saa betydelige Indretning maatte sættes i Værk, tillige med sin behørige Indskrænkelse for at forekomme de Uordener, som mulig vilde indsnige sig, hvis de ikke i Forvejen bleve forebyggede. De fattige, hvoraf Mængden bestaar, bleve fornemmelig herved ophjulpne; deres Drengebörn bleve fra Ungdommen af vante til saadant da, hvormed de kunde i Fremtiden være sig og andre til Tjeneste; ja, de fleste vilde for saadan stor Naade takke Gud og Kongen.

II. Bøndernes Klagemaal over Mangel paa Tjenestefolk. Her nægtes ikke, at jo nogle Bønder og flere kan have haft Aarsage at klage over denne Mangel, da dertil kan være disse og flere: Dels Mængdens Sammenløb til Thorshavn, hvor de sætte sig ned; herved göres de ubekvemme til Landmændenes Tjeneste, ja tværtimod blive dem til Tyngsel tit og ofte, idet de af Armod nødes til at betle, om de ellers ikke skal gribe til ulovligere Midler for at nære sig. Dels Bøndernes og flere deres altfor slette og haarde Medfart, da de vil fordre deres Arbejde, men maaske (hvad en Del angaar) ikke give dem deres fortjente og tilbørlige Kost og Lön i rette Tide; ja, det fejler ikke, der findes jo vel de af Bønderne og andre, som have paa det knappeste for sig selv i alle Ting; hvad kan da Tjenestefolk dér vente sig? og hvem vil vel paabyrde nogen saadan Tjeneste, der er himmelraabende? Dels Husmændenes, helst i Thorshavn, hvor der er den störste Mængde og en Del holde deres Börn hos sig selv til Lediggang, da de dog kunde tage og faa Tjenester. Heraf ses, at dette er et Onde, som ikke er saa let at hæve, end sige udrydde. Her er tillige at paaagte, om alle de Bønder eller andre, som har ført Klagemaal, har saaledes forsvarligen opført sig mod deres underhavende, at de med Föje har kunnet klage; thi ellers føre de Klagemaal mod sig selv. Jeg for min Part har vel derfor haft nogen Umage; dog kan jeg ej sige af stor Mangel. Men at det er vanskeligt paa visse Tider og for visse Personer at faa dem, er en unægtelig Sandhed, fordi de vil hellere sætte sig ned paa egen Haand og have Magelighed (hvad den störste Del angaar) end tjene; og de, som tage mod Tjenester, søge (som ingen kan fortænke dem for) de fordelagtigste og bedste, enten i Thorshavn eller paa Landet; hvoraf flyder, efter anførte Grunde, Mangel hos en Del maa indtræffe og kan ej anderledes heller være. Men at Kornavlingen er derfor formindsket i Landet, tror jeg ikke, som för er meldt og Tienden noksom viser; men derved standser vel dens Udbredelse og Opkomst.

III. Om Uldtrygleri og Landstripperi. Dette synes at være efter nærværende Indretninger et malum necessarium til Dels, som ikke ret vel kan udryddes, medmindre et större i dets Sted kommer. Var det muligt paa lemfældig Maade at indskrænke det til sine rette Grænser, var det ønskeligt. Skaberen selv har desuden saaledes beskikket det, at der skal være fattige iblandt, for hvilke de rige ikke maa tillukke deres Hjærte eller se surt ved dem, men øve Barmhjertighed. Her maa altsaa distingveres imellem 1) rette fattige og 2) uforskammede Betlere, der af Dovenskab eller slem Vane nære sig paa saadan Maade, hvilket bedst til Dels kan hemmes i mine Tanker, at disse afvises med intet, da hine kan hjælpes dels af den oprettede Fattigkasse, dels af glade og frivillige Givere, dels ved gode og tjenlige Anstalter, hvorved de kunde faa noget at fortjene. Naar dette skete, vilde jeg haabe, at der blev ikke stor Föje til sligt Klagemaal. Vel er det saa, at mange rejse fra Thorshavn og andre Steder ud paa Landet, en Tid fornemmelig om Aaret, for at forskaffe sig nogen Uld, dels af deres Venner og Bekendtere, dels af deres indlogerende, dels fra andre, som har Ævne og Hjærte til at give. Og jeg ser ikke, hvorledes det vel kan være anderledes in statu qvo; thi intet eller ganske lidet kunne de faa til Købs, derfor nødes de at bede om en liden Gave, som de hellere kan bekomme, og de tage med Erkendtlighed imod, hvor lidet det end er. Jeg skrider uden videre Vidtløftighed derfor til sidste og vigtigste Post:

IV. Hvorledes der kan raades Bod paa dette Onde. Naar Virkningerne af et Onde skal forebygges, maa fornemmelig Aarsagerne dertil raades Bod paa; og cessante causa, cessat etiam effectus, et vice versa. Jeg anser det fornemmelig at komme af Mangel paa Næringsveje og -midler, saavel som og af Ladhed hos en Del. Hvorledes dette kunde paa nogen taalelig Maade afhjælpes, vil jeg her give mine enfoldige, dog velmente, Tanker og Forslag til kende, som ere følgende:

1. Nyttige Kunsters Opfindelse og Indførelse, hvorved de fattige kunde hjælpes til noget at fortjene, saasom Væverfabrikker etc. Herpaa er desuden gjort Forsøg i Landet i disse Tider, og man kan vist spaa sig stor Fordel deraf, hvis det blev understøttet med de dertil behøvende Anstalter og Redskaber. Men det gaar i det, som mere: visse Personer ere vanheldige Begyndere og Opfindere, hvorover de bedste Indretninger blive liggende in obscuro tit og ofte. Jeg har tillige gjort Forsøg at saa Hörren; den vokser og her i Landet. Ellers maaske det var for först mere fordelagtigt, at Hørren sendtes herover, som fattige kunde lære sig at spinde paa Fode-Rokke, hvilke kunde tillige oversendes, naar det kom i Drift. Herved kunde mange fattige og svage, helst af Fruentimmeret, fortjene noget, som paa andre nyttigere Maader ikke kunde nære sig. Ulden kunde de og spinde, naar de forstod Kunsten; og dette var et Arbejde, hvorved en stor Mængde kunde ophjælpes. Væverkunsten blev da her i Landet mærkelig forbedret. Mange Penge bleve da sparede, som ellers nu udsendes for Værken, Stof og andre uldne og linnede Varer. Herved kunde Uldtrygleriet i Thorshavn temmelig indskrænkes; thi de kunde faa Uld i Arbejdslön, naar de spinde for dem paa Landsbyen; og da kunde begge Parter være vel holdne.

2. Agerdyrkningens Forbedrelse og Udbredelse. Det förste kunde ske i mine Tanker ved en nemmere og bedre Behandlingsmaade; det sidste ved flere og bekvemme Pladsers Optagelse, thi da tror jeg, her kunde avles langt mere Korn her i Landet, end hidtil sket er. Gødningen at samle og udføre er her det besværligste, samt Indhøstningen. Jordens og Sædens Behandlinger med Gravning og Væltning, samt at saa, — gaar snarere for sig; men om det ikke kunde ske fordelagtigere, vilde jeg ønske, Tiden maatte udvise. Det var derfor maaske meget nyttigt, at hid blev oversendt en eller to duelige Bønderkarle med de dertil behøvende Redskaber til et Forsøg; men de skulde tillige være saadanne, der kunde hjælpe paa, om noget gik i Stykker; thi ellers bleve de forlegne. Tømmeret, som dertil var tjenligst, maatte de og forsynes med. Jeg tvivler ikke heller paa, at jo mange til Kornavlen bekvemme Pladser, som ligge udyrkede, og kunde optages, hvor belejligst og bedst kunde eragtes, uden de rette Ejeres Fornærmelse, ja de kunde selv först gjort Bekostningen og Forskudet, om de dertil havde Formue, og siden lade det af andre dyrke for billig Afgift, hvorved de kunde med Tiden komme til deres Udlæg, ja omsider en billig Fordel. Det, som herved var fornemmelig at observere, er, at paa disse Pladser maatte udsøges saadanne, hvis Troskab var bekendt; thi ellers maatte man befrygte större Skade end Fordel. Herved kunde en Del fattige hjælpes til Næringsmidler uden nogens Fornærmelse; og hvis retsindige bleve udvalgte, kunde Ejerne selv tillige med dem have stor Nytte. Derved blev tillige Trygleriet og Landstripperiet formindsket.

3. Det var maaske ikke heller skadeligt, om nogle af de störste Bøndergaarde, helst de besværligste, der ikke vel kan bestyres af een, bleve delte til to, da jeg tror, de skulde med Tiden finde sig derved bedre holdne; thi da kunde de bedre overkomme Arbejdet; Tjenestefolket kunde bedre anbringes; Jordbruget blev flittigere drevet; tydeligere kunde da og ses, hvem der brugte störste Flid; alting kunde bedre efterses, at intet af Mangel paa Tilsyn bortkom. Dog synes det ikke raadeligt, at de maatte deles mindre, end det kunde være for hver et tilstrækkeligt Levebrød, naar Vindskibelighed og Stræbsomhed ikke manglede. Herved fik ogsaa nogle flere noget som sit eget at oppasse, da Nødvendighed udfordrede, naar Bonden havde for meget at tage vare, det til en stor Del dependerede af Tjenere, som ikke kan ventes den Troskab af; thi enhver er sig selv næst, følgelig og bedst.

4. Fællesskabets Ophævelse, som för er meldt, kunde til Dels forebygge dette Onde; thi de fattige, som have Jord og nu nyde lidet eller intet deraf, kunde da bekomme mere eller saa meget, som de langt bedre end nu kunde være tjente med. I det ringeste var det til Opmuntring for de flittige og ikke til at understøtte Uduelighed og Ladhed. Havers Anlæggelse til Kaal og Roer var her ogsaa en fordelagtig Sag, der burde drives paa; thi det er bekendt, at det vokser her i Landet, helst paa visse Steder, meget godt.

Her kunde vel anføres andre nyttige Indretninger; men det vil Tiden ikke nu tillade.

Jeg slutter mine Betænkninger denne Sinde med underdanigste Taksigelse til de naadige Herrer for deres saa naadige og höjgunstige Omhu for og Foranstaltninger til dette höjtrængende Lands Vel. Herren selv, den mægtige, de fattiges höje Borgen, lede fremdeles deres Drifter og Anslage til disse fattige Indbyggeres Bedste! Himlen

krone deres Iver og Bestræbelser med de heldigste Udfald! at deres saa naadige Öjemærker maatte opnaas paa os; de trykkende Byrder afhjælpes; denne fattige Almues Kaar forbedres; de trængendes Tilstand især paases til Lettelse ved de mildeste Udveje, at deres Sukke og Raab til Himmelen maatte nedhente en rig Velsignelses Høst for den Mildhed, Naade og megen Skaansel, der vises imod dem.

Torkilshöj paa Østerø, den 4. Junii Anno 1774.

Andreas Diurhuus.

Underbilag S.

Höjædle og velbyrdige Hr. Stiftsbefalingsmand! Ingen retskaffen Patriot kan nægte den store Uorden, som aarlig tilvokser her paa Landet; dels formedelst Mangel af Tjenestefolk, især paa Landsbyerne, hvorved Agerdyrkningen vistnok paa sine Steder kommer noget til at standse, og Husbønderne tvinges til en utaalelig Submission, ifald de skulle beholde nogen i Tjenesten; dels formedelst det altfor hyppige Landstripperi og Uldtrygleri, hvilket ej alene forøges af en Del Thorshavns Indbyggere, men endog af Landsbyfolket selv, der ej vil vide af nogen ret Subordination eller Kommando, men, saa snart dennem noget tiltales i Tjenesten formedelst Flittigheds Forsömmelse eller andet saadant, løber de sammen i Ægteskab, erbyde sig at betale Leje for Jordegodser hos Odelsmanden, maaske dyrere end sædvanligt, hvorved de kunne faa et Foder Hø til en Ko at leve af, og saa for Resten trygler Uld etc. af andre Folk i Præstegældet, som har noget mere Formue. Derved sættes ogsaa de velhavendes Husholdning undertiden i en Slags Forlegenhed, at de, naar baade Thorshavnsfolk og Landsbyfolkene, endog de, der er i Tjeneste, har sligt til en idelig Sædvane, maa nødvendig trænge mere til Kornvarerne ved den kongelige Negotie end ellers; thi det er ikke nok, at man giver Ulden etc. bort, men man maa endog føde dem tillige.

Hvad Raad der nu kan gives til slig Uorden at hæve, udfordrer i mine Tanker en langsom og grundig Overvejelse, eftersom Landets Opkomst ej kan befordres blot ved Tryglerіets Afskaffelse, medmindre man ved gode Indretninger raader Bod paa andre Næringsmidler til Folkets Underholdning, men naar den Uld og Skind, som Landet bringer af sig, forbliver i Landet, og hver Husholdning i Thorshavn efter Øvrighedens billige Uddeling nyder sin Kvantitet for Penge, maatte det jo stoppe noget til deres Assistance, helst om det blev afskaffet i Thorshavn, at de fattige Husholdninger ibidem ikke maatte holde Tjenere, som de, der ikke er for gode at tjene sig selv, men bleve henviste paa Landsbyerne; og for at hemme al Slags unødvendig Trygleri holder jeg det fornødent, at hvert Steds Sognepræst med Kirkeværgerne skulde være forbundne at meddele rette fattige en Attest om deres Armod og Trang, som kunde forevises vedkommende; og hvem dermed ikke var forsynet, skulde ikke engang gives Fart og Flytning imellem Øerne i sligt Ærinde, medmindre de flyttende vilde selv betale ½ Gylden til Fattigkassen. Den civile Øvrighed, som ej paatviles at vigilere for Landets Vel, har nok allerede forud betænkt de vigtigste Grunde, som i denne Sag kunde være nyttige og paalidelige; jeg for min Part kan ikke i en Hast insinuere mere til dessens Oplysning, men forbliver i al Underdanighed Deres Velbyrdigheds ærbødigste Tjener

Jacob Eisenberg.

Todnæs Præstegaard paa Sandø, den 28. Maj 1774.

Tillæg V.

EJENDOMSFORHOLDENE I BYGDEN SAND

(MED 1 KORT)

AF

C. BÆRENTSEN

Ved tidligere Forhandlinger om Reformer i de færøske Landboretsforhold og navnlig om Muligheden af en Udskiftning har det vist sig at være en Mangel, at man ikke har haft detaillerede Oplysninger om, hvorledes Ejendoms- og Brugsforholdene i Indmarken i de færøske Bygder stille sig. Det har derfor været vanskeligt (endog for dem, som af Erfaring kende disse Forhold i deres egen Hjembygd) at danne sig noget anskueligt Billede af Forholdene. Da Generalstabens topografiske Afdeling i Halvfemserne var beskæftiget med Opmaaling og Kortlægning af Færøerne, frembød der sig en Lejlighed til at tilvejebringe et Kort over en enkelt Bygds Indmark, og jeg rettede da (efter Foranledning af Landbrugskonsulent R. C. Effersøe) en Anmodning til Afdelingen om at udarbejde et saadant Kort. Herpaa gik Chefen for Afdelingen med störste Velvilje ind, og efter at man var bleven enig om at vælge Bygden Sand, blev den fornødne Opmaaling af dennes Indmark foretagen i Sommeren 1899.

Kortet blev derefter trykt. Til Brug ved Landbokommissionens Betænkning er det nu blevet underkastet Gennemsyn og Omarbejdelse, hvorved det formentlig er blevet mere klart og overskueligt.

For den Beredvillighed, med hvilken Generalstabens topografiske Afdeling baade för og nu har stillet sig til Raadighed, tillader jeg mig at udtale min bedste Tak til Afdelingens daværende og nuværende Chefer, D'Hrr. Generalmajor le Maire og Oberst Sand, saavel som til D'Hrr. af Afdelingens Personale, som paa forskellig Maade have medvirket ved Kortets Tilvejebringelse. Samtidig vil jeg rette en særlig Tak til Sysselmanden for Sandø Syssel, Hr. J. H. Schrøter, som med stor Nidkærhed og Tidsopofrelse udarbejdede de Fortegnelser over de enkelte Indmarkslodder og Lodsejere, som dannede Grundlaget for Opmaalingen, og forestod Afsætningen af Lodskellene i Marken. Det er de nævnte Fortegnelser (A. og B.), som her udgives, gennemsete og omarbejdede.

Til Vejledning ved Kortets Benyttelse henvises til nedenstaaende Oversigt over Ejendomsforholdene i Bygden Sand (som de vare i 1899).

C. Bærentsen.

Underbilag 9.

Efter Befalning giver jeg underskrevne underdanigst disse mine Betænkninger. At de indførende Kornvarers stærke Søgning i denne Tid fremfor tilforne til en stor Del rejser sig af Agerdyrkningens Aftagelse i Landet selv? Da maatte kunne svares, at paa mange Steder haver Agerdyrkningen heller tiltaget end aftaget til Dato, hvilket Præsterne saavel som Sysselmændene og Kirkeværgerne nok skal kunne bevidne, efter den Korntiende, de haver faaet. Nogle Steder i Landet undtages, hvor Agerdyrkningen har aftaget, men mest ved de sammesteds værende Bønders Efterladenhed i denne Post, hvilke derimod anvender Tiden paa Fiskeri og Hosebinden, dermed at ernære sig. Dog kan ikke nægtes, at altfor mange af Bondestanden søger til Thorshavn; ja, nogle af Bønderne kunne vel med Billighed klage over Mangel paa Tjenestefolk, da det dog vilde uden Tvivl være nyttigere for Landet at arbejde hos en Bonde end at ernære sig her i Thorshavn. Men hvad det saa meget i Svang gaaende Landstripperi og Uldtrygleri angaar, samt dets Forslage, hvorledes disse skadelige Misbrug bedst kunde udryddes; dette, kan man svare, var aldeles practicable, naar de uldhavende vilde menagere sig med at give dem, som var til Uld trængende. Ellers fordrister jeg mig ikke til at foreskrive andre visse Grænser, hvor vidt de just skal gaa i deres Gavmildhed, hvilket, om jeg det gjorde, blev dog i Almindelighed intet agtet eller efterlevet. Dette er i Korthed mine Betænkninger. Jeg forbliver stedse Deres underdanigste Tjener

Poul Weyhe.
Sognepræst til Thorshavn og dens Annekser.

Thorshavn paa Færø, den 21. Julii 1774.

Underbilag 10.

Höjædle og velbyrdige Herre! Da der efter Deres höje Befaling en Promemoria er hidsendt fra vores Hr. Landprovst til mig og andre for at give vores Svar og Betænkning om Agerdyrkelsens Forsömmelse, Uldtrygleri og anden Uorden her i Færø, saa bliver mit underdanigste Svar og enfoldige Betænkning, som følger:

I. Kan det ikke nægtes, at Agerdyrkelsen meget forsömmes paa de fleste Steder i Færø, naar bare Sandø og Suderø Kald undtages, da de andre har lige saa gode og frugtbare Enge som vi, og en dygtig Landmand kan nok faa den nødvendige Gødning, ihvor han bor, endskönt en med mere Besværlighed end en anden; og ere Engene allesteds ikke lige store, saa er det let at forøge dem, da Udmarkerne overalt ere store og vidtløftige.

II. Kan det heller ikke nægtes, at Thorshavns Tiltagelse forvolder Landsbyernes Aftagelse og Mangel paa Tjenestefolk hos Bønder og andre, hvorved Agerdyrkelsen nødvendig maa lide. Men Hovedaarsagen til den slette Agerdyrkelse er Landmandens egen Forsömmelse og Vane, besynderlig nordenfjords. Thi endskönt vi i Suderø ere samme Vilkaar undergivne som andre Indbyggere i Landet, saa dog med Flid og Vindskibelighed dyrker vi saaledes vore Jorde, at vi næst Guds Forsyn behjælper os meste Parten med vor egen Avling, saa en Del iblandt os køber lidt og andre slet intet Korn fra Handelen i Thorshavn. Og jeg veed Eksempler paa nogle faa Bønder nordenfjords, som saaledes bær sig ad, og det samme kunde flere gjort.

III. Den overflødigere Kornførsel til Landet i disse Aaringer fremfor de forrige Tider, kan vel egentlig ikke komme af Agerdyrkelsens Forsömmelse, thi den er vel den samme som før, dog paa hver Sted efter sin Maade. Men Hvalfiskefangsten, som ganske har ophørt, det slette Fiskeri, og Faarenes Død i mange Aar, kan meget foraarsage, at Indvaanerne maa købe mere Korn end tilforne. Ja, de mange for Landet unyttige Indbyggere i Thorshavn ere og meget Skyld herudi.

IV. Men hvad Thorshavns Indbyggere angaar, da maa der nöje distingveres imellem dem: Thi 1) behöver Thorshavn et temmeligt Antal af Beboere baade til daglig Tjeneste for de kongelige Betjentere, som dér ere, saa og for at indkvartere Landsbyfolkene, som didhen kommer, ofte i stor Mængde, og alle behöver sine visse Logementer. 2) De gamle Thorshavns Indbyggere med deres Descendenter tjener slet ikke at være paa Landsbyen, uden de kom dér i deres Ungdom, men er bedst skikkede til Thorshavn; og skal de leve dér, behöver de nødvendig Uld; og naar de ikke kan faa den til Købs hos Præster eller Bønder, som alleroftest sker, saa nödes de at rejse omkring til deres bekendte Venner for at forskaffe sig noget her og der; og disses Omrejser kan bekvemmeligst lignes ved Bissekræmmernes i Dannemark og kunne saa vidt ikke være Landet til Tyngsel eller Skade. Men 3) de ny Indbyggere, som aarlig flytter fra Landsbyerne til Thorshavn, dels giftede, dels ugiftede Personer, de gör dette af Ladhed, da de ikke gider tjent paa Landet, men vil have en mageligere Levemaade. Dette Slags med deres Landstripperi foraarsager störste Skade for Landsbyerne, nemlig Mangel paa Tjenestefolk med videre. Disses Uorden burde besynderlig hæmmes, saa at Thorshavn ikke skulde været et almindeligt refugium for saadanne.

V. Dersom disse sidste blev alvorligen tilholdte at forblive paa Landet, enten som Tjenestefolk eller som smaa Lejlændinger hos store Jordejere og Besiddere (dog paa billige og kristelige Vilkaar), vilde det blevet baade dem og andre til störste Nytte. Og

kunde Øvrigheden bringe de lade Agerdyrkere til en flittigere Jordbrug, da kunde disse 2 sidste Poster höjligen forfremmet det almindelige Bedste i Færø.

Disse ere mine enfoldige og velmente Tanker til mit Fædrenelands Nytte, som jeg underdanigst har fremsat, helst da jeg til Besvarelsen paa Cirkulærbrevet har kun haft faa Timers Tid. Gud styrke og vejlede brave Mænd dagligen med sin Visdoms Aand til Kongens og Landets almindelige Bedste. Dette ønsker af Hjertet, höjædle og velbyrdige Herre, Deres underdanigste Tjenere

Antonius Haldansen.
Sognepræst i Sudero.

Læregaard, den 13. Junii Anno 1774.

Underbilag 11.

Höjædle og velbaarne Herre! Da jeg nu först begynder min Husholdning og følgelig mangler Erfaring og Indsigt i Landvæsenet, saa vil mit ringe Forslag til mit Fædrenelands Forbedring kun blive af slet Betydenhed; dog meddeles hermed min oprigtige Betænkning over Deres forelagte Spörgsmaale efter min bedste Skönsomhed paa følgende Maade:

I. At Indbyggerne nu i Færø nødes stærkere at søge Kornvarerne fra Thorshavn end tilforn, kommer deraf, at Gud har tillukket sin Haand for dem baade til Lands og til Vands. Baade er Hvalfiskefangsten ganske ophørt, og anden Fiskefangst er langt ringere nu end tilforn. Saa ere og Faarene, som var vores störste Herlighed og Næringskilde, døde af Sult i nogle paa hinanden følgende haarde Vintre, og endelig er baade Høet og fornemmelig Kornet bleven spildt for os af det slemme stormende og vaade Høstvejrligt, dog mest nu forleden Høst.

II. Om Agerdyrkningen paa andre Steder i Færø (Suderø og Sandø undtagen) skulde være aftagen, kan jeg ej vide; men at Agerdyrkningen her i Suderø ej er aftagen, men tiltagen, er vist, da en Del flittige Personer paa nogle Steder har opdyrket og indhegnet vilde Marker til godt Agerland, saa at her efter min ringe Indsigt umulig kan avles mere Korn, uden at det jo nødvendig maa gaa til Fordærvelse af det slemme og vaade Høstvejrligt, her gemenlig falder; thi denne Øs Indbyggere kan efter deres sendrægtige Høstemaade ikke overkomme at indhøste mere Korn ubedærvet, end de nu har i nogle Aar indhøstet, undtagen at de lærte en ny bekvemmere og hastigere Maade at høste og törre deres vaade Korn paa, og vi har haft bedrøvelige Prøver paa, at mange har vaaret og avlet mere Korn, end de har været i Stand til at høste, som er ganske bleven fordærvet for dem. Dels har vi her paa mange Steder, helst hvor ingen Drivtang kommer i de krumme Bugter, mest i Vaag, hvor jeg bor, störste Mangel paa Gødning, og vores Jorde har den Beskaffenhed, at de frembringer hverken Korn eller Græs uden at oplives og opvarmes med stærk Gødning, formedelst deres kolde Beliggenhed og den megen kolde Sødamp, her bestandig falder.

III. At Præster, Bønder og Selvejere visselig har Mangel paa gode og duelige Tjenestefolk, er en klar Sag, og kan maaske hos nogle komme, fordi de ere altfor knappe i at give dem god Kost og Lön og altfor gerrige efter strænge at fordre stærkt Arbejde af dem, som disse utugtede og dovne Folk ej vil taale; dels kan det komme sig deraf, at de unge og ledige Folk, som var dueligst til Landvæsenet, altfor hyppig løber sammen i Ægteskab med liden eller slet ingen Ejendomme; og naar de da avler Börn, saa flytter de til Thorshavn for at være nær ved Handelen og faa Korn, saa ofte de behøve til Livs Ophold; det de ej kan faa her paa Landet, da enhver behøver sit eget til sit Huses Ophold; dels flytter og en Del unge Personer fra Landet til Thorshavn for at faa mageligere Tjenester og mindre strengt Arbejde, hvilket sidste var at ønske, at det ej maatte tillades.

IV. Skal de gamle Indbyggere i Thorshavn, hvis Forfædre har boet dér för dem, leve paa de bare Thorshavns Stene, saa maa de nødvendig rejse om paa Landet til deres Bekendtere og indlogerende for at forskaffe eller tilhandle sig lidt Uld, som de ej kan faa til Købs paa andre Steder. Disse ere og lidet tjente til Landvæsenet, som de ej forstaar, ej heller deres Börn, undtagen de havde kommet til en brav Landmand i deres Barndom.

Dog burde efter mine Tanker de gemene Folk i Thorshavn, som ej har nogen Slags Haandværk, ej faa Tilladelse til at holde Tjenestefolk, helst saadanne Tjeneste-

folk, som ere fødte paa Landet og opfødte ved Landvæsenet. Saadanne til Dels unyttige Thorshavns-Indvaanere kan nok være sine egne Tjenere. Men at der jo visselig behøves höjlig en Del bosiddende Folk i Thorshavn, baade for at hjælpe de kongelige Betjente til deres nødvendige og besværlige Ildebrand, saa og til at modtage og indlogere Landfolket, naar de med deres Baade kommer fra Øerne til den kongelige Negotie i Thorshavn og ofte formedelst slemt Vejr og mangfoldige Baades Sammenkomst paa een Tid maa blive dér længe liggende, er uimodsigeligt.

Disse mine ringe Tanker underkaster jeg med den dybeste Ærbødighed Deres höje Skønsomhed og vise Prøvelse og Erfaring, forblivende med al Respekt, höjædle og velbaarne Herre, Deres underdanigste Tjener

C. R. Müller.

Anneksgaarden i Vaag i Suderø, den 7. Junii 1774.

Underbilag 12.

Anno 1774 den 1ste Augusti paa et sat og holden Lagting i Thorshavn paa Færø.

Samtlige Sysselmænd (undtagen Suderø Sysselmand, som ikke mødte ved Retten) indgave deres og Sysselets Beboeres underdanigste Svar paa de dem af Lagmanden og Landfogden i underdanigste Følge det höjkgl. S. T. General-Toldkammers naadigste Ordres p. p., hvilke bemeldte Svar for Retten bleve læste og paaskrevne til Indførsel i et lovdannet Lagtings-Vidne under behørige Numeris, nemlig:

Nr. 1.

Svar paa de af velædle Hr. Lagmand og Hr. Landfoged mig forelagte Spörgsmaal ere, som følger:

1. Til at hemme og forekomme altfor mange Hestes og Hoppers Fremfødning, da har der tilforne paa sine Steder i Sysselet været Uorden med samme, men ikke desmindre for Eftertiden vil jeg ydmygst ombede velædle Hr. Lagmand og Hr. Landfoged at göre saadant et Forslag, som af Østerø Sysselmand i Aaret 1771 for Lagtingsretten blev indgivet.

2. Hvor mange Tjenere dette Syssels Beboere nu behøve, ere særdeles 4; men hvad de øvrige angaar, da kan den, der i Aar har 2 à 3 Tjenere, være forsynet med ingen tilkommende Aar, som rejser sig deraf, at nogle gifte dem, og nogle ledige Personer lægge dem ind i Thorshavn, som foraarsager et stort Landtrygleri, og nogle gaa af deres Tjeneste foruden at opsige samme, som og her i Landet nu nylig er sket.

3. Hvorledes Uldtrygleriet bedst kan hemmes, da ses ikke bedre Middel for min enfoldige Fornuft, end alle ledige Personer udsættes til Tjeneste og ikke faar Tilladelse at nedsætte dem i Thorshavn, som til Dato sket er; og hvorledes de aldrende og nødlidende kan erhverve Levebrødet, da synes der ikke bedre Midler, end de, af den for nogle Aar siden oprettede Fattigkasse, kunde have deres Underholdning, og hvis samme ikke skulde være nok, da hos Øvrigheden tage deres fri Trygler-Sedler, og findes da nogen, som ikke haver samme Bevis, maatte forbydes ham at flytte og føre under tilbørlig Straf.

— — — — — — — — — —

Jeg forbliver med störste Ærbødighed Deres ydmygste Tjener

Andreas Jacobsen.
Sysselmand i Vaago.

Sandevaag, den 21. Julii 1774.

Nr. 2.

Velædle Hr. Lagmand og Landfoged!

I Anledning af de adskillige mig forelagte Ordres gives hermed min underdanige Erklæring eller Besvarelse paa samme, som følger:

1. Hvad den Misbrug er betræffende, som sker ved altfor mange Hestes og Hoppers Fremfødning, da tilstaas, at slig Uskik altfor ofte indsniger sig ogsaa her, til Formindskelse for Faarene især; men da en Del af Skaalevigs Beboere paa et Grandestævne i Foraaret sidstleden klagede over slig Misbrug, som grasserede iblandt dem, forbandt Ejerne sig til at formindske Antallet, straks efter at deres Törv var hjembragt, hvilket og blev samtykket uden videre Trætte. Paa andre Steder her i Sysselet er intet Klagemaal desangaaende fremført; og for at hæve slig Misbrug har dette været hos os den almindelige Maade: at styrte de gamle Ros i Havet, og andre Midler kan ikke af os paafindes.

2. Her er kun 4 Husholdninger, som have forlangt hver sin Tjenestepige; thi enskönt flere kunde være dertil trængende, saa synes den Selvraadighed, som altfor meget

nu om Stunder hersker iblandt Tjenestefolk, der ikke vil vide af nogen Mestring, at afskrække dem derfra, saa en Del vil hellere lide slig Mangel end paatage sig daglig Byrde af dovne og ildesindede Tjenere.

3. Hvad det i Svang gaaende Landstripperi og Uldtrygleri angaar at hemme, da mener jeg, at Øvrighedens Forbud i slig Fald maatte göre den bedste Virkning, helst om de jordbrugende paa Landsbyerne blev paalagte en vis Skat aarlig at yde, saafremt de handlede imod Forbud, og paa det Tjenestefolk paa Landsbyerne kunne faa deres Vinger noget stækkede, da de ofte selv trygle Uld for at berige sig desto snarere (og en Del iblandt dem give vel ogsaa Uld til de landstrippende), da burde de i mine Tanker, helst om de selv trygle, medens de er i Tjeneste, aarlig miste 1 Gylden af deres akkorderede Lön, hvilken Husbonden skulde uddele til de ret nødlidende, og paa det at disse kunde kendes fra hine, burde de enten af Øvrigheden eller Præsten været med Pas forsynede.

— — — — — — — — — —

Min Evne vil ikke strække til at indse og efterkomme nöjagtigere Deres Velædelheders Ordres og forbliver derfor med störste Submission Deres Velædelheders underdanigste Tjener

Clemmen Jensen.

Skardsgaard paa Sands i Sandø, den 25. Julii 1774.

Nr. 3.

Angaaende de af velædle Hr. Lagmand og Hr. Landfoged til min salig Fader indleverede Ordre for Strömø Syssels Beboere at oplæse og derpaa indhente deres Svar til Olai, da er det, jeg hermed vil have Dem anmodet at have mig denne Gang undskyldt, thi for Nordströmøs Beboere ere de ikke oplæste, for de slette Omstændigheder, jeg da var bragt i, ved det jeg undervejs fik Bud, at min salig Fader var død. Hvad Sydströmø angaar, da ere de dér oplæste, og følger derpaa i Korthed deres Svar:

1) De Uordener med altfor mange Hestes og Hoppers Fremfødning har Bønderne imellem dem selv indbyrdes intet at klage over, uden alene over den utaalelige Mængde Rosser dér i Thorshavn, hvoraf en Del ikke ere samtykte eller bevilgede af Bønderne. Hvilken Skade de har deraf, er utaalelig, fornemlig Höjvigs og Sunds Lejlændinger, saavel som og de her paa Husegaard, hvorom de refererede dem til Østerøernes indgivne om samme forbemeldte Rosser Anno 1771.

2) For Tjenestefolk i Sydströmø for dette Aar var der ingen, jeg vidste manquerede, undtagen Hans Thomasen af Hestø 2de Tjenestepiger. At Uldtrygleriet skal ganske ophæves, synes dem ikke tjenligt; for de virkelig nødlidende efter vores Tanker kunde paa ingen anden Maade blive hjulpen. Men de rige Betlere at afskaffes, og ledige Personer, som ikke gider tjent, men gaar omkring at trygle, at disse maatte tages i Tjeneste paa Landet hos dem, som mangler Folk.

— — — — — — — — — —

Jeg forbliver med Ærbødighed, velædle og velvise Hr. Lagmand, Hr. Landfoged og Hr. Sorenskriver med samtlige denne vellovlige Overrets Besiddere, Deres ydmygste Tjener

Joen Christiansen.

Thorshavn, den 1. Augusti Anno 1774.

Nr. 4.

Til Besvaring paa den til mig indløbne Ordre om adskillige fra General Told-Kammeret og konstituerede Stiftamtmand indløbne Ordres, som mig Kopi deraf er tilsendt under velædle Hr. Lagmand Jacob Hveding og velædle Hr. Landfoged Wenceslaus Hammershaimb af Dato Thorshavn d. 9de Julii Anno 1774, bestaaende af 6 Poster, som ere følgende:

1ste Post, som er om Heste og Hopper.

Da falder og er faa, ja saa godt som ingen udi Norderø Syssel undtagen hos Præsten, som har nogle, og gaar udi hans Præstegaards Havge, saa han dem holder uden Gran-

ders Fornærmelse, og desuden taaler Sysselet ingen Heste eller Hopper for Mangel af Vinterhavge for dem.

2den Post om Tjenestefolk.

Da mangler paa somme Steder i Norderø Syssel Tjenestefolk, fornemmelig paa de störste Gaarde; og formedelst Mangel af bemeldte Folk kan Agerdyrkningen ej vel fortsættes, og gifte Tjenestefolk kan man ej være tjent med, eftersom dermed gerne følger onde Suiter. Desuden er og at ønske, at der maatte opfindes en god Ordre for Tjenestefolk, til Lydighed udi deres Tjenester.

3die Post om Landstripperi og Uldtrygleri.

Denne Postes Indhold kan ej vel hæmmes og forebygges, förend der bliver districte holden over, at ej tillades saa mange at komme til Thorshavn, som til Dato sket er, og dér lægge sig i Huse. Belangende de nødlidende var det bedst, at de efter advenant nød af de fattiges Kasse, saa og at hver forblev udi sit Syssel for at erholde sig noget til deres Underholdning af Sysselets Beboere efter enhvers Formue og Tilstand.

— — — — — — — — —

Forskrevne er vores Betænkende og Svar paa de mig tilsendte Poster, hvilket af mig hermed underskrives.

Gjerdumgaard, den 25. Julii 1774.

Joen Jacobsen.
Sysselmand i Norderø.

Nr. 5.

Underdanigst Pro Memoria! I underdanigste Haab, at Deres Excellence samt naadige og höjbydende Herrer ved det höjkgl. Vestindiske, Guineiske samt General-Told-Kammer naadigst pardonnerer vores herved tagne underdanigste Frihed, er det, vi underskrevne Østerøs Beboere fordriste os til for denne respektive Overret (til videre Fremsendelse) at indgive vores efterstaaende saa enfoldige Tanker over en Del Poster, Landet angaaende, saasom samme Poster ere os under Deres Velædelheders Hr. Lagmandens og Hr. Landfogdens Hænder ved Sysselmanden blevne forkyndede, og vores Svar ved Overlæg med benævnte Sysselmand æsket at indleveres til Lagtinget, og er da vores underdanigste Betænkning derom, som følger:

1) Til at hemme og forekomme den til Dato i Svang gaaende store og skadelige Uorden med altfor mange Hestes og Hoppers Fremfødning til Afbræk for de andre nyttigere Kreaturer, ville vi ydmygst anholde hos velædle Hr. Lagmand og Hr. Landfoged om, at der nu maatte göres saadant et Forslag, som det i samme Begivenhed af vores Sysselmand her i Østerø udi Aaret 1772 til Lagtinget blev indgivet, og da af de øvrige vedkommende Sysselmænd paa deres Sysselers Beboeres Vegne bifaldet og modtaget. Da vi og tillige hermed ydmygst bede, at samme til vedkommende höje Steder underdanigst vorder insinueret, hvorpaa vi underdanigst vente naadigste Reglement for Eftertiden.

2) Hvor mange Tjenere dette Syssel nu behøver, er noget, som ej uden paa det uvisse kan anføres; thi en Bonde, som i dette Aar kan have 3 à 4 Tjenere, har billigen at frygte for, at han i næstkommende Aar ikke kan have mere end en eller to tilbage, som til Dato ofte sket er, formedelst de til Dels gifte dem, og til Dels enkelte og ledige Personer indlægge dem i Thorshavn etc., da sammes Næringsmidler mest bestaa i et fast utaaleligt Landstripperi. Ja, mange Tjeneres Selvraadighed og Fripostighed gaar saa höjt, at de uden ringeste Tjenestes Opsigelse gaa af Tjenesten, naar og paa hvad Tider om Aaret dem lyster, og helst naar det fornødneste Arbejde kan tilstunde, saa Husbonden desto mere kan blive forlegen. Saadant er og nu nylig her i Sysselet passeret af en Tjenere. I Aaret 1772 lod Sognepræsten i Suderø, velærværdige Hr. Haldansen, ved Sysselmanden dér og begge hans Kaldsmænd klage for Lagtinget, at en Tjenestepige saaledes fra ham da var bortløben, men os vitterligt fik han ingen Bod derpaa. Netop i samme Tid løb og en Tjenestepige her i Sysselet af Tjenesten; hendes Husbond var en vel aldrende og meget svag Mand; hendes Madmoder laa blind paa Sengen, saa de blev ganske forlegne; ikke fik de malet et Kandebar Korn, ikke malket deres Kør eller noget saadant gjort, havde ikke deres Naboer været af den Artighed og været dem behjælpelige. Saadan Tje-

neres Selvraadighed og anden deres frække Opførsel har forvoldet, at mange, som kunde behøvet Tjenere, have skyet samme for at undgaa saadanne Fortrædeligheder og beholde Fred i Huset, hvorved dog Landets indvendige liden Force og Kraft meget er bleven svækket formedelst Jordbrugets etc. derover Forsömmelse, saa en Del af Bønderne for sammes Skyld, item af de nu i 4 samfælde Aar forefaldne meget trange Tider og andre Omstændigheder er kommen saaledes paa Knæene, at de nu ikke er i Stand at holde Tjenere, medmindre de skulde været des flittigere og vindskibeligere. Dog langtfra, at dette ovenstaaende strækker sig til alle de endnu værende Tjenere; nej, der er ganske skikkelige iblandt, hvor faa de end er; imidlertid er de vanartiges Selvraadighed dem til en stor Fristelse. Men hvorledes samme bedst kan paahjælpes, vil vi have indstillet til Deres Velædelheders og flere vedkommendes gode Forefindende. Vores Tænkemaade herom er i følgende 3dje Svar indbefattet, saasom:

3) Hvorledes Uldtrygleriet bedst kan hemmes.

Vi som enfoldige se ikke bedre Hjælpemiddel til samme Uordens Indskrænkelse, end at

1mo) alle de nuværende løse og ledige Personer, som kunne tjene og ligge paa egen Haand, skulle udsættes i Tjeneste; og de, som enten ikke godvillig vil, eller dem i Tjenesten uskikkelig og fortræden opføre, skal være henfaldne til en for dem meget modbydelig og foragtelig Straf, enten Tugthus eller Gabestok for en vis Tid, eller andet saadant.

2do) Ingen af de giftede og bosatte at have Frihed at trygle, uden de, som hos Øvrigheden lade dem indrullere for trængende Betlere og derefter tage fri Tiggersedler til Bevis, hvor de komme, at de ere tilladte Betlere; da de og skal være underkastede, at hver, som trænger til deres Börn til Tjeneste, skulle de under ovenmeldte Straf være forpligtede samme Tjenester at antage; thi os synes, at det er nok, at Forældrene have Frihed at betle til dem selv og deres Börn, saa længe de ere smaa og kunne intet bestille, om de ikke, da de tilvokse, saa de kunne tjene for deres Brød, skulle have Frihed at holde dem hos sig og opvænne dem til bemeldte Betleri og derover opdægge dem i Ladhed og Dovenskab, som altfor meget til Dato sket er.

3tio) Ved saadanne Anstalter skulde man vente, at de pur fattige, som Betlerstandens rette og sande Lemmer, bedre kunde betænkes og paahjælpes, helst om de da og tillige maatte faa noget Tilstød af den her i Landet for nogle Aar siden oprettede Fattigkasse, hvilket de til Dato, saa vidt os er vitterligt, have maattet savne.

— — — — — — — — — —

Vi forblive med störste Ærbødighed Deres Velædelheders ydmygste Tjenere.

Af Aandefjords Sogn:

Joen Högnesen. Joen Joensen. Joen Christophersen. Joen Anthoniussen. Michel Gabrielsen.

Af Fuglefjords Sogn:

Elias Pedersen. Joen Joensen. Elias Eliasen. Michel Michelsen. Joen Olesen. Joen Gregersen.

Af Gøte Sogn:

Eiden Joensen. Elias Hansen. Joen Olesen. Ole Jacobsen.

Af Næs Sogn:

Peder Nielsen. Jacob Johannessen. Christian Clemmensen. Magnus Michelsen.

Af Sjov Sogn:

Peder Högnesen. Joen Rasmussen. Rasmus Joensen. Tronde Joensen. Niklas Abrahamsen.

Solmunde, den 26. Julii 1774.

Peder Samuelsen.

Anno 1774 d. 8de Augusti blev atter Lagtings-Ret sat og holden i Thorshavn, formedelst Sysselmanden i Suderø (af Aarsag det forhen faldne slette Vejr) da først mødte til Stede; og blev da hans Besvar i ovenmeldte Begivenhed for Retten læst og paaskreven til Indførsel i Lagtings-Vidnet under Nr. 6, lydende:

Nr. 6.

Velædle og velvise Hr. Lagmand. Velædle og velvise Hr. Landfoged. Efter Deres Velædelheders Befodring og Befalning har jeg rejst over hele Suderø Syssel og forkyndet de Breve, som mig til Hænde ere komne, og har efterforsket, om Indbyggerne vilde afslaa noget af deres Rosse-Skiben, hvorpaa de alle samtlig har svaret, at de ville forblive ved den af gammel Tid foresatte Skiben, at have en Hest eller Hoppe paa 2de Marker Jord; undtagen Sumbøs Beboere, som forklarede og foregav, at de ej kunde behjælpes til Plöjning, samt Törv og andet nødvendigt Brug, uden de havde et Ros paa 1½ Mark Jord, som de af gammel Tid der paa Steden Rosse-Skiben havde haft og brugt; da, hvad deres Skiben er angaaende, da er Sumbø et fraskilt Plads, men de øvrige Steder tværtimod, som man vel veed, der ej aleneste holder en stor Overskiben med Ros for at udprange og sælge, men lader dem løbe efter deres egen Fornuft, ihvor som helst de kan tage sin Føde, enten det er hos dem selv eller hos andre, indtil de dem sælge eller bruge. Hvorpaa jeg vil ydmygelig ombede Hr. Lagmand og Hr. Landfoged, at De paa Deres Embedes Vegne vil befale, hvem saadanne Overskibens Ros skal tilhøre, enten Ejermanden eller den, som føder dem og har født dem, som nogle og ere begærende af Indbyggerne.

2det. Ere nogle af Indbyggerne efter Anmodelse Tjenere begærende, om de dem nu paa Haanden straks kunne bekomme, fordi at de ved Agerdyrkningen ej kan blive med de Tjenestefolk, som de nu have og holde, behjulpne, og ej udi Øen kan bekomme nogen Tjenere, eftersom det alle er vitterligt, at de flytter fra Øen, som og i Aar er sket, gemenlig og sætter sig ned i Thorshavn, og mest med Trygleri paa Böjgderne sig ville ernære. For det 3die ere Indbyggerne af de kyndigste udi mit Syssel til Raad begærende, at det af Øvrigheden bliver forbudet al Uldtryglen. Men ere der nogen aldrende og for virkelig Svaghed ej føre til at arbejde for sin Føde og Underholdning, da vil Suderø Syssels Indbyggere være behjælpelige, lige saa vel som andre Steder i Landet, at hjælpe for kristen Kærligheds Skyld, naar de intet ere Ejere af og ej heller have forødet sin Ejendom for Ladheds Skyld og derover geraade i Nød og Elendighed.

— — — — — — — — — —

Datum Ørdevig, den 20. Julii 1774.

Peder Poulsen.

At saaledes, som forskrevet staar, for Lagtings-Retten er passeret og indgivet, bekræfte vi med vore Hænders Underskrift og hostrykkede Signeter.

Actum Anno die et loco ut supra.

J. Hveding. Peder Samuelsen.

Underbilag 13.

Anno 1775 d. 11. September blev efter Beordrelse Ekstra-Lagtings-Ret sat og holden i Lagtings-Huset i Thorshavn paa Færø; og var til sammes Betjening Lagmanden Jacob Hveding, Landfogden Wenceslaus Hammershaimb og paa Sorenskriverens Vegne i hans sygelige Forfald hans Sön Joen Weyhe tillige med følgende Lagrettesmænd, alle af Østerø, sc.: af Ejde: Jacob Poulsen, af Selletræ: Peder Andersen, af Gøte: Poul Joensen og Johannes Pedersen, af Skaale: Niclas Poulsen og Magnus Magnussen, af Sjov: Joen Rasmussen og af Seblende: Peder Hoygnesen.

Herpaa Sysselmanden i Vaagø, velagte Anders Jacobsen, i Retten lagde hans Besvarelse paa den ham tilsendte Skrivelse af Kongel. Maj.ts Landfoged p. p. samme af dato 6. hujus, under hans og medhavende Kaldsmænds Hænder, hvilket for Retten blev oplæst og paaskrevet, hvoraf i dette Tingsvidne indføres under Nr. 1 den Post om Tjenestefolkene, tillige med den af ham indgivne og for Retten oplæste Liste over fornævnte Tjenestefolk. Bemeldte lyder, som følger:

Nr. 1.

Den forlangte Liste over de i Syselet nu værende Tjenestefolk samt deres Alder og Navne har jeg allerede til velædle Hr. Landfoged leveret.

Fortegnelsen paa alle Tjenestefolk, som for nærværende Tid ere i Tjeneste i Vaagø Syssel, hvilket er, som følger:

Af Sandevaag:

Simon Hansen (55 Aar), Niklas Hansen (21), Ole Jacobsen (22), Niklas Olesen (20), Ole Niklasen (57), Hans Poulsen (22), Hans Joensen (10).

Fruentimmer: Elsebeth Olesdatter (21 Aar), Maren Joensdatter (44), Malena Olesdatter (55), Lisbeth Hansdatter (22).

Af Midvaag:

Harald Joensen (27 Aar), Hans Jacobsen (22).

Fruentimmer: Sigga Jacobsdatter (39 Aar), Katrina Bertelsdatter (62), Sunevad Jacobsdatter (36), Maren Johannesdatter (14).

Sörvaag:

Johannes Johannesen (36 Aar), Jens Pedersen (32), Rasmus Tordsen (22), Andreas Danielsen (24), Joen Johannesen (24).

Fruentimmer: Anna Malena Haagensdatter (13 Aar), Katrina Samuelsdatter (24), Malena Johannesdatter, opsagt Tjeneste og igen tagen i Tjeneste hos Joen Heinesen ibidem (20), Susanna Joensdatter, ligeledes opsagt Tjeneste, agtede sig igen at søge Tjeneste; hos hvem, vidste hun ikke endnu (25).

Af Bo:

Daniel Hansen (31 Aar), Johannes Hansen (31).

Fruentimmer: Anna Joensdatter (25 Aar), Susanna Olesdatter (28), Susanna Niklasdatter (17), Sunevad Jacobsdatter (34), Agetha Hansdatter (72).

Gaasedal:

Jacob Eydensen (28 Aar), Joen Samuelsen (28).

Fruentimmer: Sissel Jacobsdatter (58 Aar), Agetha Joensdatter (17).

Myggenæs:
Hans Joensen (38 Aar), Erik Johannessen (23), Daniel Johannessen (22), Jacob Jacobsen (16).

Ovenstaaende Liste rigtig at være testerer jeg underskrevne.

Sandevaag, d. 6. September 1775.

Andreas Jacobsen,
Sysselmand.

Anno 1775 d. 12. September blev atter Retten sat og holden, og var til dens Betjening alle forhen meldte Rettens Betjente.

Hernæstefter Sysselmanden i Norderø, velagte Joen Jacobsen, i Retten lagde hans havende skriftlige Svar paa den ham tilsendte Ordre, og blev samme for Retten oplæst til Indførsel i Tingsvidnerne under Nr. 2, hvoraf i dette Tingsvidne alene indføres den Post om Tjenestefolk etc., saa lydende:

Nr. 2.

I Henseende til denne Post, da er vores underdanigste Begæring derom denne sc: at det for Eftertiden saaledes maatte foranstaltes, at enhver af Hans Maj.ts Lejlændinger, som ere i Stand til at holde Tjenestefolk, maa bekomme dem baade dygtige og vindskibelige, hvilken Foranstaltning, saa vidt vi indse, bedst vil iværksættes ved at forebygge og rent ophæve den til dato i Svang gaaende Uorden ved benævnte Tjenestefolkes Indrykkelse til Thorshavn, da der allerede er en stor Mængde. At antegne de i Sysselet værende Arbejdsfolk, deres Alder og Navne, er mig i denne korte ej mueligt. At der af en Del pur fattige i Sysselet øves Betlerier, kan ej nægtes, dog langt fra ikke i den Grad som de i Thorshavn eller i de andre Sysseler.

Herpaa Sysselmanden i Østerø Joen Weyhe i Retten lagde hans og Sysselets underdanigste Svar paa den ham tilsendte og dem forkyndte Ordre fra Hr. Landfoged, samme under hans egen og Kaldsmænds samt mange af deres Hænder, af Dato Solmunde d. 9. September a. c. Samme for Retten blev oplæst og paaskreven til Indførsel i Tings-Vidnerne under Nr. 3, hvoraf her alene indføres den Post om Tjenestefolkene etc., saa lydende.

Nr. 3.

3tio. Det er mig umuligt i saadan Hast at give et saa udførligt og fuldstændigt Svar paa denne Post, som forlanges, med at antegne alle Tjenestefolkes Navne og Alder etc.; men blev samme mig straks ved „Jubelfestens" Ankomst, da jeg var i Thorshavn og talte med kongl. Maj.ts Hr. Landfoged, tilkendegivet, kunde det endda sket. Alt, hvad mig nu er görligt, er følgende: for værende Tid ere i Sysselet ungefær 50 Tjenere og lige saa mange Tjenestepiger; af samme har ingen endnu opsagt deres Tjeneste. (Disse ere foruden de i Sysselet værende Bønderbörn, som for nærværende Tid göre et betydeligt Skaar i ovenanførte Tjenestefolkes Antal). Foruden disse anførte begæres nu til hele Sysselet 5 Tjenere og 6 Tjenestepiger; jo för de kan bekommes, jo bedre; dog begæres de at maa anskaffes af dem fra Lands-Böjgden til Thorshavn til Dels indrykte og til Dels indrykkende Tjenestefolk, hvilken Uorden vi samtlige allerunderdanigst bönfalde vedkommende höje Øvrighed om, efterdags at se forebygget, formedelst at de ere vante til Landsbyarbejde, men hine i Thorshavn opvoksne ikke. At Jordbruget paa sine Steder i Sysselet just ikke til Dato er dreven med saa ivrig Force, som man ønskede, er vel Mangel paa dygtige og vindskibelige Tjenestefolk en betydelig Aarsag til i Förstningen; nu maa det derimod bifaldes, at en Del af de fattige Bønder ere geraadne i saa slette Omstændigheder, saa de ikke vel ere i Stand til retskaffens at holde dygtige Tjenestefolk med forsvarlig Kost og Lön. Hvad dertil er Aarsag, er vel vanskeligt at forklare, da Omstændighederne ere mange Slags; det veed man dog, at et utaaleligt Betleri tillige med de i nogle Aar indfaldne slette og meget trange Tider (især med Faarenes mærkelige Affald, som er og fremdeles vil blive dette Lands betydeligste Hovedstyrke) mærkelig har svækket dem. Samtlige Bønder har jeg tilsagt, at de skal give mig til Kende, saa snart nogen

af deres Tjenestefolk enten opsige eller vorde opsagte eller forløbe Tjenesten. At der i Sysselet ere en Del baade Fruentimmer og Mandfolk, som eragtes arbejdsføre og dog ikke tjene, men tværtimod til Dels ernære sig af Betleri i Mangel af andre ordentlige Næringsmidler, kan ej med Sandhed nægtes; dog ere de fleste af samme gifte og har Börn.

Saa blev og oplæst Sysselmandens i Sandø i Retten indgivne skriftlige Fortegnelses-Liste over de i hans Syssel nu værende Tjenestefolk etc., som formedelst dens Vidtløftighed i denne korte Tid forbigaas her at indføres, men in originali vedhæftes dette Tingsvidne. Suderøs Sysselmand var ej ved Rettens Opsigelse ankommen; kunde derfor ej nogen Forklaring for samme Syssel erholdes ved nærværende Ret.

At saaledes, som forskrevet staar, for Ekstra-Lagtings-Retten er passeret og af dens Protokol samt Sysselmændenes indgivne Svar, saa vidt Tjenestefolkene p. p. anrører, rigtig ekstraheret og vedhæftet, bekræfter vi med vores Hænders Underskrift og hostrykkede Signeter.

Actum anno die et loco ut supra.

J. Hveding. (L. S.) Joen Weyhe. (L. S.)

Fortegnelse paa alle de Tjenestefolk af Mand- eller Kvindekön, som udi hver Husholdning i Sandø Syssel paa nærværende Tid befindes at være og sig dér at opholde, med de Omstændigheder nogenledes oplyste, som velædle Hr. Landfoged W. Hammerhaimbs til mig indgivne Ordres af 28. August 1775 det udfordrer.

I. Hoved-Sognet, kaldet Sands.

Hos Sogne-Præsten, velærværdige Hr. Eisenberg, ere følgende: Jacob Lucassen, 48 Aar gammel, en Enkemand fra Husevig, som efter Hustruens Død af Mangel paa Hjælp maatte forlade sin lille Husholdning og kan ikke udrette noget synderligt Arbejde uden ved Spinding; har dog ingen Fæstepenge modtaget. Ole Adamsen, 36 Aar gammel; Ole Johannessen, 24 Aar; Thomas Henriksen, 19 Aar; Andreas Mortensen, 44 Aar, og kan regnes iblandt Rosse-Drengers Tal. Anna Joensdatter, 44 Aar, kan for Svagheds Skyld næsten intet udrette; Anna Augustinidatter, 40 Aar; Elsebeth Michelsdatter, 51 Aar; Synnuvad Poulsdatter, 39 Aar; Elsebeth Hansdatter, 26 Aar gammel. Hos mig som Sysselmand: Trende Sönner, Jens Clemensen, 29 Aar; Michel Clemensen, 28 Aar; Christian Clemensen, 25 Aar; Anna Simonsdatter, 46 Aar. Trænger vel til flere Folk, men kan ingen bekomme. Hos Joen Mortensen paa Trødumgaard, som har et Kongsfæste paa 12 Marker Jord: Ole Michelsen, 60 Aar; Niclas Poulsen, 50 Aar; Sven Olesen, 17 Aar; Hans Mortensen, 13 Aar; Michel Olesen, 13 Aar; Lucia Joensdatter, 60 Aar, har længe haft Mangel paa sin Forstand; Maren Olesdatter, 26 Aar; Maren Henriksdatter, 20 Aar; Elsebeth Olesdatter, 16 Aar; Elen Pedersdatter, 14 Aar. NB. har desuden trende Sönner: Morten Joensen, 40 Aar; Magnus Joensen, 38 Aar; Johannes Joensen, 33 Aar; fornævnte Magnus Joensen har fornylig faaet Kongs-Fæste, men dog ikke begyndt egen Husholdning. Hos Joen Joensen, Lejlænding sammesteds: Erik Hansen, 28 Aar; Catrina Samuelsdatter, 52 Aar, har i mange Aar været lam paa den ene Fod. NB. har sin Søsterdatter til at forestaa Huset, som er 42 Aar gammel, der haver 2 Sönner hos sig, nemlig Clemen Rasmussen, 14 Aar, og Joen Rasmussen, 13 Aar; og har desuden selv en Sön, som er 22 Aar gammel. Hos Michel Henriksen, Opsidder paa Anneksgaarden: Synnuvad Michelsdatter, 44 Aar; Elsebeth Henriksdatter, 16 Aar. Hos Joen Zachariasen, som besidder eget og andres Odel: 1 Sön og en Sönnekone. Hos Rasmus Davidsen, som besidder et lidet Kongsfæste: Trende Sönner, David Rasmussen, 30 Aar; Thomas Rasmussen, 28 Aar; og en Datter, 19 Aar gammel. Hos Rasmus Joensen, som besidder den halve Aaergaard: 1 Sön, 36 Aar; 1 Datter, 18 Aar; har desuden 2 Sönner og 1 Datter, som alle ere vanføre. Hos Sara Joensdatter, som besidder den 2den halve Part af Aaergaard: Simon Hansen, 44 Aar; Antonius Joensen, 13 Aar; Maren Michelsdatter, 53 Aar, er idelig en Korsdrager. Hos Joen Joensen i Söjle, en Odels-Ejere: 1 Søster, 60 Aar; og 1 Søsterdatter, 17 Aar. Hos Daniel Hansens Enke, en Odels-Ejere ibd.: Trende Sönner: Johannes Danielsen, 50 Aar; og Daniel Danielsen, 40 Aar. Hos Joen Joensen å Höy, en liden Odels-Ejere: Ingen uden en Sön paa 6 Aar. Hos Joen Poulsen, som har samme Næringsmidler: Ingen

uden en Sön, 9 Aar gammel. Hos Clemen Hansen Enke à Rein, som besidder eget og andres Odel: 1 Sön, som er gift og har tvende smaa Börn; item 1 Sön, ugift, 43 Aar gammel, og har Brek i Ryggen. Hos Hans Jensens Enke, en Odels-Ejere ibidem: 1 Datter, 19 Aar; en Sön, 14 Aar; og 1 Ditto, 8 Aar. Hos Joen Benditssen, som lever af en liden Del eget og andres Odel: Ingen uden Hustruen. Hos Ole Joensen i Krog, en Odels-Ejere: Tvende Sönner, Clemen Olesen, 24 Aar; Jacob Olesen, 16 Aar. Hos Hans Hansen, en Odels-Ejere: 1 Sön, 40 Aar, og en Datter, 42 Aar. Hos Simon Mortensen under Rein, som har $^1/_2$ Mark Kongsjord og noget lidet Odel: 1 Datter, 25 Aar; og en Brodersön, 9 Aar. Hos Hans Jacobsen ibidem, en Odels-Ejere, som er sengeliggende: 2 Sönner: Jacob Hansen, 46 Aar; og Johannes Hansen, 37 Aar; 1 Datter, 42 Aar. Hos Johannes Olesen sammesteds, en liden Odels-Ejere: 1 Sön paa 25 Aar og en gammel Enke, over 80 Aar. Hos Ole Joensen ibidem, ogsaa en liden Odels-Ejere: Tvende Søskende, som er meget aldrende og kan for Skrøbelighed Skyld lidet eller næsten intet udrette. Hos Peder Clemensen paa Klettum, en af Kongens Lejlændinger: 2 Døtre: Sigge Pedersdatter, 21 Aar; Maren Pedersdatter, 16 Aar; og 1 Sön, 19 Aar. Hos Rasmus Clemensen ibidem, en temmelig stor Odels-Ejere: Ingen uden hans Broder. Hos Haldan Joensen Degn, en liden Odels-Ejere: Ingen uden hans Hustru. Hos Peder Poulsen, ibidem, en liden Odels-Ejere: En gammel Mand ved Navn Bennedit Joensen, omtrent 83 Aar; og trende smaa Børn. Hos Poul Nielsens Enke, en Odels-Ejere: Ingen.

2det Sogn, Skaalevig kaldet.

Hos Poul Rasmussen, en stor Kongens Lejlænding: Simon Olesen, 33 Aar; David Simonsen, 26 Aar; Daniel Rasmussen, 24 Aar; Samuel Jacobsen, 21 Aar; Samuel Olesen, 13 Aar; Susanne Clemensdatter, 22 Aar; Dorte Olesdatter, 24 Aar; Elsebeth Joensdatter, 46 Aar; Maren Olufsdatter, 11 Aar; Magge Sivertsdatter, 11 Aar; Anna Catrina Johannesdatter, 8 Aar. Hos Daniel Clemensen, en Odels-Ejere ibidem: Tvende Sönner: Joen Danielsen, 16 Aar; Clemen Danielsen, 14 Aar. Hos Ole Nielsen, en liden Odels-Ejere: 1 Sön og en Sönnekone. Hos Hans Johannessen i Inderdal, en Kongens Lejlænding og en Del Odels-Jord besiddende: Tvende Søskende, som kan lidet udrette for Svagheds Skyld; tvende Sönner: Jacob Hansen, 22 Aar; og Morten Hansen, 21 Aar gammel. Hos Niklas Joensen ibidem, en liden Odels-Ejere: 1 Smaadreng ved Navn Hans Niclassen, 10 Aar gammel. Hos Sivert Olesen, ogsaa en liden Odels-Ejere ibidem: 1 Sön, Ole Sivertsen, 16 Aar; Maren Sivertsdatter, 14 Aar; og har fra sin Fødsel af idelig været en Korsdrager og endnu er det samme. Hos Joen Joensen, en liden Odels-Ejere: 1 Sön ved Navn Johannes Joensen, 30 Aar gammel. Hos Joen Johannesen i Kierkegierde, en Odels-Ejere: Tvende Sönner: Johannes Joensen, 22 Aar; Niklas Joensen, 18 Aar; 1 Datter, 23 Aar. Hos Blasius Hansen ibidem, ejende noget lidet Odelsgods: Thomas Blasiisen, 16 Aar; og en Datter paa 8 Aar. Hos Samuel Hansen, en Odels-Ejere: Tvende Sönner: Hans Samuelsen, 33 Aar; Gutte Samuelsen, 24 Aar. Hos Ole Samuelsen, ogsaa en liden Odels-Ejere ibidem: Ingen uden hans Kone. Hos Nicodemus Niclasen à Hamre ibidem, en Odels-Ejere: Trende Døtre, Anna Nicodemidatter, 21 Aar; Maren Nicodemidatter, 15 Aar; Susanna Nicodemidatter, 11 Aar. Hos Jens Joensen sammesteds, en liden Odels-Ejere: 2 smaa Börn. Hos Hans Lydersens Enke, en liden Odels-Ejere: Ingen. Hos Trond Olesen, en Kongens Lejlænding og derhos er besiddende en Del Odels-Jord ibidem: 1 Tjener paa 70 Aar og en Tjenestepige, omtrent 46 Aar, og har desuden hos sig sin Brodersön, som er gift. Hos Hans Christophersen, en Odels-Ejere: Ingen uden Hustruen. Hos Magnus Olesen ibidem, en liden Odels-Ejere: Ingen uden Hustruen og 2 smaa Börn. Hos Samuel Olesen sammesteds, en liden Odels-Ejere: 1 gammel Mand over 80 Aar. Hos Jacob Jensen, en stor Odels-Ejere ibidem: 1 Sön, Jens Jacobsen, 18 Aar; 1 Datter, Catrina Jacobsdatter, 24 Aar; og en Tjenestepige ved Navn Synnuvad Olesdatter, 24 Aar. Hos Nicolaj Hansen, en Odels-Ejere: Ingen uden Hustruen. Hos Trond Lucassens Enke, en Odels-Ejere ibidem: Tvende Døtre: Elsebeth Trondedatter, 22 Aar; Christina Trondedatter, 18 Aar; tvende Sönner: Ole Trondesen, 14 Aar; Lucas Trondesen, 13 Aar. Hos Hans Hansen, en Odels-Ejere ibidem: Tvende Sönner: Hans Hansen, 34 Aar; Johannes Hansen, 26 Aar. Hos Lyder Hansen, en liden Odels-Ejere: Ingen uden Hustruen og et Smaabarn. Hos Joen Olesen, ogsaa en Odels-Ejere: Ingen uden han alene, og en Pige henimod 60 Aar.

3dje Sogn, Husevig kaldet.

Hos Peder Gregersen, en Kongens Lejlænding, som og tillige besidder en stor Del Odelsjord ibidem: 1 Broder ved Navn Gregers Gregersen, 26 Aar; en Sön, Daniel Pedersen,

14 Aar, og en Datter, 18 Aar. Hos Joen Lucasen ibidem, en Odels-Ejere, som og tillige besidder andres Odel: tvende Börn: Lucas Joensen, 14 Aar; og Elsebeth Joensdatter, 15 Aar. Hos Jacob Olesen, en Odels-Ejere ibidem: 1 Søster paa 54 Aar; og tvende Börn: Ole Jacobsen, 14 Aar; og Zidsel Jacobsdatter, 16 Aar. Hos Poul Olesen sammesteds, som er ogsaa en Odels-Ejere: 1 Datter ved Navn Susanne Poulsdatter, 18 Aar. Hos Thomas Thomassen, ejende en Del Odelsgods ibidem: Ingen uden Hustruen og et lidet Barn. Hos Peder Lucasen, en Odels-Ejere: Ingen uden Hustruen. Hos Erik Joensen ibidem, en liden Odels-Ejere: 1 Datter ved Navn Anna Eriksdatter, 16 Aar gammel. Hos Lucas Pedersen, en liden Odels-Ejere sammesteds: Ingen uden Hustruen og et lidet Barn. Hos Joen Johannessen, ogsaa en Odels-Ejere ibidem: 1 Datter paa 26 Aar gammel. Hos Michel Nielsen ibidem, en Odels-Ejere: 1 Kvindes Person paa 55 Aar gammel. Hos Joen Giermundssens Enke, som er Ejere af en liden Del Odel; 1 gammel Kone omtrent 53 Aar. Hos Antonius Olesen, en liden Odels-Ejere, som og besidder Jord fra andre: 1 Son 17 Aar, og en Datter 16 Aar. Hos Antonius Hansen, en Odels-Ejere ibidem: hans egen Hustru og hendes Moder.

Dal, hørende til Husevig Sogn.

Hos Johannes Olesen, som har et lidet Fæste af Kongen og derhos er en stor Odels-Ejere ibidem: Daniel Poulsen, 36 Aar; Joen Hansen, 24 Aar; Joen Eriksen, 20 Aar; Catrina Blasiidatter, 21 Aar; Maren Blasiidatter, 13 Aar. Har desuden 4 Sönner og en Datter, hvilke ikke endnu ere komne til den Alder, at de kunne göre noget synderligt Arbejde. Hos Ole Johannessen sammesteds, en Odels-Ejere, som og tillige besidder andres Odels-Jord: 1 Sön ved Navn Magnus Olesen, 19 Aar gammel. Hos Niclas Gregersen, som er ogsaa en Odels-Ejere ibidem: ingen uden Hustruen. Hos Jacob Olesens Enke, en liden Odels-Ejere ibidem: 1 Sön ved Navn Ole Jacobsen, 26 Aar gammel. Hos Michel Jacobsen, en Odels-Ejere sammesteds: 1 Sön, Ole Michelsen, 24 Aar. Hos Hans Erichsen, en liden Odels-Ejere: 1 Sön, Johannes Hansen, 16 Aar gammel. Hos Christopher Adamsen, en Odels-Ejere ibidem: Tvende gamle Enker, omtrent 77 Aar. Hos Erik Eriksen, en Ejere af Odel sammesteds: ingen uden Hustruen og et Barn, 11 Aar gammelt. Hos Johannes Jacobsen, en fattig Husmand: ingen uden Hustruen. Hos Ole Joensen, en liden Odels-Ejere, besidder andres tillige: ingen uden Hustruen og Sön 7 Aar. NB. Herhos observeres, at i denne ovenbenævnte Böjgd opholder sig Ann Magnusdatter af Vaagø, omtrent 40 Aar gammel, med en Datter paa 10 Aar. Hendes Næringsmidler er i mine Tanker, og saa vidt mig er bevidst, ikke just saa lovlige; hun er ogsaa adskillige Gange af Præsten bleven paamindet at flytte af Øen, men endnu formærkes intet dertil.

Skarvenæs, som er ogsaa hørende til Husevigs Sogn.

Hos Hans Joensen, som har fæstet Odel og lidet eget: Ole Joensen, 22 Aar; Bille Hansdatter, 48 Aar; Anna Sivertsdatter, 15 Aar. Hos Simon Mortensen, som har et lidet Kongsfæste og eget Odel tillige: 2 Sönner: Guttorm Simonsen, 32 Aar; Joen Simonsen, 29 Aar; i dette Hus er Morten Simonsen, 51 Aar, der besidder eget Odel tillige med Broderen Simon Mortensen. Hos Philippus Sivertsen, som har et lidet Kongsfæste og eget Odel tillige: 1 Sön og en Sönnekone med et lidet Barn, 10 Aar gammelt. NB. Her befindes Sigge Joensdatter, omtrent 43 Aar, sig at ernære med fattige og ringe Midler og hos sig havende en Sön, 17 Aar, da hun er forladt af sin Ægtemand og synes at have Rettighed til den Bopæl, som fornævnte Anna Magnusdatter af Vaagø nu besidder.

Skuø, som bestaar af et Kirkesogn.

Hos Jens Olesen, en Kongens Lejlænding og dertil en Odels-Ejere i Øen: 1 Sön og en Sönnekone samt en Tjenestepige ved Navn Susanna Johannesdatter, 16 Aar, og en Dreng ved Navn Hans Andersen, 14 Aar. Hos Thomas Thomasen, en Kongens Lejlænding og tillige en Odels-Ejere sammesteds: Nogle Døtre, nemlig: Anna Thomasdatter, 16 Aar; Malena Thomasdatter, 15 Aar; Synnuvad Thomasdatter, 12 Aar; de 2 à 3 hans andre Börn ere ganske smaa. Hos Joen Hansen, en Kongsbonde: 1 Sön, 28 Aar; og en Datter, 30 Aar; samt tvende Søstre, der besidder en temmelig Alder. Hos Daniel Sörensen, ogsaa en Kongsbonde: Joen Eriksen, 21 Aar; og en gammel Pige, over 60 Aar. Hos Joen Hansen yngre, en Kongens Lejlænding: 1 Søster, 29 Aar; Johannes Johannesen, en Ægtemand fra Dal i Sandø. NB. Hvorfor han dér nu opholder sig, sömmer hannem selv bedst at forklare. Hos Joen Clemensen, en Odels-Ejere: en gammel Tjener, over 60 Aar; tvende af hans Hustrus Søstre, over 50 Aar; en Sön, 12 Aar gammel. Hos Ole Joensens Enke, som besidder en god Del Odel: ingen uden en syg og skrøbelig Datter, omtrent 50 Aar. Er fremfor andre meget trængende

til en Arbejdskarl. Hos Simon Joensens Enke, som besidder en stor Del Odel: 1 Søn, 18 Aar; og en Datter, 19 Aar. Hos Michel Thomassen, en Odels-Ejere: ingen uden en Søster, henimod 60 Aar, og en Datter, 9 Aar. Hos Ole Danielsen, en liden Odels-Ejere: ingen uden Hustruen. Hos Johannes Benediksen, som besidder Leje-Gods: ingen uden Hustruen.

Hos Ole Thomassen paa Store Dimon befindes 8 Mandspersoner, hvoraf 5 kan anses for arbejdsføre Tjenere; en udaf höj Alderdom i mange Aar sengeliggende; 1 omtrent 60 Aar, næsten Krøbling; og endelig en, som er vel ved Alder, der maa idelig vogte Køerne, at de ikke skal falde for Bakken. 9 Kvindespersoner, hvoraf 4 à 5 ere mestendels for Alderdom og anden Svaghed dels sengeliggende, og dels aldeles ikke ret arbejdsføre.

Ingen af alle disse anførte Tjenestefolk er enten blevne opsagte eller have opsagt deres Tjeneste, saa vidt mig er bekendt; thi den sædvanlige Tid med Tjenestens Opsigelse her i Øen er Allehelgens Aften. Mine höje Superiuter ser ellers lettelig, hvor trængende en Del Husholdninger heriblandt kunde være til nyttige og gode Tjenestefolk.

Denne Fortegnelse er sket i muligste Rigtighed. Testeres, Skards Gaard paa Sands den 9. September 1775.

Clemen Jensen.

Underbilag 14.

Fortegnelse over de Personer, som for nærværende Tid ere i Tjeneste udi Strömø Syssel, deres Navne og Alder, saavel som og dem, der uden Tjeneste ligge ledige etc., er de som følger:

Thorshavn.

Hos Løjtnant Morath: 2 Tjenestepiger ved Navn Catarina Jacobsdaatter, 32 Aar; og Elsebeth Joensdaatter, 42. Hos Hr. Landfoged: 3 Tjenestepiger ved Navn Anna Danielsdaatter, 23 Aar; Maren Pedersdaatter, 25; og Maren Olesdaatter, 31. Hos ældre Madam Salig Hammershaimbs: 2 Piger: Maria Joensdaatter, 40 Aar; Malena Hansdaatter, 23. Hos yngre Madam Salig Hammershaimbs: 1 Karl, Abraham Poulsen, 21 Aar; og Pige, Maren Lidkiers Daatter, 34. Hos Hr. Forvalteren: 2 Piger: Elsebeth Jacobsdaatter, 41 Aar; og Agita Hansdaatter, 35. Hos Hr. Weyhe: 3 Piger: Maren Jensdaatter, 45 Aar; Catarina Jensdaatter, 42; og Catarina Abrahamsdaatter, 27; og 1 Karl, Ole Thomasen, 50 Aar. Hos Hr. Schrøder: 3 Piger: Sara Sophia Jensdaatter; Anna Niklasdaatter, 23 Aar; og Maren Thomasdaatter, 34, saa og 2 Drenge, Niklas Christiansen, 20; og Ole Trondesen, 14 Aar. Hos Madam Müller: 1 Pige: Anna Olesdaatter, 30 Aar; saa og 1 Karl, som hun har til Laans fra sin Fader Provsten, ved Navn Samuel Simonsen, 20 Aar. Hos Rektor Müller: 1 Pige: Maren Joensdaatter. Hos Widerøe: 1 Karl: Hans Jacobsen, 32 Aar; og 2 Piger: Anna Sivardsdaatter, 49; og Susanna Niklasdaatter, 22. Hos Johannes Tømmermand: 3 Piger: Elen Jacobsdaatter, 29 Aar, som skal giftes nu til Høsten; Sigga Michelsdaatter, 26 Aar; og Elsebeth Poulsdaatter, 13; og 2 Karle: Peder Andersen, som er Soldat; og Peder Jacobsen, 20; saa og Nicolaj Hansen, som tjener for det løse og mestendelen udygtig til alt Arbejd undtagen til Søen. Hos Simon Tømmermand: 2 Karle: Johannes Jacobsen, 35 Aar; og Ole Johannessen, 60. Hos Snedkeren: 1 Karl: Michel Michelsen, 23 Aar; og 1 Pige: Anna Joensdaatter, 23. Hos Jörgen Lindenschoe: 1 Karl: Jacob Sivard Joensen, 25 Aar; og 2 Piger: Maren Joensdaatter 30; og Maren Jacobsdaatter, 17 Aar, som endnu ikke er i Stand at tjene til fulde. Hos Just Bødker: 2 Karle: Ole Thomasen, 23 Aar; og Peder Joensen, 25; og 2 Piger: Susanna Danielsdaatter, 30. Hos Hans Huusegaard: 1 Pige: Malena Danielsdaatter, 26. Hos Guldsmith: 1 Pige: Anna Marie Joensdaatter, 23 Aar. Hos Mathias Caporal: 1 Pige: Maren Joensdaatter, 38 Aar, som kan regnes for en Krøbling. Hos Buuses Enke: 1 Pige: Katarina Larsdaatter, omtrent 25 Aar. Hos Anna Peder Jensens: 2 Piger: Elsebeth Joensdaatter, 34 Aar; og Sissel Poulsdaatter, 18. Hos Ole Niklasen: 1 Karl: Hans Andersen, 38 Aar; og 1 Dreng, Antonius Zachariasen, 14. Hos Jomfru Jessen: 2 Karle: Johannes Haagensen, 23 Aar; og Peder Augustinusen, 48, som ikke er i Stand til at tjene til fulde; og 1 Pige: Maren Jacobsdaatter, 17. Hos Poul i Gierdums Kone: 2 Mandspersoner: Lars Christian, 25 Aar; og Daniel Niklasen, 15; og derforuden har hun 3 fuldvoksne Døtre. Hos Joen Johannessen Gang: 1 Karl: Poul Niklasen, Soldat, omtrent 28 Aar. Hos Poul Bøkkers Enke: 1 Karl: Simon Augustinussen, 30 Aar, er Soldat; og 1 Pige: Maren Jacobsdaatter, 29. Hos Jacob Joensen, Soldat: 1 Karl: Zacharias Pedersen, 30 Aar. Hos Daniel Lucasen: 1 Karl: Joen Andersen, 32 Aar. Hos Joen Hansens Enke: 1 Karl: Jacob Clemendsen, 38 Aar: og 1 Pige: Anna Joensdatter, 15. Hos Christian Olesen: 1 Karl: Christoffer Joensen, 30 Aar. Hos Thomas Kaldsmand: 1 Karl: Christian Hansen, Soldat, 20 Aar; og 1 Pige: Maren Davidsdaatter, omtrent 20 Aar. Hos Sysselmanden: 1 Karl: Christian Joensen, 25 Aar; og 2 Piger: Malene Niklasdaatter, 21; Anna Jacobsdaatter, 12. Hos Sysselmandens Enke: 1 Karl:

Bertel Jacobsen, Soldat, 30 Aar. Hos Johan Lohs: 1 Karl: Joen Nielsen, 50 Aar; og 1 Pige: Malena Jacobsdaatter, 20. Hos Rachel Christophersdaatter: 1 Pige: Susanna Olesdaatter, 20 Aar. Hos Niklas Joensen, som er sengeliggende: 1 Pige: Maren Michelsdaatter, 20 Aar. Hos Hr. Rosenmeyer: 1 Pige: Catarina Poulsdaatter, henimod 30 Aar. Hos Mester Qvelling: 2 Piger: Sara Malena Christiansdaatter, 19 Aar; og Arands Daatter, omtrent 38. Hos Philip Bødkersvend: 1 Pige: Sara Olesdaatter, omtrent 30 Aar. Hos Peder Drager: 1 Karl: Hans Klavusen, 36 Aar; og 1 Pige, Elsebeth Olesdaatter, 50. Hos Skipper Peder Hansen: 1 Karl: Morten Olesen, henimod 40 Aar; og 1 Pige: Sønnevad Isaachsdaatter, 18. Hos Jacob Joensen under Ryg: 1 Karl: Hans Joensen, omtrent 35 Aar, som tilforn har tjent ude paa Landet og dog uduelig til en Del Landsens Arbejde etc.

I Nolsø. Hos Thomas Mortensen: 1 Karl, Simon Hansen, 54 Aar; 1 Pige, Anna Simonsdaatter, 55 Aar. Hos Thomas Poulsen: 1 Karl, Johannes Joensen, 43 Aar. Hos Hans Antonisen: 1 Karl, Christan Michelsen, 22 Aar. Hos Peder Pedersen: 1 Karl, Michel Joensen, 53 Aar. Kirkeby. Hos Christian Samuelsens Enke: 3 Karle: Poul Olesen, 44 Aar; Joen Augustinusen, 32; og Johannes Joensen, 28; og 2 affældige gamle Mænd: Rasmus Joensen, 74; og Augustinus Simonsen, 52; og 1 Dreng, Joen Pedersen, 15. 2 Tjenestepiger: Sønnevad Jacobsdaatter, 22; og Anna Olesdaatter, 20; og 1 gammel affældig Kone, 70, og derforuden 4 Døtre og 4 Sönner. Hos Poul Simonsen: 5 Karle: Jacob Hansen, 40 Aar; Hans Joensen, 30; Jacob Danielsen, 30; Johannes Jacobsen, 28; og Niklas Niklasen, 30; saa og 1 gammel affældig ditto ved Navn Niklas Michelsen, 63; 2 Drenge: Peder Pedersen, 15; og Joakim Hansen, 13; 3 Tjenestepiger: Malena Olesdaatter, 50; Catarina Poulsdaatter, 40; og Elsebeth Joensdaatter, 31. Hestø. Hos Hans Thomasen: 3 Karle: Joen Hansen, 46 Aar; Andreas Andersen, 21; og Jacob Pedersen 34. 2 Piger: Maren Joensdaatter, 30; Anna Jacobsdaatter, 26. Hos Sønnevad Klavusdaatter: 1 Karl, Hans Joensen, 25 Aar; og 1 Pige, Anna Catrina Joensdaatter, 20. Hos Poul Hansen: 1 Karl, Ole Joensen, 21 Aar; og 1 Pige, Anna Niclasdaatter, 21. Hos Morten Danielsen: 1 Karl, Clemen Danielsen, 24 Aar; og 1 Pige, Maren Joensdaatter, 30. Kolterø. Hos Johannes Niklasen: 2 Karle: Jacob Jacobsen, 60 Aar; og Joen Jacobsen, 23; 1 Dreng, Bertel Jacobsen, 11; og 1 Pige, Maren Jacobsdaatter, 35. Hos Hans Niclasen: 1 Karl, Thomas Olesen; saa og 1 gammel affældig ditto NB.; og 1 Pige, Anna Jacobsdaatter, 27. Hos Blasius Blasiusen: 1 Karl, Ole Niklasen, 36 Aar. Velbestad. Hos Zacharias Dionesen: 2 Karle: Christian Hansen, 30 Aar; og Joen Joensen, 16; 1 Pige, Maren Hansdaatter, 40. Hos Daniel Michelsens Enke: 2 Karle: Simon Simonsen, 32 Aar, gift ibidem; og Peder Trulusen, 52; 1 Pige, Maren Joensdaatter, 30. Hos Hendrik Olesen: 1 Karl, Michel Johannessen, 32 Aar; og 1 Pige, Sigga Thomasdaatter, omtrent 30 Aar, gift med Hans Jacobsen Widerøs Tjenere i Thorshavn. Hos Niklas Danielsen: 1 Karl, Poul Joensen, 32 Aar; og 1 Pige, hans Datter. Hos Dione Johannessen: 1 Karl, Morten Joensen, 22 Aar; NB. foruden hans ene Broder og 2 Søstre. Syderdal. Hos Niklas Niklasen: 1 Karl, Abraham Augustinusen, 30 Aar; og 1 vel ved Alder over 60 Aar, ved Navn Joen Joensen. Norderdal. Hos Johannes Dionesen: 1 Pige, Sønnevad Eriksdaatter, 32 Aar; og derforuden 1 Sön og 2 fuldvoksne Døtre. Skælling. Hos Hejne Joensen: 1 Karl, Johannes Johannessen, 40 Aar; og 2 Piger: Catarina Joensdaatter, 23; Susanna Joensdaatter, 16; og derforuden 1 fuldvoksen Sön. Hos Antonius Hansen: 1 Karl, Jens Johannessen, 50 Aar; og 2 Piger: Sigga Johannesdaatter, 25; og Lisbeth Hansdaatter, 13. Lejnum. Hos Halden Niklasen: 1 Karl, Ole Larsson, 25 Aar; og 1 Pige, Joensdaatter, omtrent 40 Aar, som nu laver til Barnsøl med et uægte Barn. Hos Jacob Jacobsens Enke: 1 Pige, Maren Larsdaatter, 14 Aar; og derforuden 2 Sönner og 1 Datter, fuldvoksne. Kvivig. Hos Johannes Olesen: 2 Karle: Jacob Ivardsen, 40 Aar; og Hans Danielsen 19; 2 Piger: Elsebeth Jacobsdaatter, 23; og Elsebeth Hansdaatter, 40. Hos Peder Joensens Enke: 1 Karl: Gutte Mathiasen, 60 Aar; og 1 Dreng: Ivard Jacobsen, 15; 1 Pige, Maren Jacobsdaatter, 14. Hos Joen Nielsen: 1 Karl, Poul Michelsen, 40 Aar. Vestmanhavn. Hos Johannes Johannessen: 2 Karle: Jacob Pedersen, 33 Aar; og Hans Abrahamsen, 21; 2 Piger: Elsebeth Joensdaatter, 45; og Maren Hansdaatter, 27. Hos Thomas Olesen: 2 Karle: Joen Joensen, 29 Aar; og Ole Olesen, 22; 1 Pige: Maren Rasmusdaatter, 25. Hos Ole Thomasen: 1 Karl, Joen Jacobsen, 55; 1 Pige, Malena Hansdaatter, 56. Hos Joen Joensen: 1 Karl, Christoffer Hejnesen, 35 Aar; og 1 Pige, Lisbeth Niklasdaatter, 30. Hos Ole Hansen: 2 Karle: Gregers Johannessen, 25 Aar; og Joen Joensen, 27; 1 Pige, Sønnevad Andersdaatter, 35. Hos Johannes Johannessens Enke: 1 Karl, Joen Joensen, omtrent 20 Aar; og 1 Pige, Anna Isachsdaatter, 28. Saksen. Hos Johannes Pedersen: 1 Karl, Daniel Pedersen, 36 Aar; 1 Dreng, Joen Joensen, 14; 1 Pige: Elsebeth Trondedaatter, 19. Hos Joen Olesen: 2 Karle: Joen Joensen, 24 Aar; og Jacob Hansen 20; 1 Pige, Sønnevad Poulsdaatter, 23.

Tjørnevig. Hos Anders Jacobsen: 1 Pige, Sigga Olesdaatter, 21 Aar; 1 Dreng, Jacob Joensen, 15 Aar. Hos Ole Jacobsen: 1 Karl, Ole Jacobsen, 49 Aar; 1 Pige, Maren Hejnedatter, 33. Hos David Poulsen: 1 Karl, Michel Joensen, 40 Aar, og hos Hejne Joensen: 1 Pige, Anna Michelsdaatter, 20 Aar. Haldersvig. Hos Joen Joensens Enke: 1 Karl, Poul Joensen, 46 Aar (NB. hendes Mands Broder); og 1 Pige, Anna Pedersdaatter, 55. Hos Maren Hansdaatter: 2 Karle: Joen Jacobsen, 41 Aar, og Gutte Michelsen, 23. Hos Anders Hermandsen: 1 Pige, Sønnevad Niklasdaatter, 16 Aar. Kvalvig. Hos Zacharias Olesen: 3 Karle: Johannes Johannessen, 30 Aar, Joen Joensen, 28 og Trond Jacobsen, omtrent 50 Aar, er gift, og Konen tjener med ibidem, nok 1, Anna Olesdaatter, 23. Hos Jens Lucasen: 4 Karle: Ole Pedersen, 35 Aar, Joen Larsen, 28, Samuel Olesen, 28, og Christian Olesen, 24; 3 Piger: Susanna Olesdaatter, 28 Aar, Anna Olesdaatter, 36, og Maren Jacobsdaatter, 12. Hos Hans Joensens Enke: 1 Pige, Maren Danielsdaatter, 44 Aar, og Joen Olesen, 20 Aar, som ikke er i Stand at tjene for en Karl. Hos Jacob Poulsens Enke: 1 Karl, Jacob Johannessen, 30 Aar, og 2 Piger: Anna Johannesdaatter, 28, Susanna Jacobsdaatter, 25. Hos Michel Hansens Enke: 1 Pige, Barbra Johannesdaatter, omtrent 30 Aar. Hos Jacob Joensen: 1 Karl, Poul Hansen, 35 Aar, saa og en fremvoksen Sön og 2 do. Døtre. Torsvig: Hos Hans Joensen: 2 Karle: Johannes Larsen, 26 Aar, og Peder Danielsen, 34; saa og en Pige, Sigga Olesdaatter, 54 Aar. Hos Peder Diderichsen: 1 Karl, Poul Nielsen, 20 Aar; 2 Piger: Sigga Jacobsdaatter, 30, og Lisbeth Joensdaatter, 21. Hos Jacob Pedersen: 1 Karl, David Davidsen, 30 Aar. Kollefjord. Hos Hr. Wang: 3 Karle: Niklas Augustinussen, 32 Aar, Ole Clemmensen, 32, og Joen Magnussen, 20; saa og 3 Piger: Catarina Hansdaatter, 22 Aar; Elsebeth Hansdaatter, 26, og Sigga Niklasdaatter, 18. Hos Jens Diderichsen: 3 Karle: Thomas Joensen, 34 Aar; Jacob Abrahamsen, 27; Joen Hansen, 30; saa og 2 Piger: Græta Guttedaatter, 55 Aar; og Agita Berensdaatter, 18; 1 Dreng, Johannes Poulsen, 12. Hos Diderich Jensens Enke: 1 Karl, Niels Poulsen, omtrent 60 Aar, og 1 Pige, Catarina Jacobsdaatter, 15 Aar; og hos Peder Hendrichsen: 1 Karl, Peder Danielsen, 18 Aar. Kalbak. Hos Thomas Hejnesen: 2 Karle: Jacob Hansen, 33 Aar, og Thomas Olesen, 27; 2 Piger: Maren Christiansdaatter, 20 Aar, og Maren Joensdaatter, 40. Hos Poul Andersen: 1 Karl, Poul Olesen, 45 Aar, gift; og Konen er sammesteds; nok 1 Pige, Kierstina Jacobsdaatter, 30 Aar. Hos Peder Eydensen: 2 Karle: Ole Joensen, 20 Aar, og Poul Olesen, omtrent 35, gift, og Konen holder Hus for sig selv; de er selv Ejere til sin Bopæl ibidem. Saa og 1 Pige Maren Olesdatter, omtrent Aar. Hos Augustinus Hansen: 1 Karl, Johannes Joensen, omtrent 24 Aar. Sund: Hos Berend Jacobsen: 2 Karle: Michel Joensen, 25, og Isaach Hansen, 60 Aar, som ikke er i Stand til at tjene for fuldt; saa og 3 Piger: Anna Jacobsdaatter, 18 Aar, Anna Hansdaatter, 40, og Catarina Poulsdatter. Höjvig. Hos Mouritz Lund: 3 Karle: Trond Olesen, 27 Aar, Michel Joensen, 25, og Joen Joensen, 18; 4 Piger: Barbra Poulsdaatter, 19 Aar, Sophia Jacobsdaatter, 20, Elsebeth Jacobsdaatter, 23, og Elsebeth Joensdaatter, 70. 2 Drenge: Rubek Hejnesen 16 Aar; Jacob Christiansen, 13.

Er saa optegnet alle, der for nærværende Tid ere i Tjeneste her i Sysselet. Følger nu at anføre dem, som opsagt have deres Tjeneste, skönt den rette Opsigelsestid efter gammel Skik og Sædvane paa de fleste Steder her baade hos Husbonde og Tjenestefolk ikke er förend til Mortens Dag, eller i det seneste til Jule-Aften til den sædvanlige Flyttetid, som er Korsmisse om Vaaren.

I Torsvig. Peder Danielsen og Johannes Larsen, begge tjene hos Hans Joensen. I Kalbak: Poul Olesen og hans Hustru, begge tjene hos Poul Andersen. Jacob Hansen, som tjener hos Thomas Hejnesen, og Ole Joensen, som tjener hos Peder Eydensen. Da ingen af dem haver søgt Tjeneste igen. Forløbet af sin Tjeneste er mig ej bekendt uden een ved Navn Poul Michelsen, fra Johannes Johannessen i Vestmanhavn, som nu tjener hos Joen Nielsen i Kvivig.

Saa og anføres de løse og ledige Personer, som uden Tjeneste ligge ledige og ingen ordentlig Næringsvej have og tillige ere arbejdsføre etc.

I Thorshavn. Niklas Danielsen, som vel var fornødent at komme til en Husbond, der kunde holde ham til Arbejde og lære noget godt, mens han er ung; saa og hans Søster, Catarina Danielsdaatter; begge holder Hus sammen. Anna Hansdaatter, som opholder sig hos sin Søstermand, Joen Jacobsen. Maren NB. Hansdaatter, 50 Aar, som opholder sig hist og her, men nu hos Peder Isaachsen. Sigga Blasiusdaatter, som opholder sig i Skolen hos

Rektor Müller; er vel ved Alder. Joen Joensen og Anna Pedersdaatter, som opholder sig hos Harald Poulsen; ere trolovede med hinanden. Hans Hansen, som er Arbejdsmand i Frederiksvaag, opholder sig ligeledes hos Harald Poulsen. Malena Hansdaatter, som opholder sig hos Niklas Joensen, Soldat. Hos Thomas Simonsen hans Stifsön, Hans Hansen, som er Arbejdsmand i Frederiksvaag. Julianna Hansdaatter, som opholder sig sammesteds. Ole Joensens Enke har en fuldvoksen Daatter, ejer selv intet Bopæl, men opholder sig med Daatteren hos Poul Bødkers Enke. Hans Hansen, en Enkemand, holder Hus alene; er duelig til Landarbejde; er ikke tjenligt, at han har sin egen Husholdning, NB. for sine visse Aarsagers Skyld. Trine Hareldsdaatter, en ung Enke, som holder Hus for sig selv, er ikke Ejere af Bopæl; ligeledes hendes Søster, Maren Hareldsdaatter, er vel aldrende; har en fuldvoksen Daatter hos sig, som heller intet Bopæl ejer. Christoffer Joensen, som tjener hos Christian Olesen, kan og regnes for en ledig Person, NB. saasom den anden vel kan være sin egen Tjener. Morten Jacobsen er gift og bosat, er selv Ejere til sit ringe Bopæl; har 2 smaa Börn, er ung, og stærk at arbejde, dog uduelig at nære sig. Ole Joensen Soldat, har 1 fuldvoksen Daatter. Saa og hos ham er Joen Antonisen, som er Arbejdsmand i Frederiksvaag. Joen Dionesens Enke har 1 fuldvoksen Sön hos sig. Hos Haagen Joensen 1 fremvoksen Daatter. Peder Isaachssen 1 fuldvoksen Daatter. Hos Niklas Olesen 1 fuldvoksen Daatter og 1 halvvoksen Sön. Hos Joen Joensen Drager en fuldvoksen Sön og 1 Ditto halvvoksen. Hos Peder Mortensen 1 fuldvoksen Sön, som er Arbejdsmand i Frederiksvaag. Hos Magnus Abrahamsen 2 fuldvoksne Døtre. Hos Kolvbjörn Jacobsen Soldat 1 fremvoksen Sön og 1 Ditto halvvoksen. Hos Ole fra Hov 1 halvvoksen Daatter. Hos Ole Mortensens Enke 1 fuldvoksen Daatter. Hos Daniel Clemendsen 1 fremvoksen Daatter og 1 halvvoksen Sön. — Paa Velbestad hos Joen Christiansen 1 fuldvoksen Daatter. — I Hestø hos Christian Nielsens Enke 1 fuldvoksen Sön og Ditto halvvoksen. Nok i Thorshavn hos Ole Poulsen 1 fuldvoksen Daatter. — Kvivig. Elias Simonsen med sin Kone, saasom de intet Barn har og intet Bopæl ejer. — Saksen. Thomas Pedersen, en løs Person, som holder Hus for sig selv og intet Bopæl ejer, men lidet duelig at tjene. — Kvalvig. Christian Olesen og Maren Jacobsdaatter, som skal samles i Ægteskab nu til Høsten. — Kollefjord. Elen Niklasdaatter, som er trolovet med Jacob Ivardsen, [illegible]ner hos Johannes Olesen i Kvivig. Anna Isaachsdaatter, som er trolovet med Anders Jo[illegible]bidem, opholder sig dog mest hos bemeldte Anders Joensen. — Kalbak. Steffan Aa[illegible]gift og bosiddende ibidem, har intet Barn. Hos Rasmus Hejnesen, 1 halvvoksen Søn. — I Höjvig hos Jacob Jacobsen 1 fuldvoksen Daatter.

De uoptegnede, saasom Börnene hos Odelsmænd og Lejlændinger, dem de i Steden for Tjenestefolk bruge, etc.; ere vel ikke flere hos de fleste af dem, som duelige er, end fornøden göres, hvilke jeg formener for nærværende Tid ikke nødig at antegne. — Saa og Husmænd, som gifte og bosatte ere, skönt de ingen Jord have at dyrke, saavel paa Landet som de i Thorshavn, hvilke jeg og formener ikke kan anses for ledige Personer, endskönt jeg har anført 1 eller 2 Par af saadanne, som ingen Börn have etc., dem jeg anser mere løse end som hine. Saa og Morten Jacobsen i Thorshavn (et dove Kræ, som vel behøvde en god Drivere), hvilket tillige er saa selvraadig, at han endog i de Pligter, som ham tilkommer at göre, saasom Kongs-Flytninger etc., som oftest imodsiger, med mere.

Saa dog, det jeg veed, er rigtig optegnet disses Börn, som arbejdsføre ere, og andre løse og ledige Personer, saavel som og de foranførte Tjenestefolk, dem jeg ikke veed flere her i Sysselet at være.

Testerer i Thorshavn d. 21. September 1775.

J. C. Jensen.

I Det Danske Kancelli var der ikke synderlig Stemning for det af General-Told-Kammeret anbefalede Forslag, idet den skriftlige Afstemning inden for Kancelliet faldt saaledes:

(Luxdorph): Mig synes, dette er beaucoup de bruit pour une omelette, og at det bliver en vidtløftig Forordning om smaa Ting, samt Mængde af Tvangsmidler i de Poster, der ikke vel bringes i Orden ved Tvang. Imidlertid faar det vel ske, siden alle vedkommende ønske det.

§ 1. Hvad Straf er der efter Loven for Ager- og Engdyrkningens Forsömmelse, uden Fæstes Forbrydelse, og er Kongen dermed tjent?

§ 4. Hvorledes kan Tjenerne bevise at have faaet uforsvarlig Kost, og hvad er uforsvarlig Kost paa Færø? cfr. § 7.

§ 8. Dette er den gamle Vise, som Kancelliet aldrig har skøttet om at høre. Uden Tvivl er der dog noget saadant anordnet paa Island.

§ 9. Kunde bekvemmere være et Reskript end en Forordning.

(Aagaard): Etatsraad Erichsen rekommanderer den meget. Kanske kunde det alt ekspederes ved et Reskript til Stiftamtmanden, som han ved Trykken kunde lade bekendtgöre.

(Stampe): Jeg tænker, at man i Anledning af Kammerets Brev endnu en Gang kunde tilskrive dem, omtrent:

§ 1. Enig med deres Tillæg; ellers tror man, at, om nogle smaa Præmier kunde udsættes for dem, som i at dyrke og forbedre Jorden udmærke sig fremfor andre, med videre, vilde det virke mere end de fleste Tvangsmidler.

§ 4. Ang. uforsvarlig Kost; som Konferensraad Luxdorph. Kan let give Anledning til fortrædelig Vidtløftighed.

§ 8. Finder man det hel betænkeligt, især i et Land, hvor der klages over Mangel paa Folk, og det med Föje, at forbyde eller forhindre Ægteskab. Dertil kommer, at man ikke uden en Slags Ubillighed kan straffe dem for Utugt, som man forbyder at indlade sig i Ægteskab.

Bedre var det uden Tvivl, om de unge Folk, som ville gifte sig, blev anvist et Stykke Jord at dyrke, eller en anden lovlig Næringsvej.

Kancelliet svarede Kammeret i Overensstemmelse hermed (Skr. 15. Marts 1777) og modtog derefter Kammerets yderligere Erklæring (Skr. 12. April 1777, Bilag 3). Sagen blev derpaa igen drøftet i Kancelliet (hvor Generalprokurør Stampe stillede Forlag om den nærmere Formulering af § 8) og endelig forelagt Kongen.

Bilag 3.

Skrivelse af 12. April 1777 fra Det Vestindiske og Guineiske Rente- samt General-Told-Kammer til Det Danske Kancelli.

Pro Memoria. Ved herudi indsluttet at tilbagesende den af forrige konstitueret Stiftamtmand for Færøerne, Hr. Assessor Bang projekterede Politi-Forordning for disse Øer, med dertil hørende Akter, skulle vi i Anledning af de fra det Kongelige Danske Kancelli i Skrivelse af 15de Martii sidstleden kommunicerede Anmærkninger ikke undlade tjenstligst at melde, nemlig:

ad § 1. I Hensigt til Præmiers Udsættelse for dem, som ved Jorddyrkningen maatte udvise nogen udmærket Flid, at, som det er Hans Kongelige Majestæts allernaadigste Hensigt at se Jordbruget og Agerdyrkningen paa Færø paa alle mulige Maader opmuntret, saa kan der intet være imod, at der til Slutning af den 1ste Artic. i Forordningen tilföjes: »hvorimod Vore Lejlændinger saavel som andre af Bondestanden i Færø, som maatte bevises at udvise nogen særdeles Flid i Landbrugets Drift og Jordens Dyrkning, kunne vente at vorde efter befindende Omstændigheder allernaadigst betænkte enten med Præmier eller andre passelige Belönninger [illegible] Opmuntringer«.

ad § 4. I Hensigt til den anmærkede Vanskelighed for Tjenerne at bevise, at den Kost, dem gives, er uforsvarlig, samt at bestemme, hvad saadan uforsvarlig Kost er paa Færø? erkender Kammeret lige med Kancelliet at disse Spörgsmaal, som vanskelige at bestemme, let kunne foraarsage Vidtløftighed, hvilket menes at kunne vorde undgaaet, samt al Tvetydighed i denne Henseende forebygget, naar Begyndelsen af denne Artikel omtrent blev indrettet saaledes: »Befindes nogen Husbond ikke at give sine Tjenere, hvad han bör efter deres Forening, eller ikke at betale dem deres Lön i rette Tide, da skal vedkommende Sysselmand ved en Politikendelse give Tjenerne Frihed til at forlade sin Tjeneste og tilfinde Husbonden ej alene at betale« o. s. fr.

Og endelig:

ad § 8. Angaaende den Betænkelighed, som Kancelliet finder ved det foreslagne Forbud mod overilede Giftermaale, fornemmelig i Hensigt til Folkemanglen paa Færøerne, maa vi vel have os refereret til, hvad vi tilforn have tilskrevet Kancelliet derom ved andre Lejligheder. Imidlertid ville vi dog gerne overlade til samme, hvorledes denne Artikel bedst kunde indrettes og modereres. Ellers skulde man tro, at det kunde have sin store Nytte, om det dog paa en Slags Maade blev i Forordningen anset som en nødvendig Egenskab for dem, som skulde sætte Bo, at de enten havde nogen vis Næringsvej eller dog vare Folk af en bevidnet Duelighed. Der kan og intet være imod, at det sættes i Forordningen, at Hans Kgl. Majestæt, saa meget som ske kan og Landets Lejlighed vil tillade, vil være betænkt paa, at duelige, nygifte Folk, som ere trængende, kan enten forskaffes et Stykke Jord at dyrke eller anvises en anden Næringsvej.

Reskript til Stiftamtmanden og Biskoppen over Sjællands Stift angaaende Betalingen for Overløbs-Söjd (ɔ: Faar) ved Præstekaldene paa Færøerne.

Kjøbenhavn, den 17. April 1816.

Frederik den Sjette osv. Vor synderlige Gunst! Da for Os af vort danske Kancelli allerunderdanigst er andraget, at der i den senere Tid ved Forflyttelser i Præstekaldene paa Vore Øer Færøerne undertiden skal have været ulige Meninger imellem den fratrædende og den tiltrædende Præst om Betalingen for de ved Præstegaarden værende Overløbs-Söjd, saa give Vi eder hermed til kende, at Vi, efter at have overvejet denne Sag tillige med [illegible] af den konstituerede Provst paa bemeldte Øer Hr. P. Hentze i denne Henseende gjorte Forslag og de Os derhos allerunderdanigst foredragne, af Vort Rentekammer samt af eder derom afgivne, Betænkninger, allernaadigst ville have fastsat, som Regel for Overløbs-Söjds Betaling i Fremtiden ved forefaldende Forflyttelser i Præstekaldene paa merbemeldte Vore Øer Færøerne, at for hvert levedygtigt Söjd skal betales 5 Rbmk. nordenfjords og 4 Rbmk. søndenfjords fra den 14. Oktober til den sidste Maj inklusive, men fra den 1. Juni til den sidste September 1 Rbdlr. nordenfjords og 5 Rbmk. søndenfjords, alt i Sølvværdi, beregnet efter den til Betalingstiden sammesteds gældende Bankkurs efter Vor allerhöjeste Plakat af 15. April 1815 dens 3die §. Derefter o. s. v.

Det ovenstaaende Reskript var foranlediget ved en Skrivelse af 17. April 1815 fra Kommandanten paa Færøerne, Major Løbner, til Biskoppen over Sjællands Stift, hvori han henledede Stiftsøvrighedens Opmærksomhed paa det uheldige i, at »de fratrædende Præster skal have Frihed til ved offentlig Auktion at bortsælge Besætningen af Overløbssöjd (det er: Faar, som overstiger Antallet af Indstødssöjd eller Inventarii-Faar), som hører til Præstegaardens Grund«. Han foreslog tillige, at der »for at forebygge de uendelige Tvistigheder og Processer, som opstaa i Anledning af disse Afleveringer«, blev nedsat en Kommission (bestaaende af Major Løbner, Landfoged Hammershaimb og Provsten) til at göre Forslag om Forholdets Ordning.

Stiftsøvrigheden [illegible] til denne Anledning Erklæring fra den konstituerede Provst, Sognepræst for Sandø Præstegjeld, P. Hentze, som i Skrivelse af 15. Juni 1815 udtalte følgende: »Efter at have overvejet Sjællands höje Stifts mig tilstillede, fra Major v. Løbner indgivne Forslag, det beneficerte Gods paa Færøerne angaaende, giver jeg mig den underdanige Frihed at indstille følgende, grundet saavel paa 32 Aars lokale og de i samme Tid ved Embedsforretninger for afgangne Hr. Provst Djurhuus indhentede Kundskaber og Erfaringer, som paa Ære og Samvittighed:

Enhver her til Landet ankommen Præst har aldrig, det jeg veed, været nægtet Overløbs-Söjd eller Kør og Heste fra sin Formand, og aldrig har i dette Tilfælde her eksisteret nogen Proces, men vel har der været Tvist, der ved Provstens Mellemkomst mindelig er afgjort, imellem enkelte om Prisen for Overløbs-Söjden, især i senere Tid, da den gamle Pris, 3 Mark nordenfjords og 2 Mark søndenfjords, efter Tingenes Dyrhed synes nu at være upas-

sende, og enkelt ankommen Præst har villet holde sig til denne ældre Pris, der af den fratrædende med Billighed synes for let. Hr. Begtrup, der udrejste 1807, og Hr. Sörensen 1812, har været de eneste, der har afveget fra ældgammel Skik, hvilket var imod Provstens Vilje paa deres egen Ansvar. Hver Præst her har købt Faar, Kør og andet Gaardens Besætning i Mindelighed af Formanden, og at indskrænke ham i hans Ejendomsret er jeg overbevist om, ingen vil, der har Hensyn til sig selv og sit eget. Men at der blev fastsat en höjere Pris i Sølvværdi for hvert Overløbs-Söjd paa det beneficerte Gods, er jeg af Erfarenhed overbevist om, vilde ikke alene forebygge Uvenskaber, men endog især vilde være overensstemmende med Retfærdighed og Billighed. Hvordan end Tidernes Konjunkturer paa Færøerne blive, burde denne Pris efter mit Omdömme være: den 14. Oktober, som Færøernes förste Vinterdag, 5 Mark nordenfjords og 4 Mark søndenfjords for hver levedygtig Söjd; den 1. Junii, da Söjden allerförst er sluppet af Vinterens Strænghed, 1 Rbdlr. nordenfjords og 5 Mark søndenfjords for hvert Stykke frisk Söjd, alt i Sølvværdi beregnet efter den paa Færøerne da gældende Bankkurs ifølge Plakaten af 15. April 1815 § 3. Prisen paa Kvæg og Heste kan ej bestemmes, da den især er stigende og faldende. De overlades i Almindelighed for billig Pris til Eftermanden, om han vil have dem; men det er indtruffet, at han af Indfald ej vil have dem; og hvo skal sikre en Formand det Tab, han kan lide paa sine Kreature, naar han skulde gemme dem til Eftermanden, og denne da endelig efter nogle Aar kommer, og ej vil have dem, og Prisen er falden?« Han fraraadede derhos den af Kommandanten foreslaaede Kommission, som formentlig overflödig, men fremhævede samtidig, at der var Trang til Bestemmelser om Aflevering af Præstegaardenes Bygninger fra Formand til Eftermand (se derom senere Kanc. Skr. 29. September 1818 og 4. Juni 1844; i Reskriptsamlingen og Færösk Lovsamling).

Efter at Sjællands Stiftsøvrighed (i Skrivelse af 14. November 1815) og Rentekammeret (i Skrivelse af 2. Marts 1816) havde anbefalet Provstens Forslag, nedlagde Det danske Kancelli (3. April 1816) følgende Forestilling til Kongen om Sagen:

»Stiftamtmanden og Biskoppen over Sjællands Stift have tilstillet Kancelliet en Forestilling fra den konstituerede Provst paa Færøerne, Hr. Hentze, hvoraf ytres, at der i den senere Tid ved Forflyttelser i Præstekaldene paa Færøerne h[illegible]le Gange været ulige Meninger imellem den fratrædende og tiltrædende Præst om Beta[illegible]l for de ved Præstegaarden værende Overløbs-Söjd (det er: de Faar, som overstige [illegible]il Kaldet hörende Antal af Inventarii-Faar, hvilke sidste kaldes Jordstøds (!) -Söjd), [illegible]et den tiltrædende Præst har gjort Paastand paa ikkun at ville erlægge den fra de ældre Tider gældende Betaling af 3 Mark nordenfjords og 2 Mark søndenfjords pr. Stykke, hvilken Betaling efter de senere Tiders Omstændigheder ikke svarer til Værdien af de ommeldte Overløbs-Söjd; og med Hensyn hertil har Provsten foreslaaet, at Betalingen for saadanne Overløbs-Söjd maa, til Regel for Fremtiden, bestemmes saaledes, at samme den 14. Oktober, som anses at være den förste Vinterdag paa Færøerne, saa at den kostbare Vinterfodring da forestaar, fastsættes til 5 Mark nordenfjords og 4 Mark søndenfjords for hver levedygtig Söjd, og den 1. Juni, som anses at være den förste Dag, da Vinteren er forbi, til 1 Rbdlr. nordenfjords og 5 Mark søndenfjords for hver frisk Söjd, alt i Sølvværdi, beregnet efter den paa Færøerne da gældende Bankkurs efter Plakat af 15. April 1815 § 3.

Stiftamtmanden og Biskoppen have anbefalet dette Forslag, som grundet paa Billighed, til at vinde allerhöjeste Approbation; og det kongelige Rentekammer, med hvilket Kancelliet i denne Anledning har brevvekslet, formener ligeledes, at der ikke kan være noget imod Forslagets Approbation at erindre.

Da Kancelliet heller ikke skönner rettere end, at Forhöjelse i den for de ommeldte Overløbs-Söjd i de ældre Tider erlagte Betaling maa, efter de senere Tidsomstændigheder, anses nødvendig, og dette Kollegium i övrigt ikke finder noget at erindre imod det af Provsten, efter nærmere Kendskab til det lokale, gjorte Forsla[illegible]aende, saa skulde Kancelliet i dybeste Underdanighed indstille:

at Betalingen for de ovenanförte Overløbs-Söjd ved Præstekaldene paa Færøerne for Eftertiden skal erlægges paa den ovenanförte foreslaaede Maade.«

Kongen bifaldt (3. April 1816) Forslaget ved følgende Resolution: »Vi ville allernaadigst, at Betalingen for Overløbs-Söjd (eller Faar) ved Præstekaldene paa Færøerne skal for Fremtiden erlægges overensstemmende med Vort Kancellis allerunderdanigste Forslag«. I Henhold hertil blev derefter Reskriptet af 17. April 1816 udfærdiget.

Som det vil ses, indeholde Sagens Aktstykker intet til Oplysning om Grunden til, at Reskriptet ingen Regel giver om Tiden fra 1. til 13. Oktober.

Kongelig Resolution om en ligeligere Fordeling af en Del af Jordebogsafgifterne af det kongelige Lejlændingsgods paa Færøerne.

København, den 30. Marts 1831.

Vi approbere allernaadigst indbemeldte, af nuværende Amtmand over Apenrade Amt, Tillisch, og nu afdøde Kammerraad og Landfoged Meyer forfattede Plan til en ligeligere Fordeling af den Söjdeleje og Smörleje, som det paaligger Vore Lejlændinger paa Færøerne at udrede i Afgift til den færøske Jordebogskasse. Og tillade Vi allernaadigst, at denne Plan bringes i Udøvelse fra Olaidag indeværende Aar, alene med Undtagelse af den foreslaaede Forhöjelse for de Gaarde, der ere bortfæstede förend Begyndelsen af Aaret 1816, uden Forpligtelse for Lejlændingen til at underkaste sig höjere Afgifter, hvorimod bemeldte Forhöjelse först vil blive at paalægge, naar Gaardene, efter at være blevne fæsteledige, paa ny bortfæstes. Som Følge heraf ville Vi allernaadigst have eftergivet det Beløb af ovennævnte Afgifter, hvortil fornævnte Gaarde ved den nye Regulering ere ansatte mere, end den hidtil deraf erlagte Leje, indtil det ved indtræffende Fæsteledighed efterhaanden kan indvindes[1]).

I øvrigt bliver i de Fæstebreve, som herefter udstedes, udtrykkeligen at anføre, at Lejlændingen skal være pligtig til at underkaste sig enhver Forandring i de ham paalagte Jordebogsafgifter, som efter Omstændighederne maatte findes tilraadelig.

For det Arbejde, de paa Færøerne værende 6 Sysselmænd i Anledning af den omhandlede nye Regulering have haft, forunde Vi dem allernaadigst en Gratifikation af 25 Rbd. Sedler hver, eller i alt 150 Rbdr. Sedler, af den færøske Jordebogskasse.

Endvidere tillade Vi allernaadigst, at den Lejlændingen paa Øen Store Dimon tillagte Besætning af 648 Inventarii-Faar maa ansættes til 500 Stykker, imod at han for hvert Faar, der saaledes gaar ud af Besætningen, i Jordebogskassen indbetaler den ved Reskriptet af 19. August 1757, § 3, for Kendingsfaar fastsatte Betaling af 48 Skilling Sølv,
hvorhos Vi allernaadigst bemyndige Vort Rentekammer til, saafremt en Lejlænding i Fremtiden maatte attraa at faa Antallet paa hans Inventarii-Faar nedsat, og Omstændighederne maatte tilraade saadant, da at bevilge en passende Formindskelse af den faste Besætning, imod at Jordebogskassen i saa Fald udbetales den nysanførte Godtgörelse, dog kun for saa vidt denne vedbliver paa Færøerne at betragtes som fuld Betaling for manglende eller overskydende Faar ved en Gaards Aflevering fra en Lejlænding til en anden.

Og maa de under Vort Lejlændingsgods henhörende Jorder, som benyttes af Indvaanerne i Thorshavn, naar Fæsteledighed indtræffer ved det paagældende Lejlændingsgods, aldeles skilles herfra, overlades bemeldte Indvaanere i sædvanligt Fæste og imod en passende aarlig Afgift til Jordebogskassen, dog paa Vilkaar, at Lejlændingerne paa de Gaarde, hvorunder disse Jorder oprindeligen have henhört, forbeholdes Ret til at græsse deres Faar sammesteds om Vinteren, samt, for saa vidt Gaardene, ved at fratages de omhandlede Jorder, kunne antages at blive forringede, erholde et passende Afslag i deres Jordebogsafgifter[2]).

---

[1]) Den ved den ovennævnte Plan fastsatte Söjdeleje og Smörleje bestod indtil 1899, da den nye Skyldsætning i Henhold til Lov 23. April 1897 traadte i Kraft.

[2]) De omhandlede Jorder („Husegaardstrøerne") bleve, efter at Fæsteledighed var indtraadt paa begge Husegaardsfæsterne, skilte fra disse; de bleve imidlertid ikke overdragne Brugerne i Fæste, som ved den ovenstaaende Bestemmelse fastsat, men til Selvejendom i Henhold til Lov 19. Januar 1863.

7° Slutteligen ville Vi have ovennævnte Amtmand Tillisch tilkendegivet Vor allernaadigste Tilfredshed med den Iver og Virksomhed, hvormed han har søgt at fremme Vore færøske Lejlændingers Vel ved at bringe en bedre Regulering af deres Jordebogsafgifter i Stand.

Rentekammerets Forestilling om de i foranstaaende kgl. Resolution omhandlede Foranstaltninger er saalydende:

Allerunderdanigst Forestilling.

De Jordebogsafgifter, der paaligge Deres Majestæts Lejlændingsgods paa Færøerne, svares dels af selve de Lejlændingerne overladte Jorder og dels af den Besætning af Kreaturer, der er henlagt til Gaardene og skal følge med disse ved enhver Fæsteforandring. Til det første Slags hører: (foruden den egentlige Matrikulskat, der i øvrigt er lavere for Lejlændingsgods end for Odelsgods) den saakaldte Jordeleje, Kongsskat og Aagave, og til det sidste Slags: Inventarieleje, Smörleje og Söjdeleje. *Inventarielejen* svares med visse Skind af hvert Kreatur, der henhører til Besætningen, med Undtagelse af Faar; dog svares den paa en stor Del af Fæstegodset ikke af Inventariekør, men i dette Tilfælde indtræder *Smörlejen*, der i Almindelighed erlægges med 1 Vaag eller 36 Pd. Smör af en Ko og udgör i det hele omtrent 125 Vaager eller 283 Lispund Smör aarligen. *Söjdelejen* svares derimod af de paa Gaardene værende Inventariefaar, hvis Antal er omtrent 16,500 Stykker. Denne Afgift er oprindeligen bestemt til 1 Gylden af 20 Faar eller 1 Skind af hvert Faar, men erlægges, efter sildigere Bestemmelser, med 10 Skind og 12 Pd. smeltet Tælle af 20 Faar. Afgiften kan overhovedet, naar en Gylden beregnes til 80 Skilling Sølv, beløbe sig til en Sum af 2,300 à 2,500 Rbdr. Sedler aarligen, og er saaledes den vigtigste af de færøske Jordebogsafgifter.

Men baade Söjdelejen og Smörlejen have i de sidste 30 Aar flere Gange været Genstand for Lejlændingernes Besværinger, der fornemmeligen gik ud paa, at bemeldte Afgifter vare urotteligen fordelte og desaarsag for enkelte alt for höj Hentze, iværlige at udrede.

I et i Aaret 1820 fra daværende Amtmand Løbner [illegible] indkommet Andragende blev det i denne Henseende bemærket, *at* samtlige Jordebogsafgifter vare fastsatte i en fjern Oldtid af en Embedsmand, som til dette Öjemed rejste omkring i Landet; *at* adskillige Lejlændinge, efter Sagnet, ved denne Lejlighed havde drevet en större eller mindre Del af deres Ko- og Faarebesætning bort til afsides Steder i Udmarkerne, hvilken Del saaledes undgik at tælles som Besætning, hvoraf fulgte, at de Gaarde, ved hvilke denne List blev anvendt, bleve ansatte til en mindre Leje end andre Gaarde, paa hvilke der ikke kunde holdes saa mange Kreaturer som paa hine, men hvis Besætnings Störrelse rigtigen blev opgivet; og endeligen *at* Jordernes Bonitet i et Tidsrum af langt over 100 Aar nødvendigen maatte have været Forandring underkastet. Paa Grund heraf var, efter Amtmand Løbners Ytring, Uligheden i Ansættelsen til Jordebogsafgifter, fornemmeligen Söjdeleje og Smörleje, blevet saa stor, at der paa den ene Side fandtes Jorder uden Inventarii-Faar og følgelig uden Forpligtelse til at svare Söjdeleje, medens paa den anden Side flere, især de største, Gaarde maatte tilsvare et Inventarium af Faar, som deres Udmarker næppe i de bedste Aar kunde underholde, og som, naar Uaar indtraf, nødsagede Fæsteren til at paadrage sig Gæld. Ligeledes fandtes snart hele Sysseler, snart Gaarde med stor og god Indmark enten aldeles frie for eller dog meget lavt ansatte til Inventarii-Kør og Smörleje, hvorimod andre Gaarde, hvis Indmark enten var forholdsmæssig mindre eller paa Grund af det lokale ikke kunde udvides og forbedres, vare ansatte til en Smörleje, hvis Udredelse faldt nogle höjst besværlig og andre aldeles umulig. Amtmand Løbner ansaa desaarsag en ligeligere Bestemmelse af Kongslejen over hele Landet, hvorved denne blev beregnet i Forhold til de Frugter, [illegible] finder [illegible] efter et Middeltal af visse Aar var i Stand til at frembringe, for at være [illegible] ønskelig og billig. Denne Regulering burde da, for at Deres Majestæts Indtægter af Jordegodset ikke skulde forringes, iværksættes saaledes, at de lettere skyldsatte Jorder kom til at bære en Del af de for höjt skyldsattes Afgifter. Med Hensyn til det Spörgsmaal, der herved vilde opstaa, om en Lejlænding med Billighed kan paalægges en större Afgift, end i hans Bygselbrev er fastsat, hvilket naturligvis maatte besvares benægtende, ytrede han endvidere, at han, for saa meget som muligt at bane Vejen for den foreslaaede Ligning, havde foranlediget, at der i alle de Fæstebreve, som siden Aaret 1815 vare blevne udfærdigede, var tilföjet den Klausul, »at Fæsteren maa underkaste sig det Paalæg i hans Landskyld, der ved en ny Matrikul kan skönnes med Billighed at burde paalægges Fæstet.« Da saaledes nogle af de mest betyngede Lejlændinge straks vilde kunne erholde nogen Lettelse, naar en nöjagtig Regulering og Repartition af

Landskylden paa Deres Majestæts Jordegods kom i Stand, hvilken for øvrigt vilde være at bringe i Udøvelse ved indtrædende Fæsteforandringer, androg han om, at et saadant Regulativs Affattelse maatte overdrages til en Kommission, bestaaende af Amtmanden, Landfogden, Sorenskriveren, en Sysselmand og en Skriver, hvem det, imod derfor at tilstaas passende Diæter, maatte paalægges at rejse omkring paa Øerne, for at indhente de nöjagtigste Oplysninger om enhver Gaards lokale Beskaffenhed og de Indtægter, som den under en fornuftig Drift kunde afgive, paa hvilke Oplysninger selve Fordelingen af Afgifterne burde grunde sig.

Skönt Kammeret, ifølge de anførte Omstændigheder, ikke kunde andet end erkende, at en ligeligere Fordeling af de færoske Jordebogsafgifter vilde være gavnlig for Lejlændingerne, fandt vi dog ikke, til Dels med Hensyn til at der i vedkommende Jordebogsregnskab ikkun forefandtes meget faa Restancer, at der var nogen paatrængende Nødvendighed til en saadan Foranstaltning forhaanden, og vi troede derfor ikke for Öjeblikket at burde indlade os paa Amtmand Løbners Forslag, og det saa meget mindre, som der ifølge dette vilde medgaa en ikke ubetydelig Sum til Diæter for Medlemmerne af den foreslaaede Kommission, hvilken Udgifts Udredelse ikke kunde paalægges de Lejlændinge, der fik Nedsættelse i deres Afgifter, uden at Hensigten med den nye Regulering for en længere Tid vilde forfejles. Vi indskrænkede os derfor til, efter derom indkommen Ansøgning, at tilstaa de fattige Lejlændinger paa Øen Kolter, der er ansat til en Leje af 7 Vaager Smör, en Eftergivelse af 1 Vaag 27 Pund Smör aarligen i 8 Aar fra Olai Dag 1822 at regne, hvilket ved allerhöjeste Resolution af 5. Februar 1823, paa Kammerets allerunderdanigste Forestilling angaaende dets almindelige Foranstaltninger for Færøerne i bemeldte Aar, allernaadigst blev approberet.

Amtmand Løbners Eftermand, Tillisch, der siden allernaadigst er bleven udnævnt til Amtmand for Apenrade Amt, gentog det forberörte Forslag, hvilket han i det hele tiltraadte, da den derved tilsigtede Forandring forekom ham baade særdeles vigtig og til Dels nødvendig. Ikkun formente han, at, da Administrationen af Fæstegodset er overdraget Amtmanden og Landfogden, hvilke Embedsmænd saaledes bedst maa kende Lejlændingernes Kaar, den omhandlede Regulering kunde overdrages dem alene, dog saaledes, at det blev paalagt samtlige Sysselmænd at deltage i Forretningerne, enhver for sit Syssels Vedkommende. Og for at dette Foretagende ikke skulde blive forhindret ved byrdefulde Omkostninger, erklærede han og daværende Landfoged, afgangne Kammerraad Meyer, sig villige til uden nogen som helst Godtgörelse at udføre dette Arbejde, hvorimod han udbad sig Tilladelse til i sin Tid at indkomme med Forslag om en Gratifikation for Sysselmændene. I Betragtning af nysnævnte Tilbud kunde Kammeret ej andet end finde det ønskeligt, at den paatænkte Regulering af Jordebogsafgifterne nu blev iværksat. Men eftersom vi fandt, at den egentlige Forretning hensigtsmæssigst vilde være at udføre af Landfogden og vedkommende Sysselmand under Amtmandens Tilsyn, hvilken sidste da maatte modtage og gennemgaa de specielle Forslag, saa blev den fornødne Bemyndigelse i Overensstemmelse hermed under 16. Januar 1827 meddelt Amtmand Tillisch, hvorhos han med Hensyn til Deres Majestæts Kasses Tarv blev anmodet om at paase, at Beløbet af samtlige Jordebogsafgifter ved den nye Regulering i intet Tilfælde blev mindre end forhen.

I Sommeren 1829 modtog Kammeret derefter en ifølge heraf forfattet Plan til en ny Regulering af Söjdelejen og Smörlejen, hvorimod de øvrige Jordebogsafgifter vare blevne uforandrede, da de af Amtmanden ansaas at være temmeligen rigtigt fordelte over hele Landet. Ifølge denne Repartition vil den höjeste Afgang i Söjdelejen af en Gaard blive 7 Gylden, men den höjeste Tilgang i samme Afgift for en Gaard ikke overstige 3 Gylden. I Smörleje vil ligeledes den höjeste Afgang blive 2 Vaager, men den höjeste Tilgang ikke overstige 1 Vaag Smör. Ved at indsende bemeldte Plan bemærkede i øvrigt Amtmanden og Landfogden, at de havde indhentet de Oplysninger, hvorpaa Planen grundede sig, for saa vidt de ikke ved at tage Jorderne i Öjesyn havde set sig i Stand til at bedömme dem, fra selve Lejlændingerne, hvis Forklaring derefter er blevet sammenholdt med de af Sysselmændene siden Aaret 1818 førte Tiendelister, samt at der ved Planens Affattelse fornemmeligen var taget Hensyn til:

1) om Indmarken er græsrig eller passende for Kornavl, og om Lejlændingen har Hjælp af Drivtang til dens Dyrkning;
2) hvor mange Faar Udmarken kan føde, hvor mange Lam der efter et Middeltal kan slagtes aarligen, samt hvorledes disse Lams Störrelse og Godhed er;
3) om den Plads, hvor Lejlændingen bor, er saaledes beliggende, at han med Fordel kan drive Fiskeri;
4) om der til Gaardene haves andre Herligheder, saasom Fuglefangst, Sælhundefangst og Drivtømmer; og
5) om en Gaard er mere eller mindre end andre udsat for Affald paa Faarene, samt om Tilsynet med disse i Udmarken er forbundet med særdeles Besværlighed eller endog med Fare.

Saafremt den saaledes forfattede Plan til Afgifternes Regulering blev approberet, indstillede derhos Amtmanden, at denne maatte træde i Kraft fra Olaidag forrige Aar. Han bemærkede nemlig, at, hvis den först skulde realiseres ved forefaldende Fæsteforandringer, kunde der let forløbe saa lang en Tid, förend den blev anvendt overalt, at den kunde behöve nye Forandringer. Da desuden Jordebogsafgifterne i det hele ere saa særdeles moderate, vilde ingen, efter Amtmandens og Landfogdens Formening, i nogen Maade kunne besvære sig over at have faaet et efter Omstændighederne altid ubetydeligt Paalæg.

Uagtet Kammeret maatte bifalde de Synspunkter, der vare lagte til Grund for den nye Regulering, og vi ej heller fandt noget ved selve Planens Affattelse at erindre, forekom dog adskillige Punkter, der krævede nærmere Oplysning, inden vi allerunderdanigst kunde fremlægge bemeldte Plan til Deres Majestæts allernaadigste Approbation. Det syntes saaledes, at, da baade Söjdelejen og Smörlejen egentligen svares af det Antal Inventarii-Faar eller Kor, som følger med Gaardene, den Fæster, der erholdt Nedsættelse i disse Lejer, maatte afgive et forholdsmæssigt Antal af disse Kreaturer, hvilke igen maatte komme de Fæstere til gode, der erholdt Forögelse i deres Leje, efterdi uden en saadan Bestemmelse den Norm, hvorefter disse Afgifter nu erlægges, vilde aldeles forrykkes. Vi forlangte derfor Underretning om, hvorvidt en saadan Aflevering skulde finde Sted. I denne Anledning bemærkede Amtmanden, hvad ogsaa i Amtmand Løbners ovenomtalte Andragende er berört, at det Antal Kreaturer, der var tillagt en Gaard som Inventarium, ingenlunde stod i Forhold til Gaardens Störrelse og Godhed, eftersom der paa mange Gaarde holdes en Besætning, der er meget större end det Fæstøren overleverede Inventarium, og paa andre Gaarde ikke engang kan holdes det fastsatte Antal Inventarii-Kreaturer. Da disses Antal saaledes ikke kunde afgive nogen Norm for Afgiftsberegningen, er der ved denne ikkun taget et underordnet Hensyn dertil, nemlig for saa vidt et for stort eller for lidet Kreatur-Inventarium bidrager til at bestemme en Gaardsbrugsværdi. At foretage en Omdeling af Kreaturerne efter et rigtigere Forhold, ansaa Amtmanden imidlertid uhensigtsmæssigt, i Særdeleshed fordi næsten samtlige Lejlændinge dengang havde en passende Besætning ved Gaardene, og følgelig Fordelen for dem, som skulde have Tilgang i deres Inventarii-Kreaturer, ikke vilde staa i Forhold til Tabet for dem, der skulde afgive dem og saaledes for en Tid maatte mangle Besætning, hvortil endnu kommer, at en tiltrædende Lejlænding hellere køber nogle Overløbsfaar, det er de Faar, som holdes foruden Inventarii-Faarene, af sin Formand, end paatager sig Ansvar ved at paatage sig et större Antal Inventarii-Faar. Og efter det saaledes oplyste maa Kammeret nu tiltræde Amtmandens Mening i saa Henseende.

For saa vidt det var indstillet, at det nye Regulativ maatte træde i Kraft fra Olaidag forrige Aar, endskönt ikkun de Fæstere, hvis Fæstebreve ere udstedte efter 1815, vare forpligtede til at samtykke i en Forhöjelse af deres Jordebogsafgifter, forespurgte Kammeret fremdeles, om de övrige Fæstere havde erklæret sig villige til at underkaste sig det nye Regulativ, da dette ikke med Billighed kunde paatvinges dem. I Gensvar hertil ytrede Amtmanden, *at* han havde ønsket det nye Regulativ iværksat paa een Gang for alle Fæsterne, fornemmeligen af den Grund, at en successiv Forandring af Afgifterne vilde foranledige en indviklet Regnskabsførelse og Revision; *at* de ældre Fæstere vel ikke havde erklæret sig villige til straks at modtage den omspurgte Forhöjelse, men *at* han var overbevist om, at de fleste af dem vilde samtykke deri, ligesom han formente, *at* ingen kunde besvære sig over, at en Forandring straks blev iværksat, der efter alles Omdömme var billig og nyttig for det almindelige. Skulde der imidlertid findes Betænkelighed ved at paabyde saadant, foreslog han, at Regulativet maatte sættes i Kraft alene med Hensyn til de omtalte yngre Fæstere, og at det Overskud, som saaledes vilde tilflyde Jordebogskassen, maatte af ham reparteres til Fordel for de Fæstere, som svarede de höjeste Afgifter. Men en saadan Maade at iværksætte Forandringen paa forekommer os mindre tilraadelig, dels med Hensyn til dens Vanskelighed i selve Udførelsen, dels i Betragtning af, at flere af de nuværende Lejlændinge i saa Fald sandsynligvis ikke vilde erholde den tilsigtede Lettelse i deres Levetid, hvorved muligen Misfornöjelse og Misundelse kunde opstaa. At paalægge de ældre Fæstere höjere Afgifter vilde unægteligen være stridende imod deres Rettigheder, og den nye Regulering bör derfor, saafremt den straks bringes i Anvendelse, hvilket vi efter Omstændighederne maa anse for det rigtigste, efter vor Formening ikke tages til Følge med Hensyn til dem af bemeldte ældre Fæstere, som derved vilde faa en Forhöjelse i deres Afgifter. Under denne Forudsætning, naar den foreslaaede Afgang i Afgifter nu paa een Gang bevilgedes samtlige paagældende Lejlændinge, men Tilgangen ikkun paalagdes den, hvis Fæstebreve ere udstedte efter Aaret 1815, vilde vel Jordebogskassen komme til at tabe den Indtægt, som Forhöjelsen af de ældre Fæsteres Afgifter skulde indbringe til Erstatning for den andre tilstaaede Lettelse. Men da

dette Indtægts-Beløb ikke vil, ifølge en her i Kammeret forfattet Beregning, udgöre mere end henved 170 Rbdr. Sedler aarligen, og det derhos ved forefaldende Fæsteforandringer for störste Delen kan ventes indvundet i Løbet af en halv Snes Aar, skönne vi ikke rettere end, at Jordebogskassen bör underkastes dette Tab, fremfor at Regulativets Iværksættelse i flere Aar skulde udsættes. Vi vove derfor allerunderdanigst at andrage om, at det ovenanførte Beløb maa eftergives i de omhandlede Jordebogsafgifter, indtil det ved Fæsteforandringer kan indvindes, og at altsaa det titnævnte Regulativ maa træde i Kraft fra Olaidag indeværende Aar for samtlige Lejlændinger, med Undtagelse af de ommeldte ældre, paa hvis Fæstesteder det först efter deres Afgang vil blive at anvende. — Da i övrigt Fjældskred, Oversvömmelse af Elve o. s. v. let kan forringe et Sted betydeligt, anse vi det, efter Amtmandens Forslag, for hensigtsmæssigt, at der i Fremtiden udtrykkeligen anföres i Fæstebrevene, at enhver Fæster skal være pligtig at underkaste sig en mere eller mindre almindelig Ligning af de bestemte Jordebogsafgifter.

Det staar endnu tilbage at omtale adskillige specielle, med foranförte Sag i Forbindelse staaende Forslag, som vi ved denne Lejlighed fra Amtmand Tillisch have modtaget.

Da Sysselmændene have ledsaget Amtmanden og Landfogden paa deres Rejser i de respektive Sysseler og fra Tid til anden meddelt de Oplysninger, som af dem ere blevne forlangte, har Amtmanden, i Betragtning af, at deres Kaar kun ere ringe, anbefalet dem til, som Godtgörelse for det Arbejde, de i denne Anledning have haft, at forundes hver en Gratifikation af 25 Rbdr. Sedler. Og da Billighed synes at tale herfor, tillade vi os allerunderdanigst at foreslaa, at der af den færöske Jordebogskasse maa til enhver af de paa Öerne værende 6 Sysselmænd udredes den nysanförte Gratifikation med et Beløb af i alt 150 Rbdr. Sedler.

Da Fæsteren af Øen Store-Dimon har 648 Stykker Inventariifaar, men Øen i de bedste Aar ikke kan föde over 500 Faar, har han anholdt om Tilladelse til at godtgöre Jordebogskassen Værdien af 148 Faar med den ved Reskriptet af 19. August 1757 § 3 bestemte Pris for Kondingsfaar, og derefter at faa de i hans Fæstebrev anförte 648 Stykker Inventariifaar nedsatte til 500 Stykker. Den ved nysnævnte Reskript bestemte Betaling er 48 Skilling Sölv for et Faar, og denne erlægges, ifølge en i en Række Aar fulgt Landeskik, ikke alene for de Overløbsfaar, som en Fæster afköber sin Formand, men ogsaa for de Faar, som mangle ved et Fæstesteds Aflevering, og hvorfor Eftermanden skal have Godtgörelse. Da saaledes Fæsteren af Øen Store-Dimon, eller i alt Fald hans Arvinger, kunde ved Fæstets Fratrædelse berigtige det Ansvar, der vilde flyde af, at en Del af Besætningen manglede, ved at erlægge foranförte Betaling, formente Amtmanden, at man, uagtet Værdien af et Faar, der kunde anses for tjenligt til at komplettere en nogenlunde god Besætning, maatte ansættes til over 1 Rbdr. Sölv, ikke kunde forlange nogen höjere Betaling af bemeldte Fæster for de 148 Faar, som han önskede at maatte gaa ud af den faste Besætnings Antal. Hvad selve dette Önske angik, fandt Amtmanden saa meget mere Grund til at anbefale det, som Øen, formedelst de til forskellige Tider skete Fjældskred, efter hans Formening ikke kunde og sandsynligvis ingen Sinde i Fremtiden vilde kunne föde flere end 500 Faar. Og med Hensyn hertil, samt da Antallet af Inventarii-Kreaturerne ikke længere vil efter Forslaget blive den egentlige Basis for Afgifts-Beregningen, tror Kammeret ogsaa at burde indstille Fæsterens Andragende til allernaadigst Bevilgelse.

For saa vidt der imidlertid i Fremtiden maatte indtræffe lignende Tilfælde, hvor en Lejlænding attraar at faa Antallet af hans Inventarii-Faar nedsat, og hvor Omstændighederne maatte tilraade saadant, vove vi derhos at udbede os allernaadigst Bemyndigelse til at tillade en passende Formindskelse af den faste Besætning, naar Lejlændingen for hvert Faar, der gaar ud af hin, indbetaler i Jordebogskassen den ved Reskript af 19. August 1757 § 3 fastsatte Betaling, hvilken dog kun bör anses antagelig, saa længe den vedbliver, ligeledes ved en Gaards Aflevering fra en Fæster til en anden, at betragtes som fuld Betaling for de manglende eller overskydende Faar.

Endeligen har Amtmand Tillisch indberettet, at der ved Thorshavn findes en Del i Medhold af Forordningen af 21. Maj 1777 af Byens Indvaanere indhegnede og opdyrkede Strækninger, som egentligen henhöre under Deres Majestæts Lejlændingsgods, men hvoraf hine mod en aarlig Leje til Lejlændingerne have Nytten og Brugen for deres og Hustruers Levetid, hvorimod bemeldte Strækninger, efter disses Död, skulle falde tilbage til vedkommende Fæstegaarde imod en billig Godtgörelse for opförte Stengærder. Ligesom disse Lodder, hvorpaa der avles en Del Korn og Kartofler, ere af særdeles Vigtighed for Thorshavns Indbyggere, især naar Fiskeriet er uheldigt, saaledes ansaa Amtmanden dem, endog uden Hensyn til den Leje, som deraf erlægges, at være fordelagtige for Lejlændingene, efterdi deres Faar hele Vinteren

kunne finde Føde paa disse forhen øde og udyrkede Strækninger, paa hvilke Lejlændingene ved de indgaaede Kontrakter have forbeholdt sig Vintergræsningen. Amtmanden fandt det desaarsag hensigtsmæssigt, at vedkommende Indbyggere i Thorshavn erholdt ordentlig Fæste paa de af dem indhegnede opdyrkede Jordstykker, hvorfor han ikke troede, at der kunde være noget til Hinder, da samtlige Lejlændinger ved Fæstebrevene ere forpligtede til at samtykke i, at fattige Beboere anvises et Stykke af Udmarken til Opdyrkning, hvorimod han ansaa det for en Selvfølge, at Lejlændingerne skulde vedblive at nyde den deraf hidtil erlagte Leje. Men ligesom vi desuagtet ikke kunne holde for, at de nuværende Lejlændinge lovligen kunne underkastes en saadan Indskrænkning, og at den foreslaaede Foranstaltning desaarsag ikke vil kunne iværksættes, förend de Gaarde, hvortil de paagældende Jordstykker henhøre, blive fæsteledige, saaledes have vi ogsaa indhentet Amtmandens Erklæring, om der ikke maatte være Anledning til i saa Fald aldeles at fratage Gaardene bemeldte Lodder og derefter at disponere over dem til Fordel for Thorshavns Indbyggere, saa at altsaa den Leje, som disse maatte svare deraf, vilde blive Fæsterne af de Gaarde, hvorunder de forhen have hørt, uvedkommende. Herimod har Amtmanden intet fundet at erindre, men blot bemærket, at der fremdeles maatte forbeholdes Lejlændingerne Ret til at græsse deres Faar om Vinteren paa de fra deres Gaarde afgivne Strækninger, da dette er dem af störste Vigtighed. I øvrigt forstaas det af sig selv, at, for saa vidt en Fæstegaard kan antages at blive forringet ved at fratages bemeldte Jord, der da maa tilstaas Fæsteren et passende Afslag i hans Afgifter, hvilke igen maa godtgöres Jordebogskassen af det afgivne Jordstykkes Besidder. Og med disse Modifikationer tro vi at burde udbede os Deres Majestæts allernaadigste Samtykke til den omhandlede Forandring, hvorved Thorshavns Indvaanere vil sikres Brugen af de dem hidtil overladte Jorder i Fremtiden.

Idet vi slutteligen ikke kunne undlade at henlede Deres Majestæts allernaadigste Opmærksomhed paa den Iver og Virksomhed, hvormed Amtmand Tillisch har søgt at fremme Deres Majestæts færøske Lejlændingers Vel ved at bringe en bedre Regulering af deres Jordebogsafgifter i Stand, skulde vi, i Henhold til det anførte, i dybeste Underdanighed indstille til Deres Majestæts allerhöjeste Resolution:

1) At indbemeldte, af nuværende Amtmand over Apenrade Amt, Tillisch, og afdøde Kammerraad og Landfoged Meyer forfattede Plan til en ligeligere Fordeling af den Söjdeleje og Smörleje, som det paaligger Deres Majestæts Lejlændinger paa Færøerne at udrede i Afgift til den færøske Jordebogskasse, allernaadigst maa approberes og tillades at bringes i Udøvelse fra Olaidag indeværende Aar, alene med Undtagelse af den foreslaaede Forhöjelse for de Gaarde, der ere bortfæstede förend Begyndelsen af Aaret 1816 uden Forpligtelse for Lejlændingen til at underkaste sig höjere Afgifter, hvilken Forhöjelse först vil være at paalægge, naar Gaardene, efter at være blevne fæsteledige, paa ny bortfæstes, og at som Følge heraf det Beløb af ovennævnte Afgifter, hvortil bemeldte Gaarde ved den nye Regulering ere ansatte mere, end den hidtil deraf erlagte Leje, allernaadigst maa være eftergivet, indtil det ved indtræffende Fæsteledighed successive kan indvindes. Og vilde det i øvrigt i de Fæstebreve, som herefter udstedes, være udtrykkeligen at anføre, at Lejlændingen skal være pligtig til at underkaste sig enhver Forandring i de ham paalagte Jordebogsafgifter, som efter Omstændighederne maatte findes tilraadelig;
2) at de paa Færøerne værende 6 Sysselmænd maa i Godtgörelse for deres i Anledning af bemeldte nye Regulering hafte Arbejde forundes en Gratifikation, hver af 25 Rbdr. Sedler, eller i alt 150 Rbdr. Sedler af den færøske Jordebogskasse;
3) at den Lejlændingen paa Øen Store-Dimon tillagte Besætning af 648 Inventarii-Faar maa allernaadigst tillades nedsat til 500 Stykker, imod at han for hvert Faar, der saaledes gaar ud af Besætningen, i Jordebogskassen indbetaler den ved Reskriptet af 19. August 1757 § 3 for Kendingsfaar fastsatte Betaling af 48 Skilling Sølv; samt at Kammeret maa allernaadigst bemyndiges til, saafremt en Lejlænding i Fremtiden maatte attraa at faa Antallet paa hans Inventarii-Faar nedsat, og Omstændighederne maatte tilraade saadant, at tillade en passende Formindskelse af den faste Besætning, imod at Jordebogskassen i saa Fald udbetales den nysanførte Godtgörelse, dog kun for saa vidt denne vedbliver paa Færøerne at betragtes som fuld Betaling for manglende eller overskydende Faar ved en Gaards Aflevering fra en Lejlænding til en anden; og
4) at de under Deres Majestæts Lejlændingsgods henhørende Jorder, som benyttes af Indvaanerne i Thorshavn, maa, naar Fæsteledighed ved det paagældende Lejlændingsgods indtræffer, aldeles skilles herfra og overdrages bemeldte Indvaanere i sædvanligt Fæste og

imod en passende aarlig Afgift til Jordebogskassen, dog paa Vilkaar, at Lejlændingerne paa de Gaarde, hvorunder disse Jorder oprindeligen have henhørt, forbeholdes Ret til at græsse deres Faar sammesteds om Vinteren, samt, for saa vidt Gaardene ved at fratages de omhandlede Jorder kunne antages at blive forringede, erholde et passende Afslag i deres Jordebogsafgifter.

Rentekammeret, den 22. Marts 1831.

S. Møsting. Kongslew. Meyer.

Rothe. Wolfhagen. Knuth. Esmarch. C. Lund. H. Ewers. Korfitsen. Buch. Kirstein.

Holm,
Fuldm.

Angaaende en ligeligere Fordeling af en Del af Jordebogsafgifterne af det kongelige Lejlændingsgods paa Færøerne.

Tillæg II.

FORARBEJDERNE

TIL

LOV OM ORDNINGEN AF DE TIL HAVGEVÆSENET PAA FÆRØERNE HØRENDE FORHOLD

AF 23. FEBRUAR 1866

Lov om Ordningen af de til Hangevæsenet paa Færøerne hørende Forhold.

København, den 23. Februar 1866.

Første til ellevte Kapitel (§§ 1—79) se Færøsk Lovsamling (1901) Side 169—184.

Tolvte Kapitel.

Om Rettergangsmaaden i Sager angaaende de i denne Lov omhandlede Forhold.

§ 80.

Sager, der anlægges til Idömmelse af Straf for Overtrædelser af denne Lovs Bestemmelser, behandles og paakendes politiretsvis af vedkommende Sysselmand efter Plakaten af 23de Marts 1813 og paaankes eventuelt til Amtets Overpolitiret, der afgör dem endelig uden videre Appel.

Tvistigheder angaaende de i Loven omhandlede Rettigheder og Forpligtelser behandles og paakendes af Sysselets Udskiftningskommission efter Lov af 4. Marts 1857, og kan bemeldte Kommissions Kendelse indankes for den i § 86 omhandlede Overinstans.

§ 81.

Naar en Sag paa den i bemeldte Lov foreskrevne Maade er bragt for Kommissionen, berammer denne Tiden, da den skal foretages. Sagen bör altid behandles i den Bygd, hvortil den nærmest hører.

Den af Kommissionen udstedte Indvarsling med Angivelse af Tid og Sted leveres Klageren, der foranstalter den lovlig forkyndt for alle vedkommende med 14 Dages Varsel.

§ 82.

Naar Kommissionen en Gang er traadt sammen, bör den saa vidt muligt uafbrudt fortsætte Sagen, indtil alle fornødne Oplysninger ere erhvervede, og, hvis mindelig Forening ikke tilvejebringes imellem Parterne, inden 6 Uger efter Optagelsen afsige Kendelse i Sagen.

§ 83.

Kommissionen bör straks, efter at Kendelsen er afsagt, lade den ved Stævnevidnerne forkynde for Sagens Parter. De dermed forbundne Udgifter betales ved Sagens Optagelse til Dom tillige med Gebyret for selve Optagelsen.

Dersom nogen vil frafalde denne Forkyndelse, saaledes at Kendelsen skal anses som forkyndt for ham paa den Tid, den er afsagt, saa bortfalde for hans Vedkommende de af Forkyndelsen flydende Omkostninger, og Eksekutionsterminen regnes for hans Vedkommende fra den samme Tid. Paa samme Maade kan forholdes med Hensyn til Appellen.

§ 84.

Er nogen af Parterne utilfreds med Kommissionens Kendelse, skal det staa ham frit for inden 3 Maaneder, beregnede efter § 83 enten fra Afsigelsen eller fra Forkyndelsen, at indanke den for Overinstansen (jvfr. § 86), og har han ved Attest fra Sorenskriveren at godtgöre, at Appellen er begært.

§ 85.

Efter de i § 84 bestemte 3 Maaneders Forløb skal ingen være berettiget til at paaanke nogen Kommissions-Kendelse, medmindre han erholder Oprejsningsbevilling af Amtet, hvilken kun meddeles, naar den paagældende oplyser antagelig Grund til, at Appellen ikke i rette Tid er iværksat, og der ikke er hengaaet længere Tid end 6 Maaneder fra Kendelsens Afsigelse. For denne Oprejsningsbevilling, der udfærdiges ved en simpel Ekspedition, erlægges intet Gebyr.

§ 86.

Appellen begæres skriftlig hos Sorenskriveren, der, efter at have meddelt den i § 84 omhandlede Attest, hos Amtet begærer fire Mænd beskikkede til med sig at paakende Sagen. Den saaledes dannede Overinstans udfærdiger straks Indkaldelse, der tilstilles Appellanten til Forkyndelse for vedkommende, navnlig ogsaa for Medlemmerne af den Udskiftningskommission, der har paakendt Sagen i første Instans.

§ 87.

Parterne ere ikke forpligtede til at fremlægge Situationskort for Overinstansen, men dennes Medlemmer skulle, naar det begæres, eller Sagen efter deres eget Skön fordrer det, befare Aastedet.

§ 88.

Parterne ere berettigede til for Overinstansen at føre nye Vidner og til at fremlægge nye Dokumenter, uden at dertil behøves nogen Bevilling.

§ 89.

Den samme Ret, som der i § 83 er tilstaaet Parterne til at frafalde Forkyndelsen af Udskiftningskommissionens Kendelse, tilkommer dem ligeledes med Hensyn til Overinstansens Kendelse. Benytte de ikke denne Ret, blive Omkostningerne ved Forkyndelsen, der foranstaltes af Sorenskriveren, at erlægge tillige med Gebyret for Sagens Optagelse.

§ 90.

Vidner kunne uden Hensyn til deres Værneting indkaldes til at møde ved begge Instanser paa det Sted, hvor Kommissionen holdes, for der at aflægge deres Vidnesbyrd, dog saafremt de drages fra deres almindelige Vidneværneting, imod at nyde fri Reise og Diæter som Kommissionens Medlemmer, at udrede paa samme Maade som Udgifterne til disse.

§ 91.

Fra fornævnte Overinstans kan ingen Appel finde Sted.

§ 92.

Kommissionens saavel som Overinstansens Medlemmer nyde Godtgörelse overensstemmende med Bestemmelserne i Loven af 4. Marts 1857 § 10 om Udskiftning af Fælleshavger, og desuden for Udstedelse af Indkaldelse, Sagens Anhængiggörelse og Optagelse til Doms, Gebyrer efter Sportel-Reglementet til lige Deling, og blive disse Gebyrer at udrede paa den i bemeldte Lov foreskrevne Maade.

§ 93.

Böder, der idömmes i Henhold til nærværende Lov, saavelsom alt, hvad der efter sammes Bestemmelser forbrydes, tilfalder vedkommende Distrikts Fattigkasse, naar ikke anderledes i Loven er bestemt. I Mangel af Betaling afsones Böderne efter de gældende Bestemmelser.

§ 94.

Alle ældre Bestemmelser, der staa i Strid med Bestemmelserne i nærværende Lov, sættes herved ud af Kraft.

Ved Skrivelse af 10. Juli 1838 indberettede Amtmanden over Færøerne, Plöyen, til Rentekammeret, at nogle Beboere af Bygden Ejde havde anmodet om Tilladelse til (paa Grund af indtrufne Uheld i deres Faarebesætning) at holde en Del Kendingsfaar i den Havgepart, som de vare Lodsejere i. Amtmanden forespurgte i denne Anledning, om han i det foreliggende Tilfælde kunde meddele den ansøgte Tilladelse for nogle Aar, indtil Havgen havde faaet sin fulde Besætning igen, og om han for Fremtiden kunde meddele lignende midlertidige Undtagelser fra Forbudet i Fr. 2. April 1698 § 10 og Reskr. 19. August 1757. Rentekammeret svarede (25. August 1838), at det (i Forventning af Kongens Godkendelse) ikke havde noget imod, at Amtmanden, saafremt alle Lodsejerne i den paagældende Havge vare enige deri, gav Tilladelse til i 3 Aar at holde saa mange Kendingsfaar i Havgen, som Amtmanden fandt passende. Rentekammeret udbad sig derhos nærmere Indberetning i sin Tid for at tage under Overvejelse, om der maatte være Grund til at søge Forbudet mod at holde Kendingsfaar ophævet. I sin Svarskrivelse udtalte Amtmanden sig imod en almindelig Ophævelse af Forbudet mod Kending, men foreslog, at det ved et Lovbud maatte blive befalet, at, naar en Ejer i en Havgepart ønskede at bygge Faarehuse og foretage Opdyrkninger til bedste for de fælles Faar, skulde de øvrige Ejere være pligtige til at tage Del deri paa Anpart, og at der i Forbindelse hermed maatte blive foretaget et Gennemsyn af Fr. 2. April 1698. Han foreslog til dette Öjemed nedsat en Kommission, bestaaende af Amtmanden, Sorenskriveren, Landfogden, samtlige Sysselmænd og en eller flere af selve Almuen valgte fornuftige Bønder for hvert Syssel. Rentekammeret brevvekslede derefter med Kancelliet om Sagen, og Resultatet heraf blev, at det sidstnævnte Kollegium ved Skrivelse af 13. Juni 1840 meddelte Amtmanden, at der med Hensyn til Spörgsmaalene om Ophævelsen af Forbudet mod Kending, Opbygningen af Faarehuse, Opdyrkninger for fælles Faar samt hensigtsmæssige Forandringer i Forordningen af 2. April 1698 skulde paa Tinge gives de paalideligste Mænd i hvert Syssel Lejlighed til at fremsætte deres Anskuelser, og at Sagen derefter skulde drøftes af en Kommission, bestaaende af Amtmanden, Landfogden og Sorenskriveren samt Provsten og, hvis fornødent, et Par andre duelige, med de lokale Forhold velbekendte Mænd, hvorefter Udbyttet af Forhandlingerne vilde være at indsende til Kancelliet.

Der blev herefter foretaget en Drøftelse af Sagen, hvis nærmere Gang vil findes omhandlet i den afsluttende Skrivelse af 22. August 1844 fra Amtmand C. Plöyen, Landfoged J. A. Lunddahl og Sorenskriver G. F. Tillisch (Bilag 1), ved hvilken disse tilstillede Kancelliet det af dem udarbejdede „Udkast til en Anordning om Havgebrug paa Færø" med tilhørende Motiver (Bilag 2).

Efter at der dernæst om Sagen var blevet brevvekslet mellem Kancelliet og Rentekammeret, som nu overtog Sagens videre Behandling, blev der i Overensstemmelse med Embedsmændenes i nysnævnte Skrivelse derom gjorte Indstilling foranstaltet trykt et Antal Eksemplarer af ovennævnte Udkast med Motiver, hvilke derefter

i September 1845 bleve tilstillede Amtmanden over Færøerne for at uddeles til Landets forskellige Bygder, til Embedsmænd o. fl. med Opfordring til Indbyggerne om inden en vis Tidsfrist, som det overlodes Amtet at bestemme, at afgive de Bemærkninger, hvortil de maatte finde Anledning, hvorefter et Eksemplar, vedföjet de Modifikationer, hvortil de af Landets Indbyggere meddelte Oplysninger og udtalte Anskuelser maatte give Anledning, skulde indsendes til Rentekammeret, ledsaget af Amtets egne Bemærkninger. Lovudkastet blev derefter omdelt, og efter at der fra en stor Mængde af Beboerne var indkommet Erklæringer over Udkastets forskellige Paragraffer, blev Sagen paa ny indsendt til Indenrigsministeriet af Amtmand Dahlerup ved Skrivelse af 16. Marts 1853 (Bilag 3—5).

Efter Amtmandens Forslag i den nævnte Skrivelse blev Udkastet tillige med de indkomne Erklæringer ved Skrivelse fra Indenrigsministeriet af 15. Maj 1854 forelagt Lagtinget, som derom afgav Betænkning af 13. September 1854 (Bilag 6). Sagen blev imidlertid af de i Indenrigsministeriets Skrivelse af 30. April 1857 (Bilag 7) angivne Grunde ikke forelagt Rigsdagen, men midlertidig udsat og ved den nævnte Skrivelse atter forelagt Lagtinget i 1857. Efter at Udkastet var blevet gennemgaaet og prøvet af et Udvalg, besluttede Lagtinget, at Sagen skulde stilles i Bero til næste Aar. I 1858 og 1859 var Sagen ikke for, hvorimod den i 1860 blev behandlet, men ikke tilendebragt, og först i Samlingen 1861 vedtog Lagtinget endelig et nyt Udkast (Bilag 9).

I det sidstnævnte Udkast var (i 1ste Afdeling, 4de Kapitel §§ 23—35) optaget et af Lagtinget i 1855 vedtaget Udkast til en særlig „Lov om Rossehold" (Bilag 8).

Efter at Sagen dernæst var bleven underkastet nærmere Overvejelse i Justitsministeriet, blev der for Rigsdagens Landsting i Samlingen 1864—65 forelagt et Udkast til „Lov angaaende Ordningen af de til Havgevæsenet paa Færøerne hörende Forhold" (Rigsdagstidende 1864—65 Tillæg A. Sp. 1617). I Motiverne til dette Udkast udtalte Ministeriet følgende:

„Det fremgaar af det foranstaaende, at den færøske Befolkning har haft rigelig Lejlighed til at drøfte det heromhandlede Anliggende og til at ytre sine Anskuelser med Hensyn til samme, dels umiddelbart, dels igennem sin Repræsentation, Lagtinget. Sammenlignes nu det senest indkomne Udkast med det af Lagtinget i 1854 vedtagne, ses det, at Tinget i det væsentlige ikke har forandret sin Anskuelse i de saaledes forløbne 7 Aar, idet Udkastet fra 1861, naar undtages den Indflydelse, som den mellemfaldende Lov af 4. Marts 1857 har haft, samt at Tinget i 1ste Afdeling Kap. 4 har optaget det af samme i Aaret 1855 vedtagne Udkast til en særlig Lov om Rossehold, i det hele paa enkelte Punkter nær er overensstemmende med Udkastet fra 1854. Man tör derfor vistnok med Föje slutte, at Lovudkastet, saaledes som det foreligger, baade er vel overvejet og i det hele overensstemmende med Befolkningens Anskuelser om, hvorledes Havgevæsenet bör ordnes, og Ministeriet har derfor ogsaa antaget, at der fra dets Standpunkt ikke er Anledning til i Realiteten at forandre Lovforslaget. Denne Antagelses Rigtighed turde formentlig ogsaa bestyrkes ved et Henblik paa Lovudkastets Indhold. Dels er dette nemlig saa specifik færøsk, at det er vanskeligt for den, der ikke er i Besiddelse af et nöje Kendskab til de lokale Forhold paa Færøerne, at have en fuldkommen begrundet Mening om Hensigtsmæssigheden af de enkelte Bestemmelser i Udkastet, dels er dette i det hele nærmest at betragte som en Samling af de Regler, der i Tidernes Løb ved Sædvane have dannet sig, i hvilken Henseende bemærkes, at det af Lagtingets Betænkning af 1854 fremgaar, at Tingets Bestræbelser navnlig ere gaaede ud paa at forandre Kommissionens Udkast i de Punkter, hvori dette havde fjernet sig fra det bestaaende. Udkastets Öjemed kan saaledes nærmest betegnes at være det: at ophæve de i den ældre Lovgivning endnu bestaaende, men i Praksis ikke overholdte Regler, at lempe de endnu

gældende Regler efter de paa Øerne indtraadte forandrede Forhold og Anskuelser samt at ordne de Regler, der have udviklet sig ved Skik og Brug, og tillægge dem den fornødne Lovskraft.

Det nys fremhævede Moment, at nemlig Lovudkastets Indhold er af en saa absolut lokal Natur, at det fornødne Kendskab til de Forhold, det berører, næppe tör forudsættes udenfor Færøerne, maa ogsaa efter Ministeriets Formening være af væsentlig Betydning med Hensyn til Spörgsmaalet om, hvorledes denne Sag hensigtsmæssig videre bör fremmes. Det vilde nemlig, saa vidt skönnes, være uhensigtsmæssigt at fremme Sagen paa den sædvanlige Maade, nemlig nu at udarbejde et Regeringsudkast med det fra Lagtinget modtagne Forslag til Grundlag og derefter at forelægge dette Udkast for Rigsdagen, idet dennes Medlemmer heller ikke kunne antages i Almindelighed at være i Besiddelse af det fornødne Kendskab til de heromhandlede specielle Forhold, og det derfor formentlig vilde være i höj Grad utilfredsstillende for dem at behandle en Sag af denne Beskaffenhed i dens hele Detail. Hertil kommer endnu, at det, hvis Udkastet i sin Helhed forelægges for Rigsdagen, vedtages af denne og derefter erholder kongelig Stadfæstelse, for Fremtiden vil blive nødvendigt, naar nogen Forandring ønskes i den eventuelle Lov, at hele den sædvanlige Lovgivningsmagt atter sættes i Bevægelse, hvilket næppe kan anses for hensigtsmæssigt og i ethvert Fald betydeligt vil forsinke Sagens Afgörelse. En lignende Betragtning som den her fremhævede gjordes ogsaa gældende paa Rigsdagen under Behandlingen af Loven om Grindefangsten paa Færøerne, og man har troet, at de samme Hensyn maatte endog i höjere Grad være bestemmende med Hensyn til Behandlingen af nærværende Sag. Det er imidlertid en Selvfølge, at Rigsdagens Medvirkning ikke kan undværes til at bringe Sagen i Orden, men man har antaget, at denne Medvirkning i nærværende Tilfælde, til Dels i Lighed med, hvad der fandt Sted ved Grindeloven, vilde kunne indskrænkes til, at der vedtages en Lov, hvorved Regeringen bemyndiges til efter Indstilling fra Lagtinget ved en kongelig Anordning at foreskrive de Bestemmelser, som herefter skulle gælde om Havgebrug paa Færøerne, at fastsætte Straf for Overtrædelser af de givne Forskrifter samt give Regler for, hvorledes Retstvistigheder og Overtrædelser af Anordningens Bestemmelser skulle finde deres Afgörelse. Og ligesom man efter det foranförte har troet at kunne göre Regning paa, at den antydede Ordning af Sagen vil vinde Rigsdagens Bifald, saaledes skönnes det ikke, at der fra Lagtingets Side vil kunne være noget at erindre imod denne Fremgangsmaade, der ogsaa af den nuværende Amtmand paa Færøerne er anset for hensigtsmæssig."

I Henhold til denne Betragtning af Sagen bestod det Landstinget i 1864—65 forelagte Lovudkast kun af 3 Paragraffer, af hvilke den förste gik ud paa at meddele Regeringen den nys antydede Bemyndigelse, den anden bestemte, at for de i § 1 ommeldte ekstraordinære Retter kunde Vidner indkaldes til Møde uden Hensyn til, om de vare bosiddende i det Syssel, hvor Retten holdtes, eller ej, og den tredje foreskrev, hvilken Kasse de ved Anordningen eventuelt fastsatte Bøder m. v. skulde tilfalde, samt paa hvilken Maade Bøderne skulde afsones.

Landstinget nedsatte til Sagens Drøftelse et Udvalg af 3 Medlemmer, der under 24. Februar 1865 afgav en Betænkning (se Rigsdagstidende 1864—65 Tillæg B. Sp. 644 f.), som fraraadede Tinget at gaa ind paa Udkastet, som det forelaa. Det anførtes i saa Henseende, at, for saa vidt Regeringen for den Maade, hvorpaa Sagen var forelagt Rigsdagen, havde hentet en Analogi fra Grindeloven af 29. December 1857, maatte det bemærkes, at den vedtagne Form for denne Lov mødte en meget bestemt Modstand hos Færøernes Repræsentanter i begge Rigsdagens Afdelinger, idet disse navnlig fremhævede det uheldige i at göre Afkald paa Rigsdagens Medvirkning

ved Tilblivelsen af og Forandringer i Bestemmelser, som beröre Ejendomsforholdene, og at denne Betragtning, der formentlig maatte findes berettiget, maatte vinde i Styrke, hvor der, som i den forelagte Sag, ikke er Spörgsmaal om Ordningen af et enkelt særligt Forhold, der i øvrigt egnede sig til at ordnes ved reglementariske Bestemmelser, men om at give Regler saa at sige for Øernes samtlige Landboforhold, der i flere Punkter beröre saavel Ejendomsforhold som andre privatretlige Forhold og til Dels afvige ikke uvæsentlig fra Lovgivningens almindelige Bestemmelser. Idet der i saa Henseende paapegedes en Del Bestemmelser i det af Lagtinget i 1861 vedtagne Udkast, ytrede Udvalget den Formening, at Regeringen burde undergive Sagen en ny Bearbejdelse, saaledes at der affattedes et fyldigere Lovudkast og ved Siden deraf et Udkast til en Anordning, indeholdende de øvrige Bestemmelser, som af den færøske Befolkning maatte ønskes samlede og udgivne med höjere Autorisation, samt at derefter saavel Lovudkastet som Udkastet til Anordningen forelagdes Lagtinget til Betænkning, forinden Sagen paa ny bragtes for Rigsdagen. I øvrigt fandt Udvalget sig ikke opfordret til at udtale sig om Sagens Realitet, idet samme dog ytrede nogen Betænkelighed ved den i det forelagte Lovudkasts § 2 indeholdte Bestemmelse, der forekom det let at kunne i en utilbørlig Grad besværliggöre Vidnepligtens Opfyldelse.

Ved Sagens anden Behandling i Tinget (jfr. Rigsdagstidende 1864—65 Landstingets Forhandlinger Sp. 802 ff.) udtalte Ordføreren den Forventning, at Justitsministeren i Henhold til, hvad der var anført i Udvalgsbetænkningen, vilde finde sig foranlediget til at tilbagetage Lovforslaget, hvorhos han til Overvejelse ved en eventuel fornyet Behandling af Sagen henstillede: 1) om ikke en Del af de i Lagtingets Udkast indeholdte Bestemmelser nærmest maatte egne sig til at være Genstand for vedtægtsmæssig Fastsættelse af vedkommende Ejerlag selv; 2) om det turde være rigtigt ganske at frafalde Bestræbelserne for ved Opførelsen af Huse for Faarene i Havgen o. desl. at forbedre Faareavlen; 3) om det ikke var muligt ved Bestemmelser om Hegn og Fred for de opdyrkede Stykker i Havgerne at göre noget for at ophjælpe Agerbruget, der nu synes ganske prisgivet til Fordel for Faareavlen, og 4) om ikke den særegne Rettergangsmaade, der gælder paa Færøerne ifølge Plakat af 23. Marts 1813, og hvortil der henvises i Loven om Grindefangsten paa Færøerne af 29. December 1857 § 6, fortrinsvis maatte være anvendelig i mange af de Tilfælde, hvor Lovforslaget havde tænkt at sætte hele Udskiftningskommissionen i Bevægelse. Efter hvad der saaledes var passeret, fandt Justitsministeren sig foranlediget til at tage det forelagte Lovudkast tilbage.

I Henhold til de fra Landstingsudvalget fremkomne Antydninger lod Ministeriet senere göre Forsøg paa at foretage en Udsondring i en Lov og en Anordning af det i Lagtingets Udkast foreliggende Stof. Ministeriet kom imidlertid ved disse Forsøg til den Overbevisning, at der stillede sig saa store Vanskeligheder i Vejen for en heldig Gennemførelse af en saadan Udsondring, at Opgaven næsten kunde betragtes som uløselig. Det viste sig nemlig ved nærmere Overvejelse af det i 1861 af Lagtinget vedtagne Lovudkast, at dette udgjorde et saa nöje sammenhængende Hele, at der ikke vel lod sig udsondre eller adskille nogen Del deraf, uden at der herved indvirkedes forstyrrende paa det øvrige. Thi maatte det end indrömmes, at en stor Del af de enkelte Bestemmelser vare saadanne, at de i og for sig kunde egne sig til at gives ad Anordningsvejen, saa vare de dog saa nöje knyttede til dem, der maatte siges at indeholde Lovgivningsstof, at disse som oftest refererede sig til og forudsatte hine. Hertil kom, at medens Tanken om en Udsondring i en Lov og en Anordning vistnok forudsatte, at störste Delen af Stoffet kunde henvises til den sidste, turde en nærmere Betragtning af Udkastet føre til den Overbevisning, at det kun var Mindretallet af Udkastets Bestemmelser, der ikke i alt Fald til Dels indeholdt Lovgivningsstof,

hvorhos det endelig næppe burde lades ude af Betragtning, at der ved en Udsondring som den omhandlede vilde fremkomme to temmelig vidtløftige Lovbud om den samme Genstand, og at dette aabenbart ikke vilde være hensigtsmæssigt eller bekvemt for dem, som skulde efterleve og anvende dem.

Af de her fremhævede Hensyn ansaa Ministeriet det for rettest i det væsentlige at vende tilbage til Lovudkastet i den Skikkelse, i hvilken det var vedtaget af Lagtinget 1861, dog saaledes, at Redaktionen i det hele undergik et Gennemsyn, og at der, hvad Realiteten angaar, navnlig toges Hensyn til den af Landstingsudvalget ytrede Tvivl om Hensigtsmæssigheden af den i det Rigsdagen forelagte Lovudkasts § 2 indeholdte Bestemmelse samt til den fjerde af de af Udvalgets Ordfører gjorte, ovenfor ommeldte Henstillinger. Udkastet blev derefter med fornødent Hensyn til de her antydede Ændringer omarbejdet og forelagt Lagtinget i dettes Samling i 1865, idet der derhos blev givet Tinget Lejlighed til at tage de øvrige af Landstingsudvalgets Ordfører gjorte Henstillinger under Overvejelse.

Lagtingets Forhandlinger om Sagen omhandles i Bilag 10.

Justitsministeriet forelagde derefter i Rigsdagens Samling 1865—66 paa ny Sagen for Landstinget, idet Ministeriet i Anmærkningerne til det paagældende Lovudkast (Rigsdagstidende 1865—66 Tillæg A. Sp. 1041—82) udtalte følgende:

„Da den lokale Repræsentation saaledes endnu en Gang og efter at være gjort bekendt med alt, hvad der i Mellemtiden var foregaaet med Hensyn til Sagen, havde udtalt sig for, at Udkastet i sin Helhed maatte emanere som Lov, kunde Ministeriet for sit Vedkommende ikke andet end se sine Betænkeligheder ved en Udsondring af Stoffet i en Lov og en Anordning bestyrkede og har derfor maattet anse det for rettest ved Sagens fornyede Forelæggelse for Rigsdagen at følge den af Lagtinget indslaaede Vej.

Idet man saaledes med Hensyn til Sagens Ordning i det hele har maattet slutte sig til, hvad Færøernes lokalkyndige Repræsentation efter gentagen Overvejelse har erklæret sig for, har man ikke troet at burde indlade sig paa nogen Begrundelse af Udkastets hele Detail, der hænger saa nöje sammen med de særegne lokale Forhold paa Øerne, og det saa meget mindre, som hverken det senest af Lagtinget vedtagne Udkast eller noget af de tidligere er ledsaget af fuldstændige Motiver, der i saa Henseende kunde tjene til Vejledning, og det trykte Kommissionsforslag af 1844, med Hensyn til hvilket saadanne foreligge, fjerner sig saa meget fra, hvad Lagtinget nu har erklæret sig for, at det maa betragtes som et væsentlig forskelligt Arbejde. Man skal derfor i det følgende indskrænke sig til en kort Belysning af de væsentligste af de Punkter, hvori det nu foreliggende Udkast afviger fra det, som Tinget vedtog 1861, og som var hostrykt det Rigsdagen i forrige Samling forelagte Lovudkast som Bilag.

I Lovudkastet, saaledes som det senest vendte tilbage fra Lagtinget, er der med Hensyn til de mange i Udkastet forekommende færøske Benævnelser blevet fulgt det Princip at bruge det danske Ord, naar dette er aldeles tilsvarende, som Hovedord i Teksten og sætte det færøske i Parentes, hvorimod man, naar man ikke troede at kunne finde et aldeles tilsvarende dansk Ord, har brugt det færøske i Lovens Tekst og sat et forklarende dansk Ord eller en forklarende Sætning i Parentes. De tre Hovedbegreber „Bø", „Havge" og „Trø" vare derhos forklarede ved en Anmærk- til Loven, saalydende: „Det bemærkes, at Bøen er den matrikulerede Indmark, Havgen det udyrkede Areal, der væsentlig bruges til Græsgange. Trøer ere Stykker af Havgen, som ere opdyrkede, og som i Forening med den matrikulerede Bø udgöre hele Indmarken". Ministeriet har imidlertid troet det mere passende og lige saa tilstrækkeligt til Öjemedets Opnaaelse kun at meddele den herved tilsigtede Forklaring

i Udkastets Motiver. Endelig bemærkes, at ligesom Lagtinget har foretaget en Del Modifikationer i Affattelsen af Udkastets enkelte Bestemmelser, der tilsigte at tydeliggöre Meningen af samme, saaledes har det ogsaa fundet det rettest dels at opgive den tidligere Inddeling i fire „Afdelinger", saa at Udkastet nu kun falder i Kapitler og Paragraffer, dels at udsondre Bestemmelserne om Söjdemænd i et eget Kapitel."

Hvad Realitetsforandringerne angaar, bemærkes, at der i § 1 er tilföjet en Bestemmelse om, at Panthavernes skriftlige Samtykke skal indhentes til Havgers Deling eller til Havgeparters Sammenlægning, og i § 2 en Forskrift om, at Kontrakter eller Kendelser angaaende Deling eller Sammenlægning af Havgeparter skulle tinglæses. — § 16 er en ny Bestemmelse, der af Lagtinget er optaget efter Forslag af Amtmanden for herved at undgaa de Ulemper, som Skabsygdommen hos Faarene har paaført Island. — Sidste Membrum af § 42 er ligeledes optaget efter Amtmandens Forslag, fordi Forholdene med Hensyn til Törvemoserne ved Thorshavn, der ere ordnede ved særlige ad administrativ Vej givne Bestemmelser, ere saa forskellige fra dem, Udkastet i øvrigt har for Öje, at de formentlig udtrykkelig bör undtages fra den eventuelle Lovs Omraade. — Med Hensyn til § 72, der indeholder den eneste egentlig indgribende Forandring i det tidligere Udkast, bemærkes følgende. Medens Betalingen for den saakaldte Overløbssöjd i Kommissionsforslaget af 1844 var bestemt til 1 Rd. nordenfjords og 80 Sk. søndenfjords pr. Stykke, og medens denne Bestemmelse vedtoges uforandret af Lagtinget 1854, fremkom der 1861 i Tinget et Forslag om, at Overløbssöjden skulde betales med den fulde Værdi, idet saadant ansaas ligefrem retfærdigt, navnlig overfor den tiltrædende Fæsters Medarvinger. Men ligesom dette Forslag kun vedtoges af Lagtinget med 8 Stemmer mod 7, saaledes indkom der samtidig fra Mindretallet et Andragende til Ministeriet, hvori den nævnte Bestemmelses Optagelse i Loven paa det bestemteste blev fraraadet, medens Mindretallet dog udtalte sig for, at Betalingen ansættes noget höjere end i Kommissionsforslaget, nemlig henholdsvis til 1 Rd. 48 Sk. og 1 Rd. 16 Sk. Ved Indsendelsen af Lagtingets Betænkning bemærkede den daværende konstituerende Amtmand, at det vistnok maatte erkendes, at den i det oprindelige Forslag fastsatte Betaling var for lav efter Nutidens Priser, idet en Livssöjd (Moderfaar) nu i Handel og Vandel ikke sættes til lavere Pris end 2 à 3 Rd. Stykket, men at det dog paa den anden Side maaske vilde være at gaa for vidt at fordre, at Overløbssöjden skulde tilsvares med dens fulde Værdi. Ligesom dette nemlig vilde kunne blive trykkende for den unge Fæster, der overtager Gaarden, saaledes turde det heller ikke lades ude af Betragtning, at den Ejendomsret, der haves over Overløbssöjden, kun er af en indskrænket Natur, idet den ikke kan afhændes fra Gaarden, men skal overdrages til Eftermanden og det efter gammel Landsskik endog for en bestemt Værdi. Imidlertid ytrede dog Amtet den Anskuelse, at den af det nævnte Mindretal foreslaaede Betaling af henholdsvis 1 Rd. 48 Sk. og 1 Rd. 16 Sk. var noget lavt ansat, og at det formentlig vilde være mere passende, at Værdien blev bestemt til henholdsvis 2 Rd. og 1 Rd. 48 Sk. Stykket. Den nuværende Amtmand over Færøerne har ved Indsendelsen af det senest vedtagne Udkast erklæret sig imod den heri foreslaaede Bestemmelse, hvorefter Overløbssöjden kun skulde betales med henholdsvis 1 Rd. 48 Sk. og 1 Rd. Naar det saaledes fra Lagtingets Side er anført, dels at Overløbssöjden ikke er uindskrænket Ejendom, dels at, om end den ringere Betaling for den vilde være til Tab for de øvrige Arvinger, vilde den tiltrædende Fæster dog som oftest være ude af Stand til at tilsvare dens fulde Værdi og, naar stærkt Affald indtraf, kort efter at han havde faaet Fæstet, endog kunne blive aldeles ødelagt ved den ham paadragne Forpligtelse, — har han hertil bemærket, at den paaberaabte Indskrænkning i Ejendomsretten over Overløbsfaarene ikke er en saadan, at den influerer paa deres Værdi for den

tiltrædende Fæster, der t. Eks., saa snart han har fæstet, kan sælge dem eller i alt Fald nogle af dem, navnlig naar det maatte befindes, at Havgen ikke kan føde dem, og da faar den fulde Værdi for dem; at, naar en Fæster har anvendt betydelige Summer paa ved Opskæring at forbedre Havgen og derved sat den i Stand til at føde et större Antal Faar, saa blive de andre Arvinger, som ikke faa Fæstet ved hans Død, forurettede, naar den större Besætning, det er blevet muligt at holde ved Anvendelsen af Faderens udenfor Fæstet havende Formue, overdrages den ene Arving, der faar Fæstet for en ringere Sum end dens virkelige Værdi, og at den ved Sædvane fra gammel Tid hjemlede Betaling for Overløbssöjd saavel som den, der i Reskript af 19. August 1757 er fastsat for Kendingssöjd og i Reskript af 17. April 1816 for Overløbssöjden paa Præstegaardene, utvivlsomt er grundet paa Faarenes fulde Værdi paa de paagældende Tidspunkter. Uanset de saaledes af Amtmanden rejste Indvendinger er det forekommet Ministeriet betænkeligt at tilsidesætte Lagtingets nu med en betydelig Majoritet (7 Stemmer mod 3) vedtagne Indstilling om Overløbssöjdens Betaling med henholdsvis 1 Rd. 48 Sk. og 1 Rd. Efter alt, hvad der foreligger, synes det nemlig stemmende med Forholdene paa Færøerne, at nogen Moderation i Betalingen indrömmes, og skönt den Moderation, der nu er foreslaaet, synes temmelig stor, idet den udgör omtrent Halvdelen af den virkelige Værdi, maa det dog paa den anden Side bemærkes, at den foreslaaede Betaling er i Forhold til den Betaling, der hidtil er bleven ydet (nemlig henholdsvis 48 Sk. og 40 Sk.), endog meget höj, og det turde derfor være rimeligt, at en saa indgribende Forandring i det nuværende Forhold som den, der var vedtaget af Lagtinget i Aaret 1861, vilde kunne fremkalde Misfornöjelse og have skadelige Følger for Fæstebønderne. — I § 78 er Ordet „Faar" i Sætningen: „skal det i Overdragelses-Dokumentet indføres, hvor mange Faar der følger med Jorden" ombyttet med „Kendingsfaar", hvilken Ændring af Lagtinget er motiveret ved den Bemærkning, at Sælgeren i Tilfælde af, at der er baade Kendings- og Fællesfaar i Havgen, ikke kan vide de sidstes Antal, ligesom Faarenes Antal heller ikke anføres i Overdragelsesdokumenter paa Jord i Fælleshavger.

Ligesom der, som det vil ses, ved Affattelsen af § 90 i det foranstaaende Udkast er taget det fornödne Hensyn til den af Landstingsudvalget med Hensyn til Indholdet af § 2 i det Rigsdagen i forrige Samling forelagte Lovudkast fremsatte Bemærkning, saaledes er den fjerde af de ovenantydede, af Udvalgets Ordfører gjorte Henstillinger sket Fyldest ved den Form, hvori § 80 nu foreligger. Hvad derimod angaar de øvrige af bemeldte Henstillinger, der som anført have været forelagte Lagtinget til Overvejelse, da har Tinget ikke troet, at de burde tages til Følge. Tinget har i saa Henseende i det hele henholdt sig til den af det i Sagen nedsatte Udvalg afgivne Betænkning. Med Hensyn til den förste af Henstillingerne har Udvalget indskrænket sig til at henvise til Udkastet, saaledes som det af Udvalget var indstillet til Vedtagelse. Angaaende den anden (Opførelsen af Faarehuse o. desl.) har Udvalget ytret, at, da saadanne Huse paa flere Steder ere opførte, men Overbevisningen om deres Tilraadelighed paa ingen Maade har fæstet Rod hos Befolkningen, idet det navnlig derimod anføres, at naar Faarene finde Læ mod Storm og Sne i disse Huse, hvor de af og til maa fodres, blive de mindre villige til at søge deres Næring i det fri, saa er der ingen Anledning til at fremtvinge Opførelsen af Faarehuse ved Lov. Hvad endelig angaar den tredje Henstilling (ved Bestemmelser om Hegn og Fred for de opdyrkede Jorder at göre noget for at ophjælpe Agerbruget), har Udvalget bemærket følgende: Den opdyrkede Jord paa Færøerne er i Regelen indhegnet med Stengærder. Denne Fredning ved Indhegning ligesom og Fredningen ved Agtning varer imidlertid kun fra medio Maj til medio Oktober, idet Hegnet, naar Hø og Korn

eller andre af Indmarkens Frugter ere bragte i Hus, aabnes for Faarene, til hvis Underhold paa denne Aarstid Græsningen paa de opdyrkede Stykker er nødvendig. Paa en Gang at forandre denne Tingenes Orden ved en Lovbestemmelse for at skaffe Vinterfredning, anser Udvalget paa Grund af de bestaaende Forhold, hvor Faareavlen er det principale, ikke tilraadeligt".

Ved Rigsdagens Behandling af Lovudkastet foretoges ingen Ændringer i dette, og Udkastet udkom endelig som Lov den 23. Februar 1866.

Bilag 1.

Skrivelse af 22. August 1844 til Kancelliet fra den til Udarbejdelse af en ny Lov om Havgebrug nedsatte Kommission.

Det behagede det höje Kollegium, ved meget ærede Skrivelse af 13. Juni 1840 til medundertegnede Plöyen, at befale, at der — med Hensyn til Spörgsmaalene om Ophævelsen af Forbudet mod Kending, Opbyggelsen af Faarehuse, Opdyrkninger til Bedste for de fælles Faar samt hensigtsmæssige Forandringer i Forordningen af 2. April 1698 — skulde paa Tinge gives de paalideligste Mænd i hvert Syssel Lejlighed til at fremsætte deres Anskuelser, og at Sagen derefter skulde drøftes af en Komité, bestaaende af undertegnede Embedsmænd samt Provsten og, hvis fornødent, et Par andre duelige og med de lokale Forhold velbekendte Mænd, hvorpaa det forhandlede vilde være til det höje Kollegium at indsende.

Medundertegnede Lunddahl, som, da höjbemeldte Ordre hertil indløb, var tillige konstitueret Amtmand og senere modtog det höje Kollegii Konstitution som Sorenskriver i Vinteren 1840—41, saa mig ikke dengang i Stand til paa en for mig selv tilfredsstillende Maade at bringe denne Sag i Udførelse anderledes end ved paa Vaartingene 1841 at publicere sammes Indhold, med Opfordring til Almuen om fra hvert Bygdelag at sende en eller flere dertil kommitterede Mænd til 1842 Aars Vaarting, for at de dér i Bygdens Navn kunde give Tilsvar. Desuden bleve samtlige Sysselmænd af medundertegnede Lunddahl og Tillisch opfordrede til at afgive deres Betænkninger over de opkastede Spörgsmaal samt ved deres forskellige Omrejser i deres respektive Sysler at gaa Almuen til Haande med retteligen at forstaa og besvare de forelagte, saa yderst vigtige Kvæstioner.

De af samtlige Landets Beboere ved deres Udsendinge bygdevis afgivne Vota ville findes först indförte i den Protokol, som vi herved have den Ære at lade medfølge. Foreløbigen vare de Sysselmændene affordrede Betænkninger indkomne, og disse tillade vi os ligeledes ærbødigst at vedlægge (6 i Tallet), ligesom de af flere Bygder og af Landets gejstlige Embedsmænd afgivne skriftlige Vota, 24 Stkr., som ere refererede hver til sit Sted i Protokollen; den af Sysselmand Weyhe ved Østerø Syssels Vaarting 1842 tagne Reservation er ikke senere af ham afbenyttet.[1])

I Henhold til de saaledes samlede Data og vore specielle Forarbejder behandlede vi derpaa i Samfund Sagen saa ofte, som vore øvrige Forretninger tillode os det, og vare i Foraaret 1843 saa vidt fremrykkede, at et foreløbigt Udkast var færdigt;

---

[1]) Alle de ovennævnte Aktstykker ere forgæves eftersøgte. De findes ikke ved Sagens Akter og maa vel desværre indtil videre anses som tabte.

men der mødte under Udarbejdelsen saa mange Tvivl, der frembøde sig saa mange Vanskeligheder ved at kombinere og samle under stabile Principper de forskellige Vedtægter, som de forskellige Distrikter i Landet efterhaanden have adopteret med Hensyn til deres Faaredrift, — at vi fandt det fornødent at sammenkalde en Forsamling af 2 erkendt dygtige Bønder fra hvert Syssel, for i Samfund med dem at gengaa, hvad vi dengang havde udarbejdet.

De dertil opfordrede mødte med megen Beredvillighed og gennemgik vort Udkast med Lyst og Sagkundskab. Hvad der i denne Forsamling blev forhandlet, vil befindes indført i Protokollen efter Vaartingsforhandlingerne, og det er os kært, at vor Forventning om at kunne faa gavnlige og vigtige Oplysninger af disse Mænd ikke blev skuffet, hvilket vi tör haabe, at det höje Kollegium af selve det forhandlede naadigst vil skönne.

Sommeren 1843 hengik for os alle under næsten idelige Rejser, dels i Grindefærd og dels i Anledning af Reguleringen af Strömø Syssels Jordegods, saa at Sagen kunde ikke blive endeligen behandlet og redigeret samt Motiverne udarbejdede förend i den nu afvigte Vinter.

Idet vi saaledes give os den ærbødigste Frihed, herved at fremsende Resultatet af disse vore Forhandlinger, saavel med Almuen, som indbyrdes, — hvilket er indført i merbemeldte Protokol, — tör vi forvente, at det höje Kollegium, hvorledes höjsamme endogsaa maatte bedömme vort Arbejde, i sammes Vidtløftighed og Vanskelighed vil finde en Undskyldning for den lange Tid, vi have brugt til at fuldføre det. Ligeledes paa Grund af Arbejdets Vidtløftighed have vi maattet dele det imellem os, hvorved nogen Ulighed i Stilen ikke har kunnet undgaas.

Med Hensyn til Arrangementet i det af os udarbejdede Udkast have vi fulgt den Orden, som forekom os naturligst, og saaledes först omhandlet det Terrain, Loven skal angaa, derefter Besætningen af Faar og Kør og endeligen de Regler, efter hvilke disse Kreaturer skulle holdes. Da Loven paa Grund af den nöje Forbindelse, der med Hensyn til Udmarkens Benyttelse er imellem Koholdet og Faaredriften, absolut ogsaa maatte give Regler for det förste, og da vi derhos have anset det for nødvendigt at göre Lovforslag om flere Faaredriften vedrörende Genstande, have vi troet helst at burde betitle den „Anordning om Havgebrug paa Færø", hvilket er mere omfattende end den ved Fdgn. af 2. April 1698 brugte Overskrift: „om Faar og Kvæg samt dets Græsning og Varetægt paa Færø"; af Indbyggerne vil Anordningen, naar den emanerer, sikkerligen blive kaldt „det nye Söjdebrev", men, da dette Navn ikke er udtömmende, have vi troet ikke at burde bringe det i Forslag. Om een Art af Havgebruget paa Færøerne, nemlig Rossebruget, eksisterer der en speciel Lov, nemlig Reskript af 11. Maj 1775, det saakaldte „Rossebrev".

Hr. Provst Garde har med os jævnligen deltaget i Behandlingen af denne Sag, indtil han i forrige Aars Sommer blev forflyttet til Faarevejle og Dragsholm Sognekald i Sjælland; hans Sukcessor, Hr. Provst Lund, har ikke ønsket at indtræde i en Kommission, hvis Forhandlinger allerede vare saa vidt fremrykkede.

Skönt der saaledes er anvendt samvittighedsfuld Omhu ved Udarbejdelsen af et Lovforslag, der paa en saa væsentlig Maade vil influere paa den Næringsvej, der for Tiden er Færøernes vigtigste, vilde det dog forekomme os i særdeles höj Grad ønskeligt, dersom Udkastet i sin Helhed kunde blive Massen af Befolkningen bekendt, forinden det emanerer som Lov. Dette vilde kunne ske, dersom det maatte naadigst tillades, at Udkastet med Motiver blev trykket og i flere Eksemplarer uddelt til Landets forskellige Bygder, Embedsmænd og enkelte andre, med Opfordring til Indbyggerne om, inden en vis Tidsfrist efter Modtagelsen, skriftligt at indgive de Bemærkninger, hvortil de maatte finde Anledning. Vi forudse vel, at der vilde indløbe flere

ugrundede Indvendinger, resulterende enten af absolut lokale Forhold eller af Egennytte; men vi tro ogsaa, at der saaledes vilde kunne erholdes gavnlige, maaske endogsaa nødvendige Vink; og paa ethvert Fald vilde der, ved en saadan Foranstaltning, være givet enhver vedkommende Lejlighed til at ytre sig over den Lov, af hvilken hans vigtigste Interesser i Fremtiden skal være betinget. Da den øvrige danske Befolkning ved Lovforslagenes Behandling i Stænderforsamlingerne, deres Drøftelse i Bladene, faar en saadan Adgang, have vi troet, paa den færøske Befolknings Vegne at burde ærbødigst anholde om en lignende, der ogsaa ifølge Intimationen til Fdg. af 2. April 1698, forinden denne Lovgivning emanerede, synes at have været den indrömmet. Færøerne have henved 100 Bygdelag, og Oplaget vilde saaledes behøve at bestaa af 200 Eksemplarer; den med Trykningen forbundne Omkostning formene vi, at Færø Amtsrepartitionsfond kunde afholde, hvis det ikke naadigst maatte tillades, at den foretoges uden Bekostning for Landet.

Bilag 2.

Forslag til en Anordning om Havgebrug paa Færø,

udarbejdet af den ved Kancelliskrivelse af 13. Juni 1840 nedsatte Kommission.

Förste Afdeling.

Om den Orden, som ved alt Söjdebrug skal iagttages, m. m.

Förste Kapitel.

Om Havgeparter.

§ 1.

Havger eller Havgeparter maa ikke deles eller sammenlægges uden ifølge Tilladelse af Amtmanden.

ad § 1.

I Praksis følges den Regel, som er fremsat i Paragraffen. Noget Lovbud, som saaledes direkte henlægger Landets Inddeling i Havger og Havgeparter under Amtmandens Kontrol, have vi ikke forefundet; men vi antage, at bemeldte Kontrol indirekte har nogen Hjemmel for sig i §§ 1 og 8 af Reskriptet af 19de August 1757, og at overhovedet Sager angaaende Havgers eller Havgeparters Deling eller Sammenlægning ere af den Beskaffenhed, at de egne sig til at sortere under administrativ Myndighed, ligesom i Danmark Sager angaaende Landbrugs Deling eller Sammenlægning.

I Forsamlingen er udtrykkeligen vedtaget, at Paragraffens Regel burde være almindelig og altsaa gælde ikke alene for det kongelige Lejlændingsgods, men ogsaa for det beneficerede Gods og for Odelsgodset.

§ 2.

De, som ville anholde om Tilladelse til at foretage saadanne Forandringer med Havgeparters Störrelse, skulle begære Sysselmanden med 2 uvillige Mænd opnævnte til at befare Havgen og afgive Skön angaaende, om den egner sig til Forandringen. Beskrivelse af dette Skön skal medfølge deres skriftlige Andragende til Amtmanden. Endvidere skulle de samtlige underskrive Ansøgningen og ved deres Navne tilföje, hvorledes de ere lodtagne i den Havge, som ønskes delt, eller i de Havgeparter, som ønskes sammenlagte; og skal Rigtigheden af saadan Angivelse bevises ved at bilægge Sorenskriverens Attest, som enten kan förlanges af enhver især, og da betales efter Sportelreglementet, eller kan erholdes under eet, imod Erlæggelse af 5 Rbdlr. Sølv for hver hidtil selvstændig Havgepart.

Ansøgninger om Delinger af Havge skulle endeligen indeholde Forklaring om, hvorledes enhver Ansøger vilde blive lodtagen til sin Bø i de nye Havgeparter.

ad § 2.

Kort over Landets Havger og Havgeparter eller Samlinger af Optegnelser om sammes Lokaliteter eksistere ikke. Til fornøden Vejledning ved Bedömmelsen af Sager om Deling eller Sammenlæg af Havger have vi derfor anset det nødvendigt, at det i Paragraffen anmeldte Skön afgives i ethvert enkelt forekommende Tilfælde. Sysselmanden kan i Almindelighed antages at besidde en Del Detail-Kundskab om Lokalet og de i de paagældende Havger stedfindende Forhold.

De Regler, som Paragraffen i øvrigt indeholder, have vi anset nødvendige for, at en Fortegnelse over Adkomster skal kunne holdes i Orden. Ved Forandringer i Brugene vilde nemlig Forvirringer og Misligheder let kunne indtræffe, især formedelst den ubegrænsede Deling af Ejendommen til Odelsgodset.

De i Paragraffen nævnte specielle Attester fra Sorenskriveriet vilde, ifølge Sportelreglementet af 30. Marts 1836 § 32 (cfr. det kgl. danske Kancellis Skrivelse til det herværende Amtmandskab af 14. Februar 1843) være at betale med 48 Sk. for hver; men da Ejernes Antal ofte er særdeles stort, og enhvers Ejendom følgeligen særdeles liden, er det en Fordel for Ansøgerne, at der aabnes dem Adgang til, hvis de attraa det, under eet at erholde det omhandlede Attestatum for et Gebyr af 5 Rbd. Sølv, hvilket da letteligen kan reparteres blandt dem indbyrdes efter deres Ejendom.

Vi have troet det rigtigt at lade Paragraffen indeholde en omstændelig Anvisning for Ansøgernes Fremgangsmaade.

§ 3.

Naar Amtmanden derefter, under i øvrigt sædvanlige Former, har afgjort Andragendet, bliver Resolutionen at tinglæse, dersom den tillader den attraaede Forandring. Er det en Deling, som er tilstedet, bör Resolutionen indeholde Oplysning, efter den i Andragendet meddelte Forklaring, om, hvorledes Bø og Havge fremtidig skulle være sammenhørende.

ad § 3.

Tinglæsning af Amtmandens Resolution, dersom den tillader en Forandring, bör formentligen finde Sted, fordi Adkomsterne modificeres saavel ved Deling som ved Sammenlæg af Havge. Ved Sammenlæg følger det af sig selv, hvilken Modifikation det er, som Forandringen medfører; da dette derimod ikke er Tilfældet ved Deling, maa speciel Forklaring her finde Sted.

§ 4.

Deling eller Sammenlæg af Havge maa ikke tillades for kortere Aaremaal end 10 Aar; gives en Tilladelse for ubestemt Tid, maa den ej heller i de förste 10 Aar forandres.

ad § 4.

Paragraffens Bestemmelser sigte til at bevare en saadan Stabilitet i Havge-Inddelingerne, at de ikke altfor hyppigt skulle kunne forandres, til Fremkaldelse af Uenigheder og til Hinder for mulige Forbedringer, som maatte udkræve nogen Varighed i Forholdene.

§ 5.

Hvor en Havgedeling ikke kan knyttes til naturlige Markeskel, bör Markeskellets Gang betegnes ved Stenvarder med Törvaske under. Ethvert nyt Markeskel skal, i Sysselmandens Nærværelse, nöjagtigt fastsættes fra det øverste til det nederste, følgelig ogsaa gennem underliggende Bø eller anden dyrket Jord, naar ikke Delingsresolutionen udtrykkeligen indeholder, at Ret til Söjdens Græsning paa Bø eller Opdyrkning bliver fælles. Og skal Markeskellet een Gang hvert femte Aar ved Samgang befares af Mænd, som dertil ere valgte ved Grandestævne eller, i manglende Fald, ud-

nævnte af Sysselmanden efter Omgang mellem Havgeparternes Ejere og Brugere i Böjgden.

ad § 5.

De ældre Markeskel, saavel mellem Böjgder som mellem Havgeparter i Böjgderne, ere ikke overalt visse; Uenigheder i den Anledning ere ikke sjældne og foranledige vistnok ofte, om de end ikke komme til Rettergang, Ulemper ved Grænserne. Da saadanne forstyrrende Uenigheder om Udstrækningen af Græsningsret finde Sted ikke blot med Hensyn til Punkter paa det udyrkede Areal, saavel Overhavge som Underhavge, men ogsaa paa sine Steder med Hensyn til dyrkede Pladser, der, som beliggende i Underhavge, bruges til Vintergræsning, have vi antaget, at der var Anledning til udtrykkeligen at fremhæve i Paragraffen, at for Eftertiden ethvert nyt Markeskels Gang skulde nöjagtigt bestemmes og betegnes, ikke blot i den egentlige Havge, altsaa udenfor Bø- eller Trø-Gærder, men ogsaa i Berøringer med Bø eller anden opdyrket Jord, hvor hidtilværende Mangel paa Angivelse af Markeskellenes Fortsættelse har medført, at de i Bøen lodtagne have anset sig berettigede til at lade deres egen Söjd fra en ikke overliggende Havge deltage i Vintergræsningen paa Bøen, medens de i den overliggende Havge lodtagne have anset sig berettigede til at betragte den underliggende Bø ligefrem som Del af deres Vinterhavge.

At lægge Törvaske under Stenvarder, der skulle angive Markeskel, er den her paa Landet brugelige Maade (cfr. D. L. 1—16—13) til, ved Undersøgelse, at göre dem kendelige fra andre Stenvarder, der kunne være opsatte i anden Hensigt, saasom for at betegne en Vej.

Sysselmandens Nærværelse paa Stedet, naar et nyt Markeskel fastsættes, afgiver en Sikkerhed for, at Skellet i Virkeligheden bliver overensstemmende med det, til hvilket Resolutionen om Delingen refererer sig, og det vil derhos overhovedet kunne være gavnligt, at Sysselmanden er saa nöje som muligt bekendt med saa vigtige lokale Enkeltheder i sit Syssel. Markeskellets Befaring, saaledes som i Paragraffen anført, vil formentligen garantere, at Uvished ikke i Tidens Løb vil kunne opstaa, da nemlig derved Vidner efter Rimelighed altid ville haves, som kunne give Oplysning om Grænsepunkter, der maaske ellers kunde være tvivlsomme, f. Eks. hvor en Elv samledes af flere, eller delte sig i flere, eller overhovedet hvor flere, i Nærheden af hinanden beliggende, ensartede, naturlige Mærker kunde udsættes for Forveksling.

Vi have antaget, at det vil bidrage til at befordre Afgörelsen af Uenigheder om adskillige Anliggender i Böjgderne, naar deres Omhandling, ved at knyttes til bestemt Tid og Sted, erholder en Art af Form. Grandestævne, som holdes ved den förste af Sysselmændenes aarlige Omrejser i Slutningen af Februar eller i Begyndelsen af Marts Maaned, er en Samling, om hvis Afholdelse Böjgdernes Beboere ere underrettede, og ved hvilken de ere pligtige at møde efter Tilsigelse.

I denne Paragraf er, i Stedet for det gængse Udtryk „fra Fjælds til Fjære," brugt „fra det øverste til det nederste", fordi naturligvis de Markeskel, som gaa ned ad et Fjæld i anden Retning end imod Havet, ikke naa Fjæren eller Strandbredden.

§ 6.

Det er det rette Söjdebrug paa Færø, at Söjden i enhver Havgepart skal kunne græsse fra Fjæld til Fjære indenfor de Grænser, som Markeskellene medføre, altsaa om Vinteren ogsaa paa den Bø eller anden dyrket Jord, som, ifølge Retningen nedefter af Havgepartens Markeskel, er en Del af samme Havgeparts Underhavge; og skulle de, der bruge Grunden som Bø eller Opdyrkning, for Fremtiden anses aldeles uberettigede til at lade anden Söjd end Havgepartens vintergræsse sammesteds, medmindre de for saadan Undtagelse have særlig tinglæst Hjemmel.

ad § 6.

Til de, i Anledning af foregaaende Paragraf berörte, forekommende Uenigheder om Vintergræsning paa Bø eller anden dyrket Jord kan Anledning gives i alle Böjgder, hvor flere end een Havgepart støde til Bøen. Spörgsmaalet, der gaar ud paa,

om den overliggende Havge bör anses udelukkende berettiget til Vintergræsningen paa underliggende Bø eller Opdyrkning, altsaa om det dyrkede Areal, ligesom det er beliggende i Underhavge, saaledes ogsaa i den Tid af Aaret, da Gærderne skulle være aabne, bör antages at høre til Havgen som Underhavge eller som en Del, der naturligen fuldstændiggör Underhavgen, udtrykkes i Folketale ved: om „Havgen bör vinde Bøen". Da Forholdet er saa udbredt, have vi anset det ønskeligt, at Lovgiveren vilde udtale, hvad der i Henseende til samme skal antages i Almindelighed at være Ret.

Forinden vi fremføre Grundene for vor Mening om dette Spörgsmaals rette Besvarelse i dets Almindelighed, skulle vi, for at forebygge mulig Misforstaaelse af enkelte Udtryk i Fremstillingen, bemærke, at vi, ved i samme at nævne „Bø", tillige sigte til alle til Opdyrkning indtagne Stykker, samt at vi bruge Benævnelsen „Vintergræsning" saaledes, at vi derunder indbefatte Bøgræsningen om Vaaren.

Vi tör paaberaabe os en overvejende Pluralitet af Stemmer her paa Landet for den Mening, at den overliggende Havge i Reglen bör antages at have udelukkende Ret til Söjdens Vintergræsning paa Bø, for saa vidt som denne ifølge Markeskel er at anse som underliggende. Forsamlingen var herom enig; ved Spörgsmaalets Forhandling paa Vaartingene ytredes derimod afvigende Anskuelser af enkelte fra Strömø, af nogle fra Vaagø og i det hele af Repræsentanterne for Böjgderne paa Sandø og Suderø. Den anførte Mening forekommer os begrundet i følgende Udvikling:

1. Landet i det hele har mere Fjældhavge til Sommergræsning for Söjd, end Underhavge til Vintergræsning. For at Sommergræsningen til Fjælds saa vidt muligt kan blive benyttet, bör altsaa ikke nogen tjenlig Vintergræsning unddrages Söjden. Dette maa navnligen gælde om Vintergræsningen paa Bøerne; thi denne Græsning finder derved en hensigtsmæssig Benyttelse til Bedste for Landets vigtigste Bedrift, Faareavlen, hvortil endnu kan föjes, at Bøerne ikke for noget andet Ojemeds Skyld, efter Beskaffenheden af det hidtilværende færøske Landbrug, behöve at fredes for Söjd fra den Tid af, da Høsten er endt, og indtil, hvad der om Vaaren paa ny er saaet, begynder at spire.
2. Naar Græsningen paa Bøerne om Vinteren i Følge heraf antages i Almindelighed at burde benyttes til Söjden, blive Bøerne for saa vidt at anse ganske som Underhavge til Vintergræsning. Imidlertid vil, da Landet er delt i Havger og Havgeparter, det Spörgsmaal kunne opkastes, til hvilke bestemte Fjældhavger disse Strækninger Underhavge skulle høre. En Hovedregel i saa Henseende, formene vi, bör udledes af en Betragtning af Havgeforhold alene, altsaa uden Hensyn til, af hvem Bøerne bruges om Sommeren, medens de tjene Besidderne til en aldeles forskelligartet Brug, for hvis Skyld de i den Tid af Aaret, da Underhavgernes Benyttelse til Vintergræsning i Almindelighed ikke skulde behöves, ere fraskilte Havgerne.
3. Naar saaledes et Terrain, hvorom Spörgsmaalet kunde opstaa, betragtedes blot i dets Kvalitet som Underhavge, følgelig som om Bø aldeles ikke fandtes der, vilde det formentligen ikke være Tvivl underkastet, at det vilde blive erkendt som rigtig Regel for Forholdet i Almindelighed, at Markeskellet burde gaa „fra Fjælds til Fjære", og navnligen i den nederste Del af Terrainet saaledes, at det, efter Terrainets naturlige Beskaffenhed, maatte vise sig som en Fortsættelse af Markeskellet i den ovenfor liggende Del af Havgen. Naar denne Regel anvendes paa Strækninger af Underhavge, hvor Bø findes, vil den altsaa medføre, at enhver Bø maa være Underhavge til Vintergræsning for Søjden i den, ifølge Retningen af Havgens Markeskel, overliggende Havge. Bøgærderne, der blot ere Hegn, som om Vinteren skulle aabnes for Söjden, kunne saaledes ikke vedkomme Grænserne af Havgebruget, hvorimod det i denne Henseende alene er Markeskellene, der kunne komme i Betragtning.

Konsekvensen af en modsat Mening vilde være, at Bøens Brugere, naar de vare andre end Brugerne af den overliggende Havge, skulde kunne *udelukke* dennes Söjd fra Vintergræsning paa Bøen. Men Urigtigheden heraf anse vi for iöjnefaldende, fordi megen Underhavge derved blive fordelt paa en efter de naturlige Forhold aldeles uhensigtsmæssig Maade. Den modsatte Mening gaar derfor næppe egentlig videre end til Paastand om, at Brugerne af den Bø, der ligger under en Havge, i hvilken de ikke ere lodtagne til denne deres Bø, skulle anses

berettigede til *Deltagelse* i Bøgræsningsretten, saasom *enten* ved at deres egen Söjd fra en sideliggende Havge ikke udelukkes fra at gaa ind paa Bøen iblandt den fremmede Havges Söjd, *eller* ved at kunne tage enkelte svage og udmagrede Faar fra fjernere Havgeparter hjem paa Bøen, *eller* ved at kunne lade Lam, som vinterfødes hjemme i Hus, gaa ud paa Bøen. For saadan Paastand vilde vel især blive paaberaabt, *at* Bøens Brug synes ikke at burde formenes dens Ejere eller Besiddere, samt *at* Bøgræsningen, netop som Følge af Dyrkningen, er noget forskelligartet fra den øvrige Græsning paa Underhavge, og derfor ikke ligefrem bör henføres under denne, idet nemlig det især er om Vaaren, at Græsningen paa det dyrkede er af Vigtighed, fordi Græsset dér begynder tidligt at spire og er en sund og kraftig Næring for Söjden, medens de förste Spirer i den udyrkede Underhavge (for saa vidt de komme frem, förend Söjden endnu derfra har kunnet drives til Fjælds) antages at være skadelige for de aargamle Lam. Men *det förste* af disse Argumenter vilde i sin Konsekvens medføre, at Bøens Ejere eller Besiddere skulde have ikke en indskrænket, men en udelukkende Ret til Vintergræsningen paa Bøen, og er i øvrigt kun af tilsyneladende Betydning, da det nemlig aldeles ikke indeholder Bevis for, at de have Bøen til anden Brug end til Dyrkning. *Det andet* Argument vilde formentligen ej heller kunne have nogen Vægt, efterdi den blotte Omstændighed, at Græsvækster paa det omspurgte Terrain undergaa en Forandring, som naturlig Følge af Dyrkningen, ikke uden videre Adkomst kan begrunde en Ret til Græsning paa samme Terrain.

Der er saaledes næppe i Forholdets Natur noget, der med Grund kan paaberaabes for, at en overliggende Havges Brugere ikke skulde have udelukkende Ret til at vintergræsse Havgens Söjd paa underliggende Bø. At Meningerne herherom kunne være afvigende, kan være foranlediget ved de faktiske Forhold. Paa mange Steder vil det nemlig kunne være nyttigt og endog paa en Maade nødvendigt for den uberettigede Part at blive delagtig i Græsningsret paa Bø, og Delagtigheden vil uden Skade kunne tilstaas af den berettigede Part; ligesom det vel ogsaa, hvor flere Havgeparter ligge over en Bø, vil kunne være mere hensigtsmæssigt, at Bøgræsningen benyttes i Fællig mellem Havgeparterne, end at den deles til hver Havgepart især. Hvor det Slags Fællesskab under saadanne Omstændigheder faktisk er indtraadt, ses det at finde Sted, skönnes det at være hensigtsmæssigt eller nødvendigt, og antages det derfor letteligen at maatte være saaledes som det er med ubetinget Berettigelse, medens det kan blive ladet ude af Betragtningen, at den Part, til hvis Fordel det er, kun nyder denne Fordel ifølge særlig Adkomst i bestemt Kontrakt, mundtlig eller stiltiende Overenskomst om gensidige Indrömmelser, hævdet Brug, eller maaske endog kun paa Grund af Villighed fra den anden Parts Side, eller Anmasselse fra egen Side. Vi antage derfor, at den Minoritet, som ikke erkender, at Berettigelsen til Bøgræsning i Reglen udelukkende maa tilkomme overliggende Havge, til Dels støtter sin Mening til en ufuldstændig Opfattelse af specielle Tilfælde, i Stedet for at betragte Forholdet i dets Almindelighed.

Denne Paragraf gaar, ligesom den foregaaende § 5 og den efterfølgende § 7, ikke ud paa nogen Forandring af eller Indgriben i Bøgræsningsbrugene selv, men har kun til Hensigt at forebygge modsatte Meninger om, hvad der bör anses som Regel og hvad som Undtagelse i Henseende til Berettigelsen til Bøgræsning. Vi skönne saaledes, i Henhold til det foranførte, ikke, at der paa nogen Maade fra Retfærdighedens Synspunkt kan være Betænkelighed ved, at Lovgiveren udtaler den i Paragraffen indeholdte almindelige Anskuelse af det omhandlede Forhold paa den foreslaaede Maade, ved hvilken der holdes Adgang aaben til enhver Undtagelse, til hvilken der allerede haves eller fremtidigen maatte erhverves behörig Adkomst.

§ 7.

Overalt, hvor Vintergræsning paa Bø eller paa Trøer nu bruges i Fællesskab til Söjden i flere Havgeparter, skulle vedkommende enten nöjagtigt bestemme saadant Fællesskab mellem forskellige Havgeparter ved skriftlig Kontrakt, der bliver at tinglæse, eller göre Paastand om dets Vedblivelse anhængig paa den Maade, som i denne

Forordnings 4. Afdeling anordnes til disse Tvistigheders Afgörelse. Er Kontrakt ikke indleveret til Tinglæsning, eller Stævning udtagen, inden to Aar fra Forordningens Bekendtgörelse i Sysselet, bör Fællesskabet anses som ophævet, og Græsningen som delt efter Markeskels Medfør.

ad § 7.

Ordningen af Adkomsterne til det Fællesskab, der nu finder Sted mellem flere Havgeparter, i Henseende til Söjdens Vintergræsning paa Bø eller Trøer, have vi antaget at være af den Vigtighed, at Forslag om en virksom Forholdsregel til dette Öjemeds Opnaaelse ikke burde undlades ved den Lejlighed, som Forhandlingerne om Landets Söjdevæsen nu dertil frembyde.

Udtalelsen af den i foregaaende § 6 indeholdte Regel vil formentligen paa en dobbelt Maade kunne have ordnende Virkning. Dels antage vi nemlig, at den paa flere Steder vilde bortrydde de i Uvished om *jus* grundede Anledninger til forvirrende Brug; dels have vi troet, at Regelen vilde kunne anvendes som et hensigtsmæssigt Tvangsmiddel til Adkomsternes Berigtigelse, naar det nemlig, overensstemmende med nærværende § 7, fastsattes, at den skulde bringes i Udøvelse i ethvert Tilfælde, hvor de vedkommende ikke inden en vis Tid havde foretaget endelige Skridt til Berigtigelsen paa anden Maade.

Vi have ingenlunde overset, at Vanskeligheder kunne ventes at ville møde i Henseende til Oprettelse af Kontrakter, og at der saaledes vil kunne fremkaldes Stridigheder. Thi vi erkende, at saadanne Spörgsmaal i Böjgderne ofte ville forekomme ikke isolerede, men i Sammenhæng med andre Forhold. Men netop fordi Orden i flere Böjgdeforhold saaledes kan være afhængig af et tvivlsomt eller uordnet Retsforhold i den her omhandlede Henseende, anse vi det tilraadeligt, at Bestemthed søges tilvejebragt, og at Uenighederne, naar det ses, at de ikke ville finde mindelig Afgörelse, komme til formel Behandling, i Stedet for at fortsættes uafgjorte.

Ved at foreslaa et Tidsrum af to Aar til Foretagelsen af de endelige Skridt til Berigtigelsen, have vi taget Hensyn til, paa den ene Side, at Ordningen kunde ske snarest muligt, og, paa den anden Side, at de vedkommende, navnligen for saa vidt de maatte være udenbys Ejere, kunde uden Bebyrdelse finde Lejlighed til de fornødne Forhandlinger.

Grundene for den her foreslaaede, ekstraordinære Fremgangsmaade ville blive udviklede ved fjerde Afdeling.

§ 8.

Naar der, angaaende Bøgræsning, er af Sorenskriveren tinglæst nogen Adkomst, bör denne Embedsmand tilstille vedkommende Sysselmand bekræftet Genpart deraf, uden at Gebyr for Meddelelsen beregnes. Og, for at Uenigheder om Vintergræsning paa Bø og Trøer ikke paa ny skulle opstaa, hvor de saaledes engang ere afgjorte, skal Sysselmanden derefter, hvert 10de Aar, paa Grandestævne oplæse Adkomst-Dokumentet, og indføre i sin Protokol, at dette er sket, hvilket da skal anses for en gyldig Fornyelse, medmindre nogen inden Aarsdagen derefter paa lovlig Maade paataler sin formentlige Ret til at paastaa Forandring, eller inden samme Tid indleverer til Tinglæsning en, lovligen indgaaet, mindelig Forening om Forandring i det bestaaende.

ad § 8.

Paragraffen gaar ud paa at vedligeholde den engang tilvejebragte Orden i Adkomsterne.

Det vil muligen indtræffe, at vedkommendes nærmere Opmærksomhed paa stedfindende Brug i Henseende til Bøgræsningen först fremkaldes ved den af Sysselmanden paa Grandestævne foretagne Oplæsning af de hidtil gældende Adkomster, og det formenes for saadanne Tilfælde at kunne være tilraadeligt, at Oplæsning ikke straks erholder Fornyelses-Virkning.

§ 9.

Tiden, i hvilken der haves Ret til at vintergræsse Söjden paa Bø eller Trøer, regnes fra den 25. Oktober, da Agtingen skal ophøre, og Gærderne skulle aabnes, til den 14. Maj, paa hvilken Dag Söjden skal uddrives, og Jorden derefter maa fredes.

ad § 9.

De i Norske Lovs 3—12—17 fastsatte Terminer, nemlig „Korsmisse om Vaaren, som er den 3. Maj" og „Calixti Dag den 14. Oktober", vare, da Norske Lov gaves den 15. April 1687, angivne efter gammel Stil. Dersom de i Loven nævnte Dage nu, efter at den nye Stil ved Fdgn. af 10. April 1700 er indført, skulle svare til de samme Aarstider, som Lovens Terminer angave, maa Terminerne formentligen nu, saaledes som i Paragraffen er sket, anføres som den 14. Maj og den 25. Oktober. — Den hidtil bestaaende Ret til at bruge Bø og Trøer til Vintergræsning for Söjd, antage vi saaledes at tilkomme Havgerne fra 25. Oktober til 14. Maj. Vejrliget i de forskellige Aar samt Beskaffenheden af de forskellige Steder maa imidlertid naturligvis medføre, at en saa skarp Tidsgrænse imellem Havgens Ret og Bøens Ret ikke altid og overalt kan iagttages, uden til betydeligt Tab paa en af Siderne. For Bø og Trøer kan, vel især om Foraaret, Söjdens Græsning være ufordelagtig, just naar den vedvarer i den hele i Loven anførte Tid. For Havgen kan denne samme Tid derimod være utilstrækkelig. Almindeligst vilde det vistnok være Tilfældet, at Havgen vilde lide Tabet, eller at dens Tab dog vilde være det betydeligste, naar de angivne Terminer overalt nöjagtigt iagttoges, saa at Söjden aldrig kom eller forblev paa Bø eller Trøer, undtagen netop fra den 25. Oktober til den 14. Maj. Den skarpe Begrænsning af Tiden for den egentlige Ret antage vi imidlertid at maatte bibeholdes; og mere passende Terminer, end de her anførte, ville formentligen ikke kunne angives, naar een Regel i saa Henseende skal, som hidtil, være almindelig for det hele Land.

Da det, som ovenfor berört, *ofte* kan være *af yderlig Vigtighed for Havgen, at Söjdens Ophold paa Bø eller Trøer ikke ufravigeligt er begrænset ved de anførte Terminer,* saa anse vi det at være i Landets vigtigste Næringsbrugs Interesse, at der ved Forordningen tilsikres Havgens Ejere og Brugere en juridisk Mulighed af, i haarde Nødvendigheds-Tilfælde at benytte vedkommende Bø og Trøer til Söjdens Konservation. For Tiden er Forholdet ved saadanne Lejligheder ubestemt og forskelligt. Hvor Ejere og Brugere af Havge og Bø eller Trøer ere forskellige Personer, maa derfor være jævnlig Anledning til Uenighed, ihvorvel, efter hvad vi antage, den almindelige Stemning vistnok er for, at der, naar en Havges Røgt öjensynlig er ordentlig, vises Billighed imod Havgen, ved, i Nødvendighedstilfælde, at lade Söjden have Adgang til Bøen.

Men, skönt det saaledes er *in confesso*, at den yderst vigtige Faaredrift undertiden kan kræve et Offer af det i sin Vigtighed meget underordnede Landbrug, anser medundertegnede Plöyen det *ikke* for *muligt, nöjere at bestemme* eller begrænse *denne Rettighed, end ved at forbeholde den i Nødstilfælde.* Som ovenfor antydet, kan Benyttelsen af Bø- eller Trø-Græsningen i den fulde, legale Udstrækning allerede være skadelig for Indmarken, og den udøves derfor ej heller i længere Tid, end Vejrliget hvert enkelt Aar udkræver det; men, naar Havgens Ejere saaledes jævnligen renoncere paa en Del af deres Ret til Fordel for Indmarkens Ejere, saa kan det ogsaa antages, at disse undtagelsesvis og i haard Nød ville vise en lignende Billighed mod hine. I det mindste bör det forudsættes, at ikke alle Bø-Ejerne ville nægte Eksistensen af et virkelig indtruffet Nødvendighedstilfælde, og at Udøvelsen af den omhandlede Rettighed saaledes, om den end maatte bevirke Uenighed mellem Parterne, dog ikke vil foranledige en formelig Retstrætte, som i saadanne Sager altid vil være af en meget vanskelig Natur, saavel betræffende Beviset for, at det, paa et bestemt Tidspunkt, virkeligen var nødvendigt at overskride den legale Grænse for Bøgræsningsretten, som ogsaa især med Hensyn til Fastsættelse af Skadeserstatningen, dersom bemeldte Nødstilfælde ikke skulde kunne bevises. Navnligen tror jeg, at Loven, ved at göre fuld Skadeserstatning til Betingelse for Rettighedens Udøvelse för eller efter de almindelige Tidsbestemmelser, uden derhos at erklære virkelige Nødstilfælde for en lovlig Undtagelse fra den almindelige Regel, vil fremkalde Retstrætter, som, hvis den i denne Henseende havde været tavs, ikke vilde være bleven rejste. Til denne An-

skuelse ledes jeg ved at betragte Forholdet saaledes, som det nu er. Det er N. L. 3—12—17, som for Tiden fastsætter de legale Grænser for Bøgræsningsretten, men, da 14. Oktober og 3. Maj, efter den nugældende Tidsregning, afgive Terminer, der ere ubekvemme og skadelige for begge Parter, har Praksis paa de fleste Steder indført de i Forslag bragte Dage, 25. Oktober og 14. Maj, uden at det er mig bekendt, at nogen Retstrætte heraf har resulteret, og derhos overskrides disse Terminer undertiden, naar Nøden kræver det, vel under mere eller mindre forbigaaende, ikke sjælden bitre, Stridigheder, men dog uden at det nogen Sinde er fordret, at Nødvendighedstilfældet skulde bevises, eller at Erstatning skulde gives. Naar den eventuelle Lov altsaa indfører de Terminer, der nu af de fleste ere anerkendte som rigtige, og derhos ikke afskærer Muligheden af at overskride disse Terminer i haard Nød, — da har den formentligen holdt sig saa nær som muligt til Landsskikken, der vistnok i en Sag af en saadan Natur, som den her omhandlede, paa den mest tilfredsstillende Maade løser de Spörgsmaal, der frembyde sig. Bevidstheden af, at Skadeserstatning ved Dom vil kunne blive paalagt, om dette end ikke udtrykkeligen er udtalt i Loven, vil saaledes komme til at staa lige overfor den Betragtning, at Nødstilfældet, om det end syntes tvivlsomt, dog maaske vilde kunne bevises, og Parterne vilde herved omtrent holdes indenfor de enhver tilkommende Grænser; jævnlige Kollisioner og Stridigheder ville dog ikke kunne hæves ved nogen Lov, hvor der er et saa indgribende og kombineret Fællesskab, som her i Almindelighed og i det omhandlede Tilfælde i Særdeleshed.

Dersom enkelte Böjgders Indbyggere, paa Grund af særlige Lokalforhold, skulde finde det nødvendigt, ved Overenskomst at forandre enten begge Terminerne for Bøgræsningen, eller dog den ene af dem, ere de formentligen saa utvivlsomt berettigede dertil, at en Udtalelse af denne Ret forekommer mig overflødig i Loven. Ej heller kan jeg skönne, at det vilde lede til det forønskede Resultat, dersom der paabydes en vis Termin, inden hvilken Tvistigheder angaaende ekstraordinær Benyttelse af Græsning paa Bø eller Trøer skulle anhænggiggöres ved Domstolene, naar Parterne ikke mindeligen kunne forenes derom; en saadan Befaling vilde vel have i Medfør, at disse Spörgsmaal paa den ene eller anden Maade afgjordes, men Anledningen til Stridigheder i Fremtiden kan ikke derved fjernes — den vil vende tilbage ved hvert strengt Foraar eller Efteraar.

Det forekommer mig derfor, at Loven, foruden at fastsætte en almindelig Regel for Vintergræsningen paa dyrket Jord, alene bör antyde, at disse Grænser i Nødsfald kunne overskrides, og at det derhos maa overlades vedkommende, enten i Mindelighed eller ved Rettergang, at afgöre de af hvert enkelt Tilfælde opstaaende Konflikter. Dette kunde formentligen udtrykkes ved at föje til Paragraffens 1ste Passus:

Dog maa Söjden inddrives tidligere, eller forblive sildigere, naar haarde Nødvendigheds-Tilfælde udfordre det.

Efter medundertegnede Lunddahls Formening er en almindelig Angivelse af, hvad der skulde kunne anses som Nødvendigheds-Tilfælde, næppe mulig; og Beviset for, samt Bedömmelsen ved uvillige Personer af, hvad der ved hver enkelt Lejlighed paa bestemt Sted maatte blive paaberaabt som et Nødvendigheds-Tilfælde, vilde ofte kunne være af særdeles megen Vanskelighed, fordi det altid vilde staa i Forbindelse med forbigaaende Bevægelser af Naturkræfterne.

Et Middel til at undgaa Vanskeligheder i den Retning, og skaffe Forholdet en almindelig Bestemthed, som det nu savner, kunde formentligen være, at det blev fastsat, at en Havges Söjd skulde kunne inddrives paa Bø eller Trøer nogen Tid för den 25. Oktober og forblive der nogen Tid efter den 14. Maj, uden at saadan Brug skulde paadrage Strafansvar eller være knyttet til anden Betingelse, med Forpligtelse til fuldstændig Skadeserstatning.

Den Tid, som der saaledes kunde være Tale om, imod nysmeldte Forpligtelse til Skadeserstatning, at tillægge til de Terminer, ved hvilke Havgens ubetingede Ret til Söjdens Vintergræsning paa Bø eller Trøer er begrænset, vilde vel i Almindelighed kunne ansættes til imellem 8 og 14 Dage, saavel om Efteraaret som om Foraaret, da det tör antages, at der kun undtagelsesvis i noget Aar eller paa noget Sted vilde indtræffe saadanne Nødvendigheds-Tilfælde, som de her omhandlede, ganske tidligt i Ok-

tober Maaned eller meget sildigt i Maj Maaned. Den 14. Oktober er den Dag, paa hvilken den ubetingede Ret til Bøgræsningen nu, efter Lovens Ord, begynder; den 25. Maj vilde nu svare til den i N. L. 3—12—17 nævnte 14. Maj, paa hvilken Dag de i Forvejen fuldførte Gærder skulde besigtiges, for at det kunde afgöres, hvem der skulde „betale Skaden", dersom Kreaturer brød Gærdet „efter den Dag." Naar Dagene derfor fastsattes saaledes, at den 14. Oktober blev den förste og den 25. Maj den sidste af de Tillægsdage, paa hvilke Söjden skulde kunne have Adgang til Bø og Trøer imod fuld Erstatning af al Skade, som derved skete paa disse, vilde der gives alle Havger Ret til en Brug, som jævnligt kan være nødvendig for adskillige Havger, og som hidtil, mere eller mindre villigt, har været tilstedet dem uden bestemt Vederlag eller Erstatning.

Forpligtelsen til at tilsvare fuldstændig Skadeserstatning vilde formentligen afgive en nogenlunde antagelig Sikkerhed for, at Havgens Brugere ikke uden virkelig Nødvendighed benyttede sig af Tilladelsen; og der vilde i saa Fald næppe egentlig bevirkes anden Forandring i den hidtil bestaaende Brug, end at den blev nærmere bestemt og kom til at medføre, som billigt, Erstatning for, hvad Skade der, for at redde Söjden, tilföjedes Jorddyrkningen. Skulde der til Söjden i en eller anden Havge ønskes end mere udstrakt Adgang til Bø og Trøer, eller skulde der for Jorddyrkningens Skyld paa et eller andet Sted ønskes mere Fredning, saa maatte vedkommende søge ved kontraktmæssige Indrömmelser at erhverve slige Forbedringer i de Vilkaar, med hvilke de hidtil havde brugt enten Havge eller Bø eller Trøer. Der synes nemlig ikke ved Lovgivningen at kunne opstilles noget yderligere almindeligt Princip for en Afgörelse paa anden Maade, navnlig for en Afgörelse ved Dom.

Det nægtes imidlertid ikke, at Misbrug kunde være tænkelige ved denne Ordningsmaade. Der vilde ogsaa imod samme kunne indvendes, at det vistnok kunde være vanskeligt at bestemme Skadeserstatningen paa en aldeles tilfredsstillende Maade; men paa hvilken Maade end Forholdet ordnes, kunne Spörgsmaal om Skadeserstatning formentligen ikke undgaas, saasom Begrænsningerne vilde kunne overskrides. Det er netop for Beskadigelser af det her paagældende Slags, at Erstatning, enten alene eller i Forbindelse med Straf, fastsættes i N. L. 3—12—17 o. fl. samt 6—14 Art. 10—18 (kfr. Fdgn. af 14. April 1694 og sildigere Lovbud om Markfred).

I Henhold til det ovenanførte foreslaas Fortsættelsen af § 8 affattet saaledes:

Dog kan Söjden inddrives tidligere, nemlig fra den 14. Oktober, og forblive sildigere, nemlig til den 25. Maj, imod at der tilsvares fuld Erstatning for al Skade, som derved sker.

Ogsaa jeg, Tillisch, holder for, at det ofte vil være ubilligt imod Havgens Ejere at göre den i §en foreslaaede Tidsbestemmelse til en ufravigelig Regel; thi paa mange Steder ere Havgerne saaledes beskafne, at den foreslaaede Tid for Söjdens Vintergræsning paa Bøen kun i gunstige Aaringer vil være tilstrækkelig, naar Söjdens Ejere ikke skulle udsættes for at miste en stor Del af den. Men just fordi Nødvendigheden af at tilstede Undtagelser fra den almindelige Regel formentligen altid, eller dog som oftest, hidrörer fra de forskellige Lokaliteter, antager jeg, at det er hensigtsmæssigt og tilstrækkeligt at overlade det til Indbyggerne, i saadanne Tilfælde at træffe mindelig Overenskomst om Vintergræsningen, og hvis Spörgsmaalet ikke paa denne Maade kan afgöres, maa det staa dem, der paastaa eller ønske Forandring i den lovbestemte Tidsbestemmelse, aabent at faa Spörgsmaalet retsligen afgjort. Det ad § 7 anførte til Fordel for den der foreslaaede Bestemmelse, at de paagældendes Ret til at fordre Afvigelse fra den i §en foreslaaede almindelige Regel skulde præskriberes, dersom de ikke, enten ved mindelig Forening eller ved retsligen at paatale deres formentlige Ret, inden 2 Aar efter denne Lovs Tinglæsning foretage noget til at faa Spörgsmaalet endeligen afgjort, formener jeg ubetinget at maatte være anvendelig paa den her omhandlede Genstand.

Om man end vil være enig med mig i, at Nødvendigheden af at tilstede Afvigelser fra den almindelige Tidsbestemmelse for Söjdens Græsning paa Bøen som oftest hidrörer fra Lokaliteterne, saa er det dog vist, at Vejrliget alene i *enkelte* Aar kan fremkalde en saadan Nødvendighed, og jeg indrömmer, at man, ved at opløse de Kollisioner, som opstaa mellem Bøen og Havgen, i Almindelighed bör tage mere Hen-

syn til Havgens end til Bøens Tarv, fordi Söjden nemlig er af ulige större Interesse for Landet end det, der frembringes af Bøen; men dog kan man ikke ganske tilsidesætte Bøens Tarv, og navnligen ikke hvor Havgens Ejere, som i nærværende Tilfælde, ved andet Middel ere i Stand til at forhindre Affald af Söjden; ere de forsynede med Hø, kunne de meget godt komme Söjden til Hjælp, og saaledes afværge ethvert betydeligt Tab, — og at der her ikke fordres nogen Umulighed af Havgens Ejere, godtgöres, om man vil fordre Bevis herfor, derved, at det allerede nu sker, f. Eks. i Saksen af Ole Davidsen, i Skaalevig af Johannes Johannesen Dahlsgaard, og paa Suderø og Sandø vinterfodres stedse et ikke ubetydeligt Antal Faar med Hø. De Vanskeligheder, som Afgörelsen af Spörgsmaalet, om og hvorvidt det har været nødvendigt for Söjdens Ejere at lade den komme tidligere eller blive længere paa Bøen, end Loven tillader, eller om Störrelsen af den Erstatning, der skal gives til Bøens Ejere for en længere end den lovbestemte Afbenyttelse af Bøen, ere vistnok saa store, at man maa befrygte, at de ville give Anledning til mange Tvistigheder i Böjgderne, og det saa meget mere, som det er uundgaaeligt, at disse Spörgsmaal ofte ville blive afgjorte paa en saadan Maade, at Bøens Ejere ikke erholde fuld Erstatning; thi det Tab, der tilföjes dem derved, at de först en 14 Dage senere kan komme til at bearbejde deres Jord om Foraaret, er for en stor Del afhængigt af, hvorledes den paagældende Sommer og Efteraaret blive.

Det vil desuden paa den ene Side være ubilligt imod Bøens Ejere at paalægge dem at søge den dem tilkommende Erstatning hos enhver af Ejerne i Havgeparten i Forhold til hans Marketal, medens det paa den anden Side vel heller ikke godt gaar an at göre Havgens Ejere solidarisk forpligtede for den Bøen tilkommende Erstatning. Bliver det lovbestemt, at der i Almindelighed under visse Betingelser eller med visse Indskrænkninger tilkommer Havgens Ejere Ret til at lade Söjden græsse paa Bøen udenfor den almindelige Tid for Bøgræsningen, formener, jeg, at Bøejernes og Havgeejernes saavel indbyrdes som gensidige Forhold i hvert Tilfælde tillige bör bestemmes.

Paa Grund af foranförte formener jeg, at §ens Slutning bör lyde saaledes:

Dersom nogen Forandring i denne Bestemmelse anses ønskelig eller nødvendig i en Böjgd, men Parterne ikke kunne komme til Enighed derom, have de, der ønske Forandring i de foranførte Tidsbestemmelser, inden 2 Aar fra denne Anordnings Bekendtgörelse i Sysselet, at anhængiggöre Sagen for den i 4de Afdeling omhandlede Ret.

Andet Kapitel.

Om Besætningen af Söjd og Kør i Havgen.

§ 10.

Besætningen af Söjd i en Havge maa ikke göres saa stor, at den trænger ind paa nogen tilgrænsende Havge, og der tager stadigt Ophold. Den Söjd, som, uden særlig Hjemmel, gaar i en Nabohavge, enten den hele Sommer eller den hele Vinter, skal, som ulovlig, aftages til förste almindelige Slagtetid, naar Aftagelsen vidnesfast er forlangt paa vedkommende Söjdemands Bopæl, om Vinteren för Faste og om Sommeren för Olaidag, eftersom den ulovlige Gang finder Sted paa Vinterhavgen eller paa Sommerhavgen; aftages den da ikke, skal den konfiskeres. Denne Bestemmelse om Aftagelse af ulovligt gaaende Söjd skal ikke træde i Kraft förend i det fjerde Aar efter Forordningens Bekendtgörelse; i Mellemtiden forholdes efter de hidtil gældende Regler.

ad § 10.

Forordningen af 2. April 1698 indeholder Bestemmelser om Besætningen i Havgen i § 9, og om Söjd, som tager Ophold i en fremmed Havge, i §§ 3 og 4.

Den i bemeldte § 9 udtrykte Regel, at „der skal være saa mange Faar i Havgen, som af gammel Tid har været" (kfr. N. L. 3—12—3 „den rette Drift, som af Alders Tid haver været"), have vi anset det rettest, ikke at gentage, fordi tilstrækkelige og paalidelige Oplysninger i saa Henseende nu fattes. Merbemeldte § 9 hjemler i øvrigt udstrakt Frihed til Undtagelser fra hin Regel, ved at tilföje: „uden man kan se, at Havgen kan mere eller mindre föde, da have de saa mange som de derom kan forliges". De derefter følgende tvende Sætninger: „og ej mere paa hver sin Mark eller Havge, hverken Faar eller Kvæg, end man kan kende ret at være," samt „og holde det i sin egen og ikke i en andens Mark eller Havge," have formentligen begge eet og samme Öjemed, nemlig at sikre tilgrænsende Havger, i hvilken Henseende den förste Sætning nævner Besætningens Störrelse for sig alene, og den anden Røgten for sig alene.

Forholdet mellem Samejerne indbyrdes i Henseende til Störrelsen af Besætningen i en Havge eller Havgepart maa være anderledes, naar Söjden haves i Fællig, end naar den haves i Kending, og er derfor ikke berört i nærværende § 10, i hvilken, efter den Orden, som vi have fulgt i Afdelingerne, alene tales om, hvad der skulde være gældende baade for Fællig og for Kending. Forholdet imellem Samejerne indbyrdes er omhandlet i § 73 med Hensyn til Fællig, og i §§ 79 samt 84 med Hensyn til Kending.

Nærværende § 10 omhandler saaledes kun, hvad Besætningens Störrelse angaar, det Forhold, som i saa Henseende finder Sted imellem forskellige Havger eller Havgeparter, som grænse sammen. De herom i Fdgn. af 2. April 1698, §§ 3 og 4, indeholdte Bestemmelser ere nu aldeles gaaede af Brug, og vi have ikke Kundskab om, at nogen af Erfaring kender den paagældende Fremgangsmaade, eller ved Tradition er vidende om, hvorvidt den har været hensigtsmæssig eller ikke. Da Fremgangsmaaden saaledes er gaaet af Brug og forglemt, og da det tilmed er vanskeligt at danne sig en klar Forestilling om den af Forordningens Bestemmelser i ovennævnte Paragraffer, have vi bragt en anden Fremgangsmaade i Forslag. Vi skulle i den Anledning paa dette Sted omtale *Forholdet mellem sammengrænsende Havger* i et noget större Omfang, end det positive Indhold af nærværende § 10 ligefrem angiver.

Da Havger eller Havgeparter ikke ere frahegnede fra hverandre, undtagen for saa vidt som Markeskel danne naturlige Adskillelser, er det en uundgaaelig Følge, at *Söjden ikke altid ganske nöjagtig kan holdes indenfor Grænserne* af den Havge, i hvilken den er hjemmehørende. Endog hvor den omhyggeligste Røgt finder Sted, kunne Söjdemændene dog ikke uafladeligt være i Havgen eller have Tilsyn med de Söjde-Følger, som græsse ved Grænserne, og det staar derfor ikke i deres Magt at forhindre, at enkelte Söjd fra deres Havge kunne strejfe bort i fremmede Havger, eller at Følgerne ved Grænserne stundom kunne gaa over Markeskel ind paa en tilgrænsende Havge. Saadanne Overskridelser af Markeskel ere imidlertid dels i sig selv af mindre Betydenhed, dels ville de, som gensidige, egentlig ikke i Almindelighed volde Græsningstab for nogen af de sammengrænsende Havger, naar Besætningen i hver Havge for sig er inddelt i hensigtsmæssige Følger og røgtes behørigen. *Naar der* nemlig *ved Markeskel fra begge Sider holdes Følger* („Markna-Söjd"), *som passe til den derværende Græsgang og svare til hinanden,* vil denne Orden *i Reglen* medføre, at *Söjden fra den ene Havge ikke trænger ind paa den anden Havge.* Fremgangsmaaden i de her omhandlede Arter af Tilfælde, i hvilke en Havges Söjd kan komme i en fremmed Havge, have vi troet mest passende at kunne bestemmes i Kapitlet om Söjdemænd (*vide* §§ 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48 og 52).

Ligesom god Orden fra begge Sider kan træde i Stedet for Hegn, der paa mange Steder vilde være ugörligt, saaledes kan naturligvis ogsaa *Mangel paa Orden,* navnligen Mangel af tilstrækkelig Söjd ved Markeskel, fra den ene Side, *göre det umuligt for den anden Part at holde sin Söjd fra at gaa over Grænsen* ind paa ledigt eller forlidet benyttet Græsnings-Terrain. Der kunde derfor ogsaa forekomme Paastande imellem Grander om, at den Part, i hvis Havge Naboens Söjd i saadanne Tilfælde gaar ind, bör holde tilstrækkelig Söjd indtil Markeskel imod den indtrængende fremmede Söjd, og i modsat Fald opgive Paatale af Grænsens Overskridelse. Saadan

Paastand kan muligen støtte sig til den Passus i Fdgn. af 2den April 1698, § 9: „Der skal være saa mange Faar i Havgen, som af gammel Tid har været"; derhos kan, ved at se hen til en enkelt Side af Forholdet, paaberaabes, at den ordentlige og driftige ikke bör lide under Naboens Mangel paa Orden og Driftighed. Men hvad den anførte Passus af Söjdebrevet angaar, formene vi dog, at den ikke paabyder, at der for Grandernes Skyld skal holdes en fuldtallig Besætning i en Havge, saasom dennes Brugere, ifølge samme Paragraf, kunne forene sig om, at holde en större eller mindre Besætning, naar kun ikke Granderne fornærmes ved *Forøgelsen* — for Formindskelsen er ikke nogen Indskrænkning tilföjet —; og hvad Forholdets egen Natur betræffer, antage vi, at, naar Forholdet betragtes ikke blot i en enkelt Henseende, men i dets Almindelighed, maa en væsentlig Indvending imod den omhandlede Paastands almindelige Gyldighed findes deri, at, paa den ene Side, Forringelsen af en Havges Besætning eller Besætningens ufuldkomnere Ordning i Havgen kunne have deres Grund i uheldige Omstændigheder for Ejerne og Brugerne, f. Eks. partielt Affald, ringe Formuesforfatning, Sygdom m. m., medens, paa den anden Side, Nabohavgens bedre Tilstand kan have sin Grund i dennes Ejeres og Brugeres ikke blot Orden og Driftighed, men ogsaa Held og Nærighed. Nogen Bestemmelse om, at enhver Havge skulde være forpligtet til saa at sige at hegne for sig selv derved, at der holdtes tilstrækkelig Söjd ved Grænserne, have vi derfor ikke anset tilraadelig.

Det er foran berört, at det ikke, endog hvor god Orden finder Sted, kan forhindres, at enkelte Söjd fra en Havge kunne strejfe bort i fremmed Havge, eller at Følgerne ved Grænserne stundom kunne gaa over Markeskel ind paa en tilgrænsende Havge. Saadanne Overskridelser af Markeskel ere dog blot at anse som tilfældige og mindre betydelige. *I mange* andre *Tilfælde* kan det imidlertid, ifølge Havgernes Beliggenhed og øvrige naturlige Beskaffenheder, være af en meget betydende *Nødvendighed, at en Havges Söjd kan have Adgang til*, efter Solen og Vejrliget eller overhovedet *paa visse Tider, at gaa over Markeskel* ind paa en tilgrænsende Havge. Disse Overskridelser ville formentligen enten ligefrem gensidigen finde Sted, saaledes at Forholdet i Virkeligheden er et temporært Fællesskab paa en vis Strækning, eller, om de endog kun for den ene Parts Vedkommende finde Sted, dog være at anse som den ene Side af et gensidigt Kontraktsforhold, i hvilket den anden Part har Vederlag paa anden Maade. Bevislige Kontrakter om saadanne Forhold ville vistnok meget hyppigt fattes, saa at alene Brug og Nødvendighed ville kunne paaberaabes for deres Lovlighed. Hvor dette maatte være Tilfældet, vil det dog, efter vor Formening, kunne antages, at Forholdet i sin Tid, ved Havgedeling eller lignende Anledning, har haft Hjemmel i selve Delingen, eller i alt Fald sildigere har været Genstand for mundtlig eller stiltiende Overenskomst. Organiseringen af Forholdene imellem Havger eller i Havger er nemlig ikke altid sket ved skriftlige Dokumenter, og, for saa vidt som disse ere affattede, ere de ingenlunde altid saa fuldstændige, at de uden videre Supplering kunne betragtes som Regel for det hele; de skriftlige Dokumenter angaa vistnok ofte kun enkelte Punkter, om hvilke der kan have været Uenighed, med Forbigaaelse af andre Punkter, som staa i nær Forbindelse med hine, men om hvilke de vedkommende paa den Tid have været enige. Under disse Omstændigheder have vi antaget, at Söjdens Gang over Markeskel endog, som i de her omhandlede Tilfælde, kan være af megen Betydenhed, uden dog derfor at burde karakteriseres som ulovlig.

Betræffende Söjdens Gang over Markeskel har *Fdgn. af 2den April 1698* ikke bestemt Söjdens Aftagelse eller overhovedet givet nogen Bestemmelse, undtagen for *det ene Tilfælde, om hvilket Fdngn. bruger det Udtryk, at Faar „gaa ulovligen"*. I § 3 er dette nærmere betegnet ved, at Faarene ere „havgefaste" i en fremmed Havge „eller gaa der altid"; § 4 handler, formentligen i Kontinuation af hvad der om ulovligt gaaende Söjd er nævnt i § 3, om det Forbud, som kan göres derimod, naar nogen forsætlig lader sine Faar „yngle og opnøre" i en fremmed Havge, samt indeholder den Forklaring, at „det Faar er havgefast i den Havge, som hun yngler og faar Lam udi og er der om Vinteren"; endeligen hedder det i § 9, at der ikke maa haves större Besætning i en Havge, „end man kan kende ret at være", og at vedkommende skal „holde" Besætningen „i sin egen og ikke i en andens Mark eller Havge". Ulovligheden bestaar saaledes i, at nogen tilegner sig Brugen af fremmed Havge, for at kunne tillægge flere Faar; dog berörer § 5, at der ogsaa kan ske „Ulejlighed med ulovlig Gang", naar der holdes vilde Faar, altsaa naar Faarene ikke holdes under ordentlig Røgt. Om Ulovligheden *in concreto* er til Stede, skal bedömmes af det Da-

tum, om Faarene ere havgefaste i den fremmede Havge eller ikke; men dette Datum forekommer os ikke aldeles klart omhandlet i Forordningens §§ 3 og 4. Naar der nemlig i § 3, efter at der er brugt Udtrykket „havgefaste", tilföjes „eller gaa der altid", synes dette Tillæg at være en Forklaring, som maatte medføre, at Talen var om Faar, som holdtes paa fremmed Havge baade Sommer og Vinter. I Slutningen af § 4 er derimod givet en Forklaring, ifølge hvilken et Faar maa anses havgefast i en fremmed Havge, naar det blot yngler der og er der om *Vinteren*, altsaa ogsaa om det om Sommeren var i sin Ejers egen Havge. Det i Begyndelsen af § 4 forekommende Udtryk „yngle" maa ligeledes alene angaa Faar paa Vinterhavgen, medens Udtrykket „opnøre" (tillægge eller tilvokse) kan angaa Faar paa Sommerhavgen tillige. Af de i § 4 nævnte Forbud omfatter det 3die Tiden fra Faste, da Faarene endnu ere paa Vinterhavgen, til Sct. Olufs Uge, da de ere paa Sommerhavgen; Terminen for dette Forbud synes kun at passe for det Tilfælde, at Faarene holdtes i fremmed Havge baade Sommer og Vinter, men derimod ikke for det Tilfælde, at de om Sommeren, altsaa ved det 3die Forbuds Udløb, holdtes paa deres Ejeres egen Havge og kun om Vinteren paa den fremmede Havge. Da Landet har rigeligere Sommerhavge end Vinterhavge, kunne saadanne Tilfælde som det sidstnævnte vel have været medtagne under Betragtning. Maaske de paapegede tilsyneladende Uoverenstemmelser vilde være at hæve paa den Maade, at *de omhandlede §§ 3 og 4* antoges at *angaa og betegne Söjd som ulovlig*, ikke alene naar den holdtes paa fremmed Havge hele Aaret igennem, men ogsaa *naar den holdtes paa fremmed Vinterhavge alene*; Söjd, der alene om Sommeren holdtes paa fremmed Havge, men i øvrigt paa sin Ejers egen Vinterhavge, vil følgelig ikke henhøre som ulovlig under Forordningens Bestemmelser i bemeldte §§ 3 og 4 samt i § 9.

I det Begreb, som Fdgn. af 2den April 1698 saaledes opstiller om ulovlig Söjd, have vi antaget, at en *Udvidelse* bör finde Sted. Vi formene nemlig, at det mer indskrænkede Begreb, som i Söjdebrevet gives om ulovlig Söjd, forskriver sig fra en Tid, da vild Söjd var almindeligere end ordentlig Røgt. Ihvorvel Faarenes Gang over Markeskel ind paa fremmed Havge endnu, som foran udviklet, kan være uundgaaelig, fordi Havgerne ikke ere indhegnede, og fordi deres bestaaende Inddeling medfører, at de ikke altid kunne, efter de naturlige Forhold, bruges som aldeles afsondrede Helheder, kunne vi dog nu, da ordentlig Røgt er almindelig, ikke andet end anse det for en i det hele urigtig og unødvendig Brug, at en Havge slet ikke sommerføder sin egen Söjd. Vi have derfor *i den her paagældende § 10 foreslaaet, at Söjdens Gang skulde i Reglen anses som ulovlig*, ikke blot naar en Havges Söjd hele Aaret igennem græssede paa fremmed Havge, eller ganske holdtes paa fremmed Vinterhauge, men *ogsaa naar Söjden om Sommeren stadig græssede paa fremmed Havge*. For Undtagelser fra Reglen maatte særlig Hjemmel haves. I Forsamlingen blev imidlertid af de tvende Mænd fra Vaagø, hvor, efter hvad der er os meddelt, saadanne Forhold forekomme, ytret, at de fandt de i Paragraffen foreslaaede Bestemmelser for strenge, især paa Grund af, at disse skulde omfatte Græsningsbrug paa Sommerhavgerne.

De *Tider, inden hvilke Tilsigelse om Aftagelse af ulovligt gaaende Söjd* skulde ske, have vi *foreslaaet saaledes, at de falde omtrent i Midten af Græsningstiderne Vinter og Sommer*, og bestemmes ved Dage, som ere fremtrædende i Tidsregningen her paa Landet. Naar Tilsigelse saaledes ikke kan udsættes, indtil de vedkommende Græsningstider ere forbi, men skal ske, medens de endnu vedvare, *saa betimeligt, at Urigtigheden vil kunne rettes i den tilbagestaaende Tid*, formene vi, at derved er taget billigt Hensyn til, hvad der kan være til Tarv for den Part, hvis Söjd Tilsigelsen angaar.

At Aftagelsen af ulovligt gaaende Söjd ikke bör paabydes at ske förend til förste almindelige Slagtetid, er vistnok utvivlsomt; navnligen vilde det med Hensyn til Faar, som havde gaaet om Vinteren i en fremmed Havge, være aldeles uhensigtsmæssigt, at de skulde slagtes eller paa anden Maade borttages om Foraaret, kort efter at de havde faaet Lam. Det Tab, som Faarenes Ejere kunde lide, vilde derved blive meget större, end Forholdet med Rimelighed bör medføre, da Havgens Ejer ikke, ved den fremmede Söjds Gang, taber Frugt af indhegnet og dyrket Jord.

I Anledning af det Spörgsmaal, der frembyder sig, om *Erstatning for Græsningstab til Ejeren af den Havge, i hvilken Söjd har gaaet ulovligt, antage vi*, at Ret til Skadeserstatning i saadant Tilfælde *bör bortfalde*, fordi Havgeejeren kunde have valgt enten ved Røgt at holde den fremmede Söjd ude af sin Havge, eller fra sin Side at holde tilstrækkelig Söjd ved Markeskel. Imidlertid kan dog herimod be-

mærkes, at hans Nabo saaledes vilde have det i sin Magt, modvilligen at paabyrde ham betydeligt Arbejde, samt at Mangel af tilstrækkelig Besætning ved Markeskel kan, som foran omtalt, være Følge af uforskyldt Uheld. Fdgn. af 2den April 1698 har, i § 4, det Princip, at Havgeejeren skal have Vederlag for den ulovlige Brug af hans Havge, endog naar Nødstilfælde har forhindret Faarenes Ejer i at føre Faarene af Havgen.

De foreslaaede Bestemmelser i den her omhandlede § 10 afvige, ifølge det foran udviklede, betydeligt fra Bestemmelserne i Söjdebrevet om de tilsvarende Forhold. Forsamlingen har antaget, at de foreslaaede forandrede Bestemmelser ikke burde træde i Kraft i de förste tre Aar efter deres Bekendtgörelse, fordi en saadan Tidsfrist vilde behöves til, paa en betryggende Maade at ordne Söjdens Gang saaledes, som Forandringen vilde udkræve i adskillige Havger.

§ 11.

Brundsöjd skal af Söjdemændene udvælges blandt den bedste Söjd, der findes i Havgen, og skal dertil opsættes enten eet Vædderlam til ethvert fuldt Antal af 25 Moderfaar af de förste 100 Faar i Havgen og af 33 Moderfaar af de følgende Hundreder, eller een Vædder, der ikke som Lam har løbet Faarene, til hvert fuldt Antal af 33 Moderfaar. For hvert Stykke Brundsöjd, som tilsættes mindre, skulle Söjdemændene bøde 2 Rbdlr. Sølv, undtagen de, snarest muligt, angive for Sysselmanden, at dette er sket imod deres Vilje, i hvilket Tilfælde Havgepartens Ejere, een for alle og alle for een, blive ansvarlige for Mulkten.

ad § 11.

Skönt det er i enhver Havges Interesse, at Faarene i samme blive sprungne, og det saaledes kunde synes at maatte kunne overlades Ejerne i enhver Havge, selv at bestemme Brundsöjdens Antal, er det dog almindeligt erkendt, at det bör vedblive at være lovbefalet, at der i enhver Havge skal opsættes Brundsöjd i Forhold til Besætningens Störrelse, navnlig fordi Brundsöjden strejfer omkring i flere Havger, saa at en Ejer, der i sin Havge havde tilsat behörig Brundsöjd, vilde være udsat for at savne Nytten deraf for sine egne Faar, naar der i en Nabohavge var, af Egennytte, tilsat for lidt eller ingen Brundsöjd.

Med Hensyn til Brundsöjdens Antal have vi, efter hvad derom er forhandlet ved Vaartingene og i Forsamlingen, antaget at burde foreslaa den i Paragraffen angivne Forandring i Söjdebrevets Bestemmelse om denne Genstand, i § 1 *in fine*. Det er forment, at et större Antal end det foreslaaede er unyttigt og kan være skadeligt, idet disse Kreaturer, naar flere af dem end nødvendigt gaa iblandt Faarene, indbyrdes strides, og derved undertiden forjage eller beskadige hverandre.

Valget imellem at bruge Væddere eller Vædderlam til Brundsöjd kunne vi ikke tilraade at betage Ejerne, da vi ikke ere i Besiddelse af tilstrækkelige Data til at bedömme, om det vilde være til ubetinget og væsentlig Gavn for Landets Faareavl, at der kun blev brugt Væddere. Paa de Steder, hvor det ikke bruges at indefode Lam, og hvor der tillige er mange Samejere i Havgen, kan det være forbundet med Vanskelighed at faa Overenskomster om Vædderes Opdræt ordnede.

For tilstrækkeligen at kunne modvirke egennyttig Undladelse af Brundsöjds Tilsætning, bör Mulkten formentligen fastsættes med et rundt Beløb til en Penge-Störrelse, der i alt Fald ikke er mindre end Værdien af det paagældende Kreatur.

At Söjdemændene, skönt de i deres Forhold til Havgens Ejere og Brugere ere tjenende, göres ansvarlige for Brundsöjdernes rette Antal, kunne vi ikke anse for urigtigt eller betænkeligt fra den juridiske Side, saasom de forestaa alt, hvad der angaar god Orden med Söjden. Derved undgaas de Inkonvenienser, som, hvor der var flere Samejere i en Havge, kunde opstaa ved Forfølgelsen af en sket Overtrædelse. Dersom Urigtigheder imidlertid skulde blive begaaede af Ejerne og Brugerne selv imod en Söjdemands Protest, vil han, ifølge Slutningen af Paragraffen, kunne befri sig for Ansvaret ved for Sysselmanden at anmelde sin Udelagtighed i Forseelsen, saa snart som han dertil maatte finde Lejlighed.

§ 12.

I enhver Havgepart skal bruges et bestemt Mærke for Söjden; og hermed bör iagttages den Orden, at samme Mærke ikke forekommer i to Havgeparter paa een Ø.

ad § 12.

Hvad der angaar Mærkning af Söjd, er omtalt i Forordningen af 2. April 1698, §§ 1, 3 *in fine* og 6 samt i Reskript af 19. August 1757, § 1.

Hvad enten Söjden i en Havgepart holdes i Fællig eller i Kending, er det, for Ordens Skyld imellem de forskellige Havger paa samme Ø, nødvendigt, at hver Havges eller Havgeparts Söjd maa være betegnet saaledes, at det kan ses, hvor den er tilhørende. I Fælleshavger er altsaa, af dette Hensyn, kun eet Mærke fornødent. At der i nogle, især större, Havger bruges flere Mærker, er blot, for at der kan haves en lettere Oversigt over Söjden i Havgen selv, navnlig for at det sikrere kan vides, til hvilke Gonger (Drivninger) den hører, og derved bedre undgaas, at der ved en Fjældgang, — naar alene visse, efter Havgens Lokaliteter, til en Drivning sammenhørende Følger skulle drives i Rat, — skulde komme Söjd af andre Gonger imellem. I Kendingshavger behøves altid, foruden Havgens Mærke eller „Hovedmærket," en Betegning af, hvilket Ejerlag, eller overhovedet, hvem blandt de i Havgen lodtagne Söjden særligen tilhører, hvilken Betegning kan ske enten ved „Undermærke" („Framærke"), der, ligesom Hovedmærket, anbringes paa Kreaturernes Ører, eller ved et paabundet Stykke Træ, et „Spjalder."

At hver Havgepart skal bruge sit gamle Mærke, er bestemt i § 1 af nysmeldte Reskript af 19. August 1757. Rimeligvis har den uordnede Kending, som indtil da havde fundet Sted, foranlediget Forvirring i Mærkerne. Vi have anset det ønskeligt, at der i de hidtil brugte Mærker maatte foranlediges Forandring, for saa vidt som der nu bruges samme Mærke i flere end een Havgepart paa samme Ø, fordi der saaledes ved nogle faa Forandringer vilde kunne forebygges adskillig Uorden med Strejfsöjd.

Naar en Ø kun udgör een Havge, men i hvilken flere ere lodtagne, maatte en enkelt Lodtager for sin private Interesses Skyld kunne fordre, at Söjden skal være mærket, for at de Stykker, som falde i Havet og drive til andre Böjgder, kunne blive kendte. Ere alle Lodtagerne enige i, ikke at ønske Söjden mærket, eller bruges Øen kun af een Mand, som ligeledes ikke ønsker at foretage Mærkning, bör Söjden dog formentligen mærkes, dersom Hans Majestæt er Medejer eller Eneejer af Øen, af den Grund, blandt andre, at Mærkningen kan tjene til at vise, at Söjden ikke lades i ganske vild Tilstand.

Paa den „Aasöjd" eller Besætning, der opnøres paa saadanne isolerede Græsgange, der, som „Fejtelænder", ikke henregnes til egentlig Havge, ere Bestemmelserne om Mærkning ikke anvendelige.

§ 13.

For saa vidt samme Mærke nu bruges i to eller flere Havgeparter paa een Ø, skal fornøden Forandring deri ske saa snart, som det efter Omstændighederne er muligt.

ad § 13.

Det er ikke ubetinget muligt, at Forandring af Mærke kan fuldstændigt iværksættes i en Havge, förend al den gamle Söjd efterhaanden er aftagen; thi nogle Mærker kunne være saadanne, at de ikke tilstede Ommærkningen.

§ 14.

Hvor flere Mærker nu bruges eller i Fremtiden ønskes brugte for forskellige Flokke af Söjden i een Havgepart, vil Tilladelse til at beholde eller forandre det nuværende Antal af Mærker kunne gives, naar ikke nogen Uorden derved afstedkommes.

ad § 14.

I det foregaaende er bemærket, at det undertiden, især i större Havger, er af nogen Interesse at have forskellige Mærker for forskellige Gonger af Söjden i en Havge, og vi have derfor antaget, at der burde forbeholdes vedkommende Adgang til at have en

saadan Bekvemmelighed, naar ikke nogen Uorden derved afstedkommes, f. Eks. naar det maatte være paa en mindre Ø, hvor Mærkernes Antal i det hele altsaa ikke kunde lægge nogen Vanskelighed i Vejen, eller naar der ikke var nogen Anledning til at antage, at Hemmeligholdelse af Kending derved begunstigedes.

§ 15.

Anliggender, som angaa Mærkers Forandring eller Antal, skulle först ombandles ved Grandestævne. Sysselmanden har derefter at forebringe dem for Amtmanden til Afgörelse ved Resolution.

ad § 15.

Ved Grandestævne vilde samtlige vedkommende i Böjgden have Lejlighed til at afhandle og fremføre, hvad de maatte ønske taget i Betragtning. Naar derefter Sysselmanden har erklæret sig derover, bör formentligen Afgörelsen, som administrativ, ske ved Amtmanden.

§ 16.

Naar Mærkerne ere i Orden paa alle Øer, skal for enhver Ø affattes en Fortegnelse over de Mærker, som sammesteds bruges. Disse Fortegnelser ville blive trykte og uddelte, til Efteretning og Opbevaring i alle Böjgder.

ad § 16.

Det er antageligt, at Mærkerne vilde overalt være komne i Orden i Løbet af en halv Snes Aar. For Eftertiden vilde der, naar trykte „Mærkebreve", saaledes som i Paragraffen foreslaaet, uddeltes til alle Böjgder, være sörget for Vedligeholdelse af den Orden og Ejendomssikkerhed, som er Mærkningens Hensigt.

Omkostningerne i Anledning af Mærkebreve maatte til sin Tid, saa vidt vi skönne, være at udrede ved et Forskud, som refunderedes ved en særskilt Repartition paa Landets matrikulerede Jordegods, for saa vidt dertil hører Havge.

§ 17.

Bliver fremtidigen, naar et Aar er forløbet fra denne Forordnings Bekendtgörelse, nogen aargammel Söjd antruffen, som enten er umærket, eller saa skødesløst mærket, at Sysselmanden og to uvillige Söjdemænd erklære Mærket for ukendeligt, bör den konfiskeres.

ad § 17.

Orden i Mærkningen af en Havges Söjd er af Interesse, ikke blot for denne Havge selv, men ogsaa for andre Havger (kfr. i det følgende §§ 45, 46, 47, 48 og 52). Det er derfor, da indtræffende Uorden kan baade forvolde Ulejligheder og give Anledning til mislig Omgang, antaget, at Konfiskation burde fastsættes saavel for Mangel af Mærke som for utydeligt Mærke. Dog er det tillige forment, at Konfiskation kun burde anvendes, naar den paagældende Söjd var aargammel; thi det kan let hænde, uden at Skødesløshed deri har Skyld, at ikke alle Lammene i en Havge faas mærkede straks om Forsommeren, samt at Mærker i den förste Vinter blive utydelige, som Følge af Frost. Hvorledes der burde forholdes med umærket Söjd, som ikke er aargammel, er ommeldt i § 48.

§ 18.

Besætningen af Kør i enhver Havge eller Havgepart, som afgiver Hushavge til Sommergræsning for Kør, skal bestemmes ved en Skiben for det Antal, som maa uddrives uden Vederlag.

ad § 18.

Det hele til en Böjgd hørende Græsningsareal, som udgör al Havgen, ligger til Brug, fra Fjælds til Fjære, dels om Sommeren, dels om Vinteren til Söjden. En

Del af det samme Areal bruges, som „*Hushavge*“, tillige *til Græsning for Kør om Sommeren* (fra noget hen i Foraaret indtil ud paa Efteraaret, saa vidt som Vejrliget tillader). Denne Del er, da egentlig Fjældhavge ikke er tjenlig dertil, aflagt i Underhavge, saasom i större eller mindre Dale, paa „Ejder“ (Isthmer) eller paa de lavere Partier af Fjældsider, ofte uden Frahegning fra den øvrige Underhavge eller overhovedet nöje bestemte Grænser mod Siderne eller opefter. For Bekvemmeligheds Skyld i Henseende til Køernes Røgt og Malkning er til Hushavge valgt det Böjgden nærmest omgivende eller tilgrænsende Terrain, naar de lokale Omstændigheder ikke ganske eller til Dels have været til Hinder derfor. Nogle Böjgder have al deres Hushavge paa eet Sted, eller dog saaledes, at Böjgdens hele Marketal samlet er lodtaget i denne Græsningsret; andre have Hushavge paa to eller flere Steder og tillige saaledes, at kun en bestemt Del af Böjgdens Marketal er lodtaget paa hvert Sted. Køerne töjres ikke paa Hushavgen, men gaa mellem hverandre. Deri, at Retten til at benytte Græsningen er fælles, medens Køerne ere særlig Ejendom, har Forholdet Lighed med, hvad der i Söjdeholdet kaldes Kending.

Naar al Havgen ikke drives under eet til den hele Böjgd, men er afdelt i Havgeparter, bliver hver enkelt Havgepart dreven som et særskilt Söjdebrug, enten i Fællig eller i Kending, til det Antal af Böjgdens Marker, som er lodtaget i den bestemte Havgepart. Det er kun Brugen af Græsning til Söjden, altsaa alene en Böjgds Söjdehold, som Inddelingen i Havgeparter i sig selv angaar. De, der, som lodtagne i Söjdeholdet, have en Havgepart som Tilliggende til deres Marketal i Böjgden, ere følgelig ikke altid berettigede til, i andre Henseender tillige ubetinget eller udelukkende at benytte dette, ved Markeskel afdelte og dem tillagte Areal; thi Böjgdens Hushavge, dens Törvskur, m. m., kunne ganske eller til Dels falde i deres Havgepart, og i saa Fald kunne altsaa andre, som i Henseende til Söjden ere uvedkommende, have endog Græsningsrettighed, navnligen Rettighed til Sommergræsning for Kør, i Havgeparten. Andre Havgeparter kunne derimod være af saadan Beliggenhed eller i øvrigt naturlig Beskaffenhed, at de, som deri ere lodtagne til deres Andel i Böjgdens Söjdehold, ikke kunne have nogen anden Brug af dem, navnligen ikke kunne sommergræsse Kør i dem, og altsaa maa have bibeholdt Rettighed til at sommergræsse Kør andetsteds i Böjgdens Havgerum, hvor Hushavge er udlagt.

Ved *Kollisioner* i en Böjgd *imellem* Interesserne i Henseende til Koholdet *og* Interesserne i Henseende til Söjdeholdet kan Havgens Inddeling i Havgeparter medføre forskellige og stundom indviklede Forhold. Thi Beliggenheden og Udstrækningen af Hushavge til en Böjgd og Inddelingen af en Böjgds Havge i Havgeparter ere, ifølge det foran anførte, i Reglen hver for sig selvstændige, begrundede i aldeles forskellige Hensyn, som kun under tilfældige naturlige Forhold have medført, at en Böjgds Kohold og Söjdehold kunne findes delte imellem forskellige Ejerlag paa saadan Maade, at et eller flere af disse Ejerlag ere, hvad begge de her paagældende Interesser angaar, at anse som udskiftede af Böjgden ved den stedfindende Inddeling af Havgen. Vi skulle her noget nærmere berøre *forskellige i Böjgderne forekommende Forhold imellem Kohold og Söjdehold.*

a. Dersom *en Havgepart, ikke blot til Söjdehold, men ogsaa til Kohold,* er bleven, saa at sige, *udskiftet til Enkeltmand,* er selvfølgelig ikke nogen anden lodtagen eller stemmeberettiget i Henseende til nogen af de her omhandlede Interesser i Havgeparten. Dette Forhold, at Rettigheden til dens Brug er samlet hos een Person, vil dog kun være af Varighed, saafremt hele Havgeparten er Tilliggende til et Kongsfæste eller til beneficeret Jordegods; thi Landets øvrige Jordegods (gammel Odel, ny Odel og simpel Ejendom, eller — med en brugelig fælles Benævnelse — Odelsgodset) udgör ikke faste Brug. Naar en saadan Havgepart, i det hele eller for en Del, tilligger Odelsgods, ville derfor næsten altid flere blive lodtagne i den. De Stridigheder, som da kunne opkomme om Koholdet og Söjdeholdet, ville imidlertid alene vedkomme disse Samejere indbyrdes, som et særskilt Ejerlag, idet enhver af dem har Andel i begge Interesser.

b. Undertiden er *en Böjgds hele Havge* ikke inddelt i Havgeparter, men udgör *kun eet Söjdebrug. Naar i saa Fald tillige al Hushavge ligger til fælles Brug,* kan det være det samme Marketal, nemlig Böjgdens hele Marketal, der er lodtaget saavel i Söjdeholdet som i Koholdet, og *hele Havgens Benyttelse til Græsning,* saavel for Kør som for Söjd, foranlediger saaledes *kun eet Samfund af Samejere.* Dog finder denne Enkelthed i Forholdet ikke Sted, dersom der i en saadan Böjgd gives enten inden-

gaards Jord uden Havge, eller Havge uden tilsvarende indengaards Jord i samme Böjgd. Da havgeløs Jord alene medfører Rettighed til Kohold, men ikke til Söjdehold, og da Havgerum alene medfører Rettighed til Söjdehold, men ikke til Kohold, er der nemlig i saa Fald to Samfund af Samejere, — ihvorvel de kunne være de samme Personer, — af hvilke det ene Samfund blive at betragte som et Ejerlag for sig med Hensyn til Kogræsningen i Hushavgen, og det andet Samfund ligeledes som et Ejerlag for sig med Hensyn til Söjdegræsningen i hele Havgen.

c. I nogle Böjgder er Havgen inddelt i Havgeparter saaledes, at *al Hushavgen* ligger *i en Havgepart, som tillige bruges til Græsning for Söjd til Böjgdens hele Marketal*; *de andre Havgeparter tilsammen*, som bruges *til Græsning for Söjd alene*, tilligge i denne sidstnævnte Henseende *ligeledes det hele Marketal, dog* saaledes at *hver af dem* for sig *kun* tilligger *en vis Del af samme*. Med Hensyn til Söjdeholdet finder her saaledes en dobbelt Inddeling af Havger Sted. I den förstomtalte Havgepart kan altsaa hele Böjgden være lodtagen baade til Kohold og til Söjdehold som eet Samfund af Samejere for sig, medens Böjgden i øvrigt, hvad Söjdeholdet alene angaar, udgör flere specielle Ejerlag, foruden hint almindelige.

d. Hvor *en Böjgds Havge* simpelthen er *inddelt i Havgeparter paa den Maade, at hver Havgepart er Havge for Söjd til en Del af Marketallet*, kan Böjgdens *Hushavge ligge saaledes, at der i en Havgepart bruges Græsning for Kør til et större Marketal end det, til hvilket Havgeparten er afdelt til Græsning for Söjd.* Den Havgepart, i hvilken der er Hushavge, er i den Anledning afdelt större, end den vilde være, dersom den var afdelt til Söjdebrug alene. I saadanne Tilfælde udgöre altsaa de, hvem Havgeparten tilligger formedelst deres Andel i Böjgdens Söjdehold, et Ejerlag for sig i denne Henseende, medens disse samme Lodtagere (som tillige Lodtagere i Kogræsningen) i Forbindelse med de flere, som ere berettigede til at have Hushavge i Havgeparten, udgöre et andet Ejerlag i Henseende til Koholdet.

e. En Böjgds hele *Hushavge* eller, dersom der er Hushavge paa flere Steder i Böjgdens Havge, da een af disse Hushavger, kan naturligvis ogsaa være *saaledes beliggende, at Markeskellet imellem to af Böjgdens Havgeparter gaar igennem* det Areal, der udelt bruges til Kogræsningen. Naar en Hushavge saaledes falder i to Havgeparters Underhavge, med lige eller ulige stor Udstrækning paa hver, er Forholdet af Interesse for *tre forskellige Ejerlag*, nemlig, paa den ene Side med Hensyn til Söjdeholdet, for Lodtagerne i hver af de to Havgeparter, samt, paa den anden Side med Hensyn til Koholdet, for nysmeldte Lodtagere (som tillige Lodtagere i Hushavgen) i Forbindelse med de øvrige Lodtagere i Hushavgen.

De anførte Græsningsforhold i en Böjgds Havge kunne forekomme enkelte eller paa forskellig Maade blandede eller modificerede; og *de samme individuelle Personer kunne derved paa mangfoldige Maader komme i flere hverandre modstridende, Samejendoms-Samfund.* Da det ofte er Tilfældet i Böjgderne, at Forholdene i eet eller flere Ejerlag selv, eller imellem forskellige Ejerlag, ikke ere tilstrækkeligen bestemte eller ordnede, gives der naturligvis *mange Anledninger til temmelig forviklede Stridigheder angaaende Køers Sommergræsning i Havgen.*

Det er os ikke bekendt, at Uenigheder af nogen Betydenhed finde Sted blot om *Tiden for Køernes Ophold i Havgen.* Skarpere Tidsgrænse, end Naturens egen Begrænsning af den for Køernes Græsning tjenlige Strækning af Aarstiderne, bliver formentligen i Almindelighed ikke savnet. Vi have derfor ikke andraget paa nogen Bestemmelse i denne Henseende.

Om *Udstrækningen i Rummet af Køernes Gang i Havgen* ere Uenighederne derimod hyppige, idet der fra den ene Side ankes over, at Køernes Græsning lider Indskrænkning, og fra den anden Side over, at Køernes Græsning udvides for meget til Skade for Söjdens Græsning enten i samme Havgepart, hvor Hushavgen er, eller i tilstødende Havgeparter. Saadanne Anker kunne have deres Grund i Mangel paa nöje bestemte Grænser for Hushavgen, i skødesløs eller egennyttig og uredelig Røgt saavel af Söjden som af Køerne, samt i Mangel paa Ordning af Kobesætningen. Der forekomme Overenskomster, ved hvilke Kollisionerne ere blevne hævede og forebyggede ved forskellige Midler, saasom ved Anbringelse af „Nöjdegærder" (Gærder, som kunne hegne for Kør, men ikke for Söjd) mellem Hushavge og anden Havge, eller ved Fastsættelse af en vis „Skiben" (Besætning, bestemt med Hensyn til Marketal) af Kør. Dette sidstnævnte Middels Anvendelse overalt have vi antaget at ville, med nogen nærmere Begrænsning, som vil blive omtalt dels ved nærværende § 18, dels

ved §§ 19 og 24, kunne paabydes ved Lov; og vi staa i den Formening, at saadan Ordning af Kobesætningen vil, foruden at hæve megen Anledning til Stridigheder mellem selve Deltagerne i Koholdet indbyrdes, have en væsentlig Indflydelse til at afværge de ovenfor paapegede Uenigheder imellem disse og vedkommende Deltagere i Söjdehold. Et almindeligt Paabud om Kogræsningens nöjagtige Begrænsning ved Skel og Hegn kunne vi ikke tilraade, fordi vi befrygte, at derved vilde møde for mange Vanskeligheder i de forhaandenværende, til Dels ubestemte og forviklede Forhold, samt fordi et saadant Paabud maaske paa ikke faa Steder vilde, efter de lokale Omstændigheder, medføre unyttig Besvær og skadelig Afskrælling af Grönsværen til Gærder. Ved den i Forslag bragte Ordning af den betydeligste Del af Kobesætningerne i Hushavgerne vilde saadant Hegn, saa vidt vi skönne, for det meste blive ufornødent. Røgten af Kør vil blive nærmere berört i det følgende, ved § 26.

For enhver Havge eller Havgepart, som afgiver Hushavge, kan det til fremtidige Stridigheders Forebyggelse være fornødent, at det Omfang, i hvilket enhver, som er lodtagen i Hushavgen, ubetinget kan fordre Kør sommergræssede paa den dertil bestemte Del af Havgen eller Havgeparten, bliver ordnet. Vel ville Kollisioner imellem de to her paagældende Interesser ikke for Öjeblikket forekomme i Havger eller Havgeparter, hvor Rettigheden til al Græsningen, saavel til Kohold som til Söjdehold, netop nu maatte findes samlet hos Enkeltmand. Men da Odelsbrugene, som foran berört, savne al Stabilitet, og da mer eller mindre omfattende Forandringer i Brug af det Kongelige Lejlændingsgods og af det beneficerede Gods kunne indtræffe, saa vilde det lettelig blive Tilfældet, at der ogsaa i saadanne Havger eller Havgeparter af Samejendoms-Forhold rejste sig Uenigheder om det rette Kobrug. Vi have derfor antaget, at den i Paragraffen foreslaaede Bestemmelse burde iværksættes uden Undtagelse af nogen Böjgd eller Gaard. Overalt er det, under Sameje, — der er af den Beskaffenhed, at de enkelte Lodtagere vel udøve Græsningsret i Havge og Hushavge som eet eller flere Fællesskaber, men dog i Bø og tillige i den øvrige dyrkede Jord have bestemte Stykker og saaledes dér ere udskiftede hver for sig, — at vente, at nogle Lodtagere ville fortrinsvis have Interesse for Kohold, medens andre ville fornemmelig have Interesse for Söjdehold: navnligen at nogle ville fremfor andre lægge Vind paa at bearbejde Jordsmonnet, ikke blot ved at dyrke deres Lodder i Bøen, men ogsaa ved at foretage Opdyrkning af hidtil udyrket, alene til Græsning brugt, Areal af Underhavge overhovedet eller af Hushavge i Særdeleshed. Forøget Dyrkning medfører, at der kan erholdes Vinterfoder til flere Kør, samt ligeledes, at der kan haves Hø til Undsætning for Söjden i Havgen eller til Söjds Hjemmeføden om Vinteren. Naar Opdyrkningen foranlediger, at nogle Lodtagere, fordi de se sig i Stand til at skaffe Vinterfoder, tillægge eller ønske at tillægge flere Kør, end de tidligere have haft, til hvilke de da behøve Sommergræsning, kunne Uenigheder nu saare let opkomme om Berettigelsen til, uden eller imod Godtgörelse, at sommergræsse dem, enten i Hushavgen eller andensteds i Havgen. Retsforholdene kunne i saa Henseende være ganske forskellige som Følge af lokale Forskelligheder. Nogle Hushavger have nemlig naturlig Begrænsning eller, saa vidt fornødent, Nöjdehegn imod den øvrige Havge; naar de tillige ere knappe, er det især Koholdet, som lider ved nyt Tillæg sammesteds. Andre have hverken naturligt eller andet Hegn imod Strækninger, som kunne bruges til Kør, og behøves eller dog bruges til Söjd, af den øvrige Havge; i saadanne Hushavger vil en forøget Besætning udvide sin Græsning, og det bliver da Söjdeholdet i Havgen eller Havgeparten, som kommer til at lide derved. Idet Forholdene imellem Hushavge og Havge kunne, efter hvad der i det foregaaende er fremhævet, i og for sig være meget forviklede Samejendoms-Forhold i en Böjgd, ville de, hvor de savne Bestemthed, blive end yderligere forviklede ved at inddrages i Sammenhæng med tvivlsomme Spørgsmaal angaaende den fremskridende Opdyrkning. Den i nærværende § 18 foreslaaede Ordning af Forholdet imellem Havge og Hushavge indskrænker sig til den frie Udrægster (Uddrift af Kør uden Betaling) alene. Ved Ordningen af dette Forhold efter det Princip, som ved den efterstaaende § 19 nærmere vil blive omhandlet, nemlig at Ret til fri Udrægster knyttes til „den gamle Bø," vilde formentligen tillige middelbart vindes, at Spörgsmaal om Sommergræsning til Kør, som maatte kunne vinterfødes af Opdyrkninger, betegnedes som særskilte og holdtes paa deres eget Gebet.

§ 19.

Fri Udrægster i Hushavgen haves for det Antal Kør, som kan vinterfødes af

den hele i Hushavgen lodtagne gamle Bø, og tilkommer enhver Ejer i Forhold til det Marketal, han ejer af denne Bø.

ad § 19.

Kohold her paa Landet er omtalt i § 9 af Forordningen af 2. April 1698. I Anledning af, at Kong Christian den Femtes Norske Lov er gjort gældende for Færø ved Reskript af 12. Maj 1688, kfr. Fdgn. af 30. Maj 1691, § 14, bemærkes her, at Sommergræsning for Kør tillige findes omhandlet i N. L. 3—12—3, men at dette Lovsted er affattet for en anden Form af Græsningsbrug, end den, som her finder Sted, saa at Artiklen kun kan være anvendelig paa de herværende Hushavger, for saa vidt som disse, ved en almindeligere Betragtning, kunne sammenlignes med Sætere.

De i ovennævnte § 9 af Fdgn. 2. April 1698 indeholdte Bestemmelser om Kohold forekomme dels indblandede i Bestemmelserne om Söjdehold, dels særskilte. Fundamentet for denne Deling er, overensstemmende med Forholdets egen Beskaffenhed, at Koholdet i Anledning af Sommergræsningen vedkommer Havgen, i et nærmere betegnet Forhold til Vinterfoders Avling.

Med Hensyn til Fastsættelsen af *Forholdet i Havgen* omhandler bemeldte Paragraf, efter sine Ord, Koholdet anderledes end Söjdeholdet. Det er nemlig alene Slutnings-Bestemmelserne om Havgers Besætning: „ej mere paa hver sin Mark eller Havge," . . . „end man kan kende ret at være," samt: „og holde det i sin egen og ikke i en andens Mark eller Havge," som ligefrem vise sig som givne ogsaa for Koholdet. Idet der saaledes alene, til Beskyttelse for Brugere af tilgrænsende Græsning, udtrykkeligen angives, hvor stor Besætningen af Kør i en Havge *ikke* bör være, savnes formentlig, til Hjemmel for selve Lodtagerne i Koholdet, en almindelig positiv Regel for, hvor stor en Besætning af Kør der bör tilstedes dem, som et Samfund, at lade sommergræsse i Havgen. En saadan Regel kan næppe antages at indeholdes i Paragraffens næstfølgende Bestemmelser om Vinter-Koholdet. Det egentlige Formaal for disse Bestemmelser forekommer os nemlig at være Ordningen af Forholdet imellem Lodtagerne i Koholdet *indbyrdes*. Fastsættelsen af dette Forhold er, saa vidt vi skönne, det principale, og det er kun noget sekundært, at derved værnes imod den uforholdsmæssige Brug, ved hvilken en enkelt af de lodtagne tillige kunde fornærme Brugere af tilgrænsende Græsning; denne sekundære Tendens vilde imidlertid tjene til at forklare, at Forbindelsen imellem Bestemmelserne om Koholdet i Havgen og Bestemmelserne om Vinter-Koholdet er sket ved Udtrykket „hvorfore," som tilkendegiver en Kausal-Forbindelse, der, efter det hidtil anførte, dog kun vilde være partiel. Men savnes der saaledes, efter Ordene, en udtrykkeligen fremsat Regel for, hvor stor Besætning af Kør der bör tilstedes et Samfund af Lodtagere i Kohold at sommergræsse i en Havge eller Havgepart, hvor Hushavgens Udstrækning paa Arealet ikke er afsat med visse Grænser, saa synes der at være megen Grund til at antage, at Reglen maa ligge *implicite* i Paragraffen og navnligen falde sammen med den i Paragraffens Begyndelse for Söjdeholdet udtrykte Regel i saa Henseende. Under Forudsætning af denne Fortolknings Rigtighed skulde der i Reglen tilstedes Sommergræsning i Havgen til saa mange Kør, „som af gammel Tid har været." Hermed vilde den tilsvarende Passus af N. L. 3—12—3 stemme. Afvigelser herfra maatte da være bundne til de i Paragraffen angivne Betingelser, at „man kan se, at Havgen kan mere eller mindre føde," og at „de derom kan forliges." Hvorledes et for alle vedkommendes Ret og økonomiske Tarv betryggende Skön skulde afgives om Hensigtsmæssigheden af at forøge eller formindske Kotallet paa en Hushavge, finde vi ikke klart. Ved Udtrykkene: „de derom kan forliges" forstaa vi, at *alle* vedkommende Lodtagere, — hvilke, som foran vist, ville kunne være flere Samfund af Samejere med modstridende Interesser, — skulde samtykke i Afvigelsen (kfr. Söjdebrevets § 10: „dersom de ej kan forliges, saa at somme vil . . . og somme ikke"). De opstillede Betingelser for at forandre, hvad der „af gammel Tid har været," vilde saaledes, paa Grund af mere sammensatte Forhold, møde endnu flere Vanskeligheder i at komme til Anvendelse paa Koholdet, end Tilfældet er med Hensyn til deres Anvendelse paa Söjdeholdet i en Havgepart, der bruges alene til Söjd.

Næst at have omtalt Sommer-Koholdet i Havgen i Forbindelse med Söjdeholdet, indeholder den her omhandlede § 9 i Fdgn. af 2. April 1698 nogle, til det foregaaende knyttede, Bestemmelser om *Vinter-Koholdet*. Disse Bestemmelser sigte,

som vi foran have berört, i Hovedsagen til at ordne Forholdet imellem Lodtagerne i Koholdet indbyrdes; de fastsætte i denne Henseende Grænser for Koholdet om Vinteren, for derved at afværge uforholdsmæssig eller i det hele for vidt dreven Brug af Sommergræsningen. Indskrænkningen er angiven paa en dobbelt Maade ved det Forbud, at ingen maa holde flere Kør om Vinteren, „end han selv af sin egen Avl kan føde eller føre," og end han „efter Jordens Anpart kan have." Og maa derfor „ingen Græs eller Hø købe eller i andre Maader til sig føre, hans Medejere i Havgen til Skade, uden han for den langvarige Vinter trænger om Foraaret." Den derefter givne Tvangs-Bestemmelse vil blive omtalt i det følgende ved § 25.

I de anførte Bestemmelser, som § 9 i Fdgn. af 2. April 1698 indeholder om Kohold, er ikke skelnet imellem fri Udrægster og Udrægster imod Havgeleje; dog maatte de formentligen altid hjemle fri Udrægster for den Besætning, „som af gammel Tid har været" i Havgen, og altsaa kun, efter de nærmere Omstændigheder, kunne medføre Erlæggelse af Havgeleje for en Forhöjelse af den gamle Besætning. Vi have, som ved foregaaende § 18 berört, antaget, at der er Anledning til ved Lovgivningen at fremhæve denne Forskel nu, da der, foruden de oprindelige Bøer, som have matrikuleret Marketal, findes meget dyrket Areal, som i Tidens Løb er opdyrket, især til Forøgelse af Vinterfoder til Kør, enten af en enkelt Lodtager i en Havgepart eller Böjgd, eller af et Ejerlag, eller af en hel Böjgd, altsaa under meget forskellige Forhold, hvilke derhos, da Opdyrkningsvæsenet paa Færø kun ufuldstændigt har været Genstand for speciel Lovgivning (Fdgn. af 21. Maj 1777, § 1), ikke altid kunne have været nöjagtigt opfattede. Udrægster imod Havgeleje vil blive nærmere omhandlet ved § 24.

Det har været vort Formaal at affatte hosstaaende § 19 saaledes, at den, med mere Tydelighed end § 9 i Fdgn. af 2. April 1698, vilde hjemle fri Udrægster i Hushavge for det samlede Antal Kør, til hvilket Sommergræsning uden Vederlag har ligget „af gammel Tid." I bemeldte Forordning er, efter den foran fremsatte Fortolkning, Reglen herom henført til Havgen. Da imidlertid *den til Marketal ansatte dyrkede Jord* formentligen, efter Sagens Natur, *maa betragtes som Udgangspunktet for den ubetingede Ret til Kœers Sommergræsning* — saaledes som den ogsaa er betragtet i oftmeldte Fdg. § 9 i den Passus, som bestemmer Forholdet imellem Samejerne indbyrdes „efter Jordens Anpart", — have vi anset det rigtigst at foreslaa Princippet for fri Udrægster i det hele udtrykt i Overensstemmelse dermed, og altsaa henført umiddelbart til „den gamle Bø."

„Den gamle Bø" er, efter sit Begreb, den dyrkede Jord, som er ansat til Marketal, altsaa som kan modsættes anden opdyrket, umatrikuleret Jord. Der er ikke i Forsamlingen ytret nogen speciel Bemærkning om, at dette Udtryk skulde medføre Uvished i Anvendelsen. Dog kunne vi ikke lade ubemærket, at det, efter hvad der er os bekendt, ikke overalt er utvivlsomt, hvad der, som matrikuleret, bör henregnes til Bø. For enhver Böjgd eller selvstændig Gaard kan naturligvis opgives, af hvor stort et Antal Marker der skal ydes Skatter og Afgifter; men officielle Oplysninger om disse Markers Störrelse eller Beliggenhed i Bøen forefindes ikke for Tiden. Og fra Bøgærderne kan ikke med Sikkerhed sluttes; thi dels kunne de være rykkede ud i Anledning af Opdyrkninger, som have sluttet sig til Udkanter af en Bø, dels er det faktisk, at der ogsaa længere inde i en Bø undertiden forekomme Stykker, der paavises som umatrikulerede Opdyrkninger. Det kan derfor ogsaa stundom være Tilfældet, at det Marketal, til hvilket en Böjgds Bø er ansat, ikke stemmer med det Antal Marker, om hvilket Brugerne selv kunne meddele Oplysning. Imidlertid tör vi antage, at disse Vanskeligheder, som ogsaa hidtil maa have virket forstyrrende paa Orden i Koholdet, i alt Fald ikke kunne være af den Betydenhed, at de skulde göre det utilraadeligt at søge den fri Udrægster ordnet, uden nærmere Undersøgelse eller Forberedelse, efter det foreslaaede Princip, som formentligen netop falder sammen med, hvad der i de hidtil bestaaende Forhold maa anses for den rette Orden.

Vi have antaget, at det kan, under den i efterstaaende §§ 21 og 22 foreslaaede Fremgang, paa en betryggende Maade ventes berigtiget, hvad der i en Böjgd „kan vinterfødes af den hele i Hushavgen lodtagne gamle Bø."

Angaaende Fastsættelsen af *Forholdet indbyrdes imellem Lodtagerne i fri Udrægster i Hushavgen* have vi afvigende Anskuelser.

Medundertegnede Plöyen og Tillisch, hvis Votum, som Pluralitetens, ligger til Grund for Affattelsen af Slutningen af hosstaaende § 19, formene nemlig, *at fri Udrægster i Hushavgen maa tilkomme enhver Lodtager i Forhold til det Marketal,*

han ejer eller bruger af denne Bø, fordi Marketallet maa anses for den regulære Betegnelse af enhvers Lod og Del i Böjgden, til hvilken der, saa vidt muligt, bör høre lige store Rettigheder. At en saadan Lighed har været tilsigtet ved den oprindelige Deling, anse vi for utvivlsomt. I Tidens Løb er der vel, af mange Aarsager, indtraadt Uligheder imellem de forskellige Indengaardsmarker i en Bø, saaledes at den ene kan give mere eller bedre Græs end den anden, men vi tro ikke, at heraf absolut bör følge en Berettigelse til, uden Vederlag at benytte Hushavgen i en videre Udstrækning, end de andre ringere Marker, som deri ere lodtagne. — Ejeren af den större eller for Øjeblikket bedre indengaards Mark nyder allerede et betydeligt Gode fremfor sine Medejere i Böjgden derved, at han lettere og sikrere erholder Foder for sine Kør end hine, at han har tilstrækkelig Plads til at dyrke Korn og Kartofler, uden at han derved indskrænker sin Høavl; og den ubetydelige Leje for en Kos Sommergræsning, som efter Landsskik hidtil gives, nemlig 80 Sk., er kun en ringe Byrde i Sammenligning med de paapegede Fordele. Den om denne Rettighed brugelige Terminologi synes ogsaa at antyde, at en ligelig Berettigelse har været tilsigtet for hver Mark Jord i Böjgden; der siges nemlig, at denne eller hin Havgepart afgiver Hushavge for et bestemt Antal af Böjgdens *Marker*, men ikke for de Kør, som deraf kunne vinterfodres. Den Ulighed, som nu finder Sted imellem de enkelte Marker i een og samme Bø, hidrörer ingenlunde ubetinget fra de enkelte Jordstykkers forskellige Bonitet, men er i det ringeste lige saa ofte en Følge af Jordens Behandling, og vi formene derfor, at man ved at bestemme, at det Forhold, der finder Sted til en bestemt, ej forud opgiven Tid, skal lægges til Grund for de enkelte Markers Ret til fri Udrægster, begaar en Ubillighed, der vil blive saa meget føleligere, som her ikke alene er Tale om at svare den nu almindelige og i og for sig ubetydelige Koleje, men tillige om Berettigelsen eller Ikke-Berettigelsen til at holde en Ko mere, da Antallet af de Kør, der kunne uddrives mod Havgeleje, nemlig alene er afhængig af samtlige Ejeres Samtykke.

Medundertegnede Lunddahl er af den Formening, at den til den hele Bø knyttede Rettighed til fri Udrægster i den tilliggende Hushavge bör fordeles saaledes imellem Lodtagerne indbyrdes, *at fri Udrægster tilstaas enhver Ejer eller Bruger* i Böjgden *for de Kør, som kunne vinterfødes af den bestemte Bøjord til hans Anpart i Marketallet.*

I min Anskuelse af Forholdet imellem Lodtagerne indbyrdes gaar jeg ud fra den Kendsgerning, at *Markerne i Bøen* i een og samme Böjgd *ofte ere meget ulige*, saa at nogle Marker kunne afgive mere Vinterfoder for Kør end andre. *Oprindelsen til denne Ulighed kan henføres til to Arter*, af hvilke hver for sig begrunder en særegen Betragtning af Retsforholdet, ihvorvel dette nu, hvilken end Oprindelsen kan have været, vilde kunne være at bedömme fra et andet Synspunkt, nemlig hidtil bestaaende langvarig Brug.

Den ene Maade, paa hvilken Ulighed imellem Marker i samme Böjgd kan være opkommen, er *Opdyrkning*, navnlig af Areal, som ikke oprindeligt har været indbefattet under, hvad der er blevet matrikuleret som Bø, men som sildigere er indgaaet under de tilgrænsende Dele af Bøen, til hvilke det i sin Tid er blevet opdyrket. *Saadanne Udvidelser* høre altsaa egentlig ikke til Marketallet og *kunne ikke* i sig selv, uden anden Adkomst, *begrunde Ret til fri Udrægster* for de Kør, som deraf maatte kunne vinterfødes.

Den anden Maade, paa hvilken der kan være opkommen Ulighed imellem Marker i samme Böjgd, er *Overenskomst*. Herunder kunne forskellige Tilfælde henhøre. Det er saaledes at anse som en Overenskomst imellem Samejerne af Bøen paa den ene Side, og den enkelte Lodtager paa den anden Side, naar denne, ved en „Bytning" (Deling) af Bøen, har faaet f. Eks. en Mark yderst i Bøen forholdsvis större eller bedre end andre Marker, fordi Forpligtelse til Vedligeholdelse af Bøens Nöjdehegn skulde hvile paa de yderste Marker alene. Det er Overenskomst imellem Mand og Mand, naar en Ejer af f. Eks. to Marker Jord i en Bø har solgt en Mark paa den Maade, at Køberen har faaet to mindre eller ringere Halvmarker paa eet Sted, imedens Sælgeren selv har beholdt to större eller bedre Halvmarker paa et andet Sted. Hvorvidt Køb og Salg paa denne Maade virkeligen har fundet Sted, har jeg ikke kunnet nærmere undersøge; men jeg antager, at det ofte har været Tilfældet, da Udstykningen af Bøen ikke har været undergiven nogen Kontrol eller Indskrænkning. *Alle Overenskomster, der i Bøen have medført Ulighed imellem Markerne, maa* formentligen *ogsaa have tilsigtet tilsvarende Ulighed i Ret til fri Udrægster af Kør*; thi Hoved-

produktet af Jorddyrkningen paa Færø er Hø, og det til Bøen benyttede Kohold synes at maatte kræve et ligeligt Forhold imellem Muligheden af at avle Vinterfoder og Rettigheden til at benytte Sommergræsning.

Jeg antager saaledes, at der, i alt Fald for en stor Del, er gyldig Hjemmel for Ulighed imellem Marker i een og samme Böjgds Bø. Dersom i saadanne Tilfælde Rettigheden til fri Udrægster i Hushavgen blev fordelt blot efter Marketallet, altsaa lige efter et Middeltal, til enhver af de lodtagne Marker, vilde det Resultat udkomme, at, naar Middeltallet var f. Eks. $1^1/_2$ Ko pr. Mark Jord, en Lodtager, som af sine 2 Marker i Bøen kunde vinterføde 4 Kør, kun erholdt fri Udrægster for 3 Kør, medens en anden Lodtager, som af sine 2 Marker ikkun kunde vinterføde 2 Kør, erholdt fri Udrægster ligeledes for 3 Kør; og den förstnævnte Lodtager vilde da ikke engang have nogen Sikkerhed for at kunne, endog imod Erlæggelse af Græsningsleje, faa Sommergræsning til sin fjerde Ko, medmindre Lovgivningen tillige indeholdt, at den sidstnævnte Lodtager, som kun kunde vinterføde 2 Kør af sin Bø, skulde paa Forlangende overlade hin Brugen af sin overflødige Græsningsret i Hushavgen (en lignende Bestemmelse forekom i D. L. 3—13—30), om han end selv maatte se sig i Stand til, ved at købe eller af Opdyrkning avle Hø, at tilvejebringe Vinterfoder for den tredie Ko, til hvilken han skulde have fri Udrægster efter sit Marketal. Resultatet vilde altsaa i de vedkommende enkelte Marker blive et Misforhold imellem Bø og Hushavge til samme, hvilke jeg betragter som to sammenhørende Sider af Koholdet. Da der, som foran berört, formentligen ofte er gyldig Hjemmel for Ulighed imellem Marker i een og samme Böjgds Bø, og da der saaledes ikke i Bøen kan paastaas en — saa at sige oprindelig — Lighed imellem Markerne, saa vilde det angivne Misforhold, dersom det ved Lov erklæredes for at være den rette Følge af en oprindeligen lige Ret for alle Marker i en Böjgd, i alt Fald nu være en, efter mit Skönnende, mindre god Orden i Koholdet og formentligen ikke være anbefalelig, undtagen af Hensyn til, at Retfærdighed krævede det, hvilket jeg antager ikke at være Tilfældet efter Forholdenes forhaandenværende Beskaffenhed. En anden Sag vilde det være, dersom Lovgivningen nu søgte, saa vidt muligt at konservere en Lighed imellem Markerne i Henseende til deres Lodder i fri Udrægster, med Udsigt til, at ogsaa Lighed i Bøen vilde, i den følgende Tid, kunne tilvejebringes og Misforholdet derved *eventualiter* blive hævet.

I hosstaaende § 19 er Bøens Rettighed under eet til fri Udrægster i Hushavgen foreslaaet at skulle bestemmes efter, hvor stort et Antal Kør hele Bøen kan vinterføde. Imellem Bø og Hushavge i det hele vilde det, overensstemmende hermed, blive Regel, at der skulde være et ligeligt Forhold imellem Muligheden af at avle Vinterfoder og Rettigheden til at benytte Sommergræsning. Denne samme Regel er det, som efter min Mening ogsaa bör følges i det enkelte, til Ordning af Forholdet imellem Lodtagerne indbyrdes. Nogle af disse behøve mere, andre mindre Sommergræsning til en Mark Jord i Bøen, fordi Markerne ere ulige i Bøen. Det er ikke til Skade for det Kohold, som kan bestaa ved Avlingen paa de mindre Bømarker, at ogsaa de större Marker have fornøden Sommergræsning; Formodningen synes derfor ikke at kunne være for Markernes Ret til lige Andel i Sommergræsningen for Kør. I andre Henseender, som ikke saaledes ere afhængige netop af Bøens Afgrøde, maa Formodningen vistnok være for Lighed.

Jeg kan ikke antage, at det skulde være mere vanskeligt at anvende det nævnte Princip paa Dele af Bøen, end paa den hele Bø, naar det, ved Sagens Forhandling i en Böjgd, först bringes uden for Tvivl, hvad der i det hele skal henregnes til den gamle Bø.

I Anledning af D. L. 3—13—28 er en modsat Mening om et lignende Spørgsmaal fremført i Brorsons Lovfortolkning; men da Argumenteringen støtter sig til en, fra hvad der her paa Færø finder Sted, forskellig Inddeling og Benyttelse af Arealet, ere Tilfældene dog ikke i den Grad analoge, at en rigtig Afgörelse nødvendigvis maatte være ens i begge. — Ved Fortolkning af Udtrykkene i Fdgn. af 2. April 1698, § 9: „af sin egen Avl kan føde eller føre og efter Jordens Anpart kan have", vilde næppe erholdes en i og for sig aldeles afgörende og utvivlsom Løsning af det paagældende Spörgsmaal.

Efter det i foranstaaende Udvikling anførte foreslaas Bestemmelsen om Forholdet imellem de i fri Udrægster lodtagne indbyrdes affattet saaledes, enten som anden Passus af § 19 eller som en særskilt Paragraf:

Imellem det lodtagne Marketal indbyrdes skal denne Rettighed fordeles saaledes,

at fri Udrægster tilstaas enhver Ejer eller Bruger i Böjgden for de Kør, som kunne vinterfødes af Bøen til hans Anpart i Marketallet.

Naar den frie Udrægster ordnes baade i Henseende til den Havge eller Havgepart, i hvilken den finder Sted, og tillige imellem Lodtagerne indbyrdes, bortfalder, saa vidt vi skönne, Grunden til den i oftmeldte § 9 af Fdg. af 2. April 1698 indeholdte Bestemmelse, at ingen maa „Græs eller Hø købe eller i andre Maader til sig føre, hans Medejere i Havgen til Skade, uden han for den langvarige Vinter trænger om Foraaret." Vi have derfor antaget, at denne Bestemmelse, som given alene for „Medejernes" Skyld, burde aldeles bortfalde.

§ 20.

Ifølge Flerhed af Stemmer, som afgives efter Marketal, skulle Bestemmelser om Tyreholdet tages for enhver Böjgd.

ad § 20.

Det er ikke sjældent, at der i Böjgderne forekommer Stridigheder om Tyreholdet. De, for hvem denne Genstand er af Interesse, kunne henføres til to Klasser, nemlig Ejerne af de Kør, som vinterfødes af den gamle Bø, og Ejerne af de Kør, som ere tillagte paa Opdyrkninger.

Imellem de förstnævnte, som Lodtagere i det matrikulerede Jordegods, med hvilket en selvstændig Ret til Kohold er forbunden, bör Tyreholdet formentligen, som et nødvendigt Fællesanliggende, kunne fordres bestemt. Vi antage, at Bestemmelsen bör kunne fattes efter Flerhed af Stemmer, som have Vægt i Forhold til det Marketal, enhver stemmegivende bruger; thi Nytten og Byrden af Tyreholdet maa antages at blive fordelt i Forhold til Marketallet. Danske Lovs 3—13—31, der omhandler adskillige Anliggender angaaende „Byens Nytte og Tarv" under det paa den Tid stedfindende Jordfællesskab, synes os at frembyde en Analogi for en saadan Afgörelsesmaade.

Opdyrkninger af Havge ere skete paa matrikuleret Jordegodses Anpart og ligge altsaa under dette, om de end ikke drives under det. Forholdene i Henseende til det hele Kohold, som har sin Oprindelse fra Opdyrkninger, ere forskellige efter de forskellige Betingelser og Omstændigheder, under hvilke de ere stiftede, og bör formentligen saaledes, som uensartede med de øvrige Böjgdeforhold, saa vidt muligt holdes særskilte fra disse, saa længe som Opdyrkningsvæsenet ikke ved Lov er selvstændigt ordnet som et Böjgdeanliggende. I hosstaaende § 20 er Tyreholdet derfor kun omtalt i Relation til Marketallet. Da det Kohold, som slutter sig til Bøen, imidlertid er det væsentligste, kan det vistnok ventes, at naar Tyreholdet i den Henseende er ordnet i en Böjgd, vil dette tillige, saa vidt for Tiden i Almindelighed fornødent, komme det ved Opdyrkninger tilkomne Kohold til Gavn.

§ 21.

Ko-Skiben og Tyrehold skulle omhandles ved Grandestævne. Den Overenskomst, som indgaas imellem de vedkommende, der møde, bliver straks af Sysselmanden at nedskrive, og skal derefter have fuld Gyldighed for alle. Om Ko-Skiben kunne udenbys Ejeres Opsiddere ikke stemme, undtagen efter skriftlig Fuldmagt; derimod have de selv Stemme angaaende Tyrehold.

ad § 21.

Ifølge det foran, ved § 5, anførte om Grandestævne, ville Ko-Skiben og Tyrehold dér kunne blive omhandlede af samtlige vedkommende, under Ledning af Sysselmanden.

Spörgsmaal om Ko-Skiben angaa Græsningsret; og Opsiddere, der for Leje have Brugen af udenbys Ejeres Jord, kunne derfor ikke uden Fuldmagt deltage i Foreninger derom. Da det er vigtigt for Böjgderne, at saadanne Forhold ordnes, have vi forment, at det billigvis vil kunne fordres, at de udenbys Ejere, ved at instruere deres Opsiddere eller paa anden Maade, maa varetage deres Tarv ved ovenmeldte Samlinger i den vedkommende Böjgd, for at Forhandlingerne ikke skulle besværliggöres for de øvrige Samejere.

Skönt Kongslejlændinger ikke kunne slutte saadanne Foreninger, som forandre deres Fæsters Tilliggende (kfr. N. L. 3—14—29), vil det dog formentligen ved Sager angaaende Ko-Skiben være hensigtsmæssigt, at Lejlændingerne samt i det hele Besiddere af Kongsgods selv indgaa Overenskomsterne, dog paa nærmere Approbation. Med Hensyn til Beneficiarier have vi anset paafølgende Konfirmation nødvendig, naar en Overenskomst skulde blive bindende for Embedet.

Det er vistnok i alle vedkommendes Interesse, at der kan stemmes af samtlige Brugere i Böjgden, altsaa ogsaa af udenbys Ejeres Opsiddere, om Ordningen af et saadant Böjgdeanliggende som Tyrehold.

§ 22.

Kan Forening ikke opnaas saaledes, inden to Aar fra Forordningens Bekendtgörelse, har Sysselmanden derom at göre Indberetning til Amtmanden, for at nöjere Undersøgelse kan ske og Skiben derefter kan blive endeligen fastsat samt Tyreholdet ordnet, begge Dele ved Resolution.

ad § 22.

Foran, ved § 19, er ytret, at Sager angaaende Ko-Skiben formentligen maatte, efter fornøden foreløbig Forhandling i Böjgderne imellem de vedkommende, betryggende kunne afgöres ved Amtmandens Resolution. Med Hensyn til Sager angaaende Tyrehold vilde, saa vidt vi skönne, end mindre kunne være nogen Betænkelighed ved denne Afgörelsesmaade.

§ 23.

Dersom nogen anser sig berettiget til at uddrive Kør i en Hushavge uden Vederlag, og den paastaaede frie Udrægster nægtes ham, skal han, inden to Aar fra Forordningens Bekendtgörelse, paatale sin formentlige Ret ved Rettergang, saafremt han vil have den taget i Betragtning.

ad § 23.

Hosstaaende § 23 sigter til saadanne Tilfælde, i hvilke det ikke er underkastet Tvivl, *at* fri Udrægster for Kør tilkommer nogen for sin Jord, men i hvilke det omtvistes, *hvor* denne Rettighed skal kunne göres gældende, f. Eks. naar Böjgden har Hushavge paa flere end eet Sted, eller naar en Havgepart paastaas at være nogen tildelt ikke blot til Söjdehold, men ogsaa til det hans eller deres Marketal tilkommende Kohold. Paa Grund af den Omstændighed, at ikke flere end to saadanne Tilfælde ere komne til vor Kundskab, af hvilke det ene er bleven afgjort ved en Voldgiftskendelse og det andet har været bragt for Forligelseskommissionen, tör vi ytre den Formodning, at de kun sjælden forekomme.

§ 24.

For alle Kør, som uddrives over det ved Skiben bestemte Antal, skal erlægges Havgeleje.

ad § 24.

I det foregaaende have vi udviklet, hvorfor vi have foreslaaet en særskilt Ordning af fri Udrægster for Kør, efter et bestemt Princip for Berettigelsen.

Hosstaaende § 25 gaar alene ud paa, udtrykkeligen at nævne, at der i øvrigt for Køers Sommergræsning tilkommer Havgen Græsgangsleje. Rigtigheden af denne Sætning tro vi ikke kan være grundet Tvivl underkastet, naar der henses til, at al Hushavge eller Sommergræsning for Kør ogsaa tilligger Söjdeholdet til Vintergræsning. Endog om Hushavgen ved naturligt eller andet Hegn bestemt er fraskilt den øvrige Del af Havgen, og en Forøgelse af sommergræssende Køers Antal altsaa *först* vilde vedkomme Koholdet, vilde saaledes dog Forøgelsen *tillige* vedkomme Söjdeholdet. Vi have imidlertid ikke anset det overflødigt, at bemeldte Sætning ved Lov udtaltes; thi derved vilde i alt Fald vindes en Tydelighed, som vi anse ønskelig, fordi der for Tiden ikke overalt, hvor Opdyrkning er sket, er skelnet imellem Leje af den opdyrkede Grund

(„Trø-Leje") og Leje af Sommergræsningen („Ko-Leje"). Havgeleje for en Ko er, for de fem Maaneder fra Begyndelsen af Maj til Udgangen af September, sædvanligen 80 Skilling.

Det har tidligere været vort Ønske, at søge Køernes Sommergræsning i det hele, altsaa ogsaa Udrægster for Leje, nærmere reguleret ved nærværende Lejlighed. I den Anledning har det i Forsamlingen været bragt til Omtale, at foreslaa Udtalelsen af et Princip for Berettigelsen til Udrægster for Leje. Vi finde det imidlertid ikke tilraadeligt, at der for Tiden ytres noget om Berettigelsen; thi denne Berettigelse staar naturligvis i nöje Forbindelse med Opdyrkningsvæsenet, og dette er en Genstand, som er i saa megen Beröring med Böjgdeforholdene i det hele, samt af saa stor Vigtighed, baade i Henseende til Udviklingen af Landets Produktionsevne og i Henseende til Populationens Tilvækst og Vilkaar, at den forekommer os at kræve en selvstændig omfattende Behandling.

§ 25.

Naar der i en Böjgd er fastsat Skiben for fri Udrægster, eller, ligeledes paa Grandestævne, er gjort Bestemmelse om Udrægster imod Leje, skal for enhver Ko, som ulovligt holdes i Havgen, erlægges en Mulkt af 5 Rbd. Sølv, og Koen skal derhos bortskaffes af Havgen, inden 8 Dage efter at dens Gang er paaklaget vidnefast for Ejeren. Forbliver den gaaende efter den Tid, gentages Mulkten under samme Omgang.

ad § 25.

I Forordningen af 2den April 1698, § 9, er, efter Bestemmelserne om Koholdet, tilföjet: „Hvo herimod gör, skal have forbrudt samme Nød til den, som ejer Havgen, efter § 4 om Forbud."

Vi have i det foregaaende, ved § 10, anført, at den i Söjdebrevet paaviste Fremgangsmaade, der er benævnet Fimbt eller Forbud, nu er kommet aldeles af Brug og forglemt, hvad Söjdeholdet angaar, og der er os ej heller andet bekendt om dens Anvendelse med Hensyn til Kør. I hosstaaende § 25 er derfor, i dens Sted, foreslaaet Anvendelsen af en Mulkt, hvis Störrelse er ansat saaledes, at den i Almindelighed vil udgöre Halvdelen eller Trediedelen af Kreaturets Værdi.

Paragraffen angaar de Tilfælde, i hvilke nogen maatte ville paatvinge Havgen en Ko. Vi have forudsat, at Overenskomster i Böjgder om Ordning af Udrægster imod Leje ikke vilde ganske udeblive, naar först Skiben for fri Udrægster er fastsat. En Frist af en Uge er formentligen den korteste, der kan bestemmes for den, der, ved at skulle bortskaffe en Ko af Havgen, skal göre anden Udvej for dens Foder.

Det er forudsat, at Mulkten i de i Paragraffen anførte Tilfælde vilde kunne inddrives ved Udpantning, altsaa uden foregaaende Dom eller Forlig.

§ 26.

Naar en Havges Kør gaa over Markeskel ind i en anden Havge, skulle de dog altid malkes i den Havge, hvor de ere tilhørende, om det end mellem Granderne er vedtaget, at Gang efter dem maa finde Sted; hvo som lader sine Kør malke i en fremmed Havge, skal, for hver Gang det sker, bøde som for ulovlig Havgegang, efter § 57.

ad § 26.

Det er foran, ved §§ 10 og 18, ommeldt, at Køerne ikke blive töjrede paa Sommergræsningen, men gaa løse, samt at naturligt eller andet Hegn enten ved Markeskel eller imellem Hushavge og anden Havge ingenlunde er almindeligt. Under bestandig Vogtning holdes Køerne derhos ikke, medmindre saadant Tilsyn findes nødvendigt for at holde dem fra farlige Steder. Det maa derfor ofte indtræffe, at Kør, i den Tid, der forløber mellem de Gange, de malkes, gaa ind paa fremmed Græsning; ogsaa kan det, i den om Sommeren hyppige Taage, være vanskeligt at finde enhver Ko, naar den skal malkes. Herved foranlediges undertiden Foreninger imellem Grander om, at der maa gaas over Markeskel for at hente Køerne tilbage. Men Uenigheder opstaa ligeledes deraf, især naar Egennytte eller Ligegyldighed giver Anledning til den Misbrug, at Køerne ikke altid holdes til Malkning paa den Græsning, hvor de ere tilhørende. Ved at malkes i en fremmed Havge vænnes de nemlig til

stadigt Ophold sammesteds. Forsamlingen har fundet det ønskeligt, at denne Misbrug specielt søgtes hæmmet.

Tredie Kapitel.

Om Gærder i Havgen, Havgeskur og Törvhajer.

De tvende förstnævnte, i nærværende Kapitel omhandlede, Genstande findes nævnte i Forordningen af 2. April 1698, §§ 3 og 9; imidlertid have vi troet, ikke at burde blive staaende ved de der givne Bestemmelser, men at den nye Lov burde indeholde fuldstændigere Regler om disse for Indbyggerne vigtige Genstande.

Ratter og Bovl ere Stengærder, der ere opsatte i Havgerne, de förste for deri at fange Faarene om Foraaret, naar Ulden skal tages af dem, og om Efteraaret, naar Slagten tages. Ønsker man til andre Tider at faa fat paa et enkelt Faar, ere Söjdemændenes Hunde afrettede saaledes, at de, uden at beskadige det, fange, hvilket Faar Söjdemanden vil have. Bovlene, der i Almindelighed ere firkantede, dog saaledes, at de ere aabne paa den ene Side, ere derimod oprejste, for at Faarene i dem kunne søge Beskyttelse imod Storm og andet Uvejr. I en Havgepart er der i Almindelighed kun een Rat; Bovlenes Antal retter sig derimod efter Havgens Beskaffenhed, navnligen om der i samme findes Steder, der af Naturen ere dannede saaledes, at Faarene der kunne finde Beskyttelse mod Uvejr. — Paa flere Steder, især paa Skuø, ere der store Klippehuler, hvor Faarene ty ind i, naar det er haardt Vejr.

Nöjdegærder anbringes i Havgerne for at forhindre Køerne, Nöjdene, dels fra at gaa udenfor det Stykke, der er bestemt til deres Græsning, dels fra at komme paa bratte Steder, hvor de ere udsatte for at styrte ned.

Det er ikke alene enhver Havgeparts Ejere, der skære Törv sammen; men paa flere Steder have een eller flere Böjgder erhvervet Ret, enten ved Kontrakt eller ifølge Hævd, til at skære deres Törv i en Havgepart, hvor de slet ikke eje Jord, og da denne Ret nu ikke kan betages Ikke-Ejerne, har man enstemmigen anset det for saa meget mere nødvendigt, at der i den nye Lov blev optaget Bestømmelser angaaende Törvhajernes Behandling. Der hengaar nemlig her paa Øerne mange Aar, inden Græsvæksten reproduceres paa de Steder, hvor den er ødelagt; Indbyggernes hele Agerbrug er derfor ogsaa indrettet saaledes, at de saa vidt muligt søge at bevare Græsrødderne. Plov bruges her slet ikke, og al den Jord, der skal dyrkes, bliver bearbejdet med den færøske Spade, Hage kaldet; dog bliver Jorden ikke gravet her saaledes som i Danmark, men Grönsværen bliver afskaaren, og efter at Gødningen derpaa er udbredt paa Jorden, bliver Grönsværen, med Græsset nedad, lagt ovenpaa samme. Harvning og Rivning bruges heller ikke her; men efter at Jorden er tilsaaet, bliver den sakset, hvilket sker derved, at den med Hagen hakkes saa meget i Stykker, at Sæden bliver tildækket og Jordsmonnet jævnt. Det er imidlertid ikke alene for Græsvækstens Skyld, at det interesserer Havgens Ejere, at Törvhajerne behandles forsvarligt; men forsömmes det at aflede Vandet af dem, kunne Faarene letteligen omkomme i dem, hvilket nu ikke sker saa ganske sjælden.

§ 27.

Ratter og andre Gærder i Havgen, saasom Bovl og Nöjdegærder, skulle vedligeholdes saaledes, som de have været fra gammel Tid. Ønskes de gamle Ratter eller Gærder forandrede eller flyttede eller nye opførte, har den eller de, der ønske det, at andrage dette ved Grandestævne, hvor det da, i Sysselmandens Overværelse, afgöres, om der skal foretages nogen Forandring i fornævnte Henseende, hvilket kun bör ske, naar Ejerne af over Halvdelen af Havgepartens Marketal stemme derfor.

ad § 27.

Det er her, i Henhold til det ad § 5 udviklede, bragt i Forslag, at det omhandlede Spörgsmaal skal afgöres ved Grandestævne, og vi have anset det for billigt, at der udfordres en bestemt Pluralitet efter Marketal, for at der skal foretages Forandringer i det bestaaende, da det nemlig maa antages, at samtlige heromhandlede Gærder i Almindelighed ere opførte paa de Steder, Erfaringen har vist at være de hensigtsmæssigste.

§ 28.

Det fornødne Mandskab til de gamle Gærders Vedligeholdelse og til de vedtagne nyes Opførelse leveres efter Marketal.

ad § 28.

Denne Paragraf er aldeles overensstemmende med det herom indeholdte Bud i Forordningen af 2. April 1698, § 3, og vi have ikke fundet Grund til at andrage paa nogen Forandring i samme.

§ 29.

Ved hvert Aars Grandestævne afgöres det af de fleste Stemmer efter Ejendom i den paagældende Havgepart, hvor mange Mand der det Aar skal leveres af hver Mark Jord til Havgens Opskæring.

§ 30.

Den eller de, der eje mindre end een Mark i Havgeparten, have, forinden Grandestævnet, at forene sig med een eller flere af de andre Ejere, indtil deres samlede Ejendom udgör een Mark, og ved Grandestævnet at meddele Underretning herom, saavel som om, hvo af dem der skal modtage Tilsigelsen til Arbejde i Havgen; de, der eje mere, end 1 eller flere fulde Marker Jord i en Havgepart, blive med Hensyn til den Del af deres Ejendom, der ikke udgör 1 hel Mark, at betragte som de, der ikke eje en fuld Mark Jord i Havgeparten. Enhver, som ikke iagttager denne Fremgangsmaade, paadrager sig derved for det Aar Forpligtelse til at præstere Arbejde til Havgen som for en hel Mark.

§ 31.

Af hver Havgeparts Ejere vælges paa Grandestævne, og ved de fleste Stemmer efter Ejendom, en af Ejerne eller Brugerne til Opsynsmand, der er forpligtet til at modtage dette Ombud paa 3 Aar, hvorimod han ej imod sin Vilje kan genvælges för efter 3 Aars Forløb fra den Tid, han fratraadte Ombudet. Denne Opsynsmand har at paase, at samtlige vedtagne Gærder oprejses og vedligeholdes forsvarligt, ligesom han og i Forening med Söjdemændene har at afgöre, hvor der hvert Aar skal opskæres i Havgen, og at paase, at Opskæringen sker paa en hensigtsmæssig Maade. Endeligen har han og at tilsige sine Medejere til fornævnte Arbejder i Havgen.

§ 32.

Paa den Dag, Opsynsmanden bestemmer, har enhver Ejer efter Aftensvarsel at lade møde saa mange Mand, som Opsynsmanden tilsiger, og som han efter de foranførte Bestemmelser er forpligtet at levere.

§ 33.

Udebliver nogen, uden at have anmeldt lovligt Forfald, fra de fornævnte Arbejder i Havgen, uagtet han Aftenen forud er tilsagt af Opsynsmanden, bör han bøde 64 Sk. Sølv for hver forsömt Arbejdsdag, og desuden, efter gentagen Tilsigelse, under lige Mulkt udføre det forsömte Arbejde. De flere Ejere, der i Forening stille en Mand, ere, naar denne Mand udebliver, forpligtede for Mulkten een for alle og alle for een.

§ 34.

I alle de Tilfælde, hvor noget, ifølge foranførte Bestemmelser, skal afgöres af Havgepartens Ejere, har Opsidderen at afgive Stemme for den udenbys Ejer. Ingen kan afgive Stemme i disse Sager uden ved at lade møde efter skriftlig Fuldmagt;

forsömmer nogen dette, er han dog forpligtet til at rette sig efter den ved Grandestævne vedtagne Bestemmelse lige saa fuldt som, om han selv havde mødt eller ladet møde.

ad §§ 29—34.

I disse §§ have vi søgt at give saa udtömmende Bestemmelser om Havgeskur, som vi have anset fornødent, for at faa denne for Faareavlen yderst vigtige Sag ordnet paa en tilfredsstillende Maade.

Brugerne bör formentligen være berettigede til at *afgöre* Spørgsmaalet om, *hvor mange Mand der hvert Aar skal leveres pr. Mark Jord* til Havgens Opskæring; men *den valgte Opsynsmand og Söjdemændene*, som i Almindelighed maa antages at være Mænd, der bedst kende Havgeparten, og hos hvilke man maa forudsætte Dueligheid i det, der vedkommer Söjderøgten, bör derimod *afgöre* Spörgsmaalet om, *hvor og hvorledes der hvert Aar skal opskæres i Havgen.* For at tilvejebringe Orden og Enhed i disse Arbejder, have vi foreslaaet, at der skal udvælges en Opsynsmand, der skal, til Dels i Forening med Söjdemændene, forestaa Arbejderne, og at han, i det ringeste i 3 Aar, skal blive i denne Bestilling. Som en Følge af den ubegrænsede Udstyknings-Frihed er der i hver Böjgd mange, der ikkun eje en ubetydelig Del af en Mark Jord, og vi have fundet det billigt, at det, saaledes som i § 30 foreslaaet, blev disse paalagt, indbyrdes at træffe Overenskomst om at forrette det Arbejde, der kommer til at hvile paa deres samlede Ejendom, da det ellers vil være yderst vanskeligt, om ikke umuligt, for Opsynsmanden at vide, hvem han skal tilsige til disse Arbejder, for saa vidt samme skulle udføres af de saakaldte Smaa-Ejere.

Da den almindelige Daglön her er 32 à 40 Skilling, og da den, der udebliver fra disse Arbejder, ikke ved at erlægge Mulkt frigör sig for Forpligtelsen til at præstere Arbejdet, er den foreslaaede Mulkt vel temmelig stor; men da de af os tilkaldte Mænd enstemmigen antoge, at den burde være saa stor, have vi fundet Betænkelighed ved at foreslaa en mindre, saa meget mere, som det er unægteligt, at saadanne Udeblivelser ofte kunne være til stor Hinder for Arbejdernes tilbørlige Fremme. Saaledes kan en enkelt, naar der ikke er tilsagt flere, end der netop ere nødvendige til et bestemt Arbejde, ved sin Udeblivelse bevirke, at de mødende ikkun kunne udrette saare lidet, f. Eks. ved Stenarbejder, og desuden vil det paa hvert Fald medføre forøget Besvær for Opsynsmanden.

Vi have troet det nødvendigt at paalægge Brugerne af de udenbys Ejeres Jorder Forpligtelse til at afgive Stemme i disse Sager, dels fordi det i Almindelighed er dem, der komme til at lade Arbejdet udføre, og dels fordi Jorden i ikke faa Böjgder for en stor Del ejes af andre end dem, der bo i Böjgden, hvorfor der ved Grandestævne ofte ikkun møder et meget lidet Antal af de virkelige Ejere.

§ 35.

Enhver, der skærer Törv i en Havge, bör göre dette saaledes, at han derved ikke tilföjer Havgen större Skade end nødvendigt; navnligen bör han, saa vidt muligt, aflede Vandet fra Törvegravene, ordentligt tildække disse med den afgravede Grönsvær, og ikke lade Törv eller anden af ham opgravet Jord blive liggende spredt paa Græsset, men kaste alt sligt ned i Gravene.

§ 36.

Sysselmanden for Suderø bör hvert Aar paa sin Omrejse för Olaidag, og de andre Sysselmænd hvert Aar paa deres förste Omrejse efter Olaidag, affordre i det mindste een Söjdemand for hver Havgepart Erklæring om Törvhajernes Behandling; og i Tilfælde af, at enten Söjdemændene eller nogen af Ejerne före Klage over, at Törvhajerne ere behandlede uforsvarligt, bör Sysselmanden, med tiltagne Vidner, personligen efterse de omtvistede Hajer, og afgöre Sagen ved sin Resolution, der straks bör indføres i hans Embedsprotokol og ikke kan appelleres. Den paagældende bliver at diktere en Mulkt af 48 Sk. indtil 2 Rbdlr. Sølv, hvorhos han, inden den af Sysselmanden bestemmende Tid, har at afhjælpe de paaklagede Uordener, under en daglig Mulkt af 8 Sk. Sølv.

ad §§ 35 og 36.

De i disse §§ foreslaaede Bestemmelser ere i det hele overensstemmende med det, der ved allerhöjeste Resolutioner af 21. December 1827 og 14. August 1833 er befalet for Törvhajerne omkring Thorshavn, undtagen for saa vidt vi, paa Grund af Lokaliteterne, have troet at burde foreslaa Modifikationer i samme, navnligen i Henseende til, at Sysselmændenes Resolutioner i disse Sager skulle være inappellable, hvilket vi have anset nødvendigt, da det formentligen vil være umuligt for Amtmanden, selv at tage de langtbortliggende Törvhajer i Øjesyn, naar den, der af Sysselmanden bliver mulkteret, appellerer hans Resolution; og uden selv personligen at have befaret Hajerne, vil det formentligen være en Umulighed for den nævnte Embedsmand at have en selvstændig Mening om Sagen. At føre Kontrol med, at de paaklagede Uordener ere afhjulpne, vil paa mange Steder ogsaa være vanskeligt, og vi have derfor troet, at det burde paabydes, at den, der af Sysselmanden var fundet skyldig i at have behandlet sine Törvehajer uforsvarligt, skulde tilpligtes at afhjælpe de stedfindende Mangler inden en, efter hvert konkret Tilfældes Beskaffenhed afpasset Tid, og at han bör göre dette under en daglig Mulkt, som vi have troet passende at kunne fastsætte til 8 Sk. Sølv, da den paagældende formentligen af Frygt for denne Mulkt ikke let vil undlade virkeligen at afhjælpe Manglerne. Sysselmændene foretage deres Omrejser i Marts, Juni og September, undtagen Sysselmanden paa Suderø, der ikkun foretager sig 2 Rejser, nemlig i Februar eller Marts og Juli Maaneder, og dette er Grunden til, at vi have foreslaaet, at han paa sin Omrejse för Olai og de andre paa den förste Omrejse efter Olai skulle forhøre, om der i det Aar er begaaet nogen Uorden med Hensyn til Törvhajerne. För midt i Juli kan man nemlig ikke antage, at Törven er hjemført eller i alt Fald sammenstakket. Da Söjdemændene ere de, der maa forudsættes at have det nöjeste Kendskab til Havgen i det hele og til Törvhajerne, have vi fundet det hensigtsmæssigst, at det blev Sysselmanden paalagt, hvert Aar at affordre i det ringeste een Söjdemand i hver Havgepart Erklæring om disses Behandling; vi have derhos for Tydeligheds Skyld udtrykkeligen anført, at det ogsaa staar enhver Ejer frit for at klage, hvis han tror, at Törvhajerne ikke ere behandlede lovligen.

Fjerde Kapitel.

Om Söjdemænd.

Söjdemænd kaldes 'de Personer, som af en Havges Ejere eller Besiddere ere antagne til at røgte den derværende Söjd. Fdgn. af 2. April 1698 bruger ikke denne Benævnelse, der nu er almindelig over hele Landet. Det vil let skönnes, af hvor stor Vigtighed en Söjdemand er, i hvor höj Grad Havgens gode eller slette Tilstand afhænger af hans Flid og Duelighed, og det har gentagne Gange vist sig, at den totale Mangel af positive Bestemmelser om Söjdemænds Antagelse, Lön, Pligter og Afskedigelse har foranlediget saavel Stridigheder som Tab. — Vi have derfor, i nærværende Kapitel, samlet og ordnet de Vedtægter, som almindeligst ere antagne med Hensyn til Söjdemændene, og bragt dem i Forslag til at maatte erholde Lovskraft.

§ 37.

For at Söjden kan blive holdt spag, og god Orden i alt øvrigt kan blive iagttaget med den, skulle for alle Havger og Havgeparter være visse Söjdemænd, og det skal være dem alene overdraget at forestaa Söjdens Røgt samt Fjældgangene og Mærkningen. Ligesom de i denne deres Tjeneste ere Söjdens Ejere ansvarlige, saaledes have de ogsaa paa den enkelte Ejers Forlangende at meddele ham Forklaringer om den dem betroede Söjds Antal og Tilstand samt Røgt i Havgen med mere.

ad § 37.

Fdgn. af 2. April 1698 handler i sin 5te § om vilde Faar; men, da der nu ikke længere findes vilde Faar paa Øerne, og det derhos overalt erkendes, at saadanne Faar kun medføre Tab og Ulempe, have vi anset det ufornødent at beholde denne

Bestemmelse. Imidlertid have vi dog villet antyde, at Söjden bør holdes „spag", og vi have derfor i nærværende §s Begyndelse bemærket, at een af Grundene, hvorfor det skal være en Pligt at antage bestemte Söjdemænd for hver Havgepart, er, for at Faarene kunne holdes tamme.

Røgten besörges af Söjdemændene alene, som, saa ofte som det efter Aarstiden og Vejrligets Beskaffenhed er fornødent, „gaa bort i Havgen" for at se til Faarene. „Fjældgangen", under hvilken Faarene drives i Ratten, om Sommeren for at tage Ulden og mærke Lammene, om Høsten for at aftage de til Slagt bestemte Kreaturer, udføres af flere, indtil 10 à 12 Personer, den saakaldte „Fjældskiben," under Söjdemandens Opsigt, og det er en naturlig Følge af dennes Forhold til Havgen, at han maa forestaa og paabegynde disse Arbejder, ligesom ogsaa, at han bör mærke Lammene, da det er ham, der skal kunne kende dem.

Skönt det synes aldeles naturligt, at Söjdemanden skal lade enhver i Havgen lodtagen. der forlanger det, faa detailleret Kundskab om Havgens Tilstand, er det dog, efter de os i denne Henseende bekendte Tilfælde, ikke overflødigt, at Loven udtrykkeligen giver et Tilhold herom.

§ 38.

Söjdemænd skulle antages eller opsiges og deres Lön skal bestemmes ved et Møde, som Ejerne og Brugerne i enhver Havgepart skulle holde i Böjgden hvert Aars Mikkelsdag. Afgörelsen sker efter Stemmeflerhed, og Stemmerne regnes efter det Marketal, enhver bruger, uden Hensyn til, om han er Ejer, Fæster eller Opsidder. Enhver skal møde personligen eller fremsende skriftlig Fuldmagt, da han i modsat Fald taber sin Stemmeret.

ad § 38.

Uagtet Söjdemanden ingenlunde behöver at høre til den egentlig tjenende Klasse, men derimod gærne kan være, og ofte er, en större eller mindre Lodsejer i den Havge, som er betroet til hans Røgt, — er han dog Havgens Tjener, og der eksisterer et formeligt Tjenesteforhold imellem dennes Besidder og ham; imidlertid har hans Antagelse og Afskedigelse dog aldrig fundet Sted ved de anordnede Skiftetider. Grunden hertil ligger dels i Havgens Økonomi, da Læmningen falder ved Foraars-, Slagten ved Efteraars-Fardag, dels i den Omstændighed, at Havgen som oftest har et stort Antal af Besiddere, der alle ere Söjdemandens Herrer. At tilvejebringe en Samling af alle disse Personer alene i Anledning af en Söjdemands Antagelse eller Opsigelse, vilde i det mindste være meget vanskeligt, og derfor er Kontrakten imellem en Havgeparts Besiddere og Söjdemanden hidtil i Reglen bleven sluttet og ophævet paa Ratten, hvor en temmelig talrig Forsamling af Havgens Interessenter kunne forventes at ville være til Stede. Denne Omgang laborerer imidlertid af flere Mangler. Ejerne og Brugerne, navnligen de större, som ere i en saadan Forfatning, at de kunne holde Tjenestefolk, møde ikke altid selv paa Ratten, og de dér tilstedeværende mindre Ejere have derfor som oftest imellem sig afgjort, til hvem Havgens Røgt skulde betros, uden at ville admittere de större Ejeres Tjenestefolk eller Sönner til Stemmegivning. Det er evident, at store Stridigheder, Vilkaarligheder og Tab have været en Følge heraf.

En anden væsentlig Fejl ved Valget af Söjdemænd er det, at den, der repræsenterer en nok saa liden Del af Havgen, har fordret og faaet en lige saa vægtig Indflydelse paa Afstemningen som den, der repræsenterer en meget stor Del af samme, da det dog ganske er i Overensstemmelse med Retfærdighedens Fordringer, at den, der riskerer mest ved en Persons Redelighed og Duelighed, ogsaa bör kunne, paa en til sin Ejendom svarende Maade, influere paa denne Persons Valg eller Remotion. Endeligen er der, ved den nu brugelige Omgang, aabnet Lejlighed for den trættekære eller vægelsindede til at følge sin Tilböjelighed, idet han blot behøver at tilbageholde sin Mening, indtil hans Medejere have truffet deres Valg, og derpaa beklage sig over, at han ikke er bleven raadspurgt i denne vigtige Sag; det er os bekendt, at det ulovbestemte og vaklende i disse Forhold endog har fremkaldt Retstrætter.

Vi haabe, at den fornødne Orden i Valget af Söjdemænd vil tilvejebringes ved de i Paragraffen foreslaaede Bestemmelser, der have mødt Almuens udelte Bifald; for

at de udenbys Ejeres Opsiddere ikke skulle kunne afvises, eller paaberaabe sig, at de ikke ere stemmeberettigede, have vi troet, at denne Ret udtrykkeligen bör forbeholdes dem.

Ved Forhandlingerne paa Vaartingene blev det foreslaaet, at Söjdemændenes Valg m. v. skulde ske paa Grandestævnet, men under Sagens yderligere Behandling blev det os först klart, at det ikke ubetydelige Antal af Böjgdeanliggender, som formentligen maa forhandles paa dette Stævne, — kfr. §§ 5, 8, 9, 15, 21, 27, 29, 31, 58, 67, 75, 80. — vilde kræve saa megen Tid, at det yderst vigtige Valg af Söjdemænd næppe vilde blive udført med det tilbörlige Overlæg, ligesom det ej heller aldeles egner sig til Afhandling dér, da det er et Anliggende, som i Regelen ikke vedkommer den samlede Böjgd, men hver enkelt Havgepart. Saavel paa disse Grunde som med Hensyn til, at en Samling af Interessenterne i hver Havgepart dog vilde være nødvendig om Høsten, for at træffe Aftale om Slagt og Tilsætning, have vi derfor foreslaaet, at det omhandlede Valg m. v. kunde udføres ved et, hvert Aars Mikkelsdag af vedkommende holdende Møde. Vi have valgt denne Dag, fordi den er bekvem med Hensyn til Slagtetiden, og er Almuen bekendt som en halv Helligdag, paa hvilken der dog af de fleste ikke foretages noget andet nyttigt Arbejde. Naar det i Loven udtales, at bemeldte Møde skal holdes, og at de udeblivende tabe deres Stemmeret, tro vi ikke, at nogen yderligere Tvang er fornøden. Nogle ville stedse møde, og dersom de øvrige ikke ere tilfredse med de tagne Beslutninger, ved hvilke de ere bundne, ville de upaatvivleligen det følgende Aar vide at paase deres Rettigheder.

Denne Forandring blev enstemmigen tiltraadt af Forsamlingen.

§ 39.

Ved samme Møde have Söjdemænd ogsaa at opsige deres Tjeneste. En fratrædende Söjdemand skal, dersom han ikke forlader Böjgden, vedblive at gaa i Havgen med den nyantagne Söjdemand, indtil Fjældgang efter Springlam er endt, uden derfor at kunne fordre forøget Lön. For hver Gang, han nægter at gaa i Havgen med den nye Söjdemand, skal han bøde 2 Mark Sølv.

§ 40.

Da den hele Røgting af al Söjden i enhver Havge eller Havgepart skal være Söjdemændene overdragen, maa enhver Söjdemand kunne gaa i Havgen til alle Tider og overalt til Røgting, ogsaa med Hund, naar Indskrænkninger heri ikke ere fastsatte ved hans Antagelse.

ad §§ 39 og 40.

I disse §§ ere Söjdemandens Rettigheder og Pligter yderligere fremsatte, og vi finde derved blot Anledning til at bemærke, at da enhver Havge eller Havgepart har sin egen Økonomi med Hensyn til de Steder, paa hvilke Söjden i de forskellige Aarstider holdes, og andet mere, er det af Vigtighed, at den tiltrædende Söjdemand instrueres af den fratrædende. Fjældgangen efter Springlammene er i Almindelighed endt ved Midten af hvert Aars Januar Maaned, og til den Tid maa en Mand, der i det hele er skikket til at være Söjdemand, kunne have sat sig ind i den ham betroede Havges Egenheder.

§ 41.

Naar nogen Söjdemand ved Røgtingen ønsker at søge efter sin Havges Söjd i en fremmed Havge, skal han hver Gang derom underrette en Söjdemand i den fremmede Havge saa betids, at de kunne følges eller ved Markeskel mødes. Den Söjdemand, der saaledes har sendt Bud, maa gaa over Markeskel, men dog kun med fast Hund.

ad § 41.

Frdgn. af 2. April 1698, § 7, giver Regler for, hvorledes man under Røgting og Fjældgang skal forholde sig med Hensyn til Nabohavgerne. Den rigorøse Bestemmelse, at man, for under Røgtingen at kunne gaa *til* Markeskellet, skal sende Bud til sin Nabo, er i Praksis for længst afskaffet, og der har, under de stedfundne For-

handlinger, blot været Kvæstion om, hvor vidt det maatte kunne tillades Söjdemanden, uden Budsendelse at *overskride* sin Havges Grænser og gaa ind i Nabohavgerne, for at søge efter sine Faar. — Da Söjdemanden er en Person, hvem meget er betroet, og da det syntes at være i begge de paagældende Parters Interesse, at Söjden saa hurtigt som muligt vistes tilbage i sin egen Havge, blev det foreslaaet, at det maatte være enhver Söjdemand tilladt, i fremmed Havge at hente sin Söjd, naar han fra Grænsen med Bestemthed kunde kende, at det var hans; men man har almindeligen holdt for, at det vilde være meget betænkeligt at indrömme en saadan Frihed, og at Markeskellets Hellighed fremdeles bör ved Loven forsvares. Som Grund for, at denne Frihed var mindre nødvendig, anførtes af flere det Faktum, at Söjden ved omhyggelig Røgt kan afrettes saaledes, at den, naar Söjdemanden kalder höjt, af sig selv løber tilbage til sit eget Territorium.

Vi have derfor bragt i Forslag, at der, for at kunne søge sin Söjd i fremmed Havge, skal göres Bud til en af dennes Söjdemænd; men tillige, at en saadan i betimelig Tid sendt Underretning skal for vedkommende medføre Berettigelse til angerløs at gaa over Markeskel, naar kun hans Hund ikke følger ham ubunden. Hvis der ikke tillægges Budsendelsen en saadan Virkning, vil den chikanøse Mand have det i sin Magt, at tilintetgöre sine Naboers Bestræbelser for god Orden i Havgen og til sidst ifølge § 10 kunne paastaa, at de Faar, der have gaaet i hans Havge, skulle aftages.

§ 42.

Ved al Fjældgang efter Uld og Slagt skulle Söjdemændene gøre Samgangsbud, med Aftens Varsel, til de paagældende Grander; for Undladelse af saadant Bud ere Havgens Söjdemænd ifaldne en Mulkt af 1 Rbd. Sølv.

ad § 42.

Sidstbemeldte § 7 i det gamle Söjdebrev bruger Ordet „Samgang", men kun som en Forsigtighedsregel indbyrdes mellem *Samejere*, hvad enten deres Havge er i Fællig eller Kending. Om saadan Samgang vil der nu, da hver Havgepart røgtes af bestemte Söjdemænd, hvis Gang er reguleret ved deres Antagelse, aldrig være Spörgsmaal; men derimod har man stedse bibeholdt den Art af Samgang, som er en gensidig Kontrol imellem *Nabohavger*, saaledes, at en Mand fra den tilgrænsende Havge møder efter Aftensvarsel, naar Fjældgang skal finde Sted, for at være Vidne til, at ingen Faar fra hans Havge miste Ulden eller Lammene under Naboens Fjældgang. Dette er en særdeles gavnlig Skik, som forebygger mange, ellers let mulige Uordener og Stridigheder, og Naboerne ere ogsaa saaledes gensidigen hverandre til Hjælp ved Fjældgangen, da Samgangsmanden stedse regnes med til Fjældskiben og maa være en duelig Mand, hvis han skal kunne opfylde sin Bestemmelse. Endeligen er det ogsaa af Vigtighed til Vedligeholdelsen af Markeskellene, især hvor disse ikke ere naturlige, men grunde sig paa Traditioner, at kyndige Mænd fra begge Havger eller Havgeparter flere Gange om Aaret have en bestemt Anledning til, i Samfund at befare Grænserne.

For Undladelse af at göre Samgangsbud, have vi foreslaaet, at en Mulkt af 1 Rbd. maatte paalægges Söjdemanden, efterdi han, i Overensstemmelse med Tid og Vejrlig, har at regulere Fjældgangen.

§ 43.

Naar ikke nogen møder til Samgang, maa der fra den Havge, hvis Söjdemænd saaledes have givet Samgangsbud, under Fjældgangen gaas over Markeskel, dog kun med fast Hund.

ad § 43.

Ikke alene for den sidstomhandlede Kontrol er det vigtigt, at Samgang finder Sted, men ogsaa for at de Faar, der muligen kunne være strejfede ind i Nabohavgen, kunne erholdes tilbage, og faas i Ratten. Vi have derfor ogsaa troet at burde henstille, at det, hvis Samgangsmanden udebliver, dog skal være de paagældende Söjdemænd, som have gjort lovligt Bud, tilladt at gaa over Markeskellet paa en saadan Maade, at derved ingen Skade kan foraarsages, hvilket ogsaa stemmer med det i og til § 41 anførte.

§ 44.

Söjdemændene skulle med Aftens Varsel göre Tilsigelse til Fjældgange. Enhver af den tilsagte Fjældskiben, som udebliver, uden i Tide at have meldt lovligt Forfald, skal bøde 64 Skilling Sølv.

ad § 44.

Ifølge det ovenfor udviklede vil det være en naturlig Pligt for Söjdemændene, at de skulle tilsige de til Fjældskiben hørende Personer til Fjældgang. Da Söjden under Fjældgangen skal drives over et udstrakt, ofte vanskeligt og farligt Terrain, og da Fjældskiben af økonomiske Hensyn er bestemt saa liden som muligt, kan den hele Fjældgang let mislykkes, dersom blot een af de fornødne Personer udebliver. Det har derfor forekommet os nødvendigt, at Mulkt bestemtes for den modvilligen udeblivende, og, ligesom dette har mødt alles Bifald, saaledes er det ogsaa efter Forsamlingens udtrykkelige Ønske, at denne Mulkt er foreslaaet til 64 Sk., som synes os at være temmeligt höjt. Man ytrede nemlig, at Mulkten maatte være følelig og höjere end en almindelig Dagleje, da vedkommende muligen ellers vilde foretrække at fortjene en saadan, naar Lejligheden dertil frembød sig.

§ 45.

Naar Söjdemænd under Røgting eller Fjældgang træffe fremmed Söjd i Havgen og kende, at den hører hjemme i en Nabohavge, bör de jage den tilbage.

§ 46.

Kende de ikke den antrufne fremmede Söjd, eller hører denne hjemme i en ikke tilgrænsende Havge, skulle de ved förste Lejlighed, som gives, oplyse Antal og Lød, og lade Söjden derefter forblive gaaende i Havgen, indtil Ejeren melder sig for at hente den, eller indtil förste Fjældgang.

§ 47.

Efter Fjældgang skulle Söjdemændene, dersom de kende Mærket, enten sende saadan fremmed Söjd til Ejeren eller skikke ham Bud; og skal Ejeren være pligtig at aftage denne i hans fraliggende Havge hjemmehørende Söjd (Skota-Söjd), saafremt den næste Aar strejfer tilbage. I modsat Fald er Söjden konfiskabel.

§ 48.

Er den antrufne Söjd utydeligt mærket og aargammel, bör den bringes til Sysselmanden. Umærkede Lam, som om Høsten antræffes, tilfalde den Havgepart, i hvilken de blive forefundne.

ad §§ 45—48.

Disse §§ omhandle, hvorledes der skal forholdes, naar fremmed Söjd under Røgt eller Fjældgang træffes i Havgen, og bliver da Omgangen forskellig, eftersom Söjden hører til en tilgrænsende eller en ikke tilgrænsende Havge, eftersom Mærket kendes eller ikke kendes.

Enhver duelig Söjdemand kender med Lethed ikke blot Nabohavgernes Mærker, men selve Faarene, der gaa ved Grænsen, naar han blot ser dem, og det er en naturlig Pligt for ham, at han jager dem tilbage, naar de strejfe ind i hans Havge. I Reglen opfyldes ogsaa denne Pligt, men det vilde være odiøst at bestemme *Straf* for Ikkeopfyldelsen af den, da det er saa godt som umuligt at bevise, at den med Vidende og Vilje er krænket, og derfor have vi troet at burde lade det bero ved en Udtalelse af Princippet.

Hvis den antrufne fremmede Söjd ikke kendes, eller det ses, at den ikke hører til en af Nabohavgerne, skal Antal og Farve (Lød) straks bekendtgöres, hvilket sker ved rejsende, efter Kirketjenesten og paa lignende Maader, men for Resten maa saadan Söjd ikke jages ud af Havgen, förend Ejeren melder sig, eller indtil næste Fjældgang, da man i Ratten kan tage den, og saaledes, ved at se paa Mærket, faa Vished om, hvor den hører hjemme. Enten sendes den da til sin Ejer, eller han underrettes om, at han kan afhente den.

Disse Forpligtelser, som ofte kunne medføre megen Besvær, efterkommes, ifølge Landsskik, uden at nogen Erstatning gives eller forlanges for dem. Enhver er sig bevidst, at den Velvilje, han i Dag viser, kan han den følgende Dag selv trænge til, og det er vor Overbevisning, at den færøske Befolkning i de her omhandlede Henseender viser en særdeles eksemplarisk Konduite.

Naar Söjd *gentagende* strejfer fra sin egen til en fraliggende Havge — den saakaldte Skotasöjd —, bör den efter Landsskik aftages, og hertil have vi troet at burde föje den Bestemmelse, at den i modsat Fald skal konfiskeres; thi denne Overhørighed mod Lovens Bydende er bevislig.

Med Hensyn til det i § 48 om utydeligt mærket Söjd indeholdte, maa vi refererе os til, hvad der til § 17 er fremsat.

Det sker ikke sjælden, at Lam, som af en eller anden Aarsag forvildes, ikke blive mærkede, og det er da Landsskik, at de tilfalde den Havgepart, i hvilken de om Høsten forefindes. Vi have troet at burde bibeholde denne Bestemmelse som den, der paa den simpleste Maade opløser et i og for sig tvivlsomt Spörgsmaal, og vi have ogsaa alene paa Suderøen, hvis Söjdebrug i flere Henseender er afvigende fra de andre Øers, forefundet en ogsaa i dette Tilfælde afvigende Skik.

§ 49.

Söjdemændene skulle saa vidt muligt foretage al Mærkning paa Ratten ved Fjældgang. De Lam, som ikke til rette Tid faas mærkede, maa Söjdemændene mærke, naar og hvor de siden antræffe dem i Havgen; dog skulle de i saa Fald snarest muligt derefter vidnesfast anføre paa Karvestokken (Tællestokken), hvad de saaledes have mærket.

§ 50.

Den uvedkommende, som paa egen Haand befatter sig med at mærke, bör for hvert Lam, som han saaledes har mærket, bøde 1 Rbdlr. Sølv.

§ 51.

Enhver, som i svigagtig Hensigt mærker eller ommærker Söjd, skal straffes som for Tyveri.

§ 52.

Det skal nöje efterses, om Moderfaar, som ikke ere hjemmehørende i Havgen, komme i Ratten ved Fjældgang, og dersom noget saadant Faar er kommen imellem Havgens egen Söjd, skal det betegnes med et Baand (Sløver), for at det, naar det kommer tilbage til den Havge, hvor det hører hjemme, kan vides, at det har været i Rat. Saafremt dette iagttages, skal det ikke anses for mislig Omgang, at et saadant Faars Lam faar den Havges Mærke, i hvilken det er antruffet.

ad §§ 49—52.

Frdgn. af 2. April 1698, § 3 *in fine* og § 6, giver Regler for, af hvem Lammene skulle mærkes, og bestemmer Straffen for ulovlig eller svigagtig Mærkning. Naar det i § 3 siges, at den, som ejer Moderen, skal mærke Lammet, da er denne Regel aabenbart givet for en Havge, i hvilken der er Kending, og kan ikke anvendes nu, da det almindelige Havgebrug er Fællig.

Paa Grund heraf, og i Henhold til, hvad der ovenfor er anført, formene vi, at ingen anden end Söjdemændene bör være berettigede til at mærke Lam, og at disse derhos bör saa vidt muligt udføre dette Arbejde paa Ratten og under Fjældgangen; thi dér sker denne Handling, hvorved Lammene approprieres, offentligt og under Kontrol af een eller flere Samgangsmænd. Mærkningen foregaar saaledes, at een af Söjdemændene anbringer Mærket paa Lammenes Øren, medens en anden, hvergang et Lam er mærket og slippes ud af Ratten, paa en dertil indrettet Kæp (Karvestokken) indskærer en Streg, paa den ene Side for Vædderlammene, paa den anden for Hunlammene. Det er imidlertid næsten stedse Tilfældet, at flere Lam ikke blive mærkede under Fjældgangen, idet de undslippe, medens de drives til Ratten, og disse formene

vi, at Söjdemanden maa være berettiget til senere at mærke, naar han træffer dem ved Havgegang, men dog saaledes, at han straks har, vidnesfast at tilföje dem paa Karvestokken, der er den eneste Kontrol imellem Havgens Interessenter og Söjdemændene.

Da vi saaledes antage, at Söjdemændene alene bör være kompetente til at mærke Lammene, formene vi ogsaa, at enhver anden, som befatter sig hermed, bör, om hans Hensigt dermed endogsaa har været aldeles uskyldig eller god, være hjemfalden til Böder derfor. En saadan Strenghed forekommer os nødvendig, for at sikre imod uvedkommendes Indblanding i Anliggender, for hvilke Söjdemændene bör være saavel Havgens Ejere, som ogsaa Nabohavgerne, ansvarlige.

Det gamle Söjdebrev dikterer i § 6 forskellige Straffe for at „mærke i Löndom" og „at sætte sit Mærke ovenpaa en andens Mærke". Vi have ifølge det ovenfor udviklede troet, at *enhver* uberettiget Mærkning bör straffes, og at Forskellen i Straffegraden bör bero paa de Motiver, der have bevæget Gerningsmanden til at foretage den. Idet vi derfor, i § 50, have foreslaaet Mulkt for uberettiget Mærkning, have vi forment, at den svigagtige, hvad enten det paagældende Kreatur tilforn var mærket eller ikke, bör belægges med Tyvsstraf, og vi have saa meget mindre taget i Betænkning at foreslaa denne Straf, *da* Hensigten i begge Tilfælde har været at tilegne sig fremmed Ejendom, *da* Gerningsmanden er sig til fulde bevidst, at det paagældende Kreatur er en anden tilhørende, enten det har Mærke eller ikke, og *da* dette Bedrageri endeligen, ifølge Færøernes Lokaliteter, er let at udføre.

Vi have ovenfor haft Anledning til at beröre, at den fremmede Söjd, som findes i en Havge, drives i Ratten tillige med Havgens egen Söjd. Alle de Lam, som da komme i Ratten, mærkes med Havgens Mærke, skönt et eller flere af dem kunne tilhøre de fremmede Moderfaar; men det er ikke muligt at afgöre, hvilket Lam der tilhører det fremmede Faar, da Lammene under den Forvirring, der hersker i Ratten, forlade deres Mødre og först senere finde dem igen. Naar Söjdemanden saaledes ser, at der i Ratten findes fremmede Faar, som have Lam, — og det kan han skönne af Yveret —, saa veed han ogsaa, at Lammet har faaet hans Havges Mærke, altsaa et urigtigt. I saa Fald skal han binde et Baand om Halsen paa Moderfaaret (det saakaldte Sløver), for at tilkendegive, at det har været i Rat, og det antages da ikke for mislig Omgang, at Lammet har faaet et urigtigt Mærke. Denne Regel, som Landsskikken har sanktioneret, og som der findes Spor til i det gamle Söjdebrevs § 3 *in fine*, have vi optaget i § 52.

Femte Kapitel.

Om Gang i Havgen.

Da det i flere Henseender, navnligen for at forskaffe Faarene den tilbørlige Ro, for at forhindre dels Faaretyverier, dels at uberettigede tilegne sig Løsuld, m. v., er af Vigtighed for en Havgeparts Ejere, at Folk ikke have Ret til at gaa i den, naar og hvor de ville, have vi troet, ikke alene at burde optage den i Forordningen af 2. April 1698, § 7, indeholdte Bestemmelse om, at ingen uvedkommende maa gaa i Havgen uden ad de rette Böjgdeveje, men tillige nöjere, end sket er i den citerede Anordning, at burde bestemme, hvor vidt Gang i Havgen i det hele er tilladelig.

§ 53.

Ingen, der ikke i denne Anordnings Bestemmelser har særlig Hjemmel dertil, maa gaa i nogen Havge, undtagen ad de rette Böjgdeveje. Disse bör derfor betegnes med Stenvarder, der opføres og bekostes efter Marketal af hele den Böjgd, hvortil Havgen hører. Alle Spörgsmaal om disse Varders Antal, Störrelse og Betegning m. v. afgöres ved Amtmandens Resolution.

ad § 53.

Den almindelige Regel i Paragraffens Begyndelse have vi ikke troet at kunne fremsætte anderledes, end sket er, da det, som det vil godtgöres af det følgende, paa den ene Side ikke ubetinget er Ejerne tilladt at gaa i Havgen, naar og hvor de ville, og paa den anden Side andre end Ejerne kunne have en dels uindskrænket (Söjdemændene) dels indskrænket Ret til at gaa i Havgen uden for de almindelige Böjgdeveje.

Egentlige banede Veje haves her kun meget faa af, og det er derfor nødvendigt, at den Retning, hvori man kan og skal gaa, antydes ved bestemte Tegn, og som saadanne ere hidtil brugte Stenvarder; men da disse ogsaa anbringes i andre Hensigter, f. Eks. til at antyde Grænsen imellem tvende Havger, have vi anset det for nyttigt, at de Varder, der ere eller blive opsatte for at angive Böjgdevejene, betegnes paa en bestemt og ensformig Maade, som ved at anbringe et Kors af Tjære paa dem, og naar disse Kors derhos altid anbringes mod et og det samme Verdenshjørne, ville de tillige hjælpe til at forhindre, at Folk fare vild paa Fjældene. Det er ikke ualmindeligt, at der ligger saa tyk Taage paa Fjældene, at man kun kan kende de Genstande, der ikke ere mere end nogle faa Skridt borte, og det er derfor ikke ganske sjælden kun et Lykketræf, at den, der ikke er nöje kendt paa det Fjæld, han gaar over, ikke farer vild. Da Taagen derhos undertiden meget pludseligt lægger sig paa et Fjæld, kan det ikke altid tilskrives den paagældendes Uforsigtighed, at han kommer i saadan Nød.

Da vi have antaget, at Byrden ved at opføre de fornødne Stenvarder i en Del Tilfælde vilde blive for trykkende for Ejerne af den enkelte Havgepart, igennem hvilken Böjgdevejen gaar, og da disse Ejere ej heller ere de eneste, der nyde godt af, at Vejene göres kendelige, saa have vi troet det billigt, at alle Ejere og Fæstere i den Böjgd, hvortil hin Havgepart hører, bleve tilpligtede at udføre og bekoste dette Arbejde efter enhvers Marketal, og at de Beboere af Böjgden, som ikke dér selv eje Jord eller have saadan i Fæste, bör fritages for at deltage i disse Arbejder og Bekostninger. At Opsidderne ere ubetinget forpligtede til at udrede den Andel af Arbejdet og Bekostningerne, som falder paa den Jord, de have i Brug, have vi anset for utvivlsomt, og vi have derfor ikke fundet det fornødent at göre nogen speciel Bemærkning herom. Om og hvorvidt Opsidderen kan fordre Erstatning af Ejeren, maa formentligen bero paa den Kontrakt, der er oprettet mellem dem om Jordens Brug.

Lokaliteterne ere saa yderst forskellige, at det formentligen ikke er muligt at give en almindelig Regel for Vardernes Antal og Störrelse, for den Afstand, hvori de skulle staa fra hverandre, saaledes at alle mødende Tilfælde kunne afgöres umiddelbart efter samme, og vi have derfor anset det for rigtigst, at deslige Spörgsmaal afgöres ved Amtets Resolution.

§ 54.

Hvorledes Ejere og Brugere selv kunne gaa i Havgen, beror paa, om Söjden i en Havgepart haves i Fællig eller i Kending, og omtales i det følgende, dels i 2. Afdeling § 76, dels i 3. Afdeling § 82; dog ere de altid berettigede til, saa ofte Söjdemændene gaa i Havgen for at røgte Söjden, at følge med dem, for selv at se til deres Söjd.

ad § 54.

Uagtet vi ikke have troet her at burde fremkomme med fuldstændige Regler for Ejeres og Brugeres Ret til at gaa i Havgen, da denne Ret nemlig formentligen maa rette sig efter, om Söjden er i Fællig eller i Kending, have vi dog fundet det hensigtsmæssigt allerede her udtrykkeligen at udtale, at Ejere og Brugere under alle Betingelser maa være berettigede til at gaa i Havgen med Söjdemændene, naar disse røgte Söjden.

§ 55.

Fra den almindelige Regel om Gang i Havgerne tilstedes dog følgende Undtagelser:

a. Paa den Tid af Aaret, da Rossene bruges til at reje Tø (Gødning) eller Törv, er enhver berettiget til om Dagen at hente sine Ros, hvor han kan træffe dem.

Det samme gælder ogsaa, uden Hensyn til Aarstiden, for det Tilfælde, at nogen efter Tilsigelse fra Skydsskafferen skal levere Ros til Skyds. Ellers maa ingen gaa efter Ros i nogen Havgepart, uden i Forvejen at have anmeldt det for den vedkommende Söjdemand.

b. Enhver er berettiget til at hente sin Törv, naar han vil; ikkun skal han göre det om Dagen, og gaa ad den almindelige Vej.

c. De, der rive Bark, skrabe Korke, samle Steinamos, eller i andet saadant Ærinde gaa i Havgen, maa kun göre det om Dagen og kun paa den eller de Dage om Ugen, som Ejerne eller Söjdemændene dertil bestemme.

Dagen regnes i alle foranførte Tilfælde om Sommeren, det er fra 14. April til 14. Oktober, fra Klokken 5 om Morgen til Klokken 9 om Aftenen, og om Vinteren, det er fra 14. Oktober til 14. April, fra Klokken 7 om Morgenen til Klokken 4 om Eftermiddagen.

ad § 55.

Uagtet det vel efter almindelige Grundsætninger maa antages, at der tilkommer en Havgeparts Ejere og Brugere Ret til at formene en Ikke-Ejer og Ikke-Bruger at gaa i Havgeparten udenfor de almindelige Veje, saa medføre de lokale Forhold dog, at man herfra maa göre nogle Undtagelser, og disse have vi troet at kunne udtömme ved de i Paragraffen anførte trende Modifikationer.

ad a. Det er saa godt som intetsteds paa Øerne muligt at indhegne en Havgepart saaledes, at man derved kan forhindre Hestene fra at gaa ind i en fremmed Havge, og da Ejerne ikke kunne vide, i hvilken Havgepart de skulle søge deres Heste, vilde det paa den Tid af Aaret, hvor de jævnligen bruges, enten til at bortføre Gødningen eller til at hjembringe Törven, være til alt for stor Tidsspilde, om det blev dem paalagt at sende Bud til hver enkelt Havgeparts Ejere, forinden de der søgte efter deres Heste. Det samme gælder om det Tilfælde, at Hestene skulle bruges til Skyds, og det vilde derhos ofte være umuligt for Ejerne at skaffe dem til Veje i behörig Tid, naar de Böjgder, hvis Havger støde til hans Havgepart, ligge i forskellig Retning og i betydeligere Afstand fra hans Bolig. For at disse og især den sidste Undtagelse fra det almindelige Forbud mod at gaa i Havgen, ikke skal misbruges i ulovlig Hensigt, har man troet, ubetinget at burde indskrænke Retten til at søge efter Ros saaledes, at det dog kun maa ske om Dagen, og at den, der vil søge efter Ros til Skyds, uden forinden at underrette Havgepartens Ejere derom, skal af Skydskafferen være tilsagt til at skydse med Ros.

ad b. Det er som oftest umuligt for Indbyggerne, om Sommeren at faa al deres Törv hjem til deres Hus, hvorimod de i Almindelighed hjembringe den hele Aaret om, efterhaanden som de bruge den. For saa vidt muligt at sikre Ejeren for, at Gang efter Törv ikke skal misbruges som Paaskud for at komme i Havgen i ulovligt Ærinde, har man ogsaa troet at burde indskrænke Retten til at gaa efter Törv derved, at dette kun er tilladt om Dagen.

ad c. *Bark*, Rødderne af *tormentilla erecta*, er den Substans, hvormed Indbyggerne tilberede de Skind, de bruge til Klæder og Fodtöj.

Korke og *Steinamos* (*lichen tartareus* og *saxatilis*) ere Mosvækster, der bruges til Uldgodsets Farvning.

I Almindelighed samler ingen större Kvantiteter af disse Genstande, end han selv bruger, og de ere ikkun sjælden at erholde til Købs; men derfor er det ogsaa af Interesse for Indbyggerne at have Ret til selv at opsøge og hente dem.

Om en Havges Ejere end efter den strenge Ret oprindeligen have været berettigede til at nægte Ikke-Ejere at tilegne sig disse Genstande, saa har dog enhver hidtil haft saa godt som uindskrænket Adgang til at sætte sig i Besiddelse af dem, og vi have derfor ikke troet, at denne Ret ganske kan betages Ikke-Ejerne; men paa den anden Side have vi fundet det billigt, at den dog begrænsedes saaledes, som er sket i § 55, da det derved bliver Söjdemændene muligt at paase, at ingen, under Paaskud af at ville søge efter de nævnte Genstande, i ulovligt Ærinde gaar i Havgen.

Aarets Inddeling i Vinter og Sommer er her sket efter Loven og efter hvad der i Almindelighed er vedtaget blandt Indbyggerne. Ved at bestemme, til hvilket Klokkeslæt Dagen begynder og ophører, har man søgt, saa vidt muligt at rette sig efter det, der i Virkeligheden her finder Sted.

§ 56.

Efter Løsuld og Fugleæg maa de, der som Ejere eller Brugere dertil ere berettigede, ikke gaa undtagen i Samfund, medmindre anden Regel herfor er vedtaget.

ad § 56.

Faarene klippes ikke her paa Øerne, men Ulden tages een Gang om Aaret af dem; dette sker i Juni Maaned, og skönt der, med et Mellemrum af omtrent 8 Dage, gaas 2 à 3 Gange til Fjælds, for at tage Ulden af Faarene, kan det dog ikke undgaas, at enkelte Faar enten ganske eller til Dels kaste Ulden, inden Fjældgangene begynde, eller imellem disse, fordi Ulden nemlig ikke løsnes lige tidligt paa alle Dyrene. Det er den Uld, som Faarene saaledes tabe, der kaldes Løsuld.

At samle Løsuld og Fugleæg er almindeligen erkendt at være en Ret, der kun tilkommer Ejere og Brugere af en Havgepart; men hidtil har enhver af disse gaaet efter dem, naar han har haft Lyst dertil. For imidlertid at forebygge den Uorden, som derved i flere Henseender er foraarsaget, have vi fundet det rigtigst at indskrænke den enkelte Ejers eller Brugers Ret i denne Henseende saaledes, som sket er.

§ 57.

Hvo der bevisligen gaar anderledes i nogen Havge, bøde hver Gang derfor 1 Rbd. Sølv.

ad § 57.

Da den i Fdgn. af 2. April 1698, § 7, for denne Forseelse fastsatte Mulkt forekom os at være passende, have vi ikke fundet Anledning til at foreslaa nogen anden.

Sjette Kapitel.

Om Hundehold og Gang med Hunde.

§ 58.

Ejerne og Brugerne af Jordegodset i hver Böjgd skulle, efter Stemmeflerhed ifølge deres Marketal, paa Grandestævne afgöre, hvor mange Hunde der maa holdes i Böjgden. Paa samme Sted og Maade vedtages det ogsaa, hvorledes Söjdemændene i Böjgdens forskellige Havgeparter skulle føre deres Hunde med sig, naar de ere nødsagede til at gaa igennem en fremmed Havge, for at komme til deres egen. Alle disse Bestemmelser protokoleres af Sysselmanden.

Derimod kunne Ejerne og Brugerne af hver Havgepart, ligeledes efter Stemmeflerhed, meddele deres Söjdemænd Regler for, hvorledes de, i deres egne Havger, skulle gaa med Hund.

ad § 58.

Skönt det ligger i de færøske Grundbesidderes egen Interesse, at der, paa hvert Sted, ikke holdes flere Hunde, end de absolut fornødne, og at der ikke omgaas saaledes med Hunde, at deraf kan opstaa Skade for Landets bedste Frembringelse, Faarene, — ere Uenigheder om Rettigheden til Hundehold, om Gang med Hunde dog

langtfra sjældne. At eje en Hund, at blive ledsaget af den, er et udvortes Tegn paa at være Havgens Røgt betroet, og dette er derfor en Genstand for den unge færøske Mands særdeles Attraa.

Det gamle Söjdebrevs § 8 giver Bestemmelser for Hundeholdet og paalægger Sysselmanden samt „de bedste Mænd" i Böjgden paa hvert Sted at regulere det; men denne Bestemmelse indeholder i sig Anledning til Uenighed, da de störste Grundbesiddere ikke altid ere de bedste Dommere om Söjdebruget, men derfor dog ikke ville finde sig i at være udelukkede fra Stemmeret angaaende Hundeholdet, og de smaa Lodsejere, hvis Antal i Reglen er det langt overvejende, have den samme Interesse som de större i, at kun de nødvendige Hunde tilstedes i Böjgden.

Vi have derfor troet, at enhver i Havgen interesseret burde, i Forhold til sin Ejendom eller Besiddelse, have Stemmeret angaaende Hundeholdet, samt at Hundenes Antal bör bestemmes for den hele Böjgd under eet, ikke for hver enkelt Havgepart især, fordi det selvfølgeligen let kan blive til alles Tab, dersom eet Parti i Böjgden vilde holde utilbørligt mange Hunde.

Med Hensyn til den imellem et Böjgdelags Indbyggere herskende Tone og gode Forstaaelse samt i Forhold til Lokaliteterne, kan der finde megen Forskellighed Sted betræffende den Maade, hvorpaa det ønskes, at Söjdemanden skal føre sin Hund igennem en andens Havgepart i den samme Böjgd, og vi have derfor anset det for rigtigst, ikke at foreslaa nogen almindelig Regel for saadan Gang med Hunde, men derimod henstillet, at det maa overlades vedkommende ogsaa herom at foreskrive sig selv Love efter Stemmeflerhed og Ejendom.

Hvorledes Hunden skal bruges i hver enkelt Havgepart, angaar alene de i samme lodtagne Personer, og det synes derfor at ligge i Sagens Natur, at de maa kunne i denne Henseende foreskrive deres fælles Tjener, Söjdemanden, Regler, ligeledes efter Stemmeflerhed. Ethvert Steds Skik og Brug samt den naturlige Beskaffenhed af de forskellige Havgeparter medfører ogsaa i denne Henseende betydelige Uoverensstemmelser.

§ 59.

Naar nogen Mand gaar med Hund igennem et fremmed Böjgdelags Havge, skal han have den fast. Herfra undtages alene det Tilfælde, at en Flok Faar skal drives ad den almindelige Böjgdevej, hvortil det maa være tilladt at bruge løse Hunde.

ad § 59.

I Reglen er der ingen Anledning til at gaa igennem et fremmed Böjgdelags Udmark med Hund, hvorimod saadan Gang kan foraarsage megen Ulempe, ikke alene fordi den unge og utilvante Hund jager og skambider Faarene, men ogsaa derved, at den Skade, som den paagældende Havges egne Hunde muligen göre, kan tilskrives de fremmede Hunde, der ere passerede igennem Böjgden. Saadan Gang kan saaledes bevirke, at en skadelig Hund ikke afskaffes, og at Uenigheder opstaa imellem Indbyggerne angaaende, af hvis Hund Faarene ere bidte eller jagede. Det har derfor ikke forekommet os at være nogen for stor Indskrænkning, naar det befales, at den, der endeligen vil føre en Hund med sig igennem et fremmed Böjgdelags Udmark, skal have den „fast", det er, efter færøsk Talebrug, lede den i en Snor. At herfra er undtaget det Tilfælde, at en Faareflok skal drives ad Landevejen, er begrundet i Nødvendigheden, og der er ej heller meget at befrygte ved at tillade dette; thi, naar den blot nogenlunde afrettede Hund har en bestemt Forretning at udføre, løber den ikke efter fremmede Faar.

§ 60.

Holder nogen en Hund, som ikke er samtykt, da kan den straks vidnefast afsiges af enhver Ejer i Böjgden, og Hundens Ejermand har at erlægge en Mulkt af 2 Rbdlr. Sølv; den usamtykte Hund, som saaledes er afsagt, skal straks holdes indelukket og inden 8 Dage afskaffes. Mulkten gentages for hver Gang 8 Dage, denne Bestemmelse siddes overhørig, og den afsagte Hund kan derhos, hvis den antræffes udenfor Ejerens Bopæl, angerløst dræbes.

ad § 60.

Hvis nogen holder en Hund, som han, efter de paa Grandestævnet tagne Bestemmelser, ikke er berettiget til at holde, da har han krænket den Lov, som af de dertil kompetente er givet for Böjgden, og vi anse ham desaarsag for straks at burde erlægge en Mulkt, hvis Störrelse vi, i Henhold til det gamle Söjdebrevs § 8, have foreslaaet til 2 Rbdlr. Sølv.

Da det mulig kan interessere den paagældende at faa den ulovlige Hund bortskaffet paa anden Maade end ved at dræbe den, have vi forment, at en Frist af 8 Dage kunde indrömmes ham dertil, naar han i denne Tid holder Hunden indelukket, og at Mulkten bör gentages, hvis han overskrider denne Termin med andre 8 Dage. Det gamle Söjdebrev tilstaar ubetinget Frihed til at dræbe den ulovlige og afsagte Hund; men, da denne Bestemmelse kan give Anledning til Misbrug, idet man, efter Ordene, er berettiget til at dræbe Hunden i Ejerens Hus, synes det ikke overflødigt, udtrykkeligen at bemærke, at saadant kun kan tillades, hvis Hunden antræffes uden for Ejerens Bopæl.

§ 61.

For ulovlig Gang med Hund, hvad enten den udøves i egen eller i fremmed Böjgd, bødes 2 Rbdlr. Sølv, om endog ingen Skade derved er foraarsaget.

ad § 61.

Efterdi Gang med Hunde paa anden Maade end den, som ved Lov bliver bestemt, kan bevirke megen Skade og fremkalde betydelige Uenigheder, have vi anset det for nødvendigt at bringe i Forslag en klækkelig Mulkt for saadan Overtrædelse, nemlig 2 Rbdlr. Sølv, i Stedet for de i det gamle Söjdebrev bestemte 2de Lod Sølv.

§ 62.

Al den Skade, som af Hunde foraarsaages, skal deres Ejer, efter lovligt Skön, erstatte; herfra undtages alene den Skade, som de samtykte Hunde förste og anden Gang forøve under Fjældgang, Røgt eller Samkvem i den Havge, hvor de lovligen bruges.

ad § 62.

Det er saavel en naturlig Pligt som ogsaa i Overensstemmelse med Lovens 6te Bogs 10de Kapitel, at den Skade, som af Hunde foraarsages, skal, under lovlig Omgang, erstattes af deres Ejere. Bemeldte Lovkapitels 6te Artikel bestemmer rigtignok for den, förste Gang ved en Hund foraarsagede Skade, halv Erstatning, for hver af de følgende Gange hel; men vi have, med Hensyn til de i det gamle Söjdebrev indeholdte Bestemmelser, der forekomme os vel begrundede i de for Landet særegne Forhold, — ifølge hvilke den unge, endnu ikke afrettede Hund maa medtages i Marken og slippes løs mellem Faarene, — forment, at den Skade, som af en lovligen holdt og brugt Hund foraarsages, de tvende förste Gange ikke bör medføre nogen Erstatningspligt.

§ 63.

Skadelige Hunde, som selv gaa bort i Marken og bide Faar, skulle straks af Ejerne afskaffes, og, dersom denne, efter at være vidnesfast underrettet om, at hans Hund har forøvet saadan Skade, ikke inden 8 Dage skaffer den bort, skal han erlægge en Mulkt af 2 Rbdlr. Sølv, og derhos erstatte al den Skade, som Hunden, efter at være afsagt, anretter; for hver Gang 8 Dage, Hunden forbliver i Böjgden, gentages Mulkten.

ad § 63.

De Hunde, som selv gaa bort i Marken og bide Faar, stemples i det gamle Söjdebrev som „skadelige Hunde", og der er ikkun indrömmet deres Ejer Frihed for Erstatningspligt for den förste Gang, Skade tilföjes af saadanne Hunde, hvorhos de

straks skulle afskaffes. Det forekommer os billigt, *at* Ejeren fremdeles bliver ansvarsfri for den første Gang anrettede Skade, da han hidtil har været uvidende om, at hans Hund har en saadan fordærvelig Tilböjelighed, men ligeledes, *at* han straks skal bortskaffe Hunden, naar han vidnesfast er underrettet om dens Skadelighed, og fra dette Öjeblik staa til Ansvar for den. En Hund, som den vilde Natur i den Grad faar Overhaand hos, at den af egen Drift jager i Udmarken, er her overmaade farlig, da den dræber Faar og Lam ikke alene for at mætte sig, men af Lyst. Det fortælles, at en saadan Hund har dræbt indtil 20 Faar i meget kort Tid, og at flere Böjgders Mandskab maatte anstille en formelig Klapjagt efter den, forinden man kunde faa den dræbt.

§ 64.

Laaner nogen sin Hund ud, og deraf sker Skade, skal Ejeren tilsvare samme, hvorimod Laantageren selv har at erlægge Mulkten for ulovlig Gang med Hunden.

ad § 64.

I Almindelighed er det vistnok bedst, at en Hund ikke udlaanes, fordi den villigst lystrer sin egen Herre, og, naar Hundeholdet reguleres paa en tilfredsstillende Maade over det hele Land, vil det ogsaa kun i ganske enkelte Tilfælde være en Nødvendighed, at Laan af Hunde attraas. Paa disse Grunde have vi henstillet, at Laangiveren skal tilsvare den Skade, som hans Hund forøver, medens den er i Laantagerens Værge, men derhos, for Tydeligheds Skyld, ikke anset det for overflødigt at tilföje, at den Strafskyld, som Laantageren selv paadrager sig ved ulovlig Gang med Hunden, er Laangiveren uvedkommende.

§ 65.

Antallet af Vâer- eller Agtinge-Hunde og Fuglehunde, hvor disse endnu maatte ønskes brugte, bestemmes paa samme Maade, som i § 58 er foreskrevet, og i øvrigt blive de om Söjdehunde givne Bestemmelser ogsaa anvendelige paa disse Hunde.

Saavel Vâer- som Fuglehunde bör, efter den hidtil brugelige Skik, være af den mindste Art.

ad § 65.

Foruden Söjdehunde, der bruges til den egentlige Faarerøgt, anvende Færingerne ogsaa Hunde til at holde Faarene borte fra Indmarken, og saadanne Hunde kaldes Vâer- eller Agtinge-Hunde. Da der af disse blot fordres den Tjeneste, at de skulle være vagtsomme, og ved idelig Bjæffen skræmme Faarene fra den dyrkede Jord, men de ikke maa kunne tilföje Faarene Skade, er det Landsskik, at dertil skal haves de mindste Hunde.

Fuglehunde ere i Fortiden jævnligere brugte end nu, og det er os kun bekendt, at man endnu anvender dem paa Øen Nolsø; de bruges til at opspore Lunden, *alca arctica*, og udtage den af de Huler, som denne Fugl graver til Rede og Bolig. Saavel paa Grund af den Brug, hvortil de ere bestemte, som ogsaa for at en ulovlig Söjdehund ikke skal skjules under Benævnelsen „Fuglehund", er det ligeledes Landsskik, at disse Hunde skulle være af den mindste Art.

Betræffende saavel Agtinge- som Fugle-Hunde have vi troet, at deres Antal burde fastsættes paa samme Maade som de øvrige Hundes, og at ulovlig Omgang med dem maatte medføre samme Straf og Ansvar, som der vil blive at bestemme for lignende Omgang med Söjdehunde.

Efter de nuværende Forhold her paa Færøerne bruges Lænkehunde aldeles ikke, hvilket vi have troet at burde bemærke, da en saadan Hund, ifølge det foreslaaede, maatte være ulovlig, naar den ikke var samtykt.

Syvende Kapitel.

Om Agting.

§ 66.

Hvør söjdehöje Gærder ikke haves, skulle om Agtingen oprettes faste Bestemmelser.

ad § 66.

Indmarken eller Bøen paa Færøerne er adskilt fra Udmarken ved et Gærde, der, efter ethvert Steds Brug eller Beskaffenhed, er höjere eller lavere, er opført enten ganske af Sten eller af Sten og Grönsvær, fær. Flag, eller alene af Flag. Gærderne af Flag ere fordærvelige, da de medføre, at Marken aarligt bliver berøvet en Del af sit noksom tarvelige Dække, og de anvendes ogsaa kun dér, hvor der ikke findes Sten, eller hvor Stengærder, paa Grund af Jordsmonnets Dannelse, ikke kunne staa.

Naar et Gærde naar op under en höj Mands Arm — N. L. 3—12—16 siger: „op under en Mands Arm" —, eller er 2 ½ Alen höjt, kaldes det „söjdehöjt", og anses i Reglen for da at være saa höjt, at Faarene ikke kunne springe over det. Et saadant Gærde værger imidlertid ikke for alle Faar; thi de færøske Faar ere vante til paa Fjældene at göre meget dristige Spring, og om Foraaret, naar Indmarken begynder at grönnes, men Udmarken endnu er uden Vækst, anstrenge de sig til det yderste for at komme ind paa Bøen. Men desuden ere kun meget faa Gærder paa Færøerne söjdehöje, de allerfleste ere alene „nöjdehöje", det er saaledes beskafne, at de værge for Kør og Heste, og derfor maa der hele Sommeren igennem „agtes", det vil sige, bestemte Mænd maa om Natten jævnligen efterse, at Faarene holdes fra Bøen. Lige saa vigtigt som det er for Bøens Ejere, at deres Korn, Kartofler og Græs bevares imod Faarenes Ødelæggelser, lige saa vigtigt er det ogsaa for Ejerne af den til Bøen grænsende Havgepart, at Agtingen sker paa en lemfældig Maade, saa at Faarene ikke lemlæstes af Mennesker eller Hunde, naar de jages ud af Bøen, og, da hele Böjgden er lodtagen i Bøen, men i Reglen kun en Del af den i den Havge, hvis Faar have Gang i Bøen, er det en Selvfølge, at der af dette Forhold fremkommer idelige Uenigheder om Forurettelser og Skadeserstatning paa begge Sider. Det var, da Bø-Agtingen staar i en saa nöje Forbindelse med Söjdebruget, vor Hensigt at forsøge, ved denne Lejlighed at faa Forholdet med Gærderne reguleret ved en almindelig Lov, og vi foreslog derfor, paa alle Vaartingene, for den forsamlede Almue, om det skulde lovbestemmes, at söjdehöje Gærder alle Vegne burde oprejses, at Bøen og Havgen i bestemte Forholde skulde bekoste Gærderne, at Lönnen for Agtingen skulde reguleres, og Bestemmelser tages om Gærdernes Vedligeholdelse. Alle anerkendte vel det ønskelige i, at disse Forholde bleve lovbestemte; men der fremkom tillige, ikke alene fra de forskellige Sysseler, men fra de forskellige Böjgder i samme Syssel, en saadan Masse af afvigende Skikke og Anskuelser om, hvad der i denne Henseende er ret, at vi indsaa Umuligheden af at kunne forene alle disse, hinanden ganske modstridende Anskuelser, ligesom vi ej heller have vovet, i denne Henseende at bringe nogen almindelig Regel i Forslag. Vi henvise herved til de Besvarelser, som ved Vaartingene i denne Henseende ere fremkomne, til den Forskellighed, der har ytret sig med Hensyn til, om Bøen eller Havgen skal betale for Agtingen, om hvem Skadeserstatningspligten paaligger, om hvorledes Gærder skulle göres og vedligeholdes. Særdeles vigtig forekommer os den oftere fremførte Bemærkning, at kun de Dele af Bøen, der ligge Gærderne nærmest, skulle vedligeholde dem, fordi disse Dele, da Bøen deltes, ere aflagte större og bedre end de Dele, som ikke ere besværede med nogen saadan Pligt. Thi, hvis dette Sagn er grundet paa Fakta, vilde det være ubilligt, uden alle vedkommendes Samtykke, at dele Gærdet efter Marketallet i den Bø, som det hegner for, og derefter paalægge enhver at vedligeholde et bestemt Stykke af Gærdet, men i modsat Fald vilde dette være den naturligste og letteste Maade til at ordne Vedligeholdelsen paa.

Men, skönt vi saaledes ikke have vovet at foreslaa nogen almindelig Regel for denne höjst vigtige Sag, tro vi dog, at der vilde være ikke ubetydeligt vundet, dersom det maatte blive lovbestemt, at der paa ethvert Sted, hvor det er nødvendigt, skal om Agtingen oprettes faste Bestemmelser, der vel i Almindelighed vilde komme til

at stemme med de for Stedet nu bestaaende og gældende Skikke. Der vil paa denne Maade kunne erholdes Sikkerhed for, af hvem et affældigt Gærde skal repareres, hvorledes og af hvem det skal vedligeholdes, om Bøen eller Havgen eller begge Parter skulle betale for Agtingen, samt hvilket Ansvar der skal paahvile Agtinge-Mændene, og vi nære det Haab, at de Uenigheder, som nu stadigen forefalde om disse Forhold, saaledes efterhaanden ville ophøre.

§ 67.

Dersom Bøens Brugere og Söjdens Ejere ikke kunne komme overens, skulle de paa Grandestævne foredrage deres Anliggende for Sysselmanden, som samler alle fornødne Oplysninger derom, og derefter fremsender dem med sin Erklæring, for at Uenigheden, i Stedet for at behandles ved Rettergang, kan blive afgjort ved Resolution af Amtmanden.

ad § 67.

At saadanne Bestemmelser ville paa ethvert Sted, hvor man trænger til dem, blive tagne, ere vi forvissede om; thi den Part, der finder sig brøstholden ved det bestaaende, vil ikke undlade at benytte det Remedium, som Loven tilbyder. Men det kan forudsættes, at Parterne ikke altid selv kunne komme til Enighed om, hvad der skal anses for ret, og det vil, hvis disse Sager skulle afgöres paa den sædvanlige Maade, ved Forligelseskommissionerne og Domstolene, da være at befrygte, at de ville forblive uafgjorte, fordi Almuen har en stærkt fremtrædende Uvilje imod Retstrætter, der kunne medtage en lang Tid, især, hvis Underretsdommen kan appelleres til en overordnet Domstol i Danmark.

Paa denne Grund, og med Hensyn til det af Almuen derom almindeligen ytrede Ønske, have vi henstillet, at saadanne Sager maa, efter at være tilbørligen drøftede og oplyste ved Grandestævne, af Sysselmanden indsendes til Amtmanden, for at afgöres *resolvendo*. Vi have anset det for overflødigt at tilföje, at Amtmanden skal befare Stedet, forinden han afgiver sin Resolution, da han paa mange Steder, hvor han kender Lokaliteterne, eller hvor Sagen er aldeles klar, ikke vil behøve det, og det saaledes kun vilde være at paalægge ham en unødvendig og ofte for Sagens Fremme sinkende Byrde; men vi staa derhos i den Formening, at hvor Amtmanden anser det for nødvendigt, vil han ikke undlade at göre sig bekendt med Lokaliteterne, förend han afgiver Resolution i en for Indbyggerne meget vigtig Sag.

Ottende Kapitel.

Om Forbedringer for Söjden.

§ 68.

Hvor flere ere lodtagne i en Havgepart, og nogle af dem ønske, at der skal bygges Faarehuse, opdyrkes til Hø eller afsættes Hø, eller foretages andre saadanne mere end almindelige Foranstaltninger til Bedste for Söjden, bör disse iværksættes, og enhver vedkommende dertil bidrage efter Anpart, naar Brugerne af Halvdelen af Marketallet stemme for det.

ad § 68.

At det er en Nødvendighed, paa en eller anden Maade at sörge for Faarene om Vinteren, er almindeligen anerkendt, og Indbyggerne betragte det med Rette som det störste Tab, der kan ramme dem, naar en streng Vinter berøver dem en betydelig Del af deres Faarebesætning. Det her stedfindende og efter Omstændighederne gavn-

lige Fællesskab i Udmarken gör det imidlertid meget vanskeligt at træffe Foranstaltninger i denne Henseende; thi de mange smaa Lodsejere, der jævnligen findes i en Havgepart, have hver især kun lidet at tabe, og ere derfor ikke villige til noget Offer for at konservere de Kreaturer, hvoraf kun en ubetydelig Del er deres, men de större Lodsejere ville ikke udføre Arbejder til Bedste for Faarene, naar Smaamændene, som de her kaldes, ikke deltage deri. Lokaliteterne göre det ogsaa paa enkelte Steder umuligt, paa ikke ganske faa höjst vanskeligt, at opføre Huse eller om Vinteren at give Faarene Hø; hvor Fjældene ere saaledes beskafne, at det i snefulde Vintre er umuligt, endogsaa blot at komme til at efterse, om Faarene endnu leve, vil det selvfølgeligen ikke være görligt, ved nogen Foranstaltning at sörge for deres Næring.

Foruden disse, i Forholdene begrundede Vanskeligheder, ere Fordomme ogsaa til Hinder for de omhandlede Foranstaltninger. Faarehuse, som vi anse for en saare gavnlig Indretning, hvor de kunne bygges og benyttes, blive af Almuen betragtede med Mistillid, idet man tror, at Faarene blive forkælede i dem og ikke ville udsætte sig for Vejrets Umildheder, naar de först ere blevne vante til at beskyttes af et Tag. Den seneste Tids Erfaringer have dog været aldeles modsatte, og det har paa Vaagø, hvor Hr. Pastor Engelsted har bygget 2 Faarehuse, vist sig, at de Faar, som deri kunne have Tilhold, langt bedre have udholdt en streng og langvarig Vinter end de øvrige, der ikke paa saadan Maade vare beskyttede. Samme Erfaring har Kongsbonde Johannes Johannesen Dahlsgaard paa Sandø, der har en Havgepart alene og deri længe har brugt Faarehuse, ogsaa gjort. Men, naar den imod Faarehuse stedfindende Fordom ikke kan overvindes, saa vilde det dog i alt Fald være et Fremskridt, dersom der af alle Lodtagere i en Havge blev, efter Ejendom, afgivet et vist Kvantum Hø til Bedste for Faarene i strengt Vejr, eller dersom et Stykke Land blev i Fællig indgærdet og opdyrket for deraf at avle Hø til de fælles Faar. Til at træffe den förste Foranstaltning ere Indbyggerne ikke uvillige, men dog stedse under det Forbehold, at de maatte have det Hø, som de saaledes skulle afgive, til overs; men da Faarene selvfølgeligen ere svagest efter en daarlig Sommer, som i det hele har medført en knap Græsvækst, saa ville de, naar en saadan Reservation tages af Yderne, ikke erholde nogen Hjælp i de Aaringer, hvor de mest trænge dertil. At opdyrke en fælles Trø for Faarene medfører, som alle fælles Arbejder, mange Vanskeligheder, men der ere dog Böjgder, hvor Indbyggerne af egen Drift have foretaget saadanne Arbejder og finde, at de ere til sand Nytte.

Af de Forhandlinger, vi i denne Henseende have haft med Indbyggerne, fremgaar det, at Stemningen er imod en Lov, som *befaler* slige Foranstaltninger til Fordel for Faarene, og vi have saaledes troet at burde indskrænke vort Forslag til, saa meget som muligt at *understøtte* de Mænds Bestræbelser, der ville arbejde fremad og gaa uden for gammel Skik og Brug, som Almuen i Reglen saa höjligen ynder. Ihvor ønskeligt vi endogsaa selv finde det, at den fordomsfrie og driftige Mands Virksomhed ikke skal hæmmes, fordi han er i et lovbefalet og nødvendigt Fællesskab med andre, have vi dog ikke vovet at gaa videre end til at henstille, at naar Brugerne af Halvdelen af Marketallet i en Fælleshavge ville træffe ekstraordinære Foranstaltninger til Bedste for Faarene, maatte det være Pligt for deres øvrige Medejere paa Anpart at deltage deri.

Niende Kapitel.

Om Dødsöjd.

§ 69.

Af Dødsöjd, som findes paa Søen, maa Finderen beholde alt, undtagen Skindet med Ørene vedhængende, hvilket snarest muligt skal oplyses og gengives Ejeren, eller, dersom ikke nogen melder sig som Ejer, afleveres til Sysselmanden, under Straf som for ulovlig Omgang med Hittegods.

ad § 69.

Det er meget hyppigt Tilfældet, at Faarene i de bratte Havgeparter styrte i Søen, idet de vove sig for yderligt paa den fremragende Sne, og denne saaledes brister under dem. Som oftest finder Ejeren dem ikke, da Ström og Vind fører dem langt bort, og der har derfor blandt Indbyggerne dannet sig en sædvansmæssig Ret med Hensyn til Omgangen med de døde Faar, der findes paa Havet, hvilke Sædvaner vi herved have foreslaaet til at maatte meddeles Lovskraft; det gamle Söjdebrev indeholder ingen Bestemmelser for disse Tilfælde, der aarligen gentage sig mange Gange.

Færingerne føle ingen Modbydelighed for at benytte Kødet af et Kreatur, der er selvdødt eller druknet, og Talgen i et Lam, der saaledes er omkommet, er paa ethvert Fald brugelig. Men, dersom Kødet skulde opbevares, indtil Finderen af Faar, som flyde døde paa Havet, kunde opspörge Ejeren, vilde det som oftest ikke komme nogen af dem til Nytte, og saaledes har den Praksis uddannet sig, at Finderen beholder alt, hvad han af saadan Söjd kan bruge, undtagen Skindet, som opbevares med Ørene vedhængende, fordi Havgens Mærke altid findes paa Øret, og oplyses for at gengives Ejeren.

Vi have troet, hertil at burde föje den Bestemmelse, at, naar ingen melder sig som Ejer, hvilket let kan være Tilfældet, hvis den fundne Söjd hører til en fra Findestedet fjernt beliggende Havgepart, skulle Skindene afleveres til Sysselmanden, under Straf som for ulovlig Omgang med Hittegods. Sysselmanden vil derefter yderligere have at oplyse det fundne, og saaledes ville Ejerne i Reglen dog kunne faa en Del af deres ofte meget betydelige Tab oprettet; melder ingen Ejer sig, formene vi, at Skindene ville være af Sysselmanden at sælge tillige med det Smaavrag, han aarligen forauktionerer, og Summen at maatte indgaa i Hans Majestæt Kongens Kasse; thi Finderen har allerede faaet en tilstrækkelig Findelön.

§ 70.

Dødsöjd, som findes paa Strandbredden, skal uden Findelön tilkomme Ejeren, dersom Strandbreden og den Havgepart, hvis Söjd saaledes har været bortkommen, henhøre under samme Böjgd; men dersom dette ikke er Tilfældet, faar Ejeren kun Skindet, hvorimod Resten deles efter Böjgdeskik imellem Finderen og dem, paa hvis Strandbred den døde Söjd er funden.

ad § 70.

Naar Dødsöjd findes paa Strandbredden, göres der, efter almindelig Landsskik, Forskel paa, om den hører til en Havgepart i den samme Böjgd, paa hvis Strand den opdriver, eller i en fremmed Böjgd. I förste Fald faar Ejeren sine døde Faar tilbage uden Findelön, i sidste faar han derimod kun Skindene, som ovenanført, hvorimod Kød og Talg deles efter hver Böjgds særegne Skik, ligesom andre Lunnender, det er alle de Herligheder, som Strandbredden yder, saasom Drivtømmer, Hval, Tang o. s. v.

Delingen af Lunnender efter alle vedkommendes Lod og Anpart, overholdes i Almindelighed strengt, og dette er et sandt Gode, da der i modsat Fald vilde opstaa en Kappen om, ved paalands Vand, först at ransage Strandbredden, der let kunde udarte til Uenigheder og Haandgribeligheder; Finderen faar, i nogle Böjgder, en Part forlods, i andre derimod ikke.

§ 71.

Naar Dødsöjd findes i Havgen, er Finderen berettiget til den paa ethvert Sted brugelige Findelön.

ad § 71.

Ofte hændes det ogsaa, at Faar dø i Udmarken, enten af Hunger eller ved Sygdom, eller ved at falde i Törvegrave, hvoraf de ikke kunne hjælpe sig selv op. Det interessserer selvfølgeligen Ejeren, at disse døde Faar bringes hjem, dels for at de kunne benyttes, og fornemmeligen, for at de ikke, ved at henligge i Havgen, skulle

samle Rovfuglene til denne, og det er derfor Skik, at den vejfarende Mand, som finder en Dødsöjd, bringer den til Havgens Ejere, hvorfor han erholder en Godtgörelse. Denne Godtgörelse er i Landets forskellige Dele saa varierende, — idet nogle Böjgder tilstaa en, nogle en anden bestemt Part af Kødet, nogle Talgen, andre Hoved, Ben og Indmaden, — at vi ikke have kunnet foreslaa nogen almindelig Regel, men alene, at Finderen maatte være berettiget til den paa ethvert Sted brugelige Findelön.

Anden Afdeling.

Om Fællig.

§ 72.

Den almindelige Regel for Havgebruget skal være, at Söjden i enhver Havgepart skal være i Fællig for det hele i Havgeparten lodtagne Marketal. Hvorledes det kan tilstedes, som Undtagelse fra denne Regel, at have Söjd i Kending, omhandles i denne Forordnings tredje Afdeling.

ad § 72.

Efter at der, i den ældre Tid, var brugt ulimiteret Kending i de færøske Havger, det er en saadan Omgang, at enhver i Havgen lodtagen havde saa mange, ham særligen tilhørende Faar i den fælles Havge, som han vilde, gik Lovgiveren, ved Forordningen af 2den April 1698, § 10, og senere ved Reskript af 19de August 1757, over til den modsatte Yderlighed, og forbød Kending aldeles, under Forbrydelse af de i Kending holdte Faars Værdi; og det eneste Havgebrug, som nu er tilladt, er Fællig.

Det er unægteligt, at *Kending*, naar den er ulovbestemt i Henseende til sin Udstrækning og uden Kontrol, er skadelig i sine Virkninger. Den driftige eller den nærige vil under saadan Omgang tilsætte flere Söjd, end der kan tilkomme ham efter hans Anpart i Havgen; enhver Lodsejer vil selv røgte sin Söjd; Uenigheder om Afbenyttelsen af de bedste Stykker i Udmarken opstaa; og den uredelige kan let begaa Tiendesvig, da han ikke er under nogen som helst Kontrol. Under *Fælliget* røgtes Havgen derimod af bestemte Söjdemænd; Udbyttet af Uld og Slagt deles ligeligt efter enhvers Lod og Del i Havgen; Tienden ydes af den hele Havgepart. Dersom Svig skulde begaas, maatte følgeligen alle Ejerne være enige derom, hvilket er en moralsk Umulighed og ej heller, saa vidt os bekendt, nogen Sinde har fundet Sted. — Fælliget medfører derhos en indbyrdes Assurance, idet de Faar, som omkomme, tabes for alles Regning efter Anpart; men den enkelte Ejer kan, naar Havgen er i Kending, f. Eks. ved et Sneskred miste hele sin bedste Ejendom, uden at det er muligt for ham, i lang Tid at faa sit Tab genoprettet.

Kendingens store Fortrin er, at Havgen bærer mere, end under Fællig, fordi Söjden i Kendingshavgen om Vinteren bliver understøttet med Hø, da enhver gærne vil frelse sit eget, hvilket ingenlunde, som tidligere bemærket, er Tilfældet i Fælleshavgen, hvor den indbyrdes Assurance og Mangelen af Bevidsthed om at arbejde for sig selv, fremkalder Ligegyldighed i denne Henseende.

Hvad der fornemmeligen taler til Fordel for Fælliget, er den forholdsvis större Enighed, som derved bevirkes mellem Samejerne, der ere knyttede til hverandre ved Haab om fælles Vinding, Frygt for fælles Tab. Af de paa Vaartingene afgivne Erklæringer ses det, at den almindelige Stemning blandt Indbyggerne er for Fællig, idet kun Suderø Syssel og en Del af Østerøens Böjgder have ytret sig til Gunst for Kending; dog er det temmelig almindeligt antaget, at Kending vilde være til Gavn efter et be-

tydeligt Affald, det er, naar Havgens Besætning er stærkt reduceret, og at det vilde være ønskeligt, at Kendingen under saadanne Omstændigheder ikke var absolut forbuden.

Vi have paa disse Grunde foreslaaet, som den almindelige Regel for Havgebruget, at Söjden skal holdes i Fællig, og at Kending kun undtagelsesvis og under bestemte Indskrænkninger skal kunne tillades.

§ 73.

Om Slagt og Tilsætning i enhver Fælleshavge skulle Bestemmelser tages ved det Møde, som Ejere og Brugere ifølge § 38 skulle holde hvert Aars Mikkelsdag; sker dette ikke, raade Havgepartens Söjdemænd alene for dette Aars Slagt og Tilsætning.

ad § 73.

Ligesom det foran ved § 38 er bemærket, at Valget af Söjdemand i den fælles Havge oftere foranledigede Uenighed, fordi der ikke eksisterede nogen fast Regel desangaaende, saaledes have vi ogsaa oftere hørt Misfornöjelse ytret, fordi Söjdemændene tiltoge sig Eneret til at afgöre, hvor meget der om Høsten skulde slagtes og tilsættes i den Havge, der var betroet til deres Røgt. Disse höjst vigtige Bestemmelser maa det imidlertid tilkomme alle i Havgeparten interesserede at give, i Forhold til deres Ejendom; og da vi allerede have foreslaaet et Møde ved hvert Aars Mikkelsdag, hvor Söjdemanden skal vælges m. v., saa have vi troet, at de omhandlede Bestemmelser ved dette Møde ligeledes kunde tages. För end denne Dag aftages nemlig alene de smaa Lam, som ere Afkom af forrige Aars Yngel, Lams Lam, eller som de her kaldes: Gimbralomb, og om at tilsætte disse er der aldrig Spörgsmaal, da de dels ere smaa og svage, dels maa tages tidligt, fordi de i modsat Fald alt for meget udmagre de unge Moderfaar. Hunlammene tages först i Slutningen af Oktober og i Begyndelsen af November, og Mikkelsdag vil saaledes være en passende Termin til at afgöre, hvor meget der skal tilsættes i det Aar. Mindre tilfredsstillende kunde denne Dag synes at være til at bestemme, hvor meget der i det hele skal slagtes, da dette egentligen allerede i Sommeren, nemlig omtrent ved Skt. Hansdag, er bestemt; thi, naar Ulden i Juni Maaned tages af Faarene, mærkes Lammene med det samme, og Tienden aflægges; men, eftersom Tienden nordenfjords bestaar i $^1/_2$ Pd. Uld for hvert Lam eller Faar, der skal slagtes til Høsten, synes dette at indeholde en Afgörelse af, hvilket Kvantum Lam der i det Aar kan tages. Denne Afgørelse er dog kun foreløbig og grundet paa et omtrentligt Skön; mange uforudseelige Omstændigheder, saasom en tidligt indtrædende Vinter, Sygelighed blandt Havgens Besætning, et særdeles godt og grødefuldt Efteraar, kunne bevirke, at der enten aftages flere eller færre Lam, end der er ydet Tiende for; og hvad der saaledes enten skyldes eller kommer til Gode, bliver likvideret i det følgende Aars Tiende. — En saadan Frihed maa Havgens Ejere, ifølge Lokalforholdene, absolut have, og da det saaledes dog egentlig först er om Efteraaret, at den definitive Bestemmelse om Slagten tages, have vi anset det for rettest, at alt, hvad der angaar Havgens Behandling, kunde afgöres ved eet Møde. — At Söjdemændene maa raade for Slagt og Tilsætning, hvis Lodsejerne ikke varetage deres egne Interesser, have vi troet at burde tilföje for det Tilfælde, at Forsamlingen, paa Grund af Dissens, adskiltes, uden at være kommet til noget Resultat.

§ 74.

Söjden skal følge Jorden ved al Overdragelse.

ad § 74.

Ved enhver Overdragelse af Jord, med hvilket Navn den end nævnes kan, har det, i det mindste siden Fællig blev almindeligt, været Landsskik, at Söjden følger Jorden uden nogen særlig Betaling. Dette er en Nødvendighed, dels fordi Erhververen ikke vilde være i Stand til, i længere Tid at erholde nogen Indtægt af sin nye Ejendom, hvis han först skulde sörge for Besætning paa den, dels fordi det for alle Fælles-

mændene i Havgen vilde blive en tung Pligt, dersom der, hver Gang en ubetydelig Parcel i Havgen skifter Ejer, skulde holdes en aldeles paalidelig Tælling af Besætningen. Saavel ved Køb som ved Vurderinger tages der desuden Hensyn til Söjdetallet paa den paagældende Jord, eftersom Aaret i Almindelighed er, eller eftersom Tilstanden er i den specielle Havge, der omhandles, og derefter varierer Værdien i Almindelighed nogle Points. I Virkningen er det saaledes uden Interesse for Parterne, om Söjden betales særskilt eller ikke; men da det er bekvemmest, at den følger Jorden uden særlig Betaling, og derhos overensstemmende med den af Indbyggerne vedtagne Praksis, have vi anset det for rettest, at denne Sædvane fik Lovskraft.

§ 75.

Hver Livssöjd, som paa Kongsgods findes over Indstøden, skal ved Overdragelse betales med 1 Rbdlr. Sølv nordenfjords, nemlig i Vaagø, Østerø og Norderø Sysseler samt paa Strömøen, og med 80 Rbsk. Sølv søndenfjords eller paa de øvrige Øer.

ad § 75.

Paa alt Hans Majestæt Kongens færøske Jordegods findes et Antal af Faar, den saakaldte „Indstød", der skal følge Gaarden som Inventarium, og hvoraf Lejlændingerne erlægge den Afgift, der kaldes Söjdeleje. Denne Indstød gaar, ved Fæsteforandringer, uden Erstatning over fra Formanden til Eftermanden; men derimod maa de Faar, som findes over Indstøden, „Overløbssöjden", betales. Overløbsfaarene paa Kongsgodset ere hidtil blevne betalte saaledes, som Reskr. af 19. August 1757, § 3, bestemmer, nemlig med 48 Sk. pr. Stk. nordenfjords og 40 Sk. pr. Stk. søndenfjords, men denne lave Betaling er aldeles uhjemlet og kun begrundet i Vedtægt; thi den citerede Bestemmelse er fastsat for et ganske andet Tilfælde og derhos „alene udi denne Handel". Da Lammet følger Moderen uden særlig Betaling, saa kan der, ved at følge denne Praksis, fremkomme saadanne Resultater som, at den Besidder af en Kongsgaard, der i September Maaned maa overdrage Ejendommen til en anden, har at sælge sin Eftermand et Overløbsfaar med et tilhørende, fuldvoksent Lam for 48 Sk. eller 40 Sk., medens han for begge Kreaturer vilde i det mindste kunne erholde 3 Rbd.

Ligesom der, hvad det beneficerede Gods angaar, ved Reskr. af 17. April 1816 er fastsat en nogenlunde adækvat Pris for Overløbsfaarene, saaledes er det ogsaa almindelig anerkendt, at den hidtil fulgte Praksis ved Overdragelsen af lignende Faar paa Kongsgods er ubillig mod Sælgeren og, hvor der i en Kongsbondes Stervbo ere flere Arvinger, mod disse. Man har imidlertid dog fundet det betænkeligt at foreslaa en höjere Pris for Stykket af Livssöjd, efter Omstændighederne med tilhørende Lam, end til 1 Rbd. Sølv nordenfjords og 80 Sk. Sølv søndenfjords, fordi den tiltrædende Bonde, som har Fæstepenge at udrede, Bygninger, Kør, Baade og Avlsredskaber at købe, let vilde komme i en altfor daarlig pekuniær Forfatning, dersom han skulde betale Faarene, af hvilke han fornemmeligen har sin Indtægt, nærmere ved deres virkelige Værdi. Forskellen norden- og søndenfjords er en Følge af, at Faarene paa det förste Sted virkelig ere större og bedre end paa det sidste.

Hr. Landprovst Garde har ment, at de samme Bestemmelser burde være gældende for Overløbssöjd paa det beneficerede Gods, som de, der ville blive vedtagne for Kongsgodsets Vedkommende. — Vi lade de af Præsterne desangaaende afgivne Betænkninger medfølge, og have blot den Bemærkning at tilföje, at Reskr. af 17. April 1816 paa ethvert Fald ikke er aldeles udtömmende, da det ikke bestemmer nogen Betaling for Tidsrummet fra 1ste til 14de Oktober.

§ 76.

I enhver Fælleshavge kunne Ejere og Brugere uden nogen Indskrænkning gaa i Havgen, medmindre de selv, ved Stemmeflerhed efter Marketal, vedtage anderledes, hvilket da bör ske paa Grandestævne og af Sysselmanden indføres i hans Protokol; sildigere Forandringer bör foretages under lignende Omgang.

ad § 76.

Gang i Havgen, hvorom handles i det gamle Söjdebrevs §§ 6 og 7, er et Punkt, som medfører megen Vanskelighed og stedse har foranlediget megen Uenighed. Paa dette Sted vil der blot være at handle om Ejeres og Brugeres Gang i den dem fælles tilhørende Havge; om uvedkommendes Gang i Havgen, og om Gang i anden Mands Havge, er paa sine Steder afhandlet.

Det er en Kendsgerning, at Rolighed er en lige saa nødvendig Betingelse for Söjdens Velvære som Føden, og at det er bedst, naar saa liden Gang som muligt finder Sted i Havgen. Af disse Hensyn blev det ogsaa paa Vaartingene ytret som et almindeligt Ønske, at det ved Lov maatte bestemmes, at alene Söjdemanden skulde være berettiget til at gaa i Havgen uden for den almindelige Böjgdevej, og at den, der attraaede at gaa anderledes i Havgen, skulde gaa tillige med Søjdemanden. Men, dersom et Lovbud udgik overensstemmende hermed, vilde deraf følge, at den, der som Ejer eller Bruger besidder den störste Del af en Havgepart, ikke maatte gaa paa sit eget Fjæld, uden at indhente Tilladelse dertil fra Söjdemanden, der ofte kan være hans egen Sön eller Tjenestekarl, og, naar dette vilde medføre en ubillig Indskrænkning i den *store* Grundbesidders Frihed, vilde det have en lignende Indflydelse paa den *mindre* eller ubetydelige Grundbesidder, der i den fælles Havge har en i enhver Henseende lige saa god Ret, som den större, undtagen med Hensyn til Udbyttet; i det mindste har det forekommet os umuligt, i denne Henseende at trække en Grænse i Forhold til Ejendommens eller Besiddelsens Störrelse.

Saavel paa disse Grunde, som ogsaa med Hensyn til, hvad de af os senere tilkaldte Bønder derom ytrede, have vi fundet det betænkeligt at henstille en saadan Bestemmelse, og vi have derfor troet, at burde i vort Forslag konservere de med Ejendom og Besiddelse naturligen konnekse Rettigheder, saaledes, at Ret til Gang i Fælleshavgen forbeholdes Ejere og Brugere, men at der dog tillige gives Regler for, hvorledes disse selv, ved Stemmeflerhed efter Marketal, kunne paalægge sig den Indskrænkning, som forekommer dem fornøden, samt derhos, under lignende Omgang, kunne forandre det först vedtagne.

Tredie Afdeling.

Om Kending.

§ 77.

Skönt Fællig, ifølge forrige Afdeling, fremdeles skal være den almindelige Regel for Havgebruget, vil der dog for Fremtiden ogsaa kunne meddeles Tilladelse til at holde Kending, naar et tilstrækkeligt Antal af de i en Havge lodtagne Ejere, Fæstere og Beneficiarier ønske det, og naar de Forskrifter, som i denne Afdeling desangaaende ere fremsatte, nöje iagttages.

Utilladt Kending skal derimod, som hidtil, være ulovlig og straffes med Konfiskation af de i Kending holdte Faar. Söjdemænd, som ikke straks angive ulovlig Kending for Sysselmanden, og altsaa deltage i Overtrædelsen, mulkteres hver især med 5 Rbdlr. Sølv.

Det er ikke Kending, naar Söjdemanden, som akkorderet Lön, har visse Stykker Røgtingesöjd gaaende i Havgen, ej heller, naar nogen, med alle sine Samejeres Vidende og Samtykke, slipper enkelte Söjd i den fælles Havge til at græsse for en Tid, men dog ikke for der at yngle.

ad § 77.

Det er ovenfor, ved 2den Afdeling, bemærket, at en Del af Indbyggerne foretrække Kending for Fællig, at det almindelig anerkendes, hvorledes Havgens Besætning efter et Affaldsaar lettere kan kompletteres, naar Kending tillades, end under Fællig. Som en Hovedaarsag, hvorfor ikke ganske faa af Indbyggerne ønske Kending, skulle vi desuden fremhæve, at, naar der er et stort Antal af Smaaejere i en Havgepart, bliver Fælliget meget byrdefuldt for disse, thi Slagtelammene tages ikke paa een Gang, men ved mange forskellige Fjældgange, og deles til alle de i Havgen lodtagne, og det kan saaledes let træffe sig, at den lille Ejer hver Gang faar i Udbytte en Del af et Lam, hvilket, efter hele den færøske Økonomi, er saa godt som værdiløst, hvorimod han har Byrden af alle Fjældgangene og af de besværlige, minutiøse Delinger. Naar der er Kending i en saadan Havge, kan den lille Lodsejer faa sit Udbytte paa een Gang, og derhos, da Havgens Besætning er större under Kending end under Fællig, faa det störst mulige Udbytte af sin lille Ejendom, og disse 2de betydelige Fordele have den naturlige Virkning, at Smaamændene ere stemte for Kending, medens de större Ejere i Reglen ynde Fælliget.

Da Kendingen, efter Sagnet, i Fortiden var uden Grænse og Kontrol, og saaledes var meget fordærvelig i sine Følger, var det maaske en Nødvendighed at gaa til den modsatte Yderlighed og aldeles forbyde den; men vi staa i den Formening, at en Middelvej, hvorved Kending kan tilstedes under bestemte Former og under fornøden Kontrol, er det retteste, saavel med Hensyn til, hvad der i Almindelighed kan anføres til Fordel for dette Havgebrug, som ogsaa paa Grund af, at det forekommer os haardt, ganske at udelukke Indbyggerne fra Muligheden af at kunne omgaas og frugtbargöre deres bedste og vigtigste Ejendom paa den Maade, som efter deres Overbevisning er den fordelagtigste.

Idet vi derfor i det følgende skulle fremsætte de Betingelser, under hvilke vi tro, at Kending kan tilstedes, formene vi, at utilladt Kending vedblivende bör anses for ulovlig, og at den passende kan straffes paa den hidtil bestemte Maade, med Kendingssöjdens Konfiskation. Da partiel Kending ret vel kan finde Sted i en Havge, som i øvrigt er i Fællig, og da det er meget vanskeligt for Autoriteterne at komme til Kundskab om en saadan Overtrædelse, naar de ved Havgens Røgt ansatte ville dølge den, anse vi det fornødent, at det, under en klækkelig Mulkt, göres til Pligt for Söjdemændene at angive ulovlig Kending for Sysselmanden.

Söjdemandens Lön bestaar i Almindelighed ikke i Penge, men enten i et vist Kvantum Uld og visse Lam, som han faar forlods, forinden Uld og Lam deles, eller deri, at han har et bestemt Antal Faar gaaende i Havgen, som han ejer, og af hvilke han nyder Uld og Lam. Havgens Ejere og Brugere foretrække denne sidste Maade, de saakaldte „Røgtingssöjd", til at lönne Söjdemanden, fordi det i daarlige Aar er tungt for Havgen at udrede Uld og Lam forlods, og fordi Røgteren, naar hans egne Faar fordeles omkring i de forskellige Söjdefølger i Havgen, faar en forhöjet Interesse i at gaa den hele Havge rundt i daarligt Vejr, og, naar han ser til sine egne Faar, tillige se til de andres. Skönt saadanne Røgtingssöjd virkeligt ere Kending, have de dog, ifølge det anførte, stedse været ansete som Undtagelse fra Lovbudene derimod, og vi formene, at de ogsaa fremdeles bör betragtes saaledes. Ligeledes tro vi, at det fremdeles bör være tilladt, med alle sine Samejeres Tilladelse, at lade enkelte Söjd, som man af en eller anden Grund ønsker at konservere en Vinter over, græsse i den fælles Havge, men at denne Frihed dog bör begrænses saaledes, at disse Faar ikke maa beholdes for at faa Tillæg af dem; thi i saadant Fald vilde ulovlig Kending let kunne skjules derunder.

§ 78.

Tilladelse til Kending skal skriftligt ansøges, og der vil ikke blive taget Hensyn til et Andragende om saadan Tilladelse, dersom det ikke er underskrevet af i det mindste de to Trediedele af de i Havgeparten lodtagne Ejere, Fæstere og Beneficiarier, som tilsammen bör eje eller bruge Halvparten af Marketallet. De udenbys Ejere skulle enten selv underskrive, eller have meddelt deres Opsiddere saadan skriftlig Fuldmagt dertil, at deres Samtykke til den paatænkte Forandring deraf tydeligen kan erfares.

ad § 78.

Efterdi Underhandlingerne om Tilladelse til Kending i Reglen ville føres med Almuespersoner, kunde det maaske synes rettest, ikke at foreskrive for mange Former eller at fordre skriftligt Andragende desangaaende. Men, da en ny og væsentlig Forandring i det hidtil bestaaende indføres, hvis det atter tillades at holde Kending, have vi troet, at det uden Ubillighed kunde foreskrives Indbyggerne, ved den hele Forhandling i denne Henseende at bruge en Fremgangsmaade, der er saa bindende, at det bliver uden for al Tvivl, om denne eller hin Samejer er for eller imod Kending; og, ved at foreslaa temmeligt detaillerede, lovbestemte Betingelser for Tilladelsen, have vi haft til Hensigt at forhindre, at den gamle Tilstand, da Kending var uden Grænse og Kontrol, igen skulde kunne indsnige sig. Hvis det bliver ved Lov bestemt, at Kending atter maa bruges, er saadant vistnok næppe at befrygte i Begyndelsen; men efterhaanden, naar Kendingen ikke længere er noget usædvanligt, kunde det dog blive Tilfældet, at Tilladelsen ansøgtes og meddeltes under saa faa og ubestemte Former, hvis disse ikke ere udtrykkeligen foreskrevne, at store Uenigheder og Ubilligheder mod den enkelte deraf kunde opstaa. Vi have derfor bragt i Forslag, at Ansøgninger om Tilladelse til Kending skulle være skriftlige.

Meningerne have været noget delte angaaende, hvilket Antal af Samejerne der bör stemme for Kending, for at denne skal kunne tillades, og hvilken Del af Jordegodset disse Personer bör repræsentere. At Halvparten af Marketallet maatte være tilstrækkeligt for at tilvebringe den ønskede Forandring, er almindeligen anset for billigt, men vi holde det for absolut urigtigt at göre Tilladelsen afhængig alene af Arealet, uden Hensyn til Persontallet; thi den enkelte Mand, der som Ejer, Beneficiarius eller Fæster repræsenterede Halvdelen af en Havgepart, vilde saaledes, imod alle sine Samejeres Vilje, kunne foranledige en Forandring i Havgebruget. Det har derfor forekommet den langt overvejende Pluralitet saavel af os undertegnede, som af de Mænd, vi have forelagt dette Spörgsmaal, at der endeligen, *tillige med Marketallet, maa tages Hensyn til Persontallet.* Og, *da* de smaa Ejeres Antal i Reglen er meget betydeligt i Sammenligning med de större Ejeres, *da* Smaamændene, som ovenfor bemærket, ynde Kending, de större Ejere derimod have mindre Anledning dertil, *da* det endelig synes at være ret, at de Personer, som hver især have den större Interesse i Havgens Velfærd, ikke med alt for megen Lethed skulle kunne i en saa vigtig Sag overstemmes af de Personer, som hver især har en langt mindre Velfærd at risikere, have vi henstillet, at i det mindste de to Trediedele af den paagældende Havgeparts Ejere eller Besiddere, som tilsammen repræsentere Halvparten af Marketallet, bör underskrive Ansøgningen om Kending, hvis der skal kunne reflekteres paa den.

Heri er medundertegnede Lunddahl imidlertid ikke enig, hvorimod jeg antager, at en Ansøgning om Indførelse af Kending i en Havge bör kunne fremkomme til Afgörelse, naar alene Ansøgerens eller Ansøgernes Marketal udgör Halvdelen af det i Havgen lodtagne Marketal, altsaa *uden Hensyn til Antallet af de ansøgende Personer.*

Dersom Kending ikke skulde staa under administrativ Bedömmelse og Kontrol, vilde Spörgsmaalet om dette Söjdebrugs Tilladelighed i en Havge eller Havgepart, formentligen, i Overensstemmelse med Lovgivningens almindelige Grundsætninger om Sameje, være at afgöre imellem Samejerne efter simpel Pluralitet af de stemmegivendes Marketal, ikke af deres Persontal. Vare Stemmerne for og imod Kending lige, maatte Udslaget vel ske ved Lodkastning (kfr. N. L. 3—14—2). Og naar det saaledes ved Pluralitet eller Lodkastning var afgjort, at al Havgepartens Söjd ikke behövede at være i Fællig, men at enhver Lodtager, som vilde, kunde have Ejendom over sin Söjd særskilt, saa vilde de övrige Lodtagere kunne bibeholde Fællesskabet imellem sig indbyrdes, men altsaa kun i Henseende til deres Del af Havgepartens Söjd, saafremt de maatte foretrække saadant mindre Fællesskab eller flere saadanne mindre Fællesskaber, fremfor indbyrdes ogsaa at dele Söjden imellem Mand og Mand.

Denne, med Samejendoms Natur overenstemmende, Ret til, ved Pluralitet selv at raade for, om Söjden i en Havge skulde være i Fællig eller i Kending, har, ifølge Frdg. 2. April 1698 og Reskriptet af 19. August 1757, hidtil været aldeles ophævet, i Anledning af Erfaringer om den tidligere brugte Kendings Misligheder baade i privat og offentlig Henseende. Afvigelser fra det lovbefalede Fællig have saaledes kun kunnet tilstedes efter Ansøgning, naar Enstemmighed i saa Henseende har fundet Sted mellem alle i Havgeparten lodtagne Samejere.

Paa Grund af de Fordele, som kunne være forbundne med Kending, er nu foreslaaet, at denne Art af Söjdebrug skulde kunne tillades, dog under saadanne Betingelser og overhovedet paa saadan Maade, at Samejerne ikke skulde kunne forurette hverandre, og at Kendingen ikke skulde komme i Strid med de offentlige Interesser, som ere knyttede til Söjdebruget. Om Söjden i en Havgepart maa, under nærmere Betingelser, holdes i Kending, er det imidlertid, efter Forslaget, *ikke overladt Samejerne selv at afgöre*, enten ved Pluralitet eller ved Enstemmighed; denne Afgörelse er derimod forbeholdt en administrativ Autoritet, og det er blot Adgang til at göre Ansøgning, der herefter skulde blive aabnet de Samejere, som ønske at faa deres Söjd i Kending, medens andre af Samejerne ønske at beholde al Söjden i Fællig.

Da her saaledes *kun er Tale om Ret til at stemme for Indgivelse af Ansøgning*, forekommer det mig, at denne Stemmeret ikke bör være mere indskrænket end aldeles fornødent. Jeg antager derfor, at Ret til at supplicere om Kending bör kunne haves under de samme Betingelser — nemlig af simpel Pluralitet eller af Stemmelighed, begge Dele af Marketal alene, — under hvilke det i Almindelighed anses for retfærdigt, at nogle Samejeres Vilje med Hensyn til en fælles Ejendom (her Havgen) skal kunne blive gældende imod de andres.

Meddelelsen af Tilladelse til at holde Kending forudsætter, efter §§ 78—81 i Lovforslaget, en Fremgangsmaade, ved hvilken alle Interesser vilde kunne komme til Ytring, og er tillige knyttet til saadanne bestemte Betingelser, som maa antages i Almindelighed at ville forhindre Misbrug, kfr. § 82; til yderligere Sikkerhed imod mulige Misbrug ved Kending er i samme Paragraf endog foreslaaet, at ogsaa andre Vilkaar efter Omstændighederne skulde kunne tilföjes af den Autoritet, til hvilken Afgörelsen maatte blive betroet. I Forslaget om, at Kending skulde kunne tilstedes, er saaledes iagttaget saa megen Forsigtighed, at der formentligen ikke kunde være noget misligt Resultat at befrygte af, at Loven tilstedede dem af Samejerne, som maatte ønske Kending, Adgang til at fremkomme med Ansøgning derom, naar de blot havde den halve Lod i Havgen. Naar Resultatet af en saadan Ansøgning blev Kending, og Kendingen ikke i sig selv medførte nogen Forurettelse for de øvrige Samejere, som havde ønsket at beholde Fællig, vilde der ikke indeholdes noget Brud paa disses Samejendoms-Rettigheder i den Omstændighed, at Resultatet var foranlediget alene af det halve af de i Havgeparten lodtagne Marketalsbrugere.

En Forbindelse af Stemmegivning efter Marketal med Stemmegivning efter Persontal vilde kunne foranledige saa mange Kombinationer — f. Eks. paa Grund af Havgeparternes forskellige Störrelse, Lodtagernes större eller mindre Antal og Forskelligheden i deres Lodder, samt ifølge den hele Maade, paa hvilken Jordegodset her paa Landet besiddes, — at det, efter mit Skönnende, vilde være altfor vanskeligt at beregne, om ikke det personelle Elements Indblanding i Stemmegivningen vilde kunne blive til Hinder for at bevilge Kending i Havgeparter, i hvilke den kunde være til Nytte, blandt andet formedelst Lokaliteterne. Muligheden af mangfoldige Forskelligheder i saadanne Kombinationer viser sig, naar man for Eksempel forestiller sig en Havgepart til 10 Marker brugt saaledes, at deri er 5 Lodtagere, af hvilke tre ere lodtagne til 5 Marker og to til de andre 5 Marker, samt en anden Havgepart til 6 Marker brugt saaledes, at 7 indenbys Brugere ere lodtagne, lige eller ulige, til $3^1/_8$ Marker, og 5 udenbys Ejere ligeledes ere lodtagne til $2^7/_8$ Marker, som imidlertid en enkelt i Böjgden bosat Mand, der selv desuden har mere eller mindre Jordegods, har samlet til Leje. Det i Majoritetens Votum begrundede Forslag, at Loven skulde indeholde en almindelig Regel for den Indflydelse, der i Henseende til Stemmegivningen kunde være at tillægge Persontallet ved Siden af Marketallet, har jeg derfor ikke troet at kunne tiltræde, idet jeg formener, at det i de enkelte forekommende Tilfælde bedst vilde kunne bedömmes, hvad Hensyn der kunde være at tage til Persontallet, som i sig selv synes at maatte være Samejendomsrettighederne uvedkommende, og kun at kunne have Betydning, for saa vidt det kan komme til at staa i Forbindelse med Pauperisme.

Naar det antages, at Smaaejerne (indenbys) i Almindelighed maa ønske Kending, saa vilde en paa deres Tarv beregnet Bestemmelse om Persontallets Indflydelse ikke behöves, fordi de da ville være paa Kendingspartiet; ere Smaaejere imod Kending i en Havgepart, bör deres overlegne Personal formentligen dog ikke være til Hinder for, at der fra andre Lodtagere, som bruge Halvdelen eller mere af Marketallet, fremkommer Ansøgning om Kending til nærmere Afgörelse.

Mit Forslag gaar ifølge det anførte ud paa, at den förste Del af § 78 affattes saaledes:

> Tilladelse til Kending skal skriftlig ansøges, og der vil ikke blive taget Hensyn til et Andragende om saadan Tilladelse, dersom det ikke er underskrevet af Ejerne og Brugerne af i det mindste Halvdelen af det Marketal, som er lodtaget i den paagældende Havge eller Havgepart.

Udenbys-Ejere, det er saadanne, som eje Jord i en given Böjgd, skönt de have Bopæl i en anden, ere en meget talrig Klasse her paa Øerne, og ere meget ofte, uden at det kan tilregnes dem, til Hinder for en eller anden Foranstaltning, da deres Opsiddere, hvis de ønske det, kunne nægte deres Samtykke, eller endogsaa aldeles nægte at ytre en Mening, fordi de ikke ere bemyndigede dertil. Denne betydelige Mangel have vi, igennem hele dette Lovforslag, søgt at remediere, ved, i de enkelte Tilfælde, enten at forbeholde eller nægte de udenbys Ejeres Opsiddere Stemmeret i Böjgdens fælles Anliggender. I nærværende Tilfælde, hvor Samtykke eller Nægtelse kan paa en vedvarende Maade have en meget væsentlig Indflydelse paa den paagældende Ejendom, have vi troet at burde forbeholde Ejerne Ret til, udtrykkeligen at erklære sig, og det saa meget mere, som Opsidderen i Reglen maa antages at være *imod* Kending for den ham betroede Jords Vedkommende, thi han faar saaledes en Forpligtelse til at vinterfodre Faarene, som han under Fælliget var befriet for.

§ 79.

Den skriftlige Begæring om Kending skal indeholde:

a. Störrelsen af den Havgepart, i hvilken Kending ønskes.
b. Grunden for dette Ønske.
c. Angivelse af Tiden, i hvilken Kendingen agtes holdt.
d. Den Skiben af Söjd, om hvilken alle Ansøgerne ere blevne enige.
e. Oplysning om, enten en Del af Havgens, f. Eks. Hushavgens Söjd, eller hele Havgepartens Besætning ønskes holdt i Kending, og om den Maade, paa hvilken Ansøgerne agte at ordne Overgangen af de fælles Faar til Kendingssöjd.
f. Underretning om, hvilken Omgang Kendingsmændene ville bruge med deres Brundsöjd, saa at der kan haves Sikkerhed for, at god Brund tilsættes til Bedste for hele Havgen.

ad § 79.

Vi antage, at den skriftlige Begæring om Tilladelse til at holde Kending, bör först indeholde en Angivelse af den Havgeparts Störrelse, i hvilken man ønsker Kendingen, dels som en i Almindelighed fornøden Oplysning, dels for at det, naar alle Ejerne hver især underskrive med Angivelse af det Marketal, de svare for, kan bedömmes, om Ansøgerne repræsentere det Marketal i Havgen, som anses fornødent, for at deres Andragende kan bevilges. Anledningen til den paatænkte Forandring samt Tiden, i hvilken Kending agtes holdt, maatte dernæst angives; Anledningen kan nemlig være enten en bestemt Overbevisning om Kendingens Fortrin for Fælliget, eller at man, efter daarlige Aar, vil forsøge at komplettere Besætningen ved Kending, i hvilket Fald et Tidsrum af 3 à 5 Aar anses for tilstrækkeligt. Enhver Havgepart paa Færøerne har en vedtagen Skiben, det er en vedtagen Bestemmelse for, hvilket Antal Söjd Havgen skal kunne vinterfodre, naar den er i god Stand; 48 Stkr. Söjd pr. Mark eller 3 Stkr. pr. Gylden anses almindeligen for Normalskiben, og kaldes derfor „fuld Skiben", hvorefter Benævnelserne „halv og dobbelt Skiben" beregnes og forstaas; og $^1/_3$ Gylden, eller $6^2/_3$ Skind Jord, regnes for et „Söjdefrelse". Kun meget faa Havger have den Besætning, som de i bedste Fald skulle kunne bære, fornemmeligen paa Grund af, at Faarene ikke kunne udholde de barske Vintre, og ved Kending skulde netop den Fordel opnaas, at der bliver sörget for deres Underholdning om Vinteren; men det kan paa den anden Side ogsaa letteligen ske, at en alt for stor Skiben bestemmes for den hele Kendingshavge, til Fornærmelse for og Uenigheder med Nabohavgerne, eller at den enkelte Ejer tilsætter mere, end der efter hans Ejendom kan tilkomme

ham, til Fornærmelse for sine Medejere. Vi anse det af disse Grunde for en Nødvendighed, at den under Kendingen paatænkte Skiben i Begæringen desangaaende bestemt angives.

Kending kan holdes enten i den hele Havge, saaledes at dette Havgebrug ganske udelukker Fælliget, eller i Kombination med Fællig, og dette paa flere Maader. Der kan nemlig holdes f. Eks. 4 Stkr. Kendingssöjd til hver Mark Jord i Havgen, og disse Söjd blive da vinterfodrede, fordi de ere særlige Personers Ejendom, men den øvrige Besætning i Havgen lever eller omkommer for Fællesmændenes Regning. Ligeledes gives der enkelte Havgestykker, hvor der kan underholdes en Del Faar om Sommeren, men ikke om Vinteren, fordi disse Steder ere saaledes udsatte for visse Vinde, at Faarene ikke ville blive der, eller fordi Sneen for meget sammenhober sig der. Fremdeles kan der i flere Hushavger tillige med Køerne haves Faar om Sommeren, men, da alt Græsset i denne Aarstid afædes, kunne Faarene ikke frelses dér om Vinteren. De Faar, som skulle holdes paa slige Steder, maa fodres om Vinteren, men dette sker ikke, undtagen naar det er tilladt at have dem i Kending; i saadant Fald bestemmes der, hvor stor Ret til Sommergræsning paa slige Havgestykker der kan tilfalde hver Mark Jord i Havgeparten, og derefter fastsættes Kendingens Maksimum.

Ligesom Kendingen altsaa kan være total eller partiel i en Havgepart, saaledes kunne ogsaa de Vilkaar, der imellem Fællesmændene vedtages angaaende Overgangen fra Fællig til Kending, være forskellige; det kan f. Eks., hvis Kendingen er partiel, bestemmes, at den ikke maa begyndes, forinden alle Interessenterne, hver efter sin Lod og Del, have et givet Antal Söjd at begynde med. Det forekommer os af disse Grunde nødvendigt, at det i Ansøgningen angives, hvilken Art af Kending der intenderes holdt, og paa hvilken Maade den skal ordnes.

Til Brundsöjd eller Væddere, som skulle løbe Faarene, vælges i Fælleshavgerne stedse de bedste Kreaturer forlods, forinden Delingen finder Sted; men i Kendingshavgerne, hvor Ejerne paa Omgang, efter Marketal, skulle afgive Brundsöjd, sker det letteligen, at den dertil forpligtede enten ikke vil eller ikke kan levere et dertil passende Kreatur, og det er klart, at hele Havgen lider derved, at Racen forplantes af svage Væddere. Ogsaa for Nabohavger, der tilsætte dygtige Brundsöjd, er denne Omgang skadelig; thi Vædderne strejfe i Brunsttiden omkring paa den hele Ø, hvor de ere tilsatte, og det kan ofte være Tilfældet, at kun de færreste løbe Moderfaarene i den Havgepart, i hvilken de ere tilsatte. Derfor er det af megen Vigtighed, at det, forinden Tilladelse til Kending meddeles, nöjagtigen oplyses, hvorledes Kendingsmændene tænke at tilsætte Brundsöjd i deres Havge.

§ 80.

Samtlige Ansøgere skulle underskrive Begæringen, og enhver ved sit Navn tilföje, hvor stor en Del af Havgepartens Jordegods han ejer eller bruger. Rigtigheden af saadan Angivelse af Ejendom skal bevises ved Sorenskriverens Attest, som enten forlanges og betales efter Sportelreglementet af enhver især, eller kan erholdes af samtlige Ansøgere under eet, imod Erlæggelse af 5 Rbdlr. Sølv.

Naar Andragendet saaledes er tilbørligen forfattet og underskrevet, samt bilagt med de fornødne Fuldmagter og Attester, bliver det at levere til Sysselmanden paa Grandestævne. Denne Embedsmand skal dernæst straks, paa Stævnet, oplæse det hele Andragende, og opfordre Modpartiet til, inden förstkommende St. Hansdag, at indgive sine Modbemærkninger skriftligt til ham.

ad § 80.

Naar Begæringen om Kending er saaledes forfattet og af alle Ansøgere underskrevet, med Angivelse af, hvor stor en Del af Havgeparten hver enkelt af dem repræsenterer, anse vi det for en Nødvendighed, at Rigtigheden af disse Angivelser bevises ved Attest fra Sorenskriveriet. Efter at oftmeldte Begæring er saaledes indrettet og bilagt med de Fuldmagter og Attester, som vi anse for nødvendige, tro vi fremdeles, at den paa Grandestævne bör leveres til Sysselmanden. Ifølge det kongelige danske Kancellis Skrivelse af 22de November 1836 til det herværende Amtmandskab

er det nemlig en Pligt for Böjgdemændene, hvis de ikke have lovligt Forfald, at møde dér, og det er ikke saa aldeles let, paa anden Maade at kunne tilvejebringe en Forsamling af mange forskelligt tænkende Mennesker, af hvilke flere vistnok vilde undslaa sig for at give Møde, hvis de derved kunde forsinke Spörgsmaalets endelige Afgörelse. Naar Begæringen paa bemeldte Stævne oplæses af Sysselmanden, og Modpartiet erindres om, inden nærmeste St. Hansdag at indgive sine skriftlige Remonstrationer til ham, faar den hele Fremgangsmaade det legale Præg, som vi anse for ønskeligt og fornødent, og den eller de, som da ikke have varetaget deres egne Interesser, kunne ikke paaskyde Uvidenhed om det paatænkte Forehavende. At en Termin bestemmes, inden hvilken Modpartiet skal ytre sig, formene vi at være nødvendigt, hvis Sagen ikke skal kunne uddrages alt for langt, og vi have dertil foreslaaet St. Hansdag, dels fordi det er en Dag, der er enhver bekendt, dels fordi den er i en passende Afstand fra Grandestævne, der finder Sted i hvert Aars Februar eller Marts Maaned; en temmelig lang Frist har forekommet os nødvendig med Hensyn til de udenbys Ejere, hvis Erklæring maa haves, men ofte er vanskelig at erholde, da her intet Postvæsen findes. Vi have ogsaa troet, at der herved er taget saa meget Hensyn til de udenbys Ejeres Tarv, som det, efter Omstændighederne og uden altfor meget at sinke Sagens Fremme, er tilraadeligt. Vel kunne disse ikke selv møde ved Grandestævnet, men de have hver en Fuldmægtig (Opsidderen), som er pligtig til dér at være til Stede, og, naar Forordningen er publiceret, og de legale Terminer saaledes enhver bekendte, saa maa det formentligen ogsaa paaligge de udenbys Ejere, selv saaledes at instruere deres Opsiddere, at de ikke ved deres Forsömmelse skulle lide noget Tab.

§ 81.

Efter at Sysselmanden derpaa har indhentet de muligen fornødne nærmere Oplysninger til det modtagne Andragende, har han ved Vaartinget at afgive samtlige Dokumenter, tillige med sin Betænkning over Sagen, til Landfogden. Naar han har modtaget Modbemærkningerne, bör han, snarest muligt, lade disse efterfølge, hvis nødvendigt, med sine yderligere Ytringer.

Fra Landfogden gaar Sagen til Amtmanden.

ad § 81.

Naar Begæringen, *cum adjectis*, paa Grandestævne er leveret til Sysselmanden, formene vi, at denne bör samle alle de Oplysninger dertil, som han eragter fornødne, og derefter, ved det næstpaafølgende Vaarting, levere hele Sagen til Landfogden tillige med sin Betænkning over den; vi have foreslaaet Vaartinget dertil, fordi Landfogden dér er *ex officio* nærværende og i Reglen vil kunne finde Lejlighed til at samtale om Sagen med flere af de paagældende, og maaske göre sig noget bekendt med Lokaliteterne. Det er en Selvfølge, at Sysselmanden ligeledes, saa snart det kan ske, har at tilstille Landfogden de mod Ansøgningen gjorte Bemærkninger, med sin yderligere Betænkning, om det er fornødent.

Landfogden sender Sagen til Amtmanden; at han skal ledsage den med sin Erklæring, have vi anset det for overflødigt udtrykkeligen at anmærke, fordi det er en denne Embedsmand naturligen paaliggende Pligt, hvis Opfyldelse letteligen kunde forlanges, hvis den undlodes.

Spörgsmaalet angaaende Indførelsen af Kending i en Havgepart synes fuldkomment at egne sig til Afgörelse ad den administrative Vej. Faaredriften og dens rigtigste og bedste Bestyrelse er for Færøerne, hvad Agerdyrkningen er for Danmark, og Kvæstioner om Kending eller Fællig kunne aldeles sættes i Klasse med de Bevillinger angaaende Landbruget i Danmark, der decideres af det kongelige Rentekammer. Ved at bringe i Forslag, at disse Sager skulle kunne endeligen afgöres ved Resolution, og her i Landet, have vi valgt den Vej, der mest stemmer med Indbyggernes Ønsker, er bedst afpasset efter de her stedfindende særlige Forholde og Færøernes lange Afstand fra Danmark.

Det har forekommet os, at det maatte være en Pligt for Amtmanden, dersom det ved Lov bestemmes, at Kending atter kan admitteres, da i passende Mellemrum at indberette til det kongelige Rentekammer, om Indbyggerne benytte denne Tilladelse,

og om Kendingen synes at være til Gavn, eller modsat; men vi have ligeledes troet, at et Tilhold derom vilde være overflødigt i Loven, og det saa meget mere, som det af höjbemeldte Kollegium kunde paalægges Amtmanden at afgive saadanne Indberetninger, hvis han ikke af egen Drift skulde gøre det.

Men, skönt det har forekommet os utvivlsomt, at Kendingssager bör afgöres ved Resolution, er der opstaaet Dissens angaaende, *hvilken Autoritet* det burde tilkomme at afgive denne Resolution. Medundertegnede Plöyen og Lunddahl have forment, at Kendingssager bör kunne afgöres ved *Amtmandens* Resolution, hvorimod Provst Garde og medundertegnede Tillisch holde for, at saavel Spörgsmaalene angaaende Indførelse af Kending, som ogsaa andre, det egentlige Söjdevæsen og Havgebytter vedkommende, Sager helst bör afgöres af en *Kommission*, bestaaende af Embedsmænd og et folkeligt Element. Under de Forhandlinger, som det var os paalagt, paa Vaartingene at afholde med Befolkningen angaaende Kending og Faarehuse, m. v., blev det ikke bragt paa Bane, om det stemmede med Flerhedens Ønsker, at Landbosager skulde afgöres paa nogen anden Maade end den hidtil brugelige; det var först ved den Samling, som vi senere fandt os foranledigede til at sammenkalde af 12 af Landets dygtigste Bønder, at det Spörgsmaal opkastedes, om en saadan Kommission var at foretrække for den nuværende Administration. Af disse tolv Mænd afgave tre deres Stemmer for en saadan Forandring, de övrige imod samme.

Vort (Plöyens og Lunddahls) Votum om den her paagældende Genstand støtter sig först og fornemmeligen til den utvivlsomme Forudsætning, at den bestaaende Administration ikke bör forandres, alene fordi det kan godtgöres, at en anden Administration ogsaa vilde kunne være tjenlig. Forandringen bör formentligen kun finde Sted, naar den har saadanne Grunde for sig, der medføre, at det nye bör foretrækkes for det bestaaende; men om saadanne Grundes Tilstedeværelse i nærværende Tilfælde have vi ikke kunnet finde os overbeviste.

Sager angaaende Havgebytter og Kending kunne, efter vor Formening, ikke sættes i Klasse med de offentlige Anliggender, der egne sig til kommunal Bestyrelse. Hine Sager ere nemlig, for saa vidt de betragtes alene med Hensyn til de private Interesser, blot Samejendoms-Anliggender, over hvilke Ejerne selv maatte have fuldkommen Raadighed, efter almindelige Regler for Sameje, saafremt de ikke, foruden at være private, tillige interesserede det offentlige. At offentlig Indblanding i deres Afgörelse imidlertid findes nødvendig, er begrundet i, at Kreaturholdet, navnligen Söjdeholdet, er af störste Vigtighed for Færø i det hele. Men denne offentlige Interesse, paa hvilken den offentlige Indblanding i Samejernes Anliggender grunder sig, er netop derfor ikke at anse som et kommunalt Anliggende for en mindre Kreds (et Præstegæld), men maa være et Anliggende, der egner sig til at henhøre under Statens overordnede Ledelse af Indbyggernes Næringsveje. De her paagældende Sager ville saaledes, efter vort Skönnende, være at sætte i Lighed med de om Dispositioner over Jordejendomme i Danmark forekommende Sager, som sortere under det kongelige Rentekammer; ifølge de herværende særegne Lokaliteter og Forholde, samt i Betragtning af Færøs lange Afstand fra Danmark, have vi anset det hensigtsmæssigt, ligesom det er mest stemmende med Indbyggernes Ønske, at Afgörelsen kunde ske her paa Landet, ved den øverste administrative Embedsmand, i Stedet for ved et Regeringskollegium i Danmark. Om det endog antages, at Sager angaaende Havgebytter og Kending hensigtsmæssigen kunde henlægges under en Autoritet, der havde en Art af kommunal Sammensætning og Organisation, saa ville vi dog formene, at Dannelsen af en saadan Autoritet — for hvert Præstegæld — rettest maatte bero, indtil Færøs egentlige Kommunalforholde vare komne under nærmere Overvejelse, og navnligen et Valgsystem etableret.

Dersom disse Sagers Afgörelse paa den af Provst Garde og Kammerjunker Tillisch i Forsamlingen antagne Maade ikke vilde kunne tillægges kommunal Betydning, saa vil Kommissionernes Sammensætning formentligen ikke med Evidens afgive nogen Garanti for, at der vil blive vundet noget ved den foreslaaede administrative Forandring. Den væsentlige Garanti for, at de paagældende Sager ville finde en betryggende Afgørelse ved Amtmandens Resolution, indeholdes, efter vor Formening, i den i det foregaaende af Lovudkastet proponerede Ordning af Sagernes Behandling. Idet Andragenderne nemlig i alle Tilfælde skulde være skriftlige, og idet ved Kendingssager Opfordring vilde ske til at fremføre Modbemærkninger, hvorhos Erklæringer blive afgivne baade af Sysselmanden, der selv er indfødt Færing, og af Landfogden, kunne Sagerne med Grund antages, derved at ville blive saa fuldstændigt, som efter Omstændighederne

muligt, oplyste, saavel hvad Lokaliteter og Detailler som hvad almindeligere Synspunkter maatte angaa. Den skriftlige Fremstilling i de her omhandlede Andragender formene vi at ville kunne ske ved Skolelærernes og Sysselmændenes Hjælp, naar Andragenderne ikke selv kunne skrive. Akternes Opbevaring i Amtsarkivet vilde bidrage til, at Principerne for Sagernes Afgörelse ikke vilde blive underkastede aldeles vilkaarlig Veksling ved personelle Forandringer i Amtmands-Embedet. Vel vil det ikke kunne ventes, at Sagernes Behandling saaledes vilde blive saa fuldkommen, at den ikke skulde lade noget tilbage at ønske; men vi antage, at dette ej heller vilde opnaas ved at henlægge Sagerne under de foreslaaede Kommissioner, hvis gejstlige Medlemmer ikke i øvrigt, efter deres Embedsstilling, kunde betragte overordnet Administration af Landbosager som deres Fag, og hvis Medlemmer af Bondestanden vare valgte af Amtmanden selv.

Naar ikke alle Ejerne af en Havgepart ere enige i, at det vil være til Gavn for dem, at Faarene holdes i Kending i en Havgepart, eller at den deles i to Havgeparter eller sammenlægges med en tilgrænsende, og dette alligevel bliver tilladt ved Resolution, göres der formentligen derved et ikke ubetydeligt Indgreb i deres Ejendomsret, som ikke ønske det, og da Spörgsmaalet om Kendings Indførelse eller Ikke-Indførelse i en Havgepart eller om dennes Deling eller Sammenlæg med en anden Havgepart derhos unægteligen er af stor Vigtighed for samtlige Ejere, antager jeg, Tillisch, at disse Spörgsmaal ikkun bör afgöres paa den Maade, der bedst sikrer mod Vilkaarlighed og urigtige Resultater.

Ligesom man ikke i Almindelighed kan forudsætte en saa tilstrækkelig Dannelse hos Almuen, at dens Medlemmer klart og fuldstændigt kunne udvikle deres Tanker skriftligt, saaledes ere Færingerne heller ikke i Stand dertil, saa meget mindre, som det ikke er deres eget Sprog, de skrive, men et fremmed (det danske), der i Almindelighed ikke er dem fuldkomment bekendt. Denne Ulempe er derhos her saa meget större end i Danmark, som Indbyggerne ikke her som der kunne erholde en Prokurator eller en anden dannet Mand til at udarbejde og motivere deres Andragender. Af Supplikanternes Andragende vil der saaledes ikke i Almindelighed kunne erholdes nogen klar og fuldstændig Anskuelse af Sagen, og Sysselmændenes Erklæringer ville vel oftest heller ikke indeholde nogen tilfredsstillende og omfattende Behandling af Sagen. Vel maa Embedsmændene i andre Sager, hvor de ikke selv umiddelbart kunne forskaffe sig fornøden Oplysning, lade sig nöje med Sysselmændenes Erklæringer; men denne Ulempe fremtræder langt skarpere, hvor den Sag, der skal afgöres, er saa aldeles ejendommelig for Færøerne, som den her omhandlede. Om det her brugelige Söjdebrug har ingen noget Begreb, förend han kommer herop, og om han end interesserer sig for det, vil en dansk Embedsmand næppe nogen Sinde være i Stand til at sætte sig saaledes ind i det, at han derom kan have nogen paalidelig selvstændig Mening.

At *Præsten* blev Medlem af den foreslaaede Kommission, har jeg antaget for ønskeligt, ikke fordi jeg tror, at han i Almindelighed besidder nogen særdeles Kundskab til Landboforholdene, men fordi Supplikanterne paa hans Omrejser upaatvivleligen oftere ville have talt med ham om den Sag, der nu skal afgöres, og som er af saa stor Vigtighed for dem; thi Præsten vil da være i Stand til at göre Kommissionen fuldkomment bekendt med Grundene saavel for det ene som for det andet Partis Ønske. Som foran bemærket, antager jeg ikke, at de danske Embedsmænd ere i Stand til, fuldkomment at sætte sig ind i Söjdebruget her paa Øerne, og jeg anser det derfor som særdeles ønskeligt, at *et Par Færinger* fik Stemme ved disse Sagers Afgörelse. De indfødte ere fortrolige ikke alene med det egentlige Söjdebrug, men og med alle de Forhold, som nærmest staa i Forbindelse med samme, og de ville derfor sikkerligen ofte fremkomme med praktiske Bemærkninger og Oplysninger, som ellers let vilde undgaa Opmærksomheden, skönt de ingenlunde ere uvæsentlige. Maaden, hvorpaa disse Mænd vælges, anser jeg derimod for mindre vigtig, og antager, at det maaske rigtigst overlades *Amtmanden* at *vælge to Mænd for hvert Præstegæld* dertil. Disse Mænd burde være forpligtede til at modtage Amtmandens Valg og at *forblive Medlemmer* af Kommissionen *i 6 Aar*; dog saaledes, at een af de for hvert Præstegæld först udnævnte 2 Mænd efter 3 Aars Forløb burde have Valget imellem, enten straks at fratræde eller vedblive i 6 Aar efter disse 3 Aars Forløb, hvorved han altsaa kom til at være Medlem af Kommissionen i det hele i 9 Aar; bliver en af de valgte Mænd forhindret i at være Medlem af Kommissionen i den fulde Tid, paa hvilken han fra först af blev udnævnt, vil Amtmanden have at vælge en anden i hans Sted og for den Tid, den fratrædende skulde have haft Sæde i Kommissionen. Ved denne Valgmaade und-

gaas paa den ene Side alle de Vanskeligheder, der ere forbundne med, at Valgene skulle ske af Indbyggerne selv, og paa den anden Side bibeholdes dog formentlig det væsentlige, nemlig at Mænd, der ere fuldkomment bekendte med det lokale og sædvansmæssige, faa Stemme ved Sagernes Afgörelse, og at man ikke saa let udsættes for, at aldeles forskellige Principper følges ved disse Sagers Afgörelse. At Mænd udvælges for hvert Præstegæld, anser jeg for nødvendigt, da Forholdene i mange Henseender ere ejendommelige for hvert saadant Distrikt. Det er formentligen fuldkomment *tilstrækkeligt, at Kommissionen sammentræder een Gang om Aaret*, og naar dertil bestemmes *Dagen før eller efter Olaidag*, da alle Præster og Sysselmænd komme hertil, ville de valgte Mænd af Bondestanden i Almindelighed altid kunne rejse hertil med Præsten eller Sysselmanden, og altsaa vil deres Befordring saa godt som ikke forøge Skydsbyrden. Det maa derhos bemærkes, at der upaatvivleligen ofte, især naar nogle Aar först ere forløbne, efter at Forordningen er traadt i Kraft, vil hengaa mange Aar, i hvilke ingen Sag om Kending eller Havgebytter vil forekomme.

At en stor Del Landbosager i Danmark afgöres af det Kongelige Rentekammer, kan formentligen slet ikke have nogen Indflydelse paa Afgörelsen af det Spörgsmaal, hvorom her handles, da de Autoriteter, der her sammenstilles, ikke ere mindre forskellige end den Behandling, deslige Sager have været underkastede, forinden Kollegiet afgör dem, og den, de færøske ville blive til Del, för de indkomme for Amtmanden.

Som foran bemærket, har Hr. Provst Garde tiltraadt min Formening om Ønskeligheden af, at en Kommission og ikke Amtmanden alene erholdt Ret til at afgöre disse Sager.

§ 82.

Naar Amtmanden finder Anledning til at bevilge Andragendet, skal dette dog altid ske under følgende Vilkaar:

a. Røgten skal besörges af Söjdemænd, som ere valgte under den i § 38 foreskrevne Omgang, og naar Ejerne ville se til deres Faar, skulle de følges i Havgen med Söjdemændene.
b. Faarene skulle have det for Havgeparten bestemte Mærke, og maa derhos de enhver særligt tilhørende Faar göres kendelige ved Framærker, naar Hovedmærket ikke derved göres utydeligt, og de forinden af Sysselmanden approberes.
c. Kending tilstaas kun for et vist Aaremaal, som ikke maa overstige 10 Aar ad Gangen, men dog, paa Anmodning derom, kan fornyes.
d. Tienden skal, ved Sysselmandens 2den aarlige Omrejse, erlægges paa een Gang og under eet, for den hele Havge, ligesom af Fælleshavgen.
e. Dersom der opdages Svig og Urigtigheder, eller store Uenigheder opstaa, som en Følge af Kendingen, skal Amtmanden have Ret til at paabyde Fællig i Havgeparten ved det løbende Aars Høst.

Foruden disse bestandige, kan Amtmanden desuden tilföje saadanne Vilkaar, som der i de særegne Tilfælde maatte være Anledning til.

ad § 82.

For, saa vidt muligt, at forhindre de skadelige Virkninger, som Kending kan medføre, have vi anset det for nødvendigt, at Bevillingen stedse gives under nogle bestemte, dertil sigtende Betingelser.

Det er klart, at, naar hver Ejer i Havgen selv kan besörge Røgten af sine Kendingsfaar, vil der snart opstaa Misbrug og Uenigheder; ingen vil have sin Söjd gaaende paa de farlige eller daarlige Steder i Havgen, enhver derimod paa det eller de bedste. Söjden jages derhos ideligen frem og tilbage; saa snart een Mand gaar i Havgen, maa alle gaa med for at paase deres Ret, og det fortælles, at saadanne Stridigheder i Fortiden ikke sjælden afgjordes ved en formelig Kamp, hvori den stærkeste beholdt Sejren. En saadan lovløs Tilstand vil formentligen blive umulig, naar Kendingshavgen røgtes af bestemte Söjdemænd, der ere valgte under den for Fælleshavgerne foreslaaede Omgang, og, naar det derhos ikke tillades Ejerne at gaa

i Havgen, undtagen i Følge med Söjdemanden. Denne Indskrænkning er nødvendig under Kending, fordi den enkelte Ejer, naar han maa gaa alene i Havgen, kan, paa sine Medejeres Bekostning, begunstige sig selv; og, naar det lovbestemmes, at Kending ikkun under denne Betingelse kan tillades, vide Ansøgerne, at de fraskrive sig Ret til Gang i deres egen Havge, ved at anholde om Tilladelse til Kending.

Skönt den dygtige Söjdemand bör og kan kende hvert Faar i Havgen uden Mærke, er det dog i Kendingshavgen en Nødvendighed, at de enhver særligen tilhørende Faar faa et eget Mærke, det saakaldte Framærke, hvorved Ejeren sættes i Stand til at genkende dem som sine. Uden saadanne Framærker vil der om Høsten let opstaa Uenigheder blandt de forskellige Ejere af Faar, som ikke have nogen naturlig Aftegning, og vi have derfor troet, at Framærker kunne tillades, under den Betingelse, at Havgepartens Hovedmærke ikke derved göres utydeligt, og at de, förend de anbringes, approberes af Sysselmanden. Da denne Embedsmand kender de øvrige Mærker paa Øen, vil han saaledes tillige kunne paase, at de omhandlede Framærker ikke komme i Kollision med nogen anden Havgeparts Mærke; dette er ikke saa vanskeligt, som det synes at være, thi Færingerne have en næsten i det uendelige gaaende Variation af Faaremærker.

Ofte vil Tilladelsen til Kending kun blive ansøgt for et vist Tidsrum, naar Hensigten nemlig er at komplettere Besætningen efter Affaldsaar, og i saadant Fald anses 3 til 5 Aar for at være tilstrækkelige. Men vi staa derhos i den Formening, at denne Tilladelse stedse kun bör gives for et bestemt Aaremaal og ikke for længere Tid end 10 Aar ad Gangen, hvorefter den paa Ansøgning bestandigt kan fornyes for et lignende Aaremaal. Derved tro vi, at det vil opnaas, at Kendingsmændene vedblivende ere opmærksomme paa, ikke at overskride de dem for Tilladelsen givne Regler, og der aabnes saaledes ogsaa for dem af Ejerne, som ikke have Mod eller Lyst til offentligen at paatale Misligheder, Lejlighed til at gaa over til det Parti, som ønsker Fællig.

Imellem St. Hansdag og Olaidag plejer Sysselmanden at göre sin 2den aarlige Omrejse for at tage Lammetienden, der, som ovenfor bemærket, nordenfjords erlægges med $^1/_2$ Pd. uvasket Uld for hvert Lam, der om Høsten skal slagtes. Det ligger i Sagens Natur, at denne Præstation bör ydes af Kendingshavgen, ligesom af Fælleshavgen, undet eet og paa een Gang; men det kunde dog være Tilfældet, at Kendingsmændene, naar Loven ikke giver dem et bestemt Tilhold om det modsatte, kunde anse sig for berettigede til, hver især at bringe sin Tiendeuld, hvilket vilde være i höj Grad sinkende for Sysselmanden. Vi have derfor ogsaa anset et udtrykkeligt Bud desangaaende for at burde indeholdes blandt de permanente Vilkaar for Tilladelsen til Kending.

Det er allerede tidligere bemærket, at Tiendesvig langt lettere kan begaas under Kending end under Fællig. Ligeledes kan den fastsatte Skiben overtrædes til Fornærmelse for Medejere og Grander, til indbyrdes Uenighed imellem Overtræderne og dem, der ville holde sig Bevillingen efterrettelig. Vi have troet, at der i disse og lignende Tilfælde bör forbeholdes den kompetente Autoritet Ret til, ved det løbende Aars Høst at befale Sammenlæg, og vi haabe, at Bevidstheden om, at en saadan Myndighed er forbeholdt, vil have en meget heldbringende Virkning med Hensyn til Orden og Enighed.

Disse Betingelser værne imod de Misligheder, som vi for Öjeblikket skönne, at der kunde resultere af Kending, men det er umuligt at forudse, paa hvilke Maader Loven vil kunne eluderes; vi have derfor troet det rettest, at der udtrykkeligen reserveres den Autoritet, som meddeler Tilladelsen, Ret til at tilföje saadanne Betingelser, som i de enkelte Tilfælde findes fornødne,

§ 83.

Den Resolution, som afgives om Kendings Indførelse eller Vedbliven i en Havgepart, skal læses ved det næste Vaarting i vedkommende Syssel, og dersom Kendingen hæves inden den bestemte Tids Forløb, enten ifølge Resolution eller paa Grund af alle de paagældendes eenstemmige Ønske derom, skal Aflysning snarest muligt ske paa samme Tingsted.

ad § 83.

For Trediemands Skyld er det formentligen en Selvfølge, at den Resolution, hvorved det tillades, at Kending indføres eller kontinueres i en Havgepart, bör tinglæses, ligesom ogsaa, at Aflysning finder Sted, dersom Fællig igen indføres inden den bestemte Tids Udløb, enten efter Øvrighedens Befaling, eller fordi alle de paagældende have ønsket det. Vi holde nemlig for, at, naar Kending först under lovlig Omgang er indført i en Havgepart, og ingen Misligheder begaas, bör den ogsaa vedblive i den bestemte Tid, medmindre Sammenlæg eenstemmigen ønskes. I modsat Fald kunde den enkelte, trættekære eller vægelsindede Mand bevirke, at den Beslutning, som engang er tagen efter fælles Overlæg og iværksat under besværlige Former, blev kuldkastet.

Betræffende Stedet, hvor Tinglæsningen bör ske, have vi bragt i Forslag Vaartinget i det Syssel, i hvilket den paagældende Havgepart ligger, dels fordi Sagen saaledes vil komme til de flestes Kundskab, efterdi Almuen møder temmelig talrigt ved Vaartingene, dels fordi det i det mindste synes tvivlsomt, om Tinglæsninger i det hele kunne ske ved Maanedstingene i Thorshavn. Disse Ting ere indførte ved Fdgn. af 30. Marts 1836, og saavel *ratio legis*, som den i § 6 givne Tilladelse til dér at føre Vidner fra Østerø, Vaagø og Sandø, kunne medføre, at kun egentlige Retssager dér maa paabegyndes, fremmes og paadömmes.

Skönt jeg, Tillisch, antager det for at være klart, at Tinglæsninger retsgyldigen kunne foretages ved Maanedstingene, har jeg dog ikke troet, at Spörgsmaalet om Stedet, hvor de her omhandlede Dokumenter bör tinglæses, var af nogen særdeles Vigtighed, og derfor heller ikke fundet tilstrækkelig Anledning til at göre nogen separat Indstilling herom. Fdgn. af 30. Marts 1836, § 2, bestemmer, at Maanedstinget i Thorshavn skal betragtes som ordinært Værneting for de dér nævnte Distrikter, og da Tinglæsninger i Almindelighed skulle foretages ved det ordinære Værneting, maa formentligen ogsaa alle Dokumenter, der vedkomme enten Personer, der have *domicilium* eller faste Ejendomme, der ere beliggende i disse Distrikter, retsgyldigen kunne læses ved bemeldte Maanedsting. Ved Fdgn. af 5. Maj 1797 § 7 er det udtrykkeligen bestemt, at Tinglæsninger retsgyldigen kunde finde Sted ved Maanedstingene i Norge, og da disse Ting formentligen ikke i noget væsentligt vare forskellige fra de nu her indførte Maanedsting, indser jeg ikke nogen Grund til at nægte, at Tinglæsninger retsgyldigen kunne finde Sted ved sidstnævnte Ting. Slutteligen bemærkes, at Dokumenter af det anførte Indhold stedse ere blevne læste ved Maanedstingene her.

§ 84.

Naar Kendingen af hvilken som helst Aarsag ophører, skal Havgens Besætning selvfølgeligen indgaa under Fællig. Det vil da, ved Eftertælling, i Almindelighed befindes, at nogle af Ejerne have deres fulde Skiben, andre ikke, og i saa Fald skulle de Ejere, som ikke have fuld Skiben, købe Faar fra dem, som have dem, indtil alle have lige mange Faar i Forhold til deres Ejendom. Betalingen for de Faar, som saaledes sælges og købes af Havgepartens Ejere indbyrdes, skal erlægges med Kreaturernes fulde Værdi; kunne Parterne ikke forenes om, hvad der er at anse som fuld Værdi, bliver denne at bestemme af uvillige, dertil lovligen opnævnte Mænd, der blive at betale efter Sportel-Reglementet af 30. Marts 1836 § 62.

ad § 84.

Skönt alle Ejerne i en Kendingshavge have Ret til en ligelig Söjdebesætning efter deres Ejendom og den vedtagne Skiben, vil det dog kun sjælden være Tilfældet, at de virkelig have dette; Uheld eller Held, slette eller gode huslige Omstændigheder kunne i denne Henseende bevirke megen Forskellighed. Saa længe Kendingen vedvarer, maa enhver Ejer i Havgen söge at göre sig sin Anpart saa nyttig, som han kan, og, dersom nogen i denne Henseende viser Forsömmelighed, bliver det hans Medejeres Gavn, da deres Faar saaledes erholde et större Areal til Græsning; men, naar Sammenlæg atter skal ske, bliver det en Nødvendighed, at hver Ejer præsterer et ligeligt Antal Faar i Forhold til hans Lod og Del i Havgen, thi efter Sammenlægget tages Udbyttet af Fællig i Forhold til enhvers Lod og Del. Dette kan alene ske paa den

Maade, at alle Faarene i den Kendingshavge, der skal lægges i Fællig, tælles og derefter fordeles ligeligt pr. Mark og Gylden i Havgen; herved erholdes Kundskab om, hvor meget enhver i Havgeparten interesseret har til overs eller mangler, og de Ejere, som ikke have det fornødne Antal Söjd, maa derefter købe af dem, der have flere, end der udfordres. Et saadant Køb er vistnok tvungent, og det er utvivlsomt, at de Ejere, der have overtallige Söjd, hellere vilde tage disse af til næste Høst end sælge dem; men det er nødvendigt, at denne Transaktion maa finde Sted, thi ellers vilde Söjdebesætningen i Havgen blive for svag, Hensigten med Kendingen i mange Tilfælde forstyrres, og Anledning gives til Uenigheder.

Paa disse Grunde have vi bragt i Forslag, at den omhandlede Omgang maa lovbestemmes, men, da det vilde være et absolut Tab for Ejeren, hvis han skulde nødsages til at sælge sin overtallige Söjd under dens virkelige, fulde Værdi, have vi ligeledes foreslaaet Bestemmelser desangaaende, samt om, hvorledes der kunde forholdes, hvis Parterne ikke kunne blive enige om Prisen.

§ 85.

Afhænder nogen Jord, som er beliggende i en Havgepart, i hvilken Kending er tilladt, skal det i Overdragelses-Dokumentet indføres, hvor mange Faar der følge med Jorden; undlades dette, anses bemeldte Dokument ikke som lovlig Adkomst, og Paategning desangaaende bliver af Dommeren at meddele.

ad § 85.

Som ovenfor ved § 74 bemærket, følger Söjden i Fælleshavgerne med Jorden, uden at nogen Bemærkning desangaaende, ved hvilken som helst Overdragelse, er nødvendig: men denne Regel kan ikke gælde, naar Jord afhændes i en Havgepart, i hvilken Kending er indført, og vi tro, at Aarsagen hertil lettest kan oplyses ved et Eksempel.

Naar en Mand antages at eje 4 Gylden Jord i en Havgepart, i hvilken der er Kending, og hvis Skiben er bestemt til 2 Stkr. Söjd pr. Gylden, saa har han i det hele Ret til 8 Stkr. Söjd; men af en eller anden Aarsag har han ikke större Besætning til sine 4 Gylden end 6 Söjd, og nu sælger han 1 Gylden, uden at bemærke i Skødet, om nogen (og i saa Fald hvilken) Besætning der følger med den. Efter den almindelige Regel kan Køberen fordre Besætning, og han vil sandsynligvis paastaa den vedtagne Skiben, 2 Stkr. Söjd; men Sælgeren kan derimod anføre, at han netop har afhændet denne Gylden Jord, fordi den ingen Besætning havde, og at han kun har den fulde Skiben til sine 3 Gylden.

For at forebygge slige og lignende Stridigheder have vi anset det for nødvendigt, at det, naar Jord afhændes i en Havge, som er i Kending, i Overdragelses-Dokumentet indføres, hvor mange Faar der høre til Jorden, og derhos forment, at bemeldte Dokument ikke bör betragtes som lovlig Adkomst, hvis saadan Tilførsel ikke findes deri.

§ 86.

Ved Fæsteforandringer og Overdragelser af Embedsjorder skal den fulde paa disse Jorder værende Besætning medfølge samme; og hvad der er over Indstøden, betales efter § 75. I det Tilfælde, at den fratrædende Besidder af Kongsjord eller beneficeret Gods tillige ejer Odelsjord eller Ejendomsjord i samme Havgepart, skal hans hele Söjdebesætning fordeles lige paa hans Kongs- og hans Odels- eller Ejendoms-Jord efter Gyldental.

ad § 86.

Da vi i den næstforegaaende § have bragt i Forslag, at Söjden, naar en i Kending holdt Havgepart skal lægges i Fællig igen, og der af den Aarsag finder Køb og Salg af disse Kreaturer Sted mellem de i Havgen lodtagne, skal betales, efter sin

virkelige Værdi, — have vi ogsaa troet, at det, i den forventende Lov, udtrykkeligen burde bemærkes, at de almindelige Regler ere gældende ved Fæsteforandringer og Overdragelser af Embedsjorder, om endogsaa den Havgepart, i hvilken saadanne Jorder ere beliggende, er i Kending.

Hvis en saadan Bestemmelse manglede, kunde den i § 84 anførte Pris muligen give en, ihvorvel ugrundet, Anledning til at tvivle om, hvorledes Overløbssöjd skal betales i Kendingshavger, og, da hver Lodsejer i en saadan Havge ejer sine bestemte Faar, kunde desuden den fratrædende, eller hans Arvinger, aftage Besætningen, naar det ikke er forbudt. I Fælleshavgerne er dette en Umulighed.

Det er ofte Tilfældet, at Lejlændingen paa Hans Majestæt Kongens Gods ejer privat Jordegods i den samme Havge, i hvilken hans Fæstejord ligger, og han kunde da, naar han træder fra Fæstet, og Havgen er i Kending, paastaa, at han har fuld Skiben til sin private Jord, men derimod ikke til sin Fæstejord. Til Forebyggelse af saadant Misbrug have vi foreslaaet, at den hele Söjdebesætning i slige Tilfælde skal fordeles lige paa den paagældendes Kongs- og Odels- eller Ejendoms-Jorder efter Gyldental.

Nu i Tiden vil det vel næppe hænde sig, at nogen gejstlig eller civil Embedsmand erhverver privat Jordegods paa Færøerne; men for det Tilfælde, at saadant dog skulde ske, have vi troet at burde medtage Beneficiarius under den samme Forskrift, som vi have bragt i Forslag for Kongslejlændingerne.

Fjerde Afdeling.

Om Rettergangsmaaaden i Sager, der angaa Faarenes Græsning paa Bøen, og om Konfiskationer og Mulkter efter denne Anordning.

Dels paa Grund af Landets lokale Beskaffenhed, og dels fordi alt, hvad der staar i Forbindelse med Agerbruget og Græsningsretten, her er aldeles forskelligt fra det, der om de samme Forhold gælder i Danmark, have ikke alene vi, men tillige alle de af os tilkaldte Mænd eenstemmigen anset det for ønskeligt, at de Stridigheder, der muligen maatte opstaa mellem Bø- og Havgeejere om Retten til at lade Faarene græsse paa en Bø, maatte kunne endeligen afgöres her i Landet. Ligesom vi paa den ene Side have fundet dette Ønske billigt, da Færøernes Afstand fra Danmark nemlig med Nødvendighed bevirker, at saadanne Sager, naar de skulle indankes for den ordinære Overret, henstaa i flere Aar og derhos medføre ikke ubetydelige Omkostninger, saaledes have vi paa den anden Side fundet saa meget mindre Betænkelighed ved, dertil at foreslaa ekstraordinære Retter, som deres Virksomhed er aldeles temporær; og da den foreslaaede Indretning maa antages at være overensstemmende med Folkets Ønske, saa haabe vi og, at Indbyggerne ved disse Domstoles Medvirken langt oftere ville i Mindelighed bilægge de Stridigheder, som muligen ville opstaa om Bøgræsningen, end naar disse Sager skulle behandles af de almindelige Forligelseskommissioner.

§ 87.

Naar de i § 7 omhandlede Forhold ikke kunne ordnes i Mindelighed imellem de paagældende indbyrdes, blive de at paakende af en Kommission, bestaaende af Sysselmanden og tvende af Sorenskriveren dertil opnævnte Mænd.

ad § 87.

Sysselmanden maa i Almindelighed antages at være nöje bekendt med de lokale Forhold i sit Syssel, og da han derhos, som indfødt, vil ofte være i Stand til

bedre at underhandle med Parterne, end en dansk Embedsmand, have vi anset det for hensigtsmæssigt, at han blev Dommer i förste Instans. Med Hensyn til Meddomsmændene have vi i dobbelt Henseende været uvisse om den Regel, der burde følges, dels nemlig om de burde opnævnes af Sysselmanden selv eller af Sorenskriveren, dels om de ubetinget burde vælges af det vedkommende Syssels Beboere. Imidlertid ere vi dog komne til det Resultat, at Sorenskriveren rigtigst bör opnævne disse Mænd, da Retten derved hos Almuen vil erholde större Anseelse; og skönt Sorenskriveren, efter vort Forslag, vil komme til at paadömme disse Sager i anden Instans (*vide* § 93), have vi dog ikke anset det for urigtigt, at han skulde vælge Meddomsmændene til förste Instans.

Som Følge af den uindskrænkede Frihed til at udstykke Jordegodset, der her finder Sted, eje ikkun forholdsvis meget faa af Indbyggerne en Mark Jord, og da enhver, der ikke ejer en fuld Mark Jord, anses for Husmand (*vide* Kanc. Skr. 4. Juli 1818 og 9. Juni 1821), have vi ikke troet det hensigtsmæssigt at göre det til nogen udtrykkelig Betingelse for Valgbarheden, at de paagældende skulde eje et vist Kvantum Jord, eller være Bønder, saaledes som det i et noget analogt Tilfælde er bestemt for Danmark ved Fdgn. af 23. April 1781; vi befrygte nemlig derved, at man ved Valget af Meddomsmænd, især ved Overretten, vil faa et altfor lidet Antal til at vælge imellem.

Uagtet vi anse det for afgjort, at den Embedsmand, der skal udvælge Meddomsmændene, stedse, saa vidt ske kan, vil udvælge disse iblandt Sysselets Beboere, da disse dels i Almindelighed maa antages bedst at kende de særegne Forhold, som bör komme i Betragtning ved Afgörelsen af Spörgsmaalet om Græsningsretten paa et bestemt Bøstykke, og dels fordi Omkostningerne for Parterne derved formindskes, — saa have vi dog ikke troet at burde foreslaa, at Meddomsmændene *altid* skulde være bosiddende i det Syssel, hvori Bøstykket ligger, da det derved formentligen ofte vilde göres til en Umulighed at udvælge 4 Mænd til Meddomsmænd i Overretten, som hverken eje Jord i noget af de tvende paagældende Jordstykker eller ere saa nær beslægtede med nogen af Underdommerne eller med nogen af Ejerne, at de, ifølge den bestaaende Lovgivning, kunne være Dommere i Sagen.

Dersom den af mig, Tillisch, *ad* § 9 udtalte Formening maatte vinde Bifald, vil denne § tillige komme til at angaa det i § 9 *in fine* omhandlede Forhold.

§ 88.

Sysselmanden har at bestemme den Dag, paa hvilken Kommissionen skal samles, og Sagen foretages, hvilket altid bør ske i den Böjgd, hvortil det omtvistede Bøstykke hører.

Den af Sysselmanden udstedte Indvarsling haver Klageren at foranstalte lovligen forkyndt for alle vedkommende med 14 Dages Varsel.

ad § 88.

Det maa vistnok anses for nødvendigt, at Kommissionen træder sammen i den Böjgd, hvortil det omtvistede Bøstykke hører, da Kommissionen derved vil blive bedre i Stand til, dels selv at bedömme Forholdene og dels at indvirke paa Parterne, og vi have derfor anset det for rigtigst, at dette udtrykkeligen udtaltes i selve Anordningen. Jordegodset her paa Øerne er, som oftere bemærket, udstykket i det uendelige, og som Følge heraf bo alle Ejerne af en Havgepart i Almindelighed hverken i den Böjgd eller i det Syssel, hvori Havgeparten ligger, men ere til Dels adspredte i alle Syslerne; vi have derfor ikke troet at burde foreslaa kortere Varsel, end det i Lovens 1—4—7 almindelige Böjgde- og Birketings-Varsel; navnligen have vi anset det i Fdgn. af 3. Juni 1796 § 29 ommeldte Ekstrarets-Varsel for aldeles utilstrækkeligt.

§ 89.

Naar Kommissionen engang er traadt sammen, bör den saa vidt muligt uafbrudt fortsætte Sagen, indtil alle fornødne Oplysninger ere tilvejebragte, og hvis mindelig Forening ikke har været at tilvejebringe imellem Parterne, da inden 6 Uger derefter at afsige Dom i Sagen.

ad § 89.

Da Omkostningerne ved disse Sagers Behandling (kfr. *ad* § 99) vilde forøges, dersom Dommerne oftere skulde foretage Rejser til og fra den Böjgd, hvortil Bøstykket *quæstionis* hører, have vi anset det for rigtigst, at det blev udtalt som en Pligt for Retten, at den saa vidt muligt uafbrudt burde tilendebringe Sagens Behandling. Paa den anden Side vilde det vistnok være hensigtsstridigt at göre dette til en ubetinget Pligt, da det i det ringeste stundom vil blive nødvendigt at tilstaa Parterne, især Sagvolderen, en ikke ganske kort Udsættelse, saa at Rettens Ophold paa Stedet let kunde komme til at foraarsage Parterne större Udgifter end dem, der vilde være forbundne med dens Medlemmers Rejsen frem og tilbage. Da det formentligen ofte vil kunne lykkes Retten at faa disse Sager forligte, naar först Parternes Beviser ere fremkomne, og Retten derved har haft Lejlighed til at göre sig bekendt med samme og bedömme deres Værd, have vi anset det for hensigtsmæssigt, först her at udtale, at Retten *ex officio* skal forsøge at mægle Forlig mellem Parterne, medens vi dog have forudsat, at Retten straks vil begynde sin Virksomhed med at mægle dem imellem. Da det efter det foranförte vil blive denne Rets Pligt at søge at tilvejebringe Forlig mellem Parterne, have vi ikke anset det fornødent udtrykkeligen at udtale, at Parterne, for saa vidt de ikke bo udenfor Sysselet og derhos ikke over 4 Mile fra den Böjgd, hvor Retten holdes, ere forpligtede at møde personligen under Forligsmæglingen, da dette formentligen ligefrem følger af, at Retten skal tentere Forlig (Kanc. Skr. 27. Septbr. 1828).

§ 90.

Sysselmanden bör, straks efter at Dommen er affattet og underskrevet af Kommissionen, lade den ved Stævnevidnerne forkynde for Sagens Parter. De med saadan Forkyndelse forbundne Udgifter bör ved Sagens Optagelse til Dom betales tillige med Gebyret for selve Optagelsen.

Dersom nogen vil frafalde slig Forkyndelse, saaledes, at Dommen fra den Tid, den er affattet og af Kommissionen underskreven, skal anses, som om den var ham forkyndt, saa bortfalde de af Forkyndelsen flydende Omkostninger, og bör den Tid, som i Dommen er forelagt til dens Opfyldelse, i saa Tilfælde beregnes fra den Dag, den af Kommissionen er underskreven. Paa samme Maade forholdes i Henseende til *fatalia appellationis.*

ad § 90.

Da der, som Følge af Jordegodsets ubegrænsede Udstykning, som oftest i enhver Sag af den heromhandlede Beskaffenhed, vil være mange Sagsøgere og mange Sagvoldere, ville Forkyndelses-Gebyrerne komme til at udgöre en meget betydelig Del af de Omkostninger, der ere forbundne med disse Sager, og vi have derfor troet at burde optage denne § i Lovforslaget, da der derved aabnes Parterne Adgang til at bespare en Del af disse Omkostninger. Selve Paragraffen er for øvrigt i alt væsentligt overensstemmende med § 16 i Anordn. 15. August 1832 angaaende Rettergangsmaaden ved Underretterne paa Island.

§ 91.

Dersom nogen af Parterne ikke er tilfreds med den af Kommissionen afsagte Dom, haver han inden 3 Maaneder, der efter § 90 blive at beregne enten fra Afsigelsen eller fra Forkyndelsen, ved Attest fra Sorenskriveren at godtgöre, at han har begæret Appellationsstævning.

ad § 91.

Ved at forelaa en Appellationsfrist af 3 Maaneder have vi paa den ene Side taget Hensyn til de lokale Forhold, der göre en kortere Frist utilraadelig, idet Kom-

munikationen mellem Øerne stundom, især om Vinteren, kan være vanskelig, om ikke umulig, 8 à 14 Dage ad Gangen, og paa den anden Side til, at disse Sager saa hurtigt, som Retfærdighed tillader det, kunne blive endeligen afgjorte. Da det formentligen let kan lede til Forviklinger, om Sorenskriveren udfærdiger Appelstævningen, forinden Meddomsmændene ere udmeldte, have vi bragt i Forslag, at det skal være tilstrækkeligt, at Appellanten ved Attest fra denne Embedsmand godtgör, at Appelstævning hos ham er begæret, forinden *fatalia appellationis* ere udløbne.

§ 92.

Efter de i § 91 bestemte 3 Maaneders Forløb skal ingen være berettiget til at paaanke nogen Underretsdom uden Oprejsning, der efter 6 Maaneders Forløb fra den Tid, den Dom er afsagt, som paaankes, aldeles ikke kan ventes.

ad § 92.

Skönt 3 Maaneder formentligen ere en i Almindelighed fuldkommen tilstrækkelig Appellationsfrist, have vi dog anset det for billigt, at der aabnes Parterne Mulighed i at faa Underretsdommen appelleret ogsaa efter denne Frists Forløb; men da det er en Erfaringssætning, at saadanne Uenigheder, som de her omhandlede, medens de henstaa uafgjorte, i Almindelighed afstedkomme ond Forligelse ogsaa i andre Henseender i Böjgderne, er det ønskeligt, at de ikke henstaa længere end nødvendigt, og vi have derfor antaget, at denne Adgang ikke bör staa aaben i længere Tid end den, hvori Oprejsnings-Bevillinger i private Politisager kunne erholdes efter Fdgn. 15. Januar 1817 § 3, eller i 6 Maaneder.

§ 93.

Sorenskriveren bör, saa snart Appel i en saadan Sag for ham er erklæret, hos Amtet begære 4 Mænd beskikkede til med sig at paakende Sagen, og derpaa udfærdige og tilstille Appellanten fornøden Stævning.

ad § 93.

Da Sorenskriveren efter § 87 skal opnævne Meddomsmændene i Underretten, have vi saa meget mere troet, at det rigtigst overdroges Amtmanden at udnævne de Mænd, der tillige med Sorenskriveren skulle paadömme disse Sager i anden Instans, hvilket ogsaa synes bedst at stemme med det Princip, der formentligen ligger til Grund for § 6 og § 8 i Overretsanordningerne af 11. Juli 1800 og 25. Januar 1805, ifølge hvilke Stiftamtmanden paa Island og i Viborg Stift i de tilforordnedes Forfald konstituerer een eller flere Assessorer i den paagældende Overret.

§ 94.

Parterne ere ikke forpligtede til at fremlægge Situationskort for denne Overret, hvis Medlemmer, naar det begæres eller Sagen fordrer det, selv skulle befare Aastedet.

ad § 94.

Da det i samtlige Overretsanordninger udtrykkeligen er befalet, at der i de ager, som angaar Aasteds- eller Ejendoms-Trætte, for Overretterne skal fremlægges tuations-Kort, og da her ikke er ansat nogen Landmaaler og for Tiden heller ikke nogen anden, der kan optage et blot nogenlunde paalideligt Situationskort, have vi det det fornødent, at det i selve Anordningen blev udtalt, at Parterne ikke vare pligtede til at fremlægge saadant for denne Ret, og at det var Pligt for Rettens dlemmer selv at befare Aastedet, naar dette enten forlanges af Parterne, eller tten selv anser det for nødvendigt for at kunne dömme i Sagen. Da lignende Benmelser ved forskellige Reskripter ere givne for flere Stifter i Norge, deriblandt Kristiansands Stift ved Reskript af 15. Marts 1799, altsaa et Par Aar efter at

Stiftsoverrets-Anordningen for Norge var emaneret, og da de lokale Forhold i det ringeste i lige saa höj Grad kan tale for denne Afvigelse her, som i Norge, have vi ikke fundet nogen Betænkelighed ved at foreslaa denne Paragraf, som sket er.

§ 95.

I de Sager, som indankes for denne Overret, ere Parterne berettigede til at føre nye Vidner og til at fremlægge nye Dokumenter, uden at de dertil behøve at erhverve nogen Bevilling.

ad § 95.

Da Sysselmændene ikke ere juridisk-videnskabeligt dannede, og da her ikke ere retskyndige Sagførere, er det at forudse, at Formaliteterne ikke strengt ville blive overholdte under Proceduren i förste Instans, ligesom og at Parterne ofte af Uvidenhed, og fordi de mangle fornøden Vejledning, ville forsömme dér at tilvejebringe alle de Beviser, som de have, og som muligen ere nødvendige for at godtgöre deres Ret. Vi have derfor anset det for billigt, at det tillades Indbyggerne i disse Sager i anden Instans at føre nye Vidner og fremlægge nye Dokumenter, uden at de behøve dertil at erhverve Bevilling. Disse Bevilliger ere desuden ikke blandt dem, Overøvrighederne i Almindelighed kunne meddele, hvorfor de enten maatte søges i det kongelige danske Kancelli, hvilket vilde medtage en forholdsvis altfor lang Tid, eller Amtmanden maatte specielt bemyndiges til at udlevere dem; men hertil synes Sagen ikke at være vigtig nok, da den omhandlede Rets Eksistens er aldeles temporær.

§ 96.

Den samme Ret, som der i § 91 er tilstaaet Parterne til at frafalde Forkyndelse af Underretsdommen, tilkommer dem med Hensyn til Overretsdommen; benytte de ikke denne Ret, blive Omkostningerne ved Dommens Forkyndelse, der foranstaltes af Sorenskriveren, at erlægge tillige med Gebyret for Sagens Optagelse.

ad § 96.

De samme Grunde, som ere anførte ved § 90, tale formentligen for, at det ogsaa for Overretten tillades Parterne at frafalde Dommens Forkyndelse. Den Ulejlighed, det vil foraarsage Sysselmændene og Sorenskriveren at foranstalte Dommene forkyndte, have vi anset for saa ubetydelig, at den ikke bör være til Hinder for en for det almindelige formentligen hensigtsmæssig Bestemmelse.

§ 97.

Vidner kunne, uden Hensyn til, om de ere bosiddende i det Syssel, hvor Retten holdes, eller i et af de andre Sysseler, indkaldes til at møde ved disse Retter for der at aflægge deres Vidnesbyrd.

ad § 97.

Vel blive Færøerne, dersom den her foreslaaede Rettergangsmaade maatte vinde Bifald, i disse Sager delte i 6 forskellige Jurisdiktioner, og for saa vidt kun Indbyggerne vel protestere imod at møde som Vidner i disse Sager i andre Syssel end det, hvori de bo; men da det i disse Sager, hvor der ofte vil blive Spørgsmaa om Lokaliteter, formentligen er af Vigtighed, at Vidnerne føres paa selve Aastedet, have vi troet det overensstemmende med det almindeliges Tarv, at Vidner bleve pligtige til at møde og aflægge deres Vidnesbyrd for denne Ret, uden Hensyn til, om de bo det samme Syssel, hvor Retten holdes, eller ikke. Da Sorenskriveren, efter hvad der er foreslaaet i § 93, skal være Medlem af den Overret, der i anden og sidste Instans skal paakende disse Sager, antage vi paa hvert Fald, at han ikke kan optage Tin

vidner, der skulle bruges under Proceduren af disse Sager for Underinstansen. Billiges det ikke, at Indbyggerne, uden Hensyn til, i hvilket Syssel de bo, skulle møde som Vidner for disse Retter, anse vi det for rigtigst, at Sysselmændene, efter Rekvisition fra den Embedsmand, der behandler Hovedsagen, kunne optage de fornødne Tingsvidner i disse Sager.

§ 98.

Fra denne Overret kan ingen Appel finde Sted.

ad § 98.

Det vil, som foran bemærket, i Almindelighed være en Umulighed at skaffe nöjagtige og paalidelige Situationskort til Veje her paa Landet, og uden saadanne vil Höjesteret formentligen ikke være i Stand til at dömme i disse Sager. Omkostningerne ved Proceduren for Höjesteret ville derhos blive saa store, at meget faa af Indbyggerne ville være i Stand til at udrede dem. Sagernes Indankning for Höjesteret vilde og medføre, at der medgik flere Aar, inden de bleve endeligen afgjorte, hvilket vistnok vilde være mindre ønskeligt. Endvidere er det foran bemærket, at det i den Forsamling, vi afholdt med 12 af Landets mest erfarne Mænd, eenstemmigen blev vedtaget som ønskeligt, at disse Sager maatte kunne endeligen paadömmes her i Landet.

§ 99.

Gebyrerne for disse Sager blive at beregne, saavel for Under- som for Overretten, efter Sportel-Reglement af 30. Marts 1836 og tilfalde udelt den paagældende Sysselmand eller Sorenskriveren, med Undtagelse af de bestemte Diæter, der blive at udrede til hver af Rettens Medlemmer. Saa vidt muligt bör disse afbenytte een Skydsbefordring.

ad § 99.

For saa vidt muligt at nedsætte Bekostningerne ved disse Sagers retslige Behandling, have vi foreslaaet, at der ikke skal udredes höjere Gebyr for Overretten end for Underretten. Uagtet vi erkende, at $1^1/_2$ Rigsbankdaler daglig er en temmelig höj Betaling for Meddomsmændene, have vi dog ikke anset det passende, at der blev dem tillagt ringere Diæter end Sysselmanden og Sorenskriveren, da Menigmand derved let vilde falde paa den Tanke, at deres Votum i Sagen ikke var lige saa selvstændigt og gældende som hines. At de øvrige Gebyrer udelte tilfalde Sysselmanden eller Sorenskriveren, eftersom Sagen behandles ved Under- eller Overretten, have vi fundet naturligt, da disse Embedsmænd ville komme til at besörge alt Skriveriet, og da Gebyrerne derhos i og for sig ere saa yderst lave, at de, delte mellem flere, ville blive saa godt som intet.

§ 100.

Samtlige i denne Anordning paabudne Konfiskationer og Mulkter tilfalde Færø Amts Hospital.

ad § 100.

Ved § 8 i Forordningen af 2. April 1698 er den der paabudne Mulkt, 2 færøske Gylden, tillagt Arge-Hospital, medens samtlige øvrige Böder skulde udredes til Kongen. Vi have ikke fundet Anledning til at bibeholde denne forskellige Anvendelse af Mulkterne, hvorimod vi have anset det for hensigtsmæssigst, at de samtlige tillagdes Hospitalet, dels fordi denne Stiftelse höjligen trænger til forøgede Indtægter, og dels fordi hele Amtet nyder lige godt af den.

§ 101.

For saa vidt der for Overtrædelser af denne Anordning ikke er fastsat höjere Straf end Konfiskation og Mulkter, blive alle saadanne Sager at behandle paa samme Maade, som Plakat af 23. Marts 1813 bestemmer angaaende Rettigheden til at bygge og holde Fiskerbaade.

ad § 101.

Da de her omhandlede Sager i Almindelighed maa antages at være temmelig klare, og da en Del af dem allerede ere henlagte under Sysselmændenes Jurisdiktion, have vi anset det for rigtigst, at de alle behandles paa den foreslaaede Maade.

Bilag 3.

Skrivelse af 16. Marts 1853 til Indenrigsministeriet fra Amtmanden over Færøerne.

Under 20. September 1845 tilsendte det daværende kongelige Rentekammer Amtmand Plöyen et Antal trykte Eksemplarer af et Udkast til en Anordning om Havgebrug m. v. paa Færøerne, for at uddeles til Landets forskellige Bygder, Embedsmænd og enkelte andre, med Opfordring til Indbyggerne om, inden en vis af Amtmanden bestemmende Tidsfrist, at afgive de Bemærkninger, hvortil de maatte finde Anledning. Rentekammeret anmodede derhos Amtmanden om, efter Forløbet af den af ham til Meddelelsen af Færingernes Meningsytringer indrömmede Frist, at indsende et Eksemplar af forberörte Lovudkast, vedföjet de Modifikationer, som de af Landets Indvaanere meddelte Oplysninger og udtalte Anskuelser maatte give Anledning til, ledsaget af Amtmandens egen Betænkning.

Efter at bemeldte Lovudkast var blevet omdelt her paa Landet, indkom der fra en stor Mængde af Beboerne Erklæringer over Lovudkastets forskellige Paragraffer.

Samtlige disse Erklæringer tillige med de øvrige denne Sag vedkommende Dokumenter bleve mig fra min Formand tilstillede i Efteraaret 1850.

Da denne Sag er meget vidtløftig og omfattende, har jeg kun efterhaanden kunnet finde fornøden Tid til at sætte mig ind i den og at gennemgaa den med den Nöjagtighed og Omhyggelighed, som navnlig en Sag af saa stor Vigtighed nødvendigvis fordrer.

Idet jeg nu herved giver mig den Ære at tilsende det höje Ministerium:

1. et Eksemplar af det trykte Lovudkast,
2. de af Landets Indbyggere afgivne Erklæringer (i alt 40 Stk.) [1]),
3. en af mig affattet Ekstrakt af bemeldte Betænkninger og
4. de Bemærkninger ved Lovudkastet og de indkomne Betænkninger, som jeg har fundet mig foranlediget til at fremsætte,

skal jeg ærbødigst tillade mig at ytre følgende:

Det nærværende Lovudkast angaar Ordningen af Forhold, af hvis Udvikling Landets Opkomst i höjeste Grad vil være afhængig. Det maa derfor være af störste Vigtighed at se disse Forhold ordnede paa den hensigtsmæssigste Maade. Men om det nærværende Tidspunkt er det rigtige til at foretage en saadan Ordning, er et Spörgsmaal, hvis Besvarelse forekommer mig meget tvivlsom.

Der forestaar Færøerne en total Forandring i deres Handelsforhold; det er at haabe og at vente, at denne Forandring vil faa en væsentlig Indflydelse paa Landets

[1]) Disse findes ikke blandt Sagens Akter og ere forgæves eftersøgte.

hele Udvikling. Alle Forhold her paa Landet have hidtil været knyttede til de fra den fjerneste Oldtid nedarvede Ideer; Agerbruget, og hvad dermed staar i Forbindelse, har ikke hævet sig synderligt over den Tilstand, hvori det var for Aarhundreder siden. Det er at vente, at en friere Handelsvirksomhed, og den derved fremkaldte Forbindelse med den øvrige uden for Færøerne liggende Verden, vil medføre væsentlig Indflydelse ogsaa paa Agerdyrkningsvæsenet og Landboforholdene. Men det nærværende Udkast er i alt væsentligt knyttet til og bygget paa det bestaaende, og idet det omfatter mangfoldige privatretlige Forhold, vil det i mangfoldige Tilfælde lægge en friere og livligere Udvikling af Landboforholdene væsentlige og maaske uovervindelige Hindringer i Vejen.

Af Hensyn hertil har jeg fundet, at det maaske vilde være meget betænkeligt for nærværende Tid at lade det emanere som Lov. De af mig gjorte Forslag til Forandringer gaa hovedsagelig ud paa at fjerne Hindringer for den friere Virksomhed. Jeg er overbevist om, at flere, og navnlig de væsentligste, af mine Forslag næppe rigtig ville blive forstaaede af den færøske Almuesmand, og at de derfor ville møde betydelig Modstand; jeg har dog troet at burde fremføre dem, for at bidrage til at klare Begreberne og vise det Synspunkt, hvorfra Forholdene nu maa betragtes, idet det stagnerende Standpunkt, hvorpaa disse Øers Beboere hidtil saa fast have holdt sig, nu nødvendigvis maa forlades. Men selv om alt, hvad jeg har tilladt mig at foreslaa, blev antaget, frygter jeg dog for, at mange vigtige Forhold, som nærmest kun angaa den private Virksomhed, ved Lovudkastet vilde blive altfor bundne.

Men paa den anden Side er det mig bekendt, at Beboerne med Længsel vente paa denne Lov. De have et grundet Krav paa, at en saa vigtig Sag ikke udskydes i en alt for fjærn Fremtid. Paa det i Fjor samlede Lagting fremkom der ogsaa et Forslag om, at Lovudkastet skulde tages under Behandling, et Forslag, som Lagtinget dog ikke indlod sig paa, maaske væsentligst fordi jeg gjorde opmærksom paa, at jeg ikke var færdig med at gennemgaa de af Indbyggerne afgivne Betænkninger.

Med Hensyn til alt anførte skal jeg ærbødigst tillade mig at udtale det som min Formening, at det uden Tvivl vilde være det rigtigste at forelægge Lovudkastet for det i Aar sammentrædende Lagting. Dersom det höje Ministerium derefter maatte finde, at Vedtagelsen af Lovforslaget i det hele vilde være mindre betimelig, vilde det maaske være hensigtsmæssigst at lade enkelte af Lovforslagets Afdelinger, og navnlig dets tredje Afdeling, træde i Kraft som provisorisk Lov.

Bilag 4.

Ekstrakt af de Betænkninger, der fra Indbyggerne paa Færø ere indkomne over Forslag til Anordning om Havgebrug.

ad § 1. Kammerraad Lunddahl, Provst Jörgensen og Beboerne paa Ejde have foreslaaet, at der i Paragraffen skulde indeholdes en Bestemmelse om, af hvor stort et Antal Ejere eller Brugere af Havgen Ansøgninger om dennes Deling eller Sammenlæggelse bör være underskrevne, for at Ansøgningen af Amtmanden skal kunne tages i Betragtning.

ad § 2. Ifølge Forslag af Provst Jörgensen samt Beboerne af Skaale, Fuglefjord, Gøte og Ejde skulle de i § 2 ommeldte Attester fra Sorenskriveren enten anses overflødige eller meddeles uden Betaling, ligesom desuden ogsaa Beboerne af Skaale anse det Skön, som Paragraffen foreskriver, for at være overflødigt.

ad § 5. Beboerne af Kalbak, Kollefjord, Thorsvig, Kvalvig, Haldersvig, Vestmanhavn, Nolsø og Lamhavge have udtalt sig for det ønskelige i, at alle Markeskel mellem Havgeparter maatte inden en vis bestemt Tid blive nöjagtig bestemte og betegnede.

Provst Jörgensen har derhos udtalt sig for, at Bestemmelsen om Markeskel igennem Bø og anden opdyrket Jord skulde bortfalde, og at det burde befales, at der skulde fastsættes en vis Skiben, som ikke maatte overskrides, for Bøfølgerne.

ad § 6. Beboerne af Sumbø have gjort Indsigelse imod denne Paragraf som indeholdende en Bestemmelse, der er stridende mod, hvad der er Skik dér paa Øen.

Beboerne af Ejde ønske den saaledes modificeret, at Ejerne af Bøen kun indskrænkes med Hensyn til deres Söjdebrug.

Provst Jörgensen har bestridt Rigtigheden af det Princip, hvorpaa Paragraffens Bestemmelse er bygget, og foreslaaet, at §§ 6 og 7 skulde udgaa, samt derhos tilraadet en ny Paragraf, saalydende: „Angaaende den vigtige Bøgræsningsret skal i enhver Bygd faste Bestemmelser tages enten ved Kontrakt, der bliver at tinglæse, eller ved den i 4de Afdeling anordnede Rets Afgörelse, til hvilken Stævning skal være udtagen inden 2 Aar, da ellers Fællesskabet skal anses hævet og Græsningsretten at tilhøre overliggende Havge udelukkende."

ad § 9. Næsten alle de, der have ytret sig over Lovudkastet, have ogsaa udtalt sig over denne Paragraf, idet næsten alle have en mere eller mindre forskellig Anskuelse om Tiden, i hvilken Faarene skulle faa Lov til at græsse paa Bøen.

ad § 10. Beboerne af Ejde, Vaagø, Myggenæs og Svinø samt Provst Jörgensen have udtalt sig om denne Paragraf og navnlig anført, at det vilde være nødvendigt, at der bestemtes, hvorledes Söjdens Ulovlighed skal bevises.

ad § 11. Om denne Paragraf have Beboerne i en stor Mængde Bygder udtalt sig, idet Meningerne om, hvor stort et Antal Brundsöjd der bör tilsættes i Forhold til Antallet af Faarene i hver Havge, have været meget forskellige.

ad § 12. Beboerne af Solmunde have ytret Tvivl om, at der kan udfindes saa mange forskellige Mærker, som der er Havgeparter paa de större Øer.

ad § 16. Beboerne af Solmunde anse Trykningen af Fortegnelser over Mærkerne for overflødig; naar blot Sysselmanden har Fortegnelsen, vil enhver hos ham kunne faa fornøden Oplysning.

ad § 17. Beboerne af alle de Bygder, der have udtalt sig om Loven, have antaget, at Bestemmelsen om Konfiskation af aargammel Söjd, som findes umærket eller utydelig mærket, bör forandres, og har Flerheden foreslaaet, at det först skulde være ved Høsten efter det Aar, i hvilket Söjden er tilsat, at Konfiskation skulde finde Sted.

ad § 18. Beboerne af Kvivig have ytret, at ingen Skiben paa Kør burde fastsættes, da de have ment, at det vilde være et Baand paa den flittige Mands Virksomhed.

ad § 19. Johannes Klementsen af Sand, Provst Jörgensen, Sysselmand Winther og Beboerne af Vaagø have anset den af Kammerraad Lunddahl udtalte Anskuelse for den rigtige, og desaarsag ønsket Lovudkastet forandret i Overensstemmelse dermed.

ad § 21. Beboerne af Skaale antage, at udenbys Ejeres Opsiddere bör, selv uden skriftlig Fuldmagt, have Stemmeret med Hensyn til Koskiben.

ad § 24. Provst Jörgensen antager, at Havgelejens Störrelse ikke bör indskrænkes til, hvad der hidtil har været Skik og Brug, men at den bör kunne bestemmes af Ejerne.

ad § 29. Sysselmand Winther antager, at Bestemmelsen af Havgeskur bör paa Sandø tages ved Mikkelsdagstider.

ad § 31. Provst Jörgensen mener, at den her omhandlede Tilsynsmand burde have Vederlag for sin Ulejlighed.

ad § 33. Sysselmand Winther og Beboerne af Kvannesund have antaget, at, naar flere i Forening skulle stille en Mand, og han udebliver, bör kun den, som skulde have besörget Manden afgivet, være ansvarlig for Mulkten.

ad § 36. Beboerne af Biskopstø have ment, at der burde vælges to Mænd, som kunde befare alle Törvehederne og give Sysselmanden Oplysning, om de ere ordentlig behandlede.

ad § 38. Beboerne af Ejde have udtalt sig mod den i Paragraffen foreslaaede Maade at vælge Söjdemænd paa, dog uden at kunne anføre nogen bedre.

Johannes Klementsen af Sand har i lige Maade udtalt sig mod Paragraffens Bestemmelse.

ad § 39. Christopher Olsen af Gjerdum, Sysselmand Matras og Beboerne af Trollenæs have forment, at den fratrædende Söjdemand skulde dele Söjdemandslönningen med den ny tiltrædende for den Tid, i hvilken han ifølge Lovudkastet skal være pligtig at følge med denne i Havgen.

Beboerne paa Sandø have ment, at den fratrædende ikke burde være forpligtet til at gaa i Havgen mere end 2 Gange om Ugen med den tiltrædende.

ad § 41. Med Hensyn til denne Paragraf er det fra flere Steder, navnlig af Beboerne i Skaale, Øreenge, Gøte, Lamhavge, Kvannesund, Kvalvig og Andefjord, blevet udtalt, at den Bestemmelse, som Paragraffen indeholder om en Söjdemands Gang i fremmed Havge for at søge efter sin Havges Söjd, er uoverholdelig. Flerheden af dem, der have udtalt sig, har derfor foreslaaet, at det ved Kontrakt mellem Nabohavgernes Ejere skulde afgöres, hvorledes Söjdemændene skulle forholde sig i det omhandlede Tilfælde.

ad § 42. At det i mangfoldige Tilfælde vil være umuligt at give Samgangsbud til alle paagældende, og at Paragraffen derfor burde indeholde en Bestemmelse om, at Granderne kunne renoncere derpaa, er foreslaaet af Provst Jörgensen og Beboerne paa Ejde.

ad § 43. Beboerne af Haldersvig have antaget, at den, som uden lovligt Forfald udebliver fra Samgang, bör mulkteres som for Undladelse af Samgangsbud.

ad § 44. Beboerne af Trollenæs og Sysselmand Matras have fundet, at den Mulkt, som Paragraffen bestemmer for Udeblivelse fra Fjældgang, burde være större, og at det desuden skulde være vedkommende tilladt at leje en anden Mand i den udeblevnes Sted.

Beboerne af Vaagø ønske, at der, til Forebyggelse af mislig Omgang i Henseende til Løsuld, skulde tilföjes følgende Bestemmelse: „Ligeledes skulle Söjdemændene paase, at hele Fjældskiben følges ad om Morgenen i Havgen, og, efter at Lammene eller Ulden er taget i Ratten, ligeledes sammen hjem igen. Hvo der uden Söjdemandens Tilladelse forlader den fælles Fjældskiben, böder 1 Rd. Sølv."

ad § 45. Beboerne af Haldersvig have ment, at Overtrædelse af denne Paragraf burde, naar den bevises, medføre Straf.

ad § 46. Christopher Olsen af Gjerdum har foreslaaet, at en saadan fremmed Söjd, som den i Paragraffen omhandlede, straks burde tages hjem og foranstaltes oplyst.

ad § 47. Beboerne af Haldersvig antage, at Skotasöjd bör sendes fra Bygd til Bygd, indtil den kommer Ejermanden til Hænde.

ad § 48. Alle de, der have ytret sig angaaende denne Paragraf, nemlig Beboerne af Ejde, Gøte, Viderø, Lamhavge, Haldersvig, Thorsvig, Solmunde og Suderø m. fl., have ment, at der burde tilföjes Paragraffen en Bestemmelse om, at, naar det paa nogen som helst Maade kunde oplyses, hvem den fremmede Söjd tilhörte, burde den tilbageleveres.

ad § 49. Beboerne af Vaagø have ment, at hele det sidste Punktum af denne Paragraf burde udgaa, saa at al Mærkning kun maatte foretages paa Ratten ved Fjældgang.

ad § 50. For ogsaa at sætte Ejerne i Stand til at kunne mærke deres egne Lam, have Beboerne af Viderø, Kvannesund, Andefjord og Fuglefjord ment, at der burde tilföjes Paragraffen, at ogsaa andre, hvem Söjdemændene dertil gav Tilladelse, maatte kunne mærke.

ad § 53. Beboerne af Viderø have anset Stenvarder for overflødige, undtagen Vejen gaar over Fjælde. Provst Jörgensen har ment, at de i denne Paragraf omhandlede Sager ikke bör afgöres ved Amtmandens Resolution.

ad § 55. Hvor vanskeligt det er at give tilfredsstillende og udtömmende Bestemmelser om saa specielle Forhold som de, denne Paragraf angaar, fremlyser deraf, at en overmaade stor Mængde Bygder have fundet sig foranledigede til at udtale sig om denne Paragraf. — Næsten alle, fra hvem der er indkommet Erklæringer, have været enige i, at det ikke kan nytte at fastsætte visse Dage til at rive Bark, skrabe Korke og samle Mos, da det beror paa Vejrliget, naar saadant Arbejde skal kunne foretages. Man har derfor ment, at det maatte være tilladt, naar Lejlighed gaves, at gaa i Havgen i de ommeldte Ærinder, naar man blot underrettede en Söjdemand derom. Endvidere har man anført, at Gang til og fra Fuglebjerge, Feitelænder o. s. v. ogsaa maatte omhandles i Paragraffen. Endelig have Meningerne været delte, om og hvorvidt det skulde være tilladt til enhver Tid uden videre Anmeldelse at søge efter Ros.

ad § 59. Beboerne af Lamhavge have ment, at Forbudet mod at gaa med løs Hund gennem fremmed Havge ikke bör gælde i de Tilfælde, hvor dets Overholdelse vilde medføre særdeles Vanskelighed for de paagældende, saasom naar Vejen gaar ad smalle og farlige Stier, eller naar man rejser om Natten mellem Bygder.

ad § 65. Beboerne af Ejde og Provst Jörgensen have ment, at Paragraffens Bestemmelse om Var- og Fuglehunde burde udgaa.

ad § 66. Beboerne af Biskopstø have ment, at det burde göres til Pligt for de i § 36 ommeldte Mænd, om Foraaret at efterse Bøgærderne, om de vare i forsvarlig Stand.

ad § 67. Beboerne af Ejde og Vaagø samt Provst Jörgensen have ment, at de i denne Paragraf omhandlede Sager ikke burde afgöres saaledes, som det er foreslaaet, men derimod paakendes af den i 4de Afdeling foreslaaede Kommission.

ad § 69. Nogle af Beboerne (Vestmanhavn, Kollefjord og Suderø) have ment, at baade Skindet og Kødet af Dødsöjd, som findes paa Søen, bör tilfalde Ejeren, naar Finderen er fra samme Bygd som den, hvortil de fundne Dødsöjd høre, og at der i saa Tilfælde kun bör tilstaas Finderen Findelön, som naar Dødsöjd findes i Havgen.

Andre, og det har været de fleste, have ment, at Findelönnen for Dødsöjd, funden paa Søen, burde bestemmes ligesom Bjærgeløn for Vrag.

Beboerne af Ejde og Provst Jörgensen have foreslaaet, at der skulde tilföjes Bestemmelse om, at Sysselmanden kun skal forauktionere de til ham indleverede Skind een Gang om Aaret.

ad § 73. Ifølge den at Beboerne af Ejde og Provst Jörgensen og Sysselmand Matras udtalte Formening kan Slagtet endnu ikke bestemmes ved Mikkelsdag, men kan först bestemmes paa Ratten, hvisaarsag de have ment, at Paragraffen burde overensstemmende dermed forandres.

ad § 77. Beboerne af Ejde og Provst Jörgensen have ment, at det burde nöjagtigere betegnes, at Slutningen af Paragraffen maa forstaas saaledes, at ingen maa slippe nogen Söjd i den fælles Havge over Skiben.

ad § 78. Den af Kammerraad Lunddahl udtalte Anskuelse tiltrædes af Provst Jörgensen samt Beboerne af Ejde og paa Vaagø.

ad § 79. Provst Jörgensen foreslaar, at det skal overlades til Söjdemændene at bestemme Tilsætningen af Brundsöjd, og at disse skulle afköbes af deres Ejere og betales af hele Havgen efter Marketal.

ad § 80. Beboerne af Fuglefjord, Andefjord og Ejde samt Provst Jörgensen have tilraadet, at de i denne Paragraf anförte Bestemmelser om Attester m. v. skulle bortfalde.

ad § 81. Beboerne af Vaagø tilraade, at de her omhandlede Sager skulle afgöres af den af Sorenskriver Tillisch foreslaaede Kommission.

Provst Jörgensen tror, at en saadan Forandring i det bestaaende ikke behöves.

ad § 82. Beboerne af Ejde og Provst Jörgensen tilraade, at Tilladelse til Kendingshold aldrig bör gives paa kortere Tid end paa 10 Aar.

ad § 83. Beboerne af Ejde og Provst Jörgensen finde, at den her omhandlede Tinglæsning som overflödig og unyttig ikke bör fordres.

ad § 87. Beboerne af Sandø og af Solmunde have fraraadet Indförelsen af den her foreslaaede Rettergangsmaade.

ad § 97. Beboerne af Ejde og Provst Jörgensen have fundet, at den i denne Paragraf indeholdte Bestemmelse vil i Regelen medföre en utaalelig Byrde.

Af samme Grund have Beboerne af Vaagø foreslaaet, at der skulde tilföjes, at Vidnerne skulle erholde Skydsomkostningerne godtgjorte.

Bilag 5.

Betænkning af Amtmand C. Dahlerup om Forslag til en Anordning om Havgebrug paa Færø.

Ved det i Aaret 1845 forfattede Forslag til en Anordning om Havgebrug paa Færø, skulde jeg, efter at have gennemgaaet de af Indbyggerne over bemeldte Forslag afgivne Betænkninger, ærbødigst tillade mig at ytre følgende:

Förste Afdeling.

Förste Kapitel.

ad § 1. Med Hensyn til denne Paragraf, der giver den almindelige Regel, at Tilladelse til Havgers eller Havgeparters Deling eller Sammenlæggelse skal meddeles af Amtmanden, er det af flere blevet bemærket, at der burde tilföjes en Bestemmelse om, at Tilladelsen kun maatte meddeles, naar den ansøgtes af en betydelig Pluralitet af dem, der vare Ejere og Brugere i Havgen, og det tilmed uden Hensyn til, hvor stor en Del af Havgen denne Pluralitet var Besidder af. De, der have gjort denne Bemærkning, have som Grund for samme anført, at de store og de smaa Ejeres Interesse i Almindelighed ere hinanden modsatte; at det interesserer dem, der kun eje lidet, mere, at hvad de eje, bliver godt bestyret, end dem, der eje meget; og at ofte de, der kun eje lidet, ere virksommere og dygtigere end de, der eje meget. At dette Ræsonnement er urigtigt, tror jeg sikkerlig maa være indlysende for enhver, der ikke betragter Sagen fra et ensidigt og indskrænket Standpunkt. At de, der eje mere, skulle være udueligere og mindre driftige til at bestyre deres Ejendom end de, der eje mindre, er der ikke fjerneste Grund til at antage. Den mere velhavende maa naturligvis antages at nære Ønsket om at udbringe det mest mulige af sin Ejendom, lige saavel som den lidet ejende; og naar nu hertil kommer, at han bedre har Evne til at anvende Bekostninger paa sin Ejendoms Forbedring, og derved paa Udbyttets Forøgelse, end denne, tör man vistnok antage, at den större Besidders Interesse er af nok saa megen Vigtighed som den mindre Besidders. Det vilde desuden, forekommer det mig, være höjst unaturligt, om Besiddelsen af en ubetydelig Del af en Ejendom skulde, naar denne ubetydelige Del var delt mellem mange og derved var bleven endnu ubetydeligere for hver enkelt, kunne medføre Ret til at tage Bestemmelser angaaende hele Ejendommen. Dersom f. Eks. en Havgepart bestod af 4 Marker, og de $3^1/_2$ Mark ejedes af een Mand, medens den halve Mark ejedes af 8, saa vilde det dog vistnok være aldeles urimeligt at tillægge disse 8 Smaaejere Ret til at tage Bestemmelse om en saa vigtig Sag som en Havges Deling eller Sammenlæggelse. Der var vistnok mere, som talte for, at Tilladelsen kun burde gives, naar de, der attraaede den, repræsenterede

i det mindste Halvdelen af Ejendommen, saa at den större Besiddelse ogsaa fik den samme med Rette tilkommende större Indflydelse paa Ejendommens Bestyrelse. Men heller ikke en saadan Bestemmelse finder jeg anbefalelsesværdig; det vil ofte kunne hænde, at den mindre Besiddelse kan blive, eller tro at blive, skadelidende ved sin Forbindelse med den större Besiddelse, og derfor tro at blive fordelagtigere stillet ved at komme ud af denne Forbindelse, eller omvendt. Opfyldelsen af et saadant Ønske vilde betydelig blive vanskeliggjort ved at begrænse Amtmandens Bemyndigelse til at tillade Deling eller Sammenlæggelse paa den antydede Maade. Dersom man lader Lovforslagets Bestemmelse blive uforandret, tror jeg, at man paa den efter Omstændighederne hensigtsmæssigste Maade vil sikre den mindre Besiddelse mod den större Besiddelses Tryk, uden dog derved at indskrænke den större Besiddelses Ret paa nogen utilbørlig Maade, eftersom det er at vente, at Amtmanden ved Tilladelsens Meddelelse eller Nægtelse vil tage alt tilbørligt Hensyn til samtlige tilstedeværende Omstændigheder.

ad § 2. De Bemærkninger, der ere fremførte fra flere Sider med Hensyn til denne Paragraf, gaa væsentlig ud paa, at de i Paragraffen foreskrevne Bestemmelser om, hvad der skal iagttages af dem, der ville ansøge om Havgeparters Deling eller Sammenlæggelse, ere alt for trykkende og byrdefulde.

Ihvorvel Hensigten med at tillade Havgers Deling eller Sammenlæggelse er at bevirke noget nyttigt og fordelagtigt, tror jeg dog, at det ikke vil være uhensigtsmæssigt, at Ansøgningen derom er forbunden med nogen Udgift og Ulejlighed, for at ikke aldeles ubegrundede og utidige Ønsker skulle fremkomme. Men paa den anden Side bör Udgifterne heller ikke være saa betydelige, at de skulde kunne afskrække dem, hvis Ønske er billigt og forstandigt.

At Ansøgningen er bilagt med et af sagkyndige Mænd afgivet Skön om Havgernes Beskaffenhed og om Hensigtsmæssigheden af den attraaede Forandring, maa upaatvivlelig erkendes for vel betænkt.

Dette Skön vil bedst erhverves ved, som i Udkastet foreslaaet, at lade Havgen befare af Sysselmanden og 2 uvildige Mænd. Mændenes Opnævnelse bör, for at undgaa Vidtløftighed, foretages af Sysselmanden; for det Tilfælde, at Sysselmanden skulde paa en eller anden Maade være interesseret i Sagen, bör den i andre lignende Tilfælde almindelige Form følges, nemlig at Amtmanden beskikker en anden Mand til i den Sag at fungere i Sysselmandens Sted.

Sysselmanden vil, foruden Betalingen for Opnævnelsen, kunne være at tillægge en Betaling af 4 Mark daglig for hver Dag, Forretningen varer, for hvilken samme Betaling han da tillige bör levere Forretningen beskreven. Skönsmændene ville kunne tillægges en daglig Betaling af 3 Mark.

Andre Udgifter end disse tror jeg ikke, at der bör paabyrdes de vedkommende. Dersom Ansøgningen bliver bevilget, bör tilmed disse Udgifter, som forskudsvis maa afholdes af Ansøgeren, deles paa samtlige Ejere og Besiddere af Havgen efter Marketal. At enhver af Ansøgerne skal, ved at underskrive Ansøgningen, tillige anføre, hvorledes han er lodtagen i den paagældende Havge, vil vistnok være hensigtsmæssigt; men at befale, at Ansøgerne skulle med Attester fra Sorenskriveren bevise deres Opgivendes Rigtighed, tror jeg, vil være temmelig overflødigt, saa meget mere som det uden Tvivl oftere vil kunne hændes, at Sorenskriveren ikke vil være i Stand til at meddele saadanne Attester. Jeg tror, at det ikke engang vil være nødvendigt at fastsætte nogen Mulkt for urigtig Angivelse i den ommeldte Henseende, eftersom det vel næppe vilde være tænkeligt, at Angivelsens Urigtighed ikke skulde blive opdaget, inden Sagen af Amtmanden blev afgjort, saa at det ikke er at befrygte, at nogen skulde falde paa at göre nogen slig urigtig Angivelse. For ikke at fremkalde nogen Tvivl om Meningen

af Bestemmelsen i § 1, sidste Passus, bör der her vistnok bruges samme Udtryk, som der i § 3 bruges om det samme Punkt.

ad § 3. Der maa fornuftigvis indrömmes Amtmanden Bemyndigelse til, ved at meddele Tilladelsen, at göre saadanne Forandringer i det af Ansøgerne foreslaaede, som han maatte anse hensigtsmæssige. Paa Grund heraf vil det maaske være rigtigt at lade den i Lovforslaget værende Passus: „efter den i Andragendet meddelte Forklaring" udgaa.

Omkostningerne ved Resolutionens Tinglæsning antager jeg bör afholdes, ligesom de i § 2 omhandlede Omkostninger, af samtlige Ejere.

Hensigten med den i Udkastets § 2 indeholdte Bestemmelse om, at Ansøgerne skulle hos Sorenskriveren erhverve Attest om, hvorledes de hver især vare lodtagne i den paagældende Havge, skulde være, derved om muligt at sætte denne Embedsmand i Stand til at holde Orden i Fortegnelsen over Adkomsterne. Da det vistnok maa erkendes for saare ønskeligt, at denne Fortegnelse holdes i saa nöjagtig Orden som muligt, vilde det maaske være hensigtsmæssigt, at det blev bestemt, at der, samtidig med at Tilladelsen indleveres til Sorenskriveren til Tinglæsning, tillige skal leveres denne Embedsmand en af samtlige vedkommende underskreven Forklaring om, hvilke Forandringer der ske med hver enkelts Ejendom, for at derefter den fornødne Forandring eller Bemærkning kan blive foretagen i Adkomstfortegnelsen; dog tör jeg ikke derom göre noget bestemt Forslag.

Jeg tillader mig at foreslaa, at der tilföjes Paragraffen: „Omkostningerne ved Tinglæsningen udredes af samtlige Havgens Ejere efter Marketal."

ad § 4. At Tilladelsen ikke bör gives paa kortere Tid end 10 Aar, finder jeg hensigtsmæssigt, for at ikke Havgeinddelingerne alt for hyppigt skulle blive forandrede. Derimod tror jeg, at Tilladelsen næppe bör gives paa ubestemt Tid. Nærer man Tvivl om Tilladelsens Gavnlighed, bör den enten ikke meddeles eller i alt Fald kun meddeles for det korteste af Loven tilladte Tidsrum. Befinder man efter den Tids Forløb, at Tilladelsen har været gavnlig, kan den jo fornyes for et nyt bestemt Tidsrum.

Jeg frygter for, at, naar Tilladelsen bliver given paa ubestemt Tid, vil Bevidstheden om, at man efter Forløbet af de 10 Aar, naar det skal være, kan se Tilstanden forandret, let kunne medføre en skadelig Indflydelse paa Ejendommens Bestyrelse og paa Samejernes indbyrdes Forhold. Jeg tillader mig derfor at foreslaa, at den sidste Passus (fra „gives en Tilladelse") udgaar.

ad § 5. Bestemmelserne i denne Paragraf forekomme mig i det hele meget vel begrundede og hensigtsmæssige. Der er imidlertid dog blevet gjort den Indvending mod denne Paragraf, at det vilde være urigtigt at paabyde, at, naar det ikke ved Delingsresolutionen udtrykkelig er udtalt, at Ret til Söjdens Græsning paa Bø eller Opdyrkning skal være fælles, Markeskellet da skulde fastsættes ogsaa gennem Bø og anden opdyrket Jord. Man har i den Anledning anført, at det vil være saa overmaade vanskeligt at holde Söjden paa Bø inden Markeskellet, at det vil være til saa stor Skade for Söjden, om den, for at holdes inden Markeskel, bliver jaget, og at Udkastets Bestemmelse derfor kun vil være et Middel for den uvillige og trættekære til at fortrædige og skade sine Grander. Man har i den Anledning foreslaaet, at det i Loven skulde udtales som Hovedregel, at Bøgrænsningen skulde være fælles, medmindre Parterne bleve enige om det modsatte, og at der skulde fastsættes en vis Skiben for Bøsöjden, som ikke maatte overskrides.

Jeg tror imidlertid, at det er temmelig klart, at de saaledes gjorte Indvendinger grunde sig i en mindre rigtig Opfattelse af Paragraffens Bestemmelse saavel som i Mangel paa det tilbørlige Hensyn til Ejendomsretten. Paragraffen indeholder udtrykkelig, at der skal fastsættes Markeskel gennem Bø og anden opdyrket Jord, naar

ikke Delingsresolutionen udtrykkelig indeholder, at Ret til Söjdens Græsning paa Bø o. s. v. bliver fælles. Det vilde nu vistnok være ganske besynderligt, ja, fast utænkeligt, om der ved Delingsresolutionens Meddelelse ikke skulde være blevet taget i Betragtning, hvorledes der med Söjdegræsningen paa Bø skulde forholdes. Paragraffen synes at være gaaet ud fra den Grundsætning, som vistnok er den rigtige, at Ejendomsretten over opdyrket Jord bör respekteres; den har derfor som det principale bestemt, at hver Ejer skal holde sine Kreaturer paa sit eget; med ved Siden af denne Hovedgrundsætning har Paragraffen taget det tilbørlige Hensyn til de lokale Forhold ved at antyde, at, naar Samejerne ikke kunne blive enige om dette Punkt, og naar Ejendomsrettens Konservering vilde være til overvejende Skade for det almindelige, da kan det ved Resolution bestemmes, at Bøgræsningen skal være fælles.

At fastsætte en Skiben for Bøfølgerne vilde efter min Anskuelse være et utilbørligt Indgreb i Ejendomsretten. Dersom man vil holde Landet i den Tilstand, hvori det har været i Aarhundreder, dersom man vil modarbejde Forbedringer i Agerbrug og Faarebedrift, ja, saa kan jeg finde det rimeligt, at man vil sige: saa mange Kreaturer maa du holde og ikke flere. Men vil man ikke dette, saa skal man vistnok ogsaa vogte sig for at give Bestemmelser, hvorved Hænderne paa den fremadstræbende blive bundne.

ad § 6. Bestemmelsen i denne Paragraf forekommer mig at være saa aabenbart urigtig, bygget paa et saa ensidigt Ræsonnement, at det er höjst besynderligt, at Koncipisterne have kunnet blive enige om et saadant Forslag.

I Motiverne til denne Paragraf ignorerer man aldeles, at Bøen og de opdyrkede Steder besiddes med fuld Ejendomsret; man ignorerer, at de opdyrkede Strækninger netop ved Opdyrkningen og paa Grund af Opdyrkningen ere gaaede ud af det almindelige Fællig. Den Indskrænkning i Ejendomsretten, som skulde være Undtagelsen, gör man til Regel, og glemmer aldeles, hvad man dog andre Steder i Lovudkastet endog lægger Vægt paa, at opdyrket Jord, om ikke paa Grund af andet, saa fordi den er bleven opdyrket, maa være andre Regler undergiven end uopdyrket Jyrd.

Det Ræsonnement, hvorpaa Forslaget om denne Paragraf er baseret, gaar ud paa, at da Landet har mere Fjældhavge til Sommergræsning for Söjd, end Underhavge til Vintergræsning, bör ingen tjenlig Vintergræsning unddrages Söjden.

Allerede denne Sætning er, udtalt i Almindelighed, urigtig. Om end Söjdebedriften er af Vigtighed (og unægtelig af overmaade Vigtighed) for Landet, saa er det dog aabenbart, at den enkelte Mands Faarebedrift ikke bör favoriseres paa anden Mands Bekostning, og at den, der vil søge Erhverv af sit Jordbrug paa anden Maade end ved Faarebedrift, eller som vil behandle sin Faarebesætning paa anden Maade, end nu sker, ikke deri bör forhindres. Naar jeg ejer en Havge, der afgiver rigeligt Foder om Sommeren til Faar, hvad Ret har jeg da til at forlange, at mine Faar skal fødes om Vinteren paa anden Mands Ejendom? Mon det ikke skulde være min egen Sag at sörge for, enten at min Faarebesætning ikke er större end, at den paa mit eget ogsaa kunde vinterfødes, eller i alt Fald selv at sörge for og udfinde Midler til, at den om Vinteren kan erholde Føde?

Om man nu ogsaa vilde sige, at Græsning paa Færø skal bruges til Fordel for Faar, hvorfor skal jeg da ikke have Ret til at bruge den til Fordel for mine egne Faar?

At Koncipisterne have følt, at den af dem antagne Sætning er urigtig, kan man da ogsaa se deraf, at de ytre, at Bøerne ikke behøve at fredes om Vinteren ifølge Beskaffenheden af det hidtilværende færøske Landbrug. Men det er nu en bekendt Sag, at det nuværende færøske Landbrug staar paa et overmaade lavt Trin.

Dersom det engang, hvad der er at haabe, hæver sig, vil den foreslaaede Lovbestemmelse i höjeste Grad være fordærvelig for det.

Den næste Sætning i det brugte Ræsonnement er, at Bøerne, naar det antages, at alt Græs paa dem skal benyttes til Faarene, blive for saa vidt at anse som Underhavge til den ovenover liggende Fjældhavge. Dette er nu imidlertid en aldeles personlig Fiktion; det naturlige er at betragte den Jord, der er indtagen til Dyrkning, som udtraadt af Fællesskabet, og følgelig derved unddragen Söjdegræsningen. Om og hvor vidt Söjden skulde have Lov at græsse paa den om Vinteren, og i bekræftende Fald, hvis Söjd der skulde have denne Ret, maatte da bero paa den Overenskomst, i Kraft af hvilken Bøen er bleven særlig Ejendomsret undergiven. Men ligesom man aldeles har overset Ejendomsretten, saaledes har man ogsaa glemt den Forandring, Jorden ved Dyrkningen er bleven undergiven, saavel i og for sig som i Forhold saavel til Havgen som til Ejeren.

Koncipisterne ville dernæst, at Hovedregelen om, for hvilke Havger Bøerne skulle være Underhavger, skal udfindes ved en Betragtning af Havgeforhold alene. Gör man det, hedder det, vil man, naar man lader Tanken om Bøen være ude af Betragtningen, sikkert almindelig erkende, at Markeskellet bör gaa fra Fjælds til Fjære o: at Söjden bör græsse inden Markeskellet fra Toppen af Fjældet til Strandkanten. — Men nu er Bøen der, og følgelig maa det Ræsonnement, som er bygget kun paa den Forudsætning, at der ikke er Bø, aabenbart derved falde omkuld. Det er vist, at Bøen betragtes overalt i Lovgivningen som det fornemste; det er Bøen, der er matrikuleret; det er Besiddelse i Bø, der medfører Rettighed i Bygden; det vilde derfor dog være höjst urimeligt, om man endda skulde kunne lade Bøens Tilstedeværen være aldeles betydningsløs. Og hvilke Konsekvenser vilde ikke Forslagets Antagelse føre med sig? Bøens Ejer turde da ikke lade sine Kør og Ros græsse paa den om Vinter og Foraar; han turde da ikke bebygge den; ja, han maatte maaske ikke vælte den om Efteraar og Vinter, for at der ikke skulde mangle Græs til Söjden om Foraaret.

Jeg skal endnu kun tillade mig at bemærke, at, naar Udkastet bruger Udtrykket „Bøens Bruger og Besidder", men ikke „Ejer", da er dette sikkert aldeles galt; det er Bøen, man har Ejendomsret til; det er Havgen, man bruger.

I Henhold til alt, hvad jeg saaledes har tilladt mig at anføre, maa jeg anse det for rigtigt, at denne Paragraf aldeles udgaar. Det naturlige, hvorom Loven da intet behøver at indeholde, bliver, at enhver lader sine Faar græsse paa sit eget, medmindre man ved særegne Kontrakter kan blive enig om andet.

ad § 7. Denne Paragraf staar i saa nöje Forbindelse med den foregaaende, at den efter min Anskuelse maa falde bort tillige med hin.

Dersom det skulde være nødvendigt, at der angaaende Bøgræsningsretten indeholdes nogen speciel Bestemmelse i Loven, tror jeg, at saadan kun burde indeholde, at den, der anser sig berettiget til at lade sin Söjd søge Vintergræsning paa en anden Mands Bø, skal inden et Aar efter Lovens Publikation desangaaende faa oprettet en skriftlig Kontrakt, som skal tinglæses. Forsömmer nogen dette, bliver der at følge den almindelige Regel, at Faarene kun have Ret til Vintergræsning paa den deres Ejer tilhørende Bø.

ad § 9. Hvor vanskeligt det er at fastsætte et bestemt Tidspunkt, fra hvilket og til hvilket det bör være tilladt for Söjden at komme paa Bøen, kan man blandt andet se deraf, at af Lovforslagets Koncipister hver enkelt har fremsat sit Forslag om, hvorledes denne Paragraf bör affattes. Man har dog i denne Paragraf fraveget eller i det mindste modificeret den Anskuelse, som man ubetinget havde holdt paa i § 6, nemlig at Bøen i Forhold til Havgen skulde anses som noget aldeles underordnet. Men jeg tror, at man end ikke ved nærværende Paragraf har gjort sig det klart nok,

hvor vigtig Bødyrkningen er, samt at man ikke har taget tilbørligt Hensyn til, hvor meget denne kan trænge til at forbedres, og hvor vigtigt det er at fjerne de Hindringer, der maatte kunne møde Bestræbelser i denne Retning.

Da min Mening om, hvorledes denne Paragraf bör affattes, er aldeles modsat samtlige Koncipisters, eftersom jeg antager, at Paragraffen bör affattes aldeles negativt og aldeles ikke indeholde nogen almindelig Bestemmelse, hvoraf det kunde udledes, at Söjd skal græsse paa Bøerne, saa skal jeg tillade mig at bemærke følgende:

De ældre Söjdelove indeholde aldeles ingen Bestemmelse om Söjds Græsning paa Bø. Hjemmelen for den nugældende Skik er Norske Lovs 3—12—17; men de Forhold, som gælde i Norge, og navnlig de, som bemeldte Lovbestemmelse angaar, ere saa grundforskellige fra de her gældende Forhold, at det sikkert næppe vil kunne være rigtigt, uden videre at holde sig til hin Lovbestemmelse og paastaa den gjort gældende her. I Norge gaar Kvæget ikke (saaledes som her er Tilfældet med Faar og Heste) ude om Vinteren; men det bliver taget paa Stald om Efteraaret og sluppet ud igen paa Græs om Foraaret. Da alle Samejere høstede deres Jorder paa omtrent samme Tid, eller i alt Fald kunde høste til een og samme Tid, var det naturligvis let at bestemme, at Gærderne om Efteraaret skulde nedlægges paa den Tid, da alle burde have høstet. Gærdernes Nedlægning skete, for at Kvæget og navnlig Køerne kunde komme ind og græsse paa Stubbene paa den dyrkede Jord. Da i Norge intet Kvæg gaar ude om Vinteren, er Bestemmelsen i Loven om Gærdernes Opsættelse igen om Foraaret ingenlunde given for dermed at give en Regel for, hvor langt ud paa Foraaret Kvæget maatte græsse paa Indmarken; Kvæget kom om Foraaret slet ikke paa Indmarken. Hensigten med Norske Lovs Bestemmelse er derimod at give en Regel for, naar Kvæget om Foraaret maatte slippes ud paa Græs. Dette burde nemlig naturligvis ikke ske, forinden der var draget Omsorg for, at det ikke skulde kunne gaa ind paa den opdyrkede Jord og dér foraarsage Skade. Da nu Kvæget ordentligvis ikke kunde slippes paa Græs för i Maj Maaned, fastsatte Loven, at fra 14. Maj skulde Gærderne være opsatte, saa at man efter den Dag kunde drive sit Kvæg ud paa Græs. Der har saaledes næppe i Norske Lov været tænkt paa, at Græsningen paa de opdyrkede Jorder skulde benyttes til Græsgang inden den 14. Maj.

Det er vist nok, at man her har forstaaet Bestemmelsen i Norske Lov saaledes, som om Kvæget hele Vinteren og hele Foraaret igennem skulde have Ret til at græsse paa de opdyrkede Jorder; men ligesom denne Opfattelse af Bestemmelsen i Norske Lovs 3—12—17 har været urigtig, saaledes er det aabenbart, at dens Bibeholdelse vilde umuliggöre ethvert forbedret Agerbrugs Indførelse her paa Øerne.

Foraaret begynder her (i det mindste saa vidt jeg under mit fireaarige Ophold her har erfaret) i Regelen tidligt; allerede i Marts Maaned spirer Græsset alle Vegne, og i April kan man saa Havre. Dersom en Mand nu vil anvende nogen Flid paa sin Jords Dyrkning, og for at forøge og forbedre sin Høavl saae ædlere Græsarter, er det dog temmelig klart, at han kun vil have meget ringe Udsigt til at høste nogen Frugt af sit Arbejde, naar Faarene skulle have Ret til om Foraaret at afæde de unge Spirer lige indtil den 3. eller vel endog 14. Maj — ja, som af nogle er foreslaaet, 25. Maj. Det er kun enkelte af de mest oplyste Folk her, som i de sidste Par Aar have gjort Forsøg med at saa Rajgræs og Timothei; men de have for mig bittert beklaget dem over, at Faarenes Græsning paa deres Jord har tilintetgjort Forsøg, som ellers aldeles upaatvivlelig vilde haft et endog saare heldigt Resultat. Naar nu hertil kommer, at den Faarene indrömmede Græsningsret paa Bøen virkelig i og for sig for Faarenes Ejere kun er af liden Betydning, da det kun er de faa Følger, som græsse nærmest Bøen, der have Gavn af den, og naar man endvidere ser hen til, at det egentlig og hovedsagelig kun er om Foraaret, naar Græsset begynder at spire, at Faarene søge

ind paa Bøen, altsaa netop paa den Tid, da den opdyrkede Jord mest burde fredes, saa forekommer det mig temmelig klart, at den i Udkastet foreslaaede § 9 maa anses aldeles forkastelig.

Det forekommer mig, at, ligesom man i Udkastet er gaaet ud fra som noget givet, at Faarene have Ret til Foraarsgræsning paa Bøerne, saaledes burde man netop gaa den modsatte og vistnok naturligere Vej, nemlig forudsætte, at den opdyrkede Jord ved Opdyrkningen er unddragen Græsningsretten, og at følgelig denne ikke, uden undtagelsesvis og efter særlig Adkomst, skulde kunne eksistere. Jeg vilde desaarsag ærbødigst tillade mig at foreslaa, at Paragraffen affattedes omtrent saaledes: „Angaaende Söjdens Græsning paa Bø eller Trøer skal der i hver Bygd oprettes særlige Kontrakter mellem Ejerne og Besidderne af Havgen paa den ene Side og Ejerne og Besidderne af Bø eller Trøer paa den anden Side, i hvilke Kontrakter det da specielt skal bestemmes, saavel fra og til hvilken Tid Söjden maa komme paa Bø eller Trø, som hvorledes med Hensyn til Fredningen af Bø eller Trø i det hele skal forholdes."

Andet Kapitel.

ad § 10. Med Hensyn til denne Paragraf er der gjort den Indvending, at Udtrykkene, navnlig: „enten den hele Sommer eller den hele Vinter", ikke ere tydelige nok, og at der mangler Bestemmelse for, hvorledes Söjdens Ulovlighed skal bevises.

Hvad den förste Indvending angaar, da kan det vel ikke nægtes, at endskönt Meningen af de brugte Udtryk vel ikke fornuftigvis kan misforstaas, Ordene dog ere saadanne, at de kunne give Almuesmanden Anledning til Tvivl. Det vilde derfor maaske være rigtigere at forandre Udtrykket saaledes: „Den Söjd, som uden særlig Hjemmel saa ofte findes i en Nabohavge, at den maa antages enten den hele Sommer eller den hele Vinter fornemmelig dér at søge" o. s. v.

Hvad den anden Indvending angaar, da tror jeg, at det er fuldkommen rigtigt, at der ikke bliver opstillet nogen bestemt Regel for, hvorledes Beviset for Söjds Ulovlighed skal føres. Den eneste og naturlige Maade, hvorpaa saadant skal kunne bevises, er ved Vidner, og den, der vil klage, maa derfor selv se til at skaffe sig det nødvendige Bevis, hvis Tilstrækkelighed da vil blive at afgöre, naar Ejeren af den ulovlige Söjd ikke vil aflægge den, og denne desaarsag skal konfiskeres. At foreskrive et bestemt Bevis vil lettelig medføre större Ulemper og give Anledning til Chikaner og Stridigheder.

ad § 11. Mellem Beboerne i Almindelighed at tilvejebringe Meningslighed om Antallet af de Brundsöjd, som i Regelen bör tilsættes, vil vist næppe være muligt. Det i Udkastet foreslaaede Antal er det, som af de fleste anses for det rigtige, og det vil derfor vistnok være hensigtsmæssigt at beholde Udkastets Bestemmelse.

ad § 12. Det vil, frygter jeg for, blive overmaade vanskeligt at udfinde saa mange forskellige Mærker, som der gives Havgeparter paa de större Øer. Det turde derfor uden Tvivl være rigtigst at affatte Paragraffen noget mindre bestemt og (f. Eks. ved at tilföje efter Ordet „Mærke" i sidste Linie: „saa vidt muligt") i det mindste betegne, at, naar Nødvendigheden krævede det, kunde samme Mærke vel tilstedes paa een og samme Ø i to Havgeparter, naar blot disse vare saaledes situerede, at der ikke kunde være Rimelighed for, at derved kunde fremkaldes nogen Forvirring eller Stridighed. Som Følge af dette mit Forslag vilde § 13 vel kunne bortfalde.

ad § 16. Det burde vistnok udtrykkelig bestemmes, hvoraf Udgifterne til Mærkernes Trykning skulde afholdes. Da denne Foranstaltning angaar alt Jordegodset her paa Landet, anser jeg det for en Selvfølge, at de bör afholdes af Amtsrepartitionsfonden.

ad § 17. Jeg maa med de forskellige, som have udtalt dem om denne Paragraf, være enig i, at det vilde være meget uhensigtsmæssigt at bibeholde Udkastets Bestemmelse om Konfiskation af aargammel umærket Söjd, og jeg vil derfor anbefale, at Paragraffen forandres saaledes, at der i Stedet for „aargammel" kommer til at staa: „nogen Söjd antruffen ved Slagtets Aftagelse, Aaret efter at den er tilsat, som enten er umærket" o. s. v.

ad §§ 18 og 19. Det forekommer mig, som om Udkastets Koncipister af lutter Iver for at udtrykke dem tydeligt, og for at göre deres Udtryk fattelige, ere blevne temmelig uforstaaelige, og til Dels have paa en besynderlig Maade forvirret en dog for øvrigt, synes jeg, temmelig klar Sag.

Meningen af § 18 er, at det efter et Skön skal bestemmes, hvor mange Kør Samejerne af en Havgepart frit maa lade sommergræsse dér; og Meningen af § 19 er, at dette Antal skal være saa stort, som der efter Rimelighed af den gamle Bø (o: den matrikulerede Bø) kan erhverves Vinterfoder til, og at dette Antal skal fordeles paa Samejerne i Forhold til, hvor stor en Del enhver af disse har i Bøen. Jeg vilde derfor tillade mig at foreslaa, at disse to Paragraffer konciperedes saaledes:

§ 18. „Antallet paa de Kør, til hvilke der skal haves fri Græsning i Havgen, fastsættes een Gang for alle ved et Skön over, hvor mange Kør der kunne vinterfødes af den matrikulerede Bø; Bestemmelsen i saa Henseende skal vedtages ved Grandestævne."

§ 19. „Andelen i Rettigheden til at kunne have fri Udrægster fordeles mellem Samejerne i Forhold til enhvers Besiddelse af den matrikulerede Bø."

Ihvorvel jeg godt kan begribe, at Kammerraad Lunddahls Mening mest maa tiltale den færøske Almuesmand, saa forekommer dens Urigtighed mig dog saa aabenbart klar, at det undrer mig, hvorledes den kan finde Forsvarere. At holde fast paa den vilde upaatvivlelig være uklogt og skadeligt, og naar Provst Jörgensen finder, at dens Forkastelse vilde være „at forandre al gammel Skik paa Færø", da vilde han vist have udtrykt sig adækvatere og sandere, naar han havde sagt „at forandre al gammel Uskik paa Færø."

Jeg maa, idet jeg skal tillade mig at vise det urigtige og falske i Kammerraad Lunddahls Ræsonnement, foreløbig tillade mig at bemærke, hvad jeg ogsaa ovenfor har maattet erindre om, at Bøen er i hele Lovgivningen betragtet som det principale her paa Landet. Det er Bøen, der er matrikuleret; det er Besiddelse af Bø, der giver Rettighed i Bygden, o. s. v. Der kan næppe være nogen Tvivl om, at i sin Tid den ene Mark Jord i en Bygds Bø har været lig enhver anden Mark Jord i samme Bygd, og at den ene Mark Jord i en Bygd har haft i enhver Henseende samme og lige stor Rettighed som enhver anden Mark Jord i samme Bygd. At en Mark Jord i Tidens Løb kan være bleven bedre end en anden, er overmaade rimeligt og begribeligt; men hvem indestaar for, at den Mark Jord, som nu er den bedste i en Bygd, ikke om en Del Aar paa Grund af slet Behandling maaske vil blive den slette-ste, og omvendt? Der er desuden et Hensyn, som Kammerraad Lunddahl og de, der ere af hans Mening, aldeles have overset, og det er Hensynet til Byrderne paa Jorden. Mon ikke den ene Mark Jord maa bære samme Skatter og Afgifter som enhver anden? Men ere Byrderne lige, saa er det dog soleklart, at Rettighederne ogsaa bör være det.

Kammerraad Lunddahls Ræsonnement er bygget paa Hensynet til den Ulighed, der finder Sted mellem en Mark Jord og en Mark Jord, en Ulighed, som efter hans Formening kan være opkommen paa to Maader, enten ved, at en eller anden kan have udvidet sin Mark Jord ved Opdyrkning, eller ved Overenskomst, idet der kan være

foregaaet Bytte af Jord o. s. v., hvorved den samlede Ejendon, der betegnes ved Udtrykket „en Mark Jord", kan være bleven slettere end en anden.

Kammerraad Lunddahl synes saaledes at indrömme, at det oprindelige har været, at en Mark Jord har været lig en Mark Jord, og at enhver Mark Jord har haft lige stor Ret.

Den förste Anledning til Uligheden kan ikke medføre nogen forøget Ret til fri Udrægster, da denne kun skal tilkomme den matrikulerede Bø. Det indrömmer Kammerraad Lunddahl ogsaa; altsaa maa Hensynet til denne Ulighedsgrund bortfalde.

Hvad den anden Ulighedsgrund angaar, da maa det altsaa være den, hvorpaa han egentlig støtter sin Mening. Hans Ræsonnement bliver da: Uligheden er bygget paa Overenskomst, men alle Overenskomster, der i Bøen have medført Ulighed mellem Markerne, maa formentligen ogsaa have tilsigtet tilsvarende Ulighed i Ret til fri Udrægster for Kør; thi Hovedproduktet af Jordbunden paa Færø er Hø. Men dette Ræsonnement beviser aldeles intet; thi det er aabenbart, at han i sin Slutning gör Spring, hvorved hele Ræsonnementet falder omkuld. Naar det nemlig hedder, at en ved Overenskomst fremkaldt Ulighed mellem Marker i Bøen ogsaa formentlig maa have foraarsaget Ulighed i Rettigheden til fri Udrægster, saa er det dog klart, at dette er en Slutning (han siger ogsaa „formentlig"), som han ikke er berettiget til at göre; dette, som han formener, det er jo det, som han skulde bevise; men hvor er Beviset blevet af? Det er jo dog soleklart, at jeg kan være meget villig til at renoncere paa min Ret i een Henseende, uden at jeg derfor gör det i en anden. Den, der har fundet sig i at faa en slettere Mark i Bøen, han kan jo derfor gerne have paa anden Maade vidst at sikre sig Hø til at holde maaske endog flere Kør end den, der har den bedre Mark, f. Eks. ved at opdyrke, ved at behandle sin Jord med mere Flid o. s. v.; og det vilde derfor dog være höjst urimeligt at antage, at, fordi han har renonceret paa sin Ret i een Henseende, han saa ogsaa skulde have gjort det i en anden. Det forekommer mig, at Kammerraad Lunddahl med Hensyn til det her omhandlede Spörgsmaal har, ligesom med Hensyn til flere andre Punkter, kun holdt sig til, hvad der var ham bekendt at være Tilfældet paa et eller andet Sted, men at han derhos aldeles har overset Sagens retlige Begrundelse. At det Misbrug, som han nu vil have sanktioneret som Lov, flere Steder finder Sted, er unægteligt; men det er ogsaa fuldkommen vist, at det, hvor det finder Sted, er opstaaet ved en Misbrug af Magten, er opstaaet ved, at de mere velhavende og derfor mere formaaende Ejendomsbesiddere have fortolket Loven, som de vilde, og benyttet dem af Bestemmelsen i Forordningen af 2. April 1698 § 9 til derved at forhindre de mindre Besiddere i at forøge deres Kohold. At bevise, at det af Kammerraad Lunddahl opstillede Eksempel intet beviser, er saa simpelt, at jeg tör anse det for overflødigt.

Jeg skal endnu kun sluttelig tillade mig at göre opmærksom paa det aldeles upraktiske ved hans Forslag, eftersom den enhver Lodsejer tilkommende Sommergræsningsret specielt maatte godtgöres, og, dersom denne Ret ikke skulde være af en fluktuerende Karakter, vel sagtens ogsaa bemærkes i vedkommende Adkomstdokumenter.

ad § 21. Af hvad Grund Opsiddere ikke uden at være forsynede med skriftlig Fuldmagt fra Ejerne skulde kunne have Stemme ved Affattelsen af Overenskomsten om Koskiben, kan jeg sandelig ikke indse. Jeg vilde anse det for rigtigst, at hele den sidste Sætning („Om Koskiben" o. s. v.) udgik.

ad §§ 24 og 25. Naar det i § 24 er bestemt, at: „For alle Kør, som uddrives over det bestemte Antal, skal erlægges Havgeleje", og naar det dernæst i § 25 hedder: „Naar der paa Grandestævne er gjort Bestemmelse om Udrægster mod Leje," er, forekommer det mig, Sommergræsningen for Leje derved paa en Maade reguleret. Videre Regulering vilde vist for Tiden være umulig og unyttig. Men naar man er-

kender, at der maa kunne tilstedes Sommergræsning for Leje, saa bör det vistnok ogsaa bestemt og tydeligt udtales, hvorledes der i saa Henseende skal forholdes. Saaledes som Bestemmelsen om Udrægster for Leje er berört i § 25, synes det næsten, som om man har været bange for at omtale det og derfor ligesom i al Stilhed listet en Bestemmelse derom ind i Paragraffen.

Jeg tror imidlertid, at der, om man end ikke vil indlade sig paa at give en udtömmende Lovbestemmelse om dette Forhold, dog intet kan være i Vejen for at udtale en almindelig Regel desangaaende. Da desuden § 25 synes mig at være meget uheldigt affattet i det hele taget, vilde jeg tillade mig at foreslaa, at begge Paragrafferne omredigeredes saaledes:

§ 24. „For alle Kør, som uddrives over det ved Skiben bestemte Antal, skal erlægges Havgeleje. Hvor mange Kør der maa erholde Græsning for Leje, hvor höj Havgelejen skal være, med hvad videre dermed staar i Forbindelse, afgöres af Havgens Besiddere ved Stemmeflerhed, som regnes efter Marketal."

§ 25. „Dersom nogen uberettiget slipper en Ko i Havgen, skal han derfor betale en Mulkt af 5 Rdlr., og Koen skal derhos være bortskaffet af Havgen inden 8 Dage efter, at dens Gang vidnefast er paaklaget for Ejeren. Enhver, der er lodtagen i Havgen, er berettiget til at paaklage det. Er Koen ikke bortskaffet inden 8 Dages Forløb, gentages Mulkten under samme Omgang, og saa fremdeles."

Tredje Kapitel.

ad §§ 30—34. Det forekommer mig, at Bestemmelsen i § 30 er mindre heldig i det hele taget, eller i alt Fald mindre tydeligt affattet. For det förste synes Koncipisterne at være gaaede ud fra den Forudsætning, at hver Havgepart bestaar af et Antal fulde Marker Jord; paa anden Maade kan jeg i det mindste ikke forstaa Paragraffen, da det dog vist ikke kan være Meningen, at, naar Havgeparten bestaar af f. Eks. $8^1/_2$ Marker, da Besidderen af den halve Mark skulde være fri for at præstere det her omhandlede Arbejde. Men det er jo en bekendt Sag, at der gives Havgeparter, der ikke bestaa af fuldt Marketal. Dernæst er der ingen Bestemmelse om, hvorledes der skal forholdes, naar de vedkommende Besiddere af Dele af en Mark ikke kunne blive enige om, hvorledes det her paabudte Sammenlæg skal ske.

Jeg vilde anse det for det i og for sig rigtigste, at man ikke ved en positiv Lovbestemmelse indlod sig paa at afgöre, hvorledes private Mænd skulle bestyre og vedligeholde deres private Ejendomme. Deres egen Fordel vil nok, skulde man mene, lære dem, hvorledes de i de her omhandlede Tilfælde skulle forholde dem.

Vilde man imidlertid beröre disse Forhold i Lovgivningen, tror jeg, at det var rigtigst kun at göre det ganske i Almindelighed ved at bestemme, at alle Spörgsmaal af den Beskaffenhed som de her omhandlede skulle, naar Beboerne ikke paa anden Maade kunne enes, forhandles og afgöres ved Grandestævne ved Stemmeflerhed efter Marketal.

Jeg skal kun endnu tillade mig at bemærke, at Udkastet, naar det vil betegne, at Stemmeflerhed skal bestemmes ved Besiddelse i Havgen, altsaa at Stemmerne skulle repræsentere Ejendommen, snart betegner dette ved „de fleste Stemmer efter Ejendom," snart ved „de fleste Stemmer efter Marketal" (se f. Eks. § 20 og flere Steder). Da denne Lov nærmest skrives for uvidende og uoplyste Almuesfolk, vilde det vist være rigtigst at undgaa alt, hvad der paa nogen som helst Maade kunde fremkalde Misforstaaelse, og derfor kun at bruge eet Udtryk for eet Begreb.

§ 34 er temmelig utydelig konciperet. Man skulde dog mene, at, naar den udenbys Ejer vil møde selv og stemme, bör han kunne det, og kun i det Tilfælde, at

han ikke selv vil møde, bör han skriftlig kunne befuldmægtige Opsidderne til at møde og stemme. Jeg vilde derfor tillade mig at foreslaa Paragraffen redigeret saaledes:

„I alle de Tilfælde, hvor noget ifølge foranførte Bestemmelse skal afgöres af Havgepartens Ejere, kunne Opsidderne møde og afgive Stemme for de udenbys Ejere, naar disse ikke selv møde; men i saa Tilfælde skulle Opsidderne dog dertil være forsynede med skriftlig Fuldmagt. Den, som ikke møder eller saaledes lader møde, er dog forpligtet til o. s. v.“

Fjerde Kapitel.

ad § 38. Da det næppe vil kunne undgaas, at der jo om Antagelse og Afskedigelse af Söjdemænd, med hvad dermed staar i Forbindelse, fremdeles vil ligesom nu opstaa Stridigheder og Uenigheder, vilde det efter min Formening være hensigtsmæssigt at henlægge denne Sags Afgörelse til Grandestævne, hvor Sysselmanden kan være til Stede som et mæglende Element, og hvor den vedtagne Bestemmelse af ham protokolleres. Den af Udkastets Koncipister herimod anførte Grund har aldeles intet at betyde, da naturligvis ikke alle de Sager, der skulle afgöres ved Grandestævne, ved hvert Møde ville forekomme, men nogle en Gang og andre en anden Gang.

Udkastet bestemmer, at Söjdemændenes Antagelse og Bestemmelsen af deres Lön skal ske ved Stemmeflerhed efter Marketal. Dette er vistnok aldeles urigtigt. At den, der ejer mest i en Havge, ogsaa skal have det meste at sige med Hensyn til Valget af Söjdemanden, kan jeg finde rimeligt nok; men at han ogsaa skal bestemme Söjdemandens Lön, vil kun give Anledning til de störste Ubilligheder og aabne Egennytten en vid Mark. Dersom f. Eks. en Havgepart bestaar af 5 Marker, og de 3 Marker ejes af een Mand, saa vil denne Mand kunne antage sig selv eller sin Karl til Söjdemand og bestemme Lönnen lige saa höjt, som han fandt for godt. De med Udkastets Bestemmelse forbundne Misligheder vilde uden Tvivl hæves, naar det fastsattes, at Valget af Söjdemænd skal afgöres ved Stemmeflerhed efter Marketal, men Lönnen derimod fastsættes ved Stemmeflerhed af samtlige Medejere, uden Hensyn til hver enkelt Besiddelses Störrelse.

Paragraffen vilde, omredigeret i Overensstemmelse hermed, komme til at lyde saaledes:

„Söjdemænd skulle antages eller opsiges ved Grandestævne efter Stemmeflerhed, og regnes Stemmerne i dette Tilfælde efter det Marketal, enhver bruger, uden Hensyn til, om han er Ejer, Fæster eller Opsidder.

Söjdemændenes Lön bestemmes samtidig, ogsaa efter Stemmeflerhed; men i dette Tilfælde regnes Stemmerne efter Antallet paa de stemmegivende uden Hensyn til, hvad hver enkelt besidder.

Enhver skal møde personlig o. s. v.“

ad § 41. Denne Paragraf burde uden Tvivl indeholde den Bestemmelse, at Afvigelse fra Paragraffens Paalydende maa kunne ske efter skriftlig Overenskomst mellem Söjdemændene i de sammengrænsende Havger.

ad § 42. Jeg vilde tillade mig at foreslaa, at der i Stedet for „de paagældende Grander“ sattes „Söjdemændene i de tilgrænsende Havger“, og at denne Paragraf for övrigt erholdt samme Tillægsbestemmelse, som jeg har foreslaaet til den foregaaende Paragraf.

ad § 44. Söjdemanden bör unægtelig være berettiget til at leje en anden Person i den udeblivendes Sted for dennes Regning.

ad § 48. Naar Provst Jörgensen med saa stærke Udtryk angriber Slutningsbestemmelsen i denne Paragraf, da grunder det sig uden Tvivl paa en Misforstaaelse. Naar et Lam træffes ved Høsten umærket, vil det jo omtrent være umuligt at afgöre,

hvor det hører hjemme, og det naturlige maa jo saa dog være, at det tilfalder den, paa hvis Grund det findes. Det fejler vist ikke, at der hyppig fra en eller anden Side göres Paastand paa Ejendomsret til et saadant Lam; men da Retten ikke kan bevises uden netop ved den interesseredes eget Vidnesbyrd, er det, at der saa lettelig opstaar Strid desangaaende. At overlade det til Söjdemændenes Erklæring, om Lammet hører til den ene eller anden Havge, vil derfor ikke være muligt; ved Lovens Bestemmelse fjernes Stridighed, uden at nogen Uretfærdighed vil blive begaaet.

Femte Kapitel.

ad § 53. At Amtets Resolution om Vardernes Antal, Störrelse, Betegning o. s. v. kun skulde blive en Formalitet, er aldeles urigtigt. Det er jo bekendt nok, at, hvor Varder behöves eller hidtil ere ansete nödvendige, ere de ogsaa opsatte; det vil følgelig kun være sjældent, at der vil opstaa nogen Strid angaaende en saadan Sag; men skulde den opstaa, vil Amtmanden vel sagtens finde Anledning til personlig paa selve Stedet at undersöge Sagen. Jeg tror derfor, at det af mange Hensyn vil være overmaade rigtigt at beholde Udkastets Bestemmelse.

ad § 55. De Bemærkninger, som fra flere Steder ere fremförte med Hensyn til denne Paragraf, forekomme mig temmelig ubetydelige, saa jeg tror ikke, at der ved dem er fremført nogen tilstrækkelig Grund til at göre nogen Forandring i det foreslaaede.

Sjette Kapitel.

ad § 58. Jeg tror, at det vilde være rigtigt, at der efter Ordene „hvor mange Hunde der maa holdes i Bygden" tilföjedes: „til Brug i Havgen". Saaledes som Bestemmelsen er affattet, er det umuligt for en Mand at holde en Hund i sit Hus, uden af underkaste sig den Gene at maatte erhverve Tilladelse dertil, og under friere Forhold vil Nytten af en Hushund maaske blive erkendt. At Ejeren til en saadan Hund ikke maa lade den komme i Havgen eller paa Steder, hvor den vilde kunne göre Skade, uden derved at paadrage sig Forpligtelse til Skadeserstatning, bliver en Selvfølge. I Overensstemmelse hermed antager jeg, at de følgende Paragraffer og navnlig § 60 maa gives den nödvendige Forandring.

ad § 64. Det forekommer mig dog noget ubilligt, at Udlaaneren skal være ansvarlig for den Skade, som Hunden gör, medens den er i anden Mands Værge. Bestemmelsen, som den er affattet, vil omtrent være synonym med, at ingen maa laane sin Hund ud; denne Paragraf burde derfor vistnok helt bortfalde.

ad § 65. Hele denne Paragraf burde vistnok ogsaa bortfalde. Naar det (hvad det uden Tvivl maa) bliver erkendt, at man maa holde Hunde i sit Hus, naar man blot holder dem saaledes, at de ikke kunne göre Skade, vil den förste Del af Paragraffen være overflödig.

I alt Fald bör dog Loven ikke indeholde en saadan Bestemmelse, som den i Paragraffens sidste Halvdel; Störrelsen af Hundene har sikkert aldeles intet at betyde og vil kunne give Anledning til mange Kævlerier.

Syvende Kapitel.

ad §§ 66 og 67. Den saa vigtige Sag, som dette Kapitel skulde omhandle, nemlig Tilvejebringelse af, hvad man i Danmark kalder Markfred, er behandlet paa en altfor overfladisk Maade.

At Faarebedriften paa Færö er af stor Vigtighed, er vist; men lige saa vist er det ogsaa, at Agerbruget er af særdeles Vigtighed, og hin Bedrift bör ingenlunde begunstiges paa dennes Bekostning, især naar der aldeles intet vindes derved. Det færöske Agerbrug staar paa et overmaade lavt Trin; men at hæve det derover vil

være umuligt, naar man frygter for at angribe ufornuftige Sædvaner og urimelige Skikke. At saadanne hidtil ere blevne hævdede, har uden Tvivl sin Grund deri, at Ejerne af Söjden i Reglen vare de mere velhavende, som derfor bekymrede dem mindre om, hvorledes det gik med Bøen, naar blot Faarene (omend kun efter, hvad man nu engang indbildte sig) havde Gavn deraf. De mindre Ejere have derfor maattet finde sig i, at ogsaa deres Opdyrkning led Skade. At vente, at Agerdyrkningen skal kunne hæve sig, saa længe der ikke haves Markfred, saa længe en Mand ikke kan være sikker paa, om ikke Faarene paa een Nat kunne tilintetgöre Resultatet af mange Dages Arbejde, er umuligt. Saaledes som Forholdet nu er, beror det kun paa Faarenes Ejere, om de ville forhindre Faarene fra at komme ind paa Opdyrkningerne eller ej, og om de, naar Faarene komme derind, ville jage dem derfra eller ej. Forholdet her er for Tiden omtrent saaledes, som det i Middelalderen var paa Godsejernes Vildtbanedistrikter i Europa.

Dersom man vilde bibeholde Udkastets ubetydelige Bestemmelser, vilde det vel kunne blive muligt for Amtmanden at forskaffe den, som attraaede det, Markfred; men jeg tror, at det Amtmanden derved paabyrdede Arbejde vil blive saare besværligt og ubehageligt.

Det vilde efter min Formening være det simpleste og naturligste at fastsætte, at der omkring Bøerne og Trøerne skulde være söjdehöje Gærder; at Bekostningen ved disses Opførelse skulde afholdes af dem, der eje Bøen og Trøerne; at Gærderne hvert Aars Foraar skulde synes af dem, der besidde Bø eller Trøer, i Forening med Söjdemændene i den tilstødende Havge, og naar da Gærderne alle Vegne vare $2^1/_2$ Alen höje, skulde de erkendes lovlige; at Havgeejerne derefter selv skulde sörge for, at Söjden ikke brød ind over Gærderne; gjorde den det desuagtet, skulde Bøens eller Trøernes Ejerne være berettigede til at optage den indkomne Söjd, og dennes Ejer derfor betale Mulkt samt erstatte den Skade, som Söjden havde gjort; at dette vel skulde være Hovedreglen, men at endelig Beboerne i hver Bygd skulde kunne ved Stemmeflerhed efter Marketal slutte Overenskomst, som de selv vilde, om Jordens Fredning.

Saaledes antager jeg, at Forholdet burde ordnes, og Amtmandens administrative Myndighed burde ikke bringes til Anvendelse med Hensyn til dette rent private Forhold.

Niende Kapitel.

ad § 69. Naar ingen Ejer melder sig til Skindet, skal dette vel, som alt andet Hittegods, bortsælges ved offentlig Auktion. Finderen skal vel, hvad enten der fremkommer Ejer eller ej, have Findeløn.

Herom burde Bestemmelser indeholdes i Paragraffen.

ad § 73. Da man endnu ved Mikkelsdagstider vanskelig kan tage endelig Bestemmelse om Slagt og Tilsætning, vilde det uden Tvivl være det rigtigste at bestemme, at Söjdemændene ved Ratten skulle tage Bestemmelse om Slagt og Tilsætning.

Tredje Afdeling.

ad § 77. At Kending er langt fordelagtigere, navnlig for Smaaejerne, end Fællig, kan der ikke være to Meninger om; og der er derfor al Grund til at begunstige den, i hvilken Anledning jeg skal tillade mig at foreslaa nogle Forandringer i de følgende Paragraffer. Slutningen af nærværende Paragraf (fra „ej heller" osv.) bör udgaa, da en saadan Bestemmelse kun lidet vil gavne den enkelte, men derimod let vil kunne medføre Misligheder.

ad § 78. Indførelse af Kending er at betragte som en Udskiftning af Havgens Besætning, som en Ophævelse af Fællesskabet. Det er almindelig erkendt, at den er til Fordel for de mindre Ejendomsbesiddere, fordi de derved erholde et större Ud-

bytte af deres Ejendom; den maa følgelig anses for at være til Fordel for hele Landet, eftersom Antallet paa de mindre Besiddere er det overvejende. Paa Grund heraf forekommer det mig, at det vilde være urimeligt at ville med Hensyn til en saadan Forandrings Indførelse göre andre og strengere Betingelser gældende end med Hensyn til andre Forandringer i Havgernes Bestyrelse. Da det nu tidligere i Udkastet er bestemt, at Bestemmelse om Havgernes Bestyrelse m. v. skal afgöres ved simpel Stemmeflerhed efter Marketal, forekommer det mig at ville være urimeligt her at bestemme noget andet, og det saa meget mere, som der kun er Tale om en Ansøgning, hvis Afgörelse er overladt Amtmanden; denne Embedsmand vil altsaa have det i sin Magt, dersom han finder, at Pluralitetens Ønske er uhensigtsmæssigt, at nægte Ansøgningens Bevilgelse.

At fordre, at de udenbys Ejere skulle enten selv underskrive eller have meddelt deres Opsiddere skriftlig Fuldmagt dertil, tror jeg ogsaa, er uhensigtsmæssigt. Naar man kender de herværende Forhold, vil man ogsaa vide, hvor vanskelig skriftlige Fuldmagters Tilvejebringelse er; da Opsidderne i Regelen have ubetinget Fuldmagt til at bestyre de udenbys boendes Jord, ville saadanne specielle Fuldmagter uden at stifte nogen Nytte kun foraarsage Ulejlighed.

Jeg tillader mig derfor at foreslaa, at Paragraffen redigeres saaledes: „Tilladelse til Kending skal skriftlig ansøges, og der vil ikke blive taget Hensyn til et Andragende om saadan Tilladelse, dersom det ikke er underskrevet af i det mindste saa mange, som besidde og bruge Halvparten af Marketallet i den paagældende Havgepart."

ad § 80. De her omhandlede Attester ere aldeles overflødige. Naar Ansøgningen bliver oplæst ved Grandestævne, ville alle vedkommende jo faa at vide, hvor megen Jord enhver af Ansøgerne har opgivet at besidde eller bruge. Skulde der i Ansøgningen være fremført noget i saa Henseende urigtigt, ville de vedkommende vel nok göre opmærksom derpaa.

ad § 81. Naar Sysselmanden har modtaget Modpartiets Bemærkninger ved St. Hansdag, indser jeg ikke, af hvad Grund han skulde have dem beroende hos sig i omtrent et Aar. Behøver han yderligere Oplysninger, bör det være hans Pligt straks at tilvejebringe dem. Befolkningen bör ikke vente et helt Aar igennem paa at faa en saa vigtig Sag afgjort. Det maa desuden bemærkes, at det jo slet ikke er sagt, at Landfogden møder ved Vaartinget; og om han ogsaa møder, vilde det jo være urimeligt at antage, at han straks skulde kunne sætte sig saaledes ind i Sagen, at han kunde med nogen væsentlig Nytte samtale med de vedkommende om den. Jeg vilde derfor langt foretrække, at det blev befalet, at Sagerne af Sysselmanden skulde afgives til Landfogden ved Olai Ting.

ad § 83. Tinglæsningen vil være absolut nødvendig, naar Sorenskriveren skal kunne give den i § 85 ommeldte Attestation.

ad § 97. Hele den sidste Afdeling, med Undtagelse af §§ 100 og 101, vilde jeg tilraade skulde bortfalde. Organisationen af Rettergangsmaaden paa den foreslaaede Maade synes ved förste Øjekast noget tiltalende; men jeg er overbevist om, at den vilde medføre meget betydelige Ulemper. Den vilde ganske sikkert fremkalde hyppige og idelige Processer og næppe yde Beboerne mere Garanti end den nuværende ordinære Rettergangsform.

Bilag 6.

Lagtingets Betænkning af 13. September 1854 over Udkast til Anordning om Havgebrug.

Ifølge det höje Indenrigsministeriums Skrivelse af 15. Maj d. A. har der været forelagt Lagtinget til Betænkning et trykt Forslag til en Anordning om Havgebrug paa Færøerne tillige med en Del Betænkninger, som angaa denne Sag.

Forslaget blev ved Lagtingets Beslutning overgivet til et Udvalg af 5 Medlemmer, og da alle dettes væsentlige Indstillinger bleve vedtagne af Lagtinget, efter at Forslaget var behörigen bleven drøftet i Tinget, kunne vi henholde os til Udvalgets motiverede Betænkning i Sagen.

De Ændringsforslag, som fremkom imellem Sagens förste og anden Behandling i Tinget, og som bleve vedtagne af dette, vare dels af en mindre væsentlig, dels af en saadan Natur, at de kun gik ud paa at fuldstændiggöre Forslaget, og trænge saaledes ikke til nogen nærmere Begrundelse. Dog skulle vi ikke undlade at bemærke, at, naar Forsamlingen ifølge et derom stillet Ændringsforslag vedtog, at det ottende Kapitel i Forslaget skulde udgaa, da skete dette af den Grund, at man frygtede for, at de i dette Kapitel indeholdte Bestemmelser kunde give den, som havde Evner og Lyst til Eksperimenter, en alt for stor Magt over sine Medejeres Midler.

Endvidere fandtes det rigtigt, at den, som gjorde sig skyldig i Uorden og Uredelighed med Hensyn til Kending, burde kunne idömmes en Mulkt, hvorfor en saadan Bestemmelse blev tilföjet Forslaget.

Thorshavn, den 13. September 1854.

H. J. J. Sörensen. P. E. Lange.

Den i Sagen afgivne Udvalgsbetænkning af 18. August 1854 havde følgende Affattelse:

Udvalgs-Betænkning over Forslag til en Anordning om Havgebrug paa Færøerne.

Undertegnede Udvalg, som af det ærede Lagting har været nedsat for at afgive Betænkning over „Forslag til en Anordning om Havgebrug paa Færøerne", erkender til fulde, hvor vanskeligt det Hverv er, som har været os overdraget, efterdi

et Lovforslag om Havgebrug paa Færøerne ikke alene angaar Landets vigtigste Erhverv, men griber ind i det hele Landboforhold, ligesom og de stedlige Forhold paa de forskellige Øer ved Bygdernes forskellige Beliggenhed og saavel Bøens som Havgens forskellige Beskaffenhed gör det næsten til en Umulighed at træffe Bestemmelser, der passe overalt. Vi maa erkende, at det os forelagte Udkast har været udarbejdet med stor Omhu, og om vi end ikke kunne tiltræde det i alle dets enkelte Dele, have vi dog i Udkastet haft en Vejledning at følge og et Grundlag at bygge paa, hvorved det er blevet muligt for os at give Forslag til en Lov, som vi antage vil kunne passe sig for Landet.

Ved de Forandringer, som vi have foreslaaet ved nogle af Forslagets væsentligste Paragraffer, have vi haft for Öje at nærme os til det bestaaende, og vi have gjort dette for ikke at krænke nogen i hans Ret, og fordi vi have ment, at der ellers let vilde opstaa Forvirring paa de forskellige Steder, og om vi end formene, at Forslaget ikke har tabt ved de af os foreslaaede Forandringer, ere vi dog villige til at indrömme, at ogsaa vort Arbejde er ufuldkomment og lader en Del tilbage at ønske.

Efter disse foreløbige Bemærkninger tillade vi os at henlede Opmærksomheden paa Forslagets enkelte Paragraffer.

Forslag.

§ 1 udgaar.

Ny § 1.

En Havge kan deles i Hælvt, naar saa mange af dens Ejere, Fæstere eller Beneficiarier attraa det, at det Marketal, de besidde i Havgen, tilsammen udgör Halvdelen af Havgens Marketal.

En Havge kan deles i flere Parter, naar saa mange af dens Ejere, Fæstere eller Beneficiarier attraa det, at det Marketal, de besidde i denne, udgör tilsammen to Tredjedele af Havgens Marketal.

Havger kunne sammenlægges, naar to Tredjedele af hver af de sammenlæggende Havgers Ejere, Fæstere eller Beneficiarier, som besidde Halvdelen af Marketallet i Havgen, derom forene sig.

Kongsfæstere, som attraa Deling eller Sammenlæg, maa derom indhente Amtmandens, Lejerne Ejernes og Skyldnere Panthavernes skriftlige Indrömmelse dertil.

§ 2 udgaar.

Ny § 2.

De, som attraa at foretage saadanne Forandringer med Havgeparters Störrelse, skulle begære Sysselmanden med to uvildige af Retten opnævnte Mænd til at befare Havgen og afgive Skön angaaende, om den egner sig til Forandringen. De skulle derfor meddele disse Mænd en skriftlig, med deres samtlige Underskrifter forsynet Angivelse af, hvorledes de ere lodtagne i Havgen, de Vilkaar, under hvilke Forandringen ønskes foretagen, og, dersom det er en Havge, som ønskes delt, da tillige, hvorledes denne skal deles, hvilke Markeskel dens forskellige Dele skulle have, samt hvorledes der skal forholdes med Söjdens Græsning paa Bøen og med Køernes Udrægster i Havgen osv.

Det af Sysselmanden og de uvillige Mænd optagne Skön afgives skriftligt, og for saa vidt det gaar ud paa, at Forandringen kan finde Sted og anses hensigtssvarende, skal den attraaede Forandring finde Sted, i modsat Fald ikke.

Ved en Havges Deling skal den af Parterne bytte, som har attraaet Bytte, den anden Part tage, dersom Parterne ikke paa anden Maade komme overens.

Sysselmanden skal for sin Ulejlighed have 4 Mark og de uvildige Mænd 3 Mark hver om Dagen, hvilken Betaling skal udredes af den Part, som attraar Forandringen.

§ 3 udgaar.

Ny § 3.

Delings- eller Sammenlægningskontrakter blive at tinglæse, og er det en Deling, som er foretagen, bör Kontrakten indeholde Oplysning om, hvorledes enhver Lodsejers Bø og Havge ville komme til at høre sammen i Fremtiden. Naar Sagen saaledes er afgjort, meddeles Amtmanden en Afskrift af Kontrakten.

§ 4 udgaar.

§ 5 antages.

§ 6 udgaar.

§ 7 udgaar.

Ny Paragraf.

Græsningsretten for Söjd paa Bøen vil i enhver Bygd, hvor Parterne ikke paa anden Maade komme overens, rette sig efter det, som fra gammel Tid har været Brug i Bygden. Der skal derfor i enhver Bygd, hvor dette ikke göres unødvendigt paa Grund af Dom eller anden forhen tinglæst Hjemmel, faste Bestemmelser tages om Bøgræsningen, enten ved Kontrakt, der bliver at tinglæse, eller ved den i fjerde Afdeling anordnede Rets Afgörelse, til hvilken Stævning skal være udtagen inden to Aar fra denne Lovs Bekendtgörelse i Sysselet, da ellers Fællesskabet anses hævet og Græsningsretten i underliggende Bø at tilhøre overliggende Havges Söjd.

§ 8 antages.

§ 9.

Paragraffens förste Del antages.
Plöyens Slutning til Paragraffen forkastes.
Lunddahls ligeledes.
Tillisch's antages.

§ 10.

Antages med følgende Forandring, at andet Punktum fra: „Den Söjd" til: „skal som ulovlig" osv. udgaar, og i dets Sted sættes: „Den Söjd, som uden særlig Hjemmel gaar mere i en Nabohavge end i sin egen Havge enten om Sommeren eller om Vinteren, skal som ulovlig" osv.

Som Slutning til Paragraffen föjes: „Markeskelskontrakter ville være at oprette imellem Ihændehaverne af tilstødende Havger, saavel om Söjd som om Gang efter Söjd, Kør og Ros over Market."

§ 11.

Antages med følgende Forandringer: At Paragraffens förste Punktum, sidste Del, fra „enten eet" osv. udgaar, og i Stedet sættes: „enten tre Vædderlam for hvert 100 Moderfaar i Havgen eller en Vædder, der ikke som Lam har løbet Faarene, til hvert fuldt Antal af 40 Moderfaar."

„2 Rdlr. Sølv“ forandres til „3 Rdlr. Sølv“.

Som Paragraffens Slutning tilföjes: „Er Brundsöjd løben bort ind i en andens Havge, skal Söjdemanden være berettiget til at søge den tilbage og den fremmede Havges Söjdemand være forpligtet til at ledsage ham, naar han vil søge efter den, eller tillade ham alene at søge den“.

§§ 12—16 antages.

§ 17.

Antages med følgende Forandringer: „Ordet „aargammel“ udgaar.
Efter Ordet „Söjd“ sættes: „der er to Aar gammel eller derover“.
Efter Ordet „konfiskeres“ sættes: „naar Ejeren er uvis“.

§§ 18 og 19 udgaa.

Ny Paragraf.

De Kør, som vinterfødes af den gamle Bø, skulle have fri Udrægster i de Hus- eller andre Havger, i hvilke de ere blevne frit uddrevne fra gammel Tid. Dog kan der ogsaa fastsættes en Skiben paa Marken for de Kør, som frit skulle græsse om Sommeren i disse Havger.

Naar nye Trøer optages i Fremtiden til Dyrkning, skal der stedse skriftligt fastsættes, hvorledes de Kør skulle sommergræsses, som vinterfødes af de opdyrkede Trøer.

§ 20 antages.

§ 21 antages; dog tilföjes denne Paragraf følgende som-dens Slutning: „Kan Forening ikke saaledes opnaas, afgöres Sagen ved den i fjerde Afdeling anordnede Ret.“

§ 22 udgaar.

§ 23 antages; dog udgaa Ordene: „inden 2 Aar fra Forordningens Bekendtgörelse“.

§§ 24—32 antages.

§ 33 antages; dog udgaar Paragraffens sidste Punktum.

§ 34 udgaar.

Ny Paragraf.

I alle de Tilfælde, hvor noget ifølge foranførte Bestemmelser skal afgöres af Havgepartens Ejere, kunne Opsidderne møde og afgive Stemme for de udenbys Ejere, naar disse ikke selv møde, men i saa Tilfælde skulle Opsidderne dog dertil være forsynede med skriftlig Fuldmagt. Den, som ikke møder eller saaledes lader møde, er dog forpligtet til at rette sig efter den ved Grandestævne vedtagne Bestemmelse lige saa fuldt, som om han selv havde mødt eller ladet møde.

§§ 35—38 antages.

§ 39 udgaar.

Ny Paragraf.

Ved samme Møde have Söjdemænd ogsaa at opsige deres Tjeneste. Den fratrædende Söjdemand kan ikke være fri for sit Hverv, förend Fjældgang efter Springlam er endt.

§ 40 antages.

§ 41 antages; dog tilföjes efter Ordet „mødes" følgende: „medmindre de anderledes ere komne overens."

§ 42 antages; dog tilföjes efter Ordet „Grander" følgende: „medmindre disse have fritaget ham derfor."

§ 43 antages.

§ 44 antages; dog tilföjes som dens Slutning: „og Söjdemændene være berettigede til at medtage en duelig Mand i den udeblevnes Sted for hans Regning".

§§ 45—46 antages.

§ 47 antages; dog saaledes, at Ordene „næste Aar" ombyttes med Ordene: „tredie Høst".

§ 48 forkastes.

Ny Paragraf.

Er den antrufne Söjd utydelig mærket og aargammel, bör den anmeldes for Sysselmanden, naar ingen Ejer melder sig til den.

Umærkede Lam, som om Høsten antræffes, tilfalde den Havgepart, i hvilken de blive forefundne, hvis Strid eller Tvivl er om, til hvilken Havge de høre.

§ 49 antages.

§ 50 antages; dog forandres „1 Rdlr." til „3 Rdlr.".

§§ 51—52 antages.

§ 53 antages; dog udgaa Ordene „ved Amtmandens Resolution", og i deres Sted sættes: „af Sysselmanden".

§ 54 antages.

§ 55 a. og b. antages. c. udgaar, og under c. anføres: „Med Hensyn til Gang til Fuglebjerge, Feitelænder, til at søge sine Lunnender, Gang efter Kør, Gang til fraliggende Havge osv. skal det have sit Forblivende ved det, som paa ethvert Sted har været Skik og Brug eller kan afgöres efter fælles Overenskomst".

Slutningen af denne Paragraf, dens to sidste Linier udgaa, og i deres Sted sættes: „og om Vinteren, det er fra 14. Oktober til 14. April, fra Solens Opgang til dens Nedgang".

§ 56 antages med følgende Tilföjelse: „og ikke uden om Dagen".

§ 57 antages; der tilföjes Paragraffen: „den, som ulovlig gaar efter Løsuld, bliver at straffe som for Tyveri".

§ 58 antages.

§ 59 antages; dog udgaar Ordet „Böjgdelags“, og som Punktummets Slutning tilföjes: „naar ikke anderledes er vedtaget“.

I Paragraffens sidste Punktum udgaa Ordene: „ad den almindelige Böjgdevej“, og i deres Sted sættes: „gennem fremmed Havge“.

§ 60 antages med følgende Forandringer: Ordene „og Hundens Ejermand... 2 Rdlr. Sølv“ udgaa.

Paragraffens förste Punktum tilföjes: „bliver den ikke afskaffet inden 8 Dage, skal Hundens Ejermand böde 2 Rdlr., medmindre den holdes inde eller i Lænke“.

§ 61 antages.

§ 62 antages; der tilföjes Paragraffen følgende: „Gör Hunden 3dje Gang Skade, skal den afskaffes“.

§ 63 antages; der tilföjes følgende: „Hunde, som bevislig 3 Gange ere trufne at strejfe om i Havgen, skulle afskaffes, selv om de ingen Skade have forvoldt“.

§ 64 antages.

§ 65 antages; dog bör dens sidste Punktum udgaa.

Ny Paragraf.

Ingen maa holde Tævehund (Tyg) i en Bygd, uden dette er afgjort paa Grandestævne paa samme Maade, som § 58 fastsætter angaaende samtykte Hunde.

§ 66 antages.

§ 67 udgaar.

Ny Paragraf.

Dersom Bøens Brugere og Söjdens Ejere ikke kunne komme overens, skulle de anhængiggöre Sagen for den i 4de Afdeling anordnede Ret.

§ 68 antages.

Niende Kapitel udgaar.

§ 72 uforandret.

§ 73 udgaar.

Ny Paragraf.

Om Slagt og Tilsætning i enhver Fælleshavge skulle Bestemmelser tages paa Ratten af Söjdemændene i Forbindelse med en eller to Mænd blandt Havgens Brugere, som vælges dertil hvert Aars Mikkelsdag paa den efter denne Lov sædvanlige Maade.

§§ 74—76 antages.

§ 77.

Denne Paragrafs 1ste Afsnit udgaar. Følgende sættes i dets Sted: „Skönt Fællig ifølge forrige Afdeling fremdeles skal være den almindelige Regel for Havgebruget, vil dog ogsaa Kending i Fremtiden være berettiget enten for hele Havgen eller for visse Følger i denne, naar i det mindste to Tredjedele af de i Havgen lod-

tagne Ejere, Fæstere og Beneficiarier, som tilsammen eje eller bruge Halvparten af Havgens Marketal, derom forene sig, og naar de Forskrifter, som i denne Afdeling desangaaende ere fremsatte, nöje iagttages."

Paragraffens sidste Dele antages; dog ombyttes Ordet „utilladt" med „anden".

§§ 78—81 udgaa.

Ny Paragraf.

Hvor Kending indføres, skal Kontrakt derom skriftlig affattes og være underskreven af de i Havgen lodtagne Ejere, Fæstere og Beneficiarier. De udenbys Ejere skulle enten selv underskrive eller have meddelt deres Opsiddere skriftlig Fuldmagt dertil, ligesom ogsaa Panthaverne skulle underrettes om den indtraadte Forandring. I denne Kendingskontrakt skal anføres, hvor stor Skiben der sættes for hele Havgen, og hvor stort ethvert Følge i Havgen skal være, hvor meget der haves i Kending, og hvor meget i Fællig.

§ 82.

Begyndelsen af denne Paragraf udgaar, og en anden indsættes, saalydende: „Kending er kun lovlig da, naar følgende Bestemmelser iagttages:"

a. og b. antages.

c. og e. udgaa.

d. antages.

Ny Litra.

c) Saavel Brundsöjd som Tillægslam skulle tages forlods paa Ratten og erstattes Ejeren efter Vurdering.

e) Enhver skal saa vidt muligt have sin Kendingssöjd fordelt i Forhold til sin Ejendom i Havgens forskellige Følger, og om han er uheldig i eet Følge, er han ikke derfor berettiget til at have flere Söjd i et andet Følge, end ham ellers tilkommer i dette.

f) Ingen maa om Sommeren slippe flere Söjd i Havgen, end ham tilkommer efter sin Ejendom, saasom for at veje op imod en anden, hvis Faar have flere Lam end hans egne.

g) Anses det fornødent at formindske om Faarebesætningen i Havgen paa Grund af uheldig Græsvækst eller af andre Aarsager, da skal enhver i Havgen lodtagen være forpligtet til at aftage af sine Kendingsfaar det Antal, som paahviler ham efter hans Ejendom, hvorfor de saaledes maa forene sig, at det fulde Antal, som skal aftages, bliver aftaget. Dog skal fuld Erstatning efter Vurdering gives til den, som aftager mere, end ham paahviler, af den, som aftager mindre.

Slutningen af Forslagets § 82 udgaar, og en anden tilföjes, saalydende: „Foruden disse bestandige kunne i Kendingskontrakten saadanne Vilkaar tilföjes, som der i de særegne Tilfælde maatte være Anledning til".

§ 83 udgaar.

Ny Paragraf.

Kendingskontrakter skulle tinglæses ved förste Vaarting i vedkommende Syssel efter deres Oprettelse, og Aflysning snarest muligt ske paa samme Tingsted efter deres Ophævelse.

§§ 84 og 85 antages.

§ 86 antages; dog tilföjes 1ste Punktum følgende: „dog gælder denne Betaling ikke for Overløbssöjden paa Præste- og Anneksgaardene".

Bemærkninger til foranstaaende Forslag.

ad § 1. Det er bekendt, at, medens det paa nogle Steder i Landet, alt efter dettes særegne Beskaffenhed, vil være gavnligt, at Havgerne deles, hvorved en enkelt Ejer eller Bruger kan erholde sin Ejendom særskilt eller dog Fælliget göres mindre, hvorved Tilsynet bliver lettere og den duelige derved bedre kan faa Lejlighed til at ordne sit efter eget Tykke, er det paa andre Steder fordelagtigere, at Fælliget göres större, navnlig hvor Havgeparter have en saadan Beliggenhed imod hinanden, at Marknesöjden ikke kan holdes indenfor Havgens Mark, men idelig foranlediger Stridigheder mellem Granderne til begge Parters Tab, eller hvor de til hinanden grænsende Havgeparter trænge til hinandens Hjælp med Hensyn til Söjdens Græsning enten om Sommeren eller om Vinteren. Forslagets § 1 udtaler ogsaa dette, at Havger eller Havgeparter kunne deles eller sammenlægges, og for saa vidt billige vi Paragraffens Indhold. Derimod formene vi, at det ikke bör bero paa Amtmanden, hvorvidt en saadan Deling eller Sammenlæg skal finde Sted eller ej, efterdi der til at bedömme Hensigtsmæssigheden af Havgers Deling eller Sammenlæg udfordres et saa særdeles Bekendtskab til Söjdevæsen i Almindelighed og til Söjdens Gang paa de enkelte Steder i Særdeleshed, at kun de dygtigste Söjdemænd kunne have nogen begrundet Mening om, hvorvidt det paa dette eller hint Sted vil være gavnligt eller ej at dele eller sammenlægge, noget, som en Embedsmand, om han end var vel bekendt med Landet, ikke kan have nogen klar Forestilling om, ikke at tale om, naar denne Embedsmand nylig er ankommen til Landet. Amtmanden vil derfor alene være henvist til, hvad de ifølge § 2 udnævnte uvildige Mænd have erklæret i Sagen; og for saa vidt han følger deres Indstilling, bliver hans Tilladelse eller Nægtelse overflødig; for saa vidt han afviger derfra, vilkaarlig. Derimod have vi forment, at Amtmanden som Godsbestyrelsens förste Medlem bör have Meddelelse om de skete Forandringer. Det er vel en Selvfølge, at de Kongsfæstere, som ønske Deling eller Sammenlæg, maa först dertil have indhentet Amtmandens Tilladelse, men vi mene, at det for Tydeligheds Skyld var godt, at dette udtaltes i Paragraffen. Hvorvidt en Havge bör deles eller ej, formene vi bör bero saavel paa, hvor stor en Andel de besidde i Havgen, som ønske denne delt, som og paa det i § 2 omhandlede Skön om, hvorvidt den hensigtsmæssig lader sig dele. Vi have med Hensyn til Delingen antaget, at der maa skelnes imellem en större og en mindre Deling, og for saa vidt Havgen ønskes delt i Hælvt, dette da bör finde Sted, naar saa mange af de i Havgen lodtagne ønske det, at de tilsammen eje eller bruge Halvdelen af den samlede Havges Marketal, efterdi den Halvdel, som maatte nødes til Deling, da vil være betrygget derved, at de kunne vælge deres Halvdel, naar Modparten har delt. Skulde Havgen deles i mindre Dele, saasom i tre eller i fem Dele, eller maaske et mindre Stykke ønskedes udsondret fra den hele Havge, have vi forment, at dette ikke bör finde Sted, medmindre saa mange af de i Havgen lodtagne ere enige herom, at de tilsammen bruge to Tredjedele af den samlede Havges Marketal. Attraas Havger eller Havgeparter sammenlagte, ville vi foreslaa, at dette kun maa finde Sted, men ogsaa skal ske da, naar to Tredjedele af Stemmerne, som besidde det halve Marketal i hver af de paagældende Havger, attraa det, og selvfølgelig det i § 2 omhandlede Skön finder Sammenlægningen hensigtsmæssig. Vi have nemlig forment, at det let kunde ske, at en bedre Havges Ejere kunde blive tvungne til mod deres Vilje at lægge deres Havge sammen med den ringere Nabohavge, dersom der ikke skulde tages Hensyn til, hvorvidt begge Parter vare enige om Sammenlæg eller ej. Ved det af os foreslaaede Forhold mellem Stemmer og Marketal i begge Havger antage vi, at al Ubilligheid vil kunne fore-

bygges. Endelig mene vi, at, for saa vidt Lejere ønske Deling eller Sammenlæg, bör de indhente Ejernes Tilladelse dertil, ligesom ogsaa Panthavernes Indvilgelse bör haves. Skönt dette vel er en privat Sag, bör det dog udtales i Paragraffen. Vi foreslaa derfor, at § 1 i Forslaget udgaar, og at en ny Paragraf indsættes som ovenfor angivet.

ad § 2. Som en Følge af de Forandringer, vi have foreslaaet med Hensyn til Havgers Deling eller Sammenlæg, vil det være fornødent, at § 2 udgaar, og at en ny Paragraf sættes i dens Sted. Vi ere enige med Forslaget i, at Havgers Deling eller Sammenlæg, som er af betydende Vigtighed, ikke bör afgöres af Ejerne alene, men först da skal være lovligt, naar andre sagkyndige Mænd have erkendt Forandringen for udførlig og hensigtsmæssig, og vi formene, at det er svarende til Forholdene, at Sysselmanden, som i Regelen maa anses for at være stedkyndig, som ogsaa vil have haft Lejlighed til at høre Parternes forskellige Grunde for eller imod Forandringen, og som endelig er skrivekyndig, er de to uvildige Mænd behjælpelig med at afgive Skön om den ønskede Forandrings Hensigtsmæssighed. At de to uvildige Mænd, som Paragraffen omtaler, skulle opnævnes af Retten, maa vi anse rigtigst, ligesom vi antage, at saavel Sysselmanden som de uvillige Mænd bör have en billig Erstatning for deres Ulejlighed, og at denne Erstatning saavel som Omkostningerne ved Opnævnelsen af de uvildige Mænd m. m. maa udredes af dem, som ønske Forandringen. Derimod maa vi paa det bestemteste fraraade, at den fra Sorenskriveren omtalte Attest skal fornødiges, dels fordi Sorenskriveren vel næppe kan meddele nogen paalidelig Attest i denne Henseende, dels fordi Omkostningerne derved forøges uden synderlig Nytte og vare aldeles spildte, dersom Forandringen ikke kunde lade sig udføre, enten fordi Amtmanden nægtede den, hvilket han ifølge Forslaget kan, eller fordi de uvildige Mænd ikke kunde tilstede den, hvilket der ifølge vort Forslag skal staa i deres Magt. Vi mene dernæst, at de, som ønske Havgers Deling eller Sammenlæg, bör skriftligt have optegnet, hvorledes de ere lodtagne i Havgen, de Vilkaar, under hvilke Forandringen skal ske, og for saa vidt det er en Havge, der skal deles, da tillige, hvorledes denne skal deles, hvilke Grænser de forskellige Dele skulle have, hvorledes der skal forholdes med Söjdens Græsning paa Bøen osv., og at denne skriftlige Angivelse, forsynet med samtlige Underskrifter, skal overgives til Sysselmanden og de uvildige Mænd, for at de derved endmere kunne sættes i Stand til at bedömme, om Forandringen er gavnlig eller ej. Saafremt det afgivne Skön, som bör paategnes den omtalte skriftlige Angivelse, gaar ud paa, at Forandringen kan finde Sted, formene vi, at Sagen derved skal være afgjort. Da det har været en gammel og, som vi tro, en hensigtssvarende Skik, at de, som ønske Deling, skulle dele, medens Modparten skal tage, formene vi, at dette ogsaa burde sættes som Regel. Vi foreslaa derfor, at § 2 i Forslaget udgaar, og at den af os foreslaaede ny § 2 indsættes i dens Sted.

ad § 3. Ved denne Paragraf have vi kun at bemærke, at den paa Grund af det foregaaende maa omdannes, ligesom Slutningen af den er utydelig. Vi foreslaa derfor, at § 3 udgaar, og en ny § 3 indsættes som foran anført.

ad § 4. Denne Paragraf forekommer det os bör udgaa, da det, om vort Forslag antages, alene kommer an paa de i Havgen lodtagne og paa de uvildige Mænd, hvorvidt nogen Forandring skal finde Sted. Vi foreslaa, at § 4 udgaar.

§ 5 uforandret.

ad §§ 6 og 7. Disse to Paragraffer, som omhandle den vigtige Bøgræsning, er Udvalget enigt om, bör udgaa, da de, om de bibeholdes, ville bringe Forstyrrelse i de bestaaende Forhold. Det er vel saa, at den overliggende Havge i Regelen bruger Bøen som Underhavge til sine Tider af Aaret, men det er ogsaa paa mange Steder Tilfældet, at fraliggende Havger have Ret til Bøgræsning, om ikke ved andet end ved Hævdsret, ligesom Söjd, der fødes inde om Vinteren, atter andre Steder og vel de fleste Steder græsser paa Bøen, naar Vejret tillader det. Det er ligeledes bekendt, at skriftlige Kontrakter eller tinglæst Hjemmel for saadan Ret ikke i Almindelighed haves, medens Retten desuagtet kan være lige stor; thi ligesom der har været Ejendom, förend der blev Skøde, saaledes er der Brugsret, uden at denne er beskreven. At give en Regel for Bøgræsningen, som skulde gælde for det hele Land, i hvilket saa at sige hver Bygd har haft sin Skik efter Stedets Beskaffenhed og efter Beboernes Overenskomst, lader sig derfor ikke göre uden at forandre det bestaaende og vække Misnöje og Forvirring. Derimod ere vi enige i, at det var ønskeligt, om en bestemt Regel blev fastsat paa hvert Sted om Bøgræsningen for Fremtiden, og vi antage, at dette bedst kunde opnaas ved Overenskomst i Bygden, eller for saa vidt de ikke kunde forenes derom, at da den i fjerde Afdeling omhandlede Ret skulde afgöre Sagen. Naar der gives Beboerne passende Tidsfrist til at ordne denne Sag, formene vi, at, dersom de ikke benytte sig deraf, bör overliggende Havges Söjd udelukkende have Ret til Bøen. Vi foreslaa derfor, at §§ 6 og 7 udgaa, og at den af os vedföjede nye Paragraf indsættes i deres Sted.

§ 8 uforandret.

ad § 9. Ligesom §§ 6 og 7, om de bibeholdes, ville foranledige Forvirring i de bestaaende Forhold, saaledes vil ogsaa § 9, dersom den vedtages uden nogen Tilföjelse, være meget uheldig, da den ikke tager Hensyn til Forholdene paa de forskellige Steder, men giver en Regel, der skal gælde for det hele Land. At Bøen besiddes med Ejendomsret og Havgen ligeledes med Ejendomsret, er ubestrideligt; men det er ogsaa ubestrideligt, at der om Vinteren eller den Tid, da Bøens særlige Brug mindre kommer i Betragtning, haves en Græsningsret paa denne, paa nogle Steder for Ros, Kør og Faar, paa andre Steder alene for Faar, og om det end kunde være gavnligt enten for Bøens eller for Havgens Ejer, at denne Ret blev beskaaret nogen for Fremtiden, fortröste vi os ikke til at göre noget Forslag i saa Henseende, da vi ikke kunne paavise den tabende fuld Erstatning for sit Tab. Vi maa derfor gaa ud fra den bestaaende Ret, den Ret, som vedkommende have haft fra gammel Tid, og vi kunne ingenlunde betragte Bøgræsningsret for Söjd som ikke eksisterende. Denne Ret er til Stede, og efter N. L. 3—12—18 har den vel været i Regelen benyttet fra 25. Oktober til 14. Maj, dog efter Aarets Beskaffenhed; navnlig efter haarde Vintre har Söjden mange Steder været græsset paa Bøen om Foraaret udover 14. Maj, medens man i andre Bygder har fulgt en anden Skik fra gammel Tid og ikke uden undtagelsesvis haft Söjden paa Bøen længere end til 3. Maj, ikke benyttet Bøen om Vinteren, men alene om Vaaren for Söjd. Hvor Söjden har haft Vane til at komme paa Bøen om Efteraaret, og hvor söjdehöje Gærder ikke haves, er det vanskeligt at holde den ude efter 25. Oktober, og der kan blive Spörgsmaal om, hvem der skal holde den ude efter 25. Oktober, indtil Hø og Korn er bjerget, hvilket bedst afgöres af Bygden selv. Efter haarde Vintre, naar Söjden er svag, kan den ikke taale, da den desuden til den Tid er med Lam, at jages daglig ud af Bøen om Foraaret, og maa derfor nyde sin Bøgræsningsret i længere Tid under saadanne Omstændigheder, medens den efter gode Vintre vel kan uddrives tidligere, især hvor söjdehöje Gærder

haves. At der skal gives Erstatning for, hvad Söjden afæder, lader sig ikke göre, thi Skaden lader sig ikke beregne, især om Vaaren. Idet vi derfor vel kunne vedtage Paragraffens faste Terminer som en almindelig Bestemmelse for Bøgræsningsretten saavel om Høst som om Vaar, kunne vi dog kun göre dette da, naar den af Sorenskriver Tillisch foreslaaede Slutning tilföjes Paragraffen, da der ved denne aabnes Lejlighed for enhver Bygd til at tage faste Bestemmelser om Bøgræsningen, hvor de anførte Terminer ikke passe. Vi foreslaa derfor Paragraffen vedtagen med den af Tillisch foreslaaede Slutning.

ad § 10. Da det vistnok vil kunne fortolkes forskelligt, naar Paragraffen siger, at den Söjd, som enten hele Sommeren eller hele Vinteren gaar i en Nabohavge, skal som ulovlig aftages, og det vanskeligt vil kunne godtgöres, at en Havges Söjd gaar hele Sommeren eller Vinteren ind i Nabohavgen, og den desuagtet kan være aldeles ulovlig, foreslaa vi Paragraffens andet Punktum fra Ordene „Den Söjd," til „skal som ulovlig" ombyttede med disse: „Den Söjd, som uden særlig Hjemmel gaar mere i en Nabohavge end i sin egen Havge enten om Sommeren eller om Vinteren, skal" osv. Det var vistnok meget at ønske, at der imellem tilgrænsende Havgeparter oprettedes Markeskelskontrakter, ikke alene om Marknasöjd og Gang efter denne, men ogsaa om Gang efter Ros m. v., hvorved en Del Uenigheder ved Market kunde forebygges. Vi foreslaa derfor, at der som en Slutning til denne Paragraf föjes det ovenfor angivne Punktum.

ad § 11. Vi anse det i Paragraffen foreslaaede Antal Brundsöjd at være for stort, da man lige saavel kan have for mange som for faa Springlam. At have tre Vædderlam for 100 Moderfaar maa anses passende, og en Vædder, der ikke som Lam har løbet Faarene, bör ikke opsættes til færre end til 40 Faar. Endvidere forekommer det os, at den i Paragraffen fastsatte Mulkt af 2 Rdlr. er for liden, da et godt Springlam kan have eller under andre Forhold kan faa en större Værdi end 2 Rdlr., og den begærlige saaledes se sin Fordel ved at tilsætte for faa Springlam. Endelig mene vi, at der burde tilföjes denne Paragraf en Bestemmelse om, under hvilke Vilkaar der maatte søges efter Springlam i en fremmed Havge, da dette nødvendigvis maa tillades, for at den, som attraar det, kan faa sine Springlam igen til rette Springtid. Navnlig gælder dette om dem, som ved Springlam af en bedre Race ville forbedre deres Faarebesætning. Vi foreslaa derfor de fornødne Forandringer foretagne ved denne Paragraf, og at der til Paragraffen föjes den af os anførte Bestemmelse om Søgen efter Springlam.

ad § 17. At aargammel umærket Söjd skulde konfiskeres, anse vi for ubilligt, efterdi Söjd, som græsser paa vanskelige Steder eller er höjt til Fjælds, ofte kan komme til at forblive umærket i længere Tid. Vi mene, at denne Bestemmelse först skulde gælde, naar Söjden er to Aar gammel, og at den ikke burde konfiskeres, medmindre Ejermanden var uvis. Det hænder sig ikke sjælden, at et Mærke bliver ukendeligt enten derved, at Øret beskadiges af Frost og Kulde, eller at det bliver bidt af Hunde. Vi foreslaa derfor de fornødne Forandringer foretagne ved Paragraffen.

ad §§ 18 og 19. Disse Paragraffer mene vi bör udgaa og en anden indsættes i deres Sted. Det saa meget omtvistede Spörgsmaal om Kørnes Udrægster i Havgen kan næppe afgöres billigt og retfærdigt ved saadanne Bestemmelser, som disse Paragraffer fastsætte, da derved enten den ene eller den anden Part vil komme til at berøves sin forhenværende Ret. At der i de fleste Bygder er og maa være en stor

Forskel paa den ene og den anden Marks Störrelse og Græsgodhed, er en bekendt Sag; men hvorledes denne Forskel er fremkommet, lader sig næppe godtgöre overalt. Den kan være fremkommet derved, at den ene Mark har været ubekvemmere, har krævet större Arbejdskraft end den anden og er derfor bleven aflagt större end hin; den kan være fremkommet ved, at den ene Mark har haft en bedre Jordbund, en bedre Beliggenhed for Kornavl end den anden og er derfor blevet mindre end hin, saa at, hvad den ene vandt ved, at den kunde afgive bedre Korn, skulde den anden vinde ved, at den kunde afgive mere Græs. Forskellen kan ogsaa være fremkommen derved, at den ene var beliggende ved Bøgærderne og derved udsat for Fortræd af Faar og Kør, at dens Ejer skulde holde Gærderne ved lige osv., hvorfor den maatte være större end den anden, som ikke var udsat for slige Ulemper; den kan ogsaa være fremkommen mod Vederlag paa anden Maade, ogsaa ved, at een har opdyrket mere end en anden, ogsaa ved den stærkeres Ret, ogsaa ved anden Uredelighed. Forskellen er der saaledes; og hvor den er, maa den anses for at være lovlig, naar ikke det modsatte godtgöres ved Bevis. Det har været gammel Brug i Landet, at, hvad den gamle Bø kunde föde, det skulde græsses i Havgen, saa at enhver græssede de Kør i Havgen om Sommeren, som han födte af sin Del af Bøen om Vinteren, denne være större eller mindre, bedre eller slettere dyrket. Med disse Rettigheder ere Markerne solgte og med disse arvede; derfor er den bedre Mark betalt dyrere, og den, som arvede den bedre Lod i Bøen, har paa anden Maade maattet erstatte den, som i samme Skifte arvede den ringere Lod. At göre Forandring heri ved en Lovbestemmelse, uden at give Erstatning til den tabende, kunne vi ikke tilraade, og dette vilde ske, om man nu vilde fastsætte en Skiben for Kør paa Marken til fri Udrægster, thi derved vilde den Mark, som nu har fri Udrægster for fire Kør, efter at Loven var traadt i Kraft, maaske kun faa fri Udrægster for to Kør. At sætte en fast Skiben for Kør paa Marken, som forunderligt nok er tilraadet af dem, der ellers ville holde saa stærkt paa at fremhjælpe et bedre Agerbrug, vil snarere være hemmende for Agerbrugets Fremgang end modsat; thi det er dog aabenbart, at jeg langt snarere anspores til at dyrke min Jord vel, at forhverve mig mere Foder ved Foderurter osv., naar jeg kan have de Kør frit i Havgen, som jeg föder af min Bø, end naar jeg kun kan have et bestemt Antal frit i Havgen, og de andre maaske kun mod en höj Græsleje. Vi gaa her som ellers ud fra det bestaaende, hvilket vi anse som lovligt, indtil det modsatte bevises, og ville ikke tilræsonnere os et Resultat, ved hvilket nogen skulde krænkes i sin Ret. Vi mene derfor, at Udrægster for Kør maatte have sit Forblivende ved det, som er fulgt i de enkelte Bygder fra gammel Tid; men da vi paa den anden Side ikke overse, at det kan være vanskeligt paa mange Steder at paavise den gamle Bøs Grænser, efterdi den efterhaanden kan være bleven udvidet og det saaledes kan være vanskeligt at bestemme, hvor mange Kør den föder af sin gamle Bø, som bevislig ogsaa faar Hø fra nye Opdyrkninger, mene vi ogsaa, at for saa vidt skal Adgang staa aaben for vedkommende til at fastsætte en Skiben paa Marken for de Kør, som skulle have fri Udrægster i Havgen. I Paragrafferne omhandles alene Hushavgen, medens Kør ogsaa mange Steder fra gammel Tid have været uddrevne i andre end i den egentlige Hushavge, og nogle Marker i en Bygd været henviste til denne, andre til hin Havge for deres Kør, saa at der ikke, selv i samme Bygd, kan fastsættes een Regel for Køernes Græsningsfrihed i Havgen. Endelig mene vi, at der i dette Lovforslag bör fastsættes, at, naar nye Opdyrkninger foretages, det da bör bestemmes, hvorledes der skal forholdes med Hensyn til de Køers Sommergræsning, som vinterfödes af disse nye Opdyrkninger, at ikke Trætte skal opstaa herom i Fremtiden, og vi finde det passende, at denne Bestemmelse vedföjes denne Paragraf.

ad § 21. Det forekommer os, at § 22 i dens nærværende Skikkelse burde udgaa, og en kort Bestemmelse tilföjes § 21 om, hvorledes Sagen skal afgöres, naar Parterne ikke kunne enes om Koskiben og Tyrehold, og formene vi, at ogsaa dette bör afgöres ved den i fjerde Afdeling omhandlede Ret. Ogsaa forekommer det os, at det ikke behøves, at denne Sag skal afgöres inden den i Udkastet fastsatte Tidsfrist, medmindre der virkelig opstaar Uenighed om Sommergræsningen, thi saa længe alle Parter enes om at lade det bero ved gammel Skik uden Koskiben, fornødiges det ikke at fastsætte Skiben. Vi foreslaa derfor, at der til § 21 föjes følgende: „Kan Forening ikke saaledes opnaas, afgöres Sagen ved den i fjerde Afdeling omhandlede Ret."

ad § 23. Ifølge det, som er foreslaaet ved § 21, maa Ordene: „inden to Aar fra denne Forordnings Bekendtgörelse" udgaa af § 23.

ad § 33. Det forekommer Udvalget, at Slutningen af denne Paragraf er ubillig, da ved den i Paragraffen optagne Bestemmelse den uskyldige kommer til at bøde saavel som den skyldige. Vi foreslaa derfor, at Paragraffens sidste Punktum udgaar.

ad § 34. I Stedet for denne Paragraf vilde vi hellere vælge den af Amtmand Dahlerup foreslaaede, da den er tydeligere affattet.

ad § 39. Da det maa bero paa Ejerne, paa hvilke Betingelser de antage de nye Söjdemænd, og det kunde blive en besværlig og stundom lidet gavnlig Pligt, om den fratrædende og tiltrædende Söjdemand skulde følges ad, især hvor der var en anden og mere duelig Söjdemand end den fratrædende, ved hvis Hjælp den nye kunde blive bekendt med Havgen, have vi forment, at Paragraffens Bestemmelse om dette Forhold burde udgaa. Vi foreslaa derfor en ny Paragraf i Stedet for Udkastets § 39.

ad §§ 41 og 42. Dersom Bestemmelserne i disse Paragraffer uforandrede skulde bibeholdes, vilde derved megen Ulempe afstedkommes. Vistnok er det en god Skik, at der göres Samgangsbud, hvor dette lader sig göre, og at Samgangsmænd møde ved Rægningen; men det bliver ofte en praktisk Umulighed at faa Bud til Söjdemændene eller Granderne Dagen förend der ræges, til Bygder, som ere flere Mil adskilte, da Rægningen just maa foretages efter Vejrligets Beskaffenhed, som ikke let lader sig forudsige for den følgende Dag. Vi foreslaa derfor, at der til § 41 efter Ordet „mødes" föjes: „medmindre de anderledes ere komne overens", og i § 42 efter Ordet „Grander" tilföjes: „medmindre disse have fritaget ham derfor".

ad § 44. Det er ikke nok, at den, der undlader at møde ved Rægning, betaler en Mulkt af 64 Sk., thi han kan ved sin Adfærd forvolde, at en eller flere gode Dage gaa spildte bort for de andre, som vare tilsagte at møde, ikke at tale om, hvor meget Ejerne kunne tabe især om Vaaren ved en saadan utilbørlig Adfærd. Vi foreslaa derfor tilföjet Paragraffen som dens Slutning: „og Söjdemændene være berettigede til at medtage en duelig Mand i den udeblevnes Sted for hans Regning".

ad § 47. Da saadanne Söjd, som Paragraffen omtaler, meget let kunne strejfe tilbage til Nabohavgen, inden de blive havgefaste i deres egen, har Udvalget ment, at det i Paragraffens næstsidste Linie brugte Udtryk „næste Aar" skulde ombyttes med: „tredje Høst".

ad § 48. Det vilde visselig ofte være meget besværligt at bringe den fremmede Söjd til Sysselmanden, hvorfor vi foreslaa denne Bestemmelse forandret derhen, at den anmeldes for Sysselmanden, naar ingen Ejer melder sig til den. At umærkede Lam, som komme i fremmed Rat, skulde tilfalde denne, er en Bestemmelse, som vil vække Anstød og Uvilje og vil svække Begrebet om Forskel paa mit og dit. En god Söjdemand kender i Almindelighed Havgens Lam, og hvor der er Kending, skal han kende dem for at kunne give enhver sit. At han da skulde have Ret til at tilegne sig eller Havgen et Lam, som han vidste ikke hørte Havgen til, og hvis Ejermand var utvivlsom, maa Udvalget paa det bestemteste modsætte sig, da det strider mod Ret og Billighed og mod, hvad Skik og Brug er. Er derimod Ejeren uvis, og der opstaar Tvivl og Strid om, enten Lammet tilhører den Havge, i hvilken det er truffet, eller en anden Havge, da bör vistnok den Havge have Forret, i hvis Rat det er kommet. Vi foreslaa derfor Forandringer foretagne ved denne Paragraf.

ad § 50. Ingen uvedkommende bör mærke Lam i Havgen, hvilket, især hvor der er Kending, kan foranledige Fortrædeligheder og Misligheder, hvorfor Mulkten, som Paragraffen foreslaar, er for liden og bör forhøjes til 3 Rdlr.

ad § 53. Det forekommer Udvalget, at Spörgsmaalet om Varders Antal o. s. v. ikke behøver Amtmandens Resolution, men kan bedst afgöres af Sysselmanden som den, der kender Vejene bedst, hvorfor Paragraffen forandres som ovenfor foreslaaet.

ad § 55. Den under Litr. c. anförte Bestemmelse bör formentlig udgaa, dels fordi uvedkommende ikke uden Tilladelse bör have Ret til at rive Bark o. s. v., dels fordi visse Dage dertil ikke lade sig bestemme. Derimod bör denne Paragraf indeholde Bestemmelse om anden Gang igennem fremmed Havge, saasom om Söjde- og Havgemænd, der for at komme til deres egen maa gaa igennem anden Havge, Gang til Fuglebjerge o. s. v. — Dernæst forekommer det os hensigtsmæssigere at beregne Dagens Længde om Vinteren fra Solens Opgang til dens Nedgang.

ad § 56. Da der enkelte Steder har indsneget sig den Uskik, at nogle af Ejerne søge efter Løsuld om Natten, var det ikke overflødigt, at denne Paragraf indeholdt en Bestemmelse om, at Gang om Natten efter Løsuld er ulovlig.

ad § 57. Da ulovlig Gang efter Løsuld ikke alene giver Anledning til, at Söjden forstyrres utilbørligen og det paa en Tid af Aaret, da den endnu er svag, og en saadan Søgen efter Uld er Søgen efter andens Gods, mene vi, at dette maa anses som Tyveri.

ad § 59. Det samme, som gælder om fremmed Bygdelags Havge, maa ogsaa gælde som Regel for fremmed Havge i samme Bygd, naar ikke anderledes er vedtaget i Bygden, hvorfor vi mene, at „Bygdelags" bör udgaa, og at der tilföjes Paragraffens förste Punktum: „naar ikke anderledes er vedtaget". Denne Paragraf synes kun at forudsætte, at Faar alene drives gennem fremmed Havge ad de almindelige Bygdeveje, og det er overset, at fraliggende Havger mange Steder fra gammel Tid have haft Ret til at drive hele Følger hjem, ikke at tale om Slagten, men fra fraliggende Havge til Bygden er ingen almindelig Bygdevej, og selv om en saadan fandtes, kunde det være umuligt at drive en Flok Faar ad den.

ad § 60. Skönt ingen bör have usamtykt Hund, forekommer det os dog, at den Bestemmelse, at vedkommende skal bøde samme Gang, som Hunden bliver afsagt,

er ubillig, og Mulkten bör vistnok ikke paalægges ham, medmindre han sidder Opsigelsen overhørig. Vi foreslaa derfor, at denne Bestemmelse udgaar. Holdes Hunden inde eller i Lænke, bör han ikke kunne mulkteres.

ad § 62. Vi ere enige med Bestemmelserne i denne Paragraf; dog formene vi, at en Hund, som gör Skade tre Gange under Fjældgang o. s. v., bör straks afskaffes, og foreslaa denne Bestemmelse tilført Paragraffen.

ad § 63. Det forekommer os, at det ikke er nok med, at de Hunde afskaffes, som have gjort Skade ved at strejfe paa egen Haand om i Havgen, da allerede det maa være nok, at Hunde ere komne i Vane med at strejfe i Havgen, hvilket medfører Forstyrrelse for Söjden. Saadanne Hunde bör afskaffes, selv om ingen bevislig Skade er forvoldt.

ad § 65. At Agtingehunde skulle have en bestemt Störrelse, er en Nødvendighed, og Fuglehunde kunne ikke bruges, uden de ere smaa, saa denne Paragrafs Slutning bör udgaa.

Vi tillade os at göre opmærksom paa det ønskelige i, at der fastsættes Bestemmelse for, hvorledes Tævehunde skulle holdes, da disse, ihvor fornødne de end ere, dog forvolde megen Ulempe, især paa enkelte Steder. Vi foreslaa derfor en ny Paragraf i denne Henseende.

ad § 66. Ihvor ønskeligt det end kan være, om der kunde tilvejebringes en hensigtssvarende Lov om Gærder, efterdi Bestemmelserne i Norske Lov aldeles ikke passe for Landet, og ihvorvel vi indrömme, at ogsaa Forslaget om Havgebrug kunde fastsætte visse Regler i saa Henseende, se vi os dog ikke i Stand til at göre noget tilfredsstillende Forslag i denne Retning, og vi maa saaledes stille denne Sag i Bero, indtil en Hegnslov kan udkomme.

ad § 67. Ligesom vi forhen have foreslaaet, at den i fjerde Afdeling omhandlede Ret skal afgöre saadanne Tvistigheder, saaledes formene vi ogsaa, at Tvistigheder angaaende Agting bedst afgöres paa denne Maade, og foreslaa derfor, at denne Paragraf udgaar og en ny indsættes.

ad Niende Kapitel. De Bestemmelser, som dette Kapitel indeholder, kan Udvalget ikke tiltræde. Det synes os ubilligt, at den, som finder Söjd paa Søen, skal i alle Tilfælde beholde alt undtagen Skindet, og at han i alle Tilfælde skal aflevere Skindet. Findes nemlig en Flok Faar, hvilket let kan hænde, nedstyrtet paa Søen ved Snefog eller deslige inde ved Land, og Faarene tilhøre en Nabo, er det ubilligt, at han, som selv kunde bjerge sin Ejendom, om der gaves ham Bud, kun skulde have Ret til Skindene paa en Aarstid, da Kød og Talg kunde være af stor Værdi. Det har derfor været Skik, at Ejeren i saa Tilfælde har faaet sit tilbage, og der har i Almindelighed ikke heller været Tale om andet, naar Dødsöjd er dreven i Land fra den ene nærliggende Bygd eller Ø til den anden. En Lov, som forandrede saadan gammel og billig Skik, vilde let svække Beboernes Billighedsfølelse. Findes derimod Söjd paa Havet om Vaaren, da Söjden er udmagret, forekommer det os ubilligt, at Finderen kun skal beholde Kroppen, som i Regelen er aldeles uden Værdi paa den Tid af Aaret, og han fristes dernæst let til at lade Söjden drive bort uden at bjerge den. Vi se os imidlertid ikke i Stand til at foreslaa Bestemmelser, som kunde passe

for hvert mødende Tilfælde i denne Henseende, da der, saa vidt vides, ikke er nogen særdeles Trang til Stede for en saadan Lov, og Loven bedst fremkommer da, naar Trangen til den er til Stede. Heller ikke forekommer det os strengt taget at henhøre til en Lov, som handler om Havgebrug, deri at optage Bestemmelser for, hvad der driver paa Søen eller skyller op paa Land fra Søen. For saa vidt derfor Uenighed maatte opstaa om Dødsöjd, som findes paa Søen eller paa Strandbredden, maa Sagen vel afgöres efter de bestaaende Love om Bjergning, medmindre særlige Bestemmelser haves for Dødsöjd. Vi foreslaa derfor, at hele dette Kapitel udgaar af Forslaget.

ad § 73. At tage Bestemmelse om Slagt og Tilsætning paa Mikkelsdag lader sig ikke göre, da man ikke paa den Tid med Sikkerhed veed, hvorledes Söjdens Beskaffenhed er, om den er stærkere eller svagere, end mindre hvorledes Efteraaret vil blive, hvilke Sygdomme der kunne indtræffe o. s. v. Heller ikke er enhver af Ejerne i Stand til at bedömme, hvor meget Havgen kan taale, ja, man tager vel ikke Fejl i at sige, at störste Delen af Ejerne ikke en Gang forstaar med tilbørlig Oversigt at træffe gavnlig Bestemmelse om Antallet af Havgens Besætning for hvert Aar. Derimod forekommer det os rigtigere, om samtlige Havgens Brugere den Dag valgte en eller to Mænd til i Forbindelse med Söjdemændene paa Ratten (det eneste Sted, hvor saadan Bestemmelse med Sikkerhed kan tages) at afgöre dette. Vi foreslaa derfor, at denne Paragraf maa udgaa og den ovenfor foreslaaede indsættes i dens Sted.

ad Tredje Afdeling. Det vil vistnok være overflødigt, at vi udtale os om det saa meget omtvistede Spörgsmaal, hvorvidt Fællig eller Kending er fordelagtigere, efter at vi have opstillet Fællig som den almindelige Regel for Havgebruget, medens vi give Kending en mere underordnet Plads. Det er nemlig vor Formening, at et velordnet Fællig i Almindelighed bör foretrækkes for Kending, skönt vi indrömme, at Kending kan ogsaa have sine Fordele. I et Fællig kan Söjdens Røgt bedre udføres af Havgens Söjdemænd og udføres forsvarlig, selv af dem, der ikke have et saa skarpt Oje og en saa tro Hukommelse, at de kende hvert Faar i Havgen, medens Söjdemændene i en Kendingshavge maa ikke alene kende hvert Faar, men ogsaa tilkende hvert Faar sit Lam, og erindre, hvilken Ejer det tilhører, hvilket bliver end vanskeligere, naar Spörgsmaalet bliver om flere Hundreder Moderfaar. Selv med den bedste Vilje kunne Söjdemændene komme til at mærke Lammene fejl, og saaledes kan Trætte afstedkommes. I en Fællighavge overlades Røgten alene til Söjdemændene, og Ejerne lade Söjden græsse, hvor Söjdemændene ville, men om man end vil fastsætte nok saa strænge Bestemmelser for Ejerens Gang i Havgen, hvor der er Kending, kunne disse ikke overholdes, efterdi Ejeren har mange Ærinder i Havgen, og han da, naar han har sine Faar græssende paa et Sted, som han ikke synes om, let fristes til at jage dem til et andet, hvorved Røgten forstyrres, og Söjden kommer til at mangle Ro. I en Fællighavge vælges stedse de bedste Lam til Tilsætning, men i en Kendingshavge vil den, som faar et mindre godt Lam, nødes til at bruge det som Tillægslam, fordi han har intet bedre, hvorved Besætningen forringes. I en Fællighavge kan man enten forøge eller formindske Besætningen efter Omstændighederne; i en Kendingshavge bliver dette vanskeligt, fordi enhver gerne vil have saa mange Faar i Havgen som muligt, og hvorledes skal den, hvem det tilkom at formindske sin Besætning med en Brøk af et Faar, kunne göre dette? Og dog er det af störste Vigtighed for Besætningens Skyld i rette Tid at formindske den, da ellers den hele Besætning lider Nød og kommer til at vantrives, eller at forøge den, naar Græsvæksten er god, da ellers Havgen ikke giver et saa stort Udbytte, som den burde give, og Græsset bliver

for langt for Faarene. Imidlertid overse vi ikke de Misligheder, som kunne være forbundne med Fællig, især for de mindre Ejere, helst hvor disse ikke ville forene sig om at bytte Slagten saaledes, at hver af dem saa vidt muligt faar sin Part i hele Söjd, men hvor de dele hver Söjd i smaa Dele, hvorimod den lille Ejer i en Kendingshavge enten faar noget helt eller slet intet. Hidtil er Kending kun undtagelsesvis bleven tilstedet, og det er vel næppe overalt, at der er givet omfattende Regler for den Orden, som skal finde Sted i Havgen, hvorfor der ogsaa flere Steder finder Uorden Sted i Kendingshavgerne.

Almindelige Regler for den Orden, som skal finde Sted i Kendingshavgerne, mene vi Loven bör indeholde, og kun under disse Betingelser kunne vi indrömme dem, som ønske Kending i en Havge, den Magt over dem, der ikke ønske den, som vort Forslag indeholder. At Kending under visse Betingelser maa være berettiget, maa vi indrömme; men er den berettiget, forekommer det os misligt at overlade Afgörelsen af dens Berettigelse til en enkelt Mand, Amtmanden, især fordi denne Mand i Regelen maa antages ikke at have eller kunne have et nöje Kendskab til det færøske Söjdebrug, og underligt forekommer det os, at Forslaget vil fastsætte, at kun et bestemt Antal af Ejerne i en Havge skal have Ret til at ansøge om Kending, og det endda kun med den Ret, at deres Ansøgning mulig ikke kommer i Betragtning. Vi mene nemlig, at der ikke skal ansøges herom, men at Ret til Kending skal være lovbestemt.

Vi foreslaa derfor, at den förste Del af § 77 skal udgaa, og at den ovenfor foreslaaede Bestemmelse indsættes i dens Sted.

Ifølge det foregaaende ville §§ 78, 79, 80 og 81 udgaa.

Da der med Kendings Indførelse i Havgen foregaar en væsentlig Forandring med Ejendommen, idet hver Ejer faar et bestemt Antal Faar, i Stedet for at han i Fælliget kun havde en Andel af det hele, mene vi, at en saadan Forandring ikke bör foregaa, uden at Lejerne have indhentet Ejernes Tilladelse, ligesom ogsaa Panthaverne bör underrettes om Forandringen. Vi foreslaa derfor en ny Paragraf tilföjet Forslaget.

ad § 82. Denne Paragrafs Indledning vil være at forandre efter det foregaaende.

Litra a—e. Som en Følge af, at Kending ikkun er berettiget, naar et vist Antal af Ejerne derom ere enige, maa den ophøre, naar dette fordres af et tilstrækkeligt Antal af Modparten, og et vist Aaremaal kan ikke fastsættes for Kending, og det fornødiges formentlig ej heller, da man maa antage, at egen Fordel vil drage saa mange af Ejerne til den Side, som Erfaringen har godtgjort at være den fordelagtigste. Vi foreslaa derfor, at Litr. c og e udgaa.

Endvidere foreslaa vi de ovenanførte Bestemmelser indsatte i Paragraffen.

ad § 83. For Panthavernes saavel som for Skødernes Skyld vil det vistnok være fornødent, at Kendingskontrakter tinglyses, hvorfor vi foreslaa § 83 vedtagen med de fornødne Forandringer, eller rettere en ny § 83.

ad § 86. Da der er en særlig Bestemmelse for, hvorledes Overløbssöjden skal betales paa Præste- og Anneksgaardene, mene vi, at Paragraffen maa göre en Undtagelse fra den almindelige Regel for dette Godses Vedkommende, efterdi vedkommende Præst kan have købt Söjden billigere, naar Havgen ved hans Tiltrædelse laa i Fællig, og sælge den dyrere, naar den ved hans Fratrædelse var i Kending, ligesom omvendt. Vi foreslaa derfor, at der som Slutning af denne Paragrafs förste Punktum tilföjes en Bestemmelse herom.

Ved Forslagets fjerde Afdeling finder Udvalget sig ikke foranlediget til at göre Forslag til Forandringer; dog vil i § 87 indeholdes Henvisning til de Paragraffer, som i vort Forslag omtale den i fjerde Afdeling omhandlede Ret.

Thorshavn, den 18. August 1854.

H. J. J. Sörensen, Ordfører. Andreas Djurhuus. Guttorm Absalonsen.

Hans Djurhuus. Johan Olsen.

Udenfor Udvalgsbetænkningen fremkom følgende Ændringsforslag:

A. Af *J. H. Djurhuus:*

Til Udvalgets Forslag § 6 tilföjes i Slutningen: „og for de Faar, som vinterfødes ved Hø af Bøens Ejere eller Besiddere".

B. Af *H. D. Matras:*

1) Til Udvalgets ny Paragraf, i Stedet for Forslagets §§ 6 og 7.

Ordene: „hvor Parterne ikke paa anden Maade komme overens", forandres saaledes: „hvor Parterne saaledes forenes".

Begyndelsen af andet Punktum: „der skal derfor" o. s. v., forandres saaledes: „dog skal der" o. s. v.

2) Den Paragraf, som af Udvalget er foreslaaet i Stedet for Forslagets §§ 18 og 19, forkastes.

Forslagets § 18 antages.

Forslagets § 19 forandres saaledes:

„Fri Udrægster i Hushavgen [ved Underændringsforslag foreslog samme Forslagsstiller de 2 sidste Ord ændrede til: „til Sommergræsning for Kør"] tilkommer enhver i Forhold til det Marketal, han ejer eller bruger i Bygden. Naar nye Trøer eller Hegn optages i Fremtiden til Dyrkning, skal der stedse skriftligt stadfæstes, hvorledes de Kør skulle sommergræsses, som vinterfødes deraf".

3) Forslagets § 20 forandres saaledes:

„Enhver er pligtig at holde Tyr i Forhold til det Marketal, han ejer eller bruger i Bygden. De særlige Bestemmelser med Hensyn til Tyreholdet tages for enhver Bygd efter fælles Overenskomst eller ifølge Flerhed af Stemmer, som afgives efter Marketal".

4) Forslagets § 24 tilföjes følgende, efter at Punktumstegnet er forandret til Komma:

„hvis Störrelse bliver at bestemme ved Flerhed af Stemmer, som afgives efter Marketal".

5) Forslagets § 38 tilföjes som Slutning disse Ord:

„Söjdemændenes Lön bestemmes efter simpel Stemmeflerhed".

6) Udvalgets Slutning til § 55 forandres saaledes:

„og om Vinteren, det er fra 14. Oktober til 14. April, fra om Morgenen, naar Dagskær begynder, til om Aftenen, naar Dagskær ender".

7) Udvalgets Forslag til § 82 forandres saaledes:

a., b., c. og d. antages.

e., f. og g. forkastes.

Ny Litr. e., saalydende:

Dersom der opdages Svig og Uredelighed eller store Uenigheder opstaa som Følge af Kendingen, skal Amtmanden, efter at have indhentet nöje Oplysninger derom, være bemyndiget at paalægge den skyldige en Mulkt af 1 til 10 Rdl., eller, om fornødent göres, ved Resolution at paabyde Fællig i Havgeparten ved det løbende Aars Høst.

Slutningen af Paragraffen forandres saaledes:

Foruden disse bestandige kunne i Kendingskontrakten saadanne Bestemmelser tilföjes, som der ifølge hvert Steds særegne Beskaffenhed maatte være Anledning til.

C. Af *H. J. J. Sörensen:*

Der tilföjes til Udvalgets Forslag til § 82 den Bestemmelse som Litr. h.: Dersom der opdages Svig og Uredelighed i Kendingshavger, kan den skyldige idömmmes en Mulkt fra 1 til 10 Rdl.

D. Af *samme*:

Til Udvalgets § 1.

Denne Paragrafs sidste Punktums Slutning fra „Lejere" udgaar, og i dets Sted sættes: „Lejere Ejernes, Skyldnere Panthavernes, og Beneficiarier deres nærmeste foresattes skriftlige Indrömmelse dertil".

Til Forslagets § 9.

Den i Paragraffens förste Punktum indflydte Bestemmelse: „og Gærderne skulle aabnes" udgaar.

Til Forslagets § 53.

Der tilföjes Paragraffens sidste Punktum, saaledes som dette er forandret af Udvalget: „Sysselmandens Kendelse kan forandres ved Amtmandens Resolution".

Til Forslagets § 59.

Der tilföjes Paragraffen, saaledes som den er forandret i Udvalget: „dog mod fuld Erstatning for den Skade, disse afstedkomme i Havgen".

Til Forslagets 8de Kapitel.

Dette Kapitel udgaar.

E. Af *samme:*

De fornødne Redaktionsforandringer, saasom at Ordet „Böjgd" forandres til „Bygd", „Anordning" til „Lov" osv. ville være at foretage.

F. Af *Niels Winther:*

Til Udvalgets § 1.

1) Efter „Havgens Marketal" tilföjes: „og i flere Parter, naar det Marketal, de besidde, udgör de to Tredjedele af Havgens Marketal". Antages dette, udgaar Paragraffens 2det Punktum.

Til Udvalgets § 2.

2) „opnævnte“ forandres til: „udnævnte; „angaaende om“ til: „om hvorvidt“; „deres samtlige“ til: „samtliges“.

ad Udvalgets § 82, Litr. g.

3) „om“ i 1ste Linie udgaar.

G. Af *Johan Olsen:*

ad § 9 i Forslaget.

Der tilföjes Paragraffens förste Punktum den Bestemmelse: „fra 3. Maj skal Bøens Ejer være ligeberettiget med enhver anden til at faa Söjd paa Bøen“.

ad § 55, Litr. a. i Forslaget.

Sidste Punktum udgaar, og der sættes i Stedet:

„Ingen maa gaa efter Ros i nogen Havgepart uden i Forvejen at have anmeldt det for den vedkommende Söjdemand, medmindre Rosset skal bruges til Skyds“.

H. Af *H. D. Matras* og *J. Zachariassen*:

Naar der indtræffer streng Vinter eller langvarig Sne, og en stor eller större Del af en Havgeparts Besætnings Söjd, som haves i Fællig, skönnes at være i Fare for at dø af Magerhed eller Sult, og de allerfleste af Ejerne paa ingen Maade formaas til i Fællesskab at komme saadan Söjd til Hjælp med Hø, hvor det er muligt, burde formentlig enhver af Havgepartens Ejere og Brugere være berettiget til straks at kunne erholde den Del, ham efter Ejendom eller Marketal tilkommer, af saadanne i Nødstilfælde værende Faar udbyttet af Fællesskabet, og Kending for saa vidt tillades. Ligeledes formenes det at ville være billigt og retfærdigt, at det maatte tillades enhver Ejer og Bruger af den fælles Havge, hvor og fremdeles, naar Besætningen er langt eller betydeligt under Skiben, at tillægge og have saa mange Moderfaar forlods og i Kending, som i Forhold til Ejendommen og Skiben maatte skönnes passende.

Det foreslaas derfor herved ærbødigst, at der væsentligen saaledes i de tvende ovennævnte Tilfælde maatte tillades Kending, og at det ærede Ting velvilligen vilde anbefale samme.

Bilag 7.

Skrivelse af 30. April 1857 fra Justitsministeriet til Amtmanden over Færøerne.

Som Hr. Amtmanden bekendt, blev der i Aaret 1854 forelagt Lagtinget til Betænkning et af en dertil sammensat Forsamling af Embedsmænd og andre sagkyndige paa Færøerne i sin Tid udarbejdet Udkast til en Anordning om Havgebrug paa Færøerne. Bemeldte Udkast blev med mange væsentlige Forandringer vedtaget af Lagtinget og nedsendt hertil med Deres Skrivelse af 2. Oktober s. A., men da der ikke var Tid til i den daværende Rigsdagssamling at behandle denne særdeles vidtløftige Lov, blev det ved allerhöjeste Resolution af 22. Februar 1855 allernaadigst bifaldet, at sammes Forelæggelse skulde udsættes til en følgende ordentlig Rigsdag. Da den i samme Aar afholdte Rigsdagssession skulde være saa kort som muligt, og da der i Mellemtiden var indkommet mange andre mere paatrængende færøske Lovforslag, kunde fornævnte Lov ikke heller forelægges nysnævnte Rigsdagssamling; og af Grunde, som nedenfor nærmere ville blive berörte, troede Ministeriet heller ej at burde forelægge Loven for den sidst afholdte Rigsdag.

Det vil saaledes være i Hr. Amtmandens behagelige Erindring, at De allerede tidligere, nemlig i Skrivelse af 16. Marts 1853, da der var Spörgsmaal om at fremme denne Sag, har ytret Betænkelighed ved at tilraade, at Udkastet blev ophöjet til Lov, navnlig med Hensyn til, at samme var bygget paa de nu bestaaende Landboforhold paa Færøerne, der ere i en stagnerende Tilstand, og det saaledes kunde antages, at det i mangfoldige Tilfælde vilde lægge væsentlige og muligvis endog uoverstigelige Hindringer i Vejen for en friere Udvikling, hvorfor De ogsaa foreslog, at der i alt Fald maatte blive foretaget flere væsentlige Forandringer ved Udkastet i en friere Retning, og at samme maatte blive forelagt Lagtinget til Betænkning.

Det viste sig imidlertid, at Lagtinget, langt fra at gaa i den af Dem paapegede Retning, fremkom med en Mængde Ændringsforslag, der væsentlig gik ud paa saa meget som muligt at lempe Lovudkastet efter det bestaaende, idet Lagtinget navnligen frygtede for, at Lovforslaget vilde, saaledes som det var affattet, göre for stort Indgreb i Ejendomsretten, saaledes som denne ved langvarig Praksis paa de forskellige Steder havde udviklet sig paa forskellige Maader. Det var derfor naturligt, at Hr. Amtmandens Betænkeligheder ved Forslaget snarere bleve forøgede end formindskede ved de af Lagtinget foreslaaede Forandringer, hvorfor De ogsaa, ved at indsende Lagtingets Betænkning, erklærede Dem for, at Sagen maatte blive stillet i Bero, indtil man havde faaet nogen Erfaring om, hvilken Indflydelse Monopolhandelens da forestaaende Ophævelse maatte medføre paa Landboforholdene. Omendskönt Ministeriet ikke i og for sig kunde tillægge den indtraadte Forandring i Handelsforholdene paa Færøerne nogen afgörende Betydning med Hensyn til denne Sag, med

hvilken de ikke staa i nogen direkte Forbindelse, kunde man dog ikke ved denne Sags Ordning ganske afse fra den Indflydelse, som de friere Handelsforhold uden Tvivl indirekte ville have paa Udviklingen af de her omhandlede Landboforhold. Saaledes maa det, for at nævne et nærliggende Eksempel, anses for meget sandsynligt, at levende Faar for Fremtiden ville blive en vigtig Udførselsartikel fra Færøerne, og at ligeledes de private Købmænd ville modtage Slagt paa bemeldte Øer, hvilket uden Tvivl vil give Faareavlen samme Steds et betydeligt Opsving.

En mere direkte Indflydelse paa de færøske Landboforhold vilde imidlertid, efter Ministeriets Formening, de fra Lagtinget i forrige Aar indkomne 2 vigtige Lovforslag om Udskiftning af Fælleshavger paa Færøerne og om Indskrænkning af den der stedfindende ubegrænsede Udstykningsfrihed upaatvivlelig medføre. Förstnævnte Lovudkast stod derhos i den nöjeste Forbindelse med det her omhandlede Lovforslag om Havgebrug, for saa vidt som begge disse Forslag angaa Udskiftning af Fælleshavger, om end i forskelligt Öjemed. Den Fremgangsmaade, som er foreskreven ved Udskiftningen efter de tvende nævnte Forslag, er vel meget forskellig, idet efter nærværende Lovforslags § 2 Beslutningen derom skal tages af Sysselmanden med to af Retten udmeldte Mænd, medens der efter § 1 i Lovudkastet om Udskiftning af Fælleshavger skal oprettes en staaende Udskiftningskommission for hvert Syssel, og det kunde derfor maaske synes, at begge disse Udskiftningsmaader kunne bestaa ved Siden af hinanden, da den förstnævnte alene har Hensyn til Havgens Deling, for saa vidt Græsningsbrugen angaar, den anden derimod har Hensyn til den Udskiftning, som finder Sted til Opdyrkning. Men da Udskiftningskommissionen efter sidstnævnte Lovudkasts § 8 ikke blot har det Hverv at beslutte i Almindelighed, om Udskiftning skal finde Sted eller ej, men ogsaa at tage Bestemmelse om, „hvorledes der bör forholdes med Hensyn til Kogræsning, Törveskur og øvrige Havgerettigheder", synes det tvivlsomt, i hvilket Forhold denne Bestemmelse staar til de i Forslaget om Havgebrug Kap. 2 §§ 16—22 og Kap. 3 §§ 31 og 32 (det oprindelige Udkasts §§ 35 og 36) indeholdte Forskrifter, og om disse ikke maa antages derved at være blevne modificerede.

Da der saaledes paa Grund af den senere af Lagtinget vedtagne Udskiftningslov vil opstaa flere tvivlsomme Spörgsmaal om dens Forhold til det tidligere vedtagne Lovforslag om Havgebrug, og da dette derhos er affattet under Forudsætning af Fællesskabets Bestaaen, hvilket tilsigtes indskrænket ved den omtalte Udskiftningslov, ansaa Ministeriet det for rettest foreløbig at stille nærværende Sag i Bero, indtil Loven om Fælleshavgers Udskiftning var bleven vedtagen af Rigsdagen, og da at indhente Lagtingets Betænkning, om der ikke maatte være Anledning til at modificere Lovforslaget om Havgebrug derefter.

I Overensstemmelse hermed skulde jeg, da Loven om Udskiftning af Fælleshavger paa Færøerne nu er udkommen under 4. Marts d. A., tjenstlig have Hr. Amtmanden anmodet om paany at forelægge Lovforslaget om Havgebrug for Lagtinget med de Bemærkninger, hvortil De i Henhold til det foranførte maatte finde Anledning.

Bilag 8.

Lagtingets Forhandlinger i 1855 om et Udkast til Lov om Rossehold.

I Lagtingets Samling 1855 forelagde Amtmanden Tinget følgende af ham udarbejdede

Udkast til en Lov om Rossehold paa Færø.

§ 1.

I ethvert Bygdelag[1]) maa holdes saa mange Ros til Græsning i den fælles Havge, som Ejerne og Besidderne af Bygdelagets Havge ved Grandestævne efter Stemmeflerhed kunne blive enige om, dog saaledes, at Antallet paa Rossene ikke maa overstige et Ros pr. Mark Jord.

Ere Udenbysejere lodtagne i Havgen, anses den, der har Jorden i Brug, som befuldmægtiget af Ejeren til paa dennes Vegne at afgive Stemme.

Den vedtagne Bestemmelse skal af Sysselmanden protokolleres og derefter være bindende for alle vedkommende.

Den, som ejer eller besidder en Gaard, hvis Havge ikke ligger i Fællig, har Ret til at holde saa mange Ros, som Havgens fulde Marketal udgör.

§ 2.

Den eller de, som i en Fælleshavge ejer mindre end een Mark Jord, skal være berettiget til at forene sig med den eller dem, der i samme Havge eje Jord, og derpaa i Forening eller efter Overenskomst holde eet Ros for hver Mark Jord, de saaledes tilsammen besidde, for saa vidt saadant ikke maatte staa i Modstrid med den ifølge § 1 ved Grandestævne vedtagne Bestemmelse.

§ 3.

Den, der er berettiget til at holde et Ros i en Havge, skal, naar han ikke selv vil benytte denne Ret, kunne bortleje Rettigheden til en anden for den Betaling, hvorom han med denne kan blive enig.

§ 4.

Dersom nogen i en Havge holder flere Ros, end han er berettiget til, skal saavel enhver af Havgens Medejere eller Medbesiddere som enhver Ejer eller Besidder af Nabohavgerne være berettiget til at paatale saadant, og den skyldige skal, foruden at idömmes en Mulkt af 5 Rdl. til Præstegældets Fattigkasse, paalægges under en daglig Mulkt at bortskaffe det ulovlig holdte Ros.

[1]) I Udkastet skrevet „Böigdelaug".

§ 5.

Den, som er berettiget til at holde Ros, skal have Ret til, naar hans Ros faar Føl, at lade Føllet græsse med Moderen, indtil det er 1 Aar gammelt, efter hvilken Tid Ejeren med Hensyn til Føllet skal være undergivet de foran fastsatte Bestemmelser.

§ 6.

Naar nogens Ros gaar ind paa et andet Bygdelags Havge, og dér af dennes Ejer antræffes, da skal sidstnævnte Havgeejer, naar han tager Rosset og bringer det til dets Ejer, være berettiget til af denne derfor at fordre det dobbelte af den Betaling, som efter de gældende Bestemmelser skal erlægges for en Skydstur af samme Vejlængde som den, han har at bringe Rosset. Optager han Rosset og bringer det til dets Ejer 3 Gange i Løbet af 4 Uger, skal han foruden ommeldte Godtgörelse være berettiget til at fordre af Rossets Ejer et middelgodt Slagtelam eller sammes Værdi som Vederlag for det Aar for Rossets Græsning i hans Havge.

Den, paa hvis Andel i Havgen Rosset græsser, vil i forannævnte Tilfælde være at betragte som Rossets Ejer.

§ 7.

Vil den, til hvem Rosset bringes, ikke betale den i foranstaaende Paragraf fastsatte Godtgörelse for Rossets Hjembringelse, kan Opbringeren føre Rosset til Sysselmanden og til ham aflevere samme.

Sysselmanden skal derpaa affordre Rossets Ejer: til Opbringeren det tredobbelte af det Beløb, som denne ellers tilkom, og til Sysselmanden selv 1 Rdl.

Dersom disse Beløb ikke betales af Rossets Ejer inden 3 Gange 24 Timer, skal Sysselmanden forauktionere Hesten og af den indkommende Sum betale Opbringeren det ommeldte tredobbelte Beløb samt afdrage den ham selv tilkommende 1 Rdl., hvorefter Restbeløbet leveres Rossets Ejer.

§ 8.

Naar to eller flere Havger grænse sammen, saa at det er vanskeligt at holde Rossene af den ene Havge fra at løbe ind i en af de andre, kunne Havgernes Ejere (i Stedet for at benytte den i § 6 nedenfor givne Bestemmelse) træffe Overenskomst om Græsningen af de Ros, som de hver især ere berettigede til at holde, og bestemme, hvilket Vederlag Besidderen af den Havge, hvorfra Rossene vanskeligt kunne holdes, af den eller de andre Havgers Besiddere skal nyde.

Dersom de, der besidde Halvdelen af Marketallet i hver af de paagældende Havger, blive enige om Indgaaelsen af en saadan Overenskomst, skal denne være gældende for samtlige de i Havgerne lodtagne Ejere og paa samtliges Bekostning tinglæses.

§ 9.

Dersom nogen benytter anden Mands Ros uden Rossets Ejers Vidende og Vilje, skal den, der har gjort saadant, naar Rossets Ejer paataler det, foruden at tilkendes at give Rossets Ejer en efter Rettens Skön fastsat Godtgörelse, desuden derfor anses med en Mulkt af 2 Rdl. til vedkommende Præstegælds Fattigkasse.

§ 10.

Alle Sager angaaende Overtrædelser af denne Lovs Bestemmelser skulle behandles og bedömmes ved Politiretten.

§ 11.

De ved Reskript 11. Maj 1775 om Rossehold givne Bestemmelser blive herved satte ud af Kraft.

Motiver.

Ved allerhöjeste Reskript af 11. Maj 1775 blev der angaaende Rosseholdet her paa Landet givet en Del Bestemmelser, som hidtil have været de eneste gældende om denne Genstand. Ligesom disse Bestemmelser næppe nogen Sinde fuldstændig ere blevne overholdte, saaledes er det aldeles vist, at de ikke længere svare til de nu stedfindende Forhold.

Paa den Tid, Reskript 11. Maj 1775 emanerede, var et Ros af meget ringe Værdi; saa vidt vides, var Prisen paa et fuldvoksent Ros sjælden mere end 5 à 7 Rdl. Handel med Ros fandt ogsaa kun sjælden Sted, og aldrig uden mellem Øernes Beboere indbyrdes. Da Brugen af Ros var meget ubetydelig, er det temmelig klart, at der heller ikke var synderlig Fristelse for nogen til at holde flere Ros, end han netop brugte til Hjemførsel af Törv, Udførsel af Gødning, og desl.

Men Forholdet har senere betydelig forandret sig. I de sidste Aaringer er Prisen paa et Ros steget indtil 30 Rdl., og da det er at haabe, at man fremdeles vil kunne finde Afsætning paa Ros til Englænderne, vil denne Pris formentlig næppe falde. Som Følge heraf kan det blive et fordelagtigt Foretagende at holde Ros. Da Græsgangen til Faar og Kør naturligvis forringes i en Havge, jo flere Ros der holdes, vil den, der har nogen större Del i en Havge, vel i Reglen næppe holde flere Ros, end Söjdebruget vil kunne taale; men den, der kun har liden Jord, og den, der slet ingen har, disse ville uden Tvivl se at faa Lejlighed til at holde saa mange Ros som muligt, hvorved Havgernes Benyttelse til Söjde- og Kogræsning betydelig vil kunne indskrænkes.

Da der paa Grund heraf fra flere Sider er mig forebragt det Ønske, at Bestemmelserne i Reskript 11. Maj 1775 maatte blive foranstaltede ophævede eller forandrede, har jeg udarbejdet nærværende Lovudkast, til hvis enkelte Paragraffer jeg skal tillade mig at föje følgende Bemærkninger:

ad § 1.

Da det, som bekendt, er vanskeligt at holde Rossene i de bestemte Havger, er det naturligvis ogsaa vanskeligt at give nogen Regel for, hvor mange Ros der i hver Havge maa holdes. Naar det fastsættes som en almindelig Regel, at der ingen Steds maa holdes mere end 1 Ros pr. Mark Jord, saa tror jeg, at Forholdet saa omtrent vil berigtige sig af sig selv. Vel vides det, at der gives mange Havger, hvor der ikke kan holdes 1 Ros pr. Mark Jord, og hvor Ejerne ikke kunne ønske at holde saa mange Ros, men i saa Tilfælde tror jeg heller ikke, at de have synderlig Grund til at frygte, at andre Havgers Ros skulle trænge ind i deres Havge, og skulde det dog ske, gives der dem ved Bestemmelserne i de følgende Paragraffer Middel til at forebygge saadant eller til derfor at erholde Erstatning.

ad §§ 2 og 3.

I det ældre Rossebrev var givet Bestemmelse for, hvor meget der skulde betales for et Rossefrelse. Jeg tror, at det ganske vist maa anses rigtigst at udelade saadant af nærværende Lovudkast. Værdien af et Rossefrelse kan til de forskellige

Tider og paa de forskellige Steder være meget forskellig, og det bör derfor vistnok overlades til vedkommende Havgeejere selv at bestemme, hvor meget eller hvor lidet de ville have for at lade et Ros græsse i deres Havge.

ad §§ 6, 7 og 8.

I disse Paragraffer har jeg tilladt mig at foreslaa, hvorledes Havgeejere ved private Overenskomster skulle sikre sig imod, at der i deres Havger kommer flere Ros, end Havgerne kunne taale, eller hvorledes de i alt Fald derfor kunne faa Erstatning. Da det ofte kan være overmaade vanskeligt, ja umuligt, at holde Rossene fra at løbe ind i en anden Havge, tror jeg ikke, at Sagen tilfredsstillende kan ordnes paa anden Maade, end omtrent paa den angivne.

ad § 9.

Da det nu stundom hænder, at Ejeren af en Havge, naar han skal bruge Ros, tager det förste det bedste Ros, han kan træffe, og benytter det, selv til svært Arbejde, som f. Eks. til at bære Gødning, Törv o. desl., hvoraf Følgen let bliver, at Rossets Ejer, naar han selv skal bruge sit Ros, finder det i en saa afkræftet Tilstand, at det ikke kan bruges, har jeg troet, at en Bestemmelse som den nærværende ikke vilde være overflødig.

Udkastet blev henvist til et Udvalg, som afgav følgende Betænkning:

Undertegnede Udvalg, som af det ærede Lagting er nedsat til at afgive Betænkning over Udkastet til en Lov om Rossehold paa Færø, tillader sig herved at foreslaa følgende Forandringer:

ad § 1. Efter Ordet „Stemmeflerhed" tilföjes: „naar de stemmegivende tillige eje eller besidde den halve Del af Bygdens Jordegods", samt at Ordene: „dog saaledes, at Antallet af Rossene ikke maa overstige et Ros pr. Mark Jord", maa udgaa af Paragraffen.

ad § 4. Efter Ordene „daglig Mulkt" sættes: „af 16 Skilling".

Naar disse Forandringer optages i Lovudkastet, saa tillade vi os at tilraade Tinget at andrage paa sammes Stadfæstelse.

Motiver.

Naar blot Stemmeflerheden skal komme i Betragtning, saa formener Udvalget, at Ejendomsretten er indskrænket. Naar derimod Ejendomsbesiddelsen er lige og saa Stemmeflerheden gör Udslaget, formenes hverken de större eller mindre Ejere at have Grund til Klage.

At Loven udtaler et bestemt Antal paa Ros, formener Udvalget ikke passende, thi i enkelte Bygder kan endog et större Antal holdes, uden Indskrænkning for Faarene, i andre derimod vilde det være skadeligt at holde et Ros pr. Mark Jord, og dog kan man forudsætte, at Smaaejerne vilde sætte det igennem, naar kun Stemmeflerheden var gældende.

„Daglig Mulkt" er ubestemt og kunde sætte ikke alene Parterne, men endog Dommeren i Uvished om, hvor stor den burde være.

Da Lovudkastet ikke melder noget om den Græsningsret, som Rossebrevet af 11. Maj 1775 hjemler en Del af Indbyggerne i Thorshavn, har Udvalget troet heller ikke at burde udtale sig noget derom.

Thorshavn, den 6. August 1855.

S. J. Weihe, Ordfører. N. J. Joensen. Hans Olesen, m. f. P.

Udenfor Udvalgsbetænkningen fremsattes følgende Ændringsforslag:

A. Af *Krog* og *Rehling:*

Til § 1.

1. Ordene: „i den fælles Havge, som Ejerne og Besidderne af Bygdelagets Havge ved Grandestævne efter Stemmeflerhed" udelades, og i deres Sted indsættes: „i Bygdens Havger, som Ejerne og Besidderne ved Grandestævne efter Stemmeflerhed i Forhold til Marketallet".

Til § 2.

2. I Slutningen af Paragraffen tilföjes: „Enhver, som holder Ros i en fælles Havge, er forpligtet til ved Grandestævne for Sysselmanden at opgive sin Berettigelse dertil. Vægrer han sig ved at efterkomme en til ham i denne Henseende enten af Sysselmanden eller af en af Medejerne gjort Opfordring, vil han under et senere Søgsmaal om hans Berettigelse, om han endog under samme godtgör den, foruden at idömmes Søgsmaalets Omkostninger, tillige være at idömme den sædvanlige Mulkt for unødig Trætte".

Til § 4.

3. „Mulkt af 5 Rdl." forandres til: „Mulkt af 10 Rdl.".

Til § 6.

4. Ordene: „ind paa et andet Bygdelags Havge" forandres til: „i fremmed Havge", og efter Ordene „bringe Rosset" tilföjes: „dog saaledes, at enhver Vejlængde, der er under $^1/_2$ Mil, regnes for $^1/_2$ Mil".

B. Af *Hejne Hejnesen* og *J. Zachariassen:*

Til § 5.

Til Paragraffens Slutning, nemlig efter Ordene: „skal være undergiven de foran fastsatte Bestemmelser", foreslaas at föjes: „dog med den Undtagelse, at, naar den eller de, der ere berettigede til at holde et eller flere Ros, ville og til eget Rossebrug behøve at tillægge sig et Føl eller ungt Ros i Stedet for det gamle, da skulle de have Ret til at lade et saadant Tillægs-Ros tilligemed det gamle græsse i deres og Medejernes Havge, indtil det er 3 à 4 Aar gammelt, imod aarlig i de 2 à 3 Aar efter, at det er blevet 1 Aar gammelt, for samme i Havgeleje at betale 2 Rdl. eller et godt middelstort Lams Værdi".

C. Af *A. C. Lützen:*

Til § 11.

Efter Ordet „Bestemmelser" föjes: „med Undtagelse af de i §§ 20 til 24 inkl. indeholdte".

D. Af *Rehling:*

1. Efter § 1 sættes følgende ny Paragraf:

„Dersom Ejerne eller Besidderne af en Havge eller Havgepart ville holde flere end 1 Ros pr. Mark, skulle de anmelde saadant for Sysselmanden, af hvem Besidderne af de tilgrænsende Havger derom skulle underrettes, og skulle da disse, dersom noget Ros fra den Havge eller Havgepart, hvori der ifølge det foranstaaende holdes flere end 1 Ros pr. Mark, trænge ind i deres Havge, være berettigede til, naar de optage Rosset og bringe det til dets Ejer, af denne at fordre, foruden de nedennævnte Opbringerpenge, en Godtgørelse af 1 Rdl., hver Gang de saaledes tilbringe ham Rosset.

Vægrer Rossets Ejer sig ved at betale disse Opbringerpenge, har vedkommende at forholde sig, som i § 7 nedenfor er bestemt."

De følgende Paragraffers Numre forandres i Overensstemmelse hermed.

2. I § 4 efter „en Mulkt af 5 Rdl." föjes: „til lige Deling mellem Anmelderen og".

3. § 8 i Udkastet flyttes op og sættes imellem §§ 5 og 6, og derefter tilföjes følgende ny Paragraf:

„Sysselmanden skal hvert Aar ved Grandestævne affordre Böigdemændene Oplysning om, hvor mange Ros der holdes i Böigdens Havger, og tilføre saadant til Politiprotokollen. Enhver, der holder Ros i Havgen, kan da af Medejerne eller Medbesidderne i Havgen opfordres til at opgive, med hvad Berettigelse han holder Rosset. Vægrer den vedkommende sig ved at opgive sin Berettigelse, skal han, dersom Spörgsmaalet om hans Berettigelse bliver gjort til Genstand for Søgsmaal, selv om han under dette beviser sin Berettigelse, dog idömmes Sagens Omkostninger samt den ved Fdg. 11. August 1819 bestemte Mulkt for unødig Trætte."

E. Af *Niels Winther*:

1. „Færø" i Udkastets Titel forandres til: „Færøerne".

Til § 1.

2. „Böigdelaug" forandres til: „Bygdelag", „Böigdens" til: „Bygdens".

Til (ny) § 2.

3. „§ 7" i sidste Linie ændres til: „§ 10".

Til (ny) § 8.

4. Efter Ordet „Grandestævne" föjes: „i hver Bygd"; „Böigdemændene" forandres til. „Bygdemændene"; „Böigdens" forandres til: „Bygdens".

Til § 7 (ny § 10).

5. „til Sysselmanden selv" forandres til: „til sig selv".

F. Af *D. P. Christiansen, Joen Danielsen,* Kongsbonde *Andreas Djurhuus, Jacob Jacobsen, N. J. Joensen, H. D. Matras, Hans Olesen* og *J. Wenningsted:*

Undertegnede Medlemmer af Lagtinget erkende vel, at det gamle Rossebrev er ufuldkomment, og at det vilde være ønskeligt, om en Rosselov kunde tilvejebringes,

som i saa Henseende bragte en bedre Orden til Veje; vi erkende det gavnlige i, at denne Sag har været til Forhandling i Tinget; men da vi finde Betænkeligheder ved flere af de Bestemmelser, som indeholdes i det Forslag til en Rosselov, der har været Lagtinget forelagt, og Forslaget mangler flere Bestemmelser, som maatte optages enten i denne Lov eller i Loven om Havgebrug, forekommer det os bedre, at Afgörelsen af denne Lov, som er af saa indgribende Vigtighed for et velordnet Havgebrug, udsættes, indtil Loven om Havgebrug först er given, hvorved Lagtinget bedre sættes i Stand til at bringe disse Love i Overensstemmelse med hinanden, ligesom vi tro, at vi, ved at høre Beboernes forskellige Meninger om Rosseholdet, ville et andet Aar bedre sættes i Stand til at ordne denne Sag.

Vi tillade os derfor at foreslaa, at Forslaget til en Rosselov henlægges for i Aar, og at den derfor ikke kommer til anden Behandling i Tinget.

Ved de i Tinget foretagne Afstemninger fik Udkastet følgende *endelige Affattelse:*

Udkast til Lov om Rossehold paa Færøerne.

(Vedtaget med 7 Stemmer mod 7).

§ 1. (Vedtaget med 10 Stemmer).

I ethvert Bygdelag maa holdes saa mange Ros til Græsning i Bygdens Havger, som Ejerne og Besidderne ved Grandestævne efter Stemmeflerhed i Forhold til Marketallet kunne blive enige om.

Ere Udenbysejere lodtagne i Havgen, anses den, der har Jorden i Brug, som befuldmægtiget af Ejeren til paa dennes Vegne at afgive Stemme.

Den vedtagne Bestemmelse skal af Sysselmanden protokolleres og derefter være bindende for alle vedkommende.

Den, som ejer eller besidder en Gaard, hvis Havge ikke ligger i Fællig, har Ret til at holde saa mange Ros, som Havgens fulde Marketal udgör.

§ 2. (Vedtaget med 8 Stemmer mod 2).

Dersom Ejerne eller Besidderne af en Havge eller Havgepart ville holde flere end et Ros pr. Mark, skulle de anmelde saadant for Sysselmanden, af hvem Besidderen af de tilgrænsende Havger derom skulle underrettes, og skulle da disse, dersom noget Ros fra den Havge eller Havgepart, hvori der ifølge det foranstaaende holdes flere end et Ros pr. Mark, trænger ind i deres Havger, være berettigede til, naar de optage Rosset og bringe det til dets Ejer, af denne at fordre, foruden de nedenfor nævnte Opbringerpenge, en Godtgörelse af 1 Rdl. for hver Gang, de saaledes tilbringe ham Rosset.

Vægrer Rossets Ejer sig ved at betale disse Opbringerpenge, har vedkommende at forholde sig, som i § 10 nedenfor er bestemt.

§ 3. (Vedtaget med 15 Stemmer).

Den eller de, som i en Fælleshavge eje mindre end en Mark Jord, skal være berettiget til at forene sig med den eller dem, der i samme Havge eje Jord, og derpaa i Forening eller efter Overenskomst holde Ros i Forhold til, hvad de saaledes i Fællig besidde, i Overensstemmelse med, hvad for øvrigt foran er bestemt.

§ 4. (Vedtaget med 16 Stemmer).

Den, der er berettiget til at holde et Ros i en Havge, skal, naar han ikke selv vil benytte denne Ret, kunne bortleje Rettigheden til en anden for den Betaling, hvorom han med denne kan blive enig.

§ 5. (Vedtaget med 9 Stemmer mod 2).

Dersom nogen i en Havge holder flere Ros, end han er berettiget til, skal saavel enhver af Havgens Medejere eller Medbesiddere som enhver Ejer eller Besidder af Nabohavgerne være berettiget til at paatale saadant, og den skyldige skal, foruden at idömmes en Mulkt af 10 Rdl. til lige Deling mellem Anmelderen og Præstegældets Fattigkasse, paalægges under en daglig Mulkt at bortskaffe det ulovlig holdte Ros.

§ 6. (Vedtaget med 13 Stemmer).

Den, som er berettiget til at holde Ros, skal have Ret til, naar hans Ros faar Føl, at lade Føllet græsse med Moderen, indtil det er 1 Aar gammelt, efter hvilken Tid Ejermanden med Hensyn til Føllet skal være undergiven de foran fastsatte Bestemmelser.

§ 7. (Vedtaget med 14 Stemmer).

Naar to eller flere Havger grænse sammen, saa at det er vanskeligt at holde Rossene af den ene Havge fra at løbe ind i en af de andre, kunne Havgernes Ejere (i Stedet for at benytte den i § 9 nedenfor givne Bestemmelse) træffe Overenskomst om Græsningen af de Ros, som de hver især ere berettigede til at holde, og bestemme, hvilket Vederlag Besidderen af den Havge, hvorfra Rossene vanskeligt kunne holdes, af den eller de andre Havgers Besiddere skal nyde.

Dersom de, der besidde Halvdelen af Marketallet i hver af de paagældende Havger, blive enige om Indgaaelsen af en saadan Overenskomst, skal denne være gældende for samtlige de i Havgerne lodtagne Ejere og paa samtliges Bekostning tinglæses.

§ 8. (Vedtaget med 16 Stemmer).

Sysselmanden skal hvert Aar ved Grandestævne i hver Bygd affordre Bygdemændene Oplysning om, hvor mange Ros der holdes i Bygdens Havger, og tilføre saadant til Politiprotokollen. Enhver, der holder Ros i Havgen, kan da af Medejerne eller Medbesidderne i Havgen opfordres til at opgive, med hvad Berettigelse han holder Rosset. Vægrer den vedkommende sig ved at angive sin Berettigelse, skal han, dersom Spörgsmaalet om hans Berettigelse bliver gjort til Genstand for Søgsmaal, selv om han under dette beviser sin Berettigelse, dog idömmes Sagens Omkostninger samt den ved Fdg. 11. August 1819 bestemte Mulkt for unødig Trætte.

§ 9. (Vedtaget med 11 Stemmer).

Naar nogens Ros gaar ind i fremmed Havge og dér af dennes Ejer antræffes, da skal sidstnævnte Havgeejer, naar han tager Rosset og bringer det til dets Ejer, være berettiget til af denne derfor at fordre det dobbelte af den Betaling, som efter de gældende Bestemmelser skal erlægges for en Skydstur af samme Vejlængde som den, han har at bringe Rosset, dog saaledes, at enhver Vejlængde, der er under $^1/_2$ Mil, regnes for $^1/_2$ Mil. Optager han Rosset og bringer det til dets Ejer 3 Gange i Løbet af 4 Uger, skal han, foruden ommeldte Godtgörelse, være berettiget til at fordre af Rossets Ejer et middelgodt Slagtelam eller sammes Værdi som Vederlag for det Aar for Rossets Græsning i hans Havge.

§ 10. (Vedtaget med 7 Stemmer mod 3).

Vil den, til hvem Rosset bringes, ikke betale den i foranstaaende Paragraf fastsatte Godtgörelse for Rossets Hjembringelse, kan Opbringeren føre Rosset til Sysselmanden og til ham aflevere samme.

Sysselmanden skal derpaa affordre Rossets Ejer: til Opbringeren det tredobbelte af det Beløb, som denne ellers tilkom, og til sig selv 1 Rdl.

Dersom disse Beløb ikke betales af Rossets Ejer inden 3 Gange 24 Timer, skal Sysselmanden forauktionere Hesten og af den indkommende Sum betale Opbringeren det ommeldte tredobbelte Beløb samt afdrage den ham selv tilkommende 1 Rdl., hvorefter Restbeløbet leveres Rossets Ejer.

Den udenbys Ejer eller Bruger, paa hvis Andel i Havgen Rosset græsser, vil i alle forannævnte Tilfælde være at betragte som Rossets Ejer.

§ 11. (Vedtaget med 16 Stemmer).

Dersom nogen benytter anden Mands Ros uden Rossets Ejers Vidende og Vilje, skal den, der har gjort saadant, naar Rossets Ejer paataler det, foruden at tilkendes at give Rossets Ejer en efter Rettens Skön fastsat Godtgörelse, desuden derfor anses med en Mulkt af 2 Rdl. til vedkommende Præstegælds Fattigkasse.

§ 12. (Vedtaget med 15 Stemmer).

Alle Sager angaaende Overtrædelser af denne Lovs Bestemmelser skulle behandles og paakendes ved Politiretten.

§ 13. (Vedtaget med 8 Stemmer mod 5).

De ved Reskript 11. Maj 1775 om Rosshold givne Bestemmelser, med Undtagelse af de i §§ 20 til 24 inkl. indeholdte, blive herved satte ud af Kraft.

Om det saaledes vedtagne Udkast afgav Lagtinget nedenstaaende Betænkning:

Af Amtmanden er der blevet forelagt Lagtinget et Udkast til en Lov om Rossehold. Efter at dette Lovudkast ifølge Lagtingets Forretningsorden havde været overgivet til et Udvalg paa 3 Medlemmer til nærmere Prøvelse, og efter at det derpaa havde været underkastet 2 Behandlinger i Tinget, blev det af Tinget vedtaget at tilraade nogle Forandringer i det fremlagte Udkast, i hvilken Henseende man skal tillade sig at ytre følgende:

ad §§ 1 og 2.

Uagtet der i Reglen ikke bör holdes flere end 1 Ros pr. Mark Jord, og man forudser, at Ejerne eller Besidderne af mange af Bygdens Havger ikke ville holde et saa stort Antal Ros, har man dog troet, at det passende kunde være tilladt, under særskilte og strengere Bestemmelser, at holde flere end et Ros pr. Mark.

ad § 5.

At holde flere Ros, end man er berettiget til, er ikke alene en Lovovertrædelse, men tillige en ikke ringe Forurettelse imod sine Medejere eller Medbesiddere; derfor formenes det hensigtsmæssigt, at Mulkten er sat til 10 Rdl., og for at en saadan Forseelse saa meget vissere skal blive paatalt af nogen af Medejerne eller af Besidderne af Nabohavgerne, har man forment det mest grundet, at Mulkten deltes mellem Anmelderen og Præstegældets Fattigkasse.

ad § 8.

Det kan tænkes muligt, at en Bygds Beboere holdt flere Ros, end de burde, eller at en enkelt Jordbesidder i samme holdt flere Ros, end der efter hans Andel i Bygdens Havger tilkom ham. For at forebygge dette, er det ikke alene gjort vedkommende Sysselmand til Pligt, ved hvert Aars Grandestævne i hver Bygd, at affordre Bygdemændene fornøden Rigtighed om deres Rossehold, men der er ogsaa givet Bygdemændene Ret til at opfordre hinanden til at göre Rede for sit Rossehold, og for saa vidt muligt at forebygge, at nogen ved sin Tavshed skal vise Tværhed og Ringeagt enten imod Sysselmanden eller imod sine Medejere eller Medbesiddere, har man formentdet passende, at den skyldige, naar hans Opførsel foranledigede et Søgsmaal, da, om han end under samme beviste sin Berettigelse til de Ros, han holdt, dog skulde være pligtig til at betale Sagens Omkostninger, og desuden belægges med Mulkt for unødig Trætte.

Ordet Bygd er formentligen en nyere Udtale end Böigd; derfor er man bleven enig om at optage samme.

Ved Reskript af 11. Maj 1775 er nogle af Thorshavns Indbyggere givet Rettighed til at græsse deres Ros i de respektive Havgeparter paa Sydströmø, og man har fundet det rigtigst at bibeholde Bestemmelserne desangaaende i bemeldte Reskript, da vedkommende i modsat Fald let kunde blive udsatte for ikke at faa noget Frelse til deres Ros, nemlig naar vedkommende Havgers Besiddere havde Ret til at nægte Frelset.

I Henhold til, hvad der for øvrigt i Tinget blev udtalt og vedtaget, tillader Tinget sig at anbefale, at Lovudkastet med de ommeldte Forandringer maa blive foranstaltet ophöjet til Lov.

Af 10 af Lagtingets Medlemmer, nemlig de ved Ændringsforslag F. nævnte Medlemmer samt J. Jacobsen og Niels Winther, afgaves følgende Mindretals-Indstilling:

Undertegnede Lagtingsmænd, der have stemt imod eller ikke stemt for det Lagtinget forelagte Lovudkast om Rossehold, tillade os herved at fremsætte de Grunde, af hvilke vi paa det bestemteste maa fraraade, at dette Udkast ophöjes til Lov.

Vel indrömme vi, at Udkastet er noget forbedret derved, at Antallet af de Ros, enhver Havges Medejere maa holde, i Stedet for, som oprindelig foreslaaet, at være indskrænket til 1 Ros pr. Mark, nu er overladt til vedkommendes Overenskomst. Men den Tvang, der paalagdes i det oprindelige Forslag, er dog ikke ganske opgiven; thi den, der holder mere end 1 Ros pr. Mark, skal efter § 2 anmelde saadant for Sysselmanden og desuden, naar hans Ros kommer ind i en andens Havge, derfor betale 1 Rdl. foruden de bestemte Opbringerpenge. Denne Bestemmelse vil imidlertid give Anledning til grænseløse Chikaner. Hvor let kunne nemlig Rossene ikke i en Udmark, hvor ingen Gærder findes, strejfe ind fra den ene Havge til den anden, især da det kun er enkelte Havger, hvor Rossene paa Grund af Havgernes særegne Beskaffenhed søge Tilhold! Staar det ikke i den egennyttiges Magt at drive Rossene ind i en fremmed Havge, for at faa Opbringerpenge og paaføre Rossets Ejer den ommeldte Mulkt, uden at nogen bliver det vaer? Og kan Rosset ikke saa ofte komme

ind i en fremmed Havge, at dets Ejer, maaske til Dels uden Brøde, derved paaføres saa store Omkostninger, at disse langt overstige Rossets Værdi?

De Omkostninger, der paaføres Rossets Ejer, stige i en forbavsende Grad, naar det lykkes een gentagne Gange at opbringe et Ros. Det hedder nemlig, at, naar et Ros opbringes 3 Gange i Løbet af 4 Uger, da skal dets Ejer, foruden tredobbelt Skydsbetaling, derfor erlægge et middelgodt Slagtelam. Men hvor let kan Rosset ikke i den ene Havge efter den anden opbringes tre Gange i Løbet af fire Uger! Og er den fastsatte Bod da ikke alt for stor?

At den i § 5 bestemte Mulkt skal deles mellem Anmelderen og Fattigkassen, vil efter vor Mening fremme det forhadte Angiveri, og denne Bestemmelse havde ogsaa Stemningen saa meget imod sig, at kun Halvdelen af de Medlemmer, der afgave Stemmer, stemmede derfor.

At man efter § 6 ikke skal kunne have et Føl gaaende længere end, til det er et Aar gammelt, ej engang mod derfor at betale Leje, er i höj Grad uhensigtsmæssigt. Vel kan det tænkes, at man ved Overenskomst med sine Medejere kan erholde Tilladelse til at lade Føllet gaa længere. Men naar der ses hen til, at Ejerne af den overvejende Del af Marketallet raade for, hvorvidt saadan Overenskomst skal komme i Stand, og at de större Ejere i Almindelighed ville have saa faa Ros som muligt, da er det indlysende, at en Smaaejer som oftest vil blive berøvet Adgang til at lade sit Føl gaa i længere Tid, end Loven udtrykkelig bestemmer. Men er det ikke haardt, at den, der kun har eet Ros, ikke skal have Tilladelse til at lade Føllet græsse i Havgen, indtil det kan benyttes i det gamles Sted, og saaledes i en 3 à 4 Aar skal savne Brugen af Ros?

Naar det bestemmes, at den Vejlængde, der er under $^1/_2$ Mil, skal regnes for $^1/_2$ Mil, da er dette lige saa lidt hensigtsmæssigt; thi man kan da gentagende faa en uforholdsmæssig stor Godtgörelse blot for at gaa nogle Favne. Det kan derved gaa saa vidt, at en egennyttig Mand kan göre Opbringelsen af Ros til en formelig Næringsvej.

At det Ros, een opbringer, skal afleveres til Sysselmanden, naar dets Ejer ikke vil betale Opbringerpenge, er en Bestemmelse, der er uudførlig i de Tilfælde, at Rosset opbringes paa en anden Ø end den, hvor Sysselmanden bor.

Vi vide heller ikke, hvorledes der skal forholdes, naar det Ros, een vil opbringe, løber ind i Tredjemands Havge, og navnlig, om denne Havges Ejer ikke kan drage den til Ansvar, der saaledes har forvoldt, at Rosset er kommet ind paa hans Havge.

At de Paragraffer i Reskriptet af 11. Maj 1775, der vedkomme Thorshavnernes Rettigheder, ere fornyede, anse vi for aldeles uhensigtsmæssigt. Disse Bestemmelser ere i den Grad forældede, at nogle af de Personer, de omhandle, enten ikke længer eksistere, eller der i alt Fald kan opstaa Strid om, hvem der nu kan nyde godt af dem, hvilke i det höjeste udgöre 4 Personer. De have derfor i længere Tid ikke været overholdte, hvorimod der ved frivillig Overenskomst er indrömmet en Del af Thorshavns Indbyggere Ret til at have Ros i de tilgrænsende Havger. Men naar de nu fornyes og som Følge deraf strengt overholdes, da frygte vi for, at Havgernes Ejere, paa Grund af at enkelte ville tiltvinge sig den dem tilkommende Ret, ikke for Fremtiden ville indrömme andre Tilladelse til at holde Ros. Derved lide altsaa Thorshavns Indbyggere et stort Tab, ej at tale om, at Rossene efter den ommeldte gamle Bestemmelse skulle reparteres over hele Sydströmø og derfor mulig ere langt fra Byen, naar de skulle bruges.

Slutteligen tillade vi os at udtale som en væsentlig Grund imod Lovudkastet, at der ikke er nogen Trang til, at et saadant udkommer i Aar eller ad Aare. Lag-

tingets Medlemmer ere heller ikke blevne underrettede om denne Sags Foretagelse, förend den forelagdes Tinget i dets 1ste Møde, og have saaledes ikke haft Lejlighed til at tale med deres Medborgere om denne Sag.

Den store Meningsulighed, der viste sig i Tinget derved, at kun 7 og deriblandt Formanden stemte for og 7 imod, hvorfor altsaa Flerheden af de folkevalgte vare imod Loven, er ogsaa efter vor Mening en vigtig Grund til at stille Sagen i Bero; thi den er af en saa aldeles lokal Natur, at det tör antages, at Folkets egne Repræsentanter have bedst Kendskab til, om den trænger til at ordnes, og hvorledes denne Ordning bör ske.

Bilag 9.

Forslag til Lov om Havgebrug paa Færøerne (vedtaget af Lagtinget i 1861).

Förste Afdeling.

Om den Orden, som ved alt Söjdebrug skal iagttages m. m.

Förste Kapitel.

Om Havgeparter.

§ 1.

Havger kunne deles i Havgeparter, og Havgeparter kunne igen sammenlægges.

§ 2.

Ønskes Havger delte eller Havgeparter sammenlagte, forholdes i Overensstemmelse med Bestemmelserne og Grundsætningerne i Loven af 4. Marts 1857 om Udskiftning af Fælleshavger paa Færøerne.

§ 3.

Hvor en Havgedeling ikke kan knyttes til naturlige Markeskel, skal Markeskellets Gang betegnes ved Stenvarder med Törveaske under. Ethvert nyt Markeskel skal i Sysselmandens Nærværelse nöjagtigt fastsættes fra det øverste til det nederste, følgelig ogsaa gennem underliggende Bø eller anden dyrket Jord, naar ikke Delingsresolutionen udtrykkelig indeholder, at Ret til Söjdens Græsning paa Bø eller Opdyrkning bliver Fællig. Og skal Markeskellet en Gang hvert femte Aar ved Samgang befares af Mænd, som dertil ere valgte ved Grandestævne eller i manglende Fald udnævnte af Sysselmanden efter Omgang mellem Havgeparternes Ejere og Brugere i Bygden.

§ 4.

Med Hensyn til de Havger eller Havgeparter, hvor Markeskellet enten ikke vides eller ikke kendes, skulle Bestemmelserne i § 3 ligeledes være at efterkomme; og for saa vidt Granderne i Mindelighed ikke kunne blive enige, da endelig at afgöre Sagen paa den i 4de Afdeling foreskrevne Rettergangsmaade.

§ 5.

Græsningsretten for Söjd paa Bø eller anden dyrket Jord vil i enhver Bygd, hvor Parterne ikke paa anden Maade komme overens, rette sig efter det, som fra

gammel Tid har været Brug i Bygden. Dog skal i enhver Bygd, hvor dette ikke göres unødvendigt paa Grund af Dom eller anden forhen tinglæst Hjemmel, faste Bestemmelser tages om Bøgræsningen enten ved Kontrakt, der bliver at tinglæse, eller ved den i 4de Afdeling anordnede Rets Afgörelse, til hvilken Stævning skal være udtagen inden 2 Aar fra denne Lovs Bekendtgörelse i Sysselet, da ellers Fællesskabet anses hævet og Græsningsretten i underliggende Bø eller anden dyrket Jord at tilhøre overliggende Havges Söjd.

§ 6.

Naar der angaaende Bøgræsning er af Sorenskriveren tinglæst nogen Adkomst, bör denne Embedsmand tilstille vedkommende Sysselmand bekræftet Genpart deraf, uden at Gebyr for Meddelelsen beregnes. Og for at Uenigheder om Vintergræsning paa Bø og Trøer ikke paany skulle opstaa, hvor de saaledes engang ere afgjorte, skal Sysselmanden derefter hvert 10de Aar paa Grandestævne oplæse Adkomstdokumentet og indføre i sin Protokol, at dette er sket; hvilket da skal anses for en gyldig Fornyelse, medmindre nogen inden Aarsdagen derefter paa lovlig Maade paataler sin formentlige Ret til at paastaa Forandring eller inden samme Tid indleverer til Tinglæsning en lovlig indgaaet mindelig Forening om Forandring i det bestaaende.

§ 7.

Tiden, i hvilken der haves Ret til at vintergræsse Söjden paa Bø eller Trøer, regnes fra 25. Oktober, da Agtingen skal ophøre, til 14. Maj, paa hvilken Dag Söjden skal uddrives og Jorden derefter maa fredes.

Dersom nogen Forandring i denne Bestemmelse anses ønskelig eller nødvendig i en Bygd, men Parterne ikke kunne komme til Enighed derom, have de, der ønske Forandring i de foranførte Tidsbestemmelser, at anhængiggöre Sagen for den i 4de Afdeling omhandlede Ret.

Andet Kapitel.

Om Besætningen af Söjd i Havgen.

§ 8.

Besætningen af Söjd i en Havge maa ikke göres saa stor, at den paa Grund deraf trænger ind paa nogen tilgrænsende Havge og der tager stadigt Ophold. Den Söjd, som uden mindelig Overenskomst eller ifølge Kontrakt kan bevises at gaa mere i en Nabohavge end i sin egen Havge, enten om Sommeren eller om Vinteren, skal som ulovlig aftages til förste almindelige Slagtetid, naar Aftagelsen vidnesfast er forlangt paa vedkommende Söjdemands Bopæl, om Vinteren för Faste, om Sommeren för Olaidag, eftersom den ulovlige Gang finder Sted paa Vinterhavge eller Sommerhavge. Aftages den da ikke, skal den være forbrudt til vedkommende Distrikts Fattigkasse imod en billig Erstatning, som er $^1/_3$ af Værdien, til den Havges Ejere, hvor den ulovlig har gaaet. Denne Bestemmelse om Aftagelse af ulovligt gaaende Söjd skal ikke træde i Kraft förend i det 4de Aar efter Lovens Bekendtgörelse; i Mellemtiden forholdes efter de hidtil gældende Regler.

Markeskelskontrakter, hvor disse anses nødvendige, ville være at oprette imellem Ihændehaverne af tilstødende Havger saavel om Söjd som om Gang efter Söjd, Kør og Ros m. v. over Market.

§ 9.

Brundsöjd skal af Söjdemændene udvælges blandt den bedste Söjd, som findes i Havgen, og skal dertil opsættes enten 3 Vædderlam for hvert 100 Moderfaar i Havgen

eller een Vædder, der ikke som Lam har løbet Faarene, til hvert fuldt Antal af 40 Moderfaar. For hvert Stykke Brundsöjd, som tilsættes mindre, skulle Söjdemændene bøde 3 Rd. R. M., undtagen de snarest muligt angive for Sysselmanden, at dette er sket imod deres Vilje, i hvilket Tilfælde Havgepartens Ejere een for alle og alle for een blive ansvarlige for Mulkten.

Er Brundsöjd løben bort ind i en fremmed Havge, skal Söjdemanden være berettiget til at søge den tilbage og den fremmede Havges Söjdemand være forpligtet til at ledsage ham, naar han vil søge efter den, eller tillade ham alene at søge den.

Hvo som findes at ville fordølge en andens Brundsöjd, naar denne nöjagtigt bliver efterspurgt, skal være hjemfalden til en Mulkt af 5 Rd. R. M.

§ 10.

I enhver Havgepart skal bruges et bestemt Mærke for Söjden, og hermed bör iagttages den Orden, at samme Mærke ikke forekommer i to Havgeparter paa een Ø.

§ 11.

For saa vidt samme Mærke nu bruges i to eller flere Havgeparter paa een Ø, skal fornøden Forandring deri ske, saa snart som det efter Omstændighederne er muligt.

§ 12.

Hvor flere Mærker nu bruges eller i Fremtiden ønskes brugte for forskellige Flokke af Söjden i en Havgepart, vil Tilladelse til at beholde eller forandre det nuværende Antal af Mærker kunne gives, naar ikke nogen Uorden derved afstedkommes.

§ 13.

Anliggender, som angaa Mærkers Forandring eller Antal, skulle först omhandles ved Grandestævne. Sysselmanden har derefter at forebringe dem for Amtet til Afgörelse ved Resolution.

§ 14.

Naar Mærkerne ere i Orden paa alle Øer, skal for enhver Ø affattes en Fortegnelse over de Mærker, som sammesteds bruges. Disse Fortegnelser ville blive trykte og uddelte til Efterretning og Opbevaring i alle Bygder.

§ 15.

Bliver fremtidig, naar 1 Aar er forløbet fra denne Lovs Bekendtgörelse, nogen Söjd, der er $2^1/_2$ Aar gammel eller derover, antruffet, som enten er umærket eller saa skødesløst mærket, at Sysselmanden og to uvillige Mænd erklære Mærket for ukendeligt, bör den, naar Ejeren er uvis, tilfalde vedkommende Distrikts Fattigkasse ifølge Bestemmelserne i § 8.

Umærkede Lam, som om Høsten antræffes, tilfalde den Havgepart, i hvilken de blive forefundne, hvis Strid eller Tvivl er om, til hvilken Havge de høre.

Tredje Kapitel.

Om Kogræsning m. v.

§ 16.

Besætningen af Kør i enhver Havge eller Havgepart, som afgiver Hushavge til Sommergræsning for Kør, skal bestemmes ved en Skiben for det Antal, som maa uddrives uden Vederlag.

Fri Udrægster til Sommergræsning for Kør tilkommer enhver i Forhold til det Marketal, han ejer eller bruger i Bygden. Naar nye Trøer eller Hegn optages i Fremtiden til Dyrkning, skal der stedse skriftlig fastsættes, hvorledes de Kør skulle sommergræsses, som vinterfødes af de opdyrkede Trøer.

§ 17.

Ifølge Flerhed af Stemmer, som afgives efter Marketal, skulle Bestemmelser om Tyreholdet tages for enhver Bygd.

§ 18.

Koskiben og Tyrehold skulle omhandles ved Grandestævne. Den Overenskomst, som indgaas imellem de vedkommende, der møde, bliver straks af Sysselmanden at nedskrive og skal derefter have fuld Gyldighed for alle. Ved Sagens Foretagelse ved Grandestævne forholdes i Overensstemmelse med Bestemmelserne i Lov af 4. Marts 1857 § 5 om Udskiftning af Fælleshavger paa Færøerne. Udenbys Ejers Opsiddere have i alle Tilfælde Stemmeret med Hensyn til Tyrehold. — Kan Forening ikke saaledes opnaas, afgöres Sagen ved den i 4de Afdeling anordnede Ret.

§ 19.

Dersom nogen anser sig berettiget til at uddrive Kør i en Hushavge uden Vederlag, og den paastaaede fri Udrægster nægtes ham, skal han paatale sin formentlige Ret ved Rettergang, saafremt han vil have taget den i Betragtning.

§ 20.

For alle Kør, som uddrives over det ved Skiben bestemte Antal, skal erlægges Havgeleje, hvis Störrelse bliver at bestemme ved Flerhed af Stemmer, som afgives efter Marketal.

§ 21.

Naar der i en Bygd er fastsat Skiben for fri Udrægster, eller ligeledes paa Grandestævne er gjort Bestemmelse om Udrægster imod Leje, skal der for enhver Ko, som ulovligt holdes i Havgen, erlægges en Mulkt af 5 Rd. R. M., og Koen skal derhos bortskaffes af Havgen inden 8 Dage, efter at dens Gang er paaklaget vidnesfast for Ejeren. Forbliver den gaaende efter den Tid, gentages Mulkten under samme Omgang.

§ 22.

Naar en Havges Kør gaa over Markeskel ind i en fremmed Havge, skulle de dog altid malkes i den Havge, hvor de ere tilhørende, om det end mellem Granderne er vedtaget, at Gang efter dem maa finde Sted. Hvem som lader sine Kør malke i en fremmed Havge, skal for hver Gang, det sker, bøde som for ulovlig Havgegang efter § 58.

Fjerde Kapitel.

Om Rossehold.

§ 23.

I ethvert Bygdelag maa holdes saa mange Ros til Græsning i Bygdens Havger, som Ejerne og Besidderne ved Grandestævne efter Stemmeflerhed i Forhold til Marketallet kunne blive enige om, indtil eet Ros pr. Mark Jord. Paa samme Sted og Maade skulle Bestemmelser om ugildede Heste for hver Bygdelag tages.

Ere udenbys Ejere Lodtagere i Havgen, anses den, der har Jorden i Brug, som befuldmægtiget af Ejeren til paa dennes Vegne at afgive Stemme.

Den vedtagne Bestemmelse skal af Sysselmanden protokolleres og derefter være bindende for alle vedkommende.

§ 24.

Dersom Ejerne eller Besidderne af en Havge eller Havgepart ville holde flere end eet Ros pr. Mark, skulle de anmelde saadant for Sysselmanden, af hvem Besidderne af de tilgrænsende Havger derom skulle underrettes; og skulle da disse, dersom noget Ros fra den Havge eller Havgepart, hvor der ifølge det foranstaaende holdes flere end eet Ros pr. Mark, trænger ind i deres Havge, være berettigede til, naar de optage Rosset og bringe det til dets Ejer, af denne at fordre, foruden de nedennævnte Opbringelsespenge, en Godtgörelse af 1 Rd. for hver Gang, de saaledes tilbringe ham Rosset. Vægrer Rossets Ejer sig ved at betale disse Opbringelsespenge, har vedkommende at forholde sig, som i § 35 nedenfor er bestemt.

§ 25.

Den eller de, som i en Fælleshavge ejer mindre end 1 Mark Jord, skal være berettiget til at forene sig med den eller dem, der i samme Havge ejer Jord, og derpaa i Forening eller efter Overenskomst holde Ros i Forhold til, hvad de saaledes i Fællig besidde, i Overenstemmelse med, hvad for øvrigt foran er bestemt.

§ 26.

Den, der er berettiget til at holde Ros i en Havge, skal, naar han ikke selv vil benytte denne Ret, kunne bortleje Rettigheden til en anden for den Betaling, hvorom han med denne kan blive enig.

§ 27.

Dersom nogen i en Havge holder flere Ros, end han er berettiget til, skal saavel enhver af Havgens Medejere eller Medbesiddere som enhver Ejer eller Besidder i Nabohavgerne være berettiget til at paatale saadant, og den skyldige skal, foruden at idömmes en Mulkt af 10 Rd. til lige Deling mellem Anmelderen og vedkommende Distrikts Fattigkasse, paalægges under en daglig Mulkt af 16 Skilling at bortskaffe det ulovlig holdte Ros.

§ 28.

Den, som er berettiget til at holde Ros, skal have Ret til, naar hans Ros faar Føl, at lade Føllet græsse med Moderen, indtil det er et Aar gammelt, efter hvilken Tid Ejermanden med Hensyn til Føllet skal være undergiven de foran fastsatte Bestemmelser, medmindre Havgens Ejere og Brugere paa Grandestævne ved Kontrakt anderledes have bestemt.

§ 29.

Naar to eller flere Havger grænse sammen, saa at det er vanskeligt at holde Rossene af den ene Havge fra at løbe ind i en af de andre, kunne Havgernes Ejere (i Stedet for at benytte den i § 31 nedenfor givne Bestemmelse) træffe Overenskomst om Græsningen af de Ros, som de hver især ere berettigede til at holde, og bestemme, hvilket Vederlag Besidderne af den Havge, hvorfra Rossene vanskeligt kunde holdes, af den eller de andre Havgers Besiddere skal nyde.

Dersom de, der besidde over Halvdelen af Marketallet i hver af de paagældende Havger, blive enige om Indgaaelsen af en saadan Overenskomst, skal denne

være gældende for samtlige de i Havgen lodtagne Ejere, og paa samtliges Bekostning tinglæses.

§ 30.

Sysselmanden skal hvert Aar ved Grandestævne i hver Bygd affordre Bygdemændene Oplysning om, hvor mange Ros der holdes i Bygdens forskellige Havger, og tilføre saadant Politiprotokollen.

Enhver, der holder Ros i Havgen, kan da af Medejerne eller Medbesidderne i Havgen opfordres til at opgive, med hvad Berettigelse han holder Rosset. Vægrer den vedkommende sig ved at angive sin Berettigelse, skal han, dersom Spörgsmaalet om hans Berettigelse bliver gjort til Genstand for Søgsmaal, selv om han under dette beviser sin Berettigelse, dog idömmes Sagens Omkostninger samt den ved Forordningen af 11. August 1819 bestemte Mulkt for unødig Trætte.

§ 31.

Naar nogens Ros gaar ind i en fremmed Havge og dér af dennes Ejer antræffes, da skal sidstnævnte Havges Ejer, naar han tager Rosset og bringer det til dets Ejer, være berettiget til af denne derfor at fordre det dobbelte af den Betaling, som efter de gældende Bestemmelser skal erlægges for en Skydstur af samme Vejlængde som den, han har at bringe Rosset. Optager han Rosset og bringer det til dets Ejer tre Gange i Løbet af 4 Uger, skal han foruden ommeldte Godtgörelse være berettiget til at fordre af Rossets Ejer et middelgodt Slagtelam eller sammes Værdi som Vederlag for det Aar for Rossets Græsning i hans Havge.

§ 32.

Vil den, til hvem Rosset bringes, ikke betale den i foranstaaende § 31 fastsatte Godtgörelse for Rossets Hjembringelse, kan Opbringeren føre Rosset til Sysselmanden og til ham aflevere samme. Skulde Omstændighederne ikke tillade at bringe Rosset til Sysselmanden, kan skriftlig Anmeldelse derom være gældende, hvorefter Sysselmanden straks skal beordre det nødvendige.

Sysselmanden skal derpaa affordre Rossets Ejer, til Opbringeren det tredobbelte af det Beløb, som denne ellers tilkom, og til sig selv 1 Rd. R. M.

Dersom disse Beløb ikke betales Rossets Ejer inden 3 Gange 24 Timer, skal Sysselmanden forauktionere Rosset og af den indkommende Sum betale Opbringeren det ommeldte tredobbelte Beløb samt afdrage den ham selv tilkommende 1 Rd., hvorefter Restbeløbet leveres Rossets Ejer.

Den udenbys Ejers Opsidder eller Bruger, paa hvis Andel i Havgen Rosset græsser, vil i alle forannævnte Tilfælde være at betragte som Rossets Ejer.

§ 33.

Dersom nogen benytter anden Mands Ros uden Rossets Ejers Vidende og Vilje, skal den, der har gjort saadant, naar Rossets Ejer paataler det, foruden at tilkendes at give Rossets Ejer en efter Rettens Skön fastsat Godtgörelse, desuden derfor anses med en Mulkt af 2 Rd. til vedkommende Distrikts Fattigkasse.

§ 34.

Befindes nogen at drive enten sit eget eller sine Medejeres eller en anden Mands Ros ind paa en andens eller tredje Mands Havge for at græsse, eller at drive en anden Mands Ros ind paa sin egen Grund eller Havge i den Hensigt at benytte sig af Opbringerbestemmelserne, da skal den idömmes en Mulkt af 1 til 5 Rd.

til vedkommende Distrikts Fattigkasse, hvilken i Gentagelsestilfælde skal forhöjes med det dobbelte.

§ 35.

De ved Reskript af 11. Maj 1775 om Rossehold givne Bestemmelser blive herved satte ud af Kraft.

Femte Kapitel.

Om Gaasehold.

§ 36.

Attraar nogen at holde Gæs, skal det kun tillades da, naar der for vedkommende Bygd oprettes skriftlig Kontrakt og $^2/_3$ Dele af Stemmer, afgivne efter Marketal, stemme derfor, hvilken Kontrakt da skal være bindende for alle i Bygden.

§ 37.

Kontrakten skal bestemme, hvor og under hvilke Betingelser Gæssene maa holdes, hvor længe de kunne være i Indmarken, og naar de kun skulle holdes i Udmarken, og opbevares hos Skydsskafferen i vedkommende Bygd til alles Efterretning.

§ 38.

Komme stækkede Gæs ind paa en fremmed Bygds Indmark eller Udmark, og derover klages, skal Gæssenes Ejer være pligtig snarest muligt at afhente dem og erstatte den afstedkomne Skade efter uvillige Mænds Skön.

Sjette Kapitel.

Om Gærder i Havgen, Havgeskur, Törvhajer og Söjdemænd.

§ 39.

Ratter og andre Gærder i Havgen, omkring Bøen og i Haimruster, saasom Bovl og Nöjdegærder, skulle vedligeholdes saaledes, som de have været fra gammel Tid, men forsvarlig. Ønskes de gamle Ratter eller Gærder forandrede eller flyttede, eller nye opførte, har den eller de, der ønske det, at andrage dette ved Grandestævne, hvor det da i Sysselmandens Overværelse afgöres, om der skal foretages nogen Forandring i fornævnte Henseende, hvilket kun bör ske, naar Ejerne af over Halvdelen af Havgepartens Marketal stemme herfor.

Vedtages det af en Havgeparts Ejere, at det er nødvendigt, at Markeskelsgærder opføres for at fri sig for Indtrængen af Nabohavgens Kør, skulle dennes Ejere være pligtige til enten at deltage i Gærdets Opførelse efter Marketal, naar Udskiftningskommissionen har givet den Kendelse, at Gærdets Opførelse er nødvendig og görlig, eller ogsaa at holde Røgter til samme.

§ 40.

Det fornødne Mandskab til de gamle Gærders Vedholdelse og til de vedtagne nyes Opførelse samt Havgeskur m. v. leveres efter Marketal.

§ 41.

Enhver, der skærer Törv i en Havge, bör göre det saaledes, at han derved ikke tilföjer Havgen större Skade end nødvendigt; navnlig bör han saa vidt nødven-

digt aflede Vandet fra Törvegravene, ordentlig tildække disse med den afgravede Grönsvær, og ikke lade Törv eller anden af ham opgravet Jord blive liggende spredt paa Græsset, men kaste alt sligt ned i Graven.

§ 42.

Sysselmanden for Suderø bör hvert Aar paa sin Omrejse för Olaidag og de andre Sysselmænd hvert Aar paa deres förste Omrejse efter Olaidag affordre i det mindste een Söjdemand for hver Havgepart Erklæring om Törvhajernes Behandling, og i Tilfælde af, at enten Söjdemændene eller nogen af Ejerne føre Klage over, at Törvhajerne ere behandlede uforsvarligt, bör Sysselmanden med tiltagne Vidner personligt efterse de omtvistede Hajer og afgöre Sagen ved sin Resolution, der straks bör indføres i hans Embedsprotokol. Den paagældende bliver at diktere en Mulkt af 48 Skilling indtil 2 Rd. R. M., hvorhos han inden den af Sysselmanden bestemte Tid har at afhjælpe de paaklagede Uordener under en daglig Mulkt af 8 Skilling R. M.

Er den paagældende misfornöjet med Sysselmandens Kendelse, da staar det ham frit for at indanke Sagen for den i 4de Afdeling omhandlede Ret; dog skal han foretage de hertil nødvendige Skridt inden 8 Dage, da han i modsat Fald taber sin Appellationsret.

§ 43.

For at Söjden kan blive holdt spag og god Orden i alt øvrigt kan blive iagttaget ved den, skulle for alle Havger og Havgeparter være visse Söjdemænd; og det skal være dem alene paalagt at forestaa Söjdens Røgt, Fjældgangene, Mærkningen, Havgeskur samt alt andet Arbejde i Havgen, der maatte anses nødvendigt til Havgens Tarv og Bedste. Ligeledes have de og at paase, at enhver paagældende efterkommer sin Pligt, og paa den forsömmeliges Bekostning være bemyndigede til at lade Arbejdet udføre ved lejede Folk. Ligesom de i denne deres Tjeneste ere Söjdens Ejere ansvarlige, saaledes have de ogsaa paa den enkelte Ejers Forlangende at meddele ham Forklaringer om den dem betroede Söjds Antal og Tilstand, samt Røgt i Havgen, m. m.

Vilde Faar (Varg), som løbe over Markeskel og forstyrre Nabohavgens Söjd, skulle spæges eller aftages ved næste Høst, efter at det vidnesfast er forlangt paa vedkommende Söjdemands Bopæl; sker det ikke, er Faaret forbrudt.

§ 44.

Söjdemænd skulle antages eller opsiges og deres Lön skal bestemmes ved et Møde, som Ejerne og Brugerne i enhver Havgepart skulle holde i Bygden Michelsdag. Afgörelsen sker efter Stemmeflerhed, og Stemmerne regnes efter det Marketal, enhver bruger, uden Hensyn til om han er Ejer, Fæster eller Opsidder. Hvem der maatte attraa dette Møde afholdt, har at bringe det til vedkommendes Kundskab inden 8 Dage i Forvejen. Enhver skal møde personlig eller fremsende skriftlig Fuldmagt, da han i modsat Fald taber sin Stemmeret.

Hvor det anses nødvendigt at ansætte en Formand iblandt Söjdemændene, skal dette foretages paa samme Maade.

§ 45.

Ved samme Møde have Söjdemænd ogsaa at opsige deres Tjeneste. Den fratrædende Söjdemand kan ikke være fri for sit Hverv, förend Fjældgang efter Springlam er endt, medmindre han forlader Bygden, eller Omstændighederne göre ham det umuligt.

§ 46.

Da den hele Røgting af al Söjden i enhver Havge eller Havgepart skal være Söjdemændene overdragen, maa enhver Söjdemand kunne gaa i Havgen til alle Tider og overalt til Røgting ogsaa med Hund, naar Indskrænkninger heri ikke ere fastsatte ved hans Antagelse.

§ 47.

Naar nogen Söjdemand ved Røgtingen eller ved Fjældgangene ønsker at søge efter sin Havges Söjd i en fremmed Havge, skal han hver Gang derom underrette en Söjdemand i den fremmede Havge saa betids, at de kunne følges ad eller ved Markeskel mødes, medmindre det anderledes er bestemt. Den Söjdemand, der saaledes har sendt Bud, maa gaa over Markeskel, dog kun med fast Hund.

§ 48.

Ved al Fjældgang efter Uld og Slagt skulle Söjdemændene göre Tilsigelse til Fjældgangene med Aftensvarsel samt Samgangsbud til de paagældende Grander, medmindre det anderledes ved Kontrakt er bestemt. For Undladelse af saadant Bud ere Havgens Söjdemænd ifaldne en Mulkt af 1 Rd. R. M.

§ 49.

Naar Söjdemænd under Røgting eller Fjældgang træffe fremmed Söjd i Havgen og kende, at den hører hjemme i en Nabohavge, bör de jage den tilbage.

§ 50.

Kende de ikke den antrufne fremmede Söjd, eller hører den hjemme i en ikke tilgrænsende Havge, skulle de ved förste Lejlighed, som gives, oplyse Antal og Lød, og lade Söjden derefter forblive gaaende i Havgen, indtil Ejeren melder sig for at hente den, eller indtil förste Fjældgang.

§ 51.

Efter Fjældgang skulle Söjdemændene, dersom de kende Mærket, enten sende saadan fremmed Söjd til Ejeren eller skikke ham Bud, og skal Ejeren være pligtig at afhente denne hans i en andens Havge værende Söjd (Skotasöjd). Saafremt den anden Høst strejfer tilbage, skal den aftages; i modsat Fald er Söjden forbrudt.

§ 52.

Söjdemændene skulle saa vidt muligt foretage al Mærkningen. Den uvedkommende, som paa egen Haand befatter sig med at mærke, skal for hvert Lam, som han saaledes har mærket, bøde 1 Rd. R. M. Enhver, som i svigagtig Hensigt mærker eller ommærker Söjd, skal straffes som for Tyveri.

§ 53.

Det skal nöje efterses, om Moderfaar, som ikke ere hjemmehørende i Havgen, komme i Ratten ved Fjældgang, og dersom noget saadant Faar er kommen imellem Havgens egen Söjd, skal det betegnes med et Baand (Sløver), for at det, naar det kommer tilbage til den Havge, hvor det hører hjemme, kan vides, at det har været i Rat. Saafremt dette iagttages, skal det ikke anses for mislig Omgang, at et saadant Faars Lam faar den Havges Mærke, i hvilken det er antruffet.

Syvende Kapitel.

Om Gang i Havgen, Hundehold og Gang med Hunde.

§ 54.

Ingen, der ikke i denne Lovs Bestemmelser har særlig Hjemmel dertil, maa gaa i nogen fremmed Havge undtagen ad de rette Bygdeveje. Disse bör derfor betegnes med Stenvarder, der opføres og bekostes efter Marketal af hele den Bygd, hvortil Havgen hører. Alle Spörgsmaal om disse Varders Antal, Störrelse og Betegning m. v. afgöres af Sysselmanden, hvis Kendelse kan forandres ved Amtmandens Resolution.

§ 55.

I enhver Havge kunne Ejere og Brugere uden nogen Indskrænkning gaa, medmindre de selv ved Stemmeflerhed efter Marketal vedtage anderledes, hvilket da bör ske paa Grandestævne og af Sysselmanden indføres i hans Protokol. Sildigere Forandringer kunne foretages paa lignende Maade.

§ 56.

Fra den almindelige Regel om Gang igennem fremmed Havge tilstedes dog følgende Udtalelser:

a) Paa den Tid af Aaret, da Rossene bruges til at reie Tø (Gødning) eller Törv, er enhver berettiget til om Dagen at hente sine Ros, hvor han kan træffe dem. Det samme gælder ogsaa uden Hensyn til Aarstiden for det Tilfælde, at nogen efter Tilsigelse fra Skydsskafferen skal levere Ros til Skyds. Ellers maa ingen gaa efter Ros i nogen fremmed Havgepart, uden i Forvejen at have anmeldt det for en vedkommende Söjdemand.

b) Enhver er berettiget til at hente sin Törv, naar han vil; ikkun skal han göre det om Dagen og gaa ad den almindelige Vej.

c) Med Hensyn til Gang til Fuglebjerge, Feitelænder, til at søge sine Lunninder, Gang efter Kør, Gang til fraliggende Havge o. s. v. skal det have sit Forblivende ved det, som paa ethvert Sted har været Skik og Brug, eller kan afgöres ved fælles Overenskomst.

Dagen regnes i alle foranførte Tilfælde: om Sommeren (det er: fra den 14. April til den 14. Oktober) fra Kl. 5 om Morgenen til Kl. 9 om Aftenen, og om Vinteren (det er: fra 14. Oktober til 14. April) fra om Morgenen, naar Dagskær begynder, til om Aftenen, naar Dagskær ender.

§ 57.

Efter Løsuld og Fugleæg maa de, der som Ejere og Brugere dertil ere berettigede, ikke gaa undtagen i Samfund, medmindre anden Regel herfor er vedtagen.

Den, der som Ejer eller Bruger vil rive Bark, skrabe Korke, samle Steinemos eller i andet saadant Ærinde gaa i Havgen, maa kun göre det om Dagen og anmelde det for en vedkommende Söjdemand.

§ 58.

Hvo der bevisligen gaar anderledes i nogen Havge, bøde hver Gang 1 Rigsdaler R. M.

§ 59.

Ejerne og Brugerne af Jordegodset i enhver Bygd skulle efter Stemmeflerhed ifølge deres Marketal paa Grandestævne afgöre, hvor mange Hunde der maa holdes i

Bygden. Paa samme Sted og Maade vedtages det ogsaa, hvorledes Söjdemændene i Bygdens forskellige Havgeparter skulle føre deres Hunde med sig, naar de ere nødsagede til at gaa igennem en fremmed Havge for at komme til deres egen. Alle disse Bestemmelser protokolleres af Sysselmanden. Derimod kunne Ejerne og Brugerne af hver Havgepart, ligeledes efter Stemmeflerhed, meddele deres Söjdemænd Regler for, hvorledes de i deres egne Havger skulle gaa med Hund.

§ 60.

Naar nogen Mand gaar med Hund igennem fremmed Havge, skal han have den fast, naar ikke anderledes er vedtaget. Herfra undtages alene det Tilfælde, at en Flok Faar skal drives igennem Havge, hvortil det maa være tilladt at bruge løse Hunde, dog mod fuld Erstatning for den Skade, disse afstedkomme i Havgen.

§ 61.

Holder nogen en Hund, som ikke er samtykt, da kan den straks vidnesfast afsiges af enhver Ejer i Bygden. Den usamtykte Hund, som saaledes er afsagt, skal straks holdes indelukket og inden 8 Dage afskaffes. Bliver den ikke afskaffet inden 8 Dage, skal Hundens Ejermand bøde 2 Rd., medmindre den holdes inde eller i Lænke. Mulkten gentages for hver Gang 8 Dage, denne Bestemmelse siddes overhørig, og den afsagte Hund kan derhos, hvis den træffes udenfor Ejerens Bopæl, angerløst dræbes.

§ 62.

For ulovlig Gang med Hund, hvad enten den udøves i egen eller fremmed Bygd, bødes 2 Rd. R. M., om endog ingen Skade derved er foraarsaget.

§ 63.

Al den Skade, som af Hunde foraarsages, skal deres Ejer efter lovligt Skön erstatte. Herfra undtages alene den Skade, som de samtykte Hunde förste og anden Gang forøve under Fjældgang, Røgt eller Samkvem i den Havge, hvor de lovligen bruges. Gör Hunden tredje Gang Skade, skal den afskaffes.

§ 64.

Skadelige Hunde, som selv gaa bort i Marken og bide Faar, skulle straks af Ejeren afskaffes, og dersom denne, efter at være vidnesfast underrettet om, at hans Hund har forøvet saadan Skade, ikke inden 8 Dage skaffer den bort, skal han erlægge en Mulkt af 2 Rd. R. M. og derhos erstatte al den Skade, som Hunden, efter at være afsagt, anretter; for hver Gang 8 Dage, Hunden forbliver i Bygden, gentages Mulkten. Hunde, som bevisligen tre Gange ere trufne at strejfe om i Havgen, skulde afskaffes, selv om de ingen Skade have forholdt.

§ 65.

Laaner nogen sin Hund ud og deraf sker Skade, skal Ejeren tilsvare samme, hvorimod Laantageren selv har at erlægge Mulkten for ulovlig Gang med Hunden.

§ 66.

Antallet af Tævehunde (Tyg), Vaer- eller Agtingehunde og Fuglehunde, hvor disse endnu maatte ønskes brugte, bestemmes paa samme Maade, som i § 59 er foreskrevet, og i øvrigt blive de om Söjdehunde givne Bestemmelser ogsaa anvendelige paa disse Hunde.

Ottende Kapitel.

Om Agting.

§ 67.

Hvor söjdehöje Gærder ikke haves, skulle om Agtingen oprettes faste Bestemmelser.

§ 68.

Dersom Bøens Brugere og Söjdens Ejere ikke kunne komme overens, skulle de anhængiggöre Sagen for den i 4de Afdeling anordnede Ret.

Anden Afdeling.

Om Fællig.

§ 69.

Den almindelige Regel for Havgebruget skal være, at Söjden i enhver Havgepart skal være i Fællig for det hele i Havgeparten lodtagne Marketal. Hvorledes det kan tilstedes som Undtagelse fra denne Regel at have Söjd i Kending, omhandles i denne Lovs 3dje Afdeling.

§ 70.

Om Slagt og Tilsætning i enhver Fælleshavge skulle Bestemmelser tages ved det Møde, som Ejere og Brugere ifølge § 44 skulle holde Michelsdag. Sker dette ikke, raade Havgepartens Söjdemænd alene for dette Aars Slagt og Tilsætning.

§ 71.

Söjden skal følge Jorden ved al Overdragelse.

§ 72.

Hver Livssöjd, som paa Kongsgods findes over Indstøden, skal ved Overdragelse betales med Kreaturernes fulde Værdi. Dersom vedkommende ikke i Mindelighed kunne blive enige om, hvad den fulde Værdi er, forholdes i Overensstemmelse med Bestemmelserne i denne Lovs § 77.

Tredje Afdeling.

Om Kending.

§ 73.

Skönt Fællig ifølge forrige Afdeling fremdeles skal være den almindelige Regel for Havgebruget, vil dog ogsaa Kending i Fremtiden være berettiget enten for hele Havgen eller for visse Følger i denne, naar i det mindste $^2/_3$ af de i Havgen lodtagne Ejere, Fæstere og Beneficiarier, som tilsammen eje eller bruge Halvparten af Havgens Marketal, derom ere enige, og naar de Forskrifter, som i denne Afdeling desangaaende ere fremsatte, nöje iagttages.

Anden Kending skal derimod som hidtil være ulovlig og straffes med at være forbrudt til vedkommende Distrikts Fattigkasse. Söjdemænd, som ikke straks angive ulovlig Kending for Sysselmanden og altsaa deltage i Overtrædelsen, mulkteres hver især med 5 Rd. R. M.

Det er ikke Kending, naar Söjdemanden som akkorderet Lön har visse Stykker Røgtingesöjd gaaende i Havgen, ej heller naar nogen med alle sine Samejeres Vidende og Samtykke slipper enkelte Faar i den fælles Havge til at græsse for en Tid.

§ 74.

Hvor Kending indføres, skal Kontrakt derom skriftlig affattes og være underskreven af de i Havgen lodtagne Ejere, Fæstere og Beneficiarier. De udenbys Ejere skulle enten selv underskrive eller have meddelt deres Opsiddere skriftlig Fuldmagt dertil, ligesom ogsaa Panthaverne skulle underrettes om den indtraadte Forandring. I denne Kendings-Kontrakt skal anføres, hvor stor Skiben der sættes for hele Havgen, hvor meget der haves i Kending og hvor meget i Fællig.

§ 75.

Kending er kun lovlig da, naar følgende Bestemmelser iagttages:

a) Røgten skal besörges af Söjdemænd, som ere valgte i Overensstemmelse med § 44;
b) Faarene skulle have det for Havgeparten bestemte Mærke, og maa derhos de enhver særligt tilhørende Faar göres kendelige med Framærker eller Kendetegn, naar Hovedmærket ikke derved göres utydeligt, og de forinden af Sysselmanden approberes;
c) Brundsöjd skal aftages forlods paa Ratten og erstattes Ejeren efter Vurdering in natura af vedkommende;
d) Tienden skal ved Sysselmandens anden aarlige Omrejse erlægges paa sædvanlig Maade;
e) dersom der opdages Svig eller Uredelighed i Kendingshavgen, skal den skyldige idömmes en Mulkt af 1 til 10 Rd. R. M.

Foruden disse bestandige, kunne i Kendings-Kontrakter saadanne Vilkaar tilföjes, som der i særegne Tilfælde maatte være Anledning til.

§ 76.

Kendings-Kontrakter skulle tinglæses ved förste Vaarting i vedkommende Syssel efter deres Oprettelse, og Aflysning snarest muligt ske paa samme Tingsted efter deres Ophævelse.

§ 77.

Naar Kendingen af hvilken som helst Aarsag ophører, skal Havgens Besætning selvfølgelig indgaa under Fællig. Det vil da ved Eftertælling i Almindelighed befindes, at nogle af Ejerne have deres fulde Skiben, andre ikke, og i saa Fald skulle de Ejere, som ikke have fuld Skiben, købe Faar fra dem, som have dem, indtil alle have lige mange Faar i Forhold til deres Ejendom. Betalingen for de Faar, som saaledes sælges og købes af Havgepartens Ejere indbyrdes, skal erlægges med Kreaturernes fulde Værdi. Kunne Parterne ikke forenes om, hvad der er at anse som fuld Værdi, bliver denne at bestemme af uvillige, dertil lovligen opnævnte Mænd, der blive at betale efter det gældende Sportel-Reglement.

§ 78.

Afhænder nogen Jord, som er beliggende i en Havgepart, i hvilken Kending er tilladt, skal det i Overdragelses-Dokumentet indføres, hvor mange Faar der følger med Jorden. Undlades dette, anses bemeldte Dokument ikke som lovlig Adkomst, og Paategning desangaaende bliver af Dommeren at meddele.

§ 79.

Ved Fæsteforandringer eller Overdragelser af Embedsjorder skal den fulde, paa disse Jorder værende Besætning medfølge samme, og hvad der er over Indstøden, betales efter § 72; dog gælder denne Betaling ikke for Overløbssöjden paa Præste- og Anneksgaardene. I det Tilfælde, at den fratrædende Besidder af Kongsjord eller beneficeret Gods tillige ejer Odelsjord eller Ejendomsjord i samme Havgepart, skal hans hele Söjdebesætning fordeles lige paa hans Odels- eller Ejendomsjord efter Gyldental.

Fjerde Afdeling.

Om Rettergangsmaaden i Sager, der opstaa i Anledning af denne Lov.

§ 80.

Alle Sager angaaende Overtrædelser af denne Lovs Bestemmelser skulle behandles og paakendes af vedkommende Syssels Udskiftningskommission.

§ 81.

Kommissionen har at bestemme den Dag, paa hvilken den skal samles og Sagen foretages, hvilket altid bör ske i den Bygd, hvortil den nærmest synes at høre.

Den af Kommisionen udstedte Indvarsling har Klageren at foranstalte lovligen forkyndt for alle vedkommende med 14 Dages Varsel.

§ 82.

Naar Kommissionen engang er traadt sammen, bör den saa vidt muligt uafbrudt fortsætte Sagen, indtil alle fornødne Oplysninger ere tilvejebragte, og hvis mindelig Forening ikke har været at tilvejebringe imellem Parterne, da inden 6 Uger derefter at afsige Dom i Sagen.

§ 83.

Kommissionen bör straks, efter at Dommen er affattet og underskrevet, lade den ved Stævnevidnerne forkynde for Sagens Parter. De med saadan Forkyndelse forbundne Udgifter bör ved Sagens Optagelse til Doms betales tillige med Gebyret for selve Optagelsen.

Dersom nogen vil frafalde slig Forkyndelse, saaledes at Dommen fra den Tid, den er affattet og af Kommissionen underskrevet, skal anses, som om den var ham forkyndt, saa bortfalde de af Forkyndelsen flydende Omkostninger, og bör den Tid, som i Dommen er forelagt til dens Opfyldelse, i saa Tilfælde beregnes fra den Dag, den af Kommissionen er underskrevet. Paa samme Maade forholdes i Henseende til Appellation.

§ 84.

Dersom nogen er misfornöjet med den af Kommissionen afgivne Dom, skal det staa ham frit for inden 3 Maaneder, der efter § 83 blive at beregne enten fra Afsigelsen eller fra Forkyndelsen, ved Attest fra Sorenskriveren at godtgöre, at han har begært Appellations-Stævning.

§ 85.

Efter de i § 84 bestemte 3 Maaneders Forløb skal ingen være berettiget til at paaanke nogen Underretsdom uden Oprejsning, der efter 6 Maaneders Forløb fra den Tid, den Dom er afsagt, som paaankes, aldeles ikke kan ventes.

§ 86.

Sorenskriveren bör, saa snart Appel i en saadan Sag for ham er erklæret, hos Amtet begære fire Mænd beskikkede til med sig at paakende Sagen og derpaa udfærdige og tilstille Appellanten fornøden Stævning.

§ 87.

Parterne ere ikke forpligtede til at fremlægge Situationskort for denne Overret, hvis Medlemmer, naar det begæres eller Sagen fordrer det, selv skulle befare Aastedet.

§ 88.

I de Sager, som indankes for denne Overret, ere Parterne berettigede til at føre nye Vidner og til at fremlægge nye Dokumenter, uden at de dertil behøve at erhverve nogen Bevilling.

§ 89.

Den samme Ret, som der er i § 83 er tilstaaet Parterne til at frafalde Forkyndelsen af Underretsdommen, tilkommer dem med Hensyn til Overretsdommen. Benytte de ikke denne Ret, blive Omkostningerne ved Dommens Forkyndelse, der foranstaltes af Sorenskriveren, at erlægge tillige med Gebyret for Sagens Optagelse.

§ 90.

Vidner kunne, uden Hensyn til om de ere bosiddende i det Syssel, hvor Retten holdes, eller i et andet Syssel, indkaldes til at møde ved disse Retter for der at aflægge deres Vidnesbyrd.

§ 91.

Fra denne Overret kan ingen Appel finde Sted.

§ 92.

Kommissionens saavel som Overrettens Medlemmer nyde Godtgörelse overensstemmende med Bestemmelserne i Loven af 4. Marts 1857 § 10 om Udskiftning af Fælleshavger og desuden for Stævningens Udstedelse, Sagens Anhængiggörelse og Optagelse til Doms Gebyrer efter det gældende Sportel-Reglement, hvilke udredes af de paagældende.

§ 93.

Mulkter og alt, hvad der ifølge denne Lovs Bestemmelser anses for forbrudt, skulle tilfalde vedkommende Distrikts Fattigkasse.

§ 94.

Alle ældre Bestemmelser, der maatte staa i Strid med Bestemmelserne i nærværende Lov, sættes herved ud af Kraft.

Bilag 10.

Lagtingets Forhandlinger i 1865 om Udkast til Lov om Ordningen af de til Havgevæsenet paa Færøerne hørende Forhold.

Ved Skrivelse af 23. August 1865 forelagde Amtmanden efter Justitsministeriets Anmodning Lagtinget et Lovudkast, som var overensstemmende med det af Lagtinget i 1861 vedtagne Udkast til Lov om Havgebrug paa Færøerne (med en Mængde, for störste Delen dog rent formelle Ændringer). Udkastets Affattelse vil fremgaa ved Sammenholdelse af den endelige Lov af 23. Februar 1866 med de ved Lagtingets Behandling fremsatte Ændringsforslag (se nedenfor). Udkastet blev den 25. August henvist til et Udvalg paa 8 Medlemmer (Dalsgaard, N. J. Joensen, Matras, Müller, Nielsen, Johan Olsen, Johannes Pedersen og Weihe), som den 29. August (Ordfører: Müller) afgav følgende

Udvalgsbetænkning:

Afdelingsordenen bortfalder, og Lovens Inddeling bliver kun kapitelvis.

Overskriften: „Förste Afdeling" udgaar.

Förste Kapitel overskrives: „Om Havgers Deling, Havgeparters Sammenlægning og Græsningsret paa Bøen".

ad § 2. Ordet „Dom" forandres til „Kendelse".

ad § 3. I 3dje Punktum: Ordet „Markeskellet" forandres til: „Ethvert Markeskel" og „hvert 5te Aar" forandres til: „hvert 10de Aar".

ad § 4. „4de Afdeling" forandres til: „12te Kapitel".

ad § 5. Ligeledes.

ad § 6. Imellem Ordene „Kontrakt" og „eller" indskydes: „Kendelse".

ad § 7. Forandres som § 4.

ad § 8. Imellem Ordene „ogsaa" og „skulle" i 2det Punktum indskydes: „enten om Sommeren eller om Vinteren".

ad § 9. Förste Punktum: Efter Ordet „Havgen", hvor det först forekommer, sættes Punktum og indskydes: „Hvis nogen i svigagtig Hensigt udvælger eller bevirker

udvalgt en mindre god Springsöjd, uagtet en bedre er for Haanden, skal han bøde 3 Rd. R. M."

Ordene „og skal dertil" udgaa, hvorimod sættes: „Til Springsöjd" udtages osv.

I Slutningen af 1ste Membrum: Ordene „Havgepartens Ejere — for Bøden" udgaa, hvorimod sættes: „de skulle være angerløse. Have Havgepartens Ejere bevirket den nævnte Urigtighed imod Söjdemændenes Protest, blive de skyldige ansvarlige for Bøden, een for alle og alle for een".

ad § 14. Ordene „og tinglæste" udgaa.

ad § 19. Denne Paragraf forandres ligesom § 4.

ad § 21. Efter Ordet „bestemmes" indskydes: „af Havgens Ejere eller Brugere".

ad § 25. I Slutningen: „§ 36" forandres til: „§ 33".

ad § 38. Til Paragraffens Slutning föjes: „Ustækkede Gæs betragtes som Vildt"

I Overskriften til 6te Kapitel udgaa Ordene „og Söjdemænd".

Imellem §§ 42 og 43 sættes:

„7de Kapitel.
Om Söjdemænd".

ad § 48. Begyndelsen af Paragraffen: „Ved al Fjældgang — Slagt" udgaar, og i dets Sted sættes: „Til alt Arbejde i Havgen".

Overskriften „7de Kapitel" forandres til: „8de Kapitel".

ad § 56. Litra c.: Foran Ordet „Fuglebjerge" sættes: „sine".

I Paragraffens Slutning: „14. Oktober", hvor det förste Gang forekommer, forandres til „31. August"; „14. Oktober", hvor det anden Gang forekommer, forandres til „1. September"; „14. April" ligeledes til „13. April".

ad § 60. Ordene „rette Bygdeveje" forandres til: „de almindelige Veje".
Efter Ordet „bunden" sættes: „eller hildet (fast eller i Haft)" og „(fast)" udgaar.

ad § 64. Efter Ordet „forbliver" indskydes: „løs".
„Marken" i sidste Punktum forandres til: „Havgen".

Overskriften „8de Kapitel" forandres til: „9de Kapitel".

ad § 68. Efter Ordet „Ejere" tilföjes paa de 2de Steder: „eller Brugere".
I Slutningen af Paragraffen: „fjerde Afdeling" forandres til: „12te Kapitel".

Overskriften „Anden Afdeling" forandres til: „10de Kapitel".

ad § 69. „3dje Afdeling" forandres til: „11te Kapitel".

ad § 71. Ordet „Faar" forandres til: „Faarene".

ad § 72. Ordene „sin fulde Værdi — Lovs § 77" udgaa, og i Stedet sættes: „1 Rdl. 48 Sk. nordenfjords, det er: Norderø, Østerø, Strömø og Vaagø Sysseler og 1 Rdl. søndenfjords, det er: Sandø og Suderø Sysseler.

[Overløbssöjden er ikke fuldkommen fri Ejendom. En Bestemmelse om, at den skal betales med fuld Værdi, vil foraarsage Tvistigheder. Derfor anses en fast Pris for tilraadelig.]

Overskriften „Tredje Afdeling" forandres til: „11te Kapitel".

ad § 73. 1ste Membrum: Ordene „denne Afdeling" forandres til: „dette Kapitel".

ad § 78. Ordet „Faar" forandres til: „Kendingsfaar".

[Grunden til, at kun Kendingsfaarenes Antal foreslaas anført i Skøderne, er den, at i Tilfælde af, at der baade er Kendings- og Fællesfaar i Havgen, kan Sælgeren ikke vide de sidstes Antal.

I Overdragelsesdokumenter paa Jord i Fælleshavger bliver Faarenes Antal ikke anført.]

Overskriften: „Fjerde Afdeling" forandres til: „12te Kapitel".

ad § 82. Imellem Ordene „6 Uger" og „afsige" indskydes: „efter Optagelsen".

ad § 85. Ordet „Underretsdom" forandres til: „Kommissionskendelse".

Endvidere afgav Udvalget samme Dag en Tillægsbetænkning, hvis Indhold er refereret i Justitsministeriets Motiver til det i 1865 Landstinget forelagte Lovudkast.

Udenfor Udvalgsbetænkningen fremsattes følgende Ændringsforslag:

A. Af *G. Johannessen*:

Det andet Punktum i § 24 forandres til Komma, og saa sættes: „saavel som om, hvor mange Faar der skulle græsse mod eet Ros, for de Ejere og Besiddere i Bygden, som ikke kunne göre Brug af disse Kreaturer".

B. Af *Müller:*

ad § 72. Sætningen „1 Rdl. 48 Sk. nordenfjords, det er: Norderø, Østerø, Strömø og Vaagø Sysseler, og 1 Rdl. søndenfjords, det er Sandø og Suderø Sysseler" forandres til:

„1 Rdl. 48 Sk. nordenfjords, som er Norderøerne, Østerø, Vaagø, Myggenæs og Strömø, og 1 Rdl. søndenfjords, som er Suderø og Sandø Sysseler saavel som Hestø, Kolterø og Nolsø".

C. Af *Matras* (Underændringsforslag til sidstnævnte Ændringsforslag):

Ordene „nordenfjords, som er" samt „søndenfjords, som er" udgaar, og Bestemmelsen kommer til at lyde saaledes:

„1 Rdl. 48 Sk. i Norderø, Østerø, Strömø og Vaagø Sysseler, og 1 Rdl. i Sandø og Suderø Sysseler".

Efter at det ved første Behandling, den 31. August, var vedtaget, enstemmig med 17 Stemmer, at lade Sagen overgaa til anden Behandling, blev ved denne, den 1. September, samtlige af Udvalget stillede Ændringsforslag vedtagne enstemmig eller med fra 15 til 18 Stemmer mod ingen. Dog vedtoges ved § 72, Underændringsforslag C. med 7 Stemmer mod 3, og § 72 — saaledes ændret — enstemmig med 17 Stemmer. Ændringsforslag A. forkastedes med 14 Stemmer mod 1. Paragrafferne med de vedtagne Ændringer vedtoges ligeledes med de ovenangivne Stemmetal, hvorefter Udkastet i sin Helhed vedtoges enstemmig med 19 Stemmer.

Den 1. September oplæstes og vedtoges følgende Indstilling i Sagen:

Ved Fremsendelsen af vedlagte „Forslag til Lov om Ordningen af de til Havgevæsenet paa Færøerne hørende Forhold" til det höje Ministerium skal bemærkes: at de Ændringer, som Forslaget er undergaaet i Tinget, dels ere af den Natur, at de formentlig ikke behøve nogen videre Motivering, dels ere mindre væsentlige Redaktionsændringer. Den eneste Ændring af nogen Betydning er Forandringen i § 72 med Hensyn til Betaling af Overløbs-Faarene paa Fæstegodset, men da denne er motiveret i den af Udvalget til Tinget afgivne Betænkning, skal man her tillade sig at henvise til denne.

Med Hensyn til den af Ministeriet gennem Amtet forlangte Betænkning over nogle i Landstinget fremsatte Henstillinger, henvises til den af Udvalget til Tinget afgivne Tillægsbetænkning til Betænkningen over selve Lovforslaget.

Sluttelig skal Tinget hos det höje Ministerium andrage om, at det vil virke for, at Lovudkastet snarest muligt maa blive ophöjet til Lov, idet Tinget maa udtale, at Trangen til en saadan Lov er meget stor.

Lagtinget, den 1. September 1865.

P. Holten. H. C. Müller.

H. D. Matras.

Til Justitsministeriet.

Bilag 11.

Oversigt over Paragrafferne i

1) Lov om Ordningen af de til Havgevæsenet paa Færøerne hørende Forhold af 23. Februar 1866, sammenstillede med de tilsvarende Paragraffer i
2) det af Lagtinget i 1861 vedtagne Forslag til Lov om Havgebrug paa Færøerne og
3) det af Kommissionen i 1844 afgivne Forslag til en Anordning om Havgebrug paa Færø samt
4) det af Lagtinget i 1855 vedtagne Forslag til Lov om Rossehold.

Lov 1866	Forslag 1861	Forslag 1844	Lov 1866	Forslag 1861	Forslag 1844
§§	§§	§§	§§	§§	§§
1—2	1—2	(1—4)	48	48	{ 42 { 44
3	3	5			
4	4		49	49	45
5	5	(6—7)	50	50	46
6	6	8	51	51	47
7	7	9	52	52	{ 49 { 50
8	8	10			
9	9	11	53	53	52
10	10	12	54	54	53
11	11	13	55	55	76
12	12	14	56	56	55
13	13	15	57	57	56
14	14	16	58	58	57
15	15	{ 17 { 48	59	59	58
			60	60	59
16			61	61	60
17	16	18—19	62	62	61
18	17	20	63	63	62
19	18	21—22	64	64	63
20	19	23	65	65	64
21	20	24	66	66	65
22	21	25	67	67	66
23	22	26	68	68	67
			69	69	72
			70	70	73
		Forslag 1855	71	71	74
			72	72	75
24	23	1	73	73	{ (77) { (78)
25	24	2			
26	25	3	74	74	(78)
27	26	4	75	75	(82)
28	27	5	76	76	(83)
29	28	6	77	77	84
30	29	7	78	78	85
31	30	8	79	79	86
32	31	9	80	80	{ 87 { 101
33	32	10			
34	33	11	81	81	88
35	34		82	82	89
36	36		83	83	90
37	37	Forslag 1844	84	84	91
38	38		85	85	92
39	39	27	86	86	93
40	40	28	87	87	94
41	41	35	88	88	95
42	42	36	89	89	96
43	43	37	90	90	97
44	44	38	91	91	98
45	45	39	92	92	(99)
46	46	40	93	93	
47	47	41	94	94	

Tillæg III.

FORHANDLINGER

I

TIDSRUMMET 1832—1857 OM UDSKIFTNING OG UDSTYKNING

Ved Skrivelse af 22. Maj 1832 (Bilag 1) indsendte den daværende Amtmand over Færøerne (F. F. Tillisch) til Kancelliet et „Forslag til nogle Bestemmelser, sigtende til at standse den altfor store Udstykning af det private Jordegods paa Færø“ (Bilag 2). Efter at Kancelliet i denne Anledning först havde indhentet Erklæring fra Rentekammeret (Skr. af 18. Juni 1833; Bilag 3), blev Sagen underkastet en foreløbig Votering indenfor Kancellikollegiet (Bilag 4), og i Henhold til den derunder afgivne udførlige Betænkning af A. S. Ørsted anmodede Kancelliet i Skrivelse af 19. Oktober 1833 (hvis Indhold i alt væsentligt kun er en Gengivelse af Ørsteds Betænkning) Amtmanden om yderligere Erklæring over Sagen. Amtmand Tillisch indsendte i Henhold hertil en ny udførlig Betænkning af 28. April 1835 (Bilag 5), og Sagen blev derpaa atter drøftet i Kancelliet (Bilag 6) og igen tilstillet Rentekammeret ved Skrivelse af 14. April 1838 (i det væsentlige overensstemmende med A. S. Ørsteds Betænkning i Bilag 6). Rentekammeret ønskede imidlertid, förend det udtalte sig nærmere, at faa en Tegning over en Havge samt Oplysning, „om den Part, enhver Lodsejer har i Havgen, svarer til Störrelsen af hans Bø eller Indmark, og om Udstykning af Havgen foranlediger Omdeling af Bøen“. Disse Oplysninger bleve efter Rentekammerets Anmodning indsendte af Amtmand Plöyen ved Skrivelse af 18. September 1838 (Bilag 7).

Sagen blev foreløbig ikke fremmet videre paa det Grundlag, som det af Amtmand Tillisch i 1832 stillede Forslag havde angivet. Ligesom der nemlig indenfor Kancelliet (som det vil ses af Bilag 4 og 6) havde været stor Betænkelighed ved Tillisch's Forslag, der forekom Kancelliet at göre for vidtgaaende (og mod den almindelige Tankegang paa Færøerne stridende) Indgreb i private Rettigheder, saaledes var paa den anden Side Rentekammeret af den Mening, at Forslaget ikke var tilstrækkeligt til at raade Bod paa de af Amtmand Tillisch paapegede Mangler i de færøske Landboretsforhold, men at der hertil vilde kræves andre Midler og Veje. Opmærksomheden blev herved navnlig henvendt paa to Foranstaltninger, nemlig 1) en almindelig Udskiftning og 2) Afhændelse (til Arvefæste eller fuldstændig Ejendom) af det Staten tilhørende Fæstegods. Efter en Del Forhandlinger og Overvejelser indgik Rentekammeret derfor den 16. December 1845 med Forestilling til Kongen (Bilag 8), hvori det anmodede om Bemyndigelse til at træffe forskellige nærmere betegnede forberedende Foranstaltninger, sigtende til en paafølgende Ordning af de færøske Landboforhold; og denne Bemyndigelse blev given ved kgl. Resolution af 17. December 1845. Som det vil ses af Forestillingen, var det Tanken, at der först skulde sendes en Landmaaler (A. V. Nyholm) til Færøerne for at undersøge Forholdene, og at Spörgsmaalet om de nødvendige og formaalstjenlige Reformer derefter, naar Landmaaleren havde berejst Færøerne, skulde drøftes af en Kommission, bestaaende af ham, Landfogden og Sorenskriveren samt 2 af Beboerne valgte Medlemmer for hvert Syssel. Denne Plan kom dog ikke til Udførelse. Landmaaler Nyholm kom nemlig nok til Færøerne (i Maj 1846) og undersøgte den störste Del af de nordenfjords Sysler, men døde allerede i September 1846 (Bilag 9), og hermed gik den hele Sag i Staa.

Ved Skrivelse af 23. August 1849 (Bilag 10) foreslog Amtmand Dahlerup, at den ved kgl. Resolution af 17. December 1846 billigede Plan paa ny maatte blive taget op, og at der navnlig maatte blive sendt en duelig Landmaaler til Færøerne for at fortsætte det af Nyholm paabegyndte Arbejde; men Indenrigsministeriet udtalte som Svar herpaa (Skr. af 13. Oktober 1849), at, da der havdes Tvivl om, „hvor vidt

det kan føre til noget væsentligt at opsende en Landmaaler paa Sagens nuværende Standpunkt", fandt Ministeriet „Betænkelighed ved at foretage noget i den Henseende, forinden Sagen paa anden Maade er videre fremmet".

I Rigsdagssamlingen 1850—51 blev der imidlertid til Folketinget indbragt et Andragende fra Pastor emeritus J. H. Schrøter, pensioneret Handelsforvalter J. Nolsøe m. fl. om, at der maatte blive truffet forskellige Foranstaltninger, sigtende til at lette Adgangen til at opdyrke Udmarksjord og sikre Opdyrkerne Brugsretten over de af dem indtagne Jordstykker. Dette Andragende blev af Folketinget den 24. Marts 1851 (se Rigsdagstidende 1850–51, Folket. Forh. Sp. 7014—29, 7072, Anhang B. Sp. 791—95) henvist til Indenrigsministeren. Herved blev Stødet givet til, at Spörgsmaalet om Landboreformer paa ny blev taget op. For det förste rettede Ministeriet en Forespörgsel (20. Maj 1851) til Landfoged J. A. Lunddahl, om han havde noget imod, at de af ham tidligere til Rentekammeret indsendte „Bemærkninger om de færøske Landboforhold" bleve trykte, hvorefter Indenrigsministeriet (da Forfatteren meddelte Samtykke hertil) foranledigede den nævnte Afhandling udgiven [1]). For det andet sendte Ministeriet ved Skrivelse af 20. Maj 1851 (Bilag 11) det af Folketinget henviste Andragende til Amtmandens Erklæring; og efter at Amtmand Dahlerup havde indsendt sin Betænkning (af 25. September 1851; Bilag 12), blev (i Henhold til kgl. Resolution af 26. Marts 1852) Landinspektør Asmussen i Sommeren 1852 sendt til Færøerne for at undersøge Forholdene (se Bilag 13). Han opholdt sig paa Færøerne i ca. 4 Maaneder (se Bilag 14) og afgav senere til Indenrigsministeriet en udførlig Betænkning, i hvilken han kom til det Resultat, at en almindelig Udskiftning paa Færøerne vilde være forbunden med overordentlige Vanskeligheder og medføre saa uhyre Omkostninger, at den ingen Sinde vilde kunne ventes iværksat. [2])

Hermed standsedes foreløbig (og for lang Tid) Arbejdet paa at søge iværksat dybt indgribende Reformer i den færøske Landboret, og man søgte nu at gennemføre mindre vidtgaaende Forholdsregler. Disse Bestræbelser tog deres Udgangspunkt dels i Amtmand Tillisch's Forslag af 1834, dels i det til Folketinget i 1850—51 indbragte Andragende om Foranstaltninger til Fremme af Opdyrkningen. Resultatet af Forhandlingerne kom til sidst til at foreligge i de 2 endnu gældende Love af 4. Marts 1857, nemlig „Lov, hvorved Udstykning af det private Jordegods paa Færøerne søges indskrænket" og „Lov om Udskiftning af Fælleshavger paa Færøerne". Idet der med Hensyn til de enkelte Bestemmelser i disse Love henvises til de nedenfor aftrykte Aktstykker, skal her alene gives en kort Oversigt over Forhandlingernes Gang.

1. Lov om Udstykningens Indskrænkning.

Efter at Amtmand Dahlerup havde udarbejdet et hertil sigtende Lovudkast af 20. Januar 1854 (Bilag 15) og indhentet Erklæring derover fra Landfogden (Bilag 16) og Sorenskriveren (Bilag 17), forelagde han Udkastet for Lagtinget i dettes Samling i 1855. Efter at Tinget den 23. August s. A. havde vedtaget Udkastet med en Del Ændringer (se Bilag 18), indsendte Amtmanden Sagen til Indenrigsministeriet ved Skrivelse af 6. September 1855 (Bilag 19). Regeringen forelagde derefter i Rigsdagssamlingen 1856—57 det af Lagtinget vedtagne Lovudkast (med nogle Ændringer; Bilag 20) for Rigsdagen. Efter at Udkastet (med Ændringer, som ere angivne i den nedenmævnte Forestilling) var vedtaget af Rigsdagen, blev det i Henhold til Justitsministerens Forestilling af 2. Marts 1857 (Bilag 21) stadfæstet som Lov den 4. Marts 1857.

---

[1]) Afhandlingen findes optrykt nedenfor som Tillæg IV.

[2]) Det vilde have været af störste Interesse for Landbokommissionen at blive bekendt med Landinspektør Asmussens Betænkning; men denne findes ikke blandt Sagens Aktstykker i Rigsarkivet og har trods al Eftersøgning ikke kunnet opspores. I det hele mangle næsten alle denne Sag vedrörende ældre Dokumenter i Rigsarkivet, hvorfor Sagen kun ufuldstændigt har kunnet rekonstrueres (væsentligt gennem Ministeriets Journaler og Kopier i Amtsarkivet).

Om denne Lov maa endnu bemærkes, at dens *§§ 1—16 aldrig ere komne til Anvendelse*, idet der ingen Sinde er blevet oprettet nogen saadan Bestemmelse, som omhandles i § 1. Det Forsøg, som man ved Loven gjorde paa at skabe samlede Ejendomme af en vis Störrelse, har saaledes vist sig at være ganske forgæves.

2. Lov om Udskiftning af Fællesharver.

I Lagtingssamlingen 1855 forelagde Amtmand Dahlerup for Lagtinget et af ham udarbejdet Lovudkast af 28. Juli 1855 (Bilag 22), som vedtoges af Tinget den 15. August d. A. med nogle Ændringer (se Bilag 23). Sagen tilstilledes derefter Indenrigsministeriet ved Skrivelse fra Amtmanden af 6. September 1855 (Bilag 24), og der blev derefter i Rigsdagssamlingen 1856—57 af Regeringen forelagt Rigsdagen et paa Grundlag af Lagtingets Lovudkast udarbejdet Forslag (Bilag 25), som — med enkelte Ændringer — vedtoges og endelig, den 4. Marts 1857, blev stadfæstet som Lov i Henhold til Justitsministerens Forestilling af 2. Marts 1857 (Bilag 26).

Bilag 1.

Skrivelse af 22. Maj 1832 fra Amtmanden over Færøerne til Kancelliet.

Den Omgangsmaade, som her fra umindelige Tider har fundet Sted med det private Jordegods ved Arveskifter og ellers i Handel og Vandel, er i mine Tanker höjst fordærvelig for Landet, og jeg finder mig derfor foranlediget til at andrage følgende for det höje Kollegium:

Allerede ved Reskript 2. April 1673 § 10 (Pag. 206 i Rothes Reskriptsamling for Norge) blev som en almindelig Regel befalet, at ingen Jord paa Færø maatte bortfæstes eller deles i mindre Dele end 6 Marker, og ved Reskript af 12. Maj 1688 blev ligeledes med Hensyn til nogle paa Suderø konfiskerede Odelsjorder bestemt, at af slige Jorder bestandig 4 Marker skulde blive tilsammen og ej derefter ved Arv eller Fæste i mindre Parter deles. Reskript af 30. Maj 1691 indeholder en lignende Bestemmelse om disse Jorder, og ved Forordningen af samme Dato blev fremdeles i den 9de Paragraf blandt andet befalet saaledes: „Og skal ingen Jord dér paa Landet herefter deles eller bortfæstes i mindre Dele end, at hver Person faar 6 Marker deraf at besidde; og skal de Jorder, som nu udi mindre Dele ere delte, herefter, naar deres Besiddere enten dø eller Jorderne i andre Maader lovligen blive ledige, ved Lejlighed samles, og andre, som næst hosliggende Jorder besidde, tilbydes". Skönt nu bemeldte Reskripter af 1688 og 1691 vel alene angaa de for ulovlig Handel konfiskerede Odelsjorder, og den nævnte Forordning og muligen ligeledes Reskript af 1673 nærmest har Hensyn til Hans Majestæt Kongens Jordegods, saa synes deraf dog at følge, at man allerede dengang har anset Udstykning af det herværende Jordegods for skadelig. Imidlertid ere disse Bestemmelser lige saa lidt blevne overholdte som Norske Lovs Bud i 5—2—63 om Aasædesretten. Tværtimod ere Odelsjorderne saavel ved Skifter som paa alle andre Maader i Handel og Vandel udstykkede i en næsten utrolig Grad. Det hører derfor ogsaa nu næsten til Sjældenhederne, at en Mand ejer en hel Mark Jord, og endnu sjældnere er det, at denne Mark findes samlet paa eet Sted. Det almindelige er derimod, at en Mand enten i det hele ikkun ejer nogle enkelte Gylden, Skind eller endog Dele af Skind Jord, eller ogsaa at hans Ejendomme ligge adsplittede omkring i alle Sysler i höjst ubetydelige smaa Lodder. Naar nu derhos betænkes, at en Mark Jord (det vil sige et Stykke Jord, hvorpaa der omtrent kan høstes Foder til 1 eller 2 Kør, og som aarlig afgiver omtrent 16 Slagtelam) her deles i 16 Gylden, og hver Gylden igen i 20 Skind, saa indses let, hvor aldeles ubetydelig en Ejendom af nogle Skind eller endog nogle Gylden Jord i og for sig maa være. Denne overdrevne Udstykning af Odelsjorderne hidrører især fra den Fremgangsmaade, som her stedse er brugt ved Arveskifter; thi enten en Mand efterlader sig meget eller lidt Jord, og hvad enten denne ligger samlet paa eet Sted eller adsplittet over hele Landet, bliver den dog delt imellem hans samtlige Arvinger uden mindste Hensyn til Norske Lovs Bestemmelser angaaende Aasædesretten. Har derfor end en Mand samlet saa meget Jord paa eet Sted, at en Familie deraf kan have nødtörftigt Udkomme, saa varer dette dog kun for hans Livstid, thi efter hans Død deles hans Ejendomme igen paa den anförte Maade, og ingen af Arvingerne faar altsaa saa meget, at det kan anses for tilstrækkeligt til en Families Underholdning. Deraf er det da ogsaa blevet en naturlig Følge, at her aldeles ikke eksisterer nogen Ejendom, som

kan kaldes et Hovedbølle eller Aasæde; alt er kun Strøgods, og Hus og Jord følges aldrig ad som et uadskilleligt Hele, men hver Del arves og afhændes særskilt.

De fordærvelige Følger, som fremavles af denne Jordejendommenes næsten uendelige Sønderlemmelse, ere baade mange og betydelige. Som ovenfor bemærket, ligge en Mands Jordejendomme i Almindelighed adspredte over hele Landet i smaa Lodder, hvilke han, for saa vidt de ligge uden for det Sted, hvor han selv er bosat, maa lade bestyre ved Opsidder; men disse, der som oftest ikkun antages efter mundtlig Aftale og maa fravige Jorden, naar Ejeren enten sælger den eller af andre Grunde finder det for godt, have naturligvis ikke den Interesse ved Faarenes Røgt og Jordernes Forbedring og Opdyrkning, som Ejeren selv vilde have, og ere paa den anden Side udsatte for pludselig at berøves maaske det eneste, de med Familie have at leve af. Da derhos Fællesskabet her er et nødvendigt Onde, og der næsten uden Undtagelse til enhver Havgepart findes en Mængde baade indenbys og udenbys Ejere, saa opstaa derved utallige Stridigheder og Forviklinger, som end mere bidrage til at hindre Agerdyrkningens Fremme, og som desuden i mange andre Henseender forvolde megen Skade. Fremdeles higer enhver, der enten som Ejer eller Opsidder kommer i Besiddelse af en Smule Jord, hvor utilstrækkelig denne end er til at forskaffe ham Livets Ophold, efter at komme til at gifte sig derpaa, og vil heller ligge ledig, om han end skal betle sig frem, end tage fast Tjeneste. Alle ville saaledes være Herrer, og ingen Tjener; men deraf følger paa den ene Side, at Bonden af Mangel paa Tjenestefolk ikke tilbørlig kan dyrke sin Jord, og paa den anden Side, at de, som ved at tage fast Tjeneste hos en velhavende Bonde ikke alene selv kunde have deres rigelige Udkomme, men maaske endog som Husmænd være i Stand til at ernære baade Kone og Börn, — nu med disse maa leve i Nød og Elendighed og, saa snart det mindste Uheld indtræffer, falde det offentlige til Byrde. Det er derfor heller ikke at undres over, at Odelsbønderne her paa Færø, skönt de af deres Jorder svarende Afgifter ere saa höjst ubetydelige, dog fra umindelige Tider, baade i Henseende til Velstand og Anseelse, stedse have staaet saa langt tilbage for Lejlændingerne paa Hans Majestæt Kongens Jordegods, som ikke har været underkastet en saadan Sønderlemmelse. Den omhandlede overdrevne Udstykning af det private Jordegods her paa Landet bevirker saaledes efter min ærbødigste Formening iblandt andet, at Faareavlen forsömmes og Opdyrkningen hindres, at Lediggang og Dovenskab næres og Armod tiltager, og at utallige Trætter, Stridigheder og næsten uopløselige Forviklinger opstaa, hvilke end mere forøges og forvirres ved den her gældende Odelsindløsningsret, som under Tingenes nærværende Stilling næppe i nogen Henseende kan være til Nytte, og disse Onder ville ved Folkemængdens Forøgelse stedse mere og mere tiltage, dersom der ikke raades Bod paa samme. Hvor nødvendigt det nu end ifølge det ovenstaaende turde være, at der i Tide sættes Skranker for den Uorden og Lovstridighed, som i denne Henseende har hersket, saa bör man dog næppe tabe af Sigte, at der her er Tale om at forandre en vel i höjeste Grad fordærvelig, men i Aarhundreder hævdet Skik. Der bör altsaa næppe tænkes paa ved Forholdsregler, som ville være alt for indgribende i Tingenes nærværende Gang, pludselig at lægge et saa rodfæstet og vidt udbredt Onde. Som Følge heraf fordrister jeg mig ikkun til at bringe saadanne Bestemmelser i Forslag, som Landets Tarv efter min Formening nødvendigvis fordrer, og som i Tidens Løb kunne forberede en bedre Tingenes Orden; og med Hensyn hertil har jeg udkastet det ærbødigst vedlagte Forslag, som jeg herved giver mig den Ære at forelægge for det höje Kollegium, tillligemed de i sin Tid af afdøde Landfoged, Kammeraad Mejer, og Sorenskriver, Kancelliraad Gorm, over denne Genstand afgivne Betænkninger.

Bilag 2.

Forslag (udarbejdet af Amtmand F. F. Tillisch) til nogle Bestemmelser, sigtende til at standse den alt for store Udstykning af det private Jordegods paa Færø.

§ 1.

Ingen Jordejendom, som nu er eller med Tiden maatte blive samlet under een Ejer og i een og samme Havgepart, maa herefter enten ved Arv eller i andre Maader igen deles, medmindre hver Part for sig i det mindste kan blive af en halv Marks Størrelse. Fra denne Regel maa alene göres Undtagelse, for saa vidt nogen ifølge Forordningen 14. Januar 1829 maatte have Løsningsret til en mindre Del af et saadant samlet Jordegods.

§ 2.

Det skal være tilladt for enhver til den Odelsjord, som han maatte eje samlet i et Bygdelag, at henlægge de fornødne Vaanings- og Udhuse med den Bestemmelse, at samme for Fremtiden skal anses som et Aasæde eller Hovedbølle, og som saadant udelt tilfalde en af hans Arvinger; og desuden skal det staa ham frit for, naar han senere skulde erhverve sig Odelsret til flere af de til Bygdelaget hørende Jorder, da at henlægge saa mange af disse, som han maatte finde gavnligt, til Hovedbøllet som integrerende Del af samme; dog ophører denne Tilladelse, naar Hovedbøllet allerede bestaar af 6 Marker Jord.

§ 3.

Skönt et saadant Hovedbølle med alt Tilliggende derefter i Regelen stedse skal forblive samlet, saa skal Ejeren dog have Ret til at dele det i to eller flere Parter mellem hans Börn eller andre Arvinger, saafremt det er saa stort, at den til Hovedbøllet berettigede kan erholde i det mindste 4 Marker, og de øvrige Arvinger, som Hovedbøllet deles imellem dem, hver for sig i det mindste faar 1 Mark at besidde.

§ 4.

Naar en Odelsbonde gaar til vedkommende Ting og dér til Protokollen dikterer sin Vilje om de Poster, som det ifølge det foregaaende er ham tilladt at bestemme, og derom lader sig give en Udskrift af Protokollen under Dommerens og Skriverens Haand, da skal saadan hans til Protokollen dikterede Vilje, hvad enten han ønsker, at den straks eller først efter hans Død skal træde i Kraft, have samme Gyldighed, som om den af Hans Majestæt Kongen allernaadigst var konfirmeret. For Modtagelsen af en saadan Erklæring betales til Dommer og Skriver det i Sportelreglement 22. Marts 1814 §§ 11 og 17 bestemte Gebyr, og for samme Betaling bör Skriveren give Udskrift af Protokollen.

§ 5.

Naar de under §§ 1, 2 og 3 omhandlede Jorder falde i Arv, tiltrædes de af Arvingerne i den Orden, som Forordningen af 26. Maj 1752 foreskriver om Aasædes-

retten, og enhver erholder da den ham tilfaldende Del med samme Ret, som Arveladeren nød, hvorimod de øvrige Arvinger, som ikke kunne nyde deres fulde Lod i andre Jorder eller i Penge og Løsøre, fyldestgöres paa den i N. L. 5—2—63 bestemte Maade, indtil de udløses af den eller dem, som det samlede Jordegods er tilfaldet.

§ 6.

Alle smaa Jordlodder under 4 Gylden, som paa Skifte maatte tilfalde umyndige, skulle herefter behandles efter samme Bestemmelser, som indeholdes i Reskr. 7. Februar 1794 om Løsøre, der paa Landet i Norge bliver udlagt til umyndige.

§ 7.

Naar Ejeren af et Hovedbølle eller Aasæde tillige har haft Fæste paa en af Hans Majestæt Kongens Gaarde og efterlader sig flere Sönner, da skal den ældste af disse ikkun have Ret til efter eget Valg at tiltræde enten dette eller hint, hvorimod den anden Del bör tilfalde den næstældste Sön.

Motiver til foranstaaende Forslag.

ad § 1. En halv Mark er den allermindste Jordlod, som kan anses for at være Ejeren til nogen væsentlig Hjælp til at forskaffe sig nødtörftigt Udkomme, hvilket ogsaa har Hjemmel i Frd. 21. Maj 1777 § 8, og derfor bör vistnok heller ikke nogen Jordlod deles i mindre Parter.

ad § 2. Mange Bønder klage over, at det Jordegods, som de have haft Lejlighed til at samle, ved den nu brugelige Maade at skifte paa ved deres Død igen skal adsplittes i saa mange Dele, at ingen af deres Börn deraf kan høste nogen sand Nytte. Jeg anser det derfor for billigt, at der aabnes dem Adgang til at göre en saadan Disposition over deres Jordegods, som de anse for at være fordelagtigst for deres Familie. Den foreslagne Bestemmelse vil desuden ikke være til Skade for nogen; thi de Arvinger, som derved blive udelukkede fra Jordegodset, ville, for saa vidt de ikke paa anden Maade kunne fyldestgöres, ifølge N. L. 5—2—63 for deres Anpart erholde Landskyld, og altsaa i Almindelighed have den samme Nytte af Jorden som hidtil; thi det er ikkun meget sjældent og næsten saa godt som aldrig, at en Mands Börn hver for sig faa en saa stor Part af hans efterladte Jordejendomme, at de derpaa kunne nedsætte sig, og desuden have de sædvanligvis deres Ophold paa andre Steder end, hvor den dem tilfaldende Jord er beliggende. De maa altsaa alligevel overlade Bestyrelsen af den til en anden og selv nöjes med den her i Landet almindelige Leje; og saaledes høste som oftest fremmede den störste Nytte af slige i smaa Dele udstykkede Jordejendomme. Ved en modsat Fremgangsmaade vilde derimod Arveladerens nærmeste Arving uden Tab for de øvrige Medarvinger erholde den fulde Fordel af Jordegodset, og desuden vilde derved for en stor Del de Uenigheder forekommes, som foraarsages ved den Mængde forskellige Ejere, der nu i Fællig besidde enhver Havgepart, og som have saare skadelig Indflydelse paa Agerdyrkningens Fremme i det hele; thi det er saa langt fra, at Jordejendommenes Udstykning er til *Fordel* for Opdyrkningen, at den tværtimod kan anses som en af de vigtigste Hindringer for dens Fremme, dels fordi Ejerne ikke kunne blive enige, og dels fordi de, som have Lyst til at opdyrke, paa Grund af deres ringe Andel i Jorden mangle den fornødne Anseelse til at göre deres Stemme gældende imod saa mange andre Lodsejere, som dels af Misundelse og Chikane, dels af Fordomme og vrange Anskuelser modsætte sig deres Forehavende. Da der i øvrigt ved Bestemmelsen i § 1 er sat Grænse for Jordejendommenes alt for store Udstykning i det hele, saa har jeg anset det for rigtigst, at denne Bestemmelse, som sigter til end mere at samle de nu adspredte Jorder, blev overladt til vedkommendes eget Forgodtbefindende, for at Sagen saaledes successive kunde fremmes uden pludselig at foraarsage alt for stor Forandring i de nu bestaaende Forhold.

ad § 3. Naar Hovedbøllet har den her nævnte Störrelse, og hver Del ikke bliver mindre end angivet, saa kan Delingen ikke anses for at medføre nogen Skade, hvorfor det synes mig billigt, at det overlades en Fader saaledes at sörge for flere af hans Börn, naar han skulde finde det gavnligere for dem end, at det hele Hovedbølle udelt tilfaldt een.

ad § 4. Denne Maade er formentlig den bekvemmeste for vedkommende og tillige forbunden med de færreste Omstændigheder og Udgifter. Det behøves i øvrigt ikke, at der foretages nogen videre Deling; thi da Jorderne her alle ligge i Fællig, og da Faarene som den vigtigste Besætning ligeledes er fælles for alle Ejerne, erholder enhver Andel i Indtægterne i Forhold til hans Marketal og svarer i samme Forhold til Afgifterne.

ad § 5. Da Forordn. af 26. Maj 1752 indeholder en autentisk Fortolkning af N. L. 5—2—63, synes det en Selvfølge, at den dér foreskrevne Arvegangsmaade her bör følges.

ad § 6. Saadanne smaa Jordlodder ere nu i Almindelighed saa godt som ikke til nogen Nytte for vedkommende. Naar de derimod bortsolgtes, og Renterne enten oplagdes eller bleve anvendte til de umyndiges Opdragelse, vilde det være langt fordelagtigere for dem. Da der imidlertid kunde gives Tilfælde, hvor det kunde være af Interesse for den umyndige, at en saadan Jordlod ikke bortsolgtes, har jeg troet det mest passende, at der i denne Henseende fulgtes de samme Regler, som ere foreskrevne angaaende Løsøre, der tilfalder umyndige.

ad § 7. Da Fæste paa en af Hans Majestæt Kongens Gaarde formedelst de ubetydelige Afgifter, som paahvile disse Gaarde, anses som fuldkomment Levebrød for en Familie, forekommer denne Bestemmelse mig billig.

Bilag 3.

Skrivelse af 18. Juni 1833 fra Rentekammeret til Kancelliet.

Det kongelige danske Kancelli har under 7. August forrige Aar og 14. Maj dette Aar behaget at forlange Kammerets Betænkning over herved tilbagefølgende Skrivelse med Bilag fra Amtmand Tillisch paa Færøerne, samt det ligeledes hosfølgende Forslag til nogle Bestemmelser, sigtende til at standse den altfor store Udstykning af det private Jordegods sammesteds.

I Anledning heraf skulle vi ikke undlade tjenstligst at melde, at Kammeret ikke kan andet end anse det for særdeles hensigtsmæssigt, at der træffes Foranstaltninger imod den overdrevne Udstykning af privat Jordegods, som for Tiden, efter hvad i Sagen er oplyst, finder Sted paa Færøerne, og formener de af Amtmand Tillisch i saa Henseende foreslaaede Bestemmelser hertil at være passende. Dog skönne vi ikke andet end, at den i Forslagets 1ste Paragraf omhandlede Deling, som derved er fastsat til *en halv Mark*, ikke bör tillades, medmindre hver Part for sig kan blive af *en hel Marks* Störrelse, hvilken Jord, efter hvad Amtmanden har forklaret, i Almindelighed kun afgiver Foder til 1 eller höjst 2 Kør og aarlig omtrent 16 Slagtelam. Denne Bestemmelse vil ogsaa mere komme overens med, hvad der er fastsat i Forslagets 3dje Paragraf, som i visse Tilfælde tillader Delingen af et Hovedbølle, naar den til samme berettigede i det mindste kan erholde 4 Marker og de øvrige Arvinger, som Hovedbøllet deles imellem, hver for sig i det mindste 1 Mark; thi vedbliver Bestemmelsen efter 1ste Paragraf, hvorefter Jordejendomme kunne deles i halve Marker, synes det heller ikke fornødent, at der i fornævnte 4de Paragraf fastsættes mere end en halv Mark for hver af de øvrige Arvinger.

Bilag 4.

Votering i Kancellikollegiet angaaende det som Bilag 2 trykte Forslag.

Det er vanskeligt her at bedömme, hvorvidt de af Amtmanden over Færøerne foreslaaede Bestemmelser, sigtende til at samle de saa stærkt adspredte Jorder paa hine Øer, ere tilraadelige eller ikke. At en saadan vidtdreven Udstykning, som dér finder Sted, virkelig fører til de skadelige Følger, Amtmanden skildrer, lader sig næppe miskende. Men, hvad der dog opvækker nogen Betænkelighed, er dels, at de indgribende Indskrænkninger i den Raadighed, Ejerne hidtil have udøvet over deres Jorder, ventelig ville have den almindelige Tænkemaade imod sig, dels, at der dog selv ved disse Bestemmelsers nöjagtige Overholdelse kun er liden Udsigt til at faa Jordbrug af tilstrækkelig Störrelse og bekvem Beliggenhed dannede, ja, at dette endog til Dels kan forhindres ved fornævnte Bestemmelser.

Efter den nærværende Tingenes Tilstand besidder en Ejer ofte en i det hele liden Jordejendom, adsplittet i Lodder paa enkelte Gylden ($^1/_{16}$ Mark) eller Skind ($^1/_{320}$ Mark), beliggende rundt omkring i forskellige Sysseler. At slige adspredte Lodder, fordi de öjeblikkelig tilhøre een Ejer, skulle indtil en vis Störrelse holdes samlede hos een Ejer, giver endnu intet sammenhængende Jordbrug; men ligesom en Ejer derved kan hindres i at göre sig sin Ejendom saa fordelagtig som muligt, saaledes var det og muligt, at den overdrevne Udstykning bedre vilde korrigere sig ved fortsat Frihed i at afhænde end ved et Lovbud om, at det, der engang er kommet sammen under een Ejer, skal blive sammen. Ved at oplyse Indvaanerne, og ved at give Hypotekvæsenet mere Liv, vilde der maaske kunne virkes en Del til, at Jorden efterhaanden samledes i hensigtsmæssige Lodder. Jeg forestiller mig, at Grunden til den nærværende Tingenes Tilstand for en stor Del ligger deri, at den Færing, der ejer nogen Formue, ikke har andet at anvende samme til end enten at sætte den i Jorder eller at lægge den paa Kistebunden. Da det sidste er aldeles ufrugtbart, saa foretrække vel mange at eje Jord; og da af samme Grund faa ville skille sig ved Jord, saa kan den, som vil udvide sin Jordbesiddelse, ikke i Almindelighed faa den i Nærheden af sin ældre Besiddelse, men maa købe Jord rundtom, hvor den er at faa, og den Jord, som han ej selv kan bruge, lejer han bort, og uagtet han end ikke skal have 1 pCt. af Købesummen, saa er det dog den bedste Indtægt, han veed at göre sig af sin Formue. At ved Dødsfald en Mands Jorder deles mellem alle hans Arvinger, giver naturligvis og Anledning til nye Udstykninger, men dersom der var anden Benyttelse af Formuen end at have den i Jord, saa vilde, som andre Steder, enten en Arving udløse de andre, for saa vidt det er en sammenhængende Ejendom, eller denne blive solgt til en tredje Mand og Arven udlagt i Penge.

Det var da at ønske, at man kunde bringe Færingerne til at indse, hvorledes de ved at sælge deres Smaalodder til andre, der have Jord i Nærheden, og enten udsætte Købesummen imod Pant (eller i alt Fald, indtil et godt Pant blev at faa, indsætte samme i Sparekassen) kunne hver for sig skaffe sig en större Indtægt og bidrage til Jordernes bedre Benyttelse til Gavn for Landet i det hele. Maaske det dog kunde føre til noget, om man anmodede Amtmanden om at meddele sine Tanker om, hvorvidt det maatte være görligt ved saadanne Forestillinger at stemme Færingerne for at ombytte det hidtil herskende System med et andet og for dem gavnligere. Ved Lovbestemmelse vilde da vel og Öjemedet kunne yderligere fremmes; men naar disse ikke understöttes ved Indvaanernes Stemning, er jeg uvis paa, om de ville stifte mere godt eller ondt.

Hvad de enkelte Forslagspunkter angaar, maa jeg bemærke følgende:

§ 1 gör dog kun Indskrænkning i Adskillelsen af de engang samlede Ejendomme, for saa vidt de ligge i samme Havgepart (ventelig det samme som Indmark). Jeg har ingen tydelig Kundskab om denne Grænses praktiske Virkning; men det synes, at dog meget adspredte Jorder derunder indbefattes, og i alt Fald maa det sluttes af de indkomne Erklæringer, at det er en Sjældenhed, at nogen har mere end enkelte Gylden eller Skind i samme Havgepart, saa at vanskelig noget ordentligt Jordbrug kan fremkomme derved, at det, der engang er kommet i een Ejers Hænder, ej siden maa adskilles, hvorimod, som anført, dette endog kan forhindre en hensigtsmæssig Forening.

I øvrigt maa jeg bemærke, at daværende Amtmand tilraadede, at Grænsen for den Jordlod, der kunde behæftes med Odel, blev bestemt til 4 Gylden, anførende paa den ene Side, at det var rigtigt, at ikke Jorder af alt for ubetydelig Störrelse blove belagte med Odelsbaandet, og paa den anden, at det er et meget sjældent Tilfælde, at en Mand sælger en större Jordlod paa een Gang.

Herefter blev og Forordningen 14. Januar 1829 § 7 indrettet. Nu foreslaar Amtmanden, at $^1/_2$ Mark (8 Gylden) göres til Normen for den Jord, der maa holdes sammen, og Rentekammeret foreslaar det forhöjet til 1 Mark (16 Gl.). Det er vanskeligt her at bestemme sig for det ene eller det andet Alternativ. Forordningen 21. Maj 1777 § 8 erkender vel $^1/_2$ Mark Jord for et Slags Subsistens, men og kun for en knap Subsistens, og efter hvad der under denne Sag er anført, er det saare lidet. Imidlertid vil det, naar man gaar til 1 Mark, vel saa godt som være det samme som at forbyde nogen Sinde at afhænde noget af den Jord, som en Ejer engang er kommet til at besidde i en Havgepart.

Bestemmelserne tale i øvrigt ikke særlig om Mageskifte; men naar flere, der have Jord i samme Havgepart, ville ved indbyrdes Mageskifte søge at faa deres adspredte Jordstykker bedre samlede, fortjente det vist mere at begunstiges end at forbydes, ligesom det vel burde være en Ejer tilladt til en anden, der allerede har Jord i samme Havgepart, at sælge en for denne bekvem Del af sine adspredte Jordlodder.

Bestemmelsen i Forordningen 30. Maj 1691 § 9, sidste Membrum, kunde og fortjene nogen Opmærksomhed.

ad § 2. Vel er det en Følge af Reskriptet 12. Maj 1688 og Forordningen 30. Maj 1691 §§ 12 og 14, at N. L. 5—2—63 og Forord. 26. Maj 1752 vilde være anvendelig paa Færøerne, *hvis* den Genstand, disse Love forudsætte, sammesteds eksisterede. Men efter hvad Amtmanden har forklaret, eksisterer der intet paa Færøerne, som kan kaldes Hovedbølle eller Aasæde, saa at Bestemmelsen i bemeldte § 2 bliver en Novitet paa Færøerne. Det skal vel efter andet Forslagspunkt bero paa en Ejer, om han saaledes vil samle sine forskellige i et Bygdelag liggende, for Resten oftest langt adspredte Jorder, som maa forsynes med Bygninger, til en Ejendom, eller ikke. Men § 3 synes at medføre, at, naar en Ejer engang har gjort en saadan Disposition, saa bliver den en Norm for hans Eftermænd, som kun i det i bemeldte § nævnte særdeles Tilfælde, og under de dér fastsatte Indskrænkninger, deri kunne göre Forandring. — Forslaget afviger i øvrigt derved tydeligt fra N. L. 5—2—63, at det blot tilsteder at göre Odelsjord til Hovedbølle, medens Norske Lov intimerer saaledes: „om Fader lader Odelsgods *eller andet Jordegods* efter sig". Da Odelsretten aldrig har været af den Virksomhed i Færø som i Norge, og den efter Bestemmelserne i Forordningen 14. Januar 1829 endog maa blive meget sjældnere end för, saa passer denne Indskrænkning sig vist ikke til Öjemedet, og jeg formoder, at der i Forslaget ved Odelsjord kun er forstaaet Ejendomsjord. Endvidere synes § 2 og endnu mere § 3 at forudsætte, at den nye Aasædesret skulde kunne tilstaas andre Arvinger end Descendenter, hvilket er aldeles afvigende fra N. L. 5—2—63 og Forordningen 26. Maj 1752 og vilde betage Færingerne en stor Del af den Testationsfrihed, de ellers have, og (ved den Tvang at skulle overlade Jorden til en maaske fjern Slægtning) betage dem Interessen for deres Ejendom. Men desuden vilde den i § 5 citerede Forordning 26. Maj 1752 dog aldeles ikke være tilstrækkelig til at bestemme Følgeordenen i Kollaterallinierne, og mange Slags Vanskeligheder ved at regulere denne Orden vilde finde Sted, hvoriblandt jeg blot skal nævne den, som udspringer af, at en Jordejendom kan være Mands og Kones fælles Ejendom, noget, der allerede med Hensyn til den alene til Descendenterne indskrænkede Aasædesret har medført en Del Tvivlsmaal.

Hvad der oven er anført om den problematiske Nytte af at forene de tilfældigvis under een Ejer samlede, men uden indbyrdes Sammenhæng værende Jorder til en Enhed, som i Almindelighed ej siden af Ejeren maatte adskilles, finder og her sin Anvendelse.

Det vil næppe heller være saa særdeles gavnligt, at Ejendommen stedse bliver hos een Arving, imod at de andre erholde Lod i Ejendommen, og han deraf svarer aarlig Landskyld (§ 5). Hans Part kan være saa ringe, f. Eks. naar han er den ældste af den ældste Söns 6 Sönner, og altsaa baade hans Broder og hans Farbroder og Faster eller disses Descendenter skulle have Del i Arven; og en endnu större intellektuel Deling opstaar, naar nu i Tiden igen hin aasædesberettigede Sönnesön uden at have udløst sine Medarvinger igen dør og efterlader sig en hel Del Börn.

Meget gavnligere end hin Aasædesret vilde en saadan Testationsfrihed, som Forordningen 13. Maj 1769 tillægger Selvejere i Danmark, uden Tvivl være. Men vigtigst er det, hvilket System der bedst stemmer med Færingernes Tænkemaade. Maaske baade hin hidtil ukendte Førstefødselsret og den ommeldte Testationsfrihed er den imod. Den sidste har imidlertid dog fra den Side en Fordel, at enhver, der ej vil benytte den, kan lade være, hvorimod Aasædesretten, efter at först et Hovedbølle var oprettet, skulde være bindende for Ejeren. For saa vidt ellers en Ejendom ikke enten paa en eller anden Maade kan tilfalde een, uden for store Byrder til de øvrige Arvinger, vil det, naar den ikke maa deles, uden Tvivl være bedst, at den sælges til den höjstbydende, og Arvingerne dele Beløbet.

De adskillige mere specielle Anmærkninger, hvortil Forslaget giver Anledning, skal jeg ikke udförlig fremsætte. Disse ere af den Beskaffenhed, at de kunne afhjælpes ved Redaktionsforandringer, som man uden Betænkelighed her kunde göre. Men de oven udviklede Tvivl med Hensyn til det, der er det væsentlige i Forslaget, bör uden Tvivl meddeles Amtmanden, for at denne nærmere kan overveje Sagen og derom indhente yderligere Betænkning fra Landfogden og Sorenskriveren samt ogsaa fra andre kyndige Mænd paa Landet, in specie fra Provsten, Præsterne og Sysselmændene, hvilke sidste dog vel bedre ved mundtlig Konference kunde ytre deres Mening end ved skriftlig Erklæring.

Jeg skal blot endnu tilföje den Bemærkning, at jeg ikke har en saa nöjagtig Kundskab om det færøske Skyldsætningsvæsen, at jeg ret indser, hvorledes man med den store Udstykning af Jorder, som dér har fundet Sted, bærer sig ad for paa enhver især at overføre den rette Del af den Skyld, som för hvilede paa den samlede Jord. Maaske Skylden hviler paa Jorden blot efter dens Maal uden Hensyn til nogen Værdisættelse, i hvilket Tilfælde Skyldens Fordeling er simplere; men muligt, at end ikke Maalet nöjagtig undersøges og kontroleres, men at det kun beror paa Kontrahenternes Overenskomst, til hvor mange Mark, Gylden og Skind hver Part af Jorden skal ansættes. I dette Tilfælde vil og en Mark Jord eller hvilken som helst Kvotadel deraf blive en værdiløs og utilforladelig Maalestok for Betydenheden af den Jord, der for Fremtiden skulde holdes samlet; og jeg veed ikke, hvorledes man da er i Stand til at angive det Antal Faar og Kør, som kan græsse og fodres paa 1 Mark Jord, eller paa hvilket som helst andet Matrikulmaal.

Jeg skal imidlertid, inden Sagen kommer til Forhandling i Kollegiet, søge at tilvejebringe Oplysning om Betydningen af den færøske Matrikulbestemmelse.

$^{14}/_{8}$ 33. Ørsted.

Jeg kan ikke andet end være aldeles enig i de af Hr. Konferensraad Ørsted ved Amtets Forslag gjorte Bemærkninger, og skulde saaledes ligeledes holde for, at de, inden videre foretages, bör meddeles Amtet for yderligere at ytre sig derover efter Konference med andre paalidelige Mænd.

D. $^{16}/_{10}$ 33. M. Lange.

Bilag 5.

Skrivelse af 28. April 1835 fra Amtmanden over Færøerne til Kancelliet.

I meget ærede Skrivelse af 19. Oktober 1833, modtaget ved Skonnerten „Hector"s Ankomst hertil den 5. Maj f. A., har det höje Kollegium med Hensyn til min Indstilling af 22. Maj 1832 betræffende de skadelige Følger, som foranlediges ved den alt for vidt drevne Udstykning af det herværende private Jordegods, og nogle af mig foreslaaede Bestemmelser, sigtende til at hindre denne Udstykning, befalet mig dels at meddele mine yderligere Tanker om Sagen, dels derover at indhente Betænkning fra Landfogden og Sorenskriveren, samt efter Befindende fra andre kyndige Mænd.

I Medhold heraf har jeg foruden fra Landfogden og Sorenskriveren indhentet Betænkning fra Sysselmændene Matras i Norderø, Weihe i Østerø, Müller i Strömø, Zachariasen i Vaagø, Hentze i Sandø og Evensen i Suderø Syssel, samt fra Dannebrogsmændene Daniel Jacob Joensen paa Gjerdumgaard i Norderø og Poul Joensen af Ejde i Østerø Syssel. Samtlige disse Betænkninger giver jeg mig herved den Ære at vedlægge [1]).

Den Overbevisning, som for 3 Aar siden bragte mig til at anse det for min Pligt at henlede det höje Kollegiums Opmærksomhed paa denne Sag, er siden ved daglig Erfaring bleven fuldkommen stadfæstet, og Rigtigheden af samme synes ogsaa tilstrækkelig at godtgöres ved de ovennævnte Betænkninger. Ligesom jeg imidlertid, ifølge de mig gunstigst meddelte Bemærkninger, nu maa anse nogle Modifikationer ved mit tidligere Forslag for tilraadelige, saaledes maa jeg paa den anden Side beklage, at jeg, ved ikke fuldstændig at oplyse de her stedfindende særdeles lokale Forhold, har givet Anledning til, at jeg i nogle af de væsentligste Punkter er bleven aldeles misforstaaet. Ved ærbødigst at fremsætte, hvad jeg i begge Henseender har at bemærke, skal jeg tillige tillade mig at anføre de Erindringer, som de af mig indhentede Betænkninger synes at fordre, hvorved jeg dog fornemmelig vil have at tage Hensyn til den af Sorenskriveren afgivne, som den vidtløftigste og som den, der indeholder de fleste Afvigelser fra min Anskuelse i denne Sag.

Det höje Kollegium synes at antage, at det har været min Mening, at flere ubetydelige Lodder paa enkelte Gylden eller Skind Jord, adsplittede omkring i forskellige Sysler, fordi de öjeblikkelig tilhøre een Ejer, indtil en vis Störrelse fremdeles burde holdes samlede hos een. Men mit Forslag gaar alene ud paa, at den Jordejendom, som en Gang er bleven samlet under een Ejer og *i een og samme Havgepart*, skulde sikres for igen utilbørlig at deles; thi en saadan Ejendom er saa samlet, som den ifølge de lokale Forhold kan blive. De til et Bygdelag hørende Jorder deles nemlig, som bekendt, i Indmark og Udmark. Indmarken eller den dyrkede Jord ligger vel under en fælles Indhegning, men enhver Ejer har dog sin bestemte Del til udelukkende Afbenyttelse. Udmarken er derimod aldrig forsynet med Hegn, men er

[1]) Betænkningerne (saavel som Amtmandens Erklæring) findes ikke ved Sagens Aktstykker i Rigsarkivet.

i Almindelighed delt i flere Havgeparter, som adskilles fra hverandre ved naturlige Markeskel, saasom Elve, Fjældkløfter el. desl. Disse Havgeparter ligge stedse i et fuldkomment Fællesskab og benyttes fornemmelig til Græsning for Faarene, som efter Vejrligets Beskaffenhed og de forskellige Aarstider snart maa søge Læ paa den ene Side af Fjældet, snart paa den anden, snart maa drives op imod Fjældtoppen, snart ned mod Strandbredden, og Fællesskabet kan derfor saavel af denne Grund som formedelst Fjældenes Beskaffenhed umuligt ophæves. Skulde nemlig en Havgepart udparcelleres saaledes, at enhver Ejer i samme kunde erholde sin Part tildelt til udelukkende Brug, maatte Delingen nødvendigvis iværksættes ved Linier fra Fjældtoppen til Strandbredden; thi ingen kunde være tjent med at faa sin Andel, om den end forholdsvis blev nok saa stor, anvist alene i Overhavgen (ɔ: den øverste Del af Fjældet, hvor Faarene græsse om Sommeren, i Modsætning til Underhavgen, som er den nærmest ved Stranden beliggende Del, der fornemmelig er bestemt til Vintergræsning). Men ligesom det saavel ifølge Lokaliteten som ifølge Udstrækningen vilde være aldeles umuligt at forsyne saadanne Strimler Jord med Hegn, saaledes vilde det ogsaa være umuligt for Ejerne uden Hegn hver især at holde sine Kreaturer paa sin Ejendom, og i ethvert Tilfælde vilde endelig en saadan Udparcellering af en Havgepart ifølge det nys anførte angaaende Faarenes Græsningsmaade være aldeles uhensigtsmæssig og skadelig. Faarene i enhver Havgepart ere ligeledes fælles Ejendom for samtlige Lodsejere, og saavel Uld som Lam deles derfor imellem dem alene i Forhold til Störrelsen af enhvers Ejendom; naar saaledes den, som ejer 1 Mark, faar 3 Lispund Uld og 16 Lam, faar Ejeren af en Gylden ikkun 3 Pd. Uld og 1 Lam o. s. fr.

Af det anførte vil indses, at den ene Gylden i en Havgepart saavel med Hensyn til Beliggenhed som i enhver anden Henseende er aldeles lig den anden, og deraf følger altsaa, at en Ejendom med Hensyn til *Ud*marken er saa samlet, som den kan blive, naar den blot er beliggende i een og samme Havgepart. Men derimod kan den til en saadan samlet Udmark tilsvarende *Ind*mark vel ligge paa flere forskellige Steder indenfor den fælles Indhegning. Men hertil troede jeg ikke at burde tage Hensyn; thi vilde man fordre, at den Ejendom, som herefter skulde holdes samlet, ikke alene i Udmarken skulde ligge i een og samme Havgepart, men ogsaa i Indmarken samlet paa eet Sted, vilde Lovbudet ved en saadan Fordring for en stor Del forfejle sin Hensigt og næsten tabe sin Betydning, idet der da ikkun vilde findes saare faa Ejendomme af nogenlunde betydelig Störrelse, som vilde falde indenfor dets Virkekreds. Man kan desuden i denne Sag umulig vente at opnaa alt paa een Gang, og ligesom der allerede vilde være meget vundet, naar det först var kommet saa vidt, at ingen i en Havgepart ejede mindre Lod end $^1/_2$ Mark, saaledes vilde det da ogsaa være temmelig let at faa den tilsvarende Indmark samlet paa eet Sted. I øvrigt er det baade paa Grund af Indmarkens mindre Omfang, ifølge hvilken de forskellige Dele af en Ejendom dog altid ligge i Nærheden af hverandre, og paa Grund af, at Indmarken fornemmelig benyttes til Høslæt, hvorfor ikkun en ubetydelig Del af samme aarlig dyrkes, af mindre Vigtighed for Ejerne, at denne ligger samlet paa eet Sted, skönt dette rigtignok i flere Henseender var det ønskeligste; men som allerede bemærket, kan alt ikke opnaas paa een Gang, og Hensigten af mit Forslag var ogsaa kun at forberede en bedre Tingenes Orden, thi mere troede jeg ikke, at der for Øjeblikket kunde eller burde göres.

Grunden til den store Udstykning af Jordejendommene kan vel til Dels søges i den liden Lejlighed, som Indbyggerne have til at faa deres Formue anbragt paa anden Maade end ved Køb af Jord, saavel som ogsaa i den Omstændighed, at enhver holder fast ved den Plet, der engang er tilfalden ham, næsten uden Hensyn til, om han har nogen Nytte af den eller ej. Det var derfor ogsaa for en stor Del disse Betragtninger, som bragte mig til at ønske Oprettelsen af en Sparekasse her paa Landet, og jeg anser det allerede for meget, at denne Indretning dog har bragt nogle enkelte til at bortsælge en Del af deres adspredte Jordlodder. Men disse Eksempler ville dog vistnok lige saa lidet som alle Forestillinger være tilstrækkelige til at bevirke en almindelig Forandring i de hidtil gældende Anskuelser. I Regelen vil enhver fremdeles foretrække at beholde sin Jord, om ikke af anden Grund, saa dog for ved Hjælp af samme at kunne tilbytte sig en anden for ham mere bekvemt beliggende Lod, naar Lejlighed dertil maatte gives, idet han vel veed, at en saadan Lejlighed snarere vil frembyde sig, naar han har Jord at magelægge, end naar han har Penge at betale med. Men om Beboernes Anskuelser i denne Henseende ogsaa kunde forandres, saa

ilde derved dog ikkun være meget lidet vundet. Saa længe der nemlig ikke sættes kranker for Hovedgrundene til Jordegodsets Udstykning, for den fordærvelige Skik, t enhver Jordejendom, som falder i Arv til flere, hvor ubetydelig den end er, stedse kal deles mellem alle Arvinger, hvilket endog gaar saa vidt, at Arvingerne i de Tilælde, hvor Arveladeren efterlader sig Jord paa flere Steder af forskellig Godhed, i Almindelighed ikke ere tilfreds, medmindre *enhver* enkelt Jordlod for sig bliver skiftet *mellem dem alle*, — saa længe der ikke sættes Skranke for denne Skik, siger jeg, kan der ikke tænkes paa at faa Jordegodset her paa Landet samlet i hensigtsmæssige Lodder. Skönt det derfor over hele Landet er enhver Mands ivrigste Bestræbelse at faa sit Jordegods samlet, skönt enhver for at opnaa dette gerne gör de störste Opofrelser, saa er det dog en naturlig Følge af de anførte Omstændigheder, at Formaalet ikkun kan opnaas af saare faa, og at Nytten i ethvert Tilfælde kun er ubetydelig og temporær, thi efter Samlerens Død bliver Ejendommen dog igen adsplittet. Men da der saaledes for saa vidt fra Indbyggernes Side göres alt, hvad der staar i deres Magt, for at Öjemedet kan opnaas, vil der altsaa i denne Sag intet videre behöves end at understøtte deres Bestræbelser ved saadanne Lovbud, som kunne sikre den engang samlede Ejendom for igen at udparcelleres under den Grænse, der maa anses som Minimum for en hensigtsmæssig Jordlod.

Med Hensyn til de enkelte Punkter i mit Forslag tillader jeg mig dernæst ærbödigst at bemærke følgende:

ad § 1. Ved at ansætte Grænsen for Jordegodsets Udstykning tog jeg Hensyn til den dobbelte Betragtning, *at* ingen Jordlod burde være mindre end, at den kunde antages at yde en Familie nogen væsentlig Hjælp til at forskaffe sig nødtörftigt Udkomme, og dernæst, *at* Grænsen, paa Grund af den hidtil stedfundne indskrænkede Frihed i denne Henseende, ikke burde ansættes höjere, end der til dette Öjemed maatte anses aldeles nödvendigt. Ligesom jeg derfor paa den ene Side ingenlunde kunde gaa under $^1/_2$ Mark, saaledes troede jeg paa den anden Side, med særdeles Hensyn til den Rettighed, som ifølge Frd. 21. Maj 1777 § 8 er forbunden med en saadan Ejendom, heller ikke at burde overskride denne Grænse. Vel er en halv Mark Jord et meget ubestemt Begreb, da de Jordlodder, som derunder indbefattes, ere af saare forskellig Værdi; men selv $^1/_2$ Mark af den bedste Jord vil neppe kunne betragtes anderledes, end jeg her har angivet, og desuden gives der ingen anden Maalestok, som kunde lægges til Grund. Vilde man derimod gaa ud fra den Forudsætning, at enhver Jordlod i og for sig skulde være tilstrækkelig til at afgive Subsistens for en Familie, maatte Jordernes Udstykning indskrænkes langt mere, og da vilde en Mark Jord, som den Grænse, det kgl. Rentekammer har erklæret sig for, vistnok være den allermindste, som kunde antages. Men da dette efter min Formening vilde gribe alt for meget ind i de bestaaende Forhold, dristede jeg mig ikke til at gaa saa vidt i mit Forslag.

Saavel Landfoged Plöyen som Sorenskriver Hunderup synes vel i deres Betænkninger at anse $^1/_2$ Mark Jord som i og for sig tilstrækkelig til at yde en Familie Subsistens, men jeg kan næppe antage, at dette er deres virkelige Mening; thi naar man veed, at den vigtigste Nytte, som Besiddelsen af en halv Mark Jord medfører, bestaar i, at Ejeren derved bliver i Stand til at holde en Ko, og naar man derhos veed, at det i Regelen ikkun er i de bedre Aaringer, at der paa en halv Mark Jord kan sammenskrabes det dertil fornødne Vinterfoder, og at derfor det mindste Uheld med Hensyn til Græsvæksten lettelig kan nøde Ejeren til at skille sig ved sin Ko, hvorved han ikke alene for mange Aar berøves den væsentligste Fordel af sin Ejendom, men endog ved Savnet af Gødningen for en stor Del sættes ud af Stand til at dyrke og vedligeholde sin Indmark, og man endelig ikke kan være uvidende om, hvor let dette virkelig kan blive Tilfældet, — saa maa man ogsaa være i Stand til at bedömme Værdien af en saadan Ejendom og den Families prekære Stilling, som deraf skal have sin Underholdning. Naar Sorenskriveren derfor ytrer, at det maa erindres, at Beboerne ikke leve af Jorden alene, men at Fiskeri og Grindefangst ogsaa udgöre meget betydelige Indtægtskilder for dem, og Landfogden for at bevise sin Paastand anfører, at mange Familier, som eje langt mindre end en halv Mark, leve uden at falde det offentlige til Byrde, hvilket de naturligvis ikke kunde, hvis de alene skulde leve af deres Jordlodder, saa forekomme disse Ytringer mig at hentyde paa den af mig antagne Mening, nemlig at en halv Mark Jord ikkun kan anses som en væsentlig *Hjælp* til at forskaffe sig nødtörftigt Udkomme for en Familie, som tillige driver

Landets øvrige Næringsveje. Men netop denne Sammenblanding af saa aldeles forskellige Næringsveje, hvorved den ene nødvendigvis maa forsömmes over den anden, anser jeg for en af de allerskadeligste Følger af Jordegodsets nærværende Udstykning. De øvrige Betænkninger, som i denne Sag ere afgivne, synes ogsaa at godtgöre Rigtigheden af min Mening, for saa vidt vedkommende have berört denne Genstand, og i ethvert Tilfælde tror jeg, at man vil finde den fuldkommen stadfæstet i den af min Formand og afdøde Landfoged Mejer forfattede og i det kgl. Rentekammer beroende Plan til en ny Regulering af de Hans Majestæt Kongens Lejlændinge her paa Landet paahvilende Afgifter[1]), i hvilken der i Anmærkningerne ved ethvert Bygdelag er anført, hvor store Indtægter 1 Mark Jord saavel inden- som udengaards aarlig giver af sig. I øvrigt maa jeg ærbødigst bemærke, at det med Hensyn til mit Forslag er meget væsentligt, hvilken Mening der er den rigtige i denne Henseende, thi de i §§ 2—5 foreslaaede Bestemmelser ere grundede paa min Anskuelse af Sagen og vilde, hvis denne er fejlagtig, til Dels være ganske overflødige.

Sorenskriveren antager fremdeles i sine Bemærkninger til denne Paragraf af mit Forslag under *Nr. 2*, at det vilde være nok, at Jorden var samlet i een Havge, fordi han, som han i de foreløbige Bemærkninger har anført, mener, at det er lige let for Ejeren at bestyre sin Ejendom, hvad enten denne ligger i een eller i flere til en Havge (ɔ: til et Bygdelag) hørende Havgeparter. Men endog uden at tage Hensyn til den Indflydelse, som dette vil have paa den mere eller mindre samlede Beliggenhed af den tilsvarende Indmark, kan man næppe anse denne Anskuelse for rigtig, for saa vidt her tales om Jordlodder af en halv Marks Störrelse. Antager man f. Eks., at en Mand ejer en halv Mark Jord i et Bygdelag, hvis Udmark er delt i 4 Havgeparter, saa kan det langt fra ikke være ham ligegyldigt, om denne Ejendom ligger samlet i den ene af disse Havgeparter, eller om han i hver ejer 2 Gl. Indtægten af hver Havgepart deles nemlig for sig, og for at holde mig til den vigtigste Indtægt af Udmarken, nemlig Slagtelammene, da tages disse ikke alle paa een Gang, men sædvanlig til 3 forskellige Tider, og det Antal, som hver Gang tages, deles straks imellem alle Lodsejerne. Antages fremdeles med et Middeltal, at den nævnte halve Mark aarlig afgiver 10 Lam, saa har Ejeren, for at faa denne sin Andel udbyttet, i det förste Tilfælde ikkun at deltage i tre Delinger, men i det sidste i tolv, hvorved der altsaa ikke engang kan tilfalde ham et helt Lam ved hver enkelt Deling, hvilket allerede i og for sig er et betydeligt Tab for ham, uden at tale om den Tidsspilde og øvrige Ulejlighed, som dermed er og nødvendigvis maa være forbunden. Fremdeles maa det altid være den Mand, som kun ejer $^1/_2$ Mark Jord, af Vigtighed at forøge sin Indmark, naar saadant ellers kan lade sig göre; men i dette Tilfælde er det ham en saare væsentlig Omstændighed, om han i den Havgepart, hvor Opdyrkning kan finde Sted, ejer $^1/_2$ Mark eller blot 2 Gylden. I förste Tilfælde vil nemlig hans Andel af det til Opdyrkning tjenlige Terrain i Almindelighed være saa betydelig, at det kan lönne sig for ham at indhegne og opdyrke den, hvilket derimod i det andet Tilfælde ikkun vil være en sjælden Undtagelse. Jeg tror derfor at have haft god Grund til at antage, at det ikkun kunde være gavnligt, at en Ejendom af den nævnte Störrelse holdtes samlet, for saa vidt den var beliggende i een og samme Havgepart. Udvides mit Forslag til at gælde om Ejendomme, beliggende i forskellige (skönt til eet Bygdelag hørende) Havgeparter, kan dette endog virke til at hindre Jordegodsets hensigtsmæssige Samling og vil saaledes komme i Strid med Forslagets Øjemed. — I § 2 af mit Forslag har jeg vel ladet det være nok, at de dér omhandlede Jorder hørte til eet Bygdelag, men jeg maa derved erindre, at der i denne Paragraf handles om större Ejendomme, ved hvilke de ovenberörte Ulejligheder for en stor Del tabe deres Vægt. Da jeg i øvrigt ansaa en större Samling af Jordegodset end den, der ved Bestemmelsen i § 1 tilsigtedes, for hensigtsmæssig, og jeg tillige indsaa, at der paa Grund af Jordegodsets nærværende overdrevne Udstykning vilde medgaa meget lang Tid, inden större Jordejendomme kunde samles, og dette Tidspunkt endnu vilde udsættes længere, naar man vilde fordre, at de Jorder, hvoraf et Aasæde eller Hovedbølle skulde bestaa, nødvendigvis skulde ligge samlede i een og samme Havgepart, bidrog ogsaa denne Betragtning til at motivere den i 2den Paragraf foreslaaede Bestemmelse angaaende Beliggenheden af de dér omhandlede Jorder. Desuden forekommer det mig ikke, at mit Forslag indeholder noget, som kunde være til Hinder for, at Besid-

[1]) Se kgl. Resol. 30. Marts 1831 (ovenfor Side 145).

deren af en saadan samlet Ejendom jo maatte have Frihed til, ved Mageskifte med andre Jorder indenfor Bygdelagets Grænser, endnu mere at samle den; en saadan Frihed synes mig meget mere at maatte være en naturlig Følge af hele Forslagets Tendens. Men hertil kommer endnu den aldeles afgörende Omstændighed, at det ofte kan være Tilfældet, at Hans Majestæt Kongen ejer den störste Del af de til et Bygdelag hørende Jorder, og at saaledes i hver særskilt Havgepart ikkun enkelte Marker eller endnu mindre Dele ere privat Ejendom, og for saa vidt man altsaa i saadanne Bygdelag maatte ønske större private Ejendomme samlede, var det nødvendigt at indskrænke Fordringen med Hensyn til den samlede Beliggenhed.

Under *Nr. 3* bemærker Sorenskriveren, at, da der er god Grund til at antage, at Ejerne af adsplittede Jordlodder, ved fortsat Frihed til at afhænde, efterhaanden ved deres egne Bestræbelser vilde erholde deres Jorder samlede paa eet Sted, saa (mener han) følger det af sig selv, at Forbudet imod at afhænde Lodder under $^1/_2$ Mark ikke bör udstrækkes til disse. — Det er vistnok en afgjort Kendsgerning, at Beboerne paa alle mulige Maader stræbe efter at samle deres Jordegods, og lige saa vist er det, at man ved at forbyde Afhændelsen af de smaa adspredte Lodder ikke vilde begunstige, men tværtimod hindre Jordegodsets Samling. Men ligesom Erfaring noksom har vist, at Beboernes Bestræbelser i denne Henseende under Tingenes nærværende Orden ikke kunne føre til noget Resultat, saaledes indser jeg ikke, hvad det er for et Forbud, som her sigtes til. De af mig foreslaaede Bestemmelser indeholde ikke mindste Spor til et saadant Forbud. Jeg er gaaet ud fra den Forudsætning, som alle dele med mig, at det nu saa meget udstykkede Jordegods burde samles i hensigtsmæssige Lodder, og da dette uagtet de störste Bestræbelser fra Indbyggernes Side ikke har været opnaaeligt ved Siden af den uindskrænkede Frihed til igen at udstykke det engang samlede Jordegods, ansaa jeg det först og fremmest for nødvendigt, at der en Gang for alle sattes en Grænse for saadan Udstykning, og denne Grænse ansatte jeg til en halv Mark, hvilken vel ogsaa efter alt, hvad der i denne Sag er anført, maa anses for den rigtige. Forslaget gaar saaledes aldeles ikke ud paa at forbyde Afhændelser enten af större eller mindre Ejendomme, men ene og alene paa at hindre Udstykning af det engang samlede Jordegods under den fastsatte Grænse. Den Mand, der ejer en halv Mark Jord, der ligger adspredt i smaa Lodder i forskellige Havgeparter, har altsaa efter Forslaget fuldkommen Frihed til at afhænde enhver enkelt af disse Lodder for sig paa hvilken som helst Maade; men han kan ikke være berettiget til yderligere at dele den enkelte paa et Sted samlede Lod, og denne Indskrænkning i hans Dispositionsret er formentlig aldeles nødvendig til Formaalets Opnaaelse, thi det kan næppe føre til noget Resultat at tillade, at det allerede samlede Jordegods igen maa udstykkes for at samle Jord paa et andet Sted. En saadan Tilladelse vilde kun aabne Adgang til at eludere Lovbudet og vanskeliggöre Opsigten med dets Overholdelse. Naar derfor den Grænse, der bör anses som Minimum for en hensigtsmæssig Jordlod, engang er fastsat, maa jeg være af den ærbødigste Formening, at man bör holde fast ved den og ikke tilstede nogen som helst Undtagelse derfra.

Jeg fandt derfor heller ingen Anledning til særlig at omhandle Mageskifte, da jeg formente, at denne Afhændelsesmaade burde være den samme Indskrænkning underkastet som enhver anden, nemlig at det Jordegods, som allerede var samlet, derved ikke maatte udstykkes i mindre Dele end halve Marker, og at altsaa den Mand, som ejede en halv Mark Jord i een Havgepart, ikke burde have Tilladelse til ved Mageskifte at afhænde enkelte Gylden af denne samlede Ejendom. At der for Resten ikke kan være Tale om ved Mageskifte bedre at samle Lodder, som allerede ere beliggende i een og samme Havgepart, vil følge af det, som ovenfor er bemærket. I øvrigt vil Forbudet imod at dele samlede Jordlodder næsten alene med Hensyn til Arvedelinger have nogen Betydning; thi som Sorenskriveren ogsaa har bemærket, strider intet mere imod den færøske Bondes Anskuelser end at afhænde enkelte Dele af sine samlede Jorder. Man kan derfor vel sige, at det er et meget sjældent Tilfælde, at en Mand paa een Gang sælger en större Jordlod end 4 Gylden; men da det overhovedet er sjældent, at nogen som helst Jordlod sælges, og det er langt almindeligere, at en Mand ejer 1 eller 2 Gylden eller nogle enkelte Skind Jord end 4 Gylden samlet paa eet Sted, saa maa det naturligvis ogsaa være langt almindeligere, at saadanne smaa Lodder sælges end de större. Men at en Mand af en större samlet Ejendom bortsælger 4 Gylden eller hvilken som helst Del, er et yderst sjældent Til-

fælde, og sker næppe, undtagen for saa vidt han skulde göre det for igen at købe sig Jord paa et andet for ham mere belejligt Sted, hvor han altsaa hellere maatte ønske at have sin Jord samlet; men til et saadant Tilfælde, hvor den allerede samlede Jord igen adsplittedes for at samle Jord paa et andet Sted, troede jeg ikke at burde tage Hensyn i et Forslag, hvis Formaal var i Almindelighed at standse den videre Udstykning af Jordegodset, og efterhaanden at faa det samlet i hensigtsmæssige Lodder. Det er i øvrigt vel muligt, at en Mand, ved at sælge sin samlede Jordlod under eet eller i Parceller af i det mindste en halv Marks Störrelse, ikke vil kunne udbringe den til saa meget som, naar det staar ham frit for efter Behag at afhænde den i nok saa smaa Dele, men dette kan vel lige saa vel være Tilfældet andre Steder, hvor en saadan uindskrænket Udparcellering dog heller ikke er tilladt.

Hvad Bestemmelsen i Frd. 30. Maj 1691 § 9, sidste Membrum, angaar, da kan denne, som udelukkende handlende om Hans Majestæt Kongens Jorder, formentlig næppe anvendes paa privat Jordegods. Vilde man antage dette, saa maatte den umiddelbart foregaaende Bestemmelse, nemlig „at ingen Jord dér paa Landet maa deles i mindre Dele end, at jo hver Person faar 6 Mark deraf at besidde", ogsaa være anvendelig paa det private Jordegods, og Ejeren af dette vilde da underkastes en langt större Indskrænkning end den af mig foreslaaede.

Under *Nr. 4* har Sorenskriveren fremsat nogle Betænkeligheder, som efter hans Formening vilde møde ved Forslagets Anvendelse paa Arvedelinger, hvilket han nærmere har oplyst med et Eksempel. Men jeg indser ikke, at Forslaget indeholder noget, som kunde være til Hinder for, at i det anførte Eksempel saavel den længstlevende Ægtefælle som de fire Sönner hver fik sin Andel af Jordegodset udlagt in natura; derimod kunde Døtrenes Lodder ikke saaledes udlægges. Med disse maatte der altsaa forholdes paa samme Maade som i ethvert andet Tilfælde, hvor et samlet Jordegods, der ikke havde den Störrelse, at det kunde deles, faldt i Arv til flere. Et saadant Jordegods maatte nemlig, for saa vidt det ikke enten udelt kunde tilfalde een Arving, og de øvrige paa anden Maade tilfredsstilles, eller Arvingerne ikke kunde enes om at udløse hverandre efter den paasatte Vurdering, sælges ved Auktion, og Auktionsbeløbet deles imellem dem. Denne Fremgangsmaade er vistnok i alle deslige Tilfælde den rigtigste, og det var ikkun en maaske for vidt dreven Ængstelighed for at afvige fra Norske Lovs Bestemmelser, som bragte mig til i mit Forslags 5te Paragraf at henholde mig til denne Lovgivning. At udlægge en Ejendom, som ikke maa deles, til Sameje imellem flere, anser jeg ikke for tilraadeligt; thi derved vilde den vel paa Papiret forblive samlet, men i Virkeligheden vilde derved ikke vindes meget, thi vedkommende Arvinger vilde dog straks indbyrdes imellem sig dele Jorden, og da en saadan Deling ikke kunde foretages med Retsvirkning, vilde den i Tidens Løb ikkun give Anledning til nye Forviklinger. Et Lovbud ligt det, som indeholdes i D. L. 3—12—2, turde derfor maaske ogsaa være hensigtsmæssigt.

Under *Nr. 5* göres opmærksom paa en af de mange Uordener, som den nærværende Tingenes Orden fører med sig. Ligesom det imidlertid turde lede til for stor Vidtløftighed, om den paatænkte Lovgivning skulde indeholde specielt Forbud imod enhver især af disse, saaledes er det ogsaa at vente, at de efterhaanden ville bortfalde af sig selv, naar man blot fjerner Grunden til dem, nemlig Jordens Udstykning og den deraf følgende ubetydelige Værdi af de Ejendomme, som blive Genstand for enhver enkelt Transaktion. Dette har man saa meget större Föje til at antage, som Beboerne ved de mange Tvistigheder, der følge af Mangel paa behörige Adkomstbreve til faste Ejendomme, allerede nu synes mere og mere at indse Nødvendigheden af at forsyne sig med saadan Adkomst. I nogle af de øvrige Betænkninger føres der Anke over lignende og maaske mere almindelige Uordener, og jeg skulde derfor ærbødigst formene, at den foreslaaede Bestemmelse i ethvert Tilfælde ikke burde indskrænke sig til det enkelte af Sorenskriveren her omhandlede Tilfælde, men omfatte alle Transaktioner om faste Ejendomme; ligesom der vel ogsaa med Lovbudets Tilsidesættelse burde forenes saadanne Følger, som i og for sig kunde sikre dets Efterlevelse. For at den fornødne Kontrol kunde føres med, at Bestemmelserne om Jorders Udstykning bleve iagttagne, turde det ifølge det anførte ogsaa være tilstrækkeligt, om det blev paabudt, at intet Adkomstbrev til en Jordejendom maatte modtages til Tinglæsning, medmindre det tillige indeholdt Bevis for, at nysnævnte Bestemmelser ved samme ikke vare overtraadte, hvilket maaske lettest kunde tilvejebringes ved en

Paategning paa Dokumentet af 2 i vedkommende Bygdelag bosiddende paalidelige Mænd om Störrelsen af Afhænderens Ejendom i samme Bygdelag.

ad §§ 2—5. Jeg har ovenfor bemærket, at jeg ikke kunde antage, at en halv Mark Jord i og for sig kunde afgive tilstrækkelig Subsistens for en Familie. Jeg har ligeledes anført de Grunde, ifølge hvike jeg ikke troede ved Forslagets § 1 at burde overskride denne Grænse. Ikke desto mindre maatte jeg anse det for ønskeligt, at Jordegodset samledes i saadanne större Lodder, som kunde være tilstrækkelige til en Families Underholdning uden at drives i Forening med andre Næringsveje. Da jeg imidlertid efter Omstændighederne ikke holdt det for tilraadeligt, at dette Öjemed ved et udtrykkeligt Lovbud fremmedes videre, end Forslagets § 1 indeholdt, formente jeg, at det øvrige ganske burde overlades Beboernes eget frivillige Valg; thi paa denne Maade var jeg overbevist om, at Sagen ikkun meget langsomt vilde have Fremgang, dels paa Grund af Jordejendommenes nærværende udstykkede Tilstand, dels paa Grund af de Fordomme, hvormed man i Almindelighed her betragter alt nyt, og jeg troede saaledes ikke, at de foreslagne Bestemmelser kunde antages at ville gribe alt for forstyrrende ind i de bestaaende Forhold. Jeg havde endog snarere Grund til at befrygte, at ingen vilde benytte sig af den givne Tilladelse; men selv i dette Tilfælde ansaa jeg ikke Bestemmelserne for aldeles unyttige, thi naar en saadan Tilladelse engang var udtalt i et Lovbud, maatte derved dog i det mindste den Forestilling vækkes hos Beboerne, at det ikke som nu var en absolut Nødvendighed, at enhver större Jordejendom altid vilde blive delt mellem alle Arvinger, og for saa vidt kunde Öjemedet derved dog til Dels opnaas; thi, som jeg allerede ovenfor har tilladt mig at bemærke, havde mit Forslag ikkun til Formaal at *forberede* en bedre Tingenes Orden. Min Hovedhensigt var kun at bane Vejen til, at det færøske Landbrug *efterhaanden* kunde hæve sig til en nogenlunde selvstændig Næringsvej. For at opnaa dette ansaa jeg Jordegodsets Samling og Sammenholdelse i större Lodder for nødvendig, men det var aldeles ikke min Mening, at der med Hensyn til Dispositionen over disse större Ejendomme skulde paahvile Ejerne noget som helst andet Baand end det, som Forbudet imod en vilkaarlig Udparcellering nødvendigvis maatte føre med sig. Ifølge Reskripterne af 2. April 1673 og 30. Maj 1691 antog jeg, at der paa den Tid, disse Reskripter emanerede, virkelig eksisterede större private Ejendomme her paa Landet, og ifølge Forordningen af 30. Maj 1691 § 12 maatte jeg antage, at Norske Lovs Bestemmelser burde have været anvendte paa disse, og jeg troede derfor, at det tilsigtede Öjemed rigtigst kunde opnaas ved igen at bringe denne formentlig tilsidesatte Lovgivning i Virksomhed. Men jeg indser ikke, hvorledes Sorenskriveren kommer til at antage, at det heraf maatte være en ligefrem Følge, at den fuldkomne Ejendomsraadighed og i Særdeleshed Afhændelsesretten vilde berøves Ejerne af de paagældende Ejendomme. I mit hele Forslag findes ikke Spor til nogen anden Indskrænkning i Ejendomsretten end Forbudet imod en vilkaarlig Deling, og skönt derved vel paalægges Ejeren et Baand, saa er denne Indskrænkning dog næppe af den Natur, at han derved skulde kunne tabe Interessen for sin Ejendom, og kan desuden endog til Dels virke til at frigöre denne for andre Baand, for saa vidt det sjældnere vil indtræffe, at vedkommende have Evne til at göre Odelsindløsningsretten gældende paa en saadan större Ejendom, end paa de mindre.

I øvrigt kan jeg ikke lade ubemærket, at jeg ved den her almindelig gængse Sprogbrug, ifølge hvilken *al* privat Jordejendom kaldes Odelsjord i Modsætning til Hans Majestæt Kongens Jordegods, som benævnes Kongsjord, har ladet mig forlede til i mit Forslags 2den Paragraf at bruge „Odelsjord" i denne urigtige Betydning; ligesom jeg ogsaa ved at betjene mig af for vage Udtryk er bleven misforstaaet med Hensyn til de Arvinger, som Aasædesretten skulde kunne tilstaas. Hvad i Særdeleshed Udtrykket i § 3 angaar, da havde jeg derved ikkun Frd. 13. Maj 1769 for Öje, hvor lignende Udtryk bruges.

Rigtigheden af de Grunde, ifølge hvilke jeg har anset Jordegodsets Samling i större Lodder for ønskelig, har Sorenskriveren dels draget i Tvivl, dels imodsagt, og jeg finder mig derfor med Hensyn til det, som han i denne Henseende har anført, foranlediget til nogle Bemærkninger. Da det saavel af selve mit Forslag som af det ovenanførte ses, at jeg har en ganske anden Mening om en halv Mark Jord end den, som Sorenskriveren her tillægger mig, kan jeg naturligvis heller ikke være enig i det Resultat, som deraf uddrages. At Anvendelse af Ploven paa de fleste Steder er umulig, og at Jorden derfor saa godt som overalt maa bearbejdes med Spaden, er vistnok

fuldkommen rigtigt, men naar man af denne Omstændighed vil drage den Slutning, at Agerdyrkningen her bedst kan fremmes ved Jordegodsets Udparcellering, da har man Erfaringen aldeles imod sig, thi skönt Udparcelleringen allerede fra umindelige Tider har naaet sin Höjde, saa ser det dog helt maadeligt ud med Agerdyrkningen. Man maa overhovedet i denne Sag ikke tabe Lokaliteten af Sigte, thi ellers udsætter man sig let for — naar Talen er om *Agerdyrkning* —, fornemmelig at tænke paa Kornavling, skönt denne her altid er den underordnede, hvilket allerede tilstrækkelig godtgöres derved, at en Indmarks Störrelse og Godhed aldrig vurderes efter det Korn, men efter det Kvantum Hø, som derpaa kan høstes; eller — naar Talen er om *Jordbundens Beskaffenhed* —, at forestille sig, hvad Udbytte denne vilde give, hvis den blev henlagt paa Danmarks flade Sletter, og derimod at glemme, at denne samme Jordbund med alle sine Ufuldkommenheder og Mangel paa tilbørlig Hvile om Vinteren, og uagtet Sommerens korte Varighed og Vejrligets Ustadighed, dog paa de skraa Fjældsider, endog efter en yderst maadelig og ufuldkommen Dyrkning, frembringer frodige Kornagre, der afgive en lige saa sund Føde som det danske Korn, i Almindelighed rig Kartoffelhøst, og en Græsvækst, som man i mange af Klimaet mere begunstigede Lande maaske forgæves vil søge Magen til; eller endelig — naar Talen er om *Agerdyrkningens Forbedring* —, at tænke paa de her umulige Forbedringer, i Stedet for paa de ikke faa, som her ere mulige, og hvortil Trangen er saa stor. Det maa heller ikke overses, at saavel Korn- som Kartoffel-Priserne her ere langt höjere end i Danmark, og at det altsaa her kan betale sig at anvende langt mere Tid og Bekostning paa Jordens Dyrkning, ligesom det heller ikke bör lades ubemærket, at det prekære og underordnede Udbytte, som Jordbruget nu giver af sig, for en stor Del grunder sig paa den nuværende Tingenes Orden, ifølge hvilken den belejlige Tid saavel til Jordens Dyrkning som til Afgrødens Indhøstning saa ofte forsömmes. Men i ethvert Tilfælde forekommer det mig at indeholde en Modsigelse, naar man paa den ene Side saa meget nedsætter Fordelen af det færøske Jordbrug og paa den anden Side erklærer det for det eneste selvstændige Subsistensmiddel, ja, heri endog gaar saa vidt at betragte en halv Mark Jord som i og for sig at have tilstrækkelig Kraft til at underholde en Familie. Var denne Mening rigtig, maatte altsaa alene Jordbruget her paa Landet kunne ernære 4,800 Familier i Stedet for, at det ifølge den i August Maaned f. A. foretagne Folketælling nu ikkun underholder 833 Familier, som dog alle tillige drive andre Næringsveje, og det kunde saaledes vel fortjene en særdeles Opmærksomhed.

For saa vidt det fremdeles antages, at de större Grundejere vilde faa saa meget at göre med den allerede opdyrkede Jord, at der ikke vilde kunne haves enten tilstrækkelig Tid eller Kræfter tilovers til nye Strækningers Opdyrkning, hvilket derimod snarere var at vente hos de mindre Grundejere, naar disse behörig understöttedes af de lokale Autoriteter, — da er denne Mening ikke alene stridende imod Erfaring, men man synes derved ogsaa aldeles at glemme de lokale Forhold. Hovedhindringerne saavel for Agerdyrkningens som for Opdyrkningens Fremme ere ingenlunde at søge i den besværlige Dyrkningsmaade, men meget mere i den Sammenblanding af ganske forskellige Næringsveje, den Splid, Brødnid og Uenighed, som følger af (og under de stedfindende Forhold til Dels nødvendigvis maa følge af) Jordegodsets Udstykning, og som lige saa nødvendig maa medføre, at alle Næringsveje forsömmes. Det er ovenfor godtgjort, at der ifølge de lokale Forhold ikke kan findes nogen Udskiftning af en Havgepart Sted, men gör Lokaliteten saaledes den Betingelse umulig, under hvilken Udstykningen af Jordegodset alene kan være til Opdyrkningens Fremme, saa vil Opnaaelsen af dette Öjemed ogsaa hindres i samme Forhold, som Lodsejernes Antal tiltager. Skal nemlig nogen Opdyrkning finde Sted i en i et saadant nødvendigt Fællesskab liggende Havgepart, maa dette enten ske af alle Lodsejerne i Forening, eller saaledes, at det til Opdyrkning tjenlige Terrain afmaales, og deraf da tildeles den, som maatte ønske at udvide sin Indmark, saa stort et Stykke, som i Forhold til Störrelsen af hans Ejendom i Havgeparten kunde tilfalde ham. Men nu veed enhver, som har haft det mindste med saadanne Sager her paa Landet at bestille, hvor vanskeligt det næsten uden Undtagelse er i denne Henseende at tilvejebringe Enighed imellem et stort Antal Lodsejere, som i Regelen have forskellige Anskuelser og forskellige Interesser, af hvilke nogle ere arbejdsomme og flittige, andre forsömmelige og efterladende, af hvilke nogle hellere ville dyrke Jorden, andre hellere fiske, nogle hellere smede og tömre, andre hellere spinde og binde etc. Paa en almindelig

Opdyrkning er der desaarsag næsten aldrig at tænke. Skrider man til det andet Alternativ, og det endog antages, at alle de Indvendinger vare fjernede, som enten med eller uden Grund kunde fremsættes af de øvrige Lodsejere imod en speciel Indhegning og Opdyrkning i den fælles Udmark, saa indtræffer det som oftest, at den Andel, som af det til Opdyrkning tjenlige Terrain vilde tilfalde de mindre Lodsejere, er saa ubetydelig, at det ikke kan lönne sig for dem særskilt at indhegne og opdyrke den, og denne Omstændighed vilde, selv om ingen Lod var under en halv Mark, ingenlunde være ganske ualmindelig. Hertil kommer endnu, at det i Almindelighed er den ved Indmarken nærmest beliggende Havgepart, som ønskes til Opdyrkning; men i denne have alle Bygdelagets Beboere Græsningsret for deres Kør; her kolliderer Opdyrkningen altsaa ikke alene med *Medejernes Rettigheder*, men ogsaa imod *samtlige Beboeres Græsningsret*, thi denne indskrænkes paa en dobbelt Maade ved Opdyrkningen, först ved den umiddelbare Formindskelse af det til Græsning bestemte Terrain, og dernæst ved Forøgelsen af Køernes Antal, eftersom enhver Opdyrkning foretages for at avle mere Hø til Vinterfoder, altsaa i den Hensigt at holde flere Kør. Endelig maa det vel betænkes, at den private Ejendomsret altid bliver Genstanden for disse Sager, og at Retfærdigheden tilsiger, at denne ikke bör krænkes ved Øvrighedens Myndighed, hvorfor de lokale Autoriteter i denne Henseende vistnok ogsaa bör bruge den störste Varsomhed.

Det anses fremdeles som en Vilkaarlighed og Ubillighed, at et Jordegods udelt skal tilfalde een, skönt det kunde være saa stort, at flere Familier deraf kunde have deres Udkomme, og som Grund dertil anføres, at de Arvinger, som bleve udelukkede fra Jordegodset, aldeles ingen Anvendelse vilde have for de Penge, som i Stedet for samme kunde tilfalde dem, og at de derfor vilde afskæres al Adgang til en selvstændig Stilling, fordi Jordbruget efter Landets nuværende Tilstand er det eneste selvstændige Subsistensmiddel for en Familie. Men alt dette forholder sig næppe saaledes. Naar man nemlig erkender *Fiskeriets* Vigtighed, og at det först kan blive for Landet, hvad det bör være, naar det drives ene eller i alt Fald som Hovedsag, og man tillige veed, hvor lidet dette *nu* er Tilfældet, saa synes man ogsaa at maatte erkende, at allerede denne ene Næringsvej frembyder en vid Mark for Erhverv og Kapitalers Anvendelse paa en fordelagtig Maade. Desuden afskærer det nærværende Handelssystem heller ikke *al* Lejlighed til med Fordel at kunne sætte Kapitaler i *Handel*; thi da det er Indbyggerne tilladt for privat Regning at nedsende til Forhandling alle færøske Varer med Undtagelse af de i de aarlige Handelstakster udtrykkelig benævnte Returvarer, saa vil alene Ulden ved en hensigtsmæssigere Forarbejdning kunne afgive mange Varer, som Indbyggerne paa den anførte Maade kunde afsætte med Fordel. Selv de forskellige *Haandværk* vilde, hvis Jordegodsets Udstykning ikke foranledigede en almindelig Sammenblanding af alle Næringsveje, i og for sig kunne afgive Subsistens for et ikke ganske ubetydeligt Antal Familier. Heller ikke maa det glemmes, at det ikkun meget sjælden kunde indtræffe, at en samlet Ejendom til de andre Arvingers Forurettelse udelt vilde tilfalde een, skönt den kunde ernære flere Familier, da man maa antage, at vedkommende Arvelader ikke vilde have undladt at göre Brug af den ham tilstaaede Delingsret, hvis det modsatte virkelig vilde have medført en Ubillighed. I ethvert Tilfælde er det endelig nu langt mere almindeligt, at en Ejendom, der samlet kunde tjene til Subsistens for en Familie, ved at deles ikke bliver til Nytte for nogen. Det forekommer mig derfor, at man ved denne hele Indvending overser, at det netop er Tingenes nærværende Orden (den Orden, som Sorenskriveren selv erklærer for höjst fordærvelig, og som ikke alene hindrer alle andre Næringsvejes Opkomst og Drift, men endog medfører, at selve Jordegodset langt fra ikke afgiver Subsistens for saa mange Familier, som det ellers kunde), hvis Ophævelse mit hele Forslag gaar ud paa at forberede, men som ingenlunde vil kunne hæves ved Jordegodsets Samling i Lodder af $^1/_2$ Marks Störrelse. I øvrigt indrömmer jeg gerne, at jeg maaske er gaaet noget videre, end Öjemedet fordrer, for saa vidt der nemlig ifølge Forslagets 2den Paragraf kan henlægges indtil 6 Marker Jord til et Hovedbølle eller Aasæde; men naar denne Bestemmelse indskrænkes saaledes, at der til ethvert Aasæde ikkun maa henlægges indtil 2 à 3 Marker, tror jeg ikke, at der med Grund kan indvendes noget derimod.

Fremdeles antages, at Jordegodsets Samling i större Lodder nødvendigvis vilde medføre, at Populationen maatte aftage, og at intet kunde være mere uheldbringende for Landet. Saa gerne jeg tiltræder den sidste Paastand, maa jeg dog

med Hensyn til den förste være af en aldeles modsat Mening. Mangelen paa Tjenestefolk og paa arbejdende Hænder i det hele grunder sig næppe saa meget paa et utilstrækkeligt Antal af Arbejdere som paa en urigtig *Sammenblanding af ganske forskellige Næringsveje*. Fordi Fiskeren dyrker Jorden, og Landmanden fisker, fordi de begge som oftest baade tømre og smede, fordi de begge udelukkende tænke paa at anbringe de Skillinger, de kunne sammenspare, i Jordejendomme, og, indtil Lejlighed dertil gives, lade dem henligge ufrugtbringende; derfor mangler der Hænder til alt, derfor forsömmes alle Næringsveje, og derfor drives ingen med tilbørlig Kraft. Deraf maa det nu være en nødvendig Følge, at Produktionen er mindre, end den ellers kunde være, og at Næringsvejene altsaa ikke afgive Underholdning for saa mange Familier, som det ved en bedre Fordeling af Arbejdet kunde være Tilfældet. Jeg tror derfor ogsaa, at man uden at fejle kan antage, at det samme Antal Arbejdere, som nu drive Landets vigtigste Næringsveje, nemlig Jordbrug og Fiskeri i Forening, ved at *fordele Arbejdet* imellem sig vilde hver især kunne producere langt mere, end de nu formaa. Man kan desaarsag næppe sige, at Fiskeriet ikke kan drives paa en hensigtsmæssig Maade, fordi Markarbejdet fordrer alle Hænder; men fordi alle ville bruge deres Hænder til *begge* Dele, derfor mangler der Hænder til begge. Er denne Anskuelse rigtig, vil det altsaa fornemmelig komme an paa at hæve de Grunde, som foranledige den nærværende Sammenblanding af de forskellige Næringsveje. Men nu kan det næppe være Tvivl underkastet, at netop Jordegodsets Udstykning er Hovedgrunden til denne Sammenblanding, og at derfor Jordegodsets Samling i saadanne Lodder, at enhver for sig kan ernære en Familie og saaledes blive Hovedgenstanden for en Families Virksomhed, ikke alene vil bidrage til Agerdyrkningens og Opdyrkningens Fremme, men ved at foranledige en hensigtsmæssig Fordeling af Arbejdet tillige til de øvrige Næringsvejes Opkomst, og altsaa til Produktionens og Folkemængdens Forøgelse.

Endelig har Sorenskriveren ogsaa anset den Bestemmelse, at den samlede Jordejendom skal tilfalde et bestemt Individ af Arvingerne, for uhensigtsmæssig og skadelig, fordi det da ofte kan træffe, at den, i hvis Lod Ejendommen falder, netop er den, som af alle Arvingerne er mest uskikket til at være sin Families Repræsentant. Men denne Indvending træffer i alt Fald ikke mit Forslag mere end de fleste Bestemmelser, som Lovgivningen indeholder angaaende den ekstraordinære Arvegangsmaade; og desuden er det aldeles ikke enkelte Familiers Konservation, men den for det almindelige gavnligste Afbenyttelse af Jordegodset, som ved Forslaget tilsigtes. Vel kan en saadan Testationsfrihed, som Frdg. 13. Maj 1769 § 5 tilsteder Selvejerbønder i Danmark, lade formode, at det nævnte Tilfælde ikke vil indtræffe; men den kan ingenlunde ganske udelukke det. Desuden forekommer denne Frihed mig at medføre Ulejligheder, som ikke ganske kunne opvejes ved hin Fordel. Det vil saaledes altid være krænkende for den ældre Broder at blive forbigaaet, fordi der imellem hans Brødre hændelsesvis er en, som anses for mere skikket til Ejendommens Bestyrelse; men dette vilde endnu mere gælde i det vistnok ikke utænkelige Tilfælde, at den ældre Broder tilsidesattes for den yngre og mindre duelige. Ligesom denne Frihed derfor kan give Anledning til Splid og Uenighed imellem de nærmeste Slægtninge, saaledes vilde maaske mangen Fader geraade i en ubehagelig Kollision ved at overlades et saadant Valg. Hertil kommer endnu, at, skönt det vel ikke er let at afgöre, hvilket System der bedst stemmer med Færingernes Tænkemaade, da begge ere dem ubekendte, man dog næppe vil fejle ved at antage, at enhver Tilsidesættelse af en ældre Broder ganske vilde have den almindelige Stemning imod sig; thi endog ved de ubetydeligste Lejligheder synes Beboerne at lægge megen Vægt paa Førstefødselsretten. Maaske har en lignende Betragtning til Dels motiveret Frdg. 14. April 1769 for Norge, for saa vidt denne udtrykkelig befaler, at selv mellem de yngre Börn den yngre af samme Kön ikke maa foretrækkes den ældre imod dennes Vilje. Endelig kan her ogsaa bemærkes, at den ved Frdg. 30. Maj 1691 § 9 Fæstebøndernes ældste Sönner tillagte Rettighed, hvorpaa der naturligvis sættes en særdeles Pris, ogsaa har bidraget til at hævde Førstefødselsrettens Anseelse og til at göre Indbyggerne modtagelige for den Anskuelse, at en större samlet Ejendom bör tilfalde et bestemt Individ. For saa vidt Landfoged Plöyen bemærker, at det her skal være grundet paa Erfaring, at Fæstebøndernes ældste Sönner just som en Følge af den dem tilstaaede Ret ofte ere mindre duelige end deres yngre Brødre, og det derfor vilde være at befrygte, at det samme vilde blive Tilfældet med den, som vidste, at han ved Fødselen havde Ret

til at tiltræde en Selvejergaard, — da finder det nævnte Forhold mellem Fæstebøndernes Sönner vel undertiden Sted, men hvorvidt dette just har sin Grund i den anførte Omstændighed, turde dog være tvivlsomt. Naar man i denne Henseende af Erfaring vilde uddrage en almindelig Slutning, kunde man maaske lige saa snart komme til det Resultat, at den omhandlede Ret mere bidrager til at opvække Duelighed og Driftighed end til at foranledige Dovenskab og Forsömmelighed; ligesom det ogsaa vil forekomme mig naturligst at antage, at det i Almindelighed maa være Tilfældet, at den, som tidlig veed, at en saadan Ejendom engang i Tiden vil tilfalde ham, netop ved denne Betragtning tidlig maa vinde Interesse for Ejendommen og de Sysler og Færdigheder, uden hvilke han ikke med Fordel kan benytte den. Da endelig en Testationsfrihed i Overensstemmelse med Frdg. 13. Maj 1769 ikkun vilde kunne foranledige en temporær Sammenholdelse af en Ejendom, og det, naar mit Forslag med Hensyn til et Aasædes eller Hovedbølles Störrelse gives den ovenanførte Indskrænkning, næppe i noget Tilfælde vil være fordelagtigt, at en saadan Ejendom igen udstykkes i mindre Dele, saa synes Aasædesretten mig ogsaa i denne Henseende at fortjene Fortrinet.

Sluttelig maatte det endnu være mig tilladt ærbødigst at omtale nogle Misligheder, som til Dels følge af Jordegodsets Udstykning, og som ved den paatænkte Lovgivning formentlig burde hæmmes.

Landfoged Plöyen omtaler saaledes, at *faste Ejendomme* undertiden *afhændes med Forbehold af de til samme hørende Herligheder*, eller at *Indmark og Udmark afhændes hver for sig*. Dette giver vistnok ifølge de af Landfogden anførte Grunde ofte Anledning til Stridigheder og Uenigheder, som i Almindelighed ikkun meget vanskeligt kunne afgöres, og jeg maa derfor fuldkommen tiltræde den Mening, at et Forbud imod saadan Afhændelse i mange Henseender vilde være særdeles gavnligt.

En anden Mislighed, som Landfogden ligeledes berörer, og som jeg anser for endnu skadeligere, bestaar i *den Maade, hvorpaa udenbys Jorder bortlejes og benyttes*. Det er nemlig ofte Tilfældet, at den störste eller dog i alt Fald en meget stor Del af de til et Bygdelag hörende Jorder tilhører udenbys Mænd. Disse kunne ikke selv bestyre deres Ejendomme og maa derfor overlade dem „i Forsvar", som det kaldes, til Beboerne paa Stedet. Dette sker som oftest ved mundtlige Kontrakter, og den Mand, som har en saadan Ejendom i Besiddelse, har aldrig ordentligt Fæste paa den, men maa fravige den efter en kort Opsigelse, naar Ejeren lyster. Allerede denne Fremgangsmaade medfører i flere Henseender betydelige Ulejligheder, men bliver endnu fordærveligere derved, at Ejerne ikke alene som oftest forbeholde sig Indtægterne af Udmarken o: Ulden og Slagtelammene, men undertiden endogsaa bortføre Høet af Indmarken. Da Uld og Lam saaledes for en stor Del tilfalde andre end dem, som Faarenes Røgtning paaligger, bidrager dette naturligvis til at svække Interessen for det ofte med megen Besværlighed og Fare forbundne Arbejde, som Røgtningen udfordrer, ligesom Høets Bortførelse ved Gødningens Formindskelse maa have en ufordelagtig Indflydelse paa Indmarken. Skönt denne Skik saaledes i höj Grad er skadelig saavel for Indmark som Udmark, og tillige foranlediger, at Beboerne af adskillige Bygdelag for störste Delen leve i stor Armod og Elendighed, saa kan det dog efter de stedfindende Omstændigheder næppe være tilraadeligt for Tiden ganske at afskaffe den. Allerede med Hensyn til de enkelte Jordejendommes Ubetydelighed turde det næppe være hensigtsmæssigt at paabyde, at saadanne Lodder enten skulde bortfæstes for Livstid eller endog blot for en vis bestemt længere Tid; thi en saadan Bestemmelse vilde formentlig vanskeliggöre Jordegodsets Samling i hensigtsmæssige Lodder, for saa vidt Ejerne derved vilde hindres i med Fordel at kunne disponere over deres Ejendom, fordi Jordlodder, paa hvilke et saadant Baand hvilede, og som altsaa ikke straks kunde tiltrædes af Køberne, ikke vilde søges saa meget af dem, der ellers kunde ønske at komme i Besiddelse af dem for at forene dem med deres øvrige paa samme Sted beliggende Jorder. Desuden vilde det for mange medføre betydelig Ulempe, naar det pludselig blev dem forment at hæve Indtægterne af deres udenbys Jorder paa den hidindtil brugelige Maade. Imidlertid maa jeg dog anse det for saare ønskeligt, at Ejerne med Hensyn til *Benyttelsen* af disse Jorder bleve underkastede saadanne Indskrænkninger, som kunde formindske og efterhaanden hæve de skadelige Følger af den paaankede Skik. Dette kunde efter min ærbødigste Formening opnaas, naar det blev gjort enhver, som maatte eje nogen Jord i et andet

Bygdelag, end han selv var bosiddende i, til Pligt at udleje denne Jord til en paa Stedet boende Mand, og det derhos blev ham forbudt af den Leje, som de kunde forenes om, at fordre eller modtage mere in natura end indtil to Tredjedele af det aarlige Udbytte af Uld og Lam, og det endelig efter en vis bestemt given Frist, f. Eks. efter 3 Aars Forløb, aldeles blev vedkommende Ejere forbudt at bortføre Hø eller Halm fra deres udenbys Jorder. Ved disse eller lignende Forbud vilde tillige Søgningen efter udenbys Jorder tabe sig, og de vilde saaledes ogsaa bidrage til, at de til ethvert Bygdelag hørende Jorder des lettere kunde erhverves af Beboerne selv, hvilket naturligvis i denne Sag er det ønskeligste.

Bilag 6.

Fornyet Votering i Kancellikollegiet angaaende det som Bilag 2 aftrykte Forslag.

Efter den Oplysning, som Amtmandens yderligere Betænkning indeholder, forstaas der paa Færø ved Havger Udmarksjorderne, og disses Beskaffenhed og Benyttelse er en saadan, at der ikke kan blive Spörgsmaal om at samle hver enkelt Ejers Lod paa eet Sted, men de ere saa samlede, som de efter deres Natur kunne være, ved at findes i een Havgepart. Den Tvivl, der forhen er ytret, at et Lovbud om stedse at holde alt, hvad engang er kommet under samme Ejer, indenfor en vis Skyld, samlet, kunde være i Vejen for hensigtsmæssig Sammenlægning, bortfalder saaledes efter denne yderligere Forklaring. Derimod forekommer det mig synderligt, at det paatænkte Lovbud aldeles intet Hensyn skal tage til Indmarken eller Bøen.

Saavel Landfogdens Erklæring som Amtmandens S. 35—36 vise, at en Ejers Andel i Indmarken og i den saakaldte Havge ikke ere saaledes bundne til hinanden, at jo den ene, under den nuværende Tingenes Orden, kan afsondres fra den anden. Naar det nu efter § 1 i Amtmandens Lovforslag blot skulde være den i *een og samme Havgepart* beliggende, under een Ejer hørende Jordejendom, der ej maatte deles i mindre Dele end til $^1/_2$ Marks Störrelse, saa ser jeg ikke rettere end, at man fremdeles maatte kunne disponere over Indmarksjorden med den hidtilværende Frihed. I alt Fald skulde det först forhindres ved det af Landfogden gjorte og af Amtmanden S. 36 tiltraadte særlige Forslag, at Indmark og Udmark ej maatte afhændes for sig. Men om end et saadant Lovbud samtidig udkom, saa blev det dog en Synderlighed, at det kun var Udmarken, hvis Störrelse bestemte, om Deling maatte finde Sted, uden at det kom det mindste an paa Indmarken, der blot som et Accessorium skulde følge Udmarken.

Hvad Amtmanden i øvrigt anfører med Hensyn til Indmarksjorderne, gaar alene ud paa at vise, at det ikke kan göres til Betingelse for den i hin Paragraf fremsatte Regel, at disse Jorder ere samlede paa eet Sted, ligesom han og antager, at dette ikke er saa vigtigt, som det kunde synes. Men jeg kan dog ikke indse, hvorfor ikke ogsaa de under samme Indhegning liggende Indmarksjorder, som tilhøre een Ejer, lige saavel burde til en vis Störrelse vedblive at være *saaledes* samlet (ikke just samlet ved Konfinitet i Rummet), som dette skal paabydes med Hensyn til Udmarksjorderne eller hvad nogen ejer i den saakaldte Havge. Hvad der væsentligt skulde bidrage til Agerdyrkningens Fremme, var vistnok, at enhver Ejers Andel i Indmarksjorderne, der dog for en Del ere Genstand for Dyrkning (hvilken uden Tvivl maatte kunne udvides), blev saa samlet som muligt, medens det for Agerdyrkningen ikke synes at kunne blive af nogen saa stor Vigtighed, om flere eller færre participere i at dele den Uld, de Lam osv., der ernæres paa Havgen, hvor ikke blot Græsningen hele Havgen over, men selve Faarene efter Amtmandens Fremstilling ere in communione.

Naar i øvrigt Amtmanden indrömmer, at det er hver Mands ivrigste Bestræbelse at faa sin Jord saa samlet som muligt; at enhver for at opnaa dette gerne gör de störste Opofrelser; at der fra Indbyggernes Side göres alt, hvad der staar i deres

Magt, for at Öjemedet kan opnaas; men at Hovedgrunden til Jordegodsets Udstykning ligger i, at enhver Jordejendom, som falder i Arv, skal deles mellem alle Arvinger, saa ubetydelig enhvers Lod endog bliver; naar det endelig udtrykkelig erkendes, „at Forbudet imod at dele samlede Jordlodder næsten alene med Hensyn til Arvedelinger har noget at betyde; thi, som Sorenskriveren ogsaa har bemærket, strider intet mere mod den færøske Bondes Anskuelser end at afhænde enkelte Dele af hans samlede Jorder", saa forekommer det mig at ligge deri, at et Forbud imod ved Salg at skille sig ved en Del af ens Jord, ikke kan være af synderlig Vigtighed, og at en *Forandring i Reglerne for Jordernes Deling mellem Arvingerne* vilde være tilstrækkelig til Hensigtens Opnaaelse.

Dersom det imidlertid findes tilraadeligt at give et saadant Forbud, og dersom ikke det, jeg forhen har anført i Anledning af, at Amtmandens Forslag aldeles intet Hensyn synes at tage til Bøen eller Indmarkerne, maatte göre yderligere Erklærings Indsendelse fornøden, saa veed jeg ingen bedre Grænse at foreslaa end den, som af Amtmanden er anbefalet.

Vel gaa flere af de indhentede Erklæringer ud paa en langt ringere Indskrænkning, f. Eks. at det alene burde formenes at dele Jorden i mindre end hele Gylden ($^1/_{16}$ Mark). Vel indrömmes det af Amtmanden, at $^1/_3$ Marks Jorder kunne være af meget ulige Værdi, og Sysselmand Müllers Erklæring indeholder, at Provenuet kan forholde sig som 1 : 8. Men det synes dog at fremgaa, at $^1/_2$ Mark Jord ordentligvis er det mindste, som behöves, for at en Familie derved (og dog vel kun i Forbindelse med de andre sædvanlige Indtægtskilder) kan have sin nogenlunde sikrede Subsistens, og naar denne Sag skal göres til Genstand for et Lovbud, maa man gaa efter det almindelige. At sætte Minimum endnu höjere, f. Eks. til 1 Mark, maa jeg anse for særdeles betænkeligt, da allerede den Tingenes Orden, hvorefter ej mindre Jorder end til $^1/_2$ Mark vil være at faa, uden Tvivl vil falde Færingerne, der saa meget elske at besidde en egen Jord, meget haard, og endnu större Indskrænkning vistnok vilde göre Giftermaal og Bosættelse, hvortil det synes, at enhver Jordbesiddelse nu de facto giver Adgang, i en saa betydelig Grad vanskeligere end nu, at det vel fra flere Sider vilde have skadelige Følger.

Da Frd. 21. Maj 1777 § 8 synes at forudsætte, at en halv Mark Jord, endog uden anden Næringsvej, er et tilstrækkeligt Subsistensmiddel, og da det maa antages, at en saadan Jordbesiddelse, efter de senere Forbedringer og især paa Grund af Kartoffelavlens heldige Udbredelse, nu giver större Indtægt end i 1777, saa er det vel og med Hensyn dertil rettest at blive ved hin Störrelse.

For saa vidt Amtmandens Forslag gaar ud paa, at den $^1/_2$ Mark Jord skal ligge i samme *Havgepart*, Sorenskriveren derimod mener, at det er nok, den ligger i samme *Havge*, det er i samme Bygds Udmark, hvilken paa sine Steder, dog ikke overalt, igen er delt i flere Havgeparter, da forekomme de Grunde, hvormed Amtmanden har bestridt Sorenskriverens Mening, mig ikke afgörende. De Ulejligheder, som ere forbundne med de flere Delinger af Udbyttet, som finde Sted, naar Jorderne ligge i forskellige til samme Havge hørende Parter, synes mig ikke at være meget betydelige, og navnlig maa den Anpart, som gaar i Brøklam osv., (der saa alligevel ej kan undgaas), kunne udjævnes ved at skrives den vedkommende til gode ved en følgende Deling (jfr. L. 2—23—2).

Naar det bemærkes, at der lettere vil i den större Havgepart findes et til Opdyrkning tjenligt Terrain, saa forekommer det mig, at det netop maa kunne være Tilfældet, at et saadant ikke fandtes i *en eller anden enkelt* af Havgens Parter, der vistnok maa være af ulige Godhed.

I øvrigt er det, efter den Maade hvorpaa den saakaldte Havge benyttes, vanskeligt for en enkelt Lodsejer at indtage en Del deraf til Opdyrkning. Om det absolut forudsætter *hele* Bygdelagets Samtykke, eller om Øvrigheden under visse Omstændigheder kan lade ham sin Part tilmaale, er mig ikke ganske klart. Efter Amtmandens Fremstilling i den yderligere Erklæring, S. 27, synes dog dette Alternativ at være muligt; men der indeholdes dog ikke nogen nöje Angivelse af Betingelserne, og i alt Fald erkendes Sagen for yderst vanskelig. Endelig forekommer det mig ikke, at, hvad der er anført til Forsvar for Konsekvensen mellem § 1 og § 2, er tilfredsstillende, thi § 2 forudsætter ingenlunde *som en nødvendig Betingelse* en större Jordlod end § 1; den maatte snarere i Henhold til Frd. 14. Januar 1829 § 7 endog være anvendelig paa $^1/_4$ Mark Jorder.

Da det, efter den nu angivne Forklaring, maa antages, at Mageskifte af en i Udmarken og in specie i samme Havgepart beliggende Jord mod en anden af lige Skyld er en Uting, idet 1 Mark, 1 Gylden osv. Jord sammesteds kun betegner en vis Anpart af Havgepartens Provenu, og da Forslaget, som det synes, slet ikke skal vedrøre Indmarksjorden, saa maa det, Kancelliet har anmærket om Mageskifte, bortfalde.

Det vigtigste i hele Sagen er, hvorvidt ved *Arvefald* andet System maatte være at sætte i Stedet for det nu brugelige, hvorefter Jorderne deles in natura mellem alle Arvinger. Forudsat at det ikke bryder for meget paa Færingernes Begreber, maatte jeg anse det for hensigtsmæssigt, *at* de Jorder, som den afdøde har ejet i *et Bygdelag*, ikke deles i mindre Dele end til en Skyld af $^1/_2$ Mark; *at* den længstlevende, hvis ikke denne kan faa saa stor en Part, berettiges til efter billig Vurdering at udløse Arvingerne; og *at* mellem Arvingerne den af disse, der arver den störste Lod (eller, naar flere faa lige Lod, da Mand for Kvinde og den ældre for den yngre) udøver lige Løsningsret; *at* Jorden derimod sættes til Auktion, hvor ingen arveberettiget vil løse mod Vurdering.

For saa vidt den afdøde ejede Jorder i forskellige Bygder, maatte vel den, som efter det foranførte er nærmest berettiget, have Valget mellem disse, og den, som kommer næst efter ham, atter have Valg mellem de flere Bygders Jorder, som endnu bleve tilbage, o. s. fr. Gavnligt vilde det og være, om Arveladeren kunde bestemme sine i en Bygd beliggende Jorder til hvilken som helst af sine Arvinger mod billigt Vederlag efter hans Bestemmelse. Dog om den hele Sag vilde det vist være fornødent at indhente yderligere Betænkning. I det, som nu er indkommet, savnes et fuldstændigt Forslag til denne Genstands Ordning; thi hvad §§ 2 o. ff. i Amtmandens Udkast indeholder, er, om det end i øvrigt kunde være at følge, dog kun anvendeligt, *hvor et Hovedbølle er oprettet*, der for Tiden ej eksisterer og maaske heller ikke ved Paragraffens Bestemmelse nogen Sinde vilde komme til Eksistens, ligesom der, da den i Frd. 26. Maj 1752 fastsatte og i bemeldte Udkast § 5 paaberaabte Arvegangsmaade ene og alene gælder mellem *Descendenter*, ingen Regel haves for det Tilfælde, at den afdøde ingen saadanne efterlader sig, hvorfor der heller ikke er tænkt paa, hvilken Ret der skal tillægges den efterlevende Ægtefælle, der dog vist ikke ubetinget bör fortrænges af Arvingen.

Saafremt det, jeg ovenfor har ytret om en Mands Ret til ved Disposition at efterlade al sin i en Bygd beliggende Jord til en enkelt Arving mod billigt Vederlag, kunde tages til Følge, saa vilde det væsentlige af, hvad Forslagene i § 2 o. ff. tilsigte, derved kunne opnaas, og det, hvad enten en Mand havde Börn eller ikke; dog maatte slig Bestemmelse ej præjudicere Konen, naar hun ej deri havde været enig.

Kun for saa vidt hint Forslag gaar ud paa, at den Jordejendom, som saaledes engang var erklæret for et Aasæde, fremdeles skulde være udelelig, eller dog den ene Arving stedse i det mindste erholde en Lod til 4 Mark af det Aasæde, der var större, vilde dette ikke paa hin Maade opnaas. Men ligesom baade Sorenskriveren og Landfogden bestemt have fraraadet saadan Bestemmelse, saa synes og alt at vise, at den vilde være i höj Grad stridende mod de paa Færø herskende Retsbegreber, hvilket ikke er af liden Vigtighed.

Jeg kan heller ikke tro, at det virkelig kan være gavnligt at paabyde saa mange i sig ikke sammenhængende Jorders fremtidige Udelelighed. Et Jordbrug til 4 Mark (for ikke at tale om större) er paa færøsk Maner en temmelig betydelig Ejendom, der, da Jorden ej kan behandles med Plov, men med Spade, næppe vil blive bedre dyrket, fordi den, uden at der i øvrigt finder nogen Sammenhæng mellem Jorderne Sted, er i een Mands Eje; og det indses ikke, hvorfor den Omstændighed, at man betragter den nuværende Tingenes Orden, hvori Jorden deles indtil enkelte Skind, ja, Brokker af Skind, for skadelig, skulde bevise, at en Lov vilde være gavnlig, der gik ud paa at holde Ejendomme af flere Marker (een Mark er 320 Skind) samlede, fordi de engang vare blevne forenede under een Mands Eje. At Fiskeriernes saavel som Agerdyrkningens ufuldkomne Drift skulde hidröre derfra, at samme Person er baade Fisker og Jordejer, kan ikke heller indlyse mig, thi netop saa ubetydelige Jordlodder som de, der nu finde Sted, maatte vel kunne drives i Forbindelse med Fiskeri, uden at den ene Næringsvirksomhed skulde forstyrre den anden, og mange smaa Lodder vilde blive tilbage, om det endog forbydes yderligere at dele Jordejendommen, naar ej enhver Del blev $^1/_2$ Mark.

I øvrigt har Amtmanden i sin yderligere Erklæring gjort den Modifikation i

det tidligere Forslag, at et Hovedbølle bör indskrænkes til 2 à 3 Marker. Men selv dette vil uden Tvivl i de bedre Egne være en for betydelig Ejendom til, at det, for at holde den sammen, skulde være hensigtsmæssigt at betage Ejeren sin Dispositionsfrihed og Arvingerne deres lige Ret, og i alt Fald er det en for stor Overgang fra det nu gældende (paa Beboernes Begreber om, hvad der er Ret, støttede) System til at være tilraadeligt.

Det er vel en Misforstaaelse, naar Sorenskriveren antager, at den engang til Hovedbølle oprettede Ejendom gik ud af Handel og Vandel; thi Forslaget indeholder intet, som kunde hindre den, som erhvervede samme, i at sælge det. Men han skulde dog tabe saavel Ret til at skille noget derfra som Ret til at disponere derover ved Testamente; hvorhos det er at formode, at den, der ved at oprette sin Ejendom til et Aasæde vilde konservere samme, tillige i Medhold af Frd. 14. Januar 1829 behæftede det med Odelsbaand, og da vilde selve Afhændelsesrettigheden blive generet.

Amtmanden finder det i øvrigt tvivlsomt, om nogen vil benytte sig af den omhandlede Tilladelse. Jeg finder det heller ikke, efter hvad jeg kan udlede af samtlige Sagens Data, troligt, at den vil blive benyttet. Men den bliver da unyttig, og, om den ikke dog, som en for Færingerne paafaldende Novitet, vil saare disses Retsbegreber og opvække Frygt for, at Adgangen til at erhverve Jord, hvorpaa de sætte saa stor Pris, efterhaanden vilde spærres for Pluraliteten af Landets Sönner, turde dog være et Spörgsmaal.

Som bemærket, gaar man allerede de tilvante Begreber meget nær ved at forbyde Jorders Deling mellem Arvinger i mindre Lodder end $^1/_2$ Mark. Det kunde da först forsøges, hvorledes det gik hermed.

Endnu maa jeg bemærke, at, da den i Frd. 26. Maj 1752 foreskrevne Arvegangsmaade er indskrænket til Aasædet, men Ejendommen efter Forslaget skal forblive udelelig, omend ingen Descendenter ere til, saa vilde med Hensyn dertil særlige Bestemmelser være fornødne. Bemeldte Arvegangsmaade er derhos meget uhensigtsmæssig, for saa vidt den ældste Söns ældste Sön, skönt han ofte er i Barnealderen og derhos kan faa en meget mindre Lod end en af hans Farbrødre, foretrækkes disse, hvilket i øvrigt er lige imod N. L. 5—2—63, men derimod er grundet i den (sammes klare Indhold aldeles modsigende) avtentiske Fortolkning, som Frd. 31. Maj 1737 havde givet Lovstedet. Paa store Ejendomme, som *uden Vederlag* skulde tilfalde Ejere, kan denne strenge Linealarv passe sig; men ligesom det, hvor en Ejendom kun kan være Subsistens for den, der selv kan drive samme, er lidet ønskeligt, at den tilfalder et Barn, saaledes er, hvor Vederlag skal gives Medarvinger, den, der har den mindste Arvelod, mindst skikket til at konservere Ejendommen og fyldestgöre de andre vedkommende.

At i øvrigt enhver lovbestemt Rettighed for en enkelt Arving til at arve en Ejendom udsætter den for at komme i ens Hænder, som ej er i Stand til at drive den saaledes, at han har fuld Nytte deraf, er en Betænkelighed, som i det mindste fra en vis Synspunkt har större Vægt med Hensyn til saadanne Ejendomme, der blot kunne give jævn Subsistens, end til dem, der give rigeligere Indtægter. Den jydske Stænderforsamling vilde aldeles ikke indlade sig paa nogen Primogenitur i Henseende til Selvejergaarde, skönt det var foreslaaet, at den skulde lempes ved Forældrenes Ret til at vælge en anden Sön i Stedet for den ældste; og Færingerne synes endnu mindre stemte for en slig Primogenitur, — ligesom jeg og finder det usandsynligt, at de vilde holde meget af Testationsfrihed for Forældre med Hensyn til deres Jordejendomme. Endnu kan jeg ikke tilbageholde den Bemærkning, at jeg, uagtet hvad derimod er anført, maa vedblive den i Kanc. Skr. af 19. Oktober 1833 ytrede Mening, at den overdrevne Begærlighed til at eje Jord, som har foranlediget dennes store Adsplittelse paa Færø, efterhaanden vil rette sig, som Færingerne faa Lejlighed til og Smag for anden Anvendelse af deres Kapitaler. Det ses, at forholdsmæssig ikke faa have benyttet sig af den Lejlighed, Sparekassen dertil har givet, og at enkelte endog have solgt deres adsplittede Jorder og gjort Pengene frugtbringende i Sparekassen. At Stemningen for at anvende sin Kapital i en om end nok saa lidet indbringende Jord endnu er herskende, kan ikke undre; men efterhaanden som man erfarer, at den, der har valgt paa foranførte eller anden Maade at udsætte sine Penge paa Rente, deraf har haft flere Fold större Indtægt end den, der har købt Jord, og at en saadan derved omsider er bleven sat i Stand til at købe en bedre og större Jord, ville flere og flere opgive, hvad der i den hidtilværende Lyst til at eje en Jordlod er overdrevent.

Naar det i øvrigt paa den ene Side paastaas, at Jordbruget er Færøernes vigtigste Næring, og paa den anden Side, at Jorder saaledes betales, at Køberne knapt kunne faa 1 pCt. i Rente af den dertil anvendte Kapital, saa opstaar det Spörgsmaal, hvorledes Færingerne kunne være komne til de Kapitaler, hvormed de saaledes købe Jordejendomme til saadanne Priser, at disse ikke kunne ernære den ikke forud velhavende Mand, og der kan næppe henvises til andet end til Overskuddet af de Indtægter, deres Fiskeri, Forarbejdelse af uldent Gods og andre Næringskilder have givet dem. At Velstanden ej er i Aftagende, men tværtimod i Stigende, synes almindelig erkendt.

Hvad de Indskrænkninger angaar, som Amtmanden med Hensyn til de i Landfogedens Erklæring paaklagede Misbrug foreslaar i sin Betænkning S. 35 o. ff, da have disse vistnok en Del for sig. Men der frembyder sig dog adskillige Tvivl og Indvendinger. Saaledes er det vel ikke klart, at et ubetinget Forbud imod at afhænde Herlighederne til en Jord afsondret fra Jorden (saaledes som her i Riget Jagtrettighed idelig skilles fra Ejendommen) er nødvendigt. Naar der foreslaas Forbud imod at skille Indmark og Udmark fra hinanden, saa synes den Omstændighed, at Udmark og Indmark, saa vidt skönnes, for Tiden ikke have nogen videre Forbindelse med hinanden end, at samme Mand tilfældigvis ejer visse Stykker indenfor Indhegningen og tillige flere eller færre Skind, Gylden osv. i Udmarken, at göre det tvivlsomt, om et saadant Forbud ikke maatte behøve Modifikationer.

I alt Fald synes da og Indmarken lige saavel som Udmarken at maatte gælde for noget i det Minimum, som et Jordbrug efter de øvrige omhandlede Bestemmelser skulde have for at kunne deles. Naar det Forbud mod at dele sin Jordejendom, som de ellers foreslaaede Bestemmelser indeholde med Hensyn til Udmarken eller den saakaldte Havge, ogsaa skulde udvides til Indmarken, maa det iagttages, at Bestemmelserne saaledes modificeres, at de ej blive til Hinder for, at een overdrager et Jordstykke, som ligger ubekvemt for ham, til en anden, for hvem det har en bekvemmere Beliggenhed. Hvorfor en udenbys Ejer ikke maatte tage uden en vis Del af sin Leje i Uld, Lam osv., indses ikke; hvorvidt en Ejer mere eller mindre vil vise Omhu for Røgtningen af de Faar, hvoraf han, som det hele Bygdelag, nyder Indtægt, maa være hans egen Sag. Men det vil i alt Fald være fornødent, inden videre foretages, at høre Rentekammeret, der maa formodes med mere Sagkundskab at kunne bedömme Jordbrugets Interesser paa Færø, og derfor sandsynligvis i det hele vil kunne göre nærmere Forslag til de Bestemmelser, som mulig i Anledning af de indkomne Forslag maatte være at anbefale.

1. Januar 1837.

Ørsted.

Jeg maa for mit Vedkommende ganske referere mig til Hr. Konferensraad Ørsteds ovenstaaende Bemærkninger mod Amtmand Tillisch's Forslag og er saaledes enig i, at Rentekammeret i Henhold hertil høres nærmere.

9. Marts 1837.

M. Lange.

Hermed enig.

1. April 1837.

Lassen.

Ligeledes. Efter de almindelige Bestemmelser, som Forslaget indeholder, er det dog nok Meningen, at disse skulle gives saavel med Hensyn til Indmarks- som Udmarksjorderne, men klart er det ingenlunde. Under en anden for nogle Aar siden

cirkulerende Sag indeholdtes Oplysning om, hvorledes paa Færø en afdøds Efterladenskaber i Almindelighed deltes imellem Arvinger in natura uden Realisation; maaske denne Sag kunde efterses.

23. Marts 1837.

Bentzen.

Ligeledes. Dog mener jeg, efter hvad Amtmanden Side 5 har anført, at det ikkun er Udmarkerne, som Forslaget angaar.

30. Marts 1837.

Hansen.

Enig med, at man ved at tilstille Rentekammeret samtlige Sagens Dokumenter og ved at meddele samme de af Generalprokurören gjorte Bemærkninger og opkastede Tvivl anmoder det om dets Betænkning og Forslag angaaende, hvilke Lovbestemmelser der efter sammes Anskuelse i de omhandlede Henseender maatte være tilraadelige.

22. April 1837.

Stemann.

Bilag 7.

Skrivelse af 18. September 1838 fra Amtmanden over Færøerne til Rentekammeret.

Det höje Kollegium har ved meget ærede Skrivelse af 14. Juli d. A. befalet mig, til nærmere Oplysning om den til et Bygdelag paa Færøerne hørende Havge eller Udmark, at lade forfatte en Tegning over en saadan Havge, hvorpaa bör antydes:

de Parter, hvori Havgen er inddelt,
den Skyld, hvortil hver af disse Parter er ansat, og
Lodsejernes Antal i Havgeparterne,

hvorhos det behageligst er blevet mig paalagt at ytre mig over:

om den Part, enhver Lodsejer har i Havgen, svarer til Störrelsen af hans Bø eller Indmark, og
om en Udstykning af Havgen foranlediger Omdeling af Bøen.

Foreløbig maatte det tillades mig ærbødigst at bemærke, at Aarsagen, hvorfor jeg först nu kan efterkomme den mig tillagte höje Ordre, er, at det har været mig nødvendigt, fra vedkommende Steder, at indhente de Oplysninger, jeg skulde meddele, og disse Data har jeg först nylig selv modtaget. Til de befalede Tegninger, hvis Ufuldkommenhed jeg maa bede gunstigst undskyldt, da jeg selv aldeles ikke kan tegne, og Amtsrevisor Davidsen, af hvem de ere forfærdigede, aldrig har haft Lejlighed til at lære det, har jeg valgt 2 af de mindre Øer, Kunø og Nolsø, fordi man med större Sikkerhed kan give Omridset af en mindre, hel Ø, end af en enkelt Del af en af de större, hvor kun Søkysten med Bestemthed kan angives, og Grænserne imellem de enkelte Havgeparter paa Grund af deres Mængde maa blive usikre. Konturerne af bemeldte Øer ere tagne efter en Kopi af de ved det höje Kollegium beroende Kort over Færøerne (hvilken Kopi Pastor emeritus Hr. Schrøter for flere Aar siden har skaffet sig), fordi Landet derpaa er aflagt efter en saa stor Maalestok, og Fjældene ere tegnede efter det af det kgl. Søkortarkiv udgivne Kort. Grænserne imellem Havgeparterne ere paa selve Stederne opgivne af paalidelige Mænd, og jeg tör saaledes antage, at de herved ærbødigst lagte 2 Kort[1]) ere rigtige, hvor mangelfuld Tegningen i øvrigt kan være.

Kunøen bestaar saaledes af 7 Havgeparter, der tilsammen ere ansatte for en Skyld af $64^1/_2$ Marker Jord, hvoraf 17 Marker ere Hs. Majestæt Kongen tilhørende og besiddes af 10 Lejlændinge, $47^1/_2$ Marker ere derimod Odels- og Ejendomsjord. Det vilde være forbundet med et særdeles besværligt og vidtløftigt Arbejde, dersom det med Bestemthed skulde angives, hvor mange Lodsejere der ere i hver Havgepart paa Kunø, og denne Underretning er ikke at erholde paa anden Maade end ved at tilsige Bymændene i hvert Bygdelag til Møde paa en vis Dag, og sammenligne deres Opgivelser, indtil man faar det rigtige, med Matrikulen overensstemmende Marketal ud. Denne Fremgangsmaade har jeg brugt paa Nolsø, og jeg tör ærbødigst haabe, at det höje Kollegium vil tilgive mig, at jeg, hvad Kunøen angaar, indskrænker mig til at anføre, at der kun findes een Mand, — som dertil ikke er bosiddende paa Øen, — der ejer en hel Mark Jord paa Skard, de øvrige $46^1/_3$ Marker ere delte imellem mangfoldige indenbys og udenbys Ejere, endogsaa indtil Dele, som ere mindre end et Skind eller $^1/_{320}$ Mark Jord.

---

[1]) Hverken Skrivelsen eller de tilhørende Bilag have været at finde.

Som en historisk Mærkelighed ved Kunøs Skyldsætning tillader jeg mig at tilföje, at Kongsjorden oprindelig kun har udgjort $16^1/_2$ Mark, og hele Øen saaledes ikkun 64 Marker Jord, men i det 16de Aarhundrede blev den forøget med $^1/_2$ Mark paa følgende Maade: Lagmand Joen Hejnesen havde en Datter, som imod Faderens Vilje indgik Ægteskab med en Tjenestekarl og derfor blev forvist fra det faderlige Hus. De unge Ægtefolk begave sig til Kunø, hvor det blev dem tilladt at opdyrke en Trø og have saa mange Faar til Græsning i den fælles Havge som $^1/_2$ Marks Besætning; da Lagmanden i Tidens Løb erfarede dette, matrikulerede han Trøen for $^1/_2$ Marks Skyld og meddelte sin Svigersön Fæste paa $^1/_2$ Kongsmark inden- og udengaards, under den Forevending, at, naar Havgen kunde bære $^1/_2$ Marks Besætning over den oprindelige, burde deraf ogsaa svares Leje. Ved denne Handling blev Hans Majestæts Jordegods forøget med en halv Mark, men de 16 Marker Jord, hvoraf Havgeparten „for Norden" i Kunø tilforn bestod, bleve de facto formindskede hver med $^1/_2$ Gylden Jord, da Udbyttet af dem i Eftertiden er uddelt til $^1/_2$ Mark Jord mere end tilforn.

Den höje Fjeldryg, som deler Kunøen i Nord og Syd, ere alle Vegne, i denne Direktion, den naturlige Grænse imellem Havgeparterne. Da den er aldeles gold, blot bedækket med mindre og större Sten, overskride Faarene den ikke.

Øen *Nolsø* bestaar af 2 Havgeparter, hver paa 24 Marker, eller i alt af 48 Marker Jord, hvoraf 13 Marker ere Kongsjord og besiddes af 6 Lejlændinger, de øvrige 35 Marker ere Odels- og Ejendomsjord. Af den Kortet tilföjede Fortegnelse vil det höje Kollegium behageligst erfare, hvorledes Jordegodset paa denne lille Ø er adsplittet imellem udenbys Ejere i alle Landets Sysseler, og det er for at henvende höjsammes Opmærksomhed paa denne Omstændighed, at jeg har anført Lodsejernes Navne og Bopæle, der i øvrigt ikke have nogen Interesse. Af de 35 Marker Ejendomsjord paa Nolsø er der saaledes 11 Marker 10 Gylden $2^3/_4$ Skind, som tilhøre udenbys Ejere; de øvrige 23 Marker 5 Gylden $17^1/_4$ Skind tilhøre Øens Indbyggere, altsaa kun omtrent de to Tredjedele af det private Jordegods; og dog ere Nolsingerne stræbsomme Mennesker, som gribe enhver Lejlighed til at samle Jordegodset og ofte i denne Hensigt betale smaa Parceller langt over deres virkelige Værdi, naar de blot kunne faa dem til Købs. Indmarken paa Nolsø er endnu mere adsplittet end Udmarken, ja, den er saaledes delt, at de fornuftigere af Indbyggerne selv erkende, at den ved at samles i större Parceller med langt större Bekvemmelighed kunde dyrkes; men de kunne, alle Opfordringer og Formaninger uagtet, ikke formaas til at foretage en saadan gennemgribende Forandring, som jeg ej heller formener, at man kan iværksætte, saa længe blot nogle af Lodsejerne modsætte sig den.

Det er öjensynligt, at den nordre Havgepart af Nolsøen er större end den søndre, hvilket formentlig har sin Grund deri, at hele Bygdens Kør, hvad enten Ejerne af dem have deres Udmark i den nordre eller søndre Hælvt, maa om Sommeren græsse i den nordre Havge, da de ellers vilde være alt for langt fra Haanden.

Antallet af Køerne paa Nolsø er 66 Kreaturer, og der udfordres et temmelig stort Areal til at fodre dem. Ligesom den søndre Havges Besiddere og Ejere græsse deres Kør i den nordre Havge, saaledes have den nordre Havges Brugere igen Rettighed til at skære deres Törv i den søndre Havge, hvor hele Bygdelaget Nolsø forsyner sig med Ildebrændsel. Begge Havgerne give i øvrigt omtrent et ligeligt Udbytte af Uld og Slagtelam, som er et Bevis paa, at Delingen er jævn, skönt Parterne ere ulige store.

Jeg skal derefter bestræbe mig for, saa klart som det er mig muligt, at udvikle *Forholdet imellem Bø og Havge* eller Indmark og Udmark.

Ethvert Bygdelag, hvad enten det bestaar af flere Havgeparter eller et stort Havgefællig, bör have en *lige stor Skyldsætning i Indmark og Udmark;* hvor dette ikke er Tilfældet, er det en Urigtighed, som foranlediger Stridigheder imellem Indbyggerne, der ere saa meget mere ubehagelige, da de i Almindelighed ikke kunne afgöres.

En *Havgepart*, den være stor eller liden, er et for sig afrundet Hele, hvoraf ingen yderligere Deling finder Sted, men af hvis Udbytte, Vaaruld og Slagtelam, enhver Lodsejer tager sin Anpart i Forhold til sin Ejendoms Störrelse. I Havgen kan saaledes ingen Lodsejer sige, at hans Mark, Gylden eller Skind Jord ligger paa et bestemt Sted; han kan blot sige sig at eje et bestemt Kvantum Jord i Fælleshavgen, og derefter beregnes hans Udbytte forholdsmæssig.

Bøen, eller Indmarken, kan först deles i 2 store Hoveddele, *den oprindelige Bø*, om i Marketal nöje bör svare til den tilhørende Havges Skyldsætning, og *Tillægsbøen* eller Trøerne, som i den senere Tid ere blevne meget almindelige, bestandigt mere og mere tiltage og ere et glædeligt Bevis paa, at Færøs Jordbund kan lönne sine Dyrkeres möjsommelige Arbejde. Jeg skal her holde mig til den oprindelige Bø, thi Tillægsbøen, skönt den paa flere Steder er lige saa stor som den oprindelige, følger log i Handel og Vandel, i Arv og Delinger, kun som et accessorium med den gamle Bø, som af Oldtiden er skyldsat.

Den oprindelige Bø er dernæst stedse delt i lige saa mange Dele, som der er Lodsejere i Bygden, og som oftest i mange flere. Kongslejlændingernes Bø, eller den saakaldte „Kongsbø", er nemlig i Almindelighed den eneste, hvoraf man finder en eller flere Marker samlede paa et Sted. Ejendomsbøen, som Almuen med eet Ord kalder „Odelsbøen", ligger næsten altid adspredt i meget mindre Dele end en halv Mark eller 8 Gylden Indmark. Aarsagen hertil er Jordegodsets uendelige Udstykning ved Arv, ved hvilken Udstykning Arvetagerne ikke alene se hen til Störrelsen af den delende Jord, men ogsaa til Jordsmonnets Dybde, Beskaffenhed og Beliggenhed for Stormvindens og Sørøgens Paavirkning. Men naar Bøen först engang er udstykket, er det under de nuværende Forhold, da der er en Mængde meget smaa Ejere, saare vanskeligt igen at samle den; det er saa meget vanskeligere, som Udstykningen gaar til det næsten utrolige; saaledes har Johannes Poulsen paa Nolsø, der besidder 3 Marker 5 Gylden $2^1/_3$ Skind Jord i den nordre Havge sammesteds, den dertil hørende Bø beliggende paa over 40 Steder i Indmarken. For nogenlunde at raade Bod herpaa, for at kunne have de Jordlodder, de skulle bearbejde, nær ved deres Boliger, bruge Indbyggerne af samme Bygd meget hyppig at magelægge deres forskellige Parceller af Bøen; men disse Magelæg ere kun et gensidigt Laan til Brug; Bytter for bestandigt, saaledes at de begrunde Ejendomsret, ere yderst sjældne.

Skönt det saaledes, om en Mand endogsaa ejer en halv Mark Jord eller mere i een Havgepart, vil, som ovenanført, være det almindeligste Tilfælde, at hans dertil hørende Indmark ligger paa mange Steder i Bøen, saa skulde jeg dog ærbødigst formene, at det, hvis ingen mindre Parcel end $^1/_2$ Mark Jord blev tilladt, vilde blive betydeligt lettere for Ejerne af slige Jordlodder, ogsaa at samle den dem tilhørende Bø paa en hensigtsmæssig Maade; thi det er netop de meget smaa Ejere, der nu göre enhver Ordning af Jordegodset vanskelig, idet de søge at erhverve enhver, endogsaa nok saa liden, Fordel, og med en ubetvingelig Haardnakkethed holde paa det, som de engang have vidst at sætte sig i Besiddelse af.

I Bøen kan enhver Lodsejer altsaa med Bestemthed paavise, hvor de ham tilhørende Marker, Gylden eller Skind Jord ligge; men der er megen Forskel paa Værdien af de forskellige Gylden Jord i den samme Bø, baade med Hensyn til Störrelsen og Boniteten. Med Hensyn til Störrelsen burde, ceteris paribus, unægtelig den ene Jordgylden i samme Bø ikke være bedre end enhver anden; men en saadan Uliglied er nu engang forlængst opstaaet; Ejeren af en saadan uforholdsmæssig stor eller, som Færingerne udtrykke det, „græsgod" Gylden Jord har engang en uomtvistelig og af alle anerkendt Ejendomsret til den, og det er, som ovenfor ærbødigst er bemærket, en Umulighed at bevirke en Sammenlægning og ligelig Deling af den hele Bø i en given Bygd. Hvorledes saadanne Uligheder have kunnet opstaa, kan jeg kun forklare mig deraf, at der næsten i enhver Bygd, hvori der findes Ejendomsjorder, ogsaa findes udenbys Ejere, som altsaa for Leje maa betro deres Jord til en i Bygden quæstionis bosiddende. Naar nu en saadan Forpagter, som her kaldes Opsidder, har en Gylden af sin egen Jord i Bøen liggende ved Siden af en Gylden, der er ham betroet, er det saare let for ham, hvert Aar, naar han vælter sin egen Bø, at udvide sig lidt paa sin Nabos Bekostning, og saaledes bliver hans Parcel aarligt bedre, medens Naboens i samme Forhold aftager; — der hengaar mange Aar; Sön efter Fader er, gennem flere Generationer, Opsidder for den samme Jord; — og de nærværende Ejere eller Besiddere vide alene, at denne Gylden i Bøen er bedre og större end hin, uden bestemt at kunne angive Grunden dertil, skönt de vel indse, at den her af mig anførte ofte er den sande.

Ved Overdragelsen af Jord veed derfor den, der skal modtage Jorden, hvad Udmarken angaar, alene, i hvilken Havgepart han skal nyde sin Andel pro quota af Udbyttet, men derimod med Bestemthed, hvilken Plet af Indmarken han bliver Ejer af. Da de enkelte Dele af en Bø stedse have særlige Navne, hvilke ere saa meget

forstaaeligere for Indbyggerne, som Bøen paa Grund af Dyrkningsmaaden er delt i lange Bede, der gaa fra Søen op imod Fjældet og her kaldes „Taier“, ere meget ofte i Overdragelses-Dokumenter de Steder, hvor den overdragende Parcel ligger, benævnte, som f. Eks.: „jeg sælger og skøder en Gylden Jord paa Skaale udi Østerø Syssel, beliggende indengaards i Lengatai paa bemeldte Skaale og udengaards i Skaalefjeldet sammesteds.“

Jeg haaber, at det af det her anførte vil fremlyse:

at den Part, enhver Lodsejer har i Havgen, svarer til Störrelsen af hans Bø, eller i det mindste *bör* svare dertil; thi de enkelte Eksempler, der findes paa Bø uden Havge, eller Havge uden Bø, ere Anomalier, som ere opkomne enten ved Bedrageri eller Skødesløshed, og som ikke for Fremtiden ville kunne finde Sted, da det stedse nöje paaagtes, at Bø og Havge sælges eller paa anden Maade overdrages i Samfund, som de bör; — samt

at Delingen af een Havgepart i flere ikke i nogen Henseende har Indflydelse paa Bøen, hvor enhver beholder de Stykker, han engang ejer eller bruger, og blot i Forhold til sin Ejendom tager sit Udbytte i den Havgepart, som ved Valg eller Lodkastning er tilfaldet ham.

Bilag 8.

Angaaende en foreløbig Foranstaltning til Ordningen af de færøske Landboforhold.

Allerunderdanigst Forestilling.

Af den angaaende de grönlandske og færøske Handelsanliggender i sin Tid allernaadigst anordnede Kommission[1]) blev blandt andet andraget paa, at der, selv under Forudsætning af det færøske Handels-Monopols Vedbliven, maatte af det offentlige træffes Foranstaltninger til at se det paa Færøerne værende skadelige Jordfællesskab ophævet. Denne Sag havde allerede dengang i længere Tid været Genstand for Rentekammerets Opmærksomhed, og det blev derfor i Kollegiets allerunderdanigste Forestilling i Anledning af bemeldte Kommissions Forslag om Frigivelsen af den færøske Handel bemærket, at Kammeret, efter det Kendskab, samme havde til Jorddelingen og Jordbruget paa Færø, ikke kunde andet end være af den Formening, at en med Sagkyndighed og efter de lokale Forhold udført Jordudskiftning vilde være af særdeles stor Interesse for Landet, og at Sagen, hvad enten Handelen frigaves eller ikke, vilde være at fremme, saa snart det kunde lykkes at formaa en i saa Henseende duelig Mand til at paatage sig Ledelsen og Udførelsen af dette overordentlig vanskelige Arbejde. En saadan Mand tro vi nu at have fundet, idet Landmaaler A. V. Nyholm har erklæret sig villig til, under visse Vilkaar, at overtage bemeldte Hverv. Han besidder, saa vidt os bekendt, de Egenskaber, Sindighed og Retskaffenhed, der i Særdeleshed i nærværende Tilfælde ere aldeles nødvendige, for at han kan virke med Held; han har derhos bedste Karakter til Landmaaler-Eksamen, og han har udført en Prøve-Nivellering, som ellers ikke fordres til denne Eksamen, for hvilken Prøve han ligeledes er tildelt bedste Karakter; og for sin praktiske Duelighed har han af Landinspektør Wegge erholdt et meget fortrinligt Vidnesbyrd.

Men skönt der vel altsaa ikke kan være Tvivl om, at denne for Færingerne særdeles vigtige Sag, og hvad i øvrigt dermed staar i Forbindelse, jo nu bör bringes i

---

[1]) Denne (allerede tidligere med Hensyn til de grönlandske Handelsanliggender nedsatte) Kommission fik ved kgl. Resolution 14. April 1840 Ekstensions-Kommissorium til tillige at afgive Betænkning om Spörgsmaalet om Frigivelse af den færøske Handel (hvilket Spörgsmaal var blevet rejst ved et af det københavnske Grosserer-Societets Komité indgivet Andragende om de Midler, der ansaas tjenlige til at fremme Københavns Handel). Kommissionen afgav Betænkning den 25. April 1842 og foreslog enstemmig deri bl. a., at den færøske Handel skulde frigives. Direktionen for Statsgælden og den synkende Fond fraraadede imidlertid (Skrivelse af 26. November 1842) Kommissionens Forslag; og af samme Mening var Rentekammeret (der ved Forestilling af 14. Maj 1844 forelagde Sagen for Kongen). Ved kgl. Resolution af 15. Maj 1844 blev i Overensstemmelse hermed fastsat: »Vi finde Os for Tiden ikke anledigede til at befale nogen Forandring i, at den færøske Handel og Forsyning drives for kongelig Regning, men Vi ville, at Kammeret, efter at have indhentet alle dertil sigtende Oplysninger, nedlægger allerunderdanigst Forestilling betræffende, om og under hvilke Vilkaar den færøske Handel kunde frigives for de danske handlende, med særdeles Hensyn til Færingernes Bedste«. — Kommissionens Betænkning har ifølge Forestillingen af 14. Maj 1844 været vedlagt denne, men findes ikke vedhæftet den i Forestillings-Protokollen (Forestillingen har en Blyants-Paategning om, at »Bilagene mangle«). Forestillingen indeholder et kort Referat af Kommissionens Betænkning og Forslag.

Gang, vil det dog af Mangel paa Undersøgelser og derpaa grundede Forslag af sagkyndige Mænd ikke være muligt straks at foreskrive de Regler, efter hvilke dette bör ske. Af de Efterretninger, som om Hovedspörgsmaalet her haves, ses det saaledes vel, at man ved uhensigtsmæssige Delinger af Indmarkerne paa Selvejergodset har bragt det dertil, at der meget ofte haves saare liden eller ingen Nytte af Jorden; men hvorledes saadanne Udstykninger bör standses, og om det allerede derved bevirkede uheldige Forhold kan og bör rettes ved en almindelig Udskiftning og Magelægning af alt Selvejer- og Fæstegods, eller paa hvilken anden Maade, kan nu ikke vides. Det er ligeledes Kammeret bekendt, at skönt der til de fleste Bygder paa Færø, foruden den oprindelige Indmark, hører et större eller mindre Areal, som Tid efter anden er indtaget fra Udmarken til Dyrkning og Græsgang, findes dog endnu langt betydeligere Strækninger, som kunne anvendes til samme Brug, men uden at saadant er paatænkt i nogen mærkelig Grad, uagtet det er sandsynligt, at man, ved paa denne Maade at kunne samle betydeligere Forraad af Hø, maatte blandt andet blive sat i Stand til at drage en sikrere og större Fordel af den for Landet særdeles vigtige Faareavl. Ved den nysnævnte yderligere Indtagning af dyrkbar Jord kunde det maaske tillige opnaas, at flere större og mindre Jordbrug for Husmænd, Haandværks- og Arbejdsfolk samt Bygge- og Havepladser for Fiskere bleve udlagte, og det kunde da desuden ventes, at den Sammenblanding af Næringsvejene, som har bevirket, at hidtil næsten ingen Næringsvej bliver dreven til nogen Fuldkommenhed, efterhaanden vilde forsvinde, ligesom ogsaa, at den Mangel paa Arbejdskraft, som nu ofte skal føles paa Landet, Tid efter anden vilde ophøre. Men om alt dette maatte imidlertid, förend videre foretages, nærmere Oplysning og Forslag söges tilvejebragt.

En anden Sag af Vigtighed for Færingerne og det færøske Jordbrug vilde, som herhen hørende, formentligen ogsaa ved denne Lejlighed være at tage under Overvejelse, nemlig: om det kongelige Jordegods paa Færø, som nu er bortfæstet, fremdeles skal forblive i denne Stilling, eller om det bör söges afhændet til Arvefæste eller Ejendom. Omtrent det halve af alt Jordegods paa Færø ejes af Deres Majestæt, og det er bortfæstet mod meget lave Afgifter eller i alt Fald saadanne, som ikke svare til Ejendommenes Provenu eller til deres nuværende Salgsværdi. Paa Grund af det eksisterende Forbud mod Udstykning af det kongelige Jordegods bestaar dette i Almindelighed af större Jordbrug og har altsaa ikke været underkastet de uheldige Forhold, som en uindskrænket Udstyknings-Frihed har medført for det private Jordegods; men skönt Jordbruget saaledes kan antages at være bedre paa hint end paa dette Gods, staar endnu meget tilbage at ønske i saa Henseende, og det vil næppe kunne omtvivles, at jo Afhændelse til Ejendom eller Arvefæste, i Forbindelse med en Bestemmelse om passende Regler for Jorders Udstykning og andre til Landbrugets Fremme hensigtsmæssige Foranstaltninger, vilde hæve Jordbruget ogsaa paa dette Gods, og altsaa blive fordelagtig saavel for den kongelige Kasse som for Landet i det hele.

Hvad angaar Bekostningen ved det her omhandlede Foretagende, — der formentligen vil være at afholde af den færøske Handelskasse, hvori næsten alle Indtægter af Færø indflyde, — da er det vistnok ikke muligt om Störrelsen af samme nu at kunne danne sig noget Begreb, fornemmelig fordi det ej kan vides, af hvor stort Omfang Forretningerne ville blive, navnlig i Henseende til Opmaaling og Bonitering af Jorderne. Maaske kunde endog saadanne Hindringer møde, at man maa lade sig nöje med blot at se enkelte Forbedringer iværksatte. Vi skulde derfor blot tillade os desangaaende her foreløbigen at bemærke, at Landmaaler Nyholm har andraget paa at erholde en fast aarlig Godtgörelse af 800 Rbdl. i den Tid, hans Arbejde behøves paa Færø, og efter den Tid et lige Beløb i Vartpenge, indtil ham gives anden Fortjeneste eller fast Embeds-Ansættelse; desuden fri Befordring paa hans Rejser i Landet, samt Lönning til de Assistenter, han maatte behøve ved sine Forretninger, og endeligen en passende Pengesum til Husleje og Ildebrændsel.

I Henhold til, hvad ovenfor er berört, maa Rentekammeret imidlertid være af den Formening, at der for Öjeblikket i forommeldte Henseende ikkun kan göres et foreløbigt Skridt, hvilket maatte lede til at fremskaffe de til Sagens Bedömmelse fornødne Oplysninger og Forslag, hvorefter först endelig Bestemmelse skulde tages. Man har saaledes tænkt sig, at Landmaaler Nyholm kunde for det förste engageres paa eet Aar imod den af ham foreslaaede Penge-Godtgörelse, foruden fri Befordring paa hans Rejser og en passende Husleje- og Brændselshjælp, og at det maatte overdrages

til ham i næste Sommer at berejse Færøerne, først og fremmest i den Hensigt at göre sig bekendt med de lokale og andre Forholde, som maatte være af Interesse for ham til det omhandlede Öjemed. Til samme Tid kunde Amtmanden over Færøerne, ved at underrettes herom saavel som om Planen i det hele, tillige anmodes om at foranledige, at der, til den Tid Nyholm kan have tilendebragt sin Rejse, sammentræder en Kommission for, i Forening med sidstnævnte, at tage under Overvejelse samtlige til Sagen hørende Genstande og derefter at afgive motiverede og fuldstændige Forslag derom. Denne Kommission formenes at kunne, foruden Landmaaler Nyholm, bestaa af Landfogden og Sorenskriveren, og den skulde være forpligtet til at tilkalde tvende Mænd i hvert Syssel, som Amtmanden paa den hensigtsmæssigste Maade kunde foranstalte valgte af Sysselets Beboere, modtage deres Ytringer over de Resultater, hvortil Kommissionen maatte komme, og i sin Tid lade disse Mænds Ytringer ledsage Kommissionens Forslag. Kommissionen kunde i øvrigt anmodes om i Særdeleshed at henvende sin Opmærksomhed paa de ovenfor antydede Punkter, og dens Forslag maatte afgives til Amtmanden for med hans Betænkning at forelægges Rentekammeret.

Næst at bemærke, at vi om Sagen have brevvekslet med Direktionen for Statsgælden og den synkende Fond, og at samme har erklæret at være aldeles enig i alt, hvad saaledes er foreslaaet, tillade vi os i dybeste Underdanighed at indstille til Deres Majestæts allerhöjeste Resolution: at Rentekammeret allernaadigst maa bemyndiges til, paa den i nærværende Forestilling allerunderdanigst antydede Maade, at træffe den for nødvendig ansete foreløbige Foranstaltning, sigtende til en paafølgende Ordning af de færøske Landboforhold.

Rentekammeret, den 16. December 1845.

A. W. Moltke. C. Moltke. I. J. Unsgaard. P. G. Bang.

Br. Pjetursson,
Fm.

Paa foranstaaende Forestilling blev den 17. December 1845 afgivet følgende kgl. Resolution: „Vi bemyndige allernaadigst Vort Rentekammer til, paa indbemeldte Maade, at træffe den for nødvendig ansete Foranstaltning, sigtende til en paafølgende Ordning af de færøske Landboforhold."

Bilag 9.

Skrivelse af 19. September 1846 fra Amtmanden over Færøerne til Rentekammeret.

I sidstafvigte Maj Maaned kom Landmaaler A. V. Nyholm her til Øerne. Han begyndte straks at berejse Landet for at forberede sig til Udførelsen af de ham ifølge allerhöjeste Resolution af 17. December f. A. paaliggende Pligter, og har saaledes efterhaanden undersøgt den störste Del af Norderø, Østerø, Strömø og Vaagø Sysler. Foruden den Besværlighed, som Rejser paa Færøerne stedse have i Medfør, have Vejrforholdene i denne Sommer vedblivende været yderst ugunstige, idet næsten hver Dag har bragt Regn og Kulde. De gentagne Forkølelser, som Landmaaler Nyholm ikke kunde undgaa paa sine Rejser, bevirkede, omtrent i Begyndelsen af f. M., en nervøs Feber, som antog en mere og mere alvorlig Karakter, tilsidst ogsaa angreb Brystet paa en höjst foruroligende Maade og i Gaar endte denne unge Mands Liv.

Det er med den sandeste Beklagelse, at jeg ærbødigst indberetter dette sörgelige Dødsfald til det höje Kollegium, saavel med Hensyn til den afdødes Personlighed som med Hensyn til den for Færøerne saa vigtige Sag, hvilken han med Kraft og Alvor havde paabegyndt, og som saaledes vil, i det mindste for Tiden, blive standset.

Bilag 10.

Skrivelse af 23. August 1849 fra Amtmanden over Færøerne til Indenrigsministeriet.

Under 17. Januar 1846 har det forhenværende Kgl. Rentekammer kommuniceret Amtet en af Hs. Maj. Kongen under 17. December 1845 afgiven allerhöjeste Resolution, hvorved det paa Rentekammerets derom nedlagte allerunderdanigste Forestilling allernaadigst tillodes, at en Landmaaler maatte engageres foreløbig paa 1 Aar til at foretage de nødvendige foreløbige Foranstaltninger, som maatte gaa forud for den saa længe ønskede Ordning af Landboforholdene her paa Landet. I Overensstemmelse med denne allerhöjeste Resolution engagerede derefter Rentekammeret Landmaaler A. V. Nyholm til at berejse Landet, först og fremmest for at göre sig bekendt med de lokale og andre Forhold, som maatte være af Interesse for ham at være bekendt med, for senere at sammentræde med en Kommission, fra hvilken Forslag til Landboforholdenes Ordning her paa Landet skulde udgaa. Landmaaler Nyholm ankom hertil i Foraaret 1846, men desværre döde han Eftersommeren samme Aar, og hele Sagen har siden den Tid været stillet i Bero.

Dersom Landbovæsenet her paa Landet skal kunne ventes bragt i Orden, og dersom Landets Opdyrkning skal kunne bringes til det Resultat, hvortil den kan bringes, er det uundgaaelig nødvendigt, at det saa fordærvelige Jordfællesskab ophæves, og at, for at dette skal kunne ske, Landets Jorder blive opmaalte og udskiftede. Ligesom Ønsket om at se dette iværksat er almindeligt blandt Færingerne, saaledes er ogsaa Trangen dertil dybt følt. Saaledes som Forholdene nu ere, möder den driftige og flittige Jordbruger stadig Hindringer, naar han vil paa den hensigtsmæssigste Maade benytte sine Trøer og Udmarker; den arbejdsføre og stræbsomme Mand möder uovervindelige Vanskeligheder, naar han vil erhverve sig nogen Jord til Dyrkning; og betydelige Strækninger af brugbar og opdyrkelig Jord ligge derfor uopdyrkede og öde. Alle saavel Embedsmænd som Indbyggere ere deri enige, at, saa længe Forholdene forblive, som de nu ere, vil Agerbruget ikke kunne hæve sig over det meget middelmaadige Standpunkt, hvorpaa det befinder sig, og at det derfor var i höjeste Grad ønskeligt, om man snarest muligt maatte se Forholdene forandrede. Paa Grund heraf vover jeg for det höje Ministerium ærbødigst at andrage paa, at den ved den allerhöjeste Resolution af 17. December 1845 approberede Plan, som ved Landmaaler Nyholms Död synes at være stillet i Bero, igen maatte vorde iværksat, og at der til næste Foraar maatte vorde antagen og opsendt en duelig Landmaaler, som kunde fortsætte det af Nyholm paabegyndte Arbejde.

Bilag 11.

Skrivelse af 20. Maj 1851 fra Indenrigsministeriet til Amtmanden over Færøerne.

Ifølge en af Folketinget den 24. Marts sidstleden fattet Beslutning er vedlagte af Rigsdagsmanden for Holbæk Amts 1ste Valgkreds indbragte Andragende fra Pastor Schrøter, Handelsforvalter Nolsøe m. fl. paa Færøerne om en Foranstaltning til at sikre Besiddelsen af indhegnede eller indhegnende Jordstykker, overensstemmende med Grundlovens § 68 blevet henvist til undertegnede Ministerium.

Dette Andragende gaar ud paa, at det maa blive fastsat ved Lov, *dels* at alt det Jordareal, der uden Hinder for Faare- og Kvægavlen kan indtages til Opdyrkning paa Færøerne, ved dertil udnævnte kyndige Mænd maa udvises og overlades dem, der ønske at indhegne og opdyrke samme, *dels* at saavel de allerede indhegnede og opdyrkede Jordstykker som de, der indhegnes for Fremtiden, maa overdrages vedkommende Bruger til fuldkommen Ejendom, imod derfor at erlægge Værdien af de ommeldte Stykker i deres uopdyrkede Tilstand.

Idet Ministeriet, næst at henvise til de om Sagen i Folketinget stedfundne Forhandlinger, hvilke indeholdes i de hermed følgende Numere af Rigsdagstidenden, tjenstligen skulde udbede sig Hr. Amtmandens Ytringer og Forslag angaaende Sagens Ordning i det hele, efter forud indhentet Erklæring fra Landfogden og, om fornødent, andre lokalkyndige Mænd, behageligen meddelte, skulde jeg lige tjenstligen henstille, om ikke, for saa vidt den fremtidige Opdyrkelse af Jordstykker paa Færøerne angaar, de i den herved lagte Forordning 15. April 1776 om Nybyggere paa Island givne Bestemmelser kunne tjene til Vejledning ved Sagens Ordning, selvfølgelig med de nærmere Modifikationer, som de lokale Forhold maatte göre nødvendige. Med Hensyn til de allerede opdyrkede Jordstykker, da vilde det vistnok ogsaa være det ønskeligste, om samme efterhaanden kunde gaa over til at blive Besidderens Ejendom saavel paa Kongsgodset som paa det private Odelsgods mod en billig Erstatning til vedkommende Fæster eller Odelsmand. Navnlig forventes dette at kunne uden synderlig Vanskelighed lade sig udføre med Hensyn til Trøerne ved Thorshavn i Henhold til de ved allerhöjeste Resolution af 30. Marts 1831 om dette Forhold givne særlige Bestemmelser.

Hvad endelig de til Gaarden Aalekær hørende Trøer angaar, da har Hr. Amtmanden allerede under 12. Marts d. A. derom til Ministeriet afgivet et motiveret Forslag, der gaar ud paa, at störste Delen af bemeldte Trøer maa overlades de nuværende Besiddere i Arvefæste, imod at de derfor betale en Købesum af $^3/_5$ af Trøernes Værdi og derhos en aarlig Arvefæsteafgift af 32 Skilling pr. Td. Land, samt en Rekognition af 1 Rbd. ved hver Forandring af Ejer.

Da denne Sag formentlig ikke bör afgöres isoleret, og Ministeriet i alt Fald maa anse det rettest, forinden at oppebie Hr. Amtmandens Forslag om Sagens Ordning i det hele, har jeg troet at burde henstille til Deres nærmere Overvejelse, om det ikke, i Henhold til det ovenfor bemærkede og navnlig de Anskuelser, som i saa Henseende have gjort sig gældende paa Rigsdagen, maatte være mere principmæssigt, at ogsaa de nysnævnte Trøbesiddere kunde erhverve Ejendom paa deres respektive Trøer. I øvrigt forventer Ministeriet, at Hr. Amtmanden vil lade Dem være det magtpaaliggende at fremme denne Sag saaledes, at Resultatet kan blive den næste Gang sammentrædende Rigsdag forelagt.

Bilag 12.

Skrivelse af 25. September 1851 fra Amtmanden over Færøerne til Indenrigsministeriet.

Med gunstig Skrivelse af 20. Maj sidstleden har det höje Ministerium tilsendt mig et af Rigsdagsmanden for Holbæk Amts 1ste Valgkreds til Rigsdagen indbragt Andragende fra Pastor emeritus Schrøter, Pensionist Nolsøe m. fl., Opdyrkningsvæsenet her paa Øerne betræffende.

Over dette Andragende har det höje Ministerium paalagt mig at afgive min Betænkning samt, efter forud indhentet Erklæring fra Landfogden og om muligt fra andre lokalkyndige Mænd, at forelægge Ministeriet Forslag om Sagens Ordning i det hele.

Til Opfyldelse af denne det höje Ministeriums gunstige Ordre skal jeg ærbødigst tillade mig at ytre følgende:

Det Andragende, som har været under Forhandling i Rigsdagen, angaar egentlig 3 forskellige (skönt med hinanden til Dels i Forbindelse staaende) Punkter, nemlig:

1) at det maa blive fastsat ved Lov, at alt det Jordegods paa Færøerne, som uden Hinder for Faare- og Kvægavlen kan indtages til Opdyrkning, maa udvises og overlades dem, der ønske at indhegne og opdyrke samme;
2) at saavel de allerede indhegnede og opdyrkede Jordstykker, og navnlig Trøerne om Thorshavn, som de, der indhegnes for Fremtiden, maa overdrages vedkommende Bruger til fuldkommen Ejendom, imod derfor at erlægge Værdien af de omhandlede Stykker i deres uopdyrkede Tilstand;
3) at Husmand og Aftægtsmand Jacob Johannesen Trollenæs maa forhjælpes til et Stykke Jord, som henhører til min Embedsgaard Aalekær.

Jeg skal ærbødigst tillade mig at udtale mig over hver af disse tre Poster for sig.

I. Hvad den förste Post angaar, da er det noksom bekendt, at Regeringen i Erkendelse af, at Færøerne kunne, naar de vare tilbørlig opdyrkede, föde en langt större Folkemængde, end det selv nu er Tilfældet, allerede siden omtrent 100 Aar paa forskellige Maader har forsøgt at opmuntre Indbyggerne til at lægge Vind paa at opdyrke alt det Jordsmon, som egnede sig til Opdyrkning.

Man ser saaledes, at det i Aaret 1760 har været paatænkt her paa Øerne at faa oprettet et saakaldet økonomisk Selskab, hvis Formaal blandt andet skulde være at have Tilsyn med Agerdyrkningsvæsenets Opkomst og Fremgang.

I Aaret 1777 forsøgte Regeringen ved en almindelig Lov at fremkalde en forøget Opdyrkning; en af de Aarsager, som man antog for at have medvirket til Agerdyrkningsvæsenets Forfald, var Mangel paa Tjenestefolk, og man søgte nu, ved at tilholde unge Folk at tage fast Tjeneste, at hæve dette Onde, ligesom man ved Løfter og Opmuntringer vilde fremkalde en forøget Opdyrkning.

Da Regeringen snart kom til Erkendelse af, at det Løfte, som ved bemeldte Fdg.s 8de Paragraf var givet, nemlig at unge arbejdslystne og arbejdsdygtige Folk skulde faa anvist Jord til Opdyrkning, ikke kunde opfyldes, uden at man paa en vilkaarlig Maade vilde göre Indgreb i Beboernes Ejendomsrettigheder, ligesom at en saa-

dan Begunstigelse ikke kunde være de vedkommende til noget Gavn, medmindre Regeringen tillige vilde give dem Pengeunderstøttelse til deres Etablering, blev der ved allerhöjeste Reskript af 7. Juni 1780, hvoraf en Genpart vil findes ved Landfogdens medfølgende Erklæring, beordret en Kommission nedsat her paa Øerne for at undersøge og göre Forslag om, hvorledes fattige nygifte Folk kunde nyde Understøttelse og blive forhjulpne til Jordbrug. Omtrent samtidig hermed, nemlig under 10. April 1780, emanerede der en allerhöjeste Resolution, der havde til Hensigt ved udlovede Præmier at virke til, at Beboerne skulde lægge mere Vind paa Kornavl og Jorddyrkning. Blandt andet blev det tillige ved denne allerhöjeste Resolution, hvoraf jeg tillader mig at vedlægge en Genpart, under § 2 bestemt, at N. L. 3—15 samt Fdg. 29. April 1752 skulde udstrækkes til Færø, efter at först alle de Poster, som kunde passe sig paa Færø, ved Lagmanden og Landfogden vare blevne ekstraherede.

Da Norske Lov allerede dengang var gældende Lov her, kunde det synes, som om denne Bestemmelse var overflødig; jeg har vel erfaret, at en Ekstrakt som den paabudne er bleven forfattet og under 3. August 1782 gennem Sjællands Stiftamtmandskab tilstillet det kongelige Rentekammer; men senere er der, saa vidt mig bekendt, intet foretaget ved den Sag. Den ved det allerhöjeste Reskript af 7. Juni 1780 anordnede Kommission fik, saa vidt jeg har kunnet erfare, aldrig sit Arbejde færdigt; i det mindste har jeg i de Brudstykker af et Arkiv, som findes ved Amtskontoret, ikke kunnet finde noget Spor til, at noget Forslag fra bemeldte Kommission har været indsendt. Det i 1760 paatænkte økonomiske Selskab traadte heller ingen Sinde i Virksomhed. Om de ved Resol. af 10. April 1780 befalede Opmuntringer nogen Sinde ere blevne Beboerne til Del, er mig ubekendt; men om end saa var, saa tror jeg dog ikke, at de have frembragt noget Resultat.

Som man, af hvad jeg her har tilladt mig ærbødigst at anføre, gunstigen vil erfare, har Regeringen, navnlig i Slutningen af forrige Aarhundrede, vist megen Interesse for at fremme Agerdyrkningsvæsenet og Opdyrkning af uopdyrket Jord her paa Færøerne.

At Regeringens Bestræbelser dengang ikke førte til noget Resultat, hidrörte uden Tvivl dels derfra, at der ikke var nogen egentlig Trang til at foretage nye Opdyrkninger, naar kun de gamle Bøer tilbørlig bleve benyttede og dyrkede, dels derfra, at Regeringen i Danmark var ukendt med de herværende Forhold, og at Autoriteterne her ikke kunde blive enige om, hvorledes Sagen burde ordnes. Færøernes Folkemængde er imidlertid i de sidst forløbne halvhundrede Aar betydelig tiltaget; som Følge heraf er ogsaa Trangen til Forøgelse af Næringsvejene vokset.

I Løbet af dette Aarhundrede og navnlig i Aarene efter 1810 og 11, da Danmarks Krigstilstand gjorde Øernes Forsyning med Korn fra Danmark saa mislig og tvivlsom, have Færingerne med större Iver end tidligere lagt Vind paa at dyrke Jorden. Næsten til enhver Bygd er Bøen eller Indmarken bleven forstörret, dels af Kongsbønderne og Odelsejerne, dels af talrige Husmandsfamilier.

Opdyrkningen er hidtil foretaget efter fælles Overenskomst, saaledes, at naar en Medejer i en fælles Havge har troet, at det kunde være til haus Fordel at indtage noget af Havgen til Dyrkning, have de andre Medejere tilladt det, mod at forbeholde dem Ret til et lignende Foretagende, eller samtlige Ejere have foretaget Opdyrkningen i Forening mod derefter at dele Udbyttet. For saa vidt Opdyrkningen er foretaget af Husmænd, har den enten fundet Sted paa en af de ommeldte Medejeres Anpart, eller samtlige Medejere have tilladt Husmanden Opdyrkningen i den fælles Havge, stundom mod en Afgift i Penge eller Varer, men i Regelen mod at svare en bestemt aarlig Afgift af Hø til Bedste for samtlige Medejere. Al Opdyrkning er saaledes foretaget uden nogen bestemt Regel, og uden at der har eksisteret nogen Lovbestemmelse, hvorefter den, naar en enkelt Lodsejer modsatte sig den, da kunde fremtvinges.

Efterhaanden som Opdyrkningen er tiltaget, har man mere og mere lært at erkende, at det Arbejde og den Bekostning, som bliver anvendt paa Jordens Dyrkning, rigelig lönner sig. Men eftersom paa Grund heraf Attraaen efter at indtage Jord til Dyrkning er vokset, have ogsaa Vanskelighederne ved at tilvejebringe Overenskomster mellem Besidderne af de til Opdyrkning bekvemme Steder formeret sig.

De her hidtilværende Amtmænd have alle viist levende Interesse for at fremme en Sag, der vil være af overordentlig Vigtighed for Færøernes Opkomst og af en absolut Nødvendighed for den tiltagende Folkemængde. Ved deres Bestræbelser er der ogsaa i Løbet af de sidste 30 Aar indtaget betydelige Jordstrækninger til Opdyrk-

ning, og flere Nybyggerpladser, saasom Skopen paa Sandø, Slettenæs paa Vaagø og Hvidenæs paa Strömø, ere blevne etablerede.

Da her, som anført, ikke eksisterer nogen Lov, i Kraft af hvilken uopdyrket Jord kan mod Ejerens eller Besidderens Vilje overdrages andre til Opdyrkning, have Amtmændenes Bestræbelser alene kunnet gaa ud paa, ved at tilvejebringe mindelige Overenskomster, at aabne Adgang til Opdyrkning; kun med Hensyn til det kongelige Fæstegods har man kunnet virke mere uafhængigt, eftersom det er blevet indført i alle siden 1846 udfærdigede Fæstebreve, at det beror paa Godsadministrationen at tage Bestemmelse om, hvorvidt Bosteder skulle etableres paa Kongsgodset eller ej.

Ikkun i eet Tilfælde har Godsadministrationen, saa vidt mig bekendt, gjort Anvendelse af Bestemmelsen i Norske Lovs 3—15—2, nemlig da Handelsetablissementet ved Tveraa paa Suderø skulde anlægges, idet man dengang i en Havge, hvori saavel Kongs- som Odelsbønder vare lodtagne, lod af den fælles Havge udlægge til Etablissementet saa meget, som der af Havgen kunde tilkomme paa Statens Anpart til at opdyrke.

De Opdyrkninger, som hidtil ere foretagne her paa Landet, kunne henføres til to Slags, nemlig *enten* saadanne, hvorved den gamle, til vedkommende Bygd hørende Bø udvidedes ved, at enkelte Stykker af den til Bøen stødende Havge indgærdedes og opdyrkedes, saa at den gamle Bø derved i Virkeligheden er bleven forstörret, omend de nyopdyrkede Stykker (Trøer) ligge indenfor deres eget Gærde — *eller* ved, at nye Pladser i Havgen ere indtagne til Opdyrkning og Beboelse af Nybyggere. Den förstnævnte Art Opdyrkning, som stundom har været forbunden med Opdyrkerens Bosættelse paa det opdyrkede, er den hyppigst stedfindende, og da Opdyrkeren som oftest, omend kun for en liden Del, tillige er Medejer i den oprindelige Bø og den fælles Havge, og følgelig ikke er henvist til blot at leve af det nyopdyrkede Jordstykke, have disse Opdyrkninger ogsaa hidtil haft det bedste Resultat. Bosættelser paa Nybyggerpladser have derimod hidtil ikke vist sig ønskværdige. Nybyggerne have været fattige Folk, der næppe have ejet saa meget, at de kunde faa en Hytte opført og Jorden indhegnet; da Jorden, for at kunne give noget af sig, maa behandles bedre, end Nybyggerne have været i Stand til, har disses Jorddyrkning kun ydet et ringe Bidrag til deres Livsophold, hvilket de fornemmelig have maattet søge at erhverve ved Fiskeri. Men da dette ofte i kortere eller længere Tid ad Gangen kan slaa fejl, ere Beboerne af Nybyggerpladserne, navnlig paa de nævnte Pladser Slettenæs og Hvidenæs, yderlig fattige, saa at de i Regelen maa underholdes af Fattigkassen om Vinteren.

De Midler, hvorved Regeringen henimod Slutningen af det forrige Aarhundrede søgte at fremme Opdyrkningen her paa Øerne, have, saaledes som jeg ærbødigst har tilladt mig at anføre, ikke ledet til noget synderligt Resultat. Færøernes Historie frembyder Eksempler i Mængde paa, at det sjælden lykkes ved kunstige Midler at ville indvirke paa Borgernes Virksomhed eller at ville lede denne hen i nogen bestemt speciel Retning. Efter min Formening bör Regeringen indskrænke sig til at fjerne de Hindringer, som de ældre Love og Fortidens Bestemmelser lægge i Vejen for Borgernes frie Virksomhed, og derefter overlade det til Beboerne selv at handle, som det maatte forekomme dem fordelagtigst.

De Omstændigheder, som efter min Anskuelse hidtil have lagt *de störste Hindringer* i Vejen *for Agerdyrkningsvæsenets Opkomst og Fremgang* her paa Øerne — thi Jordbruget her er endnu i sin Barndom —, ere: a) Monopolhandelen, b) den uindskrænkede Udstykningsfrihed, som her er tilladt, og c) Fællesskabet.

ad a. Paa Grund af *Monopolhandelen* have Færingerne i Aarhundreder saa at sige været afskaarne fra al Forbindelse med den øvrige Verden og ere desaarsag forblevne uberörte af de i andre Lande i Europa gjorte Fremskridt i Agerkulturen. Om endog enkelte Færinger have nu og da været nede i Danmark, har dog Kærnen af Befolkningen, Massen af Bønderne, aldrig set eller lært anden Maade at behandle Jorden paa end den, de have lært af deres Fædre. Den hos et isoleret Folkefærd i Almindelighed stedfindende Tilböjelighed til at holde fast ved alt gammelt og nedarvet, og til at anse sig for fuldkomnere og klogere end de fleste andre Mennesker, findes derfor naturligvis ogsaa her i höj Grad. Man bruger endnu de samme Redskaber, dyrker Jorden paa samme Maade, som man gjorde for 100 Aar siden. Regeringen har rigtignok saavel i Slutningen af forrige Aarhundrede som i de sidste Par

Aar sendt en Mand herop for at lære Færingerne et forbedret Agerbrug. Men rimeligvis er det gaaet med det i 1770—80 i saa Henseende anstillede Forsøg, ligesom det er gaaet med det sidste: Færingerne erkende (eller lade, som de erkende) Rigtigheden af, hvad Landmanden lærer dem, men — vedblive at bære dem ad, som de have været vante til. Ingen fremmede, af hvis Virksomhed Færingerne kunne have modtaget Belæring, have kunnet nedsætte sig her paa Øerne. Ligesom jeg er overbevist om, at det höje Trin, hvortil det danske Agerdyrkningsvæsen er hævet, for en stor Del skyldes de fremmede, især Mecklenborgere, som Tid efter anden have nedsat dem i Danmark, saaledes er jeg overbevist om, at det færøske Jordbrug aldrig vil hæve sig noget betydeligt, för fremmede have nedsat sig iblandt dem, og — för Monopolet er hævet, för vil dette ikke ske, ikke kunne ske. Hertil kommer desuden, at der under Monopolet er saa saare liden Opfordring for Færingen til at forædle Produkterne af sit Landbrug, eftersom han ingen Køber har. Producerer han Smör eller Ost, er der kun saare faa her paa Landet, til hvem han kan faa det afsat, og næsten altid sker Afsætningen til en engang her i Mands Minde bestemt og almindelig Pris. Kun under et friere Handelsliv vil Landmanden lære her, som alle andre Steder, at Prisen paa hans Varer vil rette sig efter disses gode Behandling; og naar Færingen har lært det, vil han under frie Handelsforhold altid kunne finde tilstrækkelig Afsætning paa sine Produkter.

ad b. Den næste Hindring for det færøske Agerbrugs Opkomst, som jeg har tilladt mig at anføre, er den i det uendelige gaaende *Udstykningsfrihed*, som her finder Sted. Som det höje Ministerium uden Tvivl bekendt, bliver Jordegods, der kommer til Skifte, altid udlagt in natura til Arvingerne og delt imellem dem. Denne Deling sker her omtrent ligesom i Dalarne i Sverige, det vil sige saaledes, at, naar en Mand ejer Jord paa 4 forskellige Steder, og disse Jorder saa efter hans Død skulle deles mellem 4 Sönner, da faar hver Sön en Fjerdedel af hver af hine forskellige Jordlodder. I lige Maade, naar en Mand, der ejer lidt Jord, kommer i Pengeforlegenhed; da sælger han saa meget af sin Jord, som det vil være ham nødvendigt.

Følgen af denne Udstykning er, at her næsten ikke eksisterer andre faste Jordbrug end det kongelige Fæstegods og det beneficerede Gods, saa at Agerdyrkningsvæsenet paa Odelsgodset aldrig kan faa nogen Stabilitet eller Fasthed, og følgelig aldrig nogen fornuftig Drift dér kan blive bragt i Stand.

ad c. Den tredje Hovedhindring for et velordnet Agerbrug her paa Landet er det her stedfindende *Fællesskab*. Næsten al Jord her paa Øerne ligger nemlig i de forskellige Bygder i Fællig, og det ikke blot Odelsgodset, men det kongelige Fæstegods er tillige indbefattet under det almindelige Fællesskab. Dette Fællesskab, som ikke blot angaar Udmarken, men tillige Underhavgen eller Hushavgen, Bøen, Byggegrundene osv., kan naturligvis ikke andet end lægge væsentlige Baand paa den enkelte driftige Mands Virksomhed, idet han fast ingen Forandring kan foretage ved sin Ejendom eller Besiddelse, uden hans Medejere give deres Samtykke dertil. Jeg har i min Embedstid haft Eksempler nok paa, hvorledes Samtykke til f. Eks. udvidet Opdyrkning er bleven nægtet af de mest forskellige Grunde. Et Sted erindrer jeg f. Eks., at samtlige Lodsejere paa een nær vare enige om at tillade en Husmand at opdyrke et Stykke Jord i deres Havge for dér at bosætte sig, men den störste Lodsejer, som var en meget gammel Mand, modsatte sig det, fordi „han vilde efterlade sin Ejendom til sin Sön i samme Tilstand, hvori han havde faaet den fra sin Fader". Naar man nu desuden veed, at der i enhver Bygd er, paa Grund af den forannævnte Udstykningsfrihed, foruden de i Bygden bosiddende Ejere i Regelen en stor Mængde udenbysboende Ejere, hvis Samtykke skal erhverves, vil det være let at indse, hvor vanskeligt det i de allerfleste Tilfælde er at tilvejebringe Enighed om nogen som helst ekstraordinær Foranstaltning.

I disse tre Punkter ligge efter min Anskuelse de væsentligste og egentlige Hindringer for et ordentligt og udvidet Landbrugs Opkomst her paa Øerne. Naar derfor det Rigsdagen forelagte Andragende gaar ud fra den Anskuelse, at en Lov, hvorved en almindelig Opdyrkningsfrihed blev tilladt her paa Øerne, i og for sig vilde have nogen væsentlig Indflydelse paa Færøernes Opkomst, da maa jeg betvivle Rigtigheden af denne Anskuelse, ligesom jeg ogsaa holder for, at det vil være næsten *umuligt* og i allerhöjeste Grad fordærveligt at bygge en Lov om Opdyrkningsfrihed

paa saadanne Grundsætninger som de, der i Andragendet ere fremsatte. At en udvidet og lovbestemt Opdyrkningsfrihed vil være saare gavnlig, ja næsten nødvendig, er unodsigeligt; men dersom den ikke skal indvirke forstyrrende og ødelæggende paa alle her nu engang bestaaende Forhold, bör en Lov desangaaende være bygget paa ganske andre Principper end de, der formentlig have foresvævet Andragerne eller maaske rettere Andragendets Koncipist, ligesom desuden en saadan Lov kun kan blive til Gavn for Landet, naar samtidig forskellige andre Landboforhold maatte blive ordnede ved Lov.

Forinden jeg imidlertid gaar over til at udtale mig om, hvorledes jeg antager, at Opdyrkningsvæsenet her kan og bör ordnes, skal jeg tillade mig kortelig at udtale mig over dette Punkt af Andragendet samt over den i Rigsdagen desangaaende afgivne Komitébetænkning.

Det indgivne Andragende er, som man straks sér, bygget paa følgende Ræsonnement: Paa Færøerne ere store Strækninger udyrket Jord; til denne Jord have de vedkommende Odelsejere og Fæstere, som besidde den, ingen anden Ret end, at de derpaa maa græsse et vist Antal Kør og Faar; følgelig maa enhver være berettiget til at opdyrke denne Jord, for saa vidt hin Rettighed derved ikke krænkes, og da det er Opdyrkningen, der giver Jorden Værdi, bör Opdyrkeren kun betale Jorden med, hvad den er værd i uopdyrket Tilstand, eller maaske slet intet. Dette Ræsonnement er imidlertid (som man skulde mene, at enhver, der blot kender en lille Smule til Færøerne, straks maatte kunne indse) grundfalsk. Selv om det forholdt sig saaledes, som Andragerne paastaa, nemlig at den udyrkede Jord (Havgen) maatte kunne betragtes som „et til de vedkommende beboede Steder hørende Overdrev", saa indser jeg dog sandelig ikke, hvorledes man heraf skulde kunne udlede, at Ejerne af Havgerne (eller som Andragerne vilde udtrykke det, Beboerne af de Steder, hvortil Havgerne høre) skulle kunne være forpligtede til uden videre at finde sig i, at andre disponerede over Havgerne, selv om dette *kunde* ske saaledes, at den Havgeejerne tilkommende Græsningsret ikke derved krænkedes. Naar et Overdrev i Danmark (for derfra er Ordet saavel som Begrebet hentet; her er dette Ord og dets Betydning ubekendt) tilhører en Købstad og af dennes Borgere benyttes til Kogræsning, saa kan vel ingen af de til at erholde Græsning berettigede göre anden Brug af det fælles Overdrev; men han er unægtelig paa den anden Side berettiget til at nægte, at nogen fremmed gör noget andet Brug af Overdrevet. Vilde Nabokøbstadens Borgere komme og sige: „Vi ville opdyrke eders Overdrev, for I ere ikke berettigede til at drage anden Nytte deraf end græsse eders Kør derpaa", da vilde vistnok Beboerne af den Købstad, der ejede Overdrevet, paa det bestemteste protestere mod et sligt Ræsonnement. Men Ejerne af Havgerne have ikke blot Græsningsret i Havgerne; Havgerne, eller det uopdyrkede Terrain, tilhøre dem, der eje det, med lige saa fuldkommen Ejendomsret som enhver anden Ejendom, de maatte besidde, og det, hvad enten det er Odelsejere eller det er Staten, som ejer Havgerne. De Grunde til at bestride Ejernes Ejendomsret til Havgerne, som Andragendet henter fra de til Lejlændingerne paa Statens Fæstegods udfærdigede Fæstebreve, forekomme saa tomme, at det sandelig næsten synes mig overflødigt at tage Notice af dem; jeg skal derfor kun tillade mig at bemærke, at, naar det i Fæstebrevet hedder, at Jorden overdrages Fæsteren „til Fjælds og Fjære, *indengaards* og *udengaards*, saaledes som hans Formand den nydt og brugt haver", da skulde jeg dog mene, at det er aldeles umuligt, at dette kan forstaas anderledes end saaledes, at Staten overdrager Fæsteren Brugsretten af Jorden „fra Toppen af Fjældet lige ned til Strandbredden, saavel indenfor Bøgærdet (indengaards) som udenfor dette (Havgen, udengaards)"; og da det dog ikke kan nægtes, at Staten ejer det indengaards (den matrikulerede Bø), burde der heller ikke være Tvivl om, at Bøen og Havgen bortfæstes under eet under samme Vilkaar og under samme Forudsætning, nemlig at Godsejeren er Ejer af begge Dele. Jeg gad desuden nok vide, hvorledes det skulde være muligt, at der skulde kunne foretages Opdyrkninger i Udmarken, uden at Græsningen til Kør og Faar derved indskrænkedes. Man maa nemlig ingenlunde tro, at Ejerne af Odelsjord eller Fæsterne af Kongsjord ere indskrænkede til kun at holde et vist bestemt Antal Kør og Faar i deres Havger; den dem tilkommende Græsningsret er tværtimod aldeles ubegrænset, saa at de kunne holde lige saa mange Kør og Faar, som Havgerne kunne føde. Hertil kommer desuden, at Havgeejerne ikke blot have Græsningsret i Havgerne, men de have Ret til at bruge Havgerne, som de ville, til Törveskær, „Flagskær" osv. En Lov,

som vilde hjemle enhver, der havde Lyst dertil, Ret til uden videre at foretage Opdyrkning, hvor han maatte finde for godt, vilde derfor ikke blot virke aldeles forstyrrende paa den her nu engang stedfindende Bedrift, men efter min Anskuelse være en ligefrem Uretfærdighed. Hvad det Princip angaar, som Andragendet vil have fulgt, nemlig at den, der vil opdyrke, skal være berettiget til at faa Jorden for den Værdi, den i uopdyrket Tilstand har, hvilket Princip exam. jur. Winther i det af ham til Rigsdagen særlig indgivne Andragende endog vil have udvidet derhen, at Opdyrkeren ved at opdyrke Jorden eo ipso erholder Ejendomsret til den Jord, han har tilegnet sig, da forekommer det mig, at det er saa stridende mod ethvert Begreb om Ejendomsret, at dets Sanktionering ved Lov nødvendigvis maatte kuldkaste al Ejendomssikkerhed.

Det er vel saa, at Staten er berettiget til at paasé, at Jorden benyttes paa den hensigtsmæssigste Maade, men den kan aldrig være berettiget til at tillade, at en Ejer uden *fuld* Skadeserstatning berøves sin Ejendom, fordi han ikke vil benytte den paa den Maade, som Staten anser for den hensigtsmæssigste.

Det Argument for, at den tidligere Lovgivning skulde have fulgt den Anskuelse, at Øvrigheden uden Hensyn til Ejernes Samtykke skulde kunne overlade dyrkbar Jord til, hvem der vilde opdyrke den, som Andragendet har villet udlede af § 8 i Fdg. 21. Maj 1777, har naturligvis ikke det allermindste at betyde, eftersom Regeringen selv, straks efter at Forordningen var udkommen, erkendte, at det ved bemeldte Paragraf givne Tilsagn ikke kunde opfyldes (kfr. det ovennævnte Reskript 7. Juni 1780).

Naar det i Andragendet fortælles, at „nogle af de tidligere herværende Embedsmænd have i Henhold til den eksisterende Lovgivning uden videre meddelt Indbyggerne Tilladelse til at indhegne og opdyrke Stykker af Udmarken og have anset vedkommende Ejeres og Fæsteres Samtykke i saa Henseende for overflødigt", da er dette aldeles urigtigt. Saaledes som jeg foran har tilladt mig at anføre, have alle herværende Embedsmænd anset sig for at være aldeles uberettigede til at tvinge Odelsejere til at afstaa deres Jord til Opdyrkning, — noget, hvortil Lovgivningen heller ikke kunde antages at give dem mindste Skin af Ret. Jeg skal tillade mig at gentage, at, saa vidt mig bekendt, har den herværende Godsadministration kun i et eneste Tilfælde benyttet sig af Bestemmelsen i N. L. 3—15—2, nemlig ved Anlæggelsen af Etablissementet paa Suderø, og — det forekommer mig ret karakteristisk — over denne af Amtet brugte Fremgangsmaade har den selvsamme exam. jur. Winther, som har konciperet det nærværende Andragende, paa vedkommende Jordbrugers Vegne i Fjor indgivet Besværing til Amtet.

At det i Rigsdagen nedsatte Udvalg, hvem det Hverv har været overdraget at skulle afgive Betænkning over det indkomne Andragende, og om hvis Medlemmer man ikke kan formode, at de skulde have haft fjerneste Kendskab til de herværende Forhold, har kunnet finde det troligt, at man uden at krænke Ejernes Interesser eller Rettigheder skulde kunne *uden videre* ved Lov fremtvinge Afstaaelse af det dyrkelige Areal af Udmarken eller Havgerne, det kan jeg finde nogenledes begribeligt; men at den Mand, der skal have tilkendegivet Udvalget, at en saadan Ordning af Opdyrkningsforholdet paa den Maade skulde kunne ordnes ved Lov, virkelig har været „en i de færøske Forhold meget kyndig Mand", det maa jeg overmaade meget betvivle.

Ved at tilsende mig det til Rigsdagen indbragte Andragende har det höje Ministerium tillige tilsendt mig et Eksemplar af *Fdg. 15. April 1776* „om Friheder for dem, som ville optage øde Jorder eller ubebyggede Steder i Island", hvorhos det höje Ministerium har paalagt mig at ytre mig over, *om ikke de i denne Fdg. indeholdte Bestemmelser maatte kunne tjene til Vejledning* ved den heromhandlede Sags Ordning her paa Øerne, selvfølgelig med de nærmere Modifikationer, som de lokale Forhold maatte göre nødvendige.

Ogsaa ved Reskript 7. Juni 1780 blev det paalagt den da nedsatte Kommission at tage under Overvejelse, om ikke nogle af de i Fdg. 15. April 1776 indeholdte Bestemmelser her maatte kunne komme til Anvendelse. Da Kommissionen ingen Sinde, saa vidt jeg veed, har afgivet sin Betænkning, er det mig ubekendt, hvilke Anskuelser den i den ommeldte Henseende kan have næret.

Med Hensyn til denne Fdg. maa det være mig tilladt at bemærke, at Forholdene her paa Øerne ere aldeles forskellige fra dem, der, saa vidt jeg veed, i sin Tid fandt Sted paa Island, og i Anledning af hvilke denne Fdg. er fremkommen.

Her paa Øerne gives aldeles ikke saadanne nedlagte Gaarde som de, der fandtes paa Island efter de dette Land i Midten og Slutningen af forrige Aarhundrede overgaaede Ulykker; heller ikke findes her nogen Jord, som kan kaldes øde o: ubenyttet; enhver Jordstrækning, ja enhver Plet Jord, hvorpaa der kan gro Græs, benyttes her til Græsning af Faar eller Kør; jeg maa derfor tillade mig at gentage det, at Spörgsmaalet her kan ikke være, som det var paa Island, om at skaffe Anvendelse for ubenyttet Jord, men om at bevirke, at Jorden overgives til en formentlig nyttigere og fordelagtigere Anvendelse, end den hidtil har haft. Paa Grund heraf antager jeg, at Bestemmelserne i Fdg. 15. April 1776 aldeles ingen Anvendelse ville kunne finde her.

Efter at jeg saaledes ærbødigst har tilladt mig at udtale mig over det förste Punkt af det til Rigsdagen indgivne Andragende, eller, om jeg saa maa udtrykke det, dettes almindelige Del, skal jeg nu lige ærbødigst tillade mig at fremstille, *hvorledes og efter hvilke Principper jeg antager, at Landboforholdene her paa Øerne* i Almindelighed, og derunder tillige Opdyrkningsvæsenet, *burde ordnes.*

I. Hvad jeg anser som *Grundbetingelse* for et ordnet Agerbrugs Indførelse her, er *Foretagelsen af en almindelig Udskiftning.* Saa længe alt ligger i Fællig, saaledes som det nu er Tilfældet, er der ikke at tænke paa noget forbedret Agerbrug. Det har tidligere af det forhenværende kongelige Rentekammer været paatænkt at faa en Udskiftning tilvejebragt. Til den Ende blev Landmaaler Nyholm i Aaret 1846 opsendt hertil for at foretage de til Udskiftningen nødvendige forberedende Arbejder. Men da denne særdeles duelige unge Mand efter næppe $^1/_2$ Aars Ophold her paa Øerne døde, blev Sagen igen stillet i Bero. Den Plan, som Rentekammeret saaledes for 6 Aar siden havde fattet, tror jeg snarest muligt burde udføres. En duelig Landmaaler burde antages til at foretage en nöjagtig Opmaaling af den til enhver Bygd hörende Bø samt af det til Bygden hörende opdyrkede eller opdyrkelige Terrain, saa vel som af Bygdens Underhavge eller Hushavge.

Naar dette Terrain saaledes var opmaalt, burde der foretages en almindelig Udskiftning ikke blot mellem Kongsbønder paa den ene og Odelsbønder paa den anden Side, men mellem alle, der vare indbefattede under Fællesskabet.

II. Derhos burde der tillige gives Bestemmelse om, hvorledes der med Hensyn til Indgærdninger, saavel om det hele opdyrkede Terrain i Almindelighed som om hver enkelt Ejers Lod i Særdeleshed, maatte være at forholde, inden hvilken Tid de nødvendige Gærder skulde være opsatte, samt, hvad der saa ofte er en Genstand for Tvist her paa Øerne, af hvilken Höjde og af hvilken Beskaffenhed Gærderne skulde være, hvorledes der skulde forholdes, naar fremmede Kør og Faar trængte ind paa en anden Mands Jord osv., kort: *de nødvendige Bestemmelser til Markfredens Vedligeholdelse.*

Da det ikke er overalt, at Underhavgen eller Hushavgen enten forsvarlig gærdes eller udskiftes saaledes, at det kunde være til nogen sand Nytte for de vedkommende, skulde, hvor vedkommende ønskede det, og hvor det af den Kommission, om hvis Nedsættelse jeg nedenfor skal tillade mig at tale, maatte anses hensigtsmæssigt, kunne tilstedes, at Hushavgen forblev som hidtil i Fællig, men i saa Fald skulde der tages en Bestemmelse om, for hvor mange Kør hver af Lodsejerne skulde have Græsningsret.

At udskifte de egentlige Fjældhavger vil de allerleste Steder være umuligt. Da jeg fra Ministeriet har modtaget Ordre til at afgive Betænkning over et Udkast til en ny Söjdelov for Øerne, vil jeg derved faa Lejlighed til at udtale mig om, hvilke Forandringer jeg vilde anse for ønskelige i den nugældende Lovgivning om Havgevæsenet[1]).

Da Færøerne i og for sig er et fattigt Land, og da Beboerne under den Overgangsperiode, som de gaa i Møde, ikke bör paabyrdes flere Byrder, end der er uundgaaelig nødvendigt, vil jeg tillade mig at udtale det Ønske, at de til Landets Opmaaling og Udskiftning medgaaende Omkostninger maatte afholdes af Statskassen. Jeg anser dette for saa meget ønskeligere, som Udskiftningen i modsat Fald vilde blive modtagen med en Uvilje, der vilde forøge Vanskelighederne ved en for Landet dog saa saare gavnlig Foranstaltning.

[1]) Se Skrivelse 16. Marts 1853 (ovenfor S. 237—257).

III. Samtidig med Udskiftningens Paabegyndelse *burde* der *nedsættes en Kommission*, bestaaende af Amtmanden, Landmaaleren, Sysselmanden i hvert Syssel samt 3 i Syslet bosiddende, af Beboerne selv valgte Mænd. Denne Kommission skulde *undersøge og afgöre, hvilke Pladser af Havgen der egnede sig til Opdyrkning* og til Opdyrkning i Forbindelse med Bosættelse. Disse Pladser skulde derefter opmaales og nöje betegnes, og det vilde da være dem, med Hensyn til hvilke den af Andragerne attraaede, af Komiteen tilraadede Lov skulde udkomme.

Jeg maa imidlertid her ærbødigst tillade mig at gentage, hvad jeg engang tidligere har bemærket, nemlig at der her paa Øerne ikke gives øde Jord, men at ethvert Jordstykke, hvorpaa der kan gro Græs, benyttes. Om et Jordstykke, selv om det er tjenligt til Opdyrkning, afgiver större Fordel, - dersom det dyrkes, end dersom det blot benyttes til Græsgang for Faar, kan undertiden være tvivlsomt, men i ethvert Tilfælde tror jeg, at *Staten ikke bör fremtvinge Opdyrkning af, hvad der kan opdyrkes, men* at den derimod bör handle paa den af mig ovenfor anförte negative Maade, nemlig *fjerne Hindringevne for Jordens frie Brug og derefter lade Beboerne selv afgöre, hvilket Brug der vil være dem fordelagtigst.* Idet jeg antager, at Staten bör følge denne Regel i sin Almindelighed, tror jeg dog, at den med Hensyn til det Gods, hvoraf den er Ejer, kan göre Undtagelse ved med Hensyn til det at give mere positive Bestemmelser, og da dette Gods udgör omtrent Halvdelen af Landet, ville disse Bestemmelser derved blive af særdeles Vigtighed for alle Øernes Agerdyrkningsvæsen i Almindelighed.

I Overensstemmelse hermed antager jeg da, at der *med Hensyn til de nu uopdyrkede Jordstykker, som af den ovennævnte Kommission bleve erkendte for at være tjenlige til Opdyrkning*, burde *skelnes mellem* a) om de hørte til *Statens Fæstegods, eller* b) om de hørte til *Odelsgods.*

ad a. For saa vidt disse Jordstrækninger maatte høre til *Fæstegodset*, tror jeg, at dersom nogen maatte ønske at overtage dem til Bebyggelse og Opdyrkning, dette da burde kunne tilstedes. Til den Ende burde disse Jordstykker kunne adskilles fra Fæstet mod, at vedkommende Fæster erholdt en passende Nedsættelse i hans Fæsteafgifter, og *overdrages til den lysthavende enten* 1) til *fri Ejendom eller* 2) til *Arvefæste eller* 3) til *simpelt Lejemaal paa Lejerens og Kones Levetid.*

ad 1. Dersom Jorden skulde overlades til fri Ejendom, burde Køberen til Jordebogskassen erlægge i Købesum den Værdi, som Jorden, naar alle Hensyn bleve tagne i Betragtning, af uvillige af Retten dertil udnævnte Mænd maatte vurderes til. Der burde saaledes ikke blot tages Hensyn til, hvad Jorden gav af sig i sin uopdyrkede Tilstand, men tillige til, hvad den ved almindelig god Behandling efter Rimelighed vilde kunne komme til at give af sig, ligesom det ogsaa burde komme i Betragtning, om Jordstykket laa bekvemt til andre Næringsvejes Drift, om det var mere eller mindre bekvemt til at indhegne, om der fandtes tilstrækkeligt Törveskær paa det, osv.

ad 2. Dersom Køberen vilde have Stykket til Arvefæste, burde Købesummen og Arvefæsteafgiften bestemmes efter de samme Hensyn.

Der burde dernæst ved Købet fastsættes en bestemt Tid, inden hvilken Stykket skulde være indhegnet, ligesom det ogsaa maatte bestemmes, af hvilken Beskaffenhed Hegnet skulde være, samt om, hvorvidt Hegnet om Vinteren og Foraaret skulde nedlægges.

Endelig tror jeg, at slige Jordstykker *aldrig* burde sælges i *mindre Dele end saadanne, paa hvilke en* nogenlunde flittig *Mand* efter Rimelighed *maatte kunne sommer- og vinterføde 1 à 2 Kør, foruden Dyrkning af Korn og Kartofler.*

ad 3. Dersom vedkommende Lysthaver derimod ikke maatte ønske at faa Stykket til Ejendom eller Arvefæste, men derimod til Leje paa sin og Kones Levetid for derved at spare Købesummen, burde Jordstykket kunne overlades ham afgiftsfrit for de förste 6 Aar, mod at han derefter svarede en vis bestemt aarlig Afgift i Penge. I den Kontrakt, der angaaende dette Lejemaal burde oprettes af Landfogden, og i hvilken Jordstykket saa nöjagtig som muligt maatte betegnes, burde der optages Bestemmelse om Tiden, inden hvilken Gærderne skulde være opførte, om Lejeafgiftens

Størrelse — der maatte være at bestemme omtrent efter samme Hensyn, som foran er nævnt med Hensyn til Købesummen —, samt endelig om, hvorledes der skulde forholdes med de paa Stykket opførte Bygninger, naar Lejeren og hans Kone enten døde eller flyttede bort. Efter min Formening burde Husenes Værdi efter uvillige Mænds Vurdering udredes til Lejeren eller hans Bo af Eftermanden; derimod forekommer det mig, at der aldrig maatte kunne være Tale om Erstatning for Jordens Opdyrkning. Denne Erstatning maa Opdyrkeren have erholdt ved det Udbytte, han har haft af Jorden.

Jeg skal kun endnu tillade mig at bemærke, at dersom Fæsteren, paa hvis Fæstegaard det dyrkelige Jordstykke laa, maatte ønske selv at købe det, eller at nedsætte en yngre Søn eller anden Slægtning paa et saadant Stykke, da burde han dertil være fortrinsberettiget.

De dyrkbare Strækninger, som jeg ved det anførte nærmest har haft for Öje, ere saadanne, som maatte ligge i en Fæstegaards *Udhavge*. For saa vidt derimod den nærmest Fæstegaardens Bø liggende Havge maatte være tjenlig til Opdyrkning, antager jeg, at det ikke burde tilstedes nogen anden end selve Fæstebonden at opdyrke det af den, der kunde opdyrkes, og at det i alt Fald maatte bero paa de enkelte Gaardes specielle Beskaffenhed, hvorvidt saadanne Jordstykker maatte kunne skilles fra Gaarden, uden at derved en mulig senere hensigtsmæssig Udvidelse af Bøen blev forhindret.

ad b. Hvad dernæst *Odelsgodset* angaar, da antager jeg, at det bör *bero paa enhver Odelsejer selv at tage Bestemmelse* om, hvorvidt han vil lade sin Jord dyrke eller ej. Jeg tror ikke, at Staten kan være berettiget til at foreskrive ham, at han skal behandle sin Ejendom paa denne eller paa hin Maade, at han skal lægge sig efter Korn- og Kartoffelavl heller end efter Faareavl. Efter min Formening er *det eneste, hvortil Staten kan være berettiget, at foreskrive* ham, at *dersom* han vil overlade Jorden til andre til Ejendom eller Brug, at da dette sker under *visse bestemte Former, hvorved Ejendomstvistigheder kunne forebygges.* Til den Ende antager jeg, at det ved en Tvangslov maa kunne bestemmes, at alle Kontrakter om Opdyrkning af Odelsjord skulle oprettes skriftligt, at Jordstykket i disse Kontrakter nöjagtig skal betegnes, samt at Afgiften, Lejemaalets Længde osv. udtrykkelig skal være fastsat.

For at opmuntre til at optage uopdyrkede Jordstykker til Dyrkning, tror jeg endelig, at der burde tilstaas Opdyrkeren Tiendefrihed for, hvad der avledes paa disse Stykker i et vist bestemt Tidsrum, f. Eks. 15 Aar, fra den Tid, Stykket var blevet fuldstændig indgærdet.

IV. Samtidig med foran ommeldte Bestemmelser burde der *ved Lov sættes bestemte Grænser for* den af mig tidligere omtalte her almindelige *Udstykning af Jord.* Denne Lov burde efter min Formening have til Formaal at vaage over, at saadanne Jordbrug, hvoraf en Familie kunde have sit Underhold, ikke saaledes bleve udstykkede, at deres enkelte Dele bleve utilstrækkelige for nogen enkelt. Som Minimum for en Gaard tror jeg, at man burde fastsætte 1 à 2 Marker inden- og udengaards med tilhørende Bygninger og for et Hus en Opdyrkning paa 1 à 2 Kofoder, i lige Maade med tilhørende Bygninger. Naar en Ejendom engang saaledes var samlet, burde den ikke kunne udstykkes igen. En saadan Lov til at forhindre Udstykning, og hvorved samlede Agerbrug paa Odelsgodset skulde fremkaldes, vil upaatvivlelig være ikke mindre vanskelig at affatte end at udføre; men ikke desto mindre anser jeg den for saa vigtig og for saa nødvendig, at uden den vil ingen Udskiftning eller Opdyrkningslov kunne være til nogen væsentlig Nytte.

Jeg har nu saaledes tilladt mig kortelig at fremsætte de Principper, efter hvilke jeg antager, at Landboforholdene og derunder tillige Opdyrkningsvæsenet her paa Øerne bör ordnes. At Udførelsen af denne vigtige Sag i dens Detail vil være forbunden med særdeles mange Vanskeligheder, vil være klart for enhver, der er, om end kun lidet, kendt med de færøske Forhold. Men hvor vanskelig den end monne være, tror jeg dog, at den bör i det mindste paabegyndes snarest muligt. Indførelsen af Frihandelen, som nu er bebudet, vil ellers selv i Landboforholdene finde mange Vanskeligheder, ligesom det overhovedet under den nuværende Tingenes Orden vil være næsten umuligt for fremmede at kunne nedsætte sig her.

Da jeg, som ærbødigst anført, indser og erkender de mange Vanskeligheder, hvormed denne Sags Ordning vil være forbunden, nærer jeg imidlertid det Haab, at intet Lovudkast desangaaende vil blive Rigsdagen forelagt, forinden det har været gjort til Genstand for Forhandling af det her paa Øerne forhaabentlig snart organiserede Amtsraad.

-- — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

[Den følgende Del af Erklæringen, som vedrører Punkterne 2. og 3. i det Side 355 omtalte Andragende, udelades her.]

Bilag 13.

Skrivelse af 6. Maj 1852 fra Indenrigsministeriet til Amtmanden over Færøerne.

I Anledning af det til Folketinget i forrige Session indbragte og derfra til Ministeriet henviste Andragende fra flere Mænd paa Færøerne om, at Opdyrkningsvæsenet sammesteds snarest muligt maatte blive ordnet ved Lov, har Hr. Amtmanden i behagelig Skrivelse af 25. September f. A., næst udførlig at udvikle, at det ikke vil være muligt at ordne Opdyrkningsvæsenet paa bemeldte Øer, forinden en almindelig Udskiftning af det derværende Jordfællesskab har fundet Sted, andraget paa, at den af Regeringen i 1846 fattede Plan til Iværksættelsen af en saadan almindelig Udskiftning, nu maatte i sine væsentlige Grundtræk søges snarest muligt udført, i hvilken Henseende De har foreslaaet, at en Landmaaler maatte blive opsendt for at foretage den fornødne Opmaaling af Terrainet, hvorefter en almindelig Udskiftning vilde være at foretage.

Ministeriet har nu vel med Hr. Amtmanden maattet være enigt i Vigtigheden af, at Opmaalingen og Udskiftningen af de omhandlede Jorder snarest muligt sker; men forinden der kan skrides hertil, har Ministeriet anset det nødvendigt, at en Landinspektør blev opsendt til Færøerne, og at det paalægges ham, efter at have undersøgt Forholdene og under Udførelsen at have konfereret med de derværende Embedsmænd, i Vinterens Løb i Forening med Landfogden og Sorenskriveren at udarbejde et detailleret Forslag til den Maade, hvorpaa Udskiftningen vilde være at fremme. Da det derhos fandtes ønskeligt, at en saadan Mand alt i indeværende Aar kunde opsendes, for at det ommeldte Forslag kunde komme Ministeriet til Hænde saa betimelig i Foraaret 1853, at Sagen herfra kunde forelægges det færøske Lagting for bemeldte Aar, har Ministeriet i Forventning af, at den fornødne Pengebevilling vil kunne bevirkes ved Tillægslov til Finansloven for indeværende Finansaar, erhvervet Hs. Maj.s allerhøjeste Samtykke til, at den omhandlede Foranstaltning maa blive truffen, og har Ministeriet dernæst, efter forud udstedt offentlig Indbydelse, antaget Landinspektør Asmussen til i Overensstemmelse med foranførte i indeværende Sommer at oprejse til Færøerne, for under et Ophold dér af 1 Aar at forberede en fremtidig Udskiftning af det færøske Jordegods, hvorfor der er tilsagt ham en Godtgørelse af 800 Rdl. af Handelens Kasse, ligesom der er blevet tilstaaet ham fri Rejse frem og tilbage samt ligeledes fri Befordring paa Færøerne.

Ved tjenstlig til behagelig Efterretning og videre Foranstaltning at meddele Hr. Amtmanden foranstaaende, og næst at vedlægge en Genpart af den til Landinspektør Asmussen under D. D. herfra i denne Anledning afgaaede Skrivelse, skulde jeg slutteligen have Dem anmodet om, behageligen at ville tillægge vedkommende Embedsmænd fornøden Ordre til at gaa ham til Haande med de Oplysninger, der maatte være af Interesse for ham med Hensyn til det ham overdragne Hverv, og navnlig anmode Landfogden og Sorenskriveren om i Forening med ham at udarbejde et Udkast til en Plan for Udskiftningens Udførelse, ligesom Ministeriet ikke paatvivler, at Hr. Amtmanden dels ved personlig Konference med bemeldte Landinspektør, dels i øvrigt, hvor Lejlighed gives, vil lade det være Dem magtpaaliggende at bidrage paa bedste Maade til, at det tilsigtede Øjemed kan blive opnaaet.

Endelig imødeser jeg Deres Betænkning over det udarbejdede Udkast, som bedes indsendt i Slutningen af April næste Aar.

Bilag 14.

Skrivelse af 12. November 1852 fra Amtmanden over Færøerne til Indenrigsministeriet.

I Overensstemmelse med det höje Ministeriums gunstige Skrivelse af 6. Maj d. A. ankom Landinspektør Asmussen her til Øerne den 16. Juni næstefter. Efter et kort Ophold her i Byen har han derefter berejst Landet for at göre sig bekendt med de lokale Forhold. Resultatet af denne Rejse er imidlertid blevet, at han er kommen til den Overbevisning, at en almindelig Udskiftning vil være, omend ikke en Umulighed, saa dog forbunden med saa uforholdsmæssige Bekostninger, at det vilde være aldeles utilraadeligt at foretage samme. Paa Grund af denne Anskuelse, hvis Rigtighed han havde samlet fornødne Data til at kunne godtgöre, erklærede han for mig, at han anser et længere Ophold her paa Øerne for unyttigt og uhensigtsmæssigt, og at han desaarsag ønskede med et af Efteraarsskibene at returnere til Danmark. Da jeg efter denne hans Erklæring troede ikke at burde eller at kunne modsætte mig hans Afrejse, er han den 20. f. M. afsejlet herfra med den kongelige Handels Skonnert „Havfruen".

Resultatet af Landinspektør Asmussens Undersøgelser her paa Landet vil af ham selv blive forelagt det höje Ministerium. Idet jeg vover at nære det Haab, at dette Resultat gunstigst maa blive mig meddelt, for at jeg derefter kan erholde Lejlighed til nærmere at fremføre mine ærbødigste Bemærkninger med Hensyn til denne vigtige Sag, har jeg troet for Öjeblikket ikke at burde ytre mig videre om samme.

Bilag 15.

Udkast (udarbejdet af Amtmand Dahlerup) til Lov, hvorved Udstykning af Jordegods paa Færøerne søges indskrænket.

[Se det af Lagtinget vedtagne Lovudkast, som er aftrykt nedenfor, Side 380—384.]

Motiver.

ad § 1. At den i det uendelige gaaende Udstykning af det Jordegods, der ejes som Selvejendom her paa Landet, i höjeste Grad er skadelig og næsten umuliggör ethvert Fremskridt med Hensyn til Agerdyrkningsvæsenet og enhver Forbedring med Hensyn til Fædriften, er almindelig erkendt. Paa een Gang at ville forbyde Udstykning eller begrænse Retten dertil, selv om Begrænsningen blev nok saa lavt sat, vilde næppe være tilraadeligt, i Særdeleshed fordi Jordegodsets for Tiden höje Pris netop er en Følge af den uindskrænkede Udstykningsret. Hensigten med at forbyde Udstykningen skulde være at se det private Jordegods samlet i ordentlige Brug (Gaarde), der kunde forblive samlede og saaledes blive Genstand for planmæssig Behandling. Naar dette opnaas ad Frivillighedens Vej, vil ingen kunne beklage sig over Forurettelse. Det turde derfor, i det mindste foreløbig, være tilstrækkeligt at aabne en Vej for den, der besidder en Ejendom, ad hvilken han vil kunne skaffe sig Sikkerhed for, at, hvad han, maaske med stor Flid og megen Besværlighed, har faaet samlet, ikke igen skal kunne blive adsplittet.

Da 1 Mark Jord omtrent maa anses for at være den mindste Jordejendom, hvoraf en Familie kan leve, maa denne Störrelse nok ogsaa være Minimum for den Jordejendom, der skal kunne belægges med et Baand som det omhandlede.

Da en samlet Ejendom af 6 Marker Jord altid vil kunne give en Familie et passende Udkomme, og da det maaske turde være betænkeligt at tillade, at Ejendommene her paa Landet samledes i altfor store faste Brug, har jeg troet, at man kunde ansætte 6 Marker Jord som Maksimum for det Areal, hvoraf en Bondegaard skal kunne bestaa. Dersom en Mand skulde eje flere end 6 Marker Jord, vil der efter Udkastet intet være til Hinder for, at han deraf opretter 2, 3 eller flere Gaarde og bruger dem samlet under eet, om han saa vil.

ad § 2. Da Beslutningen om at lægge et Baand som det omhandlede paa sin Ejendom, bör være uigenkaldelig, bör den ogsaa afgives paa en noget solenn Maade, hvilket vel hensigtsmæssigst vil ske ved dens Afgivelse for Sorenskriveren, som derved tillige vil blive sat i Stand til at kunne göre de fornødne Bemærkninger i Panteregisteret.

Da Tingene her paa Landet holdes med længere Mellemrum, turde det være hensigtsmæssigt at lade vedkommende have Lejlighed til, til enhver Tid at kunne tage sin Bestemmelse.

For Tredjemands Skyld vil det være nødvendigt, at den Indskrænkning i Ejendomsretten, som følger af den tagne Bestemmelse, bliver kundgjort ved Bestemmelsens Tinglæsning.

ad § 3. Det er en bekendt Sag, at Jordejendommene her paa Landet betales meget forskelligt, eftersom de sælges i större eller mindre Dele. I jo mindre Dele Jord sælges, des flere Liebhavere findes der til den, des höjere betales den, og omvendt. Naar et Kvantum Jord ikke længer kan udstykkes, vil dets Pengeværdi i Handel og Vandel ikke lidet forringes, og Pantekreditor derved udsættes for Tab; paa Grund heraf synes det billigt, at hans Samtykke maa udfordres, naar et Baand som det omhandlede skal lægges paa hans Pant.

ad § 4. Den i denne Paragraf foreslaaede Bestemmelse er en ligefrem Følge af, at den paagældende Ejendom ikke længere skal kunne udstykkes.

ad § 5. Paa Grund af den ubegrænsede Udstykningsfrihed, der hidtil har fundet Sted, er der ikke mange Bønder, der eje 6 Marker Jord samlet. Da det imidlertid maa anses höjst onskeligt, at Jordegodset saa vidt muligt samles i ordentlige Brug, vil den i denne Paragraf foreslaaede Bestemmelse uden Tvivl være nodvendig for at anspore Ejerne til at bestræbe dem for at samle deres Ejendomme. Jeg tror, at denne Bestemmelse desuden vil være en nødvendig Betingelse for, at der i Tiden skal kunne dannes Selvejerbøndergaarde af en passende Störrelse her paa Landet.

ad § 6. Som bekendt, bestaar alt Jordegodset her paa Landet af Fæstegods, der tilhører Staten, og Selvejergods. Det förste, der udgör omtrent Halvdelen af alt herværende Jordegods, er delt i faste Brug, medens det sidste derimod udstykkes og samles og atter udstykkes i det uendelige. De Brug, hvori Statens Fæstegods er delt, benævnes Gaarde, Fæstegaarde, Kongsgaarde, medens alt Selvejergodset i daglig Tale og i Almindelighed benævnes Odelsgods. For at fjerne den Misforstaaelse, som Bibeholdelsen af sidstnævnte Benævnelse kan medføre, og for at betegne, hvad det er, der ved denne Lov agtes fremmet, vil det uden Tvivl være rigtigt at tillægge de samlede Ejendomme, der efter denne Lov oprettes, Benævnelsen: Selvejergaarde.

Uagtet Norske Lov er gældende her, saa ere dog de i denne Lov brugte Benævnelser Aasæde og Hovedbolle ganske fremmede og ubekendte for Befolkningen, ligesom i det hele Norske Lovs Bestemmelser om Jordejendom i en saare ringe Grad her have fundet Anvendelse. Der vil som Følge heraf næppe være noget til Hinder for, at man ordner Forholdet med Hensyn til Selvejergods her væsentligt efter de i Danmark gældende Lovbestemmelser.

ad §§ 7—15. De i disse Paragraffer indeholdende Bestemmelser ere enslydende med de i Fdg. 13. Maj 1769 og Fdg. 22. November 1837 givne Bestemmelser.

Da det i det efterfolgende vil blive foreslaaet, at Odelsløsningsretten skal ophæves, vil det vistnok erkendes hensigtsmæssigt, at der indrömmes Selvejerne Ret til at tage saadanne Bestemmelser, hverved Ejendommens Forbliven i hans Families Besiddelse kan saa vidt muligt sikres.

ad § 17. Ihvorvel den i denne Paragraf foreslaaede Bestemmelse vistnok i höj Grad strider imod den Anskuelse, som for Tiden hersker hos Befolkningen, saa anser jeg den dog for uundgaaelig nodvendig, dersom det nogen Sinde skal lykkes at se det private Jordegods her paa Landet samlet i ordentlige Brug. Dersom en Mand skal kunne blive i Stand til at samle en Ejendom, maa der ogsaa være Tilfælde, hvor smaa Jordbesiddelser s k u l l e sælges; i modsat Fald vil det Forhold, som nu finder Sted, altid vedblive. Den umyndige vil tabe et indbildt Gode, men i Virkeligheden vil han vinde Fordel derved; thi ved hans Arvelods Kapitalisering og Forrentning, saaledes som det er foreslaaet, vil han erholde et större aarligt Udbytte af samme, end han vilde erholde af det udlagte Jordegods.

Ubetinget at foreslaa Realisationen af al den en umyndig tilfaldende løse Jord, om den saa maa kaldes, har jeg ikke troet at burde göre, da det vil kunne være af Interesse for den umyndige, naar den ham tilfaldende Jordlod er af en nogenlunde Störrelse, at den konserveres for ham. Da ½ Mark Jord samlet vil kunne afgive et væsentligt Bidrag til en Families Underholdning, har jeg troet, at denne Störrelse burde være Minimum for det en umyndig tilfaldende Jordegods, som ikke s k u l d e sælges.

ad § 18. Odelsløsningsretten er ikke af nogen særdeles Betydning her paa Landet. Da dens Ophævelse vil være absolut nodvendig, naar de foranstaaende Bestemmelser ikke skulle tabe en stor Del af deres Betydning, maa det sikkert erkendes for rigtigt aldeles at ophæve den.

Færø Amthus i Thorshavn, den 20. Januar 1854.

C. Dahlerup.

Bilag 16.

Skrivelse af 28. Januar 1854 fra Landfogden paa Færøerne (Randropp) til Amtmanden.

Ved at remittere det mig med Deres Höjvelbaarenheds meget ærede Skrivelse af 21. ds. tilstillede, af Dem udarbejdede Udkast til en Lov, hvorved Udstykning af Jordegods her paa Øerne søges indskrænket, og om hvilket det af Deres Höjvelbaarenhed er mig paalagt at afgive min Betænkning, tillader jeg mig foreløbig ærbødigst at bemærke, at den her eksisterende Udskiftning af det private Jordegods, efter hvad jeg i min korte Embedstid har erfaret, anses for at være til störste Skade for Landets Opkomst. Om og hvorvidt det foreliggende Udkast til at raade Bod herpaa, er stemmende med Folkets Karakter og vil kunne, naar det emanerer som Lov, medføre den ønskelige Forandring i bemeldte Henseende, drister jeg mig ikke, af Ubekendtskab til Forholdene, at afgöre. Kun tillader jeg mig ærbødigst at fremsætte et Par Bemærkninger, nemlig:

ad § 1. I Stedet for, at i Udkastet er anført „samlet i een Havgepart", antager jeg, at det var tilstrækkeligt, naar Jorden var samlet i „een Bygd", da der ellers vilde hengaa en meget lang Tid, inden en Mand kunde faa saa megen Jord samlet i een Havgepart som fra 1 til 6 Marker, eftersom Forholdene nu ere.

ad § 6. Uagtet Norske Lovs Bestemmelser om Aasæde og Hovedbølle for Tiden ere ubekendte her, tror jeg dog, efter hvad jeg har erfaret, at der findes Spor til, at de engang i Tiden have været bekendte; i det mindste synes den hos Folket nedarvede Sædvane, at ældste Sön eller ældste Datter, naar Sön ikke er til, skal besidde Forældrenes Huse og nærmest tilliggende Jorder, for saa vidt Værdien ikke overstiger deres Arvelod, at tyde hen paa, at noget saadant i en tidligere Tid har eksisteret.

Bilag 17.

Skrivelse af 15. Juni 1854 fra Sorenskriveren paa Færøerne (Rehling) til Amtmanden.

I meget ærede Skrivelse af 21. Januar sidstleden har Deres Höjvelbaarenhed forlangt min Betænkning over det hermed tilbagefølgende, af Dem udarbejdede Udkast til en Lov, hvorved Udstykning af Jordegods her paa Landet søges indskrænket. I pligtskyldigst Følge heraf tillader jeg mig ærbødigst at ytre følgende:

At den nu bestaaende ulimiterede Udstykningsfrihed af Odelsjorden her paa Landet, der endog i mange Tilfælde gaar ned til de minutiøseste Delinger, i flere Henseender er saare skadelig for Landet, derom formener jeg, at der ikke kan være delte Meninger, og flere af de tidligere Embedsmænd have ogsaa henledet Regeringens Opmærksomhed derpaa. Uagtet det er en faktisk Kendsgerning, at den færøske Bonde, der fuldt vel indser den særdeles store Fordel, han opnaar ved at have sine Jordejendomme samlede i det mindste i een og den samme Bygd, hvor han er bosat, saaledes at han selv kan bruge dem, lægger særdeles megen Vind paa ved Køb, Mageskifte og de saakaldte løse Bytter (en Overenskomst imellem 2 Personer, som eje Jord i de Bygder, hvor Ejeren selv ikke er bosat, om Mageskifte af blot Brugen af hinandens Jord, saaledes, at den ene oppebærer Indtægterne af den andens Jord i Stedet for af sin egen, som er beliggende i den Bygd, hvor den anden er bosat, og omvendt), at faa Jorden saaledes samlet i een Bygd, at han selv kan komme til at bruge den, er det dog ikke at vente, at det nu bestaaende Forhold nogen Sinde vil rette sig af sig selv, saa længe de hensynsløse Delinger af Jorden i utallige smaa Lodder ved Skiftedelinger skulle vedblive at være brugelige. Det hjælper ikke stort, at en Mand befliitter sig paa efter mange Aars Anstrengelser at samle sine Jorder paa eet Sted; thi dette lykkes ham maaske først ved Slutningen af hans Levetid, og næppe er den den da samlet, förend den igen skal udstykkes imellem hans Arvinger. Da fremdeles som oftest Sönnerne bosætte sig i den samme Bygd, hvor deres Fader har boet, ønske de alle at erholde en til deres Arvelodders Störrelse svarende Andel af den saakaldte Indenbysjord, og da Arvedelingen efter Arvingernes Tænkemaade ikke bliver saa ligelig, som den burde være, medmindre de hver for sig erholde en til deres Arvelodders Störrelse svarende Andel saavel af Indenbys- som af Udenbysjorden, og, naar denne ligger, som ofte er Tilfældet, i mange forskellige Bygder, da deres bestemte Andel i hver Bygd, og, naar fremdeles Jorden i den samme Bygd ligger i forskellige Havgeparter eller forskellige Bøstykker, som ikke ere af lige Godhed, da igen deres bestemte Andel i de forskellige Havge- og Bøstykker, er det en Selvfølge, at Jorden aldeles hensynsløst bliver udstykket i en Mængde smaa Parceller. Denne vedblivende Udstykning har bevirket, at der er opstaaet en uendelig Mængde Ejendomsbesiddere, der egentlig ikke fortjene dette Navn, da de uendelig smaa Jordlodder, som de eje, ikke kunne afgive nogen væsentlig Nytte. Jo mere Befolkningens Antal tiltager, i samme Forhold vil ogsaa de ommeldte Ejendomsbesidderes Antal under de nu bestaaende Forhold stige, medens Parcellernes Störrelse i samme Forhold vil blive mindre, saa at det færøske Odelsgods, fordelt imellem en Mængde Ejere i uendelig smaa Lodder, med Tiden vil blive saa godt som uden nogen Betydning.

Selv naar man ser hen til de större Ejendomsbesiddere, som have deres forskellige Jordlodder adspredte i flere Bygder, ofte endog i en halv Snes forskellige

Bygder, vil man finde, at disse Jordlodder — uagtet de, dersom de havde ligget i een Bygd, saaledes at Ejeren selv kunde dyrke og bruge dem, vilde have været tilstrækkelige til at afgive Ejeren ikke alene det tilstrækkelige Subsistensmiddel, men ogsaa den tilstrækkelige Kraft til at forbedre Jorden ved at dyrke den efter en bestemt Plan, — nu blive af ikkun saare ringe Betydning for ham, og ofte ikkun afgive en meget ringe Del af den Nytte, han ellers kunde have haft af den. Da de saakaldte Udenbysejere ikke selv kunne dyrke og bruge deres Jorder, blive disse udlejede til Folk, som ere bosatte i Bygden, og som en Følge af den ubegrænsede Udstykningsfrihed og den herøske Bondes store Ulyst til at afhænde den Jord, som han har arvet, er det ofte Tilfældet, at en temmelig betydelig Del af Jorden i en Bygd tilhører Udenbysmænd. Naar saadanne Udenbysejere udleje deres Jorder, betinge de sig undertiden i Leje al den Slagt og Uld saavel som den Jordehval, som tilfalder Jorden, medens Lejeren for sin Ulejlighed er henvist til at søge Erstatning i, hvad Indengaardsjorden eller Bøen kan give af sig. I saadanne Tilfælde kan Ejeren være ret vel tjent med Lejemaalet, og i Gennemsnit kan han paa denne Maade vente at faa en Indtægt, der svarer til en 3 à 4 pCt. af Jordens Værdi, hvorimod Lejeren i samme Tilfælde bliver temmelig ugunstig stillet, da han ikke faar noget af den for ham ofte saa nødvendige Slagt, som han ikke engang paa anden Maade kan faa at købe, og derhos kommer til at savne den fornødne Uld til at beskæftige sig med i Vinterdagene, naar han ikke kan foretage sig noget andet Arbejde. I dette for Ejeren gunstigste Tilfælde udsætter han sig imidlertid for, at hans Udenbys-Indengaardsjord ikke bliver tilbørlig dyrket, da Lejeren ofte ikke har den fornødne Kraft dertil, og denne ogsaa ofte, naar han selv ejer nogen Jord i Bygden, hellere anvender sit Arbejde til Dyrkningen af sin egen Jord. I mange Tilfælde svare Lejerne Udenbysejerne ikke mere i Leje af disses Jord end den saakaldte gamle Leje o: den en Gang for alle fra gammel Tid for hver Havgepart fastsatte Leje af en bestemt Störrelse, der kan være forskellig for de forskellige Havgeparter, eftersom disse kunne føde flere eller færre Moderfaar, og som svares med et bestemt Antal Par Hoser eller med disses Værdi efter Taksten. Da denne Leje er meget lav og i de allerfleste Tilfælde ikke giver Ejeren mere end 1 pCt. af Ejendommens nuværende Værdi, skal der i en Bygd, hvor den meste Jord tilhører Udenbysmænd, være truffen en Overenskomst imellem samtlige Bygdemænd, at de ikke ville modtage Udenbysejeres Jord i Leje uden for den gamle Leje. I det anførte Tilfælde er Udenbysejernes Stilling saare ugunstig, og den Fordel, som en saadan nu har af samtlige sine Jordejendomme, bliver maaske reduceret til en höjst ubetydelig Del af den Fordel, han kunde have haft, hvis hans Jordlodder laa samlede i een Bygd, idet der nemlig maa tages Hensyn ikke alene til den ubetydelige Leje af hans Udenbysjord, men ogsaa til de øvrige Fordele, han vilde have haft, hvis han selv kunde bruge Jorden, hvoriblandt jeg blot vil tillade mig at nævne den Fordel, han kunde have haft ved selv i Vintertiden, naar han og hans Folk ikke have andet Arbejde, at forarbejde den Uld, som tilfalder hans Andel af Jorden, og den Fordel, han kunde have haft ved at holde flere Kør. Som en Følge af, at den Jord, som han ejer i den Bygd, hvor han er bosat, ikke kan afgive tilstrækkeligt Vinterfoder, ser han sig maaske ikke engang i Stand til at holde een Ko, medens han, naar alle hans Jorder laa samlede i een Bygd, maaske kunde holde flere.

Det er ikke saa sjælden Tilfældet, at en Mand, som ejer Udenbysjord i flere forskellige Bygder, i enkelte af dem kan have samlede Jorder af en ikke aldeles ubetydelig Störrelse, som det maaske ikke vilde være vanskeligt for ham at forøge ved Hjælp af de smaa Lodder, han ejer i de andre Bygder; men efter de nu bestaaende Forhold har han ingen Interesse i at göre det, og af Hensyn til sin egen Person beflitter han sig kun paa at samle alt, hvad han kan, til den Bygd, hvor han er bosat. Var han derimod vidende om, at saadanne samlede Udenbysjorder udelt kunde tilfalde et af hans Börn, vilde han maaske ogsaa beflitte sig for at forøge dem til en passende Störrelse, og den af hans Börn, som han udser til denne Jord, vil vistnok, naar han skal til at bosætte sig, foretrække at bosætte sig straks i den Bygd, hvor han vil komme til at arve Jorden.

For at man kan göre sig et Begreb om, i hvilken Udstrækning Odelsjorden her paa Landet er udstykket, tillader jeg mig at vedlægge:

1. Afskrift af Fortegnelsen over Jordegodset i Bygden Kvivig, indeholdende saavel Oplysning om Indenbys- og Udenbysejerne som om, hvorledes Inden- og Udengaardsjorden i de forskellige Bøstykker og Havgeparter ere udstykkede imellem Ejerne.

2. Sammentrængt Oversigt over, hvorledes de vedkommende Ejere og Fæstere ere lodtagne i de forskellige Havgeparter i Bygden Eldevig.
3. Fortegnelse over det Jordegods, som har tilhørt de af den ordinære Skifteforvalter i de tre sidste Aar behandlede Boer, indeholdende tillige Oversigt over, i hvor mange Bygder og i hvor mange Havgeparter i hver Bygd Jorden har ligget.[1])

Den Omstændighed, at der ikke har eksisteret og til Dels endnu ikke eksisterer noget Realregister til Skøde- og Pantebøgerne (i Forbindelse med de idelige Forandringer, Jordejendommene med Hensyn til sammes Störrelse paa Grund af den ubegrænsede Udstykningsfrihed ere underkastede, der meget vanskeliggör Førelsen af et Realregister, hvilket bliver saa godt som umuliggjort ved, at Beboerne ikke lade alle deres Adkomstbreve tinglæse) maa nødvendigvis fremkalde megen Usikkerhed i Ejendoms- og Panteretten, og der haves endog Eksempler paa, at Jordlodder til en Störrelse af 2 Gylden ere blevne borte for den rette Ejer, som ikke engang har set sig i Stand til at paavise, hvem der er kommen i Besiddelse af dem. Den Vanskelighed, der efter Forholdenes Beskaffenhed er forbunden med at føre Bevis for Identiteten af Jorden, har ogsaa ofte til Følge, at den retmæssige Ejer ikke kan komme til at vindicere Jorden fra den, som ofte endog uden nogen Svig kan være kommen i Besiddelse af den. Som et Eksempel herpaa skal jeg tillade mig at anføre et Tilfælde, som for nylig har været Genstand for en Proces. For længere Tid siden tilfaldt der nemlig en umyndig Pige som Arv efter sin Moder blandt andet Jordegods 2 Gylden Jord i en Bygd, hvor hendes Fader ikke var bosat. Efter Skiftets Slutning vedblev den samme dér i Bygden bosatte Mand, som tidligere havde haft bemeldte Jord i Leje, at staa i samme Forhold til den, og den umyndiges Fader, som blev beskikket til Formynder for hende, aflagde aarlig for Overformynderen Rigtighed for Lejen af hendes Jorder. En Del Aar derefter blev den umyndige gift med en Mand, som ogsaa var bosat i en anden Bygd end den, hvor Jorden var beliggende, og da han nogle Aar efter sit Giftermaal vilde disponere over sin Kones Jordejendomme, vare de ommeldte 2 Gylden Jord blevne borte, uden at han kunde faa tilstrækkelige Oplysninger om, hvem der var kommen i Besiddelse af den, da saavel den Mand, som havde haft den i Leje, som Konens Fader vare døde. Den Maade, hvorpaa denne Jord er forsvunden, forholder sig vistnok saaledes, at Jorden af den imidlertid afdøde Lejers Arvinger af Mangel paa bedre Kundskab er bleven anset som dennes Ejendom, inddragen under Skiftet efter ham og delt imellem hans Arvinger.

Da det som en Følge af, at Odelsjorden her paa Landet ikke er samlet i bestemte Brug af en konstant Störrelse, vilde være en Umulighed af Skøde- og Panteprotokollerne at forfatte et Realregister til samme, har min Formand i Sorenskriverembedet ved at rejse omkring i de forskellige Bygder optegnet, hvor megen Jord enhver Mand ejede i hver Bygd, med Angivelse af, i hvilke Havger Udengaardsjorden var beliggende, og Benævnelsen af det Bøstykke, hvor Indengaardsjorden skulde findes. Den ovenfor under Nr. 1 vedlagte Fortegnelse over Jordegodset i Kvivig er en Afskrift af disse Optegnelser med Vedföjning af de Forandringer med Hensyn til Ejere, der senere ere foregaaede. De ommeldte Optegnelser ere vistnok et særdeles brugbart Materiale ved Forfattelsen af et Realregister, hvorfor jeg ogsaa har bestræbt mig for at faa de deri oprindelig indløbne Fejl rettede og vedföje de forskellige Adkomster og Forhæftelser, som kunne udfindes af Skøde- og Panteprotokollerne. Hvorvidt det imidlertid vil lykkes med Tiden at faa de ommeldte Fortegnelser til at træde i Stedet for et fuldstændigt Realregister, vil komme til at være afhængig af, om de vedkommende ved enhver Forandring af Ejer ville lade deres Adkomstdokumenter tinglæse.

Angaaende Skadeligheden af den nu bestaaende ubegrænsede Udstykningsfrihed kan der efter det anførte ikke være delte Meninger; men jeg maa tilstaa, at det vil være meget vanskeligt at udfinde en Maade, hvorpaa den hensynsløse Udstykning af det private Jordegods kan standses, uden at de Foranstaltninger, der ad Lovgivningsvejen træffes til Opnaaelsen af dette Öjemed, alt for meget gribe ind i Beboernes Begreber og Tænkemaade. Imidlertid tror jeg dog, at den af Deres Höjvelbaarenhed i Forslag bragte Maade, ad Frivillighedens Vej at ordne Forholdet, er at foretrække, fremfor ved et Forbud ligefrem at forbyde Udstykningen, da et saadant Forbud vilde have en altfor pludselig og væsentlig Indflydelse paa Jordegodsets nuværende höje Værdi.

---

1) Disse Bilag udelades her.

Forinden jeg endnu gaar over til at omtale de Bemærkninger, jeg har troet at burde göre i Anledning af enkelte Bestemmelser i de forskellige Paragraffer, maa jeg först tillade mig at henlede Deres Höjvelbaarenheds Opmærksomhed paa en anden Maade, hvorpaa Jordejendomme blive udstykkede og adskilte fra de samme tilkommende Rettigheder. Ved den hidtil omtalte Maade, hvorpaa Jordejendomme ere blevne udstykkede, er Forbindelsen imellem Uden- og Indengaardsjorden vedbleven; men undertiden, skönt dog sjælden, sker Udstykningen saaledes, at Indengaardsjorden bliver adskilt fra Udengaardsjorden, ligesom det ogsaa har truffet sig, at Jordehvalsrettigheden og de efter de bestaaende Landboforhold nødvendige Hushavgerettigheder, hvortil hører Rettighed til om Sommeren at drive Kør, som ere vinterfodrede af det Hø, som er indhøstet af Indengaardsjorden, ud i den fælles Havge til Græsning, ere blevne adskilte ved Salget af den vedkommende Jord. Da det færøske Jordegods, for at det kan afgive den tilstrækkelige Kraft til at ernære dets Besidder, kan have enhver samme tillagt Rettighed nødig, og da en Adskillelse af en Jordejendoms enkelte Bestanddele og Rettigheder i flere Henseender maa anses skadelig og kan foranledige mange Forviklinger, ja endog give Anledning til Misligheder, idet det ikke er uden Eksempel, at f. Eks. Jordehvalsrettigheden i en Bygd bliver gjort gældende for et større Marketal, end Bygdens Jorders matrikulerede Marketal udgöre, rimeligvis hidrörende fra, at saavel den, som oprindelig med Forbehold af den ommeldte Rettighed har solgt Jorden, som den, der for Tiden er i Besiddelse af denne, ved et Misbrug har gjort Rettigheden gældende, — tror jeg, at det ved Ordningen af de her henhørende Forhold vil være rigtigt i Loven at optage de i den omhandlede Henseende fornødne Bestemmelser, hvilket jeg tror vil være overensstemmende med Beboernes Ønske.

Efter at jeg ovenfor har anført, hvad jeg har troet i Almindelighed at burde bemærke angaaende alt, hvad der staar i Forbindelse med det af Deres Höjvelbaarenhed gjorte Forslag, tillader jeg mig at göre følgende specielle Bemærkninger ved de enkelte Paragraffer:

ad § 1. Deres Höjvelbaarenhed har bragt i Forslag, at den Jord, som en Ejer ved sin Viljetilkendegivelse kan oprette til et samlet Brug eller en for Fremtiden udelelig Ejendom, skal være ikke under 1 Mark og ikke over 6 Marker Jord. Med Hensyn hertil kan der ikke være noget at erindre uden maaske, at det foreslaaede Maksimum er for höjt, da jeg efter de bestaaende Forhold ikke kan andet end antage, at der af en Ejendom af 6 Markers Störrelse kan drages mere Nytte, naar den var i 2 Ejeres Besiddelse, end samlede i een Ejers. Derimod tror jeg, at den foreslaaede Betingelse, at Jorden skal ligge samlet i een Havgepart, er alt for streng. Hovedsagen er, at den Jord. hvoraf man vil danne en samlet og udelelig Ejendom, ligger i een Bygd, saaledes at Ejeren selv kan komme til at bruge den. Har man en saadan Ejendom, maa den efter Forholdene her paa Landet anses som en nogenlunde samlet Ejendom, og det vil ikke falde Ejeren meget mere vanskeligt at passe den, end naar den laa samlet i een Havgepart, især naar man vilde fastsætte en bestemt Grænse for Minimum af de enkelte Lodder i de forskellige Havgeparter, f. Eks. at de enkelte Lodder ikke maa være under $^1/_4$ Mark eller 4 Gylden. Vel er det saa, at Indengaardsjorden til en saadan samlet Ejendom, som har sin Udengaardsjord i flere forskellige Havgeparter, vil komme til at ligge temmelig adspredt i Bygden, og denne Beliggenhed besværliggör sammes Dyrkning, men saadanne mindre gunstige Beliggenheder tror jeg med Tiden, naar de nu adspredte Jordlodder ere blevne samlede til bestemte Brug eller udelelige Ejendomme, ville kunne rette sig ved Mageskifte imellem de forskellige Ejendomme. For Tiden tror jeg, at man saa meget som muligt bör lette Ejerne Adgang til at faa deres nu adspredte og delelige Jordlodder erklærede for en udelelig Ejendom. Ved at efterse den ovenfor under Nr. 3 vedlagte Oversigt vil Deres Höjvelbaarenhed se, at af de dér anførte 19 Jordegodsejere, som have ejet 1 Mark Jord og derover, kun 4 ville have haft Adgang til at fyldestgöre de af Dem opstillede Betingelser, medens dette Antal vil stige til 10, dersom det blev gjort til Betingelse, at de enkelte Jordlodder, hvoraf den samlede og udelelige Ejendom skulde dannes, vel skulle være beliggende i een Bygd, men ikke under $^1/_4$ Marks Störrelse i hver Havgepart.

ad §§ 3 og 4. Uagtet det maaske kunde udledes af Bestemmelserne i disse Paragraffer, at, naar forskellige Dele af den nu samlede Ejendom vare pantsatte til flere

Kreditorer, hele Gælden da skal blive lige prioriteret i den samlede og udelelige Ejendom, vilde det maaske være rigtigst, at dette udtrykkelig blev udtalt i Loven med Tilföjning om, at hver enkelt Kreditors Erklæring i saadanne Tilfælde skal indeholde et Samtykke om, at de ikke have noget imod, at de flere Kreditorers Fordringer blive lige prioriterede med hans Fordring.

Naar en Del af den Jord, som nu ønskes samlet til en udelelig Ejendom, er leveret Kreditor som haandfaaet Pant, hvilket ikke saa sjælden er Tilfældet, vil det være nødvendigt, at saadant Pant, forinden den samlede Jord af Ejeren kan blive erklæret for en udelelig Ejendom, bliver forandret til Underpant og Gælden lige prioriteret med den Gæld, som mulig kan indestaa i de øvrige Jordlodder.

ad § 5. Ved Henvisningen i denne Paragraf til den foregaaende § 2, med Hensyn til den Fremgangsmaade, den vedkommende Ejer vil have at følge, naar han ønsker at henlægge senere erhvervede Jordlodder til den samlede udelelige Ejendom, vil det formentlig være rigtigst tillige at henvise til Bestemmelserne i §§ 3 og 4, naar de senere erhvervede Dele skulde være Jordlodder, der forud ere pantsatte, og i saa Fald bör denne Pantegæld, hvis indbyrdes Forhold vil være at bedömme efter §§ 3 og 4, blive prioriteret i den samlede Ejendom, næstefter den forud i samme prioriterede Gæld, saafremt de i den samlede Ejendom tidligere prioriterede Kreditorer ikke ville samtykke i, at de Kreditorer, som have været prioriterede i de senere til Ejendommen tilkomne Jordlodder, blive prioriterede lige med dem i den nu forstörrede Ejendom.

ad § 6. For saa vidt det er gjort til Betingelse, at en Selvejer, naar han i Medhold af § 6 og følgende Paragraffer vil oprette et Testamente, skal göre det inden sit Værneting, tillader jeg mig at bemærke, at han vel ogsaa bör kunne göre det ved en Ekstraret, som bliver afholdt udenfor det Syssel, hvor han er bosat.

Da Forordningen af 21. Maj 1845, indeholdende nogle Forandringer i Lovgivningen om Arv, ved Lov af 4. Januar 1854 er bleven gjort anvendelig paa Færøerne med Undtagelse af de i §§ 25 og 26 indeholdte Bestemmelser om Selvejerbønders Testamenter, vil det formentlig være rigtigst nu at optage Bestemmelsen i den sidstnævnte Paragraf om, at en Selvejer, naar han har givet sin Ejendom til et af sine Börn mod et moderat Vederlag, ikke skal være beföjet til paa anden Maade at disponere over mere end $^1/_8$ af den øvrige Formue.

ad § 11. I Stedet for Bestemmelsen i Slutningen af denne Paragraf om Broderlods Tagelse vil Slutningen af Bestemmelsen i Frdn. 21. Maj 1845 § 26 være at optage, ligesom ogsaa Bestemmelsen i den næstsidste Passus af den samme Paragraf om, at en Selvejer og hans Hustru, der have Livsarvinger, naar de ville benytte den Ret, Udkastets § 11 hjemler dem til at testere hinanden Gaarden til Ejendom, ikke skulle være beföjede til paa anden Maade at disponere over mere end $^1/_8$ af deres øvrige Formue, vil være at optage i nærværende Paragraf.

ad § 17. Det er vistnok unægteligt, at de umyndige vilde erholde et langt större Udbytte, naar den dem i Arv tilfaldne Jord blev solgt og Kapitalen frugtbargjort; men en Realisation som den foreslaaede vil være saa meget stridende imod Beboernes Begreber og Anskuelser, at dette maa være et væsentligt Moment ved Bedömmelsen af det hensigtsmæssige ved en saadan Bestemmelse. Som bekendt, sætte Beboerne megen Pris paa at erholde den Arv, som kunde tilfalde dem, udlagt i Jord, og for saa vidt de have sammensparet noget, at köbe nogen Jord derfor. Denne store Forkærlighed til Jorden hidrörer vistnok fra flere forskellige Omstændigheder. Det er vistnok i og for sig en prisværdig Tænkemaade hos Beboerne i Almindelighed, at man saa vidt som muligt bör søge at konservere, hvad man har erhvervet; og da de efter de bestaaende Forhold ere saa godt som ukendte med industrielle Foretagender, kende de ikke nogen anden Maade at konservere de erhvervede Midler paa end ved at sætte dem i Jordegods. De Forsøg, som hidtil paa enkelte Steder ere gjorte paa at sætte Penge i industrielle Foretagender, ere saa totalt mislykkede, at det vil vare længe, inden nogen igen fatter Mod til at vove slige Foretagender. Saa længe Færingen har sin Formue indestaaende i Jorden, veed han, at den ikke saa let forgaar, men er den en Gang forvandlet til Penge, kan han ikke vide, om der ikke kunde indtræffe

en eller anden Omstændighed, som kunde bevirke dens Forlis. Hertil kommer endnu, at Beboerne efter de bestaaende Forhold nødvendigvis maa sætte större Pris paa at erholde Indtægterne in natura af Jorden, end at erholde Renten af den Kapital, han kan faa for sin Jord, uagtet denne er större end Værdien af, hvad Jorden kan give af sig, thi det nytter ikke Færingen stort, at han faar mere i Penge, naar han ikke kan faa Slagt og Uld at købe, hvoraf Ulden er saa godt som uundværlig for ham, til ved sammes Forarbejdning at beskæftige sig i den Tid, han ikke kan udføre andet Arbejde; og den Fortjeneste, han indvinder ved selv at forarbejde den Uld, han faar for sin Anpart af Jorden, bøder en Del paa de ringere Indtægter, han erholder af samme. At denne Fortjeneste ikke er saa uvæsentlig, fremgaar deraf, at samme over hele Landet kan anslaas til 20 à 25,000 Rd. aarlig, og at den bliver en ren Indtægt, da den Tid, der bliver anvendt til Uldens Forarbejdning, af Manget paa andet Arbejde ellers ikke vilde blive afbenyttet.

Der er saaledes saa mange indirekte Fordele for Beboerne ved at eje Jord, at det, naar der tillige tages Hensyn til deres Anskuelser i denne Henseende, forekommer mig at være betænkeligt at tiltræde Deres Höjvelbaarenheds Forslag om, at det Jordegods, som paa Skifterne tilfalder de umyndige, skal bortsælges, naar samme ikke udgör $^1/_2$ Mark eller derover, som derhos skal ligge i een Havge, idet jeg endnu maa tillade mig at tilföje, at det er yderst sjældent, at der tilfalder nogen $^1/_2$ Mark Jord samlet i een Havgepart.

For imidlertid at sætte en Grænse for den hensynsløse Udstykning af Jord, kunde der maaske i Loven optages en Bestemmelse om et almindeligt Forbud mod al Udstykning af Jorden i mindre Dele end i hele Gylden, saaledes at Jorden herefter ikke kan være Genstand for Arv eller Salg i mindre Dele end i hele Gylden, samlede saavel i Bø som i Havge, medmindre den vedkommende Ejer, for saa vidt Køb og Salg angaar, ikke skulde eje mere end en Kvotadel af en Gylden. For saa vidt der i et Dødsbo skulde være saa megen Jord, at Arvingerne i Forhold til deres Arvelodder kunne faa disse udlagte i hele Gylden, mente jeg, at dette burde ske, og at den overblevne Jord, som ikke kan blive udloddet til Arvingerne uden at blive delt i mindre Dele, skulde, naar Arvingerne ikke kunde blive enige om, til hvem den skal blive udlagt udelt i hele Gylden, imod at han godtgör sine Medarvinger, hvad han saaledes skulde erholde mere, end hans Arvelod udgör, med Penge, bortsælges ved offentlig Auktion, og Arvingernes Arvelodder suppleres ganske eller til Dels med Penge. Den Jord, der er under en hel Gylden, er i de fleste Tilfælde af en saa ringe Betydenhed, at, hvad jeg ovenfor har anført om Besiddelsen og Brugen af Jord, ikke kan finde nogen egentlig Anvendelse herpaa. Med Hensyn hertil skal jeg endnu tillade mig at bemærke, at det undertiden har truffet sig, at Arvingerne, naar der kun har været ubetydelig Jord i et Dødsbo, ved indbyrdes Overenskomst have søgt at undgaa de hensynsløse Udstykninger, og jeg tror, at de endnu i flere Tilfælde vilde have foretrukket at renoncere paa at erholde deres Arv udlagt i nogle faa Skind Jord, imod at erholde den udlagt i Penge, naar Jorden havde været vurderet til den samme Pris, som der kunde erholdes for den, naar den blev solgt, thi de nu brugelige Vurderinger paa Skifter ere, uagtet de ere noget höjere, end de have været brugelige for adskillige Aar siden, i de allerfleste Tilfælde en Del under, hvad der kan erholdes ved Salg.

Saafremt de af mig ovenfor omtalte Forbud imod for Fremtiden at adskille Indengaardsjorden fra Udengaardsjorden, eller at sælge Jordegods med Forbehold af enkelte til samme hørende Rettigheder, og imod Udstykning af Jord i mindre Dele end hele Gylden, skulde findes at være hensigtsmæssige, vil det være nødvendigt at fastsætte passende Straffe for Overtrædelse af Forbudene, og for at der kan haves Kontrol med, at Bestemmelserne angaaende Jorders Udstykning i Tilfælde af Arv overholdes, tror jeg, at det vilde være hensigtsmæssigt, naar det kunde blive gjort de myndige Arvinger, som skifte imellem sig, til Pligt at forfatte et skriftligt Dokument angaaende den af dem foretagne Deling af Jorden, og derefter inden en bestemt Tid efter Arveladerens Død at lade Dokumentet tinglæse.

Bilag 18.

Lagtingets Forhandlinger i 1855 om Udkast til Lov, hvorved Udstykning af Jordegods paa Færøerne søges indskrænket.

Det Lagtinget forelagte Udkast (Bilag 15) henvistes til et Udvalg, som afgav følgende *Betænkning:*

Undertegnede Udvalg, hvem det af Lagtinget har været overdraget at afgive Betænkning over et Tinget forelagt Udkast til en Lov, hvorved Udstykning af Jordegods paa Færøerne søges indskrænket, har taget denne Sag under nöje Overvejelse og skal her kortelig fremsætte de Anskuelser angaaende denne Sag, som have været udtalte i Udvalget.

Udvalget erkender det i flere Henseender skadelige i den nu bestaaende Udstykningsfrihed, idet samme nødvendigvis maa lægge flere væsentlige Hindringer for Jordens hensigtsmæssige Brug og for Fremskridt og Forbedringer i Agerbruget og Fædriften, bevirker, at en Del af det private Jordegods, som nu er udstykket i utallige Smaalodder, fordelt imellem en Mængde Ejere, saa godt som ikke faar nogen Betydning, men blot forvolder en Mængde Uordener og Tvistigheder, og lægger ofte uovervindelige Hindringer og Vanskeligheder i Vejen for en hensigtsmæssig Ordning af Landboforholdene. Udvalget erkender saaledes det ønskelige i, at der ad Lovgivningsvejen blev gjort noget for at samle det private Jordegods i hensigtsmæssige Brug, og at der blev sat en Grænse for den nu bestaaende Udstykningsfrihed, hvis skadelige Følger end mere ville fremtræde, jo mere Folkemængden tiltager. Men lige saa ønskeligt det vilde være, at de herhen hørende Forhold blev ordnede ad Lovgivningsvejen, lige saa nødvendigt vil det være, at der ikke blev gjort en alt for voldsom og indgribende Forandring i den nu bestaaende Tingenes Orden, hvortil man fra umindelige Tider har været vant, og hvorpaa navnlig Jordegodset nuværende höje Priser bero.

Da Lovudkastets förste Del er grundet paa disse Anskuelser, saavel med Hensyn til Oprettelse af eens Jordejendomme til eet samlet og udeleligt Brug, som med Hensyn til, hvorledes en saadan Ejendom skal gaa i Arv, har Udvalget i alt væsentligt kunnet slutte sig til samme, og de Forandringer og Tilföjninger med Hensyn til enkelte Punkter i Udkastet, som vi have troet at burde tilraade, skulle vi tillade os nedenfor at fremsætte.

Hvad derimod angaar den anden Del af Lovudkastet, hvorefter enhver Jordlod, der tilfalder en umyndig, naar den er mindre end $^1/_2$ Mark samlet i een Havgepart, skal bortsælges ved offentlig Auktion, har Udvalget ikke troet at kunne tiltræde samme. Vi erkende vel, at der lader sig anføre en Del for Forslaget, men den foreslaaede Foranstaltning er i saa höj en Grad stridende imod de Anskuelser, som fra umindelige Tider har gjort sig gældende hos Befolkningen her paa Landet, at allerede denne Omstændighed maa göre en Bestemmelse, som den foreslaaede, betænkelig. Hertil kommer endnu, at de umyndige og navnlig de umyndige Piger vel i mange Tilfælde ville være bedre tjente med, at deres ubetydelige Jordejendomme blive kapitaliserede og forrentede, men i mange Tilfælde ville dog de umyndige, naar de engang blive myndige og selvstændige Personer, især under de nu bestaaende Forhold, være bedre tjente med Jordejendommen, især naar denne nærmer sig $^1/_2$ Marks Störrelse, end med en Pengekapital. Det vil blive end mere betydningsfuldt for den umyndige at beholde Jordejendommen, naar han har Udsigt til ved senere Arv at faa sin Jordejendom forøget.

Udvalget har imidlertid troet at burde foreslaa Tinget at gaa en Middelvej ved i Stedet for Bestemmelsen i Udkastets § 17 at optage et almindeligt Forbud imod al Udstykning af Jord i mindre Dele end hele Gylden, og de flere nedennævnte Bestemmelser, der staa i Forbindelse med et saadant Forbud. Et saadant Forbud, som fornuftig ikke vil have nogen væsentlig Indflydelse paa Jordejendommenes nuværende Værdi, og som da for det første vil sætte en rigtignok lav Grænse for Udstykningen, tror Udvalget vil i Almindelighed være efter Befolkningens Ønske. I Forbindelse herved har Udvalget tillige troet at burde tilraade de ligeledes nedennævnte Bestemmelser, indeholdende Forbud imod at adskille Havge fra Bø og imod den Uskik at skille Jorden fra de samme tilkommende Herligheder.

Hvad endelig angaar Slutningsbestemmelsen i Lovudkastet om Odelsløsningsrettens Ophævelse, maa Udvalget, idet det henholder sig til, hvad derved er bemærket i Motiverne, hvortil vi endnu skulle tilföje, at denne Ret ikke sjælden bliver afbenyttet af uædle Motiver, tiltræde samme.

De Forandringer ved og Tilföjelser til Lovudkastet, som vi have anset tilraadelige, ere følgende:

Ved § 1.

Af Hensyn til det utilraadelige i, at Jordejendomme samles i alt for store faste Brug, og af Hensyn til, at 3 Personer forholdsvis kunne drage mere Nytte af 12 Marker Jord, end 2 Personer af den samme Jord, har Udvalget troet, at det foreslaaede Maksimum vil være af en passende Störrelse.

At i Stedet for „1—6 Marker" sættes „1—4 Marker".

Foruden at det efter de nu bestaaende Forhold vil være sjældent, at en Mand ejer en hel Mark og endnu sjældnere mere end een Mark i een Havgepart, har Udvalget troet, at der ikke kunde være noget væsentligt at erindre mod den foreslaaede Forandring. Hovedsagen er, at Jorden ligger i een Bygd, saa at Ejeren selv kan komme til at passe og bruge den, og det vil ikke falde ham vanskeligere at passe den, om Udengaardsjorden laa samlet i een Havgepart, end om den laa i flere. Selv Kongsgaardene, som nu danne samlede Brug, ere ofte beliggende i forskellige Havgeparter.

At i Stedet for „een Havgepart" sættes „een Bygd" og tilföjes: „dog ikke mindre end 4 Gylden i hver Havge eller Havgepart".

Ved § 2.

At Ordet „Deklarantens" forandres til: „den vedkommende Ejers".

Ved § 3.

At Ordet „producere" forandres til: „forevise".

Ved § 4.

At Ordet „Deklarationens" forandres til: „Erklæringens".

Disse Bestemmelser anses fornødne, dels for at undgaa Kollision imellem flere Kreditorer, og dels som en Følge af, at den Jord, som er leveret Kreditor som haandfaaet Pant, hvilken Pantsættelsesmaade ikke er saa ualmindelig, efter sin Natur ikke kan bestaa ved en Del af en Ejendom, som ikke kan udstykkes.

At der efter Pararagraffens Slutning tilföjes i en ny Linie:

„Naar flere Dele af Ejendommen ere pantsatte til forskellige Kreditorer, skulle disse Erklæringer tillige indeholde det fornødne om, hvorledes deres Fordringer skulle være prioriterede i den samlede Ejendom, i hvilket Tilfælde Kreditorernes Erklæringer tillige ville være at tinglæse.

Jord, som er leveret Kreditor som haandfaaet Pant, kan ikke inddrages under den samlede Ejendom, medmindre Kreditor, efter de foran foreskrevne Regler, giver sit Samtykke til, at Pantet forandres fra haandfaaet Pant til Underpant."

En Følge af, hvad der er foreslaaet ved § 1.

For en Fuldstændigheds Skyld anses Henvisningen til Bestemmelserne i §§ 3 og 4 for hensigtsmæssig.

Ved § 5.

At i Stedet for „6 Marker", som forekommer 2 Gange i denne Paragraf, sættes: „4 Marker".

At efter Ordene „i § 2 er angivet" tilföjes: „og under Iagttagelse af de i §§ 3 og 4 foreskrevne Bestemmelser".

Dels som en Følge af, at det ikke anses fornødent, at et saadant Testament oprettes ved den vedkommendes Værneting, og dels som en Følge af, at Nødvendigheden af kongelig allernaadigst Konfirmation paa Testamenter i Medfør af Frd. af 21. Maj 1845 og Lov af 4. Januar 1854 er bortfalden.

Denne Tilföjning har Udvalget anset fornøden for at forebygge, at et af Börnene bliver for meget begunstiget paa de andres Bekostning. For øvrigt formenes det af Udvalget gjorte Forslag at have Hjemmel i Frd. 21. Maj 1845 § 23.

Ved § 6.

At efter Ordene „skal være berettiget til" indskydes: „ved en af ham inden Retten afgiven Erklæring", og at den sidste Passus af Paragraffen fra Ordene „Naar han herom ved", udelades,

samt at der i Stedet for den ovennævnte Passus sættes:

„Naar de andre Søskende, forinden Ejendommen tiltrædes af den, hvem den er bestemt til, ere misfornöjede med den for samme fastsatte Sum, bliver Ejendommen at vurdere af 3 dertil af Retten udmeldte uvillige Mænd, og skal det vedkommende Barn da være berettiget til at overtage samme for $^3/_4$ af dens virkelige Værdi."

Ved § 7.

At Ordene „Naar Ejeren er gift" forandres til: „Er Ejeren gift".

Som en Følge af de ved § 6 foreslaaede Forandringer.

Ved § 8.

At efter Ordene „mod et Vederlag, der svarer til den Værdi, hvorfor Gaarden" indskydes: „i Medhold af Bestemmelserne i § 6",

og at efter Ordene „for den i Testamentet satte Værdi" indskydes: „eller for den Sum, som i Tilfælde af Indsigelse fra de andre Søskendes Side bestemmes paa den i § 6 angivne Maade",

Eftersom Sager vedkommende de umyndiges Midler henhøre under Justitsministeriet.

samt at „Indenrigsministeriet" forandres til: „Justitsministeriet".

Ved § 11.

At Slutningen af denne Paragraf fra Ordene „samt endelig under den Betingelse" udelades, og at der derefter indskydes:

Dette er overensstemmende med Bestemmelserne i Frd. 21. Maj 1845 § 26.

Ny § 12, saalydende:

Naar en Selvejerbonde i Medfør af denne Lov har givet sin faste Ejendom til et af sine Börn mod et moderat Vederlag, skal han ikke være beföjet til paa anden Maade at disponere over mere end en Ottendedel af sin øvrige Formue, saaledes som denne bliver efter den Værdi, hvorfor Gaarden efter Bestemmelserne i § 6 bliver at overtage af det vedkommende Barn, hvilket samme skal gælde, naar en Selvejerbonde og hans Hustru, der have Livsarvinger, ville benytte den Ret, § 11 hjemler dem til at testere hinanden Gaarden til Ejendom, ligesom da ogsaa den Arvedel, der efter § 15 i Frd. af 21. Maj 1845 kan tilkomme den længstlevende, skal bortfalde".

Samt endelig at Følgeordenen af de efterfølgende 5 Paragraffer forandres herefter.

Ved § 17 (ny § 18).

Med Hensyn hertil maa Udvalget henvise til, hvad det har anført ved de ovenfor gjorte almindelige Bemærkninger ved den anden Del af Bestemmelserne i Lovudkastet.

At denne Paragraf udgaar, og at der derimod optages følgende nye Paragraffer:

Ny § 18.

For Fremtiden skal det ikke være tilladt ved Køb og Salg eller paa Arveskifte at udstykke Jord i mindre Dele end hele Gylden, samlet saavel i Bø som i Havge.

Udvalget har troet ikke at burde foreslaa, at Jordlodder som de ommeldte ubetinget skulle bortsælges, naar Arvingerne kunne blive enige om, hvem af dem der skal overtage samme.

Dersom alt det Jordegods, som paa et Arveskifte kommer til Deling, ikke kan udlægges til Arvingerne, uden at en Del af Jorden bliver udstykket i mindre Dele end en hel Gylden, og Arvingerne ikke kunne blive enige om, hvem af dem der skal overtage saadanne Jordparceller, skulle disse bortsælges ved offentlig Auktion og Beløbet for samme udlægges til de vedkommende Arvinger.

Ny § 19.

Fremdeles skal det herefter være forbudt ved Salg eller paa anden Maade at skille de til Jordegodset efter de gældende Bestemmelser knyttede Herligheder fra samme.

Ny § 20.

Disse Bestemmelser anses fornødne, naar Bestemmelserne i § 18 og 19 skulle kunne kontroleres.

For at et stedfundet Salg eller Mageskifte af nogen Jord eller en imellem myndige Arvinger stedfunden Arvedeling, som har Jordegods til Genstand, kan have Retsgyldighed, skal der i förstnævnte Tilfælde være udstedt et skriftligt Skøde eller Mageskiftebrev og i sidstnævnte Tilfælde et imellem Arvingerne oprettet skriftligt Dokument, indeholdende fuld-

stændige Oplysninger om, hvorledes Jordegodset er delt imellem dem, hvilke Dokumenter skulle være indleverede til Tinglæsning inden den i N. L. 5—3—39 fastsatte Tid.

Ved § 18 (i Lovudkastet).
At denne Paragrafs Følgeorden bliver forandret til § 21.

Thorshavn, August 1855.

Heine Heinesen. J. Jacobsen. Krog.

Joen Danielsen. G. Rehling,
Ordfører.

Ved de foretagne Afstemninger fik Udkastet følgende Affattelse:

Udkast til Lov, hvorved Udstykning af Jordegods paa Færøerne søges indskrænket.

(Vedtaget af Færøernes Lagting med 18 Stemmer mod ingen, den 23. August 1855).

§ 1.

Enhver, der ejer eller kommer til at eje en Jordejendom af fra 1 indtil 6 Marker Jords Størrelse, inden- og udengaards, samlet i een Bygd, dog ikke mindre end 4 Gylden i hver Havge eller Havgepart[1]), skal være berettiget til at bestemme, at denne Ejendom, med de Husebygninger, der maatte være eller blive opførte paa bemeldte Ejendoms Grund, skal være og forblive en samlet og udelelig Ejendom, der ingen Sinde mere maa udstykkes.

(Vedtaget med 12 Stemmer mod 5 Stemmer).

§ 2.

Vedkommende Ejer skal, naar han ønsker at tage en saadan Bestemmelse med Hensyn til sin Ejendom, henvende sig til Sorenskriveren og for denne vidnefast erklære sin Bestemmelse, som af Sorenskriveren straks bör tilføres Justitsprotokollen mod Gebyr efter Sportelreglementet af 30. Marts 1836 § 11. Sorenskriveren skal derefter til næste rette Ting paa vedkommende Ejers[2]) Bekostning tinglæse en Udskrift af den Justitsprotokollen tilførte Bestemmelse.

En saadan tilkendegiven Viljesbestemmelse skal være og forblive uigenkaldelig og urokkelig.

(Vedtaget med 12 Stemmer mod 1 Stemme).

§ 3.

Dersom den paagældende Ejendom eller nogen Del af samme er behæftet med tinglæst Pantegæld, skal vedkommende Ejer for Sorenskriveren, inden denne maa protokollere den attraaede Bestemmelse, forevise[3]) Pantekreditors skriftlige Erklæring om, at han intet har imod, at den omhandlede Bestemmelse tages.

(Vedtaget med 12 Stemmer).

---

[1]) I Stedet for Ordene „samlet i een Bygd .... eller Havgepart" stod i U. (ɔ: det af Amtmanden Lagtinget forelagte Udkast): „samlet i een Havgepart".
[2]) I Stedet for Ordene „vedkommende Ejers" stod i U.: „Deklarantens".
[3]) I Stedet for „forevise" stod i U.: „producere".

§ 4.

Dersom en Del af den paagældende Ejendom er behæftet med tinglæst Pantegæld og Kreditor har givet sit Samtykke til Bestemmelsen, skal Pantegælden fra Erklæringens[1]) Tinglæsnings Dato betragtes som hvilende paa hele den samlede Ejendom.

Naar flere Dele af Ejendommen ere pantsatte til forskellige Kreditorer, skulle disses Erklæringer tillige indeholde det fornødne om, hvorledes deres Fordringer skulle være prioriteredo i den samlede Ejendom, i hvilket Tilfælde Kreditorernes Erklæringer tillige ville være at tinglæse.

Jord, som er leveret Kreditor som haandfaaet Pant, kan ikke inddrages under den samlede Ejendom, medmindre Kreditor efter de foran foreskrevne Regler giver sit Samtykke til, at Pantet forandres fra haandfaaet Pant til Underpant[2]).

(Vedtaget med 17 Stemmer).

§ 5.

Er den paagældende Ejendom mindre end 6 Marker Jord, kan Ejeren, naar han senere erhverver mere Jord i samme Bygd[3]), ved at følge samme Fremgangsmaade, som i § 2 er angiven, og under Iagttagelse af de i §§ 3 og 4 foreskrevne Bestemmelser[4]) fastsætte, at ogsaa dette senere erhvervede Jordegods skal uadskillelig høre til Ejendommen, og skal han saaledes kunne forøge Ejendommens Størrelse, indtil denne i alt udgør 6 Marker Jord, inden- og udengaards.

(Vedtaget med 13 Stemmer).

§ 6.

Den, som ejer en Selvejendom, der i Overensstemmelse med de foran givne Bestemmelser ikke kan udstykkes, skal være berettiget til ved en af ham inden Retten afgiven Erklæring[5]) at fastsætte, hvorledes med samme Ejendom efter hans Død skal forholdes, hvem af hans Börn eller Arvinger samme skal tilfalde, hvad Besætning der skal følge Gaarden, og hvad Sum den skal tages for.

Naar de andre Søskende, forinden Ejendommen tiltrædes af den, hvem den er bestemt til, ere misfornöjede med den for samme fastsatte Sum, bliver Ejendommen at vurdere af 3 dertil af Retten udmeldte uvillige Mænd, og skal det vedkommende Barn da være berettiget at overtage samme for $^3/_4$ af dens virkelige Værdi[6]).

(Vedtaget med 15 Stemmer).

§ 7.

Er Ejeren gift og lever i sædvanligt Formuefællesskab med sin Hustru, maa han, naar han vil benytte den ham i forestaaende Paragraf givne Frihed, dertil erhverve sin Hustrus Samtykke.

(Vedtaget med 15 Stemmer).

§ 8.

Ved den testamentariske Anordning, som Forældre saaledes göre over deres Selvejergaard, kan det og bestemmes, at den af dem, der bliver den længstlevende, skal under de nærmere Betingelser, som efterfølgende § 10 indeholder, beholde Gaarden med Tilbehør mod et Vederlag, der svarer til den Værdi, hvorfor Gaarden i Medhold af Bestemmelserne i § 6[7]) i sin Tid skal overlades til et af Börnene, hvilket Vederlag sikres i Ejendommen og udbetales i de Tilfælde, hvori Börns Fædrene- eller Mødrenearv ellers skal udbetales dem.

Den længstlevende er ikke bemyndiget til at sælge Gaarden, uden at den först tilbydes den Sön eller Datter, som den i sin Tid skal tilfalde, hvilken da skal være berettiget til at modtage samme for den i Testamentet satte Værdi, eller for den Sum, som i Tilfælde

---

[1]) I Stedet for „Erklæringens" stod i U.: „Deklarationens«.
[2]) De to sidste Punktummer („Naar flere .... til Underpant") fandtes ikke i U.
[3]) I Stedet for Ordet „Bygd" stod i U.: „Havgepart".
[4]) Ordene „og under .... Bestemmelser" fandtes ikke i U.
[5]) Ordene „ved en . . Erklæring" fandtes ikke i U.
[6]) I Stedet for det sidste Punktum („Naar de .... Værdi) stod i U. følgende: „Naar han herom ved sit Værneting dikterer sin Vilje til Protokollen og lader sig meddele en Udskrift deraf under Dommerens Haand og Segl, er sligt et Testament af samme Gyldighed, som om det af Kongen var konfirmeret".
[7]) Ordene „i Medhold af Bestemmelserne i § 6" fandtes ikke i U.

af Indsigelse fra de andre Søskendes Side bestemmes paa den i § 6 angivne Maade,[1]) og med Beløbets Tilvejebringelse have Henstand til den anden derpaa følgende Juni eller December Termin.

Saafremt bemeldte Arving ikke er myndig, skal Sagen, inden Beslutning tages om Gaardens Overtagelse, indstilles til Justitsministeriets[2]) Bedömmelse.

Det følger for øvrigt af sig selv, at der ved Ægtefolkenes fælles Testament ogsaa kan bestemmes yderligere Indskrænkning i den længstlevendes Raadighed over Gaarden, og at det navnlig kan formenes denne at pantsætte samme, ligesom den længstlevende i intet Tilfælde kan give nogen Panteret foran de Arvelodder, som ere Börnene tilfaldne efter den forhen afdøde Fader eller Moder, hvilke Arvelodder, som foranført, blive prioriterede i Gaarden, indtil der paa anden Maade göres Arvingerne Fyldest for samme.

(Vedtaget med 14 Stemmer mod 1 Stemme).

§ 9.

Det er ligeledes en Selvfølge, at den længstlevende ikke kan efter sin Ægtefælles Død göre nogen Forandring i den een Gang til Fordel for eet af Börnene af dem tilkendegivne sidste Vilje, men skulde bemeldte Barn dø eller ej ville modtage Ejendommen, kan den længstlevende ved en ny testamentarisk Disposition bestemme, hvo af de øvrige Börn der skal træde i dets Sted, saafremt det fælles Testament ej allerede indeholder nogen Bestemmelse desangaaende.

(Vedtaget med 13 Stemmer mod 1).

§ 10.

Den Ret til at beholde Gaarden, som der ved Ægtefolks fælles Testament kan tillægges den længstlevende af disse, skal med Hensyn til Manden ikke være indskrænket til den Tid, han bliver siddende ugift, ligesom Gaarden og, naar Enken indlader sig i nyt Ægteskab, kan forblive hos hende og hendes anden Mand, saa længe indtil den Sön, hvem Gaarden efter Testamentet skal tilfalde, bliver myndig, hvorved i Overensstemmelse med N. L. 3—19—34 forstaas 18 Aars Alderen, eller den Datter, som den er tillagt, indgaar Ægteskab.

(Vedtaget med 13 Stemmer).

§ 11.

I Stedet for en saadan Disposition, som §§ 8 og 10 hjemle en Selvejerbonde og hans Hustru Ret til at oprette til hinandens Fordel, skal det ogsaa, uanset de have Livsarvinger, staa dem frit for, ved reciprokt Testamente at bestemme, at den længstlevende skal beholde Gaarden med Tilbehör, som sin fuldkomne Ejendom, mod efter foregaaet edelig Taksation at udbetale den först afdødes Arvinger en Tredjedel af Gaardens og dens Tilbehörs sande Værdi, denne dog kun beregnet efter Fradrag af den derpaa hvilende Gæld, hvormed disse i ethvert Tilfælde skulle lade sig nöje[3]).

(Vedtaget med 11 Stemmer).

§ 12.

Naar en Selvejerbonde i Medfør af denne Lov har givet sin faste Ejendom til eet af sine Börn mod et moderat Vederlag, skal han ikke være beföjet til paa anden Maade at disponere over mere end en Ottendedel af sin øvrige Formue, saaledes som denne bliver efter den Værdi, hvorfor Gaarden efter Bestemmelserne i § 6 bliver at overtage af det vedkommende Barn, hvilket samme skal gælde, naar en Selvejerbonde og hans Hustru, der have Livsarvinger, ville benytte den Ret, § 11 hjemler dem, til at testere hinanden Gaarden til Ejendom, ligesom da ogsaa den Arvedel, der efter § 15 i Frd. af 21. Maj 1845 kan tilkomme den længstlevende, skal bortfalde[4]).

(Vedtaget med 13 Stemmer).

---

[1]) Ordene „eller for den .... angivne Maade" fandtes ikke i U.
[2]) I U.: „Indenrigsministeriets".
[3]) Herefter fandtes i U. følgende Tilföjelse: „samt endelig under den Betingelse, at den længstlevende frafalder sin Ret til at tage Broderlod efter den först afdøde, hvor ellers en saadan maatte tilkomme den".
[4]) § 12 fandtes ikke i U. Til §§ 13—17 svarede U. §§ 12—16.

§ 13.

Naar en Selvejerbonde ingen Livsarvinger har, skal han ikke være bunden til nogen af sine Arvinger, men han kan borttestamentere Gaarden til hvem han vil, uden at det behoves, at der fastsættes noget Vederlag til hans Slægtninge. Dog skal han, naar han besidder Ejendommen i Fællesskab med sin Hustru, i Overensstemmelse med § 7 have dennes Samtykke, naar han vil benytte saadan Testationsfrihed til Fordel for andre end Hustruen selv. I øvrigt kunne Ægtefolk, som ingen Livsarvinger have, oprette sligt Testamente til bedste for hinanden indbyrdes.

(Vedtaget med 15 Stemmer).

§ 14.

Ligesom den, der besidder flere Selvejergaarde, ikke kan ved Testamente tillægge eet Barn flere af disse, naar han efterlader sig flere Börn, saaledes kan der heller ikke forbeholdes den længstlevende flere Gaarde, dog maa sidstnævnte ogsaa kunne beholde den Gaard, som er tillagt en ikke fuldmyndig Sön eller Datter, indtil han bliver fuldmyndig og hun gift, hvorved det imidlertid i Overensstemmelse med § 10 bliver at iagttage, at i det Tilfælde, hvor Enken gifter sig paa ny, ikke Fuldmyndighed, men alene Myndighed udkræves, for at vedkommende Sön skal sættes i Besidddelse af Gaarden. Ej heller kan det foranførte være til Hinder for, at den længstlevende beholder de flere Ejendomme, der kunde tilfalde den som Boeslod efter Loven.

(Vedtaget med 15 Stemmer).

§ 15.

En Enke, der ejer en Selvejergaard, kan i eet og alt udøve den Testationsfrihed, som ved denne Lov hjemles.

Imidlertid kan den Enke eller Enkemand, som hensidder i uskiftet Bo efter den afdøde, uden at der, medens denne levede, er gjort nogen testamentarisk Anordning om Gaarden, ikke benytte den nævnte Testationsfrihed anderledes, end at den afdødes Arvinger maa beholde den allerede faldne Fædrene- eller Mødrenearv ukrænket.

(Vedtaget med 15 Stemmer).

§ 16.

Det staar en Selvejer frit for, under de sædvanlige Testationsformer, at oprette et Testament af det Indhold, som denne Lov hjemler.

(Vedtaget med 15 Stemmer).

§ 17.

Har vedkommende Selvejer ikke i levende Live taget Bestemmelse om, hvorledes med Ejendommen efter hans Død skal forholdes, og Ejendommen kommer paa Skifte, da skal den udlægges til et af den afdødes Börn eller en af hans Arvinger for den Sum, hvorom Arvingerne under Skiftet maatte kunne blive enige. Dersom ingen Overenskomst i saa Henseende mellem Arvingerne tilvejebringes, bliver Ejendommen ved offentlig Auktion at bortsælge og Provenuet skiftes efter Lovens Bestemmelser.

(Vedtaget med 15 Stemmer).

§ 18[1]).

For Fremtiden skal det ikke være tilladt, ved Køb og Salg eller paa Arveskifte, at udstykke Jord i mindre Dele end hele Gylden, samlet saavel i Bø som i Havge.

---

[1]) §§ 18—20 fandtes ikke i U., som derimod havde følgende § 17: „Naar Jordegods, med Hensyn til hvilket ingen saadan Bestemmelse som den i § 1 omhandlede er tagen, kommer til Deling paa Skifte, da skal enhver Jordlod, der tilfalder en umyndig, naar den er mindre end $^1/_2$ Mark, samlet i een Havgepart, forauktioneres, og Provenuet administreres af Overformynderiet paa sædvanlig lovbestemt Maade."

Dersom alt det Jordegods, som paa et Arveskifte kommer til Deling, ikke kan udlægges til Arvingerne, uden at en Del af Jorden bliver udstykket i mindre Dele end en hel Gylden, og Arvingerne ikke kunne blive enige om, hvem af dem der skal overtage saadanne Jordparceller, skulle disse bortsælges ved offentlig Auktion og Beløbet for samme udlægges til de vedkommende Arvinger.

(Vedtaget med 17 Stemmer imod 2 Stemmer).

§ 19[1]).

Fremdeles skal det herefter være forbudt ved Køb og Salg eller paa anden Maade at skille de til Jordegodset efter de gældende Bestemmelser knyttede Herligheder fra samme.

(Vedtaget med 17 Stemmer imod 2 Stemmer).

§ 20[1]).

For at et stedfundet Salg eller Mageskifte af nogen Jord eller en imellem myndige Arvinger stedfunden Arvedeling, som har Jordegods til Genstand, kan have Retsgyldighed, skal der i førstnævnte Tilfælde være udstedt et skriftligt Skøde eller Mageskiftebrev og i sidstnævnte Tilfælde et imellem Arvingerne oprettet skriftligt Dokument, indeholdende fuldstændige Oplysninger om, hvorledes Jorden er delt imellem dem, hvilke Dokumenter skulle være indleverede til Tinglæsning inden den i N. L. 5—3—39 fastsatte Tid.

(Vedtaget med 17 Stemmer imod 2 Stemmer).

§ 21.

Den ved N. L. 5te Bogs 3dje Kap. samt ved Frd. af 14. Januar 1771 og Frd. af 14. Januar 1829 hjemlede Odelsløsningsret skal ophøre, saa at den efter Udgangen af Aaret 18 ikke længer skal kunne göres gældende.

(Vedtaget med 15 Stemmer mod 1 Stemme).

Om Sagen afgav Lagtinget saalydende *Indstilling:*

Ifølge Lagtingets Beslutning blev vedlagte, af dets Formand i Tinget fremlagte Udkast til en Lov, hvorved Udstykning af Jordegods paa Færøerne søges indskrænket, overgivet et Udvalg, bestaaende af 5 Medlemmer, til Betænkning. Efter at dette Udvalg havde afgivet sin Betænkning, som følger vedlagt, blev Sagen, overensstemmende med Forretningsordenen, underkastet tvende Behandlinger i selve Tinget. Under Sagens Behandling i Tinget udtalte Flertallet sig for Ønskeligheden af en Lov i den omhandlede Retning, ligesom ogsaa en Del af de af Udvalget gjorte Forslag til Forandringer i det oprindelige Udkast, saaledes som det vil fremgaa af vedlagte Udkast til Loven, der er affattet af Tinget efter den ved Sagens endelige Behandling stedfundne Afstemning, blev tiltraadt af Flertallet, hvorefter saavel dette Lovudkast i sin Helhed, som det Forslag, at Udkastet sendes til Ministeriet med den Bemærkning, at Tinget tiltræder de Principper, hvorpaa det er bygget, men vil overlade til Ministeriet at gennemgaa og prøve dets Enkeltheder og kun, for saa vidt disse tiltrædes af Ministeriet, foranstalte det ophöjet til Lov, men, for saa vidt Ministeriet skulde have væsentlige Betænkeligheder ved det, underrette Tinget derom og tilbagesende det, for at Tinget kunde faa Lejlighed til at give yderligere Betænkning i Sagen, ligeledes blev vedtaget af Tinget med 18 Stemmer.

De Grunde, der have bevæget Tingets Flertal til at udtale Ønsket om Emanationen af en Lov som den, Udkastet indeholder, findes udtalte i de til den første Paragraf i det oprindelige Udkast vedföjede Motiver, og saavel med Hensyn hertil, som med Hensyn til de enkelte Bestemmelser i Lovudkastet, tillader man sig at henvise dels til de det oprindelige Lovudkast vedföjede Motiver og dels til Udvalgets Betænkning, for saa vidt Tinget har tiltraadt de af Udvalget gjorte Forslag til Forandringer.

---

[1]) Se Note 1 til Side 383.

I Henhold til det anførte tillader Tinget sig at indstille:

At Ministeriet, saafremt samme ved at gennemgaa og prøve Lovudkastets Enkeltheder maatte tiltræde samme, vil foranstalte det ophöjet til Lov, men at Tinget derimod, saafremt Ministeriet skulde have væsentlige Betænkeligheder ved det, maa blive underrettet derom, for at der kan gives det Lejlighed til at fremkomme med yderligere Betænkning i Sagen.

Færøernes Lagting, den 30. August 1855.

C. Dahlerup. G. Rehling.

Til Indenrigsministeriet.

Bilag 19.

Skrivelse af 6. September 1855 fra Amtmanden over Færøerne til Indenrigsministeriet.

I Aaret 1832 indgav den daværende Amtmand her paa Øerne et Forslag til en Forordning, sigtende til at modarbejde den her stedfindende uendelige Udstykning af Jordegods. Efter at der om denne Sag var blevet korresponderet först mellem Kancelliet og Amtmanden og senere mellem Rentekammeret og Amtmanden, blev Sagen endelig af det sidstnævnte Kollegium stillet i Bero, saa vidt jeg ved, fordi man havde fattet den Plan foreløbig at opsende en Landmaaler hertil.

For enhver, der er kendt med de herværende Landboforhold, maa det være indlysende, at saa længe den ubegrænsede Udstykningsfrihed, som nu finder Sted her, vedvarer, saa længe vil det færøske Landboväesen aldrig kunne hæve sig fra det lave Standpunkt, hvorpaa det nu staar. Ved at være blevet udstykket i saa uendelig smaa Kvantiteter har Selvejergodset tabt en ikke ringe Del af sin Betydning i økonomisk Henseende, og det tør vistnok anses utvivlsomt, at dersom ikke Staten havde ejet den halve Del af Jordejendommene her paa Landet og holdt disse samlede i faste Brug, vilde den herværende Befolkning være nedsunken i en endnu dybere Fattigdom, end den allerede er. Da hertil kommer, at dersom ikke den i det uendelige gaaende Udstykning af Selvejerjorden bliver indskrænket, vil Hypotekvæsenet og Skatteväesenet her paa Landet aldrig kunne ordnes paa en tilfredsstillende Maade, maa det erkendes for at være af höjeste Vigtighed for Øernes Opkomst, at der ved positive Lovbestemmelser søges sat passende Grænser for Udstykningsfriheden.

I 1852 blev nu afdøde Landinspektør Asmussen opsendt hertil med det Hverv nærmere at undersøge de herværende Landboforhold og derefter navnlig at gøre Forslag om, hvorledes en Udskiftning maatte kunne iværksættes. Jeg havde haabet, at naar hans Arbejde var tilendebragt, den umiddelbare Følge deraf vilde blive, at der samtidig med Udskiftningens Iværksættelse vilde være blevet givet de nødvendige Lovbestemmelser om Indskrænkning i Udstykningsfriheden. Da jeg imidlertid snart erfarede, at det Asmussen overdragne Hverv næppe vilde føre til noget praktisk Resultat, eftersom en almindelig Udskiftning vilde paa Grund af Lokalforholdene være forbunden med saa mange Vanskeligheder og medføre saa uhyre Bekostninger, at der ikke vilde kunne blive Tale om dens Iværksættelse, indsaa jeg, at det ikke kunde forsvares længere at stille en for Færøernes Udvikling og den herværende Befolknings Velfærd saa vigtig Sag i Bero, og jeg besluttede derfor atter at optage det af den daværende Amtmand i 1832 paabegyndte Arbejde.

Det Lovforslag, som i 1832 blev forelagt Kancelliet, havde til Formaal straks ved en positiv Bestemmelse at begrænse Udstykningen, navnlig ved at forbyde, at Ejendomme af $^1/_2$ Marks Störrelse og derover, samlet i een Havgepart, maatte deles, hvornæst de om Aasæde og Hovedbølle i N. L. givne Bestemmelser her skulde bringes til Anvendelse.

Da Jordejendommene her paa Landet dels paa Grund af den store Udstykningsfrihed, dels paa Grund af Vanskeligheden ved her paa Landet at faa anbragt Penge, staa i en meget höj Værdi, maatte det være at befrygte, at et saa vidtgaaende Forbud som det, der indeholdtes i det nævnte Lovforslag, vilde kunne medføre en

pludselig Dalen i Priserne, hvorved navnlig Besidderne af mindre Jordstykker vilde udsættes for følelige Tab. I Betragtning heraf havde jeg troet, at det maaske vilde være rigtigere ikke straks at give noget positivt Forbud mod Udstykningen, men at sætte Beboerne i Stand til at lære at kende Gavnligheden af, at have Selvejerjorden samlet i faste Brug, og at gøre det muligt for dem at opnaa saadant. Saaledes som Forholdene nu ere, er ingen Mand her paa Landet, hvor megen Selvejerjord han end ejer, i Stand til at kunne holde den samlet; enhver ved, at naar han dør og efterlader sig flere Arvinger, bliver al hans Jord udstykket og delt mellem disse. Det vilde allerede være et betydeligt Gode, at den, der havde anvendt Flid og Bekostning for at faa en Ejendom samlet, kunde have et Middel til at sørge for, at den skulde forblive samlet. Jeg er overbevist om, at dette Middel vilde blive benyttet.

Da de i N. L. indeholdte Bestemmelser om Landboforholdene aldeles ikke passe her paa Landet og heller ikke ere kendte her, har jeg troet, at det vilde være rigtigere at bringe Bestemmelserne i den danske Lovgivning om Selvejerbønder her til Anvendelse.

For at den, der vilde samle Ejendomsjord, kunde erholde lettere Adgang til at faa mindre Dele til Købs, havde jeg endvidere troet, at al den Jord, som paa Skifte tilfaldt umyndige, burde, naar den var saa ubetydelig, at den ikke i Tiden vilde kunne tjene til selvstændigt Erhverv for den umyndige, forauktioneres. Da det yderlig sjældent er Tilfældet, at Jorden afgiver 4 pCt. af dens Værdi, vilde en saadan Bestemmelse upaatvivlelig blive til Fordel for den umyndige, i Særdeleshed under friere Handelsforhold, hvor der for den, der er i Besiddelse af en lille Kapital, lettere vil kunne aabne sig andre Erhvervskilder.

Endelig havde jeg anset det for nødvendigt, at Odelsløsningsretten blev hævet. Denne Rettighed har overmaade liden Betydning her paa Landet, og naar den en enkelt Gang benyttes, er det ikke sjældent, at det er af mindre ædle Bevæggrunde, den benyttes. Naar denne Rettighed ikke bliver hævet, vil det være, om ikke umuligt, saa dog overmaade vanskeligt for nogen at faa sin Ejendomsjord samlet til et fast Brug.

I Overensstemmelse med disse Anskuelser affattede jeg i Begyndelsen af forrige Aar et Udkast til en Lov, over hvilket jeg indhentede Landfogdens og Sorenskriverens Betænkning.

Efter at Sagen derpaa havde beroet et Aar, og efter at jeg ved nærmere Overvejelse af Sagen var kommen til fast Overbevisning om Hensigtsmæssigheden og Gavnligheden af mit Forslag, har jeg tilladt mig at forelægge det for det i Aar sammentraadte Lagting til Betænkning.

Af den medfølgende, af Lagtinget afgivne Betænkning med til Bilag vil det gunstigen erfares, at Lagtinget i alt væsentligt har tiltraadt det af mig gjorte Forslag.

Lagtinget var aldeles enigt i, at Odelsløsningsretten burde afskaffes; fremdeles var det enigt i, at der burde gøres Indskrænkning i den bestaaende Udstykningsfrihed. Af Hensyn til den Anskuelse, som hidtil har været den gældende hos Befolkningen, troede man imidlertid ikke at turde tilraade, at den Jord, som tilfaldt en umyndig paa Skifte, selv om den var betydelig mindre end $^1/_2$ Mark, burde ved Lov befales bortsolgt; man troede derimod, at det burde foretrækkes at forbyde, at nogen Jordejendom herefter maa udstykkes i mindre Dele end 1 hel Gylden. Endvidere fandt man, at det kunde være hensigtsmæssigt i Loven at optage en Bestemmelse om, at alle Overenskomster om Afhændelse af Jord skulle forfattes skriftligt og tinglæses, hvorved man haabede at opnaa, at de saa hyppigt opkommende Tvistigheder om smaa Jordejendomme for störste Delen vilde bortfalde.

Endelig var man enig i, at det vilde være ønskeligt, om det kunde göres muligt for den, der har faaet samlet en Ejendom af passende Störrelse, at kunne sikre sig imod, at Ejendommen atter skulde blive udstykket. Imidlertid var det dog de hertil sigtende Bestemmelser, i Anledning af hvilke Tinget havde störst Tvivl, om det burde tilraade samme, idet man frygtede for, at de skulde blive modtagne af Befolkningen i Almindelighed, i det mindste i Förstningen, med Uvillie. Der hersker nemlig hos Befolkningen en almindelig udbredt Anskuelse om, at Börn have en ubetinget Ret til deres Forældres Ejendomme, en Anskuelse, som ofte paa en saare uhyggelig Maade gør sig gældende derved, at Börnene, saa snart de ere voksne, fordre at komme i Besiddelse af Forældrenes Ejendomme. Denne Anskuelse vilde rimeligvis medføre, at den Fader, der havde flere Börn, ikke uden Familietvist vilde kunne blive i Stand til at tage saadan Bestemmelse om sin Ejendom, som Lovforslaget skulde give ham

Ret til. Tinget oversaa vel ikke, at det beror paa enhver, om han vil benytte Retten, ligesom det ogsaa erkendte, at Rettigheden nok vilde blive benyttet og medføre stort Held for Landet, men ikke desto mindre havde det dog en vis Frygt for den Stemning i Familierne, som Bestemmelsen mulig vilde kunne fremkalde.

Da Tinget imidlertid i det hele taget maatte tiltræde Lovudkastet, saaledes som det under Forhandlingerne i Tinget er blevet forandret, blev det besluttet, at man skulde hos det höje Ministerium andrage paa, at dersom Ministeriet intet skulde have mod Lovforslagets Enkeltheder at erindre, at Lovforslaget da maatte blive foranstaltet ophöjet til Lov, idet man derhos i Erkendelsen af, hvor vigtig en Lov som den omhandlede vil være for Øernes Opkomst, besluttede at anholde om, at dersom det höje Ministerium imod Forhaabning maatte have nogen Betænkelighed ved at foranstalte Lovforslaget ophöjet til Lov, at man da maatte blive underrettet om, hvori samme maatte bestaa, for at Sagen af Lagtinget derefter atter kunde blive underkastet yderligere Forhandling, saa at de nødvendige Lovbestemmelser derefter snarest muligt kunne emanere.

Med disse Bemærkninger skal jeg ærbødigst tillade mig at anbefale, at det af Lagtinget vedtagne Lovudkast, mod hvis enkelte Bestemmelser jeg intet har fundet at erindre, gunstigst maa blive foranstaltet ophöjet til Lov.

Bilag 20.

Udkast til Lov, hvorved Udstykning af det private Jordegods paa Færøerne søges indskrænket.

(Forelagt Rigsdagen 1856).

§ 1.

Enhver, der ejer en Jordejendom af fra 1 indtil 6 Marker Jords Størrelse, inden- og udengaards, samlet i een Bygd, dog ikke mindre end 4 Gylden i hver Havge eller Havgepart, skal være berettiget til at bestemme, at denne Ejendom med de Husebygninger, der maatte være eller blive opførte paa bemeldte Ejendoms Grund, skal være og forblive en samlet Ejendom, der kun maa udstykkes i Overensstemmelse med de i § 5 givne Regler.

§ 2.

Vedkommende Ejer skal, naar han ønsker at tage en saadan Bestemmelse med Hensyn til sin Ejendom, henvende sig til Sorenskriveren og for denne vidnesfast erklære sin Bestemmelse, som af Sorenskriveren straks bör tilføres Justitsprotokollen mod Gebyr efter Sportelreglementet af 30. Marts 1836 § 11. Sorenskriveren skal derefter til næste rette Ting paa vedkommende Ejers Bekostning tinglæse en Udskrift af den Justitsprotokollen tilførte Bestemmelse.

En saadan tilkendegiven Viljesbestemmelse skal være og forblive uigenkaldelig og urokkelig; dog kan Justitsministeriet, hvor Omstændighederne tale derfor, tilstede, at der afviges fra samme, naar vedkommende Ejers Ansøgning er anbefalet af $^2/_3$ af Lagtingets i et beslutningsdygtigt Møde tilstedeværende Medlemmer.

§ 3.

Dersom den paagældende Ejendom eller nogen Del af samme er behæftet med tinglæst Pantegæld, maa Sorenskriveren ikke protokollere den attraaede Bestemmelse, forinden Ejeren har tilvejebragt Pantekreditors skriftlige Erklæring om, at han intet har imod, at den omhandlede Bestemmelse tages.

§ 4.

Dersom en Del af den paagældende Ejendom er behæftet med tinglæst Pantegæld, og Kreditor har givet sit Samtykke til Bestemmelsen, skal Pantegælden fra Erklæringens Tinglæsnings Dato betragtes som hvilende paa hele den samlede Ejendom.

Naar flere Dele af Ejendommen ere pantsatte til forskellige Kreditorer, skulle disses Erklæringer tillige indeholde det fornødne om, hvorledes deres Fordringer skulle være prioriterede i den samlede Ejendom, i hvilket Tilfælde Kreditorernes Erklæringer tillige ville være at tinglæse.

Jord, der er overgivet Kreditor som brugeligt Pant, kan ikke inddrages under den samlede Ejendom, medmindre Kreditor, efter de foran foreskrevne Regler, giver sit Samtykke til, at Pantet forandres fra brugeligt Pant til simpelt Underpant.

§ 5.

Er den paagældende Ejendom mindre end 6 Marker Jord, kan Ejeren, naar han senere erhverver mere Jord i samme Bygd, ved at følge samme Fremgangsmaade, som i § 2

er angivet, og under Iagttagelse af de i §§ 3 og 4 foreskrevne Bestemmelser fastsætte, at ogsaa dette senere erhvervede Jordegods skal høre til Ejendommen, og skal han saaledes kunne forøge Ejendommens Størrelse, indtil denne i alt udgör 6 Marker Jord, inden- og udengaards, dog at der i hver Havge eller Havgepart ikke bliver mindre end 4 Gylden.

Paa den anden Side skal det under de samme Betingelser, som nys ere anførte, staa en Ejer frit at dele en i Overensstemmelse med foranførte Forskrifter samlet Ejendom, dog ikke i mindre Dele end 2 Marker Jord, samt at magelægge endog mindre Dele af sin Ejendom med anden Jord af samme Störrelse, naar han derved kan forøge den Jord, han allerede maatte eje i en Havge eller Havgepart.

§ 6.

Den, som ejer en Ejendom, der i Overensstemmelse med de foran givne Bestemmelser ikke kan udstykkes, skal være berettiget til ved en af ham inden Retten afgiven Erklæring at fastsætte, hvorledes med samme Ejendom efter hans Død skal forholdes, hvem af hans Livsarvinger samme skal tilfalde, hvad Besætning, Inventarium, Indbo og Udbo af alle Slags der skal følge Gaarden, og hvad Sum den skal tages for.

Fremdeles skal der og efter Omstændighederne kunne ventes Konfirmation paa Testamenter, hvorved bestemmes, at Gaarden med Tilbehör, for den paa samme satte Vurdering, og i övrigt under Iagttagelse af de i denne Lov givne nærmere Bestemmelser, skal, saafremt det Barn, den agtes overdraget til, ved Døden maatte afgaa forinden Testator, tilfalde bemeldte Barns efterlevende Ægtefælle, for hvilken Konfirmation i intet Tilfælde bliver at erlægge höjere Gebyr end det nu anordnede laveste Konfirmationsgebyr.

Naar de andre Livsarvinger eller, saafremt de ere umyndige, disses Værger finde den for Ejendommen fastsatte Sum for lav, ere de berettigede til at fordre, at den, forinden den tiltrædes af den dertil bestemte Arving, vurderes af 3 dertil af Retten udmeldte uvillige Mænd, og skal vedkommende Barn da være berettiget til at overtage samme for $^3/_4$ af Vurderingssummen.

§ 7.

Er Ejeren gift og lever i sædvanligt Formuesfællesskab med sin Hustru, maa han, naar han vil benytte den ham i foranstaaende Paragraf givne Frihed, dertil erhverve sin Hustrus Samtykke.

§ 8.

Ved den testamentariske Anordning, som Forældre saaledes göre over deres Gaard, kan det og bestemmes, at den af dem, der bliver den længstlevende, skal under de nærmere Betingelser, som efterfølgende § 10 indeholder, beholde Gaarden med Tilbehör, mod et Vederlag, der svarer til den Værdi, hvorfor Gaarden i Medfør af Bestemmelserne i § 6 i sin Tid skal overlades til et af Börnene, hvilket Vederlag sikres i Ejendommen og udbetales i de Tilfælde, hvori Börns Fædrene- eller Mødrenearv ellers skal udbetales dem.

Den længstlevende er ikke bemyndiget til at sælge Gaarden, uden at den först tilbydes den Sön eller Datter, som den i sin Tid skal tilfalde, hvilken da skal være berettiget til at modtage samme for den i Testamentet satte Værdi eller for den Sum, som i Tilfælde af Indsigelse fra de andre Livsarvingers Side bestemmes paa den i § 6 angivne Maade, og med Beløbets Tilvejebringelse have Henstand til den anden derpaa følgende Juni Termin.

Saafremt bemeldte Arving ikke er myndig, skal Sagen, inden Beslutning tages om Gaardens Overtagelse, indstilles til Justitsministeriets Bedömmelse.

Det følger for övrigt af sig selv, at der ved Ægtefolkenes fælles Testament ogsaa kan bestemmes yderligere Indskrænkning i den længstlevendes Raadighed over Gaarden, og at det navnlig kan formenes denne at pantsætte samme, ligesom den længstlevende i intet Tilfælde kan give nogen Panteret foran de Arvelodder, som ere Börnene tilfaldne efter den forhen afdøde Fader eller Moder, hvilke Arvelodder, som foranført, blive prioriterede i Gaarden, indtil der paa anden Maade göres Arvingerne Fyldest for samme.

§ 9.

Det er ligeledes en Selvfølge, at den længstlevende ikke kan efter sin Ægtefælles Død göre nogen Forandring i den en Gang, til Fordel for et af Börnene, af dem tilkendegivne sidste Vilje; men skulde bemeldte Barn dø eller ej ville modtage Ejendommen, kan den længstlevende ved en ny testamentarisk Disposition bestemme, hvo af de övrige Börn der skal træde i dets Sted, saafremt det fælles Testament ej allerede indeholder nogen Bestemmelse desangaaende.

§ 10.

Den Ret til at beholde Gaarden, som der ved Ægtefolks fælles Testament kan tillægges den længstlevende af disse, skal med Hensyn til Manden ikke være indskrænket til den Tid, han bliver hensiddende ugift, ligesom Gaarden og, naar Enken indlader sig i nyt Ægteskab, kan forblive hos hende og hendes anden Mand, saa længe indtil den Sön, hvem Gaarden efter Testamentet skal tilfalde, bliver myndig, hvorved i Overensstemmelse med N. L. 3—19—34 forstaas 18 Aars Alderen, eller den Datter, som den er tillagt, indgaar Ægteskab.

§ 11.

I Stedet for en saadan Disposition, som §§ 8 og 10 hjemle en Selvejer og hans Hustru Ret til at oprette til hinandens Fordel, skal det ogsaa, uanset de have Livsarvinger, staa dem frit for ved reciprokt Testament at bestemme, at den længstlevende skal beholde Gaarden med Tilbehör som sin fuldkomne Ejendom, imod efter foregaaet edelig Taksation at udbetale den förstafdødes Arvinger $^1/_3$ af Gaardens og dens Tilbehörs sande Værdi, denne dog kun beregnet efter Fradrag af den derpaa hvilende Gæld, hvormed disse i ethvert Tilfælde skulle lade sig nöje, samt under den Betingelse, at den længstlevendes Ret til i Overensstemmelse med § 15 i Frdn. af 21. Maj 1845 at tage Arv efter den förstafdøde bortfalder.

§ 12.

Naar en Selvejer i Medfør af denne Lov har givet sin faste Ejendom til et af sine Börn mod et moderat Vederlag, skal han ikke være beföjet til paa anden Maade at disponere over mere end en ottende Del af sin efterladte Formue, saaledes som denne bliver efter den Værdi, hvorfor Gaarden efter Bestemmelserne i § 6 bliver at overtage af det vedkommende Barn, hvilket samme skal gælde, naar en Selvejer og hans Hustru, der have Livsarvinger, ville benytte den Ret, § 11 hjemler dem til at testere hinanden Gaarden til Ejendom.

§ 13.

Ligesom den, der besidder flere Selvejergaarde, ikke kan ved Testament tillægge eet Barn flere af disse, naar han efterlader sig flere Börn, saaledes kan der heller ikke forbeholdes den længstlevende flere Gaarde; dog maa sidstnævnte ogsaa kunne beholde den Gaard, som er tillagt en ikke fuldmyndig Sön eller en Datter, indtil han bliver fuldmyndig og hun gift, hvorved det imidlertid i Overensstemmelse med § 10 bliver at iagttage, at i det Tilfælde, hvor Enken gifter sig paa ny, ikke Fuldmyndighed, men alene Myndighed udkræves, for at vedkommende Sön skal sættes i Besiddelse af Gaarden. Ej heller kan det foranförte være til Hinder for, at den længstlevende beholder de flere Ejendomme, der kunde tilfalde den som Boslod efter Loven.

§ 14.

En Enke, der ejer en Selvejergaard, kan i eet og alt udøve den Testationsfrihed, som ved denne Lov hjemles. Imidlertid kan den Enke eller Enkemand, som hensidder i uskiftet Bo efter den afdøde, uden at der, medens denne levede, er gjort nogen testamentarisk Anordning om Gaarden, ikke benytte den nævnte Testationsfrihed anderledes, end at den afdødes Arvinger maa beholde den allerede faldne Fædrene- eller Modrene-Arv ukrænket.

§ 15.

Det staar ogsaa en Selvejer frit for, under de sædvanlige Testationsformer, at oprette et Testament af det Indhold, som denne Lov hjemler.

For saa vidt Testamentet oprettes mellem Ægtefolk saaledes, at det giver den ene af disse Adkomst til, efter den andens Död, at besidde Gaarden med de Indskrænkninger, som denne Lovs §§ 8 og 10 indeholde, bör, hvis det oprettes i den i § 6 anförte Form, en Afskrift af den inden Retten afgivne Viljeserklæring indföres i Panteprotokollen og derfor det sædvanlige Tinglæsnings- og Protokollations-Gebyr betales, ligesom Testamentet, naar det paa anden Maade er oprettet, bör tinglæses.

§ 16.

Har den, som ejer en Selvejendom, der i Medfør af §§ 1—5 ikke kan udstykkes, ikke i levende Live taget Bestemmelse om, hvorledes der skal forholdes med Ejendommen efter hans Död, og Ejendommen kommer paa Skifte, da skal den udlægges til et af den afdødes Börn, eller en af hans Arvinger, for den Sum, hvorom Arvingerne under Skiftet maatte

kunne blive enige. Dersom ingen Overenskomst i saa Henseende mellem Arvingerne tilvejebringes, bliver Ejendommen ved offentlig Auktion at bortsælge, og Provenuet skiftes efter Lovens Bestemmelser.

§ 17.

For Fremtiden skal det ikke være tilladt ved Kjøb og Salg, ved Gave, paa Arveskifte eller ved anden Overdragelsesmaade at udstykke Jord i mindre Dele end hele Gylden, samlet saavel i Bø som i Havge eller Havgepart.

Dersom alt det Jordegods, som paa et Arveskifte kommer til Deling, ikke kan udlægges til Arvingerne, uden at en Del af Jorden bliver udstykket i mindre Dele end en hel Gylden, samlet saavel i Bø som i Havge eller Havgepart, og Arvingerne ikke kunne blive enige om, hvo af dem der skal overtage saadanne Jordparceller, skulle disse bortsælges ved offentlig Auktion og Beløbet for samme udlægges til de vedkommende Arvinger.

§ 18.

Fremdeles skal det herefter være forbudt ved Kjøb og Salg eller paa anden Maade at afhænde Indengaardsjord fra Udengaardsjord, eller overhovedet at skille de til Jordegodset efter de gældende Bestemmelser knyttede Herligheder fra samme.

§ 19.

For at et stedfundet Salg eller Mageskifte af nogen Jord eller en imellem myndige Arvinger stedfunden Arvedeling, som har Jordegods til Genstand, kan have Retsgyldighed, skal der i førstnævnte Tilfælde være udstedt et skriftligt Skjøde eller Mageskiftebrev og i sidstnævnte Tilfælde et imellem Arvingerne oprettet skriftligt Dokument, indeholdende fuldstændige Oplysninger om, hvorledes Jorden er delt imellem dem, hvilke Dokumenter skulle være indleverede til Tinglæsning inden den i N. L. 5—3—39 fastsatte Tid.

§ 20.

Den ved N. L. 5te Bogs 3dje Kapitel samt ved Frdn. af 14. Januar 1771 og Frdn. af 14. Januar 1829 hjemlede Odelsløsningsret skal ophøre, saa at den efter 1. Juli 1857 ikke længer skal kunne göres gældende.

Motiver til foranstaaende Lovudkast.

Allerede ved Reskript af 2. April 1673 § 10 blev som en almindelig Regel befalet, at ingen Jord paa Færø maatte bortfæstes eller deles i mindre Dele end 6 Marker, og ved Reskript af 12. Maj 1688 blev ligeledes med Hensyn til nogle paa Suderø konfiskerede Odelsjorder bestemt, at af slige Jorder bestandig 4 Marker skulde blive tilsammen og ej derefter ved Arv eller Fæste i mindre Parter deles. Reskript af 30. Maj 1691 indeholder en lignende Bestemmelse om disse Jorder, og ved Forordningen af samme Dato blev fremdeles i den 9de Paragraf blandt andet befalet saaledes: „Og skal ingen Jord der paa Landet herefter deles eller bortfæstes i mindre Dele end, at jo hver Person faar 6 Mark deraf at besidde; og skulle de Jorder, som nu udi mindre Dele ere delte, herefter, naar deres Besiddere enten dø eller Jorderne i andre Maader lovligen blive ledige, ved Lejlighed samles, og andre, som næsthosliggende Jorder besidde, tilbydes.“ Skönt nu bemeldte Reskripter af 1688 og 1691 alene angaa de for ulovlig Handel konfiskerede Odelsjorder, og den nævnte Forordning og mulig ligeledes Reskript af 1673 nærmest har Hensyn til Statens Jordegods, saa synes deraf dog at følge, at man allerede dengang har anset Udstykningen af det færøske Jordegods for skadelig.

Disse Bestemmelser ere imidlertid lige saa lidt blevne overholdte, som N. L.s Bud i 5—2—63 om Aasæderetten. Tværtimod ere de private Jorder eller de saakaldte Odelsjorder saavel ved Skifter som paa alle andre Maader i Handel og Vandel udstykkede i en næsten utrolig Grad. Det hører derfor ogsaa nu næsten til Sjældenhederne, at en Mand ejer en hel Mark Jord, og endnu sjældnere er det, at denne Mark findes samlet paa eet Sted. Det almindelige er derimod, at en Mand enten i det hele ikkun ejer nogle enkelte Gylden. Skind eller endog Dele af Skind Jord, eller dog, om han ejer mere, at hans Ejendomme ligge adsplittede omkring i flere Sysseler

i höjst ubetydelige smaa Lodder. Naar nu herhos betænkes, at en Mark Jord o: et Stykke Jord, hvorpaa der omtrent kan høstes Foder til 1 eller 2 Kør, og som aarlig afgiver omtrent 16 Slagtelam, deles i 16 Gylden, og hver Gylden igen i 20 Skind, saa indses let, hvor aldeles ubetydelig en Ejendom af nogle Skind eller endog nogle Gylden Jord i og for sig maa være.

Grunden til denne store Udstykning af de private Jordejendomme kan vel til Dels søges i den liden Lejlighed, som Indbyggerne have til at faa deres Formue anbragt paa anden Maade end ved Køb af Jord, saavel som ogsaa i den Omstændighed, at enhver holder fast ved den Plet, der engang er tilfalden ham, om ikke af anden Grund, saa dog for ved Hjælp af samme at kunne tilbytte sig en anden for ham mere bekvemt beliggende Lod, naar Lejlighed dertil maatte gives, idet han vel veed, at en saadan Lejlighed snarere vil frembyde sig, naar han har Jord at mage-lægge, end naar han har Penge at betale med; men Hovedgrunden til Jordegodsets Udstykning er fornemmelig den fordærvelige Skik, at enhver Jordejendom, som falder i Arv til flere, hvor ubetydelig den end er, stedse skal deles mellem alle Arvinger, hvilket endog gaar saa vidt, at Arvingerne i de Tilfælde, hvor Arveladeren efterlader sig Jord paa flere Steder af forskellig Godhed, i Almindelighed ikke ere tilfredse, medmindre enhver enkelt Jordlod for sig bliver skiftet imellem dem alle.

De fordærvelige Følger, som denne Jordejendommenes Sønderlemmelse fører med sig, ere baade mange og betydelige. Som ovenfor bemærket, ligge en Mands Jordejendomme i Almindelighed adspredte over hele Landet i smaa Lodder, hvilke han, for saa vidt de ligge udenfor det Sted, hvor han selv er bosat, maa lade bestyre ved Opsiddere; men disse, der som oftest ikkun antages efter mundtlig Aftale og maa fravige Jorden, naar Ejeren enten sælger den eller af anden Grund finder det for godt, have selvfølgelig ikke den Interesse ved Faarenes Røgt og Jordernes Forbedring og Opdyrkning, som Ejeren selv, og ere paa den anden Side udsatte for pludselig at berøves maaske det eneste, de med Familie have at leve af. Da der derhos næsten uden Undtagelse til enhver Havgepart findes en Mængde baade indenbys og udenbys Ejere, saa opstaa derved mange Stridigheder og Forviklinger, som end mere bidrage til at hindre Agerdyrkningens Fremme, og som desuden i andre Henseender forvolde megen Skade, og disse Forviklinger forøges endnu mere ved den paa Færøerne gældende Odelsløsningsret. Fremdeles søger enhver, der enten som Ejer eller Opsidder kommer i Besiddelse af et Stykke Jord, hvor utilstrækkelig det end er til at forskaffe ham Livets Ophold, efter at komme til at gifte sig derpaa; men heraf følger paa den ene Side, at Bonden af Mangel paa Tjenestefolk ikke tilbørlig kan dyrke sin Jord, og paa den anden Side, at mange, som ved at tage fast Tjeneste ikke alene vilde kunne forsörge sig selv, men maaske endog som Husmænd være i Stand til at ernære en Familie, nu med denne maa leve i Fattigdom og, saa snart Uheld indtræffer, falde det offentlige til Byrde. Det er derfor heller ikke at undres over, at Odelsbønderne, skönt de kun svare höjst ubetydelige Afgifter af deres Jorder, dog fra umindelige Tider baade i Henseende til Velstand og Anseelse stedse have staaet under Lejlændingerne paa Statens Jordegods, som ikke har været underkastet en saadan Sønderlemmelse.

Hvor nødvendigt det nu end ifølge det ovenstaaende turde være at træffe Foranstaltninger til Standsningen af den omhandlede skadelige Udstykningsfrihed, kan det dog ikke overses, at der her er Tale om at forandre en i Aarhundreder hævdet Skik. — At lade et almindeligt Forbud emanere imod Ejendommenes Udparcellering i mindre Dele end saadanne, som kunne tjene en Familie til Underhold, vilde derfor vistnok for Tiden være et for meget indgribende Skridt i de bestaaende Forhold, idet det navnlig maatte befrygtes, at et saadant Forbud vilde kunne medføre, at Jordejendommene, der nu netop paa Grund af den uindskrænkede Udstykningsfrihed og Vanskeligheden ved at faa Penge anbragt staa i höj Pris, sank i Værdi, hvorved navnlig Besidderne af mindre Jordstykker vilde udsættes for følelige Tab. Dette var ogsaa det forrige kgl. danske Kancellis Formening, og da derfor i 1832 den daværende Amtmand over Færøerne indkom med et Lovforslag, der havde til Formaal straks ved en positiv Bestemmelse at begrænse Udstykningsfriheden, navnlig ved at forbyde, at Ejendomme af $^1/_3$ Marks Störrelse og derover, samlet i een Havgepart, maatte deles, fandt Kollegiet Betænkelighed ved at fremme denne Sag.

Man har derfor troet at burde forsøge paa at opnaa Hensigten ved ad Frivillighedens Vej at aabne de færøske Jordejere Adgang til at samle deres Ejendomme

i större faste Brug, idet det maatte antages allerede at være et betydeligt Gode, naar den, der havde anvendt Flid og Bekostning for at faa en Ejendom samlet, kunde have et Middel til at sörge for, at den ved hans Død skulde forblive samlet, og man har derfor troet at burde foreløbig indskrænke sig til at indrömme den, der besidder en Ejendom, Ret til, indenfor visse Grænser, at bestemme, at, hvad han har faaet samlet, ikke igen skal blive adsplittet, og i Forbindelse dermed at sætte ham i Stand til at tage saadanne Bestemmelser, hvorved Ejendommens Forbliven i hans Families Besiddelse saa vidt muligt kan sikres.

Ledet af disse Betragtninger har den nuværende Amtmand over Færøerne udarbejdet et med nærværende Lovudkast i det væsentlige overensstemmende Forslag til en Lov, hvorved Udstykningen af det private Jordegods paa bemeldte Øer søges indskrænket, hvilket Forslag han derefter forelagde det i forrige Aar sammentraadte Lagting, som enstemmig med 18 Stemmer vedtog samme med nogle Forandringer, som, for saa vidt de ej ere at betragte som Redaktionsforandringer eller mindre væsentlige Ændringer, nedenfor nærmere skulle blive omhandlede tilligemed de Modifikationer, som Ministeriet har anset det nødvendigt at foretage.

Efter at have forudskikket disse almindelige Bemærkninger skal man med Hensyn til de enkelte Paragraffer tilföje følgende:

ad §§ 1 og 2. I det af Lagtinget vedtagne Udkasts § 1 var det bestemt, at enhver, der ejer eller kommer til at eje en Jordejendom af fra 1 indtil 6 Marker Jords Störrelse, inden- og udengaards, samlet i een Bygd, dog ikke mindre end 4 Gylden i hver Havge eller Havgepart, skal være berettiget til at bestemme, at denne Ejendom, med de Husebygninger, der maatte være eller blive opförte paa bemeldte Ejendoms Grund, skulde være og forblive en samlet og udelelig Ejendom, der ingen Sinde mere maa udstykkes; og skulde ifølge samme Udkasts § 2 den Beslutning, som herom tages af vedkommende Ejer under Iagttagelsen af de i denne Paragraf givne Forskrifter, være og forblive uigenkaldelig og urokkelig.

Med Hensyn til den saaledes foreslaaede Störrelse af den Jord, der skal kunne behæftes paa nysnævnte Maade, er det bemærket, at, da 1 Mark Jord, inden- og udengaards, samlet i een Bygd, maa anses for at være den mindste Jordejendom, hvoraf en Familie kan ernære sig, bör denne Störrelse være Minimum for den Jordejendom, der skal kunne belægges med det i Paragraffen omhandlede Baand, og da det paa den anden Side turde være betænkeligt at tillade, at Ejendommene paa Øerne samledes i alt for store faste Brug, har man troet at kunne ansætte 6 Marker Jord som Maksimum for en saadan Ejendom, da denne altid vil kunne give en Familie et passende Udkomme; hvorhos er tilföjet, at, naar en Mand ejer flere end 6 Marker Jord, vil der efter Udkastet intet være til Hinder for, at han deraf opretter 2, 3 eller flere Gaarde og bruger dem samlede under eet, om han saa vil.

Herimod er der fra Ministeriets Side intet fundet at erindre. Naar det derimod var foreslaaet, at Ejeren skulde være berettiget til at bestemme, at Ejendommen skal være og forblive en samlet og udelelig Ejendom, *der ingen Sinde mere maa udstykkes*, og i Forbindelse hermed, at en saadan Beslutning skal, naar den afgives paa den i § 2 foreskrevne Maade, være uigenkaldelig og urokkelig, da maatte en saadan Bestemmelse antages at være i en ikke ringe Grad betænkelig. At lægge et saadant Baand paa Omsætning af Jorder maa overalt have Betænkelighed, men især paa Færøerne, hvor der sættes saa megen Pris paa at komme i Besiddelse af selv den ubetydeligste Jordlod. Det er nu vel saa, at der i Kongeriget gælder Bestemmelser, der synes endog i en endnu höjere Grad at indskrænke Dispositionsretten over Jordejendomme, men det maa dog herved bemærkes, at der ved Siden af disse Bestemmelser bestaar et Bevillingssystem, der meget mildner hine i Jordejendomsbesiddernes Raadighed ellers dybt indgribende Bestemmelser, se kgl. Reskript 5. Juli 1815. Efter det af Lagtinget vedtagne Lovudkast skal derimod en Ejendom, der engang er erklæret at skulle udgöre en samlet og udelelig Ejendom, uigenkaldelig vedblive at være en saadan, saa at den ingen Sinde mere maa udstykkes, og der er hverken indrömmet senere Ejere eller de offentlige Autoriteter nogen Bemyndigelse til at göre nogen Forandring heri. Det er navnlig det uigenkaldelige i en saadan Erklæring, der findes at frembyde Betænkelighed. Om det derimod ved Loven blev bestemt, at i Regelen maatte ingen saadan Ejendom for Fremtiden udstykkes, men der dog i Forbindelse dermed blev givet en Forskrift, hvorved der blev tillagt Regeringen Bemyndigelse til

efter Omstændighederne ad Bevillingsvejen at indrömme Dispensation fra hin almindelige Regel samt aabnet Adgang til, at der paa anden Maade kunde ske Undtagelser derfra, vilde Ministeriet saa langt fra finde noget at erindre ved en saadan Ordning, at man meget mere maatte anse den for hensigtsmæssig.

I Henhold hertil har man derfor ogsaa forment, at der turde være Anledning til at indrömme Ejeren af en efter § 1 udelelig Ejendom, hvor han maatte finde saadant hensigtsmæssigt, Ret til at tage Bestemmelse om, at Ejendommen deles, dog ikke i mindre Dele end 2 Mark, og til ligeledes at magelægge enkelte Dele af Ejendommen, naar han derved kan erholde sin Ejendom bedre arronderet, og det ved Magelæget erhvervede Stykke har i det mindste samme Störrelse som det, der afgives, og er en hertil sigtende Bestemmelse derfor optagen i Slutningen af nærværende Udkasts § 5, ligesom ogsaa § 1 er modificeret i Overensstemmelse hermed, hvorhos der ved Slutningen af § 2 er tilföjet en Bestemmelse om, at en i Medhold af de i bemeldte Paragraf givne Forskrifter tagen Beslutning skal kunne forandres af Justitsministeriet, naar Omstændighederne tale derfor og vedkommende Ejers Ansøgning er anbefalet af $^2/_3$ af Lagtingets Medlemmer i et Møde, hvor saa mange Medlemmer ere til Stede, at en Beslutning lovmedholdelig kan tages.

Idet man endnu bemærker, at Ordene i § 1 i Lagtingets Udkast „eller kommer til at eje" ere udeladte, da der ved § 5 er givet Regler om, hvorledes der skal forholdes med det Gods, som erhverves, efter at den i § 1 omhandlede Bestemmelse er tagen, skulde man, med Hensyn til den i § 2 for den deri omhandlede Erklæring foreskrevne Form, tilföje, at det i Amtmandens Forslag til denne Paragraf, der blev uforandret vedtaget af Lagtinget, er bemærket, at den Beslutning at lægge et Baand, som det omhandlede, paa en Ejendom formentlig bör afgives paa en noget solen Maade, og at dette hensigtsmæssigst vil ske ved dens Afgivelse for Sorenskriveren, som derved tillige vil blive sat i Stand til at kunne göre de fornødne Bemærkninger i Panteregistrene. Da Tingene paa Færøerne holdes med længere Mellemrum, er det derhos anset rigtigst at lade vedkommende have Lejlighed til, til enhver Tid at kunne tage sin Bestemmelse, ligesom det for Tredjemands Skyld er fundet nødvendigt, at den Indskrænkning i Ejendomsretten, som følger af den tagne Bestemmelse, bliver kundgjort ved Bestemmelsens Tinglæsning.

ad § 3. Med Hensyn til denne Paragraf, der ligeledes er overensstemmende med § 3 i det af Lagtinget vedtagne Udkast, bemærkes, at, da den tagne Bestemmelse om, at Jorden ikke længere maa udstykkes, medfører en Indskrænkning i Ejendomsretten og derved en Forringelse af Jordens Værdi i Handel og Vandel, følger det af almindelige Retsgrundsætninger, at Pantekreditors Samtykke udfordres, forinden det omhandlede Baand paalægges hans Pant.

ad § 4. De i denne Paragraf foreslaaede Bestemmelser, der ere optagne efter det af Lagtinget vedtagne Udkast, ere dels en Følge af, at den paagældende Ejendom ikke længere skal kunne udstykkes, dels givne for at undgaa Kollisioner mellem flere Pantekreditorer, hvorhos tilföjes, at, da Pant i faste Ejendomme ikke kan stiftes ved Overleverelse, men kun ved tinglæst Dokument, medens derimod den Jord, hvori der er givet Underpant, kan være overgivet Kreditor til Brug, har man, da det maa antages at være dette, der er ment med haandfaaet Pant, og det i ethvert Tilfælde maa erkendes, at den Omstændighed, at Jord er givet til brugeligt Pant, i den Grad afficerer Ejerens Dispositionsret over den, at den ikke kan behandles paa den i Paragraffen omhandlede Maade, saa længe det berörte Forhold vedvarer, forandret Ordet *„haandfaaet"* til *„brugeligt"* og den sidste Sætning saaledes, at der i Stedet for Ordene: „fra haandfaaet Pant til Underpant" sættes: „fra brugeligt Pant til simpelt Underpant".

ad § 5. Den förste Del af denne Paragraf er overensstemmende med Lagtingets Udkast, hvorhos der dog her er tilföjet en lignende Bestemmelse som den, der forefindes i § 1, om at der, efter at den omhandlede Disposition er foretagen, ikke maa være mindre i hver Havge eller Havgepart end 4 Gylden.

I Paragraffens 2den Passus er der dernæst i Henhold til det ovenfor ad § 1 bemærkede optaget de fornødne Bestemmelser om Bemyndigelse for Ejeren af den samlede Ejendom til, hvor han maatte finde saadant hensigtsmæssigt, at dele sin Ejendom og magelægge enkelte Dele af den.

ad § 6. Med Hensyn til de i denne Paragrafs 1ste Passus indeholdte Bestemmelser er det i Amtmandens Forslag bemærket, at alt Jordegodset paa Færøerne bestaar af Fæstegods, der tilhører Staten, og af Selvejergods, og at de Brug, hvori Statens Fæstegods er delt, benævnes Gaarde, Fæstegaarde, Kongsgaarde, medens alt Selvejergodset i daglig Tale og i Almindelighed benævnes Odelsgods. For nu at fjerne den Misforstaaelse, som Bibeholdelsen af sidstnævnte Benævnelse kan medføre, og for at betegne, hvad det er, der ved denne Lov agtes fremmet, er det anset rettest at tillægge de samlede Ejendomme, der efter denne Lov oprettes, Benævnelsen: Selvejergaarde, hvorhos er tilföjet, at uanset N. L. er gældende paa bemeldte Øer, ere dog de i denne Lov brugte Benævnelser Aasæde og Hovedbølle ganske fremmede og ubekendte for Befolkningen, ligesom N. L.s Bestemmelser om Jordejendom i det hele i en saare ringe Grad have fundet Anvendelse paa Øerne.

Som Følge heraf har man antaget, at der næppe vilde være noget til Hinder for, at man ordnede Forholdet med Selvejergodset væsentligst efter de i Kongeriget gældende Lovbestemmelser, og da det vil blive foreslaaet, at Odelsløsningsretten ophæves, er det anset hensigtsmæssigt, at der indrömmes Selvejeren Ret til at tage saadanne Bestemmelser, hvorved Ejendommens Forbliven i hans Families Besiddelse kan saa vidt muligt sikres.

Idet Ministeriet ikke har fundet noget imod den heromhandlede Bestemmelse at erindre, har man dog i Stedet for Ordene „Börn eller Arvinger", som var optagne efter Frdn. 13. Maj 1769 §§ 5, anset det rettere at sætte „*Livsarvinger*", om hvilke alene her kan være Spörgsmaal, og hvorved saaledes enhver Misforstaaelse fjernes, ligesom man ogsaa efter Ordet „Besætning" har, overensstemmende med Frdn. 22. November 1837 § 7, troet at burde tilföje: „Inventarium, Indbo og Udbo af alle Slags". Til Slutningen af denne Paragrafs förste Passus har man endvidere tilföjet en til § 1 i Plakat af 17. Marts 1847 svarende Bestemmelse om, at der efter Omstændighederne kan ventes Konfirmation paa et Testamente, hvorved fastsættes, at, saafremt det Barn, Gaarden agtes overdraget til, ved Døden maatte afgaa forinden Testator, skal Gaarden med Tilbehør tilfalde bemeldte Barns efterladte Ægtefælle. En saadan Bestemmelse fandtes ikke i det af Lagtinget vedtagne Udkast, men da der ikke skönnes at være nogen Grund til Stede, hvorfor ikke Plakat af 17. Marts 1847 § 1 lige saa vel kunde udvides til Færøerne som de øvrige i Kongeriget gældende Bestemmelser om Selvejerbønders Testationsfrihed, har man troet at burde optage denne Bestemmelse, og det saa meget mere som man har Grund til at antage, at samme vil have Stemningen for sig hos den færøske Befolkning.

Den anden Passus i Paragraffen, der ikke var optagen i det af Amtmanden forelagte oprindelige Udkast, er efter Lagtingets Indstilling tilföjet for at forebygge, at et af Börnene bliver for meget begunstiget. Da det i det af Lagtinget vedtagne Udkast forekommende Ord „Søskende" ikke er nöjagtigt, eftersom andre Livsarvinger ogsaa maa kunne göre Brug af den omhandlede Bestemmelse, og da det endvidere maa antages, at Værgen, hvor der er umyndige Livsarvinger, maa have den samme Adgang til at göre Indsigelse imod Dispositionen, som der tilkom myndige Livsarvinger, er Begyndelsen af Paragraffens 2den Passus omredigeret i Overensstemmelse hermed. I øvrigt kan det vel ogsaa, om end sjældnere, hænde, at den indsatte Arving er misfornöjet med den fastsatte Sum og saaledes ikke vil overtage Gaarden paa de af Arveladeren bestemte Vilkaar. Men i saa Tilfælde vil han formentlig ikke kunne have den i Paragraffen omhandlede Ret til at forlange Vurdering af uvillige Mænd, hvorimod, naar ikke anden Disposition er tagen (jfr. § 9), Bestemmelserne i § 16 bör komme til Anvendelse.

ad §§ 7—10. Disse Paragraffer, der ere optagne efter Frdg. 22. November 1837, ere overensstemmende med det af Lagtinget vedtagne Udkast, dog er Ordet „Søskende" i § 8 forandret til „Livsarvinger" i Henhold til, hvad der ovenfor er anført ad § 6, ligesom ogsaa Ordene „eller December" ere udeladte, da der paa Færøerne kun haves een (Juni) Termin.

ad § 11. Næst at bemærke, at Udtrykket „Selvejerbonde", der findes i denne Paragraf og flere Steder i det fra Lagtinget indkomne Udkast, her er ombyttet med Ordet „Selvejer", dels fordi dette sidste Udtryk ogsaa bruges andre Steder i Lagtingets Udkast (kfr. §§ 16 og 17), dels fordi det i og for sig er klart, medens det förste

Udtryk i Lovgivningen bruges i forskellige Betydninger, f. Eks. L. 3—12 og Frdn. 22. November 1837, tilföjes, at der ved denne Paragrafs Slutning er optaget en Bestemmelse om, at den længstlevendes Ret til i Overensstemmelse med § 15 i Frdn. 21. Maj 1845 at tage Arv efter den förstafdøde skal i det i Paragraffen omhandlede Tilfælde bortfalde. En saadan Bestemmelse fandtes allerede, anderledes redigeret, i Lagtingets Forslag til § 12 in fine, hvor den er optaget efter Frdn. 21. Maj 1845 § 26, men da den naturligst har sin Plads i § 11 og derimod passer mindre godt til § 12 efter dennes Indhold, er den fra sidstnævnte Sted bleven overført til § 11.

ad § 12. Denne Paragraf fandtes ikke i det af Amtmanden forelagte Udkast, men er foreslaaet optaget af Lagtinget, fordi § 26 i Frdn. af 21. Maj 1845, med hvilken denne Paragrafs Indhold stemmer overens, ved bemeldte Forordnings Udvidelse til Færøerne ved Lov af 4. Januar 1854 blev udeladt, som uden praktisk Anvendelse efter de daværende Forhold.

Da derhos det i Frdn. 21. Maj 1845 § 26 forekommende Udtryk „*øvrige*“ Formue, der var optaget i den nærværende Paragraf i Lagtingets Udkast, har givet Anledning til Tvivl om, hvorledes den i Paragrafen indeholdte Bestemmelse burde forstaas, er bemeldte Udtryk ombyttet med „*efterladte*“ Formue, hvorved Meningen formentlig bliver tilstrækkelig klar.

ad §§ 13—14. Disse Paragraffer ere overensstemmende med §§ 14—15 i Lagtingets Udkast og Frdn. af 22. November 1837 §§ 9 og 10.

§ 13 i Lagtingets Udkast, der svarer til § 6 i Frdn. af 22. November 1837, er her udeladt, fordi de vedkommende Ejere, efter at Arveloven af 21. Maj 1845, navnlig dens § 21, er udvidet til Færøerne, allerede i Kraft af denne Lov have fuldstændig Testationsret over deres Gaarde, naar de ingen Livsarvinger have.

ad § 15. Förste Passus af denne Paragraf er overensstemmende med § 16 i Lagtingets Udkast og Frdn. af 22. November 1837 § 12, 1ste Membrum.

I Lagtingets Udkast var derimod ikke optaget en til 2det Membrum af § 12 i bemeldte Forordning svarende Bestemmelse om Testamentets Tinglæsning, naar der er disponeret efter dette Lovudkasts §§ 8 og 10. Naar imidlertid henses til Beskaffenheden af de i disse Paragraffer omhandlede Dispositioner, vil Testamentets Tinglæsning vistnok være nødvendig til Betryggelse for Tredjemand, og man har derfor i nærværende Paragrafs anden Passus optaget en Bestemmelse herom.

ad § 16. Da den her anførte Bestemmelse kun kan komme til Anvendelse med Hensyn til den Ejendom, der er belagt med det i §§ 1 til 5 ommeldte Baand, men dette ikke klart fremgik af Paragraffen, saaledes som den i Lagtingets Udkast var redigeret, er en hertil sigtende Redaktionsforandring foretagen i Paragraffens Begyndelse.

ad §§ 17—18. I det af Amtmanden udarbejdede Udkast fandtes ikke disse Paragraffer, hvorimod der var foreslaaet en Bestemmelse om, at enhver Jordlod, der paa Skifte tilfalder en umyndig, naar den er mindre end $^1/_2$ Mark, samlet i een Havgepart, skulde forauktioneres, og Provenuet administreres af Overformynderiet paa sædvanlig lovbestemt Maade. Lagtinget erkendte vel, at der lader sig anføre en Del for dette Forslag, men det troede dog ikke at kunne tiltræde samme, navnlig fordi den foreslaaede Foranstaltning i saa höj Grad er stridende imod de Anskuelser, som fra umindelige Tider have gjort sig gældende hos Befolkningen.

Tinget troede derimod at burde gaa en Middelvej ved at foreslaa de nævnte Paragraffer, af hvilke den förste indeholder et almindeligt Forbud imod al Udstykning af Jord indenfor meget snævre Grænser, den anden et Forbud mod at adskille Indengaardsjord fra Udengaardsjord og imod den Uskik at skille Jorden fra de samme tilkommende Herligheder. Disse Forbud, som formentlig ikke ville have nogen væsentlig Indflydelse paa Jordejendommenes Værdi, ansaa Tinget for at være overensstemmende med Befolkningens Ønske.

I øvrigt har man for Tydeligheds Skyld ved § 17 i Stedet for Ordene i 1ste Passus: „ved Køb og Salg eller paa Arveskifte“, sat: „ved Køb og Salg, ved Gave, paa Arveskifte eller ved anden Overdragelsesmaade“, og efter Ordene i 2den Passus:

„hel Gylden“ tilföjet „saavel i Bø som i Havge eller Havgepart“, samt i § 18 indskudt Sætningen: „at afhænde Indengaardsjord fra Udengaardsjord eller overhovedet“.

ad § 19. De i denne Paragraf optagne Bestemmelser, der ligeledes ere indkomne i Loven efter Lagtingets Forslag, ere ansete fornødne, naar Bestemmelserne i §§ 17 og 18 skulle kunne kontroleres.

ad § 20. Med Hensyn til Odelsløsningsretten er det af Amtmanden bemærket, at samme ikke er af nogen særdeles Betydning for Færøerne, og at dens Ophævelse vil være absolut nødvendig, naar de foranstaaende Bestemmelser ikke skulle tabe en stor Del af deres Betydning, hvilke Bemærkninger af Lagtinget ere tiltraadte med Tilföjende, at den ommeldte Ret ikke sjælden benyttes af uædle Motiver.

Sluttelig bemærkes, at, da det ikke af Lovens Overskrift, saaledes som samme var affattet i Lagtingets Udkast, var udhævet, at Loven kun angaar det private, men ikke det offentlige Jordegods paa Færøerne, er dette nu tilkendegivet ved foran Ordet „Jordegods“ at tilföje: „det private“.

Bilag 21.

Uddrag af Justitsministerens Forestilling til Kongen af 2. Marts 1857 om Stadfæstelse af Lov, hvorved Udstykning af det private Jordegods paa Færøerne søges indskrænket.

I Landstinget, hvor Sagen först blev forhandlet, blev Udkastet vedtaget aldeles uforandret, men derimod blev der i Folketinget af et i den Anledning nedsat Udvalg stillet en Række Ændringsforslag til Loven, hvilke dog blot vare at betragte som rene Redaktionsforandringer eller ubetydelige Ændringer. Omendskönt jeg hverken kunde anse disse Forandringer for nödvendige eller tillægge dem synderlig Værdi, troede jeg dog ikke, da dog nogle af dem muligen kunne bidrage til at göre Meningen tydeligere, at burde modsætte mig samme. Kun med Hensyn til en af Udvalget foreslaaet Forandring i Udkastets § 18, hvorefter Forbudet mod at afhænde Indengaardsjord fra Udengaardsjord skulde udgaa, fandt jeg nogen Betænkelighed. Dette Forbud, som vel ikke fandtes i Lagtingets Udkast, optog jeg i § 18 i Overensstemmelse med en Ytring i det af Lagtinget nedsatte Udvalgs Betænkning, og fordi det var mig bekendt, at den almindelige Mening mellem Færingerne er afgjort for, at en saadan Adskillelse ikke bör finde Sted. Da det ommeldte Forbud, stillet saa almindeligt som i § 18, dog muligen kunde give Anledning til den Misforstaaelse, at det overhovedet skulde være forbudt at afhænde endog mindre Dele af Bøen fra Havgen eller omvendt, hvilket vistnok kunde foregribe den fremtidige Udvikling af de færøske Forhold og navnlig göre det vanskeligt for Købmænd at erhverve sig passende Plads til at nedsætte sig paa og næsten göre det umuligt, at Trøer kunne erhverves til Ejendom, hvilket dog maa anses for ønskeligt, fandt jeg ikke tilstrækkelig Grund til at holde fast paa Bestemmelsen i § 18, og det saa meget mindre som jeg antager, at Reglen, at man ikke maa afhænde hele Bøen fra Havgen eller hele Havgen fra Bøen, er givet i § 17, hvor der staar, at Jord skal forblive samlet „saavel i Bø som i Havge eller Havgepart".

Da jeg saaledes ikke troede at burde modsætte mig Udvalgets Ændringsforslag, bleve samtlige Forandringer vedtagne af Folketinget, og den saaledes ændrede Lov blev derefter ligeledes vedtaget af Landstinget.

Efter at have forudskikket disse Bemærkninger, skal jeg indskrænke mig til allerunderdanigst at anføre de Forandringer, som Udkastet har undergaaet i Rigsdagen, og som bestaa deri:

1) at Slutningen af § 5 er omredigeret saaledes:
„med anden Jord, naar han derved kan forøge eller samle den Jord, han allerede maatte eje i en Havge eller Havgepart";
2) at Begyndelsen af § 6 er omredigeret saaledes:
„Den, som ejer en Ejendom, der er undergiven de i §§ 1—5 indeholdte Bestemmelser, skal være —";
3) at Ordet: „beholde" i § 8, Linie 4, er rettet til: „kunne beholde";
4) at der i § 9, Linie 3, efter Ordet: „dem" er tilföjet: „begge";
5) at der i § 10, sidste Linie, efter Ordet: „eller" er tilföjet: „indtil";
6) at Ordet: „og" i § 13, Linie 6, er rettet til: „eller";

7) at den i § 16, Linie 1 og 2, forekommende Passus: „der i Medfør af §§ 1—5 ikke kan udstykkes“ er rettet til: „der er undergiven de i §§ 1—5 indeholdte Bestemmelser“;
8) at der i § 17, Linie 2, efter Ordet: „Overdragelsesmaade“ er indskudt: „til særlig Ejendom“;
9) at i § 18, Linie 2—3, Ordene: „at afhænde Indengaardsjord fra Udengaardsjord eller overhovedet“ ere udgaaede, og
10) at § 19 er omredigeret saaledes:

„For at et stedfundet Salg eller Mageskifte eller anden Overdragelse af nogen Jord kan have Retsgyldighed, skal derom oprettes og tinglæses et skriftligt Dokument, som indeholder fuldstændige Oplysninger om, hvori Overdragelsen bestaar. Med Hensyn til Tinglæsningstiden bliver N. L. 5—3—39, 40, 41 at iagttage“.

Bilag 22.

Udkast (udarbejdet af Amtmand Dahlerup) til Lov om Udskiftning af Fælleshavger.

[Se det af Lagtinget vedtagne Lovudkast, som er aftrykt nedenfor, Side 407—409].

Motiver.

Blandt de mange Ulemper, der ere en Følge af, at næsten alt Jordegods paa Færø ligger i Fællig, er den en af de mest følelige, at det derved i saa höj Grad vanskeliggöres for den enkelte Ejer at kunne foretage nogen Opdyrkning af den fælles Udhavge.

Der gives, som bekendt, mange Steder her paa Landet, der egne sig til Opdyrkning, og som kunde benyttes enten til derved at udvide Bøerne eller til Bosættelse for Familier; men af Mangel paa en Lov, hvorved Reglerne for en Udskiftnings Foretagelse bestemmes, har Opdyrkningen af saadanne Steder kun vanskelig kunnet iværksættes, og i mange Tilfælde har den, ihvorvel de fleste i Sagen interesserede ønskede den, paa Grund af bemeldte Mangel mødt uovervindelige Hindringer. Ligesom Trangen til en Udvidelse af det opdyrkede Terrain stedse tiltager, efterhaanden som Folkemængden tiltager, saaledes synes det nu, da den herværende Befolkning mere end tidligere vil blive henvist til selv at sörge for Tilvejebringelsen af dens Fornødenheder, at være absolut nødvendigt at søge at faa fjernet enhver Hindring, der maatte kunne møde mod den bedst mulige Benyttelse af de Erhvervskilder, som Landet selv frembyder. Hertil kommer endnu, at det efter Monopolhandelens Ophævelse maa for Købmænd eller andre fremmede, der maatte ønske at nedsætte dem her, göres muligt at kunne erholde den nødvendige Plads til at nedsætte dem paa; men saadant vil vanskelig kunne ske, saa længe der ikke haves nogen Lovbestemmelse, i Kraft af hvilken en Udskiftning af den fælles Havge kan, naar det maatte blive nødvendigt, fremtvinges.

Allerede i længere Tid har det været Regeringens Ønske og Hensigt at tilvejebringe en almindelig Udskiftning, men det Maal, som var sat, er ikke blevet naaet.

At foranstalte en almindelig Udskiftning, iværksat med den samme Omhyggelighed og Nöjagtighed, hvormed sligt i sin Tid er sket i Danmark, vil paa Grund af de lokale Forhold vanskelig kunne lade sig göre her og vilde i alt Fald medføre saa betydelige Omkostninger, at deres Tilvejebringelse vilde blive en Umulighed.

Paa Grund heraf tror jeg, at man her paa Landet bör indskrænke sig til at søge at kunne faa partielle Udskiftninger tilvejebragt paa en efter samtlige Forhold og Omstændigheder lempet Maade; naar saadant kan ske paa en for de vedkommende billig og tilfredsstillende Maade, uden alt for betydelige Omkostninger, bör man vist ikke stille Fordringerne höjere, og navnlig bör man ikke fordre, at Udskiftningen skal foretages med fuldkommen matematisk Nöjagtighed.

Den Fremgangsmaade, som jeg i nærværende Lovudkast har foreslaaet, er til Dels provet ad Erfaringens Vej, og jeg tror, at Erfaringen har vist, at den stillede Opgave ret tilfredsstillende vil kunne løses paa den foreslaaede Maade.

Med Hensyn til de enkelte Paragraffer skal jeg tillade mig at bemærke følgende:

ad § 1. Da der, til at bedömme Spörgsmaalet om, hvorvidt en Del af en Fælleshavge bör udskiftes eller ej, hører nöje Kendskab ikke blot til de færøske Landboforhold i

Almindelighed, men ogsaa til de lokale Forhold, bör den Autoritet, til hvem det skal overdrages at undersøge og afgöre, om og hvorvidt Udskiftning skal finde Sted, bestaa af Mænd, om hvem man maa kunne antage, at de besidde saadant Kendskab. Det er vel ikke at paatvivle, at Lagtinget jo vil bestræbe sig for at vælge de forstandigste og dueligste Mænd til et saa vigtigt Hverv; men da Beboerne af det ene Syssel dog ikke altid have saa nöje Kendskab til Beboerne af det andet Syssel, at det jo kunde tænkes, at Lagtingets Medlemmer, der ere fra alle de forskellige Sysseler, dog mulig kunde undlade at vælge i et eller andet Syssel netop den Mand, som netop bedst egnede sig til Bestillingen, saa har jeg troet, at det vilde være rigtigst, at Valget af det ene Medlem af Kommissionen overlades til Amtmanden, og det saa meget mere, som næsten Halvdelen af alt Jordegodset her paa Landet er Staten tilhörende Fæstegods.

ad §§ 2, 3 og 4. At Kommissionens Forhandlinger indföres i en Protokol, maa anses for nödvendigt; men da det ikke altid er vist, at de Mænd, der blive valgte til Medlemmer af Kommissionen, hvor fortrinligt skikkede til Bestillingen de for övrigt kunne være, besidde fornöden Skrivefærdighed, vil det blive nödvendigt at tilforordne dem en Mand, som er i Besiddelse af denne Færdighed. Jeg har derfor troet, at Sysselmændene kunne fungere som Kommissionernes Sekretærer, og det saa meget hellere, som disse Bestillingsmænd ville kunne meddele Kommissionerne mange nödvendige Oplysninger, der ellers kun med Vanskelighed ville kunne erhverves.

ad §§ 5 og 6. Da en Samejer ofte kun ejer en yderst ubetydelig Del af en Havge, har jeg troet, at man ikke burde fastholde den Regel, at enhver Samejer skal kunne fordre Udskiftning, men kun, at han skal kunne faa Spörgsmaalet om sammes Foretagelse foreløbig forhandlet. Naar derimod Halvdelen af dem, der ere lodtagne i Havgen, önske Udskiftning, tor det antages, at deres Önske mulig er begrundet, og i saa Tilfælde bör Sagen fremmes.

For at det kan erfares, hvor mange der önske Udskiftning, vil det sikkert være den simpleste og hensigtsmæssigste Fremgangsmaade at lade Sagen foreløbig forhandle ved Grandestævne.

ad § 7. Enhver Udenbysejer, hvoraf der næsten gives nogen i hver Havgepart, har næsten altid i Bygden en eller anden Mand, der paa Ejerens Vegne bestyrer dennes Ejendom. Da det vilde være forbundet med stor Vanskelighed og Bekostning, om Udenbysejere skulde varsles til at deltage i de Forhandlinger, der skulle finde Sted angaaende deres adspredte Ejendomme, har jeg troet, at det vilde være det rigtigste at give den almindelige Regel, at den, der har Jorden i Besiddelse, skal kunne afgive Erklæring og Stemme paa Ejerens Vegne.

ad §§ 8, 9 og 10. Kommissionernes Hverv skal ifölge Lovudkastet væsentlig bestaa i at afgöre, om Udskiftning af nogen Del af Havgen bör finde Sted, og i bekræftende Fald, paa hvad Maade og under hvilke Vilkaar. For at kunne afgöre det vil det være Kommissionen nödvendigt, paa selve Stedet at foretage en Undersögelse af samtlige Forhold; kun derved vil man kunne vente, at de forskellige Interesser tilbörlig ville kunne blive vejede mod hinanden.

ad § 11. Ligesom man paa den ene Side ikke kan fordre, at Kommissionernes Medlemmer skulle udföre deres Hverv uden et passende Vederlag, saaledes maa man dog paa den anden Side paase, at Udgifterne ikke blive alt for store.

Da Lagtingets Medlemmer faa et dagligt Vederlag af 4 Mark og fri Rejse frem og tilbage, har jeg troet, at det Vederlag, der burde tilstaas Kommissionernes Medlemmer, kunde fastsættes til 1 Rdlr. om Dagen, hvori da tillige skulde være indbefattet Godtgörelse for Befordringsudgifter. Disse sidste ville nemlig sjælden kunne være betydelige, eftersom Rejserne ikke ville komme til at gaa udenfor Sysselet.

ad § 12. Det synes billigt, at der aabnes den, der maatte være misfornöjet med Kommissionens Kendelse, Lejlighed og Adgang til at faa denne nærmere prövet. Jeg har ikke vidst, hvorledes saadant, uden alt for stor Vidtloftighed eller Bekostning, skulde kunne ske paa anden eller hensigtsmæssigere Maade end den i Paragraffen angivne.

ad § 13. Den egentlige Udskiftning har jeg troet kunde iværksættes af Sysselmanden. Naar det nemlig er givet, at der skal foretages Udskiftning af et Stykke af Hav-

gen, bestaar den egentlige Udskiftning, efter hvad der her er det sædvanlige, i at udmaale og dele Stykket mellem Havgens Ejere i Forhold til, hvad hver ejer af Havgen, uden at nogen egentlig Bonitering finder Sted. Erfaringen har lært mig, at Udskiftningens Foretagelse paa denne Maade ikke vil medføre nogen væsentlig Vanskelighed.

Jeg skulde endnu kun tillade mig at bemærke, at det kunde maaske have været hensigtsmæssigt, om der i nærværende Udkast tillige var blevet optaget Bestemmelser om, efter hvilke Regler Indgærdning af de udskiftede Stykker skal foretages; men jeg har dog troet, at der var overvejende Grunde, som talte for, ikke at optage saadanne Bestemmelser i en Udskiftningslov, men derimod at give dem i en særegen almindelig Lov om Hegn og Gærder.

Færø Amthus, den 28. Juli 1855.

C. Dahlerup.

Bilag 23.

Lagtingets Forhandlinger i 1855 om Udkast til Lov om Udskiftning af Fælleshavger.

Efter at Tinget havde henvist Sagen til et Udvalg, afgav dette følgende

Betænkning:

Udvalget kan ifølge de i Lovudkastet anførte Motiver ikke andet end tilraade Lagtinget at anbefale, at en Lov som den omhandlede maatte emanere, og skönt Udvalget visselig erkender det ønskelige i, at en fuldkomnere og nöjagtigere Udskiftning kunde tilvejebringes, saa indser det dog, at Færøernes lokale Forhold og i Særdeleshed Misforholdet mellem Jordegodsets Udbytte og Bekostningen ved den til en rigtig Udskiftning fornødne videnskabelige Bistand vil göre en saadan Udskiftning umulig i en meget lang Fremtid, om ikke for stedse.

Udvalget har kunnet slutte sig til det fremlagte Udkast i alle de væsentligere Bestemmelser og finder kun Anledning til at foreslaa følgende Forandringer foretagne:

ad § 1.

Ordet „Landbokommission" forandres til: „Udskiftningskommission".

Til Paragraffens Slutning föjes: „samt af Sysselmanden, der fungerer som Kommissionens Sekretær".

Da „Landbokommission" i Almindelighed bruges om en Kommission med et videregaaende Hverv og af en större Betydning end den her paatænkte, har man foreslaaet den anførte Ordforandring.

Man har ved at foreslaa Sysselmanden optagen som fast Medlem af Kommissionen troet at bidrage til at bevirke en bedre Samarbejden mellem ham og denne, end om han kun skulde være dens Sekretær.

At Kommissionen, hvilken man ingenlunde har troet at burde forøge med flere Medlemmer, derved kommer til at bestaa af et lige Medlemsantal, har man vel ikke overset, men troet at kunne afhjælpe ved den til § 9 (8) foreslaaede Forandring.

ad §§ 2 og 3

har Udvalget intet fundet at bemærke.

§ 4

udgaar.

En Følge af det til § 1 stillede Forslag.

§ 5 (ny § 4).

I Stedet for „Protokollen" sættes: „Politiprotokollen".

Da der i § 3 er talt om Kommissionens Protokol, der føres af Sysselmanden, har man troet at forebygge en mulig Misforstaaelse ved den foretagne Redaktionsforandring.

§ 6 (ny § 5).

Ordene: „dog uden særligt Varsel" udskydes.

Efter Paragraffens Slutning sættes Komma i Stedet for Punktum og tilföjes: „dog skal denne, dersom hans Ejendom udgör ½ Mark Jord eller derover, af Sysselmanden være særlig underrettet derom med 14 Dages Varsel, ligesom ogsaa Underretning derom skal være meddelt Landfogden med det samme Varsel, naar der er Kongsjord i den Havge, hvorfra en Del ønskes udskiftet."

En Følge af den nedenfor foreslaaede Redaktionsforandring.

Man har troet at burde optage denne Bestemmelse for at forebygge, at Sagen kunde holdes hemmelig for de i samme mest interesserede Ejere. Efter at disse saaledes ere averterede om Udskiftningens Paabegyndelse, har man troet, at det bör være overladt til dem selv at forskaffe sig Underretning om dens Behandling paa de følgende Stadier. I Betragtning af de med en saadan Underretning til udenbys ofte forbundne Vanskeligheder, har man ikke forment at burde foreslaa denne Bestemmelse udvidet til de mindre interesserede i Sagen.

For at Kongsgodsets Interesse kan blive varetagen, har man forment, at Landfogden, som har det umiddelbare Tilsyn med Statens Jordegods, bör være underrettet om den attraaede Udskiftning.

ad § 7 (ny § 6).

For „Landbokommission" sættes „Udskiftningskommission".

I Stedet for „Halvdelen af dem, som ere lodtagne i Havgen" sættes: „Besidderne af Halvdelen af Havgens Marketal eller tre Fjerdedele af dem, der ere lodtagne i samme".

Se § 1.

Da det i Almindelighed er de mindre Ejere, som ønske en udvidet Opdyrkningkunde ved Lovudkastets Bestemmelse maar ske den större Besidder, der var Medejee i samme Havge med mange mindre, væruheldig situeret. Man har dog ikke troet videre end her foreslaaet at burde værne om Ejendommens Ret til Indflydelse i den ommeldte Anledning, da der i det følgende gives anden Garanti for en overilet Udskiftnings Fremme.

ad § 8 (ny § 7)

er intet fundet at bemærke.

ad § 9 (ny § 8)

tilföjes: „I Tilfælde af Stemmelighed gör Formandens Stemme Udslaget".

Da Kommissionens Medlemmer efter Udvalgets Forslag ville blive 4, vil denne Bestemmelse følge af, at § 1 vedtages.

ad § 10 (ny § 9)

er intet fundet at erindre.

ad § 11 (ny § 10).

Ordene: „samt Sysselmanden" udskydes.

I Stedet for „1 Rdl. for hver Dag" sættes: „4 Mark samt fri Befordring".

En Følge af § 1.

Udvalget har troet, at en daglig Godtgörelse af 4 Mark efter de herværende Forhold maa anses tilstrækkelig.

Hvis Befordringen maa ske med Baad, kunde muligen i enkelte Tilfælde endog 1 Rdl. blive for lidet. Rekvirenterne ville sikkert i Almindelighed foretrække at yde Befordringen in natura.

ad § 12 (ny § 11).

Intet er fundet at erindre.

ad § 13 (ny § 12).

Efter Ordene „samtlige Ejeres Vedkommende“ tilföjes: „(vide § 7)“.

Efter Ordene „Andel af, hvad der udskiftes“ indskydes: „saa vidt muligt“.

Udvalget deler fuldkommen den i Udkastet udtalte Anskuelse om Gavnligheden af, at enhver bliver anvist sin Andel paa eet Sted, men da Sysselmanden, hvem man maa overdrage Udmaalingen, ikke skal bonitere Jorden, vil der ved dennes forskellige Beskaffenhed upaatvivleligen kunne møde uovervindelige Hindringer for at tildele hver Ejer et samlet Stykke.

ad § 14 (ny § 13).

I Stedet for „5 Rdl.“ sættes: „1 Rdl. daglig“.

Da dette Sysselmandens Arbejde ifølge Størrelsen af det Jordstykke, der skal opmaales, vil være af höjst forskelligt Omfang ved de forskellige Forretninger, har man troet at burde foreslaa en daglig Godtgörelse.

Thorshavn, den 8. August 1855.

Joen Jacobsen. Krog, Ordfører. J. Pedersen, G. Rehling. J. S. Weihe.

Udenfor Betænkningen stilledes følgende Ændringsforslag:

A. Af Niels J. Joensen:

Til § 5.

Efter Ordene „udskiftes, skal han“ indskydes: „hvor samtlige vedkommende ikke i Mindelighed kunne enes om Sagen,“.

B. Af H. J. J. Sörensen:

Til § 5.

Efter Ordene i förste Punktum „skal han“ tilföjes: „naar han ikke kan komme overens med de andre Ejere og Besiddere“.

Ordet „först“ udgaar.

2det Punktum samt förste Del af 3dje Punktum til Ordene „saa at“ udgaar; i dets Sted sættes: „Denne skal derpaa ved næste Grandestævne bringe Sagen under Forhandling og tilføre Protokollen, hvad der desangaaende er forhandlet, saa at“.

Som Paragraffens Slutning tilföjes: „Ere samtlige Ejere og Besiddere enige om Udskiftningen eller blive enige derom ved Grandestævne, kunne de selv ordne alt Udskiftningen angaaende, uden Sysselmandens eller Udskiftningskommissionens Mellemkomst“.

C. Af G. Rehling (Underændringsforslag):

For det Tilfælde, at det stillede Ændringsforslag om, at Udskiftning m. m. kan foretages uden Sysselmandens og Udskiftningskommissionens Mellemkomst, vedtages, foreslaas, at der optages en

ny § 15.

„Dersom de vedkommende Ejere og Besiddere uden Sysselmandens og Udskiftningskommissionens Mellemkomst foretage en Udskiftning af Fælleshavgen, skal derom, naar denne Udskiftning skal have Retsgyldighed lige overfor tredje Mand, være oprettet et skriftligt Dokument, som tillige skal indeholde det fornødne om, hvorledes der skal forholdes med Hensyn til Kogræsning, Törveskur og øvrige Havgerettigheder“.

Ved de foretagne Afstemninger fik Udkastet følgende Affattelse:

Udkast til Lov om Udskiftning af Fælleshavger.

(Vedtaget enstemmig med 19 Stemmer af Færøernes Lagting den 15. August 1855).

§ 1.

For hvert Syssel skal oprettes en Udskiftningskommission[1]), bestaaende af 2 af Lagtinget og 1 af Amtmanden beskikkede, i Sysselet bosatte, ansete Mænd samt af Sysselmanden, der fungerer som Kommissionens Sekretær[2]). (Vedtaget med 18 Stemmer).

§ 2.

Kommissionerne skulle vælge hver et af deres Medlemmer til at være Kommissionens Formand, hvorom det fornødne af den dertil valgte foranstaltes bekendtgjort i Sysselet. (Vedtaget med 19 Stemmer).

§ 3.

Hver Kommission skal have en for Amtsrepartitionsfondens Regning anskaffet, af Amtmanden autoriseret Protokol, hvori Kommissionens Forhandlinger skulle indføres[3]). (Vedtaget med 19 Stemmer).

§ 4.

Naar nogen, der er Medejer eller Medbesidder i en Havgepart, ønsker, at en Del af Havgen skal udskiftes, skal han, naar han ikke kan komme overens med de andre Ejere og Besiddere, anmelde[4]) saadant for Sysselmanden.

Denne skal derpaa ved næste Grandestævne bringe Sagen under Forhandling og tilføre Protokollen, hvad der desangaaende er forhandlet[5]), saa at man navnlig deraf kan erfare, hvor stort et Antal af Samejere der ønske Udskiftningen, og af hvilke Grunde de, der ikke ønske den, modsætte sig samme.

Ere samtlige Ejere og Besiddere enige om Udskiftningen eller blive enige derom ved Grandestævne, kunne de selv ordne alt Udskiftningen angaaende uden Sysselmandens eller Udskiftningskommissionens Mellemkomst[6]). (Vedtaget med 14 Stemmer mod 2).

§ 5.

Dersom nogen i Havgen lodtagen ikke er bosat i Bygden, skal den, der har Jorden i Brug, ved alle Forhandlinger angaaende Udskiftning anses befuldmægtiget af Ejeren til at handle paa dennes Vegne, medmindre Ejeren selv møder ved Forhandlingerne; dog skal denne, dersom hans Ejendom udgör $^1/_2$ Mark Jord eller derover, af Sysselmanden være særlig underrettet derom med 14 Dages Varsel, ligesom ogsaa Underretning derom skal være meddelt Landfogden med det samme Varsel, naar der er Kongsjord i den Havge, hvoraf en Del ønskes udskiftet[7]). (Vedtaget med 8 Stemmer mod 4).

§ 6.

Dersom i det mindste Besidderne af Halvdelen af Havgens Marketal eller tre Fjerdedele af dem, der ere lodtagne i samme[8]), ønske Udskiftningen, skulle de være berettigede til af Sysselmanden at begære en Udskrift af, hvad der angaaende samme er blevet tilført hans Politiprotokol.

Denne Udskrift skulle de derefter tilstille Formanden i Udskiftningskommissionen[9]) med Anmodning til ham om at foranstalte Sagen videre fremmet. (Vedtaget med 17 Stemmer).

---

1) U. (ɔ: det af Amtmanden forelagte Udkast) „Landbokommission".
2) Ordene „samt . . . Sekretær" fandtes ikke i U.
3) Herefter fandtes i U. saalydende § 4: „Sysselmanden i hvert Syssel skal fungere som Sekretær i de respektive Kommissioner og være Medlemmerne af disse behjælpelig under Udførelsen af deres Forretninger". Til §§ 4—13 svarede i U. §§ 5—14.
4) I Stedet for Ordene „skal han . . . anmelde" stod i U.: „skal han først anmelde".
5) I Stedet for Ordene: „og tilføre . . . forhandlet" stod i U.: „for at erfare, hvorvidt det samme Ønske deles af de øvrige Ejere eller Besiddere af Havgen. Hvad der ved Grandestævne desangaaende forhandles, skal af Sysselmanden tilføres Protokollen".
6) Det sidste Punktum fandtes ikke U.
7) I Stedet for Ordene: „medmindre Ejeren selv . . . udskiftet" stod i U.: „medmindre Ejeren selv, dog uden særligt Varsel, selv møder ved Forhandlingerne".
8) I Stedet for Ordene: „Besidderne af . . . samme" stod i U.: „Halvdelen af dem, der ere lodtagne i Havgen".
9) U.: „Landbokommissionen".

§ 7.

Formanden har derpaa efter Aftale med Kommissionens andre Medlemmer at berramme en Tid til Sagens Foretagelse og derom at lade samtlige indenbys Ejere og Besiddere af Havgeparten underrette med mindst 14 Dages Varsel. (Vedtaget med 18 Stemmer).

§ 8.

Til den berammede Tid skal Kommissionen indfinde sig paa Stedet og efter nöje at have undersøgt samtlige Lokalforhold samt nærmere hört og overvejet, hvad Parterne have at anføre for og imod Udskiftningens Foretagelse, afgive en motiveret Kendelse, om Udskiftningen bör foretages eller ej samt, dersom den bör foretages, om, hvorledes der da bör forholdes med Hensyn til Kogræsning, Törveskur og övrige Havgerettigheder, hvorom der efter Lokalforholdene kan være Tale, og om, hvorledes Udskiftningen i det hele bör ske. I Tilfælde af Stemmelighed gör Formandens Stemme Udslaget[1]). (Vedtaget med 18 Stemmer).

§ 9.

Denne Kendelse, som skal affattes, medens Kommissionen er samlet paa Aastedet, og tilføres Kommissionens Protokol, skal oplæses for de tilstedeværende i Sagen interesserede og derpaa meddeles beskreven til dem, der have forlangt Kommissionens Kendelse.

Modpartiet er ligeledes berettiget til at fordre en Udskrift af Kendelsen mod Betaling efter Sportelreglementet. (Vedtaget med 17 Stemmer).

§ 10.

For Udførelsen af det dem overdragne Hverv tilkommer der Kommissionens Medlemmer hver en daglig Godtgörelse af 4 Mark for hver Dag, Kommissionen maa være samlet, samt fri Befordring[2]), hvilken Godtgörelse forskudsvis vil være at udrede af dem, der have forlangt Forretningen afholdt, men være at repartere paa samtlige Lodtagere efter Marketal, saafremt Udskiftningen iværksættes. (Vedtaget med 14 Stemmer).

§ 11.

Den eller de, som maatte være misfornöjet med den af Kommissionen afgivne Kendelse, skal det staa frit for inden 3 Maaneder, efter at Kommissionen har været afholdt, at indanke samme for Amtmanden, som derpaa, efter, om fornödent, at have undersøgt Sagen paa Stedet og konfereret med Kommissionens Medlemmer, endelig afgör Sagen ved sin Resolution. (Vedtaget med 15 Stemmer).

§ 12.

Naar det er blevet endelig afgjort, at Udskiftningen skal foretages, har vedkommende at henvende sig til Sysselmanden med en Udskrift af den desangaaende faldne Kendelse og anmode ham om at iværksætte samme.

Sysselmanden har derpaa, efter at have foranstaltet samtlige vedkommende (vide § 7) derom underrettet med mindst 14 Dages Varsel til Kirkestævne, at indfinde sig paa Stedet og at udmaale og afsætte til hver af Samejerne den Del af Havgestykket, som i Henhold til Kendelsen maatte tilfalde ham, saaledes at hver faar sin Andel af, hvad der udskiftes, saa vidt muligt[3]) samlet paa eet Sted. Om Forretningens Foretagelse tilfører Sysselmanden det fornödne i hans Politiprotokol, hvor han navnlig har at betegne de til hver enkelt afsatte Stykker saaledes, at det deraf kan ses, hvor meget, og om muligt hvilket Stykke der er tillagt enhver.

Dersom nogen af de paagældende finder sig misfornöjet med Udfaldet af Sysselmandens Forretning, skal han straks til Protokollen erklære saadant og derpaa inden Udløbet af 4 Uger derefter henvende sig til Retten og ved samme lade udmelde 3 uvillige Mænd til at foretage en ny Udmaaling og Afsætning. Denne skal, efter at Sysselmanden og øvrige vedkommende med 14 Dages Varsel derom ere underrettede, foretages inden Udløbet af 8 Uger efter, at Mændene ere udmeldte, — hvormed Sagen da skal være afgjort.

Dersom de af Retten udmeldte Mænd skulde komme til det Resultat, at Sysselmandens Udmaaling ikke har været rigtig og nöjagtig, bör de til deres Udmeldelse og Betaling medgaaede Omkostninger bæres af samtlige de i den paagældende Havgepart lodtagne i Forhold til, hvad de eje eller besidde i Havgen; i modsat Fald skal den eller de, der have forlangt dem udmeldte, ene bære de derved foraarsagede Omkostninger. (Vedtaget med 16 Stemmer).

---

[1]) Det sidste Punktum fandtes ikke i U.

[2]) I Stedet for Ordene: „Medlemmer . . . Befordring" stod i U.: „Medlemmer samt Sysselmanden hver en daglig Godtgörelse af 1 Rdl. for hver Dag, Kommissionen maa være samlet".

[3]) Ordene „saa vidt muligt" fandtes ikke i U.

§ 13.

For at iværksætte Udskiftningsforretningen tilkommer der Sysselmanden en Godtgørelse af 5 Rdl., som reparteres paa de i Havgen lodtagne.

De af Retten udmeldte Mænd erholde Betaling efter Sportelreglementet af 30. Marts 1836 § 61. (Vedtaget med 9 Stemmer mod 2).

§ 14.

Dersom de vedkommende Ejere og Besiddere uden Sysselmandens og Udskiftningskommissionens Mellemkomst foretage en Udskiftning af Fælleshavger, skal derom, naar deres Udskiftning skal have Retsgyldighed lige overfor tredje Mand, være oprettet et skriftligt Dokument, som tillige skal indeholde det fornødne om, hvorledes der skal forholdes med Hensyn til Kogræsning, Törveskur og øvrige Havgerettigheder[1]). (Vedtaget med 19 Stemmer).

Endelig afgav Lagtinget om Sagen i dens Helhed saalydende Indstilling:

Det herhos følgende Udkast til Lov om Udskiftning af Fælleshavger er forelagt det i Aar sammentraadte Lagting af sammes Formand og blev ifølge Tingets Beslutning overgivet til et Udvalg af 5 Medlemmer, hvis Betænkning ligeledes følger. Efter at Sagen derpaa ifølge Tingets Forretningsorden havde undergaaet tvende Behandlinger i Tinget, blev det med 19 Stemmer vedtaget under den Redaktion, i hvilken det herved fremsendes til det höje Ministerium med Andragende om, at det nødvendige maatte foretages, for at Udkastet kan emaneres som Lov.

De Grunde, ifølge hvilke Tinget har fundet Anledning til at tilraade Emanationen af en Lov overensstemmende med det vedtagne Udkast, findes udtalte i de til det oprindelige Udkast föjede Motiver, og angaaende Udkastets enkelte Bestemmelser tillader man sig at henvise til samme Bilag samt til det nedsatte Udvalgs Betænkning, for saa vidt Forandringer ere foretagne.

Med Hensyn til den i § 4 optagne Bestemmelse angaaende, hvad der skal iagttages ved Udskiftninger, hvor Kommissionens Mellemkomst ikke forlanges, samt til den ifølge heraf optagne § 14, bemærkes det, at de vedtoges ifølge et i Tinget fremkommet Ændringsforslag, der vedtoges, fordi det forekom Tingets Flertal, at der, saafremt en udtrykkelig Bestemmelse desangaaende savnedes, kunde være Tvivl angaaende Havgeejernes Berettigelse til efter fælles Overenskomst at foretage Udskiftning uden Kommissionens Mellemkomst, ligesom det ogsaa blev anset for ønskeligt, at der i alle Tilfælde ved Havgeudskiftningen affattes et Dokument angaaende de Punkter, om hvilke der let opstaar Meningsforskellighed, naar ingen skriftlig lovgyldig Bestemmelse er tagen.

Med Hensyn til § 13 bemærkes det, at Tinget vedtog Udkastets oprindelige Bestemmelse angaaende en fast Betaling af 5 Rdl. for hver Forretning, fornemmelig ledet ved den Betragtning, at Sysselmanden, naar en fast Betaling er anordnet, vil være mindre udsat for Mistanke for ikke med tilbørlig Hurtighed at fremme Sagen, hvorhos man antog, at 5 Rdl. maatte anses for et passende Vederlag.

I Færøernes Lagting, den 27. August 1855.

C. Dahlerup. Krog,
Ordfører.

Til Indenrigsministeriet.

---

[1]) § 14 („Dersom de . . . Havgerettigheder") fandtes ikke i U.

Bilag 24.

Skrivelse af 6. September 1855 fra Amtmanden over Færøerne til Indenrigsministeriet.

I Aaret 1850 blev der i Folketinget indbragt et af en Del Beboere her paa Landet underskrevet Andragende, der blandt andet gik ud paa, at Adgangen til at foretage Opdyrkninger maatte blive lettet ved passende Lovbestemmelser.

Ihvorvel dette Andragende for störste Delen var bygget paa en aldeles urigtig Opfattelse af de her stedfindende Forhold, og ihvorvel det var temmelig klart, at Koncipisten af Andragendet maatte have været fuldstændig uvidende om de færøske Landboforhold, vedtog Folketinget dog, at Andragendet skulde henvises til Indenrigsministeriet.

I den Betænkning, som jeg under 25. September 1851 har afgivet over bemeldte Andragende, har jeg ærbødigst tilladt mig at udtale, at det vel kunde være saare ønskeligt, om Adgangen til Opdyrkning af dyrkbar Jord kunde lettes, men at dette dog kun kunde ske saaledes, at ikke andre berettigede Hensyn derved blev krænkede, hvorhos jeg tillige har tilladt mig at udtale, at, da den Jord, om hvis Opdyrkning der kan være Tale, i Regelen ligger i Fællig (idet den hører til den fælles Udhavge), maatte den förste Betingelse for Opdyrkningens Iværksættelse være, at den dyrkbare eller til Opdyrkning tjenlige Del af Udmarken kunde blive udskiftet af Fælliget, saa at hver Medejer kunde faa sin Del, og det maatte derefter bero paa de respektive Ejeres egen Bestemmelse, hvorvidt de vilde opdyrke de til dem udlagte Stykker eller ej.

Da Regeringen i 1846 havde besluttet at lade en Landmaaler foretage de fornødne indledende Skridt til Iværksættelse af en almindelig Udskiftning, maatte jeg anse det rigtigst for mit Vedkommende intet videre at foretage ved Sagen, forinden det af Regeringen paabegyndte, ved den hertil opsendte Landmaalers Død afbrudte, Foretagende var blevet tilendebragt.

I Forsommeren 1852 blev derpaa nu afdøde Landinspektør Asmussen opsendt hertil med det Hverv, efter nærmere at have undersøgt de herværende Landboforhold, at göre Forslag om, hvorledes en Udskiftning maatte kunne iværksættes.

Af den mig med det höje Ministeriums gunstige Skrivelse af 24. Juni 1853 tilsendte og hermed tilbagefølgende, af Landinspektør Asmussen afgivne Betænkning fremgaar, hvad jeg nok havde frygtet for, at en almindelig Udskiftning her paa Landet vil være forbunden med overordentlige Vanskeligheder og medføre saa uhyre Omkostninger, at den ingen Sinde vil kunne ventes iværksat.

Saa længe den opdyrkede Del af Landet er saa ubetydelig, som den nu er, og saa længe det private Jordegods (eller, som det almindelig kaldes, Odelsgodset) ikke er samlet i faste Brug, vil en almindelig Udskiftning maaske kunne være mindre nødvendig. Derimod maa det anses for at være absolut nødvendigt, at det göres muligt, at Udskiftning af Fælleshavge kan blive foretagen, og at det ved lovbestemte Regler bliver fastsat, naar og hvorledes den skal foretages. Dersom ikke saadanne bestemte Regler blive givne, vil en udvidet Opdyrkning vedvarende möde uovervindelige Vanskeligheder, ligesom det ogsaa, naar fremmede handlende eller andre ville nedsætte dem her, vil blive dem næsten umuligt at kunne erholde de til deres Bosættelse nødvendige Grundstykker.

Da det ikke er at vente, at man ved Iværksættelsen af saadanne partielle Udskiftninger, som de paapegede, skal kunne erholde Hjælp af nogen Landmaaler, vil det være nødvendigt, at man søger at faa dem iværksatte ved de Midler, hvorover man her kan raade, og paa den Maade, som Forholdene ville kunne tilstede.

Det har meget ofte været Tilfældet, at en eller anden har henvendt sig til mig og anmodet mig om at hjælpe ham til at faa Tilladelse til at opdyrke et Stykke af den fælles Havge, hvoraf han har været Medejer. Min Virksomhed har i saa Til-

fælde maattet indskrænke sig til at forsøge paa at overtale de øvrige Medejere til at samtykke i Opdyrkningen; stundom har min Overtalelse frugtet, og Opdyrkningen er da som oftest bleven foretagen, saaledes, at man har afsat den Del af Havgen, som man fandt egnede sig til Opdyrkning, og Medejerne have da delt dette Stykke mellem sig, eftersom hver af dem var lodtagen i den fælles Havge; men ofte har det ikke lykkedes mig at overtale *samtlige* Medejere til at tilstede Opdyrkningen, og da man ikke har kunnet tiltvinge Samtykket, har man i saa Tilfælde maattet opgive Tanken om Opdyrkning.

I enkelte Tilfælde har jeg formaaet vedkommende til at lade Spörgsmaalet, om Udskiftningen burde foretages eller ej, og i bekræftende Tilfælde, da hvorledes, afgöre af uvillige Mænd. Da denne Afgörelsesmaade har fundet Bifald, har jeg troet, at man mulig kunde lade samtlige partielle Udskiftninger, hvorom vedkommende ikke indbyrdes kunne enes, afgöre paa saadan Maade. Det er vel unægteligt, at en saadan Udskiftning bliver ufuldkommen, men jeg tror dog, at den efter samtlige her tilstedeværende Forhold maa anses for den eneste iværksættelige Fremgangsmaade.

Som Følge heraf har jeg udarbejdet et Lovudkast desangaaende og forelagt samme for det i Aar sammentraadte Lagting.

Efter at Lagtinget havde taget Lovudkastet under Forhandling, har det enstemmigt vedtaget at andrage paa, at Udkastet med de Forandringer i samme, som det har troet at burde tilraade, maa blive foranstaltet ophöjet til Lov.

Idet jeg herved giver mig den Ære at forelægge det höje Ministerium det ommeldte Lovudkast tilligemed Lagtingets Betænkning over samme med 5 Bilag, skal jeg ærbødigst tillade mig at bemærke, at jeg aldeles maa tiltræde de af Lagtinget foreslaaede Forandringer i det af mig forfattede Lovudkast med Undtagelse af den Forandring, som Lagtinget har foreslaaet ved § 6 i mit Udkast (§ 5 i det af Lagtinget vedtagne Udkast).

Lagtingets Pluralitet har nemlig vedtaget, at der til denne Paragraf skulde föjes en Bestemmelse om, at enhver Udenbysejer, der ejer $^1/_2$ Mark eller derover i den fælles Havge, hvoraf en Del agtedes udskiftet, skulde særlig underrettes derom, og at Landfogden, naar der var Kongsjord i Havgen, i lige Maade skulde have særlig Underretning om den paatænkte Udskiftning.

Denne Bestemmelse tror jeg bör udgaa. Ligesom det nemlig ofte vil kunne hændes, at den Udenbysejer, der skulde have særligt Varsel, ikke er bosiddende her paa Landet, og følgelig ikke vil kunne faa nogen Nytte af at faa 14 Dages Varsel, saaledes vil det i mange Tilfælde kunne medføre overmaade Besværlighed og Bekostning at give ham dette Varsel. Naar det i Loven er fastsat, at den, der for den udenbys Ejer bestyrer Jorden, uden videre skal anses som befuldmægtiget af Ejeren til at handle paa dennes Vegne, tror jeg sikkert, at man tör antage, at Ejeren nok vil vide at træffe de fornødne Foranstaltninger for at sikre sig mod Forurettelse.

I lige Maade tror jeg, at det vil være urigtigt i Loven at göre det til Pligt for Sysselmanden at skulle med 14 Dages Varsel underrette Landfogden om den paatænkte Udskiftning, i Særdeleshed da denne jo ifølge Bestemmelsen i § 4 (i det af Lagtinget vedtagne Lovudkast) vil kunne foretages uden Sysselmandens Mellemkomst. Jeg tror, at det naturligste vilde være, blot i Fæstebrevet at göre det til Pligt for Fæsterne at underrette Godsadministrationen om Udskiftningen, inden denne maa iværksættes, dersom det overhovedet maatte anses nødvendigt, at Godsadministrationen erholdt nogen saadan Underretning.

Som det höje Ministerium gunstig vil erfare af det medfølgende af Lagtinget vedtagne Lovudkast, var sammes § 5 ogsaa den eneste Paragraf, om hvilken der var nogen væsentlig Meningsulighed, og ved at samtale med flere af Tingets Medlemmer efter Lovudkastets Vedtagelse har jeg erfaret, at i det mindste Flerheden af dem, der stemte for Paragraffen, have erkendt, at den sidste her omhandlede Halvdel af Paragraffen helst burde udgaa.

I Henhold til alt anførte skal jeg ærbødigst tillade mig at anbefale, at det af Lagtinget vedtagne Lovudkast med den af mig foreslaaede Forandring maa blive foranstaltet ophöjet til Lov.

Bilag 25.

Udkast til Lov om Udskiftning af Fælleshavger paa Færøerne.

(Forelagt Rigsdagen 1856.)

§ 1.

For hvert Syssel skal der oprettes en Udskiftningskommission, bestaaende af 2 af Lagtinget og 1 af Amtmanden udnævnte, i Sysselet bosatte, ansete Mænd samt af Sysselmanden, der tillige skal fungere som Kommissionens Sekretær.

§ 2.

Kommissionen vælger et af sine Medlemmer til Formand. Det trufne Valg har den valgte at foranstalte bekendtgjort i Sysselet.

§ 3.

For Amtsrepartitionsfondens Regning forsynes Kommissionen med en Protokol, som autoriseres af Amtmanden, og hvori Kommissionens Forhandlinger indføres.

§ 4.

Naar nogen, der er Medejer eller Medbesidder i en Havge, ønsker, at en Del af Havgen skal udskiftes, har han, naar han ikke kan komme overens med de andre Ejere og Besiddere, at anmelde saadant for Sysselmanden.

Denne skal derpaa ved næste Grandestævne bringe Sagen under Forhandling og tilføre Politiprotokollen, hvad der desangaaende er forhandlet, saa at man navnlig deraf kan erfare, hvor stort et Antal af Samejerne der ønske Udskiftningen, og af hvilke Grunde de, der ikke ønske den, modsætte sig samme.

Ere samtlige Ejere og Besiddere enige om Udskiftningen eller blive enige derom ved Grandestævne, kunne de selv ordne alt, hvad der vedkommer Udskiftningen, uden Sysselmandens eller Udskiftningskommissionens Mellemkomst; derimod bliver, naar der er Kongsjord i den Havge, der ønskes udskiftet, Godsbestyrelsens Samtykke at erhverve til Udskiftningen.

§ 5.

Dersom nogen af de i Havgen lodtagne ikke er bosat i Bygden, skal den, der har Jorden i Brug, ved alle Forhandlinger angaaende Udskiftning anses befuldmægtiget af Ejeren til at handle paa dennes Vegne, medmindre Ejeren selv møder ved Forhandlingerne; om Sagens Foretagelse ved Grandestævne bliver dog Ejeren eller, saafremt han ikke opholder sig paa Færøerne, hans befuldmægtigede, dersom Ejendommen udgör $^1/_2$ Mark Jord eller derover, særlig at underrette af Sysselmanden med 14 Dages Varsel, ligesom ogsaa lignende Underretning skal meddeles Landfogden med det samme Varsel, naar der er Kongsjord i den Havge, hvoraf en Del ønskes uskiftet.

§ 6.

Dersom Besidderne af i det mindste Halvdelen af Havgens Marketal eller i det mindste tre Fjerdedele af dem, der ere lodtagne i samme, ønske Udskiftningen, skulle de være berettigede til af Sysselmanden at begære en Udskrift af, hvad der angaaende samme er blevet tilført Politiprotokollen.

Denne Udskrift skulle de derefter tilstille Formanden i Udskiftningskommissionen med Anmodning til ham om at foranstalte Sagen videre fremmet.

§ 7.

Formanden har derpaa efter Aftale med Kommissionens andre Medlemmer at beramme en Tid til Sagens Foretagelse og derom at lade samtlige udenbys Ejere og Besiddere af Havgen underrette med mindst 14 Dages Varsel.

§ 8.

Til den berammede Tid skal Kommissionen indfinde sig paa Stedet og, efter nöje at have undersögt samtlige Lokalforhold samt nærmere hört og overvejet, hvad Parterne have at anföre for og imod Udskiftningens Foretagelse, afgive en motiveret Kendelse om, hvorvidt Udskiftningen bör foretages eller ej, samt, dersom den bör foretages, hvorledes der da bör forholdes med Hensyn til Kogræsning, Törveskur og övrige Havgerettigheder, hvorom der efter Lokalforholdene kan være Tale, og om hvorledes Udskiftningen i det hele bör ske. I Tilfælde af Stemmelighed gör Formandens Stemme Udslaget.

§ 9.

Denne Kendelse, som skal affattes, medens Kommissionen er samlet paa Aastedet og tilföres Kommissionens Protokol, oplæses for de tilstedeværende, som ere interesserede i Sagen, og meddeles derefter beskreven til dem, der have forlangt Kommissionens Kendelse.

Andre vedkommende kunne ligeledes erholde en Udskrift af Kendelsen, men dog kun mod Betaling efter Sportelreglementet.

§ 10.

For Udförelsen af det dem overdragne Hverv tilkommer der Kommissionens Medlemmer hver en Godtgörelse af 64 Sk. R. M. for hver Dag, Kommissionen maa være samlet, samt fri Befordring. Denne Godtgörelse udredes forskudsvis af dem, der have forlangt Forretningen afholdt, men reparteres paa samtlige Lodtagere efter Marketal, saafremt Udskiftningen iværksættes.

§ 11.

Er nogen misfornöjet med den af Kommissionen afgivne Kendelse, skal det staa ham frit inden 3 Maaneder efter Afsigelsen at indanke den for Amtmanden, som derpaa, efter, om fornödent, at have undersögt Sagen paa Stedet og konfereret med Kommissionens Medlemmer, endelig afgör Sagen ved sin Resolution.

§ 12.

Naar det er blevet endelig afgjort, at Udskiftningen skal foretages, har vedkommende at henvende sig til Sysselmanden med en Udskrift af den desangaaende faldne Kendelse og at anmode ham om at iværksætte samme.

Sysselmanden har derpaa, efter at have foranstaltet samtlige vedkommende (jfr. § 7) derom underrettede med mindst 14 Dages Varsel til Kirkestævne, at indfinde sig paa Stedet og at udmaale og afsætte til hver af Samejerne den Del af Havgestykket, som i Henhold til Kendelsen maatte tilfalde ham, saaledes at hver faar sin Andel af, hvad der udskiftes, saa vidt muligt samlet paa eet Sted. Om Forretningens Foretagelse tilförer Sysselmanden det fornödne i Politiprotokollen, hvor han navnlig har at betegne de til hver enkelt afsatte Stykker saaledes, at det deraf kan ses, hvor meget og, om muligt, hvilket Stykke der er tillagt enhver.

Dersom nogen af de paagældende er misfornöjet med Udfaldet af Sysselmandens Forretning, skal han straks til Protokollen erklære saadant og derpaa inden Udløbet af 4 Uger derefter henvende sig til Retten og ved samme lade udmelde 3 uvillige Mænd til at foretage en ny Udmaaling og Afsætning. Denne Forretning skal, efter at Sysselmanden og övrige vedkommende med 14 Dages Varsel derom ere underrettede, foretages inden Udløbet af 8 Uger, efter at Mændene ere udmeldte, hvormed Sagen da skal være afgjort.

Dersom de af Retten udmeldte Mænd skulde komme til det Resultat, at Sysselmandens Udmaaling ikke har været rigtig og nöjagtig, bör de til deres Udmeldelse og Betaling medgaaede Omkostninger bæres af samtlige de i den paagældende Havge lodtagne i Forhold til, hvad de eje eller besidde i Havgen; i modsat Fald skal den eller de, der have forlangt dem udmeldte, ene bære de derved foraarsagede Omkostninger.

§ 13.

For at iværksætte Udskiftningsforretningen tilkommer der Sysselmanden en Godtgörelse af 5 Rdl., som reparteres paa de i Havgen lodtagne.

De af Retten udmeldte Mænd erholde Betaling efter Sportelreglementet af 30. Marts 1836 § 61.

§ 14.

Dersom de vedkommende Ejere og Besiddere, uden Sysselmandens og Udskiftningskommissionens Mellemkomst, foretage en Udskiftning af Fælleshavger, skal derom, naar deres Udskiftning skal have Retsgyldighed, være oprettet et skriftligt Dokument, som tilligo skal indeholde det fornødne om, hvorledes der skal forholdes med Hensyn til Kogræsning, Törveskur og øvrige Havgerettigheder.

§ 15.

Hvad der i de foregaaende Paragraffer er bestemt om Havger, skal ogsaa gælde om Havgeparter.

Motiver til foranstaaende Lovudkast.

Det i forrige Aar afholdte Lagting blev der af Amtmanden paa Færøerne forelagt et af ham udarbejdet Lovudkast om Udskiftning af Fælleshavger, hvilket Udkast derefter med nogle mindre væsentlige Modifikationer blev vedtaget af bemeldte Ting.

Ved Udarbejdelsen af dette Lovudkast var det hovedsagelig tilsigtet at lette Adgangen til at foretage Opdyrkninger af den fælles Udhavge, hvorom der i Aaret 1850 til Folketinget blev indbragt et af en Del Beboere paa Færøerne underskrevet Andragende, som af Tinget blev henvist til Indenrigsministeriet, hvorunder de færøske Anliggender dengang hørte.

Uagtet der nemlig allerede længe har været Trang til at udvide det opdyrkede Terrain paa bemeldte Øer, henligger der dog endnu ikke ubetydelige uopdyrkede Jordstrækninger, der egne sig til Opdyrkning, og som kunde benyttes enten til derved at udvide Bøerne eller til Bosættelse for Familier. Aarsagen hertil maa fornemlig søges i den Omstændighed, at næsten al den Jord, om hvis Opdyrkning der kan være Tale, ligger i Fællig, idet den hører til den fælles Udhavge. Saa længe Fællesskabet bestaar, udfordres der nemlig samtlige Lodsejeres Samtykke til Foretagender, som medføre væsentlige Forandringer ved den fælles Ejendom, hvorimod det ikke tilstedes Pluraliteten imod de andres Vilje at tage Beslutning herom og sætte samme i Værk; men deraf følger atter, at Opdyrkningen af den dyrkbare Jord i den fælles Udhavge kun vanskelig har kunnet iværksættes og i mange Tilfælde har mødt uovervindelige Hindringer, uagtet Flertallet af de i Sagen interesserede have ønsket den.

Det er derhos af Amtmanden paa Færøerne bemærket, at, ligesom Trangen til en Udvidelse af det opdyrkede Land stedse tiltager i samme Forhold som Folkemængden, saaledes maatte det nu, da den færøske Befolkning mere end tidligere vil blive henvist til selv at sörge for Tilvejebringelsen af dens Fornødenheder, antages at være paatrængende nødvendigt at søge at faa fjernet enhver Hindring, der maatte kunne hemme den bedst mulige Benyttelse af de Erhvervskilder, som Landet selv frembyder, hvortil kommer, at det efter Monopolhandelens Ophævelse maatte for Købmænd eller andre fremmede, der maatte ønske at nedsætte dem paa Øerne, göres muligt at kunne erholde den nødvendige Plads til at nedsætte dem paa; men saadant vilde, efter hvad der er anført, vanskeligt kunne ske, saa længe der ikke haves nogen Lovbestemmelse, i Kraft af hvilken en Udskiftning af den fælles Havge kan, naar det maatte blive nødvendigt, fremtvinges.

Allerede tidligere har Regeringens Opmærksomhed været henvendt paa denne Genstand, idet der i Aaret 1846 blev opsendt en Landmaaler til Færøerne, hvem det blev overdraget at foretage de fornødne forberedende Skridt til Iværksættelse af en almindelig Udskiftning, men da han kort efter sin Ankomst til Færøerne afgik ved Døden, blev Sagen derved i nogen Tid standset.

Derefter blev i Forsommeren 1852 Landinspektør Asmussen opsendt til Færøerne med det Hverv at berejse Øerne og göre sig bekendt med de derværende Landboforhold samt derefter at udarbejde et Forslag til, hvorledes en Udskiftning maatte være at iværksætte.

Den af Landinspektør Asmussen afgivne vidtløftige Betænkning gaar imidlertid ud paa, at, om man end ikke kan betragte en almindelig Udskiftning af Færøerne som en absolut Umulighed, vilde den dog være forbunden med saa overordentlige Vanskeligheder og medføre saa store Udgifter, at den ingen Sinde vilde kunne ventes iværksat.

Derimod har man forment, at partielle Udskiftninger af Fælleshavgen vilde uden stor Besværlighed eller Omkostninger kunne iværksættes paa Færøerne med de Midler, som dér staa til Raadighed.

Saadanne Udskiftninger vilde vel ikke blive udførte med den samme Omhyggelighed og Nöjagtighed, hvormed Jordudskiftningen i sin Tid er sket i Kongeriget, men naar de bleve foretagne paa en for de vedkommende billig og tilfredstillende Maade med tilbørligt Hensyn til samtlige Forhold og Omstændigheder, har man troet, at Fordringerne ikke burde stilles höjere, og at matematisk Nöjagtighed saa meget mindre her vilde kunne fordres, som der her alene er Spörgsmaal om Udskiftningen af udyrket Jord.

Da der ikke haves Landmaalere paa Færøerne og det vilde være for bekosteligt at ansætte saadanne eller at faa dem opsendte herfra, hver Gang en partiel Udskiftning, hvorom der, som bemærket, alene her er Tale, skal foretages, har man ved det nu af Lagtinget vedtagne Lovforslag søgt at ordne Forholdet saaledes, at Afgörelsen af, hvorvidt og hvorledes Udskiftning skal foretages, for saa vidt de paagældende ikke derom kunne komme overens med hinanden, overdrages til nogle med de lokale Forhold i hvert Syssel nöje bekendte Mænd, hvis Kendelse dog skal kunne indankes til Amtmanden.

Med Hensyn hertil har Amtmanden bemærket, at han i enkelte Tilfælde, hvor der har været Spörgsmaal, om en Udskiftning burde foretages eller ej, og, i bekræftende Fald, hvorledes samme burde udføres, har formaaet vedkommende til at lade bemeldte Spörgsmaal afgöre af uvillige Mænd, og da denne Afgörelsesmaade har fundet Bifald, har han troet, at man mulig kunde lade samtlige partielle Udskiftninger, hvorom vedkommende ikke kunde blive indbyrdes enige, afgöre paa lignende Maade. Da saaledes den Fremgangsmaade, som er foreskreven i det fra Lagtinget indkomne Lovforslag, til Dels kan siges at være prøvet ad Erfaringens Vej, og samme derhos i det hele maa anses saa hensigtsmæssig, som det efter Omstændighederne er muligt, ere de i titnævnte Lovforslag indeholdte Bestemmelser blevne optagne i nærværende Udkast, dog med nogle mindre væsentlige Modifikationer, hvilke, for saa vidt de ikke ere blot Redaktionsforandringer, ville blive nærmere omhandlede ved Udkastets enkelte Paragraffer.

ad §§ 1—3. Da der til at bedömme Spörgsmaalet om, hvorvidt en Del af en Fælleshavge bör udskiftes eller ikke, hører nöje Kendskab ikke blot til de færøske Landboforhold i Almindelighed, men ogsaa til de lokale Forhold, bör den Autoritet, til hvem det skal overdrages at undersøge og afgöre, om og hvorvidt Udskiftning skal finde Sted, bestaa af Mænd, om hvem man maa kunne antage, at de besidde saadant Kendskab. Til den Ende er det i § 1 foreslaaet, at der i hvert Syssel oprettes en Udskiftningskommission, bestaaende, foruden af Sysselmanden, af 3 i Sysselet bosatte ansete Mænd, af hvilke tvende skulle udnævnes af Lagtinget og 1 af Amtmanden. Man har vel ikke tvivlet om, at Lagtinget jo vil bestræbe sig for at vælge de forstandigste og dueligste Mænd til et saa vigtigt Hverv; men da Beboerne af det ene Syssel dog ikke altid have saa nöje Kendskab til Beboerne af det andet Syssel, at det jo kunde tænkes, at Lagtingets Medlemmer, der ere fra alle de forskellige Sysseler, dog mulig kunde undlade at vælge i et eller andet Syssel netop den Mand, som bedst egnede sig til Bestillingen, har man troet, at det vilde være rigtigst, at Valget af det ene Medlem af Kommissionen overlades til Amtmanden, og det saa meget mere som næsten Halvdelen af alt Jordegodset paa Færøerne tilhører Staten.

Efter det oprindelige af Amtmanden udarbejdede Forslag skulde Sysselmanden ikke være fast Medlem af Udskiftningskommissionen, men kun fungere som Kommissionens Sekretær og være dennes Medlemmer, der ikke altid kunne forudsættes at være i Besiddelse af den fornødne Skrivefærdighed, behjælpelig under Udførelsen af deres Forretninger. Lagtinget har imidlertid troet at burde foreslaa, at Sysselmanden blev optagen som fast Medlem af Kommissionen, da dette vilde bidrage til at bevirke en bedre Samarbejden mellem ham og denne, end om han kun skulde være dens Sekretær. At Kommissionen, hvilken man ingenlunde har troet at burde forøge med flere Medlemmer, derved kommer til at bestaa af et lige Medlemsantal, har man vel ikke overset, men troet at kunne afhjælpe ved den i § 8 foreslaaede Bestemmelse, at Formandens Stemme i Tilfælde af Stemmelighed gör Udslaget.

ad § 4. Da en Samejer ofte kun ejer en yderst ubetydelig Del af en Havge, har Lagtinget ikke troet at burde indrömme den enkelte Samejer Ret til at fordre Udskiftning, men kun Ret til at faa Spörgsmaalet herom foreløbig forhandlet paa Grandestævne, og naar det da skulde vise sig, at Besidderne af i det mindste Halvdelen af Havgens Marketal eller i det mindste tre Fjerdedele af dem, der ere lodtagne i samme (jfr. § 6), ønske Udskiftningen, da tör det efter Tingets Formening antages, at deres Ønske er begrundet, og i saa Fald bör Sagen fremmes.

I denne Paragrafs sidste Passus blev der, efter derom gjort Forslag af et af Lagtingets Medlemmer, for at forebygge enhver Tvivl, optaget en udtrykkelig Bestemmelse om, at, naar samtlige Ejere og Besiddere ere enige om Udskiftningen eller blive enige derom ved Grandestævne, kunne de selv ordne alt, hvad der vedkommer Udskiftningen, uden Sysselmandens eller Udskiftningskommissionens Mellemkomst. Imod, at en saadan Bestemmelse optages i Loven, har Ministeriet intet fundet at erindre; men, da det i saadanne Tilfælde, naar der findes Kongsjord i den Havge, der ønskes udskiftet, ikke er tilstrækkeligt, at Fæsteren af Kongsjorden har indvilget i Udskiftningen, hvorimod der dertil tillige bör fordres Samtykke fra Godsbestyrelsen, har man anset det for nødvendigt at tilföje Paragraffens Slutning en udtrykkelig Bestemmelse herom.

ad § 5. I det Lagtinget af Amtmanden forelagte Udkast var det bestemt, at, dersom nogen i Havgen lodtagen ikke er bosat i Bygden, skal den, der har Jorden i Brug, ved alle Forhandlinger angaaende Udskiftningen anses befuldmægtiget af Ejeren til at handle paa dennes Vegne, medmindre Ejeren, dog uden særligt Varsel, selv møder ved Forhandlingerne.

Lagtinget har imidlertid foreslaaet følgende Tillægsbestemmelse ved Paragraffens Slutning:

„dog skal denne, dersom hans Ejendom udgör $^1/_2$ Mark Jord eller derover, af Sysselmanden være særlig underrettet derom med 14 Dages Varsel, ligesom ogsaa Underretning derom skal være meddelt Landfogden med det samme Varsel, naar der er Kongsjord i den Havge, hvoraf en Del agtes udskiftet."

Ved denne Bestemmelse har Lagtinget søgt at tilvejebringe Sikkerhed for, at de mest interesserede Ejere kunde blive underrettede om Sagens förste Foretagelse, medens de dog selv maatte sörge for at forskaffe sig Underretning om dens videre Behandling paa de senere Stadier, ligesom det ogsaa er anset rigtigst, at Landfogden, som har det umiddelbare Tilsyn med Kongsgodset, altid burde være underrettet om Udskiftningen af dette.

Amtmanden har imidlertid fraraadet at tage denne Tilföjning til Følge, idet han har bemærket, at, ligesom det ofte vil kunne hænde, at den Udenbysejer, der skulde have særligt Varsel, ikke er bosiddende paa Færøerne og følgelig ikke vil kunne have nogen Nytte af at faa det omhandlede Varsel, saaledes vilde det i mange Tilfælde kunne medføre overmaade megen Besværlighed og Bekostning at give Udenbysejerne det i Paragraffen ommeldte Varsel. Naar det derimod i Loven er fastsat, at den, der for vedkommende Udenbysejer bestyrer Jorden, uden videre skal anses befuldmægtiget til at handle paa dennes Vegne, antager Amtmanden, at Ejerne nok vil vide at træffe de fornødne Foranstaltninger til at sikre sig mod Forurettelse. Ligeledes har Amtmanden forment, at det vilde være urigtigt i Loven at göre det til Pligt for Sysselmanden at underrette Landfogden om den paatænkte Udskiftning, i Særdeleshed, da denne dog ifølge Bestemmelsen i § 4 vil kunne foretages uden Sysselmandens Mellemkomst, men at det naturligste vilde være, at det i Fæstebrevet blev gjort til Pligt for Fæsteren at underrette Godsbestyrelsen om Udskiftningen, inden denne iværksættes, dersom det overhovedet maatte anses nødvendigt, at Bestyrelsen erholdt nogen saadan Underretning.

Uagtet hvad der saaledes af Amtmanden er anført imod den af Lagtinget foreslaaede Tillægsbestemmelse, skönnes det dog ikke, at der er tilstrækkelig Anledning til at forkaste denne. Ejendommens Udskiftning maa nemlig antages at interessere de paagældende större Lodsejere i en saa væsentlig Grad, at den ej bör foretages uden deres Vidende, og den Ulejlighed, som ved den af Lagtinget foreslaaede Bestemmelse mulig kan forvoldes Sysselmanden, bör formentlig ikke komme i Betragtning, ligesom det ogsaa synes at være mere hensigtsmæssigt at paalægge Sysselmanden at meddele Landfogden den omhandlede Underretning, naar Staten er

lodtagen i Jorden, end at overlade dette til Fæsteren, der ofte kan være efterladen og i Regelen uskrivkyndig. Dertil kommer, at Tilsidesættelsen af et saadant i Fæstebrevet givet Paalæg ikke vilde medføre Ugyldigheden af den foretagne Udskiftning, og Staten vilde da være afskaaren fra at göre de Erindringer, hvortil der ellers maaske kunde være Anledning. Derimod vil Forsömmelsen af Sysselmanden i saa Henseende göre Forretningen ugyldig.

For saa vidt Amtmanden har anført, at, naar Ejeren ikke er bosat paa Færøerne, vil han ikke have Nytte af at faa Underretning med 14 Dages Varsel, maa det bemærkes, at den paagældende i saadant Tilfælde i Almindelighed vil have en befuldmægtiget paa Færøerne, der da formentlig bör indvarsles i hans Sted, og man har derfor foretaget den Forandring i Paragraffens Redaktion, at der efter Ordet: „Ejeren" er tilföjet: „eller, saafremt han ikke opholder sig paa Færøerne, hans befuldmægtigede", ligesom man ogsaa for större Tydeligheds Skyld i Stedet for Ordet: „derom" har sat: „om Sagens Foretagelse ved Grandestævne".

ad § 6. Efter Amtmandens oprindelige Udkast havde allerede Halvdelen af dem, der ere lodtagne i den paagældende Havge, den i denne Paragraf omhandlede Ret. Lagtinget fandt imidlertid Betænkelighed ved en saadan Bestemmelse, da den större Besidder, der er Medejer i den samme Havge med mange mindre Lodsejere, let derved vilde kunne blive uheldigt stillet; men paa den anden Side troede Tinget ikke at burde tillægge Ejendomsbesiddelsen en större Indflydelse i den omhandlede Henseende end den i Paragraffen foreslaaede, da der i det følgende gives andre Garantier for en overilet Udskiftnings Fremme.

ad §§ 7—10. Kommissionens Hverv skal ifølge disse Paragraffer væsentligen bestaa i at afgöre, om Udskiftning af nogen Del af Havgen bör finde Sted, og, i bekræftende Fald, paa hvad Maade og under hvilke Vilkaar. For at kunne afgöre dette, vil det være nødvendigt, at Kommissionen paa selve Stedet undersöger samtlige Forhold, og der bör derfor billigvis tilstaas Kommissionens Medlemmer fri Befordring frem og tilbage foruden et passende Vederlag for deres Ulejlighed. Amtmanden havde i denne Henseende foreslaaet, at Vederlaget skulde fastsættes til 1 Rd. om Dagen, hvori da tillige skulde være indbefattet Godtgörelse for Befordringsudgifter; men Lagtinget formente, at en daglig Godtgörelse af 64 Sk., foruden fri Befordring, efter de derværende Forhold maatte anses for mere passende, og herfor kan ogsaa anföres, at det i Forslag bragte Vederlag netop udgör det samme, som er tilstaaet Lagtingets Medlemmer.

ad § 11. Det er billigt, at der aabnes den, der maatte være misfornöjet med Kommissionens Kendelse, Lejlighed til at faa denne nærmere prövet, og Lagtinget har heller ikke fundet noget at erindre imod den i Paragraffen optagne Bestemmelse.

ad § 12. Med Hensyn til denne Paragraf er det af Amtmanden bemærket, at, naar det er givet, at der skal foretages Udskiftning af et Stykke af Havgen, bestaar den egentlige Udskiftning, efter hvad der paa Færøerne er det sædvanlige, i at udmaale og dele Stykket mellem Havgens Ejere og Besiddere i Forhold til, hvad enhver ejer eller besidder af Havge, uden at nogen egentlig Bonitering finder Sted, og at Erfaringen har vist, at Udskiftningens Foretagelse paa denne Maade ikke vil medføre nogen væsentlig Vanskelighed.

Da Lagtinget har anset det for rigtigst at lade Sysselmanden alene udföre denne Forretning, men saa tillige at bestemme, at Forretningen skal kunne indankes for 3 af Retten udmeldte uvillige Mænd, har man fundet det betænkeligt at tilsidesætte denne Indstilling, uagtet det vistnok maa anses for tvivlsomt, om det ikke vilde have været hensigtsmæssigere at overdrage Udförelsen af den omhandlede vigtige og vanskelige Forretning, under hvilken flere tvivlsomme Spörgsmaal kunne opstaa, til Sysselmanden og 2 af Retten udmeldte Mænd i Forening, hvormed da Sagen maatte være endelig afgjort.

ad § 13. Det til at afgive Betænkning over Sagen af Lagtinget nedsatte Udvalg havde foreslaaet, at det i denne Paragraf oprindelig bestemte faste Vederlag af 5 Rd. til Sysselmanden maatte forandres til 1 Rd. daglig, da hans Arbejde vilde

være af höjst forskelligt Omfang og navnlig rette sig efter Störrelsen af det Jordstykke, der skal opmaales og udskiftes.

Tinget vedtog imidlertid Udkastets oprindelige Bestemmelse, fornemmelig ledet ved den Betragtning, at Sysselmanden, naar en fast Betaling er anordnet, vilde være mindre udsat for Mistanke for ikke med tilbörlig Hurtighed at fremme Sagen, hvorhos man antog, at 5 Rd. maatte anses for et passende Vederlag for en saadan Forretning.

ad § 14. Efter Forslag af et af Lagtingets Medlemmer blev denne Paragraf, der ikke fandtes i det oprindelige Udkast, vedtaget af Tinget, da man ansaa det for ønskeligt, at der i alle Tilfælde, naar Havgeudskiftning foretages uden Sysselmandens og Udskiftningskommissionens Mellemkomst, affattes et Dokument angaaende de Punkter, om hvilke der let opstaar Meningsforskellighed, naar ingen skriftlig lovgyldig Bestemmelse er tagen.

Da det herefter maa antages at være Tingets Mening, at der altid i de omhandlede Tilfælde skal oprettes et skriftlig Dokument om Havgeudskiftningen, hvis den skal have Retsgyldighed, imod hvilken Bestemmelse intet findes at erindre, vil det let kunne lede til Misforstaaelse af Paragraffen, naar det i denne, saaledes som den er vedtaget af Lagtinget, hedder: „.... skal derom, naar deres Udskiftning skal have Retsgyldighed lige overfor Tredjemand, være oprettet et skriftligt Dokument" etc. Det er derfor bleven anset for rettest af Teksten at udelade Ordene: „lige overfor Tredjemand."

ad § 15. I det af Lagtinget vedtagne Lovforslag ere Ordene „Havge" og „Havgepart" brugte i Flæng. Da dette imidlertid kunde give Anledning til Tvivl og i alt Fald er inkorrekt, er Udtrykket i nærværende Lovudkast overalt rettet til „Havge" og i denne Paragraf tilföjet en Bestemmelse om, at de om Havger givne Bestemmelser ogsaa skulle komme til Anvendelse med Hensyn til Havgeparter.

Bilag 26.

Uddrag af Justitsministerens Forestilling til Kongen af 2. Marts 1857 om Stadfæstelse af Lov om Udskiftning af Fælleshavger paa Færøerne.

Dette Lovudkast blev af Ministeriet först forelagt Landstinget, der vedtog samme uden deri at foretage nogen Forandring. I Folketinget derimod, hvor Sagen blev underkastet et Udvalgs Drøftelse, undergik Udkastet nogle Forandringer, der med Undtagelse af en enkelt Ændring, der angik en Trykfejl, idet der i Udkastets § 13 var citeret § 61 i Sportelreglement for Færøerne i Stedet for § 62, vare Realitetsforandringer, og som, saa vidt jeg skönner, egne sig til at tages til Følge. Den förste af disse Ændringer angaar den i Udkastets § 4, sidste Passus, omhandlede Udskiftning mellem Ejere og Besiddere indbyrdes uden Sysselmandens eller Udskiftningskommissionens Mellemkomst. Det blev nemlig under Sagens Behandling bemærket, at der paa Færøerne fandtes Personer, som, uden at være lodtagne i Havgen, altsaa uden at kunne kaldes Ejere eller Besiddere, dog have Ret til Kogræsning, Törveskur og deslige, og at disse Personer kunde blive ugunstigere stillede lige overfor Ejerne og Besidderne ved den omtalte private Udskiftning, end naar Udskiftningen sker ved Kommissionen. Den af Folketinget vedtagne Forandring gaar derfor ud paa at indrömme dem, der, uden at være Ejere eller Besiddere i Havgen, maatte have nogen Rettighed i samme, Ret til at have Stemme med ved Foreningen om Udskiftningen med Hensyn til Bestemmelserne om deres Havgerettigheder og, for saa vidt Enighed i sidstnævnte Henseende ikke bliver opnaaet, da Ret til at bringe denne Del af Sagen til Afgörelse paa den i §§ 8 og 11 foreskrevne Maade.

Da det derhos maa antages, at Amtmændene i Regelen i Begyndelsen af deres Embedstid ville være mindre vel bekendte med de færøske lokale Forhold, fandt man, at det vilde være i Parternes egen Interesse, at de i Udkastets § 11 omhandlede Kommissionskendelser bleve paakendte af Amtmanden og to af Lagtinget udnævnte Mænd og ikke af Amtmanden alene, hvorhos man ansaa det for rettest, at Sagen ikke blev afgjort ved en Resolution, men ved en motiveret Kendelse. Folketinget vedtog derfor, at der i Stedet for Slutningen af § 11 fra Ordene „som derpaa" sættes: „som derpaa i Forening med to af Lagtinget udnævnte Mænd endelig afgör Sagen ved en motiveret Kendelse".

Folketinget vedtog endelig, at der efter § 13 indskydes en ny Paragraf saalydende:

„Ministeriet kan efter Lagtingets Indstilling træffe andre Bestemmelser end de ovenfor givne, saavel med Hensyn til Vederlaget for de med Udskiftningen forbundne Arbejder som med Hensyn til, af hvilke Personer Udskiftningen bliver at udføre efter den faldne Kendelse."

Herved havde Tinget nærmest for Öje, at den Overgangstilstand, hvori Færøerne for Tiden efter Handelens Frigivelse befinde sig, muligvis kan føre til, at de Bestemmelser, der i Lovudkastet ere trufne med Hensyn til de Personer, af hvilke Maalingerne skulle foretages, og om, hvorledes de forskellige Udskiftningen vedkommende Arbejder skulle vederlægges, om kortere Tid ville findes mindre hensigtsmæssige, og at det i saa Fald vilde være mindre heldigt, at hele den lovgivende Magt sættes i Bevægelse for Sager af en saa ren stedlig Natur, og hvis Afgörelse med fuldkommen Rolighed kan overlades til Lagtinget og Ministeriet.

Tillæg IV.

NOGLE BEMÆRKNINGER

OM

DE FÆRØSKE LANDBOFORHOLD

AF

KAMMERRAAD, LANDFOGED J. A. LUNDDAHL

Det her optrykte Skrift blev i 1851 udgivet af Indenrigsministeriet (se ovenfor, Side 316), men har i lang Tid været udsolgt. For enhver, som vil sætte sig ind i færøsk Landboret, er det imidlertid nødvendigt at kende Lunddahls Fremstilling, der (skönt den i mange Enkeltheder nu er forældet) i Hovedtrækkene passer paa de endnu gældende Forhold og i alt Fald altid vil bevare sin Værdi som et Kildeskrift.

Ved Optrykningen har jeg intet ændret i Teksten. Derimod er (i [ ]) tilføjet den rette Form for de af Forfattoren benyttede færøske Ord, hvorhos jeg ved Tilføjelse af en Del Overskrifter og ved Udhævelser har søgt at lette Læseren Oversigten over Fremstillingen. Hvad der ved den senere Udvikling har mistet sin direkte Anvendelighed, er trykt med Petit. Alle Fodnoter ere tilføjede af mig. De i Randen tilføjede Tal angive Sidetallene i Udgaven af 1851.

C. Bærentsen.

(Indenrigsministeriets Forord i Udgaven af 1851).

Nærværende Fremstilling af de færøske Landboforhold er udarbejdet i Aaret 1843 og blev af Forfatteren indsendt til det daværende Rentekammer. Da Indenrigsministeriet antog, at det ved Forhandlingerne af de her saa lidet bekendte færøske Forhold kunde være af Interesse at lade denne Afhandling, der formentlig giver et klart Overblik over bemeldte Forhold, udgive ved Trykken, har man givet Forfatteren Lejlighed til at ytre sig om, hvorvidt han maatte ønske Afhandlingen udgivet uforandret efter det ved Ministeriet beroende Manuskript, eller om han, navnlig med Hensyn til, at en længere Tid er hengaaet, siden Afhandlingen blev forfattet, maatte ville foretage nogen Forandring ved samme för Udgivelsen. Forfatteren har hertil bemærket, at det var hans Ønske, at Afhandlingen maatte blive udgiven uden nogen Forandring og som en Udarbejdelse fra flere Aar tilbage, eftersom der, til at göre Fremstillingen fuldstændigere og til at omredigere adskilligt deri, vilde kræves en Omarbejdelse, som han vel ofte har haft Lyst til at foretage, efter den engang fulgte Plan, men har savnet Lejlighed til at bringe i Udførelse. Maatte det imidlertid lykkes ved Publiceringen at fremkalde Udtalelser fra andre, vil det, efter hvad Forfatteren har ytret, kunne ventes, at han, saa vidt Omstændighederne maatte tillade ham det, efterhaanden vil gaa ind paa nærmere Behandling af Enkeltheder.

I. Om Landets nuværende Bebyggelse.

A. Bygder.

Færø er delt imellem noget over 80 Bygder [*bygdir*], alle beliggende ved Strandkanten, enten ved det aabne Hav eller ved Bugter, Fjorde eller Sunde, saavel for Fiskeriets som ogsaa for Kommunikationens Skyld, samt fordi saadanne Pladser som lavest beliggende i Almindelighed egne sig bedst til Beboelse og Dyrkning i dette Klima. De to störste Bygder ere Kvalbø, som er $98^1/_4$ Marker, og Sands, som er 97 Marker[1]); og de to mindste ere Nordskaale og Nordtofte, som kun ere 4 Marker hver. For Resten ere kun faa Bygder större end 50 Marker og ligeledes kun faa mindre end 10 Marker. Kvalbø havde ved sidste Folketælling 254 Indvaanere i 42 Familier, Sands 235 Indvaanere ogsaa i 42 Familier.

De fleste Bygder bestaa af adskillige Byglinger [*býlingar;* Ental: *býlingur*, samlet Bebyggelse indenfor en Bygd] (kfr. Landts Beskrivelse over Færøerne, Pag. 34, Note 2), som, naar hele Bygdens Bø [*bour*] (kfr. Landt, Pag. 293) er een samlet Strækning, ere fordelte paa denne. Det regulære ved denne Fordeling antager jeg at finde Sted, hvor hver Bygling ganske eller dog for störste Delen har sine Jordemarker i Bøen beliggende ved sig; og heri vilde da, hvad Bøen angaar, være nogen Lighed med Udskiftning eller Udflytning kobbelvis. Undertiden ligger en Bygling adskilt fra
2 den øvrige Bygds Bø og tillige ganske i en særskilt, til Byglingen alene hørende Havgepart [*hagapartur*] (Del af Bygdens Havge [*hagi*], kfr. Landt, Pag. 293). Naar en saadan Bygling kun er eet samlet Kongsfæste, som f. Eks. Øreenge eller Signebø i Kollefjord, og har sine Kør paa sit eget uden Forpligtelse til dér ogsaa at have andres Kør græssende eller at taale Törvskæring, saa er Ligheden med Udskiftning mellem Mand og Mand og Udflytning i det væsentlige fuldstændig, saa vidt den Bygling angaar.

Enkelte Bygder ere derimod kun en Gaard, som udelt bruges af een Besidder, f. Eks. Syderdal paa Strömø, Store Dimon. Sandegærde, 2 Marker, og Arge, 4 Marker, begge ved Thorshavn, ere blot Bø med Ret til Uddrift for Kør i Kirkebøs Havge. Arge er ikke Kongsjord og kan altsaa efter Besidderens Forgodtbefindende eller ved Arv blive udstykket[2]).

B. Nybygger-Pladser.

Paa mange Bygders Gebeter er indtaget og opdyrket dertil tjenlige Stykker, som kaldes Trøer [*tröðir;* Ental: *tröð*]. Nogle af disse Opdyrkninger ere beliggende nær ved Bøen, andre paa fjernere Steder i Havgen, især, for saa vidt de ere bestemte

[1]) Ifølge Taksationsprotokollen af 1873 udgör Kvalbø $97^1/_8$ Marker og Sand $96^3{}_4$ Marker.
[2]) Herved maa nu bemærkes Lov, sigtende til at indskrænke Udstykning af det private Jordegods, af 4. Marts 1857 § 17, hvorefter Jord ikke maa udstykkes i mindre Dele end hele Gylden.

til Beboelse, ved Søen (ganske inde i Landet bor i Færø kun een Husmand, nemlig langt inde i Kollefjords-Dalen); nogle ere beboede, andre ere alene bestemte til at være en Forøgelse af Indmark, enten for hele Bygden eller for de i en bestemt Havgepart lodtagne eller for en enkelt Mand. Ved de paa fjernere Steder i Havgerne opdyrkede Stykker, som ere beboede, ere forskellige Nybygger-Pladser fremkomne, ad hvilke nogle ere befolkede med en enkelt Familie, andre med indtil 4 og flere Familier.

C. Thorshavn.

Denne By, der er begrænset af Søen samt af Kongsfæsterne „Husegaard", hvis Bygninger ligge iblandt Byens Huse paa dens nordre Kant, besidder ikke noget 3
Jordtillæg som Ejendom. (Den saakaldte Skansetrø er, ifølge det kongelige Rentekammers Tilladelse af 27. April 1799, afstaaet fra Husegaard til Thorshavns Garnison, altsaa ikke til Brug for Byen eller visse Husegrunde i samme; af de visse Jordebogs-Intrader betales endnu en aarlig Godtgörelse til Husegaards Fæstere for dette Jordstykke, uagtet Fæsteforandring sildigere har fundet Sted)[1]. En Del af Beboerne have imidlertid med vedkommende Besidderes Samtykke efterhaanden opdyrket Trøer af forskellig Störrelse ved Byen, især af Husegaards Havge, dog ogsaa af det nærliggende Aalekærs Havge.

Ved allerhöjeste Resolution af 30. Marts 1831 er bestemt, at de under det kongelige Lejlændingsgods henhørende Jorder, som benyttes af Indvaanerne i Thorshavn, maa, naar Fæsteledighed indtræffer ved det paagældende Lejlændingsgods, aldeles skilles herfra og overdrages nysnævnte Indvaanere i sædvanligt Fæste, paa visse nærmere Vilkaar. Om den til Amtmands-Embedet henlagte Kongsgaard, Aalekær, i denne Henseende skal medregnes til Lejlændingsgods, samt om Forandring af Amtmand skal paralleliseres med Fæsteforandring, kan anses tvivlsomt. Dette Spörgsmaal kan have særegen Interesse i Henseende til en mulig fælles Indhegning, eventualiter udenom alle Trøerne. Forberörte Skansetrø er ej heller nævnt i ovenciterede kongelige Resolution.

For Tiden eje de, som besidde fornævnte Trøer ved Thorshavn, kun de derpaa opförte Gærder samt Sodnhuse (til Korntörring, kfr. Landt, Pag. 314). Kun een Mand ejer Vaanhus m. m. paa sin i Aalekærs Havge opdyrkede Trø, paa hvilken han i sin Tid er udflyttet, dog uden at den Byggeplads, hvor hans Hus i Byen stod, blev aflagt; alle øvrige Trøer ere ubeboede (Husmanden ved Sandegærde medregner jeg ikke til Thorshavn). Af dem, der eje Hus i Thorshavn, ere mange, som ikke besidde nogen Trø.[2])

Thorshavn benævnes en Handelsplads eller et Handelssted, fordi den kongelige Handel her har sit Hovedanlæg. Da Byen ikke er berettiget til at drive Handel 4
eller har nogen anden Købstadrettighed, saa er den lige saa lidt en Købstad, som den ifølge det foranförte er en egentlig Bygd eller Landsby. Byen selv, altsaa Kongsgaarden Husegaard ikke medregnet, maa nærmest betragtes som et Fiskerleje, beliggende paa den kongelige Handels Losse- og Ladeplads.[3])

---

[1]) Den omtalte Godtgörelse er senere bortfalden.
[2]) De omhandlede Trøer ved Thorshavn ere nu solgte til Besidderne til Selvejendom (Lov 19. Januar 1863).
[3]) Byen Thorshavn blev ved Lov 16. Februar 1866 oprettet til en selvstændig Kommune, hvis Styrelse nu er ordnet ved Lov 27. Maj 1908. Handelsforholdene ere, som bekendt, fuldstændig omordnede ved Lov 21. Marts 1855, der har medført, at der findes Købmænd i næsten enhver Bygd.

II. Om Arealets Inddeling med Hensyn til den forskellige Brug, til hvilken det benyttes.

Alene naar man fra en Fjældhöjde i nogen Afstand overser en Bygd med det omliggende og overliggende Land indtil de nærmeste Fjældrygge eller Tinder, og end mere naar man tager den fuldstændigere Oversigt, som et Kort kan give over hele Færø, er det iöjnefaldende, hvor liden en Del af Arealet det dyrkede Land udgör imod, hvad der er udyrket. Efter Kaptajn Borns Opmaaling (kfr. Landt, Pag. 295) skal det dyrkede være ansat til $^1/_{60}$ af Landets hele Areal.

Foruden det, som nu dyrkes, hvilket maa være mere end i Borns Tid, er endnu meget brugbart til Opdyrkning, dels umiddelbart ved det allerede dyrkede, dels paa andre Steder, af större og mindre Dale, Fjældfødder og Fjældsiders lavere Skraaninger. Det vilde altsaa, for saa vidt, adskillige Steder være muligt at udvide en Bygds Bø eller anlægge flere Nybygger-Pladser, eller overhovedet opdyrke Trøer enten til Beboelse eller til Forøgelse af Vinterfodring for Kreaturer.

Arealets Inddeling med Hensyn til den forskellige Brug, til hvilken det benyttes, lader sig bekvemmest ordne og overse ved at knyttes til den ovenfor berörte Hovedbetragtning: om Arealet er dyrket eller udyrket.

1. Dyrket Areal, tillige med hvad dette ganske eller til Dels omgiver.

Naar et Stykke Land er ikke blot dyrket, men tillige beboet, saa medføre naturligvis Beboelsen og Beboernes særegne Erhverv særegen Anvendelse af en Del af Terrainet. Pladser til Bygninger m. m., Græsbed hjemme ved Husene, Gade samt Veje til Uddrift af Kreaturer ere, efter deres Beliggenhed, at anse som forbundne med det dyrkede Areal, med hvilket de ogsaa høre sammen i Henseende til Benyttelsesretten, for saa vidt derom maatte opstaa Spörgsmaal.

A. Heim-Ruster
[*heimrustir*]

er den paa Bygderne brugelige Benævnelse paa al den Grund, som er afdelt og bestemt til Beboelse m. m., samt til Græsbed hjemme ved Husene. Under *heimrustir* henhøre altsaa:

a. Grunde [*grundir*]

til Vaanhuse, Udhuse (Nøster [*neyst*, Baadehus] ikke medregnede), Høgaarde [*hoygarður*, indhegnet Plads til Anbringelse af Høstakke om Vinteren], Kvangaarde [*hvanngarður*, Have, hvor der dyrkes *hvannir* (Ental: *hvonn*, angelica archangelica)] og Köster

[*köstur*, Mødding; Flertal: *köstar*], Møddinger — kfr. Landt, resp. Pag. 426—429, 326, 328 og 297 — m. m. Et enkelt Sted, hvor en Bygling bestaar af een Gaard alene, og hvor derfor ikke flere ere lodtagne i Grundene, har jeg set dem bebyggede saaledes, at Vaanhuset med nogle af Udhusene danne et aflukket Gaardsrum; ellers plejer Vaanhuset, stundom sammenbygget med Fæhuset, eller med Kælder til Fæhus, at udgöre en enestaaende Længe, og Udhusene at staa hist og her, saa at der ikke er noget Gaardsrum. Kvangaarde har jeg ikke hyppigt set; egentlige Køkken- eller Kaalhaver findes næppe hos nogen Bonde paa Bygderne, undtagen paa Kirkebø, og Grundene ere vel ej heller tjenlige eller tilstrækkelige dertil[1]). Da Brønde ikke kunne graves her paa Landet, er Beboelsespladsers Valg betinget af en större eller mindre Elvs Nærhed[2]). Grundene ere, med særdeles Hensyn til Pladsens hele naturlige Beskaffenhed, situerede snart tæt ved Landingspladsen, med den störste Del af 7
Bøen bagved, skraanende opefter mod Fjældet, snart midt i Bøen, sjældnere i Udkanterne ved Siden eller foroven af Bøen.

I disse Grunde er enhver Ejer og Bruger lodtagen efter sit Marketal af Bygdens Jorder. Nogle Bygder have deres Grunde samlede paa eet Sted, andre have dem fordelte, nemlig hvor Byglinger ere. Jeg antager, at hver Bygling oprindelig er tildelt et bestemt Marketal, saa at de derværende Grunde skulde høre sammen med en tilsvarende Andel af Bøen, og at denne Andel, som foran berört, regulariter skulde ganske eller for störste Parten være beliggende omkring eller ved Byglingen, hvorhos jeg formoder, at Paalægget af Kongsskat har været knyttet til saadan Inddeling af Bygderne i Byglinger eller i visse Gaarde (paa Suderø forekommer Benævnelsen „Skattegrunde"). Mange Steder finder den omhandlede Orden ogsaa mer og mindre Sted, navnlig søndenfjords (paa Sandø og Suderø) og i øvrigt især, hvor der findes Kongsgods, da dette er holdt samlet i visse Jordbrug. Derimod er den næsten ikke at spore, hvor der nordenfjords er Odelsgods, da dettes ubegrænsede Udstykning medfører, at en Ejer kan f. Eks. have erhvervet i en Bygd ved Arv efter forskellige og tillige ved forskellige Køb een Mark Jord, som følgelig kan ligge adspredt paa mange forskellige Steder i Bøen, medens han dog kun i een Bygling har Bopæl og dér bruger Grunde; den Andel, der for de forskellige Jordparter kunde tilkomme ham i andre Byglingers Grunde, maa da ligge til Benyttelse for andre, som dér have deres Bopæl.

Den til Grunde, enten for hele Bygden eller for en Bygling, aflagte Plads bruges, som uskiftet, i Fællig af dem, som bebo den. Faktisk forholdes dermed saaledes, at enhver Beboer, naar han vil bygge en Kæld, opsætte en Høgaard, osv., tager en Plads dertil, uden at nogen derimod gör Indvending, saafremt Grundene endnu synes tilstrækkelige. Hvor længe en ledigbleven Tofte eller et p. t. ubenyttet Høstø [*høystøð*] kan henligge, uden at hjemfalde til Fælliget, er omtvistet.
Den, der som Ejer vil bosætte sig selv eller en anden i en Bygd, antages, med Hensyn til 8
Forordningen af 21. Maj 1777 § 8, at skulle sammesteds eje en halv Mark Jord eller, ved Omtuskninger mod sin Jord i andre Bygder, ved Leje osv., dog faa saa meget i Brug. Ifølge det foranførte maatte Retten til Bosættelse kunne sættes under Kvæstion, naar denne halve Mark Jord horte under forskellige Byglinger og saaledes ikke havde sine Grunde paa eet Sted; i alt Fald kunne Disputter opstaa om, hvilken af flere Byglinger da skal vælges til Bopæl. (Hans Majestæt ejer i Kvivig et lille Fæste paa $^1/_8$ Mark — i Fortegnelsen over Inventariihuse urigtig anført for 2 Marker i Stedet for 2 Gylden — samt i Kvalbø ligeledes et Fæste paa $^5/_{16}$ Mark; paa hint er ikke noget Inventariihus, men paa dette er et »Røghus«). Og naar en Beboer, der i at eje eller besidde en halv Mark Jord har haft Adkomsten til sin

[1]) Haver findes nu adskillige Steder.
[2]) I de senere Aar er der i mange Bygder anlagt Vandværker med lukkede Rörledninger.

Bosættelse i Bygden, afhænder al den Jord eller endog kun en Del af den Jord, der har givet ham denne Adkomst, maatte det kunne paastaas, at hans tidligere Ret til at have Bolig staaende paa Grundene skulde bortfalde, eftersom, i modsat Fald, den samme Jord, ved samlet at gaa over til en anden Ejer eller Besidder, vilde kunne give Adkomst til ny Bosættelse uden Begrænsning. Men saadan Fraflyttelse fra en engang etableret Bolig finder næppe lettelig Sted; det er ej heller altid Tilfældet, at den fra Boligen skilte Jord er gaaet samlet over til en ny Ejer eller Besidder, saaledes at denne har erhvervet Ret til at fordre Boligen til Kobs eller bortflyttet, for selv at bosætte sig i Bygden, eller at i alt Fald en ny Ejer eller Besidder netop ønsker eller behøver selv straks at benytte Grundene, i hvilke Tilfælde disses Brug til Bopæl vel ikke opsiges den hidtilværende Beboer. Jeg har i denne Henseende hørt anføre af Mænd, som eje Jordegods i andre Bygder end, hvor de selv bo, at Benyttelsen af Grunde sammesteds er gjort dem stridig, fordi tidligere Ejere eller Besiddere af den paagældende Jord ere, efter at deres Ejendom eller Besiddelse er ophørt, forblevne boende paa dens Grunde i saa lang Tid, at de prætendere at have vundet Hævd paa sammes Brug[1]).

9 I adskillige Bygder og Byglinger ere Grundene nu ganske optagne. (Dette er paa nogle Steder ogsaa Tilfældet med andre tjenlige, udyrkede Pladser til Nøster, saa at, for det saa vigtige Baadeholds Skyld, Stykker af Bø dertil have maattet indtages, hvilke Jordparter forblive staaende i Matrikulen, men naturligvis forsvinde af Bøen).

b. Heim-Beide [*heimabeiti*].

Umiddelbart udenfor Grundene, imellem disse og Bøen, er i de fleste Bygder et Jordsmon, som vel ikke dyrkes, men dog modtager en Del Gødning og derfor bærer en kendelig yppig Græsvækst. Dette saakaldte *heimabeiti* er aflagt til Græsning for Kalve, indtil de ere tilvoksede saa vidt, at de kunne græsse i Havgen blandt Køerne, samt for Kør, som behøve at tages hjem, navnlig for at kælve. Da *heimabeiti* ikke ved noget Hegn er adskilt fra Grundene eller fra Bøen, blive Kreaturerne paa dette Græsbed töjrede. Saadant *heimabeiti* haves dog, som antydes, ikke overalt. Der er opgivet mig Eksempel paa, at en Bygd, som tidligere har aldeles savnet *heimabeiti* (formodentlig fordi dette efterhaanden er optaget til Grunde), nu dertil bruger et Stykke af Havgen lige udenfor Bøen, hvilket Stykke er indhegnet, og hvor Kreaturerne derfor ikke töjres.

I *heimabeiti* ere vedkommende lodtagne ligesom i Grundene; det er ligeledes uskiftet og benyttes ligeledes af enhver Beboer, eftersom han har Brug for det.

B. Tun [*tún*]

er Gade, der, fordi Kørsel ikke finder Sted, blot er Gangsti, hvorved i *heimrustir* Vaanhusene staa i Forbindelse. Da Vaanhusenes sædvanlige Indgang og Udgang er Røgstuedören, støder denne til Tunet, og da Røgstuen er det Husrum, hvor al Husholdning foregaar, ligger en Mødding ofte lige udfor umiddelbart ved den anden Side
10af Tunet. Vej over Bøen til en anden Bygling kaldes ikke Tun [*tún*], men — ligesom andre almindelige Veje eller Stier — Gøte [*gota*].

C. Gail [*geil*].

Fra *heimrustir* til Havgen er igennem den mellemliggende Bø aflagt Plads til Uddrift for Storkvæget. Denne Passage, der benævnes Gailen [*geilin*], er hegnet paa begge Sider imod Bøen; Bredden er meget forskellig.

---

[1]) Det ovenstaaende har, efter at Fr. 21. Maj 1777 § 8, 2det Led, er ophævet ved Pl. 11. November 1846, mistet sin Betydning.

D. Bø [*bøur*]

er ethvert Steds dyrkede Jordsmon, for saa vidt det er matrikuleret. (En anden ligeledes, saavel i Lovsproget som i daglig Tale, brugelig Benævnelse paa Bø, dog med tilhørende *heimrustir*, er indengaards Jord; de desuden forekommende Udtryk Indmark og Hjemmemark ere snarest forklarende Oversættelse paa Dansk).

Hele Færøs matrikulerede Jordegods beløber:

Kongens Jordegods, som alt bortfæstes, med Undtagelse af de Gaarde, der overdrages som Embedsgaarde.	1,169	Mkr.	13	Gl. 14 Sk.
(deraf 133 Mkr. 12 Gl. Kojord; 1 — „ — Vedbø; 1 — „ — Havgerum)				
Det beneficerede Gods	151	—	8	— „ —
(deraf 4 Mkr. 12 Gl. Kojord)				
	1,321	Mkr.	5	Gl. 14 Sk.
Odelsgodset, under hvilken Benævnelse saavel paa dette Sted som i det følgende indbefattes ikke blot det med Odel, gammel eller ny, behæftede Gods, men tillige al anden simpel Ejendomsjord	1,085	—	6	— 11 —
tilsammen...	2,406	Mkr.	12	Gl. 5 Sk.

Marketal indengaards og udengaards kan være forskelligt.

Det er rimeligt, at oprindeligt alle Marker11 Jord i en Bygd have været baade indengaards og udengaards, saa at en Mark i Bøen har været forbunden med en forholdsmæssig Anpart i Benyttelsen af den tilliggende Havge. Dette er i alt Fald ikke nu Tilfældet overalt, idet dels ny Bø kan være tilkommen i en Bygds Marketal uden at have faaet Anpart i Havgen med de ældre Marker, dels forhen tilliggende Havge er skilt fra de Marker indengaards, med hvilke den har hørt sammen.

Skatter og Afgifter hvile kun paa indengaards Marketal.

Naar henses til Opkrævningen af den ved Forordningen af 30. Maj 1691 § 6 paabudne Matrikulskat, maa det antages, at Matrikuleringen nu i Regelen hæfter paa Bøen alene. At den ikke undtager det, som er blot indengaards, ligger, dersom ikke Fejl ere begaaede, ligefrem i, at den medtager det; baade Matrikulbogen og Jordebogen indbefatte nemlig i Marketallet en Del Jordegods, som alene er indengaards, saavel Odelsjord, f. Eks. Arge, som Kongsjord, f. Eks. Sandegærde. Og da derhos i begge Boger alt Marketal anføres uden Bemærkning om, hvilke Marker ere alene indengaards og hvilke tillige udengaards; samt da Ansættelsen til Matrikulskat ikke er höjere for de Marker, som ere baade indengaards og udengaards, end for dem, som ere alene indengaards, saa er det, eftersom disse sidstnævnte Marker ikke for Afsavnet af Havge have noget forud i andre Henseender, en Selvfølge, at det, hvad Matrikulen betræffer, er en intetsigende Omstændighed, at en Mark Jord indbefatter noget udengaards. Men dette Resultat vil da sige, at kun det indengaards er matrikuleret. (Hvad modsat der vil kunne paavises at finde Sted paa Vaagø, ophæver formentlig ikke Reglen). I Færøs Beskrivelse af Lucas Debes er herom anført, Pag. 235 [Udgaven af 1903 Pag. 2.5]: »Deres Jord, som de dyrke, dele de udi Marketal«.

Den Landskyld, som af det kongelige Lejlændingsgods svares (med visse nærmere Bestemmelser) efter Marketal, nemlig Jordlejen, paahviler efter Jordebogen lige saavel det, der er alene indengaards, som det, der er tillige udengaards, uden at den stedfindende Forskel i denne Ydelses Störrelse pr. Mark Jord skönnes at bero paa Tillæg udengaards. (Det er noget aldeles særegent, at paa Vaagø et Fuglebjerg, uden at henføres til12 Marketallet, og Havgerum til 6 Oksefrelser, matrikuleret til 1 Mark, ere ansatte til Jordleje).

Aagaven, for saa vidt den skal svares, samt første Bygsel, $^1/_2$ Procent-Afgift og Gebyr ved Bortfæstninger beregnes ligeledes efter Marketal indengaards.

Foruden Udredelsen af Matrikulskat falde ogsaa Ligninger paa Amtet paa det hele Marketal indengaards. Den foran berörte Kongsskat svares vel af matrikulerede Marker, men paa en særegen Maade, idet nemlig en hel Kongsskat, 1 Gl. 4 Sk. eller 1 Rbd., kan hvile paa kun 3 à 4 bestemte Marker, medens en anden Kongsskat i samme Bygd hviler paa 12 eller maaske flere Marker. Flere direkte Skatter og Afgifter end de her anførte svares ikke af alt matrikuleret Jordegods. Af Kongens Lejlændingsgods blive, med Undtagelse af hvad ovenfor er nævnt, de Ydelser, som i øvrigt svares til Jordebogskassen, nemlig Söjdeleje, Smörleje og Inventarieleje, ikke præsterede efter Marketal. Indtil Aaret 1831 svaredes disse Afgifter med noget vist pr. Stykke af de Kreaturer eller andre Genstande, hvilke en Fæster virkelig havde modtaget som Inventarium til Brug og derfor betalte Leje af; i den under 30. Marts 1831 approberede nye Regulering af Söjdelejen og Smörlejen er denne ældre Basis for disse to Lejeafgifter fravegen, uden at nogen ny i dens Sted er klarligen paavist. En Fæster kan nu have at udrede Söjdeleje, uagtet han ikke har modtaget nogen Indstød af Faar, hvilket er eller vil blive Tilfældet med eet lille Fæste i Kvivig og to Fæster i Kvalbo, og Smörleje, uagtet han hverken har Inventariekør eller Kojord, f. Eks. fire Fæstere i Andefjord. Disse to Afgifter ere derved blevne forandrede i deres Begreb, idet de nemlig ikke længere staa i Forhold til Antal og Værdi af lejede Genstande, men maa antages at hvile paa en Bonitering af Fæstestedernes Tilliggende udengaards eller indengaards eller i begge Henseender. Benævnelserne Leje af Söjd og Leje af Kør ere følgelig nu ikke betegnende.

I Henseende til Skyldsætningen anser jeg det ifølge det foran anførte for Regel, at en Mark indengaards er Enheden[1]).

13 **Hvad forstaas ved en Mark Jord?**

Men hvad i øvrigt en Mark indengaards skal udgöre, eller hvad der generaliter bör forstaas ved en Mark Jord, er ikke in confesso. Om, oprindeligt, Havgen alene har været ansat (efter Areal eller Antal af Faar, som dens Græsning kunde föde) til et Marketal, efter hvilket da Bøens Marketal skulde have rettet sig, eller om Bøens Marketal har (efter Areal og maaske Bonitet tillige) først været bestemt, og Havgens har rettet sig efter dette, eller om begge Maader kunne til forskellige Tider og paa forskellige Steder have været brugte, derom kan man træffe paa afvigende Meninger.

I et Skrift, betitlet „Samling af kgl. Anordninger m. m. Færøerne vedkommende“ [København 1836], har Hr. Pastor emeritus Schrøter anført, Pag. 10, at den norske Konge Hagen Hagensen har ladet Færø opmaale og bestemt, „at 960 Alen i hver Kant af Udmarken skulde være det Areal, hvorpaa 20 Moderfaar kunde holdes, hvilket kaldet i Söjdebrevet af 1299 en halv Mark Söjd og nu kaldes een Mark Havge med halv Skiben, og tvende slige Stykker: en Mark Söjder, eller i Nutiden: een Mark med fuld Skiben;“ samt Pag. 11, at Erik af Pommern har ladet Færø igen opmaale, og at han „anordnede et Areal af 940 Alen i hver Kant til en halv Mark Söjd, hvorved Marketallet blev formeret[2]).“

I Færøs Beskrivelse af L. Debes, Pag. 235, hedder det derimod, efter at der er sagt, at den dyrkede Jord deles i Marketal: „Markerne ere afdelte efter Alne, saa at ved en Mark Jord forstaas 320 Kvadrat-Alen“ o. s. v. Herved kan hverken forstaas, at en Mark Jord kun skulde have i Længde og ligeledes i Bredde $\sqrt{320}$ Alen = ca. 18 Alen, eller at dens Længde og Bredde skulde være hver for sig 320 Alen

---

[1]) Hvad Forf. ovenfor har anført om Skyldsætningen, har nu mistet sin direkte Betydning, idet Lov 23. April 1897 har indført en ny Matrikul, hvorefter Skatter og Afgifter til det offentlige beregnes, saa at Marketallet ikke længere er Skyldsætningsgrundlag.

[2]) De anførte Meddelelser af J. H. Schrøter kunne ikke anses for paalidelige; der kendes ingen Hjemmel for dem, og det er i sig selv ganske usandsynligt, at saadanne Opmaalinger ere blevne foretagne.

(102,400 □ Alen), da intet af disse Resultater kommer Virkeligheden nær. Men man kan ledes til en rimelig Forstaaelse af Debes's Opgivende, ved at sammenholde det med en i flere Bygders Bøer forekommende Benævnelse, nemlig en „Ottetialen" [*áttatíál*], der siges at skulle betegne et Areal af 80 Alen paa hver Kant som $^1/_4$ Mark eller 4 Gylden. Jeg slutter mig nemlig deraf til, at de af Debes anførte 320 Alen kun have14
været den ene Dimension, Længden, men at Bredden ikke har udgjort mere end Fjerdeparten heraf, bemeldte 80 Alen. Thi under den Forudsætning, at man i sin Tid har forbundet Inddelingen i Marker, Gylden og Skind med Alenmaal og udmaalt Bøen efter en saadan Maalestok, ere Dimensionerne 320 Alen i Længden og 80 Alen i Bredden for en Mark Jord fuldkomment passende og simple, idet saaledes Underafdelingerne, först Markens i Gylden, og derefter Gyldenens i Skind, let lade sig beregne og in natura afsætte i regelmæssige Figurer. Naar Markens Længde nemlig deles til Gylden i 16 lige store Lodder, à 20 Alens Bredde, bliver Markens Bredde, 80 Alen, en Lods Længde; efter hvilken Lodden vel, i Lighed med en Gylden i Pengeberegning, kan være benævnt en Gylden i Alenmaal. Naar derefter ligeledes denne Gyldenens Længde deles til Skind i 20 lige store Lodder, altsaa à 20 Alens Længde, bliver hver Lods Bredde 4 Alen, eller, ligeledes, et Skind i Alenmaal. Og denne Bredde vil omtrent svare til Bredden af de Smaalodder, Taier [*teigar*], i hvilke Jorden behandles ved Dyrkningen (kfr. Debes, Pag. 236, og Landt, Pag. 301). Modstaaende Rids vil tydeliggöre denne Forklaring.

Hermed stemmer ikke det Resultat, som Student Jens Svaboe skal have faaet ud ved nogle paa Vaagø, Sandø og Suderø i sin Tid foretagne Opmaalinger, ifølge hvilke Kvadrat-Indholdet af hver af de opmaalte seks Marker paa bemeldte Øer kun skulde være omtrent 14,000 □ Alen. End mindre overensstemmende med Debes er Svaboes Mening, at en Mark indengaards Jord overhovedet ikke skulde kunne ansættes til höjere Indhold end 8,000 □ Alen (kfr. Landt, Pag. 294 og 295).

Ifølge Kaptajn Borns Opmaaling skal Færøs Areal-Indhold udgøre $23^{52}/_{141}$ □ Mile (3,364,000,000 □ Alen). Heraf skulde, i Borns Tid, $^1/_{60}$ være dyrket Jord, altsaa omtrent $^2/_5$ □ Mil eller ca. 56,000,000 □ Alen. Dersom Borns Opmaaling af den dyrkede Jord kun angaar det matrikulerede Marketal, ca. 2,400 Marker, vilde en Mark Jord blive noget over 23,000 □ Alen, altsaa næsten af samme Störrelse som16
den, man kan udlede af Debes's Opgivende (kfr. Landt, Pag. 4 og 295).

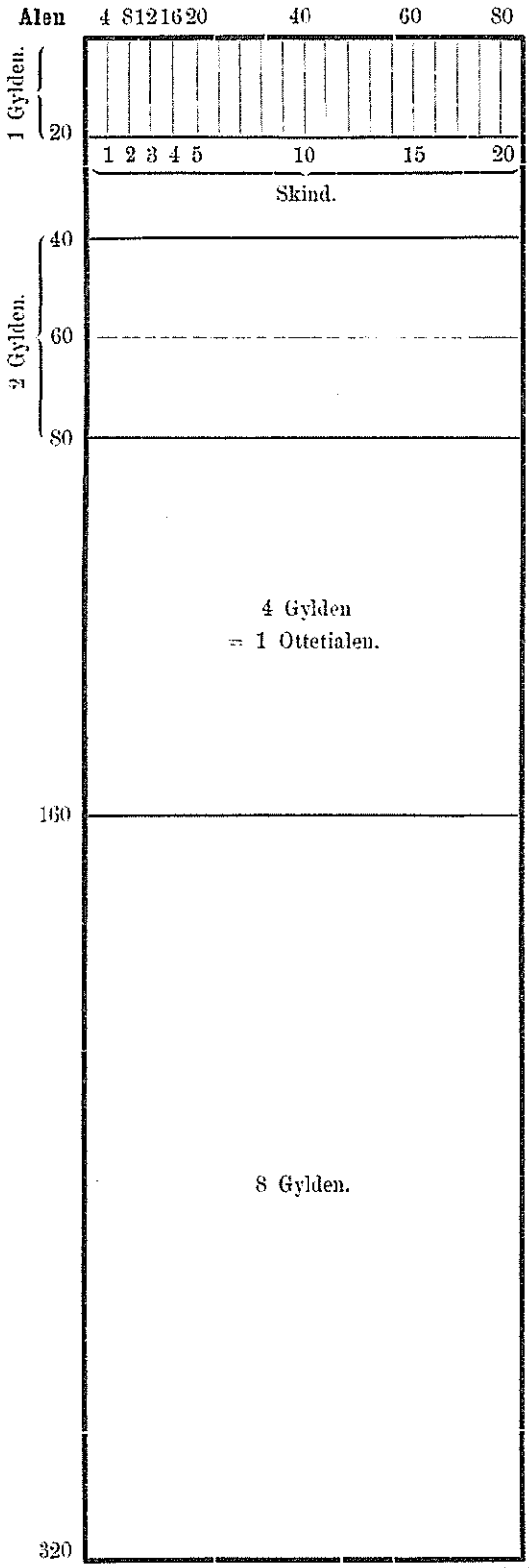
Dimensionerne af Arge Bø, der er 4 Marker, ere mig opgivne saaledes: langs med Søkanten 468 Alen og, i samme Retning, foroven imod Fjældet 456 Alen; fra Søkanten opefter ved den ene Ende 216 Alen og ved den anden 141 Alen. Herved udkommer omtrent 20,500 □ Alen pr. Mark; dog er heraf noget Husegrunde o. s. v., og noget skal ved Opdyrkning være tilkommet til den oprindelige Bø.

Ligesom der kan være forskellige Meninger om, hvad der bör forstaas ved den generelle Benævnelse en Mark Jord[1]), om nemlig Havgen alene er det rette Fundament for Inddelingen, eller om Bøen er det, samt om Inddelingen grunder sig paa Udmaaling, og i saa Fald hvorledes, eller paa, hvad Havgen eller Bøen (eller begge i Forening) kunne afgive, saaledes er ogsaa, paa Grund af at Jordemarkernes baade Störrelse og Bonitet saavel indengaards som udengaards höjligen variere, stor Forskel paa deres Værdi. En Mark indengaards Jord kan vel i Almindelighed föde en Ko; dog gives der Marker, som kun afgive $^1/_2$ Kofoder og tillige ere maadelige til Kornavl, medens andre afgive 2 indtil 3 og maaske 4 Køers Foder og derhos ere gode til Kornavl;

En Mark Jord kan være af höjst ulige Værdi.

[1]) Om Betydningen af en Mark Jord henvises til Noten til Side 466.

15

1 Skind = $^1/_{320}$ **Mark**

= 1 × 80 Al. } = 80 □ Al.
= 4 × 20 Al. }

1 Gylden = $^1/_{16}$ **Mark**

= 20 × 80 Al. = 1,600 □ Al.

2 Gylden = $^1/_8$ **Mark**

= 40 × 80 Al. = 3,200 □ Al.

4 Gylden = $^1/_4$ **Mark**

= 80 × 80 Al. = 6,400 □ Al.

8 Gylden = $^1/_2$ **Mark**

= 160 × 80 Al. = 12,800 □ Al.

16 Gylden = 1 Mark = 320 × 80 Al. = 25,600 □ Al.

udengaards kan paa mange Marker kun fødes 20 Faar og mindre, medens paa andre kan fødes 50 Stkr. og derover, endog indtil henved det dobbelte Antal (kfr. Landt, Pag. 296, samt Anmærkningerne i Regulativet af 1831 for Söjdelejen og Smörlejen). Den indre Værdi af en Mark Jord med Havge maa derfor paa nogle Steder kunne være omtrent det firedobbelte af, hvad den er paa andre Steder. De Priser, som for Tiden forekomme ved Vurderinger samt ved Køb og Salg, kunne være for en Gylden med Havge fra 30 à 40 Rbd. indtil 100 à 120 Rbd. og derover, altsaa for en Mark fra ca. 500 à 600 Rbd. indtil 1,600 à 2,000 Rbd. I Køb og Salg kan det influere paa Prisen, at den Bygd, hvori Jorden ligger, er en fortrinlig Plads for Fiskeri eller har Indtægt af Jordehval ved Grindefangster, og, undertiden i betydelig Grad, at Køberen i Forvejen i samme Bygd ejer Jord, som han ønsker at komplettere f. Eks. til en halv Mark. Af Jordegodsets Værdi kalkuleres, i almindelige Overslag, det indengaards kun til Tredjedelen nordenfjords, men søndenfjords til Halvdelen. De foran oftere nævnte 4 Marker indengaards paa Arge ere i Aaret 1829 solgte ved Auktion for 1,005 Rbd.; Bygninger og Kør vare indbefattede i Salget. 17

Ubestemtheden af Begrebet om en Mark Jord og den store Forskel i dennes indre Værdi er ikke af synderlig Betydenhed i Henseende til Beskatningen, saa længe som de direkte Skatter og Afgifter af Marketallet ere saa lave som nu. Kongsskatten udgör ca. 350 Rbd., Matrikulskatten ca. 400 Rbd., og aarligt reparteres sædvanligt ca. 200 Rdlr.; i alt udredes saaledes ca. 950 Rbd. aarligt af ca. 2,400 Marker, eller, overhovedet, 38 Sk. pr. Mark. Men skulde den direkte Beskatning, der nu hviler paa det færøske Jordbrug, navnlig paa Bygdernes matrikulerede Jordegods, forhöjes — hvilket dog vel ikke lettelig vil finde Sted, saa længe som den kongelige Handel indirekte medfører en meget betydeligere Beskatning paa Produktion og Forarbejdning —, eller skulde den direkte Beskatning paa Jordbruget udstrækkes til de opdyrkede Jordstykker, som hidtil have været umatrikulerede, vilde det blive nødvendigt at faa det paa det rene med Maalestokken for de færøske Jorders Skyldsætning i det hele [1]).

Hvilke Rettigheder ere forbundne med det indengaards Marketal?

Naar man ved en Mark Jord i en Bygd gör Adskillelse imellem de Dele og Rettigheder, som henføres til det indengaards ved samme, og dem, som henføres til det udengaards, er, indengaards, den matrikulerede Bø det principale. I Henhold til dennes Ansættelse til Mark, Gylden og Skind er Ejeren eller Besidderen lodtagen i de foran omtalte *heimrustir*; om *tún* og *geil* maatte det samme gælde, dersom Dele deraf nogetsteds kunde aflægges, enten for at dyrkes eller for at lægges til Byggepladse eller Græsbed. Men til det indengaards, skönt Benævnelsen skulde synes kun at betegne, hvad der saaledes falder inden for Bøens Hegn (Gærde, Gaard), henføres dog tillige Brugsrettigheder, som udøves udenfor Bøens Grænse. Dette er nemlig Tilfældet med de to meget vigtige Rettigheder for det indengaards, nemlig Rettighed til Sommergræsning for Kør og til Törveskæring, hvilke begge bestaa i Benyttelse af Havgen (efter den i disse Optegnelser fulgte Inddeling ville de blive nærmere omtalte i det følgende, under Havgen). 18

Af de saakaldte Herligheder til en Bygd (hvoraf i det mindste nogle henregnes til „Lutum og Lundum“ [*lutir og lunnindir* d. e. Lodder og Rettigheder] — kfr. Fæstebrevene — eller saakaldte „Lunnender“ [*lunnindir*]), nemlig Skorer [*skorir*] eller Feitelænder [*feitilendir*] (kfr. Landt, Pag. 356), Fugl og Fugleæg,

[1]) Se Side 430 Note 1.

Sælhunde, Drivhval, Jordehval og Døglinger (kfr. Landt, Pag. 141 og 400) og af Grind, Drivtømmer, og Tang til Gødning, falde nogle ligeledes kun udenfor Bøens Grund; hvorledes der med Delingen af disse forholdes i de Bygder, hvor havgeløs Jord findes, er mig ikke i det hele hidtil tilstrækkelig bekendt. I Midvaag, hvor een Mark beneficeret Jord og een Mark Odelsjord ere blot indengaards eller havgeløse, erholde disse to Marker ikke Part med de andre Marker i Drivhval, ej heller i Jordehval af Grind, skönt den Strandbred („Fjæren" — kfr. i Fæstebrevene „til Fjælds og Fjære" —), paa hvilken Grinden altid landdrages, ligger umiddelbart under Bøen og *heimrustir*, ikke under Havgen. Paa Sands, der er matrikuleret til 97 Marker, af hvilke $^1/_4$ Mark Odel ikke har Havge, deles Jordehval af Grind, paa samme Maade, kun til de $96^3/_4$ Marker, til hvilke der er Havge. I Hr. Pastor Schrøters foran citerede Skrift findes, Pag. 150—152, adskillige Bemærkninger, som angaa det her paagældende Spörgsmaal om, hvilke Rettigheder der skulle, udenfor Bøens Grænse, tilligge Indengaardsjorden, som særskilt.

Bøens Benyttelse.

Den Brug, der göres af Bøen, er dobbelt: den bliver nemlig dyrket for Avlings Skyld, og den tjener tillige til Græsgang.

til Dyrkning.

Der avles Hø, Byg, Kartofler samt Roer og Rødder (Beskrivelse af Fremgangsmaaden ved Dyrkningen og Høsten findes hos Landt, Pag. 296—313 og 320—328). Over hele Landet maa Høet anses for den vigtigste Afgrøde, som Dyrkningen frembringer, fordi Køerne, som deraf skulle 19vinterfødes, ere uundværlige, og Fodermangel, hvorved ogsaa Faarene kunne udsættes, er uerstattelig, hvorimod Landet kan og altid maa forsynes med Korn ved Tilførsel. Byg er den eneste Kornsort, som her dyrkes; det kan i gode Aar modnes saa vidt, at det ved den paafølgende brugelige Törring over Ild (kfr. Landt, Pag. 314) bliver tjenligt baade til Brødkorn og til Udsæd. Skönt Kornavlen, som berört, paa Færø maa være Hoavlen underordnet i Vigtighed, er den dog af væsentlig Interesse. Det er, saa vidt jeg veed, almindeligt antaget, at der paa Suderø kan avles den störste Del af det Byg, som Øen behøver; ogsaa paa Sandø kan Kornhøsten være ikke ubetydelig for Bygderne; endog paa Norderøerne findes en enkelt Plads, nemlig Svinø, hvor Kornavl skal kunne give ret godt Udbytte. I det hele kan Færø, efter hvad jeg af tilfældige Ytringer om Tiendens Störrelse formoder, producere ca. 2,000 Tønder Byg eller maaske mere, altsaa vel omtrent Fjerdedelen af den aarlige Forbrug. Kornavlen kan imidlertid let mislykkes i dette Klima; og denne Usikkerhed vilde maaske paa flere Pladser medføre dens Ophør, dersom ikke Græsvæksten forbedredes derved og Halmen brugtes til Tækning (kfr. Landt, Pag. 293).

til Græsgang.

Til Græsgang ligger Bøen en Del af Aaret, nemlig om Efteraaret, efter at Afgrøden er hjembragt, for Køerne, og paa samme Tid samt tillige om Vinteren og især om Foraaret for Faarene. Køernes Gang paa Bøen er adskillige Steder afskaffet, og ønskes overhovedet af flere ikke at skulle finde Sted, fordi den ved Aarstidens almindelige Fugtighed opblødte Grönsvær, især hvor Bøen (som jævnligt) har en Del Skraaning, gennemtrædes, stundom lige ind til Klippegrunden, af Kreaturerne, hvis Spor ansamle Vand og overhovedet medføre Huller og Ujævnheder til Skade for Græsset til næste Høslæt. Denne fælles Græsnings Hjemmel og Regel er formentlig Norske Lovs 3 –12—13, i Slutningen: til Forebyggelse af Uvished og Stridigheder kunde den angivne terminus a qvo, „Jevnbed", ønskes nærmere forklaret eller bestemt. For Faar ligger Bøen aaben fra 14. Oktober indtil i Maj Maaned, i Henhold til N. L. 3—12—17; hvad der efter denne Artikel skal være Lov for Tidsrummet imellem 3. og 14. Maj, synes uklart[1]).

[1]) Spörgsmaalet er senere afgjort ved Bestemmelserne i Havgelov 23. Februar 1866 § 7.

Misfornöjelse over, at Faarene ligge for længe paa Bøen, ytres undertiden. Om denne Græsning af Faar paa Bøen ville nogle nærmere Bemærkninger blive fremførte under Afdelingen Havge, hvor Faarenes Græsning til forskellige Aarstider vil komme til Omtale under eet.

Bøen bliver, i den Tid Fredning maa finde Sted, ikke overalt fredet paa samme Maade.

Bøens Fredning.

Nogle Steder haves Stengærder omkring Bøen saa höje, at de kunne hegne for Faar („söjdehöje" [*seydhøgur garðir*]); dog kunne saadanne Gærder ikke overalt haves, ej heller kan der alle Vegne fredes for Faarene, fordi Terrainet over Bøen kan skraa saa stærkt opefter, at Faarene let udenfra kunne springe over et Gærde.

Almindeligst træffer man kun paa Gærder af den Höjde, at de kunne hegne for Kør („Nöjd" [*neyt*], „Nöjdegærder" [*neythøgur garðir, neytagarðir*]) og Heste; for Faarene maa Bøen da fredes ved at holde Vagt og ved at jage dem (at „agte", „Agting" [*at akta, akting*]) [1]). Ved denne Agting, der saaledes er et Surrogat for eller et Supplement til Indhegning, kunne Faarene blive meget forskelligt behandlede, og det er derfor af Vigtighed, hvorledes den sker. Hvor en enkelt af en Bygds Havgeparter grænser til Bygdens samlede Bø, og der iblandt dennes Brugere altsaa er flere, som ikke have Del netop i den Havgepart; eller hvor der i Bøen er havgeløs Jord; eller hvor Havgen grænser til en fremmed Bø; eller overhovedet hvor Brugere i Havge og i Bø ere til Dels eller ganske forskellige, bliver det derfor af Havgens Brugere paastaaet som en Ret, at de selv ville lade foretage Agtingen. Om det tillige bör paaligge Havgen som Pligt at bære Bekostningen ved Agtingen, eller om denne Pligt bör paahvile Bøen alene, derom ere Meningerne og de paa forskellige Steder trufne Overenskomster afvigende; for Havgens Forpligtelse til at afholde Bekostningen anføres, at Faarene nyde Græsning paa Bøen om Foraaret; for Bøens Forpligtelse anføres, at det er den, der ved Agtingen fredes.

Ligeledes er der, med Hensyn til de Tilfælde, hvor söjdehöje Gærder kunne haves, saaledes, at de göre al Agting overflödig, höjst ulige Meninger om Princippet for Afholdelsen af Hegnings-Bekostningen, idet nogle antage, at alene Bøen bör bekoste det Hegn, hvorved den fredes (baade for Faar og Kør samt Heste), men andre paastaa, at Havgen bör tage Del, fordi Forpligtelsen til at agte (frede for Faar) hviler paa den, medens Bøen kun holder Nöjdegærder (freder sig selv for Kør og Heste). Den Anpart, der, i Stedet for Agtingen, skulde falde paa Havgen, naar Nöjdegærder, der ikke altid ere af Sten, bleve gjorte til söjdehöje Stengærder og Bøen saaledes ved Hegn blev fredet for Faar saavel som for Kør, anslaas snart til en Tredjedel, snart til Halvdelen ved förste Opførelse. I Henseende til den Bekostning, som Bøen skulde bære, mene nogle, at Beløbet burde fordeles ligefrem efter Marketallet i den fredede Bø; hvorimod andre bemærke, dels generaliter, at Markerne ere ulige og derfor ikke bör paalægges lige Anpart, dels specialiter, at der gives Bøer, ved hvis Delinger de yderst liggende Jordparter ere blevne aflagte forholdsvis större end de indre, netop fordi Forpligtelse til at frede Bøen med Nöjdehegn har været paalagt de yderste, og at disse alene altsaa maatte være forpligtede til, efter det Forhold, der kunde ansættes mellem Nöjdehegn og Söjdehegn, at dele Bekostningen ved at göre Gærderne söjdefri med dem, som hidtil havde maattet bekoste Bøens Fredning for Faar ved Agting.

Hvad der skal anses for at være forsvarligt Hegn, er ikke ved Lov bestemt, medmindre Höjden af Söjdehegn skulde antages at burde stemme med den

[1]) Forholdet er siden blevet meget forbedret. I mange Bygder er Bøen nu fredet ved Gærde mod Faar [seyðhøgur garður], og *akting* bliver sjældnere og sjældnere. Om denne se i övrigt Havgelov 23. Februar 1866 §§ 67—68.

i N. L. 3—12—16 (der i øvrigt ikke handler om Stengærder, men om ganske andre Gærder) fastsatte almindelige, men noget ubestemte, Regel, at Gærder skulle være saa höje, at de kunne naa op under en Mands Arm.

Med Hensyn til Hegning og Fredning overhovedet have Sædvaner og Vedtægter hidtil maattet træde i Stedet for en til de lokale Forhold svarende, bestemt og omfattende Lov. Paa Bygderne ere Stridigheder desangaaende ofte re, formedelst det herskende Fællesskab, hele Bygdens Sag end Enkeltmands Sag, og Grandestævne maa derfor, under Ledelse af Sysselmanden eller en kyndig og retsindig Mand blandt de större Brugere i Bygden, ofte kunne være et heldigere og tillige bekvemmere Forum for saadanne Anliggenders Ordning, end Forligelseskommissionen.

22 **Bøens Deling mellem Brugerne.**

Bygdernes Bøer kunne, paa Grund af Lokaliteter og andre Omstændigheder, findes delte mellem Brugerne paa forskellige, for deres Jordbrug mere eller mindre gunstige Maader. Det kommer i denne Henseende saa meget an paa:

1° om der i en Bygd er Odelsgods eller ikke,
2° om Bygden bestaar af Byglinger eller er samlet, samt, rimeligvis,
3° om der har været eller endnu er stor Forskel paa Jordsmonnet, og
4° om Bøen i Tidens Løb er bleven forstörret ved foretagne Opdyrkninger.

Mellem Fæstere af Kongsjord.

ad 1°. Det kongelige Lejlændingsgods er inddelt i Jordbrug af bestemte Störrelser, nogle at anse for en Gaards, nogle kun for et Huses Tilliggende, som gaa over fra Formand til Eftermand i Besiddelsen udelte, eller som dog kun under Kontrol deles. Et Kongsfæste er saaledes et Jordbrug med et i Henseende til Störrelsen bestemt Tilliggende; derhos er ogsaa Beliggenheden i Bøen af de Jordlodder, som en Fæster har under sit Lejlændings-Brug, bestemt og ikke underkastet vilkaarlig Veksling. Da et Fæstes Bø maa antages fra först af at have ligget nogenlunde samlet, og da Fæsteren vedbliver at besidde dette Jordbrug med dets engang bestemte Tilliggende i Bøen, eller, i Tilfælde af Omdelinger af Bøen, dog ikke, da disse staa under Kontrol, faar sine Fæstejorder mere spredte, saa have alle Kongsfæster i Almindelighed deres Bø temmelig samlet og danne for saa vidt de faste og ordnede Jordbrug i Bygderne. I Bygder, som bestaa blot af Kongsgods, kan Bøen derfor findes saa hensigtsmæssigt fordelt mellem Brugerne, at hver har sin faste Anpart paa et eller to Steder i Bøen; i nogle Bygder, hvor tillige er Odelsgods, som kan have ligget imellem Kongsgodset i Bøen, ere Omdelinger foregaaede, ved hvilke Kongsjord og Odelsjord have faaet, hver for sig samlet, sin særskilte Beliggenhed i Bøen, hvorefter igen Kongsjorden er delt imellem Lejlændingerne.

Mellem Ejere af Odelsjord.

Ganske anderledes end med Kongsgodset forholder det sig med Odelsgodset. Dette er ikke delt i Jordbrug af nogen stabil Störrelse eller reguleret Beliggenhed. Det kan findes udstykket indtil saadanne Brøker af et Skind Jord, som næppe udgöre $^1/_{1000}$ af en Mark Jord
23 (f. Eks. $^1/_4$ Skind), og det er aldeles uindskrænket Genstand for Arvedeling, Afhændelse, brugeligt Pant, Bortforpagtning paa uvis Tid og gensidigt Laan til Brug (saakaldt „løst Bytte"), i alle Störrelser [1]). Det er kun sammenhørende, baade hvad Störrelse og Beliggenhed i Bøen angaar, ved den öjeblikkelige Brugers Person, hvis Brug i Bygden kan forøges, formindskes og ombyttes ganske efter vedkommende Ejeres og Brugeres Forgodtbefindende. Odelsgodset i en Bygd ejes dels af Beboere i Bygden, dels af „udenbys Mænd"; der er næppe nogen Bygd, af hvis Odelsjord ikke noget, som Følge af Arv eller Køb, tilhører udenbys Ejere, ofte i smaa Portioner, skönt det tilsammen i nogle

[1]) Ved Lov 4. Marts 1857 § 17 er det senere forbudt ved nogen Overdragelse at udstykke Jord i mindre Dele end hele Gylden, samlet saavel i Bø som i Havge.

Bygder udgör en betydelig Del af Jordegodset. Ejeren i Bygden driver sin samme-steds beliggende Odelsjord selv, men kan have den meget adspredt i Bøen, naar den stykkevis er sammensanket; udenbys Ejere overlade deres Jorder til Leje paa Opsigelse til Beboere i Bygden, hvilke derved stundom, naar den fremmede Jord ligger ved deres egen, for en Tid kunne have nogen Jord samlet i Bøen under eet Brug; en udenbys Ejer gör ogsaa undertiden løst Bytte med sin Jord imod anden Jord i den Bygd, hvor han er bosiddende. Hvor een under sin Besiddelse i en Bygd har Jord, der er spredt hist og her i Bøen, kan han undertiden, paa samme Maade, forenes med en anden Besidder i Bygden om, at de gensidigt bearbejde og høste hinandens bekvemmere beliggende Lodder. Odelsjordens Drift i Bøerne maa, ifølge det anførte, ofte være meget ubekvem for Brugerne, idelige Forandringer underkastet, og i det hele höjst ugunstig for Orden og Forbedringer i Jordbruget.

I Bygder, som bestaa af flere Byglinger.

ad 2°. I Bygder, som bestaa af Byglinger, ere disse undertiden saa spredte, at en Bygling ligger ganske for sig selv og har sin Bø særskilt omgærdet. Naar Byglingernes Jorder derimod ligge indenfor hele Bygdens Bøgærde, have de, efter hvad jeg foran har antaget, oprindelig været under de enkelte Byglingers Brug i enten ganske eller dog for største Delen samlet Beliggenhed ved Byglingen; hvor der i en saadan Bygling er Odelsjord, kan denne naturligvis — som ved Hejm-Rusternes Omtale berört og nylig nærmere udviklet —, findes brugt under andre Byglinger i Bygden. De sam-24 lede Bygders Bøer formoder jeg at have været inddelte med Hensyn til Jordsmonnets Godhed; sildigere Omdelinger kunne imidlertid have forandret den oprindelige Inddeling.

Efter Jordsmonnets forskellige Godhed.

ad 3°. Jordsmonnets forskellige Godhed har, dersom man tör slutte fra, hvad der i ældre Tider ogsaa andetsteds har været brugeligt, medført, at en Mark Jord er bleven anlagt paa forskellige Steder i Bøen, nemlig i bedste, middelgod og daarlig Jord. Denne Delingsmaade, der vel er den simpleste til at bevirke öjeblikkelig Lighed, men hvorved Jord, der hører under eet Brug, faar en spredt Beliggenhed, kan findes endnu at blive anvendt, f. Eks. hvor der forekommer et meget daarligt Jordstykke, som ikke nogen enkelt skøtter om at have i sin Part.

Ved ny Opdyrkning.

ad 4°. At et Brugs Jorder ligge langt fra hinanden i Bøen, kan maaske ogsaa have sin Oprindelse af, at Bøen engang er bleven udvidet ved Opdyrkning, foretagen i Fællesskab af Ejerne, mellem hvilke det saaledes, som ny, længere fraliggende Bø, tilkomne særskilt er blevet delt.

Søndenfjords er det almindeligt, at Loddernes Beliggenhed i en Bø angives ved bestemte Benævnelser for Marker eller Gylden i Bøen, f. Eks. en Gylden i Söjle-Ottetialen, i Hølymarken lille, [*Soylu-áttatíálin; Hálømörkin litla*] paa Sands; en Gylden i Storemark, i Kongs-Ottetialen, i Gailajord, i Garpegrodgærde, Doministykket, oppe i Troerne (»uppe ui Trovum«), [*Slóramörk; Kongs-áttatíálin; Geilajörð; Garpagrótgerði; Doministykki; Uppi í trøðum*] o. s. v. i Skaalevig; en Gylden i ydre Bø (»uttara Bø«), [*Uttari bøur*] i Skarvenæs; en Gylden i Poulsjord, i Simonejord, i gamle Bø, under Hamre, i Toftedal, [*Pálsjörð; Símonsjörð; Gamli bøur; Undir hamri; Tofta-dalur*] o. s. v., i Kvalbø. Nordenfjords er dette nu ikke almindeligt Tilfældet; naar f. Eks. en Gylden Odelsjord sælges eller pantsættes, angives dens Beliggenhed i Bøen ikke, men Ejendommen i det hele betegnes blot som en Gylden Jord, indengaards i den eller den Bygd, udengaards i den eller den af Bygdens Havgeparter. At Bøen søndenfjords anses, i Forhold til Havgen, af større Værd end nordenfjords, er foran bemærket. Søndenfjords vides bedre Besked i Bygderne om Indengaards-Jorden, end nordenfjords.

For saa vidt Bygdernes Bøer kunne ved simple Kontrakter omdeles, maa jeg anse dem som Fællesejendomme. De findes stundom temporært delte, altsaa ikke til25 særlig Ejendom, men blot til Brug, efter Forhold af Marketal, med visse nærmere Hensyn.

E.

Trøer [*tradir*].

Under denne Benævnelse kan indbefattes alt det Jordsmon, som, uden at være lagt til Bø, er indtaget fra Havge til Dyrkning, men ikke matrikuleret. En Oversigt over disse Opdyrkningers Brug kan haves ved at betragte dem i deres Forbindelse med enten 1° Bygderne, eller 2° Nybygger-Pladserne, eller 3° Thorshavn.

Opdyrkning ved selve Bygden.

ad 1°. I de Opdyrkninger, som henføres under Bygderne, kunne flere eller færre være lodtagne. I nogle har hele Bygdens Marketal Lod, i andre kun Marketallet til den Havgepart, i hvilken Trøen er beliggende, og atter andre har en enkelt Mand indtaget paa sin Anpart, uden at flere samtidigen have benyttet deres Berettigelse til at göre det samme. Berettigelsen til at indtage Havge til Opdyrkning vil siden kunne nærmere omhandles i Forbindelse med de dertil svarende Forhold i Havgen.

Det er i forskelligt Öjemed, at der til Bygderne indtages Trøer. I nogle Bygder, hvor Bøen er omgiven af dyrkbart Terrain, af hvilket der er blevet indtaget, ere Trøerne

som Tilliggender til gammel Bø.

alene bestemte til at tjene til en Forøgelse af de lodtagnes egne Jordbrug. De ere for saa vidt at anse som Tillægslodder til deres Bø og skulle vel fornemmelig forøge Vinterfoderet til Køerne; dog kan Forøgelsen, naar der er rigeligt Hø til Køerne, ogsaa komme Faarene til gode. Et Eksempel paa, at en Plads i Havgen, fjernt fra Bygden, dyrkes for Køernes Skyld, er mig meddelt at finde Sted paa Hestø. Her er nemlig paa Øens sydlige Del, imod Vest, en Trø, som dyrkes og er forsynet med Fæhuse, for dér at holde Bygdens Kør Vinteren over, dog saaledes, at enhver Ko ved den Tid, den skal kælve, tages hjem til Bygden og dér fodres med Hø af Bøen. Noget andet Eksempel paa Opdyrkning for at kunne vinterføde Kør borte fra Bygden er mig ikke bekendt. Derimod 26er for Faarene, hvilke gaa ude om Vinteren, i ganske enkelte Havger opdyrket borte fra Bygden, for at der ved en saadan Opdyrkning kan hjælpes med Hø paa de Faareflokke, som deromkring have deres Gang, og til hvilke det vilde være for vanskeligt i Nødsfald at bringe Hø hjemme fra Bygden. Af de nær ved Bygderne indtagne Trøer ere andre, som ikke bruges i Forening med noget Marketal i Bøen, men som

som særskilte Husmandsbrug.

derimod med Samtykke af vedkommende, een eller flere, ere særskilt beboede af Husmænd. Blandt de nuværende Husmænd ere adskillige, som, foruden at de eje Husene, selv have opført Gærderne og gjort det förste Opdyrkningsarbejde (og altsaa kunne kaldes Nybyggere paa eller ved Bygderne), eller hvis Forældre have indhegnet og opdyrket; men andre kunne kun siges at eje Husene.

ad 2°. Benævnelsen Nybygger-Pladser anvender jeg blot paa de fra Bygderne fjernere beliggende, opdyrkede eller under Opdyrkning værende Steder i Havgen,

Nybyggerpladser.

paa hvilke den hele Bebyggelse er ny, i Modsætning til Bygdernes. Med disse Nybygger-Pladser har det en höjst forskellig Beskaffenhed, idet nogle af Nybyggerne ere Ejere eller Brugere af Marketal i Bygden, som ere udflyttede, for at bo og have Indmark i deres egen Havgepart, hvorimod andre ere etablerede dér paa samme Maade som de nys omtalte Husmænd paa Bygderne.

a. Ved Udflytningerne kunne atter forskellige For-

ved Udflytning af Marketalsejere fra den gamle Bø.

hold finde Sted. De, som udflytte, kunne nemlig enten, i Anledning af Udflytningen, blive udskiftede af den Bygd, i hvilken de ere Ejere eller Brugere, saaledes at de af Bygdens hidtil samlede Havge eller af den hidtil större Havgepart, i hvilken de nedsætte sig og opdyrke ny Indmark, faa sig tildelt den dem efter deres Andel i Bygden tilkommende

Havge, som Græsning til Faar, med Sommergræsning til Kør og Törveskær, samt derhos erholde Vederlag for deres forrige Bø i Bygden; eller de kunne, ved at udflytte i en Havgepart, der hidtil var deres særskilte Tilliggende i Bygden til Faars Græsning alene, bibeholde deres Bø i Bygden med dertil hørende Sommergræsning for Kør og anden indengaards Rettighed, idet de derhos opdyrke ny Indmark paa Nybygger-Pladsen og lade de Kør, som de af Opdyrkningen kunne vinterføde, sommer-27 græsse i Havgen sammesteds (hvorved imidlertid færre Faar kunne holdes); eller endelig, dersom den Havgepart, til hvilken de udflytte, hidtil var dem tillagt i Bygden ikke til Faars Græsning alene, men tillige for at de dér skulde have Sommergræsning til deres Kør, kunne de i Bygden beholde blot deres gamle Bø tilbage. I det förste og det sidste af disse Tilfælde maa Rettigheden til Sommergræsning for Kør samt anden indengaards Rettighed anses at være overgaaede fra den ældre Bø til Udflytterens nye Bø paa Nybygger-Pladsen, saa at den ældre Bø, hvad enten Nybyggeren har beholdt den til egen Disposition eller har overdraget den til Bygden, bliver fremtidig at betragte blot som en opdyrket Trø, beliggende indenfor Grænserne af Bygdens Bø; Nybygger-Pladsen bliver i disse Tilfælde en fraliggende Bygling af Bygden med sit eget særskilte Marketal, altsaa uden Forandring af Bygdens matrikulerede Marketal i det hele. I det andet af de nævnte Tilfælde vilde der, dersom Udflytteren ikke vedblev at være Ejer eller Fæster paa begge Steder, nemlig baade i Bygden og tillige paa Nybygger-Pladsen, kunne opstaa Spörgsmaal om, paa hvilket af Brugene Matrikulen skulde hvile. Ved denne Adskillelse af det hidtil som indengaards og udengaards sammenhørende vilde nemlig fremkomme to Jordbrug, af hvilke det ene blev ringere og ufuldstændigt, medens det andet blev bedre og, i og for sig, fuldstændigt, skönt naturligvis mindre end det forhen forenede Brug. At Matrikulen uforandret hæftede paa den gamle Bø med indengaards Rettigheder i Bygden, vilde maaske være mest overensstemmende med de stedfindende Forhold i Matrikulen, ihvorvel det i øvrigt synes urigtigt; at den uforandret kom til at hvile paa Udflytterens formindskede, og fra indengaards Rettigheder i Bygden skilte Brug paa Nybygger-Pladsen, synes ej heller rigtigt; en Deling af Marketallet vilde let bringe Uorden i de Bygdeforhold, i hvilke det kommer an paa Marketal, da Udflytterens Bø i Bygden, skönt dens Marketal blev nedsat, dog skulde tage Del i alle indengaards Rettigheder, og Nybygger-Pladsen ligeledes i alle udengaards Rettig-28 heder, hver for sig efter det hele, forhen forenede, Marketal; til en Forøgelse af Marketallet synes ikke at være mere Grund i det her omhandlede Tilfælde, end i de andre omtalte Udflytnings-Forhold, der vel ere i det mindste lige saa fordelagtige for Udflytteren (fordi hans Brug derved mindre deles), hvorhos en Forøgelse af Bygdens Marketal vilde forandre det hidtil stedfundne Forhold i alle Delinger af fælles Genstande og Rettigheder i Bygden, medmindre Bygdens hele øvrige Marketal i samme Forhold forhöjedes, hvilket vilde være en Urimelighed (noget saadant skal dog, efter Sagnet, have fundet Sted paa Skuø). Jeg indser ikke, hvorledes den her paagældende Kollision kan hæves paa en utvivlsomt regulær og Bygdeforholdene ikke forstyrrende Maade. Tilfældet vilde kunne indtræffe f. Eks. i Lervig, paa Østerø, ved Udflytning, som allerede af en enkelt Bonde er paatænkt, til Stedet Vigen (*á Víkum*) i Havgeparten Kjødlum (*Hjalla hagi*); thi for alle Bygdens Kor haves Ret til Sommergræsning i en anden, Bygden omgivende, Havgepart, hvorimod Kjodlum Havgen (*Hjalla hagi*) er alene for Faar; Udflyttere vilde altsaa i Bygden efterlade deres Bø med tilhørende Rettighed til Sommergræsning for Kor m. m. Hvorledes der i ældre Tid er forholdt i lignende Tilfælde, har jeg hidtil ikke fundet Lejlighed til nöjagtigt at erfare; der er megen Grund til at formode, at Konsekvens ikke altid er iagttaget[1]).

Ved Bebyggelse af Husmænd, som ikke have Marketal i Bygden.

b. Nybygger-Pladsers Bebyggelse af Husmænd, som ikke eje eller bruge Marketal i Bygden, men alene have erholdt Tilladelse til at bosætte sig og opdyrke paa andres Anpart, har næsten udelukkende sin Oprindelse fra den sildigere Tid og finder især Sted, hvor der er Kongsgods.

[1]) Det af Forfatteren ovenfor behandlede Spörgsmaal har nu i det væsentlige mistet sin Betydning, da Skatter og Afgifter ikke længere beregnes efter Marketallet.

c. Beboerne paa Nybygger-Pladserne kunne, foruden de Ejere og Brugere, som personlig ere udflyttede af Bygderne, samt Husmændene, tillige være en tredje Klasse, nemlig de saakaldte Opsiddere, der (ogsaa paa Bygderne) drive andres Jordbrug, imod deraf at svare Afgift. Naar f. Eks. en Ejer af to Marker Jord i en Bygd kun har den ene af disse beliggende i den Havgepart, hvor Nybygger-Pladsen er, kan det mulig konvenere ham, i Stedet for personlig at udflytte, at
29have en Opsidder paa Nybygger-Pladsen, medens han selv forbliver i Bygden, for dér at drive den anden Mark Jord; ligeledes naar, som foran omtalt, Forholdene ved Opdyrkningen paa Nybygger-Pladsen ere saadanne, at den gamle Bø med indengaards Rettigheder bliver tilbage i Bygden til Ejerens egen Disposition, kan Opsidder blive sat paa Nybygger-Pladsen, og Ejeren forblive i Bygden, hvor han maaske har tillige anden Jord at drive som sit Hoved-Jordbrug. Om Ejere og Brugere selv udflytte til Nybygger-Pladserne, eller om de dér have Opsiddere, og om disse Opsiddere ere særskilte Beboere, eller om de tillige selv ere egentlige Udflyttere eller Husmænd paa Pladsen, er noget foranderligt og blot personelt, hvortil der ikke knytter sig nogen Forskellighed i Nybygger-Pladsernes foran fremhævede reelle Forhold. Disse referere sig nemlig i Hovedsagen blot til, om Brugene paa Nybygger-Pladserne drives som Del af Bygdens Marketal eller ikke. Da de vedkommende Ejere eller Brugere saaledes ikke i alle Tilfælde personlig udflytte, ligesom ej heller i alle Tilfælde deres hele hidhørende Brug i Bygden kan siges at blive udflyttet, saa ere vistnok de i det foregaaende brugte Benævnelser Udflyttere og Udflytning ikke ganske adækvate; de ere imidlertid anvendte som de, der forekomme mig mest betegnende i den opstillede Klassificering af Nybygger-Forholdene.

Det kan her bemærkes, at Benævnelsen Bø, der paa Bygderne angaar alene den matrikulerede indengaards Jord, i Modsætning til sildigere umatrikulerede Opdyrkninger, bruges paa Nybygger-Pladser ikke blot om en Udflytters opdyrkede nye Indmark, men overhovedet, ogsaa hvor der blot er Husmænd, om det hele til Opdyrkning indtagne Areal, der under fælles Indhegning skal udgöre Pladsens Indmark. En enkelt Husmands særskilt indhegnede Opdyrkning beholder derimod Benævnelsen Trø.

Som Eksempler paa Nybygger-Pladser kunne nævnes: Kvalvig paa Suderø (Udflytninger fra Kvalbø), Nybo i Nordströmø (Udflytninger fra Haldersvig), Hvidenæs i Sydströmø (seks Husmandspladser i Höjvigs Havge) og Saltnæs paa Østerø
30ved Kongshavn (en Husmandsplads i en af Bygden Toftes Havgeparter). Lignende Forhold have fundet Sted med den i Nærheden af Thorshavn beliggende Kongsgaard Aalekær (eller Aalegærde), hvis hele nuværende Bø er opdyrket af den engang samlede Kirkebø Gaards Havge, af hvilken Fjerdeparten nu tilligger Aalekær; paa 13 Marker af Aalekærs Bø er Matrikulen overgaaet fra Bøen i Kirkebø, som forhen har været 52 Marker, men nu altsaa er bleven kun 39 Marker (skönt naturligvis uformindsket i Störrelse). Efter hvilke Regler den nye Bø i Aalekær er aflagt, og hvorledes i formel Henseende er fremgaaet saavel dermed som med Marketallets Overførelse, er mig ubekendt. Usikkerheden i Henseende til Matrikuleringens Væsen og Vanskeligheden ved af Lovgivninger, der ikke specielt angaa Færø, at udlede ogsaa de formelle Regler for Fremgangsmaaden i saadanne Tilfælde, kunne medføre Forurettelser og Uordener.

Ved Nybygger-Pladser er det af Interesse, at de ere saaledes befolkede, at de kunne drive Baad til Fiskeri. Ejerne og Brugerne af Havger, i hvilke der kan opdyrkes paa Steder, som ligge i længere Afstand fra Bygderne, befrygte i Almindelighed af en enkelt Husmands Nedsættelse paa en saadan afsides Plads Misligheder med

Hensyn til Faarene, om ikke ved Tyveri saa ved deres Jagning fra Indhegningen og anden Forstyrrelse. De fordre af lignende Grunde, at Gang imellem Nybygger-Pladsen og Bygden skal være indskrænket til en bestemt Gøte [*gøta*, Gangsti] gennem Havgen; det er indtruffet, at Genvej gennem Havgen mellem Nybygger-Pladser og andre Bygder er nægtet.

Trøer ved Thorshavn. ad 3°. Af de ved Thorshavn i de tilgrænsende Kongsgaardes Havger opdyrkede Trøer er, som foran anført, kun een behøvet. Antallet af disse ved Stengærder adskilte Trøer, som bruges af Thorshavns Indvaanere, er omtrent 40, af hvilke 17 besiddes udelte, hvorimod de andre ere, hver for sig, delte, i forskellig Størrelse, mellem flere Brugere (2 à 3 indtil 7). Henved 80 Husejere have Trøer eller Trøparter, nogle flere end een; Beboerne af de øvrige ca. 60 Huse have, for Tiden, ikke Del i disse Opdyrkninger. I Thorshavn vinterfødes for Tiden omtrent 40 Stykker Kor og Ung-31kvæg, dog kun til Dels af Trøerne, da en Del Hø tilføres fra Landet til adskillige Indvaanere, som besidde Jordegods i Nærheden. Brugen af Trøerne er overdragen, imod en aarlig Leje, ved mere eller mindre bestemte Kontrakter, af hvilke i det mindste nogle, saa vidt mig bekendt, kun lyde paa en bestemt Person som Lejetager; dog gaar Brugen af Trøer og Trøparter med tilhørende Ejendomsret til Gærderne jævnligen ved Køb og Salg over fra en Bruger til en anden, deriblandt endog til Personer, som hverken eje Hus eller opholde sig i Thorshavn. Da Thorshavn kun er Byggegrunde og Tun, er Brugen af disse Trøer vigtig for Byen, som en væsentlig Del af flere Indvaaneres Næring. Den meste Opdyrkning er sket i Løbet af 20 à 30 Aar [1]).

Alle de Indhegninger, der i det foregaaende ere omtalte i deres Forbindelser med enten Bygderne eller Nybygger-Pladserne eller Thorshavn, og, som umatrikulerede, ere subsumerede under Benævnelsen Trøer, ere opdyrket Areal. Benævnelsen bruges imidlertid ogsaa om uopdyrkede Stykker, som ere omgærdede; saaledes haves i nogle Havger, hvor Køerne græsse ved Brinken imod Havet, saakaldte Nöjdetrøer (eller „Støler") [*neytatrøð; stoðil*] omgivne med Nöjdehegn, for dér at have Køerne om Natten; Rossetrøer [*rossatrøð*] ere ligeledes blot omgærdede Stykker, til at holde Hestene paa om Natten, naar de ere indfangede fra Havgen for at haves i Brug.

Hegningsforholdene, hvad Trøer angaar, ere forskellige fra dem, der finde Sted i Henseende til Bøen. Naar nogen opdyrker, hvor han ikke selv er Ejer eller Bruger af Havgen, göre Havgens Ejer eller Bruger det altid i de Kontrakter, som derom indgaas, til Betingelse, at Besidderen af Trøen skal selv, uden Byrde for dem, og uden at maatte holde Hund til Agting, frede sin Opdyrkning ved at indhegne den, inden en vis Tid, med söjdehöjt Gærde. Tvistigheder undgaas alligevel ikke, saasom Gærderne ikke overalt göres forsvarlige, og Faarene, der fra den Tid af Aaret, da alle Gærder ere nedlagte, have Vane til at søge de dyrkede Steder, heller ikke alle Vegne ved en omhyggelig Røgt holdes borte fra deres Nærhed paa andre Tider32af Aaret. Optagelse af Faar, som fra Havgen komme ind paa Opdyrkninger, veed jeg ikke at være i Brug.

For saa vidt Trøer besiddes alene i Henhold til Kontrakter, maa det bero paa disses Indhold, hvilken Brug Besidderen kan göre af sin Trø, og hvilke Rettigheder han kan paastaa som forbundne med den. Den, hvem det er indrömmet at indtage et Stykke i Havgen til Opdyrkning, kan formentlig ikke uden videre Hjemmel bosætte sig paa Trøen; er det tillige indrömmet ham at maatte bygge Hus dér, følger deraf ikke, at han, uden særlig udtrykkelig Indrömmelse, ogsaa skal være berettiget til Törveskær eller Sommergræsning for sine Kør i den samme Havge eller over-

---

1) Se nu Side 425 Note 2, hvorefter de omhandlede Trøer ved Thorshavn ere solgte til Selvejendom. Det opdyrkede Areal omkring Byen er nu meget större end af Forf. angivet.

hovedet i Bygden. Med andre Ord, de Rettigheder, som tilkomme matrikuleret indengaards Jord i en Bygd, tilkomme ikke *ipso jure* Trøerne.

Ved Bebyggelsen af Trøer er paa det umatrikulerede opdyrkede Areal fremkommen en Klasse af Husmænd, hvis Antal er allerede ikke ubetydeligt og bestandigt i Tiltagende, da Etablering paa en Trø medfører Giftermaals-Tilladelse (kfr. Forordningen af 21. Maj 1777, § 8[1]).

Enkelte Steder er det ogsaa Tilfældet, at en Husmand er nedsat paa et større Jordbrugs Bø, hvor han da kun ejer Hus, men ikke Gærde.

2. Udyrket Areal.

Paa Færø ses ikke nogen Slags Skov. Den hele udyrkede Overflade af Landet er dels Græsgang imellem og paa Fjældene, dels i de lavere Græsgange Steder, som tillige bruges til Törveskæring, dels nøgen Klippe eller anden ubegroet Grund.

Næsten det hele Land, med Undtagelse af den hidtil omtalte lille Part, som er beboet og dyrket, er Havge. Da der imidlertid af det udyrkede af Landet dog gives nogle Dele, som ikke forekomme under Benævnelsen Havge, men derimod under 33egne Benævnelser, nemlig Fuglebjerge, Skorer, Latere (kfr. Landt, Pag. 13 og 377), Holme o. s. v., og som, hvor de findes, bruges under Jordegodset, kunne disse, der henhøre til de foran nævnte, Bygderne tilliggende, saakaldte Herligheder, blive særskilt berörte under eet i det følgende, efter at Havgen er omtalt.

A. Havge

[*hagi*]

er det udyrkede Græsnings-Terrain til Bygdernes principale Fædrift. Det benævnes ogsaa udengaards Jord og Udmark. Ved dette sidste Udtryk er altsaa at bemærke, at det (i sin Modsætning til Indmark) alene betegner den Forskellighed, at det paagældende Areal har sin Beliggenhed udenfor Bøgærdet, men ikke, at det tillige i Henseende til sin Beskaffenhed og Brug er forskelligt fra Indmarken.

Havgens Benyttelse. Havgen benyttes til Græsning for Faarene baade Sommer og Vinter, for Køerne fra noget hen i Foraaret indtil ud paa Efteraaret, og for Hestene, ligesom for Faarene, hele Aaret igennem, da de aldrig komme i Hus — de almindelige, smaa og mörke, Fæhuse ere blot for Køerne — (kfr. Landt om Faarene Pag. 348—366, om Køerne Pag. 340—345 og om Hestene Pag. 345—348). I Havgen holdes ogsaa Gæs om Sommeren (kfr. Landt Pag. 248); nogle vilde Fugle, som dér bygge, ere Genstand for Fuglefangst. Havgen afgiver desuden i den Törv, som dér skæres, næsten Landets hele Forbrug af Brændsel; ogsaa *flag* eller Græstörv til Husenes Tækning og, paa sine Steder, til Gærder skæres i Havgen.

Faarenes Græsning. For saa vidt Faarenes Græsning angaar, skelnes i Henhold til Landets almindelige Naturbeskaffenhed imellem Fjældhavge og Underhavge. Fjældhavgen er den höjere Del af Landet, hvor Söjden tilholdes om Sommeren for at benytte Græsningen; Underhavgen er den lavere Del, som, medens hin ifølge Klimaet og Vegetationen ikke kan benyttes, afgiver Vintergræsning. Al Bø paa

[1]) Bortfaldet ved Pl. 11. November 1846.

Færø og overhovedet al den opdyrkede Jord kan saaledes siges at være beliggende i Underhavge. Fjældhavge og Underhavge svare i øvrigt ikke overalt paa Landet saaledes til hinanden, at netop enhver Bygd eller Gaard har begge Dele i et saadant34 Forhold, at der paa Fjældhavge kan sommergræsses netop saa megen Söjd, som der paa Underhavge kan vintergræsses; de fleste Steder er nemlig Fjældhavge det overvejende, saa at Underhavgens Græsning er utilstrækkelig for den Söjd, som til Fjælds kan have Sommergræsning, og andre Steder kan det være Tilfældet, at der er saa godt som ingen Fjældhavge, saa at Söjden har saavel sin Sommergræsning som sin Vintergræsning paa Underhavge. Benævnelsen Sommerhavge kan saaledes ikke altid være synonym med Fjældhavge.

Söjden [*seyður*] græsser i visse Følger [*fylgi*] eller Flokke af meget forskellig Störrelse, efter Lokaliteten; den til et Følge sammenhørende Söjd har sine bestemte Steder, Sommer og Vinter, hvor den tilholdes og spreder sig for at græsse eller om Vinteren samles for at have Ly i Uvejr. Göres et bestemt Følge for talrigt, saa trænger det de tilstødende Følger; holdes det ikke fuldtalligt, saa trænges det selv. At ordne Söjdens Gang saaledes, at al den Græsning, der haves til den, kan fuldstændigt og paa den tjenligste Maade blive benyttet efterhaanden i Aarets Løb, er en vigtig Opgave for Söjdemændene [*seyðamenn*], som forestaa Söjdens Røgt (kfr. Landt Pag. 352 og 353) og hvad dermed staar i Forbindelse i Havgen. Hvor skadeligt den foran omtalte Agting til Bøens Fredning kan, naar den foretages uden Hensyn til Havgens Tarv, gribe ind i Söjdens Røgtning og derved forstyrre Orden i Havgen, lader sig af det her anførte indse. Under Benævnelsen en „Gonga" [*gonga*] (Gang) sammenfattes de flere Følger, som, efter Lokaliteterne i en Havge, høre sammen til een Drivning, naar Söjden skal drives i Rat [*rætt*] (kfr. Landt, Pag. 353, og Debes om „Øner", Pag. 115 og 120 [Udgaven af 1903 Pag. 111 og 116]).

Hvor Söjden i sin Vintergræsning har Adgang til Bø eller anden opdyrket Jord, er det eet eller et Par bestemte Følger, der gaa derpaa, ifølge samme Orden som den, hvorefter de øvrige Følger, hver for sig, søge deres Vintergræsning i Underhavgen paa de andre nederste Steder (dog blive ogsaa enkelte svage og udmagrede Faar fra andre Følger indtagne paa Bøen). Al den Vintergræsning, som Landets lavere35 Del, lige ned til Søkanten, kan afgive, bliver altsaa benyttet til Söjden; og jeg maa anse det for utvivlsomt, at al den laveste Græsning i Almindelighed ogsaa behøves for det Antal Söjd, til hvilke Landet har Fjældhavge eller saadan, ofte fortrinlig, Græsning, som kun om Sommeren kan benyttes. Bø eller anden opdyrket Jord har saaledes ikke blot sin Beliggenhed i Underhavge, men kan tillige siges, i den Tid af Aaret, da Gærderne skulle være aabne, at høre til Havgen som Underhavge eller som en Del, der er nødvendig til at fuldstændiggöre Underhavgen. Det er især om Vaaren, at Græsningen paa det dyrkede er af Vigtighed, fordi Græsset dér begynder tidligt at spire og er en sund og kraftig Næring for Söjden, hvorimod de første Spirer i den udyrkede Underhavge, for saa vidt de komme frem, förend Söjden endnu derfra har kunnet drives til Fjælds, antages at være skadelige for de aargamle Lam. Hvor tillige Kør om Efteraaret græsse paa Bøen og Bøsöjden har mere Underhavge end blot Bøen, faar Söjden ikke synderlig andet af Bøen end denne Vaargræsning. Bøgræsningen om Vaaren indbefattes ligefrem under Vintergræsningen for de vedkommende Følger.

I Begyndelsen af Maj Maaned skulle Gærderne lukkes igen for Jorddyrkningens Skyld, og Læmningen er forbi hen i denne Maaned, i hvis Løb, tidligere eller sildigere efter Foraarets Beskaffenhed, alle Faarene, med Smaalammene, drives fra Bøen og den øvrige Vintergræsning i Underhavgen til Fjældhavgen eller Sommergræsningen. Paa denne holdes Söjden saa sildigt ud paa Aaret, som Vejrliget tillader.

Det er foran med Hensyn til Bøens Fredning om Sommeren nævnt, at Brugere af Havge og Bø, som grænse til hinanden, kunne være forskellige Personer. Angaaende Söjdens Vintergræsning i et saadant Tilfælde er for nogle Aar siden rejst en nu for Overretten verserende Proces, under hvilken Bøens Bruger paastaar en Raadighed over sin Bø til Indskrænkning i dennes Afbenyttelse til Vintergræsning for Söjden i de overliggende Havger, som have
36andre Brugere; Indskrænkningen gaar ikke ud paa nogen Fredning, der skulde staa i Forbindelse med hans Bøs Dyrkning, men paastaas alene til bedste for hans egen Söjd, som fra en anden, under hans egen Havge liggende, tilstødende lille Del af hans Bø kan fra Siden gaa ind paa den øvrige omtvistede Del af Bøen. For saa vidt denne Tvist kan henføres under det almindelige Spörgsmaal, om den overliggende Havge bör for sin Söjd nyde Vintergræsning paa den underliggende Bø, er denne Sag af megen Vigtighed for Principets Skyld, da der eksisterer mange andre lignende Tilfælde. Den Mening herom, som har en overvejende Pluralitet af Stemmer for sig her paa Landet, tilkender den overliggende Havge Ret til Söjdens Vintergræsning paa den underliggende Bø (»Havgen bör vinde Bøen«). Denne Mening forekommer mig fuldkomment begrundet i Betragtningen af følgende, til Dels allerede berörte Forhold i det hidtilværende færøske Landbrug:

naar den Sommergræsning til Fjælds, som Landet i det hele har for Söjd, skal søges benyttet saa vidt muligt - og herpaa kan formentlig Faareavlen paa Færø have et grundet Krav —, bör ikke nogen tjenlig Vintergræsning, navnlig ikke paa Bøerne, unddrages Söjden, saasom Vintergræsningen paa Bøerne derved kan finde en hensigtsmæssig Benyttelse, og derhos Bøerne ikke for noget andet Öjemeds Skyld behøve at fredes for Söjd fra den Tid af, da Høsten er endt, og indtil, hvad der om Vaaren paa ny er saaet, begynder at spire;

naar Græsningen paa Bøerne om Vinteren ifølge heraf antages i Almindelighed at burde benyttes til Söjden, og Bøerne saaledes blive at anse ganske som Underhavge til Vintergræsning, maa den almindelige Hovedregel for, til hvilke bestemte Fjældhavger disse Strækninger Underhavge skulle høre, udledes af en Betragtning af Havgeforhold alene, uden Hensyn til, af hvem Bøerne bruges om Sommeren, medens de tjene til en aldeles forskelligartet Brug, for hvis Skyld de i en Tid af Aaret ere fraskilte Havgerne;

37 og naar saaledes en Betragtning af Havgeforhold alene lægges til Grund, maa Regelen for Bøgræsningens Benyttelse om Vinteren formentlig gaa ud paa, at Söjden i alle Havger bör overalt, altsaa uden i nogen enkelt Havge at hindres af underliggende Bø, kunne græsse »fra Fjæld til Fjære«, i Henhold til Kontinuationen nedefter af Markeskellene, ved hvilke Havgebrugene ere afdelte, eller, med andre Ord, at enhver Bø bör være Underhavge til Vintergræsning for Söjden i en overliggende Havge, efter Retningen af Havgens Markeskel; Vintergræsning paa Bøerne er nemlig Havgebrug, og Markeskellene ere for Havgebruget, hvorimod Bøgærderne ikke ere Markeskel, men kun Hegn, som om Vinteren skal aabnes for Havgebruget.

Dersom et andet Princip skulde blive etableret ved den foran berörte Sags endelige Afgörelse ved Domstolene, vilde rimeligvis ikke blot flere Processer og temporære Forstyrrelser i en Del Havger blive Følgen, men jeg maa derhos antage, at Havgebruget, i det hele betraglet, vedvarende vilde lide derved, fordi megen Underhavge derved vilde blive fordelt paa en efter de naturlige Forhold aldeles uhensigtsmæssig Maade. I oftmeldte Sag er den Part, der paastaar Vintergræsning paa sin Bø, skönt denne ikke efter den naturlige Beliggenhed og Markeskellets Gang i Havgen er hans Underhavge, en Kongslejlænding, til hvis Brug Bøgræsningen almindeligt ikke anses fornøden, da han har anden rigelig Underhavge; de, i Sagen paagældende, overliggende Havger, for hvis Brug bemeldte Bøgræsning er vigtig, ere, med en ikke betydelig Undtagelse, ligeledes Kongsgods. Dersom Udfaldet af Sagen skulde gaa disse imod, behøver det formentlig kun at forblive gældende for hins Besiddelsestid[1]).

I Underhavgen kunne visse Steder være fordelagtigt beliggende for at yde Söjden Ly om Vinteren i paakommende Storm og Snefog („Snestøer" [*snjóstøða*]). Paa nogle saadanne Steder er Boul [*ból*] (kfr. Landt, Pag. 351) gjorte, for at Söjden
38i dem kan staa i Læ, skönt ikke under Tag (Bøsöjden kan have Tilhold ved Gærderne og Husene). Faarehuse i Havgen ere sjældne. For Söjdens Skyld foretages ogsaa nogen Vandledning ved Gravning eller, som det kaldes, Opskæring af Havge

[1]) Det af Forfatteren behandlede Spörgsmaal er afgjort ved Bestemmelserne i Havgelov 23. Februar 1866 §§ 5—7.

eller Havgeskur [*hagaskurður; at skera upp haga*] (kfr. Forordningen af 2. April 1698, § 9). Af Indretninger i Underhavgen til Faarenes Konservation om Vinteren, navnlig til at skaffe dem Føde, naar de for Is og Sne ikke kunne komme til Græsset, er i øvrigt at mærke de forhen nævnte faa Opdyrkninger; i Nødsfald bæres ogsaa, naar Havgen er passabel for Mennesker, Hø ud i Havgen og henlægges til Söjden i Net, for ikke at spredes af Vinden. Enkelte svage Faar kunne blive tagne i Hus om Vinteren, og nogle Lam, paa sine Steder, ligeledes hjemmefødte den sidste Vinter. For Resten indskrænker Omsorgen for Söjden sig til dens Røgting i den fri Natur ved Söjdemændene.

Sommerhavge for Kør. Hushavge.

Til Nöjdenes Sommergræsning bruges, under den særskilte Benævnelse Hushavge, bestemte Dele af Landets lavere Græsning. Nogle Bygder have Hushavge samlet under eet i Havgen og umiddelbart omgivende eller tilgrænsende Bøen; andre have Hushavge paa flere Steder og til Dels saa langt fraliggende, at Køernes Malkning kan medføre megen Besværlighed. Det er Hushavgen, der benyttes til Gaasehold[1]) samt, hvor det lader sig göre, til Bygdens Törveskæring og tillige til Flagskur [*flagskurðr*, Afskæring af *flag*, Græstörv] til Husene. Rettighed til Sommergræsning for Kør, til Deltagelse i Gaasehold[1]), til Törveskæring og til fornødent Flagskur indbefattes formentlig under Benævnelsen „Hushavge-Rettigheder" og tilkommer al den Jord, der er matrikuleret som indengaards i Bygderne. Den Underhavge, som Hushavgen indtager, bliver tillige benyttet til Söjd.

Hegn til Hushavgens Adskillelse fra den øvrige Underhavge haves ikke overalt, navnlig ikke hvor Underhavgen er saa tilstrækkelig, at der efter Nöjdenes Sommergræsning bliver fornøden Vintergræsning til Söjden. Hvor Underhavgen derimod er knap, kan den Del deraf, som bruges til Hushavge, findes fraskilt med Nöjdegærder, for at begrænse Nöjdenes Gang, naar ikke naturligt Hegn medfører den efter Omstændighederne til Söjdens Tarv nødvendige Indskrænkning. Töjring lader sig, efter39 den almindelige Beskaffenhed af Terrainet i Hushavgerne, ikke anvende. I nogle Hushavger ere Gærdestrækninger anbragte for at hindre Nöjdene i at græsse altfor yderligt paa farlige Skraaninger imod Søen. De saakaldte Nöjdetrøer eller udyrkede Indhegninger, i hvilke Nöjdene inddrives, for om Natten at holdes fra Brinker imod Havet, ere foran nævnte; ligeledes er omtalt den paa Hestø, i Bygdens langt fra liggende Hushavge, opdyrkede og med Fæhuse forsynede Trø til Vinterophold for Nöjd.

En Bygd kan gærne have f. Eks. $^2/_3$ af sin Hushavge (ɔ: Hushavge til $^2/_3$ af sit Marketal) i en Havgepart, der i øvrigt, som Havge for Söjd, tilligger f. Eks. kun $^1/_4$ af Bygdens Marketal. Da flere saaledes kunne være Brugere i en Hushavge, uden i øvrigt at være lodtagne i den Havgepart, i hvilken Hushavgen er beliggende, og da Hushavgens Udstrækning paa Havgepartens Areal af Underhavge samt Udstrækningen i det hele af Rettigheden til Hushavgens Brug kunne være ubestemte, saa opstaa derved lettelig Kollisioner imellem Interesserne i Underhavgen i Henseende til Söjden og i Henseende til Nöjdene. I Anledning af Tvistigheder herom paa Bygderne forekomme Overenskomster om Hushavgens Fradelelse ved Gærder, eller om en vis Skiben (Besætning pr. Mark) af Nöjdene. Skiben fastsættes efter, hvad der kan vinterfödes pr. Mark Jord af den matrikulerede (»gamle«) Bø — en à to Kør — kfr. Forordning af 2. April 1698, § 9. Kan nogen, paa Grund af Opdyrkning, holde flere Kør end efter Skiben, og de tilstedes holdte i Havgeparten, maa for dem betales Havgeleje[2]).

Naar vedkommende ere enige om at holde Gæs paa Hushavgen, sættes ligeledes en vis Skiben derfor, saasom et Par frit pr. 2 Marker Jord. Om Gaasehold

---

[1]) Forf. tager her fejl; Ret til Gaasehold i Havgen er ikke nogen Bøen tilkommende Ret (Hushavgeret). Se om Gaasehold i øvrigt nu Havgelov 23. Februar 1866 §§ 36—38.

[2]) Om Kogræsning maa nu efterses Havgelov 23. Februar 1866 §§ 17—23.

forefalde ikke sjælden Tvistigheder, idet nogle ville holde Gæs og andre ikke, og det derhos kan være vanskeligt at frede Bøen for dem, saasom i Bygden Sands, hvor en Indsø strækker sig fra Havgen ind i Bøen, som saaledes, da der ikke er Bøgærde
40langs med Bugten af Vandet, ligger aaben for Gæssene. Havets Nærhed foranlediger stundom, at Gæssene ikke faas stækkede, og at de fra Havet komme paa Bøerne. Naar Gæs komme til en fremmed Bygd, betragtes de omtrent som skadeligt Vildt og blive undertiden skudte; dog faar Ejermanden, dersom han vides, i saa Fald de skudte Gæs.

Græsning af Heste. Med Hensyn til Hestenes Græsning finder ikke nogen særlig Inddeling af Havgen Sted. For Rossebruget eksisterer et, under 11. Maj 1775, med kongelig Approbation emaneret Reglement, i Henhold til hvilket hver Bygd har sin bestemte Skiben af Ros, for at Græsning ikke ved ufornødent Hestehold i Havgen skal blive formindsket til Skade for Söjdebruget[1]). De Tider af Aaret, paa hvilke der er stadig Anvendelse for Ros, ere om Foraaret, naar Gødningen lægges paa Bøen, og om Sommeren, naar Törven hjemføres, förend Hø-Arbejdet begynder; dog gives flere Steder, hvor Ros aldeles ikke, ej engang til disse Arbejder, holdes (paa Norderøerne findes maaske kun et Par Stykker). Den øvrige Del af Aaret blive Ros kun undtagelsesvis benyttede til Landboernes egen Brug, da Bygdefolkene foretage deres betydeligere Transporter med Baad, og næsten alle deres Landrejser til Fods. Hvad der skal transporteres ved Ros, bæres af dem, da her ikke ere, og paa mange Steder ikke i nogen betydelig uafbrudt Strækning kunne være, Veje til Kørsel i og ved eller imellem Bygderne. Formedelst den indskrænkede Brug, der göres af Rossene, haves hverken Hus eller Opdyrkning til Vinterfoder for dem og ville vel ej heller almindeligt faas, saa længe der i disse Henseender endnu kan ønskes en Del for Nöjdebruget og Söjdebruget (de foran nævnte Rossetrøer ere blot udyrkede Indhegninger, i hvilke Rossene indsættes, for at holdes hjemme fra Havgen). Hvor vidt Rosshold paa de Bygder, hvor det fra ældre Tid har fundet Sted, kan aflægges, ogsaa til Person-Skyds, navnlig ved Embedsrejser og ved Lægens Rejser generaliter, kan være Spörgsmaal underkastet.

Törveskær. Ret til Törveskær [*torvskurðir*] er i det foregaaende anført som en Hushavge-Rettighed. Der gives Bygder eller Byglinger,
41hvis nærmeste Havge er af saa belejlig Beskaffenhed, at de have deres Hushavger samlet ved sig og deres fornødne Törveskær i Hushavgen. Men undertiden afgiver Hushavgen ingen eller utilstrækkelig Törv, og Bygden kan have Törveheder [*torvheiðar*] i andre Havgeparter, end hvor Hushavger haves, endog i en anden Bygds Havge. I Almindelighed ere Törvehederne situerede paa Landets nedre Terrain; efterhaanden maa der imidlertid gaas höjere op, og Törven bliver paa sine Steder, til Dels som Følge af tidligere Forbrug, skaaret temmelig höjt oppe, endog saa at den vanskeligt törres, naar megen Taage om Sommeren ligger om Fjældene, eller at den fordærves ved Nattefrost. Hvor Törvehederne ligge langt fra Bygden eller i øvrigt ubekvemt for Transporten, kan Törvens Hjembringelse, enten i Baad eller paa Ros eller af Mennesker alene, være et langvarigt og möjsommeligt Sommerarbejde (i Thorshavn er det for mange tillige næsten dagligt Vinterarbejde). Da Kvantiteten af den nærmere Törv bestandigt formindskes, maa Törven efterhaanden blive vurderet höjere; allerede nu kan det være vanskeligt at faa Brændsel til nye Husholdninger (kfr. Landt, Pag. 163 og 164).

Törvehederne indtage en ikke ubetydelig Part af Landets Underhavge. Deres Behandling er af en dobbelt økonomisk Interesse, nemlig dels i Henseende til selve Törvemassen, dels i Henseende til Græsningen i den Havge, i hvis Græsgang Törv

[1]) Se nu Havgelov 23. Februar 1866 §§ 24—35.

skæres. Törvemassens Konservation betænkes næppe, hvor der ikke allerede er knap Törv. Hvad Græsningen angaar, da lider den naturligvis, naar det ved Törvskæringen ansamlede Vand ikke afledes, om der end ikke skæres just meget brede og dybe Törvegrave; ligeledes naar den afstukne Græstörv ikke lægges til Rette igen, eller naar Törv efterlades spredt paa Græsgangen, eller naar Græstörv (Soppa-Törv, kfr. Landt, Pag. 164) skæres til Brændsel. Dog er Behandlingen i saa Henseende ikke det eneste, der kan interessere de græsningsberettigede i de Havger, i hvilke der er Törveskær. Megen Törv bliver nemlig opsat i Havgen i Stakke, undertiden tildækkede med afskaaret *flag*, og Törvens Afhentelse derfra, maaske dagligt, kan medføre en jævnlig Gang i Havgen, saa vidt Törvehederne strække sig, hele Aaret igennem. Törveskær kan saa-42 ledes ved Hedernes Behandling forringe Havgen og, imod Græsnings-Brugernes Ønske, give mange for Resten uvedkommende Adgang til betydelige Strækninger i Havgen (at herved ogsaa forefalder Törv-Tyveri, bidrager stundom til Overenskomster i Bygderne om, at „Nattegang" i Havgen skal anses som utilladelig og paadrage Mulkt). Nogle Bygder have Ord for god Behandling af Törvehederne.[1])

Idet jeg benævner Ret til Törveskær en Hushavge-Rettighed, og derved anser den forbunden med al den Jord, der er matrikuleret som indengaards i Bygderne, maa jeg tillige antage, at enhver Ejers Andel i Törvehederne bör staa i Forhold til hans Marketal i Bygden. Vel er Törveskær i det hele paa Færø ikke bragt under Regulation ved nogen Lov, men den antagne Mening forekommer mig overensstemmende med Begrebet om Tilliggende til Bygderne og Deling af saadant Tilliggende, og har derhos i N. L. 3—13—3 (kfr. 3—12—15 og, implicite, Art. 9 om samboendes Kontribuering til fælles Ild) en Analogi for sig, som stemmer med en almindelig Betragtning af Forholdet i Sameje. Med Hensyn til Kongslejlændinger vilde Analogi af N. L. 3—14—34 og 37 medføre, at Lejlændingen maatte, af den Kongen som Ejer tilkommende Anpart, skære en Del mere Törv end til sit Forbrug; men til disse Lovsteders vilkaarlige Bestemmelser maa tænkes lokale Grunde, som ikke have Anvendelighed paa Forholdet med Törveskær paa Færø; mere passende til Anvendelse vilde den Regel være, som i Lovgivningen for Danmark forekommer i Skovforordningen af 18. April 1781, § 79. Fæstebrevene hjemle enhver Kongslejlænding at „nyde, bruge og beholde" sit Fæste „med alt dets Tilliggende", „til Fjælds og Fjære, med Lutum og Lundum, inden- og udengaards" o. s. v.

Spörgsmaal om Berettigelse til Törveskær og om Rettighedens Udstrækning kunne opstaa, naar der under en Bygd tilkommer en ny Husholdning, saasom ved en Trø-Husmands Etablering, eller ved en saadan Udflytning, hvorved Udflytteren sætter Opsidder enten paa Nybygger-Pladsen eller paa sin i Bygden efter-43 ladte Bø. Der kan, efter min Formening, ikke ipso jure tilkomme den nye Vaaning Rettighed til, efter Fornødenhed, at deltage i Bygdens Törveskær; men Rettigheden maa være begrundet i Samtykke af alle vedkommende. Om udtrykkeligt Samtykke skal være meddelt, eller om det, at vedkommende tillade een at nedsætte sig (o: opdyrke og bo), skal antages at involvere Samtykke til, at han deltager i Pladsens Törveskær, kan være tvivlsomt. Det förste anser jeg for rigtigst, baade fordi der gives Bygder, hvis Törveskær er saa knapt, at vedkommende ikke kunne formodes at ville overlade noget deraf, og tillige fordi den, der begærer en saa vigtig Rettighed, bör bringe den til utvetydig Omtale (Indrömmelser bör ikke fortolkes udvidende).

Det er foran bemærket, at en Bygd kan have Törveskær i en anden Bygds Havge. Til Dels skal dette grunde sig paa Domme; de nærmere Forhold i saa Hen-

[1]) Om Törveskæring i Havgen se nu Havgelov 23. Februar 1866 §§ 41—42.

seende har jeg ikke bragt i Erfaring. For Indrömmelse af Törveskær erlægges „Törveskat" til Havgen, f. Eks. et Par lange Hoser for 60 Løber Törv (om Løbens Störrelse kfr. Landt, Pag. 299 og 300).

Flagskurður. Blandt Hushavge-Rettigheder henregner jeg ogsaa Flagskur. Specialiteter angaaende dette Forhold, der, med Hensyn til paa den ene Side Huse og Gærder og paa den anden Side Græsning, er ikke ganske uvigtigt, ere mig ikke tilstrækkelig bekendte.

Om Thorshavns Indvaaneres Törv- og Flagskur har Hr. Pastor Schrøter meddelt adskillige Data i et lidet Skrift: „Efterretninger om Byen Thorshavn", Pag. 12—16 og 27 ff.

Havgens Deling. Landets Havge, under eet betragtet, ligger til samtlige de, under denne Afdeling, i det foregaaende klassificerede Benyttelser. Til Udøvelsen af disse er al Havgen delt imellem ca. 80 Bygder (det kan være vanskeligt at afgöre, om en eller anden Plads bör anses for en egen Bygd eller ikke).

Enhver Bygds Havge er et sammenhængende Areal, i hvilket Bygdens Bø er beliggende ved Søkanten, almindeligt samlet paa eet Sted, i enkelte Tilfælde fordelt paa et Par Steder.

44 Nogle Bygders Havge bruges under eet til den hele Bygd; dette er Tilfældet ikke blot i de mindste Bygder, men ogsaa i Bygder paa 20 à 30 Marker. I de fleste Bygder er Havgen derimod delt i Havgeparter, af meget forskellig Störrelse, fra 2 à 4 indtil 20 à 30 Marker. Deres Antal er jævnligt 3 à 4, til de större Bygder 5 à 7, og paa Suderø indtil 11.

Markeskel mellem Havger. De Markeskel, ved hvilke Havgen er afdelt til Bygderne og dernæst i Havgeparter, ere for en Del naturlige, saasom Fjældrygge, Fjældkløfter („Gjove" [*gjdir*; Ental: *gjógv*]), Elve; Skellets Gang kan i øvrigt findes betegnet ved opsatte Stenvarder. Markeskellene, saavel imellem Bygder som imellem Havgeparter i Bygderne, ere ikke overalt visse, og Strid i den Anledning er ikke sjælden. Hvor f. Eks. en Elv, der skal være Markeskel, i sit Nedløb deler sig, kan det mellem begge Arme liggende Havgestykke være Genstand for Tvist; slige Stykker bruges da stundom til fælles („Sæmjustykker" [*semjustykki, semingarstykki*]), men uden at Enighed altid derved fremmes.

Undertiden tjener det naturlige Markeskel tillige som Hegn. For Resten haves Hegn ved Markeskel i Havgen kun undtagelsesvis, og næppe for Söjden; thi naar Söjdefølgerne paa begge Sider holdes som de bör, gaar Söjden ikke i Regelen af sig selv ind paa Nabohavgen (dog gives sammengrænsende Havgeparter, i hvilke Söjden, efter Solen og Vejrliget, gaar ind og ud i begge Havger over Markeskellet). Om Forhold ved Markeskel kfr. Forordningen af 2. April 1698 (»Söjdebrevet«), §§ 3, første Passus, 4 og 7, første Passus; Fimbt eller Forbud er nu næsten ubekendt[1]). Uenigheder ved Markeskel skulle hyppigt forefalde, dog uden at Retstrætter deraf opstaa.

Havgens Besætning af Faar. Sameje og Særeje. Den Söjd, som holdes enten paa en Bygds udelte Havge eller paa en Havgepart, skal være i Fællig [*felag*], i første Fald for hele Bygden, i andet Fald for den Del af Bygdens Marketal, til hvilket den paagældende Havgepart hører som udengaards. Dersom i en saadan Havge eller i en Havgepart nogen Bruger, een eller alle, tillægger

[1]) Om Havgedeling og Markeskel maa nu efterses Havgelov 23. Februar 1866 §§ 1—4. Om *marknaseyð* se Lovens § 8.

Söjd som særlig Ejendom, for at kunne tage Udbytte af Havgen anderledes end ved Deling i Forhold til Marketal af en fælles Masse imellem de lodtagne, da er det45 Kending [*kenning*] (kfr. Weylles Glossarium, om „Kendeland"). Det anses ikke for Kending, at Söjdemændene tillægge, som Lön for Røgtingen, et Par Stykker Söjd, hver især som deres særskilte Ejendom i Havgen; ligeledes ikke at nogle Stykker, som en Bruger eller uvedkommende kan ønske at faa græssede i nogen Tid, tilstedes Græsning i Havgen, naar de paagældende kun ikke derved „opnøre" (ɔ: ved Yngel tillægge) Söjd udenfor den egentlige Besætning. At holde Kendingssöjd er forbudet ved Söjdebrevets § 10, og Forbudet er sildigere foranlediget gentaget ved Reskript af 19. August 1757, § 1, 6 og 7. Kending har desuagtet paa sine Steder jævnligt eksisteret, dels i Henhold til specielle Tilladelser, saasom til paa Hushavgen at holde et Par Stykker Söjd pr. Mark i Kending, dels hemmeligt, f. Eks. saaledes, at flere mindre Fælliger ere dannede indenfor Markeskellet, idet de lodtagne have forenet sig om, at et eller flere bestemte Söjdefølger i Havgen skulde udgöre et saadant mindre særskilt Fællig for en vis Del af Marketallet, medens de andre Følger paa samme Maade bleve brugte til andre Dele af Marketallet [*marknafelag*]. Det lovbestemte Princip for Söjdebruget paa Færø er imidlertid, som ovenfor nævnt, at Söjdehold ikke maa udstykkes paa nogen anden Maade end ved at afdele Terrainet til Græsningen med Markeskel; Delinger eller Sammenlæg af Havgeparter staa derhos, formentlig i Henhold til det citerede Reskripts § 1, under Øvrighedens Kontrol, ikke blot hvad Kongsgodset, men ogsaa hvad Odelsgodset betræffer. Hvor vidt det omhandlede Princip for Söjdebruget bör vedblive, vil, blandt andet, blive Genstand for Overvejelse i en Komité, i hvilken nogle af Landets Embedsmænd ere beordrede til at sammentræde[1]).

Røgtingen i enhver Havge eller Havgepart, hvis Söjd er i Fællig, forestaas almindeligt af to Söjdemænd; Brugere i Havgen ere vel som oftest Söjdemænd, naar de ere skikkede og blive betroede dertil[2]).

Mærkning af Faarene.

Enhver Havge eller Havgepart har Mærke for den til samme hørende Söjd, kfr. Reskriptet af 19. August 1757, § 1; nogle Havger have flere end eet Mærke, for at det ved Fjældgange sikrere kan vides,46 til hvilke Gonger Söjden henhører. Rossene mærkes ogsaa; om dette overalt sker med en Havgeparts Mærke eller med et Mærke for hele Bygden, er mig ubekendt, men beror formodentlig paa, om de holdes særskilt til de enkelte Havgeparter eller fælles til alle. Mærkerne anbringes, ved Snit eller Hul, paa Kreaturernes Øren og optegnes af Sysselmændene, som søge at foranledige Forandring i de Mærker, som de erfare at være ens paa samme Ø.

Ved Kending göres flere Variationer i Mærkerne fornødne („Hovedmærke" for Havgeparten, „Framærke" eller „Undermærke" for de forskellige Ejerlag i samme); nogle Steder, hvor Kending har været tilladt, er brugt et „Spjalder" [*spjaldur*] (et Stykke Træ) til Mærket. Nöjdene paa Hushavgen mærkes ikke. Gæssene skal det undertiden være brugt at mærke i Svömmehuden[3]).

Delingen af Udbyttet af Faarene.

I enhver Havge eller Havgepart bliver det fælles Udbytte af Söjden, Uld og Slagt, delt til det lodtagne Marketal paa en ved gammel Vedtægt for den Havge bestemt Maade, f. Eks. först i tre Dele, af hvilke atter enhver, naar yderligere Deling behøves, deles i visse mindre Dele, osv., hvorefter hver Bruger udtager sin Lod eller sine Lodder i Henhold til, „i hvilket Bytte hans Jord", eller Andel af Marketallet, „ligger". Til Grund for Udbytningsmaaden ligger altsaa en bestemt reel Inddeling af det lodtagne Marketal, og der tages ikke Hensyn til, om det ved Brugernes Personer for en Tid kan være anderledes kombineret. Den, der efterhaanden har samlet i en Bygd f. Eks. en halv Mark Odels-

[1]) Om Sameje og Særeje i Faarebesætningen (*felag* og *kenning*) se nu Havgelov 23. Februar 1866 §§ 69—79.
[2]) Om Söjdemænd se navnlig Bestemmelserne i Havgelov 23. Februar 1866 §§ 43—53.
[3]) Om Faarenes Mærkning se nu Havgelov 23. Februar 1866 §§ 10—15 og 52.

jord, som udengaards er beliggende endog i een Havgepart, vilde saaledes, naar han ikke med andre Participanter traf Overenskomster, til denne sin Andel kunne faa sit Slagt af flere forskellige Bytter og derved i lige saa mange parterede Faar (ved hver Fjældgang), skönt maaske ikke noget eller dog kun eet Faar behövede at parteres for at udlægge hans Lod, dersom den kunde tages samlet i eet Byttte; men denne Inkonveniens for ham er en konsekvent Udvikling af den uindskrænkede Udstykning,
47som finder Sted i Henseende til Odels-Jordegodset, og hvorved han kan være kommen i Besiddelse af flere saadanne ikke sammenhørende Jordeparter.

Störrelsen af Faarebesætningen.

Den Besætning af Söjd, som en Havge eller Havgepart kan bære pr. Mark, er, som foran anført, meget forskellig, saasom fra 20 Faar, eller endog mindre, indtil 50 og henved det dobbelte Antal. Naar Havge omtales som halv, hel og dobbelt Skibens Havge, sigtes derved til, hvad der efter gammelt Sagn skal kunne födes paa Havgen; som hel eller fuld Skiben kan blive angivet 40 eller 48 à 50 Stykker gammel Söjd (kfr. Hr. Pastor Schrøters „Samling" osv., Pag. 10 og 11). Besætningen i flere Havgeparter svarer ikke nu til denne ældre Skiben (kfr. Söjdebrevet, § 9). Naar den nu sædvanlige Besætning i en Havgepart er formindsket ved Uheld, kunne Tvistigheder mellem Brugerne forefalde om, hvor meget der aarligt skal tillægges i Havgen, for at bringe den igen til sin fuldstændige Besætning, idet de större Brugere ofte stemme for en hurtig Forögelse ved större Tillæg, hvorimod „Smaamændene", som behöve alt det Slagt, de kunne faa, ikke ville afse synderligt til Tillæg[1]). Under saadanne Omstændigheder have samtlige Brugere i Havgeparten undertiden ansögt og for nogle Aar erholdt Tilladelse til at have Kendingssöjd, for at Besætningen derved desto snarere kunde ophjælpes. Naar et enkelt Følge i Havgeparten er ganske tabt, eller saa meget formindsket, at dets Komplettering paa sædvanlig Maade ved Afkom af dets egne Moderfaar vilde kræve lang Tid, er det paa Suderö brugeligt, om Efteraaret at faa samlet et fornödent Antal Hunlam, hvor det er muligt at erholde dem, at hjemmeföde dem om Vinteren med Hø og derefter sætte dem i Havgen under speciel Vogtning det förste Aar, for at vænne dem til de for dem bestemte Steder. Denne Maade, der kaldes at „kirre Gimbrer" [*at kyrra gimbrar*], er omtalt hos Debes, Pag. 115 og 116; den bliver næppe synderligt anvendt nordenfjords.

innistöda; avlopsseyður.

Af den Lod, som tilkommer Kongsgods eller beneficeret Gods i en Havges
48eller Havgeparts Besætning, har vedkommende Fæster eller Beneficiarius at tilsvare et vist Antal Söjd som Inventariifaar eller „Indstød" [*innistöda*, egentlig: Hovedstol, Kapital, i Modsætning til: Rente, Udbytte] til hans Jordbrug; det overskydende, som benævnes Overløbssöjd [*avlopsseyður*, d. e. de Faar, som ere til overs *(til avlops)*], er hans Ejendom, som han imidlertid er forpligtet til at lade følge Havgen, saa vidt fornödent til dennes Besætning, imod en bestemt lav Godtgörelse af Ejermanden pr. Stykke „Livsöjd" [*livsseyður*] (Lammet hører om Sommeren til Moderen, indtil det i Efteraaret er blevet afgjort, om det skal slagtes eller tillægges i Havgen; fra denne Tid af kaldes Hunlammet i det förste Aar först, Vinteren over, en „Jovling" [*jöling*], og derefter, indtil Efteraaret, en „Gimbre" [*gimbur*], og dersom det allerede efter den förste Vinter har faaet Lam, kaldes dets Lam et „Gimbrelam" [*gimbrarlamb*], hvorimod „Gimbelam" [*gimbulamb*] er Benævnelsen for et Gimmer- eller Hunlam indtil det er tilsat paa Havgen som Livsöjd; et ældre Moderfaar benævnes en „Aar" eller „Ær« [*ær*]). Betalingen for Overløbssöjd er ikke den samme paa det beneficerede Gods som paa Kongsgodset; for dette sidste betragtes Reskriptet af 19. August 1757, §

[1]) Disse Forhold omhandles nu i Havgelov 23. Februar 1866 § 70.

3. som Regel[1]). Som Indstød paa Kongsgodset og det beneficerede Gods ejer Hans Majestæt omtrent 18,000 Stykker Söjd. Af de omtrent 16,000 Stykker, som heraf falde paa Kongsgodset, har Söjdelejen forhen været svaret som en Leje-Afgift med noget vist aarligt pr. Stykke, hvorimod denne Jordebogs-Afgift nu, som foran ommeldt, er fordelt paa Fæstestederne,[2]) uden at Antallet af hvert Fæstes Indstødssöjd er Maalestok for Afgiftens Störrelse.

Eksempler paa Havgeinddelinger. Det er i det foregaaende nævnt, at nogle Bygders Havge bruges under eet til den hele Bygd. Dette er Tilfældet f. Eks. med Kirkebø (med tilhørende Opdyrkning »Bø« [*úti á bø*]), som, Aalekær nu fraregnet, udgör 39 Marker, hvis Havge indtager hele det Fjæld, som er Sydenden af Strömø, fra Arge til Sandegærde østligt til imellem Kirkebø og Velbestad vestligt. Som Eksempler paa Havgeindelinger i andre Bygder kunne nævnes[3]):

Midvaag, paa Vaagø, 50 Marker, af hvilke en Mark Odelsjord og en Mark beneficeret Jord ere blot indengaards. Grænseskellet mod andre Bygder af al Havgen til Bygdens øvrige 48 Marker gaar, østligt, mellem Midvaag og Sandevaag, op i Fjældet og følger derefter, foroven, Fjældryggen i nordvestlig Retning ud til Nordhavet, og paa den vest-49
lige Side gaar det, forneden, mellem Trælle-Nypen og Vig, langs med Indsøerne og gennem den Dal, hvorved Øen deles, omtrent i parallel Retning med hin. Denne Havgestrækning er inddelt i 7 Havgeparter, af hvilke de 3 nordligste ere til 8 Marker hver og de 4 andre til 6 Marker hver. I disse sidste har Bygden al sin Hushavge fordelt, og i en af dem skæres tilmed næsten al Törven.

Selletræ, paa Østerø, 30 Marker, til hvilke Havgen forneden, langs med Sundet, strækker sig baade nordenfor og søndenfor Bygden, og foroven har sin østlige Grænse i det øverste af den Fjældstrækning, som deler Halvøen mellem Skaalefjorden og Sundet. Havgen er delt i 5 Havgeparter, af hvilke de to, nemlig den midterste, til 8 Marker, og en hosliggende, sydligere, til 4 Marker, stode til Bøen; nordenfor disse ligge to Havgeparter, hver til 4 Marker; sydligst ligger een Havgepart til 10 Marker. Fjældhavgen i disse Havgeparter skal være meget god, men Underhavgen af de ringeste, og Söjden behover derfor at hjælpes om Vinteren med Hø. Paa Bygden kan haves 30 à 40 Kør, til hvilke Hushavgen er i de to til Bøen grænsende Havgeparter og bliver benyttet saaledes, at Nöjdene hver to Dage græsse i den större og hver tredje Dag i den mindre Havgepart.

Lervig, paa Østerø, $32^1/_2$ Marker. Havgen strækker sig, vestligt, noget ind ved Fuglefjorden og, østligt, ud imod Gøtenæs og indtager den nordlige Side af Fjældstrækningen paa denne Halvø. Den er delt saaledes, at Havge til $16^1/_4$ Marker ligger vestenfor Bygden, delt ved et Markeskelsgærde, som nu ikke længer vedligeholdes, i to Parter, hver til $8^1/_8$ Marker, og Havge, ligeledes til $16^1/_4$ Marker, ligger østenfor Bygden; paa den imellem disse liggende midterste Havgepart (»Midt-Treding«), i hvilken Bygden ligger, holdes 8 Stykker Söjd pr. Mark til samtlige $32^1/_2$ Marker,50
hvorhos denne Havgepart er Hushavge ligeledes for hele Bygden, som ogsaa deri har Törveskær samt nogen Opdyrkning udenfor Bøen, dels fælles, dels til Husmænd. I den østlige Havgepart, »udi Kjødlum« [*í hjøllum, hjalla hagi*] kaldet, er den foran berörte Plads Vigen, hvis Indtagelse til Opdyrkning er bragt paa Bane; her skæres megen Törv, til Dels af Beboerne paa de nærliggende Norderøer (med hvad Adkomst, er mig ubekendt).

Uagtet det kongelige Lejlændingsgods efter Marketallet udgör omtrent Halvdelen af alt Jordegodset paa Færø, og der ikke gives nogen egentlig Bygd, i hvilken Hans Majestæt ikke har Lod, större eller mindre, som Ejer, saa forefindes dog ved Landfoged-Embedet hverken Kort over Landets Inddeling i Havger og Havgeparter (endsige over Bøernes Inddeling og Opdyrkningerne), eller Fortegnelser over, hvor Kongsgodset er beliggende i en Bø, om det er blot indengaards, eller i hvilke Havgeparter det er lodtaget, eller af hvad Beskaffenhed Bø eller Havge er, osv. Saadanne Notitser som de i det foregaaende eksempelvis anførte, om Bygdernes Havgeforhold, kunne kun erholdes ved egen lokal Erfaring eller

---

[1]) Betalingen for de Faar, som findes over den faste Besætning, er nu fastsat i Havgelov 23. Februar 1866 §§ 72 og 79.

[2]) I Henhold til kgl. Resol. 30. Marts 1831. Senere ere alle de tidligere Lejeafgifter af Fæstegodset omsatte til en fast aarlig Pengeafgift pr. Skattemark, se Lov 23. April 1897 § 4.

[3]) Udførlige Oplysninger om Havgeinddelingerne i samtlige Bygder findes i „Protokollen over den i 1868—71 foretagne Taksation over Jorderne paa Færøerne". Se i øvrigt det med Betænkningen følgende Kort over Havgerne paa Færøerne.

ved Meddelelser, og ville ofte kunne være ufuldstændige og usikre, hvorhos de til Dels ikke altid haves, naar man ønsker dem; og dog ere langt omstændeligere paalidelige Oplysninger om deslige Forhold altid af Interesse og ofte aldeles nødvendige for en uafhængig Kontrol med Kongsgodsets Tarv, f. Eks. ved Havgeparters Sammenlægning eller Deling, ved Opdyrkninger, ved Tvistigheder mellem Kongslejlændinger indbyrdes om Markeskel og Brugsrettigheder. Det fra det kongelige Søkort-Arkiv udgivne Kort over Færø, efter Kaptajn Borns Opmaalinger, vilde, naar Markeskel derpaa vare afsatte, vel kunne være til nogen, altid ønskelig, Vejledning, skönt Kortet er i en for lille Maalestok til at kunne vise Detailler; men paa Borns originale Opmaalings-Kort, af hvilke, efter Sigende, eet Eksemplar skal forefindes i Rentekammeret og et andet i Søkort-Arkivet, maatte Markeskellene i Havgen formentlig
51 kunne afsættes med fornøden Nöjagtighed. Enkelte, til Dels ikke helt udarbejdede, Kopier af disse Kort har jeg anskaffet mig, nemlig af Kortene over Sydströmø, Nordströmø og Vaago, og jeg tör, efter den Lejlighed jeg har haft til at skönne om deres Anvendelighed, antage, at fuldstændige Kopier af Borns Opmaalings-Kort vilde kunne blive praktisk brugbare i de fleste Havgeforholdene betræffende Tilfælde[1]).

Udengaards ere Bygderne efter det foran anførte i Regelen inddelte i et vist Antal bestemte Brug, Havger eller Havgeparter, hvis Sammenhören under een samlet Drift, for saa vidt Söjde-Fællesskabet finder Sted, ikke, saaledes som Brugene i Bøen, veksler ved Forandringer af Odelsejernes Lodder eller Brugernes Personer.

En egentlig Udskiftning af Havgen i det hele, svarende til den minutiøse Deling af Ejendomsretten til Jordegodset, kan jeg ikke forestille mig som mulig. Men ogsaa om Jordegodsets Udstykning ikke gik saa vidt, som nu er Tilfældet, maatte en Udskiftning, hvorved enhvers Lod skulde komme til at indbefatte baade Sommerhavge og Vinterhavge, altsaa vel i Almindelighed strække sig fra det øverste til det nederste, være forbunden med særegne Vanskeligheder, som ikke vilde möde i et Sletteland. Hvor vidt det vilde være muligt og hensigtsmæssigt at dele en Havgepart, maaske ved Hjælp af Gærder, i mindre, hver for sig brugbare Dele, maatte formentlig i ethvert enkelt Tilfælde bero paa Lokaliteterne i Havgeparten. Med Udskiftning har Forholdet i Kending den Lighed, at Kending modsættes Fællesskab; men for Resten er Princippet i Kending Deling af Söjden, ikke egentlig Deling af Græsnings-Terrainet. Udskiftning af Underhavgen alene har, förend Forordningen af 21. Maj 1777 udkom, været bragt paa Bane (kfr. Schrøters „Samling", Pag. 53 og 127 ff.).[2])

Opdyrkning af Havge.

I megen Berøring med Havgeforholdene er Opdyrkningen. Det er Hushavge eller anden Underhavge, der til Opdyrkning indtages.

For saa vidt det er Hushavge, der opdyrkes, bliver Störrelsen af Arealet
52 til Sommergræsning for Køerne derved noget formindsket; og ved de Kør, som vinterfødes af Opdyrkningen, forøges Kotallet paa Hushavgen. Naar Kotallet i en Hushavge er steget til det Antal, til hvilket den bærer tilstrækkelig Sommergræsning, er fortsat Opdyrkning til Vinterfoder alene for flere Kør næppe hensigtsmæssig; skulde yderligere Opdyrkning blive til Kvægavlens virkelige Fremme paa det Sted, maatte Kør ogsaa deraf kunne sommerfodres (kfr. Forordningen af 2. April 1698 § 9).[3])

For saa vidt det er blot Underhavge til Söjd, der indtages, opstaar det Spörgsmaal, om Söjdeholdet derved lider Afbræk og altsaa Koholdets Udvidelse sker paa Söjdeholdets Bekostning eller ikke. Mig forekommer det, at paa selve det opdyrkede Stykke maa Græsningen i den egentlige Vintertid være ringere end, förend det blev opdyrket, dersom det tidligere har været god Underhavge, men at Aflægge-

---

[1]) Den Trang, Forf. her omtaler, er nu (mere end rigeligt) afhjulpen ved de af Generalstabens topografiske Afdeling udgivne fortrinlige Kort over Færøerne.
[2]) Om Udskiftning af Havger se nu Lov 4. Marts 1857 samt Trølov 13. April 1894 § 9.
[3]) Se nu Havgelov 23. Februar 1866 § 17, 3die Punktum, og Trølov 13. Februar 1894 § 10.

sen af en liden Del af det dér avlede Hø maatte kunne opveje denne formentlige Forringelse, og at i saa Fald den forbedrede Græsning om Vaaren vilde blive Vinding for Söjden; i Havgen, antager jeg, maa de i Anledning af Opdyrkningen tillagte Kvers Sommergræsning, dersom den vedvarer noget langt ud paa Aaret, ogsaa formindske Vintergræsningen for Söjden undtagen i de Dale, hvor Græsset er meget langt og om Vinteren ligger visnet, snarest til Skade for Söjden. Dog kan jeg ikke støtte en Bedömmelse heraf paa tilstrækkelig Sagkundskab.

Med Opdyrkninger til ny Beboelse er Forøgelse af Törveskær forbunden, hvorved Græsnings-Tab næppe undgaas.

I det foregaaende har jeg antaget Hø at være det i den færøske Økonomi vigtigste Produkt af Opdyrkning. Vel synes Forordningen af 21. Maj 1777 § 1 fornemmelig at sigte til Korn-Avlings Befordring; men for denne Tendens ere de klimatiske Forhold ikke saa gunstige, at det efter mit Skönnende kunde være billigt eller nyttigt at forcere til saadan Brug af Bø og Opdyrkninger videre end, som Vältning behöves til Konservation af god Græsvækst til Høslæt (kfr. Landt, Pag. 301 og 320) og Brugeren selv ellers maatte finde tjenligt. Naar Opdyrkning væsentligt, overensstemmende med Landets fysiske Beskaffenhed, gaar ud paa at formere Hø-Avlingen,53 og naar Hø-Avlingen ikke udelukkende anlægges paa at tilvejebringe Vinterfoder for nye Kør, maa Opdyrkningen vistnok kunne ordnes saaledes, at ikke blot al derved foranlediget Formindskelse eller Forringelse af Havgegræsning opvejes, men at ogsaa et forøget Kreaturhold bliver muligt, baade uden Tab for dem, der hidtil have været græsningsberettigede, og derhos til Subsistens for flere Beboere.

Om Forpligtelse til at indtage Havge til Kornland tales i § 1 af Forordningen af 21. Maj 1777, dog kun for saa vidt Kongslejlændinger angaar. Idet der paalægges disse, ej alene forsvarligt at dyrke, hvad Jord der allerede er optaget til Korn-Avling „ved deres Gaarde og Pladser", men endog „efter hvert Steds Lejlighed og Omstændighed" efterhaanden at se endnu mere Korn-Land optaget, kan dermed formentlig ikke være ment, at de skulle være forpligtede til Opdyrkning af enhver dyrkbar Plads i den Havge, som de bruge, alene eller med andre. At de, naar de ikke selv indtage saadanne Pladser, skulde paa Forlangende overlade dem til andre til Opdyrkning og Beboelse, f. Eks. i Anledning af det kongelige Tilsagn i Forordningens § 8 om dyrkbar Jords Udvisning til duelige nygifte Folks Bosættelse, vilde ej heller kunne udledes af Befalingen i bemeldte § 1; herom vidne de i Anledning af dette Tilsagn i sin Tid stedfundne, mig i øvrigt ikke nöje bekendte Forhandlinger imellem det vestindiske og guineiske Rente- og General-Toldkammer og Autoriteterne paa Færø (kfr. allerhöjeste Reskript af 7. Juni 1780 til Lagmanden og Sorenskriveren om at sammentræde med flere i en Kommission desangaaende). Forordningens § 1 indlader sig overhovedet ikke i nogen videre Detail til Bestemmelse af Forholdet i Henseende til Berettigelse eller Forpligtelse til Opdyrkning i Almindelighed. Naar Forordningen paalægger Kongens Lejlændinger den nævnte Forpligtelse „under vedbørlig Straf", kan det synes, at dermed er sigtet til gældende almindelige Lovbud om Opdyrkning, og disse maatte i saa Fald antages at være Norske Lovs Forskrifter i 3dje Bogs 15de Kapitel om Rydning, navnlig Artiklerne 1 og 5 (yderligere Regulation af nogle Rydningsforhold i Norge skete ved Forordningen54 af 9. Oktober 1750 og især ved den samme nærmere forklarende Forordning af 29. April 1752, kfr. Forordningen af 29. Juni 1792; Forordningen af 6. Maj 1754 om nye Gaardes Optagelse og Bebyggelse ophævedes ved Forordningen af 15. November 1760). I en Skrivelse til Lagmanden og Landfogden af 9. August 1777, altsaa kort efter Emanationen af den omhandlede Forordning for Færø, har ogsaa det vestindiske og guineiske Rente- og General-Toldkammer henvist til de om Rydningen udgangne For-

ordninger for Norge, saa vidt de paa Færø (hvortil de ikke vides ved Publikation udtrykkelig at være udvidede) maatte være anvendelige, og især til Forordningen af 6. Maj 1754, skönt denne henved 17 Aar i Forvejen, som meldt, var ophævet for Norge. Men uagtet Norske Lov udtrykkelig er gjort gældende paa Færø ved allerhöjeste Reskript af 12. Maj 1688, kfr. Forordningen af 30. Maj 1691 § 14, forekommer det mig dog meget problematisk, hvor vidt Lovens Paabud af Rydning ligefrem kan have Gyldighed for Færø. Thi Bestemmelsen i N. L. 3—15—8, at „udi Sætterne maa ikke ryddes, men bör at blive til Gaardene, som af Alders Tid til Fæbeed", maa formentlig være grundet i det Princip, at de til Landets vigtigste Fædrift engang udlagte Strækninger skulde være undtagne fra Rydning, kfr. N. L. 3—12—3. Men overføres dette Princip paa Færø, hvor Hushavgen er Køernes bestemte Sommergræsning, og al Havgen benyttes, efter Aarets forskellige Tider, til Söjden, saa kan det Paabud, som om Rydning göres i Norske Lov — hvori synes forudsat, at Jorden kun ved Rydning vilde komme til nyttig og regelmæssig Brug, men ellers vilde ligge öde (kfr. 3—12—7) eller fordærvet (kfr. 3—15—2) eller utjenlig til Fæbed eller Kohave (kfr. 3—15—8) — ikke finde Anvendelse her paa Landet (kfr. Ligheden imellem Bestemmelsen i Söjdebrevets § 9, om Fædriften i Havgen, og i N. L. 3—12—3, om Fædriften i Sæterne). I Henhold til det anførte er jeg mest tilböjelig til at antage, at
55Norske Lovs Paabud af Rydning slet ikke efter Lovens Tendens har Gyldighed *for* Opdyrkning paa Færø; jeg vilde i alt Fald af Norske Lovs Paabud af Rydning kun finde Anledning til at udlede, som gældende for Færø, den almindelige Regel, at Kongslejlændinger (kfr. Brorsons Fortolkning af N. L. 3—15—1) kunne tilpligtes at opdyrke, naar det ved lovligt Skön befindes, at Foretagendet kan være til Fordel for Fæstet, og naar Kreaturholdet i Havgen aldeles ikke lider noget derved. Öde Pladser til Opdyrkning findes ikke.

Jeg anser saaledes § 1 i Forordningen af 21. Maj 1777 som det eneste her utvivlsomt gældende Lovbud om Opdyrkning. Men dette er vistnok nu alt for ufuldstændigt til en saa vigtig Genstands Regulering, saa meget mere, som der ved Fællesskab i Havger, hvor dyrkbare Pladser findes, i Forening med Brændsels- og Græsningsforholdene lettelig fremkommer Forhindringer og Forviklinger, for hvis Behandling Lovbudet ikke meddeler nogen Regel[1]).

Angaaende Havgen kan sluttelig mærkes, at ligesom der, ifølge hvad foran er anført om Matrikulen, findes indengaards Jord uden Havge, saaledes forekomme ogsaa Eksempler paa Havge uden tilsvarende indengaards Jord i vedkommende Bygd. Som et særeget Eksempel paa noget lignende kan nævnes den Hans Majestæt tilhørende Ø Lille-Dimon, der bruges som Græsgang for vilde Faar, og hvor der ogsaa falder Fuglefangst. Den er ikke Del af nogen Bygds Havge, men er overladt Beboere i flere Bygder paa Suderø. Kongen ejer her som Indstød 700 Stkr. Söjd; den eneste Afgift, som svares af Øen, er Söjdeleje (hvis Ansættelse og Ydelsesmaade fra gammel Tid er ekstraordinær), da Øen ikke er matrikuleret til noget Marketal[2]).

---

[1]) Opdyrkningsforholdene ere senere bestemte nærmere ved Udskiftningslov 4. Marts 1857 og Tørlov 13. April 1894.

[2]) Øen blev afhændet (til Arvefæste) ifølge Lov af 12. Februar 1852.

B. Fuglebjerge, Skorer, Latere, Holme osv.

Færø har mod Havet mange bratte Sider og Fjældvægge, af hvilke adskillige ere Fuglebjerge; paa andre saadanne Fjældsider forekomme, som isolerede Afsatser, de ofte udmærkede Græsningspladser, som benævnes Skorer [*skorir;* Ental: *skor*].56 Mod Havet findes ogsaa ved Fjældskred dannede „Urer" [*urðir;* Ental: *urð*] (kfr. Landt, Pag. 367), i hvilke Fugl bygger, eller hvor der efterhaanden er fremkommet saa god Græsning, at de kunne benyttes som Feitelænder [*feitilendi*]. Laterne [*látur*, Sælboⁱ], hvor Sælhunde opholde sig, ere i Kløfter og Huler, i hvilke Havet rækker ind i Fjældene. Hist og her ved Landet ligge Holme, som benyttes dels til Græsning, Sommer og Vinter, for Okser eller Faar, dels til Fuglefangst, dels til Edderfugle (det sidste er blot Tilfældet med Kirkebø-Holmen og Sumbø-Holmen); adskillige tæt ved Kysten staaende Klipper eller Fjæld-Fragmenter („Drenge", „Stakke" [*drangar, stakkar*] kfr. Landt, Pag. 13 og 372) afgive Fugl eller, som Feitelænder, Græsning for nogle Faar.

Græsningen paa Feitelænder er ikke Del af Græsningen til Bygdernes principale Fædrift, og Feitelænderne ere derfor ikke i det foregaaende henførte under Benævnelsen Havge.

Fornemmelig forefalder Fuglefangsten paa de nylig nævnte særskilte Steder, som ikke ere Havge; dog kan Herlighed af Fugl ogsaa falde i Havgen.

Samtlige saakaldte Herligheder til en Bygd (kfr. ovenfor Pag. 18) udgöre en egen Klasse af Bygdernes Tilliggende, der for sig er Genstand enten for almindelig fælles Benyttelse eller for Benyttelse efter vedtagen nærmere Fordeling til Marketallet. Naar en Bygds Havge er inddelt i Havgeparter, medfører denne Deling altsaa ikke, at de Herligheder, der kunde synes, efter Markeskellene, at henhøre til en eller anden Havgepart, derfor udelukkende tilligge denne; thi Delingen i Havgeparter angaar i sig selv kun Græsningen til Söjden.

En Herlighed, der falder paa enkelte Bygders Gebet, er Grind. Paa Grund af den særdeles Vigtighed, som Grindefangsten har fremfor Fuglefangsten, Sælhundefangsten osv., er denne Herlighed ikke fordelt bygdevis eller blot til Jordegods, men tilligger hele Landet efter nærmere reglementeret Fordeling til Distrikter. Af Grinden falder en Del til det vedkommende Jordegods i een eller stundom flere Bygder ved den Hvalvaag, hvor en Grindeflok dræbes, men den störste Del tilfalder derimod, uden57 Hensyn til Jordegods, hele Befolkningen i Distriktet (kfr. Reglement af 1. November 1832, §§ 23 og 24 samt 19 og 22)[1]). Jordehval af Grind er saaledes en Herlighed til Jordegods i adskillige Bygder. Ved Hvalvaagene ligger Strandbredden, der omgiver Bugten, eller overhovedet, hvor Grinden landdrages, snart under Havge, snart under Bø og *heimrustir*.

Strandbredden under Bøen antager jeg at være en Art Alminding for Bygden; den kan være af Vigtighed til Nøstepladser samt for Drivtømmers og Tangs Skyld, og vil kunne være Genstand for særegen Deling.

---

[1]) Se nu Reglement 14. Juni 1909.

58

III. Om Jordbrugene.

Det Jordegods paa Færø, af hvilket Matrikulskat erlægges, beløber, som foran anført:

Kongsgods omtrent.....	1,150	Marker,
beneficeret Gods omtrent	150	—
Odelsgods omtrent	1,100	—
tilsammen omtrent...	2,400	Marker.

1. Kongsgodset og det beneficerede Gods.

Kongsgodset besiddes, med Undtagelse af nogle faa Gaarde eller Gaardparter, som ere Embedsgaarde eller fæstede til Beneficiarier, af Lejlændinger.

Det er foran omtalt, at Lejlændingsgodset er inddelt i faste Jordbrug, og at Bøen til et Fæste i Almindelighed er nogenlunde samlet; skönt et Fæstes Tilliggende udengaards ofte er i flere end een Havgepart, kunne Fæstebrugene dog ogsaa i Henseende til Havgen kaldes samlede i Modsætning til Odelsbrugene (et Par enkelte Fæster ligge i to Bygder, se Jordebogen, sub Vestmanhavn og Kvivig). Lejlændingen maa ikke lade sin Jord drive ved Opsidder (kfr. Forordning af 30. Maj 1691, § 9), men skal selv drive Bruget; ofte har han tillige Odelsjord i Brug i samme Bygd, baade som Ejer og som Lejer. En Part af et Fæste bliver dog undertiden brugt af en anden end Lejlændingen, nemlig enten af en fratraadt Fæster, som har betinget
59sig Ophold paa denne Maade, eller af Lejlændingens ældste Sön, naar han er bleven gift, medens Faderen endnu vil beholde Fæstet. Den ordinære Aftægt, som ved Fæstebrevs Udfærdigelse forbeholdes en fratrædende Fæster, er, for hans og Kones Livstid, en Femtedel og, efter den enes Død, en Tiendedel af Fæstets samtlige Indkomster, „uden at Arbejde eller Afgift deraf svares"; men ved privat Overenskomst bliver Aftægten stundom anderledes aftalt, f. Eks. saaledes, at Aftægtsmanden, saa længe han er arbejdsfør, eller medens han endnu har uforsörgede Börn, kan bruge en Tredjedel af Fæstet imod at deltage forholdsvis i Udredelsen af Skatter og Jordebogsafgifter m. m. At den ældste Sön, medens Faderen endnu er Fæster, bliver etableret i Ejendomshuse paa Fæstet og faar indtil Halvdelen af Fæstet i Brug imod at udrede Afgifterne deraf i Fæsterens Navn, finder jævnligt Sted som noget efter Landets Skik tilladeligt. Denne Skik maa være opkommen som Følge af Bestemmelsen i Forordningen af 30. Maj 1691, § 9, om ældste Söns Adkomst til Fæstet; thi Tilladelsen indeholdes formentlig ikke i N. L. 3—14—33, da denne Artikel dels kun omtaler Affaldsjord, hvortil i intet Fald det halve Fæste indengaards og udengaards

kan henregnes, dels foruden Sönnen nævner „Tjenestemand", hvem det næppe her antages, at en Kvotadel af Fæstet skulde kunne indrömmes, skönt han i den citerede Artikel af Norske Lov paralleliseres med Sönnen.

Det Kongsgods, som er tillagt de juridiske kongelige Embedsmænd, drives ved Opsiddere; ligeledes for en Del det, som besiddes af Beneficiarier og Sysselmænd.

Ifølge Forordningen af 30. Maj 1691 § 9, in fine, skulde Kongsgodset saa vidt muligt samles til Brug paa 6 Marker. Hensigtsmæssigheden af at paabyde Jordernes Samling paa denne Maade kunde maaske, fra flere Sider betragtet, betvivles; Samlingen er i alt Fald ikke sket. For Tiden er Kongsgodset og det beneficerede Gods efter Jordebogens Udvisende delt i følgende Brug (af hvilke dog nogle, som nylig meldt, for en Tid kunne findes delte):

2	Brug	mindre end	1/2	Mark,	hvilke	tilsammen	udgöre	„	Mk.	7	Gl.	„	Sk.	60
27	—	paa	1/2	Mark	og derover,	men								
					mindre end	1	Mark	—		15	—	8	—	9 —
45	—	—	1	—	—	2	—	—		56	—	6	—	„ —
50	—	—	2	—	—	3	—	—		110	—	6	—	7 2/9 —
33	—	—	3	—	—	4	—	—		103	—	10	—	13 1/3 —
44	—	—	4	—	—	5	—	—		186	—	„	—	4 4/9 —
31	—	—	5	—	—	6	—	—		164	—	5	—	„ —
35	—	—	6	—	—	7	—	—		211	—	12	—	„ —
11	—	—	7	—	—	8	—	—		79	—	12	—	„ —
9	—	—	8	—	—	9	—	—		72	—	8	—	„ —
5	—	—	9	—	—	10	—	—		47	—	„	—	„ —
5	—	—	10	—	—	11	—	—		51	—	4	—	„ —
7	—	—	11	—	—	12	—	—		78	—	6	—	„ —
9	—	—	12	—	indtil	26	—	inkl.		144	—	„	—	„ —
ialt 313	Brug,	hvilke	tilsammen	indbefatte	.....					1,321	Mk.	5	Gl.	14 Sk.

2. Odelsgodset.

At Ejendommen til Odelsgodset udstykkes i det uendelige, samt at Odelsbrugene i Bygderne ere uden nogen som helst reel Fasthed i Störrelse og ofte aldeles uden ordnet Beliggenhed i Bø og Havge, er omtalt i det foregaaende (Pag. 22 og 46) — kfr. Reskript af 12. Maj 1688.

Ved Afhændelser af Jord er det Marketal, som overdrages. Naar en Odelsejer ved Salg efterhaanden eller til flere skiller sig ved Ejendommen til f. Eks. en Mark indengaards og udengaards, sker dette i aliqvote Dele, hvorimod særskilt Afhændelse af indengaards eller af udengaards eller af Herligheder nu næppe af Indbyggerne selv, saasom naar myndige Arvinger skifte Jord imellem sig, anses lovlig (Eksempler paa saadanne Adskillelser skulle dog kunne paavises fra en ældre Tid). Dersom forandrede Handelsforhold her paa Landet indtræde, ville Vanskeligheder og Forviklinger kunne opstaa, naar handlende eller Haandværkere ønske, uden at købe Jordegods, at erhverve belejlige Pladser til Bygninger eller andre Anlæg.

Over enhver Del af Jordegodset har Ejeren fri Raadighed, baade i Henseende 61
til, om han vil bruge det selv eller lade det bruge af andre, og i Henseende til Fastsættelsen af de Vilkaar, paa hvilke han overdrager Brugen. For Tiden gives ikke noget Eksempel paa, at Odelsgods er overdraget til egentligt Fæste. Overdragelser til Brug, hvad enten de ere at henføre under Lejeforholdet eller under løst Bytte, ske

derimod for ubestemt Tid saaledes, at de kunne opsiges uden videre Grund end Forgodtbefindende. Den Afgift, som under Lejeforholdet svares af Opsidderen, beror nu aldeles paa Overenskomst. Paa nogle Steder svares den saakaldte gamle Leje, der er en ved Stedets Skik bestemt lav Afgift; men det er efterhaanden blevet mere og mere almindeligt, at Ejeren tager „Afskur" [*avskurður*], det vil sige indtil den hele i Uld og Slagt af Söjden bestaaende Indkomst af Havgen, saa at Opsidderen ofte blot kan göre sig Bøen nyttig. Disse to Maader ere de sædvanlige; desuden findes dog enkelte Eksempler paa, at Ejeren betinger sig en Del af Lejeafgiften leveret i Hø; Opsidderne paa Embedsgaardene have, saa vidt mig bekendt, foruden Benyttelse af Inventariehusene og Törvehederne det halve af Indkomsten indengaards og Tredjedelen af Indkomsten udengaards, uden at tage Del i Udredelsen af Skatter og Jordebogsafgifter.

Odelsjorden i en Bygd ejes dels af Beboere paa Stedet, dels af „udenbys Ejere". De i Bygden bosatte Ejere bruge vel som oftest selv deres sammesteds beliggende Jordegods eller arrangere saa vidt muligt løse Bytter dermed, dersom det ligger meget spredt. De udenbys Ejere lade deres Jordegods i Bygden drive af dennes bosatte Odelsejere, Kongslejlændinger og Husmænd; de ville ogsaa kunne have særligt etablerede Opsiddere, naar de fornødne Betingelser for Etableringen ere til Stede (kfr. ovenfor om *heimrustir*, sub a).

Som Følge af Udstykningen af Ejendommen til Odelsgodset gives vistnok mange Individer, som kun eje nogle Skind eller Gylden Jord, af hvilke Jordegods-Parter de tage Leje eller Afskur, medens de selv maaske et eller andet Sted ere bosatte, saasom
62i Thorshavn eller paa en Trø eller som Opsiddere paa andres Jordegods eller opholde sig hos Slægtninge eller tjene. Det er let at tænke sig saadanne Forholds indgribende Virkninger paa Landbovæsenet i flere Retninger.

Hvor megen Jord Odelsejere jævnligt eje, naar man for enhver sammenlægger, hvad han maatte eje paa forskellige Steder, ofte i forskellige Sysseler og til Dels i meget smaa Jordegods-Parter, saasom paa $3^1/_3$, $6^2/_3$ Skind ($^1/_6$, $^1/_3$ Gylden) Jord, kan for Tiden ikke med Bestemthed vides, da der ikke eksisterer nogen samlet Fortegnelse over Odelsgodsets Deling og Ejere. Jeg formoder, at adskillige eje 3 à 4 Marker, nogle faa 6 à 8 Marker, og maaske kun en enkelt derover indtil 10 Marker.

Jeg kan ligeledes kun ytre Formodning om, hvor megen Odelsjord, egen eller andres, der paa Bygderne jævnligt bruges af Enkeltmand, enten i Forbindelse med et Kongsfæste eller ikke. I nogle Bygder udgöre maaske Brug paa $^1/_2$ Mark og derunder à 2 Marker det störste Marketal af Odelsgodset i Bygden, i andre Brug paa 2 à 4 Marker; större Odelsbrug forekomme vel kun sjælden. Ved Brug menes her, hvad der af Enkeltmand bruges i Bygden, om det end er spredt i Bø og i Havge. Hvor store Dele af Odelsbrugene i Bygderne for Tiden jævnligt maatte findes af samlet Beliggenhed i Bø og i Havge, er mig aldeles ubekendt; i alt Fald kan deri ikke være nogen Stabilitet.

Ved at omtale Odelsgodset skal jeg her blot nævne den ved en stor Del af samme hæftende Løsningsret som en af de flere Hovedhindringer for en ellers tænkelig forbedret Tilstand af Jordbrugene.[1])

3. Husmands-Trøer og Trøerne ved Thorshavn.

Disse henhøre vel enten under Kongsgodset og det beneficerede Gods eller under Odelsgodset i Henhold til, i hvilke Havger eller paa hvis Anpart i Havge de

[1]) Den her omtalte Odelsløsningsret er ophævet ved Lov 4. Marts 1857 § 20.

ere indtagne til Opdyrkning; men da de ikke drives som Dele af de Jordbrug, der bestaa af bemeldte matrikulerede Jordegods, kunne de her nævnes som særegne Jordbrug.

Husmands-Trøerne ere samlede og faste smaa Jordbrug, som i Almindelighed63 ere beregnede paa at afgive Vinterfoder for een Ko foruden et Par Tønder Byg og nogle Tønder Kartofler samt en Del Roer. Naar saadanne Husmænd etableres paa Kongsgods, blive skriftlige Kontrakter desangaaende affattede og underkastede Øvrighedens Approbation. En Trø-Husmand plejer at være fri for at svare Afgift i de første 6 Aar; efter den Tid har han almindeligvis at præstere aarligt et Par Dages Arbejde, saasom ved Opskæring i vedkommende Havge, eller en Penge-Afgift.

Trøerne ved Thorshavn ere specielt omhandlede foran Pag. 30.

Jordbrugene ere her kun omtalte, for saa vidt Landvæsenet angaar. At det i Færøs Økonomi saa vigtige Baadehold til det væsentligste Fiskeri er knyttet til det matrikulerede Jordegods med visse nærmere Bestemmelser, bliver her blot berört.[1]) For Tiden er i Almindelighed enhver Landmand tillige Fisker. Det er dog især nordenfjords, at Fiskeriet er af Betydenhed; i de Aar, i hvilke Fiskeriet om Foraaret falder meget heldigt og Fisken er i god Pris, bliver Bøens Dyrkning for en Del tilsidesat i de Bygder, som ligge bedst for Fiskeriet. Fiskeri alene, uden Jordbrug, kan ikke under de nærværende Forhold anses som fast Næringsgren, da Aar kunne hengaa, i hvilke Fiskeriet standser eller dog er ubetydeligt, fordi man kun har aabne Baade dertil, ikke Dæksfartöjer; Forandring heri vil imidlertid næppe foregaa uden under forandrede Handelsforhold.[2])

[1]) Dette er bortfaldet ved Lov 17. Marts 1865.

[2]) Det her omtalte Forhold er nu fuldstændig forandret, idet der fra Færøerne, som bekendt, drives et meget betydeligt Fiskeri med Dæksfartöjer.

Indhold.

Side.

I. Om Landets nuværende Bebyggelse 424–25

A. Bygder (Byglinger, Gaarde) 424
B. Nybygger-Pladser 424
C. Thorshavn 425

II. Om Arealets Inddeling med Hensyn til den forskellige Brug, til hvilken det benyttes 426–55

1. Dyrket Areal, tillige med hvad dette ganske eller til Dels omgiver ..... 426—42
A. Heim-Ruster 426
a. Grunde 426
b. Heim-Beide 428
B. Tun 428
C. Gail 428
D. Bø ..... 429—37
Matrikulering 429
Mark Jord 430
Indengaards og udengaards 433
Benyttelse til Avling og til Græsgang 434
Fredning ved Agting og ved Hegn; Nöjdegærder og söjdehöje Gærder 435
Deling mellem Brugerne 436
E. Trøer ..... 438—42
Bygderne 438
Nybygger-Pladserne 438
Thorshavn 441
Hegning 441
Rettigheder 441
Husmænd 442
2. Udyrket Areal ..... 442—55
A. Havge ..... 442—54
1. Græsning.
a. for Söjd.
α. Fjældhavge og Sommerhavge 442
β. Underhavge og Vinterhavge 442
Følger og Gange 443
Bøgræsningen 443
Boul osv., Fodring med Hø 444
b. for Nöjd og Gæs.
Hushavge 445
Hushavge-Rettigheder 445
Gærder 445
Skiben 445
Gaasehold 445

Side.
c. for Ros ... 446
2. Törveskær.
Törveheder ... 446
deres Behandling ... 447
Ret til Törveskær ... 447
3. Flagskur ... 448
Inddeling i Havgeparter ... 448
a. Markeskel; Hegn ... 448
b. Fællig og Kending ... 448
c. Røgting ... 449
d. Mærker ... 449
e. Bytter ... 449
f. Skiben ... 450
Eksempler paa Havgeinddelinger ... 451
Mangel paa officielle Oplysninger om Jordegodset ... 451
Udskiftning ... 452
Opdyrkning ... 452
dens Indflydelse paa Græsningen ... 452
Lovbestemmelser derom ... 453
Uoverensstemmelser mellem Marketal indengaards og udengaards; Lille Dimon 454
B. Fuglebjerge, Skorer, Latere, Holme, osv. ... 455

III. Om Jordbrugene ... 456—59

1. Kongsgodset og det beneficerede Gods ... 456—57
Faste og nogenlunde samlede Brug ... 456
Deres Störrelse ... 457
2. Odelsgodset ... 457—58
Udstykning ... 457
Leje og Afskur ... 458
Brugenes vekslende Störrelse ... 458
3. Husmands-Troer og Troerne ved Thorshavn ... 458—59
Husmands-Troerne samlede og faste smaa Jordbrug ... 458—59
Jordbrugets Forbindelse med Fiskeriet ... 459

Tillæg V.

EJENDOMSFORHOLDENE I BYGDEN SAND

(MED 1 KORT)

AF

C. BÆRENTSEN

Ved tidligere Forhandlinger om Reformer i de færøske Landboretsforhold og navnlig om Muligheden af en Udskiftning har det vist sig at være en Mangel, at man ikke har haft detaillerede Oplysninger om, hvorledes Ejendoms- og Brugsforholdene i Indmarken i de færøske Bygder stille sig. Det har derfor været vanskeligt (endog for dem, som af Erfaring kende disse Forhold i deres egen Hjembygd) at danne sig noget anskueligt Billede af Forholdene. Da Generalstabens topografiske Afdeling i Halvfemserne var beskæftiget med Opmaaling og Kortlægning af Færøerne, frembød der sig en Lejlighed til at tilvejebringe et Kort over en enkelt Bygds Indmark, og jeg rettede da (efter Foranledning af Landbrugskonsulent R. C. Effersøe) en Anmodning til Afdelingen om at udarbejde et saadant Kort. Herpaa gik Chefen for Afdelingen med største Velvilje ind, og efter at man var bleven enig om at vælge Bygden Sand, blev den fornødne Opmaaling af dennes Indmark foretagen i Sommeren 1899.

Kortet blev derefter trykt. Til Brug ved Landbokommissionens Betænkning er det nu blevet underkastet Gennemsyn og Omarbejdelse, hvorved det formentlig er blevet mere klart og overskueligt.

For den Beredvillighed, med hvilken Generalstabens topografiske Afdeling baade før og nu har stillet sig til Raadighed, tillader jeg mig at udtale min bedste Tak til Afdelingens daværende og nuværende Chefer, D'Hrr. Generalmajor le Maire og Oberst Sand, saavel som til D'Hrr. af Afdelingens Personale, som paa forskellig Maade have medvirket ved Kortets Tilvejebringelse. Samtidig vil jeg rette en særlig Tak til Sysselmanden for Sandø Syssel, Hr. J. H. Schrøter, som med stor Nidkærhed og Tidsopofrelse udarbejdede de Fortegnelser over de enkelte Indmarkslodder og Lodsejere, som dannede Grundlaget for Opmaalingen, og forestod Afsætningen af Lodskellene i Marken. Det er de nævnte Fortegnelser (A. og B.), som her udgives, gennemsete og omarbejdede.

Til Vejledning ved Kortets Benyttelse henvises til nedenstaaende Oversigt over Ejendomsforholdene i Bygden Sand (som de vare i 1899).

C. Bærentsen.

Til Forstaaelse af Ejendomsforholdene i en færøsk Bygd er det nødvendigt at kende visse almindelige landboretlige Forhold, som findes saa at sige overalt paa Færøerne.

Medens vi i det egentlige Danmark gennem de store Landboreformer (Udskiftning, Udflytning o. s. v.) for længe siden ere naaede til, at den enkelte Ejendom er den landboretlige Enhed, staa vi paa Færøerne endnu paa Jordfællesskabets Grund. Den retlige Enhed i Landboretten er her:

I. **Bygden.** Den færøske Bygd *(bygd)* er et for sig afsluttet Ejersamfund (jfr. den gamle danske Landsby). Det er ikke udelukket, at der imellem 2 eller flere Bygder kan bestaa visse Servitutforhold (f. Eks. at Ejere i en Bygd have Ret til at skære Törv eller lade deres Kør græsse osv. paa en anden Bygds Territorium); men sligt er dog forholdsvis sjældnere, og i alt Fald er Servitutforholdet altid begrænset til en enkelt eller nogle faa bestemte Arter af Brug og har langtfra den omfattende Karakter som Fællesskabet inden for Bygden.

Den til Bygden hørende Jord bestaar af 1) Bø *(bøur)* i videre Forstand (ogsaa kaldet Indmark eller indengaards Jord) d. e. den opdyrkede, indhegnede Jord (jfr. „Bymarken" i den gamle danske Landsby) og 2) Havge *(hagi,* ogsaa kaldet Udmark eller udengaards Jord) d. e. den Indmarken omgivende, udyrkede Jord (jfr. „Overdrev" i den gamle danske Landsby).

1) Bøen i videre Forstand indbefatter igen a) Bø i egentlig Forstand d. e. den fra gammel Tid skyldsatte, dyrkede Jord („gammel Bø", „matrikuleret Bø") og b) Trøer *(trød,* Flertal *traðir;* ogsaa *gerði, viðbirgi)* d. e. Udmarksjord, som i senere Tid er indtagen og opdyrket.

2) Havgen *kan* udgöre et Fællig for *hele* Bygden; men i Almindelighed er den til en Bygd hørende Havge delt i flere forskellige Ejendomme (Havger eller Havgeparter). I det förste Tilfælde udgör hele Bygden eet Ejerlag; i det andet flere Ejerlag, eet svarende til hver Havge (Havgepart).

I det (almindelige) Tilfælde, hvor der til en Bygd hører flere Havger, bliver den næste retlige Enhed:

II. **Ejerlaget** d. e. Samfundet af Ejerne af de bestemte (i Reglen op til hverandre grænsende) Bølodder *(jarðir,* Ental *jørð),* til hvilke en bestemt Havge er Tilliggende[1]).

[1]) Det er Reglen, at Ejerlag i Bø og i Havge falde sammen, altsaa bestaa af de samme Personer (og efter Lov 4. Marts 1857 er det forbudt at skille Bø og Havge ved nogen som helst retlig Disposition); men der er adskillige Undtagelsestilfælde, hvor enkelte Bølodder ved Arv, Salg eller paa anden Maade i ældre Tid ere blevne skilte ved den dertil hørende Andel i Havgen, og hvor altsaa Ejerlag i Bø og Havge ikke fuldt dække hinanden. For Oversigtens Skyld ses der her bort fra saadanne Afvigelser.

Imellem Ejerlagene indbyrdes bestaar der meget ofte Fællesskab af forskellig Art (reelle Servitutter, navnlig Græsningsservitutter); men dette vil blive omtalt nærmere nedenfor.

Inden for Ejerlaget bliver da til sidst at omhandle

III. **Den enkelte Ejer.** Dennes Retsstilling inden for Ejerlaget bestemmes ved det Marketal, han ejer inden for det. Marketal vil sige: det Antal Mark *(mörk)*, Gylden *(gyllin)* og Skind *(skinn)*, som en Person ejer. Al „gammel Bø" er ansat til saa og saa mange Mk., Gl., Sk.[1]).

I øvrigt er den enkelte Ejers Retsstilling ganske forskellig med Hensyn til Bøen og Havgen. I Bøen hersker (bortset fra enkeltstaaende, kontraktsbestemte Undtagelser) Særeje; i Havgen derimod hersker Sameje.

Indmarkslodderne ere den enkelte Ejers Særejendom, uforandrede fra det ene Aar til det andet. Om periodiske Omdelinger som i andre Lande, hvor Jordfællesskab har hersket, er der paa Færøerne ikke Tale; ej heller kendes her Fællesdrift af Indmark, — den enkelte Ejer gör sig selv sine Lodder saa nyttige, som han vil og kan (selvfølgelig med de Indskrænkninger, som Servitutforhold kunne paalægge ham, hvorom nedenfor).

Udmarken er derimod Fællesejendom for Ejerlagets Medlemmer. Den enkelte Ejer indtager her en noget lignende Retsstilling som en Aktionær i et Aktieselskab; han er udbytteberettiget i Forhold til sit Marketal (sit „Aktiebeløb"), og paa Grandestævnet („Generalforsamlingen") vejer hans Stemme i samme Forhold (dog griber Loven i visse Tilfælde her ind ved at bestemme, at der tillige skal tages Hensyn til de stemmendes Antal, ligesom Ejerlagets Forhold til Udmarken ogsaa i øvrigt i vidt Omfang er lovbestemt). Eneraadighed i Havgen kan den enkelte Ejer kun udøve i saadanne (lovbestemte) Tilfælde, hvor den er uden Skade for hans Medejere.

---

[1]) I tidligere Tid (indtil 1790) beregnedes paa Færøerne alle Værdier i Mark, Gylden og Skind (1 Mark = 16 Gylden; 1 Gylden = 20 Skind). 1 Gylden regnedes lige med 5 Mark dansk Courant; altsaa 1 Skind = 4 Sk. d. C. Anvendt paa Jord, betød disse Værdibetegnelser i gamle Dage (endnu i det 17. Aarhundrede) simpelthen: den Jord, som kunde købes for henholdsvis 1 Mark, 1 Gylden eller 1 Skind; og efter at Jordens Pengeværdi var stegen langt over de gamle Værdiangivelser, bleve disse dog staaende som Betegnelser for de Jorder, der i gamle Dage ansattes til de dertil svarende Beløb. En Mark (Gylden, Skind) Jord betegner altsaa ikke et Flademaal (som dansk Tønde Land, Hektar eller lign.), men en (for længst forældet) Værdi, og kan for saa vidt kaldes en Boniteringsenhed (i Lighed med dansk Tønde Hartkorn). Herved maa imidlertid bemærkes, at den virkelige Landbrugsværdi (og i Nutiden Pengeværdien) af 1 Mark (Gylden, Skind) Jord er overordentlig ulige i de forskellige Dele af Øerne og endog kan være ulige inden for samme Bygd. Forklaringen af, at de paagældende Jorder trods denne Ulighed i ældre Tid have faaet samme Værdiansættelse, maa formentlig søges i, at Landskylden (Lejen) af Jorden dannede Udgangspunktet for Ansættelsen af Jordens Værdi, saaledes at denne regnedes for et bestemt Mangefold af Landskylden (i det 17. Aarh. var Landskylden af 1 Mark Jord i Almindelighed 1 Gylden, altsaa $^1/_{16}$).

At saaledes 1 Mark Jord i de forskellige Landsdele har ulige Værdi, har i landboretlig Henseende ikke saa meget at sige; thi i Landboretten har Marketallet kun Interesse som Maalestok inden for Bygden og Ejerlaget (og her vil Værdiforskellen imellem forskellige Lodder, der betegnes med lige Antal Mk., Gl, Sk., sjælden være særdeles stor). Indtil 1899 anvendtes imidlertid Marketallet tillige som Skyldsætningsnorm ved Beregningen af offentlige Skatter og Afgifter, og paa dette Omraade maatte Uligheden imellem de virkelige Værdier af 1 Mark Jord i de forskellige Landsdele selvfølgelig føles som en Uretfærdighed, idet den medførte en höjst ulige Beskatning. Dette er nu bortfaldet, idet fra 1899 en ny Skyldsætning (paa Grundlag af en i Aarene 1868—71 foretagen Taksation) har afløst det gamle Marketal ved Beregningen af Skatter og Afgifter til det offentlige.

Køber en Mand altsaa f. Eks. en Gylden Jord, vil det sige, at han køber en bestemt (i Marken paaviselig) afgrænset Indmarkslod samt[1]) (som Tilliggende til denne) en vis (ikke i Marken paaviselig) Brøkdel af den Havge, som hører til den Gruppe af Indmarkslodder, af hvilke han har købt een; udgör denne Gruppe tilsammen (altsaa Ejerlaget) f. Eks. 8 Marker, bliver han Andelshaver i Havgen for $^1/_{128}$.

Det ovenstaaende har vist Grundleddene i den færøske Bygds Ordning. Forinden vi gaa videre, maa vi imidlertid göre opmærksom paa, at meget hyppig en Bygd (i den ovenfor brugte, egentlige — landboretlige — Betydning) omfatter flere Bopladser (i daglig Tale kaldet Bygder), idet der i den oprindelige Bygds Udmark, f. Eks. paa Steder, som have været gunstig beliggende for Fiskeri, er opstaaet en eller flere Udflytterbygder. Disse ere dog ikke i landboretlig Henseende selvstændige Bygder, men kun Dele af den oprindelige Bygd; i Reglen har deres Indmark ikke noget Marketal og er da kun at betragte som Trøer, der faktisk ligge i nogen Afstand fra den gamle Bø; og selv i de (faa) Tilfælde, hvor Udflytterbygdens Indmark — eller en Del af den — regnes i Marketal (f. Eks. ved at noget af „den gamle Bø"s Marketal er overført til Udflytterbygden) og altsaa er Bø i egentlig Forstand, er Forholdet kun at betragte saaledes, at den samlede Bygds Bø faktisk er skilt i to Dele; men hverken i det ene eller det andet Tilfælde har denne faktiske Adskillelse nogen Retsvirkning.

Grundformen (Typen) for den færøske Bygdeordning er altsaa: I. Bygden; (indenfor den) II. Ejerlaget; (indenfor dette) III. den enkelte Ejer (med sin Bølod og dertil hørende Andelsret i Ejerlagets Havge). Saa simple og gennemsigtige Forhold findes der dog i Virkeligheden kun i et Mindretal af de færøske Bygder. Her skyde nemlig to nye Faktorer ind, som — hver paa sin Maade — bidrage til at göre Bygdernes Retsforhold brogede og indviklede, ofte endog i meget höj Grad. Disse Faktorer ere: a) Servitutrettigheder (Brugsrettigheder) af forskellig Art; b) Indmarkslodernes Adsplittelse paa forskellige Steder i Indmarken (baade i samme og i forskellige Ejerlag). Vi skulle betragte hvert af disse Forhold for sig.

a. Servitutforhold. De vigtigste Servitutter ere reelle Græsningsservitutter, nemlig: 1° Ret til Vintergræsning for Faar paa Indmark og 2° Ret til Sommergræsning for Kør paa Udmark.

ad 1°. Faarene (der gaa ude hele Aaret) holdes om Sommeren paa de höjereliggende Græsgange (Sommerhavge, *summarhagi*); men om Vinteren er det nødvendigt at tage dem ned paa lavereliggende Terrain, paa Fjældsiderne og i Dalene nede imod Søen og paa Indmarken (Vinterhavge, *vetrarhagi*). Under Vinterhavgen medregnes (bortset fra Thorshavn, hvor denne Græsningsservitut er bleven afløst) ogsaa Indmarken, der altsaa i Vintertiden (som efter Loven regnes fra 25. Oktober til 14. Maj) ikke er undergiven den enkelte Lodsejers Eneraadighed, idet denne begrænses ved Ejerlagets Græsningsret. Herved opstaar da et Servitutforhold imellem den enkelte Lodsejer og det samlede Ejerlag. Ofte er Ordningen i Bygden imidlertid den, at Vintergræsningsretten for Faar paa bestemte Dele af Indmarken ikke tilkommer det

[1]) i Reglen, jfr. Noten til Side 465.

Ejerlag, til hvilket disse høre, men et andet eller andre Ejerlag, saaledes at dette eller disse sidste altsaa har en Servitutret over (alle eller nogle af) de til det førstnævnte Ejerlag hørende Indmarkslodder.

ad 2°. Bygdens Kør holdes om Sommeren i Reglen paa Græs i Udmarken. Forholdet kan nu være det, at et Ejerlags Havge kan afgive Sommergræsning for de Kør, som tilhøre Ejerlagets Medlemmer (eller rettere: som kunne vinterfodres af de Bølodder, til hvilke Havgen er Tilliggende); og i saa Fald er den hver enkelt Bøejer i Ejerlaget tikommende Sommergræsning simpelthen en Udøvelse af hans Andelsret i Havgen, altsaa af hans Ejendomsret. Ikke alle Indmarksejere ere imidlertid saaledes stillede, at de kunne benytte deres Ejerlags Havge til Sommergræsning for deres Kør. Dette gælder for det første Ejerne af Nyopdyrkninger (Trøer), idet disse ikke som saadanne have Lod i Marketallet (og altsaa heller ikke som saadanne ere Parthavere i nogen Havge). Disse Ejere ere da henviste til at tilforhandle sig Græsningsret hos Ejerne af en eller anden passende Havge, og Forholdet bliver altsaa et simpelt Lejeforhold. Men for det andet er det et i Bygderne ofte forekommende Tilfælde, at nogle af Bygdens Havger enten ligge i for lang Afstand fra Bøen eller af andre Grunde ikke ere skikkede til Græsning for Kør; og til dette Forhold er der da taget Hensyn ved den oprindelige Deling af Bygdens samlede Udmark (eller efter Omstændighederne ved senere Retshandler imellem Ejerlagene) saaledes, at der er indført en fast Ordning, hvorved alle Ejerlags Trang til Sommergræsning for deres Kør er søgt tilfredsstillet. Denne Ordning kan da enten gaa ud paa, at den nærmest ved Bøen liggende Del af Bygdens Havge er henlagt som et Fællig — under Navn af Hushavge *(húshagi)* — til Sommergræsning for Kør (og i Reglen tillige til Törveskær, hvis der i det paagældende Jordareal findes Törvejord, samt til *flagskurð* d. e. Afskæring af Græstörv til Tækning) for flere eller alle Ejerlag, eller at der er tillagt et eller flere Ejerlag Sommergræsning i en et andet Ejerlag tilhørende Havge. I disse Tilfælde vil der altsaa være stiftet en reel Servitut imellem de forskellige interesserede Ejerlag.

De under 1° og 2° nævnte Servitutforhold imellem Ejerlagene kunne i øvrigt veksle paa yderst forskellige Maader, f. Eks. at Ejerlag A. har Vintergræsningsret paa Ejerlagene B.s og C.s Indmark, medens Ejerlagene D. og E. have Sommergræsningsret paa en Del af A.s, B.s og C.s Udmark, o. s. fr. Der kan herved inden for den enkelte Bygd opstaa mange forskellige Fællesskabsforhold, hvorved den enkelte Ejer indtræder i Retsforhold ikke alene til sit eget Ejerlag, men ogsaa til andre.

b. Indmarksloddernes Splittelse. Endnu yderligere forviklede blive Forholdene derved, at den enkelte Ejer meget ofte har sine Indmarkslodder liggende i forskellige Ejerlag. Jordfællesskabet har (paa Færøerne som andensteds) en Tendens til at skabe Lighed imellem de enkelte Deltagere i Fællesskabet. I Overensstemmelse hermed har man, navnlig i ældre Tid, ved Arveskifte delt Arveladerens Jord saaledes, at hver Arving saa vidt muligt fik ikke blot i alt lige meget, men ogsaa lige meget af de forskellige Slags, paa forskellige Steder liggende Jorder. Havde Arveladeren f. Eks. 4 Lodder og 4 Börn, deltes Lodderne ofte i 16; og dette kan være fortsat gennem Slægtled. Naar nu forskellige Ejeres Lodder ved Ægteskab, Køb, Mageskifte osv. samles paa een Haand, og saa ved Arvefald atter deles paa den ovennævnte Maade, vil det let forstaas, at Resultatet til sidst kan blive, at den enkelte Ejer har sine Lodder liggende rundt omkring i Bygdens Indmark. Hans Stilling bliver da følgende:

For Indmarkens Vedkommende er han Nabo til mindst dobbelt saa mange Indmarksejere som hans Lodders samlede Antal. Hermed er straks Muligheden givet for Tvistigheder med en Mængde forskellige Mennesker (og jo mindre Lodderne ere,

des större er selvfølgelig Muligheden for Grænsestridigheder og andre Konflikter). Man tænke f. Eks. blot paa, hvilke Muligheder for Strid der kan være, naar en Lodsejer vil töjre sin Ko paa en af sine Lodder; for at faa den derhen maa han passere andre Ejeres Lodder, og er han lykkelig og vel kommen ind paa sin egen Lod med Koen og har faaet den töjret dér, hvor let kan det da ikke ske, at Koen kommer over Grænserne ind paa Nabolodder? Eller naar Lodden skal dyrkes; hvor let kan da ikke Spaden gaa over Grænsen for den smalle Lod? Eller naar Høet skal høstes; en nogenlunde kraftig Blæst kan da lettelig blande flere Lodders Hø sammen. Endog med den gammeldags Jordbearbejdning er der saaledes mange Vanskeligheder forbundne; og Grundforbedringer, som Vandafledning, Dræning osv., ere saa at sige ikke til at tænke paa. Herved er endda ikke nævnt den Tid, som Pasningen af de forskellige Lodder maa tage, og som kunde være bedre anvendt.

I Udmarken er Lodsejeren Parthaver i 2, 3 eller flere Havger; i Ejerlag A.s Havge f. Eks. med $^{13}/_{128}$, i B.s Havge med $^{31}/_{720}$, i C.s Havge med $^{163}/_{2560}$. For disse Andele deltager han i Udbyttet af og Raadigheden over disse Havger. Staa Ejerlagene i Servitutforhold til hverandre, vil han desuden i eet Forhold være medberettiget, i et andet medforpligtet, og omvendt.

Den enkelte Lodsejer er saaledes indvævet i et Net af Fællesskabet (og det maa vel erindres, at der ovenfor kun er nævnt nogle af de vigtigste Fællesskabsforhold). Fællesskabet sætter sit Præg paa Landbruget, idet det gör det særdeles vanskeligt for den enkelte at handle selvstændigt. Men det paavirker ogsaa igennem Slægterne Folkets Karaktér, baade i heldig og mindre god Retning. Det fremmer Retfærdigheds- og Lighedsfølelsen; opfordrer til Taalsomhed og Hjælpsomhed; skaber en kraftig Bygdeinteresse og Kærlighed til Hjemstedet. Men det har ogsaa sine Skyggesider: det svækker Lysten og Modet til frisk og selvstændig Handling og skaber en overdreven Vedhængen ved nedarvede tilvante Skikke og Arbejdsmaader; Lighedssansen kan udarte til Smaalighed og Trættekærhed; og Taalsomheden kan stige til ængstelig Hensyntagen til, hvad Per og Povl mener og siger. Det synes, som om Deltagelsen i Bygdens tvungne Organisationer hemmer Evnen til Dannelsen af fri Sammenslutninger, og Bygdefølelsen synes ofte at være saa stærk, at den overskygger Sansen for större og videregående Fællesskab.

Efter disse indledende Bemærkninger skulle vi gaa over til, i al Korthed, at gennemgaa Forholdene i den Bygd, som her er valgt til Eksempel.

Bygden Sand indtager den nordvestlige Del af Øen Sandø og falder sammen med Sand Sogn (se det med Betænkningen følgende Kort over Sogne og Havger paa Færøerne). Den indbefatter 2 Bopladser (Bygder), nemlig Hovedbygden Sand og Udflytterbygden Skopen (denne ligger ved Øens Nordøstkyst, i c. 8 Kilometers Afstand fra Hovedbygden; den er et ved Aar 1830 grundlagt Fiskerleje og har en betydelig Indmark, der er indtaget ved Opdyrkning af Dele af de omliggende Havger). Der ses i det følgende bort fra Udflytterbygdens særlige Forhold, idet den i landboretlig Henseende er at betragte som en Del af den samlede Bygd.

Ejerlag. Bygden har 7 Ejerlag, nemlig:

Ejerlag.	Matr.-Nr. i Indmark (Bø og Trøer).	Matr.-Nr. i Udmark (Havge).	Havgens Navn.	Ejerlagets samlede gamle Marketal.
				Marker.
A.	249—254	255	Traða hagi	24
B.	256	257	Hövda hagi	8
C.	258—268	269	Skopunar hagi	8
D.	270—287	288	Fjalls hagi	15½
E.	289—321	322	Klivaløks hagi	12
F.		323	Söltuvíks hagi	21¼
G.	325—329	330	Sanda hagi	8
			Samlet Marketal...	96¼

Det gamle Marketal er imidlertid ikke knyttet til alle de ovenangivne Matr.-Numere i Indmarken, men kun til følgende (der altsaa ere „den gamle Bø"):

Ejerlag	A.	Matr. Nr.	249—252,	tilsammen	4	Matr.-Numere
—	B.	— -	256,	—	1	— —
—	C.	— -	258—265,	—	8	— —
—	D.	— -	270—281,	—	12	— —
—	E. F.	— -	289—321,	—	33	— —
—	G.	— -	324—326,	—	3	— —
			Tilsammen...		61	Matr.-Numere

Det er altsaa til disse 61 Matr.-Numere, at Havgerne ere Tilliggender.

De øvrige ved Ejerlagene anførte Matr.-Numere i Indmarken ere Trøer (af hvilke nogle bruges som Tilliggender til det gamle Marketal, andre ere afhændede derfra og udgöre selvstændige Brug).

Uden for Ejerlagene vedrörende Udmarken staa en Del havgeløse Bølodder[1]) (Matr.-Nr. 331—340 og 341—348).

Ny Skyldsætning. Under den i 1871 foretagne Taksation til ny Skyldsætning inddroges Matr.-Nr. 249—348 (tilsammen 100), hvis samlede Matrikuleringsværdi udgör:

Indmarken i Hovedbygden Sand.....	58710 Kr.	(58.71 Skattemarker)
- Udflytterbygden Skopen	4390 —	(4.39 —)
tilsammen...	63100 Kr.	(63.10 Skattemarker)
Udmarken	72610 —	(72.61 —)
I alt...	135710 Kr.	(135.71 Skattemarker)

Besiddelsesforholdene. Af det samlede Marketal er:

Selvejendom	41¼ Marker
Kongsjord (Statens Fæstegods)	40 —
Beneficeret Jord (Præstegaardsjord)	15½ —

[1]) Se Noten til Side 465.

Den beneficerede Jord er delt imellem 2 Besiddere (Sognepræsten og Enken efter en tidligere Sognepræst).

Kongsjorden er delt imellem 10 Fæstere (af hvilke 1 bor i Skopen).

Selvejendomsjorden (Odelsjorden) er delt imellem 105 forskellige Ejere.

Det samlede Antal af Besiddere er altsaa 117.

Brugsforholdene. Det samlede Antal af Brug udgör 68.

Af Selvejerne (Odelsejerne) bo nemlig 24 udenfor Hovedbygden Sand (deraf 7 i Skopen, 3 i Skaalevig, 3 i Skuø [Afstand fra Sand c. 7 Kilometer]; 3 i Dal [Afstand c. 10 Kilometer]; 1 i Store Dimon [Afstand c. 17 Kilometer]; 7 uden for Sandø Syssel). Disse 24 udenbys Ejeres Lodder bruges af Beboere af Hovedbygden Sand (enten imod Leje eller imod andet Vederlag, navnlig saaledes, at disse have overladt de paagældende udenbys Ejere Brugen af Jord, som de förstnævnte eje i andre Bygder).

I 21 Tilfælde drive 2 eller flere Ejere deres Lodder i Fællesskab, idet Ejerne leve i fælles Husstand (i Reglen Forældre og Børn eller andre nærbeslægtede Personer), nemlig Ejer Nr. 1 (i fælles Husstand med Ejer Nr. 49 og 86), 3 (31), 4 (40), 5 (128), 11 (82 og 121), 13 (15), 14 (32), 19 (42), 25 (62), 27 (117), 28 (29 og 51), 35 (43), 37 (39), 47 (59 og 120), 48 (54), 56 (57), 64 (127).

Endelig ere følgende 4 Selvejere tillige Fæstere af Kongsgods: Ejer Nr. 12 (tillige Fæster af Fæste Nr. 83), 16 (113), 20 (88), 30 (89).

Antallet af Parceller udgör 1076. Disses Fordeling imellem Ejerne fremgaar af Fortegnelse B. I nedenstaaende Tabel ere Ejerne inddelte i Klasser efter det Antal Parceller, som hver ejer, saaledes at den øverste Række (I) angiver Antallet af hver enkelt Ejers Parceller i de forskellige Klasser, og den nederste Række (II) Antallet af Ejere i hver Klasse:

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	1—10	11—20	21—30	31—40	41—50	51—60	91—100
I. .	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	1—10	11—20	21—30	31—40	41—50	51—60	91—100
II. .	15	20	9	10	6	7	3	3	5	3	81	27	3	2	1	1	1

Servitutforhold.

1°. Vintergræsning for Faar paa Indmark.

I denne Henseende falder Indmarken i 2 Hoveddele, en østlig og en vestlig, som adskilles ved den store Elv. Hver af disse Hoveddele falder igen i en nordlig og en sydlig Del, idet Grænsen i den østlige Hoveddel dannes af Fæsternes Huse i Bylingen *Traðir* (Trødum), medens Grænsen i den vestlige Hoveddel falder sammen med Nordgrænsen for den Indmark, som hører til Ejerlag E.–F. Efter denne Inddeling tilkommer Græsningsretten i

vestre Hoveddels nordre Del Ejerlag D.,
— — søndre — — E.,
østre — nordre — — A.,
— — søndre — — G.

Indenfor de angivne Grænser paahviler Græsningsservitutten Indmarkslodderne, uanset hvilket Ejerlag de høre til. *I store Træk* kan Servitutforholdet imidlertid angives saaledes:

a) Ejerlag D. *(Fjalls hagi)* har Græsningsret paa den Indmark, som hører til Ejerlag B., C. og D., samt paa den vest for Elven liggende Del af den til Ejerlag A. og G. hørende Indmark.

b) Ejerlag E. *(Klivaløks hagi)* har Græsningsret paa den Indmark, som hører til Ejerlag E. og F.

c) Ejerlag A. *(Trøða hagi)* har Græsningsret paa den Del af Ejerlagene A.s og G.s Indmark øst for Elven, som ligger nord for Fæsternes Huse sammesteds.

d) Ejerlag G. *(Sanda hagi)* har endelig Græsningsret paa den Del af den nævnte Indmark, som ligger syd for Fæsternes Huse.

2°. Sommergræsning for Kør paa Udmark.

a) Ejerlag B., C. og D. have saadan Ret i et nærmere bestemt Stykke af Ejerlag D.s Havge *(Fjalls hagi)*, der er udlagt til „Hushavge" *(húshagi)*.

b) Ejerlag E. og F. have i Fællesskab saadan Ret i begges Havger *(Klivaløks hagi* og *Söltuviks hagi)*[1]).

Ved det ovenanførte er der ikke taget Hensyn til forskellige mindre væsentlige Fællesskabs- og Servitutforhold (Törveskærsrettigheder, Ret til Fuglefangst, Ferskvandsfiskeri, Hestehold, Gaasehold m. m.), der ere ordnede efter andre Grundsætninger end de ovenangivne, og ej heller til Strandretten (Retten til at benytte Stranden og tilegne sig, hvad der driver op paa den: Tang, Drivhval, herreløst Drivtømmer, for saa vidt det ikke tilfalder Staten, m. m.). Hvad denne sidste Ret angaar, er den almindelige Regel i de færøske Bygder, at Stranden (d. e. den Del af Kysten, som ligger imellem Havet og Græsjorden) betragtes som et Fællig for Bøens Marketal.

Nærmere Kendskab til Indmarksforholdene i Bygden Sand vil man faa ved at gennemgaa Kortet og de tilhørende Fortegnelser A. og B. Til Oversigt over Kortet bemærkes kun følgende:

Indmarkens Deling imellem Ejerlagene. Imod Øst træffe vi Ejerlagene A. og G., hvis Lodder til Dels ligge sammenblandede imellem hverandre. Imod Vest ligger fra Nord til Syd Ejerlag B., D. og C. samt (sydligst) E. og F.; de 2 sidstnævnte Ejerlags Lodder ligge blandede imellem hverandre.

Ejerlagenes indbyrdes Grænser (paa Kortet betegnede med en sværere sort Linie) ere paa det nærmeste rette Linier og vise, paa hvilken Maade Bygdens Indmark (paa et eller andet Tidspunkt) er bleven fordelt imellem de enkelte Ejerlag.

Inden for Ejerlagene komme vi til Delingen imellem de enkelte Matrikul-Numere[2]) (Grænserne betegnede ved en fin sort Linie). Kortet angiver

---

[1]) Mellem Ejerlag E. (*Klivaløks hagi*) og F. (*Söltuviks hagi*) har der fra ældre Tid bestaaet et vist Fællesskab. Oprindelig var den førstnævnte Havge 16 Marker og den sidstnævnte Havge 17½ Marker; derefter bleve de begge sammenlagte og i et Aaremaal brugte som een Havge under Navn af *stóra felag* (det store Fællig); senere blev der et Par Gange foretaget Deling af dem, indtil det nuværende Markeskel og Marketal for de 2 Havger ved en Delingskontrakt i 1869 blev endelig fastslaaet. Nu udøves der kun Fællesskab mellem de to Havger med Hensyn til Tyrehold og Sommergræsning for de Kør, som vinterfodres af den til Ejerlagene E. og F. hørende Indmark.

[2]) Ved Taksationen i 1871 betegnedes (i Almindelighed) med særskilt Matr.-Nr. hver Lod, der havde eget Navn, uden Hensyn til, om den var delt i flere Parceller eller ej. Det er sandsynligt, at hver saadan Lod en Gang i Tiden har været en udelt Ejendom, og at Delingen i Matr.-Numere altsaa viser tilbage til en ældre Deling imellem Hovedparceller i Ejerlagene.

meget tydeligt den Grundregel, som maa være fulgt ved Delingen, nemlig at hver Parthaver skulde have (saa vidt muligt) lige meget af hver Slags Jord.

Anvendelsen af denne Regel finde vi allerede i Ejerlagene A. og G. Ejerlag A. bestaar af Kongsjord (Statsfæstejord), der er delt imellem 4 lige store Fæster, hvert paa 6 Marker (betegnede som Matr.-Nr. 249-252), og i Ejerlag G. udgör den til Sandø Præstembede henlagte Enkegaard (Matr.-Nr. 326) $^{11}/_{16}$ ($5^1/_2$ Marker af 8). Man kunde nu tænke sig, at det ved Delingen var tilstræbt at tilvejebringe samlede Brug ved at udlægge Jorden i ganske faa Parceller; men Kortet viser, at dette slet ikke har været Meningen, men at det er gennemført Lighed, man har tilstræbt (paa Hensigtsmæssighedens Bekostning).

Endnu tydeligere træder dette frem i Ejerlagene C. og D. og særlig i E.—F. Lange, smalle Lodder er der udlagt, hvorved der ganske vist er opnaaet Lighed imellem de oprindelige Lodsejere, men denne ogsaa er betalt med uforholdsmæssigt lange Veje for hver enkelt Ejer og Spild af Jord ved alt for lange Grænselinier.

Gaa vi endelig til Delingen mellem de enkelte Parceller indenfor Matrikul-Numrene (betegnede ved en brun Linie), ses det ogsaa klart af Kortet, at det er den samme Lighedsgrundsætning, der er fulgt, idet man saa vidt muligt har delt paa langs, og först, naar dette blev ganske urimeligt, er gaaet over til at dele paa tværs.

En slaaende Modsætning imellem uheldig og heldig Ejendomsform vil man se ved Sammenligning imellem den störste Selvejendom (Ejer Nr. 21) og den störste offentlige Ejendom (Ejer Nr. 66, Præstegaarden).

Ejer Nr. 21 ejer Indmark af gammelt Marketal 5 Mk. 11 Gl. $3^1/_3$ Sk. til Matrikuleringsværdi 3,267 Kr. og af Areal 53638 m^2 = 5 Hektar 3638 Kvadratmeter (c. $9^5/_7$ Td. Land) eller, for at bruge et kendt færøsk Maal, omtrent 5 Sommer- og Vinterkofoder; men den er splittet ad i 95 Parceller (se Kortet). I Udmarken er Ejer Nr. 21 Parthaver i Ejerlag D. med 4 Gl. $19^1/_3$ Sk. (hans Andel af Havgen Matr.-Nr. 228, Fjalls hagi, er altsaa $^{399}/_{14880}$); i Ejerlag E. med 2 Mk. 3 Gl. $3^1/_3$ Sk. (hans Andel af Havgen Matr.-Nr. 322, Klivaløks hagi, er altsaa $^{211}/_{1252}$); i Ejerlag F. med 2 Mk. 5 Gl. $6^2/_3$ Sk. (hans Andel af Havgen Matr.-Nr. 323, Söltuviks hagi, er altsaa $^{39}/_{340}$); og endelig i Ejerlag G. med 8 Gl. (hans Andel af Havgen Matr. Nr. 330, Sanda hagi, er altsaa $^1/_{16}$). Tilsammen ejer han i Udmarken 5 Mk. 5 Gl. $2^1/_3$ Sk. (til samlet Matrikuleringsværdi 3374 Kr.).

Altsaa: en Ejendom af samlet Matrikuleringsværdi 6641 Kr. er fordelt paa 95 Indmarkslodder og Andele i 4 forskellige Havger. (Desuden har Ejer Nr. 21 ifølge Fortegnelse B. Ejendomme i 3 andre Bygder til Matr.-Værdi: Indmark 330 Kr., Udmark 403 Kr., tilsammen 733 Kr.).

Ejer Nr. 66 (Præstegaarden) har Indmark af gammelt Marketal 10 Mk., til Matrikuleringsværdi 8,403 Kr.; den ligger særdeles hensigtsmæssigt, med 3 Parceller, som støde op til hverandre, saaledes at de i Virkeligheden alle udgöre 1 Hovedparcel (Matr.-Værdi 8,390 Kr.) og 2 Smaalodder i længere Afstand fra Hovedparcellen; og Præstegaardens Bygninger ligge midt i dens Jorder. I Udmarken er Præstegaarden Eneindehaver af Ejerlag B. (8 Mk.) og Parthaver for $^1/_{31}$ (2 Mk.) i Ejerlag D. Udmarkens samlede Matrikuleringsværdi er 8,060 Kr.

Altsaa: en Ejendom af samlet Matrikuleringsværdi 16,463 Kr. er fordelt paa 1 Indmarkslod (med 2 ubetydelige Udlodder), 1 samlet Havge og Andel i en anden Havge.

Til Sammenligning er paa Kortet opført et Kvadrat (med Siden 57,9 mm) = 3352 mm^2, som viser, hvor stort et Areal de Ejer Nr. 21 tilhørende Indmarkslodder vilde have udgjort, hvis de havde ligget samlede paa eet Sted.

A.

Fortegnelse over de enkelte Indmarkslodder.

Indmark

Matr. Nr.		Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi Kr.
	Matr. Nr. 249—255 udgöre Ejerlag A. nemlig: 1) *Indmark* 249—254 og 2) *Udmark* (Traða hagi) 255. Af Indmarken udgöre 249—252 den gamle *Bø*; 253 er en af Traða hagi (255) indtagen *Trø*, og 254 er en af Havgestykket Nesið (beliggende syd for Bygdens Indmark) indtagen Trø. Begge disse Trøer bruges i Forbindelse med den gamle Bø.					
249 a.-f.	Uttastu-stovu bøur		6	»	»	2440
250 a.-f.	Skemmu bøur		6	»	»	2440
251 a.-g.	Miðstovu bøur		6	»	»	2440
252 a.-g.	Beitis bøur		6	»	»	2440
253	Innan fyri garð	1				20
		2				20
		3				20
		4				20
254	Traða gerði	1				20
		2				20
	Matr. Nr. 256 (Indmark) og 257 (Udmark, Hövda hagi) udgöre Ejerlag B.					
256	Torness bøur		8	»	»	6610
	Matr. Nr. 258—269 udgöre Ejerlag C., nemlig: 1) *Indmark* 258—268 og 2) *Udmark* (Skopunar hagi) 269. Af Indmarken udgöre 258—265 den gamle *Bø*; 266—268 ere *Trøer*, indtagne af Skopunar hagi (269), og udgöre Indmark til *Udflytterbygden* Skopen (Skopun); de ere derfor ikke optagne i nærværende Fortegnelse.					
258 a.	Reynabøur	1				
		2	»	1	»	47
		3				
		4				
		5	»	1	»	47
		6				
		7	»	1	5	58
			»	1	»	47

Tilhørende Udmark					Indbefattet i Værdiansættelse med		Jævnfør		Tilhører Ejer Nr.	Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi	Matr. Nr.	Parcel Nr.	Matr. Nr.	Parcel Nr.		
				Kr.						
255	6	»	»	5310					87	
—	6	»	»	5310					88	
—	6	»	»	5310					90	
—	6	»	»	5310					89	
									90	
									89	
									87	
									88	
									89	
									90	
257	8	»	»	6950					66	
									38	Har oprindelig hørt til en Ejer Nr. 40 tilh. Lod.
269	»	1	»	56					54	
					258 b.	2			40	
—	»	1	»	56					3	
					—	3			104	
—	»	1	»	56					22	5 Sk. af tilh. Udm. tilhører Ejer Nr. 28.
—	»	1	»	56					78	

Indmark

Matr. Nr.		Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsverdi Kr.
258 a.	Reynabour	8	»	1	»	47
		9	»	1	»	47
		10	»	1	»	47
		11	»	»	7	16
		12				
		13	»	1	»	47
		14	»	»	14	33
		15	»	»	14	33
		16	»	4	»	187
		17	»	2	»	94
		18	»	1	»	47
			»	1	»	47
		19	»	1	»	47
		20	»	1	»	47
			1	4	»	
258 b.	Reynabour	1	»	1	»	47
		2	»	2	»	94
		3	»	2	»	94
		4	»	1	15	82
		5	»	»	5	12
		6				
		7	»	»	5	12
		8				
		9				
		10	»	1	»	47
		11	»	1	»	47
		12	»	»	5	12
			»	9	10	
259	Kongshálvmörkin		»	8	»	400
260	Skrummarins flöttur	1	»	1	$17^{1}/_{27}$	37
		2	»	»	$12^{26}/_{27}$	13
			»	2	»	
261	Servinajørð	1	»	4	»	95
		2	»	1	10	36
		3	»	2	»	48
		4	»	»	10	12
			»	8	»	
262	Eyðunsmerkur	1	2	»	»	1070
		2				

Tilhørende Udmark				Indbefattet i Værdiansættelse med		Jævnfør		Tilhører Ejer Nr.	Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi	Matr. Nr.	Parcel Nr.	Matr. Nr.	Parcel Nr.		
				Kr.						
269	»	1	»	56					67	
—	»	1	»	56					54	
—	»	1	»	56					57	
—	»	»	»	»					6	Tilh. Udm. tilhører Ejer Nr. 25 og 36.
					258 b.	3			104	
—	»	1	»	56					4	
—	»	»	14	39			258 b.	6	36	
—	»	»	14	39			—	8	25	
—	»	4	»	225					54	
—	»	2	»	112					45	
—	»	1	»	56					36	
—	»	1	»	56					25	
—	»	1	»	56					8	
—	»	1	»	56					40	
—	»	1	»	56					54	
—	»	2	»	112			258 a.	4	40	
—	»	2	»	112					104	
—	»	1	15	98					24	
—	»	»	5	14					13	
					258 a.	14			36	
—	»	»	5	14					28	
					—	15			25	
					—	11			6	
—	»	1	»	56					54	
—	»	1	»	56					104	
—	»	»	5	14					45	
—	»	8	»	450					91	
—	»	»	$16^{2}/_{3}$	47					23	Af tilh. Udm. tilh. $16^{2}/_{3}$ Sk. Ejer Nr. 48 og $3^{12}/_{27}$ Sk. Ejer Nr. 19.
—	»	»	$12^{26}/_{27}$	30					19	
—	»	4	»	225					101	
—	»	1	10	84					102	
—	»	2	»	112					45	
—	»	»	10	28					28	
—	2	»	»	1800					113	Tilh. Udm. hører til et Fæste i Skopen.

Indmark

Matr. Nr.		Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi Kr.
263 a.	Vørðujørð	1				
		2	»	2	»	69
		3	»	1	3	40
		4	»	»	18	31
		5	»	1	»	34
			»	»	19	33
			»	1	»	34
			»	1	»	34
		6	»	4	»	138
		7	»	2	»	69
			»	1	»	34
			»	1	»	34
			1	»	»	
263 b.	Vørðujørð	1				
		2				
		3				
		4				
		5				
		6				
		7				
264 a.	Halgajørð	1	»	»	10	15
		2	»	1	»	31
		3	»	1	»	31
		4	»	1	»	31
		5	»	1	»	31
		6	»	1	»	31
		7	»	1	»	31
		8	»	2	»	61
		9	»	1	»	31
			»	1	»	31
		10	»	1	»	31
		11	»	3	»	92
			»	14	10	
264 b.	Halgajørð	1				
		2	»	1	10	46
		3				
		4				

Tilhørende Udmark					Indbefattet i Værdiansættelse med		Jævnfør		Tilhører Ejer Nr.	Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi	Matr. Nr.	Parcel Nr.	Matr. Nr.	Parcel Nr.		
				Kr.						
					263 a.	5			17 19	
269	»	2	»	112			263 b.	2, 6	6	
—	»	1	3	65			—	3	16	
—	»	»	18	51					92	
—	»	1	»	56					13	Jorden er delt i 2 Dele mellem Ejer Nr. 17, 19 og 13, 67, men ved Kortlægningen blev Markeskellet ikke udvist.
—	»	»	19	53			263 a.	1	17	
—	»	1	»	56			263 b.	4, 5, 7	19	
—	»	1	»	56					67	
—	»	4	»	225			—	1	53	
—	»	2	»	112					109	
—	»	1	»	56					76	
—	»	1	»	56					69	
					263 a.	6			53	
					—	2			6	
					—	3			16	
					—	5			13	
					—	5			67	
					—	2			6	
									13	
					—	5			17	
									19	
									67	
—	»	»	10	28					64	
—	»	1	»	56			264 b.	4, 7	52	
—	»	1	»	56					53	
—	»	1	»	56			—	5	55	
—	»	1	»	56			—	4	64	
—	»	1	»	56					85	
—	»	1	»	56					13	
—	»	2	»	112					85	
—	»	1	»	56			—	1, 3	16	
—	»	1	»	56					18	
—	»	1	»	56					16	
—	»	3	»	168			—	6	68	
					263 a.	9			16	
									18	
—	»	1	10	84					102	
					—	9			16	
									18	
					—	2			52	
					—	5			64	

Indmark

Matr. Nr.		Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi
						Kr.
264 b.	Halgajørð	5				
		6				
		7				
			»	1	10	
265	Heygajørð	1	»	8	»	345
		2	»	1	»	43
		3	»	1	»	43
		4	»	1	»	43
		5	»	1	»	43
		6	»	1	»	43
			»	1	»	43
			»	1	»	43
			»	1	»	43
			1	»	»	
	Matr. Nr. 270—288 udgöre Ejerlag D., nemlig: 1) *Indmark* 270—287 og 2) *Udmark* (Fjalls hagi) 288. Af Indmarken udgöre 270—281 den gamle *Bø*; 282—287 ere *Trøer*, indtagne af Fjalls hagi (288) og udgörende særskilte Brug.					
270	Skarðsbour	1 2 3	5	4	»	3780
271	Klettabour	1 2	4	»	»	2890
272	Sjúrðarjørð	1	»	1	»	23
		2				
		3	»	2	»	45
			»	1	»	23
		4	»	1	»	23
		5	»	1	»	23
		6	»	2	»	45
		7	»	1	»	23
		8	»	3	»	68
		9	»	2	»	45
		10	»	2	»	45
			1	»	»	

Tilhørende Udmark					Indbefattet i Værdiansættelse med		Jævnfør		Tilhører Ejer Nr.	Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi	Matr. Nr.	Parcel Nr.	Matr. Nr.	Parcel Nr.		
				Kr.						
269					264 a.	4			55	1/5 af Parcel 5.
									122	4/5 af Parcel 5 (i tidligere Tid skilt fra Jorden og derfor ikke matrikuleret).
					—	11			68	
					—	2			52	
—	»	8	»	449					56	
—	»	1	»	56					17	
—	»	1	»	56					19	
—	»	1	»	56					13	
—	»	1	»	56					67	
—	»	1	»	56					13	
—	»	1	»	56					17	
—	»	1	»	56					19	
—	»	1	»	56					67	
288	5	4	»	2910					83	
—	4	»	»	2220					86	
—	»	1	»	35					45	
					272	6			60	
—	»	2	»	69					21	
—	»	1	»	35					108	
—	»	1	»	35					54	
—	»	1	»	35					112	
—	»	2	»	69			272	2	60	
—	»	1	»	35					25	
—	»	3	»	102					38	
—	»	2	»	69					69	
—	»	2	»	69					38	

Indmark

Matr. Nr.		Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi
						Kr.
273	Ólavsbøur	1	»	1	$6^2/_3$	52
		2	»	1	»	39
		3	»	4	»	155
		4	»	»	14	27
		5				
		6				
		7	»	»	$19^1/_3$	37
		8	»	4	»	155
		9	»	4	»	155
			1	»	»	
274	Skálajørð undir húsunum	1	»	2	»	85
		2	»	2	»	85
			»	4	»	
275	Fungajørð	1	»	2	»	45
		2	»	1	»	23
		3	»	1	»	23
			»	4	»	
276	Skálabr kka	1	»	2	»	53
		2	»	2	»	53
		3	»	1	»	26
		4	»	1	»	26
		5	»	1	»	26
		6	»	1	»	26
			»	8	»	
277	Skálajørð	1	»	1	»	31
		2	»	1	»	31
		3	»	1	»	31
		4	»	1	10	47
		5	»	1	10	47
		6	»	2	»	63
			»	8	»	
278	Bíman	1	»	1	»	28
		2	»	1	»	28
		3	»	1	»	28
		4	»	1	»	28
			»	4	»	
279	Áttatíálin undir brekkuni	1	»	1	»	28
		2	»	1	»	28

Tilhørende Udmark					Indbefattet i Værdiansættelse med		Jævnfør		Tilhører Ejer Nr.	Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi	Matr. Nr.	Parcel Nr.	Matr. Nr.	Parcel Nr.		
				Kr.						
288	»	1	$6^2/_3$	46					22	
—	»	1	»	35					18	
—	»	4	»	139			273	5	20	
—	»	»	14	24			—	6	13	
					273	3			20	
					—	4			13	
—	»	»	$19^1/_3$	34					21	
—	»	4	»	139					16	
—	»	4	»	139					28	
—	»	2	»	69					18	
—	»	2	»	69					22	
—	»	2	»	69					18	
—	»	1	»	35					16	
—	»	1	»	35					61	
—	»	2	»	69					22	
—	»	2	»	69					18	
—	»	1	»	35					28	
—	»	1	»	35					21	
—	»	1	»	35					21	
—	»	1	»	35					16	
—	»	1	»	35					16	
—	»	1	»	35					63	
—	»	1	»	35					59	
—	»	1	10	51					38	
—	»	1	10	51					27	
—	»	2	»	69					16	
—	»	1	»	35					18	
—	»	1	»	35					117	
—	»	1	»	35					34	
—	»	1	»	35					12	
—	»	1	»	35					51	
—	»	1	»	35					3	

Indmark

Matr. Nr.		Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi
						Kr.
279	Áttatíálin undir brekkuni	3	»	1	»	28
		4	»	1	»	28
			»	4	»	
280	Billujørð	1	»	1	»	43
		2	»	2	»	85
		3	»	1	»	43
			»	4	»	
281	Torness bøur		2	»	»	1650
282	Torness trøð					130
283	Peters trøð undir vørðu					10
284	Búðartrøð handan fyri rygg og undir vørðu	1				77
		2				77
		3				77
		4				
		5				
		6				
285	Sjúrðartrøð	1				10
		2				10
		3				10
286	Við Árnbjarnarheyg	1				
		2				
		3				
		4	»	2	»	6
		5	»	1	10	4
			»	»	17	2
			»	»	14	2
		6	»	2	19	9
		7	»	5	$8^1/_3$	16
		8	»	2	$11^2/_3$	8
		9	»	8	»	32
			1	8	»	
287	Kvíjartrøðin					270

Tilhørende Udmark					Indbefattet i Værdiansættelse med		Jævnfør		Tilhører Ejer Nr.	Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi	Matr. Nr.	Parcel Nr.	Matr. Nr.	Parcel Nr.		
				Kr.						
288	»	1	»	35					2	
—	»	1	»	35					35	
—	»	1	»	35					53	
—	»	2	»	69					102	
—	»	1	»	35					22	
—	2	»	»	1110					66	
									66	
									18	
							284	6	22	
							—	4	18	
							—	5	16	
					284	2			18	
					—	3			16	
					—	1			22	
									22	
									18	
									16	
					286	9			67	Lose Bostykker uden Havge.
					—	8			24	
					—	7			18	
									118	
									6	
									16	
									92	
									67	
							286	3	18	
							—	2	24	
							—	1	67	
									15	

Indmark

Matr. Nr.		Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi Kr.
	Matr. Nr. 289—323 udgöre Ejerlag E. og F., nemlig: 1) *Indmark* 289—321 (gammel *Bø*) og 2) *Udmark* (Klivaløks hagi) 322 — (Söltuviks hagi) 323.					
289	Pantajørð		»	8	»	270
290	Kletta-áttatíálin		»	4	»	70
291 a-b.	Horns bour		2	8	»	1340
292	Arvajørðin	1	»	1	»	18
		2	»	1	»	18
		3	»	1	»	18
		4	»	1	»	18
		5	»	2	»	36
		6	»	1	»	18
		7	»	1	»	18
		8	»	»	17	15
			»	»	13¼	12
		9	»	»	9¾	9
		10	»	1	»	18
		11	»	1	»	18
		12	»	1	»	18
			»	1	»	18
		13	»	1	»	18
		14	»	1	»	18
			1	»	»	
293	Garðajørð	1	»	»	10	14
		2	»	»	10	14
		3	»	»	10	14
		4	»	1	10	43
		5	»	»	10	14
		6	»	»	10	14
		7	»	1	»	29
		8	»	1	»	29
		9	»	1	»	29
		10	»	1	»	29
			»	8	»	
294	Sveinsmörk		1	»	»	270
295	Soylu-áttatíálin		»	4	»	50

Tilhørende Udmark					Indbefattet i Værdiansættelse med		Jævnfør		Tilhører Ejer Nr.	Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi	Matr. Nr.	Parcel Nr.	Matr. Nr.	Parcel Nr.		
				Kr.						
323	»	8	»	294					86	
—	»	4	»	146					86	
—	2	8	»	1460					81	
—	»	1	»	37					21	
—	»	1	»	37					44	
—	»	1	»	37					40	
—	»	1	»	37					61	
322	»	2	»	73					28	
323	»	1	»	37					21	
—	»	1	»	37					32	
—	»	»	17	31					53	
—	»	»	13¼	24					45	
—	»	»	9¾	18					6	
322	»	1	»	36					64	
—	»	1	»	36					21	
323	»	1	»	37					60	
322	»	1	»	36					109	
—	»	1	»	36					61	
—	»	1	»	36					21	
323	»	»	10	18					40	
—	»	»	10	18					36	
—	»	»	10	18					5	
—	»	1	10	55					21	
—	»	»	10	18					64	
									25	Tilh. Udm. tilh. Ejer Nr. 31.
322	»	1	»	36					29	
323	»	1	»	37					25	
—	»	1	»	37					52	
322	»	1	»	36					34	
—	1	»	»	580					82	
323	»	3	»	110					28	
322	»	1	»	36						

Indmark

Matr. Nr.		Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi
						Kr.
296	Gulaksjord	1	»	2	»	28
		2	»	1	»	14
		3	»	1	»	14
		4	»	»	10	7
			»	»	10	7
		5	»	2	»	28
		6	»	1	»	14
			»	8	»	
297	Reynajord	1	»	1	»	26
		2	»	1	»	26
		3	»	1	»	26
		4	»	»	10	13
		5	»	1	»	26
		6	»	1	10	39
		7	»	1	»	26
		8	»	1	»	26
			»	8	»	
298	Pálsjord	1	»	1	»	23
		2	»	1	»	23
		3	»	1	»	23
			»	1	»	23
		4	»	1	»	23
			»	1	»	23
		5	»	1	»	23
		6	»	1	»	23
		7	»	1	»	23
		8	»	»	$6^2/_3$	8
		9	»	»	$6^2/_3$	8
		10	»	»	$6^2/_3$	8
		11	»	2	»	47
		12				
			»	12	»	
299	Möggujord	1	»	1	»	35
		2	»	1	»	35
		3	»	1	»	35
		4	»	»	10	18
		5	»	»	10	18
		6	»	2	»	70
		7	»	1	»	35

Tilhørende Udmark					Indbefattet i Værdiansættelse med		Jævnfør		Tilhører Ejer Nr.	Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi	Matr. Nr.	Parcel Nr.	Matr. Nr.	Parcel Nr.		
				Kr.						
322	»	1	»	36					61	Af tilh. Udm. tilh. 10 Sk. Ejer Nr. 32 og 10 Sk. Ejer Nr. 29 og 43.
323									64	Tilh. Udm. tilh. Ejer
—	»	1	»	37					6	Nr. 62.
322	»	»	5	9					57	5 Sk. af tilh. Udm. tilh.
323	»	»	10	18					32	Ejer Nr. 56.
—	»	1	»	37					64	
322	»	1	»	36						
—	»	1	»	36					21	
323	»	1	»	37					104	
—	»	1	»	37					110	
—	»	1	»	37					6	
—	»	»	5	9					64	5 Sk. af tilh. Udm. tilh. Ejer Nr. 58.
—	»	1	»	37					21	10 Sk. af tilh. Udm. tilh. Ejer Nr. 38 med $6^2/_3$ Sk. og Ejer Nr. 131 med $3^1/_3$ Sk.
—	»	1	»	37					62	
322	»	1	»	36					29	
323	»	»	$18^1/_3$	34					52	$1^2/_3$ Sk. af tilh. Udm. tilh. Ejer Nr. 58.
322	»	1	»	36					11	
—	»	1	»	36					43	
—	»	1	»	36					16	
323	»	1	»	37					6	
322	»	1	»	36					56	
—	»	1	»	36					57	
—	»	1	»	36					25	
323	»	1	»	37					21	
—	»	1	»	37			298	12	53	
—	»	»	$6^2/_3$	12					41	
—	»	»	$6^2/_3$	12					40	
—	»	»	$6^2/_3$	12					48	
—	»	2	»	73					55	
					298	7			53	
—	»	1	»	37			299	9	21	
—	»	1	»	37			—	10	54	
—	»	1	»	37					53	
—	»	»	10	18					70	
—	»	»	10	18					55	
—	»	2	»	73					70	
—	»	1	»	37					71	

Indmark

Matr. Nr.		Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi
						Kr.
299	Möggujørð	8	»	1	»	35
		9				
		10				
			»	8	»	
300	Skyttarinsjørð		»	4	»	50
301 a.	Áargarður	1	»	9	»	272
		2	»	2	»	60
		3	»	2	»	60
		4	»	2	5	68
		5	»	8	»	242
		6	1	8	6	735
		7	»	8	»	242
		8	»	6	»	181
			»	2	»	60
		9	»	12	»	362
		10				
		11	»	4	4	127
		12				
		13	»	9	14	293
			»	9	»	272
		14				

Tilhørende Udmark					Indbefattet i Værdiansættelse med		Jævnfør		Tilhører Ejer Nr.	Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi	Matr. Nr.	Parcel Nr.	Matr. Nr.	Parcel Nr.		
				Kr.						
323	»	1	»	37					36	
					299	1			21	
					—	2			54	
322	»	4	»	146					28	
323	»	9	»	329			301 a. — b. — c.	44 15, 24, 26, 36, 40, 45 49 18	55	
—	»	2	»	73			— a. — c.	46 10, 21	16	
—	»	2	»	73			— a. — b.	17 3, 34	18	
—	»	2	5	82			— a.	10	35	
322	»	8	»	291			— a. — b. — c.	22, 30 7, 27, 35 6, 23	11	
—	1	4	11	748			— a. — b.	24, 26, 28, 36, 41 4, 9, 11, 18, 21, 31, 51	21	15 Sk. af tilh. Udm. tilh. Ejer Nr. 102.
323	»	4	16	157			— c.	4, 7, 16, 26, 29		
322	»	8	»	291			— a. — b. — c.	27, 32 6, 19 5, 31	61	
323	»	6	»	219			— a.	18, 45	14	
—	»	2	»	73			— b. — c.	1, 14, 43, 50 2	32	
—	»	4	»	146			— a. — b.	12, 14, 21, 29 10, 13, 16, 22, 25, 37	64	
322	»	8	»	291			— c.	3, 9, 19, 30		
					301 a.	4			35	
323	»	4	4	154			— a. — b. — c.	19, 37, 47 48 11	60	
					—	9			64	
—	»	5	»	183			— a.	20, 25, 39, 40, 50	25	
322	»	4	14	171			— b.	5, 12, 20, 23, 42	62	
—	»	6	»	219						
323	»	3	»	110			— c.	1, 8, 13, 22, 25		
					—	9			64	

Indmark

Matr. Nr.		Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi
						Kr.
301 a.	Áargarður	15	»	5	»	151
		16	»	4	»	121
		17				
		18				
		19				
		20				
		21				
		22				
		23	»	6	»	181
		24				
		25				
		26				
		27				
		28				
		29				
		30				
		31				
		32				
		33	»	1	»	30
		34	»	7	»	212
		35	»	»	10	15
		36				
		37				
		38	»	2	15	83
		39				
		40				
		41				
		42				
		43				
		44				
		45				
		46				
		47				
		48				

Tilhørende Udmark					Indbefattet i Værdiansættelse med		Jævnfør		Tilhører Ejer Nr.	Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi	Matr. Nr.	Parcel Nr.	Matr. Nr.	Parcel Nr.		
				Kr.						
323	»	5	»	183			— a. — b. — c.	43, 49 39, 46, 47 14	70	
—	»	4	»	146			— b. — c.	2, 41 20, 24	52	
					301 a.	3			18	
					—	8			14 32	
					—	11			60	
					—	13			25 62	
					—	9			64	
					—	5			11	
—	»	6	»	219			301 a. — b. — c.	31 8 17	63	
					—	6			21	
					—	13			25 62	
					—	6			21	
					—	7			61	
					—	6			21	
					—	9			64	
					—	5			11	
					—	23			63	
					—	7			61	
—	»	1	»	37			301 b.	29	67	
—	»	7	»	256			— a. — b. — c.	42, 48 28, 32, 38 44 15	53	
322	»	»	10	18					28	
					—	6			21	
					—	11			60	
323	»	2	15	101			— b.	33	36	
					—	13			25 62	
					—	13			25 62	
					—	6			21	
					—	34			53	
					—	15			70	
					—	1			55	
					—	8			14 32	
					—	2			16	
					—	11			60	
					—	34			53	

Indmark

Matr. Nr.		Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi Kr.
301 a.	Áargarður	49				
		50				
			7	12	14	
301 b.	Áargarður	1				
		2				
		3				
		4 a. 4 b.				
		5				
		6				
		7				
		8				
		9				
		10				
		11				
		12				
		13				
		14				
		15				
		16				
		17	»	1	6	39
		18				
		19				
		20				
		21				
		22				
		23				
		24				
		25				
		26				
		27				
		28				
		29				
		30	»	1	»	30
		31				
		32				
		33				
		34				
		35				
		36				
		37				
		38				

Tilhørende Udmark					Indbefattet i Værdiansættelse med		Jævnfør		Tilhører Ejer Nr.	Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi	Matr. Nr.	Parcel Nr.	Matr. Nr.	Parcel Nr.		
				Kr.						
					301 a.	15			70	
					—	13			25 62	
					—	8			14 32	
					—	16			52	
					—	3			18	
					—	6			21	
					—	13			25 62	
					—	7			61	
					—	5			11	
					—	23			63	
					—	6			21	
					—	9			64	
					—	6			21	
					—	13			25 62	
					—	9			64	
					—	8			14 32	
					—	1			55	
					—	9			64	
323	»	1	6	48			301 c.	28	39	
					—	6			21	
					—	7			61	
					—	13			25 62	
					—	6			21	
					—	9			64	
					—	13			25 62	
					—	1			55	
					—	9			64	
					—	1			55	
					—	5			11	
					—	34			53	
					—	33			67	
322	»	1	»	36					10	
					—	6			21	
					—	34			53	
					—	38			36	
					—	3			18	
					—	5			11	
					—	1			55	
					—	9			64	
					—	34			53	

Indmark

Matr. Nr.		Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi Kr.
301 b.	Áargarður	39				
		40				
		41				
		42				
		43				
		44				
		45				
		46				
		47				
		48				
		49				
		50				
		51				
			»	2	6	
301 c.	Áargarður	1				
		2				
		3				
		4				
		5				
		6				
		7				
		8				
		9				
		10				
		11				
		12	»	1	»	30
		13				
		14				
		15				
		16				
		17				
		18				
		19				
		20				
		21				
		22				
		23				
		24				
		25				
		26				

Tilhørende Udmark					Indbefattet i Værdiansættelse med		Jævnfør		Tilhører Ejer Nr.	Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi	Matr. Nr.	Parcel Nr.	Matr. Nr.	Parcel Nr.		
				Kr.						
					301 a.	15			70	
					—	1			55	
					—	16			52	
					—	13			25 62	
					—	8			14 32	
					—	34			53	
					—	1			55	
					—	15			70	
					—	15			70	
					—	11			60	
					—	1			55	
					—	8			14 32	
					—	6			21	
					—	13			25 62	
					—	8			14 32	
					—	9			64	
					—	6			21	
					—	7			61	
					—	5			11	
					—	6			21	
					—	13			25 62	
					—	9			64	
					—	2			16	
					—	11			60	
322	»	1	»	36			301 c.	27	34	
					—	13			25 62	
					—	15			70	
					—	34			53	
					—	6			21	
					—	23			63	
					—	1			55	
					—	9			64	
					—	16			52	
					—	2			16	
					—	13			25 62	
					—	5			11	
					—	16			52	
					—	13			25 62	
					—	6			21	

Indmark

Matr. Nr.		Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi Kr.
301 c.	Áargarður	27				
		28				
		29				
		30				
		31				
			»	1	»	
302	Runtajørð	1	»	1	»	35
		2	»	1	»	35
		3	»	1	»	35
		4	»	1	»	35
		5	»	4	»	140
			»	8	»	
303	Sjúrðarjørð	1	»	4	»	140
		2	»	1	10	53
			»	»	10	18
		3	»	2	»	70
			»	8	»	
304	Tungujørð	1	»	1	»	69
		2	»	1	»	69
		3	»	1	»	69
		4	»	1	»	69
		5	»	2	»	138
		6	»	1	»	69
		7	»	1	»	69
			»	8	»	
305	Við kirkjugarð	1	»	1	»	28
			»	2	»	56
		2	»	3	13⅓	102
		3	»	4	»	112
		4	»	1	»	28
		5	»	1	»	28
		6	»	»	13⅓	19
		7	»	2	»	56
		8	»	»	13⅓	19
		9	»	1	6⅔	37
		10				
		11				
		12	»	»	10	14
		13				
		14				
		15	»	»	13⅓	19

Tilhørende Udmark					Indbefattet i Værdiansættelse med		Jævnfør		Tilhører Ejer Nr.	Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi	Matr. Nr.	Parcel Nr.	Matr. Nr.	Parcel Nr.		
				Kr.						
					301 a.	12			34	
					301 b.	17			39	
					301 a.	6			21	
					—	9			64	
					—	7			61	
									70	Tilh. Udm. tilh. Ejer Nr. 72.
323	»	1	»	37					13	
—	»	1	»	37					55	
—	»	1	»	37					53	
—	»	4	»	146					64	
—	»	2	»	73						
322	»	2	»	73					21	
323	»	1	10	55					55	
—	»	»	10	18					117	
322	»	2	»	73					44	
323	»	1	»	37					19	
322	»	1	»	36					64	
—	»	1	»	36					29	
—	»	1	»	36					21	
323	»	2	»	73					38	
—	»	1	»	37					21	
—	»	1	»	37					39	
—	»	1	»	37					25	
—	»	2	»	73					62	
—	»	3	13 1/3	134			305	14	52	
—	»	4	»	146					68	
—	»	1	»	37					21	
—	»	1	»	37			—	11	21	
—	»	»	13 1/3	24					55	
—	»	2	»	73					21	
—	»	»	13 1/3	24					55	
322	»	1	»	36			305	13	51	
323	»	»	6 2/3	12						
					305	5			21	
—	»	»	10	18					25	
					—	9, 10			51	
					—	2			52	
—	»	»	13 1/3	24					55	

Indmark

Matr. Nr.		Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi
						Kr.
305	Við kirkjugarð	16	»	»	10	14
			»	1	»	28
			1	4	»	
306	Húsajørð	1	»	»	10	34
		2	»	»	10	34
		3	»	1	»	68
		4	»	4	»	273
		5	»	2	»	136
		6	»	1	»	68
		7	»	1	»	68
		8	»	1	»	68
		9	»	1	»	68
		10	»	2	»	136
		11	»	1	16	123
		12	»	»	4	14
			1	»	»	
307	Blindsjørð	1	»	1	»	39
		2	»	»	9	17
		3	»	1	$4^1/_3$	47
		4	»	1	»	39
		5	»	1	$3^1/_3$	45
		6	»	»	$13^1/_3$	26
		7	»	»	$13^1/_3$	26
		8	»	1	»	39
			»	1	»	39
		9	»	5	$6^2/_3$	102
		10	»	1	»	39
		11				
		12	»	»	10	19
		13	»	»	10	19
		14				
		15				
			»	15	10	
308	Högnamörk	1	»	1	»	51
		2	»	2	$6^2/_3$	120
		3	»	1	»	51
		4	»	»	10	26
		5	»	2	10	128
		6	»	1	»	51
		7	»	1	»	51

Tilhørende Udmark					Indbefattet i Værdiansættelse med		Jævnfør		Tilhører Ejer Nr.	Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi	Matr. Nr.	Parcel Nr.	Matr. Nr.	Parcel Nr.		
				Kr.						
323	»	»	10	18					25	
—	»	1	»	37					62	
—	»	»	10	18					53	
—	»	»	10	18					30	
—	»	1	»	37					43	
—	»	4	»	146					53	
—	»	2	»	73					21	
—	»	1	»	37					50	
322	»	1	»	36					61	
323	»	1	»	37					114 115	Begge Parceller tilhøre begge Ejer-Nr. med Halvdelen hver.
—	»	1	»	37					114 115	
—	»	2	»	73			306	12	6	
322	»	1	16	66					76	
323	»	»	4	7					85	
					306	10			6	
—	»	1	»	37					54	
322	»	»	9	16					21	Endvidere høre 10 Sk. med tilh. Udm. i Nr. 322 til dette Matr. Nr., men Ejer Nr. 21 har bygget et Hus paa Indmarken, hvorfor Parcellen ikke er optaget paa Kortet.
—	»	1	$4^1/_3$	44					80	
323	»	1	»	37					45	
—	»	»	9	16					57	
322	»	»	$14^1/_3$	26						
323	»	»	$13^1/_3$	24					53	
—	»	»	$13^1/_3$	24					55	
—	»	1	»	37			307	11	70	
—	»	1	»	37					129	
—	»	5	$6^2/_3$	195					55	
									54	Tilh. Udm. tilh. Ejer Nr. 25.
					307	8			70 129	
—	»	»	10	18			307	14	53	
—	»	»	10	18			—	15	79	
					—	12			53	
					—	13			79	
—	»	1	»	37					17	
322	»	2	$6^2/_3$	85			308	16	25	
—	»	1	»	36			—	15	64	
323	»	»	10	18					53	
—	»	2	10	91					5	
322	»	1	»	36					21	
323	»	1	»	37					61	

Indmark

Matr. Nr.		Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi
						Kr.
308	Högnamörk	8	»	1	»	51
			»	1	»	51
		9	»	1	»	51
		10	»	1	$6^2/_3$	68
		11	»	1	»	51
		12	»	1	»	51
		13				
		14	»	»	$6^2/_3$	17
		15				
		16				
			1	»	»	
309	Breytarjørð	1	»	3	»	143
		2				
		3				
		4	»	2	»	95
		5	»	2	»	95
		6	»	1	»	48
		7	»	1	»	48
		8				
		9	»	1	»	48
		10	»	1	10	71
		11	»	1	»	48
			»	»	10	24
		12	»	3	»	143
			1	»	»	
310	Flykkisdeild	1	»	3	»	242
			»	1	»	81
		2	»	1	»	81
			»	1	»	81
		3	»	4	»	323
		4	»	2	»	161
		5	»	1	»	81
		6	»	1	»	81
		7	»	1	»	81
		8				
		9	»	1	»	81
		10				
		11				
		12				
		13				
		14				
			1	»	»	

Tilhørende Udmark					Indbefattet i Værdiansættelse med		Jævnfør		Tilhører Ejer Nr.	Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi	Matr. Nr.	Parcel Nr.	Matr. Nr.	Parcel Nr.		
				Kr.						
322	»	1	»	36			308	13	54	
323	»	1	»	37					48	
—	»	1	»	37					36	
—	»	1	$6^2/_3$	49					60	
322	»	1	»	36					21	
323	»	1	»	37					70	
					308	8			54	
									48	
—	»	»	$6^2/_3$	12					21	
					—	3			64	
					—	2			25	
—	»	3	»	110			309	8	55	
					309	6			128	
					—	7			7	
322	»	2	»	73					54	
—	»	2	»	73					34	
323	»	1	»	37			—	2	128	
—	»	1	»	37			—	3	7	
					—	1			55	
—	»	1	»	37					30	
—	»	1	10	55					62	
322	»	1	»	36					25	
—	»	»	10	18					34	
323	»	3	»	110					69	
322	»	3	»	109			310	14	21	
—	»	1	»	36					76	
323	»	1	»	37			—	8, 12	54	
—	»	1	»	37					48	
—	»	4	»	146					36	
—	»	2	»	73			310	11	21	
322	»	1	»	36			—	13	56	
—	»	1	»	36					28	
—	»	1	»	36					40	
					310	2			54	
									48	
—	»	1	»	36					65	
					—	4			21	
					—	2			54	
									48	
					—	5			56	
					—	1			21	
									76	

Indmark

Matr. Nr.		Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsvørdi Kr.
311	Mørkin mikla	1	»	1	$3^1/_3$	55
		2	»	3	»	141
		3	»	1	»	47
		4	»	1	»	47
		5	»	2	$6^2/_3$	109
		6	»	1	»	47
		7	»	4	$6^2/_3$	203
		8	»	1	»	47
		9	»	1	»	47
		10	»	»	$3^1/_3$	8
			1	»	»	
312	Uttasti brekkubour	1	»	1	»	60
		2	»	1	»	60
		3				
		4	»	1	»	60
		5	»	1	»	60
		6	»	1	»	60
		7	»	1	»	60
		8	»	1	»	60
		9	»	1	»	60
		10				
		11				
		12	»	1	»	60
		13				
		14 a. 14 b.	»	1	»	60
		15	»	1	»	60
		16	»	1	»	60
		17	»	1	»	60
		18	»	1	»	60
		19	»	1	»	60
		20				
		21	»	1	»	60
		22				
		23				
		24				
		25				
		26				
		27 28				
		29				
		30				
		31				
		32				
		33				
			1	»	»	

Tilgrende Udmark					Indbefattet i Værdiansættelse med		Jævnfør		Tilhører Ejer Nr.	Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi	Matr. Nr.	Parcel Nr.	Matr. Nr.	Parcel Nr.		
				Kr.						
322	»	1	1/3	42					21	
323	»	3	»	110					68	
	»	1	»	37					57	
	»	1	»	37					64	
	»	2	2/3	85					35	
	»	1	»	37					2	
	»	4	2/3	158					52	
	»	1	»	37					17	
322	»	1	»	36					75	
323	»	»	1/3	6					52	
	»	1	»	37			312	20	64	
322	»	1	»	36				22	11	
					312	16			51	
	»	1	»	36			—	11, 28	64	
	»	1	»	36			—	24	35	
	»	1	»	36			—	23	112	
	»	1	»	36			—	10, 29	11	
	»	1	»	36			—	13, 25	45	
	»	1	»	36			—	26	16	
					—	7			11	
					—	4			64	
323	»	1	»	37				32	13	
					—	8			45	
322	»	1	»	36			—	33, 27	64	
	»	1	»	36			—	26	16	
	»	1	»	36			—	3	51	
	»	1	»	36					13	
	»	1	»	36			—	31	11	
	»	1	»	36			—	30	21	
					—	1			64	
	»	1	»	36					28	
					—	2			11	
					—	6			112	
					—	5			35	
					—	8			45	
					—	9, 15			16	
					312	1,4, 14			64	
					—	7			11	
					—	19			21	
					—	18			11	
					—	12			13	
					—	14			64	

Indmark

Matr. Nr.		Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsvurdi Kr.
313	Mið-brekkubøur	1				
		2				
		3				
		4				
		5				
		6				
		7				
		8				
		9				
		10				
		11				
		12				
		13				
		14				
		15				
		16	»	»	9	27
			»	»	11	33
		17				
		18	»	»	10	30
			»	»	10	30
		19	»	2	»	120
		20	»	1	»	60
		21				
		22				
		23				
		24	»	1	»	60
		25	»	1	»	60
		26				
		27	»	1	»	60
		28				
		29	»	1	»	60
		30				
		31				
		32	»	4	»	240
		33	»	1	5	75
		34				
		35	»	»	$16^2/_3$	50
			»	»	$3^1/_3$	10
		36	»	»	10	30
		37	»	»	5	15
		38				
			1	»	»	
314	Heinriksbour	1				
		2				

Tilhørende Udmark					Indbefattet i Værdiansættelse med		Jævnfør		Tilhører Ejer Nr.	Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi	Matr. Nr.	Parcel Nr.	Matr. Nr.	Parcel Nr.		
				Kr.						
					313	32			53	
					—	27			16	
					—	25			37	
					—	22, 24			58	Der kan ikke tilvejebringes Oplysninger om, hvortil Parcellerne Nr. 5 og 8 oprindelig have hørt.
									18	
					—	20			25	
									62	
					—	18			64	
									45	
					—	18			6	
					—	24			58	
					—	27			16	
					—	25			37	
					—	18			64	
					—	18			6	
					—	16			47	
									34	
323	»	»	9	16						
—	»	»	11	20			313	15	47	
									34	
					313	24			58	
—	»	»	10	18			—	9, 12, 14	6	
—	»	»	10	18			—	7, 13	64	
—	»	2	»	73			—	23, 26	33	
—	»	1	»	37			—	6	25	
									62	
					—	25			37	
					—	24			58	
					—	19			33	
322	»	1	»	36			—	4, 10, 17, 22	58	
323	»	1	»	37			—	3, 12, 21	37	
					—	19			33	
322	»	1	»	36			—	2, 11	16	
					—	36			68	
—	»	1	»	36			—	34	21	
					—	33			60	
					—	35			57	
									48	
323	»	4	»	146			—	1	53	
—	»	1	5	46			—	30	60	
					—	29			21	
322	»	»	$16^2/_3$	40			—	31	57	
323	»	»	$3^1/_3$	9					48	
—	»	»	10	18			—	28	68	
—	»	»	5	9					22	
					—	36			68	
					314	7			25	
									62	
					—	8			33	

Indmark

Matr. Nr.		Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi Kr.
314	Heinriksbour	3				
		4				
		5	»	1	10	71
		6	»	1	»	48
		7	»	1	»	48
			»	1	»	48
		8	»	1	»	48
			»	1	»	48
		9	»	2	10	119
		10	»	1	»	48
		11	»	2	10	119
		12				
		13	»	1	5	59
		14	»	1	»	48
		15				
		16	»	»	5	12
		17	»	1	»	48
		18				
		19				
		20				
		21				
		22				
		23				
		24				
		25				
		26				
		27				
		28				
			1	»	»	
315	Norðasti brekkubour	1				
		2				
		3				
		4				
		5				
		6				
		7				
		8				
		9				
		10				
		11				
		12				
		13				
		14				

Tilhørende Udmark					Indbefattet i Værdiansættelse med		Jævnfør		Tilhører Ejer Nr.	Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi	Matr. Nr.	Parcel Nr.	Matr. Nr.	Parcel Nr.		
				Kr.						
					314	9			35	
					---	7			25 62	
322	»	1	10	55			314	19	43	
323	»	1	»	37			—	23	31	
—	»	1	»	37				1, 4, 15,	25	
—	»	1	»	37			—	18, 21	62	
—	»	1	»	37			—	28	42	
—	»	1	»	37			—	2, 28	33	
—	»	2	10	91			—	3, 20	35	
322	»	1	»	36					72	
323	»	2	10	91			—	25	21	
					—	17			112	
—	»	1	5	46			—	24	49	
322	»	1	»	36			—	26	34	
					—	7			25 62	
323	»	»	5	9			—	22	21	
322	»	1	»	36			—	12, 27	112	
					—	7			25 62	
					—	5			43	
					—	9			35	
					—	7			25 62	
					—	16			21	
					—	6			31	
					—	13			49	
					—	11			21	
					—	14			34	
					—	17			112	
					—	8			33 42	
					315	22			32	
					—	24			68	
					—	28			62	
					—	15			64	
					—	17			21	
					—	19			30	
					—	15			64	
					—	16			16	
					—	18			127	
					—	23			28	
					—	24			68	
					—	31			21	
					—	30			35 67	
					—	20			110	

Indmark

Matr. Nr.		Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi
						Kr.
315	Norðasti brekkubøur	15	»	»	7	19
		16	»	»	1	2
		17	»	»	12	33
		18	»	1	»	56
		19	»	1	»	56
		20	»	1	»	56
		21	»	1	»	56
		22	»	1	»	56
		23	»	1	»	56
		24	»	1	»	56
		25				
		26				
		27	»	1	»	56
		28	»	1	»	56
		29				
		30	»	1	»	56
			»	1	»	56
		31	»	2	»	111
		32	»	1	»	56
		33	»	1	»	56
			1	»	»	
316	Koytubøur nr. 1	1	»	1	»	46
		2	»	1	»	46
		3	»	4	»	183
		4	»	3	»	138
		5	»	1	»	46
			»	1	»	46
		6	»	1	»	46
		7				
		8				
		9				
		10				
			»	12	»	
317	Koytubøur nr. 2	1				
		2				
		3	»	1	»	46
		4	»	1	»	46
		5	»	»	13⅓	31
		6	»	1	»	46
		7	»	4	6⅔	199
		8	»	2	»	92
			»	2	»	92
			»	12	»	

Tilhørende Udmark					Indbefattet i Værdiansættelse med		Jævnfør		Tilhører Ejer Nr.	Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi	Matr. Nr.	Parcel Nr.	Matr. Nr.	Parcel Nr.		
				Kr.						
322	»	»	7	13			315	4, 7	64	
—	»	»	1	2			—	8	16	
323	»	»	12	22			—	5	21	
—	»	1	»	37			—	9	127	
—	»	1	»	37			—	6	30	
—	»	1	»	37			—	14	110	
322	»	1	»	36					21	
323	»	1	»	37			—	1	32	
—	»	1	»	37			—	10	28	
322	»	1	»	36			—	2, 11	68	
					315	31			21	
					—	30			35	
									67	
—	»	1	»	36					12	
—	»	1	»	36			—	3	62	
					—	31			21	
323	»	1	»	37					35	
—	»	1	»	57			—	13, 26	67	
—	»	2	»	73			—	12, 25, 29	21	
322	»	1	»	36					57	
—	»	1	»	36					21	
323	»	1	»	37			316	8	106	
322	»	1	»	36			—	9	23	
—	»	2	»	73			—	7, 10	21	
323	»	2	»	73						
—	»	2	5	82					106	
322	»	»	15	27						
323	»	1	»	37					39	
—	»	1	»	37					21	
—	»	1	»	37					3	
					316	3			21	
					—	1			106	
					—	2			23	
					—	3			21	
					317	4			85	
					—	6			64	
322	»	1	»	36					29	
323	»	1	»	37			317	1	85	
—	»	»	$13^1/_3$	24					35	
—	»	1	»	37			—	2	64	
322	»	4	$6^2/_3$	158					28	
—	»	2	»	73					29	
—	»	2	»	73					57	

Indmark

Matr. Nr.		Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsverdi
						Kr.
318	Koytubour nr. 3	1	»	2	»	93
		2	»	1	»	46
		3	»	1	»	46
		4	»	4	»	185 1/1
		5				
		6				
		7				
		8				
			»	8	»	
319	Koytubour nr. 4	1				
		2				
		3				
		4				
		5				
		6	»	1	»	46
		7	»	1	»	46
		8	»	»	3	7
		9	»	»	7	16
		10	»	»	10	23
		11	»	1	»	46
		12	»	1	13 1/3	77
		13	»	1	5	58
		14	»	»	6 2/3	15
		15	»	»	5	12
		16	»	»	10	23
			»	8	»	
320	Koytubour nr. 5	1	»	1	»	46
		2	»	1	»	46
			»	1	»	46
		3	»	1	»	46
		4	»	2	»	93
		5	»	1	»	46
		6	»	1	»	46
		7				
		8				
		9				
		10				
		11				
			»	8	»	
321	Volismýri	1	»	1	»	110
		2	»	1	10	165
		3				
		4	»	4	10	495

Tilhørende Udmark					Indbefattet i Værdiansættelse med		Jævnfør		Tilhører Ejer Nr.	Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi	Matr. Nr.	Parcel Nr.	Matr. Nr.	Parcel Nr.		
				Kr.						
323	»	2	»	73			318	7	5	
—	»	1	»	37			—	6	17	
—	»	1	»	37			—	5	21	
—	»	2	»	73				8	105	
322	»	2	»	73						
					318	3			21	
					—	2			17	
					—	1			5	
					—	4			105	
					319	11			61	
					—	12			38	
					—	8			35	
					—	9			21	
					—	10			19	
—	»	1	»	36					23	
—	»	1	»	36					24	
323	»	»	3	5			319	3	35	
—	»	»	7	13			—	4	21	
—	»	»	10	18			—	5	19	
322	»	1	»	36			—	1	61	
—	»	1	$13^1/_3$	61			—	2	38	
—	»	1	»	36					43	5 Sk. af Udm. tilh. Ejer Nr. 35.
									56	
									57	Tilh. Udm. tilh. Ejer Nr. 35.
									21	
323	»	1	»	37			320	9	21	
—	»	1	»	37					32	
—	»	1	»	37			—	11	70	
—	»	1	»	37			—	7	64	
—	»	2	»	73			—	10	49	
—	»	1	»	37			—	8	34	
—	»	1	»	37					6	
					320	3			64	
					—	5			34	
					—	1			21	
					—	4			49	
					—	2			32	
									70	
322	»	1	»	36					4	
323	»	1	10	55			321	6	5	
322	»	4	10	164					109	

Indmark

Matr. Nr.		Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi
						Kr.
321	Vølismýri	5	»	1	»	110
		6				
		7	»	6	»	660
		8	»	»	14	77
		9				
		10	»	»	6	33
		11	»	1	»	110
			1	»	»	
	Matr. Nr. 324—330 udgöre Ejerlag G., nemlig: 1) *Indmark* 324—329 og 2) *Udmark* (Sanda hagi) 330. Af Indmarken udgör 324—326 den gamle *Bø*; 327—329 ere Troer, indtagne af Sanda hagi (330).					
324 a.	Ólavsjørð	1	»	1	»	21
			»	1	10	31
		2	»	»	10	11
		3	»	1	»	21
		4	»	1	»	21
			»	2	»	41
		5	»	1	»	21
		6				
		7	»	4	»	83
		8	»	4	»	83
			1	»	»	
324 b.	Ólavsjørð	1				
		2				
		3				
		4	»	3	»	62
			»	3	»	62
		5	»	2	»	41
			»	1	»	21
			»	1	»	21
		6	»	1	»	21
		7	»	4	»	83
		8				
			»	15	»	

Tilhørende Udmark					Indbefattet i Værdiansættelse med		Jævnfør		Tilhører Ejer Nr.	Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi	Matr. Nr.	Parcel Nr.	Matr. Nr.	Parcel Nr.		
				Kr.						
322	»	1	»	36					4	
					321	2			5	
323	»	6	»	219					28	
—	»	»	14	25					45	
									25	Den til Parcel 10 hørende Udm. tilh. Ejer Nr. 45. 10 Sk. af den til Parcel 11 hørende Udm. ligger i Matr. Nr. 323 og tilh. Ejer Nr. 6.
322	»	»	10	18					4	
330	»	1	»	72					51	
—	»	1	10	108					28	
—	»	»	10	36					22	
—	»	1	»	72					21	
—	»	1	»	72			324 a.	6	69	
—	»	2	»	144			324 c.	2	109	
—	»	1	»	72					21	
					324 a.	4			69	
									109	
—	»	4	»	288			324 b.	3	21	
—	»	4	»	288			324 c.	3	58	
					324 b.	7			58	
					—	4			69	
									109	
					324 a.	7			21	
—	»	3	»	216			324 b.	2, 8	69	
							— c.	2, 4		
—	»	3	»	216			— b.	2, 8	109	
							— c.	2		
—	»	2	»	144					9	
—	»	1	»	72			— c.	4	59	
—	»	1	»	72					64	
—	»	1	»	72					11	
—	»	4	»	288			— b.	1	58	
					324 b.	4			69	
									109	

Indmark

Matr. Nr.		Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi
						Kr.
324 c.	Ólavsjorð	1	»	1	»	21
		2				
		3				
		4				
			»	1	»	
325 a.	Hálvmörkin lítla	1	»	1	»	11
		2	»	1	»	11
			»	2	»	
325 b.	Hálvmörkin lítla	1	»	1	»	11
			»	1	»	11
			»	2	»	25
		2	»	1	»	11
		3	»	1	»	11
		4				
		5				
		6				
			»	6	»	
325 c.	Hálvmörkin lítla					
326 a-f.	Sandabour		5	8	»	2760
327	Flöttatroð	1	»	1	»	6
			»	1	10	8
		2	»	»	10	3
		3	»	5	»	28
			»	2	»	11
		4				
		5	»	1	»	6
		6	1	5	»	118
			2	»	»	
328	Ísakssonargarður					10
329	Sandamýri	1	»	4	»	15
		2	»	1	»	4
		3	»	3	»	11
			»	8	»	

Tilhørende Udmark					Indbefattet i Værdiansættelse med		Jævnfør		Tilhører Ejer Nr.	Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi	Matr. Nr.	Parcel Nr.	Matr. Nr.	Parcel Nr.		
				Kr.						
330	»	1	»	72					109	
					324 a.	4			69 109	
					—	8			58	
					— b.	5			9 59 64	
—	»	1	»	72			325 b.	4	21	
—	»	1	»	72			—	5	30	
—	»	1	»	72			— b.	6	69	
—	»	1	»	72					109	
—	»	2	»	144			— c.		76	
—	»	1	»	72					51	
—	»	1	»	72					21	
					325 a.	1			21	
					—	2			30	
					— b.	1			69 109 76	
					—	1			69 109 76	
—	5	8	»	6330					81	
									51	
									28	Matrikul Nr. 327 er et Trøstykke og Tilliggende til 2 Marker.
									22	
									69	
									109	
					327	6			58	
									21	
							327	4	58	
									58	
									21	Er et Trøstykke, tilliggende til 8 Gylden.
									64	
									109	

Indmark

Matr. Nr.		Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi Kr.
	Matr. Nr. 331—340 ere havgeløse Stykker (Indmarkslodder, som ikke ere lodtagne i den til Bygden hørende Udmark).					
331	Junkarins flöttur					30
332	Skarnsteigar					3
						3
						5
333	Petersteigar	1	»	»	10	10
		2	»	»	10	10
			»	1	»	
334	Reynamýri og flöttur		»	4	»	4
			»	3	»	3
			»	2	»	2
			»	1	»	1
			»	1	»	1
			»	»	10	1
			»	»	10	1
335	Landtrød og reynatrød					10
336	Heygsgarður		»	1	15	18
			»	»	5	3
337	Gudduryggur	1	»	»	5	6
			»	»	5	6
		2	»	1	»	23
		3	»	1	»	23
		4	»	»	2½	3
		5	»	»	2½	3
		6	»	»	5	6
		7	»	1	»	23
		8				
		9	»	»	10	11
			»	1	10	34
		10	»	1	»	23
		11	»	1	»	23
			»	8	»	
338	Janusargarður					7
						3

Tilhørende Udmark					Indbefattet i Værdiansættelse med		Jævnfør		Tilhører Ejer Nr.	Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi Kr.	Matr. Nr.	Parcel Nr.	Matr. Nr.	Parcel Nr.		
									69	
									35	Den ene Halvdel tilhører de to førstnævnte Ejer-Numere, af hvem den bruges hvert andet Aar; den anden Halvdel tilhører samtlige Ejere af Matr. Nr. 306, af hvem den bruges hvert andet Aar.
									36	
									306	
									62	
									53	
									26	Tilliggende til 12 Gl. af Matr. Nr. 296 og 300 og tilhøre Ejer Nr. 28, 64, 61, 6, 21, 57 og 32 med henholdsvis 4 Gl., 3 Gl., 2 Gl., 1 Gl., 1 Gl., 10 Sk. og 10 Sk.
									70	
									21	Tilliggende til 2 Gl.; det vides ikke, hvilke Gl. det er.
									101	
									29	
									1	
									59	
							337	8	25	
									38	
									27	
									16	
									59	
					337	3			25	
									78	
									73	
									30	
									63	
									18	
									22	

Indmark

Matr. Nr.		Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi
						Kr.
339—340	Skálagarður, Reynagarður, Ísakssonargarður ..					20
	Matr. Nr. 341—348 ere Trøer, indtagne af Næsset (Nesið). [Dette er et Havgestykke, der ligger syd for Bygdens Indmark og ikke henregnes til noget bestemt Ejerlag. Alle Ejerlag have (ifølge et i 1828 indgaaet Forlig) Ret til om Vinteren at lade nogle faa Lam græsse dér; for øvrigt er Stykket henlagt til Brug for a) syge Kreaturer om Sommeren; b) Kor, der kælve saa sent, at de ikke kunne sættes paa Græs i Udmarken; c) Heste i den Aarstid, da Törven fores hjem. De 3 sidstnævnte Brug udøves ikke efter Ejendom, men ere ved det nævnte Forlig af 1828 indrömmede Beboerne af et vist Strøg af Bygden, nemlig alle, som bo syd for Bygdlingen Skarð].					
341	Gerðið	1				10
		2				10
		3				10
		4				10
		5				10
		6				3
		7				60
		8				10
		9				13
						7
342	Koytutroð					5
						5
343	Hornstroð					20

Tilhørende Udmark				Indbefattet i Værdiansættelse med		Jævnfør		Tilhører Ejer Nr.	Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi Kr.	Matr. Nr.	Parcel Nr.	Matr. Nr.	Parcel Nr.		
									186	2 havgelose Stk., der tilhøre: Ejer Nr. 16 med 4 Kr., Nr. 28 med 2 Kr., Nr. 21 med 4 Kr., Nr. 34 med 3 Kr., Nr. 47 med 7 Kr.
									89 90 88 87 83 113 184 86 66 81	Matr. Nr. 341 er en Trø, der er tildelt største Delen af Bygdens Jordegodsejere som Tilliggende. Parcel Nr. 7 (Ejer Nr. 184) hører til Odelsjorden; men da Ejendomsforholdene ere meget forvirrede, bruges de foreløbig for 10 Aar af Ejer Nr. 38 og 10 med $^1/_3$ hver, og af Ejer Nr. 13 og 25 med $^1/_6$ hver, mod at vedligeholde det Gærde, der støder op til Lodden, samt mod at svare Skat af Jordstykket. Parcel Nr. 9 tilhører Ejer Nr. 66 med $^{20}/_{31}$ og Ejer Nr. 81 med $^{11}/_{31}$.
									107	Tilhører Ejer Nr. 28 med Halvdelen og Ejer Nr. 32, 61 og 65 med hver $^1/_6$.

Indmark

Matr. Nr.		Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi
						Kr.
344	Áartrøð					30
345	Krókstrøð elsta					20
346	Krókstrøð meðal					30
347	Krókstrøð nýja					40
348	Trøðin á vatnsryggi					10

De efterfølgende, med Numrene I—XVIII betegnede Lodder ere tagne Taksation af Bygdens Jorder

Indmark

Nr.		Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi
						Kr.
I.		1	6	»	»	
		2	6	»	»	
		3	6	»	»	
		4	6	»	»	
		5	2	8	»	
		6				
		7				
		8	5	8	»	
		9	8	»	»	
		10	4	»	»	
		11	3	8	»	
		12	2	»	»	
		13	1	»	»	
		14	2	8	»	
		15				

Tilhørende Udmark					Indbefattet i Værdiansættelse med		Jævnfør		Tilhører Ejer Nr.	Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi	Matr. Nr.	Parcel Nr.	Matr. Nr.	Parcel Nr.		
				Kr.						
									301	Tilhører samtlige Ejere af Matr. Nr. 301 i samme Forhold, som de ere lodtagne i nævnte Matr. Nr.
									19	
									19	
									19	
									44	

Indmarkslodder, som ikke ere inddragne under den i 1871 fore- og altsaa ere umatrikulerede.

Tilhørende Udmark					Indbefattet i Værdiansættelse med		Jævnfør		Tilhører Ejer Nr.	Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi	Matr.-Nr.	Parcel Nr.	Nr.	Parcel Nr.		
				Kr.						
					250				88	De under Rubrikken »Marketal« opførte Mk., Gl. og Sk. angive, med hvilket Marketal de enkelte Parceller ere lodtagne *i Trøen.*
					249				87	
					251				90	
					252				89	
					324, 325				95	
							I.	2	87	
							—	3	90	
					326				81	
					301				93	
					307, 316 — 320				97	
					295, 302 303, 305, 311				103	
					274-279				100	
					263				263	
					299, 308, 309				98	

Indmark

Nr.		Parcel Nr.	Marketal			Matrikulerings-værdi
			Mk.	Gl.	Sk.	
I.		16	8	»	»	
		17	3	4	»	
		18	2	8	»	
		19	1	»	»	
		20				
		21	5	4	»	
		22	1	»	»	
		23	2	»	»	
		24	»	12	»	
		25	4	12	»	
		26	4	»	»	
		27	1	»	»	
		28				
		29	10	»	»	

Tilhørende Udmark					Indbefattet i Værdiansættelse med		Jævnfør		Tilhører Ejer Nr.	Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi	Matr. Nr.	Parcel Nr.	Nr.	Parcel Nr.		
				Kr.						
					258-261, 264, 265				99	
					292, 293 297, 321					
					296, 300 304, 306, 310				96	De under Parcel Nr. 5, 9, 10—17, 22, 24, 26 og 27 anførte Parceller tilhøre samtlige Lodtagere i de ved hvert af de paagældende Parcelnumre i denne Rubrik anførte Matrikulnumre i samme Forhold, som de ere lodtagne i disse.
					291				84	
					294				82	
							I.	18	84	
					270				83	
					272				272	
					262				113	
					298				298	
					271, 289, 290				86	
					312-315				94	
					273				273	
							—	25	86	
					256, 281 282				66	

Nr.	Parcel Nr.	Tilhører Ejer Nr.	Anmærkninger
II		90	
III		87 90	Tilliggende til de med disse Ejer-Nr. betegnede Fæster og indbefattet i deres Værdiansættelse.
IV		87 90	Do.
V		90	
VI	1	90	
	2	89	
	3	87	
	4	88	
	5	116	
VII		83	
VIII			Er et Tilliggende, der tilhører samtlige Ejere af Matr.-Nr. 272 i samme Forhold som Hovedlodderne og er indbefattet under deres Værdiansættelse.
IX		185	Tilliggende til 2 Mk. af Fæstet Ejer-Nr. 86 og til 1 Mk. af Matr.-Nr. 273 og indbefattet i deres Værdiansættelse.
X		19	
XI		48	
XII		297	Jordstykket tilhører samtlige Ejere af Matr.-Nr. 297, i hvis Værdiansættelse det er indbefattet, i samme Forhold som Hovedlodden.
XIII		111	
XIV		86	Indbefattet i Værdiansættelse med Matr.-Nr. 289.
XV		82	Tilliggende til Fæstet.
XVI		38 40	Af ringe Værdi.
XVII		119	
XVIII	1	118	
	2	10	
	3	54 68	
	4	120	
	5	121	
	6	82	

Nr.	Parcel Nr.	Tilhører Ejer Nr.	Anmærkninger
XVIII	7	122	
	8	16	
	9	122	
	10	34	
	11	35	
	12	40	
	13	38	
	14	44	
	15	16	
	16	118	
	17	12	
	18	45	
	19	22	
	20	8	
	21	56	
	22	24	
	23	64	
	24	21	
	25	123	
	26	124	
	27	13	
	28	125	
	29	55	
	30	43	
	31	40	
	32	22	
	33	63	
	34	22	
	35	21	
	36	63	
	37	63	
	38	64	
	39	8	
	40	56	
	41	24	
	42	82	
	43	25	
	44	126	
	45	54	
	46	121	
	47	10	
	48	120	
	49	44	
	50	12	
	51	118	
	52	51	
	53	16	
	54	23	
	55	40	
	56	105	
	57	80	
	58	34	
	59	35	
	60	38	
	61	16	

Nr.	Parcel Nr.	Tilhører Ejer Nr.	Anmærkninger
XVIII	62	122	
	63	54	
	64	126	
	65	120	
	66	10	
	67	121	
	68	25	
	69	82	
	70	65 127	
	71	56	
	72	24	
	73	8	
	74	21	
	75	22	
	76	22	
	77	63	
	78	40	
	79	43	
	80	125	
	81	123	
	82	124	
	83	13	
	84	21	

B.

Fortegnelse over de enkelte Ejere.

Ejer Nr.	Navn	Indmark					
		Matr. Nr.	Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi
							Kr.
1	Peter Clementsen	337	1	»	»	5	6
	Sand.						
2	Thomas Danielsen	279	3	»	1	»	28
	Sand.	311	6	»	1	»	47
3	Peter Danielsen	258 a.	5	»	1	»	47
	Sand.	279	2	»	1	»	28
		316	6	»	1	»	46
4	Erik Hansen	258 a.	13	»	1	»	47
	Sand.	321	1	»	1	»	110
		—	5	»	1	»	110
		—	11	»	1	»	110
5	Joen Hansen	293	3	»	»	10	14
	Sand.	308	5	»	2	10	128
		318	1, 7	»	2	»	93
		321	2, 6	»	1	10	165
		332					1
6	Johan Henrik Henriksen	258 a.	11	»	»	7	16
	Sand.	— b.	9				
		263 a.	2				
		— b.	2	»	2	»	69
		—	6				
		286	5	»	1	10	4
		292	9	»	»	9¾	9
		296	3	»	1	»	14
		297	3	»	1	»	26
		298	3	»	1	»	23
		306	10	»	2	»	136
		—	12				
		313	9				
		—	14	»	»	10	30
		—	18				
		320	6	»	1	»	46
		332					1
		334					1
7	Mikkel Henriksen	309	3	»	1	»	48
	Sand.	—	7				

Tilhørende Udmark				Antal af Indmarkslodder			Samlet Matrikuleringsværdi			Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi	Matrikulerede	Ikke matrikulerede	Tilsammen	Indmark	Udmark	Tilsammen	
				Kr.				Kr.	Kr.	Kr.	
					1	»	1	6	»	6	
288	»	1	»	35	2	»	2	75	72	147	
323	»	1	»	37							
269	»	1	»	56	3	»	3	121	128	249	
288	»	1	»	35							
323	»	1	»	37							
269	»	1	»	56	4	»	4	377	146	523	
322	»	1	»	36							
—	»	1	»	36							
—	»	»	10	18							10 Sk. af tilhørende Udmark ligger i Matr.-Nr. 323 og tilhører Ejer Nr. 6.
323	»	»	10	18	7	»	7	401	237	638	
—	»	2	10	91							
—	»	2	»	73							
—	»	1	10	55							
					18	»	18	375	369	744	Tilhørende Udmark tilhører Ejer Nr. 25 og 36.
269	»	2	»	112							
											Løst Bøstykke uden Udmark.
323	»	»	9¾	18							
—	»	1	»	37							
—	»	1	»	37							
—	»	1	»	37							Med Tilliggende i umatr. Nr. XII.
—	»	2	»	73							
—	»	»	10	18							
—	»	1	»	37							
											Indbefattet i Ejer Nr. 26.
											Ejer Nr. 6 ejer desuden i Dal (10 Kilometer fra Sand):
											1 Gylden (Matr.-Værdi 21 Kr.) med tilh. Udm. (Matr.-Værdi 49 Kr.).
											1 Gl. 10 Sk. (Matr.-Værdi 34 Kr.) med tilh. Udm. (Matr.-Værdi 74 Kr.).
323	»	1	»	37	2	»	2	48	37	85	

Ejer Nr.	Navn	Indmark					
		Matr. Nr.	Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi
							Kr.
8	Joen Peter Hentze	258 a.	19	»	1	»	47
	Sand.	XVIII	20				
		—	39				
		—	73				
9	Johan Peter Hentzes Enke	324 b.	5	»	2	»	41
	Sand.	— c.	4				
10	Mads Andreas Hentze	301 b.	30	»	1	»	30
	Sand.	341	7				20
		344					1
		XVIII	2				
		—	47				
		—	66				
11	Mads Winther Hentze	298 a.	1	»	1	»	23
	Sand.	301 a.	5				
		—	22				
		—	30				
		301 b.	7	»	8	»	242
		—	27				
		—	35				
		301 c.	6				
		—	23				
		312	2				
		—	22	»	1	»	60
		—	7				
		—	10	»	1	»	60
		—	29				
		—	18				
		—	31	»	1	»	60
		324 b.	6	»	1	»	21
		344					2
12	Mikkel Hentze	278	4	»	1	»	28
	Sand.	315	27	»	1	»	56
		XVIII	17				
		—	50				
13	Clement R. Jensen	258 b.	5	»	»	5	12
	Sand.	263 a.	5				
		— b.	4	»	1	»	34
		—	7				
		264 a.	7	»	1	»	31
		265	4	»	1	»	43
		—	6	»	1	»	43
		273	4	»	»	14	27
		—	6				
		302	2	»	1	»	35
		312	12				
		—	32	»	1	»	60

Tilhørende Udmark					Antal af Indmarkslodder			Samlet Matrikuleringsværdi			Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk	Matrikuleringsværdi	Matrikulerede	Ikke matrikulerede	Tilsammen	Indmark	Udmark	Tilsammen	
				Kr.				Kr.	Kr.	Kr.	
269	»	1	»	56	1	3	4	47	56	103	Desuden er han Ejer af 2 Parceller i Skopen (7 Kilometer fra Sand), Matr.-Værdi 34 Kr.
330	»	2	»	144	2	»	2	41	144	185	
322	»	1	»	36	3	3	6	51	36	87	
322	»	1	»	36	18	»	18	468	507	975	Desuden er han Ejer af Parceller i Skopen (7 Kilometer fra Sand), Matr. Værdi 25 Kr., samt i Dal (10 Kilometer fra Sand) af 10 Sk., Matr.-Værdi 23 Kr., med tilh. Udm. 25 Kr. og 10 Sk., Matr.-Værdi 15 Kr., med tilh. Udm. 25 Kr.
—	»	8	»	291							
—	»	1	»	36							
322	»	1	»	36							
—	»	1	»	36							
330	»	1	»	72							
288	»	1	»	35	2	2	4	84	71	155	
322	»	1	»	36							
269	»	»	5	14	15	2	17	356	372	728	
—	»	1	»	56							
—	»	1	»	56							
—	»	1	»	56							
—	»	1	»	56							
288	»	»	14	24							Med Tilliggende i umatr. Nr. IX.
323	»	1	»	37							
—	»	1	»	37							Desuden er han Ejer af Parceller i Skopen (7 Kilom. fra Sand) Matr.-Værdi 9 Kr.

Ejer Nr.	Navn	Indmark					
		Matr. Nr.	Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk	Matrikuleringsværdi
							Kr.
13	Clement R. Jensen	312	17	»	1	»	60
	Sand.	332					1
		341					10
		XVIII	27				
		—	83				
14	Johan M. Jensen	301 a.	8				
	Sand.	—	18				
		—	45				
		— b.	1				
		—	14	»	6	»	181
		—	43				
		—	50				
		— c.	2				
		344					1
15	Samuel Jensen	287					270
	Sand.						
16	Andreas Christian Joensen	263 a.	3				
	Sand.	— b.	3	»	1	3	40
		264 a.	9				
		— b.	1	»	1	»	31
		—	3				
		264 a.	10	»	1	»	31
		273	8	»	4	»	155
		275	2	»	1	»	23
		276	6	»	1	»	26
		277	1	»	1	»	31
		—	6	»	2	»	63
		284	3				
		—	5				77
		285	3				10
		286	5	»	»	17	2
		298	3	»	1	»	23
		301 a.	2				
		—	46	»	2	»	60
		— c.	10				
		—	21				
		312	9				
		—	26	»	1	»	60
		—	15				
		—	26	»	1	»	60
		313	2				
		—	11	»	1	»	60
		—	27				
		315	8				
		—	16	»	»	1	2
		337	6	»	»	5	6
		339					4
		344					1

Tilhørende Udmark					Antal af Indmarkslodder			Samlet Matrikuleringsværdi			Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi	Matrikulerede	Ikke matrikulerede	Tilsammen	Indmark	Udmark	Tilsammen	
				Kr.				Kr.	Kr.	Kr.	
322	»	1	»	36							
					9	»	9	182	219	401	
323	»	6	»	219							
					1	»	1	270		270	
269	»	1	3	65	32	4	36	765	709	1474	
—	»	1	»	56							
—	»	1	»	56							
288	»	4	»	139							Med Tilliggende i umatr. Nr. IX.
—	»	1	»	35							
—	»	1	»	35							
—	»	1	»	35							
—	»	2	»	69							
322	»	1	»	36							
323	»	2	»	73							Ejer Nr. 16 ejer desuden Parceller i Skopen (7 Kilometer fra Sand), Matr.-Værdi 50 Kr.; i Dal (10 Kilometer fra Sand) 10 Sk., Matr.-Værdi 19 Kr.; i Skuø (7 Kilometer fra Sand), 1 Gl., Matr.-Værdi 24 Kr., med tilh. Udm. 23 Kr. og 1 Gl. 10 Sk., Matr.-Værdi 15 Kr., med tilh. Udm. 35 Kr.
322	»	1	»	36							
—	»	1	»	36							
—	»	1	»	36							
—	»	»	1	2							

Ejer Nr.	Navn	Indmark					Mainlaueringsværdi
		Matr. Nr.	Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Kr.
16	Andreas Christian Joensen	XVIII	8				
	Sand.	—	15				
		—	53				
		—	61				
17	Hans Joensen	263 a.	1				
	Sand.	—	5	»	»	19	33
		—	7				
		265	2	»	1	»	43
		—	6	»	1	»	43
		308	1	»	1	»	51
		311	8	»	1	»	47
		318	2				
		—	6	»	1	»	46
18	Jacob Joensen	264 a.	9				
	Sand.	— b.	1	»	1	»	31
		—	3				
		273	2	»	1	»	39
		274	1	»	2	»	85
		275	1	»	2	»	45
		276	2	»	2	»	53
		278	1	»	1	»	28
		283	1				10
		284	2				77
		—	4				
		285	2				10
		286	3				
		—	7	»	5	$8^{1}/_{3}$	16
		301 a.	3				
		—	17				
		— b.	3	»	2	»	60
		—	34				
		313	5				
		338	1				7
		344					1
19	Ole Joensen	260	2	»	»	$12^{26}/_{27}$	13
	Sand.	263 a.	1				
		—	5	»	1	»	34
		— b.	7				

Tilhørende Udmark				Antal af Indmarkslodder			Samlet Matrikuleringsværdi			Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi	Matrikulerede	Ikke matrikulerede	Tilsammen	Indmark	Udmark	Tilsammen	
				Kr.				Kr.	Kr.	Kr.	
269	»	»	19	53	9	»	9	263	276	539	
—	»	1	»	56							
—	»	1	»	56							
323	»	1	»	37							
—	»	1	»	37							
—	»	1	»	37							
					21	»	21	462	406	868	
269	»	1	»	56							
288	»	1	»	35							Med Tilliggende i umatr. Nr. IX.
—	»	2	»	69							
—	»	2	»	69							
—	»	2	»	69							
—	»	1	»	35							
323	»	2	»	73							Der kan ikke tilvejebringes Oplysning om, hvortil denne Parcel oprindelig har hørt. Ejer Nr. 18 ejer desuden Parceller i Skopen (7 Kilometer fra Sand) til Matr.-Værdi 18 Kr.; i Skaalevig (7 Kilometer fra Sand) Parceller til Matr.-Værdi 40 Kr.; i Skuø (7 Kilometer fra Sand): 2 Gl. 8 Sk., Matr.-Værdi 42 Kr.; 1 Gl., Matr.-Værdi 18 Kr.; 10 Sk., Matr.-Værdi 8 Kr.; 2 Sk., Matr.-Værdi 2 Kr.; 2 Sk., Matr.-Værdi 1 Kr.; $13^1/_3$ Sk., Matr.-Værdi 17 Kr.; tilh. Udm. Matr.-Værdi 109 Kr.
269	»	»	$12^{26}/_{27}$	30	12	1	13	315	253	568	
—	»	1	»	56							

Ejer Nr.	Navn	Indmark					
		Matr. Nr.	Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi
							Kr.
19	Ole Joensen	265	3	»	1	»	43
	Sand.	—	6	»	1	»	43
		304	1	»	1	»	69
		319	5	»	»	10	23
		—	10				
		345	1				20
		346	1				30
		347	1				40
		X					
20	Peter Hans N. Joensen	273	3	»	4	»	155
	Sand.		5				
21	Peter P. Joensen	272	3	»	2	»	45
	Sand.	273	7	»	»	19 1/3	37
		276	4	»	1	»	26
		—	5	»	1	»	26
		292	1	»	1	»	18
		—	6	»	1	»	18
		—	11	»	1	»	18
		—	14	»	1	»	18
		293	4	»	1	10	43
		296	6	»	1	»	14
		297	5	»	1	»	26
		298	6	»	1	»	23
		299	1	»	1	»	15
		—	9				
		301 a.	6	1	8	6	735
		—	24				
		—	26				
		—	28				
		—	36				
		—	41				
		— b.	4. a				
		—	4 b.				
		—	9				
		—	11				
		—	18				
		—	21				
		—	31				
		—	51				
		— c.	4				
		—	7				
		—	16				
		—	26				
		—	29				
		303	1	»	4	»	140
		304	4	»	1	»	69
		—	6	»	1	»	69
		305	4	»	1	»	28

Tilhørende Udmark					Antal af Indmarkslodder			Samlet Matrikuleringsværdi			Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi	Matrikulerede	Ikke matrikulerede	Tilsammen	Indmark	Udmark	Tilsammen	
				Kr.				Kr.	Kr.	Kr.	
269	»	1	»	56							
—	»	1	»	56							
323	»	1	»	37							
—	»	»	10	18							
288	»	4	»	139	2	»	2	155	139	294	Med Tilliggende i umatr. Nr. IX.
—	»	2	»	69	91	4	95	3267	3374	6641	Med Tilliggende i umatr. Nr. VIII.
—	»	»	19 1/3	34							Med Tilliggende i umatr. Nr. IX.
—	»	1	»	35							
—	»	1	»	35							
323	»	1	»	37							
—	»	1	»	37							
322	»	1	»	36							
—	»	1	»	36							
323	»	1	10	55							
322	»	1	»	36							
323	»	1	»	37							Med Tilliggende i umatr. Nr. XII.
—	»	1	»	37							
—	»	1	»	37							
322	1	4	11	748							
323	»	4	16	157							
322	»	2	»	73							
323	»	2	»	73							
322	»	1	»	36							
323	»	1	»	37							
—	»	1	»	37							

Ejer Nr.	Navn	Indmark					
		Matr. Nr.	Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi
							Kr.
21	Peter P. Joensen.....	305	5	»	1	»	28
	Sand.	—	11				
		—	7	»	2	»	56
		306	5	»	2	»	136
		307	2	»	»	9	17
		308	6	»	1	»	51
		—	11	»	1	»	51
		—	14	»	»	$6^{2}/_{3}$	17
		310	1	»	3	»	242
		—	14				
		—	4	»	2	»	161
		—	11				
		311	1	»	1	$3^{1}/_{3}$	55
		312	19	»	1	»	60
		—	30				
		313	29	»	1	»	60
		—	34				
		314	11	»	2	10	119
		—	25				
		—	16	»	»	5	12
		—	22				
		315	5	»	»	12	33
		—	17				
		—	12				
		—	25	»	2	»	111
		—	29				
		—	31				
		—	21	»	1	»	56
		—	33	»	1	»	56
		316	3				
		—	7	»	4	»	183
		—	10				
		—	5	»	1	»	46
		318	3	»	1	»	46
		—	5				
		319	4	»	»	7	16
		—	9				
		—	16	»	»	10	23
		320	1	»	1	»	46
		—	9				
		324 a.	3	»	1	»	21
		—	5	»	1	»	21
		— b.	7	»	4	»	83
		—	3				
		325 a.	1	»	1	»	11
		— b.	4				
		—	3	»	1	»	11
		327	5	»	1	»	6
		329	1	»	4	»	15
		332					1

Tilhørende Udmark					Antal af Indmarkslodder			Samlet Matrikuleringsværdi			Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi	Matrikulerede	Ikke matrikulerede	Tilsammen	Indmark	Udmark	Tilsammen	
				Kr.				Kr.	Kr.	Kr.	
323	»	1	»	37							
—	»	2	»	73							
—	»	2	»	73							
322	»	»	9	16							
—	»	1	»	36							
—	»	1	»	36							
323	»	»	$6^2/_3$	12							
322	»	3	»	109							
323	»	2	»	73							
322	»	1	$3^1/_3$	42							
—	»	1	»	36							
—	»	1	»	36							
323	»	2	10	91							
—	»	»	5	9							
—	»	»	12	22							
—	»	2	»	73							
322	»	1	»	36							
—	»	1	»	36							
—	»	2	»	73							
323	»	2	»	73							
—	»	1	»	37							
—	»	1	»	37							
—	»	»	7	13							Tilh. Udm. tilh. Ejer Nr. 35.
—	»	1	»	37							
330	»	1	»	72							
—	»	1	»	72							
—	»	4	»	288							
—	»	1	»	72							
—	»	1	»	72							Trøstykker til de anførte Antal Gylden.

Ejer Nr.	Navn	Indmark					
		Matr. Nr.	Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk	Matrikulerings-værdi
							Kr.
21	Peter P. Joensen	334					1
	Sand.	336	1	»	1	15	18
		339					4
		344					6
		XVIII	24				
		—	35				
		—	74				
		—	84				
22	Poul Joensen	258	7	»	1	5	58
	Sand.	273	1	»	1	$6^2/_3$	52
		274	2	»	2	»	85
		276	1	»	2	»	53
		280	3	»	1	»	43
		284	1				77
		—	6				
		285	1				10
		313	37	»	»	5	15
		324 a.	2	»	»	10	11
		327	2	»	»	10	3
		338	1				3
		XVIII	19				
			32				
		—	34				
		—	75				
		—	76				
23	Clement Johannessen	260	1	»	1	$17^1/_{27}$	37
	Sand.	316	2	»	1	»	46
		—	9				
		319	6	»	1	»	46
		XVIII	54				
24	Mikkel Johannessen	258 b.	4	»	1	15	82
	Sand.	286	2	»	2	$11^2/_3$	8
		—	8				
		319	7	»	1	»	46
		XVIII	22				
		—	41				
		—	72				
25	Rasmus Johansen	258 a.	15	»	»	14	33
	Sand.	— b.	8				
		— a.	18	»	1	»	47
		272	7	»	1	»	23
		293	6	»	»	10	14

Tilhørende Udmark					Antal af Indmarkslodder			Samlet Matrikuleringsværdi			Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi	Matrikulerede	Ikke matrikulerede	Tilsammen	Indmark	Udmark	Tilsammen	
				Kr.				Kr.	Kr.	Kr.	Ejer Nr. 21 ejer desuden: i Dal (10 Kilometer fra Sand): 1 Gl. 10 Sk.), Matr.-Værdi 60 Kr., 1 Gl., Matr.-Værdi 30 Kr.; tilh. Udm. Matr.-Værdi 123 Kr. i Skarvenæs (7 Kilometer fra Sand): 1 Gl. 10 Sk., Matr.-Værdi 53 Kr., tilh. Udm. Matr.-Værdi 73 Kr. i Skuø (7 Kilometer fra Sand): 2 Gl. $3^1/_3$ Sk., Matr.-Værdi 38 Kr.; 1 Gl. 12 Sk., Matr.-Værdi 24 Kr.; $8^3/_4$ Sk., Matr.-Værdi 9 Kr.; 2 Gl., Matr.-Værdi 31 Kr.; 1 Gl., Matr.-Værdi 20 Kr.; 2 Gl., Matr.-Værdi 65 Kr.; tilh. Udm. Matr.-Værdi 207 Kr.; i alt 9 Parceller.
269	»	1	»	56	12	5	17	410	320	730	5 Sk. af tilh. Udm., tilh. Ejer Nr. 28.
288	»	1	$6^2/_3$	46							Med Tilliggende i umatr. Nr. IX.
—	»	2	»	69							
—	»	2	»	69							
—	»	1	»	35							
323	»	»	5	9							
330	»	»	10	36							
269	»	»	$16^2/_3$	47	4	1	5	129	120	249	Af tilh. Udmark tilhører $16^2/_3$ Sk. Ejer Nr. 48, $3^{12}/_{27}$ Sk. Ejer Nr. 19.
323	»	1	»	37							
322	»	1	»	36							
269	»	1	15	98	4	3	7	136	134	270	
322	»	1	»	36							
269	»	»	14	39	42	2	44	864	825	1689	
—	»	1	»	56							
288	»	1	»	35							Med Tilliggende i umatr. Nr. VIII. Tilh. Udm. tilh. Ejer Nr. 131.

Ejer Nr.	Navn	Indmark					
		Matr. Nr.	Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi
							Kr.
25	Rasmus Johansen	293	8	»	1	»	29
	Sand.	298	5	»	1	»	23
		301 a.	13				
		—	20				
		—	25				
		—	39				
		—	40				
		—	50				
		— b.	5				
		—	12				
		—	20	»	9	14	293
		—	23				
		—	42				
		— c.	1				
		—	8				
		—	13				
		—	22				
		—	25				
		305	1	»	1	»	28
		—	12	»	»	10	14
		—	16	»	»	10	14
		308	2	»	2	$6^2/_3$	120
			16				
		309	11	»	1	»	48
		313	6	»	1	»	60
		—	20				
		314	1				
		—	4				
		—	7				
		—	15	»	1	»	48
		—	18				
		—	21				
		321	10	»	»	6	33
		337	3	»	1	»	23
		—	8				
		341	7				10
		344					4
		XVIII	43				
		—	68				
26	Se Anm.						
27	Joen Magnusssen	277	5	»	1	10	47
	Sand.	337	5	»	»	2½	3
28	Ole Magnussen	258 b.	7	»	»	5	12
	Sand.	261	4	»	»	10	12
		273	9	»	4	»	155
		276	3	»	1	»	26
		292	5	»	2	»	36

Tilhørende Udmark					Antal af Indmarkslodder			Samlet Matrikuleringsværdi			Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi	Matrikulerede	Ikke matrikulerede	Tilsammen	Indmark	Udmark	Tilsammen	
				Kr.				Kr.	Kr.	Kr.	
323	»	1	»	37							
322	»	1	»	36							
323	»	5	»	183							
322	»	4	14	171							
323	»	1	»	37							
—	»	»	10	18							
—	»	»	10	18							
322	»	2	$6^2/_3$	85							
—	»	1	»	36							
323	»	1	»	37							
—	»	1	»	37							Tilh. Udm. tilh. Ejer Nr. 45.
											Fællesbetegnelse for Ejer Nr. 28 m. fl. (se Matr.-Nr. 334).
288	»	1	10	51	2	»	2	50	51	101	
269	»	»	5	14	20	»	20	1463	1193	2656	
—	»	»	10	28							
288	»	4	»	139							Med Tilliggende i umatr. Nr. IX.
—	»	1	»	35							
322	»	2	»	73							

Ejer Nr.	Navn	Indmark					
		Matr. Nr.	Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi
							Kr.
28	Ole Magnussen	295	1	»	4	»	50
	Sand.	300	1	»	4	»	50
		301 a.	35	»	»	10	15
		310	6	»	1	»	81
		312	21	»	1	»	60
		315	10	»	1	»	56
		—	23				
		317	7	»	4	$6^2/_3$	199
		321	7	»	6	»	660
		324 a.	1	»	1	10	31
		327	1	»	1	10	8
		334	1	»	4	»	4
		339					2
		342					5
		344					1
29	Poul Magnussen	293	7	»	1	»	29
	Sand.	297	7	»	1	»	26
		304	3	»	1	»	69
		317	3	»	1	»	46
		—	8	»	2	»	92
		337	1	»	»	5	6
30	Joen Michaelsen	306	2	»	»	10	34
	Sand.	309	9	»	1	»	48
		315	6	»	1	»	56
		—	19				
		325 a.	2	»	1	»	11
		— b.	5				
		332					1
		337	10	»	1	»	23
31	Elsebeth Mikkelsen	314	6	»	1	»	48
	Sand.	—	23				
32	Jens Mikkelsens Enke	292	7	»	1	»	18
	Sand.	296	4	»	»	10	7
		301 a.	8	»	2	»	60
		—	18				
		— b.	1				
		—	14				
		—	43				
		—	50				
		— c.	2				
		315	1	»	1	»	56
		—	22				
		320	2	»	1	»	46
		—	11				
		334	1	»	»	10	1

Tilhørende Udmark					Antal af Indmarkslodder			Samlet Matrikuleringsværdi			Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi	Matrikulerede	Ikke matrikulerede	Tilsammen	Indmark	Udmark	Tilsammen	
				Kr.				Kr.	Kr.	Kr.	
323	»	3	»	110							
322	»	1	»	36							
—	»	4	»	146							Ejer Nr. 28 ejer desuden i Dal (10 Kilometer fra Sand) 1 Gl., Matr.-Værdi 33 Kr., tilh. Udm. Matr.-Værdi 27 Kr.
—	»	»	10	18							
—	»	1	»	36							
—	»	1	»	36							
323	»	1	»	37							
322	»	4	$6^2/_3$	158							
323	»	6	»	219							
330	»	1	10	108							
322	»	1	»	36	6	»	6	268	217	485	
—	»	1	»	36							Med Tilliggende i umatr. Nr. XII. Ejer Nr. 29 ejer desuden i Skuø (7 Kilometer fra Sand) 5 Sk., Matr.-Værdi 5 Kr., tilh. Udm. Matr.-Værdi 6 Kr.
—	»	1	»	36							
—	»	1	»	36							
—	»	2	»	73							
323	»	»	10	18	8	»	8	173	164	337	
—	»	1	»	37							
—	»	1	»	37							
330	»	1	»	72							
323	»	1	»	37	2	»	2	48	37	85	
—	»	1	»	37	16	»	16	191	202	393	
—	»	»	10	18							
—	»	2	»	73							
—	»	1	»	37							
—	»	1	»	37							

Ejer Nr.	Navn	Indmark					
		Matr. Nr.	Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi
							Kr.
32	Jens Mikkelsens Enke	342					2
	Sand.	344					1
33	Mikkel Mikkelsen	313	19				
	Sand.	—	23	»	2	»	120
		—	26				
		314	2				
		—	8	»	1	»	48
		—	28				
34	Peter Hentze Mikkelsen	278	3	»	1	»	28
	Sand.	293	10	»	1	»	29
		301 c.	12				
		—	27	»	1	»	30
		309	5	»	2	»	95
		—	11	»	»	10	24
		313	15				
		—	16	»	»	11	53
		314	14	»	1	»	48
		—	26				
		320	5				
		—	8	»	1	»	46
		340					3
		344					1
		XVIII	10				
		—	58				
35	Mourits N. Mohr	279	4	»	1	»	28
	Sand.	301 a.	4				
		—	10	»	2	5	68
		311	5	»	2	$6^2/_3$	109
		312	5				
		—	24	»	1	»	60
		314	3				
		—	9	»	2	10	119
		—	20				
		315	13				
		—	26	»	1	»	56
		—	30				
		317	5	»	»	$13^1/_3$	31
		319	3				
		—	8	»	»	3	7
		332	1				3
		344	1				1
		XVIII	11				
		—	59				
36	Clement Nicodemussen	258 a.	14				
	Sand.	— b.	6	»	»	14	33
		— a.	18	»	1	»	47
		293	2	»	»	10	14

Tilhørende Udmark					Antal af Indmarkslodder			Samlet Matrikuleringsværdi			Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk	Matrikuleringsværdi	Matrikulerede	Ikke matrikulerede	Tilsammen	Indmark	Udmark	Tilsammen	
				Kr.				Kr.	Kr.	Kr.	
					6	»	6	168	110	278	
323	»	2	»	73							
—	»	1	»	37							
288	»	1	»	35	14	2	16	337	291	628	
322	»	1	»	36							
—	»	1	»	36							
—	»	2	»	73							
—	»	»	10	18							
323	»	»	11	20							
322	»	1	»	36							
323	»	1	»	37							
288	»	1	»	35	17	2	19	482	395	877	
323	»	2	5	82							
—	»	2	$6^2/_3$	85							
322	»	1	»	36							
323	»	2	10	91							
—	»	1	»	37							
—	»	»	$13^1/_3$	24							
—	»	»	3	5							
269	»	»	14	39	11	»	11	590	434	1024	
—	»	1	»	56							
323	»	»	10	18							

Ejer Nr.	Navn	Indmark					
		Matr. Nr.	Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi
							Kr.
36	Clement Nicodemussen	299	8	»	1	»	35
	Sand.	301 a.	38	»	2	15	83
		— b.	33				
		308	9	»	1	»	51
		310	3	»	4	»	323
		332					3
		344					1
37	Anton Christian Olsen	313	3				
	Sand.	—	12	»	1	»	60
		—	21				
		—	25				
38	Daniel Olsen	258	1				
	Sand.						
		272	8	»	3	»	68
		—	10	»	2	»	45
		277	4	»	1	10	47
		304	5	»	2	»	138
		319	2	»	1	13⅓	77
		—	12				
		337	4	»	»	2½	3
		341	7				20
		XVI					
		XVIII	13				
		—	60				
39	Hans Olsen, ældre	301 b.	17	»	1	6	39
	Sand.	— c.	28				
		304	7	»	1	»	69
		316	5	»	1	»	46
40	Hans Olsen, yngre	258 a.	4	»	2	»	94
	Sand.	— b.	2				
		— a.	20	»	1	»	47
		292	3	»	1	»	18
		293	1	»	»	10	14
		298	9	»	»	6⅔	8
		310	7	»	1	»	81
		XVI					
		XVIII	12				
		—	31				
		—	55				
		—	78				
41	Joen Olsens Enke	298	8	»	»	6⅔	8
	Sand.						
42	Joen Olsen (Krog)	314	8	»	1	»	48
	Sand.	—	28				

Tilhørende Udmark					Antal af Indmarkslodder			Samlet Matrikuleringsværdi			Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi	Matrikulerede	Ikke matrikulerede	Tilsammen	Indmark	Udmark	Tilsammen	
				Kr.				Kr.	Kr.	Kr.	
323	»	1	»	37							
—	»	2	15	101							
—	»	1	»	37							
—	»	4	»	146							
					4	»	4	60	37	97	
—	»	1	»	37							
					9	3	12	398	356	754	Har oprindelig hørt til en af Ejer Nr. 40's Parceller.
288	»	3	»	102							Med Tilliggende i umatr. Nr. VIII.
—	»	2	»	69							
—	»	1	10	51							
323	»	2	»	73							
322	»	1	$13^1/_3$	61							
					4	»	4	154	122	276	
323	»	1	6	48							
—	»	1	»	37							
—	»	1	»	37							
269	»	2	»	112	7	5	12	262	271	533	
—	»	1	»	56							
323	»	1	»	37							
—	»	»	10	18							
—	»	»	$6^2/_3$	12							
322	»	1	»	36							
323	»	»	$6^2/_3$	12	1	»	1	8	12	20	
—	»	1	»	37	2	»	2	48	37	85	

Ejer Nr.	Navn	Indmark					
		Matr. Nr.	Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi
							Kr.
43	Johannes Olsen, yngre	298	2	»	1	»	23
	Sand.	306	3	»	1	»	68
		314	5	»	1	10	71
		—	19				
		319	13	»	1	5	58
		XVIII	30				
		—	79				
44	Magnus Olsen	292	2	»	1	»	18
	Sand.	303	3	»	2	»	70
		348	1				10
		XVIII	14				
		—	49				
45	Mikkel Olsen	258 a.	17	»	2	»	94
	Sand.	— b.	12	»	»	5	12
		261	3	»	2	»	48
		272	1	»	1	»	23
		292	8	»	»	13¼	12
		307	4	»	1	»	39
		312	8				
		—	13	»	1	»	60
		—	25				
		313	8				
		321	8				
		—	9	»	»	14	77
		XVIII	18				
47	Elsebeth Petersdatter	313	15				
	Sand.	—	16	»	»	9	27
		340					7
48	Sigga Petersdatter	298	10	»	»	6⅔	8
	Sand.	308	8				
		—	13	»	1	»	51
		310	2				
		—	8				
		—	12	»	1	»	81
		313	31				
		—	35	»	»	3⅓	10
		XI					
49	Jacob Peter Petersen	314	13				
	Sand.	—	24	»	1	5	59
		320	4				
		—	10	»	2	»	93

Tilhørende Udmark					Antal af Indmarkslodder			Samlet Matrikuleringsværdi			Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi	Matrikulerede	Ikke matrikulerede	Tilsammen	Indmark	Udmark	Tilsammen	
								Kr.	Kr.	Kr.	
322	»	1	»	36	5	2	7	220	164	384	
323	»	1	»	37							
322	»	1	10	55							
—	»	1	»	36							5 Sk. af tilh. Udm. tilh. Ejer Nr. 35.
323	»	1	»	37	3	2	5	98	110	208	
322	»	2	»	73							
269	»	2	»	112	12	1	13	365	395	760	
—	»	»	5	14							
—	»	2	»	112							
288	»	1	»	35							Med Tilliggende i umatr. Nr. VIII.
323	»	»	13 1/4	24							
—	»	1	»	37							
322	»	1	»	36							
											Der kan ikke tilvejebringes Oplysning om, hvortil denne Parcel oprindelig har hørt.
323	»	»	14	25							Ejer Nr. 45 ejer desuden Parceller i Skopen (7 Kilometer fra Sand) til Matr.-Værdi 118 Kr.; i Skuø (7 Kilometer fra Sand) 2 Gl., Matr.-Værdi 40 Kr.; tilh. Udm. Matr.-Værdi 47 Kr.
—	»	»	9	16	3	»	3	34	16	50	
—	»	»	6 2/3	12	8	1	9	150	95	245	Ejer Nr. 48 ejer desuden Parceller i Skopen (7 Kilometer fra Sand) til Matr.-Værdi 27 Kr.
—	»	1	»	37							
—	»	1	»	37							
—	»	»	3 1/3	9							
—	»	1	5	46	4	»	4	152	119	271	
—	»	2	»	73							

Ejer Nr.	Navn	Indmark					Matrikuleringsværdi
		Matr. Nr.	Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	
							Kr.
50	Joen Petersen Sand.	306	6	»	1	»	68
51	Rasmus Petersen Sand.	279	1	»	1	»	28
		305	9				
		—	10	»	1	$6^2/_3$	37
		—	13				
		312	3				
		—	16	»	1	»	60
		324 a.	1	»	1	»	21
		325 b.	2	»	1	»	11
		327	1	»	1	»	6
		XVIII	52				
52	Christian Poulsen Sand.	264 a.	2				
		— b.	4	»	1	»	31
		—	7				
		293	9	»	1	»	29
		297	8	»	1	»	26
		301 a.	16				
		— b.	2				
		—	41	»	4	»	121
		— c.	20				
		—	24				
		305	2				
		—	14	»	3	$13^1/_3$	102
		311	7	»	4	$6^2/_3$	203
		—	10	»	»	$3^1/_3$	8
		344					1
53	Daniel Poulsen Sand.	263 a.	6				
		— b.	1	»	4	»	138
		264 a.	3	»	1	»	31
		280	1	»	1	»	43
		292	8	»	»	17	15
		298	7				
		—	12	»	1	»	23
		299	3	»	1	»	35
		301 a.	34				
		—	42				
		—	48				
		— b.	28				
		—	32	»	7	»	212
		—	38				
		—	44				
		— c.	15				
		302	4	»	1	»	35

Tilhørende Udmark					Antal af Indmarkslodder			Samlet Matrikuleringsværdi			Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi	Matrikulerede	Ikke matrikulerede	Tilsammen	Indmark	Udmark	Tilsammen	
				Kr.				Kr.	Kr.	Kr.	
323	»	1	»	37	1	»	1	68	37	105	Ejer Nr. 50 ejer desuden i Skuø (7 Kilometer fra Sand) 2Gl. $14^1/_3$ Sk., Matr.-Værdi 66 Kr., $13^1/_3$ Sk., Matr.-Værdi 17 Kr. Tilh. Udm. Matr.-Værdi 90Kr.
288	»	1	»	35	9	1	10	163	263	426	
322	»	1	»	36							
—	»	»	$6^2/_3$	12							
—	»	1	»	36							
330	»	1	»	72							
—	»	1	»	72							
					15	»	15	521	571	1092	Ejer Nr. 52 ejer desuden i Husevig (7 Kilometer fra Sand) 1 Gl., Matr.-Værdi 34 Kr., tilh. Udm. 27 Kr.; i Dal (10 Kilometer fra Sand) 3 Gl. 10 Sk., Matr.-Værdi 158 Kr., tilh. Udm. 172 Kr.
269	»	1	»	56							
323	»	1	»	37							
—	»	»	$18^1/_3$	34							$12^2/_3$ Sk. af tilh. Havge tilhører Ejer Nr. 58. Med Tilliggende i umatr. Nr. XII.
—	»	4	»	146							
—	»	3	$13^1/_3$	134							
—	»	4	$6^2/_3$	158							
—	»	»	$3^1/_3$	6							
269	»	4	»	225	28	»	28	1163	1084	2247	
—	»	1	»	56							
288	»	1	»	35							
323	»	»	17	31							
—	»	1	»	37							
—	»	1	»	37							
—	»	7	»	256							
—	»	1	»	37							

Ejer Nr.	Navn	Indmark					Matrikulerings-værdi
		Matr. Nr.	Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	
							Kr.
53	Daniel Poulsen	306	1	»	»	10	34
	Sand.	—	4	»	4	»	273
		307	6	»	»	13⅓	26
		—	12	»	»	10	19
		—	14				
		308	4	»	»	10	26
		313	1	»	4	»	240
		—	32				
		332	1				1
		333	2				10
		344	1				2
54	Daniel Jacob Poulsen	258 a.	2	»	1	»	47
	Sand.	—	3				
		—	9	»	1	»	47
		—	16	»	4	»	187
		— b.	1	»	1	»	47
		—	10	»	1	»	47
		272	4	»	1	»	23
		299	2	»	1	»	35
		—	10				
		307	1	»	1	»	39
		—	10	»	1	»	39
		308	8	»	1	»	51
		—	13				
		309	4	»	2	»	95
		310	2				
		—	8	»	1	»	81
		—	12				
		XVIII	3				
		—	45				
		—	63				
55	Johannes Poulsen	264 a.	4	»	1	»	31
	Sand.	— b.	5				
		298	11	»	2	»	47
		299	5	»	»	10	18
		301 a.	1				
		—	44				
		— b.	15				
		—	24				
		—	26	»	9	»	272
		—	36				
		—	40				
		—	45				
		—	49				
		— c.	18				
		302	3	»	1	»	35
		303	2	»	1	10	53
		305	6	»	»	13⅓	19
		—	8	»	»	13⅓	19

Matr. Nr.	Tilhørende Udmark: Mk.	Gl.	Sk	Matrikuleringsværdi	Antal af Indmarkslodder: Matrikulerede	Ikke matrikulerede	Tilsammen	Samlet Matrikuleringsværdi: Indmark	Udmark	Tilsammen	Anmærkninger
				Kr.				Kr.	Kr.	Kr.	
323	»	»	10	18							Ejer Nr. 53 ejer desuden i Skarvenæs (7 Kilometer fra Sand) 10 Sk., Matr.-Værdi 16 Kr., 10 Sk., Matr.-Værdi 11 Kr., tilh. Udm. Matr.-Værdi 63 Kr., 2 Gl., Matr.-Værdi 75 Kr., tilh. Udm. Matr.-Værdi 98 Kr.
—	»	4	»	146							
—	»	»	13⅓	24							
—	»	»	10	18							
—	»	»	10	18							
—	»	4	»	146							
					17	3	20	738	704	1442	
269	»	1	»	56							
—	»	1	»	56							
—	»	4	»	225							
—	»	1	»	56							
—	»	1	»	56							
288	»	1	»	35							Med Tilliggende i umatr. Nr. VIII.
323	»	1	»	37							
—	»	1	»	37							Tilliggende Udm. tilh. Ejer Nr. 25.
322	»	1	»	36							Ejer Nr. 54 ejer desuden i Skopen (7 Kilometer fra Sand) Parceller til Matr.-Værdi 294 Kr.; i Husevig (7 Kilometer fra Sand) 1 Gl., Matr.-Værdi 34 Kr., 1 Gl., Matr.-Værdi 35 Kr. Tilh. Udm. Matr.-Værdi 54 Kr.
—	»	2	»	73							
323	»	1	»	37							
					24	1	25	786	969	1755	
269	»	1	»	56							
323	»	2	»	73							
—	»	»	10	18							
—	»	9	»	329							
—	»	1	»	37							
—	»	1	10	55							
—	»	»	13⅓	24							
—	»	»	13⅓	24							

Ejer Nr.	Navn	Indmark					
		Matr. Nr.	Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi
							Kr.
55	Johannes Poulsen	—	15	»	»	13⅓	19
	Sand.	307	7	»	»	13⅓	26
		—	9	»	5	6⅔	102
		309	1	»	3	»	143
		—	8				
		344					2
		XVIII	29				
56	Poul Johannes Poulsen	265	1	»	8	»	345
	Sand.	298	4	»	1	»	23
		310	5	»	1	»	81
		—	13				
		319	14	»	»	6⅔	15
		XVIII	21				
		—	40				
		—	71				
57	Poul Johs. Poulsens Enke	258	10	»	1	»	47
	Sand.	296	4	»	»	10	7
		298	4	»	1	»	23
		307	5	»	1	3⅓	45
		311	3	»	1	»	47
		313	31	»	»	16⅔	50
		—	35				
		315	32	»	1	»	56
		317	8	»	2	»	92
		319	15	»	»	5	12
		334	1				1
58	Zacharias Poulsen	313	4				
	Sand.	—	10				
		—	17	«	1	»	60
		—	22				
		—	24				
		324 a.	8	»	4	»	83
		— c.	3				
		— b.	1	»	4	»	83
		—	7				
		327	4	1	5	»	118
		—	6				
		328	1				10
59	Anne Katrine Rasmussen	277	3	»	1	»	31
	Sand.	324 b.	5	»	1	»	21
		— c.	4				
		337	2	»	1	»	23
		—	7	»	1	»	23

Matr. Nr.	Tilhørende Udmark: Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi	Antal af Indmarksloddor: Matrikulerede	Ikke matrikulerede	Tilsammen	Samlet Matrikuleringsværdi: Indmark	Udmark	Tilsammen	Anmærkninger
				Kr.				Kr.	Kr.	Kr.	
323	»	»	13 1/3	24							
—	»	»	13 1/3	24							
—	»	5	6 2/3	195							
—	»	3	»	110							
269	»	8	»	449	5	3	8	464	521	985	
322	»	1	»	36							
—	»	1	»	36							Tilh. Udm. tilhører Ejer Nr. 35. Desuden er han Ejer af Parceller i Skopen (7 Kilometer fra Sand) til Matr.-Værdi 294 Kr.
269	»	1	»	56	11	»	11	380	329	709	
322	»	»	5	9							5 Sk. af tilh. Udm. tilh. Ejer Nr. 56.
—	»	1	»	36							
—	»	»	14 1/3	26							
323	»	»	9	16							
—	»	1	»	37							
322	»	»	16 2/3	40							
—	»	1	»	36							
—	»	2	»	73							Tilh. Udm. tilhører Ejer Nr. 35. Ejer Nr. 57 ejer desuden Parceller i Skopen (7 Kilometer fra Sand) til Matr.-Værdi 34 Kr.
					12	»	12	354	612	966	Ejer Nr. 58 ejer desuden 1 Parcel i Skaalevig (7 Kilometer fra Sand) til Matr.-Værdi 3 Kr.; i Dal (10 Kilometer fra Sand) 4 Sk., Matr.-Værdi 14 Kr., 10 1/4 Sk., Matr.-Værdi 24 Kr.
322	»	1	»	36							
330	»	4	»	288							
—	»	4	»	288							
288	»	1	»	35	5	»	5	98	107	205	Ejer Nr. 59 ejer desuden i Skaalevig (7 Kilometer fra Sand) 1 Gl., Matr.-Værdi 45 Kr., 1 Gl., Matr.-Værdi 34 Kr. Tilh. Udm. 111 Kr.
330	»	1	»	72							

Ejer Nr.	Navn	Indmark					
		Matr. Nr.	Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi Kr.
60	David Rasmussens Enke.....	272	2	»	2	»	45
	Sand.	—	6				
		292	12	»	1	»	18
		301 a.	11	»	4	4	127
		—	19				
		—	37				
		—	47				
		— b.	48				
		— c.	11				
		308	10	»	1	$6^2/_3$	68
		313	30	»	1	5	75
		—	33				
		344					1
61	Jacob Eisenberg Rasmussen.....	275	3	»	1	»	23
	Sand.	292	4	»	1	»	18
		—	13	»	1	»	18
		296	1	»	2	»	28
		301 a.	7	»	8	»	242
		—	27				
		—	32				
		— b.	6				
		—	19				
		— c.	5				
		—	31				
		306	7	»	1	»	68
		308	7	»	1	»	51
		319	1	»	1	»	46
		—	11				
		332					1
		334					2
		342	1				2
		344					2
62	Johan M. Rasmussens Enke.....	297	6	»	1	10	39
	Sand.	301 a.	13	»	9	»	272
		—	20				
		—	25				
		—	39				
		—	40				
		—	50				
		— b.	5				
		—	12				
		—	20				
		—	23				
		—	42				
		— c.	1				
		—	8				
		—	13				
		—	22				
		—	25				

Tilhørende Udmark					Antal af Indmarkslodder			Samlet Matrikuleringsværdi			Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi	Matrikulerede	Ikke matrikulerede	Tilsammen	Indmark	Udmark	Tilsammen	
				Kr.				Kr.	Kr.	Kr.	
288	»	2	»	69	13	»	13	334	355	689	Med Tilliggende i umatr. Nr. VIII.
323	»	1	»	37							
—	»	4	4	154							
—	»	1	$6^2/_3$	49							
—	»	1	5	46							
288	»	1	»	35	19	»	19	501	544	1045	
323	»	1	»	37							
322	»	1	»	36							
—	»	1	»	36							1 Gl. af tilh. Udm. tilhører Ejer Nr. 32 med 10 Sk., Nr. 29 og 43 med 10 Sk.
—	»	8	»	291							
—	»	1	»	36							
323	»	1	»	37							
322	»	1	»	36							
323	»	1	»	37	32	»	32	642	641	1283	10 Sk. af tilh. Udm. tilh. Ejer Nr. 38 med $6^2/_3$ Sk. og 131 med $3^1/_3$ Sk. — Indmarken har Tilliggende i umatr. Nr. XII.
—	»	3	»	110							
322	»	6	»	219							

Ejer Nr.	Navn	Indmark					Matrikulerings-værdi
		Matr. Nr.	Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	
							Kr.
62	Johan M. Rasmussens Enke	305	1	»	2	»	56
	Sand.	—	16	»	1	»	28
		309	10	»	1	10	71
		313	6	»	1	»	60
		—	20				
		314	1				
		—	4				
		—	7				
		—	15	»	1	»	48
		—	18				
		—	21				
		315	3	»	1	»	56
		—	28				
		333	1				10
		342					2
63	Joen Rasmussen	277	2	»	1	»	31
	Sand.	301 a.	23				
		—	31				
		— b.	8	»	6	»	181
		— c.	17				
		337	11	»	1	»	23
		XVIII	33				
		—	36				
		—	37				
		—	77				
64	Peter H. Rasmussens Enke	264 a.	1	»	»	10	15
	Sand.	—	5	»	1	»	31
		— b.	4				
		292	10	»	1	»	18
		293	5	»	»	10	14
		296	2	»	1	»	14
		—	5	»	2	»	28
		297	4	»	»	10	13
		301 a.	9				
		—	12				
		—	14				
		—	21				
		—	29				
		— b.	10				
		—	13				
		—	16	»	12	»	362
		—	22				
		—	25				
		—	37				
		— c.	3				
		—	9				
		—	19				
		—	30				

Matr. Nr.	Tilhørende Udmark: Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Mattrikuleringsværdi	Antal af Indmarkslodder: Matrikulerede	Ikke matrikulerede	Tilsammen	Samlet Matrikuleringsværdi: Indmark	Udmark	Tilsammen	Anmærkninger
				Kr.				Kr.	Kr.	Kr.	
323	»	2	»	73							
—	»	1	»	37							
—	»	1	10	55							
—	»	1	»	37							
—	»	1	»	37							
322	»	1	»	36							
288	»	1	»	35	6	4	10	235	254	489	
323	»	6	»	219							
269	»	»	10	28	52	2	54	1154	1198	2352	
—	»	1	»	56							
322	»	1	»	36							
323	»	»	10	18							
—											Tilh. Udm. tilhører Ejer Nr. 62.
—	»	1	»	37							
322	»	1	»	36							
323	»	»	5	9							5 Sk. af tilh. Udm. tilh. Ejer Nr. 58. Indmarken har Tilliggende i umatr. Nr. XII.
—	»	4	»	146							
322	»	8	»	291							

Ejer Nr.	Navn	Indmark					Matrikulerings-værdi
		Matr. Nr.	Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk	
							Kr.
64	Peter H. Rasmussens Enke	302	5	»	4	»	140
	Sand.	304	2	»	1	»	69
		308	3	»	1	»	51
		—	15				
		311	4	»	1	»	47
		312	1	»	1	»	60
		—	20				
		—	4				
		—	11	»	1	»	60
		—	28				
		—	14 a.				
		—	14 b.	»	1	»	60
		—	27				
		—	33				
		313	7				
		—	13	»	»	10	30
		—	18				
		315	4				
		—	7	»	»	7	19
		—	15				
		317	2	»	1	»	46
		—	6				
		320	3	»	1	»	46
		—	7				
		324 b.	5	»	1	»	21
		— c.	4				
		329	2	»	1	»	4
		334	1				3
		344					3
		XVIII	23				
		—	38				
65	Rasmus Rasmussen	310	9	»	1	»	81
	Sand.	—	10				
		342					2
		XVIII	70				
66	Sando Præstekalds Hovedgaard	256	1	8	»	»	6610
		—	2				
		281	1	2	»	»	1650
		282					130
		341	9				13
		I	29				
67	Jens Samuelsens Enke	258 a.	8	»	1	»	47
	Sand.	263 a.	5				
		— b.	5	»	1	»	34
		—	7				
		265	5	»	1	»	43
		—	6	»	1	»	43

Matr. Nr.	Tilhørende Udmark: Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi	Antal af Indmarkslodder: Matrikulerede	Ikke matrikulerede	Tilsammen	Samlet Matrikuleringsværdi: Indmark	Udmark	Tilsammen	Anmærkninger
				Kr.				Kr.	Kr.	Kr.	
323	»	4	»	146							
322	»	1	»	36							
—	»	1	»	36							
323	»	1	»	37							
—	»	1	»	37							
322	»	1	»	36							
—	»	1	»	36							
323	»	»	10	18							
322	»	»	7	13							
323	»	1	»	37							Ejer Nr. 64 ejer desuden i Skaalevig (7 Kilometer fra Sand) 1 Gl., Matr.-Værdi 34 Kr., 1 Parcel, Matr.-Værdi 7 Kr.; tilh. Udm. Matr.-Værdi 55 Kr.
—	»	1	»	37							
330	»	1	»	72							I Husevig (7 Kilometer fra Sand) 2 Gl., Matr.-Værdi 68 Kr., tilh. Udm. 54 Kr., 12 Sk., Matr.-Værdi 18 Kr., 8 Sk., Matr.-Værdi 14 Kr.; tilh. Udm. 27 Kr.
322	»	1	»	36	3	1	4	83	36	119	I Dal (10 Kilometer fra Sand) 1 Gl. 10 Sk., Matr.-Værdi 64 Kr., 1 Gl. $6^2/_3$ Sk., Matr.-Værdi 57 Kr., 1 Gl., Matr.-Værdi 23 Kr.; tilh. Udm. 188 Kr.
257	8	»	»	6950	5	1	6	8403	8060	16463	
288	2	»	»	1110							Indbefattet i Værdiansættelse med Matr.-Nr. 256, 281 og 282.
269	»	1	»	56	15	»	15	295	298	593	Ejer Nr. 67 ejer desuden i Dal (7 Kilometer fra Sand), 10 Sk., Matr.-Værdi 36 Kr., i Skuø (7 Kilometer fra Sand), $4^7/_{12}$ Sk., Matr.-Værdi 5 Kr., med tilh. Udm., Matr.-Værdi 5 Kr.
—	»	1	»	56							
—	»	1	»	56							
—	»	1	»	56							

Ejer Nr.	Navn	Indmark					Matrikuleringsværdi
		Matr. Nr.	Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	
							Kr.
67	Jens Samuelsens Enke	286	1	»	8	»	32
	Sand.	—	9				
		—	6	»	2	19	9
		301 a.	33	»	1	»	30
		— b.	29				
		315	13	»	1	»	56
		—	26				
		—	30				
		344					1
68	Morten Simonsens Enke	264 a.	11	»	3	»	92
	Sand.	— b.	6				
		305	3	»	4	»	112
		311	2	»	3	»	141
		313	28	»	»	10	30
		—	36				
		—	38				
		315	2	»	1	»	56
		—	11				
		—	24				
		XVIII	3				
69	Jacob Michael Viderø	263 a.	7	»	1	»	34
	Sand.	272	9	»	2	»	45
		309	12	»	3	»	143
		324 a.	4	»	1	»	21
		—	6				
		— b.	2	»	3	»	62
		—	4				
		— c.	8				
		325 b.	1	»	1	»	11
		—	6				
		— c.	1				
		327	3	»	5	»	28
		331	1				30
70	Mikkel Viderø	299	4	»	»	10	18
	Sand.	—	6	»	2	»	70
		301 a.	15	»	5	»	151
		—	43				
		—	49				
		— b.	39				
		—	46				
		—	47				
		— c.	14				
		302	1	»	1	»	35
		307	8	»	1	»	39
		—	11				
		308	12	»	1	»	51
		320	2	»	1	»	46
		—	11				

Tilhørende Udmark					Antal af Indmarkslodder			Samlet Matrikuleringsværdi			Anmærkninger
Matr. Nr.	Markotal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi	Matrikulerede	Ikke matrikulerede	Tilsammen	Indmark	Udmark	Tilsammen	
				Kr.				Kr.	Kr.	Kr.	
323	»	1	»	37							
—	»	1	»	37							
269	»	3	»	168	10	1	11	431	478	909	Ejer Nr. 68 ejer desuden i Skuø (7 Kilometer fra Sand) 1 Gl., Matr.-Værdi 14 Kr., med tilh. Udm.Matr.-Værdi 22 Kr.
323	»	4	»	146							
—	»	3	»	110							
—	»	»	10	18							
322	»	1	»	36							
269	»	1	»	56	13	»	13	374	595	969	
288	»	2	»	69							Med Tilliggende i umatr. Nr. VIII.
323	»	3	»	110							
330	»	1	»	72							
—	»	3	»	216							
—	»	1	»	72							
323	»	»	10	18	17	»	17	421	385	806	
—	»	2	»	73							
—	»	5	»	183							
											Tilh. Udm. tilh. Ejer Nr. 72.
—	»	1	»	37							
—	»	1	»	37							
—	»	1	»	37							

Ejer Nr.	Navn	Indmark					
		Matr. Nr.	Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikulerings-værdi
							Kr.
70	Mikkel Videro	335	1				10
	Sand.	344					1
71	Hans Hansens Enke	299	7	»	1	»	35
	Dal.						
72	Joen Adolf Larsen	314	10	»	1	»	48
	Dal.						
73	Gregers Mikkelsens Enke	337	9	»	1	10	34
	Dal.						
75	Ole Jacob Johannessen	311	9	»	1	»	47
	Store Dimon.						
76	N. Lützen	263 a.	7	»	1	»	34
	Klaksvig.	306	11	»	1	16	123
		310	1	»	1	»	81
		—	14				
		325 b.	1	»	2	»	25
		—	6				
		— c.	1				
		332					1
78	Jacob Hansens Enke	258 a.	7	»	1	»	47
	Skaalevig.	337	9	»	»	10	11
79	Joen Trondesens Enke	307	13	»	»	10	19
	Skaalevig.	—	15				
80	Trond Joensen	307	3	»	1	$4^1/_3$	47
	Skaalevig.	XVIII	57				
81	Sando Præstegælds Anneksgaard	326 a.		5	8	»	2760
		— b.					
		— c.					
		— d.	1				
		—	2				
		—	3				
		— e.					
		341	9				7
		I	8				
82	Jacob Eisenberg Hentzes Fæste	294	1	1	»	»	270
	Sand.	I	19				
		XV					
		XVIII	6				
		—	42				
		—	69				

Tilhørende Udmark					Antal af Indmarkslodder			Samlet Matrikuleringsværdi			Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi	Matrikulerede	Ikke matrikulerede	Tilsammen	Indmark	Udmark	Tilsammen	
				Kr.				Kr.	Kr.	Kr.	
323	»	1	»	37	1	»	1	35	37	72	
322	»	1	»	36	1	»	1	48	36	84	
					1	»	1	34	»	34	
—	»	1	»	36	1	»	1	47	36	83	
269	»	1	»	56	8	»	8	264	302	566	
322	»	1	16	66							
—	»	1	»	36							
330	»	2	»	114							
269	»	1	»	56	2	»	2	58	56	114	
323	»	»	10	18	2	»	2	19	18	37	
322	»	1	$4^1/_3$	44	1	1	2	47	44	91	
					8	1	9	2767	6330	9097	
330	5	8	»	6330							Indbefattet i Værdiansættelse med Matr.-Nr. 326.
322	1	»	»	580	1	5	6	270	580	850	

Ejer Nr.	Navn	Indmark					
		Matr. Nr.	Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi
							Kr.
83	Mikkel Hentzes Fæste	270	1				
	Sand.	—	2	5	4	»	3780
		—	3				
		341	5				10
		I	21				
		VII					
84	Joen Olsens Fæste	291 a.	1				
	Sand.	— b.	1	2	8	»	1340
		341					
		I	18				
		—	20				
85	Joen Djurhuus' Enke	264 a.	6	»	1	»	31
	Skopen.	—	8	»	2	»	61
		306	11	»	»	4	14
		317	1				
			4	»	1	»	46
86	Clement Petersens Enkes Fæste	271	1				
	Sand.	—	2	4	»	»	2890
		289	1	»	8	»	270
		290	1	»	4	»	70
		341	8				10
		I	25				
		—	28				
		XIV	1				
		IX	1				
87	Johan Michael Hentzes Fæste	249 a.-f.		6	»	»	2440
	Sand.	253	3				20
		341	4				10
		I	2				
		—	6				
		III					
		IV					
		VI	3				
88	Peter Hans N. Joensens Fæste	250 a.-f.		6	»	»	2440
	Sand.	253	4				20
		341	3				10
		I	1				
		VI	4				
89	Joen Michaelsens Fæste	252 a.-g.		6	»	»	2440
	Sand.	253	2				20
		254	1				20
		341	1				10
		I	4				
		VI	2				

Tilhørende Udmark					Antal af Indmarkslodder			Samlet Matrikuleringsværdi			Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi	Matrikulerede	Ikke matrikulerede	Tilsammen	Indmark	Udmark	Tilsammen	
				Kr.				Kr.	Kr.	Kr.	
					4	2	6	3790	2910	6700	
288	5	4	»	2910							Indbefattet i Værdiansættelse med Matr.-Nr. 270.
323	2	8	»	1460	3	2	5	1340	1460	2800	Indbefattet i Værdiansættelse med Matr.-Nr. 291.
269	»	1	»	56	5	»	5	152	212	364	
—	»	2	»	112							
323	»	»	4	7							
—	»	1	»	37							
288	4	»	»	2220	5	4	9	3240	2660	5900	
323	»	8	»	294							
—	»	4	»	146							
											Indbefattet i Værdiansættelse med Matr.-Nr. 271, 289 og 290.
											do. do. med Matr.-Nr. 289.
											do. do. med Matr.-Nr. 271.
255	6	»	»	5310	8	5	13	2470	5310	7780	
							-				Indbefattet i Værdiansættelse med Matr.-Nr. 249.
255	6	»	»	5310	9	1	10	2470	5310	7780	
											Indbefattet i Værdiansættelse med Matr.-Nr. 250.
255	6	»	»	5310	10	2	12	2490	5310	7800	
											Indbefattet i Værdiansættelse med Matr.-Nr. 252.

Ejer Nr.	Navn	Indmark					
		Matr. Nr.	Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk	Matrikulerings-værdi
							Kr.
90	Hans Johannesens Fæste	251 a.-g.		6	»	»	2440
	Sand.	253	1				20
		254	2				20
		341	2				10
		I	3				
			7				
		II					
		III					
		IV					
		V					
		VI	1				
91	Andreas Michielsens Fæste	259		»	8	»	400
	Skopen.						
92	Ludvig Joensen	263 a.	4	»	»	18	31
	Skopen.	286	5	»	»	14	2
93	Se Anm.						
94	—						
95	—						
96	—						
97	—						
98	—						
99	—						
100	—						
101	Clement Poulsen	261	1	»	4	»	95
	Skopen.	336	1	»	»	5	3
102	Joen P. Poulsens Enke	261	2	»	1	10	36
	Skopen.	264 b.	2	»	1	10	46
		280	2	»	2	»	85
103	Se Anm.						

Tilhørende Udmark					Antal af Indmarkslodder			Samlet Matrikuleringsværdi			Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi	Matrikulerede	Ikke matrikulerede	Tilsammen	Indmark	Udmark	Tilsammen	
				Kr.				Kr.	Kr.	Kr.	
255	6	»	»	5310	10	7	17	2490	5310	7800	
											Indbefattet i Værdiansættelse med Matr.-Nr. 251.
269	»	8	»	450	1	»	1	400	450	850	
—	»	»	18	51	2	»	2	33	51	84	
											Fællesbetegnelse for Ejerne af Matr.-Nr. 301.
											Fællesbetegnelse for Ejerne af Matr.-Nr. 312—315.
											Fællesbetegnelse for Ejerne af Matr.-Nr. 324—325.
											Fællesbetegnelse for Ejerne af Matr.-Nr. 296, 300, 304, 306 og 310.
											Fællesbetegnelse for Ejerne af Matr.-Nr. 307, 316—320.
											Fællesbetegnelse for Ejerne af Matr.-Nr. 299, 308, 309.
											Fællesbetegnelse for Ejerne af Matr.-Nr. 258—261, 264, 265, 292, 293, 297 og 321.
											Fællesbetegnelse for Ejerne af Matr.-Nr. 274—279.
—	»	4	»	225	2	»	2	98	225	323	
—	»	1	10	84	3	»	3	167	237	404	
—	»	1	10	84							
288	»	2	»	69							
											Fællesbetegnelse for Ejerne af Matr.-Nr. 295, 302, 303, 305 og 311.

Ejer Nr.	Navn	Indmark					Matrikulerings-værdi
		Matr. Nr.	Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	
							Kr.
104	Jens Samuelsen Skopen.	258 a.	6				
		—	12	»	2	»	94
		— b.	3				
		—	11	»	1	»	47
		297	1	»	1	»	26
105	Hans Hansen Skuø.	318	4				
		—	8	»	4	»	185
		XVIII	56				
106	Jens Hansen Skuø.	316	1				
		—	8	»	1	»	46
		—	4	»	3	»	138
107	Jacob Michael Mikkelsen Thorshavn.	343	1				20
108	Hans O. Dalsgaards Enke Velbestad.	272	3	»	1	»	23
109	N. C. Winther Vestmanhavn.	263 a.	7	»	2	»	69
		292	12	»	1	»	18
		321	3				
		—	4	»	4	10	495
		324 a.	4				
		—	6	»	2	»	41
		— c.	2				
		— b.	2				
		—	4	»	3	»	62
		—	8				
		— c.	1	»	1	»	21
		325 b.	1				
		— c.	6	»	1	»	11
		327	3	»	2	»	11
		329	3	»	3	»	11
110	Christian Simonsens Enke Skopen.	297	2	»	1	»	26
		315	14				
			20	»	1	»	56
111	Maximinus Niklasens Enke Sand.	XIII					
112	Johan M. Hentze Skuø.	272	5	»	1	»	23
		312	6				
		—	23	»	1	»	60
		314	12				
		—	17	»	1	»	48
		—	27				

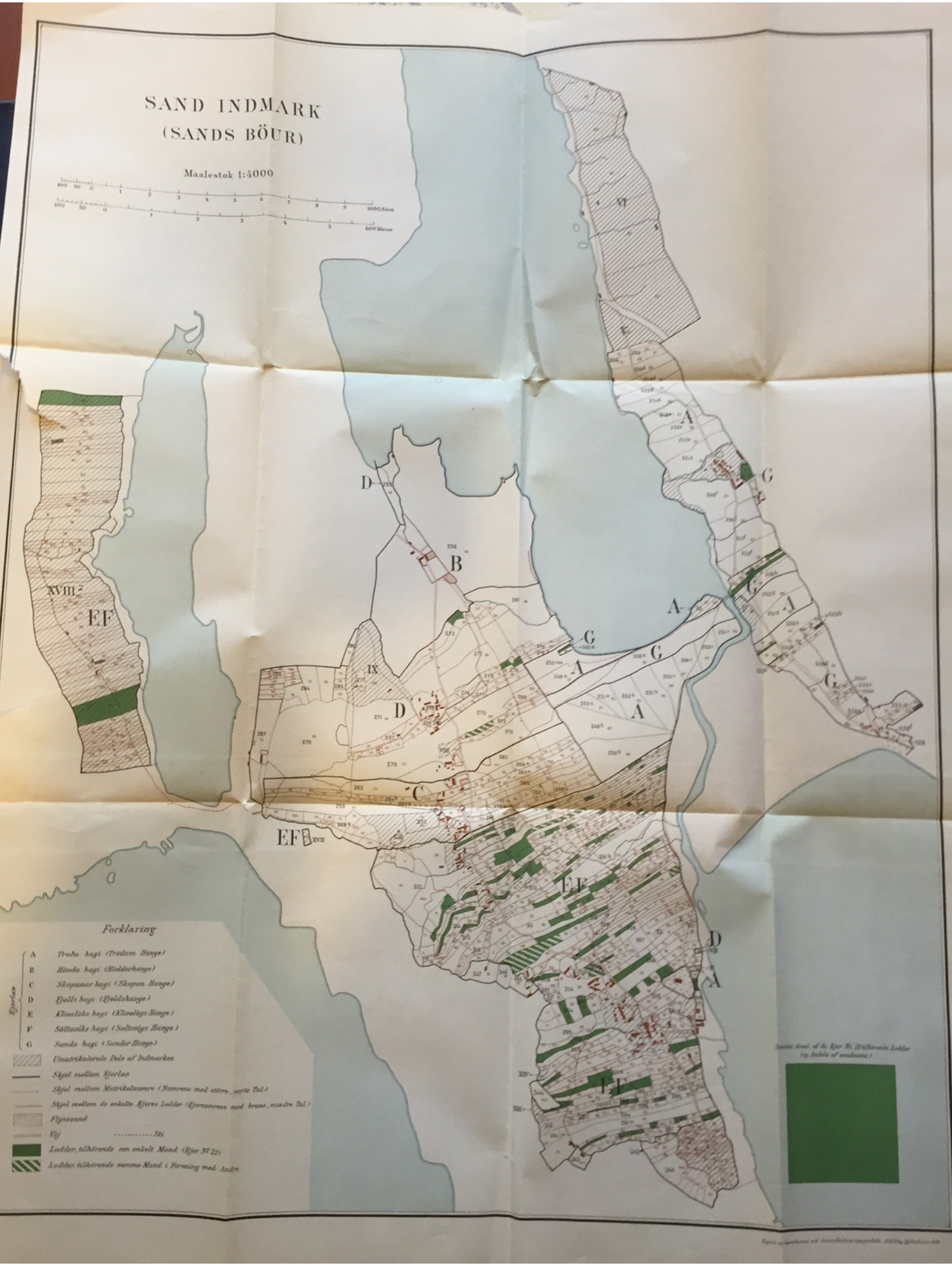
Tilhørende Udmark					Antal af Indmarkslodder			Samlet Matrikuleringsværdi			Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi	Matrikulerede	Ikke matrikulerede	Tilsammen	Indmark	Udmark	Tilsammen	
				Kr.				Kr.	Kr.	Kr.	
					5	»	5	167	205	372	
269	»	2	»	112							
—	»	1	»	56							
323	»	1	»	37							Har Tilliggende i umatr. Nr. XII.
322	»	2	»	73	2	1	3	185	146	331	
323	»	2	»	73							
					3	»	3	184	146	330	
—	»	1	»	37							
—	»	2	5	82							
322	»	»	15	27							
					1	»	1	20	»	20	
288	»	1	»	35							Med Tilliggende i umatr. Nr. VIII.
269	»	2	»	112	17	»	17	739	816	1555	
322	»	1	»	36							
—	»	4	10	164							
330	»	2	»	144							
—	»	3	»	216							
—	»	1	»	72							
—	»	1	»	72							
323	»	1	»	37	3	»	3	82	74	156	Med Tilliggende i umatr. Nr. XII.
—	»	1	»	37							Tilh. Elisabeth Hansen, Thorshavn.
					»	1	1				
288	»	1	»	35	6	»	6	131	107	238	Med Tilliggende i umatr. Nr. VIII.
322	»	1	»	36							
—	»	1	»	36							

Ejer Nr.	Navn	Indmark					
		Matr. Nr.	Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi
							Kr.
113	Fæste, henlagt til Skolelærerembedet i Sand .	262	1	2	»	»	1070
		—	2				
		341	6				3
		I	23				
114	Bille Hansen	306	8	»	1	»	68
	København.	—	9				
115	Vilhelmine Hansen	306	8	»	1	»	68
	Thorshavn.	—	9				
116	Johannes Joensen	VI	5				
	Sand.						
117	Marie Magnussen	278	2	»	1	»	28
	Sand.	303	2	»	»	10	18
118	Clement Johannessen, yngre	286	4	»	2	»	6
	Sand.	XVIII	1				
		—	16				
		—	51				
119	Johannes Henriksen	XVII					
	Sand.						
120	Johan M. Hentze, yngre	XVIII	4				
	Sand.	—	48				
		—	65				
121	Ole Rodmund Hentze	XVIII	5				
	Sand.	—	46				
		—	67				
122	Peter Olsen	264	5				
	Sand.	XVIII	7				
		—	9				
		—	62				
123	Johan Michael Mikkelsen	XVIII	25				
	Sand.	—	81				
124	Joen Olsen (Mittun)	XVIII	26				
	Sand.	—	82				
125	Mads Hentze	XVIII	28				
	Skopen.	—	80				
126	Simon Simonsen	XVIII	44				
	Sand.	—	64				

Tilhørende Udmark					Antal af Indmarkslodder			Samlet Matrikuleringsværdi			Anmærkninger
Matr. Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi	Matrikulerede	Ikke matrikulerede	Tilsammen	Indmark	Udmark	Tilsammen	
				Kr.				Kr.	Kr.	Kr.	
					3	1	4	1073	»	1073	Tilhørende Udmark hører til et Fæste i Skopen.
											Indbefattet i Værdiansættelse med Matr.-Nr. 262.
323	»	1	»	37	2	»	2	68	37	105	
—	»	1	»	37	2	»	2	68	37	105	
					»	1	1				
288	»	1	»	35	2	»	2	46	53	99	
323	»	»	10	18							
					1	3	4	6	»	6	
					»	1	1				
					»	3	3				
					»	3	3				
					1	3	4				En Parcel, der er fraskilt den oprindelige Jord.
					»	2	2				
					»	2	2				
					»	2	2				
					»	2	2				

Ejer Nr.	Navn	Indmark					
		Matr. Nr.	Parcel Nr.	Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Matrikuleringsværdi Kr.
127	Poul Rasmussen Sand.	315 — XVIII	9 18 70	»	1	»	56
128	Joen Hansen, yngre Sand.	309 —	2 6	»	1	»	48
129	Jens Viderø Sand.	307 —	8 11	»	1	»	39
184	Se Anm.						
185	—						
186	—						
263	—						
272	—						
273	—						
297	—						
298	—						
301	—						
306	—						

Matr. Nr.	Tilhørende Udmark: Marketal Mk.	Gl.	Sk	Matrikuleringsværdi	Antal af Indmarkslodder: Matrikulerede	Ikke matrikulerede	Tilsammen	Samlet Matrikuleringsværdi: Indmark	Udmark	Tilsammen	Anmærkninger
				Kr.				Kr.	Kr.	Kr.	
323	»	1	»	37	2	1	3	56	37	93	
—	»	1	»	37	2	»	2	48	37	85	
—	»	1	»	37	2	»	2	39	37	76	
											Fællesbetegnelse for samtlige Odelsejere.
											Fællesbetegnelse for Ejerne af Matr.-Nr. 271 og 273.
											Fællesbetegnelse for Ejerne af Matr.-Nr. 16, 21, 28, 37 og 47.
											Fællesbetegnelse for Ejerne af Matr.-Nr. 263.
											Fællesbetegnelse for Ejerne af Matr.-Nr. 272.
											Fællesbetegnelse for Ejerne af Matr.-Nr. 273.
											Fællesbetegnelse for Ejerne af Matr.-Nr. 297.
											Fællesbetegnelse for Ejerne af Matr.-Nr. 298.
											Fællesbetegnelse for Ejerne af Matr.-Nr. 301.
											Fællesbetegnelse for Ejerne af Matr. Nr. 306.

SAND INDMARK
(SANDS BÖUR)
Maalestok 1:4000
1000 Alen
600 Meter
Forklaring
A Trasta hagi (Trödum Hauge)
B Hauda hagi (Hödderhauge)
C Skopanar hagi (Skopen Hauge)
D Fjalls hagi (Fjeldshauge)
E Klimalaks hagi (Klimeltags Hauge)
F Söltuvaks hagi (Saltevags Hauge)
G Sanda hagi (Sander Hauge)
Fjerlav
Umatrikulerede Dele af Indmarken
Skjel mellem Fjerlav
Skjel mellem Matrikelnumre (Numrene med større, sorte Tal)
Skjel mellem de enkelte Fjerres Lodder (Fjernumrene med brune, mindre Tal)
Flyvesand
Vej
Sti
Lodder, tilhörende een enkelt Mand (Fjer Nr 21)
Lodder tilhörende samme Mand i Forening med Andre
EF
D
A
G
B
C

Tillæg VI.

DANIEL BRUUN:

FRA DE FÆRØSKE BYGDER

Forfatterens Fremstilling (oprindelig trykt i »Tidsskrift for Landøkonomi« 1904, her ændret og suppleret paa enkelte Punkter) giver et livligt og i det væsentlige rigtigt Billede af Forholdene i de færøske Bygder, som de er fra ældre Tid. Skönt der (som ogsaa af Forfatteren fremhævet) i den sidste Snes Aar paa adskillige Steder er indført nyere arbejdsparende Metoder i det færøske Landbrug, har Skildringen af de ejendommelige gammeldags Forhold endnu sin Gyldighed og synes mig vel egnet som en kortfattet Fremstilling for Læsere, som ikke kende de færøske Forhold gennem Erfaring.

C. Bærentsen.

I.

Indledning.

80 Mil vest for Norge, ude i det mægtige Verdenshav, ombruset af dettes Bølger, rager den lille Gruppe af 18 Klippeøer op af Havet, som vi benævner Færøerne. Geologerne fortæller os, at de er Rester af et stort Kontinent af vulkansk Oprindelse, som ellers nu ligger i Havet, og af hvilket en undersøisk Ryg endnu forbinder Skotland med Island over Færøerne. De siger os, at ogsaa her har Istiden sat sine Mærker paa Klipperne. Botanikerne diskuterer ivrigt om, hvorledes Vegetationen maa antages at være fremstaaet, om den er vandret frem over Landryggen, da den laa oven Vande, eller om Plantefrø er hidført ved Havströmninger, i Trækfuglenes Ham eller paa anden Maade. Tavle I-VI.

Øde og golde ser disse Øer ud ved förste Öjekast; der findes ingen Træer og næppe Buske, skönt de ligger i en af Golfströmmens Udløbere, og Klimaet er derfor mildt, men samtidig fugtigt og i höjeste Grad ustadigt; Sommeren er kort, og der hersker Taage og Storm; men Græsset gror dog frodigt til Føde for Kvæg og Faar, som Mennesket har ført med sig, Havet vrimler af Fisk, og stundom kommer store Flokke Grindehvaler til Kysterne for at lade deres Liv. Af Land-Pattedyr findes ingen andre end de, der er kommet i Menneskenes Følge som Husdyr, samt Rotter og Mus foruden nogle indførte Harer. Padder og Krybdyr mangler, og den lavere Landfauna er kun lidet kendt; men paa stærke Vinger har Tusinder og atter Tusinder, for ikke at sige Millioner af Fugle fundet Vej til dette afsides Sted, hvor de fanges paa Fuglebjærgene. Kun faa Fugle har dog opslaaet deres Bolig paa Færøerne til Stadighed; thi af de 160 Fuglearter, som kendes (hvoraf igen to Tredjedele er Vade- og Svömmefugle), yngler kun en Ottendedel paa Øerne.

Godt tusinde Aar er svundne, siden Mennesket förste Gang fandt Vej til disse Klippeøer. Det var irske Eneboere, der søgte sig et Fristed i Ufredstider hjemme; men snart fulgtes de af lyshaarede nordiske Vikinger, som heller ikke her vilde lade dem i Fred. Vikingerne fandt Behag i det frie Liv paa Øerne, hvor de snart byggede sig Gaarde paa de samme Steder, hvor Bygderne nu ligger. Der kom flere og flere til, navnlig efter Slaget i Hafursfjorden (872), da der skete en stor Udvandring fra Norge. Nybyggerne opdrættede Faar i Mængde, fiskede paa Havet, drev lidt Agerbrug, fangede Fuglene paa de stejle Fjældsider ovenfor det brusende Hav — netop paa samme Maade som deres Efterkommere har gjort lige ned til vor Tid.

Naar vi derfor i det følgende skal give nogle Træk af Nutidsfæringernes Erhversmaade, maa vi huske, at paa Grund af Øernes Afstængthed fra Omverdenen har gammel Sæd og Skik og sejg Vedhængen ved det nedarvede, det tilvante holdt sig her i langt höjere Grad end mange andre Steder, thi selv om de godt 17,000

Mennesker, som nu frister Livet paa Færoerne, i vore Dage er bleven sat i livlig Forbindelse med Omverdenen, skal der dog Tid til, inden Virkningerne deraf kan komme. Vor Tid er derfor en gryende Tid for Færingerne, og der er allerede sket store Fremskridt paa mange Omraader. I mindre Grad gælder dette sidste dog alt, hvad der vedrörer Jordbrug og Kvægavl; thi paa disse Felter gaar det ikke faa Steder endnu omtrent paa samme Maade som for 1000 Aar siden, omend der i de senere Aar er sket væsentlige Forbedringer paa adskillige Gaarde. Vi vil fortælle navnlig om det gammeldags Jordbrug, ikke blot fordi det i og for sig har stor Interesse at faa at vide, hvorledes man har baaret sig ad i den lange Tid, der ligger forud for vor, men ogsaa fordi det er en nødvendig Betingelse for at forstaa, hvorledes man skal bringe Fremskridt ogsaa paa dette Omraade. Det maa imidlertid blive andre, mere kyndiges Sag at angive Vejen til saadant.

II.

Bygd og Bygningsskik.

Tavle II og VII-XV.

Naar man i smukt Vejr rejser mellem Øerne i Færøgruppen, har man let ved, allerede paa lang Afstand, at afgöre, hvor der ligger en Bygd (b y g d) eller Byling (b ý l i n g u r), thi overalt, hvor saadanne findes, skelner man en indgærdet lys, grön Flade, nederst paa Fjældskraaningen ved Havet. Det er Indmarken, den saakaldte Bø, medens Udmarken, den udyrkede saakaldte Have eller Havge (h a g i) strækker sig vidt og bredt op ad Fjældene til alle Sider. Ser man nöjere til ved Stranden, opdager man Baadeskur eller Noster, til hvilke Baadene kan hales op, ofte ad meget besværlig Vej, for at beskyttes mod Brændingen. Dette er saaledes især Tilfældet paa de saakaldte Brændingspladser. Ovenfor og bag Nosterne ligger Husklyngerne, mellem hvilke der stundom ses en Kirke.

Husene med deres mörke Vægge og grönne Græstörvtage grupperer sig tilsyneladende uordentligt i en Klynge i Nærheden af Stranden eller op langs Siderne af et Vandløb, der maaske i Sommertiden kan være sparsomt nok forsynet med Vand, men som ved indtrædende Tøbrud eller Regnskyl kan blive fyldt af en rivende Ström.

En Bygd bestaar som Regel af flere Bylinger eller Grupper af Huse, hver med sit eget Navn.

Vi skal nu forsøge at give en Beskrivelse af de for Landet ejendommelige Bygningsskikke:

Paa Færoerne har aldrig været Skov, som kunde afgive B y g n i n g s m a t e r i a l e til Huse. Noget Drivtømmer fandtes vel, især i ældre Tid; men i øvrigt maatte Nordboerne der, ligesom paa Island og Grönland samt som nu i skovløse Egne i Norge og Danmark, i fremherskende Grad benytte Sten og Jordtörv til Husenes Vægge, hvis man da ikke var saa heldig stillet, at man kunde faa Tømmer, i saa Tilfælde hovedsagelig fra Norge. Det fremgaar da ogsaa klart, dels af de forefundne Ruiner, dels gennem Traditionen, at Væggene (v e g g u r) i de færøske Huse, baade i Udhuse og Boliger, fra den ældste Tid og lige ned til hen imod Nutiden hovedsagelig har været opførte af Lag af Sten (g r ó t) og Jordtörv (f l a g).

Samtidig har der et eller andet Sted været Træ- eller Bjælkehuse. De paa norsk Maade byggede Huse af vandrette, paa hinanden liggende Bjælker (s t o k-

kastova), hvilke var lagte i »Laft«, kendtes saaledes i ældre Tid. Men disse Huse har dog vistnok dannet Undtagelserne, hvilket blandt andet synes at fremgaa deraf, at paa de enkelte Steder, hvor der f. Eks. fra gammel Tid endnu findes Bjælkehuse (Blokstuen paa Kirkebø og et Pakhus i Thorshavn), eller hvor der vides at have staaet saadanne, knytter der sig sædvanligvis en Tradition om, at de er af fremmed (ɔ: norsk) Oprindelse. Blokstuen paa Kirkebø kom saaledes ifølge Sagnet »drivende fuld færdig fra Norge«.

I Nutiden opføres de fleste Beboelseshuse af Træ. Bræderne i Væggenes Træpanel stilles lodret, medens de i ældre Tid anbragtes i vandret Stilling. Beboelseshuse, hvis Vægge udelukkende er af Sten og Jord, bygges i det hele taget sjælden nu. Dog er Taget som oftest paa gammel Vis belagt med Birkebark og derover med Grönsvær. Offentlige Bygninger som Kirker og Skoler er for störste Delen i de sidste 30—40 Aar blevne opførte af tilhugne færøske Sten eller utilhugne, spækkede med Cement, og disse Bygninger har i Reglen Tagbeklædning af Skifer eller, særlig i den sidste Tid, af Bølgeblik. Der findes dog endnu mange gammeldags Trækirker med Græstörvstage og uden Loft.

Det fremgaar dels af forefundne Ruingrupper (saaledes Kornedal paa Nolsø), til Dels ogsaa af Nutidsforhold og endvidere af gamle Fortegnelser over Bygningerne paa Statens Fæstegods (den ældste er fra Slutningen af det 17de Aarhundrede), at de til en Bedrift eller en Gaard hørende Huse som Regel ikke var sammenbyggede, ja end ikke dannede eller endnu danner nogen Gaardsplads paa samme Maade som Bøndergaardene i Danmark, for ikke at tale om de holstenske saakaldte nedersaksiske Gaarde, hvor alt er anbragt under eet Tag. I saa Henseende har Forholdet paa Færøerne fra den ældste Tid været som i Norge, hvor der fandtes spredt liggende Ud- og Indhuse, vistnok navnlig som Følge af Jordsmonnets Overfladeform.

Det ses i det hele taget af de nævnte Fortegnelser, at der ved Slutningen af det 17de Aarhundrede paa Gaardene i det mindste fandtes: En »Røgstue« i eet Rum (til Bolig), en Kostald (Fjós), en Kæld (til Opbevaring af Kød og Fisk), og et Gróthus (til Törv), hvortil kom Part i et Nøst (Baadeskur). Paa bedre stillede Gaarde fandtes flere saadanne Huse, alt efter Behovet; alle dog, saa vidt man kan se, særskilt beliggende. Endvidere omtales i sjældnere Tilfælde forskellige Rum (Glasstuer, Loftsstuer, Kover, Forstuer), hvilke hovedsagelig var sammenbyggede eller udgjorde Dele af Røgstuebygningen. Særegne Sovehuse synes undtagelsesvis dengang at have været i Brug. Ved at sammenligne disse Fortegnelser med de forskellige Nutidsbygninger i Bygderne, vil man let opdage, at der med Hensyn til Antallet af Bygninger ikke er sket nogen væsentlig Forandring.

Røgstuen.

I den ældste Tid dannedes Boligen (sethús) under mindre Forhold rimeligvis kun af et eneste Hus, Røgstuen (roykstova). Det var baade Sove-, Opholds- og Arbejdsrum samt Køkken. Fattigfolk og Husmænd havde kun en saadan Stue. Men paa större Gaarde var der flere Stuer og Rum, idet man har bygget flere Røgstuer, der enten dannede særskilte Huse eller byggedes i Forlængelse af hverandre.

Rogstuens Vægge var af Sten og Jord. Den bestod i sin ældste Form, saaledes som den endnu er i Brug mange Steder, af et firkantet 6—7 Al. bredt og 8—9 Al. langt Rum, hvis Vægge var c. 3 Al. tykke.

Taget var i sin simpleste Form et Aastag, idet der fra Gavl til Gavl var anbragt et »Mønningstræ«, som i Forbindelsen med Rafter bar Taget. Denne Form bruges nu kun i Udhuse, medens Sparretaget, hvor de bærende Led er Sparrer, nu er den almindeligste.

Røgstuen har Tværbjælker (b i t a r) fra Sidevæg til Sidevæg, men intet Loft. Fra Gulv til Tagryg er dens indvendige Höjde c. 4½ Alen. Som Tagdække tjente för Halm og derover Grönsvær. Senere er »N æ v e r« (Birkebark) almindelig traadt i Stedet for Halm, med Grönsvær som Yderdække. Grönsværen kan ofte være bevokset med en frodig Græsvækst, saa frodig, at man endog af og til skærer Græsset af til Foder.

Røgstuen er nu ofte forsynet med Vinduer, men i tidligere Tid fik den kun Lys gennem en firkantet Aabning i Tagrygningen, »L j o r e n«, hvorigennem ogsaa Røgen fra Ildstedet trak ud. Ljoren tildækkedes af et tyndt, i en Karm eller Ramme udspændt Stykke Skind, der tjente som Rude (s k í g g i, oldn. s k j á r). I Stedet for denne Skindrude bruges nu hyppigt en Træluge (s k j ó l), som dækker over Ljoren. Den bestaar af et Bræt, til hvis inderste Flade er fastgjort en lang Stang paa en saadan Maade, at Brættet kan bevæge sig om Stangens øverste Ende. Dennes nederste Ende stilles paa en Tværbjælke, naar Ljoren skal staa aaben. Er den lukket, hænger Stangen frit ned.

Røgstuens Gulv var faststampet Ler eller Muld; nu er det dog ofte fjælet. Skulde der i förstnævnte Tilfælde pyntes op i Stuen, dækkedes Lergulvet af et Slags hvidt Sand fra Stranden, hvilket bestod af sønderslaaede Muslingeskaller. Paa Gulvet fandtes Arnen eller Ildstedet, den saakaldte Grue (g r ú g v a), der tidligere bestod af en Stensætning af flade Sten; men nu bruges alm. et opmuret Ildsted, indfattet i en Træramme (e l d s t a ð u r, f ý r s t a ð u r), der som oftest er anbragt paa Ben, saa der findes et Rum derunder, der kan benyttes som Törvegemme. Tidligere var Arnestedet som oftest anbragt midt paa Gulvet, nu midt paa en Gavl- eller en Langvæg eller i et Hjörne. Gryden over Ilden hænger i den til et Tværtræ fæstede »Skerding« (s k e r ð i n g u r). Dette er en Jærnstang med flere Indsnit samt en Krog, som kan flyttes op og ned ved Hjælp af Indsnittene. Tidligere brugtes almindeligt blot et Uldbaand som Skerding. Til at törre Uld, Korn m. m. over Ilden bruges et i en Gjord eller Ramme udspændt Næt (m e i s). Til at törre Strömper paa findes et ud fra Muren anbragt Strömpetræ.

I de ældste Røgstuer var der efter gamle Folks Sigende langs Væggene anbragt c. ½ Alen höje og c. 1½ Alen brede Bænke af S t e n. Disse afgav Sidde- og Sovepladser. Ovenpaa Stenene laa Hø og paa det igen anbragtes Sengetöjet, der bestod af en Over- og en Underdyne af Uld. Foruden slige Bænke brugtes som Siddepladser tillige Træstubbe eller Ryghvirvler af Hvaler.

Meget sjælden brugtes Fyrreborde, som da i Regelen stod i den ene Ende af Røgstuen.

I disse gamle Røgstuer var der ofte ingen Brædebeklædning. Dette var imidlertid en stor Ulempe, thi selv om der ved Höjtider tjældedes mellem Stolperne, saa Jord- og Stenvæggene dækkedes, var de dog til daglig blottede, og man var udsat for, at Jorden løsnedes fra Muren og faldt ned. Allerede i meget gammel Tid har derfor de, der havde Evne og Raad dertil, forsynet Røgstuens Vægge indvendig med Brædebeklædning (b r ó s t). Denne anbragtes saaledes paa Stolperne, at der lodes et hult Rum paa c. 1 Alens Bredde (s k o t) mellem Ydermuren og Beklædningen. Dette Rum benyttedes til Skjule- og Gemmested.

Samtidig med, at Væggene beklædtes, maa man antage, at ogsaa Bænkene

(b e i n k i r) er blevne af Træ. Man fandt ogsaa snart paa, i Stedet for at sove paa disse, at indrette lukkede Sengesteder eller Alkover (gl. k o v i[1]), k o v a s o n g, nu k o y g g j a (Köje)) med bevægelige Skodder eller Döre langs Røgstuens Langvægge. Disse tog imidlertid megen Plads op, og derfor anbragte man dem i lave Udbygninger, Köjer, idet man skød Ydermuren endnu længere ud og lod Hustaget som hidtil hvile paa Stolperne; kun forøgedes Afstanden mellem disse og Muren, saaledes at Sengestedet anbragtes udenfor Stolperne. Disse Köjer svare til de saakaldte »Udskud«, der kendes fra det øvrige Norden. Det oprindelige hule Rum mellem Muren og Brædebeklædningen bibeholdtes dog som Regel. Disse Köjer benyttedes dog ikke udelukkende til Sengesteder, men ogsaa til andre Ting, saaledes til Mælk, til en Haandkværn, som Spisekammer osv., ja, man har, efter hvad Sysselmand O l s e n har meddelt Forf., i vor Tid Eksempel paa, at Ildstedet har været anbragt her (saaledes paa Svinø), for ikke at tale om, at her var en Slags F o r s t u e, hvis en saadan ikke var anbragt udenpaa Bygningen. Enkelte Steder stod Køerne endog her.

Den beskrevne Røgstueform har i det væsentlige holdt sig til vore Dage.

Af mere nymodens Indretninger skal anføres, at man over Gruen ofte har anbragt et R ø g f a n g med tilhørende Skorsten, hvorved Røgen bortledes denne Vej i Stedet for gennem Ljoren, der i saa Tilfælde kun er Lysgiver.

I Røgstuen, hvor man opholdt sig, lavede Maden, sov og foretog alt indre Arbejde, var der fuldt op af al Slags Redskab og Husgeraad spredt rundt paa Gulvet. Naar Ljoren var lukket, og der ikke brændte Ild paa Gruen, kunde der jo være mörkt og uhyggeligt nok; men saa tændte man den saakaldte k o l a, en lille skaalformet Tranlampe af Jærn (med Væge af Plantemarv) med Böjle oventil og ophængt i et Baand. Nu bruges den sjælden undtagen i Fjós og Udhuse; Petroleumslampen har fortrængt den fra Røgstuen.

I Bygderne træffes nu kun enkelte gamle Hjem, hvor Mandfolk og Kvindfolk sidder sammen om Vinteraftenerne og arbejder med Ulden, medens der synges eller fortælles Sagn. Nu er der nemlig mere Uro i Tilværelsen end tidligere, hvilket ogsaa mærkes paa Livet i Røgstuen. Men tidligere sad Folk i Røgstuerne paa Bænkene langs Væggene udenfor Alkoverne, og medens Ilden lyste fra Arnen, hvirvlede Røgen op under Loftet, hvor Halvmörket herskede, da hørte man alle i Tavshed paa Fortælleren af gamle Sagn og Sagaer, eller man lyttede til Kvadene, alt medens Mændenes Rok snurrede og Karterne skrattede, medens samtidig Kvindernes Strikkepinde ringlede, naar de (b i n d i n g a r k o n u r) tilvirkede Uldgarnet til varme Tröjer eller Strömper eller de spandt paa deres Haandten (s n a l d a). Da mindede Livet her om det tilsvarende i de jydske »Bindestuer«.

Røgstuen er langtfra et saa usundt Opholdssted, som man skulde synes. Ganske vist er Kvindernes Öjne ofte røde af Røgen, fordi de maa sysle saa meget ved Arnestedet, men Ventilationen er ikke ilde, og kniber det, aabner man Dören og Ljoren et Öjeblik samtidigt, og Røgen er snart borte. Den driver jo stedse op efter; naar man derfor sætter sig paa de lave Bænke, er man ikke videre generet af den. Kommer man ind i Stuen, synes alt straks indhyllet i Røg, saa man intet kan se, men sætter man sig ned, begynder det at klare op.

»S t o v a« er den egentlige Betegnelse for Røgstuen med Tilbehør af Kover, selv efter at Glasstuen er kommet til, hvorom nedenfor. Den har ofte Navn efter

[1]) Ordet «kovi» bruges nu alm. ogsaa om Spisekammeret eller om hvilket som helst lille Rum eller Kammer (se nedenfor).

Personer eller Beliggenheden (f. Eks. »Olavsstuen«, »Sigurdstuen«, »Ovsastue«, fordi den ligger ved Mundingen af en Elv (ó s i), o. s. v.).

I flere af de færøske Røgstuer er den ene Ende forsynet med Loft. Der dannes da et lukket Loftsrum med en Brædevæg ud mod Røgstuen. I denne Væg er en Dör, og en løs Stige benyttes, naar man vil stige derop. I Almindelighed faar dette Rum ikke andet Lys end det, der kan komme gennem Dören, naar den staar aaben. Her opbevares Korn, Uld m. m. Disse Loftsrum er i senere Tider som oftest anbragte over Glasstuen med Opgang fra Røgstuen.

Til Røgstuens ene Ende slutter sig ofte et Fæhus (f j ó s), hvorved man opnaar at have Køerne tæt ved, saa Malkningen let kan foregaa, sjælden en Kæld, derimod har man Eksempler paa to sammenbyggede Røgstuer for Enden af hinanden, hvor Behovet har medført det.

De ældste færøske Røgstuer er mellem et og to Hundrede Aar. Gamle Folk siger, at Höjsædet, hvor Bonden sad, i Regelen var anbragt midt paa en af Gavlene. Naar han sad her, kunde han se Aarstallet for Røgstuens Bygning, hvilket var skaaret i det Ljoren nærmeste Spær.

G l a s s t u e n.

Vistnok i Slutningen af det 17de Aarhundrede begyndte der at opkomme en særegen Tilbygning til Røgstuen, den saakaldte G l a s s t u e. Den var oprindelig et lille Rum, der byggedes i Forlængelse af samme. Den havde efter Traditionen i sin ældste Form intet Loft og benyttedes til Gæster. Snart anbragtes der dog Loft over Glasstuen, og da maatte man samtidig bryde Ydervæggen igennem enten i Gavlen eller Siden for at skaffe Lys ved et Vindue, der i ældre Tid bestod af en Fosterhinde (Mellemgjord), men senere erstattedes med Glas, hvoraf Navnet. Langs Glasstuens Sider var Alkover, men i senere Tider opstillede man Senge i dette Værelse. Gulvet var altid af Bræder. Kort sagt, Stuen indrettedes som et lille bedre udstyret Rum, hvor man kunde byde Gæster ind, og hvor Husherren med Familie stundom tog Ophold. Der var Borde, Stole, Kasser med Kisteklæder, og Stuen opvarmedes ved en B i l æ g g e r o v n med Indfyring fra Røgstuens Grue, der i saa Tilfælde maatte anbringes ved Tværvæggen mellem Stuerne.

I Begyndelsen af det 18de Aarhundrede var Glasstuerne, ifølge S v a b o, endnu sjældne, men ved Midten af Aarhundredet begyndte de at blive almindeligere overalt paa Øerne. Da Vinduers Anbringelse i Vægge af Sten og Jord havde sine Vanskeligheder, begyndte man at afskaffe disse Mure paa de Steder, hvor der skulde være saadanne, og i Stedet at opføre Trævægge. Efterhaanden som Adgangen til at erholde Tømmer er bleven lettere, er större og större Dele af Glasstuens Vægge blevne af Træ, — ja selv for Røgstuens Vedkommende er dette Tilfældet. I Regelen er dog en Del af Væggen, som hører til denne, vedblivende af Sten og Jord. Ofte er der nu, som berört, sat Vinduer ind i Røgstuen. Er der tillige Røgfang og Skorsten, har den dermed fuldstændig tabt sin oprindelige Karakter, idet Ljoren, om den i det hele taget findes, nu hverken er Lyshul eller Aabning for Røgen.

A n d r e H u s e o g K a m r e ; U d h u s e.

Man har dog ikke ladet sig nöje med denne Tilbygning til Røgstuen; men efterhaanden er der kommet flere og flere Glasstuer og Kamre, ja stundom maaske

et lille nymodens Køkken til. Er nu Fjóset tillige anbragt ved Røgstuen, vil man se, at det hele efterhaanden er kommet til at danne et helt lille Bygningskompleks eller rettere et Hus med mange Rum. Ordningen er da som Regel den, at Glasstuen og Kamrene ligger ved den ene, Fjóset ved den anden Ende af Rogstuen. Mellem de to sidstnævnte har man undertiden anbragt et lille smalt Rum, der kan benyttes som Pulterkammer, og hvor f. Eks. Haandkværnen staar. Hvis dette lille Rum mangler, hvad der ofte er Tilfældet, kommer man gennem en Dör umiddelbart fra Rogstuen ind i Fjóset. Kværnen er da anbragt her.

Foruden denne Gruppering kendes ogsaa en anden, nemlig Glas- og Røgstue i een Bygning, medens Fjóset, mulig tillige med et Kværnkammer, er anbragt i en anden Bygning — parallel med den förste eller i Nærheden af samme.

Af Udhusene skal her, foruden Fjóset, nævnes Kælden (kjadlur, oldn. hjallr), et Tremmehus, hvis Vægge bestaar af lodrette Tremmer med aabne Mellemrum, hvorigennem Vinden kan trække. Det svarer nærmest til det norske Stabur, og er ifølge sin Bestemmelse næsten altid en særegen Bygning.

Kælden bruges til Vindtörring af Kød og Fisk. Der skelnes i Reglen mellem Kødkælden og Fiskekælden, idet sidstnævntes Tremmer er mere aabne. Kælden har fire tykke Hjörnestolper, mellem hvilke Tremmerne er anbragt i lodret Stilling. Loft findes ikke i disse Huse, hvis Tag er det almindelige færoske. Tidligere opförtes Kældens Vægge af Sten uden Tætning, saaledes at Vinden kunde trække frit gennem Muren.

Det paastaas, for Norderøernes Vedkommende, at fra det Tidspunkt, da Rotterne fik Indpas paa Øerne, begyndte man at bruge Træ, da man saa lettere kunde opdage, hvor de ubudne Gæster var gaaet ind.

Særlig til Törring af Fisk anvendes undertiden en særlig Art aaben Kæld (opnakjadlur) med Endevægge af Sten og aabne Sider.

Baadenøstet (neyst) er et Skur til Værn for Baadene. Det bestaar af et Tag paa to Sidevægge af Sten eller Sten og Jord, medens Enderne ofte er aabne. Her opbevares ogsaa Fiskegrejer o. l. Stundom ser man disse Skur ligge i lange Rækker Side om Side ovenfor Landingspladserne. Enkelte Steder, som paa Øen Store Dimon, findes ingen Forstrand. Baadene hales da helt op paa Klippen. Paa Vaagø har Forf. set Baadene hænge höjt over Vandspejlet under et fremspringende Klippestykke, for at Brændingen ikke skulde naa dem.

De andre Udhuse: Gróthuset til Opbevaring af Törv, Sodnhuset, hvor Kornet törres, Høhuset samt de smaa Vandmøller vil senere blive omtalte.

Alle de beskrevne Huse m. m. i Bygden ligger tilsyneladende uordentlig imellem hverandre, men dog saaledes grupperede, at de Bygninger, som hører til samme Bedrift eller Gaard, saa vidt muligt ligger nogenlunde samlede. Terrainforhold og Bekvemmelighedshensyn har dog bevirket mange Afvigelser herfra. Alle Baadeskurene ligger, som berört, ved Stranden, ligesom en Del Kød- og Fisketörringshuse ofte er anbragt paa fritliggende Punkter, hvor Vinden har Spillerum. Endelig ser man större og mindre stenlagte Flader ved Husene, hvor Fisken brédes til Törring. Da Törven ofte maa hidbringes paa Menneskeryg ad lange og tunge Veje, hvor man ikke har Heste til at bære dem, eller pr. Baad, ligger Törvehusene stundom langt fra Bygderne, enten i Udmarken eller ved Stranden, hvorfra Törven daglig om Vinteren maa bæres hjem. Ofte ligger Bygdens Huse i en temmelig tæt Klynge, andre Steder er de mere spredte. Den stenlagte Plads eller Vej omkring

Huset kaldes t ú n[1]). Her findes ogsaa h e i m r u s t i r til Byggeplads, Møddinger m. m., h e i m a b e i t i eller Mark til Græsning for Kør, samt en indhegnet Vej (g e i l) til Kør og Heste fra Husene gennem Bøen til Udmarken.

III.

Ind- og Udmark, Matrikel[2]).

Tavle I, II, XIII og XIX-XXII.

Af de 1399 Kvadrat-Kilometer, som udgör Færøernes Areal, menes kun Halvdelen at være anvendelig til Jordbrug og Græsgange, og selv deraf er ifølge de Opmaalinger, som Generalstaben har foretaget, kun c. $2._6$ pCt. opdyrket Land. Dette ligger i Regelen, saaledes som allerede antydet, nærmest Husene som en Hjemmemark, der er omgiven af Stengærder, og som benævnes B ø (b ø u r). Denne Benævnelse svarer til det islandske T ú n (Hjemmemark), medens B æ (udt. Baj) paa Island ikke blot betegner de paa en Ejendom værende Bygninger, men ogsaa Jorden. Dette tyder paa, at der paa Færøerne oprindelig kun var en Gaard paa hvert Sted, hvor der nu ligger en hel Bygd. Udenfor Bøen ligger Fællesgræsgangene eller Overdrevet, med andre Ord det uopdyrkede paa Fjæld og i Dal. Det benævnes Havgen eller Haven (h a g i). Ikke alt dyrket Land er dog Bø i egentlig Forstand, idet til denne (ogsaa kaldet »den gamle Bø«) kun regnes den fra ældre Tid opdyrkede Jord, som var skyldsat efter den ældre Matrikel, der var gældende indtil Olai Dag (29. Juli) 1899. Nyere Opdyrkninger kaldes t r ø ð (oprindelig: hvad der har ligget udenfor de gamle Indmarksgærder til at t r æ d e s af Køer; nu: opdyrket Udmark) eller g e r ð i (egentlig: indgærdet Jord) eller v i ð b i r g i (ligeledes).

Efter d e n æ l d r e M a t r i k e l anvendes som Matrikelenhed Betegnelsen Mark (m ö r k); en Mark er lig 16 Gylden (g y l l i n), og en Gylden deles i 20 Skind (s k i n n). Om Grundlaget for den ældre Matrikel skriver Amtmand B æ r e n t s e n (i privat Meddelelse til Forf.): »Jeg antager det for temmelig sikkert, at det er I n d m a r k e n, som har dannet Grundlaget for den oprindelige Skyldsætning. Dette er nemlig d e l s i Overensstemmelse med, hvad der var Tilfældet i den historisk bekendte Tid, hvor det jo er uomtvistet, at Indmarken var det centrale, hvortil hørte en til »Marketallet« i Bø svarende Brøkandel i Havge, d e l s med, hvad der vides at have været Tilfældet i Danmark (se f. Eks. Steenstrup: Danmarks Riges Historie I. 790 o. fl.) og Norge (se f. Eks. Taranger: Udsigt over norsk Retshistorie IV. 206—207). Paalidelige Efterretninger om Forholdet paa Færøerne specielt haves ikke, og naar saa er, synes man at maatte bygge paa de ovenanførte Paralleller. Hos en enkelt ældre Forf. (J. H. Schrøter: Samling af kgl. Anordninger m. m. Færøerne vedkommende [1837]) angives det, at den norske Konge Haakon Haakonssön lod foretage Opmaaling af Øerne for derigennem at fastsætte Skatten og for at fastslaa ordnede Regler for Faareholdet, og at senere Kong Erik af Pommern lod Færøerne opmaale paany, hvorved Marketallet blev forøget. Denne Angivelse har imidlertid ingen som helst Støtte i historiske Kendsgerninger og maa sikkert

[1]) Jævnfor Bynavnet »T u n e« i Kobenhavns Amt og S i g t u n a i Sverrig. Det islandske Ord tún betyder Hjemmemarken ved Husene; det svarer nærmest til færøsk h e i m a b e i t i.

[2]) Jævnfor J. A. L u n d d a h l: Nogle Bem. om de færøske Landboforhold (1851) — R. C. E f f e r s ø: Landbruget og Husdyrbruget paa Færøerne (1886) — P. F e i l b e r g: Fra Lier og Fjælde (1901). — T r a p: Danmark. 3. Udg. V. — Færøsk Anthologi

tilsidesættes. Jeg antager, at man bör forlade Teorien om ældre offentlige Opmaalinger og holde sig til, at det i Norge er uomtvistet, at det var Landskylden, der dannede Grundlaget for Skatten. Herfor taler for Færøernes Vedkommende, at Matrikelen benytter samme Enheder som den almindelige Værdiberegning (Mark, Gylden, Skind). En Mark Jord betyder vist simpelt hen »saa meget Jord, som man i Handel og Vandel giver 1 Mark = 16 Gylden for«, se Debes: Færøernes Beskrivelse S. 280; Udgaven 1903 Side 268, jfr. ogsaa Arent Berntsen: Danmarks og Norges frugtbare Herlighed (1656) II. Side 116: »1 Mark Jord i Køb gælder almindeligst 16 Gylden«; se endvidere N. Andersen: Færøerne 1600—1709 (1895) Side 117 og 336. Den almindelige Landskyld (Leje) for 1 Mark Jord var gennem lange Tider 1 Gylden (se for det 17. Aarh. Andersen: l. c. Side 337, jfr. A. Berntsen l. c. II. Side 116; for det 15. Aarh. Munkelivs Klosters Jordebog over Klosterets Jorder paa Færøerne; i Dipl. Norv.). Landskylden bliver altsaa $^1/_{16} = 6^1/_4$ pCt.

At det er Landskylden, som har dannet Udgangspunktet for Skyldsætningen (og for den alm. Takst i Handel og Vandel), bliver forklarligt derved, at en meget stor Del af al Jord (meget mere end nu til Dags) tilhørte Staten (tidligere Kirken) og forskellige Godsejere og altsaa var Genstand for Udlejning. Med den Tendens, der igennem Aarhundreder var paa Færøerne til at have faste Takster paa alt (blandt mange Beviser kan f. Eks. henvises til Andersen, S. 12), var det naturligt, at der dannede sig et sædvansmæssigt Forhold imellem: 1) Landskyld og Købesum (efter det ovenanførte 1: 16) og 2) Værdiansættelse for Selvejendoms- og Lejejord; dette sidste maatte saa at sige komme af sig selv paa Grund af Fællesskabet i Jordejendomsforholdene, navnlig i Udmarken, og den deraf flydende Nødvendighed for at udfinde de enkelte Parthaveres gensidige Andelsforhold.

Det hele Forhold er endnu ikke grundigt undersøgt for Færøernes Vedkommende; men jeg kan ikke se rettere end, at den ovenfor antydede Forklaring har nogen indre Sandsynlighed. (Hermed er naturligvis ikke benægtet, at man til Grund for Landskyldsansættelsen kan have foretaget Opmaaling; men denne har da været rent privat og tilfældig, ikke offentlig og systematisk).«

Den ældre Matrikel har endnu sin store Betydning, idet den danner Rettesnoren i alle privatretlige Forhold, saasom Deling af Fællesejendommes Udbytte, Afstemning ved Grandestævne osv.

Jorden paa Færøerne besiddes dels af Selvejere, Odelsbønder (óðalsbóndi), dels af Staten. Statens Jord bruges af Kongsfæstere, eller, som de benævnes, Kongsbønder (kongsbóndi); kun faa Huse er ganske jordløse.

Færøernes samlede Marketal udgör efter den ældre Matrikel: Krongods c. 1,150, beneficeret Gods (Præstegaardsjord) c. 150 og Odelsgods c. 1,160, ialt 2,460 Marker, fordelte paa 85 Bygder. Hertil kommer henved 30 Udflytterbygder, hvilke intet selvstændigt Marketal har. Disse er dannede paa lignende Maade som de ved de oprindelige Bygder liggende Nydyrkninger (trøð, gerði og viðbirgi), der udgjorde en umatrikuleret Part af Indmarken, og som var Stykker af Udmarken, der ifølge Overenskomst mellem Bygdefolkene var solgte eller lejede til Enkeltmand med Ret til Opdyrkning.

Den störste Bygd bestaar af 97 Marker og den mindste af 4 Marker. Brugernes Antal i hver enkelt Bygd varierer mellem c. 60 og 1. Ejernes Antal er derimod i enkelte Bygder over 100 paa Grund af, at Jordegods ofte ved Arv tilfaldt

udenbys Folk, og det saa at sige aldrig fandt Sted, at den ene Arving løste den anden ud med Penge.

Da den ældre Matrikel er höjst uensartet for de forskellige Dele af Øerne, og der ogsaa indenfor de enkelte Bygder kan være stor Forskel paa Störrelsen og Værdien af forskellige »Marker« i samme Bø, var den lidet egnet til at være Skyldsætningsgrundlag ved Opkrævningen af offentlige Afgifter, og Ulempen herved gjorde sig stærkere og stærkere gældende, efter at den nyere Tid havde indført kommunalt Selvstyre paa Øerne, og der som Følge deraf stilledes större Krav om offentlige Afgifter.

Ifølge Lov af $^{29}/_{3}$ 1867 blev der da i Aarene 1868—71 foretaget en ny Taksation af alt Jordegodset paa Færøerne og samtidig udarbejdet en Jordebog af en Kommission. Efter gentagne Revisioner af den ny Taksation blev det endelig ved Lov af $^{23}/_{4}$ 1897 bestemt, at den ny Jordebog skulde træde i Kraft Olaidag 1899. Den i Jordebogen indeholdte Ansættelse af de enkelte Ejendomme til Normalmarker under Navn af S k a t t e m a r k e r lagdes fra nu af til Grund ved Beregninger af alle Skatter, Afgifter og Ydelser i offentlige Öjemed, saaledes at de tidligere Beregninger efter Marketal ophørte.

Ifølge Loven er Jordegodset nu ansat saaledes: Indmarken 1,709.$_{33}$, Udmarken 2,549.$_{41}$ — tilsammen 4,258.$_{74}$ Skattemarker — hver Skattemark beregnet til en Taksationsværdi af 1,000 Kroner.

Den samlede Afgift, der hviler paa det færøske Landbrug, beløber sig, efter Feilberg, til 21,330 Kr. 65 Øre for Jordegodset (Fæstegods, Odelsgods og Lejetrøer, samt beneficeret Gods), hvori kommunale Afgifter ikke er beregnede.

Den Afgift, som Statens Fæstere betaler, bliver henimod 16,000 Kroner for Ejendomme til en Taksationsværdi af c. 2 Millioner Kroner eller c. ¾ pCt., hvortil kommer, at der ved Ejerskifte ifølge Loven skal udredes 5 Kr. 98 Øre pr. Skattemark.

Den samlede Taksations-Værdi af Færøernes 4,258.$_{74}$ Skattemarker udgör c. 4¼ Million Kroner.

Tidligere deltes Jorden i det uendelige. Den Del, der var Selvejendom, splittedes saaledes ad i saa smaa Stykker, at der ikke paa nogen samlet Selvejendomsjord kunde holdes mere end et Par Kør; Jordegods deles nu ikke ved Arv i mindre Lodder end en Gylden.

Medens enkelte Bygder næsten udelukkende bestaar af Odelsjord, ejer Staten f. Eks. hele den sydlige Del af Strömø, der oprindelig har hørt til Bispestolen paa Kirkebø.

I Bøen besidder nu hver Ejer sit eller sine Stykker med fri Raadighed, dog kun udenfor den Tid, da den benyttes til fælles Græsning for Bygdens Kreaturer, saaledes for Faarene fra 25. Oktober til 14. Maj, paa hvilken Tid alle Led i Stengærdet om Bøen skal staa aabne. Naar man altsaa køber en m ö r k, g y l l i n eller s k i n n af Jordegods, anvises den købte Ejendom i den matrikulerede Bø; dermed følger Rettighed til Græsning for saa mange Kør i den udelte fælles Udmark, som han af sin Ejendom i Bøen kan vinterføde med Hø; fremdeles Del i Uld og Slagt af Faarene, og endelig hans Del af Herligheder, som høre til Jorden, f. Eks. Fuglebjærge, Græsgange for Stude eller Faar, Jorddrotsret til Hval, som driver op eller fanges, eller Tang paa Strandbredden.

Udmarken er i Reglen delt i flere saakaldte Havgeparter (h a g a p a r t u r), der hver for sig hører til visse Marker i Bøen. Hvor der ikke findes naturlige Markeskel, er disse betegnede ved Sten med Törveaske under. I disse Havgeparter græsser

Faareflokkene Sommer og Vinter, naar de da ikke er paa Bøen (jævnfør ovenfor). Faarene var som Regel tidligere altid fælles Ejendom, saaledes at saavel Udbyttet af Uld som Slagtefaar deltes mellem Ejerne efter den Andel, de besad; kun i enkelte Havger var der Særeje (k e n n i n g), saaledes at enhver havde Lov at holde et vist Antal Faar i Forhold til hans Ejendoms Störrelse, men det almindeligste var og er endnu Fællesskab (f e l a g) i Havgeparterne.

Bygdens Kør er altid Særeje, men græsser om Sommeren i Fællesskab i Udmarken. Der er i øvrigt Havgeparter adskillige Steder, hvilke benævnes »h ú s h a g i« og som særlig er bestemte for Køernes Græsning, idet andre Havgeparter er fritagne for at afgive Sommergræsning for disse.

F æ l l e s s k a b er endnu et væsentligt Træk for Færingernes Husdyrhold, ligesom Erhvervet paa Søen ogsaa drives i Fællesskab. Ved dette Fællesskab havde der i Tidernes Løb udviklet sig en Mængde Vedtægter og Bygdeskikke for Samejeforholdenes Vedkommende, hvilke ikke fandtes skrevne i nogen Lov.

Det havde fra gammel Tid paa Færøerne været Skik og Brug, at der paa aarlige G r a n d e s t æ v n e r (g r a n n a s t e v n a), som afholdtes af Sysselmændene paa deres aarlige förste Omrejse i Syslerne, var blevet oprettet Vedtægter mellem Bygdemændene til Ordning af forskellige Forhold, hvori Beboerne havde fælles Interesse. Dette gjaldt navnlig om de forskellige i Forbindelse med Jordfællesskabet staaende Forhold, og med Hensyn til disse havde Grandestævneinstitutionen, der, uden at støtte sig til bestemte Lovregler, havde udviklet sig gennem en i Tidernes Løb dannet Sædvane, erholdt Lovgivningens Sanktion. Saaledes var f. Eks. Sager angaaende Tyrehold, Hestehold, Gærder, Gang i Havgen og Hundehold henviste til Afgörelse paa disse Møder, ligeledes Spörgsmaal om Faaremærker og Kogræsning, Græsning af Faar paa Bøen, om Gaasehold, om Gang til Fuglebjerg, om Gang efter Løsuld og Fugleæg, om Agtning (Drivning af Faar) og Kending, om Fuglefangst i Urer og Fuglebjerge o. s. v.

Efter den gældende Praksis var det imidlertid ikke blot Sager, der stod i Forbindelse med Jordfællesskabet, der gjordes til Genstand for Behandling og Vedtagelse paa Grandestævne; men det samme gjaldt om andre af Bygdens Fællesanliggender, for saa vidt de ikke henhørte under de kommunale Forstanderskaber, saaledes Vedtægter angaaende Benyttelse af de almindelige Veje i Bygden, om Orden ved Vaadfiskeri (n ó t a k a s t), om Hjemmebytning af de Bygden tilfaldne Grindeparter, om Fangst af Hellefugle, ɔ: Søfugle, som sidde paa de flade Klipper (h e l l a, Flt. h e l l u r) ved Søen, o. s. v.

Da der for en stor Del af de Forhold, som ifølge Praksis blev ordnede ved Grandestævne-Vedtægter, manglede Lovhjemmel for disses bindende Kraft, blev der ved Lov af 1. April 1891 truffet Bestemmelse om, at der paa G r a n d e s t æ v n e kunde oprettes Vedtægter, som skulde være bindende for alle, der som Ejere eller Brugere er lodtagne i de paagældende Ejendomme og Herligheder, der er i Fællig, samt angaaende Udskiftning og Deling af Fælleshavger o. l., endvidere om Sammenlægning af Havgeparter og större eller mindre Fællesbrug, som vedrörer Jordherligheder.

Ligeledes kan paa Grandestævne oprettes Vedtægter til Ordning af saadanne indre Bygdeforhold, der har almindelig Betydning for Beboerne uden dog at henhøre under den kommunale Forvaltning, hvilke Vedtægter dog for at have forbindende Kraft skal være approberede af Amtet.

Det er Regelen, at hver Bygd danner et Grandestævnedistrikt for sig.

IV.

Plantevæksten.

Tavle XVI—XIX og XXI.

Om Vegetationen paa Færøerne faar man ypperlig og udførlig Underretning i det store Værk: Botany of the Færöes, Her skal vi imidlertid holde os til den korte Oversigt, to af de Botanikere, der som Medarbejdere ved dette Værk har berejst Øerne, godhedsfuldt har meddelt Forf. om Plantevæksten.

Dr. phil. F. Børgesen og Apotheker C. Jensen i Hvalsø, hvilke begge i 1896 berejste Øerne omtrent samtidig med Forf., skriver følgende:

»Et Lands Plantevækst er betinget af dette Lands Klima og Jordbund. Færøernes Klima[1]) er et saakaldt nordatlantisk Klima med stor Fugtighed, lav Sommervarme og mild Vinter. Fugtigheden i Luften fortættes ved Berøring med de kolde Fjælde til Taage og Regn og bevirker, at det oftest tynde Jordlag næsten altid er gennemtrængt med Vand. Jordbunden er paa store Strækninger, navnlig i de lavere Dele af Øerne, indtil 1,000 Fod, mere eller mindre moseagtig; over denne Höjde findes store Strækninger af stenet eller gruset Beskaffenhed, men selv disse er som Regel meget fugtige, og hyppig findes smaa Fjældsøer. Endnu en Faktor maa dog nævnes, som har stor Indflydelse paa Plantevæksten, og det er Vinden. Dennes Magt kan paa udsatte Steder være saa stor, at man træffer fuldstændig nøgne Strækninger eller saadanne, der kun er dækkede med en meget sparsom og dvergagtig Vegetation, hvor man ellers efter Jordbundens Beskaffenhed kunde vente den forholdsvis frodigere.

Paa de lavere Dele af Øerne, navnlig paa lune Steder, findes de bedste Betingelser for de höjere Planters Trivsel. Saadanne Steder kan man finde endog ret frodige Enge, væsentlig sammensatte af Græsser og Stargræsser med rigelig Indblanding af Bellis, Gøgeurter og andre, samt langs Vandløb Masser af den smukke gule Engkabbeleje. Mange Steder er disse Engstrækninger inddragne i det opdyrkede Areal, den saakaldte Bø. Denne kan egentlig opfattes som en stor kultiveret Engstrækning, i hvert Tilfælde gör den ved et flygtigt Syn Indtryk af at være en Eng og ikke et Agerland, idet Hovedparten er græsklædt, kun mindre Stykker er kultiverede med Byg eller Kartofler, Færøernes vigtigste Kulturplanter.

Naar bortses fra Thorshavn, Trangisvaag og Klaksvig, finder man kun sjælden Haver[2]) i Bygderne, hvad dog vist næppe skyldes Mangel paa Betingelser, men Befolkningens mindre udprægede Sans i den Henseende. I de senere Aar er dog Interessen vakt i ikke ringe Grad, da det har vist sig, at mange Haveplanter, navnlig Køkkenurter og Frugtbuske, især Stikkelsbær og Ribs, meget godt kan trives paa Øerne. Af Blomsterplanter ere de hyppigst dyrkede Primula acaulis, Ranunculus aconitifolius med fyldte, hvide Blomster og Porcellænsblomst (Saxifraga umbrosa). I gode Somre lykkes det at faa Roser i Blomst. De Træer, der trives bedst i Haverne, er skandinavisk og almindelig Rön, Lön (Acer pseudoplatanus) (paa Grund af den korte og kolde Sommer bliver Aarsskuddene i Almindelighed ikke tilstrækkelig modne og dør i den paafølgende Vinter bort i Spidsen; de dode Grenespidser ses derfor op over Løvtaget om Foraaret) samt forskellige Pilearter, Birk etc. og af Buske især Ribes-Arter, Tjörn og andre. En særlig Slags Haver, som er meget udbredte, er de saakaldte Kvanhaver, smaa med Stengærder indhegnede Pladser i Bygderne, i Sommertiden fyldte med de mægtige Kvanner, hvis tykke Stilke og Stængler af Færingerne nydes som en stor Delikatesse.

Plantevæksten uden for det opdyrkede er meget forskelligartet. Mange Steder træffes store Lyngstrækninger med Hedelyng og den smukke Erica cinerea, samt Revling (Empetrum nigrum), pletvis indblandet med börstebladet Siv (Juncus squarrosus) og smalbladet Kæruld (Eriophorum angustifolium), ej ulig vestjydsk Hede. Paa store Strækninger mangler dog Lyngplanterne og saadanne Partier er da bevoksede med Stargræsser og Græsser, livligt isprængt med den oftest blaa Mælkeurt (Polygala) og den gule Potentil (Potentilla Tormentilla[3]), hist og her blandet med den nydelige Cornus suecica og mange andre. Foruden de för nævnte Enge findes her ogsaa fugtige Strækninger

[1]) Jfr. Feilberg: Vore nordlige Besiddelser (Tidsskr. f. Landøk. 1901).
[2]) Jfr. Side 607—8.
[3]) Roden af denne Plante benyttes af Færingerne til Garvning.

af en ganske anden Beskaffenhed, nemlig Moserne og sumpede Lokaliteter ved Vandløb og Kildevæld. Vegetationen paa disse bestaar hos begge i Hovedsagen af Mosarter, hvori bl. a. den smukke blaa Vibefedt trives frodigt.

Efterhaanden som man stiger höjere til Fjælds, forandrer Vegetationen sig. Store lyserøde Tuer af Silene acaulis træffes af og til tilligemed Alchemilla alpina, de første Repræsentanter for den arktisk-alpine Vegetation; höjere oppe prange Klipperne i Foraarstiden med den prægtige violetblomstrede Saxifraga oppositifolia og den hvidblomstrede Saxifraga cæspitosa, og paa grusede Steder nær Toppen vokser den storblomstrede Isranunkel med sine tykke elegant indskaarne Blade. Den rigeste alpine Vegetation findes paa de nordligere Dele af Øerne, paa hvis höjeste Fjælde man finder Papaver radicatum med store svovlgule Blomster, den nydelige lille rødblomstrede Azalea procumbens, samt enkelte Steder Fjældsimmer (Dryas octopetala). Endnu maa Klippevegetationen omtales, da den indeholder flere Planter, som ikke vokser paa andre Steder eller i hvert Tilfælde her naar deres höjeste Udvikling. Det er især Strandklipperne og da navnlig Fuglebjærgene samt Gjovene, som gör sig bemærkede i denne Henseende. Strandklipperne pranger med store Buske af den blaagrönne Rhodiola rosea, der af Færingerne har været anvendt mod mange forskellige Sygdomme og derfor kaldes Hjælperod, og den rødblomstrede Engelskgræs (Armeria maritima). Foruden disse træffer man i Fuglebjærgene store Kvanbuske og den skarpe spiselige Kokleare med sine smaa hvide Blomster. Den nydes af Færingerne, naar de gaar i Fuglebjærgene. Gjovene gör sig navnlig bemærkede ved deres prægtige Bregnevegetation, især Aspidium Filix mas og Athyrium Filix femina; endvidere ser man her mægtige Buske af den elegante Luzula maxima hænge ud over Afsatserne, ofte i Selskab med Geranium silvaticum.

En Ejendommelighed ved Færøernes Vegetation er dog Mossernes overvældende Udbredelse; de findes snart sagt overalt, paa enkelte Lokaliteter i uhyre Masser. Det er især paa de höjere liggende Dele af Øerne, over 1000 Fod, at de optræder dominerende. Saaledes er Toppen af Fjældene undertiden udelukkende dækkede af et blødt Tæppe af Grimmia hypnoides, der ogsaa trives frodigt i Urerne, hvor den dækker Klippeblokkene sammen med den interessante lille Bregne Hymenophyllum peltatum. Naturligvis er det ogsaa Gjovene, der huser den rigeste Mosvegetation med en stor Mængde forskellige Arter.

Gaar man endelig ned til Kysten, vil man ikke kunne udgaa at lægge Mærke til den overordentlig rige Algevegetation, som findes paa Klipperne. Særlig iöjnefaldende er ved Lavvande de store Laminaria-Skove, der da delvis rager op over Vandet. Indblandet mellem Laminarierne ses den elegante Alaria esculenta, der er spiselig og efter Sigende skal have tjent Beboerne til Føde i trange Aar, ligesom Faarene, naar Landet er snedækt, ofte tyr ned til Havet for at æde Alger«.

V.

Jordbrug.

Færøernes Klipper er enten helt nøgne eller bedækkede med et mer eller mindre tyndt Jordlag, der dog först nede i Dalene og ved Foden af Bjergene naar nogen Tykkelse af Betydenhed. Den almindelige Overfladeform er her Humusdannelser.[1] Tavle XIX—XXV.

[1]) Jævnfør Lucas Jacobsøn Debes: Faeroae et Faeroa reserata. København 1673. — Jens Kristian Svabo: (utrykt) Indberetninger, indhentede paa en allernaadigst befalet Rejse i Færøe i Aarene 1781 og 1782. Haandskrift i det Store kgl. Bibliotek. (Afskrift findes i Biblioteket i Thorshavn). — Jörgen Landt: Forsøg til en Beskrivelse over Færøerne. Kbhvn. 1800. — J. A. Lunddahl: Nogle Bemærkninger om de færøske Landboforhold (udgivne af Indenrigsministeriet). København 1851. — R. C. Effersø: Landbruget og Husdyrbruget paa Færøerne (udgivet af Justitsministeriet, København, 1886). — V. U. Hammershaimb: Færøsk Anthologi I. II. Ordsamling og Register ved Jakob Jakobsen. København 1891. — P. Feilberg: Fra Lier og Fjælde. Breve til Hjemmet 1899 (Trykt som Manuskript). København 1900. Vore nordlige Besiddelser (Særtryk af Tidsskrift for Landøkonomi). København 1901. Botany of the Færöes I. II. og III. København 1901, 1903 og 1908.

Den bestandige Fugtighed og det tempererede Klima foraarsager imidlertid, som vi har hort, en overordentlig Udvikling af Mosser. I alle Smaalavninger, paa lidt store Flader, til en vis Höjde over Havet er, som Feilberg yderligere har paavist, Naturens Produktion af vegetabilsk Stof uafladelig i Gang — i Reglen ved sure Dannelser; men her kommer det samme ejendommelige Forhold frem som paa Island, at stærk Vandafledning og rigelig Gødning forandrer de naturlige sure Humuslag til virkelig god Muldjord, som er i Stand til at yde særdeles smukke Afgrøder af vore almindelige Græsarter. Den stærke Vandafledning søges opnaaet ved en höjst ejendommelig Agergravning, hvorom nærmere nedenfor.

Jordens Overfladeform er uheldig for Agerbrug, thi kun enkelte Steder findes nogenlunde fladt Terrain. I Regelen er de opdyrkede Strækninger derfor anbragte paa stærke Skraaninger, hvor desuden Forekomsten af mange Sten sjælden tillader Brug af Plov og Harve, saaledes som det er Tilfældet i Danmark. Bearbejdning af Jorden sker derfor paa Færøerne som oftest med Spade (paa mange Steder er dog i Løbet af de senere Aar Brugen af Plov og Havre gennemført). Naar hertil kommer, at Muldjordens Tykkelse som oftest kun er ringe, at Klimaet ikke egner sig for Kornavl, eftersom Sommervarmen er for ringe og Regnmængden for stor, ligesom Taage er en hyppig Gæst, at endvidere den korte Sommer indtræder samtidig med den bedste Fisketid, og endelig, at vedkommende Selvejeres Jord ofte er spredt paa en Mængde forskellige Steder i smaa Stykker, saaledes som paapeget, kan man forstaa, at Agerbruget og navnlig Kornavl har store Vanskeligheder at kæmpe med.

Den Anvendelse, der paa Færøerne göres af Indmarken eller Bøen, er dobbelt, idet denne dels bliver dyrket for Avlingens Skyld, dels tjener til Græsgang om Efteraaret, naar Avlingen er indhøstet.

Der dyrkes navnlig Græs, Byg, Kartofler og Roer. Den vigtigste Afgrøde er og har altid været Hoet, fordi Koerne skal vinterfødes deraf, og uden Kør vilde man være i höjeste Grad ilde stedt, eftersom Faarene ikke malkes saaledes som paa Island. Kornavlen er selvfølgelig ogsaa af Betydning; men störste Delen af Kornet maa dog tilføres.

Det er ogsaa kun faa Steder, at der kan høstes saa mange Fold, at Dyrkningen kan betale sig. Naar der desuagtet finder Korndyrkning Sted, er det nærmest af Hensyn til den Forbedring af Græsmarkerne, som derved foraarsages, ligesom man opnaar at skaffe Straa til Hustagene. I de senere Aar, da Fiskeriet har givet et bedre Udbytte end tidligere, er Agerbruget blevet endnu mere forsömt end tidligere. Det er nemlig overordentlig vanskeligt at faa Arbejdskraft til Jordens Dyrkning; thi næsten alle Mandfolk, og især de unge, gaar paa Fiskeri, ikke blot ved Færøerne, men ogsaa under Island.

Denne Mangel paa Arbejdskraft, der jo ogsaa bereder det store Landbrug Vanskeligheder her hjemme i Danmark, er en Hindring for Landbruget paa de store færøske Gaarde. At man ogsaa paa Færøerne, som Overlærer Bergh har paavist[1]), bör opmuntre Husmandsbrug, der er uafhængige af fremmed Arbejdskraft, er sikkert formaalstjenligt.

Man bör dog sikkert ikke splitte Bøndergaardene helt, saa at alle Jordbesiddere skal blive Husmænd og drive Jorden som Bierhverv. Derimod bör man snarere begunstige og opmuntre til Rydning, Dræning og Jævning af Jorderne,

[1]) I Tidsskriftet »Atlanten« Nr. 1, Side 11—12.

Opførelse af tidsmæssige Bygninger osv. Ved Siden af det större Landbrug paa Gaardene ville Husmændene kunne ernære sig baade af Landvæsen og Fiskeri. »De ville selv kunne faa rigelig Tid til Jordens Behandling og Kreaturernes Røgt; thi Fiskeriet med Baad lægger kun Beslag paa en forholdsvis ringe Del af Husmandens Tid«.

Medens saaledes en passende Udstykning af Kongsgodset i Husmandslodder vilde blive til Gavn for Landbruget, er den alt for store Sønderdeling af Odelsgodset i en Mængde Smaadele, der ligger spredte paa Bøen, en Hindring for Jordbruget.

I øvrigt er der til forskellige Tider af Lovgivningsmagten givet Bestemmelser til Lettelse af Dannelse af mindre Landbrug, navnlig ved Nyopdyrkninger af Havgen.

Vi har, som berört, i denne Afhandling ikke sat os til Opgave at angive Midlerne til Forbedringer for Færøernes Vedkommende. Vi har kun villet give Oplysning om de primitive Forhold, der har hersket og til Dels endnu hersker paa Landbrugets Omraade, og om de Metoder, der anvendes, — det maa da blive andres Sag at angive Vejene til Forbedringer.

P. Feilberg har allerede med stor Styrke paapeget, at det, der först og fremmest tiltrænges paa Landøkonomiens Omraade, er Jordens Udskiftning, thi Ejendomsforholdenes uheldige Ordning med de stærkt adsplittede Arealer er en Hindring for ethvert Fremskridt. Han anfører t. Eks., at en Mand i Bygden Sand har sin Ejendom fordelt paa 91 forskellige Steder i större og mindre Stykker, hvoraf et endog er — 24 Kvadrat-Alen. Man vil forstaa, at et vel ordnet tidssvarende intensivt Jordbrug under disse Forhold er en Umulighed. Ved en Udskiftning maa, mener han — sikkert med Rette — Begyndelsen til Fremgang ske, men det er kun et Mindretal af Befolkningen, der kan se Betydningen af og vil finde sig i Ulemperne ved en Omordning.

Ogsaa Overlærer Bergh har paapeget Udskiftningen som en Nødvendighed, ligesom han mener, at Vægten bör lægges paa Dyrkning af Græs og forskellige Rodfrugter, saa at der kan holdes en langt större Mængde Hornkvæg end nu.

Vi skal, efter disse indledende Bemærkninger, forsøge at give en Skildring af de gammeldags Forhold, under hvilke Jordbruget virker paa Færøerne.

Naar man bevæger sig fra Bøen ud gennem Stengærdet (grótgarður), som omgiver den, öjner man straks paa den, som oftest stejle, Fjældskraaning et Jordsmon, der er opfyldt af Sten og stundom Fjældskred, og hvor nøgne Klippeflader mange Steder træder frem. Man tænker sig næppe Muligheden af, at der her kan dannes Agerland, og dog er det saa; thi Aar efter Aar er der i Tidernes Løb kommet smaa grönne Pletter til Syne ved Udkanten af Bøen, som saaledes langsommeligt har vokset sig större ved Nydyrkninger. Har man haft Lejlighed til at se, hvorledes saadant Klippeland kan blive omdannet til Agre, vil man forbavses over den Energi og Taalmodighed, hvormed Færingen tager fat paa Rydningen, naar han en Gang har besluttet sig dertil.

De Redskaber, som han bruger ved sit Rydningsarbejde, ja ved Markarbejdet overhovedet, er, foruden den omtalte Spade (haki), tillige en saakaldt Løb (leypur), og en Jærnstang til at løsne Sten med (jarnbrot), mulig tillige en nymodens Hakke. Løben er en stor, 1 Alen höj og 18″ smal Kasse, der for oven er aaben og som dannes af Fjæl, der ere fastgjorte i fire lodret stillede eller svagt udad hældende Hjörnetræstykker. Enten er der Mellemrum mellem Fjælene, saaledes at Løben ligner en Tremmekasse med fire eller fem

Tremmer paa hver Side, eller ogsaa ere Sider og Bund hele Flader; endelig kendes ogsaa en Mellemting, idet kun en enkelt af Siderne er hel, nemlig den, der er bestemt til at ligge mod Mandens Ryg; thi Løben bæres paa Ryggen i et Uldbaand eller en Rem (f e t i l), som lægges frem omkring den øverste Del af Panden. Ved Transport paa Hesteryg hænger Løben paa hver sin Side af en Kløvsaddel, (k l y v b e r i)[1]).

Til Transport af Sten bruges ofte en saakaldt Stenløb (g r ó t l e y p u r), en vinkelformet Træbaare, som bæres paa Mandens Ryg i et Baand om Panden, ligesom den almindelige Løb. Er Stenene for tunge til at bæres, fjernes de undertiden paa en Slæde (g r ó t s l e ð a).

Naar nu Færingen vil rydde (r u d d a) et Stykke af Fjældet, begynder han med at samle Sten og Grus af den Plet, han har valgt sig. Möjsommeligt slider og slæber han, Dag efter Dag. Stenene sættes i Gærder uden om, eller han anbringer dem i Bunker paa saadanne nøgne Klippeblokke eller fremspringende Fjældstykker, som ligger i Marken, og som enten ikke kan flyttes, eller som hæver sig for höjt op til at kunne dækkes med Jord. Gruset bærer han enten selv bort i sin Løb, eller han læsser det maaske paa Hesteryg for at føre det andet Steds hen. Naar Sten og Grus saaledes er fjernet, bærer han maaske Jord til nede fra Dalen, og saaledes dannes der lidt efter lidt Agerland mellem de golde Klippestykker, som vedbliver at gabe frem hist og her. Ja, saadan bærer man sig ad nu til Dags paa Færøerne, naar man vil skaffe sig Agerland, og paa lignende Vis bærer Bonden sig ad paa Jæderen i Norge, saaledes som Forf. selv har set det, og saadan bar man sig ad i Oldtiden, ogsaa i Danmark. Paa Hederne i Jylland træffer man nemlig Vidnesbyrd om lignende gamle Opdyrkninger i de Stendynger, som endnu findes (saaledes f. Eks. paa Kothede mellem Randers og Hobro og i Egnen Vest for Hobro). Der er kun den Forskel, at man paa Danmarks Sletter havde et langt mindre möjsommeligt Arbejde, ligesom man fik virkeligt Agerland, som det kunde betale sig godt at bruge, fordi man her kunde anvende Plov og Harve

K o r n a v l.

I den ældste Tid var der aabenbart meget lidt dyrket Terrain paa Færøerne, og dengang foretoges Jordarbejdet efter alt at dömme paa samme Maade som nu til Dags væsentlig med Spade (h a k i). Denne er af Træ, 1 Al. 18″ lang, har et smalt, forholdsvis kort Skaft og et forholdsvis langt Spadeblad, hvilket forneden har en 8″ bred Jærnbelægning. En lignende, noget længere (2 Al.) men forneden smallere (4″) Spade (den saakaldte t o r v s k e r i) bruges til Törvegravning.

En gammeldags Ager[2]) (t e i g u r) er i Almindelighed fra fire til seks Alen bred. Dens ene Side er omtrent lodret afskaaret ned mod den derværende Agerrende, medens Overfladen skraaner jævnt over til Agerrenden paa den modsatte Side. Dette er en Følge af Behandlingsmaaden, som vi nedenfor skal omtale. Agrene er meget lange og meget uregelmæssige. De ligger paa Fjældene eller i Lavningerne, i krumme, skæve og smalle Strimler. Det ser stundom ud, som om mægtige, uregelmæssige Trappetrin dækkede Fjældets nederste Del

[1]) Jævnfør: Hesten i Nordboernes Tjeneste paa Island, Færøerne og Grönland. Tidsskrift f. Landokonomi 1902 og Særtryk.

[2]) Paa mange Steder gaar man dog nu frem efter nyere Metoder, idet man tilvejebringer en jævn Overflade, saa at Plov og Harve kan anvendes.

Fremgangsmaaden ved Agrenes Behandling er lidt forskellig.

Den simpleste Maade bestaar ifølge Effersø i, at man ved Foraarstid med Spaden gennemskærer Grönsværen i Stykker paa c. 3 □ Fod og c. 3″—4″ tykke. Disse Stykker løftes op og vendes (loysa) med Grönsværen ned ad, efter at der under dem er anbragt Gødning. Ved denne Spredning bruges en Møggreb (kvísl). Efter at Væltningen (velting) er foretaget, besaaes og hakkes Jorden i smaa Stykker med Spaden, saa den smuldrer (at saxa). Bondens Karle og Piger gaar ved den Lejlighed Side om Side, op og ned ad Agrene, til alt det besaaede er behandlet med Spaden. Denne langsommelige Proces svarer til Harvning hos os. Efter Saksningen bliver Agrene tilklappet med et Bræt (klárur). der sidder paa en c. 3 Alen 18″ lang Stang, hvilket svarer til vor Tromling. Ved denne Dyrkningsmaade har man i Reglen Grøfter i c. 12 Fods Afstand fra hverandre og med en Dybde af 6—9″.

Paa dybt törve- eller muldagtigt Jordsmon anvendes sædvanlig en anden Bearbejdningsmaade. Man graver da — efter at Gødningen er spredt paa Overfladen — Agerrender eller Grøfter med 8 til 12 Fods Mellemrum. Grøfterne er som Regel 1½ Fod brede og 2 Fod dybe og staar med lodrette Sider.

Den Jord, der i Skiver paa 2 til 3 Tommers Tykkelse tages op af Grøften, spredes oven paa Gødningen, og Marken er færdig til Besaaning. Græstörven fra Grøften lægges tilbage i Grøftebunden.

Da Jorden ikke alle Steder er lige dyb, og der paa den anden Side skal skaffes Jord, nødsages man ofte til hist og her at grave et bredere Stykke af i Grøften; derved faar Agrene deres uregelmæssige Form. Gentages nu denne Behandlingsmaade — i Almindelighed efter at Marken i en Del Aar har baaret Græs — faar Jordoverfladen et takket og terrasseformet Udseende.

Jorden tages nemlig næste Gang ved den oprindelige, lidt sammenskredne Grøfts ene Side langs hele Ageren, Derved kommer Grøften i den ene Side til at staa med en stejl Kant (rein), medens den anden jævnt gaar over i Naboageren. Hvad denne teigur vinder i Bredde paa dens ene (laveste) Side, taber den igen ved den Afgravning, som finder Sted paa dens anden (höjeste) Side. Der er den Ulæmpe, at den höjeste Kant af Ageren bliver tör, medens den laveste Side bliver ganske sumpet.

Feilberg har givet en træffende Karakteristik af disse Agres Udseende, idet han har sammenlignet Profilet af deres Tværsnit med en Række store Savtænder; nu bestaar Kulturen i den simple Operation, at man, med nogle Aars Mellemrum — om jeg saa maa sige, filer Tænderne, o: aftager et Par Fod af den bratte Kant og jævner det afgravede ud over Naboagerens Skraaning; det vil let ses, at herved forrykkes hele Tandsystemet f. Eks. ¼ Agerbredde, hver Gang denne Operation finder Sted; sker det hver 6te Aar, vil Ageren altsaa være kulegravet paa denne ejendommelige Maade i Løbet af 24 Aar.

Samtidig med Dækket af Muld, som Ageren saaledes erholder, gødes den rigelig til Kartofler og Byg, og efter et Par Aars Forløb har man igen en fast og god Græsvækst.

Efter Landt skal en Karl paa een Dag kunne »vælte« saa stort et Stykke Jord, at man derpaa kan avle en halv til éen Tønde Korn, eller höjst 1,500 □ Alen.

Paa alle Øerne i Færøgruppen avles noget Korn, paa Svinø samt paa den sydlige Del af Østerø endog ikke ubetydeligt. De Øer, hvor Kornavlen imidlertid spiller den største Rolle, er Sandø og Suderø.

Af Kornsorter dyrkes mest seksradet Byg, det saakaldte »færøske

K o r n«, desuden lidt Havre. Under gode Forhold kan Byg give 16—20 Fold, men ofte kun 6—7 Fold.

Det kan da modnes saa vidt, at det med den paafølgende Törring ved Ild bliver tjenligt baade til Brød og til Udsæd. Der kan i det hele vel produceres omtrent en Fjerdedel af, hvad der skal bruges; Resten maa indføres. Hovedudbyttet udgör, ifølge E f f e r s ø, c. 4000 Tønder Byg paa et Areal af c. 600 Tønder Land Jord.

Foruden Byg dyrkes Kartofler og Roer.

Ved K a r t o f l e r n e gik man tidligere frem paa lignende Vis som ved Kornet. Gødningen anbringes som ellers paa Grönsværen. I denne anbringes Kartofler i Rader. Muld tages fra Grøften ved Agerens Side, lægges paa Gødningen og hyppes i lange Rader op om Kartoflerne. Nu er man gaaet over til en dybere Behandling: Græstörven afskrælles i lange Rader. I Fordybningen, som derved dannes, lægges Gødning og Kartofler, og derover lægges Græstörven omvendt, hvorpaa den »sakses«.

Ogsaa ved R o e d y r k n i n g e n har man anvendt denne Metode, der nu anses for forældet, idet man, saa vidt muligt, gaar frem som i andre Landes Jordbrug. Roer dyrkes dog kun i forholdsvis ringe Udstrækning, skönt de var almindelige allerede for flere Aarhundreder siden.

Det er som oftest ikke paa Græsagrene, at Kartoffelavlen finder Sted, thi den vilde ødelægge Græshøsten.

G ø d n i n g.

G ø d n i n g e n (t ø ð) bestaar enten af Kogødning (m y k j a) eller Tang (t a r i). Sidstnævnte bruges baade för og efter, at den er raadnet. Den samles i Bunker (t a r a b r ú k) ved Stranden, hvor den opdriver — navnlig naar der har været Uro i Havet — og deles mellem de dertil berettigede, som bærer den hjem i deres Løbe (t a r a l e y p u r) for at samle den i Tangmøddingen (t a r a k ö s t u r). Tangen kan dog ikke altid tages paa selve Stranden, fordi Kysten jo ofte staar med stejle Vægge lige ned i Vandet; i saa Tilfælde fiskes den fra Baad, ved at man afskærer den med smaa korte Leer eller Segle bundne paa et langt Skaft.

Man regner, ifølge L a n d t, at kunne avle en Tønde Byg paa et Jordstykke, som er gødet med to Baadsladninger Tang.

Kogødningen samles ved Gaardene i Fordybninger, der er omsatte med Sten. I denne Gødning blandes Affald fra Køkkenet, Aske, Fejeskarn og gamle Høbaand m. m. Fiske- og Fugleaffald benyttedes derimod paa Landts Tid sjældnere. Det kastedes i Havet eller Elvene. Nu er man dog begyndt ogsaa at anvende Fuglelevninger og Knogler som Gødning.

At Køkkenaffald, Aske o. l. ikke i den ældste Tid har været benyttet til Gødning paa Færøerne, synes at fremgaa af de gamle Askedynger, som, efter Sysselmand E f f e r s ø e s mundtlige Meddelelse til Forf., endnu skal findes flere Steder paa Suderø. De er sikkerlig noget ganske tilsvarende til de paa Island og Grönland fra den ældste Tid besvarede Askemøddinger, hvori der findes en Mængde Affald og Knogler, dog kun sjælden af Fugle og ganske undtagelsesvis af Fisk (jfr. Landts foranførte Udtalelse).

Gødningen udbæres paa Agrene enten af Heste under Opsigt af en Karl (r o s s a d r o n g u r) eller af Manden.

Der benyttes stundom hertil en særegen, stor og höj Slags Løb (r o s s l e y p u r), der kun er forskellig fra den almindelige derved, at den ene Side af Bunden kan aabnes, saaledes at Gødningen kan falde ud.

Besaaning og Høst.

Naar Gødningen er anbragt, er Jorden færdig til Besaaning. Saatiden er i April til noget ind i Maj (forskellig efter Aarets Vejrlig). Saaningen gaar for sig ligesom her hjemme.

Kornet modnes först ud paa Høsten (heyst) ved Mikkelsdagstider i September eller först i Oktober, og da begynder Færingen at høste (heysta). Kornet mejes ikke med Le, men afskæres med Tælleknive (telgjuknívur) noget over Roden. Det afskaarne henlægges og bindes senere i Neg (bundi), der anbringes paa Agerens Kant, saa Aksene hænger ned over Grøften, parate til at bringes i Hus eller Stak. Kornet sattes navnlig tidligere ofte i skrúð eller tólv o: 12 Neg sammen korsvis, hvorover dækkedes med strúgva. Ved denne Metode törredes Kornet en Del, förend det toges ind for at ripa. Samme Fremgangsmaade har været (og bliver delvis endnu) anvendt paa Norges Vestland. Nu bruges flere Steder Hesjer (efter norsk Metode), hvorved Törringen i sodnhús (se nedenfor) bortfalder. De enkelte Neg bliver omviklede med Høbaand, men naar de bæres hjem, bliver flere af dem bundne sammen med Reb.

Nu foregaar Afrivningen af Aksene (ax). I gamle Dage skete dette med Hænderne (at ripa korn) alene, nu bruger man næsten overalt Kamme eller River. Der anvendes særlig to Maader: Tværs over et Hjörne af Røgstuen sidder f. Eks. et Stykke fra Gulvet, et Bræt eller en lille Planke, med Enderne fast i Panelvæggene. Midt paa Træstykket er anbragt en Jærnkam med Tænderne opad. Nu føres Neget hen og ned over Kammen med Aksene forrest; der trækkes til, og man beholder Halmen i Haanden, medens Aksene falder ned. Paa lignende Maade benyttes en løs Jærnkam med Haandtag eller en Rive. Den venstre Haand fastholder Kammen, med dennes Tænder vendte opad, medens den höjre Haand fører Neget.

Efter at Halmen er renset, bindes den med Halmbaand i smaa Knipper, (hólgi, -ar). Den anvendes som oftest til Hustagene, enten som Underlag for Græstörvsbeklædningen eller alene (f. Eks. i Kælde). Indtil den skal bruges, sættes Knipperne i Stak (hólgasáta).

Kornets Törring, Tærskning og Malning.

Aksene skal nu törres (turking, Törring; at turka korn). Hvor der ikke er særlige Rum eller Huse (sodnhús) indrettede til Korntörringen, foregaar denne i Røgstuen ved Arnestedet derved, at Aksene anbringes paa en firkantet Ramme med Tremmer, 1¼ Al. i □ (meis), eller paa Uldnet spændt over et Tøndebaand c. 1 Alen i □ . Meisen hænger over Ildstedet, hvor der brænder en sagte Ild.

Men Kornet kan ogsaa, som bemærket, törres i et sodnhús. Det er smaa firkantede Huse med Vægge af Sten og Græstörv og med Tagdække af Halm, Græstörv og mulig Birkebark. De har intet Loft. Murhöjden er 3—4 Fod, medens Höjden fra Gulv til Tagryg kan være 6—8 Fod. Tværs over Gulvet er opført en Stenmur, der naar op til omtrent i Höjde med eller lidt under Sidemurenes Overkant. Nederst paa Midten er denne Væg aaben, og der tændes en Törveild. Varmen herfra törrer nu Aksene, som anbringes i Lag paa ¼ til ¾ Al. Tykkelse oven paa Halm, dette igen paa Lægter (spølur, sodnspølur), der ligger i vandret Stilling med c. 5 Tommers indbyrdes Afstand, saaledes at deres ene Ende hviler paa Tværvæggens Overflade, den anden paa Gavlmuren. Rummet under Korntörringslægterne benævnes ker eller sodnker; det er kun 4 Fod höjt. Selve Ovnen kaldes sodnur.

Det skulde synes, som denne Törringsmetode var brandfarlig nok. Der hænder dog sjælden Ulykker; thi man passer at holde en stadig, men kun svagt ulmende Törveild (e i m i n g u r, e i m u r) vedlige, saaledes at den ikke blusser op. Det varer derfor ogsaa fra 24 til 36 Timer, inden Kornet er tört, og först da kan man tage (l a t a) Kornet af Lægterne. Paa denne Maade törres ½ til een Tønde Korn ad Gangen.

Det Korn, som ligger en Nat paa Korntörringlægterne for at törres, kaldes »e i n n á t t a r s o d n u r«.

Efter at dette nu er sket, skal Kornet tærskes og renses.

Saavel Törringen som Tærskning og Rensning er Kvindearbejde. Det anses ikke for passende, at Mænd befatter sig dermed; paa den anden Side er S o d n k o n e n s Bestilling meget betroet. Uerfarne Piger anvendes ikke hertil. Forholdet var det samme i Oldtiden (jfr. W i n t h e r Pag. 421). L a n d t siger: »Naar Sodnkonen tror, at Kornet er tört nok, aftages det, og nu faar hun en eller to Piger til Hjælp, efter Kornets Mængde; en Dör lægges paa langs, men skraat op til en Væg. Langs med denne Dör lægges de törrede Aks paa Gulvet, dog tages ikke gerne mere end to Skæpper ad Gangen; alle tre Fruentimre stille sig langs med Dören, dog med Ryggene vendte mod Væggen, og med Hælene træde og støde de Aksene mod den skraat liggende Dør, indtil de nogenlunde ere knuste; nogle spænde et Reb foran sig, i hvilket de holde med Hænderne, for at støtte sig og lette dem i deres Arbejde«.

Tærskningen (at tærske Korn: t r e s k j a) foregaar nu til Dags som oftest ved, at Kvinderne sætter sig ned paa Knæ, og med en temmelig svær og c. 1¼ Alen lang Trækolle (t r e s k i t r æ, g a s s i) bankes nu i Takt paa Aksene, som ligger spredte paa Gulvet.

Derefter foretages Kastningen i store, flade Trætrug (t í n i n g a r t r o g), der ere 1 Al. 12″ lange og 20″ brede og 6″ dybe, og hvis Bund er ganske smal, medens Siderne er meget skraa. Kornet anbringes i Truget, og en Kvinde fatter med Hænderne om Trugets Ender, hvorefter hun ryster dette hurtigt frem og tilbage. Derved renses eller drøftes Avnerne (d u m b a) fra, idet de og Støvet flyver ud over Trugets Kant, og Kornet bliver tilbage i dette.

Efter denne förste Kastning kommer Sæden i et Sold, hvis Bund er et udspændt, tört Skind, men uden Huller. I dette Sold kaster den Pige, der har foretaget den förste Rensning af Sæden, samme, og nu svinges Soldet af den anden Pige, for at Avnerne kan lægge sig ovenpaa. De aftages derpaa med Haanden, hvorpaa Sæden kastes i Sodnkonens Trug, hvor det faar sit sidste Eftersyn og Drøftning.

Paa adskillige Steder har i de senere Aar Tærskemaskiner begyndt at afløse de gammeldags Redskaber.

Det færøske Korn er nu færdigt til at males; det indførte maa i Reglen törres forinden, hvilket sker i Jærngryder over Ilden.

Kornet opbevares i Reglen paa törre Steder, som f. Eks. paa Lofterne over Glasstuerne eller, hvor der findes et saadant, over Røgstuens ene Ende.

Kornets M a l n i n g sker enten paa Haandkværne (k v ö r n), hvad der er det almindeligste, eller ogsaa i smaa Kværnmøller (m y l n a, m y l l a), som drives ved Vandkraft og derfor ligger ved Elve eller mindre Vandløb i Nærheden af Bygderne.

Haandkværnen er af den almindeligste Slags, som kendes eller har været kendt overalt i Verden hos de fleste korndyrkende, höjere Kulturfolk. Den bestaar

af to flade, omtrent cirkelrunde Sten, en fastliggende Binder forneden og en bevægelig Løber foroven, hvilken sidste drejes rundt ved Hjælp af et Haandtag af Træ, der er anbragt tæt ved Løberens yderste Kant. Kornet knuses (at m a l a) nu mellem de to Sten. I Reglen er Haandkværnen anbragt paa en Bordplade. Enten er dette Bord, som vi har hørt, anbragt i et Hjörne af Røgstuen, i en Kostald i et lille Kammer eller en Gang. Af gamle Fortegnelser over Husene paa Statens Fæstegods paa Færøerne ses det, at der i Slutningen af det 17de og Begyndelsen af det 18de Aarhundrede kun ganske undtagelsesvis fandtes Kværnmøller paa Færøerne. Indtil den Tid var altsaa Haandkværnene vistnok fremherskende.

At male paa Haandkværn er i Regelen Kvindernes Arbejde. I Oldtiden ansaas det for Trællearbejde og paalagdes i alle Tilfælde ikke Mænd af Byrd men kun Kvinder[1]). Efter Störrelsen arbejder een, to ja undertiden tre unge Piger med Haandkværnen. Melet udskydes af Stenene paa Bordet og opsamles. Dette gaar meget langsomt for sig. Sjælden males derfor mere Mel ad Gangen, end der daglig er Brug for.

Bedre end saadanne Haandkværne er naturligvis de smaa K v æ r n m ø l l e r, som af og til ses ved Elve og Vandløb. De ligner ganske de saakaldte »Skvatmøller« fra Danmark og Skaane[2]) eller »Plaskmøllerne« paa Bornholm, ligesom ganske lignende findes i Island og i Norge. De færøske Vandmøller ere smaa Huse med Træ- eller Stenmure, hvilke ere anbragte saaledes, at Vandet kan løbe ind under Bygningen. Denne er sjælden mere end 4 Alen i Firkant og saa lav, at man ofte ikke kan staa oprejst inden i den. Paa den øverste Ende af en lodret stillet Træ-Aksel (m y l n u s p æ l eller k v ö r n k a l l u r) sidder en rund Jernstang, ligeledes lodret stillet. Den gaar gennem et Hul i den underste Møllesten, Binderen (som ligger fast paa en Gulvafsats), og er fastgjort til den øverste Møllestens, Løberens, Underflade ved et Jærnkors.

I Akslens nederste Ende er anbragt otte Blade eller Skovle, der danner en Turbine eller et Vandhjul, hvilket, naar det sættes i Bevægelse, drejer den nævnte vertikale Akse rundt. Bladene er lidt skraat stillede mod Vandet, som ledes ned til dem gennem en Vandrende.

I Akslens nederste Ende sidder en Jærntap, som passer i et Hul paa en vandret liggende Bjælke, der ofte ved en særlig Indretning kan hæves eller sænkes efter Vandstanden.

Over Møllestenene er anbragt en stor Tragt, hvis nederste Ende udmunder i en lille Rende. I Tragten fyldes Kornet, som derefter langsomt glider ud i Renden og derfra ned i et Hul i Løberens Midte. Det malede Korn glider ud til Siden mellem de to Møllesten og opsamles. For at være sikker paa, at Kornet vedblivende strömmer ud af Tragten, er der paa Siden af denne anbragt en lang Pind, hvis nederste Ende berøres af Løberen under dennes Omdrejning. Derved fremkommer en Rystelse i Tragten, hvilken kan forøges ved, at man hænger et Par smaa Sten i en Snor. Naar Stenene kommer i en let Svingning, forplanter de Rystelsen til Tragten, og Kornet vedbliver at strömme ud.

Paa denne Maade kan der males en til to Tønder Korn om Dagen.

Møllen behøver ikke at tilses til Stadighed. For ikke at spilde Tid, maa man naturligvis passe at fylde Tragten, hver Gang den er løbet tom.

Møllerne ejes ofte af flere i Fællesskab.

---

[1]) Winther: »Færøernes Oldtidshistorie«. Pag. 421.

[2]) R. Mejborg: »Landsbyskomagerens Jonas Stolts Optegnelser« Kbhvn. 1890. Pag. 70 og 138.

Høavl.

Høavlen er den vigtigste Gren af det færøske Agerbrug. Der avles ifølge Effersø i Middelaar omtrent 600,000 Lpd. Hø paa et Areal af 6,000 Tønder Land.

Korndyrkningen er at betragte som det normale Middel til Græsmarkernes Forbedring. Hvor denne Dyrkning foretages med forsvarlig Gødning, hvert syvende til tiende Aar, kan man beregne som Middeludbytte for de seks til ni Græsaar c. 150 Lpd. Hø pr. Tønde Land. Paa de frugtbare Pladser kan man i gode Aar høste indtil 350 Lpd. Hø pr. Tønde Land.

Saaning af Græsfrø kendtes ikke tidligere, nu er enkelte begyndt dermed.

Græsset slaas i Reglen ikke, för det er overmodent, i Begyndelsen eller Midten af August. Høbjergningstiden (h o y n i) plejer at vare to til tre Uger. Alt eftersom Vejret er mere eller mindre ustadigt, kan det tilvejebringes paa kortere Tid eller endog udstrække sig til helt ind i Oktober. Det bliver paa Grund af Vejrliget ofte mindre vel bjærget.

Det bedste Græs kommer det andet eller tredje Aar efter Dyrkningen.

Høet slaas med Le (l í g g i). Paa den gammeldags Le er Bladet ¾ Alen langt og bundet fast paa et langt Træskaft (l í g g j a o r v) ved sin smalleste Del, som danner en Vinkel med selve Bladet. Leernes Skaft er forsynet med Haandtag (f a t u r), og Leen føres paa samme Maade som vore Leer, ved at Manden med et Sving (s v e i p) afmejer (at s v i p a) en Slump Græs (l í g g j a s k ó g v u r). Den gammeldags Le er dog nu næsten overalt afløst af amerikanske, norske eller engelske Leer.

Lebladene hvæsses (at b r ý n a) med Sten, som haves ved Haanden i Træbakker med Vand.

Der afslaas ikke gerne mere Hø (h o y g g j), end man har Folk til at passe. Er det godt Törrevejr (t e r r i), bliver det mejede Hø spredt (at r i s t a h o y g g j) paa Agrene, og naar det er noget vejret, sættes det med Hænderne løseligt i smaa Bundter (k l ú k u r, -a r) saa store som Muldvarpeskud for at gennemtrænges af Vind og Solvarme. Efter et Par Timers Forløb bliver det igen vendt (at v e n d a h o y n u m) og rystes flere Gange (f a r a u m h o y g g j; f a r a h o y g g j eller blot f a r a).

Den hele Behandling[1]) forettes med Hænderne og i krumböjet Stilling. Kun sjælden anvendes River. Kommer der Regn, samles Høet midlertidig i smaa Stakke (h o y r ú g v a) eller Bundter for at spredes igen, naar Regnen er forbi. Har der været mange Törvejrsdage (t e r r a d a g a r), kan Høet snart samles i Stak.

Naar Høstakkene (s á t a, - u r) har staaet nogle Uger ude paa Marken, og hele Høhøsten er tilendebragt, da först bæres Høet hjem i Høgaarden og stables i store Hæs (d e s , - i r); — hvor der er Høhuse, bærer man det ofte ind i mindre Partier.

Naar Hjembæringen (h o y b e r i n g) skal finde Sted, bedes Naboer om at hjælpe, og Arbejdet tilendebringes da paa een Dag, der om Aftenen ender med et Gilde (d e s a s n e i ð, - i r) og Dans for de Folk (h o y f ó l k), der har været med til Høhøsten (h o y g g i n g).

Hjembringningen af Høet sker i store Bundter paa Mændenes Ryg; enkelte benytte dog Vogne. Disse Bundter paa 8 til 9 Lispund er omvundne med lange

[1]) Høbearbejdning efter almindelige europæiske Principper har nu vundet Indgang paa mange Steder, hvorved der spares megen Arbejdskraft. Paa enkelte Gaarde anvendes Slaamaskine og Hesterive.

Reb paa 7 til 8 Favnes Længde. Til Rebets ene Ende er bunden en »h e l d«, ɔ: et cirkelrundt Stykke Horn, hvorigennem Rebet stikkes og snöres, saa Byrden bliver fast.

Høet anbringes nu som sagt enten i Hølader, hvilket er sjældnere, eller i Høgaarde, hvor det sættes i Stak (at g e r a u p p h o y g g j).

En Høgaard (h o y g a r ð u r) er en indhegnet Plads, som Regel nær ved Husene, og omgivet af et Stengærde til Værn mod løsgaaende Kreaturer; indenfor dette findes der flere Høstakke eller Høhæs. Den til et Hæs afmaalte Plads (h o y s t ø ð, s t ø ð i, -i r) er i Reglen en firkantet aflang Brolægning, hvor der er sörget for at anbringe Luftrender, for at Høet ikke skal brænde sammen. Paa Norderøerne lægges Sten i Høet af samme Grund. Hæssene omvikles med Høbaand (h o y b e n d i l), som gaar over Rygningen (k j ø l u r) og hænger ned paa begge Sider. Baandene er forneden forsynede med tunge Sten (k l í g g j a g r ó t). Hæssene afstives yderligere ved Træstænger (l a n g t r æ), som sættes paa skraa op imod Hæsset. Endelig afglattes Hæssene med en Rive (at k a m b a).

Almindeligvis sorteres Høet efter Kvaliteten og har derefter forskellige Benævnelser. En Høstak indeholder Hø til indtil otte Kør. Til en Kos Vinterføde regnes tyve Byrder eller c. 160 Lpd.

Om Vinteren udruskes det Kvantum Hø, som skal bruges, af Høstakken, og det bæres da ind i Stalden.

I tidligere Tid anbragtes Høet vistnok altid paa denne Maade, der er den samme, som ogsaa kendes fra Island, og som rimeligvis ogsaa har været brugt af Nordboerne paa Grönland, hvor der imidlertid tillige anvendtes Hølader paa Grund af det barske Klima. Paa Færøerne derimod skriver Høhuses Anvendelse sig fra en langt senere Tid. De er först komne i Brug i det 19de Aarhundrede til stor Gavn for Høet, som lider ved at staa i Stak, særlig fordi det ikke, som f. Eks. i Island, skærmes ved Græstörv. Høhusene er dog langtfra almindelige endnu.

Høladerne eller Høhusene (h o y l a ð a og h o y l ø ð a) er firkantede lave Huse, hvis Mure ofte er byggede alene af Sten, thi da det gælder om, at Vinden har frit Spillerum, er Tætning af Murene med Jordtörv ikke saa heldig. Dog findes Hølader med Vægge af Sten og Jordtörv. I saa Tilfælde er det ofte Huse, som tidligere har været anvendte til Opbevaring af Törv (Gróthuse). Taget hviler ofte blot paa en Mønningsaas fra Gavlspids til Gavlspids, men ligesaa ofte paa Spær. Tagdækket er som Regel af Græstörv, men kan dog ogsaa være af Straa. Dören findes paa en af Sidevæggene.

I den nyere Tid er man begyndt delvis at anvende Trævægge, der da som Regel bestaar af Tremmer, ligesom i Kældene.

Høhusene ligger for störste Delen enkeltvis, men Forf. har dog truffet flere saadanne sammenbyggede, saaledes f. Eks. i Bygden Ejde paa Østerø.

Hølader med mellemliggende Høgaarde findes ogsaa.

Det er ikke noget Særsyn at træffe Skorstenspiber anbragte paa Tagene, gennem hvilke Dampen fra Høet, naar der er Varme i dette, da kan slippe ud.

Om Sommeren, naar Høgaardene er tomme, anvendes de af og til til Haver, i Særdeleshed til Dyrkning af K v a n n e r (a n g e l i c a). Der maa i saa Tilfælde ikke være for mange Sten i Bunden, eller ogsaa maa disse midlertidig borttages.

H a v e r.

H a v e r i vor Forstand findes kun yderst faa Steder paa Færøerne. I Thorshavn ser man dog smukke, velholdte Haver med ret höje Træer, især af for-

skellige Arter af Rön og Ahorn, ligesom ogsaa forskellige Blomsterplanter er lykkedes i disse; dertil trives Ribs og Stikkelsbær godt her. Ogsaa rundt om paa Øerne træffes enkelte Haver ved Præste- og Lægeboliger og en enkelt Bondegaard; men i det hele og store findes der ingen Haver, ligesom Forsøg med Træplantning hidtil kun har haft et daarligt Resultat.

Om Plantningsforholdene og Udsigterne til Opelskning af Plantninger har Dr. phil. F. Børgesen og Forstkandidat C. E. Flensborg givet interessante Oplysninger, til hvilke der henvises[1]).

Paa Landet har Bønderne allerhöjst en af et Stengærde indhegnet saakaldet »kálgarður« (Kaalgaard), hvilket er det almindeligste Navn for en Køkkenhave paa Færøerne. Her dyrkes Roer og Kartofler m. m

Ofte ses ogsaa en særlig Kvangaard (hvanngarður), hvor Kvannen dyrkes. Denne vokser i øvrigt vildt paa Øerne mange Steder, som f. Eks. i Fuglebjærgene, og er en meget yndet Spise,hvilket den har været fra gammel Tid blandt Nordboerne. Islænderne ynde den ligeledes, og den gror endnu ved de grönlandske Nordboruiner.

Törvegravning.

Det Brændsel, som Færingerne benytter, er, naar undtages lidt Kul paa Suderø, den Törv (torv), som findes baade paa Fjældenes »Heder« (torvheiði), Afsatser og Höjplateauer, men ogsaa i Dalene, hvor Törven især er god.

Törven skæres ved Sommertid med den föromtalte Törvespade (torvskeri) i lange, firkantede Stykker (torva), der henlægges paa Jorden i nogle Dage for at törres. Derefter sættes de i Reglen sammen i smaa Stakke — en tre, fire, fem Stykker i hver, saaledes at Vinden kan törre dem. De tilses og skiftes.

Naar de er törre, stables de i Stabler enten paa Stedet eller paa passende Udskibningssteder for senere at hjemføres; thi Sommeren er kort og skal benyttes til saa meget andet; at Hjembringningen af Törven kan vente til belejligere Tid om Vinteren

Foreløbig stables den nu enten i som oftest meget store Stakke (torvlutur,-ar), som staar og törrer videre, f. Eks. ved Udskibningsstederne, hvor de, naar Törven er af god Kvalitet, kan staa ude hele Vinteren dækkede af Græstörv (flag) — eller den anbringes, indenfor et langagtigt, lavt, hesteskoformigt Stengærde, den saakaldte krógv (Flertal: kráir), indenfor hvilket Bunden er belagt med Smaasten. Törvestablens smalle Form begunstiger Træk gennem samme, hvorved Törring fremmes. Naar Törven er stablet helt op til Stengærdets Overkant, og noget höjere i Midten, tækkes det hele med store Græstörv for at forhindre Regn og Sne i at faa Indpas. Stengærdets Aabning dækkes med Græstörv. Fra disse Törvestakke, der som oftest ligger meget langt borte fra Beboelseshusene, stundom langt oppe paa Fjældene, maa nu Törven daglig hentes hjem om Vinteren. Man ser derfor stadig Folk paa Vandring med deres Tørveløb for at forrette dette Arbejde.

Er imidlertid Afstanden for stor til denne daglige Vandring, ligger der Vand imellem Bygden og Törveheden, som man ikke til alle Tider kan være sikker paa at kunne passere, eller er der andre Forhold, der bevirker, at Törven straks om Sommeren maa føres nærmere til Bygden, føres den — i Reglen paa Hesteryg — til passende Steder i eller ved Bygden, hvor man da som Regel stabler dem i et af de om-

[1]) F. Børgesen: Lidt om Træernes Liv og Livsvilkaar paa Færøerne. (Tidsskr. f. Skovvæsen 1903), ogsaa i »Gartnertidende« 1908, Nr. 6. — C. E. Flensborg: Plantning paa Færøerne. (Hedeselskabets Tidsskr. Maj 1903.)

talte Gróthuse. Saadanne Huse kan i øvrigt ogsaa anvendes paa selve Hederne. Man tilstræber ofte at anbringe dem paa fritliggende Steder.

Slige Gróthuse har været i Brug i umindelige Tider. Deres Vægge er byggede af Sten og Græstörv, og deres Dimensioner er ikke store. Længden overskrider sjælden 6 Alen, Bredden 4 Alen.

Vi skal endnu anføre, at den Græs- eller Jordtörv (flag), som vi oftere har omtalt, og som bruges til Husmure, Tagbelægning eller Dække for Törvestakke m. m., skæres i de Dimensioner, der er Brug for, paa dertil egnede Steder i Havgen og ved Hjælp af den almindelige Spade, som bruges til Agrene.

Enhver, der skærer Törv i en Havge, bör göre det saaledes, at Havgen tilföjes saa lidt Skade som muligt; navnlig bör han aflede Vandet fra Törvegravene, ordentlig bedække dem med den afgravede Grönsvær, der bör skæres i Flag og ikke afhakkes, og ikke lade Törv eller anden opgravet Jord blive liggende spredt paa Græsset, men kaste alt saadant ned i Graven.

VI.

Husdyrhold.

Husdyrene paa Færøerne omfatter Heste, Hornkvæg, Faar, nogle faa Geder, samt ogsaa Katte, Hunde og Fjerkræ. Svin holdes næsten ikke. I gamle Dage fandtes dog saadanne, hvilket bl. a. fremgaar af gamle Fæstebreve, ligesom der er mange Navne, som bære Vidnesbyrd herom, saaledes bl. a. Navnet Svinø. Tavle XXVI-XXX.

Ifølge Optællingerne var der:

	1893	1898	1903	1909
af Heste	631	706	632	615
- Hornkvæg	3,896	4,516	3,950	4,093
- Faar	99,657	106,465	91,034	99.900
- Geder	56	33	10	13
- Svin	1	3	15	58

Strömøens Syssel har de fleste Heste, medens Norderøernes ganske mangler saadanne, hvilket har sin Grund i Øernes særlig bjergfulde og stejle Natur. Hornkvæget findes talrigst i Østerø Syssel, medens Faarene optræde i störst Mængde i Strömø Syssel.

Saavel Heste og Hornkvæg som navnlig Faar maa antages at have været til Stede paa Færøerne lige fra den förste Tid, da Landet blev bebygget. Det siges saaledes i Sagnet om den danske Kong Frode, som landede paa Suderø ved Frodebø, at han medbragte Kør, Faar og Heste. Mere paalideligt Vidnesbyrd frembyder Munken Dicuils skriftlige Vidnesbyrd fra Aaret 825 om Irernes Ophold paa Øerne og de »utallige Faar«, som de dér havde og efterlod, da Nordboerne kom. Kør og Heste omtales dog ikke af ham.

Husdyrbruget paa Færøerne staar endnu paa et primitivt Standpunkt og giver kun ringe Udbytte. Det kgl. danske Landhusholdningsselskab har forsøgt at forbedre Kvægbesætningen ved at sende baade Tyre og Malkekør op til Øerne i ikke ringe Mængde i de sidste 70—80 Aar, men Resultatet har været ringe.

Hornkvæg.

Hornkvægbesætningen[1]) er stærkt krydset. Det oprindelige Hornkvæg (ney t) maa antages at være indført fra Norge, maaske ogsaa fra Skotland (Spörgsmaalet er dog ikke tilstrækkeligt undersøgt endnu til, at noget bestemt kan fastslaas derom). Dets Haarbeklædni g (hár) er ifølge Efferso sort af Farve, det er lavbenet og meget smaat af Vækst. Hornene (horn) er korte og fine. Det er i det hele taget haardført og livligt og ser om Efteraaret ganske godt ud, medens det om Foraaret efter det lange Ophold i daarlige Stalde, der er lave, mörke og snævre, men lune og fulde af usunde Dunster, som ogsaa raadner Taget, ser helt ynkeligt ud. Det er ikke saa sjældent, at Køerne om Foraaret er saa usle, at de ikke kan rejse sig uden Hjælp.

Saa snart Foraaret begynder, og Vejret tillader det, sendes Køerne paa Græs (at beita) i Havgen om Dagen — som oftest midt i April —, senere tillige om Natten. Dog er herfra undtaget Kør, som have kælvet (at »kálva«), eller som skulle kælve (er »nærkomin«) (»i mánað«). Det er dog först efter Midsommer, at Græsgangene (beiti) er forholdsvis gode, men mange Steder er det dog kun tarvelig bevendt med Græs. Hvis ikke Snefald indtræffer, bliver Køerne ved at gaa i Udmarken Nat og Dag til den 14. Oktober. Derefter kommer de vel ind om Natten; men om Dagen bliver de ved med indtil sidst i November at gaa løse i Indmarken. I nogle Bygder holdes de bedste Kør dog töjrede (i tjóður) Sommeren igennem paa Indmarken paa det saakaldte »heimabeiti«. Naar Køerne skal fra Stalden til Udmarken, passerer de over Indmarken, undertiden gennem en paa begge Sider af Stengærder indhegnet Vej (geil).

Under Vinterfodringen paa Færøerne gives som Regel kun det nødvendigste Opholdsfoder (kúfóður = Vinterføde til en Ko), hvilket som oftest alene bestaar af Hø, hvoraf Kvierne faar det daarligste. I slette Foderaar har man i senere Tider anvendt vindtörret Graasej, som enkelte Steder haves i stor Mængde. Flere af de mindre Jordbrugere giver deres Kør alskens Køkkenaffald. Avner og Emter bruges nu ofte i Modsætning til tidligere, da de spredtes for Vinden; ligeledes gives nu og da Halm.

Regelen er den, at Køerne en Gang om Dagen faar en Løbfuld Hø som Foder. Dette bliver baaret fra en nærmere eller fjernere beliggende Høgaard eller Hølade i de almindelige Løb. Man ser næsten aldrig, at der, som visse Steder paa Island og i Nordboruinerne i Grönland, i umiddelbar Forbindelse med Stalden ligger en Hølade med Adgang fra Stalden. Dette har formentlig sin Aarsag i, at Klimaet paa Færøerne er mildere, saa man som Regel ikke vil have nogen Vanskelighed ved om Vinteren at kunne foretage denne Høtransport.

Hen paa Eftermiddagen drives de til Vanding eller vandes i Hus, om Vejret er slet. Malkekøerne faar dog ogsaa noget Foder om Aftenen, ligesom de Kør, som har kælvet, faar Hø to Gange daglig samt lunkent Vand, der ofte er kogt paa Hø (logur). Det varmes i Rogstuen paa Arnen i en stor Jærngryde og spædes op med koldt Vand. Malkekøernes ringe Mælkeproduktion forklares ved den desværre almindelige Sultefodring om Vinteren og den ofte knappe Græsning om Sommeren, hvortil endnu kommer de daarlige Stalde.

Kostalden eller Fjøset (fjós) er den eneste Stald paa en færøsk Gaard, thi baade Heste og Faar gaar ude hele Aaret rundt. Disse Stalde er som Regel an-

[1]) tarvur, Tyr; kálvur, Kalv; kúgv, Ko; kvíga, Kvie; tjórneyt = tjórur, Stud, der ogsaa benævnes »oxi«.

bragte i störst mulig Nærhed af Beboelseshuset, hvis de ikke, saaledes som omtalt, ligefrem er sammenbyggede med dette. Hvis Antallet af Kør er meget ringe, kan de være anbragte i en Kove eller endog i et kælderlignende Rum under den saakaldte »Glasstue«. I alle Tilfælde er der særskilt Dör (f j ó s d y r) fra Stalden ud i det fri.

Mange Steder er Kostaldene dog et selvstændigt Udhus (ú t h ú s), som ligger frit. Det er da i Regelen smaa firkantede Bygninger, hvis Vægge er af Sten og Jord eller Græstörv og i Regelen meget lave; stundom er Gulvet tillige forsænket, saa Taget næsten naar til Jordens Overflade.

Indvendig er Væggene ikke beklædte med Panel. Höjden fra Gulvet til Tagryggen er som oftest 4 Alen.

Taget var i gamle Dage næsten altid et Aastag, saaledes som det endnu træffes hos fattige Folk. De havde kun et Mønningstræ (m ø n u t r á ð a) fra Gavl til Gavl, og paa dette hvilede Taget. S v a b o siger: »Parallelt med denne »mønutráða« lægges da og et langt Træ midt paa hver Side af Taget, og imellem disse kortere Træstykker, og derpaa tækkes med Halm og Grönsvær«.

Det skal dog udtrykkelig bemærkes, at mere moderne Stalde, bedre Røgt og Fodring efterhaanden vinder Indgang.

Køerne, der er af meget lille Race, hvis Længde ofte kun er fem til seks Fod, staar i en eller to Rækker — altid med Hovedet mod Væggen. — Er der to Rækker, staar de saaledes, at Halerne vende mod hverandre. Bredden af Staldene er da næsten altid c. 13 Fod, hvilken er ganske den samme, som findes i lignende Kostalde i Norge, paa Island og i de grönlandske Ruiner.

Mellem de to Rækker Kør er i Regelen en dybere Rende — 1½ til 3 Fod bred og ½ til 1 Fod dyb — til Gødningen (f l ó r u r). Den er sat af Sten eller Træ for at kunne renses (s ó p a s t).

Baasenes (o x a b á s u r) Længde er i de færøske Stalde sjælden mere end fem Fod, hvorfor Køerne ofte ses at trække Bagbenene ind under sig for ikke at komme til at staa med dem ned i den omtalte Rende. Baasens Gulv er faststampet Muld.

Lys kommer i Regelen kun ind i Stalden gennem Dören, der om Dagen ofte staar aaben, hvilket giver Træk ind til Køerne. Sjældnere er der i Taget anbragt smaa Lysaabninger, som i daarligt Vejr kan tilstoppes.

Dörene er altid smalle og lave. Man begynder dog nu at indse, at der er store Mangler, som trænger til at afhjælpes, for at Køerne kan have det lunt og lyst.

I Kostaldene ser man ofte en Haandkværn opstillet, som Regel paa en Bordplade, enten i en Baas, et Hjörne eller ved en Væg, der ikke benyttes til Baase.

I gamle Dage skal Kostaldene med Hensyn til Beliggenhed og Indretning omtrent have været byggede som nu. I Fuglefjord angaves de endog at have været mindre end nu til Dags. Det er i det hele taget forbavsende, saa snæver Plads der ofte endnu den Dag i Dag kan være i et fjós. Forfatteren saa f. Eks. en Stald, der var anbragt i Kælderen under en »Glasstue« paa lignende Vis, som man stundom bruger det paa Island, hvor der ofte under den saakaldte »baðstofa« er et fjós[1]). Derved opnaas, at der som Regel er Varme ogsaa i det øverste Rum. Denne Stald var kun 3¾ à 4 Fod höj, saa Koens Horn stødte mod Gulvet i Glasstuen, hver Gang den blot hævede det en lille Smule. Om Vinteren er Hönsenes Plads ofte i Kostalden. Man ser dem da sidde paa Tvær- eller »Hanebjælkerne«. Ekskrementer dratte da ned paa Koerne, som i øvrigt sjælden bliver rengjorte.

[1]) Jævnfør Forf.: Gennem afsides Egne paa Island (Tidsskr. f. Landøkonomi 1903 og Særtryk).

Gødningen bortskaffedes tidligere og bragtes först paa Møddingen (k ö s t u r), naar der blev for meget af den i Renden; og hertil indskrænkede som Regel Staldens Rengöring sig. Det er nu dog ofte Kvindernes Gerning daglig at rense (s ó p a) Kostalden. De gör det da, efter at de om Morgenen har malket. I Oldtiden var baade Malkning og Rengöring af Kostalden Kvindernes Arbejde[1]), saaledes som det endnu i vor Tid er Tilfældet.

Kun meget sjælden findes der andre Stalde end de egentlige Kostalde paa Gaardene. Saakaldte Kalvehuse (k á l v h ú s) træffes dog et og andet Sted; de er kun smaa Udhuse af ganske lignende Art som Kostaldene, men udelukkende til Brug for Kalvene. Et enkelt Sted saa Forf. en særskilt Tyrestald.

Færingerne feder (at f e i t a) sjælden deres Kreaturer. Fedekvæg (f e i t i n e y t) træffes derfor ikke ofte, og Fedekør (f e i t i k ú g v) og Fedekalve (g ø ð i n g a r - k á l v u r) o. l. hører til Undtagelserne.

Handel med Kør var i ældre Tid meget sjælden, og Kør var paa sine Steder næppe til at opdrive. Nu er det ikke sjældent, at Kør og Stude sælges til Slagtning. De føres da som oftest til Thorshavn, bl. a. til at proviantere de mange Fiskerskibe. For ikke at faa Sygdomme indførte i Besætningerne, naar saadanne optræde ondartet i Udlandet, bliver der meget ofte udstedt Forbud mod Indførsel.

Lige fra den ældste Tid vides Kør at have været holdte paa de færøske Gaarde. Enkeltmand ejede den Gang sikkerlig flere Kør, og der var formodentlig ogsaa den Gang större Stalde paa enkelte Gaarde end nu til Dags, hvor Ejendomme paa Odelsjorden er blevne delte og hver for sig derved formindskede. Et Par Kør paa hver Gaard er nu det almindelige. Sjælden er nogen Gaard »k ú l e y s u r« (koløs). Med Hensyn til Koholdet bestemtes 1659[2]), at hver Mand havde Ret til at holde saa mange Kør, som han kunde fodre af den Jord, der havde været i Brug fra Arilds Tid, og at ingen maatte slaa Hø i Havgen uden alle Parters Samtykke; ligeledes maatte efter gammel Skik ingen holde Ros i Hushavgen.

Besætningen af Kør i enhver Havge eller Havgepart, som afgiver Sommergræsning (h u s h a g i) for Kør, skal ansættes til et bestemt Antal (s k i p a n), som maa uddrives uden Vederlag. Fri Uddrivning (ú t r e k s t u r) af Kør til Sommergræsning tilkommer enhver i Forhold til det Marketal, han ejer eller bruger i Bygden.

Naar nye Trøer i Fremtiden optages til Dyrkning, skal der stedse skriftlig fastsættes, hvorledes de Kør skal sommergræsses, som vinterfodres af de opdyrkede Trøer.

For alle Kør, som uddrives over den vedtagne faste Besætning (s k i p a n), skal erlægges Havgeleje, hvis Störrelse bestemmes paa Grandestævne.

M e j e r i v æ s e n e t paa Færøerne staar endnu temmelig lavt; enkelte Steder behandles vel Mælken efter nymodens Principer; der er anskaffet Centrifuger, og man laver godt Smör (s m ø r); men dette er Undtagelser. Der produceres langt fra Smör nok til Øernes eget Forbrug, ja til Tider er der endog for lidt Mælk til at tilfredsstille det daglige Behov.

Samtidig med, at Forholdet, som B e r g h siger, burde og kunde være saaledes, at der ikke alene kunde være Mælk og Smör nok til Befolkningen selv, burde der ogsaa kunne udføres Smör og maaske Ost (o s t u r). I de allersidste Aar er der i Thorshavn oprettet et Fællesmejeri, der (ved Dampbaad) daglig faar tilført Mælk fra en stor Del Landsbyer i Byens Opland.

[1]) Jfr. Winther: »Færøernes Oldtidshistorie. Pag. 421.
[2]) Andersen: Færøerne. Pag. 338.

Om Sommeren giver den færøske Ko ofte federe Mælk (m j ó l k) og tykkere Fløde (r ó m i) end den danske, hvis Græsset er godt. Af det vilde Græs i Udmarken erholder Mælken en behagelig aromatisk Smag, hvortil man næppe i Danmark kan opvise Magen. — Paa Stald giver Køerne fra fem til höjst 12 Potter Mælk om Dagen. Mælkebøtterne (d y l l a, b i ð, b i ð i, m j ó l k a b i ð i) er ofte smaa og har som Laag garvede (barkede) Lammeskind, for at Mælken ikke skal skvulpe over. Malkepigerne bærer dem paa Ryggen i Uldbaand, som fastgöres i to Ører, og som føres hen foran paa Brystet. Paa Ryggen har Pigen ofte et Stykke Vadmel, som hænger i et Baand om Halsen, for at Mælkebøtterne ikke skal gnave.

Malkekonerne og Malkepigerne (n e y t a k o n a) ses ofte, naar de gaar ud for at malke (at f a r a t i l n e y t a r) i Udmarken, med to, tre Mælkebøtter paa Ryggen og desuden nogle hængende over de krumböjede Arme; samtidig strikker de med Hænderne. De malker (m j ó l k a) ikke blot for sig selv, men paatager sig gerne Malkningen for Naboersker og andre, som derved bliver sparede for de lange og anstrengende Veje til Fjælds om Sommeren, hvilke yderligere forøges, naar Taage indtræffer, og de ikke kan finde Køerne. Hvis disse træffes i en fremmed Havgepart, maa Malkning dog ikke finde Sted her; men Køerne maa först drives tilbage til den, hvortil de hører. Om Vinteren foregaar Malkningen i Stalden i de ovenfor nævnte smaa og store Mælkebøtter af Træ; dog bruges af og til Blikspande.

Mælken hældes i flade runde Mælkebøtter (m j ó l k a b i ð i), hvor den kan staa og samle Fløde eller hensættes til Tykmælk.

F a a r e a v l.[1])

Faareavlen (s e y ð a r ö k t, s e y ð a b r ú k) er af overordentlig Betydning for Færingen og var i ældre Tid sikkerlig den væsentligste Indtægtskilde. Af Faarets Kød faar han sin bedste Vinterføde, af Ulden Klæder, og af Skindet sys Sko og Skindklæder. Ikke saa underligt derfor, at Færingen har følgende Mundheld fra gammel Tid:

»Faare-Uld (Seyða ull
er det færøske Guld.« er Föroya gull.)

Faareavlen har da ogsaa altid været drevet i stort Omfang lige fra Øens Kolonisation.

Navnet Færøer har man endog villet aflede af den ældste Benævnelse for Faar. Det er dog tvivlsomt, om man har Ret heri. Nu bruges denne Benævnelse i alle Tilfælde ikke, derimod s a u ð f é og s e y ð u r.[2])

Da Nordmændene kom til Færøerne, fandt de, som berört, ifølge Sagaerne nogle forvildede Faar, som antages at være efterladte af Irer, der havde haft Tilhold vistnok særlig paa de sydlige Øer. I Overensstemmelse hermed mener Effersø, at d e n s ø n d e n f j o r d s k e R a c e har Lighed med de skotske Höjlandsfaar.

[1]) Jvfr. W i n t h e r: Færøernes Oldtidshistorie. — A n d e r s e n: Færøerne. — E f f e r s ø: Landbruget og Husdyrbruget. (1886.)

[2]) lamb = Lam. hornaseyður = Hornsöjd, Bede. geldseyður = Bede. veður = Væder. veðurlamb = Væderlam. ærseyður = Hunfaar. gimbri = ungt Hunfaar. gimburlamb = Gimmerlam, Hunlam. gimbrarlamb = et aargammelt Faars Lam. gamal(sa)seyður = Faar, som er over 1 Aar gl. tvæveturseyður = 2 Aar gl. Faar. træveturseyður = 3 Aar gl. Faar. smala = smaat Kvæg, Hjord af Faar. smaladrongur = Hyrdedreng. seyðurin = Faarene. áseyður = Faarebesætning, Faar, som man lader overvintre enkelte Steder. sleppingalamb = Lam, som er saa vel i Stand, at det ventes at kunne overleve Vinteren. deyðseyður = selvdødt Faar. brundur = avledygtig Han, især af Faar = Vædder.

Den er meget lille af Vækst, men er mere kødfuld end den nordenfjordske Race. Vædderen har mere udad böjede Horn, og Faaret er ofte forsynet med smaa tynde Horn. Ulden er mindre tæt.

Den nordenfjordske Race er större af Vækst og mere höjbenet og langstrakt. Vædderen har altid store, stærkt krummede Horn. Hundyret har meget sjælden Horn. Denne Race maa antages at være indført fra Norge, og den ligner noget den islandske og har som denne ganske kort Hale. Ulden bestaar af korte, fine Uldhaar og lange, stride Dækhaar. — I de senere Aar er Racerne blandede meget sammen paa Suderø. Lige til 1866 fandtes den søndenfjordske Race temmelig ublandet paa Øen Lille Dimon, men den blev, paa Grund af sin Vildskab og daarlige Uld, nedskudt. Lige siden Oldtiden har der paa denne ubeboede Ø været holdt Faar. Brødrene Brester og Bejner havde saaledes løsgaaende Faar, der ligesom Slagtekvæg hentedes dér af Sigmund Brestesøn.

Alle andre Steder end denne Ø har ofte været hjemsøgte af Faaresygdomme, som har bortrevet en stor Del af Faarebesætningerne. For godt 300 Aar siden var f. Eks., ifølge Landt, en Vinter saa haard, at Faareracen nær var bleven helt udslettet. »Svarta fedli«, ɔ: det sorte Affald, som denne Faaredød kaldtes, er mulig mere Skyld i de oven paapegede Forskelligheder imellem de to Racer.

Norderøerne siges saaledes dengang at have faaet indført Faar fra Island, Suderø derimod fra Hetland.

Nu til Dags malkes Faarene ikke paa Færøerne, saaledes som det er Tilfældet paa Island, hvilket ogsaa vilde have sine store Ulemper med den Fællesdrift, som har fundet Sted lige fra 1659. At de derimod i ældre Tid har været malkede, er vistnok udenfor al Tvivl. Ikke blot har man Fortællinger herom; men visse Steders Benævnelse tyder ydermere paa, at Malkning er foregaaet der i lignende Folde som dem, der i vore Dage bruges paa Island (kvíar, kvíarból). Ved en »kvíggj« forstaas nu, ifølge »Anthologien«, en indhegnet Plads og specielt en Hvileplads for Kvæg (ogsaa en lille Fold, hvori Lomvier fanges). Det er aabenbart den samme Benævnelse som det islandske »kvíar«. Man har da ogsaa antaget, at de Stednavne m. m. paa Færøerne, hvori »kvíggj« forekom, kunde bevare Mindet om, at der paa Færøerne havde været Malkefolde til Faar (saaledes Kvíggjarhamar, Kviandal, Kvígum, Kvík o. s. v.). Ifølge Svabo paavistes i hans Tid endnu i Gøte det Sted »kvíggj«, hvor den fra Oldtidshistorien bekendte Trond havde sin Malkefold for Faar; lignende skal der have været andet Steds.

Bestemmelser om Faarebruget bleve givne ved en Forordning (almindelig kaldet seyðabræv) af Haakon Magnusson den 28. Juni 1298, der senere blev bekræftet af Kong Christian den Fjerde den 24. Februar 1637. Efter at Christian den Femtes Norske Lov var udkommet, blev der (da dens Forskrifter ikke passede til det færøske Faarebrug) givet en ny Forordning herom den 2. April 1698.

De nu gældende Bestemmelser, der i meget har sin Rod i de foregaaende, indeholdes i Lov om Ordningen af Havgevæsenet ($^{23}/_{2}$ 1866), hvor der er givet Regler for alle Forhold, der vedrörer de fælles Udmarker, altsaa ogsaa om Faaredriften.

Det forudsættes i Loven, at Faarene i enhver Havgepart er i Fællig, medens Undtagelsen er den, at de er i Kending.

Hvordan saa end Forholdet er, skal Røgten af Faarene i begge Tilfælde dog besørges af dertil udvalgte Mænd, hvorom nedenfor.

Skipan kaldes den for hver Havgepart normerede Besætning.

Den til Vinterføde paa Færøerne normerede Besætning er, ifølge Effersø, 96,000 eller snarere lidt mere, da somme Steder Gimmerlam medregnes. Om For-

naaret er der dog langt færre Faar, efter at de i Vinterens Løb har været udsatte for ulskens Vejr og ofte tillige for Mangel paa Føde. Da kan Besætningen stundom være svunden ind til det halve.

Det störste Antal Faar, som holdes i Enkeltmands Havge, er 900. I mange Bygder bruges enten hele Udmarken eller Dele af samme i Fællig, saa at Uld- og Slagtenudbytte deles mellem Lodsejerne. Saaledes kan en Havge med 1,600 Faar være fælles Ejendom for over 100 Personer, blandt hvilke maaske een Ejer faar $^1/_6$, en anden $^1/_8$ og atter en tredje $^1/_{1536}$ af Udbyttet.

Adskillige Steder er der som sagt selvstændige Faarebrug, tilhørende een bestemt Ejer med egne udskiftede Græsgange. Det mindste af denne Slags Brug udgjorde, ifølge Effersø, 1½ Mark med en skipan af 50 Faar. Dette Forhold er næppe nu forandret.

Da Havgen med sine Fjældvidder, der som oftest ligger fjærnt fra Bygden, jo ikke kan kontrolleres, har man fra de ældste Tider haft bestemte Regler for Folks Færden der. Det har ikke kunnet tillades Folk uden videre at vandre rundt, navnlig om Natten, hvor Mörket kunde skjule deres Handlinger, og man er vistnok hurtigt kommet overens om, at Bygdemændene ikke mere end nødvendigt maatte færdes i Udmarken, hvor Faarene og stundom ogsaa Heste og Hornkvæg græssede.

I Oldtiden hændte det ofte, at der blev begaaet Faaretyverier, navnlig paa afsides Steder som Smaaøer o. l. Der fortælles om Faaretyve, som svömmede over til saadanne Øer ved Hjælp af Svömmeblærer (Oksemaver eller Tarme af Sælskind eller Hval, hvilke var oppustede og anbragte om Livet). Ogsaa paa Fjældene omtales saadanne Tyverier.

Den Mand, der i gamle Dage var iført sort Kappe (s j ó s t ú k a), var ikke udsat for at mistænkes for at ville paa ulovlig Fjældgang efter Faar; derimod paadrog den, der gik paa Fjældene, iført kort, blaa eller brun Tröje og med Pigstav uden for egen Udmark, sig Paatale for Tyveri.

I vore Dage har Loven om Havgevæsenet bibeholdt flere af de ældgamle Bestemmelser om Gang i Havgen. Ingen, som ikke i Loven har særlig Hjemmel dertil, maa saaledes gaa i nogen fremmed Havge undtagen ad de rette Bygdeveje, som er betegnede ved Stenvarder. I enhver Havge kan Ejere og Brugere dog færdes uhindret, hvis det ikke anderledes er vedtaget paa Grandestævne, ligesom man i den Tid, Gødning eller Törv udbæres af Hestene, om Dagen maa hente sine Heste, hvor de kan træffes; det samme er Tilfældet, naar Heste skal hentes til Skyds. Enhver maa ligeledes hente sine Törv, naar han vil, dog skal han göre det om Dagen og gaa ad den almindelige Vej. Efter Løsuld, ɔ: Uld, som Faarene har tabt i Fældingstiden, og Fugleæg maa man derimod kun gaa i Fællesskab o. s. v.

Faarene maa man derimod ikke give sig af med, de vogtes af særlige dertil udvalgte Mænd.

Til at forestaa Faarenes Røgt som og Tilsynet med, at enhver efterkommer sin Pligt, antages en saakaldet S ö j d e m a n d (s e y ð a m a ð u r), der paa sin Side er Ejere og Brugere ansvarlig og paa Forlangende er pligtig til at meddele disse Forklaring om de dem betroede Faars Antal og Tilstand samt Røgt i Havgen. Söjdemændene antages og opsiges, ligesom deres Lön bestemmes, ved et Møde, som Ejere og Brugere holder Mikkelsdag. Samtidig tages Bestemmelser for det kommende Aar om Havgens Røgt, Udbyttets Deling, Opførelse af mulige Lægaarde for Faar o. l.

Enhver Söjdemand har fra nu af alene Herredømmet i Havgen, ligesom Faarenes Pasning ene paahviler ham. Han maa derfor gaa overalt i Havgen til alle

Tider, ene eller med Hund, naar Indskrænkninger ikke er fastsatte ved hans Antagelse.

Nødsages han til under sin Søgen efter Faar at betræde en fremmed Havge, skal han dog hver Gang underrette dennes Söjdemand saa betids, at de mulig kan følges ad.

Til alt fælles Arbejde i Havgen eller Fjældgang (f j a l l g o n g a) efter Faar skal han göre Tilsigelse med Aftensvarsel (s a m g o n g u b o ð). Han skal jage fremmede Faar bort eller, hvis de hører til fjernere Havger, da ved förste Lejlighed oplyse dem og indtil videre lade dem gaa.

Söjdemanden maa være ikke blot en dygtig Fjældgænger, men ogsaa have særlig Evne til at kende sine Faar. Ofte har han 3—4—500 Stykker at passe; i Regelen kender han dem alle sammen og veed Besked med dem. De kender ogsaa ham og adlyder hans Raab, hans Flöjten og frygter hans Hund, som paa hans Bud jager de genstridige og tager dem i Nakken.

Faarene deles i »Følger« (s e y ð a f y l g i) paa indtil 100 Stykker, og hvert »Følge« har sine Græsgange, paa hvilke de som Regel holder sig. Den nærmeste Grund til, at de skulde bryde ind paa en tilgrænsende Havgepart, var den, at Græsningen paa egen Havgepart var væsentlig forringet. Loven siger derfor, at Besætningen i en Havge ikke maa göres saa stor, at den paa Grund heraf tager stadigt Ophold i en fremmed Havge. Hvis saadant alligevel skulde ske, skal den bortskaffes ved Slagtetid paa Söjdemandens Foranstaltning. Det samme gælder vilde Faar (v a r g u r), om det forlanges.

Söjdemanden maa være paa Færde hele Aaret rundt. I Læmningstiden (l e m b i n g), der begynder midt i April og varer en Maanedstid, maa han passe godt paa og yde Hjælp, hvor det behöves. Ofte har han frelst Lam fra Døden ved omhyggelig Pleje.

Faarene føder (at l e m b a) i Reglen kun eet Lam. Tvillinger (t v í l e m b u l a m b) er sjældne.

En af Söjdemændenes vigtigste Bestillinger er den om Foraaret i Juni Maaned, naar Læmningstiden er forbi, og Pelsen begynder at blive løs paa Faarene, at foretage en Fjældgang (f j a l l g o n g a, s a m g o n g a) sammen med Ejere og Brugere for at drive »Faar i Rat«. Denne Inddrivning sker i runde Folde (r æ t t), hvis Vægge er 2—3 Alen höje og byggede af Sten. En saadan »Rat« er forsynet med en lang Fangearm, med andre Ord et Stengærde, der løber op ad Fjældet fra Folden. Ind mod og langs dette drives nu Faarene ved Hjælp af Hundene og Bygdefolkene for til Slutning at ende i Folden. Denne Inddrivning sker under stor Munterhed, Stöj, Faarebrægen og Hundeglam. Den begynder med en vild Jagt i Höjfjældene. Man ser fra Dalen Faar og Lam som hvide Prikker ile op ad for at undslippe, men til sidst maa de give Køb, og omsider samles de i större og mindre Flokke. Bygdemændene, Drengene og Hundene danner nu en Garde udenom Flokkene, som føres ned ad Fjældet til Folden. Her er Kvinder og Børn forsamlede for at se til og hjælpe. Et livligt Folkeliv udfolder sig nu, medens Faarenes Brægen og Menneskenes Raab skingrer i Luften. Enkelte Faar eller Lam kniber ud, forfølges, indfanges af Hundene eller slipper bort til Fjælds; men Hovedmassen holdes i Ave, og snart begynder Arbejdet i Folden.

Söjdemanden kastrerer nu her de Vædderlam, der skal tillægges som Beder, medens han udtager de bedste Væderlam til Bedækning. Samtidig mærker han alle Lam i Ørene med det for Havgen eller Havgeparten særlige Mærke (s e y ð a m e r k i), for at de kan adskilles fra andre Havgers Besætning. I enhver Havge-

part skal nemlig ifølge Loven bruges et bestemt Øremærke for Faarene, men samme Mærke maa ikke bruges i to Havgeparter paa en Ø. Over disse Mærker er affattet Fortegnelser, som er udgivne af Færø Amt.

Stundom findes i Rattens Væg en lille Aabning, gennem hvilken Söjdemanden kan lade de Lam eller Faar slippe ud, som han har mærket. Denne Aabning kaldes en Smøge (s m o g a).

Samtidig med, at Kastreringen af Væderlam og Mærkningen i Ørene finder Sted, bliver Ulden taget af Faarene. Denne Handling saavel som Tiden, da den sker, benævnes »r o y t i n g«.

De færøske Faar klippes ikke. Uldbeklædningen (r o y v i) trækkes af (at r o y t a s e y ð), inden Uldfældningen er til Ende, og medens Ulden sidder løs, ligesom paa Island. Som oftest sker Uldaftagningen (á s e y ð a r o y t i n g, á s a r o y t i n g) i to Gange af ethvert Faar med 8 à 14 Dages Mellemrum. Første Gang levnes den Uld, der sidder paa Ryg og Bagkrop, dels for ikke at udsætte Faaret for Kulde, dels fordi den løsnes senere. Man ser derfor i denne Tid de pudsigt udseende Skabninger, der er halvt berøvede Beklædningen, farte om paa Fjældene med Lammene. Megen Uld tabes dog af Faarene i denne Periode. Denne saakaldte »Løsuld« indsamles af Byfolkene i Forening.

Denne Uldafrivning foraarsager ikke Faaret nævneværdig Smerte. Den er i alle Tilfælde mere human end Klipning, thi efter Effersøs Mening vilde Faarene omkomme, om de skulde klippes, hvilket maatte ske i n d e n Fældningen, altsaa noget tidligere; dertil er Haarene saa korte, at det vilde forringe Værdien at klippe dem.

Naar Uldaftagningen er endt, samler Söjdemændene Ulden og deler den ud til Ejerne efter de gældende Bestemmelser.

Uldens (u l l, v á r u l l, æ r u l l, Uld af Hunfaar; saa meget Uld, som et Faar har eller kan have paa Kroppen i »royting« — fast Vægt af Vaaruld) Farve er hos begge de omtalte Racer meget vekslende, dels broget og dels ensfarvet, fra hvid gennem alle Afskygninger af graat, rødgult, gulbrunt til mörkebrunt eller næsten sort.

Uldens Beskaffenhed varierer tilsyneladende efter Græsgangenes Beskaffenhed. Paa den nordre Del af Øerne er Græsset kraftigere og bedre, skönt mindre end f. Eks. paa Sandø og Suderø, hvor der bugner af Græs, og hvor Ulden dog er mindre god. Uldudbyttet er som Regel to Pund søndenfjords mod tre Pund nordenfjords for hvert Faar.

Dækhaarene (t o g) er paa Grund af, at Faarene stadig gaar ude, udviklede paa Uldhaarenes Bekostning, og Ulden er grovere og stivere end det islandske Faars; thi dette kommer for en Del i Hus om Vinteren og kan derfor bevare en finere Uldvækst.

Den færøske Uld er nu falden i Pris, hvad der maaske hænger sammen med, at den först kommer af, naar den begynder at løsne sig (l o s n a) af sig selv.

Efter at være vadsket i kogt Urin og skyllet, »nappes« Ulden, ɔ: de fine og bløde Uldhaar, som har siddet nærmest ved Kroppen, pilles fra de grove Dækhaar, hvilket er et meget omstændeligt Arbejde. Den finere Uld bruges til Vadmel, lette og fine færøske Tørklæder samt til Strömper. Den grove Uld forarbejdes til de saakaldte »islandske Tröjer«, som Færingerne ikke selv bruger, men som udføres. I Aaret 1900 udførtes 27,482 saadanne Tröjer, 1,034 Par Vanter, 2,648 Par Strömper samt 67 Centner andet Uldgods, endelig 2,747 Lammeskind, altsammen Udbytte af Faareavlen.

Vi vender nu tilbage til Söjdemandens Arbejde.

Efter at den förste Fjældgangsperiode med Uldaftagningen m. m. er tilendebragt, bestaar hans Arbejde i at sörge for, at Faarene med deres Lam om Sommeren græsser höjt til Fjælds for at spare paa de lavere liggende Græsgange til om Efteraaret, og for at de kan nyde godt af den meget nærende Føde, som findes der; samtidig opnaas, at de saa vidt muligt unddrages »Flyndersygen«.

Spredte rundt om — ofte paa de mest halsbrækkende Steder — ser man nu Faarene søge sig Føden i Sommerens Løb.

I August Maaned eller Begyndelsen af September gaar man til Fjælds, for at tage de Lam, som i Sommerens Løb er fødte af de sidste Efteraar tillagte unge Faar.

Om Efteraaret samles Faarene atter i Rat, for at der kan blive udtaget Faar til Slagtning (t a k a s c y ð í s k u r ð). Dette foregaar fra de sidste Dage i September og i Oktober Maaned. Som oftest finder der i den Anledning tre Gange Fjældgange Sted efter hinanden. Den første »f j a l l g o n g a«, ved hvilken de til Slagtning bestemte Hanfaar som Regel hentes, benævnes s k u r ð u r i Modsætning til den anden Fjældgang, der benævnes »k l i p p i n g«, fordi der klippes en Tot Uld ud i Panden paa Hunlammene, som denne Gang tages.

Hver Dag i denne Slagtetid (s k u r ð a r t i ð, s k u r ð t i ð) ser man de til Slagtning bestemte Faar ligge bundne for at blive hjemførte til Husene efter de Parter, enhver skal have. Nogle faar kun Dele af et Faar, andre mange saadanne.

I Røgstuerne, hvor Slagtningen foregaar, er der travlt, og Kvinderne giver sig straks til at lave Pølse.

De slagtede Lammekroppe er af forskellig Værdi, eftersom der er Tale om de sydlige eller de nordlige Øer. Paa førstnævnte Sted kan en 5 Maaneder gammel Krop veje 15—20 Pund, paa sidstnævnte 20—30, ja 40 Pund. Levende Vægt giver noget over det dobbelte af død Vægt.

Kroppene ophænges for at vindtörres. Af Talg indvindes en Mængde, som i ældre Tid i ældet Tilstand gemtes i Jorden (Törvejord, m ó g v u r), for at Røvere ikke skulde finde den.

Til Føde præpareres »Skinsekød« (s k i n s a k j ø t), ɔ: fersk Faarekød, specielt Bedekød, som er blevet bestrøet med Salt og kogt og derefter har været ophængt i kort Tid. Det anses for en Lækkerbidsken. Endvidere »Skærpekød« (s k e r p u k j ø t), ɔ: vindtörret Lammekød; Kødet ophænges i en Kæld (k j a d l u r), medens det törres.

Af Skindene udføres en Del: i 1888 f. Eks. 5,714 Stykker, i 1900 kun 2,747 Stykker.

Kort för Jul tages de Faar hjem fra Havgen, som ikke skönnes at kunne staa Vinteren igennem. Tjenestefolkenes Lön blev tidligere betalt deraf. Hver Karl fik 1, hver Pige ½ Faar. Et Faar, som tages hjem ved Juletid, kaldes: j ó l a s e y ð u r.

Imidlertid er Parringstiden kommen, og Söjdemanden maa nu passe paa, at Vædderne holder sig til deres egne Følger. Er en Vædder løbet ind i en fremmed Havge, skal han være berettiget til at jage den tilbage, og den fremmede Havges Söjdemand er forpligtet til enten at ledsage ham, eller hvis han ikke vil det, da lade ham foretage Eftersøgningen alene.

Ved Fjældgangene om Efteraaret skal der udtages 3 Vædderlam (v e ð u r l a m b) for hver 100 Moderfaar (æ r s e y ð u r) eller en Vædder, der ikke som Lam

har løbet Faarene, til hver 40 Moderfaar. Vædderlammene, der bruges til Forplantning, er altsaa kun 6—7 Maaneder gamle, hvilket turde være en Fejl.

To til tre Uger efter Hellig Trekonger, naar Parringstiden er forbi, gaar man sidste Gang til Fjælds for at tage Vædderne, som nu maa have gjort Tjeneste. De daarligste slagtes, de bedste sættes i »Skorerne« (s k o r, s k o r a), stejle grönne Afsatser eller fremspringende Partier i et stejlt Bjerg, hvorfra de ikke kan slippe bort, og hvor ogsaa Beder sættes for at fedes.

Paa enkelte afsides liggende Steder, de saakaldte F e j t e l æ n d e r, saasom paa Afsatser i Fuglebjærge, paa Holme, fritstaaende Klipper (d r a n g u r, Flt. d r a n g a r) udenfor Kysten, hvortil Adgangen er vanskelig, og hvor Græsvæksten som oftest paa Grund af Sofuglenes Gødning er ypperlig, har Færingerne, ofte under det störste Besvær og Fare, anbragt enkelte Vædder og Beder, som gaar her paa en indskrænket, men frodig Plet, indtil de hentes hjem. De kan under disse Forhold blive overordentlig fede, men paa den anden Side risikerer man, at de falder i Vandet eller dør af Diarrhoe.

Ud for Nordenden af Strömø ligger en höj Klippe med et smalt Sund mellem sig og Landet. I August Maaned sættes enkelte Lam ud her, idet Folk, der er vant til at færdes i Fuglebjærgene, med utrolig Færdighed og ved Hjælp af Stave og hagende sig fast i nogle Jernringe, der er anbragt paa den tilsyneladende lodrette Fjældside — med Lammene i Favnen — klatrer op paa Fladen foroven med dem. Lammene gaar nu her til September næste Aar, da de i smækfed Tilstand hentes hjem igen. Derpaa lader man Stedet ligge øde et eller to Aar for Vegetationens Skyld.

Ligeledes paa Kodlen ved Ejde paa Østerø anbringes et Par Lam paa et lignende Sted og stundom en Vædder i nogle Maaneder, for at de kan samle Kræfter. Ved Hjælp af 8 Alen lange Lægter anbringes en Line paa Krog i Fjældmuren. Saa gaar en Mand op med Lammene ved Hjælp af Linen og videre op efter paa samme Maade, idet han flere Gange maa anbringe Linen paa forskellige Kroge. Höjden angives til 54 Alen. En 74-aarig gammel Mand havde i 1895 foretaget denne besværlige og farlige Tur, hvortil der hører den yderste Dygtighed, Kraft og Behændighed.

Som tidligere berört, gaar alle Faar ude hele Vinteren igennem, paa samme Maade, som det i gamle Dage var Tilfældet paa Islands Sydland, hvor der ingen Faarestalde fandtes, og somme Steder heller ikke findes endnu, men hvor Faarene søgte sig Ly i Huler o. l. En Undtagelse sker paa Færøerne paa enkelte Steder, hvor navnlig Gimmerlammene en Tid om Vinteren holdes hjemme og fodres, hovedsagelig dog for at forhindre deres Parring. Faare- og Lammehuse til Vinterbrug findes enkelte Steder, men de er sjældne.

I Vintertiden ligger Söjdemanden langt fra paa den lade Side. Mindst en Gang ugentlig er det under alle Forhold hans Pligt at se til Faarene; men naar det har været slemt Snefog, Storm og Uvejr, maa han altid være parat. Blandt andet maa han tilse Lygaardene og drive Faarene derhen for at vænne dem til at tage Ophold der i Uvejr. Disse Lygaarde for Faar benævnes »b ó l«, paa de sydlige Øer dog oftere »s t ø ð a« eller »s n j ó s t ø ð a« paa Grund af deres Bestemmelse at yde Ly under Snevejr. Lignende Lygaarde (n e y t a g e r ð i) benyttes til Køerne. Bovlene er som Regel hesteskoformede Indhegninger med Volde af Jord og Sten eller korsformede Gærder, der stundom støtter sig til store Sten eller Klippeblokke, paa ganske lignende Maade, som Forfatteren har set det i Nordboruiner i

Grönland, samt paa Island. Gærderne er 1½ à 2 Alen höje, og ofte kan ved et saadant »Bovl« henved 100 Faar søge Ly.

Söjdemanden maa være paa Færde, især naar Vejret er slemt og det f. Eks. længe har været Snestorm. Da maa han vandre op i Fjældene for at overbevise sig om, at Faareflokkene ikke er blevne dækkede af Sneskred eller oversneede, saa at de ikke kan komme frem igen. Han bliver maaske opmærksom paa, hvor de er, derved at der staar en Damp op af Sneen. Saa maa han hjælpe de stakkels Dyr.

Man har Eksempler paa, at saadanne Flokke har staaet indesneede i flere Uger under Sneen uden anden Næring end Græsset — eller Jordtörven, de staar paa, og naar den er fortæret, da gnaver de Ulden af hinanden. Varmen i slige indesneede Flokke kan blive voldsom, saa Faarene endog lider meget derunder. — En Fare er ogsaa den, at Faarene begiver sig ud paa Snedriver, der hænger ud over Fjældkanten (skalv). Driven knækker maaske af, og de styrter i Havet og omkommer. Eller de vover sig ud paa de glatte, isklædte Fjældskraaninger, hvor de taber Fodfæstet og styrter ned. Ofte hænder det ligeledes, at de klatrer op eller ned paa Steder, hvorfra de ikke kan komme tilbage; da maa de dø, om Söjdemanden ikke kommer og hjælper dem op med sin Fjældstav (fjallstavur), som han borer ned i Ulden og drejer rundt for at fastholde Dyret. Han hugger med sin Stav den tynde Isskorpe, der efter Tøvejr kan lægge sig over Sneen, bort, saa Faarene kan græsse.

I meget slemme Vintere, hvor det kniber svært at holde Liv i Faarebestanden, lægger man undertiden Hø ud til dem, anbragt i store Net, for at Stormen ikke skal feje Høet bort.

Af og til søger Faarene i dröje Vintere ned til Stranden for at æde Tang, men deraf faar de ofte Diarrhoe.

Som det fremgaar af det foregaaende, staar Faarebruget paa et ret primitivt Standpunkt. En bedre Røgt om Vinteren og Indførelsen af Stalde vilde sikkerlig være til Gavn.

Antallet af Hunde (seyð(a)hundur) bestemmes paa Grandestævnet. Paa samme Møde vedtages det ogsaa, hvorledes Söjdemændene i Bygdens forskellige Havgeparter skal føre deres Hunde med sig, naar de er nødsagede til at gaa igennem en fremmed Havge for at komme til deres egen. Ogsaa kan Ejere og Brugere bestemme, hvorledes Söjdemænd maa gaa med Hund i deres egen Havge. Holder nogen en Hund, som ikke er »samtykt«, kan den »afskaffes«. Omstrejfende Hunde skal ligeledes »afskaffes«.

I ethvert Bygdelag maa holdes saa mange Heste (ross) til Græsning i Bygdens Havger, som der ved Grandestævne bestemmes ved Stemmeflerhed efter Marketal. Paa samme Maade skal Bestemmelser om ugildede Heste tages for hvert Bygdelag. Den, som er berettiget til at holde Hest i Havgen, er ogsaa berettiget til, naar det er en Hoppe, og den faar Føl, at lade Føllet græsse med Moderen, indtil det er et Aar gammelt.

Om Hesten har Forf. i øvrigt tidligere givet en Skildring[1]), og vi skal derfor

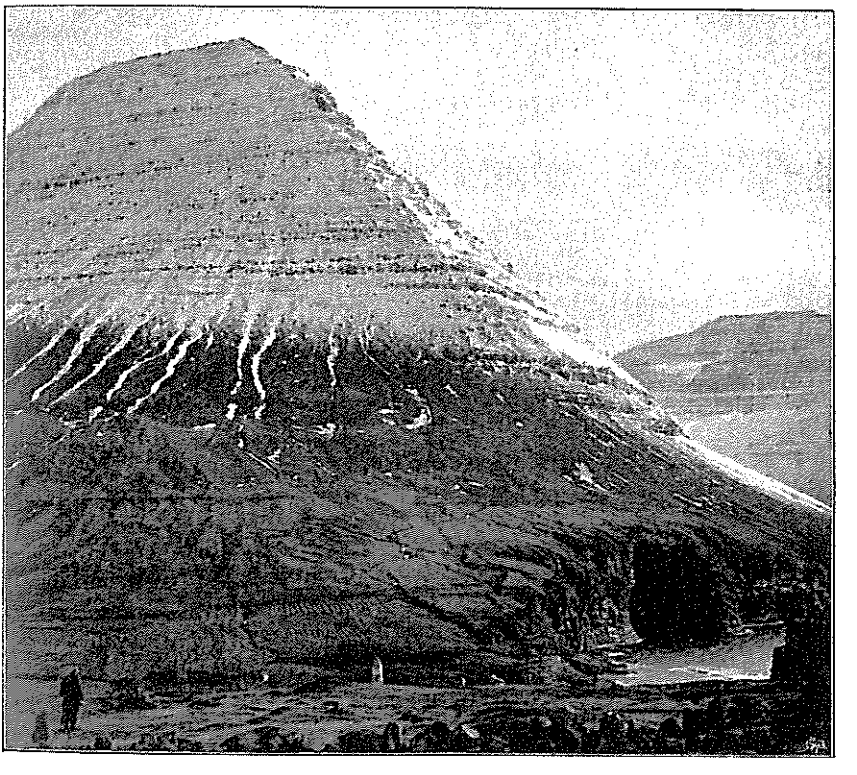
[1]) Hesten i Nordboernes Tjeneste paa Island, Færøerne og Grönland. (Tidsskr. f. Landøkonomi 1901—02 og Særtryk.)

ikke her komme tilbage dertil. Hesten spiller ikke nogen videre stor Rolle paa Øerne. Der kunde maaske opdrættes Heste til Udførsel; foreløbig er Udførselen kun ringe, i 1900 saaledes kun 55 Stykker.

Gaasehold kan finde Sted, naar der for vedkommende Bygd oprettes skriftlig Vedtægt og $^2/_3$ Stemmer efter Marketal stemmer derfor. Vedtægten skal bestemme, hvor og under hvilke Betingelser Gæssene maa holdes, hvor længe de maa være i Indmarken, og naar de kun skal holdes i Udmarken. Ustækkede Gæs betragtes som Vildt.

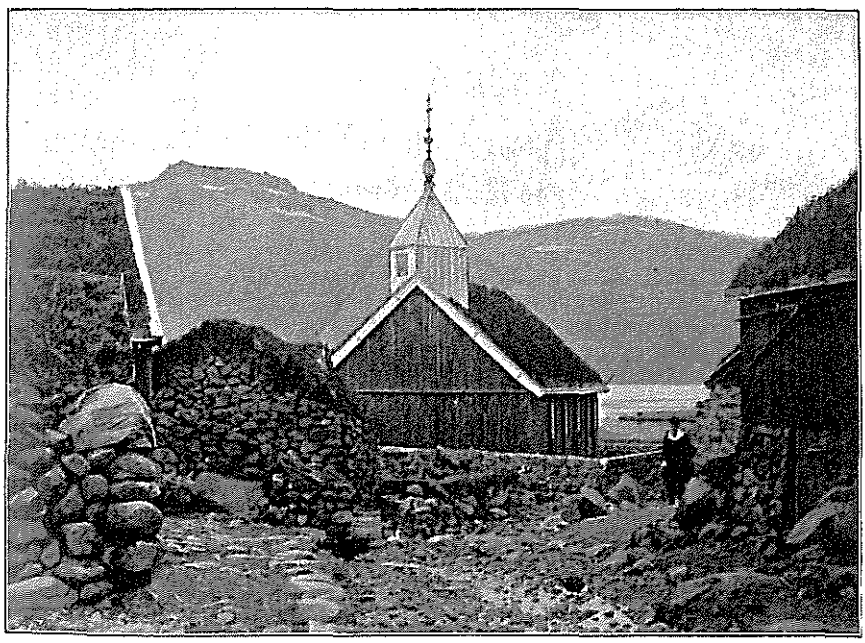
a. **Parti af Norderøerne, set fra en Fjældtop ved Klaksvig.**
(Efter Fotografi)

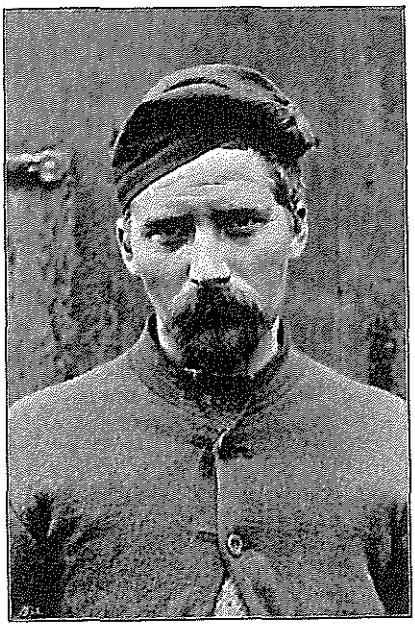
b. **Bygden Viderejd med Malinsfjældet (750 m)**
Kirketaarnet ses i Kløften ved Fjældets Fod. Agre med Agerrender ligger sammesteds.
(Efter „Botany of the Færöes").

a. **Bygden Sydregøte paa Østerø.**
Bøen med Agre ses bag Husklyngerne.
(Efter Fotografi af Johs. Klein).

b. **Fra Bygden Kvalvig paa Strömø.**
(Efter Fotografi af Johs. Klein).

a. Færing.
(Efter Fotografi af Johs. Klein).

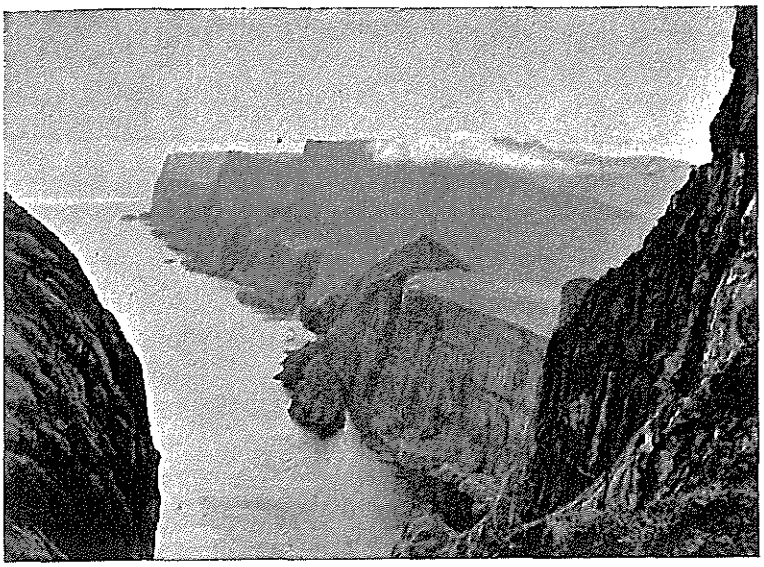
b. Færinger.
(Efter Fotografi af Johs. Klein).

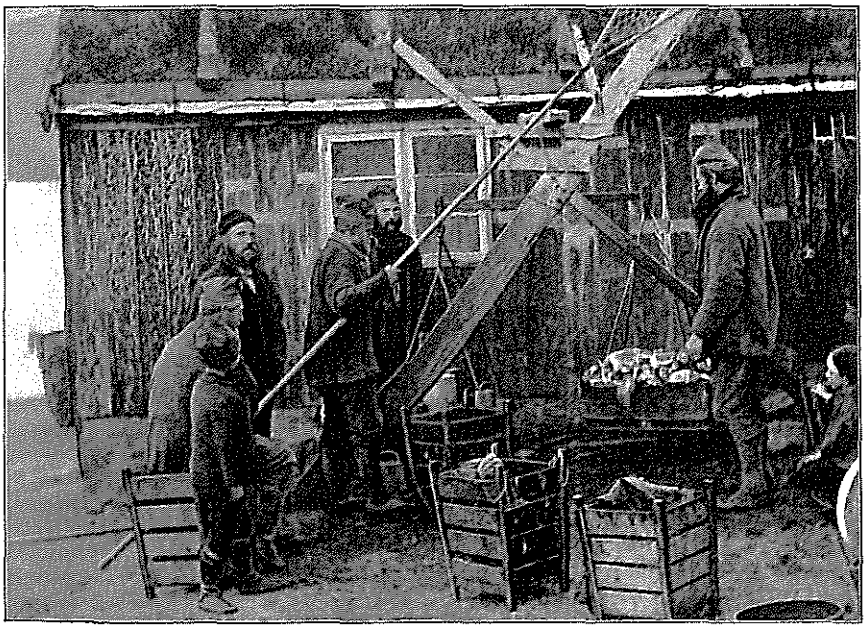
a. **Malkepige.**
(Efter Fotografi af F. Børgesen).

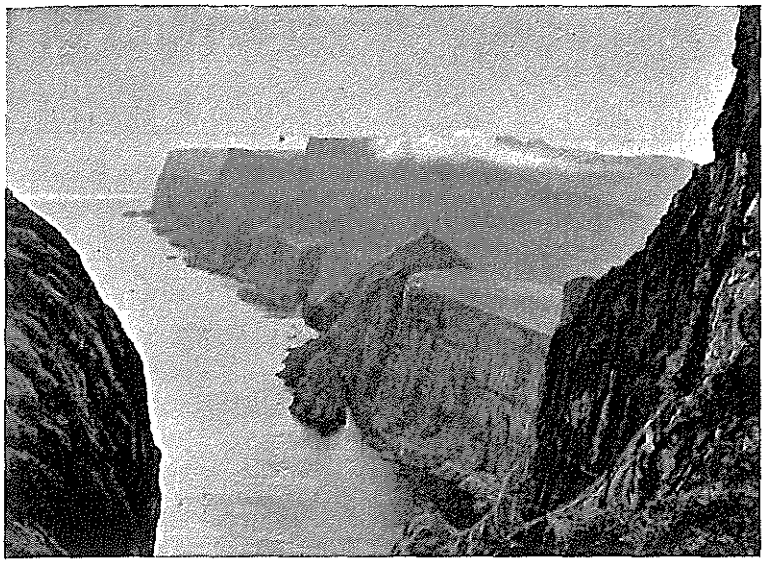
b. **Færinger.**
(Efter Fotografi af Johs. Klein).

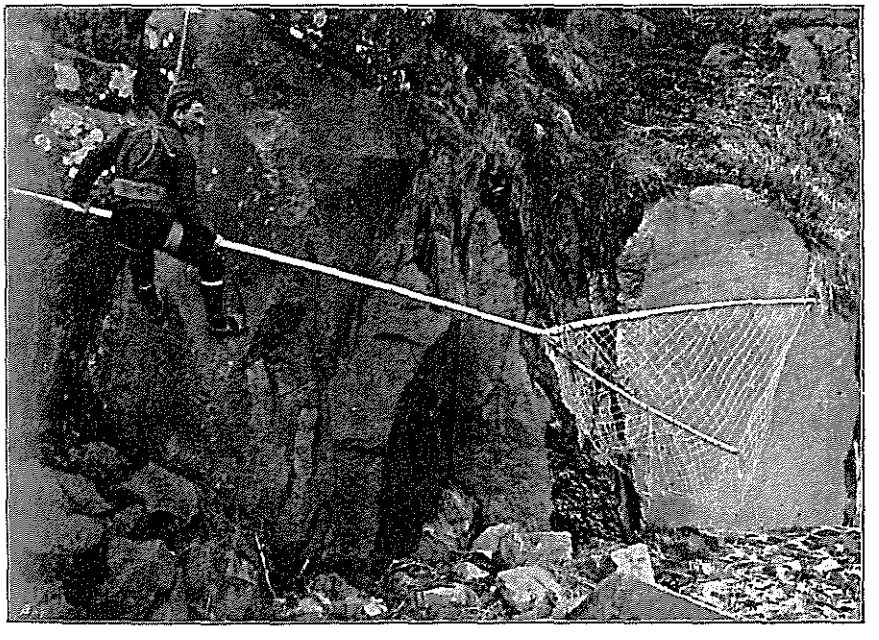
a **Fuglebjærge paa Suderø.**
(Efter Fotografi af Folketingsmand Effersøe).

b. **Fisken sælges hos Købmanden.**
(Efter Fotografi af Johs. Klein).

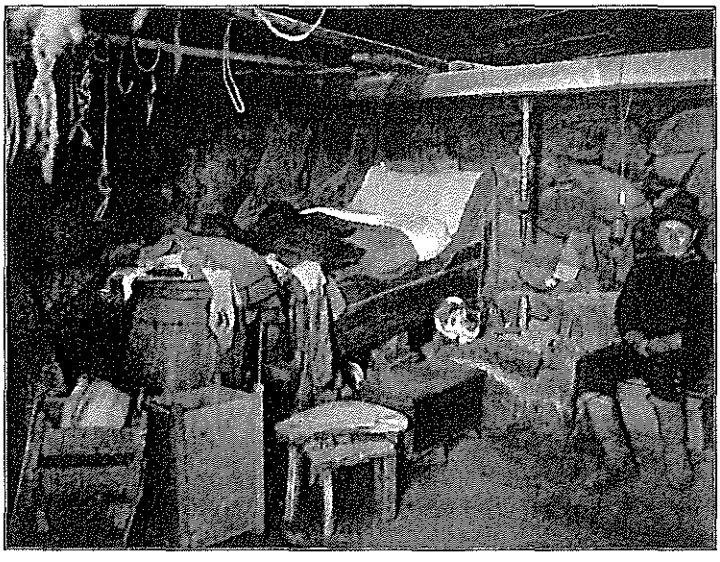
a. **Fuglebjærge paa Suderø.**
(Efter Fotografi af Folketingsmand Effersøe).

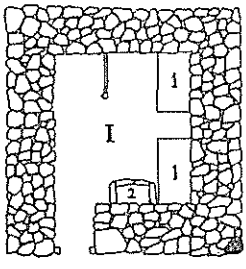
b. **Paa Fuglefangst.**
(Efter Fotografi af Isaksen, Thorshavn).

a. Det Ydre.

b. Det Indre.

c. Grundplan.

I. Røgstuen.
1. Senge.
2. Arnestedet

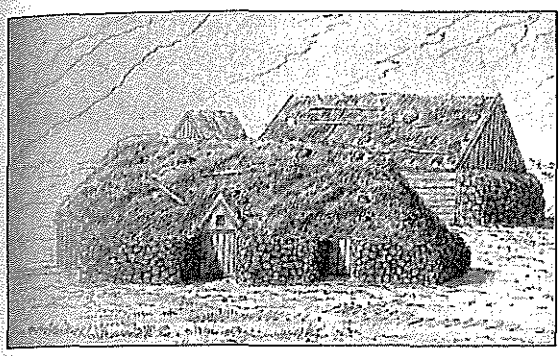
a-c. **Røgstue af allertarveligste Art, uden Brædebeklædning indvendig.**
(Efter Fotografi og Tegninger af Johs. Klein.).

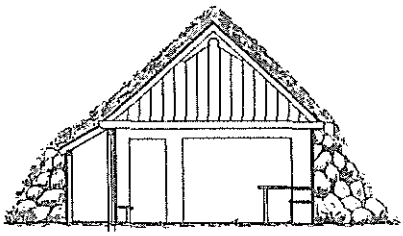
a. **Der bages Brød paa Arnen i Røgstuen.**
(Efter Fotografi af Johs. Klein).

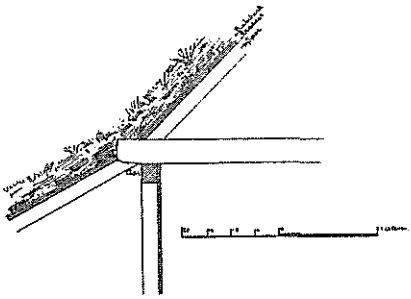
b. **Røgstue paa Ejde, Østerø.**
(Tegning af I. T. Hansen efter Forf. Her gengivet efter Trap: Danmark).

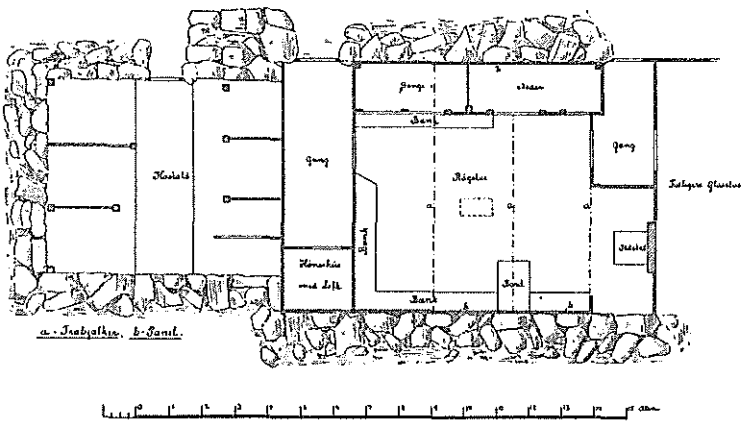
a. Det Ydre.
(Efter Skitse af Forf.).

b. Snit.

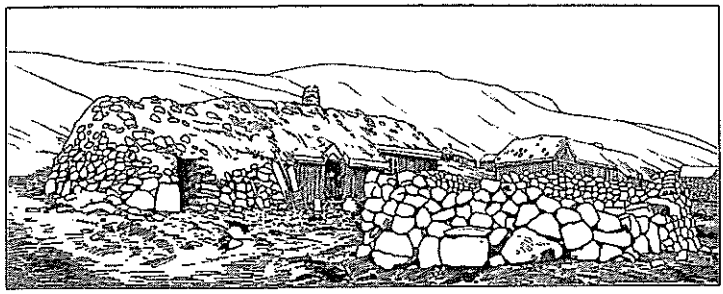

c. Tagkonstruktion.

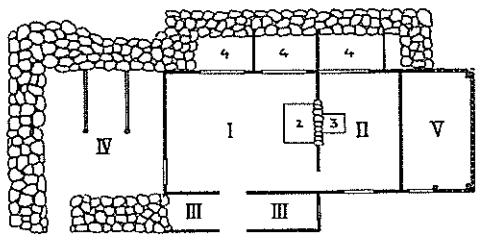
d. Grundplan.

a-d. **Røgstue paa Bordø.**
Grundplan og Snit efter Opmaaling af Professor Thuren).

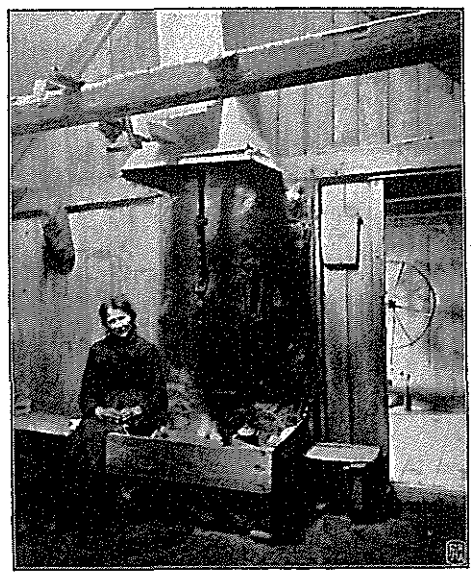
a. **Gaard med Fjøs og Røgstue** (i Forgrunden Høgaard).
(Efter Tegning af Johs Klein).

I. Røgstue med Arne (2) og Sengekover (4).
II. Glasstue med Bilæggerovn (3).

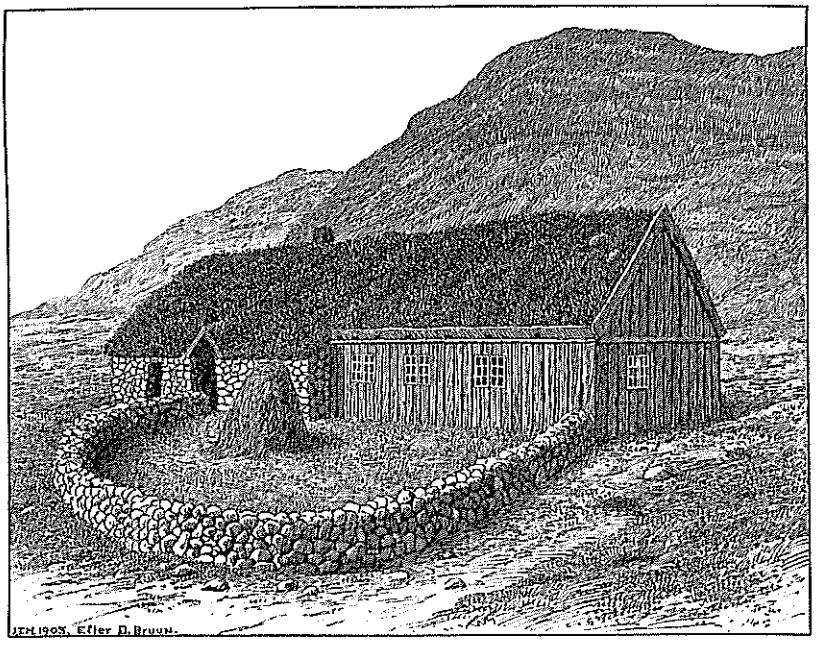

III. Rum i Koven til forskelligt.
IV. Fjøs.
V. Kæld.

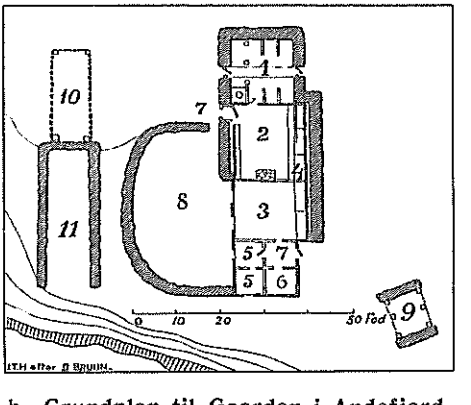
b. **Grundplan af foranstaaende.**
(Huset 18½ Alen langt og 9 Alen bredt).
(Efter Opmaaling af Johs. Klein).

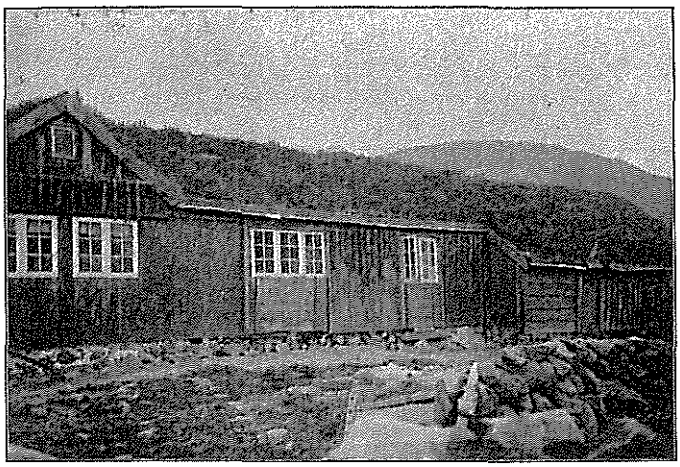
c. **Ved Gruen. Parti af en færøsk Røgstue.**
(Efter Fotografi af Johs Klein).

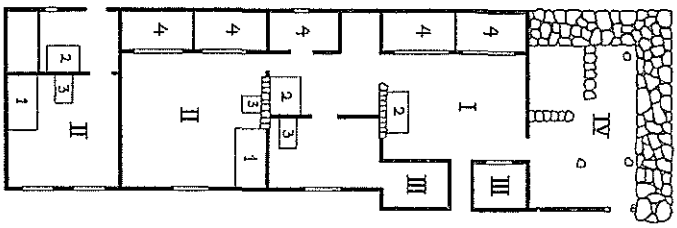
a. **Gaard i Andefjord (Østerø) med foranliggende Høgaard.**
(Tegning af I. T. Hansen efter Forf. — Her gengivet efter: Trap: Danmark).

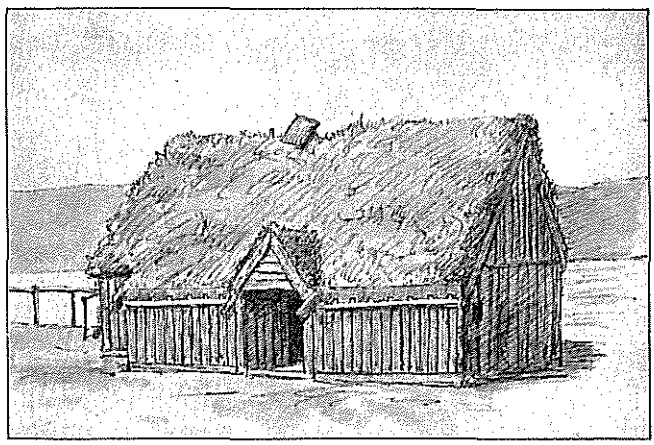
b. **Grundplan til Gaarden i Andefjord.**
1. Fjøs. 2. Røgstue. 3. Glasstue. 4. Köjer. 5. Kamre. 6. Spisekammer. 7. Forstue. 8. Høgaard. 9. Kæld til Kød. 10. Kæld til Fisk. 11. Nøst.
(Efter Forf. — Her gengivet efter: Trap: Danmark).

a. **Hus i Skaale paa Østerø.**
(Efter Fotografi af Johs. Klein).

b. **Grundplan til ovenstaaende Hus med Fjøs, af mere nymodens Art.**
I. Røgstue. II. Glasstuer. III. Kamre. IV. Kostald.
1. Senge. 2. Gruer. 3. Bilæggerovne. 4. Köjer.
(Efter Opmaaling af Johs. Klein).

c. **Gammel Røgstue i Thorshavn.**
(Efter Skitse af Forf).

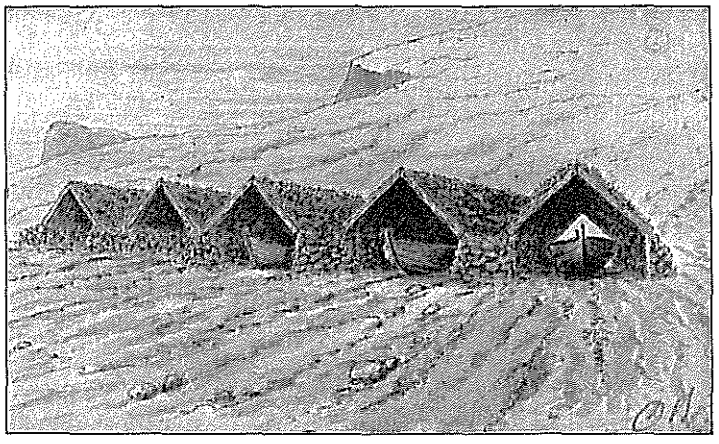
a. **Præstegaarden i Kvivig paa Strömø**
med foranliggende Blomsterhave.
(Efter Fot. af F. Børgesen).

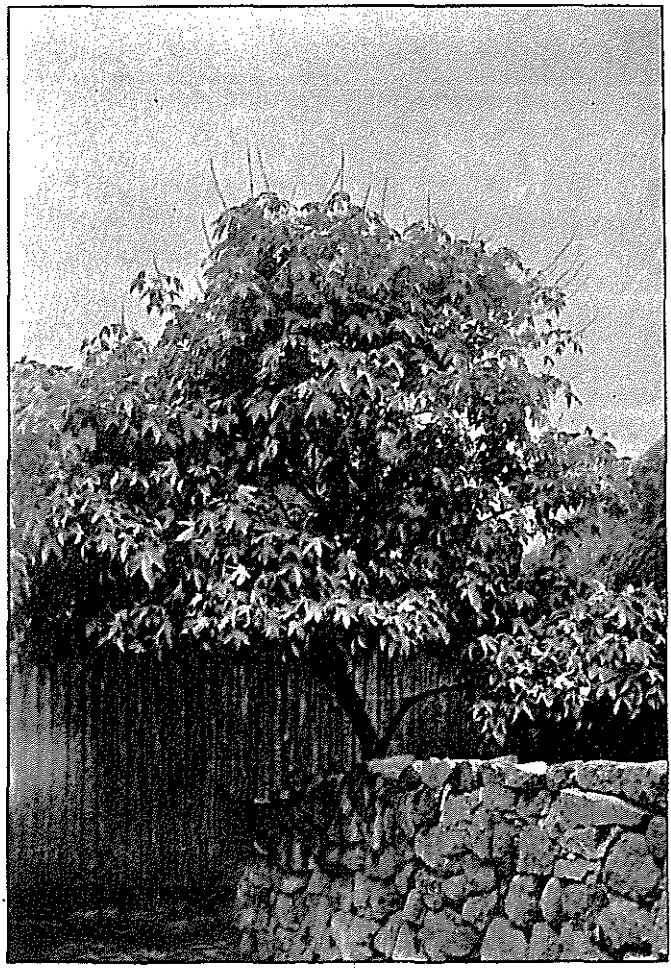
b. **Led i Stengærdet omkring Bøen.**
(Efter Tegning af Johs. Klein).

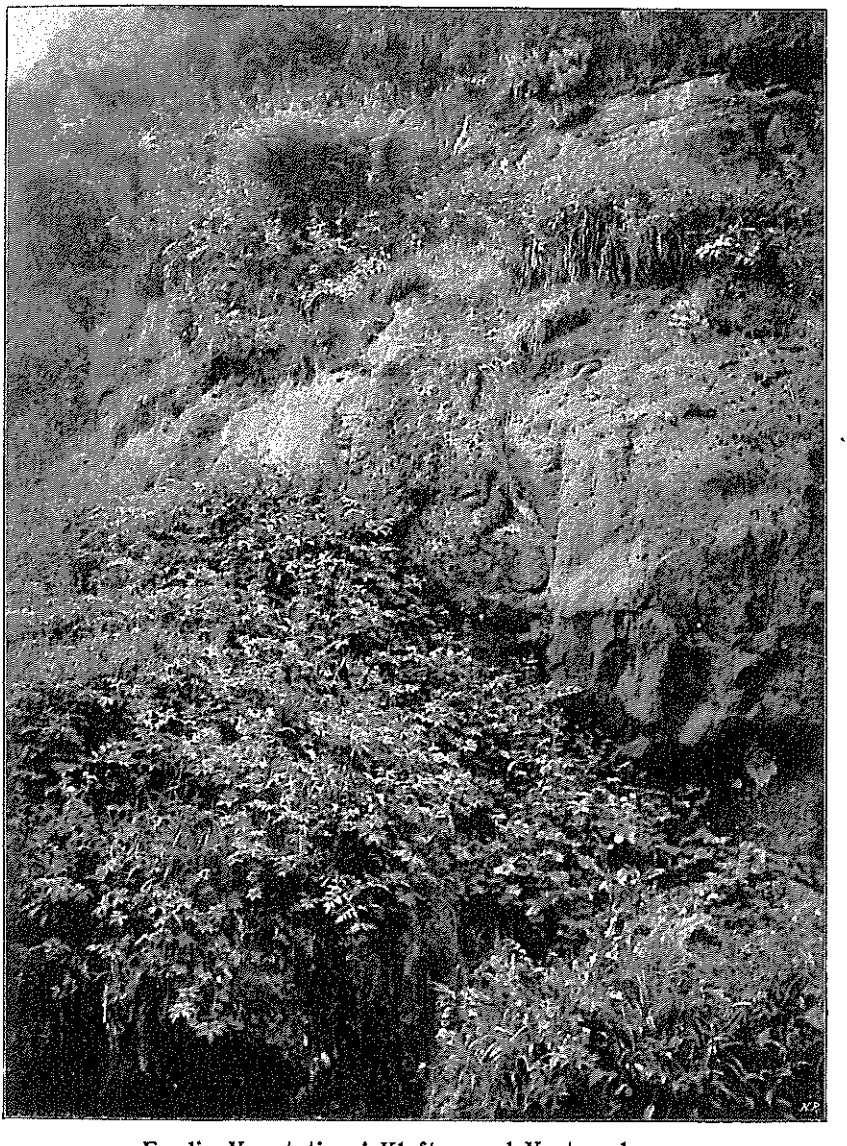
a. **Baaden hales ud.**
(Efter Fotografi af F. Børgesen).

b. **Baadeskur paa Vaags Ejde paa Suderø.**
(Efter Tegning af Forf.).

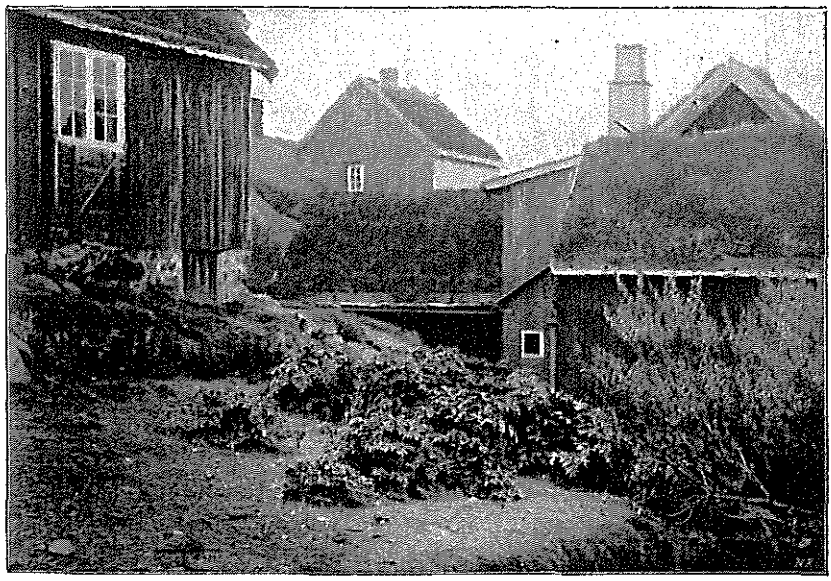
Lön i en Have i Thorshavn.
De døde Grenespidser ses i Toppen.
(Efter Fotografi af F. Børgesen).

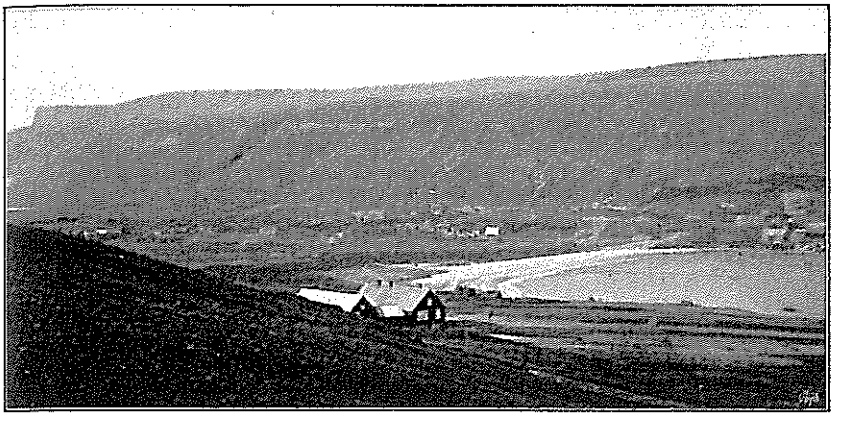
Frodig Vegetation i Kløften ved Vestmanhavn.
Bregner, Storkenæb, Kvanner o. s. v.
(Efter Fotografi af F. Børgesen).

a. **Stikkelsbærbuske (Thorshavn).**
(Efter Fotografi af F. Børgesen).

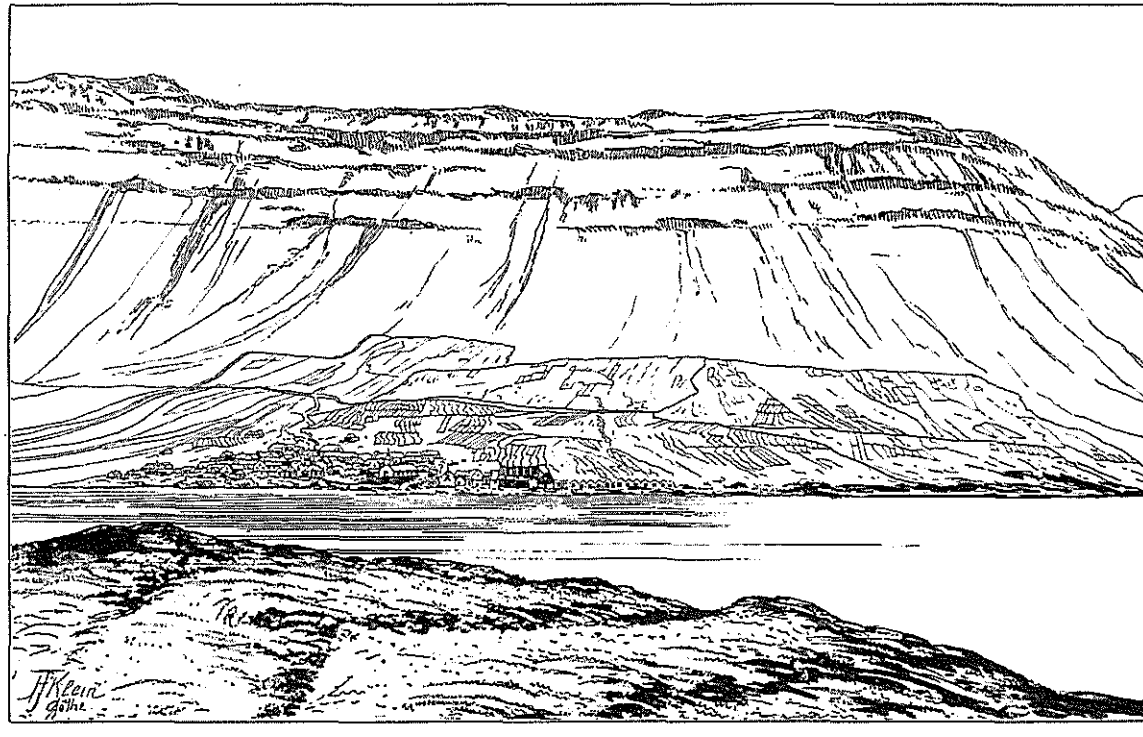
b. **Fra Thorshavn.**
Hustage med Græstörv, desuden Kvanner og Pilebevoksning.
(Efter Fotografi af F. Børgesen

a. **Kvalbødalen paa Suderø** med Præstegaarden i Forgrunden.
(Efter „Botany of the Færöes").

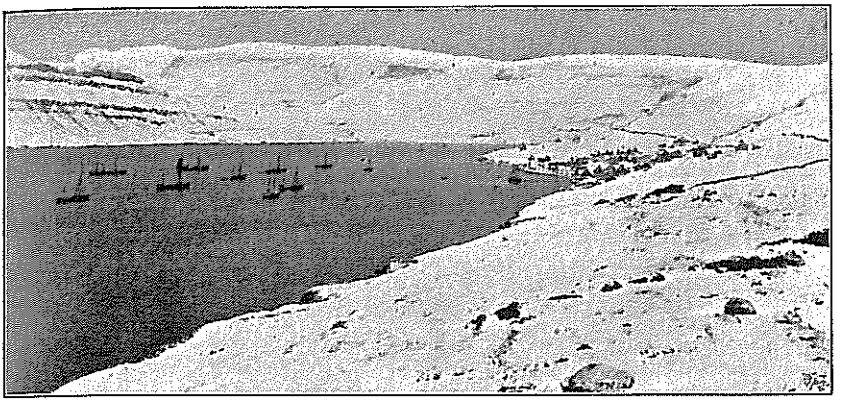
b. **Bø paa Kolter med et Væld af Blomster.**
Vinkelret paa Stien ses Agerrender.
(Efter Fotografi af F. Børgesen).

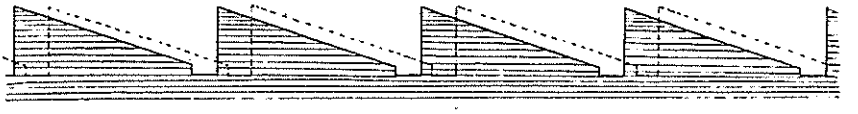
Bygden Nordregøte paa Østerø.

Nederst Fjældet ved Vandet ses Bygdens Huse med Kirke og Baadskur, bag dem paa Fjældskraaninge opdyrkede Bø med Agrene, omgiven af Stengærder. Nyopdyrkninger slutter sig hertil. Gennem Bøen Vej for Kreaturerne til Udmarken (geil). Ret op fra Bygden over Fjældet fører en Sti til Lervig

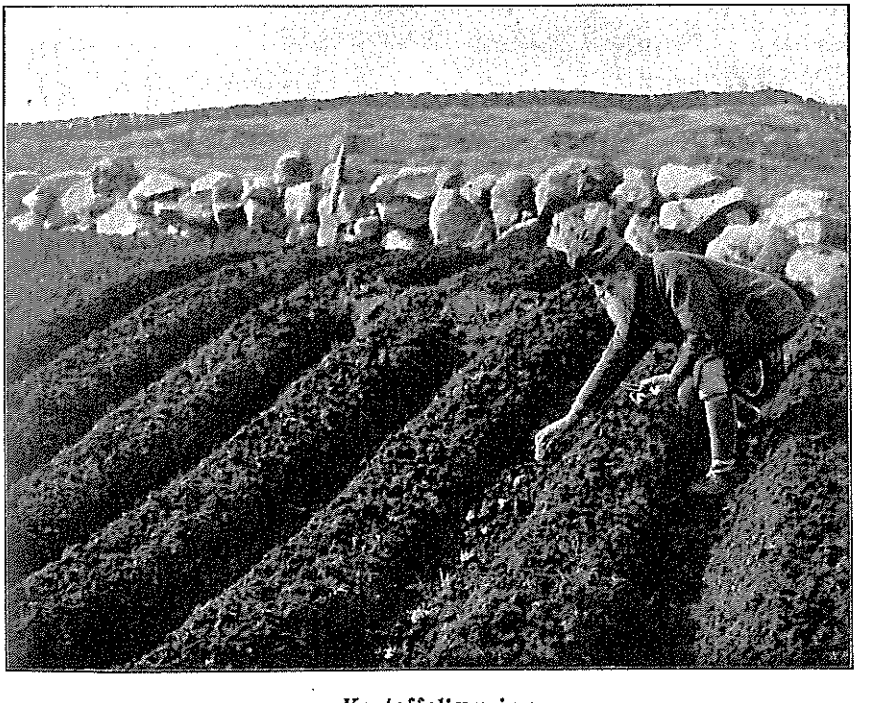
Efter Tegning af Johs. Klein).

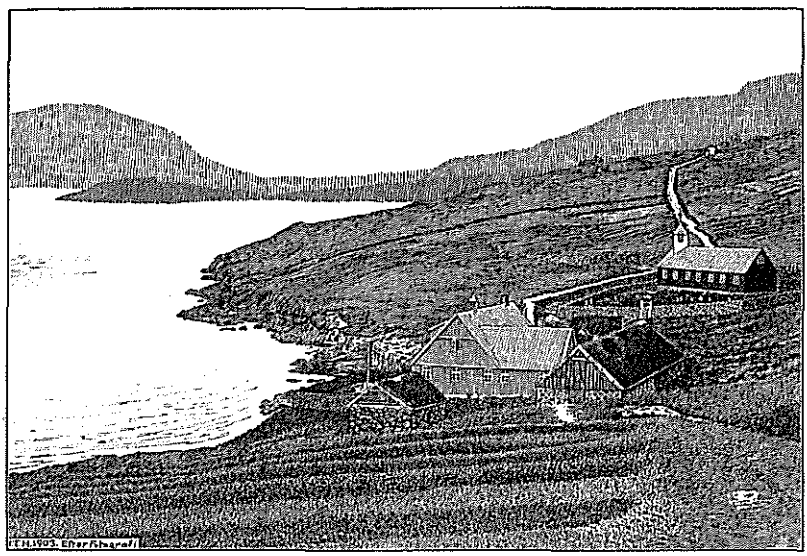
a. **Trangisvaagfjord (Suderø) om Vinteren.**
Stengærdet om Bøen paa Tveraa ses.
(Efter Fotografi af Folketingsmand Effersøe).

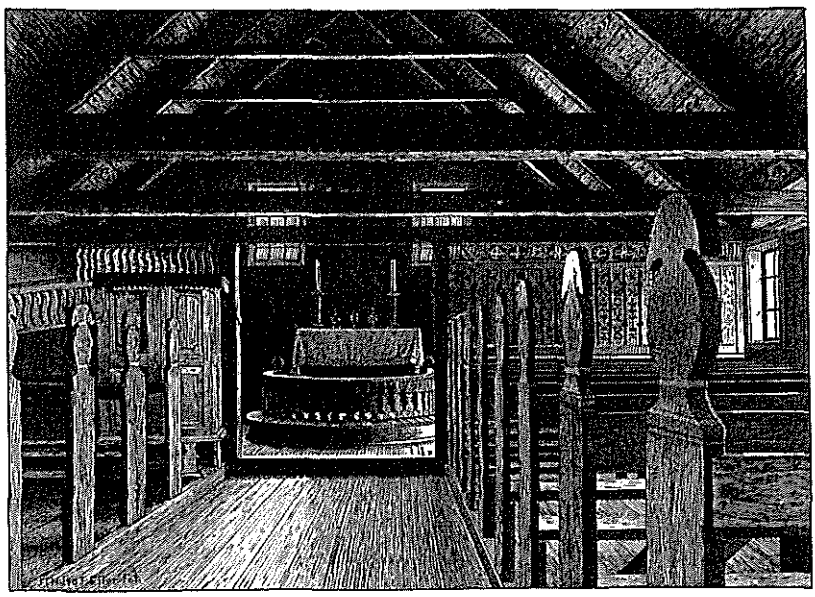
b. **Snit gennem Agre.**
(Efter „Botany of the Færöes").

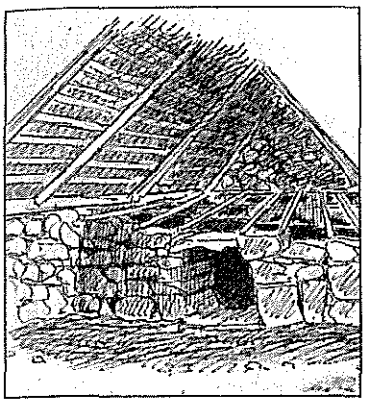
c. **Kartoffellægning.**
(Efter Fotografi af F. Børgesen).

a. **Næs Kirke og Præstegaard paa Østerø.**
(Tegning af I. T. Hansen efter Fotografi. — Her gengivet efter Trap: Danmark).

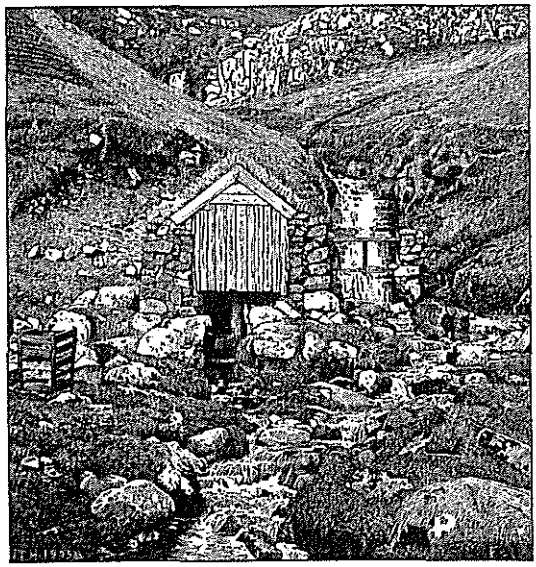
b. **Næs Kirkes Indre.**
(Tegning af I. T. Hansen efter Fotografi. — Her gengivet efter Trap: Danmark).

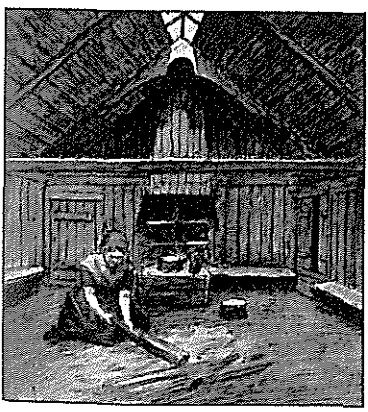
a. **Sodnhus (indvendig).**
(Efter Skitse af Forf.).

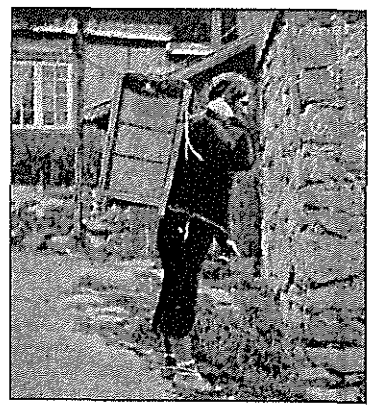
b. **Kornet drøftes i Røgstuen.**
I Hjörnet ses en Kam til Afrivning af Aksene.
(Efter Tegning af Forf.).

c. **Vandmølle** (Parti ved Frodebø paa Suderø).
(Tegning af I. T. Hansen efter Fotografi. – – Her gengivet efter Trap: Danmark).

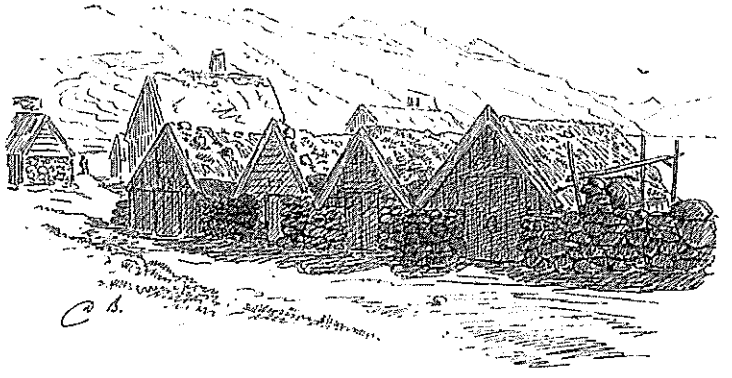
d. **Kornet tærskes i Røgstuen.**
(Efter Skitse af Forf.).

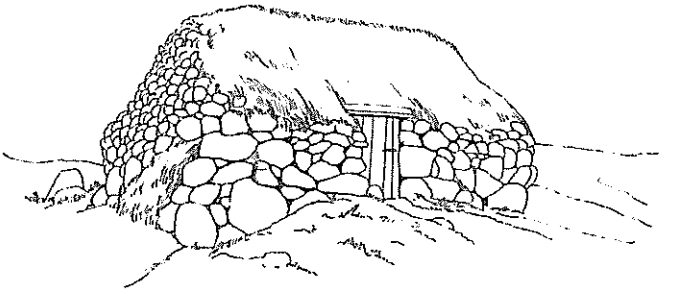
e. **Mand med Törveløb.**
(Efter Fotografi af Generalstaben).

a. **Høbjergning ved Thorshavn.**
(Efter Fotografi af C. H. Ostenfeld).

b. **Høhuse paa Ejde, Østerø.**
(Efter Tegning af Forf.).

a. **Gróthus.**
(Efter Tegning af Johs. Klein).

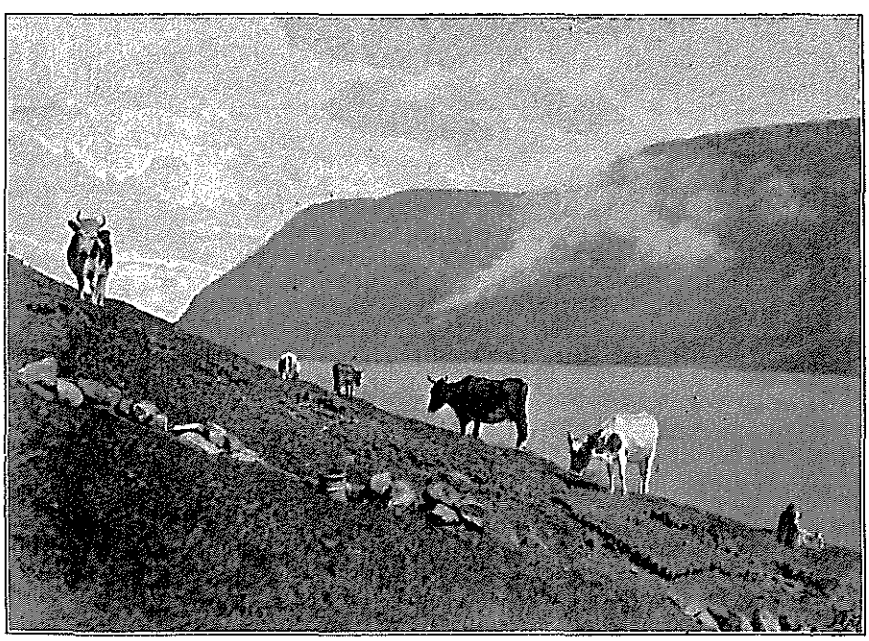
b. **Törvegravning.**
Manden i Forgrunden holder en „haki", han i Baggrunden en „torvskeri" i Haanden.
(Efter Fotografi af Johs. Klein).

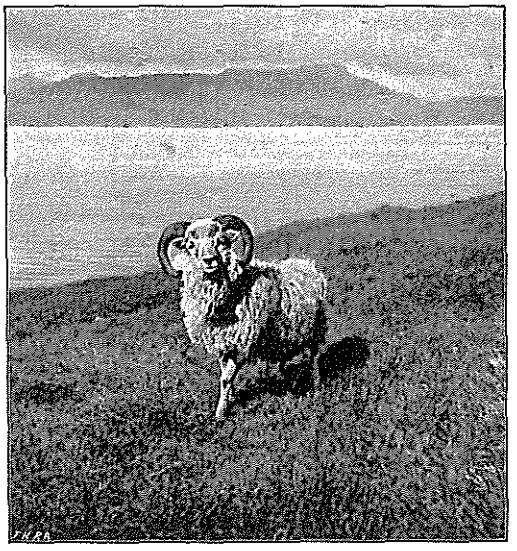
c. **Krógv, fyldt med Törv.**
(Efter Skitse af Forf).

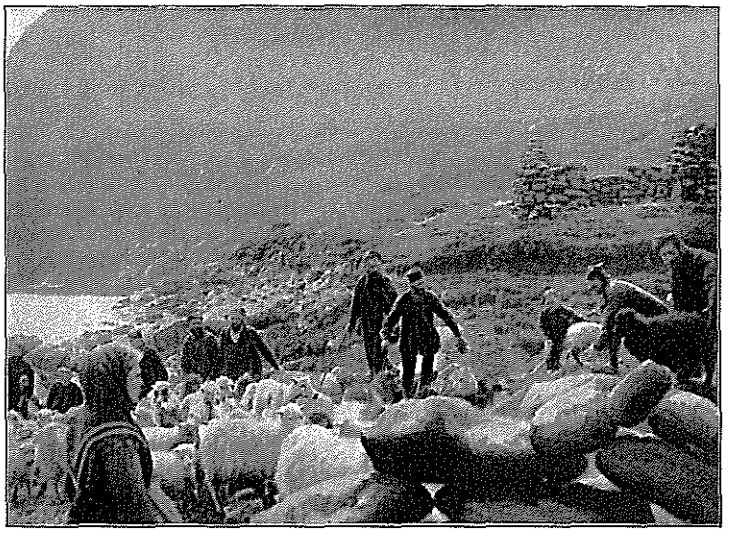
a. Pigerne gaar til Malkepladsen. — Parti af Haraldsund, Norderøerne.
(Efter Fotografi af Johs. Klein).

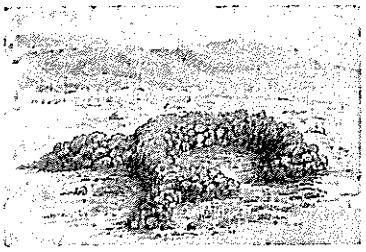
b. Paa Malkepladsen. — Parti af Norderøerne.
(Efter Fotografi af Johs. Klein).

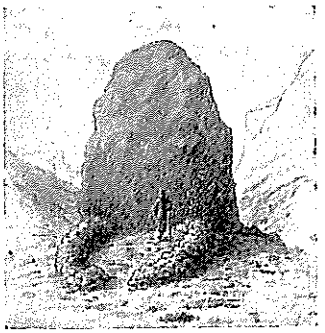
a. **Vædder.**
(Efter Fotografi).

b. **Faar drives sammen i Rat, for at Ulden kan tages.**
(Efter Fotografi af Johs. Klein).

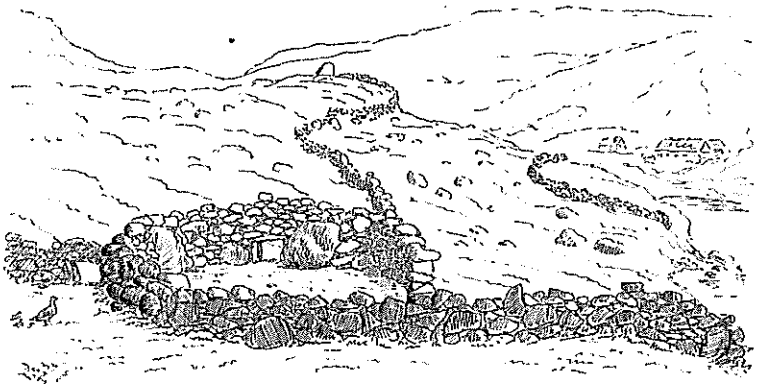
b. **Ból.**
(Efter Skitse af Forf.).

a. **Ból.**
(Efter Skitse af Forf).

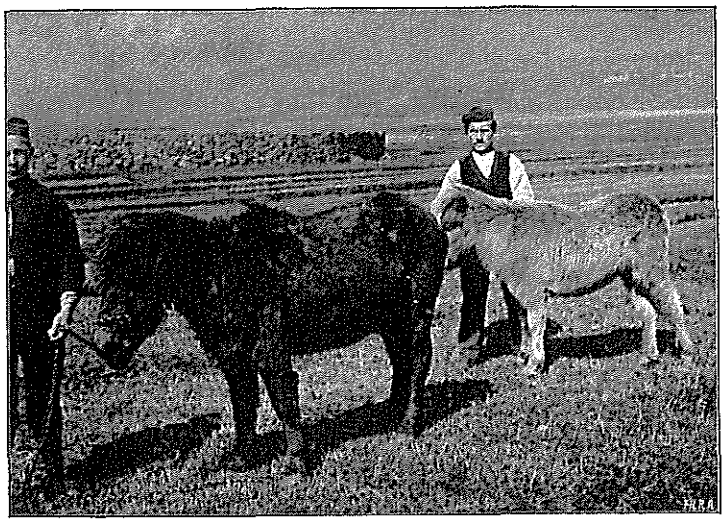
c. **Faarefold. — I Forgrunden Agre med Græs.**
(Efter Fotografi af Johs. Klein).

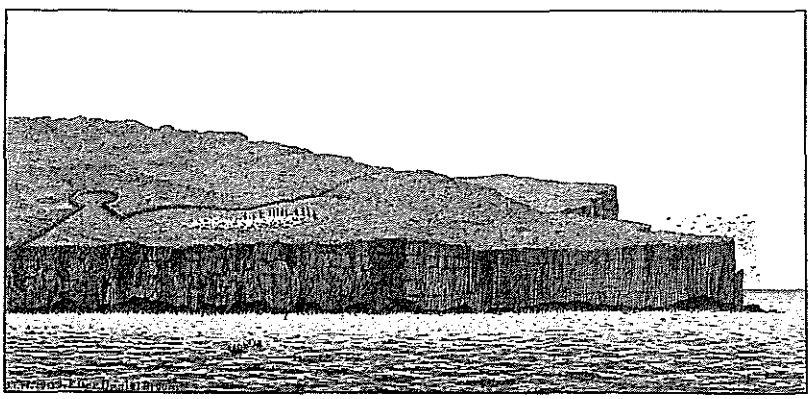
d. **Rat.**
(Efter Skitse af Forfatteren).

Ulden tages af Faarene.
Efter Fotografi af Johs. Klein).

a. Udgangsheste ved Foraarets Komme.
(Efter Fotografi).

b. Faarene drives i Rat.
(Tegning af I. T. Hansen efter Skitse af Forf. — Her gengivet efter Trap: Danmark).

Tillæg VII.

Bemærkninger

om

Ægmer af den færøske og den norske Landboret

af

Sorenskriver Chr. Helms.

1908.

Den norske og den færøske Matrikul m. v.

Den nugældende *norske Matrikul* hviler paa Loven af 6te Juni 1863, der paabød en Revision af Rigets Matrikulskyld. Basis for denne saakaldte „reviderede" Matrikul er ligesom for den hidtil gældende „nye" Matrikul (17de Aug. 1818) — ny i Modsætning til den gamle Matrikul af 1665 — *de enkelte Ejendomme.* Ved Værdsættelsen af disse toges Hensyn til de Ejendommen tilliggende „Herligheder af Jord-„vej, Skov, Sæter og Havnegange, Rettighed til og bekvem Beliggenhed for Fiskeri „paa dens Grund eller Indsø, Elv eller Vaag, Vandfald, Jordbundens større eller „mindre Frugtbarhed, Kornhøstens Sikkerhed og øvrige særdeles Naturfordele, Servi-„tuter paa andre Ejendomme, Brugsret i Alminding, Jordens Bekvemhed til at mod-„tage Forbedring (for saa vidt den kan opnaas uden ualmindelig Flid og Bekostning), „Udsæden, Avlingen og Kreaturholdet efter forsvarlig Drift, den større eller mindre „Lethed, hvormed dens Produkter kan høstes eller afsættes, hvad der aarlig kan „hugges i Skoven uden dennes Forringelse, samt øvrige Rettigheder, som bidrage til „at forhøje Ejendommens Værdi fremfor en anden". Derimod tages ikke Hensyn til Bygninger, Bjærgværker, industrielle Anlæg o. desl. Paa den anden Side fradrages vedvarende særdeles Byrder.

Matrikulen omfatter ikke hele Riget, idet Finmarkens Amt ikke indgaar under den, og den angaar kun Landdistrikterne.

Den samlede Skyld, hvortil alle de matrikulerede Ejendomme skulde ansættes, udgør 500,000 Skyldmark, hver à 100 Øre, saaledes at ingen Skyld sættes til mindre end 1 Øre.

De enkelte Ejendomme betegnes ved Navn, Gaardsnummer og Brugsnummer. Da flere Brug kan ligge under samme Gaard — i denne Forstand et rent historisk Begreb —, betegnes et saadant Brug baade ved Gaards-Nr. og ved Brugs-Nr.

Under Navn, Gaards- og Brugs-Nr. opføres enhver Ejendom saavel i Fogdernes (eller Amtskassererne) Skattebøger og i Skøde- og Panteregistrene.

Naar et Brug deles i flere, beholder Hovedbruget sit gamle Brugs-Nr., og den fraskilte Ejendom faar et nyt Nr., det næste i Talrækken efter det højeste Brugs-Nr. som for Tiden findes indenfor samme Gaards-Nr.

Ved Udstykning fordeles Skylden paa Brugene. Dog finder ingen Afgang af Skyld Sted for en Ejendom, naar det fraskilte Jordstykkes Værdi ikke antages at give Sikkerhed for de offentlige Afgifter, plus eventuelle Inddrivelsesomkostninger. Disse sidste er i selve Loven (af 4de Juli 1884) anslaaede til 20 Kr. Praktisk set vil dette sige, at Jordstykker under 20 Kroners Værdi ikke matrikuleres. Tænkes kan det derfor, at en skyldsat Ejendom helt udgaar af Matrikulen ved at udparcelleres i lutter

Smaastykker under 20 Kroners Værdi. Denne Regel om en Minimumsværdi for matrikuleret Jord er for øvrigt af politisk Oprindelse og hænger sammen med Reglen om, at Valgretten knyttedes til Besiddelsen af matrikuleret Jord. Loven af 1884 (Myrmandsloven) forhindrede da kunstig Skabelse af nye Vælgere ved Afhændelse af værdiløse Jordstykker til hidtil ejendomsløse Personer.

Før Skylddeling har fundet Sted, maa intet Parcelskøde tinglæses, Frdn. 18de Decbr. 1764.

Regler, der tilsigter at hindre urimelig Udstykning af Jordejendomme, findes ikke i norsk Ret, naar undtages Reglerne om, at der ikke maa finde nogen Skylddeling Sted, naar Udstykningen gaar ud paa Stiftelse af ny Indmarkssplittelse, jfr. Udskiftningslov 13de Marts 1882 § 103.

Brug kan sammenføjes og altsaa blive en Ejendom i retlig Forstand, naar de ligger i samme Herred og Sogn, grænser til hinanden og bruges af samme Mand. Endnu i et Par Tilfælde kan det ske efter indhentet Samtykke fra vedkommende Regeringsdepartement. Efter skriftlig Anmeldelse af Ønsket om Sammenføjning tilføres det fornødne i Skattebøgerne; men ønskes de flere Brug tillige sammenføjede i Skøde- og Panteregistrene, skal der skaffes Samtykke fra samtlige Rettighedshavere, saafremt Brugene er behæftede, jfr. Lov 15de Juni 1878 §§ 1 og 2.

Hele Matrikulen foreligger trykt og holdes stadig à jour ved Indberetninger fra Sorenskrivere og Fogeder (Amtskasserere) om Salg, Skylddelinger, Sammenføjninger, Afgang af Skyld og Tilvækst af Skyld.

Ifølge den officielle Statistik udgjorde Antallet af særskilt skyldsatte Landejendomme i 1900 for Norges Landdistrikter 245,197 mod 204,154 i 1890 og 183,233 i 1880. Dette voksende Tal betyder dog ikke, at Landejendommenes Størrelse væsentligt aftager, idet Tilvæksten i Antallet af særskilt matrikulerede Ejendomme vistnok til Dels beror paa, at Ejendomme i Nærheden af de større Byer og af større industrielle Anlæg er solgte til Byggegrunde i stort Omfang, altsaa visse Landdistrikters bymæssige Bebyggelse.

Det har sin Interesse at sammenligne disse løselig skitserede Rammer om det norske Jordbrug med den *færøske Matrikul*.

Sammenligningen har sin Berettigelse, thi Naturforholdene og Jordens Besiddelsesmaade er paa Færøerne ensartede med tilsvarende Forhold i store Dele af Norge. Den norske Matrikul omfatter en Mængde Ejendomme, der ligesom den færøske Jord ligger i Fællesskab med splittet Indmark og stor, uopdyrket, fuldstændig fælles Udmark.

Den nugældende færøske Matrikul, der skabtes ved Loven af 29de Marts 1867 og førtes ud i Livet ved Lov af 23de April 1897 om en ny Skyldsætning, har til Basis ikke de enkelte Ejendomme, saaledes som disse faktisk ejes og bruges af Enkeltmand, men nogle i Henseende til Beskatningsspørgsmaalet tilfældige Jordstykker, som fra gammel Tid har et særskilt Navn i den ved Sorenskriverembedet beroende Jordfortegnelse, eller som udgør et selvstændigt Brug indengaards eller udengaards, uden Hensyn til, om de ejes af een eller flere.

Dette, at registrere Jorden i Stykker, der blot tilfældig har samme Navn, og uden alt Hensyn til Ejerforholdet eller Brugsforholdet, synes aldeles irrationelt, men hænger sammen med den Løshed i Ejendomsforholdet, der kendetegner den færøske Jord,

Man savner paa Færøerne — bortset fra større Kongs- og Embedsgaarde — et klart Begreb om *en Ejendom* som særskilt Genstand for Landbrug. Dette er nu til Dags den naturlige Følge af Odelsjordens Indmarks Splittelse i utallige Smaalodder, beliggende hist og her midt mellem Naboernes Lodder. Odelsmanden har ofte erhvervet sin Jord i Stumper og Stykker; noget har han arvet, andet har han købt eller giftet sig til; i Dag ejer han 8 Gylden, i Morgen 10 Gylden, og om nogle Aar maaske 1 Mark eller kun et Par Gylden, og alt imens sidder han i det samme Hus med de samme Udhuse og driver den Jord, han har, paa samme Vis.

Han ejer maaske Jord i fremmede Bygder, som benyttes af en dér boende Opsidder, og han bruger maaske selv i sin Hjembygd Jord, der tilhører andre. Sin egen Jord i den fremmede Bygd kender han rimeligvis ikke saa nøje, at han kan paavise dens Indmark. Han har ingen Interesse i denne Indmark, hvis Indtægter han overlader Opsidderen, der til Gengæld giver Ejeren alt Udbyttet af Havgen, bestaaende i Uld, Slagt o. s. v.

Ofte købes Jord aldeles ikke for at drives som Landbrug, men af ganske andre Grunde. Selve det at eje Jord, selv om den ikke i nogen rimelig Grad forrenter Købesummen, er for mange en Tilfredsstillelse. Da Jord kan købes i saa smaa Stykker og for en billig Penge — Hus og Besætning af Køer følger ikke med ved Jordkøb —, bruger nogle at sætte en opsparet Skilling i Jordegods, som andre sætter den i Sparekassen. Ofte er det et Magtspørgsmaal, det drejer sig om, naar en Mand køber Jord. Besiddelsen af en vis Mængde Jord i en Bygd kan sikre Indehaveren en Indflydelse i Bygdespørgsmaal, som kan være langt mere værd end selve Jorden. Man ser derfor ogsaa paa Færøerne, at en hel Del Jordegods ejes af Ikke-Jordbrugere, af Købmænd og Forretningsmænd, som ikke har noget nævneværdigt Udbytte af Jorden, men som har andre Interesser paa Stedet, der bedst varetages, naar man er Jordejer dér.

Det er da forstaaeligt, at man paa Færøerne ved Matrikuleringen ikke har taget noget Hensyn til Begrebet om en Ejendom, et Begreb, der fra et færøsk Landbrugsstandpunkt maa siges at være meget flydende, og som den færøske Landbolovgivning intet har gjort for at fæstne.

Taksationen i Henhold til Loven af 1867 har altsaa haft til Genstand, ikke Ejendomme, men visse Jordstykker, der fra ældre Tid betegnedes med særskilt Navn.

Disse Jordstykker takseredes hvert for sig ganske uden Hensyn til, om de ejedes af een Mand eller var delt mellem 100 Ejere. Dette var naturligvis det nemmeste for Taksationskommissionen, der derved fik at gøre med samlede Jordstykker, der var af forholdsvis ensartet Beskaffenhed, i Stedet for at løbe rundt til hver enkelt Ejers splittede Stykker Indmark, hvert for sig af forskellig Bonitet og Tjenlighed; men i sit Princip og i sine Konsekvenser maa denne Matrikulering sikkert betegnes som saare uheldig.

Taksationen omfatter i alt 3381 enkelte Taksations-Numre, og hvis man blot regner, at hvert Taksations-Nummer i Gennemsnit ejes af 10 Ejere, hvilket formentlig ikke er meget galt, er man oppe paa et Tal af omtrent 34,000, som angiver Antallet af særskilte Posteringer i Skattelisterne, blandt en Befolkning paa c. 16,000 Mennesker, af hvilke vel knap 3,000 ejer Jord.

Selve de Lister, der affattes efter Matrikulen og angiver Lodtagerne i de enkelte Taksations-Numre — for Odelsjordens Vedkommende —, er naturligvis ubrugelige til at opkræve Skatten efter, idet en Ejer i Regelen findes opført paa en Mængde Steder, nemlig ved alle de Taks.-Nr., hvori han er andelsberettiget. Følgelig maa der laves en helt ny Fortegnelse, nemlig en Fortegnelse over Ejerne med Angivelse af

Summen af deres enkelte Lodders Skyld. En Matrikul, der gaar ud fra „Ejendomme", er derimod i sig selv tillige „Skatteliste".

Da Taksationen medtog ethvert nok saa lille og nok saa værdiløst Stykke Jord, naar blot det havde sit eget Navn eller en vis særlig Anvendelse, er Følgen bleven, at Skattelisternes Udførlighed er vokset til det latterlige.

Som afskrækkende Eksempel paa den nævnte Vidtløftighed kan nævnes Jordstykket „Skeljarlað" i Kvalbø. Odelsjordens Andel i dette Jordstykke, der er takseret til 10 Kr. = $^1/_{100}$ Skattemark, ligger i Fællig mellem 55 Marker 14 Gylden 10 Skind. Jordstykket ligger ved Stranden og bruges af Jordejerne til Opbevaring af Drivtang til Gødning i særlig dertil gravede Gruber. Den 10de Januar 1908 indeholdt Skattelisterne for dette Jordstykkes Vedkommende ikke mindre end 134 særskilte Noteringer af Ejere.

Den største Lodtager i Stykket har en Andel, svarende til godt 53 Gylden, og Værdien af denne Andel udgør 60 Øre, skriver seksti Øre. Andele, svarende til 1 Gylden, har en Værdi af 1 Øre, een Øre.

Samtlige Ejeres Skat af dette særskilte Matr.-Nr. udgør aarlig godt $^1/_3$ Øre eller korrekt 0,36 Øre, hvilket vil sige, at Skatten maa opkræves i 100 Aar for at udgøre en Sum af 36 Øre. Det kan aabenbart ikke betale sig at føre saadant Bogholderi for Skattens Opkrævning.

Alene Udregningen af de enkelte Lodtageres Andele i et Taks.-Nr. er et stort og besværligt Arbejde, og der maa ofte til Angivelse af Andelene benyttes Generalnævnere, som nærmer sig til det fabelagtige. I et Fællig paa 32 Marker udgør 1 Skind $^1/_{10340}$, og man har Fællig større end 32 Marker og Andele mindre end 1 Skind. Hvis man tænkte sig, at en Mand var Andelshaver i det ovennævnte Jordstykke „Skeljarlað" med 1 Skind, vilde hans Andel i Stykket udgøre $^1/_{17890}$ og hans aarlige Skat heraf knap $^1/_{50000}$ Øre.

Skattelisterne lader sig endelig ikke holde rigtige, idet man savner virksomme Midler til at kontrolere, at Ejerskifter meldes til Listerne. Der sættes ganske vist i Loven af 1897 Bøder for Undladelse af at melde Ejerskifte, men saadan Undladelse opdages, hvor det drejer sig om Afhændelse af mindre Jordstykker, kun rent lejlighedsvis, da der ikke er foreskrevet nogen Samvirken mellem Førelsen af Skattelisterne og Tinglæsningsvæsenets Bestyrelse, saaledes som baade i det øvrige Kongerige og i Norge.

En tilsyneladende Fordel har den færøske Matrikul, nemlig at være selvregulerende, idet der ved Udstykning og Sammenlægning ikke behøves nogen ny Skyldsætning, som forudsætter en selvstændig Undersøgelse af det Areal, der har skiftet Ejer. Et Regnestykke paa Papiret er altid tilstrækkeligt til Udfindelse af Skattens Omlægning, da der til en saa og saa stor Andel i et Taks.-Nr. altid svarer samme Andel i Skatten, og der altid ved Afhændelse angives det solgtes Marketal, d. v. s. Andel i vedkommende Taks.-Nr. Denne Fordel er en simpel Følge af, at Matrikulen er baseret paa ensbenævnte Jordstykker (Havger, Havgeparter, „Indengaardsbenævnelser" og Trøer) uden Hensyn til Ejerforholdet, og at den indenfor de enkelte Taks.-Nr., selv de udskiftede — hvor store og forskelligartede de end indenfor deres eget Omraade maatte være —, har givet Afkald paa at individualisere. Fordelen opnaas derfor kun ved en Uretfærdighed eller i hvert Fald en Unøjagtighed, idet der ikke lægges Vægt paa det enkelte afhændede Stykkes virkelige Værdi, men Skylden udmaales efter Jordstykkets Marketal.

Naar Afhændelse af en Del af et Taks.-Nr. ikke medfører nogen Formindskelse af Hovedejendommens Marketal, bliver den frasolgte Parcel umatrikuleret og skattefri. Saaledes gaar det ved Indlægning af Havgestykker til Opdyrkning, Salg af

Havgestykker til industrielle Anlæg, til Byggegrunde o. s. v., hvor det jo aabenbart er ukorrekt, at den fulde Skat — som følger Marketallet — vedvarende hviler paa Hovedejendommen.

Taksationsloven af 1867 har sikkert ikke været til Gavn for det færøske Landbrugs Udvikling, men har langt snarere medvirket til at fæstne og understrege den ældre Opfattelse af det naturlige i, at Indmarken udstykkedes i Smaalodder. Den har modvirket, at der efterhaanden dannede sig et fast Begreb om „en Ejendom".

En Følge af Matrikulens Indretning og manglende effektive Bestemmelser, der tilsigter Skabelse og Bevaring af samlede Ejendomme, er, at ogsaa *Jordfortegnelsen* — Skøde- og Panteregistrene — paa Færøerne har faaet et Omfang, der gør den ganske upraktisk.

De fleste Ejere ejer deres Jord stumpevis, ifølge en Mængde forskellige Adkomster noterede rundt omkring ved de forskellige Taks.-Nr., saa at en samlet Oversigt over en Mands Ejendom og dens Behæftelse er umulig. Selv om en Mand har samme Adkomst til al sin Jord, maa Noteringen dog ske rundt omkring i Registret ved de enkelte Taks.-Nr.

Som Eksempel paa Besværlighederne ved Førelsen af Panteregistrene kan nævnes, at en Panteobligation for 10,000 Kr., der gav Pant i 2 Bygningskomplekser, 7 Trøer og 5 Mark 4 Gl. 10 Sk. Jord i 4 Bygder, i Registrene maatte noteres paa 58 forskellige Steder. Herved maa endda erindres, at Bygningerne og Trøerne ikke findes i Registrene, saa at Adkomsterne med Hensyn til disse og Pantsætningen af dem følgelig ikke kunde noteres.

Da denne Pantsætning frembyder et godt Billede paa, hvilke Kombinationer der kan blive Følgen af Odelsjordens Splittelse i Smaalodder, skal der gøres nærmere Rede for Obligationens Indhold.

For Gælden gaves 2den Prioritets Panteret

a) næstefter 3000 Kr. i 2 Bygningskomplekser og 7 Trøer,
b) næstefter 375 Kr. i 11 Gylden 8 Skind Jord, fordelte i 8 Taksations-Nr. indengaards,
c) næstefter 1100 Kr. i 11 Gylden 15 Sk., fordelte i 5 Taks.-Nr.,
d) næstefter 1000 Kr. i 11 Gylden 6 Sk., fordelte i 4 Taks.-Nr.,
e) næstefter 450 Kr. i 5 Gl. 10 Sk., fordelte i 5 Taks.-Nr.,
f) næstefter 1500 Kr. i 25 Gl. 8 Sk., fordelte i 17 Taks.-Nr., og
g) næstefter 3000 Kr. i 19 Gl. 9 Sk., fordelte i 19 Taks.-Nr.

Man tænke sig Kreditor skride til Tvangsauktion i Henhold til en saadan Obligation, eller endnu bedre, man tænke sig første Prioritetshaver (som her for den under a—f opførte Gæld var samme Subjekt) realisere eller en efterfølgende Panthaver, Udlægshaver eller det insolvente Bo! Som Helhed er det pantsatte usælgeligt; Jorden maa sælges Stykke for Stykke, helst Gylden for Gylden, om en passende Pris skal opnaas; men saa opstaa Vanskeligheder, som til Dels ikke kan løses, naar Udbyttet af Auktionen ikke dækker Pantegælden.

Hvorledes skal Pantegælden fordeles paa de enkelte Lodder? Hvorledes skal 1. Prioritetshaver afskrive sin Dækning? Hvornaar er Buddene oppe i 2. Prioritet?

Hvor vidtløftig Jordfortegnelsen er, vil ogsaa forstaas, naar man hører, at Fortegnelsen for Øen Myggenæs, hvor der ifølge Folketællingen 1901 levede 143

Mennesker — hvoraf vel hvert 5te eller knap 30 ejer Jord — i August 1908 indeholdt 486 særskilte Noteringer om Adkomster indenfor 77 forskellige Taks.-Nr.

Paa en Ø som Myggenæs burde der naturligvis normalt kun findes et enkelt Matr.-Nr. og kun eet Folium i Panteregistrene for hvert Landbrug, altsaa 30 Noteringer om Adkomster, ikke 486.

Saaledes er Forholdet i Norge, hvor hvert særskilt skyldsat Brug, uanset at dettes Jord ligger i Fællesskab med andre Brug, har sit eget, enkelte Folium i Panteregistrene ganske om de af Fællesskabet udskiftede Ejendomme.

Jordfællesskabet og dets Udskiftning.

Den færøske Jord ligger endnu for største Delens Vedkommende i Fællesskab mellem Ejerne.

Af Udmarken, Havgen, er det kun saare faa Arealer, hvor Enkeltmand er eneraadig. Langt den overvejende Del ejes, i større eller mindre enkelte Stykker, af en Flerhed af Personer, der bruger Jorden i Fællesskab og deler Udbyttet, Slagt, Uld o. s. v. efter deres forholdsvis Andel i Fælliget.

Kun med Hensyn til enkelte Rettigheder, saasom Tørveskærsretten, har der paa flere Steder fundet en Særdeling af Arealerne Sted.

Om Indmarken, Bøen saavel som Trøerne, gælder det, at kun en forholdsvis ringe Del af den opdyrkede Jord i større sammenhængende Lodder ejes eller bruges af Enkeltmand, men at langt den overvejende Del af Arealet er stykket ud i Smaastykker, saaledes at den enkeltes Brug bestaar af en Mængde Lodder, beliggende hist og her inde mellem de øvrige Bygdefolks Lodder. Denne Besiddelsesform er det, som i norsk Ret kaldes „Tejgeblanding" eller ufuldkomment Fællesskab i Modsætning til det fuldkomne Fællesskab eller Sameje, som er Reglen i Udmarken. „Tejge" er Navnet paa de enkelte Smaalodder.

Indmarkssplittelsen er videst dreven med Hensyn til Odelsjorden, medens Kongs- og Embedsjorden i Reglen har faa og større Indmarkslodder. Denne Forskel mellem Odelsjorden og Kongsjorden hidrører naturligvis fra de forskellige Regler, der i umindelige Tider har været gældende med Hensyn til Besiddelsesformerne og Ejendommenes Overgang fra en Ejer eller Bruger til en anden, være sig ved Køb og Salg, ved Arv o. s. v. Medens Kongsjorderne som Regel er gaaede udelte over fra Bruger til Bruger, har Forholdet med Hensyn til Odelsjorden været et helt andet. I de Tider, da Arbejdets Specialisering ikke var udviklet som i Nutiden, da Omsætningen var ringe og Omsætningsmidlerne, især Penge, var sparsomme, var det naturligt, at en afdød Odelsejers Arvinger delte hans Jord in natura. Og da alle Arvinger havde Brug baade for Korn, for Hø, for Kartofler o. s. v., var det endvidere naturligt, at den afdødes Jord ikke deltes i sammenhængende Lodder, saa mange som der var Arvinger, men at hver enkelt Lod af særskilt Tjenlighed deltes mellem alle Arvinger, saa at hver fik sin Kornlod, sin Hølod, sin Kartoffeljord. Naar en

Ejendom paa 10 Jordlodder skulde deles mellem 10 Arvinger, blev Resultatet derfor ofte det, at hver af de 10 Lodder deltes i 10 Dele, saa at samme Areal efter Arvedelingen blev tidobbelt splittet. Saaledes har det i lange Tider forekommet Bondebefolkningen paa Færøerne som i Norge naturligst og især retfærdigst. Saa var man sikker paa, at ingen Arving blev begunstiget paa de andres Bekostning. Da hver enkelts Lodder laa adsplittede og i og for sig intet havde med hverandre at gøre, var det endvidere meget naturligt, at de enkeltvis blev Genstand for Køb og Salg, at de enkeltvis pantsattes, og paa denne Maade blev endnu flere Parthavere i Fællesskabet.

Resultatet er blevet, at den færøske Odelsjord nu ligger splittet i Stumper og Stykker paa en Maade, der umuliggør et rationelt Landbrug, idet den enkeltes Jord ikke hensigtsmæssigt kan indhegnes, fredes og dyrkes.

Som det er gaaet paa Færøerne, er det gaaet over hele det skandinaviske Norden og i store Dele af det øvrige Europa. Overalt er det navnlig Arvedelingen, der har splittet Jorden, især Bondestandens Jord, i Smaalodder, og overalt har det voldt store Vanskeligheder at raade Bod paa det Virvar i Ejendomsforholdene, der derved indtraadte, og at hjælpe Landbruget op ved at omlægge Ejendommene i større samlede Lodder, saa at Jorden kunde drives med bedre Udbytte.

Bestræbelserne for at samle den splittede Jord har som Regel i Begyndelsen mødt fanatisk Modstand hos Ejerne, der følte det som en Krænkelse af Ejendomsretten, at Lovgivningen vilde berøve den enkelte Ejer de Lodder, som han og før ham hans Fædre havde brugt. Endnu i det 19de Aarhundrede har man i Tyskland med Magt jaget Statsmagtens Repræsentanter ud af Landsbyerne, naar de kom for at iværksætte den forhadte Udskiftning.

Overalt har der i lange Tider været ført Diskussioner om Jordfællesskabet og dets Ophævelse, og endnu er der enkelte Steder, især i mere afsides Bjærgegne, hvor Reformer paa Grund af Befolkningens Modstand ikke har kunnet gennemføres, men nu til Dags kan Spørgsmaalet om Udskiftningens Berettigelse betragtes som fuldt uddebatteret, idet Gavnligheden af de splittede Jorders Sammenlægning overalt er erkendt, og en Lovgivning til Iværksættelse deraf i alle Stater gennemført allerede for Generationer siden.

For Danmark er de grundlæggende Regler givet ved Frdn. 23de April 1781, for Preussen ved Forordning af 20de Juni 1817, for Norge ved Lov 17de Aug. 1821 og for Sverige ved skiftestadga af 4de Maj 1827, der var forudgaaet af nogle provinsielle Skifteregler fra det nittende Aarhundredes første Aarti.

Man maa ingenlunde tro, at Splittelsen af den færøske Indmark er mere vidtdreven end andetsteds, og at Udsigterne til en Sammenlægning her er ringere end i andre Lande med lignende Natur. I Norge nævnes i Beretningen fra den i 1854 nedsatte Kommission til Forberedelse af Forandringer i Udskiftningsvæsenet, at enkelte Ejendomme paa Vestlandet har været splittede i indtil 100 Tejge og flere, og at f. Eks. et Udmarksfællesskab i Søndre Bergenhus Amt omfattede Gaarde i 6 Kirkesogne med over 100 Ejere. I Kassel-Egnen i Tyskland har man haft Ejendomme splittede i indtil 300 enkelte Lodder (se J. Sjølin: Om landtmäteri-, skifte- och skattläggningsväsendet. Helsingfors 1886, pag. 12), og heller ikke Antallet af Ejere i Fællesskabet har været ringere andetsteds end paa Færøerne. I nysnævnte Bog findes Aftryk af et Udskiftningskort for Waldau By ved Kassel, hvor Fællesskabet omfattede 156 Ejere med 2303 særskilte Lodder, der efter Udskiftningen reduceredes til 322.

Andetsteds kan der endog frembyde sig Vanskeligheder ved Udskiftningen, som næppe i tilsvarende Omfang kendes paa Færøerne, idet flere Personer kan udøve forskelligartet Raadighed over samme Grundstykke. Saaledes har der i Norge været Eksempler paa, at een Mand havde Græsningsretten i Skoven, medens en anden ejede

Løvskoven, en tredje Fyrreskoven og endelig en fjerde havde Ret til at hugge Brænde. Vel kendes ogsaa paa Færøerne Tilfælde, hvor lignende Rettigheder over samme Jordstykke øves ved Siden af hverandre, nemlig hvor andre end Ejeren har Ret til Græsning af Køer, til Tørveskær o. s. v., men saadant vil dog formentlig altid kun finde Sted i Udmarken, hvor en Udskiftning næppe foreløbig vil naa hen, om det end maa erkendes, at det i Reglen vil være i de Bygderne nærmest liggende Dele af Udmarken — altsaa de Arealer, hvis Opdyrkning er forestaaende —, at slige sideordnede Rettigheder findes.

En anden Vanskelighed, der kan gøre Løsningen af Fællesskabet andetsteds mere indviklet end paa Færøerne, ligger deri, at det andetsteds, saaledes i Norge, kan hænde, at Indmark og Udmark ligger blandet mellem hinanden, medens paa Færøerne Indmarken næsten altid ligger skarpt adskilt fra Udmarken.

Der kan da ikke være Tvivl om, at den Samling af de opdyrkede Lodder, der i andre Lande har kunnet gennemføres til Gavn for Landbruget, ogsaa maa kunne opnaas paa Færøerne, og een Omstændighed taler her ganske særlig for, at en saadan Samling nogenlunde let skal kunne gennemføres, nemlig den Omstændighed, at over Halvdelen af den færøske Jord ejes af Staten, der altid maa anses for at være venlig sindet mod Udskiftningssagen og vil kunne foregaa de private Ejere med det gode Eksempel, som overalt har vist sig som den bedste Befordrer af Udskiftningen.

Man behøver derfor næppe at frygte for, at den Modstand, der vel nok vil blive rejst mod en Udskiftning af Fællesskabet i Indmarken, vil være nogen uovervindelig Hindring for Sagens lykkelige Gennemførelse.

Om en Ophævelse af Fællesskabet i Udmarken i Almindelighed, vil der i en overskuelig Fremtid vel næppe blive Tale. Den Udmark, der bedst egner sig til Græsgang, vil sikkert i lange Tider her som andetsteds tjene Ejerne bedst ved at vedblive at henligge til fælles Brug. Anderledes derimod den Udmark, der egner sig til ved Opdyrkning at gaa over til at blive Indmark. Her vil Kravet om Udskiftning før eller senere blive rejst.

Hvorledes man i Nutiden ude i Verden ser paa Udskiftningssagen, faar man en Forestilling om ved nogle Ord af A. Hüser, kgl. preussischer Oberlandmesser, i Fortalen til hans i 1905 udgivne Lærebog: „Die Zusammenlegung der Grundstücke nach dem preussischen Verfahren", hvori det hedder: „I intet andet Kulturland er der i Løbet af næsten 100 Aar sket en saadan Omvæltning i Besiddelsesforholdene og Opdyrkningsforholdene paa Landet, som i de preussiske Landsdele, der har faaet Del i Udskiftningens — eller som man nu til Dags siger: Grundstykke-Sammenlægningens — Velsignelser. Ingen Landbolovgivning i Nutiden har kunnet opvise saadanne Resultater eller har blot tilnærmelsesvis i lignende Grad fremmet Landbruget; men heller ingen Lovgivning har mødt en saa energisk Modstand fra de paagældende Kredse i Befolkningen. Men trods al denne Modstand gives der ikke nogen anden Foranstaltning til Landbrugets Fremme, der er bleven saa forskellig bedømt før og efter dens Gennemførelse." Forfatteren omtaler derefter, hvor skarp Modstanden mod Udskiftningen har været i mange Egne, hvorledes man dog efterhaanden lærte at indse Foranstaltningens Gavn, og hvorledes Udskiftningsværket derefter straaleformet bredte sig over Landet fra Sogn til Sogn ud fra de Steder, hvor Udskiftningen først havde vist sine heldbringende Virkninger.

Det Land, hvis Udskiftningshistorie har størst Interesse for Færøerne, er *Norge*. Dels er Naturforholdene paa Færøerne ganske svarende til Naturen mange Steder i det norske Vestland — hvor Indmarkssplittelsen var almindeligst og videst dreven —, dels er den ældre Lovgivning her fælles.

Christian den 5tes *Norske Lov* forudsætter Jordfællesskab saavel i Indmark som i Udmark, men har allerede en Udskiftningsregel i 3—12—15 („Den bør at nyde Skifte, som Skifte begærer") og 5—2—68, der begge dog kun angaar det fuldkomne Fællesskab, det totale Sameje. Paa Lovens Tid havde man mulig endnu ikke i Norge følt Ulemperne af den for vidt drevne Splittelse af Indmarkslodderne, som jo rimeligt er i et udstrakt og tyndt befolket Land. Den historiske Udvikling, der følger Opdyrkningsarbejdets Indvinding af ny Jord, er overhovedet altid den: først Overgang fra fuldstændigt Sameje til Tejgeblanding og derefter Samling af de splittede Smaalodder, som havde haft deres naturlige Berettigelse under selve Indvindingen af Land under Kultur; thi ny Dyrkningsjord indvindes hurtigst i Smaastykker. Den almindelige *danske* Lovgivning indtraadte allerede i 1781 i det andet Stadium, hvor man skrider til at samle Indmarken. Den *færøske* Lovgivning staar endnu paa det ældste Standpunkt, hvor der ved Udskiftning (Lov 4de Marts 1857) forstaas Deling af fuldkomment Fællesskab i Smaalodder.

Udviklingen af det norske Udskiftningsvæsen markeres af Lovene af 17de August 1821, 12te Oktober 1857 og den nugældende Udskiftningslov af 13de Marts 1882.

Hovedreglerne i *Loven af 1821* var, *at* der skulde kunne fremtvinges Udskiftning af enhver Art af Fællesskab, fuldkomment som ufuldkomment, *at* den, der begærede Udskiftning, kunde forlange, at alle Medejerne skulde deltage i Omkostningerne (selv om kun den enkelte blev udskiftet af Fællesskabet), og *at* alt offentligt Gods skulde udskiftes. Som Tvangsmiddel indeholdt Loven den Bestemmelse, at Landskatten skulde forøges med 25 pCt. for de Ejendomme, der ikke var udskiftede inden en vis Frist. Denne Trusel blev i øvrigt aldrig sat i Værk, idet selve Landskatten blev ophævet inden Fristens Udløb.

Ifølge Loven af 1821 bestyredes Udskiftningsvæsenet af Sorenskriveren med Bistand af Skønsmænd, som i Mangel af Overenskomst mellem de interesserede fastsatte en Udskiftningsordning ved et Retsdekret.

Loven af 1857 indeholdt flere Grundforandringer i den hidtil gældende Udskiftningsret. Dels tog den Sagerne ud af Underdommerens Haand og henlagde dem til Kommissioner, hvor det landbrugskyndige Element dominerede, dels fastsatte den, at *hele* Fælliget skulde omreguleres, saa at enhver fik sine Lodder saa vidt muligt samlede, naar blot en enkelt Lodsejer forlangte Udskiftning. Endelig paalagde Loven af 1857 alle Lodsejere i Fælliget at deltage i alle Omkostninger ved Udskiftningen, derunder ogsaa Omkostningerne ved enkelte Ejeres Udflytning.

Denne meget radikale Bestemmelse om Opløsning af det hele Fællig, naar blot een Deltager ønsker Udskiftning, er stadig bibeholdt i norsk Ret og har i de siden da forløbne 50 Aar mægtig bidraget til Udskiftningens og dermed det norske Landbrugs Fremme i de Landsdele, hvor Fællesskabet før var fremherskende.

Ikke mindre Betydning har det haft for Udskiftningssagen, at Loven af 1857 lagde Arbejdet i Hænderne paa særlig sagkyndige Mænd. Sædvanlig offentlig Udskiftning lededes efter 1857 af en Udskiftningsformand og 2 Udskiftningsmænd. Disse sidste udmeldtes for hver enkelt Forretning af Fogden, medens Formanden havde fast Beskikkelse og oppebar Løn af Staten. De var offentlige Bestillingsmænd, hvis embedsmæssige Opgave det var at lede Udskiftningsarbejdet, og de tilførte dette den Sagkundskab, som er af saa stor Betydning, naar Udskiftningen skal ske retfærdigt og vinde Tillid hos Befolkningen. Sorenskriverne, der tidligere ledede Arbejdet, havde ikke deres Tid udelt til Raadighed for Arbejdet og savnede som Regel de specielle Kundskaber og Færdigheder, som kræves af den, der skal lede en Udskiftning, Indsigt i Landmaaling, Korttegning, Bonitering og — sidst og ikke mindst — i Landbruget.

Det anerkendes i Nutiden overalt, at det er en Nødvendighed, at Udskiftningsarbejdet lægges i Hænderne paa særlig dertil uddannede Folk, og Kravene til Uddannelse og Kundskaber hos Lederne og til Nøjagtighed og videnskabelig Arbejdsmetode stiger fra Aar til Aar.

Efter Loven af 1857 havde Udskiftningsmændene ingen dømmende Myndighed. De afgjorde kun faktiske Spørgsmaal om selve Udskiftningens Iværksættelse og en Del dermed i Forbindelse staaende Spørgsmaal, hvor Besvarelsen var af skønsmæssig Karakter. Rejstes der under Arbejdet Retstvist, maatte som Regel den almindelige Domsmagt træde til. Saaledes maatte Grænsetvistigheder afgøres ved Dom.

Den nugældende norske Udskiftningslov er af 13de Marts 1882 og tæller ikke mindre end 124 Paragraffer. Den er senere paa et enkelt Punkt suppleret ved Lov 27de Juli 1905. I de seneste Aar har der været rejst Spørgsmaal om Ændringer i Loven; i Stortingssamlingen 1905—06 fremsattes saaledes af Regeringen Forslag til Lov om Forandringer i og Tillæg til Loven af 1882, men Forslaget gennemførtes ikke til Lov. Ændringerne var i øvrigt ikke af gennemgribende eller principiel Karakter.

Kendskab til de ledende Principper i Loven af 1882 har sin store Betydning ved Løsningen af Spørgsmaalet om den færøske Jords Udskiftning, og i det følgende skal derfor forsøges en kort Skildring af

1. Udskiftningsarbejdets Organisation,
2. Genstanden for Udskiftning og de Personer, som berøres af den som Ejere eller Brugere, og
3. Fremgangsmaaden ved Udskiftning.

1. Organisationen.

Offentlig Udskiftning udføres af en Udskiftningsret, bestaaende af en af det Offentlige beskikket Formand og opnævnte Mænd, L.s § 11 ff.

Disse sidstes Antal ved den enkelte Forretning er ved Udskiftninger i 1ste Instans (Underudskiftninger) 2 og ved Overudskiftninger 4 eller 5, eftersom Overudskiftningen ledes af en ny Formand eller af den samme Formand, som ledede Underudskiftningen. De udmeldes for hver Forretning af Fogden blandt Mænd, der findes optagne paa Stamlisten for hvert Tinglag. Til at fungere i Udskiftningsmændenes Forfald udmeldes tillige Suppleanter. De oppebærer en daglig Godtgørelse. De er Medlemmer af Udskiftningsretten og deltager i alle dennes Afgørelser, som ikke kræver særlig teknisk Uddannelse, saasom Opmaaling af Arealerne, Kortlægning o. s. v. Deres særlige Indflydelse ligger navnlig i alle mere skønsmæssige Afgørelser.

Udskiftningsformændene beskikkes af Kongen eller den, han dertil bemyndiger. De har hver sit Distrikt, hvis Udstrækning er højst forskelligt. I Egne, hvor Fællesskabet er mindre udbredt, kan en Formand have flere Amter som Virkekreds, medens der f. Eks. paa Vestlandet findes talrige Udskiftningsformænd for hvert Amt, i Søndre Bergenhus Amt saaledes vistnok 7.

Deres Uddannelse var i tidligere Tid mere uensartet, men i de senere Aar uddannes de vordende Udskiftningsformænd paa Norges Landbrugshøjskole paa Aas, ved den derværende Udskiftningsafdeling.

For at kunne blive Elev ved Højskolen kræves ifølge Lov af 22de Maj 1897: 19 Aars Alder, Attest for godt moralsk Forhold, Sundhedsattest, Kendskab til Modersmaalet, praktisk Regning, elementær Matematik, Historie, Geografi samt *enten* at have bestaaet Afgangsprøven ved Amtslandbrugsskole med praktisk-teoretisk Kursus og desuden at have mindst et Aars Jordbrugspraksis *eller* at have bestaaet Afgangsprøve

ved en offentlig Vinterlandbrugsskoles tovintres Kursus og desuden have mindst 2 Aars Jordbrugspraksis *eller* at kunne godtgøre tilsvarende Uddannelse.

Paa Højskolen gennemgaas to Klasser, nemlig en Fællesklasse og en Fagklasse. I Fællesklassen, som alle Højskolens Elever skal gennemgaa, doceres Matematik, Landmaaling, Fysik og Meteorologi, Kemi, Mineralogi og Geologi, Botanik, Zoologi, Jordbundslære, Tegning, Bogholderi og Nationaløkonomi.

I den særlige Udskiftningsklasse læres Landbrugshistorie, Jordens Kultivering, Jordbrugets Kulturplanter, Bonitering og Værdsættelse af Jord og Skov, anvendt Kemi, Driftslære, Matematik, Landmaaling, Korttegning, Udlodning og Beskrivelse, Bygningslære og Bygningstegning, Bogholderi og Landbrugsret.

Hver Klasse er etaarig. Eleverne har Kost og Bolig paa Skolen.

Med ovennævnte praktiske og teoretiske Uddannelse som Ballast gaar Højskolens Elever ud til Arbejdet, først som Assistenter hos Udskiftningsformændene og senere selv som Formænd. Som Assistenter kommer de ind i det praktiske Udskiftningsarbejde, foretager Opmaalinger, Kortlægning, deltager i Boniteringsarbejdet, Beregningerne, Udlodningen og erhverver sig Taget paa Gerningen, ikke mindst Taget paa at forhandle med Ejerne. For at være en dygtig Udskiftningsformand kræves der nemlig, foruden solid Viden, et betydeligt praktisk Greb og Evne til at omgaas med en Klasse af Medborgere, som er særlig vanskelig at have med at gøre, nemlig Ejere, i hvis Ret det offentlige vil gribe omformende ind, og som derfor paa ethvert Punkt er paa deres Post mod Overgreb. Det vigtigste af alt for Lederen af en Udskiftning er, at Lodsejerne har Tillid til ham, Tillid til hans solide Kundskaber, praktiske Blik og prøvede Retsindighed.

Saavel Formænd som Udskiftningsmænd har, inden de tiltræder deres Gerning, at afgive edelig Forsikring om, at de med Troskab og Redelighed vil opfylde de Pligter, som paahviler dem, jfr. L.s § 15.

Tilsynet med Udskiftningsetatens Personale og Virksomhed føres af Amtmændene under Landbrugsdepartementets Overtilsyn.

En speciel Udskiftningsret har Kompetence til at udføre de saakaldte *Storskifter*, hvorom der tales, naar det Fællesskab, der skal udskiftes, har betydeligt Omfang, eller naar Retsforholdene indenfor samme er særdeles indviklede. I saadanne Tilfælde kan Kongen paa Ejernes Andragende, og efter at Herredsstyrelsen er hørt, anordne en særskilt Udskiftningsret. Denne bestaar af mindst 3 og højst 5 Medlemmer, og dens Formand skal have de for Dommere foreskrevne Egenskaber, jfr. § 104 ff.

Nævnes maa endnu, at Loven af 1882 til en vis Grad anerkender mindelig privat Udskiftning, foretaget af Ejerne selv. Til fuld Gyldighed kræves dog, at Forretningen foreligger i skriftlig Form, og at en Udskiftningsret efter forudgaaet Befaring og Undersøgelse skønner, at Udskiftningen er saa fuldstændig og hensigtsmæssig, som Forholdene tillader det, jfr. L.s § 7 ff.

---

2. Udskiftningens Genstand og de Personer, der som Ejere eller Brugere berøres af den.

Ifølge Udskiftningslovens § 1 kan Ejendomme paa Landet med tilhørende Herligheder samt Byejendomme, for saa vidt de helt eller delvis benyttes som Landbrug, fordres udskiftede, naar de ligger i Fællesskab.

Fællesskab siges i § 2 at finde Sted: 1) naar hvert enkelt Brugs særskilte Andel ikke er betegnet, men Ejendommen benyttes enten vekselvis eller samtidig af de forskellige Brug, 2) naar de forskellige Brug vel har hvert sine selvstændige Stykker, men disse ligger saaledes om hinanden, at hvert Brug ikke uden uforholdsmæssig Byrde kan frede eller paa hensigtsmæssig Maade benytte sit.

Det første kaldes i Loven „Sameje", det sidste „Tejgeblanding".

Det ses straks, at de to Arter af Fællesskab, som Loven omhandler, er af væsensforskellig Art.

Samejet er den totale Mangel paa Udskillelse af den enkelte Ejers Lod i Fælliget, saaledes at denne kun kan betegnes ved et Tal, der angiver hans Andel i det fælles Udbytte, medens *Tejgeblandingen* er den alt for vidt drevne Opløsning i Smaadele af den enkeltes Særejendom. Paa Færøerne møder vi Samejet i Havgen og Tejgeblandingen i den opdyrkede Jord. Historisk set er Tejgeblandingen en Udvikling fra Samejet, idet det er opstaaet ved en Udskiftning af et oprindeligt Sameje, hvorved — som det hedder i Dahls norske Landnæringsret — „hver faar opøst paa sin Tallerken sin forholdsmæssige Andel af, hvad der før indeholdtes i den fælles Gryde". Den vidtdrevne Splittelse i Smaalodder skyldes, som foran nævnt, et formentligt Retfærdighedskrav, idet hver enkelt Samejer fordrede Andel i al Slags Jord, Agerjord, Højord, Skov, Kartoffeljord o. s. v.

De to Former af Jordfællesskab, der i sig selv er saa højst forskellige, ligner dog hinanden deri, at de begge er uhensigtsmæssige for Landbruget, ved at lægge for stort Baand paa den enkeltes Drift af sin Jord og derved at sløve hans Energi.

Under Samejet maa Driften være fælles (her bortses fra det saakaldte Aarebytte eller Aarekast, hvor de enkelte Lodder vel drives særskilt, men hvor Lodderne hvert Aar skifter Brugere), og den enkelte driftige Mand er da hindret i Fremarbejdet ved Hensynet til Medejerne.

Ligger Jord i Tejgeblanding, er Ejeren ligeledes hindret i at faa den fulde Nytte af sin Jord, fordi den ligger spredt i Stumper og Stykker imellem Naboernes Lodder. Indhegning er umulig, Færdsel over fremmed Jord uundgaaelig, Vandafledning vanskeliggøres, Brugen af tidssvarende Redskaber udelukkes ved Loddernes ringe Udstrækning og Vanskeligheden ved deres Transport over Naboernes Jord, selve det opdyrkede Areal formindskes ved en Uendelighed af Skelgrøfter o. s. fr.

I begge Tilfælde er Resultatet en lidet intensiv og derfor lidet lønnende Drift af Jorden, foruden Anledning til en Uendelighed af Kiv og Strid mellem de enkelte Ejere, hvis Interesser stadig kolliderer.

Set i Forhold til de to Arter af Fællesskab betyder Udskiftning derfor noget ganske forskelligt. Overfor Samejet betyder det en Opløsning af dette ved Særdeling af Jord i individuelle Ejendomsgenstande, medens Udskiftning i Forhold til Tejgeblanding betyder en Omregulering, en Sammenlægning af de splittede Smaalodder til samlede, fornuftigt afrundede Ejendomme.

Overalt, hvor nogen af de to nævnte Fællesskabsformer findes, kan Udskiftning kræves, og Lovgivningen har anset Udskiftning for at være af saa gennemgribende Betydning for Landbrugets Ophjælpning, at den har udtalt (se Lovens § 114), at Retten til at kræve eller fuldbyrde Udskiftning ikke kan fraskrives, og at en Overenskomst, hvorved fuldstændig eller hensigtsmæssig Udskiftning hindres, er ugyldig.

Der behøver ikke at anføres andre Grunde for en Udskiftningsbegæring end, at Fællesskab foreligger. For at nægte Udskiftning kræves derimod altid Grunde, og Loven nævner kun 2 Grunde, som er tilstrækkelige til at hindre Udskiftning. Saaledes kan Udskiftning ikke forlanges, naar den efter de stedlige Forhold skønnes at være utjenlig eller forbunden med altfor store Ulemper. Naturligvis kan man ogsaa købe

Guld for dyrt, og Udskiftningen vil derfor ikke — eller kun delvis — kunne fremmes, naar de Ofre, den kræver, skønnes at ville overveje de Fordele, den kunde bringe. Hvis Udskiftning f. Eks. ikke hensigtsmæssig kan iværksættes uden en meget bekostelig Udflytning af Bygninger, vil den blive nægtet Fremme, hvis ikke den, der begærer Udskiftning, paatager sig at bære Udflytningsomkostningerne ud over det Maksimum, som Loven paalægger Rekvirentens Medejere at udrede, og det Beløb, som det offentlige til Udskiftningens Fremme tilskyder. Hvis Udskiftning af saadan Grund nægtes Fremme, kan Udskiftningsretten med bindende Virkning for Lodsejerne give nærmere Regler for Ordningen af Bruget mellem Samejerne, jfr. L.s § 85.

Et andet Hensyn, der kan føre til at nægte Udskiftning, er Hensynet til Fasthed og Stabilitet i Ejendomsforholdet, naar først Udskiftning en Gang er foretaget. Naar et Fællesskab først er udskiftet, kan som Regel ikke ny Udskiftning forlanges, fordi man senere kommer til Erkendelse af den ældre Forretnings Uhensigtsmæssighed eller Ufuldstændighed, eller fordi der senere har fundet en Forskydning Sted med Hensyn til de enkelte Ejendommes Tilliggende, saaledes at en første Udskiftning nu mulig kunde forlanges. Der kræves her, at den en Gang foretagne Forretning, hvorved de enkelte Ejendommes Tilliggende blev fastslaaet, opretholdes, hvor ikke tvingende Grunde kræver det modsatte.

Spørgsmaalet om, i hvilken Udstrækning og i hvilket Tidsrum en Udskiftningsforretning bør staa urokket, er i øvrigt meget omdebatteret. Medens Loven af 1882 kortelig forbød al ny Udskiftning, hvor Udskiftning havde fundet Sted efter Udgangen af 1858 — den ældre Udskiftningslovs Ikrafttræden —, aabnede Loven af 27de Juli 1895 en Adgang til Genoptagelse af Udskiftningen ogsaa efter dette Tidspunkt, naar mindst Halvdelen af Ejerne begærede det, og Regeringen ved Bevilling tillod det. En i 1899 nedsat departemental Komité foreslog en yderligere Udvidelse af Retten til fornyet Udskiftning, idet saadan i Almindelighed skulde tilstaas, naar 25 Aar var gaaet siden forrige Udskiftning.

Komitéens Indstilling i saa Henseende vandt dog ikke Bifald hos største Delen af Udskiftningsetaten og Departementet, og dettes i Stortingssamlingen 1905—1906 fremsatte Forslag til en revideret Udskiftningslov fastholder da den gamle Grænse (1858), men bebuder Bevilling til en ny Udskiftning efter Begæring blot af een Ejer, naar den ældre Udskiftning er afholdt før Udgangen af 1882, ligesom det aabner Adgang til supplerende Udskiftning efter 10 Aar, naar Udskiftning tidligere af materielle Grunde er nægtet Fremme, eller hin ældre Udskiftning var ufuldstændig, idet den bibeholdt eller regulerede Fællesskab i Udmark.

Har man nu et Fællesskab for sig, som efter det foranstaaende kan kræves udskiftet, bliver Spørgsmaalet: *Hvem kan kræve Udskiftning?*

Loven af 1882, der ikke paa dette Punkt foreslaas forandret i Regeringsforslaget 1905—06, svarer hertil i § 5, at enhver Ejer af særskilt Brug, der ligger i Fællesskab, kan kræve Udskiftning. Er Bruget ikke særskilt skyldsat, kræves dog tillige, at det i mindst 20 Aar har bestaaet som selvstændig Ejendom. En Ejer af flere hver for sig skyldsatte Tejge kan ikke fordre Udskiftning, fordi hans Tejge tilsammenlagte ligger i Fællig (Tejgeblanding) med andre Ejendomme.

Disse Regler viser, at det er Ejendommene som saadanne, ikke just Ejerne, der har Krav paa Udskiftning. Som en Ejendom regnes i denne Henseende hvert særskilt skyldsat Brug og hvert Brug, som uden at være skyldsat, faktisk har udgjort

en Ejendom i 20 Aar. At samme Person ejer flere i sig selv selvstændige Ejendomme, giver ham ikke Ret til at kræve Udskiftning af et Fællesskab, der kun fremkommer ved at betragte hans flere Ejendomme som en Enhed.

Endelig er det kun *Ejere*, der kan fordre Udskiftning, ikke Brugere. Disse kan ej modsætte sig Udskiftning, der kræves af Ejere, jfr. L.s § 6. Da det efter Omstændighederne kan være tvivlsomt, hvem af flere Rettighedsudøvere der maa kaldes Ejer, jfr. at en ejer Græsset (Græsningsretten) og en anden Træerne (Retten til Skovhugst), medens Ejendomsretten til Grunden er usikker, har Loven fastsat (§ 95), at den skal betragtes som Ejer, hvis Ret skønnes at have størst Betydning.

Genstanden for en Udskiftning, Udskiftningsfeltet, er efter ovenstaaende normalt Summen af de Brug, hvis Ejere hver for sig kan kræve Skifte. Hertil kan dog føjes, at ogsaa Ejerne af Nabolodder til Udskiftningsfeltet kan berøres af Forretningen, idet der efter Omstændighederne kan finde en Grænseregulering Sted, saaledes at visse Dele af Naboejendommene kan inddrages under Udskiftningsfeltet mod Vederlag fra dette, § 21.

Udskiftningsfeltet kan omfatte baade Indmark og Udmark, men kan indskrænkes til alene at angaa Indmark, hvorimod som Regel Udmark, der hører til uudskiftet Indmark, ikke kan fordres særskilt udskiftet, jfr. L.s § 27 ff. Enhver af Lodsejerne kan dog, selv om kun Udskiftning af Indmark alene eller i visse Tilfælde Udmark er forlangt, kræve, at Forretningen udstrækkes til at omfatte hele Ejendommen.

Indmark skal altid udskiftes i sin Helhed, saa vidt de stedlige Forhold tillader det, medens Udmark kan udskiftes delvis, naar ingen Lodtager forlanger det hele udskiftet, og det kan ske uden at berede Vanskeligheder for en kommende Udskiftning af Resten af Udmarken.

Er alene Indmark eller en Del af Udmarken forlangt udskiftet, staar det dog i Udskiftningsrettens Magt at udvide Feltet til at omfatte saa meget af den tilstødende eller nærliggende*) Udmark, som den anser for nødvendig for at kunne foretage en hensigtsmæssig Udskiftning af det Felt, der begæres udskiftet. Til denne Bestemmelse har Regeringsforslaget af 1905—06 tilføjet, at der, naar Udmark (delvis) ønskes udskiftet, altid under Skiftet bør inddrages tilstødende Udmarksstrækninger, som efter Forholdene anses skikkede til at komme under Kultur.

Af disse Regler vil ses, at de enkelte Lodtagere i Fælliget ingenlunde er Herrer over Udskiftningsfeltets Udstrækning, idet Udskiftningsretten, naar Arbejdet først er sat i Gang, selv mod alle Ejeres Protest kan udvide Feltet af Hensyn til Opnaaelsen af den bedst mulige Udskiftning og til Undgaaelse af senere stykkevis Udskiftning, hvorved vil skabes ny Tejgeblanding, eller en Genoptagelse af den første Udskiftning med Omlæggelse af de ved denne fastsatte Lodder.

I Konsekvens af disse Regler om Udskiftningsrettens selvstændige Myndighed til at bestemme Udskiftningsfeltets Omraade foreskriver Loven tillige, at Rekvirenten ikke kan frafalde sin Udskiftningsbegæring, naar Forretningen er paabegyndt, jfr. L.s § 17.

Denne store Magt for Udskiftningsretten har vist sig at være nødvendig, for at Udskiftningsarbejdet kunde fremmes paa forsvarlig Maade uden at hindres af enkelte Ejeres Modstand.

Det er ovenfor nævnt, at en Udskiftning kunde komme til at berøre Ejendommene, der ligger udenfor Udskiftningsfeltet, idet der kan finde en Grænseregulering Sted med gensidig Grundafstaaelse. Paa en anden Maade kan det ogsaa ske,

*) Ved Ordet „nærliggende" er særlig tænkt paa Øer og Holme nær Kysten.

at en Udskiftning berører Ejendomme, som isoleret betragtede ikke ligger i Fællig, og hvis Ejere derfor ikke selv vilde kunne kræve Udskiftning. Dette er Tilfældet med Ejendomme, kun bestaaende af eet Grundstykke, som ligger inde mellem de øvrige i Tejgeblanding liggende Ejendomme. Her er det Udskiftningretten tilladt, for saa vidt fornødent findes, at inddrage denne Ejendom under Udskiftningen, L.s § 30.

Denne Beføjelse for Udskiftningsretten, som naturligvis benyttes med stor Varsomhed, da det jo drejer sig om et betydeligt Indgreb i en Ejendom, som selv ikke har Udskiftning behov, har vist sig at være nødvendig af rent praktiske Hensyn, idet en Udskiftning af alle de øvrige Ejendomme ofte paa følelig Maade vilde vanskeliggøres ved en midt i Udskiftningsfeltet beliggende Ejendom, som ikke maatte røres.

Denne Regel fandtes ikke i Loven af 1857, og dens Savn voldte ofte Vanskelighed, bl. a. ogsaa derved, at Ejere, som ønskede at modarbejde Udskiftning, kunde falde paa ad kunstig Vej at fremskaffe en saadan enkelt Særejendom midt i Fællesskabet, f. Eks. ved Proforma-Overdragelse af en enkelt Lod eller ved Proforma-Overdragelse af alle en Ejers Lodder med Forbehold af en enkelt. Ejeren af en saadan Enkeltlod, der maatte lades urørt, kunde volde Udskiftningsretten saa meget Besvær, at en tilfredsstillende Udskiftning ikke opnaaedes.

De Personer, som berøres af Udskiftningen, er, foruden Ejerne af de i Fællesskabet liggende Ejendomme, tillige *Brugerne* og andre Personer, der har Rettigheder over Jorden. Som ovenfor nævnt, kan en Bruger (der ikke er Ejer) ikke modsætte sig Udskiftning. Hans Ret maa da omformes, og da Brugerens Ret jo i Reglen vil være knyttet til individuelle Jordstykker, vil Omformningen ofte blive af ret væsentlig Art. Imidlertid skal Udskiftningsretten, hvem det paahviler at ordne Brugernes Forhold, saa vidt det kan ske uden væsentlig Ulempe for Udskiftningen, paase, at Husmænd eller andre Fæstere af et ikke særskilt skyldsat Stykke af et Brug *for deres Besiddelsestid* lades urørte, L.s § 51. Det vil sige, at Udskiftningen udføres paa Papiret, Lodderne omlægges mellem Ejerne, men Brugeren beholder sit Jordstykke, indtil Brugsretten ophører. Kommer det paagældende Jordstykke ved Udskiftningen til helt eller delvis at tilhøre en ny Ejer, skal Brugeren dog, saa vidt ikke anden mindelig Ordning kan opnaas, vedblive at svare Afgiften til sin tidligere Jorddrot, medens der midlertidig tillægges den nye Ejer, der maa undvære Brugen af en Del af sin Jord, Erstatning for Afsavnet. Hvis Husmand eller Fæster maa afgive Jord, skal der gives ham Erstatning i anden Jord, medmindre han samtykker i at modtage andet Vederlag. Ved Omformning af Brugerens Ret skal Udskiftningsretten i det hele følge det Princip at gøre den mindst mulige Forandring, kvalitativ og kvantitativ, i hans Retsstilling. Hvis imidlertid en Brugsrettighed, hvorledes den saa omformes, findes at være en Hindring for et hensigtsmæssigt Skifte, har Udskiftningsretten Myndighed til helt at afløse den paa den Maade, der skønnes heldigst, dog at Afløsningen, hvis Rettigheden skønnes at være uundværlig for den brugsberettigede, skal ske ved, at der udlægges ham til Ejendom en til Rettighedens Værdi svarende Andel i Fællesskabet, der giver ham Adgang til et Brug, som i det væsentlige svarer til det, han tidligere har øvet. Med Hensyn til visse stedsevarende Brugsrettigheder, nemlig Græsningsret, Skovhugst, Høslæt, Ret til at tage Tørv, Lyng og Muld, foreskriver Loven, at saavel Ejer som Bruger under visse Betingelser har Ret til at fordre Afløsning.

Ejeren har ifølge §§ 90 og 91 Ret til at kræve Afløsning, naar han som Erstatning vil udlægge den brugsberettigede en Del af Ejendommen, der giver ham Adgang til samme Slags Brug. Og selv om Ejeren ikke kan give saadant Vederlag, kan han dog fordre Afløsning, naar Brugsrettigheden hviler paa Indmark og ikke

skønnes uundværlig for den brugsberettigede, og naar Rettigheden angaar Udmark, og Hensynet til Ejerens Interesse i at faa Brugsrettigheden fjærnet overvejer Hensynet til Bevarelsen af Rettigheden. Er disse Betingelser ikke til Stede, har Udskiftningsretten Myndighed til at omordne Forholdet mellem Ejer og brugsberettiget ved at regulere Udøvelsen, flytte den til andet Sted eller begrænse Feltet.

Den brugsberettigede kan kræve Afløsning, naar en passende Omordning af Forholdet ikke kan opnaas, og naar det for Brugens Udøvelse eller Bevarelse skønnes nødvendigt, at Afløsning sker, samt naar en Andel af Ejendommen kan gives ham i Erstatning uden væsentlig Ulempe for Ejeren.

3. Fremgangsmaaden ved offentlig Udskiftning.*)

Den, der attraar Udskiftning, har at henvende sig til vedkommende Udskiftningsformand med en Begæring indeholdende Opgivelse af Ejendommene og Personerne, der vil berøres af Skiftet, samt en omtrentlig Angivelse af, i hvilken Udstrækning Skiftet ønskes, L.s § 16. Sagen berammes da, og Berammelsen forkyndes for alle vedkommende med mindst 4 Ugers Varsel. Er nogen af de paagældende fraværende eller bosat udenfor Tinglaget, kan Forkyndelsen ske paa hans sidste Opholdssted indenfor Tinglaget eller, hvis sidste Opholdssted ikke kendes, paa Udskiftningsstedet. Ved store og indviklede Skifter kan faas Bevilling til offentlig Indkaldelse.

Disse Indkaldelsesregler, som altid sikrer en let Forkyndelse, indeholder nogen Fare for, at ikke alle vedkommende virkelig faar behørig Underretning om Forretningens Afholdelse, og Loven foreskriver da ogsaa, at det i paakommende Tilfælde skal paases, at intet, der berører en ikke varslet Persons Interesse, endelig afgøres, førend han har faaet Varsel.

For øvrigt maa det antages, at Udskiftning ikke medfører ny Stiftelse af Ejendomsret for nogen. Den af Fællesskabet udskiftede Ejendom er, retlig set, identisk med den ældre i Fællesskab liggende Ejendom. Naar det i § 18 hedder, at Udskiftningsrettens første Gerning er at undersøge, om der er formel og materiel Adgang til at foretage Udskiftning, betyder dette ikke, at samtlige mødendes Adkomster skal granskes og godkendes, før Udskiftningen fremmes. Man nøjes formentlig med at undersøge Rekvirentens Hjemmel til at begære Skifte. Selve den endelige Tildeling af Lodder betyder da heller ikke mere end en Omlægning af Brugene og indeholder ingen Anerkendelse af, at den, der paa Skiftet er optraadt som Ejer, virkelig er dette. Naar Forretningen tilsidst tinglæses, da læses den heller ikke som ny Adkomst for en bestemt Person, men noteres i Registret blot til Oplysning om, at der er sket en Omlægning af Brugets Jordtilliggende; og selv om ved Udskiftningsforretningen et Brug har været repræsenteret af en anden end den, der i Panteregistret staar opført som Ejer, gives der ikke ved Tinglæsningen nogen Retsanmærkning om Adkomstmangel.

Noget andet er, at Ejendomsspørgsmaal kan afgøres under en Udskiftning, men da maa de tvistende Parter have givet Møde og procederet for Udskiftningsretten, jfr. §§ 62—64.

*) Jfr. Reglement af 11. Juni 1859.

Til den berammede Tid møder Udskiftningsretten paa Aastedet, hvor det først undersøges, om der er formel og materiel Adgang til Udskiftning, d. v. s. om der foreligger Sameje eller Tejgeblanding, og om Rekvirenten er Ejer. Rejses der Protest, eller finder Retten selv, at Grundlaget for Udskiftning savnes, afsiges en formelig Kendelse, hvorved Udskiftningen nægtes Fremme. Fremmes Forretningen, er Rettens første Gerning at *undersøge og beskrive Grænserne for Feltet* og paase, at dette ved lovlige Skel adskilles fra Naboejendommene. Paa dette Tidspunkt finder eventuelt en Regulering af disse Grænser Sted, som i Mangel af almindeligt Mageskifte foretages af Retten i saadant Omfang, som findes nødvendigt for en hensigtsmæssig Udskiftning.

Derefter skrides til *Opmaaling og Kortlægning af Skiftefeltet.* I Lovens § 22 foreskrives, at Indmark altid skal opmaales, og at geometrisk Kort skal optages, naar ikke Retten enstemmig beslutter, at Kort kan undværes. Ved Udmarksskifte kan saavel Opmaaling som Kortlægning undlades, naar Retten anser det ufornødent. Paa dette sidste Punkt foreslaar Lovforslaget 1905—1906, at Opmaaling og Kortlægning ogsaa i Udmarken kun kan undlades, naar Retten enstemmig vedtager det.

Kort over Indmark optages som Regel i Maalestok 1 : 2000. Opmaalingen og Kortlægningen udføres af Udskiftningsformanden eller hans Assistent under hans Tilsyn, idet Parterne skaffer fornøden Haandlangerhjælp.

Det er af største Betydning for Udskiftningens Nøjagtighed og Retfærdighed, at Opmaalingen og Kortlægningen er saa detailleret som muligt. Derfor udmaales alt, hvad der overhovedet i Terrænet har Betydning for Udskiftningen, saa at Kortet kan give Oplysning om de enkelte Tejge, deres Grænser, Skelstene, Grænse mellem dyrket og udyrket Areal, nøgent Fjæld, større Stene, Elve, Grøfter, Bygninger, Broer, Veje, Hegn o. s. v., saa at Kortet i de allermindste Detailler viser de virkelige Forhold paa Stedet. Den forskellige Beskaffenhed af Jordbunden angives ved vedtagne Signaturer, der betegner f. Eks. Skov, Ager, Græsmark, stenet Mark, Sand o. s. v. Naar senere Bonitering er foretaget, indtegnes alle Boniteringslinier, d. v. s. alle de Linier, der angiver Grænserne mellem Jordstykker af forskellig Boniteringsgrad.

Man har da i Kortet en nøjagtig Fortegnelse over hver enkelt Ejers Lodder, disses Arealer og Bonitet, Grundlaget for Beregningen af det, som Tyskerne med et betegnende Ord kalder „Sollhaben", det Areal, som ved Udskiftningen bliver den enkelte Ejers endelige Lod. Paa Kortet mærkes hver enkelt Ejers Lodder med særskilt Bogstav, saa at Bogstavet angiver, hvem Lodderne tilhører. De enkelte Bonitetsfigurer mærkes uden Hensyn til Ejerforholdet med fortløbende Tal, hvorunder de genfindes under Beregningerne.

Efter Kortlægningen følger som nævnt *Boniteringen*, som foretages af Retten i Forening. Hver Boniteringsfigur vurderes og tildeles en Boniteringsgrad, der angives ved Tal, saaledes at den bedste Jord i Udskiftningsfeltet sættes til 1, ringere Jord til $1_{,1}$, $1_{,2}$, $1_{,3}$, $1_{,4}$ o. s. v. Ved tarveligere Jord bortkastes Decimalerne i Boniteringsgraden, og Forskellen angives i hele Tal, og længere nede i Kvaliteten bliver Springet mellem Karaktererne endnu større, f. Eks. 10, 20, 30, 50. Systemet er det, at et givet Areal af bedste Jord, Boniteringsgrad 1, i Værdi skal være lig med Værdien af det tredobbelte Areal af Boniteringsgrad 3 og med Værdien af det tidobbelte Areal af Boniteringsgrad 10.

Naar Boniteringen er endt, gøres Lodsejerne bekendt med dens Resultat, idet Formanden med Hensyn til de enkelte boniterede Jordstykker meddeler Ejerne, hvor stort et Areal af den saaledes værdsatte Jord der svarer til et givet Areal af Feltets bedste Jord (Grad 1).

Der gives saa Ejerne Lejlighed til at komme med deres Bemærkninger til Boniteringen og fremsætte Indsigelser, der derpaa afgøres af Retten.

Efter at Boniteringsspørgsmaalet er bragt paa det rene og Beregningsarbejdet er udført, opgøres en *foreløbig Skifteplan*, hvorved de enkelte Ejeres fremtidige Lodders Størrelse og Beliggenhed omtrentlig angives.

Efter at denne Skifteplan er drøftet med de tilstedeværende Ejere, og de derved mulig fremkomne Bemærkninger er tagne i Betragtning, foretages den endelige *Udlodning*, som indføres paa Udskiftningskortet. Derefter bekendtgøres Forretningen paa Aastedet eller andet af Retten fastsat Sted efter forudgaaet Varsel til alle vedkommende. Protokollen afsluttes, og bekræftet Uddrag af denne besørges af Formanden snarest muligt taget og indsendt til Tinglæsning. Den tinglæste Udskrift afleveres endelig til en af Ejerne til samtlige disses Afbenyttelse. Udskiftningskortene opbevares ved offentlig Foranstaltning. Ved Tinglæsningen gøres de nødvendige Bemærkninger i de vedkommende Ejendommes Folier i Registrene, hvor ogsaa de ved Udskiftningen paalagte Pengeydelser noteres som Hæftelser. Hele Forretningen indføres i særlig dertil bestemte Pantebøger.

Om Udlodningen — Hovedpunktet under Udskiftningsforretningen — skal endnu gøres et Par Bemærkninger.

Ved Beregningen af de endelige Lodder følges forskellige Principper, eftersom det er et egentligt Sameje, der skiftes, eller det er Ejendomme i Tejgeblanding, se §§ 33 og 34.

Ved Skifte af *Sameje*, hvor den enkelte Medejers Andel jo ikke særskilt kan paavises, skiftes efter Brugenes Skatteskyld, der angiver vedkommendes Andel i Fælliget.

Ved *Tejgeblanding* skiftes derimod i Almindelighed Stykke for Stykke uden Hensyn til Skatteskylden. Dog kan ogsaa her Skylden blive Delingsgrundlag for Udskiftningen, nemlig naar alle vedkommende er enige deri.

Med Hensyn til Udlodningen gælder i øvrigt følgende Hovedregler:

Den Lod, der tildeles hvert Brug, udlægges saa vidt muligt samlet, § 36.

Lodderne afgrænses ved varige og tydelige Mærker, saasom indhugne Kors i Bjærg, store Stene, eller ved nedsatte Mærkestene. Hver Linie betegnes ved mindst 3 Mærker, og Liniens Retning og Afstanden mellem Mærkerne angives, § 38. Dette gøres f. Eks. saaledes: „1ste Skiftelinie mellem Litr. c., N. N.s Lod, Brugs-Nr. 3, Skyld 77 Øre, paa søndre Side og Litr. d., P. P.s Lod, Brugs-Nr. 4, Skyld 1 Mark 36 Øre, paa nordre Side, begynder ved en Bøjning af Bøgærdet for Indmarkens sydvestre Side og gaar derefter N. Ø. 29,4 Meter til Kors i Berg paa Høghaugen, videre samme Retning 32 Meter til Mærkesten ved øvre Kant af Svinhusbakken, derefter Ø. 25 Meter til Kors i Berg . . . . og endelig samme Retning cirka 5 Meter til Søen, hvor Linien ender.“ (Citat af en Udskiftningsforretning i Sunds Herred, Midthordland Sorenskriveri, S. Bergenhus Amt, afholdt i 1906).

Afstandene er maalte i Marken og svarer derfor ikke helt til Kortets Maal, da paa disse Højdeforskellene ikke tages i Betragtning. Ved en saadan detailleret Grænsebeskrivelse undgaas al senere Grænsetvist.

Ved Udlodningen bliver de fornødne Veje at udlægge og beskrive, ligesom der træffes Bestemmelser om deres Anlæggelse og fremtidige Vedligeholdelse, om Gærder, Vands Benyttelse, Mølleplads, Nøstepladser, Afgrøftning o. s. v. Endvidere om Dyrkningsvederlag og om Udflytning.

Om disse sidste 2 Punkter skal gøres et Par Bemærkninger.

Naar uopdyrket eller mindre vel dyrket Jord skiftes med dyrket eller bedre

dyrket Jord, gives der den, der maa aflevere den sidstnævnte, et *Dyrkningsvederlag* i Penge, Jord eller andet, saasom Arbejdshjælp, Gødning eller midlertidig Overladelse af et Jordstykke. Sagen er, at der ved Boniteringen ikke tages Hensyn til Dyrkningen, men kun til Jordbundens Beskaffenhed, saaledes at der altsaa ikke ved Beregningen af Loddernes Størrelse gives et større udyrket Areal for et mindre, men opdyrket af samme Boniteringsgrad. Udjævningen sker derfor ved Hjælp af et Dyrkningsvederlag, ved hvis Fastsættelse et Vederlag i Penge altid sættes alternativt, se § 43. Paa lignende Maade gives Erstatning til de Ejere, der maa afgive fri Jord og modtager Jord, behæftet med Brugsret Er Brugsretten vedvarende, gives Erstatning saa vidt muligt i forøget Lod, se § 44.

Vigtige Bestemmelser maa ved Udlodningen endvidere træffes med Hensyn til *Udflytning* af Huse og Fordelingen af Omkostningerne derved. Hovedreglerne herom er følgende, se §§ 55—61.

Udskiftningsretten kan paabyde Udflytning, naar den finder, at hensigtsmæssig og fyldestgørende Udskiftning ellers ikke kan foregaa. I Mangel af mindelig Overenskomst om, hvem der skal flytte ud, bestemmes dette af Retten, der i øvrigt ogsaa kan tilsidesætte Ejernes Overenskomst herom, naar den ikke skønnes at stemme med Udskiftningens Tarv. Ved Afgørelsen af, hvem der skal flytte ud, tages Hensyn til, hvem der har mest og bedst opdyrket Jord ved Husene eller de bedste Bygninger, saaledes at han fortrinsvis lades urørt. Indgrebet skal være saa lille som muligt, saa at Spild af Værdier mest muligt undgaas. Hvor Forholdet i øvrigt for flere Ejere er lige med Hensyn til Bygningers Godhed m. v., skal derfor den flytte ud, hvis Flytning vil være billigst. Er ogsaa paa dette Punkt Forholdet lige, trækkes Lod.

Hvis Flytning af Udhuse kan spares ved, at to Lodsejere bytter Udhuse, kan saadant Bytte paabydes af Retten, naar dette skønnes at kunne ske uden væsentlig Ulempe for Parterne, og Husene har samme Bestemmelse.

Retten har at vurdere Omkostningerne ved Udflytningen og fordele disse paa de enkelte Lodtagere. Hvis Bytte af Udhuse finder Sted, har Retten ligeledes at fastsætte en evertuel Byttesum fra en af Siderne.

Loven fastsætter et Maksimumsbeløb for de Udflytningsudgifter, der kan paaligues den enkelte Ejer, og foreskriver, at en Lodsejer, naar Bidraget for hans Vedkommende overstiger Maksimum, kan modsætte sig Udflytning, medmindre nogen af de andre Lodejere paatager sig at udrede det overskydende Beløb, eller dette paa anden Maade dækkes. Ved dette sidste sigtes til, at Staten tilskyder Bidrag til Udflytningsomkostninger ifølge Bevilling paa Finansloven. Det nævnte Maksimumsbeløb for Udflytningsbidrag er ved Loven sat i Forhold til Skatteskylden.

Hvorledes Udflytningsomkostningerne fordeles, vises bedst ved et Eksempel som det følgende, hentet fra den ovennævnte Forretning i Sunds Herred 1906, som citeres i Uddrag:

„Den med Udflytningen forbundne Huseflytning takseredes og beregnedes saaledes:

Litr. A.	Olai Knudsens	Huse	820 Kr.
— B.	Karsten Knudsens	—	100 —
— C.	Jon Eliasens	—	545 —
— D.	Johan Johnsens	—	360 —
— E.	M. Endresens	—	105 —
		Tilsammen . . .	1930 Kr.

De ..... pligte i Henhold til Loven at tilsvare følgende Beløb til Udflytningsomkostninger:

Litr. A.	Skyld 1 Mk. 45 Øre.....			150 Kr.
— B.	— „	— 97	—	100 —
— C.	— „	— 77	—	100 —
— D.	— „	— 36	—	150 —
— E.	— „	— 78	—	100 —
			Tilsammen...	600 Kr.

Udflytningens Omkostninger overskrider saaledes vedkommende Lodejers pligtige Maksimumstilsvar med 1330 Kr., hvilket Beløb Rekvirenten, Johan Johnsen, har overtaget Ansvaret for, i det faste Haab, at Staten vil træde hjælpende til efter Andragende derom.

I Henhold hertil bliver Udflytningens Omkostninger at tilsvare af vedkommende Lodejere saaledes:

Litr. A.	Olai Knudsen.....	150 Kr.
— B.	Karsten Knudsen	100 —
— C.	Jon Eliasen	100 —
— D.	Johan Johnsen.	1480 —
— E.	M. Endresen	100 —
	Tilsammen...	1930 Kr.

Olai Knudsen, hvis Huseflytning er takseret til at koste 820 Kr, og som har at tilsvare 150 Kr., skal altsaa have sig udbetalt 670 Kr., der erlægges af Johan Johnsen o. s. v. .... Samtlige disse Beløb erlægges under Eksekutionstvang med Halvdelen inden 15de Maj 1908 og med den anden Halvdel inden St. Hans 1909, inden hvilken Tid Husene under Udkastelses- og Ryddeliggørelsestvang skal være bortflyttede fra fremmed Lod. ....."

Ved Tinglæsningen opføres, som ovenfor nævnt, saadanne Pengetilsvar i Panteregistret som en Hæftelse paa vedkommende Ejendom. Saadan Hæftelse gaar ifølge Lovens § 117 forud for Hæftelser, der samtidig eller senere tinglæses, men skal udslettes af Registret, naar 10 Aar er forløbet fra Tinglæsningen og denne ikke er fornyet, hvorved Hæftelsen atter i 10 Aar holdes i Kraft.

De Bidrag, den norske Stat bevilger til Udflytningshjælp, har i de sidste 3 Finansaar udgjort aarlig 50,000 Kr.

Statens Bevillinger i det hele til Udskiftningsvæsenet har i de sidste 10 Aar i Gennemsnit udgjort godt 250,000 Kr. aarlig. For det nu løbende Finansaar er bevilget 263,000 Kr.

Ogsaa som Jordegodsejer bidrager Staten til Udskiftningens Fremme, idet Udskiftningsloven i § 120 fastsætter, at alt Staten eller offentlige Stiftelser tilhørende Gods, der ligger i Fællesskab, ved Bygselledighed skal søges udskiftet, førend det atter bortbygsles eller afhændes.

Tillæg VIII.

KORT OVERSIGT

OVER

UDSKIFTNINGSVÆSENETS UDVIKLING OG VIRKSOMHED

SÆRLIG I DE NORDISKE RIGER

AF

C. BÆRENTSEN

I. DANMARK.[1])

Gennem hele Middelalderen og lige til den sidste Halvdel af det 18de Aarhundrede boede Landbefolkningen i Danmark (som i andre europæiske Lande) i s a m l e d e L a n d s b y e r, og de til hver By hørende Jorder laa for en stor Del i Fællesskab, ja ofte var der endog Fællesskab imellem to eller flere Byer indbyrdes. Medens nu til Dags den enkelte Ejendom (Gaard, Hus) har sit særskilte, for sig afgrænsede Omraade — som Regel beliggende paa eet Sted —, laa Ejendommen i gamle Dage splittet ad paa mange forskellige Steder, til Dels (nemlig for saa vidt angik »Oredrevet«) endog i fuldstændigt Sameje for alle Byens Ejendomme. Vi træffe derfor i den gamle danske Landsby Besiddelsesforhold, som i höj Grad minde om dem, vi den Dag i Dag kende paa Færøerne. Ligesom vi hos os skelne imellem 1) heimrustir, 2) bøur og 3) hagi, saaledes finde vi i den danske Landsby 1) den egentlige B y (med Huse, Tofter og Gade, »Forte«), 2) B y m a r k e n og 3) O r e d r e v e t.

1. I B y e n har den enkelte Bonde sin Husplads med tilhørende T o f t e. Denne er hans Særeje, over hvilken han har fri Raadighed, og som benyttes f. Eks. til Kaal- og Frugthave, til Græsning for Føl o. s. v. Omhegnet af Tofterne ligger i Byens Midte (omkring Gadekæret) en aaben Plads, Byens F o r t e, hvor B y s t æ v n e holdes. Ud fra Forten gaa de forskellige Veje til Byens Marker og til andre Byer, og deriblandt en bred Vej ud til Oredrevet; det var en Græsningsvej (altsaa svarende til den færøske g e i l). Ved Byens Ender lukkedes Pladsen af Gadeleddene, og den var saaledes en lang, lukket Fold, hvor Kvæget kunde opholde sig, indtil det blev drevet ud paa Fælleden.

2. Uden om Byen ligger B y m a r k e n (Indmarken), som benyttedes til Dyrkning, og uden om den igen Oredrevet (Udmarken), som henlaa til vedvarende Græsning.

Dyrkningsmaaden var forskellig i de forskellige Landsdele. I Nord- og Vestjylland brugtes A l s æ d s d r i f t eller E n v a n g s b r u g; Indmarken dyrkedes her stadig med Korn (med Sædskifte: Byg, Rug, Byg, Rug o. s. v. eller Byg, Byg, Rug, Havre og saa forfra). Andensteds i Jylland var G r æ s m a r k s b r u g almindeligst;

[1]) Om J o r d f æ l l e s s k a b e t i Danmark se f. Eks. C. C. Larsen: Det danske Landbrugs Historie. 1895. Side 36—41, 96, 102—104; Steenstrup i Danmarks Riges Historie I, Side 831—835; Matzen: Forelæsninger over den danske Retshistorie. Privatret II, 1896, Side 7—36. Om U d s k i f t n i n g e n se E. Holm: Kampen om Landboreformerne i Danmark i Slutningen af det 18. Aarhundrede. 1888. Side 35—43; samme Forf. i Danmarks Riges Historie V, Side 233, 318, 413 m. fl.; J. Mandix: Haandbog i den danske Landvæsensret, 2den Udgave. 1813. II. Side 180—240; V. Ingerslev: Haandbog for Landvæsenskommissærer. 1872. Side 296—343; L. C. Borup: Den danske Landboret. 2den Udgave. 1880. Side 343—358.

her deltes Bymarken i 8—10 eller flere »Gøder« eller »Indtægter«, af hvilke der aarlig blev tilsaaet 4—5, medens de andre laa til Græsning for Kreaturerne for saa, naar de besaaede Gøder vare »uddrevne«, at tages under Ploven. Paa Øerne og i Skaane anvendtes almindeligst Trevangsbruget. Her deltes Bymarken i 3 »Vange«: Bygvang, Rugvang og Græsmark. Naar Græsmarken om Efteraaret var plöjet og gødet, blev den om Foraaret tilsaaet med Byg (Bygvangen); efter Høsten blev Vangen samme Efteraar tilsaaet med Rug (Rugvangen); og efter disse Afgrøder blev hele Vangen lagt ud til »Fælled« eller »Fang«, d. e. Fællesgræsning, og i Reglen forenet med Oredrevet ved, at Hegnet imellem dette og den paagældende Vang aabnedes. Paa Bystævnet fastsattes en Dag, da »Ævred blev opgivet«, d. v. s. da Kvæget maatte slippes ud til Græsning paa Stubben, og inden den Dag maatte derfor alle Ejere sörge for at have høstet.

Den enkelte Vang kunde ligge i flere adskilte Dele (saakaldte »Agerskifter« eller »Aase«), som tilsammen udgjorde Vangen.

Bymarken var delt imellem de enkelte Ejere i Landsbyen saaledes, at hver Ejer i hver enkelt Vang (og indenfor den igen i hvert Agerskifte eller Aas) fik en saa stor Del, som tilkom ham efter hans Andel af Landsbyen (hvad vi paa Færøerne vilde kalde hans »Marketal i Bygden«). Fordelingen skete ved Opmaaling med Reb (»Markrebning«), og Loddernes Beliggenhed i den enkelte Vang bestemtes efter Tofternes Beliggenhed i Byen (»Toft er Agers Moder«). Tofternes Rækkefølge regnedes efter »Solfald« (d. e. Beliggenheden efter Verdenshjörnerne), og Skiftet af Bymarken efter Tofternes Rækkefølge benævnes derfor »Solskifte«; den samme Mand var »Ophavsmand« (d. v. s. fik den förste Lod i Rækken) i alle Aase, og en anden var altid »Udfaldsmand« (d. v. s. fik den sidste Lod i Rækken), og de mellemliggende Lodsejeres Rækkefølge var altid den samme.

Disse Regler førte altsaa til, at den enkelte Ejer fik sin Jord spredt paa mange Steder i Bymarken, i Reglen 20—30 Steder, men ofte langt flere. Lodderne vare lange og smalle (i Almindelighed 14—15 Alen brede, men indtil flere Hundrede Alen lange), kun adskilte ved en Række Sten eller en plöjet Fure. Da der selvfølgelig ikke kunde lægges Vej til hver Lod, maatte Saaning og Indhøstning foretages paa samme Tid af alle Ejerne. Naar Vangen var tilsaaet, blev den indhegnet; Hegnspligten paahvilede hver enkelt Ejer i Forhold til hans Andel i Landsbyen.

Enkelte Jordstykker i Bymarken kunde dog ligge uden for Fællesskabet, saaledes det saakaldte ornum (af or [færøsk: úr], uden for, og næmæ [færøsk: nema], tage, altsaa: det undtagne), der fra gammel Tid havde ligget som Særeje og var afmærket særskilt. Ornum medførte ikke nogen Andelsret i Brugen af, hvad vi paa Færøerne kalde: lunnindi, altsaa af Fælled eller Oredrev, og var ikke skyldsat som rebet Jord (efter færøsk Sprogbrug: ikke skyldsat som gammel Bø), men dog ikke skattefrit.

Ejeren kunde frit sælge og udstykke sin Jord, enten saaledes, at han afhændede en Brøkdel (Halvdel, Tredjedel o. s. v.) af Gaarden, hvormed altsaa fulgte en tilsvarende Brøkdel af alle til Gaarden hørende Rettigheder (Græsningsret paa de Marker, der laa som Fælled, og paa Oredrevet) og Pligter (Hegnspligt, Skattepligt m. v.), eller saaledes, at han kun overdrog et bestemt afgrænset Stykke Jord, uden at Rettigheder eller Pligter af nogen Art medfulgte. Et saadant Jordstykke kaldtes stuf (d. e. Stump) og var ikke særskilt sat i Skat, idet Toften var Grundlaget for Skattefordelingen, og Tofteejeren maatte selv sörge for hos Stufejeren at kræve dennes Andel i Skatten.

3. Uden om Bymarken ligger Oredrevet, Udmarken. Dette kunde være meget forskelligt i Störrelse, fra nogle faa Hundrede Alen til et Par Mil eller mere i Omkreds. Ofte laa to eller flere Byers Oredrev i Fællesskab. Oredrevet var udyrket, for en Del dækket af Skov, men ellers græsbevokset, opfyldt med Lyng og Krat, store Sten, Törvegrave m. m. Her (og paa den Vang, der laa som Fælled) græssede Bymændenes

Kvæg, Faar, Heste og Svin, vogtede af Byhyrden. Efter Chr. V.s Danske Lov maatte ingen have »mere Kvæg eller Bæster paa Overdrev, Ævred eller Fælled, end som han haver Jords Vurdering til« (3—13—28)[1]. »Have flere Byer Overdrev, Ævred eller Fælled sammen, skal det takseres, hvor meget det kan taale, og hver By sættes efter sin Jords Vurdering, hvor meget den derpaa maa have« (3—13—29), d. v. s. Overdrevet o. s. v. takseredes efter, hvor mange »fulde Høveder« det kunde føde en Sommer, og heraf fik saa hver By tildelt saa stort et Tal, som svarede til Byens Jord (Hartkorn, svarende til færøsk Marketal), hvorefter dette Tal igen fordeltes mellem Bymændene i Forhold til deres Lod i Byen (deres »Marketal i Bygden«). »Haver Bonde ikke selv saa meget Kvæg eller Bæster, som hannem tilkommer at maa have paa Overdrev, Ævred eller Fælled, da maa han tage ind paa sit Tal af andre for Leje, og hvad deraf gives, beholder han ene sig til Nytte« (3—13—30), d. v. s. han kunde udleje sin Græsningsret. I Reglen regnedes til et »fuldt Høved«: 1 Stk. voksent Kvæg, 1½—2 Toaarskvier, 2—3 Aarskalve, ½—⅔ Hest, 2 Toaarsplage, 2—6 Faar, 2—6 Svin, 1—10 Gæs.

Disse Bestemmelser, som svare meget nær til de færøske Regler om skipan for seyð, neyt og ross (fastsat Besætning af Faar, Kvæg og Heste), bleve imidlertid ikke overholdte; mange Oredrev vare ikke takserede i Høveder, og paa andre Steder blev Taksationen ikke iagttaget; navnlig blev den i 3—13—30 givne Tilladelse til at udleje Græsningsretten stærkt misbrugt, saaledes at Oredrevene bleve overfyldte med Kreaturer. Kreaturerne holdtes ude i største Delen af Aaret, navnlig paa de skovbevoksede Strækninger af Oredrevene, hvor de kunde søge Ly for Vejret, og især Hestene kom næsten aldrig i Hus (»Udgangsøg«).

Landsbyfælligets Sager afgjordes af Bymændene selv paa Bystævnet, hvis Forhandlinger lededes af Oldermanden, og Vedtægterne bleve opskrevne i Vedtægts- eller Videbrevet, der oplæstes et Par Gange om Aaret. Bystævnet afgjorde, naar der skulde begyndes paa Saaning og Indhøstning, naar Ævred skulde opgives og fælles Hegn lukkes eller aabnes, o. s. v., og kunde idømme Bøder for Overtrædelser af Vedtægterne (Chr. V.s Danske Lov 3—13—31 o. følg.).

Ville vi sammenligne det saaledes i Danmark bestaaende Jordfællesskab med det, vi kende paa Færøerne, vil det straks falde i Öjnene, at den danske Landsby frembyder en ganske anden Regelmæssighed end den færøske, for saa vidt angaar den egentlige By og Bymarken (Indmarken) — altsaa svarende til færøsk heimrustir og bøur —, men at det omvendte er Tilfældet med det danske Oredrev (hagi).

I Danmark laa Byen samlet; paa Færøerne er det derimod i større Bygder almindeligt, at Husene ligge spredte i Grupper (býlingar). Svarende hertil have vi inden for den danske Landsby kun eet Ejerlag (samtlige »Bymænd«), medens paa Færøerne en Bygd ofte har flere Ejerlag (de forskellige »Havger«). Den regelbundne Ordning, hvorefter Indmarksloddерne i Danmark vare fordelte imellem de enkelte Ejere, har intet tilsvarende paa Færøerne, hvor Indmarksloddernes nuværende Fordeling (formentlig hovedsagelig fremkommen ved Arvedelinger af de større Lodder, hvori Marken ved en i ældre Tid stedfunden Deling er bleven udlagt) tilsyneladende er rent tilfældig. I Udmarken (Oredrevet, hagi) have vi derimod paa Færøerne en vistnok adskilligt mere regelbunden Ordning, end man kendte i den gamle danske Landsby, og navnlig er dette Tilfældet med Hensyn til Faarebruget, hvorom vi paa Færøerne have meget indgaaende Regler, der bl. a. fastslaa som det almindelige, at ikke blot Jorden, men ogsaa dens

[1]) Jfr. den færøske Bestemmelse i Havgelov 23. Februar 1866 § 19: »Fri Uddrivning af Kør til Sommergræsning tilkommer enhver i Forhold til det Marketal, han ejer eller bruger i Bygden«, samt de tilsvarende Bestemmelser om Heste og Faar i Lovens §§ 24 o. følg. og §§ 69 o. følg.

Besætning af Faar er i Sameje (felag), medens Særeje i Besætningen (kenning) kun er tilladt som en Undtagelse under særlige Former og Betingelser. Det vidtstrakte Fællesskab, som man i Danmark i mange Tilfælde havde i Udmarken, saaledes at denne endog kunde være fælles for flere Byer, har intet tilsvarende paa Færøerne.

Alle disse Forskelligheder have selvfølgelig deres sidste Aarsag i de afvigende Terrain- og Vejrforhold, som have ført til, at Hovedvægten i Danmark laa paa Indmarksbruget, men hos os paa Udmarksbruget. Men bag ved al Forskel finde vi, som det ovenfor er antydet, visse fælles Grundtræk: Sondringen imellem Byen med Huspladserne, Indmarken og Udmarken; Bestemmelsen af den enkelte Ejers Ret inden for Ejerlaget ved hans Andel i Byen (Marketal i Bygden eller Ejerlaget); Bylagets (Bygdens, Ejerlagets) Myndighed i de fælles Anliggender, som udøves paa Bystævnet (Grandestævnet).

Den ældre danske Lovgivning, og saaledes ogsaa Chr. V.s Danske Lov, begunstigede Fællesskabet. Ifølge D. L. 3—13—13 var det saaledes forbudt Fæstebonden at indhegne noget Jordstykke uden alle Lodsejeres Samtykke (samt hans Jorddrots Samtykke — dette fulgte af hans Stilling som Fæster); og 3—13—40 bestemte, at, naar nogen vilde indhegne et Stykke Jord, som ikke hørte til Fælliget (og som han altsaa havde Ret til at indhegne), skulde han »gærde for sig selv saa som han bedst vil have Fred paa sin Sæd og Eng«. Endnu i Fr. 22. December 1720 forbødes det uden sær kgl. Bevilling at indhegne nogen Jord paa de Steder, hvor Kongen var lodtagen.

Omkring Midten af det 18de Aarhundrede førte imidlertid forskellige Forhold, som det vilde blive for vidtløftigt at gennemgaa her, til, at Anskuelserne om Jordfællesskabet ændredes, og Regeringen søgte at fremme Udskiftning af Fællesskabet ved forskellige Lovbud, nemlig Forordningerne af 29. December 1758, 28. December 1759, 8. Marts 1760 og 15. Maj 1761, samt endelig Fr. 28. Juli 1769, der gav den enkelte Lodsejer Ret til at forlange sin Andel af Fælliget udskiftet og indhegne den, dog paa egen Bekostning. Fr. 13. Maj 1776 ophævede den sidstangivne Begrænsning, idet den paabød, at de øvrige Lodsejere skulde tage Del i Udgifterne ved Opmaalingen og Indhegningen, hver i Forhold til sit Hartkorn, hvorhos den henlagde Afgörelsen af de Udskiftningen vedrørende Spörgsmaal — derimod ikke egentlige Retstrætter — til Landvæsenskommissionen (Amtmanden og 2 Landvæsenskommissærer), ligesom Fr. 1776 lovede Bygningshjælp af Statskassen til de Lodsejere, som vilde udflytte deres Gaarde paa Byernes Udmarker. Det afgörende Skridt skete dog först ved Forordningen af 23. April 1781, som ophævede alle de tidligere om Udskiftningen givne Bestemmelser, og hvis Hovedgrundsætninger ere, 1) at enhver Lodsejer kan forlange sin Andel i Fælliget særskilt udlagt, 2) at der, selv om kun en enkelt Ejer begærer sig udskiftet, straks skal lægges en fuldstændig Plan til hele Byens Udskiftning, samt 3) at alle Udgifterne ved Udskiftningen skulle fordeles paa samtlige Lodsejere, ogsaa dem, der ønske fremdeles at forblive i Fællig. Ved Fr. 15. Juni 1792 gaves der Godsejerne Ret til at fordele Renten, 4 pCt. p. a., af de Udgifter, som medgik til Udskiftning og Udflytning paa deres Gods, paa Fæstebønderne i den By, hvorfra saadan Udskiftning og Udflytning foretoges. Navnlig efter den sidstanførte Lovs Udstedelse tog Udskiftningen til med stor Hurtighed; allerede i Løbet af 10—15 Aar blev den störste Del af Jorderne i hele Landet udskiftet, og i 1801 angives det, at der paa Sjælland var udflyttet 5,000 Bøndergaarde eller omtrent $^1/_3$ af alle Gaarde paa Øen. I 1837 var der kun 1 pCt. af Jorderne tilbage i Fællesskab, men der findes dog endnu rundt omkring en Del Jorder, der (som Græs-

ningsjorder, Hedestrækninger o. lign.) ligge til fælles Brug for samtlige Bymænd eller dog største Deleń af disse.

Danmark var det förste Land i Europa, som foretog almindelig Udskiftning, og denne blev som Følge heraf, da man ingen Erfaringer havde at gaa efter, ikke altid godt udført. Daarligst blev den, hvor Jorden var Bøndernes Selvejendom; hvor Indmark, Oredrev, Eng og Törvemose laa hver for sig, vilde ofte hver Lodsejer have sin Part af hver af disse Dele, og dette førte til, at en Ejer tit fik sin Jord splittet i mange flere end de 3 Lodder, der i Fr. 1781 vare fastsatte som höjeste Grænse, — ja der nævnes endog Eksempel paa, at Ejerne ved en saadan saakaldt Udskiftning have faaet deres Jord udlagt paa 20 Steder og derover. Ogsaa hvor Udmarken laa uden om Indmarken, blev Udskiftningen ofte uheldigt iværksat, fordi man vilde slippe for Udflytning; man udlagde da f. Eks. Lodderne i lange smalle Strimler eller anvendte den saakaldte »Stjerneudskiftning«, d. v. s. Marken deltes i Kiler, hvis Spidser vendte ind imod Landsbyen; i begge Tilfælde altsaa med den Følge, at alle Ejerne fik alt for lange Veje til det yderste af Lodderne. Til Trods for disse og andre Mangler, som havde deres Aarsag i, at Danmark blev Foregangslandet i denne Reform og gennemførte den med saa overordentlig Hurtighed, erkendes det dog af alle, at Udskiftningen mere end nogen anden af de store Landboreformer, som Danmark i de to sidste Tiaar af det 18de Aarhundrede iværksatte, har forandret Landbrugets Karakter, og at den var en Grundbetingelse for, at Landet i den følgende Tid kunde fuldt udnytte sine Erhvervsmuligheder i Landbruget.

Den Omstændighed, at Udskiftningen i det store og hele gennemførtes paa forholdsvis kort Tid, forklarer, at der ikke i Danmark, saaledes som i Nabolandene, er blevet udstedt nogen almindelig Udskiftningslov. Lovgivningen har kun beskæftiget sig med Udskiftning af visse bestemte, særlig vigtige Klasser af Jorder, nemlig 1) Ager- og Engjorder, Tofter, Overdrev og Heder (Fr. 23. April 1781), 2) Skove (Fr. 27. September 1805) og 3) Törvemoser (Lov 30. December 1858). Som Følge heraf kan al anden Jord, som ligger i Fællig (Landsbyernes »Gadejord«, fælles Grusgrave, Mergelgrave, Vandingssteder, Damme og deslige) kun udskiftes, naar samtlige Lodsejere ere enige derom (Ingerslev, Side 340—342; Borup, Side 357—358).

Medens Reglerne om Udskiftning af de under 2 og 3 nævnte Arealer forbigaas (se herom: Ingerslev, Side 319—340; Borup, Side 142—143 og 353—357), skal her fremstilles de vigtigste Regler, som gælde for Udskiftning af Ager- og Engjorder (d. v. s. de gamle, til Dyrkning, Høbjergning og Græsning anvendte Bymarker — altsaa svarende til vor »Bø«), Tofter (d. v. s. saadanne mindre Dele af en Bys Indmarksjorder, der, som ovenfor omhandlet, vare undtagne fra den fælles Dyrkning og den i Forbindelse dermed staaende Inddeling af Bymarken, — nærmest altsaa svarende til udskiftede heimrustir paa Færøerne) samt Heder og Overdrev (de gamle Landsbyers Udmarker, altsaa svarende til vore »Havger«).

Fællesskabet kan have to forskellige Former, enten saaledes at enhver Lodsejer har bestemte Lodder, af hvilke alene han har Brugen, eller at ingen Lodsejer er Enebesidder af nogen Del af den fælles Ejendom, men denne benyttes i Fællig, f. Eks. til Græsning. Medens det ældre Jordfællesskab, som ovenfor omtalt, med Hensyn til Byernes hele Tilliggende af Ager og Eng altid havde den förstnævnte Form, jfr. Fr. 1781 §§ 4, 5 og 7, var den sidstnævnte Form gældende ved Overdrev og Heder, jfr. Fr.s § 15. (Dette er altsaa ganske tilsvarende til, hvad vi kende fra Færøerne i Bøen, hvor vi have »Ejendomsblanding«, og i Havgen, hvor vi træffe det fuldstændige »Sameje«). Udskiftningen har i hvert af disse Tilfælde et forskelligt Formaal, i det förstnævnte Tilfælde at skaffe den enkelte Lodsejer en samlet Lod i Stedet for de spredte Lodder, men i det

andet Tilfælde at tildele ham fuld Eneraadighed over et bestemt Areal i Stedet for den tidligere Ret til i et vist Forhold at deltage i den fælles Brug af hele Lodden.

Ret til at kræve Udskiftning tilkommer hver enkelt Lodsejer, jfr. Fr. 1781 §§ 2, 3 og 15, men han kan kun forlange sin Andel udskilt, hvorimod det staar de andre Lodsejere frit for at forblive i Fællig med hverandre. Imidlertid have Forordningens Bestemmelser bevirket, at den enkeltes Udskiftningskrav sædvanlig har medført almindelig Udskiftning for samtlige Lodsejere. Ved Udarbejdelsen af Fr. 1781 antog man nemlig, at det ofte mere var Uformuenhed end Ulyst, som paa mange Steder hindrede Udskiftninger, og at de Jordbrugere, som endnu havde Fordomme imod Udskiftningen, inden kort Tid vilde faa Öjnene op for dens Fordele. Det fastsattes derfor (i Fr.s §§ 5 og 6, jfr. § 15), at, selv om kun en enkelt Lodsejer forlanger at udskiftes, skulle dog samtlige øvrige Lodsejere i Byen eller Fælliget deltage i Omkostningerne, og Planen skal lægges til hele Byens Udskiftning med Tiden, og i dette Öjemed altsaa alle Byens Jorder opmaales, for at skaane Lodsejerne for de mere end dobbelte Omkostninger, som det vilde medføre, naar de enkelte Lodsejere efterhaanden fik i Sinde at forlange sig udskilte af Fællesskabet. Disse Bestemmelser have haft til Følge, at i Almindelighed samtlige Lodsejere have benyttet Lejligheden til at hæve Fællesskabet med det samme for deres Vedkommende fremfor senere at bekoste en ny Udskiftning.

Er Jorden Fæstejord, tages Bestemmelsen om Udskiftningskravs Fremsættelse af Jorddrotten, som (ifølge Fr. 15. Juni 1792) har Ret til at fordele Renten, 4 pCt., af de paa Udskiftning og Udflytning m. m. anvendte Bekostninger paa vedkommende Fæstere (under forskellige i Fr. 1792 angivne Betingelser, alle sigtende til, at Udskiftningen og Udflytningen foretages saa fuldstændigt og hensigtsmæssigt som muligt).

Med Hensyn til Fremgangsmaaden ved Udskiftningen maa der sondres imellem mindelig og offentlig Udskiftning.

Ifølge Fr. 1781 § 25 kunne samtlige Lodsejere, naar de besidde deres Jorder med fuld Ejendomsret, træffe mindelig Overenskomst indbyrdes om alt Udskiftningen vedrørende (dette skulde, naar Lodsejerne eller nogle af dem vare Selvejerbønder, ske til Tinge, —hvormed Hensigten var at forhindre, at de mulig paa Grund af Uvidenhed og Fattigdom skulde lade sig lokke eller true til at indgaa paa Udskiftningen —; men denne Bestemmelse er ophævet ved Lov 30. December 1858 § 10, saaledes at det nu kun kræves, at Overenskomsten indgaas skriftlig og i Overværelse af Vidner). Mindelig Udskiftning ved Lodsejernes private Overenskomst kan imidlertid ikke ske, naar nogen Beneficiarius har Andel i Fælliget (Fr. 1781 § 25), og ej heller, naar Udskiftningen angaar Fæstegods (Fr. 25. Juni 1810 § 11), og desuden vil en Landinspektørs Medvirkning i alle Tilfælde være nødvendig til Ordningen af Skyldsætningsforholdene og Delingens Optagelse i Matrikulen, hvorfor mindelig Udskiftning i Praksis har været meget sjælden.

Offentlig Udskiftning foretages af 1) Landvæsenskommissionen, 2) en Landinspektør og 3) Jordboniteringsmænd.

ad 1. Landvæsenskommissionen bestod tidligere af Amtmanden og 2 af Rentekammeret (senere Indenrigsministeriet) beskikkede Landvæsenskommissærer. Dens Kendelser kunde indankes til Rentekammeret (senere det nævnte Ministerium). Dette er imidlertid ændret ved Lov 30. December 1858, hvorefter Landvæsenskommissionen nu bestaar af 1 af Dommerne i vedkommende Amtsraadskreds som Formand og 2 af de for hver saadan Kreds (af Indenrigsministeriet efter Amtsraadets Indstilling for 6 Aar ad Gangen) udnævnte Landvæsenskommissærer. Amtmanden udmelder (med en enkelt Undtagelse, se Lovens § 22) Kommissionens Formand og Medlemmer for hver enkelt Sag. Anke sker til Overlandvæsenskommissionen, bestaaende af Amtmanden (eller en anden af Kongen beskikket fast Formand) og en teknisk sagkyndig Mand, saafremt dette

af Indenrigsministeriet anses nødvendigt, samt 3 eller, hvis intet teknisk Medlem udnævnes, 4 Landvæsenskommissærer. Kommissionens Medlemmer (med Undtagelse af Formanden) udnævnes for hver enkelt Sag af Indenrigsministeriet.

Landvæsenskommissionerne have i øvrigt mange andre Hverv end Udskiftninger at varetage.

Fr. 1781 forudsætter egentlig, at Landvæsenskommissionen tilkaldes ved enhver Udskiftning og deltager i hele Sagen, navnlig i Affattelsen af Delingsplanen; men i Praksis har man altid forstaaet Forordningens Bestemmelser saaledes, at Kommissionens Medvirkning kun er nødvendig, naar nogen af Parterne forlanger det, eller der opstaar Tvist, som det ikke lykkes Landinspektøren at bilægge. I saa Tilfælde er Kommissionen kompetent til at afgöre a l l e Tvistigheder, der rejse sig af den forlangte Udskiftning, idet Parterne ifølge Fr. 1781 §§ 31 og 32 ikke kunne bringe deslige Tvistigheder for Domstolene. Dog er Kommissionen ifølge Fr.s § 4, jfr. § 15 og Lov 30. December 1858 § 11, afskaaren fra at afgöre Spörgsmaal, om en Person overhovedet er lodtagen i Fælliget, eller hvor stor hans Andel er, altsaa egentlig Ejendomstrættc. Opstaar saadan, kan Kommissionen, hvis Sagen ikke afgöres ved Forlig, eller Parterne enes om at lade den paakende af Kommissionen, kun afgöre, om Udskiftningen til Trods for den opstaaede Tvist kan fremmes, eller om denne bör henvises til Domstolene og Udskiftningen udsættes, indtil de have afgjort Tvisten (efter Fr. 1781 skulde Kommissionens Kendelse i saadant Tilfælde altid gennem Rentekammeret forelægges Kongen til endelig Afgörelse, men denne Regel er bortfalden ved Lov 30. December 1858, hvorefter Kendelsen som sædvanligt kan indankes til Overlandvæsenskommissionen og kun til denne). Bortset fra det nævnte Undtagelsestilfælde paakender Landvæsenskommissionen alle Tvistigheder under Udskiftning, f. Eks. om der i det hele foreligger et Fællesskab; om dette er et saadant, paa hvilket Fr. 1781 er anvendelig; paa hvilket Grundlag Delingen skal ske (de enkelte Lodsejeres faktiske Besiddelse, Græsningsrettens Fordeling, det gamle Hartkorn eller lign.); om Delingsplanen er hensigtsmæssig; m. m.

ad 2. Ifølge det ovenanførte vil Udskiftning, saa længe der ikke opstaar Uenighed vedrörende denne, i Reglen foregaa uden Landvæsenskommissionens Mellemkomst. Derimod er Landinspektørens Medvirkning altid nødvendig, jfr. nedenfor. Landinspektørerne beskikkes af Kongen efter at have underkastet sig Landinspektøreksamen ved Veterinær- og Landbohöjskolen. Tidligere var der i hvert Stift ansat en Stifts-Landinspektør, som lönnedes af Statskassen og var forpligtet til at udføre de Forretninger, hvortil hans Tjeneste forlangtes af nogen Lodsejer i Stiftet; de nuværende Landinspektører oppebære derimod ingen Lön af det offentlige, men Honorar (i mange Tilfælde efter lovbestemt Takst) for deres Forretninger af vedkommende, som benytte deres Tjeneste. Den, som ønsker Udskiftningen foretagen, engagerer selv den Landinspektør, han ønsker. Foruden Udskiftninger udføre Landinspektørerne Udstykninger og flere andre Forretninger, vedrörende Ejendommes Regulering o. lign.

ad 3. Jordboniteringsmændene udføre Taksationen (Boniteringen) af det Areal, der skal udskiftes. Oprindelig udmeldtes der i hvert enkelt Tilfælde Taksationsmænd paa sædvanlig Maade af Retten efter Begæring af vedkommende Landinspektør eller den Lodsejer, som ønskede Udskiftningen (Fr. 1781 § 7); men ved Lov 4. Juli 1850 indførtes der faste Jordboniteringsmænd. Ifølge Lov Nr. 81 af 11. Maj 1897 §§ 22—29 udnævnes der nu for hver Kommune af Kommunalbestyrelsen 3 i Kommunen bosatte faste Jordboniteringsmænd, af hvilke den ene beskikkes som disses Formand. De faste Boniteringsmænd udføre alle Jordboniteringer, der kræves ved Udskiftning og Udstykning m. m., idet den, som ønsker Boniteringen udført, henvender sig til Formanden, der bestemmer, hvilke to af Kommunens Boniteringsmænd der skulle foretage Forret-

ningen, og naar den skal foretages. Rekvirenten maa selv sörge for, at en Landinspektør giver Møde ved Forretningen for at vejlede Mændene, og at de i Sagen interesserede tilsiges til Forretningen med 8 Dages Varsel. Erklærer enten Landinspektøren eller nogen af Parterne sig utilfreds med Forretningen, bliver denne uden nogen Virkning, hvorimod Rekvirenten maa foranledige en ny Forretning afholdt af det dobbelte Antal Jordboniteringsmænd, valgte af Amtmanden blandt Amtsraadskredsens Jordboniteringsmænd, og under Ledelse af en ligeledes af Amtmanden beskikket ny Landinspektør.

Fremgangsmaaden ved Udskiftning efter Fr. 23. April 1781 falder i forskellige Afdelinger, hvis Rækkefølge er bestemt af selve Formaalet for Udskiftningen. Da denne tilsigter at give enhver af Lodsejerne fuldt Vederlag for det, som han i Forvejen har, maa det selvfølgelig först bestemt vides, hvor s t o r t Areal han besidder. Men dette er ikke tilstrækkeligt; thi da lige store Jordstykker kunne have meget forskellig Værdi, kan Udskiftningen kun ske saaledes, at Jordernes Störrelse og Godhed indbyrdes maa bøde paa hinanden, saaledes at den, som ved Skiftet ikke kan faa saa god Jord, som han mistede, maa faa saa meget des större Areal, og omvendt den, som faar bedre Jord, end han för havde, maa have tillagt saa meget mindre deraf. Som Følge heraf maa de enkelte ved Maal bestemte Jordstykkers indbyrdes Forhold til hinanden i Henseende til deres Godhed nöje kendes, förend det ved Udregning kan udfindes, hvor megen og af hvad Slags Jord der tilkommer enhver især til Vederlag for den Jord, han afgiver til Skiftet. I Overensstemmelse hermed deler Udskiftningen sig i følgende Afsnit: Opmaaling, Bonitering og Deling eller — som det i Fr. 1781 nærmere er ordnet —: a) Opmaalingen, b) den foreløbige Delingsplan, c) Boniteringen, d) den endelige Deling.

a. Opmaalingen.

Den förste Opgave bliver at fastsætte Markeskellet imellem det Omraade, som skal udskiftes, og Naboejendomme (altsaa ved de almindelige Udskiftninger af hele Landsbyer: Grænsen imellem den paagældende By og Nabobyerne). I det ikke sjælden forekommende Tilfælde, at en By ejede smaa Jordstykker inde paa den anden Bys Mark, skulde disse søges magelagte, for at Skellet mellem Byerne kunde faa en regelmæssig Form (Fr. 1781 § 2), og med slige Magelæg saavel som med de derved forefaldende Tvistigheders Afgörelse skulde da forholdes i alt paa samme Maade som med Hensyn til Udskiftningen i Almindelighed. Omkostningerne ved deslige Magelæg og Fastsættelse af Markeskel afholdes af de tilgrænsende Byer i Forhold til hvers Hartkorn.

Efter at saaledes det udvendige Markeskel er fastslaaet, foretages Opmaaling af samtlige Byens Jorder (den saakaldte generelle Opmaaling) og af de enkelte, hver Lodsejer især tilhørende Jordlodder (den specielle Opmaaling), og alt dette optages paa et Kort (Fr. 1781 § 3). Opmaalingen og Kortlægningen udføres af Landinspektøren.

b. Den foreløbige Delingsplan.

Efter Fr. 1781 § 6 skal der, förend der skrides til Vurdering af de enkelte Jordstykker, lægges en almindelig Plan til hele Byens Udskiftning, hvilken skal lægges af Landvæsenskommissionen og Landinspektøren i samtlige Lodsejeres Overværelse og ved fælles Overlæg med disse. Det siger imidlertid sig selv, at denne Delingsplan kun kan have en foreløbig Karakter, idet man först efter Boniteringen kan have nöjagtig Rede paa de enkelte Lodders Værdi, og i Praksis overspringes oftest dette Led, idet alle Lodsejerne give Samtykke til saadan Afvigelse fra Lovens Forskrifter.

c. Boniteringen.

Denne udføres, som ovenfor nævnt, af 2 af vedkommende Distrikts faste Taksationsmænd under Landinspektørens Ledelse. Boniteringen gaar ud paa at vurdere de enkelte Jordstykker som Dyrkningsjord, altsaa paa at oplyse, ikke alene hvad Jorden er, men ogsaa hvad den ved sædvanlig god Dyrkning, Vandafledning, Rydning af Sten m. m. kan blive, og navnlig at vurdere de enkelte Jordstykker i Forhold til hverandre. Ved de ældre Udskiftninger, som fandt Sted i Danmark, anvendtes ved Boniteringen to forskellige Fremgangsmaader. Den uden for de kongelige Godser hyppigst brugte var, at 1 Tønde Land af den bedste Jord, der fandtes i Byen, sattes lig 8 Skæpper, og de slettere Jordstykker ansattes i Forhold lig 9, 10 Skæpper o.s.v. o p a d, saaledes at der til at magelægge 1 Td. Land af bedste Klasses Jord krævedes 2 Tdr. Land af den Jord, som var ansat til 16 Skæpper, o. s. v. Den anden Fremgangsmaade, som var den, der brugtes paa Statens Godser, var derimod følgende: Man opsøgte den Jord, som ansaas for den bedste i hele Distriktet, og ansatte denne lig 24; naar da en enkelt Bys Jorder skulde takseres, ansattes først den bedste Jord i Byen i Forhold til den nævnte allerbedste Jord i Distriktet, og siden de øvrige slettere Jorder i Byen n e d a d, saa at f. Eks. den Jord, som kun ansaas for halvt saa god som Normaljorden, sattes til Takst 12; den, der kun var $^1/_3$ saa god, til Takst 8, o. s. fr.

Naar Boniteringen er tilendebragt, indhenter Landinspektøren samtlige Lodsejeres Erklæring om, hvor vidt de ere tilfreds med den eller ej. I sidste Tilfælde foretages Overtaksation (tidligere ved 4 af Retten udmeldte Mænd; nu ved 4 af Amtmanden udmeldte faste Boniteringsmænd, se ovenfor), hvorved det da har sit Forblivende.

d. Den endelige Deling.

Fr. 1781 § 8 (som forudsætter, at der för Boniteringen er lagt en foreløbig Udskiftningsplan ifølge Fr.s § 6) bestemmer, at, naar Landinspektøren finder, at Taksationen og det virkelige Maal, som efter samme fastsættes, gör den för Taksationen udkastede Delingsplan umulig eller ubekvem, og at denne altsaa maa forandres, skal han anmelde det for Amtmanden, som tillige med Landvæsenskommissærerne møder paa Aastedet for i samtlige vedkommendes Overværelse med ham at overveje, hvad Forandring i Planen kan foretages. I Praksis forholdes der imidlertid saaledes, at Landinspektøren udarbejder den endelige Delingsplan og forelægger den for Lodsejerne, og at Landvæsenskommissionen kun tilkaldes, hvis det ikke lykkes Landinspektøren ved Forhandling at faa alle Lodsejerne forenede om Planen med mulige fornødne Lempelser, idet Kommissionen da møder paa Stedet og — efter först at have mæglet imellem de stridende Parter — afgör Sagen ved Kendelse (for saa vidt Spörgsmaalet ligger inden for Kommissionens Kompetence, se Side 653).

Under Udskiftningen kan kun inddrages, hvad der virkelig ligger i Fællig; men herfra undtages dog et Par Tilfælde, hvor Jorden vel ikke nu er, men tidligere har været hørende til Fælliget. Ifølge Fr. 1781 § 5 skulle ved Udskiftning af en hel Bys Jorder ogsaa »Byens og enkelte Mænds Tofter, enten de ere indhegnede eller uindhegnede«, medtages under Udskiftningen, dog saaledes at disse Tofter, saa vidt Planen til Byens almindelige Udskiftning tillader det, skulle tillægges deres Ejere eller Brugere; og ifølge Fr.s § 17 gælder en lignende Regel om de fra et fælles Overdrev indtagne Stykker Jord, saaledes at det Stykke af Overdrevet, som en Lodsejer tidligere maatte have indhegnet, uden dog derved at være bleven fyldestgjort for sin f u l d e Andel i Overdrevet, skal komme med under Udskiftningen, saafremt Landvæsenskommissionen finder, at dette paa Grund af Jordstykkets Beliggenhed er nødvendigt til en hensigtsmæssig Delings-

plan for det hele Overdrev. Saafremt saadant Jordstykke tildeles den Lodsejer, som har indtaget det, skal det kun komme til Afdrag i den ham tilkommende Andel i Fællesloddeu som Overdrevsjord (d. v. s. uden Hensyn til den udførte Opdyrkning), hvorimod Lodsejeren, saafremt Jordstykket ifølge Delingsplanen ikke kan tillægges ham, skal have fuldt Vederlag for dets Værdi i dets nuværende opdyrkede Stand.

Ved den endelige Deling vil der være at tillægge den enkelte Lodsejer, paa det for ham ved Udskiftningsplanen bestemte Sted, et saadant Areal, som i boniteret Maal nöje svarer enten (i Tilfælde af »Sameje«) til den Brøkdel af hele Fællesloddens boniterede Areal, som tilkommer ham efter det Forholdstal, som angiver Störrelsen af hans Andel i Fælliget, eller (i Tilfælde af »Ejendomsblanding«) til de spredte Lodder, som han hidtil har haft. Hovedgrundsætningen for Delingen er, at de enkelte Ejere saa vidt muligt skulle have deres Jorder udlagte a) samlede og b) i bekvemme og veldannede Lodder. I den förstnævnte Henseende tillader Fr. 1781 § 2, at den enkelte Lodsejers Jorder, naar Forholdene göre det nødvendigt, kunne udlægges paa to eller höjst tre forskellige Steder, f. Eks. en Agerlod og en Englod eller en Indlod og en Udlod (d. e. en Lod i Indmarken og en i Udmarken). Det er imidlertid en Selvfølge, at Udskiftningen ikke har samme Værdi for Lodsejerne, naar deres Jorder saaledes udlægges i forskellige, i nogen Afstand fra hinanden liggende Lodder, og at den i betydelig Grad lettes, hvis nogle af Lodsejerne flytte deres Bygninger, og navnlig hvis de helt skilles ud fra Byen ved at flytte deres Gaarde ud paa Byens Udmark. Medens den svenske og norske Lovgivning (som nedenfor omtalt) i dette Öjemed giver Udskiftningsmyndigheden Ret til endog at p a a b y d e Udflytning, har den danske Lovgivning ikke været saa vidtgaaende, hvorimod Lovgivningen i den almindelige Udskiftnings förste Tid søgte at opmuntre til Udflytning. Allerede i 1771 blev der udsat 30 Præmier paa 100—200 Rdl. for Udflytning af Bøndergaarde, og ved Fr. 13. Maj 1776 blev der fastsat en Fond af 1,000 Rdlr. aarlig (senere meget betydeligt forøget), hvoraf der lovedes en Bygningshjælp af 50—100 Rdlr. for hver Gaard, som blev udflyttet, hvilken Bestemmelse Fr. 23. April 1781 § 21 udvidede saaledes, at der, naar Gaarden flyttedes ud paa Overdrevet, tilsagdes endnu större Hjælp. Da Udskiftningen tog Fart (navnlig efter den ovenfor nævnte Fr. 15. Juni 1792, hvorved der tilstodes de private Godsejere forskellige Begunstigelser, naar de udskiftede deres Bøndergods fuldstændigt og hensigtsmæssigt), steg Antallet af Udflytninger imidlertid saa stærkt, at det fandtes uoverkommeligt for Statskassen at yde den i Fr. 1781 § 21 tilsagte Bygningshjælp; og da Landbrugerne nu selv indsaa Fordelene ved hensigtsmæssige Udskiftninger (og Udflytninger), ophævedes den anførte Lovbestemmelse ved Plakat 20. August 1801.

Foruden Udlægningen af de enkelte Ejeres Lodder maa der ved Udskiftningen tages Bestemmelse om V e j e o g S t i e r, jfr. Fr. 1781 § 9, Fr. 13. December 1793 § 12 og Fr. 29. Oktober 1794 § 8, som gav Tilladelse til ved Udskiftningen at omlægge Biveje (derimod ikke Landeveje), naar det skönnedes, at den Ulempe, som ved Vejens mulige Forlængelse vilde forvoldes de vejfarende, var mindre end den Fordel, som opnaaedes for de vedkommende Lodsejere derved, at det blev muligt at lægge Vejen i Skellet imellem Lodderne. Foruden de egentlige Færdselsveje maa der endvidere udlægges de fornødne Markveje, da enhver Lodsejer maa have Adgang til sin Lod (Fr. 13. December 1793 § 12 i Slutningen). Det Areal, som saaledes udlægges til Veje, fradrages selvfølgelig f o r l o d s det Areal, som kommer til Deling.

Endvidere bliver der ved Udskiftningen at træffe Bestemmelse om H e g n (hvem Hegnspligten skal paahvile, paa hvilken Maade og inden hvilken Tid Hegn skulle opføres, og hvorledes Vedligeholdelsesbyrden skal fordeles), i hvilken Henseende Hegnslovgivningens Forskrifter vel ere vejledende, men ikke ubetinget bindende for Land-

væsenskommissionen, jfr. i øvrigt Fr. 1781 §§ 10 og 11, der bl. a. bestemmer, at den Lodsejer, som ved Hegnets Deling mister betydelige Stengærder, som han hidtil har haft, skal have billig Erstatning derfor (hvilken fastsættes af Landvæsenskommissionen) hos den anden Lodsejer, hvem saadant Gærde tilfalder og kommer til Nytte.

Om fælles Vandsteder paa Overdrev, som udskiftes, bestemmer Fr. 1781 § 17, at de ikke maa aflukkes, medmindre det fornødne Vand haves eller kan tilvejebringes for de enkelte Lodder. Det kan derfor blive nødvendigt at bevare Fællesskabet med Hensyn til et saadant Vandsted, og det samme kan gælde med Hensyn til Mergel-, Sand- eller Grusgrav eller lignende. Om den nærmere Ordning af Forholdet imellem de enkelte Ejere inden for saadant Fællesskab har Landvæsenskommissionen da at træffe de fornødne Bestemmelser.

Med Hensyn til Törvejord bestemte Fr. 1781 § 17, at, hvor der i fælles Heder eller Overdrev fandtes Törvemoser, maatte ingen betages den Rettighed, han havde til Törveskær og Sætterum til Törvene. Lov 30. December 1858, der har givet Regler om Udskiftning af Törvemoser, har i sin § 1 bestemt, at det ved Udskiftning af Jord, som ikke kan betragtes som Törvemose, men hvori der dog findes Törvejord, skal iagttages, at der tildeles de Lodder, i hvilke saadan Törvejord falder, det fornødne Sætterum til Törvene.

Naar Delingsplanen er vedtagen af Lodsejerne eller, om fornødent, fastsat ved Landvæsenskommissionens Kendelse, overføres den ifølge Fr. 1781 § 29 straks (eventuelt under Kommissionens Tilsyn) af Landinspektøren paa Udskiftningskortet, hvorefter han afsætter Lodderne i Marken. Det paahviler ham derefter at forlange Tilstaaelse af samtlige vedkommende Lodsejere, om de ere fornöjede med Lodderne, saaledes som de ere afsatte i Marken og paa Kortet, eller ikke. Förend han faar saadan Tilstaaelse, anses Forretningen ikke for fuldført, hvorfor de nye Lodder ikke forinden maa tages i Besiddelse af Ejerne. Nægter nogen Lodsejer at afgive den forlangte Tilstaaelse, maa Landvæsenskommissionen paa ny tilkaldes for at afgöre, om den paagældende Lod svarer til, hvad vedkommende efter Delingsplanen skal have. Saafremt den paaklagede Fejl er af den Beskaffenhed, at den kræver Undersøgelse af teknisk kyndige, idet det paastaas, at der foreligger Fejl enten i Opmaalingen eller i Beregningen af det paa Grundlag af Opmaalingen og Boniteringen udkommende Areal, maa Sagen undergives teknisk Prøvelse. Medens Fr. 1781 § 29 ordnede Forholdet saaledes, at Rentekammeret efter Ansøgning lod Sagen undersøge ved en anden Landinspektør (saaledes at den ledende Landinspektør maatte betale Udgiften hertil, hvis Klagen fandtes grundet, men i modsat Fald Klageren), har Lov 30. December 1858, hvorved Rentekammerets (Indenrigsministeriets) Stilling som Overinstans for Landvæsenskommissionen er bortfalden, ændret dette derhen, at Kommissionen enten ifølge Lovens § 12 paalægger Klageren at tilvejebringe en Revisionsforretning af en anden Landinspektør eller selv ifølge Lovens § 13 tilkalder en teknisk sagkyndig Mand, for at denne kan foretage en saadan Forretning; naar Undersøgelsesforretningen er tilendebragt, paakendes derefter Sagen af Kommissionen paa sædvanlig Maade.

Omkostningerne ved Udskiftning (hvilke fastsættes af Landvæsenskommissionen) fordeles som Regel imellem samtlige Lodsejere i Forhold til Störrelsen af deres Andele (Fr. 1781 § 3), men i øvrigt har Kommissionen ifølge Lov 30. December 1858 § 16 frit Skön over Omkostningernes Fordeling, og den Lodsejer, hvis Klage har foranlediget Kommissionens Tilkaldelse eller enkelt Møde, vil derfor, saafremt Klagen findes ugrundet, blive tilpligtet at betale de derved foraarsagede Udgifter.

Udskiftningen kan, som ovenfor omtalt, paaankes til Overlandvæsenskommissionen. Ankefristen er 8 Uger fra Kendelsens Afsigelse; Oprejsning kan bevilges af Inden-

rigsministeriet indtil 6 Maaneder fra Afsigelsen (Lov 30. December 1858 § 18). Det antages, at Anken standser Kendelsens Iværksættelse.

Sluttelig kan bemærkes, at Indførelse af nyt Fællesskab, hvor det engang er ophævet eller ikke för har været til, er forbudt ved Fr. 1781 § 34, og at Overenskomst om at forblive i Fællesskab saavel som ethvert andet Afkald paa Retten til at forlange Udskiftning ere ugyldige ifølge Fr.s §§ 25 og 26.

II. SVERIGE.[1])

I dette Land fandtes fra ældre Tid lignende Ejendomsforhold, som man havde i Danmark. Lodsejerne i en Landsby antages fra först af at have haft en Slags Sameiendomsret til Byens Jordomraade, og paa Grundlag af denne tildeltes der hver enkelt Lodsejer en vis Andel af den nærmest ved den bebyggede By liggende Del af Byjorden. Den ældste Delingsform, fornskiftet eller hamarskiftet, gik ud paa en periodisk Deling, saaledes at hver Ejer efter Tur fik Brugen af den bedre saavel som den daarligere Jord, men afløstes af sol- eller tegskiftet, hvorved den enkelte fik udlagt visse Dele til stadig Brug. Det er dette Skifte, som (i Lighed med, hvad der ovenfor er omtalt for Danmark) omtales i de svenske Landskabs- og Landslove og endnu i den almindelige Rigslov af 1734. Tegskiftet svarede til den gamle Tids Driftsformer (Toskiftes- og Treskiftesbrug), men frembød Hindringer for Fremskridt. Da der i Sverige, ligesom i Danmark, ved Midten af det 18de Aarhundrede udbredtes nye Anskuelser om Besiddelsesformen ved Landejendomme, udfærdigedes (1749, 1757 og 1762) Forordninger om storskifte, gennem hvilket Jordloddernes Antal skulde formindskes til höjst 4 i Ager og 4 i Eng samt 1 i Skov, eller til höjst 9 for hver Gaard. En Lodsejer kunde endog i visse Tilfælde faa sin Jord helt udskilt af Byfælliget og udlagt i een Lod. Men storskiftet (der for øvrigt ikke gennemførtes i Dalarne og Bergslagen) ophævede i Reglen ikke fuldstændigt tegskiftet med dettes Ulemper, blandt hvilke en af de störste var Umuligheden for den enkelte Lodsejer af at afvige fra det vedtagne To- eller Treskiftesbrug. Efter at en Godsejer Maclean i Skaane i Aarene efter 1780 havde ladet sit Gods udskifte og indført Vekseldrift, fremtraadte Virkningerne heraf snart saa overbevisende, at Lovgivningsmagten (gennem Forordninger af 1803, 1804, 1807 og 1812) muliggjorde enskifte, d. v. s. Ret for den enkelte Lodsejer til at faa sin Jord udskilt af Byfælliget. Men först i 1827 (skiftestadga af 4. Maj 1827) blev Skridtet taget fuldt ud gennem Indførelse af den fuldstændige Udskiftning, laga skifte. Saa snart blot een Lodsejer i Byen begærede det, maatte nu alle underkaste sig Skifte, hvad enten Byen havde været Genstand for storskifte eller ej, og hver Ejer skulde da faa sin »inrösningsjord« (ɔ: Ager og Eng) saa vidt muligt i eet Stykke, selv om nogle Bymænd i dette Öjemed skulde nödes til at flytte ud fra deres gamle Bopladser. Reglerne om laga skifte findes nu i Skiftestadga (»stadga om skiftesverket i riket«) af 9. November 1866 med senere Tillægslove.

[1]) Se H. Hildebrand: Sveriges Medeltid I. 1. 1884. Side 176—190; Samme: Sveriges Historia. 1910. VII. Side 225; IX. A. Side 238; X. Side 219—220; G. Sundbärg: Sveriges land och folk. 1901. Side 458—459; Axel Carlborg: Lag och rätt. 1907. Side 395—404.

Udskiftningen gik i Sverige ingenlunde for sig uden Modstand. Det fortælles, at Landmaaleren, som var beskikket til at forestaa Forretningen, undertiden maatte gaa med ladt Pistol for at værge sig mod Overfald, og med Hensyn til Gotland saa Regeringen sig endog nødt til at ophæve Udskiftningsloven, hvorfor Udskiftning paa den nævnte Ø først fandt Sted i Aarene efter 1870. De fleste Udskiftninger i den øvrige Del af Landet bleve iværksatte i Tiden 1830—1850, og fra denne Tid kan man derfor regne Begyndelsen til Nutidens Jordbrug i Sverige. Udskiftningen er nu i det væsentlige gennemført; det angives, at i 1901 omtrent 70 pCt. af Rigets Jord var udskiftet, medens 25 pCt. ikke antages at kunne blive Genstand for Udskiftning, og at altsaa 5 pCt. var tilbage.

Udskiftningsvæsenet hører i administrativ Henseende under »Kungliga Landtmäteristyrelsen« (under Jordbruksdepartementet), der ledes af en Overdirektør med 2 Bureauchefer. I hvert af Rigets 24 län er ansat en »förste landtmätare« og forskellige »distriktslandtmätare« m. fl.

Hovedreglerne om Udskiftningen ere følgende:

Hvilke Jorder der kunne være Genstand for Udskiftning, angives i Lovens § 1, hvorefter ved laga skifte forstaas: »oskiftade eller ock redan skiftade, men sammanblandade ägors utbrytning i så stort sammanhang, som deras beskaffenhet og belägenhet, utan någon delägares förfång, möjligen må medgifva«.

Udskiftningsomraadet (skifteslaget) paa Landet bestaar i Reglen af en By eller en særskilt Gaard; i visse Landsdele (navnlig Norrland) er det dog ikke usædvanligt, at flere Byer eller endog et helt Sogn udgöre et skifteslag.

Ret til at kræve Udskiftning (skiftesvitsord) tilkommer i Almindelighed enhver Lodsejer i uskiftet Jord (§ 2) eller Jord, som ligger i flere adskilte Lodder, (§ 3) saavel som Andelshaver i fælles Fiskeri eller anden fælles Herlighed, for saa vidt Skifte kan ske uden Skade for de øvrige Andelshavere (§ 4). Ejer af Ejendom, hvorpaa der hviler Brugsrettighed, kan i visse Tilfælde (f. Eks. hvis det er en Græsningsret) ubetinget forlange Retten afløst gennem laga skifte; i andre Tilfælde (f. Eks. ved Ret til at tage Törv, Sten, Grus o. desl. eller til at fiske i anden Gaards eller Bys Fiskevand, derimod kun, hvis Afløsning kan ske uden Skade. Den brugsberettigede kan derimod ikke kræve Afløsning. (§§ 6, 76 og 77).

Mindelig Deling (sämjedelning) hindrer ikke laga skifte.

Udskiftningsmyndighederne angives i Lovens Kap. 2 (§§ 13—21) og 18 (§§ 117—139).

Udskiftningen foretages af en Landmaaler (landtmätare) med Bistand af 2 i Jordbrug kyndige og erfarne godemän. Den, som ønsker Udskiftning, har at henvende sig derom til landshöfdingen i vedkommende län (svarende til Amtmanden i Danmark og Norge), som beskikker en landtmätare til at udføre Forretningen. Gode männen udtages af den beskikkede landtmätare iblandt et Antal Mænd, valgte sognevis (mindst 2 for hvert Sogn) for 6 Aar ad Gangen af Gaardbrugerne i Sognet ved almindelig Afstemning.

Tvistigheder, som opstaa i Anledning af Udskiftningen, paakendes i förste Instans af Ägodelningsrätten, der bestaar af Stedets Dommer som Formand og 3 Medlemmer, der skulle være landbrugskyndige, inden for Tinglaget fast bosatte Mænd, som vælges af Valgmænd, valgte sognevis. I et Medlems Forfald tilkalder Rettens Formand en god Mand i hans Sted. Rettens Afgörelser træffes med Stemmeflerhed; ved Stemmelighed gör Formandens Stemme Udslaget. — I Byerne er Magistraten ägodelningsrätt.

Rettens Afgörelser paaankes lige til Högsta Domstolen (Höjesteret); Ankefristen er 30 Dage.

Om Rettergangsmaaden i Udskiftningssager henvises i øvrigt til det følgende (se under Kapitel 18).

Udskiftningens Kundgörelse og Paabegyndelse omhandles i Kapitel 3 (§§ 22—37). Landtmätaren berammer snarest muligt det förste Møde og lader dette kundgöre med mindst 14 Dages Varsel fra Prædikestolen i det eller de Sogne, hvor skifteslaget ligger, og sender med samme Varsel Indkaldelse til 2 gode män, helst saadanne, som bo nærmest Aastedet. Lodsejere, som bo uden for vedkommende Sogne, skulle særligt tilsiges med det sædvanlige for Stævninger foreskrevne Varsel. Endelig skal landtmätaren, senest en Maaned för Forretningens Paabegyndelse, hos landshöfdingen begære udnævnt Repræsentanter for Statens eller andre offentlige Ejendomme inden for skifteslaget.

Paa den berammede Dag møde landtmätaren og gode män, Lodsejere og andre vedkommende paa Aastedet, og efter at mulige Indsigelser imod hans eller gode männens Habilitet ere fremsatte og paakendte, og de øvrige fornødne Former ere iagttagne, paabegyndes Forretningen. Paaanke af Kendelse angaaende formelle Indsigelser standser ikke Forretningen. Denne skal fortsættes uden noget Ophold, medmindre lovlig Forhindring indtræffer.

Kapitel 4 (§§ 38—43) indeholder Reglerne om skifteslagets Opmaaling, Beregning og Beskrivelse.

Der optages altid Kort over skifteslaget, medmindre brugbart Kort i Forvejen haves. Det saaledes af landtmätaren til Brug under Forretningen optagne Kort (konceptkarta) afløses efter Udskiftningens Afslutning af et endeligt Kort (renoverad karta), som udviser de nye Lodders Beliggenhed. Ved Jordernes Opmaaling og alle andre Arbejder, som udføres i Marken, skulle Lodsejerne yde fornødent Haandlangerarbejde.

I Forbindelse med Kortet optages en ägobeskrifning, hvori anføres Jordernes Numre paa Kortet i Rækkefølge, deres Navne, Fordeling i særskilte Arter af Jord, samt Areal; og naar Bonitering senere sker, tilföjes deres naturlige Beskaffenhed, Gradværdi og Taksationssum. Naar Jorderne siden ere blevne inddelte i inrösningsjord og afrösningsjord (se nedenfor under Kapitel 8), skulle ligeledes disse 2 Slags Jord hver for sig angives i særskilte Kolonner.

I Tilfælde af Ejendomsblanding optager landtmätaren endelig en häfdeförteckning, i hvilken dels for hver særskilt Ejendom opføres de Lodder og Jordstykker, som høre dertil, dels skifteslagets fælles Jord, paa samme Maade som i ägobeskrifningen, i begge Tilfælde dog uden Angivelse af Jordens naturlige Beskaffenhed. Häfdeförteckningen skal oplæses for Lodsejerne og forsynes med deres Tilstaaelse for, at den rigtig angiver, hvad enhver af dem har i Besiddelse.

Kapitel 5 (§§ 44—52) om rågångar (Markeskel) indeholder Bestemmelserne om Fastsættelsen og Sikringen af skifteslagets Grænser udadtil. Skellene skulle undersøges af skiftesmannen (ɔ: landtmätaren) och gode männen. Ere de uomtvistede, sörges der for, at de, om fornødent, afsættes tydeligt i Marken. Er der derimod Tvist, modtager landtmätaren Parternes Paastande og disses Begrundelse og anfører dette i Protokollen samt angiver paa Kortet de Skellinier, som fra de forskellige Sider paastaas, hvorefter han overleverer Parterne Kort og Protokol, og det staar da hver af Parterne frit at paastævne Markeskelstrætten ved sædvanlig Underret.

Lovens Kapitel 6 (§§ 53—55) omhandler Forelæggelsen for Lodsejerne af de forskellige Udskiftningen vedkommende Spörgsmaal og Beslutningsretten vedrörende disse. Det foreskrives i denne Henseende, at, naar Konceptkortet er færdigt, og Markeskellene omkring skifteslaget fastslaaede, skal landtmätaren ordentligt og klart forelægge Lods-

ejerne og gode männen til Beslutning alt, hvad der hører til Skiftets Udførelse i hele dets Omfang, nemlig: 1) om Mageskiftet med tilgrænsende Byer og Gaarde, 2) om Adskillelse af den Jord, som skal beregnes henholdsvis som inrösnings- og som afrösningsjord; 3) om Jordernes Bonitering; 4) om Undtagelse af Jord til Lodsejernes fælles Behov; 5) om Delingsgrundlaget; 6) om de øvrige Grundsætninger for Udskiftningens Iværksættelse saavel som om Udlodningen og om Pligten til at flytte ud fra Byen; 7) om Bidrag til Udflytning samt om Opdyrkningsudgift for saadan uopdyrket Jord, som inddrages under Udskiftningen som inrösningsjord, saavel som om Erstatning til Lodsejer, som enten faar vanrøgtet Jord eller ogsaa mister Standskov, Plantning, Törvejord o. a. l.; 8) om Tiden for Loddernes Tiltrædelse samt Skovs og Törvejords Udnyttelse. De under 4—8 nævnte Spörgsmaal maa dog ikke foredrages og afgöres, förend ägobeskrifning og häfdeförteckning (hvor denne kræves, se ovenfor under Kapitel 4) ere optagne og komne i fuldstændig Orden.

Landtmätaren och gode männen tage Beslutning om alle Spörgsmaal, hvis Afgörelse fordrer Sagkundskab (d. e. de under 2, 3 og 6 nævnte Anliggender). Derimod have Lodsejerne Ret til at afgöre de andre Spörgsmaal (altsaa de under 1, 4, 5, 7 og 8 nævnte Sager), hvis de kunne enes om Beslutningen. Skiftesmannen och gode männen skulle søge at tilvejebringe mindelig Forening herom mellem alle vedkommende. Opnaas saadan ikke, skulle de afgive Betænkning (utlåtande) over det omtvistede Spörgsmaal og forelægge den for Lodsejerne, og hvis den da af disse antages, gælder den lige med en mindelig Forening. Vil derimod nogen Lodsejer ikke tiltræde utlåtandet, maa der skelnes imellem 2 Tilfælde, nemlig:

a) om utlåtandet angaar saadant Spörgsmaal, som bör være afgjort för Skiftet, i hvilket Tilfælde landtmätaren inden 14 Dage skal indsende de fornødne Dokumenter til Formanden i Ägodelningsrätten, som derefter behandler Sagen paa den i Kapitel 18 foreskrevne Maade. Fra denne Regel gælder dog en Undtagelse, nemlig i det Tilfælde, at utlåtandet angaar Mageskifte med tilgrænsende Byer eller Gaarde (se Kapitel 7). Finde nemlig skiftesmannen och gode männen, at saadant Mageskifte bör finde Sted trods Indsigelse, skal Mageskiftet iværksættes og afsluttes, idet Lodsejerne saa senere kunne paaklage Foranstaltningen paa sædvanlig Maade.

b) om Beslutningen vedrörer andet Spörgsmaal. I saa Fald maa den paaklages for Ägodelningsrätten i Forbindelse med Klage over Skiftet ifølge Kapitel 18.

Tvungent Mageskifte med tilgrænsende Byer eller Gaarde kan ifølge Kapitel 7 (§§ 56—59) iværksættes, naar skifteslagets Grænser imod disse gaa i Bugter og ved Mageskifte kunne føres i rette Linier, eller naar skifteslaget har Jorder, som ligge inde paa Naboens Grund, eller omvendt.

I Kapitel 8 (§§ 60—63) foreskrives, at skifteslagets Jord skal för Skiftet, efter foretagen Besigtigelse, inddeles i inrösnings- og afrösningsjord. Til den förste henregnes al dyrket eller dyrkbar Jord, der er saaledes beliggende, at den uden virkeligt Tab for nogen Lodsejer kan indgaa i Skiftet sammen med den øvrige inrösningsjord. Til afrösningsjord regnes derimod al anden Jord med Undtagelse af impedimenter, d. e. saa daarlig Jord, at den aldeles ikke medregnes. Grænserne mellem inrösnings- og afrösningsjorden bör göres saa lige som muligt; de skulle tydeligt afmærkes paa Kortet og i Lodsejernes Overværelse afsættes i Marken.

Kapitel 9 (§§ 64—65) indeholder Bestemmelserne om Bonitering (ägogradering), d. v. s. »den Vurdering, hvorved Jorder, som efter deres naturlige Beskaffenhed ere daarligere og derfor, uagtet lige god Pasning, give mindre Udbytte end andre af bedre Jordbeskaffenhed, kunne, gennem et derefter lempet Tillæg i Udstrækning med hverandre jævnføres og til Vederlag beregnes. Denne Vurdering skal foretages under

Besigtigelse af Jorderne i Marken, og Jorderne bör derved efter den ovennævnte Grundsætning jævnføres med hverandre, hvorhos — med Hensyntagen til större eller mindre Vanskelighed og Udgift ved Brugen — den större eller mindre Nytte og Renindtægt beregnes, som maa kunne faas af hvert i Godhed forskelligt Jordstykke i sædvanlige Aar og maa anses for stadig, ikke tilfældig. Herved bör Jorden inddeles i saadanne Grader eller Proportioner, at et i alle Henseender rigtigt Forhold imellem den daarligere og bedre Jord kan fremkomme; og derfor bör al inrösningsjord vurderes paa samme Grundlag, saaledes at, naar den bedste Jord sættes til 1, den daarligere sættes til $1_{,1}$, $1_{,2}$, $1_{,3}$, $1_{,4}$, o. s. v., 2, 3, 4 o. s. v., hvorved 1 Kvadratmaal af den bedste Jord kommer til at svare til $1_{,1}$, $1_{,2}$, $1_{,3}$, $1_{,4}$, o. s. v., 2, 3, 4 o. s. v. Kvadratmaal af den daarligere, alt i Forhold til Jordartens naturlige Godhed og Beskaffenhed. Afrösningsjorden bör ogsaa paa samme Maade, som ovenfor er angivet for inrösningsjorden, vurderes efter Strækningernes indbyrdes Forhold og naturlige Plantevækst, uden Hensyn til tilstedeværende eller sparet Standskov, og i øvrigt bör landtmätaren, ved saavel inrösnings- som afrösningsjordens Bonitering, altid, saa snart Grad eller Værdi paa et Jordstykke er bleven bestemt, paa Stedet underrette Lodsejerne om, hvor meget större Flademaal deraf udfordres, for i Værdi at jævnføre det nævnte Jordstykke med skifteslagets bedste inrösnings- og afrösningsjord, for at Lodsejerne selv fuldstændig maa kunne bedömme Rigtigheden af den foretagne Vurdering og tillige faa Lejlighed til straks, til skiftesmannens och gode männens yderligere Overvejelse, at fremsætte de Bemærkninger, hvortil de kunne finde sig beföjede«. (§ 64). Saa snart ägograderingen er afsluttet, skal Gradtallet, og hvad der til dettes Bestemmelse ved Besigtigelsen er blevet oplyst om Jordens naturlige Beskaffenhed, indføres i ägobeskrifningen (§ 65).

Kapitel 10 (§§ 66—68) fastsætter, at f o r l o d s för Skiftet skulle visse A r e a l e r u n d t a g e s t i l L o d s e j e r n e s f æ l l e s B e h o v, nemlig 1) fornødent Areal til offentlige Gader og Veje til By, Kirke og Mølle, Afgrødens Hjemkørsel, Skovkørsel, Törvemoser, Vandsteder m. m. (hvorved iagttages, at Gader, Veje og Grøfter helst skulle lægges i Skellene mellem Lodderne og saa vidt muligt udstikkes i rette Linier); 2) fornøden Plads for indenfor skifteslaget beliggende Fiskeri, Kalk- og Teglstensbrud, Vandsteder, Blegepladser, Møller, Vandværker eller andre Herligheder, som tilhøre skifteslaget i Fællesskab, saavel som, om saa tiltrænges, tjenlige Steder til at tage Sten, Sand, Ler, Grus eller Törv; 3) fornøden Jord til Afløbsgrøfter fra Mose, Kær, Myr eller anden vandfyldt Jord, som findes paa skifteslagets Grund og er dyrkbar; samt 4) fornøden Grund til Sten- eller Malmbrud, Mølle, Vandværk, Fiskeri eller anden Herlighed, som nogen Lodsejer alene besidder, — dog imod Afdrag i dennes Jordlod.

D e l i n g s g r u n d l a g e t omhandles i Kapitel 11 (§§ 69—77). Det er i Almindelighed det Grundlag (Skatteenhed eller lign.), som ved Lov eller særlige Bestemmelser for visse Landsdele er eller bliver fastsat; men Lodsejerne kunne i øvrigt vedtage et andet Delingsgrundlag end det lovbestemte. Har Lodsejer, efter dertil given Tilladelse, af uskiftet Jord indtaget noget og opdyrket det, har han Ret til — imod jævngodt Vederlag i uopdyrket dyrkbar Jord til de øvrige Lodsejere, efter det for Skiftet vedtagne eller fastsatte Delingsgrundlag — at beholde den Jord, han saaledes har opdyrket, hvor dette kan ske uden Skade for Skiftet. Kan det ej ske, skal han nyde Vederlag i anden dyrket eller dyrkbar Jord og have Ret til Erstatning eller Dyrkningsgodtgörelse (§ 74). Hvad der saaledes er fastsat om Opdyrkning, som er sket med bevislig Tilladelse, skal ogsaa gælde, hvis Opdyrkningen er saa gammel, at der savnes Oplysning om, hvorledes den er opstaaet. Veed man derimod, naar Opdyrkningen er sket, og kan Tilladelse dertil ikke paavises, skal den saaledes opdyrkede Jord gaa ind under Skiftet lige med den udyrkede Jord, uden at der ydes Erstatning eller Vederlag til Opdyrkeren.

Kapitel 12 (§§ 78—94) indeholder Regler om »öfriga grunder för verkställighet af laga skifte samt skiftesläggningen«.

Foruden de ovenfor angivne Grundsætninger for Udskiftningens Iværksættelse nævner Loven paa dette Sted endnu tre, nemlig:

a) al skifteslagets Jord skal gaa ind under Skiftet (herfra gælde dog et Par Undtagelser med Hensyn til Skov);

b) der skal udlægges særskilt Lod ikke blot til hver enkelt Gaard (hemman, d. v. s. oprindelig samlet Gaard), men ogsaa til hver hemmansdel, altsaa hver enkelt af de Ejendomme, i hvilke en oprindelig samlet Gaard senere er bleven udstykket;

c) Skiftet skal omfatte hele skifteslaget. Saafremt imidlertid en Lodsejer ved tidligere Skifter har faaet alle sine Jorder saaledes udlagte, at de kunne hegnes og drives særskilt, at Loddernes Tal ikke overstiger 2 (i de nordlige Landsdele 3), og at deres Form er regelmæssig, er han ikke pligtig til for sit Vedkommende at indlade sig paa nyt Skifte, udover hvad der kræves til at skaffe de øvrige Lodsejere et saa hensigtsmæssigt og ordentligt Skifte, som den naturlige Beliggenhed tillader.

Selve Udlægningen af Lodderne foretages efter følgende Regler:

1) Hver Lodsejer skal saavel i inrösnings- som afrösningsjorden have, hvad der i Flademaal og Godhed svarer til hans Andel efter Delingsgrundlaget og Boniteringen, og med nogenlunde jævn Blanding af daarligere og bedre Jord.

2) Loddernes Tal skal være saa lille som muligt. Hvor det uden Skade for nogen kan ske, skal der udlægges 1 Lod, indbefattende baade inrösnings- og afrösningsjorden, for hver Gaard. I andet Fald kunne 2 Lodder udlægges paa samme Maade. Skulde Beliggenheden umuliggöre Deling i kun 2 Lodder, og kan Sagen ikke afhjælpes gennem Udflytning, ere 3 Lodder (i de nordlige Landsdele 4 Lodder) tilladte. Ere Jorderne af saa ulige Beskaffenhed, eller have de en saa spredt Beliggenhed, at ovenstaaende Regler ikke kunne iagttages, maa Jorderne deles i saa faa Lodder, som deres Beskaffenhed og Beliggenhed paa nogen Maade tillader, men Sagen skal i dette Tilfælde altid forelægges Ägodelningsrätten til Afgörelse.

3) Loddernes Form skal være saa regelmæssig som muligt, og Skellinierne bör være lige og bekvemme for Indhegning. Saa vidt muligt bör Længden, særlig i inrösningsjorden, ikke overstige den dobbelte Bredde.

4) Med Hensyn til Loddernes Beliggenhed bör iagttages, dels at hver Gaards Lod i afrösningsjorden, saa vidt muligt, lægges i Sammenhæng med dens Lod i inrösningsjorden eller dog saa nær derved, som Forholdene tilstede, dels at Parceller af samme Gaard (hemman) lægges ved Siden af hverandre, hvor dette kan lade sig göre uden Hindring for et hensigtsmæssigt Skifte. Hvor Fiskevand findes, bör hver Lodsejer, om muligt, faa Del i Stranden og sit Fiskeri derudenfor. Tvist om Loddernes Beliggenhed skal, naar særskilte Lodder lige bekvemt og uden Ulempe for Skiftet kunne tillægges to eller flere Lodsejere, afgöres ved Lodtrækning.

Med Iagttagelse af de ovennævnte Regler for Udlægningen skulle skiftesmannen och gode männen, efter Forhandling med Lodsejerne, og efter at Jorderne ere blevne udregnede, opsætte en foreløbig Delingsplan, paa Kortet anföre de enkeltes Lodder og paavise disse for Lodsejerne i Marken, — dog at det herved ikke er forment skiftesmannen och gode männen senere at foretage Ændringer heri.

Kapitel 13 (§§ 95—102) indeholder Bestemmelser om Udflytning og Bidrag dertil samt om Erstatning for Dyrkning eller vanrøgtet Jord, for Standskov, Plantning eller Törvejord.

Om Udflytning foreskrives det, at, naar en By er saaledes sammenbygget eller Jorderne ere saa spredte eller fjerntliggende, at Udskiftning ikke kan iværksættes

uden Udflytning, skulle en eller flere af Lodsejerne flytte ud fra Byen. I Tilfælde af Tvist skulle de Ejere, hvis Gaarde ere bedst byggede, og som ved deres Huse have betydelige Haver eller andre nyttige Anlæg, anses fortrinsberettigede til at forblive boende i Byen, Ere Husene m. m. lige gode, afgöres Spörgsmaalet ved Lodtrækning. Beslutningsmyndigheden tilkommer, som omtalt under Kapitel 6, skiftesmannen och gode männen, hvilke tillige efter Spörgsmaalets Afgörelse bör vurdere Udflytningsomkostningerne. I disse skulle de, der blive boende i Byen, hver efter sin Andel i Fælliget og med særligt Hensyn til den Nytte, de have af Udflytningen, tage Del med de udflyttende, hvorhos der i visse Tilfælde kan ydes Udflytningsbidrag af Statskassen.

I øvrigt kunne ved Udskiftningen følgende Erstatninger forekomme: 1) Erstatning for Dyrkning, som ydes dels, naar en Lodsejer ikke ved Udlodningen har kunnet faa saa megen Agerjord, som der tilkommer ham ifølge hans Andel i Fælliget, dels, naar Opdyrkning af uskiftet Jord er sket med given Tilladelse, men Opdyrkeren ikke faar Lov til at beholde hele Opdyrkningen; 2) Erstatning for Vanrøgt, som skal betales, naar nogen Lodsejers Jord er saa slet dyrket, at den ikke kan gaa i jævnt Bytte mod andens bedre dyrkede Jord; 3) Erstatning for Standskov eller Plantning, der skal ydes, naar en Lodsejer mister Jord, hvorpaa han har fredet Skov eller foretaget Plantning, og i Stedet faar Jord, hvorpaa ingen eller daarligere Skov eller Plantning findes, samt naar Sameje-Skov skiftes og hver Lodsejer ikke paa sin Lod faar saa megen Standskov, som der tilkommer ham efter hans Andel; 4) Erstatning for Törvejord, der ydes i samme Tilfælde som Erstatning for Skov.

Erstatningen skal vurderes ved Foranstaltning af landtmätaren, der ligeledes foretager fornøden Opgörelse imellem vedkommende Lodsejere. Om Beslutningsretten med Hensyn til Erstatninger se ovenfor under Kapitel 6, Punkt 7.

Skiftets Afslutning omhandles i Kapitel 14 (§§ 103—106). Herefter skal landtmätaren snarest muligt, efter at alle for Udskiftningens Iværksættelse fornødne Grundregler ere blevne fastslaaede (se ovenfor, navnlig under Kapitel 6), endelig indføre Skiftet paa Kortet samt affatte en delningsbeskrifning, som udviser, hvilke Jorder der tilfalde hver Lodsejer, og hvorledes disse ere beskafne, samt Loddernes Antal for hver Lodsejer.

Efter at Skiftet er indført paa Kortet og alle Skiftedokumenterne renskrevne, skal landtmätaren — efter foregaaende Kundgörelse — i gode männens og Lodsejernes Nærværelse i Marken udstikke hver Ejers Lod og afsætte Skellene med tjenlige Skelstene i Enden af hver Linie og i alle Bugter samt endvidere imellem dem med mindre Stene eller nedrammede Træpæle, i inrösningsjorden paa hver 60 m og i afrösningsjorden paa hver 180 m eller, naar Skellinierne ere kortere, i mindre indbyrdes Afstand, saaledes at i inrösningsjorden 1 og i afrösningsjorden 2 findes i hver Linie.

Naar landtmätaren har iværksat Udstikning og Skelsætning samt anvist Ejerne deres Lodder, er han pligtig til, imod Betaling af det ham tilkommende Vederlag, at overlevere Ejerne alle under Forretningen førte Protokoller og afsluttede Overenskomster samt ägo-, häfde- og delningsbeskrifningen. Han tilkendegiver derhos Ejerne, at Forretningen nu er afsluttet, og at den, som er misfornöjet med den, maa — paa den i Kapitel 18 foreskrevne Maade — fremsætte sine Besværinger for Formanden i Ägodelningsrätten. Skiftedokumenterne skulle gives i Forvaring til den af Ejerne inden for skifteslaget, som de øvrige Ejere udse dertil; og hos ham kan enhver undersöge dem og tage Afskrift af dem.

Bliver Skiftet senere helt eller delvis forandret (se nedenfor under Kapitel 18), skal landmätaren inden 14 Dage efter, at den endelige Dom i Sagen er meddelt ham, beramme nyt Møde, ved hvilket Skiftet ændres og rettes, hvorefter Forretningen paa

ny afsluttes, som ovenfor anført. Har Ägodelningsrätten paabudt Ændring i Skiftet, skal denne straks, om saa ske kan, i Lodsejernes Nærværelse iværksættes og indføres i Kortet.

Kapitel 15 (§§ 107—109) giver først Regler om Skiftets Tiltrædelse og bestemmer herom, at skiftesmannen och gode männen skulle søge at tilvejebringe mindelig Forening imellem Lodsejerne om Tiden, da de nye Lodder skulle tiltrædes, dog at dette skal ske senest et Aar efter, at Skiftet er blevet fastställdt (se Kapitel 18). Kan Forening ikke tilvejebringes, skal Tiltrædelsen ske, saa snart Klagefristen er udløbet, uden at Klage er rejst, eller Skiftet i Tilfælde af Paaklage er blevet stadfæstet ved retskraftig Dom; men imidlertid skal enhver selv bjerge sin paa Ageren voksende Afgrøde, saafremt ikke anderledes vedtages. Sker Tiltrædelse ej til foreskreven Tid, har hver Lodsejer Ret til ved Fogden at lade sig indsætte i sin Lod.

Endvidere bestemmes det, at, om nogen Lodsejer, efter at Skiftet er blevet fastställdt, mener at kunne paavise, at der er begaaet Fejl i Udregningen ved Skiftet, kan han indtil Udløbet af 3 Aar, fra fastställningen at regne, søge Rettelse hos Ägodelningsrätten, og landtmätaren maa da svare til al den Udgift og Skade, som ved saadan Fejlregning kan opstaa.

Om Omkostningerne ved Udskiftningen bestemmer Kapitel 16 (§§ 110—113), at de fordeles mellem alle Lodsejere, hvis Jorder ere gaaede ind under Skiftet, enhver efter den Jordlod, som ved Skiftet er tillagt ham.

Kapitel 17 (§§ 114—116) foreskriver, at ved alle Møder under Skiftet skal landtmätaren føre Protokol, som inden 8 Dage efter hvert Møde skal oplæses og forsynes med hans samt gode männens og de tilstedeværende Lodsejeres Underskrifter; de sidstnævntes Vægring ved at underskrive opholder dog ikke Forretningen.

Senest inden 1 Aar efter, at Skiftet er blevet fastställdt, skal landtmätaren overlevere Lodsejerne endeligt Udskiftningskort (renoverad karta).

Endelig indeholdes i Lovens Slutningskapitel, Kapitel 18 (§§ 117—139), Bestemmelserne om Rettergangsmaaden i Udskiftningssager.

Som omtalt ovenfor under Kapitel 2, er Behandlingen og Paakendelsen af Udskiftningssager paa Landet i første Instans henlagt til en særegen Domstol, Ägodelningsrätten.

De Spörgsmaal, som henhøre under denne Rets Afgörelse, falde i 2 Klasser, nemlig:

a) Under Udskiftningen opstaaende Spörgsmaal, som maa afgöres, inden Skiftet kan fortsættes og afsluttes. Herhen høre: 1) saadanne Spörgsmaal om Mageskifte med tilgrænsende Byer og Gaarde, som rejses i Forbindelse med Udskiftningen (se ovenfor under Kapitel 7); 2) Lodsejers Begæring om at maatte beholde den Jord, han i Forvejen har, saaledes at denne ikke gaar ind under Skiftet, eller Paastand af Lodsejer om, at nyt Skifte ikke vil kunne blive fordelagtigere end allerede tidligere foretaget Skifte, saavel som Spörgsmaal om den Jord, som kan undtages fra Skiftet (se ovenfor under Kapitel 12, Litra c.), samt endelig Spörgsmaal, som uden Sammenhæng med Rettergangstvist rejses om, hvor vidt 2 eller flere Gaarde skulle anses som eet skifteslag; 3) Tvist om den Jord, som skal undtages til Lodsejernes fælles Behov (se ovenfor under Kapitel 10); 4) Spörgsmaal om Delingsgrundlaget ved Skiftet (se ovenfor under Kapitel 11) samt Tvist om, hvor vidt en Lod skal anses som en Gaards Særeje (odaläga) og saaledes, som særskilt Ejendom, tilhøre Gaarden udover dennes Andel i Fælliget; 5) Spörgsmaal om den Jord, der skal beregnes som inrösnings- eller afrösningsjord (se ovenfor under Kapitel 8); samt 6) Spörgsmaal om Loddernes Antal i de Tilfælde, hvor dette skal forelægges Ägodelningsrätten til Afgörelse (se ovenfor under Kapitel 12, Punkt 2).

Hvorledes disse Spörgsmaal forelægges Retten, er omhandlet tidligere (se under Kapitel 6, Litra a.).

b) Under Udskiftningen opstaaende Spörgsmaal, som ikke för Skiftets Fortsættelse og Fuldbyrdelse kunne endelig afgöres. Herhen høre de øvrige Tvistigheder under Udskiftningen, f. Eks. Spörgsmaal om Bonitering, Erstatninger, Udlodning o. s. v. I disse Tilfælde maa Klage fremsættes gennem besvär, som af Klageren indgives til Rettens Formand inden 60 Dage, regnet fra den Dag, da landtmätaren har erklæret Skiftet for sluttet og overleveret Lodsejerne Protokol og øvrige Aktstykker.

Retten sammentræder paa Aastedet, hvis Besigtigelse paa dette udfordres, men ellers paa Tingstedet eller andet Sted, hvor Retsmødet kan holdes med mindst Udgift for Lodsejerne. Parterne indkaldes ved Bekendtgörelser i Kirkerne. Parters Fraværelse hindrer ej Sagens Gang. Kendelser, som afsiges under Sagen, kunne ikke særskilt paaankes. Retten har en betydeligt friere Stilling end i almindelige Underretssager, idet den ikke blot bör prøve de omtvistede Spörgsmaal, men ogsaa Skiftets Lovlighed i Almindelighed. Kendelse skal afsiges offentlig, inden Retten skilles, og samtidig skulle Parterne underrettes om Fremgangsmaaden ved yderligere besvär.

Ägodelningsrättens Afgörelser kunne, som omtalt under Kapitel 2, paaankes til Högsta Domstolen inden en Frist af 30 Dage. Findes Anken ugrundet, stadfæster Högsta Domstolen Udskiftningen; i modsat Fald hjemvises Sagen til Ägodelningsrätten, som da enten selv afhjælper Fejlen eller paalægger landtmätaren at omgöre Forretningen.

Paaklages Skiftet ikke for Ägodelningsrätten inden den lovbestemte Tid, har landtmätaren ved förste eller andet ordentlige Retsmøde at indlevere til Rettens Formand Kort og Dokumenter til Prøvelse og Stadfæstelse (fastställning). Findes Skiftet ikke at være lovlig udført, skal Dommeren, inden Stadfæstelse meddeles, henstille til landtmätaren at foretage fornødne Rettelser. Ere Fejlene större, bör Dokumenterne indsendes til landshöfdingen til Anlæg af offentlig Sag imod landtmätaren. Findes derimod Skiftet lovlig udført, skal Retten stadfæste (fastställa) det til fremtidig Efterretning og give Kortet Paategning herom.

III. NORGE.

Udskiftningen er inden for de skandinaviske Lande yngst i Norge, idet den först efter Midten af det 19de Aarhundrede — gennem Lov 12. Oktober 1857 — omordnedes paa formaalstjenlig Maade efter den svenske Lovgivnings Mønster, se Side 633. Medens der med Hensyn til Jordfællesskabet og Udskiftningen i Norge henvises til Sorenskriver Helms's Fremstilling Side 630—644, skal her blot tilföjes nedenstaaende Uddrag af den Kommissionsbetænkning, som laa til Grund for den ovennævnte Lov af 12. Oktober 1857. I dette Afsnit af Betænkningen skildres Fællesskabets Udstrækning og Beskaffenhed, særlig paa Vestlandet, i ældre Tid, og man vil heraf faa en Forestilling om de vestlandske Jordbrugsforholds Lighed med (og Forskelligheder fra) de færøske.

»Jordfællesskabet er udbredt over hele Vestlandet. En Gaards Indmark (Ager og Eng, Bø) er i Almindelighed delt mellem de forskellige Brug i Gaarden i mindre

om hinanden liggende Dele, Strimler eller Tejger, til Dels, hvad Ageren angaar, ganske smaa Flækker, saaledes at ethvert Brug har flere, oftest mange saadanne. Det forekommer ogsaa, skønt sjælden, — — — at de forskellige Brugs Ejere bruge de samme Tejger eller Agre vekselvis, eller at flere Opsiddere bruge det samme Engstykke i umiddelbart Sameje, o: slaa eller afhøste det sammen og dele Udbyttet. Ikke alene de Agre og Enge, der tilhøre samme Gaards forskellige Brug, ligge om hinanden, men mangesteds ogsaa de flere Gaarde tilhørende Indmarkstykker, saa at der er Fællesskab i Ager og Eng mellem et meget betydeligt Antal af Brug. — — —

Naar de forskellige Dele af en Ejendoms eller et Gaardbrugs Indmark (Bø) ere adskilte eller adspredte ved mellemliggende Dele af anden Ejendoms eller Gaardbrugs Indmark, finder Indhegning eller Afgærding af de enkelte Dele i Almindelighed ikke Sted. Indmarken bruges Vaar og Høst som fælles Havnegang for alle Lodejerne. Naar en Gaard deles, sker det almindeligt saaledes, at de ved Delingen fremkomne Gaardbrug erholde ikke hvert sin sammenhængende Strækning, men spredte Stykker eller Tejger. Disse fordeles især efter det Hensyn, at, da de samme Agre benyttes Aar efter Aar, og Brydning af ny Ager formedelst Jordens Stenighed og Mangel paa Dybde ofte er vanskelig, bör hver Del have forholdsvis lige meget af det gamle Agerland uden Hensyn til dettes Beliggenhed. Almindeligt vil den, som for et ringe Agerstykke faar en god Eng, eller den, der for en næsten værdiløs större Strækning faar et mindre, men frugtbart og heldigt beliggende Stykke, anse sig uretfærdigt behandlet. Naar et Gaardbrug, som ligger i Fællesskab med andre, deles, sker det hyppigt paa den Maade, at hvert enkelt Stykke af det deles. Det falder af sig selv, at, naar Delingsmændene ikke tiltro sig at vurdere det ene Jordstykke mod det andet (at bonitere) — hvortil den behørige Kundskab ofte mangler dem —, kommer Delingen lettelig til at bestaa i, at ethvert ensbeskaffent Stykke deles, hvorved Frygten for at göre Uret lettes. — — —

Udmarken er hist og her sammenhængende, uudskiftet, for forskellige Gaarde, en Række af Gaarde, samtlige eller de fleste Gaarde i Sognet paa samme Side af Vasdraget, paa Øen o. s. v. efter Omstændighedernes Medfør. I Vos t. Eks. angives Udmarken (o: alt udenfor den indhegnede Bø) at være fælles for store Dele af Præstegældet. — — — Ellers, som oftest, er Udmarken udskiftet mellem Gaardene saaledes, at den til en Gaard hørende er adskilt fra Nabogaardens, almindeligvis ved Mærker, sjældnere ved Gærder, medens de forskellige Brug i samme Gaard have fælles Udmark o: Havnegang; thi Skoven er i Almindelighed, ihvorvel ingenlunde allesteds, udskiftet eller delt, skönt som oftest af Hensyn til dens Bekvemhed for Transport, Væksterlighed m. m. ikke i samlet Strækning for hver Ejer. Udmarken bestaar ikke sjælden af omfangsrige, nøgne Strækninger, hvis Afgærding for hvert enkelt Gaardbrug vilde være et vidtløftigt, ofte næsten uoverkommeligt Arbejde. Hvor Jorden og Skoven (og forskellige Rettigheder i denne) tilhøre forskellige, kunne de besynderligste Forhold fremkomme, f. Eks. — — — at i samme Grundstykke een ejer Havnegangsretten, en anden Løvskoven, en tredje Furuskoven og en fjerde Ret til at hugge Brænde i Skoven, ligesom der ofte er Strid, f. Eks. om Lyng og Ener høre til Skoven eller til Havnegangsretten, idet Lyngen spises baade af Storfæ og Faar og Ener af Faar, medens de ligeledes begge almindeligt bruges til Brændsel, og Eneren stundom er saa stor, at den kan bruges til Kører eller andet, eller om, i hvilken Grad Ejendomsretten til nedfaldet Løv forbliver hos Træets Ejer og ikke falder til Havnegangen. Fællesskab i Udmark hindrer selvfølgelig Udvidelse af Indmark, og man ser ofte, at særdeles god Anledning til Forøgelse af indengærds Jord maa lades ubenyttet, fordi der kræves Samtykke af enhver Samejer i Udmarken, hvilket ikke er at faa. Den fælles Havnegang medfører yderst hyppige Klager, saasom over den enkelte Samejers Indtag af fremmede Kreaturer paa det fælles Bejte m. m. At de egentlige Fjældbejter ligge i Fællesskab, falder af sig selv, ihvorvel det ofte eller i alt Fald undertiden er Tilfældet, at Naturen har afdelt deslige Strækninger paa saadan Maade, at baade Udskiftning og Indhegning kunde lade sig udføre.

For øvrigt er Skelnen mellem Indmark og Udmark vanskelig, hvor der ikke er Gærde mellem dem, hvilket dog ikke er hyppigt. Naar hver Lodejer har sine Stykker paa den egentlige Bø og ligeledes hver sine Slaatter, uden at de ere afgærdede, idet Kreaturerne först om Vaaren bejte paa Bøen, derefter drives opover Lierne og fra Midtsommeren paa Fjældet, skönnes Udskiftning af Bøen ikke i Almindelighed at kunne foregaa uden i Forbindelse med den af Udmark, medmindre Overenskomst

træffes. Da i det hele Forholdene stille sig meget forskelligt, idet nogle Steder den hele egentlige Bygd ligger under eet Gærde, som adskiller den fra det egentlige Fjældbejte (Sætermark), medens man andetsteds, om end Gaardenes bedst opdyrkede Ejendele ere adskilte ved Gærder, har uafgærdede Høslaatter ogsaa i Udmark, vil der ikke kunne knyttes nogen altid sikker Skelnen til Modsætning mellem Indmark og Udmark.

— — —

Jordfællesskab giver stadig Anledning til Avind og Trætte. Samejerne maa fast ved hvert Skridt gensidig vise og göre Regning paa Overbærenhed. De gensidige Ulejligheder ere mangfoldige. Den daglige Bedrift bliver i höj Grad besværliggjort. Jordfællesskabet og et udviklet eller godt Jordbrug ere selvfølgelig uforenelige. Den förste Betingelse for en heldbringende Virksomhed paa en vis Ejendom eller med en vis Genstand er den virkendes Frihed i at handle, Uafhængighed af andre med uensartet eller modstridende Interesse. Under Fællesskabet bliver Afstanden mellem de enkelte Dele af Ejendommen saa mange Gange större, som der er Lodejere; Transporten af Gødning og af Markens Produkter bliver forlænget; Vejenes Vedligeholdelse bliver vanskeliggjort og Byrden med dem forøget, da den ene ikke vil arbejde for den anden og Vejbredden maa være större end almindeligt, idet Opsidderne ofte møde hinanden med Læs. Agrenes Udstykning i Smaalapper forøger Dyrkningsomkostningerne; de korte Vendinger med Redskaberne og den hyppige Flytning af disse spilder Tiden, gör forbedrede og besparende Redskaber uanvendelige. Med de större Redskaber kan der ikke manövreres. Der maa et Par Mænd til, hver Gang de skulle flyttes. Om Afgrøftning, en af de förste Betingelser for et ordentligt Jordbrug, bliver der ikke let Spörgsmaal; den er kostbar i og for sig, om man ikke hvert Øjeblik bliver nødt til at trække Grøfterne over Naboens Mark, hvorfor Erstatning maaske forlanges. Saaningen forsinkes og Sæden spildes over Rejnen paa Englandet; Gødningen kommer Rejnen og den ofte vandsyge Mark udenfor til gode. — Det betydelige Arbejde, der paakræves ved den af Fællesskabet fremtvungne Brugsmaade, gör, at det ellers ved et godt Jordbrug ikke store Nettoudbytte synker ned til en ringe Störrelse. Det er derfor ikke at undres over, at Almuerne i de Distrikter, hvor Fællesskabet hersker, staa paa et lavt Trin i Formue og Kultur. Et fremskridende Jordbrug maa tilintetgöre Fællesskabet. Overalt, hvor Fællesskabet finder eller har fundet Sted, ledsages det — — — af:

1. den opdyrkede Jords stadige Brug til Ager;
2. stedsevarende naturlig Eng paa den indengærds Jord, som ikke er opbrudt til Agerland;
3. fælles Græsgang saavel i Udmarken som paa Agerlandet, saa snart Kornet er indbjerget (ligesom ogsaa om Vaaren), og
4. Fædriften af större Omfang og Betydelighed end Agerbruget, endskönt begge drives med liden Indtægt.

Det er bekendt, at et udviklet Jordbrug kræver Englandets Opbrydning til Agerland, dettes Brakning og Udlægning til kunstig Eng, Indførelse af Sædskifte osv. Disse Midler ere uanvendelige for Fællesjordbrugeren, om der end for øvrigt ikke er noget til Hinder for deres Benyttelse. Thi han kan ikke frede sin Jord; den fælles Græsning nægter ham at saa Høstsæd og at udlægge Ageren til kunstig Eng; han maa af Hensyn til andres Ret undlade at opbryde de hensigtsmæssigste Strækninger til Ager; den Gødning, han anvender, trækker sig efter Naturens Lov ned paa Naboens ved Siden af liggende udpinte Stykke; han veed ikke, hvad der er hans, saasom, hvad han i Dag dyrker, maaske i Morgen tages fra ham ifølge den Lov, at den skal nyde Skifte, som Skifte begærer.

Imidlertid maa man ikke forstaa dette, som om vi antage, at, naar först Fællesskabet var hævet, vilde et udviklet Jordbrug snart vise sig overalt paa Vestlandet, og endmindre, at det vilde allerede have været der, hvis Fællesskabet tidligere var hævet. Dette er ikke Tilfældet. Man havde der, förend Loven af 17. August 1821 udkom, særskilte Gaarde, hver i en samlet Strækning, uden at der i Almindelighed var meget mærkelig Forskel mellem disse Gaardes Brug og andres, medens der vistnok, hvor Udskiftning er foregaaet, senere har vist sig en overvejende Forskel mellem de udskiftede og de ikke udskiftede Gaarde. Fællesskabets store Udstrækning har væsentligt tjent til at holde det hele Jordbrug paa et lavt Trin.

— — —

En fornuftig og hensigtsmæssig Udskiftning møder saa mange Hindringer og saa megen Modstand, at det synes at være en af Statens vanskeligste Opgaver, i en nær Fremtid eller i et vist begrænset Antal Aar at gennemføre den i det store.

Vilde man besvare Spörgsmaalet om Grunden hertil med en Henvisning enten alene til manglende Indsigt og Evne hos Almuesmanden samt til Vanens og Fordommens Magt, eller alene til Naturens, hvad Jorden angaar, tarvelige Udstyr af de Dele af Riget, hvor Fællesskabet er herskende, eller alene til Mangel af Understøttelse fra Statsstyrelsens Side, saa vilde intet af disse enkelte Momenter betegne Sandheden, men formentlig indeholde de i Forening denne i det hovedsagelige. I Korthed kan man maaske rigtigst fremhæve, at det förste Arbejde og det förste Udlæg, som en Udskiftning kræver, især naar den paakalder Udflytning, er betydeligt i Forhold til Evnen og Indsigten, samt at, jo mindre disse ere, desto fastere holder man sig til det tilvante. Men denne Betragtning er i alt Fald langt fra udtömmende. Man maa erindre, at Jordfællesskabet indtil i den senere Tid har været udbredt, om end i noget forskellig Form, i Lande, som ere meget bedre udstyrede for Jordbrug end Norge, ligesom ogsaa til Dels i dettes frugtbarere Landsdele, saa at man i nogen Grad kan betragte det som et almindeligt Onde, hvilket det var givet den senere Tids Fremskridt at overvinde. Mange for Vestlandet særegne Forhold göre det naturligt, at Bekæmpelsen af dette Onde foregaar sidst dér, og at den Forandring, som dér kan bevirkes, ikke bliver saa gennemgribende som paa Fladlandet, hvor regelrette Delinger ere forholdsvis lette at udföre og store Strækninger lette at bringe under Ploven. — — — Jordfællesskabet holder Almuen i Tvang og Dvale og i smaa Vilkaar, og disse hindre igen Udskiftning. Der er et Vekselforhold mellem de smaa Kaar og Jordfællesskabet, hvisaarsag dette ikke kan paaregnes at ville i en nær Fremtid væsentlig ophæves uden virksomme Foranstaltninger af Statsstyrelsen. Nu er Udskiftningen i betydelige Dele af Bergens Stift standset, hvilket, da der stedse Tid efter anden foregaar Delinger, vil sige, at Fællesskabet er i Tiltagende, ja i de Distrikter, hvor Delingerne ere hyppige og udföres ganske i Fællesskabets Aand, i ikke ringe Tiltagende. Man maa ikke tro, at de Distrikter, hvor Jordfællesskab endnu er Regel, enten alle eller de fleste ere saaledes af Naturen udstyrede, at Jordbruget er at anse som en uvæsentlig Sag eller som en Næringsvej, der efter Forholdenes Natur altid vil komme til at staa meget lavt. Om end mangesteds Brydning af ny Ager virkelig er saa vanskelig og Deling af den gamle saa naturlig ved ny Delinger, Udmarken saa betydelig af Omfang og af saa liden Værdi (Indhegning for hvert Brug kunde i saadant Tilfælde ikke svare Regning), at Ophör af a l t Fællesskab dér synes at maatte blive et bart Ønske, er det dog vist, at paa den anden Side Fællesskabet i höj Grad er udbredt i Egne, som ere saare vel udstyrede for Jordbrug og mest svarende til Distrikter, hvor Fællesskabet er saa godt som udryddet. I disse Egne er meget at tilregne den Omstændighed, at der ikke hidtil har været kyndig Hjælp til Udskiftningernes Udförelse, idet det röber en stor Tillid til andre Mænds Kyndighed at overlade dem Raadigheden til at skifte en af forskellige Bestanddele bestaaende Ejendom. Denne Tillid forudsætter Egenskaber hos Udskiftningsmændene, for hvilke Borgen ikke haves, medmindre vedkommende have til Tilfredshed udført flere Forretninger af dette Slags. Det er derfor rimeligt, at, hvor Udskiftningsværket er standset, er det ikke let at faa samme i Gang. Det er i alt Fald tilfældigt, om der inden Bygden findes Mænd, til hvis Kyndighed og Samvittighedsfuldhed den enkelte finder at burde, endsige alle Lodsejere kunne blive enige om, at betro sig. I dette som i lignende Tilfælde er det naturligt, at Almuesmanden helst vil have paatagelige Eksempler, förend han indlader sig paa Forandringer, der gribe væsentlig ind i hans Ve og Vel. Der, hvor Udskiftninger ere i Gang, er det efter den Erfaring, flere af os have gjort, ikke sjældent, at Udskiftningen formedelst Mændenes Mangel paa Indsigt i at opmaale og vurdere Jorden udföres paa en Maade, der ingenlunde stemmer med den materielle Retfærdighed. Om den end i Öjeblikket tilfredsstiller Lodsejerne, kan det ej betvivles, at den vil vække ikke liden Misnöje, naar det i Aarenes Løb viser sig, at den udskiftede Nabo uden fortrinligere Brugsmaade faar et betydeligt större Udbytte. Enkelte af os vilde kunde anföre slaaende Eksempler paa mindre retfærdige Udskiftninger, navnlig fordi der er gjort altfor liden Forskel paa de forskellige Jordstykkers Beskaffenhed og formedelst Ukyndighed i Beregninger. — — —«

IV. TYSKLAND.

Landsbyfællesskabet har været gældende i Tyskland i omtrent samme Former som i de nordiske Lande, og man har ogsaa her søgt at afhjælpe de dermed forbundne Hindringer for Landbruget gennem forskellige mere eller mindre vidtgaaende Foranstaltninger, i hvilken Henseende der skelnes imellem 1) Omordning af Vejnettet (Wegeregulirung), 2) Afløsning af Brugsrettigheder (Gemeinheitsteilung) og 3) Udskiftning (Separation, Arrondirung, Auseinandersetzung, Zusammenlegung der Grundstücke, Verkoppelung).

Ved »Wegeregulirung« omlægges de bestaaende Veje saaledes, at hver Lod i det mindste paa den ene Side grænser til en Vej, og at Ejeren altsaa i sin Brug af Lodden bliver uafhængig af andre; samtidig foretages Ombytning af Lodder saaledes, at disse faa en saa regelmæssig og bekvem Form som muligt, og efter Omstændighederne sker tillige Afløsning af visse begrænsede Rettigheder over Jorden.

»Gemeinheitsteilung« gaar ud paa Afløsning af Brugsrettigheder (navnlig Græsningsrettigheder) og Opløsning af fuldstændigt Sameje. Naar den omfatter hele Bymarken eller större Dele af denne, vil den i Reglen nødvendiggöre Omlægning og Nyanlæg af Veje samt, hvor Ejendomsblanding foreligger, ogsaa Omlægning og Sammenlægning af Lodder.

Ved »Auseinandersetzung« foretages en saa vidt muligt fuldstændig Ophævelse af Fællig ved Sammenlægning og Ombytning af de spredte Lodder og samtidig Afløsning af de for Jordbruget skadelige Brugsrettigheder over anden Mands Ejendom. Den k a n gaa saa vidt, at den samlede Landbybebyggelse ophæves ved Udflytning af de enkelte Gaarde, saaledes at hver Ejer faar sin Ejendom med Huse m. v. liggende for sig (Vereinödung); men Udflytning kan ikke (som i svensk og norsk Ret) paabydes. I øvrigt foregaar Udskiftningen i det væsentlige efter samme Grundsætninger som i de nordiske Lande. Alle under Skiftet inddragne Jorder behandles som en fælles Masse, ud af hvilken de enkelte Lodsejere faa deres Andele i Forhold til deres tidligere Besiddelses Værdi. Hver Lodsejer skal saa vidt muligt have lige saa megen Jord af hver Slags (Ager, Eng, Udmark) og i omtrent samme Afstand, som han för har haft. Lodderne samles til mindst muligt Tal; Brugsrettigheder afløses; Vejene ordnes saaledes, at hver Parcel støder op til mindst een Vej; Afløbsforholdene reguleres.

Lovgivningen i Tyskland har beskæftiget sig med Spörgsmaalet om Fællesskabets Begrænsning eller Ophævelse siden Midten af det 18de Aarhundrede; men det er dog först efter Aaret 1800, at man i större Omfang har taget fat paa Opgavens Løsning, og man er herved i det hele gaaet betydeligt mindre rask til Værks, end det er sket i Skandinavien og især i Danmark; navnlig i Sydtyskland er man endnu langt tilbage.

Særlig Interesse har Ordningen i P r e u s s e n. Denne Stat tillod i Begyndelsen (Gemeinheitsteilungs-Ordnung af 7. Juni 1821) kun tvungen Udskiftning (d. v. s. efter Begæring af en Del af Lodsejerne) i saadanne Tilfælde, hvor de enkelte Lodder paa en eller anden Maade benyttedes i Fællesskab, hvorimod den Omstændighed, at Lodderne blot laa i Ejendomsblanding (Gemenglage), ikke berettigede til at forlange Udskiftning. Ved Forordning af 28. Juli 1858 indskrænkedes Retten til at fordre Gemeinheitsteilung, saafremt denne kun kunde udføres ved Omlægning af Lodder, idet det stilledes som Betingelse, at Ejerne af ¼ af de paagældende Jorder (beregnet efter Flademaal) stemte derfor. I øvrigt blev det paalagt Udskiftningsmyndigheden i disse Tilfælde at søge Reguleringen udstrakt til hele Bymarken; mislykkedes dette paa Grund

af Lodsejeres Modstand, kunde Regulering først kræves efter 12 Aars Forløb og kun med Samtykke af Flertallet af Lodsejerne.

Først ved Lov af 2. April 1872 ophævedes den ovennævnte Regel, hvorefter kun saadanne Lodder, som vare underkastede fælles Benyttelse, mod Ejerens Vilje kunde inddrages under Udskiftning, idet Loven bestemte, at ogsaa andre Lodder kunde underkastes Udskiftning, naar Ejerne af mere end ½ af Arealet, som tillige repræsenterede mere end ½ af dets Værdi (Reinertrag), begærede Udskiftning. Ogsaa i de andre tyske Stater indskrænkede man sig i Begyndelsen til Afløsning af Brugsrettigheder; men i Nutiden anerkende dog næsten alle Staterne Ret ikke blot til Tvangsafløsning af Brugsrettigheder, men ogsaa til tvungen Sammenlægning af Lodder. I mange Stater gives der et Mindretal Ret til at kræve Udskiftning, men de fleste Lovgivninger fordre dog simpelt Flertal (mere end Halvdelen), beregnet paa noget forskellig Maade.

Hovedreglerne om Udskiftning ere efter den i Preussen gældende Ordning følgende[1]):

1. Udskiftningsmyndighederne ere i første Instans »Generalkommissionerne« (af hvilke der er 9, hver med en eller to Provinser som Forretningsomraade), der hver bestaa af mindst 5 Medlemmer, hvoraf Flertallet skal have de til Ansættelse som Dommer foreskrevne Egenskaber. Generalkommissionerne afgöre alle med Udskiftningen forbundne Tvistigheder, saaledes at de almindelige Domstoles Kompetence for saa vidt suspenderes, saalænge Udskiftningen staar paa; dette gælder navnlig alle Grænsestridigheder, Tvist om Lodsejernes indbyrdes Retsforhold saavel som alle Spörgsmaal vedrörende selve Iværksættelsen af Udskiftningen. Kommissionernes Afgörelser kunne paaankes til »das Oberlandes-Kulturgericht« i Berlin som anden og sidste Instans.

Ledelsen af den enkelte Udskiftning tilkommer — under Generalkommissionens Tilsyn — en af denne udnævnt »Spezialkommissar«, der navnlig fører alle fornødne Forhandlinger med Lodsejerne, og en ligeledes særlig udnævnt »Sachlandmesser«, der særlig har at besörge de tekniske Arbejder under Kontrol af den ved Generalkommissionen ansatte »Oberlandmesser«. Endelig medvirke ved Boniteringen 2 af Lodsejerne valgte »Boniteure«.

2. Udskiftningskrav (Provokation) rettes til Generalkommissionen og tilkommer, som ovenfor nævnt: a) ved Jorder, som ere behæftede med Brugsrettigheder, Besiddere af over ¼ af Arealet, b) ved andre Jorder Besiddere af over ½ af Arealet.

3. Fremgangsmaaden ved Udskiftningen. Naar Udskiftningskravet er godkendt af Generalkommissionen, sammenkalder den af denne udnævnte Spezialkommissar et Möde af samtlige Interessenter, ved hvilket de almindelige Udskiftningen vedkommende Forhold bringes under Forhandling, og saaledes navnlig: Mödets Anledning og Öjemed; de vedkommende Arealer og Ejendomme i Almindelighed; Lodsejerne og deres Adkomster; Udskiftningsomraadet; Brugsrettighederne over dettes forskellige Dele, Rettighedernes Udstrækning og indbyrdes Forhold; Delingsgrundlaget; Undtagelse af Arealer til fælles Behov, Veje og Vandafløbs- samt Vandingsanlæg; Opmaaling og Bonitering; Fordelingen af Omkostningerne; Fuldmagter for fraværende Lodsejere; Stridspunkter.

---

[1]) se Hüser: Die Zusammenlegung der Grundstücke nach dem preussischen Verfahren. Berlin. 1905.

Ved Mødet bliver först og fremmest at undersøge, hvilke af Interessenterne der tiltræde Udskiftningsbegæringen. Møder denne Modsigelse, som ikke ved Mægling kan bilægges, vil Spörgsmaalet, om Udskiftningen til Trods herfor bör fremmes, være at forelægge Generalkommissionen (og i Tilfælde af Paaanke das Oberlandes-Kulturgericht) til Afgörelse. Ved Behandlingen af dette Spörgsmaal (som overhovedet, naar der under Udskiftningen opstaar Stridigheder, som beröre flere Interessenter i Fællesskab) har hvert af de to Partier, hvis det bestaar af mere end 5 Interessenter, at vælge Fuldmægtige (Deputierte — höjst 3), der hver for sig under Sagen repræsentere de stridende Parter.

Efter at Spörgsmaalet om Udskiftningens Fremme er afgjort ved Enighed imellem Interessenterne eller vedkommende Myndigheds Kendelse, skrides der til Opmaaling og Kortlægning af Udskiftningsomraadet. Kort optages altid. Endvidere foretages Bonitering. Denne udføres af 2 »Boniteure«, der vælges af Interessenterne, saaledes at den ene vælges af dem, som have stillet eller tiltraadt Udskiftningskravet (die Provokanten), den anden af de Lodsejere, som modsætte sig Udskiftningen (die Provokaten). Boniteringsmændene skulle have almindelig Vidnehabilitet og være landbrugskyndige og maa ikke staa i nært Slægskabs- eller Svogerskabsforhold til de i Fælliget interesserede. Ere Mændene uenige om Boniteringen, afgöres den af vedkommende Spezialkommissar eller, hvis denne ikke har de fornødne tekniske Kundskaber, af en særlig dertil udnævnt Kommissar. Opmaalingen og Boniteringen indføres af den ved Udskiftningen fungerende Landmaaler i Kortet og et særligt Hæfte (»Vermessungs- und Schätzungsbuch«), som fremlægges til offentligt Eftersyn, hvorhos hver enkelt Interessent faar tilstillet en Udskrift, der udviser, hvad han tilsammen besidder. Efter forud givet Varsel forelægges Kortet og det nævnte Hæfte i et Møde, hvor de gennemgaas og forklares for hver enkelt af Interessenterne; og hvis nogen af disse ikke derved bliver overbevist om Rigtigheden, forklares Opmaalingen og Boniteringen for ham i Marken. Indsigelser imod Boniteringen afgöres ved Voldgift, idet hver af Parterne vælger en Voldgiftsmand (som skal have de sædvanlige Vidnekvalifikationer); ere Voldgiftsmændene uenige, afgöres Spörgsmaalet af en af Parterne valgt Opmand eller, hvis de ikke enes om dennes Valg, af Landraaden (Amtmanden) eller en af denne valgt Opmand.

Herefter følger Planlæggelse og Opmaaling af Vejnettet samt Vandings- og Vandafledningsanlæg, hvorhos det bliver at afgöre, hvilke Arealer der i øvrigt skulle fradrages forlods som tjenende Lodsejernes fælles Behov (Grus-, Sand- og Mergelgrave, Vandingssteder, Idrætspladser o. s. v.). Vejplanen undersøges særlig af Generalkommissionen, i Reglen gennem Eftersyn paa Stedet ved et af Kommissionens Medlemmer.

Efter at Vejplanen er godkendt, og Opmaaling og Bonitering anerkendt af Lodsejerne eller fastsat paa den foreskrevne Maade, indhentes der Erklæring fra Interessenterne om deres Ønsker med Hensyn til, hvorledes de nye Lodder skulle udlægges (»Aufnahme der Planwünsche«); disse Ønsker skulle vel saa vidt muligt imødekommes, men ere ingenlunde bindende for Kommissionen, som tværtimod har at foretage Udlodningen saaledes, som det efter dens bedste Skön tjener alle de interesserede bedst.

Hovedreglerne for den nye Inddeling ere i Forordning 13. Maj 1867 §§ 18—25 angivne saaledes:

a. Hver Lodsejer skal for sine tidligere Lodder have Erstatning i Jord, dog saaledes, at han maa finde sig i, som Vederlag for bedre Jord, at modtage större Areal af daarligere Jord eller bytte en Slags Jord med en anden Slags (f. Eks. Agerland i Stedet for Eng eller omvendt), og at der undtagelsesvis, om fornødent, kan gives Erstatning i Penge som Tillæg til Jord.

b. Erstatning, som nødvendiggör en Forandring af Hovedloddens hele hidtidige Drift, kan ikke paatvinges nogen. Som en saadan Forandring anses det: 1) naar Agerbrug maa forandres til Kvægavl eller omvendt, eller en af disse Brugsmaader hidtil har været den væsentlige, men fremtidig kun vil blive en Biting; 2) naar en Hovedgren af Bedriften, der har været overvejende i Forhold til dennes andre Dele, maa opgives helt eller for störste Delen eller dog kun kan opretholdes ved Anlæg af nye Produktionsindretninger; 3) naar en Lodsejer, som holder Heste, ikke mere kan holde saadanne, men maa gaa over til at dyrke sin Jord med Haandkraft, eller omvendt. Andre Forandringer i den tidligere Driftsmaade komme kun i Betragtning, for saa vidt de ere af lige saa stor eller större Betydning.

c. Enhver Ejers Lodder skulle udlægges paa det Sted, hvor det bedst stemmer med alle vedkommendes Landbrugsinteresser, naar disse afvejes imod hverandre.

Enhver Lodsejer skal have nødvendig Vej til sin Jord, ligesom der skal sörges for de Grøfter, som ere fornødne for, at Jorden kan give det Udbytte, som den er boniteret til. Ligeledes har enhver Lodsejer Ret til nødvendig Medbenyttelse af Vandsteder paa de udskiftede Jorder.

De för Udskiftningen i Fællig brugte Ler-, Sand-, Kalk- og Mergelgrave, Kalk- og andre Stenbrud forblive fremdeles til fælles Brug, saafremt Lodsejerne ikke paa deres egne Lodder have tilstrækkelig Adgang til sligt.

De til Tilvejebringelse og Vedligeholdelse af alle disse Anlæg nødvendige Udgifter bæres af alle de vedkommende i Forhold til hvers Andelsret.

d. De over Udskiftningsomraadet førende Veje kunne, saa vidt det findes nødvendigt for Udskiftningens Hensigtsmæssighed, omlægges og endog helt nedlægges, uden at de, der benytte disse Veje, kunne modsætte sig det, saa længe Ændringen ikke paafører dem betydelig Ulempe. Det samme gælder Omlægning af Grøfter, Vandløb og Broer.

Paa Grundlag af disse Regler og med Hensyntagen til Lodsejernes Ønsker udarbejder nu Landmaaleren i Forening med Kommissæren Delingsplanen. Denne falder i 2 Afdelinger, nemlig 1ste Afdeling, »die Sollhabenrechnung«, d. v. s. Beregningen af hver enkelt Interessents Fordring paa Fælligets Masse, og 2den Afdeling, »die Planberechnung«, d. v. s. Udlodningsplanen.

I »die Sollhabenrechnung« opgöres, hvilken Værdi (ansat i Penge) der tilkommer de enkelte Ejere som deres Andel i Ager og Eng, i Græsningsjord (Udmark), i fælles Jorder og i andre Rettigheder.

Medens Andelene, for saa vidt angaar servitutfrie Jorder, simpelthen fremgaa af Boniteringen, maa der ved de Jorder, som ere behæftede med Brugsrettigheder (f. Eks. Græsningsret), ske en Fordeling af Boniteringsværdien imellem Ejer og Servituthaver. Til Udfindelse af denne Fordeling boniteres de sidstnævnte Jorder saaledes, at de vurderes baade efter deres Udbytte i Afgrøde og Udbyttet i Græsning (begge Dele med Fradrag af Driftsomkostninger), idet derefter den ene Del af Boniteringsværdien beregnes Grundejeren til gode, medens den anden Del føres til Indtægt for den brugsberettigede eller (hvis Brugsretten tilkommer flere i Fællig) fordeles imellem de berettigede i Forhold til deres Andele i Brugsretten. Værdierne af den enkelte Ejers samlede Lodder (med Fradrag af eventuel derpaa hvilende Græsningsret eller anden Brugsret) og hans Brugsrettigheder paa fremmed Ejendom sammenlægges og udgör hans »Rohsollhaben« (Brutto-Fordring paa Fælligets Masse).

Derefter beregnes Værdien af de Arealer, som forlods skulle undtages fra Udskiftning (som Veje, Grøfter, Vandingsanlæg og andre fælles Anlæg), og fordeles paa de vedkommende Interessenter, hvorefter det hver af disse paahvilende »Bidrag til

fælles Anlæg« fradrages hans »Rohsollhaben«. Den saaledes udkommende Rest udgör hans »reines Sollhaben« (Netto-Fordring paa Fælligets Masse).

Efter at saaledes de enkelte Interessenters Fordringer paa Fælligets Masse ere opgjorte, gaar man over til den anden Afdeling af Delingsplanen, »die Planberechnung«.

Herved udlægges först saadanne Lodder, hvis Tildeling til enkelte Ejere af særlige Grunde maa anses for ubetinget nödvendig eller hensigtsmæssig. Dette gælder: Tillæg til Haver o. lign. Grundstykker; Havestykker til Lodsejere, som ingen Have besidde og ønske en saadan; Byggepladser; Grundstykker, som paa Grund af deres Indhold af Mineralier o. lign. eller deres Beliggenhed (f. Eks. i Nærheden af Bjergværk eller anden særlig Næringsdrift) ere uundværlige for den hidtidige Besidder.

Endvidere udskiftes forlods saadanne Strækninger, som efter deres Beliggenhed enten ere særlig udsatte for Skade ved Naturbegivenheder, f. Eks. Oversvömmelse, Hagl, Sne eller Fjældskred o. lign., eller have en særegen Værdi f. Eks. Enge, der vandes ved kunstmæssige Anlæg.

I øvrigt tages der ved Udlodningen dels visse almindelige Hensyn, der gælde samtlige Lodsejere, dels Hensyn til forskellige Klasser af disse.

I förstnævnte Henseende iagttages (foruden de ovenfor nævnte lovbestemte Regler), at Arealforskellen imellem den tidligere og den nye Besiddelse søges gjort saa lille som muligt og i Praksis som Regel holdes inden for 10 pCt. (efter Fradrag af Bidraget til »fælles Anlæg«). Desuden tager der Hensyn til Egnens Vejr- og Samfærdselsforhold, idet det, hvor Klimaet er barsk og Kommunikationen vanskelig (navnlig i Bjergegne), anses for særlig magtpaaliggende, at den enkelte Ejers Lodder blive saa faa som paa nogen Maade muligt, fordi Höst- og Vaararbejder her ofte forsinkes og trække længe ud, og det derfor er af Vigtighed, at Ejeren bruger mindst mulig Tid til at gaa eller køre til og fra sin Jord. Hvad Forskellen imellem de enkelte Klasser af Ejere angaar, fremhæves de afvigende Fordringer, som Udlodningen til store, middelstore og smaa Ejendomme stiller, idet det navnlig ved de sidstnævnte Ejendomme tages i Betragtning, at Ejerne som Regel ere henviste til at have andet Erhverv og (baade af denne Grund og tillige for med störst mulig Fordel at kunne anvende deres Fritid paa deres lille Jordbrug) bör have udlagt deres Lod saa nær ved Bopælen som görligt.

Er nu endelig Delingsplanen (saa vidt muligt under stadig Forhandling med Lodsejerne underhaanden, for at Landmaaleren kan komme til indgaaende Kundskab om Egnens Forhold og Ejernes Trang og Ønsker) bleven færdig, afsættes de nye Lodder i Marken, og Lodsejerne faa dels en samlet Afskrift af de Dele af Planen, som vedkomme dem alle, dels hver for sig en Udskrift af den ham vedrørende Udlodning.

Kommissæren berammer dernæst med passende Varsel et Møde til Forhandling om Delingsplanen. Ved dette Møde bliver hver enkelt Lodsejer spurgt, om han er tilfreds med Udlodningen eller ej; mulige Indsigelser protokolleres og maa derefter afgöres enten ved Mægling eller ved Kendelse af Generalkommissionen. I Reglen gaa selv de Lodsejere, som have fremsat Indsigelser (forudsat da, at disse ikke ere af den Betydning, at de paagældende tro at kunne faa hele Udskiftningen eller en stor Del af denne omgjort), ind paa at lade Delingsplanen træde i Kraft med det Forbehold, at deres Indsigelser senere tages under Afgörelse, og der bliver da mulig Tale om Ændringer i Planen efter dens Iværksættelse. I Almindelighed vil det nemlig dreje sig om saadanne mindre Forandringer, som kunne foretages f. Eks. ved Omlægning af Skel mellem enkelte Lodder eller lign.

Lykkes det ikke at tilvejebringe Forlig imellem stridende Parter, afgiver Kommissæren en Beretning om Stridspunkterne, prøver paa Aastedet de imod Delingsplanen

fremsatte Indsigelser og affatter en Betænkning, som forelægges de interesserede. Sagens Forhandling foregaar i øvrigt som en Proces imellem de Lodsejere, som have fremsat Indsigelse imod Planen, paa den ene Side, og dem, som tiltræde Planen, paa den anden Side. Kendelsen afsiges af Generalkommissionen efter dennes frie Skön og kan indankes for das Oberlandes-Kulturgericht i Berlin; men saafremt Kendelsen har godkendt Planen, standser Anken ikke dens Iværksættelse.

Foruden Delingsplanen udfærdige Kommissæren og Landmaaleren endvidere Bestemmelser om Udskiftningens Iværksættelse (Ausführungsbestimmungen), der forelægges Lodsejerne paa samme Maade som Planen, og hvorved der dels fastsættes Overgangsregler (om Tidspunktet for de nye Lodders Tiltrædelse og tidligere Fællesbrugs Ophør; Ordning af Forhold mellem Ejer og Forpagter; Fjernelse af de gamle Veje og Grøfter og Anlæg af de nye m. m.), dels vedvarende Regler (om Vedligeholdelse af de nye Anlæg; Fjernelse af Hegn o. lign.; Drift af Kreaturer paa Veje og andre fælles Arealer; Indføring af Tilledningsgrøfter til Hovedgrøfterne o. s. v.).

Den nye Inddeling af Udskiftningsomraadet overføres i Jordebogen (»das Grundsteuerkataster«). Til dette Øjemed optages et endeligt Kort over det hele Omraade (»zweite Reinkarte«) i Maalestok 1 : 2000, 1 : 1000 eller 1 : 500, alt efter Parcellernes Störrelse i det enkelte Tilfælde, samt en Fortegnelse over de enkelte Parceller og Veje m. m. og over de fra Udskiftningen undtagne Strækninger, en Beregning af alle Arealer og endelig supplerende Kort over de Arealer, som ved Markeskels-Regulering maatte være overførte fra Naboejendomme til Udskiftningsomraadet. Fordelingen af de paa dette hvilende Grundskatter over paa de nye Ejendomme sker paa Grundlag af den under Udskiftningen foretagne Bonitering.

Efter at Indførelsen i »das Grundsteuerkataster« er bragt i Orden, berigtiges Skøde- og Panteregistret (»das Grundbuch«).

De nævnte Overførsler kunne, efter derom fremsat Begæring, foretages umiddelbart efter, at Udskiftningsplanen er endelig vedtagen eller paakendt og iværksat, men ske efter Loven regelmæssig paa Grundlag af et af Generalkommissionen godkendt Slutningsdokument, »der Rezesz«, der i Sammendrag indeholder en fuldstændig Beskrivelse af Udskiftningsomraadets tidligere Tilstand og Udskiftningens Resultater i saadan Udførlighed, at Oplysning herom ikke behøver at søges andensteds. »Der Rezesz« forelægges Lodsejerne til Godkendelse og Underskrift i et særligt dertil berammet Møde. Naar den er godkendt af Generalkommissionen, er Udskiftningen endelig afsluttet; dog er Kommissionen i et Aar derefter kompetent til at paakende Spörgsmaal om Anlæg af Veje og Grøfter ifølge Delingsplanen.

Udskiftningens Omkostninger deles i 1) almindelige Udskiftningsomkostninger, 2) Procesomkostninger og særlige Omkostninger og 3) Biomkostninger.

1. De almindelige Udskiftningsomkostninger (hvortil henregnes de Udgifter, som foranlediges ved Udskiftningsmyndighedernes og disses Embedsmænds samt tilkaldte sagkyndiges Virksomhed) udrededes tidligere af Lodsejerne; men ved Lov af 24. Juni 1875 er dette ændret saaledes, at Lodsejerne kun have at betale faste Sportler. Disse udgöre som Regel 12 Mark (= 10 Kr. 68 Øre) for hver Hektar af det Areal, som kommer til Udskiftning; men Generalkommissionen kan forhöje Taksten pr. Hektar indtil 27 Mark (= 24 Kr. 03 Øre) eller nedsætte den indtil 3 Mark (= 2 Kr. 67 Øre), og saadan Forhöjelse eller Nedsættelse skal navnlig finde Sted, naar de paagældendes Jorders Værdi og Udbytte ere ualmindelig höje eller lave, eller naar en Udskiftning (af Grunde, der skyldes dennes egen Natur) har krævet ualmindelig lidet

eller meget Arbejde. Det angives, at Statskassen ifølge de saaledes gældende Regler i Praksis endelig afholder over Halvdelen af de virkelige Omkostninger. De Lodsejerne paahvilende Omkostninger fordeles paa dem alle i Forhold til deres Andele i Fælliget (deres »Sollhaben«); de udredes forskudsvis og rentefrit af Statskassen og indbetales af Skyldnerne i halvaarlige Afdrag, fordelte paa 5—10 Aar.

2. Procesomkostninger og særlige Omkostninger.

Til Procesomkostninger regnes alle Omkostninger, der opstaa som Følge af enkelte Interessenters Indsigelser imod Udskiftningen eller dennes nærmere Udførelse, f. Eks. Indsigelser imod Udskiftningskravet (die Provokation), imod Opmaaling og Bonitering, Udlodning, Stridigheder om Grænseskel eller Brugsrettigheder o. s. v. Disse Omkostninger betales af den tabende Part.

Til særlige Omkostninger henregnes Sportler for Handlinger, som ikke foranlediges af den foreskrevne Fremgangsmaade ved Udskiftningen, men begæres af enkelte Lodsejere, f. Eks. Udstedelse af visse særlige Attester.

3. Biomkostninger.

Herved forstaas Udgifter til Haandlangere, Maalestænger, Pæle o. s. v. ved Opmaalingen, samt til Anlæg af Veje, Grøfter, Broer o. lign. De fordeles paa alle Lodsejerne i Forhold til disses Andele i Fælliget og afholdes af den saakaldte »Bikasse« (Nebenkasse), der bestyres af en af Lodsejerne valgt Kasserer under Tilsyn af Specialkommissæren. — Disse Udgifters Størrelse retter sig selvfølgelig efter Forholdene i de enkelte Tilfælde; det siges, at man i Egne med ikke alt for vanskelige Höjde- og Vandløbsforhold kan regne med en Gennemsnitsudgift af 50—60 Mark (= ca. 45—54 Kr.) pr. Hektar, men at disse Beløb ofte kunne blive betydeligt overskredne, hvor det drejer sig om at foretage større Vandløbsreguleringer, vanskelige Vejanlæg i stejlt, stenet Terrain, større Broanlæg o. s. v. Imidlertid har den preussiske Statskasse i de senere Aar tilstaaet trængende Lodsejere betydelige Tilskud til Anlægsomkostninger (fra ¼ til ¾ af samtlige Omkostninger).

V. STORBRITANNIEN.[1])

Den i de skandinaviske Lande og Tyskland kendte Form af Jordfællesskab har ogsaa i ældre Tid hersket i England, navnlig i Landets østlige Del, men træffes nu meget sjælden, idet det de allerfleste Steder er blevet ophævet. Ved Siden deraf har der fra ældre Tid bestaaet en Række forskellige Former af Brugsrettigheder over anden Mands Jord; der skelnes i saa Henseende imellem 5 Slags *commons* (eller rights of common) nemlig: 1) *common of pasture* (Græsningsret), 2) *common of piscary* (Fiskeriret), 3) *common of turbary* (Törveskærsret), 4) *common of estovers* (Ret til at tage Ved til Brænde) og 5) *common in the soil* (Ret til at tilegne sig Dele af Jordens Substans, f. Eks. grave Kul og andre Mineralier).

Afløsning af de forskellige Arter af Fællesskab (baade det omfattende Jordfællesskab og de nævnte begrænsede Brugsrettigheder) er sket og sker i Henhold til de saakaldte *Inclosure Acts*. Efter den nugældende General Inclosure Act af 1845 (med

[1]) Jfr. Stephen: Commentaries on the laws of England. 1899. I. 457—464. Renton: Encyclopædia of the laws of England. 1897—98. III. 135—140; VI. 335—338.

senere Tillæg), som giver Hjemmel til Afløsning i alle Tilfælde, hvor Brugen af en fast Ejendom er delt imellem flere Personer, er Fremgangsmaaden følgende:

Naar Personer, som ere interesserede i de paagældende Jorder for $^1/_3$ af disses Værdi, begære Fællesskabets Ophævelse, beskikker *Board of Agriculture* (Landbrugsministeriet) en Kommissær, som undersøger Forholdene paa Stedet og forhandler med alle de interesserede, hvorefter han afgiver Beretning til Ministeriet. Paa dette Grundlag overvejer Landbrugsministeriet Sagen og stiller, hvis det finder, at den egner sig til at fremmes, om fornødent, nærmere Betingelser for den ønskede Tilladelse til *inclosure* (med Hensyn til Udlægning af Arealer til Veje og Stier, til Idrætspladser eller andre Arealer til offentligt Brug, f. Eks. til Bedste for den ubemidlede Arbejderklasse, Bevarelse af den almindelige Adgang til Udsigtspunkter eller af Træer eller Ting af historisk Interesse o. s. v.). Ministeriet udarbejder i Henhold hertil et Udkast til den endelige Tilladelse, hvilket fremlægges til almindeligt Eftersyn. Naar derefter $^2/_3$ af de interesserede (regnet efter Værdien) tiltræde Udkastet, udfærdiger Ministeriet Tilladelsen i Overensstemmelse hermed og forelægger den for Parlamentet til Stadfæstelse.

Efter at Tilladelsen er stadfæstet af Parlamentet, sammenkalder Landbrugsministeriet et Møde af Sagens Parter til Antagelse af en *valuer* (Landinspektør) til at udføre Afløsningen. Landinspektøren foretager derefter alt videre fornødent med Hensyn til Opmaaling og Kortlægning, Vurdering og Forhandling med Interessenterne og udfærdiger efter endt Forretning en foreløbig Delingsplan (schedule), som fremlægges til almindeligt Eftersyn. Rejses der ikke Besværing (til Landbrugsministeriet og eventuelt fra dette til Domstolene), udsteder Landinspektøren den endelige Delingsplan (report), hvilken ligeledes fremlægges til offentligt Eftersyn, hvorefter Landinspektøren afsiger afsluttende Kendelse (award), der maa forelægges Landbrugsministeriet til Stadfæstelse. Naar saadan Stadfæstelse er given, er Sagen afsluttet.

I Skotland kan Jord, som ligger i Fællig, deles imellem de berettigede i Henhold til Enclosure Act af 1695, og dette er sket i saa stort Omfang, at der er meget liden Jord af den Slags tilbage.

Tillæg IX.

LAGTINGETS FORHANDLINGER

OM

FÆSTEGODSETS OVERGANG TIL SELVEJENDOM

(1876, 1877, 1879, 1880, 1899, 1900)

1876.

Fra Lagtingsmændene *E. D. Bærentsen*, *H. E. Host* og *J. H. Schröter* indkom til Tinget følgende *Andragende:*

Til Færøernes Lagting!

Det har længe været en almindelig anerkendt Sætning, at Selvejendom i statsøkonomisk Henseende ubetinget bör foretrækkes for Fæsteinstitutionen, og Lovgivningen har derfor ogsaa — navnlig efter Indførelsen af den frie Forfatning — paa det nævnte Omraade gaaet ud paa at fremme en Overgang fra Fæste til Selveje. Alt ved Loven af 8. April 1851 bestemtes det saaledes for det øvrige Danmark, at det Staten tilhørende Fæstegods skulde tilbydes Fæsterne til Kobs paa billige Vilkaar, og senere er der jo som bekendt udkommet en Del Love, sigtende til at begunstige Selvejendoms Fremme baade for det private tilhørende og for det Len og Stamhuse tilhørende Fæstegods. De gavnlige Følger af disse Bestræbelser have i Aarenes Løb vist sig paa mange Maader, blandt hvilke blot skal fremhæves, at Agerbruget har gjort overordentlig store Fremskridt, og at der er bleven skabt en særdeles velhavende Selvejerbondestand.

For Færøernes Vedkommende har denne Sag hidtil hvilet, idet Staten endnu ejer en betydelig Del Fæstegods her. Vel er det saa, at Godsbestyrelsen i Almindelighed viser den Humanitet at lade Fæstet ved Fæsteledighed gaa over til et af den afgangne Fæsters Börn, men foruden at det muligen turde være Tvivl underkastet, om et saadant Barn har en lovhjemlet Ret til at fordre sig Fæstet overdraget, kommer dette dog i ethvert Fald altid til at afhænge af et administrativt Skön om, hvor vidt vedkommende er duelig til at overtage Fæstet, og der er saaledes paa dette Punkt en Mulighed for nogen Vilkaarlighed. At Fæstesteder ofte ere gaaede ud af en Familie ved Dødsfald, Giftermaal osv., har man ikke sjælden Eksempler paa, ligesom ogsaa Fæstesteder, hvor Fæsterne dø barnløse, selvfølgelig kunne gives i Fæste til enhver som helst, uden at sidste Fæster har nogen Dispositionsret derover. Der er derfor mange Fæstere her paa Øerne, som ønske at erholde deres Fæstesteder til Ejendom, men saa længe Forholdet ikke er ordnet ved nogen Lov, vil Afhændelsen lettelig kunne støde paa Vanskeligheder. De Grunde, som i Almindelighed tale for Selvejendoms Fremme, turde ogsaa finde sin Anvendelse her, og det vilde derfor upaatvivleligt være et Fremskridt, om Fæstevæsenet efterhaanden kunde afskaffes her paa Øerne.

Efter en til os fra flere Sider rettet Opfordring tillade vi undertegnede os herved ærbødigst at andrage paa, at Lagtinget vil søge at udvirke en Lov, der gaar ud paa, at Statens Fæstere, naar de ønske det, kunne erholde deres Fæstesteder til Kobs paa billige Vilkaar.

Vi formene, at de samme Principper, som bleve lagte til Grund ved den ovennævnte Lov af 8. April 1851 for det øvrige Kongerige, ogsaa maatte kunne anvendes her paa Øerne med passende Lempelser, og skulle vi her ganske kortelig tillade os at berøre, hvorledes vi have tænkt os, at disse Regler kunne overføres paa Færøerne:

Købesummen burde formentlig bestemmes paa en lignende Maade, som i den nævnte Lov, nemlig saaledes, at der först udfindes, hvor meget den aarlige Fæsteafgift har udgjort for hvert Fæstested i en længere Aarrække (t. Eks. 20—24 Aar); Gennemsnitsbeløbet

heraf multipliceres med 25, og hertil föjes Beløbet af Indfæstningen, og den saaledes udkomne Sum skulde da være den Købesum, for hvilken Fæsteren, om han ønskede det, kunde erholde Gaarden til Ejendom. Købesummen skulde Fæsteren være berettiget til at afgöre med en 1ste Prioritets Obligation, der fra Statens Side skulde være uopsigelig, saa længe Fæsteren eller hans Enke — mulig ogsaa et af hans Börn — besidder Stedet, medens derimod Køberen, naar han ønskede det, skulde være berettiget til at göre Afdrag paa Købesummen i mindre Summer. Man turde vel ogsaa haabe, at de samme Begunstigelser, som ved Loven af 4. Juli 1850 bleve tilstedte ved Afhændelse af Fæstegods til Brugerne eller deres Börn og Svigerbörn, vilde blive indrömmede her paa Øerne, og at saaledes Gebyrerne for Skødernes Tinglæsning kunde bortfalde, samt at der i Stedet for ½ pCt.-Afgift kun erlagdes den ved Fæstesteders Tiltrædelse af nye Fæstere i Frd. 8. Februar 1810 § 6 befalede Afgift. For de Fæstesteders Vedkommende, hvor Fæsteren ikke ønskede at købe paa de nævnte Vilkaar, skulde Fæsteforholdet vedblive og med Bortfæstningen forholdes efter de tidligere fulgte Regler, indtil en Fæster forlangte at erholde Stedet til Ejendom.

Efter lignende Regler burde da ogsaa de, der besidde Trøer paa Statens Fæstegods, kunne erholde disse overdragne til fuld Ejendom.

En Ordning, bygget paa disse Principper, tro vi at ville stifte stor Gavn paa Øerne, men vi skulle dog endnu tillade os at pege hen paa et Par Bestemmelser, der mulig burde optages i en saadan Lov. Vi formene nemlig, at der burde medoptages visse Regler, som kunde hindre en Udstykning af slige samlede Ejendomme, der vare gaaede over til Selveje, medens Magelæg, som gaa ud paa at samle Ejendommene, burde være tilladte. Som en Undtagelse fra Forbudet mod Udstykning kunde der mulig blive Spörgsmaal om at opstille det Tilfælde, at et Stykke Jord ønskes afhændet til Opdyrkning, hvilket formentlig burde tilstedes, i hvert Fald efter indhentet Approbation.

I Henhold til det saaledes anførte tillade vi os — idet vi anse en detailleret Udvikling af Sagen for overflødig her — herved at anbefale dette Andragende til Lagtingets velvillige Overvejelse.

Thorshavn, den 3. August 1876.

Ærbødigst

Høst. **E. D. Bærentsen.** **J. H. Schröter.**

Andragendet henvistes til et Udvalg paa 5 Medlemmer, som afgav følgende *Udvalgsbetænkning:*

Undertegnede Udvalg, der har faaet det Hverv at afgive Betænkning over det indkomne Andragende om Fæstegodsets Overgang til Selvejendom, har ment at maatte indskrænke sig til efterfølgende almindelige Udtalelser om Sagen, da der paa Grund af Sagens Vigtighed og den fremrykkede Tid ikke vel kan være Tale om at bringe denne Sag til Ende i nærværende Lagtingssamling.

Udvalget maa være enigt med Andragerne i, at det vilde være ønskeligt at faa Fæsteforholdet paa de paa Færøerne værende Kongsgaarde afløst med Selvejendom, forudsat at man kunde sikre sig mod, at Gaarden splittedes ad og gik over i Spekulanters Hænder og dreves ved Hjælp af Opsiddere for Ejerens Regning. Imod en Deling af Gaardene vil man kunne sikre sig ved en Bestemmelse herom i den eventuelle Lov. For at hindre, at Bøndergaardene skulde gaa over paa Pengemænds Hænder, der lode Gaardene drive ved Opsiddere, maatte der optages en Bestemmelse i Loven om, at Ejeren selv maatte besidde eller bo paa Gaarden. Ligeledes maa det efter Udvalgets Formening anses ønskeligt, at Gaardene saa lidt som muligt gaa over fra den ene Familie til den anden. Hvis et af Ejerens Börn skulde overtage den til fuld Pris, vilde Gaarden meget ofte ved Skifte gaa til Auktion, fordi intet af Börnene evnede at udbetale de andre Arvinger deres Andel. For at sikre sig herimod, mener Udvalget, at det vilde være rigtigst at indsætte den Bestemmelse i Loven, at Gaardene skulde gaa over fra Fader til Barn og Barnebarn for den samme Pris, som den af Staten var overdraget for til den første Ejer af Gaarden. Herved vilde ingen lide nogen Uret, idet Familiens øvrige Medlemmer fik det samme i Arv, som oprindelig var givet for Gaarden af dens første Ejer. Vel kunde det synes, som om det

kunde være tilstrækkeligt at overlade til Gaardens Besidder selv at bestemme, for hvor höj Indløsningssum Gaarden skulde overgaa til et af Börnene; men herved vilde det ikke undgaas, at Faderen ofte kom i Kollision med sine andre Börn, naar han bestemte en synderlig lavere Overdragelsessum end den, som svarede til Gaardens virkelige Værdi. Naar det paa Grund af særlige Forbedringer, hvorved det var blevet nødvendigt at sætte Penge i Gaarden, skulde være ønskeligt at faa den oprindelige Pris forhöjet, kunde der jo bestemmes, at en saadan kunde fastsættes af Ministeriet eller Amtmanden, naar der af vedkommende Ejer ansøges derom.

Endelig har Udvalget ment at maatte udtale, at det vilde være rigtigst at lade Gaardene overgaa til fuld Ejendom, uden at paalægge Ejerne det Baand at overlade andre Jord til Opdyrkning; thi naar der bødes en antagelig Pris for Jorden, og det attraaede Stykke egner sig til at bebygges, saaledes at den Familie, som nedsattes, ikke maatte befrygtes at komme Fattigvæsenet til Byrde, vilde Ejeren som oftest være villig til at afhænde til Opdyrkning.

Idet Udvalget indskrænker sig til disse almindelige Bemærkninger, foreslaa vi Lagtinget at udsætte denne Sags videre Behandling til næste Aar.

Lagtingssalen den 5. September 1876.

J. Dalsgaard. A. Guttormsen. Høst. H. C. Müller. E. D. Bærentsen.

Ved Sagens 2den Behandling, den 6. September, vedtoges Udvalgets Forslag enstemmig med 16 Stemmer.

1877.

Sagen henvistes til et Udvalg paa 5 Medlemmer, som afgav saalydende *Udvalgsbetænkning:*

Undertegnede Udvalg, som af Lagtinget er nedsat for at afgive Betænkning over den i forrige Samling udsatte Sag om Fæstes Overgang til Selvejendom, har delt sig i et Flertal og et Mindretal.

Flertallet (*Bærentsen*, *Müller* og *Schröter*) maa være af den Formening, at der hidtil ikke har vist sig nogen Trang til at faa Kongsgodset afløst med Selvejendom. Det er vel saa i Almindelighed, at en Mand, der er Ejer af en Gaard, vil føle sig mere uafhængig end den, der kun har den i Fæste af Staten, men Forholdet paa Færøerne har hidtil været saadant, at en Kongsbonde har følt sig lige saa uafhængig som en Odelsmand.

Hvad man tror fornemmelig skulde kunne bevirkes ved Kongsfæsternes Overgang til Selvejendom, er, at man mener, at Agerdyrkning, Mejerier og Schæferier ville faa et Opsving ved den tiltænkte Ordning. Men naar man ser hen til, at omtrent Halvdelen af det færøske Jordegods er fuldstændig Ejendom, og der aldeles ikke viser sig nogen bedre Bestyrelse i de omhandlede Retninger for Odelsgodsets Vedkommende end for Kongsgodsets Vedkommende, og at dette snarere er forud for Odelsgodset, da har man Grund til at formene, at den paatænkte Ordning, baseret paa de anførte Grunde, kun er en Illusion.

Vel bliver der indvendt herimod, at Odelsgodset ved den næsten uindskrænkede Udstykning er saa adsplittet, at der ikke kan finde nogen Forbedring Sted, da Brugene ere saa smaa. Men herimod kan siges, at der dog er flere, om ikke store, saa dog ret anstændige Odelsejendomme i privat Besiddelse, uden at der har vist sig det mindste Spor af en forbedret Dyrkningsmaade eller andre Fremskridt paa disse, ligesom det og maa bemærkes, at en stor Del af Kongsgodset er lige saa adsplittet som Odelsgodset og ligger i Fællig, indblandet mellem dette.

Til Eksempel skal nævnes Sandø Syssel, som bestaar af 278¼ Marker Jord, hvoraf 125 Marker ere Kongsjord og beneficeret Gods. Af disse 125 Marker er der kun

2 Gaarde, nemlig Store Dimon, 13 Marker, og Todnæs Præstegaard, 10 Marker, som ligge samlede i större Brug; de øvrige 102 Marker ligge til Dels i Fællig i Havge og adsplittede i Bø.

Man anfører ogsaa, at Kongsbonden ikke kan forudsættes at ville anvende betydelige Bekostninger paa en Ejendom, som han kun har i Fæste, men er der efter færøske Forhold anvendt betydelige Bekostninger paa Jordejendomme her, da er det netop paa Kongsgodset, de ere anvendte; derom vidner, at de Hædersgaver, som fra Landhusholdningsselskabet ere tildelte Færinger, have kun Kongsbønder erholdt.

Naar Trangen til Forbedringer føles, er Odelsgodset ikke udelukket fra at kunne blive samlet. Derom vidner, at Sysselmanden paa Suderø, som var Ejer af ca. 3 Marker adsplittet Odelsgods, har faaet dette samlet til een Gaard; men han har, kort efter at have faaet det samlet, solgt det til en uden for Færøerne boende Mand, som lod sig forlyde med, at han vilde indføre mange og store Forbedringer, saa at Ejendommen kunde blive en Mønstergaard for Færøerne; men den er nu, uden Forbedring, solgt til Udlændinge, der spekulere i Kulbrud.

Naar Hensigten skulde være at fremme Dyrkning efter en större og forbedret Maalestok, at fremme Mejeriers og Schæferiers Anlæggelse, da vilde saadant bedst ske ved at afhænde Præste- og Anneksgaardene samt Embedsgaardene til Selvejendom, thi disse Gaarde ligge for største Delen samlede, og adskillige af dem ere fortrinligt skikkede til Mønstergaarde, langt bedre skikkede dertil end de fleste Kongsfæstegaarde.

Først naar det viser sig, at Forbedringer blive indførte med Held paa slige Gaarde, er det Tid at tænke paa Afhændelse af Kongsgodset, og man holder sig overbevist om, at, naar der foreligger et Andragende om Afhændelse af en Kongsgaard fra en Fæster, der med Vilje og Evne, saavel intellektuel som materiel, viser en alvorlig Stræben efter at indføre *nyttige* Forbedringer paa sin Gaard, der ere værdige til at efterfølges af andre, da vil Regeringen upaatvivlelig bevilge et saadant Andragende.

For øvrigt maa man bemærke, at, hvis det kommer til Salg af det beneficerede Gods eller Kongsgodset, da maa der tages alle Forsigtighedsregler for at forhindre, at Jordegodset kommer i private Spekulanters Hænder, der lade Gaardene drive ved Opsiddere, som Ejerne kunne udsuge, saaledes at den nu respektable Kongsbondestand her paa Øerne bliver forvandlet til en elendig og krybende Opsidderstand.

I Henhold til disse Grunde er Flertallet enigt i for Tiden at fraraade Kongsgodsets Overgang til Selvejendom, hvorved der kan skabes en Tilstand, der i höjeste Grad kan blive ødelæggende og ulykkebringende for vort Land.

Vi tillade os derfor at indstille til Vedtagelse af Lagtinget, at der svares Andragerne:

at Lagtinget ikke finder Anledning til at indgaa til Regeringen med noget almindeligt Forslag om Kongsgodsets Overgang til Selvejendom.

Medundertegnede *Dalsgaard* og *Høst* have ikke kunnet tiltræde Udvalgsflertallets Anskuelse, men formene tværtimod, at Sagens Vigtighed er saa stor, at den ikke bör standses. Vi nære den Overbevisning, at en Overgang af Fæstestederne til Selvejendom maa anses for at være et saa stort Gode, at der er al Grund til at søge den fremmet. Det skal her kun anføres, at en fyldig Udvikling af Landbruget her paa Øerne, saaledes som den kan ske efter de herværende Forholds Natur, ikke kan ventes at ville finde Sted, uden at Gaarden bliver Selvejendom, idet det nemlig ikke kan forudsættes, at en Mand vil anvende betydelige Bekostninger — og saadanne ville være nødvendige for at hidføre Forbedringer — paa en Ejendom, som ikke er hans egen. Man kan ikke indvende herimod, at det nuværende Odelsgods ikke drives bedre end Kongsgodset, thi dels er dette begrundet i Fællesskabet, dels og fornemmelig deri, at Odelsgodset er saa udstykket og adsplittet, at der ikke for dets Vedkommende kan være Tale om et rationelt Landbrug, hvad der derimod utvivlsomt vilde være Tilfældet, hvis Odelsgodset laa samlet i större Landbrug, saaledes som mange Kongsgaarde göre. Ej heller tro vi, at det er en begrundet Frygt, at Gaardene ved at gaa over til Selvejendom efterhaanden ville gaa over i Spekulanters Hænder og derigennem hidføre en Forarmelse af Befolkningen. Man har i saa Henseende henvist til Forholdene paa Shetland, men dette er næppe med Grund, og man kan vistnok med lige saa megen Ret henpege paa Forholdene i Norge, hvor Selvejendommen netop har udviklet en velhavende, dygtig og uafhængig Bondestand.

Idet vi saaledes formene, at det vil være til stor Gavn for Øernes Udvikling, om Selvejendom kunde afløse Kongsfæste, skulle vi blot antyde et Par Punkter, der efter vor Formening burde tages i Betragtning ved Sagens Gennemførelse:

1. Med Hensyn til Salgsprisen for Gaardene, da formene vi, at samme burde fastsættes i Analogi med de Regler, der bleve fulgte i det øvrige Danmark ved Afhændelse af Statens Fæstegods til Brugerne, saa at den altsaa skulde bestemmes til Fæsteafgiftens 25-dobbelte Beløb, ligesom vi formene, at de samme Begunstigelser, der i det øvrige Danmark ere blevne tilstaaede Fæstere, som købte deres Gaarde, ogsaa maatte komme til Anvendelse her.
2. Vi tro det dernæst nyttigt, at der blev taget Bestemmelser, som kunde hindre en Udstykning af Gaarden, hvorimod enhver Ordning, som kunde tilsigte at tilvejebringe samlede Brug, saa vidt muligt burde fremmes.
3. Det burde endvidere tages under Overvejelse, om der ikke kunde findes Midler til at sikre Gaardenes Forbliven i Familien, f. Eks. ved at give Ejeren en mere udvidet Testationsret end den, Lovgivningen alt nu hjemler ham, til at sætte Gaarden til en vis lav Værdi, for hvilken Gaardarvingen skal være berettiget til at erholde den.
4. For at fjerne den ovenomtalte Frygt for, at Gaarden skulde komme i Spekulanters Hænder, vilde der muligt kunne blive Spörgsmaal om at tilvejebringe Foranstaltninger, der kunde raade Bod herpaa. Dette vilde formentlig kunne ske, naar der indførtes Bestemmelser, som hindrede den Mand, der ejede flere Selvejergaarde, som hver for sig udgjorde et samlet Brug, i at drive disse ved Opsiddere, altsaa Bestemmelser, der svarede til dem, som gælde i det øvrige Danmark for det Tilfælde, at een Mand ejer flere Bøndergaarde.
5. Endelig er det et Punkt, som vi heller ikke skulle lade uberört, da dette efter manges Formening bör løses i Forening med Spörgsmaalet om Fæstestedernes Overgang til Selvejendom. Vi sigte herved til Spörgsmaalet om Opdyrkningsretten. At Opdyrkningens Fremme er af störste Betydning, skal ingenlunde nægtes, men at den skulde være uforenelig med Selvejendoms Indførelse, saaledes som man synes at ville fremstille det, kunne vi ingenlunde indse; tværtimod, vi tro, at netop Selvejendom vil være det kraftigste Middel til at befordre Opdyrkning. Det er nemlig klart, at den driftige og dygtige Ejer vil indse den store Fordel i økonomisk Henseende, han har ved at forvandle uopdyrket Land til opdyrket, og han vil derfor utvivlsomt selv lægge Vind herpaa. Han vil dernæst snart komme til Erkendelse af, at det ogsaa lönner sig at indrömme andre Ret til at opdyrke af hans Udengaardsjord, idet han kun derigennem vil kunne tilvejebringe den nødvendige Arbejdskraft til Driften af sin Gaard. Efter vor Overbevisning vil Selvejendom altsaa fremme Opdyrkningen her paa Øerne, og det paa den bedste Maade, nemlig ad Frivillighedens Vej. Naar man derfor har forment, at der ved Fæstegaardenes Salg burde tages et Forbehold med Hensyn til Opdyrkningsretten, da anse vi dette baade for ufornødent og for forkasteligt; ikke blot vilde et saadant Forbehold stride mod Ejendomsrettens Væsen, men det vilde ogsaa kun kunne betragtes som et kunstigt Middel til at fremme Opdyrkningen, der vistnok snarere vilde virke i ganske modsat Retning.

Ved saaledes at fremsætte de Hovedpunkter, der formentlig burde komme i Betragtning ved Ordningen af denne Sag, have vi dog ikke forment, at den lader sig fremme i Aar. Der er navnlig een Grund, som bevirker, at Sagen efter vor Formening bör udsættes, og det er, at Fæsteafgiften for Tiden svares höjst ulige paa Grund af det Misforhold, der finder Sted ved den nugældende Marketalsberegning. Det vil derfor være rigtigst at afvente det Tidspunkt, da denne Ulighed ved Indførelsen af den eventuelle ny Matrikulering forhaabentlig vil blive hævet; men indtil da formene vi, at det var gavnligt, om Sagen kunde blive Genstand for Drøftelse af dem, hvem den mest interesserer, nemlig Kongsbønderne. Dette vil imidlertid kun kunne ske, naar de Grundsætninger, hvorefter Ordningen tænkes iværksat, blive almindelig bekendte, og for at opnaa dette tillade vi os derfor at indstille til Lagtingets Vedtagelse:

1. *at* Sagen udsættes til næste Aar, og
2. *at* der hos en eller to af de större Kongsbønder i hvert Syssel fremlægges en Genpart af, hvad der i denne Sag er fremkommet i Lagtinget, ledsaget af en Anmodning til

paagældende om at drøfte Sagen med sine Standsfæller og derefter til Lagtinget fremsætte de Bemærkninger, som der er bleven fundet Anledning til at göre.

Thorshavn, den 1. September 1877.

H. C. Müller, Ordfører. **J. Dalsgaard.** **Høst.**

Med Bemærkning, at meget i Motiverne ikke kan tiltrædes, underskrive

E. D. Bærentsen. **J. H. Schrøter.**

Ved Sagens 2den Behandling, den 5. September, sattes Flertallets Forslag først under Afstemning og vedtoges med 12 Stemmer mod 4, hvorved Mindretallets Forslag bortfaldt.

1879.

Til Tinget indkom fra Lagtingsmand *O. P. Effersø* følgende *Andragende:*

Efter at Tinget nu har vedtaget i indeværende Lagtingssession at behandle Spörgsmaalet om Trøernes Overgang til Selvejendom, forekommer det mig ej alene rigtigt, men ogsaa nødvendigt at tage under Overvejelse, om ikke den øvrige større Del af Kongsgodset, nemlig Fæstegaardene, samtidig maatte kunne gaa over til Selvejendom. Da denne Sag tidligere grundig har været drøftet i Tinget, foreligger der et saa godt Materiale til at bygge videre paa, at jeg haaber, at det höjtærede Ting gunstig vil modtage dette mit Andragende om, at Tinget tager den tidligere her i Tinget behandlede Sag om Fæstegodsets Overgang til Selvejendom under fornyet Overvejelse.

Lagtingssalen den 4. August 1879.

O. P. Effersø.

Den 6. August foretoges *forelobig Behandling* af dette Andragende. Det vedtoges at henvise det til et Udvalg paa 5 Medlemmer, hvortil i et følgende Møde valgtes: J. Dalsgaard, O. P. Effersø, H. C. Müller, C. Olsen og Provst Th. Sörensen. Udvalget afgav saalydende *Udvalgsbetænkning:*

Fra Lagtingsmand Effersø er der til Lagtinget i indeværende Samling indkommet et Andragende om, at dette paa ny i Aar maatte tage det Spörgsmaal under Overvejelse, hvor vidt det burde tilstedes Fæsterne paa Statens Fæstegods at erholde de i deres Besiddelser værende Fæstesteder til Købs, saafremt de maatte ønske det.

Undertegnede Udvalg, som af Lagtinget er valgt til at afgive Betænkning over denne Sag, har ikke kunnet forene sig om en fælles Indstilling.

Flertallet (Effersø, Olsen og Sörensen) maa med Hensyn til Selvejendoms Fortrin for Fæste i det hele henholde sig til, hvad derom er udtalt af de Mænd, der i Lagtingssamlingen 1876 indkom til Tinget med det første Andragende desangaaende, saavel som hvad der derom er ytret af hele Lagtingsudvalget i dets Betænkning fra samme Aar og i Mindretalsudtalelsen fra vedkommende Udvalg i Samlingen 1877. Man tör formentlig paastaa, at Færøernes Kongsbønder hidtil have udgjort Landets Middelstand, Kærnen i dets Befolkning. Spörgsmaalet er, hvor vidt de i Fremtiden ville kunne hævde denne deres tidligere Stilling under de forhaandenværende Vilkaar som Fæstebønder. Det er dette, som enkelte ogsaa af Udvalgsflertallets Medlemmer, nemlig Olsen og Effersø, betvivle, navnlig hvis en hensynsløs Udstykning af Fæstegaardenes Udmark til Trøer skulde blive gennemført. Paa den anden Side have ikke færre næret Frygt for, at, hvis Bøndergaardene gaa over til Selvejendom, ville enkelte Rigmænd eller Spekulanter uden for

Bondestanden afkøbe Bønderne deres Gaarde, som da blive drevne ved Forpagtere i daarlige Kaar, eller at i alt Fald Bøndergaardene ved Udløsning af Arvinger ville blive saa behæftede med Prioriteter, at de kun i meget uegentlig Forstand kunne kaldes Besidderes Ejendom. Saavel det hele denne Sag vedkommende Lagtingsudvalg fra 1876 som dets Mindretal fra 1877 have foreslaaet forskellige Forholdsregler for at hindre, at disse uheldige Følger af Selvejendommens Indførelse, som man forudsaa, skulle blive til Virkelighed. Udvalgsflertallet maa til Dels slutte sig til de saaledes fremsatte Tanker med den Bemærkning, at der formentlig i det hele bör paalægges den fri Raadighed over en Ejendom saa faa Baand som muligt, og man har troet, at de i Lov af 8. April 1851 om Salg af Statens Fæstegods i det øvrige Kongerige givne Forskrifter i det hele indeholdt fuldkomment betryggende Bestemmelser.

For at Sagen kan komme et Skridt videre frem, har Udvalgets Flertal troet det rigtigt at forelægge for Lagtinget et Lovudkast, i hvilket dets Anskuelser desangaaende ere sammenfattede, for at Tinget selv kan komme til at give ogsaa sin Mening et bestemt Udtryk. Man vil ved de efterfølgende Paragraffer kun have det Grundlag angivet, paa hvilket der maaske kunde bygges videre, hvorimod man ikke derved vil have sin endelige Stilling til Sagen foregreben.

Forslag til Lov

om

Afhændelse af det Staten tilhørende Fæstegods paa Færøerne.

(Fremlagt i Lagtinget 1879).

§ 1.

De paa Statens Fæstegods værende Gaarde, for saa vidt de ikke besiddes af Embeds- eller Bestillingsmænd som Del af disses Lön, kunne, naar Besidderne fremsætte Begæring derom, overgaa til Selvejendom paa efterfølgende Vilkaar.

Til § 1.

I det øvrige Danmark gik Statens Fæstegaarde over til Selvejendom ved Tvangssalg, naar Fæstekontrakten ved Fæsterens og hans Hustrus Død var udløben, for saa vidt Lejeren ikke i levende Live havde benyttet sin Ret til at købe Gaarden. En saadan Tvang er formentlig ikke tilraadelig her, hvor Fæstebøndernes Stilling forholdsvis er ganske anderledes gunstig, end den var i det øvrige Rige, og hvor personlige Omstændigheder under de smaa Forhold i Regelen kunne have langt större Betydning end andensteds.

§ 2.

Købesummen bestemmes til det 25-dobbelte af den Leje, som vil blive fastsat efter den ny Matrikulering af Jordegodset paa Færøerne ifølge Lov af 29. Marts 1867.

I Købet medfølge de paa Fæstet værende Inventariehuse.

Til § 2.

Optaget efter § 2 i Lov om Selvejendoms Indførelse paa det Staten tilhørende Bøndergods af 8. April 1851 og Lov af 19. Januar 1863 om Afhændelse af Husegaards Trøer. For at Købesummen ikke skal blive alt for ujævn, tænkes den bedst bestemt efter den Leje, som vil blive paalagt i Henhold til den ny Matrikul.

§ 3.

De paa Fæstegaardene værende Trøer, som ifølge Godsbestyrelsens Samtykke besiddes af Ikkefæstere, overgaa ikke til Salg til Fæsteren ved denne Lov, lige saa lidt som

Til § 3.

Det betragtes som en Selvfølge, at alt, hvad der reelt er skilt fra Fæstet, naar Købet foregaar, ikke medfølger i dette, saa at navnlig alt, hvad der ikke rent privat og

de fra Fæstet paa samme Maade bortlejede Grunde til Vaaningshuse, Nøster m. v.

§ 4.

Købesummen eller den Del af samme, som Køberen ikke ønsker at udbetale, er han berettiget til at afgöre ved for samme at udstede en 4 pCt.s rentebærende Forskrivning med 1ste Prioritets Panteret i Gaarden, der skal være uopsigelig fra Statskassens Side, saa længe förste Køber eller hans Enke besidder Ejendommen og behörig opfylder de Forpligtelser, som Forskrivningen paalægger. Køberen afholder alle ved de her omhandlede Overdragelser medgaaende Omkostninger.

§ 5.

Det skal staa Debitor frit efter i det mindste 4 Ugers forudgaaende Anmeldelse til Landfogden i enhver af de lovbestemte Terminer, dog ikke med mindre Summer end 25 Kr. ad Gangen, at göre Afdrag paa sin Gæld.

§ 6.

Udstykning af de ifølge denne Lov solgte Ejendomme kan, paa de i efterfølgende Paragraf nævnte Tilfælde nær, ikke finde Sted uden ifølge kgl. Bevilling, medmindre det sker til Byggegrund, Nøstegrund o. l., hvilket da kun maa ske ved Salg og med Amtets Approbation foruden efter de i den øvrige Lovgivning gældende Regler.

§ 7.

Udstykning af den uopdyrkede Jord, hørende til de i denne Lov omhandlede Ejendomme, kan ikke finde Sted uden til Opdyrkning og da paa mindst et Kofoders Störrelse (Sommer- og Vinterfoder) samt kun ved Salg.

§ 8.

For saa vidt der af den förste Køber eller hans Enke bortsælges Dele af Udmarken til Opdyrkning, skulle Købesummerne for disse Dele, for saa vidt Ejeren af Gaarden har benyttet sig af den i § 4 givne Ret, kunne henstaa paa de i § 4 givne Vilkaar i 10 Aar, og Renterne samt eventuelt Købesummen fradrages Købesummen for Fæstet.

§ 9.

Ingen Del, hverken indengaards eller udengaards, af de i denne Lov omhandlede Ejendomme kan bortlejes til Andenmand med Undtagelse af Rettighederne til Törveskær, Fuglefangst og Forstrandsret.

midlertidig er bortlejet, men som er fraskilt ved en af Godsadministrationen approberet Lejekontrakt, ikke kan være til Salgs.

Til § 4.

Optaget efter § 4 i Lov af 19. Januar 1863 om Afhændelse af de Fæstegaarden Husegaard ved Thorshavn tilhørende Trøer i Forbindelse med § 5 i Lov af 8. April 1851 om Selvejendoms Indførelse paa det Staten tilhørende Bøndergods. Nogen særskilt Bestemmelse om Lettelse i Henseende til Brugen af stemplet Papir anses for unødvendig, da Færøerne ere fritagne for Brugen af dette.

Til § 5.

Optaget efter § 7 i Lov af 8. April 1851.

Til § 6.

Da alt formentlig bör göres for, at Jordegodset ikke yderligere udstykkes, for saa vidt det allerede opdyrkede angaar, har man troet at burde foreslaa de i Paragraffen nævnte Bestemmelser.

Til § 7.

Optaget for at undgaa Oprettelsen af *bortlejede* Bolssteder eller Husmandslodder.

Til § 8.

Optaget i Analogi med Bestemmelserne i oftnævnte Lov af 8. April 1851.

Til § 9.

Optaget af samme Grund som § 7.

§ 10.

Lov af 4. Marts 1857, hvorved Udstykning af det private Jordegods paa Færøerne søges indskrænket, udvides til ogsaa at gælde de i denne Lov omhandlede Ejendomme, for saa vidt Sammenlægning af Jord og Testationsretten angaar.

Til § 10.

Da der i § 5 er bestemt, at de hidtilværende Kongsgaarde ikke kunne yderligere udstykkes, medens paa den anden Side mange af dem allerede ligge i smaa Parceller, vil der for at fremhjælpe Sammenlægning være Anledning til at udvide den i saa Henseende alt nu for Odelsgodset gældende Lovgivning ogsaa til de her omhandlede Ejendomme, hvilket ogsaa gælder om Rettigheden til at træffe udvidede testamentariske Bestemmelser.

§ 11.

Ingen maa samtidig for egen Regning lade bestyre flere af de i denne Lov omhandlede Ejendomme.

Til § 11.

Optaget efter de i Lovgivningen for det øvrige Kongerige gældende Bestemmelser.

Medundertegnede *Sørensen*, som i det hele kan slutte sig til de i foranstaaende Paragraffer udtalte Grundsætninger, maa dog ønske, at der for visse Enkeltheder træffes noget ændrede Bestemmelser. I Stedet for det foranstaaende Udkasts § 2 tillader jeg mig saaledes at foreslaa en Paragraf, affattet saalydende:

§ 2.

Købesummen for hver Fæstegaard bestemmes til 100 Kr. pr. matrikuleret Kofoder Bø eller under Fæstet liggende Trø (Vinterfoder) og for Havgen til den ved Lov af 29. Marts 1867 om en ny Skyldsætning af Jorderne paa Færøerne fastsatte Matrikuleringspris med Fradrag af Værdien af de efter Matrikuleringen indhegnede Trøer.

I Købet medfølge de paa Fæstet værende Inventariehuse.

Til § 2.

Da det maa erkendes, at *Indmarken* er kommen i sin nuværende Stand ved de foregaaende Slægters Arbejde i Forbindelse med den nuværendes, synes det billigt, at den gaar over til Selveje paa saa gunstige Vilkaar for Køberen som muligt, og navnlig, at den ikke sættes stort höjere end dens Værdi i uopdyrket Stand, hvilket man har troet at opnaa ved at foreslaa den solgt til Fæsteren for 100 Kr. pr. matrikuleret Kofoder, hvis Matrikuleringsværdi er ansat til $266^2/_3$ Rdlr.

Hvad derimod *Udmarken* angaar, da er denne ikke bleven forbedret ved Menneskers Arbejde i nogen væsentlig Grad, saa at Fæsterne formentlig ikke have noget som helst moralsk Krav paa at faa den til anden Pris end en lav Gennemsnitspris. At Matrikuleringsprisen er en saadan, i Forhold ikke alene til de almindelige Priser paa Jordegods, men ogsaa i Forhold til Udbyttet af de Produkter, som faas af Havgen, vil formentlig ikke benægtes af nogen. Eksempelvis skal anføres, at Kongshavgen (16 gamle Marker) i Bygden Sællaater er ansat til at give gennemsnitlig om Aaret 160 Slagtelam med tilhørende Vaaruld, af Værdi: 9 svarende til 10 paa et Middelsted. Havgens Pris er i Henhold hertil ansat til $7{,}111^1/_9$ Rd. I Bygden findes bl. a. 8 gamle Marker samlet Kongsbø (»Niðri-í-stovu kongsbøur«) ansat til 9 Kofoder, altsaa til 2,400 Rdl. Antager man nu, at denne Bø med tilsvarende Havge (altsaa den halve Kongshavge) erholdes til

Købs paa de her foreslaaede Betingelser, vil Bøen med Inventariehusene koste 900 Kr. og den halve Havge..... 7,111 —

Tilsammen... 8,011 Kr.

Ansættes Slagtelammenes Gennemsnitsværdi til 5 Kr., hvilket ikke er höjt, da de formentlig ere blevne afhændede i de senere Aar til 6 Kr. Stykket, ville de udbringe 5 Gange 80 eller 400 Kr., hvilket er 5 pCt. af de ovennævnte 8,000 Kr. Altsaa Udbyttet af Lammene alene giver 5 pCt. af den hele Købesum baade for Bø og Havge. Indtægten af Bøen og af Vaarulden beholdes som Overskud til at betale Driftsomkostninger med. Da man ifølge det nærværende Lovforslags Bestemmelser maa gaa ud fra, at det er Ejeren selv, som driver Gaarden, bliver det end mere indlysende, at Købesummen i Forhold til Havgens virkelige Værdi er overmaade billig.

At ansætte Gaardens Salgsværdi til det 25-dobbelte af Lejen er der formentlig ikke nogen særlig Anledning til, — dels fordi det muligt forholder sig (som andetsteds paastaaet) saaledes, at Lejen er fastsat i Henhold til Udbyttet af den opdyrkede Jord i Forbindelse med Inventariefaarene, hvorfor det 25-dobbelte af denne Leje, naar hele Gaarden bliver solgt og ikke alene den Del af Udmarken, paa hvilken Inventariefaarene kunne leve, vilde være en alt for lav Pris, men dels ogsaa fordi der, som sagt, her ikke som i Danmark er Tale alene om opdyrkede, men ogsaa, og det hovedsagelig, om uopdyrkede Strækninger.

For saa vidt denne Paragraf skulde blive vedtaget, foreslaar jeg, at der bag efter Udkastets § 4 kommer en ny Paragraf, saalydende:

Ny § 5.

For saa vidt den skete Ansættelse af Købesummen vil medføre, at en Fæster som Ejer faar et större Beløb at udrede, end de ham som Fæster paahvilende Ydelser, beregnede efter de 10 sidste Aars Gennemsnit, have udgjort, skal bemeldte Rente, saa længe han eller Enke forbliver i Besiddelse af Ejendommen, nedsættes saa meget, som Forskellen beløber, og det formodne herom bemærkes i Forskrivningen, idet samme skal udtrykkelig angive, hvilken Del af Kapitalen der saaledes bliver at forrente af Besidderen i hans Besiddelsestid, og hvilken Del der saa længe henstaar rentefrit.

Endvidere bör formentlig da föjes til Slutningen af den gamle § 5 følgende:

»Dersom Fæsteren ønsker straks ved Skødets Udstedelse at afgöre den ikke rentebærende Del af Købesummen, skal han være berettiget til at erholde en passende Nedsættelse i Forhold til et Fæstes sandsynlige Varighed efter vedkommendes Alder og Stilling efter Finansministeriets Bekendtgörelse af 1. November 1852.«

Til ny Slutning paa § 5.

Optaget efter § 7 i oftnævnte Lov af 8. April 1851 og sigtende til at godtgöre Køberen det Rentetab, han lider ved straks at betale den Del af Gælden, som henstaar rentefri.

Det vilde formentlig være særdeles ønskeligt, om i alt Fald en Del af Prisen for de Staten tilhørende Jordejendomme her paa Færøerne, som fra först af have været Selvejendom, men senere ere komne til at tilhøre Staten, umiddelbart kunde komme Øerne, særlig deres Landbrug, til gode. Dette vil næppe kunne opnaas, hvis Salgsprisen for Gaarden bliver det 25-dobbelte af Lejen, idet Statskassen i Danmark beholdt hele Beløbet for det der paa samme Maade solgte Bøndergods, hvorved endda maa bemærkes, at Lejen blev fastsat paa ny ved hver Fæsteledighed, og at særlig en ny Leje blev paalagt ved selve Salget som Grundlag for Salgsprisen. Dersom derimod den af mig foreslaaede Vej ved Ansættelsen af Købesummen bliver fulgt, tör man haabe, at der ved Salget af de herværende Fæstegaarde vil kunne erholdes en Kapital, som særlig kan anvendes til almennyttige Formaal her. Jeg tillader mig derfor at foreslaa en ny § 6, saalydende:

»For saa vidt den i § 2 fastsatte Købesum skulde overstige det 25-dobbelte Beløb af Lejen, beregnet efter de 10 sidste Aars Gennemsnit, henlægges det overskydende Beløb til en særlig Fond, som bestyres af Lagtinget, og hvis Renter, i Forbindelse med Renterne af de ved Salg af Trøerne m. m. paa Statens Fæstegods indkomne Beløb, anvendes til Fremme af Jordbruget og andre almennyttige Formaal her paa Øerne.«

Ogsaa paa et andet Punkt kan jeg ikke være fuldt enig med de øvrige Medlemmer af Udvalgsflertallet, nemlig med Hensyn til Forbudet mod enhver Udstykning af de i det foreslaaede Lovudkast omhandlede Ejendomme, naar Afhændelse til Opdyrkning fraregnes. Det vil ganske vist formentlig være af Betydning for det herværende Landbrug, om de större samlede Indengaardsjorder kunne holdes samlede ogsaa i Fremtiden, hvorimod det vistnok uden Fare kan overlades til dem, som paa hvert enkelt Sted blive Ejere af de mindre Fæstesteder, hvor vidt de ville finde det rigtigt at benytte sig af den i Loven af 4. Marts 1857 alt tilstedeværende Frihed til at holde disse Ejendomme samlede, eller hvor vidt de ikke finde Anledning dertil. I Henhold til disse Bemærkninger tillader jeg mig at foreslaa, at der i Stedet for § 6 i Lovudkastet indsættes to nye Paragraffer, saalydende:

§ 6.

Saafremt de i denne Lov omhandlede Ejendomme udgöre 6 matrikulerede Marker eller derover samlet Indengaardsjord, maa Udstykning af denne Indengaardsjord ikke finde Sted uden ifølge kgl. Bevilling.

§ 7.

De ifølge Lov af 4. Marts 1857, hvorved Udstykning af det private Jordegods paa Færøerne søges indskrænket, for det øv-

Til § 7.

Saafremt denne Paragraf bliver vedtaget, vil altsaa enhver Lejer af disse mindre Ejendomme beholde Frihed til at holde hele

rige Odelsgods gældende Bestemmelser udvides til ogsaa at gælde det ifølge denne Lov solgte Jordegods, dog at ingen opdyrket Jord af disse Ejendomme maa udstykkes til mindre Parceller end 1 Mark matrikuleret Indengaardsjord, medmindre det sker til Byggegrund, Nøstegrund o. a. l., hvilket da kun maa ske ved Salg og med Amtets Approbation foruden efter de i den øvrige Lovgivning gældende Regler.

Gaarden samlet. At udstykke Indengaardsjorden i mindre Parceller end 1 Mark maa dog ikke tillades, da Græsning til en Malkeko formentlig maa være det mindste Brug.

Færøernes Lagting, Thorshavn, den 28. August 1879.

Th. Sörensen, Ordfører. **O. P. Effersø.** **Cl. Olsen.**

Idet *Mindretallet* henholder sig til, hvad der er anført i Flertalsbetænkningen af 1. September 1877 i Fæstesagen, skal man indrömme, at der i Flertallets Forslag indeholdes meget, som egner sig til Grundlag for en eventuel Lov om Fæstegodsets Overgang til Selvejendom; men der foreslaas paa den anden Side deri ogsaa Bestemmelser, som Mindretallet ikke kan gaa ind paa.

Nærværende Sag er rejst paa Grundlag af, at Salg af Fæstegodset skal kunne fremme store Forbedringer i det færøske Jordbrug. Men naar man vil holde fast ved dette Grundlag, saa forekommer det Mindretallet, at det vilde være gavnligt at andrage hos Regeringen om, at Gaardene paa det beneficerede Gods og Embedsgaardene, hvilke Gaarde særlig egne sig til Mønstergaarde for et forbedret Jordbrug, blev solgte til dygtige Landmænd paa billige Vilkaar. De nævnte Gaarde drives for störste Delen ved Opsiddere, som i Reglen erholde $^1/_3$ af Slagt og Uld for udengaards Jorders Drift, og svare en vis Afgift in natura for indengaards Jord. De af Gaardene, som ikke drives ved Opsiddere, kunne, da Besidderne i Reglen ikke ere Landmænd, trænge til at komme i bedre Drift.

Forslaget i § 3, at Trøer og Grunde ikke maa overgaa til Salg til Fæsterne, formener Mindretallet at være en Indskrænkning, som ikke bör finde Sted; thi naar Gaarden sælges, bör alt dens Tilliggende, saavel Trøer som Grunde, Inventariehuse, Indstød og alle Herligheder, følge med i Købet, ikke blot fordi dette følger af Sagens Natur, men ogsaa fordi det nævnte Forslag vil komme til at staa i Strid med § 18 i Lov af 4. Marts 1857, hvorved Udstykning af det private Jordegods paa Færøerne søges indskrænket, idet den bestemmer: »at det skal være forbudt ved Køb og Salg eller paa anden Maade at skille de til Jordegodset efter de gældende Bestemmelser knyttede Herligheder fra samme«.

Mindretallet kan saaledes ikke være med til at indgaa til Regeringen med noget Lovforslag i denne Henseende. Först naar Regeringen finder Salg hensigtsmæssigt, og der foreligger Forslag fra Regeringen til Lagtinget om at afgive Betænkning over Sagen, forekommer det Mindretallet at være Tid til at udtale sig, og til en grundig Udtalelse ville de i Sagen allerede fremkomne Data kunne tjene til Vejledning. Til en saadan Anskuelse af Spörgsmaalet har Mindretallet saa meget mere Grund, som man har hört udtale, at Fæstegodset paa Færøerne er Samfundets ɔ: Færøernes Ejendom, hvilken Mening Mindretallet er langt fra at dele.

Mindretallet tillader sig derfor at foreslaa Tinget at vedtage:

at Sagen henstilles til Regeringen.

Thorshavn, den 30. August 1879.

H. C. Müller.

Jeg kan være enig med Müller i det meste af ovenstaaende. Under det Forbehold, at jeg henholder mig til Mindretallets Betænkning af 1877 samt dets Indstillinger angaaende denne Sag, underskriver

J. Dalsgaard.

Om Sagens *2den Behandling* meddeles i den trykte »Beretning om Lagtingets Forhandlinger 1879« (Følgeblade til »Dimmalætting, Amtstidende for Færøerne«) følgende:

Den 10. September paabegyndtes 2den Behandling i et Aftenmøde, hvor da **§ 1** gav Anledning til nogle Udtalelser om Sagen i dens Helhed, idet *Ordføreren* (Provsten) bemærkede, at man i Udvalget havde været enig om, at det kunde være ønskeligt, om enkelte særlig dygtige Mænd, som havde vist, at de vare i Stand til paa en udmærket Maade at drive deres Gaarde, naar de ønskede det, kunde faa deres Gaarde til Købs; man havde imidlertid ikke kunnet finde nogen Udvej til at udtrykke denne Tanke paa en tilfredsstillende Maade i Lovs Form, og der havde saaledes for Øjeblikket ikke været Mulighed for andet end at forsøge paa at opstille de Regler, efter hvilke man muligvis i sin Tid maatte kunne give alle Kongsbønderne, der ønskede det, Lejlighed til at erholde deres Gaarde til Selvejendom. Imellem *Effersø* paa den ene Side og *Bærentsen* samt *Schrøter* paa den anden udspandt der sig derefter en Forhandling om det foreliggende Lovforslags Forhold til Trølovforslaget, idet Effersø paastod, at det var nødvendigt at faa en Lov som Modvægt mod den nylig vedtagne om Trøernes Salg, hvilket de to sidstnævnte benægtede. Ogsaa om Betimeligheden af en Lov om Fæstegaardenes Salg blev der forhandlet mellem de nævnte Talere, idet navnlig Bærentsen gjorde gældende, at Stemningen blandt Bønderne ingenlunde var gunstig for Salg netop nu, medens Effersø udtalte, at Selvejendom vilde fremme Bøndernes Driftighed, og derfor maatte man anbefale Salg jo för jo bedre. Som en særlig Vanskelighed her i Modsætning til Forholdene i det øvrige Danmark, fremhævedes det af flere Talere, at man ikke her havde Kreditforeninger eller andre större Pengeinstitutter, hvor man uden alt for store Vanskeligheder kunde faa Penge til Laans for dermed f. Eks. at udløse Medarvinger, og at Indtægterne af Jordegodset her vare saa usikre, at en Arving mulig vilde staa sig bedre ved at faa en Sum Penge end en Gaard behæftet med Prioriteter, selv om Gaarden repræsenterede en större Værdi.

§ 2 om den eventuelle Salgspris foranledigede en længere Forhandling. *Effersø* forsvarede det af ham og Olsen stillede Forslag om, at det 25-dobbelte Beløb af den efter den ny Matrikuls Indførelse paalagte Leje skulde være Salgsprisen, idet han fremhævede, at — naar man endog i Danmark, hvor der kun var Livsfæste, havde anerkendt Fæstebøndernes Medejendomsret og solgt dem Gaardene for det 25-dobbelte af Lejen samt tilsikret deres Arvinger, saafremt Fæsteren ikke selv købte Gaarden, en Fjerdedel af Salgsværdien, — saa var der saa meget mere Grund til at göre noget lignende her, hvor der var mere end simpelt Livsfæste. Hertil kom endnu, at de fleste nuværende Fæstere vare Efterkommere af de tidligere Odelsejere, fra hvem Gaardene med Urette vare tagne; derfor maatte man nu give Erstatning ved at sælge billigt. *Olsen* sluttede sig til Effersø, idet han dog bemærkede, at der maaske kunde være Anledning til at gaa lidt höjere og sætte Prisen f. Eks. til det 30-dobbelte. Paa de af Provsten foreslaaede Betingelser vilde vistnok ingen Fæstebonde købe sin Gaard. *Nielsen* fandt, at den ny Matrikulering burde lægges til Grund for Salgsprisen paa den af Olsen og Effersø foreslaaede Maade, dog saaledes, at man kun henstillede til Statsmagten, om den ikke vilde sælge paa disse Vilkaar, men ikke bestemt foreslog det. *Provsten* maatte fastholde sit Forslag: at sælge Bøen meget billig, Havgen derimod til dens virkelige Værdi. Han havde i Betænkningen søgt at godtgöre, at Matrikuleringsprisen for Havgen i Virkeligheden var en nogenlunde billig Pris; dette var ikke blevet modsagt; han vilde tilföje, at Overløbssöjdens Værdi burde trækkes fra Salgsprisen, da disse Faar egentlig ikke hørte med til Gaardene. Man kunde ikke uden videre sammenligne Forholdene i Danmark med Forholdene her; i det øvrige Kongerige var der næsten udelukkende Tale om allerede opdyrkede Strækninger, da Statens Fæstegaarde mest laa paa Sjælland; her drejede det sig mest om uopdyrkede Arealer. *Schrøter* sluttede sig til Provsten. Han kunde ikke forstaa, at Kongsfæsterne skulde have Erstatning for, hvad der i sin Tid var sket med deres Forfædre. De vare netop overordentlig gunstig stillede i Sammenligning med de andre Færinger, der lige saa godt vare Efterkommere af de gamle Odelsejere, og som derfor kunde have Grund til ogsaa at faa Andel i Udbyttet af Gaardens Salgssummer, hvilket var tilsigtet ved Provstens Forslag, ifølge hvilket den største Del af de ved Salget indkomne Kapitaler skulde anvendes til Færøernes Bedste.

§§ 3—6 gave kun Anledning til korte Udtalelser. Flere Talere (Nielsen, Hentze og Johannes Petersen) udtalte sig imod Bestemmelsen i **§ 7**, at ingen Trø maatte være mindre end et Kofoder. De øvrige Paragraffer gave ikke Anledning til nogen Forhandling.

Den 11. September forhandledes der om, hvor vidt Lovforslaget skulde gaa til 3dje Behandling eller ej.

Bærentsen udtalte sig imod Sagens videre Fremme i Aar. Udvalgets fem Medlemmer havde delt sig i fire indbyrdes uenige Partier, og der var ingen Grund til at tro, at man i Aar kunde komme til större Enighed om denne indviklede Sag. De fleste Kongsgaarde vare tidligere Klostergaarde, som Staten ved Reformationens Indførelse havde overtaget; de vare saaledes i tidligere Tider mest anvendte til Fremme af aandelige Formaal; for Tiden anvendtes Indtægterne af Lejen til Færøernes Bedste, og indtil for kort Tid siden havde det slaaet til, men nu overstige Udgifterne Indtægterne, og det vilde fremdeles blive saaledes ved. Her gaves der imidlertid Lejlighed til, hvis Gaardene bleve solgte, at faa nye Indtægter. Gaardene maatte betragtes som en Nationalformue. Var det forstandigt at bortgive en saadan Formue til nogle enkelte Familier næsten for intet? Han maatte ganske slutte sig til den af Provsten foreslaaede Salgsværdi, der ingenlunde er for höj. Man maatte sælge til en virkelig Pris, for ikke at berøve Samfundet Midler til at fremme gavnlige Formaal. Sagen vilde alligevel ikke kunne tilendebringes i Aar; det er bedre at nægte Overgangen til tredje Behandling. Han indsaa desuden slet ikke, hvad Mindretallet (Müller og Dalsgaard) egentlig tænkte paa f. Eks. med Trømændene paa Fæstegaardene, da Müller bl. a. i Betænkningen havde udtalt, at Bønderne skulde købe ogsaa Trøerne. *Olsen* havde i Aar arbejdet for det foreliggende Lovforslag for at se, hvad der kunde komme ud deraf. Naar han tænkte paa Bærentsens Stilling til Trøsagen, kunde han ikke forstaa, at netop Bærentsen havde saa meget imod at føre dette Lovforslag videre. Förend Kongsgaardene bleve Klostergods og altsaa Kirkens Ejendom, havde de været Odelsgods, medens de hele Tiden havde været i den samme Stands — Fæstebøndernes — Besiddelse. Det var slet ikke sagt, at Staten vilde afgive en Del af de ved Salg til en höj Pris udkomne Værdier til særligt Brug for Færøerne; og saa var der intet vundet ved at skrue Priserne op. Særlig for Norderøernes Vedkommende var der Grund til at sætte moderate Priser. Da Sagen ikke kunde tilendebringes i Aar, vilde han foreslaa at udsætte den til næste Aar. Dette Forslag støttedes af Hentze, Nielsen, Danielsen og Provsten, medens Bærentsen fik Medhold hos *Schröter* og *Johannes Petersen*, idet de fremhævede, at, selv om Sagen nægtedes videre Fremme i Aar, kunde den dog godt komme frem paa ny til næste Aar, hvorhos *Schröter* bemærkede, at man paa ingen Maade kunde sammenligne de herværende Bønder med Fæstebønderne i Danmark, hvilke sidste havde været forkuede af Herremænd, medens de her havde haft stor Selvstændighed. Man kunde godt sælge fattige Trømænd deres Trøer for billig Pris, medens man ikke vilde sælge halve Herregaarde for en Slik. *Müller* troede, at det vilde være rigtigt at henstille Sagen til Regeringen, da det var Statens Ejendom, og derfor maatte Staten tage Initiativet i denne Sag. *Formanden* kunde til en vis Grad slutte sig hertil; dog maatte han bemærke, at, som Sagen forelaa, kunde den dog ikke henstilles til Regeringen. Han anbefalede Olsens Forslag.

Dette vedtoges med 14 Stemmer mod 4.

1880.

Foranstaaende fra 1879 udsatte Sag kom atter for i Lagtingssessionen 1880 og var til *1ste Behandling* den 2. August s. A. *Formanden* mindede om, at Sagen blev udsat i forrige Samling paa Forslag af et Medlem af Tinget. *Olsen* bemærkede, at hans dengang fremsatte Forslag om at udsætte Sagen var begrundet i den fremrykkede Tid; han foreslog nu Sagen henvist til et Udvalg paa 5 Medlemmer. *Schröter* kunde ikke stemme herfor, da han ikke fandt det rigtigt at arbejde videre paa nærværende Sag, forinden man saa, hvorledes det gik med Trøsagen, og navnlig fik at se, hvorledes Regeringen stillede sig til Spörgsmaalet om Anvendelsen af Købesummen for Trøerne. *Olsen* betragtede en ensidig Gennemførelse af Trøsagen som en Begunstigelse af en vis Klasse paa Bekostning af den øvrige Del af Befolkningen. *Schröter* kunde ikke være enig heri, da Køberen jo skulde betale fuld Pris for Havgen, og Købesummen anvendes til Bedste for Færøerne i Almindelighed. *Provsten* sluttede sig til det stillede Forslag om Nedsættelse af Udvalg,

idet det under Sagens gentagne tidligere Behandling i Tinget ikke hidtil var lykkedes at opnaa et positivt Resultat. *Effersø* hævdede, at Lagtinget i sin Tid havde vedtaget, at Trøsagen og Fæstesagen skulde behandles i Forening. Trøsagen var imidlertid alene for sig bleven nedsendt til Ministeriet, men han fandt det dog nu rigtigt, at der i Opdyrkningens Interesse blev givet almindelige Regler for hele Fæstegodsets Overgang til Selvejendom. *Provsten* bemærkede, at der af Flertallet i vedkommende Udvalg udtaltes en Henstilling til Lagtinget om, at dette for Tiden ikke fandt Anledning til at indgaa til Regeringen med Forslag om Kongsgodsets Overgang til Selveje, og at det derfor var besynderligt at vedtage med Hensyn til Trøsagen, at denne Sag skulde behandles samtidig med Fæstesagen. *Effersø* gjorde herimod gældende, at Fæstesagen først senere blev forkastet. Lige over for en Ytring af *Schrøter* om, at der allerede var anvendt saa megen Tid og Bekostning paa Sagen, maatte *Dalsgaard* netop staa paa, at det saaledes anvendte Arbejde nu blev fuldført, da det ellers vilde være spildt. *Formanden* troede ikke, det vilde føre til noget Resultat at forhandle det fra foregaaende Aar udsatte Lovforslag, og han henstillede derfor i en Dagsorden at udtale, at man for Øjeblikket ikke vilde tage nærværende Sag under Overvejelse. *Effersø* syntes derimod, Sagen burde gaa til 2den Behandling af den Grund, at Kongsbønderne som Fæstere vare forhindrede i at foretage Forbedringer ved Gaardene.

Derefter vedtoges enstemmig det fremsatte Forslag om Nedsættelse af et Udvalg paa 5 Medlemmer samt Sagens Overgang til 2den Behandling. Det saaledes nedsatte Udvalg, der kom til at bestaa af Müller, Buchwaldt, Bærentsen, Schrøter og Jacob Petersen, afgav derefter, med Buchwaldt som Ordfører, følgende den 24. August fremlagte Betænkning, hvortil slutter sig et Udkast til Lovforslag med vedføjede Motiver.

Udvalgsbetænkning.

Undertegnede Udvalg, der er nedsat til at afgive Betænkning i den fra forrige Lagtingssamling udsatte Sag om Afhændelse af det Staten tilhørende Fæstegods, har forenet sig om at udarbejde efterstaaende hertil sigtende Lovforslag med vedføjede Motiver, idet følgende Bemærkninger forudskikkes samme.

Som det ærede Ting bekendt, har Spörgsmaalet om Fæstegodsets Overgang til Selvejendom gentagende været droftet i Udvalg, nemlig i 1876, 1877 og 1879, i hvilket sidste Aar et i den Retning gaaende Lovforslag blev forelagt Tinget, som imidlertid, under Forhandlingerne om bemeldte Forslags Overgang til 3dje Behandling, vedtog at udsætte Sagen til i Aar. Nærværende Udvalg har troet det rigtigt at bygge videre paa det saaledes givne Grundlag og i et nyt Lovforslag at præcisere de Regler, hvorefter den omspurgte Indførelse af Selvejendom, efter dets Formening, bedst burde ske, for herigennem at meddele et yderligere Bidrag til Spörgsmaalets Løsning. Medens flere af det tidligere Lovforslags Bestemmelser ville findes optagne i det nu foreliggende, indeholdes der paa den anden Side i dette adskillige herfra afvigende Bestemmelser, t. Eks. med Hensyn til Købesummens Fastsættelse (se Forslagets §§ 3 og 4), Adgangen til Udstykning (Forslagets § 10) og Forpligtelse for Ejeren til selv at drive Gaarden (Forslagets § 15). Ved disse Bestemmelser er der tilsigtet paa den ene Side at göre det muligt for de Fæstere, som maatte ønske det, at købe vedkommende Fæste, og paa den anden Side fjerne de Ulemper, der kunne befrygtes at opstaa, navnlig i Retning af Adsplittelse af de nuværende større samlede Jordebrug paa Fæstegodset og Ejendommenes Overgang paa Spekulanters Hænder. Udvalget undlader imidlertid ikke samtidig hermed at udtale som sin Anskuelse, at det, selv om de her nævnte Ulemper bortfjernes ved Bestemmelser i en Lov, kan være forbundet med Betænkelighed at sætte en Reform som den paatænkte i Værk, naar Hensyn tages til, at fremtidig Opdyrkning af uopdyrkede Strækninger sandsynligvis herved vil blive en Del hemmet, og Udvalgets enkelte Medlemmer maa derfor, uanset det udarbejdede Forslag, have sig deres endelige Stilling til Sagen forbeholdt.

Udkast til Lovforslag

om

Afhændelse af det Staten tilhørende Fæstegods paa Færøerne.

ad § 1.

Som § 1 i det Lagtinget i 1879 forelagte Lovforslag.

§ 1.

De Staten tilhørende Fæstegaarde, for saa vidt de ikke besiddes af Embeds- eller

Bestillingsmænd som Del af deres Lön, kunne, naar Besidderne fremsætte Begæring derom, overgaa til Selvejendom paa efterfølgende Vilkaar.

ad § 2.
Som § 3 i samme Forslag.

§ 2.
De paa Fæstegaardene værende Trøer, som ifølge Godsbestyrelsens Samtykke besiddes af Ikke-Fæstere, overgaa ikke til Salg til Fæsterne ved denne Lov, lige saa lidt som de fra Fæstet paa samme Maade bortlejede Grunde til Vaaningshuse, Nøster m. v.

ad § 3.
Da Indmarken for en væsentlig Del er kommen i sin nuværende Stand ved forskellige Besidderes Arbejde, hvorimod noget lignende hverken gælder om Udmarken eller de til Jorden knyttede Herligheder, er det formentlig naturligt, at Indmarken sælges paa billigere Vilkaar end det øvrige Ejendommen tilhørende. I Forbindelse hermed bemærkes, at den i sin Tid foretagne Taksation i det hele maa kaldes en lav Gennemsnitspris, og at den i Paragraffen foreslaaede Købesum saaledes langt fra er ugunstig for Køberen, medens paa den anden Side Staten efter al Rimelighed vil faa et, i Forhold til den hidtil svarede Leje, rigeligt Vederlag.

§ 3.
Købesummen bestemmes til den i Henhold til Lov om en ny Skyldsætning paa Færøerne af 29. Marts 1867 satte Nettoværdi for den samlede Jord (indengaards og udengaards m. v.), efter Fradrag af den halve Bruttoværdi for Indmarken.

I Købet følge de paa Fæstet værende Inventariehuse.

ad § 4.
Medens de her omtalte Trøer bör komme i Betragtning ved Ansættelsen af Købesummen for den indengaards Jord, som en Forøgelse heraf, er det paa den anden Side billigt, at Købesummen for Udmarken nedsættes med Beløbet, svarende til den Forringelse, som denne maatte have lidt ved den skete Indtagelse af Trøerne. Det er derhos fundet mere naturligt at lade Værdiansættelsen foretage af den alt i 1857 oprettede Udskiftningskommission i Stedet for at anordne en ny Kommission hertil.

§ 4.
For saa vidt de ved Salget i Fæsterens Besiddelse værende Trøer ikke maatte være takserede, vil den ved Lov af 4. Marts 1857 om Udskiftning af Fælleshavger oprettede Udskiftningskommission have at vurdere disse overensstemmende med de i sin Tid ved Taksationen fulgte Regler, samt derhos at angive den Forringelse i Værdi, som den udengaards Jord maa antages at have lidt ved Trøernes Indtagelse. Den saaledes paa bemeldte Trøer satte Værdi bliver derefter med Halvdelen at tillægge Indmarkens Bruttoværdi, medens Værdiforringelsen for den udengaards Jord fradrages i dennes Bruttoværdi med det fulde Beløb.

ad § 5.
Den heri fastsatte Godtgörelse er i Overensstemmelse med den i Udskiftningslovens § 10 fastsatte, og den foreslaaede Fordeling af Omkostningerne mellem Statskassen og Køberen turde soge tilstrækkelig Hjemmel i den Betragtning, at Vurderingens Foretagelse er i begges Interesse.

§ 5.
Omkostningerne ved den i § 4 omhandlede Taksation, derunder Godtgörelse til Kommissionens Medlemmer à 1 Kr. 33 Øre pr. Dag foruden fri Befordring, udredes med Halvdelen af Statskassen og Halvdelen af vedkommende Køber.

ad § 6.
Optaget efter § 5 i Lov af 8. April 1851 om Selvejendoms Indførelse paa det Staten tilhørende Bøndergods.

§ 6.
Købesummen eller den Del heraf, som Fæsteren ikke ønsker at udbetale, er han berettiget til at afgöre ved for samme at

udstede en 4 pCt. rentebærende Forskrivning med 1ste Prioritets Panteret i Gaarden, men uopsigelig fra Statskassens Side, saa længe förste Køber eller hans Enke besidder Ejendommen og behørig opfylder de Forpligtelser, som Forskrivningen paalægger Debitor. Køberen afholder alle ved de her omhandlede Overdragelser medgaaende Omkostninger.

ad § 7.

Optaget efter § 6 i Lov af 8. April 1851.

§ 7.

For saa vidt den skete Ansættelse af Købesummen vil medføre, at en Fæster som Ejer faar et större Beløb at udrede i Rente af Købesummen, end de ham som Fæster paahvilende Ydelser, beregnede efter de ti sidste Aars Gennemsnit, have udgjort, skal bemeldte Rente, saa længe han eller Enke forbliver i Besiddelse af Gaarden, nedsættes saa meget, som Forskellen beløber, og det fornødne herom bemærkes i Forskrivningen, idet samme skal udtrykkelig angive, hvilken Del af Kapitalen der saaledes bliver at forrente af Besidderen i hans Besiddelsestid, og hvilken Del der saa længe henstaar rentefri.

ad § 8.

Optaget efter § 7 i samme Lov og den hertil sig sluttende Bekendtgörelse fra Finansministeriet af 1. November 1852.

§ 8.

Det skal staa Debitor frit for, efter i det mindste 4 Ugers forudgaaende Anmeldelse til Landfogden, i enhver af de lovbestemte Terminer, dog ikke med mindre Summer end 25 Kr. ad Gangen, at göre Afdrag *enten* paa den rentebærende Del af Gælden, i hvilket Tilfælde Afdraget ligefrem afskrives paa denne, og Rentebetalingen i Forhold dertil nedsættes, *eller* paa den rentefri Del af Gælden, i hvilket sidste Tilfælde, samt ligeledes hvis Fæsteren ønsker straks ved Skødets Udstedelse at afgöre den ikke rentebærende Del af Købesummen, forholdes efter de i Finansministeriets Bekendtgörelse af 1. November 1852 indeholdte Regler.

ad § 9.

Den heri indeholdte Forudsætning turde formentlig holde Stik, jfr. hvad ovenfor er anført ad § 3, og Tanken om Oprettelsen af en slig Fond staar i Forbindelse med den Bestemmelse, som herom findes optaget i det af Tinget i 1879 vedtagne Lovforslag om Afhændelse af de Statens Fæstegods tilhørende Trøer, sammes § 6.

§ 9.

For saa vidt Købesummen, fastsat paa den i §§ 3 og 4 foreskrevne Maade, skulde overstige det 25-dobbelte af den af Fæsteren ydede Leje, beregnet efter de sidste 10 Aars Gennemsnit, henlægges det overskydende til en særlig Fond, som bestyres af Lagtinget, og hvis Renter, i Forbindelse med Renterne af de ved Salg af Trøerne paa Statens Fæstegods m. m. indkommende Beløb, anvendes til Fremme af Jordbruget og andre almennyttige Formaal her paa Øerne.

ad § 10.

Da de her opstillede Regler for Adgang til Udstykning ere betydelig strengere end de

§ 10.

De ifølge nærværende Lov bortsolgte Ejendomme maa, paa de i efterstaaende 2

i Udstykningslovens § 17, 1ste Led, gældende Regler, og da derhos de i ommeldte Lov indeholdte Bestemmelser om Sammenlægning og Testationsretten formentlig kunne antages at ville faa större praktisk Anvendelse paa de i Lovforslaget omhandlede Ejendomme, end de vides hidtil at have haft paa det nuværende Odelsgods, vil der formentlig allerede herved være vundet tilstrækkelig Betryggelse for, at de större samlede Jordbrug ikke ville forsvinde, uden at yderligere Baand behøve at lægges paa Ejerens Raadighed med Hensyn til fremtidig Overdragelse af Ejendommene til andre.

ad § 11.

Optaget for at lette Adgang til Opdyrkning for andre end Ejeren, idet det dog derhos maa være af Vigtighed, at Opdyrkeren faar et saa stort Stykke, at han herved kan opnaa et virkeligt Udbytte i økonomisk Henseende.

ad § 12.

Optaget af Hensyn til, at Trang til saadanne Grunde ofte kan være til Stede.

ad § 13.

Da Statens Pantesikkerhed forringes ved en slig Udstykning, bör Købesummen for de fraskilte Jordstykker formentlig anvendes til at afbetale Ejerens Skyld til Statskassen.

ad § 14.

Som § 9 i Lovforslaget fra 1879.

ad § 15.

Ved det heri indeholdte Forbud, som har en Analogi for sig i Frd. 30. Maj 1691 § 9, er der søgt en Betryggelse imod, at Ejendommene skulle komme over paa saadanne Folks Hænder, der maatte kunne finde deres Regning ved at opkøbe Gaarde, som de ikke selv ville drive, men lade bestyre ved andre, hvorved der let kunde skabes en uselvstændig Klasse af Befolkningen her paa Øerne, hvis Stilling kom til at bero paa fremmed Forgodtbefindende. Bestemmelsen i Paragraffens sidste Del formenes derimod ikke ordentligvis at kunne medføre slige Ulemper, saa meget mindre som Paragraffer nævnte Tilfælde nær, ikke udstykkes i mindre Dele end henholdsvis 2 og 3 Marker, samlede saavel i Bø som Havge eller Havgepart, alt eftersom Ejendommen udgör 6 Marker og derunder eller mere. I övrigt udvides Lov af 4. Marts 1857, hvorved Udstykning af det private Jordegods paa Færøerne søges indskrænket, til ogsaa at gælde fornævnte Ejendomme.

§ 11.

Naar Udskiftning af Havge finder Sted, er det vedkommende Ejer tilladt at udstykke Dele heraf til Opdyrkning paa mindst et Kofoders Störrelse (Sommer- og Vinterfoder).

§ 12.

Udstykning kan fremdeles finde Sted i mindre Dele af Jord til Byggegrund, Nøstegrund o. a. l., efter forud dertil indhentet Tilladelse fra Amtet.

§ 13.

Saafremt saadan Udstykning, som i § 11 og § 12 ommeldt, foretages af förste Køber eller hans Enke, skulle de herfor indkommende Beløb, saa længe Købesummen i Henhold til § 6 indestaar i Ejendommen, indbetales til Statskassen som Afdrag paa Købesummen.

§ 14.

Ingen Del, hverken indengaards eller udengaards, af de i denne Lov omhandlede Ejendomme maa bortlejes til Andenmand, med Undtagelse af Rettighederne til Törveskær, Fuglefangst og Forstrandsret.

§ 15.

Det skal ikke være tilladt at tilforhandle sig Ejendomme af den i Loven nævnte Slags, for derpaa at sætte Opsidder, hvorimod det skal være en Forpligtelse for vedkommende Ejer selv at bo paa og drive samme.

Naar deslige Ejendomme ved Arv, Gave eller Giftermaal komme i nogens Besiddelse, er det vel tilladt at lade dem bestyre ved andre; men bör Lejemaalet i saa Fald være uopsigeligt fra Ejerens Side i 10 Aar, ligesom der for det nævnte Tidsrum skal være stipuleret et fast uforanderligt Vederlag fra Lejerens Side.

der i det bestemte Antal Aar for Lejemaalet, samt i Paalægget om Vederlagets Uforanderlighed indeholdes en Skranke for Vilkaarlighed overfor Lejeren.

§ 16.

Nærværende Lov træder i Kraft den —.

I Udvalget for Fæstesagen, den 23. August 1880.

L. H. Buchwaldt, Ordfører. **J. H. Schrøter.** **E. D. Bærentsen.**

Med Reservation

H. C. Müller. **J. Petersen.**

Den 27. August paabegyndtes *2den Behandling*, der fortsattes den 28. s. M. *Ordføreren* (Buchwaldt) erindrede om, at denne Sag alt havde været gentagne Gange drøftet i Tinget, saaledes i 1876, 1877 og 1879, i hvilket sidste Aar et Lovforslag blev udarbejdet af det da nedsatte Udvalgs Flertal, medens man i de 2 først nævnte Aar havde indskrænket sig til mere almindelige Udtalelser om Sagen. Det i Aar nedsatte Udvalg havde saaledes forefundet et Lovforslag, hvorfra flere Bestemmelser vare optagne, medens paa den anden Side flere herfra afvigende Bestemmelser nu vare foreslaaede, dels med Hensyn til Købesummens Fastsættelse, dels vedrørende Adgangen til Udstykning, Ejerens Forpligtelse til selv at drive Jorden m. v. Idet Udvalget saaledes havde anvist den Vej, ad hvilken Salg af Fæstegodset efter dets Skön rettest burde foregaa, havde sammes enkelte Medlemmer imidlertid forbeholdt sig deres Stilling til Sagen, hvis Gennemførelse maaske i det hele kunde have sine Betænkeligheder. Særlig bemærkede Taleren, at han for sit Vedkommende maatte anse det for et naturligt Krav for Fæsterne paa nogenlunde billige Vilkaar at kunne blive Ejere, men at han paa den anden Side ikke formaaede at se nogen nødvendig Forbindelse mellem den foreliggende Sag og Trosagen.

Lovforslagets § 1. *Ordføreren* gjorde med Hensyn til denne Paragraf opmærksom paa, at Lovforslagets Regler om Salg ad Frivillighedens Vej ikke fik Anvendelse paa Embedsgaardene, da Besidderne af disse ordentligvis ikke vilde blive Købere, hvorimod Salg af bemeldte Ejendomme formentlig alene kunde tænkes at foregaa gennem offentlig Auktion. *Schrøter* bemærkede yderligere herved, at man altid havde været bange for at indføre tvungent Salg af Kongsgodset som hensynsløst mod de nuværende Besiddere.

§ 2. *Ordføreren* udtalte, at denne Bestemmelse var begrundet i, at det vilde være ubilligt at give Fæsteren en let Adgang til at erhverve Jord, hvis Opdyrkning skyldtes andres Arbejde.

§ 3. Den deri foreslaaede Købesum ansaa *Ordføreren* for naturlig i Modsætning til den, som var foreslaaet af et Flertal i Lovforslaget fra 1879. At fastsætte Købesummen til det 25-dobbelte af Lejen efter den i sin Tid stedfindende ny Matrikulering vilde nemlig skyde den hele Sag ud i en ubestemmelig Fremtid. *Provsten* mente, at en Del kunde tale for det af Udvalget i 1876 fremsatte Forslag om at overdrage Fæstegaardene for det 25-dobbelte af Gennemsnitslejen, for saa vidt man vilde lægge Hovedvægten paa, at der skabtes en saa kraftig og gunstig stillet Landbostand her paa Øerne som muligt; men der maatte da tillige fastslaas den samme eller en lignende lav Salgspris for Fremtiden — Hensyn derhos taget til Grundforbedringer ved Gaarden —, medens derimod første Køber ikke skulde have Adgang til straks efter Købet at sælge Gaarden for dens virkelige Værdi, hvilket vilde være at forære ham en hel Del Penge, der maaske slet ikke kom Landet til gode. Selv en saadan Ordning frembød imidlertid den store Betænkelighed, at vor hele Fremtid, hvad Udviklingen af Jordbruget angik — ikke alene Opdyrkningen —, blev lagt i Hænderne paa en privilegeret Stand. Taleren vilde derfor holde paa det af ham sidste Aar fremsatte, af det nu nedsatte Udvalg i det væsentlige optagne Forslag

om Købesummens Fastsættelse, men vilde tillige henstille til Udvalget, om det ikke vilde være rigtigst at göre Forandringer med Hensyn til Overløbssöjden. Da denne nemlig er bleven solgt fra den ene Fæster til den anden, om end til en meget lav Pris, burde dens Værdi i Salgsöjeblikket formentlig fradrages Købesummen. Det forekom ham ligeledes, at Billighed talte for, at der af Hensyn til de paatænkte ikke uvæsentlige Baand paa den fri Dispositionsret over Ejendommene blev truffen en Bestemmelse om, at Købesummen for disse aldrig maatte være större end den, hvorfor de i sin Tid vare overgaaede til Salgs. *Schröter* var enig med Provsten angaaende Overløbssöjden, og mente ogsaa, at Forbedringer ved Gaarden burde komme alle Søskende til gode. *Ordføreren* henviste til, at der i Lovforslaget indeholdtes Bestemmelser om Adgang for Ejeren til at benytte Testationsretten til, for en billig Pris, at overlade Gaarden til en anden. *Nielsen* opfordrede Ordføreren til at meddele Oplysning om, i hvilket Forhold den foreslaaede Salgspris stod til Købesummen i Danmark. *Ordføreren* mente, at der ikke var tilstrækkelig Grund til her at fastsætte Købesummen i Lighed med, hvad der havde fundet Sted i Danmark ved Indførelsen af Selvejendom paa det derværende, Staten tilhörende Bøndergods, idet man der fremtvang Overgang til Selveje, ligesom ogsaa Jorden nede var opdyrket i langt större Udstrækning end her. *Nielsen* fandt sig ikke tilfredsstillet ved de givne Oplysninger, idet man maatte lægge Mærke til, at der var foreslaaet lagt saadanne Baand paa Udstykningstilladelsen, som man vistnok ikke havde nede, og Taleren paaviste yderligere ved et Par Eksempler, at Købesummen, som foreslaaet, vilde være 6 Gange saa stor, som den i sin Tid var bleven fastsat i Danmark. *Efferso* vilde foretrække, at der ved Gaardens Overgang til Arvingerne blev fastsat en bestemt Sum med Fradrag af Grundforbedringer. *Schröter* bemærkede til Nielsen, at, efter hvad han havde bragt i Erfaring, var Købesummen i Danmark omtrent saaledes, som Værdien af Gaardene var dengang, og man maatte desuden ikke glemme, at den danske Bondestand var bleven mishandlet gennem Aarhundreder og derfor havde et billigt Krav paa Vederlag, hvorimod den herværende Bondestand ikke havde kendt til et sligt Tryk. I øvrigt havde ogsaa Bondestanden nede gjort meget til Jordens Forbedring, medens Kongsbønderne ikke altid kunde siges at have efterkommet det dem i sin Tid givne Paalæg om at rydde Stykker af Fæstet, som vare tjenlige til Opdyrkning. Paa Foranledning af en Udtalelse fra *Ordføreren* om, at, medens Lejen her paa Øerne i meget lang Tid gennemgaaende har været ens, havde Godsejerne i Danmark utvivlsomt benyttet sig af deres Ret til ved indtrædende Fæsteledighed at forhöje Lejen, erklærede *Nielsen*, at saadant var ham ubekendt. *Bærentsen* troede ikke, at den hidtil gennem Aarhundreder uforandrede Leje i nogen Maade svarede til Kongsgodsets Værdi. Ved at sælge Kongsgodset for det 25-dobbelte af denne Leje vilde man give en meget betydelig Del af Statens Ejendom bort til de nuværende Besiddere uden nogen Garanti for, at Pengene kom Landet, endsige blot Besiddernes Efterkommere, til gode, idet maaske Købmænd kunde have Fordel af at opkøbe slige Gaarde. Man var ikke berettiget til at sælge disse for Spotpris af Hensyn til Samfundets øvrige Interesser. *Efferso* saa ingen Grund til, at man ikke kunde følge de samme Regler for Salget her som nede, da Færøerne dog vare en Del af Danmark; han oplyste derhos ved et Eksempel, at Lejen der nede ingenlunde kunde kaldes höj. *Olsen* fandt den foreslaaede Købesum alt for höj; siden Taksationens Foretagelse havde der fundet en stærk Dalen i Priserne Sted, og Indtægten af Jordegods her paa Øerne havde i den senere Tid været höjst ubetydelig.

§§ 4—6. *Efferso* mente, at man kunde undgaa Omkostningerne ved en Taksation af de i § 4 omhandlede Trøer, idet nemlig disses mulige större Værdi maatte betragtes som Fæsterens Ejendom og saaledes kunde henregnes til Havgen. *Provsten* fandt megen Anledning til ogsaa at medtage de Trøer, som i Salgsöjeblikket vare reelt skilte fra Fæstet, naar der var Spörgsmaal om at tage Hensyn til en eventuel Værdiforringelse paa Havgen, en Bemærkning, hvis Rigtighed anerkendtes af *Ordføreren*. *Nielsen* ansaa den i § 5 foreslaaede Betaling til Taksationskommissionens Medlemmer som meget lav, og henstillede tillige, at Købesummen (§ 6) skulde kunne forrentes og afdrages ved 6 pCt. p. a. i 28 Aar eller paa lignende Maade.

§§ 7—9 samt **§§ 10—14** gav ikke Anledning til nogen Forhandling.

§§ 15. *Nielsen* mente, at der savnedes Bestemmelse for det Tilfælde, at nogen imod Forbudet opkøbte Ejendomme og lod disse drive ved andre. *Provsten* henstillede, at Forbudet ikke skulde ramme Køb af flere Kongsgaarde, som vare beliggende i een Bygd, navnlig da, naar der, som af og til var Tilfældet, ikke hörte Inventariehuse til Kongsfæstet. Det kunde mulig ogsaa være hensigtsmæssigt at indskrænke Paragraffens An-

vendelighed til Gaarde af en vis Störrelse. *Ordføreren* formente, at det tilstækkelig fremgik af den i Paragraffen indeholdte Bestemmelse, at en herimod stridende Overdragelse maatte være ugyldig. Hvad angik Provstens Henstilling, da skulde samme blive taget under Overvejelse. *Nielsen* antydede det ønskelige i en Lettelse med Hensyn til Tinglæsningsgebyret ved Overdragelser af den i Lovforslaget ommeldte Art.

§ 16 gav ikke Anledning til Forhandling.

Man skred derefter til at forhandle Spörgsmaalet om Sagens *Overgang til 3dje Behandling*. *Ordføreren* udtalte, at det fremgik af de førte Forhandlinger, at navnlig den af Udvalget foreslaaede Købesum havde vakt Anstød. Medens han i det hele maatte fastholde, hvad der i saa Henseende var bragt i Forslag, var han derimod enig i, at Forandringer burde foretages med Hensyn til Overløbssöjden og med Hensyn til alle efter Taksationsarbejdets Udførelse indtagne Trøer. At ansætte Købesummen til det 25-dobbelte af Lejen kunde der formentlig ikke være Tale om, dels fordi den herværende Leje var meget lav og man ikke kunde foreskrive Staten, for hvilken Pris den skulde sælge sin Ejendom, dels fordi man ikke var berettiget til at begunstige en enkelt Stand paa den øvrige Befolknings Bekostning, og det saa meget mindre, som man ikke engang vidste, om en saadan Begunstigelse kom Standen selv eller uvedkommende til gode. Efter en Forespörgsel fra *Nielsen* om, hvorledes der skulde forholdes, naar den förste Køber døde uden at have truffet nogen testamentarisk Bestemmelse om Ejendommen, samt en Henstilling fra *Johs. Petersen* om Ændring i § 15, for saa vidt angaar den deri foreslaaede Uopsigelighed af Lejemaalet i 10 Aar, vedtoges Overgang af Sagen til 3dje Behandling enstemmig, idet Formanden samtidig indkaldte Ændringsforslag til Mødet den 31. August.

Den 13. September paabegyndtes *3dje Behandling* af Sagen, efter at forinden følgende *Ændrings- og Underændringsforslag* vare fremkomne, nemlig:

I.

Ændringsforslag fra *Provsten* til Lovforslagets §§ 6, 7, 8, 15 samt til en ny Paragraf efter § 15, saalydende:

Principaliter:

I Stedet for Lovforslagets § 6 sættes:

»Købesummen eller den Del af samme, som Køberen ikke ønsker at udbetale, er han berettiget til at afgöre ved for samme at udstede en 6 pCt.s Forskrivning (4 pCt. Rente, 2 pCt. Afdrag) med 1ste Prioritets Panteret i Gaarden, der skal være uopsigelig fra Statskassens Side, saa længe förste Køber eller hans Enke besidder Ejendommen eller denne er gaaet over til deres Livsarvinger og de behørig opfylde de Forpligtelser, som Forskrivningen paalægger Debitor. Køberen afholder alle ved de her omhandlede Overdragelser medgaaende Omkostninger.«

Subsidiært:

I Stedet for Begyndelsesordene af § 6 indtil »som Fæsteren« o. s. v. sættes: »20 pCt. af Købesummen udbetales straks, den øvrige Del heraf«....

Saafremt det principale Forslag til § 6 vedtages:

§ 7 udgaar, og § 8 forandres saaledes:

»Det skal staa Debitor frit for til Landfogden i enhver af de lovbestemte Terminer, dog ikke med mindre Summer end 25 Kr. ad Gangen, at göre yderligere Afdrag paa Gælden.«

Til § 15.

Ordene: »hvorimod det skal være« — til Sætningen ud, udgaa.

Efter § 15 indsættes en ny Paragraf, saalydende:

»De i § 15 indeholdte Indskrænkninger af den fri Raadighed over Ejendommen gælde ikke, naar denne er mindre end 1 Mark matrikuleret inden- eller udengaards Jord.«

2.

Ændringsforslag med vedföjede Motiver fra *Nielsen* og *Olsen* til Lovforslagets §§ 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12 og 14 samt til en ny Paragraf, saalydende:

I Stedet for Udvalgets § 3 sættes:

»Købesummen ansættes til Lejens 25-dobbelte Beløb, beregnet efter 20 Aars Gennemsnit, i hvilken Beregning Aagaven medoptages. Hertil lægges det Beløb, der vilde være at svare af Gaardens eller Fæstets Indfæstning, med et Tillæg af 43 Kr. 83 Øre for hvert 100 Kr. Indfæstningen andrager. Ved Skødets Udstedelse vil Køberen endvidere have kontant at erlægge et saadant Beløb, der svarer til 10 pCt. af Købesummen, hvilket vil være at henlægge til den i § 9 (i Udkastet) ommeldte Fond.

I Købet medfølge de paa Fæstet værende Inventariehuse og de af Fæsteren eller hans Formand indtagne Trøer samt Vintergræsningsretten af de Fæstet fraskilte Trøer, hvorimod Halvdelen af Købesummen for de af andre indtagne Trøer af Fæstet fradrages i Købesummen.«

Motiver til § 3.

I Betragtning af, at der ved nærværende Lovforslag agtes lagt betydelige Baand paa den fri Benyttelse af de Ejendomme, der foreslaas afhændede, og for at bringe Købesummen i nær Overensstemmelse med den Kobesum, for hvilken Statens Ejendomme i det øvrige Rige ere blevne bortsolgte, samt i Betragtning af, at Naturallejen i de sidste 20 Aar har staaet i en saa höj Pengeværdi, hvori der nu er sket en betydelig Nedgang, idet Uldgodset og Tællen, der ere saa at sige Fæstegodsets Hovedprodukter, true med at gaa ud af Handelen, tillader man sig at foreslaa Paragraffen saaledes affattet.

§§ 4 og 5 udgaa.

I Stedet for § 6 sættes en ny § 4, saalydende:

»Den Del af Købesummen, som Fæsteren, efter Fradrag af de i § 3 omhandlede 10 pCt., ikke ønsker at udbetale, er han berettiget til at afgöre ved for samme at udstede enten en 4 pCt. rentebærende Forskrivning mod 1ste Prioritets Panteret i Gaarden, der skal være uopsigelig fra Statskassens Side, saa længe förste Køber eller hans Enke besidder Ejendommen og behörig opfylder de Forpligtelser, som Forskrivningen paalægger Debitor, eller mod 6 pCt. Rente og Afdrag i 28 Aar.

Køberen afholder alle ved de her omhandlede Overdragelser og Forskrivninger medgaaende Omkostninger.«

Til Udvalgets § 7, 5te Linie imellem Ordene »Købesummen« og »end« indskydes: »hvis Forskrivningen lyder paa 4 pCt. Rente«.

Til § 8. De to förste Ord udgaa, og i Stedet for disse sættes: »I Tilfælde af Forskrivning af 4 pCt. Rente skal det «o. s. v.

§ 9 udgaar, og i Stedet for samme sættes:

»De i § 3 omhandlede 10 pCt. henlægges til en særlig Fond, som bestyres af Lagtinget, og hvis Renter, i Forbindelse med Renten af den ene Halvdel af de ved Salget af Trøerne til andre end Fæsterne paa Statens Fæstegods m. v. indkommende Summer, anvendes til Fremme af Jordbruget eller andre almennyttige Foretagender her paa Øerne.«

Til § 12. Efter Ordet »Nøstegrund« indskydes: »Supplering af Kofoder«.

Til § 14 föjes: »uden Amtets Samtykke«

Hvis disse Ændringer vedtages, bliver Paragraffernes Rækkefølge at forandre i Henhold dertil.

Som en ny Paragraf tilföjes:

»For Tinglæsning af Overdragelsesdokumenter vedrörende deslige Ejendomme bliver at udrede de for Fæstebreves Tinglæsning bestemte Retsgebyrer.«

3.

Ændringsforslag fra *Udvalget* til Lovforslagets §§ 2, 3, 4 og 15, saalydende:

ad Lovforslagets § 2.

Som et nyt Led efter Paragraffens Slutning tilföjes:

»For saa vidt Fæsteren maatte have haft Ret til Vintergræsning paa deslige Trøer, følger saadan Ret derimod med i Salget af Fæstegaarden.«

ad Lovforslagets § 3.

Efter Ordet »Indmarken« i Paragraffens 1ste Led tilföjes:

»samt imod en Godtgörelse, som i Lov om Havgevæsenet paa Færøerne af 23. Februar 1866 sammes § 72 bestemt, for hvert Moderfaar (Livssöjd), der findes over den faste Besætning (Indstøden)«.

ad Lovforslagets § 4.

Paragraffen udgaar, hvorimod i Stedet for samme foreslaas som

Ny § 4.

»Saafremt der ved Salget maatte forefindes ikke takserede Trøer, vil den ved Lov om Udskiftning af Fælleshavger paa Færøerne af 4. Marts 1857 oprettede Udskiftningskommission have at vurdere disse, overensstemmende med de i sin Tid ved Taksationen fulgte Regler, samt derhos at angive den Forringelse i Værdi, som den udengaards Jord kan antages at have lidt ved Trøernes Indtagelse. Medens Værdiforringelsen fuldt ud fragaar i Købesummen efter § 3, bliver denne omvendt at forøge med Halvdelen af de Trøers Værdi, der, som værende i Fæsterens Besiddelse, følge med i Købet, jfr. § 2.«

ad Lovforslagets § 15.

Efter Paragraffens 1ste Led indskydes følgende Sætning:

»Justitsministeriet bemyndiges til at bevilge Undtagelse herfra for det Tilfælde, at flere saadanne Ejendomme ligge i samme Bygd.«

4.

Underændringsforslag fra *Udvalget* til sammes Ændringsforslag til Lovforslagets §§ 2 og 3, saalydende:

ad Lovforslagets § 2.

Følgende Sætning tilföjes yderligere samme Paragraf:

»Ligeledes medfølge i Købet de i Fæsterens Besiddelse værende Trøer samt de paa Fæstegaardene værende Inventariehuse.«

ad Lovforslagets § 3.

Paragraffens 2det Led: »I Købet medfølge o. s. v.« bortfalder.

Ordføreren (Buchwaldt) henviste til de ved Sagens 2den Behandling fremkomne Udtalelser, hvilke havde foranlediget Udvalget til at stille Ændringer til enkelte af Paragrafferne i Lovforslaget.

Lovforslagets § 1 forhandedes uden Afstemning.

Efter at dernæst Udvalgets Underændringsforslag til Lovforslagets § 2 og sammes Ændringsforslag til bemeldte Paragraf med denne Tilföjning var enstemmig vedtaget, vedtoges Paragraffen saaledes ændret ligeledes enstemmig.

Under Behandlingen af Lovforslagets §§ 4 og 5, Nielsens og Olsens samt Udvalgets Ændringsforslag med Underændringsforslag til disse Paragraffer, bemærkede *Ordføreren*, at Taksationsprotokollen vel i det hele skulde lægges til Grund ved Fastsættelsen af Købesummen, men at, da der efter Taksationens Foretagelse var indtaget mange Troer (være sig af Fæstere eller Ikke-Fæstere), hvilket medførte en Forringelse af Havgen, burde denne Værdiforringelse fuldt ud fradrages i Købesummen. *Nielsen* bemærkede, at den Maade, hvorpaa han og Olsen havde foreslaaet Købesummen fastsat, væsentlig var i Overensstemmelse med Forholdene nede, idet han i övrigt henviste til den i Ændringsforslaget givne Motivering. *Ordføreren* oplyste med Eksempler, at Købesummen, beregnet paa den i Ændringsforslaget anförte Maade, i flere Tilfælde ikkun vilde blive $^1/_5$ af Taksationsprisen, ligesom han gjorde opmærksom paa, at den hidtil svarede Leje af Kongsgodset var höjst ulige i Forhold til Jordens Godhed. *Nielsen* vilde ikke have den nuværende Leje lagt til Grund, idet der först maatte finde en Udjævning af denne Sted paa Grundlag af Taksationsarbejdet. Han kunde endvidere ikke forstaa, hvorfor Overløbssöjden skulde fradrages, naar det var Fæsteren selv, der købte Ejendommen. *Schröter* ansaa det for selvfølgeligt, at Overløbssöjden maatte fradrages, da der ikke var taget noget Hensyn til den ved Takseringen af Havgen. *Olsen* troede vel, at en Fond vilde blive dannet ifølge hans og Nielsens, men ikke ifølge Udvalgets Forslag, eftersom ingen vilde købe paa de Betingelser. Han kunde heller ikke anse Taksationsprisen som en lav Middelpris efter de nuværende Forhold. *Ordføreren* bemærkede, at den af Nielsen omtalte Udjævning af Lejen vilde udskyde den foreliggende Sag i en lang Fremtid. *Nielsen* henviste til, at Lagtinget det foregaaende Aar havde vedtaget at bortsælge Troerne for en lignende lav Pris ($^1/_5$ eller $^1/_6$ af Taksationsværdien), som af ham og Olsen nu foreslaaet ved Kongsgodsets eventuelle Salg. *Bærentsen* mente, at der vel var Grund til at sælge Trøerne for en lav Pris af Hensyn til det paa disses Opdyrkning anvendte Arbejde, men at et saadant Hensyn ikke gjorde sig gældende over for Kongsgodset, da den derværende Bø kun i ringe Grad skyldtes den nuværende Slægts Arbejde, ligesom den udyrkede Del af Jorden heller ikke i nogen Maade var bleven forbedret. *Johs. Petersen* sluttede sig til Udvalgets Forslag, dels fordi Sagen ellers vilde have lange Udsigter, og dels for at Adgangen til at købe ikke skulde blive alt for let. *Schröter* bemærkede, at Fæsterne havde unddraget dem deres Forpligtelse til at opdyrke i Statens Interesse, og det maatte derfor betragtes som meget humant, naar Udvalget desuagtet havde foreslaaet en Godtgörelse af den halve Bruttoværdi for Indmarken. *Nielsen* gjorde lige over for de fremkomne Udtalelser om Opdyrkningsspörgsmaalet gældende, at mange Troer bleve solgte til andre end dem, som havde indtaget dem. *Olsen* oplyste, at Taksationen blev sat paa en Tid, da Produkterne af Jordegodset stod i langt höjere Pris end nu til Dags. *Efferso* mente, at der ikke vilde blive skabt nogen Fond til Øernes Bedste, naar Købesummen blev sat saa höjt som af Udvalget foreslaaet, og han var for sit Vedkommende ikke bange for, at Gaardene skulde gaa over paa andre Hænder; det var tværtimod godt, at de uduelige Bønder kom bort. *Dalsgaard* bemærkede, at der i Løbet af de sidste Aar var indtaget ikke lidt fra Havgen, hvorved denne havde lidt meget. *Provsten* anförte Eksempler paa, at det kunde betale sig at købe Jord til en langt höjere Pris end Taksationsprisen, og han frygtede ogsaa for, at det vilde være til Skade for det nuværende Odelsgods, hvis Købesummen for Fæstegodset blev for billig, idet Markedet herved vilde blive overfyldt. *Efferso* antog, at Koberen i det af Provsten nævnte Tilfælde maaske næppe havde faaet 1 pCt. af sine Penge. *Nielsen* syntes ikke, man kunde slutte noget fra det af Provsten anförte Eksempel, da megen Jord var købt over dens Værdi. *Olsen* troede, at der kun fandtes et Par Bønder, som vilde være i Stand til at købe til den af Udvalget foreslaaede Pris. Man behøvede ikke at frygte for, at Gaarden skulde gaa over paa andre Hænder, eftersom Ejeren havde Testationsret.

Efter at Navneopraab var begært, sattes Nielsens og Olsens Ændringsforslag til § 3 under Afstemning og forkastedes med 10 Stemmer imod 9 (*nej* stemte: Gr. Joensen, Madsen, Provsten, Bærentsen, Jac. Petersen, Johs. Petersen, Buchwaldt, Schröter,

Dahl og Formanden; *ja* stemte: Müller, Effersø, Danielsen, Nielsen, J. Joensen, Johannesen, Dalsgaard, Rasmussen og Olsen; *fraværende*: Hentze).

Paa Grund af Afstemningen over Udvalgets Underændringsforslag til § 2 betragtedes sammes Underændringsforslag til § 3, 2det Stykke, som vedtaget uden Afstemning, hvornæst Lovforslagets § 3 saaledes ændret vedtoges ved Navneopraab med 10 Stemmer imod 5 (*ja* stemte: Gr. Joensen, Müller, Madsen, Provsten, Bærentsen, Jac. Petersen, Johs. Petersen, Buchwaldt, Schrøter, Dahl; *nej* stemte: Danielsen, Nielsen, J. Joensen, Dalsgaard, Olsen; *stemte ikke:* Effersø, Johannesen, Rasmussen og Formanden; *fraværende:* Hentze).

Endelig vedtoges Udvalgets Ændringsforslag til § 4 enstemmig med 10 Stemmer, hvorved Lovforslagets § 4 bortfaldt.

Lovforslagets **§ 5** vedtoges enstemmig uden foregaaende Forhandling med 10 Stemmer.

Den 14. September fortsattes 3dje Behandling af Sagen, hvorunder *Provsten* begærede at stille følgende Ændringsforslag til Lovforslagets **§ 6,** hvilket tillodes med 14 Stemmer mod ingen. Ændringsforslaget er saalydende:

Efter Ordene: »som Forskrivningen paalægger Debitor«, sættes: »eller med 6 pCt. Rente og Afdrag i 28 Aar«.

Provsten bemærkede at have stillet Ændringsforslaget, fordi man kunde tænke sig, at en Køber, som ikke havde faaet Lejlighed til at göre Afdrag paa Købesummen, døde, og hans efterladte kom i en slem Forlegenhed, hvis Kapitalen blev opsagt og de ikke kunde skaffe de fornøde Penge. *Ordføreren* (Buchwaldt) vilde stemme for, at en Del af Købesummen (20 pCt.) straks betaltes, og at Resten afgjordes paa den af Provsten foreslaaede Maade.

Efter at Provstens principale Ændringsforslag til § 6 var taget tilbage, og Nielsens og Olsens Ændringsforslag var betragtet som bortfaldet ved Afstemningen over § 3, vedtoges Provstens subsidiære og hans D. D. stillede Ændringsforslag til § 6 enstemmig med henholdsvis 11 og 13 Stemmer, hvornæst Paragraffen saaledes ændret enstemmig vedtoges med 11 Stemmer.

Nielsens og Olsens Ændringsforslag til **§ 7** betragtedes som vedtaget paa Grund af Afstemningen over § 6, og vedtoges § 7 saaledes ændret derefter enstemmig med 11 Stemmer.

De samme Medlemmers Ændringsforslag til **§ 8** betragtedes ligeledes som vedtaget ved Afstemningen over § 6, medens Provstens Ændringsforslag betragtedes som bortfaldet ved Tilbagetagelsen af det af ham til § 6 stillede principale Ændringsforslag, hvornæst § 8 saaledes ændret enstemmig vedtoges med 11 Stemmer.

Lovforslagets **§ 9** vedtoges ligeledes enstemmig med 10 Stemmer, efter at Nielsens og Olsens Ændringsforslag hertil betragtedes som bortfaldet ved Afstemningen over § 3.

Under Forhandlingen om Lovforslagets **§§ 10, 11** og **12** og Nielsens og Olsens Ændringsforslag til sidstnævnte Paragraf ytrede *Schrøter*, at Ejendommene efter hans Formening vilde vinde ved de foreslaaede Udstykningsbestemmelser, men han vilde i øvrigt ganske rette sig efter Kongsbøndernes Stilling dertil, da Bestemmelserne alene vare i denne Stands Interesse. *Nielsen* troede ikke, at Ejendommene vilde vinde herved, men en anden Sag var, hvis Hensynet til Samfundets Tarv fordrede slige Bestemmelser, hvad *Ordføreren* hævdede. *Bærentsen* ansaa store Jordbrug for at være til Gavn for Landet, og vilde ikke være med til at splitte Kongsgodset i Gylden.

§ 10 vedtoges efter forudgaaet Begæring om Navneopraab med 11 Stemmer for og 1 imod *(ja* stemte: Gr. Joensen, Müller, Madsen, Provsten, Bærentsen, Nielsen, Jac. Petersen, Johs. Petersen, Buchwaldt, Dahl og Formanden; *nej* stemte: Schrøter; *stemte ikke*:Danielsen, J. Joensen, Johannesen, Dalsgaard, Rasmussen og Olsen; *fraværende:* Effersø og Hentze).

§ 11 vedtoges enstemmig med 11 Stemmer.

Nielsens og Olsens Ændringsforslag til § 12 vedtoges enstemmig med 14 Stemmer, hvorefter Paragraffen saaledes ændret ligeledes vedtoges enstemmig med samme Stemmetal.

Lovforslagets **§ 13** vedtoges enstemmig med 10 Stemmer.

§ 14. Lige over for Nielsens og Olsens Ændringsforslag hertil bemærkede *Schrøter*, at Hovedhensigten med denne Paragraf var at forebygge Oprettelsen af et Slags Livegenskab derved, at Bønderne fik i Sinde at bortleje en Del af Havgen til Folk, som skulde arbejde for dem, og han vilde derfor ikke stemme for Ændringsforslaget.

Efter at dette først var sat under Afstemning, hvorved der afgaves 9 Stemmer for og 5 imod, foretoges Navneopraab, hvorved Ændringsforslaget bortfaldt efter følgende Afstemning: *ja* stemte: Müller, Effersø, Danielsen, Nielsen, J. Joensen, Johannesen, Dalsgaard og Olsen; *stemte ikke:* Gr. Joensen, Madsen, Provsten, Bærentsen, Jac. Petersen, Johs. Petersen, Rasmussen, Buchwaldt, Schrøter, Dahl og Formanden; *fraværende:* Hentze. Lovforslagets § 14 vedtoges med 10 Stemmer mod 8 (*ja* stemte: Gr. Joensen, Müller, Madsen, Provsten, Bærentsen, Jac. Petersen, Johs. Petersen, Buchwaldt, Schrøter og Dahl; *nej* stemte: Effersø, Danielsen, Nielsen, J. Joensen, Johannesen, Dalsgaard, Olsen og Formanden; *stemte ikke:* Rasmussen; *fraværende:* Hentze).

Lovforslagets **§ 15** og Provstens samt Udvalgets Ændringsforslag hertil. *Provsten* mente, at Bestemmelsen om Ejerens Forpligtelse til selv at bo paa og drive Gaarden helst burde udgaa, af Hensyn til, at Jorden af og til laa langt borte fra Bygden, ligesom *Nielsen* herved anførte, at Jorden ogsaa kunde ligge spredt i flere Bygder.

Efter disse Udtalelser blev Provstens Ændringsforslag enstemmig vedtaget med 11 Stemmer og Udvalgets Ændringsforslag med 12 Stemmer, hvornæst Paragraffen saaledes ændret vedtoges ved Navneopraab med 15 Stemmer mod 1 (*ja* stemte: Gr. Joensen, Müller, Madsen, Provsten, Bærentsen, Effersø, Danielsen, Johannesen, Jac. Petersen, Dalsgaard, Johs. Petersen, Olsen, Buchwaldt, Schrøter og Dahl; *nej* stemte: Nielsen; *stemte ikke:* J. Joensen, Rasmussen og Formanden; *fraværende:* Hentze).

Et Ændringsforslag fra Provsten til en *ny Paragraf efter § 15*, indeholdende en Undtagelsesbestemmelse for visse mindre Ejendomme, vedtoges enstemmig med 16 Stemmer efter en forudgaaet kort Anbefaling af *Provsten* og en Udtalelse fra *Olsen* om, at der ikke var Grund til at befrygte, at deslige Ejendomme vilde blive opkøbte af Pengemænd, hvorhos de maatte kunne sammenlægges.

Sluttelig vedtoges enstemmig med 19 Stemmer Nielsens og Olsens Ændringsforslag til en *ny Paragraf angaaende Tinglæsningsgebyret* ved Overdragelser af den i Lovforslaget omhandlede Art, medens Udvalget tog dettes § 16 tilbage.

Man skred derefter til Forhandling om Vedtagelse af *Lovforslaget i dets Helhed*. *Ordføreren* mindede paa ny om, at Udvalgets enkelte Medlemmer i Betænkningen havde reserveret sig deres Stilling til Sagen, men bemærkede tillige, at han for sit Vedkommende fandt det billigt at aabne de Fæstere, der maatte have Raad dertil, Adgang til at blive Ejere af Kongsgodset, forudsat at Salget kunde ordnes paa en for Samfundet betryggende Maade, og da navnlig saaledes, at de nuværende större Jordbrug ikke adsplittedes for meget. Særligt udtalte Ordføreren som sin Formening, at den hidtil nærede Frygt for, at Salg af Fæstegodset vilde hemme Opdyrkningen, næppe havde saa meget at sige, men antydede i øvrigt, at det mulig i Betragtning af, at Staten var Ejer af Fæstegodset, vilde være rigtigt ganske i Almindelighed at henstille Sagen til Regeringens Overvejelse, i Lighed med, hvad der var vedtaget med Hensyn til det Tinget i Aar forelagte Forslag om en Forandring i Fisketienden. *Schrøter* mente, at der var stor Forskel paa disse to Sager; thi medens Tiendesagen maatte betragtes som umoden, var derimod Fæstesagen tilstrækkelig moden. Han vilde stemme for denne sidstnævnte Sags Fremme, saafremt Fæstebønderne selv ansaa Grundlaget for brugbart; i modsat Fald ønskede han den udsat ved en motiveret Dagsorden. Hvad Købesummen angik, da havde nogle ment, at den var for höj, andre, at den var for lav; Taleren kunde anføre et Eksempel fra Kvalbø, der viste, at Jord dér var bleven solgt til det dobbelte af Taksationsprisen. Det vilde egentlig være rettest, om Gaarden blev vurderet forinden Salget, da Pengenes eventuelle Dalen i Fremtiden mulig kunde faa nogen Indflydelse. *Effersø* kunde ikke indse, at Pengenes Dalen vilde faa noget med den foreliggende Sag at göre, hvortil *Schrøter* bemærkede, at, hvis Prisen for Jord steg, vilde Pengene falde, og en Mand, der købte sin Gaard for 4,000 Kr., behøvede da maaske ikke at sælge mere end 1 Kofoder for at faa hele Købesummen skaffet til Veje. *Rasmussen* sluttede sig til Ordførerens ovenfor anførte Henstilling. *Johs. Petersen*

troede at kunne stemme for Lovforslaget, da det ikke vilde indføre tvungent Salg. *Bærentsen* troede ligeledes at kunne göre det, skönt Købesummen var lav. Matrikuleringsprisen stod nemlig vist under den almindelige Pris med $^1/_3$, og den Pris, man her i Tinget havde vedtaget, var igen omtrent $^1/_6$ under den förstnævnte Pris. Lavere burde imidlertid Salgsprisen ikke sættes, da man ellers kunde befrygte, at Fæsterne købte for at göre sig til Herrer over Opdyrkningen. *Olsen* bemærkede hertil, at der blandt Fæstebønderne fandtes ikke faa, der havde indlagt lige saa meget, som den gamle Bø udgjorde, og at Købesummen var höj i Forhold til den Indtægt, Jordegods nu for Tiden gav, idet nemlig sikkert ikke $^1/_3$ heraf gav 4 pCt. *Schröter* mente, at det kom an paa, om man havde Opsidder paa Jorden eller selv drev denne. *Nielsen* kunde ikke begribe, at Bønderne skulde købe Gaardene for at hindre Opdyrkningen.

Efter at Afslutning var bleven vedtaget, gav et begæret Navneopraab følgende Udfald:

Ja stemte: Müller, Provsten, Bærentsen, Effersø, Danielsen, Nielsen, J. Joensen, Johannesen, Jac. Petersen, Johs. Petersen, Buchwaldt, Schröter og Dahl; *nej* stemte: Rasmussen og Olsen; *stemte ikke:* Gr. Joensen, Madsen, Dalsgaard og Formanden; *fraværende*: Hentze.

Lovforslaget var saaledes vedtaget med 13 Stemmer imod 2, hvorved ogsaa Forslagets § 1 betragtedes som vedtaget.

Efter de saaledes foretagne Afstemninger var Lovforslaget saalydende:

Forslag til Lov om Afhændelse af det Staten tilhørende Fæstegods paa Færøerne.

§ 1.

De Staten tilhørende Fæstegaarde, for saa vidt de ikke besiddes af Embeds- eller Bestillingsmænd som Del af deres Lön, kunne, naar Besidderne fremsætte Begæring derom, overgaa til Selvejendom paa efterfølgende Vilkaar.

§ 2.

De paa Fæstegaardene værende Trøer, som ifølge Godsbestyrelsens Samtykke besiddes af Ikkefæstere, overgaa ikke til Salg til Fæsterne ved denne Lov, lige saa lidt som de fra Fæstet paa samme Maade bortlejede Grunde til Vaaningshuse, Nøster m. v.

For saa vidt Fæsteren maatte have haft Ret til Vintergræsning paa deslige Trøer, følger saadan Ret derimod med i Salget af Fæstegaarden. Ligeledes medfølge i Købet de i Fæsterens Besiddelse værende Trøer samt de paa Fæstegaarden værende Inventariehuse.

§ 3.

Købesummen bestemmes til den i Henhold til Lov om en ny Skyldsætning paa Færøerne af 29. Marts 1867 satte Nettoværdi for den samlede Jord (indengaards og udengaards m. v.) efter Fradrag af den halve Bruttoværdi for Indmarken, samt imod en Godtgörelse, som i Lov om Havgevæsenet paa Færøerne af 23. Februar 1866, sammes § 72, bestemt, for hvert Moderfaar (Livssöjd), der findes over den faste Besætning (Indstøden).

§ 4.

Saafremt der ved Salget maatte forefindes ikke takserede Trøer, vil den ved Lov om Udskiftning af Fælleshavger paa Færøerne af 4. Marts 1857 oprettede Udskiftningskommission have at vurdere disse overensstemmende med de i sin Tid ved Taksationen fulgte Regler, samt derhos at angive den Forringelse i Værdi, som den udengaards Jord kan antages at have lidt ved Trøernes Indtagelse.

Medens Værdiforringelsen fuldt ud fragaar i Købesummen efter § 3, bliver denne omvendt at forøge med Halvdelen af de Trøers Værdi, der, som værende i Fæsterens Besiddelse, følge med i Købet, jfr. § 2.

§ 5.

Omkostningerne ved den i § 4 omhandlede Taksation, derunder Godtgörelse til Kommissionens Medlemmer à 1 Kr. 33 Ø. pr. Dag, foruden fri Befordring, udredes med Halvdelen af Statskassen og Halvdelen af vedkommende Køber.

§ 6.

20 pCt. af Købesummen udbetales straks; den øvrige Del heraf, som Fæsteren ikke ønsker at udbetale, er han berettiget til at afgöre ved for samme at udstede en 4 pCt. rentebærende Forskrivning med 1ste Prioritets Panteret i Gaarden, men uopsigelig fra Statskassens Side, saa længe förste Kober eller hans Enke besidder Ejendommen og behörig opfylder de Forpligtelser, som Forskrivningen paalægger Debitor, eller med 6 pCt. Rente og Afdrag i 28 Aar. Køberen afholder alle ved de her omhandlede Overdragelser medgaaende Omkostninger.

§ 7.

For saa vidt den skete Ansættelse af Købesummen vil medføre, at en Fæster som Ejer faar et större Beløb at udrede i Rente af Købesummen, hvis Forskrivningen lyder paa 4 pCt. Rente, end de ham som Fæster paahvilende Ydelser, beregnede efter de 10 sidste Aars Gennemsnit, have udgjort, skal bemeldte Rente, saa længe han eller Enke forbliver i Besiddelse af Gaarden, nedsættes saa meget, som Forskellen beløber, og det fornødne herom bemærkes i Forskrivningen, idet samme skal udtrykkelig angive, hvilken Del af Kapitalen der saaledes bliver at forrente af Besidderen i hans Besiddelsestid, og hvilken Del der saa længe henstaar rentefri.

§ 8.

I Tilfælde af Forskrivning af 4 pCt. Rente skal det staa Debitor frit for, efter i det mindste 4 Ugers forudgaaende Anmeldelse til Landfogden, i enhver af de lovbestemte Terminer, dog ikke med mindre Summer end 25 Kr. ad Gangen, at göre Afdrag enten paa den rentebærende Del af Gælden, i hvilket Tilfælde Afdraget ligefrem afskrives paa denne og Rentebetalingen i Forhold dertil nedsættes, eller paa den rentefri Del af Gælden, i hvilket sidste Tilfælde, samt ligeledes hvis Fæsteren ønsker straks ved Skødets Udstedelse at afgöre den ikke rentebærende Del af Købesummen, forholdes efter de i Finansministeriets Bekendtgörelse af 1. November 1852 indeholdte Regler.

§ 9.

For saa vidt Købesummen, fastsat paa den i §§ 3 og 4 foreskrevne Maade, skulde overstige det 25-dobbelte af den af Fæsteren ydede Leje, beregnet efter de 10 sidste Aars Gennemsnit, henlægges det overskydende til en særlig Fond, som bestyres af Lagtinget, og hvis Renter, i Forbindelse med Renterne af de ved Salg af Trøerne paa Statens Fæstegods m. m. indkommende Beløb, anvendes til Fremme af Jordbruget og andre almennyttige Formaal her paa Øerne.

§ 10.

De ifølge nærværende Lov bortsolgte Ejendomme maa, paa de i efterfølgende 2 Paragraffer nævnte Tilfælde nær, ikke udstykkes i mindre Dele end henholdsvis 2 og 3 Marker, samlede saavel i Bø som Havge eller Havgepart, alt eftersom Ejendommen udgör 6 Marker og derunder eller mere. I øvrigt udvides Lov af 4. Marts 1857, hvorved Udstykning af det private Jordegods paa Færøerne søges indskrænket, til ogsaa at gælde fornævnte Ejendomme.

§ 11.

Naar Udskiftning af Havge finder Sted, er det vedkommende Ejer tilladt at udstykke Dele heraf til Opdyrkning paa mindst 1 Kofoders Störrelse (Sommer- og Vinterfoder).

§ 12.

Udstykning kan fremdeles finde Sted i mindre Dele af Jord til Byggegrund, Nøstegrund, Supplering af Kofoder o. a. l. efter forud dertil indhentet Tilladelse fra Amtet.

§ 13.

Saafremt saadan Udstykning, som i §§ 10, 11 og 12 ommeldt, foretages af förste Køber eller hans Enke, skulle de herfor indkommende Beløb, saa længe Købesummen i Henhold til § 6 indestaar i Ejendommen, indbetales til Statskassen som Afdrag paa Købesummen.

§ 14.

Ingen Del, hverken indengaards eller udengaards, af de i denne Lov omhandlede Ejendomme maa bortlejes til Andenmand, med Undtagelse af Rettighederne til Törveskær, Fuglefangst og Forstrandsret.

§ 15.

Det skal ikke være tilladt at tilforhandle sig Ejendomme af den i Loven nævnte Slags for derpaa at sætte Opsidder. Justitsministeriet bemyndiges til at bevilge Undtagelse herfra for det Tilfælde, at flere saadanne Ejendomme ligge i samme Bygd.

Naar deslige Ejendomme ved Arv, Gave eller Giftermaal komme i nogens Besiddelse, er det vel tilladt at lade dem bestyre ved andre, men bör Lejemaalet i saa Fald være uopsigeligt fra Ejerens Side i 10 Aar, ligesom der for det nævnte Tidsrum skal være stipuleret et fast, uforanderligt Vederlag fra Lejerens Side.

§ 16.

De i § 15 indeholdte Indskrænkninger af den fri Raadighed over Ejendommen gælde ikke, naar denne er mindre end 1 Mark matrikuleret inden- eller udengaards Jord.

§ 17.

For Tinglæsning af Overdragelsesdokumenter vedrörende deslige Ejendomme bliver at udrede det for Fæstebreves Tinglæsning bestemte Retsgebyr.

I Lagtingets Møde den 18. September oplæstes og vedtoges derefter følgende *Indstilling* i Sagen:

Til Justitsministeriet.

Idet Lagtinget herved indsender til det höje Ministerium medfølgende Lovforslag om Afhændelse af det Staten tilhørende Fæstegods paa Færøerne, saaledes som samme er blevet endelig vedtaget ved Sagens 3dje Behandling, skal man ærbødigst tillade sig følgende Bemærkninger.

Spörgsmaalet om Fæstegodsets Overgang til Selvejendom har allerede i tidligere Aar været Genstand for Forhandling i Tinget, saaledes i 1876, 1877 og 1879, i hvilke Aar forskellige Udvalg have været nedsatte, ligesom et Lovforslag desangaaende foreligger fra det sidstnævnte Aar, men uden at Sagen imidlertid da blev ført til Ende, idet det ved Forhandlingerne om bemeldte Lovforslags Overgang til 3dje Behandling vedtoges at udsætte Sagen til i Aar.

Som det fremgaar af Udvalgsbetænkningerne for de omtalte 3 Aar, have forskellige Anskuelser gjort sig gældende om Ønskeligheden af den paatænkte Reform, idet en saadan paa den ene Side er bleven betragtet som en nødvendig Betingelse for en fyldig Udvikling af det herværende Jordbrug, og paa den anden Side som en væsentlig Hindring for fremtidig Opdyrkning. Det er derhos blevet henstillet, om det ikke vilde være rettest först at begynde med at indføre Selvejendom paa det beneficerede Gods som formentlig særlig egnet til at blive Mønstergaarde.

Naar saavel det i Aar vedtagne Lovforslag som Lovforslaget fra i Fjor kun omhandler Salg af Fæstegaardene, for saa vidt de ikke besiddes af Embeds- eller Bestillingsmænd som Del af disses Lön, da ligger Grunden hertil deri, at man kun har villet Selvejendoms Indførelse ad Frivillighedens Vej ved at give vedkommende Besiddere Adgang til at blive Ejere, for saa vidt de maatte ønske det, medens en saadan Ordning næppe kan tænkes tilvejebragt for de fornævnte Ejendommes Vedkommende.

Næst i øvrigt at henvise til de det nu vedtagne Lovforslags enkelte Paragraffer vedföjede Motiver hidsættes følgende yderligere Bemærkninger.

ad Lovforslagets § 2. Den deri indeholdte Bestemmelse om, hvad der følger med i Købet, er væsentlig i Overensstemmelse med Lovforslaget fra 1879 og optaget af de samme Grunde som derved anført, idet man dog har anset det for hensigtsmæssigt hertil at föje et udtrykkeligt Forbehold om Vintergræsningsret paa de i Ikke-Fæsteres Besiddelse værende Trøer.

ad Lovforslagets §§ 3 og 4, jfr. 5—9. Under Forhandlingerne vedrörende den heri foreslaaede Regel om at fastsætte Købesummen for Fæstegaardene til disses Matrikuleringspris efter forskellige Fradrag, fremkom et Ændringsforslag, gaaende ud paa at fastsætte Købesummen til det 25-dobbelte af de sidste 20 Aars Gennemsnitsleje med Tillæg af Indfæstning m. v. samt 10 pCt. af det saaledes udkommende Beløb. Dette Ændringsforslag, — der navnlig var motiveret ved den Betragtning, at Prisen paa de Naturalydelser, hvorefter Lejen beregnes, hidtil har været meget höj, hvorimod en Nedgang nu er indtraadt i Prisen for Fæstegaardenes Hovedprodukter: Uld og Tælle, — blev imidlertid forkastet.

Hvorledes det nu end maatte forholde sig med Rigtigheden af den paastaaede Prisforandring, saa er det i alt Fald givet, at Lejen, som Følge af den höjst ulige Marketalsberegning, for en Del af Fæstegodset hidtil har været meget lav og for flere Fæstegaardes Vedkommende endog saa lav, at Købesummen for disse, beregnet paa den i Ændringsforslaget nævnte Maade, knap vilde naa op til $^1/_5$ af den i Lovforslaget foreslaaede Købesum. Da nu Matrikuleringsprisen i og for sig, uden Fradrag, er en lav Gennemsnitspris i Forhold til den Værdi, Jordegods har haft i Handel og Vandel, vil det let ses, at Ændringsforslagets Købesum ikke vilde komme til at staa i noget rimeligt Forhold til Ejendommenes virkelige Værdi, medens paa den anden Side Lovforslagets Købesum maa kaldes meget moderat. At lade Fæstegodset gaa over til Salg paa saa urimelig billige Vilkaar som nævnt, turde være betænkeligt i flere Retninger, ganske bortset fra den store Begunstigelse, som herigennem vilde blive ydet en enkelt Klasse af Samfundet. Ligesom det nemlig kan befrygtes, at en Del Fæstere paa den Maade vilde blive Ejere, som havde været bedre tjente med at vedblive at være Fæstere, saaledes ligger det ogsaa nær at antage, at en Del af Ejendommene straks vilde blive solgte igen af förste Köber, og at der herved kunde bevirkes en betydelig Nedgang i Priserne paa det övrige Odelsgods. Hertil kommer, at det maa betragtes som meget önskeligt, om der ved et eventuelt Salg af Fæstegodset kunde banes Vej for Oprettelsen af en saadan Fond som i Lovforslagets § 9 paatænkt. Ligesom det, efter hvad der i det foregaaende er oplyst, næppe kan være tvivlsomt, at de i sin Tid indkommende Købesummer, beregnede paa den i Lovforslaget anförte Maade, ville give et ikke ubetydeligt Overskud for Statskassen, sammenlignet med dennes hidtil hafte Indtægt af Fæstegodset, saaledes har man troet at turde gaa ud fra, at Regeringen ikke vilde være utilböjelig til at lade dette Overskud komme Øerne til Gode.

ad Lovforslagets § 10, jfr. §§ 11—13 og 14. Den i § 10 indeholdte Bestemmelse tilsigter saa vidt muligt i Fremtiden at bevare de nu i alt Fald paa en Del af Fæstegodset værende större Jordbrug imod Adsplittelse, og man har navnlig til Opnaaelsen heraf anset det nödvendigt at göre betydelig större Indskrænkninger i Adgangen til Udstykning end den, der nu indeholdes for Odelsgodsets Vedkommende i Lov af 4. Marts 1857. Paa den anden Side er der fundet Anledning til i § 11 at foreslaa en Undtagelse fra den i § 10 indeholdte Regel for det Tilfælde, at uopdyrket Jord overdrages andre til Opdyrkning, af Hensyn til det onskelige i dennes störst mulige Fremme, og det saa meget mere, som man ikke har troet det rigtigt at paalægge vedkommende Ejer en Forpligtelse til at afstaa Jord i det nævnte Öjemed. For övrigt er der gaaet ud fra, at saadan Overdragelse alene maa ske til Salg, jfr. Lovforslagets § 14 om Forbud imod at bortleje nogen Del af de deri omhandlede Ejendomme, hvilken sidst nævnte Bestemmelse er optaget efter det ældre Lovforslag fra 1879 og af samme Grund, som derved anført.

ad Lovforslagets § 15. Saaledes som denne Paragraf oprindelig var affattet, fandtes der i samme, foruden Forbudet imod at tilforhandle sig flere Ejendomme af den i Lovforslaget nævnte Slags, en Bestemmelse om, at det skulde være en Forpligtelse for vedkommende Ejer selv at bo paa og drive Ejendommen. Meningen hermed var yderligere at sikre sig imod, at de her omhandlede Ejendomme kom over paa Spekulanters Hænder. Det blev imidlertid under Forhandlingerne om denne Paragraf gjort gældende, at der vilde være Tilfælde, hvor en saadan Forpligtelse ikke kunde opfyldes, da der gives Fæster, som enten ligge spredt paa flere forskellige Steder i en Bygd eller endog ere beliggende i flere Bygder, og den fornævnte Bestemmelse blev derefter udstemt. Derimod blev ved

taget en ny Paragraf om, at de i § 15 indeholdte Indskrænkninger i den frie Raadighed over Ejendommen ikke skulde gælde Ejendomme under 1 Mark Jord, for hvis Vedkommende en Sammenlægning formentlig kunde være ønskelig, navnlig naar de ligge i samme Bygd.

Ved sluttelig at anbefale Lovforslaget i dets nuværende Skikkelse til det höje Ministeriums gunstige Overvejelse, skal man endnu tilföje følgende:

Den i sin Tid fremførte Hovedindvending mod Selvejendoms Indførelse paa Fæstegodset som en formentlig Hindring for fremtidig Opdyrkning har næppe saa stor Vægt, som man har villet tillægge den. Bortset fra, at der ganske sikkert vil blive adskillige Fæstegaarde tilbage, som ikke ville blive købte af Fæsterne, paa Grund af manglende Evne hertil, naar Købesummen fastsættes som foreslaaet, maa det ogsaa antages, at de eventuelle Købere dels selv ville foretage Opdyrkning, dels overlade Jord hertil til andre, naar de se deres Fordel herved. Om der end ikke, paa Grund af de herværende Fæsteres gunstige Stilling, er Anledning til at fremtvinge Selvejendoms Indførelse paa Kongsfæstet, saaledes som det skete nede i Danmark paa det derværende Staten tilhørende Bøndergods, turde det paa den anden Side være et berettiget Krav for de Fæstere, der maatte ønske saadant, at blive Ejere, forudsat at Adgangen hertil kan blive ordnet paa en betryggende Maade.

Færøernes Lagting, den 18. September 1880.

H. Finsen. **L. H. Buchwaldt.**

G. Joensen.

1899.

Den 31. Juli fremlagdes følgende Andragende fra Lagtingsmand *Effersø:*

Til Færøernes Lagting.

Spörgsmaalet om Fæstegodsets Overgang til Selvejendom har i Aarene 1876, 1877, 1879 og 1880 været til Forhandling i Lagtinget, hvor der udarbejdedes to noget afvigende Forslag, hvoraf det ene blev endelig vedtaget i 1880. Dette Forslag har imidlertid ikke nydt videre Fremme, og Sagen er kun et Par Gange senere omtalt i Tinget, nemlig dels under Trøsagens Behandling og dels under Sagen angaaende Nedsættelse af en Kommission i forskellige Landbosager. Ifølge den under 8. September 1887 i sidstnævnte Sag vedtagne Indstilling til Ministeriet anbefaler Tinget at sætte Sagen angaaende Fæstegodsets Overgang til Selvejendom i Bero, indtil den ny Matrikul er traadt i Kraft. Da denne Forudsætning for Sagens Genoptagelse nu er sket Fyldest, og den stedfundne Udvikling af vore økonomiske og sociale Forhold kun gör dens Fremme mere ønskelig end tidligere, skal jeg herved ikke undlade at opfordre Tinget til at tage denne vigtige Sag under fornyet Overvejelse og eventuelt udarbejde et nyt Forslag, der tager tilbørligt Hensyn saavel til Opdyrkningens Fremme som til Landbrugets Udvikling i det hele taget.

Thorshavn, den 28. Juli 1899.

R. C. Effersø.

Ved Sagens *foreløbige Behandling* den *3. August* vedtoges det, efter Forslag af *Effersø*, at nedsætte et Udvalg i Sagen paa 5 Medlemmer.

Til Medlemmer af Udvalget valgtes næste Dag: *Effersø, Hentze, J. Poulsen, Petersen* og *Bærentsen.*

Den *5. September* fremlagdes følgende *Flertalsbetænkning* med *Lovudkast* samt *Mindretalsbetænkning:*

Flertalsbetænkning.

Undertegnede Udvalg, som af Lagtinget er nedsat til at afgive Betænkning i ovennævnte Sag, har delt sig i et Flertal og et Mindretal (Bærentsen), som har foretrukket at afgive særskilt Betænkning.

Udvalgets Flertal (Effersø, Hentze, Petersen og J. Poulsen) er blevet enigt om at udarbejde og fremlægge vedföjede Udkast til Lov om Fæstegodsets Overgang til Selvejendom og skal derhos tillade sig at fremkomme med følgende Betragtninger:

Det bliver ofte paastaaet, at det færøske Landbrug i Udvikling staar et helt Aarhundrede tilbage for Landbruget i det øvrige Kongerige. En saadan Paastand kan indtil for nylig have været berettiget i visse Henseender og er det maaske endnu med Hensyn til Jordfællesskab, Mangel paa Veje, forbedrede Landbrugsredskaber og Kreaturracer, samt med Hensyn til landøkonomiske Kundskaber. Dog har den færøske Landbefolkning utvivlsomt bedre Betingelser for rask Fremgang, end den danske Bondestand havde for 100 Aar siden. Færingerne have i de sidste 40 Aar paa forskellige Omraader haft Lejlighed til at udøve en selvstændig Virksomhed og navnlig, hvad Fiskeriet angaar, vist beundringsværdig Ihærdighed og Intelligens. Almueoplysningen er i Fremgang, og Befolkningen har i de senere Aar delvis begyndt at komme til økonomisk Selvstændighed. I den øvrige Del af Kongeriget har Lovgivningen for omtrent 50 Aar siden fremtvunget Overgang af Statens Fæstegods til Selvejendom, hvilken Foranstaltning maa erkendes at have haft overvejende gavnlige Følger. Skönt der er Sandsynlighed for, at en lignende Foranstaltning for Færøernes Vedkommende samtidig eller endogsaa 30 Aar senere vilde have været forhastet, antage vi nu, det kan være paa Tiden at tage Tilløb ikke til en tvungen Overgang, som man bestemt maa fraraade, da den vilde fremkalde en alt for stor Omvæltning i vort lille Samfund, men til en frivillig Overgang til Selvejendom, for saa vidt der kan træffes Lovbestemmelser til om muligt at formindske de Ulemper, som Overgangen, naar den foregaar paa kort Tid, kan medføre saavel for de enkelte Personer og Familier som for Samfundet i sin Helhed. Man har vel haft Öje for, at Love, der ikke fremkomme ifølge en hos Befolkningen til Stede værende Trang, ere uheldige, og der er, saa vidt Udvalget bekendt, i de sidste Aar ikke fremkommet fra Kongsbønderne noget formeligt Andragende om at faa deres Gaarde til Selvejendom; det er dog bekendt nok, at adskillige af vore Fæstere ønske at blive Selvejere, for saa vidt de kunne opnaa dette paa gunstige Betingelser, men de have, efter at det af Lagtinget i 1880 udarbejdede Forslag er blevet skrinlagt, anset det for frugtesløst at göre Forsøg i den Retning. Hvorledes Bøndernes Ønskuelser ere paa dette Punkt, kan muligvis undersøges til næste Lagtingssamling.

Under alle Omstændigheder kan det göres gældende, at Lagtinget, som Befolkningens Repræsentanter, allerede for over 20 Aar siden har fundet Anledning til at tage Sagen under Overvejelse i 4 forskellige Samlinger.

Ved Lov af 12. April 1892 er tilstræbt at fremme Grundforbedringer paa Fæstegodset ved at opmuntre til Kapitalanvendelse paa Ejendommene; men Hensigten synes kun i ringe Grad at være naaet, og Fæstegodset staar vedblivende langt tilbage i Produktivitet.

Fæsterne, hvis Antal er 298, ere Indehavere af omtrent Halvdelen af Øernes samlede Jordværdi. Skönt de for saa vidt arbejde under gunstige Betingelser, som de have deres Brug forholdsvis samlede, yde de langt fra saa meget til Samfundets Ophold, som den øvrige Del af Jordegodsets Indehavere. Dog ser man kun lidet til Kapitalopsparing hos Fæsterne, naar undtages de, som selv drive eller ere interesserede i Handel. Grunden hertil maa ikke søges i, at Fæsterne i det hele taget ere uvirksomme eller uduelige, men snarere i den Omstændighed, at de arbejde under ugunstige Vilkaar. Det maa derfor være i Samfundets Interesse, at Fæstegodset overgaar til en mere indbringende Brugsform.

Set fra Statens Side kan det vel have sin Betydning, at Overdragelsen sker paa saadanne Vilkaar, at Fæsterne som Selvejere kunne blive nogenlunde vel stillede og derved blive Bærere af en fremtidig Udvikling af vort Landbrug. Tillige bör dog tages Forholdsregler mod, at Salget faar skadelige Bivirkninger for Samfundet, dels ved at foraarsage et abnormt Prisfald paa Odelsjorden, hvorved Pantesikkerheden for de offentlige Kasser kan blive forringet, dels ved at de til Køb af Fæstegodset medgaaende Summer, naar de tages ud af de Kasser eller de Forretninger, hvor de for Tiden ere anbragte, ville foraarsage skæbnesvangre Pengekriser. I sidstnævnte Henseende har man taget Hensyn

til, at Pengeomsætningen i Sparekassen og andre offentlige Kasser samt Handelsomsætningen i de senere Aar ere opgaaede til saa betydelige Beløb, at den til Køb af Fæstegodset nødvendige Sum ikke kan antages at ville forstyrre Ligevægten, naar Overgangen sker paa et længere Aaremaal. Efter de Udvalget meddelte Oplysninger er der fra de offentlige Kassers Side taget Hensyn til, at de Priser, som betales for enkelte Gylden Jord, ofte ere abnormt höje. Naar man da tager i Betragtning, at Køb sikkert ikke vil ske samtidig overalt paa Fæstegodset, og at der ifølge vedlagte Forslag vil gaa et Tidsrum af 20 Aar, förend hver enkelt købt Gaard kan udbydes til Salg, er der heller ikke paa det förste Punkt Grund til at nære Betænkeligheder.

Som det tidligere under Sagens Behandling er paavist, bör der tages Forholdsregler mod, at Fæstegodset kommer i Hænderne paa Spekulanter, saa at de nuværende forholdsvis velstillede Fæstere synke ned til at blive Opsiddere for inden- eller udenlandske Pengemænd. Dette mener man vil forebygges ved de i Forslaget fremsatte Bestemmelser samt ved den Udvikling, vore Pengeforhold og Samfundsforholdene i det hele taget ere naaede til i den sidste Tid.

Af störste Vigtighed er det, at Staten ved Afhændelsen iagttager Samfundets Tarv ved Bestemmelser sigtende til Opdyrkningens Fremme. Ogsaa med Hensyn til dette Punkt antager man, at Forslaget vil vise sig tilfredsstillende, da det vistnok sammenlignet med Trøloven vil være en Forbedring.

Erkendende, at det fremlagte Forslag uden Tvivl paa flere Punkter er ufuldkomment, mene vi dog, at Forslaget kan være et brugbart Grundlag til videre Forhandling, hvorfor vi fremsætte det allerede paa dette Tidspunkt, idet de enkelte Medlemmer af Udvalgets Flertal forbeholde sig at fremkomme med yderligere Forslag under Sagens videre Gang.

I Udvalget for Fæstegodsets Overgang til Selvejendom, Thorshavn den 5. September 1899.

R. C. Effersø, Ordfører. **Joen Poulsen.** **Fr. Petersen.** **J. M. Hentze.**

Udkast

til

Lov om Afhændelse af det Staten tilhørende Fæstegods paa Færøerne.

ad § 1.

Som § 1 i de af Lagtinget i 1879 og 1880 behandlede Forslag.

§ 1.

De Staten tilhørende Fæstegaarde kunne, for saa vidt de ikke besiddes af Embeds- eller Bestillingsmænd som en Del af deres Lön, naar Besidderne fremsætte Begæring derom, overgaa til Selvejendom paa efterfølgende Vilkaar.

ad § 2.

Væsentlig efter § 2 i Forslag af 1880 og § 3 i Forslag af 1879 med en Tilföjelse overensstemmende med Reglerne i Trøloven af 13. April 1894.

§ 2.

De paa Fæstegaardene værende Trøer eller Trøparter samt bebyggede eller ubebyggede Grundstykker, der besiddes af andre end Fæsteren selv, følge ikke i Købet med den øvrige Ejendom; men den förste Køber og hans eventuelle Enke skulle for deres Livstid have Ret til at oppebære Lejen, eventuelt Renterne, for de omhandlede Arealer, der for øvrigt vedblivende skulle være undergivne de i Lov 13. April 1894 §§ 1—7 anførte Bestemmelser.

ad § 3.

Til de fleste Fæstegaarde høre Havgestykker, som egne sig til Opdyrkning. Da det kan have Betydning for det almene Vel, at Staten beholder eller endog faar en mere uindskrænket Dispositionsret over disse Arealer, er det formentlig rettest at baandlægge dem saaledes, at den tidligere Fæster mod en passende aarlig Leje vedbliver at disponere over dem som Udmark, indtil der viser sig Trang til at indhegne deraf til Opdyrkning eller andet indbringende Brug. Man finder det rettest, at Staten kan afhænde af de baandlagte Arealer ogsaa til Fæsteren selv, dels naar hans øvrige Indmark er af ringe Störrelse, og dels naar han ved at disponere over en Del dyrkbart Areal bliver i Stand til at benytte den höjtliggende Udmark paa en mere indbringende Maade. Hertil vil der navnlig være Anledning paa de Steder, hvor der ikke viser sig eller i den nærmeste Fremtid kan ventes synderlig Efterspörgsel paa Jord til Opdyrkning. Slutningen af Paragraffen er i Overensstemmelse med Lov 8. April 1851 § 4. Værdiforringelsen ved eventuelt Forbehold vil med Hensyn til Törveskær, Jordelival og andre Herligheder formentlig være at beregne i Forhold til Matrikuleringsværdien med særligt Hensyn til den Indflydelse, Törveskærs eller anden Brugs Udøvelse har paa Markens Benyttelse for Hovedbruget.

§ 3.

Den Del af Fæstegaardens Udmark som egner sig til Opdyrkning, bliver, inden Afhændelsen finder Sted, at afmærke og ansætte i Kofoder og skal derhos boniteres samt ansættes i Værdi til en vis Kvotadel af hele Fæstet. Det saaledes afmærkede Areal forbeholder Staten sig til Afhændelse navnlig efter Bestemmelserne i Lov 13. April 1894; men den tidligere Fæster eller hans Efterfølgere ville, saa længe de besidde det afmærkede Areal eller Dele deraf, have at svare heraf en Leje i Forhold til den Andel, det baandlagte har udgjort af det samlede Fæste. For øvrigt kan Justitsministeriet, efter at Lagtinget er hørt, paa andre Omraader ved Overdragelsen tage saadanne Forbehold, som for det almene Vel paakræves, alt mod et af den i § 4 omhandlede Kommission bestemt Afslag i Købesummen, der staar i Forhold til den Forringelse, Ejendommens Værdi maatte lide ved slige Forbehold.

ad § 4.

Denne Paragraf er i nær Overensstemmelse med Lov 8. April 1851 § 4. Naar et af Kommissionens Medlemmer, navnlig Formanden, beskikkes for samtlige Sysler, vil derved formentlig opnaas fornøden Ensartethed i Fremgangsmaaden og Bedömmelsen, medens Rejseomkostningerne ville blive mindre, naar 2 af Medlemmerne høre hjemme i det Syssel, hvor Forretningen finder Sted.

Da Salget af samtlige Fæstegaarde under de i Forslaget anførte Betingelser formentlig vil strække sig ud over en meget lang Aarrække, hvorunder Forholdene kunne forandre sig og nye Synspunkter fremkomme, maa det være heldigst, at Kommissionen först kommer til Stede i de enkelte Tilfælde, naar der er indgivet Begæring om Erhvervelse af Fæster til Selveje.

§ 4.

Den i § 3, 1ste Stykke, omhandlede Afmærkning foretages af en Kommission paa 3 Medlemmer, hvoraf Regeringen beskikker 1, Lagtinget vælger 1 for hvert Syssel, medens 1 Medlem beskikkes af Regeringen til at fungere i samtlige Sysler. Denne Kommission tager Bestemmelse om Aflösning af Græsningsret eller andre Servitutter paa de omhandlede Arealer og foreslaar eventuelt Baandlæggelse af Törveskær paa Ejendommen m. m., jfr. § 3, sidste Punktum.

Udgifterne i Anledning af ovenomhandlede Kommission beregnes efter Lov 1. April 1891 § 10, 1ste Stykke, og afholdes af Statskassen.

ad § 5.

For saa vidt man erkender, at Selveje er en mere samfundsgavnlig Brugsform end Fæste, vilde der være Anledning for Staten til at realisere Fæstegodset paa Færøerne

§ 5.

Købesummen bestemmes til 35 Gange den paa Gaarden hvilende Leje, med Tillæg af mulige Grundforbedringslaan, men med Fradrag af Værdien af, hvad der baand-

paa de samme Vilkaar, som er bestemt ved Lov 8. April 1851 § 2 for den øvrige Del af Kongeriget og Lov 19. Januar 1863 (Husegaards Trøer) samt Trøloven 13. April 1894. Men paa den ene Side maa det erkendes, at Lejen paa det herværende Fæstegods, i Forhold til hvad der betales paa Odelsgodset og det beneficerede Gods, maa anses for meget billig, og paa den anden Side vil man ikke lade ude af Betragtning, at Statskassen har haft og i den nærmeste Fremtid kan ventes at faa forholdsvis store Udgifter til Fremhjælpning af det færøske Landbrug. Derfor maa det anses for rigtigt, at Statskassen ved Afhændelsen indvinder et Overskud, som ifølge nærværende Forslag vil udgöre 134,500 Kr. Den Omstændighed, at Fæsterne, naar de købe deres Gaarde, faa större Udgifter i Form af Renter (eller Rentetab paa deres nuværende disponible Kapital), end de havde som Fæstere, vil forvolde, at mange betænke sig paa at købe. Dette vil atter forebygge den Pengekrise, som kunde opstaa, hvis alt Fæstegodset blev solgt paa en Gang.

Da Staten forbeholder sig den Del af Udmarken, som egner sig til Opdyrkning, er det formentlig rettest, at Fæsteren ikke erlægger nogen Betaling for disse Arealer.

De oprindelige Inventariebygninger have været uden nævneværdig Værdi med Vægge af Græstörv og Tag af Drivtømmer og Halm; der bör derfor formentlig ikke erlægges nogen særskilt Betaling for disse Bygninger.

ad § 6.

En Fæster, som ikke kan erlægge Halvdelen af Købesummen kontant, er formentlig ikke værdig til at faa sit Fæste til Selvejendom. I øvrigt er denne Paragraf lig med § 5 i Lov 8. April 1851.

ad § 7.

I Lighed med Lov 8. April 1851 og Finansministeriets Bekendtgörelse af 1. November 1852.

ad § 8.

En altfor vidt dreven Udstykning bör forhindres. Man har ment, at Bevilling til Opdyrkning dog bör kunne erholdes; men det forudsættes, at den under ingen Omstændigheder gaar videre end det Minimum, som forventes fastsat efter det af Lagtinget i Fjor vedtagne Lovforslag anlægges i Henhold til § 3. I Købet følge de paa Ejendommen værende Inventariehuse.

§ 6.

Fæsteren skal være berettiget til at afgöre indtil Halvdelen af Købesummen ved en 4 pCt. rentebærende Forskrivning med 1ste Prioritets Panteret i Jorden, hvilken Forskrivning skal være uopsigelig fra Statskassens Side, saa længe Køberen eller hans eventuelle Enke besidde Ejendommen.

§ 7.

Det skal staa Debitor frit, efter i det mindste 4 Ugers forudgaaende Anmeldelse til Landfogden, i enhver af de lovbestemte Terminer, dog ikke med mindre Beløb end 25 Kr. ad Gangen, at göre Afdrag paa sin Gæld.

§ 8.

Udstykning af det solgte Fæstegods maa kun finde Sted med Justitsministeriets Tilladelse, naar Lagtinget finder saadan Udstykning tilraadelig af Hensyn til Arveskifte, til Fremme for Oprettelse af samlede og hensigtsmæssige Brug samt Afhændelse til Opdyrkning eller til Benyttelse for en

gaaende forskellige Landboforhold paa Færøerne.

ad § 9.

Afhændelse, Bortlejning og Pantsættelse af det solgte Fæstegods bör foreløbig være forbudt, for at private Spekulanter ikke skulle løbe af med Fortjenesten og i den Hensigt formaa saadanne Fæstere til at købe, som mangle den økonomiske Selvstændighed, der er Hovedvilkaaret for, at Selveje kan blive gavnlig saavel for den private som for Samfundet i det hele taget. Det forudsættes, at de i Henhold til Paragraffen lovlige Panthavere kunne faa Udlæg og fri Dispositionsret.

ad § 10.

Forbud uden tilsvarende Straffebestemmelser vil formentlig være illusorisk, som Erfaring viser med Hensyn til det bestaaende Udstykningsforbud.

ad § 12.

Man har anset det for rimeligt, at et Forslag, som nærværende, först ophöjes til Lov efter eller samtidig med, at en ny Lov om Udskiftning og Sammenlægning træder i Kraft.

eller anden særlig Næringsdrift uden for det almindelige Landbrug. Tilladelse til at afhænde til Bebyggelse skal dog kunne gives af Amtet, hvor der er Trang til Byggegrunde og saadanne ikke paa anden Maade kunne erholdes.

§ 9.

De i denne Lov omhandlede Ejendomme eller Dele deraf maa i de förste 20 Aar efter deres Overgang til Selvejendom kun afhændes paa den under § 8 anförte Maade. I det nævnte Tidsrum maa de ikke bortlejes ej heller pantsættes til andre end Staten, Sparekassen eller andre offentlige Pengeinstitutter samt til Kreditforeninger eller Medarvinger.

§ 10.

Den, som i Modstrid med denne Lovs § 8 tager nogen Del af de heromhandlede Ejendomme i Besiddelse som Ejer eller Lejer eller tager Pant i samme, ifalder en Bøde til Statskassen af 50—1000 Kr. med en Tillægsbøde svarende til Forskellen mellem den af Fæsteren til Statskassen erlagte Betaling og den Værdi, som det ulovlig erhvervede af uvillige Mænd ansættes til at have i Handel og Vandel, hvorhos han ved en efter Domstolenes Skön passende Dagmulkt tvinges til at fravige Besiddelsen af det ulovlig erhvervede.

§ 11.

Sager efter denne Lov behandles som offentlige Politisager.

§ 12.

Nærværende Lov træder i Kraft ....

Mindretalsbetænkning.

Undertegnede Medlem af det Udvalg, der er nedsat til at afgive Betænkning over det af Landbrugskandidat Effersø fremsatte Forslag om at søge udvirket en Lov, hvorefter det Staten tilhørende Fæstegods paa Færøerne kan gaa over til Selveje, har ikke været i Stand til at tiltræde de øvrige 4 Udvalgsmedlemmers Indstilling, hvorfor jeg her skal fremsætte nogle af de Grunde, der have bevirket denne min Særstilling.

Hvad nu Fæstestandens Interesse angaar, saa besidde jo vore Kongsbønder deres Gaarde for en Leje, der svarer til 7 Kr. for hver 1000 Kr. Matrikuleringsværdi eller — da den nu gængse Pris paa Odelsjord her paa Øerne forholder sig til Matrikuleringsværdien som 3 til 2 — 7 Kr. af hver 1500 Kr.s Jordværdi. Paa Grund af denne begunstigede Stilling hører vor Kongsbondestand til Øernes mest velhavende Del af Befolkningen, der ofte i pekuniært vanskelige Tider har vist sig i Stand til at hjælpe og støtte

privat, paa samme Tid som den har bidraget væsentlig til de Udgifter, som udkræves saavel til Amtskommunen som til Sognekommunerne. Da kun det ene af Fæsterens Börn kan faa Gaarden efter Faderen, har det været almindeligt, at denne, hvis han kunde afse de dertil fornødne Midler, naar Lejlighed dertil gaves, har købt Odelsjord, for at enten et eller flere af hans andre Börn kunde danne sig en Stilling som Jordbruger, for saa vidt de dertil følte Lyst og Anlæg. Dersom nu disse Fæstegaarde, der udgöre henimod Halvdelen af Øernes samlede Jordegods, gik over til Selvejendom, vilde Forholdet blive omtrent uforandret for den förste Køber, naar han fik Gaarden for en saadan Pris, at Renten af Købesummen ikke blev væsentlig höjere end den hidtil erlagte Leje. Men ved Overgang af Gaarden fra Fader til Sön vilde Udgifterne hurtig komme til at stige ved, at det af Börnene, som overtog Gaarden, maatte udløse sine Søskende. Det er Udløsningen af denne Medejendomsret for Gaardbrugerens samtlige Börn, der har bevirket, at de danske Gaardmænd nu sidde for langt höjere Afgifter, end de tidligere sad, dengang de besad Gaardene som Fæstere. Vel maa det paa den anden Side erkendes, at det noget skyldes dette forøgede Tryk, at det danske Landbrug er naaet saa vidt i Udvikling; men fordi det i det øvrige Rige har haft denne Følge, er det ikke givet, at det samme vilde være Tilfældet her paa Færøerne nu eller i den nærmeste Fremtid.

Der er for det förste næppe nogen Sammenligning mellem den danske Gaardmandsstands og vor Bondestands baade faglige og aandelige Udvikling, idet vore Jordbrugere kun kende de her brugte Driftsmaader, der ikke ere væsentlig forandrede i Aarhundreder, og den aandelige Udvikling her har været overladt til den Undervisning, som Forældrene selv kunde give deres Börn. Vi have vel nu begyndt at udvikle et Almueskolevæsen; men dels er det endnu ikke naaet ud i alle Sognene, og dels har det, hvor det er indført, virket saa kort, at det ikke i væsentlig Grad endnu kan have hævet Befolkningens intellektuelle Standpunkt. Over og ved Siden af den danske Gaardmandsklasse staa de danske Herregaardsbesiddere; mange af de Forsøg, som ere gjorte i Danmark med ny og forbedrede Driftsmaader, ere foretagne af disse, f. Eks. i Mejeribrug, og de mindre Jordbrugere behøvede blot at slutte sig sammen i Fælles- eller Andelsmejerier for at producere lige saa fint Smör, som man tidligere fik paa Herregaardene. Her paa Færøerne mangler en saadan Herremandsstand til at gaa i Spidsen og vise Vej, og da Betingelserne for en hurtig Forbedring af vort Landbrug ogsaa paa Grund af vor isolerede Beliggenhed ere langt færre, er der Fare for, at Overgang til Selveje af vore Kongsgaarde vilde medføre helt andre Følger, end denne Reform havde i Kongeriget. Dér var Bondestanden en i Aarhundreder undertrykt og forkuet Stand, der skulde frigöres ved at göre den til Selvejerstand; her er Kongsbondestanden Landets mest velstillede og uafhængige Stand, der absolut vilde komme til at leve under mere trykkende Kaar, end den nu gör, og Fremgangen i Udviklingen her skulde mindre søges i Frigörelsen, — thi den er for Tiden saa fri som nogen, — men blot i det forøgede Tryk, man lokkede den ind under.

Medens saaledes de gavnlige Følger for selve Bondestanden af Overgangen til Selveje, efter min Mening, vilde blive mere end tvivlsomme, turde de for den øvrige Del af Samfundet blive mere end betænkelige. Medens Kongsbondestanden nu gennemgaaende lægger Penge op og saaledes bidrager ikke lidt til Udviklingen af vort Skibsfiskeri og, ved Indskud i Handler, til delvis Frigörelse for fremmed Kapital til Omsætningen, vilde den som Selvejerstand blive laansøgende, dels til Udløsning af Medarvinger ved Besidderskifte, dels til Dækning af Udgifter til Grundforbedringer. At dette vilde komme til at virke trykkende paa vore Pengeforhold, er indlysende nok. Hvis en dygtig og fremadstræbende Kongsbonde nu vil indføre Grundforbedringer paa sin Gaard, kan han altid faa disse Udgifter dækkede af Statskassen mod billige Renter og lempelige Afbetalingsvilkaar; gaar han over til at være Selvejer, saa er Statskassen lukket, og det for ham til Forbedringer nødvendige Laan skal da søges enten hos private eller af vore egne, i Forvejen mere end indskrænkede, offentlige Midler. At dette vil bidrage til at vanskeliggöre Forholdene for alle andre laansøgende, er klart nok.

Naar det under denne Sags Behandling er gjort gældende, at det skulde være i Opdyrkningens Interesse at faa Bønderne til at overtage deres Gaarde som Selveje, idet man ved Overdragelse kunde undtage fra Købet hele den til Opdyrkning tjenlige Jord, saa kan jeg ikke lægge nogen videre Vægt herpaa. Den Uvilje, som mange af vore Bønder tidligere have vist over for Opdyrkningen af Dele af deres Fæstegaarde ved Etablering af Trø- eller Husmandsbrug, taber sig Aar for Aar, dels fordi det bliver Bønderne klart, at Faarenes Vintergræsning paa de opdyrkede Trøer giver fuld Erstatning for Afsavnet af Sommergræsningen paa de samme Arealer som Havgejord, dels fordi de lære

at indse, at de ved Hjælp af de paa deres Gaarde boende Trøbesiddere kunne faa den Arbejdskraft til Driften af deres Gaarde, som de ikke længer ligesom tidligere kunne faa ved Hjælp af faste Karle, idet de ikke evne at give saa höj Lön, som Fiskeriet indbringer disse. Paa flere Steder skrider Opdyrkningen ved Etablering af Husmandsbrug jævnt fremad, og for saa vidt den i de allersidste Aar ikke er gaaet saa rask fremad, som man efter de gode Betingelser, Trøloven hjemler, kunde vente, skyldes dette mindre Modvilje fra Bondestandens Side, end fordi Befolkningen har overset Fordelen ved at have et mindre Jordbrug at støtte sig til, fremfor at holde sig til Fiskeriet alene.

Efterhaanden som Befolkningen tiltager, og naar mindre heldige Fiskeaar skulde komme til at følge efter hinanden, vil Interessen for Opdyrkningen nok stige, og saa vil Bøndernes Modvilje imod den næppe komme til at danne nogen væsentlig eller uovervindelig Hindring, hvor Betingelserne ellers ere til Stede for, at Mænd kunne oparbejde sig en betryggende Stilling ved Hjælp heraf.

Jeg kan saaledes ikke for Tiden, hverken af Hensyn til selve Bondestanden eller det øvrige Samfund, tilraade at søge Selveje indført paa vore Fæstegaarde.

Thorshavn, den 4. September 1899.

E. D. Bærentsen.

Den 6. September paabegyndtes Sagens *2den Behandling*. Efter Forhandling om Sagen i dens Almindelighed behandledes Lovudkastet i følgende Afsnit: § 1, § 2, §§ 3—4, § 5, § 6, § 7, § 8, hvorefter Behandlingen fortsattes *den 7. September* med Forhandling af § 9, § 10, § 11 og § 12. Efter at Sagens videre Behandling var udsat til et følgende Møde, fremlagdes *den 8. September* følgende af *Udvalget* stillede

Forslag til Beslutning.

1. Sagen udsættes til næste Aar.
2. Amtmanden anmodes om at tilstille Landfogden, Sorenskriveren, Sysselmændene, Landbrugskonsulenten og Forstanderskaberne Lovforslaget til Erklæring.

Dette Forslag vedtoges enstemmig med 18 Stemmer.

1900.

Ved Lagtingets Aabning fremlagdes den fra forrige Samling udsatte Sag angaaende Fæstegodsets Overgang til Selvejendom.

Ved Sagen *foreløbige Behandling den 7. August* vedtoges det at nedsætte et Udvalg paa 5 Medlemmer.

Til Medlemmer af Udvalget valgtes *næste Dag: R. Effersø, Hentze, Müller, Provsten* og *Schrøter*.

Den 8. September fremkom følgende *Lovforslag* med *Bemærkninger* fra Udvalgets Flertal (R. Effersø, Hentze, Provsten og Müller):

Forslag

til

Lov om Afhændelse af det Staten tilhørende Fæstegods paa Færøerne.

§ 1.

De Staten tilhørende Fæstegaarde skulle, for saa vidt de ikke besiddes af Embeds- eller Bestillingsmænd som en Del af deres Lön, naar Besidderen fremsætter Begæring derom, overgaa til Selvejendom paa efterfølgende Vilkaar.

§ 2.

Følgende bortlejede Arealer følge ikke i Købet med Ejendommen:

a. Trøer og Trøparter, naar de ere indlagte af Lejeren, eller denne ved Arv eller paa anden Maade er indtraadt i Opdyrkerens Rettigheder, saavel som naar Lejeren efter Godsbestyrelsens Skön staar i et saadant Forhold til Trøen eller Trøparten, at han bör stilles i Klasse med de förnævnte Besiddere.
b. Bebyggede eller ubebyggede Grundstykker.

Disse Arealer undtages kun fra Afhændelse sammen med Gaarden, for saa vidt Lejeren er villig til at købe dem. Erklærer han sig villig hertil, bliver vedkommende Trø, Trøpart eller Byggegrund forinden Gaardens Salg at afhænde til ham overensstemmende med de gældende Regler.

Lejemaal, som ere indgaaede med Hensyn til Trøer eller Trøparter, der afhændes sammen med Gaarden, berøres ej af dennes Salg.

§ 3.

Naar en Fæster indgiver Begæring om at faa sit Fæste overdraget til Selvejendom, udsteder Amtet Bekendtgörelse herom, hvilken læses til Kirkestævne i det Sogn, hvor Fæstegaarden er beliggende, samt i de tilgrænsende Sogne.

Begæringer om at faa Byggegrunde eller Jord til Opdyrkning til Købs blive behandlede efter Lov af 13. April 1894 om Afhændelse af Trøer og Grundstykker fra Statens Fæstegods paa Færøerne, for saa vidt de indkomme inden 9 Maaneder fra Bekendtgörelsens Dato.

Justitsministeriet kan ved Overdragelse af Fæstegaarde tage saadanne Forbehold, som for det almene Vel paakræves. Tab, som vedkommende maatte lide efter Gaardens Salg som Følge af saadanne Forbehold, erstattes med fuld Værdi. Erstatningen bestemmes ved en Synsforretning overensstemmende med Reglerne i förnævnte Lovs § 2. Omkostningerne ved Forretningen afholdes af Statskassen.

Efter at Fæsteren er blevet gjort bekendt med Betingelserne for Afhændelsen, staar det ham frit for at frafalde den indgivne Begæring.

§ 4.

Købesummen bestemmes til 35 Gange den paa Gaarden hvilende Leje; dog med følgende Undtagelser:

a. Hvis Lejen er bleven forøget som Følge af modtagen Erstatning for Grundforbedringer overensstemmende med Lov af 12. April 1892 om Godtgörelse for udförte Grundforbedringer paa Statens Fæstegods paa Færøerne, kommer Forøgelsen af Lejen ikke i Betragtning, men Erstatningen eller den Del af samme, som ej er tilbagebetalt, lægges til Købesummen.
b. Købesummen nedsættes under Hensyn til den Forringelse i Værdi, som Gaarden inden Salget maatte have lidt ved Forbehold, der ere tagne i Henhold til § 3.

Nedsættelsen bestemmes ved Synsforretning overensstemmende med § 3, dog saaledes, at den bestemmes i Forhold til den Købesum, der er beregnet i Henhold til nærværende Paragrafs 1ste og 2det Stykke.

§ 5.

Fæsteren skal være berettiget til at afgöre indtil Halvdelen af Købesummen ved en 4 pCt. rentebærende Forskrivning med 1ste Prioritets Panteret i Jorden, hvilken Forskrivning skal være uopsigelig fra Statskassens Side, saa længe Køberen eller hans eventuelle Enke besidde Ejendommen.

§ 6.

Det skal staa Debitor frit for, efter i det mindste 4 Ugers forudgaaende Anmeldelse til Landfogden, i enhver af de lovbestemte Terminer, dog ikke med mindre Beløb end 50 Kr. ad Gangen, at göre Afdrag paa sin Gæld.

§ 7.

Udstykning af det solgte Fæstegods maa kun finde Sted med Justitsministeriets Tilladelse, naar saadan Udstykning findes tilraadelig af Hensyn til Arveskifte, til Fremme for Oprettelse af samlede og hensigtsmæssige Brug samt Afhændelse til Opdyrkning eller Benyttelse for en eller anden særlig Næringsdrift uden for det almindelige Landbrug.

Tilladelse til at afhænde til Bebyggelse skal dog kunne gives af Amtet, hvor der er Trang til Byggegrunde, og saadanne ikke paa anden Maade kunne erholdes.

I Tilfælde af Udstykning skal vedkommende Myndighed, for saa vidt Statskassen i Henhold til § 5 har Pant i Ejendommen, iagttage det fornødne med Hensyn til Statens Pantesikkerhed. Ved Afhændelse til Opdyrkning skal Sælgeren i intet Tilfælde være pligtig at indbetale i Statskassen mere end Halvdelen af Købesummen.

§ 8.

Bestemmelserne i Lov af 4. Marts 1857, hvorved Udstykning af det private Jordegods paa Færøerne søges indskrænket, §§ 6—15 skulle gælde med Hensyn til de i Henhold til nærværende Lov afhændede Fæstegaarde.

§ 9.

De i denne Lov omhandlede Ejendomme eller Dele deraf maa i de første 20 Aar efter deres Overgang til Selvejendom kun afhændes paa den i § 7 anførte Maade. I det nævnte Tidsrum maa de ikke bortlejes ej heller pantsættes til andre end Staten, Sparekasser eller andre offentlige Pengeinstitutter samt til Kreditforeninger. Ved Arveskifte kan der dog i Ejendommen gives Pant til Medarvinger. I øvrigt kan Justitsministeriet, naar særlige Omstændigheder tale derfor, göre Undtagelser herfra.

§ 10.

Den, som i Modstrid med denne Lovs § 9 afhænder, bortlejer eller pantsætter nogen Del af de heromhandlede Ejendomme, ifalder en Bøde til Statskassen af 50—1000 Kr. Samme Straf ifalder den, som tager bemeldte Ejendomme i Besiddelse som Ejer eller Lejer, eller tager Pant i samme. Endvidere skal han erlægge en Tillægsbøde, der bestemmes under Hensyn til Forskellen mellem den af Fæsteren til Statskassen erlagte Betaling og den Værdi, som det ulovligt erhvervede af uvillige Mænd ansættes til at have i Handel og Vandel; hvorhos han ved en efter Domstolenes Skön passende Dagmulkt tvinges til at fravige Besiddelsen af det ulovlig købte eller lejede.

I Tilfælde, hvor Byggegrunde af ikke over 50 Kroners Værdi ere afhændede, kan, naar Omstændighederne tale derfor, Straffen for Afhændelsen nedsættes til det halve af Minimumsbøden og for Køberen eller Lejetageren helt bortfalde.

§ 11.

Sager efter denne Lov behandles som offentlige Politisager.

§ 12.

Nærværende Lov træder i Kraft .....

Bemærkninger til foranstaaende Lovforslag.

Til § 1.

Som § 1 i de af Lagtinget i 1877 og 1880 behandlede Forslag.

Til § 2.

De Trøer, Trøparter og Byggegrunde, som ere afhændede, inden Salget af Fæstegaarden finder Sted, høre ikke til Gaarden og komme følgelig ikke i Betragtning her.

Paa Fæstegaardene findes derimod en hel Del Trøer, Trøparter og Byggegrunde, som ere bortlejede og altsaa ikke skilte fra Fæstet.

For Byggegrundenes Vedkommende er det selvfølgeligt, at de bör undtages fra Afhændelsen. Det vilde være aldeles uhensigtsmæssigt at lade Spörgsmaalet, om Grunden skal afhændes til Lejeren eller ej, staa hen, efter at Gaarden er solgt. Man maa kunne gaa ud fra, at alle Lejerne af Byggegrunde ville være i Stand til at købe paa de fordelagtige Vilkaar, som Loven af 13. April 1894 byder. Skulde nogen Lejer foretrække at fortsætte Lejemaalet, f. Eks. fordi han om nogle faa Aar agter at fraflytte Grunden, kan man vel ikke hindre dette, men Følgen maa blive, at Grunden ved Salget følger med Fæstegaarden, og dennes Ejer vil i sin Tid, naar Lejemaalet ophører, indtræde i Besiddelsen af Grunden.

Hvad angaar Trøer og Trøparter, maa der skelnes mellem, om Lejeren staar i et saadant Forhold til Jorden, der berettiger ham til at faa den til Købs (jfr. Lov 13. April 1894 § 1), eller ej.

I første Tilfælde bör Lejeren overensstemmende med Loven af 1894 have Ret til at købe Jorden. Man formener, at det ogsaa i dette Tilfælde vil være rigtigt, at Lejeren erklærer sig inden Afhændelsen af Gaarden. Købevilkaarene ere saa gunstige, at man maa forudsætte, at Lejeren vil være i Stand til at købe.

Har Lejeren ikke i Henhold til Loven af 13. April 1894 Krav paa at faa Trøen eller Trøparten til Købs, skönnes der ikke at være nogen Grund til at undtage Trøen fra Salget af Fæstegaarden. I dette Tilfælde maa Fæsteren ubetinget gaa frem for Lejeren. Imidlertid vedbliver Lejemaalet at bestaa, indtil Lejetiden er udløben. Efter dette Tidspunkt vil Trøen eller Trølodden gaa over i Fæstegaardsejerens Besiddelse.

Til § 3.

Hvis Overdragelse til Selvejendom foregik uden Varsel, kunde Fæsterne tænkes at blive fri for en Del af de Forbehold, som bör tages af Hensyn til det almene Vel. Ved den her foreslaaede Bekendtgörelse og rigelige Tidsfrist vil Folk, der trænge til Opdyrkningsjord, faa Lejlighed til at erhverve sig saadan i Henhold til Lov af 13. April 1894, og da det uden Tvivl vil vare en lang Række af Aar, inden alt Fæstegodset gaar over til Selvejendom, vil der ikke i den nærmeste Fremtid kunne blive Mangel paa Opdyrkningsjord. Ligeledes ville de kommunale og andre Myndigheder faa Lejlighed til at foreslaa Forbehold, som kunne være af almen Interesse uden dog at komme ind under de nugældende Ekspropriationslove. Det kan f. Eks. være af Betydning for en tilgrænsende Bygd at faa Ret til at erhverve Grund til Baadehuse eller Törveskærsrettighed, ligesom der ogsaa kan være Anledning til at tage Forbehold for at fremme Udskiftning eller Oprettelse af samlede Brug.

Paragraffens 2det og 3dje Stykke ere overensstemmende med Lov åf 8. April 1851.

Til § 4.

For saa vidt man erkender, at Selveje er en mere samfundsgavnlig Brugsform end Fæste, vilde der være Anledning for Staten til at realisere Fæstegodset paa Færöerne paa de samme Vilkaar, som er bestemt ved Lov 8. April 1851 § 2 for den övrige Del af Kongeriget og Lov 19. Januar 1863 (ang. Husegaards Trøer) samt Trøloven af 13. April 1894. Men paa den ene Side maa det erkendes, at Lejen paa det herværende Fæstegods i Forhold til, hvad der betales paa Odelsgodset og det beneficerede Gods, maa anses for at være meget billig, og paa den anden Side vil man ikke lade ude af Betragtning, at Statskassen har haft og i den nærmeste Fremtid kan ventes at faa forholdsvis store Udgifter til Fremhjælpning af det færøske Landbrug. Derfor maa det anses for rigtigt, at Statskassen ved Afhændelsen indvinder et Overskud, som ifølge nærværende Foslag vil udgöre 134,500 Kr. Den Omstændighed, at Fæsterne, naar de købe deres Gaarde, faa större Udgifter i Form af Renter (eller Rentetab paa deres nuværende disponible Kapital), end de havde som Fæstere, vil forvolde, at mange betænke sig paa at købe. Dette vil atter forebygge den Pengekrise, som kunde opstaa, hvis alt Fæstegodset blev solgt paa en Gang.

De oprindelige Inventariebygninger have været uden nævneværdig Værdi, med Vægge af Græstörv og Tag af Drivtømmer og Halm. Der bör derfor formentlig ikke erlægges nogen særskilt Betaling for disse Bygninger.

Til § 5.

En Fæster, som ikke kan erlægge Halvdelen af Købesummen kontant, er formentlig ikke skikket til at faa sit Fæste til Selvejendom. Bestemmelsen vil formentlig være en passende Dæmper paa Købelysten og Købeevnen hos dem, der ikke ere modne til at blive Selvejere, men vil ikke være meget skadelig for de mere driftige, idet de slippe for Renter og Afdrag for den halve Købesums Vedkommende og saaledes kunne anvende en större Del af det aarlige Nettoudbytte paa Ejendommens Forbedring. I övrigt er denne Paragraf lig med § 5 i Lov af 8. April 1851.

Til § 6.

I Lighed med Lov af 8. April 1851 og Finansministeriets Bekendtgörelse af 1. November 1852.

Til § 7.

En alt for vidt dreven Udstykning bör forhindres. Man har ment, at Bevilling til Udstykning dog bör kunne erholdes, men det forudsættes, at den under ingen Omstændigheder gaar videre end det Minimum, som forventes fastsat efter det af Lagtinget i 1898 vedtagne Lovforslag angaaende forskellige Landboforhold paa Færøerne.

Bestemmelsen i Paragraffens sidste Punktum har til Hensigt at göre Ejerne af det afhændede Fæstegods gunstig stemte for Afhændelse til Opdyrkning af saadanne Arealer, som de ikke selv kunne overkomme at dyrke, idet de ved saadan Afhændelse kunne indvinde Driftskapital til Ejendommens Forbedring. Der kan være Grund til at vente, at Myndighederne, for at afvikle Statskassens Forhold til Ejendommen, i Reglen ville stille som en Betingelse for Udstykningstilladelsen, at hele Købesummen benyttes som Afdrag paa Ejerens Gæld til Statskassen.

Til § 8.

Det maa anses for heldigt at støtte Jordejendommenes Bevarelse i Familien. Hvor Udstykning mellem Arvingerne paa Grund af Forholdene ikke kan anses tilraadelig, vil den af Arvingerne, som overtager Gaarden, naar Tiderne ere ugunstige for Landbruget, let komme i trykkede Omstændigheder, hvis ikke Undtagelsesbestemmelser bringes i Anvendelse for at lette hans Forbliven ved Ejendommen.

Til § 9.

Afhændelse, Bortlejning og Pantsættelse af det solgte Fæstegods bör foreløbig være forbudt, for at private Spekulanter ikke skulle løbe af med Fortjenesten og i den Hensigt formaa saadanne Fæstere til at købe, som mangle den økonomiske Selvstændighed, der er Hovedvilkaaret for, at Selveje kan blive gavnlig saavel for den private som for Samfundet i det hele taget. Det forudsættes, at de i Henhold til Paragraffen lovlige Panthavere kunne faa Udlæg og fri Dispositionsret.

Til § 10.

Forbud uden tilsvarende Straffebestemmelser vil formentlig være illusorisk, som Erfaring viser med Hensyn til det bestaaende Udstykningsforbud.

Den ene Kontrahent bör være Straf undergiven bl. a. for ikke at fristes til at indgaa Overenskomst i den Hensigt at forbruge Pengene og derefter ved Angiveri faa vedkommende Valuta igen. Den anden Kontrahent bör have i Vente en Tillægsbøde, for at Straffen kan staa i passende Forhold til, hvad han tilsigtede at vinde ved den ulovlige Transaktion.

Naar nogen i paatrængende Tilfælde — paa Grund af fremrykket Aarstid eller andre Omstændigheder — under forventet Approbation paabegynder et Byggeforetagende paa en Grund, som endnu ikke er lovlig erhvervet, idet den for Autoriteterne nødvendige Korrespondance om Sagen endnu ikke er afsluttet, vilde det være haardt, om vedkommende skulde være hjemfaldne til de strænge Straffebestemmelser, som have til Hensigt at hindre Spekulanter fra at gaa af med Fordelen ved Fæstegodsets billige Afhændelse.

Naar man har undladt at fastsætte Straf for ulovlig Udstykning i Almindelighed (jfr. § 7), hidrörer dette fra, at man forudsætter, at Lovgivningens almindelige Bestemmelser herom ville være at anvende.

Til § 12.

Man har anset det for rimeligt, at et Forslag, som nærværende, först ophöjes til Lov efter eller samtidig med, at en ny Lov om Udskiftning og Sammenlægning træder i Kraft, jfr. Lagtingsberetningen for 1898.

Den 10. September fremlagdes følgende

Flertalsbetænkning.

Angaaende ovennævnte fra forrige Aar udsatte Sag er der indhentet Erklæringer.

Af Forstanderskaberne have 7 afgivet Erklæring i Sagen. Deraf have de 4, nemlig Forstanderskaberne for *Vaagø Præstegælds, Ejdes Sogns, Kvalbø Sogns* og *Frodebø Sogns Kommuner*, udtalt sig til Gunst for Overgang til Selveje. Sidstnævnte mener, at Køberen bör faa samme Raadighed over Gaarden som over anden Odelsjord, dog at der sættes passende Grænser for Udstykningen. Kvalbø Sogns Forstanderskab anbefaler Salg og passende Udstykning samt Salg af det beneficerede Gods.

Forstanderskabet for Sjov Sogns Kommune fraraader, at dette Gods, i hvert Fald for Tiden, overgaar til Selvejendom.

Forstanderskabet for de forenede Sognes Kommune i Sydströmø vil ikke anbefale Sagen paa de *foreslaaede Betingelser*.

Forstanderskabet for de forenede Sognes Kommune i Nordströmø finder de foreslaaede Selvejervilkaar at være værre end Fæstevæsenet, idet Udgifterne blive $^2/_7$ höjere; men ogsaa, at det er unaturligt, at Købet ikke skal omfatte hele Fæstets Tilliggende. Udstykning ved Arv vilde bevirke, at Jordegodset inden kort Tid kom ud mellem Folk paa en tilfredsstillende Maade, hvorimod et reserveret Areal vilde falde i Vanrøgt og fordærve Sundhedstilstanden hos Havgens Faarebestand.

Sorenskriveren tilraader Nedsættelse af en Landbokommission og slutter sig til Mindretallets Anskuelse med Hensyn til, at Befolkningen er for langt tilbage i aandelig Udvikling, og at der ikke kan være Tale om at sælge for en saa lav Pris som foreslaaet.

Sysselmanden paa Sandø mener, at en Lov som foreslaaet vilde:

1) lægge Hindringer i Vejen for Øernes Opdyrkning;
2) skabe Misfornöjelse, ja Fjendskab, i Familierne;
3) bevirke, at Gaardens Besidder kommer til at sidde i fortrykte Kaar;
4) afskære Adgang til Erstatning for Grundforbedringer;
5) skabe Hindring for Sammenlægning,

og at Salgsprisen ikke er tilbørlig for andre Statsborgeres Interesser, ligesom Gaardene ogsaa bör sælges ved offentlig Auktion, for saa vidt Fæsteren ikke vil købe.

Sysselmanden paa Østerø mener, at Kongsbønderne have en vanskelig Periode at komme over, og at Tidspunktet for Fæstegodsets Overgang til Selveje derfor er yderst uheldigt valgt. Det foreliggende Forslag er uheldigt med Hensyn til Opdyrkningens Fremme; navnlig vil den foreslaaede Kommission faa en mere end vanskelig Opgave. Interessen for Opdyrkning er for Tiden ikke meget levende. — Ejeren (Køberen) bör være pligtig til at afstaa til Opdyrkning, naar Justitsministeriet forlanger det. § 5 indeholder et Lokkemiddel til at købe Gaardene, idet Køberen derved erhverver en Formue. Kontant Betaling er ingen Garanti. Gaardene ville om 20 Aar kunne komme i Hænderne paa Spekulanter. Yderst faa Fæstere ønske at blive Selvejere.

Sysselmanden paa Suderø antager, at det er betimeligt at begynde paa Fæstegodsets Overgang til Selvejendom ad Frivillighedens Vej. Det er utilraadeligt, at Staten beholder noget af Udmarken, da saadant ikke er af Almenvellet paakrævet, idet Selvejeren maa antages at foretage Opdyrkning, for saa vidt den er fordelagtig. Det, at Køberen skal udrede Halvdelen af Købesummen, vil bidrage til at hindre for hastig Overgang. Udstykning bör tillades (jfr. § 8), men ulovlig Udstykning forhindres (jfr. § 10). Baandlæggelse (jfr. § 9) muligvis nødvendig — i hvert Fald ikke meget skadelig, da den er forbigaaende.

Landfogden anbefaler Overgang til Selveje, men mener, at »*kunne* overgaa« bör ændres til »*skulle* overgaa«.

Baandlæggelse efter § 3, 1ste Stykke, er en alt for vidt gaaende Indskrænkning. Reglerne i Lov af 13. April 1894 bör blive gældende med nogen Tillæmpning. § 3's Slutning er for ubestemt. Det bör opgives, paa hvilke Omraader og i hvilket Omfang Forbehold kunne tages. Paragraffen vidtløftiggör Salgene og giver Anledning til Vilkaarlighed. § 8 er uheldig ved at give Lagtinget Indflydelse paa Udstykningsspörgsmaalenes Afgörelse i de enkelte Tilfælde. § 9 lægger urimelige Baand paa Køberne.

§§ 3, 8 og 9 ville formentlig medføre, at ingen vil købe for egen Regning. 20 Aars Ventetid betyder intet for Spekulationen.

Den i § 4 omhandlede Kommission vil blive overflødig, hvis der kan tages Forbehold med Hensyn til Törveskær o. l. Den i § 5 foreslaaede Købesum er for lav. 50 Gange Lejen vil være mere passende. Der bör ikke ses bort fra Indfæstningsafgift, Inventariebygninger og Indstød. § 6 er uheldig ved at stille Kongsfæsterne mindre gunstigt end de i Lov af 8. April 1851 omhandlede Fæstere — færøsk Kapital bindes uden Nødvendighed. § 7 bör ikke sætte Afdragene mindre end til 50 Kr.

§ 10 er forkastelig, idet den vil aabne Ejeren Adgang til den lumpne Transaktion at sælge eller pantsætte, bruge Pengene og faa Jorden tilbage ved Angiveri. Umuligt at bruge den foreslaaede Straffebestemmelse — Ordet »erhvervede« passer ikke ved Leje og Pantsættelse. Begge Kontrahenter bör mulkteres og tillige straffes ved Konfiskation.

Landbrugskonsulenten fremhæver Ulemperne ved, at de efter § 3, 1ste Stykke, baandlagte Arealer kunne henligge uden at blive Genstand for Kultur eller Vedligeholdelse. Udstykning til Opdyrkning vil foregaa i Henhold til § 8.

Udvalget har ikke kunnet komme overens under Sagens Behandling, men har straks delt sig i et Flertal (Effersø, Hentze, Müller og Provsten), som mener, at Sagen bör fremmes, og et Mindretal (Schrøter), som anser Fæstegodsets Overgang til Selvejendom for skadelig.

Flertallet er enigt om den store Betydning, Opdyrkningens Fremme har for Samfundet i sin Helhed, men kan ikke skönne, at nærværende Forslag, saaledes som det nu foreligger, vil danne nogen Hindring; tværtimod vil det i höj Grad fremme en sund og fornuftig Opdyrkning. Den nuværende Fæster vil, naar han bliver Selvejer, faa langt större Interesse i saadanne Opdyrkningsforetagender, som kunne forøge den samlede Ejendomsværdi, hvilken Værdiforøgelse kommer alle Familiens Medlemmer til gode og derfor vil udvikle Stræbsomhed hos dem alle. Overgang til Selvejendom vil derfor bidrage til Opdragelse af flere nyttige Samfundsmedlemmer. Desuden vil den nyblevne Selvejerbonde, for at vinde mere Driftskapital til Forbedring af den øvrige Del af Ejendommen, for saa vidt han har mere Opdyrkningsjord, end han og hans Familie kunne overkomme at dyrke, være glad ved at sælge deraf til Husmænd, som paa denne Maade maa antages at komme til at staa i et bedre Forhold til Gaardejeren, end man kan vente, hvor Husmanden faar Jorden i Henhold til Trøloven og mod Fæsterens Vilje.

Med Hensyn til de indhentede, ovenfor omtalte Erklæringer bemærker Flertallet:

Sammes Forslag er i Overensstemmelse med Erklæringerne fra Forstanderskaberne for Vaago Præstegælds, Ejde Sogns, Kvalbø Sogns og Frodebø Sogns Kommuner.

Forstanderskaberne for Sjov Sogns Kommune og de forenede Sognes Kommune i Sydströmø have ikke indvendt noget imod Forslaget i og for sig, men förstnævnte mener ikke, at det rigtige Tidspunkt for Afhændelsen er kommet, og sidstnævnte kan ikke tiltræde de i forrige Aars Forslag indeholdte Vilkaar for Afhændelsen. Begge disse Indvendinger anser Flertallet for at være tilstrækkelig imødegaaede ved den i forrige Lagtingssamling afgivne Betænkning.

Naar Forstanderskabet for de forenede Sognes Kommune i Nordströmø anfører, at de foreslaaede Selvejervilkaar paa Grund af de större Udgifter ere værre end Fæste, da mener Flertallet, at Fordelene ved Selveje rigelig opveje den omtalte Merudgift. De af samme Forstanderskab fremsatte Betænkeligheder ved, at en Del af Havgen kan undtages fra Salget, bortfalde ved den i hoslagte Forslag indførte Ændring.

Saavel Sysselmanden i Suderø Syssel som Landfogden anbefale Overgang til Selveje, men tilraade Ændringer, som Flertallet i det væsentligste kan tiltræde; naar Landfogden imidlertid foreslaar yderligere Forhöjelse af Salgsprisen af Hensyn til Indfæstning, Inventariebygninger og Indstød, maa dertil bemærkes, at de sidstnævnte formentlig i Form af Inventarieleje ere medregnede i Lejeafgiften, medens Indfæstningen, 360 Kr. 36 Øre (Gennemsnit af de sidste 10 Regnskabsaar), er forsvindende i Forhold til de 134,500 Kr., Statskassen faar som Overskud ved Salget.

Lige over for de af Sysselmanden i Sandø Syssel fremsatte Bemærkninger, som gaa ud paa at paavise bestemte Fejl ved Forslaget, skal Flertallet henvise til den under Sagen fremkomne Begrundelse for Forslagets enkelte Punkter og Sagen i sin Helhed.

Naar Sysselmanden paa Østerø fremhæver, at Kongsbønderne for Tiden ere ilde stillede, da synes dette netop at tale for, at man bör stille dem under gunstigere Udviklingsbetingelser. Naar han anfører, at Interessen for Opdyrkning nu ikke er meget levende, finder Flertallet deri kun Bestyrkelse for sin ovenfor forklarede Synsmaade med Hensyn til Opdyrkningens Fremme. Naar Sysselmanden paa den ene Side frem-

holder, at Fæsterne efter Forslaget ville fristes til at købe, fordi de derved ville erhverve en Formue, medens han tillige paastaar, at yderst faa ønske at købe, da beror dette vistnok paa et Fejlsyn, idet Tilböjeligheden til at erhverve Formue hos de fleste vil være fremherskende. Flertallet mener, at Fæsterne allerede ere i Besiddelse af Formue ifølge den bestaaende Lovordning; men Formuen besiddes under saadanne Vilkaar, at den saavel for dem selv som for Samfundet i det hele er temmelig ufrugtbar. Hvis nogle af Gaardene efter 20 Aars Forløb komme i Hænderne paa Spekulanter, vil det formentlig kun være Tegn paa, at vedkommende Fæsters Familie ikke har Evner til at forvalte en Formue, som nu til Gavn for Samfundet kommer over paa mere driftige Hænder.

Naar Sorenskriveren tilraader Nedsættelse af en Landbokommission —, et Forslag, som ofte har været fremme, men aldrig har vundet almindelig Tilslutning —, saa har Flertallet i og for sig ikke noget imod et saadant Forslag, men mener dog ikke, at en Kommission vil være nødvendig til Drøftelse af denne Sag. Naar Sorenskriveren paastaar, at Befolkningen staar for langt tilbage i aandelig Udvikling til, at en saa udstrakt Indførelse af Selveje kan blive gavnlig, da kan der henvises til, at Færingerne paa andre Omraader, f. Eks. i Handel og Skibsfart, hvor de have faaet Lejlighed til at benytte deres Evner uden kunstige Forhindringer, have gjort forholdsvis mindst lige saa store Fremskridt som noget andet Lands Befolkning. Sorenskriveren mener, at den foreslaaede Købesum er for lav. Man kan herimod anføre, at Statskassen ved Salget efter de foreslaaede Vilkaar har umiddelbar Vinding, da det vistnok er utænkeligt, at Lejeafgiften vil blive forhöjet. Desuden vil Salget ikke alene i Fremtiden göre Øernes Administration langt mindre besværlig og kostbar, men ogsaa, som ovenfor paavist, fremme Udviklingen i flere Retninger. Af sidstnævnte Hensyn tör det ventes, at der fra Statens Side ikke vil blive lagt alt for stor Vægt paa at have pekuniær Fordel ved den her omhandlede Foranstaltning. Der anføres, at Staterne i Nutiden ikke vise Tilböjelighed til at sælge Domænerne, men snarere til at erhverve nye. Saa vidt Flertallet bekendt, er dette Tilfældet i Sønderjylland, i de forhenværende polske Landsdele i Rusland og det tyske Rige samt Østersøprovinserne, men er der begrundet i politiske Hensyn, som ikke göre sig gældende paa Færøerne. Det er derimod ikke Flertallet bekendt, at Staterne af andre Hensyn ere tilböjelige til at erhverve Landejendomme.

Der er fra flere Sider gjort gældende, at man, ligesom sket er i den øvrige Del af Kongeriget ifølge Loven af 8. April 1851, ogsaa for Færøernes Vedkommende bör paabyde tvungent (og samtidigt) Salg af alle Statens Fæstegaarde. Herimod kan indvendes, at, medens Statens Fæstegods i den øvrige Del af Kongeriget har udgjort en lille Brøkdel af Landets samlede Kapitalværdi, udgör det færøske Fæstegods (i hvert Fald efter den gamle Matrikulering at dömme) over Halvdelen af Øernes Jordegods. Blev nu alt solgt samtidig og til Dels ved offentlig Auktion, vilde skæbnesvangre Pengekriser ikke udeblive. Statskassen vilde næppe vinde noget betydeligt större Udbytte. Derimod vilde saavel indenlandske som udenlandske Spekulanter faa Lejlighed til at erhverve sig Jordegods til liden Baade for Samfundet i sin Helhed.

Udvalget kom oprindelig overens om at skrive en fælles Betænkning; men Mindretallet har i Dag erklæret at ville komme med en særlig trykt Betænkning. Hvis Flertallet i Tide var blevet underrettet herom, vilde nærværende Betænkning allerede have været fremlagt i forrige Uge.

Under Henvisning til, hvad der tidligere i Sagen er fremlagt, skal Flertallet anbefale vedlagte Lovforslag til Tingets Vedtagelse.

Endelig fremlagdes *den 11. September* følgende

Mindretalsbetænkning.

Mindretallet, *Schröter*, har ikke kunnet dele Mening med de øvrige Medlemmer af Udvalget. Jeg kan ikke skönne rettere end, at Salg af Fæstegodset her paa Øerne, eller dets Overgang til Selvejendom, vil blive til ubodelig Skade saavel for Fæstebondestanden i dens Helhed som for den øvrige Befolkning.

Uagtet der nu i over 20 Aar saavel i Tale som i Skrift har været arbejdet for at vække en Stemning iblandt Fæstebondestanden for at faa Gaardene til Ejendom, har der, paa ganske enkelte Undtagelser nær, ikke ytret sig nogen Trang blandt Fæstebønderne til at opnaa nogen Forandring i det bestaaende Forhold. Fæsterne føle sig lige

saa fri og lige saa uafhængige paa deres Fæstegaarde som Odelsejerne paa deres Jorder, og den Staten tilhørende Fæstejord er mindst lige saa vel drevet som Odelsjorden.

Medens en Lov, som det af Flertallet udarbejdede Forslag, næppe vil göre synderlig Gavn, vil den göre følgende Skade:

Den allerstörste Del af Øerne henligger i uopdyrket Tilstand, men samtidig med Folkemængdens Forøgelse skrider Opdyrkningen jævnt og roligt fremad. Det er forholdsvis ret betydelige Arealer, der ere indlagte og opdyrkede i det nu forløbne Aarhundrede, og efter at Trøloven er emaneret, er Opdyrkningen paa Vej til at tage et endnu stærkere Opsving. Naar Opdyrkningen vil vedblive at skride fremad i samme stigende Forhold saavel i det Aarhundrede, som vi nu gaa i Møde, som i de derpaa nærmest følgende Aarhundreder, vil den Tid komme, da störste Delen af Øernes Areal bliver opdyrket og som Følge deraf giver Underhold til en forøget Folkemængde. Foruden Dalene vil efter al Sandsynlighed de ofte flade Jordstrækninger med frodig Græsvækst, der ligge paa Fjældafsatserne mellem Dalen og Toppen af Fjældet, blive opdyrkede. Jeg skal dog erkende, at det foreliggende Lovforslag paa dette Omraade er at foretrække for det af vedkommende Udvalg forrige Aar udarbejdede Udkast, fordi det pludselig og brutalt tilintetgör Trølovens Betydning, medens det forrige Udkast ved at stille i Udsigt, at der skulde baandlægges lidt af Havgen til fremtidig Opdyrkning, snarere kunde lokke til at gaa ind paa Sagen; men det er öjensynligt, at, naar det baandlagte Areal var opdyrket, vilde den ejendomsløse Del af Befolkningen staa ganske som over for det nuværende Forslag, der, foruden at lægge en betydelig Hemsko paa Opdyrkningen i al Almindelighed, fuldt ud tilintetgör den kun 6 Aar gamle Trølovs Betydning, forinden den ret for Alvor har kunnet komme til at virke, og derved sætter en forsvarlig Stopper for, at ubemidlede Personer kunne faa Jord til Opdyrkning. Det er en Selvfølge, at alle de Fæstere, hvis Havger ere særdeles vel skikkede til Opdyrkning, for at beholde al Jorden i Familien, straks ville købe og, hvis de ikke selv have Penge, rejse dem, hvilket ikke vil falde vanskeligt ved Laan fra offentlige Kasser eller fra den i § 9 bebudede Kreditforening, da Affindelsessummen er saa ringe i Forhold til Ejendommens Værdi.

For saa vidt det af Flertallet udarbejdede eller et lignende Forslag nogen Sinde faar Lovskraft, gaar Staten den modsatte Vej paa Færøerne af den, som man gaar i det øvrige Rige. Medens man dér ofrer store Summer af Statskassen hvert Aar til Erhvervelse af Jord for paa billige Vilkaar atter at bortsælge og udstykke den til ubemidlede Landboere, dels for at beholde dem i Landet, dels for at dæmpe Misfornöjelse og skabe Tilfredshed blandt de Samfundsklasser, som af Skæbnen ere slettest stillede, saa bortskænker Staten sine her paa Øerne værende udyrkede Havger til ca. 300 af de mest velstillede Familier, idet den for Fæsterne foreslaaede Affindelsessum baade for Bø og Havge næppe er mere end Halvdelen af Indmarkens Værdi.

Gör man dette skæbnesvangre Skridt, skönner jeg ikke rettere end, at det vil blive uomgængelig nødvendigt samtidig særlig at ofre betydeligt af offentlige Pengemidler for at fremhjælpe Udvandring fra Færøerne til fremmede Verdensdele, hvor driftige Personer, der faa Understøttelse til at sætte Bo, nok kunne bryde sig en Bane.

Men ogsaa for Fæstebondestanden vil Overgang til Selvejendom virke skadelig, idet den, naar den förste eller anden Generation, efter at Købet fandt Sted, er borte, vil komme til at sidde i trange Kaar. Gaardens Besidder vil komme til at have en ganske anderledes betydelig Afgift at svare som Rente til sine Søskende af disses Arvelod i Gaarden end den, han nu svarer som Leje til Staten. Paa samme Tid vil han være afskaaret fra den Adgang, som han nu har til at faa Penge af Statskassen til billige Renter til Gennemførelse af Grundforbedringer.

Om kortere eller længere Tid maa man nødvendigvis komme til at foretage en Sammenlægning i Forbindelse med en almindelig Udskiftning af Indmarken med et dertil knyttet Forbud mod ved Arv eller Salg atter at foretage en ubegrænset Søndersplittelse. Derved vil der opstaa en Del Familier, der ingen Jord komme til at eje, og mange af disse ville tragte efter at komme i Besiddelse af en Trø. For saa vidt de paagældende Personer dertil ere kvalificerede, vil denne Trang kunne imødekommes i Henhold til Trøloven, saa længe Staten disponerer over dyrkbar Jord, men derimod ikke, naar den har overdraget den til Fæsterne til Ejendom. Derved vil der altsaa rejses en yderligere Hindring imod en almindelig Udskiftning.

Skulde man imidlertid beslutte sig til Salg af Fæstegodset, da bör Købesummen ikke være den i Forslaget proponerede, men derimod noget mere nærme sig til Jordens virkelige Værdi.

Efter Jordebogen bestaar Fæstegodsets Indmark af $704_{,07}$ Skattemarker og dets Udmark af $1200_{,66}$ Skattemarker, altsaa i alt af $1904_{,73}$ Skattemarker. Fæstegodsets Matrikuleringsværdi udgör altsaa 1,904,730 Kroner, medens den i Forslaget proponerede Købesum kun vil udgöre 470,664 Kroner eller henved en Fjerdedel af Jordens Matrikuleringsværdi.

Det synes, som om Flertallet gaar ud fra den fejlagtige Forudsætning, at den egentlige Ejer af Jorden er den nuværende Fæstebondestand, medens Staten nærmest maa betragtes som Indehaver af en mindre værdifuld Medejendomsret i Jorden; men fordi Staten i længere Aaremaal har ladet sig nöje med en meget billig Leje, utvivlsomt fremkaldt ved de mange Klage- og Kæremaal, der jævnlig her fra Øerne kom til Regeringen over deres Beboeres store Fattigdom og fortrykte Kaar, saa er der ingen Grund til, hvis et Salg skal finde Sted, at anlægge en saadan Maalestok for Købesummens Störrelse. Det retteste vil derimod være at følge de samme Principper, som ere nedlagte i den for det øvrige Rige gældende Lov om Selvejendoms Indførelse paa det Staten tilhørende Bøndergods af 8. April 1851, hvorefter Jorden solgtes for 25 Gange det Beløb, som den da passende kunde bortlejes eller bortfæstes for, og desuden et Beløb, der svarede til Indfæstningen. Med andre Ord: en Pris, der vel var lidt mindre, men dog stærkt nærmede sig den Pris, hvori Jorden stod i Handel og Vandel.

Dette har Lagtinget ogsaa haft for Öje, dengang det i 1880 med overvejende Majoritet, nemlig 13 Stemmer mod 2, vedtog Lovforslaget om Fæstegodsets Overgang til Selvejendom, nemlig til fuld Matrikuleringspris for Havgen og halv Matrikuleringspris for Indmarken, eller i alt for 1,552,695 Kr. Det er over en Million Kroner mere end den i Lovforslaget foreslaaede Købesum. For saa vidt Lovforslaget bliver vedtaget, forøger det ikke Lovgivningsmagtens gode Omdömme om Lagtinget, naar dette nu vil have Statens Jord solgt for mindre end en Tredjedel af, hvad der i 1880 ansaas for en passende Pris.

Der er ingen Tvivl om, at, hvis samtlige Fæstegaarde nu bleve fæsteledige og atter skulde bortfæstes til den höjstbydende, vilde de med störste Lethed kunne bortfæstes for 3 pCt. af Jordens Matrikuleringsværdi eller 30 Kr. pr. Skattemark, navnlig naar det blev tilladt at dele Gaardene i noget mindre Brug. Af den Del af Præste- og Anneksgaardene her, der er bortforpagtet, svares der en Leje af mellem 4 og 5 pCt. af Jordens Matrikuleringsværdi.

Den billigste Pris, man af Hensyn til andre danske Statsborgeres og Skatteyderes Interesse bör sælge Fæstegodset for, er Halvdelen for Indmarken og to Tredjedele for Udmarken af Jordens Matrikuleringsværdi, altsaa i alt 1,152,475 Kr. eller 681,811 Kr. mere end i Forslaget foreslaaet. Som bekendt er Jordens Værdi i Handel og Vandel en Del större end Matrikuleringsværdien.

Det er et mærkeligt Fejlsyn, der gör sig gældende blandt Fæstebøndernes Talsmænd. Hvor der er Tale om Pligter, da er det altid Staten, der er Ejer af Jorden og derfor maa afholde Udgifterne; men naar der er Tale om Rettigheder, da er det Fæstebønderne, disse tilkomme, og Staten har i Grunden ikke meget at skulle have sagt, naar den bare saa nogenlunde faar de Indtægter, den hidtil har faaet af Fæstegodset. Da der skulde foretages ny Skyldsætning af Jorderne paa Færøerne, var det Statskassen som rette Ejer, der udelukkende burde og maatte bære de Udgifter, det tilkom Fæstegodset at svare. Naar Udgifter skulle have været afholdte for at fremme Jordbruget her, har det altid lydt, at Staten havde særlig Pligt til at ofre, fordi den var Ejer af over Halvdelen af Øernes Jordegods. Ere Faarene bortdøde, da var det Staten, der ogsaa maatte bære Tabet ved Nedsættelse i Fæsteafgiften, indtil Faarebestanden atter kom paa Fode; o. s. v. Vel har Flertallet i sine Bemærkninger til § 4 anført, at Statskassen ved Afhændelsen indvinder 134,500 Kr., men det maa fradrage Indfæstningspengene kapitaliseret, i Forbindelse med, hvad der vil indvindes ved Salg af Trøer og Grundstykker, hvoraf den af Staten svarede Rente til Fæsteren bortfalder ved Fæsteledighed.

Naar Flertallet i Bemærkningerne til § 4 paaberaaber sig som Norm for Salgsprisen Loven af 19. Januar 1863 angaaende Husegaardstrøerne, da er dette noget søgt, da deres Værdier især vare fremkomne ved Opdyrkernes Arbejde. Det ligger langt nærmere at paaberaabe sig Lov af 12. Februar 1852 om Afhændelse af Øen Lille Dimon. Denne, hvis Matrikuleringsværdi er 7,700 Kr., blev ved offentlig Auktion solgt som Arvefæste for 9,600 Kr. foruden 40 Kr. aarlig som Arvefæsteafgift samt Auktionsomkostningerne, uden at de tidligere Lejere fik nogen Del af Købesummen, uagtet de fleste af dem og deres Forfædre i flere Generationer havde haft den til Leje.

Men ogsaa i andre Henseender vil det være rigtigst — for saa vidt Salg skal finde Sted — ved Overdragelsen at følge den Fremgangsmaade, som Loven af 8. April 1851 bestemmer, og navnlig ikke overlade til Fæsterne, om de ville købe eller ikke, men paabyde Salg. Er det i nationaløkonomisk Henseende gavnligt, at nogle af Fæstegaardene blive solgte, da er det ogsaa gavnligt, at de alle gaa over til Ejendom. I modsat Fald vil Loven skabe Fjendskab i Fæsternes nærmeste Familier, idet Fæstearvingen vil blive misfornöjet med sine Forældre og Søskende, hvis Faderen køber og derved paafører ham en betydelig större Afgift som Rente af den Kapital, som han vil blive skyldig til sine Søskende. Køber Fæsteren ikke, ville hans yngre Börn blive misfornöjede, fordi de ved Faderens Bestemmelse gaa Glip af at faa noget af Gaarden eller dens Værdi og derved ofte paa det nærmeste blive arveløse.

Vil Fæsteren ikke købe, bör Fæstet stilles til offentlig Auktion, og for saa vidt Fæsteren eller Fæstearvingen faar Hammerslaget, bör han være berettiget til at afgöre Købesummen paa den nedenfor anførte Maade.

At Fæsterne ved Overdragelsen altid skulle betale mindst Halvdelen af Købesummen, finder jeg ligeledes uheldigt, da det, foruden alt for meget at binde færøsk Kapital, tillige paa dette Omraade vil stille den Fæster, der har Penge, som han mulig ikke selv har erhvervet, gunstigere end den, der ingen har. Den sidste kan desuagtet meget godt være en driftigere Mand end den förste, selv om han f. Eks. paa Grund af Sygdom i Familien, eller fordi han har en större Familie at forsörge, ikke har haft Lejlighed til at erhverve Kapital.

Det bör derfor ved Salget stilles Fæsteren frit, om og hvilken Del af Købesummen han vil udrede ved Overdragelsen, eller om han vil udstede en 5 pCt.s Forskrivning til Statskassen, saaledes at der svares 4 pCt. Rente af det til enhver Tid skyldige Beløb og Resten udgör Afdrag paa Købesummen.

Da jeg, som ovenfor anført, maa fraraade Salg af Fæstegodset eller dets Overgang til Selvejendom, har jeg kun antydet, paa hvilke Vilkaar Salg bör finde Sted, for saa vidt Sagen fremmes, men finder ikke tilstrækkelig Grund til at fremkomme med positive Forslag i saa Henseende. Jeg tillader mig derfor at indstille til Vedtagelse, at Tinget udtaler:

Lagtinget finder ikke Anledning til at tilraade, at Fæstegodset for Tiden gaar over til Selvejendom.

Den 12. og 13. September foretoges Sagens *2den Behandling*. Lovforslaget behandledes paragrafvis, hvorefter Sagens Overgang til 3dje Behandling vedtoges med 9 Stemmer mod 2.

Den 14. September fremlagdes følgende *Ændringsforslag* af et *Udvalgsflertal* (R. Effersø, Provsten og Müller):

1. Til § 3.

2det Stykke affattes saaledes:

»Begæringer om at faa Byggegrunde eller Jord til Opdyrkning til Købs blive, for saa vidt de indkomme inden 9 Maaneder fra Bekendtgörelsens Dato, behandlede efter Lov af 13. April 1894 om Afhændelse af Trøer og Grundstykker af Statens Fæstegods paa Færøerne, dog saaledes, at der ikke behøver at tages Hensyn til, hvor vidt Afhændelsen af bemeldte Arealer medfører en mere eller mindre væsentlig Forringelse af Ejendommens Værdi.«

2. Til § 3, 3dje Stykke.

I Stedet for: »saadanne Forbehold, som« sættes: »Forbehold af enhver Art, naar saadanne«.

3. Til § 3, 4de Stykke.

Efter Ordet »Begæring« indskydes: »og de i nærværende Paragrafs 2det Stykke omhandlede Arealer, hvis Afhændelse maatte være til væsentlig Skade for Fæstets Drift, ville da ikke blive skilte fra samme«.

4. Til § 4, sidste Stykke.

Efter »§ 3« indskydes », 3dje Stykke«.

5. Til § 7.

Ordene »til Arveskifte« udgaa.

6. Til § 9.

I Stedet for Ordet: »Pengeinstitutter« sættes: »Kasser og Institutter«.

7. Til § 9.

Som 2det Stykke tilföjes:

»Fremmede Staters Undersaatter maa hverken i de ovenfor omhandlede 20 Aar eller senere, indtil anderledes bestemmes, købe, leje eller tage Pant i nævnte Ejendomme eller Dele deraf, medmindre de dertil have erhvervet kongelig Bevilling.«

8. Til § 10, 2det Punktum.

Efter Ordet »Ejendomme« indskydes: »eller Dele deraf«.

Den 15. September foretoges Sagen *3dje Behandling.*

Der fremlagdes følgende *Underændringsforslag* af *O. Effersøe* til Udvalgsflertallets Ændringsforslag:

1. Til § 3.

2det Stykke affattes saaledes:

»Begæringer om at faa til Købs Byggegrunde eller Havgejord til Opdyrkning blive, for saa vidt de indkomme inden 9 Maaneder fra Bekendtgörelsens Dato, at behandle efter Lov af 13. April 1894 om Afhændelse af Trøer og Grundstykker fra Statens Fæstegods paa Færøerne. Dog skal Justitsministeriet være berettiget til at afhænde Opdyrkningsjord, uanset at Afhændelsen vil medføre væsentlig Forringelse af Gaardens Værdi.«

2. Efter § 3, 2det Stykke, tilföjes som et nyt Stykke:

»Byggegrunde eller Opdyrkningsjord, som fraskilles ved Gaardens Salg, afhændes paa de i sidstnævnte Lov ommeldte Vilkaar, dog saaledes, at Opdyrkningsjord, som ej er indgærdet inden 5 Aar, tilfalder Fæstegaardens Køber.«

Endvidere fremlagdes saalydende *Underændringsforslag* af *R. Effersø* til O. Effersøes Underændringsforslag:

I Underændringsforslagets Punkt 2 indskydes efter Ordet »Køber«: », for saa vidt denne er villig til at betale til Statskassen et Beløb, svarende til den Lettelse, han ved Gaardens Salg har faaet under Hensyn til Trøens Afhændelse«.

Lovforslaget behandledes paragrafvis.

§ 1 vedtoges med 10 St. mod 0.

§ 2 vedtoges med 12 St. mod 0.

§ 3 med Ændrings- og Underændringsforslag.

Udvalgsflertallet tog sit Ændringsforslag Punkt 1 tilbage. O. Effersøes Underændringsforslag Punkt 1 vedtoges med 11 St. mod 0.

R. Effersøs Underændringsforslag sattes under Afstemning ved Navneopraab med følgende Udfald: *Ja* stemte: J. Poulsen, R. Effersø, J. Jacobsen, O. Effersøe, Michelsen, Müller, C. Olsen og Formanden; — Provsten, O. Jacobsen, Nielsen, M. Poulsen, O. Olsen, J. H. Poulsen, Sörensen, Schrøter og Weihe *stemte ikke*, medens Finsen og Hentze vare *fraværende*, og Forslaget var saaledes bortfaldet.

O. Effersøes Underændringsforslag Punkt 2 forkastedes med 10 St. mod 5.

Udvalgsflertallets Ændringsforslag Punkt 2 vedtoges med 10 St. mod 0.

Sammes Ændringsforslag Punkt 3 vedtoges ved Navneopraab med 10 St. mod 0. (*Ja* stemte: R. Effersø, Provsten, J. Jacobsen, O. Effersøe, Nielsen, Müller, Sörensen, C. Olsen, Weihe og Formanden; — J. Poulsen, O. Jacobsen, Michelsen, M. Poulsen, O. Olsen, J. H. Poulsen og Schrøter *stemte ikke;* Finsen og Hentze vare *fraværende*).

§ 3 med de vedtagne Ændringer vedtoges med 11 St. mod 0.

§ 4. Ændringsforslaget (Punkt 4) vedtoges med 11 St. mod 0, hvorefter Paragraffen saaledes ændret vedtoges med 10 St. mod 1.

§ 5 vedtoges med 10 St. mod 0.

§ 6 ligeledes.

§ 7. Ændringsforslaget (Punkt 5) vedtoges med 10 St. mod 0, og Paragraffen, saaledes ændret, med samme Stemmeantal.

§ 8 vedtoges med 10 St. mod 0.
§ 9. Ændringsforslagene (Punkt 6—7) vedtoges med henholdsvis 11 og 12 St. mod 0, hvorefter Paragraffen, saaledes ændret, vedtoges med 9 St. mod 1.
§ 10. Ændringsforslaget (Punkt 8) vedtoges med 10 St. mod 0, og Paragraffen, saaledes ændret, vedtoges med 11 St. mod 0.
§ 11 vedtoges med 12 St. mod 0.
§ 12 vedtoges med 10 St. mod 0.

Lovforslaget var efter de foretagne Afstemninger saalydende:

Forslag

til

Lov om Afhændelse af det Staten tilhørende Fæstegods paa Færøerne.

§ 1.

De Staten tilhørende Fæstegaarde skulle, for saa vidt de ikke besiddes af Embeds- eller Bestillingsmænd som en Del af deres Lön, naar Besidderen fremsætter Begæring derom, overgaa til Selvejendom paa efterfølgende Vilkaar.

§ 2.

Følgende bortlejede Arealer følge ikke i Købet med Ejendommen:

a. Trøer og Trøparter, naar de ere indlagte af Lejeren, eller denne ved Arv eller paa anden Maade er indtraadt i Opdyrkerens Rettigheder, saavel som naar Lejeren efter Godsbestyrelsens Skön staar i et saadant Forhold til Trøen eller Trøparten, at han bör stilles i Klasse med de förnævnte Besiddere.
b. Bebyggede eller ubebyggede Grundstykker.

Disse Arealer undtages kun fra Afhændelse sammen med Gaarden, for saa vidt Lejeren er villig til at købe dem. Erklærer han sig villig hertil, bliver vedkommende Trø, Trøpart eller Byggegrund forinden Gaardens Salg at afhænde til ham overensstemmende med de gældende Regler.

Lejemaal, som ere indgaaede med Hensyn til Trøer eller Trøparter, der afhændes sammen med Gaarden, beröres ej af dennes Salg.

§ 3.

Naar en Fæster indgiver Begæring om at faa sit Fæste overdraget til Selvejendom, udsteder Amtet Bekendtgörelse herom, hvilken læses til Kirkestævne i det Sogn, hvor Fæstegaarden er beliggende, samt i de tilgrænsende Sogne.

Begæringer om at faa til Købs Byggegrunde eller Havgestykker til Opdyrkning blive, for saa vidt de indkomme inden 9 Maaneder fra Bekendtgörelsens Dato, at behandle efter Lov af 13. April 1894 om Afhændelse af Trøer og Grundstykker fra Statens Fæstegods paa Færøerne. Dog skal Justitsministeriet være berettiget til at afhænde Opdyrkningsjord, uanset at Afhændelsen vil medføre væsentlig Forringelse af Gaardens Værdi.

Justitsministeriet kan ved Overdragelse af Fæstegaarde tage Forbehold af enhver Art, naar saadanne for det almene Vel paakræves. Tab, som vedkommende maatte lide efter Gaardens Salg som Følge af saadanne Forbehold, erstattes med fuld Værdi. Erstatningen bestemmes ved en Synsforretning overensstemmende med Reglerne i förnævnte Lovs § 2. Omkostningerne ved Forretningen afholdes af Statskassen.

Efter at Fæsteren er blevet gjort bekendt med Betingelserne for Afhændelsen, staar det ham frit for at frafalde den indgivne Begæring, og de i nærværende Paragrafs 2det Stykke omhandlede Arealer, hvis Afhændelse maatte være til væsentlig Skade for Fæstets Drift, ville da ikke blive skilte fra samme.

§ 4.

Købesummen bestemmes til 35 Gange den paa Gaarden hvilende Leje; dog med følgende Undtagelser:

a. Hvis Lejen er bleven forøget som Følge af modtagen Erstatning for Grundforbedringer, overensstemmende med Lov af 12. April 1892 om Godtgörelse for udførte Grundforbedringer paa Statens Fæstegods paa Færøerne, kommer Forøgelsen af Lejen ikke i Betragtning, men Erstatningen eller den Del af samme, som ej er tilbagebetalt, lægges til Købesummen.
b. Købesummen nedsættes under Hensyn til den Forringelse i Værdi, som Gaarden inden Salget maatte have lidt ved Forbehold, der ere tagne i Henhold til § 3.

Nedsættelsen bestemmes ved Synsforretning overensstemmende med § 3, 3dje Stykke, dog saaledes, at den bestemmes i Forhold til den Købesum, der er beregnet i Henhold til nærværende Paragrafs 1ste og 2det Stykke.

§ 5.

Fæsteren skal være berettiget til at afgöre indtil Halvdelen af Købesummen ved en 4 pCt. rentebærende Forskrivning med 1ste Prioritets Panteret i Jorden, hvilken Forskrivning skal være uopsigelig fra Statskassens Side, saa længe Køberen eller hans eventuelle Enke besidde Ejendommen.

§ 6.

Det skal staa Debitor frit for, efter i det mindste 4 Ugers forudgaaende Anmeldelse til Landfogden, i enhver af de lovbestemte Terminer, dog ikke med mindre Beløb end 50 Kr. ad Gangen, at göre Afdrag paa sin Gæld.

§ 7.

Udstykning af det solgte Fæstegods maa kun finde Sted med Justitsministeriets Tilladelse, naar saadan Udstykning findes tilraadelig af Hensyn til Fremme for Oprettelse af samlede og hensigtsmæssige Brug samt Afhændelse til Opdyrkning eller Benyttelse for en eller anden særlig Næringsdrift uden for det almindelige Landbrug. Tilladelse til at afhænde til Bebyggelse skal dog kunne gives af Amtet, hvor der er Trang til Byggegrunde, og saadanne ikke paa anden Maade kunne erholdes.

I Tilfælde af Udstykning skal vedkommende Myndighed, for saa vidt Statskassen i Henhold til § 5 har Pant i Ejendommen, iagttage det fornødne med Hensyn til Statens Pantesikkerhed. Ved Afhændelse til Opdyrkning skal Sælgeren i intet Tilfælde være pligtig at indbetale i Statskassen mere end Halvdelen af Købesummen.

§ 8.

Bestemmelserne i Lov af 4. Marts 1857, hvorved Udstykning af det private Jordegods paa Færøerne søges indskrænket, §§ 6—15 skulle gælde med Hensyn til de i Henhold til nærværende Lov afhændede Fæstegaarde.

§ 9.

De i denne Lov omhandlede Ejendomme eller Dele deraf maa i de förste 20 Aar efter deres Overgang til Selvejendom kun afhændes paa den i § 7 anförte Maade. I det nævnte Tidsrum maa de ikke bortlejes ej heller pantsættes til andre end Staten, Sparekasser eller andre offentlige Kasser og Institutter samt til Kreditforeninger. Ved Arveskifte kan der dog i Ejendommen gives Pant til Medarvinger. I øvrigt kan Justitsministeriet, naar særlige Omstændigheder tale derfor, göre Undtagelser herfra.

Fremmede Staters Undersaatter maa hverken i de ovenfor omhandlede 20 Aar eller senere, indtil anderledes bestemmes, købe, leje eller tage Pant i nævnte Ejendomme eller Dele deraf, medmindre de dertil have erhvervet kongelig Bevilling.

§ 10.

Den, som i Modstrid med denne Lovs § 9 afhænder, bortlejer eller pantsætter nogen Del af de heromhandlede Ejendomme, ifalder en Bøde til Statskassen af 50—1000 Kr. Samme Straf ifalder den, som tager bemeldte Ejendomme eller Dele deraf i Besiddelse som Ejer eller Lejer, eller tager Pant i samme. Endvidere skal han erlægge en Tillægsbøde, der bestemmes under Hensyn til Forskellen mellem den af Fæsteren til Statskassen erlagte Betaling og den Værdi, som det ulovligt erhvervede af uvillige Mænd ansættes til at have i Handel og Vandel; hvorhos han ved en efter Domstolenes Skön passende Dagmulkt tvinges til at fravige Besiddelsen af det ulovlig købte eller lejede.

I Tilfælde, hvor Byggegrunde af ikke over 50 Kroners Værdi ere afhændede, kan, naar Omstændighederne tale derfor, Straffen for Afhændelsen nedsættes til det halve af Minimumsbøden og for Køberen eller Lejetageren helt bortfalde.

§ 11.

Sagen efter denne Lov behandles som offentlige Politisager.

§ 12.

Nærværende Lov træder i Kraft .....

Lovforslaget i dets Helhed sattes under Afstemning ved Navneopraab og vedtoges med 9 Stemmer mod 6 (*Ja* stemte: R. Effersø, Provsten, J. Jacobsen, O. Effersøe, Nielsen, Müller, C. Olsen, Weihe og Formanden; *Nej* stemte: J. Poulsen, C. Jacobsen, M. Poulsen, O. Olsen, Sörensen og Schrøter; — Michelsen og J. H. Poulsen *stemte ikke*, medens Finsen og Hentze vare *fraværende*).

Derefter fremlagdes følgende af Udvalgsflertallet (R. Effersø, Provsten og Müller) stillede

Forslag til Beslutning.

Tinget beslutter, efter at det i indeværende Samling behandlede Forslag til Lov om Fæstegodsets Overgang til Selvejendom er endelig vedtaget, at indsende det til Justitsministeriet med Anmodning om, at samme i næste Samling vil forelægge Tinget Lovforslaget med de Ændringer, som maatte anses fornødne.

Forslaget sattes under Afstemning ved Navneopraab og vedtoges med 15 Stemmer mod 1 (*Ja* stemte: R. Effersø, Provsten, J. Jacobsen, O. Effersøe, O. Jacobsen, Nielsen, Michelsen, M. Poulsen, O. Olsen, J. H. Poulsen, Müller, Sörensen, C. Olsen, Weihe og Formanden; *Nej* stemte: J. Poulsen; Schrøter *stemte ikke*; Finsen og Hentze vare *fraværende*).

Den 17. September oplæstes og underskreves saalydende *Indstilling* i Sagen:

Til Justitsministeriet.

Som Følge af en Skrivelse af 28. Juli f. A. fra Landbrugskonsulent Effersø har Lagtinget i de to sidste Samlinger beskæftiget sig med Spörgsmaalet om Overgang til Selvejendom af Statens Fæstegods paa Færøerne.

Sagen har ofte tidligere været til Forhandling i Tingst. Efter Forhandlinger i Aarene 1876, 1877, 1879 og 1880 blev et Forslag til Lov angaaende Fæstegodsets Salg i sidstnævnte Aars Lagtingssamling endelig vedtaget; men dette Forslag har ikke nydt videre Fremme. Derefter har Sagen, indtil den, som anført, i f. A. paa ny blev fremdragen, kun været berört et Par Gange i Tinget, uden at den er gjort til Genstand for grundig Behandling. I 1887 anbefalede Tinget at sætte Sagen angaaende Fæstegodsets Salg i Bero, indtil en ny Matrikul var traadt i Kraft. I 1891 vedtog Tinget at anmode Ministeriet om at lade udarbejde Lovforslag om Salg af Trøerne paa Statens Fæstegods, tillige indeholdende Bestemmelser om Havgejords Afstaaelse til Salg og Bebyggelse, og samtidig Lovforslag om Fæstegodsets Overgang til Selvejendom.

Under forrige Aars Samling blev nedsat et Udvalg paa 5 Medlemmer, der delte sig i et Flertal paa 4 Medlemmer, som afgav en Betænkning og affattede et Forslag til Lov om Fæstegodsets Salg, og et Mindretal, bestaaende af 1 Medlem, der fraraadede, at Fæstegodset for Tiden blev afhændet, og i en Betænkning motiverede dette Standpunkt.

Efter at Udkastet i Tinget var blevet behandlet paragrafvis, blev Sagen i Henhold til Forslag fra Udvalget udsat til i Aar, hvorhos Tinget vedtog at anmode Amtmanden om at tilstille Landfogden, Sorenskriveren, Sysselmændene og Kommunalforstanderskaberne Lovudkastet til Erklæring.

I indeværende Aars Samling blev der til Sagens Behandling atter nedsat et Udvalg paa 5 Medlemmer. Erklæringer vare imidlertid fremkomne fra de foran nævnte Myndigheder og Forstanderskaber.

Udvalget blev heller ikke i Aar enigt, men delte sig i et Flertal paa 4 Medlemmer og et Mindretal, bestaaende af 1 Medlem.

Flertallet affattede et Lovforslag, som under Hensyn til, hvad der er fremkommet i Erklæringerne, og i det hele taget som Følge af en nærmere Overvejelse af Sagen er noget afvigende fra det i forrige Samling vedtagne Udkast. Med Hensyn hertil skal man henvise dels til Udvalgsflertallets Betænkning og dels til Lovforslaget med tilhørende Bemærkninger.

Mindretallet har i en særlig Betænkning fraraadet Fæstegodsets Salg.

Denne Betænkning, som blev affattet, efter at Mindretallet var gjort bekendt med Flertallets Lovforslag med Bemærkninger og Betænkning, gav Anledning til forskellige Udtalelser i Tinget, hvoraf skal fremhæves:

Mindretallet anfører, at Fæstegodsets Salg vil forvolde, at man maa ofre betydeligt af offentlige Pengemidler for at fremhjælpe Udvandring fra Færøerne.

Imidlertid er det en Kendsgerning, at Folkeformerelse og Velstand er tiltagen stærkt i Odelsbygder, medens Bygder, som kun bestaa af Kongsgaarde, ikke ere tiltagne i Folketal i de sidste Hundrede Aar, ligesom Velstanden i saadanne Bygder heller ikke synes at være stegen.

Mindretallet fremdrager, at man, naar der har været Tale om at afholde Udgifter vedrörende Fæstegodset eller til Fremhjælpning af Jordbruget i sin Helhed, skal have hævdet, at det er Staten, som er Godsets Ejer og tillige den störste Godsejer paa Øerne, saa at Staten følgelig bör afholde Udgifterne, medens man med Hensyn til Rettigheder vedrörende samme skal have villet hævde, at det var Fæstebøndernes. Der er herimod fra Flertallets Side fremsat, at Staten, saa længe Statsmyndighederne ikke fremme de Udviklingsmuligheder, som ville følge af Fæstegodsets Overgang til Selvejendom, ikke alene maa yde det færøske Landbrug saadan Støtte, som enhver Næringsvej kan tiltrænge, men ogsaa ret naturligt bör yde dette Landbrug overordentlig Bistand.

Efter at Sagen havde gennemgaaet 2den Behandling i Tinget, fremkom nogle Ændringsforslag til Udvalgsflertallets Forslag.

Disse Ændringsforslag gik navnlig ud paa yderligere at præcisere de Bestemmelser i § 3, som have Hensyn til Opdyrknings Fremme, saaledes at Justitsministeriet i hvert enkelt Tilfælde, naar der indkommer Begæring om at faa en Fæstegaard overdraget til Selvejendom, kan stille som Salgsbetingelse, dels at der inden Gaardens Salg fraskilles Opdyrkningsjord, selv om saadan Fraskillelse er til Skade for Gaardens Drift, dels at der kan tages det Forbehold, at Opdyrkningsjord, naar Omstændighederne tale derfor, senere uden yderligere Lovhjemmel kan eksproprieres af vedkommende Ejendoms Udmark.

Ved Sagens 3dje Behandling blev Udvalgets Forslag med Ændringer vedtaget med 9 Stemmer mod 6, idet 2 Medlemmer ikke stemte og 2 vare fraværende.

Efter at Lovforslaget var vedtaget, vedtog Tinget med 15 Stemmer mod 1, medens 3 vare fraværende, et Forslag til Beslutning om at indsende Lovforslaget til Ministeriet med Anmodning om, at samme i næste Samling vil forelægge Tinget Lovforslaget med de Ændringer, som maatte anses fornødne.

Idet Sagens Dokumenter fremsendes, tillader man sig i Henhold til foranstaaende at anbefale Sagen til det höje Ministeriums Velvilje.

Færøernes Lagting, den 17. September 1900.

C. Bærentsen. **R. C. Effersø.**

Joen Poulsen.

Tillæg X.

FORSKELLIGE OPLYSNINGER

VEDRØRENDE

STATENS FÆSTEGODS PAA FÆRØERNE.

Tabel 1. Oversigt over de til Statens Fæstegods hørende Ejendomme.

Tabel 2. Oversigt over Forholdet mellem Fæstegods, beneficeret Gods og Odelsgods bygdevis (efter Jordebogen).

Tabel 3. Oversigt over Familieforholdet imellem fratrædende og tiltrædende Fæstere ved de i Aarene 1706—65 og 1811—1910 stedfundne Fæsteoverdragelser (efter Fæsteprotokollerne; disse mangle for Tidsrummet 1766—1810).

4. Fæstebreve fra 1778—79, 1855 og 1911.

Anm.: Kommissionen har ikke haft Lejlighed til at foretage nærmere Undersøgelser til Oplysning om det færoske Fæstegodses-Historie. Herom indskrænker man sig til at henvise til: N. Andersen: Færøerne 1600—1709 (1895) Side 326—342. Om det *norske* Lejlændingsforhold se: Brandt: Norsk Retshistorie (1880) I. Side 285—309; Taranger: Udsigt over den norske Rets Historie. IV. Privatrettens Historie. (Autograferede Forelæsninger 1907). Side 142—155; og navnlig: Aubert: Den norske Obligationsrets specielle Del. I. (2. Udgave 1901). Side 205—270, der indeholder udførlige Oplysninger om den almindelige europæiske Jordleje-Lovgivnings og særlig det norske Lejlændingsforholds Historie.

Bygd	Løbe-Nr.	Skattemarker		
		Indmark	Udmark	Tilsammen
I. Norderøernes Præstegæld.				
1. *Vaag Sogn.*				
Vágur (Vaag)	1	2,670	7,230	9,900
—	2	2,610	6,320	8,930
—	3	1,560	3,720	5,280
—	4	4,180	10,040	14,220
—	5	0,900	1,960	2,860
—	6	3,110	6,860	9,970
—	7	2,110	4,900	7,010
—	8	2,320	2,460	4,780
—	9	1,840	1,970	3,810
Oyri (Nordøre)	10	2,610	4,990	7,600
—	11	1,490	2,650	4,140
—	12	1,480	2,500	3,980
—	13	0,670	0,940	1,610
Skálatoftir (Skaaletofte)	14	0,380	0,900	1,280
Strond (Strond)	15	1,060	2,890	3,950
Árnafjörður (Arnefjord)	16	1,690	5,620	7,310
—	17	1,740	5,620	7,360
2. *Mygledal Sogn.*				
Miklidalur (Mygledal)	18	1,860	5,000	6,860
—	19	0,640	1,620	2,260
—	20	2,050	5,930	7,980
—	21	2,050	5,930	7,980
Tröllanes (Troldenæs)	22	2,770	5,750	8,520
—	23	2,770	5,750	8,520
3. *Husum Sogn.*				
Húsar (Husum)	24	1,280	4,350	5,630
—	25	1,770	6,900	8,670
Syðridalur (Sydredal)	26	2,670	6,390	9,060
4. *Kunø Sogn.*				
Haraldssund (Haraldsund)	27	1,190	6,360	7,550
—	28	0,590	3,170	3,760
Kunoy (Kunø)	29	1,300	2,580	3,880

Bygd	Løbe-Nr.	Skattemarker		
		Indmark	Udmark	Tilsammen
Kunoy (Kunø)	30	0,650	1,690	2,340
—	31	0,240	0,490	0,730
—	32	0,650	1,440	2,090
—	33	0,260	0,580	0,840
Skarð (Skard)	34	0,210	0,730	0,940
—	35	0,210	0,730	0,940
—	36	0,110	0,540	0,650
5. *Viderejde Sogn.*				
Viðareið (Viderejde)	37	4,770	8,400	13,170
—	38	4,770	8,400	13,170
—	39	1,350	2,560	3,910
—	40	3,950	5,730	9,680
—	41	2,660	6,450	9,110
Múli (Mule)	42	1,090	2,110	3,200
Hvannasund (Kvannesund)	43	1,610	4,000	5,610
—	44	1,410	4,000	5,410
—	45	1,520	4,000	5,520
—	46	1,600	4,000	5,600
Depil (Deble)	47	0,500	1,390	1,890
Norðtoftir (Nordtofte)	48	0,390	1,250	1,640
6. *Svinø Sogn.*				
Svínoy (Svinø)	49	2,060	2,650	4,710
—	50	3,680	5,980	9,660
—	51	1,620	2,490	4,110
—	52	1,010	1,440	2,450
—	53	0,790	1,020	1,810
—	54	1,320	0,990	2,310
7. *Fuglø Sogn.*				
Hattarvík (Hattervig)	55	2,110	2,470	4,580
—	56	1,180	2,060	3,240
—	57	1,140	2,060	3,200
—	58	3,740	6,600	10,340
—	59	3,500	6,180	9,680
Kirkja (Kirke)	60	1,390	2,260	3,650
—	61	0,270	0,450	0,720

Bygd	Løbe-Nr.	Skattemarker		
		Indmark	Udmark	Tilsammen
II. Østerø Præstegæld.				
1. *Ejde Sogn.*				
Oyri (Øre)	62	4,910	12,050	16,960
—	63	4,560	12,050	16,610
Norðskáli (Nordskaale)	64	0,580	1,620	2,200
Eið (Ejde)	65	1,210	1,720	2,930
—	66	2,440	4,280	6,720
—	67	0,730	1,280	2,010
2. *Funding Sogn.*				
Gjógv (Gjov). Intet Fæstegods.				
Funningur (Funding)	68	0,410	1,320	1,730
3. *Andefjord Sogn.*				
Elduvík (Eldevig)	69	4,730	9,480	14,210
—	70	3,790	8,700	12,490
—	71	1,480	1,900	3,380
—	72	2,270	5,060	7,330
—	73	2,370	5,060	7,430
Oyndarfjörður (Andefjord)	74	4,430	4,510	8,940
—	75	2,410	1,800	4,210
—	76	4,310	4,060	8,370
—	77	0,800	0,900	1,700
—	78	4,750	3,610	8,360
4. *Fuglefjord Sogn.*				
Fuglafjörður (Fuglefjord)	79	4,580	7,470	12,050
—	80	0,640	1,610	2,250
Leirvík (Lervig)	81	5,480	4,420	9,900
—	82	2,820	2,550	5,370
—	83	2,260	1,570	3,830
—	84	2,850	2,550	5,400
—	85	6,240	4,340	10,580
—	86	2,870	2,550	5,420
—	87	2,400	1,700	4,100
—	88	2,000	1,700	3,700

Bygd	Løbe-Nr.	Skattemarker		
		Indmark	Udmark	Tilsammen
5. *Gøte Sogn.*				
Norðragøta (Nordregøte)	89	1,560	1,900	3,460
—	90	1,210	1,850	3,060
—	91	1,720	2,670	4,390
—	92	1,850	2,660	4,510
—	93	2,790	4,690	7,480
—	94	1,470	2,090	3,560
—	95	3,150	5,490	8,640
—	96	0,790	1,320	2,110
—	97	1,740	2,140	3,880
Gøtugjógv (Gøtegjov)	98	2,930	2,360	5,290
—	99	1,510	1,170	2,680
Syðragøta (Sydregøte)	100	8,040	10,330	18,370
—	101	2,790	3,090	5,880
—	102	3,420	5,060	8,480
—	103	1,710	2,530	4,240
—	104	1,970	4,800	6,770
—	105	0,400	0,710	1,110
—	106	0,600	1,420	2,020
6. *Sjov Sogn.*				
Skáli (Skaale)	107	0,190	0,600	0,790
—	108	2,980	4,830	7,810
—	109	0,610	1,210	1,820
—	110	3,020	3,320	6,340
—	111	1,050	1,210	2,260
Strendur (Strænder)	112	3,660	3,820	7,480
—	113	2,970	2,080	5,050
—	114	1,700	2,080	3,780
—	115	1,690	2,080	3,770
—	116	1,420	1,750	3,170
—	117	2,840	2,950	5,790
Sellátur (Selletræ)	118	7,550	9,650	17,200
—	119	3,640	4,830	8,470
—	120	3,700	4,830	8,530
7. *Næs Sogn.*				
Sølmundarfjörður (Solmundefjord)	121	4,340	5,600	9,940
—	122	4,420	5,600	10,020
Lambi (Lamhavge)	123	2,920	5,340	8,260
—	124	2,920	5,340	8,260
—	125	4,900	10,680	15,580

Bygd	Løbe-Nr.	Skattemarker		
		Indmark	Udmark	Tilsammen
Lambi (Lamhavge)	126	4,220	10,680	14,900
—	127	2,395	5,340	7,735
—	128	2,395	5,340	7,735
Glivrar (Glivre)	129	3,720	3,780	7,500
—	130	3,610	3,780	7,390
—	131	7,570	7,550	15,120
Toftir (Tofte)	132	4,860	7,020	11,880
—	133	2,410	2,210	4,620
—	134	1,220	1,110	2,330
Nes (Næs). Intet Fæstegods.				
III. Nordströmø Præstegæld.				
1. *Kvivig Sogn.*				
Skælingur (Skelling)	135	3,290	7,600	10,890
—	136	3,420	7,600	11,020
Leynar (Lejnum)	137	3,220	6,800	10,020
—	138	3,130	6,800	9,930
Kvivík (Kvivig)[2]	139	4,810	7,280	12,090
—	140	0,870	3,030	3,900
—	141	0,670	1,340	2,010[1]
2. *Vestmanhavn Sogn.*				
Vestmannahavn (Vestmanhavn)	142	1,030	2,970	4,000
—	143	1,420	3,400	4,820
—	144	0,390	2,410	2,800
—	145	0,570	2,020	2,590
—	146	1,200	5,090	6,290
—	147	1,890	5,240	7,130
—	148	0,530	2,620	3,150
—	149	6,460	11,700	18,160[2]
—	150	6,220	11,700	17,920[2]
3. *Saksen Sogn.*				
Saksun (Saksen)	151	1,280	7,130	8,410
—	152	1,300	8,300	9,600
—	153	3,210	14,550	17,760
—	154	3,400	9,670	13,070

[1]) Tillagt Præstekald. — [2]) Af den til Løbe-Nr. 149 og 150 hørende Jord ligger 4,950 Skattemarker (Indmark 1,510; Udmark 3,440) i Bygden *Kvivík* (Kvivig).

Bygd	Løbe-Nr.	Skattemarker		
		Indmark	Udmark	Tilsammen
4. *Kvalvig Sogn.*				
Hvalvík og *Streymnes* (Kvalvig og Strömnæs).	155	2,840	11,700	14,540
— — .	156	1,570	6,690	8,260
— — .	157	1,210	5,020	6,230
— — .	158	1,870	6,700	8,570
— — .	159	1,420	6,430	7,850
Hósvík (Thorsvig)	160	1,970	5,500	7,470
—	161	1,970	5,500	7,470
—	162	3,110	7,230	10,340
—	163	2,800	6,430	9,230
5. *Haldersvig Sogn.*				
Vík, Haldorsvík (Haldersvig)	164	0,270	1,420	1,690
—	165	0,420	2,850	3,270
—	166	0,200	1,420	1,620
—	167	0,530	6,010	6,540
Tjörnuvík (Tjørnevig)	168	0,750	5,290	6,040
6. *Kollefjord Sogn.*				
Kollafjörður (Kollefjord)	169	2,160	»	2,160 [1]
—	170	2,360	4,000	6,360
—	171	2,230	4,000	6,230
—	172	2,320	3,900	6,220
—	173	2,320	3,900	6,220
—	174	3,210	5,600	8,810
—	175	3,610	12,400	16,010
—	176	3,880	12,010	15,890
—	177	3,200	9,010	12,210 [2]
—	178	2,430	7,400	9,830
—	179	3,070	11,200	14,270
IV. Sydströmø Præstegæld.				
1. *Kirkebø Sogn.*				
Koltur (Kolter)	180	3,730	2,820	6,550
—	181	1,870	1,410	3,280
—	182	1,870	1,410	3,280
—	183	1,870	1,410	3,280
—	184	1,250	0,940	2,190
Hestur (Hestø)	185	1,410	1,780	3,190
—	186	1,410	1,780	3,190
—	187	4,680	6,400	11,080

[1]) Tillagt Præstekald. [2]) Tillagt Tjenestemand.

Bygd	Løbe-Nr.	Skattemarker		
		Indmark	Udmark	Tilsammen
Velbastaður (Velbestad)	188	4,840	4,340	9,180
—	189	4,680	4,340	9,020
—	190	2,430	2,890	5,320
—	191	3,150	2,890	6,040
—	192	4,090	4,340	8,430
—	193	2,280	2,170	4,450
—	194	2,280	2,170	4,450
Kirkjubøur (Kirkebø)	195	11,800	22,760	34,560
—	196	5,500	11,380	16,880 [1]
2. *Nolsø Sogn.*				
Nólsoy (Nolsø)	197	1,340	1,610	2,950
—	198	1,760	2,420	4,180
—	199	0,830	0,810	1,640
—	200	1,110	1,610	2,720
—	201	0,880	1,210	2,090
—	202	1,830	2,820	4,650
3. *Kalbak Sogn.*				
Kaldbak (Kalbak)	203	2,790	6,230	9,020
—	204	2,350	5,190	7,540
—	205	2,350	5,190	7,540
—	206	3,650	6,820	10,470
—	207	3,520	6,820	10,340
—	208	5,700	6,820	12,520
—	209	3,850	6,820	10,670
Sund (Sund)	210	5,860	19,840	25,700
4. *Thorshavn Sogn.*				
Hoyvík (Höjvig)	211	5,340	8,850	14,190
—	212	5,070	8,850	13,920 [1]
Syðridalur (Sydredal). Intet Fæstegods.				
Norðridalur (Nordredal)	213	4,800	18,160	22,960
Argir (Arge). Intet Fæstegods.				
Sandagerði (Sandegærde)	214	1,080	»	1,080 [2]
Horn, Álaker (Aalekær)	215	5,400	11,990	17,390 [1]
Húsagarður (Husegaard)	216	2,800	4,180	6,980
—	217	2,130	4,180	6,310

[1]) Tillagt Tjenestemand. [2]) Tillagt Præstekald.

Bygd	Løbe-Nr.	Skattemarker		
		Indmark	Udmark	Tilsammen
V. Vaagø Præstegæld.				
1. *Myggenæs Sogn.*				
Mykines (Myggenæs)	218	3,210	5,580	8,790
—	219	1,480	2,950	4,430
—	220	2,430	4,290	6,720
2. *Bø Sogn.*				
Bøur (Bø)	221	2,450	4,730	7,180
—	222	1,720	2,640	4,360
—	223	2,450	4,730	7,180
—	224	0,250	0,600	0,850
Gásadalur (Gaasedal)	225	1,520	2,460	3,980
—	226	1,240	2,050	3,290
3. *Sörvaag Sogn.*				
Sörvágur (Sörvaag)	227	0,200	0,600	0,800[1]
4. *Midvaag Sogn.*				
Miðvágur (Midvaag)	228	4,360	7,690	12,050
—	229	1,620	1,720	3,340
—	230	1,570	1,000	2,570
5. *Sandevaag Sogn.*				
Sandavágur (Sandevaag)	231	1,150	»	1,150
—	232	2,380	»	2,380
—	233	0,810	»	0,810
—	234	0,870	0,720	1,590
—	235	0,810	1,640	2,450
—	236	0,920	1,640	2,560
VI. Sandø Præstegæld.				
1. *Skaalevig Sogn.*				
Skálavík (Skaalevig)	237	1,130	1,110	2,240
—	238	3,060	2,620	5,680
—	239	7,100	9,410	16,510

[1] Tillagt Skolelærer.

Bygd	Løbe-Nr.	Skattemarker		
		Indmark	Udmark	Tilsammen
2. *Husevig Sogn.*				
Húsavík (Husevig)	240	3,510	2,150	5,660
Skarvanes (Skarvenæs)	241	1,050	0,780	1,830
—	242	1,140	0,780	1,920
Dalur (Dal)	243	1,210	0,780	1,990
3. *Sand Sogn.*				
Sandur (Sand)	244	2,490	5,310	7,800
—	245	2,490	5,310	7,800
—	246	2,490	5,310	7,800
—	247	2,490	5,310	7,800
—	248	0,670	0,450	1,120
—	249	1,070	»	1,070[1])
	250	0,980	1,800	2,780
—	251	3,790	2,910	6,700
—	252	3,210	2,660	5,900
—	253	1,340	1,160	2,800
—	254	0,270	0,580	0,850
4. *Dimon Sogn.*				
Dímun (Dimon)	255	16,270	14,450	30,720
5. *Skuø Sogn.*				
Skúvoy (Skuø)	256	2,210	1,690	3,900
—	257	2,340	1,910	4,250
—	258	1,850	1,820	3,670
—	259	2,760	2,990	5,750
—	260	2,940	2,990	5,930
	261	0,410	0,370	0,780
VII. Suderø Præstegæld.				
1. *Famien Sogn.*				
Fámjin (Famien)	262	0,480	0,680	1,160
—	263	0,680	0,680	1,360
—	264	0,580	0,720	1,300

[1]) Tillagt Skolelærer.

Bygd	Løbe-Nr.	Skattemarker		
		Indmark	Udmark	Tilsammen
2. *Sumbø Sogn.*				
Sumbøur (Sumbø)	265	1,750	2,610	4,360
—	266	2,870	4,070	6,940
—	267	1,670	1,760	3,430
—	268	1,070	1,430	2,500
—	269	2,670	4,700	7,370
—	270	3,560	4,700	8,260
—	271	0,970	1,260	2,230
3. *Vaag Sogn.*				
Vágur (Vaag)	272	2,180	2,920	5,100
—	273	2,840	1,580	4,420
—	274	0,300	0,340	0,640
4. *Porkere Sogn.*				
Nes (Næs)	275	5,630	2,500	8,130
Porkeri (Porkere)	276	1,660	1,010	2,670
—	277	5,460	3,670	9,130
—	278	1,580	1,150	2,730
—	279	1,270	1,150	2,420
—	280	0,250	0,290	0,540
Hov (Hove)	281	0,940	0,760	1,700
—	282	2,190	2,490	4,680
—	283	2,110	1,780	3,890
5. *Frodebø Sogn.*				
Oravík (Ordevig)	284	3,850	5,400	9,250
—	285	1,150	1,110	2,260
—	286	1,790	2,070	3,860
—	287	2,630	2,960	5,590
Frodbøur (Frodebø)	288	1,490	1,270	2,760
—	289	1,510	2,160	3,670
Trongisvágur (Trangisvaag)	290	0,350	0,610	0,960
6. *Kvalbø Sogn.*				
Hvalbøur (Kvalbø)	291	0,700	1,470	2,170
—	292	2,000	3,220	5,220
—	293	0,930	1,590	2,520
—	294	0,760	1,420	2,180

Bygd	Løbe-Nr.	Skattemarker		
		Indmark	Udmark	Tilsammen
Hvalbøur (Kvalbø)	295	0,750	1,610	2,360
—	296	0,210	0,430	0,640
—	297	2,490	5,130	7,620
—	298	1,870	2,460	4,330
—	299	0,100	0,430	0,530
—	300	1,920	1,340	3,260
—	301	1,850	1,340	3,190
—	302	0,260	0,420	0,680

Tabel 2.

Bygd	Skattemarketal									
	Indmark				Udmark			Tilsammen		
	Fæste	Lejetro af Fæste	Beneficeret Jord	Odel	Fæste	Beneficeret Jord	Odel	Fæste	Lejetro af Fæste	Beneficeret Jord
Norderøernes Præstegæld.										
Vágur (Vaag)	21,300	3,050	»	12,390	45,460	»	11,800	66,760	3,050	»
Oyri (Nordøre)	6,250	»	»	2,010	11,080	»	3,900	17,330	»	»
Skálatoftir (Skaaletofte)	0,380	0,010	»	2,840	0,900	»	7,820	1,280	0,010	»
Strond (Strond)	1,060	0,110	»	2,560	2,890	»	7,160	3,950	0,110	»
Árnafjörður (Arnefjord	3,430	»	»	2,510	11,240	»	6,430	14,670	»	»
Miklidalur (Mygledal)	6,600	0,170	»	6,690	18,480	»	13,330	25,080	0,170	»
Tröllanes (Troldenæs)	5,540	»	»	2,220	11,500	»	4,500	17,040	»	»
Húsar (Husum)	3,050	0,790	»	6,340	11,250	»	18,250	14,300	0,790	»
Syðridalur (Sydredal)	2,670	0,070	»	4,630	6,390	»	10,990	9,060	0,070	»
Haraldssund (Haraldsund)	1,780	0,150	»	2,940	9,530	»	7,000	11,310	0,150	»
Kunoy (Kunø)	3,100	»	»	12,590	6,780	»	27,800	9,880	»	»
Skarð (Skard)	0,530	0,040	»	4,040	2,000	»	15,860	2,530	0,040	»
Viðareið (Viderejde)	17,500	0,340	12,480	2,830	31,940	20,290	4,380	49,040	0,340	32,770
Múli (Mule)	1,090	0,030	»	3,820	2,110	»	6,320	3,200	0,030	»
Hvannasund (Kvannesund)	6,140	»	»	»	16,000	»	»	22,140	»	»
Depil (Deble)	0,500	0,240	»	4,160	1,390	»	6,030	1,890	0,240	»
Norðtoftir (Nordtofte)	0,390	0,060	»	2,740	1,250	»	8,740	1,640	0,060	»
Svínoy (Svinø)	10,340	0,420	»	11,360	14,570	»	17,820	24,910	0,420	»
Hattarvík (Hattervig)	11,670	0,050	»	1,970	19,370	»	2,890	31,040	0,050	»
Kirkja (Kirke)	1,660	0,130	»	10,490	2,710	»	16,300	4,370	0,130	»

Østerø Præstegæld.										
Oyri (Øre)	9,470	0,530	»	»	24,100	»	»	33,570	0,530	»
Norðskáli (Nordskaale)	0,580	0,400	»	5,460	1,620	»	11,330	2,200	0,400	»
Eið (Eide)	4,380	»	»	30,560	7,280	»	58,730	11,660	»	»
Gjógv (Gjov)	»	»	»	21,380	»	»	43,720	»	»	»
Funningur (Funding)	0,410	»	»	16,030	1,320	»	42,400	1,730	»	»
Elduvík (Eldevig)	14,640	»	»	7,530	30,200	»	17,000	44,840	»	»
Oyndarfjørður (Andefjord)	16,700	»	9,740	5,010	14,880	10,370	3,610	31,580	»	20,110
Fuglafjørður (Fuglefjord)	5,220	0,110	»	27,050	9,080	»	52,130	14,300	0,110	»
Leirvík (Lervig)	26,920	0,910	»	5,470	21,380	»	3,760	48,300	0,910	»
Norðragøta (Nordregøte)	16,280	0,800	»	7,660	24,940	»	8,970	41,220	0,800	»
Gøtugjógv (Gøtegjov)	4,440	0,530	»	»	3,400	»	»	7,840	0,530	»
Sýðragøta (Sydregøte)	18,930	2,170	»	5,480	27,940	»	7,210	46,870	2,170	»
Skáli (Skaale)	7,850	0,240	»	17,710	11,170	»	28,290	19,020	0,240	»
Strendur (Strænder)	14,280	0,790	»	19,250	14,760	»	20,230	29,040	0,790	»
Sellátur (Selletræ)	14,890	0,220	»	5,140	19,310	»	6,490	34,200	0,220	»
Sølmundarfjørður (Solmundefjord)	8,760	2,670	»	»	11,200	»	»	19,960	2,670	»
Lambi (Lamhavge)	19,750	2,370	»	»	42,720	»	»	62,470	2,370	»
Glivrar (Glibre)	14,900	5,080	»	»	15,110	»	»	30,010	5,080	»
Toftir (Tofte)	8,490	3,520	9,490	5,580	10,340	8,160	4,490	18,830	3,520	17,650
Nes (Næs)	»	»	14,340	»	»	13,200	»	»	»	27,540
Nordströmø Præstegæld.										
Skælingur (Skelling)	6,710	»	»	»	15,200	»	»	21,910	»	»
Leynar (Lejnum)	6,350	0,670	»	»	13,600	»	»	19,950	0,670	»
Kvívík (Kvivig)	7,860	1,080	5,010	16,680	15,090	8,440	33,740	22,950	1,580	13,450
Vestmannahavn (Vestmanhavn)	18,200	0,980	»	15,630	43,710	»	37,850	61,910	0,980	»
Saksun (Saksen)	9,190	0,160	»	0,140	39,650	»	0,460	48,840	0,160	»
Hvalvík og Streymnes (Kvalvig og Strömnæs)	8,910	1,390	»	16,860	36,540	»	29,850	45,450	1,390	»
Hósvík (Thorsvig)	9,850	0,600	»	»	24,660	»	»	34,510	0,600	»
Vík, Haldorsvík (Haldersvig)	1,420	1,690	»	5,140	11,700	»	21,930	13,120	1,690	»
Tjörnuvík (Tjörnevig)	0,750	0,170	»	4,140	5,290	»	27,470	6,040	0,170	»
Kollafjørður (Kollefjord)	30,790	2,250	4,510	1,170	73,420	7,000	1,400	104,210	2,250	11,510

Bygd	Skattemarketal									
	Indmark				Udmark			Tilsammen		
	Fæste	Lejetro af Fæste	Beneficeret Jord	Odel	Fæste	Beneficeret Jord	Odel	Fæste	Lejetro af Fæste	Beneficeret Jord
Sydströmø Præstegæld.										
Koltur (Kolter)	10,590	»	»	»	7,990	»	»	18,580	»	»
Hestur (Hestø)	7,500	»	»	10,970	9,960	»	15,640	17,460	»	»
Velbastaður (Velbestad)	23,750	1,080	»	»	23,140	»	»	46,890	1,080	»
Kirkjubøur (Kirkebø)	17,300	1,430	»	»	34,140	»	»	51,440	1,430	»
Nólsoy (Nolsø)	7,750	»	»	21,110	10,480	»	28,220	18,230	»	»
Kaldbak (Kalbak)	24,210	0,780	»	»	43,890	»	»	68,100	0,780	»
Sund (Sund)	5,360	»	»	»	19,840	»	»	25,700	»	»
Hoyvík (Höjvig)	10,410	3,870	»	»	17,700	»	»	28,110	3,870	»
Syðridalur (Sydredal)	»	»	5,920	»	»	15,090	»	»	»	21,010
Norðridalur (Nordredal)	4,800	»	4,800	»	18,160	15,730	»	22,960	»	20,530
Argir (Arge)	»	»	»	3,200	»	»	»	»	»	»
Sandagerði (Sandegærde)	1,080	»	»	»	»	»	»	1,080	»	»
Horn eller Álaker (Aalekær)	5,400	»	»	2,600	11,990	»	»	17,390	»	»
Húsagarður (Husegaard)	4,930	»	»	0,940	8,360	»	»	13,290	»	»
Havnar tráðir (Thorshavns Trøer)	»	»	»	19,750	»	»	»	»	»	»
Vaagø Præstegæld.										
Mykines (Myggenæs)	7,120	0,090	»	17,250	12,820	»	29,370	19,940	0,090	»
Bøur (Bø)	6,750	0,012	»	2,890	12,700	»	5,700	19,450	0,120	»
Gásadalur (Gaasedal)	2,870	0,060	»	9,390	4,510	»	19,230	7,380	0,060	»
Sörvágur (Sørvaag)	0,200	0,080	»	27,700	0,600	»	52,050	0,800	0,080	»
Miðvágur (Midvaag)	7,550	0,440	22,680	40,300	10,410	15,650	26,920	17,960	0,440	38,330
Sandavágur (Sandevaag)	6,940	0,200	»	27,330	4,000	»	72,910	10,940	0,200	»

Sandø Præstegæld.											
Skálavík (Skaalevig)	11,290	»	»	23,170	13,140	»	22,140	24,430	»	»	
Húsavík (Husevig)	3,510	»	»	16,700	2,150	»	11,170	5,660	»	»	
Skarvanes (Skarvenæs)	2,190	»	»	5,900	1,560	»	9,160	3,750	»	»	
Dalur (Dal)	1,210	»	»	15,650	0,780	»	17,260	1,990	»	»	
Sandur (Sand)	21,320	0,130	11,310	30,340	31,100	14,390	27,120	52,420	0,130	25,700	
Dímun (Dimon)	16,270	»	»	»	14,450	»	»	30,720	»	»	
Skúvoy (Skuø)	12,330	»	»	10,320	11,770	»	9,990	24,100	»	»	
Suderø Præstegæld.											
Fámjin (Famien)	1,740	»	»	18,470	2,080	»	18,490	3,820	»	»	
Sunnbøur (Sumbø)	14,560	0,190	»	26,090	20,530	»	35,530	35,090	0,190	»	
Vágur (Vaag)	5,320	0,260	9,300	35,370	4,840	5,950	25,400	10,180	0,260	15,250	
Nes (Næs)	5,350	»	»	6,920	2,780	»	3,160	8,130	»	»	
Porkeri (Porkere)	10,220	»	3,180	25,320	7,270	1,150	12,890	17,490	»	4,330	
Hov (Hove)	5,240	»	»	19,740	5,030	»	16,420	10,270	»	»	
Øravík (Ørdevig)	9,420	0,470	»	4,210	11,540	»	4,540	20,960	0,470	»	
Fröðbøur (Frodebø)	3,000	»	»	18,800	3,430	»	18,610	6,430	»	»	
Trongisvágur (Trangisvaag)	0,350	»	»	15,330	0,610	»	22,290	0,960	»	»	
Hvalbøur (Kvalbø)	13,840	»	12,990	40,360	20,860	6,460	44,280	34,700	»	19,450	
Norderøernes Præstegæld	104,980	5,660	12,480	99,630	226,440	20,390	197,320	331,420	5,660	32,770	2
Østerø —	206,890	20,340	33,570	179,310	290,750	31,730	308,360	497,640	20,340	65,300	4
Nordströmø —	100,030	9,490	9,520	59,760	278,860	15,440	152,700	378,890	9,490	24,960	2
Sydströmø —	123,580	7,160	10,720	58,570	205,650	30,820	43,860	329,230	7,160	41,540	1
Vaagø —	31,430	0,990	22,680	124,860	45,040	15,650	206,180	76,470	0,990	38,330	3
Sandø —	68,120	0,130	11,310	102,080	74,950	14,390	96,840	143,070	0,130	25,700	1
Suderø —	69,040	0,930	25,470	210,610	78,970	13,560	201,610	148,010	0,930	39,030	4
Samtlige Præstegæld	704,070	44,690	125,750	834,820	1,200,660	141,380	1,206,870	1,904,730	44,690	267,630	2

	Den tiltrædende Fæsters Familieforhold til den sidste Fæster	Grunden: Fæsterens Fratræden 1706—65	1811—1910	I alt
1	Ældste Sön	18	421	439
2	Næstældste Sön:			
	a. Paa Grund af ældste Söns Afkald	4	12	16
	b. Paa Grund af ældste Söns Uskikkethed	2	7	9
3	Sön (uden nærmere Betegnelse)	146	12	158
	Tilsammen, Rubr. 1—3	170	452	622
4	Sönnesön	3	2	5
5	Dattersön	6	1	7
6	Svigersön	28	51	79
7	Stedsön	4	18	22
8	Adoptivsön	»	1	1
9	Sönnedatters Mand	»	»	»
10	Datterdatters Mand	1	»	1
11	Broder	6	7	13
12	Brodersön	3	6	9
13	Søstersön	4	4	8
14	Søsters Mand	»	1	1
15	Broderdatters Mand	4	»	4
16	Søsterdatters Mand	1	1	2
17	Fæsterens Enkes anden Mand	»	»	»
18	Uangivet eller intet Familieforhold	30	35	65
	Sum	260	579	839

til Fæsteledigheden									Tilsammen
Fæsterens Død			Enkens Fratræden			Enkens Død			
1706—65	1811—1910	I alt	1706—65	1811—1910	I alt	1706—65	1811—1901	I alt	
»	24	24	10	129	139	1	16	17	619
»	»	»	»	1	1	»	»	»	17
2	1	3	1	1	2	»	»	»	14
21	5	26	46	6	52	2	3	5	241
23	30	53	57	137	194	3	19	22	891
»	1	1	»	1	1	»	»	»	7
1	1	2	»	2	2	»	1	1	12
2	4	6	10	18	28	»	3	3	116
1	»	1	»	»	»	»	»	»	23
»	»	»	»	»	»	»	1	1	2
»	»	»	»	»		»	»	»	»
2	»	2	»	»	»	»	»	»	3
2	1	3	»	»	»	»	»	»	16
2	1	3	»	1	1	»	»	»	13
1	1	2	»	»	»	»	1	1	11
2	»	2	»	»	»	»	»	»	3
»	»	»	»	»	»	»	»	»	4
»	»	»	»	»	»	»	»	»	2
»	»	»	21	41	62	»	»	»	62
5	6	11	12	13	25	2	6	8	109
41	45	86	100	213	313	5	31	36	1274

4. Afskrifter af Fæstebreve.

Fæstebreve af 11. Juli 1778 og 27. April 1779.

a. Kongelig Majestæts til Danmark og Norge p. p. Landfoged paa Færø Wenceslaus Hammershaimb gör vitterligt: At jeg i Kraft af allerhöjst bemeldte Hans Kongelig Majestæts min allernaadigste Arve-Konges og Herres mig naadigst anfortroede Embede haver fæstet og bygget, som jeg og med dette mit Fæstebrev fæster og bygger til Hans Olesen, barnfød paa Velbestad, den ½ Kirkeby-Gaard (saakaldet), bestaaende af Tyve og Syv og en kvart Marker Kongsjord, beliggende i Kirkeby 16 Marker, paa Bø 10 Marker og udi Aalekær 1¼ Marker, alt i Strömø Syssel, med den Gaarden tilhørende Holme, Troldhoved kaldet, liggende ved Sandø Syssel, dens halve Part, — som hans Svigerfader Poul Simonsen hidtil har haft udi Fæste, men nu formedelst tiltrædende Alder og Svaghed har frasagt sig, og hvortil nærværende Hans Olesen, ifølge General-Told-Kammerets naadige Ordres af 9. April, stedes Adgang under følgende Vilkaar: 1mo. At han efter yderste Mulighed lægger sig efter og bringer i Brug de nyeste Anstalter til Jorddyrkningens Fremme, især opelsker Putæter (sic!), som vides meget vel at gro (Uaar undtagen) paa Gaarden Kirkeby; 2do. Ej alene ifølge den kongl. Forordning af 21. Maj a. p. holder den allerede dyrkede Jord i forsvarlig Stand, men og paa bekvemme eragtende Pladser i Udmarken, efter de Anstalter allerede ere föjede eller herefter kan træffes, ser mere Jord indtagen, ryddet og dyrket til Eng og Korn-Ager; 3tio. At han saa lidet modsætter sig, at han endog af yderste Evne søger at befordre Husmands-Pladsers Opryddelse og Indtagelse i den udyrkede Jord eller saakaldede Havge, hvor dertil kunde gives mest belejlige Steder uden vedkommendes Fornærmelse og imod billig Godtgörelse. Endelig forbindes han og, efter Lejlændingens Poul Simonsens Fordring ved Afstaaelsen, til ham og Hustru for deres Levetid til Ophold at svare en tiende Del af Fæstets aarlige Indkomme, uden derfor at fordre proportioneret Arbejde eller Afgift. Alt under sit Fæstes Forbrydelse.

Disse 27¼ Mkr. har til Indstød efter Kongl. Maj.ts Jordebogs Formeld: Inventarii-Faar 420 Stkr., hvoraf aarlig ydes Skind 220 Stkr. og smeltet Talg 6 Voger og 24 Pund. Kongsskatten betales med 1 Gylden 4 Skind. Jordlejen erlægges aarlig af de 20 Mk.r med 10 Gylden; af Aalekær 12½ Skind. Af de øvrige 6 Mk.r Koleje, hvortil hører 3½ Inventarii-Kor, ydes aarlig ½ Td. Smör. Desuden er og 2 Inventarii-Heste, hvoraf aarlig ydes 10 Skind, saa og ½ Haandkværn, hvoraf aarlig ydes 2½ Skind. Til Aagave betales hvert 3. Aar af de 20 Mk.r 10 Gylden, og endelig betales aarlig Matrikulskat efter Matrikulbogens Udvisning fire Gylden 1¾ Skind.

Inventarii-Huse, saa vidt haves Efterretning af den i Aaret 1721 forfattede Huse-Forretning og følgelig paa dette Fæste bör holdes i forsvarlig Stand, ere: udi Kirkeby en Røgstue, 12 Al. lang, 11 Al. bred, med Bord og Bænk og 2de Sengesteder; 1 Kove, 7 Al. lang, 3 Al. bred; 1 Stue, 12 Al. lang, 10 Al. bred; 1 Kove, 12 Al. lang, 3 Al. bred, med 2de Sengesteder; 2de Kielder og 2de halve ditto til fælles med Christian Samuelsens Enke; en Kield, 7 Al. lang, 5 Al. bred; en ditto, 5 Al. lang, 3 Al. bred; 1 Grodhus, 9 Al. langt, 3½ Al. bredt; saa og et Nøst og et halv ditto til fælles med bemeldte hans Grande. Item 3de Torvhuse og paa Holmen staaende 2de Grodhuse og 1 Kield. Ude paa Bø er 1 Røgstue, 6 Al. lang og 5 Al. bred: et Fæhus, 6 Al. langt, 6 Al. bredt; et ditto, 5 Al. langt, 3 Al. bredt; 1 ditto, 10 Al. langt, 3¼ Al. bredt. I Aalekær er et halvt Fæhus, ½ Røgstue.

Dette Fæste med alt sit Tilliggende bemeldte Hans Olesen maa nyde, bruge og beholde o. s. v. (som sædvanlig; se det følgende Fæstebrev).

Thorshavn paa Færø, den 11. Juli 1778.

W. Hammershaimb.

(L. S.)

b. Kongelig Majestæts til Danmark og Norge p. p. Landfoged paa Færø Wenceslaus Hammershaimb gör vitterligt: At jeg i Kraft af allerhöjst bemeldte Hans Kongelig Majestæts min allernaadigste Arve-Konges og Herres mig naadigst anfortroede Embede haver fæstet og bygget, som jeg og med dette mit Fæstebrev fæster og bygger til Samuel Christiansen Tyve og Syv og en kvart Marker Jord, beliggende udi Kirkebygaard udi Strömø Syssel, med vedliggende Ø, Troldhoved kaldet, som ligger ved Sandø Syssel, dens halve Part, som hans Fader Christian Samuelsen besiddet og nu Moderen Elen Pedersdatter til ham opladt haver mod Vilkaar at nyde $^1/_{10}$ Del af Fæstets Indkomme uden Arbejd og Afgift. Disse 27¼ Mk.r, der bestaar i Kirkebygaards halve Part: 16 Mk.r, Bøs halve Part: 10 Mk.r, Aalekærs halve Part: 1¼ Mk.r, har til Indstød efter kongl. Maj.ts Jordebogs Formeld: Faar: Fire Hundrede og Tyve Stkr., hvoraf aarlig ydes: Skind 200 og 20 Stkr., og Talg Seks Vaager Tyve og 4 Pund. Kongsskatten betales aarlig med 1 Gylden og 4 Skind. Jordlejen er aarlig 10 Gylden 12½ Skind, som er af 20 Mk.r Jord udi Kirkeby, 1¼ Mk.r i Aalekær; af de øvrige 6 Marker, derpaa er 3½ Inventarie-Kør, svares og ydes aarlig en halv Tønde Smör; desuden og 2 Inventarii-Heste, hvoraf aarlig betales Ti Skind, saa og ½ Haandkværn, som aarlig svarer 2½ Skind. Til Aagaven hvert 3. Aar betales af de 20 Mk.r 10 Gylden, og endelig betales aarlig Matrikulskat efter Matrikulbogens Udvisning fire Gylden 1¾ Skind.

Inventarii-Huse med den Forandring, som derudi er indført ved det bedrøvelige Sneskred i Aaret 1770, som efter sket Opmaaling bag paa Fæstebrevet skal blive tegnet.

Dette Fæste med alt sit Tilliggende bemeldte Samuel Christiansen maa nyde, bruge og beholde baade til Fjælds og Fjære, med Lutum og Lundum, inden- og udengaards[1]), imedens og al den Stund han der selv bor og bygger, holder Bygningerne, Inventarii-Kvæget med øvrige Inventarier ved lige og i forsvarlig Stand, samt ej alene flittig dyrker den allerede indtagne Ager- og Eng-Jord, men og efter Lejlighed og Tilsigelse optager selv eller ved Husmænd lader optage saadanne bekvemme Pladser, som til Rydning kunne anses værdige, — alt ifølge den kongl. allernaadigste Forordning af 21. Maj 1777; udgiver sin Leje og Landskyld og al anden kongl. Rettighed udi betimelig Tid og i den bedste Afgift, han efter Formues og Landets Tilstand kan afstedkomme og befalet bliver; er Hans Kongl. Majestæt som sin absolute souveraine Arve-Konge og Herre og hans retmæssige Arve-Successorer huld og tro, findes sin Ombudsmand og tilforordnede Øvrighed udi alt, hvis befalet bliver til Hans Majestæts Vilje at fremme og hans eget Vel, hørig og lydig; forliges vel med sine Grander og Naboer; entholder sig fra al forbuden Handel og Gemenskab med fremmede og forbudne Handlere, under hvad

---

[1]) Begyndelsen af denne Del af Formularen stammer fra de gamle norske Formularer for de Vidnebreve, som det i Middelalderen var Brug at udstede om Overdragelse af Ejendomsret (Panteret, Brugsret) over en urörlig Ting, se herom: Aubert: Den norske Obligationsrets specielle Del III. (2. Udgave, 1904) Side 51 o. flg. Fra Slutningen af det 12. Aarhundrede blev det en staaende Formular over hele Norge, at en Gaard solgtes omtrent saaledes: »frjálst ok heimult firir hvarjum manni með öllum hlutum ok hlunnendum sem (Gaardens Navn) tilliggja eða legit hafa frá fornu ok nýju utan garðs ok innan«. I Vidnebrevene (hvoraf mangfoldige ere trykte i Diplomatarium Norvegicum) bruges i øvrigt som Betegnelse for Gaarden i hele dens Udstrækning — foruden det ovenanførte staaende Udtryk »hlutir ok hlunnendi utan garðs ok innan« o: Lodder [i Indmark] og Andele og Herligheder [i Udmarken] — en Række Benævnelser (ofte i Bogstavrim), der variere for de forskellige Landsdele. Meget hyppigt forekommer Udtrykket »mellem Fjæld og Fjære« eller »til Fjælds og Fjære« (betegnende Ejendommens Grænser opad og nedad). Udtrykket »nyde, bruge og beholde« træffes ogsaa, se saaledes Dipl. Norv. VIII. 410, jfr. i øvrigt kgl. aabent Brev af 2. Nov. 1559 (Tillæg S. 22).

Prætext det end være maatte og ske kunde; og ellers i alle andre Tilfælde forholder sig som det en Kongens tro Undersaat og Lejlænding egner og bör.[1])

For bemeldte Gaards og Jordemarkers Fæstning haver han til mig betalt efter den kongl. allernaadigste Forordning af 30. Maj 1691: Firsindstyve og En gode Gylden og 15 Skind udi Sølvpenge, saa og for dette Fæstebrevs Udfærdigelse den mig efter Loven tillagte Støvlehud med En Daler udi Sølvpenge.

Hvorfor og paa allerhöjst bemeldte Hans Kongl. Majestæts og mit Embedes Vegne hermed alle og enhver forbydes merbemeldte Samuel Christiansen udi dette hans Lejemaal Hinder eller Forfang at göre under deres Faldsmaal.

Til Stadfæstelse haver jeg dette mit udgivne Fæstebrev egenhændig underskrevet og forseglet.

Thorshavn, den 27de April 1779.

W. Hammershaimb.

(L. S.)

Fæstebrev af 14. December 1855.

N. N., Hans Kongelige Majestæts Landfoged paa Færøerne, gör vitterligt, at jeg paa mit Embedes Vegne og i Henhold til Amtets Skrivelse af 30. August d. A. har fæstet og bygget, ligesom jeg ogsaa ved dette mit Fæstebrev fæster og bygger til N. N. fire og en halv Mark Jord, beliggende i N. N. Bygd i N. N. Syssel, hvilken Jord hans Svigermoder N. N. hidtil har besiddet som Enke efter den sidste Fæster N. N., men nu til denne sin Svigersön opladt imod at forbeholde $^1/_{10}$ (en Tiendedel) af Fæstets samtlige Indkomster til Underholdning for sin Livstid, uden Arbejde eller Afgift deraf at svare.

Bemeldte 4½ Marker Jord have til Indstød efter Kongelig Majestæts Inventarii-bogs Formeld: Faar 27 Stykker, ansatte til 2 Gylden 4 Skind Söjdeleje, som svares aarligen med 22 Stykker Faareskind og 1 Lispund $10^2/_5$ Pund skærsmeltet Talg; Kongsskatten erlægges aarligen med 1 Gylden 4 Skind; Jordelejen med 2 Gylden 5 Skind; Matrikulskatten med 13½ Skind; i Smörleje ydes aarlig ½ Vog Smör, og endeligen betales Aagaven hvert 3. Aar med 2 Gylden 5 Skind. Og forpligtes Fæsteren desuden til, ej alene ved en ny Matrikuls Indførelse at paatage sig det Tillæg i sine Afgifter, som efter Billighed maatte skönnes at kunne paalægges dette hans Fæste, men tillige, ifølge Amtets Skrivelse af 1. Oktober 1844 til Landfogden, at finde sig i en saadan Forandring med Hensyn til sine Jorders Deling, som i Tilfælde af en almindelig Udskiftning muligen maatte anses hensigtsmæssig. Endvidere bemærkes, ifølge det forhenværende Kongelige Rentekammers Ordre af 12. Juli 1845, angaaende Rettigheden til at etablere Bosteder paa Kongsgodset, at det alene beror paa Gods-Administrationen, dels hvorvidt merbemeldte Rettighed skal ophøre for de allerede etablerede Bosteder, dels om saadanne Steder i Fremtiden maa oprettes paa Fæstejorderne.

Inventarii-Huse, som ifølge Husefortegnelsen af 18. Maj 1835 findes paa dette Fæste, og saaledes bör holdes i forsvarlig Stand, ere: 1 Røgstue, 7 Alen lang, 5½ Alen bred, med 3 Kovesenge; 1 Kværnehus, 2 Alen langt, 5½ Alen bredt; 1 Glasstue, 5½ Alen lang, 5½ Alen bred, med 2 Fag Vinduer, 2 Sengesteder og Bord; 1 Køkken mellem Røgstuen og Glasstuen, 3 Alen langt med en Koveseng; 1 Kjeld, 5½ Alen lang, 3 Alen bred; 1 Grouthus, 6 Alen langt, 4 Alen bredt; 1 Fæhus, 11 Alen langt, 3¾ Alen bredt; ½ Nøst til 1 Ottemandsfarer.

Dette Fæste med alt dets Tilliggende bemeldte N. N. maa nyde, bruge og beholde til Fjælds og Fjære, med Lutum og Lundum, inden- og udengaards, ligesom hans Formænd det för ham lovligen brugt og haft have, imedens og al den Stund, han der selv bor og bygger, holder ej alene Gaardens Inventarium med Huse og Jord ved lige og i god Stand, men og ifølge Forordningen af 21. Maj 1777 efter Andel og Tilsigelse oprydder og dyrker til Ager og Eng saadanne Steder af Udmarken, som dertil findes bekvemme; udgiver sin Leje og Landskyld med al anden Kongelig Rettighed i betimelig Tid og i den bedste Afgift, han efter Formue og Landets Tilstand kan afstedkomme og befalet

[1]) Jfr. Udtrykkene i kgl. aabent Brev af 2. November 1559 (Tillæg Side 22).

bliver; er Hans Kongelige Majestæt som sin rette Arve-Konge og Herre huld og tro; holder Rigets Grundlov, samt findes sin Ombudsmand og tilforordnede Øvrighed hørig og lydig i alt, hvad anordnet og befalet bliver; forliges vel med sine Grander og Naboer; entholder sig fra al forbuden Handel og Gemenskab med fremmede og forbudne Handlere, under hvad Prætext det end være maatte og ske kunde, og ellers i alle andre Tilfælde forholder sig, som det en Kongens tro Undersaat og retskaffen Lejlænding egner og vel anstaar.

For bemeldte Gaards og 4½ Jordemarkers Fæstning har han til mig betalt efter Frdn. 30. Maj 1691: Tretten og en halv gode Gylden, hver god Gylden beregnet til 1¼ Rdl., tilsammen 16 Rdl. 84 Sk., saa og den ved Frdn. 8. Februar 1810 paabudne Afgift, reduceret til 2¼ Skippund Tunge, med 5 Rdl. 6 Sk.; samt den mig efter Sportelreglementet for Færøerne af 30. Marts 1836 § 58 tilkommende Støvlehud med 2 Rdl.

Thi forbydes alle og enhver merbemeldte N. N. i dette hans Lejemaal Hinder eller Forfang at göre, under deres Faldsmaal.

Til Bekræftelse under min Haand og Segl.

Færøernes Landfogderi i Thorshavn, den 14. December 1855.

N. N.
(L. S.)

Fæstebrev af 31. Marts 1911.

Landfogden paa Færøerne gör vitterligt: at jeg paa mit Embedes Vegne og i Henhold til Amtets Approbation af 2. Februar 1911 har fæstet og bygget, ligesom jeg ogsaa ved dette mit Fæstebrev fæster og bygger til N. N. den Jord, beliggende i N. N. Bygd i N. N. Syssel, som hans Fader N. N. sidst har haft i Fæste, men nu har opladt til denne sin og Hustrus ældste Sön mod at forbeholde sig for sin og Hustrus Livstid $^1/_5$ — en Femtedel — af Fæstets samtlige Indtægter, uden Arbejde eller Afgift deraf at svare og paa samme Maade $^1/_{10}$ — en Tiendedel — til den længstlevende af dem.

Den omhandlede Jord udgör efter den gamle Matrikul 6 Marker Jord, men er ifølge den nye Skyldsætning ansat til 2 $^{49}/_{100}$ Skattemarker indengaards og 5 $^{31}/_{100}$ Skattemarker udengaards, tilsammen 7 $^{80}/_{100}$ Skattemarker.

Bemeldte Fæste har ifølge Inventariebogen til Indstød 192 Stkr. Faar. I Henhold til Lov angaaende Indførelse af en ny Skyldsætning af Jordejendomme paa Færøerne m. m. af 23. April 1897 og Lov 1. April 1908 svares af dette Fæste aarlig til Statskassen efter den nuværende Skyldsætning Kongs- og Matrikulskatten med 80 Öre pr. Skattemark og Lejeafgiften med 7 Kr. 06 Öre pr. Skattemark, tilsammen 7 Kr. 86 Öre pr. Skattemark, eller i alt 61 Kr. 31 Öre, hvorhos Fæsteren betaler 6 % Rente og Afdrag af Grundforbedringslaan, stort 500 Kr. , = 30 Kr. aarlig. Og forpligtes Fæsteren desuden til, ej alene ved en ny Matrikuls Indførelse at paatage sig det Tillæg i sine Afgifter, som efter Billighed maatte skönnes at kunne paalægges dette hans Fæste, men tillige ifølge Amtets Skrivelse til Landfogden af 1. Oktober 1844 at finde sig i en saadan Forandring med Hensyn til sine Jorders Deling, som i Tilfælde af en almindelig Udskiftning muligen maatte anses hensigtsmæssig. Endvidere bemærkes ifølge det forhenværende kongelige Rentekammers Ordre af 12. Juli 1845 angaaende Rettigheden til at etablere Bosteder paa Kongsgodset, at det alene beror paa Godsadministrationen, dels hvorvidt bemeldte Rettighed skal ophøre for de allerede etablerede Bosteder, dels om saadanne Steder i Fremtiden maa oprettes paa Fæstejorden.

Inventariehuse, som ifølge Husefortegnelsen af 18. Maj 1835 findes paa dette Fæste og saaledes bör holdes i forsvarlig Stand, ere: 1 Køkken, 4 m 5 cm langt, 3 m 60 cm bredt, med 2 Fag Vinduer, Bord, Bænke og Trægulv samt 1 Kamin i Stedet for Ildsted; 1 Spisekammer, 2 m 5 cm langt, 1 m 13 cm bredt, med Hylder og ½ Fag Vinduer; ½ (den søndre Halvdel) af et nyt Hus, opført af gode Kampesten og spækket med Cement, 3 m 60 cm langt, 4 m bredt (altsaa hele Huset 7 m 20 cm langt); ¼ Nøst til en Ottemandsfarer. Det paalægges saavel den fratrædende som den tiltrædende Fæster at udbedre de ved Inventariehusene ifølge Synsforretning af 16. December 1910 forefundne Mangler inden 1 Aar fra Dato.

Dette Fæste med alt dets Tilliggende bemeldte N. N. maa nyde, bruge og beholde til Fjælds og Fjære med Lutum og Lundum, inden- og udengaards, ligesom hans Fader og Formænd det för ham lovligen brugt og haft have, imedens han der selv bor og bygger, holder ej alene Gaardens Inventarium med Huse og Jord ved lige og i god Stand, men og ifølge Forordningen af 21. Maj 1777 efter Andel og Tilsigelse oprydder og dyrker til Ager og Eng saadanne Steder af Udmarken, som dertil maatte findes bekvemme; erlægger sin Leje og Landskyld med al anden Rettighed i betimelig Tid; er hans Kongelige Majestæt som sin rette Arvekonge og Herre huld og tro; holder Rigets Grundlov samt findes sin Øvrighed hørig og lydig; forliges vel med sine Grander; og ellers i alle andre Tilfælde forholder sig, som det en Kongens tro Undersaat og retskaffen Lejlænding egner og vel anstaar.

For bemeldte Gaards og $7^{80}/_{100}$ Skattemarkers Fæstning har han til mig betalt i Henhold til Lov 23. April 1897: 5 Kr. 98 Øre pr. Skattemark eller i alt 46 Kr. 64 Øre.

Thi forbydes alle og enhver at göre merbemeldte N. N. Indgreb i dette hans Lejemaal under Ansvar efter Loven.

Til Bekræftelse under min Haand og Embedets Segl.

Færøernes Landfogderi, den 31. Marts 1911.

N. N.
(L. S.)

Tillæg XI.

FORTEGNELSE

OVER

HAVGERNE PAA FÆRØERNE

(EFTER JORDEBOGEN)

Hermed 1 Kort:

Oversigt over Sogne og Havger paa Færøerne.

Bygd	Havgens Løbe-Nr.	Havgens Matr.-Nr.	Havgens Navn	Gammelt Marketal Mk.	Gammelt Marketal Gl.	Gammelt Marketal Sk.	Skattemarker Fæste	Skattemarker Beneficeret Jord	Skattemarker Odel	Skattemarker Tilsammen
I. Nordørnes Præstegæld.										
1. Vaag Sogn.										
águr (Vaag).....	1	3	Myrkjanoyra hagi ..	7	»	»	7,230	»	»	7,230
—	2	21	Gerða hagi	22	4	»	20,080	»	»	20,080
—	3	44	Vágs hagi	15	»	»	13,720	»	0,980	14,700
—	4	82	Uppsala hagi	15	8	»	4,430	»	10,820	15,250
yri (Nordøre)....	5	120	Oyra hagi	24	»	»	11,080	»	3,960	14,980
kálatoftir..... (Skaaletofte)	6	132	Skálatofta hagi	7	»	»	0,900	»	7,460	8,360
rond (Strond) ..	7	148	Strandar hagi	7	»	5	2,890	»	7,160	10,050
rnafjörður..... (Arnefjord)	8	151	Fýra marka hagi ..	4	»	»	4,800	»	»	4,800
—	9	165	Tólv marka hagi ..	12	»	»	6,440	»	6,430	12,870
2. Mygledal Sogn.										
iklidalur ..... (Mygledal)	10	174	Líðar hagi	8	7	»	5,000	»	4,130	9,130
—	11	193	Kambs hagi	8	7	»	1,620	»	7,510	9,130
—	12	198	Sunnan-á hagi	8	»	»	11,860	»	1,690	13,550
öllanes..... (Troldenæs)	13	211	Tröllaness hagi	16	»	»	11,500	»	4,500	16,000
3. Husum Sogn.										
isar (Husum)...	14	221	Leitið	4	»	»	2,220	»	2,220	4,440
—	15	230	Líðar hagi	6	»	»	»	»	8,530	8,530
—	16	243	Dalirnir	8	»	»	0,500	»	7,500	8,000
—	17	259	Suður í haga	6	»	»	8,530	»	»	8,530
ðridalur ..... (Sydredal)	18	274	Syðradals hagi. ...	16	»	»	6,390	»	9,970	16,360
4. Kunø Sogn.										
raldssund.... (Haraldssund)	19	277	Fyri norðan	8	»	»	8,530	»	»	8,530
—	20	291	Fyri sunnan	8	»	»	1,000	»	7,000	8,000

Bygd	Havgens Løbe-Nr.	Havgens Matr.-Nr.	Havgens Navn	Gammelt Marketal Mk.	Gammelt Marketal Gl.	Gammelt Marketal Sk.	Skattemarker Faste	Skattemarker Beneficeret Jord	Skattemarker Odel	Skattemarker Tilsammen
Kunoy (Kunø)	21	312	Fyri norðan	16	»	»	1,720	»	13,930	15,650
—	23	325	Fyri sunnan gjógv .	8	»	»	1,160	»	8,090	9,250
—	24	335	Byrgið	8	»	»	3,460	»	5,780	9,240
—	25		Húshagi	»	»	»	»	»	»	»
Skarð (Skard)	26	344	Fyri uttan.....	8	»	»	1,460	»	7,830	9,290
—	27	356	Fyri innan	8	»	»	0,510	»	8,060	8,570
5. Viderejde Sogn.										
Viðareið ..... (Viderejde)	28	359	Viðvík	16	»	»	16,800	»	»	16,800
—	29	361	Inni í bergi	2	»	»	2,560	»	»	2,560
—	30	368	Eystur við egg	6	»	»	5,170	»	»	5,170
—	31	379	Úti í lið, kongspartur	4	»	»	6,450	»	»	6,450
—	32	380	— , ognarpartur	4	»	»	»	»	4,380	4,380
—	33	387	Ognargerðis hagi...	16	»	»	»	20,290	»	20,290
Múli (Mule)	34	404	Múla hagi	10	»	»	2,110	»	6,320	8,430
Hvannasund .... (Kvannesund)	35	422	Hvannasunds hagi..	16	»	»	16,000	»	»	16,000
Depil (Deble).....	36	435	Millum húsana.....	4	»	»	1,390	»	2,320	3,710
—	37	441	Norðari partur.....	4	»	»	»	»	3,710	3,710
Norðtoftir ..... (Nordtofte)	38	451	Norðtofta hagi.....	4	»	»	1,250	»	8,740	9,990
6. Svino Sogn.										
Svinoy (Svinø) ...	39	492	Handantúns triðingur	10	12	»	5,360	»	4,970	10,330
—	40	493	Fyri handan fjöll ..	7	2	$13^1/_3$	6,040	»	1,410	7,450
—	41	494	Fyri handan hálsar.	3	9	$6^2/_3$	1,080	»	2,700	3,780
—	42	495	Bergið	5	5	»	1,040	»	4,390	5,430
—	43	496	Eysturhövdi	5	7	»	1,050	»	4,350	5,400
7. Fuglo Sogn.										
Hattarvík ..... (Hattervig)	44	517	Hattarvíks hagi	27	»	»	19,370	»	2,890	22,260
Kirkja (Kirke) ...	45	522	Úti í vík	4	»	»	»	»	4,530	4,530
—	46	545	Kirkju hagi.....	16	»	»	2,710	»	11,770	14,480

Bygd	Havgens Løbe-Nr.	Havgens Matr.-Nr.	Havgens Navn	Gammelt Marketal Mk.	Gammelt Marketal Gl.	Gammelt Marketal Sk.	Skattemarker Fæste	Skattemarker Beneficeret Jord	Skattemarker Odel	Skattemarker Tilsammen
II. Østerø Præstegæld.										
1. Ejde Sogn.										
yri (Øre).....	47	8	Oyra hagi	12	»	»	24,100		»	24,100
ørðskáli ..... (Nordskaale)	48	21	Norðskála hagi ...	4	»	»	1,520		11,330	12,950
ið (Ejde).....	49	24	Svínáa hagi	8	4	»	»	»	12,200	12,200
—	50	27	Miðhagi	13	12	»	»	»	18,220	18,220
—	51	30	Gimbra hagi	2	»	»	3,410	»	»	3,410
—	52	36	Suðurhelfts hagi ...	12	»	»	»	»	15,480	15,480
—	54	43	Norðurhelfts hagi ..	12	»	»	2,560	»	12,830	15,390
2. Funding Sogn.										
jógv (Gjov)	55	50	Fyri oman rætt....	5	»	»	»	»	11,910	11,910
—	56	51	Dalurin	2	8	»	»	»	7,950	7,950
—	57	52	Suðurhelfts hagi ...	7	8	»	»	»	23,860	23,860
unningur ..... (Funding)	58 a	57	Botnur	7	8	»	»	»	23,860	23,860
—	58 b	57	Inni í haga.....							
—	59	58	Líðin og Í húsi....	7	8	»	1,320	»	18,540	19,860
3. Andefjord Sogn.										
ldurík (Eldevig)	60	83	Dalkinu	3	6	»	»	»	7,200	7,200
—	61	92	Undir egg	6	12	»	6,640	»	6,160	12,800
—	62	103	Uppi í gerðis gyllinar hagi	»	6	»	»	»	0,800	0,800
—	63	104	Hjalla hagi.....	9	10	»	14,720	»	2,070	16,790
—	64	105	Frammi í haga	10	2	»	8,840	»	0,770	9,610
yndarfjörður . (Andefjord)	65	139	Oyndfjarðar hagi ...	32	»	»	14,880	10,370	3,610	28,860
4. Fuglefjord Sogn.										
iglafjörður.... (Fuglefjord)	66	146	Norður í haga	10	»	»	7,470	»	7,470	14,940
—	67	150	Góðidalur	3	8	»	»	»	8,410	8,410
—	68	155	Rustin	3	8	»	»	»	7,090	7,090
—	69	165	Fyri handan skarð .	6	»	»	»	»	12,890	12,890
—	70	167	Innandals hagi	1	»	»	»	»	3,840	3,840
—	71	179	Gjógvará hagi	8	»	»	1,610	»	11,260	12,870

Bygd	Havgens Løbe-Nr.	Havgens Matr.-Nr.	Havgens Navn	Gammelt Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Skattemarker Fæste	Beneficeret Jord	Odel	Tilsammen
Leirvik (Lervig)..	72	216	Fyri innan, innari partur	8	2	»	5,150	»	0,720	5,870
—	73	217	Fyri innan, ytri partur	8	2	»	4,120	»	1,340	5,460
—	74	218	Hjalla hagi.....	16	4	»	12,110	»	1,700	13,810
5. Gøte Sogn.										
Norðragøta ..... (Nordregøte)	75	268	Ytra lið.....	12	»	»	10,670	»	»	10,670
—	76a	269	Heimara lið	9	»	»	8,290	»	1,340	9,630
—	76b	269	Inni á dal.....							
—	77	272	Fyri innan eið.....	7	»	»	3,910	»	3,390	7,300
—	78	273	Yvir á dal	3	»	»	1,460	»	2,900	4,360
Gøtugjógv..... (Gøtegjov)	79	282	Gjáar hagi	6	»	»	3,400	»	»	3,400
Syðragøta (Sydregøte)	80	296	Norður í haga.....	19	»	»	18,520	»	»	18,520
	81	311	Fyri handan eið ...	11	10	»	9,420	»	7,120	16,540
	82		Hushagi.....	»	»	»	»	»	»	»
6. Sjov Sogn.										
Skáli (Skaale)	83	342	Skálafjall.....	13	5	$6^2/_3$	4,230	»	11,890	16,120
—	84	352	Miðhagi	13	5	$6^2/_3$	3,320	»	4,720	8,040
—	85	368	Innan gjógv	6	10	$13^1/_3$	3,620	»	4,420	8,040
—	86	369	Uttan gjógv.....	6	10	$13^1/_3$	»	»	7,260	7,260
Strendur ..... (Strænder)	87	383	Ungikyrrseyður	7	»	»	2,690	»	3,560	6,250
—	88	384	Norður í nesi.....	7	»	»	5,880	»	»	5,880
—	89	385	Fyri innan glivur ..	7	»	»	3,240	»	»	3,240
—	90	518	Heygs hagi	19	2	»	2,950	»	16,670	19,620
Sellátur (Selletræ)	91	546	Kongs hagi.....	16	»	»	14,270	»	»	14,270
—	92	547	Fyri uttan garðar..	10	»	»	2,880	»	4,330	7,210
—	93	548	Skriðnaseyður	4	»	»	2,160	»	2,160	4,320
7. Næs Sogn.										
Sølmundarfjörður ..... (Solmundefjord)	94	562	Sølfjarðar hagi.....	12	»	»	11,200	»	»	11,200
Lambi (Lamhavge)	95	579	Lamba hagi	29	»	»	42,720	»	»	42,720
Glivrar (Glivre)..	96	592	Glivra hagi.....	16	»	»	15,110	»	»	15,110

Bygd	Havgens Løbe-Nr.	Havgens Matr.-Nr.	Havgens Navn	Gammelt Marketal Mk.	Gl.	Sk.	Skattemarker Fæste	Beneficeret Jord	Odel	Tilsammen
Toftir (Tofte)	97	627	Yvir í haga (Rituvík)	13	5	$6^2/_3$	7,020	7,610	0,980	15,610
—	98 a	628	Mýrarnar	6	10	$13^1/_3$	3,320	0,550	3,510	7,380
—	98 b		Húshagi	»	»	»	»	»	»	»
Nes (Næs)	99	633	Ness hagi	20	»	»	»	13,200	»	13,200
III. Nordströmø Præstegæld.										
1. Kvivig Sogn.										
Skælingur..... (Skælling)	100	4	Skælings hagi.....	15	»	»	15,200	»	»	15,200
Leynar (Lejnum) .	101	9	Leyna hagi	12	»	»	13,600	»	»	13,600
Kvívík (Kvivig)...	102	16	Junkara hagi (Norður í haga).....	12	»	»	»	»	11,270	11,270
—	103	41	Ognar hagi.....	12	»	»	3,030	0,930	18,450	22,410
—	104	51	Presthagi.....	12	»	»	1,340	7,510	4,020	12,870
—	105	55	Úti í haga.....	8	4	»	7,280	»	»	7,280
—	106	58	Kvíkíksmerkur	3	12	»	3,440	»	»	3,440
2. Vestmanhavn Sogn.										
Vestmannahavn. (Vestmanhavn)	107	125	Heyga hagi.....	18	8	»	19,960	»	»	19,960
—	108	126	Fjalls hagi	9	»	»	10,190	»	5,420	15,610
—	109	127	Ness hagi	6	4	»	»	»	14,020	14,020
—	110	128	Bjarga hagi.....	13	4	»	1,770	»	18,410	20,180
—	111	129	Dala hagi	9	»	»	11,790	»	»	11,790
3. Saksen Sogn.										
Saksun (Saksen)..	112	136	Fyri uttan.....	4	»	»	7,130	»	»	7,130
—	113	141	Fyri niðan.....	4	»	»	8,300	»	»	8,300
—	114	146	Dúvugarða hagi	10	8	»	14,550	»	»	14,550
—	115	152	Kvíjarhamars hagi..	11	»	»	9,670	»	0,460	10,130
4. Kvalvig Sogn.										
Kvalvík og Streymnes .... (Kvalvig og Strömnæs)	116	165	Hvalvíks hagi.....	24	»	»	23,410	»	16,720	40,130
—	117	176	Fyri framman	6	»	»	6,700	»	6,700	13,400
—	118	182	Fyri norðan	6	»	»	6,430	»	6,430	12,860

Bygd	Havgens Løbe-Nr.	Havgens Matr.-Nr.	Havgens Navn	Gammelt Marketal Mk.	Gammelt Marketal Gl.	Gammelt Marketal Sk.	Skattemarker Fæste	Skattemarker Beneficeret Jord	Skattemarker Odel	Skattemarker Tilsammen
Gásadalur ..... (Gaasedal)	155	139	Víkar hagi	10	»	»	2,460	»	9,830	12,290
—	156	144	Ryggsvíks hagi.....	4	»	»	»	»	5,980	5,980
—	157	149	Garðs hagi	4	»	»	2,050	»	3,420	5,470
3. Sörvaag Sogn.										
Sörvágur..... (Sörvaag)	158a	161	Úttriðingur, heimari partur	16	»	»	0,600	»	17,520	18,120
—	158b	161	Úttriðingur, ytri partur							
—	159	180	Suðurtriðingur	16	»	»	»	»	15,710	15,710
—	160	196	Norðtriðingur.....	14	»	»	»	»	16,380	16,380
—	161	198	Tindhólmur	2	»	»	»	»	2,440	2,440
4. Midvaag Sogn.										
Miðvágur..... (Midvaag)	162	204	Uttanhús á fjöllum.	8	»	»	»	»	5,760	5,760
—	163	207	Dalurin	6	»	»	»	5,340	»	5,340
—	164	218	Heimanhús á fjöllum	8	»	»	»	0,360	5,400	5,760
—	165	223	Kvíandalur	8	»	»	»	5,760	1,920	7,680
—	166	233	Tjörndalsegg.....	6	»	»	»	1,470	2,940	4,410
—	167a	255	Leitið, norðara	6	»	»	8,010	2,720	5,930	16,660
—	167b	255	— , heimara							
—	168	287	Nípan.....	6	»	»	2,400	»	2,410	4,810
—	169	301	Húshagin Eggin....	»	»	»	»	»	2,560	2,560
5. Sandevaag Sogn.										
Sandavágur..... (Sandevaag)	170	323	Steigar hagi	24	»	»	»	»	38,470	38,470
—	171	332	Oyrargjógv	6	»	»	0,720	»	7,920	8,640
—	172	336	Sunds hagi	6	»	»	»	»	10,100	10,100
—	173a	349	Slættaness hagi	12	»	»	3,280	»	16,420	19,700
—	173b	349	Gilja hagi							
VI. Sandø Præstegæld.										
1. Skaalevig Sogn.										
Skálavík ..... (Skaalevig)	174	144	Norðasti hagi.....	7	»	»	6,180	»	»	6,180
—	175	145	Miðhagi.....	7	»	»	2,490	»	2,160	4,650
—	176	146	Heimasti hagi.....	7	»	»	1,550	»	4,670	6,220
—	177	147	Dala hagi	7	»	»	2,920	»	2,920	5,840
—	178	148	Heiða hagi	7	»	»	»	»	6,190	6,190
—	179	149	Innasti hagi	7	»	»	»	»	6,200	6,200

Bygd	Havgens Løbe-Nr.	Havgens Matr.-Nr.	Havgens Navn	Gammelt Marketal Mk.	Gammelt Marketal Gl.	Gammelt Marketal Sk.	Skattemarker Fæste	Skattemarker Benefi-ceret Jord	Skattemarker Odel	Skattemarker Til-sammen
. *Husevig Sogn.*										
ısavík (Husevig).	180a	186	Húsavíks hagi, innari	31	»	»	2,150	»	11,170	13,320
—	180b	186	Húsavíks hagi, uttari							
arvanes..... Skarvenæs)	181	205	Uttari hagi.....	6	»	»	»	»	6,040	6,040
—	182	206	Innari hagi.....	6	»	»	1,560	»	3,120	4,680
lur (Dal)	183	248	Dals hagi.....	23	»	»	0,780	»	17,260	18,040
3. Sand Sogn.										
ndur (Sand)....	184a	255	Trađa hagi, norđara helft	24	»	»	21,240	»	»	21,240
—	184b	255	Trađa hagi, ovara helft							
—	185	257	Hövda hagi.....	8	»	»	»	6,950	»	6,950
—	186	269	Skopunar hagi	8	»	»	2,250	»	4,940	7,190
—	187	288	Fjalls hagi	15	8	»	5,130	1,110	2,360	8,600
—	188	322	Klivaløks hagi	12	»	»	0,580	»	6,410	6,990
—	189	323	Söltuvíks hagi.....	21	4	»	1,900	»	10,530	12,430
—	190	330	Sanda hagi	8	»	»	»	6,330	2,880	9,210
4. Dimon Sogn.										
mun (Dimon)...	191	350	Dímunar hagi	13	»	»	14,450	»	»	14,450
5. Skuø Sogn.										
úvoy (Skuø)....	192	461	Uttari hagi	35	»	»	8,170	»	4,910	13,080
—	193	462	Norđari hagi.....	25	»	»	3,600	»	5,080	8,680
VII. Suderø Præstegæld.										
. *Famien Sogn.*										
mjin (Famien).	194	4	Botnhagi	2	»	»	0,860	»	0,870	1,730
—	195	25	Múlhagi.....	4	»	»	0,050	»	2,910	2,960
—	196	38	Rókhagi.....	4	»	»	»	»	3,450	3,450
—	197	45	Fjallið mikla.....	2	»	»	»	»	1,490	1,490
—	198	60	Miðhagi	6	»	»	»	»	5,770	5,770
—	199	73	Hamra hagi	3	»	»	0,990	»	1,970	2,960
—	200	81	Fløtan	3	»	»	0,180	»	2,030	2,210

OVERSIGT OVER SOGNE OG HAVGER PAA FÆRÖERNE

Fortegnelse over Havgerne paa Færøerne (efter Taksationsprotokollen af 1873).

I. Norderoernes Præstegæld.

1. Vaag Sogn.

Bygden Vágur (Vaag).

Løbe Nr.	Mark Nr.	
1	1	Vágur Havgerne.
2	2	Mykinæs hagi.
3	3	Lítlu hagi.
4	4	Stóru hagi.
5	5	Gjógvin hagi.

Bygden Oyri (Nordoere).

5	120	Oyra hagi.

Bygden Skálatoftir (Skaalebøllen).

6	130	Skálatoftir hagi.

Bygden Strond (Strand).

7	152	Strandar hagi.

Bygden Árnafjørður (Arnefjord).

8	157	Fjøru sunkin hagi.
9	163	Fjøru mellin hagi.
10	165	Mín marka hagi.

2. Myggledal Sogn.

Bygden Mikladalur (Myggedal).

10	174	Lítlar hagi.
11	175	Kumbla hagi.
12	180	Stóruna-á hagi.

Bygden Tróllanes (Trolleness).

13	201	Tróllanes hagi.

3. Husum Sogn.

Bygden Húsar (Husum).

14	202	Lamb hagi.
15	220	Lítlar hagi.
16	243	Stóruna hagi.
		Vatn í hagi.

Bygden Syðradalur (Sydrodal).

17	274	Syðradals hagi.

4. Kuna Sogn.

Bygden Haraldssund (Haraldssund).

18	317	Fjøru norðra.
19	318	Fjøru sunnan.

Bygden Kunoy (Kuno).

20	322	Fjøru norðan.
21	323	Fjøru sunnan gilsin.
22	331	Hagin.
		Hólshagi.

Bygden Skarð (Skard).

23	353	Fjøru sunnan.
24	358	Fjøru innan.

5. Viderejde Sogn.

Bygden Viðareiði (Videreje).

25	368	Viðará.
26	369	Fjøru í hagin.
27	370	Fjøru sunnan.
28	371	Fjøru, sum ligg.
29	372	Lítlu hagarnir.
30	373	Opinmyrkin.

Bygden Nes (Nes).

31	404	Nes hagi.

Bygden Hvannasund (Kvannesund).

32	439	Hvannasunds hagi.

Bygden Depil (Deble).

33	455	Millum Árnesa.
34	456	Millum partar.

Bygden Norðtoftir (Nordtofte).

35	512	Norðtofta hagi.

6. Svino Sogn.

Bygden Svínoy (Svino).

36	516	Svínoyar hagi.
37	517	Fjøru millum hagan.
38	518	Fjøru Svínoy Kirkju.
39	519	Fjøru sunnan.
40	520	Sandvíkin.

7. Fuglø Sogn.

Bygden Hattarvík (Hattervig).

41	527	Hattarvíkar hagi.
		Stórumýla hagi.

Bygden Kirkja (Kirke).

42	539	Kirkju í sk.
		Klógin hagi.

II. Østerø Præstegæld.

1. Kiø Sogn.

Bygden Oyri (Oer).

43	6	Oyra hagi.

Bygden Norðskáli (Nordskaale).

44	11	Norðskála hagi.

Bygden Kiø (Kjø).

45	17	Kiø hagi.
46	18	Kiø hagi.
47	19	Kiø hagi.
48	20	Kiø hagi.
49	21	Kiø hagi.

r. V.'s Norske Lovs Bestemmelser om Hegn og Markfred og om Lejlændinge.

Tredie Bog.

Om verdslig og Huus-Stand.

12 Capitel.

Adskilligt, som Boygde-Folk i Almindelighed angaaer.

16.

Gierder skal skiftes eftersom hver haver l at bruge til. De Gierder, som sættes lem Grander, skal være saa høie, at de naae op under en Mands Arm: Der være en Alen imellem hver Stavre, og Stytte hos hver tredie Stavre og vel lfæstet; Og skal Gierdet være saa tykt, ıan kan ikke kaste en Buløxe derigien-. Et andet Slags Gierde, kaldes ımegierde, der skal være fire Remmer med Kroge ved Enderne, og fæstes hart med Stavre og Vidier, at de ikke e omkring, eller Fæ gaaer derigien-ı. Det tredie Slags Gierder kaldes ɔdgierder, som giøres med Ved: De lle og fast opgiøres og færdiges paa, r fattes. Det fjerde Slags kaldes Hagels Gierder, som man haver til Haverde imellem sine Egner, de skulle være tykke, at der ikke gaaer Fæ igiennem, ere de lovlige: Er saadant Gierde nedlen, da skal hver lukke sin Part. Gier-Field, eller Mose, eller Vand, for nogens d, da skal det regnes for Gierde, mens kan hegne; Men ganger der Fæ over, skal den, som gierde skulde, tage den ıde for Hiemgield, som hannem deraf er, og oprette sin Grande al den Skade, ı hannem derved er vederfaren.

17.

Hver skal have sine Gierder færdige Korsmisse om Vaaren, som er den tredie j, og skal holdes færdige indtil Calixti Dag den 14 Octobris der, som Høe og Korn voxe. St. Halvarsdag, som er den 14 Maj, skal Grandstævne holdes, og da skal sees, om Gierder ere lovlige. Bliver nogen deraf nedbrudt efter den Dag, da skal den betale Skaden, som aatte det Fæ der brød Gierdet; Men befindes de at have været ulovlige, da skal den Gierdet tilhører, betale Skaden, saasom herefter formeldes.

18.

Løber alfar Vei igiennem nogen Mands Gierde, da skal der giøres Led paa, og en Grinde udi hænges med fire Remmer og to Korsbaand og en Stolpe ved hver Ende, og hænges saa, at den falder selv til.

19.

Vil man have Gierde imellem Gaarde, som ikke haver før været Gierde, da skal hver gierde, som han haver Jord til, saavel i den ene Gaard, som i den anden; Dog skal dem forelægges at skifte dem Gierde imellem og have der Vidne til, og skal Lod lægges paa Gierderne, hvad heller den eene vil, eller ikke, og hver holde ved Magt de Gierder hans Lod falder paa. Hvo som ikke vil gierde, da oprette al den Skade deraf kommer.

20.

Dersom to, eller flere, eie Jord inden et Gierde, og den eene ei lovligen holder sin Part af Gierdet, saa at nogens Fæ derover indkommer udi den andens Ager, eller Eng, da skal den, igiennem hvis ulovlig Gierde Fæet er indkommen, oprette al den Skade, som den der Fæet eier, derover vederfares, naar det er indsat af den hvis Ager, eller Eng, det er indkommen paa, hvorom herefter meldes.

21.

Eier Mand vanefuld Qvæg, som pleier at bryde Gierder, eller springe derover, og hans Grander vide det, da skulle de bede hannem holde det hiemme; Vil han ikke, og det kommer siden i nogens Ager, eller Eng, da maae den, som Ager, eller Eng tilhører, kalde Mænd til at lade see, at det er der indkommen, og indsætte det med Vidne, og være det i Eiermandens egen Eventyr, og ikke deres, som det indtager, og Eiermanden er pligtig at betale den Skade, som det giort haver, hvilken to skiellige Mænd skulle vurdere, om de ikke anderledes kunne forcenes. Den, som Qvæget indtog, skal give hannem Bud, som det tilhører den samme Dag han indtog det: Vil han det ikke løse, og betale dets Foer i Billighed, om det haver staaet noget, men lader det staae indtil den femte Dag, da beholder han det, som indtog, og være dermed betalt for al Skaden. Vil Eiermanden sit Qvæg udlose, og haver ikke Penge, da skal han sætte hannem Pant, eller fly hannem Forløftningsmænd derfor, som ere gode for at betale Skaden; End vil han ikke lade hannem faae sit Qvæg ud, før han faaer Penge i Haanden, men svælter hans Qvæg, da betale hannem, som Qvæget tilhører, et Lod Sølv, og vedergielde hannem sit Qvæg igien efter Sorenskriverens og skiellige Mænds Dom, om han mister noget deraf: Vil han ikke endda udlade Qvæget og betale, som sagt er, da udæske han sit Qvæg, og lyse hannem Ran paa Hænder, og begiere Sognemænd med sig at fare, og udtage hans Qvæg, og det, som betales skal; Hvo som ikke da farer med hannem, bøde til Kongen et halv Lod Sølv. Kongens Foged, eller hans Fuldmægtig, skal fare med og vinder dermed et halvt Lod Sølv til Kongen. De som ville imodstaae denne Udtagelse, skulle have for Hiemgield, hvad heller de faae Skade, eller Meen, og bøde derforuden til Kongen hver fire Lod Sølv.

22.

Vil Qvægets Eiermand det ikke udlose eller giøre Forsikkring derfor, som sagt er. men tager det ud, da betaler han den, som det indsætte, foruden Skaden, et Lod Sølv for Lokkeran, og hver, som var med hannem til at udtage og drive det, et Qvintin Sølv.

23.

Paa ovenbemeldte Maade skal ogsaa forholdes, naar Svin, eller andet Boefæ, kommer over eller igiennem nogens lovlige Gierder, fordi Eiermanden ikke haver ladet vogte det tilbørligen. Desligeste naar nogens Fæ gaaer i den enes Ager, eller Eng, igiennem den andens ulovlige Gierder, hvorom her tilforn sagt er.[1])

14 Capitel.

Om Leilændinge.

1 Artikel.

Dersom nogen farer til andens Jord at besidde den uden hans Minde, og haver ikke fæst den, da have Jorddrotten hans Avl, og han skal betale Landnam til Jorddrotten, efter Dommerens og sex Mænds Sigelse. Vil han ikke fare af Jorden, da skal Jorddrotten stævne hannem til Tinge, og tage Dom derpaa, og begiere saa Kongens Fogeds og Bøndernes Hielp, til at føre hannem af sin Jord; Og skal da Kongens Bøder tages af hans Boe, nemlig to Lod Sølv. Dersom og nogen bortfæster en andens Jord, som hannem ei vedkommer at bortfæste, da skal han igiengive Bygselpengene til rette Eiermand, og bøde ligesaa meget til Kongen, og svare derforuden Eiermanden til al Skade og Hindring. Den, som med Videnskab fæste Jorden af hannem, miste Bygselpengene, og bøde halv saa meget til Kongen.

2.

Enhver beholder den Bygsel, som han hidindtil haft haver, eller ved Arv og anden lovlig Adkomst fanger. Hvor to, eller flere, Lodseiere ere udi en Gaard, eller Jord, som have Bygselret for nogen Deel derudi, da skal den, som største Lod og Bygselpart haver, raade for at fæste og bygge Jorden, eller Gaarden, bort, og skal give de andre Medeiere deres Anpart af Bygselpengene, hver efter sin Andeel og Ret. Dersom og to, eller flere, eie lige meget udi een Jord, eller Gaard, med lige Bygsel

[1]) Med de ovenanførte Bestemmelser i 3—12—16 til 23 maa endvidere sammenholdes følgende Artikler i Lovens 6. Bog 20. Kapitel (»Om Fæes Drab eller Saar«): 6—20—4: »Gaaer nogens Fæ i anden Mands Ager, og kommer den dertil, der Kornet tilhører, eller Ageren i Leie, eller Fæste, haver, og vil det indtage, og kan ikke, og havde det Fæ Hyrde, eller Fæet er saa kaadt, og løber enten paa Steen, eller Stavre, og vorder der af lydt, eller dødt, da tage han det døde Fæ til sig, og gielde andet saa got igien uden Bod, og han, der Fæet eier, gielde Kornet igien til hannem, som Kornet eier.« 6—20—5: »Men havde det ikke Hyrde, da være den der giente, derfor angerløs.«

ret, da raade de Bygselen med hinanden, og dele Bygselpengene, som før er sagt, og skulle ikke tilstædes at bygge hinanden til Fortrængsel. Blive de Ueens hvem de ville bygge Gaarden til, da gielde det, som de fleste samtykke. Blive de alle Ueens, eller der ere ikkun to, hvilke ikke kunde foreenes, da gaaes derom ved Lod. Hvor nogen Jordspart er steent og reent, og ligger dog til een Gaard, eller under dens Eiedele, da er den Bygselraadig, som eier samme Jordspart med Bygselret; Dog saa, at den ikke fæstes fra den Gaard, som den ligger under.

3.

Haver een, eller flere, Bygselret i een Gaard, og dog ere andre Medeiere, som ingen Bygsel derudi have, da skulle de, som Bygsel have, kiøbe, eller mageskifte de andre fra sig, eller og skal den, som raader Bygselen, fyldestgiøre dennem deres Landskyld. Iligemaade skal den der raader for at bygsle Gaarden, saasom tilforn sagt er, forskaffe de andre, som have Bygselret med hannem, deres Landskyld udi rette Tide.

4.

Ingen Bondekarl maae bevilges nogen Gaard, eller Plads, at fæste, med mindre han haver været udi Kongens Tjeneste for Soldat, eller Baadsmand, og derom kan fremvise rigtig Bevis og Pas, hvormed Fogderne skulle have et alvorligt Indseende, saasom de agte dertil at svare; Og skulle Jorddrotterne forpligtede være, saalænge nogen af disse findes, at unde dennem Gaardene fremfor andre for en billig Bygsel, som nogen anden kunde byde; Dog saa, at det ei kan eragtes for Av ndsbud.

5.

Det skal ikke tilstædes, at nogen Part i en Gaard maae bygges til flere, end een Leilænding, med mindre deraf aarligen til Landskyld kan udgives et Pund Tunge udi Korn, Meel og Malt, eller og saav dt af anden Landskyld derimod bør at regnes efter sædvanlig Taxt: Undtagen til Fields og ved Søekanten, og hvor nogen er selv Odelsmand. Da tillades han at besidde og bruge det han eier; Dog efter det foregaaende trettende Capitels første Artikel.

6.

Leier Mand anden sin Jord, og vil ikke lade den beholde Jorden, som han den leiede, da maae den, som Jorden leiede, lade lovfæste, eller giøre Forbud, paa Jorden, efterat han for Fogden haver fremvist sin Bevis, at Jorden er hannem leiet, og stævne Jordrotten til det Ting, der Jorden ligger: Imidlertid maae han bruge Jorden, og om hans Bevis befindes nøiagtig, dømmes hannem den Jord til, som han leiede. hvis ikke, indestaaer han Jorddrotten efter den første Artikel i dette Capitel. End leier nogen en Jord, og vil den ikke beholde, da maae Jorddrotten, efterat den fiortende Aprilis er forbi, lade selv saae Jorden og beholde den, saasom den anden ikke havde leiet den, eller bygge den til en anden, om han vil, og den, som først leiede, svare baade til Leie, Leding og Landskyld og al Rettighed for det Aar.

7.

Naar Fogden fæster Kongens Jord til nogen for sin Livs Tid, da skal han foruden Bygselen have een Støvlehud, eller een Rigsdaler, hvilket Bonden selv deraf begierer at udgive; Og er Bonden ikke siden pligtig at give Fogden videre Fogdepenge for hvert tredie Aars Tage.

8.

Leie flere Mænd een Jord tilsammen, som er uskiftet, og komme ikke alle lige tidlig til Jorden, da maae den, som vil have Skifte, begiere af Fogden, eller Lensmanden, at det maae skee med tvende Vidner; Og skal da Jorden, hvad heller noget af den er ubygt, eller den er bygt til flere, maales udi lige store og lige vel giødde Parter, saa den sidste kan faae ligesaa stor Lod, som den der først kom; Og giøre siden hvilket de ville, enten lade Lod gaae, om den anden kommer tidlig nok dertil, eller hver have det, som han tager. Hvis Jorden siden befindes at være uret skift, da tales derpaa og rettes ved Dommerens og Lavrettes Mænds Kiendelse. Alt hvis Leilændingene saa have skiftet, det beholde de hver, mens de boe sammen; Men farer den ene bort, og kommer anden Mand til Jorden igien, da beholder den igienkommer, den Lod i Jord og Huse, som han havde der før boede, og hver nyde det hans Formand haver med Bygning forbedret.

9.

Bygger nogen den Jord til en anden, som han først haver bygt til en Mand, da skal den beholde Jorden, som først fæstede, om han kan det skielligen bevise; Men den sidste skal have af Jorddrotten ligesaa megen Jord andensteds, om han den eier: Hvis ikke, da give hannem sine Bygselpenge igien, og dertil saa mange Penge, som han skulde havt et Aar deraf i Land-

skyld, og bøde til Kongen fiorten Lod Sølv; Og skal der tales paa inden fiorten Dage efterat man haver faaet at vide, at Jorden var bygt til tvende.

10.

Den, som haver fæstet en Jord, han skal beholde den saalænge, som han kan bevise at have taget sit Aaremaal, omendskiønt han faaer en nye Jorddrot. Haver han fæstet den for sin Livs Tid, og udgivet sin Bygsel, eller første Tage, da skal han beholde den saalænge som han lever, omendskiønt Jorddrotten forandres, saafremt som han udgiver den rette deraf gaaende Landskyld og Rettighed aarligen i rette Tide, og ei hugger Skoven til Upligt, som Loven herefter formelder. Sin Jorddrot skal han bevise tilbørlig Hørighed og Lydighed, eller straffes derfor efter Sagens Beskaffenhed.

11.

Enken skal beholde den Gaard, hendes afdøde Mand leiet haver, saalænge hun sidder Enke, og giør saasom hernæst tilforn sagt er; Men dersom hun vil giftes, da skal den, som hende egter, fæste Gaarden af Jorddrotten.

12.

Til tredie Aars Tage skal alleneste gives af hvert Skippund Skyld, Spand, Løb Smør, eller to Huder, een Rigsdaler, og intet videre; Og skal af en Vog Fisk ei mere oppebæres, end een halv Rigsdaler. Skaar Fisk og al saadan ulovlig Paalæg skal ganske være afskaffet.

13.

Ingen Leilænding maae for tredie Aars Tages Udeblivelse udvises af sin Gaard, naar han holder den vedlige, eller forbydes at bruge dens Jord, naar han ei af Modtvillighed med tredie Aars Tagen indesidder, men søges, som for anden Landskyld.

14.

Ingen Jorddrot maae sætte sin Jord, eller Gaard, for høiere, eller større Landskyld, end Dommeren med sex skiellige Mænd kan kiende lovligt og ret at være.

15.

Leilændinge skulle give slig Landskyld og anden Rettighed, som af gammel Tid været haver, og Jordbøgerne dennem tilholde, udi Korn, Smør, Huder og andre Vare; Men paa det Jorddrotten ei skal være forpligtet at annamme, eller Leilændingen, at levere Varene in Natura imod deres Villie, da til at forekomme adskillige Irringer og Tvistigheder, som imellem dennem, naar Landskylden er bleven tilbuden in Natura forefalde kunde om Varenes Dygtighed, rette Vægt og Maal, og andet deslige, skal dermed saavel paa Kongens, som paa andre Jorddrotters Gods, paa efterfølgende Maade forholdes: 1. Kornets Taxt af alle Slags, maalet og umaalet, enten det er Landskyld, Leding, eller Tiende, skal sættes af Stifts-Befalingsmanden og Superintendenten aarligen i hvert Stift inden den 20 Novembris, eftersom det meest udi Kiøbstæderne, Christiania, Christiansand, Bergen og Trondhiem paa de Tider kan gielde: Hvilken Taxt strax skal meddeles Amtmændene, Land-Commissarierne og Provsterne, at derefter forderligst kan stilles Ordre til Fogderne og Præsterne den strax i hvert Sogn paa Kirkebakken efter Prædiken at kundgiøre. 2. En Mark Smør, enten det er Landskyld, eller Leding, saavelsom og andre Jordbogens og Ledings Vare, skal betales udi Penge, efter den Taxt, som saavel for de Nordenfieldske, som for de Syndenfieldske, af Kongen sat er, eller sat vorder.

16.

Al Landskyld skal være betalt til Juleaften, men dersom Leilændingen udi de næstliggende Fogderier ved Kiøbstæderne ei indkommer dermed til sin Husbond, om han er i Stiftet boendes, eller til hans Fuldmægtig, som han bør at have udi een af Stiftets Kiøb-, eller Ladestæder, dersom han selv udi et andet Stift boer, inden Juleaften, eller inden Kyndelmisseaften, om Leilændingen boer længer, end syv Mile fra sin Husbond, eller hans Fuldmægtig, giver han til Straf en fierde Part høiere: Efter hvilken Pris det da ved Lov og Dom tilligemed Processens Omkostning maae udsøges; Og skal Husbonden derimod være pligtig til at tage imod Pengene, som Leilændingen tilbyder, og for dennem udi Bogen qvittere, samt hostegne hvad Leilændingen bliver endelig skyldig, under Restens Fortabelse.

17.

Bønderne skulle ikke være forpligtede at føre deres Landskyld videre, end til næste Kiøb-, eller Ladested; Og naar det skeer, eller og, at Landskylden nærmere annammes, skal dog Bonden intet ydermere affordres for Førsel.

18.

Dersom den meste Deel af Landskylden bliver solgt af Jorddrotten, da skal

Bonden ikke nødes til at føre noget Ringe øvrigt, som og kunde blive solgt, om ikke var, at man under det Skin Bønderne til andet at hente vilde bruge, uden de føre det alt, eller en stor Anpart deraf tilhobe, og de da paa visse Steder af Fisk nvde saadan Førings Vog, som de af Alders Tid bekommet have, og ei at tøve i Stæderne; Men strax maae begive sig hiem igien. Og eftersom tvende Reiser til Stævne udi Bergen om Vaaren om Høsten pleie at skee, da skulle de Vaarreiser, som Bondens Fiskerie forsømmes med, indstilles, uden det kan være paa nogle Dages Tid til næste Havn og skulle ellers Varene føres, som mest sædvanligt, til Høst-Stævne, naar det og Bønderne for deres Fiskerie er mest uden Skade. Og hvo ellers nogen Vare vil fremskikke, skal det selv bekoste, eller paa andre Jagter indfragte.

19.

Ingen Landdrot maae besvære sine Leilændinge med Skydsfærd, eller Flytning, længer, end tre Mile Veis tillige, og det ikke oftere, end fire Gange om Aaret; Giør nogen herimod, da betale han Leilændingen for hver Miil han hannem over hvis forskrevet staaer med Skydsfærd besværer, to Lod Sølv.

20.

Landdrotten, eller Fogden, skal levere hver Leilænding en beqvem Bog, som han altid skal have hos sig, naar han betaler sin Bygsel, Landskyld, Støvlehud, tredie Aars Tage, eller anden Rettighed af sin Gaard, eller Jord, at det i samme Bog kan blive afskrevet. Og skal Bondens Bog komme lige overens med Landdrottens, eller Fogdens Bog, som de rigtig skulle holde, hvis de derfor ikke ville stande til Rette, paa det at, om Bonden miste sin Bog, han derfor dog ei to Gange betale skulde; Og skal Bonden for at afskrives aldeles ingen Betaling give.

21.

Ingen Jorddrot maae understaae sig at øve nogen Gevalt imod sine Tienere, under tyve Rigsdalers Straf til Qvæsthuset, naar det hannem første Gang overbevises: Skeer det anden Gang, da miste sin Bygselret, og om ingen Bygselret haves, da Leilændingen at være frie for to Aars Landskyld og alt Arbeide: Skeer det tiere, da Godset til Kongen at være forbrudt.

22.

Ingen Landdrot, eller Foged, maae forholde Leilændingene de tilforordnede Bøger; Og skal Leilændingen for slige Bøger give to Skilling for hvert Ark, og derudi for det, som annammes, stykkevis qvitteres, og med Leilændingen rigtig Afregning giøres, om hvis han for den forbigangen Tid skyldig er. Og naar bemeldte Bøger ere fuldskrevne, skal Leilændingen andre nye imod fornævnte Taxt forskaffes, og saaledes dermed Aar efter andet fortfares. Kan Leilændingen bevise, at han forinden haver søgt Landdrotten, eller hvor han uden Stiftet boer, hans Fuldmægtig, enten i Huset, eller paa Tinget, og han dog ei haver vildet levere ham Bog, og derudi giort med hannem Afregning, da have samme Landdrot tabt sin Restants hos Leilændingen baade for det og forrige Aaringer. Skulle og befindes, at Landdrotten haver forurettet Leilændingen ved den giorte Afregning, da betale han Leilændingen det igien, og miste derforuden ligesaameget, som han Leilændingen havde forurettet for, udi den tilkommendes Landskyld.

23.

Ingen Leilænding skal være pligtig til at betale nogen Foernød, Arbeidspenge, eller Kiendelse, som de tilforn ikke har givet til Kongen, ei heller det, som i gamle Tider af Amtmændene var paalagt for fersk Mad og andet Arbeid til Kongsgaardene, med mindre Kongens Skøde udtrykkelig formelder hvad til Foernød og Arbeidspenge skal gives, eller og det med Attest fra Kongens Rentekammer bevises, at det Jorddrotten ligesom anden Landskyld til Betaling er bleven beregnet, eller udlagt; Dog hvor deslige ei er Jorddrotten beregnet, og alligevel findes udi gamle Jordebøger, skal det Kongen fremdeles følge; Men hvor nogen er lovlig berettiget til Foernød og Arbeidspenge, som Leilændingene af Alders Tid haver givet efter ældre Skøder og Jordbøger, end Aar 1640, som og saaledes maatte ved hver Leilændings Navn derudi findes stykkevis antegnet, der maae dog ei tages mere af Løben, Skippundet, eller Spandet, end sexten Skilling Danske, og Leilændingen ingenlunde være forpligtet at føde noget Nød, Koe, eller Hest, ei heller giøre noget Arbeid, men derfor være forskaanet, saavelsom for Arbeidet til gamle og privilegerede Sædegaarde, naar han derfra længer, end to Mile er beliggendes, og om han inden tvende Mile derhos er beliggendes, maae han dog ei med mere Arbeid besværes, end sædvanligt været haver.

24.

Ingen Jorddrot, i hvo han være maae, skal fordre, eller tage, mere af den, som

en Gaard bygsle vil, end i det høieste ti Rigsdaler af et Skippund Tunge, og fem Rigsdaler af en Hud og af de andre Vare, efter samme Proportion; Dog hvor nogen sær Beleilighed, eller Herlighed, findes, maae tages over forrige Bygsels Taxt den tredie Deel mere, hvorimod ringere Bygsel tages skal af et Spand til Søes, og i andre slette Egner, nemlig en tredie Deel ringere, af den ovenbemeldte satte Taxt.

25.

Bygselseddelen skal forfattes ved Dag og Datum paa det dertil forordnede stemplet Papir til tolv Skilling Danske, uden nogen Skriverpenge derfor at tage, og derudi navngives Gaardens og Pladsens Leilighed af Landskyld og Taxt, samt Bygselens Summa, om den paa enten af Siderne skal være af nogen Værd, og ellers læses paa næste Ting efter, om den skal være den Bygslendes til Nytte.

26.

Ingen Jorddrot, som har en anden Avlsgaard ved det Sted, hvor han boer, maae bruge mere, end een Avlsgaard, med mindre han af saadan ny Avlsgaard vil give dobbelt Skat, og udrede dobbelt Mandskab efter Gaardens Proportion.

27.

Ingen Landdrot maae tage noget Fiskerie, eller anden Herlighed fra sin Leilænding, som der haver ligget til da han fæste Gaarden bort, med mindre Bonden det samtykker, og da skal Landdrotten korte det efter Billighed i Landskylden, og selv udrede hvis Tynge der ligger paa det Fratagne, saavidt det sig kan beløbe.

28.

Oprømmer en Leilænding noget nyt Fiskerie, da skal han faae Fornøielse for sit Arbeid, efter Sorenskriverens og sex Mænds Sigelse. Og vil Landdrotten udleie noget sligt oprømmet Fiskerie, da skal han, som boer paa Jorden, være nærmere det at leie, end en fremmed, efter Sorenskriverens og sex Mænds Sigelse, om de ikke selv derom forenes.

29.

Leilænding maae ikke, enten ved Forligelse, eller i andre Maader, lade frakomme noget af den Gaards Tilliggelse, som han fæstet haver; Men dersom nogen haver Tiltale derpaa, da skal han lade sin Landdrot derom vide, som dertil af Vederparten skal lovlig stævnes og kaldes.

30.

Alle de Huse paa Gaarden var, der Leilændingen fik den, skal han holde ved Magt, tække dem vel, og holde dem Draabeløse; Han skal holde Torfvelle, Vindskeder og Krografter, og skiule saa om, at der ikke kommer Slagregn paa Veggene. Er Huus saa forvaret, da svare han ikke til, der paaboer om Huus raadner af Alder; Men, lader han Huus forraadne for Vanrygts Skyld, da bygge andet i Steden igien. Holder han ei Husene vedlige, efter Loven, da skal han betale Aabod, eftersom sex skiellige Mænd den vurderer, for hvilken Jorddrotten selv skal lade tilbørligen bygge, eller forfærdige Husene. Betaler Bonden ikke, da maae Jorddrotten lovfæste hans Avl, og lægge hannem Tid for at giøre fyldest. Betaler han endda ikke, da maae Jorddrotten lade vurdere saameget af hans Avl, som Huset, eller Aaboden, er vurderet for, som skal anvendes til Gaardens Bygning, som sagt er. Tager Fieldskred Huus bort, eller Vind bortdriver det, da svarer ikke Leilændingen dertil.

31.

Hvor ingen Huse findes paa Gaarden, eller og de ere nedraadnede, der skal Jorddrotten selv lade bygge nødvendige Huse, eller foreene sig derom med Leilændingen; Men dersom Huse ved Vaadeild afbrænde, imidlertid en Leilænding er paa Gaarden, da bør Leilændingen at føre Tømmer og al Tilfang paa Toften til slige Huse, som før stode, og Jorddrotten at bekoste dem at opbygge.

32.

Dersom en Leilænding opbygger et Huus paa Gaarden, som han ikke var pligtig til, og, som Jorddrotten ei lader sig korte i sin Landskyld, og Leilændingen fik Tømmer og al anden Tilbehøring dertil udi anden Mands Skov, og satte Huus paa øde Tofte, som ikke stod Huus paa, der han kom til Gaarden, da dersom han flytter af Gaarden, skal han tilbyde Jorddrotten at kiøbe med sig med to skiellige Mænds Vidne, eftersom sex skiellige Mænd vurdere det. Vil Jorddrotten da ikke kiøbe med hannem, da sælge det hvem han vil, eller have det bortflyt inden Korsmisse om Vaaren. Er det da ikke affliyt, da beholder Jorddrotten Huset.

33.

Leilænding maae ingen give Forlov at saae sin Jord, uden sin Søn og Tienestemand, som ikke selv haver Ager, eller Eng; Og ikke heller dem, uden han haver Af-

falds Jord, det er det han kan miste uden sin Skade: Tilstæder han andre, eller giør anderledes, da tage Jorddrotten alt det, som paa Jorden voxte, og Landnam til af dem, som saaede, eller brugte Jorden, og Leilændingen være pligtig at betale den han leiede saa meget, som Jorddrotten tog fra hannem.

34.

Skov maae Leilændingen nyde til fornøden Brændeved, Bygnings-Tømmer og Gaards Brug, og derforuden saa meget Tømmer, eller Trælast, som hans halve Landskyld beløber, hvilket Jorddrotten er nærmest til at kiøbe fremfor en anden, om han det begierer for det, som en anden vil give i Billighed. Hugger Leilændingen mere, da have det i Minde og Samtykke, eller og give derfor Landnam til Jorddrotten, og forbryde til hannem hvis hugget er. Giør han det saa groft, at Dommeren og uvillige Lavrettesmænd kunde kiende, at Gaarden deraf merkelig svækkes, da miste han derfor sin Gaard.

35.

Næver skal en Leilænding ikke afflaae at sælge, uden saa meget, som han behøver at kiøbe nødtørftig Salt for til sit Huus. Salt maae han ikke mere virke, end han behøver til sit Huus, og at kiøbe sig Næver for til sine Huse, med mindre han haver det Brændefang, som dertil skal bruges, udi Minde af Jorddrotten, eller kan forskaffe sig det andensteds fra.

36.

Tiære maae en Leilænding ikke mere brænde, end han behøver at brade sin Baad med, hvor Skoven kan derved beskadiges: Men hvor der findes Stubber og Rødder, maae han brænde saameget deraf bekommes kan.

37.

Leilænding maae uden Jorddrottens Samtykke ikke give nogen Forlov at hugge i den Skov, som ligger til hans Gaard mere, end tre Læs Ved, og to Læs Skav til hans Fæ; Men Jorddrotten maae give Lov til saa meget, som han vil; Dog at Leilændingen faaer ikke Skade deraf imod deres Forord og Bygselbrev.

38.

Falke og Høge, hvor de bygge Rede, der høre de hannem til, som Jorden tilhører, de bygge paa. Vil han sælge dem, da skal han først byde Kongen dem til, førend han sælger dem til andre. Tager nogen anden dennem da, da føre dem tilbage igien, og give Landdrotten Landnam.

39.

Vil nogen flytte fra sin Gaard, eller opsige den Jord, han haver leiet, da skal han den opsige for Jul, eller beholde den det Aar omkring, om Jorddrotten vil, og give det Aars Landskyld. End far han af Jorden uden saadan Opsigelse, da beholde Jorddrotten selv sin Jord, og den, som affoer, betale det næste Aars Landskyld.

40.

Den, som skal flytte fra nogen Jord, han skal giøre halv Husene tomme til den første Fardag, som er den trettende Dag efter Jule-Helligt er ude, og beholde halv Husene, indtil han tager sig anden Jord udi næste Foraar, og en Maaned efter han haver sig anden Jord taget. Tager han sig ikke anden Jord, da beholde halv Husene til Tiburtii, den 14 Aprilis; Men fanger han ingensteds Jord, og bliver Huusvild, da beholder han Fierdeparten Husene til Korsmisse den 3 Mai. Den, som til Jorden far udi hans Sted, han skal tage to Mænd med sig, og byde hannem til at skifte Huse med sig, og de skulle lægge dem Tid for at skifte. Vil han da ikke, da skal tilnævnes to af hans Grander at skifte og lodde dem Huset imellem: Forholder han dem siden, da udgive til den, som tilfare skal, et Lod Sølv, og afstaae dog strax Husene. Vil han det ikke udgive, da maae den anden søge det fra hannem, som anden vitterlig Gield. Naar de have skift Huse, da raader hver for sin Part.

41.

Naar man flytter, da skal man lade alle Døre stande med Laase, som ere naglefaste, Hængsler, Hasper, Skorsteen-Jern, og anden Jernfang, som Gaarden hører til. Desligeste ogsaa Bord, Bænke og naglefaste Senge, eftersom Aaboden udkræver. Fører han noget bort af forskrevne, da betale Jorddrotten Landnam, og føre det tilbage igien, og bøde et Lod Sølv til Kongen. End, om han bryder noget, som er grøft tilsammen, da bedre det igien, og bøde et Lod Sølv, halv til Kongen og halv til Jorddrotten. Alt det, som for Huusbrud kiendes, skal bødes et Lod Sølv for til Kongen, samt betales Landnam til Jorddrotten, og Husene giøres saa gode igien, som de vare før. Naar hans Landskyld er betalt, da maae han efter første Fardag føre med sig sit Høe, Korn, og alt Boeskab: Han maae og bortflytte

sin Vedkast, Halm og Hielmstænger, og alt det, som ikke er tilsammen grøft, eller naglefast ved Bielke, eller Brede; Desligeste sine Efnetræ. Haver han noget plantet i Kaalhave, da skal det være bortført inden Korsmisse om Vaaren den 3 Mai; Men det, som findes paa Gaarden efter bemeldte sidste Fardag, det hører Jorddrotten til, med mindre han haver ført det til Strand, eller paa Marken uden Gaards, saa at det hverken ages over Ager, eller Eng, naar det bortføres, og have det da bortført til Botilsmisse den 17 Junii. Ligger det længer, da hører det Jorddrotten til.

42.

Den, som flytter, skal lade den fierde Part af Jorden ligge usaaet og til Traad, at Fæ kan gaae derpaa. Skal og al Vintermøg henlægges paa den Jord, som ugiødt er, uden den ene Nats Møg, naar han om Morgenen farer af Gaarden. Er træt møget, da skal det giødes, som mest behov haver, som han vil sande med sin Eed, om Jorddrotten mistroer hannem: Vil han ikke svære, da gielde han hvad Skade deraf følger efter Sorenskriverens, og sex skiellige Mænds Dom, om han haver ulovlig handlet. Kiørlavsmøg, det er saameget, som en Koe møger om Vinteren, skal lægges paa hvert halv Pund Sæd, eller gives til Jorddrotten et Qvintin Sølv, om der fattes paa. Haver han saaet Vinterrug, der som Ager er, og far af Gaarden, da faaer han der intet af. Haver han brudt Eng op indengierdes, og saaet derudi, da haver han sit Sædekorn igien; Men haver han brudt op udengierdes, og gierdet derom, da have Halvparten, og den Gaarden faaer, Halvparten.

43.

Lader han Gierdes Gaarden ligge øde, fem Favne langt, eller mere, da skal han giøre den saa god igien, som den bør at være, og betale Landnam til Jorddrotten. Er det forraadnet, eller øde ti Favne langt, eller mere, da betale et Lod Sølv til Jorddrotten, og giøre Gierdet færdigt igien. End af Træds Gierdet, det er det, som staaer om Fælleden, maae han ikke lade mere blive øde, end Halvparten; Thi ellers skal han giøre det færdigt igien, og betale Jorddrotten Landnam.

44.

Døer en Leilænding, eller bliver landflygtig og fredløs, og Jorddrotten siger, at det Aars Landskyld er ubetalt, da skal hans Arvinger bevise, at baade Landskyld og Aabod er fyldestgiort. Kan de det ei giøre, da betale hvis igienstaaer.

Tillæg XIII.

Oplysninger om Kulbrydningen paa Suderø.

En fuldstændig Fremstilling af de indtil 1870 foretagne Forsøg paa Kulbrydning paa Suderø er givet af Professor ved Københavns Universitet F. Johnstrup i hans Afhandling »Om Kullagene paa Færøerne samt Analyser af de i Danmark og de nordiske Bilande forekommende Kul« (trykt i »Oversigt over det kongelige danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger« 1873, Side 147—188). Anledningen til denne Afhandling gaves ved, at der i 1872 paa Grund af de stigende Kulpriser var blevet rejst Spörgsmaal om Udnyttelse af Kullagene paa Suderø, og der indkom til Regeringen Andragender om Koncession til Kulbrydning, dels i »Præstfjæld«, dels paa den øvrige Del af Suderø. Regeringen ønskede imidlertid nye Oplysninger om de derværende Kullags Mægtighed, Udstrækning og Lejringsforhold, förend der toges nogen endelig Bestemmelse, og anmodede derfor Professor Johnstrup om at undersøge Forholdene.

Forfatterens Slutningsresultat af Undersøgelsen er, »at det fra det offentliges Side ikke har manglet paa god Vilje til at göre de der i rigelig Mængde forekommende Kul frugtbringende, men at Staten i dette Tilfælde, ligesom ved saa mange andre industrielle Foretagender, kun har haft Tab derved, og store Partier af Kullagene i Præstefjældet ere blevne ødelagte til saa godt som ingen Nytte. Man maa haabe, at de nye Forsøg, der nu paatænkes iværksatte, maa blive ledede efter en mere vel overvejet Plan; thi ellers maatte disse Kullag langt hellere forblive liggende urörte til Beboernes fremtidige Brug, eller indtil Prisforholdene i England varigt have forandret sig saa meget, at en större Grubedrift kan blive lönnende trods den lange Transport til Danmark eller andetsteds hen.«

Om den ældre Kulbrydning paa Suderø henvises i øvrigt til den som Bilag 1 aftrykte Indberetning af 3. Januar 1851 fra Overinspektør Kabell, der af Indenrigsministeriet var anmodet om at afgive Udtalelse om, hvorledes Kullene paa Suderø mulig vilde kunne lade sig udnytte, naar den kgl. Enehandel paa Færøerne ophævedes. Ved Kabells Indberetning maa det stadig haves for Öje, at han ikke havde undersøgt Forholdene paa Stedet, men kun havde samlet de Oplysninger, som fandtes i Arkiverne i København, og hans geologiske Oplysninger maa selvfølgelig stedse rettes efter Johnstrups senere Undersøgelser.

Ved kgl. Resolution af 21. Marts 1873 (Min. Tid. A. Side 58, B. Side 155—158) meddeltes der Direktør for det Forenede Dampskibsselskab, Grosserer, Konsul C. P. A. Koch, Koncession paa Ret til Kulbrydning i Kvalbø Sogn, og ved en anden kgl. Resolution af s. D. (Min. Tid. A. Side 58, B. Side 159—161) gaves der Ritmester Allan A. H. Dahl af København Koncession paa Ret til Kulbrydning paa Suderø med Undtagelse af Kvalbø Sogn. Begge Koncessioner vare betingede af, at Koncessionshaveren erhvervede Samtykke af samtlige paagældende Odelsejere og Kongsbønder, hvad de sidste angik saaledes, at der indrömmedes dem en Fjerdedel af de Affindelsessummer, der efter Koncessionen tilkom Statskassen.

Medens den förstnævnte Koncession overhovedet ikke udnyttedes, blev dette derimod Tilfældet med den Ritmester Allan Dahl meddelte Koncession. I Juli 1872 havde han indgaaet Kontrakt med Odelsejere og Kongsbønder i Frodebø og Trangisvaag om Betaling af et Vederlag af 50,000 Rdl., at udbetale efter hans Valg i Kontanter eller Aktier, for saa vidt et Interessentskab maatte blive oprettet til Kulbrydningens Iværksættelse, — saaledes at Kontrakten bortfaldt, hvis Kulbrydning ikke var paabegyndt

inden den 1. Juli 1875. Ved ny Kontrakt af Juni 1875 forpligtede Dahl sig til at udbetale Ejerne i Frodebø og Trangisvaag straks 10,000 Kr. og yderligere 90,000 Kr. 1 Aar efter at et Interessentskab var dannet med det Formaal at bryde Kul i de nævnte Bygder, senest inden den 1. Juli 1890. Det til Kongsgodset svarende Beløb af Vederlaget, for saa vidt angik Frodebø og Trangisvaag, indbetaltes den 30. Juni 1875, og den 23. Juli 1875 fik Dahl den ifølge Koncessionen fornødne Attest fra Amtmanden om, at han havde erhvervet det nødvendige Samtykke fra samtlige Ejere og Kongsbønder i de nævnte Bygder. Yderligere oprettedes der imellem Dahl og Grundejerne i Ørdevig, Hove, Porkere, Næs og Vaag Kontrakt om Ret til Kulbrydning — gældende til 1. Juli 1890 — imod et Vederlag af 32 Kr. pr. Mark Jord, at udrede straks, og yderligere 2,000 Kr. pr. Mark Jord, naar regelmæssig Kuldrift paabegyndtes. — Nogen regelmæssig Drift fandt dog kun Sted i Bygden Trangisvaag (hvor den standsede i Slutningen af Aaret 1878). De af Ritmester Dahl erhvervede Rettigheder vare allerede i 1875 blevne overdragne til Frøken Kerstin von Post, og denne søgte (i 1877) Koncession til ogsaa at bryde Kobber og Jern paa Suderø samt (i 1879) Koncession til at bryde Kul i Kvalbø Sogn, ligesom hun (i 1880) sammen med J. A. Wahl See søgte om Koncession til at bryde Kobber og Jern paa Nolsø og til overalt paa Færøerne — Suderø og Nolsø undtagne — at bryde saadanne Mineralier, som af dem nærmere paavistes. Ingen af disse Koncessioner bleve dog givne.

Under 17. November 1890 blev der efter Ansøgning af Frøken Kerstin v. Post meddelt Marquis de Saint Yves af Paris 3 Koncessioner (Min. Tid. A. Side 308—318) til a) at bryde Kul paa Suderø, b) at bryde Kobber, Jernsten og ildfast Ler paa Suderø og c) at bryde Kobber paa Nolsø, og under 4. August 1894 gaves der Frøken K. v. Post 3 lignende Koncessioner (Min. Tid. A. Side 207—218), der overførtes til et Interessentskab (»La société minière des Iles Feroë«), og dette fik den 18. December 1896 en Tillægskoncession, som gjorde forskellige Lempelser i Koncessionerne af 4. August 1894. Ingen af disse Koncessioner blev benyttede, men ved kgl. Resolution af 31. August 1901 (Min. Tid. A. Side 243) sattes de igen i Kraft, og der fandt i de følgende Aar (indtil Marts 1904) nogen Virksomhed Sted, uden at den dog førte til nogen som helst Udførsel.

Med Hensyn til det retslige Grundlag for de ovennævnte Koncessioner bemærkes, at der ikke findes nogen Lov om Bjergværksdrift paa Færøerne. Retsforholdet er derfor uklart[1]). Imellem Koncessionshaverne og Grundejerne er der oprettet Kontrakter om Minedrift, saaledes den 31. August 1895 (Bygderne Ørdevig, Trangisvaag og Frodebø), 23. Oktober 1901 (Famien) og 31. Oktober 1901 (Kvalbø), se Bilag 2—4 (Kontrakten vedrørende Trangisvaag og Frodebø er ifølge Meddelelse til Kommissionen af lignende Indhold som Kontrakterne vedrørende Famien og Kvalbø og hjemlede Selskabet Ret til Minedrift i 99 Aar fra den 31. August 1895 at regne).

Med Hensyn til Kulbrydningen i Præstfjæld i Kvalbø bemærkes, at Justitsministeriet under 26. Maj 1874 afslog at forny den tidligere Forpagtning af Kullejerne i Præstfjæld, da en saadan Forpagtning vilde være i Strid med den under 21. Marts 1873 Grosserer Koch meddelte Koncession, og da den tidligere stedfundne Kulbrydning i den nævnte Havge af Professor Johnstrup skildredes som höjst fordærvelig for Kullejerne, hvorhos Professor Johnstrup tillige havde anført, at Beboerne af Kvalbø havde Lejlighed til at skaffe sig Kul andensteds i Bygden. Ved Skrivelse af 15. November 1875 meddeltes der atter Afslag paa et Andragende fra Beboere af Kvalbø til Justitsministeriet om Tilladelse til at bryde Kul i Præstfjæld. I de senere Aar (förste Gang ved Skrivelse fra Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet af 3. Juli 1895) er der imidlertid meddelt Beboerne af Kvalbø en vis begrænset Tilladelse til Kulbrydning i Præstfjæld, först for 2, 2 og 1 Aar, senere for 5 Aar ad Gangen.

[1]) Jfr. Amund Helland: Norsk Bergret. Kristiania 1892. Side 209: „Kullene paa Færøerne antages at følge med Grunden, skönt positive Bestemmelser derom mangler. Uagtet Kullene antages at tilhøre Grundejerne, har dog den danske Stat „i Kraft af sin Höjhedsret" meddelt fremmede Koncession paa Driften af dem. Dette retslige Forhold paa Færøerne er ejendommeligt og, saa vidt vides, temmelig enestaaende, idet der gives Koncession, der ikke er hjemlet ved Lov."

Det höje kgl. Indenrigsministerium har under 28. Oktober f. A. naadigst befalet mig at göre mig bekendt med Akterne betræffende de paa Færøerne forekommende Stenkul, og dernæst at meddele höjsamme:

»Hvor vidt jeg maatte se mig i Stand til efter de herværende Oplysninger at udarbejde et Forslag til de Vilkaar, hvorunder Minernes Bortforpagtning enten ved Auktion eller underhaanden vil kunne ske, eller om en Lokalundersøgelse i saa Henseende vil være nødvendig.«

I Overensstemmelse hermed har jeg undersøgt alle de Kilder, som jeg troede kunde give mig nogen Oplysning om denne Sag, og jeg har, for derved at lette fremtidige Arbejder i denne Anledning, samlet disse i hoslagte Beskrivelse, der tillige fra pag. 27 indeholder mine paa de gjorte Erfaringer begrundede uforgribelige Anskuelser om Kulminernes Værd. Hovedindholdet er følgende:

1) at Regeringen fra 1777 til 1804 har ladet Kullene paa Suderø temmeligt nöjagtigt undersöge og saa kraftigt som muligt drive, hvorved det viste sig, at der i Qvalbø-Dalen findes Kullag, hvorfra Kul kunne leveres om Bord paa Skibe for 2 Mk. Tønden; at der maaske findes endnu bedre Kullag i Ørnefjældet, hvilket imidlertid vilde være kostbart at undersöge, da en Klippe maatte sprænges for at trænge dybt nok ind; at det ej kan betale sig at transportere Kullene til andre Steder, hovedsageligen fordi 3 Tdr. kun hede som 2 Tdr. engelske, hvorfor flere Tusinde Tønder bleve henliggende ubenyttede; men at Udfaldet vilde have været bedre, hvis en Benyttelse paa selve Stedet havde været iværksat;
2) at Regeringen atter fra 1827 til 1839 har ladet Kulminerne drive; at Kullene kunde leveres om Bord ved Suderø for 2 Mk. Tønden; men at der ligeledes denne Gang var Mangel paa Afsætning, saa at en stor Mængde Kul (begge Gange over 8,000 Tdr.) blev liggende ubenyttet;
3) at de hidtilværende Forhold (hvilket allerede tvende Gange har vist sig, naar ej kostbare kunstige Midler anvendes til en forceret unaturlig Drift) stedse ville bringe kun en svag Benyttelse af de nærmeste Beboere eller enkelte Færinger paa de andre Øer til Veje;
4) at en passende Salttold vilde göre et Saltkogeri af Havvand ved Kullenes Hjælp fordelagtigt; at Kulbrydningen foreløbigt maatte gaa ud paa at forsyne et saadant Værk, der maaske snart vilde drage et Trankogeri, Fisketörreri etc. efter sig, hvorimod Afsættelsen af Kul til Færøerne og Danmark vel burde finde Sted, men ikke være Hovedsagen for et Brud;
5) og at Kulværket i Forening med et Saltkogeri vilde afgive en passende Beskæftigelse for en Forbryderkoloni paa Suderø, hvis saadant maatte stemme overens med Regeringens Hensigter.

Det turde følge heraf, at næppe nogen Kontrakt under de nærværende Forhold vil være i Stand til at bringe en betydeligt kraftigere Drift af Minerne end den hidtilværende til Veje, ligesom den for samme betalte Afgift af 25 Rbd. aarlig maa anses for passende, og en höjere under de nærværende Forhold næppe vil kunne opnaas.

Med Hensyn til, at denne Afgift er den störste Indtægt, Regeringen nogen Sinde har haft af Kulminerne, og at der i sin Tid ej fandt nogen Konkurrence Sted for at faa dem i Forpagtning, turde det være hensigtsmæssigt, ej at stille deres Bortforpagtning til offentlig Auktion, men hellere at modtage Bud underhaanden; thi Udeblivelsen af Bud ved offentlig Auktion vilde kun bringe dem i Miskredit og berøve dem den vist-

nok ufortjente Glans, som et engelsk Selskab af Ubekendtskab til dem ved sin Forespörgsel om at kunne faa dem i Forpagtning har kastet paa dem.

De Vilkaar, hvorunder Minerne kunde bortforpagtes, formenes at burde gaa ud paa at foreskrive Udførelsen af Hoved- og Tværdrifter, saa at kun Piller bleve tilbage, samt bestemme Overfladen, hvorunder Forpagteren maatte borttage Kullene, og det indses ikke, at nogen anden Lokalundersøgelse, end de allerede udførte, i denne Henseende skulde være nødvendig.

Saaledes vilde en nogenlunde økonomisk Benyttelse bevirkes, og forskellige Brud kunne overlades flere Lysthavere, hvis saadanne maatte findes.

Det höje kgl. Ministerium har fremdeles befalet mig at indsende Betænkning og Forslag, i alt Fald efter forudgaaet Undersøgelse paa selve Stedet, om en almindelig Lov for Færøerne angaaende Eftersøgning af Mineralier m. m.

Da imidlertid denne Genstand gör videre Studier og Undersøgelser nødvendige, för jeg tör vove at affatte den befalede Betænkning, saa haaber jeg, at det höje Ministerium endnu vil tilstaa mig nogen Tid til at orientere mig paa dette for mig noget uvante Gebet, för jeg afgiver samme.

Idet jeg forventer det höje Ministeriums videre Befalinger, forbliver jeg

København, 3. Januar 1851, Frederiksberg Allé Nr. 5,

underdanigst

Fr. Chr. Kabell,
Kammerraad, Overinspektør og Salinekasserer.

Til
Det höje kgl. Indenrigsministerium.

Beskrivelse

af de efterhaanden foretagne Undersøgelser af Stenkulbrud paa Færøerne, deres Drift og Betingelserne for sammes heldige Fremgang.

Færøerne, som tidligere vare forlenede til Gabel, overtoges atter 1709—1710 af Kongen ved en Kommission, der affattede en Protokol, hvori det först omtales, at her findes Stenkul[1]), idet det hedder:

»udi Syderø have vi fundet paa tvende Steder Stenkul at være til at bekomme«.

Imidlertid tænktes ej paa Undersøgelsen af samme för 1725, da der ifølge Admiral og Stiftsbefalingsmand over Island og Færøerne Rabens Forslag forskreves tvende Stenkulsarbejdere fra Lüttich, for at bryde Kul paa Syderøen; men de vilde, da de vare ankomne til København, ej gaa derhen, saa at Undersøgelsen ej fandt Sted, hvorimod de anstillede forgæves Efterforskninger i Norge, hvor Statholderen troede der var Kul.

Aar 1733 lod endelig et Interessentskab forsøge at bryde Kul; men dette Forsøg standsede allerede Aaret efter.

Efter Befaling til Landfogden paa Færøerne, at indberette, hvorledes Kullene vare, og om de ej kunde nedsendes som Ballast med de kgl. Skibe, erklærede Landfogden i Aarene 1756—57, at han ej kunde bedömme Kullene, at ingen kyndige fandtes til at bryde dem, at den 7 Miles Transport fra Syderøen til Thorshavn vilde blive for kostbar, og at det vilde opholde Skibene for meget, paa Hjemrejsen at lægge Vejen om ad Syderøen for der at indtage Kul. Först i Aaret 1777 foretoges nöjere Efterforskninger, da Bjergværksassessor Henckel sendtes til Færøerne. Efter hans Beretning af 17. Januar 1778 ere Øerne Syderø, Vaagø og Myggenæs bekendte for Stenkul. Han fandt Kul paa Siden af Opgangen til Øen Myggenæs, paa Gaasholmen imellem Myggenæs og Vaagø, paa Vaagø mellem Gaasedal og Bø, paa den søndre Side af Frodebø ved Søen paa Syderø, paa Qvanhauge omtrent ½ Mil Øst for Trangisvaag, ved Ørdevig paa Ørnefjældet, hvor der for mange Aar siden var brudt Kul, og hvor der fandtes en gammel 1½ Favn dyb Schacht, en Fjerdingvej herfra, ½ Mil fra Sumbø ved Trælur, paa Bagleholmen, ved

[1]) Forf. har overset Udtalelsen i Lucas Debes: Færøernes Beskrivelse (1673) Side 92: „Steenkul findis her intet uden paa en Stæd udi Suderoe, til hvilken mand dog besværligen kand ankomme."

Qvalbø Fjord paa søndre Side af Qvalbø, et Sted noget Øst herfor, i en Dal mellem dette Fjæld og Lejre Præstegaard og paa et Sted ved Søen under Grimsfjældet. Disse Kul befandtes alle enten for lidet mægtige eller ubekvemt beliggende og derfor ej bygværdige, undtagen de i Ørnefjæld ved Trangisvaag Fjorden, der undersøgtes ved Jordboret og befandtes at have en Mægtighed af 1¾ Alen, Kul og Ler, samt at stige mod Sydvest 7 til 8 Grader; da de fandtes af samme Beskaffenhed ¼ Mil derfra, kan det næppe betvivles, at de jo stryge under hele Fjældet. Bruddet vilde blive omtrent ¼ Mil fra Søen, hvor den gode Trangesvaag Havn findes. Prøver af Kullene bleve undersøgte i Holmens Smedje, hvorfra den Erklæring afgaves, at de vel vare ubrugelige til större, men nok kunde anvendes til mindre Smedearbejder. Professor Kratzenstein fandt dem svovlfrie.

Assessor Henckel sendtes 1778 atter til Færøerne tillige med kongsbergske Bjergfolk for at paabegynde Kulbrydningen og forblev der ogsaa 1779. Ifølge hans Beretning af 11. April 1780 (der uden Underskrift og Dato findes i det kgl. Bibliotek), arbejdedes paa at faa en Drift ind i det i Ørnefjældet fundne Kullag paa et Sted, kaldet Olafs Ende, idet Sten og Grus bortryddedes, indtil man kom til den faste Masse. Efterhaanden bleve de först kun støvformige, saa fine Kul fastere og mere sammenhængende, eftersom man kom længere ind; men de vedbleve dog at være skøre. Dækket var en hærdnet, jernholdig, rød Ler, og »det liggende« en gul Ler. Strygningen viste sig at være noget forskellig, og Spalter i Kullene vare udfyldte med en okkeragtig Masse, formodentlig hidrørende fra det overliggende jernholdige Lerlag. Ved at agte paa disse Kløfter kunde Udhugningsarbejdet lettes. Et Sted viste sig en ½ Tomme bred skraa Spalte, opfyldt med denne Okkermasse. Alle Kul over denne Spalte vare meget gode, de under samme derimod at hugge i som en Dynge forraadnede Træspaaner, idet de vare opløste og blandede med Okker ved det igennem Spalten nedrindende Vand. En anden periodisk Forringelse af Kullene frembragtes derved, at »det liggende« undertiden hævede sig op i Kullaget, i Banker, hvorved dette ej blot blev tyndere, men de over saadanne Banker værende Kul ogsaa slettere og undertiden saa lerblandede, at de vare ubrugelige. Da man kom længere ind, viste sig en sorteblaa kulblandet Ler imellem det tidligere Dække og Kullene, hvilken först var mør og opløst af Vandet, saa den maatte borthugges, men som blev desto fastere, jo længere man kom ind, og paa sine Steder var saa fuld af Kulnyrer, at hele Tønder Kul kunde udhugges deraf. Endeligt blev den saa fast, at den kunde staa som Dække. Der anlagdes ved Olafs Ende 8 Drifter fra Hoveddriften. Kullene spaltede kubisk og indeholdt undertiden Smuler af lysegult Rav. Drifterne gjordes 6—9 Fod vide, og hver Hugger fik tvende, saa at simplere Arbejdere kunde bortbringe Kullene og rydde Leret, medens hin arbejdede. I Almindelighed kunde bemærkes, at fastere Dække gav fastere Kul, at jo længere man kom ind, desto bedre bleve Kullene, desto mægtigere Lagene, og desto sjældnere Lerryggene, der ofte ganske fordærvede dem ved at indsnævre og lerblande Laget. Ved at henligge og transporteres gik de vundne skøre Kul meget i Stykker; de maatte paa Hesterygge bringes til Stranden, derfra til Thorshavn og saa til København.

Ogsaa ved Nordvest-Siden af Ørnefjæld begyndtes en Drift. Her fandtes Laget yderst at være løst, uordentligt blandet med Ler og 6 Fod mægtigt med selve Klippen eller et tyndt Lerlag til Dække. Senere blev det tyndere, men og renere, idet Leret mere samlede sig til et bestemt Lag af omtrent 2 Fods Mægtighed, hvilket skød sig forneden ind i Stenkulslaget. Ogsaa her viste sig Banker, idet det liggende Ler undertiden steg op. Der vandtes kun faa Kul, men de vare mere sammenholdende end ved Olafs Ende. Til sidst havde hele Laget 5 Fods Mægtighed; men man generedes meget af Vand fra Dækket.

Ogsaa andre Steder undersøgtes. Saaledes fandtes sydlig paa Vestsiden af Trangisvaags Dalen i en Bæk Stenkulsstykker og höjere oppe det faststaaende Lag, hvilket synes at være det samme, som er blottet i Ørnefjældet og, afskaaret af Dalen, her kommer igen, tager sit Strøg mod Øst hen imod Frodebø, hvor det igen viser sig, gaar under Fjældet, og stikker til sidst ud i Qvanhauge. Ved Affyldning af Jorden fandtes: et Lag af Trækul og Ler, 12″, saa Sten 3″ til 6″, dernæst Kul og Ler 12″ til 20″, saa Sten 6″ til 12″ og endeligt Kul og Ler 2′ 3″ og derover, endeligt den haarde Klippe. Ved at arbejde noget længere ind fandt man, at det øverste Stenlag blev borte, og de 2 øverste Kullag forenedes, men bleve dog ej mægtigere, end det øverste tilforn havde været.

Fremdeles fandtes Kul paa Grimsfjæld. Laget ses at stige mod Sydvest og er lige under Ejdet saa lavtliggende, at det gaar ind under Søen. Det bemærkes först nogle 100 Favne sønden for Ejdet, hvor det omtrent er 1 Favn mægtigt, men saa blandet

med Ler, at rent Kul ej kunde findes tykkere end 3″ til 6″ undtagen i Nyrer. Laget stiger fra det Sted, hvor det først ses, sønden for Ejdet, 7 til 8 Grader i en Strækning af 100 Favne, gör saa et Kast og stiger lodret; dernæst atter 7 til 8 Grader i en Strækning af 200 Favne, er saa bedækket, men, naar det atter viser sig, delt i 2 Grene, der ere adskilte ved fast Klippe, tilsammen ej saa mægtige som Hovedlaget, og synes heller ikke at være bedre. Dette Lag er formedelst Transportens Vanskelighed ej bygværdigt.

Efterladende de kongsbergske Arbejdere til Værkets Fortsættelse, rejste Assessor Henckel i Efteraaret 1779 til København, hvor Undersøgelser bleve anstillede med en Del af de udhugne Kul. Saaledes udførtes paa Bryggerlavets Bryghus i København Kogninger ved færøske Kul. Med 15 Tdr. af de mindste af disse udførtes en Brygning, som varede noget længere end med engelske Kul, hvoraf 10½ Tdr. vilde have været forbrugte; herefter svare 10 Tdr. af hine til 7 Tdr. af disse. Tvende Brygninger med större Kul udfortes dernæst i samme Tid som med engelske, og ved den förste fandtes 11 Tdr. færøske at svare til 7 Tdr. engelske, ved anden 4 til 3. Disse Resultater stemme meget godt overens med de nyeste Undersøgelser. Professor Kratzenstein brændte Vinteren over færøske Kul i sin Kakkelovn og fandt dem bedre til dette Brug end de engelske, da de vare lettere antændelige, gave en jævnere og mere udholdende Varme samt brændte fuldkomment til Aske. En Prøve Kul var ligeledes ved en Kaptajn Flor bleven sendt til Skotland og der undersøgt af en Smed, der erklærede, at en vis Sort Jern, som ej kunde smedes og svejses med engelske Kul, kunde behandles med de færøske.

Assessor Henckel mente for Resten, at de gode lerblandede Kul kunde benyttes til Indkogning af Havvand.

Undersøgelserne havde til Udgangen af 1779 kostet 2,935 Rbd. 79 Sk., hvorimod 406 Rbd. 88 Sk. vare indkomne for solgte Kul, saa den virkelige Udgift kun havde været 2,528 Rbd. 87 Sk.

De efterladte tvende kongsbergske Arbejdere berettede under 30. Juni 1780, at de havde fortsat Arbejdet paa Nordvestsiden af Ørnefjældet, men, da de vare komne ½ Favn ind, fandtes Klippen at synke saa pludseligt, at de ej kunde trænge længere frem; at de havde anlagt tvende Tværdrifter, langs med hvilke Klippen ligeledes sank ned, saa at Laget ej blev mere end 16″ til 20″ tykt og derunder; at de fra den ene Tværdrift havde drevet en Hoveddrift 2 Favne ind, men at Klippen vedblev at sammenklemme Lagene, der vare saa lerblandede, at ingen Kul kunde faas; at endelig det meget fra Klippen nedrindende Vand havde forhindret Arbejdets Fortsættelse, hvorfor de havde arbejdet dem ½ Favn ind i samme Fløts vestlig i Ørneskor, hvor den ligeledes viste sig slet og ej mere end 24″ mægtig, og heraf havde de øverste 9″ til 10″ udgjort hvid, meget kulblandet Leer; at samme Fløts forholdt sig paa samme Maade længere vestlig paa et Sted, som kaldes Modet; at de havde fundet Kul paa 3 til 4 Steder i Qvalbø Dalen, navnlig paa den nordlige Side af Fjældet paa et belejligt liggende Sted, hvorfra der kun var ½ Fjerdingvej til Søen; at de der havde arbejdet 3 til 4 Favne ind, men at allerede en Lerbanke opsteg i det liggende. De indberettede fremdeles under 24. September 1780, at de havde erfaret, at hele Flotsen i en Strækning fra Mygla Fjældet imellem Famien og Ørdevig lige til Grimsfjældet var meget foranderlig, og Lagene ofte uordentlige samt vanskelige at komme til; at Fløtsen i Qvalbødalen derimod bestaar af regelmæssige Lag, nemlig foroven et 8″ tykt Kulbaand og forneden en 20″ til 21″ mægtig Kulstab, adskilte ved et 6″ tykt Lerlag; at de havde inddrevet 4 Hoveddrifter paa 3 til 11 Favne, dog uden at komme under Klippen, da en 11 til 12 Favne bred Lerbanke laa foran samme; og endeligt, at de havde inddrevet 2½ Favne paa den imellem Ørdevig og Hove liggende Fløts, hvor Staben kun er 12″ til 16″ tyk og Baandet samt Lerlaget sammenblandede.

I Anledning heraf erklærede Assessor Henckel under 30. November 1780, at Flotsen i Ørnefjæld atter vilde træffes i sin oprindelige Mægtighed (⅞ Favn), da slige Uregelmæssigheder (troubles) ogsaa indfandt sig i engelske Kulværker, og at man derfor maatte arbejde sig igennem ved Sprængning, hvis man ej kunde omgaa den sig nedskydende Klippe; at de korte Drifter ej give noget virkeligt Begreb om hele Fløtsen; at den ved Qvalbø trufne Fløts vel fortjener at bearbejdes; men at den i Ørnefjældet bør være Genstand for Hovedanlægget, da hin kun kan benytte en Sommerhavn, der er aaben mod Østen, til Udskibningssted; og at Forsøget imellem Ørdevig og Hove fortjener at fortsættes, da her er en ypperlig Havn i Nærheden. Bjergværksdirektionen foretrak imidlertid blot at lade Arbejdet i Qvalbødalen fortsætte, da man her maatte formode færrest Vanskeligheder. Det fortsattes ogsaa regelmæssigt i adskillige Aar uden videre Afbrydelse, saaledes som følgende Beretninger fra Arbejderne vise:

Beretning af 26. Marts 1781, at Driften var regelmæssig 15 Favne ind, hvoraf 4 under selve Klippen;
Beretning af 26. September 1781, at Hoveddriften var 18 Favne, vedblev at være regelmæssig, og at 7 mindre Drifter fra 5 til 9 Favne vare hugne;
Beretning af 7. Maj 1782, at længste Drift var 24 Favne og Fløtsen regelmæssig, at denne i lige Linie paa den modsatte Side af Fjældet var blottet ¼ Mil i Bredden, hvor den har samme Regelmæssighed som i selve Drifterne, saa at man turde haabe, den under hele Fjældet vilde være ligedan;
Beretning af 11. Oktober 1782, at der nu var 12 Drifter, fra 2½ til 12½ Favns Dybde;
Beretning af 6. November 1782, at Hoveddriften var 26¾ Favne, men at Fløtsen var stegen ½ Favn paa 1¼ Favn, dog uden at forandre Mægtighed eller Regelmæssighed, hvilket ogsaa var indtruffet i andre Drifter, og formodedes at være de sædvanlige Banker i det liggende;
Beretning af 24. Maj 1783, at Hoveddriften var 33 Favne, men at en Lerryg atter viste sig i det liggende, samt at tvende nye Drifter vare paabegyndte, at det var besværligt at trille Kullene ud paa Trillebører, og at Hunde (smaa firehjulede Vogne) maatte anskaffes dertil, endeligt at det var vanskeligt at faa Kullene afsendte saavel til Thorshavn som til København;
Beretning af 17. Juni 1783, at Fløtsen stadig vedblev at være regelmæssig;
Beretning af 19. Juli 1783, at, da Hoveddriften var 36 Favne, indkom Sten, som næsten bortskar Halvdelen af Fløtsen, men at dette kun var vedblevet ¼ Favn, da den fik sin forrige Mægtighed igen;
Beretning af 9. September 1783, at Fløtsen i længste Drift vedblev at være regelmæssig, og, som Bevis for Qvalbø Havns Godhed, at en Brig under stormende Vejr havde indtaget Ladning;
Beretning af 3. November 1783, at længste Drift vedblev at være regelmæssig, samt at Kullene her ved 42 Favnes Længde bleve meget haardere, smukkere af Udseende, brødes större og ej gik saa let i Stykker ved at kastes.

Da nu saaledes Kulfløtsen vedblev at vise den fornødne Regelmæssighed, saa at man antog, at samme kunde ventes i hele Fjældet, tænkte man paa en kraftigere Drift, og i saa Henseende forlangtes Arbejdernes Betænkning, som ifølge deres Beretning af 7. November 1783 gik ud paa, at Førselen af Kullene vilde blive sparsommeligere, hvis man anskaffede Heste og Kærrer; at indfødte Arbejdere vare, da de lode sig nöje med simplere Bolig og Kost, at foretrække for fremmede, naar de paa nogen Maade kunde bruges; at 2 Mand i den længste Drift have udbragt 2¼ Td. Kul daglig, hvorfor er betalt 36 Sk.; at Forbruget af Redskaber kun var ringe; at Førselen til Stranden kun kostede 4 Sk. pr. Td.; at Kullene burde brydes ved faste Arbejdere i Akkord, der dog ej kunde indtræde, för de vare tillærte.

Undersøgelserne havde indtil Slutningen af 1783 kostet 5,657 Rbd. 83 Sk., hvorfra imidlertid maa drages, hvad man havde faaet for solgte Kul. Man havde ved disse Undersøgelser opnaaet Vished om, at en betydelig Mængde Stenkul findes paa Færøerne, hvoraf 3 Tdr. omtrent hede som 2 Tdr. engelske, og at de især ere tjenlige til Kakkelovnskul; der var desuden Haab om, at Kullene dybere inde skulde blive bedre. Driften var imidlertid kun ufuldkommen, da man med Undtagelse af de 2 kongsbergske Arbejdere ej har haft faste tillærte Folk, men har maattet benytte de ustadige Indfødte, som løb fra og til; da Transporten til Stranden var for kostbar, fordi Kullene i Lædersække maatte føres paa Hesterygge; og da Kullene foreløbigt maatte bringes til Thorshavn, hvilket baade var bekosteligt og skadeligt, idet mange sønderbrødes ved den gentagne Omladning. Der foresloges derfor, hvis Brydningen skulde fortsættes:

1) at antage faste Arbejdere paa Akkord blandt Færingerne og at anskaffe Kærrer;
2) at anlægge en Vej fra Drifterne til Stranden, at anskaffe Heste og at bygge et Kulskur, Arbejderboliger, en Smedje og et Magasin;
3) at bringe Kullene direkte fra Syderø til København, hvilket for en Ladning paa 692 Tdr. havde kostet 2 Mk. pr. Td., hvorimod Kullene ellers först vare bragte til Thorshavn, hvorfra næsten betaltes lige saa meget, — at for Fremtiden den færøske Handels Skibe maatte indtage manglende Returladning paa Syderø, og ligesaa den grønlandske Handels Hvalfangere, naar de havde været uheldige.

Der androges paa, at 5 til 6,000 Rbd. maatte anvendes hertil, hvilket allernaadigst approberedes den 25. August 1784.

Dette Fond var imidlertid ej tilstrækkeligt til at indrette alt det foreslaaede, men Driften fortsattes omtrent som hidtil i adskillige Aar. Ifølge allerhöjeste Resolution af 6. Maj 1789 sendtes Bjergværkskandidat Kruse til Færøerne for at undersøge Værket, og til Skotland for at sættes i Stand til at foreslaa en bedre Driftsmaade. Han indsendte en fuldstændig Beretning, der ej forefindes, men hvoraf Hovedindholdet er følgende:

Der var 15 Kuldrifter fra Dagen. De havde alle saa meget Fald, at Vandet selv kunde udløbe, især naar man var kommet 10 til 12 Favne ind. Drifternes Bredde ved Mundingen var 2 til 2½ Al. og tiltog dernæst indtil 5 à 7 Al., der maatte anses for alt for stor til at anlægge Tværdrifter, der vilde bevirke Indstyrtning. Höjden var 2¼ til 2½ Al. og bestod af følgende Lag fra neden opad:

1) Den underste Kulfløts 18″ til 22″ tyk, hvori ofte findes Ler og stenagtige Striber, ligger paa en med Bitumen imprægneret sort Ler, 2″ tyk, og derunder er en lysegul haard Ler, som er meget forskellig i Tykkelse og Stigende;
2) en sortegraa Ler med smalle Kulstriber, 6″ tyk;
3) den øverste Kulfløts, almindeligt 7″ tyk, hvis Brud er mere bladigt end den understes, naar undtages mellemliggende Nyrer af Glanskul;
4) en sortegraa Ler, med smalle Kulstriber, 17″ tyk;
5) den øvrige Del af Driftens Höjde, som bestaar af en sort Ler med större og flere Kulnyrer end i Kulfløtsen.

Kullene fra den inderste og yderste Del af Driften havde vist sig ens af samme Lag, dog de yderste aldeles uden Svovllugt, naar de brændtes. Ved at henligge i Luften hensmuldrede Kullene, og de fra øverste Lag mest.

Kandidat Kruse foreslog følgende:

1) for at undgaa Transporten fra Minerne til den saakaldte Kultoft ved Stranden samt den kostbare Underholdning af Vejen, at forsøge at blotte Fløtsen 200 Favne sydost for hin i Kuula Fjæld;
2) da man fra Færøerne ej kunde vente at faa flere end de allerede beskæftigede 6 Arbejdere, at antage norske Folk og drive Værket kraftigere, for at Opsynsmandens Lön og Materialiers Anskaffelse ej skulde udgöre saa mange Procent som hidtil af Kullenes Pris;
3) at opføre en ny Smedje, da den gamle var forfalden;
4) at indføre Brugen af de i Skotland brugelige Jernkiler og Hamre;
5) at fodre Hestene bedre;
6) at anvende Tranlamper i Stedet for Lys;
7) at oversende 2 norske Bønderdrenge til at køre Hestene;
8) at opføre et Kulskur paa Kultoften;
9) at anskaffe tvende Baade til at bringe Kullene fra Stranden til Skibene;
10) at nedbringe Kulfragten;
11) kun at udskibe store Kul og at anvende de mindre og lerblandede til Indkogning af Søvand;
12) at give Opsynsmanden en Dreng til Hjælp i Smedjen;
13) kun at give 8 à 10 Sk. for en Td. Kul at bryde, udkøre og rense samt at meddele Opsynsmanden en Instruks.

Han indberettede tillige om nogle uheldige Forsøg, som Direktionen for Fonden ad usus publicos havde foranstaltet til at udvinde Tjære af Kullene. Han bemærkede, at de skotske Kul ere langt mere bituminøse end de færøske samt give mindre Aske end disse, dog med Undtagelse af Nyrekullene, hvoraf der dog kun findes en ringe Mængde.

Aaret efter den Rejse, 1790, indsendte Bjergværksdirektoriet en Beretning til Kongen, hvoraf Indholdet var:

at der til Undersøgelser og Drift hidindtil vare udgivne.....		8,672 Rd. 29 Sk.
at der vare solgte Stenkul for.....	2,660 Rd. 01 Sk.	
at Beholdningen var værd	1,341 — 32 -	
		4,001 — 33 -
saa at Undersøgelsen og Drift havde kostet...		4,670 Rd. 92 Sk.

at der var bleven betalt for 1 Td. Kul at bryde og udføre af Driften	14	Sk.
at køre dem til Udskibningsstedet.....	2	-
at bringe dem til Skibet	1½	-
Materialier	2	-
Lön til Opsynsmanden 14 Rd. maanedlig, fordelte paa 1500 Tdr. Kul, som var det Kvantum, man aarlig havde brudt, siden man havde faaet 6 faste Arbejdere, pr. Td.	12	-
udkommer pr. Td. Kul bragt om Bord paa Skibet ved Syderø...	31½	Sk.
lægges hertil Fragt fra Syderø til København som Returladning pr. Td....	32	-
Arbejdspenge og Maalerpenge i København	7	-
Afgang 1% omtrent	1½	-
udkommer eksklusive Pakhusleje...	72	Sk.
og naar der kun faas i København.....	64	-
tabes pr. Td....	8	Sk.

Da imidlertid Opsynsmandens Lön under saa ubetydelig Drift som 1,500 Tdr. om Aaret udgjorde en uforholdsmæssig stor Del af hele Udgiften, vilde samme kunne formindskes ved forøget Drift, saa at kun ringe Tab vilde finde Sted, hvis der aarligt brødes 3,000 Tdr.; dog kunde tilfældige Omstændigheder forøge dette Tab. Det foresloges at overlade Værket uden Afgift til private imod Forpligtelse at drive det, og, hvis ingen fandtes villig hertil, selv at fortsætte det. Ifølge allerh. Resol. 16. Juni 1790 skulde Værket ej overlades til private, men udvides efter Kruses Plan og fortsættes for kgl. Regning.

I underdanigst Beretning af 27. Marts 1792 anføres, at Kullene have kostet frit om Bord ved Syderø 32 à 33 Sk.; at de ere bragte som Returladning derfra til København for 32 Sk.; at man har faaet 10 til 14 Rbd. pr. Læst; at der henligger 3 til 4,000 Tdr. Stenkul, over hvis Afhentelse forgæves var bleven afholdt Licitation, hvorfor det tilraades at overlade den billigt til det saakaldte Velfærdsselskab, hvilket approberede ved allerh. Resol. af 4. April 1792.

Den 9. August 1798 indberettedes, at man fremdeles fandt Vanskelighed ved at faa Kullene afhentede, og det foresloges for Fremtiden at overlade Velfærdsselskabet, som selv havde købt et Skib, de store Kul for 2 Mk., de smaa for 1 Mk. Tønden, hvilket approberedes under 17. August 1798. For Resten viser Indberetningen, at endnu ingen mere udvidet Drift var bleven indført.

Velfærdsselskabet lod nogle Ladninger sende til Bordeaux, hvor de ogsaa fandt Afsætning; men i det hele var Foretagendet ej heldigt og blev derfor ganske opgivet 1804, idet man maatte lade en betydelig Mængde Kul henligge paa Færøerne, hvor de ganske forvitrede af Mangel paa Skibe til at afhente dem.

Fra 1804 til 1827 huggedes blot for privat Regning Kul til det ubetydelige Hjemmeforbrug for Bygden Qvalbø.

Da imidlertid en Slup, kaldet »Thorshavn«, var bleven anskaffet for kgl. Regning, dels til at befordre Amtmanden paa hans Embedsrejser, dels til at foretage Forsøg paa at fremme Fiskeriet, og samme fandtes uhensigtsmæssig til begge Dele samt aarligt kostede Regeringen meget, foreslog Amtmanden at lade Kul udhugge og Sluppen benytte til sammes Transport fra Syderø til Thorshavn. Paa denne Maade dreves Kulminerne fra 1827 til 1839. De til Thorshavn bragte Kul bleve dels solgte paa Stedet for 5 Mk. pr. Td., dels førte paa Handelens Skibe som Ballast til København, hvor man ifølge Bilag I.[1]) for de nedsendte 2,206 Tdr. i Begyndelsen erholdt meget gode Priser, nemlig endog over 14 Mk. pr. Td., men til sidst ej engang kunde faa 5 Mk. Da Foretagendet hverken havde svaret Regning for Sluppen eller for Kulværket, maatte dette 1839 atter nedlægges.

Ogsaa denne Gang bleve store Masser Kul liggende paa Syderø og forvitrede aldeles, saa at den efter Regnskaberne fra begge Driftsperioder opførte Beholdning af 8,049½ Td. maatte opgives som aldeles tabt. Aaret för Nedlæggelsen besigtigede Amtmanden alle Drifterne og indberettede derom under 21. Juni 1838 følgende: I det saakaldte Præstefjæld fandtes 3 Udgange til Dagen, hvorfra Hoveddrifterne gaa fra Øst til Vest i det höjeste 200 Al. ind, med Sidedrifter mod Nordvest og Sydvest. For at kunne beholde et nogenlunde paalideligt Tag maatte man ej göre Drifterne höjere end 1½ Al.,

[1]) Udelades her.

hvilket meget forøgede Besværligheden ved Gangen og Arbejdet. Taget bestaar nemlig af en djærv Lerart, der ej tör gennembrydes, da derpaa hviler Grus og store Sten, som saa falde ned i Driften. Kulfløtsen ligger alle Vegne i större eller mindre Mægtighed i tvende Lag, der ere adskilte ved et Lag af meget haard Ler. Det underste Lag, den saakaldte Kulstab, er mægtigst, undertiden henved 1 Al., det øverste, Kulbaandet, ofte ubetydeligt, sjældent over 6″. Nærmere ved Qvalbo fandtes ældre forladte sammenstyrtede Miner saa tildækkede med Grus, at de næppe kunde kendes igen. Den nordligste af de 3 Drifter var den kongelige; den var meget udhugget og havde kun en tynd Kulfløts samt megen Sten; de to sydligere vare Præstens, og her vare Kullene noget bedre, men maatte hentes langt inde og kunde kun med Möje bringes ud af den lange Hvælving. Præsten fik sine Kul huggede og leverede, imod at Arbejderne beholdt Halvdelen. Saaledes forsynedes 12 Familier med Brændsel; men denne Fremgangsmaade ansaa Amtmanden for ødelæggende for Minerne. Han proponerede derfor, at Præsten kun skulde have Ret til at lade 100 Tdr. hugge om Aaret, og at Sysselmanden skulde føre Tilsyn med, at Minerne derved ej bedærvedes. I Amtets Dokumenter fandtes imidlertid intet om, hvorvidt det offentlige i sin Tid havde forbeholdt sig Ret til, enten udelukkende at lade drive de paa Præstens Marker værende Kulminer eller dog nogle af dem. Præsten kunde ellers modsætte sig Driften af de nærværende Miner eller Aabningen af nye, hvilket for Resten kunde reguleres ved Vakance.

Efter at altsaa Kulværket i 1839 var nedlagt, blev det samme Aar bortforpagtet for 25 Rbd. om Aaret til private. Denne Afgift har fra den Tid været betalt, men Forpagterne have ej fundet deres Regning ved at lade hugge flere Kul end til deres eget Brug.

Nedlæggelsen af Kulminernes Drift for kgl. Regning vakte imidlertid Opmærksomhed hos Direktionen for »Peninsular Steam Navigation Company«, idet samme i det i Bilag II.[1]) gjorte Forslag søgte at tilsikre sig en muligvis ved den hidtilværende mangelfulde Drift ubenyttet Fordel.

Dette Forslag, der intet lover, men fordrer alt, og kun kan betragtes som et Forsøg paa at tilvende Selskabet en Fordel, om hvis Mulighed man ej synes at have haft noget Begreb, gav Anledning til, at en Mængde Beretninger indhentedes, för et Svar kunde gives Selskabet, og disse vare saa modstridende, at et saadant aldeles udeblev.

Saaledes bemærker Kammerraad og Landfoged Lunddahl i sin Beretning af 1. April 1842, at man ej bör bortforpagte Minerne til fremmede, da de, om de ogsaa paa denne Maade bringes i Drift, »snart igen ville lukke sig, naar de ikke holdes i Gang ved den Kraft, som selv ogsaa vilde have kunnet sætte dem i Gang, nemlig de industrielle og merkantilske Forholds gunstige Beskaffenhed«.

Pastor emeritus Schrøter (28. Oktober 1840) beretter, at Assessor Henckel i ældre, Professor Forchhammer i nyere Tider have undersøgt Kullagene, men begge ufuldkomment, at der sandsynligvis findes tvende Kuldannelser og Kul i Mængde, hvorfor han raader til at lade det engelske Selskab faa den af samme forlangte Eneret til at bryde Kul.

Sognepræst Jörgensen (20. Oktober 1840) gör Fordring paa Erstatning for den Skade, Præstens Faareavl vil lide, hvis Driften formeres.

Den gamle Kulopsynsmand Evensen (21. Oktober 1840) anfører, at han i 37 Aar har haft Opsigt med Kulbrydningen; at han har anstillet Forsøg paa de fleste Steder, hvor Kul findes; men at det intetsteds vilde lykkes undtagen i Præstfjæld ved Qvalbo, da Tag ej var at erholde; dog førtes Drifterne ej ret langt ind; at de större Kul ere bedst tjenlige til Kakkelovnen, og de mindre, som vel maa renses for Ler og Sten, til Skorstenen; at Vanskeligheder mødte ved Udhugningen, idet Lerbanker hævede sig i det liggende, eller samme sænkede sig, saa Vandet ej kunde finde Afløb, ja, at en haard Sten forekom, som paa et Sted bragte Kullene til at gaa bort; at Veje og Ladepladser manglede; og at Anlæggelsen af et Værk næppe vilde betale sig.

Sysselmand Evensen (21. Oktbr. 1840) erklærer, at den nærværende kgl. Mine er slet, og at det vilde koste 60 Rbd. at aabne en ny.

Handelsforvalter Nolsø (2. Oktbr. 1840) bemærker, at Drifterne stedse ere blevne slet behandlede, at Bearbejdelsen ganske synes at standse, og at den burde fremmes paa enhver mulig Maade.

Direktionen for den grönlandske og færøske Handel (28. April 1840) bemærker følgende:

Møntmester Gerlach tilsendtes i sin Tid 9 Tdr. ordinære færøske Kul og 1 Td. udsøgte til Forsøg, og har i Skrivelser af 15. April og 24. Maj 1823 til Rentekammeret

[1]) Udelades her.

(hvoraf Handelen har Genparter) forklaret, at de ikke ere uanvendelige til Dampkedler, og at de til Brændevinsbrænderier, Kakkelovne og Husholdninger kunne bruges med samme Nytte som Newcastle Kul; at den udsøgte Sort forholder sig til hine som 3 til 4, og de ordinære som 8 til 17. Ifølge Amtmand Løbners Erklæring kunde af første Sort kun faas 5 %. Ved Amtmand Tillischs Interesse blev Brydningen forøget, saa der fra 1828 til 1836 inkl. nedsendtes med Handelens Skibe 4,034 Tdr., som i de første 4 Aar udbragtes til 10 Mk. pr. Td. Senere faldt Prisen til under Halvdelen, og til sidst vare de næppe afsættelige, dels fordi Boniteten forringedes, dels formedelst Konjunkturerne, da engelske Skibe, som hentede Varer i Østersøen, lossede deres Kulladninger i København, fordi de østersøiske Havne havde anden Brændsel. Nu bruge disse Steder ogsaa Kul; men danske Skibe have bragt dem tilbage, naar de have ført Korn til England, hvorhen Kornudførselen er tiltaget. Skulde imidlertid en Forandring heri indtræde, og Skibe maatte gaa til England blot for at hente Kul, vilde Kulpriserne stige og derved ogsaa Værdien af færøske Kul. Med Hensyn hertil er det vigtigt at have Beholdningen konserveret, hvis den ej skulde være af betydeligt Omfang. De kunne desuden ogsaa under Törvenes Aftagning blive af Vigtighed for selve Færøerne.

Det vilde i øvrigt være ønskeligt at erholde en paalidelig Undersøgelse af:

1) i hvad Mængde Kullene kunne antages at være til Stede;
2) om deres Bonitet kan antages at vedligeholdes eller endog forbedres;
3) hvad Bekostninger et hensigtsmæssigt Anlæg vilde medføre saavel med Hensyn til Brydningen som Transporten til Udskibningsstedet;
4) mulige Bekostninger ved selve Udskibningsstedet;
5) hvad de aarlige Udgifter ville andrage, disse fordelte paa Kulproduktionen.

En saadan Vejledning, foretaget af paalidelige Kapaciteter, burde haves, för nogen som helst omfattende Disposition toges med Kulminerne.

Kammerjunker Hoppe föjer hertil, at der allerede for 9 Aar siden var almindelig Klage over Törvens Aftagen, og at den paa sine Steder allerede maatte hentes fra den ene Ø til den anden, stundom i lang Afstand. Trangen til Brændsel vilde aarligt stige med den tiltagende Folkemængde, og maaske var den Tid ej fjern, da Kullene kunne blive af Vigtighed for Færingerne selv. Et Par Dæksfartöjer vare anskaffede af private, og, hvis deres Tal tiltog, vilde Kullene kunne blive billige formedelst den billige Transport. Efter den i 1831 givne Daglön kunde Kullene brydes for 14 Sk. pr. Td. og nedføres til Udskibningsstedet for 1 Mk. Der syntes saaledes at være Grund til at konservere Kullene for Færingerne selv. Nytten af at se Englændernes Fremgangsmaade vilde ej være stor, da Brydningen var meget simpel. Flere, omtrent 200 Al. lange, Gange vare dannede, der ere forbudne med Tværgange, saa at kun Støtter staa. Vandet løb selv bort. Brydningen kunde ledes ved en dertil i England eller ved Höganäs oplært Mand. Priser af 2 til 3 Sk. pr. Td., som Englænderne vilde give, indeholdt ikke nogen Opmuntring til at overlade dem Produktet.

Professor Forchhammer (26. Maj 1840) bemærkede, at han i Aaret 1820 havde anstillet Undersøgelser over de færøske Kullag; at de bedækkede en Overflade af 2 □ Mil i en Mægtighed af over 1 Al., altsaa udgöre 288 Millioner Kubikalen eller omtrent 72 Millioner engelske Tons (à 7 til 8 Tdr.);[1]) at der altsaa er Kul nok; men at et engelsk Kompagni vilde udplyndre de lettere tilgængelige Steder; at Kullene hvert Aar blive vigtigere og engang kunne blive meget vigtige for Hvalfiskefangsten, da Hvalfangerne til enhver Aarstid kunne ty til Færøerne og udsmelte Trannen; at Overdragelsen af Minerne til et engelsk Selskab derfor maatte fraraades, med hvem desuden Stridigheder, lig dem om de sicilianske Svovlminer, kunde opstaa.

Støttet paa alle disse Beretninger indsendte Amtmand Plöyen en Beretning af 11. April 1842, hvori han proponerede, først at tilbyde Danske, dernæst fremmede, Driften af Kulminerne under følgende Betingelser:

1) Grundejernes Skadeserstatning efter Skön;
2) en fast aarlig Afgifts Erlæggelse af indtil 100 £;
3) Betaling af 6 Pence pr. Ton eksporteret Kul;

[1]) Denne Angivelse maa ifølge Johnstrup (se den Side 781 anførte Afhandling Side 174) bero paa en Misforstaaelse af Forchhammers Udtalelser. Johnstrup angiver, at »Kullagene indtage paa Sydøe i alt et Areal af henved $^2/_3$ □ Mile.

4) Salg af Kul paa Udskibningsstedet til en fast Pris;
5) ulovlig Handel maatte medføre Straf efter Øvrighedens Skön, endog under Fortabelse af Privilegiet.

Endelig indsendte Professor Steenstrup (1. Novbr. 1844) den i Bilag III[1]) meddelte geognostiske Beskrivelse af Stenkullenes Forekomst paa Færøerne.

Ved de i det foregaaende fremstillede Undersøgelser er det blevet godtgjort, at der paa Syderøen findes Stenkulslag, som falde svagt imod O.N.O. og paa Øens Ostside naa Havets Niveau; at Lagene oftere ere uregelmæssige og saa lerblandede, at de ej fortjene at brydes; at de i Ørnefjældet maaske ere de mægtigste, men at deres nærmere Undersøgelse vil være kostbar; at de i Præstefjældet ere temmelig regelmæssige, naar undtages Lerbanker, som undertiden stige op fra det liggende, og at de bestaa af de ved efterfølgende Haandtegning angivne Dannelser[2]).

Det har endvidere vist sig, at Kullene ikke ere vanskelige at bryde og lettilgængelige, idet Vandet selv løber bort, saa at de ellers til Vandpumpning saa kostbare Anlæg ganske undgaas. Vel maa en Del Ler brydes med, men denne kan opsættes ved

[1]) Indberetning af Professor Steenstrup af 1. Novbr. 1844. »Præstefjældet er opstablet af horizontale Lavalag, hvori Dalene ere udvaskede af Regnvandet, som bortskyller de mellem Lavalagene liggende rødlige Smaalag af vulkansk Aske. Efter Forchhammer (»Om Færøernes geognostiske Beskaffenhed«) sondre Lavalagene sig i de nedre eller ældre, som ikke ere porfyritiske og ikke optage udskilte Feldspatkrystaller i sig, og de øvre eller yngre, som ere gennemskudte med hvide eller graalighvide Feldspatkrystaller. I Præstefjældets nedre Lag ere Blærehullerne ofte fyldte med Klorofoit, et mörkegrönt eller sort Mineral, hvorimod de i de øvre ere langt rigeligere udfyldte med Zeolitter. Imellem disse tvende Dannelser ligger Kullaget. Fjældryggens største Höjde anslaas til 16—1700 Fod; og i Siden af Fjældet, 5—600 Fod over Dalbunden, ligger Kullaget med de det omgivende Lerlag, dækket af en Nedfaldsskraaning over navnlig trende större, som terrasseformige Hammere fremtrædende, Lavalag, og ved et lidet indskudt, stundom næsten forsvindende, Lerlag delt i 2 Afdelinger, en øvre, Baandet, og en nedre, Stapen. Begge med mellemliggende Lerlag have en Mægtighed af 32″—36″ med en Middelmægtighed af 21″ brydeligt og brugbart Kul. Baandets Kulmasse er lidt mere skifret og brækkelig end Stapens og ligner en sammentrykt Törvemasse; Stapens er tættere, men røber dog en oprindelig Törvestruktur, med mange Kulnyrer eller ved Tryk forkullede Træstammer. Efter Forchhammers Undersøgelser ere de færøske Kul fuldt saa gode som de skaanske, og 3 Tdr. færøske Kul svare omtrent til 2 Tdr. engelske og skotske, samt 4½ Td. færøske Kul til 1 Favn tört Bøgebrænde. Brændeværdien er nemlig, naar god Törv sættes som Enhed:

for godt tört Bøgebrænde	0,862
— skaanske Kul	1,611
— færøske —	1,672
— engelske —	2,256
— skotske —	2,387

Den islandske Surtarbrand svarer, i Leje og hele Forekomst, over- og underliggende, porfyritiske og ikke-porfyritiske Lavamarker, aldeles til de færøske Kullag, kun at den indeholder mange flere smukke Planteaftryk.

Kullaget i den østlige Side af Præstefjældet, som begrænser den lille Lejredal mod Vest, har et ganske svagt Fald imod O.N.O. eller imod Dalen, saa at Vandet fra dette vandrige Lag, følgende det underliggende Lerlag, har Afløb i en Række af Kilder Dalen rundt i lige Höjde med Kullene, for hvis Leje de saaledes blive temmelig sikre Angivere, hvor ikke Gruber have blottet dem. Paa den vestlige Side af Grimsfjæld brydes meget gode Kul af enkelte Stammer, uden sammenhængende Stap, i en Höjde af henved 400 Fod over Vandfladen, under graalig Tuflag, af en Mægtighed fra 50—60 Fod. Ved N.O. Foden af samme Fjæld træder Kuldannelsen frem, næsten i Havets Niveau, ligeledes mest i enkelte Kulstriber og kun paa faa Steder i Stap, i uskichtet Ler, dækket af en jernholdig Lersten, over hvilken ligge basaltiske Doleritlag og Mandelsten. Kullet kan her føres lige ned i Baaden, bestaar alt af forkullede Træstammer og erholdes ved fra Overfladen af, paa en ringe Skrænt, at borthugge det dækkende Ler med store Hakker. Ogsaa paa flere sydligere Steder paa Øen forekommer Kul, alle med samme østlige Fald, men til Dels meget betydelig Höjde (vestlig), dels i Havets Niveau (østlig), men de dækkes med svære Basaltmasser.

De bedre Partier af Kullaget synes at have været store Mosedrag (Fjældmoser) paa en sig jævnt hævende Fjældskraaning, og synes det, at de höjest liggende Partier af disse have haft den stærkeste Udvikling. Fjældene ved Lejredalen synes unægtelig at have de rigeste Kullag og færreste Vanskeligheder.«

[2]) Tegningen angiver Lagene saaledes (ovenfra nedad): 1) sort Ler med Kulnyrer; 2) 17″ sortegraat Ler med smalle Kulstriber; 3) 7″ bladige Kul med Kulnyrer (Kulbaandet); 4) 6″ sortegraat Ler med Kulstriber; 5) 18″ til 22″ Kul (Kulstaben); 6) 2″ sort bituminös Ler; og nederst 7) lysegul haard Ler.

Siderne af Drifterne, der kunne göres 2 til 2½ Al. höje og 4 til 5 Al. vide, med 3 til 4 Al. tykke Piller.

Man har derfor selv i Daglön i tvende Driftsperioder, i hvilke Regeringen har ladet Kul bryde, faaet dem leverede ved Mundingen af Gangene for 14 Sk. Tønden, og det kan næppe betvivles, at man ved Anvendelse af simple bevægelige Sporveje i Gangene, omtrent som ved Höganäs, ogsaa for Fremtiden vilde kunne faa Kullene leverede ved Dagen til i det mindste samme Pris, selv naar Gangene blive langt dybere, blot der er Anvendelse for en betydelig Mængde. Da man i förste Driftsperiode havde faaet Vejen til Stranden istandsat og anskaffet Karrer og Heste, kunde Transporten dertil ske for 2 Sk. pr. Td., hvorimod denne i sidste Periode har været langt dyrere formedelst de slette Transportmidler. Alle Omkostninger ville saaledes kunne bestrides, naar man ved Stranden kunde faa 24 Sk. à 2 Mk. for Td. af store og smaa Kul, naar betydeligere Kvantiteter leveredes.

Deres Kvalitet er imidlertid kun saaledes, at 3 Tdr. svare til 2 Tdr. gode engelske Kul, og de kunne desuden ej opbevares i det fri, uden saavel Sommer som Vinter at hensmuldre.

Deres ringe Varmeevne gör dem temmelig uskikkede til Smedekul, hvorimod de maa anses for ret gode Kakkelovnskul, da de tændes let og brænde til Aske; dog kunne kun de större bruges hertil.

Efter Varmeevnen vil man imidlertid ej kunne vente höjere Pris for de bedste af Kullene i København end 4 à 5 Mk. pr. Td. (hvilket svarer til 6 à 7½ Mk. for 1 Td. engelske Kakkelovnskul), saa at de maatte kunne nedsendes for 2 Mk. pr. Td. fra Syderø hertil, hvis denne Forsendelse nogenlunde skulde kunne gaa an. Da imidlertid Afhentelsen, naar et Skib blot skulde fragtes til Kultransport, vilde koste omtrent 9 Mk. pr. Td., saa ses, at Afsætning ved Forsendelse til København af store Kvantiteter ej engang kunde opnaas, om Kullene kunde erholdes aldeles gratis ved Stranden paa Syderø. Kun lejlighedsvis, naar Skibe aldeles ingen anden Fragt kunne faa, ville enkelte Kvantiteter kunne forsendes, og dette vil ikke blive meget hyppigt, saa meget mere, som man formedelst den medfølgende Smuds ej gerne lader Stenkul. Skulde et Anlæg baseres paa denne Afsætning, vilde Kullenes Beskaffenhed desuden göre det nødvendigt at opföre Skure, hvori de kunne ligge beskyttede imod Vejrligets Indflydelse, hvilket vilde medföre betydelige Omkostninger, uden at selv det störst mulige Held lovede et til Risikoen svarende Udbytte.

Det er saaledes intet Under, at de tidligere Forsøg paa at drive Kulminerne for at sende Kullene til Danmark ere strandede, fordi man ej kunde faa dem transporterede, ja at store Kvantiteter bleve liggende til aldeles ingen Nytte (over 8,000 Tdr.), men det er ogsaa vigtigt at fremhæve, at dette var den virkelige Grund til Driftens Ophør, og ingenlunde, som adskillige have paastaaet, dens Ufuldkommenhed. Spörges endvidere om deres Anvendelighed til Dampmaskiner, saa indses let, at de heller ikke hertil kunne leveres billigt nok; men selv om de kunde faas billigt nok, nemlig til omtrent 4 Mk., vilde de dog næppe blive anvendte paa Dampskibe til blot nogenlunde lange Rejser, da de baade i Rum og Vægt vilde besvære Skibet 50 % mere end gode engelske Kul, hvilket alene er tilstrækkeligt til at göre dem forkastelige.

Denne Betragtning er vistnok alene Bevis nok for, at det engelske Selskab, som, uden at give nogen Garanti for tilbørlig Benyttelse af Minerne, vilde have Monopol paa at drive dem, aldrig vilde have benyttet noget betydeligt Kvantum til sine Dampskibe.

Heller ikke er der for nærværende Tid noget synderligt Brug for Kullene paa selve Øerne. Kun nogle faa Beboere af Bygden Qvalbø benytte dem i deres Husholdninger, og maaske en ganske ringe Kvantitet forsendes til de andre Øer. Amtmand Plöyen erklærer i sin Beretning af 11. April 1842, — og det netop paa et Sted, hvor han omtaler Kullenes Vigtighed til at supplere det stedse aftagende Törveskær paa Øerne, — at der nu (1842) uden for Syderø næppe bruges 100 Tdr. Stenkul om Aaret, og at dette Forbrug i en lang Aarrække ej vil naa 500 Tdr.

Forbruget paa selve Øerne og de Partier, der af og til maatte kunne afsendes som Ballast til Danmark, ere følgeligen saa ringe, at ingen regelmæssig Drift derpaa vilde kunne begrundes, og den nærværende Benyttelse til enkelte Familiers Brændsel paa selve Stedet samt Forsendelse af ubetydelige Kvantiteter til de andre Færøer, er al den Anvendelse, som Kullene under de nærværende Forhold kunne antages at ville faa. Erfaringen har ogsaa noksom godtgjort dette; thi tvende Gange har Regeringen med betydelige Omkostninger bragt en forceret Drift til Veje og fremtvunget Forsendelsen

af en Del af de brudte Kul; men Resten er bleven liggende ubenyttet, og begge Gange er denne fremkunstlede Afbenyttelse afløst af den naturlige, nemlig til Forsyning af de nærmeste Beboere og nogle faa andre Færinger med Ildebrændsel. Hvor vidt Forholdene imidlertid kunne ventes saaledes forandrede, at Kullene kunne blive af Vigtighed, er et Spörgsmaal, der vistnok er vanskeligt at besvare fuldkomment udtömmende.

Man har saaledes anført, at de ved en Dampskibsforbindelse mellem Danmark og dets nordlige Kolonier kunne blive vigtige, og dette var vel muligt, endskönt den Omstændighed, at de indtage 50 % mere Rum og Vægt end de engelske, ikke lidet vil vanskeliggöre en saadan Afbenyttelse og formodentlig indskrænke den til ved Forbisejlingen at supplere det oprindelige Kulforraad.

Det er af flere lokale Embedsmænd bleven anført, at Törvens Udtömmelse paa Færøerne engang vil göre Kullene vigtige, og Rigtigheden af denne Paastand kan ej betvivles; imidlertid maa den Tid være fjern, da derved vil kunne bevirkes et saa betydeligt Forbrug, at en regelmæssig Drift derpaa kunde baseres, da Amtmanden formener, at dette Forbrug uden for Syderø först efter en lang Aarrække vil stige til det ubetydelige Kvantum 500 Tdr. om Aaret. Det er imidlertid i sin Orden, at der allerede nu tages Hensyn til Indtrædelsen af et saadant Tidsrum, dels ved ej at angribe Minerne paa urette Maade, saa at de senere blive mindre tilgængelige, dels ved ej at lade den Ret, som Regeringen maatte have til samme, gaa tabt, da derved en Indtægt engang vil kunne faas, der paa en for Indvaanerne ej følelig Maade kan bidrage til at bære Udgifterne til Landets Forvaltning. For saa vidt det imidlertid er anført, at man skulde opspare Kullene til dette Brug, da synes de anstillede Undersøgelser at bevise, at dette ej er nødvendigt. Efter Forchhammer indtage de nemlig en Udstrækning af 2 □ Mile[1]). Heraf maa ¼ blive staaende som Piller, og ¼ maa antages for ubrugelig paa Grund af Lagets uregelmæssige Beskaffenhed, saa at kun 1 □ Mil vil kunne udbyttes. Paa denne vil der af hver □ Alen kunne vindes 1 Td. Kul eller i alt 144 Millioner Tønder: men en langt ringere Kvantitet vilde (og Uoverensstemmelsen imellem denne og de paa tidligere Undersøgelser grundede Beregninger lader befrygte, at den ej er ganske paalidelig) være tilstrækkelig til en stærk Drift i en meget lang Periode. Det er saaledes kun Tilgængeligheden til Kullene, der fortjener at skaanes, men ingenlunde Kullene selv, for saa vidt de maatte kunne finde nogen som helst nyttig Anvendelse.

Det er allerede vist, at en Del af de större Kul vil kunne afsættes paa Færøerne og i Danmark, naar de kunne nedbringes som Ballast, men at dette ikke er tilstrækkeligt til blot at skaffe de ved en svag Drift brudte store Kul Afsætning, og for den store Mængde fine og lerblandede Kul var der ingen Anvendelse.

Det er saaledes indlysende, at Benyttelsen af Kullene paa Stedet er en nødvendig Betingelse for et Kulværks Drift. En saadan Benyttelse blev i sin Tid foreslaaet baade af Bergassessor Henckel og Bergkandidat Kruse, nemlig Inddampning af Søvand til Salt. Uagtet England har rige Saltbrud og mættede Saltkilder, finder en saadan Anvendelse af Affaldet fra Stenkulsgruberne endnu Sted der i Landet. Jeg har i Aaret 1846 fra et paalideligt Handelshus i Newcastle modtaget den Bilag IV[2]) meddelte Beretning om disse Saltkogeriers Rentabilitet. Herefter er den ugentlige Beregning:

Produce:		
4 tons salt à £ 1. 10		£ 6. 0. 0
850 gallons bittern à 1 d		- 3. 10. 10
		£ 9. 10. 10
Deduct:		
2 firemen à 18 sh pr. week	£ 1. 16	
1 cartman - 18 — —	- 18	
9 chaldron small coal à 6 sh	- 2. 14	
		- 5. 8. 0
	Balance...	£ 4. 2. 10

Denne Beregning vilde med de fornødne Forandringer paa Færøerne stille sig saaledes:

[1]) Se dog Side 791 Note 1.
[2]) Udelades her.

Indtægt:

32 Tdr. Salt à 2 Rbd.		64 Rbd.
119 Kubikfod Moderlud		32 —
		96 Rbd.

Udgift:

3 Fyrbødere à 3 Rbd.	9 Rbd.	
13½ chald = 127 Tdr. blandede Kul à 2 Mk.	42 —	
		51 —
Rest...		45 Rbd.

Af Resten maa i England Opsigt, Rente af Anlægskapital, Slittage og Transport af Kullene til Værket afholdes, paa Færøerne kun de 3 første Punkter, men begge Steder er det nødvendigt at anvende Moderluden (the bittern) til Fabrikation af Bittersalt, hvis et tilbørligt Overskud skal faas. Dette er i England, hvor der gives egne Bittersaltfabrikanter, lettere end paa Færøerne, hvor Ejeren eller Inspektøren af et saadant Værk maatte være teknisk dannet, for at kunne lede begge Industrigrene.

I saa Fald vilde den fuldstændige Beregning for Færøerne stille sig saaledes:

Aarlig Indtægt:

1,600 Tdr. Salt à 2 Rbd.	3,200 Rbd.
Bittersalt etc. af Moderluden	1,600 —
Overskud af de paa Færøerne og til København lejlighedsvis solgte Stenkul, ca.	200 —
Aarlig Indtægt...	5,000 Rbd.

Aarlig Udgift:

En Inspektør	800 Rbd.	
5 % af 12,000 Rbd. Anlægs- og Driftskapital	600 —	
3 Saltkogere	450 —	
6,350 Tdr. blandede Stenkul	2,117 —	
Reparation etc.	500 —	
		4,467 —
Overskud...		533 Rbd.

Et saadant Anlæg var altsaa muligt, hvis sagkyndige Folk med Kapital vilde overtage det; men dette er næppe at vente, da der her i Danmark gives fordelagtigere og behageligere Anvendelse for saadanne Mænds Tid og Penge.

Skulde imidlertid efter Handelsmonopolets Ophævelse paa Færøerne samme Told blive lagt paa Salt som i Danmark, vil den derved bevirkede Forøgelse af sammes Værdi straks göre Anvendelsen af Stenkullene fordelagtig, selv uden Benyttelse af Moderluden, saa at en simplere Tilsynsmand kunde bruges, og Beregningen herover vilde da være:

Aarlig Indtægt:

1,600 Tdr. Salt à 3 Rbd.	4,800 Rbd.
Overskud af solgte Stenkul	200 —
	5,000 Rbd.

Aarlig Udgift:

En Opsynsmand	500 Rbd.	
5 % af 10,000 Rbd. Anlægskapital	500 —	
3 Saltkogere	450 —	
6,350 Tdr. Stenkul	2,117 —	
Reparationer etc.	400 —	
		3,967
Overskud...		1,033 Rbd.

som kunde forøges ved nogen Afbenyttelse af Moderluden.

Tænkte man sig endelig en Kombination af de samme brændselsbesparende Indretninger, som jeg med Held har indført i Oldesloe, Anlægget af et noget större Værk og Paalæg af passende Salttold, vilde Beregningen omtrent blive:

Aarlig Indtægt:			
3,200 Tdr. Salt à 2½ Rbd.			8,000 Rbd.
Overskud af solgte Stenkul			200 —
			8,200 Rbd.
Aarlig Udgift:			
5 % af 20,000 Rbd. Anlægs- og Driftskapital	1,000	Rbd.	
en Inspektør	1,000	—	
en Opsynsmand	400	—	
6 Saltkogere	900	—	
10,000 Tdr. Stenkul à 2 Mk.	3,333	—	
Reparationer etc.	600	—	
			7,233 —
	Overskud...		967 Rbd.

som kunde forøges ved Benyttelse af Moderluden.

Til et saadant Anlæg kunde et Trankogeri og maaske ogsaa kunstig Törring af Fisk (hvis Forsøg herover maatte vise, at kunstigt törret Fisk blev lige saa god som eller endog bedre end den i den frie Luft törrede) slutte sig, og det var da vel muligt, at Stenkulsgruberne saaledes kunde blive en Kilde til Velstand for Færøerne. Tages i Betragtning, at Salt er et værdifuldere Produkt end Stenkul, altsaa kan bære en noget höjere Fragt, og at Skibene ugerne lade Stenkul, der tilsmudse alt, men derimod gerne tage Salt, der er renligt og konserverer Tömmeret, vil man indse, at Vanskelighederne med at faa Saltet forsendt langt fra vilde blive saa store som ved Stenkullenes Forsendelse.

Hvis det paatænkes at anlægge en Forbryderkoloni paa en af vore nordlige Kolonier, vilde næppe noget Sted bedre egne sig hertil end den afsidesliggende Syderø med sit forholdsvis milde Klima, og Saltkogeri i Forbindelse med Stenkulsbruddet samt Trankogeri etc. vilde afgive en passende Beskæftigelse for Forbryderne, hvorved störste Delen af Udgifterne for deres Underholdning og Opsynet med dem vilde dækkes.

København, den 3. Jan. 1851.

Fr. Chr. Kabell,
Kammerraad, Overinspektør og Salinekasserer.

Bilag 2.

Imellem os undertegnede samtlige Odelsejere i Bygden Ørdevig paa Suderø blandt Færøerne som Ejere af Odelsgodsets Andel af den Bygden tilhørende fælles Strand ved Dals- og Lierhavge i Ørdevig og tillige som Ejere af Odelsgodsets Andel af nævnte Havge paa den ene Side og Indehaveren af de under 4. August 1894 udfærdigede Koncessioner paa Ret til Kulbrydning paa Suderø og paa Ret til at bryde Kobber, Jernsten og ildfast Ler sammesteds paa den anden Side er indgaaet følgende Kontrakt:

§ 1.

Vi samtlige Odelsejere i Bygden Ørdevig, hvilken Bygd bestaar af 3 Marker 6 Gylden Odelsjord og 8 Marker 10 Gylden Kongsjord, eller i alt 12 Marker, give herved for vort Vedkommende bemeldte Koncessionsindehaver Ret til med de Indskrænkninger og nærmere Bestemmelser, der angives nedenfor i § 2, af den til Bygden hørende fælles Strand ved Dals- og Lierhavge i Ørdevig samt af selve denne Havge, der bestaar af 1 Mark 6 Gylden Odelsjord og 4 Marker 10 Gylden Kongsjord, at fordre overdraget til Ejendom, til hvad Tid han finder for godt, og for den i § 3 anførte Betaling, de Arealer, som han anser fornødne til Anlæg i Anledning af Minedriften, saasom til Produkternes Forarbejdning og Udskibning samt til Veje og andre Transportmidler i samme Anledning.

§ 2.

Grund til anden Brug end Transportmidler kan kun fordres afstaaet ved Stranden i Nærheden af Grænseskellet mod Bygden Trangisvaag af et Areal af Længde langs Stranden, fra Grænsen mod Trangisvaag at regne, 1,200, tolv Hundrede, Alen eller 753 Meter og af Bredde, fra Søen at regne, 400, fire Hundrede, Alen eller 251 Meter.

Afstaaelse af Grund kan kun fordres indtil 1. Januar 1994; men den Grund, som engang er afstaaet, forbliver Koncessionsindehaverens Ejendom for bestandig.

Retten til Hval, Drivhval, Vrag og Tang, for saa vidt samme kan udøves paa den afhændede Strand, forbeholdes.

Transportmidlerne bör anlægges saaledes, at Kreaturerne erholde fornøden Passage over eller igennem disse.

§ 3.

Koncessionsindehaveren udreder til Odelsejerne den dem efter Marketal (jfr. § 1) tilkommende Andel af nedenanførte for hele Bygdens og Havgens Marketal beregnede Betaling.

Koncessionsindehaveren betaler:

1) inden nogen Grund afstaas eller tages i Brug, og senest den 1. Juli 1896, et Beløb af 600, seks Hundrede, Kroner.
2) inden nogen Grund afstaas eller Jorden tages i Brug, 2,200, to Tusind to Hundrede, Kroner, der i Forbindelse med den i Punkt 1 ommeldte Sum udgör Betalingen for et Areal af 70,000 □ Alens Størrelse eller 4 Øre pr. □ Alen = 0,394 □ Meter.

For det Areal, som fordres afstaaet udover 70,000 □ Alen, erlægger Koncessionsindehaveren en Betaling af 2, to, Øre pr. □ Alen = 0,394 □ Meter.

Af den ommeldte Betaling tilfalder Bygdens samtlige Odelsejere $^1/_{10}$, en Tiendedel, og Odelsejerne af Dals- og Lierhavge $^9/_{10}$, ni Tiendedele.

Hvis den foran i Punkt 1 fastsatte Betaling af 600 Kroner ikke erlægges inden 1. Juli 1896, ere Odelsejerne berettigede til at hæve denne Kontrakt.

§ 4.

Odelsejerne i Bygden Ørdevig afholde et Møde, ved hvilket de samtlige underskrive og godkende denne Kontrakt.

De befuldmægtige Købmand Napoleon Mortensen af Tveraa og Kongsbonde Morten Mortensen af Ørdevig til at modtage den i § 3 ommeldte Betaling og fordele Betalingen mellem Odelsejerne efter Marketal, uden at Koncessionsindehaveren har noget Ansvar med Hensyn til Beløbets rigtige Fordeling.

De befuldmægtigede meddele Kvittering for det modtagne Beløb, om Koncessionsindehaveren forlanger det, paa det ham overgivne Eksemplar af denne Kontrakt.

Naar Betalingen er udredet, som anført, skal Koncessionsindehaveren være fritagen for yderligere Krav fra Odelsejernes Side.

Odelsejerne kunne efter Kontraktens Oprettelse tilbagekalde den foran givne Fuldmagt, men Koncessionsindehaveren er berettiget til at forlange, at Betaling ikke skal udredes til flere end en eller to behørig befuldmægtigede Personer.

En af de nævnte befuldmægtigede bekræftet Fortegnelse over samtlige Odelsejere i Ørdevig og i Dals- og Lierhavge følger med Kontrakten.

§ 5.

Koncessionsindehaveren kan fordre Skøde udstedt paa de afstaaede Arealer.

§ 6.

Koncessionsindehaveren skal være berettiget til at overdrage de ham ifølge nærværende Kontrakt tilkommende Rettigheder til, hvem han finder for godt.

§ 7.

Nærværende Kontrakt er for Koncessionsindehaveren, Interessentskabet Société Minière des Iles Feroë (Société civile), underskreven af en af dette Interessentskabs Direktører, Hr. Leconte de Lisle, der ifølge behørig forevist Genpart af en Fuldmagt er berettiget til at optræde paa Interessentskabets Vegne.

§ 8.

Nærværende Kontrakt er oprettet i to ligelydende Eksemplarer, hvoraf Koncessionsindehaveren erholder et og de i § 4 ommeldte befuldmægtigede det andet.

Samtlige Underskrifter paa Kontrakten bekræftes af Sysselmanden for Suderø Syssel.

Tveraa (Trangisvaag), den 31. August 1895.

M. Leconte de Lisle.

Underskrifter.

Bilag 3.

Imellem os undertegnede:

a) Société Minière des Iles Feroë (Société civile) af Paris som Indehaver af de under 4. August 1894 udfærdigede Koncessioner paa Ret til Kulbrydning paa Suderø og paa Ret til at bryde Kobber, Jernsten og ildfast Ler sammesteds og af Tillægskoncession af 18. December 1896, repræsenteret af Grev d'Ornano af Paris (50 Boulevard Haussmann) som Selskabets Bestyrelsesformand og Generalbefuldmægtiget, paa den ene Side og
b) samtlige Odelsejere i Bygden Famien paa Suderø paa den anden Side

er indgaaet følgende Kontrakt.

§ 1.

Vi samtlige Odelsejere i Bygden Famien, der bestaar af 21 Marker 11 Gylden Odelsjord og 2 Marker 5 Gylden Kongsjord, Odelsjorden fordelt saaledes:

a)	Botnhavge	med tilhørende	Bø	1	Mk.	»	Gl.
b)	Mulehavge	—	do.	3	—	15	—
c)	Roughavge	—	do.	4	—	»	—
d)	Fjældet mikla	—	do.	2	—	»	—
e)	Midthavgen	—	do.	6	—	»	—
f)	Hamrehavge	—	do.	2	—	»	—
g)	Fløden	—	do.	2	—	12	—
			i alt...	21	Mk.	11	Gl.

bortleje til bemeldte Koncessionsindehaver til den 23. Oktober i Aaret 2000 alle de os tilkommende Rettigheder til Brydning af Kul, ildfast Ler og anden Minedrift i Bygden Famien.

Koncessionsindehaveren bliver følgelig i nævnte Tidsrum Eneindehaver af de os tilkommende omneldte Rettigheder uden nogen Indskrænkning.

§ 2.

Vi give Koncessionsindehaveren Ret til at benytte vore Jorder, foretage Anlæg vedkommende Minedriften samt til at ekspropriere vore Ejendomme eller Dele deraf, alt i det Omfang, han finder fornødent, dog med de Indskrænkninger:

a) at den ved Kontraktens Ikrafttræden til Dyrkning indhegnede Jord skal være fritagen for Ekspropriation til Vaaningshuse,

b) at de til samme Tid værende Vaanhuse og Pakhuse eller til Fisketilvirkning anlagte Arealer skulle være fritagne for enhver Ekspropriation, samt

c) at Transportmidlerne anlægges saaledes, at Kreaturerne erholde fornøden Passage over eller gennem disse.

§ 3.

Som Betaling for de Koncessionsindehaveren i § 1 tilstaaede Rettigheder udreder han til samtlige Odelsejere i Bygden Famien i alt den Sum 24,500 Kroner, fire og tyve Tusinde og fem Hundrede Kroner, hvoraf der til Odelsejerne af Botnhavge, Mulehavge

og Roughavge med tilhørende Bø (§ 1, a—c) beregnes 1,600 Kr. pr. Mark eller i alt 14,300 Kroner, og til Odelsejerne af de øvrige Havger i Bygden med tilhørende Bø (§ 1, d—g) 800 Kroner pr. Mark eller i alt 10,200 Kroner.

Bemeldte Sum, 24,500 Kroner, betales:

a) Halvdelen, eller 12,250 Kroner, senest den 24. December 1901,
b) Fjerdedelen, eller 6,125 Kroner, senest den 24. Juli 1902, og
c) Resten, eller 6,125 Kroner, senest den 24. Oktober 1902;

dog saaledes:

at ingen Betaling finder Sted, för samtlige Odelsejere have underskrevet Kontrakten,

at Betalingen anses for betimelig udredet, naar de under Litr. a—c nævnte Beløb ere indbetalte i Posten i København senest de under samme Litr. nævnte Dage (24. Decbr. 1901 m. v.) til Forsendelse til Koncessionsindehaverens i det Øjemed befuldmægtigede Person paa Suderø, og af denne uden ufornødent Ophold udbetales til Odelsejernes befuldmægtigede (jfr. § 4), og Koncessionsindehaveren, hvis noget af de gennem Posten sendte Beløb maatte bortkomme (ved Forlis eller paa anden Maade), sörger for, at et tilsvarende Beløb uden ufornødent Ophold bliver fremsendt paa samme Maade.

§ 4.

Odelsejerne i Bygden Famien afholde et Møde, ved hvilket de underskrive og godkende denne Kontrakt.

Samtlige Odelsejere i Bygden Famien befuldmægtige pensioneret Skolelærer Daniel Johannes Larsen og Handelsmand Jacob Albinus, begge af Famien, til at modtage de i § 3 ommeldte Beløb og til at fordele disse imellem Odelsejerne efter Marketal, uden at Koncessionsindehaveren har noget Ansvar med Hensyn til Beløbenes rigtige Fordeling. De befuldmægtigede ere pligtige til, om Koncessionsindehaveren forlanger det, at meddele Kvittering paa det ham overgivne Eksemplar af Kontrakten. De befuldmægtigede ere pligtige at modtage Betalingerne i Tveraa paa Suderø til et af Koncessionsindehaverens befuldmægtigede nærmere fastsat Tidspunkt og paa det af ham fastsatte Sted.

Odelsejerne kunne tilbagekalde Fuldmagten, men Koncessionsindehaveren er berettiget til at forlange, at Betaling kan finde Sted til höjst to behörig befuldmægtigede Personer, som opholde sig paa Suderø.

Efter at Kontrakten er underskreven og Betalingerne, som ommeldt, hver til sin Tid udredede, skal Koncessionsindehaveren være fritagen for yderligere Krav.

En af Odelsejernes befuldmægtigede bekræftet Fortegnelse over Odelsjorden og samtlige Odelsejere i Famien skal fremskaffes af Odelsejerne og medfølge det Koncessionsindehaveren overgivne Eksemplar af Kontrakten.

§ 5.

For den Skade, som foraarsages ved den i § 2 ommeldte Benyttelse, og for Arealer m. v., der eksproprieres, betaler Koncessionsindehaveren et Vederlag, ved hvis Fastsættelse forholdes paa følgende Maade:

Paagældende erstatningsberettigede vælge, for saa vidt de ere flere end to, en eller to Mænd, der skulle være berettigede til i alle Forhold vedkommende Erstatning at optræde lige over for Koncessionsindehaveren og til med ham at træffe Overenskomst.

For saa vidt Enighed ikke opnaas mellem Parterne, udvælge de hver en Mand og disse to en tredje, hvilke tre Mænd i Forening afgive et Skön angaaende Erstatningens Störrelse. Godkendes ikke dette Skön af Parterne, staar det enhver af dem frit for at lade Erstatningen endelig fastsætte af tre af Retten udmeldte uvillige Mænd.

Udgifterne ved Vurderingen afholdes i förstnævnte Tilfælde med Halvdelen af hver af Parterne og i sidstnævnte Tilfælde af den, der begærer Vurderingsmændene udmeldte.

Vedkommende Ejere ere pligtige at give Koncessionsindehaveren Skøde paa de eksproprierede Arealer m. v.

§ 6.

I Tilfælde af Ekspropriation, samt naar Ejendommen lider en varig Forringelse ved Brugen, fastsættes Vederlaget til et bestemt Beløb en Gang for alle ved Vurderingsforretning, som i § 5 ommeldt. Ved Beskadigelse af forbigaaende Natur fastsættes Vederaget en Gang aarlig, saa længe Forringelsen varer.

Vederlaget kan ved Ekspropriation af Jord ikke overstige 10, ti, Øre pr. □ Alen af den til Dyrkning indhegnede Jord og 2, to, Øre pr. □ Alen af anden Jord. Dog kan Vederlaget for Havge, hvori der findes Törv, som er tjenlig til Brænde og har en Dybde af 15 Tommer = 39 Centimeter, forhöjes med 3 Øre pr. Kubik-Alen = 0,247 Kubik-Meter af den ommeldte Törvemasse af ovennævnte Dybde, som findes i det eksproprierede Areal. 1 □ Alen regnes = 0,394 □ Meter.

§ 7.

Hvis Staten, for saa vidt angaar det Gods, der tilhører samme, skulde tilstaa Koncessionsindehaveren andre Rettigheder end de i Kontrakten nævnte, skulle Bestemmelserne desangaaende ogsaa gælde for Odelsgodset, for saa vidt de ikke ere i Strid med denne Kontrakt.

§ 8.

Det er vor, Odelsejernes, Vilje, at de i § 1 ommeldte Rettigheder skulle tilhøre Koncessionsindehaveren som Ejendom, men da en Overdragelse af disse Rettigheder for bestandig efter den gældende Lovgivning formentlig ikke er tilladt, forbinde vi os og vore Arvinger samt Eftermænd til, for saa vidt og naar der maatte blive foretaget en Ændring i Lovgivningen desangaaende, helt at overdrage Ejendomsretten til de ommeldte Rettigheder til Koncessionsindehaveren, ligesom vi forbinde vore Arvinger og Eftermænd til, om Koncessionsindehaveren maatte forlange det, at forny nærværende Kontrakt til at gælde fra det i § 1 ommeldte Tidspunkt i 99 Aar, niti ni Aar.

§ 9.

Koncessionsindehaveren skal være berettiget til at overdrage de ham ifølge nærværende Kontrakt tilkommende Rettigheder til, hvem han finder for godt.

§ 10.

Nærværende Kontrakt oprettes og underskrives i tre ligelydende Eksemplarer, hvoraf et afgives til Justitsministeriet, et til Koncessionsindehaveren og et til de i § 4 ommeldte befuldmægtigede.

Samtlige Underskrifter paa Kontrakten bevidnes af Sysselmanden for Sudero Syssel.

Famien, den 23. Oktober 1901.

(Underskrifter.)

Vi undertegnede samtlige lovlige Besiddere af Kongsgodset i Bygden Famien paa Sudero:

1) Kongsbonde Jacob Gaard,
2) Kongsbonde Joen Jacob Ludvig,
3) Fæsteenke Petra Eline Danielsen, Kongsbonde Daniel Jacob Danielsens Enke, alle af Famien,

indgaa herved for Kongsgodsets Vedkommende paa foranførte Kontrakt, som lydelig er oplæst for os, paa Vilkaar af, at der udbetales os følgende Affindelsessummer:

Jacob Gaard	250 Kr.
Joen Jacob Ludvig	250 —
Petra Eline Danielsen	175 —
i alt...	675 Kr.

seks hundrede og syvti fem Kroner, med det Forbehold, at hele dette Beløb udbetales os til samme Tid, som Odelsejerne efter Kontrakten skulle faa det förste Afdrag, og i øvrigt saaledes, at vi hver for sig skulle modtage Beløbene i Tveraa efter Opfordring af Koncessionsindehaverens befuldmægtigede.

Famien, den 23. Oktober 1901.

(Underskrifter.)

Jeg undertegnede Grev d'Ornano af Paris indgaar for Société Minière des Iles Feroë paa foranførte Kontrakt, hvilket jeg herved bekræfter med min Underskrift.

Trangisvaag, den 29. Oktober 1901.

d'Ornano.

Bilag 4.

Imellem os undertegnede:

a) Société Minière des Iles Feroë (Société civile) af Paris som Indehaveren af de under 4. August 1894 udfærdigede Koncessioner paa Ret til Kulbrydning paa Suderø og paa Ret til at bryde Kobber, Jernsten og ildfast Ler sammesteds og af Tillægskoncession af 18. December 1896, repræsenteret af Grev d'Ornano af Paris (50 Boulevard Haussmann) som Selskabets Bestyrelsesformand og Generalbefuldmægtiget, paa den ene Side og

b) samtlige Odelsejere i Bygden Kvalbø paa Suderø paa den anden Side

er indgaaet følgende Kontrakt:

§ 1.

Vi samtlige Odelsejere i Bygden Kvalbø, der bestaar af 56 Marker 10 Skind Odelsjord, 28 Marker 9 Gylden 10 Skind Kongsjord og 12 Marker 8 Gylden Jord, som er beneficeret Suderø Præstekald, Odelsjorden fordelt saaledes:

a)	Havgen Uttan Knuga med tilhørende Bø	.....	2	Mk.	11	Gl.	»	Sk.
b)	Hamrehavge — do.	.....	10	—	14	—	»	—
c)	Roughavge — do.	.....	6	—	»	—	»	—
d)	Syd i Havge — do.	.....	3	—	»	—	»	—
e)	Grimsfjæld — do.	.....	5	—	8	—	»	—
f)	Havgerne Fjerdingen, Ude i Havge, Norden Skar, Uttan Skar, Under Eg og Bjolvaskor med tilhørende Bø	.....	27	—	15	—	10	—
		i alt...	56	Mk.	»	Gl.	10	Sk.

bortleje til bemeldte Koncessionsindehaver indtil den 31. Oktober i Aaret 2000 alle de os tilkommende Rettigheder til Brydning af Kul, ildfast Ler og anden Minedrift i Bygden Kvalbø.

Koncessionsindehaveren bliver følgelig i nævnte Tidsrum Eneindehaver af de os tilkommende Rettigheder uden nogen Indskrænkning.

§ 2.

Vi give Koncessionsindehaveren Ret til at benytte vore Jorder, foretage Anlæg vedkommende Minedriften samt til at ekspropriere vore Ejendomme eller Dele deraf, alt i det Omfang, han finder fornødent, dog med de Indskrænkninger:

a) at den ved Kontraktens Ikrafttræden til Dyrkning indhegnede Jord skal være fritagen for Ekspropriation til Vaaningshuse,

b) at de til samme Tid værende Vaaningshuse og Pakhuse eller til Fisketilvirkning anlagte Arealer skulle være fritagne for enhver Ekspropriation, samt

c) at Transportmidlerne anlægges saaledes, at Kreaturerne erholde fornøden Passage over eller gennem disse.

§ 3.

Som Betaling for de Koncessionsindehaveren ifølge § 1 tilstaaede Rettigheder udreder han til samtlige Odelsejere i Bygden Kvalbø i alt den Sum 51,687 Kroner, femti et Tusind seks Hundrede og otteti syv Kroner, hvoraf der til Odelsejerne af Havgerne Uttan Knuga, Hamrehavge, Roughavge og Syd i Havge med tilhørende Bø (§ 1 a—d) er beregnet 1,600 Kroner pr. Mark eller i alt 36,100 Kroner, til Odelsejerne af Grimsfjæld med tilhørende Bø (§ 1 e) 800 Kroner pr. Mark eller i alt 4,400 Kroner og til Odelsejerne af Bygdens øvrige Havger, hvori der findes Odelsjord, med tilhørende Bø (§ 1 f) 400 Kroner pr. Mark eller i alt 11,187 Kroner.

Bemeldte Sum, 51,687 Kroner, betales saaledes:

a) Halvdelen, eller 25,843 Kroner 50 Øre, senest den 24. Januar 1902,
b) Fjerdedelen, eller 12,921 Kroner 75 Øre, senest den 24. Juli 1902, og
c) Resten, eller 12,921 Kroner 75 Øre, senest den 24. Oktober 1902;

dog

at ingen Betaling finder Sted, før samtlige Odelsejere have underskrevet Kontrakten, og

at Betalingen anses for betimelig udredet, naar de under Litr. a—c nævnte Beløb ere indbetalte i Posten i København senest de under samme Litr. nævnte Dage (24. Januar 1902 m. v.) til Forsendelse til en af Koncessionsindehaveren i det Öjemed befuldmægtiget Person paa Suderø, og af denne uden ufornødent Ophold udbetales til Odelsejernes befuldmægtigede (jfr. § 4), samt Koncessionsindehaveren, hvis noget af de gennem Posten sendte Beløb maatte bortkomme (ved Forlis eller paa anden Maade), sörger for, at et tilsvarende Beløb uden ufornødent Ophold bliver fremsendt paa samme Maade.

§ 4.

Odelsejerne i Bygden Kvalbø afholde et Møde, ved hvilket de godkende og underskrive denne Kontrakt.

Samtlige Odelsejere i Bygden Kvalbø befuldmægtige Handelsmand Joen Nattestad og Handelsfuldmægtig Joen Pauli Skaalum, begge af Kvalbø, til at modtage de i § 3 ommeldte Beløb og til at fordele disse mellem Odelsejerne efter Marketal (jfr. § 3), uden at Koncessionsindehaveren har noget Ansvar med Hensyn til Beløbenes rigtige Fordeling. De befuldmægtigede ere pligtige til, om Koncessionsindehaveren forlanger det, at meddele Kvittering paa det ham overgivne Eksemplar af Kontrakten. De befuldmægtigede ere pligtige at modtage Betalingerne i Tveraa paa Suderø til et af Koncessionsindehaverens befuldmægtigede nærmere fastsat Tidspunkt og paa det af ham bestemte Sted.

Odelsejerne kunne tilbagekalde Fuldmagten, men Koncessionsindehaveren er berettiget til at forlange, at Betaling kan finde Sted til höjst to behörig befuldmægtigede Personer, som opholde sig paa Suderø.

Efter at Kontrakten er underskreven og Betalingerne, som i § 3 ommeldt, udredede, skal Koncessionsindehaveren være fritagen for yderligere Krav.

En af Odelsejernes befuldmægtigede bekræftet Fortegnelse over Odelsjorden og samtlige Odelsejere i Kvalbø skal fremskaffes af Odelsejerne og medfølge det Koncessionsindehaveren overgivne Eksemplar af Kontrakten.

§ 5.

For den Skade, som foraarsages ved den i § 2 ommeldte Benyttelse, og for Arealer m. v., der eksproprieres, betaler Koncessionsindehaveren et Vederlag, ved hvis Fastsættelse forholdes paa følgende Maade:

Paagældende erstatningsberettigede vælge, for saa vidt de ere flere end to, en eller to Mænd, der skulle være berettigede til i alle Forhold vedkommende Erstatning at optræde lige over for Koncessionsindehaveren og til med ham at træffe Overenskomst.

For saa vidt Enighed ikke opnaas mellem Parterne, udvælge de hver en Mand og disse to en tredje, hvilke tre Mænd i Forening afgive et Skön angaaende Erstatningens Störrelse. Godkendes ikke dette Skön af Parterne, staar det enhver af dem frit for at lade Erstatningen endelig fastsætte af tre af Retten udmeldte uvillige Mænd.

Udgifterne ved Vurderingen afholdes i förstnævnte Tildælde med Halvdelen af hver af Parterne og i sidstnævnte Tilfælde af den, der begærer Vurderingsmændene udmeldte.

Vedkommende Ejere ere pligtige at give Koncessionsindehaveren Skøde paa de eksproprierede Arealer m. v.

§ 6.

I Tilfælde af Ekspropriation, samt naar Ejendommen lider en varig Forringelse ved Brugen, fastsættes Vederlaget til et bestemt Beløb en Gang for alle ved Vurderingsforretning, som i § 5 ommeldt. Ved Beskadigelse af forbigaaende Natur fastsættes Vederlaget en Gang aarlig, saa længe Forringelsen varer.

Vederlaget kan ved Ekspropriation af Jord ikke overstige 10, ti, Øre pr. □ Alen af den til Dyrkning indhegnede Jord og 2, to, Øre pr. □ Alen af anden Jord. Dog kan Vederlaget for Havge, hvori der findes Törv, som er tjenlig til Brænde og har en Dybde af 15 Tommer = 39 Centimeter, forhöjes med 3 Øre pr. Kubik-Alen = 0,247 Kubik-Meter af den ommeldte Törvemasse af ovennævnte Dybde, som findes i det eksproprierede Areal. 1 □ Alen regnes = 0,394 □ Meter.

§ 7.

Hvis Staten, for saa vidt angaar det Gods, der tilhører samme, skulde tilstaa Koncessionsindehaveren andre Rettigheder end de i Kontrakten nævnte, skulle Bestemmelserne desangaaende ogsaa gælde for Odelsgodset, for saa vidt de ikke ere i Strid med denne Kontrakt.

§ 8.

Det er vor, Odelsejernes, Vilje, at de i § 1 ommeldte Rettigheder skulle tilhøre Koncessionsindehaveren som Ejendom, men da en Overdragelse af disse Rettigheder for bestandig efter den gældende Lovgivning formentlig ikke er tilladt, forbinde vi os og vore Arvinger samt Eftermænd til, for saa vidt og naar der maatte blive foretaget en Ændring i Lovgivningen desangaaende, helt at overdrage Ejendomsretten til de ommeldte Rettigheder til Koncessionsindehaveren, ligesom vi forbinde vore Arvinger og Eftermænd til, om Koncessionsindehaveren maatte forlange det, at forny nærværende Kontrakt til at gælde fra det i § 1 ommeldte Tidspunkt (31. Oktober 2000) i 99 Aar, niti ni Aar.

§ 9.

Koncessionsindehaveren skal være berettiget til at overdrage de ham ifølge nærværende Kontrakt tilkommende Rettigheder til, hvem han finder for godt.

§ 10.

Koncessionsindehaveren erklærer, at der ved Koncession af 4. August 1894 paa Ret til Kulbrydning paa Suderø § 8 er indrömmet Beboerne af Kvalbø en nærmere betegnet Ret til at bryde Kul i Præstfjæld og Syd i Havge i Kvalbø.

Odelsejerne erkende at være gjorte bekendte med forommeldte Bestemmelse i Koncessionens § 8.

§ 11.

Nærværende Kontrakt oprettes og underskrives i tre ligelydende Eksemplarer hvoraf et afgives til Justitsministeriet, et til Koncessionsindehaveren og et til de i § 4 ommeldte befuldmægtigede.

Samtlige Underskrifter paa Kontrakten bevidnes, for saa vidt det kan ske, af Sysselmanden for Suderø Syssel og skulle være afgivne overensstemmende med Landets Love.

Parterne ere endvidere blevne enige om følgende

Tillægsbestemmelser.

a) Der skal forbeholdes Beboerne af Kvalbø udelukkende Ret til at bryde Kul, dog ikke til Udførsel fra Bygden, i en Strækning af Roughavge, som paa den ene Side begrænses af Markeskellet mellem Præstfjæld og Roughavge, regnet fra neden af indtil en Varde (Nr. 1), som straks anbringes i Markeskellet, og paa den anden Side af en lige Linie, som drages mellem to Varder, der ligeledes anbringes straks, den ene (Nr. 2) for neden i Dalen og den anden (Nr. 3) for oven. Varden for oven anbringes omtrent halvvejs mellem Varde Nr. 1 og Karagjov, hvorigennem Landevejen fører fra Kvalbø til Trangisvaag. Den nederste Varde (Nr. 2) anbringes omtrent lige neden for Varde Nr. 3.

Varderne anbringes i Overværelse af Sysselmanden for Suderø Syssel.

Forstanderskabet for Kvalbø Sogns Kommune skal have Ret til at repræsentere Beboerne i alle Forhold vedrörende det forbeholdte Areal.

Koncessionsindehaveren skal have Ret til i det Omfang, som Minedriften efter hans Skön udkræver, at føre Tunneller gennem det forbeholdte Areal.

b) Den i § 10 ommeldte Ret for Beboerne af Kvalbø til at bryde Kul Syd i Havge indtræder straks nærværende Kontrakt er afsluttet, dog med Forbehold af Statens Ret, for saa vidt angaar Kongsgodset.

c) Odelsejerne ere enige om, at Betalingen ifølge § 3 skal betragtes som tilkommende Havgen med Halvdelen og Bøen med Halvdelen.

d) Beboerne skulle have Ret til at bryde Kul i det ifølge Post a forbeholdte Areal indtil en Dybde af 50, femti, Favne ind i Fjældet.

Kvalbø, den 31. Oktober 1901.

(Underskrifter.)

Vi undertegnede samtlige lovlige Besiddere af Kongsgodset i Bygden Kvalbø paa Suderø, nemlig:

1) Kongsbonde Joen Nattestad,
2) Fæsteenke Anna Elisabeth Nielsen, Kongsbonde Ole Michael Nielsens Enke, eller hendes og Mandens ældste Sön Michel Nielsen,
3) Kongsbonde Johan Michelsen,
4) Kongsbonde Daniel Jacob Oliver Olsen,
5) Kongsbonde Ole Nicolaj Skaalum,
6) Kongsbonde Niels Peter Niclasen,
7) Kongsbonde Joen Jacob Olsen,
8) Kongsbonde Joen Jacob Ström,
9) Kongsbonde Daniel Ellendersen,
10) Elsebeth, Kongsbonde Jacob Hansens Enke,
11) Kongsbonde Niclas Ellendersen, og
12) Kongsbonde Hans Pauli Poulsen, alle af Kvalbø, undtagen Kongsbonde Joen Jacob Olsen, der er hjemmehørende i Kvalvig,

indgaa herved for Kongsgodsets Vedkommende paa foranførte Kontrakt paa Vilkaar af:

a) At der udbetales os følgende Affindelses-Summer:

Joen Nattestad	400	Kr.	» Ø.
Anna Elisabeth Nielsen eller Michel Nielsen	303	—	12 —
Johan Michelsen	250	—	» —
Daniel Jacob Oliver Olsen	600	—	» —
Ole Nicolaj Skaalum	50	—	» —
Niels Peter Niclasen	200	—	» —
Joen Jacob Olsen	50	—	» —
Joen Jacob Ström	300	—	» —
Daniel Ellendersen	1,200	—	» —
Elsebeth Hansen	1,200	—	» —
Niclas Ellendersen	300	—	» —
Hans Pauli Poulsen	175	—	» —
i alt...	5,028	Kr.	12 Ø.

'em Tusinde og otte og tyve Kroner tolv Øre.

b) At hele Summen udbetales os senest den 24. Januar 1902 paa samme Maade g Vilkaar, som er bestemt i Kontrakten for Odelsgodset.

c) At vi, hver for sit Vedkommende, modtage de enkelte Beløb i Tveraa, som Kontrakten ommeldt.

d) At der af Erstatningssummen, jfr. Kontraktens § 5 og Koncessionerne af . August 1894 § 2, forbeholdes os 4 p(t. aarlig Rente.

Det bemærkes, at vedkommende Kongsfæste, som Ole Michael Nielsens Enke ar været Besidder af, antagelig nu er bleven bortfæstet til nævnte hendes ældste Søn lichel Nielsen, men da det ikke med Sikkerhed vides, at Fæstebrevet for sidstnævnte r udstedt af Landfogden paa Færøerne, underskrives nærværende baade af O. M. Niel- ens Enke og Michel Nielsen, idet tilføjes, at sidstnævnte under alle Omstændigheder kal være berettiget til at modtage fornævnte Affindelsessum, 303 Kr. 12 Øre.

Kvalbø, den 2. November 1901.

(Underskrifter.)

Undertegnede Jacques Pierre d'Ornano af Paris indgaar herved i Henhold til ı af Greve J. d'Ornano af Paris i Egenskab af Formand i Bestyrelsen for Société Minière es Iles Feroë af Paris og Generalfuldmægtiget for dette Selskab under 23. Januar 1902 ig meddelt Fuldmagt for nævnte Selskab paa foranførte Kontrakt, dog med det For- hold, at Kontrakten ikke hjemler Selskabet Ret til Drift af Kobber og Jernsten, med- indre Selskabet inden 2 Maaneder fra i Dag ved Paategning herpaa har erklæret det odsatte.

Trangisvaag, den 14. Marts 1902.

Jacques Pierre d'Ornano.

Jeg undertegnede Greve J. d'Ornano af Paris erklærer herved i Egenskab af rektør for Société Minière des Iles Feroë af Paris og paa Selskabets Vegne:

1) at Hr. Jacques Pierre d'Ornano, ligeledes af Paris, af bemeldte Selskab er :ven bemyndiget til at give den mellem Selskabet og Odelsejerne i Bygden Kvalbø a Suderø oprettede Kontrakt angaaende Ret til Brydning af Kul og til anden Mine- ft i bemeldte Bygd Paategning om, at Selskabet indgaar paa Kontrakten uden noget rbehold, og

2) at Selskabet følgelig godkender den Paategning, som han i denne Henseende · forsynet Kontrakten med den 30. f. M.

d. Maj 1902.

J. d'Ornano.